K509

D. FERNANDI VASQVII,

MENCHACENSIS PINCIANI HISPANI IVRECONSVLTI

IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHOL. Prætorio, Senatoris:

Joannis Gailingij sum.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV frequentium LIBRI TRES.

NVNC DENVO LONGE QVÀM ANTEA EMENDAtius ac elegantius editi: *Iureconſultis omnibus ſummo vſui futuri.*

M. D. LXXII.

Francofurti ad Mænum.

FÜRSTLICH OETTINGEN-WALLERSTEIN'SCHE BIBLIOTHEK IN SEYFRIEDSBERG

FÜRSTLICH OETTINGEN-WALLERSTEIN'SCHE BIBLIOTHEK IN SEYFRIEDSBERG

MAGNIFICO, CLARISSIMOQVE VIRO, PRVDENTIA, ERVDITIONE, FACVNDIA, VARIISQVE VIRTVTIBVS VERE NOBILI, DN. FRANCISCO MVTZELTIN, V. I. LICENTIATO, CANCELLARIO HILdesheymenſi, *Conſiliario Brunſuicenſi, Luneburgenſi, ac Holſatienſi, &c. Domino ſuo obſeruandiſſ.*

SIGISMVNDVS FEIERABEND S. D. P.

MVLTA ſunt omninò, Magnifice FRANCISCE, eaq; diuerſa etiam, cum officia, tùm beneficia, quibus homines in hac communi conuerſatione, mutuò ſeſe demereri poſſunt: imò etiam antiquitas omnis, totam poſteritatem, potiſſimùm autem variarum artium ingenioſiſſimis atq; ſubtiliſſimis inuentionibus, quibus hæc humana vita carere nullo modo poteſt, iam olim eſt demerita. Inter illa verò omnia, nullum præclarius, vtilius, admirabilius, imò diuinius (nempe ſingulari Dei opt. max. dono, mortalibus conceſſum, & non merè humanum inuentum) extat, Litterarum cognitione & vſu. Per eas ſiquidem non ſolùm artes omnes (quocunq; illę nomine recēſeantur, tàm inferiores quàm ſuperiores, quarum ſanè ſunt quàm plurimæ) primùm traditæ, verùm etiam ab ipſo inuentionum ſuarum initio, ad hoc noſtrum vſque ſeculum, fortaſſe poſtremum, fideliſſimè ſunt cōſeruatæ. Quanquam autem extra controuerſiam ſit, præcipuam laudem ipſis primis artium quarumuis inuentoribus, pro ipſorum in indagando ſolertia & ſedulitate, atque in commune porrò, quæ ſubtiliter excogitârunt, conferendi candore beneficentiaque, debeatur, tamen nec hoc negari verecundè poteſt, quin illi quoque non mediocrem ſint gratiam promeriti, qui ſemel inuenta, & litteris libriſque tradita, earundem litterarum beneficio, in perpetua ſucceſſione ac conſeruatione retinuerunt, adeoque ab interitu vindicârunt. Et olim quidem Regum atque Principum virorum erat hæc cura, immo gloria, vt extructis ampliſſimis Bibliothecis, optimos quoſq; omnis generis Scriptores & Auctores, vndecunque, ex longiſſimis etiam regionibus, incredibilibus ſumptibus conquiſitos, in ijſdem poſteritati ſaluos retinerent. Sic Ptolomæus Philadelphus laudatiſſimus Aegypti Rex, Alexandriæ Bibliothecam, quæ ſeptingenta millia librorum: Sic Eumenes Attali filius Pergami Bibliothecam (ex loco poſtea Pergamenam dictam) ſupra ducenta millia, ſic Imperator Gordius Romæ Bibliothecam, qua Sexaginta duo millia, ſic denique (vt taceam de

cæteris tam veteribus quàm recentioribus,quorũ alioquin magnus erat futurus Catalogus)Imperatores Conſtãtinopolitani ibidem, in Baſilica S.Hilarij,& templo S. Sophiæ vltra centum viginti millia librorum in ſeparatis Bibliothecis recondita habuère: illiq́ue omnes ea re nomen atque laudem æternam ſunt conſecuti. Neſcio autem qui factum ſit,vt quòd Regum atque Principum virorum (vt ſuprà dixi) munus olim fuit, ab ijſdem neglectum,poſtea ad Monaſteria, denique noſtra tempeſtate ad priuatos etiam, litterarum artiumq́ue amatores, peruenerit.Sed quorſum hæc,fortè dices,tam altè longeq́; repetita,tendunt?Eò nimirum,Clariſſime MVTZELTINE, vt oſtenderem,non ſatis eſſe,multos extare præclaros Scriptores & Auctores, ſi non ſint etiam, qui eoſdem perpetua quaſi reuireſcentia(vt ita loquar)conſeruent. Hæc eſt enim omnium rerum humanarum conditio,ſeu miſeria potius,vt tempore labefactatæ, occaſum, atque interitum denique ſpectent.Hinc eſt (vt nihil dicam de immanibus illis,quos Antiquitas etiam inter orbis vniuerſi miracula,vt reuera fuerunt,retulit,operibus,vrbes nempe, Coloſſos, Pyramides, Obeliſcos, Templa,Amphiteatra, & ſimilia,iam penitùs omnia collapſa) quòd etiam ſingulæ,de quibus ſuprà dixi, Bibliothecæ, quantumuis ſplendide,quantumuis celebres,tamen funditùs,partim incendijs,partim hoſtilibus direptionib.iam olim interierũt.Reliquit autẽ Deus in alijs Bibliothecis nõ paucos nec contẽnendos Auctores, qui poſtea Scribarũ opera,maximè in Monaſterijs, ſunt cõſeruati,tandẽ præclariſſimam etiã Typographicam artẽ, pro ineffabili ſua benignitate maioribus noſtris,proximè præterito ſeculo,cõceſſit:qua ſane illi deinceps & huc vſque non modò quaſi iuris publici(ſiue Reſpublica,vt de Aſinio Pollione Plinius ſcribit, cui primam quoque Romæ Bibliothecam, eiusq́; inuentum tribuit) facti ſunt, verùm etiam in æternum conſeruari poſſunt.Hæc igitur ego cùm iampridem animo perpenderem,& alioquin ſingulari rem litterariam pro viribus promouendi ſtudio flagrarem, ea de cauſa Typographos aliquot iam annos, nõ paucos meis ſumptibus huc vſq; foui, operamq́; dedi, vt non ſolùm recentiorum Scriptorum opera noua Studioſis rerumq́ue præſtantiarum cognitionis cupidis euulgarem, Sed etiam euulgatos iam & editos Auctores, quos à viris doctis iudicandiq́; peritis æterna conſeruatione dignos cenſeri animaduerterem (præſertim in Iure ciuili)recudendos ſæpius,curarem. Qua quidem re Studioſis noſtræq́; nationis hominibus,inſuper hac etiam in parte commodare volui,vt qui ex Luſitania, Hiſpania, Italia & Gallia ad nos importantur magno pretio libri,eos ego recuſos, ferè dimidio communicare poſſim. Quapropter cùm clariſſimi atque celeberrimi I. C. Fernandi Vaſquij à Menchaca Hiſpani, Illuſtrium Controuerſiarum Libros tres iam antea Venetijs (ſed admodũ, operarum incuria, deprauatè) editos,

editos, à multis harum rerum peritis, ſummoperè commendari audirem, intermittere nolui, quin illos ijſdem meis Typographis recudendos, atque ita ab interitu vindicandos, darem. Nec arbitror neceſſarium eſſe, vt hoc loco de iſtorum librorum præſtantia vtilitateque multa diſſeram (vt vulgus hominum de rebus venalibus ſolet) cùm vino vendibili, iuxta vetus prouerbium, non ſit opus ſuſpenſa hædera, & libri ipſi, qui fructus ex ipſis colligēdi ſint, abundè demonſtrent. Habes iam, vir ampliſſime, cauſam quam propter hunc Auctorem recudi voluerim. Nunc alteram accipe, cur hanc nouam æditionē Exc. T. præ cęteris inſcribere atq; dedicare conſtituerim. Cùm in celebri illo ſtatuum Imperij, peculiariter Deputatorum conuentu, apud nos anno ſuperiore habito, tu nomine Illuſtriſs. Principis, Domini Iulij Ducis Brunſuicenſis & Luneburgenſis, Legatum hic ageres, atq; pro ſolita tua humanitate, non ſolùm ædes atq; Tabernas meas librarias inuiſeres, ſed inſuper etiam aliquoties, nunc ad prandium, nunc ad cœnam me perhumaniter inuitares, caũſam mihi de te (dicam ingenuè quod res eſt) paulò curioſius percunctandi, dediſti. Comperi igitur omnium (grauiſſimorum ſanè virorum) teſtimonio, te in omni litterarum genere, Iure verò ciuili potiſſimùm, eximia eruditione, in rebus conſultandis prudentia & perſpicacia ſingulari, in obeundis verò expediendisq; dexteritate atq; fœlicitate ſumma, præditum eſſe, adeo vt ob tot inſignes tuas virtutes, tot illuſtres Principes, etiã in tàm longè diſtantibus locis poſiti, certatim te inter ſuos conſiliarios legere atq; referre ambiuerint. Et hæc quidem ex illis. Nam cætera animi tui ornamenta, pietatem dico, facundiam, comitatem, humanitatem, & quæ reliqua ſunt (corporis etiam dotes non vulgares) ipſe coràm perſpicere cognoſcereq; potui. Cùm igitur cui nouam hanc Fernandi Vaſquij editionem potiſſimũ inſciberem, mecum deliberarem, tu vel inprimis occurriſti, quem illa dignum iudicarem: cùm ob eximias illas, quas paulò ante commemoraui, virtutes, tum vt deditiſſimi animi erga te mei ſpecimen aliquod etiam publicè extaret. Itaq; quod reliquum ac extremum eſt, vt hanc obſeruantiæ meæ qualem qualem teſtificationem, benignè accipias, meque in amicorum tuorum album ſemel receptum, perpetuò retinere digneris, te vir clariſſime, etiam atq; etiam oro. Bene vale, Francofurti ad Mœnum, ex ædibus noſtris, Calend. Martij. Anno M. D. LXXII.

POTENTISSIMO IN-VICTISSIMOQVE MO-NARCHAE PHILIPPO HISPA-NIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVS-QVE SICILIAE, ETC. REGI CATHOLICO,

Fernandus Vaſquius Menchacenſis in ſummo dominicæ rei prætorio Senator. S.

OMNEIS, qui Reipublicæ præeſſent Principes (Monarcha Chriſtianiſsime ac potentiſsime) duo ob oculos tenere debere præcepta, Platonis ſententia eſt: Primum, vt ſuorum commodorum obliti, ciuium duntaxat vtilitatem tueantur, vt enim tutela minorum, ſic & procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commiſsi ſunt, nõ ad eorum quibus cõmiſſa eſt, gerenda eſt. Alterũ, vt vniuerſo populo conſulant, ſubueniãt ac proſpiciant, ne dum vnã aut alteram tantùm partẽ intuent reliquas deſerant. Id quod (vt voce Maronis vtar) per paucos, quos æqu' amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, aſſequutos fuiſſe, vel ex eo intueri licet, quòd ſummus Principũ & legũlatorum veteris Teſtamenti Moſes cùm Iudæis præſideret, omnibuſque ciuibus æquè ſolus conſulere, ius reddere, omniaque proſpicere ſtuderet, nec id vires, aut humana fragilitas concederent, maiora negotia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non volebat, quod Exodi cap. 18. memoria proditum eſt, vt quòd Liricus noſter de eo, qui binos lepores pariter inſectaretur, ſicque vtroq; vt careret neceſſum eſſet modulabatur, ipſi Moſi obtigiſſe videretur. Sicque & rei ipſius experientia probè edoctus, & potiſsimùm Iethri ſuaſu victus deſtitit ab incœpto, cœpitque maiora per ſe, reliqua verò per probos, prudenteſque viros, & magiſtratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) quòd onus ipſi Moſi (qui ſolus inter mortales diuinam faciem aſpectumque coram intueri & contemplari, cœlituſque latas leges generi humano tradere meruit) impar grauiſsimumque fuiſſe, apparuit, id tibi (regum humaniſsime ac potentiſsime) leue ac lene & ſuaue eſſe videtur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine & iuſticia gubernare & moderare ita ſoles, vt non ſolùm mediocriũ, verùm nec minimarum etiã rerum, vel perſonarum curam & tuitionem, quæ tua Principum optime & maxime, clementia, manſuetudo & beneficentia eſt) prætermittere videaris, tuique facilem placidumque adytum tam minimis & miſerabilibus perſonis, quàm etiam maximis, non ſolùm diebus cunctis, ſed etiam omnibus horis ſumma lenitate & benignitate præbere, ſicque omnia ſcitè & veluti afflatu quodam diuino oportunè diſponere ac temperare, vt maxima, media, & minima negotia cumulatiſsimè abs te confecta mutuo concurſu ſeſe minimè impedire incomperto ſit, vti atteſtantur cùm omnes regiones & nationes, quibus latiſsimè, feliciſsimè & placidiſsimè dominaris, tum etiam reliquæ gentes & Chriſtiani nominis prouinciæ, quibus ſumma ope, cura & diligentia ac pietate innummeris animi dotibus conſulere, proſpicere, ac mederi curaſti. Et vt antiquitas animaduertens genus humanum ſapientia, ſermone, conſilio & ratione cæteris præſtare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, varia ſacrificia dijs immortalibus, quos colebat, inſtituit, vtq; ſplendidiſsimi, ac potentiſsimi tui maiores imperatorijs regijſq; virtutibus ac dignitatibus decorati, Chriſtiani nominis propagatores ad tuendam veram Redemptoris noſtri religionem, ardenti & pijſsimo animo, ac incredibili penè cura, ſtudio, diligentia & labore, victricibus armis properârunt, ita & eorum pietatem erga vera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quàm fueris inſectatus, ſi homines tacerent, iumenta & ſaxa loquerentur. Totis enim viribus, neruis & conatibus communis ſalutis cauſam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, ſed & ad reliquas etiam omnes Chriſtiani nominis gentes & prouincias fouere, ac ſaluare ſemper enixeque ita feſtinaſti, vt meritò te (lucidiſsimum Principum ſidus, ac primarium decus) quia proſpicis omnia ſolus, verum poſsimus dicere Solem

lem

lem. Tuis ergo cœptis ſupernus rerum Opifex ac parens Deus faueat, tuque hiſce meis laboribus aſpira, fructuſque ingenioli mei, qui aræ tuæ, quæ ſuauioribus epulis ſolita eſt onerari, libantur & conſecrantur, placidè & ſolita lenitate accipe, ſummum orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis ſolet anteferre, quæ ſi nobis obtigerint, ſatis ac ſatis vberem fructum ac mercedem vigiliarum noſtrarum percepiſſe videbimur, eaſque omnes probaturos ſperabimus. Vale Chriſtianiſsime ac potentiſsime Regum, lumen Hiſpaniæ gentis, & Chriſtiani orbis oraculum. Venetijs, V. Kalend. Februarij.

M. D. LXIIII.

CONTRO-

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBRI TRES.

AVTHORE

FERNANDO VASQVIO A MENCHACA PINCIANO HISPANO IVRECONSVLTO IN SVMMO DOMINICAE REI PRÆTORIO PHILIPPI HISPANIARVM Regis Catholici Senatore.

SVMMAE.

1 *HOMO homini vt prodeſſe velit de iure naturæ eſt.*
2 *Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.*
3 *Homo homini pernicies.*
4 *Adulatores Principũ humano generi peſtis nocentiſſima.*
5 *Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe.*
6 *Ariſto impia ſententia.*
7 *Alexandri Hiſtoria & Tyrannis.*
8 *Iuſtitia quæ peſtis capitalior.*
9 *Seruus homo iure naturæ non eſt.*
10 *Hiſtoria Antigoni Macedonum Regis, & numero 42. & 103.*
11 *Vitia virtutis ſpecie tegere venenum eſt validiſſimum.*
12 *Libri huius inſcriptio declaratur.*
13 *Oratio prima.*
14 *Oratio ſequens.*
15 *Iuſtitiæ commendatio.*
16 *Poteſtatis vtriuſque finis.*
17 *Iuſtitiæ denegatio Principibus periculoſa.*
18 *Maioribus maiora debentur.*
19 *Inuidia pares impetit.*
20 *Inuidia ſedatur virtute.*
21 *Aequale nihil.*

22 Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus vniuerſi expediebat.
23 Aequalitas inter homines an eſſe expediat.
24 Hiſtoria Licurgi.
25 Hiſtoria Curij.
26 Dominum habere nobiliorem, confert ad dignitatem vaſallorum, & nobiliores habere ſubditos, confert ad nobilitatem & dignitatem Principis.
27 Chriſti in genus humanum beneficia, & nu. 28.
29 Iudices Hiſpalenſes à rege electi digniores cæteris.
30 Vaſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſſitatem.
31 Publica vtilitas reparanda non quorundam impenſa aut damno, ſed vniuerſorum.
32 Dignior qui potentior.
33 Qualitas adiuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi.
34 Potentia nulla & finita exequantur.
35 Finitorum ſola remanet vmbra.
36 Hiſtoria variarum ciuitatum.
37 Fatiſcunt ſaxa & monumenta.
38 Tempus omnium rerum ſepulturam.
39 Fabula Saturni.
40 Hiſtoria Archidami.
41 Hiſtoria Alexandri Magni.
43 Regna, imperia, principatus inſtabiles.
44 Hiſtoriæ variæ Priami & Crœſi & Xexis.
45 Hiſtoria Aeneæ.
46 Hiſtoria Romuli & Remi.
47 Hiſtoria Sceuolæ.
48 Hiſtoria Horatij.
49 Hiſtoria Tergeminorum.
50 Hiſtoria Craſſi.
51 Hiſtoria Crœſi.
52 Hiſtoria Dionyſij.
53 Hiſtoria Annibalis.
54 Hiſtoria Fabij Maximi.
55 Hiſtoria Marij.
56 Hiſtoria Pompeij Magni.
57 Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ.
58 Hiſtoria Iulij Cæſaris.
59 Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ, Caſſandræ.
60 Hiſtoria Solonis & Crœſi.
61 Hiſtoria Epaminondæ.
62 Fabula Orlandi Furioſi.
63 Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter, quod ſi ſupernaturaliter ſuſcitetur, tunc non eadem res, ſed alia noua videtur.
54 Lazarus reſuſcitatus.
65 Animas mortales eſſe qui falſo crediderint.
66 Opinio Vaſteorum & Saducæorum.
67 Hiſtoria Socratis.
68 Mors quid ſit.
69 Mortui quo loco iacebunt.
70 Mors indiuidua.
71 Hiſtoria Diagoræ.
72 Animas in cœlum redituras aſſerentes.
73 Animas eſſe igneas.
74 Anaxagoræ Hiſtoria & ſententia.
75 Socratis locus.
76 Fabula Panthoides.
77 Diuitiæ conferunt ad maioritatem.
78 Diuitiæ pariunt potentiam.
79 Potentiores digniores.
80 Stipendium denotat dignitatem mercenarij.
81 Pœna & præmio Rempublicam contineri.
82 Hiſtoria Liſandri.
83 Deus præmium & pœnam probè diſpenſat.
84 Lucrum res efficaciſſima.
85 Dignitas pendet ab hominum opinione.
86 Populi vox & opinio maximam vim habet.
87 Labor præmio dignus.
88 Labores faciunt viros celebres.
89 Hiſtoria & labores Herculis.
90 Hiſpaniarum rex vt preſſus oneribus, ita excellens honoribus.
91 Regis verum trophœum eſſe omnibus parem.
92 Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam conducibiles, ita ad humanam noxij ſunt.
93 Hiſtoria & error Pompeij Magni.
94 Labores an fugiendi.
95 Clerici monachis quare honoribus præferantur.
96 Gloria vera labore emenda.
97 Hiſtoria Adriani Imperatoris.
98 Periculum vbi maius, ibi maior remuneratio.
99 Imperium quo maius, eo maius periculum.
100 Hiſtoria regis cuiuſdam.
101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis eſt.
102 Principatus ad vtilitatem ſubditorum inuentus.
104 Rex eſt propter regnum, non regnum propter regẽ.
105 Regnum eſt iuris gentium.
106 Regnum an ſit iuris diuini.
107 Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia.
108 Reges prius quàm leges ſcriptæ.
109 Deus olim mundum per ſe ipſum regebat.
110 Deus cunctis humanis præeſt, & cunctorum author eſt.
111 Deo authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum.
112 Feciſſe non tam videtur qui iuſſus paret, quàm qui iubet.
113 Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum.
114 Deum nullus mortalium videt.
115 Humana cognitio eſt per aliquem ex quinque ſenſibus corporeis.
116 Teſtis id tantum ſcire dicitur, quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.
117 Principatus, imperium, regnum dici poſſunt de iure ciuili, & de iure gentium, & de iure diuino.
118 Ius gentium quid.
119 Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus lata voce.
120 Reges quare inuenti.
121 Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.
122 Humanum ingenium procliue ad diſſentiendum.
123 Magiſtratus quilibet largè dicitur rex.
124 Reges quare non habeant, aut egeant bruta.
125 Regibus, aut magiſtratibus ſubeſſe, non eſt neceſſitatis præciſe.
126 Quo maior adminiſtratio, eò ſublimior adminiſtrans.
127 Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu non legunt.

128 Di-

128 Dignior eſt qui digniori loco præeſt.
129 Filius an ſit patri ratione officij præferendus.
130 Hiſtoria per Aulum Gellium relata.
131 Ciues an digniores quàm municipales.
132 Hiſpania digniſſima.
133 Loci conſideratio magni momenti eſt.
134 Hiſtoria Alexandri.
135 Dignior eſt is, cui Princeps magis fauet.
136 Doctor à Principe creatus reliquis ſublimior habetur.
137 Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur.
138 Angelus quid ſignificet.
139 Principes ſunt Dei miniſtri.

1 *Homo homini vt prodeſſe velit, de iure naturæ eſt.*

VT HOMO homini ob eam cauſam tantùm, quòd is homo ſit, conſultum velit, in primiſque edocendo rationibuſque prudentię tradendis naturæ iuribus præſcriptum eſſe, Cicero 2. de finib. ſcripſit, qui 3. Tuſc. diuino quaſi (vt ſolet) afflatu, ingenijs noſtris ſemina eſſe innata virtutū ait, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret: † verùm nos cùm primùm magiſtris traditi ſumus, ita varijs, inquit, imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & cæcis opinionibus confirmatis, natura ipſa cedat, nec aliorſum illud Auſonij ſpectare videtur ſic lamentantis: † Pernicies hominum quæ maxima, ſolus, inquit, homo alter, iamque non poſſumus non delere vehementer, quòd iura naturalia, quæ à veridicis ac prudentiſsimis Iureconſultis, quaſi immutabilia tradita fuerant, quæque fœlicitatem mortalibus præferebant, exulare cogantur, ab orbe ferè vniuerſo exterminata. cùm innumeris alijs in rebus, tùm maximè circa controuerſiarum illuſtriores, † dum quaſi ſtipendijs ad adulandum, conducti ſcriptorum quiq; eorū Principum, à quibus aluntur geſta vtcunque noxia. Non excuſare modò, verùm honeſtare, decorare, ſummiſque laudibus efferre nō verentur, aut pudent. quis enim ferat Ariſtotelis audaciam, ne dicam inexpiabilem noxiam, 1. Politic. ſcribentis † hebetioris ingenij homines natura ſeruos, aut ad ſeruiēdum prudentioribus, natos videri, † qua infauſta voce Alexandri Magni, à quo alebatur alienas vrbes & regiones, vniuerſum denique orbem armis infeſtantis, funeſtam tyrannidem non ſolùm defendere, verùm commendare & laudare machinatus eſt: quaſi quas gentes, vrbes, prouincias cladibus ille afficiebat, eas iuuare, ad cultioremq; vitam, aut viuendi modum redigere, & non potiùs infernas ad vmbras, quaſi fulminibus adigere videretur. at quid peccauimus hebetiores. Deus enim fecit nos, non ipſi nos. Vt iam de iſtorum & ſimilium pernicioſiſsima adulatione, illud Cicer. Offic. 1. meritò iactare poſsimus, † Nullam eſſe iuſtitiæ peſtem capitaliorem, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt aut lædunt, id agunt, vt boni viri videantur, & ſi Dijs placet, non pauci noſtrorum impiam illam Ariſtot. ſententiam ſequantur: quantò iuſtius & ſancius veridici ac grauiſſimi Iureconſulti, qui etiam † eoſmet de iure gentium ſerui effecti eſſent, iure naturæ liberos permanſiſſe (in l. quod attinet. ff. de reg. iur. & alibi ſæpè) ſcripſerunt. † quantoque ſplendidius & magis ingenuè Antigonus Macedonum Rex Philoſopho cuidam librum, quo de iuſtitię partibus agebatur, ei porrigenti, erras, inquit (vt refert Plutarchus in Apoph.) qui cùm me videas alienas ciuitates armis infeſtantem, de iuſtitia apud me diſſeras: † noluit enim ſuam tyrannidem & violentiam mentita virtutis ſpecie tegere, in hoc ſaltem humano generi, quàm Alexander & ſui adulatores officioſior, quod hominibus tantùm, nō etiam ipſi iuſtitiæ bellum inferre properabat. Iuſtitiam enim bello & armis adorari feſtinat, qui virtutis veſtibus & regminibus vitia induit, vt iam vera virtus & iuſtitia hominibus non noteſcat, ſed vel lateat vel ambigua fiat. † quamobrem de illuſtribus controuerſijs agere animus fuit, ſi fortè huic humani generis laxitati, potentiorum Principúmve illuſtriſsimorū, adulatorū plerunq; interuentu & opera, fatigatæ, opem ferre aliquantulum poſſemus. circa controuerſa verò vſibuſque Forenſibus agitata & frequentia, verſaturos, plerunque nos ideò profitemur, quòd illa præceptore vehementer egere, hæc vberrimum fructum eſſe allatura in comperto ſit. & propterea huic operi controuerſiarum illuſtrium aliorumque vſu frequentium titulum inſcripſimus.

2 *Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis.*

3 *Homo homini pernicies.*

4 *Adulatores Principū humano generi nocētiſſimi.*

5 *Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe.*

6 *Ariſt. impia ſententia.*

7 *Alixandri hiſtoria & tyrannis.*

8 *Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior.*

9 *Seruus homo iure naturæ non eſt.*

10 *Hiſtoria Antigoni.*

11 *Vitia virtutis ſpecie legere venenū eſt validiſſimum.*

12 *Libri huius inſcriptio declaratur.*

Inter reliquas verò illuſtres controuerſias ab ea libet præfari, quæ die Februarij 6. anno Domini 1563. cæpta fuit Tridenti, cui nos interfuimus, cùm à potentiſsimo Hiſpaniarum Rege ac Domino noſtro Philippo ad ſacroſanctū Oecumenicum concilium eo loci celebrandum miſsi eſſemus, die dicta ab Illuſtriſs. Cardinalibus Summi Pontificis delegatis iuſſum fuit, vt Doctorum ſinguli de articulo matrimonij tunc propoſito, ſuas ex ſuggeſto ſolemnes haberent orationes, quaternis claſsibus diſpoſiti, eo tamen ordine, vt omnium primi Summi Pontificis, deinde Gallorum Regis, atque ita Hiſpaniarum Regis Catholici potentiſsimi Doctores ratiocinarentur, noſtri qui primum dicendi locum poſt Summi Pontificis Doctores ſibi deberi, iure contendebant, noſtris prælatis hanc ad rem fruſtra requiſitis, hoc munus nobis per Herculem Pannianum Illuſtriſsimi Marchionis Peſcarienſis Vicarium delegârunt, atque ita ſimul cum Illuſtriſs. D. Petro Gondiſaluio à Mendoca Epiſcopo Salmaticenſi adiui Cardinalem Mantuanum concilij præſidentem, re ei enarrata, nihil, inquit, iam immutari licet,

cet, quia cum reliquis Cardinalibus, & potiſſimùm cũ Cardinali Lothorigienſi (is enim tunc partes Gallorum agebat) is dicendi ordo præſcriptus fuit, adiui ſolus reliquos legatos, idemque ferè reſponſum dederunt, petij vt dicendarum ſententiarum princeps dies aliquantulum differretur, quod non parum grauatè (erat enim dies ſequens ad inchoandum definitus) conceſſerunt, quamuis non abnegaſſent, quin ſeruata doctoralis magiſtraliſve gradus prærogatiua & authoritate, vt quiſque eorum oraret, conducibilis eſſe videretur. Vnde Illuſtriſs. Legatis 8. die eiuſdem menſis coactis habuimus hanc oratiunculam, aſsiſtentibus Martino Gazelu Cath. Regis Secretario, & D. Hercule Panniano.

13 *Oratio prima.* † In priuatis colloquijs, quæ cum veſtris DD. illuſtriſs. habuimus, reſponſum fuit, non iuſtam modò, verùm iuſtiſsimam quoq; videri noſtram ſupplicationem. verùm hanc rem cum Gallis fuiſſe iam definitam nec retractari oportere. quæ res quàm ſit aliena à tantorum patrum ac Eccleſiæ Principum æquitate, ac rectitudine, euidentius eſt quàm longa contentione, aut verborum demonſtratione egeat. Indeq; plura mala oriri poſſe, & potiſsimùm vt noſtri, qui Gallis contra hoſtes Eccleſię pugnantibus opem huc vſque ferebant, deinceps in huiuſcemodi auxilio ferendo tardiores forent, huius iniuriæ interuentu irritati. Vnde cùm nihil aut iure receptius, aut moribus omnium gentium in negotijs ſimilibus vſitatius, aut deniq; ad parandam ipſius Eccleſiæ tranquillitatem conſultius fieri poſſet, quàm vt Theologorum quiſq; habita illius temporis ratione quò ad doctoratus aut magiſterij gradum promotus fuiſſet ſententiam diceret. Pareſſet ad hunc modum rem agi, id quod vt ita fiat enixè deprecamur, non quòd primum dicendi locum noſtris deberi incomperto non ſit, ſed quòd dum ſacroſanctæ huius ſynodi tranquillitati conſulere ſtudemus, de noſtro aliquantulum concedere iure non dubitamus.

Reſponſum fuit ad Illuſtriſſ. Legatos, vt noſtri doctores titulos ſuos præſentarent, ſibique curæ fore, vt vndiq; querelarũ occaſio remoueretur, verum res verbis parum poſtea arriſit, re nanque infecta, ſequenti die, vt Doctores perorarent, iuſſerunt, & à viris expertis & fide dignis dictum fuit mihi, ipſimet, legatis minimè diſplicere, quod Hiſpani & Galli inter ſe diſsiderent, quo intellecto, diuerſum ad ſcopulum vt noſtra flecteretur oratio opus eſſe animaduertimus, atque ita huiuſmodi orationem habuimus.

14 *Oratio ſequens.* † Heſterno die hoc in loco à veſtris DD. illuſtriſsimis nobis reſponſum fuit, & noſtram ſupplicationem iuſtam eſſe, & certamen illud ita cõpoſitum iri, vt querelarum occaſio remoueretur, nunc verò cùm ad patrum congregationem contra ius gentium, re infecta, vos properare videamus, iam accedimus, non tàm Hiſpanæ nationis, quàm ipſius Eccleſiæ cauſam acturi, hîc Galli nobiſcum certant ac litigant de honore, nec vſpiam litigator collitigatori aut riuali ſuo iniuriam facere videtur. ſolus iudex eſt, qui poteſt iniuriam vel facere vel non facere: † & in eum clamores ac iuſtæ querelæ & ardens indignatio ſolent conuerti. Nam vt omnium animalium ex Ariſto. ſententia optimum eſt homo, lege & iuſtitia fruens, ita omnium animalium peſsimum eſt homo, à lege & iuſtitia ſeparatus. † Et vtraque poteſtas tàm Eccleſiaſtica, quàm profana ex receptiſsima omnium ſententia, nihil aliud eſt, quàm ſuprema iuriſdictio, qua ſuperiores ex iuſtitiæ erga ſubditos denegatione, non ſolùm ipſo iure priuati, verùm etiam ipſius rurſus recuperandæ incapaces perpetuò fiunt: † proinde Principibus ſummoperè cauendum eſt, ne dum iniuria ad iuſtitiæ denegationem properant, ipſi quoque ſubditi ad defectionem & inobedientiam iure feſtinent. Néve ex huiuſmodi contentione, quod Deus auertat, infundatur venenum in Eccleſiam Dei, ſi fortè iniuria laceſsiti de rebus Eccleſiæ eo loci transferendis, in quo à nemine iniuria affici poſsint, cogitauerint, id quod olim leuioribus ex cauſis factum fuiſſe ignorat nemo (quod acerbioribus aliquantulum verbis dictum, quàm hîc ſcribitur, fuit) ne denique noſtrorum animi iniuriæ illatæ impatientia ac dolore irritati, Gallorum non paucis, Eccleſiæ Romanæ iuriſdictionem adoriuntibus obſiſtere deſinant, aut tardius reſiſtant. Vnde pro noſtra antiqua & æterna in Eccleſiam reuerentia, & pro ipſius tranquillitate & incolumitate, veſtraque illuſtriſsimorum DD. ſanctitate oramus, & deprecamur, vt quæ iam & à nobis petita, & à vobis ferè pollicita fuerunt, ad effectum perducatis.

15 *Iuſtitiæ commendatio.*

16

17

Annuerunt legati illuſtriſsimi, & iuxta ordinem gradus ac promotionis, vt vnuſquiſque ex ſuggeſto oraret, iuſſerunt, id quod iudicialiter pronunciârunt. copiamque Authenticam ac publicam illius actus iudiciarij cuique petenti dari mandârunt. Iſtorum occaſione libet hîc referre ea argumenta, quibus tunc ad noſtram intentionẽ iuſtificandam vſi fuimus, in quibus de potentiſsimi Hiſpaniarum Regis Domini noſtri dignitate & ſublimitate meminimus, non quòd ea contentio ad eum principaliter ſpectaret, ſed quòd ab eius ſublimitate, meritum, honor, dignitaſque ſuorum ſubditorum, & ſic noſtra penderet, vt per omnia ſequentia maximè in ſecundo argum. apparebit. nec eſt intelligendum omnia, quæ hîc ſubijciuntur, dixiſſe tunc nos, ſed iſtorum ea tantùm, quæ iuſtitiam noſtram potiſsimum commendabant & fouebant,

uebant,reliqua verò (vt fieri ſolet)addidimus
ornatus cauſâ.

PRIMVM ARGVMENTVM.

18 *aioribus aiora de- ntur.*
MAIORA† maioribus præmia vt debean-
tur habita ratione, ſiue honoris & gloriæ, ſiue
quantitatis aut cuiuſuis emolumentis edo-
cemur à beato Auguſtino in Homilia ſuper
illud Matth.5.cap. Cùm ergò, inquit, mino-
ra minoribus,& maiora maioribus dantur,ab
eo donantur, qui ſolus nouit congruentem
ſuis temporibus generi humano exhibere
medicinam. Vnde maiores debent eſſe po-
tiores in portionibus percipiendis.c. ſtatui-
mus,de maior. & obed. & c. fin. de conſt. fe-
cit text. in c. conſuluit. 74. diſtinc. c. de mul-
ta,ad finem.de præben. & c. penult. 1. q. 2. &
denique in omnibus anteponendos eſſe ma-
iores edocemur in l. nobiliores. C. de com-
mer. & mercat. qua de re tradit multa Felin.
in Rub. de maio. & obed.col.3.& Dominicus
in c.1. 1.diſt.& in c. quorundam. de elect. lib.
6. & vt maioribus maiora in reliquis omni-
bus, ita & loco ac ſede debetur prærogatiua
in omni hominum cœtu ac conſeſſu, & hoc
eſt, quod Horatius in arte Poëtica cecinit:

Singula quæq; locum tenent ſortita decenter.

19 *Inuidia pares impetit.*
Nec † hiſce in prælationibus locorum con-
cedendis vllum periculum inuidiæ aut liuo-
ris eſt, qui pares tantùm, non etiam maiores
inſequitur, teſte Cic.2.de Oratore, Inuidēt in-
quit homines maximè paribus aut inferiori-
bus, cùm ſe relictos ſentiunt, illos autem do-
lent euolaſſe. ſed etiam ſuperioribus inuide-
tur ſæpè vehementer, & eò magis, ſi intole-
rantius ſe iactant, & æquabilitatem commu-
nis iuris, præſtantia dignitatis aut fortunæ
ſuæ tranſeunt: quæ res facilior eſt, quando
ſublimitas & potentia virtute bellica aut alia
ſimili comparata fuit. nihil enim eſt, quod
æquè remoueat liuorem, vt teſtatur Claudia-
nus in Stiliconis laud.3.

20 *Inuidia ſeda ur virtute.*
† Nulli pars æmula defuit vnquam,
Quæ grauis obſtreperet laudis ſtimulusq; malignis.
Facta ſequebatur quamuis ingentia liuor,
Solus hic inuidiæ fines virtute reliquit,
Humanumq; modum, quis enim liueſcere poſſit,
Quòd nunquam pereunt ſtellæ, quòd Iuppiter olim
Poſsideat cœlum, quòd nouerit omnia Phœbus,
Eſt aliquod meriti ſpacium, quod nulla furentis
Inuidiæ menſura cadit.

Nec dubium eſt virtute bellica Principes
noſtros ſublimitatem & potētiam maiorem,
quàm reliqui Principes acquiſiſſe, ſicque in-
uidiæ labem poſt tergum reliquiſſe, & æquale
nihil eſſe in orbe, ſummus ille parens & opi-
21 fex Deus voluit, vt teſtatur Manilius lib.4.
Aequale nihil. Aſtro.

† Eſt æquale nihil, terrenos aſpice tractus,

† Quæ res conueniebat maximè ad deco- 22
rem vniuerſi orbis, & ad concentum ipſius, vt *Homines nō*
ad nutum imperantis reliqui omnes, reli- *eſſe in æquali*
quáve omnia commouerentur, non aliter at- *fortuna ad*
que membra ad capitis imperiū, aliter enim *decus vni-*
ſinguli homines ſeparatim per ſe nullū egre- *uerſi expediebat.*
gium opus perficere poſſent, ceſſaretque de-
cus vniuerſi, vt ex linguarum variatione, quæ
contigit in turris Babylonicæ ædificatione, il-
luxit, vt habetur in veteri teſtamento. † Hinc 23
apparet inuidioſam ſicque breui repulſam *Aequalitas*
fuiſſe illam omnimodā æqualitatē, † quam *inter homi-*
inter ciues Licurgus Lacedæmonum Dux (vt *nes an eſſe ex*
Plutarchus Apoph. lib.1. author eſt) ſeruari *pediat.*
voluit, quam rem probè experti ſunt noſtri 24 *Hiſtoria Li-*
Indorum regionibus noui orbis ſubactis, vbi *curgi.*
omnia ſunt ſylueſtria & ferè infecta nulla for-
ma vrbium aut ædificiorum, aut agriculturæ
ex hominum æqualitate. quæ efficit homines
pigros, ignauos, manusq; ad labores minimè
mouentes, adhuc tamē hæc æqualitas appro-
bata reperitur † ex ſententia Curij viri vitæ in- 25
culpatiſsimæ, de quo lib.6. Apoph. Plutarchus *Hiſtoria Cu-*
ſic ait: Curius deuictis Sabinis, cùm ex Sena- *rij.*
tuſcōſulto ei ampliaretur agri modus, quē cō-
ſumati milites accipere ſolebant, recuſauit, &
gregalium portione contentus fuit, dicens
eſſe malum ciuem, cui non eſſet ſatis, id quod
cæteris ſatis eſſet. Cuius ſanè ſententiam pro-
pè eſt, vt viri boni & æqui probaturi ſint, cæ-
tera verò hominum turba non vtique.

Cùm ergò maioribus maiora præmia ha-
bita, etiam gloriæ & honoris ratione de-
beantur. Princepsque noſter cæteris omnibus
Principibus maior ſit poteſtate, ditione &
imperio, vt cæteris omnibus præferatur par
eſt. Quòd autem maior ſit cunctis morta-
lium, qui non ſunt rerum inexperti, notum &
plus quàm manifeſtū eſt, cùm præter Hiſpa-
niam, Flandriam, & bonam Italiæ partem di-
tioni & imperio ſuo ſubiectam, præter Sici-
liam vtramque & alias quāplures Inſulas ſibi
inobedientes, ſi ad nouum Indorū orbem ab
Hiſpanis repertum, cui ipſe dominatur, re-
ſpexeris, innumerasq; ferè gentes & prouin-
cias illas ſibi obtemperantes inuenies, ipſius
imperiū non ſolùm longius latiusq; ſeſe por-
rigere, quàm aliorū Principum imperiū, qui
nunc ſunt, ſed etiam omnium aliorum, qui
ab origine mundi vnquam fuerint, & in tàm
notorijs nulla probatione opus eſt. Sed tan-
tùm allegatione. quia notorium fide & velo-
citate vincit & ſuperat omne genus probatio-
nis. l. ſi adulterium cum inceſtu. §. Idem pol-
lionis. ff. ad Legem Iulia. de adul. notorium
enim ſeipſum oſtendit teſte Bald. conſil. 323.
proponitur, lib.2. vbi etiam ait, quòd nulla
tergiuerſatione celari poteſt, & tradit ipſe
Bald. conſ. 21. proceſſus. colum.1. lib.2. Abbas.
in c. fi. num.7. de maled. Antonius Burgenſis
in c. cum dilecti. colum. 10. de empt. & vend.
Idem Burgenſis in c. peruenit. col.2. eo. titu,

Bal.in l.ſi certis annis.C.de pactis.Curtius Iunior conſ.60.caſus num.5. Idem Curtius conſil.61. habita, num 7.Alexan.Imolenſ.in l.qui bona.§.de illo.ff.de damno infecto. Petr.Ancha.conſ.388.in caſu.Alex.in l.vnic.colu.9. C. vt quæ deſunt aduo. Bart. in l cùm quid.col. fin. ff.ſi cert.petat. Alexan.in l.ſi minorem.C. de in integrum reſt. Guido Papæ conſ.42.credo,colum.2. Bald. in l. veniam,col.1. C. de in ius vocando. Felyn. in c. de quarta, col. pen. de præſcrip. Marcus Mantua locorum cõmunium lib.3.cap.57. Bart. in l.certum. §.1. ff. de confeſſ. Alex.in l.1.col.6.ff.de edendo. Ludouicus Romanus conſ.77. pater reuerende, in princ. Seyſel.in l.1.col.3.ff.de legibus.Curtius Iunior conſ.24.cùm ſæpius, num.2.

Nec putauerit quiſquam his impedimento eſſe, quod vulgo dici ſolet, Romanorum Imperatorum totius mundi dominum eſſe, ſicque non poſſe non eſſe digniorem reliquis omnib. Principibus, nam id tàm longè abeſt à vero, vt par ſit fabulis puerorum, aut aniculorum nugis, aut vmbræ ſollicìti ſomni.quin imò nihil vnquam dici aut cogitari poſſet, quod magis ex Diametro ſummæ Dei omnipotentis prouidentiæ, iuſtitiæ, æquitati & bonitati aduerſaretur, vt dicemus inf.c.20.ſicq; vt non ſit dominus totius mundi non verior tantùm, verùm longè quoque receptior ſententia eſt, quam teneuerunt multi pet nos relati, infrà d.c.20.cum plu.ſeq. nec multũ mouere debent authoritates eorum, qui in contrarium nituntur, nam vnico hoc argumento vtuntur, quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus fuerit inquãtum homo Dominus totius mundi etiam in temporalibus, & quòd eius Vicarius fuerit Papa, tàm in temporalibus quàm in ſpiritualibus, & quòd in temporalibus Papæ Vicarius ſit Imperator, ſicque mediante perſona Papæ ſit Chriſti Vicarius in temporalibus orbis vniuerſi, ſed cùm ſit vera & communis Theologorum & reliquorum etiam ſententia, Chriſtum vt hominem non fuiſſe dominum (quia noluit) orbis in temporalibus, ceſſat deriuatio, quæ ab eo fiebat in Papam, & quæ à Papa fiebat in Imperatorem. Neque etiam ad rem pertinet, quòd quædam leges Imperatorum Romanorũ eos videantur dominos totius mundi appellare: nam ibi ſumitur pars pro toto, vt in l.2. cùm ibi plenè not. per Gloſſ. & Doct. C. de hæred. inſtit. vel eis in hoc fides nulla adhibenda eſt. nec enim vno verbo imperium orbis potuerunt ſibi arrogare, cùm prælijs atque vulneribus etiam vnum oppidulum non ſemel fruſtrà adoriri cœperint, quæ omnia fuſius, vbi ſuprà. Nec ad rem quoque pertinet, quòd alius fortè Rex aut Princeps dixerit, ſe eſſe aut fuiſſe in quadam quaſi poſſeſsione prælationis, nam ea res facti cùm ſit, credenda non eſſet, niſi probaretur (id quod rectè fieri nõ poſſet, cùm fuerit nunquam) l.1.& l.actor quod aſſeuerat. & l.fin.C.de probat.l.qui accuſare.C. de edendo.§. cõmodum. Inſtit. de interd. Quinimò etiam ſi id aut vnquam fuiſſet, aut fuiſſe gratis concederemus, adhuc obeſſet nihil, quia ius in rebus huiuſmodi quotidie oritur, & quotidie finitur, vt ait text.in l.1.§.interdum. ff.de vſufruct. ſicq; res denuò agenda eſſet, & talium euentuum effectus finiuntur in actibus præſentibus, ſicque in prima vel in qualibet vice, nec extendunt radices ad futura. argum.l.boues.§.hoc ſermone.ff.de verb.ſigni. l.cùm pater.§.pater certam.ff.de lega.2.l. dotis promiſsio.prope finem. ff.de iure dotium. & l.ſtipulatio, de dote.eo.tit.l.matrimonij. ff. qui, & à quibus, quæ regula ſeruanda eſt in omni diſpoſitione, authore Alexand.Imolenſe conſil.16.breuiter in caſu præmiſſo, colu.2.lib. 4. quem refert & ſequitur Andreas Tiraquel. in d.l.boues.§.hoc ſermone, in prin.eademq; regula in omni materia obſeruãda eſt, vt eidẽ etiã And.Tiraq.ibidẽ placuit.& etiam Iaſoni conſ.36.in cauſa mota, col.fi. verſ. iſta reſponſio.lib.3. Ergò vt in materia noſtra procedat & obſeruetur, neceſſe quoque & ſimiliter erit. Præterea qui ſe Principem, locum & ſedem tenuiſſe diceret, ac propterea in eo ſe tuẽdum etiam in ſequentibus vel actibus vel temporibus cõtenderet, neceſſum eſt, vt eum locum ſibi ex gratia & ſponte datum fuiſſe agnoſcat, vel vt ex iuſtitia ſibi datũ eſſe contendat, priore caſu nullum ius in poſterum acquiſiuiſſe in confeſſo eſt, per totum titulum ff.de precario. quinimò ex diuerſo ille, vtpotè gratiæ & beneficij acceptor, & ſic ab Antidora debitor, deberet ſimili liberalitate aut comitate vti in eum, qui erga ſe tali liberalitate vſus fuit.l. ſi pignore.in prin.ibi.& beneficij debitorem ſibi acquirere. ff. de furtis.& multa de hac obligatione antidorali per Doct. in l.frater à fratre.præſertim per Iaſ.ibi.col. antep. ff.de condi. indebi.pleniſsimè per Andr. Tiraq.in rep. l.ſi vnquam.in verb.donatione largitus.C.de reuo. donatio.per Fernandum Loazes conſ. pro Marchi.de Velem pagina .... Vnde opportunè ait Plautus: Improbus ille eſt, qui ſcit beneficium accipere, & reddere neſcit. Poſteriore caſu quando ex debito & neceſsitate id ſibi conceſſum fuiſſe contenderet, id probare deberet: quia cùm tale debitum in facto conſiſtat, nec facta præſumantur, niſi probentur l.in bello.§.factæ.ff.de captiuis.l.ſi emancipati.ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi not. Iaſon C. de colla.par eſſet ac neceſſarium, vt ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet, quòd commodum poſsidendi ſit, vt in ea poſſeſsione quis conſeruetur, quamdiu alius ſibi ius ad eam rem eſſe non probauerit, vt d. §.commodum.Inſt.de interd. nam illud procederet in rebus corporalibus, vt ibi, & in alijs rebus incorporalibus, quæ tamen nomẽ, formam, aut ſubſtantiam, à iure receperunt, & ab eo ſunt cognitæ, & habent tractũ ſucceſ-

ſiuum,

ſiuum, durantem & perſeuerantem vſque ad tempus, quo ea de re quæſtio fieret, vt dict. §. commodum: ſecùs autem ſi ea res ſit huiuſmodi, vt non habeat durationem aut tractum ſucceſsiuum. tunc enim id ius poſſeſſionis (ſi modò id ius nominari fas eſt, nam vmbram iuſtius & commodius diceremus) in prima & præſenti vice finiretur, iuxta regulam d. §. hoc ſermone. & in ſingulis actibus videretur oriri & finiri, iuxta regulam d. §. interdum. vt ex eo in poſterum nihil omninò remanere aut ſupereſſe videatur, non magis quàm remanent in aëre veſtigia volucrum euolantium, aut in flumine vndarum defluentium, vel ſcripturarum aut figurarum literalium, quæ in rapida aqua fierent, aut depin gerentur. Nec dubium eſt, quin ſecundum mores hominum omniumque mortalium opiniones id proclament, vt licet ego te anterior hodie Eccleſiam aut Palatium ingreſſus ſim, non propterea ius in poſterum acquiram ad hoc, vt te inuito deinceps quoties ad Palatium vel ad Eccleſiam coierimus, anterior ingreſſurus ſim, aut ſedem locúmve, quæ ſemel cœpi, ſemper habiturus ſim, non magis quàm ſi ſedem, quam in campo cõmuni aut publico, aut in littore maris ſemel cœpiſſem, vellem poſtea quaſi rem meã vſurpare & arrogare aut vetare, ne quis enataret per flumina, in quibus ſemel natsaueram, aut nauigaret per æquora, in quibus ego ſemel nauigaueram, aut ijs portibus maris ſe reciperet, in quibus ego ſemel naui euectus receptus eſſem. In omnibus enim ijs ſpeciebus & ſimilibus, quod attinet ad iſtas res communes vel publicas, præoccupatio nihil omninò iuris in poſſeſsione, vel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regula iuris, & vulgo iactatur, primo occupanti conceditur locus, non tamen perpetuo, ſed tantùm pro illa vice, & quandiu durat illa inſiſtentia vel inſtantia, qua ceſſante, poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tàm naturali quàm gentium, vt patet per omnia ferè iura, quæ ſunt ſub tit. Inſt. de rerum diuiſi. in prin. vſq; ad §. ſingulorum, & per totum tit. ff. de rerum diui. & ff. de acquir. rerum domi. Quinimò etiam in ijs, quæ nullius in bonis ſunt, ſicq; cõmunibus rebus aſsimilantur, ſi quis dominium quæſiuit, quandiu in eo perſeuerat, & non amplius illud retinet, & ſic ſi feram cœpiſti, dominium eius retines, quandiu illa apud te manſit, at ſi ſemel euaſerit, & rurſus ab alio occupetur, iure naturali & gentium tua eſſe deſinit, & illius, qui poſtea eam cœpit, fit. §. feræ. Inſtit. de rerum diui. l. adeò. §. feræ. ff. de acqui. rerum domi. Sic ergò & multò magis in ſpecie noſtra locus, vbi Catholici conueniunt ad concilium, publicus aut communis eſt, nec quiſquam priorum præſertim laicorum ibi à iure habet ſedem aut locum deſignatum, vnde quem quiſq; locum ſemel præoccupauerit, aut vſurpauerit, ſeu cœperit, eundem cras aut deinceps non poterit vendicare, non magis ſanè, quàm ſi eum locum nunquam anteà cœpiſſet, ſed is locus vacuus communis & publicus perſeuerabit, primoq; occupanti patulus competens & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat, propterea que in omnibus concilijs præclamari & proteſtari ab illuſtriſsimis legatis Summi Pontificis ſolemne eſt, nemini mortalium ex loco aut ſede ibi habita aut capta quicquam iuris in poſſeſsione vel proprietate, quo ad prælationem acquiri. Sed cùm omnes homines ſint in ſorte æquali iure naturæ. l. quod attinet. ff. de reg. iur. l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas. Inſti. de iure perſonarũ. ita ibi ęquales eſſe & fore. Aliunde ergò argumenta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; petenda ſunt. Deniq; ſi fortè principum quiſpiam (Imperator Rex vel quocunq; nomine cenſeatur aut deſignetur) in aliquo ex ſacroſanctis concilijs commodiorem locum aut ſedem, quàm Rex Hiſpaniarum cœpit (id quod nunquam obtigiſſe veroſimilius eſt) id vnica hac ratione aut occaſione fieret aut eueniret, quòd tunc maior aut potentior eſſet, quaſi maioribus & potentioribus eminentior ſedes debeatur. §. alia. cum ibi plenè per Gloſ. & Doct. cõgeſtis. Inſtit. dê bonorum poſſeſſ. cum ijs, quæ ſuprà adduximus. & licet hac in re (vt oſtendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamẽ etiam ſi acquiri concederemus ac condonaremus, adhuc nihil pericli eſſet, nam ius poſſeſsionis tamdiu poſſeſſorem tueretur, quamdiu alter non probaſſet, ſe meliorem cauſam iusq; melius eam ad ſedem habere. idque ius in maiori potentia & in nulla alia re conſiſteret, vt iam edocti ſumus, de qua potentiæ maioritate ſimul, ac doceret is locus, ſibi aſsignandus eſſet alio illius remoto, quia nihil tàm naturale eſt, quàm vnũquodq; eo modo diſſolui, quo colligatum eſt. l. nihil tàm naturale. ff. de reg. iur. c. omnis res. de reg. iur. §. ſed naturalia. Inſt. de iure nat. vnde vt illi, quo tempore maior erat, propter ſuam maioritatem is locus eminentior fuerat conceſſus, ita & quo tempore alius modo emergit maior propter eandem rationem & maioritatem is locus huic, qui modo potentior eſt aſsignandus illo illinc remoto eſt, & cùm offertur probatio in continenti, & agitur de poſſeſsione adipiſcenda, prout hîc agebatur, poſſeſſor etiam verus in ſua poſſeſsione tuendus non eſt. Sed nullum genus probationis tàm certum eſt, nec tàm velox, quàm notorietas rei, qua de agitur, quam allegari ſat eſt ceſſantibus moris & dilationibus ad probationem, etiam incontinenti faciendam neceſſarijs, ergò contra Regem noſtrum ius notorium veriſsimè prætendenti nullus eſſet tuendus in poſſeſsione etiam vera, quandoquidem iſta eſt longè iuſtior cauſa, quàm illius,

qui in continẽti vellet de iure ſuo docere, hæc enim eſſet probatio probanda, noſtri autem Regis ac Domini eſt probatio probata, vt de notorio omnes ferè illi, de quibus ſuprà mentionem habuimus, agnoſcunt. Quòd autem agenti remedio etiã poſſeſſorio opponi poſsit exceptio de dominio vel iure in continenti probando, tenet gloſſ. in l. ille à quo. §. ſi de teſtamẽto. in verb. verba. ad finem. ff. ad Trebell. Gloſſ. Bald. Paul. Caſtren. & alij communiter, in l. 2. C. de edi. diui Adria. tollen. gl. 2. in l. 1. C. de ordi. iudi. gloſſ. in l. in condemnatione. §. fin. & ibi communiter Doct. ff. de reg. iur. gloſ. in l. ſi quis conductionis. C. locati. gloſ. in l. dolo. & ibi DD. ff. de doli excep. Glo. & ibi Doctores in c. dolo. de regu. iur. lib. 6. Et licet Doctores in dictis locis, & in alijs non paucis (vt fuſius agemus infrà lib. 2. c. penult. incipienti agenti remedio) teneant id procedere, quando ageretur de adipiſcenda poſſeſsione, & negent id procedere, quando ageretur de ea recuperãda, & dubitẽt an procedat, quando de retinẽda poſſeſsione ageretur, tamẽ quando eſt probatio probata (quale eſt cùm offertur probatio in cõtinenti per ſententiam latam inter eaſdem partes) tunc nullus negat, quin omnibus his tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſsione agatur, ſemper ea probatio, quæ in continenti offertur, admittatur, vt eſt vera & communis opinio, de qua per Franc. de Ripa, in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. num. 118. & per Iaſonem ibi num. 43. vbi per Alexand. Imolenſem num. 12. qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergò ius poſſeſsionis nõ conſideratur, nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probandæ, vbi allegatione & probatione opus eſt, in qua probatione vtcunque in continenti fiat, non poteſt non interuenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra, vbi ſola allegatio notorietatis, in qua nulla mora opus eſt, ſufficit ius poſſeſsionis, non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idque argumentum de maioritate tam vrgens, tamque ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, vt per ſe ſolum ſat ſuperque eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, vt reliqua omnia argumenta quibus vtemur, non tam neceſsitatis, quàm ornatus, aut nimis pertinacium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraque ratio tam efficax eſt, vt iniuriarum actione agere poſsit maior, ſi minor ei non aſſurgat, nó nve locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, vt per Gerardum ſingulari 33. nobiles. Bal. in l. obſeruare. §. ante quàm. ff. de offic. procon. & alij de quibus per ipſummet Gerardum, vbi ſuprà.

ALTERVM ARGVMENTVM.

26 *Dominũ habere nobiliorem confert ad dignitatẽ vaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatẽ & dignitatẽ Principi.*

MELIORIBVS † & honeſtioribus qui pręeſt, is melior & dignior eſſe intelligitur: arg. in authen. de defenſoribus ciuitatum. §. nos igitur. tradit in ſpecie Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni Conſilij, in prima additione magna nu. 12. verſi. hoc adiecto. nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt ijs qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, vnde Boërius vbi ſuprà ita ait, Ad hoc c. per tuas. de maioritate & obedientia, iuncta Glo. 1. quæ dicit, quòd Epiſcopi exempti, hoc eſt Papæ immediatè ſubditi, debent in Cõſilio generali ſedere in altiori loco, quàm non exempti. idem c. vt apoſtolicæ, de priuilegijs. lib. 6. quòd Abbates exempti poſſunt in Conſilio Prouinciali & Synodali vti mitra auri frigiata: ſed non exempti debent deferre albam & planam. facit & c. dignum, de celeb. miſſ. in c. de cætero. c. cum dilectus, & c. ad audientiam. de cler. non reſiden. quod exiſtentes in ſeruitio Cardinalium vel Epiſcoporum clerici ſeculares vel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio diuino perſoluẽdis, conſuetudini dominorũ ſuorum, & item percipiunt fructus beneficiorum ſuorum, ac ſi in eiſdem perſonalter reſiderent. Item bene facit l. vlti. ff. de alb. ſcriben. quod inter habentes ſimilem dignitatem vel officium præfertur ille qui eam obtinuit à Principe, & circa illam legem vide Fely. in rub. de maio. & obe. col. 2. in fi. verſ. miles imperialis, & col. fi. in prin. & in c. per tuas. col. 2. verſ. in quantum domi. Abbas. eo. ti. poſt And. Sicu. aliâs Barb. in c. quod clericis. col. pen. de foro compe. Vnde videmus quòd clerici & perſonæ eccleſiaſticæ ſunt digniores quàm laici. c. duo ſunt genera. 12. q. 1. c. ſolitæ, de maio. & ob. & c. duo ſunt quippè Imperator. 96. diſtin. quia clerici diuino mancipantur ſeruitio, ſed ſeculares vxorio & mundano. c. cum ſecundum Apoſtolum, de præben. & 21. diſtin. c. cleros, in princip. iuncto c. diuerſis fallacijs. de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Chriſtianorum digniores dicuntur, quàm Principes infideliũ, etiam ſi infidelium Principes eſſent potentiores, vt per Doct. in dictis locis. Vnde Catholicus Princeps noſter quum ſit Rex Hiſpaniarum, & reliquarum prouinciarum ei accedentium, in quibus ex omnium Confeſsione perfectus & ſanctus, quàm in reliquis mundi partibus Chriſti Domini noſtri vera religio & fides colitur, reliquis principibus vt dignior. Et ſic præferendus videatur par eſt, & de Dño noſtro Ieſu Chriſto eius fide ac vera religione ſic cecinerunt poetę:

Titus Calphurnius Ecloga 1.

Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni, 27 *Chriſti ingenus humanũ beneficia.*
Vos populi gaudete mei, licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaq; paſtor
Claudere fraxinea nolit præſepia crate.
Non tamen inſidias prædator ouilibus vllas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris,
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas,

Et

Et redit ad terras tandem ſqualore, ſituq;
Alma Themis poſito, iuuenemq; beata ſequuntur
Secula, maternis cauſam qui luſit in vlnis.
Dum populos Deus ipſe reget, dabit impia victas
Poſt tergum Bellona manus, ſpoliataq; telis,
In ſua veſanos torquebit viſcera morſus.
Et modò quæ toto ciuilia diſtulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos:
Omnia tartareo ſubigentur carcere bella,
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt.
Candida pax aderit, nec ſolum candida vultu
Qualis ſæpe fuit, quæ libera marte profeſſo,
Quæ domito procul hoſte, tamē graſſantibus armis,
Publica diffudit tacito diſcordia ferro:
Omne procul vitium ſimulatæ cedere pacis
Iuſſit, & inſanos dementia condidit enſes.
Nulla catenati feralis pompa ſenatus
Carnificum laſſabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit curia patres.
Plena quies aderit, quæ ſtricti neſcia ferri,
Altera Saturni reuocet Latialia regna,
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cede
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia caſtris
Pacis opus docuit, iuſſitq; ſilentibus armis
Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos tacitus faſces, & inane tribunal
Accipiet conſul: ſed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, voltumq; priorem
Reddet, & afflictum melior Deus auferet æuum,
Exultet, quæcunque Notum gens ima iacentem,
Erectumq; colit Boream, quæcunq; vel Ortu,
Vel patet Occaſu, medioue ſub æthere feruit.

Et Dominus noſter humano generi præſtitit bona moraliter & verè multa.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum.

28 *Chriſti in genus humanū beneficia.*

Veridicis igitur purgauit pectora dictis,
Et finem ſtatuit cupidinis atque timoris:
Expoſuitq; bonum ſummum, quo tendimus omnes,
Quit foret, atq; viam monſtrauit tramite paruo,
Qua poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure, atq; veniret.
Seu caſu, ſeu vi, quòd ſic natura paraſſet:
Et quid è portis occurri cuiq; deceret.
Et genus humanum fruſtrà plerumq; probauit
Voluere curarum triſtes in pectore fluctus.

Et Claudianus de Chriſto ſeruatore ſic modulatur:

Chriſte potens rerum redeuntis conditor æui
Vox ſummi, ſenſusq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit conſortia regni.
Impia tu noſtræ domuiſti crimina vitæ,
Paſſus corporea mundum veſtire figura,
Affariq; palam populos, hominemq; fateri.

Ibidem.

Quin & ſupplicij nomen nexusq; ſubiſti,
Vt nos ſubriperes letho, mortemq; fugares
Morte tua.

Stat ergo eum digniorem eſſe, qui ſublimioribus Principibus rectè inſeruit: ſicq; potentiſsimū Regem ac dominum noſtrum, vel eo nomine reliquis anteponēdum eſſe quòd eis præſit, qui digniores ſunt, eo potiſsimum nomine, quòd veram Chriſti religionem puram & immaculatam obſeruent. in quo maximè vera dignitas & meritum conſiſtere palam eſt. Et quòd is qui præeſt melioribus dignior ſit, præter ſupra allegatos tenet etiam in ſpecie, multa allegans Alphonſus Guerrerius in ſuo Theſauro Chriſtianæ religionis c. 16.

29 *Iudices Hiſpalenſes à rege electi digniores cæteris.*

Hinc olim, † cùm ipſe eſſem in prætorio Hiſpalenſi, illius regni ſupremo, Iudex, ſimul cum reliquis collegis meis, in quo quidem prętorio ex quatuor Iudicibus, duo, à potentiſsimo rege noſtro deligebantur, reliqui autem duo à duce Mendinæ Sidoniæ & à Marchione Tarifenſi, ex facto dicebam, honoratiores eſſe eos qui ab ipſo rege, & ſic à digniore, quàm qui à reliquis electi erant.

30 *Vaſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſsitatem.*

Hinc † ſimiliter cum vrgentibus bellorum calamitatibus & pecuniarum, reique familiaris neceſsitatibus ac penurijs, Reges noſtri pijſsimi oppidorum nonnulla vendidiſſent, pecuniarum comparandarum cauſa, eos ciues ac ſubditos ſic alienatos reſpondimus domini minus potentis, minusque ſublimis mutatione, reddi minus honoratos, ſicque damno & iniuria affectos videri, neque oportuiſſe, aut licuiſſe ob vniuerſæ Hiſpaniæ vtilitatem ipſos onerari, aut damno affici, longeque iuſtius fore, vt quæ ad vniuerſæ regionis vtilitatem comparandam, aut neceſsitatem ſubleuandam neceſſaria forent, cum vniuerſorum quoque damno & iactura, vt ſic ſinguli leuius onerarentur, compararentur, quandoquidem perindignum eſſet cum quorundam duntaxat iactura plures vel omnes lętificari aut tueri, eſſeque contra ius naturæ relatum & confirmatum per Iureconſultum in l. ſecundum naturam. ff. de reg. iu. niſi ſi reliqui cōciues ijs qui damnum fuerant perpeſsi, æquam compenſationem prętarent.

31 *Publica vtilitas reparandam non quorundam impenſa aut dāno, ſed vniuerſorum.*

Cumque † aurum & argentum quod noſtrates ab Indorum regionibus in Hiſpaniam reportabant, ijſdem ex cauſis à principibus noſtris (data tamen idonea compenſatione) acciperetur, id quod & ſi non omnibus, non tamen paucis noxium erat, dicebam eandem rationem habendā eſſe. Ad idem tex in c. qui ſentit. de regu. iur. lib. 6. vbi per ſcribentes l. ſi igitur, ad finem. ff. pro ſocio. c. rationi, de regu. iur. lib. 6. l. ad inſtructiones, vbi per Paulum Caſtrenſem. C. de ſacroſanct. Eccleſi. l. vnica. §. pro ſecundo. & §. his ita. C. de cad. tollen. c. translato. vbi plura per Felinum & per Philippum Decium colum. 2. de conſtitut. per Cornel. & alios in dicto §. pro ſecundo. & dicto §. his ita. l. 3. §. iudicio contrario. ff. de contr. actione tutelæ. Philippus Decius in l. ſi Ruffinus. colum ſecunda. C. de milit. teſtam.

ſtam. Idem Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. ſecundum naturam: ergò ſi neceſsitas vrgebat, vt illis ſuum adimeretur, Reipublicæ citius ſuccurrēdæ cauſa, par erat, vt poſtquam Reſpublica ab illo periculo & anguſtia liberata fuiſſet, ex collationibus conciuium vel ex ærario publico eis ſuum aurum reſtitueretur, & ipſi quoque redderent, quòd eius loco acceperant. Neque obeſt l. item ſi verberatum. cum ſimil. ff. de rei vendi. vt plenè dicemus in ſecundo Tomo huius Operis c. 1. nam id eſt ius peculiare Romanorum, quòd non ligat reliquas gentes eorum imperio non ſubiectas, vel illa l. cum ſimi. ad hunc noſtrum ſenſum trahenda eſt, ita etiam volunt Plato & Cicero, qui eum refert lib. 1. Officiorum his verbis: Qui Reipublicæ præſunt, duo Platonis præcepta teneant, vnum vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant: alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cùm partem aliquam tuentur reliquas deſerant. nolunt ergò vt quorundam pernicie alij ſalui fiant: ſed vt omnes ex æquo tueantur.

TERTIVM ARGVMENTVM.

32 *Dignior qui potentior.*

QVI † potentior eſt, is omnibus in rebus & honoribus dignior (ſecundum Boërium deci. 286. num. 6.) potior ſublimior & anteponendus eſt reliquis. ita Bal. in c. 1. de pace Conſtan. verſ. ego. & in rubr. ff. pro ſocio, in prin. Fely. in c. 1. de maior. & obed. col. 2. verſi. demum. Nicolaus Boërius in tracta. de auth. magni conſilij. nu. 133. in add. 1. mag. verſ. & certū eſt. eſtq; communis & vera opinio ex quàm

33 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur, ſecundū tempus verbi.*

plurimorum ſententijs nuper referēdis. † Potentiorem aūt accipere debemus eum, qui potentior eſt eo tempore quo controuerſia vertitur, aut agitatur de eo honore quo de agitur, non autem eum, qui olim potentior fuiſſet, ſi hodie quando ea res, ſiue honor controuertitur minus potens, quàm aduerſarius eſt, nam ea qualitas potentiæ adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi, ſicque de præſenti non de præterita iamque finita potentia. l. in dilectis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. actio. l. miles. ff. de mil. teſtam. Bart. & alij in l. ex facto. in princ. ff. de vulgari. §. illis autem temporibus. Inſtit. de mili. teſta. l. 1. l. quanquam. l. milites. C. eod. tit. l. Papinianus. §. Papinianus. ff. de inoffic. teſta. l. fin. in fine. C. eod. tit. Sed inſpecto tempore præſenti nulli omninò, qui non ſit rerum inexpertus, definit eſſe certum, fixum & indubitatum, pluſquam manifeſtum notorium (& vt tale allegatur) quin potentiſsimus Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter ſit omnibus totius orbis Principibus potentior, ergò reliquis o-

34 *Potentiā nulla & finita exequantur.*

mnibus præferendus. † Nec ad rem pertinet, quòd priſcis fortè temporibus alij Principes fuiſſent potentiores, nam nihil frequentius aut vſitatius, quàm regna, imperia, principatus, potentatus, monarchias quotidiè mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, naſci, renaſci, euaneſcere, vt quæ euanuerint, ſemel tam pro fabula & vmbra ſint, vnde Horatius Odo. 7. lib. 4. ſic cecinit:

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus 35 *Finitorū ſola remanet vmbra.*
Puluis & vmbra ſumus.

Et Ouidius lib. 3. de Ponto ita ait:

Adde quod extinctos vel aqua, vel marte, vel igne,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.

Et Seneca in Thyeſte:

Inſtabile regnum eſt.

Atque idem Seneca in Troade:

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leues metuit Deos,
Animumq; rebus credulum lætis dedit.
Me videat, & te Troia: non vnquam tulit
Documenta fors maiora, quàm fragili loco
Starent ſuperbi, quo lumen euerſum cecidit
Pollentis Aſiæ, cœlitum egregius labor.

Et Manilius lib. 1. Aſtronomic.

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta regna,
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium, imperiumq; tulit, varieq; reuertit
Troianos cineres, in quantum oblita refouit
Imperium fatis Aſiæ, iam Græcia preſſa eſt.
Sæcula dinumerare piger, quotiesq; recurrens
Luſtraret mundum vario ſol igneus orbe,
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſæcula gentes.

Et † ciuitates præclaras adeò deſtructas eſſe pleraſq;, vt nihil ex illis præter nudum no- 36 *Hiſtoria variarum ciuitatum.*
men remanſerit, teſtatur Ouid. lib. 15. Metam:

Sic magna fuit cenſuq; viriſq;,
Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Hunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparta, magnæ viguêre Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces,
Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidêre Mycenæ.
Oedipodioue quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ?

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrum veniſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam floridiſſima tellus,
Eſſe fretum, vidi factas ex æquore terras.

Et Auſonius:

Monumenta † fatiſcunt, 37 *Fatiſcunt ſaxa & monumenta.*
Mors etiam ſaxis nominibusq; venit.

Curtius † autem lib. 5. vetuſtas inquit, non opera ſolùm manufacta, ſed etiam ipſam naturam paulo exedendo perimit. Seneca in remedijs fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus vocat omnium ſepulturam, ex Græcis quoque Sophocles in Aiacem: 38 *Tempus omnium rerum ſepulturam.*

Omnia longum tempus tabefacitq; & vrit.

Sed

Sed & Platonis Diſtichon eſt:

Aeuum fert omnia, longum tempus nouit mutare
Nomen, formam, & naturam, & fortunam.

Gregorius Nazianzenus in Diſtichis ſententioſis:

Quæ enim tempus condidit, & ſoluet tempus.

39 *Fabula Saturni.* †Ob hanc ſanè cauſam Mythici exiſtimant à Poëtis traditum, Saturnũ filios ſuos deuorare ſolitum, ac eoſdem denuò euomere, interpretantes id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine ſignificatur, à quo vicibus cuncta gignantur & abſumantur, quæ denuò renaſcantur, vt ſcriptum reliquit Auguſtin. de ciui. Dei, lib. 6. cap. 8.

Et Propertius Eleg. 9. lib. 2.

Magni ſæpe duces, magni excidêre Tyranni,
Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit.

Et Ouid. lib. 5. de Triſt.

Nos quoque floruimus, ſed flos fuit ille caducus,
Flammaq; de ſtipula noſtra breuiſq; fuit.

Et Horat. Oda. 7. lib. 4.

Immortalia ne ſperes monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miceſcunt Zephyris, ver proterit æſtas,
Interitura ſimul.
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

Et Ouid. lib. 4. de Triſt.

Sæpe etiam lachrymæ ſunt me ſcribente profuſæ,
Humidaq; eſt fletu littera facta meo.
Corq; vetuſta meum tanquam noua vulnera norit,
Inq; ſinum mœſtæ labitur imber aquæ.
Dum vice mutata qui ſim, fuerimq; recordor,
Et tulerit quò me caſus, & vnda ſubit.

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omniſq; vagans formatur imago.
Ipſa quoque aſsiduo labuntur tempora motu,
Non ſecus ac flumen: neque enim conſiſtere flumen,
Nec leuis hora poteſt, ſed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturq; eadem veniens, vrgetq; priorem.
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterq; ſequuntur,
Et noua ſunt ſemper: non quod fuit ante, relictũ eſt,
Fitq; quod aut fuerat, momentaq; cũcta nouantur.

Deniq; cùm nihil vnquam in eodem ſtatu (vt ex authoritatibus ſuprà relatis apparet) permaneat, aut vnquam permanſerit permãſurúmve ſit, ex tempore præterito præteritaq; potentia ad præſens tempus arguere, præſentemvé ad potentiam omnino commutatam ineptiſsimũ omninoque hòminis inexperti eſſet. Præſertim poſtquàm receſsit aurea ætas ſucceſſeruntq; bella iure gentiũ admiſſa, quæ vt nullus (modo ſanus) ignorat, nullũ principatum, regnum, imperium, monarchiam manere in eodem ſtatu ſinunt.
40 *Hiſtoria Archidami.* † Vnde Archidamus à Plutarcho lib. 1. apoph. relatus. In Bello Peloponeſiaco ſocij rogantibus quanta pecunia futura eſſet, ſatis ac poſtulantibus, vt tributorum certum modum præſcriberent, bellum reſpondit non quærit definita, ſignificãs poſtquam bella orbem adoriri cœperunt, nihil eſſe, forévé vnquam firmum aut immobile. Præſertim cùm tam inſatiabilis ſit principum ambitio. Vt Alex. à Plut. lib. 4. Apoph. relatus & depictus fuerit hunc in modũ:
41 *Hiſt. Alexandri Magni.* † Nam cùm Alexander (inquit Plut.) audiſſet Anaxagoram differentẽ innumerabiles eſſe mundos, illachrymaſſe dicitur, rogantibus nunquid accidiſſet lachrymis dignum, an non videor, inquit, meritò fieri, qui cùm mundi ſint innumerabiles, nos nondum vnius domini facti ſumus. Quinimò eorum bellorum pleraq; iniuſta ſunt & iniuria.
42 *Hiſt. Antigoni, Macedonum Regis.* † Vnde Antigonus à Plutarcho eod. lib. relatus, ſophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti, deſipis, inquit, qui quum me videas alienas vrbes armis vexantẽ, tamen apud me de iuſtitia diſſeris, ſenſit eos qui ditionis ampliandæ, gloriæúe cauſa bellum inferunt alienis ciuitatibus, non poſſe tueri iuſtitiæ leges.
43 *Regna, imperia, principatus, inſtabiles.* † Deniq; tam propter bella ſæuientia incerta reddita eſt fortuna principatuum, regnorum, imperij, monarchiarum, vt Ouidius lib. 1. de arte Amãdi de bello ſic ceciner it:

Quoſque neges vnquam poſſe iacêre cadunt.

Tamq; huiuſcemodi monarchiæ & principatus, incerti & mobiles ſunt, vt lib. 1. Bellorũ ciuilium Lucanus ita modulatus ſit:

Inuida fatorum ſeries ſummiſq; negatum
Stare diu.

Et Ouidius Epiſt. conſol. ad Liuiam:

Nempe per hos etiam fortunæ iniuria mores
Regnat, & incerta eſt hic quoque nixa rota.
Hic quoque ſentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniuſtum ius ſibi vbique facit.
Scilicet immunis ſi luctus vna fuiſſet
Liuia, fortunæ regna minora forent.

Et Lucanus lib. 2. Belli ciuil.

Siue nihil poſitum eſt, ſeu ſors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia caſum
Sic ſubitum quodcunque paras.

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præſens vix habet hora fidem.

Et Boetius Metro. 5. lib. 1.

Tigris & Euphrates vno ſe fronte reſoluunt,
Et mox adiunctis diſſociantur aquis.

Et Ouidius lib. 3. de Triſtibus:

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitq;:
Irus & eſt ſubitò, qui modò Crœſus erat.

Item 5. de Triſtibus.

Paſsibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq; loco.
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt.
Nos quoque floruimus: ſed flos fuit ille caducus:
Flammaq; de ſtipula noſtra breuiſq; fuit.

Et Horatius Oda. 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hinc poſſuiſſe gaudet.

Idem

Idem Oda.29.lib.3.

Fortuna ſæuo læta negocio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Et Seneca in Medea:

Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsq; regno eripuit, & exilio dedit,
Confide regnis, cùm leuis magnas opes
Huc ferat, & illuc caſus.

Idem in Octauia:

Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita vultu, ſorte contentum mea,
Alte extuliſti? grauius vt reuerem, edita
Receptus arce, totq; proſpicerem metus.

Et Boëtius Metro.1.lib.1.

Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret,
Penè caput triſtis merſerat hora meum:
Nunc quia fallacem mutauit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.

Idem Metro.3.lib.2.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cœperit.
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis ſtella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit roſis.
Spirat inſanum nebuloſus Auſter,
Iam ſpinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotis mare fluctibus:

Et idem:

Sæpe feruentes Aquila procellas
Verſo concitat æquore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices.
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.

Et Manilius lib.3.Aſtrono.

Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in æuo,
Et ſubtexta malis bona ſunt lachrymaq; ſequuntur
Vota, nec in cunctis ſeruat fortuna tenorem:
Vſque adeo permixta fluit, nec permanet vſquam,
Amiſitq; fidem variando cuncta per omnes,
Non annis anni, non menſes menſibus vſque
Conuenient, ſeq; ipſe dies aliumq; relinquit,
Horaq; non illi ſimilis producitur hora.

Idem lib.4.Aſtrono.

44 *Historiæ variæ Priami et Crœſi & Xerxis.* *Quid numerem euerſas vrbes, regnûmq; ruinas,*
Inq; rogo Crœſum, Priamumq; in littore truncum,
Cui ne Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipſo
Naufragium pelago, quid captos agmine reges.

Manilius lib.4.Aſtrono.

Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſq; datæ, moreſq; creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunámue ſuis in vitam perdere votis,
Aut fugere inſtantem, ſors eſt ſua cuique ferenda.
At niſi fata darent leges vitæq; neciſq;,
45 *Hiſt. Aeneæ.* *Fugiſſent ignes Aeneam, Troia ſub vno*
Non euerſa viro, fatis viciſſet in ipſis:
Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres. 46
Romaq; ſic enata foret, pecudumq; magiſtri *Hiſto. Romuli & Remi.*
In Capitolinos auxiſſent culmina monteis,
Includiue ſua potuiſſet Iuppiter arce
Captus, vel Caput hîc orbus foret igne ſepulto, 74
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem *Hiſt. Scæuolæ.*
Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem, vrbemq; ſimul rupiſſet fœdera virgo. 48 *Hiſto. Horatij.*
Treſq; ſub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno 49
Roma viro, regnumq; orbis ſortita iacebat. *Hiſt. Tergeminorum.*

De Craſsi fine ſic Ouid.lib.6. Faſto.

Craſſus † ad Euphraten Aquilas, natumq;, ſuoſq; 50 *Hiſto. Craſſi.*
Perdidit, & leto eſt vltimus ipſe datus.

Et Lucanus lib.1.Bel.ciuil.

Miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculauit ſanguine carras.

De Creſi fine in hunc modum Ouid. lib.4.de Ponto: 51 *Hiſtor. Crœſi.*

Diuidis audita cui non opulentia Crœſi,
Nempe tamen vitam captus ab hoſte tulit.

Ibidem de Dionyſij Tyranni fine: 52 *Hiſto. Dionyſij.*

Ille Syracuſia modo formidatus in vrbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.

Ibidem lib.5.de Triſtibus de eodem:

Vilia qui quondam miſeris alimenta negârat,
Nunc mendicato paſcitur ille cibo.

De eodem ſic Iuuenalis 10. Saty.

Qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantùm res anxius optat.

Idem eadem Satyra de Hannibalis fine: 53 *Hiſt. Hannybalis.*

Expende Hannibalem: quot libras in duce ſummo
Inuenies, hic eſt quem non capit Aphrica Mauro
Perfuſa Oceano, Niloq; admota tepenti.
Rurſus ad Aethiopum populos, altoſq; Elephantes,
Additur imperijs Hiſpania, Pyrenæum
Tranſilit: oppoſuit natura alpemq;, niuemq;,
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italicum, tamen vltra pergere tendit,
Actum (inquit) nihil eſt, ni Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburra.
O qualis facies & quali digna tabella,
Cùm Getula ducem portaret bellua luſcum.
Exitus ergo quis eſt? ò gloria, vincitur idem,
Nempe, & in exilium præceps abit, atq; ibi magnus
Mirandusq; cliens ſedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.

Sic &; Manilius lib.4. Aſtrono.

† Quid referam Cannas, admotaq; mœnibus arma, 54
Varronemq; pigrum, magnum quod viuere poſſet, *Hiſto. Fabi Maximi.*
Poſtque tuas Traſimene lacus Fabiumq; morantem
Accepiſſe iugum victas Carthaginis arces,
Spectatur Hannibalem noſtris cecidiſſe cathenis,
Exiliumq; cogi furtiua morte luiſſe.

Et etiam de Marij fine, qui ſepties Conſ. fuit, ſic Ouidius lib.4.de Ponto:

Ille Iugurthino clauis Cymbroq; triumpho, 55 *Hiſto. Marij.*
Quo victrix toties conſule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaq; paluſtri,
Pertulit & tanto multa pudenda viro.

De Pom-

De Pompeij Magni fine ſic Ouid.
lib. 4. de Ponto:

56 *Hiſtor. Pompeij Magni.*

Quid fuerat Magno maius, tamen ille rogauit
Submiſſa fugiens voce clientis opem.
Cuiq; viro totus terrarum paruit orbis,
Indignus effectus omnibus ipſe magis.

Item Iuuenalis Satyra 10.

Prouida Pompeio dederat Campania febres
Optandas, ſed multæ vrbes, & publica vota
Vicerunt, igitur fortuna ipſius, & vrbis
Seruatum victo caput abſtulit: hoc cruciatu
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq; Cethegus
Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.

57 *Hiſto. Lentuli & Cethegi & Catilinæ.*

Manilius item lib. 4. Aſtrono.

Quis te Niliaco periturum littore Magne
Poſt victas Mithridatis opes pelagusq; receptum,
Et tres emenſo meritos ex orbe triumphos.
Cumq; etiam poſſes alium componere magnum
Creſcere, vt corpus ſepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ.
Quis tantum mutare poteſt ſine nomine fati?

Et ſimiliter de Cæſaris miſerabili fine hæc
Manilius lib. 4. Aſtrono.

58 *Hiſtor. Iulij Cæſaris.*

Ille etiam cœlo genitus, cœloq; receptus,
Cum bene compoſitis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante Senatu
Indicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, poſſent vt vincere fata.

De Priami fine miſerabili Iuuenal.
Saty. 10.

59 *Hiſt. Priami Hectoris, Polyxenæ et Caſſandræ.*

Incolumi Troia Priamus veniſſet ad vmbras
Aſſaraci magnis ſolemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaq; Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerſo tempore, quo iam
Cœperat audaceis Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam, ferroq; cadentem.
Tunc miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram ſummi Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini cultris tenue & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato iam faſtiditus aratro.
Exitus ille vtcunque hominis.

Seneca in Troade de eodem:

Ille tot Regnûm parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troia.

Manilius lib. 4. Aſtrono.

Quid numerem euerſas vrbes regnûmq; ruinas,
Inq; rogo Crœſum Priamumq; in littore truncum,
Cui nunc Troia rogus.

De Rufini interitu Claudia.
lib. 2. in Rufi.

Vnus per medios audendi pronior enſe
Proſilit eiecto, dictisq; & vulnere toruus
Appetit, ac Stichio, quem iſtas pellere dextra
Referit, hoc abſens inuadit viſcera ferro
Sic fatus: meritoq; latus tranſuerberat ictu
Fœlix illa manus, talem quæ prima cruorem
Hauſerit, & feſſi pœnam libauerit orbis.
Mox omnes fodiunt haſtis, artusq; nefandos
Dilaniant, vno tot corpore pila tepeſcunt.
Et non infecto puduit mucrone reuerti,
Hi vultus auidos, & adhuc ſpirantia vellunt
Lumina, truncatos alij rapuere lacertos:
Amputat ille pedes, humerumq; quatit ille ſolutis
Nexibus, hic fracti reſerat curuamina dorſi:
Hic iecur, hic cordis fibras, hic caudit anhelas
Pulmonis latebras, ſpatium non inuenit ira.

De Xerxis exercitu ac fine, Iuuenal. 10.
Satyra in hunc modum ſcribit:

Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria, cùm ſtratum claſſibus ijſdem,
Suppoſitumq; rotis ſolidum mare, credimus altos
Defeciſſe amneis, epotaq; flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.
Ille tamen qualis redijt Salamine relicta,
In Corum atque Eurum ſolitus ſæuire flagellis
Barbarus Aeolio nunquam hoc in carcere paſſos,
Ipſum compedibus, qui vinxerat Ennoſigæum?
Mitius id ſanè, quod & non & ſtigmate dignum
Credidit, huic quiſquam vellet ſeruire deorum?
Sed qualis redijt? nempe vna naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

Iuuenalis Satyra 10.

Feſtino † ad noſtros, & regem tranſeo Ponti,
Et Crœſum, quem vox iuſti facunda Solonis 60 *Hiſt. Solonis & Crœſi.*
Reſpicere ad longæ iuſſit ſpatia vltima vitæ.

61 *Hiſt. Epaminondæ.*

† Nec hinc longè abeſt quod egregius Epaminonda à Plutarcho Apoph. lib. 5. relatus, interrogatus quem arbitraretur ducem præſtantiſsimum, ſeipſúmne, an Chabriam, an fortè Phicratem, id, inquit, iudicatu difficile eſt donec viuimus, alludens ad illud Solonis, neminem ante obitum beatum dicendum, quandiu enim viuit homo, poteſt & ad meliora proficere, & ad deteriora degenerare. Quia, vt non ſemel admonuimus, nihil manſit, manebitùe vnquam ſub imagine eadem. Præſertim in principatibus & monarchijs, quæ huiuſcemodi mutationibus, & volubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis procliuiores ſunt: vt apparet ex ſuprà relatis hiſtorijs, Marij Pompei Magni, Iulij Cæſaris, Marci Antonij, Hannibalis, Craſsi, Crœſi, Rufini, Iri, Xerxis, Caſſandræ, Polyxenæ, Paridis, Aeneæ, Luculli, Anci, Archidami, Alexandri Magni, Antigoni, Romuli, Remi, Mutij, Horatij, Tergeminorũ Fratrum, Dionyſij, Varronis, Fabij Lentuli, Cethegi, Catilinæ, Troiæ Priami, Spartæ Mycenarum, Cecropis arcium Amphionis, Thebarum, Athenarum, Carthaginis, & ſimilium, tàm Ducum, Principum, Imperatorum, quàm vrbium & Monarchiarum.

Quæ omnia eò pertinent, vt potentia præterita. Tamque finita ad viuæ ſtantis præſentiſque potentiæ congreſſum, † longè impar
62 *Fabula Orlandi furioſi.*
ſit, ſicque cum ea minimè conferenda, niſi ineptiremur ad imaginem Orlandi, qui (teſte Arioſto) cùm fureret, equamq;, qua vehebatur, ni-

tur,nimia agitatione necaſſet,offendit hominem quendã equitantẽ, quæſiuitq; ab eo,an vellet equum ſuum viuum pro equa ſua mortua permutare,cui ipſius inſaniam ore pleno ridenti,Orlandus ſtrenui mercatoris de more ait,ſuam equam optimam pulchramque eſſe, omnique vitio carentem, niſi quòd mortua erat. Non huic abſimilis mihi videretur, qui de potentia præterita & finita ad præſentem, quæ ex confeſsione omnium inſpecto præſenti ſtatu,maior eſſet,arguere vellet.

63 *Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter, quòd ſi ſupernaturaliter ſuſcitetur, tunc non eadẽ res, ſed alia noua videtur.*

† Quinimò ſi quis Princeps, aut ſi qua ciuitas ad potentiam, opes & diuitias præteritas,etiam ſemel amiſſas & extinctas reuerteretur, nõ tàm prior poteſtas,quàm alia noua & diuerſa,quę modò naſceretur denuò,aut renaſceretur, videretur:argum. text. egregij in l. ſi ſeruus legatus.§.ſi.ff. de adim.lega.ibi, nouus homo eſſe videtur (niſi in caſu ſpeciali, de quo in l. filio,quem pater.ff.de lib. & poſthu. vbi multa per Iaſ.poſt alios) res enim ſemel extincta aut finita ſuſcitari non poteſt.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb. oblig. vbi multa per Doct.l. qui res.§.aream.ff.de ſoluti.§.1.Inſtit. de inut. ſtipula.

64 *Lazarus reſuſcitatus.*

† Adeò vt poſtquam Lazarus miraculoſè ſuſcitauit, non idem homo qui antè erat, ſed nouus homo eſſe videretur. ſicque nec vxorem nec bona recuperaſſet, vt tradunt Doct. in dictis locis. & per Glo.& Doct. in l. nam ad ea,cum l.ſeq.ff.de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet circa animarum immortalitatem, & reſurrectionem, varias fuiſſe antiquorũ ſententias, alijs animas eſſe mortales, non ſecùs quàm corpora exiſtimantibus, cuius ſententiæ fuiſſe videntur fortè ij, qui Lazarum vxorem & bona non recuperaturum ſcripſerunt.

65 *Animas mortales eſſe, qui falſo crediderint.*

† Alij verò arbitrabantur,animas eſſe æternas, & prioris quidem ſententiæ (alijs non tanti nominis prætermiſsis) fuiſſe intelliguntur, Horatius,& Lucanus, & Seneca, & Ouidius, & Lucretius, & Ennius, & Socrates, & Plinius, & Diagoras, & ſimiles, vnde Horatius Oda.7.lib.4.ſic cecinit:

Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria.
Non te Torquate genus,non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non Lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Perithoo.

Et Lucanus bell.ciuil.lib. ſic modulatur:

Nequeunt animam ſibi reddere fata,
Conſumpto iam iure ſemel.

Et Seneca in Hippolyto ſic ſcriptum reliquit:

Non vnquam amplius
Conuexa tetigit ſupra, qui merſus ſemel
Adijt ſilentem nocte perpetua domum.

Et Ouidius lib.3.de Triſt.

Adde quòd extinctos,vel aqua,vel mare,vel igne,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.

Et Lucretius lib.3.de rerum naturâ:

Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà
Creſcere ſentimus,pariterq; ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri,teneroq; vagantur
Corpore,ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
Inde vbi robuſtis adoleuit viribus ætas,
Conſilium quoque maius & auctior eſt animi vis.
Poſt vbi iam validis quaſſatum eſt viribus æui
Corpus,obtuſis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium,delirat linguaq; mensq;:
Omnia deficiunt,atq; vno tempore deſunt.
Quapropter fateare neceſſe eſt,quæ fuit antè
Interijſſe, & quæ nunc eſt,nunc eſſe creatam.

Huius † quoque ſententiæ fuerunt Vaſmothei, teſte beato Clemente Romano, conſtit. Apoſto. lib.6.cap.6.ijque(inquit) animæ immortalitatem negant. Quibus etiam proximè accedebant Saducæi,qui ſecũdum eundem ibi mortuorũ reſurrectionem negabant. 66 *Opinio Vaſmotheorũ & Saducæorũ.*

67 *Hiſtoria Socratis.*

Socrates quoque his adſtipulari videtur, qui (vt referunt Cicero lib.2.& Plutarchus lib.3. Apoph.) Cùm iam tempus vrgeret moriendi, rogatus à Critone, quomodo ſepeliri vellet, multam(inquit) ô amici operam fruſtrà conſumpſi, Critoni enim noſtro nondum perſuaſi me hinc euolaturum, neque quicquam mei relicturum, verùm tamen, ô Crito, ſi me aſſequi poteris, aut ſicubi nactus eris, vt tibi videtur, ſepelito. ſed, mihi crede, nemo me veſtrûm, cùm hinc exceſſero, conſequetur. Sentit Socrates animum eſſe hominem, corpus nihil aliud eſſe, quàm animi vel organũ vel domicilium,eoque ſtultè facere illos, qui ſoliciti ſunt, quomodo ſepeliantur, ſenſitque viuentium neminem præmorientem amicum aſſecuturum, quaſi alia vita non ſit, vbi mortales conueniant.

Et Seneca in Troade:

Hæc omnes petimus fata, nec amplius
Iuratos Superis qui tetigit lacus,
Vſquam eſt: vt calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit per ſpacium breue ſordidus:
Vt nubes grauidas,quas modò vidimus,
Arcto Boreæ diſsipat impetus:
Sic hic, quo regimur,ſpiritus effluet, 68 *Mors quid ſit.*
Poſt mortem nihil eſt, ipſaq; mors nihil.
Velocis ſpacij meta nouiſſima.
Spem ponant auidi,ſoliciti metum.
Quæris quo iaceas poſt obitum loco? 69 *Mortui loco iacebunt.*
Quo non nata iacent,
Tempus nos auidum deuorat, & chaos.
Mors indiuidua eſt noxia corpori, 70 *Mors indiuidua.*
Nec parcens animæ, &c.

Lucretius 1. de nat.rerum.

Ennius æternis exponit verſibus, edens,
Quod neq; permaneãt animæ,neq; corpora noſtra.

71 *Hiſtoria Diagoræ.*

† Neque iſthinc longè abeſt ſententia Diagoræ, relata à Cicerone Apop. lib.2.Ipſe enim Diagoras, cùm Samothraciã veniſſet, Atheos ille qui dicitur, atque ei quidem amicus, tu qui Deos putas humana negligere, nonne animad-

animaduertis ex tot tabulis pictis, quàm multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portumq́ue ſalui peruenerint. ita fit, inquit, illi enim nunquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt, in marique perierunt. Itemq; cùm ei nauiganti victores aduerſa tempeſtate timidi & perterriti dicerent, non iniuria ſibi illud accidere, qui illum in eandem nauem recepiſſent, oſtendit eis in eodem curſu multas alias laborantes, quæſiuitque, num etiam in ijs nauibus Diagoram vehi crederent. 3. de nat. Deorum ita Cicero ſcriptum reliquit.

Iſtorum autē omnium ſententiæ, vt à pietate remotæ, per quàm plures, & potiſsimùm per veram Catholicamq́ue doctrinam repudiatæ ſunt, vt propè edocebimur.

Fuit, vt iam meminimus, altera ſententia exiſtimantium animas eſſe immortales, quæ etiam tàm variat, vt quadripartita inueniatur: nonnulli enim intellexerunt, omnes hominum animas ab cœlo deſcendiſſe, ad ætheraque euolaturas ac reuerſuras. Alij ſentiunt omnes humani generis animas ad inferos deſcenſuras, eorumq́ue ſedes ſubituras. Tertij diſſerebant, iuſtorum animas ad æthera redituras, iniuſtorum verò in Flegethontis vndis perituras. Alij vaticinati ſunt, animas omnium mortalium æthernas eſſe, non tamen ad cœlos euolaturas, aut infernorum ædes ſubituras, ſed in hoc eodem orbe permanentes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunt, bonorum animas ad campos Elyſios ituras, malorum verò ad impia Tartara: ſicque hi quaſi paradyſum terrenale bonis conſtituunt.

72 *Animas in cœlum redituras aſſerentes.*

Vnde Manilius lib. 4. Aſtronom. prioris ſp. author ait:

An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro,
In cœlumq́; redire animas, cœloq́; venire?
Vtq́; ſit ex omni conſtructus corpore mundus,
Aëtheris atq́; ignis ſummi, terræq́;, mariſq́;
Spiritum & in toto rapidum qui iuſta gubernat:
Sic eſſe in nobis terrenæ corpora ſortis,
Sanguineaſq́; animas animi, qui cuncta gubernat,
Diſpenſatq́; hominem, quid mirū noſcere mundum
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis.
Exemplumq́; Dei quiſque eſt, & in imagine parua,
An quoquam genitos, niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines?

Et Valerius Flaccus lib. 3. Argonauticom. morantes.

Exire hinc animas, redituraq́; ſemina cœlo.

Et Silius Italic. lib. 15. belli punici:

Cui ratio & magnæ cœleſtia ſemina mentes
Munere ſunt conceſſa Deūm, mortalibus alti
Quantum cœlicolæ tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipſa minores
Hos terris natura Deos.

Boëtius Metro. 9. lib. 5.

Tu cauſis animas paribus, vitaſq́; minores
Prouehis, & leuibus ſublimes curribus aptas,
In cœlum terramq́; ſeris, quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti.

† Iſtorum ſententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui exiſtimant, igneas eſſe animas, à cœloque deſcendiſſe. Primum, quia ignis petit ſurſum, & ſic cœlum, non autem deorſum, vt ſunt inferna loca: animas autem igneas eſſe edocemur ex locis ſuprà memoratis. Et voluit Virgilius 6. Aeneid. 73 *Animas eſſe igneas.*

igneus eſt ollis vigor & cœleſtis origo.

Et Paulinus ad Auſonium:

Mens quippe lapſis quæ ſuper eſt artibus,
De ſtirpe durat cœliti.

Et Iuuen. Satyr. 15.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

Et Boëtius Metro. 6. lib. 3.

Hic clauſit membris animos
Celſa ſede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus.

Lucretius ſibi contrarius 2. de natura rerum:

Et quòd miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cœleſti ſtellantia templa receptant.

Et pro iſtorum ſententia facit, quòd quæque res ad ſuam appetit ac properat originem reuerti. Vnde Boëtius ſic modulatur:

Repetunt proprios quæq́; recurſus,
Redditūq́; ſuo ſingula gaudent.

Et res facilè reuertitur ad ſuam naturam. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret, vbi multa per DD. ff. de pact.

Et Horatius lib. 1. Epiſt.

Naturam expellas furca, tamen vſque recurrit.

Ergò procliuus eſt, vt animæ à cœlo venientes illuc reuertantur, ſicq; ad ſuam originem, præſertim cùm ſint volucris leuiſq; materiæ (hoc eſt, igneæ) quæ non poteſt non aſtra petere. Et his adſtipulatur, quòd ex confeſsione omnium, quos iam retulimus, nuperq; referemus animorū materia ignea eſt, à cœloq; deſcendit, nec cùm ab mortalibus corporibus euolant animæ, intereunt, teſte Ouidio lib. 15. Metamor. qui ſic cecinit:

Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illuc
Huc venit, hinc illuc.

Et rurſum ibidem ait:

Cùm ſint huc forſitan illa
Hæc translata illuc, ſumma tamen omnia conſtant.

Cùm ergò animæ à corporibus euolantes non intereant, nec pereant, cumq; quæq; res ſuam naturam (id eſt, originem) reddere properet: conſentaneum eſſe videtur animos ad cœlum, vnde deſcenderunt, reuerti.

† In ſecunda autem ſentētia exiſtimātium omnes animas infernas ad vmbras properare, ſimul ac à corporibus liberantur, fuiſſe videtur Anaxagoras relatus à Cice. Apoph. lib. 2. is enim quærentibus amicis vellet ne clazomenas in patriam ſi quid accidiſſet referri, nihil neceſſe eſt, inquit, vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt. Significans omnes animas eodem feſtinare, aliter enim ſi ſentiret 74 *Anaxagoræ Hiſtoria & ſententia.*

animarum quaſdam infernas ad ſedes, quaſdam verò ad ſupernas migraturas, non dixiſſet tantundem vixeſſe. Huic etiam ſententiæ videtur accedere Socrates á Plutarcho relatus Apoph.lib.3.

Ibidem Socrates (inquit Plutarchus) dicere † ſolebat, mortem ſimilem eſſe profundo ſomno, ergo vt ſomno durante animæ dormientium omnium diuerſa ad loca non properât, ita ille ſignificare voluit, poſtquam à corporibus humanis deceſsiſſent diuerſa ad loca non migraturas. In tertia ſententia vt boni æthereas ad ſedes, mali verò Flegethontis ad vndas ituri ſint, poſtquam à corporibus humanis liberati fuerint, fuit idem Socrates in hoc ſibi contrarius, vt de ipſo loquens refert Cicero lib.1. Tuſcul. & rurſus apoph. lib. 2. ſic inquiens: Duæ ſunt viæ, duplicesque curſus animorum è corpore exeuntium. nam qui ſe vitijs humanis contaminârunt, & totos libidinibus ſe tradiderunt, ijs deuium quoddam iter eſt ſecluſum à concilio Deorum: qui autē ſe integros caſtoſque ſeruârunt, quibuſque fuit minima cum corporibus contagio, ſuntque in corporibus humanis vitā imitati Deorum, ijs ad illos, à quibus ſunt profecti, facilè patet redditus. Et Cicero 2. de legi. ait, omnium animi immortales ſunt, ſed bonorum fortiumq; diuini. Et rurſum pro Cayo ait, bonorum virorum mentes mihi diuinæ atque æternæ videntur, & ex hominum vita ad Deorum religionem ſanctimoniamque migrare. Et in ſomno Scipionis ait, ſic habeto te nō eſſe mortalem, ſed corpus hoc. Et pro Sextio ait, corpus hoc eſt mortale, animi verò motus ſempiterni. Et Propter. lib 4. eleg. ait:

75 *Socratis locus.*

Sunt aliquid manes, letum non omnia finit,
Lucidaq; euictos effugit vmbra rogos.

Quarta ſententia fuit exiſtimantium animos immortales, ab humanis corporibus euolantes in diuerſa animalium brutorum corpora, (qualia ſunt terreſtrium, volatilium, & aquatilium) migraturos, id quod ſenſiſſe videtur Socrates in loco proximè allegato, dum ſcripſit, mortem eſſe ſimilem diutinæ peregrinationi, nam vt peregrinus errans, vagus & varians per varias mundi regiones migrat, ac remigrat, ita ſignificauit animos à corporibus exeuntes per varia aliorum animalium corpora meaturos, & huius ſententiæ fuit Ouidius & Tibullus & Claudianus. Vnde Ouid. lib. 15. Metamorph.

76 *Fabula Panthoides.*

Carent † animæ, ſemperq; priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt, habitantq; receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Ibidem inque ferinas:

Poſſumus ire domos, pecudumq; in corpora condi,
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum,
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis,
Aut hominum certè.

Tibullus 4. Eleg. lib.

Quin etiam, mea tunc tumulus cùm texerit oſſa,
Seu matura dies fato properat mihi mortem,
Longa manet ſeu vita, tamen mutata figura,
Seu me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum, ſeu tardi pecoris ſim gloria taurus,
Siue ego per liquidum volucris vehar aëra pennis,
In quemcunque hominem me longa receperit ætas,
Incœptis de te ſubtexam carmina chartis.

Claudianus 1. de raptu Proſerpinæ:

Quos vbi per varios annos, per mille figuras,
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rurſus ad humanæ reuocat primordia vitæ.

Virgilius Ecloga 4.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere ſulcos.
Alter erit dum Tiphys, & alter quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Idem Virgil. lib. 6. Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem: purumq; reliquit
Aethereum ſenſum, atq; auræ ſimplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam voluêre per annos
Lethæum ad fluuium, Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores, ſupra vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Et Virgilius 6. Aeneid.

Aeneæ verba ad patrem, ſic ſcripſit:
Da iungere dextras,
Da genitor, teq; amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans, largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucriq; ſimillima ſomno.

Et Ouidius lib. 8. Metamor.

Inq; leues abijt paulatim ſpiritus auras.

Et Sillius Italicus lib. 13. bel. pu.

His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraq; ter fruſtra per inane petita fefellit.

Et Boetius Metro. 10. lib. 3.

Hoc quidquid placet, excitatq; mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, vigetq; cœlum,
Vitat obſcuras animæ ruinas.

Et idem Metro. 1. lib. 4.

Huc ſi te reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hic, dices, memini patria eſt mihi,
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum.

Et etiam quinta ſententia exiſtimantium impiorum animos tartara impia, piorum verò campos Elyſeos petituros, quæ opinio ab ea, de qua ſuprà tertio loco mētionem habuimus, non differt quo ad impiorum, ſed tantū quo ad animos piorum, quibus quaſi terrenum non cœleſtem paradiſum videtur deſignare, & huius ſententiæ eſſe videtur Virgilius 6. Aeneid.

Hic locus eſt, partes vbi ſe via findit in ambas:
Dextera, quæ dictis magni ſub mœnia tendit:

Hàc

Hàc iter Elyſium nobis: Atleua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Ibidem:
Exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arua tenemus.
Lucanus lib.3.bel.ciuil.
Sedibus Elyſijs, campoq́ expulſa piorum,
Ad ſtygias, inquit, tenebras, manesq́ nocentes
Poſt bellum ciuile trahor.
Lucret.2.de Natura rerum:
Et quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cœli ſtellantia templa receptant.
Martial.12.Epigram.
Accipient olim cùm te loca læta piorum.
Non erit in ſtygia notior vmbra domo.
Sillius Italicus lib.2.Bel.pu.
At vos ſydereæ, quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ, venerabile vulgus
Elyſium, & caſtas ſedes decorate piorum.
Idem lib.10.bel.pu.
Hæc Libys, atq́ repens crepitantibus vndiq́ flāmis
Aethereas anima exultans euaſit in auras.
Idem 13.bel.pun.
Tum ſeducta loco, & laxata lucida nocte
Clauſtra nitent, quæ ſecreti per limitis vmbram
Elyſios ducunt campos, hic turba piorum
Nec ſtygio in regno, cœli nec poſta ſub axe,
Verum vltra Oceanum, &c.
Idem 15.lib.
At queis ſeruatus ſeminis ortus,
Cœli porta patet.
Statius lib.10.Thebai:
Dant clara meanti
Aſtra locum.
Idem lib.5.Syluarum:
Parce precor lachrymis, ſæuo nec concute planctu
Pectora, ne crucia fugientem coniugis vmbram.
Sic ego nec furias, nec deteriora videbo
Tartara, & Elyſias fœlix admittat ad oras.
Manilius lib.2.Aſtrono.
Noſtra loquar, nulli vatum debebimus orſa
Nec furtum, ſed opus veniet, ſoloq́ volamus
In cœlum curru, propria rate pellimus vndas.

Horum ſententiæ etiam accedere videntur Saducæi, qui (ſecundum Clementem Romanum conſt. apoſt. lib. 6.c.6.) reſurrectionem mortuorum quoad corpora negabant. Denique cum veriſsima catholicorum ſententia (quæ cū ea quam, ſuprà tertio loco retulimus eadem eſt) edoceamur piorū animas æthereas ad ſedes euolaturas, impiorum verò impia tartara ſubituras, quumque contrariæ ſententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus ijs quos ſuprà retulimus, & omnes Epicurei, & Stoici, reſurrectionem defunctorum negant, nam corruptum ſemel idem numero reſurgere ac reſumi nequit naturaliter, ſed ſupernaturaliter, proculdubio id poteſt per Deum Opt. Max. fieri, quod illos latuit. Quum ergo hæc omnia ita ſint, quod attinet ad quæſtionem de Lazaro reſuſcitante (vt è diuerticulo ad viam redeamus) vt ille & vxorem ſi quam habebat, & bono ſua recuperaret, tenēdum eſſet: quia id magis ad veram & catholicam ſententiam, qua edocemur, animas eſſe immortales, accedit, ſicque cum ille idem homo qui antea erat, videretur, non eſt cur ſibi ſua denegarentur, non magis quàm cuidam è ſomno ſurgenti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

77 *Diuitiæ conferūt ad maioritatem.*

DIVITIAE † & opes pariunt potentiam, potentia autē dignitatem & iuſtam prælationem, vt proximè admonuimus, in qua Princeps noſter reliquos omnes antecellere non ſemel edocti ſumus. † Quod autem diuitiæ & opes pariant potentiam, adeò verum eſt, vt illinc deſcendere ſummam poteſtatem Ouid. author ſit, qui cecinit:

78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*

Iuppiter admonitus nihil eſſe potentius auro.
Et Lucretius lib.5.de Natura rerum ait:
Aurumq́ repertum
Quod facilè & validis, & pulchris dempſit honorē.
Diuitioris enim ſectam plerīq́ ſequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.
Petronius Arbiter in Satyr.
Quiſquis habet nummos ſecura nauiget aura,
Fortunamq́ ſuo temperet arbitrio.
Vxorem ducat Danaen, ipſumq́ licebit
Achriſium certò credere quod Danaen.
Carmina componat, declamet, concrepet, omneis
Et peragat cauſſas, ſitq́ Catone prior.
Iuriſconſultus paret, non paret habento
Atque eſto quid quid Seruius & Labeo.
Multa loquor, quid vis nummis præſentibus opta
Et veniet clauſum poſſidet arca Iouem.
Horatius Satyr.3.lib.2.
Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq́ pulchris
Diuitijs parent: quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam & rex,
Et quidquid volet. Hoc veluti virtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore.
Et Plautus in Sticho:
Nā hoc tu facito cogites, vt cuiq́ homini res parata eſt
Firmi amici ſunt: ſi res laſſa labant, itidem amici collabeſcunt.
Res amicos inuenit.
Et Ouidius ad Piſonem:
Sed lateri nullus comitem circundare quærit,
Quem dat purus amor, ſed quē tulit impia merces.
Et Petronius Arbiter in Fragment.
Cum fortuna manet, vultum ſeruatis amici,
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.
Et Ouidius lib.2.de Ponto:
Turpe quidem dictu, ſed ſi modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Et Ouidius ipſe 2.de Ponto:
Turpe ſequi caſum, & fortunæ accedere amicum
Et, niſi ſit fœlix, eſſe negare ſuum.

79 *Potentiores digniores.*

Vides ergo † vt qui maiores diuitias, redditus, & prouentus, ac opes habet, is potentior intelligatur, nec dubium eſt, quin per hoc dignior & nobilior habeatur, vt per Nicolaum Boerium deciſi.286. Magiſter Ioannes num. 8.ver-

8. verſi. tunc ſi quæratur. quæ ſit maior dignitas. nam maior inquit is dicitur, qui plurimum poteſt, id quòd & tenent alij in ſuperiore fundamento relati. Sed potentiſsimum Regem ac Dominum noſtrum reliquis omnibus Principibus longè ditioré ac opulentiorem eſſe nullus ignorat: ergo ijs præferendus.

Argvmentvm Qvintvm.

80 *Stipendium denotat dignitaté mercenarij.*

† EX modo menſuráve emolumenti administrantium colligitur quanta, qualíſve ſit eius dignitas, aut eminentia. l. nemo, ad finé. C. de offi. ma. offi. dum ait, is gradus cæteros antecellat, quem ſtipendia merenr anteire. & ibi tradũt Doct. & Nicolaus Boerius de auth. mag. conſi. add. 1 mag. num. 28. verſi. & ex præmij quantitate. Ad idem c. offi. 59. diſtin. & l. 1. C. de agẽtibus in rebus. lib. 12. ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorũ. Ad idem l. iubemus. 2. c. de eroga. mil. ann. lib. 10. Et quilibet ſecundũ dignitatem ſuam eget alimentis, veſtimentis, & reliquis ad vitam neceſſarijs, & conſequenter ſtipẽdia & emolumẽta miniſterij & adminiſtrationis ad eandẽ menſurã ſunt aptanda dignitatis, ſicq; & de dignitate ad emolumenta & de emolumẽtis ad dignitatẽ metiendam & conijciendã legitimũ erit & ciuile argumentum. l. ſed & ſi quid. §. ſufficienter. ff. de vſufr. notant glo. 1. & ibi ſcribentes in c. quia nonnulli, de cleri. non. reſid. & vt maior in ordine debet eſſe potior in percipienda portione. c. ſtatuimus, de maio. & obe. c. vlt. de conſti. reſque eccleſiarum pro meritis perſonarum & qualitatibus ſunt diſtribuendæ. c. conſuluit 74. diſtin. c. fi. 1. q. 2. & 12. q. 2. c. Vulteranæ. ita & qui in percipienda portione potior eſt, in quã, emolumento capiendo, is ſanè & in dignitate vt potior intelligatur par eſt: arg. l. 1. ff. de offi. eius cui mand. eſt iuriſd. & huic rei etiam accedit vulgi & populare iudicium, vt colligitur ex glo. celebri. per tex. ibi. in l. item apud labeonem. §. ſi quis virgines. ff. de iniur. Paris de Puteo de Syndi. verſi. nuncius. c. 1. per Speculatorem tit. de aduo. §. ſequitur, per Nicol. Boer. vbi ſuprà nu. 150. & ex ipſo præmio quod accipit, colligitur virtus & prolatus cuiusque. l. 1. ff. de iuſt. & iure, ibi, bonos non ſolùm me-
81 *Pœna & præmio rempublicam contineri.*
tu pœnarum, verum præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. † Vnde duabus potiſsimum rebus Reſpublicas contineri Philoſophi tradiderunt, pœna & præmio. † Vnde
82 *Hiſtoria Liſandri.*
Liſander. etiam à Plutar. Apoph. lib. 1. relatus interroganti Perſæ, quam Rempub. maximè probaret: eam, inquit, in qua fortibus viris ac meticuloſis congrua vtriſque redduntur. ſenſit virtutem inuitari præmijs, ignauos excitari ignominia. nimirum hoc eſt, quod apud Homerum ſtomachatur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea ſententia nõ ſolùm habet locum in Repub. verum etiam in priuatis familijs: ſunt enim hæc duo præcipua ad conſeruandam cuiuslibet gregis diſciplinam. honos enim non ſolùm alit artes, vt habet prouerbium, verum etiam virtutem. Nec tam refert monarchia ſit, an Ariſtocratia, an Democratia, an aliqua Reipub. forma ex his temperata, quàm vt in quacunque gubernatione diſcrimen habeatur publicum inter viros vtiles Reipub. & alios duntaxat ſibi viuentes. nam † Deus Opt. Max. iuxta menſu- 83 *Deus præmium & pœnã probè diſpenſat.*
ram virtutis præmium ſolet cuiq; elargiri. Vnde Pluatus in capt.

Eſt profectò Deus, qui quæ nos gerimus auditq;, & videt. Bene merenti, bene profuerit, male merenti par erit.

Ouid. lib. 2. Faſto.

Dÿ pia facta vident: aſtris delphina recepit
Iuppiter, & ſtellas iuſsit habere nouem.

Virgil. lib. 6. Aeneid.

Pauci quos æquus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

Ibidem:

Pauci læta arua tenemus.

Denique vulgus quoque iuxta pręmium & compendium ſeu emolumentum, quod inde deſcendit, vnamquamque rem eiusque dignitatem probare ſolet, vel improbare. Vnde Ouidius lib. 2. de Ponto ſic cecinit:

† Turpe quidem dictu. ſed ſi modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat. 84 *Lucrum res efficaciſsima.*
Cura, quid expediat, prior eſt quã quid ſit honeſtũ.
Et cum fortuna ſtatq; caditq; fides.
Nec facilè inuenies multis de millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil niſi quod prodeſt charum eſt. en, detrahe menti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit.
At reditus iam quiſq; ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis.

Cùm ergo potentiſsimus Hiſpaniarum Rex longè à Deo Optimo Maximo amplioribus emolumentis cenſibusque quàm vllus alius mundi totius Principum ſit honeſtatus, donatus, decoratus (vt omnibus notum & pluſquam manifeſtum eſt) par eſt, vt reliquis omnibus orbis Principibus dignior ſublimiorq; intelligatur.

Argvmentvm Sextvm.

Ille † demum maior, dignior & excellentior eſt, quem generaliter homines maio- 85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
rem ac digniorem eſſe exiſtimant, ita probat tex. in l. Athletas. in prin. verſ. Celſus. ff. de his, qui nota. infami. tenet in ſpecie Nicolaus Boerius deci. 286. nu. 9. verſi. item illa eſt maior dignitas, ſentit Alex. quem ipſe allegat in cõſilio 142. viſo proceſſu cauſæ, lib. 6. per Beatum Anto. in ſimili in ſua ſumma, par. 3. titu. 15. c. 1. §. 11. Ioannes de Selua de benefici. par. 1. q. 2. & in ſimili eſt deciſio Rotæ 451. in nouis verſi. ego verò dicebam. vbi ſic dicitur, ego verò dicebam, quòd ſuper hac maioritate ſeu principalitate recurrendum eſt ad conſuetudinem generalem, vox enim populi vox Dei eſt, ſecundum

cundum Dominicum Sotum de iuſt. & iur. lib.5.q.1.art.6.

Nec dubium eſt quin ex pleriſque hominũ ſententijs, ille qui rerũ opulentia & affluentia, atque per hoc etiam potentia reliquos præcellit, maior & dignior iudicetur, vt teſtatur Lucretius lib.5. de natura rerum, dum ait:

Aurumq́ repertum
Quod facile & validis, & pulchris dempſit honorẽ.
Ditioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet & validis, & pulchro corpore creti.

86 *Populi vox & opinio maximam vim habet.*

Denique † vt reliqua omnia ita & hoc ſcitè, & prudenter Cicero nobis exhibuit, dũ lib. 3. Tuſc. ait, max. magiſter populus: & rurſus idem Cicero pro Roſcio ait, ſic eſt vulgus, ex opinione multa æſtimat. & rurſus 2. Tuſ. fama & multitudinis iudicio mouentur homines, vt id honeſtum putent, quod à multitudine laudatur. & rurſus 2. de legibus ait, nos vulgi opinionibus rapimur. Vnde Ioan. Boemus nõ inſcitè in lib. de moribus gentium ait, Multis in rebus turpe & honeſtum non tam natura quàm hominum diſtingui moribus & ſententijs, vt multis exemplis nos quoque diſſeruimus lib. 2. de ſucce. crea. §. 15. his ferè verbis: nonne flagitium adulterij, quod apud nos teterrimum eſt, apud Perſas impunitũ, quinimò non ſolum tolerabile, ſed etiam irreprehenſibile ac inculpatum erat. Et viliſsimum furãdi flagitium, nonne ſimiliter apud Lacedæmonas inculpatum erat, vt Aeneas Siluius poſtea ſummus Pontifex, Pius ſecundus nomine, teſtatur, quinimò nefandum flagitium (ſupra omnia ſcelera deteſtandum) nonne permiſſum. & omnino inculpatum apud Tartaros & Saracenos eſt, vt & omnibus notum eſt. & ſcripſit Ioan. Boemus, c. 10. lib. de ritu, moribus, & legibus diuerſarum gentium, nõne cum matribus, & etiam cum filiabus, pecudum more, miſcere ſeſe viris Pœnis ſeu Africanis, & communes etiam vxores habere non ſolùm permiſſum, ſed etiam omnino inculpatum erat, vt & ipſemet ibi c. 6. author eſt, & nemini notum non eſt. Et ex lege vetere Iudæis permiſſum, nonne ſimiliter erat nuptias cum ſororibus contrahere, idque hodie flagitioſiſsimum eſſet. Quum itaque maximus magiſter populus ſit, eiuſque iudicio ſtandum, parendumque neceſſariò ſit, isque opibus, diuitijs, rerumque affluentia præcellentes cæteros dignitate anteire ſemper iudicauerit, reliquum eſt, vt Rex ac Dominus noſter potentiſsimus, quem conſtat diuitijs, opibus rerumque affluentia, imperio & ditione reliquos omnes Principes tranſuolare, dignitate quoque eos tranſgredi intelligatur, deniq; idem Cic. in Topicis, ſed vulgi (inquit) opinio vix mutari poteſt. Quinimò doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſti. & iur. lib. 5.q.1.art.9. palam teſtatur, vocem populi vocem eſſe naturæ, atqui natura incommutabilis eſt, l.4. ff. de leg. 1.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

PRÆFERENDVS ille eſt, qui alium ſuperat † comparatione laborum, quos ex munere ſibi iniuncto ſubiturus eſt. l. vnicuique, 87 *Labor præmio dignus.*
in prin. C. de proxi. ſacra. ſcri. lib. 12. & l. 2. C. de off. mag. offi. & l. contra publicam. in fi. C. de re mili. eod. libro ibi. quia honoris augmentũ non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l. 1. C. de com. & trib. ſcho. eodem lib. & in l. de diuer. eo ti. & Nicolaus Boerius de auth. magni conci. num. 145. verſi. nam profecto, facit l. aduocati. C. de aduo. diuerſorum iudi. 88 *Labores faciunt viros celebres.*
† Vnde laboribus ſuis virorũ illuſtriſsimi celebrantur, teſte Boetio Metro. 7. lib. 4. ſic canẽte:

89 *Hiſtoria & labores Herculis.*
† *Herculem duri celebrant labores:*
Ille centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum extraxit triplici cathena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis.
Hydra combuſto perijt veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis:
Strauit Antheum Lybicis arenis:
Cacus Euandri ſatiauit iras:
Quosq́ preſſurus foret altus orbis,
Setiger ſpumis humeros notauit:
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo pretiumq́ rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris.
Ite nunc fortes, vbi celſa magni
Ducit exempli via.

Et Claudianus in Nupt. Honorij:

Non quiſquam fruitur veris odoribus,
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos,
Si fronti caueat, ſi timeat rubos,
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes.

Sed † Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter 90 *Hiſpaniarũ Rex vt preſſus oneribus ita excellens honoribus.*
potẽtiſſ. nullus ignorat, quin eo magis ac magis immenſos labores ſubiturus ſit, ſubeatq; ſemper, quò latiùs ac latiùs ſuæ ditionis, ac imperij fines ſeſe porrigunt. Nam præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentẽ, ſi nouum orbẽ quem temperat ac dominatur reſpexeris, inuenies ſuam monarchiam, reliquas omnes mortalium Principum longè anteire ac præcellere, ſiue illi reges ſint, ſiue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquumq; ſeſe præbere ſtudet, iuxta illud Virgilij ſic canentis:

Rex Iuppiter omnibus idem.

Quaſi † eius animus, mens & ſpiritus vniuerſũ per orbẽ diffuſus ſit, poſſet non iniuria 91 *Regis verum trophæũ eſſe omnibus parem.*
aut non abs re cum Horatio lib. epod. ad candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem, neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſanè cum Ouidio lib.1. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre:

92 *Labores vt ad verã gloriam & æternam vitam conducibiles, ita ad humanam noxij ſunt.*

Cõfiteor † facere hoc annos: ſed & altera cauſa eſt,
Anxietas animi, continuusq; labor.
Cernis, vt in duris (& quid boue firmius) aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,
Fructibus aßiduis laſſa ſeneſcit humus.
Occidet, ad circi ſi quis certamina ſemper
Non intermißis curſibus ibit equus.
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquore nauis,
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis.
Me quoque debilitat ſeries immenſa laborum:
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem.
Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis,
Immodicus contrà carpit vtrunq; labor.

93 *Hiſtoria & error Pompeij Magni.*

Isq; labor immenſus, faſtidioſus, inamœnus, Principi ac domino noſtro Hiſpaniarum Regi, tantò magis, quàm cæteris mundi Principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperijs amplius latiusq; eſt, nam & ſi Pompeius Magnus (vt Plutarchus Apoph. lib. 4. refert) proclamauerit, plures adorare Solem orientem quàm occidentem. tamen poſtquam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium Indiarum inuenimus, apparuit plures occidentem quàm orientem Solem adorare.

Vnde vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculisque additis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. Ita Cicero 1. Offic. Vnde cùm hìc agatur de gloria & honore, quin ei Principi deferenda ſit, qui grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt, dubitare non oportet. Eſt autem ab ipſo Deo Opt. Max. datum regnandi regendive munus, iuxta illud Prouerbiorum cap. 8. Per me Reges

94 *Labores an fugiendi.*

regnant. Denique † tantus labor tàm grauis eſt, & conſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus. vt ex multorum Philoſophorum ſententijs, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur: Sic vixeris, vt nemo te vixiſſe ſentiat. Et, vt idem Plutarchus Apoph. lib. 7. refert, Epicuri ſententia fuerit, obſcuritatem eſſe bonũ appetendum, vt vitam degere liceat in otio. Et Ouidius his arridet ſic, dum cecinit lib. 3. de Triſt.

Viue ſine inuidia moles inglorius annos.

Facit, nam & clericorũ ſtatum quàm monachorum honoratior adeò eſſe edocemur,

95 *[C]lerici monachis quare honoribus præferantur.*

quòd illi non vitæ contemplatiuæ tantùm, verùm etiam actiuæ inſeruiunt, hi autẽ contemplatiuæ duntaxat, ſicq; in honoribus inferiores ſunt, ita patet in c. leg. & cap. alia. 16. q.1. & not. Ioan. Andr. in regul. delictum. de reg. iur. lib. 6. in Merc. col. 3. & glo. fin. in c. qualiter, in ſecundo, de accuſat. dicens, quòd dignior eſt cœtus clericorum quàm monachorum, & tenent Domini. & Car. Alexandrin. in d. c. Epiſcopos. 17. diſt. & glo. in c. religioſo, in verſ. exhiberi, de ſenten. excõmunica. lib. 6. Ioan. Franc. de Ripa. lib. 2. reſpon. c. 2. num. 19. fol. 3. & Nicolaus Boërius in Tractatu de authoritate magni concilij additione 1. num. 84. verſ. item etiam clerici ſeculares. Non aliter & Princeps noſter potentiſsimus reliquis omnibus Principibus, vt præferatur in gloria, & in omnibus honoribus par eſt, quandoquidem grauioribus ſubeſt laboribus. Nam & de Agamemnone refert Plutarchus, quidam ſe Regum Ducumq; fœliciſsimum primariumque omnium Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Dijs immortalibus ſe ingentibus miſerijs, curis & laboribus deſtinatum, vt ſic appareat, & honorum comitem eſſe curam & laborem, & curarum laborumq; comitem, & quaſi iuſtam compenſationem ac remunerationem eſſe, foreque ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit:

Nil ſine labore magno vita mortalibus dedit.

Et alibi:

† Dij nobis laboribus omnia vendunt. 96
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam.
Multa tulit fecitq; puer ſudauit & alſit.

Gloria vera labore emenda.

† Quibus proximum eſt quod de Adriano Imperatore Plutarchus Apoph. lib. 6. ſcriptum reliquit, florum quendam hos verſiculos in Cæſarem ſcripſiſſe: 97

Hiſt. Adriani Imperatoris.

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic tamen Cæſar ſuccinuit ita:

Ego nolo forus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Curas denique Principum & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamemnone, his verſibus:

Nunquam placidam ſceptra quietem,
Certúmve ſui tenuêre diem.
Alia ex alijs cura fatigat,
Vexatq; animos noua tempeſtas.
Non ſic Lybicis ſyrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem in Hercule Oetheo:

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesq; tradit purpura noctes,
O ſi pateant pectora ditum,
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus.

Et Lucretius lib. 5. de nat. rer.

——— *Nunc aurum & purpura curis*
Exercent hominum vitam, belloq; fatigant.

Cùm ergò quò latiora & plura ſunt regna, eò plures & grauiores curas, labores & moleſtias ſecum adferant, inq; earum veluti compenſationẽ honor & gloria Principibus concedatur, par eſt, vt quò maiora & plura ſunt regna, eò plures & maiores gloria & honores arrogantur. Nec dubium eſt Hiſpaniarum

Regem

Regem potentiſsimũ ac dominum noſtrum plures & ampliores regiones ſub ditione & imperio ſuo temperare, quàm vllum alium mundi Principem.

ARGVMENTVM OCTAVVM.

98 *Periculũ vbi maius, ibi maior remuneratio.* VBI vel plura † ſunt vel maiora pericula, ibi maior beneficij remuneratio debetur, tex. in Auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, vitam ſuam multis periculis exponunt, nec dubium eſt, quin Princeps & quilibet alius quò maioribus ſubeſt periculis, eò plenius & pinguius ſit remunerandus. l. ſemper. §. negotiatores. ff. de iure immunita. & §. quibuſdam. eadem lege. & l. milites. & l. nec quidam. ibi, his ſolis, qui in expeditione occupati ſunt. C. de teſta. milita. §. his autem. Inſtit. eo. tit. l. diuus. ff. eo. & c. cum eo, de elect. lib. 6. facit C. de naut. fœnore. ferè per totum. facit l. fin. C. de inoffic. teſt. ſed Princeps ac Dominus noſter potentiſsimus, quanto reliquis omnibus Principibus (ſiue illi Imperatores ſint, ſiue Reges) plura & latiora regna habet, & gubernat (id quod euidentius magiſque notorium eſt, quàm vlla demonſtratione egeat) tantò maioribus ſubeſt periculis, teſte Seneca in Troade:

Quoque fortuna altius
99 *Imperiũ quò maius, eò maius periculũ.* *Fuerit, † atq; leuauit humanas opes,*
Hoc ſe magis ſupprimere fœlicem decet,
Varioſq; caſus tremere.

Et Claudianus lib. 2. in Rufi.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus,
Inſtabileſq; Deos, ac lubrica numina diſcat.

Et idem in Epigram. ſatisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam ſeſe probat Aeolus vndis,
Nec capit anguſtus Boreæ certamina collis,
Alpes ille quatit, Rodopæaq; culmina quaſſat,
Incumbit nunquam cœleſtis flamma ſalictis,
Nec parui frutices iram meruêre Tonantis,
Ingentes quercus, annoſaſq; fulminat ornos.

110 *Hiſtor. Regis cuiuſdam.* Et † Plutarchus Apoph. lib. 6. ſic ſcriptum reliquit: Rex quidam, cuius nomen ſupprimitur nominari, alioqui digniſsimus, quum ipſi porrigeretur diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitq; O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quàm multis periculis, ſolicitudinib. ac miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

Et Ouid. lib. 3. de Triſt.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper.

Et Claudianus de Sepulchro ſpe.

Magna repente ruunt, ſumma cadent ſubitò.

Et Horatius:

Excelſæ grauiore caſu decidunt turres,
Feriuntq; ſummos fulgura montes.

Adde text. celebrem in l. principes. ibi, quos ſępè ſæua pericula vitæq; interdum renunciatio. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. vbi dicit, quòd ille renunciat vitæ, qui ſe ſupponit periculo. & text. ſing. in l. vna. C. de caſt. l. omniũ Palatinorum pecul. eo. lib. ibi, nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur. qui præſtò ſunt ſemper actibus, quos intentos & erudiros ſtudijs itinerum prolixitas, & expeditionũ difficultas exercet. & glo. dicit not. de puluere, & benè dicit, & illi ſciunt, qui dicerim experiuntur, in cuius teſtimonium Chriſtus dicit Luc. 9. & 10. Exeuntes de ciuitatibus, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite. Et idem Matth. 16. Nec mirum, cùm omnis noſter ſtatus ſuper perpetuo motu conſiſtat, vt inquit Imperator in Auth. de non alie. §. vt autem lex. coll. 2. & talis peregrinatio facit nos pauperes, vt Auth. de exhibend. reis. in princ. & ibi gloſ. in verſ. aguntur. coll. 5. quia nullam amicitiam, vt inquit Seneca, peregrini acquirunt. & facit text. in l. 1. de Caſtren. & miniſter. lib. 12. & l. fi. de tyro. & l. 1. de diuerſis offic. & in Auth. de tab. §. ſi verò indignus. coll. 4 cõcordat. c. cùm ſit ars de ætа. & quali. Vnde glo. in d. §. ſi verò indignus. in verb. cautè alle. illud Sal. quòd melior eſt bucella panis ſicca cum gaudio, quàm tota domus plena victimis cum iurgio. §. ne aut. in Auth. de iudi. col. 6. vbi gloſſ. alleg. illud Catonis, ſi labor in damno eſt, creſcit mortalis egeſtas, & virtuoſis præmia ſunt danda, & facit bonus text. in l. 1. C. de princip. agen. in rebus. ibi, ſed is, qui ordine ſtipendiorum & laborum meritò ad gradum militiæ ſequebatur. & in l. 1. ibi, eos enim ad hæc officia volumus aſpirare, quorum labores ſcholæ agentium in rebus teſtimonio comprobatur. C. de prin. agen. in rebus. & in l. fin. §. viri etiã ibi, hoc etiam non corroborantes intuitu laborum, quos multos longo prolixoque tempore pertulerunt. C. de dec. lib. 10. & ideò poſt labores victoriæ expectamus palmam, vt lętitiæ publ. l. 1. quam Princeps pollicetur nobis dare. l. 1. C. de prin. agen ribus in rebus ibi, poſt palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialium pericula & damna, vide per Aeneam Siluium in Epi. de miſerijs curialium. & tex. in §. Romani verò Cardinales. ibi, actu in curia ſuis officijs inſiſtentes. tit. de cauſis in pragmatica ſanctio. Denique magni Principes & Monarchæ ſubſunt ingentibus timoribus atque periculis, qualis eſt nauigatio & belligeratio, & ſimilia, teſte Propert. lib. 3. Eleg.

Nunc maris in tantum ventis iactamur, & hoſtem
Quærimus, atq; armis nectimus arma noua.

Et Iuuen. Satyr. 14.

Tantis parta malis, cura maiore metuq;
Seruantur.

Cùm ergò Principes quò maiores ſunt, eò grauioribus periculis ſubiecti ſint, eaq; pericula iuſta honoris potiſsimùm & gloriæ remunerationem ſint condigna, cõſequens eſt, vt Hiſpaniarũ Rex & dominus noſter potentiſsimus,

tiſsimus, vt reliquos omnes orbis Principes (ſiue illi reges ſint, ſiue Imperatores) imperij & ditionis magnitudine excellit, ita honore & gloria in omni loco & conſeſſu, in omnibus denique rebus antecedat.

ARGVMENTVM NONVM.

BONVM quo communius eo dignius eſt, eumque qui tale bonum ſic communius & vniuerſalius in genus humanum confert digniorē reddit, vt per Alphonſum Guerreri. in

101 *Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis eſt.*

ſpe. Principum c. 54. nu. 41. † & qui bonum efficit aut operatur in plures, maiore præmio dignus eſt, quàm qui id in pauciores efficeret, l. nuper. C. de nat. liberis. non ſecus quàm ex diuerſo, qui pluribus nocet grauius peccat & punitur, quàm ſi paucioribus noceret. l. Athletas. §. ait prætor. ff. de his. qui notantur infamia. auth. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. eos aut. l. quicūque. §. fi. C. de hæreticis l. 1. ff. de priuatis delictis. & Inſtitut. ſi quadrupl. pauperiem feciſſe dicatur. in fine principij. ſed Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus vt pluribus præeſt tam regionibus, quàm perſonis, id quod pluſquam manifeſtum eſt, ita pluribus quoque prodeſſe, profu-

102 *Principatus ad vtilitatē ſubditorum inuentus.*

iſſe & profuturum intelligitur. † Principatum. n. ſuum & legitimi cuiusque Principis, non tam ad ſuam quàm ad ſuorum ciuium vtilitatem inuentū eſſe & pertinuiſſe diuinus Plato author eſt, quod etiā docemur à Cicerone primo Officiorū, & ſanctus Irenæus lib. 5. contra hæreſes, & Alphonſus Guerrer. c. 54. num. 52. verſiculo, item notate. in theſauro Chriſtianæ religionis. & beatus Thomas in opuſculo 21. ad duciſſam Brabantiæ. & Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni concilij, additione 1. num. 131. & Ariſt. 5. Politicorum. glo. & Abbas. in Clementina vnica, de baptiſmo. Lucas de Penna in l. militaribus. C. decurionibus. lib. 10. Albericus de Roſatis & alij in l. decernimus. C. de Epiſc. & cle. Bar. in tract. de reg. ciui. Vnde ſanctus Thomas in loco ſuprà citato ita ait: Conſiderare debetis, quod Principes terrarum ſunt à Deo inſtituti, non quidē vt propria lucra quærant, ſed vt communē populi vtilitatem procurent, in reprehenſionem enim quorundam Principum dicitur Eze. c. 34. Principes eius in medio eius quaſi lupi rapaces, poſiti ad effundēdum ſanguinem, & ad quærendas animas, & auaritiæ lucra ſequenda. Et alibi dicitur per quendam Prophetam, Væ paſtoribus Iſrael, qui paſce-

103 *Hiſtoria Antigoni regis.*

bant ſemetipſos. † His arridet quòd Plutarchus Apoph. lib. 4. de Antigono Macedonum rege ſcriptum reliquit, qui quodam dicente omnia regibus honeſta iuſtaque eſſe, ſunt per Iouem, inquit, Barbarorū duntaxat regibus, at nobis ea duntaxat honeſta ſunt, quæ honeſta ſunt, & ea tantùm iuſta quæ iuſta ſunt, grauiter retulit adulatricē vocē, volētis omnia licere regibus. Non. n. rex eſt honeſti iuſtique regula, ſed honeſti iuſtique miniſter eſt. atque vtinam ſimiles voces nō audiant Chriſtianorum aures, aut ſi audiant, ſimili ſeueritate reijciant, quid. n. aliud dicūt qui occinunt, quod Principi placuit, legis vigorem habet, qui negāt Principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem, ordinatam & abſolutam, quarum altera poſcit quod leges, pacta, & fœdera poſtulant, altera quodcunque libuit. Iſta ſunt verba Eraſmi Roterodami in expoſitione illius ſententiæ Antigoni regis. Denique Cicero lib. 1. Officiorum ita ait, Omnino qui reipublicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant, vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum ſuorum, Alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cùm partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. vt enim tutela, ſic procuratio reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commiſsi ſunt, non ad eorum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Ita-

que † (vt & Alphonſus Guerrerius, vbi ſuprà expreſsit num. 52. & eſt ſententia S. Irenæi & Beati Thomæ & Platonis & Ciceronis & Antigoni regis & Eraſmi & Nicolai Boërij, & Bartoli, & Lucæ de Penna, & aliorum de quibus ſuprà mentionem habuimus) regnū non eſt propter regem, ſed rex propter regnum, vel 104 *Rex eſt propter regnum, non regnum propter regē.*

propter regni ciuiúmve vtilitatem. † Vnde regum creandorum originem ex iure gentium proceſsiſſe bellorum calamitatibus iniuriam, rapinarum, violentiarum impetus, internecionum, ſeditionum, rixarumque vitandarum cauſa ſcripſerunt Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. Alphonſus Guerrerius in d. c. 54. Idem Bal. in tractatu Schiſmatis, quaſi impoſsibile ſit, aut parum commodum ſit viuere ſine regibus & magiſtratibus, in l. 2. §. poſt originem. ff. de iuſt. & iure. & in auth. vt omnes obediant iudicibus, notatur per glo. in l. 2. §. pen. ff. de orig. iuris. & in l. 1. ff. de iuriſ. om. iudi. vbi plenè per Doct. & per Paridē de Puteo in tract. de ſynod. tit. de exceſsibus regum. Sunt † tamen qui velint regna eſ- 105 *Regnum eſt iuris gētium.*

ſe de iure diuino, iuxta illiud prouerbium c. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. & iuxta illud Demoſthenis per Iureconſultum relatum in l. 2. ff. de legī. dum ait, legem eſſe inuentionem quādam & donū Dei. Cumq; lex, rex aut regina eſſe dicatur, ab ipſo Deo Opt. Max. reges dati eſſe videntur ad præmium bonorum, & pœnam malefactorum. c. magnum. 11. q. 1. vb Sanc. Ambroſius ait, magnum quidem & ſpeciale documentum eſſe, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docerentur debere eſſe ſubiecti, ne quis conſtitutionem terreni regis putet eſſe non ſoluendam, ſi. n. cenſum filius Dei ſoluit, quis tu tantus es, qui putas eſſe non ſoluendo. Deniq; Petrus Apoſtolus Epi. 1. c. 2. ſic ſcripſit, Eſtote ſubditi Dominis veſtris ſiue 106 *Regnum a ſit iuris diuini.*

regi

regi quaſi præexcellenti, ſiue ducibus tanquã ab eo miſsis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Et Paulus Apoſtolus ad Roma. c. 13. non eſt. n. poteſtas niſi à Deo, facit c. non fruſtra. 13. q. 5. Et generale videtur pactum ſocietatis humanæ obtemperare principibus c. quid culpatur. 23. q. 1. Et cor regis dicitur eſſe in manu Dei, vt in Epiſtola inter claras. C. de ſumma Trini. & fide catho. & dicit Hieronymus in c. Regnum. 23. q. 5. principibus, & poteſtatibus fidem & reuerentiam ſeruari oportet, quam qui non exhibuerit apud Deum præmia inuenire non poterit, facit etiam, quod notatur in l. fi. C. de exactionibus tributo. lib. 10. Apoſtolus etiam ad Titum ſcribit 3. cap. Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe. & Eſdræ 3. 4. ca. dicitur, Rex autem ſuper omnia dominatur, & præcellit, & cætera. & principes ſacerdotes conſtituebant ex commiſsione diuina duces, pro vt habetur Exo. 28. de Moyſe Hebræorum duce, qui conſtituit Aaron Fratrem ſuum ſacerdotem. & de Iuda Machabeorum duce, qui elegit ſacerdotes ſine macula, voluntatem habentes in lege Dei, vt mandarent ſancta, vt habetur in primo libro Machabeorum c. 4. & prælatus electus & confirmatus non debet adminiſtrare, donec fecerit regi reuerentiam, notatur in c. cum longe. & in c. lectis. 63. diſtin. & in c. Abbates. 18. q. 3. vide Henri. in c. nobis. de iure patrona. pro rege etiam orandum eſt exẽplo Baruc. cap. 1. vbi dicit, orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Balthaſar filij eius, vt ſint dies eorum, ſicut dies cœli ſuper terram, & cætera. & Apoſtolus ad Timotheum capit. 2. dicit, obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes, & c. pro Regibus, &c. & quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus Pilato reſpondit dicens, non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi datum eſſet tibi deſuper. Quibus verbis planè ſignificauit omnem iudicum regũmue

107 poteſtatem à Deo eſſe. Imperium † enim & regnum nihil aliud eſt quàm iuriſdictio, vt in prin. Inſt. de perpe. & temp. act. verb. Imperium. & in l. 1. ff. de conſti. principum, & l. 2. tit. 15. par. 4. Et ideò in veteri Teſtamento liber ille qui Iudicum inſcribitur, magna ex parte circa reges verſatur, & tamen Iudicum inſcribitur, quaſi Iudices, & Reges pro eodem accipiantur. Regum enim appellatio lata eſt, comprehenditque ſub ſe tàm Iudices quàm omnes reliquos Reipublicæ regentes. Vnde Cicero lib. 1. Epiſt. fam. ad Lentulum ait, Quales in Republica Principes eſſent, taleis reliquos ſolere eſſe ciues.

lgnum & ix ſunt no- ina genera l, ad omnes igiſtratus ſtantia.

Et Claudianus ſic cecinit:

Nec tam inflectere ſenſus humanos edicta valent,
Quàm vita regentis.
Mobile ſemper mutatur cum Principe vulgus.

Et Horatius Oda 4. lib. 3.

Diuoſq́, mortaleſq́ turbas
Imperio regit vnus æquo.

108 Et † Guerrer. vbi ſuprà c. 84. hac in re ſcripſit verba ſequentia. Et eſt notandum quòd gentes priusquàm reges eſſent, regnabant in puritate prima & ſola naturæ. Ideo dixit Bal. in l. 2. ff. de origi. iuris. quod in Principio vrbis conditæ populus orbis non habebat legem, ſed habebat regem. & quòd omnes reges habent ſupremam poteſtatem, vt dixit Innocentius in c. cum P. tabellio, de fide inſtrum. & manu regia, id eſt, arbitrio regio omnia gubernabantur.

Reges prius quàm leges ſcriptæ.

109 † Adduco etiam Hoſtienſ. Innocen. Io. Andræ. & Abbatem in c. licet ex ſuſcepto, de foro compe. vbi referunt, à principio Deum creaſſe cœlum, & terram, & omnia quæ in eis ſunt, angelicam, & humanam naturam, ſpiritualia, & temporalia, quæ per ſe ipſum regit, ſicut factor ſuam rem gubernare ſolet, & hominem quoque fecit, præcepta dedit, & tranſgredienti pœnam impoſuit per ſe ipſum, id eſt, Adę, & Euæ Gen. 3. mulieri verò dixit, & cæt. vt ibi. Adę vero dixit, &c. & qualiter etiã per ſe ipſum Caym puniuit, & Iameh, & quoſdam alios Gene. 4. & 5. & ſic Deus rexit mundum per ſe ipſum vſque ad Noe, & tempore Noe cæpit Deus creaturas ſuas regere per miniſtros, quorum primus fuit Noe, cui Dominus gubernationem archæ ſibi dedit, per quam Eccleſia ſignificatur, Gene. 5. & 7. nam Noe, & filijs rectorem, & legem dedit, Gene. 9. vbi licet non legatur, ſacerdos fuit, & officium ſacerdotis exercuit ſtatim poſt egreſſũ archæ, ante quàm leges populo daret, Gene. 8. ædificauit autem Noe, &c. quod officium ſacerdotis ſimul Abel, & Caym primò fecerant. In hac autem vicaria ſucceſſerunt Patriarchæ, Reges, Iudices, Sacerdotes, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum, & ſic durauit vſque ad Chriſtum, qui fuit naturalis Dominus, & rex noſter, de quo dicit Pſalmiſta: Deus iudicium tuum regi da. ita quæ ex ſuprà dictis concludo, quòd ſi conſideramus cauſam primariam, & immediatam, Reges ſunt de iure diuino, & procedunt à Deo, cùm ſit rex regũ. aut conſideramus cauſam mediatam, & tunc ſunt de iure gentium, & ad prædicta vide Oldra. conſi. 69. & Ancha. in conſi. 339. vbi dicit, Regna iure gentium diſtincta ſunt, & reges etiam iure diuino cœperunt. Quibus concinunt verba Boetij Metro. 5. lib. 1. ſic canentis:

Deus olim mundum per ſe ipſum regebat.

110

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nexus ſolio
Rapido cœlum turbine verſas,
Legemq́ pati ſydera cogis:
Omnia certo fine gubernas.

Deus cunctis humanis præeſt, & cunctorum author eſt.

Et Horatius Oda 4. lib. 3.

Diuoſq́, mortaleſq́ turbas
Imperio regit vnus æquo.

Et Virgilius Eclog. 8.

Nec curare Deum credis mortalia quemquam.

Et

Et idem Virgilius:

At ſperate Deos memores fandi atque nefandi.

Et Titus Calfurnius Ecloga 4.

Qui populos vrbemq́; regit pacemq́; togatam.

Et Boëtius Metro.6.lib.4.

Sedet interea conditor altus,
Regumq́; regens flectit habenas
Rex & Dominus, fons & origo,
Lex, & ſapiens arbiter æqui.

Et Sillius Italicus lib. 6. Bel.pu.

Iuſtitiæ rectiq́; dator qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5. Theba.

Cuncta hæc Superûm demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Manilius lib.1. Aſtrono.

Ac mihi tàm præſens ratio non vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino nomine verti.

Et Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

111 *Deo authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum.*

Denique † iſthæc omnia eò pertinent, vt Deus tanquam cauſa vniuerſalis omnibus rebus inſit, ſiue aëris, ſiue ignis, ſiue pelagi, ſiue terrarum: nam nihil in orbe fit, aut homines agunt, niſi Dei voluntate, teſte Lucano lib.9. belli ciuilis, dum ait:

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Item eò pertinent vt quidquid agunt, ſiue homines, ſiue bruta, ſiue reliqua omnia animantia, vel inanimata, quę mari, cœlo terráve continentur ad omne quaſi nutu & iuſſu Dei facta videantur, ex ſententia Ouid. lib.4. de Triſtibus, ſic canentis:

Nil ita ſublime eſt ſupraq́; pericula tendit,
Non ſit vt inferius, ſuppoſitumq́; Deo.

112 *Feciſſe non tàm videtur qui iuſſus paret quàm qui iubet.*

Et vt Iuſtinianus Imperator in l.1. de vetere iure enucleando C. ait, omnia meritò noſtra facimus, quibus authoritatem impartimur. Ad idem l. lege obuenire. ff. de verbo. ſignif. & l.1.§. penult. & final. ff. de lega.3. & text. elegans in l. vnum ex familia. §. ſi de Falcidia. ff. de lega.2. l. conficiuntur. in princ. ff. de iure Codicillorum. Qua ratione domos, templa, vaſa, veſtes, imagines, picturas, & ſimilia, non tàm ipſi artifices quàm domini, quorum iuſſu & impenſa fiunt feciſſe vidétur, teſte Martiali lib. 8. Epigram. ſic dicentis:

Qui fingit ſacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille Deos, qui rogat ille facit.

113 *Reges à Deo eſſe, quo ſenſu accipiendum.*

114 *Deum nullus mortaliũ videt.*

Ergò † quòd Reges à Deo ſint dati vel creati, in hunc ſenſum & defendi & accipi oportet, quòd mente ipſius tacita tacitoque eius iuſſu, permiſſu vel imperio dentur, fiant, creentur, eligantur ab hominibus. † Conſtat enim, neminem vnquam mortalium Deum oculis corporeis vidiſſe, teſte Ioanne Euangeliſta Epiſt.4. dum ait: Qui nõ diligit fratrem ſuum, quem videt, quomodo diliget Deum, quem non videt? Item & in alium ſenſum accipere poſſumus. Reges datos eſſe ab ipſo Deo optimo maximo, nempè, quòd ipſe Deus in omnibus, ſiue rebus, ſiue actionibus, concurrat vel præcurrat mouens & regens, quaſi nihil vnquam creatorum ad quicquam agendum moueatur, niſi inſpirante Deo. Vnde Manilius lib.1. Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructumq́; corpore mundi,
Membraq́; naturæ diuerſa condita forma
Aëris atque ignis, terræ pelagiq́; iacentis,
Vis animo diuina regit, ſacroq́; meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus his concinit lib.9. belli ciuilis, dum ait:

Iuppiter eſt quodcunque vides, quodcunq́; moueris.

115 *Humana cognitio eſt per aliquem ex quinque ſenſibus corporeis.*

116 *Teſtis id tantùm ſcire dicitur, quod percepit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.*

Denique † illa demùm eſt perfecta & certa hominum cognitio & notitia, quæ percipitur aliquo ex quinque ſenſibus corporeis, nempè, per viſum, per auditum, per guſtum, per tactum, per odoratum. † Vnde teſtes de ijs tantùm, quæ aliquo ex his quinque ſenſibus corporeis percipiunt & comprehendunt, debent teſtificari, nec certam aut idoneam rationem ſuæ diſpoſitionis reddere intelliguntur, niſi cùm eam reddunt, quæ talibus ſenſibus corporeis colligitur. l. teſtium, vbi tradunt communiter Doct. C. de teſtib. qua de re per gloſſ. in l.2.§. idem labeo.1. ff. de aqua pluuia arcenda. Dec. conſ.354. in caſu propoſito numer.1. Petrus Paulus Pariſius conſ.33. colum.1. lib.2. Petr. Philipp. Corneus conſ.18. in nomine domini, lib.2. num.4. Fulg. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtam. vbi Bart. Salic. Paul. Caſtr. Benedictus de Plumbino, Alexand. & Cynus num.6. & Pet. Philippus Corneus eod. num. 6. & Iaſ. in 1. & 3. notab. Bart. Ioan. de Imol. & Paul. Caſtr. in d. §. idem labeo. & Ludouicus Pontanus in d. l. ſi non ſpeciali. Vnde & ſi reges iure diuino regnare dicantur ex ſententia eorũ, quos ſuprà retulimus, vel iure gentium, vt placuit ijs, quos etiam ſimiliter adduximus, ſitque etiam tertia eorum ſententia, qui contendunt id iure ciuili fieri, vt per Paridem de Puteo in tracta. de ſynd. titu. de exceſsibus regum.

117 *Principatus imperium, gnũ dici poſ ſunt de iur. gentiũ & iure diuino*

† Tamen ſi certiorem rationem ſequamur, reperiemus huiuſmodi ſententias inter ſeſe non tàm ſenſu quàm verbis diſtare. nam ſimul atque quædam ciuitas regem ſibi delegit, is ſanè rex eſt ex mero illius ciuitatis conſenſu & actu ſeu actione, electione de electu, vel conceſsione, qua ratione iure ciuili, id eſt, illius ciuitatis is rex eſſe intelligetur, arg. l. omnes populi. l. ius autem ciuile. ff. de iuſt. & iure. §. ius autem gentium. Inſtit. eod. tit.

118 *Ius gentiu quid.*

† Sed & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non congruè aut ineptè dicetur. Quandoquidem ius gentium eſſe intelligitur, non id modò, quod ab omnibus omninò gentibus peræquè obſeruatur, ſed etiam id, quod ab earum pleriſque admiſſum eſt. Quinimò etiam ſi non à gentium pleriſque receptum ſit, ſed tantùm à pleriſque earumq́; honeſtis legibus & moribus reguntur, adhuc dicitur eſſe iuriſgentium, vt in d. l. omnes populi, & d. §. ius autem gentium, & diximus plenè lib.1. de ſucceſsionũ progreſſu in præ-

in præfa. Nec dubium eſt quin plerę que gentium, quę honeſtis legibus & moribus reguntur, Regibus gubernentur. Vnde tale gubernandi ius ditioque & imperium à iure gentium, vt deſcendere videatur par eſt. Sed & à iure diuino ſimiliter deſcendere non inſcitè intelligemus, in eum modum, de quo ſu
119 prà mentionem habuimus. † Dummodò reges generaliter accipiamus, eamq; vocem ad omnes & quoslibet omninò regentes referamus (qualeis hodie ſunt Duces Venetorum, vel Genuenſium, vel Piſanorum, & ſimilium. Et qualeis olim erant conſules Romanorum, & Rectores Carthaginenſium ſeu Pœnorum, & ſimilium. (Hi etenim omnes & ſimiles legitimi Reges, Regentes, Rectores, Principes, Iudices, Imperatores, quocunq; nomine aut voce nuncupentur, non propter ſe aut ſuam vtilitatem, ſed propter ciues ciuiúmve vtilitatem creati, delecti, aut dati intelliguntur, ad ſimilitudinem ac imaginem tutelæ minorum, quę eſt vis ac poteſtas in capitibus liberis ad tuendos eos, qui aliter ſe tueri commodè nequirent. l. 1. ff. de tutelis in prin. Inſtit. eod.

Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus.

120 tit. vt ſuprà plenius oſtendimus. † Nam vt tutela inuenta fuit ad tuendum eum, qui ſe per ætatem tueri non poteſt, vt in dictis legib. ita & regnum ad tuẽdos eos, qui vel per ætatem, vel ſenium, vel morbum corporum, vel animorum, vel ſexum, vel imbecillitatem ſeſe aduerſus potentiores tueri nõ poſſunt, inuentum datumque fuit, ſicque humanis neceſsitatibus id exigentibus. ita Bald. in d. l. ex hoc iure, videtur ſentire, & etiam in ſuo conſilio ſchiſmatis. & Alphonſus Guerrerius cap. 54.
121 in ſuo Theſauro relig. Chriſti. in prin.

Reges quare inuenti.

Denique † vt Cicero in Lælio teſtatur, ſic nos nati videmur, vt inter nos eſſet ſocietas quædam. Id quod idem Cicero repetit 4. de finibus his verbis: Hoc ſolum animal homo natum eſt pudoris ac verecundiæ particeps, appetens coniunctionem hominum ac ſocietatem. Nec dubium eſt, quin hæc ſocietas ac communio ſeu familiaritas ſoleat parere diſcordias. l. cùm pater. §. dulciſsimis. ff. de lega.
122 2. † Eſt enim ingenium humanum procliue ad diſſentiendum, iuxta illud Virgilij:

Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu.

Humanũ ingenium procliue ad diſſentiendum.

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Et Sillius Italicus lib. 9.

Diſcordia demens
Intrauit cœlos, ſuperosq; ad bella coëgit.

Cumque natura ita comparatum ſit, vt omnis ſibi melius quàm alteri eſſe malit, vt Terentius author eſt, & probat elegans text. in l. ſi voluntate. C. de reſcin. vendi. neceſſum fuit eſſe & præeſſe, qui huiuſcemodi diſcordias ac lites componeret, ne ad arma necesq; paſsim ciues proſilirent ac furerent. Ergò & humana neceſsitas, & naturalis appetitus ſocietatis (eſt enim homo ſecundum Philoſophum animal ſociabile) peperit hominum vitam ſocialem atque politicam, ſocietas diſcordiam, diſſenſum, diſcordia principatum iuridicamque poteſtatem ciuilem, & in hunc ſenſum dici poteſt, regnum eſſe de iure naturali & gentium. & ita intellige d. l. 2. ad princ. ff. de orig. iuris. cum ſupr. alleg. verùm is principatus naturaliter loquendo deſcendit immediatè ab hominum conceſsione, facto vel delectu concurrente, Dei permiſſu & ordinatione, ſecundum ea, quæ propoſuimus, poteſt tamen quotidiè ferè (& non rarò expedit) mutari & variari quo ad regentium perſonas, quo ad tempora, loca, cauſas modosq; regendi & adminiſtrandi. c. nõ debet, de conſang. & affini. d. l. 2. §. ſed cùm paulatim.

† Qua in re accipimus principatum pro 123
quolibet magiſtratu, & ſic in genere, iuxta l. magiſtratibus. ff. de iur. om. iud. & iuxta illud Ciceronis 3. de legib. magiſtratus lex eſt loquens. Et rurſus idem Cicero ibi. magiſtratibus opus eſt, ſine quorum prudentia ac diligentia ciuitas eſſe non poteſt, quorum deſcriptione omnis Reipublicæ moderatio continetur. neque ijs ſolùm præſcribendus eſt imperandi, ſed etiam ciuibus obtemperandi modus. Itaque populus ſine Imperatore, ſine Rege, ſine Duce, ſine Comite, ſine Marchione in ſpecie ſumptis conſiſtere & poteſt & non rarò ſolet, (ſunt. n. varijs in orbis regionibus, varia non ſolùm regentium nomina, ſed & poteſtas, vis, imperium ac ditio) Cæterùm ſine vllo omninò magiſtratu, qui vel ad omnes cauſas & lites delectus eſſet, vel ſaltem quando exorirentur, is ad eas ſedandas & definiendas deligeretur, conſiſtere vix poſſet, quin is mos, & viuendi ritus, & modus planè à iure gentium diſsideret aut aduerſaretur, & iuri naturæ quatenus peculiariter conuenit hominibus. † Quamuis enim reliquis ani 124
mantibus brutis is magiſtratus opus non ſit, quippè quæ ex rapto plerunque viuant, famis neceſsitate cogente. tamen victum quærunt ex rapto & violentia in animal diuerſarũ ſpecierum illata, non ex illata in animal eiuſdem ſpeciei, vt Horatius author eſt, & Plutarchus in opere illo, quod inſcribitur, an Brutis ratio inſit. Cæterùm cùm Deus Opt. Max. (iuxta illud Pſalmiſtæ, omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) omnia huius mundi hominibus conceſſerit, hinc fit, vt homo in hominem non rarò impetum faciant violentiæ, iuxta illud Ouidij:

Magiſtratus quilibet largè dicitur rex.

Reges quare non habeant aut egeant Bruta.

Non hoſpes ab hoſpite tutus, viuitur ex rapto.

Denique violentiam inferre in animal diuerſæ ſpeciei fas eſt, fuitque ſemper tamque hominibus conceſſum quàm reliquis animantibus vſitatum, & peculiare ac natura inſitum. Nam vt hominib. impetum facere liberum eſt in omne genus Brutorum, ſiue illa volucria ſint, ſiue terreſtria, ſiue ſquamea, vel aquatilis turba, iuxta illud: Omnia ſubieciſti, &c. ita quoque & Brutis in diuerſæ ſpeciei

 anima-

animalia natura inſitum eſt prædam facere, quorum pleraque ex rapto viuunt, præſertim volatilia & etiam ſquamea turba, & ex quadrupedum genere non pauca, vt vrſi, leones, lupi, vulpes, canes, cati, & ſimiles, ſed in animal eiuſdem ſpeciei, aut nunquam, aut ſanè perrarò impetum, aut prædam faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergò principatus, qui (vt iam oſtendimus) ad conſeruationem ſpeciei fuit inuentus, neceſſarius fuit in hominibus, ne eorum imbecilliores à fortioribus opprimentur. non ſic in reliquis animantibus, quæ, vt prædam in alterum animal ſuæmet ſpeciei non exercent, ita & principe aut moderatore ſuæmet ſpeciei non egent, ſicque leo non præeſt leoni, non vrſus vrſo, taurúſve tauro, aut equus equo. Non quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri, aut columba columbæ. Nec delphin prȩeſt delphino, aut cȩtera id genus. Quæ omnia eò pertinent, vt intelligatur principatum non eſſe de iure naturali, prout vox conuenit omnibus animantibus, iuxta l. 1. ff. de iuſt. & iur. & in pr. Inſt. de iure nat. ſed eſſe de iure naturæ, prout conuenit ſolis hominibus, quod peculiari nomine ius gentium appellatur, vt in dictis legib. non quoq; eſſe de iure diuino, niſi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit, quaſi cauſa vniuerſalis, vt iam oſtendimus. Quòd de iure naturæ ſit principatus intellige, vt illicò ſubijciam.

Cùm ergò (vt è diuerticulo ad viam redeamus) qui pluribus prodeſt, maiore præmio gloriæ & honoris dignus ſit, quàm qui paucioribus prodeſt, cumque principatus ad ſubditorum duntaxat, non etiam ad principum vtilitatem inuentus ſit, ſequitur, vt qui pluribus latioribusq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit, is pluribus hominibus profuturus ſit, ne aliter peccatũ in principe præſumatur contra l. meritò. ff. pro ſocio. præſertim cùm vt Ouid. cecinit:

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Vnde cùm Princeps ac Dominus noſter Rex Hiſpaniarum potentiſsimus longè pluribus regionib. & principatibus præſit, quàm vllus totius orbis Princeps, ſicque longè numeroſiori mortaliũ turbæ profuturus ſit, proſit, profueritque ſemper, pareſt, vt in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus præferatur.

125 *Regibus aut magiſtratib. ſubeſſe nõ eſt neceſſitatis præciſæ.* Denique videndum eſt, † cùm principatus eſſe iuris naturæ vel gentium dixerimus, an ſub principe viuere omnibus hominibus neceſſum ſit? quod videtur iuxta c. 2. de maio. & obe. & iuxta illud Pauli Apoſtoli: Omnis anima (inquit) ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Sed illud quoad ſpiritualia habet vim præcepti, ſed quò ad temporalia vel non procedit, vel vim tantùm conſilij habet, nam ius naturale eſt naturalis quædam inclinatio, & appetitus nullã inducens compulſionem præciſam aut coactionem, vt dixi.

Et ius gentium eſt commutabile, nec vnquam, quòad omnes homines induxit neceſsitatem præciſam, ſicq; capti qui iure gentium ſerui fiunt capientiũ. tamen inter Chriſtianos non ita fit. & ſic in alijs, vt plenè diximus de ſucc. progr. in præfa. ergò ſi in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent, ne vllum haberent principem, magiſtratum aut iudicem, ſed ꝙ quando inter duos conciues, vel inter plures eſſet lis ciuilis, vel criminalis, tũc reliqui conciues iudices aut arbitri eſſent illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio valeret. nec video quid poſsit huic rei impedimento eſſe, idque probatum eſt, quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur nominatim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cauſ. maiores. l. ſuper ſtatuas. C. de religi. l. altius. C. de ſerui. & hæc eſt illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data. l. libertas. ff. de ſtatu hominum. §. libertas. Inſtit. de iure perſonarum. l. quod attinet. ff. de regulis iuris. ſed talem conuentionem, aut regimen nullus vnquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali, vel gentium: ergò remanet libera, & ſub arbitrio cuiuſque populi liberi, qui ius ciuile ſibi poſſit hodie adoptare, & cras repudiare, iuxta §. ſed naturalia. Inſt. de iure nat. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. quod multum nota, quia de his vidi valentiſsimos Doctores hæſitare. & in cõtrarium inclinat Dominic. Sotus Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimus de iuſt. & iure. pro nobis illud Domini: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c cuius rei ſenſus eſt, non ſolùm hominem nulli ſubeſſe, ſed ex diuerſo homini reliqua omnia præter hominem alterum ſubeſſe.

Argvmentvm Decimvm.

Qvo maiorem † in genus humanum adminiſtrationem quis habet, eò dignior, ſublimior & eminentior omni loco, ſede, gloria, & honore intelligitur. text. & ibi Lucas de Penna in l. 2. C. vt dignitatis ordo ſeruetur. & l. final. ibi, in ipſo tamen actu. C. de Decuri. lib. 10. facit l. benè à Zenone. C. de quadri. præſcript. ibi, qui enim ſuis conſilijs ſuiſque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam ſua prærogatiua fortunam. id quod notat. Saly. ibi 9. not. l. ex agentibus. & ibi Gloſſ. in verbo, poſteriores. C. de pri. agen. in rebus. lib. 12. & in l. 1. C. de proxi. ſacro. ſcri. eodem lib. Nicolaus Boërius de auth. mag. conſ. add. 1. nu. 142. verſ. præterea non ſolùm ratione. † Vnde tàm ipſe, quàm Ioannes de Platea, in l. 1. ſuprà iam alleg. contendunt Doctores actu legentes reliquis, qui actu non legunt, præferendas eſſe, quod & tenet idem Ioann. de Platea, in l.

126 *Quò maior adminiſtratio, eò ſublimior adminiſtrans.*

127 *Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu no legunt.*

in l.1.C.de conſulibus. Denique ſummus honor eſt in Reipublicæ adminiſtratione, tantoque ſublimior quanto ea adminiſtratio, & Reipublicę cura amplior, & latior eſt.l.honor. in prin.ff.de muner.& hon.gl.in l.1.C.de mune.& hono.lib.11.edocet Andr.Barb.ad Bald. in feudis, tit.quibus mod.feud. amit.in verb. carebit.ſed Rex ac dominus noſter immenſas innumerasque regionum adminiſtrationes, plures ſanè & latiores, quàm reliqui omnes Principes habet, vt euidentius eſt, quàm vlla comprobatione egeat, nulliq; ignotum, qui rerum non ſit inexpertus: ergò vt reliquos omnes Principes antecellat, par eſt, præſertim cùm tales adminiſtrationes, ditiones, regna, imperia, ab ipſo Deo opt. max.ſibi data fuiſſe intelligantur, iuxta illud Prouerbiorum c.8. Per me Reges regnant. Et Apoſtolus ad Romanos c.13. Non eſt, inquit, poteſtas, niſi à Deo. cùm ijs, quæ iam ſuprà congeſsimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

127 *Dignior eſt qui digniori loco præeſt.*
QVI præeſt † loco digniori is dignior, ſublimior, excellentiorq; eſſe intelligitur. Ita tradunt Nicol. Boërius in d. tracta. de aut.mag. conſ.add.1.num. 149. verſ. prætereà etiam, & fortius poſt Ioan.de Platea, quem allegat in l. 2.C. vt dignitatis ordo ſer.lib.10. vnde præfectus vrbis dicitur maior dignitate, quàm reliqui magiſtratus Romanæ ditioni & imperio ſubiecti, vt per Gloſſ. & Doct. in rub.ff.de offic. præfe. vrbis.l.1. C.de Silenti. vbi Ioan. de Platea, & l.1. C. de præp.lab. lib. 12. facit l. ius Senatorum, de digni. & l. municipes. ff.de municip.ibi, quibus ſumma Reipublicæ commiſſa eſt, & in dictis locis tradunt communiter Doctores ratione loci & adminiſtrationis (hoc eſt loci vbi adminiſtrat) quem eſſe præferendum. facit l.quilibet. C. de decurio.lib.10. ibi non ſolùm à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum ſumma commiſſa eſt.& ibi Bald. edocet, tantò maiorem eſſe Officialem, quantò digniori loco præeſt, facit l.1. & quæ ibi plenè dixerunt Doct. C. de priuileg. vrbis Roma.lib.12.& fuit ſententia Innocentij in c. 3.de ſepultu. & Cardi. Alexand. qui etiam, vt refert Nicolaus Boërius, vbi ſuprà, & nu.100. ait, Officialem in ciuitate adminiſtrantem præferendum eſſe ei, qui in vico adminiſtraret. † Nam & ſecundum eundem Nicolaum

129 *Filius an ſit patri ratione officij præferendus.*
ibi ratione officij filius præfertur patri ſuo, vt per Valerium Maximum in lib.2.ad finem de inſtit. antiquis Simo.de Bur. in Proœmio Clemen. Alexand. in add.ad Bar. in l.1. ff. de obſeq. Aulus Gell.in noctibus atti. lib.2.c.2. & facit l.nam quod.ff.ad Trebell.l. minimè. ff. de reli. & ſump. funerum. † Id, quod in

130 *Hiſt.per Aulum Gell. relata.*
actibus publicis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius, vbi ſuprà in perſona præſidis Cretæ prouinciæ, & rurſus Romæ in perſona Fabij filij Maximi, & attingit Bartholomæus Soci. in l.cùm quid.colum.3.ff.ſi cer.peta.poſt Areti ibi. † Et ciues (vt ad viam redeamus) oriundos ex vrbe ſplendida nobiles eſſe atteſtatur Lucas de Penna in l. mulieres, colum.3.C. de dignit.lib.12.ſentiens non ita eſſe in ijs, qui vicijs aut villis orirentur, tanti momenti eſſe, iudicans loci dignitatem & ſublimitatem. facit 40.diſtin.c.nos qui. &c. illud. &c. Adam. & ff. de excuſa.tuto.l.non tantùm.§.1.& C.de vi publica.l.ſeruos.in 2. reſponſo. & l. in vrbe. ff. de ſtatu hominum. 131 *Ciues an digniores quam municipales.*

Quum † ergò qui præeſt loco digniori, is dignior, ſublimior & anteponendus eſſe intelligatur, cumque Rex ac Dominus noſter Hiſpaniarum regionibus præſit, quæ cùm alijs nominibus, tùm eò potiſsimum quòd in ea Chriſti Domini ac Redemptoris noſtri vera fides & dogma integra, intacta, inuiolataque pmanet, qua in re reliquas omnes orbis ꝓuincias (quæ noſtræ tẽpeſtatis calamitas, miſeria, & infœlicitas à lachrymis minimè temperanda eſt) ſuperare vix eſt, vt non longè videatur. reliquum eſt, vt qui princeps ei præfuerit, is reliquis omnibus mundi Principibus potior ſublimiorque eſſe intelligatur. 132 *Hiſpania digniſsima.*

Nec mirum aut nouum eſt habitam loci rationem, † quò ad dignitatem, qua de egimus magni eſſe momenti, quandoquidem loci conſideratio potens eſt ad rerum naturas mutandas, quò ad iuris effectus, quale eſt, cùm pecunia loco circumſcripta eſt, quo caſu ob ſolam loci conſiderationem loco ſpeciei habetur, & ſi loco generis ſit, quando certo loco circumſcripta non eſt, vt in l.incendium. C.ſi cert.petat. vbi not. omnes Doct. iuncta l. planè.1.§.ſi eadem res ſæpius, vbi plenè per Alexand. & Iaſon. poſt alios. ff. de lega.1.l.ſi certos. ff. de verborum obligat.l. ſed & ſi certos. & l. talis ſcriptura. §. item ſi legetur, & vtrobique per Doct.ff. de legat.1.text.in prin. Inſt. quibus mod. re contrahitur obligat.l.2. §.mutui autem datio, cùm ibi plenè not. per Gloſſ. & Doct. ff. ſi cert. petat. & in l. quod te mihi. eodem titul. l. ſi ſeruus legatus. §. qui quinque. ff. de lega. 1. l. 1. §. ſi decem, qui in arca.ff. vt legatorum nomine caue. Et hinc naſcuntur plura vtilia, vt diſſeruimus de ſuc. crea.lib.1.§.10. num.93. verſ. quod autem genera. Denique † vt ex dignitate aut qualitate loci, vbi quis incluſus, aut collocatus eſt, arguatur ad dignitatem, aut qualitatem incluſorum, aut collocatorum ſenſit Alexand. de quo quum Plutarchus lib.4. Apoph. meminerit, ſic ſcriptum reliquit: Quum delato ad ipſum ſcriniolo, quo nihil inter opes Darij precioſius pulchriùsve repertum eſt, quæreretur, in quem vſum deſtinandum eſſet, alijs aliud ſuadentibus, dixit, hinc optimè ſeruãdus dabitur Homerus ſentiens, nullum eſſe Theſaurum illo precioſiorem, ita viſum eſt iuueni, qui ſe totum ad exemplar Achillis componebat.

133 *Loci conſideratio magni momenti eſt.* (beside "Nec mirum … rationem")

134 *Hiſto. Alexandri.* (beside "Denique † … qualitate loci")

ARGVMENTVM DVODECIMVM.

135 *Dignior eſt is, cui Princeps magis fauet.* SVPERIORIBVS † concinit. nam cui Princeps magis fauet & adſpirat, is dignior eſſe videtur laude & honore, vt teſtatur Horatius lib. 1. Epiſtol. ad Seuam, dum ait: Principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt. & eſt egregius text. in l. omnium. C. de teſta. vbi cuius teſtamento Princeps ob gratiam præſto fuit, is ritè teſtatus videtur, etiam ſi ſolemnia non adhibuiſſet, quaſi ſublimior quodammodo, & legibus Principis ad imaginem iam veluti ſolutus eſſe cœperit. quem text. pleniſſimè ornauimus de ſuc. creat. lib. 3. §. 26. per totum. facit l. ſiue apud acta. C. de tranſact.

136 *Doctor à principe creatus, reliquis ſublimior habetur.* † Vnde Doctor ille, qui à Principe creatus fuit, reliquis Doctoribus dignior, ſublimior & potentior in prælatione habetur. Ita Abbas in c. per tuas. per text. ibi, de maio. & obed. Andr. Barb. in c. quod clericis, de fo. compe. plenè per Felyn. in d. c. per tuas. col. 3. per Nicol. Boër. de auth. mag. conſ. 1. add. mag. nu. 92. & rurſus num. 133. per Petrum de Leſnand. in tract. de Doct. part. 3. quæſt. 10. per Bart. in ſimili, in tract. de inſig. & arm. col. 2. Paul. Caſtrenſ. in l. quoties. C. vbi de crimi. agi oporteat. Bart. Sozin. regula 29. verſic. fallit ratione promotionis. Neque ab ſimile eſt, † quod

137 *Canonicus à Papa creatus, reliquis ſublimior habetur.* & Canonicus à Papa creatus præfertur Canonicis ab alio effectis, ſecundum Panormit. & Felyn. colum. 2. verſ. in quantum. in d. c. per tuas. per Bart. in l. 2. ff. de albo inſcrib. & ibi plenè per Alex. in addi. ad Bart. Petrus de Monte in ſua Monarchia, quæſt. 5. verſ. poſt Archiepiſcopos, cum ſeq. verſ. Id quod ita demùm procedere intelligit Innoc. in c. 1. de maio. & obed. ſi in reliquis qualitatibus paritas ſit. & Ioan. de Platea de decu. lib. 10. in l. 2. per Ioan. And. in d. c. 1.

Quum ergò eum digniorem ac ſublimiorem videri, cui Princeps magis faueret & adſpiraret, oſtenderimus, nec dubium ſit, quin ſummus Princeps Deus potentiſsimo Hiſpaniarum Regi ac Domino noſtro longè magis, quàm reliquis Principibus adſpirauerit ac fauerit, par eſt eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis quàm reliquis mundi Principibus fauerit edocemur illinc, quòd ei longè latiorem ditionem ac imperium, quàm reliquis conceſſerit ac commiſerit, ſuoq; loco maioribus in negotijs ac regionibus ſubſtituit ac ſuffecit. Nam cùm in principio Deus creaſſet cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, angelicam & humanam naturam, ſpiritualia & temporalia, quæ per ſeipſum regere initiò cœpit, ſicut factor aut cuiuſq; rei creator ſolet eam gubernare, præcepraque dedit, & tranſgreſſoribus pœnam deſignauit ac impoſuit per ſe ipſum (ſcilicet Adæ & Euæ) eoſdemque puniuit, & Cain ac quoſdam alios vſque ad Noë. teſtantur Hoſtienſis, Ioan. Andreæ, & nouiſsimi in c. licet, de foro competen. Geneſ. cap. 3. & 4. qui quidem Deus Opt. Max. vti Cæſar & Imperator. c. ad Apoſtol. in princ. de re iud. lib. 6. tempore Noë per miniſtros ſuos cœpit regere ſuas creaturas. & Boëri. vbi ſupr. nume. 127. ſubijcit ſequentia verba. Et primò fuit Noë, cui Deus gubernationē Archæ, ac illius liberis & filijs eius Sem, Cham, & Iaphet rectoriam dedit, qua ipſe Noe poſt exitum Archæ officium ſacerdotis exercuit, vt Geneſ. 9. & pòſt legem dedit populo ſuo, ſecundum quam voluit ipſum viuere, & tranſgreſſoribus pœnam impoſuit, & hoc per Moyſen: vt patet per diſcurſum Exodi, & 22. q. 5. c. res. cum c. ſequenti. & in hac vicaria ſucceſſerunt Patriarchæ, Reges, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine ad aduentum Chriſti benedicti vſque, qui fuit & eſt verus & naturalis Dominus & Rex noſter, vt tenet Petrus de Bel. in ſuo opere curiali, titul. de propoſitione grauami. coram principe in curia præſidenti facienda. colum. 1. & Bart. in tract. de regi. ciui. col. 3. circa medium. Et ab ipſo excelſo Principe Saluatore noſtro pijſſimo incipit magnum imperium: quoniam ipſe fuit Princeps & caput magni conſilij, vt habetur Iſaiæ 9. c. † Vbi dicitur & erit magni 138 *Angelus quid ſignificet.* conſilij Angelus, quæ verba in miſſa natalis eiuſdem Domini repetuntur: Puer natus eſt nobis, & vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus, c. nos ſi incompetenter. §. his ita. 2. quæſt. 7. & Gloſſ. ſing. & ibi Abb. Sicu. in cle. vna. de Bapti. in verb. Regum. & Angelus ſecundum translationem ſeptuaginta interpretum dicitur Chriſtus, probatur Eccleſia. 22. Lumen quippè conſilij, quod eſt donum Spiritus ſancti, & cœleſte, vel ſecundum Bonauen. exponitur propter inferiorum regimen, ſiue gubernationem, dicitur Angelus magni conſilij, hoc eſt, Chriſtus, qui omnium electorum mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela. Ioan. 17. Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis. † Et 139 *Principes ſunt Dei miniſtri.* ſummus Princeps noſter Hiſpaniarum Rex eſt miniſter Dei in terris, ſecundum Doct. in d. c. licet. prout ſecundum eum ſunt reliqui ſummi Principes, vt per Martinum Laud. in tracta. de princi. in princi. q. iuxta illud, Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis, vt in Pſalmo 71. Tradunt per tex. ibi ſcribentes in auth. de conſul. ad finem. facit l. iubemus nullam. C. de ſacr. Eccle. & Bald. de pace Conſtantiæ. §. 1. verſ. debitam fidem. Antonius Corſetus de poteſta. regia. q. 45. Bar. in extrauag. quomodo in crimine læſæ ma. ſit proc. verb. totius orbis. Car. Alexan. in c. quoniam. 15. diſt. Cùm ergò Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus ſit Dei Vicarius & miniſter, ac ſubſtitutus in terris ad gubernationem regionum ſibi ab ipſo commiſſarum, eæq; ſint longè plures ac latiores, quàm quæ ab ipſo Deo vlli alij principum commiſſę fuerunt. Sequitur vt ipſe Deus Rex regum ei magis quàm reliquis principib. terrę fauiſſe & adſpi-

adſpiraſſe videatur: & per hoc ſit reliquis principibus præferendus.

Hæc duodecim argumenta cõmunia ſunt, quò ad omnes totius orbis principes, ſed in particulari præter hæc duodecim, eſt etiam reſpectu Regis Gallorum & tertium decimũ argumentum, quòd Rex noſter eſt legitimus Princeps & Dominus noſter, legitimusq; in hoc Regno ſucceſſor per lineam rectam à primo Gothorum Rege vſq; ad potentiſsimum Regem noſtrum Philippum, vt ſuprà attigimus. at Regnum Francorum, quòd hodie nõ ſit ſub Principibus legitimis, quinimò à regia proſapia tranſitum fecerit in ipſorum expulſores, author eſt Petrus Meſias in vitis Cæſarum. & in Sylua variæ lectionis. Eſt & quartumdecimum argumentum, quòd eadem ratione apparet, Reges noſtros eſſe nobiliores, hoc eſt, ex ſtemmate clariore deſcendẽtes, vtpotè quæ à veris & legitimis Regibus non à Tyrannis vt illi deſcendunt, id quod multum confert ad nobilitatem, dignitatem, & prælationem, vt plenè per Nic. Boër. de auth. mag. conſ. add. 1. num. 38. per Felyn. in rub. de ma. & obed. colum. 3. Domi. in c. quorundam. de elect. lib. 6. auth. vt ab illuſtribus. §. ſancimus. l. nobiliores. C. de mercat. & comer. Vnde nobilitati fauendum eſſe à Cicer. docemur, qui pro Sextio ſic ſcriptum reliquit: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ, nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia valere debet apud nos clarorum hominum ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorũ. Quartumdecimũ, quòd maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis, & cùm omnes ab Adam deſcendamus, quod attinet ad propoſitũ antiquiorem accipere debemus eum, qui deſcendit à parentibus, qui ab antiquo vel antiquiore tempore noſcuntur eſſe potentes, & ſic nobiles, vt per Nicolaum Boër. & Felyn. vbi ſuprà. & d. auth. vt ab illius. §. ſancimus. & d. l. nobiliores. Nec dubiũ eſt, quin Rex potentiſsimus noſter hac in re Gallorum Regem (vt nunc dicebam) præcedat. Sextumdecimum ex parte ipſorum regnorum conſtat longè anterius vera dogmata Chriſti à regione Hiſpana, quàm à Gallica fuiſſe recepta, nam parum poſt Chriſti redemptoris noſtri paſsionem, Iacobus Apoſtolus per Hiſpaniam euangelizauit, gentesque ad Chriſti fidem redegit, id quod longè tardius poſtea Gallis contigit, vt per eundem Petrum Meſiam in opuſculo de Europa. Decimumſeptimum reſpectu Eccleſiæ de hoc non dubitandum, quandoquidem ipſius intereſt, maximè vt inter regna Chriſtianorum illud regnũ primas tenere intelligatur, in quo integra fides Chriſti eſt (quale eſt in Hiſpania) ne ſi aliud regnum, in quo ea fides læſa cœpit labaſcere caput Chriſtianitatis videretur, ad ſe facilè reliqua membra traheret, ſuaq; contagione corrumperet. Decimumoctauum, Rex noſter etiam de iure Imperatorem recognoſcere deſinit, non ſic in rege Gallorum, qui eum recognoſcit de iure: licet aliud de facto, vt per Alphonſum Guerrerium in Speculo principum c. 55. ad finem. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. Panorm. in c. nouit. de iudici. Gloſſ. in c. Adrianus. 63. diſt. Oldra. conſ. 69.

Et hæc poſteriora ſex argumenta ideò tàm paucis ac breuibus perſtringimus, quòd nobiscum Gallis nullum certamen eſt, ſed potius ſumma cum illis & principe ſuo tàm nobis, quàm potentiſsimo Regi noſtro & amicitia & cognatio eſt, ſed noſtrum de prælatione certamen reſpectu omniũ mundi principum eſt, quotquot hodie ſunt dignitate, honore, gloria, & ſublimitate Princeps noſter Hiſpaniarum Rex potentiſsimus excellentior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta, quæ in contrarium adduci poſſunt obiter in noſtrę partis tuitione diſſoluta inuenies id, quod breuitatis ſtudio ſic factum curauimus, & Regis noſtri mẽtionem toties fecimus, eò, quòd ab ſplendore ipſius honor & iuſtitia noſtra pendebat, noſtra enim de cauſa non de ipſius agebatur.

SVMMARIVM.

1 *Principum triplex diſtinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an ſit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*
7 *Populus poſtquam Principem accepit, deſinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus.*
9 *Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium vtilitatem non principum.*
Plato. Cicero. Ariſt.
11 *Legum quàm Principum ſalubrius imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Hiſtoria Antigoni.*
14 *Princeps eſt legis miniſter, ſicq; eis ſubeſt.*
15 *Hiſtoria Archidami.*
16 *Hiſtoria Pauſaniæ.*
17 *Hiſtoria Heracliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*
19 *Princeps ſubeſt legibus.*
20 *Hiſtoria Cæſaris.*
21 *Facetia Anacharſis.*
22 *Intellectus l. princeps. ff. de legi. cum ſimi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legũ finis, populorum vtilitas.*
25 *Reges ſunt de iure gentium.*
26 *Principatus Eccleſiaſticus ad populorũ vtilitatem eſt.*

Caput Primum.

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior, frequentior, & vtilior, vt eſt, ita inertior incultiorq; à noſtris maleq; digeſta & elaborata relicta eſt. Principes autem accipere debemus omnes regẽtes, quales ſunt Imperatores, Reges, & reliquos omnes, qui non recognoſcunt ſuperiorem, ijs in rebus agitur: ſiue illi ſingulares perſonæ ſint, ſiue res publicæ, & ciuitates. vnde Claudia. Nec tàm inflectere ſenſus humanos edicta valent, quàm vita regentis. † Hi autem Principes reperiuntur in triplici differentia. quidam enim ſunt meri & ſimplices atq; legitimi: quidam legitimi, ſed non ſimplices aut meri: quidã nec meri nec legitimi. † Meri & legitimi ſunt, qui à populo libero eliguntur ad regendum populum, quo principatu alius iuſtior eſſe nequit, aut gratior, isque ſpectat ad meram ciuium non etiam ad regentium vtilitatem, vt prope edocebimur, de hoc agitur in l. 1. ff. de conſti. prin. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iur. nat. l. 2. §. & cùm placuiſſet. & circa prin. eiuſdem legis. ff. de origi. iuris. † Legitimi, ſed non meri dicuntur, quando in campo fortè latiſsimo meo, ſub certis tributis & legibus aliquibus iure vaſallitij pacto permiſi ædificare, oppidumq; conſtruere, & hi propriè vaſalli appellantur, de quibus loquuntur pleraque iura feudorum, intellige quando in tali campo nullus, præter me, habebat iuriſdictionem, & tacitè vel expreſsim hoc actum fuit, vt in talibus nouis habitatoribus iuriſdictionẽ haberem aut exercerem, & hoc ius vaſallitij facilius admittit alienationem, quàm ius meri principatus: quia hoc ius in meo, illud verò in alieno conſtituitur. Item hoc ad meam principaliter vtilitatem, illud verò ad ſubditorum ciuiúmve vtilitatem, non ad meam creatum intelligitur, vt infrà dicemus. † Illegitimi verò Principes dicuntur, qui vi, violentia & armis populum debellârunt, & iſtorum poteſtas de iure nulla eſt: quia iuridica aut legitima poteſtas non eſt ad malum, vt fuſius infrà edocebimur, & attigimus controuerſiarum lib. 1. c. 1. num. 5. & 9. † De facto autem iſtorum poteſtas quanta ſit, ex ipſo facto pendet, quod intelligo quando bellum fuit iniuſtum: nam ſi iuſtum fuit, quia cùm populus à Tyranno & malo Principe premeretur, alter Princeps eum populum ab illa Tyrannide liberauit, idque ipſius populi conſenſu fecerat, tunc ab illo populo conceſſa ſibi eſt regnandi facultas, & purus legitimusq; Princeps erit, aut conceſſa non eſt, & quæſtionis erit, quam ex cauſa modò reticenda explanare nolo.

1 *Principũ triplex diſtinctio.*

2 *Princeps merus & legitimus.*

3 *Princeps legitimus non merus.*

4 *Princeps illegitimus.*

5 *Princeps ex bello an ſit legitimus.*

6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*

† Princeps ergò legitimus eo ipſo, quod à populo creatur, habet legis condendæ facultatem, legesque veteres innouare poteſt, dum modo id vtiliter fiat, vel ſaltem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea, quę infrà dicentur, quæq; tradunt Bal. in l. non omnium. ff. de legi. & in l. de quib. col. 10. eodem tit. Andr. Tiraq. de vtroq; retr. in præfa. num. 75. † Et penes populum non videtur (quod intelligo in populo Romano) remanſiſſe poteſtas circa eaſdem leges mutandas: vel alias denuò faciendas. quaſi à ſe abdicauerit poteſtatem, quòd eam rem, eamq; in Principem transtulerit, vt tradit Andr. de Iſern. in conſt. Neapoli. cõſt. 1. rubr. non ſine. ſub tit. de orig. iu. & rurſus in Proœm. earundem conſt. nu. 12. † Et ipſe And. de Iſern. vtrobique ait, poteſtatem regi à populo datam, reuocari per eundẽ populum non poſſe regulariter, quod eſt magnum & memorabile verbum, ſi verum eſt. Fallit quando Princeps fieret Tyrannus ſecundum eum, per l. 2. §. exactis. ff. de origi. iu. Idem quando non eſſet idoneus ad regendũ, ſecundum eum, & per Paul. Caſtren. in rep. l. ex hoc iu. ff. de iuſt. & iu. colum. 4. verſi. capio tertium. Franc. Purpurat. in l. fin. limita. 5. C. de pact. Fernandus Loazes in cõſ. pro March. de Velez, pag. 249. nec obſtat tertium. Facit l. 1. §. quibus. ff. quod cuiuſque vni. verſ. nom. Ioan. Imol. conſ. 34. viſis & ponderatis. Ioan. de Neuizanis inter conſilia feudalia Alberti Bruni, conſ. 12. patres comederunt. 23. col. Tertius caſus, ſecundum Iſern. vbi ſuprà, eſt quando Rex regios terminos excederet, nam tunc Rex non videretur. c. ſcelus. 2. q. 1. & q. 7. c. non omnes. Thomas in libello cogitanti mihi. Hoſtienſ. in ſumma de conſt. §. quis poſſet facere conſtitutionem, ad fin. Quod diximus Principem eo ipſo, quòd à populo creatur nouarum legum tàm ferendarum quàm veterum mutandarum poteſtatem habere, intelligo procedere in populo Romano, non ſic in reliquis, niſi expreſsim, vel tacitè id ſibi à populo conceſſum fuiſſe appareat, quia Princeps ſubeſt legibus, non leges Principi, vt infrà diſſeruimus.

7 *Populus poſtquam Princi pem accepit, deſinit habere ius legum ferendarum, in populo Romano, non in reliquis.*

8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus.*

Et quia non pauca aut leuia de Principibus acturi ſumus, admonendi ſumus Principum appellatione, quoties de ijs meminerimus, de meritis, legitimisque Principibus intelligendum eſſe, quos meros ideò appellaui, quaſi expertes totius miſturæ aut extranei accidentis, ſiue miſtura illa in facto conſiſtat (qualis eſt Tyrannidis acceſsio) ſiue etiam in iure, quale eſſet ius vaſallitij, ſecundum ſecundam principatus ſpeciem ſuprà relatam (quod ius vberius eſſe, quàm ius meri principatus, vel ex eo patet, † quòd vaſallus talis ſuum dominum vel Principem ad bellum ſequi tenetur proprijs expenſis, ſed merum Principem non, ita, vt per Fernandum Loazes, vbi ſuprà, pagina 166. vt plenius infrà dicemus) merum autem dicitur,

9 *Vaſallus dominum belligerantẽ quando ſequi teneatur.*

quòd

quòd omni miſturâ caret. l. merum imperium. ff. de iur. om. iud. vbi plenè not. Andreas ab Exea. & infrà edocebimur cap. 4. num. 2.

Denique per totum hunc librum, & principium ſequentis, hunc ordinem ſeruabimus, nam veluti fundamentum proponemus regulam quandam quaſi elementarem, ex quibis centum ferè definitiones apprimè arduæ, vtiles, egregiæque deriuabuntur, re-
10 gula ſit hæc: † Omnes omninò principatus, regna, imperia, potentatus, legitimos legum & hominum ob publicam ipſorum ciuium vtilitatem, non etiam ob regentium commoda, inuentos, creatos, receptos, admiſſosque fuiſſe, communi frequentiſsimaque Philoſophorum, & legumlatorum, & ſanctorum & doctorum ſententia proditum & teſtatum eſt, non ſecùs quàm reliquos etiam magiſtratus, ita ſcriptum reliquit Plato, quem refert & ſequitur Cicero lib. 1. Officiorum: Omninò (inquit) qui Reipublicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant: Vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum ſuorum: Alterum, vt totum Reipublicæ corpus curent, ne cùm partem aliquam tuentur, reliquas deſerant, ſubiungit idem Cicero: Vt enim tutela ſic procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum, qui commiſsi ſunt, non ad eorum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Idem vult Ariſto. lib. 5. Ethic. Idem Ariſto. 3. Polit. cap. 11. Nicolaus Boërius, de auth. magni conſi. in 1. add. mag. num. 131. verſic. ipſe enim. exemplo Bart. in tract. de reg. ciui. Gloſſ. & Abbas in clemen. vnica de baptiſmo. Lucas de Penna in l. militaribus. C. de decu. libro decimo. tradunt communiter Doctores, præſertim Alberic. de Roſatis, in l. decernimus. C. de Epiſcopis & Clericis. Alphonſus Guerrerius in Theſauro Chriſtianæ religionis, cap. 54. num. primo, & num. decimonono, poſt Sanctum Thomam in opuſculo vigeſimoprimo ad Ducillam Brabantiæ, quem ipſe allegat. & rurſus idem Guerrerius, vbi ſuprà, nume. 52. verſicu. item notate, quia regnum (inquit) non eſt propter Regem, ſed Rex propter regnum, quia ad hoc Deus prouidit de eis, vt rectè gubernent, & vnumquenque in ſuo iure conſeruent, & hic eſt finis recti regiminis. & ſanctus Thomas vbi ſuprà, ait: Principes terrarum ſunt à Deo inſtituti, non quidem vt propria lucra quærant, ſed vt communem populi vtilitatem procurent, & ſecundum Bartol. & Nicolaum Boërium, vbi ſuprà. & Ariſto. 5. Politicor. & Alphonſum Guerrerium, vbi ſuprà, numero 42. verſic. expedit etiam regi. Rex à Tyranno eò differt, quòd ille tendit ad bonum & commodum commune, hic ad proprium. Idem quò ad principalem concluſionem tenet ſanctus Irenæus libro quinto contra Hæreſes. Idem ſentit doctiſsimus frater Dominicus de Soto libro 1. de iuſt. & iure. quæſtio. 5. articul. 1. poſt Ariſto. quem refert, dum vterque ſentit. † Vti- 11
lius, commodius ac tutius per legem, quàm per Principem Rempublicam gubernari, quòd illa matura deliberatione & conſilio, plerunque fiat, ſicque publicæ vtilitati conſulat, is non rarò, feſtinanter & nubila mente odij, amoris vel cupiditatis à bono publico abſcedat: quare, inquiunt, Melius eſt, vt quàm maximè fieri poſsit, cuncta legibus 12
explicentur. † iudicibus autem non niſi minima & quæ legibus comprehendi nequeunt, relinquantur.

Vnde ſubiungunt tàm Ariſto. quàm Dominicus de Soto, qui legem præeſſe iubent, Deum præeſſe iubent, (vtpote à quo leges ipſæ promanant) qui autem hominem præeſſe iubent, adiungunt beſtiam ſæuam, quia libido atque ira obliquos agunt etiam viros optimos, dum ſunt in poteſtate. Idem vult beata Brixida in quarto reuelationum libro cap. tertio. & Fernandus Loazes in ſuo conſil. ad Marchi. de Velez, dubitatione 1. numero ſexto, dum aiunt: Sibi enim data eſt 13
duntaxiat regni procuratio. † Idem volunt Plutarchus & etiam Eraſmus in add. ad eum in Apoph. libro quarto poſt Antigonum regem Macedonum, qui (vt ipſi referunt) dicenti omnia regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorum regibus, nobis autem li- 14
cent quæ honeſta ſunt. † Rex enim iuſti & honeſti miniſter iſt, vt ibi notat Eraſmus: ergò bonum publicum violare non poterit, quia id iniuſtum & inhoneſtum eſſet, & (vt Ariſt. 5. Ethicorum, & Dominicus de Soto, vbi ſuprà, aiunt, & Iuſtinia. in authentic. de iudi. §. final. in fin.) Principes & magiſtratus eſſe debent fidiſsimi legum cuſtodes, atqui dubium non eſt, quin leges meram ob ciuium vtilitatem ferantur. c. erit autem lex. 4. diſtinct. l. 1. & l. 2. ff. de legib. ergò & Principes vt earum miniſtri ad eam tantùm vtilitatem proponuntur. 15

† Idem ſentire videntur Plutarchus & Eraſmus in add. ad eum, & Archidamus per eos relatus Apoph. lib. 1. qui roganti qui nam eſſent Spartanæ ciuitatis pfecti, Leges, inquit, ac legitimi magiſtratus, quaſi vtcunque ſint in Republica Principes & Magiſtratus. ſemper tamen primarium locum præſidendi, regendi, imperandi, leges tenere videantur, quas conſtat ad meram ciuium vtilitatem ferri, vt iam oſtendimus, vt ſic appareat, qui dicunt, Principem legibus ſolutum, eos proximos fuiſſe adulationis vitio, niſi ſoluentur in caſibus, vt infrà attingemus, cùm nulli ſiue magiſtratuum ſiue Principum regulariter fas ſit contra leges quicquam attentare, eáſve 16
tranſuolare.

† In eadem quoq; ſententia fuiſſe videntur

Principatus intuetur meram ciuiũ vtilitatem, nõ Principum.

Plato. *Cicero.*

Ariſt.

Legũ quàm Principum ſalubrius imperium.

Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.

Hiſtoria Antigoni.

Princeps eſt legis miniſter ſicq; ei ſubeſt.

Hiſto. Archidami.

Hiſtoria Pauſaniæ.

 ijdem

idem Plutarchus & Eraſmus ad eum poſt Pauſaniam, quem ipſi referunt in eod. lib. 1. is enim cuidam roganti quã ob rem apud Spartanos nefas eſſet vllam priſcarum legum nouare, quoniam (inquit) legibus conuenit authoritas in homines, non hominibus in legem. Intellexerunt ergo decere leges omnibus Principibus & magiſtratibus eſſe ſuperiores.

17 *Hiſtoria Heracliti.* His accedit † quod ijdem Plutarchus & Eraſmus poſt Heraclitum Epheſium tradiderunt Apoph. lib. 7. dum ciues pro legibus non ſegnius quàm pro mœnibus pugnare ſuadentur. Facit tex. in prin. inſt. in proœ. ibi, ſed etiã legibus oportet eſſe armatam. Facit totus ille liber Iudicum in teſtamento veteri, nam iudicum appellatur etiam ſi de regibus quàm plura differat, quaſi Iudicum voce etiam reges contineantur & iure, quia imperium nihil aliud eſſe quàm ſummam iuriſdictionem, & probat tex. in prin. Inſt. de perp. & tem. act. & oſtendimus cõtrouerſ. verſ. frequentium. lib. 1. c. 1. quibus † adde quòd Princeps dicitur eſſe de ordine ipſorum ſenatorum. l. ius ſenatorum. C. de digni. non ſecus quàm ipſe etiam pater familias appellatione familiæ continetur. l. familiæ. ff. de verb. ſig. & ita tenent Ioan. de Platea, d. l. ius ſenatorum. & Nicolaus Boerius de auth. mag. conſi. add. 1. num. 130. verſi. & ipſe etiam Princeps. Idem etiam ſenſit Cice. in oratione pro Cecinna. Ius (inquit) † ciuile eiuſmodi eſſe debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſsit, quod ſi non modò oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentiùs adſeruatum erit, nihil eſt quod quiſquam ſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur, pro Cecin. Ergo quantacunque ſit Principis poteſtas, ei fas, aut liberum eſſe non debet legem violare. Vnde Auſonius in Pythaci ſententijs:

18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*

19 *Princeps ſubeſt regibus.*

Pareto legi, quiſquis legem ſanxeris.

20 *Hiſtoria Cæſaris.* † Et cùm Iulius Cæſar legem contra ſtupratores ſanxiſſet, & poſtea eius filia à iuuene quodam ſtuprata eſſet, eum Cæſar ira percitus verberauit, cui adoleſcens ille ait, legem dixiſti Cæſar, qui ea voce audita, per totum illum diem nihil omnino cibi aut potus ſumpſit merore legis à ſe tranſgreſſæ, vtcunque temeritas & audacia iuuenis illius videretur intolerabilis, vt potè in tanti Monarchæ ignominiam admiſſa, ita Plutarchus & Eraſmus in Apoph. Et quòd principatus ſit ad ciuium vtilitatem, ſentit etiam Sotus de iuſt. & iure, lib. 4. q. 4. art. 2. dum ait, poteſtatem eſſe propter vſum, & Sanctus Bernhardus ad Eugenium Papam. Et quod ſit ad bonum non ad malũ, tenet Bal. conſi. 327. lib. 1. Marcus Mantua lib. 1. locorum com. 112. & S. Tho. ſecunda ſecun. q. 185. arti. 3. lib. 1. Fernandus Loazes conſ. pro Marchi. de Velem, pag. 54. num. 65. & illi qui dicunt quod malum in Principe non eſſet poteſtas ſed tempeſtas, vt ait Sozinus iunior cõſi. 65. lib. 2. Barth. Sozi. conſi. 164. lib. 2. Card. in clem. paſtoralis. de re iudi. Iaco. de Leon. inter conſi. Bruni, conſi. 117. col. fi. Sanct. Auguſt. in c. principium. §. charitas, de pœnit. diſ. 2. Fulgoſ. conſi. 61. Curtius ſenior conſi. 63. Aymon de antiquit. par. 1. verſi. non omitto. num. 3. ſtat ergo Principes fuiſſe creatos ob ciuium vtilitatem. Idemque in legibus, vt ſuprà oſtendimus, & docet Cicero in vatin. ſic inquiens: A maioribus noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuentæ, niſi vt ſuos ciues incolumes conſeruarent. Et rurſus idem Cicero 2. de legibus. Ad ſalutem ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, vitamq; hominum & quietam & beatam, conditæ ſunt leges. & idem Cicero 1. de inuent. ait: Ea virtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, vt in legibus ſcribendis, nihil ſibi niſi ſalutem, atque vtilitatem Reipublicæ proponerent, neque enim ipſi quod obeſſet, ſcribere volebant, & ſi ſcripſiſſent cùm eſſet intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Interdum tamen leges paruipenduntur, vnde Petronius Arbiter ſatyricus:

Quid faciant leges, vbi ſola pecunia regnat,
Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt.

Plautus in Trinummo:

Mores leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam.

Et ſequitur:

Ea miſeræ etiam
Ad pariete ſunt fixæ clauis ferreis, vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius.

Et Horatius oda 24. lib. 3.

Quid leges ſine moribus
Vanæ proficiunt, ſine q; feruidis
Par incluſa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus
Durata q; ſolo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi.
Vincunt æquora nauitæ.

Et † Anacarſis relatus ab Eraſmo & à Plut. Apoph. lib. 7. illud facetum quamuis vulgatũ dixit: Leges aranearum telis eſſe ſimiles, in quibus infirmiora animalia hærerent, valentiora irrumperent, ita leges humiles ac tenues conſtringunt, à potentibus impunè violantur, ita meminit Valerius. † Regulariter tamen Princeps, vt ſuprà oſtendimus, ſubeſt legibus, & dum in l. Princeps legib. ff. de leg. cũ ſimilibus. negatur Principes legib. obſtringi, procedit in ijs quæ leuioribus ſunt præiudicij, vt ſuprà in ſimili dicebamus, qualia ſunt ea, quæ pertinent ad ſolemnia iudiciorum & cõtractuum, & teſtamentorum aliarúmve vltimarum voluntatum, non ſic quò ad pactionũ obſeruantiam, ſiue illæ expreſſæ ſint, ſiue tacitæ, ſiue priuatæ, ſiue vniuerſales, vt tradũt nouiſsimi in l. 1. ff. de conſt. prin. & in l. Princeps, ſuprà all. & diximus pleniſsimè de ſucc. creat.

21 *Facetia Anacarſis.*

22 *Intel. l. Princeps. ff. de legi. cum ſimi.*

creat.§.26. per totum, in lib.3. Facit in ſimili egregius tex. in l. pater filium. §. quindecim libertis.ff. de leg.3. ſic intellige quæ diximus de ſucceſsionum progreſſu in præfatione, nu. 131. & contractibus Principem obligari omnes omnino admittunt, vt infrà dicemus. † Nec dubium eſt, quin lex ſit contractus, & contractus ſit lex, quod contractus ſit lex, probat l. legem quam. C. de pact. vbi per Iaſ. Dec. & Alc. c. contractus, de reg. iur. lib. 6. l. contractus. ff. eo. ti. quod autem lex ſit contractus, probat l 1. ibi communis Reipublicæ ſponſio. ff. de legib. vt fusè eam legem inducens diximus de ſucc. progreſſu in præfa. circa pri. quod probatur ratione. Nam vt contractus eſt duorum pluriúmve in idem placitum & conſenſus. l 1. ff. de pact. ita & lex eſt plurimorum ciuium in idem placitum & conſenſus, d. l. 1. ff. de legib. ibi cõmunis Reip. ſponſio. §. lex. Inſt. de iu. nat. l. iuta non in ſingulas. ff. de legibus.

23 *Legũ & conuentionũ eadem natura.*

24 *Principum creandorum aut legum finis populorum vtilitas.*

Stat † ergo ex ſuperioribus, tam leges quàm Principes ad populi ciuiumque vtilitatem creari, legibusque Principes ipſos regulariter ſubeſſe, earumq; videri miniſtros & cuſtodes ac executores, exceptis quibuſdam caſibus. vtilitas autem ciuium ac populi quibus in rebus ſita ſit edocemur per Iſidorum, quem refert & ſequitur Fernan: Loazes hodie meritiſsimus Archiep. Tarraconen. in conſi. ſuo pro Marchio. de Velez dubit. 1. numer. 54. ver. ad hoc enim Principes. Ad hoc enim (inquit) Principes & reges fuerunt inſtituti, vt beatus inquit Iſidorus, de ſummo bono lib.3. c.47. vt licentia mala agendi ſeruorum poteſtate reſtringatur Principum ac dominorum. Non enim fruſtra, vt beatus inquit Auguſt. (& habetur in c. non fruſtra. 33. q.5.) inſtituta ſunt poteſtas regia, vis gladij cognitoris, vngulæ carnificis, arma militis & diſciplina dominantis: habent enim iſta modos ſuos, cauſas, rationes, atque vtilitates: hæc enim cùm timentur, coercentur mali, & inter malos magna cum quiete viuunt boni. Non enim regna abſque regibus, nec ciuitates abſque legibus, & conſuetudinibus, minantibus atque pœnalibus eſſe poterant, vt Ariſt. Polyticorũ lib.4. & lib.6. & Cic. Offi. lib.2. narrant. Quis enim inexpertus abſque directore viarum diſcrimina ſecurus poterat peruagari, & quis ſine præceptore diſciplinam poterat ediſcere: nullum enim regnum, nulla prouincia, nulla ciuitas, nullus populus, nullus exercitus, nullaq; omnium congregatio abſq; duce, capite ac rectore, eſſe poteſt, quo mediante, indocti inſtruantur, ſimplices dirigantur, boni cuſtodiantur, puſillanimes foueantur, ſuperbi reprimantur, excedentes corrigãtur, mali puniantur, & tandem cuncti à quacunq; oppreſſione atq; violentia defendantur, atq; cuſtodiantur, ſine quibus, vt Cic. Offi. lib.3. ſcribit, nec ciuitates, nec gentes ipſæ, nec genus hominum vniuerſum poſſet ſtare, quinimò nec mundus abſq; illis poſſet ſuſtineri. Sicut enim omnem vitæ noſtræ ordinẽ peruertimus ſi iudiciaria tribunalia ſubſtulerimus: & ſicut ad Antiochenum populũ, Homil. 6. beatus ſcribit Chryſoſtomus: Si ducem ab exercitu abducimus, vinctos hoſtibus milites damus: ita ſi Principes de ciuitatibus abſtraheremus, feris irrationalibus irrationabiliorẽ vitam degeremus, mutuo nos mordentes, mutuo nos deuorantes, deuaſtantes, atque opprimentes. Quod enim faciunt lignorum conglutinationes in domibus, hæc faciunt Principes in regnis ac ciuitatibus, & ſicut ſi illas ſubſtulerimus, diſſoluti parietes mox ruinam facient: ſic ſi è mundo Principes amoueamus, & ciuitates & gẽtes in ſe corruent: nullo exiſtẽte qui homines coerceat, & timore pœnę quieſcere perſuadeat. ad extollendas igitur virtutes iuſtorum, & reprimendas inſolentias tranſgreſſorum: diuina proſpiciens è cœlo iuſtitia, regnantium ſolia in populis erexit, regesque ac Principes inter homines conſtituit: ſunt enim reges, vt alibi latiùs de hac re tractamus, tales in regimine populorum ac ciuium, quales ſunt fræni atque compedes in regimine ac domatione equorum, & ſimilium animalium, quæ ſicuti hac atque illac rectè dirigi non valent abſq; calcaribus: ſic & ſubditi ad bonum moueri, & à malo ſegregari non poſſunt abſq; legibus: & abſque eorum minis pœniſque tũ leuibus, tum etiã acerbis & grauibus.

Deniq; † iſthæc vtilitas aut etiã neceſsitas ꝙ in Republica, & in genere humano ſint reges ab ipſo iure naturæ vel gentium originem traxit. homo .n. ſecundum Philoſophos eſt animal ſociabile (hoc eſt natura appetens ſocietatem & communionem.) Nec dubium eſt quin ſocietas & cõmunio patiat diſcordias. l. cum pater. §. dulciſsimus. ff. de lega.2. (Vnde perpetuæ ſocietati lex non aſsiſtebat, vt ibi tradunt communiter Doct. & in l.3. ff. pro ſocio. etiam in contractu matrimonij, qui in ſui diſſolutione non ſecus quàm in inchoatione liber eſſe debeat. l. neq; ab initio. C. de nupt. l. Titia. ff. de verb. obli. & vtrobiq; per Doct.) Ad huiuſmodi ergo diſcordias ſedandas, violentias, tumultus, factiones, ſeditiones remouendas, reges fuerunt neceſſarij. Quæ omnia eò magis ac magis ſuadent ac perſuadent, ob vtilitatem ciuium, ac populorum, non ipſorum regentium reges deſiderari ac creari. Et initio quidem antè, quàm ſcriptæ fierent leges per reges manumque regiam ac arbitrium omnia expediebantur, omniſque gubernatio & Reipublicæ adminiſtratio fiebat. l. 2. circa princi. ff. de orig. iur. facit tex. in prin. auth. quib. mod. nat. effi. ſui. & in auth. quib. mo. nat. effi. leg. in prin. & d. l.2. § .1. cum ſeq. ff. de orig. iur. notant in ſpecie Bal. in d. l.2. in prin. & Alphonſus Guerre. in Theſauro relig. Chriſt. c.54. nu.4. verſi. & eſt notandum. Deinde quia leges ſcriptas deeſſe, incertoq; iure popu-

25 *Reges ſunt de iure gentiũ.*

populum vti,ac vagari incommodum eſſe,ipſa experientia docuit, vt ait d.l.2.§.1.cum ſeq. & tradiderunt Ariſt. & doctiſsimus Dominicus de Soto,vbi ſuprà, dum ſcripſerunt tyrannidis imagine omnia repleri, quum arbitrio regentium deficientibus ſcriptis legibus populus gubernatur: ideo ad leges ſcriptas,iusq; ſcriptum & certum itum fuit, vt d.§.1.cum ſeq. in d.l.2. & tradunt Bal. & Guerre. vbi ſuprà,quæ omnia efficacius etiam edocent regimen Principum ſub legibus eſſe debere,legeſque quaſi principibus ſuperiores latas conſtitutaſque fuiſſe, atque vtrunque ad merum ciuium & populorum, non etiam regentium
26 vtilitatem receptum fuiſſe † id quod & in eccleſiaſtica poteſtate obtinere vel illinc illuxit quod Epiſcopi ſunt Principes in eccleſia Dei, nec tamen dubium eſt, quin ob meram populi vtilitatem creentur ac inſtituantur, nomenque Epiſcopi non tam honoris, quàm oneris eſt, vt teſtatur diuus Auguſtinus in c. qui epiſcopatum.8.q.1.vbi, qui præeſſe & non prodeſſe deſiderat,epiſcopari non debet, ſequitur & notat Guerrerius, vbi ſuprà, c.4. in prin. vnde ipſe etiã notat, Epiſcopũ dici ab epi, quod eſt ſuprà, & ſcopos,quod eſt intentio,quaſi Epiſcopus in hoc creatus ſit vt iugiter intendat, & conſulat vtilitati ac ſaluti populi.

Principatus eccleſiaſticus ad populorũ vtilitatẽ eſt.

SVMMARIVM.

1 *Intellect.l.princeps.ff. de legib. l.1.ff. de conſtitu. prin. §. ſed & quod principi. Inſt. de iure natu. cum ſimi.legibus.*
2 *Principi quod placuit, ita demum habet vim legis, ſi populo vtile ſit.*
3 *Cauſa iuſta præſumitur in Principe, quò ad ſubditum, non quò ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant vim legis.*
5 *Defendere res noſtras, an etiam cum nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*
7 *Pecunia quando mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua quæſtio.*
8 *Confeſſio illa occidi ſed ad meam defenſionem, an ſcindi poßit, ardua quæſtio.*
9 *Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret nõ vltra, an ea proteſtatio proſit, ardua quæſtio.*
10 *Principum placita quæ non recedunt à iure naturali vel gentium, legis ciuilis vim non habent, vt inductiua, ſed vt declaratiua.*
11 *Notorium quam habeat vim.*
12 *Principis præceptum notoriè iniquũ nõ exequitur.*
13 *Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.*
14 *Præſcribi an poßit ius ſuperioritatis, ard. quæſtio.*
15 *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua quæ.*
16 *Vendens rem alienam ſcienter an pretium recuperet, ardua quæſtio.*
17 *Iuramentum an impediat reciſſionem colore læſionis enormiſsimæ, ardua quæſtio.*
18 *Intellectus l.fin.C.de legibus.*
19 *Princeps an poßit leges mutare.*
20 *Leges ferre poteſt Princeps ſine vllius conſilio.*

CAPVT II.

AD MERAM † ergo ciuium, & populorum vtilitatem vtraque poteſtas tam canonica, quàm ciuilis creata, data, recepta, admiſſaque fuit, quæ quum ita ſe habeat, nihil ad rem pertinet quod Princeps dicatur legibus ſolutus.l. Princeps.ff.de legib. §.fi. Inſt. quib. mo. teſta. infir.l. omnium.l.ex imperfecto.C. de teſta.l. ex imperfecto .ff. de lega.3. quodque quod ipſi placuit legis habeat vigorem.l.1.ff.de conſti.Principum.§. ſed & quod principi.Inſt. de iure na. nam de huiuſcemodi legibus quaſi duris & inhumanis Eraſmus ad Plutarc. lib. 4. Apoph. quaſi deteſtans ſic ſcripſit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid enim (inquit) aliud dicunt qui occinunt, quod Principi placuit legis vigorem habere, qui negant, principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinatiam & abſolutam, quarum altera poſsit quod leges, pacta & fœdera poſtulãt, altera quodcunque libuit. Alij ſentiunt reſtringi debere (vt & ſuprà attigimus) res, leges ad ſolemnia & ordinem formàmve procedendi in contractibus, in iudicijs, in vltimis voluntatibus (& attigimus etiam de ſucc. progr. in præfa.) non quò ad alia magis ſubſtantialia maioriſque momenti (quale eſt obſeruatio contractuum rerum, acquiſitiones aut ademptiones & ſimilia) quid dicendũ, & ſanè quod attinet ad noſtram principalem cõcluſionem quæ habet regentes (ſiue illi homines ſint ſiue leges) ad meram populorum ciuiumque vtilitatem inſtitui, hæc obiectio omnino remota eſt: quia nos loquimur generaliter de regimine Principum, & regulariter quò ad os vel ſingulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouaſſe reperitur, cæterum Romanus populus Romanùmve ius & imperiũ hanc rem videtur innouaſſe, dum tam latã Principibus ſuis poteſtatẽ conceſsit. Nã & idẽ foret in reliquis ciuitatibus & gentibus, ſi tantundem Principibus ſuis conceſsiſſent, quinimò etiam in ipſo populo & imperio Romano hæc obiecto nihil mutat, nam vt leges poſteriores habent poteſtatem legum veterum derogandarum, abolendarum, innouandarum. §.ſed naturalia.Inſt.de iu.nat.l. omnes populi.ff.de iuſt. & iure. l. ſi mihi & tibi. §. in legatis.ff.de leg.1.l. pacta nouiſsima. C. de pact. & tamen id ita demum intelligendum eſt, dummodo poſteriores vtiles ſint, ſiue prioribus cõtrariæ ſint, ſiue non ſint: aliter enim vel vim legis non habebunt, vel interea dum vtiles non ſunt, executione & effectu carebunt. c. erit autem lex. 4. diſt. l.1. ff. de legib. diximus pleniſsimè de ſucc. progreſſu in præfa. vbi etiam adie-

1 *Intel.l.Princeps.ff.de legi.l.1. de conſti. prin. §. ſed & quod principi.Inſt. de iure nat. cum ſimil.ll.*

adiecimus quod & ſi ab initio vtiles eſſent, ſi tamen poſtea ea vtilitas ceſſaret, ipſæ quoque leges quò ad ſui executionem ceſſarent. l. vnica, in prin. C. de caduc. tollen. ibi, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret.

2 *Principi quod placuit ita demum habet vim legis ſi populo vtile ſit.* † ſic ergo in ſpecie noſtra, quod Principi placuit animo legis condendæ & habita cauſæ cognitione, ita demum legis vim habebit quò ad ſui executionem ſi publicè vtile ſit, arg. d. §. erit autem lex. & d. l. 1. ff. de legibus. nam ſi vtile non ſit in præſentia, ſi tamen vtile fore ſperetur, vim quoque legis habebit, quamuis interea dum ea vtilitas aduentat, & accedit effectu, & executione careat, vt idem ipſiſmet legibus, quæ initio inutiles forent, eueniret, vt non minus vtiliter quàm noue diſſeruimus in d. præfatione.

3 *Cauſa iuſta præſumitur in Principe quò ad ſubditos, non quò ad alios.* † In re autem dubia in huiuſmodi principum ac legum diffinitionibus præſumitur iuſta cauſa, & publica vtilitas. Nam quamuis reſpectu non ſubditi, & ſic contra non ſubditum, cauſa in principe non præſumatur: vt notat Panormita. in c. inter quatuor. de maio. & obe. & in c. cum nobis, de teſti. Doct. communiter in c. quæ in Eccleſiarum, de conſti. Paulus Caſtr. in cōſi. 158. incipi. viſo, & examinato puncto. & tradit latè Carolus Ruinus in conſi. 123. incipi. viſa facti ſerie. col. pe. vol. 3. & in conſi. 116. incipi. viſo præcepto pœnali. col. vlt. vol. 5. Contra ſubditum tamen ſine dubio ſecundum magis communem opi. cauſa in Principe præſumitur, præcipuè, vt diximus, quando Principes clauſula, motu proprio: vel clauſula, ex certa ſcientia, vtitur: vt notant communiter Doct. in d. c. quæ in eccleſiarum. vbi latiſsimè Fely. in 26. col. in 5. conclu. de conſti. glo. Bar. & Doct. in l. relegati. ff. de pœnis. Idem Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillo. Cynus & communiter alij in l. quoties, & in l. reſcripta. C. de preci. Imperatori offeren. & in l. fi. C. ſi contra ius vel vtilita. pub. Inno. in c. ad aures, de temporibus ordinatio. vbi inquit, vani capitis eſſe, exiſtimare non poſſe Principem ſine cauſæ cognitione: vel abſque cauſæ expreſsione aliquid præcipere. Iacob. Butri. in l. præſcriptione. C. ſi contra ius vel vtilita. pub. Bal. in d. l. præſcriptione, & in d. l. reſcripta. & in l. ſi teſtamentum, & ibi Iaſ. & Doct. C. de teſtam. & in præludijs feu. in 9. col. & in c. Eccle. S. Mariæ, vt lite penden. inquit, ſufficere quamcunque occaſionem ad iuſtificandum Principis beneplacitum, Panormita. in c. ſi quando. col. fi. de reſcrip. & in c. niſi ſpecialis. col. 2. de offic. leg. & in c. cùm veniſſent. col. 3. de iudicijs. & in c. quanto. in 4. col. de iureiu. & in c. cum inter, de excep. in c. cum olim. in 8. col. & in c. in cauſis, in 2. notabili. de re iudi. Anton. & Imo. & in c. cum inter, de renuntia. & in c. conſtitutus, de religio. do. & in c. quia plerique, de immunitate eccle. Gemi. in c. grandi. in 2. col. de ſupl. negli. prælа. Ange. in conſi. 319. incip. Sereniſſ. Princeps. Petrus de Ancha. in conſi. 279. incipi. vltra alia vt refert Fernandus Loazes, vbi ſuprà, num. 134. & per Raphaelem Fulgoſium conſ. 144. Antoni. & Salyce. in l. ne cauſas. C. de appell. † Vnde ſi principi relatum eſſet, arduam eſſe controuerſiam, cùm quis pro rerum ſuarum defenſione alterum interfeciſſet, vtrùm id non iniura feciſſe videretur, (Fely. in c. 2. numer. 4. de homicidio poſt multos quos allegat exiſtimante, communemque eſſe opinio. adfirmante, id non licere, alijs tamen contrarium diſſerentibus, quales ſunt Iaſ. & Ioan. Oroſcius in l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. & Carrerius in ſua practi. fol. 106. num. 31. Bernardus Diaz regula 597. quæ pars, ſecundum Iaſ. vbi ſuprà, receptior eſt) certè ſi Princeps habita cauſæ cognitione ad definitionem cauſæ & litis quæ tunc ageretur inter partes, vel etiam ſi nulla lis eſſet, ſed tamen animo definiendi generaliter, vel ſententia ſua definiſſet, vel ita definiendum eſſe in poſterum ad ſuos magiſtratus, vel vnum, vel certos ex illis reſcripſiſſet, tale homicidium non iniuria factum videri, vtroque caſu ea ſentētia idue reſcriptum legis vim haberet: eiusq; exemplū reliqui iudices ſequi tenerentur. † Et is eſt verus ſenſus ad d §. ſed & quod Principi. & ad l. 1. ff. de conſti. prin. & ad l. fi. C. de leg. & ad omnes leges de ſimilibus reſcriptis mentionem facientes, qualis eſt l. non iuſtam. C. ad Treb. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. ſi Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de lega. 2. l. fi. ff. de hære. inſti. l. cum hic ſtatus. §. ait Oratio. ff. de iure dotium. Fallit quando conſtaret Principem ob gratiam quid ſimile feciſſe, vt d. §. ſed & quod Principi. & d. l. 1. Vnde noſti † quod debitor pecuniæ, ſi intra tempus dilationis ad ſoluendum mutetur pecunia, vel reprobetur, liberatur ſoluendo antiquam, ſecundum Bar. in l. quod te, numero 6. ff. ſi cer. peta. Et eſt communis opinio, ſecundum Sozi. ibidem numero 14. Contrariam opinionem dicit ibidem communem Iaſ. in numero 18. imò quod teneatur ſoluere pecuniam nouam: allegat Bar. in l. 3. ff. de ſolutio. Aliam tertiam opinio. tenet Imo. in l. in ratione. §. diligenter. ff. ad leg. Falcid. dicens quòd eſt communis, quod ſi reperiatur pecunia antiqua, ex illa fiat ſolutio, & ſi non reperiatur, debet fieri ſolutio in noua pecunia, & iſtam tertiam dicit etiam communem Alexand. in d. l. quod te. numero 7. Eſt alia quarta opinio, quòd debemus conſiderare, an pecunia ſit reprobata ante moram vel poſt moram debitoris, ſi ante moram, liberatur ſolutione antiquæ pecuniæ, ſi poſt moram, debet ſoluere de pecunia noua, iſtam dicit communem opinionem Deci. in d. l. quod te. numero 8. & ſecundum hanc diſtinctionem vltimam iſta quæſtio poteſt practicari, & ex ea poteſt dari concor-

4 *Principum placita quando habeant vim legis.*

5 *Defendere res noſtras an etiam cū nece alterius liceat.*

6 *Intell. plurium legum.*

7 *Pecunia quādo mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua q.*

cordia ad alias opiniones ſuprà relatas, certè tunc ſi princeps ſecundum hanc opinionem, cùm lis ageretur inter partes habita cauſæ cognitione, pronunciaſſet: ea ſententia vim legis haberet, idemque ſi cùm lis nulla eſſet habita deliberatione matura, ita ad vnum, vel quoſdam, vel omnes magiſtratus reſcripſiſſet.

8 *Confeßio illa occidi, ſed ad meam defenſionẽ; an ſcindi poßit, ardua quæſtio.*

Denique † ſi dixi, hominem me occidiſſe, ſed ad meam rerúmve mearum defenſionem. Bar. in l. Aurelius. §. idem quęſijt. ff. de lib. leg. tenuit, iudicem potuiſſe diuidere confeſsionem eam acceptando, quatenus dixi, hominem occidiſſe me, & in reliquo eam reijciendo. & Bal. in l. ſi quidem. C. de excep. eſt communis opinio, vt firmat & approbat Iaſ. num. 13. & ibi Caſtalius in d. l. vt vim. Alex. num. 7. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ff. de verb. oblig. ibi Rom. num. 7. & num. 14. tenet contrarium. & Bald. in l. 1. C. de ædil. act. Alciat. num. 76. in l. 1. §. ſi quis ita. ff. de verb. oblig. Socin. in l. non vtique. num. 7. ff. de excep. per Aymon. in cõſuetud. Aluerniæ. tit. 12. de ſucceſsione. arti. l. ad fin. Iaſ. in l. 1. §. editiones. ff. de edendo. & in d. §. ſi quis ſimpliciter. per Felyn. in c. cùm venerabilis. colum. 5. de exceptio. ſed hac in re, & ſi vix appareat vtra ſit receptior opinio, tamen quò ad pœnam ordinariam, ea confeſsio non nocet, quò ad pœnam verò extraordinariam, vel adhuc ſimiliter non nocet, vel non aliter nocebit, quàm ſi pœna modica ſit. Si ergò Princeps ita vel reſcripſerit vel iudicauerit, id reſcriptum eáve ſententia vim legis habebit.

9 *Scripturam p̄ſentans quatenus pro ſe faceret nõ vl trã, an ea proteſtatio proſit? ardua quæſtio.*

In ſumma, ſcis quod † ſcripturam præſentans in iudicio ſolet ſemper apponere clauſulam, quòd præſentat eam in quantum pro ſe facit, & non aliter, in hac quæſt. an proteſtatio proſit, determinat Bald. in c. præſentium, colum. 1. num. 3. de teſtibus. quod nihil prodeſt, imò quòd nihilominus parti contrariæ proſit, in quo eum ſequitur Pau. in l. vnic. colum. 2. C. vt quæ deſunt aduoc. iud. ſupple. vbi idem Bald. hoc tenet, colum. 2. Idem Pau. conſ. 81. volu. 1. & Roma. conſ. 433. Iaſ. in l. 1. §. morte. num. 26. ff. de noui operis nuncia. & idem Iaſ. in l. certi condictio. §. ſi nummos. colum. 8. ff. ſi cert. pet. & hanc dicit communem opinio. Aymon. Crauet. tract. de antiq. tempo. prima parte. c. incip. viſo. nu. 72. Sed contrariam ſententiam, imò quòd talis proteſtatio proſit eam facienti, eſt opinio Innocẽ. in c. cum venerabilis, de exceptio. & ibi Felyn. nu. 23. dicit, hanc opinionem eſſe communem. & idem in c. imputauit. num. ſi de fide inſtrum. & hanc tenet Bald. ſibi parum conſtans in l. vnica. col. 4. de confeſ. C. & in c. cùm dilectus, de cõſuetudine. & hanc etiam dicit communem Ripa in c. cùm M. Ferrarienſis, de conſtit. num. 79. & hæc vltima eſt, ſecundum eos verior, recipit tamen tres limitationes, quarum ſingulæ poterunt eſſe tres concordiæ inter has duas communes opiniones cõtrarias, de quibus vide Deci. in c. cùm venerabilis, de confeſſ. num. 22. & Aymon. vbi ſuprà, num. 68. ſed pro parte affirmatiua, quæ etiam in puncto iuris verior videtur, eſt cõmunis iudiciorum, quibus ipſe interfuerim vſus, at ſi Princeps ſecundum alterutram harum partium, vel habita matura deliberatione reſcriberet, vel cùm cauſæ cognitione ſententiam ferret, id reſcriptum eáve ſententia legis vim haberet, & in ſumma legis virtus in quatuor conſiſtit. l. legis virtus. ff. de legib. in imperando, in vetando, in permittendo, in puniendo, nonnulli addunt quintum, nempè in declarando & interpretando, & quò ad hæc omnia, principum placita legis habent vigorem, d. l. 1. ff. de conſti. princ. d. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iur. nat. quod intelligendum eſt, † quando iuri naturali, vel gentium tale placitum ſaltem aliquantulùm aduerſari videretur, & ab eo recedere, aliter enim ſi concors & conſentaneum ex toto eſſet, non tàm nouum ius ciuile productum, quàm ius naturæ vel gentium, quod iam proditum erat, repetitum videretur. l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iure, vbi notant Gloſ. & Doct. præſertim Iaſ. facit elegans text. in l. adeò. §. cùm quis ex aliena. ff. de acquiren. rerum domi. l. hæredes palàm. §. ſed ſi notam. ff. de teſta. Ergò ſi Princeps eos ciues, qui hoſtium finibus finitimi eſſent, iuberet arma vel equos paratos habere ad hoſtiũ impetum propulſandum, id præceptum aut placitum legis imperatricis vim haberet: ſin autem ciues vetaret arma, equos, aurum, argentum extra regni fines exportare, id placitum vim legis ꝓhibitoriæ haberet, vt apud nos Hiſpanos habetur per totum titulum de las coſas vedadas, lib. 6. ordi. quod ſi placuit Principi, vt bannitos aut exules interficere fas eſſet, cuique id placitum legis permiſſoriæ vim haberet, quod ſi ei placeret, vt fur in ſepties duplo puniretur: vt eſt apud nos Hiſpanos, id placitum legis punitoriæ vim haberet: Quæ omnia eandem vim & poteſtatem aſſequerentur, ac ſi lege ritè lata comprehenſa fuiſſent, eaq; procedunt in tribus ſpeciebus: Prima, quando conſtat, Principem habere animum legis condendæ. Altera, quando id cum cauſæ cognitione inter partes litigantes pronunciauit. Vltima, quando lis nulla erat, ſi cum matura deliberatiõe id reſcripſit ad ſuos magiſtratus, vel eorum quoſdam, vel quendam. Inque his omnibus exemplis ſi rectè aduertis, inuenies à iure naturę vel gentium aliqua ex parte receſſum, aut declinatum fuiſſe: nam nullus eo iure tenetur aut compellitur arma, aut equos paratos habere, nullus prohibetur eo iure arma, equos, aurum, argentũ, extra regionis ſuæ fines exportare, nulli eo iure fas erat exulem bannitúmve occidere. l. vt vim. ff. de iuſti. & iure. eoque iure fur ſimplum duntaxat fortaſſe, non etiam ſepties duplum reſti-

10 *Principũ placita quæ non recedunt à iure naturali vel gentium legis vim nõ habẽt, vt inductiua, ſed vt declaratiua.*

reſtituere compelleretur.l. id quod noſtrum. ff.de reg.iur.l.iure natur.eod. titul.l.nam hoc natura.ff.de ſtatu hominum. §.libertas. Inſti. de iure perſon. quæ duo iura faciunt ad primum & ſecundum exemplum ſuprà relatum.

Denique ſi iuſsit, vt inuaſorem pro rerum defenſione occidere liceat, vel vt iudici confeſsionem diuidere non liceat, aut quòd ſcripturam præſentanti eius tenorem diuidere non liceat, vt in exemplis ſuprà relatis, ea quidem non tàm ad ius nouum inducendum, quàm ad id, quod iam inductum erat, declarandum ſpectare fortè viderentur, adhuc tamen legis declaratoriæ vim haberent. argum. l.fin. C. de legibus. & Inſt. de bonorũ poſſeſ. in prin.

Iſthæc autem omnium Principum placita, & ſimilia, ita demum rata erunt, ſi populo vtilia ſint, non aliter, vt ſuprà edocti ſumus. Vtilia autem accipere debemus, ac intelligere fuiſſe primùm, quando de vtilitate conſtat, deinde etiam ſi ſumus in re dubia: quia in Principibus & legibus, vt ſuprà oſtendimus, iuſta cauſa præſumitur, quod ſi notorium eſſet, eſſe talia Principum placita populo nociua, non haberent vim legis quandiu nociua forent, nec effectum, aut executionem ſortirentur: quia, vt pleniſsimè ſuprà oſtendimus, ad vtilia tantùm, non etiam ad cõtraria Principes omnes mundi poteſtatem, ditionem, & imperium habere videntur, in ciues & populos, quod ſi quis Principum à populis ſuis laxius mandatum aut imperium habuerit, id erit ius ſingulare illius ciuitatis aut Principis. Hoc vnum certò ſcio, ius ciuile Romanorum noſtram interpretationem non ſolùm commodè, ſed etiam neceſſariò recipere. Idemque & in iure noſtro Hiſpanorum, vt controuerſiarum frequen. Tom.2.lib.1.c.1.diſſeruimus, per l.2.tit.25.part.4.& l.8.tit.4.part.3.

11 *Notoriũ quã ...at vim.*

Notorium † autem, vbi eſt Principis placitum, fuiſſe irrationabile, tunc nõ haberet vim legis, per iura rationesq́; ſuprà relatas, & quia notorium ſe ipſum oſtendit, ſi turpe eſt, vt inquit Bald. conſ. 323. proponitur in prin.volum.2. quodque nulla tergiuerſatione cælari poteſt, ſicuti, vt idem Bald. dicit, nec candelabrum ſupra montem poſitum, nec circulus ante tabernam, nec ſcriptura pro roſtris, conſ. 21.poceſſus.col.1.vol.1. Paul.Grillan.in tracta. de quæſtio.& tortu.in 3.quæſt.col.2.& 3.& ibi quid à manifeſto differat: ideò ſola allegatio ſufficit, & quid differat à publico, vide etiam Abb.in c.fin.nu.7.de maledi. & per l.ſi adulterium cum inceſtu.§.idem Pollioni. ff. ad legem Iuliam, de adulterijs. Quamuis notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & debet omninò allegari, nota. & in cle.appellanti, de appella. & idem dicit Bald. in l.penult.C.de decu.lib.10.in l. ſuper longi.col.3.C.de præſcrip. long.temp. & in l. quicunque, in prin. C. de ſer. fug. Burg. in c.cum dilecti.col.10.de emp. & vend. qui etiam in c. peruenit.col.2.eodem tit. ſentire videtur, hoc verum eſſe, quando præſumptio oritur ex facto partis proponentis, & eſt ſimile in l.ſi certis annis. vbi idem Bald.C.de pact. quod ex diuturna præſtatione cauſa pariter præſumitur, ſi tamen allegata ſit, & non aliter tradit Felyn. in c.de quarta.colum.penult.de præſcrip. & Seyſel. in l.1. colum.3.ff.de legi. Et dicebat Pet.de Ancha.in conſ.188. incip.viſis conſilijs. † Quòd ſi Papa aliquem prælatum per ſuas literas motu proprio, propter eius dementiam remoueri præceperit, tale mandatum exequi nõn debet, ſi notoriè contrarium apparuerit: & notat Felyn. in c.ad aures.col.7.de reſcrip.Alex. in conſ.215.incip.non obſtat.volum.7. Petrus Paulus Pari.in conſ.82.incipi.aduertendum. colum.8.volum.1. & conſil.140.incip. in ſpectis indultis.colum.1. vol. 4. Carolus Ruinus in conſ.215. incip.quia in hac cauſa. colum.9. vol.1.& Hieronymus Gratus in conſ.158.incip.difficultas præſentis cauſæ.colum.fin.volum.2. † Ergò ſi Princeps iuberet, ne aliter acta iudiciaria valerẽt, quàm ſi nocte fierent, id quod Imperatorem Aeliogabalum iuſsiſſe, Petr. Meſ. in vitis Cæſarum author eſt, tunc id præceptum vtpote notoriè irrationabile legis vim non haberet.

12 *Principis præceptum notoriè iniquum non exequitur.*

13 *Hiſto. Aeliogabali Imperatoris.*

Denique ſunt tres caſus inſpiciendi. nam præceptum Principis vel legis aut certum eſt non aduerſari iuri naturali vel gentium, aut certum eſt naturali iuri vel gentium repugnare, aut dubitatur. primo caſu talia pcepta vim legis habent. ſecundo caſu non vtique. vltimo caſu, quando dubitatur vim legis habere, non deſinunt.

14 *Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis, ardua quæſt.*

Quid enim † ſi agatur de præſcriptione iuris ſuperioritatis? qua in re ius ſuperioritatis poſſe præſcribi contra Principem, tenet Abb. in c.cùm non liceat. num.4. de præſcript.Roma.conſ. 371. Iaſon conſ.283. lib.2.Dec.conſil. 207. dicit communem opinionem Soci.conſil.275.col.3.lib.2.ſequitur Purp.in l.1.num. 4.ff.de officio eius.

Contrarium vt non poſsit præſcribi ius ſuperioritatis aduerſus Principem, tenet Bar. in l.infamem. ff. de publicis iudicijs. Idem in l. 1.ff.de aqua plu.arcen. Idem in l.hoſtes. ff. de capt. Felyn.in d.c.cùm non liceat.col.4. & in c.cum nobis, de pręſcript. Iaſ.conſi.70.lib.3. Curtius Iun.de feud.2. part. Communis eſt, ſecundum Crauet.de antiquitate temporum parte 4.nu.72.fol.169. Purpu. in l. imperium. num.164. ff. de iuriſdict.omni.iud. hodie deciſum eſt per l. fin. tit.13.lib.3.ordin.l.2.tit.de las donationes.lib.5.ordi.& l.7.tit.29.par.3.vt poſsit præſcribi, quæ ſententia etiam de iure communi Romanorum verior eſt.

15 *Iniuriarũ actio quo tempore finiatur, ardua quæſt.*

Idem † quid ſi de actione iniuriarum dubitetur? & quidem actio iniuriarum anno

tantùm durat, niſi lis fuerit conteſtata: nam tunc perpetuatur. Idem ſi rei machinatione deſijt conteſtari, qua in re ſunt duæ cõmunes opiniones contrariæ, per Iaſ. relatę in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. nume. 9. & nume. 10. ff. ſi quis caut.

16 *Vendẽs rem alienã ſcienter, an pretiũ recuperet, ardua quæſtio.*

Præterea, † quid ſi rem, quam venditoris non eſſe ſciebam, emi, & dubitetur de pretio reddendo? & ſanè venditor non tenetur de euictione emptori ſcienti rem alienam, nec debet reddere pretium, communis opinio eſt ſecundum Iaſ. in l. fin. §. fin. C. com. de lega. Pala. Ruui. in rub. §. 65. num. 65. num. 63. de donat. inter virum & vxorem. Contrariam opinionem dicit communem Aret. in l. emptorem. §. final. ff. de actio. empt. quia alios allegat.

17 *Iuram. an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſsimæ, ardua quæſt.*

Quid denique ſi dubitetur enormiſsimè læſus an venire poſsit cõtra iuram. † Et quod enormiſsimè læſus non poſsit venire contra renunciationem vel actum iuratum, cõmunis opinio eſt, ſecundum Alex. in l. ſtipulatio. hoc modo concepta. num. 10. ff. de verb. oblig. Idem conſ. 53. num. 20. lib. 3. & conſil. 125. & conſ. 42. lib. 1. Cur. Sen. conſ. 65. Pari. conſil. 26. num. 80. lib. 3. dicit communem. Imol. in c. cùm contingat. num. 52. cum ſeq. de iureiuran. dicit communem Iaſ. in l. nam poſtea. §. ſi minor. eod. tit. Couar. in c. 2. de pact. in 6. part. 3. §. 4. num. 3. Contrarium tenet Anto. in d. c. cùm cõtingat. in 4. caſu principali, vbi Abb. num. 13. hanc dixit communem. & Abb. in c. in præſentia, num. 23. vbi Dec. nume. 36. de probat. Deci. conſ. 181. num. 3. Rubeus conſil. 101. ſequitur Couarru. vbi ſuprà. Quæ autem dicatur enormiſsima læſio, declarat optimè Hieronymus Vereus in d. c. in præſentia. colum. 5. & 17. hoc tamen caſu petenda eſt relaxatio iuramenti ab ordinario loci. Cornel. in auth. ſacramenta. colum. 36. C. ſi aduerſus vend. perc. 1. & c. debitores de iureiur. Et ad relaxationem huius iuramenti requiritur citatio partis. Anto. Card. & Imol. in d. c. debitores. Abb. & Felyn. num. 23. in d. c. 1. Felyn. in c. 2. de ſpon. num. 25. Benedi. in c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, nu. fin. de teſtam. Hippolytus ſing. 421. & 450. & hæc eſt communis, ſecundum Deci. in conſ. qua fronte. num. 2. de appell. Si ergò præceptum principis vel legis fuerit, vt talis reſtitutio concedatur, vel vt emptor talis malæ fidei pretium recuperet, vel vt ea actio iniuriarnm anno finiatur, etiam poſt litem conteſtatam, vel vt ius ſuperioritatis poſsit præſcribi, id ſanè præceptum, vt vim legis obtineat, pareſt, quia ea omnia dubium eſt, an æquitati & rationi naturali pugnent, an verò potius aſſentiantur, cùm iſtarum rerum ſint tantorum tamq; prudentium virorum contrariæ ſententiæ.

18 *Intell. l. fin. C. de legi.*

† Et inſpecta cenſura cuiuſque regionis, nullius ſenſus videri debet melior quàm ſui Principis, aut ſuæ legis, ſicque ab ijs declaratum, honeſtum & vtile reputari debet. l. fin. C. de leg. c. erit autem lex. 4. diſtin. licet alijs regionibus & nationibus, ſeu gentibus liberum ſit id ita, vel non ita iudicare. Nam (vt ſuprà aduertimus) in principis aut legis diſpoſitione iuſta cauſa præſumitur quoad ſubditos duntaxat, non etiam quòad reliquos.

Hactenus cùm agitur de tranſgreſsione iuris diuini, naturalis, vel gentium, quod ſi de tranſgreſsione iuris poſitiui ageretur, tunc legum & principum par poteſtas non eſt, quia leges indiſtinctè poſſunt immutare, quod anterioribus legibus cautum fuerat. §. ſed naturalia. Inſtit. de iu. nat. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. Sed an princeps id poſsit? pendet à commiſsione & conceſsione ſibi à populo facta.

19 *Princeps an poßit leges mutare, vel nouas condere quòd non regulariter, eſtq; arduaq;*

† Regulariter tamen Regibus leges etiam poſitiuæ ſuæ regionis ſubeſſe non videntur, ſicq; eas mutare non poterit ſine populi conſenſu, quia ipſe non legum Imperator, ſed cuſtos, miniſter & executor eſſe debet, eſſeq; intelligitur, vt ſuprà c. 1. & 2. fuiſſe diſſeruimus, fallit quando vel nominatim id ſibi à populo conceſſum fuiſſet, vel quando populus omne imperium & poteſtatem à ſe abdicaſſet, & in principem tranſtuliſſet, & his duobus caſibus poteſt intelligi l. 1. ff. de conſt. prin. & d. §. ſed & quod principi. Fallit tertiò in rebus modici momenti, in quibus & nouas ferre leges, & veteres mutare principem poſſe veroſimile eſt, non aduerſari populi conceſsioni. argu. l. ſcio. ff. de minoribus. & quæ tradunt Bart. & alij in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. dum diſſerunt de ſtatutis conditis à populo ſubdito. c. terrulas. c. bonæ rei. 12. quæſt. 2. c. cæterùm. & c. Apoſtolicæ, de donat. diximus plenè in tract. de ſucc. reſol. lib. 1. §. 7. ornat latè Fernand. Loazes in conſil. pro March. Vele. dub. 1. ad finem.

20 *Leges ferre poteſt Princeps ſine vllius conſilio.*

Sed † in quibus caſibus leges nouas facere, & veteres mutare ei liberum eſt, in illis non eget alicuius conſenſu, aut conſilio, aut interuentu, neque in alijs vtcunque arduis, ita tenent Albert. Cynus & Petr. de Bel. pert. in l. humanum. C. de legi. Eſtque communis opinio, vt plenè reſoluit Loazes, vbi ſuprà in reſponſione ad 7. argu. dub. 1. num. 7. pag. 393. Gloſſ. in c. Anaſtaſius, verb. conc. 19. diſt. & in c. fundamenta. §. decet. verb. contingeret. de elect. lib. 6. tenuit Gloſſ. communiter approbata in c. ad Apoſtolicæ. in princ. de re iud. lib. 6. & in extrauaganti execrabilis. Ioannis 22. ſub tit. de præben. in verb. de ipſorum conſilio. & volunt communiter Doctores in rubrica, vbi Andr. Sicu. Felyn. Philip. Dec. Ioan. Franc. de Ripa, & Andr. ab Exea, hanc, inquiunt, eſſe communem opinionem de conſtitutio. Hoſt. Anto. de Butrio, Panor. & communiter alij in c. ex geſtis, de cle. non reſid. Idem Albe. de Roſat. in l. quidam decedens. §. Papinianus. col. 3. verſ. ſed an Papa. ff. de adminiſt. tu. Pet. Rauen. in concluſionib. ſuis, in 7. col.

Marti-

Martinus Laudenſ. in tract.de Card. in 45.q. Paulus de Caſtren.in l.fin.poſt Barto.Bald. & Doct. ibi.C.de legib.& in l.fin.ff.eod.tit.& in conſ.414.incip. in facto præſenti.col.pen.volum.1. Andr.Siculus ſibi contrarius in conſ. 1. incip.ex ſacris.colum.9. verſ. vlt. vbi hanc dixit eſſe communem opinionem.vol.1. Lucas de Penna in l.omnes iudices.in 13.colu.C.de curio.lib.10. Antonius de Roſellis in d. ſuo tractatu de conſilijs, in tit. ſeu quæſtio. incip. ſententia, quæ potius attendenda ſit Papæ ſolius aut totius concilij, colu.8.verſ.nota quod dicit, in fine Iaſ.in d.l.placet, in prima lectura, in 3.col.in princ.C.de ſacroſanct.Eccleſ. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigarium, vbi hanc dixit eſſe communem opinionem. Auguſtinus de Anchona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ, quem refert, & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in tettia parte ſuæ ſummæ, tit.22.c.5.§.5. Prædictam etiam opinionem tanquam communem tenet Rochus de Curte in c.fin.col.9.de conſuet.& glo. Pragmaticæ factionis, hanc, inquiens, eſſe communem opin.in tit.de auth. generalium conciliorũ, conſ.23.in verbo, concilio, & in ti. de numero & qualitate Cardinalium.fol.186. in glo.in vetb. Collaterales. Thomas Parpalia in d.l.placet.in 30.col. Claudius de Seyſello. aliàs de Aquis, in ſuo feudotum ſpeculo, in titulo, qui feudum date poſſunt, in 6.col. Philippus Dec. in c. edoceri. in penul.col.de reſcriptis. Io.Crotus de Monteferrato, qui hãc communem dixit eſſe opinionem: & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum, in rubrica de conſtit. lib. 6. qui alios allegat: hæc quò ad formam legis à Principe ferendæ, qui conſiliariorum interuentu non eget ex neceſſitate, ſed conſilio duntaxat: argu.d.l.humanum, cum ſuprà latè congeſtis. Verum quoque eſt, idem fore & quò ad legis ſubſtantiam & firmitatem à Principe latæ, etiam ſi legibus poſitiuis anteriotibus repugnet, quæ in re dubia vtilis non ſolùm præſumitur, ſed etiam eſſe intelligitur, quandiu contra bonos mores aut ius naturale vel gentium apertè non eſt, vt tradit Bald. in l. non omnium, per text. ibi.ff.de legib. Idem in l. de quibus.col.10.eod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retra. in præfa. num 75. per l.1.§.initium.ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi not. gloſſ. ff. de poſtul Decius conſ.563. duo dubia facit l. proſpexit. ff. qui, & à quibus. dixi de ſucc.crea.§.2.lib.1. num.7. Ergò dum non ſolùm plures, ſed innumeri ferè eorum, de quibus ſuprà mentionem habuimus, tenuerunt, Principes ſui natura (hoc eſt, eo ipſo quòd à populo creantur) poſſe nouas facere leges, & veteres innouate, ab eis cauendum eſt, cùm regulariter verius ſit neutrum facere eos poſſe, niſi expreſſim, vel tacitè, vel veroſimiliter eis conceſſum eſſet, vt fuit in Principe Romano.

SVMMARIVM.

1 *Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiam ad agendum, adeò, vt nec de poteſtate abſoluta poßit ab ea diſcedere.*

2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*

3 *Intellectus l. princeps.ff.de legib.cum ſimi.*

4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*

5 *Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opinionem.*

6 *Intellectus l. donationes quas diuus. C.de donat. inter virum & vxorem.*

7 *Princeps cum incapace ſcienter contrahendo, eum habilem facit.*

8 *Principem non poſſe vnum oppidum, aut vrbem alienare, contra quamplures Doctores.*

9 *Iuriſdictione conceſſa, an veniat etiam merum & miſtum imperium, ardua quæſtio.*

10 *Iuriſdictio cum litera c, an iuriſdictio ſine litera c, concedatur, nil intereſt, noua declaratio.*

CAPVT III.

ET IN primis ex ſuperioribus colligitur, quod reſpondendũ ſit, quum quæritur, † an ex contractu cum ſubditis inito Princeps obligetur. Nam eum naturaliter obligari omnes admittunt, ciuiliter autem non vtique. Ita Bald. & communiter alij in l. 1. ff. de pact. Idem in l. Princeps legibus.ff.de legi. Idem Bald.in l. final.C.de tranſact. & in l. ſi aquam.C.de ſerui. Doctor. communiter in c. 1. de conſti. Bald. C. de cond. ob cauſ. in l. ſi pecuniam. Idem Bald. & alij in l.ex imperfecto. C. de teſta. & in auth. omnes peregrini. C. commu.de ſucceſ.colu. final. Ludouicus Romanus conſil.352. Philippus Decius in c.1.colu. 1. de probat. Archi. Tarracon. vbi ſuprà, pag.29.

1 *Princeps cõtrahẽdo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiã ad agendum, adeò, ut nec de poteſtate abſoluta poßit ab eo diſcedere.*

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter, vel vtilis & efficax eſt, etiam ad agendum, vt videtur eſſe communis Doctorum opinio, quam tenet Antonius Butrius colum.penul.in c. quæ in Eccleſiarum.vbi communiter reliqui de conſtit. & ibi Panormitan. colum.penult. Bald. in c.2.colum. fin. de noua forma fideli in feudis. Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pag.29. Idem in l. filiusfamiliâs.§.diui.ff.de lega. 1. in 4.q. Batt.in 7. limi.col.47.

Manetque Princeps tàm efficaciter obligatus, vt nec de poteſtate abſoluta † poſſit à tali contractu recedere, aut illum vlla ex parte violare, vt eſt vera & communis ſententia, quam tenet Philippus Decius conſ.528. Idem Decius conſ. 600. Idem in c.1.lect.2. de conſti. id quod etiam tradit Bart. in l. omnes populi.in 3. quæſt. principali. ff. de iuſt. & iu. Doct. communiter in d.c.1.de probat. Bal. & Paulus de Ca-

2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur, contra cõmunem opinionem.*

de Caſtro.in l.fin. C.de tranſact. Idem Bald. in l.qui ſe patris. C.vnde liberi.&in c.1.in 4. col.de allodijs.Idem Bald.in conſil.318.incipi.examinato puncto.colum.final.volum.1. Paulus de Caſtro in d.l. digna vox.C.de legib.&in conſil.317.incipi. viſo &examinato puncto.col.fin.vol.1.Alexand.conſ.101.incip. viſis inſtrumentis.col.2.vol.1.&in conſil.361. incipi.nec arguendi ſumus.vol.2.Andr.Siculus in conſ.20.incip. præclare.colum.5.vol.2. Bartho.Soc.in conſil.86.incip.viſis capit.colum.4.Iaſ.in conſil.1.colum.8.volum.1.& in conſil. 86. incip. in cauſa reuerendi domini Gentilis.col.5.vol.3.Ioannes Crotus de Monteferrato in d.l.omnes populi.colu.21.in fine. ff.de iuſti.&iure. Ioann. Igneus in d. repetitio.l. donationes,quas diuus.in 3.col. Carol. Ruinus in conſil.35.incipi.in cauſa feudali. colum.7.vol.1.Ioan.Ant.Rub.Alexan.in conſil.128. incip.viſo diligenter.in 2.col.&in cōſil.196.incip.circa primum dubium.in penul. colu.&Ioan.Iacob.de Leonardis in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia feudalia Alberti Bruni 114.in ordine incip.altiſsimi Redemptoris.in 13.colu.traduntque plenè Fernandus de Loazes in d.ſuo conſilio,pag.31.& Ludouic. Roma. & Phil.Decius ille in conſ. 352.hic in c.1.col.1.de prob.Sed ſi verum amamus, quod noſtrates aiunt,principem naturaliter ſubditis ex contractu obligari, verum eſt. Deinde, quòd aiunt,eum contractum nō poſſe violari,etiam de plenitudine poteſtatis, veriſsimum quoque eſt, quòd verò tertio loco affirmant,ciuiliter nō obligari, ſed naturaliter tantùm,id ſuſpectum eſſe, vel ex eo apparet,quod,(vt ſupr.plenè edocemur) Princeps legibus poſitiuis ſuæ regionis aut populi ſubeſt, nec per ipſum principatus interuentū aut obtentum deſijt eſſe vnus ex ciuibus,ſicq; in contrahendo iure priuati vtitur, nec eſt legum Imperator, ſed cuſtos, miniſter, &executor,quod munus non quo minus,ſed quo magis legibus alligetur, efficit, vt ſuprà diximus c.1.&2. Nec huius inueſtigationis leues erunt,aut pauci effectus. Nam ſi procurator fortè fiſcalis fiſci nomine ante tempus petierit, duplicabuntur ex ciuili lege & obligatione induciæ, quæ ex ſola naturali obligatione non forent duplicandæ, vt id & reliqua colliguntur ex tit. Inſtit. de pœna temerè litigan.

3 *Intel. l. princeps.ff.de legib.cum ſimi.*

† Nec ad rem pertinuit, quòd princeps legibus ſolutus dicatur,l.princeps legibus.ff.de leg.cum ſimil. ſuprà alleg. nam vel id ius peculiare eſt in principe Romano duntaxat, nō ſic in reliquis mundi principibus, eum vt ſuperiorem non recognoſcentibus, de quibus egimus, vel etiam ipſemet princeps Romanus legibus alligatus eſt, quandiu ipſæ per eum immutatæ aut abolitæ non ſunt. Et in hunc ſenſum eum legibus ſolutum dicimus, &eas abrogare poteſt ad Reip. vtilitatem, & ad vtrunq; horum duorum ſenſuum poſſunt &debent aptari,d.l. princeps.l.1.ff.de conſti. princ.§.ſed & quod principi.Inſt. de iur. nat. l.ex imperfecto. C.de teſta.l.ex imperfecto. ff.de lega.3.§.fin.Inſtit. quibus mod. teſt.infir.cum ſimil. Eſtque tertius ſenſus, vt procedant quò ad omnes ſolemnitates,formas, vel obſeruationes iudiciorum, contractuum, & vltimarum voluntatum, quas prætermittere poteſt princeps,non quò ad efficaciam,fidem &effectum .ſicque quòad modum ineundi, non quoad vim &effectum, poſtquam ſunt in eo producta, vt &ſuprà attigimus, & plenius de ſucceſ.crea.§.26.cum ſeq.

4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*

5 *Principales conuentiones non habere vim legis cōtra cōmunem opinionem.*

Illud autem non ſolùm notandū,ſed etiam admirandum eſt,quòd † tàm efficaciter princeps ex contractu obligatur, quòd cōuentiones cum principe factæ, & cum quocunque alio legis condendæ poteſtatem habente, legis vim habent, &tanquam leges in iudicio alligari poſſunt, & ab omnibus, qui ipſius principis legibus ligantur, obſeruari debent, vt eſt text. notabilis in d.l.donationes, quas diuus.ibi, vtpotè imperialibus contractibus legis vicem obtinentibus.C.de donat. inter virum & vxorē, quem ad hoc ibi notant Cy. Bar.Bald.&cōmuniter alij, & eſt ſimilis text. in d.l. Cæſar.&ibidem Bart.&Docto.notant ff.de publi.Idem Bar.&alij in l.ſicut, in prin. ff.quod cuiuſq; vniuerſi.&in d.l.ciuitates,in prima colum.ff.ſi cert.pet.&in l.4.§.ſi actori.&ibi Roma.&Paul. de Caſtr.ff.de re iudi. &in d.l.prohibere.§.planè.ff.quod vi aut clā. Raphael.Cuma. in l.cōtinuus.§.cum quis.ff. de verb.obl.&Iaſ.in l. quoties.col.2.C.de rei vendic.in quibus locis dicunt, atque concludunt præfati Doctores, præcipuè Bart.in d.l. donationes.&in d.l.Cæſar. quod ſi princeps pacta aliqua cum ciuitate fecerit, talia pacta poſſunt in iudicio cōtra quoſcunq;,tanquam ſi vna eſſet lex, vel vnum eſſet ſtatutum, allegari,& quòd iudices tenentur illa obſeruare, ſicut tenētur leges & ſtatuta ciuitatis &regni ad vnguem ſequi & cuſtodire: quos refert &ſeq. Iaſ.in conſil.1.colum.4.volu.1. Alber. Brunus in conſil.1.incipi.omnipotentis Dei. Franciſchinus Curtius in conſ.174.volu.2.& Marianus Soz. Iun.in conſ.65.vol.1.vt refert &ſequitur Archiep.Tarracon.doctiſsimus in d.conſ.pag.35.ipſamque ipſius verborum formulam ideò expreſsi, quòd mihi hæc diſplicent, ne quicquam addere viderer, monſtro enim ſimile eſſet, ſi huiuſcemodi contractus, qui in penetralibus domus plerunque fiunt, legis vicem obtinerent, ſicque omnes ciues ligarent, omnibusque inſcijs atque ignaris nocerent,cùm leges promulgari ideò iubeantur, per auth. vt fact. nouæ conſt. vt omnibus innoteſcant, ſicq; matura cum deliberatione magnatumq; conſilio fiunt.l.humanū.C.de leg.meritò ergo eas leges clādeſtinas appellaremus,ſi tales cōtractus pro legibus eſſent, ijs

ergò

ergò opinionibus repudiatis, vtpotè populis,

6 regnis, regentibusq; inimicis ac nociuis, nul-

In d.l. donationes quas diuus C. de donat. inter virum & vxorem.

lum mouere debet. † d.l. donationes, quas diuus. cuius ſenſus eſt, quòd vt omnes contractus inter ipſos contrahentes inuicem legis tenere dicuntur. l. contractus. ff. de reg. iu. c. contractus. eod. tit. lib. 6. l. legem quam. C. de pact. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. depoſiti. Ita & contractus Principis quò ad ipſum, & eum, eóſve, qui cum, aut quibus cum contraxerit legis vicem aſſequetur, reliquis verò nec proderit nec oberit. nec tale exemplum reliqui iudices ſequi debebunt. Hoc amplius in eo prin-

7 cipis contractu erit, † quòd ſi ſciens ac pru-

Princeps cum inhabili ſcienter contrahendo eum habilem facit.

dens cum prohibito aut incapaci vel inhabili contraxerit, videbitur cum eo diſpenſare, eumque reddere capacem habilemque ad talem contractum, vt enim lege poſitiua is impeditus inhabilitatusq; erat, ita & alia lege poſitiua (hoc eſt, principis indulgentia) capax & habilis, remoto legali impedimento, factus eſt, d.l. princeps legibus. d.l. 1. ff. de conſtitu. prin. d. §. ſed & quod princ. Inſtit. de iur. nat. iuncta l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iu. nat. Vnde & ſi regulariter donatio inter patrem & filium in poteſtate prohibita ſit. l. donationes quas parentes. C. de donat. inter virum. tamen ſi fiat à principe, valebit, per d.l. donationes quas diuus. iſve contractus habebit vim legis, non quidem quò ad hoc, vt reliquis præter contrahentes is contractus (vt Doctores falſò opinantur) vel noceat vel proſit: ſed quò ad hoc vt impedimentum legale per ipſius Principis interuentum ceſſet, nō ſecus quàm per legem etiam poſſet remoueri. Simillimum eſt in terminis. l. omnium. C. de teſta. vt plenè dixi de ſucceſſ. crea. §. 26. Denique ſi quis pertinax hunc ſenſum ad d.l. donationes quas diuus, cùm ſimilibus, admittere nollet, eique ſatisfacerem negando ius ciuile Romanorum ijs legibus relatum ad aliquos orbis principes, qui Romano imperio non ſubſunt, trahendū eſſe, cùm tale ius ſic perperam intellectum, eſſet ab omni ratione alienum, nec eius exemplum imitari aut ſequi reliquas prouincias oporteret.

8 Secundò ex ſuperioribus etiam colligitur,

Principem non poſſe vnū oppidū aut vrbem alienare contra quàm plures Docto.

† an vera ſit communis opinio exiſtimātium poſſe principem vnum oppidum, aut vrbem regni ſui alienare, quam tenent Bar. conſ. 189. Cyn. & Alber. in l. digna vox. C. de legi. & alij quàm plures, quos adduximus de ſucc. crea. §. 26. num. 83. quibus adde Fernand. Loazes in d. conſil. pag. 75. qui ad c. intellecto, de iureiurand. vbi contrarium probari videtur, reſpondent procedere, quando alienatio cederet in magnam & enormem regni læſionem, non ita ſi in modicam tantùm. Sed iſtorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus vera eſſe non poteſt, nam iuri alieno quiſquam nec in minima parte lædere poteſt. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iu. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. id quod patet ad ſenſum naturalem, & quærere legem, vbi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt, ſecundum Philoſophum, quàm infirmitas intellectus. Id quod ſi reliquis non licet, ipſis principibus quidem, qui ad ciuium vtilitatem & tutelam admiſsi ſunt, non ad vtilitatem regentium, longè minus licere debet, vt ſuprà fuſe c. 1. & 2. oſtendimus. Nec etiam ſi ſupremam iuriſdictionem princeps retineat, quicquam proderit, quia eo ipſo, quòd ordinariam alienauit, à ſeq; abdicauit; & iuribus regni ſui non leuiter nocuit, & (quod deterius eſt) ipſis popularibus, qui alienati ſunt, vehementer nocuiſſe, eosque læſiſſe videtur, quibus ingens dedecus & ignominia eſt inferioribus à principe ſubeſſe, vt oſtendimus ſuprà in præfa. num. 26. nec id fas erit, etiam ſi fiat ob publicam neceſsitatem ſubleuandam, nam ſi publica (hoc eſt, totius regni, aut regionis) eſt neceſsitas & vtilitas, ea cum publica (hoc eſt, omnium regnicolarum) iactura & impenſa reputari aut comparari debet, non cum quorundam tantùm incommodo. d.l. nam hoc. d.l. iu. nat. c. quod omnes. de reg. iu. lib. 6. multa in ſimili per Dec. & Cagnol. in d. l. iur. nat. quod obtinet quò ad omnes mundi principes regulariter. Fallit, in quibus regnis, principibus hanc ad rem poteſtas data eſt, quæ, an caſtellis aut regibus data fuerit, apparebit ex l. 5. titul. 15. part. 5. & l. 9. titul. 4. part. 5. l. 8. tit. delos emperadores. part. 2. l. 1. titul. 17. parte ſecunda. Quod intelligendum, quando in minorem fieret alienatio, vt illicò edocebimur, idque temperabis, vt valeat quidem alienatio, ſi fiat ex magna Reipublicæ neceſsitate, ita tamen, vt totum regnum poſtea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

Tertiò colligitur ex ſuperioribus, † quid 9

Iuriſdictione conceſſa, an veniat etiā merū & mixtum imperium, arduaq.

reſpōdendum ſit in illa ardua quæſtione, qua controuertitur, conceſſa per principem alicuius caſtri iuriſdictione, vel etiam vrbis, an merum & mixtum imperium conceſſum videatur, an verò ordinariam & ſimplicem iuriſdictionem, quæ detracto mero & mixto imperio intelligatur, qua in re communis opinio eſt, merum etiam & mixtum imperium conceſſum eſſe, vt firmat Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iuriſ. om. iud. verſ. ſed maior eſt hæſitatio, quā defendit Alciat. in c. quod ſedem, de offi. ord. & Barb. in rub. de reſcrip. col. 3. Carolus Ruin. conſ. 161. quia vt proponitur. nu. 8. lib. 5.

Contrariam tamen partem, vt ſimplex tantùm iuriſdictio contineatur, conceſſaque videatur, tenent Iaſ. & Longoualius in l. imperium. ff. de iuriſd. omn. iud. & Andr. ab Exea, vbi ſuprà, qui eò potiſsimùm mouetur, quòd talis conceſsio permiſſa non ſit Regibus. d. c. quanto, de iureiurand. ſed ſanè noſtra quæſtio non eſt de potentia, ſed tantùm de volun-

 tate,

tate, nec eſt quæſtio de toto, ſed de quanto. itaq; in quibus caſibus ea alienatio valet, ſupereſt quæſtio quo vſq; ſe ea conceſsio extendat & progrediatur, & vtriuſque partis fautores conuenire videntur, vt in quibuſdam ſpeciebus ad meram & miſtũ imperium ea conceſsio porrigatur. Prima quando fieret motu proprio, quibus tunc adde Ang. & Iaſ. in l. fin. ff. de conſtitu. prin. Purp. in d. l. imperiũ. col. 15. Altera ſpecies eſt, quando dictum eſſet integro ſtatu eam cõceſsionem fieri, ſecundum Andr. ab Exea, vbi ſuptà per l. 2. C. de bo. vac. lib. 10. Tertia eſt, quando dictum fuiſſet pleno iure. Quarta, quando mentio facta eſſet de omnimoda iuriſdictione, ſecundum eundem. arg. cle. vni. in verb. omnimodo, de foro

10 comp. vbi Glo. † Vltima ſpecies, quando eſſet dictum iuriſdictionem concedi, quia tunc inſpecta ipſius ſermonis proprietate, quod componitur à ditione (hoc eſt, imperium & iuris) videretur concedi pleniſsimam iuriſdictionem, quæ non modò ſimplicem iuriſdictionem, ſed etiam merum mixtumq; imperium comprehenderet, cõſtat enim hanc vocem Ditio idem quod Imperium ſignificare, ita docemur à Virgil. 1. Aeneid.

Iuriſdictio cũ litera c, an iuriſdictio ſine litera c, concedatur, nil intereſt, noua decla.

Quartum vaſtabat Cyprum victor ditione tenebat.

Vt per Vdalric. Zaſium & Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iu. omn. iud. per Claudium Canti. de officio iudi. c. 6. Eguina. Baro. in d. l. 1. diuerſum eſſe videretur, ſi iuriſdictio (adiecta in Orthographia litera c.) conceſſa eſſet, quaſi tunc is ſit actus cuicunque iudici vel ius dicenti congruens) cùm componatur à verb. Iuris, & verbo Dictio) ſicq; ſatis ſit vt ſimplicem iuriſdictionem comprehendat ea conceſsio. Sed hæc differentia parum veroſimilis eſt, vſitatiſsimum eſt apud omnes probatos authores ſermonis Latini indifferenter verbum illud, Iuriſdictionem, interdum adiecta litera c. ſcribere, interdum ea litera detracta, & vtroque caſu eſt idem ſenſus: quia vt ius dicere frequentiſsimè dicimus, ita & iura dare ſæpè reperitur in eundem ſenſum, vnde vox illa, Iuriſdictio (detracta litera c.) cõponitur à ditione (litera a mutata in literã i.) & à iuris, ſicut & verbum, Tango, tangis, componitur, dicimus, Attingo, Contingo, &c. quòd ſi vox illa Iuriſdictio ſcribatur adiecta litera c. tunc componitur à voce & verbo Dico (vnde dictio) & à voce Iuris, vt in l. ſi filius qui patri. ff. de vul. ibi etenim iuriſdicentis propoſitum eſt, id eſt, prætoris, & tamen conſtat, prætorem merum & mixtum etiam imperium habuiſſe.

Hac ergò differentia prætermiſſa, quò ad quæſtionem propoſitam potiſsimùm inſpiciendum eſt præiudicium ipſorũ vaſallorum, qui alienantur, & ipſius etiam domini alienantis, & quum (vt in præcedenti articulo attingebam) ſubditis dedecus ſit, & ignominia & pecuniarium damnum non leue, in dominum inferiorem, & minus potẽtem alienari, qui (vt docet experientia rerum magiſtra) ſoleteſſe exactor acerbior, quàm dominus potentior foret, ſupereſt vt ſi vaſallorum alienatio fiat in potentiorem dominum, quàm erat alienans, (cæteris paribus) ij vaſalli læſi non videantur, idem ſi erat æquè potens, quòd ſi erat pauperior ac minus potens, læſi videantur, ſicque duobus primis caſibus lata fieri poterit interpretatio, vt etiam merũ & mixtum imperium comprehendatur, iuxta proprietatem verbi latè ſumpti: arg. §. ſed quoties. Inſtit. de iure natu. l. re coniuncti. ff. de lega. 3. Tertio verò caſu quando in minus potentem alienatio facta fuit, ſtricta fiat interpretatio, referaturq; ad ſimplicem tantùm iuriſd. vt ſic ſubditorum læſio minor ſit, quàm foret ſi ad merum quoque & mixtum imperium referretur. Agnoſco tamen, præiudicium quoque & qualitatem concedentis inſpiciendam eſſe, & etiam illius, in quem fiebat conceſsio. vnde iudicis prudentiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Donare an Principes & Reges poſsint res ſuorum regnorum, ardua quæſt.*

2 *Merum quid ſignificet.*

3 *Iure naturæ omnia erant communia.*

4 *Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum nequit alienare, contra quamplures Doct.*

5 *Princeps res regiæ coronæ non alienat, niſi in caſibus.*

6 *Papa non potuit alienare caſtellum Peruſin. contra Doctores.*

7 *Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere, contra Doctores.*

8 *Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare, contra Doct.*

9 *Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem, contra Doct.*

10 *Principum, Regum, Imperatorum poteſtas non eſt legibus enodata, aut anormala, contra nouiſſ.*

11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ardua quæſt.*

CAPVT IIII.

QVINTO ex † ſuperioribus colligitur, an vera ſit ſentẽtia Bart. in conſ. 179. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchiæ, &c. Alberi. de Roſatis poſt Cy. in l. digna vox. C. de legi. & in l. iure noſtro, in princ. col. final. in fin. ff. de teſta. tutela. exiſtimant enim ibi poſſe Reges ac Principes res ſuorum regnorum donare, & ad hoc ſucceſſores ſuos obligare. Idem tenet Specula. in titu. de inſtrumentorum editione. §. nunc autem videndum, in fine Signorolus de Homodeis, in conſ. 26. incip. quæſtio talis eſt. Bald. in præludijs feudorum. in 7. colu. & in 1. conſtitut. C. in 4. colum. & in l. 2. verſ. nota tamen. C. de commu-

1 Donare an principes et reges poſſint res ſuorum regnorum, ardua quæſt.

commun. rer. alie. vbi inquit, poſſe principē iura fiſcalia donare. Idem Bald.in l.1.in fin.C. vnde cognati.&in l.1.§.1.ff.de offi. præf.vrbis. & in l. ſi certarum, poſt Barto.ibi.ff. de teſta. mil. vbi cōtendunt quod licet Imperator non poſsit quotam imperij, puta dimidiam, vel tertiam, aut quartam partem alicui donare, poteſt tamen aliquas res particulares, puta oppidum,caſtrum vel ciuitatem,cui voluerit, concedere. Idem tenet Bal.in l.cum multa. quem ibi in hoc communiter ſequuntur Doctor.C. de bonis quæ libe. vbi diſſerunt quòd quamuis Papa non poſsit vnam magnam atque precioſam ciuitatem ſine Cardinalium conſenſu alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem non ita precioſam & magnā, & multò fortius oppidum ſeu caſtrum alicui benemerito donare. Idem tenet idem Bal. in conſil. 159.incip.ſuper eo quod quæritur. colum. penult.volum.3. vbi tradiderunt,poſſe regem militibus ſuis donare caſtra & alia ſui regni oppida, atque alia regni ſui iura. Idem tenet Oldra.in conſ.94.incip.eleganter circa negotium,&in conſ.252.incip.ad quæſtionem.Ioan.Andr.& Doct. in c.grandi, de ſupplenda negli.præla.& in additio.ad Speculum.in tit. de iuriſd.omn.iudi.in magna additione. Feder.de Senis in conſil.220. Paulus de Caſtro in conſil.74.incip. ſi fruſtrà diſputaretur. Panormit.in conſi.3.incip.nitar in præſenti cauſa.in 18.col.in fine,in 26.q. in 2. volum. Antonius Corſetus in tractatu de poteſtate & excellentia regia,in 4.&75.q.Ioan.de Imol.in rub. ff.de verborum oblig.in 6.col.& in cle. vnica. col.fin.de iureiurand.Ioan.de Anania in conſil.81.incip.viſo inſtrumento. vbi ex profeſſo affirmant,ducem Mediolani potuiſſe donare ciuitatem Aſtenſem :quia ſecundum eos, talis donatio non continebat magnam Ducatus diminutionem. Idem tenet Ioan.Ray.& Andr. de Iſern.in c.imperialem. §.ita tamen, de prohibita feud. alienat. per Federicum, & in titul quæ ſunt regalia. & ibi Matthæus de Afflictis,in 7.col. Guilielmus Ocham. quem refert & ſequitur Iacobus Almayn in tractatu de ſuprema poteſtate laica. c.3. Iacobus Aluarotus,Martinus Laudenſ.& Præpoſitus Card. Alexand. in c. primo. in princip. in 6.colum. qui feudum dare poſſunt. Idem Card. in præludijs feudorum.Alexand.in l.filio quem pater.in prin.in fi.col.ff.de lib.& poſthum. & in conſ.1.in fin.col.&in conſil.24.incip.ponderatis his,quæ in themate narrantur. col.fi.vol. 5.Ioan.de Platea in l. prædia. C. de loca. prædi.fiſca.lib.11.Lucas de Penna in l.1.C. de petitis bonorum ſublatis.lib. 10. &in l. quicunque de omni agro deſerto,eod.lib.&in l.1. C. de capitatione ciuium.lib.11. Andr. Sicul. in conſ.3. volum.2.Bartho.Soz.in conſ.4.incip. ſuper quęſtione quæ vertitur.col.6.verſ.quinimò etiam bona & caſtra. vol.3.Felyn.in c. ad audientiam.in 1.& 2.colum. de reſcript. & in c.1.in 3. col.de probatio. Petrus Belluga.in ſuo principum ſpeculo.in rub.8.in 3. &4. pagin.vbi inquit, in quæſtione facti ſe reſpondiſſe donationem de ciuitate Sugurbina & alijs oppidis per ſereniſsimum Regem Aragonum, Inclyto infanti Henrico, ob bellorū neceſsitatem factam valuiſſe. & voluit etiam Rochus de Curte in tract.de conſuetudine,in 95.colum.in 6.concluſione.verſ.limita modò prædictam concluſionem. Matthæus de Afflictis in præludijs feudorum, in 12. colum. & in præludijs conſtitutionum Neapolita. in 24. quæſt. Iaſ. in l.1.colum.3.ff.de conſtitut. principum,&in Procemio ſeu præludijs feudorum,in 28.colum. & in conſ.56. incip. circa primum.colum.2.volum.1.& in conſ.227. incipi. pro enucleanda præſentis conſultationis veritate.colum.5.verſic.5. facit.volum.2.&in conſil.10. incipi.videtur prima conſideratione. colum.2. volu.3. Claudius de Seycello in tit. qui feudum dare poſſunt,in 3.&4.colum. Philip.Deci.in conſil.191. incip. in cauſa quæ agitur.colum.1.volu.1. Alber.Brunus in conſ. 51.incip.in caſu iſto Montalbus foro legum, lib.3. titu. de las donationes.l.9. Carol.Ruinus in conſil.91.incip.quæritur,& in dubium reuocatur.colum.2.volum.1.& in conſ.25.incip.viſo legato.colum.6.volum.2.Petrus Pau. Pariſi.in conſi.27. incip. in præſenti conſultatione.colum.2.volu.1. Stephanus Bertran.in conſ.96.incip.dicit Oldra.& in conſil.92. incip. etiam ſi ex his.col.1.vol.1. Anto.Capytius in deciſionibus Neapo. deciſione 121.incip.in cauſa officij conſeruatoris.in 1. colum. & Reſtaurus Caſtaldus in tract. de Imperatore, in 104.quæſtione. & dixi in repetitione d.l.omnium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta eſſe, vel illinc appareat, quòd regna vtcunque potentiſsima,liberrima,nullumque ſuperiorem recognoſcētia, & ampla nihil aliud ſunt, quàm merum imperium, vt teſtatur l.2.tit.25.partit. 4.&l.18.titu.4.partit.3. vbi notat Gregorius Lupus,& patet ad ſenſum quandoquidem in eo duntaxat quæſtio eſſe ſolet, an regna & reliqui principatus ęquari poſsint imperio, non an illud excedere aut tranſgredi fas ſit.

Merum † autem imperium nihil aliud eſt, quàm habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines, quod etiam poteſtas appellatur. l. imperium. ff. de iuriſdictione omni.iudi. idque perfectum & merum imperium eſſe dicitur, vt ibi, & Feſtus ait, merum pro puro, hoc eſt, nullius alterius rei miſturam habente, accipitur, vt merum aurum, in quo nihil ſit alterius metalli. Plinius lib.33.c.1. Mero auro decorabāt, ſic meras nugas,in quibus nihil ſerij eſſet,Cicer.ad Att. lib.6.appellauit. hinc merum ius l.3. & illic Bald. C. de obſequijs patro. præſtant l. inter tutores,in prin.C. de admi.l.ſequitur.§. ſi viuam.ff.de vſucap. Mera interpretatio,l.fin.C. dele- 2 *Merum quid ſignificet.*

de legi. Mera liberalitas. capitu. ſtatutum. §. in ſuper. de reſcrip. in 6. Mera fides. l. omnium, in prin. C. de teſtam. Mera & plena veritas. c. qualiter, & quando, in fi. extra de accuſa. Merum factum. l. qui res. §. mihi Romæ, cum ſimi. ff. de ſolut. Merum ius gentium. l. bona fides, in prin. cum alijs. ff. depoſiti. Mera pœna. §. ex maleficijs. Inſtit. de actio. & l. vnica in finalibus verbis. ff. ſi quis ius dicen. nō obtemperane. Merum eccleſiaſticum crimē, caput inquiſitionis. §. prohibemus, de hæreti. in 6. Merum prætoris & Merum iudicis officium. Inſt. de diuiſio. ſtipul. §. iudiciales. §. & prætoriæ, & cum ſimilibus §§. legis quintæ. ff. de verbo. oblig. ſic imperium merum dicitur, non quidem ea ratione, quia liberum ſit, ſed ea ratione, quia purum eſt, ſine cuiſquam rei miſtura, & ſic ſine vlla tyrannidis miſtura, & conſequenter pertinens ad ſolam iuriſdictionem inter ciues exercendam, non ad eorum vtilitates ſubuertendas, ſic vt proſit eis, non vt obſit, & id eſt verum & purum imperium, regnum, principatus, potentatus, reliqua verò quatenus hinc abſceſſerint, eatenus imaginē tyrannidis non dubiam præſeferent, quamuis ſuperiores quoque minus tutas magiſque tyrannas ſententias doctiſſ. Arch. Tarroc. vbi ſuprà, ſequatur, cuius verba ad vnguem ideò retulimus, quòd ab eius ſententia diſceſſuri eramus, ne quicquam ei falſò adſcribere videremur. Noſtraque ſententia contra eum, & reliquos ſuprà relatos confirmatur. Nam initio rerum gentes viuebant ſine legibus ac regibus, & omnia erant communia, &, vt inquit Macrobius primo ſaturn. nec ſignare ſolum, aut partiri limite campum fas erat, in

3 *Iure naturæ omni a erant communia.* medium quærebant. † omnia deque illo iure nemo poterat dicere quod aliquid eſſet ſibi proprium. c. ius naturale. 1. diſt. cum ſimili, vt per Cal. in conſi. 4. an valeat ſtatutum, circa medium.

Nec dum erant inuenta, ſeu cognita dominia rerum, nec etiam poſſeſsiones, & conſequenter nec contractus, nec commercia, quia non erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonij, ideo omnes legitimi naſcebantur. §. & licet. in authent. quibus mod. nat. effi. ſui. Similiter nec erant inuentæ ſeruitutes, & ſic omnes liberi naſcebantur. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iur. vnde Plutar. in lib. de Exilio. pagina 3. in prin. Liberi quidē, inquit, & ſoluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipſimet autem nos ipſos alligamus, locorumque coartamus anguſtijs. Et cùm de iure naturali ſeruitus eſſet incognita, ex contractu inter dominum & ſeruum oritur naturalis obligatio. l. ſi id quod, de condict. indebi. cum ſimil. vt per Glo. in §. item inutilis. Inſti. de inutil. ſtipul. Ideò legatum factū ſeruo ſine libertate, valet inſpecto iure naturali: vt not. Iaſ. in l. huiuſmodi. §. ſi à Titio, & Mæuio. col. 4. ff. de leg. 1. licet inſpecto iure ciuili nō valeat. §. an ſeruo. Inſt. de lega. & l. planè. §. ſi coniunctim. vbi Iaſ. in 3. notabili de leg. 1. & ideò dicit tex. in §. ius autem gen. Inſt. de iure nat. gen. & ciuili. quòd ſeruitutes ſunt iuri naturali contrariæ, & quod Macrobius ſuprà relatus, idem & Virgi. teſtatur lib. 2. Georgicorum:

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant.

Et Horatius Satyr. 3. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit.

Et Seneca in Hippolyto:

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu, prima quos miſtos dies
Profudit ætas: nullus his auri fuit
Cæcus cupido, nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populus lapis.

Et eo tempore nondum erant bella, vnde Poëta:

Odijs neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere,
Cùm vulnera ſæua videret?
Nec præmia ſanguinis vlla.

Rurſus Poëta egregius ſic cecinit:

Quàm benè Saturno viuebant rege, prius quàm
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas Pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbueratq; ſinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat, externa nauita merce, ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus.
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit. non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua, lapis.
Ipſe mella dabant Quercus, vltroq; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis oues.
Non acies non ita fuit, non bella, nec enſes
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi, antequàm infauſta illa Pronomina Meum & Tuum reperta eſſent, omnia forent communia, nec belligerandi vlla occaſio, aut diſcordiarum eſſet, id quod & ſignificat l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. §. ius autem gentium. Inſt. de iu. na. quumq; ad huiuſcemodi diſcordias ſedandas, & ad tranquillitatem humanæ vitæ & ſocietatis, ſicque ad meram ciuium vtilitatem omnis principatus, regnum, imperium, potentatus receptus inuentusque fuerit (vt fuſè oſtendimus) ſupereſt vt & ineunte illa ætate aurea, veroſimile ſit tales principatus in vſu non eſſe, vt pote non neceſſarios, & hodie ad ſolam illam neceſsitatem ſubleuandam adq; meram hominum vtilitatem vt admittantur pluſquā manifeſtum eſſe, & modò, & fuſius ſuprà c. 1. diſſeruimus. Vnde tales alienationes, quales ſunt eæ, de quibus mentionē habuimus, cùm ſi ſubditis, aut ciuibus nociuæ ſint,

ſint,non valeant, quia aduerſantur fini & naturæ ipſorum principatuum, in eo tantum quæſtio manebit & inſpectio, an nociuæ ſint vel non ſint. Et refert vtrùm alienentur quidam ex vaſallis, an quædam ex rebus ad regiam coronam ſpectantibus, primo caſu ſemper nocet, quia naturaliter videmus maiorem eſſe charitatem & affectionem dominorum vel principum erga ſubditos vaſallos, vel ciues antiquos, quàm erga recentiores, idemque è contra. Præterea ille demum eſt iuſtus & legitimus principatus, qui proceſsit ex ciuium conceſsione & voluntate ſpontanea, arg. l. 1. ibi communis Reipublicæ ſponſio. ff. de legi. l. 1. ff. de conſti. prin. §. ius autem. Inſt. de iure nat. dixi plenius in præf. tract. de ſucc. progreſſu. Ergo ciues qui vnius Principis imperio ſe commiſerunt, & præterea nemini, quonam modo poterunt ſub alterius ditione inuiti aut inſcij redigi, nónne obſeruandi erant ad vnguem fines mandati & commiſſionis? l. diligenter. ff. mand. §. Item is qui exequitur. Inſtit. quib. mo. re contr. ob. §. Item is. Inſti. de mand. Nonne electa illius principis à ſe delecti videbatur induſtria, probitasque? quonam modo in alium transferentur, contra l. inter artifices. ff. de ſol. Item perſona extrinſecus nunquam ſubintelligitur. l. ſi ita ſtipulatus fuero, ſi Titius. ff. de verb. oblig. §. Chryſogonus. ergo quomodo adijcitur perſona noui domini. Adhæc nonne hi ciues, antequam ſeſe huic principi commiſiſſent, liberi erãt, nullius imperio aut ditioni obnoxij aut ligati (vt fuſè ſuprà oſtendimus) ergo quo pacto modò inuiti fient ſubiecti. Id quod etiam prætextu aut ratione beneficij ſibi ipſis collati intolerabile, inciuile, & iniurium eſſet, cùm inuitis beneficium non detur. l. inuito. ff. de reg. iu. c. beneficium. de reg. iu. lib. 6. Vnde nec in æquè potentem, aut etiam potentiorem dominum transferri poterunt, & tandem quum omnis principatus, regnum, imperiũ nihil aliud ſit, quàm ſuprema iuriſdictio ipſorum ciuium duntaxat, non etiam ipſius regentis vtilitatem reſpiciens (vt non ſemel ſuprà admonuimus, præſertim cùm de iuriſdictionis etymologia ageremus) iuriſdictioni autem nihil tam contrarium ſit, quàm iniuriæ datio, eaque alienatio vel translatio iniuriæ plena ſit, vt fieri nefas ſit, conſequens eſt.

4 *Princeps etiã ob publicam vtilitatẽ oppida nequit alienare, contra doct.*

Quinimò † nec prætextu publicæ vtilitatis aut neceſsitatis fieri fas eſſet, nam aut vis ob vtilitatem totius regni & regionis vnum aut quædam oppida alienare (vt non raro fit) & id fieri non licet, ne iactura & læſione quorundam vniuerſorum vtilitas comparetur, cùm iuſtius foret omnium impenſa, damna, iactura aut periculo id fieri (vt ſuprà attigimus) aut vis omnia regni oppida transferre ob ipſorummet vtilitatem, & tunc ipſis annuentibus fas erit, renitentibus verò nefas & iniurium, iuribus & rationibus adductis. Sit ergo firma indubitataque regula, Principem ciues ſuę ditionis irreuocabiliter alienare non poſſe, non magis vſque quàm res omnino alienas, niſi ex conſenſu ipſorum, vt & aliena poſſet concedere dominorum permiſſu.

Quoad ſecundum caſum ſit regula negatiua, † vt res regiæ coronæ ſimiliter alienare nequeat, niſi accedente ipſorum conſenſu, vel niſi ob publicam vtilitatem, vel neceſsitatẽ, vel niſi tam modicæ ſint, vt veroſimile ſit ciuium voluntati id non aduerſari, eosque id conceſſuros vel ſub illa generali commiſsione tantũ cõceſsiſſe, & ſic hæc tertia exceptio cõprehenditur ſub prima, nempe ſub conſenſu ipſorum ciuium, qui & ſi tacitus tantùm ſit, ſufficit. l. cùm quid. ff. ſi cer. pe. vt iſthæc omnia ex ſuprà dictis plenius probantur: Ex quibus etiam apparet erraſſe Innoce. & Bal. col. 7. in c. bonæ. 2. de poſtul. præla. quos ſequitur doctiſſ. Archiep. Tarraco. vbi ſuprà pag. 79. dum aiunt † potuiſſe Papam cum bona conſcientia Eccleſiarum caſtella donare, ſicque potuiſſe alienare caſtellum Peruſinum. 5 *Princeps res regiæ coronæ nõ alienat niſi in caſibus.* 6 *Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum, cõtra doct.*

Apparet † etiam erraſſe eundem Archiep. ibi poſt Bal. in c. 1. de nat. feudi. Alex. conſi. 1. lib. 6. Carol. Rui. conſi. 26. lib. 1. quos ipſe allegat, dum volunt, poſſe Imperatorem caſtrum alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrunque enim regulariter verum non eſt, niſi fiat ob publicam vtilitatem, vel neceſsitatem, vel niſi acceſſerit regni, aut imperij tacitus expreſſusùe aut interpretatiuus conſenſus, cum alijs de quibus ſuprà. 7 *Imperator nõ poteſt caſtrũ ciuitatis alicui cõcedere, contra doct.*

Apparet etiam † Principes per hoc non videri eſſe miſerrimæ conditionis (id quod falſo opinantur Archiep. vbi ſuprà, poſt Old. conſi. 94. Ioan. And. in c. grandi, de ſup. negl. præla.) nam ex fructibus bonorum regalium poterit facere quas libuerit donationes, vel ex bonis ſuis proprijs. 8 *Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare, contra doct.*

Apparet etiam † errare eundem Archiep. vbi ſuprà (poſt Old. conſi. 159. Alex. conſi. 24. ponderatis his, lib. 5. colum. 4. Dec. conſi. 468. ſuperiore anno. Caſtal. de optimo imper. q. 104. quos ipſe allegat) dum volunt, principem poſſe oppida alienare, retenta ſibi ſuprema iuriſdictione, quaſi tunc alienare non videatur, aut regni ſui iura deminuere, id quod parum vrget. nam ſi agnoſcimus non ita magnam eſſe læſionẽ, vt foret ſi etiam ſuprema iuriſdictio alienaretur, tamẽ non deſinit eſſe læſio regni conſiderabilis, vt patet ad ſenſum, & docet experientia rerum magiſtra, & perſuadent omnes rationes & iura ſuprà allegata. Et præterea adeſt etiam læſio ingens & magnoperè conſiderabilis ipſorum ciuium, qui transferuntur vel alienantur, eaque ratio integra & inconcuſſa manet. Quæ omnia procedunt regulariter. nam in regnis Hiſpa- 9 *Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionẽ, contra doct.*

Hiſpaniarum ſeruanda ſunt iura ſpecialia illorum.

10 *Principum, regũ, imperatorũ poteſtas nõ eſt legibus enodata, aut anormala, contra nouiſſ.*

Appparet † etiam erraſſe Andr. ab Exea in ſuo libello pactorum numero 585. poſt Bal. in conſi. 279. pridie enim conſului, col. fi. lib. 3. dum ſcripſerunt Imperatoris poteſtatem anormalam dici, eo quòd nulla regula certa claudatur id quod ſuſpectum eſſe ſuprà c. 1. fuſe oſtendimus, legibus Reipublicæ ſuæ regulariter ſubeſſe Principes aſſerẽtes, in quam eodem errore fuit idem Exea in l. 3. de iu. om. iud. ff. dum. in verſ. imò verò ait, abſolutum eſſe imperiũ quod in Principe reſidet, quinimò eſt legibus alligatum.

11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ardua quæſt.*

Apparet † etiam, an verum ſit quod frequentiſsimè Doctores aiunt, poſſe Principes pro pace conſequenda remittere iniurias & damna, mutuasque prædas hinc inde factas, & quòd Principes pro habenda pace poſsint damna ſubditis illata remittere, notant communiter Doct. Hoſtien. Anto. & alij in c. 1. & c. in noſtra, de iureiuran. Adeò quòd in perpetuum non poſſunt ſubditi de tali remiſsione conqueri: vt notant Bal. in tit. de pace Cõſtantiæ, in verbo, priuilegia. Idem Bal. Ang. & Docto. in l. conuentionum. ff. de pact. & in l. bene à Zenone. C. de quadriẽnij præſcriptione. Idem Ange. in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. communia prædiorum. & in l. Antiochenſiũ, de priui. creditorum. Bar. in l. penul. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. lib. 10. Pet. de Ancha. in c. canonum ſtatuta. col. 4. in 11. quæſt. de conſtitu. & in regula peccatum. de regu. iur. lib. 6. & in conſi. 161. incipi. viſo diligenter tenore. Panormi. in c. 1. in primo notabili, de parochijs. Ludoui. Roma. in l. ſed ſi hac. §. liberis. ff. de in ius vocan. Alex. in conſ. 101. incipi. viſis inſtrumentis exemptionis. col. 5. circa finem. vol. 1. & conſi. 94. incip. viſis & ſæpius recenſit. col. penul. vol. 5. prout refert diſſertiſſimus Archie. Tarraco. vbi ſuprà fol. 187. quæ receptiſsima ſententia ſic ſimpliciter intellecta vix defendi poſſet, verum ita demum procedit, ſi ea damna & mutuæ fortè deprædationes bellorum tempore contigerũt, tunc enim iure belli factæ viderentur. Vnde cùm apud Principes reſideat ius, tam belli indicendi, quàm fœderis ineundi, conſequens eſt, vt fœdere poſt tales mutuas deprædationes acto, ipſo iure gentium, & belli iniuriæ hinc inde illatæ, remiſſæ, ſublatæque videãtur, & ita procedat opi. communis ſuprà relata.

Cæterùm ſi tempore pacis homo fortè Hiſpanus homini Gallo, vel ex diuerſo iniuriam prædamùe feciſſet, licet poſtea bellum eſſet ortum, ac deinde fœdere icto per Principes prædæ hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, neque intelligerentur remiſſæ, quæ non iure pacis tempore factæ fuerant, neque remitti poſſent abſque eo quòd damnum paſsis recompẽſatio fieret, vel ipſi damnum paſsi poſſent ius ſuum perſequi contra violentos, coram ſuis iudicibus, vel Principibus, & ita vſus obſeruat, argum. d. l. item ſi verberatum. ff. de rei ven. cum ſimi. l. id quod noſtrum. ff. de regu. iu. l. iure naturæ. l. ſecundum naturam. eod. titu. l. nam hoc. ff. de condic. indeb. & quia hoc ſuadet & depoſcit vita ſocialis & politica, nec par eſſet, vt quorundam tãtùm damno & iactura vniuerſorum ciuium vtilitas (vt ſæpè diximus) compararetur, ergo irrecuperabiliter nullo caſu Princeps remittit, nam damna tempore belli illata, ipſo iure belli vtrinque remiſſa ſunt, ſicque Principis remiſsio abundaret vel ſuperflueret. reliquo autem tempore damna data non remittet, niſi data compenſatione, quod eſt contra mentem Doctorum.

SVMMARIVM.

1 *Noſtrum nobis abſolutè non aufertur ob publicam etiam vtilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua quæſtio.*
2 *Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouiſſimos.*
3 *Princeps oppidum alienare, etiam ſuprema iuriſdictione retenta, non poteſt, contra nouiſſimos.*
4 *Eccleſiæ oppida donare non poteſt Princeps, contra nouiſſimos.*
5 *Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicq; inuiti non alienantur.*
6 *Vaſallus inuitus non alienatur, etiam domino æquè bono aut meliori.*
7 *Mandatum & commiſſionem, etiam in melius, egredi non licet.*
8 *Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res benè ceſſerit.*
9 *Princeps neceſſitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doctores, fallit in vaſallis feudatarijs vel feudo ſimiles.*
10 *Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*
11 *Princeps nec vnum aut certos ciues poteſt aliena re, nec vniuerſos, contra doctores.*
12 *Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*
13 *Dominium præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſe, contra Doctores.*
14 *Princeps ciuibus iuſſit vt ſe redimerent, eos in ſuos recepturos, & nunquam à regia corona ſeparaturos pollicitus, an contrarium facere poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſtio.*
15 *Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſtio.*
16 *Communis Reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda.*
17 *Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.*
18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*
19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*
20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiam ſi eſſet dictio taxatiua.*
21 *Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare, contra Doctores.*

22 Prin-

22 *Princeps, etiam de plenitudine poteſtatis, ſine iuſta cauſa, non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum, mutare, ardua quæſtio.*

23 *Princeps regalia alienare nequit, in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiſ. & quid ſi leuiſſimum eſſet damnum.*

24 *Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare, contra Doct.*

25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*

26 *Eccleſiæ quod conceditur, Deo quando gratum eſſe intelligatur.*

27 *Conſtantini donatio.*

28 *Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quàm rerum, contra Iſerniam.*

CAPVT V.

SEXTO, hactenus de publicarum rerum alienatione, nunc verò ſuperioribus proxima eſt inſpectio illa, † quando Princeps, vel ciuitas libera poſsit ad publicam vtilitatem bona vnius, aut quorundam ciuium auferre: qua in re Fely. in c. quæ in Eccleſiarum, in 20. col. de conſti. Iaſ. poſt alios in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, in 1. lectura, col. 16. & in 2. lectura, col. 12. ff. de liberis & poſthu. & in d. l. conuentionum. ff. de pactis, & in l. vnica. C. de in ius vocando, in fi. col. & Anto. Capytius in deciſionibus Neap. in 69. deciſi. inci. in cauſa Ioannis, in 10. col. aiunt quod poteſt Princeps, & etiam ciuitas iura Principis habens, ex cauſa ob publicam vtilitatem, puta beneficio pacis, vel cuiuſcunque alterius cauſæ legitimæ, priuatorum bona auferre, & alteri donare: vt notnt Doct. ſuprà dicti, & volunt communiter Doct. in c. quæ in Eccleſiarũ. de conſt. & in c. quia plerique, de immunitate Eccle. & in proœmio ff. poſt Bar. ibi, & in l. fi. ff. de conſtit. Princip. & in l. Barbarius. ff. de offi. præto. & in l. item ſi verberatum. ff. de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euict. & in d. l. Gallus. §. & quid ſi tantum, & ibi Iaſ. in 16. colum. Doct. communiter in l. fi. C. ſi contra ius vel vtilitatem publicam. vbi Raphael Fulgo. inquit, ſe ita conſuluiſſe, & ita conſuluit in conſi. 20. incipi. pro pleniori veritate, col. 4. verſi. denique. & in conſi. 61. inci. domina Catherina. col. 2. verſi. quarto. & in conſi. 143. inci. Antonius. & voluit Bal. in l. fi. in prin. ff. de Senatoribus, & in l. reſcripta, col. fi. verſi. 3. quærunt Doct. C. de precibus Impe. offeren. & in l. 2. col. 7. verſi. item nota quod ſi Papa. C. de ſeruitu. & aqua. ſequitur diſſertiſſimus Fernād. Loazes, vbi ſuprà pag. 188. quæ concluſio ſic ſimplciter intellecta, pernicioſa eſſet, & contra omne ius, omnemque æquitatem, vnde non aliter recipienda eſt quàm ſub duobus requiſitis, primum vt ex cauſa publicæ vtilitatis, vel neceſsitatis id fiat (quæ priuatorũ vtilitati præfertur, auth. res quæ. C. com. de lega) aliter enim iniurium eſſet, & contra l. id quod noſtrum, & d. l. ſecundum naturam, & c. alteri, de reg. iu. lib. 6. Alterum requiſitum eſt, vt & ſi fiat ob publicam vtilitalem, adhuc tamen non deſinat recompenſatio, aut remuneratio domino illius rei præberi, ne fiat contra ius naturæ quo edocemur, incommoda, expenſamq; cuiusque rei eum ſequi debere, quem commoda ſequuntur. d. l. ſecundum naturam. l. vnica. §. his ita. C. de cad. tollen. Vnde ſi rem meam mihi auferri omnibus profuit: eius pretium vt ab omnibus mihi præſtetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ conſonum eſt, id quod in ſimili attigimus. lib. 1. frequen. controuerſiarum. c. 1. Communi tamen opinione ſimpliciter retenta ex ea diſſertiſsimus Archiep. Tarraconen. vbi ſuprà, colligit, quòd † vt Princeps rem meam mihi poteſt auferre ad alterum remunerandum, ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ, quæ ſuæ eſſe intelliguntur, ſicque ſubinfert poſſe eum oppidum quopiam alicui benemerito donare id quod ſuprà refutauimus per plures rationes, & quia talis alienatio fieri non poſſet ſine idonea recompenſatione ipſius quibus facienda, eo caſu quo ipſi aſſentirentur, ſed vt conſentirent, compelli non poſſent, cum alijs modis & non iſto ſimiles largitiones à Principe, quando neceſſariæ ſint, faciendæ ſint.

1 Nerum nobis abſolutè nec aufertur ob publicam etiam vtilitate, ſed demum data cõpēſatione idonea, ardua quæſtio.

2 Remunerationis etiam cauſa oppidũ regiæ coronæ donare Principi non licet, contra nouiſſi.

Apparet autem errare eundum doctiſsimum Archi. vbi ſuprà pag. 237. poſt Pet. Philipp. Corneum, quem allegat, conſi. 79. lib. 2. dum volunt, quòd ſi † Princeps retenta ſuprema iuriſdictione oppidum quopiam alienat, valet alienatio, quaſi cedat in paruam regni læſionem, ſed certè præterea quòd eam læſionem paruam non eſſe ſuprà oſtendimus, ſupereſt alia ratio efficacior (ad quam ipſi non aduertunt) nempe læſionem ipſius oppidi alienati, & præterea ex parte alienantis non eſſe alienandi ius, vt iam edocti fuimus. Vnde † quod ipſe doctiſsimus Archiep. vbi ſuprà pag. 239. c. non obſtat etiam poſt Afflictum lib. 1. conſt. Neapol. ti. 7. de decimis. col. 9. quem ipſe allegat, ait, Oppida, caſtra & ciuitates Eccleſiæ donare licere Principi, quamuis ea conceſsio in læſionem regni, dummodo non enormem, cedat. id ijſdem iuribus & rationibus confutatur, † & omnia ſuperiora vel ex eo iuſtificantur quod vaſallorum alienatio ſine eorum conſenſu non valet, quia intereſt eorum dominum non mutare, ſicque ad conſentiendum ſuæ alienationi compelli non poſſunt, vt eſt tex. in c. 1. §. ſi quis, quo tēpore miles, & in c. 1. §. præterea ducatus, & vbi And. de Iſernia. Bal. Marti. Lauden. Aluaro. Præpoſitus & alij notant de prohibita feudi aliena. per Fridericum, & in capitulo primo. §. eadem, de lege Corradi. & in l. in adoptionibus

3 Princeps oppidum alienare etiã ſupremaiuriſdictione retenta non poteſt, contra nouiſſimos.

4 Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps, contra nouiſſimos.

5 Vaſallorum intereſt dominum non mutare ſicq́ inuiti non alienantur.

nibus. ff. de adoptio. & eſt glo. communiter approbata in l. inuitus. ff. de fidei com. liber. & in c. dilecti. & ibi Hoſti. Inno. Ioan. And. Antonius de Butrio, Panormi. & communiter alij de maioritate & obedien. & voluit Ioannes Faber in tit. de aſsignatio. liber. Iacobus de Arena, Dynus, Bar. Areti. Alexand. Iaſo. & alij in l. 2. in princi. ff. ſolu. matrimonio. Inno. in c. auditis, de præſcriptio. Idē tenet Bald. in conſi. 327. incipi. pridie enim conſului. volu. 1. & in d. c. 1. §. ſi quis, & in d. c. licet. §. in generali, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter domi. & agnatos, & in l. debitorum, & ibi Saly. Paulus de Caſt. & alij. C. de pactis, & in l. 1. in 7. col. C. de ſeruis fugiti. & in l. in teſtamento. C. ad legem Falcid. & in c. 1. circa finem. de reſtitutio. ſpoliato. Idem Paulus Caſtr. in conſi. 20. incipi. in cauſa ſtatutorum. vol. 1. & in conſi. 335. incipi. laudatio. Ludouicus Roma. in conſi. 26. incipien. pro deciſione, Petrus Philip. Corneus in cōſi. 221. incipi. in hac quæſtione. col. 3. volu. 4. Nico. Milis in repertorio ſuo, in verbo, dominus, verſi. dominus feudi, & verſi. Dominus terræ. Luc. de Penna in l. 1. per illum tex. C. de capitatione ciuium, cenſi. eximenda. lib. 11. And. Siculus in conſ. 11. inci. illud afferam in medium. Fely. in c. ad audientiam. col. 2. de præſcrip. Sozi. in conſi. 39. incipi. in quæſtio. col. 3. vol. 1. Iaſ. in d. l. debitorum. col. 2. C. de pact. & in l. ſi non ſortem. §. libertus. col. 10. ff. de cōdictione indebiti. & in conſi. 56. incip. circa primum. col. 1. vol. 1. Ang. Iaſ. & Comeſius col. 16. Inſti. de actio. in §. item ſeruiana. Capytius deci. Neapo. 160. Corſetus de poteſtate regia, q. 4. vt refert Loaces, vbi ſuprà pag. 24. Speculator & Ioan. And. ad eū ti. de feudis. §. quoniam.

6 *Vaſallus inuitus non alienatur etiā domino æquè bono aut meliori.*

Amplia † vt vaſallus inuitus alienari non poſſet in dominum etiam æquè bonum, quinimò neque in dominum priore domino etiam meliorem & potentiorem, quia cùm † ius, quod habet Princeps in ciues & ſubditos, deſcendat ex eorum mandato & commiſſione, non poteſt mutari, etiam in melius, tex. notabilis in l. fi. C. de nego. geſt. maximè ibi, licet res bene ab eo geſtæ ſint, &c. & ibi vide plenè.

7 *Mandatū & commiſsionē etiam in melius egredi nō licet.*

Secundò facit tex. notabilis in l. 3. §. in bello. ff. de re mil. ibi, licet res bene ſe geſſerit, &c.

Tertiò facit tex. notabilis in l. ſi ex duobus, maximè in fine ſui. ff. de nego. geſt. ibi nulla ratione, &c.

Quartò ad idem tex. pulcher in l. quia aliena. §. liberos, eod. titu. maximè in ratione ſui, quam bene pondera, ibi dum dicit cùm voluntas finem erogationis fecerit. & illa ratio eſt generalis ad caſum noſtrum, & ad omnes alios, ergo, &c. l. generaliter. §. & licet. ff. de iu. & facti igno. & ſic per rationem extenditur dictum, ſicut è contra reſtringitur. §. dulciſsimis. cum ſimil. in l. cum pater. ff. de leg. 2.

Quintò ad idem l. ſi. creditor. §. 1. ff. de pec. Sextò facit l. hæreditas. §. 1. ff. de peti. hære. ibi, vel quātum teſtator iuſſerit non excedit, &c.

Septimò facit optimus tex. in l. ſi pro te. ff. manda. qui eſt ſingularis, & alia iura quæ adduximus de ſucc. crea. lib. 1. §. 4. quæſtione fi.

8 *Mandatum egreſſus interdū capite punitur licet res bene ceſſerit.*

Quinimò † tam vetitum eſt fines mandati tranſgredi, vt tranſgreſſor interdum capite puniatur & mulctetur, quamuis res bene ceſſerit. d. l. deſertorem. §. in bello. de quo tex. eleganter per Cremen. ſing. 150. mandatum quod licet dux. Rochus de Curte in c. fi. 36. col. Io. dè Neuizanis fol. 87. in ſua Sylua nuptiali, limi. 6. ergo cùm principes legitimi, de quibus loquimur regulariter (niſi aliud ius plenius & maius habeant quàm principatus quod habēt, nitatur & oriatur in ſolo ciuium mandato & conceſsione, quod ſui natura eſt perſonale, nec egredi poteſt perſonam ipſius Principis, impoſsibile eſt quòd eos in alium Principem alienare aut transfere poſsit, & ad d. §. in bello. adde hiſtoriam not. Torquati, de quo Claudius ait:

Turpe rigor nimius Torquati deſpue mores.

9 *Princeps neceßitatis ſuæ cauſa ciues alienare nō poteſt, cōtra plurimos Doctores, fallit in vaſallis feudatarijs vel feudo ſimile*

Vnde † quod doctiſsimus Loazes, vbi ſuprà pag. 249. c. nec obſtat tertium, poſt Bal. in c. generali, ſi de feu. fue. contr. inter dominum & agna. Ioan. Andreæ ad Specul. ti. de feu. §. 1. Alex. conſi. 25. attentis narratis. col. penu. lib. 5. Pet. Philip. Corneus conſi. 321. in hac cōſultatione, col. 3. lib. 4. Purpuratus in l. fi. limi. 5. C. de pact. quos ipſe allegat, quod (inquam) hi aiunt vt libertos à dominis, ita & ciues à principe ſuo ex cauſa neceſsitatis poſſe alienari, ita planè ſuſpectum tam eſt, quàm ſi affirmarent pupillum à tutore ex cauſa neceſsitatis ipſius tutoris alienari fas eſſe, per omnes rationes & iura ſuprà allegatas, præſertim, quia, vt oſtendimus, principum in ſubditos & tutela in pupillos exequantur. Fallit in vaſallo ſtrictè ſumpto, quale eſt, cum campum habebam meum iure tam proprietatis quàm iuriſdictionis, & ibi oppidum aut oppidulum ædificare ſub certis legibus & tributis permiſi. tunc enim ex tali neceſsitatis cauſa eos vaſallos fortè alienare fas eſſet, ratio differentiæ perſpicua eſt: quia hoc caſu principatus ius in meo proprio conſtitutum eſt, at quando ex ſolo conſenſu populi Princeps cōſtitutus fui, tunc ius principatus in alieno conſtitutum & conceſſum fuit, & ſic illo caſu poſſunt & debent ſaluari multa quæ dicuntur per Doct. confundentes (& non iure) iura vaſallitij & principatuum.

10 *Principes poſſunt ciues abijcere ignauiam eius.*

Septimò apparet etiam ex ſuperioribus † non iure per doctiſsimum Fernand. Loazes, vbi ſuprà pag. 250. in c. nec obſtat tertium, fieri eam æquiparationem, dum ait, quod ſi ſuæ neceſsitatis cauſa ipſi ciues poſſunt omiſſo relictoque priore Principe, qui ad eos defendendos aut regendos erat ignauus, alteri Principi ſe committere, idem ſimiliter licebit

bit ipſi principi, vt eos inuitos neceſsitatis cauſa poſsit alienare, ſed ipſe non aduertit (id quod ſuprà eum in hoc improbantes attigimus) principatum fuiſſe creatum ob ſubditorum vtilitatem & rem, non ob rem aut vtilitatem regentium, nec dubium eſſe, quin vtilitatibus proprijs tantùm, nõ etiam alienis homines poſsint renunciare. l. penult. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de Epiſc. & Cler. l. quoties ab omnibus. C. de fideicom. l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ff. de verbor. oblig. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. Quod autem ipſiſmet ciuibus liceat ex cauſa ignauiæ principis ſui alteri principi priore relicto ſeſe committere id, & verum eſt, & tenet Paul. Caſtrenſ. in rep. l. ex hoc iure. ff. & iuſt. & iure. colu. 4. ver. 10. c. tertium. Ioan. de Imo. conſil. 34. viſis & ponderatis. Ioan. de Neuizanis in ſuo conſil. inter conſilia feudalia. Alberti Bru. in ſerto conſ. 12. patres comederunt.

11 *Princeps nec vnũ aut certos ciues poteſt alienare, nec vniuerſos, contra Doctores.*

Octauò apparet † etiam minus iuſtam eſſe eam differẽtiam, quam doctiſsimus Loazes, vbi ſupr. pag. 251. verſ. non obſtat, quartò conſtituit, dum ait, referre vtrùm princeps vnum aut certos vaſallos alienare inuitos velit, vt id ſibi non liceat, (& ita procedat regula negatiua ſuprà poſita) an verò velit vnum integrum oppidum aut vrbem alienare, vt tunc ex cauſa id poſsit etiam eis inuitis: aitq; idem tenuiſſe (etiam ſi in duriorem dominũ tranſferrentur) multos, & eſſe tex. in c. 2. §. ex eadẽ lege, de lege Corradi. & notat. Iacob. de Aren. & Bald. in l. 2. in prin. col. fin. in fine. ff. ſoluto matri. Idem Bald. in l. 1. col. 5. in fine. verſ. vaſalli tamen. C. de ſer. fug. & in l. ſi plures, in 2. colum. C. de cond. inſertis. & in l. 2. C. de don. & in c. 1. §. præterea ducatus. col. fin. circa finem. verſic. not. quod dominus de prohibita feudi alienatio. per Fridericum, & in additio. ad Specu. in tit. de feudis. Doct. communiter in l. inuitus. ff. de fideicom. libera. & in c. dilecti, de maiori. & obed. Nicol. Milis in repertorio ſuo in verbo, dominus feudi. & Fabianus de Monte in tracta. ſuo de emptio. & vendit. in 3. parte principali, in 2. quæſt. Alex. in conſil. 25. incip. attentis narratis, col. penul. volum. 5. Andr. de Iſernia in c. 1. de prohibita feudi aliena. per Lotha. Sed certè talem alienationem fieri non poſſe quò ad ciues, in quibus princeps habet ſimplex nudumque ius principatus, pluſquam manifeſtum eſſe debet, ex ijs quæ fuſius ſuprà edocti ſumus, & quia bonum eſt argu. de toto ad partem. l. quę de tota. ff. de rei vend. l. an pars. ff. pro dereli. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Treb. Vnde qua ratione non licet vnum vel quoſdam ciuium alienare, eadem ratione nec vniuerſos alienare fas erit. Quinimò ſi vniuerſos alienare liberum foret, longè facilius quoſdam alienare liceret, ex regula dictãte, quod cui licet, quod eſt plus, licet vtique quod eſt minus. c. cui licet, de reg. iur. lib. 6. Ergò in tali ſimplici iure principatus nec ſingulos nec vniuerſos alienare ex ſimilibus cauſis fas erit. Sed opinio Docto. ſuprà relata fortè procedere poterit in iure vaſallitij, de quo proximè mentionẽ habuimus, vt ex cauſa vaſallos alienare liberum ſit vniuerſos, ſingulos autem non ita facilè liceat, ideò ſemper ferè, dum de ſimplici principatu agimus, ſubditos appello ciues non vaſallos. Qui quidem vaſalli † poſſunt ex quacunque iuſta cauſa, & ſignanter ex cauſa remunerationis in alium transferri, vt notant communiter Doct. in d. l. inuitus. ff. de fideicommiſſa. liberta. & in locis ſuperiùs allegatis. Claudius de Seycello in ſuo feudorũ ſpeculo. in tit. qui feud. dare poſſ. in 5. col. Felyn. in c. quæ in Eccleſiarum. in 19. colu. de conſti. Hippolytus de Marſilijs in l. 1. §. cùm quidam. in 1. colum. ff. de quæſt. quos refert & ſequitur Gomeſius Sarnenſis Epiſc. in §. item ſeruiana, in 16. col. in 2. limita. Inſtit. de actio. quidquid dixit Io. Igneus in repeti. l. donationes, quas diuus. C. de donat. inter virum & vxor. Princeps autem ius ſimplex principatus habens ciues ſuos ex tali cauſa alienare, aut trãſferre minimè poterit, vt ex ſuperioribus apparet.

12 *Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*

Nonò apparet ex ſuperioribus, ſuſpectum eſſe quod multi contendunt, † dominiũ præſcriptione nobis quæſitum per principẽ poſſe auferri, vt retulimus controuerſiarum lib. 1. c. 1. nu. 9. & nu. 15. quibus adde Panormit. conſi. 85. illud præſumam. & conſ. 3. q. 19. lib. 2. Fernand. Loazes, vbi ſupr. pag. 304. ſed cùm is principatus ad ciuium non ad ipſius principis vtilitatem cõceſſus fuerit, ineptum eſſet, conceſſam videri facultatem talis dominij adimendi.

13 *Dominiũ præſcriptiõe quæſitũ nobis per principẽ adimi non poſſe, contra Doct.*

Decimò apparet † ex ſuperioribus, ſuſpectum eſſe, quod definiuit conſ. Neapolita. vt referunt & ſequuntur Fernand. Loazes, vbi ſuprà pag. 308. & Antonius Capytius deciſio. Neapolita. 166. in cauſa illuſtriſsimorũ, aiunt enim, quod ſi rex cum ſuis ſubditis talem conuentionem atque contractum fecerit, quòd ſi proprijs ipſorum ſubditorum pecunijs ſe à dominis ſuis redemerint, eos in ſuos princeps recipiet, coronæque ſuæ incorporabit: & nunquam à regia corona regioq; patrimonio eos alienabit, non obſtante tali conuentione, de plenitudine poteſtatis eos princeps licitè alienare poterit, id quod conuentum fuit inter Sereniſsimum Regem Henricum Quartum, & ciues oppidi de Moia. Sed hæc opinio tàm à veritate longè abeſt, vt impia iniuria & perfidia ſit, & contra ius diuinum, naturale, & gentium, & palàm egrediatur notiſsimos & anguſtiſsimos terminos ſimplicis principatus, vt ex ſuperioribus conſtat.

14 *Princeps ciuibus iuſſit, vt ſe redimerẽt, eos in ſuos recepturos, & nunquã à regia corona ſeparaturos pol licitus, an contrariũ facere poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſt.*

Vndecimò apparet ex ſuperioribus, an vera ſit opinio exiſtimantium, † quòd princeps rem propriam ſubditi poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare, vt notat

15 *Princeps rem ciuiũ ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſt.*

notat glo. communiter approbata in d.c. cõſtitutus, de religioſis domi. & volunt Doctores communiter in d. c. quæ in Eccleſiarum, de conſti. & in c. nonnulli, de reſcriptis, glo. & communiter Doctores in l. ſi C. ſi contra ius vel vtilita. publicam, & in l. quoties. C. de precibus Imperato. offeren. & in d. l. 1. ff. de conſt. princip. Oldra. in conſi. 257. incip. factum tale eſt. Bar. in l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicill. & in conſi. 189. incip. ciuitati Camerini. Ang. & in d. l. item ſi verberatum. ff. de rei vendicat. & in l. 2. C. de quadrie. præſcrip. & in l. 3. §. ſi is pro quo. & ibi Doct. ff. quod quiſque iuris. Ioan. de Anania in conſi. 81. incipi. viſo inſtrumento, in fi. colum. Alexand. in conſi. 92. incipi. perſpectis, & in conſi. 106. incip. circa principalem, colum. 5. volum. 1. & in conſi. 138. incipi. habita diligenti ac matura conſideratione. & in conſi. 215. incipi. nec arguendi ſumus. colum. 6. vol. 2. & in conſi. 1. incipi. ponderatis his. colum. 18. volum. 5. & in conſi. 3. incipi. perſpectis literis. colum. 2. & in conſi. 92. & in conſi. 155. vol. 6. & conſi. 357. incipi. nec arguendi ſumus. volum. 7. And. Siculus in conſi. 24. incipi. clementiſsimi. & in cõſi. 64. col. pe. volum. 4. Aluarotus in c. 1. in pe. colum. qui feudum dare poſſunt, & in c. 1. in prin. in 2. col. de natura feudi. Marianus Sozi. in conſi. 56. incipi. circa primum. colum. 3. & in conſ. 65. incip. cum in præſenti caſu. colum. 14. vol. 1. & in conſi. 156. inci. pro fundamento deciſionis. col. 2. & in conſi. 164. inci. viſa bulla Bonifacij, col. 4. vol. 2. & in conſi. 63. incipi. viſis teſtament. nobilis, colum. 2. & in conſ. 120. col. 3. Anto. Corſetus in tract. de poteſtate & excellentia regia in 4. q. Albertus Brunus in conſi. 1. incipi. circa primum. in 5. col. Fely. in conſi. 30. inci. oportet. in 6. col. verſi. a deſt etiam clauſula. Iaſ in conſi. 56. inci. circa primũ. col. 3. vol. 1. & in conſi. 143. incipi. circa primũ. colum. 3. & in conſi. 213. incipi. in præmiſſa cõſulatione. col. 2. & in cõſi. 227. incipi. Carol. in. 2. col. & in conſi. 233. incipi. præſens conſultatio. col. 2. & in conſi. 236. incip. viſo ti. q. col. 2. vol. 2. & in conſ. 107. incip. in præſenti conſultatione. col. 2. vol. 4. Petrus Belluga in ſuo principum ſpeculo. in 46. rubrica. in §. donũ. in 3. pag. Curtius in conſi. 1. col. 7. vol. 1. & in conſi. 35. in fi. col. & in conſi. 47. in 12. col. & in conſi. 49. in 33. & 65. colum. & in conſi. 65. in 9. col. & in conſi. 108. incip. circa controuerſiam. col. 3. & in con. 173. incipi. in cauſa vertente. colum. 2. vol. 2. Philip. Decius in con. 191. incipi. in cauſa quæ agitur. colum. 2. vol. 1. & in con. 198. incipi. & pro tenui. col. 1. & in conſil. 269. & in conſi. 261. incipi. in cauſa, & in con. 390. vol. 2. Ludo. de Gozadinis in conſi. 8. inci. in hac cauſa. col. 8. in prin. & in conſi. 26. incip. in cauſa illuſtriſsimorum. in 2. col. Petrus pau. Pariſius in conſ. 1. in 14. col. & in conſi. 22. inci. illuſtriſsimam dominam. col. 11. & in conſi. 106. incipi. circa principale. col. 5. vol. 1. & in conſi. 46. incip. primum teſta. colum. pe. & fi. vol. 3. & in conſi. 3. in 7. col. & in conſi. 5. inci. vnius iuſtius, in 16. col. vol. 4. Bal. in procemio decreta. in 4. col. & in c. 1. in 11. col. de conſti. & in c. Eccleſia S. Mariæ, in pe. col. vt lite pendẽ. & in c. cum ſuper. in 1. col. de cauſa poſſeſſ. & proprietate. & in l. eos. C. de apellatio. & in præludijs feudorum, in 11. colum. & in titu. de pace Conſtantiæ, in prin. verſi. non admittemus, & in conſi. 333. incip. ad intelligendam, vol. 1. Fernand. Loazes qui alios refert, vbi ſuprà pag. 310. Hieronymus Gratus conſi. 9. facti ſpeciem, col. 19. lib. 1. Sed in hoc non minus frequenti quàm arduo & malè digeſto articulo quamuis omnibus ferè ijs, de quibus mentionem habuimus, repugnantibus, vix eſt vt in principe legitimo & ſimplex ius principatus habente ſit dare plenitudo poteſtatis, quæ quicquam differat aut diſtet ab ordinaria poteſtate, nam quod attinet ad ſpeciem propoſitam ſit concluſio talis, Princeps merum ac ſimplex ius principatus obtinens, ciuis ſui aut ſubditi rem duobus demum concurrentibus requiſitis auferre poteſt & non aliter, Primum quòd id fiat ex cauſa publicæ vtilitatis vel neceſsitatis, Alterum quòd ei detur congrua & moderata recompenſatio, per iura & rationes de quibus ſuprà. Idem eſſe diximus, quando Princeps poteſtate ordinaria hanc ad rem vteretur, quæ ab abſoluta hac in re differt nihil. Ratio concluſionis eſt, quia tempore neceſsitatis omnia ſunt communia, ſicque qui vitam ſocialem, popularem ac politicam 16
Communis reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda.
delegit, huic legi ſeſe ſubmittere videtur, † vt publicam vtilitatem commodis priuatis anteponat, auth. res quæ. C. com. de lega. & conſequenter poſcente Reipublicæ vtilitate & neceſsitate, res ſuas ei conferat & concedat, Vnde Cicero 2. de legibus ſic ait, Reſpublica nomen vniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrari debemus. Idem Cicero Philip. 13. Omnibus bonis expedit ſaluam eſſe Rempublicam. Idem 3. de finibus ait, Laudandus eſt, qni mortem appetit pro Republica, qui doceat, chariorem eſſe patriam nobis quàm noſmetipſos. Idem Cicero in vati. Omnia quæ à nobis geruntur non ad noſtram vtilitatem & commodum, ſed ad patriæ ſalutem conferre debemus. Idem 4. ad Heren. Non mihi ſoli ſed etiam atque adeo multo potius notus ſum patriæ, verum & ſi noſtra tempore neceſsitatis patriæ conferre debeamus, tamen quia iure naturæ congruit vt communis ſalus, communis neceſsitas, aut commune periculum non vnius duntaxat aut alterius, ſed cõmunibus impenſis, iacturis, periculiſq; comparetur. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iu. §. his ita. C. de caden. tollen. l. iure naturæ. ff. de regu. iuris. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. ideo reſpublica congruã moderatamq; compenſationẽ huic, qui rem ſuã dedit

dit ad ſubleuandam ſubueniendamq; publicam neceſsitatem, præſtare debet, detracta particula quam illemet vt vnus de populo conferre debebat. Intellige vt præbeat & remuneret Reſpublica, ſi poteſt ex integro, ſin minus ſaltem qua ex parte poteſt, quod ſi nec etiam ex parte poteſt, tunc impoſsibilium. nulla eſt obligatio. l. impoſsibilium. ff. de regul. iur. verùm ſiue compenſationis nomine nihil præſtiterit, ſiue minus integram præſtiterit, quod deeſt, vt quum primùm venerit ad pinguiorem fortunam, ſuppleat par eſt, vt in ſimili tradunt Decius & Hieronym. Cagnol. in l. diuus Pius. ff. de reg. iur. & noſtram ſententiam tenuerunt Plato & Cicero, vt diximus ſuprà in præfa. argu. 2. in fi. num. 31. vbi alios adduximus, & ad hæc omnia extendit ſeſe poteſtas ordinaria & poteſtas abſoluta vel poteſtatis plenitudo, vltra progredi neq; in minimo poteſt. nam etiam de plenitudine poteſtatis princeps efficere nequibit, vt ceſſante publica vtilitate & neceſſitate, res mea mihi inuito auferatur, per hoc enim mihi fieret iniuria & violentia, quæ res longè aduerſantur iuri & naturæ meri principis, qui vt proſit & tueatur, non vt obſit & lædat, creatus fuit. Quinimò etiam vrgente publica neceſsitate, ſi res mihi auferatur, etiam de plenitudine poteſtatis efficere nequibit, vt moderata compenſatio mihi præſtari deſinat, ſi quidem ad id pręſtandum Reſpublica idonea eſt, per eandem rationem, eaque omnia ſunt ex viſceribus iuris gentium naturalis & diuini, quibus iuribus principes ſubiacere ac ſubeſſe certum eſt, nec ea poſſe violare. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia. Inſtit. de iur. nat. quamuis in vtroque (nempè vt de plenitudine poteſtatis res mea mihi per principem ceſſante etiam publica vtilitate vel neceſsitate auferri poſsit, quodque vrgente neceſsitate publica eius ablatæ recompenſatio nulla detur) contrarium pleroſq; noſtrorum, de quibus mentionem habuimus, ſenſiſſe, reſponſuroſq; fuiſſe veroſimilimum ſit.

17 Confirmantur noſtræ ſententiæ, † quia plenitudo poteſtatis ad malum & iniurium non extenditur. illa enim non poteſtatis ſed tempeſtatis plenitudo foret, vt multi dicũt, quos retulimus ſuprà lib. 1. controuerſiarum. c. 1. num. 5. quibus adde Fernandum Loazes in ſuo conſil. pro Marchi. de Velez, pag. 54. num. 65. Sozinum Iunior. conſil. 65. in cauſa occurrenti, lib. 2. Bart. Sozin. conſ. 164. viſa bulla, lib. 2. & conſil. 120. memini. lib. 3. per Cardina. in clem. paſtoralis. de re iudi. Ioan. Iacob. de Leonar. inter conſilia feudalia Alberti Bruni conſ. 117. in hac cauſa, colum. fin. vnde cùm ſuperiora quæ improbamus, non ſolùm mala, verùm peſsima, nefanda iniuriaq; ſint, vt fieri etiam de plenitudine poteſtatis nequeant, par eſt.

[P]oteſtatis ple[ni]tudo nõ eſt [ad] malum.

Ex cauſa tamen publicæ vtilitatis & neceſſitatis per principem noſtrum (vt dictum eſt) † adimi poteſt, quia licet id videatur prima fronte contra ius naturale, tamen hæc eſt congrua illius naturæ aut diuini iuris interpretatio, quam inferior, vt eſt princeps, facere non prohibetur. Et ideò dici ſolet, quòd † quamuis Summus Pontifex nõ poſsit ius diuinum in totum tollere: poteſt tamen ex cauſa illud moderare, interpretari, ac limitare, vt in d. c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. & in c. poſt translationem. de renunciatio. & in c. ex parte, el primo. de officio delega. & in c. literas, de reſtitutio. ſpolia. Vincen. Ioan. Andr. Panorm. in c. propoſuit, de conceſsione præben. & in c. à nobis, poſt Gloſſam ibi, in verbo, exemptus, de decimis. & in c. cùm ad monaſterium, de ſtatu monachorum, & in c. gaudemus. de diuortijs, & in c. per venerabilem, qui filij ſint legitimi. & in c. ſunt quidam. 25. quæſt. 1. & in regula actus legitimi. de regulis iuris. lib. 6. Bart. in proœmio ff. in 6. colu. & in l. ex hoc iute gentium. ff. de iuſtitia & iure, & in d. l. omnes populi, eod. tit. & in l. reſcripta. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. final. C. ſi contra ius vel vtilitatem publi. & in l. 1. ff. de conſtitutio. principum. Albericus de Roſate in 1. parte ſtatutorum, quæſt. 7. Bald. in auctenti. ad hæc. C. de vſuris. & in l. 1. C. de iure aureo annulo. Alexan. in conſil. 249. incip. pro inueſtigatione. colum. 3. volum. 2. & in conſ. 183. incip. perſpectis verbis. col. fin. volum. 5. Marianus Sozin. in conſ. 28. incip. circa primum quæſitum, volum. 1. Petr. Philippus Corneus in conſ. 189. incip. quanquam. col. 2. volum. 4. Fely. in c. poſtulaſti. col. 15. verſi. tertius caſus. de reſcriptis. & in c. humilis. de maioritate & obedientia. Deci. conſ. 12. col. 2. bonus text. in l. ſi hominem. ff. mandati.

18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*

19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*

Hinc dici ſolet, † poſſe iudicem ex cauſa omnem iuris terminum minuere atque alterare, etiam ſi lex terminum taxet, & addat, non plus nec minus à iudice poſſe dari, vt probat text. in l. ad peremptorium. cum lege ſequenti. in verbo, non minus. & ibi Paulus de Caſtr. iuncta l. non nunquã. ff. de iudicijs. & eſt text. per quem hoc ibi notant Bart. Angel. Alexand. Iaſ. & Doct. in l. 2. ff. de re iudica. Gloſſ. Panormita. Ant. de Butrio, & communiter omnes in c. cùm ſit Romana. vbi latè per Philippum Decium in 5. colum. cum ſequenti. de appellatio. & voluit Gloſ. & ibi Doct. in regula, indultum de regulis iuris. lib. 6. & in §. ſancimus, in verbo viginti, in auctenti. de exhibendis reis, colatio. 5. & in §. omnẽ, in verbo, cautione. in fine, in auctenti. de litigio. colla. 8. facit text. in c. paſtoralis. vbi Panorm. Felyn. & omnes idem notant de exceptio. & in c. ſi tibi abſenti. de præben. lib. 6. & in l. ſi quis à quo fundus, vbi Gloſ. Ange. & Doct. ff. de damn. infecto. & in c. cùm veniſſent de eo, qui mitti. in poſſe. & voluit Innocen. in c. ad petitionem. de accuſatio. Panormi. in ferendo

20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiã ſi eſſet dictio taxatiua.*

ad notabilem quæſtionem in conſil.60.incip. venio ad primum.colu.pen.volu.1.iſtorumq; ratio ea eſt, quod vbi adeſt iuſta cauſa, tunc nõ tàm legis tranſgreſsio, quàm iuſta interpretatio fieri videtur, quam magiſtratus nõ ſolùm facere poſſunt, ſed etiam debent, ne aliter ipſam legem fraudare videantur, tantùm abeſt vt cuſtodire credantur.l.fraus.ff. de legib.

21 *Princeps non poteſt modũ ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare, contra Doctores.*

Duodecimò apparet, † an verum ſit quod tradunt Ludouicus Gozadinus conſil.26.in cauſa illuſtriſsimorum.col.9.poſt dominum ſuum, quem refert in quodam conſil. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà pag.98.verſ.& propterea dicebat. aiunt enim modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum poſſe per principem alterari ac immutari, quando per talem alterationem reducitur ſucceſsio ad ius commune, quos authores adde ijs, quos congeſsimus de ſucc.crea.lib.1.§.1.nu.29.illatione 23. † vbi eundem articulum dum attingeremus, tenuimus de poteſtate ordinaria ſine iuſta cauſa id fieri non poſſe, de plenitudine verò poteſtatis poſſe fieri, etiam ſine vlla cauſa, quod vltimum emendandum eſt. nam cùm iam hodie ius ſuccedendi ſit iuris gentium, vt plenè oſtendimus de ſucce.crea.§.1.& de ſucc. progreſſu in præfatione, cumque ea, quæ iuris gentium eſſe noſcuntur à principe ſine iuſta cauſa immutari nequeant.§.ſed naturalia.Inſtit.de iur. nat.l.omnes populi. ff.de iuſt.& iur. ſupereſt vt ea immutatio principis meri & legitimi poteſtati non ſubſit, quinimò nec ſi eſſet de iure ciuili ea ſuccedendi facultas, per eum immutari ſine iuſta cauſa poſſet, cùm meri & legitimi principes legibus, non leges huiuſmodi principibus ſubſint, vt fuſius ſuprà c.1.&2. admonuimus, & omne ius cuiuſque ciuitatis firmum & obſeruandum eſſe intelligatur, vt in princ.Inſtit. de obliga. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Nec dubium ſit, quin æquum & bonum Reipublicæque illi vtile præſumatur, vt plenè per Bald. in l. omnium.ff.de legibus. & in l. de quibus.colu. 10.eodem titu. plenè per Andre.Tiraquell.de vtroque retract. in præfa.num.75. Nec ad rem pertinuit, quòd princeps plenitudine poteſtatis vtatur, nam eam poteſtatem poteſtate ordinaria maiorem non eſſe ſaltem, quò ad hanc rem & ſimiles, ſupr. admonuimus.

22 *Princeps etiã de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitũ mutare, ardua q.*

23 *Princeps regalia alienare nequit in enorme, nec etiam in mediocre damnũ regni, cõtra nouiſs. & quid ſi leuiſsimũ eſſet damnum.*

Tertiodecimò apparet etiam, † an talis merus & ſimplex princeps poſsit res & iura ad regiam coronã ſpectantia alienare, quando regno & regni ſucceſſoribus enorme præiudicium non infertur id, quod voluit doctiſsimus Loazes, vbi ſuprà poſt Matthæum Afflictum conſtit.Neapol.lib.1.titu.7.de decimis.& poſt eundem Afflictum, quem allegat in titu. quæ ſint regalia, per Imperatorem Frideric. in prin.colu. 8. ſed longè verius & conſultius reſpondetur in contrarium, etiam ſi læſio enormis non eſſet, ſed tantùm mediocris, quamuis aliud eſſet, ſi tàm minima eſſet, vt tanto principi veroſimilimum foret, id in ſpecie à ciuibus denegatum non iri, vt patet iuribus & rationibus iam adductis, quæ non expedit repetere.

24 *Eccleſiæ etiã fauore nõ poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare, contra Doct.*

Quartodecimò apparet ſimiliter, † an tutum ſit quod ſcripſit idem doctiſsimus Archiep. Tarraco. vbi ſuprà pag.239.verſ.vel aliter poſt Andream Iſerniam in titul. qui feudum dare poſſunt.c.1.colum.6. Cardinal.Alexandri.in præludijs feudorum.colum.10. Claudia. de Seycello in ſuo feudorum ſpeculo.d. titu. qui feudum dare poſſunt, in princ.colu. 5. aiunt enim, tales principes poſſe liberè quæcunque regnorum ſuorum bona, etiam ſi magna ſint, Eccleſiæ alienare, concedere, & donare, quo nihil à veritate remotius, vt nobis videtur dici potuiſſet, nam Eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ, vt in titul.de alien.feudi. c.1.§.1. vt in ſpecie hoc vtens argumento ait And.Tiraquel.de priuil.piæ cauſæ priuil.100. vnde actus turpis in Eccleſiaſtico magis deteſtatur quàm in reliquis.§.cogitandũ.in auth. de monachis, ſicque cùm turpiſsimum eſſet Eccleſiam locupletari cum aliena iactura.l. nam hoc natura.ff.de condi.indeb.l.iure naturæ.ff.de regu.iur. cumq; regibus tales alienationes interdictas eſſe conſtet propter ſuorum ciuium læſionem & præiudicium, vitandum par eſt, in Eccleſias tales iniquas conceſsiones collatas, turpiores eſſe, quàm ſi in profanos conferrentur, & conſequenter minus ratas fore, quàm ſi profanæ fierent, nec enim Deus Opt.Max. gaudet donis impiorũ, cùm ipſe ſit iuſtitiæ rectiq; dator, vnde Silius Ital.lib.6.bel.puni.ait:

Iuſtitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Vnde par eſt talem alienationem etiã Eccleſiæ collatam infirmam eſſe, ex regula dictante, † principes non poſſe res ad regiam coronam ſpectantes alienare, vt eſt text.apertus, per quem ita tenent Hoſt. Innocen.Ioan. Andr. Antonius de Butrio. Panor.& communiter Doct.in c.intellecto de iureiuran.Doct. communiter in c.1.de proba.& in proœmio ff.& in l. prohibere.§.planè.ff. quod vi aut clàm. Cynus, Alberi. & communiter alij in l. digna vox.C.de legi. & in l. benè à Zenone. C.de quadrien. præſcriptione. Oldra.in conſil. 74. incipien. eleganter circa negocium. Andr. de Iſernia in c.1.§.præterea ducatus, de prohibita feudi aliena. per Fridericum Ioan. Andreæ, in additio.ad Specu.in titul.de inſtrumentorum editio.§.nunc autem. Bald.& alij in proœmio ſeu præludijs feudorum. Idem Bald.in c.licet.§.in generali, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter domi.& agnatos. & in c.1.verſic.poſsideant, de pace Conſtantiæ. Idem Bald.in c.1.qui ſucceſſores teneantur.& in l. cum multa. colum.penult.verſic. nota quòd Eccleſiæ, de probatio.& tradit Baldus in ſua margarita, in verbo, rex. iura enim regia,

25 *Princeps re. regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*

regia, & quæ de demanio, hoc eſt, de regia corona exiſtunt, de quibus in c. 1. & ibi tradit Bald. quæ ſunt regalia, nemo poteſt alienare, vt inquit in tit. de allodijs, in prin. ibi, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris non pręſumat vendere, quia ea tenetur princeps illibata ſeruare. d. c. intellecto, & de ſupplenda negligen. prælato c. grandi. lib. 6.

26 *[E]ccleſiæ quod [co]nceditur, [...]eo quando [gr]atũ eſſe in[te]lligatur.*

Denique † vt Panormita. ait c. relatum. de teſtam. & Andreas Tiraquell. de priuilegijs piæ cauſæ priuilegio 140. id quod Eccleſiæ conceditur, hoc vno nomine commendatur, quod Deo gratum ſit, ſed hæc conceſsio cùm in ciuium præiudicium eſſe intelligatur, eo ipſo quòd eorum conſenſus non accedit, ſupereſt, vt Deo grata non ſit, & conſequenter impia & iniuſta videatur, præſertim per iura & rationes ſæpè in ſuperioribus memoratas, quas non expedit repetere.

27 *[C]onſtantini [d]onatio.*

Neque ad rem pertinet, † quod Conſtantinus Imperator Romam vrbem & alias ciuitates cum quamplurimis alijs oppidis & caſtris Eccleſiæ donauit, vt habetur in c. Conſtantinus. 96. diſtinct. & in c. fundamenta, de electio. lib. 6. nam fortè ibi interfuit conſenſus populorum, vel illi principes erant tyranni & violenti, ſicque illud ius quod habebant quale quale, illámve iniuriam & tyrannidem tranſtulerunt, quę tempore potuit in ius conuerti, & his adde quod diximus de ſucceſsionum creatione. §. 26. numer. 83. vel dic vt per Laurentium Valenſem lib. de mentita Conſtantini donatione.

Quintodecimò apparet etiam ex ſuperioribus, quod ſcripſit Andreas ab Iſernia ſuper 3. conſtitu. Neapolit. rubrica incipiente, quia frequenter, longè ab omni rure remotum eſ-
28 ſe. ait enim hæc verba: † Rex enim eſt dominus perſonarum tantùm, id quod ſuſpectum eſſe luce clarius ſuprà oſtendimus differentes, reges legitimos non ad ſuam, ſed ad ciuium vtilitatem creatos fuiſſe, porrò dominum habere vtile non eſt, ſed omnium rerum ingratiſsimum, vnde ipſe Andreas in eadem 3. conſt. rubrica incipiente, cum vniuerſis. ait, eſſe contra naturalem rationem, vt princeps vaſallum ſuum alteri baroni dare poſsit, & eſt æqua opinio, facit l. ſeruitutem. ff. de reg. iur.

[P]rinceps non [e]ſt dominus [p]erſonarũ, nõ [m]agis quàm [r]erum, cõtra [I]ſerniam.

SVMMARIVM.

1. *Caſtrum vnius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum imminet.*
2. *Bellorum impenſæ quando per Principem fieri debeant.*
3. *Bellorum tempore, vrbs cuius expenſis muniri debeant.*
4. *Bellorum tempore ciuis Principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in vaſallo reſpectu domini. & quid ſi Princeps non habeat idoneos reditus.*
5. *Princeps rem ciuis etiam tempore neceſsitatis vendere non poteſt. & quid ſi ſit extrema neceſsitas.*
6. *Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur.*
7. *Neceſsitatis aut bellorum tempore, iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*
8. *Vſuras recipere poteſt, qui coactus mutuauit.*

CAPVT VI.

SExtodecimo apparet, † quid ſi princeps iuſsit caſtrum aut villam vnius ciuis munire, vt difficilis captu fieret, eò quòd bellum imminebat, & fortè hoſtium finibus contigua erat, an proprijs expenſis facere teneatur ille ciuis, vel ſi Principis expenſis fiat, an repetere poſsit, & magis eſt, vt nec ciuis ſuis expenſis facere teneatur, nec expenſas factas refundere, ſed ſi princeps ille idoneos reditus ad hæc & ſimilia non haberet, fieret expenſis totius regni, & ipſe dominus villæ tanquã vnus ex regnicolis ſymbolum dabit, iuxta modum facultatum ſuarum, ita notat. Bal. in l. ſi in aliquam. ff. de offi. proconſulis & lega. Franci. Cremen. ſingulari 26. ſi Princeps vel Rex. Bart. Veronen. tit. de ſerui. vrb. præd. c. 39. col. fina. Archiepiſcopus Tarraco. vbi ſuprà, pagin. 170. poſt Nicol. Boërium in tracta. de cuſto. clauiũ ciui. quem refert & Thomam Gram. conſ. 13. in cauſa Miloniana, colum. penult. Ioan. de Soccarra in conſue. Cataloniæ. fol. 53. ratio eſt, quia vt habet ſententia noſtra iam fuſè probata, omnis principatus creatus fuit ad ciuium vtilitatem, hæcq; munitio ad vniuerſorum vtilitatem ſpectat, vnde vniuerſorum expenſis vt fiat par eſt. 1

Caſtrũ vnius ciuis munitur impenſis cõmunibus, ſi bellum imminet.

Quod obtinet, † quando princeps ille à regno ad tàm ingentes expenſas belli faciendas reditus regales idoneos nõ haberet (quale ſanè eſt in regno Aragonenſium) ſecùs ſi idoneos haberet reditus regales à ciuibus aſsignatos (vt eſt in regno Caſtellæ) tunc enim ipſius principis expenſis id fieri deberet, ita Angelus in l. turres, per illum text. C. de opericus pub. Archiep. vbi ſupr. pag. 163. Iaſ. in l. diuortio. §. impendia. & ibi Vdalricus Zazius. ff. ſolut. matri. Idem Iaſ. in l. ſumptus, ad fin. ff. de lega. 1. Geran. de Petraſan. ſing. 37. nota quod ſignanter. num. 3. allegat Iaſ. vbi ſuprà, & Angelum in l. turres. per illum text. C. de operib. pub. Idem tenet Cattelianus Cotta in ſuis memo. in verb. caſtrum, & rurſus in verbo, rex. qui omnes idem ſentiunt in munitione cuiuſque ciuitatis regni, † vt ſi princeps hanc ad rem & ſimiles, à ciuibus ſuis idoneos reditus habet, eius impenſis fieri debeat, ſin minus, tunc impenſis totius regni, conferendo ſuam quotam partem ipſa vrbs quæ munitur. In principe autem ratio eſt, quia eius prin

2 Bellorũ impenſæ quãdo per Principẽ fieri debeãt.

3 Bellorũ tempore vrbs cuius expenſis muniri debeat.

cipatus non ad ſuam ſed ciuium vtilitatem conſtituitur, cum idoneis illis reditibus, vnde hanc ad rem ſunt cõuertendi, quod & tenent Guiliel. de Cuneo, Bald. Cynus, & in l. neminem. C. de ſacroſ. Eccleſ.

4 *Bellorũ tẽpore ciuis principẽ ſequi ſuis expenſis non tenet, & quid in vaſallo reſpectu domini, & quid ſi princeps non habeat idoneos reditus.*

Decimoſeptimò apparet etiam, † ciuem nõ teneri proprijs impenſis principem ſuum ad bellum pergentem inſequi, ſed moderata ſtipendia ab eo percipere debet, quando is princeps idoneos à regno reditus habebat, quos in rebus conſumere debet, cùm ad ciuiũ non ad ſuam vtilitatem conſtituti principatus & reditus illi intelligantur. ita Iacobus de Arena in §. præiudiciales. Inſtitut. de actionibus. Bart. in l. Mæuia. §. 1. per illum text. ff. de annuis lega. Oldra. conſil. 234. factum tale eſt. Andr. de Iſernia in §. fin. titul. de pace iur. fir. Bald. in l. qui manumittuntur. C. de oper. lib. Loazes in conſ. pro March. de Velez, pag. 166. Bald. in c. cùm ex officij. 3. not. per illum text. de præſcrip. quos ipſe Fernand. Loazes refert, & Iaſ. in l. ſi non ſortem. ff. de condi. indeb. in §. libertus, col. 11. & Paris de Puteo de re mili. in rub. an dominus vaſallum cogere poſsit, vt pro eo pugnet. Lucas de Penna in l. 1. colu. 4. C. ne ruſticani, lib. 11. Bart. Caſſeneus in conſue. Burgundiæ, titu. de iuſti. §. 4. colu. 4. Boërius deciſi. 303. clericus captus. num. 9. verſi. & idem. Quodq; ſi princeps hãc ad rem idoneos cenſus non habebat, nec malè conſumpſerat, ſtipendia ex ciuium collationibus penderentur ex mente eorundem. Quamuis feudatarius vaſallus regulariter teneatur dominum ſuum in prælio iuſto, etiam extra regnum exiſtentem, proprijs ſumptibus adiuuare, arg. l. ſuo victu. ff. de operis liberto. & notant Spec. in tit. de feu. §. quoniam. verſ. 21. Andr. de Iſer. & Bald. in c. 1. quibus modis feudum amittatur. & in c. 1. §. ſed nec alia iuſtior, quæ ſit prima cauſa benefi. amitten. Bald. & alij in c. 1. ad finem principij. verſ. alia quæſtio formatur, de Capitaneo, qui curiam vendidit. Idem Bal. in l. liberti libertæque. colum. 4. in princ. verſic. circa prædicta. & verſ. dubitatur ſi eſt bannũ. C. de ope. liberto. Ludo. Rom. in l. recuſare. §. ſi quis alio. colum. 1. & 2. ff. ad Trebellian. & Matthæus de Afflictis, in deciſio. Neapolit. deciſio. 265. incip. illuſtriſsime. colum. ſeptima, in fine.

5 *Princeps rem ciuis etiã tempore neceſſitatis vẽdere nõ poteſt, & q̃d ſi ſit extrema neceſſitas.*

Decimooctauò apparet † etiam veram eſſe ſententiam Bald. in l. penult. C. de bon. quæ lib. quem refert & ſequitur Gerar. de Petra San. ſing. 100. qui eſt vltimus. verſ. adde etiam quòd tempore neceſsitatis. nu. 17. aiunt enim dominum rem ſubditi ſui etiam tempore neceſsitatis vendere non poſſe, id quod in ſimplici Principe intelligendum eſt reſpectu ciuis non feudatarij, quod Gerar. ſentit regulariter procedere non ſic, ſi extrema eſſet neceſsitas, quod tolerari poteſt, quia eo tempore omnia ſunt communia, vt multa congeſſit Franc. à Ripa. in tracta. de peſte. ferè per totum. ſed principalis opinio iuſtificatur ex ſententia noſtra dictante merum ſimplicemque principatum ad meram ciuium, non etiam principum vtilitatem inuentum. Sed & ſi ſit extrema neceſsitas, adhuc principi in vim iuriſdictionis non rem ciuis vendere non licet, non magiſquam cuiquam priuato, ſed ex re naturalis cognationis & ſocietatis aliud erit, quo caſu plus iuris aliquantulum principi quàm alteri conciui tribuerem, facit l. vt vim, in fin. ff. de iuſt. & iure.

6 *Vaſallus an dominum ob debita incarceratũ liberare teneatur.*

Decimononò apparet ex eadem ſententia, † quòd etiam ſi talis Princeps (ab Imperatore fortè) carcere ob molem debitorum tentus eſſet, eius ciues, & ſi diuites eſſent, non tenerentur eum liberare, eiuſque debita creditoribus ſoluere, ita Aluarotus & Præp. & alij in c. licet, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter dom. & agn. eſtque communis & recepta opinio, teſte Vdalrico Zaſio de feud. par. colum. penultim. ſequitur diſſertiſsimus Archiep. Tarrac. vbi ſuprà, pagi. 171. qui loquuntur etiam in vaſallo feudatatio, ſicque longè facilius idem in ſimplice ciue reſpectu meri & ſimplicis principis admitterent, cùm ipſi agnoſcant vaſallũ feudatariũ ad multa teneri, ad quæ ciues reſpectu principis minimè tenentur, vt per eundem Archiep. ibi, & per ea, quæ ſuprà diſſeruimus.

7 *Neceſſitatis aut bellorum tẽpore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*

Denique † hoc caſu fortè ad mutuandas pecunias is vaſallus aut etiam ſimplex ciuis compelleretur, ſi veroſimiliter ex reditibus ſequentium annorum princeps ille percipere poſſet, vnde redderet. Nam tempore ſummæ neceſsitatis belli ſæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues poteſt compellere ad pecunias Reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus, aut præſidiorum militibus, proque reliquis ad bellum neceſſarijs, ita Guiliel. & Nicol. de Neap. in l. ſcriniarios. C. de nu. lib. 12. in ſimili per Andr. de Iſern. in c. 1. quis dicatur Dux. & in c. 1. §. ſed nec alia, quæ ſit prima cau. benefi. amitt. & in c. 1. §. ſimpliciter, de capi. Corrad. Bald. in l. 1. C. de oper. lib. Fernand. Loazes, vbi ſuprà, pag. 171.

8 *Vſuras recipere poteſt, qui coactus mutuauit.*

† Et hòc caſu vſuras moderatas recipere poteſt ciuis ille, qui cõpulſus mutuauit, & id ita fieri æquum eſt, vt de ſucc. crea. lib. 1. §. 6. num. 22. diſſeruimus poſt Paul. Caſtr. in l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cert. petat. Ioan. Crotum num. 3. in rep. l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. Et quod talis vaſallus mutuando ſubuenire debeat principi ſuo, tenet etiam in tali ſummæ neceſsitatis periculo Ioan. de Anan. conſ. 7. viſis & ponderatis. refert & ſequitur Loazes, vbi ſuprà, & Iaſ. in l. ſi ex toto. col. pen. ff. de lega. 1. Bonus de Curtili, de nobilitate par. 4. col. 7. Reſta. Caſtaldus de optimo Imperatore, q. 57. Quod obtinet generaliter, ita tamen vt princeps ille poſtea ſi idoneos reditus à regno habebat, reddat integram pecuniam cum moderatis vſuris, quod ſi minus idoneos aut nullos habebat,

idem

idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem, habita bonorum ſuorum ratione, ſpectabat, tanquã ad vnum è populo, vt ſuprà edocemur, & ita ſæpiſsime obſeruatum fuit Hiſpaniæ cum bellis ſæuientibus, Hiſpalenſibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus exportatum ac relatum mutuo publicè acciperetur.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtitia gratis exhibenda eſt à Iudicibus & à principibus, nec valeret conſuetudo contrariam in eccleſia.*
2 *Hiſtoria Hiſpalenſis.*
3 *Dotandæ filiæ cauſa, an princeps poſſit ciues collectare, ardua quæſtio?*
4 *Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ, an princeps ciues poſſit collectare?*
5 *Princeps fœmina pro ſe dotanda, an ciues poſſit collectare, ardua quæſtio.*
6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur?*
7 *Dotandæ filiæ cauſa, an Princeps fœmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotanda, vel in ſorore pro altera ſorore.*

CAPVT VII.

1 *Iuſtitia gratis exhibẽda eſt à Iudicibus & à Principibus, nec valeret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis.*

VIGESIMO † apparet Principem ſubditis iuſtitiã gratis exhibere debere, & in ſimili tradit Ioan. Andr. in cle. ſtatutum, in verbo, ex iuriſdictione, de elect. vbi concludit, quòd cum iudex ordinarius gratis teneatur ſubditis iuſtitiam miniſtrare, ſi aliquid etiam pro ſportulis receperit, illud tenetur reſtituere, etiam ſi conſuetudo in contrarium fuerit. Nam non poteſt conſuetudine introduci, quod Iudex ordinarius Eccleſiaſticus aliquid pro ſententia poſsit recipere, cuius doctrinam referunt, & ſequuntur Car. Anto. de Butrio. & Panormi. in c. cum ab omni, de vita, & honeſt. cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. cle. ſtatutum, in pen. col. verſi. contra partem 2. Anto. Corſe. in ſingu. ſuis, in verbo, ſportulæ. Ludoui. Roma. hanc, inquiens, eſſe communem opi. in ſingul. 180. incip. tu ſcis quòd ius canonicum, quam etiam dixit communem opi. licet ipſe eam non ſequatur Cardinalis Zabarella in d. cle. ſtatutum, in 1. colum. Fely. in c. ad Apoſtolicam de ſimo. & Sylueſter de Pierio in ſua ſumma, in verbo, iudex. el primo, in 8. quæſtio. in fine. quamuis multi alij Doctores contrarium videantur affirmare, cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in verbo, Caſtren. ibi, ſed certè cùm iſtud ſit ſubrogatum. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. & in authen. offeratur, in verbo, prohibitis, in fi. C. de litis conteſtat. & in §. ſi quis autem. verſi. ne autem. in authent. de iudicibus. collatio. 6. Specula. in tit. de ſalarijs. §. 1. verſi. cum ſi verò ordinarius. Hoſti. Henri. Bouih. & Car. in d. c. cum ab omni. Petrus de Ancha. in conſi. 201. incip. præmittendum. in 1. col. & Iaſ. qui hanc dixit communem opi. in §. tripli. in penul. col. Inſtitutio. de actio. ſed prior opinio æquior eſt, & publicæ rei vtilior, & in foro eccleſiaſtico ſequenda, quia Eccleſia debet eſſe cultrix iuſtitiæ. authẽ. de monach. in prin. c. 1. §. 1. de alien. feudi. Andr. Tiraquel. de priui. piæ. cauſæ pri. 100. Idem in foro ſeculari, vbi Principes à ſubditis & ciuibus ſuis congruos reditus ad iſthæc omnia recepiſſent, vt eſt in regno Caſtellæ, non ſic, quando minus cõgruos, aut minus idoneos, vt eſt in Regno Aragonum. † Secundum quæ apparet, an iure accipi potuiſſent illa quinquaginta millia aureorum, quos Ciuitas Hiſpalenſis præbuit deditque ne denuo ſibi imponerentur illi iudices, qui vulgo auditores appellantur. 2 *Hiſtor. Hiſpalenſis.*

Apparet ex eadem noſtra ſententia, quid reſpondendum ſit in illa ardua quæſtione, † an merus Princeps poſsit ciues ſuos collectare (vt more noſtrorum loquar) pro filia ſua matrimonio collocanda, id quod videntur negare Ioan. Faber, Pau. Caſtren. & alij communiter in l. 3. per tex. ibi. C. de ſtatu. & imagi. facit l. cum ſatis. §. caueant. C. de agrico. & cen ſ. lib. 11. & per totum titu. C. ne ruſticani ad vllum officium. eod. lib. l. ab omnibus. §. ſi Titio. ff. de lega. 1. l. iubemus nullã. C. de ſacroſanct. eccle. & per totum titulum C. vectig. noua. Bal. & Pau. Caſt. in l. neminem ab angariarijs. C. de ſac. eccle. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. ad fi. verſi. 10. quæritur Iac de ſancto Georgio in tract. de homagijs. colum. 10. & alij plures quos allegat Nico. Boer. deciſi. 126 & in dicto proceſſu. num. 6. qui tamen agnoſcit in contrarium ſe habere receptiorem opinionem. Sed pars negatiua videtur longè verior per noſtræ ſententiæ fundamenta, & per omnia ſuprà relata, & quia iure naturali inſpecto etiam hodie omnes homines æquales ſunt etiam ſerui. l. quod attinet. ff. de reg. iu. ibi. quia iure naturali omnes homines æquales ſunt. Nec ab hoc iure receſsit ius gentium niſi in ſeruis & mancipijs. d. l. ex hoc iure, cum ſimi. nec receſsit etiam ius ciuile, quinimò enixè amat, & præcepit ſeruari inter homines æqualitatem. l. cum oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illam. l. illud. C. de collati. & dd. ll. ſuprà alleg. & quia principatus ad meram ciuium vtilitatem inuentus (vt ſuprà oſtendimus) in eorundem perniciem & internecionem conuerti nefas in ciuile ac turpiſsimum eſſet. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. quod contra. ff. de reg. iu. vnde tales ciues ad id nullo iure cogi poſſunt, nõ magis quàm quilibet extraneus, nõq; magis quàm pupillus poſſet cogi ad dotandam filiã tutoris ſui, cui tutelæ adæquatur principat⁹, vt nõ ſemel admonuim⁹ ſup. c. 1. 2. 3 *Dotandæ filiæ cauſa, an Princeps poſſit ciues collectare, ardua quæſt.*

 Vi-

4 *Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ, an Princeps ciues poßit collectare.*

Vigeſimoprimò apparet hinc non teneri eos ciues pro principis ſui filia monaſteriũ intrante dotanda, non magis quàm pro ea matrimonio collocanda, cùm vtroque caſu par ratio ſit, qua de re per Bar. Caſſan. in addi. noua. in l. cõſu. Burg. fol. 34. col. 4. Soz. reg. 12. & ſunt alij multi, vt per Boer. vbi ſuprà num. 12. verſ. non ſolum pro filia.

5 *Princeps fœmina pro ſe dotanda an ciues poßit collectare, ardua quæ.*

Vigeſimo ſecundò † apparet etiam, an ipſamet filia ſi eſſet Principis patris ſui hæres, poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens, ſimilia tributa pro ſe ipſa matrimonio collocanda imponere? & tenentes partem affirmatiuam, vt pater ipſius id poſsit, veroſimilimum eſt id facilius ipſi filiæ conceſſuros, quia propter vnumquodque tale & illud magis, ſecundum Philoſophũ, vt rectè notant Doct. per tex. ibi in l. ſed ſi plures. §. filio. & §. in arrogato. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit. & ita in ſpecie tenet Boer. deciſio. 130. quintò, an filia hæres poſt alios quos ipſe refert contra Caſſaneum per eum relatum, cuius opinionem negatiuam longè veriorem & æquiorem exiſtimo per proximè adducta, quæ non expedit repetere, & huic parti tacitè adſtipulantur omnes illi, quos partem negatiuam in parte dotante diximus tenuiſſe. Et vtriuſque partis fautores (quantum ſuſpicor) in hac conueniſſent ſententia in meris principibus, remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto vel conſuetudinario. Et ſi quæ iura in contrarium adduci poſſunt, loquuntur in alijs terminis, puta in libertis reſpectu patronorum, vel ipſius liberorum, vel in dominis qui vaſallis ſuis feudum conceſſerunt, & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus, non in ſimplici ac mero principatu.

Vigeſimotertiò apparet etiã, quid ſi ab hoſtib⁹ princeps merus captus eſſet, an vaſalli eũ redimere tenerentur, & ſiquidem captus fuit dum pugnaret, vel aliter res ipſorum ciuium

6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur.*

& † regni ageret, aggreſſusùe fuiſſet, par eſt, vt ab eis redimatur, & ita procedunt omnes leges titulorum. ff. & C. de negotijs geſtis. & ff. & C. manda. cæterum ſi vel eorum res non agebar, vel inutiliter aggreſſus fuiſſet, & parum conſultè, contrarium reſponderem per iura & rationes, de quibus ſuprà, qua de re plenè per Nico. Boer. deciſi. 126. num. 8. cum ſeq. Et faciunt quæ ſuprà diximus. c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum, non teneri ciues liberare proprijs expenſis, præſertim cùm ipſe ſibi conſulere poſsit bonis cedendo, plenè per Boer. deci. 128. tertiò ad aliam quæſtionem, vbi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili, & quid ſi ex cauſa criminali.

7 *Dotandæ filiæ cauſa an Princeps fœmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotãda, vel in ſorore pro altera ſorore.*

Vigeſimo quartò † apparet etiam, an mater Princeps pro filia ſua dotanda, tributum ciuibus ſuis poſsit imponere? id quod diſputat Nicol. Boer. deciſi. 129. quartò, an ſubditi & cũ ad patrẽ ſpectet onus dotandæ filiæ, ad matrem verò regulariter non vtique. l. fi. C. de dotis promi. iuncta l. neque mater. C. de iure dotium. ſupereſt vt matri id liberum non ſit, quandoquidem etiam in patre idem renuimus ſuprà.

Vigeſimo quintò apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda, aut vna ſoror pro alia ſorore dotanda, id longè minus efficere poſſe. quandoquidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter nõ ſpectat, licet aliquando ſic, qua de re in ſpecie per eundem Boer. d. deciſi. 229.

SVMMARIVM.

1 *Princeps bis aut pluries quando poßit ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poßit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dæmones non homines ſunt appellandi, qui vitia induunt virtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus vni diuitias, multis ſeruitutem miſeram inducit.*
8 *Collationes ciuium expilationem præſentem, & ſeruitutum futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non rectè appellari contra Afflictum.*
10 *Nobiles, an homines ſuos cedere plagis poßint; ardua quæſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudæorum paruuli non poſſunt eripi parentibus vt baptizentur.*
13 *Delictum extra fines regni commiſſum, an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt & debet, pro vexatione, aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis, an regis familiæ à ciuibus debeatur, not. quæſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſæuitiam, an inferre liceat? ardua quæſtio.*
16 *Ciuem malè tractatum à domino, Princeps ſuperior eximere poteſt, etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps.*
20 *Princeps imperio abutentes, an poßint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis.*
22 *Hiſtoria Innocentij Primi Papæ.*
23 *Hiſtoria Leonis Primi Papæ.*
24 *Hiſtoria Zachariæ.*
25 *Hiſtoria Gregorij Septimi Papæ.*
26 *Hiſtoria Papæ Leonis.*
27 *Hiſtoria Conſtantini Papæ.*
28 *Hiſtoria Innocentij III. Papæ.*
29 *Hiſtoria Martini IIII. Papæ.*
30 *Hiſtoria Bonifacij Octaui Papæ.*
31 *Hiſtoria Papæ Alexandri.*

32 Hi-

32 *Hiſtoria Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens, quid à ciuibus iure ſpectet, ardua quæſtio.*
34 *Publicè vtile quid videatur, vtq́ priuato commodo præferatur.*
35 *Tyrannidis deſcriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Hiſtoria Dionyſij.*
38 *Hiſtoria Caracalli.*
39 *Hiſtoria Caracalli, alia.*
40 *Hiſtoria Caligulæ.*
41 *Tyrannorum occiſio inculpata eſt.*
42 *Occiſionis vitandæ præceptũ, egregia declaratio.*
43 *Legum verbo aut ſcriptura non obligamur, ſed mente.*
44 *Indefinita æquipollet vniuerſali.*
45 *Veroſimilitudo verbis præfertur.*
46 *Declarans nihil denuo inducit.*
47 *Occidere licet, etiam extra caſus veteri lege contentos.*
48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæſtio. & leges contrarium iubentens, an ſint noxiæ?*
49 *Adulteram occidi leges iubentes ſunt iuſtæ.*
50 *Leges nouare malum.*
51 *Pœna culpæ par.*
52 *Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.*
53 *Imperio omnes initio vtuntur, ſed ilico abutuntur.*
54 *Fides ideo in terris non eſt, quòd in cœlum euolauit.*
55 *Fabula Fidei.*
56 *Fabula Cuculi.*
57 *Hypocriſis.*

CAPVT VIII.

1 [P]rinceps bis [au]t pluries [qu]ando poßit [...]es collectas.

VIGESIMO ſextò apparet etiã his caſibus & ſimilibus, quibus negauimus tributum imponere ciuibus ſuis principem merum poſſe ſemel, † longè minꝰ bis aut pluries imponere fas ei eſſe, id quod diſputat Boerius, deciſi.131. quæ controuerſia iuſtior erit in vaſallis feudum accipientibus à tali domino, in quibus lex conuentionalis ipſius feudi ſeruanda eſt.

2 [P]rinceps cen[su]m antiquũ [ci]uibus inui[ti]s augere nõ [po]teſt.

Vigeſimo ſeptimò † apparet, talem principem talibus ciuibus non poſſe augere cenſum antiquum nolentibus, nec valeat: concluſum ex facto fuit, quod nõ per textum, in d.l. cum ſatis. §. caueant. & ibi Iaco. Rebuf. de agrico. & cenſi. & Ioan. de Plat. in l. domini, eod. tit. & in l. miſsi, de exacto. trib. lib. 10. & in l. quicunque. & l. penu. de omni agro deſerto, & Specu. tit. de cenſib. §. nunc dicendũ. verſi. ſæpe quoque. cum verſi. ſequen. & Bal. in c. 1. qualiter vaſal. iura debeat. fideli. Bertran. de Carpenta. conſi.17. vol.1. cum alijs per eum alleg. & Iaco. de ſancto Geor. in quæſt. feud. quæſt. vlt. quas poſuit in fi. ff. de iure dotium. Petr. Sacco. in ſua praxi. & tex. in l.1. & ibi Bar. Ioan. de Plat. Iacob. Rebuf. & Lucas de Penna. C. in quibus caſi. coloni dominos accuſa. po. lib. 11. & in l. coloni, ibi, exceptis ſuperexactionibus, eod. tit. & in l.1. C. de paſcuis publ. lib.11. ſignantur per Iacob. Rebuf. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ lib. & Alex. conſi.195. incip. quoniam abundè, & rectè, lib.2. & Lucas de Pen. in d.l.1. de ſuperindi. col. pen. & ad hoc facit tex. in c. cum Apoſt. §. prohibemus, & cap. grauis, & c. prohibemus, de cẽſi. & in c.2. & ibi per Ioan. de Anan. in 3. notab. de Iudæis. Albe. de Roſa. in l. diuus. §. vſu legato. ff. de vſu & habit. & in l. vlti. C. de offic. præfect. præt. orien. niſi de conſenſu eorum augmentum factum fuiſſet. vt volunt Doct. ſuprà alleg. & Philip. Decius. conſi.191.

3 Charitatiuũ ſubſidiũ quãdo exigi poßit.

Vigeſimo octauò deducitur † etiam ex noſtra ſententia, quid reſpondendum ſit in ſubſidijs charitatiuis, quæ à ſubditis exigere poſſunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiſcopi, Epiſco. c. fi. de dila. c. ad deliberandum, de Iudæ. & in clem. de decimis. c. conquerente, de offi. ordi. c. cũ Apoſtolus. §. prohibemus, de cenſibus. c. quia plerique de immuni. eccle. clem. frequens. §. in exigendo, de exceſſ. præla. quæ ſanè ex mente ipſorum iurium non niſi ex neceſsitate vrgentiſsima debent imponi aut exigi, & quando exigens aliunde ſibi conſulere non poteſt, qua de re fuſè per Nico. Boer. deciſi.133. cum trib. ſequẽ. & deciſi.136. incip. charitatiuum ſubſidium. ipſe poſt plures, quos allegat, diſputat, an is prælatus ad ſolutionem eius ſubſidij per excommunicationem procedere poſsit, quod quaſi durum abnegare plerique videntur, ne ipſe in cauſa ſua ſibi ius dicere videatur, cõtra l. vnicã. C. ne quis in ſua cauſa iudicet. aut ius ſibi dicat. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict. omni. iudi. Ipſi autem iſthæc omnia peſsimè ſeruant, nam & eorum ditiſsimi non rarò, & neceſsitate minimè vrgente, vel quam aliunde facilè reparari licebat, id exigũt à pauperibus ſubditis, nec pudet falſis mentitisq; nominibus teterrimam illam rapinam charitatiuũ ſubſidium appellare, ô quam deceptus erat prudentiſsimus Iureconſultus, qui in l. ſi quis fundi vocabulo. ff. de leg.1. ſcripſit † Rerum vocabula immutabilia eſſe, † nec ſuſpicatus nimirum fuit ad ferè tempus quo vitio etiam turpiſsima mentitis virtutum nominibus induerentur armarenturq;, fierent vt ſic inexpugnabiles. Iſtorum ergo hominum mores (ſi hominum, & non dæmonũ nomine digni ſunt) præſagiebat prudentiſsimus Cice. † dũ ſcriptũ reliquit ita lib. 1. Off. Nulla generi humano & iuſtitiæ maior peſtis eſt, quàm eorũ, qui cum maximè fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur, id quod vt nobis videtur, in ijs rectiſsimè ac dilucidè inuenies, qui honeſtis mentitis tamen nominib. ſua teterrima facinora tegũt, cuius nefãdi, & infauſti moris docile in prauis humanum genus probè & nouit & ſeruat. Quod † ſi diſcere cupis quorſũ quęque ad opera tales pecuniarum collationes ab

4 Vocabula rerum immutabilia.

5 Dæmones nõ homines ſunt appellãdi, qui vitia induunt virtutis nominibus.

6 Ciceronis grauis ſententia.

7 Maioratus vni diuitias, multis ſeruitutem miſerã inducit.

ab miſeris plerunque perſonis exigãtur, paucis exponam, vt immenſæ ſpes & diuitiæ ad tales prælatos confluant, hocque inſuper eorum addatur aceruo, quid inde vt omnes egenorũ poſſeſsiones, agros, campos, annuos reditus, cenſus & denique omnes fortunas, facultates, ſubſtantiam emant, comparent, liberis, nepotibusùe ſuis concedant, relinquãt.

8 *Collationes ciuium expilationem præſentem & ſeruitutem futurã inducunt.*

† ſicque ea bona, quibus innumera hominũ millia alebantur, ad perpaucos deueniant, quid tunc poſtea, quid rogas, in promptu pernicies eſt, nonne ſi in quadam prouincia per hos modos, aut ſimiles, ad homines (verbi gratia) centum vniuerſa regionis ſubſtantia defluxit, neceſſe erit vt innumera reliquorum hominum millia vel fame pereant, vel his ditioribus vt ſerui & mancipia ſeruire cogantur, id quod iam eueniſſe in latiſsima Hiſpaniarum regione & patria noſtra, & cum magno noſtro ac lugubri malo experti ſumus, vt iam omnes vniuerſique homines illic (paucis diuitibus demptis) tam nudi naſcantur quàm iumenta, naſcanturque quaſi ſerui & mancipia, eo quòd æternum pauculis illis ditioribus ſeruire neceſſe habeant, niſi malint fame perire, aut à patria dulci exulare. ergo hoc malũ quin omnium pernicioſiſsimum ſit, dubium non eſt, Primum, quia infligit indicitque reliquis omnibus hominum millibus lamentabilem, inuiſamque ſeruitutem, quæ mortalitati comparatur, l. ſeruitutem. ff. de reg. iu. Deinde quia id malum non temporale eſt, ſed æternum, præſertim ex more noſtræ tempeſtatis, quæ induxit, vt iſtorum bonorum ſic cumulatorum ſemper conſtituantur vincula & maioratus prohibita in perpetuum omni alienatione & diuiſione talium bonorum, & tamen humani generis tanta mentium cæcitas eſt, vt vel hanc rem & vſum maioratuum reliquis omnibus malis longè peſtilentiorem fauoribus proſequendum exiſtimauerit. Id quod inducit Taurina lex. Denique vt è diuerticulo ad viã redeamus, cùm omnis principatus & ſuperiorum dignitas ad bonum & non ad malum ſint creati, ea ſubſidia charitatiua parciſsimè & ex neceſsitate duntaxat vrgentiſsima admitti oportet & decet, & curare ne denuò tales bonorum maioratus conſtituantur, neùe conſtituti conſeruentur.

9 *Principis homines ciues non recte appellari, cõtra Affliƈtum.*

Vigeſimo nonò deducitur etiam ex eadem ſententia noſtra, vt & ſuprà incidenter attigimus, † veram non eſſe opinionen Matthæi Afflicti, dum deciſi. 307. incip. regia maieſtas, num. 2. verſi. ad primum. ſcripſit, omnes regis vaſallos homines regis appellari: quia (inquit) dominus rex, eſt dominus perſonarum, vox vniuerſo generi humano noxia & inimica, & à natura principatus meri longè aliena, vt iam oſtendimus. hæc tamen opinio ex lege conuentionis ſaluari poſſet. In eodem tamen errore fuit ipſe Affli. deciſi. 551. nu. 2.

Trigeſimò apparet ſimiliter, † an ſuſtineri poſsit ſententia Bal. qui in auth. ad hoc. C. de lati. libertate tollenda ſcripſit, quod vt liberum eſt domino ſeruum ſuum capere, & plagis mediocribus cędere, ita idem facere fas eſt nobilibus quo ad homines ſuos. Idem Bal. conſi. 439. Magnificus dominus, colum. 2. lib. 3. Contrarium ſentit Ang. in l. ſancimus. C. de pœnis. & Nicol. Boeri. deciſi 55. quia ſuprà col. fi. quorum opinio ex ſuperioribus veriorem eſſe conſtat. Facit, nam † dominus & vaſallus iudicantur à pari. Glo. & Doct. in c. 1. qualiter dominus proprietate priuetur. Math. Afflict. deciſi. 396. in cauſa comitis, num. 6. & in deciſi. 265. illuſtriſsime, num. 2. & nu. 13. per c. 1. de forma fide. & ibi Bal. & c. de forma. 22. q. 5. Fallit in quindecim caſibus, quos enumerat ipſe Afflictus in d. deciſi. 265. Sed iſta procedunt in vaſallo feudi, vnde is vaſallus per ipſum dominum propria authoritate poteſt feudo priuari, ſecundum eundem Afflictum deciſi. 392. Rex Ferdinandus, nu. 19. Bal. in c. fi. in fi. per quos fiat inueſtit. bene tamen iudicantur à pari quoad hoc, vt ſi vaſallus delinquat in dominum, perdat vtile dominium, & ex diuerſo, ſi dominus delinquat in vaſallum, amittat directũ. c. 1. qualiter dominus propr. priuetur. Fallit in regibus & principibus ſuperiorem non recognoſcentibus in temporalibus. ita Afflictus d. deci. 265. num. 13. verſi. tertia fal. Lucas de Penna in l. in ſacris. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. 12. ad finem. Bal. in d. c. 1. qualiter dominus propr. priu. ſed ipſi ſanè loquuntur contra iura per eos allegata, quæ lõgè facilius locum habent in principatu ſimplici & mero quàm in iure feudali, vt non ſemel ſuprà meminimus, & ita vt in tali p. inceps malè regens regis nomen exuat, & tyrannus eſſe incipiat & appelletur, tenent alij quos allegauimus de ſucc. crea. lib. 3. §. 26. nu. 47. faciuntque omnes leges ſub tit. ff. C. & Inſtit. de ſuſp. tut. nam vt talis tutor remoueretur, ita & talis princeps qui tutori exequatur, vt ſuprà oſtendimus.

10 *Nobiles an homines ſuos cædere plagis poßint, ardua q.*

11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*

12 *Iudæorũ p... uuli non p... ſunt eripi... rentibus, ut baptizent.*

Trigeſimo primò † apparet etiam ſententiam noſtram facere pro parte negatiua exiſtimantium principes temporales nullã habere poteſtatem ſuper animam ciuium ſuorum, & conſequenter non poſſe paruulos infantes Iudæorum, ſi ſubditi ſint, à parentibus abducere vt baptizentur, quam opinionem tenuerunt Glo. Ioan. theuto. in c. Iudæorum. 28. quæſt. 1. quia ſi poſſent eripi in paululum temporis, nullus eſſet Iudæus in mundo, & ſic non poſſet adimpleri illa prophetia Eſaiæ 10. & Roma. 9. c. quod reliquiæ Iſrael ſaluæ fient. hanc Glo. ſequitur Card. Florenti. & Marianus in c. ſicut, de Iudæis. tenet S. Thomas de Aquino 2. q. 10. arti. vlti. idem firmat Richardus in quarta ſententia, diſtin. 6. Abb. Sicu. in d. c. ſicut, Calderi. in conſi. 3. in tit. de Iudæis. quia nullus ad fidem eſt cogendus, vt dicit tex. in d. c. ſicut. & quia voluntarium militem Chri-

Chriſtus elegit.15.quæſt.1.c.non eſt.& quia iura communia volunt, quòd nulla iniuria & nulla violẽtia debeat fieri Iudæis, vt in l.Chriſtianis. C.de paga.& ſacrifi.eor. & in c.final.c. Iudæos, de Iudæis.q.1.c. ſi quis.Inde dicit Car. in c. de vxore, in fin. in princ. de ſepul. quod quò ad ſacramenta ſeruus liber eſt, de coniugio ſeruo.c.1. hanc ſententiam firmant etiam Card. Flo.in clem.1.in fin. de Iudæis. & Ioan. de Ana.in d.c.ſicut. & Ioan.de Ligna. qui dicit quod probant illam gloſſ. Ioan. Theu. & idem Alexan.de Imol.in l.2.ff.de his, qui ſunt ſui vel alie.iur.& illam Gloſ.ſequitur Stephanus de Caieta in ſuo ſacramentali, in ſacro baptiſmi, quæſt.42.in fi. Laudinus in ſacro de baptiſmo.penul.col. & frater Ang.de Clauaſio in ſumma ſua, in verbo, baptiſmus. §.2. & Car.Alex.45.diſt.c.qui ſyncera. & Pet.de Palude in 4. ſententiarum, diſtin.4. Idẽ enim in ſumma Piſanella, in verbo, Iudæus 3.& in ſumma confeſſorum ibi allegata. Quàmplures tamen tenent contrarium, vt per Afflict. vbi ſupra, & per Guerre.in ſpeculo prin.c.31.nu.11.

Trigeſimoſecundò apparet ex noſtra ſententia, & omnibus eius fundamentis, tenendam eſſe partem affirmatiuam exiſtimãtium regem in ſubditos perperam agentem regno remoueri, vt attigimus ſuprà & infrà latius.

13 Trigeſimotertiò † deducitur etiam ex ſententia noſtra, veram eſſe opinionem Alexan. conſil.15.lib.5.colu.2.& Bald.in c.1.§. iudices, de pace tenenda. & Matth. Affli.deci.265. nu. 6.verſ. nec tenetur inquirere. aiunt enim vaſalli aut ſubditi de crimine extra fines regni, principem ſuũ inquirere nõ debere, & rectè. Nam quãuis ipſi non ꝓbent, patet ex ratiõe & ſententia noſtra, principatus enim ille eſt ad meram ſubditorum vtilitatem, is autem cùm non deliquerit in læſionem alicuius ex ſubditis, nihil ſanè intereſt eorum, deliquerit necne. ſicque ceſſat effectus collatæ & conceſſæ iuriſdictionis, vel ceſſat finis, & conſequenter debet ceſſare effectus.l.cùm pater. §. dulciſſimis.ff.de leg.2.l.adigere.§. quamuis. ff.de iure patro. vnde hæc opinio par eſt, vt eo caſu moderetur, quo in læſionem alicuius ex ciuibus & ſubditis ille deliquiſſet, quamuis extra regni fines, quod nota, quia frequentiſsimum, & intellige non ex mero officio regis ſui, nam ad poſtulationem damnum paſſi fortè ſecus, ne aliàs à rege, vel regione illius bellum inferatur, vt in ſequen.collectione.

Delictum ex- ra fines reg- i cõmiſſum n puniatur.

14 Trigeſimoquartò apparet etiam ex ſententia noſtra, † Principem agere poſſe pro vexatione, quæ ſubditis infertur, non aliter atque tutor pro læſione pupilli ſui, quia vtriuſque munus hanc ad rem proditum fuit, vt per Bald. in dicto §.iudices. Oldra. conſ.206. in cauſa Carmonenſi. Hoſtienſ. in c.licet.in fin.de prob.& hæc eſt iuſta cauſa belli indicendi, & repreſaliarum concedendarum: vt plenè per Bart.in tract.repre.per Alfon.Guer. in ſpeculo principum.c.4.

Princeps agere poteſt & debet ꝑ vexatione, aut damno ciuib. ſuis illato.

Trigeſimoquintò apparet ex ſententia noſtra, † an ciues familiæ regis hoſpitia gratis dare teneantur, id quod Hiſpaniæ in vſu eſt. Sed de iure communi ſunt variæ opiniones. nam Bald. in l. obſeruare, in princ. ff. de offi. proconſ. & Andreas de Iſern. in c. 1. quæ ſint regalia. & Matth. Afflict. deciſi. Neap. 265. num. final. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non ſatis apertè, nec exprimunt quod fiat gratis. Alij aliter ſentiunt. Sed iudice me vbi princeps à regno habet cõſignatos idoneos cenſus & annuos reditus ad omnem impenſam, id gratis fieri non debet, aliàs vtique. Neque quiſquam ciuium in hoc magis oneretur quàm reliqui, cùm principis officium ſit circumire, & viſitare omnia oppida omnesque ciues ſuos, ſicque erit huius oneris viciſsitudo. 15

Hoſpitia gratuita an regis familiæ à ciuibus debeatur, not. q.

Trigeſimoſextò † deriuatur etiam ex ſententia noſtra, vaſallum, hoc eſt, ciuem ratione tantùm iuriſdictionis ſubditum, præter feudum, ingenuum eſſe, vt tenet Matthæus Afflict. deciſi.Neap.304.in cauſa baronis, nu.6. & 7. Bal.in c.ego Epiſcopus, de iureiurand. & ideò talis ciuis poteſt eſſe teſtis in cauſa principis ſui, vt per eoſdem ibi. & ita Hiſpaniæ ſeruat conſuetudo, qua in re ſunt vndecim diuerſæ Doctorum ſententiæ, quas refert Affli. vbi ſuprà. 16

Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.

Trigeſimoſeptimò † apparet etiam ex ſententia noſtra, ſuſpectam eſſe opinionẽ Angeli Aretini in §.in poteſtate.col.3.in Inſtit.de his, qui ſunt ſui vel alieni iur. & quæ notat ibi Ioan.Chriſtoforus Portius colu.3.in addi.incip. adde quod hodiè. & ibi etiam Iaſ. in addi. incip.not.quos refert & ſequitur Thomas Grã. in addi.fi.ad Matth.Affli.deci.Nea.265.aiunt enim dominorum in ſubditos moderatã ſæuitiam permiſſam eſſe, id ꝗ verũ nõ eſt ſimpliciter, quia nec moderata, nec etiam minima ſæuitia principis meri permiſſa eſt in ciues ingenuos & liberos, vt ex omnibus ſuperioribus luculenter conſtat. Sed illud procederet in domino reſpectu ſeruorũ.§. ſed maior aſperitas. Inſt.de his qui ſunt ſui vel alien.iur.l.in ſuis.ff.de lib.& poſth. Idemque in filijs, vt ibi. 17

Ciuibus à principe moderatam ſæuitiam an inferre liceat, ardua q.

Quinimò † ſi dominus ſubditũ enormiter & atrociter oneraret, Princeps ſuperior poſſet talem vaſallũ ex toto eximere à ſua iuriſdictione, etiam tacente ipſo ſubdito, & nihil petente: Ioan.Fabr.in §.fi. Inſti.qui ſunt ſui vel alie. iu.Guid.Papa in ſuis deciſ.parlamenti Grati. deciſ.62.ſi quis Baro.Thom.Gram. vbi ſuprà. Quinimò ipſo iure talem iuriſdictionẽ amittere videretur, vt probaui de ſucc.crea. lib.3.§. 26.nu.47. † Et talem dominum, quòd Imperator vel Papa poſſent ab ea iuriſdictione priuare, vel ipſo iure priuatum eſſe declarare, tenent Alber. in l. benè à Zenone.C.de quadri. præſcri.& Tho.Gram. vbi ſuprà in ſimili, per Bal. 18 19

Ciuem malè tractatum à domino, princeps ſuperior eximere poteſt etiam nõ requiſitus.

Princeps tyrannicè aut perperã regẽs an ipſo iure deſinat eſſe princeps.

Bal. in 1. rub. ff. dum ait quod tales vaſalli oppreſsi non tenentur domino obedire. Idem Bal. in c. 1. §. publici latrones, de pace tenen. qui loquitur in fortioribus terminis. nempe in feudo quo priuatur dominus vaſallos perperam tractans, & Bal. in c. 1. qualiter dominus propr. priu. ait † quòd abutẽtes dominio vel iuriſdictione facit ſe indignum dominari, ſequitur Iacob. de ſancto Geor. in tract. de homo m ag. in quinque, col. vlti. per Franc. Curt. de feudis. par. 6. prin. colum. 1. verſi. quęro ergo. Fel. in c. cum nobis. colum. 3. de præſcrip.

20 *Principes imperio abutentes, an poſſint per Papã priuari principatu.*

Denique Papa Imperatores etiam ac Reges imperio, ditione, principatu abutentes, poteſt deponere & priuare, vt refert doctiſsimus Archi. Tarra. vbi ſuprà, pagi. 398. in hæc verba, ita inquit, notant Bar. Bal. Pau. de Caſt. & communiter Doct. in d. l. fi. C. de legibus. Idem Pau. de Caſt. in d. l. fi. ff. eodem ti. Bal. in l. reſcrip. C. de precib. Impera. offeren. Ioã. de Imo. in c. dilectus, el primo. colum. 1. de præben. Petr. de Monte in ſua monarchia, in 4. q. in fine. Martinus Lauden. in trac. de principibus. in 10. & 111. notabili. Præpo. Alex. in c. ſi Papa. col. 5. 40. diſt. Io. de Selua in d. tract. de beneficio, in 4. par. in 8. q. verſi. 16. 17. & 18. & Andr. Alcia. in l. bona ciuitatis. ff. de ver. ſi. & in l. inter claras. C. de ſumma Tri. & fide catho. Card. Iacobatius in d. tract. de Concilio, lib. 4. arti. primo, pag. 130. Reſtaurus Caſtaldus in tra. de optimo Imperatore, in 81. quæſt. & Petrus Albinianus in tractatu de pontificia poteſtate, fol. 25.

21 *Hiſtoria Samuelis.* Et † patet de Samuele, qui vt ſcribitur Regum primo, c. 16. Saulem Regem depoſuit, & in locum illius Dauidem Regem conſtituit.

22 *Hiſto. Innocentij Papæ.* Et † patet de Innocentio primo Pontifice, & poſt Petrum 40. in ordine, qui vt Baptiſta Fulgo. exemplorum lib. 6. de ſeueritate refert, Archadium Auguſtum & Eudoxam eius vxorem extra communem fidelium gregem fecit, eo quòd Chryſoſtomo Patriarchatus ſui honore depulſo, Theophilum Alexandrinum Patriarcham ſuffecit.

23 *Hiſto. Leonis primi Papæ.* Et de Leone Primo & ſummo Pontifice, & quadrageſimo quinto poſt Petrum in ordine, qui (vt Matthæ. Palmerius Florentinus in chronic. Euſebij tradit) Theodoſium Imperatorem depoſuit, qui ſacerdos inde effectus reliquum ſuæ vitæ tempus priuata quiete peregit.

24 *Hiſtoria Zachariæ.* Et † de Zacharia ſummo Pontifice, qui, vt habetur in c. alius. 15. quæſt. 6. Ildebrandum Gallorum Regem, tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ poteſtati erat inutilis, à regno depoſuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locũ ſubſtituit, omneſque Francigenas à iuramento fidelitatis abſoluit.

25 *Hiſto. Gregorij Septimi Papæ.* Et † de Gregorio Septimo, qui (vt idem Matth. Palmerius tradit, & Baptiſta Fulg. in d. lib. 6. retulit) Henricum Tertium imperio priuauit, poſt cuius priuationem Rodulphus Imperatoriam maieſtatem per electionem obtinuit.

† Et de Leone Trigeſimo quinto, Conſtantinopolitanorum Imperatore, qui, quia ſanctorum imagines à templis abradi atque auferri iuſſerat, à Gregorio ſummo Pontifice Imperio ſimul & fidelium communione priuatus, maledictus interijt. 26 *Hiſto. Papæ Leonis.*

† Sic & Conſtantinus Papa Philippum ab Imperio expulit, & Adrianus Deſideriũ, Longobardorum Regem, regno priuauit. 27 *Hiſt. Conſtãtini Papæ.*

† Sic etiam Innocentius Tertius Otthonẽ, Saxoniæ Ducem ac Romanorum regem, depoſuit, & Innocentius Quartus, vt habetur in c. ad Apoſtolicæ, de re iudi. lib. 6. Federicum Imperatorem in Lugdunenſi concilio ab imperio abdicauit, indignumque imperio fecit. 28 *Hiſto. Innocentij III. Papæ.*

† Sic Martinus Quartus Petrum, Aragonũ regem, depoſuit, & ſecundo genito regnum contulit. 29 *Hiſto. Marti. IIII. Papæ.*

† Sic etiam Bonifacius Octauus, Luſitaniæ Regi remiſſo ac negligenti (vt habetur in c. grandi, de ſupplen. negli. præla. lib. 6.) nobilem virum Bononienſem Comitem, illius fratrem collegam dedit. Et quod id facere poſſit Papa, tenet etiam Alphonſus Guerrer. in ſpeculo principum. c. 31. nu. 17. verſ. ideo Papa. referens quemadmodum ſummus Pontifex Imperium à Græcis ad Romanos tranſtulerit, per c. venerabiles, de elect. 30 *Hiſto. Bonifacij VIII. Papæ.*

† Et vt Alexander VI. Pontifex max. Fernandum Regem Hiſpaniarum catholicum Imperium noui orbis tranſtulerit, hoc eſt conceſſerit. 31 *Hiſto. Papæ Alexandri.*

Idem refert Guer. in eod. tract. c. 16. 13. num. verſi. ſed Papa Adrianus. Sic Iulius Secundus Pontifex max. Ioannem, Regem Nauarræ, regno priuauit, illudque regi Catholico Ferdinando conceſsit. Stat ergo quod Princeps, qui principatu abutitur, ius principatus ipſo facto amittit, vt multi diſſeruerunt quos ſuprà retulimus & diximus, §. 26. num. 47. de ſucc. cre. Et, vt alij tradiderunt, ei poſſunt ciues obedientiam denegare, & poteſt per Imperatorem ſi eam recognoſcit principatu remoueri, ſin minus per Papam. 32 *Hiſt. Adriani Papæ.*

Quinimò † ſi principatu intolerabiliter abuteretur, poſſet per ipſos ciues interfici, ſecundum ſanctum Thomam. 2. ſenten. diſt. 46. quæſt. 2. art. 2. vt eum refert, & ita intelligit Tho. Gram. in add. fi. ad Matthæ. Affli. deciſi. Neapo. 265. in fine. quem doctrinam ipſemet S. Tho. repetit opuſculo 20. de regimine prin. c. 6. cuius doctrinæ aliquantulum aduerſari videtur concilium Conſtan. ſeſsione 15. & ab illa doctrina recedere videtur Fely. in c. cum nobis. colum. 3. de præſcri. & Tho. Gram. vbi ſuprà, & Auguſti. de Anchona in tract. de poteſta. eccle. quæſti. 54. arti. 3. & Prixienſis in reper. 33 *Princeps imperio abutẽs quid à ciuibus iure ſperet, ardua quæſt.*

per.in verb.tyrannus. Quid dicendum? & ſanè (ſi non longè fallor) verus ſenſus diui Thomæ in duobus locis ſuprà allegatis non is eſt, quem ipſi perceperunt, aut collegerunt. Vnde ſunt duæ ſpecies inſpiciendæ, prima quando loquimur in Principe illegitimo, qui per tyrannidē vi & armis aut dolis principatum adeptus eſt, & is à quouis ciuium interfici poteſt, Quia iure naturæ vim vi repellere licet, vt l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, vbi plenè per omnes. Intellige dupliciter, Primùm, quando in cōtinenti poſt ademptam tyrannidem interfectus fuiſſet, vt ibi. Deinde etiam ſi ex interuallo, quia eadem vis perdurare, & veluti in eodem vis ſtatu perſeuerare ſemper videtur, ita ſentiunt diuus Thomas in locis ſuprà citatis, & clarius doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſt. & iure. lib. 5. quæſt. 1. artic. 3. Altera ſpecies eſt, nempè, quando initiò legitimus erat princeps, fortè per ciuiū electionē vel ſucceſsionem, & tunc ſi quidem quempiam ciuium tyrannicè aggrederetur, vt ipſum trucidaret, vel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere vim vi repellendo, cum ijs qualitatibus, de quibus per Gloſſ. & Doct. in d. l. vt vim, ita vult Dominicus, vbi ſuprà ex ſententia diui Thomæ in locis ſuprà allegatis, quod ſi is princeps in vnum tyrannidem attentabat, alius vel alij ciues non poſſunt eum occidere, præter eum, qui vim patiebatur. quamuis ipſa Reſp. poſsit armari ad reſiſtendum, vel adire Imperatorem ſi erat ſuperior, vel Papam, vt eos ciues tueretur, quod ſi nec id ſufficeret, tunc Deus (inquiunt) eſt orandus. ita ex mente diui Thomæ diſtinxit Dominicus, vbi ſuprà, contendens hunc ad modum accipiendam eſſe ſeſsionem & definitionem concilij ſuprà relatam. Quæ res alterius ſtat iudicio, eam enim ideò attigimus, ne D. Thomæ ſentētia tàm acerbè & rigoroſè intelligeretur, vt alij eam acceperunt, quandoquidem nō definit eam interpretationem, de qua ſuprà, recipere, quæ lenior aliquantulum eſt.

34 *[Pu]blicè vtile [qui]d videa[tur], vtq; pri[uat]o commo[do pr]æfera[tur].*

†Huiuſmodi autem necem ideò fieri permiſſam intellige, quia ſalus publica priuatæ perſonæ vtcunq; egregiæ præferenda eſt, non aliter atque ſalus totius corporis ſaluti vnius membri, ita idem Sotus vbi ſuprà, artic. 2. & artic. 3. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium eſt, quin ſtante principe tyranno ſalus vniuerſorum ciuium periclitetur. vnde ſcriptum reliquit Claudianus de bel. Gildon.

Inſtat terribilis viuis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter.
Nulla quies, oritur præda ceſſante libido.
Diuitibusq; dies, & nox metuenda maritis.
Quiſquis vel locuples pulchra vel coniuge notus,
Crimine pulſatur falſo: ſi crimina deſunt
35 *[T]yrannidis [d]eſcriptio.*
Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, varios ſuccos, ſpumasq; requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis
Gramina ſi quiſquam vultu præſentia damnet
Liberiùſve gemat, dapibus crudelis in ipſis
Emicat ad nutum ſtricto mucrone miniſter.
Fixus quiſque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaq; pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circunſpicit enſes.
Splendit Tartareo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio, ſuſpecta veneno.

Et idem Claudian. de 4. Honorij Conſul.

Qui terret, plus iſte timet, ſors iſta tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſq; trucident, 36 *Tyrannorū infælicitas.*
Muniti gladijs viuant, ſeptiq; venenis
Ancipites habeant arces, trepidiq; minentur.

Denique † Plutarchus in Apoph. dum de Dionyſio, Siculorum tyranno, meminiſſet, ſic ait in lib. 6.

Omnibus Dionyſio tyranno exitium imprecantibus, vna fœmina anus quotidiè diluculo Deos comprecari ſolet, vt eſſet incolumis, ſibique ſuperſtes. Accita à rege mulier rogata eſt, vnde tanta in Regem beneuolentia, quoniam, inquit, quum puella eſſem & grauem tyrannū haberemus; optabam mortem illius, eo interfecto deterior arcem occupauit, & huius exitium optabam. Nunc cùm te habeamus ſuperioribus etiam grauiorem, vereor ne ſi tu pereas, ſuccedat etiam deterior te, eoq; caput meum pro tua ſalute deuoueo. tàm facetam audaciam Dionyſius punire erubuit. 37 *Hiſt. Dionyſij.*

Et Baſsianus † præfectus ſuadebat Caracallo, vt ad mitigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appellaret diuum, Sit, inquit, diuus, dum non ſit viuus, & fratrem in diuos retulit. neſcit pietatis iura regnandi cupiditas. ita ſcripſit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracalli Romanorum Imperatoris, vbi etiam ita ſubdit: 38 *Hiſtor. Caracalli.*

Antonini Caracalli nouerca, † quum eſſet pulcherrima, veluti per imprudentiam corpus magna ex parte nudauit, cumque dixiſſet Caracallus: Vellem ſi liceret, ſi libet, inquit, illa, licet, an neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere. ea mulieris vox Caracallum ad deteſtabile facinus pertraxit. 39 *Hiſto. Caracalli.*

Trigeſimo octauò & idem Plutarchus lib. 6. Apoph. & Eraſmus in add. ad eum referunt ſequentia de Caio Caligula Romanorū Imperatore † Antoniæ auiæ pro ſua authoritate momenti, vt quædam ſecus ageret, Memento, ait, mihi omnia in omnes licere, talia portenta tùm principum titulo pertulit mundus, quæ non cōmemorarem, niſi vt ex his principibus prodigioſæ feritatis horror incutiatur. meritò ergò Cicero ait † ſub præcepto illo, non occides, non comprehendi tyrannorum neces. nam lib. 3. Officiorum ſic ſcripſit: Non ſe obſtrinxit ſcelere ſi quis tyrannum occidit, quamuis familiarem. Idem Cic. Phil. 13. ait: Quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ 40 *Hiſto. Caligulæ.* 41 *Tyrannorū occiſio inculpata eſt.*

naturæ cenſeo exterminandum. Et idem ſcripſit, Nulla nobiscum tyrãnis ſocietas eſt, ſed ſumma potius diſtractio: neque eſt contra naturam ſpoliare eum, quem honeſtum eſt necare. 5. Tuſcul. ſic ſcriptum reliquit.

His tamen non obſtantibus, non deſunt qui velint homicidium fieri nefas eſſe, exceptis ijs dũtaxat caſibus, qui lege diuina nominatim comprehenſi reperiuntur, & ita tenuit Scotus per doctiſſ. Dominicum de Soto lib. 5. de iuſt. & iur. q. 1. art. 2. relatus in hæc verba.

At verò, inquit, hoc occurrere cuique poteſt argumentum, contra hanc aſſertionem prohibitio hæc, non occides, eſt diuina eadem que generalis, que cunctos mortales, nemine excepto, occidere vetat, nemini autem inferiorum facultas ſuppetit diſpenſandi in lege ſuperioris: ergo nullo humano iure conſtitui poteſt vt homo quantumuis peccator occidatur, hoc argu. Scotus in 4. diſtinct. 15. q. 3. perſuaſus quatuor aſſeruit, Primum illud præceptum eſſe generale, nam Exodi 20. abſolutè ponitur, & Matthæi 5. ſub eadem forma refertur Non occides. Secundò ex hoc infert quòd nullum nocentium hominem, priuata publicaúe authoritate interficere licet, niſi in caſibus veteri lege exceptis, ideo neque verò lex humana vllum poteſt aliud crimen, morte vlciſci, illud probat eodem argumento. nam cùm hoc ſit præceptum diuinũ, nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. Tertiò infert nõ eſſe licitum, furem interficere diurnum: ſcilicet illum, qui latẽter furatur. hoc probat: quia vt patet Exodi 21. vbi denarrantur crimina & ſcelera quæ erant capite plectenda, caſus iſte connumeratur: quin verò capite ſtatim 22. exprimitur vt nocturnus fur in flagranti delicto captus morte opprimatur: diurnus verò minimè: & bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiuimus. Quando demum

42 infert, † quod neque inter Chriſtianos adulteram interficere fas eſt, quoniam licet olim Leut. 20. id præcipiebatur, tamẽ Ioan. 8. Chriſtus idem præceptum reuocauit. vbi adulteram impunitam dimiſit. quare ſecundũ Scotum leges quæ contrarium præcipiunt, non ſunt iuſtæ. hanc opionem ipſe Dominicus de Soto improbans, ita ſe tamen circa argumenta diſſoluenda inuoluit, vt vix appareat quid ſentiat, eaque non minus fortè cæca quàm antea erant reliquerit, quæ tamen recipiunt tres ſolutiones (& ſi non fallor) ſatis ſuperq́;

Occiſionis vitandæ præceptum, egregia declaratio.

43 dilucidas. Prima eſt, † quod legum quidem verbis non tam obligamur quàm earũ mente & ſenſu. l. non figura literarum. ff. de act. & oblig. vnde vt in regula iuris eſt, ſcire leges, eſt non earum verba tenere, ſed vim ac poteſtatem, verba enim reperta ſunt non quæ impedirent ſed quæ indicarent noſtram voluntatem. ita Ci. in Ora. pro Cecinna. facit l. Labeo. ff. de ſupellect. leg. ſicq́; tranſgredimur proprietatem verborum ſiue illa ſcripta ſint, ſiue

Legum verbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente.

ore prolata, vt mentem ſenſumq́; loquentium ſequamur. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. ff. de cond. & demon. l. ita ſtipulatus. in magna. ver. Sabinus. verbo, ex mente. & ibi notant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de verb. oblig. l. quibus. §. dominus. & ibi notant Bart. Sozinus. ff. de cond. & dem. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, & §. hæc quoque. ff. de verb. obligatio. vbi notant ferrè omnes Doct. † Sic ergo & in ſpecie noſtra qui priuata manu tyrannum principem interfecerit. vel authoritate publica tãquam princeps, aut magiſtratus malefactorem occiderit. quin contra præceptum illud diuinum (non occides) fecerit, dubitari non oportet inſpectis quidem præcepti verbis, quæ ſunt generalia. l. ſi is qui ducenta. §. vtrũ. ff. de rebus dubi. l. quis cum totum. ff. de excep. rei iud. l. Mæuio, in pr. in verb. totus. ff. de leg. 2. l. ſi ſeparatim. l hæc ſcriptura. ff. de cond. & dem. l. coniunctim. ff. de lega. 3. l. vnica. §. ſin verò non omnes. C. de cadu. tollen. §. ſi eadem res. cum § ſeq. Inſtit. de lega. 44

Indefinit. æquipollet vniuerſali.

Cæterum iſte diuinorum illius præcepti verborum tranſgreſſor contra mentem tamen diuinam nihil egiſſe intelligitur. nam veroſimillimum eſt, ipſummet Deum optimum maximum interrogatum, an talem hominẽ interficere liceret, reſponſurum eſſe vtique, nam viginti tria millia hominum neci tradita iuſſu ipſius propter peccata eorum, vt refert idem Dominicus, vbi ſuprà, & habetur in libro Moyſi.

Nec † dubium eſt quin id à legislatore prçceptum iuſſumque videatur quod prætermiſit ſi veroſimile eſt quòd interrogatus id vt fieret, reſponderet Glo. communiter ibi approbata (per l. cum auus. ff. de cond. & demonſtra.) in l. tale pactum. § fin. ff. de pact. Iaſ. in auth. quas actiones. C. de ſacr. eccleſi. Idem in l. de quibus. ff. de legibus, & in l. quamuis. C. de fidei com. ergo quòd ille malefactor necetur lege diuina tam præceptum fuiſſe intelligendum eſt, quàm fuit ea lege vt homo innocuus non occideretur. Altera ſolutio eſt, quod nullum argumentum certius aut tutius eſt, quàm à coniunctione duarum legum. l. Gallus. §. ille caſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis commiſt. ff. de lib. & poſth. ſed ipſe Deus optimus maximus Exodi 23. dixit, inſontem & iuſtum non occides, ergo palam declarauit vt quod nuper eod. lib. c. 22. dixerat Non occides, intelligeretur de inſontibus hominibus, non de nocentibus, quandoquidem eadẽ lex diuina ita vlterius proceſſerat ſe ipſam declarando. idque à Legislatoribus frequentiſsimè fit, vt lib. 1. de ſucc. crea. §. 4. num. 4. cum pl. ſeq. fuſe diſſeruimus. nec tutior aut iuſtior ſolutio inueniri poſſet. quamuis eam Dominicus, vbi ſuprà (nullo iure vt nobis videtur) mordere ſtudeat. Tertia ſolutio eſt, 45

Veroſimilitudo verbis præfertur.

quod

quod quando ius diuinum poſitiuum nihil denuò adijcit, ſed id tantùm, quod iure naturali indictum erat, tunc non tàm ius nouũ induxiſſe, quàm antiquum ius naturale repetijſſe, vel detegiſſe videtur, ita eleganter Dominicus, vbi ſuprà: quod licet ipſe nõ probet, probatur tamen per tex. elegantem in l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum dominio. l. hæredes palam. §. 1. ff. de hære. inſtitu. l. illa inſtitutio, eodem titu. l. ſi ita ſcripſero. ff.
46 de cond. & dem. † Hinc vulgo dicitur, qui declarat, nihil denuò agit, vt dd. ll. ergò cùm non occidere, præceptum eſſet iuris naturalis (l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ibi, nam cùm cognationem quandam inter nos natura conſtituerit, hominem homini inſidiari nefas eſt, vbi per omnes Doctor.) & diuina lege repetitum tantùm, nõ etiam denuò inductum fuiſſe conſtat, & conſequenter vt iure naturæ ad incolumitatem multorum & bonorum noxium interficere licebat. l. omnes. C. de ferijs, cum alijs ſuprà allegat. ne, vt Paulus 1. ad Corinth. ait, modicum fermentum totã maſſam corrumperet (hoc eſt, vnus malus pluribus bonis noceret) ita & poſt illud ius diuinũ poſitiuum iuris naturalis repetitiuum aut declaratiuum idem licebit, adde S. Thomam 1.
47 2. q. c. arti. 8. Ergò dum Scotus ſuprà relatus ait illud præceptum (non occides) eſſe generale, quod negat Dominicus. Veritas eſt, generale eſſe, quò ad verba, & ita ſaluetur Scotus, ſed minus generale quò ad mentem, & ita ſaluetur Dominicus. Itẽ deinde dum Scotus nocentium hominum nullum occidere priuata aut publica authoritate licere, niſi in caſibus veteri lege exceptis nominatim contendit, id quod Dominicus negat, magis eſt, vt liceat etiam in alijs, in quibus Deus Opt. Max. idem conceſſurum veroſimillimum eſt, veroſimile autem eſt id, non aduerſaturum quoties ad bonorum tranquillitatem & incolumitatem noxium perire expediret, vt ſuprà oſtendimus.

[Margin notes: 46 — eclarans ni‑ il denuo in‑ ucit. 47 — Occidere li‑ et etiam ex‑ ra caſus ve‑ eri lege con‑ entos.]

48 Tertiò, dum Scotus contendit diurnũ furem occidi nõ licere, id quod Dominicus negare videtur, & humanæ leges in prouinciarum pleriſq;, ſanè Scoti ſententiam probo regulariter, niſi ille incorrigibilis eſſet, tunc .n. admitterem Dominici ſententiam. Pœna .n. debet commenſurari delicto. l. ſancimus. C. de pœnis. Homo autem reliquis omnibus rebus caducis precioſior eſt. §. fin. Inſtit. de iure perſo. l. filiusfamiliàs. §. ſecundum vulgarem. ff. de lega. 1. l. libertas. vbi in ſimili per Deci. & Cagno. ff. de reg. iur. homo enim cùm cæteris omnibus rebus dominari natus ſit, pro eis permutari, eiſve comparari non licet, nec eſt par aut æquum. Quòd ſit natus reliquis rebus dominari, patet ex Pſalmiſta: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Vnde Ouid. lib. 1. Metam. ſic cecinit:

[Margin note 48: Furem diur‑ num an occi‑ dere liceat, ardua quæ‑ ſtio, & leges contrarium iubentes an ſint noxiæ.]

Sanctius his animal mentiſq; capacius altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt. Ergò leges contrarium iubentes ſun noxiæ.

Quòd ſi is incorrigibilis eſſet, tunc iam nõ tàm de ſolis rebus, quàm de reliquorum quoque ciuium tranquillitate agi videretur, ſicq; Dominici ſententia admitti poſſet, & hoc caſu procederet, quod Cicero pro Milone ſcriptum reliquit: Inſidiatori & latroni nõ poteſt afferri iniuſta nex.

Quartum quod firmat idem Scotus leges † iubentes adulteram occidi non eſſe iuſtas, 49 idem probo, ſed eget declaratione, quam ſcripſimus in tracta. de ſucc. crea. lib. 1. §. 10. num. 499. & §. 7. num. 22. Nec miremur eas leges duriſsimas latas fuiſſe, nam id deſcendit ex naturali hominum ingenio. Nemo enim, vt Poëta ait, ſine crimine naſcitur, quamuis alij in alia vitia ſint procliuiores. Vnde Propert. lib. 2. elegiarum ad Herennium ſic cecinit:

[Margin note 49: Adulteram occidi leges iubentes ſunt iniuſtæ.]

Vnicuique dedit vitium natura creatò,
Mî fortuna aliquid ſemper amare dedit.

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices ſunt, quia vnuſquiſque magiſtratus aut princeps cùm leges pœnales fert, vitia quibus ipſe deditus eſt, leuiora exiſtimat ac cenſet, quàm ea, quibus alij homines vexantur, ſicq; illis de vitijs puniendis ſiue leges ferendæ ſint mitiores ſiue ſententię ferendę ſint mitiores, profert ſententias ac condemnationes, acerbiores laturus ſiue leges ſiue ſententias ſi de vitijs, quibus alij homines notantur, ageretur. Vnde adoleſcens, vt Terent. ait, iniquitatem patris ſui hac re denotans aiebat, Quam iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes iudices. Et ſubiungit, Qui nos volunt ilico naſci ſenes. Et Horatius ait:

Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

Ergo non miremur ſi legiſlatorum alij acerbius quàm par erat adulteria punientes leges tulerint, alij verò non ita, hinc eſt quod & ſi Romani pœnas mortis huic rei definierint, alij tamẽ nullam omnino pœnam definierũt, quaſi rem inculpatam vel nulla pœna & coercitione dignam, quales (teſte Ioanne Boemo lib. de varijs gentium moribus) fuerunt Perſæ & aliæ gentes, vt lib. 2. de ſucc. crea. §. 15. attigimus. Et quum tanta mentium diſcordia ſit, ideò non facilè ad leges nouas ferendas veteresùe nouandas accedendum eſt, adeo vt Tucidides ſcriptum reliquerit, † Melius agi cum 50 Republica quæ malis moribus conſtanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, ſed inconſtanter, & cum in pœnis mitior pars ſit eligenda, vt in regula iuris, & leges acerbæ pœnales minimè ſint ferendæ, ſed tãtùm vel eatenus † vt 51 peccati menſuram & fines non egrediantur, Iudice Horatio Satyra 3. lib. 1.

[Margin notes: 50 — Leges noua re malum. 51 — Pœna culpæ par.]

——————— Adſit (inquit)
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Et Claudianus in Epig. ſatisfactionis:

Me dolor incautus, me lubrica duxerit ætas,
Me timor impulerit, me deuius egerit ardor:
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis.

Et Ouidius Epiſtola 5.

Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum eſt,
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

52 *Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtultitia eſt.*

Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberent, & pœnales leges tam impiè & intolerabiliter eam metam excedentes paſsim videamus, inde edocebimur, quàm periculoſum ſit confidere alicui, aliquibusùe facultatem legum nobis imponendarum præſertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam ſtultitia) ineſt in omni ditionis imperijùe conceſsione. † Nam iuriſdictione & imperio plerunque vtimur initio, ſed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Iſthinc iure legitur in ſacra pagina, Maledictus homo qui confidit in homine. Et rurſum illud, Omnis homo mendax. Pulchrè Manilius lib. 2. Aſtron. canebat:

53 *Imperio omnes initio vtuntur ſed illico abutuntur.*

Cum fortuna fidem quærat, vix inuenit vſquam.

Et Vergilius lib. 4. Aeneidos:

54 *Fides ideo in terris non eſt quòd in cœlū euolauit.*

Nuſquam tuta fides.

Et Ouidius lib. 1. Metamor.

Nuſquam tuta fides, non hoſpes ab hoſpite tutus.

Et Silius Italicus lib. 2. bell. pun. dum preces humani generis ad finem referret, ait:

55 *Fabula fidei.*

Fer cœlo auxilium, & feſsis da ſurgere rebus.

Et ibidem fingit fidei reſponſionem ad Herculem in hunc modum:

————————— contra cui talia virgo:
Cerno equidē, nec pro nihilo eſt mihi fœdera rumpi,
Statq; dies auſis olim tam triſtibus vltor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisq; Iouis ſuccedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus: impia liqui.

56 *Fabula Cuculi.*

Huc alludit faceta illa fabella Cuculi & auicularum cui percontanti cur ipſam fugerent, quoniam (inquiunt) ſuſpicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellam Plutarchus Apoph. lib. 6. Dionyſio Siculorum tyranno accommodat.

57 *Hypocriſis.*

Id † autem vitium hypocriſis peculiare eſt, qui principio manſuetudinem lenitatemque præſeferunt, mox acerbam rapinam immanemque crudelitatem exercent, falſa & mentita nomina, rebus accōmodantes, nam cum vt in Prouerbio eſt proxima ſint nonnulla vitia virtutibus, facilè eis eſt componere fraudes honeſta nomina ſuſpectis improbisque rebus aptantes, de quibus ſentiebat Ouidius lib. 11. Metamor. dum ait:

Naſcitur Autolicus furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſueuerat patriæ non degener artis
Candida de nigris, & de candentibus atra.

Et Iuuenalis Satyra 3.

Maneant qui nigrum in candida vertunt.

Et Seneca in Hippolyto:

O vita fallax abditos ſenſus geris
Animisq; pulchram turbidis faciem induis.

De his loquitur Cicero lib. 1. Offi. cuius meminit Hiero. Cagnolus in l. fraudis. ff. de regulis iuris dum ait, Aut vi, aut fraude fit iniuriæ fraus quaſi vulpeculæ vis Leonis, vtrunq; alieniſsimum ab homine eſt, ſed fraus odio maiore digna. Totius autem iuſtitiæ nulla peſtis capitalior eſt quàm eorum qui dum maximè fallunt id agunt, vt boni viri eſſe videātur. Quæ omnia eo pertinent vt edoceamur hypocritarum morem declinare, qui leges pænales acerbiſsimas humano generi perniciosiſsimas peccatorumq; metam longè cruenta & luctuoſa immanitate excedentes edere ſolent: quo magis ipſi videantur ſanctimoniæ ſectatores vitiorumq; abſtinentes ac inimici.

SVMMARIVM.

1 *Homo liber eſt.*
2 *Seruitus quadruplex.*
3 *Seruare hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter.*
4 *Seruitus mala eſt, ſed maioris mala vitandi cauſa iure gentium introducta.*
5 *Bellum iuris gentium eſt, non diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.*
6 *Dei qualis poteſtas circa animorum varietatem, contra nouiſsimos.*
7 *Bellum ius gentium non induxit ſed belligerandi occaſionem.*
8 *Bellorum calamitas.*
9 *Occaſio quid.*
10 *Seruitus voluntaria.*
11 *Mentium humanarum varietas.*
12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*
13 *Libertas animorum deſcribitur.*
14 *Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto, egregia quæſtio.*
15 *Bellum an vtrinque iuſtum eſſe poſsit?*
16 *Bellum iniuſtum quo ad Principes, non eſſe iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*
17 *Bellum contractibus ſimillimum, quo ad acquiſitiones.*
18 *Prodigere licitum.*
19 *Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum, tribuit dominium etiam Principibus, egregia declaratio, id tamen dominium eſt reuocabile.*
20 *Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui eſt omnium firmiſsimus titulus.*
21 *Seruus bello captus, tutus erit ſi fugiat, etiam in conſcientia, eſtq; egregia q.*
22 *Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt.*

CAPVT IX.

TRIGESIMO NONO colligitur ex cōcluſione noſtra principali, † hominem non poſſe ſeruum per legum diſpoſitionē fieri, quandoquidem, vt noſtra concluſio docet, vt Principum ita & iurium & legum 1 *Homo liber eſt.*

legum imperium fuit ad hominum vtilitatē, hominibus autem nil nocentius ſeruitute, quæ morti comparatur, l. ſeruitutem. ff. de reg. iu. Denique ſeruus vt homo fieri non poſſet videbatur, quia homo natura liber creatus eſt, l. libertas. ff. de ſtatu hominum, & per totum titulum Inſt. de iure perſonarum, & habetur Matth. 17. liberi ſunt filij, homoque à Deo Opti. Max. non liber modò, verùm domitor & dominator reliquorum animantiū creatus fuit, iuxta illud: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues, inſuper & pecora campi. Vnde Ouidius lib. 1. Metam.

Sanctius his animal mentisq; capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Adhuc tamen hominem ſeruum fieri poſſe conſtat, quinimò vt non paucis noſtrorum
2 placuit, † in quadruplici differentia ſeruitus hominum reperitur, Alia enim deſcendit à iure diuino, Alia à iure naturali, Alia à iure gentium, Vltima à iure ciuili. A iure diuino quaſi ſupernaturaliter homines ſerui pœnæ efficiuntur per peccatum, vt in c. ita quorundam, de Iudæis. Bar. Veronenſ. rub. 1. de ſerui. perſonali. Hieronymus Cagno. in l. quod attinet. num. 3. ff. de reg. iu. Alphonſus Guerre. in Theſauro Chriſt. relig. c. 41. Aquenſ. in l. manumiſsiones ff. de iuſti. & iu. col. 2. c. cum redemptor. 12. q. 2. & huic ſeruitutis ſpeciei adnumeranda eſt ſeruitus per ebrietatem contingens, c. ſexto die. 35. diſt. tunc enim quaſi ſerui pœnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius rectè ait:

Seruiet æthernum qui paruo neſciet vti.

Et Statius lib. 2. ſyluarum:

Nos vilis turba caducis deſeruire bonis.

Et Claudianus de 4. Honorij conſulatu opportunè ait:

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Ceres adorent,
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum.

Et Boetius metro. 2. lib. 4.

Hinc enim libido verſat
Auidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mœror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat ipſe
Dominos ferre cathenas
Dominus preſſus iniquis.

3 Altera † ſeruitutis ſpecies eſt, quæ à iure naturali deſcendit. nam vt reliqua animalia bruta hominib. (propterea quòd mente præcellunt) natura ſeruiūt, iuxta illud etiā Ouid.

Longa dies docuit homini parere leones.

Et idem Ouidius:

Tempore ruricola patiens fit taurus aratri

Sic ipſorum hominum quidam hebetiores quaſi natura ſeruiunt prudentioribus à quibus reguntur, quaſi in remunerationem accepti beneficij, ita Ariſtoteles Politi. 1. & Doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſt. & iur. lib. 4. q. 2. arti. 2. & meminit Alphonſus Guerrer. vbi ſuprà, & etiam Hieronymus Cagno. in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit, illius debitor fit ab antidora. l. ſi pignore, in prin. ff. de furtis, ibi & beneficij debitorem ſibi acquirere. debitor autem vulgo dicitur ſeruus eſſe creditoris, quia ei obligatus eſt, obligatio autem vinculum eſt, in prin. Inſti. de obliga. quæ omnia impropria nec bene apta ſunt, cùm ea obligatio minimè conſtringat inuitum. l. 1. ff. de donat. in prin. Inſti. eod. titu. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff de pet. hære. ibi, dum re ſua, & l. in re mandata. C. manda. quamuis negare non poſsimus quin & natura qualis qualis ea obligatio ſit, conſideretur, vnde Terentius:

Sed iſthæc commemoratio quaſi exprobratio eſt
Immemoris beneficij.

Et Plautus in Perſa:

Etenim nihil amas cùm ingratum amas.

Et Iuuenalis 11. Satyra:

Ingratos ante omnia pone ſodales.

Et Auſonius in Epigram.

Ingrato homine peius nil terra creauit.

Sed cùm ſeruitus conſtringat inuitos, hæcque ſeruitutis ſpecies inuitos nō teneat, quia beneficium non confertur in inuitum. l. inuito. ff. de regu. iuris. non poteſt videri propria ſeruitus, ſed ſanè imò omnes ætate minores id beneficium accipere compelluntur, vt per omnes leges de minorum ætate loquētibus, idemque in nonnullis ex maioribus, quales ſunt furioſi, prodigi, & mente capti, per totum titu. ff. & C. de cura furioſi, vel prodigi. idemq; in reliquis minus induſtrioſis. l. Titio centum, in princ. ff. de condi. & dem. Deniq; cùm huiuſmodi ſeruitus ipſi ſeruienti vtilis ſit, ſeruitus autem propria ſeruientibus nō noxia modò verùm nocētiſsima adeo ſit, vt morti comparetur. l. ſeruitutem. ff. de regu. iu. Apparet ſuperiorem ſeruitutis ſpeciem propriam non eſſe, cùm damnum non inferat, ſed potius vtilitatem afferat eis, qui eo modo ſeruire dicuntur.

Eſt ergo † tertia ſeruitutis ſpecies, quæ à iure gentium deſcendit, quæ & ſi iuri naturæ, quo omnes liberi naſcebamur, contraria ſit, l. manumiſsiones. ff. de iuſti. & iure. §. ius autē gentium. Inſti. de iure nat. ſicq; noxia ſit vt proximè attigimus per d. l. ſeruitutem. tamen maioris mali vitandi gratia ab omnibus gentibus admiſſa fuit, olim enim antequam ea ſeruitutis imago admiſſa eſſet, victores victos trucidare ſolebant, cùm ipſorum emolumentum nullum viderent, & periculum eſſe eos ſaluos, liberos, incolumesq; fore, harum ergo triſtiſsimarum immaniumque cædium vi- 4

Seruitus quadruplex.

Seruire hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter.

Seruitus mala eſt, ſed maioris mali vitandi cauſa iure gentium introducta.

 tanda-

tandarum cauſa, remedij loco ſeruitus permiſſa fuit, quia ſic victores captiuos vendere nec occidere cœperunt, d.l. libertas, & per totum. Inſti. de iure perſonarum. cum ibi not. vnde nõ ſolùm licitum, ſed etiam pijſsimum, mortalibusque vtiliſsimum inuentum fuiſſe doctiſsimus Dominicus de Soto loco iam relato atteſtatur: & iſtud fuit de iure gentium. d.l. manumiſsiones. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, ex quo iure (Andr. ab Exea, lib. pact. ad princ. inquit) cœpit eſſe in vſu Meum & Tuum, Lud. Gomeſius in princ. tit. Inſt. de actio.

5 *Bellum iuris gentium eſt, nõ diſpoſitiuè ſed occaſionaliter.*

col.16. poſt medium. † & ſic dominia diſtincta propter illud, quodcunq; calcauerit pes tuus, tuum erit. Et inde bella inuenta ſunt, non diſpoſitiuè, vt quidam arbitrati fuerunt, ſed cauſatiuè & occaſionaliter, quia ius gentium non ſtatuit bella, ſed ex quo diſtincta fuerunt dominia rerum, inſurrexerunt etiam bella, vt declarat Portius in §. ius autem ciuile. col.2. Inſtit. de iure natu. gent. & ciuili. dicens quod ſi Meum & Tuum de medio tollerentur, homines mundi quietè viuerent. Et ante eum hoc dixit Seneca in lib. de moribus: Quietiſsimam, inquit, vitam agerent homines, ſi hæc Pronomina tollerentur, Meum ſcilicet & Tuum. Hæc ille. Et Plato, vt refert Plutarchus in lib. de præceptis cõnubialibus, in 20. præcepto: Fœlicem dicit eſſe ciuitatem, in qua meum non meum qui dicant non audiuntur: dominium enim ex quodam faſtu & libidine dominandi ortũ habuit, vt oſtendit Chaſſaneus in prima cõſideratione 5. partis ſui Cathalogi gloriæ mundi, & diuerſitas

6 *Dei qualis poteſtas circa animorum varietatem, contra nouiſs.*

animorum induxit bella. ideò † ſicut Deus de poteſtate ordinaria nõ poſſet tollere hanc diuerſitatem animorum, ita de poteſtate ordinaria non poſſet facere pacem in mundo, ita Gemin. poſt alios per eum relatos in c. ad Apoſtolicæ. §. ſed licet. colu.2. in fin. de re iudic. in 6. quod dictum non laudo, attamen ſanctus Thomas ſecunda ſecundæ quæſt.66. articu. 2. ponit tres rationes, quare diſtinctio dominiorum fuerit neceſſaria ad humanam vitam. Sozin. in l.1. in princi. ff. de acquirend. poſſeſsio. & dictum Geminiani ſuprà proximè relati ſequitur And. ab Exea lib. pactorum, in prin. ſed etiam de poteſtate ordinaria Deus poſſet animorum diuerſitatem à mortalibus remouere (vt nobis videtur) nam quod fides Catholica tenet, Deum eſſe omnipotentem, id ad poteſtatem ordinariam (iudice me) referendum eſt, & ita intelligo illud Virgilij:

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis.

Et rurſus idem Virg. 4. Aeneid.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras.

7 *Bellũ ius gentium non induxit, ſed belligerandi occaſionem.*

Deniq; † quòd ius gentium bella occaſionaliter tantùm non etiam diſpoſitiuè prodiderit, ſed mera cupiditas aut libido, illaq; infauſta Pronomina Meum & Tuũ patet, nam Lucanus lib.3. bell. ciuil. ſic cecinit:

Sed pars viliſsima rerum,
Certamen mouiſtis opes.

Idem Lucanus lib.1. bell. ciuil.

Hinc vſura vorax, auidumq; in fœnore tempus,
Et concuſſa fides, & multis vtile bellum.

Et Tibullus Eleg.10. lib.1.

Quis † fuit, horrendos primus qui protulit enſes? 8 *Bellorum calamitas.*
Quàm ferus, & ferè ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via eſt.
At nihil ille miſer meruit. nos ad mala noſtra
Vertimus, in ſæuas quod dedit ille feras.
Diuitis hoc vitium eſt auri: nec bella fuerunt,
Faginus aſtabat cùm ſcyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat, ſomnumq; petebat
Securus varias dux gregis inter oues.

Lucanus lib.7. bell. ciuil.

Impulit amentes, auriq; cupidine cæcos
Ire ſuper gladios, ſuperq; cadauera patrum,
Et cæſos calcare duces.

Facit l. vnica, in princi. C. de cad. toll. ibi, vt quod belli calamitas † occaſio autem quid ſit, 9 *Occaſio quid.* diximus de ſucc. crea. lib.3. ad finem.

Quarta † ſpecies ſeruitutis deſcendit à iure ciuili, 10 *Seruitus voluntaria.* quo iure permiſſum eſt homini libero ætatis liberæ vendere ſeſe, l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniuſto, rupto teſta. §. fin. Inſtit. de iure perſon. & iſta quoque licita eſt, vt per Dominicum vbi ſuprà, & legitur Exod.21. Si emeris Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo autem egredietur liber.

Huic ſpeciei annumerare licet illam, de qua in l.2. C. de patribus, qui filios ſuos diſtrax. & in l. in ſuis. ff. de libe. & poſth. Facit §. item vobis. Inſtit. per quas perſ. nob. acq. Illud autem tàm mirabile eſt, vt monſtruo ſimile nobis videatur, & docet † quanta ſit huma- 11 *Mentium humanarũ varietas.* narum ſententiarum mentiumq; diſcordia, & varietas etiam in legiſlatoribus, qui habita cæterorum hominum collatione aut comparatione ſummæ prudentiæ præditi fuerunt, & tamen introduxerunt hominem annis 25. minorem, vel minimum prædium alienare non poſſe, etiam cum authoritate curatoris, niſi iudicis decretum adeſſet, vt per totos titulos. C. de prædi. minorum. & ff. de rebus eorum. & tamen ſeipſum ſuamque libertatem alienare poſſe permiſerunt, etiam ſine curatoris conſilio aut authoritate, & etiã ſi minor eſſe annis 25. dummodò annum vigeſimum expleſſet, d. §. final. Inſtitut. de iure perſonarum. Denique cùm nemo eam legem ſibi dicere poſſit, à qua non liceat ei recedere. l. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de leg.3. l. ſi mihi & tibi. §. fin. de lega.1. l. 4. ff. de admi. leg. c. cum Marthæ, de celebra. miſſarum. † mirantur no- 12 *Libertas corporis & animi nõ æquatur.* ſtri, quonam modo, qui vendidit ſeſe, nequeat ab ea voluntate recedere. cuius rei illa egregia ratio eſt, vel quod illud procedat in vltimis voluntatibus, non ſic in contractibus, vt dd. ll. iuncta l. ſicut ab initio. C. de act. & obligat. l. ſi maior. C. de repudian. hære. c. quod ſemel,

ſemel, de reg. iu. lib. 6. Suntque aliæ multæ differentiæ inter contractus & vltimas voluntates, vt plenè per Iaſ. in l. quæ de legato. ff. de lega. 1. vel (quod elegantius eſt) animum & voluntatem ſuam homo ſeruam facere non poteſt, corpus verò ſuum ſeruũ facere poteſt, vt diximus de ſucc. cre. lib. 1. §. 1. num. 39. Vnde eleganter Ouidius lib. 3. Eleg. ait:

13 *[L]ibert[a]s animorum de[ſc]ribitur.*

Dure vir impoſito teneræ cuſtode puellæ
Nil agis. ingenio quæq; tuenda ſuo eſt.
Si qua metu dempto caſta eſt, ea deniq; caſta eſt,
Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam ſeruaris bene corpus, adultera mens eſt,
Nec cuſtodiri, ni velit, vlla poteſt.
Nec mentem ſeruare poteſt, licet omnia claudas,
Omnibus excluſis intus adulter erit.

Hinc eſt quod ſeruus obligationis naturalis capax actiuè & paſsiuè eſſe non deſinit. l. ſi id quod. ff. de con. indeb. l. frater à fratre. ver. naturalem. eo. titu. & vtrobique per Iaſ. & alia multa quæ notauimus lib. 1. cõtroue. freq. §. 1.

14 *[S]eruitus an [c]auſetur ex [b]ello etiam [i]niuſto, egre[g]ia quæſtio.*

Verùm † quia inter has ſeruitutum ſpecies illa quæ ex captiuitate deſcendit, non ſolùm frequentior, verùm frequentiſsima eſt, perq; orbem vniuerſum vagauit. d. l. manumiſsiones, cum ſimi. ſuprà allegatis. & in auth. quibus mod. natu. efficia. legitimi, in prin. & aut. quib. mo. nat. effi. ſui. in prin. l. naturalem. §. fi. ff. de acqui. rerum domi. Inſt. de iure perſo. §. ſeruitus. ideo vtiliſsimum eſt ſcire quando ea captiuitas iuſtam pariat ſeruitutem, id quod tum demum cõtingit cùm bellum iuſtum fuit, non aliter hæc eſt communis & receptiſsima opinio noſtrorum in d. l. manumiſsiones, vt plenè per Fortunium ibi, per Paulum Caſtren. num. 10. in repet. & per Iaſ. num. 23. in d. l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. lib. 4. de iuſt. & iure. q. 2. arti. 2. Andr. ab Exea vbi ſuprà, Alphonſus Guerrerius vbi ſuprà. c. 41. in ſuo Speculo principum, quam concluſionem ſuſpectam, periculoſam ac pernicioſam eſſe, vel ex eo apparet, quòd vniuerſum per orbem contrarium ſeruatur, quodque par eademque ratio viget in bello iuſto quæ in bello iniuſto. quodque & tertiò iura noſtra generaliter loquuntur hanc differentiam minimè inducentes, ſi enim ſeruitus permiſſa fuit iure gentiũ vſuque earum, non quòd iniqua & dura non eſſet, ſed vt duriora immitioraque mala vitarentur, nempe neces, trucidatio, dilaniatioq; cruenta, triſtis, luctuoſaque captiuorũ, quid intereſt vtrùm ex bello iuſto, an ex iniuſto hoſtes victi capiantur, quo ad hoc vt ſerui fiant capientium, vel non fiant, quandoquidem ſi ex iniuſto bello capti, ſerui non fierent capientium, veroſimiliter ab eis trucidarentur, cùm aliter periculum eſſet, eos ſaluos incolumesque relinquere, nec eorum domi retentorum emolumentum vllum eſſet.

15 *[B]ellum an vtrinque iuſtũ [e]ſſe poſſit.*

Iuſtificatur hæc concluſio, † quia bellum vtraque ex parte licitum inuenire vix poſsibile eſt. Nam ſi altera pars iuſtam bellandi cauſam habebat, quin altera pars aduerſa iniuſtam cauſam foueret poſsibile non eſt, aut rarò eſt, vt per Paulum Caſtren. & Iaſ. vbi ſuprà. ergo ex nullo vnquam bello captiui omnes fierent ſerui capientium, id quod generalitati noſtrarum legum pluſquam dilucidè aduerſaretur, ergo quo ad forum contentioſum ſententia noſtra (iudice me) tenenda eſt, dummodò bellum authoritate publica fiat habentis ius bellum indicendi. (Adde, an bellum vtrinque iuſtum eſſe poſsit, Dominicum de Soto lib. 5. de iuſti. & iu. quæſt. 1. arti. 7.) Confirmatur ex noſtra princ. op. quæ docet, omne tam legum quàm principum imperium eſſe ad proficiendum, non ad nocendum, noxiũ autem eſſet, ſi capti etiam in bello iniuſto ſerui capientium eſſe deſinerent, vt probaui, ergo, &c. Retenta tamen receptiore opinione eorum qui generaliter volunt † captos in bello iniuſto ſeruos non fieri, ea ſaltem moderãda eſt, vt procedat ſolum quo ad Principẽ qui iniuſtum bellum indixerit, vt is in captiuis ius ſeruitutis non aſſequatur, non ſic in militibus eius imperio & ditioni ſubiectis, qui nõ habeant malam fidem, nam ſi bellum hodie inter Regem potentiſsimum Hiſpaniarum & Regem Gallorum fortè ardeſceret, cauſa aut occaſione regni Neapolitani, aut ducatus Mediolani, ſuperque iuribus horum ſtatuum, militibus iſthæc diſputate aut inquirere non datur nec licet, ſed tantùm Principum ſuorum iuſſa capeſſere fas eſt, exiſtimareque debent bellum publicè indictum, non iniuria indictum fuiſſe, † & vt in cõtractibus, & ſi vnuſquiſque ſtudeat ſuam conditionem meliorẽ facere. l. ſi voluntate. C. de reſcind. vendi. tamen vel cogitat, vel cogitare debet fieri poſſe, vt illinc plus damni quàm emolumenti referat, & ſub hac demum conditione, ſorte & periculo ac fortuna ad contrahendum acceſsiſſe videtur, vt ibi & in ſimili. in l. qui iure militari. ff. de mili. teſtam. Idemque in aleæ luſu, & in emente iactum retis, & ſimilia. Ita & qui milites ad bellum vel ad prælium accedunt & congrediuntur, huius animi eſſe intelliguntur, vt poſsint animam, corpus, arma, equos, reliquaque bona perdere, aut vulnera accipere, vel ex diuerſo hoſtes occidere, vulnerare, prædamque referre, ſeruorum, equorum, armorum, & aliarum rerum, & ſub hac ſorte & fortuna, incertitudine & periculo ſeſe huic rei committunt, vt ſic quidquid euenerit, ſibi ſuæque ſpontaneæ voluntati imputandum ſit, quia damnum quod quis ſua culpa aut ſpontanea voluntate ſenſerit, id ſibi non alij debet imputari. c. damnum, de regu. iu. lib. 6. l. iam dubitari. ff. de hære. inſti. ibi, iam non vt voluntarij, ſed ſua ſponte. l. ſi filius qui patri. verbo, non ſponte, vbi notat in ſimili Bart. Soz. ff. de vulg. & pug. l. ſi fideiuſ. §. ſi neceſſaria. vbi multa per Iaſ. ff. qui ſatis dare. cogan. Ergo vt poteſt quis ſui libertatẽ amittere ſua ſpon-

16 *Bellum iniuſtum quo ad Principes nõ eſſe, iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*

17 *Bellum contractibus ſimillimũ, quo ad acquiſitiones.*

ſponte,ſiue conttahendo,d.§.fin.Inſtit.de iure perſ.& ſuprà diximus,ſiue delinquendo, ſe q̀ue ſeruum pœnæ faciendo,d. §. irritum. tradit Cagnol.in l. ſeruitutem. ff. de reg.iur. Socinus in l.cognatis.ff.de rebus dubijs.ita quoque accedendo ad tale bellum vel prælium ſiue contrahere,ſiue delinquere videatur,ſpõte ſua poteſt & libertatem,& bona amittere,hiſq̀ue tacitum conſenſum præbuiſſe videtur.

18 † noſtra enim poſſumus etiam prodigere, ijſq̀ue abuti.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit,ibi,dum ſe re ſua abuti putant. ff. de pet. hære.l.1.§.& magis, in verb.prodegit.ff.ſi quid in fraudem patro.& l. in re mandata.C.manda. l.1.§.1.ff. quæ in frau.creditorum.l.non vſque.ff.ſi quis à paren.etgò cùm iſta mutua militantium vel acquiſitio vel amiſsio procedat ex conſenſu ipſorum iure naturæ rata & firma eſſe debet, quia nihil tàm naturale quàm voluntate domini rem ſuam in alium tacitè vel expreſsè transfetre volentis ratam eſſe.§. venditæ, & §. per traditionem. Inſtit.de terum diui.l.1.ff. de pact.c.1.eod.tit.in decret.l.1.ff.de conſt.pecu. Iam ergò dubitari non oportet,quin regulariter milites belligerantes ex alterutra patte legitimè vel amittant ſua, vel capiant & acquirant quæ hoſtium ſunt, & in eo tantùm quæſtio manebit, an idem ſit in principibus bellum indicentibus, & idem quoque erit ex patte illius, qui iuſtam cauſam belligetandi habebat,ſed in habente cauſam iniuſtam, nõ ita expeditam, at adhuc idem quò ad captiuos, ne alitet eos trucidet,id q; maius malum eſſet, vt ſuptà attigimus, ſed reliqua omnia, quæ cœperit forte etiam in foro contentioſo reſtituere tenebitur, quinimò fortè etiam eorum dominium acquiſiſſe legitimè non videbitur.

Prodigere licitum.

Quid dicendum? & ſanè inſpecta generalitate legum & iurium hac de re loquentium

19 tutius eſt tenete † vt bellum publicè indictũ fuerit, licet minus iuſtè à principe quodam adhuc dominium ſibi iute gentium quæſierit,non ſolùm captiuorum,ſed etiam reliquarum retum,quos quáſve ex tali bello cœperit, per leges ſuprà allegatas, & quia dominium cœpit ex poſſeſsione naturali.l.1.vbi per Doct. ff. de acquir. poſſeſ.in princ. ibi, dominiumq̀ue ex natutali poſſeſsione cœpiſſe,neque ad rem pertinet, quòd modus acquitendi fuerit violentus & iniuſtus. Nam & ſimiliter vim paſſus perdit ius poſſeſsionis ſuæ, idq̀ue ius transfertur in eum, qui vim intulerat. l. clàm poſsidere.§. qui ad nundinas. ff.de acqui.poſ. vbi per omnes, & huiuſmodi acquiſitionis iniuſtitia non eò pertinet, vt deſinat acquiſitum translatumq̀ue videri ius, ſiue proprietatis ſiue poſſeſsionis, ſed eò pertinet, vt ſic perperam acquiſitum plenè reſtitui debeat cum fructibus & acceſsionibus, & omni indemnitate, iure tàm ciuili quàm naturali prohibente alterum lædere.l. iuſtitia.ff. de iuſti. & iure.§. iuris præcepta. Inſtit. eodem tit. l. vt vim. ff. de iuſti. & iure. l. nam hoc. ff. de condi.indeb. d.l. iure naturæ. ff. de regu. iur. Nec putauerit quiſquam talem dominij acquiſitionem nihil priori domino nocere, non magis quàm ſi à ſe dominium non abſceſsiſſet, cùm ex integro ſit ei res ſua reſtituenda, nam imò ei nocere poteſt, quid enim ſi is victor tales captiuos, aut res raptas venderet, donauerit, legauerit, dotis nomine aut inſtitutionis titulo dedetit: certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, dominium ttanſtulit in accipiente, quamuis qui amiſerit ad æſtimationem retum ſuatum agere contra violentum belligetatorem non prohibeatur. Sed eo in lite ſuperato, dicet quis etiam à tertio poſſeſſore dominium auocabitur, quia reſoluto iure datoris, licet ttãſtulerit dominium, reſoluitur quoque ius acceptoris.l.2.§.ex his. ff.de verbo. obligati. vbi per omnes.l. fi.§.ſin autem ſub conditione. C. com. de lega. Reſpõdeam dari adhuc caſus, in quibus tale dominiũ recuperari nequeat de iure,

Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium, etiam principibus, egregia declaratio id tamẽ dominium eſt reuocabile.

20 † quale eſſet, ſi ille victor prædam captã habuit pro derelicto,relictamq; alius occupauerit, ꝑ quod eius dominium iure tàm gentiũ quàm ciuili quæſiuit, per totũ ff. pro derelicto.l.3.& l.natutalem.ff.de acqui.rer.dominio.§. feræ.Inſti. de rer.diuiſi. ergò cùm is dominium à manu & conceſsione illius non quæſierit, ſequitur quòd etiam ſi ille condemnatus ſit, nihil oberit huic tertio, qui iure ſuo acquiſiuit, facit l. ſi id, quod.ff.pro derelicto. Quod obtinet quo ad res inanimatas vel animam irrationalem habentes, non quò ad hominem captum, qui ſui iuris fieret, ſimul ac ꝑ derelicto haberetur, d.l.3.d.l. naturalẽ.d.§. feræ. quòd ſi alienatus eſſet, cogita quonam modo contra nouũ dominũ, vel etiam cõtta priotẽ agete poſſet, cùm pro nihilo reputetur. l. quod attinet.ff.de reg. iu.

Intellectus ad titul. ff. pro derelicto, qui eſt omniũ firmiſsimus tit.

21 † de facto verò ſi fugere poſſet, priſtinam libertatem reciperet ſimul, ac ad ſuos reuerteretur, in quam priſtinã laxitatem ſeſe reciperet.d.l.naturalẽ.d.l.3.§.ſi.d.§. feræ. expreſsius in §.itẽ ea, quæ ab hoſtibus.Inſt.de rer.diui. Id quod nihil allegans, tentat titubans tamẽ dominicus de Soto, vbi ſuprà, quamuis contrariũ & malè tenuerit glo. cum qua ttãſeunt nimis oſcitanter Doctor.ibi, in c.ius gentium.1. diſtin. quam etiam ſequitur Alphonſ.Guerr. in Speculo prin.c.47.nu.5.per c.ſi quis ſeruũ. 17.q.4.qui text.nil facit, quia ſolùm ait nõ licere ſeruum alienum ad fugam perſuadere, id quod cautum erat per l. ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit. C. de furtis, per totum.ff.de ſeruo corrup. vnde Dominicus de Soto, vbi ſuprà, ait, illum text.poſſe intelligi in ſeruo facto de iure ciuili per ſui venditionem, ſed quia ea reſtrictio violenta eſt, verius eſt illum text.generaliter in omni ſeruo intelligendum eſſe, vt qui ei fugam perſuaſerit, teneatur & puniatur, quamuis ſi ipſe fugerit, iure ſuo feciſſe

Seruus bel captus tut. erit ſi fugi. etiam in co ſcientia, eſt egregia quæſtio.

feciſſe videatur, ſi quidem captus in bello fuerat, liberq; manebit, nec in foro animæ mortaliter, quinimò nec venialiter peccaſſe videbitur, etiam ſi in libello iuſto captus fuerit, quamuis nullo colore aut iure contrarium teneat gloſſ. vbi ſuprà, & d. Guerrerius, contra quos ſunt iura aperta in d. §. item ea, quæ ab hoſtibus, cum ſimilibus ſuprà allegatis. nam talis ſeruus quadrupedibus & ſimilibus aut etiam feris captis exæquatur, vt tradit Hieronym. Cagno. ff. de reg. iur. in l. ſeruus Reipublicæ. nu. 1. per tex. in l. 2. ff. ad legem Aqui. vnde leges, quas ſuprà allegaui, loquentes in fera capta, quæ cùm primum euaſerit à manibus noſtris libera fit, rectiſsimè etiam ad ſeruos (id eſt, ad captiuos in bello etiam iuſto) aptantur, vt cùm primum à manibus capientis euaſerint, ſui iuris fiant, nec peccare mortaliter aut venialiter videantur, non magis quàm ipſa fera, quæ capta quum eſſet, aufugit, euaſit, euolauit.

22 *ominiũ reocabile ſine Eo noſtro obis auelli eſt.*

Neque ad rem pertinet, † quòd id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis auelli non debeat. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. nam illud procedit, quando irreuocabiliter id noſtrum eſſet, ſecus ſi reuocabiliter, nam dominium reuocabile à nobis ſine facto noſtro auelli poteſt, textum habes & exemplum in l. libello. §. ſi quis ſeruum. ff. de captiuis. Simile exemplum in l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. com. de lega. Simile exemplum in l. 1. ff. de condi. cau. Da ſimile exemplum in l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruum. ff. de lega. 1. Alia multa exempla in l. videamus. 2. ff. de vſuris. Aliud exemplum in titul. ff. de in diem addi. Aliud exemplum in tit. ff. de lege cõmiſſ. Sed dubium non eſt, quin dominium hominis in bello etiam iuſto capti à lege concedatur reuocabiliter tantùm, non etiam incommutabiliter, vt ll. ſuprà allegatis, & c. dixi in ſimili lib. 3. controuerſiarum frequen. c. 70.

SVMMARIVM.

1 *Seruus dominum fugere in cõſcientia non poteſt, ſecundum nouiſsimos, nos contrà.*
2 *Bello iniuſto capta, capientium fiunt, contra nouiſsimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere poteſt tutus in conſcientia.*
4 *Homines hebetiores venari vt feras non licet, cum Soto, contra Ariſtotelem.*
5 *Ingenium labaſcit calamitatibus.*
6 *Bellum inducit nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Hiſtoria Antigoni.*
9 *Alexandri Magni & ſimilium belligerandi occaſio & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an bello infeſtare liceat.*
12 *Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino Deo creati.*
13 *Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus, egregia quæſtio.*
14 *Seruus an Reipublicæ cauſa abeſſe poſſit.*
15 *Seruus pœnæ an teſtari poſſit.*
16 *Seruus an naturaliter, & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l. in perſonam. ff. de reg. iur.*
18 *Ius gentium primæuum appellatur natura vel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis vnica eſt.*
20 *Obligationi naturali quare nõ aſsiſtat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa, contra Galiaulam.*
22 *Obligationi naturali, an lex aſsiſtere deſinat, egregia declaratio.*

CAPVT X.

HActenvs de ſeruo per captiuitatem effecto, nam † is qui vẽdidit ſeſe, aut qui domo noſtra ſeruus ex ancilla noſtra natus eſſet, ſine dubio à nobis fugere abſque peccato mortali non poſſet, & ita poteſt defendi ſententia gloſſ. d. c. iuris gentium. vt & in ſpecie tenuit Dominicus de Soto, vbi ſuprà, & adde l. nihil intereſt. ff. de capti. id quod in eo, qui ſe vendidit æquum eſt, ſed in nato ex ancilla capta fortè ſecus eſſet, argum. l. ſi quis ita hæres inſtitutus. ff. de acquir. hæredi. ibi, ſunt enim appenditiæ præcedentis inſtitutionis. 1 *Seruus dominum fugere in cõſcientia non poteſt, ſecundum nouiſsimos contrà.*

† Quadrageſimò apparet ex ſuperioribus, veram non eſſe opinionem Dominici de Soto, vbi ſuprà, & Alphonſ. Guerr. in d. c. 47. Iaſ. nu. 23. & Paul. Caſtr. nu. 10. in d. l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello non iuſto capta capientium non fieri, quinimò quòd ſerui fiant eſt humano generi vtilius, ſicq; ſerui fiunt. 2 *Bello iniuſto capta capientiũ fiunt, contra nouiſsimos.*

Quadrageſimoprimò † illud autem dubiũ eſt, an ſi capiatur ille, qui ad hoſtes arma portabat, is ſeruus fiat? & an ſi fiat, poſsit ſine peccato mortali fugere? & quòd is ſeruus fiat capientis, tenent Ioã. And. in c. ita quorundã, de Iudęis, per l. 2. C. quibus ad liber. procl. non liceat, vbi etiam, ſcilicet, in d. c. ita quorundã, ſequitur Panot. ad finem. & Ludo. Rom. ſing. 683. nullus, qui ex ſuo. & Nic. Pign. in addi. ad eum. Quod autẽ is fugere nequeat, vix mihi perſuadere poſſum, quia odia reſtringi oportet. c. odia, de reg. iur. l. cùm quidã. ff. de liber. & poſthu. vnde in re dubia non eſt, cur talem ſeruum interpretatiuum deſinat comparari ſeruo per captiuitatẽ effecto, potius quàm ei, qui fit per ſui venditionem, ergò magis eſt, vt ſine pecato mortali fugere queat. 3 *Seruus delicto effectus fugere poteſt tutus in conſcientia.*

Quadrageſimoſecundò illud deniq; controuerſum ſæpè fuit, † an vt feras & bruta venari, ita fas ſit eam gentem aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati videntur, eò quòd hebetioris ingenij ſint, quòd Ariſtot. admiſit lib. 1. Politi. c. 3. quem & rectè doctiſsimus Dominicus de Soto 4 *Homines hebetiores venari vt feras non licet, cum Soto cõtra Ariſtotelem.*

Soto d.arti.2.quæſt.2.lib.4.de iuſti.& iure.reprehendit, nam ſi,vt plenè ſuprà oſtendimus, omnes æquè liberi nati ſumus,& ſummus ille rerum opifex ac parens Deus nō omnes creauit, quid peccauerunt qui altiorem, aut acutiorem mentē arripere non potuerunt, quam qua à Deo Optimo Maximo donati ac præditi fuerunt,ipſe enim fecit nos, nō ipſi nos,ergo huiuſmodi hebetioribus magis miſerendum eſſet, quàm iraſcendum, magisque conſulendū & ſubueniendum quàm perſequendum.

5 *Ingenium labaſcit calamitatibus.*

† Nec dubium eſt quin ſtolida ingenia hominum ſtolidæque mentes aduerſis calamitoſisque rebus, miſerijs, ærumnis ſtolidiores fiant,teſte Ouidio canente de Sappho:

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obſtat,
Ingenium q; meis ſubſtitit omne malis.

Et Horatius Satyra 8.lib.2.

———————— *Ingenium res*
Aduerſæ nudare ſolent,celare ſecundæ.

Et Virgilius ſcite & pie.lib.11.Aeneid. cecinit:

Nulla ſalus bello,pacem te poſcimus omnes.

Ergo qui dum agreſtes homines incultisq; moribus vitam degentes meliores ad mores reducere ſtudet, beneficiumque conferre eis, id belligerando efficere non properet, quum de bello ſic cecinerit Horat.lib.Epodon:

Quo quò ſceleſti ruitis? aut cur dextris
Aptantur enſes conditi?
6 *Bellum inducit nequitia.*
Parum ne campis,atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Neq; hic lupis mos,nec fuit leonibus
Vnquam,niſi in diſpar feris.
Furór ne cæcus,an rapit vis acrior?
An culpa reſponſum date.
Tacent,& ora pallor albus inficit,
Mentesq; perculſæ ſtupent.

Tibullus Eleg.10.lib.1.

7 *Bellorum mala.*
Quis fuit,horrendos primus qui protulit enſes?
Quam ferus,& verè ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via eſt.

Virgil.lib.1.Georg.

Quippe vbi fas verſum, atq; nefas tot bella per orbem.
Tam multæ ſcelerum facies, non nullus aratro
Dignus honos,ſqualent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Virgil.11.lib.Aeneid.

Nulla ſalus bello,pacem te poſcimus omnes.

8 *Hiſto. Antigoni.*

His aptiſsima eſt reſponſio † regis Antigoni Macedonum ducis, cui adſtipulantur Plutarchus & Eraſmus in annot. ad eum lib.4. Apoph. Antigonus ergo Sophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti, deſipis (inquit) qui quum me videas alienas vrbes armis vexantem, tamen apud me de iuſtitia diſſeris. Senſit ſanè illos, qui bellum inferunt, nec poſſe nec velle tueri iuſtitiæ leges.

9 *Alexandri Magni & ſimilium belligerandi occaſio & color notatur.*

† Idq; plerunq; ditionis gloriæúe ampliandæ libidine fieri, quamuis honeſtioris cauſæ prætextu, quale eſſet in ſpecie noſtra ſi (cum Ariſto. Magiſtro & hac in re Alex. Magni aſſentatore parum diſsimulato) vellemus dicere eū Principem qui alienis regionibus bellum inferret, id earum gentium & incolarum ob vtilitatē facere, quo magis in poſterum cultiorem vitam ageret. O mitis, humana, & pia charitas, quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.vt vim.ff.de iuſti.& iure) violare non pudet, ſed properat, ac præcipiti manu veſana & rabida, omni genere cladium, tormentorum, internecionum, incendiorum innumera hominum millia quaſi fulminibus ad vmbras Cerberi adigere feſtinat, vrbes incendere, populari campos, virgines violare, ſenes, pueros, fæmineumque genus trucidare, & iſthæc omnia & alia longè peiora magisque nefanda & deteſtanda non pudet appellare beneficium, de tali ergo Principe dicere poſſemus cum Terentio:

Erras,tui animi ſi me eſſe ignarum putas.

Aut cum Ouidio:

Vetus frequensq; via eſt ſub amici fallere nomen.

Et cum Cicero.lib.1. Offi. Totius iuſtitiæ nulla eſt capitalior peſtis, quàm eorum qui tunc dum maximè fallunt, id agunt vt boni viri videantur.

Ex ſuperioribus 43. apparet, non iure eas regiones ab Alex.Magno ſubactas fuiſſe, quæ vulgo notæ ſunt. licet illuſtria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine reuera perpetrata, eo prætextu honeſtare voluerit, quòd eas gentes ad cultiorem vitam, ac mores mitiores reducere ſtuduerit, easque à ritu & more ferarum declinare coegerit. nam is viuendi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non ſolùm decantatæ & laudatæ, ſed etiam lamentatæ fortè ſimilior & proximior erat, quàm ille quem ipſe edocuit intruſitque.

Apparet † etiam quid reſpondendum ſit quo ad bellum, quod Indorum gentibus & regionibus ſereniſsimus Luſitaniæ Rex inferre ſolet. de quo per Dominicū de Soto in ſuo libello de ratione promulgādi Euangelium. 10 *Indorum bellum.*

Noui † autem orbis infideles ac incolæ, an ſi potentiſsimo domino noſtro Hiſpaniarum Regi ſeruire parati non ſint, poſsint iuſtè debellari, tradit Alphonſus Guerrerius in Speculo principum c.31.num.5.cuius ſententiam nec probo nec improbo, quia non vacat inueſtigare aut ſcribere. 11 *Indorum regiones an bello infeſtare liceat.*

Dum autem diximus † quoſdam hominum natura ad ſeruiendum natos videri, quales ſunt qui hebetioris ingenij ſunt, vt voluit Ariſto.lib.1. Polit. & Soto. de iuſt. & iure, lib.4.q.2.art.2. idē tenuit Guerrerius in Spec. prin.c.31.ad fi. & Aegidius Romanus.3.par. lib.2. de regimi. prin. c.13.& c.14. Sed veritas (mihi credite) mera eſt, iſtorum doctrinam meram eſſe tyrannidem, boni conſilij & amicitiæ tegmine intruſam, incertam humani generis 12 *Seruire cæteris mortalibus homines nulli à domino Deo creati.*

neris internecionem ac miſeriam. vt enim tyrannidem, rapinam, violentiam, liberius exercere liceat, mentitis nominibus eã honeſtare ſtudent, doctrinam appellãtes ipſis patientibus ac vexatis ſalubrem, quo à veritate remotius, aut riſu & ludibrio magis dignum nihil vnquam fuit auditum, aut relatum. vt præſenſit Dominicus de Soto, vbi ſuprà, & idẽ in ſuo libello de ratione promulg. euang. doctrinæ tamen Ariſtot. ſuprà relatæ aliquantulum adſtipulatur ſanctus Thomas lib. 4. de regi. prin. c. 11. pro nobis tex. clarus in l. quod attinet. ff. de regu. iur.

13 Illud autem dubium eſt, † an quo caſu bellum inferre fas eſt iuſteque, inde procedunt captiuitates ac ſeruitutes, an captiuorum ſicque ſeruorum ſtatus ſit iure tantùm ciuili annichilatus (vt ita loquar) an verò iure gẽtium, an forte vtroque iure, tàm ciuili quàm gentium, & veroque iure tàm ciuili quàm gentium ſecundario id contigiſſe, authores ſunt Accurſius, Bar. & Iaſ. in l. id quod. ff. de cond. indeb. Hiero. Cagnolus in l. quod attinet. nu. 2. & in l. in perſonam. ff. de reg. iur. Idem in rubr. ff. de orig. iuris. Glo. in d. l. quod attinet. allegat Cagnolus ad idẽ in d. l. quod attinet, Aquenſem in l. 1. ff. de origi. iuris. & Cardin. Alex. in c. ius gentium, diſtin. 1. col. 1. qui non id palàm dicunt, ſed tantùm iure gentium ſecundario captiuitates, & ſic ſeruitutes fuiſſe introductas, quod veriſsimum eſſe patet ex d. l. manumiſsiones. & ex §. ius autem ciuile, & §. ius gentium. Inſt. de iure natu. vt fuſius docemur ſuprà cap. præc. Sed non benè ſequitur, Seruitus introducta fuit iure gentium ſecundario, ergò ſeruorum ſtatus eo iure annichilatus fuit ex toto, aut quod æquo modo & menſura, æquis paribusq; numeris in omnibus orbis regionibus, vel in ijs, quæ moribus & legibus reguntur, annichilatus eſſet, huiuſcemodi enim particulæ & indiuiduorum nullus potuit eſſe tàm diligẽs inquiſitor aut indagator, vt particeps eſſet, aut idoneam notitiam haberet: Romani enim Iureconſulti quamuis habuiſſent notitiam, vt per omnes ferè, aut pleraſque regiones tunc notas, quæ legibus aut moribus regebantur, captiui fierent ſerui capientium. tamen an ex toto, an verò ex parte tantùm, & qua ex parte ſeruorum ſtatus annichilatus in quaque prouincia eſſet, veroſimiliter nouiſſe non potuerunt, ſed quia in ſua Republica ſe ſuorum ſtatum ex toto annichilatum fuiſſe, quò ad ea, quæ iuris ciuilis erant, ſciebant, ideò ſcripſerunt iure ciuili non etiam naturali eorum ſtatum fuiſſe annichilatum, vt annotauit & rectè Fortunius in d. l. manumiſsiones. alijs non ita fortè appoſitis & opportunis vſus rationibus.

14 † ſeruus ergò Reipublicæ cauſa in alijs regionibus forte abeſſe poterit publicæ rei agendæ cauſa, qui tamen iure ciuili Romanorum non poteſt. l. ſeruus Reipublicæ. ff. de regul. iuris.

[13] Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus, egregia quæſtio.

[14] Seruus an reipublicæ cauſa abeſſe poſsit.

† Sic & iure ciuili Romanorum ſeruus pœnæ teſtari minimè poterat. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniuſto, rup. & tamen hodie poteſt: vt ibi not. per Docto. & plenè per Cagno. in l. ſeruitutem. ff. de reg. iur. Sozi. in l. ſi cognatis. ff. de reb. dub. niſi cùm eſt damnatus ad mortem naturalem, vt ipſi aiunt, & diximus de ſucc. prog. lib. 1. titul. qui teſta. fa. poſſ. ſed & iure ciuili noſtro Hiſpanorum ſeruus pœnæ etiam ſi ad mortẽ naturalem damnatus ſit, teſtari non prohibetur, per l. Taurinam. ſic ergò leges ciuiles, captiuitates & ſeruitutes inde naſcentes iuris gentium eſſe intellexerunt quò ad originem, nõ autem quò ad effectus, ad quos pertinet hæc inueſtigatio de ſtatus annichilatione non ad originem. 15

Quadrageſimo quartò, † hinc apparet vt intelligendus ſit text. in l. in perſonam. ff. de reg. iur. qui ait, in perſonam ſeruilem nulla cadit obligatio, ſi nulla, ergò nec ciuilis nec etiam naturalis. cuius contrarium in naturali obligatione probat † text. in §. 1. Inſtit. de fideiuſ. & in l. quod attinet. ff. de reg. iuris. dum ait, quò ad ius naturale omnes homines æquè liberos eſſe. ad idem l. ſerui. ff. de actio. & oblig. l. naturaliter. ff. de cond. ind. l. ſi id q;. eod. tit. l. frater à fratre. verſ. naturalem. eod. titul. l. interdum, eod. titul. & Bart. & Iaſ. in d. l. ſi id quod. & idem Bar. & Iaſ. col. fin. in d. l. interdum. Philippus Decius & Hieron. Cagnolus in d. l. in perſonam. Idem Cagnolus in d. l. quod attinet. ſentiunt naturaliter non obligari ſeruum, quò ad ius gentium ſecundariũ, quo manu regia obligationes naturales (vt ipſi ſentiunt) exequi & effectum aſſequi cœperunt, obligari tamen naturaliter quò ad ius gentium primæuum, quod ius rectè appellatur naturale, quia ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit. c. ius naturale. 1. diſtin. §. ſingulorum. iuncto §. per traditionem. Inſtit. de rerum diuiſi. Cagno. in d. l. quod attinet. illaq; obligatio naturalis non iure gentium ſecundario, ſed tantùm iure gentiũ primæuo approbata, ex toto (vt ipſi ſentiunt) inutilis erit, cùm iſto iure gentium ſecundario ſeruorum ſtatus annichilatus fuerit, & obligatiões naturales iuriſgentium primæui nullũ omninò effectum haberent contra inuitũ, ſed tantùm ipſe obligatus poſſet placita explere ſi vellet. aliter minimè vllo iure aut vllo rege vel magiſtratu cõpellente, cùm eo tempore nec reges eſſent, nec magiſtratus, ſicq; id ius naturale primæuũ (quod attinet ad has obligationes naturales) nihil aliud erat, quàm quidam naturalis inſtinctus, & ratio non datiua, ſed natiua, ſuadens honeſta, diſſuadens cõtraria. id quod prçter ipſos ſentit etiã And. ab Exea, lib. pact. ad prin. Dec. in l. iura ſanguinis. ff. de reg. iur. † & id ius naturale Cicero naturam appellauit, qui in Cato. mai. ait: Natura Dux optima. & 3. Tuſcula. ait: Sunt enim ingenijs noſtris ſemina innata virtutum. & lib. primo de nat.

15 Seruus pœnæ an teſtari poſſit.

16 Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.

17 Intellectus l. in perſonã. ff. de reg. iur.

18 Ius gentium primæuũ appellatur natura vel naturale ius.

de nat. deorum. Omnes natura duce vehimur.&1. Offi. ait: Naturam ducem ſi ſequamur, nunquam aberrabimus. Habes ergo primum eſſe ius gentium primæuum, quod ſimul cum ipſo genere humano proditum fuit, & ſecundarium, quod poſtea eſſe cœpit, deinde quod ius gentium primæuum quod ad homines attinet, nihil aliud eſt, quàm ipſa natura hominum, aut inſtinctus quidam natiuus, ratioque naturalis ſuadens honeſta, diſſuadens contraria: Tertiò quod id quod ex iſto iure deſcendit, nullo cogente imperio, ſed ſpontanea voluntate ad effectum perducebatur in primordio mundi, ſicque id ius naturale primæuum & natiuum nullam inducebat vim aut compulſionem. Quartò quod ius gentium ſecundarium inducebat compulſionem per manum regiam. l.2. ad princ. ff. de origine iuris, quæ omnia veriſsima ſũt. Quintò habes quòd ſeruorum ſtatus fuit iure gentium ſecundario annichilatus, id quòd ſuprà improbauimus. Sextò quod obligationũ naturalium alia deſcendit ex iure gentium primæuo eaq; in inuitum nõ exequitur, alia verò deſcendit ex iure gentium ſecundario, quæ etiam in inuitos alicuius momenti eſſe ſolet,
19 † ſed certè longè aptius & commodius erit dicere, vnicam eſſe obligationem naturalem, quæ ex conſenſu noſtro oritur, d. §. per traditionem. l.1. ff. de pact. l.1. ff. de conſt. pec. d. l. naturaliter, cum ſimil. hæc autem & ſi iure gentium primæuo ad effectum non perduceretur, quia eo tempore & iure nondum erant Principes, magiſtratus, aut iudices, tamẽ ſucceſsiuis temporibus, quib. iudices Principesque eſſe cœperunt, licet nondum leges ſcriptæ eſſent, ad effectũ illo iure gentium ducebatur, etiã in inuitos. Hodie verò idem vbi ius ciuile peculiare non eſt, non ſic apud nos qui habemus ius ciuile quod à iure gentium hac in parte aliquantulum diſceſsit, dum & ſi nõnullos effectus obligationi naturali reliquit, actionem tamen ei ademit, vel non conceſsit. l. conuentionum. l. iuris gentium, in prin. & in §. igitur nuda. ff. de pac. & attigimus de ſuc. cre. lib.1. §.1. num.35.

Obligatio naturalis vnica eſt.

20 Quæ † autem ſit ratio quare lex ciuilis noluit aſsiſtere obligationi naturali, quæ reſultat ex pacto nudo? dic quòd iſtud eſt ea ratione, quia multi, vt ſe oſtendant liberales & gratos, indeliberatè & aliter non requiſiti multa promittunt, vt inquit Conradus inter conſilia Frederi. de Senis, in reſponſione conſi. 169. domino Conrado, vbi dicit quòd in ſolis verbis ſunt communiter homines largiſsimi promiſſores, ſuaſq; vires ſæpius excedentes. & inquit Richardus de Mediauilla in 4. ſenten. diſtinct. 38. art. 3. quæſt. 3. Quòd multi etiam ex deliberatione aliqua bona dicunt ſe facturos: qui hoc non dicerent, ſi per hoc crederent ſe eſſe obligatos ad id faciendum tanquam neceſſarium ad ſalutem: Facit tex. in c. cùm veniſſent, extra de inſti. per quem tex. ſolent cõmuniter dicere ſcribentes, q. ſi ego dico tibi, Vis mihi dare talem rem. & tu reſpondeas, Nõ ſolum iſtam rem, ſed quæcunque habeo: ex iſtis verbis generalibus non naſcitur obligatio, Refert & ſequitur Franc. de Curte inuior in l. ea quæ cõmendandi. ff. de contrah. empt. ideo ius ciuile non putauit ęquum eſſe quod quis aſtringatur huiuſmodi promiſsionibus. Nam, vt inquit Plato in Alcibiade 2. tutum non eſt quæ offeruntur temerè acceptare vel optare, & iſtam rationẽ conſiderauit Bar. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ante ſi. ver. præterea probemus. ff. de verb. obli. Salyc. in l. legem. in 5. col. C. eod. Paul. de Caſt. in rub. ff. de verb. oblig. in 4. quæſt. vbi etiam Soz. in col. 7. verſi. vlterius quæritur. & Bal. Nouel. etiam col. 7. verſ. ideo enim. And. ab Exea vbi ſuprà, cuius formalia verba ſunt quæ retulimus, & hanc rationem probant duo iura, de quibus nullus ipſorum meminit. † nempe l. diuus. ff. de mil. teſt. & §. planè. Inſt. eod. tit. Secundum quæ videtur quod ſi quis pacto nudo deliberatè promitteret, teneretur efficaciter, quia tunc ceſſaret præcedens ratio: argumen. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de leg. 2. ſed Lancelotus Galiaula per Exeam relatus reſpondet, Non ceſſare legem generalem quamuis eius ratio ceſſet, quando ea ratio non fuit expreſſa in lege, id quod verum non eſt, ſi ea ratio ſubintelligeretur etiam tacitè, vt tradunt Paulus Caſtrenſis & Iaſ. in l. quamuis. C. de fideic. poſt Glo. ibi. Exea autem hac in re ait, Doctores hactenus muſſitaſſe, ſeq; planiùs reſpondere, quod lex ciuilis hac in re circa dandam vel non dãdam actionem nihil diſpoſuit, ſed tantùm actionem dare omiſit, quod ſi rectè inſpexeris nihil eſt, nã id eſt de quo diſputatur, quare lex ciuilis actionem non conceſſerit pactioni nudæ, quandoquidem nihil tam fidei & rationi humanæ congruit, quàm eam ſeruare, vnde renuentes & perfidos ad eius obſeruationem debuiſſet compellere. 21

Obligationi naturali quare non aſsiſtat lex ciuilis.

Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa. contra Galiaulam.

Dic ergo nouiſsimè tria † fuiſſe tempora, Primum à primordio mundi, quando nec erant principes nec iudices aut magiſtratus, nec leges ſcriptæ, Alterum quo eſſe cœperunt principes, nondum tamen erant leges ſcriptę, Vltimum quo & leges ſcriptæ vel etiam mores & conſuetudines regionum particulares eſſe cœperunt. Primo tempore vigebat ſolum ius naturæ, quod gentium primæuum appellamus, quodque omni compulſione (vt iam attigimus) carebat, ſicque eo tempore pacta nuda non exequebantur vllo iure in inuitũ: quia non erat vllus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat eſſe ius, cùm deeſſent magiſtratus, qui illud ad effectum perducerent. l.2. ff. de ori. iu. Secundo tempore quo vigebat ius gentium, erantque principes qui illud ad effectum perducerent. d. l.2. ea pacta regis 22

Obligati naturali, lex aſsiſte deſinat, egregia declaratio.

regis imperio ad effectum perducebatur. cùm quod id ſemper fuit eratque æquum, tùm etiã quòd eo tempore æquius erat, quàm à primordio mundi: quia, vt patet ad ſenſum humanum, commercium eſſe non poteſt, vbi fides conuentionum non ſeruatur. Vnde eam iuratam violare, capitale crimen erat apud Aegyptios, teſte Ioan. Boëmo lib. 1. c. 5. de moribus var. gen. eò, quòd ea fidei violatio humanum commercium diſsiparet, ſicq; cùm quo tempore ius gentium vigere cœpit, populi & principes eſſe cœpiſſent, & frequentiſsima cõmercia eorum (quæ antea non ita frequentata erant, cùm homines diſperſi & ferè more ferarum vitam agerent) par erat, vt tunc ea fidei obſeruatio arctius commendaretur, ad effectumq; perduceretur, ſicque manu regia id fieret. Verùm quia ſæpè iactionis cauſa, vel loquendi libidine, aut leuitatis locive cauſa, promiſsiones & verba iactantur, vt iam oſtendimus, & præterea probatur in l. non ſolùm. ff. de act. & oblig. iuncta lege an inutilis. ff. de accepti. ideò ius ciuile, quod tertio tempore eſſe cœpit, illum rigorem temperauit, mediamq; viam elegit, hominum conuentiones interdum exequendo, interdum executionem prætermittendo. Perducit enim ad effectum eas conuentiones, quæ & frequentiores ſunt, & ſic ad vitam ſocialem & politicam magis neceſſariæ, quales ſunt emptionũ, venditionum, locationum, conductionum, ſocietatum, mandati, cõmodati, depoſiti, pignoris, & ſimilia, quæ enumerantur in l. iuris gentium, in prin. ff. de pact. in prin. Inſtit. de oblig. ex conſ. reliquas verò conuentiones non ita frequentes & neceſſarias ad effectum contra inuitos non exequitur iure actionis, quamuis etiam eas ex toto inermes non reliquerit, quandoquidem eis conceſsit ius excipiendi. §. præterea. Inſtit. de except. d. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Iuſsitque vt naturalis obligatio, quæ ex illis naſcitur, prodeſſet ad nouationem. l. 1. ff. de nouat. & ad delegationem. §. præterea. Inſtit. quib. mod. toll. ob. & ad fideiuſsionem. §. 1. Inſt. de fidei. cum ſimil. haberetq; alios effectus à iure ciuili ſibi accõmodatos, de quibus per Gloſſ. & Doct. in d. §. præterea. Inſt. de excep. Sed generales etiam conuentiones tàm legitimas (quas nominatas appellamus) quàm reliquas quibuſdam in in caſibus voluit effectu actionis carere, veluti ſi promitterent minores ætate, aut prodigi poſt bonorum interdictionem, aut mulieres ex cauſa fideiuſsionis, aut filijfamiliàs ex cauſa mutui, aut furioſi, aut ſerui, vt per totum ff. & C. ad Velleia. per totum titulum ff. & C. ad Maced. per omnes titulos ff. & C. de minori. per totum titulum ff. & C. de cura. furi. l. is cui bonis ff. de verb. oblig. d. l. quod attinet. d. l. in perſonam, cum ſimi. Cùm ergò interdum conuentionem ſeruare æquum ſit, interdum etiam non ſit, conſultiſsimè ius ciuile neque ſemper conuentionibus actionem denegauit, vt erat primæuo tempore, neque ſemper ad effectũ eas perduxit, vt erat ſequenti tempore, quo viguit ius gentium ſecundarium, ſed diſtinxit inter perſonas & cauſas, inter perſonas, vt ſoli prudentiores & grauiores arctarentur, in cauſas, vt nec illi arctarentur, niſi promitterent ex cauſis frequentioribus, & ſic magis neceſſarijs ad ſocialem & politicam hominum vitam, quo caſu quia res non tàm ad manus in promptuq; ſunt paratæ quàm verba, conſultiſsimum fuit ex ſola verbali conuentione quem obligari, quo facilius expeditiusq; negotia fieret, in reliquis verò cõuentionibus non ita frequentibus, & neceſſarijs ſola conuentione non obligari, quandiu res integra eſſet, vt in omnibus contractibus innominatis, ſed tunc demum cùm res integra eſſe deſijſſet, ne variatione permiſſa alter ex contrahentibus læderetur. l. naturalis. ff. de præſ. verb. l. 3. l. qui pecuniã. ff. de cond. ca. da. per totum C. eod. tit. Ergò ſi promiſi tibi centum, vtcunq; ſolenniter etiam per ſtipulationem, ſi nõ expreſsi qua ex cauſa ꝓmittebam, liberabor. l. 2. §. circa. ff. de doli except. quia promittendi cauſa eſſe potuit ex ijs, quas lex legitimas & nominatas eſſe voluit, quibusq; effectum & actionem accommodauit, potuitq; ex diuerſo eſſe ex ijs, quas vt ſic legitimas non adoptauit, ſicq in hac re dubia ſuccumbit actor. c. cùm partium iura, de reg. iur. lib. 6. l. 1. l. actor. C. de prob. l. qui accuſare. C. de edendo. §. commodum. Inſtit. de interdi. Sicq; interim qui verba tantùm accepit verbis, vt contentus ſit, par eſt.

Ergò (vt tandem è diuerticulo ad viam redeamus) cùm ſeruus promittit ciuiliter, non obligatur: quia eo iure ciuili eſt eius ſtatus annichilatus, d. l. quod attinet, comparaturque iumentis. l. 2. ff. de noxali. act. l. 2. ff. ad legem Aquil. Sed obligatur naturaliter. l. naturaliter. l. ſi id quod. l. interdum. ff. de cond. indeb. cum alijs ſuprà all. quia quò ad ius naturale reliquis hominibus par eſt, d. l. quod attinet. ſed talis obligatio naturalis paſsiua caret effectibus, quos legem ciuilem naturalibus obligationibus cõdonaſſe ſuprà diximus, ita procedit l. ſed ſi ſerui. ff. de fideiuſſo, quia eo iure ſeruus nihil eſt, non magis quàm iumentum. Sed quo ad reliquas regiones, in quibus ius ciuile noſtrum non ſeruaretur, quæſtio facti erit.

Adde ſuperioribus (vt clariora reddantur) quòd lex ciuilis non eſt, neque eſſe poteſt certa, vtrum promiſſor deliberato ſeſe obligandi animo promiſerit, an fortè ioci, ludibrij, iactationis, oſtentationiſve, aut nugandi cauſa? priore enim caſu iuſtum eſſet actionem polliceri, poſteriore autem non vtique, in re dubia tutius & humanius eſt promiſſorem abſoluere quàm condemnare. l. abſentem. in princ. ff. de pœnis. c. cum partium, de regu. iur. lib. 6. l.

fauorabiliores.ff.eod.tit.l. Arrianus. ff. de act. & obli. ideò hominum promiſsiones regulariter non exequitur. Fallit in cōuentionibus frequentioribus,& ſic ad commercium & hominum vitam ſocialem & popularem magis neceſſarijs,quales ſunt eę conuentiones,quas nominatas appellamus, (vt dixi) Ratio eſt, quia ſi non exequerentur, humana vita & popularis ſocietas non poſſet commodè agi aut ſubſiſtere. Sicque reliquæ conuentiones innominatæ vtpotè minus frequentes, ſicque minus neceſſariæ remanent ſub regula, quia per hoc humana ſocietas & commercia non tàm impediuntur. Ergò lex ciuilis omnem obligationem naturalem, quæ ex conſenſu cuiuslibet conuentionis ſiue nominatæ, ſiue innominatæ oriretur,libentiſsimè exequeretur, ſi certò ſciret deliberatè promiſſum fuiſſe, ſicque obligationem naturalem ortam fuiſſe. verùm quia vtrunq; incertum eſt. ideò actionem in re dubia non pollicetur regulariter. Ergò non commodè dicitur obligationem naturalē à lege ciuili non exequi, ſed obligationem naturalem à l. ciuili non præſumi per interuentum cōuentionibus, niſi ea conuentio ſit nominata, intellige non præſumi quò ad dandam actionem, præſumi tamen quò ad dandam exceptionem, & quò ad alios effectus ſuprà relatos, qui leuioris damni & momenti legi viſi fuerunt, & eſt reliquis longè elegantior & planior expoſitio.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium ſui facere quare homini nō licet, ratio improbata nouiſſ.*
2 *Deus dedit omne quod habemus.*
3 *Prodigere noſtra fas eſt.*
4 *Seruus domini ſalutem ſuæ præponere debet.*
5 *Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur.*
6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*
7 *Honoris ſui homo an ſit dominus.*
8 *Honor vitæ æquatur.*
9 *Honor reliquis rebus precioſior.*
10 *Honoris defendendi cauſa licet alterum occidere.*
11 *Honor amiſſus an reparari poſsit.*
12 *Hiſtoria Coriolani.*
13 *Hiſtoria Labieni.*
14 *Nobilis aggreſſus non tenetur fugere.*
15 *Honoris cauſa licet inire duellum.*
16 *Hiſtoria Ambroſij.*
17 *Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium vel demeritorium.*
18 *Honor virtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium.*
19 *Hiſtoria Lucretiæ Romanæ.*
20 *Hiſtoria Caroli Quinti Imperatoris.*
21 *Hiſtoriæ variæ.*
22 *Hiſtoria Marij.*
23 *Hiſtoria Cæſaris.*
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*
25 *Hidalguæ priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*
26 *Vitam pro amico periculo exponere licet, iure ſo. & po.*
27 *Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*
28 *Hiſtoria Scæuolæ.*
29 *Hiſtoria Piladis, & Oreſtis.*
30 *Hiſtoria vxorum Indarum.*
31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*
32 *Hiſtoria Pompeij.*
33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*
34 *Vox populi vox Dei aut naturæ eſt.*
35 *Duelli definitio improbata.*
36 *Duelli vera definitio.*
37 *Hiſtoria Regis Sanctij & ciuium Zamorenſium.*
38 *Fabula Amadigij.*
39 *Hiſtoria trium Romanorum & totidem Albanorum.*

CAPVT XI.

QVADRAGESIMOQVINTO colligitur iura diſponere nō potuiſſe, vt homo poſsit honorem ſuum, aut vitā prodigere. Nam vt principum ita & legum imperium ad noſtram vtilitatem eſt, nobis autem nihil pernicioſius quàm honorem aut vitam prodigere, ergò id non licere ex noſtra opinione princ. fit conſequens. Ergò † homo an vitæ ſuæ dominus ſit dubium eſt, & quid quò ad famam & honorem? & quod vitæ dominus non ſit, tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib.4.quæſt.2.artic.3. de iuſt. & iure: quia vita (inquit) à ſummo Deo nobis data eſt, iuxta illud: Ipſe enim fecit nos, non ipſi nos, vnde eius iniuſſu eam abijcere non licet, quæ ratio nulla eſt, tum quod res alienas, quas attingere nefas eſt, per totum C. de reb. ali. & in præcepto Decalogi, poſſumus tamen eas nobis datas à domino ſuo abijcere & prodigere. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, cum ſimi. infrà allegandis. tum etiam † quod reliquas etiam res, quas habemus, à ſummo Deo accepiſſe videamur, iuxta illud: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues, inſuper & pecora campi, vnde Poëta ait:

1 *Homicidium ſui facere quare homini nō licet ratio improbata nouiſſ.*

2 *Deus dedit omne quod habemus.*

Omnia cùm dono tibi ſint conceſſa Deorum,
Si quod habes non vis dic mihi quid capies.

Et † tamen conſtat iſthæc omnia bona terrena nos poſſe abijcere. d. §. conſuluit. l. 1. & magis verbo, prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. non vſq;. ff. ſi quis à paren. fuer. manu. l. qui autē. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. Adhuc tamen ipſius concluſio vera eſt, iuxta illud Sapien. 16. Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, ergò non alius. Ad idem Deuteronom. 22. Ego occidam, & viuere faciam, ergò non alius. Et Cicero

3 *Prodigere noſtra fas eſt.*

Cicero lib. primo Tuſcul. Vetat dominans ille in nobis Deus, iniuſſu hinc nos ſuos demigrare, quum verò cauſam iuſtam Deus ipſe dederit, ne illa medius fidius vir ſapiens lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit, nec tamen illa vincula carceris ruperit. leges enim vetant, ſed tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à Deo euocatus, atque emiſſus exierit. Idem Cicero in ſomnio Scipionis: Tibi & pijs omnibus eſt animus cuſtodia corporis retinendus, nec iniuſſu eius à quo ille eſt nobis datus, ex hominum vita migrandum eſt, ne munus aſsignatum à Deo defugiſſe videamur. Idem Cicero in Cato. mai. Non eſt iniuſſu Imperatoris, id eſt, Dei de præſidio & ſtatione vitæ decedendum. & rurſus in ſomnio Scipionis: Niſi Deus iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, ad Cœlum aditus patere non poteſt. Et Silius Italicus lib. 4. ſic cecinit:

Cædumq; feros auertite ritus.

Et Ouidius lib. 3. Artis:

Vacuas cædis habete manus.

Nec dubium eſt, quin ob charitatem & iuſtitiam homicidium prohibeatur, & contra eam charitatem immanius peccaſſe videatur, qui ſeipſum quàm qui alium interficeret, cùm charitas benè ordinata à ſeipſo incipere debeat. l. præſes. C. de ſeruit. & aqua. vnde Terentius ait: Natura hominum ita comparatũ eſt, vt omnes ſibi melius eſſe malint quàm alteri. vnde Cicero in Orat. in Vat. ait: Nemo eſt tam demens tamque parum de ſe cogitans, qui alienam vitam magis quàm ſuam diligat. Et rurſus 3. Offic. Sibi vt quiſque malit, quod ad vitæ vſum pertinet, quàm alteri conceſſum eſt non repugnante natura. Quinimò vt ipſe in Philip. 2. ait: Qui multorum ſe cuſtodem profitentur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt, cuſtodem eſſe oportere.

4 *[S]eruus domi[n]i ſalutẽ ſuæ [p]ræponere [d]ebet.*

† Vnde & ſi ſæuerior lex iuſſerit ſeruum vitam pro domino ita exponere, vt domino pereunte nolit vitam ſibi adſeruari. l. 1. §. hoc autem. §. ad Syllani. per rationem peculiarem, de qua ibi, & quia ſerui tam parui fiunt, vt iumentis æquentur. l. 2. ff. de noxal. act. l. 2. ff. ad legem Aquiliam. tamen nullus alius ad id

5 *[V]aſallus do[m]ini ſalutem [ſu]æ præponere non tene[tu]r.*

tenetur, † etiam ſi ſit Vaſallus, qui à domino feudum acceperit, vt tradit Fernand. Loazes conſi. pro March. de Velez, dubitatione 1. pag. 174. ſubijciens quòd is in ipſo prælio, ſi ſibi mortem imminere viderit, debet ſuam ſalutem domini ſui ſaluti anteponere, id quod etiam notat Gloſſ. communiter ibi approbata in cap. 1. in princ. quibus modis feudum amittatur. Glo. in c. ſi à morte, de alie. feu. paterni. Bal. & Aluaro. in d. c. 1. verſi. 5. quæritur quib. mo. feu. ami. Paris de Puteo, qui hanc affirmat eſſe communem ſententiam in tractat. de re mili. lib. 5. verſ. an vaſallus. Afflict. in c. 1. §. fin. hic finitur lex. Zaſius de feud. par. 7. colum. 4. Ioan. Iacob. de Leonardis inter conſilia feudalia Albert. Bruni, conſi. 117. in hac cauſa. colum. 11. Marti. Silimanus de feudis in rub. quib. mod. feud. amit. colu. 3. vt ita refert Loazes, vbi ſuprà, id quod vt nobis videtur, parcè admittendum eſt, ſicq; non aliter, quàm ſi vaſalli aut ciuis certum & indubitatum mortis periculum immineret, & faciunt quæ plenè in ſimili traduntur per Hieronym. Cagnol. in l. ſemper, qui non prohibet. ff. de reg. iuris.

Redeundo ad principalem concluſionem, quæ habet, neminem eſſe vitæ ſuæ dominum ea ex ratione iuſtificatur, quod etiam membrorum ſuorum nullus dominus eſſe intelligitur, vt in l. liber homo. ff. ad leg. Aqui. & faciunt omnes leges, quæ ſunt ſub titu. ff. de ijs, qui mortem ſibi conſciuer. Facit etiam, quia licet † tàm vita quàm res omnes in origine 6

Vita aut bona nõ eadem ratione nobis à Deo data.

exequentur, quia vtrunque à Deo proceſsiſſe videatur, tamen bona (vt oſtendimus) conceſſa à Deo fuerunt ad meram noſtram vtilitatem & vſum, vita verò non ſolùm ad noſtrã vtilitatem & vſum, ſed etiam ad Dei gloriam & honorem, idque fortè principaliter, teſte Cicerone, qui ita ait lib. 1. de nat. Deorum: Omnia aliorum cauſa ſunt generata, vt fruges, atque fructus, quos terra gignit animantium cauſa: animantes autem hominum, vt equum, vehẽdi cauſa, arandi bouem, venandi & cuſtodiendi canem, ipſe autem homo ortus eſt ad mundum contemplandũ & imitandum. 2. de Nat. Deo. & 3. de natura Deorum. Sunt ex terra homines, non vt incolæ atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atque cœleſtium, quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Itaq; cùm Deus Opt. Max. qui omnia hominibus conceſsit, non tamen ad eundem vſum omnia conceſſerit: ſed mentem & vitã ad ipſius Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipſorũ mortalium vtilitatem & vſum. Cumq; ad cuiuſq; vtilitatem cõceſſa ipſe poſsit abijcere, reliqua verò non vtiq; l. penul. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de Epiſc. & Cle cum alijs ſuprà alleg. par eſt, vt reliquorum bonorum homo dominus eſſe videatur, vtpotè ad ſui merum vſum conceſſorum, vitæ verò ſuę non ita vtpotè ad Dei cultum potiſsimum conceſſæ. Vt ſic non tàm inſpiciendum ſit, à quonam iſthæc omnia cõceſſa fuerint (id quod parum aptè doctiſsimus Dominicus de Soto, vbi ſupr. huius rei fundamentũ eſſe putabat) quàm ad quem vſum conceſſa fuiſſent.

Quo † ad alterum articulum, an homo ſit dominus famæ & honoris ſui? pro parte negatiua facit, quòd honor vitæ ęquatur. l. iuſta cauſa. ff. de manumiſsis vind. tenet Gerar. de 7

Honoris ſui homo an ſit dominus.

Petra ſancta ſing. 1. num. 10. † Vnde vt Iureconſultus refert in l. 2. §. penultim. ff. de origi. iur. Virginius filiæ ſuæ honorem ipſiuſmet 8

Honor vitæ æquatur.

9 filiæ anteponendum eſſe exiſtimauit. † ſicq; honorem reliquis omnibus rebus precioſior eſt.l.Iulianus.ff. ſi quis omni.cau.text.facit l. 3.§.ſi coniunctim. ff.de leg.præſt. Vnde † vt pro vitæ corporiſque tutela impunè aggreſſorem occidere faseſt.l vt vim,vbi per omnes. ff. de iuſt. & iure. ita & pro honoris defenſione, vt Gerar. de Petra ſancta ſing.82.quæ ſunt contra honeſtatem, num.7.ſicque cauſa honoris dicitur eſſe ardua. Bald.in l. ex ratione, colum.2. C. de appell. facit Gloſſ. ſing.in §. ſuſpectus autem.Inſtit.de ſuſp. tut. in verbo, ob culpam, per l. inimicitiæ.ff. de his quib. vt indig. Vnde Ouid.ſic ſcripſit:

Honor reliqs rebus precioſior.

10 *Honoris defēdēdi cauſa licet alterū occidere.*

Nulla reparabilis arte læſa pudicitia eſt
Deperit illa ſemel.

11 Et † diuus Hierony. in c.ſi Paulus.32. q.5. audacter (inquit) dicam, Deus cùm omnia poſsit, ſuſcitare virginem poſt ruinam nō poteſt, & infamiam facti tollere etiam ſummus Pontifex non poteſt. Andr.Tiraquell.de iure conſt.part.3.limit.7.dixi in §.15.de ſucc. prog. lib.2. num.17.& ita in ſpecie, vt honoris ſui ac famæ homo dominus non ſit, tenuit Cayetanus in 2.2. quæſt.73. & idem Cayetanus in ſua ſumma.

Honor amiſſus, an reparari poſsit.

12 Facit, † nam Martius Coriolanus ob operam benè nauatam, ante prędæ diuiſionem è ſingulis rebus, equis & captiuis denos ſibi eligere & optare à conſule iuſſus, inſuper & equo pulcherrimo donatus, equo quidem quaſi in ſignum fortitudinis & honoris accepto, reliqua quaſi mercedē ſuperent, reſpuit, teſte Plutar.lib.6.Apoph.

Hiſto. Coriolani.

13 Idem † Plutarchus eod. lib. ita refert, Titus Labienus equiti ſtrenuo de præda Gallica aurum donauit, id videns Scipio, dixit equiti, habebis donum viri diuitis, hac audita voce eques aurū ad pedes Labieni abiecit, idem quum audiret Scipionem dicentem, Imperator te donat armillis argenteis, alacer gaudio abijt, ſicq; aurum contempſit, honorem amplexus eſt. Vnde Ouidius ad finem operis ſui Metamor.ſic quaſi exultans cecinit:

Hiſtoria Labieni.

Iam opus peregi dura quod nō poterit abolere vetuſtas.

Et Virg. Eclog.5.

Semper honos nomenq; tuum laudeſq; manebunt.

Et Auſonius in Solonis ſent.

Non erunt honores vnquam fortuiti muneris.

Et Virg.1.Aeneid.repetijt eundem verſiculum ſic canens:

Semper honos, &c.

At ſi honor & fama, tàm in ęternum poſtq; vitam viuat, in reliquis rebus non ita eſt. Vnde Ouid.de triſtib.lib.5.

Diuitis ad manes nil feret vmbra ſuos.

Et Propert.lib.3.Eleg.ad amicam:

Haud vllas portabu opes Acherontis ad vndas.

Vnde Cicero pro Caio Rab.Exiguum (inquit) vitæ curriculum natura nobis circumſcripſit immenſum gloriæ. Idem Cicero pro Seſt. Vita breuis, inquit, eſt, gloriæ curſus ſempiternus. Idem Philip. 14. Breuis vitæ data eſt, at memoria (inquit) benè redditæ vitæ ſempiterna, quæ ſi non eſſet longior quàm vita, quis eſſet tàm amens, qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudem & gloriam contenderet.Idem ad Plan. Fami.lib.10. Is honos (inquit) videri ſolet, qui non propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita claris viris defertur, & datur, eſtque non inuitamentum ad tempus, ſed perpetuæ virtutis præmium.

His tamen prætermiſsis contrarium, vt honoris ſui dominus quiſque ſit, contendit doctiſsimus Dominicus de Soto, vbi ſuprà, aitq; idem voluiſſe diuum Thomam 2.2.q.37.art. 4. dum ait, quod in cuiuſque arbitrio eſt pati famæ ſuæ detrimentum, niſi id vergat in periculum aliorum, quod exemplificat ipſe Dominicus † fugiendo (inquit) præſenſit tacitus turpe eſſe homini nobili fugere, ſi à ruſtico fortè aggreſſus eſſet: ad fugiendum enim non teneretur, nec ſi talem ruſticum occideret, teneretur de occiſo. ita Gerardus de Petra ſancta ſingulari 82. quæ ſunt contra honeſtatem. num.5. Bald.in l. ſi filius. ff. de cond. inſtit. Idem Bald.in c.1. col.5. de pace tenenda. qui etiam ibi & Gerardus, vbi ſuprà ait, † pro defenſione honoris licere inire duellum: quia crudelis eſt, qui negligit famam ſuam.c.nolo. 12.quæſt.1. & 31. diſtin.Nicena. id quod hodiè vt fiat duellum vetitum fortè fiet, quia in hoc Cōcil. Tridentino, vbi hoc anno M. D. LXIII. menſe Auguſti iuſſu Hiſpaniarum Regis potentiſsimi domini mei, propoſitum eſt duella vetari, quamuis nondum definitum ſtat.

14 *Nobilis aggreſſus nō tenetur fugere.*

15 *Honoris cauſa licet inire duellum.*

Adducit † etiam idem Dominicus, quòd beatus Ambroſius, vt legitur in eius hiſtoria, puellam in cubiculum ſuum immiſit ac recepit, vt hæc infamia impedimento eſſet, quò minus in Antiſtitem eligeretur. adducit Auguſtinum & Anſelmum multa detegiſſe eorum honoribus noxia. 16

Hiſto. Ambroſij.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & à nemine vnquam, in cuius ſcripta inciderim, benè digeſto, præfari oportet honorum alium eſſe datiuum, alium natiuum, quò ad datiuum, qualis eſt qui ex magiſtratibus, principatibus aut ſimilibus contingit. Videndum eſt an perdi poſsit per actum meritorium, vel per actum demeritorium, vel per actum medium, qui nec meritorius ſit, nec demeritorius. † & poteſt per actum meritorium, puta: quia is magiſtratus morbo, vel ſenio cùm ſeſe impeditum videret, voluit à ſe magiſtratum, munus, honorem abdicare, vel in alium trāſferre.l.1.ff.de conſt.prin.l.2.§.deinde quia difficile.ff.de origine iuris.vel monachus factus fuit, vt in auth. ingreſsi. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Per actum demeritorium ſimiliter amittitur.c. infamibus.de reg.iur. lib.ſexto. Idem fieri & contingere poteſt per actum medium,

17 *Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium vel demeritoriū.*

dium, puta per dementiam inculpabilẽ huic ſuperuenientem, vel quia iſte voluit in alium
18 transferre æquè idoneum, vt dd. iuribus. & is honor nõ eſt propriè, de quo loquimur. † Sed honor natiuus, quem quis conſequitur per virtutem ſuam, egregiaq; facinora (quem natiuum libuit appellare, eò quòd ex ipſomet facto citra vllius hominis miniſterium honor & egregia fama talibus egregijs facinoribus accedit & comes eſt) non eſt migrabilis de ſubiecto in ſubiectum, aut ceſsibilis, nõ magis quàm morte extinguibilis, quem morte non extingui ſuprà oſtendimus: ergò ſi talem honorem virtute partum velles in amicum tibi gratum cedere, nihil ageres, niſi ineptiri.

[Ho]nor virtu[te] partus læ[di] potest per [act]um deme[rit]orium, non [pe]r meritori[um] vel me[di]um.

Sed an poſsit extingui, vel minui per actũ meritorium, vel demeritorium, vel medium? & per meritorium nõn poſſe conſtat, ſed potius augeri, per demeritorium verò poteſt ſine dubio, vel minui, vel extingui, d.c. ſi Paulus.
19 32.q 5. † Quem quidem honorem & famam egregiam, qua pollebat Lucretia Romana, ne per vim ſibi à Tarquinio Superbo allatam periclitari videretur, mortẽ ſibi conſciuit illa verborum memorabili teſtatione, quam his verbis eleganter modulatus fuit Ouidius:

[H]iſtoria Lu[cr]etiæ Roma[n]æ.

Cùm foderet ferro caſtum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Teſtetur cunctis me non violaſſe pudorem,
Ante virum ſanguis, ſpiritus ante Deos.

Et hoc modo accipi poſſunt & debent exempla beati Thomæ, & Auguſtini, & Ambroſij, & aliorum ſuprà per Dominicum relata, & per talem actum demeritorium nihil mirum ſi fama lædi poſsit & honor, ſitque homo dominus famæ ad eam prodigendã, nam & vitæ ſimiliter eſſet ad eam amittendam, vt ſi capitaliter delinqueret, vt per omnes leges
20 ff. C. & Inſtit. quæ ſunt ſub titulis de publicis iudicijs. Per † actum verò meritorium extingui, aut minui non poſſe conſtat, ſed potius augeri, vt proximè diximus, dum de translatione huius honoris agebamus, exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperatore inuictiſsimo Hiſpaniarum Rege ac domino meo, qui dum ſanctorum more ſolitariam vitam monaſterio incluſus agere vellet, habenas totius orbis regendi Philippo eius filio (ſimiliter domino meo, qui imagine patris quaſi humani generis delicium, & bonorum virorum refugium ac vnica ſpes eſt) commiſit, quo non minus egregio quàm raro facinore honores antea actos fœliciſsimè ac mirè ornauit. Per actum verò medium, nec augebitur, nec minuetur, ſed conſeruabitur, vt patet ad ſenſum, huiuſmodi autem honores & fama minui ſolent ſæpiſsimè ex accidentibus & infortunijs.

[H]iſto. Caroli [V].Imperato[ri]s.

Sic & Manilius lib. 4. Aſtro. cecinit:

Quid referam Cannas, admotaq; mœnibus arma,
Varronemq; pigrum magnum quod viuere poſſet, 21
Poſtq; tuos Traſimene lacus Fabiumq; morantem
Accepiſſe iugum victas Carthaginis arces.
Spectatum Annibalem noſtris cecidiſſe cathenis,
Exiliumq; rogi furtiua morte luiſſe.

Hiſtoriæ variæ.

De Marij fine, qui ſepties Conſul fuit, ſic Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ille Iugurthino clarus Cymbroq; triumpho, 22
Quo victrix toties conſule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaq; paluſtri,
Pertulit, & tanto multa pudenda viro.

Hiſt. Marij.

De Cæſaris miſerabili fine hæc Manilius lib. 4. Aſtro.

Ille etiam cœlo genitus, cœloq; receptus, 23
Cùm benè compoſitis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante ſenatu
Iudicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, poſſent vt vincere facta.

Hiſt. Cæſaris.

Eſt alius honor natiuus, puta nobilitas, non propria virtute parta, ſed à maioribus hæreditario, aut paterno iure habita, quæ ſimiliter à nobis, niſi per actus demeritorios ſeparari nequit, quamq; non poſſumus renunciare, aut alienare gratis, vel precio, ſicque meritò eius dominium nos habere liberum, quale in reliquis rebus habemus, negandum eſt, vt nos contra nouiſsimos contendimus de ſucc. crea. lib. 3. §. 3. num. 295. & §. 22. num. 78. & iſta ex virtute ſimiliter originem habuit maiorũ noſtrorum, quæ iure ſanguinis ad nos delata fuit, ſicque is honor & ſuperior ſimilimi ſunt & pari ferè iure moderandi. 24
† Quando verò huiuſmodi honoribus natiuis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille honor migrare & abſcedere poteſt immoto manente honore natiuo, quid enim ſi mos, aut ſcriptum eſt in regione quadam, vt poſt quæſitam per egregia facinora nobilitatem ſequantur, & accedant quidam honores, priuilegia, prærogatiuæ, immunitates, quale eſt,
† vt talis pro debito ciuili carceribus detineri non poſſet, aut vt non poſsit contra eum fieri executio in lectulo ſuo, nec in veſtibus quotidianis, nec in equo, armis & ſupellectilibus, vt eſt apud nos Hiſpanos (in nobili, qui vulgo hidalgus vocatur) & propterea in quibuſdam oppidis ſunt ſtatuta, vt reditus & bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci. Alibi etiam ſunt ſtatuta, ne tales nobiles poſsint habitare, quale apud nos Hiſpanos eſt, in oppido, quod Eſpinar vocatur, & in altero, quod dicitur Villacaſtin. Quid, inquam, ſi talis nobilis mauult illis in oppidis habitare, quàm ſplendore & prærogatiuis nobilitatis gaudere id, quod ſæpè accidit, vel mauult conducere bona communitatis, quàm talibus potiri priuilegijs, an poterit repudiare & renunciare, à ſeq; ſeparare talia priuilegia, taleſq; honores? & magis eſt vt poſsit id, quod probat, ſi rectè inſpiciatur, d.l. pen. C. de pact. l. ſi quis in cõſcribendo. C. de

Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.

25 *Hidalguiæ priuilegia à nobis poſſunt ſeparari.*

de Epiſ.& Cler. manebit tamen ſaluus & immotus honor ille natiuus & ſplendor, ſiue partus ſit propria iſtius renunciantis virtute, ſiue à maioribus ſuis etiam tractus fuerit, & ita vſibus ſæpè admiſſum fuit in oppidis duobus ſuprà commemoratis, quod tenendum eſt, quamuis aliquantulum hæc aduerſentur his, quæ diſſeruimus d. lib. 3. de ſucce.crea.in duobus locis, ad quæ me ſuprà retuli, quæ hîc iungenda ſunt.

26 *Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.*

Superioribus proxima eſt quæſtio illa, † an vt quis ſeipſum necare temere non poteſt, vt iam fusè edocti ſumus, ita quoque pro amico vitam exponere non liceat? id quod aliquantulum ſignificare viſus fuit diuus Auguſtinus lib. de mend. c. 6. ſed ipſemet c. 10. lib. de amici. contrarium dilucidè tenuit, quem ſequitur Dominicus de Soto lib. 5. quæſt. 1. arti. 6. de iuſti. & iur. affirmans hanc eſſe communem opinionem Philoſophorum, allegat verbum Chriſti Ioan. 15. dum ait: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis, quæ verba non videntur ei feciſſe ſatis, eò quòd ibi intelligitur pro ſalute ſpirituali amici, non pro corporali, ſed certè verus ſenſus eſt, vt Redemptor noſter ſenſerit, etiam pro vita corporali amici licere vitam corporalē exponere. Nam quamuis ipſe vitam ſuam pro vita noſtra ſpirituali, non pro corporali expoſuerit, & exponere propoſuerit, tamen eam ſimilitudinem, qua vſus fuit, tacitus imò palam approbauit, ſignificans quod vt amicus non ſolùm licitè & legitimè, ſed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem ſuam pro vita corporali amici, ita ipſe Dominus noſter vitam ſuam corporalem pro vita & ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & vtroque caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, & laudis, virtutis, charitatis, trophæique plenum. corporea denique vita eſt temporale bonum, nec enim eſt vltimus finis noſtræ fœlicitatis, ſed tantùm id eſt vita ſpiritualis, ergò pro alijs bonis temporalibus tuendis periculo exponi poteſt. licet ſint minoris precij, vt patet ad ſenſum. & tenent Gloſſ. & communiter Doct. in l. vt vim. ff. de iuſti. & iur. eſtque opinio communis, quòd in tali certamine impunè occidere potero inimicum, hoc eſt, eum, qui bona mea mihi rapere volebat, id quod plerunque fieri non poſſet ſine periculo vitæ defendentis, vt diximus de ſuc.prog.lib.1. in præfa. ergò vt vitam corpoream periculo exponere poſſum pro rerum mearum defenſione, ita & longè honeſtius pro vita amici defendenda, quæ etiā quò ad me charior videri debet, quā bona mea. Quæ omnia procedunt dummodo ſpes aliqua eſſet vitæ amici ſaluandæ, nam ſi omninò deſperatum fuiſſet, tunc non liceret, nec videretur virtutis opus, ſed temeritas, aut dementia, aut inanis gloriæ & iactantiæ vitium, quia charitas benè ordinata debet incipere à ſeipſo. l. præſes. C. de ſerui. & aqua. Vnde Terentius ait: Proximus ſum egomet mihi, adeò, vt etiam vaſallus feudatarius ad id non teneatur, vt ſuprà num. 5. ſcripſimus.

27 *Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachiū concremātis, quidquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*

† Vnde facinus Mutij Scæuolæ, qui pro patria ſaluanda vitam periculo ingenti expoſuit, ſummæ virtutis opus fuit, ſed poſtquam id auſum malè ceſſerat, brachium flammis admouere gloriæ & iactantiæ opus fuit, ſecundum diuum Auguſt. & Dominicum de Soto, qui eum refert de iuſti. & iur. lib. 5. q. 1. arti. 3. quod non abnegauerim. Sed quin ſimiliter fuerit egregię fortitudinis opus & tollerantiæ negari non poteſt. Quinimò ſi verū amans (cùm Scæuolæ animū non diuus Auguſtinus, nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc verè noſſet) non ineleganter defendi poſſet egregiæ quoque virtutis & conſilij prudentiſsimi opus fuiſſe, vt rex Porſena cùm tam inuictum & fortem animum in eo cō ſpexiſſet, ſimilem fortè virtutē & fortitudinem in reliquis quoque Romanis ciuibus ſuſpicatus incœpto deſiſteret, qui quidem Scæuola huius animi & conſilij vt fuiſſet, & poſsibile fuit, & ſucceſſus mox comprobauit, quandoquidem Porſena, qui vrbem exercitu cingebat, eo facinore admiratus incœpto deſtitit, ne ergò videamur egregijs facinoribus inuidere, debitaque laude ea & trophæo fraudare, hanc animi & conſilij illius interpretationem vt admittamus humanius & honeſtius eſt. † Et de Mutio Scęuola Claudianus de 4. Honorij Aug. Conſ. ſic cecinit: 28

Hiſtor. Scæuolæ.

Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles, Mutij te flamma docebit.

Et Manilius lib. 4. Aſtro.

Vulneribus victor repetijſſet Mutius vrbem.

Stat ergò amicum pro amico vitam exponere, nō ſolùm in vtroq; foro tam poli quàm ſeculi fas eſſe, ſed etiam opus egregiū & trophæo laudeque dignum intelligi, & tale iudicatur in Pylade & Oreſte, ſecundum ipſum Dominicum, de quibus Ouid. lib. 3. de Pont. ſic ait:

29 *Hiſt. Pylac & Oreſtis.*

† Ire iubet Pylades charum periturus Oreſten,
Hic negat, inq; vicem pugnat vterque mori.
Extitit hoc vnum, quod non conuenerit illis,
Cætera pars concors, & ſine lite fuit.

Et Ioannes Boemus lib. 2. c. 8. de varijs hominum moribus ſic refert de penè incredibili ac ardentiſsimo amore vxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 *Hiſto. vxo Indarum.*

† In Catheis Indis, ait, multæ vxores in vnius viri coëunt matrimonium, & is vbi vita diſceſſerit, apud grauiſsimos iudices ſuam quæque de meritis agunt cauſam, & quæ officioſior præ cæteris viro chariorque fuiſſe iudicantium ſententia comprobatur, illa in habitu ornatuque quo cultius ſe exornare poteſt, victrix & lætabunda rogum aſcendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus pudicitię laude con-

contemptis cum coniuge defuncto concrematur, cæteræ cum nota & dedecore viuunt.

31 *itam propa ia periculo xponere li- t & decet.* Pro † patria autem velle vitam exponere ipſe Dominicus & diuus Auguſtinus in locis ſuprà citatis exclamant, vnde Cicero inquit: Reſpublica nomen vniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrare debemus. 2. de leg. Cic. author eſt. Et rurſus:

Laudandus eſt is, qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat chariorem eſſe patriam nobis, quàm noſmetipſos. eſtque illa vox inhumana & ſcelerata eorum, qui negant ſe recuſare, quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur. 3. de finibus. Idem Cicero ſcriptum reliquit: Et qui pro Republica vitam reddiderunt, nuſquam mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem aſſecutos putaui. pro Plancio idem Cicero teſtatur. Et Horatius Oda 2. lib. 2. ait:

Dulce, & decorum eſt pro patria mori.

Huius rei ratio eſt, quia amor & charitas omnia ſuperat, teſte Ouidio, ſic canente:

Rurſus amor patriæ ratione valentior omni.

Huius rei ſtat egregium teſtimoniũ Pomp. Mag. teſte Plutarch. & Eraſmo lib. Apoph. †Quum ingens rei frumentariæ Romæ eſſet

32 *Hiſtoriæ Pompeij.* penuria, Pompeius titulo quidem annonæ procurator, re autem vera maris terræque dominus declaratus, in Africam, Sardiniam, ac Siciliam nauigauit, multaq; frumenti vi collecta properabat ire Romam: verùm cum ingente tẽpeſtate oborta naucleri detrectarent nauigationem, ipſe primus nauim ingreſſus, iuſsit ancoras tolli, clamans vt nauigemus, vrget neceſsitas, vt viuamus non vrget, ſignificans patriæ periclitantis habendam rationem, potius quàm priuatæ incolumitatis, ſi quidem Reipublicę ſubleuandæ curis immori pulchrum eſt, at patriam in extremo diſcrimine noſtra ceſſatione deſeri, turpiſsimũ eſt. hic monemur non animalia bruta tantùm omiſſa libertate venire in ſeruitutem, verùm etiam homines indomitos fame domari docemur, item publicæ ſaluti priuatam incolumitatem poſthabendam eſſe.

Denique idem Cicero Phil. 9. ait: His maiores noſtri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Patria enim (vt idem Cicero ad Quirites poſt reditum ait) nihil dulcius aut charius in vita eſſe debet, ſic ergò, &c.

33 *Vitam propa rentibus expo nere licet & decet.* Pro † parentibus autem idem beatus Auguſtinus & Dominicus Sotus, vbi ſuprà, aiũt, idem eſſe debere, & meritò, tum quia nullus amor eſt, qui vincat paternum. l. penult. C. de cur. fur. vnde quod licet pro amico, multò magis pro patre, tunc etiam quia parentes & patria hac in re exęquari videntur, vnde Cicero inueƈt. 1. in Catil. ſic ait: Patria eſt communis omnium parens. Ad idem l. veluti. ff. de iuſt. & iure.

Denique † vox populi vox Dei aut naturæ eſt, vt Dominicus ait, vbi ſuprà, articul. 6. nec dubium eſt, quin ſi verum amamus & agnoſcere velimus, vitam exponere pro patria, pro parentibus, pro amicis, pro cognatis, & ſimilibus ſecundum mores hominum, opus intelligatur eſſe laude & trophæo dignum, ſicque id de iure naturali eſſe intelligendum ſit, ne dum de iure poſitiuo, quandoquidem id ius naturale nihil aliud eſſe ſuprà oſtendimus, quàm naturalis quædam ratio & natiua inſita humano generi. Poſtremò vox populi vox naturæ eſt, ita inquit Dominicus Sotus, vbi ſuprà, quæſtion. 1. articul. 6. nec dubium eſt ſuperiora omnia à voce populi approbari, ergò, &c. 34 *Vox populi vox Dei aut naturæ eſt.*

Superioribus proxima eſt quæſtio illa, † an exponere ſe quis periculo pugnans in duello, permiſſum & inculpatum iure tam poli quàm fori eſſe videatur? Qua in re in primis videndum eſt, quid ſit duellum? & ſanè nihil aliud eſt, genericè ſumptum, quàm quædam pugna & dimicatio. ita Hieronymus Cagnolus num. 16. verſ. hanc igitur. in l. fauorabiliores. ff. de reg. iuris. nec tantùm (inquit) duobus duntaxat (vt quidã perperam exiſtimârunt) ſed multorum imò exercituũ, alioquin (inquit) nõ diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Theleboas, & ab Horatio: 35 *Duelli definitio improbata.*

Græcia barbariæ lento colliſa duello.

Sed certè ſecundum hoc idem eſſet duellũ quod bellum, ſicq; de bello agendum nobis eſſet longè præter ꝑpoſitum noſtrũ. Duellum † ergò ſtrictè ſumptum, de quo agere animus eſt, nihil aliud eſt quàm ſingulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium. 36 *Duelli vera definitio.* Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè indicti, æquis legibus diximus: quia nulla alia tam diſcreta differentia inter bellum & duellum eſt, quàm quod bellũ non deſiderat, vt æquis legibus dimicetur, poſſunt enim & ſolent plures contra pauciores, armati contra inermes, equites contra pedites, muris valliſque muniti & tecti contra huiuſmodi tegminibus carentes pugnarę, quinimò in bello pugna aut prælium nunquam fit æquis legibus vt conſiſtat. in duello autem fit æquis legibus regulariter, quamuis & aliter fieri poſsit ex lege conuentionis, nec propterea deſineret eſſe duellum, quis enim vetat, quin vnus poſsit duos diffidare (vt ita loquar) ſeu ad pugnã prouocare, nec propterea illud deſineret eſſe duellum. bellum.n. non tam propriè diceretur: & ita in Hiſpanorum regum Hiſtorijs legitur, poſtquam Rex Sanctius vel Sancho vrbẽ Zamoram obſidens à ciue quodam (nomine Vellidodolphos) Camorenſi proditoriè interfectus fuit, nobilem quendam equitem exercituum Regis proditores & perfidos omnes ciues Zamoranos publicè 37 *Hiſtor. Regis Sanctij & ciuium Zamorenſium.*

publicè proclamaſſe, eosque diffidaſſe ſeu ad duellum, ſingulareúe certramen prouocaſſe, definitumque fuiſſe, eum ex lege vel iure pugnaturum eſſe, non cum vno tantùm ciue Zamorano, ſed cum quinque, ſeparatim tamen non coniunctim, id quod effectum fuit, nam ſeparatim pugnauit cum tribus filijs illius viri illuſtris, qui Arias Goncalo appellabatur, eosque equeſtri certamine peremit. & cùm quartũ quoq; interfeciſſet, hoc eſt, lethaliter vulneraſſet, equus ipſius loris exciſis fugam arripiens metam valli pugnæ duelloque deſignati tranſgreſſus fuit vehens adhuc ſuum ſeſſorem, qui cùm ſe extra metam aduertiſſet equum gladio peremit ad metamque redijt, vt cum quinto pugnaret, id quod ciues Zamorani negârunt fieri poſſe, quaſi nobilis ille prouocator fortiſsimus victus eo ipſo videretur quod extra metas campi deſignatas ab equo vtcunque inuitus tranſuectus fuerat, & ſub iudice ea lis hodie eſt. regulariter tamen (vt dixi) æquis legibus fieri ſolet duellum. Et ſingulare certamẽ intelligendum eſt non ſolùm ſi fiat inter vnum & alterum, ſed etiam ſi inter binos, ternos, quaternos, denos, vicenos, centenos, millenos, & bella non rarò fiunt inter pauciores, vt ſic bellum & duellum differant inter ſe, eò quod prælia quæ in bello fiunt & committuntur, non ſolùm legibus non æquis ſed etiam non dictis aut definitis, reliqua verò duella plerunque fiunt legibus æquis, & nunquam deſinunt fieri legibus definitis, æ-

38 *Fabula Amadigij.*

quis vel iniquis, paribus vel imparibus. † Ergo illud memorabile prælium, quod inter cẽtenos, altera ex parte gigantes, ex altera verò equites lectiſsimos commiſſum fuiſſe libri Amadigij de Gaula fabulatur author, duel-

39 *Hiſt. trium Romanorum & totidem Albanorum.*

lum propriè diceretur. Idemque † in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem viros Albanos fuiſſe Tit. Liu. refert, quod Manilius lib. 4. Aſtro. ſic cecinit:

Treſq; ſub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno
Roma viro.

His iunge l. Caius. vbi etiam per Alci. ff. de verb. ſigni. vbi hoſtes, ait, perduelles veteres appellabant. ideò qui contra patriam vel principẽ aliquid molitur, perduellionis crimine tenetur, quaſi hoſtili opera vſus. Inſt. de hær. quæ ab inteſtat. §. interdum. reliqua ex c. ſequenti petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1. *Duellum licitum eſt pro Republica, non pro iactantia.*
2. *Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæſtio.*
3. *Pœna peccato æqua.*
4. *Monomachia vnde dicta.*

CAPVT XII.

QVADRAGESIMOSEXTO colligitur ex op. princ. noſtra definitio ad ſeq. q. Nam poſtquam intelleximus quid eſſet duellũ, an iure fieri poſsit, & committi, videndum eſt † & ſiquidem fiat ob publi- 1

Duellum licitum eſt pro Republica, nõ pro iactantia.

cam cauſam, vt in exemplis iam relatis, non dubium eſt quin liceat omni iure, quinimò eſt opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras, agrorum vaſtationes, vrbium incendia, direptiones & ſimilia, quod ſi fiat inanis gloriæ vanitate ac leuitate iactantiæque tumore, omnes conueniunt licitum non eſſe, ita in vtroque membro tenent Hieronymus Cagn. vbi ſuprà, & Alphonſus Guerrerius in Speculo principum. c. 46. qua de re per Doct. in c. monomachiã. 2. q. 5. & in l. vnica. C. de gladiatoribus. lib. 11. & in l. in arenam, per tex. ibi. C. de inoffi. teſt. Sanctus Tho. 2. 2. q. 95. & Cayetanus in ſua Summa, Philippus Decius conſi. 487. Curtius iunior conſi. 173. Pariſius & alij quos refert Cagnolus vbi ſuprà, quod ſi ad vindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium. Iniuriam autem accipere debemus omne id, quod non iure fit, in prin. Inſt. de iniuri. † & hac in 2

Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæſt.

re ſunt qui velint duellum eſſe licitum: quia, inquiunt, crudelis eſt qui negligit honorem ſuum, ita Gerandus de Petra ſancta ſingulari 82. quæ ſunt contra honeſtatem. num. 5. poſt Bal. in c. 1. col. 5. de pace tenen. in feu. per ca. nolo. 12. q. 1. & 31. diſtinctione. c. Nicena. c. ſi iuſta. de offi. ordin. & quia honor commodo pręferendus eſt. l. Iulianus. ff. ſi quis om. cau. teſta. honor enim & vita exæquantur. l. iuſta cauſa. ff. de manu. vind. Glo. in §. ſuſpectus. Inſt. de ſuſpe. tutoribus. Bald. in l. ex ratione. col. 2. C. de appell. l. inimicitiæ. ff. de his, quib. vt indignis. Idem in ſpecie tenet idem Gerardus ſing. 33. nobiles. num. 5.

Contrarium in ſpecie tenet Alphonſus Guerrerius vbi ſuprà, c. 46. & ait, ita communiter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores. num. 16. cum ſeq. ff. de reg. iur. affirmans hanc eſſe communem opinionem. Ioannes de Ligano in tract. de duello, col. 8. Ang. conſ. 374. ex themate. Bar. conſil. 62. lib. 1. Iaſ. conſ. 144. lib. 2. Idem Iaſ. conſi. 113. lib. 4. Decius conſi. 487. & conſi. 686. Curtius iunior conſi. 173. Cayetanus in ſumma, in verbo, duello.

Et hæc poſterior pars longè verior eſt iure tam fori quam poli. ideo enim latæ ſunt leges & creati magiſtratus, vt iuſtis & legitimis pœnis perſequantur malefactores. l. 1. ff. de iuſt. & iure. vnde Cicero 3. de legibus ait, Magiſtratus non obedientem & noxium ciuem mulcta, verberibus, vinculisq; coerceat. Idem Cicero in ora. pro Cecinna ait, Maior hæreditas venit vnicuique noſtrum à iure & à legi-

bus,

bus, quàm ab ijs à quibus illa relicta ſunt. Nam vt perueniat ad nos fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt vt retineamus, quod noſtrum factum eſt, id ſine iure ciuili fieri non poteſt, ſi quis ergo iniuriam ab aliquo accepit ſiue in rebus ſiue in perſona, is ignorare nō debet latas eſſe leges huic rei conſulentes, quales ſunt quæ continentur ſub titulis ff. C. & Inſt.

3 *œna peccato æqua.* de iniuri. † Et cuicunque delicto ea pœna imponenda eſt, quæ legibus æqua viſa eſt, & delicto commenſurata & iuſta, non autem quæ patienti iniuriam & ſic ſæuienti & ardenti viſa fuerit, is enim debitam metam longè tranſgredietur vt veroſimilimum eſt, quod permittendum non eſt, vt in alio propoſito aduertit Dominicus Sotus lib. 5. de iuſt. & iure. q. 5. art. 3. Ariſtot. lib. 5. Ethi. c. 6. ad hoc l. magiſtratib. ff. de iuris omn. iudi. l. 1. C. vt nemo in ſua cauſa iudicet vel ius ſibi dicat, eaq; eſt regula iuris non ſolùm ciuilis ſed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in re tranſgredi pernicioſiſsimum eſſet, ſecundum Ciceronem, qui in oratione pro Cecin. ſic ait, Ius ciuile huiuſmodi eſſe debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſsit, quod ſi non modò oppreſſum, ſed etiam deletum aut negligentius adſeruatum erit, nihil eſſe quòd quiſquam ſe habere certum aut à patre acceptu-rum, aut relicturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur ſolutio ad argumenta in contrarium adducta, Nam qui iudicis authoritate ſuam ſuorumue iniuriam perſecutus fuerit, is non dicetur honoris ſui negligens aut prodigus, nec ad rem pertinet quod interdum liceat alicui ſine iudice ſe vindicare. l. vnica, quando liceat vnicuique, nam illud procedit in continenti quo tempore iure naturæ data eſt cuique, & conceſſa corporis ſui, rerumque ſuarum tutela. l. vt vim, cum ibi plenè not. per glo. & Doctor. ff. de iuſti. & iure, diximus lib. primo, de ſucc. progr. in præfa. Ex interuallo verò minime id licet, ſed ad magiſtratus recurrendum eſt, vt ibi habetur. Ergo cum mihi violentus iniuriam facere properabas, vel actu facere cœpiſti, potui, faſque erat reſiſtere, defendere, tueri, vim vi repellere, quod ſi tunc neglexi, vel non potui, ex interuallo id non licet ad pugnam vel duellum prouocare, aut etiam alio modo vim inferre, ſed legum iudicumque authoritate ius meum perſequi. id quod etiam traditur per Doctores in l. clam poſsidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poſſ. & noſtra principalis concluſio probatur in ti. de purgatione vulgari, &

4 *Monomachia unde dicta.* in d. ca. monomachiam. † Monomachia enim eſt ſingulare certamen à monos, quod eſt vnum, & machia, quod eſt pugna, ſecundum Alphonſum Guerrerium vbi ſuprà, quæ regulariter improbatur d. l. in arenam. C. de inoffi. teſt. d. l. vnica. de gladia. lib. 11. c. porro. vbi per Gloſ. & Doct. de pugnan. in duello.

In ſumma pœnam proportionabilem eſſe debere delicto, non ſolùm iure ciuili (vt notum eſt) ſed & iure naturæ ſtabilitum videtur. Vnde Horatius Saty. 3. lib. 1.

———— Adſit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Et Ouidius Epiſt. 5.

Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum eſt,
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

Ergo cùm pro leui iniuria & interdum etiam verbali ad duellum fiat prouocatio, ſicque immineat periculum, & pœna longè maior quàm culpa par eſt, vtroque iure tam fori quā poli id vetitum intelligi, & ita hoc menſe Auguſti anno M.D.LXIII. propoſitum eſt in hoc ſacroſancto Concilio Tridentino, quamuis nondum definitum ſit. Facit etiam noſtra prin. concluſio, quæ edocet legum principumque imperium deſtinatum fuiſſe ad iuuandum non ad nocendū. nocerent autem ſi permitterent talia duella, per rationes iam relatas, ergo intelligendum eſt id eſſe extra mentem legum.

SVMMARIVM.

1 *Innocens an damnari poſſit, not. quæſt.*
2 *Ciuis reſpectu populi nō eſt vt pars reſpectu totius, contra nouiſſimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo.*
4 *Hiſtoria Demoſthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Hiſtoria Bruti.*
7 *Hiſtoria Deciorum.*
8 *Hiſtoria Coclis & Fabij Maximi.*
9 *Hiſtoria Camilli & Catonis.*
10 *Hiſtoria Fabricij & aliorum.*
11 *Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiam patria, nullus tenetur.*
12 *Hiſtoria Mutij Scæuolæ.*
13 *Ciues tempore periculi an vnum ciuem deſerere poſſint.*
14 *Socium deſerere periclitantem turpe eſt.*
15 *Ciuem deſerere culpatum licet.*
16 *Hiſtoria Cæſaris & Pompeij.*

CAPVT XIII.

QVADRAGESIMOSEPTIMO colligitur, innocentem occidere nullo caſu licere. Nam principes & leges imperium acceperunt vt prodeſſent (vt noſtra princi. concluſio docet) non vt nocerent. noceret autem ſi innocentem necare permitterent, ergo, &c.

Itaque quæritur, † an interficere quo caſu liceat innocentem, quod videtur exemplo Abrahami qui eo nomine potiſsimùm commendatur, quòd filium ſuum Abraæ deſtinauerat. 1 *Innocens an damnari poſſit, not. quæſt.*

uerat. & quia communis opinio eſſe videtur, vt iudex morti tradere debeat innocentem, quem noxium falſi teſtes declarârunt, vt mox videbimus. In contrarium ſtat præceptum Domini Non occides, quod repetitum eſt peculiarius Exodi 23. Inſontem & iuſtum non occides. & Exodi 22. id quod nominatim cautum eſt per l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. & Cicero hoc natura præſcribit, vt homo homini qui cunque ſit ob eam ipſam cauſam tantùm quod is homo ſit conſultum velit. ita ipſe 3. Offi. & rurſus 1. lib. Offi. ait, Homines hominum cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent, ſecundum quæ & ſi homo innoxius qui tamē culpabatur indicijs vrgentibus aut teſtibus, quæſtionis ſit, an necari poſsit (de quo continuò videbimus) tamen qui inculpatus & eſſet & omnio exiſtimaretur, non poſſet vllo modo interfici, vt definit diuus Thomas 2.2. q. 64. ar. 6. & Dominicus Sotus lib. 5. de iuſt. & iure. q. 1. arti. 7. Ratio dubitandi etiam deſcendit ab illo, expedit vnū mori pro populo, ſed reſpondetur verum eſſe, quando ille noxius eſſet, non aliter.

2 *Ciuis reſpectu populi nō eſt vt pars reſpectu totius, contra nouiſſimos.*

In cōtrarium autem ſecundum ipſum Sotum id agebat, † quod Reſpublica ius habet exponendi ciues patenti morti pro ſalute totius Reipublicæ, ſicut totum partes ſuas, id quod licet ipſe admittat verum non eſt, non enim ſinguli ciues reſpectu aliorum habent ſe ſe vt pes aut manus reſpectu totius corporis, nam licet hæc ſimilitudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonſtrationem non raro adducatur, habet tamen vim ſimilitudinis duntaxat nō identitatis, Nam quod eſt ſimile nō eſt idem, l. quod Nerua. cum ibi not. ff. depoſiti. & inter ciues ſolummodò eſt quædam bonæ fidei ſocietas (vt ſuprà oſtendimus) ad hunc finem contracta, quo magis quiſque in tuto, & cum omni commoditate vitam agere poſsit, & vnuſquiſque in eam ſocietatem iuiſſe ob ſuam potiſsimùm vtilitatem, & videtur ex legis interpretatione, & congruit naturali rationi & iuri, † cùm charitas bene ordinata debeat incipere à ſe ipſo. l. præſes. C. de ſerui. vnde Terentius id natura (hoc eſt iure naturæ) comparatum eſſe ait, Vt omnes ſibi melius eſſe malint quàm alteri, & alibi idem Terentius ait, Proximus ſum egomet mihi. & plenius ſuprà diſſeruimus.

3 *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo.*

Ergo cùm iſtius contractus ſummam fidē bonam violare nefas ſit, aut aliqua ex parte lædere, ſupereſt vt omnibus vnà ciuibus & ſocijs vnum & commune periculum eſſe debeat, quandiu quiſque eorum reliquis conciuibus innoxius minimè nocuit, & vt ſi ſocij in latrones ne incidiſſent bona vnius ex eis traderent, id ex mala fide facere viderentur, niſi parati eſſēt ſocio proportionabiliter ſatisfacere, ita & hoc caſu idem foret, ſi pro ſalute totius populi vnum ciuem tradere vellent morti, tūc enim ei vitam reſtituere nulla ex parte poſſent, vnde quum Athenienſium vrbs obſidione premeretur, † & hoſtis ſolius Demoſthenis capite cōtentus vellet vrbem (vt pollicebatur) liberare, ipſe Demoſthenes ne traderetur, fabellā de Lupis & ouibus retulit, † quę ineptè fœderis pacisque ineundæ deſiderio & gratia, canes obſidum nomine tradiderunt, ſicque inermes tuitoribusque deſtitutæ lupis prædæ fuerunt, vt Dominicus vbi ſuprà refert. Itaque aut omnes deberent prælium inire, aut omnes ſeſe dedere, nam ridendum eſſet putare quod quiſquam vellet precio capitis reliquorum incolumitatem comparare. & quamuis id ita quaſi feciſſe videantur Cocles & Mutius Scæuola & alij, teſte Claud. de 4. Honorij Conſ.

4 *Hiſto. Demoſthenis.*
5 *Fabella luporum & ouiū.*

Libertas quæſita placet, mirabere Brutum. 6 *Hiſto. Bruti.*
Perfidiam damnas, Metij ſatiabere pœnis.
Triſte rigor nimius, Torquati deſpue mores, 7 *Hiſt. Deciorum.*
Mors impenſa bonum, Decios venerare ruentes.
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles, Mutij te flamma docebit. 8
Quid mora perficiat, Fabius, quid rebus in arctis *Hiſto. Coclis & Fabij maximi.*
Dux gerat, oſtendat Gallorum ſtrage Camillus.
Diſcitur hinc, nullos meritis obſiſtere caſus.
Prorogat æternam feritas tibi Punica famam 9
Regule: ſucceſſus ſuperant aduerſa Catonis. *Hiſt. Comilli & Catonis.*
Diſcitur in quantum paupertas ſobria poſsit.
Pauper erat Curius, reges cùm vinceret armis. 10
Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm ſperneret aurum. *Hiſt. Fabricij & aliorum.*
Sordida Serranus flexit dictator aratra.

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præterea periculo tantùm mortis ſeſe exponebant, non autem morti certæ & indubitatæ.

11 *Mortem certam appetere pro ſaluanda tota etiam patria nullus tenetur.*

Nec etiam placere debet quod ipſe Dominicus ſubdit, † cuius (inquit) morte ſalus totius ciuitatis agitur, is tenetur ſe hoſti dedere. nam id eſſe contra ſuperiora patet, & vt ad id ex natura ſocietatis politicæ non teneatur expeditum eſt, an verò ſi ſponte faceret laudandus eſſet, non ſatis certum eſt, itaque diſcrimen & periculum pro patria ſimul cum reliquis ciuibus, idque etiam certatim appetere tenemur, non autem ſoli certam mortem oppetere. vnde Cice. Qui periculum non timet, propoſita inuidia, morte, pœna, qui nihilo ſegnius Rempublicam defendit, is vir verè, & ciuis putandus eſt. ita pro Milone. & Silius Ita. lib. 9.

Stabat cum primis media certamina pugnæ 12 *Hiſto. Mut Scæuolæ.*
Aſpera ſemper amans, & par cuicunque periclo
Scæuola, nec tanta vitam iam ſtrage volebat,
Sed dignum proauo lethum, & ſub nomine mortē.
Is poſtquam frangi res, atque augeſcere vidit
Exitium, breuis hoc vitæ quodcunque relictum
Extendamus ait:

Pro patria ergo liberanda Scæuola ingenti periculo ſe ſponte tamen ſua exponebat, non tamen certam & ineuitabilem mortem oppetebat, & tamen à ſcriptorib eius facinus tā decantatū fuit, quā vllū aliud, vt ſuprà diximus.

Ergo

Ergo in Demoſthenis exemplo duæ ſint concluſiones, Prima quòd nō iuſtè trucidandus hoſti à ciuib. traderetur, Altera quod lōge minus ipſimet ciues eum capite truncare, vt hoſti morem gererent, deberent.

13 *ciues tempore periculi an vnum ciuem deſerere poſſint.*

Sed † an forte eum poſſent deſerere vt ſic eum à conciuibus deſertum hoſtis capere & interficere poſſet, quod admittit Dominicus vbi ſuprà: quia Reſpublica (inquit) cum ſuo periculo non tenetur priuatum ciuem defendere. Priores duas cōcluſiones quas ipſe finxit probo, hanc tertiam ſuſpectam & indecoram puto, & à perfidia parum remotam. vna enim ſalus eſſe debet, vnum & cōmune periculum inter conciues, & hac de cauſa potiſsimum huiuſmodi ſocietatem politicam vitamque ſocialem ciues delegiſſe videntur, vnde Cicero in Var. Ciuis is eſt, qui patriam ſuam diligit, ac bonos omnes ſaluos incolumesque deſiderat. Idem Cice. in Lelio ſic inquit, Nos nati videmur vt inter nos eſſet ſocietas quædam, quod & probat d. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ergo eum deſerere (cùm natura nobis cōparatum ſit vt periclitantibus adiuuaremus) viliſsimum eſſe duco, & in ſpecie propoſita non ſolum viliſsimum ſed etiam perfidum: quia contra fidem conuentionis tacitæ, quæ eiuſdem virtutis ac potentiæ eſt, vt ſi foret expreſſa l. cum quid. ff. ſi cert. pet.

Quid enim ſi in itinere vbi eſſet latronum periculum plures viatores ſimul coacti quo tutiores eſſent, & idonei iter ingreſsi ſunt,

14 *ſocium deſerere periclitantem turpe eſt.*

† deinde coacta manus latronum eos adorta eſſet clamareq; cœpiſſet, date nobis vnum ex vobis (quem forte diuitem eſſe ſciebant) ipſi autem reſponderent, per nos liberum erit, & tutum vobis eum capere: ex noſtris enim nullus manus ad arma mouebit, dummodo nos reliquos liberos abire ſinatis, nonne hi & viliſsimè & perfidè egiſſe viderentur? & contra fidem tacitæ conuentionis & ſocietatis, ideo enim ſeſe coegerunt vt eſſet vnum & commune periculū, eadem ergo & longè maior ratio eſt in ſpecie noſtra, cùm ſit inter conciues maior ſocietas, vt per Ciceronem in Var. Ciuis eſt qui patriam ſuam diligit, ac bonos omnes ſaluos incolumesque deſiderat. & rurſus 1. lib. Off. ait, Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure viuere. ſic ergo conſequens eſt vt huic arctiſsimæ ſocietati debitum iri intelligamus, quod reliquis recentioribus ſocietatibus non abnegamus.

15 *Ciuem deſerere culpatū licet.*

Quod limitarem ac moderarem, niſi forte tota ciuitas culpa vnius ciuis eſſet oppreſſa, vnde cum Troia Græcorum obſidione premeretur culpa ſolius Paridis, qui Helenam rapuit, Menelai regis coniugem, fas eſſet Troianis Paridem tradere. Pœnæ enim ſuos tantùm non etiam alios tenere debent authores, vnde opportunè Horatius canebat lib. 1. Epiſto.

Quem ſua culpa premit, deceptus omitte tueri.

Vnde Claudianus in Eutro. lib. 2.

Cautior ante tamen violentum nauita Corum
Proſpicit, & tumidæ ſubducit vela procellæ.
Quid iuuat errores merſa iam puppe fateri?

Sic ergo populus tutum & conſultum erit noxium ciuem ſi petatur tradere, antequam illius culpa omnes pereant aut lædantur. Et Horatius Satyra 1.

Adſit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Ouidius lib. 2. Elegiarum:

Aequo animo pœnam qui meruêre ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur, par æquumque eſt vt eijciatur pellaturque à finibus regni & patriæ, ne reliquis ciuibus exitio ſit, quandoquidem in illa tacita conuentione quæ inter conciues habita videtur, inque illa ſocietate non veniebat tuitio aut defenſio malorum, ſed tantùm bonorum ciuium. Quando autem ſine periculo Reipublicæ ac aliorum ciuium fieri poſſet, tunc eum etiam ciuē qui extra territorium peccaſſet, adſeruare, non deſineret eſſe humanum vt ſuprà attigimus.

Denique hanc noſtram ſententiam veram eſſe ex omnibus fundamentis, iuribus & rationibus noſtræ ſententiæ principalis apparet, quibus ad meram cuiusque ciuis vtilitatem (vt ſuprà c. 1. & proximè obiter attigimus) omnem iuriſdictionem & principatum poteſtatemque ac ditionem conceſſam oſtendimus, ſicque non poſſe aut debere conuerti in perniciem alicuius ex ciuibus. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. quod fauore. ff. de legib. l. nō ideo minus. C. de procura. l. pe. C. de pact. Hancque rem etiam tanquam ſingulos omnes ciues diximus attingere, & conſequenter vniuſcuiusque vtilitatem ex integro attendendam. regula, quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. de reg. iur. lib. 6. Ex quibus & potiſsimùm ex ſuprà proximè dictis quatenus ciues ciuem necare aut necandum hoſti ob populi vtilitatem tradere poſſe, non ſolum negauimus, ſed etiam tenuimus, vnum ciuē deſerere non poſſe: vt ſic deſertus in hoſtis poteſtatem veniſſet. Id quod etiam probatur ex Dei Euangelio Iohan. 10. dum ait, Bonum paſtorem non ſolùm animam ponere pro ouibus, ſed quod ſi vna amiſſa eſt, eam reliquis deſertis perquiret, donec inuentam reliquis ad ſeruandam adiungat, quamuis reliquæ omnes aliquantulum aut forte multum periclitarentur, interim, vtpote à paſtore & cuſtode ſuo deſertæ. Ex his (inquam) apparet 16

† non ſolùm viliſsimum, ſed etiam perfidum fuiſſe facinus militum Pompeianorum Italicorum in prælio, quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cæſarem, quo Pompeius victus, & Romanorum Reſpublica ſubiugata fuit, cœpto enim prælio, cùm equitatus Pompeianus terga vertere cœpiſſet, Cæſarque (vt peritiſsimus erat Imperator, totam *Hiſt. Cæſar. & Pompeij.*

tam

tam vim Pompeiani exercitus in peditatu Italico conſiſtere animaduertiſſet, iuſsit proclamari ſaluum fore vniuerſum Italorum peditatum ſi pugnare deſtitiſſent abſtinuiſſentque, quo auditu omnes reſtituerunt, à pugnaque abſtinuerunt, nullo dato acceptoúe vulnere, quo ſubſecuto reliquæ omnes partes exercitus Pompeiani facilè fuſæ fuerunt, teſte Appiano Alex. qui ſummis laudibus eam Cæſaris aſtutiam, & ſubitum conſilium in re tam turbulenta ſtrepitu horroreque plena effert, & meritò, erant autem, vt idem refert, Italorum militum viginti millia, quorum ea opera turpis fuit, ſecundum noſtram ſententiam, at non vtique inſpecta Dominici ſententia à qua receſsimus.

Denique vt Plutarchus in lib. Apoph. dum de Socrate diſſereret, ait, Ille vir prudentiſsimus iactabat ſe eſſe mundanum ciuem, hoc eſt, non minus vnius regionis ciuis quàm alterius, quod & ſentit Ouidius, dum cecinit ſic:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et Statius dum ſic ſcripſit:

Omne homini natale ſolum.

Et nos de ſuc. crea. lib. 3. ad finē ſcripſimus, cuicunque ciuium licere domicilium mutare migrareque de vrbe in vrbem, vel de regione in regionem, idque quotidiè fit, & tamen pedi aut brachio non licet impunè corpus deſerere. videtis ergo ineptam eſſe comparationem aut ſimilitudinem de membris ad corpus ad populum reſpectu ſingulorũ ciuium, ergo cuiq; ciuiũ licebit ſaluti ſuæ conſulere, licet totus populus pareat, dummodò ipſe nihil turpe faciat, ſed vt fecit Aeneas cùm iam ſalus Troiæ deſperata eſſet, & ita fit quotidiè, & talis eſt opinio & vox populi, quam vocem naturæ & Dei eſſe probauimus ſuprà c. 11.

SVMMARIVM.

1 *Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſtio.*

2 *Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolùm præſumptiuè.*

3 *Teſtes requiruntur interdum II. interdum III. interdum V. interdum VII. interdum XV. interdum XXVII. interdum LXIIII. interdũ LXXII.*

4 *Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt.*

5 *Iudici dicendi ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur.*

6 *Hiſtoria Fabij Maximi.*

7 *Populi rumor non curandus.*

8 *Hiſtoria Diogenis.*

9 *Hiſtoria Antiſthenis.*

10 *Hiſtoria Phocionis.*

11 *Hiſtoria Ipſius.*

12 *Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus, cōtra probationes proceſſales in foro animæ, eſtq; ardua q. Idem in foro cōtentioſo, & eſt ardua q. Idem in cauſa ciuili, eſtq; & tertia ardua quæſ.*

CAPVT XIIII.

QVADRAGESIMOOCTAVO colligitur ex principali ſententia noſtra quid reſpōdendũ ſit in q. ſequenti. † Mæuius homicidij, vel alterius criminis capitalis reus poſtulatus fuerat, crimenque duobus vel tribus teſtibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuiſſe & eſſe iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admiſſum fuiſſe dicebatur, iudex ipſe & Mæuius pernoctauerant inſomnes (chartas ad pictas, vel ad aleam ludendo, quod non raro accidit) vel cum fœmina pernoctauerat, quæ illius homicidij rea dicebatur. Quid iudici faciendum eſt? nam ſiue ſententiam ferat iuxta allegata & probata innocens ille peribit, ipſeque iudex apud Deum Optimum Maximum iniquitatis reus erit, ſiue illum ſententia abſolutũ reliquerit, tenebitur punieturq; in ſyndicatu, quaſi ob gratiā fecerit, vel pecunia turpiter corruptus. Nec. n. ei notitiam illius rei particularem profitenti fides adhibebitur. Has anguſtias vt iudex ille euadere poſsit, ptodita ſunt varia temedia, primum vt eam ad cauſam definiendam alium (ſi ei liceat) ſubſtituat, quod remedium lugubre eſt, quia innocens ille ſub iudice ſubſtituto eius innocentiæ inſcio veriſimiliter peribit. Iidem conſulentes aiunt quòd ſi ei iudici alium fortè ſubſtituete non liceat, potius debet officium munusque ſuum deſerere quàm innocentem damnare, id quod nimis durum viſum eſt Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid enim ſi iudex ille non habebat aliunde victũ quæteret, bis ſtultè faceret, quia nec illum ſaluaret & ſeipſum illuderet. Alterum remedium eſt, vt cauſam referat ad ſuperiorem neceſsitatemque conſilij ſui, vt ipſe ſit teſtis innocētiæ illius, quod remedium, quando multi eſſent teſtes qui eum damnarent, non videretur ſufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot teſtium, & præterea incertum eſt, an ſuperior huic rei cōſenſum ſit daturus, hoc tamen conſilium dedit diuus Thomas 2. 2. q. 64. articulo ſexto ad tertium. Et quid ſi ipſemet iudex tam ſit ſupremus, vt non ſit ſuperior ad quem cauſam poſsit remittere? Denique ad huius rei inueſtigationē præfari oportet, † nullum genus eſſe probationis quod iudicem ex toto certum reddat, ea de re quæ in controuerſiam vertitur, nam vt lex noluit integrā fidē adhibere vni teſti, quia poteſt mētiri, ita quoq; duo & tres & etiā mille teſtes mentiri poſſunt, ſed tamen duobus vel tribus fidem adhiberi iubet, eo quòd veroſimile ſit (vt legi viſum eſt) duos vel tres verum dicturos, ſicque huic coniecturæ & veroſimilitudini fidem adhibemus quam fallere poſſe non ignoramus, ſed humana cognitio & peritia vlterius ſeſe nō extēdit, ita tradũt cōmuniter Doct. in c. afferte, per tex. ibi de præſump.

1 *Cōſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus, ardua quæſt.*

2 *Probatio nulla conclu[dit] indubitant[er] ſed ſolum p[ræ]ſumptiuè.*

Bar.

Bar.& alij in l.admonendi. col.2.ff. de iur. iu. ideò in l.3.§.1.ff.de teſtibus. Imperator per Iuriſconſultum ibi relatus ait: Tu magis ſcire poteris quanta fides ſit teſtibus adhibenda, non obſcurè ſignificans, probationes eſſe arbitrarias, vel ſaltem in eis iudicis arbitrio plurimum eſſe relinquendum,& omnes pertinere ad eruendam veritatis fidem non dubium eſt.l.fin.C.de fideicommiſſ. vnde rei ſatis demonſtratæ fruſtrà aliam demonſtrationem, aut probationem adijci ait.l.1.§.fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit, vt licet regulariter duo vel tres teſtes ſufficiant. l. vbi numerus. ff. de teſt. c.relatum.1.c.cùm eſſes,de teſta. dicente Domino: In ore duorum vel trium ſtare omne

3 ſtes requiruntur interm duo, indum tres, terdū quince, interdū ptem, interm quindecn, interdū .interdum .interdum

verbum, † tamen multis in caſibus ſpecies longè plures deſiderantur, in codicillis enim quinque deſiderantur.l.fin. C.de codicill.l.fi. C.de dona.cau.mor. Idem in donatione cauſa mortis, vt ibi. In teſtamentis deſiderantur ſeptem.l. ſi bonus.l. hac conſultiſsima. C. de teſta.in prin.Inſtit.eod.tit. Cùm agitur de excellentia aut præeminentia inter egregias perſonas, deſiderantur quindecim, vt tradit Nicolaus Boërius in tracta. de auth. mag.conſil. 1.add. mag. num. ſubdiaconus, acolitus, lector, exorciſta, hoſtiarius, non damnabuntur paucioribus, quàm ſeptem teſtibus.c.præſul.2.quæſt.5. Diaconus Card. vrbis Romæ nō damnabitur paucioribus quàm viginti ſeptem teſtibus. Præsbyter autem Cardi. non paucioribus quàm ſexaginta quatuor teſtibus damnabitur. Et Epiſcopus non paucioribus quàm ſeptuaginta duobus teſtibus remouebitur, ita ait d.c.præſul. Ratio omnium iſtorum ea eſt, quòd probatio teſtium non certitudinem, ſed tantùm veriſimilitudinem inducit(vt oſtendimus) & cùm dignitas perſonarum ſupradictarum inducat per contrariū magnam veriſimilitudinem inculpatæ vitæ, ſicque aduerſis frontibus inter ſe pugnent hæ præſumptiones, vt veriſimilitudo & præſumptio, quæ ex teſtium depoſitionibus & teſtimonijs oritur, vincere poſsit, magnum numerum eorum quaſi militum ad vincendā hanc pugnam exigimus. Si ergò ſola præſumptio & veriſimilitudo, quæ facit pro Epiſcopo accuſato, vt paucioribus quàm 72. teſtibus fides non adhibeatur, efficit etiam ſi non de occiſione, ſed tantùm de remotione ipſius agatur, quantò magis certitudo innocētiæ iudici nota & indubitata efficere debet, vt duobus, vel tribus teſtibus fides non habeatur, præſertim cùm de vita hominis agatur, pro Epiſcopo enim facit ſola veriſimilitudo, pro iſto reo certitudo, Epiſcopus periclitabatur ſolùm de munere & honore, iſte reus de ipſo honore & muneribus, ſi quæ gerebat, & præterea de vita longè precioſiore, par ergò & æquum eſt ciuile ac omni iuri conſonum, vt iudex ille contra talem reum nō adeſſe legitimam idoneamque probationem exiſtimet & pronunciet, etiam ſi ſeptuaginta teſtes contra eum deponerent, ne dum ſi duo vel tres: quia qualis quantáve eſſe debeat in quacunque re, de qua lis agitur, legitima probatio, negandum eſt vlla lege præciſè definitum eſſe, vel ſaltem non aliter definitum eſſe, quàm ſub hoc moderamine, vt iudex poſsit circa id arbitrari, vt iam oſtendimus. † Iuſtificantur ſuperiora, quia iudex ex cauſa poteſt facere tranſgreſsionem legum (ſi modo tranſgreſſionē nominare eam, quæ fit ex cauſa, fas eſt) & ipſarum legum atque ſtatutorum pœnas etiam conſuetudinarias minuere atque alterare, vt notant communiter Doct. in l.1. C. de preci. Impe. offeren. & in l. & ſi ſeuerior. C. ex quibus cauſis infamia irrogatur, & in l. quid ergò. §. pœna grauior. ff. eod. tit. & in l. hodie. vbi eſt Gloſſ. notabilis. ff. de pœnis. Innocen. & communiter Doctores in c.1. de conſtit. & in c. de cauſis, de offic. delega. & in c.2. per text. ibi, de adulterijs. Iacobus de bello viſu in ſua practica iudiciaria, in rubr. de quæſtionibus & qualitate tormentorum. fol.75. in 1. col. Bart. in l. fin. in fine. ff. de receptato. Bald. in d.l.1.C.de preci. Impera. offer. & in l.1. in fi. C. de iuramento calumniæ. & in authenti. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugitiuis, & in l. milites, in fine. C. de teſtamento mili. & in l. clari. C. de fideicommiſſ. & in l. obſeruare. §. proficiſci. in 6. colum. in 11. quæſtion. ff. de officio proconſulis & lega. & in l. quod Seruius. & ibi Ludouicus Roma. & alij. ff. de condictione ob cauſam, & in c.1. in 6. colum. qui feudum dare poſſunt, & in c.1.§. iniuria. de pace iuramento firman. in vſibus feu. & in c.3. in fine de re iudica. Raphael Fulgo. in conſ.124. incip. præſuppoſitis. colum. fin. verſ. cæterum. Panormita. in c. niſi ſpecialis, circa finem, de officio delega. & in d. c.2. de delictis puerorum, & in c. licet. colum. fin. de pœnis. Angelus de Peruſio in l. quod ſi nolit. §. qui aſsidua. & ibi Bartholomæus Cæpola colum.2. ff. de ædilitio edicto. Angel. Aret. in tracta. maleficiorum. in verbo, quas ſi non ſoluerit infra decem dies. colum.4. verſi. quid autem ſi ſimpliciter. & ibi Auguſt. Ariminen. in eius additioni. Ludoui. Roma. in rubr. col.2. C. qui admitti. & in rubr. in 6. colum. de arbitrijs, & in l. ſi quis in graui. §. vtrum, in vltim. colum. ff. ad Sillania. & in conſ.428. incipi. conſidero: Paris de Puteo in tractatu ſyndi. verſ. ſi iudex. fol.24. Paul. de Caſtr. & Franciſcus de Aret. in auth. ad hæc. C. de iudicijs. Idem Franciſcus de Aretio in c. at ſi clerici. §. de adulterijs, de iudicijs. & in conſil. 131. incip. ſpiritu ſancti gratia, in fine. Alexand. in conſ.65. incip. habita ſuper contentis. colum. penult. verſ. accedit. volum.1. Andr. Siculus in conſil.71. incip. ſapienter. colum.3. volum.2. & in conſil.1. in 23. colum. & in conſ.8. in penult. colum. vol.3. Felyn. in c. inquiſitionis. colu.5. de accuſatio. Iaſ. in l. omnes populi, in 1. lectura. col. fin. ff.

4 Iudex ex cauſa leges tranſgredi poteſt.

H de iu-

de iuſtitia & iure. & in l. qui iuriſdictioni. ff. de iuriſdi. omni. iudi. Philippus Decius, qui hanc dixit communem opinionem in d. c. de cauſis. & in rubr. in 2. lect. col. 2. de iudicijs. & Hippolytus de Marſilijs in l. 1. §. diuus. ff. ad legem Corn. de ſicarijs. & in l. 1. §. ſed & ſi quis. col. 2. ff. ad legem Corn. de falſis. & in ſingulari 182. incip. iudex. in fine. Amplia vt procedat etiam ſi ſtatuta pœnalia eſſent iurata. ita Bartholomæus Cæpola, vbi ſuprà. Deinde amplia, vt procedat etiam ſi iam mulcta eſſet impoſita, eam enim ex cauſa poteſt iudex minuere, ita Angelus Peruſinus in d. §. qui aſsidua, quamuis contrarium in articulo principali teneat Bald. ſibi contrarius, poſt Iacobum Butrig. ibi in l. 1. C. ſi aduerſus delictum. Idem Bald. in d. l. quid ergò. §. pœna grauior. in 3. col. & in d. auth. hodie. C. de iudicijs. Fely. ſibi etiam contrarius in d. c. 1. in 17. colu. ibi, neceſt conſonum. & ibi Philip. Dec. ſibi contrarius, col. fin. in fi. in 2. lect. de conſtitut. Idem Phil. Dec. in rub. col. 3. in princi. C. qui admitti. Dicet quis, quonam modo apparebit, quod iuſta ex cauſa motus iudex id pronunciauerit? reſponde ſecundum Loazes in conſ. pro Marchiõe de Velez, pa. 138. (vt eius verba formalia

4 *Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legẽ trãſgreſſum creditur.*

referam) † ſtandum eſſe aſſertioni iudicis pronunciantis & dicentis, ſe ex cauſa pœnam à lege vel ſtatuto impoſitam alicui, ob eius merita minuiſſe vel alteraſſe, & licet de cauſa nõ conſtet ſufficere ad minus cauſam expreſsiſſe, iudiciſque aſſertioni ſtandum eſſe, vt notabiliter voluit Specu. in titulo de accuſatore. §. 1. verſ. quid ſi iudex. Bart. in l. quid ergò. §. pœna grauior, poſt Rayne. & Alber. ibi. ff. de his qui notantur infa. & in l. quo ad ſtatum. ff. de pœnis. & in l. elegatorum. §. ad tempus. ff. de interdictis, & releg. Bald. in c. 1. §. iudices. colum. 3. in principio, de pace iuramento firman. in vſib. feu. Panorm. in c. niſi ſpecialis, in fine de officio lega. Saly. Alexand. & communiter Doctores in l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudicijs. Felyn. in c. 1. in penult. col. in 12. limitatione. & in c. ſicut nobis, in 10. colu. de iure iudi. & in c. qualiter. & quando. el 2. §. ad corrigendos. col. 7. verſic. ſecundo nota de accuſatio. & Philipp. Deci. in c. conſuluit, el 1. colu. 2. de appellatio. Ioan. Franci. Purpu. & Moder. in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. qui omnes communiter concludunt, quod ſi iudex cauſam & ſic merita in ſententia non expreſſerit, ſed ex cauſa ſe pœnam minuiſſe, vel alteraſſe dixerit, quia illius aſſertioni quantum ad ſententiæ validitatem eſt ſtandum, valida ſententia erit, & ſi ad infamiam euitandam cauſam exprimere melius fuerit, quamuis quòd hoc non ſufficiat, ſed cauſa ſaltem exprimi debeat, voluerit Iacob. de Bello viſu in ſua practica iudiciaria, in rubr. de quæſtionibus & qualitate tormentorum, folio mihi 75. in 1. colu. in fine, vbi inquit, ſe frequenter de facto vidiſſe fieri, quòd quando iudices ex cauſa, & ſic ob merita volunt pœnam augere, vel minuere, faciunt cauſam in ſententia inſeri, quod etiam voluit Felyn. ſibi contrarius in c. 1. col. 17. verſ. ex prædictis adde, de conſtitutio. Rochus de Curte in c. final. colum. 36. de conſuetu. pro qua communi opinione, quòd quãdo iudex voluerit ex cauſa, & ſic ob merita, pœnam alterare vel minuere, non teneatur cauſam etiam exprimere, eſt textus notabilis in d. l. ſi ſeuerior. ibi certis rationibus motus, vbi textus iudicem certis rationibus motum fuiſſe conſiderat, & hoc ſtatuit atque declarat, licet iudex rationes, vel cauſas aliquas non exprimat. Pro iudice enim, qui officium ſuum legaliter exercere iurauit, ſemper præſumitur, & illi in multis creditur, c. ad audientiam, cum ſimilibus de præſump. l. diuus. ff. de offi. præſi. l. publicanus, in prin. ff. de publica. Gloſſ. & Doct. in varijs locis, ſignanter Signorolus de Homodeis in conſ. 15. incip. in q. col. fin. Bal. in rubr. col. penult. de officio. delega. Fely. in c. quæ in Eccleſiarum, poſt alios, de conſti. & Franciſc. de Curte in conſ. 48. incip. Memoriæ recolendæ, colum. 18. in fine. Denique ſi iudex ille talem reum, quem innocentem eſſe nouit, vel abſoluendum putauit, vel leui quadam pœna ad ciuium ſatisfactionẽ condemnandum, addita cauſa neceſsitateque conſilij ſui, quonam modo ſuperior aut conciues ſtomachari ea tam iuſta, tam neceſſaria, tamque pia ratione inſpecta poterunt, nam ſiue omnium ſuperior is iudex fuerit, eius authoritas cum tam piæ & iuſtæ cauſæ expreſsione ad ciuium animos ſedandos ſat erit, ſiue inferior ſit, cùm ab eius ſententia ex parte accuſatoris vel fiſcalis appellari poſsit, ſicq; nullum ferè præiudicium ea ſententia priuatæ, aut publicæ vindictæ adferat, quis nam ſuperior erit tam immanis, qui talem iudicem incuſet, quin potius intellecta cauſa, quam ille expreſsit, ſummis potius eum laudibus (vt veroſimile eſt) efferet. nam vt Ouidius cecinit:

Et faciles motus mens generoſa capit.

Et talem cauſam exprimere conſultius & tutius erit, quia & in facienda exemplari ſubſtitutione lex conſuluit, vt parens adderet cauſam neceſsitatemque conſilij ſui, vt per l. pen. C. de curat. furi. & l. pen. ff. eod. tit. & l. ex facto, in prin. ff. de vulga. ſcripſimus in materia exemplaris ſubſt. lib. 2. de ſucceſſ. prog. §. 17. ſecundum hoc noſtrum conſilium, quod in anguſtia præſenti ſat ſuperque idoneum ſufficienſque videri debet, cùm optatam medelam accipiat quæſtio præſens, in eo tantùm quæſtio manebit, an ſi iudex ille his remedijs, aut medijs vti neſcierit, aut noluerit, poſsit contra veritatem & innocentiam ſibi notam talem reum damnare, id quod tenet doctiſſimus Dominicus de Soto libr. 5. de iuſti. & iur. q. 1. & ſanctus Thomas ſecunda ſecundæ q. 67. art. 2. & idem diuus Thomas 2. 2. q. 64. artic.

artic.tertio,ad tertium Alexand.de Ales,part. 3.q.40. membro 6.artic.2.Richard.q.26.artic. 3. quod & tenuit Petrus de Tarentaſia relatus per Dominicum Sotum,vbi ſuprà Bart.& alij in l.illicitas.ff.de de offic. præſid. Ioannes Andreæ in nouell. titu.de allega. tenuit Andreas de Palude & Syluelt.verb.iudex.2. in ſumma §.5.qui & Dominicus,vbi ſuprà,affirmant eſſe communem receptiſsimamq; Theologorum opinionem, & quod etiam eſt cõmunis opinio tam Legiſtarum quàm Canoniſtarũ.

Contrariam tamen partem, vt potius debeat munere & officio magiſtratus abſtinere aut deſiſtere, quàm talem innocentem ſententia ſua ad mortem damnare, tenet Accur. poſt Hugonem in l.prætor.ff.de iuriſ.om.iud. tenent Calder. & Abb.Panor. in c. paſtoralis. de offic. delega. & ſumma Angelica verb. iudicare.q.7. Nicol. de Lyra Exodi 23.in quam aliquantulum inclinare videtur Sylueſter, vbi ſuprà, quem pro contraria parte allegauimus.

Quid dicendum?& ſanè hæc poſterior pars negatiua(iudice me) non ſolùm tutior & humanior, verùm in puncto quoque iuris longè verior eſt. Nam cùm ex omnibus iuribus, rationibus, & authoritatibus noſtræ principalis ſententiæ appareat, omnem iuriſdictionem, ditionem, imperium, principatum, regnum, magiſtratum, poteſtatem creatam fuiſſe ob meram ſubditorum ciuiúmve vtilitatem, cumq; iniuſtitiam fieri ciuibus non poſſit eſſe vtile.l.1. & 2. ff. de legibus.c.erit autem lex.4. diſtin. nec dubium ſit, quin innocente ad mortem damnato fiat iniuſtitia & iniuria, par eſt, vt ſub illa poteſtate, aut iuriſdictione hæc poteſtas innocentem damnandi, & occidendi non comprehendatur, ſicque iudex, qui contrarium faceret, nullo iure, nullaque authoritate publica id feciſſe videretur, nec ad rem pertinet, quòd populo qui illum accuſatum ex actis proceſſus noxium eſſe falſò opinabatur, morigerandum eſſe videatur, nam reſpõdemus probationes fieri occultè, & publicatio teſtium, quæ poſtea ſit, non ad vniuerſorum ciuium notitiam, quinimò plerunque ad paucorum aures peruenire, nec ſi ad vniuerſorum aures perueniret, noceret, aut iuſtitiæ adminiſtrandæ impedimento eſſe deberet, tum quod res iudicata pro veritate habetur.l.res iudicata.ff.de reg.iu.l ingenuum. ff.de ſtatu hominũ. & ibi Bal. & not. Cagnol. in d.l. res iudicata. ſicque ciues plus fidei iudicis ſententiæ, quàm vanis leuibusq; rumoribus aut actis proceſſus adhibebunt, vt & decet & veroſimile eſt, tum etiam quòd vt ſanctus Auguſtinus ait: Fiat ius & pereat mundus, adhæc imagine ne natutæ veritas obumbretur curandum eſt.l.filio quem.ff. de lib. & poſthum. ergò imagine & vmbra vani popularium rumoris veritas non eſt obumbranda aut iuſtitia deſerenda, præſertim in re tam lui natura atroci, horribili, & inhumana, & vt 6 Quintus Fabius Maximus (teſte Plut.in Apo. *Hiſto. Fabij Maximi.* lib.5.)aiebat: Magis formidoloſus eſt, qui populi rumores timeret, quàm qui hoſtes fugeret. ſicque iſthæc leuia iudicem aut principem deterrere, & à iuſtitia reddenda deuiare non debent aut decet, † aliter.n. ſi ad vulgi opi- 7 nionem & arbitrium principes aut magiſtratus *Populi rumor nõ curandus.* ſeſe accommodare deberent, ſemper à iuſto & honeſto declinarẽt, teſte Diogene, quodam .n.die)vt Plutarchus & ad eum Eraſmus lib.3.Apoph.aiunt) † cùm populus theatrum 8 egrederetur, ipſe Diogenes aduerſus populũ *Hiſto. Diogenis.* nitens ingrediebatur, interrogatus cur id faceret, Hoc(inquit)in omni vita facere ſtudeo, ſentiens hoc eſſe philoſophari in omnibus actionibus, quàm maximè à multitudine diſſidere . propterea quòd vulgus hominum cupiditatibus agitur non ratione. † Idem quoq; 9 Plutarch.in Apoph.lib.6.de Antiſthene refert *Hiſto. Antiſthenis.* hæc: Cuidã enim dicenti, plerìq; te laudant, at quid(inquit)mali feci, ſignificãs quæ recta ſunt paucifsimis ſemper placuiſſe. & Cic. pro domo ſua ait: In imperita multitudine eſt varietas & inconſtantia & crebra tanquam tempeſtatum, ſic ſententiarum commutatio. Rurſum idem Cic.lib.2.Tuſc.ſcripſit: Qui in oculis eſt multitudinis illius iudicio ſtare nolit. Ergò is iudex, quo de agimus, ſi tranſuolaret iuſtitiam, veritatem, innocẽtiam, ſibi notam, vt vanos leuesq; rumores captaret, leuior ipſo vulgo, iniquior & deteſtabilior videretur. † 10 Vnde etiam Plutarch. Apoph. lib. 4. de Phocione Athenienſe ſic retulit: *Hiſt. Phocionis.*

Cùm oraculum proditum eſſet Athenienſibus, in ea ciuitate vnum eſſe virum, qui cunctorum ſententijs aduerſaretur, ac populus vociferans iuberet illum inquiri, Phocion ſemet prodidit, dicens: Ego ſum ille, quem deſignat oraculum, nam vni mihi nihil placet omnium, quæ vulgus vel facit, vel dicit, quid hic primùm admireris, impauidúmne viri animum, an clementiam, qui non paſſus ſit ſuſpicionem ad innocentẽ aliquem deuolui, an ſingularem ſapientiam, qua perſpexit inconditam multitudinẽ, quoniam affectibus agitur, nihil ſani nec agere, nec loqui. & de eodem Plutar. vbi ſuprà, frequentia.refert.

11 *Hiſtor.ipſius.* † Inter fugiẽdum fertur ſubinde reſpiciens ad arcem Palladis, ac ſublatis manibus dixiſſe, ô Pallas vrbium domina. Cur tribus infauſtiſsimis beſtijs delectaris, noctua, dracone, & populo. Noctua cùm ſit auium inauſpicatiſsima, tamen Palladi ſacra facta eſt, quemadmodum & draconem habet pro geſtamine, populus autem bellua eſt multorum capitum, peſſimam gratiam referre ſolita optimè de ſe meritis, & velut Socrati, Phocioni, Scipioni, & alijs compluribus. Iuuenal. Satyr. 10.

——— Sed quid
Turba tremens? ſequitur fortunam & ſemper, &
Damnatos, idemq; populus, ſi Nortia Thuſco (odit

 Fauiſſet,

Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, hac ipſa Seianum diceret hora
Auguſtum.———

Seneca in Hippolyto:

Tradere turpi faſces populus
Gaudet, eoſdem colit, atque odit.

Idem in Octauia:

O funeſtus multus populi
Diruſq; fauor, qui cum flatu
Vela ſecundo rateis impleuit,
Vexitq; procul, languidus idem.
Deſerit alto, ſæuoq; mari.

12 *Cõſcientiam ſequi tenemur in criminalibus cõtra pbatiões proceſſales in foro animæ; eſtq; ardua quæſt. Idem in foro cõtentioſo, & eſt ardua q. Idẽ in cauſa ciuili, eſtq; & tertia ardua q.*

Denique † & ſi iſthæc omnia ſatis ſuperq; oſtendant, ac perſuadeant talem innocentem damnare nefas eſſe minimeque licere, adhuc tamen ſi quis fortè eſſet, cui res dubia aliquantulum, aut admodum videretur, is meminiſſe deberet in re dubia eam opinionem ſequendam, quæ animarum ſaluti tutior eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de reli. eſtq; cõmunis & receptiſsima ſententia noſtrorum, quos longa ſerie retulit Rodericus Suares in prooemio legum fori fol. 6. vnde cùm noſtra ſententia animarũ ſaluti longè tutior proximiorq; ſit quàm contraria, eam vt amplectamur non ſolùm æquũ, verùm neceſſum quoque eſt. Quod intellige dupliciter, primùm in foro animæ) quod conſcientiæ vocant) deinde etiam in foro contentioſo, vt noſtra ſuadent fundamenta. tertiò intellige idem fore etiam ſi eſſet cauſa ciuilis (id quod longè vehementius abnegant omnes Doct. Theologi, & noſtrorum etiam non pauci, de quibus mentionem habuimus) & vt res perſpicua ſit, accipe talem ſpeciem, donaui aut vendidi tibi domũ meam, aut fundum, aut æquũ, & tradidi, ſicq; in te dominiũ transtuli, Titius qui meam fuiſſe non negabat, abs te tamen eam rem vendicabat coram me, vel ſub me iudicante, affirmans eandem rem à me prius ſibi fuiſſe donatam & traditam, & ex hac ſola cauſa nõ ex vlla alia ſibi ad eam rem ius eſſe, tunc cùm ego certò ſciam, eum non fouere iuſtam cauſam, licet duobus tribúſve teſtibus id probaret, reum abſoluere deberem, per iura & rationes, de quibus in ſuperiore articulo, quæ non expedit repetere. Qua de re per Imo. in l. à diuo Pio. ff. de re iud. qui contrarium tenet. & Adrianus in quodlib. q. 6. art. 3. qui affirmat hanc eſſe receptam Theologorum ſententiam. Idem tenet ſumma Roſela, vt refert Sotus, vbi ſuprà, ſed noſtra ſententia his patribus contraria & iuſtior & (iudice me) verior eſt, vos videritis quis iuſtius induat arma.

SVMMARIVM.

1. *Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa, ardua quæſt.*
2. *Princeps non eſt cauſa cauſarum, ſed ſolus Deus, contra Docto.*
3. *Princeps non poteſt facere ſupra ius, nec contra ius, contra Doctores.*
4. *Principum de poteſtate diſputare non eſt ſacrilegium.*
5. *Princeps nec poſtea quam accuſator deſtitit poteſt pœnam legis minuere, quæ imponi debebat, vbi accuſator non eſſet, contra nouiſsimos.*
6. *Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiam.*
7. *Pater ob iniuriam filij etiam ignoſcentis agere poteſt.*
8. *Pater filij iniuriam, an remittere poſsit, ardua q.*
9. *Pœnam poſt partis abſceſſum aliquantulum minuere poteſt iudex, contra nouiſs. ex toto autem remittere, nec iudex poteſt, nec princeps, contra nouiſs. nam iudex & princeps differunt in quãto, non in toto, contra nouiſs.*
10. *Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſs.*
11. *Pœna à principibus, vel iudicibus, vt & quatenus remitti poſsit, egregia diſt.*
12. *Pœnam legalem iudex remittens bis punitur.*

CAPVT XV.

QVADRAGESIMONONO apparet ex ſententia noſtra, an princeps de plenitudine poteſtatis poſsit etiam ſine cauſa diſpenſare cum legibus minuendo pœnam delinquentibus, & ſimilia, id quod volunt communiter Doctores, & ideò etiam communis ſententia eſt, quòd † re propria ſubditi poteſt ſine cauſa de plenitudine poteſtatis auferre, & alteri dare: vt not. Gloſſ. communiter approbata in d. c. conſtitutus. de relig. domi. & volunt Doct. communiter in d. c. quæ in Eccleſ. de conſti. & in c. nonnullis de reſcript. Glo. & communiter Doct. in l. fin. C. ſi contra ius vel vtili. pub. & in l. quoties. C. de preci. Impe. offeren. & in d. l. 1. ff. de conſti. prin. Oldra. in conſ. 257. incip. factum tale eſt. Bart. in l. conficiuntur. §. Codicil. de iu. Codic. Corn. conſi. 199. col. 2. lib. 4. Decius conſ. 191. in cauſa quæ agitur. col. 2. & conſ. 198. colum. 1. Gozadinus conſi. 8. in hac cauſa. col. 1. qui omnes volunt, de plenitudine poteſtatis poſſe principem etiam ſine vlla cauſa contra leges diſpenſare, & alij multi, quos allegat Loazes in conſil. pro March. de Velez, pag. 312. & ſic poteſt etiam ſine cauſa de plenitudine poteſtatis diſpenſare, vt legitima pœna minuatur delinquenti, quod etiam ſentit Dominicus de Soto lib. 5. de iuſti. & iu. quæſt. 4. artic. 4. † & non ſolùm quod ſibi libet, licet, verùm etiam cùm ſit cauſa cauſarum, omnia quæ ſupra ius & contra ius ſunt, efficere poteſt. † cui nec reſiſtere, nec cur ita facis, dici poteſt. † Nec vlterius poteſt de eius factis ac promiſsionibus quæri, neque de eius poteſtate diſputari, quia id inſtar eſt ſacrilegij, vt inquit text. in l. diſputare. C. de crimine ſacril. neq; de eius poteſtate poteſt dubitari. quod & ſentiunt Doct. quos in præcedẽtibus colle-

1 *Princeps et de plenitud ne poteſta nequit aufe re rem ſubd ti ſine cauſ. ardua quæſ*

2 *Princeps n eſt cauſa c ſarum, ſed ſo lus Deus, c tra Doct.*

3 *Princeps n poteſt fac ſupra ius, cõtra ius, tra Doct.*

4 *Principũ poteſtat: ſputare eſt i ſtar ſacri gij.*

collectionibus, ſeu illationibus allegauimus, mouentur eò quòd (vt ipſi exiſtimant) princeps legibus ſolutus eſt. l. princeps legibus, cum ſimilibus. ff. de legib. ſed cùm nos ſuprà tenuerimus principem merum non eſſe legibus ſuperiorem, ſed inferiorem, & quaſi earum miniſtrũ, cuſtodem & executorem, conſequens eſt, vt cum eis ſine cauſa diſpenſare nequeat, & quum ad meram ciuium vtilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legum obſeruantia Reipublicæ non poſsit, non eſſe vtilis, quandoquidem ipſæ leges Reipub. vtiles ſunt. c. erit autem lex. 4. diſt. l. 1. & l. 2. ff. de leg. ſupereſt, vt qui princeps leges violauerit Reipublicæ nocuiſſe intelligatur, quod ipſe facere non poteſt, quia eſt contra ſuã commiſsionẽ, ſuumq; officium. l. quod fauore. ff. de legi. l. non ideò minus. C. de procu. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. diligenter. ff. mand. Vnde Poëta, cùm virum bonum deſcriberet, ait: Qui conſulta patrum, qui leges, iuraque ſeruat. Et Terentius in Phormi. Mihi (ait) non videtur, quod ſit factum legibus reſcindi poſſe. Hinc Cicero pro Cecinna: Nihil (inquit) eſt in ciuitate tam diligenter retinendum, quàm ius ciuile. Ex cauſa autem princeps ſine dubio id facere poſſet, nam & iudicibus licere ſuprà c. proximo expoſuimus.

5 *...inceps nec ...ſteaquã ac...ſator deſti...poteſt pœ...in legu mi...ere, quæ ...poni debe...t, vbi accu...ſor non eſ...ſ, cõtra no...ſtimos.*

Denique etiam † ſi nulla cauſa eſſet minuendi pœnam legalem, poſtquam tamen pars læſa deſtitit ab accuſatione, poteſt princeps minuere pœnam legis, antea verò non vtique. ita Dominicus de Soto, vbi ſuprà. quæ concluſio meritò diſplicere debet. nam ſi ante partis abſceſſum pœnam minuere non poteſt, ne illi priuato, cuius intererat, præiudicium inferat, ergò nec poſt eius abſceſſum ne præiudicium Reipublicæ inferat: Reipublicæ enim læſio grauior eſt quàm priuatorũ. auth. res quæ, cum ibi not. C. com. de lega. Itaque licet poſt partis abſceſſum accuſantis pœnam minuere non ſolùm poſsit, ſed etiam debeat, quatenus pœna à lege propter damnum illi datum aucta fuit, tamen qua ex parte pœna propter nocumentum, quod Reſpublica ex facinoribus pati videtur, deſignata eſt, minui non poteſt à principe ſine cauſa. quippe qui ad lædendum ius Reipublicæ minus imperij habet, quàm ad priuatorum ius lædẽdum. Intereſt enim Reipublicæ etiam principaliter, ne maleficia fiant, néve facta impunita maneant. l. congruit. ff. de officio præſi. Ergò qui ſeruum meum occidit, vel me conuitio affecit, aut rem meam ſubtraxit, & Reipublicæ & mihi nocuiſſe videtur, mihi vt eſt notum, Reipublicæ, quia niſi eſſet effræna licentia facinoroſis, nullius ciuis ſalus aut domus tuta eſſe poſſet, omneſque metu trepidarent, & trepidare & vexari incipiunt etiam ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, qui læſi nondum erant, illicò incipiunt pauеſcere, maioremque cuſtodiam rebus, perſonis, familiæque ſuæ adhibere. ſicque in eo & in ſimilibus vexantur, quæ vexationes ſunt vehementer conſiderandæ. l. 1. §. ſi hæres. l. quia poterat. ff. ad Trebellia. ibi, variæ ſunt hominum voluntates quorundam negotia timentium, &c. ergò ſi ego, qui damnum ſenſi, & te qui mihi damnum dederas, accuſaueram, deſtiti ab accuſatione, par eſt, vt Reipublicæ integrũ ſaluumque ius maneat te perſequendi, quatenus ipſa læſa videbatur: quia metu talium pœnarum Reſpublica bonos efficit ſuos ciues. l. 1. ff. de iuſt. & iur. ergò qua ex parte Reſpublica læſa videtur, eatenus princeps ſine cauſa pœnam remittere poſt accuſatoris abſceſſum non poterit, ſed tantùm quatenus pœna legalis aucta fuerat, habita ratione damnum paſsi. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iuris. † Vnde etiam ſi damnum paſſus in ſuo teſtamento remiſerit iniuriam vel pepercerit delinquenti, nihilominus ille punietur à iudice, habita iſtius publici nocumenti ratione, vt tenuit Gloſſ. not. per text. ibi in l. diuus. ff. ad Syllani. notat Amanelus de Claris aquis ſing. 26. & Guilielm. de Ludo ſingulari 33. lex eſt. 6 *Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiam.*

† Quinimò ſi filius iniuriatus iniuriam remiſerit, nihilominus eius pater agere poteſt propter iniuriam, quam ipſe ex perſona filij paſſus violabatur. Patitur enim quis iniuriam non ſolùm ex ſua, ſed etiam ex ſuorum iniuria. §. patitur. Inſtit. de iniuri. ita in ſpecie diſſerit Ludouicus Romanus ſingulari 93. tu habes expreſsius per Nicolaum Boërium deciſ. 120. pater an remittere. num. 7. c. exhibita. vbi Ioan. Andreas de homi. † Pater autem iniuriam filio illatam an remittere poſsit, & ſanè olim poterat, vt eſt communis opinio, ſecundum Boërium, vbi ſuprà. per l. ſed ſi vnius. §. filiofamil. ff. de iniur. An autem hodie idem adhuc ſit, non leuiter controuerſum eſt, ſuntque variæ noſtrorum ſententiæ, vt per Boërium ibi, per Marſilium ſing. 573. grauior. Iaſ. in l. in perſonam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bar. Imola, Romanus & Alex. in l. Lucius. ff. ſolut. matrim. 7 *Pater ob iniuriam filij etiã ignoſcentis agere poteſt.* 8 *Pater filij iniuriam an remittere poſſit, ardua q.*

Hactenus de principe. † Quid autem in iudice ordinario? & Dominicus Sotus, vbi ſuprà talem fixit concluſionem, poſtquam (inquit) accuſator ab accuſatione contentus deſtitit, in arbitrio eſt ſupremi iudicis pœnam iuris relaxate aut commutare, tale autem arbitrium inferiori non committitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium non eſt tuta nec tenenda: quia data paritate terminorum, inter eos differentia nulla eſt hac in re, nam ex iuſta cauſa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tàm princeps quàm iudex ordinarius poſſet, vt (fusè ex receptiſsima ac veriſsima opinione Doctorum) c. ſuperiore edocti fuimus. Sine iuſta verò cauſa nec iudicẽ ordinariũ, nec etiam principẽ id facere poſſe. iam ibi & ple- 9 *Pœnam poſt partis abſceſſum aliquantulũ minuere poteſt iudex, contra nouiſſ. ex toto autem remittere nec iudex poteſt, nec princeps, contra nouiſſ. nam iudex et princeps differunt in quã to, non in toto, contra nouiſſ.*

& plenius in ſuperioribus oſtẽdimus, quum ad meram ciuium vtilitatem principatum datum fuiſſe monſtrauimus, nec dubium ſit legales legitimasúe pœnas noxijs hominibus remittere, & condonare cuique ciuiũ vniuerſæque Reipublicæ noxium iniuriumque videri. Limita, quando tam minima ex parte per principem pœna remiſſa fuit, vt veroſimile ſit id à populo ſibi conceſſum fuiſſe vel conceſſum iri, ſi à populo peteret, argum. l. ſcio. de minor. vt ſuprà oſtẽdimus. Quo caſu eadẽ moderatio & in ordinario iudice admittenda eſſet data eadem veriſimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod veroſimile eſt hac in re ex mente populi iuriſdictionem concedentis plus laxitatis cõceſſam principi fuiſſe & fore, quàm iudici ordinario ab ipſo ſiue principe ſiue populo: quia quanto eſt maior dignitas iuriſdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij ſibi conceſſum fuiſſe & fore intelligendum eſt, ſicque princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quanto, non in toto. Secundum quæ lapſus in duobus videtur Doctiſsimus Sotus, prmùm dum poſt partis accuſantis abſceſſum putauit principem quantacunque vellet ex parte, etiam ſine vlla cauſa poſſe pœnam legalem remittere, cùm non poſsit, niſi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abnegauit.

10 *Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſſ.*

Item errat † dum omnino adimit principi potentiam ante accuſatoris abſceſſum & remiſsionem, nam ea conſideratio, etſi inſpicienda ſit quo ad eam pœnæ particulam, quæ reſpicit perſonam eius, qui iniuriam aut damnum paſſus fuit, tamen non eſt inſpicienda quò ad alteram pœnæ partem, quæ totã rempublicam concernit. Eſt tamen verum quod & in hoc caſu differentia eſt in quanto, nõ in toto, nam accuſatore ceſſante, pœna quæ ei applicanda erat, ex toto ceſſauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam reſpiciebat, agendum duntaxat erit. † Ergo prætermiſsis publicis criminibus, quò ad priuata delicta, quibus datur accuſandi licentia ſolis damnum verè vel interpretatiuè patientibus. Sit prima concluſio, ex iuſta cauſa pœna legalis poteſt minui vel commutari, intellige primũ id fieri poſſe per principem, deinde fieri poſſe per iudicẽ ordinarium, quamuis principũ laxior aliquantulum poteſtas ſit. Exempli gratia, vt in l. inter artifices. ff. de ſolu. clarius in l. ad beſtias. cum ibi not. ff. de pœnis. Tertiò intellige concluſionem non ſolùm poſt accuſatoris remiſsionem, ſed etiam antea. Quatenus pœna imponenda vindictam publicam, aut publicum commodum pecuniarum reſpiciebat, non quatenus reſpiciebat commodum illius, qui damnum paſſus fuit, niſi pro parte eum tanquam vnum popularem tangente, vnde ſi ex delicto (verbi gratia) pœna ducentorum imponenda veniebat, æquis ex partibus inter damnum paſſum & Rempublicam diuidenda, tunc ſi accuſator nolit ignoſcere, & Reipublicæ vtile ſit pœnam ex toto vel ex parte remitti, ea remiſsio quò ad partem, quæ ad rempublicam ſpectat, ex toto vel ex parte facienda eſt, ſed non quo ad reliquam partẽ, ſicque accuſatori integra centum præſtanda ſunt, vel ab ipſo delinquente eiusúe fautoribus, vel ab ipſa fortè Republica, quando eius id intererat. ita tamen vt tunc cùm à republica daretur, deminueretur pars, quæ accuſatorem tanquam vnum ciuem reſpiciebat, huius rei ratio eſt, quia ſi ea remiſsio rei pub. vtilis erat, tunc ab omnibus ciuibus pecuniarum collectio vt fieret ciuile parq; eſſet. c. quod omnes. de reg. iur. lib. 6. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. Secunda concluſio, ſine iuſta cauſa pœna legalis delinquenti remoueri non poteſt. Intellige quòd non poteſt remoueri per principem. Secundò intellige, quòd longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò, quòd non poteſt remoueri ex toto. Quartò, quòd nec ex parte quæ reſpiciebat accuſatorem. Quintò, quòd nec ex parte, quæ reſpiciebat rempublicã, remitti licebit ex toto aut ex magna parte, ſed ex minuſcula quadam particula, id principibus facilius fortè licebit, quàm iudicibus ordinarijs. Nec putauerit quiſquam me non bene mihi conſtare, dum dixi difficilius nocere poſſe principem aut iudicem ordinarium reipublicæ quàm priuato accuſatori, & tamen modò negaui principem poſſe quicquam adimere ex parte pœnæ, quæ reſpiciebat priuatum accuſatorem, cùm conceſſerim id fieri licuiſſe ſaltem ex minuſcula quadam particula ad rempublicam ſpectante, ſed reſponſio in promptu eſt. Nam cùm ærarium publicum quoties opus eſt ex collationibus ciuium ſupplendum aut replendum ſit, quando pœna, quæ ærario publico applicanda venit, ex parte quadam remittitur, quo ad illam particulam omnium ciuium læſio eſt, qui vrgente poſtea neceſsitate publica tãto magis aut tanto plus conferre tenebuntur, ſicque ipſemet accuſator ſentit ex illa remiſsione ſuam particulam damni, neq; in plus lædi debebat, cumq; publicè vtilia ſunt, non ad quorundam tantùm, ſed ad omnium ciuium onus ſpectent. d. l. ſecundũ naturã. d. c. quod omnes tangit. † Deniq; cùm iudex ſine cauſa legales pœnas nequeat laxare aut minuere, qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notã & ſuomet corpore vel rebus pœnam illi remiſſam quatenus ille pati deſijt, ſupplebit, ita Ludouicus Romanus ſingulari 78. veni, per l. ſeruos. C. ad legem Iul. de vi pub. qui textus eſt ad hoc ſin. ſecundum Romanum. l. 3. C. ne ſan. bap. reit. quã vnicam dicit vbi ſuprà idem Romanus. per Felynum in c. de cauſis, in prin. de offi. delega. per Nicol. Pigniolatum, qui alios allegat in add. ad Romanum vbi ſuprà, quæ autẽ ſint iuſtæ cauſæ recedẽdi à pœnis legalib. edocet

11 *Pœna à principibus vel iudicibus vt & quatenus remitti poſsit egregia diſt.*

12 *Pœnam legalem iudex remitens hũc pnitur.*

cet Nicolaus Pignolatus in addi. ad Romanum ſing. 666. tu habuiſti. Felynus in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. de accuſa. Carerius de homicidio, vlt. part. ad fin. Romanus conſ. 429.

SVMMARIVM.

1 *Accuſare quem an quis poſſit compelli, ardua q.*
2 *Hiſtoria Nobilium duorum Hiſpanorum.*
3 *Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra communem opinionem, concluſiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra Rempublicam peccantem, an teneamur ante denunciationem.*
5 *Hiſtoria Socratis.*
6 *Denunciare in foro contentioſo Canonico, an quis teneatur, vt priuati damno obuietur? ardua q. & quid de iure ciuili, alia quæſt. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret. & l. nullum crimen. ff. de reg. iuris.*
8 *Hiſtoria Herculis.*
9 *Hercules quo potiſſimùm nomine commendetur, quareq́; ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq́; vt intelligendum ſit, declaratur.*
11 *Ius naturæ eſt ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo Canonico, cōtra communem opinionem, nec in foro ciuili cōtra communem, nec in foro conſcientiæ, contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro, qui non obuiauit, vt puniatur.*
17 *Admonere fratrem vbi periculum eſt, an teneamur, ardua quæſt.*
18 *Socium itineris defendere non ſecus quàm Rempublicam tenemur.*

CAPVT XVI.

QVINQVAGESIMO defluit etiā ex principali ſententia noſtra definitio illius articuli (qui ſuperiori affinis eſt) † an per principem aut legem humanā quis iuſtè compelli poſſit ad aliquem accuſandum, & pars quidem negatiua probatur in l. vnica. C. vt nemo inuitus agere vel accu. cogatur, probaturq́; ac defluit ex rationibus noſtrarum ſententiarum, de quibus tam ſæpè mentionem habuimus. Nam ſi principatus ad noſtram meram vtilitatem creatus fuit, cōſequens eſt, ne per principem inuiti ad id cogamur, cùm inde periculum nobis poſſit imminere (vt illicò edocemur) quòd qualecūq; ſit etiam minimum in magna conſideratione eſſe & debet & ſolet. l. 1. §. ſi hæres. l. quia poterat. ff. ad Treb. ibi, variæ ſunt hominū voluntates quorūdam negotia timentium, &c. Ad

1 [A]ccuſare quē [an] quis poſſit [co]mpelli, ar[du]a quæſtio.

idem §. præterea, cum ſua gloſſ. Inſt. de actio. quinimò eo ipſo, quòd cōpellimur, dicimur noxiam læſionemq́; pati, vt dd. ll. vnde etiam beneficium inuito non datur. l. inuito. ff. de reg. iur. optimus text. in §. ſed neq; Inſtitu. de auth. tut. l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in frau. cred. periculum autem & læſio in ſpecie noſtra eſſet primum moleſtiarum & vexationis ac ſolicitudinis, quod magnoperè eſt conſiderandum, d. §. ſi hæres, deinde inimicitiarum illinc naſcentium. poſtremò pœnæ talionis, quam ſubibit accuſator, qui non probat. & not. per Roma. ſing. 785. tu ſcis. adhuc tamē ex Theologis ſunt qui velint, vt quis teneatur ad accuſandum eo caſu, quo crimen molitur contra Principem vel Rempublicam, ita doctiſs. Dominicus Sotus lib. 5. de iuſt. & iu. q. 5. art. 1. poſt S. Thomam 2. 2. q. 68. artic. 1. Idem vult Caietanus 2. 2. q. 33. art. 7. dum ait, admonitionem fratris neceſſariam non eſſe, quādo eius accuſatio neceſſaria eſt, ſentit ergo hoc caſu neceſſariam eſſe accuſationem, & Sylueſter in ſumma verb. accuſatio. §. 3. idem ſignificat. Idem ſentit Durandus in 4. diſtinct. 19. q. 4. dum in foro exteriore negat oportere, vt admonitio præcedat. & ita eſſe videtur communis opinio, vt per Bar. in l. vtrum. ff. de parrici. per Hiero. Cagnol. & Phil. Deci. in l. culpa caret. ff. de reg. iur. per Aquenſ. in rep. l. vt vim, prope finem. ff. de iuſt. & iur. Idem in l. qui accuſare. C. de edendo. Deci. in c. 1. de off. delegati. Bal. & Florian. in l. 2. ff. de noxalibus. Philippus Deci. in l. nullum crimen. ff. de reg. iur. Felynus in c. quantæ, col. 1. de ſent. excom. Id quod hi omnes affirmant, ſub hac tamen moderatione, ſi ipſe habet teſtes, quibus ſuam accuſationem poſſit probare, & ſic duobus demum concurrentibus ad accuſandū tenetur. Primum, quòd machinatio eſſet in Rempub. alterum, quòd is conſcius habeat probandi facultatem. Hæc communis opinio Legiſtarum, Canoniſtarum & Theologorum, procedit tripliciter: primùm in foro contentioſo ciuili: deinde in foro contentioſo Canonico: poſtremò etiam in foro cōſcientiæ, vt patet ex locis ſuprà aſsignatis. Sed in omnibus tribus concluſionibus cōtrarium tenendum eſt per fundamenta ſuprà relata, & quia Dominus dixit: Qui amat periculum, peribit in illo. Nec dubium eſt, quin impoſsibile ſit aliquem caſum eſſe, in quo accuſator (hoc eſt, conſcius criminis illius) certò ſciat crimē illud ſe poſſe probare ſiue ꝓbaturum. Quid. n. ſi teſtes aufugiant, quid ſi depoſuerint, ſed verum non dixerint? quid ſi inter moras litis antequā deponāt, moriantur? in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ſi is cōſcius accuſauerit, periclitabitur, ad quod vt quis teneatur omni iure, tā diuino quàm humano, nō ſolùm præceptum non eſt, ſed potius vt non teneatur, expreſſum eſt: vt iuribus & rationibus ſuprà allegatis, & probatur etiam in d. l. nullum crimen.

&d.l.culpa caret,vbi dum dicitur culpa caret, qui ſcit,ſed prohibere non poteſt,non intelligitur de omni impoſsibilitate. id enim indubitatum erat.l.impoſsibilium.de regu.iur.ſed intelligitur de impoſsibilitate,ratione deficientis iuriſdictio.aut patriæ,vel dominicæ, vel maritalis poteſtatis, aliter enim potius culpa eſſet immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.l. culpa eſt, de reg.iu. ff. & quamuis publici periculi manifeſtatio res ſit ad vnumquemque ex ciuibus pertinens (vt continuò dicemus) tamen accuſatio non tam pertinens videtur propter ſuperiores rationes, vel ſi eſt pertinẽs ſaltem neceſſaria eſſe non poteſt, & ſatis ſuper que eſſe debet,ſi quis faciat denuntiationem, vt ſic magiſtratus, ad quos Reipublicæ ſalus ſpectat,tali malo obuiam eant, nam & alibi credo quod ſub titulo Inſt.mandati. Iuſtinianus Imperator ait.Satis ſuperque eſſe debet,ſi cui vel in paucis amici labori conſulatur. Denique illud expeditum eſt,bonum publicum etſi ad omnes & etiam ſingulos ciues ſpectare videatur, id tamen intelligendum, dum modo non vnius, aut alterius ad onus totum Reipublicæ negocium, aut ſarcina pertinere credatur,ſed ad omnes conciues.l.ſecundum naturam.ff.de reg.iu.c. quod omnes tãgit. de reg.iur.lib.6.dixi in c.præcedenti. Vnde perſequutio aliquid contra principem, rempublicã, bonumúe publicum molientis,iniquũ & iniurium eſſet, vt ad onus & periculum foret iſtius ſolius, qui illius machinationis perfidiæ conſcius eſſet, & ſatis ſuperq; eſſe debet, vt is ipſis principibus aut Reipublicæ magiſtratibus denuntiet, & ei rei medendæ opem auxiliumque ferat, tanquam vnus è populo, abſque eo quod cogatur accuſare, per quod totum onus, & periculum, & labor eius humeris reſideret.Et licet non probent,ita ſentiunt Hieronymus Cagnolus,vbi ſuprà.&Summa Angelica vti refert Sotus,vbi ſuprà. ſentit Bar.in.l.eum.ff. de accuſat. & non ſatis certò ſcio,an negaret Diuus Thomas, ſi tamen is velit ſponte accuſare eique periculo ſeſe exponere, ſine dubio poterit: ſed ſi tunc probare non poſsit,an ſatisfaciet offerendo ſe probaturum in duello, tangit Hieronymus Cagnolus vbi ſuprà,id quod olim † Hiſpaniæ factum fuiſſe hiſtoriæ referunt.Cùm nobilis quidam vir alterum nobilem contra Regem Hiſpanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos & equitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnaſſe multis vulneribus vtrinq; acceptis, & tandem per regem fuiſſe à lite & accuſatione abſolutos incredibili omnium tam nobiliũ quàm plebeiorum applauſu, de duello egimus ſuprà c.11.&12.&18.

2 *Hiſto. Nobilium duorum Hiſpanorũ.*

Sit ergo concluſio negatiua † quod nullus compellitur accuſare eum, quem ſcit aliquid contra publicum bonum moliri, intellige quòd non tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico,tertiò quod non tenetur etiam in foro animæ.Rurſus intellige tam in crimine læſæ maieſtatis Diuinæ puta hæreſis, quàm etiam humanæ. Sed ad denuntiãdum & auxilium ferendum,vt crimen luceſcat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæreſis quàm læſæ maieſtatis humanæ,teneturque tam in foro canonico & etiam ciuili contentioſo quàm etiam in foro conſcientiæ.Sed an † tunc teneatur fratrem illum peccantem prius admonere quàm denuntiare,arg. c. nouit,de iudi.id quod negant Syluester, Caietanus &Durandus vbi ſuprà,& etiam Sotus.niſi iam eſſet emendatus, tunc enim etiam denuntiatio ceſſare deberet, ſecundum Sotum, quod nos alibi diſſeruimus.

3 *Accuſare nullus tenetur, cum quibuſdam contra communẽ opinionẽ concluſiones quatuor.*

4 *Admonere fratrem contra rempublicã peccantem,an teneamur ante denuntiationẽ.*

Hactenus quando quid machinabatur cõtra bonum publicum, quid ſi contra priuatum,puta machinabatur furtum, vel ſimilia, aut ſeruos vel quadrupedes alienos interficere parabat? & tunc debet conſcius huius rei vti admonitione fraterna, quia iure naturæ inſitum mortalibus eſt, vt periclitantibus opem & auxilium feramus, propter illam cognationem,quam inter nos natura conſtituit. l. vt vim.ff. de iuſt.& iu. Vnde Plutarchus Apoph. lib. 3. Roganti † cuias eſſet, mundanum ciuem ſe eſſe (Plutarchus inquit) Socratem reſpondiſſe, ſignificantem talem opem cuique etiam extero periclitanti ferendam: quod ſi intelligat id non ſat eſſe,periculumque inſtare,an teneatur ad vtilitatem illius tertij accuſare,& ſanè non tenetur, nec etiam poſſet in priuatis delictis,ſed denuntiare teneretur in foro conſcientiæ, vt ſic obuium fieret per iudicem damno futuro, ſecundum Sotũ vbi ſuprà.ad idemque tenetur de iure naturali per proximam rationem. & eſt communis opinio, ſecundum Hieronymum Cagnolum vbi ſuprà, vt † ad id teneatur de iure canonico etiam in foro contentioſo. vt etiam per Fely.in d.c.quantæ,& in c.1. col.1. de offi. deleg. de cuius veritate illico dicam. de iure autem ciuili receptior ſententia eſt, vt non cogatur in foro contentioſo. Secundum Decium & Cagno. numero 10. vbi ſuprà, eſt communis opinio. Secundum Boerium deciſ. 83.alia quæſtio numero 6. Cagnol. in d.l.culpa caret, poſt Gl. & alios Doct.ibi idem Decius in c.1. de offi. delega. Felynus in d. c. quantæ. & in d.c.1.Aquenſ.in repe.d.l.vt vim,prope finem. Sed limitatur,vt ſi commodè,& ſine ſuo periculo ſuccurrere poſsit, & non facit, teneatur etiam de iure ciuili, iſta limitatio tenetur (ſecundum Cagnolum,vbi ſuprà.) per omnes Doctores communiter, quam etiam ipſe ſequitur per d.l.culpa caret, & per d. l. nullum crimen,à contrario ſenſu. Nam ſi culpa caret, qui ſcit & prohibere non poteſt,vt aiunt dictę leges, ergo ſi prohibere poſſet & non prohiberet, aliud eſſet.Sed ſanè † vt iam attigimus ſenſus contrarius in dd. ll. eſt quò ad eum qui iure poteſtatis iuriſdictionalis, vel patriæ,vel domi-

5 *Hiſtoria Socratis.*

6 *Denuntiare in foro contentioſo canonico an quis teneatur, vt priuati dãno obuietur, ardua quæſtio, & quid de iure ciuili alia quæſt.ardua.*

7 *Intellectus l. culpa caret, & l. nullum crimẽ. ff. de regu.iur.*

dominicæ, vel maritalis poteſt prohibere. Patet, nam quæ pendent ex facto alieno & non ex noſtro, ea in iure dicimur non poſſe nos, text. in §. ſi quis alium. Inſt. de inut. ſtip. l. ſtipulatio iſta. in prin. ff. de verb. oblig. cum ſimilibus vtrobiq; per Glo. all. ergo d. l. culpa, & d. l. nullum crimẽ. etiam ſi in ſenſu directo dicerent, quòd qui poſſet prohibere & nõ prohiberet, in culpa is eſſet, intelligerentur, quando ex facto ſuo ea poteſtas, nõ ex alieno penderet, quale eſt factum iudicis. Præterea nullus eſſet, qui non poſſet ad iudicem ire. ſicque de illa potentia illæ leges non potuerunt intelligere, ſecundum quæ rectè probant iure ciuili eum, qui conſcius ſit machinationis ab aliquo contra alterum tertium paratæ, non teneri ad accuſandum neque ad denunciandum, niſi prohibere poſsit iure proprio, arg. l. & magis. ff. de ſolu. hoc eſt, ex poteſtate iudiciali, vel dominica, vel patria, vel maritali, & cætera id genus. Idque etiam iure naturali veriſsimum eſt, nam eo iure hominem homini periclitanti opitulari debet. d. l. vt vim, cum ſuprà alleg. & quia, vt ait Statius:

Omne homini natale ſolum.

Et Ouidius ait:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et Ouid. lib. 3. Metamor.

Et eget auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit,
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Sicq; iure naturæ par eſt hominem homini periclitanti ſubuenire, vnde ſummis laudibus Hercules effertur, quod auxilium opemque ſuam, vim & iniuriam patientibus nunquam denegauit. Vnde † Boëtius Metr. 7. libr. 4. ſic canebat:

8 *Iſt. Hercu-l...*

Herculem duri celebrant labores,
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis dominum quadrigis.
Hydra combuſto periit veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis:
Strauit Antheum Libycis arenis:
Cacus Euandri ſatiauit iras:
Quosq; preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit:
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo: preciumq; rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris.

Videas ergò, vt iure naturæ viri inclyti ducuntur feruntúrque ad opem miſeris periclitantibus ferendam. hique æthereas ad ſedes præmij loco euolaturi intelliguntur. Vnde † idem Cicero de eodem Hercule ſcripſit poſtquam enarrauerat, vt cunctis periclitantibus opem tuliſſet, abijt (inquit) ad Deos Hercules, nunquam abijſſet, niſi dum inter homines eſſet, hanc ſibi viam munijſſet. Idque votum & ſtudium magnanimis viris iure naturæ ineſſe, idem Cicero eleganter ſcripſit his verbis:

9 *Hercules quo potiſsimũ nomine cõmendetur, quareque ad cœlũ euolauerit.*

Vt † tauris natura datum eſt, vt pro vitulis contra leones ſumma vi impetuq; contendant: ſic ij, qui valent opibus, atque id facere poſſunt, adſeruandum genus humanum natura incitantur, ita Cicero 3. de finib. Sed contra hæc omnia facit, quod ſcriptum reliquit idem Cicero 2. Officiorum: Animaduertamus (ait) cùm alios iuuare velimus, ne quos offendamus, ergò cùm hoc caſu periclitanti nequeam opitulari ſine læſione machinantis, nõ videor ad id teneri. ſed ad id reſponde ex his Ciceronis verbis: Illud enim natura non patitur, vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neque verò † hoc ſolùm natura, id eſt, iure gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpublicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, vt non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. hoc enim ſpectant leges, hoc volunt, incolumem eſſe ciuium coniunctionem. ita 3. Offic. Cicero ſcripſit. & huiuſmodi ſententiæ concinit eiuſdem Ciceronis non inelegans ſententia in hæc verba: Vt membra quędam amputantur, ſi & ipſa ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura hominis feritas, & immanitas beluæ, à communi tanquam humanitate corporis ſegreganda eſt. ita 3. Offic. Cicero ſcripſit. Et alibi ſimiliter ait, vt medici membrum ſæpè putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere poſsit, ſic neceſſe eſt, ſi Rempublicam ſaluam eſſe volumus, vt perditiſsimos homines ex vrbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, violatus caſto, labem infringat, ita in Vatin. idem Cicero ſcriptum reliquit. ergò quòd alios ita iuuare docemur, vt id ſine aliorum incommodo fiat, intelligatur ſine aliorum innocentium incommodo. nam cum læſione nocentium indubitanter fas eſt, & ita Hercules proſtrauit peremitque eos, qui debilioribus exitio erant.

10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq; vt intelligendũ ſit declaratur.*

11 *Ius naturæ ẽ ius gentium.*

Quæ omnia prima facie videntur perſuadere, vt conſcius criminis, quod in aliũ conciuem machinabatur, obuiare teneatur, vt vult communis opinio ſuprà relata. Sed non eſt ita. Fateor quod ſuadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (ſicq; iure naturæ) adduci & ardere, ſed tamen illud ius naturæ nullam inducit cõpulſionem, ſed quandam duntaxat inclinationem, deſideriũ, affectum, ſtudium, votum, appetitum, vt declarat Andr. ab Exea, ad princ. in lib. Pactorum,

&

& diximus ſuprà. Et quamuis viri magnanimi ſoleant ad actum & effectum perducere eam naturalem inclinationem & affectum, vt fecerunt Hercules & alij ſimiles: reliqui tamē nec id audere ſolent, nec ad id obligantur. quid enim ſi eum qui iniuriam à robuſtiore & tyranno patiebatur, cernebant fœminæ, aut pueri, aùt ſenes, aut ægroti, aut nimium debiles, qui optabant, geſtiebant, ardebant opem miſero periclitanti ferre, ſed non audebant, nonne hos punire iniurium, inhumanum ac inciuile eſſet. ſic ergo & in ſpecie noſtra, ſi is ciuis, qui conſcius erat illius machinationis, quæ in alterum ciuem moliebatur fortè optabat, geſtiebat, ardebat opem ei facere, ſi id ſine incommodo ſuo liceret, ſed auſus non fuit, culpa caret. Et quid demeruit ille, ſi natura & à Deo optimo Maximo non magnanimitate præditus, ſed puſillanimis fuit progenitus, ei ſanè non tam iraſcendum eſt, quàm miſerendum.

12 *Ratio elegãs.*

dum. cùm ergo † ex hominum animo pendeant huiuſmodi puſillanimitates, iniurium, inciuile, & inhumanum eſſet ob eas res incertas, occultas, & ſoli Deo notas, quem plectere. præſertim cùm is nemini noxam dederit. Cũ ergo ad opem ferendam deſiderentur affectus & actus. Omnes quidem iure naturæ eũ affectum ſortiti ſumus, ſed eum affectum ad actum perducere non omnes valemus, ſed magnanimi tantùm, nec refert vtrùm valere & poſſe deſinamus ex defectu virium corporalium, (vt fœminæ, pueri, ſenes & valetudinarij) an verò ex defectu virium animi vt puſillanimes. Præſertim cùm iſthæc ad munus potiſsimùm pertineant magiſtratuum, nec priuatus pro priuato ſe periculo exponere teneatur. Periculum autem accipere debemus ſiue re vera immineret, ſiue non immineret, ſi tamen ille ſibi imminere formidabat, ex cuius quidem ſolius, non ex communi opinione hæc res metienda & iudicanda eſt, argu. d. l. 1. §. ſi hæres. & l. quia poterat. vbi bonus text. ff.

13 *Denuntiare & obuiare periculo priuati, non tenemur in foro contentioſo canonico, cõtra communem opinionem, nec in foro ciuili contra cõmunem, nec in foro conſcientiæ contra communem opinionem.*

ad Treb. Agnoſco † tamen quod de iure canonico in contrarium eſt communis op. & etiam de iure ciuili, eo caſu, quo ſine periculo ſuo id inſpecta communi hominum opinione facere poſſet, ſed nos de iure tam canonico quàm ciuili contrarium amplectimur, quando immineret periculum non ſolùm inſpecta communi opinione, ſed etiam inſpecta opinione particulari ipſius conſcij, quamuis reliqui homines in tali caſu veroſimiliter iudicarent ceſſare periculum, per dd. ſuprà & per l. quia poterat. ff. ad Treb. & vide Boeri. d. deciſ. 83. num. 6.

Dicet quis, ſecundum hæc excuſabatur etiam is, qui conſcius machinationis in principem vel Rempublicam paratæ non denuntiauit, allegans ſe formidaſſe, nec voluiſſe ſe exponere periculo, quod ſuprà negauimus, ſed reſpondendum eſt, hunc non excuſari, quia licet priuatus pro priuato ſe periculo exponere nullo iure teneatur, pro principe tamē tenetur, vel pro Republica, qua periclitante ſe ſe periclitari noſcere debeat ſuamq; rem agi, vnde Horatius Ode 2. lib. 1.

Dulce & decorum eſt pro patria mori.

Et Cicero ait:

Quoniam † ſunt omnia commoda à pa- 14

Reipublicæ quantum debeamus.

tria accepta, nullum incõmodum pro patria graue putandum eſt, at qui patriæ pericula ſuo periculo expetunt, hi ſapientes putandi ſunt, cùm & eum, quem debẽt honorem, reipublicæ reddunt, & pro multis perire malũt, quàm cum multis. etenim vehementer eſt iniquum, vitam, quam à natura acceptam propter patriam conſeruauerit, naturæ cùm agat, reddere patriæ cùm roget, non dare. & cùm poſsis cum ſumma virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere: & cùm pro amicis & parentibus & cæteris neceſſarijs adire periculum velis, pro Republica, in qua & hoc & illud ſanctiſsimum nomen patriæ continetur, nolle in diſcrimen venire. ita 4. ad Heren. ſcriptum reliquit Cic. Et rurſus:

Reſpublica nomen vniuerſæ ciuitatis eſt, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrare debemus. ita 2. de leg. idem Cicero ſcripſit, Ergo non par eademque cauſa eſt, vt ciuis qui conſcius eſt machinationis, quæ contra priuatum moliebatur, nolit ſe periculo exponere magiſtratibus id denuntiando, & quòd idem faciat quando contra principem vel Rempublicam moliebatur, cùm hæc obligatio ſit longè maior quàm ſuperior. ſicque ignauiæ & puſillanimitati illo caſu parcendum eſt, iſto autem caſu non eſt regulariter parcendum, niſi fortè morbus ille inſolitus eſſet, & eſſe probaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troiæ ardere cœperunt, humeris ſuis impoſitum patrem Anchiſen medijs è flammis eripuit & ſaluauit, quod ſine magno ſuo periculo, impedimento, & labore in tanta rerum anguſtia ſtrepituque fieri non erat poſsibile, id quod nullus pro conciue ſuo aut faceret vnquam, aut facere teneretur, ob ſaluandam tamen parentis vitam vix eſt vt non debitum fuiſſe intelligatur. Nec dubium eſt, † quin 15

Patriæ mag. quàm parentibus debemus.

maiora etiam pericula pro patria ſaluanda ſubire teneamur, l. veluti, arguendo ab ordine literæ. ff. de iuſt. & iu. ait. enim vt patriæ & parentibus pareamus, ad idem l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. ibi, nec minus humano generi prouident, quàm ſi prælijs atque vulneribus patriam, parenteſque ſaluarent, ſic prius de patria meminit quàm de parẽtibus, vtroſque autem prælijs atque vulneribus ſaluare vt teneamur, inde edocemur, ad ꝙ pro priuato conciue minimè tenemur, & illam Anchiſes & Aeneæ hiſtoriam refert Vergi. Aene. lib. 2. ſic modulatus:

Eia

Eia age chare pater ceruici imponere noſtræ,
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit,
Quo res cunque cadent vnum & commune periclū,
Vna ſalus ambobus erit.

Ergo probato inſolitæ inertiæ & puſillanimitatis vitio, etiam quò ad cauſam Reipublicæ deſertam, conſcius ille non denuntians liberaretur, non aliter atque ſi inſani, furioſi, dementes, aut fortè valetudinarij ſenes, mulieres opes armis & facto atque opere ferre deſijſſent, eo tamen non probato, excuſabitur ſanè qui priuato periclitante denuntiare deſijt, non ſic Republica aut principe periclitante. idque iure tam ciuili quàm canonico, arg. c.1. & c.2. cum ibi not. de op. no. nu.

16 *De≀o futu-ro ... non ob uiar, vt pu-tatur.* Illud notandum eſt, quòd † quibus in caſibus, qui tali delicto futuro obuiare tenetur, excuſatur ſemper à pœna ordinaria, quam delinquens ſubierit & alia mitiore plectendus eſt, ita Hieron. Cagno. in l. culpa caret. ſuprà alleg. nu. 10. poſt Felynum in locis ſuprà ſignatis. Et circa hanc materiam ridendus eſt Dominicus Sotus lib. de ratione tegendi, & de tegen. memb. 2. q. 2. concl. 6. verſi. 3. qui negat

17 *...monere ...rem vbi ...culum eſt ...eneamur ...ua quæſt.* † quòd quis fratrem ſuum vbi eſt periculum corrigere teneatur, quod impugnant communiter Doctores, teſte Antonio de Cordoba in anno. ad eum in d. loco. & Martinus Nauarrus in manu c. 24. nume. 11. cum ſeq. ſed priorem op. alibi veriorem eſſe oſtendimus non ſolùm quando re vera adeſſet periculū, ſed etiam ſi non adeſſet, ſi inſpecta communi hominum opinione adeſſe videretur, quinimò & ſi inſpecta opinione iſtius tantùm adeſſet id ad eum acuſandum ſufficere. d. l. quia poterat

18 *...um itine ...defendere ...ſecus quā ...publicam ...emur.* cum ſimil. ſuprà all. Socium autem † itineris quod quiſque defendere teneatur, non ſecus quàm Rempublicam periclitantem, tenuit Gloſ. & ibi Alberi. in l. item apud Labeonem. §. abduxiſſe. ff. de iniur. quæ communiter approbari videtur ex relatione Boerij deciſ. 88. num. 6.

Svmmarivm.

1 *Princeps liberum rerum noſtrarum vſum, aut etiam abuſum, impedire an poſſit.*
2 *Prodigere noſtra poſſumus, fallit in tribus caſibus.*
3 *Vtile nobis id, quod libet eſt.*
4 *Dominij definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium eſt etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non poteſt.*
10 *Monachi Minoritæ an dominium habeant in comeſtibilibus & vtenſilibus, ardua quæſt.*
11 *Hiſtoria Caſſij.*

Capvt XVII.

Qvinqvagesimoprimo fluit etiam ex ſuperioribus noſtris ſententijs definitio illius articuli, An † Princeps ſine cauſa poſsit rei noſtræ liberū vſum impedire, idquod multi admittunt, dicentes expedire Reipublicæ ne quis re ſua malè vtatur. §. ſed & maior aſperitas. Inſtit. de his, qui ſunt ſui vel ali. iur. l. diuus. ff. ſi quis à pat. fu. manu. facit l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. vbi prodigo impeditur rerum ſuarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de teſtam. vbi eidem denegatur teſtandi facultas, & l. Titio centum, in pri. ff. de condi. & dem. vbi alumno minus induſtrioſo denegatur alienandi poteſtas, & facit totus titulus ff. de reb. eorum, & C. de prædi. minorum. vbi adultis denegatur prædiorum ſuorum alienandorum facultas, ſed certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, vſus rei noſtræ non debilitatur ſine cauſa, quinimò iuſtiſsimis ex cauſis, vt dd. ll. patet. Sit ergo † regula vnumquemque rei ſuæ liberrimum vſum habere. l. in re mandata. C. mand. adeò vt ea etiam poſsit abuti, tex. egregius in l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hær. ibi, dum re ſua ſe abuti putant, & l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. adeò vt etiam prodigo manifeſto id liceat quandiu nondum eſt ſibi per iudicem bonis interdictum, vt eſt communis opinio Docto. ſecundum Alexandr. & Iaſ. ibi in d. l. is cui bonis. Fran. Aretinus in d. l. is cui lege. Ratio, † quia quod quiſque homo ſanæ mentis & legitimæ ætatis voluerit, quodque ei libuerit circa res ſuas, id vtile ei eſſe inſpecta legis cenſura reputatur, quamuis inſpecta communi hominum opinione inutile ei ſit. §. præterea, cum Gloſ. Inſt. de act. vbi Gloſ. ait, id portat leuiter, quod portat quiſque libenter. facit d. §. conſuluit. d. §. & magis. & l. quia autem. in principio. & §. 1. ff. quæ in fraudem credi. cum ibi notatis per Gloſ. &, vt lex ait, ipſe ſibi quoque inſidiatus eſt, ſignificans hominibus licere ſibi ipſis inſidiari, hoc eſt, ad ſuum incommodum res ſuas prodigere, etiamſi in conſequentiam quale quale damnum alijs reſultet, vt dd. ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. ſed neque. Inſt. de autho. tut. & Inſt. de lege Fuſia cani. toll. vbi not. per Aldroband. l. non vſque adeò. ff. ſi quis à paren. fuer. man. & quòd iſthæc omnia ſuperat dictu mirabile eſſe videtur, licet nobis etiam noſmetipſos vendere. §. fi. Inſt. de iure perſ. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniu. rup. Vnde Iuuena. Satyra 3. ait:

1 *Princeps liberum rerum noſtrarum vſum, aut etiā abuſum impedire an poſſit.*

2 *Prodigere noſtra poſſumus, fallit in tribus caſibus*

3 *Vtile nobis id, quod libet eſt.*

Et præbere caput domino venale ſub haſta.

Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebantur, nam procedunt in perſonis, quæ ſunt vel ætatis illegitimæ, vel non integræ mentis. Tertia fallentia quando quis re ſua abuti-

abutitur, eaque erat animæ rationalis, ratio eſt, propter naturalem cognationem, quæ inter nos omnes natura conſtituit. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ita procedit d. §. ſed & maior. & d. l. diuus. ſecundum quæ merus princeps, qui (vt ex noſtris ſententijs relatis apparet) ad meram ſubditorum vtilitatem creatus eſſe intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum vſum rerũ ſuarum, quia, & ſi id princeps fortè bona fide faceret, & ob vtilitatem ipſius prohibiti ſolicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile eſſe intelligeretur & noxium: ſicque egrederetur ipſius principis iuriſdictionem, vt ſuprà plenè diximus. Secundum quæ planè colligetur
4 *Dominij definitio.*
qualis † ſit vera dominij definitio, eſt enim naturalis facultas eius, quod facere libet, niſi quid vi aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas. Inſt. de iure perſonarum. vbi dicitur
5 *Libertatis definitio.*
† libertas eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi quid vi aut iure prohibeatur, dominium enim in rebus habere quid obſecro aliud eſt, quàm eam liberrimam ad libitumq; facultatem habere circa illam rem? Hinc parentes liberos, quos in poteſtate habebant, occidere & perdere poterant. l. in ſuis. ff. de lib. & poſth. Idem in ſeruis. §. in poteſtate. Inſtit. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris. quod hodie innouatum eſt, vt dd. iuribus.

Hinc apparet ſuſpectam eſſe Bar. definitionem, qui in l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acq. poſſ. ſcripſit, dominium
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
† eſſe ius perfectè diſponendi de re corporali, niſi lege prohibeatur, quam definitionem ſequuntur (multis tamen repugnantibus) magis communiter Doctores, vt per Alexan. & Claudium poſt alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. 31. ff. de acquic. poſſ. Fran. Ripa in rub. de cauſ. poſ. & propr. Bald. de præſcri. par. 2. princ. q. 2. num. 6. & alij, quos allegauimus in præ. tra. de ſuc. prog. nu. 175. quib. adde doctiſsimum. Dom. de Soto. de iuſt. & iure. lib. 4. q. 1. art. 1. Gerſ. de poteſta. eccle. conſ. 13. Sed hæc Bar. definitio, dum ait perfectè notari poteſt, quid enim ſi eam donaui iuxta formam legum, de quibus per totum titulum C. de don. quæ ſub mo. & quid ſi vendidi iuxta formam legum, quæ ſunt ſub titulo ff. de in diem adiect. vel iuxta eas leges, quæ ſunt ſub titulo ff. de lege commiſſ. vel iuxta forma l. 1. ff. de cond. ob cauſ. etenim in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, conſtat me & ſi perfectũ illius rei dominium habuerim, minus tamen perfectè de eo diſpoſuiſſe, defendendo Bar. reſpondere poſſumus, referri ad potentiam non ad actum, ſicq; ſumendum pro eo quod eſt liberrimè diſponere. Rurſus dum ipſe ait, niſi iure prohibeatur, eſt addendum, vel etiam vi, vt ſcitè fecit Iurecon. in d. l. libertas, & in d. §. libertas: Quid enim ſi dum donare aut vendere rem meam vellem Princeps tyrannus prohibuit, non ideò minus eius dominium dicor habere, ſicut dominium non deſinit habere adultus, eo quod per titulos ff. de reb. eorum, & C. de prædi. min. alienare prædia ſine decreto prohibeatur, aut maritus fundum dotalem: vt ff. de fundo dot. per totum titulum, ſed & maiore nota eget Bar. dum dixit de re corporali, cùm conſtet † dominium eſſe etiam in rebus incorporeis: hæreditas enim & vſusfructus, & vſus, res ſunt incorporales, vt Inſt. de rebus corp. & incorp. in prin. & tamen in hæreditate dominium habemus. l. cum hæredes, in prin. vbi notat. Pau. Caſtr. & Alex. ff. de acq. poſſ. & in vſufructu dominium habemus. l. qui vſumfructum. ff. ſi vſufruct. pet. & in vſu, quia dominium nihil aliud eſt quàm ius quoddam incorporeum, vt dd. ll. & tex. egregius in l. fi. ad medium. C. de long. temp. præſ. niſi fortè Bar. ſaluare fas eſt, in eum modum, quem attigimus in d. num. 175. doctiſſimus autem Sotus, vbi ſuprà, talem dominij tradidit definitionem. Dominium † (inquit) eſt propria cuiusque facultas & ius in rem quamlibet, quam in ſuum ipſius cõmodum vſurpare poteſt quocunque vſu lege permiſſo, quæ definitio recidit in ſuperiorem, niſi quatenus adiecit in ſuum ipſius commodum, quæ verba ſignificant citra ſuum cõmodum dominum re ſua vti non poſſe, nos autem prodigere & perdere rem ſuam dominum poſſe ſuprà ſuſè oſtendimus, quibus adde quòd ſine vlla cauſa poteſt etiam prodigere, & pro derelicto habere, ita quòd fiat primi occupantis. l. 1. & 2. & per totum titut. ff. pro derelicto.

7 *Dominium eſt etiam in rebus incorporeis.*

8 *Dominij definitio tradita per noviſſ. notatur.*

Ex quibus omnibus etiam appatet minimè † licere principibus regni ſui nobilibus prohibere, ne ijs inconſultis nubant, id enim quam magnoperè naturalem libertatem eius quod cuiquam facere libeat, infringat, nullus non videt. d. l. liber. d. §. libertas. ergo ea res, vtpote noxia, non comprehenditur ſub ea commiſsione principibus data, quæ ad vtilia tantùm, non etiam ad contraria (vt iam edocti ſumus) porrigitur, quamuis non pauci principum contrarium facere ſoleant, quod minimè laudo.

9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubãt nõ poteſt.*

Denique quatenus de dominio proximè agebamus, an monachi † Minoritanæ (quales ſunt Franciſcani, Dominicani, & reliqui) qui nihil proprium habere poſſunt in communi, nec etiam in particulari in rebus comeſtibilibus, quæ ſibi eleemoſynæ loco & nomine elargiuntur, id dominium, an fortè vſum duntaxat habere intelligantur, dubitari ſolet, quia huiuſcemodi in rebus dominium ab vſu vix ſeparari poteſt, vt per totum tit. ff. de vſufr. earum rerum quæ vſu conſum. & l. omnium. §. conſtituitur. ff. de vſuf. & ſanè hac in re ſtat conſtitutio Nico. 3. in extrau. Exijt. qui ſeminat, de verb. ſig. lib. 6. & in clem. exiui de paradiſo, eod. tit. & Ioan. 22. in extraua.

10 *Monachi Minoritæ an dominium habeant in comeſtibilibus & vtenſilibus ardua quæſ.*

ad

ad conditorem. quæ quidem conſtitutiones inter ſe diſsidere videntur, S. Thomas 2.2.q. 78. artic.1. negat hiſce in rebus dominium ſeparari poſſe ab ipſarum rerum vſu. Sotus verò vbi ſuprà, cuius ſententia (iudice me) verior eſt, adfirmat ſeparari poſſe, negatque eos monachos dominium habere in illis rebus non magis quàm in alijs. nam & ſi tempore (inquit) neceſsitatis egenus rebus poſsit potiri alienis ad ſuum vſum & victum neceſſarium, non ideò earum dominium acquirit, ſed nudum vſum facti. ideò (inquit) quòd ad talem vſum his monachis datum eſſet, ab eis repeti poſſet, ſi qui dedit, vellet fortè ad aliam cauſam magis neceſſariã aut magis piam id conuertere: & vt conuiua non poſſet dapes menſa paratas arripere, arreptasque in domum ſuam reportare, quia non ad iſtarum rerum dominium aſſequendum, ſed tantùm ad illum deſignatũ vſum videtur inuitatus, ita & hi Minoritæ iſtarum rerum dominium non intelligũtur habere, ſed tantùm deſignatum earũ vſum, vt ad alios vſus eas conuertere nequeant. Nam & ſi tibi concederem, vt domum, vel veſtem, aut librum meum, ſi liberet, comburere, combuſsiſti, non propterea videberis domum tuam, ſed meam cõbuſsiſſe. Et cùm
11 *Hiſto. Caſsij.* Caſsius, teſte Appiano Alexandrino, & alijs, poſtquam copias ſuas à Cæſarianis fuſas in ingenti illo prælio videret, impatientia dololis, aut tædio vitæ, aut metu, ne ad Cæſarem deferretur, iuſsit liberto ſuo, vt ſibi necem inferret, paruit ille. non tamen quiſquam diceret, eum libertum dominium Caſsij acquiſijſſe, eò quòd eum peremit, non quoque reliquos homicidas trucidatorum dominos fieri. Denique cùm iam oſtenderimus proprij dominij id eſſe peculiare & natiuum, vt liceat quidquid lubeat, etiam abutendo, prodigendo, diſsipando, pro derelicto habendo, monachique huiuſcemodi rebus comeſtibilibus veſci vtiq; poſsint, abuti verò, prodigere, pro derelicto habere nequeant, quin à quocunque poſſeſſore domino earum eas vendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Defenſionem Princeps an tollere poſſit? ardua q.*
2 *Citationem Princeps an tollere poſſit?*
3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum cauſa occidere licet.*
6 *Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere ſe tenetur Princeps, etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenentur.*
8 *Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicũ neceſſarius iure poli contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Princeps eſſe deſinit, qui fit tyrannus.*
11 *Defenſionis cauſa occidere licet aggreſſorem, etiã iure poli, contra Gerſonem.*
12 *Duellum inire non licet pro honoris, aut rerum defenſione, ardua quæſtio.*
13 *Defendendi honoris cauſa licet occidere.*
14 *Defenſio inculpata eſt, licet quis fugere poſsit.*
15 *Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari.*
16 *Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij.*
17 *Hiſtoria Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defenſio inculpata non eſt in ruſtico, vel clerico, quando poterant tutè fugere.*
21 *Defenſio inculpata quando videatur.*
22 *Vindicta aut defenſio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur.*
25 *Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens vt occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit, ardua quæſt.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præſumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam, qualibet etiam iniuſta cauſa.*
29 *Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam in continenti, ſed ex interuallo non remouet, ſed lenit.*
30 *Ira ex iniuſta cauſa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*
31 *Iracundè facta, an pro infectis habeantur, in his, quæ iuris ſortiuntur effectum? ardua q.*
32 *Ira non præſumitur, niſi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non videtur poſt interuallum.*
36 *Pœna culpæ æqua.*
37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excuſandum, contra Doct.*
38 *Iniuria verbalis, an infra dies triginta reuocari poſsit, not. quæſt.*
39 *Ira motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans q.*
40 *Ira iuſta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat, egregia q.*
42 *Ira iuſtè concepta efficit, vt etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſsit.*
43 *Occidens non occidendi, ſed vulnerandi animo, an occidatur, not. q.*
44 *Delicta an pari compenſatione tollantur.*

CAPVT XVIII.

QVINQVAGESIMOSECVNdo defluit etiam ex noſtra principali ſententia definitio illius articuli, An princeps † defen- 1 *Defenſionem princeps an tollere poſsit, ardua quæſt.*
ſionem noſtram tollere poſsit?

I id quod

id quod in ſpecie multi tenuerunt, affirmantes, ſummum Pontificem ex cauſa id facere poſſe, ita Alber.Roſ.in l.omnes.in princ.C.de Epiſcop.& Cleric. Angel.n l. ſi ſic.ff.de lega.1. Fernand.Loazes in conſil. pro March.de Velez, dubitatione 1.pag.337.num.66.verſi. ſicut de defenſione. Nellus in tra.bannitorum 2.q. ſecundi temporis. Alex.in l.cum mulier. col. 5.ff.ſolut.matri. Deci.in c.cum dilecti.colu.7.

2 *Citationem Princeps an tollere poſſit.*

ff.de except. Et ideò princeps † citationem tollere poteſt, vtcunque ſit neceſſaria denfenſio, vt tenent Gloſſ. in l. is qui Reipublicæ. ff. ex quib.cauſ.maior. Felyn.in c. quæ in Eccleſiarum. num.26. de conſt. & alij quamplures (longè plurimis tamen repugnantibus) vt in præfa. tract. de ſucc. progreſſu enarrauimus. Quid dicendum? & ſanè regula eſt, defenſionem † eſſe neceſſariam, à iureq; naturali profluentem. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ibi, nam quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe videatur. c.ius naturale.1.diſtin.l.1. ff.de vi & vi armata. l.iniuriarum. ff.de iniur. c.ſignificaſti.2.de homi.l.ſcientiam. §. qui nõ aliter.ff.ad leg.Aquil. c.ſi verò.1.de ſent.excõ. & l.ſed & ſi. ff.ad leg.Aquil. † Amplia vt procedat etiam, ſi inde ſequatur homicidium, vt tradunt communiter Doct. in dictis locis per eadem iura, quibus adde Caieta. poſt ſanctũ Thomam ſecunda 2.quæſt.64.artic.7.& Dominicum Sotum de iuſt.& iu. lib. 5.q.1.arti.8. Ludo.Rom.ſing.28.Accuſatus de homicidio. Bald.in l.ſolam.C.de teſtib.idem Bal.in l.vni. C.de confeſ.Hæc ampliatio de homicidio variè intelligitur. Primũ quando factum fuit ob tutelam corporis homicidæ ſe ab occiſo defendente, vt dd.ll. Deinde † etiam ſi id fieret ob defenſionem rerum, iſta (quamuis multis repugnantibus) duximus eſſe communem opinionem in tract.de ſuc. prog. in præfa. nu.12. cum ſeq. vt per Iaſ.Io.Broſcium, & alios in d.l. vt vim. & Carerium in ſua pract.fol.106.nu. 31. Bernad. Diaz de Luco regu. 587. quibus adde S.Thomam & Caieta. vbi ſuprà, & Domi.Sotum d.lib.5.quæſt.1.arti.8.de iuſt. & iu. qui planè omnes idem ſentire videntur, dum loquuntur generaliter, & allegant, nitunturque in Exodi 12. dum ait: Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor nõ erit reus ſanguinis, vbi non de corporis, ſed de rerum tantùm defenſione agebatur. Ad idẽ l. aduocati, cum ibi not.C.de aduo.diuerſorum iudi.ita Sotus, vbi ſuprà. Tertiò † intellige ſufficere teſtes dixiſſe ad defenſionem occiſoris factum fuiſſe homicidium, etiam ſi nõ expreſſerint eam defenſionem eſſe neceſſariam, vt videtur voluiſſe Bald.in d.l.ſolam.ad fin.& Bar.conſi.110. Quidam Maſſiolus, per c.1. §. ſi quis hominem. de pace tenen. In contrarium tamen hoc caſu videtur eſſe receptior opinio, vt per Bal. ſibi contrarium in l. vnic. de cõfeſſ. verſi. tu aſſeſſor.col.10.Ludo.Rom. vbi ſuprà.

3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*

4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*

5 *Defendendarũ rerum cã occidere licet.*

6 *Defẽſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, nõ aliter.*

Nic. Pig. in add. ad ipſum Roma. Bartho. Cæpolla conſi.42. idem Cæpolla conſ.44. Felyn. in c.ſignificaſti.col.5.de homi. Iaſ. in §. item ſi quis.Inſt.de acti.& alij quos adduximus in d. num.22.cum ſeq. Sed quidquid ſit de modo probationis omnes vtriuſque partis fautores in hoc conueniunt, homicidium, vt inculpatum videatur, non ſat eſſe quod ad defenſionem factum fuerit, niſi præterea ea defenſio neceſſaria fuerit.

Quartò intellige, vt non ſolùm quis inuaſus, aut inſultatus id facere poſsit, ſed quod etiam ad id teneatur, ſi eſt † Princeps, vel perſona ita egregia, quod ad Reip. bonum ſit admodum neceſſarius, ita eleganter Dominicus Sotus, vbi ſuprà. Limita primò, vt tale homicidium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſſet opus perfectionis ſeſe non defendere, ſecundum S. Thomam & Caieta. & Dominic. vbi ſuprà, poſt Gerſonem, quem ipſe Domin. allegat in tract. de Euchar. q, intellige, quãdo inſultatus nõ eſſet tam neceſſarius ad Remp. gubernandã, vt ꝓximè dicebamus. Deinde limita, vt homicidiũ non aliter ſit inculpatum, quàm ſi fiat ad defenſionẽ neceſſariã. Tertiò limita, † ſecundũ Dominic. quando aggreſſor eſſet princeps, vel dux, ſeu alia pſona egregia, & ad regimẽ Reip. neceſſaria, & aggreſſus pſona ad tale regimẽ minimè neceſſaria, tunc. n. aggreſſus, vt ſe occidi pateretur, tolerari deberet potius quã aggreſſorẽ necare, id q, Gerſoni iam allegato ſine dubio videretur, ſed ipſorũ opinio vera non eſt, quia palàm eſt contra ius naturale iam relatum, & in mille legibus ſuprà allegatis & ſimilibus repetitum. Et hoc eſſet eum principatum ad meram ciuium vtilitatem admiſſus ad internecionem ipſorum conuertere contra omne ius, omnemq; rationem, & contra noſtram principalem opinionem, cum omnibus ferè iam congeſtis, præſertim in tribus capitibus ſuperioribus. Et eſſet contra illam diuinam pollicitationem, quæ inquit: Iugum meum ſuaue eſt. Et quàm † vita mortalibus chara ſit, docet Ouidius lib. 5. Metamorph.

7 *Defendere ſe tenetur Princeps, etiã cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenentur.*

8 *Defẽdere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicũ neceſſarius iure poli, contra Theologos, idem iuri fori contra eoſdem.*

9 *Vita mortalibus nihil charius.*

——Nihil ô fortiſsime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera ſunto.

Et Iuuenal. Satyr.10.

Da ſpacium vitæ, multos da Iuppiter annos,
Hoc recto vultu, ſolum hoc pallidus optas.

Eadem aut his ſimillima optimè expreſsit Cicero, dum ait in Orat.in Va. Nemo eſt tam demens, tamq; parum de ſe cogitans, qui alienam vitam magis quàm ſuam diligat. Et rurſus: Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere, ita Philip. 12. Expreſsit idem Cicero, quibus verba Iuuenalis non parum oportuna ſunt, ſic canentis in Saty.13.

Ad vindicta bonum vita iucundius ipſa.

His

His etiā concinunt elegantia Naſonis poëmata, ſic modulantis lib.3. de arte Amandi:

Iudice me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem,
Armaq; in armatos ſumere iura ſinunt.

Et Horat. lib.3. Ode 4.

Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius, ijdem odêre vires
Omne nefas animo mouentes.
Teſtis mearum Centimanus Gygas
Sententiarum.

His quoque adſtipulatur idem Cicero in 3. de finib. in hæc verba loquens: Vt tauris natura datum eſt, vt pro vitulis contra leones ſumma vi impetuque contendant: ſic ij, qui valent opibus, atque id facere poſſunt, ad ſeruandum genus humanum natura incitatur. Cùm ergò ex tot authoritatibus conſtet hanc defenſionem eſſe iuris naturæ, eam humano generi adimere velle, non impium modò, verùm nefas quoq; videri debet, præſertim cùm ſit contra præceptum iuris diuini iam relatum, & cùm charitas benè ordinata à ſe ipſo incipere debeat. l. præſes. C. de ſeruit. & aqua. & cùm teſte Terentio: Natura cùm ita comparatum ſit, vt omnes ſibi benè eſſe malint, quàm alteri. id quod etiam deſcendere à iure naturæ teſtatur Cicero 3. Officiorum: Sibi (inquit) vt quiſq; malit, quod ad vitæ vſum pertinet, quàm alteri acquirere conceſſum eſt, non repugnante natura. Et rurſus eod. libr. Noſtræ vtilitates nobis omittendæ non ſunt, alijsque tradendæ.

10 *Princeps eſſe deſinit, qui ſit tyrannus.*

Neque ad rem pertinet, quòd ille † aggreſſor ſit Princeps, aut Dux Reipublicæ, aut perſona Reipublicæ gubernationi multum neceſſaria: nam ij tales ſimul atque tyranni eſſe cœperint, continuò deſinunt eſſe principes ipſo facto, vt ſuprà oſtendimus c.1. & 2. Itaque princeps Reipublicæ meæ, qui me immerentem, & inculpatum properat necare, aut vulnerare, ipſo facto, ac ipſo iure princeps eſſe deſinit. Vnde ſi ad meam defenſionem eum interfecero, nō tàm principem meum, quàm hominem iam priuatum interemiſſe videbor. Prætereà meam Rempublicam ſaluam eſſe, mea intereſſe videtur, propter meam vtilitatem, & propter me potiſsimùm eius incolumitatem deſidero, & deſiderare debeo. Ergò iure naturæ magis diligo, & diligere debeo meipſum, quàm meum Principem, aut Rempublicam. Quia ſecūdum Philoſophum Propter vnumquodq; tale & illud magis, & Proximus ſum egomet mihi, vt Terentius ait, & probat d. l. præſes, hanc eſſe charitatem benè ordinatam. Id quod nullus, qui ex toto non ineptiret, aut inſaniret abnegaſſet, ergò præpoſterum eſſet, ac hominis omninò inſani ſua internecione velle hominem Reipublicæ vtilem ſeruare, quandoquidem etiam toti Reipublicæ ſe anteponere ſuamque ſalutem debet.

11 *Defenſiōis cā occidere licet aggreſſorem, etiā iure poli cōtra Gerſonem.*

Quartò limitant † nonnulli, vt occidere non liceat propter rerum, ſed tantùm propter perſonæ defenſionem, quod dic, vt ſuprà. Quintò limitāt, vt generaliter in foro animæ occidere non liceat aggreſſorem, ſed potius debeat quis pati ſe interfici, ita Gerſon, vbi ſuprà, & diuus Auguſtinus ad Publi. De occidentis (inquit) hominibus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet cōſilium, niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs accepta legitima poteſtate. Vbi negare videtur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in primo de libero arbitrio. Quomodo (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt? & cenſet illas res in vniuerſum eſſe contemnendas, quas homines inuiti admittere poſſunt, in quarum numero eſt vita. Et Nicol. Papa. Canone, de his clericis, diſtin. 50. ait: De his clericis, quibus conſuluiſtis, ſcilicet, qui ſe defendendo paganum occiderant, ſi poſtea per pœnitentiam poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, ſcitote nullam nos occaſionem dare, neque vllam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi, cui quidem legi cùm ad mores pertineat, videntur & laici eſſe ſubiecti. Quartò homicidium eſt grauius, quàm ſimplex fornicatio, ſed nemini hæc ad ſeruādam vitam eſt licita: ergò neque homicidium facere. Poſtremò ſi arbor eſt mala, ergò & fructus, vt habetur Matth. 7. ſed defenſio ipſa videtur illicita contra illam Pauli monitionem ad Romanos 12. Non vos defendentes chariſſimi, ergò & aggreſſoris occiſo erat peior. Sed hæc omnia procedunt de perfectione, non de neceſsitate ſecundum Sotum, vbi ſuprà. Nec ad rem pertinet, quòd ſalutem animæ proximi debeam præponere ſaluti corporis mei, ſicque cùm aggreſſor veriſimiliter veniat in peccato mortali, non debeam eum occidere, ne eius anima ſimul cum corpore pereat. Nam huic rei ſufficienter reſpondit Sotus, cui adde quod & ſi eum lethaliter vulnerauero, inter moras ſpiritus efflandi poterit pœnitere, & id facturum veroſimillimum eſt, ſicque ceſſat Gerſonis argu. Sextò limita, vt † duellum 12
inire non liceat, ibique occidere inimicum pro defenſione rerum fortè noſtrarū, aut honoris, aut alia quauis ratione, ſed tunc via iudiciaria agendum eſt, ſecundum Sotum doctiſsimum Theologorum, vbi ſuprà.

Duellū inire non licet pro honoris aut rerū defenſione, ardua q.

Pro defenſione † tamen honoris liceret 13
alium occidere ſecundum eum, ratio eſt, quia honor vitæ æquipararur. l. alia cauſa, iuncta Gloſſ. ff. de manu. vind. immò Virginius in l. 2. §. penult. ff. de origine iur. relatus & approbatus honorem filiæ, eius vitæ anteponendum putauit. Ergò vt pro vita licet aggreſſorem occidere, ita & pro defenſione honoris.

Defendendi honoris cauſa licet occidere.

Et cùm, vt ſuprà oſtendimus, pro rerum defenſione occidere aduerſarium liceat, multò magis pro honore defendendo id licebit: quia honor rebus eſt præferendus. l. Iulianus. ff. ſi quis omi. cau. teſt. vbi per Doctores. l. 3. §. coniunctim. ff. de lega. præſt. & per Gerardum de Petra ſancta, ſingulari 1. idem Gerar. ſingul. 33. & idem ſingulari 82. quæ ſunt contra honeſtatem. colum. 1. & in ſpecie ita etiam tenet Bart. & communiter Docto. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. vt per Iaſ. & Ioan. Oroſcium, & alios ibi per Gerar. d. ſingul. 82. Bal. in l. filius. ff. de cond. inſt. idem Bald. in c. 1. col. 5. de pace tenenda in feud. Domin. Sotus Theologorum doctiſs. vbi ſuprà. Vnde Bart. Bal. Gerar. Dominicus Sotus & alij communiter ſuprà relati, ſi vir † nobilis aut honeſtus, ſeu ingenuus ab ignobili, vel vili fuiſſet aggreſſus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde ſi aggreſſorem occiderit, iure occidiſſe aiunt, iureque ſuo feciſſe: quia id poſſumus duntaxat, quod honeſtè poſſumus. d. l. filius. & hoc caſu conſtat illum non poſſe fugere honeſtè ſecundum mores hominum. Diuerſum eſſe ait idem Sotus in duello, quia negat iniuriatus, vt teneatur iniuriantem ad duellum prouocare, quinimò † etiam qui prouocatus fuit negat ſecundum mores hominum prudentium ſecundúmve prudentium opinionem, vt teneatur duelli pugnam acceptare.

14 *Defēſio inculpata eſt, licet quis fugere poſſit.*

15 *Duellū inire ꝓuocatus non tenetur morigerari.*

16 *Hiſto. Augſt. & Marci Antonij.*

Vnde † Octauius Auguſtus ad duellum à Marco Antonio, qui in ſumma rerum deſperatione adactus erat prouocatus, reſpondit ipſi Antonio, plures alias vias patere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apop. Qui etiam Apoph. lib. 5. de Caio Mario refert ſequentia: In bello ciuili cùm foſſa cinctus obſideretur ab hoſtibus, continuit ſeſe tempus ſpectans opportunum. Pompeio autem Siloni dicenti: Si magnus es Imperator, ô Mari, deſcende in certamen, imò tu (inquit) ſi magnus es Imperator, coge me, vel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti diſſertiſſimi in foro ſaltem conſcientiæ tenenda videtur, quamuis contrarium nominatim teneat Gerardus d. ſingula. 82. poſt Bald. quem refert in d. l. filius. & expreſsius in d. c. 1. de pace tenenda, qui eò mouentur, quòd crudelis eſſe dicatur, qui negligit honorem ſuum. c. nolo. 12. q. 1. id quod non negamus, ſed honorem hoc caſu apud bonos & graues viros lædi abnegamus, ſicque & ad duellum prouocare & prouocatum deſcendere iure poli permiſſum, aut iure naturæ inſitum hominibus eſſe negamus, & diuerſam eſſe cauſam, vim & iniuriam præſentem incontinenti repellere palàm eſt. Nobilis autem ignobiliorem cogere poteſt officio iudicis, vt ei cedat in ſedendo, & in ſimilibus reuerentialibus, ſecundum Gerar. ſingulari 33. nobiles. num. 2. Ioan. Faber in §. aliam. Inſtit. de bonorum poſſeſſ. Quinimò † ſi id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere poterit, ſecundum eundem Gerardum ibi, poſt eundem Ioan. Fabrum, qui etiam attingunt, † an & manu armata incontinenti id tales nobiles perſequi poſsint, quaſi aliàs vim pati videantur, ſi eis debitus honor ab ignobilioribus denegetur; quæ omnia nec probo, nec modò improbo: quia aliquantulum aduerſari videtur l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia eo iure, nempe naturali, omnes homines æquales ſunt, & hoc iure naturali omnes homines vti debemus, niſi qua ex parte per ius ciuile & peculiare cuiuſq; ciuitatis immutatū reperiatur. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iu. nat. ergò pars negatiua probata eſt iure communi, ſcilicet, naturali, pars verò affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum moribus, aut legibus: de honeſtate tamen, aut vrbanitate & comitate par eſt, vti plebei cedant nobilioribus.

17 *Hiſto. Marij & Pompeij.*

18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*

19 *Honorem nobilioribus, q nō exhibent, an teneantur iniuriarum.*

Denique Bart. Bald. Gerar. & Sotus, vbi ſuprà, dum negant, nobilem aggreſſum teneri ad fugiendum, nominatim † cōtrarium admittunt in ruſtico & in clerico, quod & firmat Nicolaus Boër. deciſ. 168. aliud quidem dubium num. 5. Iaſ. in d. l. vt vim. Ioan. Faber colum. 4. in §. ius autem gentium. Inſti. de iu. nat. & eſt communis opinio. Et ibid. per Nic. Boër. in quibus conſiſtat moderamen inculpatæ tutelæ. Et ad defenſionem † videtur tūc fieri, quod incontinenti in ipſo flagranti delicto fit, non diuertendo ad alios diuerſos actus, & ante conſummatam iniuriam, etiam antequam primus percuſſor de loco receſſerit, dicto §. tabernarius. & Bal. in d. conſ. 202. col. 2. verſ. 2. vt defenſi. lib. 4. & Iaco. de Are. quem ſequitur Iacob. de Raue. Petr. de Bellapert. & Cyn. in d. l. 1. colum. 2. verſic. ſed dubitatur, quomodo ſciemus. & etiam Ioan. Fab. colu. 2. verſic. circa tertium. Bald. in repet. colum. 3. & Saly. ibi. C. vnde vi. & Bart. Bald. & Moder. in d. l. vt vim. & Gloſſ. Abb. Sicu. Ioan. de Ana. in c. ſignificaſti. in 2. & ibi Felyn. in 2. concluſione, de homic. & tex. & ibi Gloſſ. in c. ſi verò. in 1. de ſententia excommunicationis. & text. in l. quod ait lex. §. quod ait lex. ff. de adult. & Gloſſ. in ſumma. in verbo, pulſandam. 23. q. 1. & text. & Gloſſ. Car. Zaba. Ioan. de Imol. & Petr. de Anch. in cle. 1. de homic. tamen † arbitrio iudicantis relinquitur, quia ſi incontinenti in ipſo flagranti delicto ad defenſionē, ſi autem ex interuallo ad vindictam fieri dicetur. & idem Ang. in tract. malefi. in Gloſ. & dictus Titius ſe defendendo, col. 3. verſ. & dicitur fieri incontinenti, & ſing. Ioan. Iacob. in conſ. 42. & magis apertè Franc. de Capitibus liſtæ, conſi. 43. colu. 1. verſ. ſecundus caſus, quæ conſilia ponuntur inter conſilia criminalia Cæpollæ Veronen.

20 *Defēſio inculpata non eſt in ruſtico, & clerico, quando poterant tutè fugere.*

21 *Defēſio inculpata quando videatur.*

22 *Vindicta a defenſio quando intelligitur.*

† Sed an pœna minueretur, quando Occiſus ille erat de iure occidēdus, quia facinoroſus, vel bannitus, vel iam fortè iudicis ſententia cōdemnatus, & Bal. Pet. Cyn. & Batth. de Capua,

23 *Occidēs danatū ad mortem, capite punitur.*

pua, in l.addictos.C. de epiſ.audientia, ponunt quæſtionem, qua pœna, † puniatur ille, qui occidit illum, qui de iure erat occidendus, & dicunt quod pœna mortis, caſus eſt in l.fi. C.de maleſi.& Math.hoc ponit, idem Bal. in d.l.fi.& in l. fideicommiſſa.§.ſi quis.ff.de leg. 3.Hippo.de Marſi.in l.1.num.13.ff.de ſica.& in §.aggredior.nu.41.in prac.crimi.& ſingu.150. circa medium. Io. Arno. problema.24. Fel.in c.cum iuramentum, in fi.de homi. Nic. Boer. deci. 84. per ſupradicta. Lud. Carer. in tract. homi.§.2.nu.146.poſt eos, quos alleg. & Lud. Rom.& Nicol. Pigno.ibi ſing.747. Ratio eſt, quia homicida non adimit vitam homini immortali, ſed aliter morituro vitam breuiat, & nihilominus capite punitur, ſic ergo qui occidit damnatum ad mortem, quia breuiat vitam illius, capite punitur, qua ratione iudex † qui non detulit appellationi condemnato ad mortem in pari cauſa eſt, quia aliàs moritu ro vitam breuiat, ſed interdum, ſecundum Guiliel.de Ludo. ſing.12. tenetur de vi publica.ita Ioan.Fab.in l.à proconſulibus.C.de appellatio.per l.lege Iulia, in prin.ff.ad leg. Iuliam de vi publi.& Doct.in l.fi.ff.de varijs & extraor.cogni.& Ioan.Faber, & Ang.Are. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delicto naſcuntur, in princ.ſed de iure canonico, qui non defert appellationi in cauſa criminali, deponitur, ſecus in ciuili, d.l. quoniam iudices. & l. iudicibus. & ibi Bal. diſtinguit, de appel. & d.c.de priore, & ibi Abb. Sicu. & Philipp. Deci. in fi.& c. decreto.2.q.6.& idem per illa iura tenet Bal. in l. addictos.C.de epiſ.aud.tamen vult iudicem qui non admiſit appel. condemnati, ad mortem teneri capitaliter, per illum tex. & hoc niſi ex cauſa non admitteret appellationem, quia fortè erat periculum in mora, tunc poteſt ad executionem procedere, & poſtea ſuperiori ſcribere cauſam quare non recipit, et ſi illa cauſa eſt legitima, non punietur, ſin autem non reperiatur legitima, & debuiſſet appellationi deferre, tunc tenetur, l. ſi quis filio exhæredato.§.ſecundò autem.in fi. & ita per illum tex.tenet ibi Pau.de Caſt.poſt Bal.& Ioan.de Imo.ff.de iniuſto, rupto teſtam.& Nicolaus Boerius deciſione 153. iudex pactus. nu. 4. Et quod † talis iudex, qui condemnauit innocentem, debeat capite plecti, tenet Bald. in rubri. de pœna iudic. qui malè iudic. verſ. quæro qualiter debet iudex, & Saly. in l.eod. tit.verſ.6.an iudex.& Bal.in l.1. colum. 4. ver. & aduerte, quia ſi iudex.C. ex delictis defun. & Aquen.in l. vt vim.col.26. de iuſt. & iur.& Ioan.Baptiſt.in l. imperium, in fi.& ibi.Fran. Purpu.num.132. ff. de iuriſ. om.iud. volentes talem iudicem puniri de occiſo, & etiam lege Iulia maieſtatis, vt ibi per ipſos. hoc tamẽ erit, vt dictum eſt in arbitrio ſuperioris, mortem tali iudici imponere, ſi paſſus ſupplicium, iniquè & doloſè fuerit condemnatus, quòd teneatur lege Cornelia, de ſicarijs, l.1.in princ.&

24 *O.dens qua re.cidatur.*

25 *..pellatio..n denegãs i.cauſa capi..tã, an capi..taliter punia..tur.*

26 *..cidens oc..idatur, an ..cedat eti..m in iudice, ..i innocen..in capitali..damnauit ..dua quæſt.*

§.1.& l. lege Cornelia.in princip. & ibi Alexa. in addi. & Hippoly. ff.ad l. Corneliam. de ſicarijs. & latius Hippolytus in l. quæſtionis. colum.vlt.ff.de quæſti. aut minorem pœnam infligere, iuxta id quod deliquerit, vt dicit ibi tex.& Bal.in l.presbyteri.colum.2. verſ. adde quod habes. C. de Epiſco. & cler. pro hoc d.l. lege Iulia.§.hodie ad leg. Iuliam repetun. vbi ſi iudex ob hominem necandum pecuniam acceperit, vel non acceperit, & calore inductus interfecerit innocentem, quem punire non debebat, capite plecti debet, vel in Inſulam deportari, vt plerique puniti ſunt, & ſic alternatiuè. & idem dicit Fely. in c. dilecti. colum.7.ver.ſecunda declaratio. de excep. & Alex.in addi.ad Bar.in d.§.hodie. & Lucas de Pen.in d.l.iudices.colum.pe. ante finem. ver. debeantur.& Paris de Puteo in tract.Synd.ti. de offi. Synd.ver. Syndicantur etiam officiales habentes officium publicum. & ille text. in §. hodie, eſt mirabilis, ſecundum Bal.& Docto.in locis ſuprà alleg.quòd iudex, qui ex ira ſeu calore nimio aliquem necauerit & occiderit, non moriatur morte naturali, ſed deportatione in Inſulam, & ſit melioris conditionis, quàm alius iudex non interficiens per iram: id quod quia videtur ab omni ratione alienum, interpretatione iuuandum eſt, vt quoties iudex dolo occidit, ordinaria homicidij pœna teneatur, ſin autem culpa, tunc aliæ pœnæ mitiori ſubiaceat, id quod in reliquis quoq; eſt.& in eo duntaxat quæſtio erit, quãdo † dolus & quando culpa puniatur, & ſanè regulariter in homine priuato occidente dolus præſumitur, ſi id non fecerit ad ſuam defenſionem.l.1.& 2.C.ad leg. Corn. de ſicar.l.ſi non conuitij.C.de iniur. In iudice verò occidente, ſi quidem non per ſententiam vt iudex, ſed fortè ira aut inimicitia percitus mucro ne percuſsit tunc idem, quia tanquã priuatus feciſſe videtur, quod ſi vt iudex fecit per ſuam ſententiam ſi ea pecunia, vel ſimili mercede, aut vitio lata fuit, præſumitur dolus, & pœnæ homicidij ordinariæ ſubiacebit, quod ſi hæ ſordes ceſſarent, culpa præſumeretur, etiam ſi per iracundiam id feciſſet, quia non præſumam factum per ſolam iracundiam, ſed etiam propter culpam condemnati: fuit enim poſsibile quòd iudex niſi ira motus fuiſſet, eũ non damnaret ad mortem, etiam ſi eam pœnam mereret, vel non tam properanter eum damnaſſet, itaque cùm ille eſſet malefactor, licet eius culpa morte digna non eſſet, ea tamen, quæ erat, ſufficit, vt in iudice non tam dolus, quàm culpa præſumatur: ſicque is iudex non ad mortem ſed alia mitiori pœna plectendus fuit. Nam † in delictis culpa etiam latiſsima non exæquatur dolo, & à pœna ordinaria quælibet cauſa vtcunque iniuſta excuſat, Boerius deciſi.168.aliud quidem dubium Glo. quam ipſe dicit communiter app.in l.plagij.2.C.ad leg.Flau. de plagiarijs.l.1.ff.de

27 *Dolus, an culpa quando in iudice præſumatur.*

28 *Pœnã euitare facit ordinariã quælibet etiam iniuſta cauſa.*

ābig.ibi,ſiue iuſtis,ſiue iniuſtis ratiõibus motus,& ſecundũ hanc noſtrã diſtinctionẽ iura ſuprà alleg.componi & poſſunt & debent. Et circa d.§.hodie.videbis eundem Boëriũ deciſ. 168.aliud quidem dubiũ nu.16. Et pro iudice ſententiam proferente facit præſumptio.l.res iudicata.ff.de reg. iu. Sed his omnibus obſtare

29 *Iracundia ex iuſta cauſa orta, remouet pœnã in continẽti, ſed ex interuallo nõ remouet, ſed lenit.*

videtur, quòd ſi † calor iræ in delictis excuſaret, nullũ ferè delictũ puniretur, cùm ferè omnia delicta calore iracundiæ fiant, vt docet experientia rerũ magiſtra, & calor iracundiæ tunc demum in conſideratione eſſe debeat, cùm in continenti, & ſic ad defenſionẽ & vim propulſandã, homicidium, aut vulnus infligeretur, vt dd.ll.ſupr.alleg. Reſpõde quando fit in cõtinenti, tunc excuſatur quis ab omni pœna, tam ordinaria quàm extraordinaria, dummodò violentiæ repulſio fiat cum moderatione, ſicq; ad defenſionẽ nõ ad vindictam fieri intelligatur.l.ſcientiam.§. ſed ſi defendẽdi. ff. ad leg. Aq. Cęterũ ſi ex interuallo, tunc calor iracundiæ iuuat ad leniendã pœnã, non ad eã euitandã. l.ſi adulteriũ cum inceſtu.§.Imperatores.ff.ad l. Iul.de adul. Dec.& Hier.Cag.in l. quidquid.ff.de reg.iur.Aretin. conſ. 80.Alex. conſ.76.lib.1.Hippolyt.Marſi.in l.1.§. diuus.1. col.pen.ff.ad leg.Cor.de ſicarijs. Dec.cõſ.482. idem in l.vt vim.ff.de iuſt.& iu.Hippo. Marſi. cõſ.25.&cõſ.129.Iaſ.in l.ſi filiã.C.de inoffi.teſt. Dec.& Fely.in c.Matthæus. de ſimonia. Boër. deciſ.164. alia inſuper.nu.17.& deciſ. 168. nu. 6. Quod procedit ſecundũ omnes dummodò

30 *Ira ex iniuſta cauſa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*

cauſa † iracundiæ eſſet iuſta, & ſic adeſſet culpa ex parte illius, qui occiſus vel vulneratus fuit contra ipſum vulnerantem, ſecus ſi non præceſsit vlla iuſta cauſa, ſed eum fortè accuſauit de quadã blaſphemia. Nam per hoc non eſſet iracundia iuſtè concepta, ſicq; nec tolleret, nec etiam leniret pœnam ordinariam, ſecundũ eos omnes, eſtq; comm.opin. Quibus adde Abb. & Ioan.Andr.idem tenentes in c.2. de maledi. per c.inebriauerunt.15.q.1.Hieron. Cagn.in d.l.quidquid.nu.9. Iaſ.in d.l.ſi filiã. col.2.Bal.& Salyc.in d.l.ſi non conuitij. C. de

31 *Iracundè facta an pro infectis habeantur in his, q̃ iuris ſortiuntur effectum, ardua q.*

iniur. Ratio eſt, quia † quædam ſunt, quæ iuris ſortiũtur effectum, & in his attenditur iracundia, vt iracundè facta pro infectis habeantur, niſi ſequatur ratihabitio. d. l. quidquid.l. 3.de diuort.ff. qualia ſunt diuortium, votum, contractus, confeſsio. Quædam ſunt quæ non ſortiuntur iuris effectũ, vt delicta, & in eis ira non attenditur. ita Bald. & Saly.in d.l. ſi non conuitij.& Cagn.in d.l.quidquid.nu. 6.Petr. de Bella pert. & Cyn.in d.l. ſi non conuitij. Nicol.Boër.deciſ.168.nu. 15. Fely.in d.c. Matthæus.Aret.conſ. 34. Alberi.in d.l.ſi non conuitij.Iaſ.in d.l.ſi filiam. Sed id in voto & repudio verum eſt, in contractu autem magis dubiũ. Quid.n. ſi pater odio filij, ſicq; iracundia, aut maritus ira in vxorem concepta diceret, ſe aliqua ex domus ſupellectilibus vendidiſſe, perq; hoc vellet cõtractum reſcindere, id ſanè nulla alia extrinſecus accedente cauſa, nõ admitterem propter ius homini acquiſitũ, cum quo durius agitur quàm cũ Deo, cui ex voto ius quodammodo quæſitum videtur. cogita ergò.

In quibus caſibus verò ira † efficit, vt actus ratus non ſit, vel delictum mitius puniatur, probanda eſt & alleganda, non .n. præſumitur, niſi probetur. ita Panormitanus & Felyn. in c.ſicut, de iureiur. Philip. Deci.in d.l.quidquid, ad finem.& ibi Hierony.Cagnol. nu. 9. 32

Ira non præſumitur, niſi probetur.

Ratio, quia † homo eſt animal rationale, ira autẽ remouet ab eo vſum rationis, ergo nunquam præſumitur in homine, niſi probetur, quòd homo ſit animal rationale vltra omnes Philoſophos, oſtendit Ouidius, ſic modulatus 1. Metamorph. 33

Homo animal rationale.

Sanctius his animal, mentisq; capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Et Manilius 4. Aſtrono.

Sydereos oculos propriusq; aſpectat Olympum,
Inquiritq; Iouem:

Quod autem ira † remoueat ſenſum quãdiu durat, docet Horatius lib.1. Epiſtol. ſic canens: 34

Ira mouet rationem.

Ira furor breuis eſt.

Et Terentius in Heauton.

Præ iracundia Menedeme non ſum apud me.

Idem in Adelph.

Ah me miſerum vix ſum compos animi, ita ardeo iracundia.

Et Seneca in Medea:

Difficile quàm ſit animum ab ira flectere iam concitatum.

Et Perſius Satyr.3.

Nunc face ſuppoſita ferueſcit ſanguis & ira,
Scintillant oculi, dicis, facisq; quod ipſe,
Non ſani eſt hominis, non ſanus iuret Oreſtes.

Et Homerus 8. Iliad.

Procul hinc procul ira recedat,
Quæ turbat ſapientem hominem.

Sed quia † ira furor breuis eſt, vt iam oſtendimus, non eſſet ferendus, qui cauſaretur, quaſi ob iram delictum aut contractum ſe feciſſe, ſi inter cauſam iraſcendi, & illum actum vel delictum, fuiſſet longum interuallũ. Nam primus ille motus iræ vix eſt in homine, ex interuallo autẽ diuerſum eſt, & eſſe debet potiſsimũ in iudicibus dicente Iuuenale Saty. 8. 35

Ira factũ non videtur poſt interuallum

Expectata diu tandem prouincia cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modumq;.

Et Cicero 1. Officiorum: Prohibenda † eſt maximè ira in puniendo. nunquam.n.iratus, qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum: cauendum eſt igitur ne maior ſit pœna quàm culpa. Cum ergo † ex interuallo, quod ſit ex ira perpetratum minimè dici poſsit, apparet ſuſpectum eſſe quod non pauci exiſtimant, intra dies triginta à primo iræ motu ex ira id factum intelligi, arg.c.cum apud Theſſalonicam. 36

Pœna culpæ æqua.

37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excuſandum, contra Doct.*

cam.11.q.3.ita Decius in d.l.quidquid, qua de
re per Felynum in c. iurgantium.colum.2.&
in c.in cauſis,eadem.2.col.de re iud.Hippoly.
Marſili.in l.§.fi.col.15.de quæſt.Thom.Gram.
voto.32.Ioannes Neuiz.in ſua Syluanupt.co-
lum pe.Iaſ.in l. puniri. colu.fi. C.ſi contra ius.
Fely.in c.ſi quando.colu.2.de reſcriptis. Hinc
38 † dicitur in dies triginta poſſe reuocari iniuri- *Iniuria verbalis an infra dies triginta reuocari poſsit, quæſt.*
am verbalem, & quaſi facta allegari poſsit in-
tra id tempus calore iracundię,ita tenent non
nulli ex ſuprà citatis, & præſertim Decius vbi
ſuprà & Lanfrancus Orianus in c. quoniam
contra.colum.1. de probati. poſt Angelum &
Imolam,quos allegat,& Ang.ita.not.tenet in
d.l.ſi non conuitij, & Hippolytus Mar.ſingu-
lari 626.calor iracundiæ,id quod refert Hiero-
nymus Cagnolus in d. l. quidquid. & Nico-
laus Boer.deciſi. 168. num. 24. ille negat intra
dies triginta poſſe reuocari, ſed ante litem
conteſtatam, antea vel poſtea factam vtique
iſte abſolute id negare videtur,ſicque ſunt tres
opiniones,quòd iniuriam verbalem poſsit ex
pœnitentia reuocare ipſemet iniurians infra
dies 30. Altera opinio quòd poſsit ante litis
conteſtationem. Vltima opinio quòd nun-
quam, quæ fortè verior eſt, nam vt Horatius
ait lib.1.Epiſtolarum:

Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum.

Idem Horatius in Arte Poetica:

Neſcit vox miſſa reuerti.

Et quod ſemel factum eſt, infectum eſſe
non poteſt.l.in bello.§.factæ.ff.de capti. & a-
ctio iniuriarum oritur ex ipſa iniuria conſu-
mata, iniuria autem verbalis oritur ex ipſis
verbis.d.l.ſi non conuitij. C. de iniur.ſemelq;
orta ex facto tantùm iniuriati tolli poteſt,nẽ-
pe remiſsione expreſſa vel tacita, quæ induci-
tur ex diſsimulatione vnius anni.§.penul.&
fi.Inſt.de iniuri.idq; quod noſtrum eſt, (nem
pe talis actio) ſine facto noſtro auelli non po-
teſt.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur.ergo non
adimetur ex facto & pœnitentia iniuriati.
39 Denique illud ſimiliter, quod tot Doctores
ſuprà allegati tradiderunt, nempe quòd † iræ *Iræ motu quod factum, infra quot dies dicatur, elegans quæſt.*
motu factum quid dicatur intra dies triginta
computandos à tempore iræ conceptæ ad tem
pus facinoris,vel actus poſtea ſubſecuti,quod
Boerius & Cagnolus,vbi ſuprà, vix admittere
videtur,nobis omnino ſuſpectum (ne dicam
ridendum) videtur. Nam præter quòd nulla
lege probatur,palam eſt ab omni ratione alie-
num,nam quot ſunt arborum folia, tot & lõ-
gè plures ſunt & eſſe poſſunt cauſæ & occaſio-
nes, ex quibus homines iracundia commo-
ueantur & ardeant, ſuntq; & eſſe poſſunt di-
ſpares, in tot gradibus diſparitatis quot ſunt
volatilium plumæ, aut piſcium ſquamæ aut
arborum folia. Quid enim ſi nobilis contra
plebeium ira exardeſcat, quod eum non ſalu-
tauit ſatis reuerentialiter? Quid item ſi ardeat
eo quòd eius vxorem ſtuprauit? quantum in-
ter has cauſas vel occaſiones iraſcendi & ſimi-
les interſit,nullus modò ſanus non videbit.&
inter ipſas verbales iniurias ſimiliter par diffe-
rentia eſt, ergò quòd minima iraſcendi occa-
ſio data, & maxima iraſcendi occaſio inflicta.
quamuis verbalis vtraque ſit pariter, parique
tempore poſsint reuocari, inciuile ac incõſul-
tum eſſet. Et præterea contra hoc vrgent om-
nes rationes notatæ in præcedenti articulo,
quas non expetit repetere. Verius ergo eſt in
tali delicto iniuriæ etiam verbalis pœniten-
tiæ locum non eſſe. non magis quàm in reli-
quis delictis,quamuis actio iniuriarũ tempo-
re legitimo præſcribi poſsit.Deniq; iuxta pro-
poſitam materiam ſunt tres ſpecies conſide-
randæ:Prima, cùm homicidium aut vulnus
ſit,& in continenti,& ad defenſionem. Alte-
ra cum ſit in continenti,ſed non ad defenſio-
nem.Vltima cùm nec in continenti ad defen-
ſionem. Primo caſu ceſſat pœna tam ordina-
ria quàm extraordinaria cæteris habilibus, vt
iam edocti ſumus. Secundo caſu † ceſſat or- 40 *Ira iuſta pœnam mitigat legalem.*
dinaria,ſed extraordinaria imponitur, veluti
ſi me baculo,aut palma,aut gladio fortè pcuſ-
ſiſti & fugiebas, tũcq; te inſequutus interfeci.
hoc enim caſu non feci ad defenſionem meã,
cùm iam fugere incœperas, ſed feci ad vindi-
ctam, ſed tamen quia id calore iracundiæ fie-
bat, minuitur pœna, vt ſuprà diſſeruimus.&
tradit Hieronymus Cagnolus in d. l. quic-
quid.nume.8. verſi.licet prohibitum ſit occi-
dere fugientem, tradit Philippus Decius cõſ.
482. idem Decius in d. l.vt vim, poſt Bart. &
Fran. Areti. ibi per l. ſi adulterium cum in-
ceſtu.§. Imperatores.ff.de adult.l.1.§.cum a-
rietes.ff.ſi quadrup.paup.feciſ.dic.vbi per Flo
rianum. not. per Nicola. Boerium deciſi. 168.
nume.4. verſi. nec ſeruauerunt tempus. Vlti-
mo caſu, quando † ex interuallo, tunc quia 41 *Ira poſt interuallum an pœnam legalem minuat? egregia quæſt.*
nec ad defenſionem fit, nec ex calore iracun-
diæ factum videri poteſt, ſed tantùm ad me-
ram vindictam,locus eſt pœnæ ordinariæ, ſe-
cundum Doctores communiter in dd. locis,
præſertim Boerium nu.17.col.fin.d.deciſi.168.
id quod nimis durum videtur,& cõtra notiſſi
mũ illud arg. & proportionẽ de toto ad partẽ
l.quæ de tota.ff.de rei vend.l.an pars. ff. pro
derelict.l. hæredes mei.§.cũ ita.ff.ad Trebel.
Nam ſi marito, qui adulteros propria autho-
ritate interfecit,ex toto ignoſcitur propter iu-
ſtam cauſam iniuriæ atrocis acceptæ, etiam ſi
id faciat ex propoſito paratis inſidijs, & ſic nõ
tam ex ira quàm ex inimicitia,vt d.§ Impera-
tores.cur non ſimiliter remittetur aliqua pars
vel particula pœnæ legalis,ei, qui ad vindictã
iniuriæ acceptæ alterius generis vulnerauit,
aut occidit, vt quemadmodum quando ma-
ximus erat dolor incitans ad vindictam, tota
pœna remittitur per d.§.Imperatores.ita quã-
do minor eſſet dolor,ſaltem aliqua pœnæ par-
ticula remitteretur? Reſponde,id minime ex-
pedire, nam ſi ego abs te iniuriam accepi, tu
deliquiſti, & puniendus es per magiſtratum

Reipublicæ, non priuata authoritate mea. l. vnic. cum ibi not. C. quando liceat vnicuique. Ratio, quia ſi mihi vlciſcendi aut puniendi daretur licentia, veriſimiliter tranſcenderem modum, menſuramq; legitimæ punitionis & vindictæ, vtpotè, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, eſſetque contra omne ius naturale & poſitiuum, vt eſſem iudex in cauſa propria. l. 1. C. vt nemo in ſua cau. l. magiſtratibus. ff. de iuriſd. om. iud. l. omnibus. C. de teſtibus. Rurſus ſi ego te vulneraui aut occidi ad vindictã iniuriæ abs te acceptæ, nouum delictum aut maleficium eſt, quod nec tollitur, nec minuitur, aut infectum vlla ex parte redditur propter delictũ abs te prius in me commiſſum, ſed Reipublicæ integrum ius eſt puniendi, & primum delinquentem ex integro, & etiam ſecundum delictum ex integro, & ita fieri oporteret in terminis. d. §. Imperatores. niſi per illam legem cum ſimilibus diſpenſatus & exceptus eſſet ille caſus, propter rationes peculiares, de quibus ibi. & quia illa maleficia contra eum eóſve, contra quos committuntur, in domibus eorummet plerunque committuntur: & durum eſſet ſi à vindicta tam iuſto dolore æſtuantes iuberentur abſtinere. Diuerſum eſt, ſi filium meũ occidiſti, aut ſimilia, hæc enim domi iniuriam paſsi rarò fiunt, ſicq; cùm non ſit ad manus vindicta ad publicos magiſtratus ſeditionis vitandæ cauſa vt iretur, conſultiſsimè fuit

42 *Ira iuſtè concepta, efficit, vt etiam poſt interuallũ abolitio criminis impetrari poſſit.*

conſtitutum. Sed licet † hæc ſint de rigore iuris, tamen ſi quo caſu iniuriatus in iniuriantẽ deliquit, quaſi vindictam moderatam vel nõ moderatam, ſic mens propria authoritate pœnæ ordinariæ, in quam incidit, abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare debet, & poteſt, l. 2. C. de abolit. & tenet Boerius d. deciſione 168. in fin. poſt alios, quos allegat.

Ergo longa differentia eſt inter iracundiæ calorem, & inter odium, & inimicitiam, licet & in odio, & inimicitia iracundia quoque plerunque ſit. primum enim lenit ipſo iure pœnam delicti: ſecundum verò non ipſo iure, licet à principe ex gratia impetrari poſsit, vt minuatur, ideo cautè in d. l. quidquid dicitur calore iracundiæ. & in d. l. ſi filiam, dicitur inconſulto calore. & ſic in ſimilibus legibus, quaſi non ſufficiat ſola ira (quæ plerunque in omni odio & inimicitia comes adeſt) ſed præterea neceſſe ſit, vt adſit calor, hoc eſt, ſit recens, & ſic vehementer. Ex quibus euidentius apparet, erraſſe longè, qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem exiſtimabant. tunc enim (vt eſt notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, ſed potius iracundia, inimicitia, aut odium iracundum, de quo in l. 3. §. fin. & l. ex parte. cum ſimil. ff. de adim. lega.

43 *Occidens non occidendi, ſed vulnerãdi animo, an occidatur, not. q.*

Illud autem notandum eſt, quòd † ſi Titium vulneraſti, & ex vulneribus interijt, allegaſti te non habuiſſe animum occidendi, ſed tantùm vulnerandi (id quod non rarò accidit) audiendus es. Quinimò quod plus eſt, quò ad tuum animum hac in re tuo ſtatur iuramento, ita tenet Gloſſ. in l. 1. verb. non occidendi. C. ad leg. Cornel. de ſicar. quam ſequitur, & not. dicit Ioannes Arnonus ſingulari 44. vulneraſti Titium. Ludouicus Roman. in l. in illa. ff. de verborum obligat. Iaſ. in §. ſed iſtæ. colum. 24. Inſtitut. de action. id quod fortè admitti poſſet, quando eſſent indicia pro declaratione iſtius: Id quod euenit in cauſa nobilis viri Hiſpani anno 1562. qui iuſsit ſeruum ſuum, vt quendam virũm in facie vulneraret, ille autem vulnus inflixit eius gutturi ſeu collo, & ex illo vulnere mortuus fuit, ſed tamen famulus ille, & ſi ingenuus erat, vltimo ſupplicio affectus fuit, & domini accuſatio etiam hodie finita non eſt, nobilis ille appellabatur Franciſcus Gutierrem de Cuellar Segouienſis. Denique † cùm paria 44

Delicta an pari cõpenſatione tollantur.

delicta pari compenſatione aboleri ſoleant, (vt in regula iuris) euenit ac conſequens fit, vt ſi me baculo percuſsiſti, & ad vindictam, ex interuallo te baculo percuſsi, hæc paria delicta pari compenſatione tollantur, quò ad pœnam priuatim applicandam, ſed quò ad eam, quæ Reipublicæ applicanda veniebat, non ita, ergò ſi ex integto exigitur à priore delinquente, & ex integro quoque à poſteriore.

SVMMARIVM.

1 *Vindicta etiam in continenti, eſt peccatum in foro animæ.*

2 *Caſus impetit peccatum, & delictum fieri iu. po. & fo.*

3 *Caſus quid.*

4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua quæſtio.*

5 *Animus diſtinguit maleficia.*

6 *Pœna culpa maior non ſit.*

7 *Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*

8 *Delinquens ſponte ſua videtur puniri.*

9 *Homicidium culpa perpetratũ extraordinariam inducit punitionem.*

10 *Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factum, pœna etiam extraordinaria caret.*

11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic ſi in loco inſolito.*

12 *Homicidium aut vulnus inſperatò factum, non habet plus culpæ, quàm fuerat in cauſa, vt ſi ab ebrio fieret.*

13 *Vini effectus noxij.*

14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quidquid inde ſequitur.*

15 *Homicidij reus non fit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem occiſoris, cum Soto, contra communem opinionem concluſiones ſex.*

16 *Medicus, qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eũ peremit, an reus homicidij fiat? not. q.*

17 Ho-

17 *Homicidium fecit, qui vulnus tantùm infligere volebat, & an homicidij reus fiat.*
18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui fugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorem ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebant.*
22 *Occidens lapide verſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium, vxorem, diſcipulum aut famulum caſtigaret, an puniatur?*
24 *Vulnerans vnum dum alium vulnerare volebat, an ordinariè puniatur?*

CAPVT XIX.

REDEVNDO ad tres caſus ſuprà conſideratos, qui, vt diximus, procedũt in foro cõtẽtioſo. Nã † in foro animæ, quod fit ad meram defenſionem, inculpatum eſt, quod verò fit ad vindictam, ſiue fiat in cõtinenti, ſiue ex interuallo, inducit peccatum mortale, eſſeque, ita videtur communis op. Theologorum, vt per Domini. Sotum de iuſt. & iure, lib. 5. q. 1. art. 8. Sanctus Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. cum ſeq. Quid † autem ſi caſu homicidium fecit aut vulnus intulit, ſtuprum vel adulterium vel ſimile quippam perpetrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis eſt. Ita ſub longa tamen diſtinctione ſentit Sanctus Thomas 2. 2. q. 64. art. 8. Dominicus Sotus, vbi ſuprà, art. 9. & Caietanus d. art. 8. q. 64. & reliquorum Theologorum videtur eſſe communis opin. Cauſaliter † perpetratum accipere debemus, quando ſecundum humanã diligentiam debitam & congruentem, ſecundum negotiorum actuumúe, de quibus agebatur, qualitatem, is nec in dolo neque in culpa fuit, quamuis in rerum natura poſsibile foret maiorem adhiberi cautelam & circumſpectionem, ſecundum Sotum, vbi ſuprà, & facit §. 2. & §. 3. Inſtitu. quib. mod. recontr. oblig. l. ſi vt certò. §. 1. & per totam l. ff. locati. dum dictis iuribus, caſibus fortuitis annumeratur incendium, quod tamen nunquam contingeret, ſi omnis humana diligentia quàm exactiſsimè adhiberetur, itaque nõ intelligo ſufficere quòd quis adhibeat eam diligentiam, quam ſolitus eſt in alijs rebus adhibere, ſed oportere debitam adhibere diligentiam ſecundum actuum qualitatem, quod ad communem & frequentiores hominum actiones referens, vt nec ſufficiat quòd ipſe talem diligẽtiam adhibuerit, qualem reliquis in rebus, ſiue ſuis, ſiue alienis adhiberi ſolitus erat? ſiquidem ea ſegnior aut incautior erat, quàm ea quam hominum plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere ſolebant. Nec contra tam exactiſsimam exigamus quantum adhiberi poſsibile erat, vt dd. iuribus. & loquimur de homine mediocris ingenij & intellectus. Secundum quæ Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter, de quibus mentionem habuimus, aiunt & ſtatuunt tres concluſiones; prima: Qui † dabat operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam, licet inde homicidium ſequatur, non efficitur reus homicidij, ſicque duobus demum concurrentibus deſinit fieri reus homicidij, Primùm quòd operam daret rei licitę, ſecundum quod adhiberet debitam diligentiam. Inde ſubſequuntur aliæ duæ concluſiones, quòd reus homicidij fiet quando dabat operam rei illicitæ, etiam ſi adhiberet debitam, vel mediocrem diligentiam. Item, quòd reus homicidij ſimiliter fiat, etiam ſi rei licitæ operam daret, ſiquidem debitã diligentiam non adhiberet.

1 ... dicta etiam in continenti, eſt peccatum in foro animæ.

2 Caſus impedit peccatum & delictum tam iure poli quàm fori.

3 Caſus quid.

4 Homicidij reus quãdo quis fiat, ardua quæſtio.

Nunc deſcendamus ad exempla, quia ſuperiores concluſiones ſunt communiter receptæ à pleriſque tam Theologorũ quàm Iuriſtarum. Hinc enim fit, vt ſi putator ex arbore deiecto ramo hominem vulnerauit aut occidit, ſi quidem proclamauit vt tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ operam dabat, & adhibuit proclamando debitam ſolitamque diligentiam. Idemq; in reſartore tectorum, ſi id fecit, dum tegulas tecti componeret. Idem ſi medicus ſeruum, vel liberum hominem dum curaret mediocri & debita diligentia vſus fuit, licet ex vulnere vel morbo perierit, ſimiliter homicidij reus non erit: quia & dabat operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam. Idem ſi mulio aut auriga, qui currum ducebat, proclamauit, vt ſibi præcauere poſſent tranſeuntes, licet tunc rotis currus ſeruus vel homo liber ſaucius aut occiſus fuerit, homicidij reus non erit. Cęterùm in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ſi debitam illam diligentiam non adhibuiſſet, reus eſſet homicidij, nõ tam dolo quàm culpa commiſsi, ſicque ordinaria pœna vltimi ſupplicij non afficeretur, ſed alia extraordinaria & mitiore iuxta modum menſuramque culpæ. Neque ad rem pertinet, quòd † vbi non eſt animus nocendi, non videatur eſſe delictum, l. diuus, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. ff. de offi. præſ. (vt in furioſo & ſimilibus) vbi autem delictum nõ eſt, ibi nulla pœna eſſe debeat. l. 1. ff. de iuſt. & iur. l. abſentem. in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. 1. Offi. Cauendum † (inquit) eſt ne maior ſit pœna, quàm culpa, Nec dubium eſt, quin vbi culpa nulla eſt, ibi quælibet pęna culpa maior vt ſit neceſſe eſt. Nam ad hoc reſpondetur, quòd ſiue illi, putator, vel tecti ſartor, vel medicus, vel mulio debitam diligentiam adhiberi deſierint, & per hoc vulnus homicidiumúe ſecutũ fuerit, ſiue exactam diligentiã adhibuerint, ſi tamẽ imperitia eorum vulnus homi-

5 Animus diſtinguit maleficia.

6 Pœna culpa maior non ſit.

homicidiumúe fuit ſubſecutum, ſemper videntur in culpa eſſe, quia vel intellexerunt, vel intelligere debuerunt, ex tali negligentia, vel imperitia, veriſimiliter tale homicidium aut vulnus ſubſecuturum eſſe, eamque imperitiam aut negligentiam eſſe veriſimilem occaſionem illius mali futuri, ſicque huic periculo conceſſum præſtiterunt taciti, & culpæ
7 *Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.* rei ſunt, tum quòd † culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. l. culpa eſt. ff. de reg. iur. ad imperitum verò cuiuſque artis eam exercere & profiteri nõ pertinet, tum etiam quod
8 *Delinquens ſponte ſua videtur puniri.* † in genere videntur de illo periculo cogitaſſe, eiq; periculo ſeſe commiſiſſe & expoſuiſſe, ſicque in ſententiam Domini incidiſſe dicentis: Qui amat periculum, peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari ff. de mil. teſta. Simillimum eſt, quod in delictis ſuo conſenſu plecti vnuſquiſque videtur. l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi tu te huic pœnæ ſubdidiſti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maieſt. ibi, quodammodo ſua ſponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem profecturam eſſe, dixi plenè de ſucc. crea. lib. 1. prope finem. nu. 665.
9 *Homicidium culpa perpetratum extra ordinariam inducit punitionem.* ſic ergo & in ſpecie noſtra, qui † ſeſe per imperitiam ſuam, ſuamúe negligentiam ignorare nõ debuit cauſam occaſionemúe certam aut veroſimilem daturum mali futuri, illius quidem mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. 1. cum tribus ſequen. Inſt. de lege Aquil. cum ſimilibus. ideo, vt legitur 4. Geneſis Homicidium viro Lamech imputatum fuit, qui beſtiam figere conatus hominem transfixit iaculo. Item legitur Exodi 21. Si quis percuſſerit mulierem prægnantẽ, & abortum illa fecerit, ſi mors fuerit ſubſecuta, reddet animã pro anima. & ita procedunt omnes ferè Canones, qui ſunt ſub titulo de homicidio, & l. diſtinct. per totam.

Quæ omnia ita temperanda ſunt, vt in exẽplo de muliere prægnãte pulſata, intelligatur
10 *Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabili factũ, pœna etiam extraordinaria caret.* ceſſare pœnam ordinariam, quando † culpa tantùm, non etiam dolo id factum fuit, ſed culpa ſufficit, vt pœna extraordinaria imponatur, quòd ſi pulſatio à marito tam leuiter facta fuerit, vt inde mortem, aut etiam abortum ſequi, non eſſe veroſimiliter credendum, nec ſequi ſolere ſecundum communem frequentioremque euentum, nec etiam aliud periculum conſiderabile, magis tunc eſt, vt damnum, ſi quod inde ſecutum fuerit, caſui adſcribendum ſit, & conſequenter ceſſet pœna non ſolùm ordinaria, ſed etiam extraordinaria, d. l. diuus. cum ſimilibus, iuncta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. ſi vt certo, per totam legem. ff. commod. §. 1. 2. & 3. Inſt. quib. mod. recontrahi. obliga.

Quæ diſtinctio de exemplo facti homicidij in venatione repetita intelligatur. nam ſi telum Lamech cõiectum fuit verſus eam partẽ vbi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidij aut vulneris faciendi fore paratum, ſicque in culpa fuit. Vnde † cùm apud nos Hiſpanos ſit fre- 11 *Pœna caret qui fixit hominem dumtaurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic in loco inſolito.*
quens illud ſpectaculum de taurorum agitatione, in quos turba hominum ſua tela conijcit, certè ſi quis telo fixit hominem, dum taurum figere properabat in loco ſolito (puta in platea) reus vulneris non erit, quia ibi omnes debent ſibi præcauere, & ad hoc eſſe parati, quòd ſi in loco inſolito & vbi eſſet frequens hominum turba, tunc teneretur, quia ibi & aderat quale periculum, & turba hominum erat incaura & ſecu. licet vtroque caſu iaculator nõ deberet ignorare quale quale periculũ adeſſe, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur, & omnes in eos ſua tela conijciebant, non fuit neceſſe proclamare ad turbam vt ſibi quiſque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actuſque omnes ſibi præcauere debebant, cæterum extra locum ſolitum turbæ hominum incautè deque illo periculo minimè cogitanti nihil eſſet imputandum, iaculator ergo primo caſu iuſtè potuit cogitare quòd vnuſquiſque ſibi caueret, ſicque ex illa iaculatione nihil mali ſequeretur. Secundò autem caſu debuit cogitare, quod turba hominum ab illa iaculatione inſperata ſibi minimè caueret, ſicque inde veriſimiliter periculum ſequeretur & damnum. Quæ † diſtinctio planè probatur in. §. 12 *Homicidii aut vuln inſperatò ... ctum, non habet plus culpæ quàm ... rat in cau vt ſi ab ei fieret.*
item ſi putator, cũ ibi not. Inſt. de lege Aquil. iuncta ſententia diui Auguſtini 22. lib. contra Fauſtum, quatenus ait, Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reum inceſtus, eò quòd crimen illud non habuit plus culpæ quã præfuerat in ebrietate, id, quod ſequitur Dominicus Sotus, vbi ſuprà, & rectè. Itaque id tantùm inſpicitur, quod principaliter agitur, non autem id quod inde caſualiter ſubſecutum fuit, vt iuribus ſuprà allegatis, & l. ſi quis nec cauſam, cum ibi no. per Glo. & Doct. ff. ſi cer. pet. ſed bene inſpicitur id quod inde veriſimiliter ſubſequi ſolet. l. ſi quis hæres inſtitutus, verb. ſunt enim appendices præcedẽtis inſtitutionis. ff. de acq. hære. Vinum † cer- 13 *Vini effe noxij.*
te non moderatè ſumptum malos producere ſolet effectus, detegit enim arcana, ſoletque manus ad arma vocare, animoſque Veneri procliues ardenteſque parare. Vnde Virgilius de Venere & vino ſic cecinit:

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Ouidius lib. 2. de remed. amoris:

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,
Vina parant animos Veneri.

Et Horatius lib. 1. Epiſtolarum:

Quid non ebrietas deſignat, operta recludit,
Spes iubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem.

Cùm (inquam) ebrietas ſit periculoſa ad arma, quia nonnulli ebrij fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiuſmodi ſe eſſe dum ebrius ſit, intelligeret, is ſi ebrius quem vulneraſſet, nõ ſolùm ebrietatis,

tatis, ſed etiam vulneris dati reus fieret. Nam & qui ſciret ſe furere Veneris calore dum ebrius fieret, tūc ſi filiam fortè vel ſororem dum ebrius eſſet compreſsiſſet, etiam illius inceſtus reus fieret. Et ſi quis ſciret ſe omnia dum ebrius eſſet garrire & recludere ſolitū, tunc ſi ebrius arcanū principis ſibi (vt fortè Conſiliario) notum aperuiſſet, non ſolùm ebrietatis, ſed etiam illius criminis reus fieret: arg. d. l. ſi quis hæres inſtitutus, verb. ſunt enim appendices, &c. In omnib. tamen ijs caſibus & ſimilibus, quia non dolo ſed culpa peccatū fuit, alia pœna mitiore quàm ordinaria plectendus eſſet, quia cauſa etiam iniuſta à pœna ordinaria excuſat, vt ſuprà oſtendimus. Quæ omnia limita, vt non procedant, quando † in ipſamet ebrietate nulla omnino culpa ebrij fuit, veluti ſi ex malitia quadam occulta ipſius vini ebrius factus fuit, cùm tam parū vini abſumeret, quo non ſolebat inebriari: vel ſi ex cibi cuiuſpiam comeſtione (id quòd non rarò accidit) inebriatus eſt illius virtutis neſcius, in his enim ſpeciebus & ſimilibus, ſi ebrius maleficium cuiuſuis generis patraſſet, reus non eſſet iure ciuili, non quoque iure canonico, nec etiam iure poli. d. l. diuus, cum ſimilibus ſuprà allegatis.

14 *[E]brietas in[c]ulpata, incul[pa]tum facit [q]uidquid in[d]e ſequitur.*

15 *Homicidij [r]eus non fit, [q]ui dat operā [r]ei illicitæ, ex [q]ua ſequitur [h]omicidium [p]ræter volun[t]atem occiſo[r]is, cum Soto, [c]ontra cōmu[n]em opinio[n]em concluſio[n]es ſex.*

Denique qui † dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem & inſperatò, communis opi. ſuprà relata diui Thomæ & Caietani, vbi ſuprà, & Syluestri in ſumma, verb. homicidio. 2. dubio 18. vult homicidij reatum committi, quæ concluſio nullo iure probatur directò, ſed à cōtrario ſenſu, facit c. lator. c. dilectus filius. c. Ioannes. c. ex literis, de homici. & in dictis locis. hæc eſt communis opinio Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotum lib. 5. de iuſt. & iure. q. 1. arti. 9. Vnde conſequens erat dicere ſecundum eū, quod ſi clericus adulterio deprehenſus ad ſuam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occideret, irregularis fieret & homicidij reus, deinde ſequeretur quòd ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens (& ſic opus faceret ſeruile tali die vetitum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidij reus fieret. Tertiò eadem ratione ſequeretur, quòd ſi furtim quis arborem alienā cædebat, & ſi abundè clamaret, vt tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhuc tamen ſi ramus cadens quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſequeretur q, ſi quis vetante dño, & ſic illicitè ſyluam alienam venandi cauſa ingreſſus, inſperatò dū ferā transfigere vellet, hominē transfigeret, homicidij reus fieret. Quintò ſequeretur, q, ſi fur nocturnus pannos brumali tēpore, quib. anniculus puer tegebatur, ſubtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq; frigore interierit, is fur homicidij reus fieret. Sextò ſequeretur quòd ſi auriga, qui currum furatum ductabat hominem tranſeuntem (quamuis proclamauerat, vt ille ſibi poſſet cauere) rotis peremit, homicidij reus fieret. Sed in omnibus his ſpeciebus contrarium & humanius eſt & verius in puncto iuris, quia his in caſibus homicidium eſt merè caſuale, & omnino præter intentionem, mentem, & animum occiſoris, non ſolùm in ſpecie, ſed etiam in genere. Nam neque in genere veriſimiliter potuit aut debuit ex talibus actionibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare, ſicque tale homicidium eſt merè caſuale, & conſequenter merè inculpatum, & per hoc merè impunitū, per iura & rationes de quib. ſuprà, & ita ex profeſsim cæteros reprehendens tenet doctiſſimus Sotus vbi ſuprà, nominatim enumerās quatuor ſpecies ex ſex ſuprà relatis. Et ad c. ex literis, cum ſimilibus ſuprà allegatis, reſpōde vt per eum, quæ omnia intellige primum de iure Canonico, deinde etiam de iure Ciuili, poſtremò etiam in foro animæ, idq; indubitabilius.

Illud autem notandum eſt, quòd quibus in caſibus quis dabat operam rei illicitæ, vnde ſucceſsit homicidium, inſperatum tamen ab ipſo occiſore, quale eſſet (vt non rarò accidere rumor eſt) cū † medicus, aut chirurgus medicamentis aut pharmacis vſus fuit, nec lethalibus quidem, nec etiam ſalubribus, ſed talibus, quæ miſerum ægrotum in eodem ſtatu detinerent, infirmusque tempore & morbo debilitatus, præter intentionē medici perijt, tunc quidem is medicus homicidij pœnam ordinariam non ſubibit, quia non tam reus eſt homicidij dolo quàm culpa commiſsi, vel ſi fuit dolus, non quidem fuit dolus ad homicidiū, ſed tantùm ad lucrum directus, ſicq; in diuerſa re non in ea, quæ ſubſecuta fuit, dolus fuit. id quod confirmatur ex eo quod Iaſ. in §. ſed iſte. Inſt. de act. Ioannes de Arnono ſingulari 44. Ludo. Roma. in l. in illa. colum. p. ff. de verb. obliga. Accurſius in l. 1. verb. nō occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicarijs tradiderūt, dum aiunt quòd qui † alterum vulnerauit non occidendi ſed tantùm vulnerandi animo, ſi ille ex vulnere perijt, non tam homicidij quàm vulneris reus eſt. Secundum quæ eſt moderanda illa communis opin. Canoniſtarum & Theologorum de qua ſuprà, vt qui dabat operam rei illicitæ, ex qua ſucceſsit homicidium inuoluntarium, homicidij reus fiat, ita tamen vt non pœna ordinaria homicidij puniatur, ſed alia mitiori, quia non tam dolo quàm culpa id homicidium factū videtur. Sunt enim duo delicta, alterum dolo, alterum culpa commiſſum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa cōmittitur in homicidio inopinatò inde ſecuto, vt in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit veroſimiliter cogitare homicidiū inde ſequi, vt in exemplo medici, non ſic quando id euenturum veroſimile non erat, vt in ſex exemplis ſuprà relatis.

16 *Medicus qui dum morari ualetudinem ægroti volebat, eū peremit, an reus homicidij ſiat, not. q.*

17 *Homicidium fecit, qui vulnus tantū infligere volebat, & an homicidij reus fiat.*

Igitur

18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdũ pœna extraordinaria, interdum nulla.*

Igitur cùm ſit homicidium aut vulnus ſunt tres caſus, Primus ſi occiſor † de homicidio in ſpecie cogitauit, vt ſi voluit occidere & occidit. Alter cùm in genere tantùm veroſimiliter cogitauit, vt ſi iaculum, telumúe lethale coniecit verſus turbam hominum, tauri aut volucris transfigendæ cauſa, vel ſi fortè voluit hominem vulnerare duntaxat, isque ex vulnere perijt. Tertius quando nec in genere nec in ſpecie de homicidio aut vulnere hominis cogitauit, quamuis dabat operam rei illicitæ, vt in ſex exemplis ſuprà relatis. Primo caſu imponitur pœna ordinaria mortis. l. 3. C. de epiſco. audi. Secundo caſu non ordinaria, ſed alia extraordinaria mitior. Vltimo caſu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quamuis res illa illicita, cui ille operã dabat, facit eum debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quæ communis opi. Theologorum & Canoniſtarum dicentium, homicidij reum fieri eum, qui dabat operam rei illicitæ, ex qua homicidium etiam inſperatò ſecutum fuit, vera eſt ex toto in primo caſu ſuprà relato, in ſecundo autem vera eſt ex parte tantùm, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio verò caſu nec ex toto nec ex parte vera eſt. Quæ autem pœna ſit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio inſperatò contingente, tradit Nicolaus Boerius deciſio. 83. aliam quæſtio. num. 8.

19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*

Ex his colligitur quid reſpondendum ſit, ſi fortè cùm † duo eſſent rixantes ſe, ſeque inuicem digladiantes, quidam tertius mediator, qui eos ad pacẽ reducere ſtudebat, vulneratus vel occiſus ſit ab vno ex illis, vtrùm ordinaria pœna, an extraordinaria, vel fortè nulla plectetur? Qua in re ſi ab eo, qui ſe legitimè defendebat, occiſus fuit, ceſſat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere videtur quòd ad ſeſe defendendum, defenſio autem permiſſa, & ſic inculpata eſt. iſta eſt cõmunis opi. quam tenent (per l. ſcientiam. verſ. ſed ſi ſe defendendo. ff. ad legem Aquil.) Franci. de Capit. inter conſi. Cæpollæ, conſi. 2. Hippol. Marſi. in l. de minore. nu. 37. ff. de quæſt. Cæpolla conſi. 34 col. 4. & alij plures, quos refert, & ſequitur Nico. Boer. deciſi. 83. num. 9. verſ. & hoc ſi eſt aggreſſor. Quod ſi is erat aggreſſor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quod non raro fit) vulneratum aut occiſum iri mediatorem, ſi ipſi rixantes illico ad eius interuentum ſeſe non diuiderent, extraordinariè puniendus eſt, non ordinariè, quia ibi præſumitur defuiſſe dolus, licet adſit culpa. hæc etiam videtur communis opin. vt per eundem Boerium

20 *Occidens mediatorẽ ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui fugere tenebantur.*

ibi, Ang. in l. ſi cum ſeruo, per illum tex. ff. de iniur. cum alijs per Boerium allegatis. Idemq; † & ſi occiſus eſſet ab aggreſſo, ſi erat de illis, qui fugere debebant, quia tunc defendendo ſe illegitimè iure diceretur dare operam rei illicitæ. Vnde homicidium ab eo inde perpetratum, & ſi non dolo, tamen culpæ annumerandum eſſet. & per hoc extraordinariè puniretur, & hæc quoque opi. eſſe videtur ex mente Doctorum communiter, vt per Boerium ibi, & eſſe veram opin. patet ex ſuprà allegatis. Et ideo ſi fortè miles à duce vel capitaneo ſuo, vel libertus à patrono præſertim iuſtæ caſtigationis gratia aggreſſus fuiſſet, vel famulus à dño vel diſcipulus à magiſtro, isq; cùm & poſſet & deberet fugere reſtitit, ſeſeq; defendere cœpit, mediatoremque occidit, vel vulnerauit, culpæ reus eſſet, extra ordinemque puniretur de tali occiſione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

21 *Occidens mediatorẽ ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui ſe defendere nõ debebant.*

22 *Occidens lapide verſus hominum turbam iacto, extraordinẽ punitur.*

Apparet etiam ex his quòd † ſi quis verſus hominum turbam lapidem proijciens hominem occidit, ordinariè non punietur, cùm deſit dolus, ſed extra ordinem, quia adeſt culpa, cũ de eo in genere cogitare & potuiſſet & debuiſſet. Ita Paulus Caſtrẽ. in l. & ſi ſęuerior. col. 2. C. ex quib. cau. in frau. irrog. Bal. in l. data opera. col. 3. C. qui accuſ. non poſſ. Decius conſi. 9. col. 1. Boerius deciſi. 83. num. 12. verſ. & quod ſuprà. ex cuius alleg. apparet hanc eſſe communem opin. Apparet etiam veram eſſe opinionem Cepollæ conſ. 83. (quam ſequitur Boerius d. deciſio. 83. num. 10.) exiſtimantis quòd ſi quis dum inter inimicos ſagittabat, parentem in medio exiſtentẽ inſperatò tranſfixit, non tenetur lege Corn. Sed an extra ordinem puniatur pendet ex noſtra diſtinctione proximè relata. Quid ergo † ſi pater filium, maritus vxorem, magiſter diſcipulum moderatè corrigebat, vel capitaneus militem, & pugno fortè, vel baculo, mediatorem inſperatò vulnerauit, & vt nec extra ordinem nec ordinariè ſit puniendus, Albericus in l. ſi quis in graui. §. ſi maritus. ff. ad Syllani. & Boer. vbi ſuprà, num. 10. ſcripſerunt, & rectè quia & dabat operam rei licitæ, & vt eis animus non erat baculo vel flagello vxorem, militem, filium, diſcipulumúe vulnerare, ſed mediocriter ad carnis qualem qualem afflictionem & caſtigationem cædere: ita non erat cogitandum quod quid acerbius in mediatorem accideret, ſicque id vulnus omnino caſuale intelligetur. quod iuſtificatur eo q, culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. l. culpa eſt. ff. de reg. iuris. Nec dubium eſt quin illi iure ſuo vterentur & moderatè, ſicq; ab illo mediatore impediri non debebant. Vnde apparet diuerſam eſſe cauſam illius qui inter rixantes extitit mediator.

23 *Occidens mediatorem d. filium, vxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigarent, an puniatur.*

24 *Vulnerãs vnum dum alium vulnerare volebat an ordinariè puniatur.*

Quid autem † ſi dum vellet Titium vulnerare vulnerauit Męuium (qui prope fortè erat) & tunc ſimiliter ſecundum nos extra ordinem punietur, non pœna ordinaria, quamuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, vt per Boerium, vbi ſuprà col. fi.

SVMMARIVM.

1 *Imperator Romanorum an ſit Dominus totius mundi? egregia quæſtio.*

2 Papa

2 *Papa an habeat tantùm temporalem iuriſdictionem? egregia quæſtio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an ſit immediatè à Deo.*
5 *Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo.*
6 *Imperia an ſint à fatis?*
7 *Fatorum vis.*
8 *Fortunæ vis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum eſſe nec vnquam fuiſſe, aut futurum, & contrarium monſtrum eſſet, no tia ratione docemur.*
11 *Nauigare triſte eſt.*
12 *Nauigare nefas eſt.*
13 *Nauigare contra naturam eſt.*
14 *Nauigare periculoſiſſimum eſt.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare eſt animam ventis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare eſt ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter viuentes eſſe non videntur.*
22 *Vitam tueri, & pericula abhorrere, hominibus iure naturæ inſitum.*
23 *Notorij vis.*
24 *Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ, etiam quoad iuriſdictionem, cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua.*
25 *Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum vni principi non ſubeſſe oſtenditur, iure tam naturæ quàm gentium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. Rodiam de iactu.*
29 *Mundi vox, variè ſumitur.*
30 *Indefinita an æquetur vniuerſali?*
31 *Auguſtini & d. Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidiè fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum variationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum vrbium.*
37 *Mundus ſub vno eſſe Imperatore nihil incōmodius.*
38 *Poteſtas propter vſum.*

CAPVT XX.

1 *[I]mperator Romanorum, an dominus totius mundi egregia quæſt.*

QVINQVAGESIMO TERtiò ex noſtra etiam principali ſententia colligitur, An ſit vera ea vulgaris opinio, quę † habet, Imperatorem Romanorum dominum eſſe totius mundi? quam ſententiam tenuerunt Doctores in l. bene à Zenone, per illum tex. C. de quadri. præſcript. & Doctores in l. deprecatio, ibi. totius mundi dominus. ff. ad legem Rodiam, de iactu. tenet Bald. & alij in l. cunctos populos. C. de ſumma Trin. & fide catho. Barthol. in l. hoſtes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem ſententia eſt, & ita tenent Itali Doctores ſecundum Dominicum Sotum de iuſt. & iur. lib. 4. q. 4. art. 2. & ita vt receptiſsimam opinionem tradidit, & ſequitur Alphonſus Guerrerius in ſuo ſpeculo principum c. 55. ad princip. Abbas Panormi. & alij in c. nouit. de iudi. qui ſic ratiocinantur: Chriſtus dominus noſter fuit verus dominus (etiam tanquam homo) totius mundi, Chriſti ſucceſſor & vicarius eſt Papa in terris, ſicq́ue penes Papam eſt in toto mundo vtraque poteſtas tam eccleſiaſtica quàm temporalis. Papæ autem vicarius & ſucceſſor eſt Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus eſſe videbitur, idemq́ue videtur etiam ſentire Cardin. in c. Eccleſia. de iureiu. idem in clemen. fi. de cenſibus, & hac ratione Cardin. in clem. 2. §. cæterum ait, Imperatorem Papæ filium vocitari. & quòd Imperator ſit Chriſti vicarius in temporalibus, & ſic ſit in temporalibus dominus totius mundi, tenet idem Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. & quod Imperator vnicus in orbe eſſe debeat, qui omnibus regibus præſit, tenet Card. in clemen. 1. §. fi. de iureiur. per l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio, & d. l. bene à Zenone, & Panor. in d. c. nouit. pro hac patre allegat multa iura idem Panormit. in c. venerabilem, de electione, & alij plures, quos allegat Barthol. Caſſanæus in tract. de gloria mundi, par. 5. conſid. 28. tenent ſimiliter Imperatorem eſſe dominum totius mundi, intelligentes quò ad proteſtationem & iuriſdictionem, id quod tenent Glo. Barthol. & alij in proœ. ff. vet. in prin. Idem ſentit Bart. in l. non ambigitur. ff. de leg. & in l. fi. C. de legib. dum ait, ſolum Imperatorem poſſe condere leges, tenentq́ue Hoſtienſis & Ioannes And. vt refert Dominicus Sotus vbi ſuprà, Imperatorem dominum eſſe totius mundi, & ſentiunt alij multi, quos refert Boeri. deci. 31. tempore. numero 3. & 4. & communem opinionem, vt Imperator ſit dominus totius mundi, tenet Bal. in d. l. bene à Zenone. colum. 1. per illum tex. dum ait, cùm omnia principis eſſe intelligantur. Idem ſentit ipſe Bal. in l. executorem. numero 12. C. de execut. rei. iudi. dum ait, quòd vbi eſt Imperator, ibi eſt omnis iuriſdictio, & Roſelles de poteſtate Papæ, numero 6. facit lex 1. §. per hanc. ff. de rei vendicatione, & ibi Bar. l. ſi duas. §. grammatici. & ibi Bar. ff. de excuſationibus tutorum. Bald. in c. 1. in prin. colum. 2. de pace fir. Bald. in §. ſi ab hoſtibus. colum. 2. Inſt. quib. mod. ius patro. pot. ſol. Boerius deciſi. 8. quinta martij. nu. 4. Alciatus diſpu. lib. 2. c. 22. Iſernia in 1. conſtitut. Neapolitan. colum. 4. Cynus, Barthol. & Salyc. in d. l. cunctos populos. Ancha. conſi. 87. Alex. conſi. 76. libro 2. Bald. conſ. 328. lib. 1. Signorolus in l. princeps. ff. de legibus. Oldra. d. cōſi. 159. Riminal. in rubrica col.

K

col.ff de iuri.omni.iudi.Curtius iunior conſi. 158.Iſern.in c.1.§.fi.de not.feud.Odofredus & Bal.in auth.dos data.C. de donati.ante nup. Bal.conſi.359.lib.3.& conſilio 218.eodem lib. Alber.in 1.conſti.digeſtorum in rub.numero 2.Anchar.conſil.310.colum.3.Oldrad.conſil. 69.idem Anchar.cōſil.320.in prin.Ludo.Ro. conſi.382.colum.2.Socinus conſil.127.colu.3. lib.1.Matthæus Afflictus in c.1.§.fi.colum.1.de prohibita feudi alienatione per Fridericum. Paulus Caſtr. conſil.56.videtur.nume.3.lib.2. adhuc tamen tot ſunt qui teneant contrarium vt referunt prædicti, quòd mihi non ſatis certum eſt vtra pars receptior ſit.

Superioribus etiam proximum eſt & adſtipulatur, nam cum tex.in c.nouit.de iudic.dicat quod Papa iuriſdictionem regis ſæcularis nec vult nec debet impedire, dubitatur. An

2 † apud Papam ſit iuriſdictio tam temporalis quàm ſpiritualis? & magis eſt vt Papa habeat ſolam ſpirituale, quia temporalis immediatè à Deo principibus ſæcularibus data fuit, Glo. in d.c.nouit.verbo iuriſd.& in l.1.in fin.titul. 1.par.2. vbi dicitur, Imperatorem eſſe Dei vicarium in temporalibus, ſicut Papam in ſpiritualibus. Glo.in c.quoniam.10.diſtinct.& in c.1.22.diſtin.Gloſ.in c.cum aduerſum.96.diſt. Nauarrus qui plures refert, & adducit fundamenta ſexdecim in d.ca.nouit.nu.39.ornatq; hanc partem illatione 68. Couar. in c.peccatum.§.9.num.7.de reg.iu.in 6.Bermondus de publicis concub.colu.376.vbi 20.funda.adducit, dicitque hanc partem commu.opi.Cōmunis eſt ſecundum Bal.in procemio digeſtorum colum.2.Anto.de Roſellis in tract.de poteſtate Imperatoris fol.8.§.neptolixios.tenet Andr.Iſernia in prologo conſt.Neap.verſi.liquet etiam nume.2.& Alphonſus Guerrerius Speculo principum c.16.& Theologorum doctiſsimus Dominicus Sotus de iuſt.& iur.lib. 4.quæſtio.4.articul.1.& 2.ſentit Sanctus Bernardus ad Eugenium. & Diuus Thomas 2.2. q.40.artic.2.idem Sotus ſuper Matthæ.c.1.& rurſus ſuper c.20.

Papa an habeat tantùm temporalē iuriſdictionem egregia quæſtio.

Contrariam opinionem, vt Papa haberet iuriſdictionem ſpiritualem in actu, & temporalem in habitu, quam ipſe tradiderit Imperatoribus, tenent Gloſ. in d.c.nouit, in verbo, iuriſd.& Glo.in c.cauſam quæ, qui filij ſint legit.Glo.in clem.ad noſtram.de hæreticis, probat per extrauagantem, vnam ſanctam, de maioritate & obedientia, tenet Inno.in d.c. nouit.Bar in l.1.§.præſes.ff.de requirendis reis.Idem in extrauaganti ad reprimendū, verbo, totius orbis, Couar. vbi ſuprà.§.9.num.7. Nauarrus in d.c.nouit.& Bermondus vbi ſuprà plura allegant pro hac parte, licet teneant partem primam, hæc opin.communis eſt ſecundum Abb.in c.ſi duobus.§.fin.de appella. Deci.in d.c.nouit.num.7. Caſtaldus de Imperatore.q.50.dicit communem. Nauarrus d.c. nouit, notab.30.num.18.cum ſequen. Couar. vbi ſuprà, nume.7.licet primam teneat. Pro hac ſecunda parte facit, quia dominus noſter vtrunque gladium aliquando exercuit. Sanctus Thomas de regimine principum lib.3.c. 12.& in 3.par.quæſt.8.artic.4.Florent.in 3.par. tit.23.c.2.Syluester in verbo, Papa.quæſt.10. Alphonſ. de Caſtro de iuſta hæreticorum punitione.lib.2.c.23.colum.2.& ſic dominus noſter videtur vtrunque gladium Petro Vicario ſuo tradidiſſe, quod & ſentit Matthęus Affli. deciſio.Neapo.265.num.24.dum ait, Papam eſſe omnia & ſupra omnia. Tenet Guerrerius in Spe.prin.c.16.in prin.Idem ibidem c.57.dū firmat Imperatorem eſſe Papæ Vicarium, etiam in temporalibus, & expreſsius d.c.16.nu. 6.in quibus locis ſibi ipſi aduerſatur Ioannes Faber in l. cunctos pop.C.de ſumma Trin. Burgen.addi.3.ſuper c.1.Matthæi.itaque cùm iudubitatum ſit, Deum † eſſe dominum totius mundi, Papamque eſſe Vicarium Chriſti 3 Dei noſtri tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, & Imperator ſit Papæ Vicarius in temporalibus totius mūdi, ſequitur eſſe dominum totius mundi, etiam quò ad iuriſdictionem & gubernationem, nam Deus, à quo ipſi habuerunt, mundum gubernabat, vnde Boetius Metto.9.lib.5.

Deus mundi gubernat.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Et Lucanus lib.9.bel.ciuil.

Deus eſt quodcunq; vides, quocunq; moueris.

Et rurſus eo.lib.ait:

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Plautus in rudene de Deo ait:

Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.

Et Silius Italicus lib.6.bell.puni.ait:

Iuſtitiæ iuſtiq; dator, qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5.Theb.ait:

Cuncta hæc ſuperum demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Titus Calphurn.Ecloga 4.ait:

Qui populos vrbesq; regit pacemq; togatam.

Et Boetius Metro.5.lib.1.ſcripſit:

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido cœlum turbine verſas.
Legemq; pati Sydera cogis,
Omnia certo fine gubernas.

Et Manilius lib.1.Aſtro.ſcripſit:

At mihi non ratio tam præſens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Claudianus lib.1.in Ruffinum inquit:

——— Tunc omnia rebar
Conſilio firmata Dei, qui lege moueri
Sydera, qui fruges diuerſo tempore naſci,
Qui variam Phœben alieno iuſſerit igne
Compleri, ſolemq; ſuo, porrexerit vndis
Littora, tellurem medio librauerit axe.

Manilius lib.1.Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructumq; corpore mundi,

Mem-

Membraq; naturæ diuerſa condita forma,
Aeris atque ignis, terræ, pelagiq; iacentis,
Vis animæ diuina regit, ſacroq; meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Idem lib. 2.

——— *Sic omnia toto*
Diſpenſata manent mundo dominumq; ſequuntur,
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia ſignis,
Quæ quanquam longo cogit ſubmota receſſu,
Sentiri tamen vt vitamq; ac fata miniſtrent
Gentibus, ac proprios per ſingula corpora mores
Hæc minus eſt quærenda fides, ſic temperat arua,
Cœlum, ſic varias fruges redditq; rapitq;,
Sic pontum mouet, & terris immittit & aufert.

Ergo cùm Deus Optimus Max. orbem regat & regeret: regimenque Papæ conceſſerit, & Papa Imperatori, conſequens fit Imperatorem mundi regimen habere.

4 *Imperium an ſit immediatè à Deo.* Quòd autem † imperium ſit immediate à Deo videtur probare tex. in auth. de fi. inſtr. §. quia verò, & C. de vete. iure enucl. l. 2. §. ſiquis. & in auth. de conſulib. in fi. in l. in nomine domini. de of. præfe. & in auth. quando oportet epiſ. vbi probatur quod imperium immediatè eſt à Deo. & quod imperium ſit à Deo tripliciter probatur: Primò permiſsiuè. Secundò approbatiuè. Tertiò formaliter. Permiſsiuè, nam hoc eſt permiſſum à Deo propter bonum vniuerſale, quia entia nolunt malè diſponi, nec bonum eſt pluralitas principatuum, vnus ergo Princeps, vt ait Ariſt. 12. Metaph. ad finem Hoc enim permiſſum eſt à Deo ſub ratione finis, vt mundus optimis legibus regatur. Nam ſecundum Phyſicam regulam, cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonũ eſt, omnia enim rectificat finis, iuſtum eſt enim à fine denominari omnia, ſecundum Philoſo. Secundò dixi, quòd imperiũ eſt à Deo approbatiuè, Chriſtus enim approbauit imperium, dum dixit, Imago Cæſaris reddatur Cæſari, vt habetur in Euangelio. ait Apoſto. ad Romanos c. 13. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt à Deo ordinata ſunt. & etiam Daniel prophetauit in viſionibus ſuis monarchiam Aſsyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quod non prophetatum fuit ſine voluntate Dei. Tertiò dico, quòd Romanum imperium à Deo eſt formaliter & effectiuè. nam cùm tota collectio Chriſtianorum hoc teneat, licet quædam regna de facto non obediant, non eſt putandum aliud, niſi quod etiam ipſe Deus hoc diſponat, qui eſt caput illius collectionis, & poſt Deum Imperator. Apoſtolicus hoc approbat. vt in c. venerabilem. de ele. & ibi Doc. ita Guerr. in Spec. c. 55. cuius ius ſentẽtia quatenus ait Romanum imperium à Deo eſſe, formaliter ſuſpecta eſt, in reliquis autem vera eſt, ita tamen vt non ſolùm ſummum

5 *Poteſtates etiam minimæ dicuntur eſſe à Deo.* imperium, ſed † etiam medicum, mediocre, aut etiam minimum, & quælibet inferior poteſtas dicatur eſſe à Deo, ſecundum eum. c. 16. num. 6. iuxta verbum Domini dicentis ad Pilatũ, Non haberes poteſtatem in me vllã niſi data eſſet tibi deſuper. Sunt † tamen, qui velint regna, & imperia non eſſe à Deo, ſed à fortuna. vnde Mani. lib. 2. Aſtro. ſic ait: 6 *Imperia an ſint à fatis?*

Mitto, quod certum eſt, & ineuitabile fatum, 7 *Fatorum vis.*

Verg. lib. 6. Aeneid.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando.

Iuuenalis Saty. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo:

Fatis agimur, credite fatis.
Non ſolicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatq; ſua decreta colus
Lacheſis: dura reuoluta manu
Omnia ſecto tramite vadunt,
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis.
It cuiq; ratus prece non vlla
Mobilis ordo: multis ipſum
Timuiſſe nocet: multi ad fatum
Venêre ſuum, dum fata timent.

Idem in Octauia:

Regitur fatis mortale genus,
Nec ſibi quidquam ſpondere poteſt
Firmum, & ſtabile, perq; caſus
Voluitur varios, ſemper nobis
Metuenda dies.

Manil. lib. 4 Aſtrono.

Soluite mortales animos, curaſq; leuate,
Totq; ſuper vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaq; per certos ſignantur tempora curſus.
Naſcentes morimur, finiſq; ab origine pendet.
Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, arteſq; datæ, moreſq; creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamúe ſuis in vitam perdere votis,
Aut fugere inſtantem ſors eſt ſua cuiq; ferenda.
At niſi fata darent leges vitæq; neciſq;,
Fugiſſent ignes Aeneam, Troia ſub vno
Non euerſa viro, fatis viciſſet in ipſis,
Aut lupa proiectas nutriſſet Martia fratres,
Romaq; ſic enata foret, pecudumq; magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina monteis,
Includiue ſua potuiſſet Iuppiter arce
Captus, vel caput hic orbis foret igne ſepulto,
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem
Solus, & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem, vrbemq; ſimul rupiſſet fœdera virgo,
Treſq; ſub vnius fratres virtute iacerent.
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumq; orbis ſortita iacebat.

Statius lib. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, eſt ne quod illi
Non liceat, quantæ poterant mortalibus annis
Acceſsiſſe moræ, ſi tu pater omne teneres

Arbitrium, cæco gemeret mors clauſa barathro,
Longius & vacuæ poſuiſſent ſtamina Parcæ.
Et Manil. lib. 1. Aſtrono.
Si ſors iſta nobis dedit. ſors ipſa gubernet.
Et Claudianus lib. 1. ad Ruffin. ſic cecinit:
Sæpè mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu?
Vnde Virg. Eclog. 9.
——Sors omnia verſat.
Et idem de fortuna in Epigram.
8 *O fortuna potens quàm variabilis,* *Fortunæ vis.*
Tantùm iuris atrox, quæ tibi vendicas
Euertisq; bonos: eligis improbos:
Nec ſeruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iuſtos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc aufert iuuenes, & retinet ſenes,
Iniuſto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios.
Nec diſcrimen habet, rectáue iudicat,
Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuò fouet:
Nec quos deſeruit, perpetuò premit.
Seneca in Hippolyto:
Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitq; manu
Munera cæca, peiora fouens.
Minilius lib. 2. Aſtro.
Fortunæ prima ſors data eſt illa per artem,
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe
Fundamenta domus, domuiq; hærentia cuncta.
Qui modus in ſeruis: quis ſit conſenſus in armis.
Ouid. Epiſtola conſola. ad Liuiam:
Nempe per hos & iam fortunæ iniuria mores
Regnat, & incertæ eſt hic quoq; nixa rota.
Hic quoq; ſentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniuſtum ius ſibi vbiq; facit.
Scilicet immunis, ſi luctus vna fuiſſet
Liuia, fortunæ regna minora forent.
Lucanus lib. 2. bell. ciuil.
Sine nihil poſitum eſt, ſed ſors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia caſum.
Sit ſubitum quodcunque paras.
Plautus in captiuis:
Fortuna humana fingit, artatq; vt lubet.
Manilius lib. 2. Aſtro.
Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falſum
Audeat, & tantæ ſuffragia vincere ſortis.
Auſonius in Epigram.
Fortuna nunquam ſiſtit in eodem ſtatu,
Semper mouetur, variat & mutat vices,
Et ſumma in imum vertit, ac verſa erigit.
Ouid. lib. 4. de Ponto:
Quid facis ah demens, cur ſi fortuna recedat?
Naufragio lachrymas eripis ipſe tuo?
Hæc Dea non ſtabili quàm ſit leuis orbe, fatetur,
Quæ ſummum dubio ſub pede ſemper habet.
Idem lib. 3. de Triſtibus:
Nempe dat & quodcunque libet fortuna, rapitq;
Irus & eſt ſubitò, qui modò Crœſus erat.
Idem 5. de Triſtibus:
Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq; loco.
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantùm conſtans in leuitate ſua eſt.
Nos quoque floruimus: ſed flos fuit ille caducus:
Flammaq; de ſtipula noſtra, breuisq; fuit.
Horat. Ode 34. lib. 1.
Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit, hinc poſuiſſe gaudet.
Idem Ode 29. lib. 3.
Fortuna ſæuo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores.
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Iuuenal. Satyr. 7.
Si fortuna volet fies de rhetore conſul,
Si volet hæc eadem fies de conſule rhetor.
Seneca in Hercule furente:
Iniqua rara maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam crebris poteſt.
Quem ſæpè tranſit caſus, aliquando inueniet.
Idem in Hippolyto:
Nec vlli præſtat velox
Fortuna fidem.

Vides ergò, † vt ſcilicet iſtorum opinionem fortuna ſubegerit orbem, eumq; arbitrio ſuo rexerit. verùm enimuerò verior ſanctiorque ſententia eſt exiſtimantium fortunam ipſam ab ſapientia ſuperari. Vnde Iuuenalis Satyra 10. ſic modulatur: 9 *Fortunæ debilitas.*
Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus fortuna Deam, cœloq; locamus.
Et Seneca in Medea ſcripſit:
Fortuna fortes metuit, ignauos premit.

Cùm ergò † omne imperium, iuriſdictio, principatus à ſummo vſque ad minimum ſit à Deo, à quo & non à fortuna mundus regitur, cumque (vt illicò edocebimur) ſi Romanorum Imperator eſſet Imperator & dominus totius mundi, non ſolùm malum, ſed etiã peſſimum eſſet regimen. conſequens & indubitatũ erit tale regimen, tamq; indiſcretè, & pernicioſiſsimè amplum non eſſe datum aut conceſſum à Deo, qui eſt ſumma prouidentia boni, & æqui fons & origo, vt nullus ignorat, & iam edocti ſumus. Quod autem peſſimum regimen foret, vt vnus homo eſſet Imperator totius mundi, patet, quia Deus optimus maximus diuiſit terras à terris per aquarum interpoſitionem horrendarum, quas penetrare & ſi hominum malitia auſa fuerit, id tamen eſt, fuitque ſemper quaſi monſtrum à natura hominum alienũ atq; horrendum, deſperatum, ac inſperatum, humanisq; viribus à Deo Opt. Maximo denegatum, & id attentare hominibus quaſi nefas repu- 10 *Mundi dominum nullum eſſe, nec vnquam fuiſſe, aut futurum, & contrariũ monſtrum eſſe, noua ratione docemur.*

reputatum, teſte Horatio Ode 3. lib. 1. ſic canente:

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus:
11 Nauigare triſte eſt. *Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti.*

Ibidem:

Audet omnia perpeti
12 Nauigare nefas eſt. *Gens humana ruit per vetitum nephas.*

Claudianus in præfat. lib. 1. de rapt. Proſerp.

Iuuenta ſecuit primus qui naue profundum,
Et rudibus remis ſollicitauit aquas:
Qui dubijs auſus committere flatibus Alnum,
Quas natura negat, præbuit arte vias.

Ouidius:

13 Nauigare cõtra naturam eſt. *Nauita ſollicitus quoq; ventos horret iniquos,*
Et prope tam letum, quàm prope cernit aquam.

Iuuenalis 12. Satyra:

14 Nauigare periculoſiſsimũ eſt. *I nunc, & ventis animam committe, dolato*
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſsima teda.

15 Nauigantes morti proximi. Et Anacharſis à Plutarcho lib. 7. Apoph. relatus, cùm rogaſſet quendam, quanta eſſet ſpiſsitudo tabularum nauticarum, isque reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum (inquit) abſunt à morte qui nauigant, notauit negociatorum auaritiam, qui lucri gratia, ſemet in manifeſtũ vitæ diſcrimen conijciunt. Scythæ neſciunt nautica commercia, ſed paſcuis ac venatu viuunt, quibus concinit Sen. in Medea:

16 Nauigatio perfida. *Audax nimium, qui freta primus*
Rate tam fragili perfida rupit,
Terraſq; ſuas poſt terga videns,
17 Nauigare eſt animam ventis credere. *Animam leuibus credidit auris,*
Dubiaq; ſecans æquora curſu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitæ, mortiſq; vias
Nimium gracili limite ducto.

Propert. lib. 3. Eleg. 7. de morte Pæti.

18 Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor. *Ite rates curuæ, & lethi quoq; texite cauſas,*
Iſta per humanas mors venit acta manus.

Et Horatius Ode 24. lib. 3.

Quid leges ſine moribus
19 Nauigare eſt re contra leges naturæ. *Vanæ proficiunt, ſineq; feruidis*
Pars incluſa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
20 Nauigatio horrida. *Durataq; ſolo niues*
Mercatorem abigunt, horrida callidi
Vincunt æquora nautæ.

Docuit ergò Horatius eſſe contra leges naturæ maria nauigando penetrare, adde quòd eſt vſurpatio alieni, id enim videbatur ad ſolam ſquameam turbam pertinere, teſte Ouidio, ſic modulante:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

21 Nauigantes inter viuẽtes eſſe non videntur. Denique † Anacharſis relatus, vbi ſuprà, per Plutarchum, Roganti, vtrùm arbitraretur plures eſſe mortuos, an viuos? nauigantes, reſpondit, in vtro numero ponis? dubitans an hi eſſent inter viuos habendi, qui vitam vndarum ac ventorum arbitrio commiſiſſent.

Secundum quæ quàm naturæ hominum inſitum ſit ſui corporis periculum vitare, tam iuribus naturæ debitum eſſe, intelligendum eſt, vt non audeant nauigare, quàm autẽ natura inſitum ſit hominibus ſuum corpus periculo non exponere, docemur à Cicerone, qui ſic ſcripſit: Omne animal ipſum ſibi cõmendatum eſt, vt ſe & ſaluum in ſuo genere, incolumeque eſſe velit. 4. de finib. ſic ſcripſit: Et omne animal ſeipſum diligit, ac ſimul vt ortum eſt, ita agit, ſe vt conſeruet. 4. de finibus. Idem Cicero: Et omne animal ſimul vt ortum eſt, & ſeipſum, & omnes partes ſuas diligit. 2. de finibus idem ſcripſit: Et omnis natura vult eſſe conſeruatrix ſui, & vt ſalua ſit, & in genere conſeruetur ſuo. 4. de finibus idem ſcripſit: Et principio generi animantium omni eſt à natura tributum, vt ſe, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ ei nocitura videntur, omniaque quæ ſunt ad viuendum neceſſaria, inquirat & paret, vt paſtum ac latibula. primo Officiorum idem Cicero ſcripſit: 22 Vitam tueri & pericula abhorrere, hominibus iure naturæ inſitum.

Cùm ergò nauigationem audere aut captare contra ius naturale, & contra tutelam & defenſionem ſui corporis vnicuique natura datam ſit, vt modò oſtendimus, & plenius ſuprà docuimus.

Cùmque vnus homo totius mundi dominus etiam quò ad ſolam iuriſdictionem, & protectionem eſſe nõ poſsit, abſque eo, quòd ſubditi eum adeuntes magiſtratúſve ſuos ſæpiſsimè maria penetrare & transfretare cogerentur. conſequens eſt tale imperium de iure vni homini competere non poſſe, nec quoquam ab omni iure & ratione magis alienũ aut remotum dici, aut cogitare potuiſſet. Quæ cùm ſint notoria, longiore probatione non egent. Nam notorium † ſeipſum oſtendit, vt inquit Bald. conſ. 323. proponitur, in princip. vol. 2. quodq; nulla tergiuerſatione celari poteſt, ſicut vt idem Bal. dicit, nec candelabrum ſupra montem poſitum, nec circulus ante tabernam, nec ſcriptura pro roſtris, conſ. 21. proceſſus. colum. 1. volu. 1. Paul. Grillan. in tract. de quæſt. & tortu. in 3. quæſt. colum. 2. & 3. & ibi quid à manifeſto differat, ideò ſola allegatio ſufficit. Et quid differat à publico, vide etiam Abb. in c. fin. nu. 7. de maledi. Quod vel ex eo fit manifeſtum, quia omnes Poëtæ & Philoſophi iam relati adfirmant (id quod nullus ſanus aut catholicus ignorat) Deum etiam hodie mundum gubernare, ergò id regimen non commiſit Imperatori. aliter enim non rectè diceremus, quòd nũc Deus mundum gubernat, ſed quòd olim gubernabat. 23 Notorij vis.

Quæ omnia ex noſtra principali ſententia magis expedita fiunt. Nam cùm omne imperium

rium,regnum,principatus, potentatus, omnis denique poteſtas ad meram ciuium ſubditorúmve, non etiam ad regentium vtilitatem data,conceſſa,& creata fuerit,cumq; imperium Romanorum ſi de iure ad vniuerſum mundum porrigeretur,tam incommoda pernicioſa noxiaq; ac pluſquam impoſsibilis eſſet gubernatio(vt iam edocti ſumus) par, æquum,conſequensq; eſt,vt tale imperium ad orbem vniuerſum minimè porrigatur. Præſertim cùm hodie poſt inuentum ab Hiſpanis in extremis ignotiſsimisq; terræ penetralibus nouum Indorum orbem(ad quos meatus, & remeatus non aliter patet, quàm per immenſa æquora horridaq;,perq; nauigationem diutinam,periculoſiſsimam,ac penè incredibilem)illuxerit apertius dominatum tot tamq; inter ſeſe diſtantium regionum,nationum,& prouinciarum,impoſsibile eſſe,vt penes hominem vnum reſideret, niſi inertibus anicularũ fabellis puerorumq; nugis aurem patientem accommodare, & confabulari velis, vt interim omittam, poſsibile eſſe denuò reperire alios nouos orbes remotiores,quemadmodum nos Hiſpani iam dictum orbem nouum Indorum inuenimus, ſic enim fieret, vt impoſsibilitas augeretur per hominem vnum gubernandi,ſicq; etiam fit,vt iam credibile videatur, quod olim fabuloſum & iocoſum viſum fuit. Nam vt Plutarchus Apoph. lib.4. enarrat: Alexander Magnus, Macedonum rex,cùm audiſſet Anaxagoram differentem innumerabiles eſſe mũdos,illachrymaſſe dicitur. Rogantibus nunquid accidiſſet lachrymis dignum,An non videor(inquit)meritò flere,qui cùm mundi ſint innumerabiles, nos nondum vnius domini facti ſumus.Ergò etiam ſi plures ac plures noui orbes in dies reperiantur(id quod iam hodie poſsibile reputatur)adhuc vnus homo eorum omnium dominus fieret ipſo iure, certè id quàm riſu, & ludibrio dignum foret,qui non videret,pluſquam inſanus eſſet.

24
Homo omnis liber naſcitur de iure naturæ,etiam quò ad iuriſdictionem, cui ſubeſſe nequit,niſi ſponte ſua.

25
Homo iuriſdictiõi alterius nõ ſubeſt, niſi ſponte ſua.

Denique hanc partem, quam tuemur iure naturali pluſquã manifeſtam eſſe, patet,cùm † eo iure omnes homines æquales ſint.l.quod attinet.ff.de reg.iur.ibi, quia iure naturali omnes homines æquales ſunt. l. manumiſsiones.ff.de iuſt.& iur.dixi ſuprà pleniſsimè. Ergo non ſolùm totus mundus non ſubiacet vnius hominis iuriſdictioni,ſed etiam † nullus omninò hominum alterius iuriſdictioni ſubeſt,aut ſuberit vnquam de iure ſine facto ſuo voluntario: facto autem ſuo voluntario ſubijciendo ſe alicui principi poteſt ſanè ſubeſſe, & nulla iuriſdictio aut principatus iuſtus, & legitimus aliunde originem trahere poteſt, vt ſuprà oſtendimus in noſtra principali concluſione. & docet doctiſsimus Theologorũ Dominicus Sotus de iuſt.& iure lib. 4.q.4.arti.2. Cùm ergo de iure naturali non ſit, longè minus erit de iure diuino,cùm eo iure niſi in ijs, quæ ſpecialiter innouata ſunt, à iure naturali receſſum non fuerit,adfirmante Domino noſtro Ieſu Chriſto,Iugum ſuum ſuaue eſſe:ergo non recedit à iure naturali, aliter enim ſuaue non eſſet, & præſertim ſi vt omnes mundi orbes,ac innumeræ prouinciæ regioneſque vni homini ſubeſſent,iugum id ſuaue minimè eſſet,ſed omninò aſperrimum,duriſsimum,intolerabile,noxium, infauſtum & lugubre, vt iam oſtendimus, & docet Sotus, vbi ſuprà. Et Cicero † Offic. lib. 1. ſcripſit: Libertatis proprium eſt ſic viuere,vt velis, ergo non ad arbitrium alterius.Idem Cicero Philip.10.ſcripſit: Ita præclara eſt recuperatio libertatis, vt nec mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. Idem 4.de finib.ſcriptum reliquit, Beſtiæ,† quas delectationis cauſa concludimus, cùm copioſius alantur, quàm ſi eſſent liberæ, non facilè tamen patiuntur ſeſe contineri. & Parad.pe.idem Cicero: Seruitus (inquit) eſt obedientia fratris, animi & abiecti arbitrio carentis ſuo. Et idem Philip.12.Nihil(inquit) eſt fœdius ſeruitute,ad decus& libertatem nati ſumus. Et rurſus Philipp.10. Mors (inquit) eſt ſeruitute potior. Idem iureconſultus cenſet,dum in l.ſeruitutem.ff.de reg.iur.ait: Seruitutem mortalitati comparamus, id quod plurimis congeſtis ſuprà oſtendimus. Vnde Plautus in captiuis: Omnes profectò liberi libentius ſumus quàm ſeruimus. ergo alieno imperio & ditioni non ſponte ſubeſſe iuri naturæ contrarium eſt, iuriq; diuino aduerſum, vt pote,inſuaue,duriſsimum,intolerabile.Iure autem gentium nullus ignorat id nunquã receptum fuiſſe, vt patet in §. ius ciuile, & §. ius autem gentium.Inſt.de iure naturali.& in l.manumiſsiones.l.ex hoc iure cum ſeq.ff.de iuſt. & iure. patetque in rerum humanarum præſenti ſtatu, & in omnibus hiſtorijs, quotquot vſque ſcriptæ ſunt, & tandem, qui ius naturale à iure gentium hac in parte immutatum fuiſſe aut reperiri dicere vellet, id oſtendere teneretur. Iure autẽ ciuili id induci erat impoſsibile:quia ius ciuile eſt,quod vnaquęque ciuitas ſibi conſtituit.l. omnes populi. ff. de iu.& iure.§.ſed naturalia. Inſtit.de iure naturæ,ſicq; ſibi tantùm,non etiam alijs ciuitatibus id ius dici, & conſtitui potuit,vt dd. iuribus. Nam ſi reliquis ciuitatibus id ius conſtitui liceret,vnaquæq; ciuitas ſcriberet, aut ſcribere poſsit ius ſibi eſſe dominandi imperandiq; vniuerſo in orbe aut mundo, ſicque ſingulæ ſingulis imperarent, ſingulæq; ex diuerſo ſingulis mutua vice inſeruirent, quæ res foret riſu & ludibrio digna. Stultique forent fuiſſentque ab origine mundi Reges, Imperatores,Principes,ciuitates, qui cum vno verbo poſſunt ſe totius mundi dominos ſcribere & efficere,tot bellis,prælijs,vulneribus,calamitatibus, vrbium incendijs, puerorum, ſenum,virorum, fœmineique generis internecionibus, agrorumque vaſtationibus, de imperio

26
Libertas hominibus iure naturæ delata.

27
Mundũ vni Principi non ſubeſſe oſtenditur iure naturæ quã gentium,& diuino.

perio contenderent, non mundi vniuerſi, ſed ſæpiſsimè vnius ciuitatis aut oppiduli. Ergo etiam ſi omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrarium expreſsiſſent, nihil aliud agerent quàm nugas agere aut fabellas cõponere. Sed abſit, vt in legibus ciuilibus aut canonicis tale quid reperiatur, cùm potius reperiatur oppoſitum, vt patet in d. §. ſed naturalia. & d. l. omnes populi, cum ſimilibus. vbi Imperator Iuſtinianus & Iureconſulti teſtantur id quod à pleriſque gentium earum quæ honeſtis legibus, & moribus reguntur, obſeruatur, id ius gentium appellari, quod verò vnaquæque ciuitas ius ſibi conſtituit peculiare, id ius ciuile intelligi, quaſi proprium illius ciuitatis, veluti ius Romanorum, & ſimilium ad idem l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure. & §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Inſt. de iure natur. ergo ius ciuile longè anguſtius eſſe quã ius gentium edocuit. Ius autem gentium negauit totum mundi orbem amplexum fuiſſe, nam primum excepit eas gentes, quæ ſine legibus & moribus honeſtis reguntur, quas innumeras eſſe apparuit, poſtquàm nos Hiſpani nouum orbem Indorum recluſimus ac inuenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus, & nationibus non tam Barbaris, ſed quæ honeſtis legibus, & moribus reguntur, excepit mẽtaliter non paucas, dum non dixit de omnibus, ſed de pleriſque. Ergo ſe ipſum ius gentium vniuerſum mundum non complectitur, quanto minus illum complectetur ius ciuile, quod eſt lõgè anguſtius. Pro hac parte eſt tex. in d. l. cunctos populos. C. de ſumma Trin. dum ait, cunctos populos, quos clementię noſtræ regit imperium, illud enim relatiuum (quos) reſtringit vniuerſalem præcedentem. l. ea tamen adiectio. ff. de leg. 3. ad idem. §. ſi ab hoſtibus. Inſt. quib. mod. ius pat. pot. ſol. & l. mercatores. C. de comer. & in clem. poſtoralis, de re iudi. quibus in iuribus fines imperij Romani deſcribuntur, vt luceret quò vſque Romani imperij iuriſdictio ſeſe porrigeret. Nec
28 d. l. deprecatio † quicquam facit, in qua re vera repoſitum eſt vnicum fundamentum eorum, qui contrariam in partem tuentur. nam procedit in hunc ſenſum quòd hæc † vox
29 Mundus, habet varias ſignificationes. Primũ enim capitur pro mundo muliebri, hoc eſt, pro ipſius ornatu, vt patet in multis legibus collocatis ſub tit. ff. de auro, & argento legato & inde per metaphoram tractum eſt ad ipſam naturam (hoc eſt mundum) ſignificandam, propter pulcherrimum ſui ornamentum, ſicque ibi Imperator Mundi appellatione eam mundi partem ſignificare voluit, quæ ab ipſo regebatur, eo quod cæteris Mundi partibus mũdior eſſet, hoc eſt elegantior, & à barbarie magis purgata.

Intellect. l. de precatio. ff. ad l. Rodiam. de iactu.

Mundi vox varie ſumitur.

Præterea, illa fuerunt verba enunciatiuè & narratiuè tantùm prolata, quæ non intelligũtur quicquam definire, vt diximus de ſucceſſ. progr. in rub. Præterea ipſe ibi negauit ſe maris dominum, dum dixit, ego mundi dominus, lex autem maris, ergo planè ſignificauit ſe non eſſe dominum totius mundi. Nam ſi totius mundi dominus foret, ergo & maris foret, præſertim cùm eas regiones, quæ ſunt vltra æquora citra maris transfretationem gubernari nequirent, ſicque æquoribus nõ ſecus quã terris vt pręeſſet, neceſſe eſſet, qui ſe mũdi dominum iactabat, ſi intelligeret de vniuerſis mundi orbibus & regionibus. Nam & hac ratione potentiſsimus rex ac dominus noſter Philippus ſe pelagi ponti've dominum appellat. Præterea illa fuit quædam Imperatoris excuſatio & euaſio, quaſi diceret, ego mundi (hoc eſt terræ) dominus ſum, non maris, quæſtio autem veſtra de maris ditione eſt. Illa autem vox Mundi, indefinitè prolata, non ad totum mundum neceſſariò trahenda eſt, nam 30
† indefinita oratio æquipollet vniuerſali in habitu & potentia, ſed non in actu, vt plenè diſſeruimus de ſucc. crea. §. 20. num. 11. 55. præſertim, quando profertur in numero ſingulari, vt ibi fuit prolata, id quod tradunt Decius & Cagnolus, & alij in l. 1. ff. de reg. iuris.

Indefinita an æquetur vniuerſali.

Neque ad rem quoque pertinet, quòd † diuus Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 5. c. ait, Imperium Romanis ob mortales virtutes ſuas datum fuiſſe. Nam vt Sotus, vbi ſuprà, rectè ait, non eis conceſsit imperium vniuerſi orbis, ſed tantùm partis eius. Rurſus non in præmium virtutum moralium, nam ipſi pugnabant nõ tã virtutis quàm inanis gloriæ cupiditate, ſicque illę actiones tam longè aberrant à præmij remuneratione, vt pœna potius digniores forent, ſed tamen interea Deus Optimus Maximus id permiſit, quod adhuc virtutibus alijs moralibus cæteras gentes excellebant, & tyrannidem Aſſyriorum, aut Medorum, aut Græcorum ad Romanos transferri permiſit. Et ita eſt etiam intelligendum, quod D. Thomas opuſculo de regimine principum lib. 3. ſcripſit. Vnde vt aliquo tempore id Deus permiſit propter eorum virtutem, ſic alijs nationibus, & regionibus conceſſurum non dubium erit, aut fortè iam conceſsiſſe, ſiquidem ijs virtutibus excellere cœperint, morum † enim viciſsitudo & mutatio quotidiè fit, ſic ergo & imperiorum fiet, ſiquidem mores imperia inſequi intellexerimus. quod autem morum quotidiè fiat mutatio, patet Plautus in Trinummo:

31 *Auguſtini & D. Tho. locus declaratus.*

32 *Morum mutatio quotidiè fit.*

Mores mali, quaſi herba irrigua
Succreuerunt vberrimè, neque quicquam hic vile nunc eſt,
Niſi mores mali, eorum licet iam meſſem metere maximam.

33 *Romanorum mores in deterius.*

Plautus ibidem:

Nunc mores nihil faciunt, quod licet
Niſi quod lubet: ambitio iam more facta, & libera eſt à legibus.

 Plau-

Plautus eo loci etiam:

Mores
Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam:
Eæ miſeræ etiam
Ad parietē ſunt fixæ clauis ferreis, vbi malos mores
Adſigi nimio fuerat æquius.

Lucretius lib.2.de nat.rerum.

Semper in aſsiduo motu res quæq; geruntur.

Petronius Arbiter ſatyricus:

Quid faciant leges vbi ſola pecunia regnat:
Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt?

Lucanus lib. 3. bel. ciuil.

Pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges: ſed pars viliſsima rerum
Certamen mouiſtis opes.

Et Cicero.3.Off.Iuſtitia (inquit) vacillat, vel iacet potius.Idem Cicero iam inquit, Pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudijs, bonis artibus nihil eſt loci.Idem Cicero de peti.conſu. Fraudis (inquit) atque inſidiarum & perfidiæ plena ſunt omnia. Idem Cicero lib.2. Famil. ò ſuperbiam inauditam in facinore gloriari. Idem Cicero in Verr. Sunt (inquit) homines, quos libidinis infamiæque ſuæ neque tædeat, neque pudeat, qui quaſi de induſtria in odium offenſionemque populi irruere videantur. Si ergo verum eſt, mores bonos aut malos imperiū ſequi vel refugere, hoc eſt, bonis moribus imperium accedere, malis verò abſcedere, cōſequens eſt, vt Romanorum imperium ne dicam tyrannis longè ab eis abſceſſerit, euaſerit, aufugerit, quandoquidem ipſi, vt ex ſuperioribus authoritatibus apparet, in

34 *Imperiorum variationes.* peſsimos mores reciderunt. Et ſic † nihil vnquam tam paſsim aut frequentius videmus quàm imperiorum mutationes. Vnde Propertius Eleg.lib.2.

Magni ſæpe duces, magni excidêre tyranni,
Et Thebæ ſteterant, altaq; Troia fuit.

Ouidius lib.15.Metamor.

Sic magna fuit cenſumq; virisq;,
Perq; decem potuit tantùm dare ſanguinis annos,
Hunc humilis veteres tantummodò Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparte, magna viguêre Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces:
Vile ſolum Spartæ eſt, altæ cecidêre Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt, niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant, niſi nomen Athenæ?

Denique totius orbis imperium penes Romanum Imperatorem aliumúe mortalium de iure diuino aut humano nunquam fuiſſe aut fore eleganter probat Sotus, vbi ſuprà, dato, inquit, quòd vniuerſæ mundi nationes vel in vnum locum conuenire poſſent, vel per literas conueniri, vt vnum eligerēt Monarcham, id tamen minimè iure naturæ expediebat. Ariſt.namque Polit.7.c.4. docuit, Rempublicā non eſſe meliorem, eò quòd maior, ſed tantā debere ſub vno principe agere, quantam ipſe per ſe vel per ſuos poſſet commodè adminiſtrare, veluti nauis neque iuſto minor nauigationi apta eſt, nec ſi duorum eſſet ſtadiorū, poſſet commodè gubernari. & Aug.lib.4.de ciuit.Dei c.15.Iniquitas (inquit) ampliora fecit regna, & perdomitis gentibus dilatare regnū malis videtur fœlicitas, bonis neceſsitas, nempe q; hoſtiū iniquitas cogit, vt bello ſupprimantur, noſtroque adhibeantur imperio. Hæc fermè ille. Eſt enim Rex anima regni. Vnde ſicut authore 2.de Anima eodem Philoſopho, Non poteſt quæuis anima quantūcunque animare viuificareque corpus: ſed quorumcunque natura conſtantium præfinita eſt methodus, & menſura, quia neque formica ad hominis proceritatem augeri poteſt, neq; homo ad illam, quæ eſt elephantis: ſic neque princeps calore ſuo totam poteſt rempublicam nationibus ac regionibus vaſtiſsimè diſperſā fouere, vt valeat, quæ quaq; in prouincia fiūt, noſſe, emendare, corrigereq; ac diſponere. vnus namque non poteſt vndecunque orbis nuncios breui tempore ſuſcipere, neque quocunque gentium prætores ſuos, miniſtroſque alios dimittere, & quæ vbique fiunt caſtigare: imò neque eius metus ad tam vaſta locutū ſpacia poteſt pertingere. Igitur † cùm 35
poteſtas ſit propter vſum, ſi vſus amplisſimæ *Poteſtas propter vſum.*
huius poteſtatis non eſt poſsibibis, ſit, vt vana fuerit talis inſtitutio? Deus autem & natura nihil faciunt fruſtra.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procurat.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff. vt legat.nomine caue.l.quibis. ff.de verb. obliga.l.ſi ſic.ff.de ſolut.

Poſtremò, vt Romanorum Imperator ſit de iure diuino dominus totius mundi fortiter probatur. Nā ſummus Pontifex, tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus quòad iuriſdictionem eſt dominus totius mundi. Imperator verò eſt Vicarius Papæ in temporalibus, ergo in illis eſt dominus totius mundi, non ſecus quàm Papa, huic rei reſpondebimus ſuprà, & in c.ſeq.Interea tamen animaduertendum eſt pro Imperatore facere congruam illam rationem: nam vt expedit, gentes quæ noluēt agere ſylueſtrem more ferarum vitam, habere principem quo regantur, ita omnibus gentibus in vniuerſo idem expedire videtur, vt ſi fortior reliquos opprimere voluerit, ſit princeps mundi qui eum reprimat, ſed de hoc in ſeq.quoque arti.

SVMMARIVM.

1 *Papa an habeat iuriſdictionem temporalem in toto orbe? ardua quæſtio.*

2 *Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale, vt homo?*

3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec Imperator, ſed ſolus Adam.*

4 *Imperator non eſt dominus rerum ſingularium, contra quoſdam.*

5 Im-

5 *Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes, contra Bal. & alios.*

6 *Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ, contra Doctores.*

7 *Imperatori Romano non licere magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere, contra Doctores.*

8 *Regem eligere poſſe ciuitates, contra nouiſsimos.*

9 *Principes boni ſunt à Deo.*

10 *Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.*

11 *Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo.*

12 *Principes mali & boni à Deo eſſe, vt intelligendum noua declaratio.*

13 *Deus prouidet & conſulit non ſolùm vniuerſis, ſed etiam ſingulis rebus.*

14 *Animalium tam rationabilium quàm brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue volucrum, ſiue aquatilium variorum, tàm appetituum ac inclinationum, quàm actionum, & operationum vera cauſa.*

15 *Cœleſtia ſigna duodecim.*

16 *Animalium varij appetitus, & actiones.*

17 *Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & vim influendi in animalia cuncta.*

18 *Animalium peritia.*

19 *Cœleſtia, & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*

20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merentur, non neceſſarij.*

21 *Dei prouidentia, & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.*

22 *Imperium à Deo eſſe, variè intelligitur.*

23 *Imperiũ eſſe videtur de iure naturali, vel gentium primæuo, ita tamen, vt ceſſet coactio.*

24 *Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter vel gregatim vitam degunt, vt eſt inter homines.*

25 *Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine.*

26 *Similitudo Eccleſiæ militantis ad Eccleſiã triumphantem.*

27 *Imperium à Papa in Imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua q.*

28 *Hiſtoria Alexandri.*

29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*

30 *Moras non patitur auxilium.*

31 *Fabula Bouis & Cameli.*

32 *Dei à prouidentia & iuſtitia alienum, vnum hominem mundi totius eſſe Imperatorem.*

33 *Mundi dominum qui ſe iactaret dæmonum è cœlo cadentium audaciam ſuperaret.*

34 *Mundi dominum vnum hominem eſſe, nocentiſsimum eſſe.*

35 *Iuriſdictionem alienam vſurpare interdum capitale eſt.*

CAPVT XXI.

QVINQVAGESIMOQVARto defluit etiam ex noſtra principali ſententia definitio illius memorabilis articuli, An ſummus pontifex ſit dominus totius mundi quò ad iuriſdictionem, etiam in temporalibus, non ſecus quàm in ſpiritualibus, vt ſic ſi quam habent principes ſæculares iuriſdictionem in temporalibus, eam non iure proprio, ſed quaſi defluentem, & mandatam ac conceſſam à Papa habere videantur: id quod non ſolùm multi vtriuſque iuris interpretum adfirmant, ſed etiam non pauci eorum aſſerunt hanc eſſe receptiorem opinionem. Ex diuerſo contrariam partem, vt ſummus Pontifex non habeat iuriſdictionem in temporalibus, ſed tantùm in ſpiritualibus, non ſolùm vtriuſque iuris interpretum multi contendunt, ſed etiam eorum non pauci adfirmãt, hanc eſſe frequentiorem opinionem, quos authores retulimus ſuprà c. præcedenti ad principium. & hæc pars cum moderamine illico dicendo verior eſt, & ex noſtra ſententia principali probatur. Nam cùm vtranque poteſtatem ad meram ſubditorum vtilitatem inſtitutam fuiſſe, iam fusè oſtenderimus, nec dubium ſit, quin ad hominem vnum ſpectare vniuerſorum hominum, prouinciarum, & uationum regimen, & iuriſdictionum in temporalibus eſſet noxium, pernicioſum, intolerabile, vt proximo capite edocemur, reliquũ eſt, talem iuriſdictionem in perſona ſolius Papæ reſidere minimè poſſe. Id quod dilucidè apparet ex Domini noſtri teſtimonio, dum dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et rurſus in Euangelio Matthæi dicitur, Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Item apparet etiam illinc vbi interroganti reſpondit, quis me conſtituit iudicem inter vos? ergo planè ſignificauit non eſſe ſibi tanquam homini iuriſdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne ſcribitur, quòd cùm pauiſſet multitudinem, abſcondit ſe, quia volebant eum populi rapere, ac regem facere. Et rurſus in Ioanne legitur, Non venit Filius Dei in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Id quod repetitur Lucæ 7. Domine, inquit, vis dicimus vt deſcendat ignis de cœlo & conſumat illos. conuerſus increpauit illos, & dixit, non miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mũndum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et vltra rationem iam relatam, & ſex loca nuper recitata, ſeptimo loco facit. quia poteſtas datur propter vſum, vt docet Sotus lib. 4. de iuſtit. & iure. q. 4. articul. 2. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt lega. nom. caut. ſed Dominus noſter Ieſus Chriſtus nullam ſæcularem iuriſdictionem exercuit: ergo, &c. quod non exercuerit oſtendit Sotus, vbi ſuprà, art. 1. & 8. loco, facit quod legitur in Pſal 2. Ego (inquit) cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion mõtem ſanctum eius (hoc eſt, vt Sotus d. art. 1. interp̃tatur, ſuper eccleſiã p̃dicans p̃ceptũ eius) & nono loco Matth. 28. Data (inquit) eſt mihi pote-

1 *Papa an habeat iuriſdictionem temporalium in toto orbe, ardua quæſt.*

2 *Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium tẽporale vt homo.*

poteſtas in cœlo, & in terra. euntes ergò, docete omnes gentes, &c. ergò illam poteſtatem interpretatur, & reſtringit ad ſolam poteſtatem docendi & prædicandi. Decimò, teſte Eſaia c.9. Regnum ſuum in ſempiternum dixit daturum: ergò non habebat regnum, vt reliqui principes terræ caducum, & temporale. Vndecimò ad idem, quod legitur in Pſal. Regnum omnium ſæculorum, ſic ergò non caducum. Sunt & alia, quæ ſcitè traduntur per doctiſsimum Sotum lib.4. de iuſt. & iure. quæſt.4 articul.1. & ſuper Matth. in c.1. & in c. 20. & per Guerrerium c.16. in ſuo ſpecul. prin. Summus ergò Põtifex vt Chriſti Domini noſtri Vicarius (nullum enim ius aliunde habere potuit) eam temporalem iuriſdictionem, quam Dominus noſter non aſſumpſit, nõ poteſt habere, id quod ita teſtatur Dominicus d. artic.1. & colligitur 12. loco ex c. ſolitæ. de maior. & obed. & c. duo ſunt. 96. diſtinct. vbi ſummus Pontifex, qui ſe Imperatore maiorem dicit, quia præeſt ſpiritualibus, nõ tamen negat, quin in temporalibus præcedat Imperator, præſunt ergò diuerſis, ſed Papa maioribus.

Hactenus de ſimplicibus, hoc eſt, de merè ſpiritualibus, & merè temporalibus. cæterùm Papa habet etiam iuriſdictionem in temporalibus, quatenus neceſſaria ſunt ad ſpiritualium expeditionem. l.2. ff. de iuriſd. omn. iud. c. cùm quid, de regu. iur. lib.6. ſunt enim hæc ſpiritualis iuriſdictionis appenditia. l. ſi quis ita hæres inſtitutus. ff. de acqui. hære. ibi. ſunt enim appendices pręcedentis inſtitutionis, id quod admittunt communiter vtriuſque partis fautores, & fuſius reliquis Dominicus Sotus, & Alfonſus Guerrerius, vbi ſuprà. Itaque Ieſus Chriſtus Dominus noſter non dubium eſt (ſecundum eos) quin vt Deus eſſet Dominus, tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus terrarum, marium & cœlorum, ſed vt homo noluit aſſumere in terris principatum in temporalibus, ſed tantùm in ſpiritualibus, & conſequenter in ijs, quæ ad ſpiritualiũ expeditionem, & cõſeruationem, ſeu augmentum neceſſaria erant, ſicque Vicario ſuo Papæ temporalia non reliquit, ſed tantùm ſpiritualia, & quæ ad eorũ expeditionem de temporalibus neceſſaria eſſet. Ex quibus omnibus colligitur, quòd † neq; Chriſtus, neq; Papa, neque Imperator totius mundi Dominus eſt, aut fuit in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater totius orbis Dominus fuiſſe videtur, quod tamen dic, vt per Sotum d. l. lib. 4. quæſt.3. artic.1.

3 *Mũdi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec Imperator, ſed ſolus Adam.*

Quinquageſimoquintò ex his planè deducitur, veram non eſſe opinionem eorum, qui contendunt Imperatorem † dominũ eſſe rerum ſingularium, etiã in omnibus & quibuslibet mundi partibus exiſtentium, quam opinionem tenuerunt Hoſt. tit. de præſcrip. §. quæ autem. quam opinionẽ rectè improbat Sotus d. articu.1. ex noſtra principali ſententia excluditur, nam ſi omnis poteſtas, regnũ, imperium, principatus eſt ad meram ciuium vtilitatem, non ad regentium commodũ inſtituta, quis tam inſaniat, vt non videat noxium eſſe ciuibus omnia eſſe principis ſui.

4 *Imperator nõ eſt dominus rerum ſingularium, cõtra quoſ.*

Quinquageſimoſextò colligitur etiam verum non eſſe, quòd quidam contendunt, omnes † Reges ſubeſſe de iure Imperatori Romanorum, quamuis de facto nõnulli eorum eum non recognoſcant: quales ſunt reges Hiſpaniarum, & Franciæ, & ſimiles, ita Bal. in c. 1. in princ. col.2. de pace iur. fir. in feud. quem ſequitur Marcus Mantua locorum communium lib.1. c.12. Bart. in l. hoſtes. num.7. ff. de capti. nos autem firmamus, quòd etiam de iure eum non recognoſcunt in ſuperiorem, quandoquidem non ſolùm omnes reges, ſed etiam omnes homines ſunt per æquè liberi, & ab eius imperio exempti aut ſeparati, præter eos, qui probabuntur eſſe incolæ ſuarum ciuitatum, oppidorum & regionum. d. l. quod attinet. ff. de reg. iur. cum alijs ſuprà relatis, & qa contrarium noxium eſſet humano generi.

5 *Imperato. Romano n. ſubſunt e. de iure re. qui princ. contra Bal. & alios.*

Quinquageſimoſeptimò colligitur † etiã reſpectu ciuitatum, quæ vt liberæ ſe gerunt, eum non eſſe dominum, etiam quò ad protectionem, quamuis contrarium teneat Iſernia in prima conſti. Neap. col.3. Cyn. Bar. Bal. Sal. in d. l. cunctos populos. C. de ſumma Trinit. Marc. Mantua, vbi ſuprà. Petr. Anchar. conſil. 87. omiſſo. col.1. Alex. conſil.76. colum.3. lib.2. Et ita intelligo dominum non eſſe quò ad protectionem ciuitatũ Venetiarum aut Genuæ aut ſimilium nõ magis, quàm rex Vngariæ aut Portugalliæ. Et quia contrarium eſſet noxium humano generi.

6 *Imperat. nõ ſubſunt ciuitates libræ, cõtra D.*

Quinquageſimooctauò defluit † etiã non eſſe ei liberum magiſtratus dare aut remouere in omnibus orbis ciuitatibus & oppidis, etiã de iure (nam de facto non eſt dubium) licet contrarium teneant Bald. conſ.328. Quæritur lib.1. Marc. Mantua, vbi ſuprà. Signor. in l. princeps. ff. de legib. colum.1. Riminal. in rubric. ff. de iuriſdict. omn. iud. colu.2.

7 *Imper. Romano licere m. ſtratus i. nibus m. ciuitatib. nere, c. Doct.*

Quinquageſimononò apparet etiam veram nõ eſſe ſententiam eiuſdem Marci Mantuæ, vbi ſuprà, contendentis, † quaslibet ciuitates non recognoſcentes Imperatorẽ, non poſſe hodie de iure regem ſibi eligere, quaſi Imperator de iure ſit dominus totius mundi, quòd à vero remotum eſſe edocti ſumus. verius ergò eſt regem ſibi eligere fas eſſe, vt tenuit Corſetus de poteſta. & excel. regis. q.2. in princ. Et quia id expedit humano generi, vt Specul. princip. ſuadet.

8 *Regem ... re poſſe ... tates, c... nouiſſ.*

Apparet ſimiliter erraſſe in l.1. colu.1. C. de ſum. Trin. & fide Cath. Cardin. in clem. paſtoralis. §. illud, de re iud. & Marcum Mantuam, vbi ſuprà, dum aiunt, quòd Deus de cœlo conſtituit imperium, quod intelligunt immediatè, & vt cauſa particularis: nam vt cauſa vniuerſalis non dubium eſt, quin omnia etiam minima

minima conſtituerit,& intelligendo, vt cauſa particularis & immediatè, nō eſt vera opinio, cùm à populi conſenſu, & electione ciuium immediatè, & particulariter omne imperiū iuſtum, & legitimum proceſſerit, vt ſuprà oſtendimus in noſtra principali ſententia, quod & rectè tenuit Dominicus Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 4. artic. 1. qui tamen continuò ſibi ipſi contrarius videtur, dum ſubijcit hæc verba: Poteſtatem autem ciuilem Deus per legem naturalem, quæ ſuæ ſempiternæ participatio eſt, ordinauit, hoc autem ſic patet: Deus per naturam dedit rebus ſingulis facultatem ſe conſeruandi, ſuisque reſiſtendi contrarijs, non modò quantum ad incolumitatem temporalis ſalutis, verùm & per eius gratiam tanquam ad proſperitatem ſpiritualis. hanc autem homines facultatem cùm exequi commodè diſperſi nequirent, adiecit eis inſtinctum gregatim viuendi, vt adunati alij alijs ſufficerent: congregata verò Reſpublica neutiquam ſe poterat gubernare, hoſteſque propulſare, malefactorumq; audaciam cohibere, niſi magiſtratus diligeret, quibus ſuam tribueret facultatem. Nam aliàs tota congregatio ſine ordine & capite, neque vnum corpus repræſentaret, neque ea prouidere poſſet, quæ expedirent: ergò eadem ratione doctè diuinitusque inſtructæ Reſpublicæ, aliæ annales conſules, aliæ alias publicarum adminiſtrationum formas ſibi inſtituerunt. atque eodem iure quælibet potuit ac debuit, vbi expediri cognoſcet, totam ſuam poteſtatem & imperium in vnum regem, qui ſecundum Ariſtotelem optimus genere ſuo eſt principatus transferre: vt lege ſæpè citata, quod principi placuit, ſancitur: penes quem ſumma eſſet rerum. Ecce quemadmodum publica, ciuilis poteſtas, ordinatio Dei eſt, non quod Reſpublica non creauerit principes, ſed quod id fecerit diuinitùs erudita. vnde illud ſapientis 14. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. per leges naturales intelligendum eſt, tam per illas, quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & ventis, quàm per illas, quas indidit hominibus. & ideò Paul. ad
9 Roman. 13. authoritatem † principum non in Rempūblicam tātùm, ſed in Deum ipſum refert: Omnis (inquit) anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt: itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et ad Titum 3. Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedientes. neque verò poteſtates tantùm Chriſtianorum principum, verùm & quæ ſunt penes infideles, à Domino Deo ſunt, quia fides naturam non deſtruxit, ſed perfecit. & per illas poteſtates gubernare poſſunt plebes in his, quæ ſunt naturalis iuris. ſic enim Daniel. 2. legitur; Deum cœli regnum & imperiū tradidiſſe Nabuchodonoſor. ſic &

[Pr]incipes bo[ni ſ]unt à Deo.

Chriſtus ait ad Pilatum: Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ergò à Deo ſunt non ſolùm poteſtates maximæ, quales ſunt Regum & Imperatorum, ſed etiam minores, quales ſunt illi iudices, qui à Regibus, & Imperatoribus, & ſimilibus ſubdelegantur & ſubſtituuntur. id quod in ſpecie notat Alfonſus Guerrerius in Spec. princ. c. 16. num. 6. per exemplum Pilati ſuprà relati. ad idem Prouerbiorum c. 8. dum ait: Per me reges regnant, & conditores legum iuſta decernunt. Nam dum meminit de regibus, intelligitur (vt notum eſt) de magnis poteſtatibus, dum loquitur de legum conditoribus, etiam de minoribus poteſtatibus intelligi poteſt, quandoquidem etiam oppidula, quia principibus ſubſunt, & poſſunt & ſolent ſtatuta municipalia ſibi condere, vt in l. omnes populi. per illum text. declarant Bart. & communiter Doct. & omnes Doct. per tex. ibi, præſertim Alex. Corneus, Iaſ. & Decius. C. de teſta. in l. fin.

Quinimò † non ſolùm mali, ſed etiam peſſimi iudices à domino Deo dicuntur habere 10
poteſtatem, vt per Guerrerium & Dominicum Sotum, vbi ſuprà, vtque conſtat ex Dei verbo, nuper relato, ibi, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi datum eſſet tibi deſuper, & tamen iudicum omnium peſſimum & iniquiſsimum fuiſſe cōſtat Pilatum. Ad idem Prouerbiorum 28. ibi, Propter peccata terræ multi principes eius. & Iob 34. Qui regnare fecit hominem hypocritam propter peccata populi. Rurſus † ijdem iſti iniqui 11
principes aut iudices dicuntur regnare, & nō per Deum aut per Dei ordinationem, vt per Oſeam c. 4. dùm ait: Regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui, de quibus Eſaias cap. 10. ait: Væ qui condunt leges iniquas. & Ezech. c. 34. Principes eius in medio eius, quaſi lupi rapaces poſiti ad effundendum ſanguinem. & alibi dicitur per Prophetam: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. ita Guerrer. vbi ſuprà c. 54. Cùm ergò † mali principes & iudices dicantur à 12
Deo domino habere poteſtatem, rurſusque ijdem à domino Deo negētur habere poteſtatem, concordia eſt (ex mente Dominici Soti, vbi ſuprà, ad finem) vt mali à domino Deo permiſſore dicantur habere poteſtatem, non aūt domino Deo iuſſore aut iubēte. vel rectius omnes iudices & principes intelligūtur eſſe à Deo tanquam cauſa vniuerſali, quæ concurrit in omnibus, & cum omnibus, tam rebus, quàm actionibus humanis. ſicque vt ſunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, hæretici, proditores, adulteri, falſarij, & ſimiles, ita iudicum & principum non pauci ſunt eiuſdem modi, vtrique autem ſunt à domino Deo ab eiúſve ordinatione diuina, tanquam cauſa vniuerſali in omnibus & cum omnibus humanis concurrente,

Principes & magiſtratus mali ſunt à Deo.

Principes & magiſtratus mali dicūtur nō eſſe à Deo.

Principes mali & boni à Deo eſſe, vt intelligendū, noua declaratio.

13 *Deus ꝓuidet & cõſulit nõ ſolũ vniuerſis, ſed etiam ſingulis rebus.*

rente, non ſolùm † vniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter, & particulariter. Vnde Cice.1.de diui. ſcripſit:

Deorum prouidentia mundus adminiſtratur, ijdemque conſulunt rebus humanis, neque ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis. idem Cicero: Sit hoc à principio perſuaſum hominibus, dominos eſſe omnium rerum, ac moderatores deos, eaq; quæ gerantur eorum geri ditione, atque numine, eoſque optimè de genere hominum mereri, & qualis quiſq; ſit, quid aget, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri, piorumque & impiorum habere rationem. 2. de leg. ita ipſe Cicero ſcriptum reliquit. Et Manilius lib.2.Aſtrono.

Hic agitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Claudianus lib.1.in Ruffinum:

Signa quidem ò ſociæ diuos attollere contra
Nec fas eſt, nec poſſe reor.

Lucianus lib.9.bell.ciuil.

Iuppiter eſt quodcunque vides, quocunq; moueris.

Virg.lib.4.Georg.

—— —— Deum nauque ire per omnes
Terraſq;, tractuſq; maris, cœlumq; profundum,
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quenq; ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Silius Italicus lib.6.bell. pun.

Iuſtitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas.

Statius lib.5.Theba.

Cuncta hæc ſuperûm demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Horat.Ode 12.lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, varijſq; mundum
Temperat horis.

Virg.Eclog.5.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Horat.Ode 4.lib.3.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & vrbes, regnaq; triſtia
Diuoſq; mortaleſq; turbas
Imperio regit vnus æquo.

Titius Calphurnius Eclog.4.

—— —— Deus ipſe canatur,
Qui populos vrbeſq; regit, pacemq; togatam.

Boëtius Metro.5.lib.1.

Omnia certo fine gubernas.

Vides igitur omnes omninò tam Philoſophorum quàm Poëtarum turbas in eo conuenire, vt per Deum Optimum Maximum fiat prouidentia in rebus humanis nõ ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis.

Cùm ergò Dei prouidentia omnia regantur, & non ſolùm vniuerſa, ſed etiam ſingula, vt eſt communis & vera opinio tam Sanctorum, quàm omnium ferè Philoſophorum, vt tradit Saluius Alexandrinus lib.1. 2. & 3. de prouid. Dei cum libris ſeq. cur Deus permiſit, vt eſſent principes, aut iudices mali? reſpondeo, fortè ad punitionem iuſtam populi, vt Iob 34. Qui regnare facit regem hypocritam propter peccata populi. Cur ergò permitrit, vt ciues priuati ſint mali (puta fures, homicidæ, latrones, falſarij) reſpondeo, fortè propter eandem ferè rationem, vt per iſtorum moleſtias & damna populus ſimiliter puniatur. Cur ergò cùm poſſet omnia non effecit, vt & populus ita bonus eſſet, quòd non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominũ punitione, nec eam mereretur. Reſpondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam neceſſarium quàm varietas. Vnde Poëta ait:

14 *Animalium tam rationaliũ quàm brutorũ, ſiue terreſtrium, ſiue volucrum ſiue aquatiliũ variorũ, tam appetituũ ac inclinationũ quàm actionum & operationũ vera cauſa.*

E per tal variar natura è bella.

Sicque Cicero 3. de Oratore ait: Ad aures noſtras & ſermonis ſuauitatem nihil eſt viciſſitudine, & varietate, & cõmutatione aptius. Et rurſus idem Cicero lib.5. Epiſto. famil. ait: Nihil eſt aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum varietates fortunæque viciſsitudines, quæ & ſi nobis optabiles in experiundo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundæ. Vt autem hæc varietas tam ad pulchritudinem huius operis mundi neceſſaria cõtingeret, oportebat aut aptum erat & conducibile, vt homines varijs rebus ſinguli dediti eſſent, puta, quidam dediti ad venandum, quidam ad rem piſcatoriam, quidã ad fabrilem, quidam ad agriculturam, quidam ad paſcenda pecora, quidam ad regenda armenta boum, equorum & omnium quadrupedum, quidam ad Reſpublicas gubernandas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus. vt autem iſthæc diuerſitas ingeniorum humano generi ineſſet, proſpexit ſummus ille parens ac opifex Deus, vt in cœlis eſſent duodecim ſigna varias influentias ex ſe gignentes, & ſimiliter reliqua cœli ſydera ferè quotidiè variantia. Vnde de duodecim ſignis cœleſtibus Virg. ſic ſcriptum reliquit:

15 *Cœleſtia ſigna duodecim.*

Primus adeſt Aries, Taurusq; inſignibus auro.
Cornibus, & fratres, & Cancer aquatile ſignum.
Tum Leo terribilis Nemees, atque innuba virgo.
Libra ſubit, caudaq; animal quod dirigit ictum,
Armatusq; arcu Chiron, & corniger Hircus:
Fuſor aquæ ſimul, & fulgenti lumine Piſces.

Et Manilius lib.2.Aſtrono.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Reſpicit admirans aduerſum ſurgere taurum,
Submiſſo vultu Geminos & fronte vocantem.
Quos ſequitur Cancer, cancrũ Leo, Virgo leonem,
Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem miſſurus tamq; ſagittam,
Tum venit anguſto Capricornus ſydere flexus,
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam
Piſcibus aſſuetas auidè ſubeuntibus vndas.
Quos Aries tangit claudentibus vltima ſigna.

Et ſimiliter ſummus ille parens & opifex rerum mundi conditor Deus bruta quoque animan-

16 *Animalium vari appetitus & actiones.* ânimantia non ſecus quàm humanum genus varijs donauit inclinationibus, vnde Manilius lib. 2. Aſtronom.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

17 *Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & vim influendi animalia cuncta.* Ergo ſidera cœleſtia habent poteſtatem influēdi in animalia terreſtria, volucria & aquatilia.

Manilius lib.2. Aſtronom.

18 *Animalium peria.*

Deniq; ſic pecudes, & muta animalia terris
Cùm maneant ignara ſui, legisq; per æuum:
Natura tamen ad mundum reuocante parentem
Attollunt animos, cœlumq; ad ſydera ſeruant,
Corporaq; ad Lunæ naſcentis cornua luſtrant
Venturasq; vident hyemes, reditura ſerena.

Horatius lib.1. Saty.1.

Paruula (nam exemplo eſt) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunq; poteſt, atq; addit aceruo,
Quem ſtruit haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum,
Non vſquam prorepit, & illis vtitur antè
Quæſitis patiens.

Ouid. lib.4. Metamor. de Cygni natura:
Carmina iam moriens canit exequialia Cygnus.

Martialis in Xenijs.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.

Iuuenal. Saty.12.

———— Imitatus Caſtora, qui ſe
Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno,
Teſticulorum adeò medicatum intelligit inguen.

Claudianus in præfat.3. Honorij Aug. conſulatu:

Paruos non aquilis fas eſt educere fœtus,
Ante fidem ſolis, iudiciumq; poli:
Nam pater excuſſo ſaliſt cum germine proles,
Ouaq; maternus rupit hiulca tepor:
Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati.
Conſulit ardentes radios, & luce Magiſtra
Naturam, vires, ingeniumq; probat.
Degener & refugo torſit qui lumina viſus
Vnguibus hunc ſæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis, qui pertulit ignes,
Suſtinuitq; acie nobiliore diem.
Nutritur volucrumq; potens, & fulmine hæres,
Geſturus ſummo tela triſulca Ioui.

Cùm ergo deceret ac conduceret, vt Deus, qui omnipotens eſt, vt docemur ab ſacroſancta Eccleſia, & tenuerunt plerique omnes Philoſophorum, & Virg. dum ait:

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis.

Et rurſus idem Virgilius:

Iuppiter omnipotēs adigat me fulmine ad vmbras.

Et ſæpe alij tam Poëtæ, Philoſophique, vt iam edocti ſumus, cùm inquam deceret ac conduceret vt opus huiuſmodi à ſummo Deo fabricatum tam pulchrum eſſet, quantum maieſtas tanti opificis poſtulabat, conſequens erat, vt eſſet opus omnimoda varietate ornatum, cùm ad cuiuſq; operis pulchritudinem nihil tam conducibile quàm varietas, ad hanc autem varietatem animalium, tam rationabilium, quàm rationis inexpertium neceſſariæ; aut ſaltem maximè conducibiles fuerunt diuerſæ inclinationes & appetitus ipſorum, ſicque eis dedita & appetentia vehementer eſſe oſtendimus, vt autem eſſent varijs inclinationibus dedita, oportuit, aut ſaltem conducibile fuit, varias eſſe naturas ſyderum & ſignorum cæleſtium à quibus reliqua pendent, vt oſtendimus. Has ergo † cauſas vniuerſales ex quibus reliqua omnia procedunt, Deus Optimus Maximus permittit vt ſecundum naturas ſuas influant, & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde deſcēdentia. Sicque hominum, quidam ad nauigandum, alij ad venandum, alij ad piſcandū, alij ad docendum, alij ad ſcribendum, alij ad regendum, alij ad furandum, alij ad occidendum, necandum, alij denique ad bonum, alij ad malum procliues & proni ſunt ac dediti & appetentes, non ſecus quàm brutorum animantium alia alijs rebus & actionibus ſunt procliuiora, vt iam edocti ſumus: niſi quòd inter homines & bruta hæc differentia eſt, quòd homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura (non ſecus quàm elementa, puta ignis, aqua, aer.) Vnde hominibus liberum eſt naturales inclinationes & appetitus reprimere, frænare, vincere, ſuperare, id quod reliquis animantibus rationis expertibus, aut etiam elementis liberum minimè eſt. Vnde † ſi homines (ſiniſtris appetitibus ſuperatis) ad arduam virtutis viam ſe cōferant, præmia à Deo Optimo Maximo conſēquentur, aut pœnam, ſi contra fecerint: bruta verò & elemēta pro ſuis operationibus aut actionibus, nec præmium, nec pœnam referēt, quia non ex libero arbitrio, ſed cogente natura operantur. Quæ autem ex libero arbitrio non fiunt, ſed coactione & impulſu violento, in conſideratione non ſunt quò ad prēmium, aut pœnam. l. iam dubitari, verb. ſua ſponte. ff. de hær. inſti. l. ſi filius, qui patri. ff. de vul. verb. non ſponte ſuſceptis. l. ſi fideiuſſo. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſ. cog. vbi multa in ſimili per Iaſ. & per Barth. Soz. in d. l. ſi filius qui patri. Ergo quòd cœleſtium, terreſtrium aquatiliumque animalia rapinam, cędésve exerceant (quale eſt cùm aquila columbas, & reliqui accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, vel lupus oues dilacerant, aut proceriores, piſces minores deglutiunt) id neque ad præmium ſpectat neque etiam ad pœnam, non magis quā cum ex diuerſo ciconia pijſsima parentes ſuos ſeneſcentes plumis ſuis operiri alereque ſtudet & properat: quia pietate nullum præmiū meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quàm cogente natura impellitur, plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio inſit.

19 *Cœleſtia & terreſtria omnia operātur, cogente natura, præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*

20 *Voluntarij actus pœnam aut præmiū merentur nō neceſſarij.*

Cùm ergo tanti opificis maieſtas requirere videatur operis huius mundi pulchritudinem, quæ potiſsimùm in varietate conſiſtit,

hæcque varietas humanarum actionum ex varietate ſententiarum, appetituum, inclinationumque deſcendat: hicque varij appetitus deſcendant ex varia ſyderum natura, & potentia, conſequens, & conducibile fuit ad mundi talem pulchritudinẽ in varietate conſiſtentem, mortalibus liberum eſſe arbitrium, vt ſic alij ad nauigandum, alij ad prælīadum, alij ad legendum, alij ad ſcribendum, alij ad agros colendos, alij ad paſcenda pecora applicarent ſeſe, ac ſubinde alij ad bonum, alij etiam ſi luberet ad malum, vt ſic quò maior actionum varietas, eò maior operis pulchritudo ac ſubinde opificis authoriſve ſui appareret maieſtas.

Ergò quòd omnes Doct. ſuprà alleg. & tex. in auth. de fide inſtr. §. quia verò, aiunt, quòd

Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum.

21 † Deus de cœlo conſtituit imperium, variè intelligi oportet, Primum in bonis principibus & bonis iudicibus. Deinde etiam in malis. Tertiòque vt procedat, vt Deus concurrat tanquam cauſa vniuerſalis, quæ ſimiliter in creatione volucrum terreſtrium, & aquatilium concurrit. Quartò vt

Imperium à Deo eſſe variè intelligitur.

22 † concurrat etiam tanquam cauſa particularis. nam & ſimiliter tanquam cauſa particularis concurrit in reliquis omnibus tàm ad aëreum genus, quàm ad terreſtre, nec non ad aquatile etiam ſpectantibus, ex ſententia Ciceronis & reliquorum Philoſophorum, de quibus iam mentionem habuimus adfirmantium, quòd dominus Deus diſponit & prouidet in omnibus, & non ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis. Ergò data paritate terminorum, nulla omninò differentia eſt inter imperium & reliquas res humanas, quod attinet ad Dei ordinationem. nam & reliquæ res quælibet tam ex Dei ordinatione aut cõſtitutione ſunt, quàm im-

Imperium eſſe videtur de iure naturali, vel gentiũ primæuo, ita tamen, vt ceſſet coactio.

23 perium. Quintò intellige, quòd † eſt imperium etiam de iure naturali (quod ius gentiũ appellari ſuprà c.16.num.11. oſtendimus) nam ea dicuntur eſſe iuris gentium, quæ à plerisque gentium humanis neceſsitatibus exigentibus obſeruantur & vſu recipiuntur. §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Inſtitut. de iure nat. nec dubiũ eſt, quin (vt ſuprà edocemur) humani generis neceſsitates deſiderent, vt homines non ſylueſtrem more ferarum, ſed ſocialem vitam ac politicam agant. Socialis autem vita deſiderat & depoſcit imperium (hoc eſt, iudices aut magiſtratus) tum quòd humanum genus eſt ad diſſentiendum procliue, vt notum eſt, tum maximè quòd omnes homines quaſi ad tyrannidem, vel ſaltem ad ſui amorem adeò ſunt procliues, vt omnes natura ſibi melius eſſe malint, quàm alteri, vt ſuprà diſſeruimus. Sicque cùm nullus ſit, qui in re aut cauſa ſua æquũ iudicem arbitriumq; præbeat, & ſocietas ac communio pariat diſcordias. l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de leg. 2. neceſſe eſt, vt ad eas diſcordias litesq; ſedandas ſint magiſtratus, ne ad rixas, tumultus, ſeditiones, rapinas, pugnas & ad arma paſſim venire contingat. & Impetium capimus pro omni magiſtratu, vt in princ. Inſt. de perp. & temp. act. & ſuprà c.1. & 2. expoſuimus. Cæterùm cùm id ius ſiue naturæ, ſiue gentium non inducat neceſsitatem præciſam, ſed tantùm cauſatiuam, nempè, vt commodius liceat degere vitam, ſupereſt, vt nulla gens poſsit compelli inuita & repugnans viuere ſub imperio, cùm, quia ius hoc naturale, eſt natiua & recta quædam ratio, nullam inducens neceſsitatem compulſiuam, vim aut violentiam, vt edocemur c.35. num.15. tum etiam quia cùm ad noſtram id vtilitatem ſpectet, vnicuique liberum eſt ſuis commoditatibus renunciare. l. pen. cum ſimil. C. de pact. vt ſuprà attigimus.

His tamen omnibus vehementer obeſſe videtur, quòd † non paucæ brutorum ſpecies 24

Imperiũ quare nõ ſit inter bruta, quæ ſociabiliter vel gradatim vitam degunt, vt eſt inter homines.

gregatim vitam degunt, non ſecùs quàm homines (vt videmus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, aſinis, mulis, mulabusque, in tauris & ſimilibus) ergo conſequens eſſe videbatur, vt iure quoque naturæ, aut diuina ipſa quoque bruta inter ſe videren tur imperium habere, vt eſſet, qui pareret, & qui imperaret: id quod admittere ſtultum ridendumque eſſet, eiusque contrarium euidentius eſt, quàm longa contentione egeat. Vnde operæprecium erit intelligere, cur diuerſum? Et ſanè ratio differentiæ non obſcura eſt. nam vt nuper dicebamus, animalia bruta (ſiue illa volatilia ſint, ſiue terreſtria, aquatilia) operantur cogente natura, ſicque nunquã diſcrepant, aut ſeparantur, aut diſcedunt à naturali Dei ordinatione, & lege ſibi natura inſita: ſicque nulla alia lege nulloque rege indigent: homines verò cùm ex libero arbitrio operentur, ius, ratioque naturalis eos non cogit aut compellit, ſed tantùm ſuadeat, & moneat: ſæpiſsimè ab eo iure naturæ diſcedunt. vnde regibus & magiſtratibus egent, qui inuitos legibus, iuri & rationi parere compellat, ſicque parum eſt ius habere hominibus, niſi ſint magiſtratus, qui eos ad ius ſeruãdum compellant. l.2. §. poſt originem. ff. de orig. iu. At brutis animantibus ſat eſt legem naturæ habere, nec egent Imperatore, Rege aut magiſtratu, qui cogat ad eam ſeruandam, quandoquidem ab ipſa natura hanc ad rem adigun tur, & compelluntur: vti † hanc differentiam 25

Animalia n ſolent nocer animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine.

eleganter tradit Plutarchus in libro ſuo: An brutis ratio inſit? ſic etſi homo homini ſæpè noceat, teſte Horatio libro primo Epiſtolar. ſic dicente:

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.

Et Plautus in Aſinaria:

Lupus eſt homo homini.

Et Auſonius in bie. ſenten.

Pernicies hominum, quæ maxima ſolus homo alter.

At longè ſanè diuerſum eſt in reliquis animantibus, quæ legis naturæ tenaciſsimi obſer-

obſeruatores minimeq; violatores, nunquam animantibus ſuæ ſpeciei nocent, ſed tantùm diuerſæ. Vnde Horatius Epod. lib.

Neque hic lupis mas, neque fuit leonibus
Vnquam niſi in diſpar feris.

Et Iuuenalis Saty.15.

Sed iam ſerpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: ſæuis inter ſe conuenit vrſis.

Poſtremò in fauorem tã Imperatoris quàm etiam ſummi Pontificis facit ratio illa, quæ ſatis congrua eſſe videbatur. Nam † vt in vno populo expedire eſſe principem, ne fortior omnia poſſit, improbique & audaciores reliquos bonos, innoxios, mitioresq; ciues opprimãt, expilent, & perdant: ita in toto orbe Imperatorem eſſe, qui ſit dominus, & monarcha totius mundi, conuenit, ne ex regibus, & principibus, vel ciuitatibus liberis vnum alterum impunè opprimere poſſit. Parum enim eſt ſingulæ ciuitates aut prouinciæ ſuum principem habere ad talem ciuium audaciam, & improbitatem reprimendam, id enim eò pertinet, vt in quaque ciuitate ſinguli ciues innoxij ſint reſpectu aliorum conciuium, non autẽ vt principi illius ciuitatis aut prouinciæ deſinat eſſe liberum, alteram ciuitatem liberam vel principem impetere, armiſque adoriri ac opprimere, vt quotidiè fit. Ad hanc ergo temeritatem, & iniuſtitiam reprimendam vtile, cõſultum, & conducibile eſſe videbatur orbi vniuerſo, eſſe vnum totius mundi dominũ, hoc eſt, Principem Romanum. Et ideo (quo magis hæc ratio iuſtificetur) dictum eſt ad exemplum eccleſiæ triumphantis Eccleſiam militantem fuiſſe exemplatam aut inſtitutam. Vnde vt ponere duo principia, aut duos Deos hęreticum eſſet, ita & negare nõ eſſe vnum principem totius mundi, tale eſſe videretur, id quod ſignificari videtur in c. præcipimus. 11. q. 1. c. duo. & c. ſi Imperator. 96. diſt. Glo. no. in c. non autem. 8. q. 1. tex. in c. ad Apoſtolicæ. de re iudic. libro 6. c. venerabilem. de electi. Vnde † Hoſtienſis in c. quanto. de transl. prælatorũ ait, quòd tribunal Papæ & tribunal Chriſti idem ſunt, ſicq; vult vtranque iuriſdictionem tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus eſſe penes Papam, ſicque eum ſolum poſſe deponere Reges, & Imperatores, licet exercitium in temporalibus ab eo in Imperatorẽ deſcendat, & tranſitum fecerit quo ad executionem & exercitium, ne Papa humanis rebus impeditus, diuinis parum vacaret. Ita etiam tenet Cardi. Iacob. in tract. de concil. pag. 130. lib. 3. art. 1. Alphonſus Guerrerius in Specu. c. 16. Fernan. Loa. in conſi. pro March. de Velez, dubitatione 1. pag. 398. verſ. & non ſolùm. Bart. Bal. Paulus Caſtrenſis, & alij in l. fi. C. de legibus. idem Bal. in l. reſcripta. C. de precibus Imperatori offeren. Ioannes Imol. in c. dilectus. l. de præbend. Reſtaurus Caſtaldus de optimo Imperatore. q. 81. Petrus Albinus de Pontifi. poteſt. fol. 25. Alciatus in l. bona ciuitatis. ff. de verb. ſigni. Ioannes de Selua de benefi. 4. parte. q. 8. verſ. 16. & 17. And. Alcia. in l. inter claras. C. de Sum. Trin. Petrus de Monte in Monarchia. q. 4. ad finem. Martinus Laudenſis de principibus in 10. & 11. notab. Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam argu. Ioan. 8. dum ait ex ore Chriſti ad Petrum, Cõuerte gladium tuum in vaginam, ſic ait, tuus ergo tuo forſitan nutu, & ſi non tua manu euaginandus, ſed iuſſu Imperatoris: ſic leo Papa 4. vt c. igitur. 23. q. 8. contra Sarracenos iubet populum congregari, & ad littus maris accedere. Denique huc etiam ſpectant, quæ ſcripſimus ſuprà in præfatione, dum † negauimus licuiſſe Alexandro Magno, orbem vniuerſum ferè armis vexare inueſtareque, eo colore quòd humano generi id expediret. Cùm (ſi verum amamus, & viliſsimorum adulatorum morem miſſum facimus) nihil re vera à genere humano, & à conſultiſsima Dei Optimi Maximi ordinatione, & prouidentia magis remotum eſſe aut excogitari potuerit, vt iam poſt doctiſsimum Sotum lib. 4. q. 4. art. 1. de iuſt. de iure attigimus. Quibus adde præſtantiſsimam nouamque rationem. Nam cùm cognationem quandam inter nos natura conſtituerit, hominem † homini periclitanti iniuriámve patienti non ſubuenire, indecorum, inhumanum, & impium eſt, art. l. vt vim. ff. de iur. & iur. Hinc eſt, quòd fratrem contra fratrem peccantem ad monere tenemur, ſecundũ cõmunes opiniones, vt plenè diſſeruimus ſuprà c. 16. ſicque opem, egenti noſtro auxilio, ferre omnes homines & naturaliter optamus, iureque naturæ debemus, & etiam iure poſitiuo, vt plenè etiam docent Hieronymus Cagnolus, & Philippus Decius in l. culpa caret. ff. de regulis iuris. hinc videmus naturaliter, quòd ſi quæcunque auicula vim patiatur, reliquæ eiuſdem ſpeciei auiculæ prę ſtò adſunt comitantes, condolentes, auxiliumque ſuum veluti pollicẽtes, & ſi ad id etiam valent re ipſa præſtantes. Idem faciunt animalia terreſtria, vt videmus in porcis, in equabus, in tauris, inque ſimilibus. Vnde Ouid. lib. 2. de Ponto ſic cecinit:

Brachia delaſſa potius prendenda natanti,
Nec pigeat mento ſuppoſuiſſe manum.

Et Virgilius lib. 2. Aeneid. ſcripſit:

Per te, per ſuperos & conſcia numina veri,
Per, ſi qua eſt, quæ adhuc mortalibus vſquam
Intemerata fides, oro miſerere laborum
Tantorum, miſerere etiam non digna ferentis.

Et Ouidius lib. 1. de Triſtibus:

———— O pauci rebus ſuccurrite læſis,
Et date naufragio littora tuta meo.

L 2 Et

26 *…litudo ec… …militan… …l eccleſiã …inphan…*

27 *…perium à …pa in Impe…orem nun…am migra… …quia apud …n nunquã …rat, ardua …eſt.*

28 *Hiſtoria Alexandri.*

29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*

Et Virg.1. Aeneidos:

Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.

Sicque apparet iure naturæ & periclitantis, & vim iniuriámve patientes ſolere & petere, & recipere auxilium, idque † auxilium non patitur moras, teſte Ouidio, lib.4.Metamor.

30 *Moras nō patitur auxiliū.*

Ad opem breuis hora ferenda eſt.

Ouid.lib.11.Metamorph.

Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare remittit,
Dum ſupereſt aliquid, cuncti coëamus ad arma.

Lucanus lib.2.bell.ciuil.

Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis.

Seneca in Thyeſte:

Serum eſt cauendi tempus in medijs malis.

Silius Italicus lib.4.bel. pun.

Pelle moras breuis eſt magni fortuna fauoris.

Manilius lib.4.Aſtrono.

——— *Mors ſæpè malorum*
Dat cauſas.

Ouid.lib.1.de remedio amoris:

Vidi ego quod fuerat primo ſanabile vulnus,
Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.

Ibidem:

Nam mora dat vires, teneras mora percoquit vuas,
Et validas ſegetes quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor ſpaciantibus vmbras,
Quo poſita eſt primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,
Nunc ſtat ad immenſum viribus aucta ſuis.

Denique quàm teneatur iure naturæ homines hominibus auxiliari edocet Cicer. lib. 1.Offic. dum ſcriptum ſic reliquit: Homines hominum cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe, alij alijs prodeſſe poſſent. Idem 2. Officiorum ait: Proximè & ſecundum Deum, homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt. Idem Cicero lib.3.Offic. ſic ait: Hoc natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam tantùm, quòd is homo ſit, conſultum velit. Idem Cicero in Lælio ſic ait: Sic nos nati videamur, vt inter omnes eſſet ſocietas quædam. Idem Cic.lib.2.de finib. ait: Impellimur natura, vt prodeſſe velimus quamplurimis, in primiſque docendo, rationibuſque prudentiæ tradendis, itaq; non facilè eſt inueniri, qui quod faciat ipſe, non tradat alteri, ita nō ſolùm ad diſcendum propenſi ſumus, verùm etiam ad docendum. Statque † faceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho Apoph. lib.8. relata, Bos ſub onere deficiens rogauit Camelum conſeruum, vt ſe oneris parte recepta ſubleuaret, cui recuſanti, Bos, imò (inquit) & me ipſum & hæc omnia portabis, idq; effectum mortuo Boue eſt. Ita etiā idem Plutarchus libro de tuenda valetudine, quo exemplo admonemur lepidè non ſolùm homines hominibus auxiliari iure naturę debitum eſſe, ſed etiam periculoſum in tali officio deficere futurum tam ipſis, qui debito auxilio carent, quàm ipſis opem auxiliumq; debitum denegantibus, quibus præterea eſt fuitque ſemper turpe & indecorum. Vnde

31 *Fabula Bouis & Cameli.*

Ouidius lib.13. Metamorph. ſic eleganter canebat:

Et eget auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit,
Sic liquendus erit, legem enim ſibi dixerat ipſe.

Quàm mora periculoſa & noxia ſit, ſignificauit etiam Iulius Ceſar, vt refert Plutarch. Apoph.lib.4.de Cęſare dum meminerit, cùm inquit, Pompeius inſtructam aciem apud Pharſalum inibi conſiſtere, & hoſtem operiri iuſsiſſet, Cęſar dixit, illum erraſſe, qui vim, impetum & diuinum afflatum animorum ad incurſionem paratorum mora relaxaſſet.

Sat ergò ex hiſtorijs & Philoſophorum ſententijs edocti ſumus, & iure naturę nefas eſſe, hominem homini non auxiliari; & id auxilium moram non pati, quia ſerò medicina (vt dixi) paratur.

Cùm mala per longas inualuêre moras.

Quæ omnia fuſius ſuprà c.16.num.10. modò ſic, cùm Deus optimus Maximus terram per maris vaſtiſsimi interpoſitionem diuiſerit, non ſemel ſed pluries, certè ſi in nouo fortè Indorum orbe vnus princeps ab altero principe, vel vna ciuitas ab altera, vel vna prouincia, & regnum ab altera alteróve vim pateretur (vt quotidiè fit) & neceſſe eſſet ab Romanorum Imperatore auxilium implorare, certè non ſolùm multi anni, ſed multa ferè ſæcula neceſſaria eſſent, vt is Imperator negocij illius iuſtitiam & cauſam addiſcere poſſet, totidemq; anni aut ſæcula, vt intellecta rei veritate auxilia vim patienti mittere poſſet: ſicque interea plerunque periret commoditas auxiliandi, quæ, vt diximus, non patitur moras. Nihil † ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum à ſummi Dei prudentia, prouidentia, & iuſtitia dici aut cogitari vnquam poſſet, quàm ob illam auxiliandi cauſam imperium penes vnum Imperatorem eſſe oportere, cogitare aut adfirmare, & quærere legem (ſecundum Philoſophum) vbi naturaliter ſentimus nihil aliud eſt, quàm infirmitas intellectus. Quod autem vulgo dicitur, Eccleſiam militantem ad triumphantis imaginem exemplatam fuiſſe, nihil obeſt, quandoquidem quod ſimile eſt non eſt idem. l. q; Nerua, cum ibi not.ff. depoſi. tradunt Docto. in auth. ſi quis in aliquo documento. C. de edendo. & illa eſt quædam imitatio, in illis duntaxat ſeruanda, in quibus eadem aut par ratio eſt, vt tradunt Doct. in §. minorem. Inſt. de adop. l. adoptio. ff. eod. ti. l. filio quem. ff. de lib. & poſthu. vbi autem diuerſa ratio eſt, ceſſant omnes illę limitationes, vt tradunt plenè Alex. Corneus, Iaſ. Deci. Coraſius, Curtius iunior & alij per text. ibi in l. humanitatis. C. de impuberum, dum plures differentias enumerant inter ſubſtitutionem exemplarem, & ſubſtitutionem pupillarem, quamuis d.l. humanitatis, proclamat ad exemplum pupillaris exemplarē fuiſſe creatam, & inuētam, vt lib.2. de ſucc.prog. in materia exēplaris plenè diſſerui-

32 *Dei à prouidentia & iuſtitia alienū vnum hominē mundi totius eſſe Imperatorem.*

diſſeruimus.§.17. Sic ergo, & in ſpecie noſtra nulli (modo ſanè & Catholico, dubiũ eſt, quin ſit pluſquam manifeſta differentia inter Eccleſiam triumphantem, & militantem, quia illa regitur à Summo Deo, qui vbiq; eſt, ſicq; ad nutum omnia perfectiſsimè poteſt diſponere, ordinare, & prouidere. hæc autem regenda ſi eſſet per vnum hominem, qui in vno duntaxat loco eſſe poteſt, non ita ab eo regi poſſet quò ad temporalia, quæ exigunt frequẽtiſsimas rerũ diſpoſitiones, mutationes, ordinationes, quæ cùm notiſsima ſint, & ea naturaliter ſentiamus in his legem quærere, eſſet (vt Philoſophus ait) infirmitas intelle-
33 ctus. Quinimò † (ſi vera proloqui fas eſt) nephanda (iudice me) temeritas, audacia, ſuperbia eſt, vnum homunculũ (qualis eſt Imperator) ſummo maximoque Deo ſe ſimilem iactare, ſuamq; puſillam, imbellẽ, tantillulam prouidentiam & potentiam, immenſæ & ineffabili illius potentiæ, & prouidentiæ velle conferre, aſsimilare, adæquare, dæmonumq; ſuperbiam è cœlo cadentium imitari, & æmulari videretur (ne dicam ſuperare) quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam in ſpiritualibus diuerſam eſſe rationem oſtendit Sotus, vbi ſuprà, & idem etiam ex diuo Bernardo ſuprà relato apparet. in temporalibus autem, quæ ad ſpiritualium expeditionem neceſſaria non ſunt, iiſdem iuribus, & rationibus apparet Papam non eſſe, nec eſſe poſſe dominum totius mundi, non magis quàm Imperatorem.

[M]undi domi[n]u[m] qui ſe ia[ct]et, dæmo[nu]m è cœlo ca[den]tium au[dac]iam ſupe[ra]r[e]t.

34 Denique † hæc omnia, vt nec Imperator, nec ſummus Põtifex ſit dominus totius mundi in temporalibus, etiam quò ad iuriſdictionem iuſtificantur planè ex principali concluſione, & ſententia noſtra, quæ habet vtriuſq; iuriſdictionem, & principatum non ad ipſorum, ſed ad reliquorũ hominum vel ciuium vtilitatem introductam eſſe. Nam ſi ipſe Imperator vel Papa in orbe vniuerſo talem iuriſdictionem haberet, non poſſet vllus alter vim aut violentiam patienti opem auxiliumque ferre, non magis quàm homo priuatus homini priuato, qui vim aut iniuriam pateretur, qui ei armis ſubuenire minimè poteſt, ſed ſuperior adeundus eſt. Nam armis vim vi repellere fas eſt, ipſi quidem iniuriam paſſo, dummodò in continẽti id faciat, & cum moderamine, & ad defenſionem corporis, honoris, aut rerum ſuarum. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, cum ibi plenè not. per Gloſſ. & Docto. & ferè per totum ff. de vi & vi arma. & per totũ titul. C. vnde vi. reliquis verò priuatis præter iniuriam paſſo id non licet, vt dd. iuribus. aliter enim eſſet aperta via, neces, rapinas, tumultuſque exercendi, & ſuperioris, iudicis, principis, magiſtratúſve authoritatem vſurpandi, diuina humanaque miſerandi, & turbandi.

[M]undi domi[n]um vnũ ho[m]inẽ eſſẽ, no[ce]ntiſsimum [eſſ]e.

Ergò ſi quis Princeps, ſi quà ve Reſpublica ab altero principe tyrannicè vim aut iniuriã pateretur apud nouũ fortè Indorum orbem, & tota iuriſdictio aut protectio eſſet Imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes etiam iniuriam paſſo finitimi aut vicini, nõ poſſent ei opem ferre, ne alienam iuriſdictionẽ (hoc eſt, Papæ aut Imperatoris) iniurij vſurpaſſe ac irreuerentes viderentur. Ruſuſque Papa aut Imperator remotiſsimi per multos annos aut ſæcula opem ferre, aut rem, & iuſtitiam percipere ac intelligere, non valerent, ſicq; ipſi non ſolùm in eo noxij eſſent, quòd opem patienti iure naturæ debitam non ferrent, ſed etiam in eo, quòd vicinis & finitimis illius impedimento eſſent, quò minus ipſi opem & auxilium ſuum pręſtarent, quod quàm abſurdum, & pernicioſum humano generi foret, nullus modò ſanus ignorabit. Iuſtificantur hæc, nam † vetitum eſt alienam iuriſdi- 35
ctionem inuadere, & vſurpare, vt occidens priuata authoritate eum, qui aliàs occidẽdus erat, puniatur capite. Petr. de Bella perti. Cyn. Bald. & Barthol. de Capua in l. addictos. C. de Epiſc. aud. Roman. ſing. 747. Boër. deciſi. 84. Carr. de homicidio. §. 2. nu. 146. &c.

Iuriſdictionẽ alienã vſurpare interdũ capitale eſt.

SVMMARIVM.

1 *Papa non exercet iuriſdictionem temporalem vacante Imperio, ardua quæſtio.*
2 *Papa vacante Imperio, non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem.*
3 *Regno vacante, vel Imperio, ciues poſſunt regem ſibi eligere.*
4 *Imperio vacante, legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem.*
5 *Papatu vacante Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem.*
6 *Princeps cùm ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium, contra nouiſsimos.*
7 *Imperator olim Papam eligebat.*
8 *Imperatori olim ſuberant Eccleſiæ.*
9 *Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat.*
10 *Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales.*
11 *Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio.*
12 *Hiſpani dificiente progenie regia, poſſunt regem ſibi eligere.*
13 *Hiſpaniarum rex iura Imperatoris habet in regno ſuo.*
14 *Hiſpaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa Eccleſias.*
15 *Hiſpaniarum rex quod iuspatronatus habeat regni ſui.*
16 *Hiſpaniarum rex ius habet eligendi Epiſcopos.*
17 *Imperatori reliquos principes nõ teneri tributum præſtare, contra nouiſſ.*
18 *Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe.*
19 *Præſcribi an poſsint, quæ Imperatori reſeruata ſunt, contra nouiſſ.*
20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, poſſe puniri, contra nouiſſ.*

21 Imperator non eſt vnicus Chriſti vicarius.
22 Imperator vnus ſolus in mundo eſſe non debet.
23 Leges ferre poſſunt alij præter Imperatorem.

CAPVT XXII.

IN ſumma retenta opinione eorum, qui exiſtimant, ſummum Pontificem eſſe dominum totius mundi etiam quò ad iuriſdictionem temporalem, inde
1 *Papa non exercet iuriſdictionem temporalem vacāte imperio, ardua q.* deducitur † quòd vocante imperio Papa in terris imperij poteſt iuriſdictionem exercere, non aliter atque quilibet princeps poſt deceſſum illius, cui iuriſdictionem demandauerat: quandoquitem Imperator (inquiunt) iuriſdictionem, quam habet non tam iure proprio, quàm quaſi à Papa demandatam habere intelligitur, & in ſpecie ita tenent Lud. Rom. ſing. 417. vacante imperio. Ioan. Fab. in §. 1. Inſtit. de adop. Bar. in l. naturaliter. §. fi. ff. de vſuc. Bal. in l. fi. col. 1. C. de qua preſ. idem Bal. in Marg. verb. imperium. Iaſ. in l. imperium. colum. 10. ff. de iuri. om. iu. Nico. Pigno. ad Romanum, vbi ſuprà. Contrarium tamen, vt vacante imperio non ſuccedat Papa in iuriſdictione exercenda, tenet Cardi. in c. licet, de voto, per c. nouit. de iudi. ne aliter turbentur pontificia & imperatoria iuriſdictio. & Fely. in d. c. licet. Sed primam opi. videntur tenere Bar. & Imo. in l. 1. §. denique. ff. de aqua pluui.
2 *Papa vacante imperio nō præſcribit Imperatoris iuriſdictionem.* arcen. qui † tamen interea negant, Papam poſſe iuriſdictionem Imperatoris præſcribere. & Panor. in c. cum deputari. de iudi. & Cardi. in c. cum contigat. de foro compe. & Pig. vbi ſuprà. Quinimò ſecundum eum etiam vacante imperio ea ſola exercet Papa, quæ ſunt ipſi Imperatori reſeruata, nec per reliquos principes poſſunt expediri.

Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinione noſtra longè veriorem eſſe opinionem negatiuam, quia Papa nec habet, nec habuit vnquam totius mūdi iuriſdictionem in temporalibus, nec Imperator, aut reliqui principes ſæculares ab eo quaſi demandatam videntur habere iuriſdictionem, ſed iure pro-
3 *Regno vacāte, vel imperio, ciues poſſunt regē ſibi eligere.* prio, quaſi † ex populi conceſsione: penes quem, & non penes Papam remanet iuriſdictio, tam imperij quàm cuiuſque alterius regni vacantis, vt docuit etiam Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad rem pertinet d. c. licet ex ſuſcepto, nec extrauag. Ioannis 26. incip. ſi fratrum, cum ſimilibus. nam paucis fas eſt non illinc expedire, negando liberum fuiſſe ſummo Pōtifici alienam iuriſdictionem lædere, & longè
4 *Imperio vacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem.* minus eam ſibi adſcribere. l. id quod noſtrū. ff. de reg. iu. c. alteri, de reg. iu. lib. 6. l. vnic. C. vt nemo in ſua cauſa iudicet, aut ius ſibi dicat. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdicti. omni. iud. l. omnibus. C. de teſtibus. Retenta tamen opinione affirmatiua, eam limita, vt † non procedat in Pontificis delegato, quia ſub generali conceſsione non veniunt ea, quæ ſunt principi reſeruata. ita Ludo. Roma. & Nicol. Pigno. vbi ſuprà, & alij communiter, vt per Fely. in c. de præſcrip. verſ. ad illud Innocentij.
Vacante † autem papatu, non eſt dubium quòd Imperator Papæ iuriſdictionem non exerceat. Ludo. Roma. ſingula. 418. quid è cōtra. 5 *Papatu vacante Imperator nō exercet iuriſdictionem ſpiritualem.*

Sexageſimò apparet denique ex ſuperioribus longè erraſſe doctiſsi. Dominicum Sotum de iuſti. & iure, lib. 5. q. 1. arti. 8. dum ſcripſit, quòd ſi † princeps tyrannus eſt, ciuibus nullum ſupereſt remedium, niſi Deum orare pro eius emendatione, quando non adeſt ſuperior ad quem confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis omnibus mundi principibus incumbit illi populo tyrannidem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egregiorumque virorum hæc eſt vera laus, gloria, decus & honor, vt de Hercule & ſimilibus ſuprà expoſuimus c. proximo. 6 *Princeps cùm ſit tyrānus ciuibus, quale ſuperſit remedium, contra Sotum.*

Imperator tamen & ſi dominus totius mūdi (vt oſtendimus) nō ſit, neque vnquam fuerit, aut fore poſsibile ſit, tamen † electiones Romanorum pontificum ei olim fuerunt traditæ & conceſſæ, ſecundum Albericum de Roſatis in dictionario ſuo, verb. electio. 3. quē refert Nicolaus Boerius deciſio. 31. tempore factæ, in prin. per cap. vota. §. principibus verò. 63. diſtincti. hoc quod dicit Innocen. in c. 2. de maiori. & obedien. Omnes † clericos & eccleſias antiquitùs ſubeſſe Imperatori, vt probatur in authent. vt eccleſia Roma. centum annorum gaudeat præſcriptione. poſt princ. & in c. Conſtantinus. 96. diſtin. & ſequuntur Bald. Paul. de Caſtr. Saly. Fulgo. & Iaſ. in l. iubemus nullam. C. de ſacroſan. eccleſi. dicentes, tempore illarum legum. C. Eccleſias fuiſſe Imperatoribus ſubditas, ſaltem de facto, aut aliàs quocunque modo: ideò Imperatores illas faciebant leges circa eccleſias & earum bona, & idem Iaſ. in l. cunctos populos, in 2. lect. colum. pen. in prin. verſicul. eſt verum quod. Bal. C. de ſumma Trin. & Iaſ. in authen. ſi qua mulier, in 3. notab. C. de ſacroſanct. eccleſijs. 7 *Imperator olim Papam eligebat.* 8 *Imperatori olim ſuberant Eccleſiæ.*

† Quis ergo Eccleſiam atque clericos exemerit à iuriſdictione imperiali, Reſpondet Alberi. factum fuiſſe voluntate Imperatorum, quod fortè in præiudicium Imperij & ſucceſſorum facere non potuerunt, & illa fortè priuilegia perdidit imperiū de facto potius, quàm de iure, propter longam vocationem eiuſdem imperij, & potentiā, ac prudentiam ſummorum Pontificum, & aliorum Romanæ eccleſię præſidentium. Ita etiam dicit Albe. in l. bene à Zenone. col. 3. ver. ſed an Imperator. C. de quadri. præſcri. Et pro hac parte videtur Glo. in l. diſputare. C. de cri. ſacri. ſed in contrarium videtur Glo. fi. in c. in Synod. quā ibi ſequuntur Do. & Car. Alex. 64. diſti. Innocen. Hoſt. Ioan. Andr. Car. de Zabarel. & Abb. Sicul. in c. licet 9 *Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat.*

de

de vitanda,de elect.& Gloſſ.in d.c.in nomine Domini,in verbo,impetrauerint.23.diſtinct. & Innoc.in d. c. 2. de maiori. & obedien. & Marti. Lauden.in tractatu de princip.§.3. vo-

10 *electio conſuetu- ſpectat ad Cardina- les.* lentes de cõſuetudine † diu obtenta electionem ſummi Pontificis ad ſolos ſpectare Cardinales excluſo Imperatore, & eius nuncijs, vt §. verum. 63.diſtinct.& ibi Domi.& Cardi. Alexand.& idem Bald. in ſua Marga. in verb. electio, & Guerrerius in ſpeculo principum. c.55. in fin. meminit ſummorum pontificum eligendorum olim poteſtatem habuiſſe Romanorũ Imperatorem, de quo in c.quia ſancta.§.verum.63.diſtin.

11 *Hiſpaniarum rex nõ ſubeſt imperio.* Denique Hiſpaniarum Reges imperio Romano non ſubeſſe,quia Regnum ab hoſtium faucibus eruerunt, tenet Gloſſ.in c. Adrian.2. 63.diſtin. Bald. in l.ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. vbi ait, quòd † in Hiſpania ſi ex toto de-

12 *Hiſpani deficiente proge- nie regia,poſ- ſunt regẽ ſibi eligere.* ficeret Regnum progenies, regnicolæ poſſent eligere Regem de iure gentium.& per Oldra. conſ.69.& per Guerre. vbi ſuprà. Et quòd Hiſpaniarum rex non ſubſit imperio, tradit etiã Corſetus de poteſtate regia,q.12.num.19.& q. 101. num.66.Ioan.Lupus de beneficijs in curia vacantibus.§.8. Didacus Segura in l. Imperator. Idem Segura in l. cohæredi.§.cum filiæ. ff. de vulgari.num.19. Lex 5.tit. dotis leges.lib.1.ord.l.fin.tit.12.eod.lib. l.2.vbi Caſtelus & alij in leg. Tauri. diximus de ſucceſſ. crea. lib.1.§.10.num.648.in fine. Nec dubium

13 *Hiſpaniarum Rex iura Im- peratoris ha- bet in regno ſuo.* eſt, quin † Rex Hiſpaniæ in Regno ſuo, cùm Imperatorem non recognoſceret, omnia iura haberet,quæ Imperatori in terris ſibi ſubiectis competebant, vt in ſimili per Ioann. Fabrum in prooemio Inſtitut. §.1. per Ioannem Ign. in ſua diſputatione,an Rex Franciæ recognoſcat Imperatorem. Nicolaus Boërius deciſione 8. quinta Martij. num. 4. Petr.Deleſnan.in tractatu de Docto. quæſt. 1. in fine. Bertrandus de Carpenda,conſi.4.num.13.lib.2.& conſil. 293.lib.3. Cardinal.de Zabarel.in clementina 1.de iure naturali.

14 *Hiſpaniarum rex an aliquo tempore potue- rit leges face- re circa Eccle- ſias.* Vnde † quo tempore Imperatori fas erat leges facere circa Eccleſias, & Eccleſiaſticas perſonas, & eligere ſummum Pontificem, & per hoc Prælatos & reliquos Eccleſiarum Rectores, eodem tempore intelligendum eſt, idem Regi Hiſpaniarum liberum aut permiſſum fuiſſe in regno ſuo, & ita cautum reperitur in legibus illius regni. Et Alphonſus Guerrerius, vbi ſuprà c. 63. rectè contendit,

15 *Hiſpaniarum rex quòd ius patronatus habeat in Ec- cleſijs regni ſui.* † plenum ius patronatus Hiſpaniarum regi ac domino noſtro competere in omnibus Eccleſijs, quæ in prouincijs & regnis ditioni & imperio ſuo ſubiectæ ſunt, eruntque ſemper. Quòd (inquit) Rex Hiſpaniæ de iure non recognoſcat ſuperiorem, textus eſt, id eſt, partita,tit.5.l.18. & primi quidem Gothorum rex Athanaricus, vel ,ſecundum alios,Alaricus,à quibus rex Philippus rex Hiſpaniarum & dominus noſter indubitatam trahit originem, ex grata Honorij Imperatoris conceſſione Hiſpanias viriliter aggreſsi ſunt,& Vandalos, Sueuosque debellando ab Hiſpania eos expulerunt, & in Africam fugere coëgerunt: quia tyrannicè, & contra Imperatoris voluntatem occupauerunt: & tunc poſtquã Hiſpanicam monarchiam adepti ſunt,vſque ad tempora noſtra Reges Gothi regnauerunt, ipſi verò Gothorum Reges diſcurrentibus annis conſtruxerunt ſacra Templa,& Eccleſias, vbi diuina officia vittute diuina celebrarentur, & ornamenta plurima miniſtrârunt, ex quo ius patronatus in eiſdem Eccleſijs, præſertim cathedralibus acquiſiuerunt, & ſpecialiter ſibi reſeruauerunt, vt in c.nobis. & c. præterea, de iure patron. de quo vide Archidia.in c. lectis.63.diſtinct. & Bal.in prooemio Decretalium. §. rex pacificus. Palacios Rubios in tractatu ſuo de beneficijs in curia vacantibus.§.8. & tale ius patronatus tranſit ad filios & nepotes, quorum nomine intelliguntur pronepotes, & cæteri deſcendentes, itaq; ius patronatus tranſit ad hæredes in perpetuum,bonus text.ad hoc in c. filijs.16.q.7. & de hoc in c. Fulgentius,& c. prementis, eadem quæſt.& cauſa,& 16.q.7. vbi dicunt Doctores, quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur, ſcilicet, ſucceſsione, donatione, permutatione, vniuerſitatis venditione: Sed ad corroborationem meæ concluſionis adduco optimum text.in c.cum longè. 63.diſtin.vbi probatur, quòd conſuetudo antiquata,& priſca erat in tota Hiſpania. Quòd

† quando moriebatur aliquis Epiſcopus, congregabantur omnes Epiſcopi comprouinciales, & obitus Epiſcopi ſignificabatur Regi, & Rex eligebat, & electio concilio Epiſcoporum intimabatur, vt ab eo comprobaretur, ſed quia hoc erat valdè difficile, & onerofum, cùm propter longitudinem itineris citò non poſſent Epiſcopi congregari, ſtatutum eſt in concilio Toletano, vt Toletanus Archiepiſcopus vicem omnium Epiſcoporum ſuppleret, ſcilicet vt obitum Epiſcopi Regi nunciaret,& electionem factam à Rege comprobaret, & confirmaret,& electum conſecraret. Itaque ne propter viarum diſcrimina ordinatio Eccleſiarum periculosè differatur, conceſsit Papa Archiepiſcopo Toletano, vt præſentatos per Regem Hiſpaniæ poſſet confirmare, & conſecrare, vt in d. c. cum longè. 62. diſtinct. & ita Cardinal. S. Sixti ponit caſum in lectura ſua. 16 *Hiſpaniarum rex ius habet eligendi Epi- ſcopos.*

Apparet etiam † ſuſpectam eſſe Glo.in c. Adrianus.63.diſtinct.quam ſequitur Alphonſus Guerrerius d.c.55.ad finem, dum ait, omnes Reges teneri ad tributum Imperatori exſoluendum, etiam pro capite ſuo, niſi probent ſe eſſe exemptos. 17 *Impatori reliquos princi- pes nõ teneri tributũ præ- ſtare, contra nouiſſ.*

Apparet † etiam ſuſpectam eſſe opinionẽ Marci de Mantua locorum cõmunium lib.1. c.12. in fine, dum ait, Imperatoris poteſtatem eſſe 18 *Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe.*

eſſe anormalam, nec vllis legibus frænari, quod & voluit Bald. conſi.327. pridie.colum. 5.lib.1.ſed,vt iam fusè oſtendimus, eius poteſtas non ſecus quàm reliquorum principum imperium legibus alligata eſt.

Appatet etiam ſuſpectam eſſe, quod ipſe
19 Marcus Mantua, vbi ſuprà, ſcripſit poſt Bal. conſi.300.ad euidentiam.col.1.lib.5.dū † ait, non ſolùm Imperatorem mundi dominum eſſe,ſed ita eſſe, vt præſcribi non poſsint, quæ ei reſeruata ſunt in ſignum vniuerſalis dominij,ne alias alter princeps Imperatore maior efficiatur:eumq; in territorio ſuo delinquentem poſſet punire: Sed & ſupremam iuriſdictionem præſcribi poſſe alibi oſtendimus, & probat lex fi.tit.de las præſcriptiones in or-
30 dinamento regali. Et Imperatorem † ab alio principe,in cuius territorio deliquiſſer, puniri poſſe non dubitauerim, cùm Impera.vt dixi,non in orbe vniuerſo dicatur habere iuriſdictionem.

Præſcribi an poſſint, quæ Imperatori reſeruata ſūt cōtra nouiſſ.

Imperatorem alieno in territorio delinquentem poſſe puniri, contra nouiſſ.

Apparet etiam † Imperatorem vnicum
21 Chriſti vicarium non eſſe in temporalibus,nō magis quàm reliquos principes, quamuis cōtrarium parum iuſtè contendant Bàl. in l.1.C. de iure aureorum annullorum. & Marcus
22 Mantua,vbi ſuprà.

Imperator nō eſt vnicus Chriſti vicarius.

Sexageſimo primò apparet † ſimiliter minimè eſſe neceſſarium quòd ſit vnicus in orbe Imperator in temporalibus. Quinimò tantū abeſt,vt id neceſſarium eſſe intelligatur,quod potius nihil peſtilentius,aut pernicioſius, nihilque impoſsibilius, aut riſu & ludibrio dignius foret,aut dici cogitariúe potuiſſet, iam edocti ſumus,quamuis contrarium tenuerint Card.in clem.1.§.1.de iureiu.&Panor.in c.nouit,de iudi.&Marcus Mantua,vbi ſuprà.Idem Panor. in c. venerabilem. de elect. &reliqui, quos allegat Caſſanæus in tract. Gloriæ mundi.in conſide.28.par.5. id quod ex noſtra prin. opin. deducitur.

Imperator vnus ſolus in mūdo eſſe nō debet.

23 Sexageſimoſecundò, apparet, quòd ijdem ferè omnes contendunt, ſolum † Romanorum Imperatorem leges condere poſſe,non ſic reliquos principes. Id ſimiliter nugis fabellisúe anicularum annumerandum pueriliusq; eſſe, quàm vt vlla contentione egeat,præſertim cùm ſit contra noſtram opi. principalem, quæ docet,omne imperium eſſe ad proficiendum, non ad nocendum. nec dubium eſt, quin id (ſi verum eſſet) nocentiſsimum humano generi foret,ergo,&c.

Leges ferre poſſunt alij præter Imperatorem.

SVMMARIVM.

1 *Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poſſit? ardua q.*
2 *Principes an ardua poſſint ſine Procerum conſilio expedire? ardua q.*
3 *Præſcribere poteſt ne rex, vt quid arduum expediat,ſine Procerum conſilio?*
4 *Præſcribere poteſt ne Papa, vt quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio.*

CAPVT XXIII.

SExageſimotertio colligitur etiam ex noſtra principali ſententia illius memorabilis articuli, Vtrùm † Papa poſsit ſi- 1
ne conſilio aut concilio Cardinalium ardua expedire? Et an † idem fas ſir reliquis Principib. Regibus, Imperatoribus, & ſimilibus.Et id ſibi liberum non eſſe,ex noſtra ſententia videbatur reſpondendum,dum 2
habet ad meram ciuium ſubditorumúe vtilitatem,non etiam ad ipſorum principum commoda,omnem principatum, ditionem, imperium,poteſtatémve proceſsiſſe. Nec dubium eſt,quin conſultius vtiliusque ſit ciuibus & ſubditis ardua à Principibus adhibito taliū ſenatorum & prudentium virorum conſilio expediri,quàm eo non adhibito:arg.l.humanum,cum ſimilibus.C.de legibus.l.proximè. ff.quæ in teſta.delen.l.placet.C.de ſacr.eccleſ. auth.habita.C. ne filius pro patre.l.fina. C.de legatio.lib.10.tenuit expreſsè Archidiaco.in c.quamuis.in 2.colum. &ibi Guilielmus de monte Lauduno.de officio ordinarij.lib.7.& in c.cum Redemptor. 12. q.2.&in c.ſunt quidam.&in c. quæ ad perpetuam. 25. q.1.in d.c. cum quidam. non poſſe Papam ſolùm ſuper ſtatu vniuerſalis Eccleſiæ legem generalem abſque Cardinalibus condere. Idem tenent Iohannes Monachus &Philippus Probus in eius additionibus.Ioan. Andr.Guilielmus de monte Lauduno Philippus Francus & Ioannes de Imola in c.ſuper eo, de hæreticis.lib.6. Hoſtien. Ioannes Andre. & Antonius de Butrio in c.antiqua.de priuilegijs.Panormita.in c.1.in fine.de offici.lega.& in c.cauſam quæ.el primo.de iudicijs.&in c.literas.colum.3.verſ. item nota.Glo.de reſtitut. ſpolia. & in c.quæſiuit,de his,quæ fiunt à maiori parte cap.& in c. per venerabilem. in §. Rationibus. per tex. ibi, in 3.colum. qui filij ſint legitimi, & in c. nulli, de ſentētia excommunicatio.Cardinalis Zabarella in c. licet.in 16. colu. de electio. & in c.2. de clericis non reſiden. & in repet.c. perpendimus.colum. 6. de ſententia excommunicat.& in cōſ.137. incipi. Fuit quæſtio regis Cypri colum.fi.verſi. ſed ratio.& in conſil. 150.incip. In quæſtione duorum pontificum. in penul.colum. verſi. ſecundus modus. Bal. in c.1.de natura feudi.& in l.fina.C. de diuerſis reſcriptis. Idem Bal. in l.cum multa. C.de bonis quę libe. Idem Bald.in conſi.324.incip. quæritur vtrùm Papa.volum.1.Aluarotus in c. 1.in principio,in titulo Epiſcopum vel Abbatem in vſibus feu. Speculator in tit. de legato. §.qualiter, in fine. idem voluit Petrus de Ancha.in c.vnico.in 3.nota.de ſchiſmaticis lib. 6. & in conſ.295. in 2.colum. Ioannes de Imola in d.

Papa ſine C. dinalium c. ſilio ardua pedire an ſit, ardua q.

Principes ardua poſſ ſine Proce conſilio ex dire? ardu q.

in d.c.2.de clericis nõ reſiden.& in c.dilectus. el primo.colum.1.de præben.Præpoſitus Alexandrinus in d.§.rationibus.Dominicus in c. quoniam,circa principium. & ibi Philippus Franchus. de renunciatio. lib.6. Guido Papa in d.c.licet,de officio legati.Ioannes de Monte igne in tractatu de authorirate regij conſiſtorij,charta 32.Antonius Corſe.in tracta.de poteſtate & excellẽtia regia,in 53. quæſtione. Corradus in ſuo tractatu de ſchiſmate, in penult.colum. Antonius de Roſellis in tract.de concilijs, in rubrica incip. Generale conciliũ quando ſit faciendum.verſicul.Item cum Cardinales.fol.2.col.3.in fine.Andreas Siculus in tractatu de præſtantia Cardinalium, in 2. parte,in 2.quæſt.& in c.ſi pro debilitate. in 3.& 4. colu. de officio delega.& in c. inhærentis. col. 2.de iuramento calummiæ.& in conſi.40.incip.Clementiſsimum.colum.18.vol.4.Nicolaus Milis in Repertorio ſuo, in verbo,Papa. parum vel nihil facere debet ſine cõſilio Cardinalium, q.2.& quæſtione 31. & in 2. tracta. q.22.Bologni.in auctenti.Habita.in.3.colum. C.ne filius pro patre. Fely.in c. finali.§.his autem.col.3.circa finem, de offi. delega.& in c.1. col.3.verſi.3.declara.de probationibus,in c.ad audientiam. poſt Cardinal. & Aegidium ibi in 2.colum.de præſcriptio. & alij non pauci, quos ſuprà adduximus, dum hanc q. in regibus temporalibus,& reliquis principibus age remus.

In contrarium tamen eſt receptior opinio, vt Papa,Imperator,Reges & Principes poſsint ardua expedire ſine conſilio alicuius, vt tenet idem Panormita in c.literas.colum.3.verſi.& puto quòd poſsit,de reſtitutio.ſpolia.&in ſua diſputatione,incip. Epiſcopus & quidam rector.in 7.colu.dum ſe remittit ad ea, quæ ipſe dixerat in d. c. ex geſtis. Idem voluit Bal.ſibi contrarius in c.inter corporalia.col.2. in principio, de translatione Epiſcopi.Ioannes de Anania in c.firmiſsimè.vbi hanc dixit eſſe communem opinionem,de hæreticis.Dominicus ſibi contrarius in c. ſuper eo. eodem titu. lib. 6. vbi refert Hugonem Cardinalem in c.leges 4.diſtinctio.ardua quàm expedire. Aegidius de Bellamera in c.2.in ſynodo. 63. diſtinctio. notabiliter inquiens,quòd ſi Papa Imperatori ſuper hæreſis crimine ſe ſubmiſerit, licet talis ſubmiſsio res valde ardua & magna eſſe videatur, Cardinalium conſilium ad talia faciendum, requirere non tenetur. Cardinalis Alexandrinus in c. in iſtis, in principio.4. diſtinctio.allegat ita renuiſſe Innocen. in Clementi.ne Romani,de electio. Idem Cardinalis Alexandri.& Cardinalis Ioannes de Turre Cremata in d.c.cum Redemptor. poſt Hug.ibi.12. q.2.Idem Ioannes de Turre Cremata hanc inquiens eſſe communem opinionem in c. ait lex.§.ideo.4. diſtinctio. Bonifacius in proœmio clemen.§.hac ſanè.in 3.colum. Albericus de Roſate, qui hanc etiam communem dixit eſſe opinionem in rubrica de legibus. & in l. humanum,vbi idem tenuit Cynus, & Petrus de Bellapertica eodem titu. dicentes, poſſe Imperatorem, Papam, ac reges, ſine aliquorũ conſilio leges facere. Idem Albericus de Roſate in l.quidam decedens.§. Papinianus.col.3. verſic. Sed an Papa. ff.de adminiſtratio.tutorum. Petrus de Rauenna in concluſionibus ſuis,in 7.colum.Martinus Lauden.in 2.tract. de Cardinal.45.q. Paulus de Caſt. in l. fina. poſt Barthol.Bald.& Doct. ibi. C.de legibus. & in l.fi.ff.eodem tit.& in conſi.414. incip.in facto præſenti.colum.penul.volu.1. Andreas Siculus ſibi contrarius in conſ.1.incipi. Ex ſacris.colum.91.verſi.vltimo. vbi hanc dixit eſſe communem opin.volu.1.Lucas de Penna, in l.omnes iudices.in 13.colu. C. de decurio.lib. 10.Antonius de Roſell. in d.ſuo tractatu de cõcilijs,in titul. ſeu quæſtione, incip.ſententia, quæ potius attendenda ſit, Papæ ſolius aut totius concilij, colu. 8. verſiculo,nota quòd dicit,in fine.Iaſon in d.l.placet,in 1.lectura.in 3. colu.in principio.C. de ſacroſanctis eccleſijs. & ibi Petrus de Bergnia in additio.ad Iacobũ Butrigarium, vbi hanc dixit eſſe communem opinionem Auguſti de Anchona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ,quem refert, & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in 3. parte ſuæ ſummæ, tit.22.c.5.§.5.Prædictam etiam opinionẽ tanquam communem tenet Rochus de Curte in c.fi.colum.9.de conſuet. & glo.pragmaticæ ſanctionis, hanc inquiens eſſe cõmunem opin.in titu. de auctoritate generalium conciliorum,fol.23.in verbo,concilio,& in tit.de numero & qualitate Cardinalium, fol. mihi, 186.in glo.in verbo,Collaterales.Thomas Parpalia in d.l. placet, in 30.colum. Claudius de Seycello in ſuo feudorum ſpeculo in titu. qui feudum dare poſſunt, in 6. col. Philippus Decius in c. edoceri. in penul.colum. de ſcriptis Ioannes Crotus, qui hanc com. dixit eſſe opinionem, & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum, in rubrica de cõſtitu.libro 6.Cardinal.Iacobatius ſibi contrarius in d.ſuo tract.de conci.lib.7.articul.5.pagi.465.verſi.8.facit,& pagi.488. verſi. ad illud quod dicitur. vbi hanc dixit eſſe magis communem opin. Petrus Andreas Gammarus ſacri Palatij auditor in conſtitutione Iulij Secundi. ſuper electione ſimoniaca Romani Pontificis, in verbo, conſil. Nicolaus Boërius in tracta. de authoritate magni concil. in 4.colum. in quarta additione, & in additio. ad tractatum Ioannis de Montaigne. de parlamentis. Ioannes Franciſcus Purpuratus in rubri.colum.1.ff.de iuriſdictione omnium iudicum. Matthæus de Afflictis titul.de his, qui feudum dare poſſunt, in 4. colum. & Ludouicus Gomeſius Sarnenſis Epiſcopus in regula de infirmis reſignantibus intra viginti dies in 14. quæſtio. circa finem. gloſ. & omnes Doctores in c. ad Apoſtolicæ, in principio,

cipio. de re iudicata, lib. 6. Gloſſ. in verbo, de ipſorum conſilio, in extrauaganti, execrabilis. Ioan. 22. ſub titu. de præben. eſt communis opinio ſecundum Andream Siculum, & Felyn. & Philipp. Deci. & Franciſcum de Ripa, & Andream ab Exea, in rubric. de conſtitutionibus. qui omnes non ſolùm firmant, hanc eſſe communem opinionem, ſed etiam receptiſsimam eſſe opinionem, vt contraria conſuetudo nõ valeat, quod & firmat Fernandus Loazes in conſil. pro Marchione de Velez, pagin. 394. Abbas in c. literas. colu. 3. de reſtitutione ſpoliatorum. Bal. in c. inter corporalia. colum. 2. de translatione Epiſcopi. Ioannes de Anania in c. firmiſsimè, de hæreticis. vbi hanc dicit eſſe communem opinionem. plenè per Barbat. conſil. 1. colum. 28. lib. 1. vbi agnoſcit ſe legendo tenuiſſe contrarium, ſed hanc eſſe certiorem & receptiorem opinionem, & ita tenuit ipſe And. Barb. ſibi contrarius in tract. de præſtan. Cardin. 2. q.

Quid dicẽdum? & ſanè vt tam Papa quàm Imperator, Reges & alij Principes omnia ardua, non ſecùs quàm reliqua poſsint expedire ſine conſilio ſuorum Procerum & Conſiliariorum, non dubium eſt de iure, per generalitatem dictorum iurium, quæ pro hac parte adduximus, & per l. 1. ff. de conſtit. princ. §. ſed & quod principi. Inſtitu. de iure nat. & l. 2. §. deinde, quia difficile. ff. de orig. iur. Nec vllibi rectè probatur oppoſitum. Quod autem † id procedat etiam ſi ſit conſuetudo in contrarium, nullibi probatur in principibus ſæcularibus, quorum poteſtas cùm ab populi conceſsione proceſſerit, ab eodem expreſsim per iura ſcripta, & tacitè per conſuetudinem potuit moderari, coanguſtari & reprimi. c. omnis res. de reg. iur. l. nil tam naturale. ff. eod. titu. §. ſed naturalia. Inſti. de iure nat. l. fina. C. de legibus. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure, iuncta l. de quibus, cum quatuor legibus ſeq. ff. de legibus. Verùm † in poteſtate pontificia tolerari poteſt, vt & ſi eſſet conſuetudo in contrarium, adhuc ardua etiam ſine vllius conſilio expedire ſibi fas ſit, quia ſua poteſtas, vtpotè ſupernaturalis, quò ad ſpiritualia nullo humano iure, ſiue illud ſcriptum ſit, ſiue conſuetudinarium, potuit coarctari: poteſt tamen coarctari iuriſdictio ſua reſpectu temporalium, non ſecus quàm reliquorum principum ſæcularium iuriſdictio, & ſic in ea ſtaretur conſuetudini, vt in reliquis principibus fore diximus. Quia quam iuriſdictionem habet in temporalibus, quæ ad ſpiritualium expeditionem non ſunt neceſſaria, ea nihil differt à iuriſdictione, quam reliqui Principes habent.

3 *Præſcribere poteſt, ne rex, vt quid arduum expediat ſine Procerũ conſilio.*

4 *Præſcribere poteſt, ne Papa, vt quid arduũ in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſilio.*

SVMMARIVM.

1 *Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus, ardua quæſtio.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus ſuis priuari non poſſe, ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam eſſe.*
4 *Animal non ſæuit in alterum animal eiuſdem ſpeciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideò poſſunt bonis ſuis ſpoliari, contra Doct. Idem & ſi Imperatorem non recognoſcant, contra eoſdem.*
6 *Aequalitas ſeruanda.*
7 *Hiſtoria Leonis.*
8 *Hiſtoria Ageſilai.*
9 *Hiſtoria Curij.*
10 *Talionis pœna eſt iuris naturæ.*
11 *Defenſio eſt iuris naturæ.*
12 *Princeps an poſsit remittere talionis pœnam, vel aliam parti debitam, ardua q.*
13 *Pœnam parti, vel fiſco applicandã, quando princeps poſsit remittere.*
14 *Principibus & magiſtratibus laxior poteſtas circa publica, quàm circa priuata rerum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iuſta eſt, contra nouiſſ. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*
17 *Pœna par culpæ, vt intelligatur.*

CAPVT XXIIII.

HINC apparebit, an verum ſit, quòd Innocentius in c. quòd ſuper, de voto. ſcriptũ reliquit, dum ait, quòd † infideles ſi peccant cõtra naturam, eis bellum indici poterit, id quod ſuſpectum eſt, (quamuis Panorm. ibi non benè figat pedes) nullum etenim peccatum eſt, quod non videatur eſſe contra naturam, ſicq́; ſemper poſſet hac ratione inſpecta bellum eis indici, & quòd amplius eſt, firmat idem Hoſtienſis, ꝗ † eadem ex cauſa rerum ſuarum dominio priuari poterunt, quod eadem ratione etiam magis ſuſpectum eſt, quàm ſuperius. Quòd autem † omne peccatum ſit contra naturam, teſtatur Cicero 1. de legibus, his verbis: Natura (inquit) duce errari nullo modo poteſt. Et rurſus 3. Officiorum ait: Homo naturæ obediens, homini nocere non poteſt. id quod conſtat, nam † contra naturam in omni animantium etiam brutorum (ſiue illa terreſtria ſint, ſiue aquatilia, ſiue volucria) genere eſt, vt ſæuiat aut noceat alteri animanti eiuſdemmet ſpeciei. Vnde Horat. Epod. lib. ſic ſcripſit:

Neq; hic lupis mos, neq; fuit leonibus
Vnquam, niſi in diſpar feris.

Et Iuuenal. Satyr. 15.

Sed iam ſerpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expira-

1 *Bellum i- ci nõ poſ- fidelibu tra nat peccant. ardua q*

2 *Infidele tra nat peccant bus ſuis ri non ardua q*

3 *Peccati omne c naturã*

4 *Anima ſæuit in rum a eiuſdem ciei.*

Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: ſæuis inter ſe conuenit vrſis.

Denique idem Cicero 3.lib.Offi.ait, Naturam ducem ſi ſequamur, nunquam aberrabimus, & Natura (inquit ipſe in Catone maiore) Dux optima eſt, & 3.lib. Tuſcul. idem Cicero ait, Sunt enim ingenijs noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret, nunc autem ſimul atque editi in lucem ſumus in omni continuò prauitate verſamur. In ſumma Claudianus lib.1.in Ruffinum ſic ait:

———— Natura beatis
Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit vti.

Cùm enim omne peccatum ſit contra naturam, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellum indicere, eisq; bona ſua rapere, ſecundum opin.Hoſti.& Panormi.vbi ſuprà, quos ſequi videtur Alphonſus Guerr. in Speculo prin.c.31. id quod admittere non minus iniuſtum eſſet, quàm inciuile, & pari ratione Chriſtianis peccantibus eadē mala inferri poſſent, qui cùm omni die, omni hora, omni denique temporis momento innumera peccata, non ſecus quàm reliquæ gentes committant, poſſent inter ſe perpetuò præliari quaſi bellum iam indictum ſibi eſſe pro comperto & notorio habere deberent, mutuęque rapinæ, cędes, incendia paſsim & impunè fierent, id quod iure fieri poſſe putare, non minus ſtultum eſſet quàm impium & pernicioſum: vt interea omittam quod ipſi nitūtur etiam in eo quod putant totius mundi imperium etiam in temporalibus ad Papam ſpectare, quod proximè improbauimus.

5 *[In]fideles li[ce]t Papam nō [re]cognoſcant [no]n ideo poſ[si]nt bonis ſu[is] ſpoliari, cō[tr]a Docto. idē [si]c ſi Imperatorem non recognoſcant cō[tr]a eoſdem.*

Vnde etiam apparet recipiendum non eſſe, quod in d.c. quod ſuper, ſcripſit Hoſti. vt ſi † infideles non recognoſcant dominium Eccleſiæ, licitè poſsint ſpoliari bonis ſuis, id quod Panormitanus ibi, & Alphonſus Guerrerius vbi ſuprà, excludunt, eo quod ad Imperatorem id pertinere contendant, per totum titulum C. de Iudæis, & C. de paganis. Sed vtraque opinio ab eodem errore defluxiſſe videtur. ille enim totius orbis dominium ad Papam, iſti verò ad Imperatorem pertinere falſsò exiſtimabant, vt iam oſtendimus. Vnde hac ſola ratione neque à Papa neque ab Imperatore eos poſſe aut debellari, aut bonis ſuis ſpoliari, vel ius eſt, ad illud Eccleſiaſtes 10. Transfertur à gente in gentem regnum, &c. in quo niti Guerr. videtur, reſponde nihil mirum aut nouum, quinimmò nihil vſitatius aut frequentius, ſed quò ad quæſtionem noſtram nihil ad rumbum. Nam vt Cicero ait 3. lib.Offi. Regna, Imperia, honores, nobilitas, diuitiæ, opes, atque ea, quæ ſunt ijs contraria in caſu ſita, temporibus gubernantur. Guerrerius tamen, vbi ſuprà, vult nullam iuriſdictionem aut principatum penes infideles eſſe poſſe, cùm (inquit) non ſit locus in mundo, in quo nomen Chriſti non fuerit laudatum, & cultum, & de Apoſtolis dicitur, quod in omnem terram exiuit ſonus eorum, vt in c.fundamenta, de elect. in 6. c.ita dominus.19.diſtinct.& ipſe Saluator dixit Diſcipulis ſuis: Eritis mihi teſtes in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ, & pro hoc 21.diſtin. c.in nouo, vbi litera dicit, Diſcipuli iubente domino in toto omni orbe terrarum diſperſi Euangelium prædicauerunt, de Chriſto enim verificatur, quòd omnes reges terræ adorabūt eum, & omnes gentes ſeruient ei.c.diſplicet. 24.q.8. vndè de Eccleſia catholica intelligitur illud, q, Abrahā dicit Saræ vxori ſuæ conquerenti de illa infideli ancilla, Ecce, (inquit) ancilla tua in manu tua, vtere ea: per Sarā enim iſta ſancta catholica Eccleſia ſignificatur, per ancillam, illa ſecta infidelium. Vtatur ergo iſta ſancta Eccleſia, quæ per Saram ſignificatur iſta ancilla, vt fuit vſa illa beata Sara, illam affligendo. vtatur etiam ea, vt præcepit Dominus, eam eijciendo, & expellendo filios eius ab hæreditate, & poſſeſsione, ne partem habeant cum filijs liberæ. Nam cùm ſint filij ancillæ, & ſic ſerui, non ſunt capaces iuriſdictionis, dominij, vel honoris, vt per Auguſtinum contra Petilianum, vbi dicit, Ad omnes iniquos & impios illa vox Domini valet, Auferetur à vobis regnum Dei ſpirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam, id eſt, populo Chriſtiano. An fruſtra ſcriptum eſt? Labores iniuſtorum pij edent? Quæ verba ſunt canonizata in c.ſi de rebus.23. q.7. vbi dicit Cardinalis de Turre Cremata exponendo textum, Auferetur regnum non ſolùm ſpirituale, & æternum, ſed temporale, & dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano, quia infideles vtuntur dominio, & iuriſdictione ad percuſsionem, & offenſam Dei. Et voluit Chriſtus, vt omnis homo eſſet Chriſtianus, vt conſtat per totam euangelicam doctrinam.

Sed re vera iſthæc omnia nullius momenti quò ad præſentem quæſtionem ſunt, Nam, vt non ſemel admonuimus, intelliguntur, quò ad ſpiritualia, non quò ad temporalia, in quibus etiam ipſemet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt homo dominium aut iuriſdictionem noluit habere, ſicque eam Papa eius Vicarius longè minus habebit, aut Imperator. Et per hoc illorum fundamentum omnino excluditur, qui in eo nituntur, quod eis mentitum orbis dominium adſcribunt. conſtat enim in fidelibus nullum omnino ius, imperium, aut iuriſdictionem, Papam habuiſſe vnquam aut habere. Ergo neq; ea ratione q, illi ſint fideles, neq; eo mentito colore quòd Papa aut Impetator totius mundi domini ſint, ſecundum veras & communes Theologorum ſententias eos debellare fas eſt, ſed ea duntaxat ratione, quòd ſint noſtri inimici, nobis

nobis noxij & moleſti ac periculoſi, idq; no-
tum & indubitatum ſit: tunc enim ipſo iure
6 *Aequalitas ſeruanda.* prouocati (& vt ita loquar) diffidati, videntur
ad bellum & prælia, vt † ſeruetur æqualitas
iuri naturæ & poſitiuo debita, vt l. 1. per totum
ff. quod quiſque iuris. l. illud. l. illam. C. de
colla. l. cùm oportet, in prin. C. de bo. quæ lib.
Vnde Plutarchus Apoph. lib. ſic ſcriptum re-
7 *Hiſt. Leonis.* liquit: Leon † Eutycratidis filius interroga-
tus, in qua tandem vrbe aliquis poſsit tutò vi-
tam agere, in ea (inquit) quam qui incolunt
neque plus poſsident, neq; minus, & vbi iu-
ſtitia vigeat, iniuſtitia ſit imbecillis, grauiter
admonuit, æqualitatem eſſe pacis & tranquil
litatis altricem, inæqualitatem ſeditionis eſſe,
vbi vt quiſque potentior eſt, ita licentius op-
primit imbecilliorem. & idem Plutarchus
8 *Hiſto. Ageſilai.* Apoph. eo. lib. 1. ſic etiam ſcripſit † de Ageſilao
Lacedæmonum Principe.

Quoniam intelligebat ad æqualitatẽ & ad
frugalitatem & ad concordiam in primis con
ducere, fecerat nouam agrorum partitionem,
& in ſingulos ciues æquam portionem diſtri-
buerat. ferturitaque cùm deinde ex peregri-
natione rediens iter faceret per agrum recens
demeſſum, conſpiceretque manipulorum a-
ceruos ordine poſitos & æquales, delectatus
eo ſpectaculo, cum riſu dixiſſe comitibus, vt
tota Lacedæmon videtur multorum eſſe fra-
trum, qui nuper inter ſe diuiſerint hæredita-
tem, bono Principi nihil iucundius eſt ciuiũ
concordia: rurſum tyranno nihil formidabi-
lius. Rurſus idem Plutarchus lib. 6. Apoph. ſic
ſcriptum reliquit:

9 *Hiſt. Curij.* Curius † deuictis Sabinis, quum ex Sena-
tuſconſulto ei ampliaretur agri modus, quem
conſummati milites accipere ſolent, recuſa-
uit, & gregalium portione contentus fuit, di-
cens, eſſe malum ciuem, cui non eſſet ſatis id,
quod cæteris eſſet ſatis.

Et cùm tam debita, tam laudabilis, tam
optata ſit æqualitas inter homines atque om-
10 *Talionis pœna eſt iuris naturæ.* nibus in rebus. Hinc † fit, vt per calumniam
accuſanti alterum de crimine capitali talionis
pœna, & ſic mors ei immineat: vt l. mulier. &
l. quæſitum. ff. ad Turpil. Dominicus Sotus de
iuſt. & iur. lib. 5. q. 5. arti. 4. ergo par eſt, vt infi-
deles, à quibus nobis imminet periculum (vt
notum eſt) eis quoque à nobis formidandum
ſit: eſt enim hæc iuſta defenſio, quandoqui-
dem eis ſaluis exiſtentibus ſalus noſtra pericli
tatur. Nec enim (vt Ouidius cecinit) lex iu-
11 *Defenſio eſt iuris naturæ.* ſtior vlla quàm necis artificis arte perire ſua.
vt † de hac naturali defenſione multa ſuprà,
quibus adde Propertium lib. 2. Elegiarum, ſic
modulantem:

Non ſolùm taurus ferit vncis cornibus hoſtem,
Verùm etiam inſtanti læſa repugnat ouis.

Tenendum eſt ergò ob eam ſolam cauſam,
quòd illi ſint infideles, aut ob eam etiam cau-
ſam, quòd Papam in ſuperiorem non reco-
gnoſcant, aut Imperatorem non poſſe debel-
lari, nec bonis ſuis ſpoliari, nec etiam ſi om-
nes hæ tres cauſæ iungantur, quòd nec Papam
recognoſcant, nec Imperatorem, nec dogma
tis catholici ſint ſectatores.

Sexageſimò apparet etiam ex concluſione
principali noſtra, veram eſſe opinionem do-
ctiſsimi Dominici de Soto, de iuſt. & iur. lib.
5. q. 4. 22. q. dum ait, † pœnam talionis vel 12 *Princeps an poßit remittere talionis pœnam, vel aliã parti debitam, ardua quæſt.*
aliam partem debitam, à Principe remitti nõ
poſſe. Nam ſi is principatum ad noſtram vti-
litatem tenet, vt fusè oſtendimus, non poterit
talem pœnam nobis debitam adimere, ne
nobis noceat, contra l. quod fauore. ff. de legi-
bus. l. non ideo minus. ff. de procu. l. legata in-
utiliter. ff. de lega. 1. Sed ſi † qua ex parte ea 13 *Pœnam parti vel fiſco applicandam, quando princeps poßit remittere.*
pœna Reipublicæ quoque applicanda erat, ea
ex parte eam ex arbitrio poterit Princeps rela-
xare, ſecundum eundem Dominicum de So-
to, mirantur multi: nam qua ratione nobis is
Princeps nocere non poteſt, eadem & maiore
ratione non poterit nocere Reipublicæ ſibi
commiſſæ. argum. auth. res quæ. C. com. de le-
ga. procuratio enim duntaxat Reipublicæ,
non etiam diſsipatio ſibi commiſſa fuit, vt fu-
sè in noſtra principali opinione & ſententia
docuimus, adhuc tamen eius ſententia (iudi-
ce me) defendi ex parte poterit. Nam cùm ple
niſsimam poteſtatem populus Principi ſuo
commiſerit & conceſſerit. l. 1. ff. de conſt. prin.
ibi, omne ſuum imperium ei, & in eum con-
tulit. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nat.
l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de orig. iur. l. prin
ceps. ff. de legibus. ſub illa ſanè generalitate
veriſimiliter intelligendum eſt circa ea, quæ
leuiora ſunt, laxiorem Principi poteſtatem &
liberum fortè arbitrium commiſſum fuiſſe, in
quantum attinet ad res & bona publica. arg.
l. ſcio. ff. de minoribus, cum multis ſimilibus
à nobis congeſtis in tract. de ſucc. res. lib. 1. §. 7.
per totum. Nec dubium eſt, quin (vt natura-
liter ſentimus) vnuſquiſque † ciuium laxius 14 *Principibus & magiſtratibus laxior poteſtas circa priuatorũ bona.*
arbitrium principi circa res & bona publica
conceſſurus eſſet, & conceſsiſſe intelligatur,
quo tempore ei Reipublicæ cura commiſſa
fuit, quàm circa ſuas res, aut bona quiſq; eo-
rum ei concederet. Vnde cùm à conceſsione
populi pendeat principis poteſtas, qui non
tam priuatas ſingulorũ res & familias, quàm
publicas res & gubernationem commiſiſſe vi-
detur, par eſt, vt laxior pleniorq; poteſtas prin
cipi circa eas res publicas pœnamque Reipu-
blicæ applicandam remittendam, ei compe-
tere intelligatur, quàm circa remittendam
pœnam parti applicandam. Simillimum eſt, 15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quã parti applicandam.*
quòd etiam † iudex ordinarius licet mulctam
parti læſæ applicãdam remittere nequeat. Bal.
in l. reſcripta, ad fin. C. de preci. Imper. off. glo.
& Doct. in l. venia. C. de in ius vocand. Barba.
conſil. 11. colum. antepenult. lib. 4. Albericus
de Roſa. in l. quicunque. colum. 2. C. de ſeruis
fugitiuis. Nicol. Boërius deciſ. 349. quæritur
an ci-

an ciuiliter.num.3. Lucas de Penna in l.prædia.C.de locat. prædi. ciuilium.lib.11. tamen eam mulctam ærario publico applicatam iudex poteſt remittere ob paupertatem damnati, vt ex communi opinione reſoluit Boërius ipſe, vbi ſuprà per l.illicitas.§. fi. vbi ita tenent glo.Bart.Alberti.& Ange. ff.de off.præſid.l.fi. vbi Ioan. Faber. C. de modo mulctæ. Limita tamen vt talem pœnam talionis Princeps remittere poſsit, quæ ex leuioribus eſſet: nam ſi eſſet magna, ita vt veroſimiliter populus talibus auſis aut facinoribus veniam dare non concederet, aliud eſſet, vt ſuprà diximus, & in d.§.7.

Pœnis pœna iuſta eſt, contra Nouis. & probata iure naturali, diuino, & gentium, & canonico, & ciui.

16 Denique ea † pœna talionis, de qua proximè mentionem habuimus, iam ferè in deſuetudinem abijt: arg.tex. cum ibi notatis in §. de Inſt.de iniur. & non immeritò ſecundum Dom.Sot.vbi ſuprà, quia nimis dura (inquit) erat cùm ſatis ac ſatis eſſe deberet, ſi occidens cum effectu occidatur, abſque eo quod etiam occidatur ille, qui occidere conatus eſt, licet id perficere non potuerit, ſed eam pœnam iuſtiſſimam eſſe omni iure incomperto eſt. Nam iure regio Hiſpanorum ita cautum reperitur per l.Taurinam fi.l.42.ti.16.par.3.l.13.ti.8.lib. 2.fori.l.3.titu.12.lib.4. eodem volu.l.115.l.128. in legibus Styll.l.2.titu.6.lib.8. ordin. & iure ciuili idem ſtatutum per d.l.mulier, & l.quæſitum. ff.ad Turpi. & idem de iure canonico per c.Paulum, & c.ſi quis iratus 2.q.3. cum ſimilibus, & c.calumniator, &c. qui non probauerit.ead.cau.& q.Idem iure diuino, vt Exodi 21.ibi, Oculum pro oculo, dentem pro dente.& Deuteronom.19.cum diligentiſsimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Idem eſt de iure naturali vel gentium, vt ſignificat Ouidius dum cecinit:

Nec enim lex iuſtior vlla,
Quàm necis artifices arte perire ſua.

Has autem leges ſi quæras, in deſuetudinē, vt duræ abierunt, fatetur id Dominicus, vbi ſuprà, & non iure, vt nobis videtur, cùm, vt proximè diximus, nulla lex iuſtior quàm necis, artifices arte perire ſua, quòd ſi dixeris, nō debet quis bis puniri pro eodem delicto, iuxta illud Naum 1.Non iudicabit Deus bis in id ipſum.Sed vt dd.iuribus patet, calumniator ille, qui accuſabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus, vbi ſuprà.ſed nihil eſt, nam ſemel tantùm punitur, vnaq; punitio eſt, etiam ſi varias pœnarum ſpecies aut formas continere videatur: id quod etiam in leuibus delictis fit: in quibus ſolet quis & infamiæ, & pecuniarum, & aliarum rerum pœnas ſubire, vt in princip.& per totum titulum Inſtit.de pœna temerè litig.& §.fi.Inſtit.ſi quadrup.paupe.ibi. nunquam enim actiones præſertim pœnales alia aliam conſumit.l. nunquam.ff.de priua. delict. & auth. bona damnatorū, cum ibi not. C. de bon. dam. & quod tradit Hieronymus Cagnol. in l. ſeruitutem, ad fi. ff. de reg.iu. Neq; ad rem pertinet. quod Sotus ait, non † debere pœnam excedere metam aut menſuram damni dati.vnde & ſi, qui cum effectu occidit vt moriatur par ſit, tamē, qui non occidit, ſed tantùm occidere tentauit, ſi moreretur, pœna eſſet maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto? vbi manifeſtum ſit, pœna quadrupli eſt: ſi non manifeſtum, dupli.§.quadrupli, & §.dupli. Inſt. de act. & ferè per totum Inſti. de vi bon. rap. Quinimmò id tantum abeſt à vero, quòd potius pœna delicti ſemper excedit damnum datum, idque ideo fit, vt reliqui ciues ſic perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtineant.l.1.ff.de iuſt.& iure.

17 *Pœna par culpæ, vt intelligatur?*

Quinimò hic æqualitas eſt, Nam qui capitaliter me accuſauit per calumniam, tunc & ego & ille ſumus in pari periculo, quia ſi ille mentitis fortè teſtimonijs probauerit crimen obiectum, peribo, ſi non probauerit, ipſe peribit, ergo ſumus in pari periculo, quamuis non in pari culpa, cùm ille eſſet noxius, ego innocens: ergo longè mitius cum illo, quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iuſtiſsima eſt, aut in culpa tantùm, & tūc alia mitiore puniendus eſt, aut nec in dolo neque in culpa, & tunc puniendus non eſt. Et pœnam talionis contra doloſum accuſatorem non imponere, quò liberius impuriſsimi hominum viros bonos impetant, procedit ab impuriſsimorum iudicum, aduocatorum, ſcribarum & ſimilium praua conſuetudine & cupiditate, quæ non conſuetudo, ſed corruptela eſt.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſare an princeps poſsit? ardua q.*
2 *Diſpenſare quid ſignificet?*
3 *Diſpenſare circa leges tenentur omnes Principes & magiſtratus.ſecundum veram vocis ſignificationem.*
4 *Diſpenſare ex gratia principibus nō licet, niſi quatenus expreſſim vel tacitè, vel veroſimiliter ſibi fuerit à populo conceſſum.*
5 *Legum verbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu.*
6 *Diſpenſationis quæ vtilitas.*
7 *Diſpenſare & temperare idem ſunt.*
8 *Diſpenſare ex iuſtitia eſt opus neceſſitatis, non voluntatis contra nouiſ. nec cum quibuſdam tā-tum, ſed cum omnibus fieri debet, qui eadem cauſa fuerint, contra nouiſ. nec in quibuſdā tātùm caſibus, ſed in omnibus, in quibus par ratio inueniatur.*
9 *Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.*
10 *Diſpenſare quando ſit, vel non ſit peccatum.*

11 *Diſpenſatio ex iuſtitia, eſt mentalis legis declaratio.*
12 *Legis ratione in particulare ceſſante ipſo facto, enodatur ille à legis vinculo, contra nouiſſ.*
13 *Diſpenſatio ex iuſtitia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam.*
14 *Ieiunium non ob ſolam carnis macerationem inductum eſt, contra nouiſſ.*
15 *Legis cauſa ceſſante, ceſſat lex, contra nouiſſ.*
16 *Diſpenſans & diſpenſatus, quando peccent, vel nō peccent, egregia quæſtio.*
17 *Cauſa iuſta præſumitur in Principe.*
18 *Diſpenſatur ex iuſtitia in his, quæ ſunt iuris diuini.*
19 *Diſpenſatio ex iuſtitia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ.*
20 *Diſpenſatur ex cauſa, vt non fiat citatio.*
21 *Diſpenſari poteſt ex cauſa, vt excepto non admittatur.*
22 *Diſpenſatur cum iure poſitiuo.*
23 *Diſpenſat Epiſcopus ex cauſa cum iure Canonico, non aliàs.*
24 *Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore, quò ad legem ſuperioris.*
25 *Diſpenſat ex cauſa Epiſc. cum pœnitentia à Papa iniuncta.*
26 *Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionem an Epiſcopus poſſit, ardua q.*
27 *Intell. clem. quia contingit, de relig. dom.*
28 *Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa, aliud in inferiore.*
29 *Diſpenſat Epiſcopus circa votum.*
30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutis Eccleſiæ.*
31 *Nobilitas quid.*
32 *Nobilitatis commendatio.*
33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*
34 *Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa.*
35 *Facti obligatio deſcendens ab vltima voluntate eſt præciſa.*
36 *Facti obligatio iurata eſt præciſa.*
37 *Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa.*
38 *Intell. l. ſi quis ab alio. §. fin. ff. de re iudi.*

CAPVT XXV.

SEXAGESIMO SECVNDO apparet etiam ex noſtra principali ſententia, quid reſpondendū ſit in illo articulo, quo quæritur, an † cum legibus diſpenſare liceat, & ſanè Diſpenſare † nihil aliud ſignificat propriè quàm diſponere. Vnde Manilius Aſtron. lib. 1. ſic ſcripſit:

1 *Diſpēſare an princeps poſſit, ardua q.*

2 *Diſpēſare q̄d ſignificet.*

Hoc opus immenſi conſtructumq́ue corpore mundi,
Membraq́ue natura diuerſa condita forma,
Aëris atq́ue ignis, terræ, pelagiq́ue iacentis,
Vis animæ diuina regit, ſacroq́ue meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas diſpenſat fœdera partes
Altera, & alterius vires faciatq́ue, feratq́ue,
Summaq́ue per varias maneant cognata figuras.

Rurſus idem Manilius lib. 2. Aſtro.
Vt neque deficerent vndæ, neq́ue ſydera nobis,
Nec cœlum iuſto maiúsve minúsve volaret,
Motus alit, non mutat opus, ſic omnia toto
Diſpenſata manent mundo, dominumq́ue ſequūtur,
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur, verbum Diſpenſata ſignificat idem quod diſpoſita conſtanter, & quaſi incommutabiliter, vel etiam commutabiliter. Idem ferè ſignificat apud Colu. dum ait: Cœleſtes imbres alendis ſeminibus diſpenſet. q; & vult Calepinus in verbo, Diſpendo. & in eundem ſenſum Apoſtolus 1. ad Corint. 9. ait: Diſpenſatio mihi credita eſt, hoc eſt, recta diſpoſitio, nec enim tam ſe ſuperbire ſignificare voluit, vt elatus feroxque iactaret omnium tranſgreſsionem & violentiam ſibi fore permiſſam. & ita S. Thomas, &, qui eum refert, Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. 1. q. 7. art. 3. aiunt, quòd diſpenſatio propriè importat commenſurationem alicuius communis ad ſingula. Cęterum apud noſtros iuris interpretes longè in diuerſum ſenſum vſurpatum hoc verbū eſt. Nam paſsim ſumitur pro eo, quod eſt iura, aut leges tranſgredi, & inde ſæpè diſputant, An id ſine cauſa, an demum cum cauſa fieri fas ſit. Secundum priorem ſenſum ſi quæreretur, an † princeps, aut gubernator Reipublicæ poſsit cum legibus diſpenſare, reſponderem non ſolùm poſſe, ſed etiam debere, & neceſſe habere. Namque vt vmbra corpus, ſic principis aut magiſtratus eſt leges inſequi & cuſtodire (vt fuſè in principali ſententia noſtra oſtendimus) ergo ſi diſpenſare eſt rectè, & quoad fieri poteſt incommutabiliter diſponere, par eſt, vt hi circa leges diſpenſare teneantur, hoc eſt, omnia ſecūdum leges diſponere, diſpenſare, & gubernare.

3 *Diſpēſare ir ca leges t... tur ōnes p... cipes & ... giſtratus cū dum ve m... vocis ſig... cationen*

Cæterùm ſi diſpenſatio accipiatur iuxta poſteriorem ſenſum pro legis tranſgreſsione, tunc videndum eſt, an † per Principes vel magiſtratus, & quibus ex cauſis fieri poſsit, aut liceat, & ſit firma concluſio, id neq; principibus, neque magiſtratibus licere, niſi quatenus expreſsim aut tacitè, veriſimiliter, aut certò ab eo conceſſum ſit, qui imperium eis commiſerit. l. diligenter. ff. mand. §. item is qui exequitur. Inſtitut. eodem titul. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. l. ſi duobus, in fin. ff. de neg. geſt. l. qui in aliena. §. libertos. eodem titu. l. ſi creditor. §. 1. ff. de peculio. dixi in ſimili de ſucc. crea. l. 1. §. 4. ad finem. facit l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebell. expreſsim, vt in terminis omnium iurium, quæ collocata ſunt ſub titulo C. & ff. de ſent. paſsi. & reſti. & per totum tit. in auth. quibus modis nat. effi. ſui. & per totum titulum in auth. quibus mod. nat. effi. legit. & per totum titulum C. & ff. de natal. reſti. tacitè, vt in terminis l. 1. ad finem. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi. Inſt. de iure nat. Nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia à principe fieri

4 *Diſpēſar ex gratia p... pibus n... licet, niſi ... nus ex ... ſim vel ... vel ver... liter ſibi ... rit à po... conceſſu.*

fieri poſſe, & contra legum diſpoſitionem, quando veriſimile eſt ſub generali commiſſione ſibi à populo data (vt d.l.1.& d.§.ſed & quid principi) id comprehenſum fuiſſe, vel ſi comprehenſum nõ fuit, quando id erat huiuſmodi, vt modò cum ea res agitur. veriſimile ſit id ipſi principi populum minimè abnegaturum, pro cauto enim haberi debet, quod veroſimiliter interrogati reſpõderent aut concederent. Gloſſ. communiter ibi, & vbique app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. & multa in ſimili, quæ diximus in lib. 1. §. 4. ad finem, de ſucc. crea. Veriſimilitudo autem colligitur, quando res, de qua agitur, erat modici præiudicij, aut modici momenti, vt (argu. l. ſcio. ff. de minoribus) plenè diſſeruimus lib. 1. de ſuc. reſol. §. 7. per totum. Colligiturq; ea veriſimilitudo alijs modis: argu. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. cum ibi traditis per Doct. ff. de legat. 1. dixi plenè de ſuc. progreſſu. lib. 1. in præfat. præſertim in num. 41. cum pluribus ſequen. & præced. Ius autem intellige de legibus, aut moribus cuiuſq; ciuitatis. §. 1. Inſt. de oblig. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura, & in princ. Inſt. de offic. iudicis, ibi, legibus aut moribus, facit l. omnes populi. l. ius ciuile. ff. de iuſtit. & iure. §. ſed naturalia. Inſtitut. de iure nat. Ergò diſpenſare ex iuſtitia omnis princeps & magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur ſub iuriſdictione, quæ eſt poteſtas publica cum neceſsitate iuriſdicendi, ſed diſpenſare ex gratia nec licet principibus, nec magiſtratibus, niſi quatenus à populo eis conceſſum fuerit expreſsim, vel tacitè, vel veroſimiliter.

Item declara, Nam princeps aut magiſtratus poſſunt, debentque ex cauſa diſpenſare: nam paſsim euenit, vt leges, quę in communi vtiles ſunt, quibuſdam in caſibus aut temporibus, aut locis, aut à quibuſdam perſonis obſeruari non expediat. Nam ecce legibus Hiſpanorum ſub titulo (de las coſas vedadas lib. ordi.) cautum eſt, ne extra regni fines quiſquam arma, aut equos, aut aurum, argentum, pecuniam numeratam, aut mancipia exportet, néve quis armatus incedat. Quid ſi quis ſit extra regnum profecturus, neceſſe habet ſecum ferre pecunias impenſæ gratia, vtileq; eſt arma geſtare, puta, enſem, archebuſium, loricam, & ſimilia. Vtileque eſt ſecum ferre mancipia. hiſce ergò in rebus princeps aut magiſtratus non ſolùm poteſt, ſed & (iudice me) neceſſe habet diſpenſare. Agnoſco enim id fore contra verba legis, ea enim generalia ſunt. Sed † quædam leges, quæ obligant ciues (l. 1. ff. de legibus ibi, communis Reipublicæ ſponſio, hoc eſt, promiſsio, vt plenè expoſuimus de ſucceſ. progre. in præfat. ad princ.) nõ tam eos obligant in vim verborum, quàm in vim ſenſus & mentis. l. non figura literarum. ff. de action. & obligat. l. ita ſtipulatus, in mag. verſicul. Sabinus, verbo, ex mente, vbi

5 *Legum verbis aut ſcriptura nõ obligamur, ſed earum ſenſu.*

notant Paul. Caſtr. & Iaſ. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de lib. præteri. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. vbi per Doct. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. l. Labeo. ff. de ſupel. leg. verba enim (vt Cicero pro Lucio Cecinna author eſt) inuenta ſunt, quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram voluntatem, probatur in d. l. Labeo, cum ſimil. ſuprà alleg. Nec dubium eſt, quin ad ciuium vtilitatem, non ad eorum læſionem leges fiant. l. 1. & 2. ff. de legibus. c. erit autem lex, quarta diſt. vnde cùm primum incipiunt eſſe noxiæ, licet non deſinant, donec abrogétur, vim legis habere: tamen earum executio interea ceſſat & impeditur. l. vnic. in prin. vbi plenè per Corneum. C. de cad. toll. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. l. quoties ab omnibus. C. de fideicommiſſ. dixi plenè de ſucce. progreſſu. in præfatio.

Et ceſſat † quidem earum legum executio quò ad omnes: & ſic in cõmuni ſi cœperat eſſe nociua, quod ſi non in communi cœpit eſſe nociua. ſed tantùm in particulari, inq; nocumentum deſcendit ex cauſa nimis iuſta aut neceſſaria, vt in exemplis iam numeratis, tũc à principe fieri debet diſpenſatio vel declaratio, vt illa lex eo caſu ceſſare intelligatur: & tunc intelligo quòd ipſo iure, vel ipſo facto, eo caſu ceſſat executio legis. Sed ad remouendam omnem calumniæ & dubitationis occaſionem, vtile eſt per ſuperiorem eam fieri declarationem. Quòd ſi ciuis ille priuatus eam legem tranſgrederetur ex illa iuſtà cauſa, quæ ſuperiorem cogeret ad diſpenſandũ (hoc eſt, ad declarandum, illo caſu legem ceſſare) tunc & ſi de facto vt legis tranſgreſſor accuſari poſſet, nec fortè accuſator quaſi calumniator iure diceretur, tamen à ſuperiore abſoluendus eſſet: quia & ſi contra verba, non tamen contra mentem legis auſus aut nixus videretur, nec vt calumniator iuſtè puniretur accuſator, quandoquidem ipſe videbat conciuem ſuum contra legis verba auſum fuiſſe, nec poteſt quibuslibet tanta peritia eſſe, vt mentem legis ipſiuſmet verbis contrariam poſsint percipere aut detegere: in eo ergò vtile erit ciuibus ante legis trãſgreſsionem à ſuperiore impetrare diſpenſationem, aut legis ceſſantis declarationem, vt ſic tuti ſint à ſimilibus accuſationibus & moleſtijs. Meritò ergò & proprijſſimè ea legis interpretatio, † quæ ex vera & intima eius mente contra ipſius verbi ſignificationem à ſuperiore fit, appellatur diſpenſatio, quaſi vera diſpoſitio & temperatio, inter proprietatem ſermonis legalis, & legis mentem, quæ inter ſe diſsidere videbantur. Nam quòd Manilius in locis ſuprà citatis diſpenſare appellauit, alibi temperare dicitur. Vnde Horatius Ode 4. lib. 3. ſic cecinit:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & vrbes, regnaq; triſtia.

6 *Diſpenſatiõis quæ vtilitas.*

7 *Diſpenſare et temperare.*

Ecce terrā inertem temperare ibi nil aliud ſignificat quàm diſpenſare, aut diſponere, id quod idem Manilius moderare alibi appellauit, lib. 2. Aſtron. ſic modulatus:

Ingentem & æqualem moderātem fœdere molem.

Et paululum inferius ait:

———— Sic temperat arua
Cœlum, ſic varias fruges redditq́, rapitq́,
Sic pontum mouet, & terris redditq́, rapitq́.

Ergo diſpenſare nihil aliud eſt, quàm rectè & cum debito temperamento diſponere. Vnde cùm princeps & magiſtratus teneantur, tanquam legum miniſtri, cuſtodes, & executores cuncta diſponere, ſecundum leges & iura ſuæ ciuitatis, conſequens eſt, vt nec ſine iuſta cauſa (hoc eſt, ſine tali cauſa, quæ ex mente legis ſit) cōtra legis verba diſpenſare eis fas ſit, nec vbi ea iuſta cauſa adſit, poſsint requiſiti à ciuibus eam diſpenſationem & interpretationem facere deſinere, non magis quàm ius reddere deſinere. id quod facere nequeūt, cùm omnis principatus & iuriſdictio inducat neceſsitatem iuriſdicendi, vt ſuprà edocemur.

8 *Diſpēſare ex iuſtitia eſt opus neceſsitatis, nō volūtatis, contra nouiſs. nec cum quibuſdā tantùm, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint, contra nouiſſ. nec in quibuſdā tantùm caſibus, ſed in omnibus, in quibus par ratio inueniatur.*

Hinc apparet, an † vera ſit concluſio doctiſsimi Dominici de Soto, qui ſic ſcripſit: Ille, inquit, cui regimen incumbit multitudinis, poteſtatem habet diſpenſandi ſuper lege humana in caſibus certis, & cum perſonis certis. Dum dixit cum perſonis certis, ſignificare voluit non cum omnibus id licere. Dumque dixit in caſibus certis, ſignificare voluit non in caſibus omnibus. Tertiò dum dixit, poteſtatem habet, ſignificare voluit, id ei neceſſarium non eſſe, in omnibus his tribus longè verior eſt contraria opinio, primum vt cum omnibus perſonis, in quibus ceſſet ratio legis, fieri poſsit, & debeat diſpenſatio à ſuperiore. Deinde vt non ſolùm in certis caſibus, ſed etiam in omnibus caſibus, in quibus finis legis ceſſat, diſpenſatio fiat. Tertiò, vt tunc nō ſolùm ſuperior poſsit, ſed etiam neceſſe habeat diſpenſare, vt iſthæc omnia ex ſuperioribus patent, quibus omnibus in ſpecie interrogatus fortè ipſe doctiſsimus Sotus conſentiret, quamuis ipſius verba aliud videantur ſonare. Idq́; † in diſpenſatione ex iuſtitia, diuerſum eſſet in diſpenſatione ex gratia, quam princeps liberrimè erga vnum poteſt exercere, & erga alium omittere, puta, natalibus reſtituere, legitimare, & ſimilia, vt per totos tit. ff. & C. de nat. reſt. & in authē. quib. mod. nat. effi. ſui. & quib. mod. nat. effi. leg.

9 *Diſpēſatio alia ex gratia, alia ex iuſtitia.*

Altera concluſio eſt ipſius Dominici Soti, quando † cauſa, inquit, non occurrerit rationi conſentanea. atque in bonum commune relata, tunc prælatum pro ſuo libito diſpenſare peccatum eſt, aut infidelitatis aut imprudentiæ: is enim ſi ex induſtria fecit, infidus eſt, vtpotè tranſgreſſor muneris ſibi commiſſi, & à ſe ſuſcepti. Sin autem exiſtimauit diſpenſare ſine cauſa liberum ſibi eſſe, inſcitiæ peccatum eſt. Quæ cōcluſio & vera eſt, & confirmat quæ à nobis proximè tradita fuerunt, eget tamen duobus temperamentis, aut limitationibus. Prima, quando ea diſpenſatio expreſsim à populo ipſi principi permiſſa eſſet in ea ſpecie & ſimilibus. Altera, quando tacitè foret permiſſa: tacitè autem permiſſam intelligo, quando vel res, de qua ageretur, modici momenti foret: & hac ratione, vel alia quauis id principi à populo conceſſum iri veroſimile foret, vt ſuprà edocti ſumus.

10 *Diſpenſare quādo ſit, vel non ſit peccatum.*

Quando ex gratia & fieret & fieri poſſet diſpenſatio, vt in legitimatione ſuprà attigimus, ſubdit ipſe Dominicus verba ſequentia: Si prælatus, inquit, non poteſt ſine cauſa diſpenſare, fit vt diſpenſatio nil aliud ſit, quàm declaratio cauſæ, ob quam ratio legis in tali caſu deficit. negatur conſequentia: nam & ſi ratio legis in hac perſona deficiat, non ideò protinus à legis vinculo enodatur: ita ille, qui errat planè dupliciter, primum dum contendit talem diſpenſationem mentalem legis declarationem nō eſſe (id quod iam luce clarius oſtendimus) deinde dum autumat, quod ſi † in vna perſona vel caſu ceſſat ratio legis, non ideò ille ab illius legis obſeruatione ipſo facto enodatur, quinimò veriſsimū eſt ipſo facto enodari ac laxari ſeu liberari quò ad illum caſum, quamuis diſpēſationis impetratio vtilis eſſe poſsit ad moleſtiam & calumniam vitandam, vt iam edocti ſumus, & Sotus intelligendus eſt, in diſpenſatione ex iuſtitia. Nam † diſpenſationem ex gratia princeps etiam ſine vlla cauſa facere poteſt, tàm liberè, quàm bona ſua prodigere. primùm probat l. 1. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi. Inſt. de iure nat. ſecundum probat l. ſed & ſi lege. §. contulit. ff. de pet. hær. l. 1. §. & magis. ver. prodegit. ff. ſi quid in frau. patr. l. quia autem. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraud. credi.

11 *Diſpēſatio iuſtitia eſt talis legis declaratio.*

12 *Legis ration in particulari ceſſante, ipſo facto enodatur ille à legis vincu contra nou*

13 *Diſpēſatio iuſtitia requiritur cauſ iuſtā, diſpenſatio ex gratia nullam*

Neque ad rem pertinuit, quod ipſe doctiſſ. Sotus, vbi ſuprà, affirmat, quòd cauſa ieiunij ceſſat in eo, qui carnes ſatis maceratas habet, & nihilominus enodatur à præcepto ieiunandi, quod quidem præceptum, vt ipſe ſignificat, ob ſolam carnis macerationem inductū fuit. Sed † ipſe tripliciter errat, Primum dum exiſtimat ob ſolam carnis macerationem inductum eſſe ieiunium, cùm etiam ob mentem in Deum eleuandam præceptum eſſe conſtet, vt ex communi Theologorum opinione reſoluimus, de ſucce. prog. in præfa. num. 94. cum ſeq. tradit Alphonſus de Caſtro de poteſt. legis pœnal. lib. 1. c. 5. verſic. lex humana, in tertio documento. Deinde errauit, dum in eo, qui carnes ſatis maceratas haberet, cauſam ieiunandi ceſſare autumauit, cùm, vt dixi, ſuperſit altera cauſa mentis in Deum eleuandæ: nec dubium ſit quin quando lex nititur pluribus rationibus, ſi earum vna ſuperſit, id ſufficiat, lex ſuſtineatur, nec ipſius cauſa ceſſare intelligatur: quandoquidem ex toto

14 *Ieiunium ob ſolam c nis macerationem in ductum eſt, c tra nouiſſ*

toto non ceſſat.l.ſi non lex.ff.de hær.inſt.§.aſſinitatis. Inſtit. de nup. Andreas Tiraquellus de cauſa ceſſ. par.1.num.139. Poſtremò errauit dum † cauſa etiam ex toto ceſſante, putauit legem non ceſſare quò ad illum articulum & perſonam in qua ceſſabat: cuius contrarium verius eſſe iam oſtendimus: quæ omnia procedunt facilius quò ad leges profanas quã quò ad diuinas. ſubdit idem Dominicus Sotus, vbi ſuprà. In his † autem (inquit) quę meri ſunt poſitiui iuris, diſpenſatio ſine cauſa à peccato non excuſat, veruntamẽ diſpenſatio tenet, tametſi Caietanus loco citato & in ſua ſumma in verbo, diſpenſatio, neque in his pacatas cenſet eorum conſcientias, cũ quibus ſine cauſa diſpenſatur, & ratio eius eſt, quòd licet tollatur ius poſitiuum, ſupereſt nihilominus legis naturalis vis, quæ eſt, ne quis abſque cauſa reipublicę ſe oneribus ſubducat. hoc autem nondum equidem mecum conſtitui quãtum valeat. enim verò ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, vt cùm quis priuilegium procurat, quo ſe tributis ſoluendis abſque cauſa ſubtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, peccatum eſſet mortale. In ieiunijs autẽ non eſt tam planum (niſi vbi exemptus ſcandalum daret: illo autem ceſſante, forſan culpa non eſſet peior quàm venialis, hæc ille.

...egi cauſa ...ſſante ceſ...t l:, con...trariſſ.

16 *Diſpenſans, & diſpenſatus quando peccat, vel non peccent, contra quò.*

Quid dicendum? & ſanè ſunt tres caſus, aut enim materia ſubiecta modici momenti eſt, aut magni, aut dubitatur. Primo caſu ſint tres concluſiones: quòd valet diſpenſatio etiam ſine vlla cauſa, & diſpenſans non peccat, & diſpenſatus ſimiliter expers peccati eſt, Nã hæc eſt illa diſpenſandi & gratiam faciendi facultas, quæ omni iure ſublimioribus poteſtatibus conceſſa eſſe videtur in his modicis, argu.l.1.ad fi.ff.de conſti. princ.§. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nat. iuncta l.ſcio.ff.de minori. & quæ plenè diximus de ſucc. reſolu. lib.1.§.7. Alter caſus, quando res magni momenti eſt, ita vt diſpenſatio noceat, & tunc ſine cauſa non valeret, ſiue fiat à Papa, ſiuę ab alio principe ſeculari, vel eccleſiaſtico per fundamenta noſtrę principalis ſententię, quę habet omnem poteſtatem ad vtilitatem, non ad læſionem conceſſam videri, ergo diſpenſans peccare intelligetur, & ſimiliter is, qui tali diſpenſatione vteretur. Vltimus caſus, cùm ſumus in dubio, quia vix apparet vtrùm læſionem magnam ea diſpenſatio induceret, an fortè modicam, aut omnino nullam: & tunc ſtandum eſt diſpenſationi, quia cùm nullius ſenſus eſſe præſumatur, qui ſenſum vincat principalem, l. fin. C. de legib. euenit vt in re dubia prę ſumatur iuſtũ aut tolerabile, quod à ſublimioribus poteſtatibus geſtum fuerit, vel à legiſlatoribus.l.1.§.initium ibi, quia mo deratam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi not. Glo.ff. de poſtulan.l.proſpexit.ff. qui, & à quibus.l. non omnium. ff. de legibus. vbi notat Bal. idem Bald. in l. de quibus. ff. de legibus, & plenè in ſimili per Andream Tiraquel.in præfat.tracta.de vtroque retra.numero 75.

Ergo ſi cùm mos aut ius eſſet poſitiuum in quadam prouincia miſſas cum ſonoroſis cantibus celebrandi, in quodam oppidulo Papa diſpenſauit, vt ſine cantibus celebraretur ob meram rectoris gratiam, licet cauſa diſpenſandi ibi nulla fuiſſet, valeret diſpenſatio: & tam diſpenſans, quàm diſpenſatus expers peccati foret, quia res pauci momenti eſt. Quòd autem † in principe præſumatur iuſta cauſa, 17 *Cauſa iuſta præſumitur in principe.* notant communiter Doctores in d.c. quæ in Eccleſiarum, vbi latiſsimè Fely.in 22.colum. in 5.concluſio.de conſtitutio. Glo. Barthol.& Doct.in l.Relegati.ff.de pœnis.idem Barthol. in l.conficiuntur.ff.de iure codicillorum. Cynus & communiter alij in l.quoties.& in l.reſcript.C. de precibus Imperat. offeren. & in le fin.C.ſi contra ius.vel vtilita.publ.Innocen.in c.ad aures, de temporibus ordin. Iacobus Butri.in l.præſcriptione.C. ſi contra ius vel vtilita.publicam.Bal.in d.l.præſcriptione, & in d. l.reſcripta, & in l.ſi teſtamentum, & ibi Iaſ. & Doct.C. de teſtamen. & in præludijs feu. in 9.colum. & in c. eccleſia Sanctæ Mariæ. vt lite penden.Panormita.in c.ſi quando.colum.finali, de reſcriptis.& in c.niſi ſpecialis, colum. 2.de officio deleg. & in c.cùm veniſſent. colu. 3. de iudicijs, & in c. quanto. in colum. 4. de iureiuran. & in c.cum inter.de exceptio. & in c.cum olim. in 8.colum.& in c. in cauſis. in 2. notabili, de re iudica. Antonius, & Imo.in c. cum inter, de renuncia.& in c. conſtitutus. de religioſis domi. & in c. quia plerique, de immunitate eccleſi. Geminia. in c. grandi. in 2. colum.de ſupplenda negligen. præla. libro 6. Ange.in conſil.368. incipi. Sereniſsimus princeps. Petrus de Anchara. in conſil.288.incipi. vltra alia.Raphael Fulgo.in conſil.143. incip. Antonius, Salyce.in l.nec cauſas. C. de appellatio.Marianus Sozi.in conſil.143. incipi. viſa bulla.colum.5. volum.2. Ludouicus Roman. in conſil. 436. incipi. quod indultum. in 4. colum. Nicolaus Milis in Repert. ſuo, in verbo, princeps. verſic. Princeps præſumitur.Philippus Corne.in conſil.199.incip.quanquam: in 2.colum.vbi inquit, ita communiter teneri.Alexand.in conſil.3.incip.viſis codicillis.in finali colum. & in conſil. 94.incip. Conſideratis his. in vltima colum. & in conſil.111.incip.viſis inſtrumentis, in 6.colum.& in conſi. 136.incipi.viſo & examinato, in 1. colum. vol. 1.& in conſil.146. incip. nec arguendi ſumus. colum. 7. vol.2. & in conſil.155. incip. videretur in cõſultatione.col. fi.vol.6. & in con.101. inci.ſuper primo dubio.col.2. & in conſi.224. vol.7.Bartho.Sozi.in conſi.87.in 10.colum.& in conſi.120.inci.Memini me aliàs conſuluiſſe.col.8.vol.3.Iaſ.in d.l.ſi teſtamen.C. de teſtamen.& in conſil.105.incip. in cauſa mota.colum. fin. volum. 1.& in conſil.144.incip.circa

primum dubium.in 3.col.& in conſil.227.incip.Carolus.in 10.colu.& in conſil.223.incip. Præſens conſultatio.in 3.colu.& in conſil.236. incip.Viſo titulo quæſtionis,in 2.colu.volu.2. Petrus Bellnga.in ſuo principum ſpeculo. in rubric.46.de donatiuo Curiæ.§.1.Albert.Brunus in conſil.1.in 2.colum.in fi.Ioannes Campezius in quodam ſuo conſilio poſito inter conſilia dicti Alberti Bruni,incip. viſo themate. Carolus Ruinus in conſil.76.incip.primò eſt videndum.in 6.colum.& in conſi.143. incip. ſic aliàs dixi. colum.pen.volum.5. Antonius Capycius in Deciſionibus Neapolitanis,deciſione 51. incipi. in cauſa Antoniæ, in final.colum.Hippolytus de Marſilijs in ſing. 6.incip.in principe.Ludouicus Gozadinus in conſil.5.incip. an in quæſtione præpoſita.col. 6. verſi.7. adduco.& in conſil.41.incip.quæritur an frater,in penult.colu. Stephanus Bertran. in conſil. 340. incipi. ſpectabilis vir, vbi hanc dixit magis communem eſſe opinionẽ, vol.1.& in conſil.340.incipi. Benemeritè.vbi etiam hanc dixit magis communem opinionem,vol.3. in quibus conſilijs hoc limitat atque declarat, & plures authoritates refert & voluit Catelianus Cotta in ſuis memorabilibus, in verbo, Papa. & Marianus Soz. iunior in conſil.55. incip. Iuſtiſsimi iudices, in finali colum.& in conſil.75.incip. Quanquam,in 7. colu. Ergo in dubio etiam in ijs, quæ ſunt ex iuſtitia (in quibus loquitur Sotus, vbi ſuprà) cùm iuſta cauſa in principe præſumatur, conſequẽs ſit, vt diſpenſatio teneat,& nec diſpenſans,nec diſpenſatus peccent, quod ſi conſtaret nõ adeſſe iuſtam diſpenſandi cauſam,magis eſt, vt diſpenſatio à principe ſæculari facta, non teneat de iure, cùm,vt habet noſtra concluſio principalis, omnis princeps ſubſit legibus: ergò ſi ea diſpenſatio ad effectũ perducatur,& diſpenſans mortaliter peccaret, q; Sotus & Caietanus ſuprà relati volunt, & diſpenſatus etiam peccaret, q; Caietanus tenet Soto repugnante, ſed vterq; erat dum diſpenſationem valere exiſtimanr,quaſi princeps legibus ſit ſuperior, cùm regulariter ſit inferior, in Papa autem diſpenſante fortè procederent ſententiæ Caietani & Soti. Sed verius eſt, q; quando ius etiam poſitiuum erat vtile, cõtra id ſine cauſa non poteſt Papa diſpenſare: quia eius poteſtas eſt ad bonũ, nõ ad malum, ergo & ipſe peccaret, & etiã diſpenſatus, vt dicam infrà cap.ſeq.num.26.

18 *Diſpẽſatur ex iuſtitia in his quæ ſunt iuris diuini.*

Denique † ex cauſa diſpenſari poſſe variè intelligitur, primùm quò ad ius diuinum, vt plenè per Decium conſil. 112. in præſenti col. 2. idem Decius in c. quæ in Eccleſiarum. de conſtitutionibus. Fernand. Loazes in conſil. ſuper matrimonio regis Angliæ, in 2. principali dubitatione, in 2. funda. pro parte affirmatiua. Franc. Curt.conſi.19. viſo priuilegio. & conſ. ſæpè.20. num.colum. 2.communiter Doct.in d.c.quæ in Eccleſiarum, & in c. poſt tráslationẽm, de renunciatione. Vincentius, Ioannes Andreæ, & Abbas in c. propoſuit, de conceſsione præbendæ. gloſſ. in verbo, exemptus.& ibi Doct.in c.à nobis.decimis:Bart.in proœmio ff. in 6:colu.& in l. ex hoc iure gentium.ff.de iuſt.& iure,& in d.l.omnes populi: eodem titulo, & in l. reſcripta. C. de precibus Imperato.offeren.& in l. finali.C.ſi contra ius vel vtilitatem public. & in l. 1. ff. de conſtitut. principum. Albericus de Roſate in 1.parte ſtatutorum. q.7. Bald. in authentic.ad hæc.C.de vſuris. & in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. Alexand. in conſil. 249.incip. pro inueſtigatione.col.3. volu.2.& in conſil. 183. incip: perſpectis verbis,colum.fin. volum.5. Marianus Sozi. in conſil. 28. incip. circa primum quæſitum. volu.1. Philippus Corneus in conſil.189. incip. quanquam.col.2.volu.4. Felyn. in c. poſtulaſti.col.15.verſic.tertius caſus.de reſcriptis.& in c.humilis,de maioritate & obed. id quod procedere in omnibus præceptis decalogi, vt ex cauſa cum eis diſpenſetur, diſſeruimus de ſucceſsionum progreſſu in præfatione circa principium. Idem † quò ad ius naturale, vt ex cauſa etiam cum eo diſpenſare fas ſit, ibi docuimus. Vnde & ſi defenſio ſit de iure naturali, cum ea tamen ex cauſa diſpenſatur, & impeditur per ſummum Pontificem, ita Alberic. in l.omnes.col.1.de epiſc. & cleric. Decius in c. dilecti. colu.7.de exceptionibus. Nellus in tractatu bannitorum in 2.quæſt. ſecundi temporis. Alex.in l. cùm mulier.colu.5. ff. ſoluto matr. Turre Cremata in c.1. 5. diſtin. Ang.in l.ſi ſic.ff.de leg.1.Doct.in §.ſed naturalia. Inſtit.de iure natural. Loazes in conſi. pro Marchione de Velez, pag. 337. Vnde ex cauſa † princeps diſpenſat, vt non fiat citatio, gloſſ. notabilis in l. antepenult. ff. ex quibus cauſis maio. quæ communiter approbatur, vt dixi in d. præfatione, num.99. Quibus adde omnes Doct.in c.inter quatuor, de maio. & obed.Ioan. Andr.in d.c.1.de cauſa poſſeſsionis & proprieta. & in additione ad Speculum in tit. de ſentent.§.iuxta.verſic.eſt etiam nulla.Bald.in l.2.C.quomodo & quando iudex.& in l. ne cauſas.C.de appella.Alexand.in conſil.2. col. 4.volum.1.Franciſcus de Curte in conſil. 20. incip. ſæpè numero. in 2. & 3.colum. & Matthæus de Afflict.in deciſio.Neapol.deciſi.391. incip.Fuit dubitatum, in 2.colu. Et ſimiliter † ex cauſa princeps diſpenſat, vt exceptio impediatur, quamuis ſit iuris naturalis, vt ex cõmuni opinione reſoluimus in d. præfatione, nu.109. verſic. proinde cum exceptio. Enimuerò in ijs, quæ ſunt de iure poſitiuo, ſine dubio fieri poteſt diſpenſatio ex cauſa, vt ſuprà diſſeruimus.

19 *Diſpẽſati[...] iuſtitia [...] poteſt in [...] quæ ſunt [...] ris natura[...]*

20 *Diſpẽſat[...] cauſa, vt [...] fiat citatio*

21 *Diſpẽſa[...] teſt ex c[...] vt exce[...] non adm[...] tatur.*

22 *Diſpenſ[...] cum iu[...] poſitiuo*

Vnde cùm per inferiorem ex cauſa diſpenſetur quò ad ius, ſiue naturale, ſiue diuinum, ſiue poſitiuum, euenit, vt quamuis † Epiſcopus ſine cauſa contra ius canonicum non diſpenſet,d.c.poſt translationem. & c.fin. & ibi Hoſti-

23 *Diſpenſ[...] ſcopus ex [...] ſa cũ iu[...] nonico, [...] aliàs,*

Hoſtienſis & alij de officio Archi. ex cauſa tamen id efficere non prohibetur, per legem ſi hominem. ff. mand. tradunt Doctores in l.1. vbi Iaſ. C. de precibus Imp. offer. idem Iaſ. in l. nemo poteſt.2.lectu.colum.2.ff.de leg.1.Fely.in c.1.fal.7.de conſti. Alex.in rubr.ff.de officio eius. Fely.in c.1.3.col.de reſcrip.idem Fely. in c.1.col.4.de ſponſa. Alex. in l.ex duobus.§. etiam.ff.de vulga.Ioan.Baptiſta de ſancto Seuerino in repeti.l.omnes populi,in 38.colum. & ibi Iaſon in prima lectura.ff.de iuſt. & iure. Ioannes de Lignano in d.c. at ſi clerici. & ibi Panormita. & Moder.de iudicijs.idem Panormita.in d.c.fi. de conſuetudine Archidiacon. in d.c.licet.de electione. lib. 6. Cardinalis in c.ſtuduiſti, de officio legati. Albericus de Roſa.in 1.parte ſtatutorum,in 7.q.verſi.quid ſi ſtatutum. Bald.in repeti.l.2.ff.de iureiuran.& in additione ad Speculum,titulo de feudis. Roma.in l.1.ff. de iuriſdictione omnium iud.& in conſi.325.incip. quo ad primum,in 2.colu. & in conſi.428.incip.in terminis,in fi.colum. & in ſingulari 486.incip. ſed an poſsit epiſcopus. Andreas Siculus in d.c.1.& in rubr.C.qui admitti.in 24.colu.& in conſil. 36.incip.ſapienter.col.15.vol.2.& in conſi.1.colum.22.& in conſil.76.incip.Illud in medium afferam.col. 3.volu. 3. quod intelligo in diſpenſatione ex iuſtitia.nam in ea, quæ ſunt gratiæ,etiam ſine vlla cauſa fieri poteſt diſpenſatio, quaſi tam conceſſa principibus ea videantur,quàm proprium ſuum patrimonium, quod prodigere fas eſſe,ſuprà oſtendimus.

24 *Diſpenſatio cauſa ſit ab inferiore quò ad legem ſuperioris.*

Hinc eſt,quòd inferior, † & ſi legem ſuperioris regulariter alterare nequeat. l. minor magiſtrarus.ff.de arbi.l. ille à quò.§. tempeſtiuum.ff.ad Trebel.l.fin.C. de legibus. tamẽ id intelligitur ſine cauſa, vel generaliter quo ad omnes caſus,& perſonas, & res. Cæterùm ex cauſa, quò ad res certas, vel perſonas,in quibus ea cauſa concurrit, poteſt.ſicque cum Papa † imponat pœnitentiam transferendo votum,eam pœnitentiam epiſcopus commutare poteſt.Ita Ludo.Rom.ſingulari 460. Papa. in c. tempora pœnitudinis.26.q.7.l. ſi quis libellos. C. de appell. idem Ludouicus Romanus conſil.428. in terminis, ad finem.Iaſ.in l. omnes populi.col.3. ff.de iuſt.& iure. Hippolytus Marſi. in l.1.§.fin. nume.28.ff. de quæſt. idem Marſil. ſingul.221.iuſta cauſa.Fely.in c. accuſanti. in fine, de accuſat. Iaſ.in l.1.Inſtit.1. C.de precibus Impera.offer.Hippolyt.Marſil. in l.1.§.ſed & ſi quis.ff.de falſis.col.1.& ſingul. 182.iudex.& Nicola. Pigno. in add.ad Romanum d.ſingu.460. Qui omnes idem ſentiunt in quolibet iudice aut magiſtratu reſpectu legis à principe ſuo,vel à ſua republica latæ,mouentur omnes per l. ſi hominem. ff. mand. Loazes conſil. pro March. de Velez, pag. 329.

25 *Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cũ pœnitentia à Papa iuncta.*

26 *Diſpenſare commutando*

Hinc eſt, quòd licet † ſoli Romano Pontifici videatur licere commutare pias teſtatorum voluntates,vt in clem. quia contingit, in princ. de relig. domibus ibi, cùm tamen ea, quæ ad certum vſum largitione ſunt deſtinata fidelium,ad illum quidem,non ad alium (ſalua ſedis Apoſtolicæ authoritate) conuerti debent. Glo.& Cardi.in cle.vt hi qui.§. illi verò, de ætate & qual.verb.annexi.Ex cauſa tamen epiſcopus id facere non prohibetur,vt eſt communis opin.quam tenent Panor. Corſetus & alij in c.cùm acceſsiſſent,de conſt.Abba.& alij in c.cum venerabilis,de except. Lambertinus de iure patro.in prima par.1.libri.9.q.prin.arti.2.facit l.1.prin.& l.1.ff. vbi pupillus edu. debeat.Barthol. in.fin. per illum tex. ff. de oper. pub.Alexand.conſil.73.in cauſa.libro 7. Matthæus Afflictus in c.1.§.item ſi fuerit. quibus mod.feu.amitt.Fernandus Loazes conſil.pro Marchio.de Velez,dub.1.pag. 347.id quod etiam ipſe Papa abſque cauſa facere non poteſt, vt ipſe ibidem firmat poſt Bald. & Corneum, quos allegat in l. ſi teſtamentum. C. de teſtamen.Ergo ſi † ex cauſa id tam epiſcopo quàm etiam Papæ licet,ſine cauſa verò neutri eorum fas ſit, tunc apparet nullam eſſe differentiam inter Papam & alios,quod eſt contra d.clem. quia contigit,ibi, ſalua quidem ſedis apoſtolicæ authoritate,reſp.ſecundum Loazes, poſt ipſum Bald. & Corneum, quòd ſine cauſa ſummo Pontifici de poteſtate ordinaria minimè licet, ſed tantùm de poteſtate abſoluta. epiſcopo autẽ nec de ordinaria, nec de abſoluta,quia in inferioribus abſoluta poteſtas nõ eſt. Nos autem negamus Papæ ſine cauſa id fas eſſe,etiam de poteſtate abſoluta, ex noſtra principali ſententia, quæ habet vtranque poteſtatem, tam eccleſiaſticam, quàm profanam,ob meram ſubditorum, non ob regentium vtilitatem datam fuiſſe, ſicque poteſtatem abſolutam, hoc eſt, à legibus enodatam, in nullo principum legitimorum reperiri, conſtanter adfirmanus, vt ſuprà plenè edocemur. & differentiam, quàm dicta clem. inter ſummum Pontificẽ & reliquos facere voluit, in eo duntaxat eſt, quòd † in ſuperioribus, qualis eſt ſummus Pontifex, ſemper præſumitur iuſta cauſa,quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non vtique, vt tradunt Felynus & alij in c. quæ in Eccleſiarum. colum.22. de conſtit. Glo. Barthol. & alij in l. relegati.ff.de pœnis.Innocen.in c.ad aures,de temp.ord.Barthol.in l.conficiuntur.ff.de iure codicil. Bald. & Iaſ.in d.l.ſi teſtamentum.C. de teſta.& Bald.in præludijs feudorum.colu. 9.& in c. Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, vt lite pend. eſtque communis opin. & patet ex relatione Fernandi Loaz.vbi ſuprà, pag.370.qui idem ſequitur.

teſtantium diſpoſitionem, an epiſcopus poſsit? ardua q.

27 *Intell. clem. quia contingit, de relig. domi.*

28 *Diſpenſatio ſuperiorũ præſumitur facta ex iuſta cauſa aliud in inferiore.*

Hinc etiam eſt, quòd † ſuper voto ſimplici liberum eſt epiſcopo diſpenſare, ita Speculator titu. de legato.§. nunc de epiſcoporum, verſicul. 223. Abb. in c. veniens qui cleric.vel vou. Corſetus in ſingul. verb. diſpenſatione. quod

29 *Diſpenſat epiſcopus circa votum.*

quod tamen non aliter quàm ex iuſta cauſa intelligendum eſt.

30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutis Eccleſiæ.* Hinc etiam eſt, quòd † & ſi ſit ſtatutum in Eccleſia, quòd in Canonicum non admittatur, niſi nobilis, Epiſcopus tamen contra id ſtatutum diſpenſare poteſt ex iuſta cauſa, aliter non, quod tamen dic, vt per Rom. ſingul. 491. heri fui, qui (nonnullis tamen repugnantibus) in contrarium inclinat, & ſic pars negatiua receptior videtur, vt per Felyn. in c. ſuper eo. 2. de teſtibus. Philippus Decius in c. at ſi clerici. §. de adul. colum. 5. de iud. Decius in c. cùm adeò. colu. 2. de reſcrip. per Nicol. Pign. in add. ad Romanum, vbi ſuprà, qui diſputant, an valeat tale ſtatutum vel talis conſuetudo. Verum eſt, quòd nobilis virtuoſus præferetur virtuoſo ignobili, ſecundum Doct. in c. venerabilis, de præb. & Bald. in l. nemini, in

31 *Nobilitas q̃d.* fin. C. de aduo. diuer. iudi. Sed nobilis † non virtuoſus, non præfertur ignobili excellenti virtutibus, ſecundum omnes, maximè Panorm. in c. venerabilis, vbi per illum text. dicit non valere ſtatuta, quæ volunt Canonicos debere eſſe nobiles, quia nocent virtuoſis ignobilibus. imò dicit idem Ludo. ſingula. 650. quòd nobilitas ſcientiæ præfertur nobilitati generis, allegando Cyn. in l. quiſquis. C. de poſtu. & dicit Hieronym. ad Celantiam: Vera eſt nobilitas, clarum eſſe virtutibus. & Caſsiodorus in Epiſtolis: Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata. & nobilitas ſola eſt atque vnica virtus. & Ariſt. 4. Politicorum: Ingenuitas eſt virtus atque diuitiæ antiquæ. & Senec. ad Lucilium: Animus nobilem facit, cui ex quacunque cauſa licet ſupra fortunam ſurgere. & in lib de morib. Nobilitas eſt generoſus animus. & Claudianus:

Exaltat virtus nobilitate parens.

Auſonius in Solonis ſentent.

Pulchrius multò parari, quàm creari nobilem.

Seneca in Hercul. furente:

Qui genus iactat ſuum,
Aliena laudat.

Ergo quando præſtat proprium alieno, tanto præſtat nobilitas propria virtute comparata generis nobilitati, quæ interdũ etiam nocere ſolet, teſte Iuuenale Satyr. 8. ſic canente:

De quocunque voles proauum tibi ſumito libro,
Quod ſi præcipitem rapit ambitus, atque libido.
Si frangis virgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecures:
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas.

Denique teſte Ouidio ad Piſonem:

—— Perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus eſt in origine ſola.

32 *Nobilitatis commendatio.* Adhuc tamen auctore Cicerone pro Seſtio: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ, nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia valère debet apud nos clarorum hominum ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorum.

Denique vt in reliquis omnibus, quæ ſunt iuris ſiue naturalis, ſiue diuini, ſiue poſitiui, per inferiorem ex cauſa diſpenſatur: ita quoque & in illo articulo, vt conuentiones ſeruentur, diſpenſatum inuenio, licet ſit iuris naturalis. Nam, qui factum promiſit, diſpenſatur à lege poſitiua ſecundum communem opin. vt non teneatur præciſe ad factum, ſed ſatisfaciat præſtando intereſſe, qua in re, quia dubia eſt, nos diſputandi gratia ſumus in hac opinione.

Quod in obligationibus † facti quis poſſit ad factum compelli præciſe. 33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*

Contra iſtam concluſionem, quæ videtur temeraria, faciunt ſequentia: Primò tex. vulgatus in l. ſi quis ab alio. §. fin. ff. de re iudi. vbi dicit text. quod non faciens quod promiſit, in pecunia numerata, id eſt, in intereſſe condemnatur, ſi euenit in omnibus faciendi obligationibus: ſi ergò condemnetur in intereſſe, ergo non poteſt compelli ad factum preciſe, & ſic contra concluſionem. Item ſtringitur alio modo, quia ibi eſt text. quòd in obligationibus facti poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe. & ita ſumant ibi Barto. & alij, modò ſic, vt dicis, quòd ſuccedit, ita q; tollatur prima obligatio principalis competens ad factum, & tunc habeo intentum: quia cùm ſola obligatio ad intereſſe ſupeſit, ergo non poteſt ad factum compelli, quod iam non eſt in obligatione. Aut dicis, quòd ſuccedit ſimul cum prima, ita quod vtcũq; ſit in obligatione poſt moram, & tunc idem: quia ad factum nõ poteſt præciſe cõpelli: quia debet eſſe in electiõe debitoris l. plerunq;, cum ſimi. ff. de iure doti.

Secundò principaliter contra concluſionẽ facit tex. ad literam in l. ſtipulationes non diuiduntur, verſ. Celſus, de verb. oblig. vbi tex. dicit Tuberonem exiſtimaſſe, vbi quid fieri ſtipulamur, ſi non fuerit factum, pecuniam dari oportere, id eſt, intereſſe: ergo non poteſt ad factum compelli præciſe. Item & ſecundò ſtringit, quia dicit, oportere, & ſic neceſsitatẽ importat quò ad intereſſe, vt notatur in l. 1. in princip. ff. de iuſti. & iur. cum ſimilibus. & ſic ad factum non poteſt compelli præciſe.

Tertiò in contrarium facit l. quotiens quis, de verborum obligation. vbi promittens factum, videtur in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt etiam in obligatione, ergo non poteſt ad factum præciſe compelli.

Quartò in contrarium facit l. fi. ff. ſi quis in ius vocatus non ierit. vbi ſi quis iudicio ſiſti promittit, agendum eſt cum eo incerti in id, quod intereſt, ergo nõ poteſt ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendum eſſe, &c.

& ſic loquitur per Gerundiũ, quod importat neceſsitatem, vt notatur in Rubr. ff. de edend. & ſic neceſſariò debet agi ad intereſſe, non autem quòd ad factum compellatur, & ſic contra communem.

Quintò, facit l. eum qui. ff. de iudic. vbi eſt tex. quod ille qui inſulam ſibi fieri certo tempore ſtipulatus eſt, tempore finito poteſt agere in id quod intereſt: ergo non poteſt debitor compelli ad factum, & ſic contra concluſionem.

Sextò, caſus excepti, &c. ſed multi ſunt caſus in quibus ſpecialiter quis compellitur ad factum, l. ſed hæc. §. prætor. ff. de procu. l. ſtipulatio. §. ſine, de oper. noui nuncia. & l. fideicommiſſa. §. fin. de leg. tertio. cum ſimil. ergo in contrarium eſt ius commune, ergo contra concluſionem.

Septimò, contra concluſionem tenet Bart. in l. ſtipulationes non diuiduntur, de verb. oblig. 8. q. quem omnes ibi, & vbique indifferenter ſequuntur. & ideo non eſt opus alijs fundamentis.

Octauò, quia obligatus ad factum, poteſt alijs committere in multis caſibus, in quibus non notauit, in §. ne autem, de cadu. tolle. cũ ſimil. ergo non compellitur præciſè.

Nonò, in contrarium videtur tex. ad literam, in l. in ſtipulationibus. §. operatus, ad finem, de verbo. obliga.

Prædictis tamen non obſtantibus poteſt ſuaderi contrarium per ſequentia, Primò, mitius agitur cum lege, quàm cum homine. l. Celſus. ff. de arbi. cum ſimili. ſed obligatus † ad factum per legem præcisè compellitur ad factum. l. ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis, quod met. cau. l. ſtipulatio iſta. §. ſiue autem. ff. de noui oper. nunciа. ergo à fortiori obligatus conuentione hominis debet poſſe precisè compelli ad factum.

34 F[a]ti obligati deſcendẽs à [le]ge eſt præci[ſa].

Secundò ſic, valet † argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. l. ſeruum filij. §. eum qui chirographum. de lega. 1. l. fin. cum ſimil. C. de lega. ſed in vltimis voluntatibus quis præcisè compellitur ad factum. l. fideicõmiſſa. §. fina. de lega. 3. ergo idem in contractibus.

35 F[a]ti obligati deſcendẽs a vltima [vo]l[ũ]tate eſt p[ræ]ciſa.

Tertiò ſic, diſpoſitio legis, teſtatoris, & contrahentium æquiparantur. l. fin. C. de reb. alie. non alien. cum ſimili. ſed obligatus à lege, vel teſtatore ad factum præcisè compellitur facere vt modò dixi. ergo idem in obligatione & conuentione hominis, & ſic pro concluſione.

Quartò ſic, quando in obligationibus facti eſt appoſitum iuramentũ, indubitanter quis compellitur ad factum. glo. ſingul. in l. ſi pecuniam, in princ. ff. de condi. ob cauſ. ver. neceſſe habeas, probatur in c. fin. ne prælа. vices ſuas. modò ſic, iuramentum debet intelligi ſecundum naturam contractus. l. fin. C. de non nume. pecu. ergo de natura contractus eſt, quòd quis præcisè compellatur ad factum, & ſic pro concluſione.

36 F[a]cti obligat[io] iurata eſt p[ræ]ciſa.

Quintò ſic, in obligationibus dandi quis præcisè compellitur ad dandum. l. vbi autem non apparet. §. fin. de verb. obliga. l. ſi ita. §. ſi. ff. de contrah. empt. §. ſic itaque. Inſti. de actio. l. ſi ſeruum. §. fin. de verbo. obliga. modò ſic, inter obligationem dandi & faciendi non poteſt dari ratio differentiæ quò ad propoſitum, vt inquit Bart. in l. ſtipulationes non diuiduntur. 5. colum. quem Alex. & alij ibi ſequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari quis præcisè dare compellitur, idem debet eſſe in obligatione faciendi, quia vbi non eſt diuerſa ratio, non debet diuerſum ſtatui. l. fina. C. ad. leg. Falcid. l. illud. ff. ad. leg. Aquil. l. ſi poſtulauerit. §. ratio, de adult. cum ſimil.

Sextò, iſtam opinionem reperio per gloſ. in l. ſtipulatio. §. ſin autem, de oper. noui nunciatione. Idem tenet glo. quam ego allego in l. ſi hi contra quos. C. locati. relata ad tex. & in l. prima. C. de ſentent. quæ pro eo. in verſic. in alijs. & gloſ. in l. certi condictio, in princ. ff. ſi cer. pet. in 4. glo.

Septimò, validum eſt argumẽtum de iudicijs ad teſtamenta. l. qui teſtamento. §. eum qui. ff. de teſtamen. vt ſuprà dixi. ergo à primo ad vltimum de iudicijs ad contractum. Modò ſic, † obligatus ad factum explicandum in iudicio compellitur præcisè. l. ſed & hæ. §. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex contractu. ſed hoc bene ſcirem cauillare.

37 Facti obligatio in iudicii[s] eſt præciſa.

Reſtat ad contraria reſpondendum. primò † ergo non obſtat l. ſi quis ab alio. §. fin. de re iu. nam fateor quod ille, qui non facit, quod promiſit, in intereſſe condemnatur, vt ibi, tamen eſt intelligendum ſi actor hoc petat, aliàs ſecus. l. 4. §. hoc autem iudicium, de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor poſſit agere ad factum, immò poterit agere, & ad uerſarium ad illud compelli per ſuprà dicta: & ſic non obſtat, ibi enim de compulſione verbum nullum, ſed ſolum ibi dicitur quod in obligationibus facti ſuccedit obligatio ad intereſſe poſt moram, non quod tollatur prima, imò additur primæ, vt infrà ſubijciam: ergo debet eſſe in electione debitoris, argu. l. plerunque, de iure doti. Iſtud nego, quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, ſed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo, ſcilicet ad factum & ad intereſſe poſt moram, quamuis vnica ſolutione liberetur, & ſic argumentum non obſtat.

38 Intell. l. ſi quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi.

Secundò non obſtat l. ſtipulationes non diuiduntur. verſ. Celſus. quia tex. ſolũmodò ibi dicit, quod ſi non fuerit factum, teneatur ad intereſſe, & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur, quin teneatur etiam ad factum, immò tenetur, & ad illud compellitur præ-

ciſè

ciſè per ſupradicta, & ſic non obſtat. Nec etiam obſtat verbum Oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor quod poteſt compelli ad intereſſe, ſi actor hoc vult, & hoc dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. nō tamen quod actor hoc petere compellatur, imò eſt in electione ſua, & ſic non obſtat. Et pro hoc l. 1. C. vt nemo inui. age. &c. Vel aliter poteſt ſolui illa l. ſtipulationes non diuiduntur, & d. l. ſi quis ab alio. Sed conceſſo quod illa iura probarent contra concluſionem quod intelligantur quando ille, qui non facit, iam non poteſt amplius facere, vel quando actoris non intereſt, quod fiat, tunc enim cogitur ad intereſſe, non autem ad factum, & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando nō factum potuiſſet adhuc facere promiſſor, vel quando actoris intereſt, quod fieret, tunc poſſet debitor præciſè ad factum compelli: ita intelligatur concluſio. Iſta fuit ſolutio Mar. de Fano. qui tenebat hāc partem, quam refert Bart. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur. 8. q. Verùm quia videtur diuinare, & multum reſtringere illa iura, magis placet alia ſolutio, quam dedi: cogita de meliore.

Tertiò non obſtat l. quotiens quis, de verb. obliga. nam fateor quod promittens factum, videtur etiam in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt in obligatione, tamen an poſsit debitor ad factum præciſè compelli vel non, ibi verbum nullū, & ſic non obſtat.

Quartò non obſtat l. fin. ff. ſi quis in ius vocatus, quia fateor, quod eſt agendum ad intereſſe, tamen non negatur quin ad factum poſſit agi, & debitorem compelli, & ſic nō obſtat. Nec obſtat, quod ibi dicitur agendi, &c. & ſic implorat neceſsitatem, quia illud negatur, imò illa Glo. communiter reprobatur, vt alibi dixi, & patet etiam in propoſito, quia non poteſt ad agendum compelli. d. l. 1. C. vt nemo inui. niſi dicas quod compellitur cauſatiuè, ſ. ſi mallet conſequi: hoc tamen non ſatisfacit, & ſic teneas quod dixi.

Quintò non obſtat l. eum qui, de iudi. nam reſpondeo dupliciter: Primò quod ibi non dicitur ꝙ quis cōpellitur agere ad intereſſe, ſed tex. dicit poſſe agere in id quod intereſt, &c. & ſic nullo modo obſtat. Secūdò, quia poſito ꝙ ſi tex. diceret deberet agere, tamē deberet ſolui vt ꝑcedentia, ſ. quia debet agere ad intereſſe, ſ. niſi velit debitorem compellere ad factum, quod poteſt per ſupradicta. & ſic ibi nō negatur quin poſsit agi ad factum, & ſic non obſtat.

Sextò non obſtat quod ſint multi caſus, in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego quod illi ſint caſus ſpeciales, imò dico quod ex illis caſibus, cum alijs quos ſuprà dixi, fundatur regula, quod quis præciſè compellitur ad factum, & ſic non obſtat. pręſertim cùm pro iſta parte ſint varij caſus in numero: ergo illi cùm ſint plures numero, debent facere regulā, & ſi aliqui caſus reperiuntur in contrariū, illi erunt exceptiones, iuxta Gloſ. in l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de actio. emp.

Vltimò non obſtat quod obligatus ad factum poteſt alij committere. Nam fateor, tamen non obſtat concluſioni. nam concluſio vult quod factum præciſè ſit implendum, impleri autem poteſt vel per promiſsionem, vel per eum, cui ipſe commiſit ex permiſſione legis, & ſic potius concordat. Vnde dicta concluſio dicit, quod in omnibus obligationibus facti poteſt quis ad factum compelli præciſè, debet ſubaudiri ad factum, ſ. explicandum per promiſſorem, vel alium. Intentio enim concluſionis eſt quod compellitur ad factum, & liberetur præſtādo intereſſe: tamen, an factum poſsit alij committi, eſt alia materia, de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opin. quæritur, An ſi quis obligauerit ſe perpetuò ſeruiturum vni hoſpitali donec viuit, talis obligatio valeat? videtur quòd ſic, quia præſtando intereſſe liberatur. In cōtrarium videtur hoc caſu, quia reſpub. & eccleſia ſeu pia cauſa æquantur regulariter. l. fin. C. de ſacroſanct. eccl. ſed promittens quis factum reipub. non liberatur præſtando interreſſe. l. fidei commiſſa. §. fin. ff. de lega. 3. ergo, &c. Dic tale pactum eſſe validum fauore Eccleſiæ, & ita determinat Inno. ſingul. in c. inter dilectos, de dona. hoc videtur ſecundum Doct. in c. inter dilectos, hic allega. prima fronte contra l. cum antiquitas. C. de vſufru. & l. Titia. §. Titio. ff. de condi. & demon. vbi concluditur, quod non poteſt quis perpetuò ſuas operas locare, cùm ſit ſpecies cuiuſdam ſeruitutis. hoc tamen non obſtante tenetur contrarium, & ſic cum opin. Inno. fauore ſpiritualitatis. Nam ſeruire Deo non eſt ſeruitus, ſed maxima libertas. Vnde Claudianus ſic cecinit:

Nec vlla libertas gratior extat
Quàm ſub rege pio.

Et circa ſuperiora differit fuſè Franc. de Ripa, in l. obligatione generali. colu. 4. ff. de pignori. & hipoth. & Ludoui. Roma. ſingu. 635. an ſi quis obligauerit ſe. vbi multa per Nicol. Pigno. eius additionatorem, facit l. 1. & l. 2. ff. de homine libero exhibendo. & tex. notabilis in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur. & tex. notabilis in ratione ſui, in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſtamento, ibi, dum ait, meritis magis filios ad obſequia paterna, &c. facit l. 3. & l. qui pecuniam. ff. de condi. cauſa data, & l. naturalis, in §. 1. & per totum titulum ff. de præſcrip. verbis, & per totum titulum ff. & C. de rerum permut.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit.*

2 *Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus? ardua quæſtio.*

3 Clauſula ex certa ſcientia, an inducat plenitudinem poteſtatis?
4 Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis?
5 Miles an iure communi in dubio vti videatur?
6 Miles regulariter ſubeſt legibus.
7 Princeps ſubeſt legibus.
8 Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis vti videatur.
9 Poteſtatis plenitudine princeps vti videtur, quando aliàs eius actus periret.
10 Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta, an princeps vtatur?
11 Poteſtatis plenitudine cùm vtitur princeps, intelligitur de laudabili.
12 Poteſtatis plenitudine an princeps poſſit contractum ſuum violare.
13 Principem legibus ſolutum eſſe, vt intelligendum? egregia quæſtio.
14 Iure naturali & gentium regimur, à quo non recedimus, niſi ex cauſa.
15 Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantùm iuri naturali, vel gentium, reliqui Principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum.
16 Princeps quare nequeat contractum ſuum violare.
17 Cauſa iuſta facit, vt Princeps ſuum contractum poſſit violare, cum communi opin. contra Paulum Caſtrenſem, & Marcum Mantuam.
18 Poteſtatis abſoluta & ordinaria non eſt in principe differentia, egregia quæſtio.
19 Princeps quoties poteſtate ordinaria vti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis, contra quam plures Doctores.
20 Diſpenſatione ex gratia vti, & rebus ſuis abuti, æquè liberum eſt principi ſine vlla cauſa.
21 Poteſtatis plenitudine, vel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps vti videatur, egregia quæſtio.
22 Principi an ſit plenitudo poteſtatis.
23 Delinquens ſponte ſua puniri videtur.
24 Princeps poteſtate ordinaria vti intelligitur, quādo ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Glo. Abb. & Marc. Mant.
25 Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando vſus fuerit, contra Bald. & Marc. Mant.
26 Papa an iuri ſcripto derogare poſſit, ardua quæſtio.
27 Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinum, naturale, vel gentium alterandum.
28 Cauſa iuſta, quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium, egregia quæſt.
29 Lex iniqua à principe lata, an valeat.
30 Cauſa præſumitur in principe, etiam contra ius diuinum diſpenſante.
31 Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tempeſtate principum.

CAPVT XXVI.

REDEVNDO ad noſtram materiam diſpenſationis factæ per inferiorem, qualis eſt omnis Princeps reſpectu iuris naturalis vel diuini, & qualis eſt Epiſcopus reſpectu iuris canonici, vel quilibet Iudex ordinarius reſpectu Principis ſui, ſuæúe reipublicæ, cùm edocti fuerimus ex cauſa fieri poſſe diſpenſationes quò ad omne ius, ſupereſt, vt videamus † qualis cauſa quantaúe eſſe debeat, vt diſpenſatio teneat: & ſanè ea videbitur duntaxat eſſe legitima cauſa, quæ veroſimiliter ipſum ſuperiorem, contra cuius legem aut præceptum diſpenſatur, moueret ad id concedendum & reſpondendum extra mentem ſuam fore, ſi eo in caſu, quo de agitur, lex ſua ſeruaretur: arg. Glo. communiter ibi, & vbique app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. l. 3. C. de inoffi. teſta. l. hęredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. Hinc eſt, quod in leuioribus aut modicis id fieri poſſe ſuprà tradidimus. Idem quando caſus eſt ex frequenter contingētibus, & ſuperior eſt in remotis regionibus, vt incommodum eſſet, eius adeundi gratia homines à negocijs ſuis auocari, vt per Domi. Sotum lib. 1. de iuſt. & iure, art. 3. q. 7.

1 Diſpenſandi iuſta cauſa, quæ ſit.

Sexageſimo ſextò apparet ex noſtra ſententia (id quod ſæpe incidēter attigimus) principali, non minus ineptè quàm noxiè vſurpatum paſsim à noſtris fuiſſe illum vulgarem dicendi modum, vt † in Principibus ſit duplex poteſtas, altera ordinaria, altera abſoluta. Nam (ſi rectè inſpexeris) abſoluta poteſtas à Principibus non eſt, non magis quàm priuatis hominibus. Principes enim cōtra ius nihil poſſunt, non magis quidem quàm priuati homines, etiā ſi plenitudine poteſtatis, aut poteſtate abſoluta vti velint: quia nulla Principum (ſiue illi eccleſiaſtici ſint ſiue profani) poteſtas eſt ad malum, ſed tātùm ad bonum, non ad nocendum, ſed ad conſulendum, iuuandum, proficiendum, & denique ad meram ciuium ſeu ſubditorum vtilitatem, non ad ipſorum regentium commodum, vt c. 1. & 2. ſuprà plenè aduertimus, & plenius de ſucc. progr. lib. 1. in præf. num. 139. Ergo ſi quando Princeps adiecerit illam clauſulam de plenitudine poteſtatis, vel de poteſtate abſoluta, perinde erit ac ſi diceret, de integra poteſtate ſua, id quod in eo vtile duntaxat erit, vt eius magis ac magis declaretur voluntas & animi deliberatio, non vt eius augeatur potentia. ſicq; illa † clauſula de plenitudine poteſtatis, vbi adiecta fuerit, id efficiet, vt quatenus potentia ſeſe porrigebat, eatenus nihilo omnino dempto porrigatur effectus illius actus vel actionis, ſed vltra non porrigetur. ſicque eſt perinde ac ſi diceret Princeps, ſe id facere ex certa ſcientia. Nam & clauſula ex certa ſcientia inducit plenitudinem poteſtatis, Gloſ. in c.

2 Poteſtas ordinaria & abſoluta, an ſit in principibus, ardua q.

3 Clauſula ex certa ſciētia, an inducat plenitudinē poteſtatis.

in c. adhæc, de reſcript. quam ſequitur, & ſin-
gularē dicit Marc. Mant. dialog. lib. 2. c. 12. Ab.
in c. ea quæ, de re iudicata. Felyn. in c. cum in-
tet, de exce. Lancelottus Galia. in l. Centurio.
colum. 2. ff. de vulgati. Staphilæus in tract. de
vi & effectu clauſulatum. verſ. ſubſequenter,
colum. 2. Ludo. Roma. ſingu. 364. dixi alias.
& idem Roman. ſingulariter in conſ. 369. cir-
ca primū. Vitalis de Gambanis in tract. clau-
ſul. verſic. clauſula ex certa ſcientia. Philippus
Decius in c. 1. & in c. porrecta, de confirm. vti-
li. vel inutil. Hippo. Marſilius ſingul. 84. ptin-
ceps. Idem Decius conſil. 407. colum. final.
Hieton. Cagno. & Decius in l. in totum. ff. de
reg. iuris. vbi Cagno. & Hippo. vbi ſuprà, plu-
res alios allegant, ex quorum relatione appa-
ret hanc eſſe communem opinio. Vnde & ſi
4 regulariter Princeps † per diſpoſitionem aut
præceptum generale non videatur velle præ-
iudicium facere ptiuilegijs ſpecialibus, vt in
l. ſi non ſpeciali. & in l. fin. & vtrobique com-
muniter Doct. C. de teſtam. tamen ſi adijcia-
tut clauſula ex certa ſciētia (hoc eſt, quod ſcie-
bat priuilegium, & nihilominus generaliter
id præceptum ſeruati voluit) vel dicat de ple-
nitudine poteſtatis velle ſe priuilegijs dero-
gate, eis nocebit, poſita potentia ex parte prin
cipis. ratio differentiæ, quia priore caſu non
præſumitur velle priuilegijs præiudicare, po-
ſteriore autem caſu conſtat præiudicare vo-
luiſſe: ſicque ceſſat illa præſumptio.

Priuilegijs, quādo præiudicet diſpoſitio generalis.

5 Simillimum eſt, quod ſolet dici: Militem
† in re dubia non priuilegio militari, ſed iure
communi vti videri, vt tenent Paul. & Saly.
in l. teſtamento. C. de teſtamento milit. vbi
Fulgo. & Corn. vltim. not. num. 10. Bald. in l.
quanquam. C. de eod. tit. per d. l. in teſtamen-
to, quam ad hoc dicit meliorem de iute. De-
cius in l. 1. num. 3. & 5. idem Decius in d. l. in
teſtamento. num. 11. idem Decius in d. l. quan-
quam. num. 20. & ibi Alexand. col. 1. & etiam
Salyc. Ripa. in l. Centurio. num. 6. & num. 23.
& num. 46. & nu. 49. ff. de vulgati. Curt. Iun.
in l. precibus. C. de impub. num. 43. Iaſ. in d. l.
teſtamento. nu. 6. idem Corneus in d. l. quan-
quam. vbi etiam Romanus num. 4. idem Ro-
manus in d. l. in teſtamento. nu. 4. poſt Areti.
ibi in princi. Diacus Couar. de teſtamen. in c.
Raynutius. §. 9. nume. 29. de cuius communis
opinionis veritate dic, vt plenè diſſeruimus
de ſucce. crea. lib. 3. §. 24. nume. 41. cum pluri-
bus præced. & ſeq. & tamen licet is miles ha-
beat ferè innumera ptiuilegia, vt per totum
tit. ff. C. & Inſtit. de mili. teſtam. & alibi ſæpè,
non propterea dicitur, quod habet ordina-
riam & abſolutam poteſtatem, quaſi ordina-
ria poteſtate cùm vtatur, iure communi vſus
videatur, & abſoluta cùm vtitur iure ſpeciali
militum.

Miles an iure cōmuni in dubio vti videatur.

6 Quinimò † militis poteſtas vtcunque ſit
priuilegiata, & amplior quàm Paganorum,
adhuc dicitur legibus ſubiecta: quia quibus

Miles regulariter ſubeſt legibus.

in caſibus non repetitur à lege priuilegiatus
nominatim, in illis vtitur iute communi. in l.
in fraudem, in fin. ibi quia generalis erat illa
determinatio. & ibi not. Bald. ff. de mili. teſta.
Philipp. Decius conſil. 5. Alciatus in lib. quar-
to paradox. c. 10. idem Decius in l. ex teſtam.
C. vnde liberi. & in l. 1. ff. de reg. iur. & Andre.
Tiraquel. ex cuius Doctotum nomenclatura
apparet hanc eſſe communem opinionem in
tracta. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 10. ad finem. Sic
ergò & in ſpecie noſtra, licet Princeps † ſit 7
magnoperè priuilegiatus, vt plenè de ſucc.
crea. lib. 3. §. 26. cum ſequent. diſſeruimus, ta-
men eius poteſtas non ideò dicitur abſoluta
& legibus enodata & effræna, quia quibus in
caſibus non teperitur à lege nominatim pri-
uilegiatus, non poteſt non vti iure communi
ſuæ ciuitatis: cùm eius poteſtas ſit non ad ſuā,
ſed ad meram ciuium vtilitatem, ſecundum
noſtram principalem ſententiam ſuprà pro-
batam. Neq; ad rem pertinet, quòd princeps
legibus ſolutus dicatur, l. princeps. ff. de legi.
cum ſimilibus, nam ad id ſuprà reſponſum
eſt.

Princeps ſi[...] eſt legibu[s]

Denique † plenitudine poteſtatis in re du- 8
bia Princeps vti non videtur. Ita Innocen. in
c. innotuit, de electione. Bal. in l. ſi teſtamen-
tum. C. de teſtamentis. Ludouicus Romanus
in l. 1. §. nunciatio. colum. 3. ff. de ope. noui.
nunc. Marcus Mantua dial. lib. 2. c. 22. Angel.
in l. benè à Zenone. C. de quadr. preſcript.
Romanus in d. ſing. 764. & ibi Nicolaus Pig.
Hippoly. Marſilius ſingul. 84. Princeps. Ant.
Butrius in c. dudum. 2. de decimis. Franciſcus
Aretinus conſil. 15. colum. 4. Philipp. Decius
& Hieronymus Cagnolus in l. in totum. ff. de
reg. iuris. id quod non ſatis tutum eſſe illicò
dicemus.

Princeps i[n] dubio an p[le]nitudine [po]teſtatis u[ti] deatur.

Limita vt non procedat quando actus à 9
Principe factus de poteſtate ordinaria non
poſſet valere, ſed tantùm de plenitudine po-
teſtatis. Ita Paulus Caſtrenſis in l. ex imperfe-
cto, in fine. C. de teſtamentis. Alex. in l. quan-
quam. C. de mil. teſta. Hippol. Marſil. in d. l.
ſingul. 84. Decius in c. quoniam. Abb. colu. 6.
de officio delegati. Felyn. in c. 1. 9. colum. de
conſtitutionibus. idem Felyn. in c. cum in-
ter. de exceptionibus. colum. 5. Decius conſil.
11. quoniam. colum. fi. lib. 1. idem Decius conſ.
77. viſo puncto. col. 4. Fernandus Loazes in l.
filiusfam. §. diui. num. 461. ff. de legat. 1. Marc.
Mantua, vbi ſuprà. Felyn. in c. in cauſis. colu.
2. de re iudicata. Bonon. ſingula. 74. prin-
ceps.

Poteſtat[is ple]nitudin[e prin]ceps vti [vi]detur, [quan]do aliu[s] actus pe[...]

Deinde limita, vt † ex iuſta cauſa principi 11
liceat vti plenitudine poteſtatis. Ita Innocen.
per text. ibi, in d. c. innotuit. Angel. in l. benè
à Zenone. Bald. in l. 2. C. de ſentent. ex per.
reci. Ioann. Andr. in c. cùm veniſſent, de iudi-
cijs. Alexand. conſil. 2. viſis. colum. 4. lib. 1.
Marc. Mant. vbi ſuprà. Hieronymus Cagnol.
in d. l. in totum. num. 3. aliter enim diſſipa-
rio di-

Poteſta ple nitudine cauſa i[...] an prin[ceps] vtatur.

tio diceretur.ita Archi.in c.conſequens.2.diſt. Ioan.Andreæ in c.de multa.colum.5.de præb. Mar.Man.vbi ſuprà.Iaſ.conſi. 8.colum.7.inter conſilia feudalia, quod ſuſpectum eſſe proximè apparebit.

11 *Poteſtatis plenitudine cum vtitur Princeps intelligitur de laudabili.*

Hinc eſt, quod † quando Princeps vtitur plenitudine poteſtatis intelligitur de bona & laudabili, non de vituperabili. Vnde ſi cum hac clauſula det licentiam apprehendendi poſſeſsionē propria authoritate expulſo quolibet poſſeſſore, intelligitur de iniuſto, non de poſſeſſore legitimo. Ita Bal.conſil.345.ad euidentiam.colu.1. lib.1. & Marcus Mantua, vbi ſuprà.

12 *Poteſtatis plenitudine an Princeps poſſit tractum ſui violare.*

Denique † etiam ſi Princeps vtatur plenitudine poteſtatis, non poterit proprium contractum violare. Ita Bal.in c.1.§.ad hæc.colum. 5.de pace firma.in feudis.Pau.Caſtren.in l.digna vox.C.de legibus.Marcus Man.vbi ſuprà. de quo ipſi mirantur, cùm Princeps quempiam iure ſuo priuare poſsit.l. item ſi verberatū. ff.de rei. vend. quo caſu dominium nō interuertit, ſed ſolam poſſeſsionem trāsfert, ſecundum eum, poſt Florianū in l. ſeruitutes. 3.col. 2.ff.de ſeruitutibus.

13 *Principem legibus ſolutū eſſe, vt intelligendum, e- gigia qō.*

Denique † iſtorum omnium veritas pendet ab intellectu l.Princeps legibus.ff. de legibus.§.fi. ff.quib.mod. teſtamen.in fi.l.ex imperfecto.ff.de lega.3.l.ex imperfecto.C.de teſtamen.l.ſi hæredum. C.de inoffi.teſta.cum ſimilibus.l.1.ff. de conſtit. princi.§.ſed & quod principi.Inſt.de iure na.in quibus iuribus habetur, Principem legibus ſolutum eſſe, ſicque contra leges poſſe diſpenſare in gratiam eorū, quibus beneficium facere libuerit. ſicque ex teſtamento imperfecto eum poſſe hæreditatē capere ſi libuerit, quamuis ſponte ſua ſoleat tales hæreditates remittere, ſicque ex teſtamēto minus ſolenni legatum ſibi relictum ſponte ſua negligit, licet ſi vellet vti ſtricto iure, id capere fas eſſet. ſicque ex teſtamento, in quo filius fam.non iuſtè exhæredatus eſſet, poſſet Princeps hæres ibi inſtitutus hæreditatem capere: licet id ſponte ſua dum erga tales filios benignus eſſe vult, negligere ſoleat. ſicq; pęnas delinquentibus remittere & poteſt & ſolet.l.1.& per totum.C.de ſenten.paſsis & reſti. Sicque in contractibus eius emptio & venditio valeret ſine precio, contra tex.in prin.Inſt. de emp. & vendi. Eiuſque locatio & conductio ſine mercede certa, contra id quod habetur in princ. Inſti. de loca. & cond. Ipſiuſque ſtipulatio valeret ſine verbis, contra l.1.in princi.ff.de verb.oblig.valeretque, licet eſſet diuerſitas inter interrogationem & reſponſionem, contra d.l.1.§.ſi quis ſimpliciter. Et ſic etiam emphyteuſis contractus ab eo celebratus ſine ſcriptura valeret, licet in reliquis priuatis non ita, vt notatur in l.1.2.&3.C.de iure emphy.teſtamentumque ab ipſo factum valeret, etiam ſi omni legum obſeruatione & ſolennitate careret.l.omnium.C.de teſtamen.Eiuſque ſententię & iudicia valerent, etiam ſi iudiciorum ſolennia ſeruari deſierint.l. & hoc Tiberius. ff.de hær. inſtit.tradunt communiter Doct.in dictis locis, diximus plenè in libro 3.de ſucc. cre.§.26.per totum, cum §§.ſeq. & de ſucceſ. progr. in præfat. numero 183.cum ſequen.ſecundum quæ cùm omnia ſibi liceant, omniumque legum tranſgreſsiones facere poſsit, videntur ſuſpecta eſſe omnia, quę ſuprà diſſeruimus, negantes, coanguſtantes, reſtringentesque eius poteſtatem. Quid dicendum? varij varia dicunt in d.locis, alij mirantur. Nullus vnquam in cuius ſcripta inciderim ſcopulum attigit: aut etiam proximè ad rei medullam acceſsit.

14 *Iure naturali, & gētium regimur, à quo non recedimus, niſi ex cauſa.*

Nos autem aduertimus, quod † omnes homines iure naturæ & gentium vtimur, regimur, & ſubiacemus, à quo minimè recedere fas eſt: niſi ob aliquam peculiarem vtilitatem, quæ cogit, aut ſuadet nos ad poſitiuum ius tranſuolare. l. omnes populi. ff.de iuſt.de iure.§. ſed naturalia. Inſt. de iure nat. diximus ſuprà plenè, & non nihil de ſucc. progr.in præfa. nume.20.cum ſeq. Populi autem & poſſunt & ſolent ius ciuile ſibi conſtituere ob aliquas peculiares vtilitates, vel neceſsitates. per quos ius ciuile aliquid iuri naturali vel gentium additur, vel detrahitur, vel mutatur, vel declaratur.l.ius autem ciuile.ff. de iuſt.& iur.ſic & ius prætorium factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahendi, mutandi, aut declarandi gratia. tex. in princi. Inſti. de bonorum poſſ.

15 *Princeps Romanus nō ſub eſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantū iuri naturali, vel gētium; reliqui principes ſub ſunt legibus ciuilibus ſuarum regionū.*

Sed quia non rarò euenit vt id ius ciuile noxium eſſe incipiat, aut parum vtile, aut vix fortè tolerabile.d.prin. Inſt.de bon. poſſ. per Bald. in l. non omnium. ff.de leg.& in l.de quibus.colu.10.eo.tit.plenè per Andr. Tiraqu.in præfa.tract. de vtroque retract.numero 75.arg.l. proſpexit.ff. qui & à quibus.l. vn.in princ.C.de cad.tollendis, & in §.& cum lex, eodem titu. ideo populus Romanus, qui Imperatori omne ſuum imperium contulit. d.l.1.ff.de conſt.princi.d.§.ſed & quod principi. Inſtit. de iure naturali. omnimodam laxitatem, arbitrium, libertatemque circa ius ciuile ſuum & peculiare Imperatori conceſsit, vt non magis ciuilibus legibus ſubiaceret quàm ſi eæ latæ nunquam fuiſſent: circa ius autem naturale, vel gentium, eam laxitatem Principi ſuo populus non conceſsit, quia nec concedere poſſet, cùm ea iura ſint incommutabilia, d.l.omnes populi. ff. de iuſt.& iure.d. §.ſed naturalia. Inſtitutio. de iure natur.l.eas cauſas.ff. de cap. dimi.§. minus ergo.Inſti.de hære. ab inteſt. Modò ſic, nobis agentibus de natura & potentia omnium totius orbis Principum, nullum negocium facit ea conuentio peculiaris, quæ inter populum Romanum & Principem ſuum habita eſt, præſertim cùm iam oſtenderimus vani capitis eſſe, exiſtimare populo aut Principi Romano ſubiacere reliquas gentes. Sed & ipſum ius ciuile & peculiare

liare Romanorum nullum impedimentum noſtris ſententijs & aſſertionibus facit, non ſolùm quò ad reliquas gentes & regiones Romanis non ſubiacentes, ſed nec etiam quò ad ipſos Romanos eorúmve populum, aut imperium, quia quod attinet ad ius ciuile duntaxat, non autem quod attinet ad ius naturale diuinum vel gentium principis ſui arbitrio commiſerunt. Secundum quæ apparet veriſ-

16 *Princeps quare nequeat cō tractū ſuum violare.*

ſimum eſſe, principem † regulariter non poſſe proprium contractum tranſgredi, etiam ſi vtatur plenitudine poteſtatis, quia eius poteſtas vtcunque plena ad id ſeſe non porrigit, cùm contractum violare nefas ſit iure naturali & gentium. l. 1. ff. de pact. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui. l. 1. ff. de conſt. pecu. & ita tenuerunt Bald. in c. 1. §. ad hæc, de pace fir. in feu. Pau. in l. digna vox. C. de legibus. Marcus Mantua Dialogorum c. 22. lib. 2. Bart. & alij in l. omnes populi. q. 3. princ. ff. de iuſti. & iure. Bald. & Paulus Caſtrenſis in l. fin. C. de tranſ. Bald. in l. qui ſe patris. C. vnde lib. Bald. conſil. 318. lib. 1. Alexand. conſil. 101. lib. 1. & conſil. 361. nec arguendi. lib. 2. Decius in c. 1. colum. 1. de proba. Fernan. Loazes in conſil. pro Marchione de Velez, pag. 30. ex cuius relatione apparet, hanc eſſe communem opin. vt ſuprà incidenter attigimus. Sed Paulus in d. l. digna vox, & Marcus Mantua, vbi ſuprà, mirantur id vt deſinat principi licere, quandoquidem ei licet re & iure ſuo ſubditum priuare. d. l. item ſi verberatum. Et reſpondent id quò ad poſſeſsionem tantùm, non etiam quò ad proprietatem intelligendum, quod nihil eſt, quia princeps cum cauſa poteſt etiā quò ad proprietatem ſubditum re ſua priuare, ſine cauſa autem nec etiam poſſeſsione eū priuare fas eſt: quia ad iuuandum, conſulendum, & proficiendum, non ad nocendum ei poteſtas data fuit, vt ſuprà c. 1. oſtendimus, & attigimus controuerſiarum vſu frequen. lib. 1. c. 1. & ſuprà etiā diximus. Vnde † ex iu-

17 *Cauſa iuſta facit, vt princeps ſuū contractum poſſit violare, cū communi opinione, contra Paul. Caſtre. & M. Mant.*

ſta cauſa poſſet ſine dubio princeps contractum ſuum tranſgredi, licet Paulus, & Marc. Mantua ſuprà relati contrarium exiſtiment, & ita in ſpecie quod ex iuſta cauſa princeps poſsit contractum ſuum tranſgredi etiam iuratum, tenent (vt per verba ſequentia firmat Loazes, vbi ſuprà, pag. 317.) communiter Doctores in d. c. quæ in Eccleſia. de conſtituti. & in c. in noſtra, de iureiurand. & voluit Gloſſ. notabilis in c. in his rebus. in Gloſſ. fi. in fine. 11. diſtinct. Panormita. & Doctores in c. dilecto. colum. 3. verſic. extra Gloſſam oppono, de præbend. Cardinalis, & Ioannes de Imola in c. nouit. de iudicijs. Idem Ioann. de Imola poſt Antonium de Butrio in c. cum M. de con ſtitut. Bald. in l. fina. ff. de Senatoribus, & in l. donationes, quas diuus. C. de donatione inter virum & vxorem. & in l. clari. C. de fideicommiſſ. & in additione ad Specul. in titu. de ſentent. in 23. col. verſic. ſententia quandoque fertur. Geminia. in c. 1. de conſt. lib. 6. Ang. in l. 2. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris. Ludo. Roman. in conſil. 352. incip. Quæritur primò, nunquid Auinionenſes, in penul. colum. & in conſ. 436. in 5. & 6. col. Alex. in d. conſ. 101. incip. viſis inſtrumentis exemptis. col. 4. in fine. verſ. 2. principaliter. vol. 1. & in conſ. 361. incip. nec arguendi ſumus. colum. 5. & 6. vol. 2. & in conſil. 54. inci. viſo puncto. col. pe. vol. 4. & in conſ. 224. incip. in re tam graui. col. pen. vol. 6. vbi conſuluit, poſſe principem ex cauſa contra ſuam obligationem iuratam venire. Barth. Sozi. in conſ. 4. incip. ſuper quæſtio. quæ vertitur. col. 3. & vol. 3. vbi inquit, ita Doct. communiter tenere poſt Cyn. in l. fina. C. ſi contra ius vel vtilitatem publicam. Idem Sozin. in conſil. 86. incip. viſis. colu. fin. vol. 4. Iaſ. in conſil. 1. colu. 5. in princi. & in conſ. 56. incip. circa primum ſcilicet priuilegium. colum. penult. in fin. vol. 1. & in conſ. 227. incip. Carolus. col. 12. volum. 2. Matth. de Afflict. in deciſionibus Neapolitanis, in d. deciſ. 361. incip. Monaſterium. in 2. col. Ludo. de Gazadinis in conſil. 5. incip. An in quæſtione propoſita, in 6. colu. & Carol. Ruinus in conſ. 91. incip. Quæritur, & in dubium reuocatur. colum. 2. & in conſ. 229. incip. viſa licentia. colum. 1. volum. 1. pro quibus facit text. in c. cùm inter, de renunciatione. & in d. c. in noſtra. & in d. l. item ſi verberatum. ff. de rei vendicatio. & in d. l. venditor. §. ſi conſtat. ff. communia prædiorum. & in l. ſi priuatus. ff. qui & à quibus. & in l. quod ſemel. & ibi Bart. & Doct. notant. ff. de decretis ab ordine facien. & quod notat Cardinal. in conſil. 86. incip. Dominus Nicolaus. vbi conſuluit, non ſolùm principem, verùm etiam quamlibet vniuerſitatem poſſe venire contra ſuum ſtatutum, quod in cōtractum tranſiuit, quando propter publicam vtilitatem contrauentum fuit, vel ob aliquam aliam iuſtam cauſam.

Cùm ergò † plenitudinis poteſtatis appellatione, de bona & laudabili, non de vituperabili poteſtate intelligatur, & poteſtatis ordinariæ in principe eadem ſit ſignificatio, apparet inter vtranque nullam eſſe re vera differentiam, vt ex Bald. conſil. 345. Ad euidentiam. col. 1. lib. 1. & Mar. Mant. d. c. 22. vt ſuprà retulimus. Vnde † apparet erraſſe Bald. Ioannem Andre. Alexand. Hieronymum Cagnolum, Archidi. Iaſ. & alios, quos ſuprà retulimus, tenuiſſe non aliter quàm ex iuſta cauſa licere principi vti plenitudinis poteſtate, cùm re vera ea vti ipſi ex liberrimo & effræno arbitrio fas ſit ac liberum, cùm neque in contractibus, neque in vltimis voluntatibus, neque in iudicijs, neque in reliquis, de quibus ſuprà mentionem habuimus, teneatur legum ſolennia obſeruare, non magis quàm ſi eæ leges latæ nunquam fuiſſent, nec cauſa ab eo exigenda ſit in legitimationibus, aut in minorum delictorum pœnis remittendis, vel

18 *Poteſt... ſolutæ ... dinari... eſt in... pe diff... egregi...*

19 *Princ... ties p... ordin... poteſt... & pl... ne po... contr... plure... ctores*

vel ſaltem temperandis, vt per totum ti. in auten. quib. mod. nat. eff. leg. & per totũ in auth. quib. mod. nat. effi. ſui & per totum C. de ſenrent. paſsis. Nec etiam in gratijs faciendis, vt in terminis l. 1. ff. de conſtit. prin. §. ſed & quod principi. Inſtitu. de iure natur. vt enim à milite non eſſet quærendum, quare iure communi vti deſinar, & maluerit vti iure ſpeciali mi-
20 litum, vt ſuprà diximus, vtque † ab hominibus priuatis non eſt quærendum quare rebus ſuis abutantur, id quod eis liberum eſt, dummodò id ipſis tantùm non etiam alijs conſiderabiliter noceat. l. ſed & ſi leg. §. conſuluit, ibi, dum re ſua ſe abuti putát. ff. de pet. hær. l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in frau. cred. l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. iuncta communi opin. Doctorum. ibi exiſtimantium, eam legem procedere etiam in prodigo manifeſto, antequam ſibi eſſet bonis interdictum. ita principi liberum eſt plenitudine poteſtatis ad libitum vti, quádoquidem ea non porrigitur ad iniquum, aut ad id, quod alteri ſit iniurium conſiderabiliter. Conſiderabiliter dixi, qui cum ſine vlla cauſa, ſed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit ſpurium, vt is poſsit patri ſuccedere, certè & ſi per hoc dánum fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes forent: id damnum in conſideratione non eſt, vt plenè oſtendimus libro 1. Cõtrouer. vſu frequentium c. 1. Quia vt in regula iuris eſt, nemini facit iniuriam, qui vtitur iure ſuo, Princeps autem hoc caſu vtitur iure ſuo, ergo nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa diſpenſationem ex gratia diximus ſuprà c. proximo.

Diſpenſatione ex gratia vt & rebus ſuis abuti æquè liberum eſt principi ſine vlla cauſa.

21 Hinc etiam † apparet, aut ſuſpectum eſſe, aut declaratione temperandum, quod Doct. quàm plures ſuprà relati contendunt, nempe principem nunquam videri vti plenitudine poteſtatis in re dubia. Nos auté aduertimus, plenitudinem poteſtatis in principe nihil aliud eſſe, quàm quædam poteſtatis priuilegiata, priuilegia autem vnicuique data eſſe ad ſuam vtilitatem cõſtat. Ergo vt in reliquis hominibus actus fieri & interpretari ſolent ad eorum vtilitatem (nam nihil tam naturale eſſe, quàm vnumquenque ſibi velle conſulere, ſuprà oſtendimus, & probat l. 3. ff. de mil. teſtamen. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure) ita quoque & in principe, & in milite, & in reliquis perſonis priuilegiatis hæc interpretatio facienda eſt, vt quò magis ac magis ſibi prodeſſe poſſunt, eò magis ac magis ſibi prodeſſe velle videantur, d. l. 2. ff. de mil. teſtam. vt in milite edocemur, lib. 3. de ſucc. crea. §. 24. nu. 41. cum plu. præced. & ſeq. Ergo plenitudine poteſtatis princeps vti videbitur, non ſolùm quando actus aliter non poſſet valere (id quod Doct. ſuprà relati falsò opinantur) ſed etiam ſi valere aliâs poſſet, ſi tamen vtilius eſt ipſi principi ſe plenitudine poteſtatis vſum videri. Quod obtinet, ſi modò † aptè dici poteſt principem plenitudine poteſtatis aliquo caſu vti. Nam aptius diceremus (vt in milite) quod interdũ vtitur iure priuilegiato, & ſic ſpeciali, interdum iure communi. Iure priuilegiato vtitur, quando prætermittit ſolennia legum ſiue in teſtando, ſiue in contrahendo, ſiue in iudicãdo, vt varia exempla iam expoſuimus, vel quando legitimat, vel reſtituit natalibus per totum titu. ff. & C. de nat. reſtit. & quib. mod. nat. effi. ſui. in authen. & authent. quib. mod. effic. leg. vel quando reſtituit condemnatum. C. de ſent. paſſ. per totum. Iure communi vtitur quando legum ſolennia obſeruat argumentum, l. ſi quando, in prin. C. de inoffic. teſtam. quando autem noſtrum nobis aufert, iuxta d. l. item ſi verberatum, cum ſimil. ff. de rei vend. tunc non tam iure ſpeciali quàm iure communi vſus videtur. Nam id facere nequit, niſi ob publicam vtilitatem, quàm ob cauſam idem cuique ſummo magiſtratui fas eſſet. Ideò ſuprà diximus tempore publicæ neceſsitatis iudicibus licere ditiores compellere ad pecunias ſuas mutuandas, diximusque id cuique populo libero fas eſſe, tuncq; noſtrum nobis ablatum videri, quaſi ex noſtro contractu & conſenſu, qui ſimul ac vitam politicam popularemq; ſocietatem agere voluimus huius animi & conſenſu fuiſſe viſi fuimus, vt noſtra ad publicas neceſsitates ſubleuandas conferamus. Similimũ eſt † quod qui delinquit, 23
pœna legali ſeſe ſubieciſſe videtur. l. Imperatores. ff. de iure fiſci. ibi, tu te huic pœnę ſubieciſti. l. fin. C. ad legem Iul. maie. ibi. quodam modo ſua ſponte punitur, eſtque communis opin. vt dixi in libro 1. de ſucc. crea. §. 10. num. 665. Ergo dicere Principem non debere plenitudine poteſtatis vti ſine cauſa, eſſet perinde ac ſi diceremus, militem ſuis priuilegijs vti non debere ſine cauſa, quod longè à mente iuris alienum eſt, cùm vterque iure ſuo ſpeciali & priuilegiato tam liberè & nulla requiſita cauſa vti poſsit, quàm iure communi & non priuilegiato, in quo cauſam deſiderari nullus vnquam dixit.

…eſtatis plenitudine vel …eſtate priuilegiata in …bio an princeps vti videatur, egregia quæſtio.

Principi an ſit plenitudo poteſtatis. 22

Delinquens ſponte ſua puniri videtur.

Confirmantur ſententiæ noſtræ, quia † 24
quando princeps ſolitum ordinem iudiciarium non ſeruat, dicitur vti plenitudine poteſtatis. Glo. & Panor. in c. ad petitionem, de accuſa. Mar. Man. Dialog. lib. 2. c. 22. id quod liberrimè, vt ſuprà diximus, facere ei licet, nulla cauſa (vt conſtat) requiſita. Nos autem commodius aptiusque dicimus id de poteſtate ordinaria eſſe eademq; priuilegiata, licet agnoſcamus nihil referre ſi eam plenitudinem po- 25
teſtatis appellare libitum fuerit. Ergo † quòd hac plenitudine poteſtatis Romanus populus vſus nunquam fuerit, veroſimile non eſt nec fortè poſsibile (ſi eam accipias, vt nos accipimus) quamuis id adfirmet Bald. de pace Conſtan. colum. 23. verb. non obſtat.

Princeps poteſtate ordinaria vti intelligitur, quãdo ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Gloſ. Abb. & Mar. Mã.

Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquãdo vſus fuerit, cõtra Bal. & M. Man.

vt & Marc. Mant. nulla tamen fretus ratione attigit, vbi ſuprà.

26 *Papa an iuri ſcripto derogare poßit, ardua q.*

Ex his ergò apparet, eos vehementer erraſſe, qui ſcripſerunt, † Summum Pontificem, licet de abſoluta poteſtate, hoc eſt, de plenitudine poteſtatis poſsit iuri ſcripto derogare: de poteſtate tamen ordinaria id non poſſe. Ita Innocen. in c. innotuit, de elect. Bald. in l. ſi teſtamentum. C. de teſta. Marc. Mant. vbi ſuprà. Bald. in l. benè à Zenone. C. de quadri. præſcrip. idem Bald. in l. bonorum. C. qui admitti. Ludo. Rom. in l. 1. §. nunciatio. col. 3. ff. de oper. noui. nun. Id quod minimè procedit. Nam ſiue adſit iuſta cauſa, id ſibi fas eſt, tam de poteſtate ordinaria, quàm de plenitudine poteſtatis (hoc eſt, ei licet de poteſtate ordinaria, nõ ſecus quàm de plenitudine poteſtatis) ſiue non adſit vlla iuſta cauſa, id intra terminos, quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus ſolutum eſſe, ſibi licebit de poteſtate ſimiliter ordinaria, non ſecùs quàm de plenitudine poteſtatis. Cæterùm extra illos terminos (quale eſſet cùm aduerſaretur iuri naturali, diuino, vel gentium, id ſibi minimè liceret de plenitudine poteſtatis, non magis quàm de poteſtate ordinaria, vt patet ex ſuperioribus. Iuri autem poſitiuo ſine cauſa derogare non poterat ſi vtile erat, aliàs ſic: Ratio, quia ad bonum, non ad malum habet poteſtatem: vt habet noſtra princip. concluſio, licet contrarium velit Sotus, vt dixi ſuprà cap. præcedenti, num. 16.

27 *Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, nõ ad ius diuinum, naturale, vel gentium alterandum.*

Denique illa † clauſula conſueta in priuilegijs principalibus, vel pontificijs, ſcilicet ſupplentes de plenitudine poteſtatis, refertur ad iuris ſolennia, non autem inducit diſpenſationem, quò ad ius diuinum, naturale, vel gentium: ſecundum Marc. Mant. vbi ſuprà, poſt Cardinal. in Clem. 1. §. cæterùm, de re iudicata.

28 *Cauſa iuſta, quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in cõtrarium, egregia quæſt.*

Denique quod † iam ſæpè (poſt Bar. Gloſſ. & alios in l. relegati. ff. de pœnis) diximus in principe cauſam præſumi, id adeò procedit, vt in contrarium probatio non admittatur, ſecundum Pet. Anch. conſi. 288. vltra alia. Raph. Fulgo. conſil. 143. Anto. & Fern. Loazes conſil. pro Marchione de Velez, pag. 371. qui alios plures allegat. facit, quia vt res iudicata pro veritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatur, vt tandem ſit aliquis litium finis. l. res iudicata, vbi nota Docto. ff. de re iudic. ita & idem in Principe admittendum eſt, quod libenter admitterem, quando Princeps quid iudicaret, non ſic aliàs, quando citra cauſæ cognitionem quid contra ius diuinum, naturaléve, aut gentium præciperet, aut diſpenſaret. Nam tunc ſatis ſuperque eſſe debet, ſi iuſta cauſa præſumatur abſque eo, quod etiam probatio in contrarium non admitteretur, id enim eſſet fores tyrannidi aperire.

29 *Lex iniqua à principe lata, an valeat.*

Quinimò † etiam ſi id faceret cum ſumma cauſæ cognitione & deliberatione (quale eſſe ſolet in legibus ferendis, iuxta cap. erit autem lex. 4. diſtinct. l. humanum. C. de legib.) adhuc probatio in contrarium admittitur, vt manifeſtetur, ſi iniquum aut iniurium ſit, ideoque etiam ſi conſtitutionem, vtcunque ex certa ſcientia faceret, per quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, neque in foro conſcientiæ ſeruanda eſſet. Ita Innocentius & Doct. in c. quia plerique, de immunita. Eccleſiarum, & in c. 1. eod. titul. Cynus in l. benè à Zenone. C. de quadr. præſcriptio. Iaſ. conſil. 1. lib. 1. colum. 9. Fernandus Loazes ſibi contrarius, vbi ſuprà, pag. 54. id quod planè deducitur apertè ex noſtra principali ſententia, quæ habet omnem principatum ad ciuiũ, non etiam ad ipſorum Principum vtilitatem creatum fuiſſe. Nec dubium eſt, quin niſi contra geſta Principis liceret iniuriam illatã probare, eſſet pluſquam manifeſta ſeruitutis imago, & tyrannidis anſa & occaſio. Item amplia, vt † in Principe iuſta cauſa præſumatur, etiam quando contra ius diuinum diſpenſat, puta in ſummo Pontifice. Anto. But. & Ioan. Imol. in c. 2. de renunc. & Fernan. Loazes, vbi ſuprà, pag. 173. verſic. quæ cauſa. Vnde quando Papa diſpenſat ſuper voto, vel iuramento, idem erit ſecundum eoſdem. & idem voluerunt Ant. Butr. & Ioan. Imolen. in c. nam concupiſcentiam, de conſti. Caro. Ruin. conſ. 148. viſis quibuſdam. col. fin. lib. 4. Fernan. Loazes, vbi ſuprà: ita tamen vt in omni diſputatione, quæ fit contra ius naturale, diuinum, vel gentium, in quo agitur de præiudicio tertij, probatio contra præſumptam iuſtitiæ cauſam admittatur: vt proximè oſtendimus, id quod iuſtificatur, eò quod quando † princeps etiam de plenitudine poteſtatis diſpenſat, vel facit contra ius tertij, ea non tam poteſtatis, quàm tempeſtatis plenitudo dicitur. ita Aymõ. Crauet. de antiqui. tempo. par. 1. nu. 3. verſ. non omitto. & Fern. Loazes, vb ſuprà, pag. 54. num. 65. Maria. Sozi. iunior conſ. 65. in cauſa occurrenti. lib. 2. Barthol. Sozin. conſi. 120. memini. colum. pen. lib. 3. Card. in Clem. paſtoralis, de re iud. Ioan. Iacob. de Leonardis inter conſilia Bruni conſ. 117. col. fi. Barthol. Sozi. conſil. 164. viſa bulla, lib. 2. Ergo apparet, nihil intereſſe inter plenitudinem poteſtatis, & poteſtatem principis ordinariam, quandoquidem earum neutra ad præiudicium tertij conſiderabile porrigi, aut ſuperbire poteſt, niſi quatenus principibus per iura ſuæ ciuitatis permiſſum reperitur, id quod etiam ſub ordinária poteſtate complectitur. Facit quod Senec. in Troa. ait:

30 *Cauſa præ[ſu]mitur in p[rin]cipe, etiã co[n]tra ius di[ui]num diſpe[n]ſante.*

31 *Iniuria dit ſub[...] ſtate, ſ[...] tempeſt[...] princip[...]*

Minimum decet libere, cui multum licet.

Et Auſonius in Cleoboli ſentent.

Quantò plus liceat, tantò libeat minus.

SVMMARIVM.

1 *Potentia vera quid.*

2 Di-

2 *Diſpenſare an poßit Deus cum præceptis Decalogi, egregia quæſtio.*
3 *Diſpenſationis definitio.*
D *Fabula Dædali.*
5 *Dei arcana an liceat ſcrutari.*
6 *Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectißimo ordine, etiam ſi inordinata nobis videantur.*
7 *Mores mutuantur & hominum opiniones.*
8 *Argumentum de toto ad partem bonum eſt.*
9 *Ius naturale à Deo an poßit immutari.*
10 *Pythagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere poßit vt malum non ſit, creaturam non diligere Creatorem ſuum.*
13 *Hiſtoria Tulliæ.*
14 *Lex ſufficit, quòd ſit tolerabilis.*

CAPVT XXVII.

1 *Pœntia verauid.* HACTENVS de diſpenſationibus, quæ contra iura fiunt per homines. Quid † autẽ ab ipſo Deo Opt. Maximo? puta, † An 2 *Dĩſpẽſare an poſsit Deus cũ pręceptis decalogi, egregia quæſt.* pręcepta Decalogi ab eo ſint diſpenſabilia. Mouet quæſtionem, quòd ipſe nihil mali facere poteſt, quia & ſi ſit omnipotens, tamen malum facere poſſe, potentia nõ eſt, ſed potius infirmitas non valens abſtinere à malo, vt tradunt Dominic. Sotus poſt diuum Thomam & alios ibi relatos de iuſti. & iur. lib. 2. q. 3. art. 8. diuus Auguſtinus in c. principium. §. charitas, de pœni. diſtinct. 2. Raphel Fulgo. conſil. 61. Domina Catherina colum. penult. Curtius Senior conſil. 73. colum. 29. Aymon Crauettus de antiquit. part. 1. num. 3. verſic. non omitto. Dixi lib. 1. Controuerſi. vſu frequen. c. 1. nume. 5. Quibus adde Fernand. Loazes conſi. pro Marchione de Velez, pag. 54. num. 65. Maria. Sozi. Iuni. conſil. 65. in cauſa occurrenti. lib. 2. Bartho. Sozi. conſil. 164. Viſa bulla, colum. 8. lib. 2. Idem Sozi. conſil. 122. memini. colum. penult. lib. 2. Card. in Clem. paſtoralis, de re iudi. Ioan. Iaco. de Leonardis inter conſilia Alberti Bruni, conſ. 17. in hac cauſa. colum. fin. facit l. nepos Proculo. & quæ ibi diſſerit Andreas Alcia. ff. de verborum ſignif. l. filiusfam. ff. de condi. inſtit. l. Lucius. ff. de cond. & demon. ſecundum vnum intellectum. Deniq; in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, Prima eſt exiſtimantium cum omnibus pręceptis tam primę quàm ſecundæ tabulæ, Deum poſſe diſpenſare. Altera eſt contendentium, diſpenſare nõ poſſe cum præceptis primę tabulæ, neq; etiam ſecundæ. Tertia opinio eſt, mediam partem eligentium, vt cum præceptis primæ tabulæ diſpenſare nequeat, ſed cum præceptis ſecundæ liberum ei ſit. Vltima opinio eſt abnegantium, talem diſpenſationem fieri poſſe, præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum. In prima opinione fuit Ocham 2. ſent. diſtinct. 19. In ſequenti opinione negatiua eſſe videtur S. Thomas 12. quæſt. 100. art. 1. & doctiſsimus Dominicus Sotus lib. 2. de iuſt. & iure. artic. 8. q. 3. eſtque ex mente Caietani ad diuum Thomam, vbi ſuprà, & Altiſſiodens lib. 3. tract. 7. quæſt. 5. & fuit opinio antiquorum, ſecundum eundem Sotum. In tertia opin. fuit Scotus. 3. ſenten. diſtinct. 17. In quarta opin. fuit Durandus in primo ſenten. diſtinct. 47. q. 4.

Quid dicendum? & ſanè † in hac ſum ſen- 3
tentia, vt huic ſententiarum varietati cauſam *Diſpenſatiõis*
præbuerit aut anſam, diuerſa huius vocis (Di- *definitio.*
ſpenſatio) acceptio, ne dicam ignoratio. Eſt enim diſpenſatio ſecundum Sotum, vbi ſuprà, lege in genere eiusque vigore & ratione manente, ipſiuſmet in particulari caſu certisque perſonis relaxatio. neque adiecit ex iuſta cauſa, vel ſine iuſta cauſa, tacitus tamen non obſcurè ſignificauit, ſine iuſta cauſa talem diſpenſationem factam à ſe accipi: quia (vt ipſe ad finem primi libri eiuſdem operis, & ibi in d. artic. 8. dum ad priorem locum ſeſe refert) diſpenſationem, quæ ex iuſta cauſa fieret, negat diſpenſationem: ſed potius congruam legis interpretationem debere appellari. Nos autem ex magnis ſermonis latini authoribus ſuprà oſtendimus, diſpenſationem appellari aptiſsimè, & re vera eſſe eam, quæ in aliquo aliquibúsve particularibus caſibus perſonísve amplectitur, inſequiturq; mentem legislatoris, ipſius verbis & ſermonis proprietati repugnans: ſicque congruæ legis interpretationi par eſt. ergo pro parte affirmatiua arguitur, quod vtcunq; præcepta Decalogi ſint iuris naturæ, veruntamen, vt 5. Ethic. 7. author eſt Ariſto. nonnulla ſunt de iure naturæ, quæ variari poſſunt, ac perinde ſunt diſpenſabilia. Secundò, ſicut legislator humanus ſe habet ad ſuas leges, ſic & Deus. Humanus autem princeps ſuper ſuis diſpenſare poteſt, ergo in ſuis Deus, eò præſertim quòd Apoſtolus 2. Corinth. 2. tanquam Dei diſpenſator ait: Nam & ego ſi quid damnaui propter vos, damnaui in perſona Chriſti. vnde fit, non ſolùm Deum, verùm & eius prælatos poſſe in diuinis legibus diſpenſare. Tertiò in Decalogo vetitum eſt homicidium, ſed in hoc præcepto diſpenſat iudex malefactorum vindex, diſpenſauitque Deus cum Abraham, vt chariſsimum filium imolaret, & cum Samſone, Iudic. 10. vt ſeſe cum Philiſtheis occideret. & cum Eleazare 1. Maccab. 6. qui ab Elephante, quem occidit, oppreſſus, occubuit. ſubinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. permiſit enim, quin verò præcepit Oſeę vt vxorem fornicariam acciperet: & filijs Iſrael, vt Aegyptiorum vaſa ſurriperent: ergo huiuſmodi pcepta diſpenſabilia ſunt. Quartò arguitur, Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum eſt, ſuper quo nihilominus in teſtamento veteri legimus diſpenſatum, vt inter Adæ filios vſu veniſſe certum eſt, & in-

ter Abrahã & Saram perquàm probabile. deniq; ſic arguitur: Obſeruatio Sabbati eſt vnũ præceptorum Decalogi, idemque Iudæis ſanctiſsimum, ſed in hoc fuit cum Maccabæis olim diſpenſatum. ſic enim legitur lib. 1. c. 2. & cogitauerunt in die illa docentes: Omnis; quicunque venerit ad nos in bello in die Sabbatorum, pugnemus aduerſus eum, ergò præcepta Decalogi ſunt diſpenſabilia. Hæc ſunt verba Soti, vbi ſuprà.

Cùm ergò videamus per Deum Optimum Maximum tot in caſibus diſpenſatum fuiſſe ſaluis integriſque quò ad reliquos homines, & res, manentibus eiſdem Decalogi præceptis, quæ dubitatio ſupereſt? certè nulla, præſertim cùm ex cauſa etiam hominibus talem diſpenſationem facere fas ſit, vt iam edocti ſumus. Nec dubium ſit, quin in Deo Optimo Maximo cauſa non ſolùm ſemper præſumatur, ſed cogitare eum quicquam facere facturum, aut feciſſe vnquam ſine cauſa impium & nephandum eſſet. Deus enim & natura (vt Philoſophus ait) nihil faciunt fruſtrà. l. nõ cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt legatorum nom. caue. l. quiuis. vbi omnes Doct. ff. de verb. oblig. nec probatio in contrariũ, vt iuſtam diſpenſandi cauſam Deus non habuerit, admitti aut fieri poteſt, niſi cereas alas aut alterius materiæ teſtibus Dei alloquendi gratia in cœlum euolaturis, aptare ridendus cõtendas. id quod Dædalum olim feciſſe Poëtæ fabulantur, & eò q; in contrarium admitti probatio nullo modo poteſt, ideo vulgò dicitur, non † licere mortalibus ſcrutari arcana Dei. Ita ſi quæras, cur tam paſsim videamus bonos egere, malos diteſcere: bonos breuiorem vitam agere, malos longiorem, bonos abiectos eſſe honoribuſque carere: malos beatos eſſe omnique honorum genere decorari, bonos ægritudinibus ac morbis premi: malos rectè valere, bonos imbelles eſſe, & viribus corporeis carere: malos eſſe robuſtiores & validiores, bonos non tam eleganti faciei forma, aut corporis habitudine, proceritatéve præditos eſſe, neque tam ſtatura appoſita ad dignitatem bonos eſſe à natura ornatos, quàm malos: quinimò quod plus eſt, bonos ſæpiſsimè prælijs & armis victos, vtcunque iuſtam cauſam fouerent, fuiſſe à malis impijſsimam partem ſequentes. Et tamen conſtat † nil agi niſi ſponte Dei. Vnde Lucanus libro nono bell. ciuil. ſcripſit ita:

4 *Fabula Dædali.*

5 *Dei arcana an liceat ſcrutari.*

6 *Dei prouidentia & voluntate õnia fieri rectiſsimo ordine, etiam ſi inordinata nobis videantur.*

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Statius lib. 5. Theb.

Cuncta hæc Superũm demiſſa ſuprema
Mente fluunt.

Et Silius Italicus lib. 6. bell. puni.

Iuſtitiæ rectiq; dator, qui cuncta gubernas.

Et Manilius lib. 1. Aſtron.

At mihi non ratio tam præſens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Horatius Ode 2. lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, varijsq; mundum
Temperat horis.

Et Virgil. Eclog. 8.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Et Titus Calphur. Eclog. 4.

——— *Deus ipſe canatur*
Qui populos vrbeſq; regit, pacemq; togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. 3. in princip. de proui. Dei, reſpondet, Mortalibus non licere ſcrutari arcana Dei, nihilque à Deo ſine ſumma ratione agi, quamuis eam capere nequeat mortale genus: ergo † ſine dubio Deus potuit dictis in caſibus diſpenſare, poteritque in ſimilibus. Quinimò quod turpe hodie nobis videtur, vt cras incipias honeſtum & eſſe & videri facillimè efficere mutatis hominum opinionibus poterit. Nam & adulterium fœdiſsimum facinus apud Perſas nihil turpitudinis habere olim videbatur, viliſsimumque furti maleficium apud Lacedæmones, nihil turpitudinis ſimiliter continere, ſi manifeſtum non foret, cõſtabat, & erant gentes ſuntque hodie, quibus nefas aut turpe non videtur communes & vxores & liberos habere, cum matribuſque commercium habere: & reliqua id genus non minus obſcæna, flagitioſa, turpia, nephanda, quale eſt nephandum crimen cum pueris commerciúmve, aut etiam cum pecudibus habere, Saracenis non modò permiſſum, ſed etiam vſitatum, vt Ioannes Boëmus lib. de moribus & legibus gentium c. 6. & c. 10. author eſt. & attigimus de ſucceſſ. crea. lib. 2. §. 15. nume. 22. cum ſequent. Et tamen conſtat iſthæc longè magis contra ius naturale eſſe, quàm matrimonium inter fratres & ſorores: conſtatque vt non paucæ gentium huius opinionis hodie ſunt, vt hæc inhoneſta non ſint, ita facillimè à Deo omnipotente fieri poſſe, vt reliquæ omnes gentes eiuſdem ſint opinionis. Vnde veluti in prouerbium abijt, Turpe ab honeſto multis in rebus nõ tam natura, quàm moribus & vſu gentium diſtingui, vt ſic non tam ad naturale & incommutabile, quàm ad ius gentium poſitiuum hæc accedere videantur.

7 *Mores mutatur, & hominum opiniones.*

Denique ſi cauſa diſpenſandi cum præceptis Decalogi nec nobis vlla appareat, nec re vera vlla ſit, An Deus Optimus Maximus diſpenſare cum eis poſsit? Et quò ad ea præcepta, quæ ita bona ſunt incommutabiliter, vt eis eorúmve contrarium non poſsit non eſſe malum, magis eſt, vt diſpenſare nequeat: quia (vt iam edocti ſumus) Deus & ſi ſit omnipotens, tamen malum facere non poteſt: quia malum poſſe facere, potentia non eſt, ſed infirmitas, nec vllum certius omnipotentiæ argumentum eſſe poteſt, quàm non poſſe malum facere. Et talis diſpenſatio non rectè diſpenſatio appellaretur, ſed potius iuris boni & æqui violatio & diſsipatio. Bonum † enim argu-

8 *Arg. de to ad partem.*

argument.& ineuitabile eſt, de toto ad partē.l.quæ de tota.ff.de rei vend.l.an pars.ff. pro derelicto.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb. ergo ſi illud præceptum Non occides, vniuerſaliter & in communi bonum eſt in omnibus indiuiduis & particularibus ſub illa vniuerſalitate contentis, bonum vt ſit & eius contrarium malum neceſſe eſt. Nam vt in regula iuris in toto partes omnes etiam minimas non eſt dubium contineri.l.Iulianus.ff.de lega.3.l. qui vſumfructum.vbi not. per Barthol. & Iaſ. ff.de verb.obli.l.Mæuio.verbo, totus.ff.de leg. 1.§.ſin verò non omnes. C. de cad.tolle.l.coniunctim.ff.de lega.3. ergo ſi ſine vlla cauſa fieret diſpenſatio occidendi, puta, vt quibuſdam diebus per ſingulos vel annos vel menſes occidere liceret hominì hominem: vel vt id liceret quibuſdam horis dierum, vel vt pulchris deformes occidere, vel deformibus pulchros liceret, vel patribus filios, vel filijs parentes ſuos, vel vt vni aut alteri aut quibuſdam id liceret. certè vt iſthæc in cōmuni mala eſſent, ita & in particulari, nulla extrinſecus accedente rationabili cauſa, mala vt ſint neceſſe eſt, nihil que aliud eſſet, quàm diuiſum imperium inter ſe habere bonum & malum. Ergo quandiu hæc lex diuina viguerit, vt hominem homini necem inferre nefas ſit, tamdiu ſine iuſta cauſa, quæ vel exiſtat & appareat, vel ſaltem exiſtat, Deus diſpenſare in particulari

9 non poterit homicidium fieri. Poſſet † tamen (vt arbitror) Deus mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, vt homine homini inſidiari aut necem inferre vel quouis modo nocere nefas non eſſet, nō magis quàm pecudes, armenta, feras, volucres, vel ſquameam turbam interficere. Nam & omnes Pithagorici Philoſophi huius erant ſententiæ, vt bruta animantia (ſiue illa terreſtria eſſent, ſiue volucria, ſiue aquarilia) homini non liceret occidere, non magis quàm reliquos homines.

Ius naturale à Deo an poſſit immutari

10

Pithagoræ dogma.

Ergo, vt poſtea mortale genus mutauit ſententiam, cœpitque exiſtimare omnia bruta animantia, aquatilia, terreſtria, & volatilia interficere hominibus liberum eſſe: quis vetat quin poſsit (ſponte Dei) mutare ſententiam quò ad mutuas neces inter ſeſe perpetrandas, exiſtimareque id liberum faſque eſſe foreque ſemper? Et in hunc ſenſum ſaluari tueríque poterit opinio Occha. ſuprà relata, qui nihil aliud ſenſiſſe mihi viſus eſt, quatenus voluit poſſe Deum diſpenſare cum præceptis Decalogi, vt intellexerit contraria præcepta eum poſſe infigere hominum animis & mentibus.

11 Ius enim † naturale nihil aliud eſſe, quàm rectam rationem ab ipſa natiuitate & origine humano generi à Deo innatam ſuprà edocti ſumus. Ergo ſi ipſemet Deus contrariam rationem à noſtra origine mentibus noſtris imbuerit, id ſimiliter erit ius naturale, & vt hoc ius naturale, quo vtimur quoque interdum abutimur, bonum eſt, quia à Deo infixum nobis eſt: Ita ſi † contrariū nobis dederit ius, eo 12

Ius naturale quid.

ipſo quòd ipſe dederit, bonum erit. Nec vt nobis videtur recipienda eſt ſententia Dominici de Soto, vbi ſuprà, exiſtimantis, nòn poſſe Deum efficere, quod bonum ſit, vt homo ipſum Deum amare deſinat vel fortè odio habere incipiat, quinimò fortè poterit, ſi velit, efficere, vt id bonum ſit. Nam vt ſæpiſsimè accidit, vt homo hominem odio habeat, & non raro vt ipſos parētes odio habeat, vt §.fi. Inſt. quod cum eo. & l.1. ff. ad Maced. & Gloſ. not. in l.fi. C. de pact. Vnde Ouidius ſic cecinit:

Deus an facere poſſit vt malum non ſit, creaturam diligere Creatorem ſuum.

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

Vnde de Tulliæ Serui Tulli filiæ crudelitate, quæ per patris cadauer carpentum, in quo ſedebat, ire coegit, ſic ſcribit Ouidius lib. 6.Faſt. 13

Hiſtoria Tulliæ.

Filia carpento patrios initura penates
Ibat per medias alta feroxq; vias.
Corpus vt aſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit, hunc tali corripit illa ſono:
Vadis, an expectas precium pietatis amarum?
Duc, inquam, inuitas ipſa per ora rotas.
(Certa fides facti eſt) dictus ſceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea preſſa nota eſt.

Ergo, qui non diligit fratrem ſuum, quem vider, aut (quod tertius eſt) odio habet patrem ſuum, quem videt: & ab eo ſcit ſe hominem factum, vitamque recepiſſe. Quid mirum, ſi Deum non diligat, quem nunquam vidit? hæc conſequentia tenet ſecundum Diuum Ioannem epiſtola 3.& 4. ad fin. & multos eſſe, fuiſſeq; contemptores & oſores Dei, & experientia docet & teſtatur.l.quæ ſub conditione, in princ.ff.de cond.iuſti.& ſæpiſsimè vt experienria docemur, & paſsim libris tam fabuloſis quàm veris reperies, vt vir amet fœminam, quæ ipſum odio habet, & ex diuerſo: nec deſinat amare ille, qui amare cœpit, etiam ſi non ignoret ſe ab amato vel amata odio haberi. Si ergo Deus Opt. Max. hanc mentem à primis cunabulis nobis vellet imbuere, vt eum odio haberemus, idque riſui & ludibrio haberet. Quis vetat quin id efficere poſſet, & nihilominus nos diligere, ſi ſibi libitum eſſet. nam vt Ouidius cecinit:

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quòd ſi dixeris, ergo tunc non foret nobis liberum arbitrium, reſpondeo, quod non deſineret fore liberum, nam ideo homo ratione præditus eſt, vt natiuas inclinationes & appetitus valeat ſuperare: & rationis vi frænare, ſubigere, & calcitrare. Tres ergo ſunt inſpectiones, Prima de noua mundi creatione, Altera de diſpenſatione, Vltima de iuris violatione. Quò ad primam, ſi reſoluto hoc mundo eum denuò Deus crearet, non dubiū eſt, quin poſſet, ſi vellet præceptis Decalogi delectis alia eis contraria humano generi præfigere. Et eo ipſo quod à Deo omnipotente & optimo fixa & tradita forent, bona intelligi debe-

deberent, ſicque non oberit quod diximus, Deum non poſſe malum facere. Nã iam id minimè intelligeretur eſſe malum. Idem eſſet ſi eodem hoc mundo ſtante, ei aliã pręcepta his, quæ modò habemus, contraria præfigeret Deus. Quò ad ſecundã inſpectionẽ de diſpenſatione ẽt hoc mundo hisq; decẽ Decalogi præceptis ſtantibus, Deus omnipotens ſine dubio poterit diſpenſare, accipiendo propriè & aptè diſpenſationem, pro recto & opportuno iudicio circa iura eorum verbis vtcunque repugnante. Amplia, vt etiam principes & reliqui magiſtratus id facere poſsint. deinde amplia vt non ſolùm poſsint, ſed etiam debeant: vt iam edocti ſuprà fuimus. Quò ad vltimam inſpectionem de iuris violatione, quæ contingit quando ſine vlla cauſa rationabili itur contra legem, id quod non poteſt non eſſe cõtra mentem legislatoris, non ſecus quàm contra eius verba, tunc ſi decem præcepta Decalogi eſſent omnia & ſingula eorum huiuſmodi, vt contrarium eorum in quolibet & in qualibet etiam minima parte malum eſſet, non poſſet propter Deum fieri ea violatio, quia ipſe malum facere non poteſt. ſicque piè credendũ eſt, Deum omnipotentem & optimum nunquam ſine cauſa vlla ex parte ea præcepta eorumúe quodpiam violaturum. Verùm ſi ex facto quodpiam eorum violaſſet, ea violatio ſeu diſpenſatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius pręcepti tranſgreſsionem nunquam fuiſſe malam abſolutè, quandoquidem per Deum, qui malum facere nequit, facta reperiretur. Nec ponimus tractu temporis aliquam nouam cauſam denuò emiſiſſe, ſed vigere etiam nunc, cũ per Deum ſit tranſgreſsio eadem ratione, quæ aderat quo tempore id præceptum traditum nobis fuit, ſicque detegeretur tale præceptum fuiſſe ab initio, eſſeque hodie bonum, ita tamen vt eius contrarium non ſit abſolutè malum, ſed tolerabile: Sic etiã bona eſt vſucapio. l.1. de vſucap. ſi tamen fieret noua lex, qua vſucapiones exulare & exterminari cogerentur, valere non deſineret, nec mala diceretur, ſed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile vſucapiones excogitaret, vt per Glo. communiter app. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. Et vt laudabile videatur † nouum Dei aut etiam hominis præceptum, ſatis eſt vt ſit tolerabile, etiam ſi ſubditis non multum rationabile videatur. Bald. in l. non omnium, & in l. de quibus. colum. 10. ff. de legib. Andr. Tiraq. de vtroque retr. in præfa. num. 75. Ergo non eſt bona conſequentia quòd in aliquo ex præceptis Decalogi ſiue præceptiuè ſiue prohibitiuè comprehenſum generaliter erat, iuſſit Deus in aliquo caſu & perſona non ſeruari. idque ſine vlla cauſa ad legem mutandam, vel alterandam neceſſaria (ſi modò id in ſummo Deo contingere poteſt) igitur hæc alteratio mala eſt, quia priori legi diuinæ contraria,

14 *Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis.*

ſed id quidem non benè ſequitur, quia licet id præceptum, quod modò frangitur, eſſet bonum, nec eius tranſgrediendi occaſio vlla in particulari, de quo agitur, eſſet adhuc trãſgreſſio potuit eſſe tolerabilis, & eo ipſo quòd à ſummo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad præceptũ, quod modò frangitur, non fuerat incommutabile, ſiue retro hominibus incommutabile falſò viſum fuiſſet, ſiue non.

SVMMARIVM.

1 *Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter? ardua q.*
2 *Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet.*
3 *Pœna eſt infirmatio actus.*
4 *Conſcientiæ in foro, an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua quæſtio.*
5 *Pœna non eſt actus irritatio, quando non ſit in odium agentium.*
6 *Conſcientiæ in foro, an retineatur relictum in minus ſolenni voluntate?*
7 *Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis non curamus.*
8 *Vindictæ ius competens non debetur de iure cano.*
9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*
10 *Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?*
11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in cõſcientia.*
12 *Legalis obligatio vnde deſcendat.*
13 *Legalis obligatio eſt ad patiendum tantùm.*
14 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in contìnentia. contra communem opin.*
15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conſcientia debeatur, contra Decium & Cagnolum.*
16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia, quàm legalis, contra Decium, Cagnol. & alios.*
17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus nec magis, quàm ſi eſſet mediocris, contra Accurſium, Decium, Corſe. & Cagnol.*
18 *Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni factore, etiam quatenus excedit iuſtam damni æſtimationem, vbi interfuit dolus, contra communem opi. Idem ſi culpa lata, contra eandem commu. opin.*
19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conſcientia? ardua q.*
20 *Pœna pro damno, leuiſsima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo, contra Lud. Rom. & Nicol. Pignolatum.*
21 *Pœnam etiam in conſcientia creditor petere poteſt, ardua q.*
22 *Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam, quando in ſcriptis ſit contractus? ardua quæſt.*
23 *Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua quæſt.*

Caput

CAPVT XXVIII.

SEXAGESIMO SEPTIMO apparet ex noſtra ſententia principali, Vtrùm † eligens ad beneficium dignum, prætermiſſo digniori, peccet mortaliter? quod ſic tenuit Abb. in c. 3. de iure patro. & in c. cum in cunctis. de electione. & in c. conſtit. de appel. eſt communis opin. ſecundum Gomeſ. in c. 2. nume. 22. de conſtitutio. in 6. Pala. Rubi. in c. per veſtras. de donat. inter viru m. §. 26. Deci. in c. in præſentia. num. 56. de probat. & in d. c. conſtitutus columna 2. hanc dicit comm. Rochus de Curte, de iure patro. verb. honorificũ. quæſt. 13. Lamb. de iure pat. part. 1. li. 2. fol. 253.

1 Eligens dignum omiſſo digniore an peccent mortaliter, ard. quæſtio.

Contrarium tenet Glo. in d. c. cõſtitutus. & in c. licet ergo. 8. quæſti. 1. Glo. in d. c. 3. de iure patro. vbi Ioan. Andr. dicit, non peccare. idem tenet Sanctus Thomas 2. 2. quæſtio. 185. arti. 3. Lamberti, vbi ſuprà, eſt communis opi. ſecundum Deci. conſi. 129. col. 1. facit c. monaſteriũ. 16. quæſtio. 7. ſed cum digniorem eligere vtilius ſit ſiue reipublicæ, ſiue Eccleſiæ, ſupereſt, vt princeps, vel ſuperior, vel electores, ſemper teneantur eligere digniorem, quandoquidem ad vtilitatem ciuium vel publicæ rei, non ad ſuammet id munus ſibi iniunctum & commiſſum (vt noſtra principalis concluſio habet) videtur. Dummodò digniorem eum eſſe intelligamus, qui reipublicæ quò ad id munus, quo de agitur, ſit, etiam ſi quò ad aliam alius dignior reperiatur, ſecundum diuũ Thomam, vbi ſuprà. vt enim ſi reſpublica modò egeret bono artifice artis ſulphuratiæ (qui vulgò Artillerij vocãtur) ad bellum, & optimum pictorem ad id munus eligeremus, inſanire aut ineptire videremur, ita, qui optimum virum & vitæ inculpatiſsimæ, ignarum tamen & inexpertum rerum humanarum tam eccleſiaſticarũ, quàm ſeculariũ in prælatum eccleſiæ deligeret, ineptire intelligeretur, ex mente diui Thomæ, vbi ſuprà. Ad cuius ſententiã poſſunt hæ varietates aptari, & fœdus ac conciliationem accipere, vt ſententia exiſtimantium, meliorem eſſe eligendum, intelligatur de eo qui dignior ſit quò ad regimen eccleſiæ, vel muneris publici, de quo ageretur. opinio verò cõtendentium ſufficere, q̃ dignus eligatur, licet alter dignior ſit, intelligatur, quando ille iſto electo, quò ad alia, vel alias virtutes dignior erat, ſed non quò ad illud regimen, aut munus publicum, de quo agebatur. ipſe autẽ electus tutus eſt in foro cõſcientiæ, ſecundum ſanctum Tho. in d. art. 3. Quid autem † ſi ab inferiore electio facta fuit de perſona ſatis digna, omiſſa tamen forma iuris, ſed ſimpliciter & quaſi ad morem gentium, vel iuris gentium? & magis eſt, vt talis electus ſit tutus in cõſcientia. Ita Innocentius in c. quia propter, de electione. & ibi Antonius Butrius, Dominicus à S. Geminiano in c. 1. de ſponſalibus. lib. 6. Abb. Siculus in c. 1. in fine, de in integrũ reſtitutione. Petrus Anch. in c. beneficiũ. q. 7. de reg. iur. in ſimili per Anto. Butriũ in c. quia pleriq;, de immunitate eccleſiarum. Panor. in c. porrectum. col. 2. de regularibus. poſt gloſ. 2. ibi. Nicol. Boe. deciſione 1. nu. 13. probatur hodie apertè hæc doctrina per decretum ſanctæ Synodi Baſil. in c. 1. de elect. in procemio. ibidum dicitur, potiſsimùm eſt S. Synodi ſtudiũ vt tales eccl. præficiantur paſtores, qui tanquã col. &c. Vbi principalis intentio eſt circa perſonas, quæ ſunt eligendæ: ſecundaria & in ſubſidium circa formam electionis. & iſtud corroboratur per doctrinam beati Thomæ in ſecunda parte quæſt. 96. vt ibi videbis. Ratio iſtorum ea eſt, quia ſolennia iuris in electionibus eò pertinent, vt idonea electio fiat, vt dictum eſt, ideo ſi ſatis idonea facta eſt, de ſolennibus non curandum quò ad Deum, qui optimè nouit veram rei exiſtentiam. facit l. fi. C. de fideicom. §. fi. Inſt. de fideicom. hær. Neque ad rem pertinet, quod † actus infirmatio ſit pœna. c. diſpendia. §. fi. de reſcrip. lib. 6. & c. cupientes. §. cæterum. verſi. vel ſi perſonas. & c. ſi religioſus. de elect. lib. 6. & l. non dubium. & ibi communiter Doct. C. de legi. & l. turpia. & ibi Bar. in 1. nota. & Alexa. de lega. 1. & Franc. de Curt. iunior conſi. 8. num. 1. Et ad pœnam † impoſitam ipſo iure, tenetur quis in foro cõſcientiæ. Vt tenuit Petrus de Anch. in repet. regulę Poſſeſſor, de reg. iu. lib. 6. & Abb. Sic. in c. 1. de cõſtitutio. & Petrus de Rauenna in ſuo alphabeto in litera A. in prin. inchoante, an nullatio actus. Et ſic, cum retractio & caſſatio electionis propter formam per ius traditam, non ſeruatam, fiat ipſo facto: vt d. c. quia propter. & etiã retractatio, & caſſatio electionis, propter formam à decretis Baſilien. concilij traditam non ſeruatam fiat ipſo iure, vt patet in d. c. 1. §. deinde eligant, de elect. in pragmatica: videtur quòd talis electus non ſit tutus quò ad Deum, & pro hoc dicit Bald. in l. nemo Martyres. C. de ſacroſanct. Eccleſijs: quod quando per annullationem actus quis iure quæſito priuatur, vel inchoato, quæri tunc dicitur pœna, allegat Ioan. And. in c. fi. de elect. lib. 6. Sed dicendum eſt, quòd cõtraria procedunt, quando retractatio & caſſatio actus ipſo iure fit in odium perſonarum actum explicãtium, quia tunc eſt pœna, ſecus ſi retractatio, & caſſatio actus non fit propter odium perſonarum actus explicantium, ſed in defectum ſolennitatis, quia tunc non eſt pœna: vt eſt gloſ. in c. 2. de conſtitutio. & ibi Abbas Sicul. voluit Domin. poſt Ioan. Andr. in d. c. fin. de electio. libro 6. & iſtam concor. dedit Bald. in d. l. non dubium. colu. 2. de legibus. vbi dicit, quòd reſpectu perſonarum ſit pœna. allegat l. Senatus. ff. de contrahen. empt. & dictam. l. non dubium. & pro hoc c. ſi religioſus, de electio. lib. 6. Et quòd reſpectu omiſsionis modi, vel formæ, non ſit pœna, allegat l. q. Romæ. §. Flauius hermes. ff. de verbo. oblig. & iſtam opin. Inno.

2 Electus tutus eſt in conſciẽtia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet.

3 Pœna eſt infirmatio actus.

4 Conſciẽtiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita, debeatur, ard. quæſtio.

5 Pœna non eſt actus irritatio quando nõ fit odium agẽtium.

Inncc.&Bald.ſequutus eſt Soz. in conſil. 112. colum.2.in princip.verſi.vnde concludit Paulus de Leazarijs, volum. 3. & etiam Iaſ. in l. ſi poſt diuiſio.colum.2.verſicu.2.& fortius.C.de iuris & facti ignot. & not. per Bart.in l.nemo poteſt.& ibi ſingul.Alexand.colum. 5. verſic. item in quantum. Bart. ff. de legat. vbi quæ-
6 runt, an † licitum ſit retinere relictum in teſtamento minus ſolenni.& quando honoratus certò ſcit ſe habere voluntatem defuncti, tunc licitè in foro conſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt, quòd nullo iure ſibi deberi videantur, quodque legitimus ab inteſtato hæres ad omnia bona defuncti inuitetur à lege. Nam id fit eò, quòd lex de defuncti voluntate, quando teſtamẽtum eſt minus ſolenne, cetta non eſt: ſicq; in dubio inuitat legitimũ, non inuitatura ſi certò ſciret honorarium in minus ſolenni teſtamẽto veram defuncti voluntatem habere: tunc enim ei potius faueret, quàm hæredi legitimo: quandoquidem ſolennia teſtamẽti ad nihil aliud deſiderantur, quàm ad certam defuncti voluntatem habendam.l.fin. C.de fideicommiſſ. Sic ergo & ſolennitas electionis ad nihil aliud deſideratur, quàm ad habendam electi idoneitatem. Vnde ſi ille ſatis idoneus ſit, tunc ſolennitatis prætermiſsio in foro cõſcientiæ non nocet, etiam ſi annulatio à lege ipſo iure inducatur. & per hoc electus omni iure deſtitutus videatur. Nã ſi de iuris idoneitate lex certa fuiſſet, eũ propter defectum ſolennitatis in electione prætermiſſæ minimè deſtitueret, ſed potius inuitaret: ſicq; pro inuitato habetur: argum. d.l.fi. iuncta Gloſſ. communiter ibi, & vbique approbata, in l.tale pactum.§.fin.ff.de pactis. Et
7 quia † vbi finem adepti ſumus, tunc de medijs ad finem requiſitis non curamus. l.1.§.fi. ff.de dote præl.iuncta l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procutatoribus.l.hæc ſtipulatio.§. diuus.ff.vt legatorum nomine caueatur. Stat ergo quòd electus minus ſolenniter, eſt tutus in foro conſcientiæ, Primum quando lex nõ inducebat nullitatem electionis ipſo iure, Deinde etiã ſi eam induceret ipſo iute, quãuis talis nullitas pœna reputetut: quia pœnæ in foro conſcientiæ non ligant. Glo. eſt celebtis in c. fraternitatis.12.q.2.de qua fecit teſt. do. Abb.in c. Raynald.de teſta.& in c.1.de conſtitut.& in c.ſi egreſſus.de iniur.& in c.quia plerique, de immu.eccl.& in c. audiuimus, de ſimo. & in alijs locis. Facit quod voluit ipſe in c.1.de cuſto. eucha. & facit quod habetur in c. ſicut. & in l.3.de iureiurand.& ibi Bald.dicit, quòd cenſura eccleſiaſtica non curat de pœnis ciuilibus, ſed de iuris reſtitutione.& alleg. Gloſſ.in d.c.fraternitatis. & illam Gloſſ. pro
8 ſing. allegauit d. Ant.de But.in d.c.quia plerique.& in c.1.de dolo & contu.& in c.2.de reſcript. Ludo.Roman.in rubr.ff.de acquirend. hæred. Pettus de Ancha.in c.1.de conſti.lib. 6. vbi dixit, quòd ius † competens ad vindictã

Cõſcientiæ in foro an retineatur relictũ in minus ſolenni voluntate.

Fine adepto de medijs ad finem requiſitis non curamus.

Vindictæ ius competens nõ debetur de iure Canonico.

non habet locum de iure Canonico, & allegat d. Gloſſ.in c. fraternitas.Bald.in l.poſt de- 9
ſertionem. C. de fur. quòd fur † non tenetur in foro conſcientiæ, niſi ad reſtitutionem rei furtiuæ. & alleg.gloſſ.in d.c. fraternitas. eandem gloſſ. allegauit Bald. in l. iubemus.§.ſanè.C.de ſacroſanct.Eccl.& in authen. ad hæc. C.de vſur. & in l.id quod pauperibus. C.de Epiſco.& cler. & quæ ſit ratio, vide d. Abb. in d.c.Raynal.& in d.c.1.de conſti.Ludo.Rom. in repe.rubric.de arbi.in fin.verbis, vbi alleg. gloſſ.ſingu. in d.c. fraternitatis. quam ſecundum eum facit ſing. Bald. in extractis. Gloſſ. decreti, dicens † pœnas dupli vel quadtupli 10
ob fructum à iure ciuili inductas, iute Canonico minimè peti poſſe. Idẽ dixi in d.c.ſicut, vbi text.dicit, vt occupata reſtituat, non dicit pœnam quadrupli reddat. & vide Abb. in rubric.de appell.in fin. vbi allega. d. Gloſſ. & in c. tua, de vſurp. in fi. & Abb. poſt Goff. & Docto. in c. dilecti. per gloſſ.fin. ibi, quæ allegat illum text. de arb. per Felynum in c. audiuimus, de ſimonia. Philippus Decius & Hieron. Cagno.in l.quod à quoquam. ff.de regu. iur. idem Decius in c.1. colum.8.de conſtitutionibus. Pœna † tamen incurſa & commiſſa pro- 11
pter ſolennitatem non ſeruatam in electione, non debetur in conſcientia: quando electus erat idoneus, etiam ſi ea pœna ipſo iure imponeretur, vt ſuprà oſtendimus: quamuis contrarium ſentiat Panormitan.in d.c.dilecti.& Corſetus, vbi ſuprà. & Decius & Cagnolus in d.l. quod à quoquam. Corſetus verb. pœna. 14. in ſuis ſing. Abb.in c.1.de conſt. & Gloſſ.d. c. fratetnitatis. ſequuntur Didacus de Segura, in l. filius dum in ciuitate. & ibi Didacus Perecius ad Segutam num.15.ff.de verborum obligat. Gomeſius in §.ex maleficijs. Inſti.de acti.nu.14.Felynus in c. audiuimus. de ſimo. colum.1. Bald. in l.1. C. de vecti. licet contra Gloſſ. teneant Dominicus Sotus lib.1.de iuſt. & iur.22.q.5. Alphonſus Caſtren.de poteſta. leg.pœna. Henricus Gandau. quodlibet. 3. quæſt. 22.

Deniq; contra ſuperiora, vt pœna debeatur ipſo iure fortiter arguitur. Is, qui † natu- 12
raliter obligatur, obligatur etiam in foro animæ, hæc eſt vera & communis opinio doctorum in loc. ſup. citatis. naturaliter autem obligatur quiſque ex conſenſu ſuo. l.1. ff. de pac. l.1. ff.de conſt. pecu.l. ſub ſpeciei. C. de poſtulan.§.per traditionem. Inſti.de rerum diu.l.5. §.Imperator.ff.de ſolu.l.1.ff.de nouati. Nec dubium eſt, quin conſenſum legibus Reipublicæ pœnalibus vnuſquiſque ciuium dediſſe videatur: non ſecus quàm reliquis legibus.l.Imperatores.ff.de iur. fiſc. l.fin.C.ad legem Cornel.de Sicar.dixi plenè de ſucc.crea.lib.1.§.10. ad fin.num.665.Id quod patet ratione perſpicua. Nam vt in omni contractu & pactione, ideò inuicem obligamur, quòd rei conuentæ & pactæ cõtrahentes conſenſum præbuimus, ſicque

Fur non te[ne]tur in conſci[enti]a ad pœnam.

Pœna dup[li] aut quadr[u]pli, an p[eti] poſſit de i[ure] Canonico.

Tenentes p[œ]nam ipſo iu[re] irrogatam [de]beri in co[nſci]entia.

Legalis [obli]gatio vi[rtute] deſcend[it]

ſicque pactum dicitur duorum pluriúmve in idem placitũ & conſenſus, d.l.1.ff.de pact. cũ ſimil. ſuprà allegatis. ita & lex nihil aliud eſt, quàm omnium ciuium placitum & conſenſus, vt à reliquis hominum conuentionibus & contractibus in ſpecie minimè differat, aut in materia producibili ſeu origine, ſed tãtùm in numero perſonarum, quia plerunque contractus fit à paucioribus, lex autem à pluribus, quamuis non rarò contrarium contingere & poſsit & ſoleat.

Quid enim ſi contractus fiat inter duas magnas ſeu numeroſas communitates, aut ciuitates, & lex fiat ab oppidulo quodã? aut quod etiam inter centum aut fortè mille priuatos homines contractus fiat, & lex fiat ab oppidulo quinquaginta tantũ municipiũ? in his ſanè ſpeciebus, & ſimilibus, tã lex, quàm contractus erit multorum hominum in idem placitum & conſenſus, & tamen inter plures is contractus, quàm ea lex celebrabatur. ſcitè ergo Iureconſultus in l.1. verb. communis Reipublicæ ſponſio. ff. de legibus. dixit, legem nihil aliud eſſe quàm Reipublicæ (hoc eſt omnium ciuium) mutuam inter ſe ſponſionem & promiſsionem, ſeu pollicitationem, ſicq; eos ex ſuo conſenſu legem ferentes obligari, non aliter atque contrahentes. Nam & ex diuerſo ipſimet contractus hac ratione leges appellantur quò ad ipſos contrahentes. l. legem quam dixiſti. C. de pact. l. contractus. ff. de regulis iuris. c. contractus. eodem titu. lib. 6. l. 1. §. ſi conuenerit. ff. de depoſiti. cum ſimil. dixi de ſucc. progreſſu in pæfat. lib. 1. ad prin. Cùm ergo ex contractibus conſenſu noſtro obligemur, & ſic naturaliter, par eſt, vt pœnis legalibus obligemur in conſcientiæ foro, non aliter atque eo in foro obligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neque ad rem pertinet quod leges hodie plerunque non tam à nobis quàm à populorum regentibus fiant, quandoquidem illi mandatum, & commiſsionem, ordinemúe, & conſenſum populi habere intelliguntur, ſicque eſt perinde ac ſi ab ipſis ciuibus fieret, non aliter atque quiſque priuatorum ex contractu procuratoris aut mandatarij ſui obligatur, non ſecus quàm ſi per ſemetipſum contraheret, vt per totum titulum ff. & C. & in Decret. de procurat. & Inſt. per quas perſ. agere poſſ. & ff. & C. mand. Et ſic olim lex fiebat Conſule interrogante, & reliquis omnibus ciuibus cõſentientibus, reſpondentibus, & applaudentibus. §. lex. Inſtit. de iure nat. c. lex. 4. diſt.

13 egalis obligatio eſt ad patiendum ntum.

Quid dicendum? & ſanè † in pœnalibus legibus obligatio huiuſmodi eſſe, idque tacitè actum fuiſſe intelligitur, vt legis tranſgreſſores ad patiendum duntaxat, non etiam ad faciendum teneantur, ſicque non tenentur ſeſe deferre aut accuſare, aut cõtra ſemetipſos executionem facere: argumentum dicta l. Imperatores. ff. de iure fiſci. d. l. fin. C. ad legem Cor. de ſica. docet Sotus de iuſt. & iu. lib. 1. q. 6. arti. 1. vt enim nemo inuitus alterum accuſare compellitur, ita & longè minus ſe ipſum accuſare compellendus eſt, quia maiorem cognationem ſecum habet, quàm cum alio. l. vn. C. vt nemo inuitus agere, vel accuſare cogatur. iuncta l. vt vi. ff. de iuſt. & iure. & iuxta illud Domini, Nemo te accuſat mulier, &c. Nam & ſimiliter in obligationibus, quæ ex contractibus deſcendunt, obligatus non tenetur vltrò offerre, ſed ſpectare poteſt, vt aduerſarius petat & interpellet. l. Iulian. §. offerri. ff. de act. emp. ſecundum quæ, is, qui contra legis præceptum nixus eſt, & ſi pœnæ ſeſe obligaſſe videatur, tamen eſt impropriè vel non ſimpliciter & abſolutè, ſed veluti ſub hac conditione ſi accuſatus fuerit & condemnatus, & executio cõtra eum facta per magiſtratus fuerit, neque enim ſeſe deferre aut accuſare vltrò tenetur. Quinimò etiam ſi iudicis ſententia condemnatus fuiſſet, adhuc ipſe non tenetur executionem contra ſe facere, ſed tantùm ſeſe patientem & morigerantem accõmodare, & pati paratum. Ergo veriſsima eſt ſententia Glo. d. c. fraternitatis, exiſtimantis talem pœnam in foro animæ non deberi, ſiquidem accipiatur in hunc ſenſum, vt nõ teneatur legis tranſgreſſor pœnam incurſam aut commiſſam vltrò offerre, ſed tantùm ſe ad patiendum paratum eſſe & præbere.

Vnde non obſcurè defluit, ſuſpectam † eſſe ſententiam communem, & à pleriſque noſtrorum receptam, vt iam retulimus, exiſtimantibus, diuerſum eſſe quando pœna induceretur ipſo iure, aut ipſo facto, cùm conſtare debeat etiam ſi ipſo iure aut ipſo facto pœna irrogetur, idem fore. Nam adhuc non tenetur ſeſe accuſare, vel vltrò pœnam offerre. nam & ex contractu ipſo iure ſimiliter iuſtius obligatus eſſe intelligitur, & adhuc nõ tenetur vltrò offerre. d. §. offerri. & etiam ſi illa verba ipſo iure idem importent, ꝙ ſine iudicis ſententia adhuc idem, quia etiã ſi re vera per iudicis ſententiam damnatus eſſet, non teneretur executionem cõtra ſe facere, ſed expectare poſſet, vt iudex eã faceret, vel facere, ſi mallet, deſineret. nec illa interpretatio, ꝙ verbũ (ipſo iure) æquetur iudicis ſententiæ efficacior eſſe debet, quã ipſamet vera ſententia, ſed potius debilior. l. ſi filio quem. ff. de lib. & poſth. Adde Corſ. in ſingu. verb. pœna. 14. Barb. in c. Raynald. in fi. de teſta. Abb. in c. 1. de conſt. qui com. opi. tenent Abb. in d. c. dilecti. Boeri. deciſ. 1. num. 16. Ancha. in c. poſſeſſor. de reg. iu. lib. 6. Rauẽ. in ſuo Alphabeto litera, annullatio. Abb. Sicu. in c. 1. q. 6. art. 8. de conſt. Sotus de iuſt. & iur. lib. 1.

14 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in conſcientia, contra communem opin.*

Colligitur etiam magis ſuſpectam eſſe opinionem Philippi Decij & Hierony. Cag. nu. 3. in l. quod à quoquam. ff. de reg. iuris, exiſtimantium quod ſi † pœna legis tranſgreſſæ erat iniuſta, vel immoderata, non debeatur in conſcientia, ſecus ſi moderata erat, ſed nihil

15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conſcie̅tia debeatur, contra Decium & Cagnolũ.*

nihil eſt,quia in rebus ſuis quilibet eſt moderator & arbiter.l.in re mandata.C.mand.l.pe. C.de pac.l.ſtipulatio iſta.§.inter certam.ff. de verborum obli.etiam abutendo & prodigendo.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de pet.hæred. l.1.§.& magis.verb. prodegit. ff. quæ in fraudem pat.l.quia autem.in prin.&§.1.ff. quæ in fraudem creditorum. Vnde cùm is legis tranſgreſſor huic legi pœnali, quo tẽpore lata fuit, conſenſum præbuerit,iam eo prætextu, quòd pœna fuerit immoderata, retrocedere non poteſt.l. ſicut ab initio. C. de act.& obliga. niſi fortè ea lex tam iniqua eſſet, vt ei ciues non tam verum conſenſum præbuiſſe viderentur, quam vel erroneum vel violentum.id quod non rarò accidit in legibus, quæ à principibus fiunt, præſertim dum imponunt ciuibus noua vectigalia & iniqua, neque ad bonum publicum neceſſaria: tunc enim eius legis tranſgreſſores ad pœnam in foro animæ obnoxij non eſſent,& in foro contentioſo nõ iure eius legis executio fieri poſſet .c. erit autem lex. 4. diſtinct.dixi de ſucc.progr.lib.1.in præfa.

Apparet etiam ſuſpectam eſſe differẽtiam, quam Philippus Decius & Hieronymus Cag. num.4.in d.l.quod à quoquam.idem Decius & Felynus in c.1.de conſt.& ibi Panormit.faciunt,contendentes † pœnam conuentionalem deberi in conſcientia regulariter, non ſic in pœna legali,quia,inquiunt, conuentionalis pœna ex conſenſu deſcendit, legalis verò non ita, ſed cùm & legalem pœnam ex vero conſenſu deſcendere edocti fuerimus, apparet hãc differentiam ſuſpectam eſſe. Quinimò legales pœnæ iuſtiores plerunque ſunt, conuentionales autem acerbiores,in legalibusq; plerunque eſt longè maturior deliberatio & prudentior quàm in conuentionalibus. argu. l.humanum.C.de legib.& d.c.erit autem lex. ergo in conſcientia non magis debebitur conuentionalis,quàm legalis, ſicque vtroque caſu tranſgreſſor legis, ſiue publicæ, ſiue conuentionalis, tenetur pati, ſi ab eo pœna exigatur, ſed neutro caſu in conſcientia vel in foro contentioſo tenetur offerre vltrò, quia iuſtè potuit cogitare, quòd Princeps, Reſpublica, vel pars, qui ſciunt & tacent, vel diſsimulant eam pœnam taciti condonaſſe & remiſiſſe videantur, vt in ſimili aduertit Cagnolus, vbi ſuprà, num.9.

16 *Pœna conuentionalis non magis,nec minus debetur in cõſcientia, quàm legalis, contra Deciũ, Cagnolum et alios.*

Apparet erraſſe Decium & Hieron.Cagno. vbi ſuprà. & eundem Decium conſi.298.col.1. Gloſſ.in l. non ſolùm. ff. de rei vendi. & Corſetum ſingu. verb. pœna. dum † ipſi, ſi pœna conuentionalis ſit nimis ſubdura, negant deberi in conſcientia, licet ſi eſſet moderata, agnoſcant deberi. Quæ differentia tuta minimè eſt,quia contrahentes in rebus ſuis habuerunt plenam poteſtatem & arbitrium, etiam ad abutendum & prodigendum (vt iam oſtendimus.) ſicque potuerunt ſeſe pœnis acerbis obligare non ſecus quàm reliquis. nam etiam

17 *Pœna conuentionalis etiã nimis dura, non debetur minus, nec magis quàm ſi eſſet mediocris, cõtra Accurſium, Decium, Corſet. & Cagn.*

ſeipſum poteſt quis alienare, perdere, vendere, ſeruum efficere. §. fin. Inſtit. de iure perſ. l. ſi quis filio exhæredato. §. hi qui. ff. de iniuſt. rup. ergò is, ſi petatur pœna, eam præſtare debebit, niſi dolus, aut vis, aut error in contractu interfuit: ſin minus non tenebitur offerre, faciunt, quæ diximus ſuprà, dum de pœna legali nimis dura ageremus. hic enim de conuentionali agimus.

Apparet etiam † quid reſpondendum ſit in pœna, quæ irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incendio domus, vel vulnere, aut occaſione ſerui, aut iumenti, & ſimilibus. Qua in re receptæ opiniones eſſe videntur, à noſtrorum pleriſque ſequẽtes, primum quod ſi damnum dolo datum fuit, in conſcientia teneatur ad pœnam legalem, niſi quatenus pœna excedat læſionem (vt ſi mihi damnum dediſti in centum, & pœna legis eſt biscentum) deinde vt idem ſit ſi culpa lata damnum datum eſſet. Nam ſimili modo pœna deberetur in conſcientia, niſi quatenus læſionem excederet. Ita traditur per Hieron. Cagn. in d.l. quod à quoquam.ff.de regu.iur.num.6. Felynum in c. audiuimus, de ſimo.& voluerunt etiam Corſetus in ſingulari, verb. forum conſcientiæ. Felinus in c. ſicut dignum, de homici.Roma.& Nicol. Pigno. ad eum ſingul. 106. Pridie fui. Aquenſis in l. vt vim. colu. 5. ff. de iuſt. & iure. Philipp. Dec. in c.1. colum. penul. & ibi Auguſt. Bero. num.242. de conſt. Panor. in c. quoniam contra. nu.31. de prob. quæ communes opiniones ſuſpectæ nobis videntur ex ſuperioribus. Primum dum negant in conſcientia teneri ad pœnam legalem, quæ modum læſionis excedebat, quando dolo fuit damnum datum. Deinde cùm idem negant, quando culpa lata datum fuit, nam vtroq; caſu verius eſt ſuo ex vero cõſenſu legi, quo tempore ferebatur præſtito ipſum teneri: ſicq; naturaliter & conſequenter in foro animæ obligatum, ſi quidem pœna petatur, licet ſi non petatur ad eam vltrò offerendam minimè teneatur. Ergò etiam intra menſuram damni dati ad pœnam, vel, vt aptius loquar, ad damni reſtitutionem non tenebitur, ſi ab eo non petatur, aut non interpelletur, quod fortè ipſa quoque communis opin. abnegaret.

18 *Pœna leg. ſi petatur, betur in c ſciẽtia à d nifactore am quat excedit i dãni æſti tionem, interfuit lus, cõtra munem nionem. ſi culpa l contra e. opinione.*

Quid ergò ſi lex lata fuit antequam ille damnificator naſceretur? adhuc dixerim idẽ fore. Nam, qui in eo populo, vbi ea lex viget, vult ſocialem popularemque vitam agere, in neceſſariam conſequentiam conſentire videtur omnibus legibus ipſius. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. l.1.& 2. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionem, de reg. iur. lib. 6. Nec diſtat is tacitus conſenſus ab expreſſo. l. certum. ff. ſi cert. petat.. Ergo ſi is damnificatur ad reſiſtendum iudici potens eſſet, licet offerret iuſtam domini æſtimationem, & quo reſiduum pœnæ teſiſteret in foro poli non ſatisfaceret.

Quid

…æn pro dã-…, l…i culpa …to an de-…at in con…ẽtia, ar-…ua quæſt.

Quid † autem ſi damnum leui culpa datum fuit, aut etiam leuiſsima? & tunc pœnam in conſcientia non deberi, communis opinio eſt, ſecundum Romanum d. ſingul. 106. poſt Innocentium in d. c. ſicut dignum, cuius dictum ſecundum Romanum eſt vnicum in mundo. tenet Hieronymus Cagnolus in d. l. quod à quoquam, nu. 6. Corſetus ſingul. verb. forum conſcientiæ. Andreas Barb. in c. Raynaldus, ad finem, de teſtam. Philippus Decius colum. penult. & Auguſtinus Bero. in d. c. de conſt. num. 242. Nicol. Pigno. ad Romanum, vbi ſuprà. Aquenſis in l. 1. col. 5. ff. de legib. Felynus in d. c. ſicut dignum. Idem in d. c. audiuimus. & in d. c. 1. de conſtit. Decius num. 31. & ibi Auguſt. Bero. 224. in d. c. quoniam contra. Auguſt. Bero. in c. dilecti. nume. 77. de arbi. & Panor. in pluribus locis relatis per Corſetum, vbi ſuprà. Sed hæc opin. minimè tenenda eſt, quia cum in foro contentioſo ſine dubio is damnificator ſi fuit in culpa leui teneatur tex. iuncta ſua Glo. communiter app. in §. præterea. Inſt. quib. mo. recontr. oblig. eumque illi legi pœnali ciues conſenſum præbuiſſe intelligantur, ſupereſt, vt naturaliter, & ſic in conſcientia ad eam teneátur ſi petatur, ſi minus ſecus: quia vltrò offerre non tenentur. qua etiam de re per Summam Angeli, verbo, pœna. verſi. 19.

20 *…ena pro dã-…o leuiſsima …u dato, nõ …etur etiã …oro con-…oſo, con-…ãdo. Ro- …& Nico. …go.*

Ceterùm quando † leuiſsima culpa, læſio facta fuit. Ludoui. Rom. vbi ſuprà, & Nicola. Pig. ad eum tenent pœnam committi in foro cõtentioſo, quod indubitanter eſt falſum, ſicque crederem per incuriam dictum fuiſſe: ergo eo caſu longè minus in foro conſcientiæ ille tenebitur. Pro nobis, quia incendium ſemper fit per culpam ſaltem leuiſsimam, & tamen, qui non ſponte alienam domum combuſsit, non tenetur. d. §. 2. & 3. Inſt. quib. mod. recont. oblig.

21 *…am etiã …nſcientia …itor petere …teſt, ar-…u quæſt.*

Poſtremò † ipſam pœnam creditor petere tutus etiam in foro conſcientiæ an poſsit, dubium eſt, id quod negat Philip. Decius colu. 8. in c. 1. de conſtit. Contrarium tenet Hieronymus Cagnolus in l. quod à quoquam. ff. de regu. iuris. & Paulus Pariſius conſ. 34. lib. 1. idem Pariſius conſil. 19. lib. 2. & Philippus Corneus conſ. 69. lib. 2. idem Corneus conſi. 28. colum. fin. eod. lib. Hoſtienſis, Archi. Ioannes Andr. Panormi. & alij communiter in d. c. 1. de conſtit. quia qui facit authoritate legis, minimè peccat. c. qui peccat. 24. q. 4. niſi ea lex eſſet per miſſoria tantùm, qualis eſt in terminis l. Grachus. C. ad leg. Iuli. de adulterijs. & hæc eſt verior & receptior opini. itaque huiuſmodi pœnæ damnum paſsis veluti ſub hac conditione in effectu debentur, ſi petierint & interpellauerint, & damnificatores ſub hac veluti conditione eas debent, ſi ab eis petantur. ratio quia vt pœna appoſita ex lege conuentionali quaſi ſub hac conditione debetur, ſi petatur. l. ſi pacto quo pœnam, cum ibi. not. C. de pact. ita idem erit in pœna deſcendente ex lege publica pœnali. Similimũ eſt in alijs quoq; contractus articulis. nam partes † etiam poſtquã coſenſerunt, ante factam tamen ſcripturam, poſſunt pœnitere, Paul. in l. contractus. num. 9. C. de fide inſtr. & in l. quibus idẽ. ff. de verb. oblig. & in l. cum res. col. 2. C. de probat. Sozi. conſ. 17. num. 15. lib. 4. Communis eſt ſecundũ Boe. deciſi. 48. num. 18. Alciat. in l. pactũ quod bona, ad fi. C. de pact. Contrarium tenet Dec. in d. l. pactum quod bona. col. 3. & Curti. colu. pen. Sed quando † dicetur contractus fieri in ſcriptis. & opin. Azonis eſt, vt dicatur quando cõuentum fuit, vt exinde fieret ſcriptura, cõmunis opin. eſt ſecundum Saly. in auth. ſed hodie, num. 5. C. ſi cert. pet. facit l. 6. tit. 5. part. 5. Verùm hæc Azonis opini. communiter improbatur, ſecundum Couar. in c. relatum, in pr. nu. 6. de teſta. Alia eſt opin. Ioannis, quam refert Glo. in d. l. contractus, verbo, in ſcriptis. quando conuenit. & quod inde ſcriptura fieret & aliter cõtractus non valeret. iſta eſt opin. communis ſecundum Sozi. conſil. 173. libr. 2. cuius rei ratio illa eſt, quia illa adiectio, vt ex eo contractu ſcriptura conficeretur, potuit fieri, vel eo animo vt ſcriptura ad rei probationẽ vtilis eſſet, vel eo animo vt ad ſubſtantiam ipſius contractus. Prior autem interpretatio veroſimiliter eſt, cum ſcripturæ ſui natura non tam ad rerum ſubſtantiam, quàm ad rerum probationem prodeſſe ſoleant ac ſpectare. l. Publia. ff. depoſiti. & ſecundum hanc interpretationem accipi poteſt tex. in in princ. Inſt. de emptio. & vend. qui in contrarium non leuiter vrget. Ergo quando partes voluerunt, ne in contractu fieret ſcriptura (retenta ſuperiore opinione) eo ipſo tacitè videntur intelligere, vt interea ab illo conſenſu recedere liberum ſit: non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum, per totum tit. ff. & C. de rerum permu. per totum ff. de præſcri. verb. & ff. de cond. cau. da. C. de cond. ob cauſam. ſicque vni recedere volenti, ſi alter dixerit, cur improbè fidem conuentionis violare tentas, ille replicare iuſtè poterit, ſe minimè fidem violare, cùm inter eos id tacitè actũ videretur, vt quandiu ſcriptura non eſſet confecta, tandiu is contractus non videretur eſſe perfectus, ſed tantùm cœptus: ſicque ille potius ex diuerſo videatur fidei violator, qui dũ licet alteri pœnitere contra fidem conuentionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem reſolutiuam eum contractum habuiſſe, ſi non pœniteret antequam ſcriptura confecta ea de re fuiſſet. ſic ergo & pœnæ legales, de quibus egimus, hanc tacitam conditionem ſi petantur recipiunt.

22 *Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectã quãdo in ſcriptis ſit contractus ardua quæſt.*

23 *Contractus quãdo in ſcriptis fieri dicatur, ard. qõ.*

SVMMARIVM.

1 *Lex an obliget in conſcientia? ardua q. & quid ſi ſ. t pœnalis?*

O 2 Legum,

2 *Legum, principum, & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commiſſionis à populo data.*
3 *Iuriſdictio eſt propter vſum.*
4 *Imperium à Deo eſſe, vt intelligendum?*
5 *Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem? noua declaratio.*
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.*
7 *Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, ſed ad ſolam temporalem expreſſam, vel arbitrariam.*
8 *Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.*
9 *Lex canonica an obliget in conſcientia?*
10 *Lex canonica non præſumitur velle obligare ad pœnam æternam?*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam æternam poßit obligare?*
13 *Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia?*
14 *Ius naturale & ius diuinum vt differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hiſpanæ hic relatæ quòd non obligent in cõſcientia.*
16 *Legem principis aut reipublicæ ſæcularis nunquam obligare in conſcientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, vel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum ſiue ſit pœnalis, ſiue non, & ſiue grauis ſit materia, ſiue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiamſi pœnam imponat ipſo iure, vel ipſo facto, & etiam ſi nullam defenſionem reus poßit habere, quod vltimum eſt contra nouiß.*
20 *Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur à naturali, vel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concurſus.*
22 *Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt.*
23 *Tucididis ſententia.*
24 *Legum plurium intellectus.*

CAPVT XXIX.

SEXAGESIMO OCTAVO, deniquehis proximum eſt, quod à noſtrorum pleriſque receptum video, aiunt enim, leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ, ſi modò non ſint iniquæ, & latæ ſint ab habente poteſtatem eas leges ferendi. Ita Bar. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. Nico. Boe. deciſ. 1. n. 73. verſ. quinimmò: Felynus in c. 1. col. 11. de conſt. Hier. Cagnolus in l. quod à quoquam. nu. 9. de reg. iur. ff. Andreas Iſern. in titu. de pace iura. firm. in feudis. §. 1. & Iaſ. in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. col. 18. ff. de lega. 1. lect. 2. Alfonſus de Caſtro de poteſt. legis pœnalis. c. 4. 5. & 6. lib. 1. Barba. conſil. 46. nume. 10. lib. 1. ſanctus Thom. 1. 2. q. 69. arti. 4. & 2. 2. q. 60. art. 5. Archiep. Flor. par. 1. tit. 18. c. vn. §. 2. Sylueſter. q. 8. verb. lex. Gregor. Lupus in l. 16. titul. 1. par. 1. Andreas Barb. numer. 8. in c. filius, de teſta. Ioannes Methina li. de reſt. q. 36. verſ. quo præmiſſo. Curtius iunior conſi. 12. q. 10. Paulus Pariſius in ſimili conſilio 34. lib. 1. idem Pariſius conſil. 19. lib. 1. Dom. Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. q. 6. art. 4. Ludo. Gomeſius in §. ex maleficij. Inſt. de actio. num. 14. Didacus Segura in rep. l. filius dum in ciuitate. nume. 15. ff. de verbor. oblig. & Didacus Perechius ad eũ. Felynus in c. audiuimus. colu. 1. de ſimoni. Bal. in l. 1. C. de vectig. commi. Hæc concluſio variè intelligitur ex mente eiuſdem communis doctorum opinionis. Primùm in legibus quid vetantibus. Deinde etiam in legibus aliquid præcipientibus. Tertiò idem etiã ſi quod ea lex vel præcipit, vel vetat, non concurrat cũ eo, quod lege diuina præceptum, aut vetitum eſt. Quartò etiam ſi non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut vetitum eſt. quintò etiam ſi ea lex pœnalis ſit. ſextò idẽ eſſe etiam ſi ſimus in legibus ciuilibus vel reliquis præceptis à principe ſæculari editis, id quod plenè exprimit Alfon. Caſtr. d. c. 4. ver. 3. ſuã opinionem, in fi. Qui acerbius, quàm decebat inuehit in Ioannem Gerionẽ de vita ſpirituali lect. 4. contrariam partem tuentem, cuius ſententia (iudice me) veriſsima eſt in principibus ſæcularibus eorumque legibus ex defectu tam poteſtatis quàm voluntatis: cùm alterutrum deficere ſat ſuperue eſſet nedum vtrũque. Quod deficiat poteſtas patet ex noſtra principali opinione eiuſq; fundamentis, qua oſtendimus, principatum † ad meram ciuium vtilitatem non etiam ad vtilitatem regentiũ creatam fuiſſe: nec vllus modò ſanus abnegabit, quin ipſis ciuibus pernicioſiſsimum eſſet, ſi ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipſimet iuriſdictionem dederunt conuerterentur, contra l. quod fauor. ff. de legibus. l. non ideò minus. C. de procura. l. legata inutiliter. ff. de lega. il legata inutiliter. ff. de adim. lega. Ergo deinde quia vt arbiter, qui habet iuriſdictionem ex commiſsione & conceſsione collitigatorum, ſi ipſi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire nõ poteſt, niſi intra terminos & menſuram ſibi ab eis cõmiſſam: & ſic ea pœna tenẽtur cui ipſi ſubdiderunt ſe ſe. l. cum antea, cum ibi not. C. de arbitr. ita quoque princeps, cui ſe populus commiſit, nec aliunde quicquam omnino habet poteſtatis aut iuriſdictionis, legesq; ab eo latæ nõ poteſt aut poſſunt ciues punire aut mulctare vltra terminos & menſuram poteſtatis & iuriſdictionis ſibi à populo datæ, vt ſuprà fuſè oſtendimus, & tradunt omnes Doct. per text. ibi in l. fi. ff. de iuriſdictione om. iudi.

1 *Lex an obliget in conſcientia, ardua qõ. Et quæ ſi ſit pœnalis.*

2 *Legum, principum, & arbitrorum poteſtas non egreditur commiſſionis à populo*

Præterea omnis † poteſtas eſt propter vſum, vt tradit doctiſ. Domi. Sot. de iuſt. & iur. li. 4. q. 4. articul. 2. ergo vt princeps ſæcularis eius legis

3 *Iuriſdictio eſt propter vſum.*

legis aut præcepti tranſgreſſoribus pœnam æternam infligere non poteſt: ita non poteſt quenquam ad eam obligare, à quo argumento cùm Alfonſus Caſtrenſis, vbi ſuprà, ſe enodare non valeret, reſpondet quòd leges & principes Eccleſiæ habent poteſtatem à Deo conceſſam quò ad iuriſdictionem; ſed non quò ad executionem æternæ pœnæ, id quod attinet ad principes & leges ſæculares adfirmare non tentauit, nec iure poſſet, quia † illud prouerb. c. 8. Per me reges regnant, &c. eſt perinde ac ſi diceret; quòd Dei ordinatione flumina defluunt, naſcuntur fontes, creſcunt ſegetes, germinât arbores, illuminat Sol, humectant Luna & Sydera, & hominum alij legunt, alij ſcribunt, alij arant, alij ſeminant, arborumque folia ventorum flatibus agitantur, catus captat mures, aquila columbas, canes lepores, & reliqua id genus innumera: vt ſuprà pleniſsimè diſſeruimus, ergo vt princeps voluntate Dei exercet iuriſdictionem, ita & arbiter in exemplo ſuprà appoſito ſponte Dei exercet iuriſdictionem: & tamen neuter eorum poteſt fines ac terminos à populo vel à collitigatoribus præfixos excedere, quò ad pœnas tranſgreſſoribus imponendas. Simillimum eſt, quod in §. fin. inſtit. de verbo. obliga. qui aliquid ſe facturum etiam per ſolenniſsimam ſtipulationem promiſit, cùm ad factum præciſe compelli nõ poſsit ſecundum communem opinionem, & Doct. in l. ſtipulationes nõ diuiduntur. §. Celſus. per tex. ibi. ff. de verbo. oblig. l. ſi quis ab alio. §. fin. ff. de re iudic. ad id quod ſtipulatoris intereſſet, duntaxat condemnandus eſt, & tenetur præſtare, præterea nihil per d. §. fin. Inſtit. de verborum oblig. Vnde ibi conſuluit Iuſtinianus, vt pœna pecuniaria promitteretur, ſi aduerſus illud factum promiſſum (ſiue negatiuum eſſet, puta altius non ædificare, ſiue affirmatiuum, puta negotia gerere, fuiſſet) quid fieret ſignificans planè quod præterea pœna æterna nulla manet, neque ad eam ille ſeſe obligare voluit, ſed ad temporalem duntaxat, vel expreſſam & conuentionalem, vel legalem (nempe intereſſe) qua in re mirantur Alphonſus Caſtrenſis, & reliqui fortiſsimi Theologorum, quia, inquiunt, inducta † ad vnum effectum, non debent operari contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. non ideò minus. C. de procur. l. quod fauore. ff. de legib. ſed pœna conuentionalis adiecta fuit, quò magis promiſsio ſeruaretur, ergò non debuit adimere obligationem naturalem illius facti explendi, quæ inerat ſi ea pœna appoſita non fuiſſet. Sed certè nihil miri aut noui, nam ex veroſimili mente agentium lex hanc facit interpretationem, vt alternatiua ea obligatio ſit, nempe vt vel illud factum expleatur, vel in eius defectum pœna præſtetur: ſicque ea præſtita, ſublata eſt, & nouata prioris facti obligatio. l. ſi

4 *Inerium à D. eſſe, vt in.lligendũ.*

5 *…na in contractu appoſi…, quare le…tur obliga…nem prin…alẽ, noua …claratio.*

pacto quo pœnam, vbi tradunt communiter Doctores. C. de pact. dixi in præfatione de ſucceſſ. progreſſu, num. 88. cum ſequent. Vnde † ſimiliter lex pœnalis nunquam obligat tranſgreſſorem in conſcientia, quia tam ab ipſis ciuibus ſeu popularibus, quàm ab ipſis legislatoribus id actum videtur, vt vel ciues legi pareant, vel pœnam ſtatutam ſubeant, non vt ad vtrumque teneantur: ſicque diſiunctim non coniunctim, alternatiuè non copulatiuè, quam rationem nec Theologi perceperunt, nec vllus, in cuius ſcripta inciderim: & iunge dicta in ca. præced. Quinimò tantum abeſt, vt legislator humanus ſubditos legis ſuæ tranſgreſſores ad pœnam æternam obligare voluiſſe videatur, quod potius omni cura, diligentia, ſtudio, conatu proſpicit, ne eorum animæ illaqueantur: & omnium legislatorum talem eſſe animum præſumendum eſt. l. quæ ſub conditione, in principio. vbi textus egregius, ſed à noſtris nunquam hanc ad rem animaduerſus. ff. de cond. inſtit. quæ ratio communis eſt, tam ad leges, & principes Eccleſiæ, quàm ad leges & principes ſæculares: ſicque in vtriſque idem in re dubia tenendum eſt, quod intelligo ſiue pœna legis tranſgreſſoribus definita expreſſim ſit, ſiue non ſit: quia legis tranſgreſſor ſemper remanet arbitrio iudicis puniendus, quaſi ad id, quod intereſt Reipublicæ, vt quemadmodum, qui ex contractu promiſit ſe aliquid facturum, vel non facturum, ſi id non fecerit vel aduerſus id fecerit, tenetur & damnabitur in eo, quod intereſt aduerſarij, neque ad principale factum præciſe obligatus intelligitur ciuiliter aut naturaliter, vt dixi ſuprà, ita, & qui præceptum legis affirmatiuum, puta vt tali nocte ſit in vigilia vrbis, vel vt ſeminet agrum ſuum, vt ciuitas abundet frugibus, vel negatiuum, ſeu prohibitiuum (puta ne Syluæ ſuæ arbores excidat, vt ciuitas abundet lignis, néve quis aucupetur aut venetur) tranſgreditur, nõ tenetur ad id præciſe, naturaliter aut ciuiliter, ſed tantùm ad pœnam ſubeundam ſi contrafecerit, ſiue pœna nominatim (vt plerunq; ſolet) definita fuerit, ſiue non fuerit, quia tunc iudicantis arbitrio plectitur aut mulctatur. & ita vidètur ſentire omnes homines illiterati qtqt ſunt in mũdo, quibus aſſentiendum & conſentiendum eſt, quia vox populi, vox Dei, & immutabilis videtur, vt diximus ſuprà. Et hoc plus placet, quàm quòd ſcripſimus, communes ſententias ſequuti. lib. 1. de ſucce. progreſſ. in præfatione, num. 88. Sit ergò concluſio, tranſgreſſio facti à lege præcepti non obligat tranſgreſſorem. vel melius, Facti obligatio non eſt præciſa, intellige primò in obligatione ad factum ex lege conuentionali deſcendente. Deinde etiam in ea, quæ deſcendit ex lege Reipublicæ. Tertiò intellige tam in facto affirmatiuo, quàm in negatiuo ſiue prohibitiuo.

6 *Lex pœnalis quare nõ obliget in conſcientia.*

7 *Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternã, ſed ad ſolam temporalẽ expreſſam, vel arbitrariam.*

tiuo. Nam facti appellatione & non factum continetur.l.ſtipulatio,in prin.ff.de verb.oblig.l.in facto.ff.de cond.& dem.§.pen. Inſtit. de nup.ibi, melius facerent ſi ſe abſtinerent. Quartò intellige quod præcisè non obligat ad factum ciuiliter. Quintò intellige,quod non obligat etiam naturaliter. Sextò intellige, quod non obligat etiam in conſcientia. Septimò intellige procedere, quando in defectum illius facti vel data illius non facti ſeu prohibitionis tranſgreſsione pœna definita fuit. Octauò intellige etiam ſi nulla pœna nominatim definita fuit, quia tunc ſuccedit arbitraria. Nonò intellige quò ad tranſgreſſionem præcepti legalis, vel principalis laicorum. Decimò etiam quò ad tranſgreſsionem legis vel præcepti principalis eccleſiaſticorum.

Iſthæc autem omnia iuſtificantur apertiſsimè per omnes titulos & leges ſub eis collocatas.ff.C.& in Decretalibus de rerum permuta.

8 *Cõſenſus reuocabilis non impedit pænitere.*

Nam † conuenit fortè inter me & te de permutanda mula mea pro equo tuo, poſtea equum offerenti tibi, vt mulam acciperes, dixi me iam pęnituiſſe, ſicque nolle me promiſſa explere, dicit quilibet Theologorum iuris inexpertus, vt pacta ſeruare æquiſsimum & iuri naturæ ac ſubinde diuino conſentaneum eſt.l.1.ff.de pact.c.1.de pact.l.1.ff.de conſt.ptæ. §.per traditionem. Inſtitu. de rerum diuiſ.ita talem permutandi pactionem violare, turpe & tam iuri naturæ quàm canonico ac diuino contrarium videbitur, & obligationi naturali ex tali pactione ortæ contrarium. nos autem reſpondemus,ex tali pactione ortam minimè fuiſſe obligatįonem naturalem nec obligationem in foro conſcientiæ, aut de iure diuino, nec turpe eſſe, ſed honeſtiſsimum talem pactionem non cuſtodire, quia ex natura contractus à lege ei accommodata eſt, vt quandiu res integra fuit (hoc eſt quandiu vnus non impleuit ex parte ſua & alter acceptauit) tandiu conſenſus præſtitus intelligatur eſſe reuocabilis, ſicque interim obligatio non oriatur de iure ciuili,aut canonico,aut naturali,aut diuino,ne aliàs cõtrahentes obligentur præter ſuam intentionẽ & conſenſum,qui legum traditionibus videtur accommodatus. Simile in l.fin.C. de pact. ſimile in omnibus legibus, quæ ſunt ſub titulo ff. & C.de cond. ob cau. Simile in terminis tituli ff.de in diem add. Simile in terminis tituli ff. de lege com. Simile in terminis tituli totius ff. & C. de donatio.cau.mort.& in prin.Inſtit.de donat.Simile in l.4.ff.de adimen.lega. Simile in mille exemplis, de quibus in l. videamus.2. ff. de vſuris. dixi plenè libro 2. de ſucceſſ. ctea. §.12. numero 46.

Denique Sotus libro 1.de iuſtit.& iure.q.6. articulo 4. tradit quatuor concluſiones his verbis,concluſio (inquit) ſit prima lex humana tam ciuilis, quàm canonica, ſi iuſta ſit, auctoritate viget, viq; pollet obligandi ſubditorum conſcientias.probatur,Lex omnis humana,vt dictum eſt, ab ęterna per naturalem deriuatur: ſecundum illud prouerb.8.Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. vbi, vt ſuprà diſcernendo notauimus, priori membro deſignandi poteſtas diuinitùs principibus collata, iuxta illud Pauli: Omnis poteſtas à Domino Deo eſt: poſteriori verò prudentia,per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege virtus ad eaſdem ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſcientia apud Deum ipſum obligatoriæ. Secunda concluſio,lex humana iniuſta non obligat in foro conſcientiæ.

Tertia concluſione omiſſa idem Sotus tradit quartam concluſionem in hæc verba: Tanquam fides catholica confitendum eſt, Eccleſiaſticas ſanctasque leges obligare in foro conſcientiæ genere ſuo ſub reatu mortalis maculæ. Irrepſit enim olim Vualdenſium error, poſtque Ioannis Vuicleff, eorundemque tandem legitimi hæredis Lutheri, quod neque in Pontifice Maxi.neque in tota Eccleſia poteſtas vlla eſt condendi aut articulos fidei, aut morum leges. ſic enim habet vigeſimus ſeptimus eius articul. inter exhibitos ad Leo. quare,vt aiunt, ſola illa mandata obligant in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt? extant autem apertiſsima teſtimonia, quibus iſti confutantur, vt eſt illud Lucæ 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. & Matthæ. 18. Si peccauerit,&c. dic Eccleſiæ, ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus, vbi compertiſsimum eſt iuriſdictionem Eccleſiæ deſignari. Item quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. & Ioannis 20. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ſicut miſit me viuens pater, & ego mitto vos: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt,& quorum retinueritis,retenta erunt. Quid euidentius quàm illic, vt ait Chryſoſto. collatam fuiſſe à Chriſto Apoſtolis ac ſubinde Ecccleſiæ poteſtatem, quam ipſe attulerit à patre, eò præcipuè quod retinere peccata, functio eſt habentis poteſtatem obligandi,& Deutero.17.Lex extat,quod qui non obediret ſacerdoti morte moreretur. morte autem nemo plectitur, niſi ob graue peccatum mortale, ergo fortiori ratione lege noua, & Chriſtus inſtituit, & Spiritus Sanctus gubernat, eadem eſt authoritas confitenda. idque verba illa palam oſtendunt Acto.15.Viſum eſt Spiritui ſancto,& nobis nihil vltra imponere vobis, quàm hæc neceſſatia,

9 *Lex canon an oblige: conſcientia.*

ceſſaria,&c. Re vera cùm Eccleſia ſuis legibus obligare nos intelligat ſub reatu mortalis culpæ,& Chriſtus ſuam ſit curam pollicitus,& Spiritus ſancti regimen, quem ad hoc ſe miſſurum promiſit à patre, ne in rebus tàm arduis falli poſsit.certiſsima colligitur fides in hoc, eandem Eccleſiam non deſeri, ſed certa pollere authoritate obligandi,iam id demum de ratione finis. conuincitur.enimuerò cùm mortalium ſtatus nunquam ſit fixus, ſed pro temporum locorumq; diuerſitate lubricè varietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe poſitis Eccleſiæ in perpetuum conſuluiſſet, niſi poteſtatem reliquiſſet in Eccleſia nouas leges,ꝑ tempore condendi, quæ in ſuo ipſius diuino foro obligare valerent.hæreſis autem hæc iam in concilio Viennenſi,vt habetur clem.ad noſtram.de hæret. & in Conſtantienſi, ac deinceps à Leone X.merito ſuo condemnata eſt.

Et hæc concluſio contra Gerſonem veriſsima eſt, quò ad potentiam Eccleſiæ, verùm
10 quò ad voluntatem Gerſonis ſententia ſaluari poteſt,vt in re dubia,lex † noua Canonica, aut præceptum principis Eccleſiaſtici tranſgreſſores ad mortale peccatum obligare minimè videatur.d.l.quæ ſub conditione. ſed ad pœnam duntaxat temporalem, vel certam ſi nominatim ea lege eóve præcepto definita fuerat, vel arbitrariam, ſi certa pœna definita non fuerat,vt & ſuprà oſtendimus,& in ſimili probauimus de ſucc.crea. lib.1.§.10. nu. 661. & non tam ex neceſsitate, quàm dubitationis tollendæ cauſa ſolent præſulum ſanctiſſimi,dum noua præcepta fidelibus inducunt, declarare, quòd non intendunt ad peccatum mortale, ſed tantùm ad pœnam tempo-
11 ralem tranſgreſſores obligare. & ita accipiendum eſt,quod † in regulis Minoritarum cautum eſt, dum in earum capite ſeu exordio ſic ſcriptum eſt: Regula noſtra & conſtitutiones non obligant nos ad culpam, ſed tantùm ad pœnam, niſi propter præceptum, vel contemptum, fateor quòd Dominicus de Soto, vbi ſuprà, & etiam Alfonſus Caſtren. aiunt, eam regulam argumento eſſe, quòd niſi illa fieret adiectio, non poſſet non obligare ad culpam, ſed id ſuſpectum eſſe ex ſuperioribus patet, eademque ratio eſt in omnibus præceptis, & conſtitutionibus collegiorum Salmanticenſium, & Pincianorum, & Complutenſium, & aliorum locorum, quæ varijs Hiſpaniæ conſtitutionibus canonicis reguntur, idemq; in reliquis collegijs, qualia Italiæ ſunt, vt Bononienſe & alia ſimilia, & apud Gallos non pauca. nam plerunque earum conſtitutionũ tranſgreſſores ad culpam non obligari, ſed tantùm ad pœnam temporalem, creditũ eſt. fuitque ſemper & non raro diſputatum, & huius ſemper fui ſententiæ, dum eſſem in collegio diui Zebedæi Salmanticenſi, & hæc opinio vtpotè humanior, amplectenda in dubio eſt.l.abſentem.ff.de pœnis.l.antepenult.

...Le Canoni-...ca in præſu-...nitur velle ...obligare ad ...pœnam æter-...na.

...nachorũ ...gula de-...letur.

eod.tit.& quia animarum ſaluti fauorabilior. l.ſunt perſonæ.ff.de religio. Denique & ſi Alfonſus Caſtren. & Dominicus Sotus, vbi ſuprà, ingenti conatu contrarium defendant, tamen hæc eſt totius vniuerſi orbis communis ſenſus, quò ad homines loquor literarum inexpertos, & talis populi vox immutabilis, & quaſi Dei vox eſſe videtur, vt oſtendimus ſuprà. Nec Theologorum vtcunque diſertiſſimorum ſententiæ hac in re ſunt (iudice me) multi faciendæ, quia quid ſit lex humana, vndeq; originẽ traxerit, ipſi ignorant: (vt plenè oſtendimus de ſucc.progr.in præfa. & aliquid ſuprà attigimus) vnde quales ſint legis humanæ effectus percipere nequeunt. 12

Sit ergo concluſio prima, lex Canonica poteſt ſubditos obligare ad peccatum mortale. Secunda, lex Canonica in re dubia ſubditos ad peccatum mortale obligare non videtur, nec id intendit, fallit quando id in ea lege expreſſum fuit rationabili de cauſa. fallit ſecundò, quando grauitas, & magnitudo materiæ id ſuadebant, ſecundum Sotum, de iuſt.& iu. lib.1.c.quæſt.6.art.4. Quòd ſi leuis eſſet materia, parumque neceſſaria, tunc etiam ſi legiſlator exprimeret tráſgreſſores mortaliter peccare, non auderem firmare ad peccatum obligare, quia tunc ea lex non tam ad ædificandum, quàm ad nocendum lata videretur, poteſtasque à Deo conceſſa ad vtilitatem ſubditorum in eorum necem conuerteretur, quod eſſe non debet, vt habet concluſio noſtra princip. & eius omnia fundamenta, præſertim cùm pœna ſit culpæ commenſuranda, vt pluries diximus. Vnde Horatius: Adſit, inquit, regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas. ergo bona fides non patitur, vt pro re leui pœna mortis æternæ imponatur. Lex humana ciuilis ſimiliter in re dubia, non obligat in conſcientia ad culpam, ſed tantùm ad pœnam ea lege tranſgeſſoribus definitam, vel ad arbitrariam: fallit fortè vbi grauitas, & magnitudo materiæ id ſuaderet, idque ſiue vt in conſcientia obligaret à ſuperiore expreſſum tunc eſſet, ſiue non, (cuius expreſsio quando materia leuis eſſet, nullius momenti foret)
forte, ideò dixi, quia quando † materia eſſet ita grauis, vix eſt, vt tranſgreſſor illius legis non videretur eſſe tranſgreſſor iuris, vel diuini, vel naturalis, & alterutrius iuri tráſgreſsio induceret peccatũ mortale, prout in iuris diuini tranſgreſsione Sotus & Alphonſ. Caſtr. & Gerſon. & reliqui omnes iam commemorati id admittunt, & eſt indubitatum in tranſgreſsione iuris naturæ, ſed id negat Gerſon, vbi ſuprà, ſed non iure, vt nobis videtur, quia † omne ius naturale eſt ius diuinum, licet ex diuerſo, non omne ius diuinum ſit naturale, cùm in multis ſit ſupernaturale, (quale eſt in cunctis ſacramentis Eccleſiæ) ſicque ius diuinum, & naturale differunt inter ſe tanquã genus & ſpecies, nam quicquid eſt iuris natu-

12 Lex Canonica in materia pauci momenti an ad pœnã æternam poſſit obligare.

13 Ius naturale & diuinũ an ſemper obligẽt in conſcientia.

14 Ius naturale & ius diuinũ vt differunt.

naturalis, ergo eſt iuris diuini, bona cõſequentia eſt. nam econtrà patetque, nam ius naturale eſt, quod natura, hoc eſt, Deus, omnia animalia docuit ab ipſa origine & natiuitate. l. 1. ff. de iuſt. & iur. in princ. Inſtit. de iure nat. c. ius naturale. 1. diſtinct. & ſuprà plenè. Et Virgilius Eclog. 3. ait:

———— Iouis omnia plena.

Et Lucanus bell. ciuil. lib. 9. ait:

Iuppiter eſt quodcunque vides quocunq; moueris.

Idem Virgilius 4. Georg.

———— Deum namq; ire per omnes
Terrásq; tractúsq; maris, cœlumq; profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarũ.
Quemq; ſibi tenues naſcentem arceſcere vitas:

Vides ergo, vt quod Iureconſ. dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuiſſe, id Poëtæ & Philoſophi declarant eſſe à Deo: ſicque hoc caſu Deum & naturam pro eodem ſumi. Ergò ſi parentes filios ſuos cùm eius ætatis ſint, vt ſe tueri nequeant, deſererent: vt facerent contra illud præceptum & documentum naturale, quo iuuemur liberos educare, vt dictis iuribus. ita quoque contra ius diuinum feciſſe, & conſequenter mortaliter peccaſſe, viderentur, & cũ parentibus obedire, ſit iuris naturalis præceptum. l. veluti. ff. de iuſt. & iure. filius qui præceptum patris non cuſtodierit, peccabit mortaliter, quia ſimiliter eſt iuris diuini pręceptum, eo ipſo quod eſt iuris naturæ, eò amplius cùm ſpecificè & formaliter ſit etiam Dei præceptũ in Decalogo contentum. Quid ergo ſi pater meus iuſsit me quid vel iniquum, vel leue, quod ignauia, vel incuria prætermiſsi, peccarem ne mortaliter? & ſanè totus mundus omniumq; populorum voces, quæ ſunt Dei vox (vt dixi) opinantur contrarium, ergò quam diſtinctionem in principibus & legibus fecimus, eandem vt hîc faciamus oportet. Nam hi omnes caſus exequantur per d. l. veluti. vt ſic ex intentione præceptum dantis & accipientis hęc res iudicanda ſit, voluntas animusq; ex magnitudine vel leuitate materiæ ſubiectæ trutinanda & expendenda ſit. & tenendum eſt,

14 patrem † familiàs obligare poſſe ſuos liberos ad mortale, vt ſi rem illis eximij ponderis æquiſsimè & ſeueriſsimè præciperet. nam & eorum poteſtas à Domino Deo eſt, nimium præcipiente liberis honorare parentes, vnde Auguſt. ſuper Pſalm. 70. vbi iubet pater, quod contra dominum non ſit, ſic audiendus eſt quomodo Deus. & Salom. Prouerb. 6. Cõſerua fili mi præcepta patris tui. & Apoſtolus ad Roman. 1. alijs criminibus annumerat, non obedire parentibus. ſuper quibus verbis Ambroſ. Quanta, inquit, inſolentia arrepti ſunt, vt neque parentes ſuos, quos auctores in natiuitate habẽt, agnoſcerent, hoc enim eſſe ſine intellectu, ſine charitate, ſ. Dei. peccatum autem charitati Dei aduerſum, mortale eſt. & Deuteron. 21. Pœna mortis decernebatur filio,

Paternũ præceptum quatenus obliget filium.

qui contumax eſſet, & proteruus, neque audiret patris, aut matris imperium, & coërcitus obedire contemneret. verba ſunt legis: quin verò, & inter omnes naturales obedientias, vt 1. Poli. Ariſt. docet, hæc eſt prima, quæ parentibus debetur.

Ergò aut loquimur de lege diuina, aut naturali, aut canonica, aut ciuili, aut patrisfam. aut domini, aut patroni, aut mariti, ſicque ſunt octo caſus: Primo caſu tranſgreſſor ſemper tenetur ad culpam mortalem, quia diuina præcepta, quæ habemus formalia, ſunt ita iuſta, vt eorum contrarium non poſsit non eſſe malum. Secundo caſu idem, quia præcepta naturalis iuris ſunt ita iuſta & neceſſaria, vt eorum contrarium non poſsit non eſſe nefarium. Quid enim ſanctius quàm patriæ & parentibus obedire? liberos educare? eosq; legitimè procreare? ſocietatem quaſi diuinæ, & humanæ domus per legitimam maris, & fœminæ coniunctionem contrahere? l. 1. ff. de iuſt. & iur. l. veluti. eodem titu. l. vt vim, eo. l. 1. ff. de ritu nupt. in princip. Inſtit. de nupt. in princip. Inſtit. de iure nat. cum fuſe ſuprà adductis. Tertio caſu, quia præcepta canonica quot futura, aut qualia foren t, definitum nõ erat aut eſſe poterat, par erat, & eſt, vt tranſgreſſores ad culpam mortalem non obligent regulariter, fallit vt ſuprà. Quarto caſu idem, & fortius eadem ratione. Quinto caſu idem, & fortius eadem ratione, nam qualia patrisfamil. in liberos præcepta forent, in comperto eſſe non poterant. adde egregium textum in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſtam. vbi meritis magis filios ad obſequia paterna prouocandos, quàm pactionibus aſtringendos, (ſi pœnis.) in reliquis tribus caſibus non eadem, ſed aliquantulum ſimilis ratio eſt, eritque ius aliquantulum, ſed non ex toto diuerſum.

Illud expeditum eſt in his omnibus ſpeciebus, tranſgreſsio legis vel iuſti præcepti, ſi fiat ex contemptu ſuperioris, obligare ad culpam mortalem. argum. l. veluti, ſuprà alleg. c. 2. de maio. & obed. eſtq; communis opin. doctorũ ſuprà relatorum. quod ſi non fiat, niſi ob ignauiam fortè aut ob aliam cupiditatem non illicitam. quale eſt, vt quis lucrum faciat ex licita negotiatione, vel vt expleat animũ ſuum ex non reproba voluptate (ſi verum loqui fas eſt) nõ poſſum inuenire aut excogitare quodpiam exemplum, in quo tranſgreſsio præcepti ſiue principis ſæcularis, legisve ſæcularis, vel patrisfam. obliget ad pœnam ęternam. ſed tantùm ad temporalem vel expreſſam, vel arbitrariã, nam ſi quod ea lege aut principe iubetur, ita bonum erat, vt eius contrarium eſſet illicitum, aut nefariũ: id lege vel naturali 15
vel diuina cõprehenſum inuenietur: ſin autẽ non erat ita noxium ſatis ſuperq; eſſe deberet pœna temporalis. Quid enim † ſi lex iubet, ne nocte per vrbem deambulantes, enſes aut mucro-

Leges Hiſpaniæ hic retæ quid obligent cõſcientia.

mucrones ſecum ferant?& Dominicus Sotus d.art.4. ſentit obligare tranſgreſſores ad culpam mortalem.nos contrà,ſed tãtùm ad temporalem.& nobiſcum ſentit omnis turba Hiſpanorum, qui ſunt literis inexperti,cuius populi vox (vt dixi) vox Dei eſt,nec vllus Hiſpanorum putat, ſe in illius legis tranſgreſsione

16 *[..]ege[..] prin- [..]bi iur rei- [..]ebræ ſæcu- [..]r nunquã [..]lire in [..]entia.*

ibi vigentis peccare. Quid ſi † vetat arma extra fines regni exportare ? Quid ſi aurum & argentum ? Quid ſi pecuniam numeratam etiam æream? Quid ſi equos? quid ſi mancipia? quid ſi mulabus equitare, aut veſtes auro decoratas, & oſtro geſtare? in omnibus ſanè his ſpeciebus, & ſimilibus,quæ legibus Hiſpanorum ſunt comprehenſæ,ſatis ſuperque eſſe debet pœna temporalis expreſſa vel arbitraria, cuius metus efficit, vt homines ab iſtorum tranſgreſsione abſtineant.l.1. ff.de iuſt.& iure. Neque has ad res neceſſarius eſt metus pœnæ æternæ,vt probè experti ſumus, qui iuri dicendo,& Reipublicæ adminiſtrationi præfuimus, dicit id quod theologi harum rerum inexperti noſſe non poſſunt præſertim, quia tẽpore rogatur lex, & acceptatur à ciuibus, vel principib. commiſsio ad has res, & ſimiles datur, omnes ciues huius animi eſſe videtur, eſtque obligatio alternatiua,vt vel legi pareatur vel pœna temporalis patienter ſubeatur: nec vltra eorum intẽtionem ad pœnam æternam potuerunt obligari.l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer.pet.cum latè ſuprà adductis. Vnde cum vt poëta cecinit, vt ſit (inquit) magna tamen, certè lenta ira deorum eſt, certè quiſque non fuerit omnino rerum inexpertus; intelliget homines à delictis communibus,non tam diuinæ æternæque pœnæ metu arceri quàm metu pœnæ temporalis.vnde ad æternam mortẽ, & pœnam homines obligare ob regimen reipublicæ neq; expedit, quia hanc ad rem efficaciores ſunt pœnæ temporales, neq; iuſtum eſt, quia ea pœna excederet mẽſuram delicti, neq; fieri poteſt à principe ſæculari, vel patre, vel lege ciuili, quia ſubditi quo tempore poteſtatem dederunt principibus, & Reipublicæ, non tam latam dediſſe videntur, & tunc demum ad pœnam æternam, & immenſam homines obligantur, quando offenſa fuit immenſa, quia contra Deum eiusque præcepta itum fuit,vel contra ius naturale, quod idem eſt,quod ius ſiue diuinum,ſiue naturale, ſi lege vel principis ſæcularis præcepto repetitum ſit, non deſinit eſſe ius diuinum aut naturale: nec efficitur ius ciuile, quia tũc princeps non tam ius nouum feciſſe quàm quod antea erat repetiſſe videretur,vt not. per Fern.Loazes in

17 *L. humana co[..]ordans cu[..] iure diui[..],vel natu[..]li, non in di[..]t nouum iu[..]*

conſi.pro Marchi.de Velez, pag.419. num.52. Nec tunc † eſt lex aut ius ciuile,ſed diuinum eiuſue cõfirmatio aut naturale ſecundũ eum. Bart.in l. de quibus. ff. de legib. Angelus in l. ius ciuile.ff. de iuſ.& iure.per tex.ibi.l.1.§.1.ff. ad leg.Fal. & ibi gl.Matth.Afflict.conſtit. Siciliæ,incip.de quæſtionib.2.not.

Denique omnia cẽſentur permiſſa,quæ nõ reperiuntur expreſsim prohibita. l.nec non.§. quod eis.ff.ex quibus.cau.maiores.l.libertas. ff.de ſtatu ho.§.libertas.Inſt. de iure perſ. ſicq; omnia, quæ libuerint nobis permiſſa eſſe, intelliguntur: ſiue faciendo ſiue negligendo; & omittendo, fallit in ſolis præceptis diuinis aut naturalibus; tam imperatiuis, quàm prohibitorijs: in quibus comprehenſa ſi violauerimus, diuini aut naturalis iuris rei eſſe videbimur quò ad pœnam æternam; ſiue ea præcepta mandato; aut iuſſu quoq; humanæ legis; vel principis repetita & confirmata ſint ſiue non ſint: licet quando eis humanæ legis; aut principis præceptũ adiungitur quaſi creſcente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum magis rei & obnoxij videbimur,& pœna temporalis præterea accedit,vel expreſſa; vel arbitraria.Quod ſi legis humanæ, vel principis iuſſum ſub præceptis diuini, aut naturalis iuris minimè comprehenſum, quod conſiſteret in faciendo, vel omittendo, violauerimus, non tamen ex contemptu, tunc, quia remoto hoc humano præcepto, ea tranſgreſsio erat de genere permiſſorum & naturalis libertatis,ac laxitatis humanæ,ſat ſuperque eſſe debet,vt pœnæ,vel expreſſæ,vel arbitrariæ,rei fiamus, abſque eo quod æternæ quoque pœnæ ſubijciamur,niſi fortè ſummopere graue & neceſſarium eſſet tale præceptũ, quo caſu vix eſt, vt in præcepta diuina,aut naturalis iuris, vel gentium non recideret. nam ecce res meas alienare liberum eſt mihi.l. nemo.ff. de pact.§.per traditionem. Inſtitu. de rerum diui. ſed ſi quo tempore ciuitas noſtra bello premebatur & periclitabatur, me armis & equis abũdantẽ iuſsit lex aut Princeps ne iſthæc in forenſes alienarem, vel id generaliter quò ad omnes conciues iuſsit: tunc ſi contrarium auſus fuiſſem, non temporalis duntaxat pœnæ, ſed fortè æternæ quoque reus fierem, quia non ſolũ hanc legem humanam modò poſitam, ſed & legem naturalem, qua tenemur periclitantibus ſubuenire, & alteram diuinam & naturalem, qua tenemur, quod nobis nolumus, id alteri non facere, quod præceptum tam generale eſt, vt ſi lex humana iuſtà ſit, eius tranſgreſſor in id præceptum (Quod tibi non vis alteri non facias) non poſsit non incurrere,& etiam in aliud præceptum iuris naturalis & gentium, quo iubemur fidem expreſsim, vel tacitè datam obſeruare.c.1.de pact.l.1. ff.eo.titu.l.1.ff.de conſt.pec.nam qui vitam ſocialem & popularem elegit, is tacitè id egiſſe videtur, vt ei vtilia arceſcere & noxia remouere curet: non violata tamen totius generis humani cognatione, ad quam iure naturæ tenemur.l.vt vim.ff.de iuſt.&iu.vnde Virg.ſic cecinit:

Rex Iuppiter omnibus idem.

Et Ouidius:

Omne ſolum forti patria eſt.

18 Paulatim ergo eo delapſi ſumus, vt † nihil intereſſe exiſtimemus inter leges humanas pœnales, & non pœnales, quò ad obligandos tranſgreſſores ad peccatum: quandoquidem, quæ lex non habet pœnam expreſſam, eam habet implicitam arbitrio iudicis imponẽdam. Item quod earum tranſgreſſor nunquam ſit peccati mortalis reus ex vi & virtute ſolius legis huiuſmodi, ſed etiam idque potiſsimum & per prius, ex vi iuris diuini naturalis, aut gentium, quod implicitè paritérq; violatum reperiatur. id quod partim accedit ad mẽtem Gerſonis, vbi ſuprà, & Almain. de poteſt. eccl. c. 12. & Caietani per Sotum, vbi ſuprà, relati. partim verò accedit ad opinionẽ ipſius Dom. Soti & Alfon. Caſtr. & aliorum Theologorum & Iuriſperitorum. noſtras concluſiones am-

Lex humana nunquam obligat trãſgreſſorem ad peccatum, ſiue ſit pœnalis, ſiue non, & ſiuẽ grauis ſit materia, ſiue nõ.

19 plia, etiam ſi lex † illa pœnalis pœnam imponat ipſo iure. deinde amplia etiam ſi pœnam imponat ipſo facto. nam etiam his caſibus in foro contentioſo non tenetur delinquens bona ſua vel pœnã deferre fiſco quaſi ſuimet delator, vel accuſator, vt ex communi & veriore opin. iam retulimus, & diximus de ſucc. prog. in præf. num. 98. verſi. ſimillimum eſt. Quibus adde, idem tenere Doct. Dom. Sotum de iuſt. & iure lib. 1. q. 6. art. 6. cuius omnia fundamenta eò tendunt, vt procedat hæc opini. quando delinquens potuit habere aliquam defenſionem, aliter enim ſi nullam habebat, nullo iure videtur bona olim ſua iam poſt delictum in dominium fiſci ipſo iure trãslata, retinere. nos autem etiam hoc caſu defendimus eum non tenere ſeſe deferre, poſſeque bona ſua retinere tutus in foro animæ per rationes ibi à nobis redditas.

Lex pœnalis nõ obligat in conſcientia, etiam ſi pœnã imponat ipſo iure, vel ipſo facto, & etiã ſi nullam defenſionẽ reus poſsit habere, quod vltimũ eſt, contra nouiſſ.

20 Denique noſtræ concluſiones quod attinet ad hoc quod lex † humana ſæcularis, principúmve præcepta tranſgreſſores non obligent ad pœnam æternam ſimpliciter, ſed potiſsimùm & vi legis diuinæ, vel naturalis, aut gentium, quæ implicitè ex tali tranſgreſsione violata videatur vt vel illinc iuſtificantur (vt pulchro epilogo res finiatur) quod nulla lex humana habet effectualiter vim legis, niſi iuſta ſit. c. erit autem lex. 4. diſt. l. 1. & 2. ff. de leg. humanum. C. eod. iuſta autem vt ſit, neceſſe eſt, quod deriuetur à principijs iuris naturalis diuini vel gentium, ita eleganter reſoluit diſertiſsimus Dom. Sotus de iuſt. & iu. lib. 1. q. 5. ar. 2. ex illa enim regula, vt Quod tibi nõ vis, non facias alteri, quæ à iure diuino & naturali deſcendit. procedit etiam vt mœchus nõ ſis, non fur, non latro, non falſus teſtis, non iniquus iudex, quia iſthæc ab altero in te fieri noles. nõ quoque ſis auarus, quia ſi alter te ditior talis eſſet, is tibi egenti non ſubueniret: ſicque vt talis eſſet vicinus tuus noles. Ne ſis homicida per eandem rationem, & cætera id genus. Lex autem humana vt iuſta ſit, oportet, vt adiumento ſit his legibus diuinis & naturalibus, vel vt aliter ab eis aut ad eas deriuetur, quale eſt, vt occidatur occidens, vel etiam adulter, vt fur dupli aut quadrupli puniatur, vt in re ſui natura falſitatibus perpetrandis ſubiecta & obnoxia maior interuentus teſtium exigatur, vt in vltimis voluntatibus. l. fin. C. de fideicõmiſ. §. fina. Inſtitu. de fideicommiſ. hæred. l. ſi vnus. l. hac conſultiſsima. C. de teſtamen. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtamen. facere poſſ. ſimile per Glo. ſing. in clem. ne Romani de elect. verb. tolli. Fely. in c. 2. colum. 2. de prob. Dec. in c. quæ in eccle. de conſt. colum. 4. Si ergo lex ciuilis diceret neminem debere fundum alienum, puta vineam, aut hortulum, aut domum ingredi inſcio domino, interpretaris id plerunque fieri domino minimè annuente, ſicq; includi ſub illo præcepto, Quod tibi non vis, alteri non facias, Iuſta lex eſſet, & qui contra faceret, non ſolùm ad pœnam temporalem ea lege definitam vel ad arbitrariam teneretur, ſed etiam quò ad Deum reus peccati eſſet, non tam ob tranſgreſsionem illius legis humanæ, ſed potiſsimùm eo quod tranſgreſſor extitiſſe videretur illius p̄cepti Quod tibi non vis, &c. Et præſumptum eſt id fieri

Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur à naturali, vel diuina.

domino renuente, l. qui vas. ff. de furtis. Ergo 21
lex poſitiua, aut principum præceptum, aut diſponit id quod explicitè iure diuino, naturali, vel gentium diſpoſitum erat, aut quod illis iuribus, nec implicitè, nec explicitè cautũ erat, aut q̄ implicitè cautũ erat, interp̄tatur dũtaxat, aut & interpretatur & adiuuat pęnã forte addẽdo, vel aliter. Prmo caſu ea lex non tam noua lex ciuilis, quàm diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio eſſe videtur. d. l. ius ciuile, cum ſuprà alleg. ff. de iuſt. & iure. nam, qui declarat nil denuo agit, ſed quod antea erat, modò repetit, aut detegit. l. hæred. palam. §. ſed ſi notam. ff. de teſtamen. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dominio. Secundo caſu, quando id lege naturali, aut diuina cautum, nec implicitè erat, nec explicitè, vix eſt vt ea lex iuſta eſſe poſsit: ſicque legis vim non habebit in effectu. d. c. 1. erit autem lex. cum ſimi. l ſuprà alleg. ſecundum Sotum, vbi ſuprà, art. 2. li. 1. q 5. cum quo eſt communis opin. vt diximus de ſucc. prog. in præfa. num. 70. vbi nos multis iuribus, & rationibus non minus vtiliter quàm nouè oſtendimus, quòd ea lex non deſinit habere vim legis, quãuis interea dum eius vtilitas nulla appareat, differatur eius executio: & effectus ſunt multi & maximi. Hoc ergo caſu tranſgreſſor illius legis non eſſet reus peccati, quale eſſet, ſi imponeretur nouum vectigal citra neceſsitatem: Tertio caſu, quale eſſet in exemplo ſuperiore, de intrante domum, vineam, hortúmve alienum noctu & inſcio domino, tranſgreſſor peccati reus ſit, vt diximus, non tam ex vi iſtius nouæ legis poſitiuæ, quàm ex vi iuris diuini, aut naturalis. ſicque hac atque illac circuncurſes, vix inuenies caſum in quo legis humanæ tranſgreſſor, aut præcepti principis ſæcularis vio-

Legis humanæ & diuinæ concurſus.

ris violator obligetur, & vi illius legis ſolus, aut præcepti ad pœnam æternam, ſed tantùm ad temporalem expreſſam, vel arbitrariam.

22 *exſi vtilis onſt, noxia ſt.* Quæ omnia, vel ex eo iuſtificantur, quod † omnes leges poſitiuæ ſi non ſint vtiles, non poſſunt non eſſe noxiæ. Legis enim virtus eſt, imperare, vetare, permittere, & punire, l. legis virtus. ff. de legib. ſi ergo lex punit ciues citra neceſsitatē noxia eſt, ſi eis permittit aliàs vetita citra vtilitatem, puta, vt vineam, aut hortum alienum venandi cauſa inuito etiam & vetante domino ingredi fas ſit, noxia eſt: ſi imperat alternis noctibus ciues vigilare & pernoctare, quaſi vrbis cuſtodiendæ cauſa, cùm nulla ſuſpicio, aut periculum eſſet hoſtium aut latronum, noxia & oneroſa eſt, ſi ne ciues poſsint piſcari, aut venari, aut aucupari, aut peregrinari citra neceſsitatem vetat, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ oneroſa eſt: quia omnia cenſent permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. nec nō. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de ſtatu. ho. l. libertas Inſt. de iure perſ. iuncta l. 1. & 2. ff. de homi. lib. exhib. & hoc eſt quod dicit ſcire Iurec. quod in rebus nouis conſtituendis euidens vtilitas eſſe debet, hoc eſt in legibus & conſtitutionibus nouis faciendis. ſignificans, legibus homines onerari, illigari, frænarique, non aliter atque equos frænis à ſeſſoribus: hominumque libertatem onerari & impediri. ita Iureconſ. in l. de quibus, cum quinque vel

23 *T. ididis ſen tēia.* ſex legibus ſeq. ff. de legib. vnde † Tucidides in Oratione Cleonis refert, non minus ſanctè & prudenter quàm vtiliter melius agi cum Republica, quæ malis legibus, aut moribus conſtanter vtitur, quàm cum ea, quæ bonis, ſed incoſtanter. Ergo omnis lex noxia habenda eſt, cuius vtilitas euidens non eſt. ſicque non facilè interpretandum eſt ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

24 *L. um plurim intell.* Ex ſuperioribus non minus vtiliter quàm eleganter colliguntur veri intellectus ad plures leges regias Hiſpanorum, quarum aliæ vetant extra regni fines extrahi aurum & argētum: aliæ vetant extrahi pecuniam numeratam etiam æream: aliæ vetant extrahi equos: aliæ vetant arma extrahi: aliæ fruges, aliæ omne genus quadrupedum, aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia: vt inuenies ſub titu. delas coſas vedadas, lib. 6. ordina. & in quibuſdam regni pragmaticis. quarum legum tranſgreſſoribus pœna in multis earum mors eſt, in alijs amiſſio bonorum, in alijs exilium, aut relegatio cum pœna pecuniaria, & aliæ pœnæ multum acerbæ imponuntur, & cùm pœnæ ſint delictis commenſurandæ, vt ſæpè admonuimus, & teſtatur l. 36. eo. tit. delas coſas vedadas. apparet, pœnas ibi definitas non eſſe immoderatas, & conſequenter ea delicta grauia eſſe, nocumentumque publicæ rei grande intuliſſe aut infligere videri, ſicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum tranſgreſſores bis violaſſe videri ius diuinum & naturale. Primùm quod damnum ſibi fieri nollent reipublicæ ſuæ faciunt. Deinde quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communē vtilitatē videatur, vt vnuſquiſq; quæ publicè vtilia ſunt admouere, quæque noxia ſunt arcere ſtudeat & curet. huius tactiæ fidei violatores illarum legum tranſgreſſores exiſtere videntur. vnde culpæ ac pœnæ æternæ noxij effecti etiam illis legibus ceſſantibus viderentur, vnde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adijcitur etiam pœna temporalis, ergo ex diuina, vel naturali lege tranſgreſſa pœna æterna deſcendat, & ex poſitiua lege tranſgreſſa pœna tantùm temporalis, non etiam vtraque. Idemque ſenſus accommodandus eſt ad l. 1. tit. de las ferias francas, & ad l. 1. & fin. titu. de los concertatores, & ad l. 1. titu. de los contadores maiores de quentas, & ad l. 2. & l. 13. titu. de los contadores maiores. lib. 6. ordi. cum alijs mille ſimilibus, quæ leges in eo memorabiles ſunt, quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, vel decies dupli teneri in conſcientia earum tranſgreſſores, qui eas pœnas vltrò offerre (vt credo) tenebuntur, niſi cum earum pœnarum ignari erant antequam in eas incurriſſent, vel quando magiſtratus, aut princeps ſciebat eos in eas pœnas recidiſſe, & diſsimulabat, & videndus eſt Sotus & Caſtrenſis, vbi ſuprà, & Sotus q. 6. arti. 6. lib. de iuſt. & iure.

SVMMARIVM.

1 *Legem vtilem eſſe reipublicæ oportere.*

2 *Leges ad propriam vtilitatem ferre, tyranni eſt, ad publicam principis.*

3 *Legis principatus ad vtilitatem ciuium eſt.*

4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*

5 *Verba inuenta, vt indicarent, non vt impedirent noſtram voluntatem.*

6 *Mens tenet primum locum, ſequentem veriſimilitudo, vltimum verba.*

7 *Obligamur mente non verborum, aut literarum figura.*

8 *Verba enunciatiua non inducunt diſpoſitionem.*

9 *Legis fraudator quis.*

10 *Hiſtoria Annibalis & Romanorum.*

11 *Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis violationem.*

12 *Hi-*

12 *Hiſtoria Othi, & Alberti.*
13 *Finis non media conſiderantur.*
14 *Indefinita quando æquetur vniuerſali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima vice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur, ardua quæſt.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias, ardua quæſt.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet, ardua quæſt.*
19 *Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua, ardua quæſt.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquantur vniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferatur.*
21 *Indefinitæ ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua ſit efficacior, ardua quæſt.*

CAPVT XXX.

1 *Legẽ vtilem eſſe Reipub. oportere.*

SEXAGESIMONONO colligitur † etiam ex noſtra principali ſententia vera ratio & verus intellectus ad c. erit autem lex. 4. diſtin. ad l.1.&l.2. ff. de legibus. dum ibi dicitur, legem vtilem eſſe debere Reipublicæ, ad publicamq; vtilitatem ferendam eſſe, non ad vtilitatem priuati cuiuſpiam, vel

2 *Leges ad propriam vtilitatem ferre tyranni eſt, ad publicã principis.*

etiam principis. quinimò † eo differt princeps legitimus & verus à tyranno quod ille ad publicam, is ad ſuammet vtilitatẽ leges condere ſtudet, vt & ſuprà oſtendimus, & probat egregius Dominicus Sotus lib.1.de iuſt.& iure. q.6.art.3.ratio ergo ea eſt iſtorum, quia lex nõ ſolùm princeps & regina eſt, vt teſtatur Iurecõſultus poſt Demoſthenem, quem refert in l. 2.ff. de legibus. ſed etiam ſummum obtinet principatum, quia reges legibus regulariter ſubeſſe, earumque eſſe non domitores aut liberos arbitros, & effrænos, ſed fideles executores, cuſtodes aut interpretes fidei, ſuprà c.1.&

3 *Legis principatus ad vtilitatem ciuiũ eſt.*

2.fuſè oſtendimus. Vnde † quemadmodum reliquos omnes principatus ad meram ciuium vtilitatem creatos fuiſſe edocti ſumus, ita & leges legiſque principatum ad meram ciuium vtilitatem ſpectare, intelligemus. Hinc eſt, vt ea lex ſi initiò vtilis non eſt, interea effectu carebit, vt dd.ll.& diximus plenè de ſucc. progr. in præfa.num.66. Hinc eſt, quod ſi initiò vtilis erat, ſi poſtea cœpit eſſe noxia, viribus eneruatur. l.vn. prin. C. de cad.toll.ibi, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. dixi plenè in d. nume.66. cum multis præced. & ſeq. Hinc eſt, quod etiam † lex in

4 *Verba cedũt menti in legibus & in hominibus.*

communi non deſinat eſſe vtilis, ſi tamen in particulari noxia eſſe incipiat, eiuſque ratio & mens ceſſare incipiat: recedimus à proprietate verborum ipſius legis, vt eius mentem ſequamur, ne ſi verba legis generalia ſuperſtitioſè obſeruaremus, mentem ipſius violaremus. ſicque noxia illa eſſe inciperet contra ſui naturam, quæ vt reliqui omnes principatus ad proficiendum & iuuandum, non ad nocendum ſpectat. l. 2. C. com. de lega. dum Iuſtinianus ait, legem rebus, nõ verbis imponi. Nec enim tanti facienda ſunt verba, vt mente deſerta & relicta ſermonem ſequamur, ſed potius ex diuerſo ſermonis proprietate relicta & poſthabita mentem inſequamur & captemus, ac auſcultemur & veſtigemus. l.3. C. de lib. præter. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cõdi. & dem. vbi notat Sozinus. l. fi. ff. de fund. inſtr. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui. & §. hęc quoque ff. de verb. obliga. Verba † enim teſte Cicerone pro Cecinna, inuenta ſunt, quę indicarent non quæ impedirent noſtram voluntatem. id quod probat l. Labeo. ff. de ſupel. leg. & idem Cicero 1. de legibus ait, Orationem eſſe mentis interpretem. † Vnde apparet, primũ locum obtinere voluntatem, ſequentem veriſimilitudo, vltimum verba. Nam à verborum proprietate recedimus, vt mentem ſequamur, nõ ſolùm certam & indubitatam, ſed etiam veroſimilẽ. vt dd. ll. & l. ita ſtipulatus. in mag. verſ. Salinus. verb. ex mente. vbi notant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de verb. oblig. ſic ſequimur mentem militis eius verbis prætermiſſis. l. diuus. ff. de mil. teſt. §. planè. Inſtitu. eodem tit. l. non ſolùm. ff. de act. & obliga. l. an inutilis. ff. de accep. quæ iura idem in pagano præcipiũt. l. non aliter. ff. de lega. 3. Nec enim † verborum aut literarum figura obligamur, aut effectus vllus producitur, ſed mẽte & ſenſu. l. non figura. ff. de act. & obliga.. ideo verba † enunciatiua, quia mente deliberata carere præſumuntur, non inducunt diſpoſitionem. Barth. in l. ex hac ſcriptura. ff. de donat. & in l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & in l.1. §. cũ vrbem. ff. de offici. præfec. vrb. & in l. optimam. C. de contrah. ſtip. Alexan. in l. qui ſe patris. num. 7. C. vnde lib. Barthol. in l. ſciendum, de verbo. oblig. & in l. Titia. §. Caius. eod. titu. & in l. rationes. C. de prob. & in l. demonſtratio falſa. §. quod autem. ff. de cond. & demonſtr. Iaſ. in l. 1. C. de ſacroſanc. eccle. & eſt deciſio Rotæ Romanæ 271. nota qualiter, in antiquis, & 696. dic quod ſi in aliqua in antiquis, & Doct. in l. neque profeſſio. C. de teſt. & in l. ſerui electione. ff. de lega. 1. & in l. ſi quis mihi bona. ff. de acq. hæred. in §. ſed quid. & in l. ſi ita legatum. ff. de leg. 1. & Bar. in l.1. C. de ſacroſanct. eccl. & in l. ſi ita, de leg. 1. & in l. ſi forte. ff. de caſtren. pecu. & Bauer. in l. cum filio. nu. 47. ff. de leg. 1. & Picus in l. Titia cum teſtamento. §. Titia. ff. de leg. 2. vbi optimè declarat, quæ dicantur verba enunciatiua. & Ioan. Crot. in l. re cõiuncti. num. 156. ff. de leg. 3. Bart. in l. tale pactum. §. pater. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. de lega. 1. & in l. ſi pater. §. auus. ff. de doli except. & in l. cum teſtamentum. C. de iur. & fac.

5 *Verba inuenta, vt indicarent, non impedirent noſtram voluntatem*

6 *Mens tenet primum locum, ſequentẽ veriſimilitudo, vltimũ verba.*

7 *Obligamur mente, non verborum aut literarum figura.*

8 *Verba enunciatiua non inducunt diſpoſitionem.*

igno.

igno.&in l.Publia.§.Titus. ff. depoſiti, &in auth.de iureiuran.à mori. præſt. & in l. Pamphilo.ff.de leg.3. &Ioann. Crot. in l.1.nu. 47. de no. oper. nunc.Cur.in l. ſi idẽ cum eodem. §.fin.ff. de iuriſd.om.Iud. Quod adeò verum

9 *…eg fraudā…ris, Cice…irea ver…*

eſt,vt qui † legis verba complectitur.contra ipſius mentem legis violator videatur,tantum abeſt vt eius obſeruator iudicetur.l.fraus.ff.de legibus. Vnde Cicero pro Cecinna ſic: Scriptũ, inquit,ſequi calumniatoris eſt,boni verò iudicis voluntatem ſcriptoris authoritatemq; defendere,quæ lex enim quod ſenatusconſultũ, quod magiſtratus edictum non infirmari aut conuelli poteſt,ſi ad verba deflectere voluerimus,conſilium autẽ eorum, qui ſcripſerunt, &rationem &authoritatem relinquamus:nõ enim ex verbis pendet ius,ſed verba ſeruiunt hominum conſilijs & auctoritatibus,nec verba veniunt in iudicium, ſed ea res cuius cauſa verba in leges coniecta ſunt.

10 *…ij. Hanni…al, & Romanorum.*

Et hoc † quidem in loco occurrit hiſtoria memorabilis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio lib.6.hiſtoriarum, & deinde à Tullio, paulò ante fi.lib. 3. Offic. & Liuio 3.decad.lib.2.ad fi.iterumque lib. 4. & poſtea quoque à Gellio lib.noct.Attic. 7.c. 18.ea eſt, Poſt Cannenſem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis, quos detinebat, decem iuratos ad Romanum ſenatum miſit,in caſtra redituros,niſi de redimendis captiuis impetrarent, cùm egreſsi caſtris eſſent, vnus ex ijs minimè Romani (vt dicit Liuius) ingenij, veluti aliquid in caſtris eſſet oblitus,in caſtra redijt, iuriſiurandi ſoluendi cauſa, & confeſtim comites ſecutus eſt.Re à ſenatu non impetrata, cæteri in caſtra Hannibalis redierunt,is domum abijt tanquam fallaci in caſtra reditu ſe ſe iureiurando exſoluiſſet,nec iterum redire teneretur,quòd cùm reſciuiſſet,ſenatus cenſuit eum comprehendendum, & cuſtodibus publicè datis ad Hannibalem deducendum, & quidẽ

11 *…borum cõ…ius mente…r. data non…uit, ſed…t legis…ationem.*

rectè,fraus † enim,vt dicit Tullius de ea re loquens,vbi ſuprà,diſtinguit periurium,nõ diſſoluit. & ſi ad hunc locum referre poſſumus, vt certè poſſumus,ex huiuſmodi primo fallacique reditu,non ſatisfactum menti & intentioni concedentis. Huic veteri hiſtoriæ germana eſt alia hæc recentior hiſtoria, quam recenſet Aeneas Syluius,qui adepto ſummo pontificatu Pij nomen ſibi adſciuit,in deſcriptione Europæ.39.& Raphael Volaterranus li.7.Geographiæ in Francorum hiſtoria, & è noſtris And.Alc.in l.boues.§.hoc ſermone,de verbor. ſignific.Cùm Albertus Franconiæ comes in arce munitiſsima Bambergenſis vrbis à Ludouico Imperatore obſideretur, cuius filium interemiſſe inſimulabatur,difficiliſque eius arcis expugnatio videretur, Otho Moguntinus epiſcopus profectus ad Albertum,ſe litis arbitrum profeſſus eſt,iurauitque ſi ſecum ad Imperatorem proficiſceretur, vel pacem impetraturum, vel in arcem incolumẽ reducturũ. Credit Albertus,& Othonem ſequitur,vix arcem egreſsi erant,eum Otho hortatur,vt in arcem pranſum redeant,ne fortè longiuſcula apud Imperatorem eſſet futura mora: redeunt, pranſique iterum egreſsi ad Ludouicum redierunt,mox Albertus captus eſt, & capitali iudicio damnatus. Cui Archiepiſcopi fidem imploranti,reſpondit religioſus ille põtifex, ſe datæ fidei ſatisfeciſſe, religioneque ſe ſolutum eſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumem, bis reducere non promiſiſſet. Verùm is non ſatisfecerat menti intentionique eius,qui ius iurandum exegerat, propterea nec eo ſe liberant, eiusque hac in re perfidia nobilitata eſt, nam iuxta vulgatam Ariſtotelis ſententiam propter vnumquodque tale & illud magis,

12 *…o. Othi…lberti.*

13 *Finis non media conſiderãtur.*

ſed dubium non eſt quin verba † ad ſolam mẽtis ſignificationem (vt diximus) reperta fuerunt,ergo ea mentis ſignificatio, non verborum prolatio attendenda erat per iura & rationes ſuperiores, quibus adde l. addigere.§. quamuis.ff.de iure patr.l.cum pater.§.dulciſſimis. ff. de lega.2.

14 *Indefinita quando æquetur vniuerſali.*

Quid denique ſi habebam decem feneſtras in domo mea, & abs te ſtipulatus ſum, ne luminibus domus meæ officias altius ædes tuas eleuando: tu autem domum tuam ita eleuaſti,vt omnibus feneſtris domus meæ demptis duabus officeres, & mihi conquerenti quod fidem ſtipulationis violaſſes,reſponderes,te nõ violaſſe.quia cùm ſupereſſent duæ feneſtræ illęſæ,verum remanebat,te luminibus non offeciſſe. Cùm illa pluralis & indefinita loquutione luminibus officeretur, in illis duabus, quæ illęſæ manſerunt,verificaretur.l. inter illam.ff.de verb. ſing.l.vbi numerus.ff. de teſtibus.c. pluralis,de regul.iuris.lib.6. teque non de omnibus non officiendis feneſtris, ſed de quibuſdam tantùm iuxta ſermonis proprietatem intellexiſſe.adhuc tamen verius eſſet, & eſt: eum fidem videri violaſſe, eſſeque contra id quod actum erat,de omnibus enim feneſtris & ſingulis non officiendis vtrinq; actum eſſe præſumptum eſt.arg.l.luminum.§. fin.ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum. l.quicquid aſtringendæ,in prin.ff.de verb.obliga.ſi ſic ſtipulatus ſum,eodẽ titulo,isq; verò ſimilis ſenſus vincit,expedit, ſuperat,fugatq; ſermonis proprietatem, ſic ergo & in terminis duarum hiſtoriarum, de quibus mentionem habuimus poſthabita verborum proprietate, mentalem fidem obſeruare illi tenebantur, eamque turpiter & vafrè violaſſe viſi ſunt, ſed dicet quis,iſthæc non eſſe ſimilia quò ad eas hiſtorias,quia illi affirmatiuè promiſerunt,quo caſu † ſermo ſimpliciter prolatus, intelligitur de prima vice.l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verb.ſig.vbi Andre.Alci.& alij.at noſtrum ſimile de feneſtris non officiendis erat negatiuum.Et d.regula † d.§.hoc ſermone, & leg.ſi quis hæredem.C.de inſtit.& ſubſ.procedit in diſpoſi-

15 *Sermo quãdo intelligatur de prima vice.*

16 *Indefinita negatiuè prolata,an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur, arg.q.*

diſpoſitione affirmatiua, ſiue permiſsiua, nō etiam in prohibitiua, ſiue negatiua, quæ non ſolùm de primo actu, ſed & in infinitum intelligitur. per tex. in l. ſic ſtipulatus ſum, vbi id not. Iaſon in no. ff. de verb. oblig. & voluit Gloſ. no. in l. hoc genus, & ibi Alberi. Gofred. Salicetus in fine. & Bart. qui eam dicit notandam. ff. de cond. & dem. & Paul. Caſt. qui dicit ſing. & præterea Oldra. in l. cum pater. §. cū pater filiam. & ibi quoq; Bar. ff. de leg. 2. & idem quoq; voluit ipſe Oldra. conſi. 16. Thema tale eſt, Titius habens vnam filiam, colu. 3. verſicu. nec in hoc multum, vbi & ad hoc allegat l. ſi ſic. ff. de verborum obligat. ſed & illud quoq; voluit Signor. conſi. 68. Quædam mulier. colum. 2. verſic. deinde ſic. & iterum conſil. 71. factum ſic ſi habet. D. epiſcopus, colum. 4. verſi. præterea non eſt nouum. Bald. qui illam Glo. dicit ſatis not. in l. ſi vt proponis, la. 1. col. 2. ver. opponitur illud quod nullum eſt. C. quomodo, & quando iudex. Roma. conſil. 504. in caſu propoſitæ cōſultationis, ante mediū. verſ. alia enim limitatio, dum allegat Gloſ. in d. l. hoc genus. & Lauren. Calca. conſi. 20. iſta quæſtio habet tria dubia, colum. 1. verſic. 4. limitatio. vbi ad hoc expreſsim allegat d. l. ſi ſic ſtipulatus ſim, de verborum obligat. Alexand. in addit. Bar. in d. §. hoc ſermone. & ibi Alciat. Iaſon in d. l. in duobus. §. 1. colum. vlti. verſi. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipſe Iaſ. in l. decem ſtipulatus. colum. 5. verſi. ſed huic reſponſioni. ff. de verb. obli. Philip. Dec. in ca. nā concupiſcentiam. col. 1. in 3. no. de conſtit. in 1. lectu. & conſil. 3. quando iuriſdictio. colum. 3. verſic. cōprobatur hoc quia negatiua. & conſi.

17 *Conditio negatiua nō nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias ardua q.*

490. viſis & circumſpectis. colu. 3. Vnde † Oldra. d. conſi. 16. conſuluit, quod ſi teſtator aliquid vltra legitimam legauerit filiæ, ne nuberet alij, quàm mercatori, aliàs legatum amittat: & filia primò nubat mercatori, & eo mortuo nobili, amittit legatum: neque enim in hac prohibitione de primis nuptijs tantùm eſt intellectum, ſed de omnibus, & id nuncupatum ſequitur Benedict. Plumbi. in l. matrimonij, in fin. ff. qui & à quibus manu. & Paulus Caſt. in d. l. hoc genus. vbi ex hoc dicit ſe conſecutum fuiſſe honorem. & Catel. Cot. qui id dicit ſingul. memor. incipi. teſtator lethaliter vulneratus, circa medium. & Alci. in d. §. hoc ſermone. Albe. in l. vlt. col. 4. verſic. vltimo quæro, ibi, nec eſt multum. C. de ſponſal. & in l. hæc conditio filiæ, in fin. ff. de condi. & demonſt. Huius differentiæ rationem, cur † ſcilicet affirmatiua intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iaſon vbi ſuprà cogitandum ſuadet, & ita quidem ſuadet vt nullam ſibi eſſe videatur. verùm Alberic. & Paul. Caſt. in d. l. hoc genus. ff. de condi. & demonſt. & Philip. Deci. in d. c. nam concupiſcentiam, vbi ſuprà, id tribuunt viribus & robori negatiuæ ſiue prohibitiuæ, quod aliàs ſemper multò fortius eſt, quàm ſint vires, affirmatiuæ ſiue

18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua quæſt.*

permiſsiuæ, id eſt, plus negat negatio, quàm affirmet affirmatio. l. quicquid aſtringendæ. ff. de verborum obligat. & l. luminum. §. vl. ff. de ſeruitut. vrban. prædiorum. quod habetur in l. is qui ducenta. §. ſed vtrum. ff. de reb. dub. & l. filiusfam. §. pen. ff. de donat. iuncta l. alienatum. §. donationis. & ibi Gloſ. ff. de verborum ſignific. & l. 1. §. editiones. & ibi Bald. poſt Ray. ff. de edēdo, & l. eum qui. §. ſi libertus. ff. de iureiur. iuncta l. ſi iurauero. ff. de iure patrona. & voluit Glo. in capit. cum dilectus, in verbo, à ſuſpenſis. verſ. alij dicunt & melius. & ibi Antonius de conſue. Bald. in proœmio decretal. Iaſ. in l. ſi arrogator. ff. de adoptio. hincque † prodit, quod tradit Archidiac. in capit. ſi peccauerit. 2. q. 1. quod præcepta negatiua potentius & efficacius obligant, & magis præcisè adſtringunt, quàm affirmatiua. & ſequitur Panormit. in c. nouit. col. 12. verſi. 2. quæritur an quilibet, de iudic. & quod ſcribit Raphael Fulg. in l. iuris gentium. §. ſed ſi fraudandi, per Glo. ibi. ff. de pact. quod † negatiua indefinita æquipollet vniuerſali ex proprietate ſermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id ſit, non ex proprietate: vt not. in c. circa, de electio. lib. 6. & per. Bart. in l. ſi in pluribus. ff. de leg. 2. & probatur in l. ſi ſeruitus. ff. de ſeruitu. vrban. prædiorum. ſecundum eum quem ſequitur Andreas Alciatus in d. l. boues. §. hoc ſermone. limi. 7. num. 5. ff. de verb. ſigni. quod vltimum ſuſpectum omnino haberi debet, ex proprietate enim ſermonis indefinita oratio non magis nec minus æquipollet vniuerſali quando profertur negatiuè, quàm ſi affirmatiuè prolata eſſet, vt patet in exemplo de luminibus non officiendis ſuprà relato. Nam ſi ex decem feneſtris, quas domus tua habebat, alijs domum eleuando meam offeci, alijs non offeci, veriſsimū eſt me feneſtris offeciſſe, quia quibuſdam offeci. & veriſsimum eſt me feneſtris non offeciſſe, quia quibuſdam non offeci. ſicque promiſsio negatiua de feneſtris non officiendis non tam violata fuit, inſpecta proprietate ſermonis, quàm inſpecta mēte agentium. Idemque foret ſi ea promiſsio affirmatiuè conciperetur, puta, vt ſi domum tuam eleuando feneſtris meis noceres, vel ædificium demoliri tenereris, vel centum pœnæ nomine præſtare. Nam & tunc ſi domo eleuata quibuſdam feneſtris offeciſti, reliquis verò non, ex proprietate ſermonis veriſsimum eſt te luminibus offeciſſe, & veriſsimum ſimiliter te luminibus non offeciſſe, offeciſti enim quibuſdam, nō offeciſti reliquis, ſic etiam teneberis. ergo vtroque caſu tam in affirmatiua, quàm in negatiua, vel priuatiua, ſeu prohibitiua verborum conceptione, quò ad proprietatem ſermonis nihil intereſt, nec etiam quò ad iuris interpretationem, cum inſpecta verborum proprietate verum ſit illū fidem cōuentionis violaſſe, & ſimiliter non violaſſe, at inſpecta iuris interpretatione & fidem violaſſe & in pœnam

19 *Negatiua præcepta an e[fficacius] obligent, qu[àm] affirmati[ua] ardua qu[æst].*

20 *Indefinit[a ne]gatiuè pr[ola]ta, non m[agis] nec minus [æqui]quatur v[ni]uerſali ex [pro]prietate ſ[er]monis, qu[àm] ſi affirma[tiuè] proferat[ur].*

1 *...nduitia ...mbiguitas.* pœna recidiſſe videtur. Nam † & ſimiliter ſi nobilis habebat decem famulos, duo ex his hominem occiderunt, ſi quis teſtis dixerit affirmatiuè, famulos illius nobilis homicidium feciſſe, verum dixit inſpecta proprietate verborum. rurſus ſi alius teſtis dixerit, famulos illius hominem non occidiſſe, verum quoque dixit, habita & inſpecta ſermonis proprietate: illius enim depoſitio verificatur in duobus famulis noxijs, iſtius verò depoſitio verificatur in reliquis octo innoxijs, & de materia huius indefinitæ non minus inutiliter quàm nouè diſſeruimus de ſucc.crea. lib.2.§.20.nu.53.cum pluribus ſeq.& num.175.& nu.60.

Vnde cùm inter affirmatiuã & negatiuam orationẽ nihil quo ad verborum proprietatẽ interſit, apparet ſimiliter ſuſpectũ eſſe, quod Archidi. & Panormi. vbi ſuprà, contendunt, Præcepta negatiua efficacius aut vehementius obſtringere, quàm adfirmatiua: cùm à pari potius procedere intelligendum ſit, niſi ſubiecta materia aliud ſuadeat, quo caſu tam cito tamque facilè affirmatiua præcepta poterunt efficacius quàm negatiua obligare, quam è contra. Vnde ex præceptis Decalogi nulli priorum dubium eſſe debeat, quin præceptum affirmatiuum de amãdo Deo ſit vehementius, quàm reliqua ſint præcepta negatiua de non mæchando, aut de non furando, aut de rebus alienis non concupiſcendis, & ſimilia: vt colligitur ex dictis per nos ſuprà.

22 *...tio affirmatiua, an ne ...a ſit effi...or, ardua ...tio.* Apparet iſthinc † ſuſpectam eſſe illam non minus cæcã inſipidamq; quàm vulgatã ſententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, quàm oratio affirmatiua affirmet: vt voluerunt Albe. & Paul.Caſt. in d.l.hoc genus.Philipp. Decius in d.c. nam concupiſcentiam. & alij ſuprà relati, quorum ſententia repudianda eſt, cũ, vt diximus, hæ orationes à pari procedant, quinimmò procliuius eſſet, vt affirmatiua oratio robuſtior eſſet quàm negatiua: argumen.l.1.& 2.cum ibi not.per Gloſ.& Doct. ff.de acq. hæred. vbi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem, quia eſt negatio, ſicque non recipit augmentum iuris accreſcendi, & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia eſt affirmatio, trahitur ad reliquas partes, recipitq; augmentum iuris accreſcendi. ad idem, l.ſi totam.& l.ſi ſolus.ff.eod.tit.vnde ſimiliter quod finitum eſt, prorogari non poteſt. l. ſed ſi manente.ff.de precario & exhæredatio.quia priuatio eſt, & negatio non recipit augmentum. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alteram hæreditatis partem, nec tenent in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff.de libe. & poſthum. quia, vt dd.locis doctores aiunt, Omne priuatiuum & negatiuum eſt caducum & debile, affirmatiuum verò rubuſtius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictum, Quod legatum relictum mulieri ne nuberet alij, quàm mercatori, quod amittatur quando ea prius nupſit mercatori, & eo defuncto nupſit nobili, id quod ſequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Caſtrenſ.& Cate. Cotra. & Albericus & alij ſuprà relati. & Alciatus & Andreas Tiraq.in d.§.hoc ſermone.limi.7.id quidem dictum celebre ſanè, ſed non minus ſuſpectum quàm inhumanum mihi videtur. Nam vt contra mulierem facit, quod verum eſt eam alij quàm mercatori nupſiſſe, ita quoque pro ea facit, quod ſimiliter verum eſt alij non nupſiſſe quàm mercatori, quandiu primũ matrimonium durauit, & cùm matrimonium inſpecta deſtinatione ſit perpetua & indiuidua ſocietas. l.1.ff.de ritu nupti. in princi. Inſt. de nupti. mens teſtatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda eſt, quaſi ille de ſecundis minimè cogitauerit: & in conditionibus explendis non tam verba quàm mens teſtatoris inſpicitur. l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſubſt.l.3.& 4. eod.tit. & illa conditio, ne nuberet alij quàm mercatori, ſui natura odioſa erat & reſtringenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptijs impedimentum fieret.l.cum tale.§.reſcriptũ. ff.de cond. & dem. Cõcludamus ergo humanius eſſe & iuris menti fortè proximius eam mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

SVMMARIVM.

1 *Lex vt nulla collecta imponi poßit, ceſſat quando vt imponatur vtile eſſe cœpit.*
2 *Legis verba tranſgrediuntur ex mente ipſius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia.*
3 *Pœnã lenire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiã à Papa iniunctam minuit epiſcopus.*
5 *Concilij decreta alterat interdum epiſcopus.*
6 *Statuti iniqui tranſgreßio libera.*
7 *Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreßio.*
8 *Citationis omißio ex cauſa fit.*
9 *Defenſio ex cauſa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum tranſgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum tranſgreditur.*
12 *Ius canonicũ per inferiorẽ interdum diſpenſatur.*
13 *Eccleſiæ res interdum infeudare poteſt inferior.*
14 *Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli.*
15 *Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare.*
16 *Epiſcopus interdum tertio præiudicat vt bono communi conſulat.*
17 *Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, vt quis duas dignitates Eccleſiæ vnius teneat.*
18 *Epiſcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare.*
20 *Epiſcopus interdum poteſt creari vbi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdum creare poteſt.*
22 *Appellatio à legato ſuperioris ad eius vicarium interdum fit.*

23 *Legatus de Latere cauſam interdum cõmittit definiendam ſine ſtrepitu.*
24 *Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat.*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum.*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad vnum quarterium ciuitatis regulariter non valet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum poteſt aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere.*
31 *Notarius interdum poteſt pluries ſcripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam ſtatuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis vel localis iniuſta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens ſequenda ſpretis verbis, egregia q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia vna aggrauat ſequentem.*
39 *Falſas margaritas geſtans, non comprehenditur ſtatuto, quòd punit margaritas geſtantem.*
40 *Pœna extenditur de caſu vero ad caſum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale.*

CAPVT XXXI.

SEPTVAGESIMO redeundo ad legis principatum, qui ad meram ciuium vel ſubditorum vtilitatem, non ſecus quàm imperium reliquorum principũ ſpectat, vt pleniſsimè diſſeruimus. inde deriuantur quàm plura bona. Nam ideo dicebat Ang. in l. diuus. ff. de petitione hæred. quòd † ſi ſtatuto etiã iurato caueatur: vt nulla in populo collecta imponi poſsit: tale ſtatutum intelligitur atque intelligi debet, niſi aliqua cauſa Reipublicæ vtilis aut neceſſaria, puta famis aut belli, & alia his ſimilis cauſa ſuperuenerit. ſequitur Archi. Tarraco. in conſi. pro Marchione de Velez, pag. 320. Ratio eſt, quia illius ſtatuti imperium eſt ad meram vtilitatẽ ciuium, quę vtilitas illuderetur, ſi vrgẽte hac noua neceſsitate deſineret fieri ſtatuti tranſgreſsio. neque ad rem pertinet, quod vicietur proprietas verborũ ſtatuti, quia verba paruipenduntur, vt mens illæſa ſeruetur, quæ vtilitatem intuetur ciuium, vt plenè ſuprà docuimus.

1 *Lex vt nulla collecta imponi poſſit, ceſſat quando vt imponatur vtile eſſe cœpit.*

Colligitur etiã ſeptuageſimo primò, quòd non ſolùm princeps, ſed etiam quiſque iudex ordinarius poteſt leges trãſgredi, quoties noxiæ eſſe incipiunt. ita Decius in c. de cauſis, de officio delegati. dicens, hãc eſſe communem opin. & in rubrica, lect. 2. colum. 2. de iudicijs. Marſilius in l. 1. §. diuus. ff. de ſicarijs, & in ſing. 182. iudex non debet. & in l. 1. §. ſed & ſi quis. colum. 2. ff. de falſis, & ſuprà dixi.

2 *Legis verba transgreditur ex mente ipſius etiam iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia.*

Septuageſimo ſecundò colligitur, quare † ex iuſta cauſa poſſunt inquiſitores hæreticæ prauitatis & epiſcopi minuere pœnas etiam poſt ſententiam, vt de inquiſitoribus eſt tex. ſingu. in c. vt commiſsi. §. nec non faciendi, & ibi Gloſ. & Doct. notantur, de hæreticis, lib. 6. & notat Domini. in d. c. ſi quem pœnituerit. §. notandum. & Fel. in d. c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. colu. 6. & ver. fallit quartò. de accuſatio. & de epiſcopis & alijs poteſtatem diſpẽſandi habentibus, notat Innoc. in c. dilectus. colum. 2. de tempori. ordi. Panor. in d. c. niſi ſpecialis, in fine, & in d. c. licet, vbi eſt Gloſ. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioann. de Ana. in d. c. qualiter & quando. in 7. colum. & Philipp. Dec. in d. c. At ſi clerici. §. de adulterijs. colum. 2. de iudicijs, & in d. c. de cauſis, de offi. deleg. Ratio eſt, quia quando pœna legalis grauior æquo eſſe incipit, expedit vt poſsit leniri, ne legis illius imperium ad ciuium vtilitatem inductum, conuertatur in eorum læſionem. In foro autem pœnitentiali id cuique ſacerdoti liceret. c. Deus qui, & ibi Panor. de pœnitentijs. & hac ratione nititur totus titu. C. de ſenten. paſſ. & reſti. & titu. de abolitio.

3 *Pœnam legis minuere etiã interdum vtilius & expedit.*

Septuageſimo tertiò colligitur, quare † ex iuſta cauſa epiſcopus poſsit minuere pœnitentiam à ſummo Pontifice iniunctam, vt ſuprà attigimus. & tradit Marſilius d. ſingula. 182. Ratio eſt, ne ſi ea pœnitentia cœperit eſſe intolerabilis & noxia, tunc imperium Papæ ad proficiendum creatum, incipiat eſſe nociuum.

4 *Pœniten. à Papa [iniun]ctam [minuit] epiſcop[us].*

Septuageſimo quartò colligitur, quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit tranſgredi decretum concilij, vt tenuit Marſilius d. ſingula. 182. Roma. conſil. 428. Ratio eſt, ne concilij decreta ad proficiendum inducta, noxia eſſe incipiant.

5 *Concilij [de]creta [transgreditur] interdu[m epi]ſcopus.*

Septuageſimo quintò colligitur, ſtatuta † iniqua non valere, poſſeque tranſgredi etiam ab eo, qui ea ſeruare iuraſſet: vt tenuit Oldr. conſil. 259. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus. Soci. conſi. 95. lib. 3. Ratio eſt, ne ſtatuti imperium ad iuuandũ creatum, incipiat eſſe damnoſum.

6 *Statuti [iniqui] qui tra[nſgreſ]ſio liber[a].*

Septuageſimo ſextò colligitur, quod † qui iurant ſeruare ſtatuta ciuitatum, vel eccleſiarum, vel ſcholarum, vel collegiorum intelligere videntur, ſi non fuerint inhoneſta. Ita Innocen. in c. dilecti, colu. fin. de maio. & obed. Bal. in c. 1. col. 2. de alienatione feudi. Brunus conſi.

7 *Statuti [in]iurati [tranſ]greſſio libera.*

conſi.35.colum.fin.& ratio eſt, ne earum ciuitatum, Eccleſiarum, ſcholarum, collegiorum, monaſteriorum imperium ad proficiendum inductum, incipiat eſſe noxium.

Septuageſimo ſeptimò colligitur, quod epiſcopus cum ſuo capitulo poteſt ex iuſta cauſa numerum canonicorum augere etiam contra ſtatutum iuratum, vt tenuit Ioannes And. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. colu.6.& alij cõmuniter in cap. cùm acceſsiſſent, de conſti. per tex. ibi. Ratio eſt, ne illius ſtatuti imperium ad proficiendum creatum, incipiat eſſe nociuum.

Septuageſimo octauò colligitur, quare ex iuſta cauſa poſsit princeps ſententiam ferre parte non citata, quamuis citatio ſit de iure naturali, vt reſoluimus de ſucc. progreſſu. in præfatio. num.99. tradit Loazes in conſil. pro Marchione de Velez, pa.317. dic quod ratio eſt, ne iuris naturalis poteſtas & imperium ad iuuandum inſitum, incipiat eſſe noxium.

10 Septuageſimo nonò colligitur, quare † ſummus pontifex poſsit ex iuſta cauſa tollere defenſionem, vt per Decium in c. dilecti. colu. 7. de exceptio. Alex. in l. cum mulier. col.5. ff. ſol. mat. Ratio eſt, ne id ius natura inſitum ad iuuandum, incipiat eſſe noxium. Nam circa ius ipſum naturale, & à Deo & ab hominibus, ex cauſa, ob neceſsitatem, communemque hominum vtilitatem aliquando reperimus diſpenſatum fuiſſe: vt cõmuniter notant Doct. in §. ſed naturalia. Inſtit. de iure naturali gentium ciuili. & Ioannes de Turre Cremata c.1. 5. diſtinctione.

11 Colligitur octuageſimò quare ſummus Pontifex, vt iam attigimus, poſsit circa ius diuinum ex iuſta cauſa diſpenſare? vt per Decium in conſi.112. in præſenti conſultatione. Felinus, & Decius in c. quæ in Eccleſiarum, de conſtitu. Corneus conſi.189. lib.4. Ratio eſt, ne ius diuinum ad iuuandum deſtinatum, noxium eſſe incipiat. Colligitur, quare † epiſcopus

12 contra ius canonicum poſsit ſtatuere & diſpenſare, vt per Alex. in rubrica. col.2. de officio eius. Bal. in l.2. ff. de iureiu. Roma. con.325. & conſi.428. & ſing.492. ſed an poſsit epiſcopus. Ratio eſt, ne iuris canonici imperium ad iuuandum deſtinatum, noxium eſſe incipiat. cùm id iuſta cauſa depoſcat. ita intellige c. poſt translationem, de renunciatione.

13 Octuageſimo primò colligitur, quare † prælatus, qui res Eccleſiæ infeudare non poteſt, vt notant Aluarotus, Iacob. de Bell. Nicolaus Neapol. Marti. Laud. & Card. in c. in princi. qui feudum dare poſsint, ex iuſta tamen cauſa id facere poterit? vt qui Fráciſchinum Curtium de feudis 2. parte principali. 6. q. principali. Ratio eſt, ne iuris imperium deſtinatum ad iuuandum, incipiat eſſe damnoſum.

14 Octuageſimo ſecundò eadem ratione licet † prælatus olim nihil ferè ſine capitulo ſuo facere poſſet, vt per Archid. in ſumma 18. diſtin. Collect. in c. nouit, de his quæ fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili. colu. pe. de officio ordinarij. tamen ex iuſta cauſa capituli conſilium requirere non tenebatur, vt per Hoſtien. & Panormitanum in d. c. nouit.

Octuageſimo tertiò & eadem ratione, licet † prælatus res Eccleſiæ alienare nequeat, vt per Atchidiaconũ & Collectarium, vbi ſuprà tamen ex iuſta cauſa id ſibi fas eſt, etſine conſenſu capituli. ita Bald. in c.1. in principio, qui feudum dare poſſunt. & Franciſchinus, vbi ſuprà, & Abb. in c. fina. de eccleſijs. 25

Octuageſimo quartò qua ratione, quod amplius eſt, ex iuſta † cauſa poterit in Eccleſiarum & ſubditorum præiudicium aliquid ſtatuere & ordinare, vt notant Butrius, Imola & alij quos refert & ſequitur Fernan. Loazes in conſ. pro Marchio. de Velez, pa.350. num. 91. quale eſt, † vt clerici fortè viuerent in communi, vt notat Imo. in c. quoniam dè vita & honeſta. clericorum. 16

Octuageſimo quintò hinc etiam fit, vt epiſcopus † poſsit diſpenſare quòd quis habeat duas dignitates in eccleſia, aut duos perſonatus ex iuſta cauſa. Archi. in c.1. de conſu. lib.6. Domini de Rota deciſi.29. nota quod epiſcopus in antiquis, ſub tit. de præb. ratio iſtorum omnium eſt, ne iuris prohibitio & imperium his caſibus ad iuuandũ deſtinatum, incipiat eſſe noxium. 17

Octuageſimo ſextò hinc fit, vt ex iuſta cauſa prælatus † poſsit clericum vtcunq; ſummi pontificis priuilegio exemptum punire, ne Papæ imperium hoc caſu inciperet eſſe damnoſum. Fredericus de Senis conſi.302. col. fin. quale eſſet, ſi is clericus ſe præſente proteruus foret, vt in contemptum delinqueret, arg. c. tuam, de ordi. cog. 18

Octuageſimo ſeptimò colligitur etiã quare † epiſcopus ex iuſta cauſa poſsit præſcriptioni & iuribus eccleſiæ ſuæ renunciare, vt tenent Innocentius & Ioannes Andr. in c. veniens, de præſcri. & Bertachi. in tracta. de epiſcopo, in 4. par. princip. q.6. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pag.351. 19

Octuageſimo octauò colligitur quare † & ſi creari epiſcopus non debeat vbi nunquam fuit. c. fœlix. 16. q.1. tamen ex iuſta cauſa creari poteſt: quale eſſet ſi creſceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per c. præcipimus. eadem 16. q.1. ratio eſt, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum, noxium eſſe incipiat. 20

Octuageſimo nonò colligitur, quare † vicarius generalis, qui alium vicarium generalem ſui loco conſtituere regulariter non poteſt. c. clericos, de offi. ordi. & idem in vicario ſeu legato Papæ. ita Card. in clemen. & ſi principalis, de reſcrip. & Andreas Siculus in c. nouit. colu. pe. de offi. legati. ex iuſta tamen cauſa (puta infirmitatis) id facere poteſt, permiſſumque eſt, vt tenent Domini de Rota, vbi ſuprà, 21

Eccleſiæ res prælatus interdũ poteſt alienare.

Epiſcopus interdum tertio præiudicat vt bono communi conſulat.

Diſpenſare poteſt epiſcopus interdũ, vt quis duas dignitates eccleſiæ vnius teneat.

Epiſcopus interdum punit clericũ exemptum.

Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdũ poteſt renunciare.

Epiſcopus interdũ poteſt creari, vbi nunquam fuit.

Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdum creare poteſt.

prà,Glo.& Doct.in cle.1.de regu.verb. locum aliorum. Hoſtienſis,Ioannes Andreas,Ioannes Imolen.& alij in d. c.clericos,& Fernandus Loazes,vbi ſuprà:ratio eſt,ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum,incipiat eſſe nociuum.

22 *Appellatio à legato ſuperioris ad eius Vicarium interdum fit.*

Nonageſimò colligitur,quare † & ſi regulariter à legato ſuperioris non ad eius vicarium,ſed ad ipſum ſuperiorem ſit appellãdum, vt per Panormi.& alios in c.ſi quis contra clericum.col.9. de foro compe. Philipp. Decium in c.dilecta.2.de appella.colum.1.Romanum ſingulari 464. tu habes vbi eius add. tamen ex iuſta cauſa fit tranſgreſsio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendum deſtinata incipiant eſſe noxia,ita Panormita:& alij in d.c. ſi quis contra clericum.

23 *Legatus de Latere cauſã interdum cõmittit definiẽdam ſine ſtrepitu, &c.*

Nonageſimo primò colligitur, quare † legatus de Latere licet regulariter non poſsit committere cauſam ſine ſtrepitu & figura iudicij definiendã,Glo.in c.fi.ver.figura,de hære.lib.6.Imola in l. nemo poteſt.ff.de leg.1.Felinus in c.1.col.1. de reſcri. ex iuſta tamen cauſa id facere poteſt, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum deſtinata, noxia eſſe incipiat. ita Butrius,& alij in cap.fina.de tranſactionibus.Felinus in d.c.1.colu.3. Iaſ.in l.omnes populi.colu.3.ff. de iuſt.& iure. Franciſ.de Ripa. Ioannes Crotus & alij in rep. l. nemo poteſt, vbi plenè per Hannibalem.ff.de leg.1.

24 *Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat.*

Nonageſimo ſecundò colligitur, quare † & ſi princeps regulariter priuilegium non ſubdito conceſſum reuocare nequeat, vt per Innocentium & alios in c. nouit de iudi. & in c. 1.de proba. Lapum allegatione c. colum. fin. Romanum conſil. 252.& Mainerium in l. nemo poteſt mutare, ad finem. ff.de reg.iur.tamen ex iuſta cauſa id facere non prohibetur, vt notant Innocentius & alij in c. cum M.de conſt.Alexand.conſi.101.& Fernand. Loazes, vbi ſuprà,pag. 356.idque fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum deſtinatum,incipiat eſſe nociuum.

25 *Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionẽ.*

Nonageſimo tertiò colligitur, quare † & ſi iudex prohibeatur aliter procedere, quàm vt legibus & moribus proditũ ſit,vt in prin. Inſt. de offi.iudi.& in princi.Inſt.de obliga.quæ ex quaſi deli. naſ. tamen ex cauſa poteſt termini à lege datum ad petendam in integrum reſtitutionem alterare.ita Bald.in l.2.ff.de re iudic. Ioannes Andr. in capitu.1. de reſti.ſpolia. Bart.in ſimili in l.ſocietatem.§.arbitrorum.ff. pro ſocio. id quod in omni tempore legali & termino generale eſſe videtur, vt notat per tex.ibi Bar.Angelus,Alex. Iaſ.& alij in d.l.2.ff. de re iudi. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat eſſe damnoſum.

26 *Lex interdũ non communis non toleratur.*

Nonageſimo quartò colligitur quare † & ſi regulariter lex debeat eſſe communis,vt notant per tex. ibi Bald. & Paulus Caſtrenſ. in l. 1.ff.de legib.c. erit autem lex.4. diſtin.adeò vt † non valeat lex ad vnum quarterium duntaxat ciuitatis,niſi & reliquas ciuitatis partes obſtringat.Angel.in l.Titius.§.fin. ff.de pollicit. Bald.in prima conſt.C.§.quibus tamen ex iuſta cauſa talis lex bene valeret,vt per dd. in dictis locis. vnde valeret, lex compellens certas perſonas ad compromittendum,puta mercatores, vt per Decium in c. conſuluit. 3. de appell.colum. fin. Barthol. & Ioannes de Platea per tex. ibi in l.neque Dorotheum, & in l.docitij.C. de curio.li.10. Angelus conſil.62.Nobilis miles.

27 *Lex ad vnu quarteriũ ciuitatis regulariter non valet.*

28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas, fallit interdum.*

Nonageſimo quintò colligitur, quare † & ſi magiſtratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama, vt qui tale quidpiam auſus fuerit tali pœna ſe noſcat eſſe plectendum, ſi ea pœna erat præter ius commune,vt per Barthol.in l.omnes populi.q.5. ff.de iuſt. & iure.Anchar.in c.canonum ſtatuta, de conſt.Bald.in l.pro gramma. C. commi.epiſt. tamen ex cauſa id fas eſſet,ſecundum Fernan. Loazes conſil.pro Marchi. de Velez,pag. 360. idque fit, ne ea iuris prohibitio incipiat eſſe damnoſa, ſi etiam vtilitate publica vrgente tranſgredi non poſſet.

29 *Clericus interdum poteſt aduocare.*

Nonageſimo ſextò colligitur,quare † clericus & ſi regulariter aduocare nequeat, tamen pro eccleſiã ſua id ſibi licet, ita Innocen. in c.vn.de oblig.ad ratio. Inocen. & Abb.in c. ſed nec ne clerici vel monachi. Felinus col.fi. in c.cum.I.& a.de re iudi. idque fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad eccleſiæ vtilitatem deſtinatum in contrarium vertatur.

30 *Parrochus interdum extra parrochiã poteſt reſidere.*

Nonageſimo ſeptimò colligitur, quare † curatus,vel parochus & ſi regulariter extra parrochiam ſuam reſidere nequeat, vt tradunt communiter Doct. ibi Felinus colum. fi.in c. cum omnes, per tex.ibi de conſtit. & in c.non nulli,& in c.conquerente, & in c. pen. & fin. & in c.ex tuæ,de cler.non reſid.tamen ex iuſta cauſa,puta,ſi ad concilium abire expediret,id fieri liceret: ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem Eccleſiæ factum, incipiat nocere ipſi Eccleſiæ,vt per Geminianum in c. fin.de reſcrip.Franc. Ripa in d.c.cum omnes, in colum.18.de conſtit.per tex.in c.cum ex eo, de elect.lib.6.

31 *Notarius interdum poteſt pluries ſcripturam edere.*

Nonageſimo octauò colligitur, quare † & ſi lex regulariter iuſſerit, ne notarius, qui ſemel inſtrumentum edidit iterum illud edere teneatur,vt tenent Bart.Bald. & communiter Doct.in l.ſi quis ex argentarijs.§. fi.per tex.ibi ff.de edendo.tamen ex iuſta cauſa illud edere non prohibetur,etiam pluries,idque fit,ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem deſtinatum, noxium eſſe incipiat. ita tradũnt Bar.& Bald.vbi ſuprà,Bal.in l.diſſolutæ. C.de cond.ex lege.idem in rub.colum. 6.C.de fide inſtru.

32 *Iudex interdum permittit arma ... portare contra formam ſtatuti.*

Nonageſimo nonò colligitur, quare † iudex contra formam ſtatuti vel legis arma ciues portare prohibentis, poſsit ex iuſta cauſa alicui ciuium id permittere: vt tenuit Bald. in

in rubr. C. qui admi. colum. 1. Corſetus ſingulari 150. Socinus in tract. fall. regu. 29. Ioannes Neuiza. in ſua Sylua nupti. fol. 47. limi. 6.

33 *Executio pœnæ corporalis extra locum ſit extra locum delicti.* Centeſimò colligitur, quare † executio pœnæ corporalis & ſi regulariter loco facinoris perpetrati fieri debeat, tamen ex iuſta cauſa alibi quoque fieri permittitur, ne ea iuris diſpoſitio & imperium ad vtilitatem deſtinatum aliorſum reflectatur, Bald. in rubr. ad finem. C. de fide inſtr. Bertach. in tract. de Epiſ. lib. 4. par. 5. q. 38.

34 *Regalia inter ... alienari ...* Centeſimo primò colligitur, quare † reges, & ſi regulariter vrbes & oppida ſuæ coronæ nequeant alienare, c. intellecto, de iureiur. tamen ex iuſta cauſa vnum aut alterum oppidum alienare non prohibentur: vt tradunt ibi communiter Doct. & attigimus ſuprà, & aliquid de ſucc. crea. libro 3. §. 26. numero 83. idque fit, ne aliàs iuris prohibentis imperium, quod ad vtilitatem eſt, in læſionem conuertatur, contra mentem ipſius iuris, cui quod verborum proprietas vicietur, impedimento eſſe non debet. Intellige tamen vt quàm primum ea vrgens neceſsitas laxata fuerit, illico expenſis totius regni ea oppida alienata redimentur, ad regiamque coronam redigantur, vt diximus vbi ſuprà.

35 *Lex generalis vel localis iniuſta, quare effectus careat.* Centeſimo ſecundò colligitur, quare † lex generalis vel ſtatutum locale ſi iuſtum non ſit, non valeat, etiam ſi ex certa ſcientia principis fiat? vt tenent Innocentius & alij in c. primo, & in c. quia plerique, de immuni. eccleſ. Cynus in l. bene à Zenone. C. de quadru. præſ. Iaſ. conſil. 1. colum. 9. lib. 1. Fernand. Loazes in conſil. pro Marchi. de Velez, pag. 54. Ludoui. Rom. ſingulari 714. iudex poteſtatis. in ſimili per Felinum in rub. de homic. Matſilius in l. 1. num. 17. de ſicari. & ſingul. 665. & alij multi, quos allegat Nicolaus Pig. ad Roma. vbi ſuprà, qui diſputant, an valeat ſtatutum, quod pœna pecuniaria imponit pro adulterio, vel homicidio, ſi talis pœna eſſet contemptibilis, ratio ergo ne valeat eſt, quia ad vtilitatem ſtatuentibus datum imperium non debet conuerti ad læſionem.

36 *Statuti mens ſequenda ſpretis verbis exigua q.* Centeſimo tertiò colligitur, ſtatuto cauetur quod homicida puniatur in centum, alio ſtatuto cauetur, quod qui commiſerit duo homicidia capite puniatur, vtrùm ſi quis commiſit homicidium & ſoluit centum, an ſi committat aliud, debeat decapitari? & videtur quòd non, quia pro primo eſt ſatisfactum, ergo non debeat amplius puniri. nam paria ſunt condemnatum ſoluiſſe pœnam, & abſolutum fuiſſe, C. ad l. Aquil. l. contra negantem. Contrarium tenet Bald. quod debeat decapitari, in auth. qui ſemel. C. quomodo & quando iud. quia facta non poſſunt haberi pro infectis. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. licet † ergo obligatio ſit extincta, primùm tamen aggrauat ſecundum, † ſicut prima contumacia quantumcunq; purgata aggrauat aliam ſequentem, vt in d. authen. qui ſemel, & hoc dicit Bal. verum eſt etiam ſi primum maleficium eſſet præſcriptione ſublatum. nam non obſtante præſcriptione cognoſcetur de illo, nō propter ipſum, ſed incidenter propter aliud aggrauandum quod eſt notandum ſecundum eum, in d. authen. qui ſemel. refert & ſimpliciter ſequitur d. Pet. de Ancha. in rep. c. canonum ſtatuta. de conſti. in 32. char. ſequitur Corſetus in ſingulari ſtatuto. 23. Quid dicendum? & ſanè licet pro Baldi & Corſeti opinione arrideant verba ſtatuti, tamen ipſis verbis poſthabitis mens ſtatuentium ſequenda eſt (vt pleniſsimè ſuprà oſtendimus) mens autem eſſe videtur, vt pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur, & præterea nihil. vnde cum pro primo maleficio centum condemnationis nomine prioris præſtita ſunt, ſi modò pro ſequenti homicidio capite is puniretur, iam pro vtroque in plus quàm in caput punitus foret, quod eſt cōtra mentem ſtatuentium, ergo mitius quàm capitaliter aliquantulum puniendus eſt, ita tamen vt pro ſecundo homicidio non ſolum in centum, ſed acerbius aliquātulum puniatur, quia geminatio delicti aggrauat culpam, ſicque ſatisfactum erit fundamento & rationi contrariam partem tenentium, & hæc pars vt humanior, ita & verior videtur.

37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*

38 *Contumacia vna aggrauat ſequentē.*

Colligitur † quare ſtatutum puniens geſtantem margaritas intelligatur in eo, qui veras, non in eo qui falſas geſtaret: vt voluit Bar. in l. 1. §. hoc interdictum, per tex. ibi. ff. de fonte. Franciſcus Cremenſis ſingulari 83. mulier tranſiens. Ludou. Roma. conſi. 493. qui inde. & etiā Cremenſis inferunt, quod † mulier tranſiens ad nuptias ſecundas, & ſi perdat lucra à marito habita, tamen non amittet, quod ſibi mariti contemplatione donatum fuerat, quamuis id à marito profectum intelligatur. l. ſed & ſi plures. §. in arrogato. ff. de vulgari. quia id non tam verè quàm fictè à marito profectum intelligitur, & pœnas non eſſe de caſu vero ad caſum fictum porrigendas non ineleganter contendunt. ratio ergo prioris dicti ea eſt, quòd ſtatuti legiſue imperium, vtilitatem intuetur ciuium, non captionem aut læſionem eorum, vtilitas autem in eo eſt, ne veris & precioſis margaritis vtentes de paupe-

39 *Falſas margaritas geſtans non cōprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem.*

40 *Pœna nō extēditur de caſu vero ad caſum fictum.*

rentur, quæ ratio ceſſat in falſis, vt §. 17. numero 65. multa in ſimili diximus, in tract. de ſucc. cre. lib. 2.

Centeſimo quartò colligitur quare † & 14 ſi regulariter proceſſus ſit ipſo iure nullus, quando calumniæ iuramentum non fuit præſtitum, cùm eſſet petitū. l. 2. §. ſed quia veremur. C. de iuram. calu. c. certum de iuram. calum. c. non conſtituens, de fideiuſ. tamen ſi exigatur ab eo, qui iam plenè probauit, iſque iurare nolit, aliud erit: vt arg. l. ſi non fuerit. ff. de iureiu. tenent Bald. in c. 2. colum. 2. de proba. Iaſ. in l. admonendi. colum. 41. de iureiur. Matthæus Matheſ. & Sarra. eius additio. nota. 65. nota quod ſtatutum, idem Iaſ. in l. iuſiurandum quod ad pecunia. §. quis. §. qui iuſiurandum not. 1. ff. de iureiu. ratio eſt, quia † vt reperiuntur non 24 pauci, ita numinis contemptores, vt falsò iurare nihil vereantur, ita ex diuerſo ſunt nonnulli ita ſummi Dei reuerentes, vt potius ius ſuum amittant quàm ſacramentum ſubeant, etiam veritatem dicturi. ita ait l. quæ ſub conditione, in princ. ff. de condi. inſt. Ne ergo vir bonus, qui iam plenè ius ſuum probauit, nimia Dei reuerentia verum etiam ſacramentum ſubire non audens, ius ſuum indebitè amittat, par eſt, vt tali caſu ceſſet iuramenti ſubeundi neceſsitas, ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad vtilitatem ciuium deſtinatum, in eorum bonorum ciuium læſionem refle-ctatur ceſſante neceſsitate, prout ceſſat in ſpecie propoſita ad l. manifeſtæ turpitudinis. ff. de iureiura. reſponde, † procedere 43 quando nondum eſſet legitimè probatum, & eſt optima defenſio iſtius ſingularis concluſionis, de qua multum dubitauit Iaſ. in d. §. qui iuſiurandum.

Calumniæ iuramentum nō ſubit, quod plenè probabit.

Dei reuerentia commendatur.

Intell. l. manifeſtæ. ff. de iure iur.

40 *Calumniæ iuramentum remoueri nō poteſt per ſtatutum locale.*

Centeſimoquintò colligitur, † quare 40 non valeat ſtatutum vel conſuetudo particularis adimens iuramentū calumniæ, quo caſu petitum eſſet, vt per d. c. verum. d. §. ſed quia veremur. d. c. veniens, tenuit Matthæus Mathæſillanus & Sarra, vbi ſuprà. ratio enim eſt, ne facultas ſtatuendi per legem generalem municipibus conceſſa, vt plenè tradunt Bart. & alij per tex. ibi in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. conuertatur in ipſorummet læſionem, qui remoto tali iuramento litibus ſcaterent, & nimium inuicem vexarentur. ſicque ſtatuendi imperium noxium (quod eſſe non debet) ipſis met eſſe inciperet.

SVMMARIVM.

1 *Solennitas abundans non nocet.*

2 *Exceptio incontinenti probanda, non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludenti.*

3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non vetatur ſi ea illico ſit venditurus.*

4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad ſucceſſionem eorum, qui dotare tenebantur.*

5 *Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.*

6 *Carceris cuſtos non tenetur ſi ſocij malignatione incarcerati fugiant.*

7 *Proditio irreparabilis.*

8 *Præſcriptio cum mala fide quare non valeat.*

9 *Pœna an debeatur in conſcientia?*

10 *Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur.*

11 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta non communia.*

12 *Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eū qui de comitatu bladum extrahit.*

13 *Monachi Minoritæ fundi ad vendendum an ſint capaces?*

14 *Eccleſia ex neceſſitate vendens, non tenetur ſolennia ſeruare.*

15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & vxor ſimul perierunt? ardua q.*

16 *Statutum quòd vno delinquente cæteri de familia puniantur, an valeat? ardua q.*

CAPVT XXXII.

CENTESIMOSEXTO colligitur, quid dicendum, ſi † in aliquo actu ſtatutum prouidet adhiberi præſentiam, vel conſenſum quatuor virorum, aliàs non valeat, vtrùm ſi adhibeantur decem, vel plures, reddatur actus inualidus tanquam nō ſeruata forma? & videtur quod ſic. quia omiſsio modi & formæ vitiat diſpoſitionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obl. c. Piſanis, de reſt. ſpo. c. cum dilecta, de ſcrip. c. cum ſuper abbatia, de offici. deleg. Contrarium tamen reperio fuiſſe conſultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum ſtatuta, de conſt. 39. char. quia licet ad ſolennitatem ſtatuat lex certum numerum, ampliatio numeri non vitiat l. hæredes palam, in princ. ff. de teſt. & l. cum tabulæ. ff. de ſecund. tab. per hoc. l. non ſolet. ff. de regu. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argen. legato. item maiori numero ineſt minor. l. 1. §. ſi ſtipulati, de verb. oblig. præterea numerus ampliatus 1

Solennitas abundans non nocet.

pliatus non diuerſificat formam l. non ſunt liberti. ff. quemad. ſeruitu. amit. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & æſti. facit quod not. Bar. in l. ſi prius. ff. eo. tit. denique hæc pars vera eſt, vt conſtat per tex. in l. vnic. in princi. C. de rei vxo. act. & potiſsimùm ex omnibus fundamentis & rationibus noſtræ ſententiæ principalis, quæ habet legum principumque imperium ad ciuium vtilitatem deſtinari, quæ per interuentum decem virorum, vbi quatuor quantū ſufficiebant, tantum abeſt vt interuertatur, quod potius aſſequitur pleni. ergo ea diſpoſitio minimè debet pro irrita læſionem agentium haberi. Et ita in ſpecie tenet Corſet. ſingu. incipiente, ſtatutum. 22.

2 Centeſimoſeptimò colligitur, quod † ſi ſtatutum tollat exceptionem in aliquo caſu, debet intelligi, niſi quis velit incontinenti probare exceptionem legitimam, quia eo caſu debet audiri, non obſtante ſtatuto: quia ſtatutum videtur excluſiſſe exceptiones non legitimas propter præſumptam fraudē opponentium, quæ præſumptio ceſſat in probatione, quæ offertur in continenti, tex. in c. literas, de reſti. ſpoliato. quod not. gl. in l. 1. §. hoc interdictum. in ver. ſed & ſi falſum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. ſciſcitata, ſuper glo. in ver. effectum de in inte. reſti. quam glo. ibi profitetur ſe ſolitum eſſe multum adducere in conſilijs ad ſtatuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in c. ſuper eo. ad fin. de offic. deleg. vide dicta per eum in c. ex parte 4. eod. titu. niſi eſſet præſumptio contra eum, quòd calumnioſè exciperet, licet offerat ſe probaturum in continenti. iſtud voluit glo. in d. c. ſciſcitata, quæ limitat d. c. literas. & iſtud dictum ſenſit do. Abb. in d. c. ſuper eo. vbi Bald. ſingulariter dixit per illū tex. iuncta glo. quòd à ſummaria cognitione poteſt quis repelli, vbi præſupponitur quis calumniari, q; dictū dicit menti tenendum. & not. in c. veniens, il ſecundo, de teſti. in l. fin. C. de ordi. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. ſuper eo, illud dictum glo. & Bald. procedere vbi opponens offert ſe probaturū incontinenti, & præſumptio eſt de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præſumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corſetum ſingul. in verb. exceptio. 2. & pro ſuperiore opinione, vt talis exceptio in continenti probanda per tale ſtatutum excluſa non videatur, facit noſtra ſententia principalis. Nam vt reliquorum principum, ita & ſtatuentium ac legislatorum imperium ad proficiendum eſt, non ad nocendum: noceret autem ſi exceptio legitima etiam incontinenti probanda excluderetur. Vnde & ſi verbis ſtatuti accedere videretur, tamen extra mentem ſtatuentium eſſe veroſimillimū eſt, quæ potiſsimùm (vt ſuprà oſtendimus) in tuenda eſt. glo. ibi & vbique communiter app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. ſicque verbis poſthabitis ex veroſimili mente ſtatuentium talem exceptionem admittemus.

Exptio in cōtinenti probanda, non comprehendi tur ſtatuto exceptionem excludente.

Centeſimò octauò colligitur, quod † ſi prohibetur forenſi aliquam rem immobilem relinqui per ſtatutum, aut per viam contractus, vel vltimæ voluntatis? relictus eſt fundus forenſi vt vendat preciumque habeat. An hòc caſu habeat locum ſtatutum? glo. eſt ſingu. in c. 1. §. confirmatos. in verb. domum, de religioſis domibus in 6. quod valet legatum. ſicque tale ſtatutum non habet locum. & eſt ratio, quia ſi nō durat alienatum. ergo non videtur alienatum: vt in c. 1. quid iuris ſit ſi vaſallus poſt alie. feud. id recupe. & l. ſi verò pro patre. §. verſum. ff. de in rem verſo. Bald. in l. cū quæſtio. in fin. C. de leg. & ſequuntur Fran. in d. §. confirmatos. Corſet. notab. mendicantes. latè per Alexand. & Iaſ. qui alios citant in l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de leg. 1. Ioan. Dilect. de arte teſtamen. caut. 40. & Dec. conſil. 559. in caſu. Curt. Iun. conſil. 105. colum. 2. in ſimili. per Hip. Marc. ſingulari 132. Nicol. Pigno. & Ludo. Roma. ſingulari 294. incipi. prohibetur forenſi. ratio enim huius communis opin. eſt, quia animus ſtatuentium fuit ciuibus conſulere quò ad hoc, vt omnia prædia, quæ intra fines territorij erant, ad eos ſolos, non etiam ad forenſes pertinerent, non autem quo ad forenſes commercium iure gentium (iuxta l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Inſtit. de iure nat.) remouere voluerunt. ergo cùm per tale legatum id prædium non deſinat cum effectu permanere inter cōciues, ceſſat ea vtilitas, ad quam ſtatuentes proſpectum voluerunt, & ſi vltra progrederetur noxium eſſet, quia contra ius gentium adimeretur forenſibus commercium.

3 Prohibitus habere prædia in territorio, nō vetatur ſi illico ſit venditurus.

Centeſimo nonò colligitur, ſtante † ſtatuto, ſuper quo egregiè conſuluerunt Rapha. Cuma. & plures alij, conſil. 207. incipi. quod quælibet hæreditas, &c. quod quælibet hæreditas aſcendentium deferatur maſculis legitimè deſcendentibus, excluſis fœminis, cùm dotatæ fuerint. Quod licet tale ſtatutum generaliter loquatur, non habet locum in ſucceſsione matris vel auiæ maternæ, ſed ſolùm in aſcendentibus per lineam maſculinam, ſequitur Iaſ. in l. 4. §. prætor ait, in princi. 3. colu. ff. de in ius vocan. mouetur Rapha. quia ſtatutum excludit fœminas, quia ſunt dotatæ: ſed iſta ratio dotandi ceſſat in matre & auia: quia ad eas non pertinet offi-

4 Statutum fœminas dotatas excludēs, intelligitur quò ad ſucceſſionem eorū, qui dotare tenebantur.

net officium dotandi.l. mater.C. de iure do. ergo non comprehendit matrem, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum, qui tenentur dotare: & ſic de hæreditate patris vel lineæ paternę, cùm ergo verba non conueniant matri, nec eius diſpoſitio. l.4.§. toties.ff.de dam. infec.l. quod conſtitutum.ff. de milit. teſta.cum ſimil. & quod tale ſtatutum intelligatur,ſi dotatæ fuerint ab ea perſona, de cuius hæreditate agitur, & non ab alia, ita tenet no.Bal.in l.1. C. de leg. hæred. cum concor. quas dat Iaſ.in l. quoniam nouella.C.de inof. teſt. & Gerardus ſingula. 7.quando rubr.nume.3.ratio iſtius rei ea eſt, quia hoc ſtatutum fęminarum excluſiuum, videtur eſſe contra naturalem æqualitatem, quæ inter maſculos & fœminas eſſe debet. l.maximum vitium. C.de lib. præteri. §.fin. Inſt.de hæred. ab inteſt. vnde ſi huiuſmodi ſtatutum aliquando magnam vtilitatem, aut Reipublicæ neceſsitatem toleratur (id quod ſatis eſt,vt valeat.teſte Baldo, in l.non omnium,& in l.de quibus, colu.10.ff.de legib.& eleganter per An. Tir. de vtroque retractu in præfa. num.75. tamen quin odioſum & conſequenter reſtringendum ſit,negari non poteſt, quoties ſeſe offert aliqua non multum deuia & extranea interpretandi occaſio, vt in ſpecie hac, quæ eo maximè admittenda eſt, quod legislatores (vt noſtra principalis concluſio habet) vt reliqui principes non vt obſint, ſed vt proſint, acceperunt imperium, vnde eæ leges eaúe ſtatuta,quæ ſubdura videntur, piè vt ſic minus obſint interpretanda ſunt,eſtque iudice me efficacior oratio, quàm quæ mouit Doctores ſuprà allegatos.

5 *Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti.* Centeſimo decimò colligitur, ſcis quod † lex eſt, quod ſi ſit ſtatutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum vel aliquid aliud de loco, quod ſi caſu fortuito de aliqua alia ciuitate, vel caſtro veniant homines deferentes bladum vel aliam rem contra ſtatutum, quod nõ obſtante ſtatuto poſſunt, licet alias non poſſent, niſi eſſent tranſeuntes. C. de ædific.priua.l.ſi quis poſt hàc legem. ita Guilielmus de Lud. ſing.18.ratio eſt: Quia impoſsibilium nulla obligatio eſt. l. impoſsibilium. ff. de regu. iuris. l.1. ff. de cond.inſti. impoſsibile autem eſt caſus fortuitos præcauere. l. quæ fortuitis. C. de pignor. act. ergo leges, quæ non ſecus quam principes vt prodeſſent non vt obeſſent imperium acceperunt (vt noſtra principalis concluſio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impoſsibile.

6 *Carceris cuſtodes non teneri ſi ſocij machinatione incarcerati fugiant.* Centeſimo vndecimò colligitur eadem ratione, ſi dictat ſtatutum quod ſi † carceratus aufugiat, cuſtodes teneantur pœna capitis. ſi duo ſint cuſtodes, & vnus cuſtos ſimul cũ carcerato aufugerit, quod alter cuſtos non teneatur pœna ſtatuti.tex. eſt ſingularis in l. vltima. verſic. interdum. ff. de cuſto.reorum. & idem Roma. conſilio 395. vt res.colu.fin. ver.ſecundum doct. in d.l. fin. Are. in tracta. malefi.in verbo, fama publica præcedente.nu.91.Fran.Cre.no.91.Hipp. de Marſi. in rub. ff. de fideiuſ.q.17.pulchrè per Nicolaum Boer.deci.217.quo ad tertiã. qui alios citat. Ludo. Roma. ſingulari 30. Hæc enim † proditio eſt, quam præcauere eſt vltra prouidentiam & vires humanas. vnde ſic cecinit Claudianus lib. 2. in Rufinum: 7 *Proditio inreparabilis.*

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis,
Imperium tanto quæſitum ſanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners anguſto tempore vertit.

Et Silius Italicus lib.13.Bel.pun.

Illa autem, quæ tondetur præcordia roſtro
Alitis, en quantum reſonat plangentibus ales
Armiger ad paſtus rediens Iouis, hoſtibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reſerauit clauſtra Sabinis.

Cùm ergo proditioni occurrere ſit impoſſibile, impoſsibiliumque nulla ſit obligatio.l.impoſsibilium.ff.de re.iu.par eſt, vt cuſtos carceris non teneatur de proditione ſocij, cùm lex imperium vt prodeſſet non vt noceret acceperit, vt habet noſtra principalis concluſio: noceret autem ſi ad impoſsibile obligaret.

Centeſimo duodecimò colligitur quamobrem omnes leges & omnia ſtatuta, quæ permittunt præſcriptiones cum mala fide contra reales, vel perſonales, vel mixtas actiones, non valeant ipſo iure, quia ſunt contra ius commune, & nutriunt peccatum, vt in c. vigilanti, & c.fin. de præſcrip. & in regula poſſeſſor, de reg. iur.in 6.peccat enim, qui ſciens ſe teneri ad centum ex cauſa depoſiti, mutui, vel vẽditi, recuſat ſoluere, & hanc doctrinam ſentit Bar.in l.omnes populi.ff.de iuſti.& iu.in illa quæſtione, an valeant ſtatuta circa ius diuinũ, idẽ tenet Ang. in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſuca.& in l.hæc autẽ iura. ff.de ſer.vrb.præ.& in l.fin.ff. quemad. ſer. amit. & in l.ait prætor.§.item ei.ff. ex quib.cauſ.maio.in vno caſu quãdo debitor non peccaret recuſando ſoluere, vt quia eſſet obligatus ad meram pœnam, puta, ad duplũ vel quadruplum actione furti. Nam † ſecun- 8 *Præſcriptio cum mala fide quare non valeat.*

9 † ſecundum ius diuinum, & ſecundū forum conſcientiæ non tenetur quis ſe offerre ad ſoluendum pœnam, etiam eam petenti in iudicio, vel extra. 12. q. 2. c. fraternitas, vbi eſt tex. ſing. iuncta Glo. in ver. cum augmento. in fin. & not. doct. in c. dilecti, extra de arbi. Ant. in c. fin. extra de præſcrip. idem tenet Panor. in c. quoniam. col. 5. poſt Butr. & ibi Fel. colu. 2. de præſcrip. vbi dicit, hanc eſſe communem opi. confirmatur ex ijs, quæ latè dixit idem Fel. in c. 1. 10. col. verſic. tertius caſus, de conſtitu. circa Glo. in c. fraternitas alleg. ſecus vbi actio non eſt merè in pœnam, ſed quia viſum fuit legi ſic conuenire reipub. vt in actione de dolo & ſimili, quia ſi interuenit dolus ex parte alterius tenetur. vt pulchrè per Abb. vbi ſuprà, propter d. Gloſ. ſing. & c. admonere. 33. q. 2. & per Mathæſillanum ſingu. 23. ratio ſuperioris concluſionis, vt tale ſtatutum non valeat, eſt quia vt principibus ita & legislatoribus ac ſtatuentibus vt proſint, non vt obſint imperium datum eſt, vt habet noſtra concluſio principalis: nocerent autem ſi præſcriptiones cum mala fide inducerent, quia & præſcribentis anima periret in æternum, quæ cunctis rebus caducis precioſior eſt. l. ſunt perſonę. ff. de religi. & ius illius, contra quem ſcribitur, amittetur, quod magni faciendum eſt. tex. & Gloſ. in l. aduocati. C. de aduo. diu. iudi. ergo, &c. id

Pœn. an debeatur in conſcientia.

10 quod obtinet, & admitterem quando † contra ignarum rei vel iuris tui præſcribere volebam, vt in terminis l. fi. C. de longi temp. præſcrip. idem ſi eras agere impeditus, ſecus ſi ſciebas, nec agere impeditus eras, ſed diſsimulabas, tunc enim ius tuum concedere mihi videreris, nec eſt cur hæc tacita donatio & conceſsio magis improbatur quàm expreſſa: vt per totum tit. ff. C. & Inſti. & in decret. de donati. iuncta l. cum quid. ff. ſi cer. pet. facit l. cū de in rem verſo, cum materia. ff. de prob. Itaque cum mala fide non procedit præſcriptio in perſonalibus actionibus, non magis quàm in realibus, ſed nego habere malam fidem illum, qui ſcit ſe poſsidere rem alienam corporalem domino ſciente, & petere liberrimè valente. idemque ſi quod ei debet, deſinit ſoluere, cùm ille nullo impedimento iuris aut facti eſſet petere impeditus, ſicque hoc caſu tam in perſonalibus quàm in realibus actionibus contingit præſcriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro conſcientiæ ex tacita conceſsione illius, vt alibi plenius diximus. & in ſimili per Cagn. de reg. iur. ff. in l. quod à quoquam. col. fin.

Malæ fidei poſſeſſor quis dicatur.

11 Centeſimo decimotertiò colligitur, an ſtatutum † loquens generaliter includat minorem? dic quod ſic. c. conſtitutus, de in integ. reſtit. l. ſi ſine. §. Lucius. ff. de adminiſt. tuto. quod tamen limita niſi ſtatutum vel conſuetudo puniat aliquid, quod de iure communi non eſt punibile; tunc enim minor non includitur in ſtatuto, vel conſuetudine, c. 2. de delict. puerorum. Nam homicidium caſu perpetratum ſine culpa eſt impunibile, vt l. 1. C. de ſicar. & ideo in d. c. 2. dicitur, quod in illa conſuetudine ibi relata minor non includitur, licet generaliter loquatur, & valebit ſtatutum, quod † nemo poſsit extrahere bladum de comitatu, vt illud ſtatutum minorem, ſeu pupillum non comprehendat, & quando pœna in delictis minuatur propter ætatē, ponunt Caſtr. & alij in d. tit. C. ſi aduer. delic. Deci. & Cagnol. in l. ferè in omnibus. ff. de reg. iu. Marſil. in l. ſi infans. ff. de ſicar. Ludouicus Carer. in tract. de homici. §. 6. in prin. de minore extrahente bladum, tenet Bald. in l. ſi ex cauſa. §. fi. ff. de minor. Franc. Cremenſ. ſingu. 29. fallit ſecundò d. §. Lucius in ſtatuto de maioribus ſentiente: quia tunc minores non ligat. Bald. in l. pen. C. de infami. facit l. ſi quis maior, cum ibi nota. C. de tranſact. fallit tertiò in ſtatu odioſo. Barthol. in l. etiam. ff. de minoribus. Et idem de ſtatuto exorbitante. Bald. in l. 1. C. quā. Imper. & Hippol. ſingulari 481. communis, & ibi ponit aliam fallen. fallit quintò, vt per eundum Hippol. ſingu. 362. ſtatutum. Fallit ſextò in pręſcriptione, de qua re per Barthol. in d. l. etiam, & in l. fin. & ibi Bal. C. in qui. cau. in integ. reſti. Fel. in c. placuit, colum. 2. de præſcript. & Docto. in c conſtitutus, de reſtitutio. in integ. per Ludouicum Roma. in ſingul. 816. tu audiſti. Et hiſce de rebus diximus multa de ſucc. cre. lib 1. §. 10. circa l. ſi. C. in quibus cau. in integrum reſt. Ratio autem ſuperioris concluſionis, quæ habuit, minores non comprehendi in ſtatuto puniente, id quod de iure communi punibile non eſt, ea eſt, quia vt principes, ita & legislatores, vel ſtatuentes imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt obeſſent, vt habet noſtra principalis concluſio. Nocerent autem ſi tali ſtatuto minores comprehēderent quia hi ſolius iuris naturalis, non ēt iuris meri ciuilis gnari intelliguntur: ſicque tali ſtatuto inculpati ſubiacerent.

Minor non cōprehenditur ſtatuto puniente delicta non communia.

12 *Minor non cōprehenditur ſtatuto puniente eum qui de comitatu Bladum extrahit.*

13 Cēteſimo decimoquartò colligitur, Quod † vt ſcis fratres mēdicantes ſunt incapaces bonorum immobilium, vt in clem. ciui. de ver. ſingul. & legatum rerum immobilium eis factum, nō valet, niſi quantum ad æſtimationem: vt voluit Bar. & Bald. poſt Iacob. de Are. in l. apud Iulianū. §. fi. ff. de leg. 1. & in l. ſi res, & in l. fideicom. §. ſi ſeruo. ff. de leg. 3. & Barto. in tractat. Minoricarum. in 1. parte. & Marſilius in l. ſi in ſingulos, in pen. col. ff. de ann. leg. & ideo ſubdunt Doct. in dictis locis quod licet fundus non poſsit ſimpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui vt illū vendant, & in neceſsitatib. ſuis preciū conuertant, ad quod allegāt Gloſ. no. in c. 1. in verbo, domum, de relig. do. lib. 6. & idem tenent d. Ant. in c. in præſentia. in 7. col. verſi. quintus caſus, de probat. & Bald. in authen. ingreſsi. in 7.

Monachi Minoritæ fundi ad vendendum, an ſint capaces.

in 7.colum. C.de ſacroſan.eccle. & in l.cum quæſtio.in fin.C.de legi.& Ludoui. Roma.in l.Antiſtius.§.fin.ff.de acqui.hæred. Et hoc caſu † in venditione talium bonorum immobilium, non requiritur ſolennitas.c.ſine exceptione.ita ſingu. dixit Bal.in auth. ſi qua mulier, in 4.col.de ſacroſa.eccl.poſt Guiel.de cũ. in d.authe.hoc ius porrectum.& Bal.in c.cum cauſa, circa fin. extra de ſent. & re iudi. Alius eſt etiam caſus, in quo dicta ſolẽnitas non requiritur, videlicet, quando eccleſia eſſet coacta alienare rem, vt puta, ſi eſſet grauata alienare fundum per fidei commiſſum. nam hoc caſu alienabit ſine ſolennitate alias requiſita. ita dixit multum not. Lap.alleg.26.inci.diſputat primò, poſt mediũ, quæ dicta refert, & ſequitur Fely.in c.in præſentia.in 26.col.in fin. de probat. Et iſtę ſunt communes opiniones, vt per Fely.poſt alios in d.c. in præſentia, nu.51. & ibi Deci.num.69. Hippolytus Marſilius ſingu.132. Nicolaus Pigno. ad Romanum ſingu. 294. Ratio ergo iſtorum eſt, quia iura ſolennitatem alienationis exigentia intuentur vtilitatem eccleſiæ, quæ vtilitas ceſſat, quando ex neceſsitate fienda erat alienatio, nec decebat vt iura, quæ ad proficiendum, non ad nocencendum fiunt, iuberent nobis facere & adhibere ſolennia inutilia, quæ nobis laboris & moleſtiæ multum afferrent, vtilitatis verò nihil: contra naturam & deſtinationem vniuerſorum principatuum, ſiue illi principum ſint, ſiue legum, vt habet noſtra principalis concluſio.& facit l.non cogendum.§. Sabinus. ff. de procur.l.hęc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt leg.nom. caue.cum ſimilibus.

14 *Eccleſia ex neceßitate vendens, non tenetur ſolennia ſeruare.*

15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem an locum habeat, quando maritus & vxor ſimul perierunt? ard. quæſt.*

Centeſimo decimoquintò colligitur, † ſi ſtatuto caueatur, quòd mortua vxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partem dotis. Quid ſi ambo ſimul moriantur, vt puta, ex naufragio, vel ex domus ruina, & neſcitur quis anterior, & quis poſterior fuerit mortuus. an iſto caſu habebit locum ſtatutum? breuiter dicito quòd ſic, fauore lucri ipſius dotis. Ita ſingulariter dicit Bal.in l.ſi poſſeſſor.§.ſi eo dem.ff.de relig.& ſum.fun.per illum tex.cum Glo.ſua. ſed vltra Bal. ego allego optimũ tex. in l.cum hic ſtatus.§.ſi amb. ff. de don.int.vir. & vxo. vbi ſi maritus & vxor ſimul moriatur ad donationem validandam, præſumitur præmortuus donator, ſiue donans fuerit maritus ſiue vxor, quod nota.& vide per Cremenſem ſing.53.qui idem ſequitur, id quod, vt nobis videtur, eſt contra tex.in l. eũ, qui.ff.ad Treb. & in l. quod de pariter. ff. de rebus dubi. l. ex duobus, in princi.ff. de vulga.cum ſimilibus. præſertim quia tale ſtatutum cùm inducat inæqualitatem, odioſum eſſe intelligendum eſt. l. eum oportet, in prin.C.de bon. quæ lib.l.illud.l.illam. C. de colla. & maximè per l.maximum vitium.C.de lib.præt.& quia ſtatuentes vt prodeſſent, non vt nocerent, imperium acceperunt (vt habet noſtra concluſio principalis) & illam inæqualitatem inducentes ſatis nocuiſſe videntur: nec expedit vt id nocumentum augeatur, quod nota, quia Venetijs ſtatutum eſt, vt vidua à marito liberos non habens amittat tertiam partem dotis.

Centeſimo decimoſextò colligitur, Statuto † Florentinorum cauetur, quòd vno de agnatione delinquente, cæteri de agnatione teneantur, an valeat tale ſtatutum? quòd ſic probat tex.in arg.in l.iure prouiſum. C. de fabricen.lib.11.hoc colligit ibi Bart.& Ratio ſtatuti & illius legis ponitur in text. ibi, ſcilicet quia alij curabunt, ne aliquis delinquat.& ſic nota ibi caſum, in quo vnus pro alio tenetur. Simile in l.fin. C.de nauf.lib.11. alia ſimilia not.per Gloſ.in l.1.§.ſi plures.ff.de exer.facit C.de primipi.l.fin.lib.11.tu de hac q.ſtatuti vide Bal.in l.1.aliàs in rub. C. res inter alios acta.Bald.in l.1. C. ne fil. pro pat.& in l.ſi qua. ff.de ijs, qui ſunt ſui. & per Corſetum in ſing. incipiente, ſtatutum.10.qui idem ſequitur, quod ſuſpectum puto per d.rub.& per omnes ll.illius titu.C.res inter alios.& l.ſi quis in ſuo. §.legis. C. de inof. teſt. per totum. C.ne filius pro patre, per totum.C.ne vxor pro mari. l. nõ debet.ff.de iure iu.& per noſtram principalem concluſionem, quæ habet, ſtatuentes non ſecus quàm principes reliqui ad proficiendum, non ad nocendum, imperium accepiſſe. nocerent autem ſi tale ſtatutum valeret, quod eſt iniquiſsimum, ſaltem quò ad pœnam ordinariam: ſed quò ad aliam minuſculam, fortè poſſet tolerari, arg.l.ſcio.ff. de minor.& argu. d.l.iure prouiſum, cum multis, quæ congeſsimus de ſucc.reſolu.lib.1.§.7.differentes modica non ſubijci regulis iuris. & ita in ſimili vult Diuus Thomas 2.2.q.98.art.4.

16 *Statutũ quo vno delinquente cæteri de famil puniantur, valeat, an quæſt.*

SVMMARIVM.

1 *Fideiußio multis nominibus ſignificatur.*

2 *Fideiuſſor dicitur quis diuerſimodè.*

3 *Fideiußio facto pacto nudo non valet etiam de iure canonico.*

4 *Fideiuſſor indemnitatis quis ſit.*

5 *Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris.*

6 *Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poßit.*

7 *Fideiuſſorum differentia.*

8 *Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conueniendo.*

9 *Fideiuſſor etiam vt principalis obligatus, gaudet beneficio excußionis.*

10 *Excußionis beneficium opponitur cõtra collegam, qui ſolus adminiſtrauit.*

11 *Fideiuſſor, licet promittat ſoluere ſine vlla exceptione, adhuc poteſt opponere exceptionẽ excußionis.*

12 *Excußionis beneficio poteſt renunciari.*

13 *Excußio ceſſat, ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.*

14 *Excuſſio ceſſat quando fideiubeo pro naturaliter tantùm obligato.*
15 *Excuſſio ceſſat quando principalis eſt, vbi conueniri nequit.*
16 *Excuſſionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excuſſio ceſſat, cùm pater fideiubet pro filio.*
18 *Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.*
19 *Excuſſio omiſſa, non viciat proceſſum.*
20 *Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis.*
21 *Excuſſio ceſſat, quando debitor eſt valde cauilloſus, vel rixoſus.*
22 *Excuſſio ceſſat, quando fideiuſſor impugnatur per modum exceptionis.*
23 *Excuſſio ceſſat in mercatore, & campſore fideiubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clauſulas, quæ iniuſſu partium de conſuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæſtio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ eſt, quàm expreſſum.*
27 *Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſibus.*
28 *Tacitum ſæpè fallax.*

CAPVT XXXIII.

CENTESIMO decimoſeptimò colligitur ex opin. noſtra prin. quare, qui in ſubſidium fideiuſſit, non teneatur, ſi debitor principalis efficiatur non ſoluendo propter moram creditoris in exigendo adhibitam, vt infrà nu. 7. dicemus? ratio enim eſt, ne aliàs legis imperium ad proficiẽdum, non ad nocendum, acceptum, deſeruiret machina
1 tionibus. & ſciendum eſt, quòd † in iure noſtro quò ad fideiuſſorum propoſitum reperiuntur multa nomina, quæ videntur prima facie eadem, ſunt tamen penitus diuerſa. nam reperiuntur fideiuſſores, conſtitutores, item expromiſſores, item alij ſuſcipientes ab initio in ſe alienam obligationem, item alij, qui obligationem alienam iam natam in ſe transferunt animo nouandi. de quibus per Gloſ. in l. in perſonam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica C. de fideiuſ. & in rubrica ff. de fideiuſ. & ibi Bart. & in l. 1. C. ad Velleia. & per Gloſſ. ſingularem, quæ ponit differentiam inter iſta nomina, in l. ſi verò non remunerãdi. §. ſi poſt creditam. ff. mandati. & notabiliter per Ang. Inſt. de fideiuſ. in prin. vbi optimè declarat. & aliquid per Alex. in l. 5. §. ſtipulatio. ff. de verb. oblig. & per Bald. in l. cum alter. C. de fideiuſ. & eſt Glo. melior quàm habeamus in iure, in auth. de fideiuſſo. §. 1. colum. 1. in verſ. fideiuſſorem, ſecundum Alexand. in d. §. ſtipulatio. & adde glo. in l. Stichum, aut Pamphilum. §. aliquando. ff. de ſolut. in verſ. interceſſerat, & cum iſta eſt, vt ad propria deueniam, text. melior de iure. in l. eleganter. §. ſeruus patronis. ff. de dolo. & glo. in l. Stichum. §. aliquando. ff. de ſolu. in verſic. interceſſerat.

Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur.

Secundò & proprius ſciendum eſt, quod fideiuſſor † in iſta materia ſumitur multis mo 2
dis, primò, pro eo, qui ſimpliciter pro alio interceſsit, & iſte obligatur per ſtipulationem non aliter tex. in l. blanditus. C. de fideiuſ. & in l. 5. §. ſatisacceptio. ff. de verborum obligatio. hinc venit, quòd fideiuſsio, facta pacto nudo appoſito iuxta contractum, non veſtiatur cohærentia contractus, licet regulariter ſecus, vt in l. pactum. & in l. bonæ fidei. cum ſimilibus. C. de pact. Ita notanter dicit Bald. in l. ex placito. 12. quæſtio. C. de rerum permu. per d. §. ſatisacceptio. & in l. ſi tibi. C. loca. per Alex. in d. §. ſtipulatio. in l. 5. ff. de verb. obli. in tantum quòd licèt alias de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio, ſecundum comm. opi. vt in c. 1. vbi plenè, extra de pact. & plenè per Legiſtas in l. iuriſgentium. §. quinimò. ff. de pact. tamen fideiuſſio † præſtita pacto nudo 3
abſque ſtipulatione, etiam de iure canonico non valeret. Ita notabiliter Bald. in c. 1. penul. colum. extra de pact. quod benè eſt notandũ. & de hoc vide ſingulariter per Iaſ. in l. lecta. vlti. colum. ff. ſi certum peta. Et fideiuſſor ſimpliciter acceptus de iure antiquo poterat conueniri principali debitore non excuſſo. l. non rectè. C. de fideiuſſ. cum concor. hodie ſecus. auth. de fideiuſſo. in princi. coll. 1. & auth. præſente. C. eod tit. notatur plenè in c. peruenit. extra, de fide inſt.

Fideiuſſor dicitur quis diuerſimodè.

Fideiuſſio facta pacto nudo non valet etiam de iure canonico.

Secundo modo dicitur fideiuſſor ille, qui promittit id, quod creditor à debitore conſequi non potuerit, & ſic in ſubſidium. & iſte talis ante reum conuentum & excuſſum non eſt obligatus, ſed ſperatur obligari. & de iſto propriè loquitur tex. in l. fi. in princ. ff. ſi cert. peta. & in l. decem. ff. de verb. oblig. & in l. omiſsis. ſecundo reſpon. C. de fideiuſ. & in l. 5. C. de fideiu. tuto. vbi vide. & in l. ſi fideiuſſo. in id. in prin. ff. de fideiuſſ. cum ſimil. vide in materia tex. ſingula. in l. fideiuſſor obligari. §. fin. eo. titu. eſt tex. mirabilis in l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verbo. obligat. vbi nota per Paul. & Iaſ. & per Iaſ. in l. 2. C. de hær. inſti.

Tertio modo † dicitur fideiuſſor ille, qui 4
promittit conſeruate aliquem indemnem, vel promittit indemnitatem: & iſte etiam nõ poteſt conueniri, niſi in ſubſidium, etiam de iure antiquo. & de iſto loquitur ille titulus C. ſi tutor indemni. promiſ. & tex. nota. & ibi Bart. in l. 2. C. de conue. fideiuſ. debi. lib. 10. & Bar. notabiliter in l. quæro. ff. loca. & Bald. in l. ſi pro eo. 12. q. C. mandati. & tex. ſingula. & ibi Barthol. in l. pater. ff. de dote. præleg. & tex. in l. tutor. in princ. ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis in l. 2. C. de ſenten. quæ ſine certa quãti. profer. in tantum non poteſt conueniri niſi princi-

Fideiuſſor indemnitatis quis ſit.

principali excuſſo: vt per tex. & ibi Bart. in d. l. 1. C. de conue. fiſ. deb. lib. 10. Sumitur & alijs modis iſte fideiuſſor de indemnitate, ſecundum formam tex. in l. is à quo. ff. de rei vendi. Item alio modo, vti in caſu ſingulari, in l. prima. C. de magiſtra. conue. & per tex. & ibi ſingulariter Bart. in l. ſi à priori. §. ſi fugitiui. ff. de furtis. & in l. ſi à reo. in fin. ff. de fideiuſſo. cum ſimilibus.

5 *Fideiuſſor nō eſt qui promittit ſoluere nomine debitoris.*

Quarto etiam modo † dicitur quis quodámodo fideiuſſor, ſcilicet ille, qui promittit ſoluere nomine debitoris. Nam iſte non eſt propriè fideiuſſor, nec poteſt conueniri, ſi debitor eſt ſoluendo: ſed demum in ſubſidium. iſte eſt caſus ſingularis, & fortè non alibi, ſecundum verum intellectum, in l. ſi ita ſtipulatus fuero. la primera. §. poſſum. ff. de verbo. obli. ideo autem ille, qui ſic promittit, non dicitur fideiuſſor, quia fideiuſſor non promittit nomine debitoris, ſed nomine ſuo, vel ſimpliciter, & pro ſua obligatione, licet ad vtilitatem debitoris: & poſtquàm promittit, poteſt ſoluere vel nomine debitoris, & tunc illum liberat ipſo iure & in conſequentiam, etiam ſe ipſum. at iſte noluit eſſe fideiuſſor ſic promittendo, ex quo ſequitur quod etiam iure veteri neceſſaria erat excuſsio principalis antea quã poſſet conueniri, quod eſt ſingulare, & fortè non alibi, ſecundum Paul. ibi. ideo diligenter eſt attendendum ad verba inſtrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam, de facili poſſet errare, ſecundum eum. Dicerem tamen quod hodie non refert ſit fideiuſſor, vel non, cùm etiam fideiuſſor non conueniatur niſi excuſſo principali, vt in d. auth. præſente. ergo à fortiori ille, de quo in illo §. poſſum. & ſic dico quod licet hodie ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid habet ſingularitatis, cùm ſit idem in caſu magis dubio, ſcilicet in fideiuſſore, vt dixi, & hoc puto verũ & neceſſarium, licet nemo Doctorum attingat. ad intellectum illum require ibi Barto. & Alex. qui non tamen dicunt quod propriè notaui, ideò bene not. Et hic oportunè poteſt quæri, an ille, qui ꝑmittit per hæc verba: Promitto quod Titius tibi debet, dicetur fideiuſſor? tex. videtur dicere quòd non. in l. vbi autem non apparet. §. illud verò. ff. de verb. oblig. glo. ſingulatis ſentit contrarium in l. Titia. §. idem reſpondendum. eod. titul. concordante ex verbis Alexand. in d. §. illud. & per eundem in l. huiuſmodi. eo. tit. & hoc eſt magis neceſſarium in propoſito.

Quartò, neceſſariò quæritur, cùm ſuprà dixi de fideiuſſore indemnitatis, quæritur quot modis tãquam fideiuſſor poteſt quis promittere alium conſeruare indemnem? iſtam quęſtionem examinatam ſic non inuenio, ideo pro veritate conſidero omnes caſus, de quibus poteſt quæri. Nam aut debitor promittit debitori conſeruare indemnem, aut è contrà creditor debitori: aut debitori fideiuſſori: fideiuſſor debitori: aut fideiuſſor creditori, vel creditor fideiuſſori. Primo caſu, non poteſt exemplificari hæc quæſtio, nam cùm ipſe ſit debitor, non poteſt creditori promittere eũ conſeruare indemnem, quia ſic eſſet fideiuſſor ſui ipſius, quod non poteſt eſſe de iure, vt eſt tex. in l. hæres à debitore. §. ſeruo. & §. retro in fi. ff. de fideiuſ. non etiam poteſt poni in ſecundo caſu, quia actio & paſsio non poſſunt concurrere in eodem ſubiecto propter contradictionem. ſi ergo creditor, qui habet actionẽ, eſſet fideiuſſor & ſic obligetur, ergo actio & paſsio concurrent in eodẽ in reſpectu eiuſdem obligationis, quod non eſt dicendum. Item alia ratione, quia ſi creditor conſeruaret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iſte diceretur creditor, cùm teneretur id reſtituere, nec alius diceretur, cùm in effectu ei nihil abeſſet. Tertio autem † caſu benè poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quando debitor fideiuſſori promittit eum ſeruare indemnem, quia dicit quòd ei ſoluet quidquid ipſe præſtiterit creditori, & hic nulla eſt repugnantia, vt patet. & ſic intelligitur c. ſecundum, extra de fideiuſ. cum ſimilibus. Nec obſtat, quia hic eſt debitor & fideiuſſor, & ſic fideiuſſor ſui ipſius. dico quòd non obſtat, quia hic eſt debitor reſpectu vnius, & fideiuſſor reſpectu alterius, & ſic non obſtat l. hæres à debitore. §. ſeruo. ff. de fideiuſ. cum ſimil. quia ibi intelligitur quando quis eſt debitor, & fideiuſſor ſui ipſius reſpectu eiuſdem creditoris, aliàs bene permittitur. Quarto autem caſu non poteſt formari quæſtio, quia ſi fideiuſſor conſeruaret debitorem indemnem, ergo in effectu ille non eſſet debitor, nec iſte fideiuſſor poteſt ab eo aliquid conſequi per actionem mandati, contra l. ſi pro ea. C. manda. & Inſt. de fideiuſſo. §. penul. cum cõcordan. Niſi poneres quòd iſte fideiuſſor animo donandi interceſſerit, & vellet debitorem conſeruare indemnem, ſed tunc valeret tanquam donatio, & non haberet vim, vel naturam fideiuſſoris. 6

Debitor deiuſſori do quis poſsit.

Quinto caſu bene poteſt poni hæc quæſtio, ſcilicet quando fideiuſſor promittit creditori eum conſeruare indemnem, quaſi dicat, promitti ei quando reus repertus fuerit non ſoluendo, nec antè poterit conueniri. & iſte eſt caſus in l. prima. C. de conue. fiſ. debi. lib. decimo. & ibi Barto. & per Barto. in l. quæro. ff. locat. & per Bal. in l. ſi pro ea. duodecima quęſtione. C. manda. & iſta fideiuſsio benè valet, quia nulla eſt repugnantia. Item poſtquàm ſoluerit, poterit repetere à debitore per actionem mandati, & ſic non imitatur materia fideiuſsionis.

Sexto & vltimo caſu, non poteſt formari hæc quæſtio, ſcilicet quando fideiuſſori promiſit eum ſeruare indemnem rationibus, de quibus ſuprà in ſecundo caſu, quia ſi fideiuſſorem conſeruaret indemnem, non eſſet creditor in effectu, cùm nihil apud eum remaneret.

neret. Item eſſet creditor & debitor reſpectu eiuſdem cauſæ, & ſic actio & paſsio eſſent in eodem ſubiecto, quod eſt contra ius, & quia eadem res non debet diuerſo iure conferi. l. cum qui ædes, cum ſimilibus. ff. de vſucapio. cautè ergo Bald. in l. ſi pro ea. C. manda. duodecima quæſtion. formauit quæſtionem noſtram in duobus caſibus, ſcilicet in tertio & quinto; quia in alijs non poterat poni vt probaui. & cogita ſuper his.

7 *…iduſſorũ …fferentia.*

Viſo quot modis capiatur fideiuſſor in propoſito noſtro, neceſſariò videndum reſtat, an ſit † aliqua differentia inter fideiuſſorem ſimpliciter acceptum ex vna parte & fideiuſſorẽ indemnitatis, & eum qui promiſit, quòd ab alio ſeruari non poſsit, & eum qui promiſit nomine debitoris ex alia. & reperio, quod ſic prima differentia eſt, quia ſi fideiuſſor ſimpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiuſſoribus, poterit conueniri, etiã principali non excuſſo. glo. & dd. in c. peruenit, de fideiuſ. Bald. in d. auth. præſente. & eſt communis ſententia per textum l. penultima. C. de pact. cum ſimilibus. ſecus in fideiuſſore indemnitatis, nam etiam ſi renuntiet beneficio de fideiuſſoribus, non poterit conueniri ante principalis excuſsionem, hoc enim inducit hoc caſu: natura obligationis magis quàm beneficium fideiuſsionis. ita notabiliter dixit Bart. in l. prima. C. de conue. fiſci. debit. lib. 10. & in l. quæro. ff. locati. & Bald. in l. prima. C. de reuo. his quæ in frau. cred. & Bald. in d. auth. præſente. Salicet. in l. prima. C. quod cum eo. notabiliter Iaſ. in l. fina. in princip. ff. ſi cert. petat. prima colum. poſt medium. & hoc tamen limita duobus modis, vt ſingulariter per Iaſ. in l. fin. ff. ſi cert. petat. prima col. in fin. cum ſequenti. Aliam limitationem collige ex verbis Bart. in fi. & ibi in ſpecie Paul. & Alex. & ibi etiam Iaſ. in fin. Idem in eo, qui promittit quanto minus à debitore ſeruari potuerit. Nam etiam ſi renuntiaret beneficio de fideiuſſoribus, tamen nõ poterit conueniri ante debitorem ex cuſsũ, Ratio, quia illa excuſsio requiritur pro implemento conditionis. nam fideiuſſor promittit ſub conditione, ſi non negatur à debitore: & ideo antea quàm illud liquidetur, ille nullo modo eſt obligatus. d. l. fin. ff. ſi cert. petat. & l. decem, de verb. obliga. Ita notabiliter dicit Angel. l. fi. ff. ſi certum pet. & idem ibi Alex. in additio. ad Bart. in d. l. 1. C. de conue. fiſci. debit. lib. 10. idem Iaſ. in d. l. fin. in princi. penul. colum. in medio.

Secunda notabilis differentia eſt, Nam fideiuſſor ſimpliciter acceptus. debet ante litem conteſtatam opponere beneficium excuſsionis, lite autem conteſtata, non poſſet, quia eſt exceptio dilatoria. Ita eleganter Cynus, Bald. & Salice. in l. exceptionem. C. de proba. Salice. l. 2. C. commun. diuid. Paul. de Caſtr. in l. decem, de verb. obliga. ff. non ſic in fideiuſſore indemnitatis, vel in illo qui promiſit quanto minus ab alio principali poterit conſequi, nam iſti eam exceptionem poterunt opponere, etiam poſt litem conteſtatam: eo quia iſtud eſt de natura cõuentionis. Ita notabiliter Bal. in c. ex reſcripto, de iureiurando. Contrarium ſentit Bart. in l. fi. in principio. ff. ſi certum peta. & vide ibi Iaſ. prima col. in fin.

8 *Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore cõueniendo.*

Tertia differentia poteſt addi. quia † ſi debitor principalis aliquando fuit ſoluendo, & creditor negligit, & efficiatur non ſoluendo, illud cedit damno fideiuſſoris ſimpliciter accepti. tex. eſt notabilis in l. ſi fideiuſſ. creditori. Vbi Gloſ. & Bart. ff. de fidei. aliud in promittente in ſubſidium. nam non læditur ſi interim debitor fiat non ſoluendo. l. ſi fideiuſſores in id, in princ. ff. de fideiuſſo. Paul. in l. decem, & ff. d. l. ſi fideiuſſor creditori. ff. de verb. oblig. vbi allegat illũ tex. & vide Iaſ. in l. fin. ff. ſi cert. peta. 3 colum. in fin. vbi hoc poteſt colligi. & non ſolùm excuſsio procedit in fideiu. ſimpliciter accepto, vt ſuprà dixi, ſed etiam in mandatoribus, ſponſoribus, & ſimilibus. tex. in auth. de fideiuſſo. §. 1. collat. 1. cum concordan.

9 *Fideiuſſor etiam vt principalis obligatus gaudet beneficio excuſsionis.*

Secundò extende, vt procedat † nedum quando quis interceſsit tanquam fideiuſſor, ſed etiam ſi ſe obligat tanquam principalis debitor. nam etiam tunc opponere poteſt beneficium excuſsionis. iſta eſt Gloſ. fin. in d. auth. de fideiuſſo. §. 1. in verſ. fideiuſſorem. quam ſic allegat Abb. in cap. peruenit, de fideiuſſ. 2. col. & eſt ſingularis ſecundũ Alex. in l vbi autem non apparet. §. illud. ff. de verb. obli. & in alijs locis.

10 *Excuſsionis beneficiũ opponitur contra collegam qui ſolus adminiſtrauit.*

Tertiò pro extenſione addo, quòd † quando ſunt plures adminiſtratores præſentes obligati in ſolidum, quorum vnus adminiſtrauit, & alius conueniatur, poteſt ille opponere de beneficio excuſsionis, id eſt, quod prius conueniatur ille, qui adminiſtrauit. tex. eſt notabilis in l. fin. ff. de adminiſt. tuto. & notatur in addi. ad Abb. in c. 2. in fideiuſſ. in additione magna poſt princ.

11 *Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine vlla exceptione, adhuc poteſt opponere exceptionem excuſsionis.*

Quartò pro extenſione vltra omnes addo, quod † fideiuſſor promittens ſoluere liberè ſine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciaſſe beneficio de fideiuſſoribus, quin prius executi debeat debitor principalis, cùm iſtud veniat ex natura actus. l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. & illa verba ſine aliqua exceptione intelliguntur de friuola. c. ex parte. 2. de offic. delega. Ita Ludoui. in conſil. 22. quem refert, & ſequitur Iaſ. in l. 1. pri. lect. de ſacroſan. eccle. 2. col. poſt prin.

12 *Excuſsionis beneficia poteſt renuntiari.*

Limita multis modis, primò † ſi fideiuſſor renunciauit beneficio ordinis, vel excuſsionis, nam tunc poteſt conueniri etiam principali non excuſſo. Glo. eſt notabilis, & ibi dd. in c. peruenit, de fide inſtru. quod in tantum procedit, quod etiam ſi renunciauit in fraudem ſuorum creditorum, nihilominus poteſt conueniri, etiam principali non excuſſo. Ita eleganter dicit Bal. in rub. C. de reuo. his quæ in frau.

in fra.cred.vlt.colum.poſt prin.quod diligenter nota. Hoc tamen eſt verum in ſimplici fideiuſſore, ſecus in fideiuſſore indemnitatis, vel in eo, qui fideiubet in ſubſidium: nam etiã ſi renunciauit, non poterit conueniri, niſi principali excuſſo: vt per Barth. in l.1.C.de conu.fiſ.debi.lib.10.& per Ang.in l.fin.ff.ſi cert.pet. & ſuprà dixi latiùs in euidentialibus.

13 *Excuſsio ceſſat, ſi eſt notorium quod debitor non eſt ſoluendo.*

Secundò limita, quando † certum eſt, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſsio. Ita vult Glo. in l.fin.ff.ſi cer.pet.& in l.decem.& ibi Bartol.ff. de verb.oblig.& in l.niſi hoc actum.ff.de pac. Bar.in l.3.§.ſi is pro quo.in fin.ff.quod quiſq; iu.Ang.in l.2.in princi.ff.qui ſatiſd.cogantur. Ratio huius poteſt eſſe, Quia ars & natura nihil operatur fruſtra. l.qui bis idem.ff.de verb. oblig.Cùm ergo excuſsio nihil operaretur, ergo, &c. Secunda ratio, per id quod dicimus, quod fruſtratorijs cautionibus, vel remedijs, non eſt vtendum. l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procu.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt lega.nomi.caue. Tertia ratio, quia quo ad aliquod declarandum, notorium & ſententia æquiparantur.l.emptorem, in prin.& ibi Bar. poſt Glo.ff.de actio.emp. Iſtam limitationem extendo, ſcilicet quòd quando notorium eſt, principalem non eſſe ſoluendo, non requiritur excuſsio, procedit non ſolùm quando eſt notorium in facto, ſed etiam quando eſt notorium in iure. Hinc venit, quod † ſi fideiuſſor interueniat pro naturaliter obligato tantùm, non erit neceſſaria excuſsio, quia notorium eſt in iure quod obligatus naturaliter tantùm non poteſt excuti. Ita tenet Iaſ.in l. decem.num.31.ff.de verb.oblig. Bald.in l.inter.colum.7.de conuer.fiſ.deb.lib.10.& Bart. in l.Marcellus.circa fi.ff.de fideiuſſo.& in l.3. §.ſi is pro quo.ff.quod quiſque iuris.addo Bald.in authent.ſed hodie, in fin.C.de acti.& oblig. Limita ſuprà dictam concluſionem, quando principalis non eſſet ſoluendo, eo quia bona alienaſſet in fraudem creditorum, nam iſto caſu creditor non poteſt agere contra fideiuſſorem, ſed debet prius agere contra illos poſſeſſores bonorum, in quos facta eſt alienatio in fraudem, antea quàm moleſtentur fideiuſſores, tex.in l.bona.§.1.& ibi egregiè Bar.ff.de iure fiſ. Ludoui.in l.fin.ff.ſi cer.pet. & ibi Alex.2.col.circa prin.

14 *Excuſsio ceſſat, quando ſi deiubeo pro naturaliter tantùm obligato.*

Secundò limita, vt per Petrum de Anch.in conſil.5.incip.pro parte nobilis viri, &c. & ad iſtam principalem ſecundam limitationem vide quod ponit Iaſ.in l.fin.ff.ſi certum peta. vltima colum.

15 *Excuſsio ceſſat, quando principalis eſt vbi conueniri nequit.*

Tertiò limito, quando † certum eſt, quod principalis nõ poteſt conueniri, vt quia eſt in aliquo loco tutiſsimo, rationibus de quibus in præcedenti limitatione. Ita probatur per gl. cum tex.& ibi Bar.& omnes, vbi videas in l.2. in prin.ff.qui ſatiſda.cog.

Quartò limito, quando † fideiuſſor negat ſe fideiuſsiſſe. nam tunc perdit beneficium excuſsionis, & omnia alia beneficia ſibi competentia.tex.in l.ſi dubitet.§.ita demum.ff.de fideiuſ.& ibi Bar.Bald.in auth.contra qui propriam.C.de nõ nume.pecunia. de quo vide, quæ in ſimili pulchrè & nouiter ponit Iaſ.in l.1.vlt.coll.C.de tranſa.& ex ibi dictis poſſes arguere pro & contra. 16 *Excuſsion beneficiũ dit mend*

Quintò limito, niſi † filius ſit debitor, & pater fideiuſſor. nam tunc etiam præſente filio & non excuſſo, pater poterit conueniri: vt probatur in l.3.§.ſed vtrùm perſ.proinde.ff.de minoribus. hic vide Barthol.in l.ſi ſeruum.§. an filius.ff.de verb.obliga. & notabilius in l. cum filius, circa princi.eo.tit. vbi allegat §.ſed vtrùm. & ibi omnino videas quò ad iſtum caſum, vt ſcias in quo æquiparatur fideiuſſori.& ibi idem tenet Paul. 17 *Excuſsio ceſſat, cũ pa fideiubet filio.*

Sextò limito, quando † eſſet fideiuſſor de iudicio ſiſt.nam ille benè poterit cõueniri, licet debitor ſit præſens, ſecundum quoſdam, pro veritate tamen vide Angel.qui notabiliter diſtinguit, in auth.de fideiuſ.§.1.col.1. 18 *Excuſsio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſten.*

Septimò procedit, quando † exeptio excuſsionis eſt oppoſita, aliàs ſi non opponatur, valet tamen proceſſus agitatus contra fideiuſſorem, vt probatur in l.fin.in prin.ff.ſi cert.peta. vbi quidam faciunt caſum pro hoc. & ibi hoc vult Bar.in fin.princ.in ſolutione contrarij.tamen vide Bart.in l.2.poſt Gloſ.C.cõmu. diui.& ibi notabilius per Bald. qui hoc limitat.& vide Paul.in l.decem.ff.de verb.obliga. & Cynum, & Bal.in l.exceptionem.C.de proba.ratio huius eſt, quia peruerſio vnius cauſæ ad aliam, non vitiat actum, vt per tex.cum Gloſ.in d.l.2.C.communi.diui.& in l.ſi mancipium.§.1.vbi notabiliter Bald.ff.de euictio. & per tex.Gloſſ.& dd.in l.1.C.de appellat.& vide, quæ dixi in l.reum.C.de procura. 19 *Excuſsio ꝯſa non v s proceſſus*

Octauò limito, quando procurator ſimpliciter datus ad fideiubendum renunciaſſet exceptioni ordinis, vel excuſsionis. nam tunc benè poterit fideiuſſor conueniri, etiam reo non excuſſo, quia talis renunciatio benè tenet, cùm de conſuetudine ſoleat opponi. Ita ſingul.dicit Bart.in l.fi.ff.de his, quæ in frau. credi.Bald.in rubr.C.de his quæ in frau.cred. vltima colu.Iaſ.vbi hoc refert, & ſequitur pro ſingulari in l.vt liberis.C.de colla.& in l.certi condict.§.ſi nũmos.ff.ſi certũ pet.vbi videas.

Nonò vltra alios limito, quando † quis fideiuberet pro fiſco, vel principe, nam intelligitur actum quod poſſet conueniri ante principalem excuſſum. Ita ſingulariter dicit Bald.in l.1.9.colum.C.de conue.fiſ.debi.libro 10.Ratio eſt, quia aliàs fideiuſsio eſſet fruſtratoria, quia fiſcus ſemper eſt ſoluendo.l.2.ff.de fundo dora.ſi ergo fiſcus deberet excuti, & ſemper eſt ſoluendo, fideiuſsio eſſet fruſtratoria: ergo debet poſſe conueniri ante fiſcum: & illam deciſionem reperio relatam per Alex.in l.fin. 2 *Fideiuſſori fiſci non ſtat beneficiũ excuſsionis.*

l.fi.ff.ſi.cert. peta. ſecunda colum.in fin.& dicit eſſe ſingularem,& quòd alibi non legit. & vide per eum in l.decem.ff.de verb.oblig.vide tamen Iaſ. in d.l.fin.ff.ſi cert.pet.3.colum.ante medium.vbi leuiter nititur impugnare,ſed ita tenet ipſe Iaſ.in d.l.decem.num.81.

21 *xcuſſio ceſ- it quādo de- itor eſt val- e cauilloſus et rixoſus.*

Decimò limita, quando † quis eſſet diues, eſſet tamen rixoſus & cauilloſus, nam tunc prius poſſet conueniri fideiuſſor. Ita Ludo.& Alex.in l.fin.ff.ſi cert.pet.& Iaſ.ibidem vltima colum.in prin.per Glo.in l.2.in princip.ff.qui ſatiſdare cogan. vbi etiam idem tenet Iaſ. in fin.prin. & ex hoc infertur quod idem eſſet in procuratore vel notario cauilloſo, vt ibidem per Bart. ergo à fortiori idem eſſet in aduocato,qui melius ſcit cauillari,vt notatur in addi. ad Abb.in c. peruenit. de fide inſtru. in add. magna.2.colum. circa medium. per Iaſ.in d.l. decem.num.31.cum ſequen.

22 *Excuſſio ceſ- at quando ſi le[i]uſſor impu- gnatur per modum ex- ceptionis.*

Vndecimò limita ſingulariter,ſcilicet quod † requiritur excuſsio rei principalis,vt hoc ſit verum,quando creditor vellet agere contra fideiuſſorem, ſecus ſi vellet ſe ab eo defendere ope exceptionis: nam tunc benè poteſt eum repellere ante principalem excuſſum, vt eſt exemplum in l. exceptione. C. de euictio.& ibi ſingulariter Bald.in prin.illud dictum cōmendatur pro ſingulari in add. ad Abba.in c. 2.de fide inſt.add.magna.1.colum. quod perpetuò nota.

23 *Excuſſio ceſ- ſat in merca- toribus & camp- ſoribus fideiubē- tibus.*

Duodecimò limita, † vt iſta l. non procedat in mercatoribus, & campſoribus, nam ſi illi fideiuſſores extiterint, poſſunt conueniri principali non excuſſo. Iſta eſt Glo.ſingularis, quæ fortè non eſt alibi. in auth. de fideiuſſo.§. argentariorum. colla.1. & per illam Gloſ. ita ſingulariter ponit Bald.in l.fruſtra. C.de non num. pecu. vbi extendendo illam Gloſ. dicit quod † mercatores confitentes ſe recepiſſe pecuniam, non poſſunt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ,quod eſt ſingul. & illa deciſio refertur in addi.ad Abb.in d.ca. peruenit.& notanter per Iaſ.in l.ſingularia.ff. ſi certum peta.5.ca.in princ.

24 *Exceptio non numeratæ pe- cuniæ ceſſat in mercatori- bus.*

Tertiodecimò limita,quando debitor principalis eſſet tyrannus, qui conueniri nequiret,vt tradit Iaſ.poſt alios per eum relatos in d. l.decem. numero 30.cum ſequen. plures alias limitationes collige per te ex notatis plenè in addi.ad Abba. in c.peruenit,de fide inſtru.addi.magna,vbi videas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſoluere.nam tunc poterit conueniri non præcedente excuſsione.Ita ſing.Bald. in ca.ex reſcripto.de iureiurando. Contrarium tenet Alex.in l.fin.ff. ſi certum peta.3.col. ad fin.vbi vide quæ dixi ſuprà c.59.

Item an exceptio excuſsionis habeat locum de iure canonico, vide Bald. in l.ſi mancipiū. §.1.ff.de euictio.in lectura antiqua, & per Iaſ. in l.alienam.1. colum.in fine. C. de procura. per Bart. notab. in l.ſi ſeruum.§. nunc videamus.2. opp. & 1. quæſt.ff.de verbo. obliga.per Iaſ.in l.huiuſmodi.colum.2. & colum. fi.ff.de leg. 1. reliqua dic vt ſuprà c.28. & c.59.& infrà cap.ſequenti.

Quid ſi in inſtrumento fideiuſsionis tabellio † ſcripſit,quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſsionis,idque ſcripſit de voluntate partium, ſed de generali conſuetudine tabellionum,quæ Hiſpaniæ viget, an ea renunciatio noceat fideiuſſori, quaſi tabellio intelligatur rogatus de omnib.clauſulis,quę generaliter in qualibet prouincia apponi conſueuerunt? idque in omnibus clauſulis, quæ in quolibet inſtrumento publico de conſuetudine tabellionum iniuſſu partium apponi ſolent,generaliter quæſitum, & vſibus forenſibus quotidiè controuerſum eſt. Qua in re communis opin.eſſe videtur,vt talis renunciatio & ſimiles clauſulę non noceant, nec obligent.ita Barthol.in l.prima.quæſt.6.ff.de iure codicil.Bal.in l.quoties.C.de hęre.inſti.Imol. in l.fi.ff. quemadmo. teſta.aperian. Abb.in c. cùm contingat, de iureiurando. num.24.eſt commu.opin.ſecundum Tiraquel.qui plures allegat in l. ſi vnquam.in prin.num. 122. C.de reuocan.donatio.Decius conſi.359.colu.pen. & conſil. 180. ad finem.Ripa in l. Centurio. num.88.ff. de vulgari. Tiraquellus de conſtituto.part.3.limita.31.num.12.Contrariam partem tenent Bald. in l. fin. per tex. ibi. C.de fideiu.Alex.colum.3.& Soz.colu pen.in l.Gallus.§.idem credendum.ff.de libe.& poſth.Sozi.conſi.101.lib.3.Felin.num. 6.& Decius col. 2.in c.cum M. de conſtit. Iaſ. in l. certi condictio.§.ſi nummos. num.24. ff.ſi certum peta. Alex.in l.huiuſmodi,in princi.colum. fi.ff.de lega.primo.Felinus in c.ex literis.col.5. de fide inſtru.vbi Bald.colum 4.Iaſ. in l.vt liberis. C.de coll. Dec.in l.ſemper in ſtipulationibus. ff.de regul.iur.Alex.conſil. primo.col.6.lib.5. per Ripam in d.l.ſi vnquam, quæſt.21.nu.44. Galiaulam in l. 1.col.2. ff. de verb. obliga.Alciatum in d.l.1.§.ſi quis ita,in 3.notabili.Cur. conſi.101. nu.11. 25 *Scriptura an obliget quoad clauſulas quæ iniuſſu partiū de conſuetudine tabellionum apponuntur? ar. dua q.*

Pro ſcriptura arguitur quod vt à contrahentibus quid diſpoſitum videatur,oportet quod vel verbis expreſsim comprehenſum fuiſſet, vel ſaltem tacita ipſorum mente non fuiſſet prætermiſſum: licet enim aliquando † expreſſum plus opererur, quàm tacitum. l. cum ex filio, in principi. & §.1.ff. de vulga. aliquando verò tacitum fortius fit quàm expreſſum,vt in l.1.C.qui admit.& ibi plenè notat Iaſ. num.6. idem Iaſ.in d.l.cum ex filio, in prin.tamen regulariter æquę pariſque potentiæ eſt tacitum & expreſſum.l. cum quid.ff.ſi cert.pet. vbi multa per Iaſ. & per Andr.Tiraq. in l.ſi.vnquam.pag.347. num.76.& pag.237. nu.156. idem in legibus connubialibus. Glo. 7.num.72. Si ergo clauſula apponi à tabellionibus conſueta, tacitè à contrahentibus fuit intellecta, vel comprehenſa, quid impedit 26 *Tacitum interdum paru, interdum maioris, interdum minoris potētiæ eſt, quàm expreſſum.*

 quin

quin tacitè rogatus tabellio à cõtrahentibus de tali clauſula opponenda videatur, quo firmior ſit contractus ille, de quo agebatur. Quòd ſi tacitè de ea apponenda rogatus videri poteſt & debet, nulli dubium quin perinde ſit ac ſi nuncupatim de ea opponenda iuſſus eſſet. Quid autem ſi conſtet quod neuter contrahentium de tali clauſula apponẽda meminit, neque etiam ipſemet cuius fauorem potiſsimùm talis clauſula reſpiciebat, id quod facilè apparere poterit, ſi de vi & poteſtate illius clauſulæ ipſi contrahentes interrogati reſpondere neſciant, & tunc quidem cum nec tacitè nec expreſsim id à contrahentibus comprehenſum fuerit, eos vt obligare nequeat, videtur, quia non figura literarum obligamur, ſed mente & ſenſu noſtro, quem per earum interuentum expreſsimus. l. non figura. ff. de act. & obliga. l. obligationum ſubſtantia, ad fin. eod. titu. Sed non ineleganter defendi poteſt eſſe tertium genus diſpoſitionis, præter duo diſpoſitionis genera, de quibus modò mentionem habuimus, quale eſt, cùm quid contrahentes licet ne verbis nominatim, nec mente tacita comprehenderunt, quia vel eius rei notitiam nõ habebant, vel de ea non meminerunt, vel alia quauis ratione, tamen veroſimillimũ eſt, quod ſi ea de re meminiſſent, vel eius notitiam habuiſſent ita diſpoſuiſſẽt & iuſsiſſent, vt in d. clauſula ſcripturæ contineatur, quo caſu etiam diſpoſitum intelligitur, quia pro cauto & diſpoſito habetur, quod diſponentes interrogati veroſimiliter reſponderent & prouiderent, licet id ignorantia, incuria, aut obliuione, & verbis & etiam mente prætermiſſum ab ipſis fuiſſet glo. communiter ibi app. in l. tale pactum. §. fina. ff. de pact. vt plenè per Iaſ. & And. Tiraquel. in locis ſuprà citatis, & per Iaſ. in l. de quibus. ff. legibus. & in auth. quas actiones. C. de ſacc. eccle. ergo ſi contra illã clauſulam inſtrumenti oppoſueris, quod contrahentes neque eam apponi expreſsim iuſſerunt, neque tacitè de ea apponenda cogitauerunt, neque fortè etiam hodie quid ſibi velit aut ſignificet intelligunt, replicabo quòd ſi talis clauſula in ea regione, vbi ſcriptura confecta fuit, erat de communi conſuetudine tabellionum apponi conſueta, & præterea à communiter accidentibus vtilis reputabatur, quò magis is contractus, de quo agebatur, vel ea diſpoſitio locum effectumque haberet: tunc quodammodo intelligam & interpretabor quaſi diſpoſitum videri à contrahentibus, vt talis clauſula apponeretur: veroſimilimumq; eſſe, vt ſi quo tempore fiebat diſpoſitio & ſcriptura interrogati forent, an talem clauſulam apponi iuberent, reſponderent, quòd ſic. Faciamus ergo regulam affirmatiuam, vt eo clauſula valeat obligetque comprehendentes. Declara vt procedat, quando † ageretur de modico vel non admodum magno præiudicio, non ſic de magno præiudicio ageretur, quia cum † tacitum plerunque fallax ſit, vt plenè per Andr. Tiraq. de legibus omnibus. glo. 7. numero 72. certè non temerè trahendum eſt ad ea quæ ſunt magni prięudicij. facit l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. vend. iuncta l. null. C. de rei vend. & quod ait Corneus in l. cum quæſtio. numero 6. per tex. ibi. C. de lega. & quod ponit Bartol. in l. ſeruitutes. in mag. ff. de ſeruit. facit §. ſin autem ad deficientis. in l. vnica. C. de cad. tol. & quæ diximus ſuprà c. 78. Secundò limita, vt non procedat quando talis clauſula vehementer repugnaret aduerſareturque naturæ illius diſpoſitionis, qua de agebatur: arg. l. fin. C. de non. num. pec. iuncta l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2. Tertiũ limita, quando aduerſaretur conſuetudini alterius, vel vtriuſque contrahentis: arg. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. de lega. 1. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iu. & his tribus caſibus defendi poteſt opi. contraria, ſicque vtraque pars temperanda, & ad concordiam reducenda eſt.

27 *Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionum apponi conſueta, inutilis eſt in tribus caſibus.*

28 *Tacitum ſæpe fallax.*

SVMMARIVM.

1 Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.

2 Statutum à ſuperiore confirmatum, quando municipes poſſint reuocare.

CAPVT XXXIIII.

CENTESIMO decimo octauò colligitur, † ſtante ſtatuto ne in forenſes fiat prædiorum alienatio, nunquam videtur prohibita alienatio paruę domunculę, id quod tenuit Lud. Roma. ſingulari 334. hodie quidam Petrus Iacob. & Barthol. in l. ſenatus. §. Marcellus in expoſitione verbi dixtam. ff. de lega. 1. Ioannes Imolen. & Alex. ibi. Iaſ. in l. ſciendum. ff. qui ſatiſda. cog. nu. 10. Hippolytus Marſil. in l. furem. col. 3. ff. de ſicarijs. idem Hippolytus ſingul. 276. Nicol. Pigno. in add. ad Romanum, vbi ſuprà. Marſilius in pract. crimi. §. & quia. in princip. & innumera ſimilia congeſsi lib. 1. de ſucc. reſol. §. 7. ratio iſtius ea eſt, quòd vt reliquorum principum, ita & legum imperium eſt ad vtilitatem, quę in minimis non conſideratur, ſicque cùm libertas noſtra oneretur per prohibitionem cõmerciorum contra ius gentium, de quo in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. 5. §. ius autem gentium, & §. ius ciuile. Inſtit. de iure natu. & potiſsimùm contra rationem naturalem, quæ dictat liberum eſſe debere, vt quiſque in quemlibet rem ſuam alienare poſsit. §. per traditionem. Inſtitut. de rerum diuiſ. par erat, vt tot incommoda nobis non inſiuarentur, niſi ob aliquod magnum cõmodum, & emolumentũ reipublicæ,

1 *Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.*

blicæ, quod cùm in minimis rebus minimè conſiſtat ea prohibitio, ad minima non extenditur, præſertim cùm fiat per legem, quæ, nobis vt conſulat, non vt obſit, accepit imperium. Vt noſtra principalis ſententia docet.

2 *Statutū à ſuperiore confirmatum, quando municipes poſſint reuocari.*

Centeſimo decimo nonò colligitur, quod † ſi eſſet ſtatutum per municipes factum de conceſsione ſuperioris, idque inciperet eſſe nociuū, poſſent ipſi municipes ſine noua etiam conceſsione illud reuocare, tum quod id de natura legum & ſtatutorum eſſe videtur, tum etiam quia (vt habet noſtra principalis concluſio) eam facultatem à ſuperiore accepiſſe videntur, vt ſibi conſulerent, non vt nocerent, quæ ratio cogit nos fateri, id ſtatutum cum primùm noxium eſſe cœpit, vel euanuiſſe ipſo iure, argumen. l. vn. in princi. C. de cad. toll. vel potuiſſe reuocari per eoſdem municipes, argumen. c. non debet, de conſanguin. & affin. & ita vt reuocari poſsit per eoſdem rectè tenent Bal. in c. 1. in principio, de pace Conſt. Andreas Tiraquel. in l. boues. §. hoc ſermone. 17. limit. ff. de regul. iuris. Ioannes Andre. in c. non poteſt, de præb. lib. 6. in nouell. licet quidam in contrarium arguant per d. §. hoc ſermone. vide in c. ſeq. num. 10.

SVMMARIVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, vxore mortua ceſſat, ſi is non ſubſtinuit onera matrimonij.*
2 *Præmium propter onus.*
3 *Nobilis vel hildalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*
4 *Pœnam legalem, etiam ſi procedatur per modum accuſationis, iudex alterare poteſt ex cauſa, ardua quæſtio.*
5 *Pœna ſuos debet tenere authores.*
6 *Teſtis in re ſua vt quis ſit, an admittatur.*
7 *Legum & ſtatutorum exorbitantium verba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam.*
8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*
9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*
10 *Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere.*
11 *Statuta confirmata à ſuperiore, an per ſtatuentes poſſint reuocari? ardua q.*
12 *Statuta collegij confirmata per ſuperiorem, an per collegas poſſint reuocari? ardua q.*
13 *Superioris factum meram inferioris vtilitatem reſpiciens, per ipſum inferiorem poteſt alterari.*
14 *Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua q.*
15 *Ius naturale compulſionis ignarum.*
16 *Neceſsitati culpatæ non ſubuenitur.*
17 *Matrimonium ſpirituale, metu etiam reuerentiali contractum, viciatur, aliud in carnali matrimonio.*
18 *Iuramentum metu reuerentiali emiſſum, non obligat.*
19 *Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem?*
20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*
21 *Matrimonium per patres contractum reſpectu liberorum, an vitietur metu reuerentiali.*
22 *Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monacham? egregia q.*
23 *Legaui centum filiæ ſi nuberet, & quinquaginta ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an cētum habitura ſit? ardua q.*
23 *Magiſtratus minores, an leges tranſgredi poſſint? ardua q.*

CAPVT XXXV.

1 *Statutum dotē marito concedens, vxore mortua ceſſat, ſi is nō ſubſtinuit onera matrimonij.*

CENTESIMO vigeſimononò colligitur, veram eſſe opinionem exiſtimantium † ſtatutum (quod frequens eſt in pleriſque ciuitatū Italiæ) vxore ſine filijs conſtante, vir lucretur dimidiam partem dotis intelligendum eſſe, ſi modò maritus ille ſubſtinuit onera matrimonij, non ſic ſi non ſubſtinuit, vt tenuerunt Bald. in auth. dos data colum. 1. C. de dona. ante nup. Alex. cō. centeſimo vigeſimo ſecundo. viſo proceſſu. col. 4. lib. 7. Hippolytus Marſilius ſingulari 514. vigent communiter. Ratio eſt (vt hoc eis addamus) quia vt reliqui principes, ita & ſtatuentes, vt proſint, non vt obſint, imperium (id q; noſtra princip. concluſio habet) accepiſſe videntur. eamque dotis partem marito quaſi in recompenſationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem conceſsiſſe viſi ſunt: qua parum dignus is maritus videtur, qui talia onera non ſubſtinuit, ſicque tunc id ſtatutum ne vxori nocere videatur, in debitum lucrum marito tribuendo, par eſt vt ceſſet.

2 *Præmiū propter onus.*

Centeſimo vigeſimo primò colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non ſuſtinuit ſimul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs ſtatutorum illius ciuitatis, ne lucrum tali ciui indigno indebitum deferatur: per quod reliquis nocumentum inferri videretur: Pœnarum enim & Præmiorum eadem ratio eſt. l. 1. ff. de iuſtit. & iure. Vnde vt reipub. noceret, qui pœnam immerenti infligeret. l. ſancimus. C. de pœnis l. abſentem, in princi. ff. eodem titul. ita & qui immerenti præmium cōcederet, Reipublicæ nocuiſſe, vix eſt vt non videatur, & ita in ſpecie tenent Philippus Decius conſi. centeſimo decimoquartò Hippolytus Marſilius, ex quorum allegatione apparet, hanc eſſe communem opinionem ſingulari centeſimo decimo nono. ille, qui nō ſuſtinet. Ludouicus Romanus conſil. 224. iſta captura. Paulus Caſtrenſis in l. omnes populi, in fine. ff. de iuſt. & iure. Bartol. in tract. repræſaliarum. 5. princ. Angelus conſi. 73. quòd dicta actio. Albericus 1. par.

 ſtatuto.

ſtatuto. quæſt. 9. Paulus Caſtrenſis conſi. 343. vt refert Marſilius, vbi ſuprà, qui hoc limitat, niſi † ex priuilegio ille ciuis deſineret ſuſtinere onera publica (quales Hiſpaniæ ſunt illi nobiles, quos hidalgos appellamus) tunc enim priuilegijs ciuitatis gauderet, non ſecus quàm reliqui ciues. Ita Marſil. vbi ſuprà, Alexand. conſilio trigeſimoſecundo, viſa conceſſion. libro 5. Philippus Decius conſilio 283. id quod admitterem, quando tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem publicam facinora: idemque ſi id priuilegium emiſſet vt precium ad publicas neceſsitates verteretur, non ſic ſi vt conuerteretur in quoslibet alios vſus, quia tunc is non poſſet videri de republica bene meritus, ſicque non eſſet cur potiri deberet ijs priuilegijs, niſi vellet cum reliquis ciuibus contribuere: argumen. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. & l. illam. l. illud. C. de colla. l. cum oportet. in princi. C. de bon. quæ liberis. quod nota ad priuilegia hidalguiorum (vt ita loquar) quæ precio Hiſpanorum non pauci emerunt, vt diligenter intuearis verba priuilegiorum.

3 *Nobilis vel Hidalgus quando participet cōmoda, licet non participet onera.*

4 Centeſimo vigeſimoſecundò colligitur, † an vera ſit ſententia exiſtimãtium, iudici etiam ex cauſa non licere alterare pœnam legalem, quando proceditur per modum accuſationis, quamuis id ſibi liceat, quando proceditur per modum denunciationis, vel inquiſitionis, iuxta glo. app. in l. & ſi ſeuerior. §. pœna grauior. in glo. fin. ff. de his, qui nota. infa. cum latè ſuprà adductis. c. 14. & c. 5. cum alijs, id quod in ſpecie tenuit Hoſtienſis in c. in archiepiſcopatu, de raptori. Bald. in reper. ſuo, verbo, pœna legalis. 2. colum. Hippol. Marſilius ſingulari 526. inquiſitio. idem Marſilius in pract. cauſarum crim. §. conſtante. numero 83. in ſimili per Deci. in c. at ſi clerici. colum. 7. §. 1. de adulteri. quorum opinionem ſuſpectam eſſe ex noſtra principali concluſione apparet, quæ docet vt reliquorum Principum, ita & legum imperium eſſe ad proficiendum, non ad nocendum, noceret autem ſi ex iuſta cauſa iudici non liceret pœnam temperare legalem, vt innumeris ferè tam iuribus quàm rationibus per totum hunc librum colligere licet.

Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modū accuſationis iudex alterare poteſt ex cauſa, ard. qō.

5 Centeſimo vigeſimotertiò colligitur, veram eſſe opinionem exiſtimantium † non valere ſtatutum Bononiæ, quod habet, vt ſi ruſticus tributum ſoluere nequeat id ab alijs ruſticis exigatur, vt in ſpecie tenent Iaſ. per tex. ibi in l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inoff. teſtamen. Hippolytus Marſilius ſingulari 551. pœna debet. Barthol. in l. legatorum, in princip. per tex. ibi. ff. de lega. ſecundo. Ioannes Imolenſis in l. cum filius, in princip. ff. de verbo. obliga. facit totus titulus C. ne filius pro patre, & totus titulus. C. ne vxor pro marito, & totus titulus C. res inter alios act. l. non debet. ff. de iureiur. c. non debet. de reg. iuris. lib. 6. & potiſſimùm facit noſtra principalis concluſio, quæ edocet, ſtatuentes & legiſlatores non ſecus quàm reliquos principes imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent, nocerent autem ſi eis liceret tam iniqua ſtatuta, tamque omnino à iure & ratione naturali aliena condere. l. ſancimus. C. de pœnis. ergo vt non valeant, par eſt, vt dd. ll. & c. erit autem lex. 4. diſtin. l. 1. & 2. ff. de legibus. id quod non minus vtiliter quàm nouè nos intelligimus, non valere quò ad ſui executionem, quandiu non apparet aliqua vrgens cauſa, valebunt tamen mero iure, dummodò interea dum talis vrgens & vtilis cauſa non illucet, effectu & ſui executione careant, per l. vn. in princ. verb. ſopita. C. de cadu. tollend. vt eleganter expoſuimus de ſuc. progreſſu in præfatio. quod multum notabis.

Teſtis in re ſua vt quis ſit an admittatur.

Centeſimo vigeſimoquartò colligitur, veram eſſe opinionem exiſtimantium, Bononiæ ſtatutum, † quo cauetur vt libris mercatorum fides adhibeatur, procedere quò ad ſuas duntaxat mercantias, non quò ad reliquas res vel negocia. quid. n. ſi ille ſcribet domum meam ad ſe pertinere, meúe homicidium feciſſe, domumúe ſuam igne combuſsiſſe aut diripuiſſe, in omnibus his ſpecieb. & ſimilib. ei fidem adhibere eſſet contra ius & rationem naturalem. l. omnibus. C. de teſtibus. l. magiſtratibus. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. l. vn. C. vt nemo in ſua cauſa iudicet, aut ius ſibi dicat. & potiſsimùm eſſet contra noſtram principalem concluſionem, quæ habet ſtatuentes & legiſlatores non ſecus quàm reliquos principes imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent: nocerent autem ſi talia ſtatuta non reſtringerentur iuxta ſenſum ſuperiorem. & ita in ſpecie tenent Ioannes Andreæ ad Speculatorem de inſtrum. edi. §. nunc dicendum. in add. mag. colu. 1. Ludouicus Romanus conſil. 205. in puncto. & con. 204. pro diſcutienda. colum. 1. Iaſon in l. ſi quis ex argentarijs. ff. de edendo. §. rationem. Hippolytus Marſilius ſingulari 560. habemus in hac ciuitate. Franciſcus Aretinus conſi. 33. conſultatio. colu. 1. & conſ. 44. in propoſita conſultatione. idemque foret ſecundum Marſilium, vbi ſuprà, poſt Iaſon in d. §. rationē. in ſtatuto † iubente theſaurarij liberis fidem adhibendam. nam & id quò ad rem pecuniariam, vel ad ærarium pertinentem reſtringeretur, quibus rationibus ſtante ſtatuto, quod conſules artium cognoſcant de cauſis eorum opificum, intelligetur de cauſis ad artem illam ſpectantibus, non ſic ſi de hæreditate fortè, vel legato, vel de dote, vel de præſcriptione, & ſimilibus ageretur: vt per Romanum conſilio 300. in caſu propoſito, & per Hippolytum Marſilium, vbi ſuprà. Bald. in l. fine. vbi Cynus & Angelus per text. ibi. C. de

6 *Pœna ſuos di bet teneren thores.*

7 *Legū & ſt tutorum ex bitantiū ba reſtring tur ſecundū ſubiectā m teriam.*

C.de iuriſd. omnium iudicum. Vnde ſi eſſet ſtatutum vt filius fami. artifex etiam ex cauſa mutui obligaretur, intelligeretur, ſi mutuum illius artificij cauſa eſſet contractum: vt per Marſilium, vbi ſuprà, qui alios allegat. Quinimò quod dominus † ex delicto vel quaſi delicto famulorum teneatur, iuxta terminos §. fin. Inſtit. de oblig. ex quaſi delicto. id intelligendum eſt, ſi modò famulus ille deliquit circa illud miniſterium, ad quod dominus eius opera miniſterio vtebatur, non aliter. & ſimiliter † poteſtas non tenetur de facinoribus per ſuos officiales cõmiſsis extra miniſterium ſuum, vt plenè iſthæc & alia per Hippolytum, vbi ſuprà, Romanus conſil. 331. in caſu propoſitæ conſulationis.

8 *Fa[m]uli ex delicto an Domi[n]us teneatur.*

9 *Iu[d]icis offici[al]e delinquente, an ius de teneatur.*

Centeſimo vigeſimoquintò colligitur, quare † quod à ſuperiore geſtum eſt, nequeat innouari aut alterari per inferiorem c. cum inferior, de maiorita. & obedien. facit l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebel. Ratio eſt, ne cõmunis vtilitas, ad quam deſtinatum omne ſiue principum ſiue legum imperium eſt (vt noſtra princ. concluſio docet) facilè ſubuertatur. Vnde ſi † Papa confirmat Spoleti Statuta, iam amplius non dicentur ſtatuta Spoleti, ſed Papalia. ſicque ſolus Papa, non etiam municipes, aut ciues Spoletani ea mutare & alterare poterit. Hæc videtur communis opin. quam tenent Bald. in l. ex facto, in princip. ff. de vulgari. Alexand. conſil. 469. viſo puncto. prout eos refert, & ſequitur Hippolytus Marſilius ſingulari 567. incip. omnia noſtra. Andreas Barba. in c. paſtoralis. §. præterea. col. 17. de offic. deleg. Romanus conſ. 98. quòd ad id. Andreas Barb. in tract. do. præſt. Card. 1. quæſt. 5. colum. Felynus in c. qualiter. 1. col. 12. de accuſa. idem Felinus in c. 1. 9. colum. de ſponſalibus. Ratio, quia omnia merito noſtra facimus, quibus authoritatem impartimur. l. 1. C. de vetere iure enu. c. 1. & c. de confir. vtili. vel inutili. Vnde Marſilius in d. ſingulari 567. ait, quòd † ſtatuta Collegij confirmata per ſuperiorem, non poterunt per idem collegium alterari, quamuis (inquit) contrarium tenuerit Panormit. in c. dilecto. de præb. colum. 2. & ait Panormit. locutum fuiſſe inaduertenter, quia cùm talia ſtatuta poſtquam à ſuperiore confirmata fuerunt, iam non tam inferiorum quàm ipſius ſuperioris ſtatuta eſſe intelligantur: non poterunt per inferiorem tolli, cum factum ſuperioris inferior nequeat alterare. clem. ne Romani. de elect. d. c. cum inferior. l. fin. C. de legibus. Quid dicendum? & ſanè veriorem puto ſententiam Panormitani, quia † inferior factum ſuperioris ad inferioris ipſius vtilitatem inductum, poteſt tollere aut remittere. l. penult. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcop. & cleric. l. quoties ab omnibus. vbi multa in ſimili per Iaſ. C. de fideicommiſ. l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ff. de verborum obligat. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. ſecundum vnum intellectum l. prima. ff. manda. in princip. Inſtit. eod. titu. l. cum pater. §. mando. & §. rogo. ff. de lega. ſecundo. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. 1. l. 2. C. pro emptore. & tradunt multa Doct. in dd. locis. & Iaſ. in d. l penult. Modò ſic, ſi rex Hiſpanus quædam ſtatuta ciuium Toletanorum à iure communi Hiſpanorum deuiantia, vel Summus Pontifex ſtatutum Spoleti deuians & remotum à iure communi reliquarum vrbium, & terrarum Papalium confirmauit, ob priuatam ipſorum Toletanorum ciuium, vel Spoletanorum municipũ vtilitatem. par eſt, vt ipſi poſsint illa remittere vel alterare per omnes leges ſuprà allegatas. & contraria procedunt in ijs duntaxat, quæ nulla ex parte reſpiciebant vtilitatem illius inferioris, qui factum ſuperioris mutare volebat, vel quando non ipſius duntaxat, ſed etiam aliorum vtilitatem reſpiciebat, quale eſt in lege generali, quam legem generalem mutare vna ciuitas inferior non poſſet, quia ea lex non ad ſuam vtilitatem duntaxat, ſed etiam ad commodum reliquarum ciuitatum ſub ditione & imperio illius principis exiſtentium facta fuit: ergo ſuccederet tunc regula. l. id quod noſtrũ. & d. c. cum inferior. Idem ergo & in ſtatuto collegi, niſi à fundatore factum eſſet cũ clauſula ne immutari poſſet pro nobis. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure natu. c. non debet. de conſan. & affi. & facit noſtra principalis concluſio, nam ſuperior imperium accepiſſe videtur, vt proſit, non vt obſit: idemque in imperio illius ſtatuti. & cùm ſecundum neceſsitatem humanam ſtatuta variari expediat. d. c. non debet. certè cùm noxium eſſe inciperet id ſtatutum vt mutari poſsit per eos, ad quorum vtilitatem factum fuit, par eſt, nec ſuperior ſpectandus eſt, niſi in duobus caſibus ſuprà relatis, & vide c. præced. quod nota ad omnes mundi ciuitates, collegia & municipia.

[1]o *In[fe]rior ſuperi[o]ris iura ne[que]it ſubuertere.*

11 *S[ta]tuta conf[ir]mata à ſu[per]iore, an p[er] ſtatuẽtes p[oſſ]int reuoc[ar]i, ard. qõ.*

12 *[St]atuta colle[gi]i confirma[ta] per ſuperio[re]s, an per col[le]gas poſsint [re]uocari, ard. [q]ueſt.*

13 *[S]uperioris fa[ct]um meram [in]ferioris vti[li]tatem reſpi[ci]ens, per ipſ[u]m inferiorẽ [poſſ]it alterari.*

Centeſimo vigeſimo ſextò colligitur ſuſpectam eſſe opinionem exiſtimantium, quod † pater, qui ſemel filio ſuo alimenta aſsignauit & dedit, iterum eundem alere teneatur, etiam ſi ille culpa ſua cœpit egere, puta quia in ſcorta, vel ludos prodegit, quod ſibi alimentorum cauſa & nomine ſatis abunde à patre fuerat conceſſum, vt in ſpecie tenent Hippolytus Marſilius ſingulari 104. pater tenetur. Iacobus de Arena in l. ſi libertus qui operarũ. ff. de operis liber. Barba. in c. ex parte. 3. de conſue. Bald. l. 1. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iure. ſed iſtorum ſententia confutatur ex noſtra principali ſententia, & omnibus iuribus & rationibus ſuis, dum docent, vt reliquos principes, ita & leges imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent: nocerent autem ſi inducerent quid ita irrationabile, vt & culpa ſua deſineret authori ſuo nocere, contra cap. culpa ſua, de regulis iuris. lib. 6. l. ſi quis in ſuo. 14

Alimenta à patre filio data ſi u prodegit, an pater iterum alere cogatur, ard. quæſt.

§.legis. C. de inoff. teſt. l. 1. ff. de iuſti. & iure. & eadem culpa patri innocenti noceret, contra d. §. legis, & contra omnes leges, quæ ſunt ſub titu. C. ne filius pro patre. & quæ ſunt ſub tit. C. ne vxor pro marito. & l. non debet. ff. de iu. iu. & eſſet contra omne ius naturale naturalemque rationem dictantem, vt æquè pœnæ peccata perſequantur, teſte Horatio his verbis:

——— Adſit regula
Peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Neque ad rem pertinet, quod pater naturaliter debeat alere filium, taliſque obligatio, vt inquiunt ipſi, per culpam ipſius filij non euaneſcit. nam eorum illinc effluxit error, quod eam obligationem præciſam & coactam eſſe
15 *Ius naturale compulſionis ignarum.* falsò arbitrabantur, cùm † reuera à naturali iure nihil ſit aut fuerit vnquam magis alienum & remotum, quàm inducere aliquam neceſsitatem, aut coactionem præciſam & compulſiuam, nec quicquam aliud eſt ius naturale, quàm quopiam naturale votum, deſiderium, inclinatio, & appetitus, quibus ducimur. l. ſcripto. ff. vnde lib. ibi & parentum cōmune votum. l. 1. §. cum ſeq. ff. de iuſt. & iure. c. ius naturale. 1. diſt. in pri. Inſt. de iure natur. dixi plenè ſuprà c. 27. nu. 11. vnde vt appetitus coniugij maris & fęminæ & ſi ſit iuris naturæ, vt dd. iuribus, tamē non exequitur ab inuito: ita & is appetitus & votum alendi liberos, & ſi ſit iuris naturæ, tamen non exequeretur ab inuito, inſpecto eo iure, ſicque neceſsitas à mero iure poſitiuo deſcendit, vt non minus vtiliter quàm oportunè diſſeruimus lib. 2. de ſucce. crea. §. 20. ſuper rep. auth. nouiſsima. C. de inoffic. teſt. ibi collocata. iure autem ciuili nullibi legitur, vt quis ſuæ obligationi amplius quàm ſemel ſatisfacere teneatur, quinimò contrarium eo iure diſpoſitum eſt. l. qui bis. ff. de verb. obliga. l. qui vſumfructum. eod. titu. l. planè. §. ſi eadem res, vbi pulchrè in ſimili per Iaſ. & Zaſium poſt alios. ff. de lega. 1. & ferè per totum titu. ff. & C. de cond. indeb. ergo is pater naturali ſuæ obligationi feciſſe ſatis videtur per ſolam voluntatem: ciuili autem obligationi vel coactioni ſat ſuperq; fecit ſemel congrua alimēta aſsignando, & filius ille culpatus victum deinceps quęrere poterit, vt quęritat maxima pars hominum, quibus alimenta præbent labores manuum ſuarum, etiam ſi ſint inculpati, ergo quod illis inculpatis vſu venit, vt tantundem huic filio culpato & tali
16 *Neceſsitati culpatæ non ſubuenitur.* pœna digno obueniat, noxium non erit, ſed potius laudabile & condignum. præſertim † quia fruſtra auxilium legis prætextu neceſsitatis quis implorat, quando in talem neceſsitatem culpa ſua cecidit. l. iam dubitari. ff. de hæred. inſti. ibi, iam non vt neceſſarij, ſed ſua ſponte hæredes exiſtunt. l. iam dubitari. ff. de vulgari. ibi, ius dicentis pro poſitum eſt liberos oneribus hæreditarijs non ſponte ſuſceptis liberare. vbi notat Barthol. Sozinus, & vtrobique omnes Doctores, & multa congerit Iaſ. in l. fin. fideiuſſor. §. ſi neceſſaria, per tex. ibi. ff. qui ſatiſdare cogantur. & Felinus in c. quæ in eccleſiarum. col. 24. de conſtitutio.

Centeſimo vigeſimo ſeptimò colligitur, quare † matrimonium ſpirituale metu etiam 17 *Matrimoniũ ſpirituale metu etiam reuerentiali contractum viciatur, aliud in carnali matrimonio.*
reuerentiali contractum, ſit nullum ipſo iure, id quod tenuit Gloſ. in c. præſens clericus. 20. q. 3. Iaſ. in §. quadrupli. col. 9. Inſt. de actio. qui illam Glo. dicit notab. Hippolytus Marſilius ſingulari 347. matrimonium metu facit c. cum virum. de regul. In ſimili per Ioannem Imolen. in l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff. ſol. matrim. facit cap. 1. vbi Glo. & Panormita. quod metus cauſa. Alex. in d. §. eo autem tempore. & Iaſ. in auth. ingreſſ. C. de ſacroſan. eccleſi. col. 1. Et iuramentum † filiæfa. metu 18 *Iuramentum metu reuerentiali emiſſum non obligat.*
reuerentiali factum, non eſt obligatorium. Ita Bal. in l. etiam. C. ad Velleia. idem in l. pactum dotali. col. 3. de colla. Hippol. vbi ſuprà. & Decius conſi. 219. viſo puncto. col. 3. Diuerſum eſt in matrimonio carnali, quod non deſinit valere etiam ſi fiat per metum reuerentialem. Ita Hippolytus Marſilius, vbi ſuprà, Bald. & Salicetus in l. patre cogente. ff. de ritu nuptiarum. per tex. ibi ſicque in ſui creatione facilius & expeditius perficitur carnale, quàm ſpirituale matrimonium. & ex diuerſo ſpirituale facilius quàm carnale impeditur. & ratio eſt, propter auſteritatem vitæ monachalis, ad quam vt quiſquam niſi ex liberrima voluntate accederet, duriſsimum eſſet. quæ ratio non ita vrget in matrimonio carnali. Sed hodie † fortè 19 *Matrimoniũ hodie an vicietur per metum reuerentialem.*
etiam matrimonium carnale metu reuerentiali contractum viciaretur, licet iure. ff. aliud foret. Ratioque differentiæ non obſcura eſt, quia iure ff. matrimonia facilè per repudij interuentum ſoluebantur, hodie autem iure canonico, & diuino non ita fit, iuxta illud Domini: Quos Deus coniungit, homo non ſeparet. ſicque hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerentialis induceret, quàm olim, vt patet in l. neque ab initio. C. de nupti. & ferè per totum ff. & C. de diuor. & repu. Illud autem in comperto eſt, 20 *Matrimoniũ metu contractũ irritatum.*
matrimonium † eo metu, qui caderet in virum conſtantem contractum, irritum eſſe: & tam olim quàm hodie, & iure tam canonico quàm ciuili: vt tenuit Glo. in l. 1. in fin. ff. de auth. tutorum. Cardina. in clem. 1. 17. q. de cōſang. & affini. Oldradus conſi. 35. factum tale eſt. & Marſilius, qui alios allegat, vt ſuprà. Et pro noſtra ſuperiore opinione, vt hodie † ma- 21 *Matrimoniũ per patres contractum reſpectu liberorũ an vicietur metu reuerētiali.*
trimonium liberorum pręſertim fœminarum per metum patris reuerentialem contractum vicietur, facit, nam & ſi matrimonium liberorum præſentium & tacentium per patres contractũ valeat. c. vn. de ſponſ. impuberum. lib. 6. tamen ſi quæ veroſimilis ſuſpicio eſſet, metus reuerentialis non valeret: vt egregiè tenuit Panormi. in c. non ne. colu. fin. de præſump.

ſump. & ſequitur Hippolytus Marſilius ſing. 147. filius præſens, & tacens. Felinus colum. 4. in d. c. non ne, qui admodum id commendat. Iſthæc omnia ſuadentur ex noſtra principali ſententia, quæ habet, vt reliquos principes ita & leges imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent, nec dubium eſt quin vehementer humano generi noceret, ſi inducent vt in perpetua corporum & animorum ſocietate quiſquam inuitus remanere cogeretur: quandoquidem perpetua ſocietas etiam rerum caducarum & irreſolubilis tam odioſa ſemper habita fuit, vt ita cõtrahi minimè poſſet: vt not. in l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de lega. 2. iuncta l. 1. ff. de ritu nup. in prin. Inſtit. de nup.

20

Pa.a adulte-rij non exten di.r ad vi-tic.tem, egre gi.q.

Denique † cùm differentiam egregiam eſſe inter matrimonium carnale & ſpirituale ſuprà edocti ſimus, apparet, pœnam impoſitam ei, qui vxorem alterius viciaret, minimè locum habere, aut porrigi debere ad eum, qui monacham compreſsiſſet, tum quod in pœnis vt pote odioſis extenſio fieri non debet. l. antep. ff. de pœnis. de reg. iur. lib. 6. l. cum quidam. vbi multa per Doct. ff. de li. & poſthum. tum quod ad tollendam conſequentiam ſufficit dare vnam inſtantiam. Glo. in l. creditori. ff. de ope. noui nunc. quæ precepta eſſe videtur ex allegatis per Iaſ. ibi: Glo. in c. ſicur vrgeri. 1. q. 1. Nec ad rem pertinet quod regulariter valeat argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale. vt per Hippolytum ſingul. 215. validum eſt. nam ſufficit inſtantia ſuperior, præſertim in materia odioſa, & reſtringibili. ita tenet, & rectè in ſpecie Felinus in c. eccleſiæ ſanctæ Mariæ, de conſt. licet in contrarium ſit receptior opin. quam tenent Marſilius d. ſingula. 215. vbi hanc dicit receptiorem. & Felinus in c. non ſatis. de ſimonia. & Marianus Sozinus in c. qualiter, & quando. 2. de homi. pro vt eum allegat Marſilius, vbi ſuprà. Qui etiam in d. ſingulari 215. & in repet. rubr. colu. 20. ff. de fideiuſ. & Ludouicus Romanus in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga. & Iaſ. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacr. eccleſ. poſt alios quàm plures volunt, quod † ſi

23

Igaui cen-t.n filiæ ſi nu b.et & quin q.iginta ſi ſie r monacha, ſ.la fuit, an c.tum habi t.a ſit? ar-d.q.

teſtator centum reliquit filiæ ſi nupſerit, & quinquaginta ſi religionem intrauerit, ſi ea religionem intrauerit, habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta, ſed id nobis videtur perinde eſſe ac ſi contendas contra omne ius omnemque rationem & teſtatoris voluntatem vtcunque dilucidam, non ſolùm non eſſe ſeruandam, ſed etiam eſſe violandam eccleſiæ fauore, cuius ex diuerſo potiſsimum munus eſſet debet, iuſtitiam cuſtodire. c. 1. de fundi alie. vnde multi etiam tenent contrarium, vt alibi fuſiùs diſſeruimus.

24

.agiſtratus .nores an le .transgre- .poſſint, ar-.a q.

Centeſimo vigeſimo octauò colligitur, quare † magiſtratibus liberum ſit leges tranſgredi propter enormitatem facinoris, vt eſt communis opinio, quam tenuerunt Innocentius & communiter Doctores in c. de conſti. Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. colu. 4 ff. qui not. infa. Hippolytus Marſilius ſingula. 244. tu ſcis. Bald. in l. 1. colu. 5. C. qui accu. non poſſ. idem Bald. in l. 1. C. de precibus Impera offeren. & in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. plenè per eundem Marſilium in rep. l. fin. C. de prob. char. 73. id quod vtrobique moderat & reſtringit ipſemet Marſilius vt procedat in ſolis maioribus, non ita in minoribus magiſtratibus. Idem vult Bald. in auth. ſed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. ſi verò. §. de viro. fall. 46. ff. ſol. matr. Iaſ. in §. ex maleficijs. Inſt. de acti. colum. 2. Bald in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. id quod (iudice me) ſuſpectum eſt, & contra omnia iura & rationes, de quibus ſuprà fusè, c. 14 num. 4. & c. 5. num. 20. diſſeruimus, ex cauſa licere magiſtratibus tranſgredi leges. quinimò non licere modò, verùm neceſſe quoque habere, leges non tam faciũt verba aut ſcriptura, quàm earum mens & ſenſus, adeò vt fraudem legi faciat, qui verba legis complexus cõtra eius nititur voluntatem. l. fraus. ff. de legibus, vt multis ſuprà oſtẽdimus. ergo cùm legis mens & animus eum ſcopulum intueatur, vt propter enormitatem facinoris pœnarum & legum metæ tranſgrediantur. idque à magiſtratibus fieri & poſsit & debeat. Inque eo duntaxat quæſtio relicta ſit, quis nam ſit legibus hanc ad rem magiſtratus? eum legitimum eſſe iure dicemus, qui illius facinoris iudex competens erat, ad imponendamque eam pœnam, quam impoſuit competens, erat ex vi & complexu iuriſdictionis ſuę, itaque ille iudex, qui non haberet gladij poteſtatẽ, iuxta l. imperium. ff. de iur. om. iud. non poſſet facinoroſum etiam propter enormitatem criminis vltimo ſupplicio afficere, nõ magis quàm alter homo priuatus, ſed qui haberet gladij poteſtatem, is propter enormitatem criminis poterit pœnam à lege talibus criminibus definitam augere, & imponere etiam inconſulto ſuperiore, dummodò nõ egrediatur complexum ſuæ iuriſdictionis, legum enim imperium (vt noſtra prin. concluſio habet) deſtinatur ad proficiendum, non ad nocendum aut ad bonum publicum differendum, vt differetur ſi vbi iuſtitia depoſcit leges tranſgredi, nec deeſt legitimus iudex, ſpectaretur vt ſuperior conſuleretur.

SVMMARIVM.

1 *Princeps ex iuſta cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalibus, plures arduæ q.*

2 *Accuſanti præmium deſignatum intelligitur, ſi probauerit.*

3 *Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur, ſi probauerit.*

4 *Iura-*

4 *Iuramento damnum paſsi quod ſtetur, vt intelligendum? not. q.*

5 *Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens vt occidens quomodocunque, & qualitercunque occidatur, ardua q.*

6 *Verba ſtatutorum reſtringenda, quoties reſultaret, abſurdus intellectus.*

CAPVT XXXVI.

1 *Princeps ex iuſta cauſa an defenſionem tollere poßit in criminalibus, plures ardua q.*

CENTESIMO vigeſimononò colligitur, an † princeps ex iuſta cauſa de plenitudine poteſtatis, vt defenſionem in ciuilibus cauſis adimere poteſt, & eius terminos abbreuiare, ita ne poſsit idem facere in cauſis criminalibus? id quod negant Bald. in l. 3. §. ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. Felinus in c. dilecti. col. 6. de re iudi. Hipp. Marſ. ſingulari. 388. defenſio non poteſt. Sozinus conſilio. 120. memini me aliàs conſuluiſſe, vt refert idem Marſilius. Fran. Aretinus cõſil. 65. ſicut Ioannes. colum. 13. Paris de Puteo de ſyndi. cha. 30. Marſi. in l. vnius facinoribus. §. cogniturum. ff. de quæſt. Idem Marſilius in ſua pract. crim. char. 55. & char. 140. & iterum in rep. l. vni. C. de raptu virginum, qui omnes (iudice me) nõ multum fælici Minerua rem intuentur. nam re vera quò ad principis poteſtatem, de qua agimus, nulla differentia eſt inter cauſas ciuiles & criminales: in vtriſq; enim ex iuſta cauſa poteſt defenſionem, puta citationem, & exceptionem, aut ſimilia) adimere, vt plenè oſtendimus de ſucc. progreſſu in præfatione, & fuſiùs ſuprà c. 31. num. 9. in neutris autem ſine iuſta cauſa id principi fas aut liberum eſſet. ergo longè facilius in vtriſque id ſibi liceret quò ad terminos legales coanguſtandos. iſtorum omnium ratio illinc deſcendit, quod principes & leges (vt noſtra principalis concluſio edocet) imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt nocerent. nec dubium eſt, quin nocerent, ſi vel iuſtam defenſionem nobis ex toto adimerent, vel ex parte terminos defenſionis coarctando ſiue ſimus in ciuilibus ſiue in criminalibus. Cæterùm vbi iuſta cauſa adeſſet, contrariũ foret tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, quia lex nihil aliud eſſe videtur, quàm ipſamet iuſta cauſa, cùm (vt pleniſsimè per totum ferè hunc librum egimus) legem non inducant ipſius verba aut ſcriptura, ſed mens & ſenſus ipſius ac legislatoris, qui eum duntaxat ſcopulum intuetur, vt bono publico conſulatur: ergo & id lege comprehenſum videtur, vtcunque ipſius verba repugnent. Gloſ. communiter ibi, vbique app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. ſicque ſi denegandi ex toto defenſionem iuſta cauſa aderar, puta quia facinus erat pluſquam notorium, & timebatur fortè populi tumultus, vel denegandi defenſionem ex parte per reſtrictionem terminorum aderat iuſta cauſa & bonum publicum reſpiciens, quin id fieri non ſolùm poſsit, ſed etiam debeat, dubitari non oportet etiam in criminalibus. his autem cauſis iuſtis ceſſantibus, nec in criminalib. nec ẽt in ciuilibus fieri (vt ſuprà diximus) regulariter fas eſt, niſi vel in leuiorib. vel in alijs ſpecialibus, de quib. ſuprà mentionem habuimus. Fac ergo concluſionem contra omnes Doct. ſuprà allegatos, vt defenſionem ex iuſta cauſa adimere liceat, intellige primùm licere principi. Secundo liceret etiam magiſtratibus ordinarijs. Tertiò non ſolùm licere, ſed etiam neceſſe eſſe. Quartò licere in ciuilibus. Quintò, licere etiã in criminalibus. Sextò, licere principi de plenitudine poteſtatis. Septimò, licere ei etiam de poteſtate ordinaria. nam & ideo magiſtratibus ordinarijs licere diximus, præſertim cum inter ordinariam & abſolutam principis poteſtatem vix quicquam intereſſe in noſtra princip. concluſione docuerimus, quæ omnia noſtra, quia ſunt contra mentem Doctorum, vos iudicaueritis, quis iuſtius induat arma.

Centeſimo trigeſimò colligitur, veram eſſe opinionem exiſtimantium, vt ſtatutum, † quod præmium pollicetur accuſanti, intelligatur, ſi modò in accuſatione contenta probauerit. ita tenet Gloſ. in cap. 1. verbo, oſtenſum, de his, quæ fiunt à maiore par. capituli. Gloſ. in l. ſi cuius appellatio. ff. de appel. recip. Gloſ. in l. 2. C. quod metus cauſa. Alexand. conſi. 296. Diuini numinis. columna ſecunda. & conſ. 71. lib. quinto. Hippo. Marſ. ſingula. 370. aduertas ad vnum. idem Marſil. in pract. crimi. §. diligenter. numero 370. Ratio huius rei ea eſt, quod legislatores & ſtatuentes non ſecus quàm reliquos principes imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt nocerent. nocerent autem ſi calumniatoribus in perniciem & moleſtiam ciuium præmium pollicerentur, cùm pœna digniores ſint. Nec dubium eſt, quin calumniator habendus ſit, qui accuſationem inſtitutam non probat: vt per totum Inſtit. de pœna temerè litigan. per totum ff. de calumniatoribus. ſicque hæc pars per rationem noſtræ principalis concluſionis probatur. Et ſimiliter probatur eadem ratione, quod ſtatutũ † præcipiens vt ſtetur cuiusquam allegationi, intelligitur ſi probauerit, vt tenuit idem Hipp. Marſili. d. ſingu. 370. & Dominicus Geminianus in c. non eſt, de conſuet. lib. 6. Antonius Burgenſis in ca. cum dilecti. colum. 11. de emp. & vendi. 2 *Accuſãti præmiũ deſignatum intelligitur, ſi probauerit.* 3 *Allega... ſi iube... ſtari ſtetur ſi probauerit.*

Vnde † ſtatutum Bononienſe q, habet, vt quo ad damnũ ſtetur iuramento damnũ paſſi, intelligendum eſt, ſi modò id probauerit, quod adfirmat & ait eſſe memorabile Marſi. vbi ſuprà, ad euertẽdos (vt ipſe ait) mille proceſſus, id quod ita fieret, ſi eius opinio vera eſſet, ſed longè aliorſum mens illius ſtatuti ſpectat, 4 *Iurame... damnu... ſi quod... vt inte... dum, n...*

ſpectat,cui per prouincias mille ſimilia ſtatuta reperiuntur,quorum ſenſus eſt,vt ſimul atque apparet damnum datum eſſe, quo ad damni dati veram æſtimationem, quantitatem,modum,vel menſuram, ſtetur iuramento damnum paſsi: quia id difficilis probationis plerunque eſt, nec excluditur taxatio iudicis, quando illius declaratio iurata videretur immenſa, vt fit in taxatione expenſarum, quæ in litibus fiunt. Quid enim ſi aſinus,aut bos, aut ſimiles quadrupedes ſegetes meas damnificauerint? Quid ſi pecudes aut armenta tua id fecerint? certè in his ſpeciebus, & ſimilibus, non iniuria ſtabitur iuramento meo,cum moderatione tamen iudicis, quia iſtarum rerum probatio difficilis eſt. Agnoſco tamen quod tale iuramentum non ſupplebit accuſationē, aut allegationem de quibus in ſpeciebus duabus ſuperioribus? vt rectè aduertit Merſilius, vbi ſuprà.

5 Centeſimo trigeſimo primò colligitur † ſuſpectam eſſe opinionem exiſtimantium, quod ſtatutum iubens vt qualitercunque, & quomodocunque occidens occidatur eſſet intelligendum etiam ſi occideret ad defenſionem ſuam, ne aliàs verba illa geminata ſtatuti nihil operarentur. ita vult Salicetus in l.ſerui.C.de noxalibus.Iaſ.in l.ſi fideiuſſor.§.prætorait. columna ſecunda. ff. qui ſatiſd.cog.allegat Alexand. in l.& ſi ſeuerior.C.de his,qui notat.infa.Bald.in l.data opera.colum.quinta.C.de his,qui accuſ.non po.Iaſ.in l.non dubium.colum.9.C. de legibus.Idem Iaſ.in l.1. ff.de legibus. Cardina.& Ioannes Anania in c.lator,de homicidio. Bal. in l.quicunque.C. de ſeruis fugiti. Contrariam tamen partem tenent Hippolytus Marſilius ſingulari 630. generalitas verborum.& Lanfrancus de Orianoin repe.l. admonendi. colum.24.ff.de iu. iur.Barthol.conſil.188. ſtatuto caſtri, monen-
4 tur, quia † verba ſtatutorum ſemper reſtringuntur, quoties inde aliter reſultaret abſurdus intellectus l. ſcire oportet. §.aliud. ff. de excu.tut. Nec dubium eſt, quin hoc caſu reſultaret abſurdus intellectus contra omne ius naturale,cōtraque omnem rationem.l.veluti.l.vt vim.cum ibi plenè not. ff. de iuſt.& iure,ergo,&c.Id quod facilè perſuadet principalis ſententia noſtra, quæ edocet legum & ſtatutorum imperium non ſecus quàm principum deſtinatum eſſe ad proficiendum, nō ad nocendum. Nec dubium eſt quin vehementer noceret id ſtatutum, ſi remoueret naturalem defenſionem: ergo recipienda eſt ſana interpretatio,per quam naturale ius non violetur. Quinimò etiam ſi ſtatuentes contrarium vellent, id tamen efficere minimè poſſent.per §.ſed naturalia. Inſtit.de iure natur.l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure.l.1.& l.2.ff. de legibus.c. erit autem lex. 4. diſtinctio.cum ſimilibus. & illa verba ſtatuti illius ſecundum Lanfran. & Marſilium intelligentur ſiue quis gladio,ſiue fuſtibus,ſiue lapidibus,ſiue veneno, quem necauerit culpabiliter tamen, & potius toleraretur quod ſtatutum redderetur eluſorium, quàm quod per illud quis indebitè damnum pateretur, ſecundum Marſi.ibi & Iaſ.in d. l. non dubium.colu.9. in locis ſuprà allegatis.

Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens vt occidens quomodocunque & qualitercunque occidatur ar...

Verba ſtatutorum reſtringuntur quoties reſultaret abſurdus intellectus.

SVMMARIVM.

1 *Legitima vt ipſis viuo patre aſſignetur, petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, egregia quæſtio.*
2 *Legitima filio non debetur in vita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.*
4 *Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum ſut. ſucc. inter liberos initum ſuper patris viuentis hæreditate improbatur.*
7 *Conſequentia vt ceſſet, ſufficit dare vnam differentiam.*
Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures, eo.nu.
8 *Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo,cum multis contra communem.*
10 *Legitimam viuo adhuc patre monacho an filius petere poſſit, egregia quæſtio.*
11 *Intellectus c.cum ſimus,de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus eſſet Minorita,contra communem.*

CAPVT XXXVII.

CENTESIMO trigeſimo ſecundò colligitur ratio ad ſequentem opin. quę † docet, quòd & ſi pater vendat diſsipādo bona, non poſſunt petere filij vt iudex cogat patrem aſsignare legitimam, vel aliquem fundem. Ita tenent Bald. in l. non poteſt,in prima lectura.ff.de adop.& Spec. in titu. de executione ſententiæ.§. ſequitur.numero 11.in fin. quam opin. de rigore iuris dicit eſſe veram. Iaſ. in l.nam poſtea. in §.ſed & ſi quid. numero 4. ff. de iureiuran. Idem Iaſ. in §. ſi quis in fraudem. numero 3. Inſtit.de actio.& l. lex Cor. numero 6. ff. de vulga.& pupilla. Caſſane. vbi in hoc remittit ſe ad Iaſon. in ſuprà dictis locis. in conſuetudine Burgundiæ,in titulo. de ſucceſsio. rubrica 7. §.2.numero 4.fol.230.colum.2.eandem opin. ſequitur Syluеſ. Aldobrandinus. in §.præterea.numero 54.Inſtit. quibus mod. ius patriæ pot.

1 *Legitima vt ipſis viuo patre aſſignetur petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, egregia qō.*

pot.ſolu.Ioannes Corraſius in l. filium quem habentem,num.81.C.familiæ erciſc. Cagn.in l. fin.colum.fi. C. de pactis. & ſimpliciter Decius conſil.438. num.13.

2 *Legitima filio non debetur invita patris.*

Ratio eſt,quia † filio viuo patre legitima non debetur,vt eſt vera & communis opin.quam tenent Bartol.per tex. ibi in l.1.§.ſi impuberi. ff. de collat.bonorum. ſequitur & dicit cõmunem Iaſ.nu.7.in auth. nouiſsima.C.de inoffic.teſta.Bartol.in auth. ſi qua mulier. C. de ſacr.eccleſi.Bald.in l.quanquam.C.ad legem Fal.Bald.Ang. Alex.& alij in l.lex Cornelia.ff. de vulga. Alb.in l. ſi lenones.C.de Epiſcop.& cleric.eſt communis opi. ſecundum Corraſium,vbi ſuprà.verſ.infertur ſecundò.Segura in l.Impetator.num.121.ff.ad Trebellia. Abbas & alij communiter in c. in præſentia, de probati. Imola in l. filiofa.2.ff. ſol.matrimo. Facit etiam noſtra prin.concluſio, leges nõ ſecus quàm principes imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent: nocerent autem ſi ius agendi hoc caſu filio contra patrem concederent, id quod eſſet contra ius gentium & bonos mores, vt ait l.quidam in iure.§.fi.ff.de donat.ergo ſequitur,&c.contrariam tamen opin.immò quod quando pater diſsipat bona, tenetur aſsignare legitimã filio,tenet Bald. ſibi contrarius in l.defuncto. nume.3.ff.ſi quid in fraud. patro. Paul.de Caſtro ibi. Idem Paulus de Caſtro in auth. ſi qua mulier.num.8.C.de ſacroſa.eccleſijs. Alexan. in l.Imperator.in 5.colu.nu.13.& ibi Claudius de Seycello.num.6.ff.ad Trebel.eandem opi. ſequitur & Hieronymus Cagno.in repe.l.fin. num.232.C.de pact. Didacus de Segura,in repeti.l.Imperator.num.118.ff.ad Trebel.Fabianus de monte in repeti. authẽn. nouiſsima. num.83.C.de inoffic.teſtamen.eandem opin. tenet Iaſ.vbi dicit procedere de æquitate in d. l.nam poſtea. in §. ſed & ſi quis. nume.4.ff. de iureiuran.eandem opin.tanquam æquiorem tenendam eſſe teſtatur idem Iaſ.in l.ſi conſtante.num.199.ff. ſoluto matrimo. & ſecundum hanc opin.conſulit Rodericus Suares alleg.4. Paulus Caſtrenſis in d.l.Imperator.in lect.Paduana.ff.ad Trebel.vbi etiam Ludouicus Romanus in hanc partem inclinat. Idem Romanus in l.2.§. quod ſi in patris. ff. ſoluto matrimonio.Mouentur per d.l. Imperator. & quia quò ad alimenta æquiparantur vxor & filius. Nam vt pater filio,ita etiam vxori maritus alimenta præſtare tenetur.l.vbi adhuc.C.de iure doti. & c. inter veſtras. de donat. inter virũ & vxorem.iuncta l.fin.§. ſin autem æs alienum, cum §.ſeq.C.de bon.quę lib.l.ſi quis à liberis, in prin.& §.alimenta.ff.de lib.agnoſ. ergo vt vxor ſimul ac maritus cœpit bona dilapidare, poteſt repetere ſuam dotem ad alimenta tam ſua quàm mariti.d.l. vbi ad huc.ita & patre dilapidante,idem filio concedendum eſt.

Quid dicendum? & quidem harum opinionum alterutra ſatis recepta communiter eſſe videtur, verùm priorem partem negatiuam longè veriorem puto: vt etiam ſi pater res ſuas prodegiſſe videatur, aut inchoauerit prodigere, nequeat filius petere vt ſibi illico legitima aſsignetur.

3 *Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.*

Primùm quia † certè in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l.in re mandata.C.mand.etiam abutendo,& prodigendo. l. ſed & ſi lege.§. conſuluit. ff.de peti. hæredi.ergo ei per filium impedimentum fieri non poteſt,hac ratione aut occaſione,quod prodigere & diſsipare videatur. Deinde quia in ſpecie eſt tex. in l. non vſque adeò.ff.ſi à parẽte quis fuerit manumiſſus. vbi licet ſi libertus in fraudem patroni alienauit dolo malo, eam alienationem poſsit patronus reuocare. l.1.in princ. & per totum. ff.ſi quid in faudem patroni. & licet in reliquis filius emancipatus aſsimiletur reſpectu patris,liberto reſpectu patroni: vt in l.1. in prin.ff. ſi quis à parente fuerit manumiſſus, tamen in eo abſimiles ſunt, quia in fraudẽ patroni alienata reuocari poſſunt.in fraudem autem patris ab emancipato filio alienata reuocari non poſſunt: vt d.l.non vſque.iuncta d.l.1.ff.ſi quid in fraudem patro. Sic ergo & in ſpecie noſtra alienata vtcunque prodigaliter in fraudem filij à patre,æquum eſt vt per filium reuocari nequeant, neq; quicquam dicere poſsit filius aduerſus talem patris alienationem aut diſsipationem. Tertiò expendo rationem expreſſam in d.l. non vſque. iniquum enim (inquit Iureconſultus) eſſet ingenuis hominibus,auferre liberam rerum ſuarum alienationem. hæc autem ratio in illa lege expreſſa æquè militat in ſpecie noſtra ac ibi. ergo & ſimiliter ne parentibus per filios hac occaſione accepta liberam rerum ſuarum adminiſtrationem ac alienationem turbari,adimi,aut minui ſinamus,talem filium minimè admittendum eſſe dicendum eſt,adſtringitur hoc argumentum.

4 *Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.*

Nam † ratio expreſſa in lege prout illic eſt, habetur pro lege, non quidem ex vi extenſiua, ſed magis ex vi comprehenſiua, adeò vt deciſio particularis loco exempli ſit, quod regulam non arctat. glo. in clem.1.de elec. verb. elegatur. Glo. in auth.de hær.ab int.§.fin.verbo, ordine, quas Glo.ſing.dicit Bald.in l.fi.ff.de hær.inſt. Idem Bald.in l.fin.C.de lib.præt.tenet Iaſ.in l.ſtipulatio hoc modo concepta.num. 12. ff. de verb. oblig. Idem Iaſ. num.15. in l.tranſigere. C.de tranſ.Idem num.22.in auth.quas actiones.C. de ſacr.eccle. Alex. num. 5. & Corneus nu.15. in l. humanitatis. C. de impuberum. per tex. ibi.Curtius iunior num.9.& Decius num.15. & Purpuratus num.23. in l.fi. C. de pact.Crotus in l.conſtan. in 7. q.Bart.lect.2.ff.ſol.matrimonio. Ripa. num. 5. & Hannibal nu.249. in l.nemo poteſt. ff. de lega.1. Georgius Nata num.32.in c.2. de pact. aſtringitur hoc argumentum. Nam ſi parentibus nefas eſſe videtur, liberos impedire rerum ſuarum adminiſtrationem ac alienationem, vt in d.l.non vſque, quanto magis nefandum eſſet, vt liberi paren-

parentibus talem alienationem impedire vel
5 lent, † contra pietatem ac reuerentiam parentibus debitam: argumentum per totum ff.& C.de obſequijs. Præſertim cum filio perſona patris ſemper ſancta & honeſta videri debeat, ex præcepto Iureconſulti in l. antepe. ff.de obſequijs. ſtringitur idem argumentum. Nam liberi parentibus quanto magis debeant, quantoque magis obnoxij ſint quàm ex diuerſo, ignorat nemo. & probat l. veluti. ff. de iuſt. & iu. dum ait, veluti erga Deum religio, vt patriæ & parentib. pareamus, vt ſic nõ cõtra ius tantùm poſitiuũ, ſed & cõtra ius naturale, & gẽtium feciſſe is filius exiſtimandus ſit, qui impedimento eſſe vellet patri quò minus res ſuas liberè alienaſſet, ac ſi libitum eſſet, etiam prodegiſſet. Nam parentes chariſsimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, & ciuitas tradita eſt, & cuius modicumque mater ſit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportet. & non modò reticere homines parentum iniurias, ſed etiam æquo animo ferre oportet, ſecundum Ciceronem. & Vergilius 2. Aeneid. dum de reuerentia ac pietate parentibus à liberis debita ratiocinaretur, ſic ait:

Parentibus ſummus honor debetur.

Eya age chare pater ceruici imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris: nec me labor iſte grauabit.
Quo res cunque cadant, vnum & commune periclum,
Vna ſalus ambobus erit.

Rurſus etiam aſtringitur idem argumentum, nam vt patroni, liberti alienationem poſſint reuocare, neceſſe eſt, vt dolo malo facta ſit, & in fraudem patroni. l. 1. in princ. & ferè per totum. ff. ſi quid in fraudem patroni. Vnde etiam ſi liberis aduerſus parentum alienationes tam liberam facultatem, ne dicam audaciam, concederemus (id quod impium ac nefandum eſſet) quam conceſſam patronis aduerſus libertos videmus, ſicque ingenuos libertinis turpiſsimè æquaremus, ac parentes famulis, ſeu ſeruis pares indecentius ac inhoneſtius redderemus: adhuc tamen talem alienationem impedire, aut reuocare non liceret, niſi & dolo malo, & in fraudem filij facta proponeretur, quæ in ſpecie noſtra interfuiſſe minimè ponimus. Quartò probatur argumento l. ſi quando. §. illud. C. de inoffi. teſt. ibi, meritis magis filios ad obſequia paterna prouocandos, quàm pactionibus aſtringẽdos. ſic ergo & in propoſito parentes non ſunt à liberis aſtringendi, ſed meritis prouocandi, vt eis opes & diuitias parent, partaſque relinquant. Quintò probatur in l. 1. §. ſi impuberi. ff. de collati. bonorum. vbi expreſſum eſt, filio in vita patris legitimam non deberi, eſtque vera & communis opinio, vt ſuprà tetulimus. ergo is filius viuo patre non ſolùm malè ageretur, ſed etiam nulliter, & ſine vlla actione, argumento l. vn. ad fin. ff. quando dies vſusfruct. lega. cedat, cum ibi notat. per Gloſ. & Doct. Sextò probatur, quia hæc filij viuo patre feſtinatio non ſolùm culpabilis eſſet, ſed etiã punibilis. improbum enim eſſe eum qui ſolicitus eſſet de hæreditate viuentis, Iulianus aiebat. & in l. 2. §. interdum. ff. de vulgari. & ſic punitur, quia priuatur hæreditate, quam præmaturè captauit. l. 2. in fin. ff. de his, quibus vt indig. quinimò non ſolùm contra ius poſitiuum, ſed etiam contra ius gentium, & bonos mores feſtinaſſe diceretur, vt in l. quidam in iure. §. fin. cum l. ſeq. ff. de donati. eſtque ſimillimum quod Ouid. 1. Metamor. ait:

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipſe damnabat quaſi fœdiſsimum ac triſtiſsimi portenti argumentum ſeu iudicium, vt & in ſimili notat Glo. in l. fin. C. de pact. verbo, alien. Quæ ait, pactum † de fu- 6
tura ſucceſsione reprobatum eſſe in liberis, non ſecus quàm in reliquis agnatis, cognatis, vel etiam extraneis. & illa Gloſ. eſt communiter app. ibi vt Iaſ. ibi in amplitudine 2. & ibi Alciatus in Gloſ. 1. & Franciſ. Curtius num. 9. & Purpuratus num. 12. & Philippus Decius num. 13. Alex. num. 2. poſt Bald. Salic. & Paul. Caſtrenſem, & Fulgoſium, & Georgi. Natam in c. quamuis pact. de pact. lib. 6. Quaſi portẽtum quodpiam in necem parentis eſſe videatur, quando filius ſolicitus eſt de patris viuentis hæreditate, facit d. l. fi. & l. 1. verbo, non iniquis à contrario ſenſu, & l. pactum. quod dotali. C. de pact. l. de fideicomm. C. de tranſact. pactum dotali. C. de collat. l. nec non. C. de capti. c. deteſtanda, & ca. ne captandæ, de cõceſsi. præb. Septimò probatur, quia quantitas legitimæ inſpicitur tempore mortis eius, cuius de ſucceſsione agitur. §. quantitas. Inſt. de lege farci. l. cum quo de peculio. §. fin. ff. ad legem Fal. l. cum quæritur. & auth. nouiſsima, C. de inoffi. teſtamen. l. Papinianus. §. quarta autem. & §. quoniam autem quarta. ff. de inoffi. teſtamen. ergo impoſsibile eſt, quod ante mortem aſsignetur, cùm quantum aſsignandum ſit, ignoretur, & quotidiè, vt patet ad ſenſum, poſsit augeri, & etiam minui patrimonium. l. ſi defunctus. C. arbitrium tutelæ. Tenendo iſtam partem ad d. l. Imperator. ff. ad Trebel. reſponde, quod loquitur in fideicommiſſo à patre poſt mortem ſuã filio reſtituendum, quod ſi dolo malo vel aliter pater diſsipare ac prodigere incipiat, meritò ei aufertur & maturatur reſtitutio, etenim quaſi hac tacita lege & conditione ſibi id fideicommiſſum à teſtatore datum fuit, vt eo vti frui poſſet, integrum illud filio ſuo vtcunque ſui iuris effecto reſeruaturus. vnde non eſſet ferendus ſi circa id malignaretur, argum. l. vnicæ. §. his ita. C. de cad. tol. diuerſum eſt in bonis proprijs ipſius patris nulla lege ab alio acceptis. Et eadem ferè ſolutio accommodatur ad d. l. vbi adhuc. C. de iure dotium. Nam cùm primùm maritus res dotales prodigere cœpit, æquum eſt, vti ab eo abſcedant, adque vxorem reuertantur,

Pactum fut. ſucc. inter libertos initũ: ſuper patris viuentis hæreditate an probatur.

tantur, quia licet illarum dominium ineunte matrimonio haberet. l. doce ancillam. C. de rei vendi. tamen id dominium reuocabile eſt ad vxorem ſoluto matrimonio reuerſurum: vt per totum ff. ſol. matrimonio. & C. eod. titul. vnde in tali dominio reuocabili ceſſat integerrima illa libertas alienandi & prodigendi, quæ adeſt in dominio irreuocabili: vt in l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. communia de legatis. l. peto. §. prædium. ff. de lega. 2. l. vnum ex familia, per totam eo. tit. d. l. Imperator. l. fin. C. de legatis. l. quoties. C. de donati. quæ ſub modo, per totũ. ff. de in diem adiect. per totum. ff. de lege commiſſ. iuncta l. nemo. ff. de pact. & l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. l. in re mandata. C. mandati. l. non vſque. ff. ſi à parente quis fuerit manumi. Et

7 *Cõſequentia, vt ceſſet, ſufficit vna varietas.*

cùm † ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare vnam inſtantiam. Gloſ. in l. ſi creditori. ff. de ope. noui nunti. quæ communiter approbata eſt, vt patet ex relatione Iaſon. ibi. & inter dominium reuocabile, & dominium irreuocabile ſunt non paucæ differentiæ, vt in dd. legibus, ſupereſt vt argumentatio Doctorum contrariam partem tenentium de d. l. vbi adhuc, & d. l. Imperator. ad ſpeciem noſtram minimè procedat. Pro nobis etiam facit, quia neceſsitas legitimæ relinquendæ non iuris naturæ eſt, ſed iuris tantùm poſitiui, vt ex communi opinione diſſeruimus de ſucceſſ. creati. lib. 2. §. 20. num. 296. cum ſeq. Pro nobis, quia

8 *Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures eo. nu.*

† viro etiam libidinosè & prodigaliter viuenti non datur curator, nec adimitur teſtandi libertas, vt eſt communis opinio, quam tenent Speculator de actore. §. item opponitur contra actorem, verſ. ſed nunquid luxurioſo. & add. ad Bald. in l. ea lege. num. 20. C. de condi. ob cauſam. Ioannes Bapti. Peruſi. de arbitris. lib. 2. caut. 14. colum. 1. Abb. Barba. Felinus & alij in c. paſtoralis, de re iudi. Ripa in l. is cui bonis. num. 18. ff. de verborum obligationibus. Ioannes Lupus de donati. inter virum & vxorem. §. 21. num. 23. in c. per veſtras. Franci. Areti. in d. l. is, cui bonis, col. fin. Albericus & Cumanus in l. & mulieri. ff. de curatore furioſi. Decius in d. c. Paſtoralis. Gomeſius Aries in l. 13. Tauri. col. 1. Antonius Gomeſius in Taurina l. 14. num. 14 licet contra hanc communem concluſionem & malè teneant Segura in d. l. Imperator. nu. 137. Glo. in l. ſi quis cum ſciret. verb. luxurioſo. ff. de vſucap. pro empt. Bal. in l. ea lege. nu. 20. C. de cond. ob cauſam. & hac de re per Pinellum de bonis mater. l. 4. ad finem. Cùm ergo viro, qui ſua bona prodigebat, curator non detur, ne ei rerum ſuarum adminiſtratio turbetur, aut minuatur, vt etiam probatur in d. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hær. ſupereſt vt filius ab eo non poſſit in vita exigere legitimam (vt probatur) indebitam: quia ſi exigere poſſet, non tantùm adminiſtrationem bonorum ei turbaret, ac minueret, ſed etiam ipſam rerum ſuarum proprietatem adimeret, vel ex parte minueretur, quod longè durius ac deterius eſſet.

Huic proxima eſt quæſtio illa, an prodigo exemplaris ſubſtitutio fieri poſsit? & fac ſecundum quoſdam talem regulam: Exemplaris † 9

Exemplar ſubſt. prod. fieri non poteſt cum multis cõmuni.

fieri poteſt prodigo, cui à iudice bonis interdictum eſt. iſta eſt communis opi. ſecundum Paul. in l. humanitatis. C. de impub. quam ipſe quoq; ſequitur etiam, & dicit communem opin. Corn. ibid. colu. 1. ſequitur, & dicit communem opin. Couarub. in c. Raynucius. §. 6. in princ. extra de teſtam. ſequitur, & dicit cõmunem opin. Corraſ. in d. l. humanitatis. nu. 11. ſequitur & dicit communem opin. Alciatus in d. l. ex facto. ff. de vulg. in princip. ſequitur Imola in d. l. ex facto. Idem Imola in d. c. Raynucius. in materia exemplaris ſubſt. Salicetus & Bald. in d. l. humanitatis. licet contrarium teneant Ang. in d. l. ex facto. & idem Angel. in d. l. humanitatis. & Ioan. And. in d. ca. Raynucius. poſt Cynum & Iacob. de Aretio. ſecundum Alex. num. 40. in d. l. ex facto. qui tamen communem opi. ſequitur, & firmat eſſe communem, & communem opin. ſequitur: dicitque communem Decius num. 6. in d. l. humanitatis. poſt Nicola. de Neapo. in §. qua ratione. in l. de pupill. ſubſ. & communem opi. ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis. colum. 1. in fi. licet contrarium tenuerint Cynus & Alberi. ſecundum eum, & cõmunem opi. ſequitur, & dicit cõmunem Iaſ. in d. l. ex facto. nu. 39. poſt Ioannem Fabrum in d. §. qua ratione. Imol. in d. ca. Ray. Alber. in rub. ff. de vulga. Bald. in d. l. humanitatis. quos Iaſ. allegat. & cõmunem opi ſequitur Bal. in d. tract. exẽpl. ſubſt. n. 14. idẽ Polit⁹ nu. 10. in eod. tra. & Zaſi. in eod. tra. nu. 3. poſt Bart. in d. l. ex facto. nu. 28. ſequitur ib. Ripa. nu. 80. vbi etiã dicit eſſe cõmunẽ opi. Iaſ. nu. 9. in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig. Sed nobis ſemper placuit opi. Cyni, & Alb. & Raynerij, & Guili. de Cune, quos refert Bar. in d. l. ex facto. n. 28. Cõtra cõmunem moueor, Primò per d. l. 1. ff. de teſt. Secundò per d. l. captorias. ff. de hær. inſt. d. l. captorias. C. de teſt. mil. Tertiò, quia beneficiũ nõ cõfertur in inuitũ. l. inuito. ff. de reg. iu. Quartò per totũ. C. de reb. ali. non alienandis. Quintò per l. fi. C. de pact. cũ ſimil. Sextò, quia in re dubia quiſq; vetare videtur, ne aliter de rebus ſuis diſponat. Septimò per l. quia poterat. ff. ad Trebe. l. quia aũt in pri. & §. 1. ff. quæ in fraud. cred. & deniq; per omnia reliqua fundamenta, per quæ tenuim⁹ infrà, ꝓximèq; ſurdo & muto exẽpl. fieri nõ poteſt. Nã pro nobis ſtat regula ſanctiſ. & multipliciter probata. nec exceptio Doct. vlla lege, vllaúe rõe probatur ſatis cõcludenter. Deniq; pro nobis eſt ratio, cui non cadit reſponſum. nam cum d. l. humanitatis. & §. qua ratione, in furioſis etiam vel mente captis loquantur, non etiam in prodigis, ſequitur quod ad prodigos trahi non poſſunt, niſi ex identitate, vel paritate rationis, quod fatentur etiam omnes

omnes, qui communem opin. tuentur, & docet latè Iaſ. poſt alios in auth. quas actiones. C. de ſacroſ. eccleſ. ſed in prodigo non eſt paritas vel identitas rationis vt probabo, ergo ad eum d. l. trahi non poteſt. quod non ſit paritas rationis, probatur expreſsim in l. in negocijs. ff. de regu. iur. iuncta l. is. cui bonis. ff. de verb. obli. vbi furioſus & mēte captus nil poſſunt acquirere, prodigus autē poteſt, quia prodigus non tam ratione & intellectu orbatus eſt, quàm furioſus vel mente captus.

Denique teſtamentum, quod prodigus fecit antè, quàm ei eſſet bonis interdictum, per iudicem valet. l. is cui lege. ff. de teſtam. vnde conſtat quod habebat intellectum, nam aliàs non valeret: vt in l. 1. ff. de teſta. ſicq; non exæquatur furioſo vel mente capto. in ſumma etiam notoriè prodigus quod contraxit & alienauit ante interdictionem valet, ſecundum communem opinionem, quam tenuerunt Bar. Bal. Ang. Paul. & Romanus in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig. quam opin. communiter approbatam dicunt ibi Areti. & Alex. & Iaſon numero 9. ergo vitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam, quæ ſine dubio vt exemplaris fieri poſsit, deſideratur. Poſtremò prodigus magis adulto, quàm pupillo, vel mente capto æquiparatur, vt eſt tex. in l. ſi curatorem. C. de in integ. reſt. Iaſ. in d. l. is, cui bonis. num. 8. ff. de verb. ergo ſi aliquando exæquatur adulto, aliquando pupillo, aliquando homini ſanæ mentis, nunquam autem furioſo vel mente capto. quo nā modo poſſemus d. l. humanitatis. ad prodigum trahere, quæ vt ad eum extenderetur, oporteret quando omnimodo ſemper & inuiolabiliter prodigus furioſo æquiparetur, vt diſſeruimus in illa quæſtione. An hodie furioſo de iure communi poſsit fieri exemplaris. Denique licet per aliquas ll. prodigus aſsimiletur furioſo, quando agitur de rerum ſuarum effuſione vitanda, tamen ſecus ſi ageretur de rerum ſuarum effuſione, vel alienatione, concedenda & admittēda. ita procedit quidquid per tenentes communem opin. adducitur, & iura quæ adducit Iaſ. nu. 8. in d. l. is. cui bonis. ff. de verbo. oblig. l. 1. ff. de curat. furi. l. 1. C. eod. l. ſi prædia. ff. de reb. eorum. Pro nobis etiam facit quod exemplaris non ob hanc ſolam rationem inuenta fuit, quod is cui fit teſtari non poſsit, ſed ob hanc etiam quod ad corporis ſui tutelam pertineat: argu. §. ſi autem ita formidoloſus. Inſtit. de pupil. l. conſi. ff. de curat. furioſi. ergo licet is cui bonis interdictum eſt, nō poſsit teſtari. l. is cui lege. ff. de teſtamen. non ſequitur propterea quod poſsit accipere exemplarem ſubſtitutum, cùm illo non egeat ad ſui corporis tutelam, quod multum in conſideratione eſſe debet. ſicque cum in prodigo ceſſet illa ratio, quæ in furioſo adeſt, non eſt cur fiat extenſio legis ad caſum, in quo eſt minor ratio, vel non ſunt tot rationes; arg. l. qui hæredi plures. ff. de condi. inſtit. Pro nobis ratio efficax, nam ſi homini ſanæ mentis vtcunque corporis infirmi liberum eſt re ſua vti, & etiam prodigaliter abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. etiam in præiudicium patris manumiſſoris. l. non vſque. ff. ſi à parente quis fuerit manumi. quanto magis id licebit ceſſante alterius præiudicio: aliter enim is prodigus quaſi equitem dorſo, aut frænum ore (beſtiarum de more) ferre cogeretur, hunc ſubſtitutum ferendo, pro nobis bonus tex. in l. 1. §. & magis. verbo, prodegiſſet. ff. ſi quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & ſurdo? & fac ſecundum quoſdam talem regulam. Exemplaris † fieri poteſt muto & ſurdo, id eſt, ei qui vtroq; morbo laborat, ſi muti & ſurdi, ſicque teſtari non poteſt. ita tenet & dicit communem eſſe opin. Paul. in d. l. humanitatis. ſequitur & dicit communem opin. Corraſ. ibidem. numerò 11. ſequitur, & dicit communem opi. Corneus ibid. colum. 1. ſequitur & dicit communem opin. Couarub. in c. Raynucius. §. 6. in princi. extra de teſtamen. hanc opin. ſequitur & dicit communem Alexand. in l. ex facto, numerò 40. ſequitur etiam Imola in d. c. Raynucius. in materia exempl. idem Imola in d. l. ex facto. licet in d. c. Raynucius. contrarium teneat Ioan. Andr. poſt Cynum & Raynuciū, quos, vbi ſuprà, allegat Alexand. & Angel. in d. l. ex facto. Idem Ange. in d. l. humanitatis. licet ibid. Sali. teneat communem opinion. ſequitur Decius numero 6. in d. l. humanitatis. poſt Nicol. de Neap. in §. qua ratione. Inſtit. de pupil. ſubſt. & communem opinionem ſequitur Iaſon in d. l. humanitatis, colum. 1. in fin. licet ſecundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus. & communem opin. ſequitur, & dicit communem Iaſon in d. l. ex facto. numero 39. poſt Ioan. Fab. in d. §. qua ratione. Bald. in d. l. humanitatis. Alber. in rep. rubri. ff. de vulg. & cōmunem opinionem ſequitur Bald. num. 14. in d. tract. exempl. ſubſt. Idem Polit. nu. 10. in eod. tract. & Zaſi. in eod. tract. num. 3. poſt Barthol. in d. l. ex facto. nu. 28.

9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cùm multis contra cōmunem.*

Sed nobis ſemper placuit opin. Ioan. And. Cyni, Angel. Rayn. & ſequacium contra communem: mouemur per regulam text. in l. captatorias. C. de teſtamen. milit. l. captorias. ff. de hær. inſtit. cum ſimil. à qua regularis caſus, de quo loquimur, nullibi reperitur exceptus, nec per viam extenſionis induci poteſt, cùm ſit in hoc caſu longè minor ratio, quàm ſit in mente captis. Mouemur ſecundò per l. fin. C. de pact. ibi. quare enim quodam viuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulum C. de reb. alien. non ali. & quia in re dubia quiſquam vetare videatur, vt de rebus ſuis alter diſponat, vt ff. de furtis. l. qui vaſ. quid enim magis inhumanum magisque impium & penè ridiculum eſſe poteſt, quàm permittere vt de omni ſubſtantia, cenſu

 fortu-

fortuniſq; hominis ſanæ mẽtis alter eo ignorante vel inuito diſponat. Etenim ſi homini ſanæ mentis hæreditas opulentiſsima relinquetur, is cogendus non erit, vt eam acceptet, vt in l. quia, in prin. ff. quæ in fraud. cred. l. quia poterat. ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentiſsimum quod omni careat moleſtia & ſolicitudine, non cogitur quis acceptare, etiam ad petitionem eorum quorum intereſt, quales ſunt creditores eius, cui tale legatum hæreditásve delata fuit: vt d. l. quia autem. §. 1. quanto minus in ſpecie noſtra cogendus erit homo ſanæ mentis vt inuitus (quod ſemper præſumitur, vt d. l. qui vas) ſubſtitutũ exemplarem accipiat. Denique vulgaris regula eſt, quod beneficium non confertur in inuitum. c. in inuitum, de reg. iur. in 6. cum ſimil. l. qui abſent. ff. de donat. traditur per Rip. Iaſ. & alios in rub. ff. de verb. oblig. Quid ergo magis ridiculum quàm dicere quod homini ſanæ mentis ſe inuito vel ignorante, imponatur ſubſtitutus exemplaris prætextu beneficij, cum id beneficium non ſit certum & indubitatum, cùm poſsibile ſit quòd ſubſtitutus ipſius vitæ inſidietur, dum eius captat hæreditatem, arg. l. ſtipulatio hoc modo. ff. de verb. ob. l. fi. C. de pact. c. deteſtanda. & c. ne captandæ. de conceſ. præb. in 6. l. cum proponas. C. de pact. l. de fideicõmiſſo. C. de trãſ. l. pactũ dotali. C. de coll. l. 11. in fi. ff. quib. & indig. l. quidã in iure. §. fi. ff. de donati. ſi ergo beneficiũ certũ & indubitatum in hominẽ ſanæ mentis inuitum nunquam cõfertur, quanto minus id beneficium exẽplaris ſubſt. q. licet inſpecta legis cenſura beneficiũ ſit, tñ non eſt ita certũ & indubitatũ, vel melius exemplaris ſubſt. licet in mẽte captis ſit inſpecta legis cenſura, beneficium tñ indubitanter in homine ſanæ mentis eſſet maleficium, læſioque enormis, impia, inhumana, nefanda. Nec dubiũ eſt, quia ſurdus & mutus ſit homo, vel eſſe poſsit ſanæ mentis, non ſecus quã ſi illis morbis careret, vt probatur in d. l. diſcretis. C. qui teſta. fac. poſ. melius in d. l. ex facto. ff. de vulg. deniq; beneficiũ licet in hominem ſanæ mentis inuitũ non conferatur, ter in impuberes vel puberes non ſatis ſanæ mentis ẽt inuitos cõfertur. Hinc eſt quòd tutores dantur impuberibus, ẽt inuitis, curatores aũt adultis inuitis non dantur. in prin. & per totum Inſt. de tut. & per totum de curato. Hinc eſt, quòd prohibitio alienationis facta ſine cauſa, vel cum cauſa, quæ ſolius prohibiti vtilitatem reſpicit, quia habet vim conſilij & beneficij, non valet in homine ſanæ mentis. l. filiusfamil. §. diui cum materia. ff. de lega. 1. valet tamen in impubere, vt l. 2. C. de vſu cap. pro emp. & in mente capto, vel minus induſtrioſo. l. Titio centum. in princ. ff. de cond. & dem.

Tenendo hanc partem cõtra communem, quæ apud me veriſsima eſt, parum quẽquam mouere debet fundamen. Doctorum ſic arguentium: Exemplaris ſit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt. §. qua ratione. Inſtit. de pupil. & d. l. humanitatis. ſed ſurdus & mutus morbi cauſa teſtari nequeunt. d. l. diſcretis. ergo ſurdis & mutis poterit fieri exemplaris. Sed reſp. in forma: Dum dicitur exemplaris fit eis, qui morbi cauſa teſtari non poſſunt, falſum eſt, ſic indiſtinctè, nam licet fiat eis, qui furoris vel dementiæ cauſa teſtari nõ poſſunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis cauſa teſtari non poſſunt, qualis eſt morbus ſurdi & muti, nec vlla lege contrarium, vllaúe ratione induci potuit. Et ſatis ridiculum eſt de morbo animi, in quo fundatur exemplaris, vt d. §. qua ratione. & d. l. humanitatis. arguere ad morbum corporis, qualis eſt morbus ſurdi & muti. Poſtremò teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia. l. 1. ff. de teſtamentis. ergo in eo, qui eſt compos animi & voluntatis ſuæ, ſi alius ſe inuito vel ignorante teſtaretur, certè id teſtamen. non eſſet.

Nec ad rẽ pertinet quod lex ex paritate rationis extendatur. Nam reſp. quod hic non eſt paritas rationis, vt proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæſtione, an hodie furioſo exẽplaris fieri poſsit de iure communi, vbi videas. Præterea quod tenentes communem opinionem ſecuri exiſtimant exemplarem vnica hac ratione niti, quod morbi cauſa demens teſtari prohibeatur, id verum non eſt, nam etiam propter ſalutem ipſius, cui fit, inuenta eſt: argumen. §. ſin autem formidoloſus. Inſtitu. de pupill. l. conſilio. ff. de curat. furioſi. quæ ratio ceſſat hic, ergo, & c. l. quam hæredi plures. ff. de cond. Inſtit. Pro nobis. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. l. non vſq;. ff. ſi quis à parẽ. fuer. man. l. 1. §. & magis. verb. prodegiſſet. ff. ſi quid in frau. patr. vt ſuprà induximus.

Stat ergo filium non poſſe legitimam petere viuo patre. limita, niſi † pater monachus fieret. nam tunc ſtatim legitimam poſſet petere, patris morte non ſpectata. Ita Abb. in c. cum ſimus. poſt Ioannem Andreæ de regularibus. Glo. quam alibi non eſſe, firmat Abb. ibi in c. tranſmiſsi. qui filij ſint legitimi. & eſt ſingul. teſte Aretino in l. 1. nu. 6. ff. de teſtamentis. tenet Bald. in authentica, ſi qua mulier. C. de ſacroſanctis Eccleſijs. colum. fin. Corſetus in ſin. verbo, legitima. Bald. Nouellus de dote, parte prima, colum. 3. qui ait, hanc eſſe communem opini. ſequitur Couarub. de teſtamentis. c. 2. nume. 7. Iaſon in authentica, nouiſsima. C. de inoffi. teſta. num. 8. verſi. limita tamen, qui dicit ſe dubitare. Segura in lege Imperator. nu. 123. ff. ad Trebellianum. Bar. in d. authentica, Si qua mulier. Paulus in authentica, nunc autem. C. de epiſcopis & clericis. numero 3. Rodericus Suares, allegatione 20. col. 1. & eſt communis opinio Canoniſtarum, ſecundũ Iaſonem n. 51. in d. authentica, ſi qua mulier.

10 *Legitimā i... uo adhuc ... tre mona... an filius p... re poſsit, ... gia q.*

mulier.vbi Paulus & Ancharanus in d. c. cum ſimus. Romanus in l.ſi cum dotem.in princi. ff.ſolu.matri.Anania in c.2.colum.fin.de delictis puerorũ.Abb.in c.Raynucius.ad finem de teſtamentis. Pyrrhus poſt conſuetudines Aurel.ca.2.colu.4. Contrariam partem tenent Petrus, Cynus, & Salicetus colum.fi.in d.authentica,ſi qua mulier. Et Salicetus firmat ibi hanc eſſe communem opinionem. Sequitur & dicit communem Fulgoſius ibi colu.penu. ſequitur & dicit communem Iaſ.ibi, num.50. Bald.in c.ſi pater.colum.fin.de teſtamentis in ſexto.Alexander in d.l.ſi cum dotem,in principio.nu.13.Felinus in c.in præſentia, de probationibus.nu.56.vbi Decius nu.67. dicit eſſe veriorem & communem. Pyrrus de ſuitate q. 4.nu.8. Guilielmus Benedictus in cap. Raynucius,de teſtamentis. verbo,mortuo itaque. num.299.Didacus Perez ad Seguram, vbi ſuprà,nu.123 Qua de re vide Bar. Veronen.conſil.26.quidam.Ioan. de Anania conſ.87.circa. Ludoui. Roma. conſil.237.oppoſitionem.& conſil.268.in caſu.& conſil.292.pro habendi, & conſil.292. circa declarationem. Philippus Dec.conſ.86.viſo puncto.& conſi.419.viſo eleganti.& conſi.159.caſus. Panor.conſi.44.par. 2.& conſil.104. pro euidentia.par.1.& conſil. 88.videtur. par.1. & conſil.63. veritas.parte 2. Barthol.conſil.13.ex facto.Card.Zaba.conſil. 28.quidam fratr. & 152. nimis grate. & 144. ſtatuto ciuitatis.Fede.de Sen.conſil.27.Titio exiſtenti.Matia.Soz.conſil.13. præſens conſulatio.Bal.conſi.9. mulier.parte 5.& conſi.280. parte 1.& 248.quæritur.parte 2.

Quid dicendum? Et ſanè harum partium vtra receptior ſit, non facilè dignoſces. Verùm (vt nobis videtur) longè verior eſt pars negatiua,vt non ſtatim poſt patris monachiſmum filius legitimam petere poſsit, ſed demum poſt mortem ipſius.Quod primùm probatur per generalitatem d.l.1.§.ſi impuberi.ff. de colla.bonorum.Deinde per d.l.non vſque. ff.ſi à parente quis fuerit manumiſſus. Tertiò expreſſum videtur in l. Sratius Florus.§.Cornelio Fœlici.ff.de iure fiſci. Quartò expreſsius in auth.ſi qua mulier.C. de ſacroſ.eccle. vbi patri monachum liberum eſt bona ſua quandiu vixerit, vt libitum ei fuerit inter filios diſtribuere, ſcilicet illius auth. deſtructionem: ergo nõ illico poſt monachiſmi interuentum ad legitimam aſsignandam compellitur. Ad idem tex.in corpore,vnde d.auth.excepta eſt. Quintò facit ratio generalis, quod ingenuis hominibus quandiu vixerint liberum eſſe debet rerum ſuarum arbitrium. d.l.in re mandata.C. mand.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit. ff.de pet.hæred.Sextò facit,quia liberi ſi viuo patre legitimam nanciſcerentur, proniores eſſent ad obſequium parentibus debitum, debitamque reuerentiam eis denegandam,quod ſatis abſurdum eſſet.eſtque ratio ſatis conſiderabilis:nam ideo dicimus vetitum eſſe pactum de non ſuccedendo inter patrem & filium, ne filius poſtquam iam è bonis paternis amplius non ſperat quicquã, eius obſequium prætermittat,vt tradunt communiter Doctores in l. fin.C.de pact.Georgius Nata in capit. quamuis pactum, in materia pacti de non ſuccedendo de pact.lib.6.Iaſ.in l. pactum dotali,de collat.in prin.vt fuſius diſſeruimus de ſucceſſ. creatione libro 2.§.18.numero 35. Septimò facit l.vnum ex familia, in princi.ff.de lega.2. vbi hæres, qui tenetur reſtituere vni ex filijs ſuis, cui ipſe voluerit voluntatem ſuam poſtquàm ſemel elegit, mutare & variare quoties voluerit,poteſt vſque ad mortem: ergo & arbitrium ſimiliter datum per d. auth.ſi qua mulier,vt pater monachus bona ſua diuidat inter filios vſque ad mortem duraturum eſſe,intelligendum eſt, non ſolùm, ſi is pater monachus nondum ſemel elegiſſet, ſed etiam ſi ſemel & amplius elegiſſet, & voluntatem mutare voluiſſet. Deniq; pro hac parte facit,quia viuentis non eſt hæres.l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hæred. l.nec non. C.de capti. & quod nuptibus videretur filius, qui viuo patre ſolicitus eſſet de ipſius hæreditate. d.l. fin. C. de pactis.l.2.§.interdum. ff. de vulgari.eſtque feſtinatio improba, punibilis, & contra bonos mores. l.2.§. fin. ff.quibus vt in dig.l.quidem in iure. §. fin.cum lege ſeq. ff.de donati.faciuntque ferè omnia fundamenta quæ numerauimus ſuprà in quæſtione præcedente, quæ repetere non expedit. Eſtque regula pro hac parte, nec exceptio bene probatur, & regulis tenaciter eſt inhærendum.vt in l.1.vbi per Decium & alios. ff.de regu.iur.

Tenendo hanc partem † ad c. cum ſimus. 11
de regularibus, in quo vnicum fundamentum, contrariam partem tenentium repoſitum eſt, reſponderi poteſt, parum ſanè obeſſe.Nam ſi pater & filius illegitimæ ætatis monachi ſimul facti fuerint,deinde filius monachiſmum reliquerit,tex.ibi ait,id ſibi liberum eſſe,& ne illa integra libertas vlla ex parte minuta, aut ne aliqua neceſsitate non ſolùm præciſa,ſed nec etiam cauſatiua, impedita videatur,& vult vt integrum ſibi maneat adſeruatumque intelligatur ius ſuccedendi in bonis monachi patris. quo autem tempore ea ſucceſsio deferatur,ibi verbum nullum: ergo is caſus vt pote omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis.l.commodiſsimè.ff.de liberis & poſth.quod ius habet vt ſuperſtitis nõ ſit hæres vllus, aut vlla ſucceſsio delata videatur.d.l.qui ſuperſtitis. ff. de acqui.hæredi.d.l. nec non.C.de cap.l.hereditas. C de pact.conuentis.l.hæreditas. ff. de verborum ſig.idque comprobatur ex verbis illius tex. quæ ita habent liberum ſibi erit eum dimittere,& bona paterna, quæ ſibi ex ſucceſsione proueniunt poſtulare. Illa enim verba, quæ ſibi ex ſucceſſione proueniũt. prouenire intelligenda ſunt tempore, quo ex lege ea ſucceſsio defertur,ſ. cum

Intellectus c. cum ſimus. de regularibus.

cum moritur is cuius de ſucceſsione agitur, non anteà. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi. l. in delictis. §. extraneus. ff. ſi ex noxa. cau. agatur. Barthol. & communiter Doct. in l. ex facto, in princip. ff. de vulga. l. 6. ff. de lega. primo. Nec dicatur æquum videri, vt filius viuo patre monacho legitimam poſsit petere. nam verius eſt longè æquius eſſe, vt ſpectet, per iura ſuprà dicta, præſertim cùm interea ex bonis paternis ſit pro modo facultatū alendus. l. ſi quis à liberis, in princ. & in §. alimenta. ff. de liberis agnoſcendis.

Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus eſſet Minorita cōtra communem.

Hæc procedunt in reliquis monachis, præ-
12 terquam † in Minoritis, quia hi cùm nihil ſuum habere poſsint in communi, neque etiam in particulari, clem. exiui. de verb. ſign. ſtatim poſt monachiſmum pro mortuis habentur, & conſequenter poſſunt filij petere legitimam patris monachi, morte non ſpectata. Ita tenēt Abbas in c. in præſentia. de probat. Barthol. in d. auth. ſi qua mulier. Idem Barthol. in tract. Minori. par. 4. verſ. iſti etiam hæredes. Ang. & Alexand. in l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. Decius numero 67. verſic. prædicta concluſio. in d. c. in præſentia. Alexand. conſilio 13. circa primum dubium. libro 3. colum. 2. Sed licet iſta ſit communis opinio, dubia tamen mihi ſemper viſa eſt, per pleraſque earum rationum & legum, quas ſuprà retulimus, præſertim per d. l. vnum ex familia. ſuprà allegata, iuncta d. auth. ſi qua mulier. Nam cùm ſit patri monacho facultas bona ſua inter filios diſtribuendi, & interea alantur ex ipſis bonis, pater non eſt præcipitandus vt inuitus faciat ante tempus illam diſtributionem, præſertim cùm mores ciuiles morti naturali non æquiparentur, niſi in caſibus à iure expreſsis. Quid enim ſi viuo patre vnus aut certi ex filiis decedant? certè cùm is non ſit in numero filiorum huius monachi connumerandus, indebitè legitimam reciperet, eamque fratribus eius hæres ſi filius non eſſet, reſtituere teneretur. Nam ſi ſub conditione relicta non tranſmittuntur ad hæredes. l. vnica. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. toll. l. ſi ita ſcriptum. l. ſub diuerſis. ff. de condit. & demonſt. quanto minus tranſmittetur hæc hæreditas patris monachi viuentis, quæ filio, qui patri non ſuperuixit nec purè nec etiam ſub conditione relicta fuit? tutius eſt ergo patris monachi mortem naturalem ſpectare, & interea eius bonis pro inuidioſo vti frui, idq; pati ad vltimum vſque vitæ ſpiritum facultatem diſtribuendi, variandi, eligendi pœnitendi, voluntatiſque mutandæ intactam (ex permiſsione d. auth. ſi qua mulier) reſeruare.

SVMMARIVM.

1 *Fructus reſtituuntur, quando donatio vt inofficioſa reſcinditur, contra doct.*
2 *Fructus reſtituuntur, quando donatio euaneſcit ob modum non impletum, contra nouiſſ.*
3 *Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in vita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiſſ.*
4 *Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio, contra Doct.*
5 *Fructus reſtituuntur, cùm rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocauit, contra nouiſſ.*
6 *Fructus veniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra Doct.*
7 *Fructus triennio præſcribuntur.*
8 *Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi.*

CAPVT XXXVIII.

Centesimo trigeſimo tertiò colligitur quare ſi ſub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipſa re reſtituere, vt proximè ſubijciā. ratio enim eſt, quia vt reliquos principes, ita & legis imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt nocerent (vt habet noſtra principalis ſententia) nocerent autem ſi permitterent vt donatarius ille ex ſua perfidia modi ſuſcepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubemur placita ſeruare, violaretur, & ex perfidia ſua lucrum ille aſſecutus nequior fieret, inuitareturque ad delinquendum, contra l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſt. pec. c. 1. de pact. tex. cum Gloſ. in l. ſcire. C. vt in poſſ. lega. l. fi. C. de iureiur. l. fin. C. de fideicomm. In contrarium tamen videtur ſe habere receptiorem opinio. tam in iſto articulo, quàm in illo, an cùm donatio reuocatur tanquam inofficioſa ſit res donata cum fructibus reſtituenda, & quid quādo legitimam filio tradidi in vita, & poſtea pœnitentia ductus reuocaui eam. Ideo expreſſo quæro, † ſi filio meo feci donationem 1
inofficioſam, & poſt mortem meam reliqui fratres, per titulum C. de inoffi. dona. eam reſcinderunt, non ex toto, ſed tantùm vſque ad debitum bonorum ſubſidium, an fructus quoque cum rebus ipſis ſint reſtituendi, quatenus ea donatio menſuram vel modum & quātitatem à lege permiſſam exceſsit, & quatenus reſtituantur? Qua in re Boërius aurea deciſ. 98. Segura in l. 1. §. ſi vir. numero 77. vbi etiam Didacus Peres eius additionator. ff. de acqu. poſſ. Gomeſius in l. 27. Faurina numero 8. tenent generaliter fructus nō reſtituendos, per Flo. in l. generaliter. §. planè. ff. de fideico. liber. dum ait, fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiam Franc. de Ripa in l. ſi vn-

Fructus reſtituuntur quādo donatio inoffici. reſcindit. contra Doct.

vnquam.q.40.C.de reu.don.& ibi Andr. Tiraq. verb. reuertatur.num.228.

Sed contrarium, vt cum fructibus ea donatio inofficioſa ſit reuocanda, quatenus inofficioſa fuit, longè verius eſt intelligendo de fructibus perceptis poſt mortem patris donantis. primò per l.1.C.de fide inſtrumen.& iure haſſiſ.libro 10. ſecundò per l. quòd ſi minor. §. reſtitutio.ff.de minoribus.l.patri.§.primo.l.minor viginti quinque annis cui fideicommiſſum,eod. titu. in quibus iuribus cùm minor ad rem ſuam recuperandam reſtituitur, fructus quoque recuperat. Tertiò idem eſt & in ea reſtitutione. quæ maioribus vltra dimidiam iuſti pretij læſis conceditur, per l.1.C.ſi maior factus alienationem ratam habuerit. Quartò idem eſt in regreſſu, qui ad rem ſuam ſine iudicis decreto alienatam minoribus conceditur.l.ſi prædium. C.de prædi.minorum.l.2. C.ſi quis ignorans rem minoris eſſe. Quintò idem eſt in reſciſsione, quæ fit per querelam inofficioſi teſtamenti. nam & tunc non ad hæreditatem tenet, ſed ad eius quoq; fructus reſtitutio datur & regreſſus.l.filio.§.fin.ff.de inoffi.teſta. Sextò per l. in condemnatione.ff. de reg.iur.l.videamus.2.§. in Fabiana.ff.de vſuris. vbi generaliter omnis reſtitutio fructuum quoque recuperationem indicit, non ſecus quàm ipſius rei principalis: & meritò, Nam vtrobique par ratio eſt ſaltem quatenus poſſeſſor ille illis fructibus locupletior effectus eſſet. Septimò per l.cum autem.§. cũ redhibetur.l.quod ſi nolit.§.fin.ff. de ædili.edict. & d. §.in Fabiana. vbi cùm animal morboſum redhibetur, etiam ſi redhibitio fiat ſine culpa vlla venditoris, qui vitium animalis ignorabat, iuxta l.1.§.cauſa. ff.de ædil. edi. ad huc tamen animal reſtituitur cum fructibus & partibus ipſius, licet emptor ipſius dominium, & iuſtam poſſeſsionem, & titulum non ſolùm legitimum, ſed etiam oneroſum haberet. Octauò idem in reſtitutione, quæ fit per titulum ff. de leg.commiſſ. per l.5. eod. titu. Nonò idem in reſtitutione, quæ fit in terminis totius tituli. ff. de in diem addictio. per l. item quod dictum. & l. Imperator. ff. eod. Decimò idem & in terminis totius tituli C.& ff. de condi. indeb. nam & tunc res reſtituitur cum fructibus, & ferè viginti alia ſimilia congeſsimus ſuprà c.71.num.3.cum ſeq.& cap.70.num.12.ex quibus huius partis veritas redditur plusquam manifeſta, præſertim per d.l.filio.§.fi.iuncto tit.C.de inoffi. don. Nam querela inoffi.donati.ad ſimilitudinem querelæ inofficioſi teſta.inducta fuit, ijſdemq; iuris regulis trutinatur. Vnde vt in querela inof. teſtamen.fit reſtitutio cum fructibus, ita & in querela inoffi.donationis. Et ad Glo. d.l.generaliter, reſp. vt docemur in fin. quæſtio.ſeq. & in d.c.70. num. 12. & donatio inter patrem & filiumfamil. licet regulariter non valeat.l. donationes quas parentes. C. de dona. inter virum & vxorem.valet tamen ſi fiat filio emãcipato.l.ſi emancipatus.C.de donat.l.2.C. de inoffi.donat. Sicque ſi † filio meo emancipato donaui & tradidi aliquam rem, & donationi certum modum appoſui, quo non impleto venit donatio reuocanda.l.fi.C.de reuo. don. & ferè per totum C. de don. quæ ſub modo. Quæritur an tunc fructus cum ipſa re donata repetantur, & ſint reſtituendi? quod negat Didacus Segura in §.ſi vir.l.1. ff. de acqui. poſ. numero 75. quod nouum, & ſingulare reputat ipſe per Gloſ.in l.generaliter.§.planè.verbo, ex aliqua cauſa, ad fin. ff. de fideicom. lib. quæ indefinitè ait, donatione reuocata fructus non reuocari. Sed hæc opinio vera non eſt, quia omnis datio, traditio, vel donatio facta ob cauſam, cauſa ceſſante, & non impleta, venit reuocanda, non ſolùm quò ad rem principalem, ſed etiam quò ad fructus, per l. videamus.2.in prin. ff.de vſuris. Secundò vrget d.l.videamus, in 2.reſponſo, vbi idem ait, etiam ſi per eum, qui dedit, ſteterit quo minus cauſa illa impleretur, puta mulier viro futuro ob cauſam dotis res ſuas dedit, per eam ſtetit quo minus nuptiæ ſequerentur, repetit rem cum fructibus, non ſecus quàm ſi per eam nõ ſtetiſſet. Tertiò per l.ſi fundus, in princip.& l. lege.ff. de lege commiſſoria, vbi vendidi tibi fundum hac lege, vt ſi non ſolueres precium, infra menſem fundus eſſet inemptus, te in menſem non ſoluente, datur rei & fructuum repetitio. Nec ad rem pertinet, quod ibi eſſet contractus emptionis, hic autem donationis. nam ſanè quando donatio non eſt pura, ſed facta ob cauſam, vel ſub modo, & ſic reſpectiua & veluti vtrinque obligatoria: idem in ea eſſe debet quò ad propoſitum quod foret in reliquis contractibus reſpectiuis. Quartò per d.legem in ſui ratione, dum ait, non decere vt fructuum lucrum maneat penes emptorem, qui fidem fefellit. ſic & in propoſito is donatarius fidem violauit, ergo penes eum lucrum fructuum manere non debet: nec refert fidem fefellerit, quia pecuniam habere nõ potuit ad manus, an quia cùm haberet, noluit numerare. vt d.l.lege, in ſui generalitate. Quinto à fortiori probatur. Nam & in donatione cauſa mortis repetuntur fructus cum ipſa re, ſi donationi conualuerit, & pœnituerit, d.l. videamus. §. 2. 3. ergo multo magis in ſpecie noſtra, vbi non per pœnitentiam & variationẽ, vel factum donantis reuocatur donatio, vel datio, ſed per factum, vel non factum ſeu ceſſationem donatarij. nam & qui ceſſat vel non facit, feciſſe videtur, vt per Decium in l.id quod noſtrum. ff. de regu. iur. Sextò facit, nam & cum redhibetur equus, vel ſeruus per ædilitium edictum, veniunt etiam fructus d. l. videamus. §. ſecundo, & ferè per totam illam leg. Septimò per leg. Imperator. & lege, quod dictum eſt. ff. de in diem adiect. Octauò facit, nam & cum res, quæ inde-

2 Fructus reſtituuntur, quãdo donatio euaneſcit ob modum non impletum, cõtra nouiſ.

indebitè ſoluta eſt, repetitur, fructus quoque veniunt reſtituendi, vt in l. ſi & me & Titiū. ff. ſi cer. pet. & d. l. videamus. dixi ſuprà c. 63. nu. 39. cum ſeq.

Sed non dubium eſt, quin indebitè donata res maneret penes donatarium, qui modum non impleuit, ergo cum fructibus regenda eſt. Octauò per l. ſi fullo, & ferè per totum. ff. de conditione ſine cauſa. vbi licet cauſa eſſet iuſta vel non iuſta, rem meam ad te perueniendi, tamen cum etiam ex poſt facto ceſſare cœperit, & redigi ad non cauſam, æquum eſt rem cum fructibus reſtitui, ne præter æquum & bonum cum iactura donantis ditetis longè præter eius, vel contra eius intentionem. Neque ad rem pertinet quod donatarius effectus fuerit dominus, ſicque in conſequentiam dominij fructus ſuos fecerit. l. Hetennius. 1. ff. de vſuris. Nam fatemur eum fuiſſe factum dominum fructuum, non ſecus quàm ipſius rei donatæ. at quia iam veluti ea donatione indignus factus eſt, vel ceſſat cauſa, propter quam ab origine factus fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum, conſequens eſt, vt tam res, quàm fructus ad donatorem reuertantur, & reſtituantur, cùm par eademque ratio ſit in fructibus reſtituendis, quæ eſt in re ipſa reſtituenda. Diuerſum eſſe videtur, quando donatio propter ingratitudinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitudinem commiſſam percepti, non retrahuntur, quia ea donatio non quaſi, vt ad tempus tantùm, ſed quaſi vt perpetuò manſura facta fuit, nec fuit reſpectiua ad aliquam cauſam, vt in ſpecie noſtra. In ſumma pro opin. noſtra faciunt plura quàm viginti fundamenta, quæ poſuimus ſuprà c. 71. num. 2. cum ſeq. & c. 70. nu. 12. quæ repetere non expedit, quibusque hæc pars indubitata apparebit.

3 *Fructus reſtituuntur cum pater, cui filio legitimam in vita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiſſ.*

Filio † legitimam ſuam tradidi in vita cum incremento & melioratione à lege permiſſa, quod facere poſſum: arg. tex. in l. cum quo, de peculio. §. fin. ff. ad leg. Fal. Bald. in rubr. ff. de rerū diu. idem in l. non amplius. §. fi. vbi Alex. & alij. ff. de lega. 1. poſtea pœnitui & eam traditionem reuocaui. quæritur an fructus veniant reſtituendi cum ipſa re, quæ tradita fuit? & Didacus de Segura num. 54. vſque ad num. 110. in l. 1. §. ſi vir. ff. de acqui. poſ. ait fructus induſtriales non eſſe reſtituendos. Mouetur per l. de fructibus. ff. de dona. inter virum & vxorem. vbi fructus induſtriales, quos ex fundo ſibi à marito donato vxor percepit, ſuos facit, nec eos reſtituit, licet ad fundi reſtitutionem teneatur, vt ibi. Nec dubium, inquit, eſt, quin donatio inter patrem & filium in poteſtate confirmetur morte patris donantis, dum modò incipiat traditione, non ſecus quàm confirmatur donatio inter virum & vxorem morte donantis, ſi modò incœperit à traditione. l. donationes quas parētes. C. de don. in virum & vxorem, cum ibi not. iuncta l. Papinianus. cum Glo. ff. de don. inter virum & vxorem. & quę tradit Segura, vbi ſuprà. Alexan. in l. non amplius. §. fin. ff. de lega. 1. Ange. in l. 2. ff. pro donatio. Bald. in l. 2. C. de inoffi. dona. Vnde † procedit regulariter arg. de donatione facta à patre filio in poteſtate, ad donationem factam inter virum & vxorem, ſecundum Seguram, vbi ſuprà, & Iaſ. in l. ſi pacto quo. C. de pact. colu. 2. Roman. conſil. 277. non eſt dubium. Sed iſthæc omnia ſuſpecta ſunt, quia donatio inter virum & vxorem non eſt ſimpliciter vetita, ſed demum ſub duabus conditionibus, nempe quod donator pauperior fiat, & donatarius diteſcat. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. l. ſi id quod. ff. de don. inter virum & vxorem. At donatio à patre in filium ſuum in poteſtate ſimpliciter vetita eſt, per d. l. donationes quas parentes: vt per nos ſuprà. §. 70. nu. 10. & cùm ad tollendam conſequentiam ſufficiat dare vnam inſtantiam. Glo. communiter app. vt apparet ex relatione Iaſ. ibi in l. ſi creditori. ff. de ope. no. nuncia. ſequitur minimè valere argum. de dona. inter virum & vxorem, ad donationem de patre in filium fam. & in quibus caſibus quis habet aliquam rem reuocabiliter, & venit caſus in quo eam tenetur reſtituere, in illis ſemper reſtituit fructus, non ſecus quàm ipſam rem principalem, vt plenè docemur per viginti fundamenta ſuprà cap. 71. nu. 2. cum ſequen. quod obtinet etiam ſi is, qui reſtituit, haberet titulum oneroſum & dominium, quanto ergo magis in ſpecie noſtra, in qua filius non habebat titulum oneroſum ſed lucratiuum, nō permiſſum, ſed vetitum, non dominium, ſed tantùm poſſeſsionem. Et traditio poſſeſsionis ſibi à patre facta adhuc aliquid operatur, vt ſcilicet ſic ea donatio morte patris confirmaretur, quæ aliter ſine tali traditione minimè confirmaretur eius morte: & ſatis ſuperq; eſt, ſi id operetur abſque eo quod etiam operetur quod filius ille fructus ſuos faceret irreuocabiliter contra omnia iura, quę in ſpeciebus ſimilibus loquuntur.

4 *Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi facit pater filio. contra Doct.*

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinionem eiuſdem Didaci de Segura in d. §. ſi vir, colum. 22. verſi. quinto facit, quod tenet. Dum ſentit, quod ſi † teſtator rem legatam tradidit in vita ipſi legatario, legatū reuocauit, quod fructus interea à legatario percepti non reſtituentur, id quod eſt contra illa viginti fundamenta, quæ enumerauimus ſuprà c. 71. num. 3. cum ſeq. in quibus apparet, quòd ſemper reſtituuntur fructus cum ipſa re principali, etiam ſi & dominium eſſet tranſlatum, & tranſlatum eſſet ex titulo oneroſo, & etiam ſi talis titulus ſui natura reuocabilis non eſſet. Quanto ergo magis in ſpecie noſtra, vbi & titulus eſt lucratiuus, & dominium vix eſt vt videatur tranſlatum, & ſuppoſito quod tranſlatum eſſet, tamen non poteſt non videri eſſe reuocabile. Præſertim cùm licet donatio cauſa mortis incœperit à traditione, tamen ſi donator,

5 *Fructus reſtituuntur in re legata, quam in vita tradiderat reuocauit contra nouiſſ.*

tor, vel teſtator eam reuocauit, vel conualuit, cum re ipſa fructus quoque reſtituantur: vt in l. cum quis. ff. de cond. cap. da. l. videamus. 2. poſt princip. ff. de vſur. in ſpecie autem noſtra nullus negabit quin ſit par ratio, ergo & idem ius. l. illud. ff. ad leg. Aqui. l. nõ poſſunt. ff. de legibus.

Hinc etiam apparet ſuſpectam eſſe opinionem eiuſdem Didaci de Segura in d. §. ſi vir. colum. 26. verſ. tertia erit concluſio. dum ait, quòd ſi † filio feci donationem inofficioſam, quam poſt mortem meam per querelam inofficioſæ donationis, reliqui fratres expugnârunt, quod tunc fructus non ſunt reſtituendi, id quòd quo ad fructus poſt mortem meam præceptor (in quo caſu ipſe loqui videtur) indubitanter verum non eſt, per iura, & rationes, & illa viginti fundamenta ſuprà remiſsiuè adducta, & per l. filio. §. finã. de inoffici. teſtamen. ff. Nam cùm reſciſio fit per querelam inofficioſi teſtamenti, tunc fructus cum re ipſa reſtituuntur, vt ibi: ſed cùm querela inofficioſi teſtamenti, & querela inofficio. donationis à pari procedant, vt in l. 1. & per totum. C. de inofficio. donat. ſupereſt vt vtroque caſu cum fructibus fiat reſtitutio. In fructibus tamen perceptis viuo teſtatore procedere poteſt, & ſine dubio opinione Seguræ, quia teſtator de illis potuit, & voluit liberè diſponere. l. non vſque. ff. ſi quis à par. fue. manu. l. 1. §. ſi impuberi. ff. de colla. bon.

6 *Fructus ve-... in reuo... ta dona-tione in offi-cio, contra do...*

Illud autem notandum eſt, quòd † fructus toto triennio præſcribuntur, ſecundum ipſum Seguram in d. §. fin. virg. colum. 30. verſ. plus voluit Bald. quod & tenet Glo. Barthol. & Paulus in l. ſequitur. §. fructus. ff. de vſucap. Bald. in l. 1. colum. 2. C. vſur. & fru. leg. Vnde ipſe Segura vult, quod † in quibus caſibus fructus cum dominio ipſius rei principalis eſſent reſtituendi, in illis poſt triennium ceſſaret fructuum reſtitutio, vt pote, iam præſcriptorum. Sed non ineleganter contrarium defendi poſſet, vt etiam tunc fructus reſtituantur. nam non bene ſequitur, poſſeſſor quæſiuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos reſtituere: quinimò in reſtitutione, quæ minoribus læſis datur, & in ea, quæ maioribus vltra dimidiam læſis conceditur, & in pleriſque earum viginti ſpecierum, quas enumerauimus ſuprà c. 71. numero 3. poſſeſſor habebat dominium tam rei principalis, quàm fructuum, & nihilominus vtrunque reſtituere compellitur: ergo ſiue præſcriptione, ſiue alia quauis ratione dominium fructuum quæſierit, reſtitutio eorum locum habebit, præſertim cùm ſi poſſeſſor rei principalis dominium habebat, fructuum quoque dominium vt haberet neceſſe eſſet. l. Heren. ff. de vſuris. ſicque ceſſaret eorum præſcriptione. l. ſequitur. §. lana. ff. de vſucap.

7 *Fructus trien-nio præſcri-buntur.*

8 *Fructus an post trienniũ ſint reſtituen-di.*

SVMMARIVM.

1 *Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum, cum communi.*
2 *Inſtrumento decreti iudicis, ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur.*
3 *Iudicis maioris factum præſumitur.*
4 *Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis vbi interpoſitum inuenitur, ſolennia præceſsiſſe præſumuntur.*
6 *Eccleſia minoribus æquatur.*
7 *Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur.*
8 *Sententiæ, quæ continet relationem actorum, creditur, licet alter de actis non appareat.*
9 *Tempus poſt longum præſumuntur ea, quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ.*
10 *Limitatio l. quæcunque. ff. de publi. in rem act.*
11 *Sententia vt feratur parte præſente, vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt.*
12 *Sententiæ, quæ enarrat acta proceſſus, ſtatur, licet aliter de illis actis non apparet, etiam ſi non ſit ſententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinſecæ interuentus, licet non præſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis.*
14 *Decretum vbi inuenitur interpoſitum, omnia ſolennia præſumantur præceſsiſſe, licet pro forma exigerentur.*
15 *Formaliter quando quid videatur exigi.*
16 *Decretum præſumitur ritè & rectè interpoſitum.*
17 *Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſſimum tempus.*
18 *Tempus antiquum facit præſumi quòd omnia ſolennia præceſſerant ſententiam, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſententia, & antiquum tempus dicitur quò ad hoc decennium vel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio Si, quando per eam exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tempus antiquum, quod dicatur, ingens varietas.*

CAPVT XXXIX.

COLLIGITVR centeſimo trigeſimo quartò ex opinione noſtra principali, dum docet, omnium magiſtratuum imperium ad proficiendum inductũ, non ad nocendum. non eſſe ſtandum iudicis aſſertioni, omnia ſolennia de quibus in proceſſu non apparebat præceſsiſſe aſſerentis, niſi fortè poſt longum tempus: aliter enim eius imperium facilè noceret nobis, ſi tam facilè ei fides adhibenda eſſet: quod dic vt in

vt in quæſtione ſeq. ex facto agitatam. Solenne iudicibus præſertim inferioribus eſſe ſolet, in capite cuiusque ſententiæ definitiuæ omnia acta totius iudicij, vel proceſſus referre, dicendo viſis citationibus, teſtium depoſitionibus, inſtrumentis, cæterisque, &c. Euenitque non rarò vt poſtea acta proceſſus non appareant, ſed ſola illa ſententia, qua cōtinetur, acta interfuiſſe: & quæri ſolet, an ſententiæ iudicis talia acta interfuiſſe aſſerenti fides adhibenda ſit, etiam ſi de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res ſuæ Eccleſiæ minus ritè vendidiſſent, querelaque hac de re apud ſummum Pontificem mota eſſet, ipſe commiſit duobus iudicibus in dignitate conſtitutis, vt talem alienationem, ſi reperirent, in vtilitatem eccleſiæ ceſsiſſe confirmarent, & non aliter. habita hac de re diligenti cognitione, ipſique anno 1466. ſententiam tulerunt, qua de more aſſeruerunt, quod habita diligenti cauſæ cognitione, cæterisque in commiſsione Papæ contentis obſeruatis, reperierunt, talem alienationem in vtilitatem eccleſiæ ceſsiſſe. ideoque eam ſententia ſua confirmârunt. Et poſtea annos 42. mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa ſententia ſeſe tuebantur, ſed cum reliqua acta iudicij non apparerent, præſertim ea probatio & cauſæ cognitio, qua eam alienationem in vtilitatem eccleſiæ ceſsiſſe, apertum dicebatur fuiſſe quo ad illam cauſæ cognitionem, de qua tamen aliàs non liquebat, dubitabatur, an tali ſententiæ aſſertioni ſtandum eſſet? Et videtur quòd ſic, per ſequentia, ſ. quod omnia contenta in commiſsione domini Pauli, & quæ pro forma per eam requirebantur, præſumuntur & probantur legitimè interueniſſe, adduco tex. in l. cum precibus. C. de proba. ibi probare te oportet, contra voluntatem tuam hunc fundum inſtrumento aduerſarium tuum ſibi aſſcribi laboraſſe, vt poſsis conſequi ſententiam. & ſic patet quòd ſemper præſumitur pro inſtrumento, & ſtandum ei, niſi contra probetur. ſed cùm per aduerſarium non probatur contra, ſ. quod non interuenit ſolennitas, quā commiſsio Pauli requirebat, igitur ſtandum eſt inſtrumento prædictæ ſententiæ cōfirmationis contractus, quo continetur omnia illa obſeruata fuiſſe. eſt pro hoc Glo. ſingu. quæ ad hoc allegauit d. l. cum precibus, in l. 1. C. de fide inſtit. & iu. haſ. fiſ. lib. 10. Per quam dicit ibi Alex. in addito. ad Barthol. quod † decretum ſemper præſumitur interpoſitū ex iuſtis cauſis, & cum cauſæ cognitione. & illa Glo. cōmuniter tenetur per omnes ibi, & Bal. in l. 1. ff. de rebus eorum. dicit quòd in d. l. 1. de fide inſtit. eſt Glo. peregrina, quòd † ſi in inſtrumento, in quo reperitur decretum interpoſitum, fit mentio ſolemnitatum, omnia præſumuntur ſolenniter acta & probata, quod eſt notat. dignū ſecundū eum. Cùm ergo reperiatur in inſtrumento ſententiæ confirmationis, decre-

1 Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitū cum communi.

2 Inſtrumentū decreti iudicis, ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur.

tum approbatorium interpoſitum, & fit mentio informationis habitæ, & ſic ſolennitatum, præſumuntur omnia ſolenniter acta & probata, & ſic videtur expreſſum in noſtris terminis. Secundò principaliter quòd ſingulariter dicit Bald. in l. tutores. ff. de confir. tuto. ibi ſecus ſi ipſe per ſe ipſum dediſſet, quia l. præſumit quòd † factum maioris iudicis ſit ritè factum pondera verbum ritè, quod idem eſt quòd cum cauſæ cognitione, & ſeruato iuris ordine. Glo. in l. iuſtè. de acq. poſſ. nam rectè cauſam, ritè ius vel iuris ſolennitatem denotat, notatur in l. 2. ff. de inoff. teſtamen. cum ſimilibus. Si ergo præſumitur ritè factum, ſequitur quòd fuit ſeruata omnis iuris ſolennitas, & ſi iuris ſolennitas, ſequitur quòd fuit ſeruata ſolennitas prædictæ commiſsionis, cum ſit principis, ſ. Romani Pontificis, quia quod principi placuit, legis habet vigorem. §. ſed quod principi, de iure naturali. eſt Glo. in l. quia tale, ſoluto matrimonio. & quia iſti, quibus fuit commiſſum, ſint iudices maiores, cùm ſint Apoſtolici. l. & ſi prætor. ff. de officio eius cui eſt manda. ibi, is qui alienam iuriſdictionem exequitur, non tamen pro ſuo imperio agit, ſed pro eo cuius mandato ius dicit. & ſic videtur factum per ipſum Romanum principem, cum auctoritate Romani Pontificis confirmârunt, quia omnia noſtra, &c. l. 1. §. omnia, de vetere iure enucleando. Tertiò deciſio Bal. in l. ſi præſes. C. quomodo & quando iudex. vbi dicit quòd decretū ſemper præſumitur ſolenniter, & cum cauſæ cognitione interpoſitum. Quartò accedat propria deciſio noſtri dubij. Domini Bald. in l. non aliter. de adopt. ibi, & non tamen quòd † vbi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſarium ad confirmationem actus, ſemper præſumitur quod cognitio cauſæ & iuris ordo præceſſerit. & ſic per hoc patet quòd licet, cognitio & ordo iuris requiratur pro forma antè, quàm fiat confirmatio, ſi tamen reperitur decretum interpoſitum ſuper confirmatione, ſicut in præſenti reperitur, præſumitur quod omnis cognitio cauſæ & ordo iuris, quem requirebat commiſsio, fuerunt ſeruata, & hoc tenet per prædictam Glo. in d. l. prima. Quintò pro hoc dictum Specula. in tit. de emptione & vend. §. nunc videndum. ibi & breuiter ſcias. vbi tenet quòd † vbi decretum iudicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſolennitates eſſe, & fuiſſe adhibitæ. Ecce dictum expreſſum, quod loquitur quando pro forma requiritur cauſæ cognitio, & iuris ordo ante interpoſitionem decreti, vt in alienatione rerum minorum, vt per totum C. & ff. de rebus eorum. & de prædijs minorum. tamen ſi reperitur decretum interpoſitum, præſumitur quòd prædicta ſolennitas & omnia, quæ requirebantur interuenerunt. Ita Specu. vbi ſupra, per plura fundamenta. & ſic eſt caſus noſter, quòd licet pro forma requirebat cauſæ cogni-

3 Iudicis maioris factū præſumitur ritè factum.

4 Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambul. cauſæ cognitionem.

5 Decretum iudicis, vbi interpoſitum inuenitur, ſolennia præceſſiſſe præſumuntur.

cognitionem prædicta cõmiſsio, tamen cum reperitur decretum confirmationis interpoſitum, præſumitur quòd forma commiſsionis fuit ſeruata, & cum † loquitur in alienatione prohibita, ſcilicet minoris bonorum, idem erit in bonis Eccleſiæ: quia pari paſſu, & priuilegio reguntur. c.1. c. auditis, de in integ. teſtamen. & in l. Reſpublica. & ibi Gloſ. C. ex quibus cauſis maiores. & Glo. in l. cum hi. §. ea tranſactio. ff. de tranſact. loquendo in alienatione æquiparat Eccleſiam minori, & in l. ſi vt proponis. C. de rei vẽd. & Gloſ. in l. à diuo Pio. §. in venditione, de re iud. & Barthol. in authentica, hoc ius porrectum, circa fi. C. de ſacroſanct. Eccleſia, & ſic eſt deciſio formalis domini Specul. pro noſtro caſu. Sextò pro hoc Glo. ſingularis in l. actor. ff. rem ratam haberi.

6 *...cclſia mi-...r us æqua...r*

7 in parte omnimodo, vbi † præſumitur ſolennitas & decretum, dummodò conſtet de mandato. dicit enim prædicta Gloſ. vnum quod probat à fortiori, quòd ſi conſtat de mandato, præſumitur decretum interueniſſe, quod magis eſt. pro hoc videtur caſus in c. ea noſcitur, de his, qui fiunt à prælato. vbi dicitur quòd illud, quod facit prælatus, præſumitur de conſenſu capituli, ſecundum Glo. & Imolam ibidem, ex quo poſſet attentari quòd cum hic conſtet de mandato, ſcilicet de commiſsione, ſcilicet domini Pauli, & ſi non appareret ſententia confirmationis prædictorum iudicum, ſicut hic apparet, & conſtat de ea, quòd præſumitur, & quod omnis iuris ſolennitas interuenit, quod fortius, vt in authentica, multo magis. C. de ſacroſ. eccl.

...ecretum in...er iſſe ali-...ndo præ-...untur.

Septimò facit ſingulare dictum Cyni in l. 8 emancipatione. C. de fide inſtru. Vbi dicit † quod ſtatur ſententiæ continenti tenorem actorum, ſ. relationem actorum, ſed cùm ſententia prædictorum iudicum, vt in ea apparet, continet relationem & tenorem actorum requiſitorum per commiſsionem prædictam, ſtatur ei, & per illam probantur omnia interueniſſe, & ſic per tenorem ſententiæ probantur omnia acta, de quibus in ea fit mentio, ſecundum Cynum, vbi ſuprà, & eſt Glo. notabilis in l. acta. ff. de re. iudi. quæ dicit, quod lite finita per ſententiam poſſunt acta circumduci: ergo tenet ſententia ſine actis. & hoc dicit ipſe ſine dubio, quando factum finitum ſententia, non fuit recens, ſed antiquum. Idem tenet ibi Bald. & Paul. & eſt communis concluſio, & tenet Innocen. in c. quoniam contra, de probatio. per quod dicit Cynus, & Imola, & Paulus & omnes, quod datur intellectus ad d. c. quoniam contra. quòd † ille tex. & c. ſicut & omnia alia iura, quę dicunt quòd debet conſtare de actis & de proceſſu, intelliguntur quando factum eſt recens, ſecus ſi antiquum ſicut hic, quia iſta ſententia fuit lata Anno M. CCCC LXVI. & ſic ſunt elapſi 42. anni, quod dicitur factum antiquum. Caſus in l. ſi fideicommiſſa. §. Ariſto. ff. qui & à quibus, qui

...Sẽtẽtiæ, quæ ...tinent re-...latiõẽ acto-...rũ creditur, ...lic aliter de ...act. non ap-...pareat.

9 *T...pus poſt ...lorum præ-...ſumuntur ea, ...quæ ſunt ſo-...lennitatis ex-...trinſecæ.*

dicit, quòd per decennium dicitur factum antiquum & longum. & per totum C. de longi temporis præſ. quanto magis per 42. annos, & quia poſt decennium præſumuntur omnia ſolenniter acta. l. ſi filius, de petitione hæred. l. qui in aliena. §. primo, de acqui. hæred. ff. & etiam quando agitur de præiudicio alterius ex diuturnitate temporis probatur ſolennitas extrinſeca, voluit Bal. in l. 2. 6. colum. de ſeruis fugi. & in capit. primo, qui feudum dare poſſ. facit Gloſ. ſingularis in l. qui maior. C. cõmuni diuidundo. ſed eſt Glo. illa ſolennis in c. peruenit, de emptione & vend. per quam dicit ibi Barba. 5. colum. quòd etiam in præiudicialibus probatur ſolennitas extrinſeca per lapſum 30. annorum: ſed cùm hìc non ſolùm triginta, immò etiam 42. anni ſunt elapſi, patet quòd per lapſum prædicti temporis probatur omnis ſolennitas iuris, & requiſita in commiſsione prædicta interueniſſe. Allegat Barba. tex. d. c. ea noſcitur, & tenet Anto. in d. c. peruenit. loquendo in alienatione rei eccleſiaſticæ. & ſic in noſtro caſu & per hoc † limitatur tex. in l. quæcunque. ff. de publici. vt non habet locum in facto antiquo, quia in illo omnis ſolennitas & ordo & indagatio & cauſæ cognitio præſumitur. 10

Limita l. quæcunque. ff. de publ. in rem act.

Octauò facit quod notatur per Barthol. in l. prima. C. de relatio. & in authen. ſi quis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur, quod ſtatur verbis ſententiæ, quando lata eſt parte præſente, & non contradicente, ſed cum iſta ſententia fuit lata præceptore dicti hoſpitalis præſente, cum ei fuit notificata ſententia: & paria † ſunt quod ſit præſens, vel quod fiat notificatio, ſecundum Bal. in authen. hodie, de appella. cùm hic conſtet de notificatione, ſtandum eſt verbis prædictæ ſententiæ latæ per prædictos Iudices, cùm ipſi in eadem dicant quod citauerunt partes, & receperunt teſtes, & obſeruauerunt omnia contenta in commiſsione: & probat prædicta ſententia omnia illa, de quibus fit mentio, ſicut ſi omnia acta apparerent. hinc profectus ſtylus multorum iudicum, qui in capite ſententiæ enarrant omnia acta proceſſus, quæ præceſſerunt. Plus dicit Specula. in titul. de inſtrumen. edict. §. reſtat, vltima columna. l. quod † ſi ſententia tranſiuit in rem iudicatam, cenſentur omnia ſolenniter acta, & ſtatur verbis ſententiæ, ſiue fit de recenti, ſiue de longinquo. Ita videtur tenere Innocentius in c. bonæ, de electione, & c. quoniam contra & alia iura, quæ contradicunt, loquuntur quando fuit appellatum. Sed cùm in noſtro caſu prædicta ſententia tranſiuit in rem iudicatam, & non fuit ab ea appellatum, vt patet ex actis proceſſus, igitur præſumuntur omnia ſolenniter acta. & quod fuit obſeruata forma commiſsionis, maximè ſi in ſententia fit mentio de actis, ſicut fit in prædicta ſententia, quia tunc ſine dubio

11 *Sententia vt ſeratur patre præſente vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt.*

12 *Sentẽtiæ quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de illis actu non appareat, etiam ſi non ſit ſententia antiqua.*

eſt

eſt vera determinatio Specula.& Inno.ita dicit ſingulariter Paulus de Caſtro in d.l.emācipatione. dando ſolutionem ad d.c. quoniam contra,& ad alia quę contra dicunt, præſertim quia hic conſtat de commiſsione, quia in iudice delegato vt præſumatur pro ſententia & in facto recenti Glo.in c.cum in iure, de officio deleg. duo tamē requiruntur commiſsionem & ſententiam eſſe per eum hic conſtat de his, igitur præſumuntur omnia ſolenniter acta, præcipuè cum fuit factum antiquum, & parti aduerſæ fuit notificata ſententia,& tranſiuit in rem iudicatam, & in ea fit mentio de actis. tunc etiam quia iſti iudices erant viri prouidi, & conſtituti in dignitate, in quibus præſumitur quod obſeruauerunt formam prædictæ commiſsionis, vt in c. niſi eſſent, de præbendis.& Glo.in l.Titio vſusfructus, de conditio. & demo. Bald.in l.iudicia.de rei ven. tunc etiam quia ex proceſſu patet quòd ipſe obſeruauerunt formam prędictæ commiſsionis,& ſic confirmatio tenuit: vt in c. ſi qua de rebus. 12. q.2.& valet ex tempore contractus. tex. eſt iuncta Glo.in parte conſenſum, in c. fin. 16.quæſ. 1. Prædictis non obſtat dictum Ancha. in cap. 1. prima colum. de rebus Eccleſiæ non alie. lib.

13 6.vbi dicit † quòd non ſtatur inſtrumento dicenti, quòd non fuit facta alienatio cum debita ſolennitate, quia loquitur inter ipſos contrahentes, & quia verba fuerunt per eoſdem prolata,& ſic per perſonas prohibitas: igitur ſi non per eas, ſed per iudicem, vt hic, præſumuntur omnia ſolenniter acta. & ſic cum loquitur inter eoſdem contrahentes, vult ipſe quod non habeat locum, quando illa verba proferuntur per alium, ſicut hic per iudicem. & iſta ſi prædictum dictum inſpiciatur, facit pro hac parte,& contra aduerſarium, & hanc ſolutionem & differentiam inter verba contractus & ſententiæ. quia in contractibus nō præſumitur ſolennitas extrinſeca inter perſonas prohibitas, vt loquitur Ancha. quia eſſet in poteſtate eorum confitendo ſolennitatem, defraudare ius: ſed in ſententia ſic, quòd præſumitur vt dictum eſt, ſeruata eius ſolennitate, tenet Bald.in d.l. prima, ſecunda columna. C.de fide inſtrumen.& iur. has fiſ. lib. decimo. & patet ex prædictis ex pluribus deciſionibus in terminis noſtri caſus, quia lex præſumit pro iudice,& non pro parte contrahente, capi. in præſentia, de probatio. & in l.nullo. C. de ferijs.& in l. ſecunda. C.de offi.ciui.iudi.

Solennitatū extrinſecæ interuentus, licet non præſumatur ex aſſertione partiū præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis.

Secundum dubium eſt, an licet contenta in commiſsione, de qua ſuprà, requirātur pro forma, non tantùm pro ſolennitate, præſumātur interueniſſe ex quo iudices, de quibus in commiſsione hoc dixerunt,& aſſeruerunt in ſententia confirmationis.

Et licet huic dubio videatur ſatisfactum ex prædictis, nunc tamen magis ſpecificè reſpondeo, quòd † præſumuntur omnia ſolenniter acta, & interueniſſe omnia in commiſsione contenta, licet de ſubſtantia & pro forma requirerentur. & pro hoc in primis quod ſingu- 14
lariter notat Specu.in tit. de emptione & venditione. §. nunc dicendum reſtat, ibi, breuiter ſcias, quòd vbi decretum iudicis interpoſitum inuenitur, præſumuntur omnes ſolennitates fuiſſe adhibitæ, in tantum quod ſtatur venditioni, niſi pupillus oſtendat, &c. Ecce dictum expreſſum in terminis noſtrę quæſtionis. Nam in venditione & alienatione rerum minoris, ſolennitas, quæ requiritur: & ſi in ea aliquid ſit prætermiſſum, corruunt actus. l. magis puto. §. non paſsim de rebus eorum. ibi, cuius officio in primis conuenit excutere, &c.& in §. quærere, vſque in finem l. & in l. ſi pupillorum,& melius in l. fin. C. de prædijs minorum. cuius verba, decreti interpoſitio Conſtantiniano prætore celebranda eſt probatis examinatisúe cauſis, vt pote, facta rerū fide firma venditio perſeueret, & ſic patet quod pro forma requiritur cognitio cauſæ, & examinatio & probatio, vt res minorum poſſint alienari: & omnia debent procedere interpoſitionem decreti. vt d.l. fina. nam dicit, decreti interpoſitio celebranda eſt,& ſic in facto examinatis cauſis, & c. id eſt, ſi examinetur prius, quia illi Ablatiui reſoluuntur in conditionem. l. à teſtatore, cum ibi notatis, de cond it.& demon. & tamen licet dicta ſolennitas requiratur pro forma & ſubſtantia actus: tamen ex eo quòd decretum reperiatur interpoſitum in dicta alienatione, præſumuntur omnia interueniſſe, quæ requiruntur pro forma, per dictum Specul. vbi ſuprà. Licet ergo pro forma requiratur quòd iudices prædicti debent vocatis partibus inquirere alienationem prædictam ceſsiſſe in vtilitatē eccleſiæ, vt eam poſsint confirmare, tamen præſumitur propter decretum, quod interuenit, pędicta cauſæ cognitio & indagatio, & omnia alia, quæ prædicta cōmiſsio requirebat,& hoc eſt, quod dixit Bald. in l.non aliter, de adoptio. ibi, & nota quòd vbi decretum reperitur interpoſitum, quod eſt neceſſarium ad cōfirmationem actus, ſemper præſumitur quod cognitio cauſæ & ordo iuris præceſſerit,& allegat prædictū Speculatorem,& notab. verba Bald. dum dicit neceſſarium ad confirmationem actus. & ſic patet quod licet † non tantùm pro ſolennitate, immò pro forma & de neceſsitate re- 15
quiratur aliquid, cùm illud tantùm dicitur neceſſarium, quod pro forma requiritur. l. cum hi. §. ſi prætor, de tranſ. ff.& in l. pact. ff. de contrahend. emptione,& in capitu. quia propter, de electione. tamen ſi reperitur interpoſitum decretum, præſumuntur omnia illa, quæ requirebantur pro forma,& ſic de neceſsitate interueniſſe in confirmatione. Licet ergo pro ſubſtantia & forma deberent interuenire omnia contenta in prædicta cōmiſsione, vt poſſit per prædictos iudices fieri confirmatio cōtractus, tamen ex eo quod reperitur ſententia con-

Decretū nia ſolē præſumū præceſſiſ cet pro ſo exigerem

Formali quando id videatu xi gi.

confirmationis, & decretum illorũ iudicum,
præſumuntur omnia interueniſſe, & quod
prædicta commiſsio requirebat, & ſic per de-
ciſionem Bald. de qua ſuprà, eſt determina
tum in terminis præſentis dubij loquendo in
confirmatione. Præterea, pro hoc facit dictum
ſingulare Bald. in d. l. cum tri. §. ſi prætor, de
tranſa. Nam pro forma requiritur cognitio &
indagratio de cauſa, & modo, & perſonis, vt
valeat tranſactio, & decretum interpoſitum
ſuper alimentis. & Bald. & Paul. & omnes
Doctores dicunt ibi expreſsè, quod om-
nia contrà in illo §. requiruntur pro forma, &
ſubſtantia, & ſi aliquid ex illis fuiſſet præter-
termiſſum, corrueret omnis actus. caſus eſt
ibi, literalis & communis ſupraſcribentium
concluſio, & tamen hoc præſuppoſito dicit
16 ibi Bald. adde ad hanc gloſ. quòd vbi † inue-
nitur proceſſum, præſumitur quod ritè. Item
plus dicit Specula. quòd vbi reperitur decre-
tum iudicis interpoſitum, præſumitur in du-
bio ritè & rectè, vt in Specula. de emptione &
venditio. §. nunc videndum. verſi. & videtur,
&c. verba ſunt Bald. aurea & ſingularia alle-
gando prædictum Speculat. de quo ſuprà, &
ſic patet quòd licet de ſubſtantia & forma re-
quiratur quòd præcedat cauſæ cognitio, & vti
litas, & alia de quibus in d. §. ad hoc vt valeat
decreti interpoſitio ſuper alimentis, tamen
ſi reperitur decretum interpoſitũ, præſumun-
tur omnia interueniſſe. Licet ergo de ſubſtan-
tia actus & pro fotma requirebatur, vt iudices
commiſſarij vocarent partes, & reciperent in-
formationem, an alienatio facta ceſsiſſet in
vtilitatem eccleſiæ, tamen ex eo quòd reperi-
tur in publica forma ſententia confirmatio-
nis contractus prædictorũ, præſumitur quòd
interuenerunt omnia contenta in commiſsio
ne, licet illa pro forma & ſubſtantia confir-
mationis prædicti cõtractus requirerentur. &
ſic eſt deciſum præſens dubium per d. Specu-
lat. quod allegat Bald. in locis, de quibus ſu-
prà. Paul. de Caſtro tamen in d. §. ſi prætor. in
terminis noſtris dicit ſic, reſtringendo dictum
Specula. Specula. tamen in tit. de emp. & ven-
ditione. §. nunc dicendum. verb. & videtur. di
cere videtur quod vbi reperitur decretum iu-
dicis interpoſitum, præſumatur adhibita cau-
ſæ cognitio, quod nullo modo videtur verum,
per hunc tex. niſi in inſtrumento expreſſe hoc
caueatur: & tunc videtur ſufficere quod dica-
tur cauſa cognita, licet non exprimantur par-
ticularia, & in hoc poteſt eſſe vtile dictum Spe
cul. & ita tenebat Bald. per notata in l. 1. C. de
fide inſtru. & iure haſ. fiſ. lib. 10. ecce ſingulare
dictum Pauli dicentis, quod dictum Specul.
eſt verum abſq; dubio, quando in inſtrumen-
to dicitur, quod decretum eſt interpoſitum
cauſa cognita, ex hoc ſolo quod ſic dicatur, li-
cet particularia non exprimantur, in eo præ-
ſumuntur omnia quæ formã & ſubſtantiã re-
quirebant, vt in caſu dicti §. in quo loquitur

Decretũ præſumitur ritè & rectè interpoſitum.

Paulus, & in exẽplo quod ibi ponit, quod eſt
proprium quando requiritur, quòd cedat in
vtilitatem, & quod præcedat cognitio cauſæ
ante interpoſitionem decreti pro forma. Sed
cum in prædicta ſententia confirmationis fit
mentio non ſolùm quod cauſa cognita confir
mârunt prædictum contractum, imò quod
magis eſt, de citatione partium, & de proba-
tione & informatione recepta, & de omnibus
contentis in commiſsione præſumuntur om-
nia interueniſſe: licet pro forma requireretur.
d. auth. multo magis. maximè quia perlapſus
tanti temporis 42. ann. præſumuntur omnia
rectè, & ſolenniter acta, & ex lapſu decem an-
norum. l. ſi filius, cum ſimilibus. C. de petitio-
ne hæred. quanto magis ex lapſu 40. anno-
rum, vt probatur, & ſic titulus in præſcriptio-
ne regulariter requiritur, & pro forma l. nul-
lo. C. de rei vendi. l. diutinam. C. de longi tem
poris præſcriptione. tamen Bal. & Salice in d.
l. diutina. intelligunt † in præſcriptione 17
longi temporis, ſcilicet 10. an. ſed maior tranſ-
curſus temporis eum præſumit & ſublatam
eſſe malam fidem. caſus eſt in l. fin. C. vnde vi.
qui non eſt alibi, ſecundum Barba. in c. apo-
ſtolicæ. colum. 1. de dona. igitur præſumuntur
ex lapſu temporis, titulus & bona fides, & om
nia quæ requitebantur pro forma, ergo à for-
tiori in propoſito vbi maius tempus fluxit. &
in proprio caſu dicit hoc Cynus, Paulus, & Sa
lice. & omnes in l. emancipatione. de fideiuſſ.
Innocen. & omnes in c. quoniam contra. ſcili- 18
cet † quod in facto antiquo deciſo per ſentẽ-
tiam omnia præſumuntur ſolenniter acta, &
quòd intetuenerunt, licet non appareant a-
cta, ſed ſola ſententia. ſed certum eſt quòd in
ſententia aliqua requiruntur pro forma, &
ſubſtantia ad hoc vt valeat ſententia, vt in cle-
mentina, paſtoralis, de re iud. & alia quæ eti-
am per partes renunciari nõ poſſunt. c. de cau-
ſis, cum ibi notatis. de officio delega. cum ſi-
milibus. & quòd ſententia feratur in ſcriptis,
iſta pro forma requiruntur, & alia tamen præ-
ſumuntur intetceſsiſſe, ſi ſententia non appa-
ret lata de recenti, ſed ex antiquo. ita tenent
omnes, vbi ſuprà, ſed ſic fuit in propoſito, vt
ſæpe dictum eſt, ergo, &c. & in expreſſo quod
tantùm ſufficiat lapſus 10. an. in ſententia, vt
omnia præſumantur interceſsiſſe ritè, & rectè,
tenet Hoſti. & Ioan. Andre. in c. in præſentia,
de renuncia. & in c. cum inter. de re iudi. &
Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. Bald. in c. 1.
de milite vaſallo qui contu. & in l. ſciendum.
ff. de verbo. oblig. per d. l. ſi filius, cum alijs lo-
quendo in ſententia. Plus dicit Ioan. Andr. in
d. §. cum inter. in fin. quod quando ſententia
eſt ex antiquo prolata, præſumuntur omnia
& pro conteſtatione & proceſſu, & pro alijs,
quæ requiruntur. & dicit quod dicitur factum
antiquum, ex quo lapſum eſt biennium, ſe-
cundum Hoſti. & dictum c. quoniam contra.
& alia iura, quæ videntur contrà dicere, lo-

Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſsimum tẽpus.

Tempus antiquum facit pſumi quod omnia ſolennia præceſſerant ſententiam, licet de illis non aliter appareat, ſed de ſola ſentẽtia: & antiquum tempus dicitur quood hoc decenniũ vel vicenniũ

quenturin factode recenti, ſcilicet quando aliquid operatur,vel allegatur,contra ſententiam ante biennium ex die, quo fuit lata. Idẽ tenet Ioan.Andr.in d.c. in præſentia, & ibi Hoſti.ergo à fortiori in caſu noſtro,vbi ſunt elapſi 42.an.& vide omnino Paul.in d.l.emancipatione.

Et prædicta dico procedere non ſolũ quando forma eſt data à lege,immò idem ſi ab ipſo Romano Pontifice, vt fuit in noſtro caſu. Nihil enim refert an ab ipſo, an à lege fiat commiſsio,cùm mandatum eius lex dicatur. d.§. ſed quod principi. facit l.Cæſar, de publi.l.cũ multum,de bo.quæ liber. l. donationis.la ſecunda.C.de donat.inter virum & vxor. quia ipſa lex viua eſt. Glo.in l. quia tale. ff. ſoluto matrimonio.Præterea expreſsio illorum,quæ à iure inſunt,ſi ab homine exprimantur,nihil operantur.l.3.de lega.1.ff.ſingulariter. Innocen.in ca.prudentia,de offi. de legati. & Abb. in c.cum dilecti de reſcriptis.antepen.colu.& ibi reducendo ad concordiam. Docto.dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod ineſt à iure de neceſsitate, & tunc expreſsio nihil operatur,allegat notata in c.ſignificaſti, de elect.& in c olim.el primo,de reſtitutione ſpolia. Sed in caſu præmiſſo quòd requiratur cauſę cognitio,quando alienatur res eccleſię, vt noſcatur an ſit vtile eccleſiæ, & omnia alia contenta in commiſsione.illud ineſt à iure de neceſsitate,quod debeant pręcedere alienationem. c.1.de rebus eccleſię, cũ ſimil.ergo cum inſunt a iure de neceſsitate, ſi ab homine exprimantur nihil operantur,nec inducũt nouã formam mandati. Ita Abb.ad literam in d.c. cum dilecta.in pen.col.Bart. & Paul.in d.l.3. & in l.conditionis,quæ extrinſecus.ff.de con. eidem eſt & caſus pro hoc. quia non eſt differentia in illo,quod iubet lex, vel homo, nam in vtroque caſu pari, & æquali modo debet ſeruari.de primo eſt tex.in l.ꝓſpexit.ff. qui,& à quibus.& in d.c.ſi ſcriptum. de ſecundo, in d.c.cum dilecta,& in l.diligenter.ff.mandati. Et procedunt prædicta etiam ſi in commiſsione ſit adiecta clauſula, & ſi vobis conſtiterit, &c. nam etiam tunc præſumuntur omnia interueniſſe, quæ prædicta commiſsio requirebat. & hoc probatur per ea, quæ ſuprà dixi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit, ſi reperietis in vtilitatem eccleſiæ ceſiſſe alienationem,&c.quod ineſt à iure,&
19 ſic nihil operatur expreſsio.Et quod † per iſta verba,ſi conſtiterit,non videatur inducta conditio,ſed quædam admonitio,eſt text.expreſſus,iudicio meo,in l.muto.§.ſub conditione, de tutel.ibi.hanc autem conditionem, quam præſides prouinciarum faciunt,tutorem do,ſi ſatis dederit, non conditionem in ſe habere, ſed admonitionem.nam à iure ineſt quod tutor ſatiſdet, tamen ſi exprimatur ab homine, ſcilicet à iudice, præmiſſa dictio Si, quæ de ſui natura inducit conditionem.l. qui promiſit, de cond.indebiti.ff.cum à iure hoc ineſt nihil operatur,nec facit actum conditionalem.Per quod dicit Bart.in d. §. ſub conditione. Paul. in d.l.3.quòd ſi Papa mandat alicui quòd conferat alicui beneficium, ſi eum reperit idoneum,quòd hoc non faciat conditionem, cùm hoc ineſt à iure,ſed quandam admonitionem & ideo,& ſi non ſit idoneus, tenet collatio, ſi eſt aliàs capax,vt quia Clericus,ita Paulus,vbi ſuprà.Sic in propoſito,cùm per iſtam clauſulã ſi conſtiterit,exprimatur ſolùm illud, quod à iure ineſt,vt dictum eſt,ſi exprimatur,nil operatur,nec inducit nouam formam,ſecundum Doct.vbi ſuprà.Et ad hoc adduco ſingulariter dictum Bal.in l.non dubium.C.de legi.5.col. in fi.vbi dicit,quod iſta clauſula ſi conſtiterit, ſi concurrit, q. eſt de natura iudicij,tunc conditio in literis contenta,non eſt conditio, ſed expreſsio iuris cõmunis. & ad hoc allegat dictum Inno.in d.c. prudentiam.de quo ſuprà dixi. Sed cùm in caſu noſtro expreſsio facta in prædicta cõmiſsione, ſi in vtilitatem eccleſiæ reperietis.&c.& q. fiat vocatis partibus,& cum cauſæ cognitione,ſit de natura cauſæ cõmiſſę,cùm illud à iure inſit, nihil operatur tãquam expreſsio iuris communis.nec facit cõdictionem.Ita in terminis Bal.vbi ſuprà. & ſic ex prædictis patet quod præſumuntur omnia contenta in commiſsioue præceſsiſſe,& interueniſſe, ex quo apparet ſententia confirmationis in publica forma, quanto magis quia apparet commiſsio & ſententia, & quod tranſiuit in rem iudicatam,& ex antiquo tempore, vt & probantur omnia per proceſſum.Et confirmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem contractus. tex. iuncta Glo. in verbo, conſenſum,in c. fin. 16. q.1. & ibi Glo. allegat plura iura ad hoc, præcipuè quia erat in caſu noſtro ſylua inutilis, vt etiam ſi poſtea ſit reducta ad culturam,non debet attendi illa vtilitas,ſed quod valebat tempore contractus. Caſus notabilis in c. ad aures, de rebus eccle. & ibi vide Barba.vt pro illo cenſu,qui valebat tempore contractus,debeat concedi de nouo emphyteutæ ducendi ad culturam, vel filijs, & hæredibus eius ſine noua ſolennitate,& ita etiam Barthol.per illum tex. in l. quicunque. C.de omni agro deſerto. quod ipſe dicit eſſe mirabile, & non debet attendi melioratio, poſtea ſuperueniens, cùm contigerit diligentia poſſeſſoris.l.pen. C. de omni agro.deſ. lib.10.

Conditionem non inducit dictio ſi,quãdo per eam exprimitur quod inerat à iure.

Denique † antiquum tempus dicitur multis modis. Nam interdum tẽpus decennij dicitur antiquum,vt per Bartho.in l.qui in aliena.§.1.ff.de acqui.hæred.& eſt commu. opini. vt per Alexan.& Iaſ.ibi & per Decium. in l.1. nu.72.C. qui admitti. quod maximè obtinet in præſumenda actus celebrati ſolennitare, vt eſt in ſpecie noſtra. Interdum antiquum tempus dicitur 30. annorum, vt tenet Imola in c. peruenit. de emptio. & vendi. & Crotus, ex cuius 20

Tempus antiquum, quomodo dicatur & variet.

cuius relatione hæc videtur commu. opin. in l. ſciendum. in princip. ff. de verbo. obliga. per Alexand. ibi num. 17. & in conſ. 17. libro 4. Tertiò antiquum tempus dicitur 40. annorum, vt per Alexand. conſi. 4. & conſil. 187. lib. 2. Sozin. conſ. 106. eod. lib. per Aymonem. de antiqu. temporum, in princ. Quartò antiquũ tempus dicitur centum annorum, vt per Decium in ca. 1. num. 46. de appellatio. Beltrandum conſilio 283. lib. terrio, & per Aymonem, vbi ſuprà. Quintò antiquũ tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis, vt per Innocen. & Anto. in c. veniens, de reſtibus. Alexan. conſilio 187. lib. ſecundo. & conſilio nonageſimo. lib. primo. Sozin. conſilio centeſimo ſexto, libro ſecundo. Afflictus decſione Neapolitana 483. Vltimò antiquũ tempus etiam dici poſſet vnius anni: argumento in principio Inſtitut. de vſucapio. Er melius in l. 1. titu. de las præſcrip. lib. tertio ordin. In ſumma antiquum tempus quodnam dicatur, & ſi in quibuſdam ſpeciebus non obſcurè deciſum reperiatur, tamen in pleriſque non ſat dilucidè definitum comperimus. Vnde nõ poreſt non reſeruari ſanctitati, religioni, ac prudentiæ iudicantis: licet non abnegemus quin eorum ſex caſuum, de quibus iam egimus, quilibet ſat habeat fautorum. Iudex ergo circumſpectus ſi fuerit, inueniet rerum, de quibus agitur, perſonarum, temporum & locorum qualitatibus expenſis tempus antiquum, vt interdum in vno anno concludatur, interdum verò etiam quinquaginta non ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſsioq; ceſſat, vbi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna.*

2 *Fruſtra nihil.*

3 *Finis melior quàm media.*

4 *Bona cuiusq; ciuis vt probentur?*

5 *Fideiuſſor in plusquam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna.*

6 *Fideiuſſor durius quàm principialis obligari nequit, regula cum octo declaratio.*

7 *Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus quàm principalis cum quibusdam, contra communem.*

8 *Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt, regula cum 18. declaratio.*

9 *Fideiuſsio in octo caſibus ceſſat.*

CAPVT XL.

CENTESIMO trigeſimo quintò colligitur, quaie legum ſolennia in notorijs non ſint ſuperſtitiosè obſeruanda. Nam, cum vt noſtra principalis concluſio habet, vt reliqui principes ita & leges imperium acceperint, vt prodeſſent, non vt nocerent. Cumque notorietas ſuperet omne genus probationis, certè ſi adhuc ſolennia legalia à lege nobis obſeruari iuberentur, id vehementer nobis noceret. quod dic vt in ſeq. q.
Solẽnitas † excuſsionis ceſſat, vt ſuprà obiter attigimus, vbi notorium eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo. Ita tenent Gloſ. in l. fin. ff. ſi cer. peta. Gloſ. Bart. in l. decem. ff. de verborum obligatio. & in l. niſi hoc actum. ff. de pact. Barthol. in l. 3. §. ſi is pro quo. in fin. ff. quod quiſque iur. Ange. in l. 2. in principio. ff. qui ſariſda. cogan. ſentit Barthol. in l. Marcellus, ad finem. ff. de fide inſtrumen. Bald. in authenrica, ſed hodie. in fin. C. de actio. & obligatio. Idem Bal. in l. prima. colum. ſeptima. de conue. fiſci debi. lib. decimo. Sequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ. in l. decem. numero vigeſimoſeptimo. ff. de verb. obligatio. Angel. in d. l. niſi hoc actum. Ludouicus Romanus in d. l. finali, in principio. ff. ſi certum pet. 1

1 Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſsioq; ceſſat vbi notorium erat debitorem nõ eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna.

Contrariam partem vt etiam ſi ſit notorium, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, adhuc excuſsio ſit neceſſaria, & facienda contra principalem debitorem, antè, quàm contra fideiuſſorem agi poſsit: tenent Iacobus Butrig. in aurhentica, hoc ſi debitor. C. de pign. Bart. in l. ſtipulatio. §. habet. ff. de operis noui nunciatio. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Iaſon ibi, num. decimo. colum. tertia, poſt plures Doctores, quos ipſe allegat, mouentur. quia etiam ſuper notorio requiritur pronunciatio iudicis. c. cùm ſit Romana, in fi. de appella. c. porrò, de diuor. Glo. in c. ad noſtram. in 3. de iureiur. & Glo. fin. in c. euidentia. de accuſatio. Barthol. in l. emptorem, in prin. ff. de actio. empt. & vendi.

Quid dicendum? & ſanè prior pars vt receptior, ita & verior eſt: quia † vt natura, ita & ars ciuilis nihil faciunt fruſtra. §. minorem. Inſtit. de adopti. iuncta l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt lega. no. caue. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. qui bis. ff. de verb. obligatio. Nec dubium eſt quin ocioſum eſſet, & inane circa ſolennia excuſsionis morari ad demonſtrandũ debitorẽ principalẽ non eſſe ſoluendo quando notoriũ erat ſoluendo minimè eſſe: & etiam in conditionibus explendis (quarum implementum, & ſi ſtrictiſsimè & ad vnguem regulariter deſideretur. l. qui hæredi, in princ. l. Mæuius. ff. de condit. et dem.) adhuc tamen non eſt morandum quando cõditionis aduentus eſſet ocioſus, inutilis. l. ſi quis ita ſcripſerit. ff. de hær. inſt. & ſecundum philoſophum melior † eſt finis quàm ea, quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat l. 1. §. fin. ff. de dote præleg. dum ait, rei iam demonſtratæ fruſtra adijci alteram demonſtrationem, quod & in odioſis diſpoſitionibus (qualis eſt exhæredatio) locum habet. Nam etſi nominis, cognominis, et agnominis filij

2 Fruſtra nihil.

3 Finis melior quàm media.

 ex-

exhęreditati in ſui exhęredatione expreſsio facieda ſit. l. 1. ff. de li. & poſth. tñ vbi ſolius nõ minis expreſsio ad filiũ exhæredatũ demonſtrandum ſat erat, tunc reliquorum nominum, & cognominum, ſeu agnominum ſolennitas ceſſat: vt eſt communis opinio, quam ibidem tenent Glo. Barthol. Bald. Albericus, Angelus, Imola, Paulus Caſtre. Aretinus, Alexand. Iaſon & Alciatus, vbi etiam Sozinus & reliqui. pro quo eſt ibi tex. ſatis dilucidus in ſecũdo reſponſo. Sic ergo & in ſpecie noſtra, cum in eo tantùm vtilis ſit. & adhoc duntaxat deſideretur ſolennitas excuſsionis, vt appareat debitorem principalem non eſſe ſoluendo. auth. præſente. C. de fideiuſſoribus & in corpore vnde ſumitur. ſupereſt, vt illa ceſſet, vbi notorium erat, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, præſertim quia notorium & ſententia æquiparantur, vbi agitur ad declarandum aliquid. l. emptorem, in princi. & ibi Glo. & Barthol. ff. de acti. emptio. Neque ad rem pertinet quod Bartho. Iaſon & reliqui in d. l. ſtipulatio. §. habet. ff. de noui ope. nunc aiunt, ſententiam requiri, qua declaretur, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, antequam contra fideiuſſorem agi poſsit. nam ipſi loquuntur poſt factam ſemel excuſſionem, poſt quam relationem nuntij aſſerentis non reperiri bona debitoris principalis, vt ſic vltra excuſsionem etiam ſententia iudicis exigatur (qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuiſſe) vt contra fideiuſſorem agi poſsit, qua ratione etiam in ſpecie noſtra recipi poteſt, vt licet ſit notorium, debitorem principalem non eſſe idoneum, adhuc tamen debeat ferri ſententia declaratoria, qua pronuncietur illum minus idoneum eſſe compertum, notoriumque eſſe, & ita demum & non antea contra fideiuſſores agendi via aperietur, vt ſic data paritate terminorum, excuſsio & notorietas exæquentur, vtrunque tamen exigat iudicis ſententiam declaratoriam, ſicq; concilientur varietates noſtrorum ſuprà relatæ.

Vſibus verò forenſibus fortè obtinebit, vt vbi eſſet ſtatutum vel conſuetudo, quod † omnia conciuium, aut municipum bona mobilia & immobilia acquiſita & acquirenda, in æſtimo communi deſcriberentur, ibi notorium eſſe intelligeretur tot, tantas, taleſque eſſe cuiusque facultates, quales quantæque ibi deſcriptæ reperirentur. Ita tenent Barthol. Petrus Bexurius, Alexand. & Iaſon numero trigeſimotertio in d. l. decem. ff. de verbo. obligation. licet contrarium ibi tenuerint Bald. Angelus, Imola & Cumanus vt per Iaſo. vbi ſuprà, cuius & Barthol. & ſequacium opinione retenta, cùm ferè per totius Hiſpaniæ oppida ſit cõſuetudo, vt municipum bona in æſtimo communi deſcribantur, onerum, vectigaliũ functionumúe perſoluendarum cauſa, quæ Catholicis regibus noſtris debentur. iam illud æſtimum ad excuſsionem, qua de re agimus, vitandam vtile erit.

4 *Bona cuiusq́ ciuis vt probentur.*

Iſthæc procedunt, quãdo † fideiuſſor acceptus fuit in parem, vel minorem ſummam, quàm principalis debitor obligatus eſſet, nam ſi in maiorem ſummam acceptus eſſet, fideiuſsio inutilis eſſet, non ſolùm quò ad quantitatem excedentem, ſed etiam quò ad concurrentem, ſecundum Glo. in leg. Græcè. §. illud. ff. de fideiuſſo. Glo. in §. fideiuſſor. Inſtitu. de fideiuſſo. quas ſequuntur Doctores, ſecundum Decium in leg. in eo quod plus, numero duodecimo. ff. de regu. iur. & eſt communis opinio, ſecundum Cagn. ibi. Firmat eſſe communem opinionem. Segura in leg. vnum ex familia. §. ſed ſi fundum. nume. 150. ff. de leg. ſecundo. poſt Barthol. & alios in d. §. illud. per d. §. fideiuſſores. & per d. §. illud. dum ait, ſi fuerint in duriorem cauſam adhibiti, placuit eos omnimodo non teneri. Et eſt communis opinio, ſecundum Gregor. Lupum in l. 7. titu. duodecimo, parte quinta, verb. quando en lo demas. Eſtque communis opinio ſecundum Barth. & Imol. in d. §. illud, tenent Glo. in l. ſi pecuniæ. C. de vſu. 5

5 *Fideiuſſor in pluſqu[am principalis] ac[ce]ptus, an [va]lid[e] pro con[curren]te ſum[ma] [te]neatur, in [...] ceptis pug[...]*

Contrariam partem, vt ſaltem pro concurrente quantitate ſit obligatus, tenent Decius, vbi ſuprà, numero decimotertio. & Galiaula in leg. prima. §. ſi ſtipulanti, per illum tex. columna penultima. ff. de verborum obligationibus. & Alciatus parerg. libro quinto cap. 18. per leg. hactenus, in fin. ff. de conſtit. pec. vbi licet in conſtituto durior obligatio quàm in principali eſſe nequeat, tamen ſi in duriorem cauſam fiat, valet ſi ſaltem pro concurrente quantitate. Sed reſponderi poteſt nihil vetare, quin licet vtrobique par ratio ſit, tamen diuerſum ius ſit ſtatutum, cùm iſthæc ſint iuris merè poſitiui, & alterutrum poſſet, vt patet ad ſenſum conſtitui abſque eo quod per hoc ius diuinum aut naturale vlla ex parte violaretur, & mille iuris ſpecies paſsim reperies, in quibus licet par ratio ſit, tamen diuerſum ius nuncupatim conſtitutum reperitur. Ad leg. illud. ff. ad leg. Aquil. cum ſimil. dicentibus. vbi eadem vel par eſt ratio, ibi idem ius ſtatui intelligendum eſſe, reſpondendum eſt, procedere in re dubia, non ſic quando expreſsim diuerſum ius conſtitutum reperitur, quale hic reperitur, per d. §. illud cuius generaliter non eſt cur propter. d. l. hactenus reſtringatur non magis quàm generalitas. d. l. hactenus, propter d. §. illud adhuc tamen. contra d. communem opinionem inclinat Gregorius Lupus, vbi ſuprà. & Bald. per tex. ibi in leg. ſi vltra. C. de fideiuſſo. & de iure regio pro hac parte contra communem opinionem hodie eſt tex. in d. l. ſeptima. titu. 12. par. 5. pro qua parte etiam in terminis iuris

iuris communis,facit vltra ſuprà alleg. §.item is qui exequitur,iuncta ſua Gloſ.inſti. mand. & l.diligenter,cum ibi not. ff.eod. vbi licet fines mandati ſint diligenter obſeruandi, adhuc tamen in maiore ſumma & minorem ineſſe intelligitur. Sicque ſi iuſsi, vt domus aureis centum mihi emeretur, licet pluris eminequeat,minoris tamen poteſt, vt ibi.ſic & in ſpecie noſtra,& ſi diligenter cauendum ſit, ne durius quàm principalis debitor fideiuſſor obligetur, tamen benignam interpretationem vſque ad concurrentem quantitatem admittere debemus, ne fideiuſsio pereat.contra l. quoties in ſtipulationibus. ff. de verbo.oblig. Nam & ſimiliter benignam interpretationē, quo magis fideiuſsio ſuſtineatur, facimus in terminis.l.ſi ita fideiuſſorem.ff. de fideiuſ.vbi pro reo ſpeciem debente, poteſt fideiuſſor obligari ad quantitatem eiuſdem valoris, licet non econtra,quaſi hoc caſu licet non leue dubium eſſet, an fideiuſſor, qui ad quantitatem tanti valoris,quanti erat ſpecies debita,acceptus erat, in duriorem cauſam accipi videretur: tamen benigna interpretatio fit,quo magis fideiuſsio ſuſtineatur, vt in duriorem cauſam acceptus non videatur. Et ſimiliter cùm reus ad factum tenetur,fideiuſſor poteſt ſeſe ad intereſſe obligari.l.ſtipulatus es opus.ff.de fideiuſ. nec dubium eſt quin tale intereſſe poſſit multū excedere. l. vnica. C. de ſenten. quę pro eo quod intereſt. Sicque apparet, benignam interpretationem quò magis fideiuſſor ſuſtineatur hac in re admittendam eſſe: præſertim per hęc duo iura poſterius adducta, quę ab alijs allegata non inuenio. & in hanc partem procliuior ſum.

6

Fideiuſſor duriorē quā principalis obligari nequit, regula cum 8. declaratio.

Stat ergo † fideiuſſorem non poſſe in duriorem cauſam obligari quàm principalē. d. l.Græcè.§. illud.l.hi qui.l. fideiuſſor obligari. ff.de fideiuſſo.l.7.titu.duodecimo.parte quinta. Duriorem autem cauſam accipere variè poſſumus.Primum, ratione rei. d.§.illud, & dicto §.fideiuſſores. Deinde ratione firmioris obligation. l. Græcè.§. ſi quis Stichum, & l.hi qui.ff.de fideiuſſo. Tertiò, ratione electionis ademptæ. Nam ſi principalis obligatio alternatiua erat, fideiuſſor accipi non poteſt alterutrum præcisè, vt in d.l. Græcè.§. idem Iulianus.Quartò, ratione loci. Nam ſi reus ſimpliciter obligatus erat,fideiuſſor vt ſoluat certo loco,obligari non poteſt.l. fideiuſſor obligari.§. 1.ff.de fideiuſſo. Quintò,ratione cauſæ. Nam ſi principalis debitor ſub conditione tenebatur, fideiuſſor purè, vel in diem certam accipi non poteſt,vt in d.l. fideiuſſor obligari. §. 1.& in l.ſtipulatione, eod. titu. Sextò, ratione ademptæ facilitatis. Nam ſi reus pluribus perſonis ſoluere poterat, fideiuſſor ita vt paucioribus perſonis præcisè teneatur ſoluere,accipi non poteſt.l.hi qui,in princip.& in §.fin.ff.de fideiuſſo. Septimò, ratione maturioris præſtationis.Nam fideiuſſor accipi non poteſt,vt citius teneatur quā reus principalis.l.ſi teſtamenta.§.quæſitum.eod. tit. Octauò, ratione diuerſitatis. Nam in diuerſam rem fideiuſſor, quàm principalis obligari non poteſt.l. ſi ita fideiuſſorem,& leg. ſi Stichum, in princip.& l.Græcè.§.ſi quis Stichum.& l. ſi ita fideiuſſorem.ff.de fideiuſ.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit Gregorius Lupus in d.l.7. titu.12. par.5.in glo.1. inter quas illa memorabilis eſt, vt ſi † fideiuſſor in duriorem cauſam acceptus contractum iurauerit, valeat fideiuſsio, non ſolùm in concurrente quantitate,ſed etiam in eo,quod plus erat in fideiuſſoria quàm in principali obligatione. Ita Barthol. in l. ſi à reo.§.penultimo.ff. de fideiuſſo. idem Barthol.in l. ſi quis pro eo. colum.quinta,eodem titu.Angel.& Imola in l. his, qui acceſsionis. §.penult. eodem. & Gregor. vbi ſuprà. & eſt communis opinio Barthol. in l. cum pater. §. filius matrem,per tex. ibi.ff.de lega. ſecundo. Decius in leg. in eo quod plus. numero duodecimo.ff.de regul.iur. Alexand. conſilio trigeſimo ſecundo,libro primo, in fin.qui intelligunt,quòd tunc fideiuſſor tenetur vt principalis,non vt fideiuſſor.

7

Fideiuſſor & ſi iuret non tenetur in plus quàm principalis,cum quibuſdam contra.comm.

Contrariam partem vt nō teneatur fideiuſſor in plus quàm principalis,nec vt fideiuſſor, nec vt debitor principalis,tenent Ioannes Faber in §.fideiuſſores.colum. ſecunda. Inſtitut. de fideiuſſor. & alij plures, vt alibi plenius diſſeruimus: & hæc pars verior eſt, quia iuramentum in contractu appoſitum nunquam operatur, vt is contractus degeneret, ſed ſolùm operatur, vt in ſui forma & natura firmior ſit, vt in l.fin.C.de non numera. pecu. Vnde in ſpecie noſtra cùm ſint varietates ſuprà relatę,vtrùm fideiuſſor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitatē,nec ne: iuramentum ibi appoſitum ſat ſuperque eſt vt operetur quòd talis fideiuſsio valeat in cōcurrente quantitate,iuxta ſuammet naturam, abſque eo quòd valeat in maiori quantitate, & ſic contra ſuimet naturam. & ſenſus iurantis ita interpretandus eſt, vt vellet etiam in maiori quātitate teneri, quàm reus principalis, ſi id fieri poſſet ſalua natura contractus, de quo agitur, quod ſi ſalua eius natura id fieri non poſsit,tunc teneretur quatenus contractus natura permitteret, & non vltra,arg. d.l.fin. Et durum alienumque à iurantis mente & ſenſu eſſe videretur, interpretari quòd vellet in eo quod plus erat obligari,tanquam principalis, ſi nō poſſet tanquam fideiuſſor.& ita intellige d.§.filius matrem.

8

Fideiuſſor cuicunq; obligationi accedere poteſt regu.cum 18.declaratio.

Hæc autem † obligatio fideiuſſoria ad principalem obligationem acceſſoria eſt, vt dictis legibus,& in pri.Inſt. de fideiuſſoribus.& leg. prim. tituli 12. part. 5. Accedere autem poteſt multis modis.Primùm poteſt accedere ad obligationē ciuilē ſimul & naturalē, vt in dictis iuribus. Deinde etiam ſi ſit naturalis tantùm obli-

obligatio non etiam ciuilis, ita tenent Gloſſ. & communiter Doct. in l. 1. ff. de fideiuſſ. & §. 1. per text. ibi Inſtitut. eodem titu. per legem ſtipulatus. & l. quod enim. l. fideiuſſor obligari, in princ. & §. fideiuſſor. l. 2. & l. cùm fideiubeat. & l. ſi quis pro eo. §. 2. ff. de fideiuſſ. Tertiò, poteſt accedere etiam ad ciuilem tantùm obligationem. Ita Gloſſ. & communiter Doctor. in l. 1. ff. de fideiuſ. per l. ſtipulatus. & l. fideiuſſor obligari, in princ. & in §. fideiuſſor. ff. eo. Quartò, poteſt accedere ad obligationem principalem re contractam. Gloſſ. in d. l. 1. per l. Græcè. in princ. eod. titu. Quintò, accedit ad obligationem verbis contractam, vt tenent Glo. & Doct. in d. l. 1. per d. l. Græcè. in princi. Sextò, poteſt accedere ad obligationem conſenſu contractam, vt tenent Gloſſ. & Doctor. in d. l. 1. per d. l. Græcè. Septimo, poteſt accedere ad obligationem literis contractam, vt tenent Gloſſ. & Doctor. in d. l. 1. & Emanuel de Acoſta, in l. 3. in prin. C. de non nume. pecun. per l. tam mandatori, eodem tit. Octauò, poteſt accedere ad obligationem ex contractu, vel quaſi contractu, vel ex delicto, vel quaſi delicto deſcendentem, d. l. Græcè. §. ſed & ſi ex delicto. Gloſſ. & Doct. in d. l. 1. Nonò, poteſt accedere obligationi ſiue præſenti, ſiue præteritæ, ſiue futuræ, hoc eſt, ſiue principalis obligatio modò contraheretur, ſiue iam diu contracta eſſet, ſiue poſtea foret contrahenda. l. 4. cum ſua Gloſ. l. ſtipulatus ſum. l. ſi Stichũ. §. 1. ff. de fideiuſſ. Decimò, poteſt accedere obligationi principali, ſiue illa pura ſit, ſiue in diem, ſiue ſub conditione contracta: vt in dictis legibus, & l. ſi debitori. §. 1. eodem titulo. Vndecimò, poteſt accedere non ſolùm ad obligationem dandi, ſed etiam ad obligationem faciendi. Ita Gloſſ. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſo. per l. ſtipulatus es. eodem titulo. l. nemo. ff. de duobus reis. Duodecimò, accedit nõ ſolùm obligationi à iure ciuili deſcendenti, ſed etiam ſi deſcendat à iure prætorio. d. l. Græcè. §. pro eo. Decimotertiò, accedit nõ ſolùm obligationibus regularibus, ſed etiam obligationibus priuilegiatis. l. cũ fideiubeat. eodem tit. Decimoquartò, accedit non ſolùm obligationi principali, ſed etiam obligationibus acceſſorijs, vt in fideiuſſore fideiuſſoris. l. Græcè. §. fin. ff. de fideiuſ. tradunt Gloſ. & Doct. in princ. Inſtit. eodem tit. Decimoquintò, accedit obligationi reſidenti, non ſolùm in vera, ſed etiam in ficta perſona. l. mortuo. & l. qui contra. ff. de fideiuſſo. Decimoſextò, accedit non ſolùm obligationi hominis præſentis, ſed etiam abſentis. l. fideiubere. ff. de fideiuſſ. Decimoſeptimò, accedit non ſolùm obligationi hominis ſanæ mentis, ſed etiam prodigi, vel furioſi. l. Marcel. & l. cùm lex. ff. de fideiuſſ. Decimooctauò, accedit non ſolùm obligationi reſidenti in homine ſui iuris, ſed etiã ſi ſit ſeruus, vel filiusfamiliâs. l. cùm fideiubeat. ff. de fideiuſſ. & in §. primo. Inſtit. eod. Quinimmò etiam pater à filiofamiliâs, & dominus à ſeruo fideiuſſorem accipere poſſunt. l. ſi quis pro eo. §. primo. ff. eodem titulo.

Limita primò, vt † non accedat obligationi, quæ contra legem contracta eſſet. l. qui contra, cum l. ſequent. ff. de fideiuſſ. l. non dubium. C. de legibus. l. ſi quis inquilinos. §. fin. ff. de lega. 1. l. iuriſgentium. §. & generaliter. ff. de pact. l. vbi lex. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. fallit vt in l. Marcellus. eod. tit. 9 *Fideiuſſi octo caſibi ceſſat.*

Secundò limita, vt non accedat obligationi finitæ, vel nulli. l. ſi quis poſtquam, & l. ſi Stichum. §. 1. ff. de fideiuſſo. l. ſi debitori, eodem titulo. Tertiò non accedit cum effectu obligationi, quæ exceptione poſsit elidi. nam & fideiuſſoria obligatio ſimili exceptione elideretur. l. ſi teſtamento, in princ. l. ex perſona. l. ſi ſtipulatus eſſes, in princip. eodem titulo. l. tam mandatori. C. de non numerata pecunia.

Quartò non accedit obligationi modicè vtili, vel iuri ferè inutili, quale eſt in perſona eius, qui ad ſolutionem tantùm adiectus eſt, qui fideiuſſorem accipere nequit. l. ſi mihi. ff. de fideiuſſ. Quintò non accedit contractui impoſsibili. l. ſi ſub impoſsibili, eodem titulo. Sextò non ſemper accedit obligationi tantùm naturali. Nam ſeruus à domino & filiusfami. à patre naturaliter ſibi obligatis non accipiunt fideiuſſorem. l. ſi quis pro eo. §. 1. ff. de fideiuſſ. fortè per rationem l. ſi quando. §. illud. C. de inoff. teſtam. ibi, non pactionibus aſtringendos, & l. liberto. ff. de obſeq. Nam ſeruo & filio perſona patris & domini ſemper ſancta & honeſta videri debet: nam ſi ſancta ſit, non eſt neceſſe, vt fideiuſsione aſtringatur: cum ſponte conuentis acquieſcet. Septimò fallit in muliere. l. 3. l. ſi Titius. §. Seia. ff. de fideiuſſ. per totum ff. & C. ad Velleia. niſi iurauerit, vt per Bart. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. Octauò fallit in ſeruili obligatione, vt l. 4. ff. de fideiuſſ. Nonò fallit, quando quis pro ſeipſo fideiuberet. l. hæres à debitore. §. ſeruo, & §. retro. ff. de fideiuſſ.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas excuſat moram ſoluendi.*
2 *Paupertas excuſat à proſecutione appellationis.*
3 *Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua quæſtio.*
6 *Maioratus noxij ſunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an poſsit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero non poteſt.*

11 *Ap-*

11 *Appellationi poteſt renunciare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici intereſt hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus l.2.C.quorum app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici,& damno nõ affici,intereſt hominis.*
18 *Lites breuiari,intereſt Reipublicæ.*
19 *Defenſio fit aut vi iuriſdictionis, aut vi naturalis defenſionis.*
20 *Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino,naturali,& poſitiuo.*
21 *Magiſtratuum quantum onus.*
22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino,naturali,canonico,& ciuili.*
23 *Defenſio prius competit magiſtratibus,deinde etiam reliquis.*
24 *Defenſio competit cuilibet de populo,quando ipſe magiſtratus iniuriam facere volebat.*
25 *Papæ abutenti an occurri poſsit.*
26 *Principi imperio abutenti,ſi occurri non poteſt in vim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in vim naturalis defenſionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præſumitur iuſta cauſa motus.*
28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*
29 *Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, vel poſitiuo,non de iure naturali aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium eſt ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defenſio homini ab altero homine debita eſt.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defenſionis naturalis loco ſucceſsit defenſio artificialis,ſeu iuriſdictionalis.*
37 *Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus eſt,quàm reliqua omnia.*
40 *Iuriſdictio initio mundi nulla erat, ſed longè poſtea eſſe cœpit.*
41 *Principatus & iuriſdictiones vt ſint, neceſſarium non eſt,ſed tantùm vtile.*
42 *Deus mundi initio eum per ſe regebat.*
43 *Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiaúe cuiuſque pauperis, quàm vnius magni regis.*

CAPVT XLI.

CENTESIMO trigeſimo ſexto colligitur, quid reſpondendum ſit in articulo illo, ſtatuto
1 *Paupertas excuſat moram ſoluendi.* definitur,vt † appellans certam ſummam perſoluat, aliàs appellatio deſerta intelligatur, an deſinat tempus ſoluendi currere, ei qui propter paupertatem eam ſummam ſoluere deſijt? Et appellationem non fore deſertam, in ſpecie hac reſponderunt Bal.in leg.ſecundo.ff. ſi quis cau. Franciſcus Cremenſis ſingula.122. ſtatuto cauetur quod appellans.Mateſi.in ſingula. vlti. per cap. licet de cenſibus. tenet Ioan. Bapſt. de Caſt. in add. ad Cremen.vbi ſuprà. Vnde
† ſimiliter à proſecutione appellationis excu- 2
ſat paupertas,vt voluit Panormi.in c.ex tenore.colum.ſecunda,de appell. & Gerar.ſingulari 73. pauperes quorum. numero fin. Bald. in leg.acceptam.colum.pen.quæſtio.33.C.de vſuris. *Paupertas,excuſat à proſecutione appellationis.* & ſic non currunt ſibi fatalia ſecundum eundem Gerardum,in quo vltimo contrarium videtur tenuiſſe Bald.in leg. fin.C.de condi. inſertis. cuius ſententia in hoc vltimo verior eſt, nam longè maius impedimentum eſt ignorantiæ & abſentiæ quàm paupertatis, huic enim contingere poteſt reparatio,illi autem (hoc eſt ignorantiæ) non vtique, & tamen ignoranti etiam currunt tempora ipſo iure,& in eo tantùm quæſtio eſt, an reſtitutio concedatur ex iuſta cauſa ignorantiæ. leg. fina.C.de longi tempo.præſcrip. & ibi Barthol. & alij diximus plenè infrà cap.75. incip. fundum tuum poſſedi. vbi reſoluimus reſtitutionem eo caſu denegari.Ergo cùm ſaltem iuſtiſſima & irreparabilis ignorantiæ cauſæ non impediat quin tempora currant ipſo iure,& in eo tantùm quæſtio ſit, an detur reſtitutio, par eſt vt in ſpecie noſtra fatalia currant ipſo iure,licet ſi poſtea apparuerit propter paupertatem, eum non potuiſſe tempore definito proſequi appellationem,reſtitutio non dene-
getur. Nam † & in eo quoque pauperes iu- 5
uantur, quod aduocati eis gratis debent patrocinari,& notarij gratis inſtrumenta conficere,& procuratores gratis pro eis militare: & iudices gratis quoque iudicare,etiam ſi ab aliis ex lege, vel more regionis poſsint aliquid accipere: vt per Gerardum d.ſingulari 73. *Pauperes ſtipendia non p̃ſtant aduocatis,procuratoribus,iudicibus & notarijs.* Ludouicus Romanns in leg.ſi vero.§. de viro. fall.46.ff.ſolut.matrimonio.Albericus in leg. prima.C.ſuffragio.Idem Albericus nec quicquam.§.fin.ff.de officio proconſulis.Barthol. in leg.ſi furioſi.C.de nupt. per illum textum verbo,gratis. Baldus in auth. generaliter. colum. prima.C. de epiſcopis, & clericis. dixi de ſucceſsione crea. §. decimoquinto.nume. trigeſimoſeptimo, lib. 2.Quinimò quod vti-
lius eſt, pauperes † qui ex induſtria & labo- 4
re manuum ſuarum victum quæritant,nec aliunde habent,vnde ſe alere poſsint, non debent contribuere ad onus collectarum, quæ per principes, vel reſpublicas imponuntur. *Pauperes non collectantur.* ita Bal.in aut.defuncto. C.ad Tertuli.& Ger. vbi ſuprà,poſt Gloſ.in leg. omnes. C. de ann. & libro decimo, & in ſimili per Barthol. ibi. Abbas in c.peruenit.colum.penul. de immunita.Eccleſiarum.Bal. in leg.etiam. colum.fi. de execu.rei.iudi.

5 *Pauperibus an currat tẽpus appellandi, ardua q.*

Denique † quòd ipſo iure deſinat pauperibus currere tempus ad appellandum, vltra ſuprà allegatos tenet Matthæus Mathæſillanus notabili 198. nota quòd licet paupertas allegat Innocentium in ca. ex ratione. de appell. & Guliel. de Cun. in l. præcipimus. §. ſuper his. C. de appellati. Sed, vt iam attigimus, fortè iuſtius & verius dicetur tempus ipſo iure non deſinere elabi, reſtitutionem tamen concedi, per d. l. fin. C. de præſcript. longi temporis, quæ probat à fortiori. Nam ſi id, quod certè & indubitatè meum erat, amitto per talis temporis tranſcurſum, non obſtante iuſtiſsima ignorantia mea, vt ibi, quantò magis in ſpecie noſtra tempus curret, vbi incertũ erat, an iſte iuſtam cauſam foueret: quinimmò, eo ipſo quod cõdemnatus fuit, præſumptio erat, quòd non fouebat iuſtam cauſam, ſicq; quòd appellatione extincta nihil amittebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata. ff. de reg. iuris. Et præterea paupertatis cauſa non tàm irreparabilis & coacta eſt, quàm iuſtæ ignorantiæ cauſa, vt iam expoſuimus. De quibus etiam per Innocentium in capitu. P. & G. de officio deleg. per Barto. Angelum, Ioannem Imolenſem, Alexandrum, Aretinum, & alios in l. continuus. §. illud. ff. de verborum oblig. Antonium Butrium, Imolam, & Panormita. in ca. breui, de iureiurand. Denique cùm legum & ſtatutorum imperium nõ ſecus quàm principum ſit ad meram ciuium vtilitatem, & quod appellans certum quid ſoluere teneatur, id ad neceſsitates publicas ſubleuandas veroſimile ſit (& multis in regionibus ſolenne) induci, par eſt, vt pauperibus tale onus remittatur, ne ad impoſsibile obligari videantur, vel ad nimis difficile (quæ ferè paria eſſe iudicantur. l. impoſsibilium. ff. de reg. iuris. d. §. illud. iuncta l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de lega. 1.) per quod talis ſtatuti imperium noxium fieret contra noſtram principalem concluſionem, & contra eius naturam. Rurſus quòd ad tales collectas ſuprà relatas à principe vel republica impoſitas pauperes illi, qui labore manuum ſuarum victum quærunt, nõ teneantur, ſimiliter ex eadem noſtra concluſione princi. deducitur, ne aliter principum imperium ad proficiendum ciuibus creatum, eis noceret.

6 *Maioratus noxij ſunt.*

Sed † cùm apud nos Hiſpanos omnia ferè prædia & reditus annui ſint penes Eccleſias, monaſteria, hoſpitalia, clericos, aut nobiles laicos ſub illo nomine maioratuum, & non ſolùm apud eos ſint, ſed etiam ita ſint, vt in perpetuum alienari nequeant. Qui nam remanebunt, qui principibus vectigalia perſoluant? vnde ſtipendia militibus? aut vnde publicis neceſsitatibus, bellis, & periculis pecuniarium ſubſidium? Apparebit ergò veriſsimas eſſe noſtras ſententias, dum (noſtris reluctantibus ne dicam ineptiri properantibus) contendimus eos denuò maioratus creari, bono publico noxium eſſe: eoſque diſſolui vtiliſsimum.

Centeſimotrigeſimoſeptimò, nimirum ex eadem noſtra principali concluſione planè defluit, veram eſſe opinionem ſuprà relatam eorum, qui contendunt, qui † ex labore manuum ſuarum victum quærunt, nec aliunde habent, vnde ſe alant, eos collectis, tributis, & vectigalibus, quæ principibus aut rebus publicis perſoluuntur, non ſubijciendos. Nam cùm principum populorumq; imperium ad iuuandum, non ad nocendum ſit (vt ſæpè admonuimus) par eſt, vt qui omnes agros, campos, fundos, terraſque habent, hi ſanè ad eos defendendos, hoſtiumque impetum propulſandum, manus, res & pecunias, bonaque admoueant & contribuant: diuerſum eſt † in ijs, qui nihil rerum ſoli poſsident in ea regione: nam terrã, quam non habent, tueri aut defendere non iure cogerentur, & in his propriè apteque verificatur quod Statius cecinit:

7 *Paupere quare no collectantur.*

8 *Paupere nigenu res.*

Omne homini natale ſolum.

Et quod Ouidius lib. 1. Faſtorum, ſic modulatus fuit:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Etenim qui in regione ſua, aut aliena ſuum habet nihil, nihil ſanè differre videtur à reliquis animantibus, ſicque vt auibus omne cœlum patria eſt, vtque piſcibus omne æquor, vt ex Ouidio oſtendimus: ita huic nihil habenti omne ſolum patria eſt, quia plus iuris in vna quàm in alia non habet. ſicque non eſt aut vix eſt, cur magis quicquam ad patriæ ſuæ neceſsitates publicas ſubleuandas conferre cogatur, quàm ad neceſsitates aliarum regionum.

9 *Appellare poſsit qui paupere appellat.*

Denique iſtorum argumento crederem, quòd † ſi condemnati etiam in cauſa ciuili tanta eſſet inopia, vt nec aduocatum haberet, nec alium, cuius conſilio appellare poſſet, eſſetq;, vt plerique ſunt, literarum inexpertus, poſſet alius pro eo præſertim abſente appellalare, non aliter atque in cauſa criminali. Idem licitum eſt pro quocunque etiam diuite. per l. addictos. C. de Epiſcop. audi. vt ſic quod operatur fauor vitæ aut membrorum condemnati reſpectu cuiuſque, idem operetur fauor paupertatis reſpectu pauperis: argumento d. l. addictos. iunctis ijs, quæ ſuprà diximus. quod intellige etiam ſi appellans minimè coniunctus eſſet ei, pro quo appellauit, quamuis in cõtrarium aliquantulum facere videatur textus in l. neque filius. C. de rebus credi. In cauſa tamen criminali hoc plus eſt, quòd etiã pro inuita appellare licet, vt d. l. addictos. Contra omnia ſuperiora, præſertim dum diximus quòd alius pro alio etiam non coniuncto poteſt appellare, oppono. Nam † certũ eſt, quod cauetur, quòd à ſententia inter alios dicta nõ appellat, niſi ille cuius intereſt. l. à ſententia, in prin. ff. de appella. Alibi dicit l. non ſolent audiri appellationes, niſi eorum, quorum intereſſet,

11 *Appell. regularit. pro altero n po teſt.*

intereſſet, vel quibus mandatum eſt, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox ratũ reus habeat. ita dicit text. in l. 1. in princi. ff. de appella. reci. ſed hic nullum horum interuenit, immò etiam contra voluntatem dicimus poſſe admitti, ergo, &c. Confirmo per pulchra ſimilia, alteri per alterum non acquiritur ſtipulatio. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verbor. obligat. Ratio eſt, quia inuentæ ſunt ſtipulationes, vt vnuſquiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſſet. §. alteri. Inſtit. de inutilib. ſtipulat. ſed condemnati intereſt appellare non alterius, ergo, &c. & eſt pulchrum ſimile. Ad idem applico notabilem l. quæ ſeruum, in princ. ff. de interro. actio, cum his, quæ notat Abb. in c. quamuis, de re. iudi. 2. co. in prin. Præterea ius ciuile vigilantibus, &c. Sed iſte non vigilat, ex quo non appellat in cauſa propria, ergo, &c. Tertiò facit, res inter alios acta, alijs non nocet, ita etiam nec prodeſt. l. 2. C. quib. res iudi. non nocet. & per Abb. in d. c. quamuis. 2. q. ſed actus factus per aliquem ad diſpendium huius condemnati non ſibi noceret, ex quo non eſt procurator, vt ſuprà latè dixi, ergo nec debet ſibi appellatio prodeſſe. confirmo, quia contrariorum eadem eſt diſciplina, per contrarium, ergo, &c. Item quia iudicium non debet claudicare. l. ſi cùm dies. §. fin. ff. de arbitr. cum ſimilibus. Sed ſi valeret pro eo, cùm non valeat contra eum, claudicaret, ergo, &c. Item quia eadem res non debet diuerſo iure cenſeri. l. eum qui ædes. ff. de vſucapion. & ibi Bart. ſed hoc contingeret, ſi diceremus, quòd actus non nocet, ſed quòd prodeſt, ergò, &c. Quartò, eadem diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, ne ſe ad inuicem confundant, iuxta l. vbi repugnantia, cum ſimili. ff. de reg. iur. ergo, &c. Præterea, nemo gaudet inuitus. l. ſoluendo, cum ibi notatis. ff. de nego. geſtis. pro iſto ergo inuito non poteſt quis appellare, ad idem in ſimili. l. fin. C. de nego. geſt. Sextò vbi commodum & ibi damnum, & econtrà. l. ſecundum. ff. de re. iud. ſed hic damnum patienti, vt ſuprà dictum eſt, ergo, &c. Septimò non debet quis poſtulare, cuius contrarium non eſt petiturus. l. penulti. C. de ſolu. l. ſi ea. cum ſimili. C. de vſu. ſed iſte non peteret, vt actus contra eum factus valeat, ergo nec debet petere quòd proſit, cuius contrarium hic dicitur. Octauo, condemnatus † in cauſa criminali poteſt renunciare appellationi, vt tenet Bart. in l. addicto. C. de Epiſco. audi. & in l. quæ vltimo. in fin. ff. de pœn. & eſt ſingula. limita. ad vulgatam Glo. in l. pactum inter hæredem. ff. de pact. Si ergo poteſt ipſe renunciare, qualiter ergo admittitur alius pro eo inuito. Iſtud etiã induco alio modo. poſtquam iſte renunciauit, iam ipſe idem non poſſet appellare, vt patet, & hoc operatur renunciatio, ergo nec alius pro eo, quia quod quis non poteſt per ſe, ergo nec per alium. Et iſtud etiam confirmo per l. 2. C. quorum appella. nõ recip.

11 Appellationi poſt renunciat damnat ſententiam criminaliter.

vbi non admittitur appellatio in caſibus ibi poſitis, & debet intelligi, nec per ſe, nec per alium, cùm ergò hic non poteſt poſt dictam renunciationem, ergo nec alius. his tamen nõ obſtantibus deciditur contrarium in d. l. addictos. ſcilicet quòd alius poteſt appellare pro eo, etiam extraneus, & etiam eo inuito.

Nec obſtant contraria, ad quæ reſpondeo per ordinem. Primò, ad primum quo dicitur, non appellat niſi ille cuius intereſt, fateor, tamen in caſu noſtro etiam intereſt appellantis ratione naturalis cognitionis. Nam † hominem beneficio affici intereſt hominis. l. ſeruus. ff. de ſerui. ex por. & l. cùm ſeruus. ff. manda. & natura inter nos quãdam cognationem conſtituit. l. vt vim. ff. de iuſti. & iu. quia † omnes ab Adam proceſsimus, vt ibi notatur, & iſtam ſolutionem ponit Gloſſ. in l. non tantùm. ff. de appella. in verſic. humanitatis. Præterea, poſito quod non intereſſet, eſt iſte caſus ſpecialis, in quo alius pro alio appellat, vt dicit Ang. in d. l. non tantùm, & quòd ſit ſpeciale pondero. l. addictos. ſuprà alleg. ibi, humanitatis intuitu. & ad idem d. l. non tantum, & d. l. addictos, vbi eadem verba. Suadetur, quia † animæ hominum quibuslibet rebus præponendæ ſunt. l. ſancimus. C. de ſacroſan. eccleſ. vnde nimirum ſi iſto caſu concedatur hoc ſpeciale, adeò quòd clericus admittitur, vt in l. addictos, ſuprà alleg. Dicit tamen Ang. in d. l. non tantũ, cauendũ eſſe ab his, & hoc eſſe tutius allegat Specul. ibi vide. Et iſta ratione dicimus, ꝙ admittitur contra voluntatem condemnati, ſ. quia appellant prætedit proprium intereſſe. Item quia condemnatus non habet poteſtatem circa hoc, cùm non ſit dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. l. nec ſi volens, & quod ibi Bal. C. de libera. cauſa. Nec etiam obſtat ſimile de ſtipulatione, quia in hoc caſu intereſt, vt ſupr. dixi. & idem dicimus in ſtipulatione quãdo ſtipulantis intereſt, vt plenè not. in §. ſi quis alij. Inſtit. de inutili. ſtipu. & poſito ꝙ non intereſſet, (ſed nõ conceſſo) hoc eſt ſpeciale, vt ſupr. dixi. Non obſtat aliud de l. qui ſeruũ, de interroga. actio. quia dico ibi, ideo eſſe, ne delicta remaneant impunita, contra l. ita vulneratus, cum ſimil. ff. ad leg. Aqui. At in caſu noſtro licet iſte admittatur ad appellandum, non propterea delictum remanet impunitum, vt patet, vnde non mirum ſi diuerſum ſtatuatur, cùm ſit diuerſa ratio. poteſt etiam ſolui quemadmodũ præcedentia. Non etiam obſtat, ꝙ vigilantibus, &c. quia ex quo alios tangit, non curamus de negligentia eius. nã quod omnes tangit, &c. vbi poſſunt alij non approbare negligentiam eius, & eſt vera ſolutio.

12 Hominẽ beneficio affici, intereſt hominis.

13 Adamus pater hominũ.

14 Anima rebus præferenda.

Non etiam obſtat, quod actus iſtius non noceret, ergo appellatio non debet prodeſſe, cum corroborationibus, quas ſuprà allegaui, quia dico quòd hic eſt ſpeciale, vt patet in l. addictos. ſupr. all. ibi humanitatis, &c. & ratio ſpecia-

ſpecialitatis eſt,propter intereſſe aliorum,qui licet alijs nõ poſsint nocere, poſſunt tamẽ ſibi ipſis prodeſſe, & in conſequentia prodeſt condemnato,& eſt notab.ſolutio. Præterea, non eſt eadem ratio in damno,quę eſt in cõmodo, nam prima ratio eſt, quia alteri per alterum non debet iniqua,&c. Secunda ratio,quia hominem beneficio affici,&c.& alijs modis poſſes ſoluere.Non etiam obſtat quod eadem diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, quia nego quòd iſti ſint contrarij effectus, immò ſunt diuerſi.Item eſt diuerſa diſpoſitio, non eadem, nam in caſu quo nocet non admittitur,quando autem prodeſt ſic,nec eſt hic aliqua repugnantia. Non etiam obſtat quod non debet quis poſtulare,&c.quia reſpondeo notabiliter quòd illa regula procedit in actibus dependentibus à voluntate noſtra, & ibi non debet quis petere cuius contrarium, &c. ſed vbi actus non dependet à voluntate noſtra, non habet locum illa regula. Nam cùm iſto inuito poſſet quis appellare pro eo, ergo voluntas eius nihil ad propoſitum, & eſt noua ſolutio. Item quia appellans prætendit intereſſe, vnde non curamus de voluntate condemnati.Non etiã obſtat aliud,ſ. quod poteſt renunciare appellationi.ergo nec alius admittatur, quia quod non poteſt quis pro ſe, &c. Reſpondeo quòd illa regula procedit in cauſa propria, & eius ſolius tunc renunciatio nocet quò ad totam cauſam, & quod non poteſt pro ſe, &c. tamen cùm iſta cauſa tangat alios, renunciatio non nocet quò ad eos, & ita vult Barthol.in l.addictos,de appella.& eſt clarum quia renunciatio debet nocere tãtùm renuntiato,& quia alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, & quia res inter alios acta,&c.quia quod omnes tangit,ab omnibus debet comprobari.Non † obſtat etiam l.2.C.

15 *Intellectus l. 2. C. quorum app.*

quorum appell.non recip. vbi qui non poteſt appellare per ſe, nec per alium,quia ibi loquitur quando appellatio eſt prohibita à iure. Vnde quemadmodum condemnatus,cuius principaliter intereſt, non poteſt appellare,ergo nec alij quorum intereſt ſecundario, quia prohibitio legis debet eſſe generalis,& vbi prohibetur appellatio ratione delicti vel facti, non curamus de perſonis, quia cauſa eſt ſuper qua appellatio prohibetur. at nos loquimur vbi appellatio eſt permiſſa, vnde licet ille, cuius principaliter intereſt, ei renunciet.non nocet eius renunciatio quoad alios, qui per legem non prohibentur appellare, & eſt vera ſolutio & noua. Aliam ſolutionem dat Glo. in l.obſeruare,& in l.non tantum. ſed illa eſt vera ſecundum quod contrarium formatur, alio modo non ad propoſitum quo ego formaui, & adde quòd contra ſolutionem Glo. in dictis ll.habeo.Glo. in terminis contrariam in l. abſtinendum.C. quorum appe. non recip. & ibi notat Paul. non faciens mentionem de alijs Gloſsis,cogita ſuper eis.Et iſta ſunt quã-

tum ad rationem dubitandi & decidendi, & pro confirmatione omnium ſuprà dictorum facit,quia † etiam ratione modicisſimi præiudicij permittitur appellare.l.ſi per luſorio.ff. de appel.Angel.in l.1.ff.de appell.recipi.adde tex.in c. cum ſuper, cum ibi notat. de re iudicata. 16

Appellat permittitur ob modicum præiudiciu

Stat ergo ex ſuperioribus alterum pro altero ideò poſſe appellare,quia † vt hominem beneficio affici intereſt hominis (vt iam docuimus) ita & multo magis hominis intereſt, ne damno afficiatur homo alter, vt patet ex ſuperioribus,& probat l. fi. C.de Codicil. optimus tex.in l.ſi pignore,in prin.ff.de furt.ibi,beneficij debitore ſibi acquirere. ſed hæc ratio cùm ſit generalis, ſuadet, vt pro altero appellare poſsit, non ſolùm in criminalibus (vt tenuimus) ſed etiam in ciuilibus, quod iam abnegauimus,reſponde,ſuperius ex regula eſſe videbatur, verum fauore litium minuẽdarum, aut breuiandarum prohibitum reperitur, ne alter pro altero in ciuilibus appellet.intereſt † enim Reipublicæ etiam principaliter lites breuiari.l.properandum,in princ.vbi tradunt communiter Doct. C. de iudi. communiter Doctores in c. finem litibus,de dolo & contu. dixi plenius de ſuc.crea. lib.1.§.7. numero 40. cum ſeq. præſertim cùm res ſuas homo poſsit prodigere & eis abuti.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit. ibi dum re ſua ſe abuti putant. ff.de pet. hęred.l.1.§.& magis.verbo,prodegit.ff.ſi quid in fraudem patro.facit l. quia autem, in prin. & §.1.ff.quæ in fraudem cred.l.quia poterat.ff. ad Treb.ſed non ſic homo eſt abſolutè dominus membrorum ſuorum, ideo in criminalibus non poteſt prohibere quin alteri pro ſe appellare liceat, per rationem leg. liber homo. ff. ad lega. Aquil. aliud in ciuilibus,vt oſtendimus. 17 18

Hominem beneficio aff. & damno affici intere. hominis.

Lites breuiari, intereſt publicæ.

Denique quum iuris præcepta ſint honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere.l.iuſt.ff.de.iuſt.& iure.§.iuris præcepta.Inſtit.eod. titu. quod attinet ad illud præceptum ne alter lædatur, hominum hanc ad rem tuitio & defenſio fieri poteſt altero de duobus modis,aut per vim iuriſdictionis,aut per vim naturalis defenſionis.Iuriſdict. eſt in magiſtratibus.l.1.§.huius.ff. de iuſti.& iure.l. ſecunda.ff. de origine iuris. Naturalis defenſio eſt tam in ipſis, quàm in reliquis omnibus hominibus.in ipſiſmet † magiſtratibus eſt de iure diuino & naturali & poſitiuo, de diuino iure patet ex epiſtola diui Pauli dicentis ſic: Qui ſuorum maximè domeſticorum curam non habet infidelis eſt,& infideli deterior.Secundò intellige idem de iure naturali, nam ſub hac lege & conuentione magiſtratus datus & acceptus intelligitur,vt talem curam gerant,taleque miniſterium præſtent,vt dd.ll.& l.nullũ crimen. vbi plenè per Philippum Decium,& l.culpa caret.vbi idem Decius & Hieronymus Cagnolus plenè tradunt. ff. de reg. iur. 19 20

Defenſio aut vi iuriſdictionis aut vi naturalis defenſio

Defend. ſubditos debet magiſtratibus de iure diuino naturali,& poſitiuo.

iur. & eſſe communem opin. apparet ex traditis per Cagnolum ibi. Tertiò idem de iure poſitiuo, vt d. l. culpa caret, à cõtrario ſenſu. d. l. nullũ. ſimiliter à contrario ſenſu. & ibi, ſ. in d. l. culpa, notant Cagnolus & omnes Doct. in d. §. huius. per tex. ibi. Quartò intellige, etiam

1 *[...]aſtratuũ [...]ua[...]ionum.*

† ſi talibus magiſtratibus immineat periculũ vitæ, vt ex communi opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in d. l. culpa. & docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Eſt, inquit, boni magiſtratus cùm auxilia Reipu. labefactari cõuelliq; videt, ferre opẽ patriæ, ſuccurrere ſaluti fortuniſq; communibus, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere. Et rurſus in oratione pro Sextio ait, Sudandum eſt ijs, qui magiſtratum gerunt pro communibus commodis adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpè pro Republica tempeſtates, cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum.

2 *[...]efendere te[...] homo [...]rius alte[...] hominẽ [...]ritum de [...]re diuino, [...]at ali, ca[...]no & ci[...]ili*

Quod † autem etiam priuatis hominibus talis tuitio competat in vim naturalis defenſionis, procedit primùm de iure diuino, iuxta diuum Ioannem Euangeliſtam Epiſt. 4. dum ait: Qui nõ diligit fratrem ſuum, quem videt, quomodo diliget Deum, quem non videt? & quia per ſecundum præceptum Decalogi iubemur proximum amare vt noſmetipſos, ſicque vt nos naturaliter tueremur. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ita & proximum tueri debemus, iuxta illud diuinum præceptum: vt Quod tibi non vis, alteri non facias. &: Quod tibi vis, alteri facias. ſicque vt tibi periclitanti aut iniuriam patienti ſubuentum ab alio velis, ita & alijs ſubuenire iuberis. & ſub illis verbis: Quod tibi non vis, alteri non facias, etiam facere continetur bonum, l. in facto. ff. de cond. & demonſtratio. §. ſi vxor. Inſtitu. de nuptijs ibi, melius facerent ſi ſe abſtinerent. notant in ſpecie Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. id quod noſtrũ. ff. de reg. iur. ſecundò intellige quod ad talem defenſionem tenemur etiam de iure naturali, argumen. d. l. vt vim, cum ſimil. Vnde Ouidius ſic cecinit:

Et caret auxilio qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et Cicero Officiorum lib. 1. Homines, inquit, hominũ cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent. Et rurſus 3. libro Officiorum: Hoc, inquit, natura præſcribit, vt homo homini ob eam tantùm cauſam, q, is homo ſit conſultum velit. dixi plenius infr. lib. ſeq. in materia præſcriptionum, char. 1. q. 4. cum præced. & ſeq. vbi edocebimur inofficioſum hominem, eoq; nomine indignum eſſe & videri, qui talem defenſionem non præſtat. Tertiò intellige, idem eſſe de iure poſitiuo canonico, ſecundum Cagnolum, vbi ſuprà, hanc eſſe communem opinionem adfirmantem. Quartò intellige, idem eſſe etiam de iure ciuili ſecundum eund. ibi. Quintò intellige etiam ſi immineat qualequale periculum, ſecundum eundem. Sextò intellige, q, id licitum eſt, vt dictis legibus & locis ſuprà alleg. Septimò intellige, quod non ſolùm licitum, ſed etiam debitum & neceſſarium eſt, vt dd. iuribus, & plenè per d. Cagnol. Octauò intellige, quando fuimus requiſiti per illum, qui iniuriam patiebatur, vt dictis locis habetur. Nonò idem & ſi requiſiti non ſimus, nam vltrò id facere poſſumus, vt ſuprà in exemplo de appellatione docuimus. Vltimò intellige, vt procedat etiam inuito & renitente eo, qui patiebatur, vt in d. exemplo docuimus, & per Cagnolum & Decium in l. inuito. ff. de regul. iur. Secundum quæ ſi † patior iniuriam à cõ- 23

Deſẽſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis.

ciue meo, magiſtratibus competit defenſio: quibus abſentibus, vel impeditis, vel non valentibus, vel ſi ſit periculum in mora, cuilibet de populo competit defenſio: & multò iuſtius ſi ab ipſo magiſtratu iniuria fiat, & vis inferatur. Vnde † ſi notorium eſt eum damnaſſe ad 24

Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam facere volebat.

mortem vel ad membri mutilationem, vel ad ſimilem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, vel ab eo non poterat appellari, reliquis conciuibus competit defenſio illius hominis iuſti. Intellige ſi ab eo fuerint requiſiti. Secundò etiam ſi is taceret. Tertiò etiam ſi expreſsim prohiberet & mori mallet. Quartò q, & extraneis idem ius eſſet, argu. ſupradictorum. Vnde † in quibus caſibus beneficiorum 25

Papæ abutẽti an occurri poſſit.

Eccleſiaſticorum datio eſſet iuris patronatus laicorum, vel pertineret ad Epiſcopos, aut reliquos ad ordinarios pares vel ſuperiores (vt Archiepiſcopi ſunt) vel inferiores (vt archidiaconi, & ſimiles) in illis caſibus ſi ſummus Pontifex ea beneficia, ſemel collata, ab ijs quibus ius conferendi erat, vellet illis quibus data fuerant adimere, & alijs conferre (cùm illis ſatis digni eſſent) id fieri iure non poſſet, & bullæ ſuæ ſanctitatis minimè eſſent executioni mandandæ: ſed interea retinendæ, & ad ipſum ſummum Pontificem reſcribendum, vt re cognita, ipſemet eam debitè reformaret: & nullius id tantùm intereſt, quàm ipſiuſmet, cum huiuſcemodi auſus, & tyrannides nunquam procedant ab ſanctiſsima eius mente, ſed ab auaritia & machinatione Officialium. Vnde reliqui principes etiam ſæculares ſuis generaliter legibus cauere & imperare ſolent, ne ſua reſcripta executioni mandentur, ſi legibus ſuis aduerſari reperiantur, quaſi ab eorum mente talia reſcripta aliena intelligantur. 26

Principi imperio abutenti, ſi occurri non poteſt in vim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in vim naturalis defenſionis.

Quid autem ſi † ſummus Pontifex etiã poſtquam ad eum reſcriptum eſſet, rem illam non correxiſſet, & bullas duplicaſſet? certè & ſimiles duplicaſſet, idem adhuc dicerem: quia ſemper id ab eius mente alienum intelligerem, & Officialium machinatione perpetratum, vel eò quòd & ſi ipſe nullum habeat ſuperiorem, ſed ſi omnibus eminentior, inque

vim

vim iuriſdictionis nullus poſsit factum eius corrigere, tamen in vim naturalis defenſionis nullus eſt, qui non poſsit, quinimò etiam debeat & teneatur reſiſtere vim inferenti aut iniuriam, & auxiliari patienti vim aut iniuriam gradatim tamen, nam primùm hæc cura pertinet ad magiſtratus, quibus impeditis vel nō valentibus, vel ſi eſt periculum in mora, reliquis quoque priuatis hominibus hâc ad rem patet aditus. & ita ſunt intelligēdæ, & defendēdæ leges Hiſpanæ hac de re loquentes, & cōſuetudines, quibus vtuntur ſupremi iudices illius regionis. Et ita cùm eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus, ferè quotidiè vſibus forenſibus haſce res hoc iure & ordine iudicabam & diſponebam ſimul cum reliquis collegis. eademque omnia etiam in litibus procedere intelligo, ſi fortè quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ regionis, vel alterius cuiuslibet agitandæ eſſent, ad Romam auocarentur. ſimilis enim defenſio & ſimili modo & competeret & agenda eſſet, quod intelligo non ſolùm petentibus ijs, qui non iure extra prouinciam ſuam litis cauſa trahebantur, ſed etiam tacentibus, vel fortè etiam renitentibus. quod vltimum intellige ſecundum ſuperiores diſtinctiones.

Quæ omnia ita temperanda ſunt, vt tam in exemplo beneficiorum, quàm litium contrarium tolleretur ex iuſta cauſa, dummodo iuſtam eſſe cauſam vel occaſionem appareat dilucidè.

27 *Princeps dū legibus abutitur, nunquā præſumitur iuſta cauſa motus.*

Nam † ab illa debili iuris præſumptione, quod in principe præſumatur iuſta cauſa, facilè receditur per probationem in contrarium factam: licet nulla probatio concludat iudici neceſſariò, ſed tantùm contingenter, quia vt mentiri poteſt vnus teſtis, ita poſſunt & mille, vt tradunt communiter Doctores in c. afferte. de præſump. Barthol. 2. colum. in l. admonendi. de iureiur. ff. vbi reliqui omnes. ergo notorietas & euidentia rei, quæ ſuperat omne genus probationis, vt dixi ſuprà c. 2. num. 11. & c. 120. nu. 23. multo magis contra illam leuem præſumptionem admittetur. quum ergo quæ ſunt de iure notoria ſint, excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, quæ in principe ſolet præſumi, niſi ea iuſta cauſa aliunde comprobetur. Neque ad rem pertinet, quòd principes poſsint diſpenſare cum iure poſitiuo, vt multis viſum eſt. Nam nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus de iure poſitiuo, ſed de iure naturali & diuino, & recta iuſtitia, quā immutare nullus principum poteſt, vt plenè ſuprà c. 1. cū ſeq. & c. 19. 20. 21. 22. iſthæc autem fore contra ius diuinum & naturale, & contra rectam iuſtitiam oſtendimus infrà lib. ſeq. in materia præſcr. par. 1. q. 4. cum præc. & ſequen.

28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*

& quod † ſine iuſta cauſa nūquam diſpenſare poſsit princeps oſtendimus de ſucceſ. progreſſu in præfat. poſt princ.

Deniq; hæc omnia iuſtificātur ex eo quod † omnis principatus, regnum, imperium, iuriſdictio eſt de iure poſitiuo & iure gentiū ſecundario, nō de iure naturali aut diuino, nec de iure gentium primæuo,

29 *Principat & iuriſdi eſt de iure tium ſecū rio vel po uo, non de re natu aut genti primæuo.*

quòd non ſit de iure naturali prout competit omnibus animantibus, quæ in mari, quæ in cœlo, quæ in terra naſcuntur (de quo iure loquitur l. 1. in princi. ff. de iuſt. & iure. & in princ. Inſt. eod. tit. c. ius naturale. 1. diſ.) apparet, quia nullibi reperitur quod vrſus vrſo, aut leo leoni, aut draco draconi, taurus tauro, equus equo, canis cani dominetur, aut aquila aquilæ, columba columbæ, miluus miluo, aut delphinus delphino, & ſimilia. ſicq; quod inter ſe vllam habeant iuriſdictionem aut principatum nuſquam lectum, nuſquam relatum, & contrarium putare ſtultum eſſet. Quod non etiam ſit de iure naturali prout competit ſolus hominibus,

30 *Ius nat appellat gentium mæuum*

quod ius naturale † ius gentium primæuū appellatur, vt diximus ſuprà c. 10. & præcedentibus, & edocemur à Cicerone lib. 3. Offi. dum ait, Illud enim natura non patitur vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neq; verò hoc ſolum natura, hoc eſt, iure gentium, ſed etiam legibus populorum eodem modo conſtitutum eſt. Quod (inquam) non ſit de hoc iure naturali vel gentium primæuo, apparet ex l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius gentium. & §. ius autem gentium. Inſtitutio. de iure natur. vbi edocemur omne regnum, imperium, iuriſdictionem eſſe de iure gentium ſecundario (quod nos poſitiuum appellamus, & reuera poſitiuum eſt, vt diximus ſuprà in c. præcedentibus, & c. 16. numero 11. & c. decimo & plenius de ſucceſ. progreſſu. in præfa.) id quod & probatur ratione, nam ex eo iure omne dominium proceſſit d. l. ex hoc iure. d. §. ius gentiū. dominium

31 *Dominium ius.*

† autem eſt ius quoddam. l. fin. ad medium. C. de long. temporis præſc. l. qui vſumfructū. ff. de vſusfru. pet. ergo principatꝰ, iuriſdictio, regnum & ſimilia, quum iuris eſſe conſtet, ab eo iure proceſsiſſe neceſſe eſt: Id quod alia apertiore ratione fit manifeſtum. Nam quum primùm humanum genus proditum fuit, viguit ætas illa aurea tam à Philoſophis & Sanctis laudata, tamque à Poetis decantata,

33 *Anima innocen. tura er iuſdem, ei anim*

qua † ætate ineunte homines inter ſe tā innocenter vitā degebant, quā equi inter ſe, tauri inter ſe, aut leones inter ſe, aut deniq; quęlibet alia ſpecies brutorum inter ſe, ſiue illa terreſtria ſint, ſiue volatilia aut aquatilia. Nec dubium eſt, quin quælibet reliquorum animantium ſpecies terreſtrium, volatilium, & aquatilium innocentiſsimam vitam inter ſeſe gerat aut degat, quamuis reſpectu animantium alterius ſpeciei, nōnullæ iſtarum ſpecierum animantium violentæ ſint. nam ex volatilibus aquila, miluus & omne genus accipitrum carniuori ſunt, victum ex raptu quærunt violento, hanc tamen violentiam exercent in animalia diuerſæ ſpeciei aut diuerſi etiam generis, nunquam autem in animalia ſuęmet ſpeciei. Item

raptu

ex terreſtribus leo, lupus, vulpes, & ſimilia ex raptu violento victum quæritant, quem tamen exercent in animalia diuerſi generis aut diuerſæ ſpeciei, non in animalia ſpeciei propriæ: Idemq́; in aquatilibus eſſe conſtat. Vnde Horatius ſic modulatur epod. lib.

Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus
Vnquam, niſi in diſpar feris.

Et Iuuenalis Satyra 15.

Sed iam ſerpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabida cum Tigride pacem
Perpetuam: ſæuis inter ſe conuenit vrſis.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, quandiu durabat ætas illa fœlix aurea, tandiu homines interſe cùm eſſent innocentiſsimi, nullo principatu aut iuriſdictione inter ſe egebant aut vtebantur, quia eo opus non erat, omnis enim iuriſdictio & principatus ad malos homines compeſcendos, & ad audaces & facinoroſos frænandos fuit inuentus, vt ſuprà oſtendimus cap. 1. cum ſeq. vnde quo tempore improbi ſanè non erant, aut rariſsimi erant, is principatus eáue iuriſdictio neceſſaria minimè erat, ſicque eo tempore bella nulla fuiſſe, quinimò nec belligerandi occaſionem vllam fuiſſe, teſtatur eleganter Boëtius, dicens: Quorſum homines eo tempore, quo nihil cupiebant præter neceſſaria, quæ ab ipſa natura abundè ſuppeditabantur, vellent arma mouere, cùm prælia ſæua viderent, & præmia ſanguinis nulla, verba ipſius ita habent:

Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere:
Quum prælia ſæua videret,
Et præmia ſanguinis nulla.

33 Et de illa † ætate aurea multa cecinerunt Poëtæ. Vnde Tibul. Eleg. 3.

Aetas aurea.

Quàm benè Saturno viuebant rege priuſquam
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbuerat q́; ſinum:
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauita merce ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſæ mella dabant quercus, vltroq́; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis apes.
Non acies, non ira fuit, non bella, nec enſes,
Immitti ſæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet, quin ineunte ætate aurea nullus omninò fuiſſet principatus, regnum, imperium, iuriſdictio, quia eo tempore neceſſaria non erant iſthæc, neq́; ad rem pertinet, quod eo etiam tempore vnus fortè aut alter improbus, aut violentus reperiretur, aut reperiri poſſet. nam ad tales improbos per raros cōpeſcendos defenſio hæc artificialis, q̃ per modū iuriſdictionis fit, neceſſaria nō erat, nec inuenta erat: ſed ad id ſat ſuperq́; erat defenſio naturalis, quæ fieri tunc poterat,
& fiebat q̃ties opus erat: etenim † vt eo iure & 34
Defenſio homini ab altero homine debita eſt.
tēpore hominē homini inſidiari nefas erat. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ita cuicunq́; homini periclitanti, vim aut iniuriam patienti, non auxiliari nefas quoque erat, vt ex communi opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret. ff. de reg. iur. per text. ibi à contrario ſenſu. & Decius ibi, & in l. nullum crimen: per text. ibi eod. titu. Vnde Ouidius ſic cecinit:

Et caret auxilio qui non tulit, vtq́; reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et diximus latè ſuprà c. 21. num. 29. ergo eo tempore quum omnes ferè eſſent boni viri, nō dubium eſt, quin omnes vim patienti aut iniuriam continuò ſubuenirent, quum ad id tenerentur iure naturali, diuino & poſitiuo,
vt ſuprà oſtendimus, & † ſecundum Cicero- 35
Vir bonus qui.
nem lib. 3. Officiorum, Vir bonus ille demum dici poſſit, qui prodeſt quibus poteſt. nec ſufficit, vt ſuprà diximus, abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, ergo eo tempore, vbi cauta erat bonorum copia, & nullus aut rariſsimus vllus malus aut violentus, ad hunc compeſcendum, & ad vim patienti ſubueniendum, ſat ſuperque erant reliqui omnes boni, qui ex vi & obligatione naturalis defenſionis ad id tenebantur, ducebantur, properabant, ardebant, & vtinam hodie artificialis defenſio, quæ per modum iuriſdictionis & principatus fit, tam idonea & ſufficiens eſſet, quàm illa erat.

Denique † naturalis illa defenſio tam res 36
Defenſiōi naturalis loco ſucceſsit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.
quàm perſonas intuebatur, ſicque ſiue in rebus ſiue in perſona eius vim aut iniuriam pateretur, non dubium eſt quin ex vi illius naturalis obligationis, qua reliqui homines ad iniuriam aut vim patienti ſubueniendum tenebantur, is ſubueniendus eſſet, & ſubueniretur: per iura & rationes ſuprà alleg. id quod hodie ex defenſione artificiali, quæ per modum principatus & iuriſdictionis fit poſt tam laborioſas, moleſtias, immortales, ſumptuoſas moras & lites contingit, vt ſatius, conſultius, vtilius plerunque fuiſſet vim aut iniuriam patienti tale auxilium defenſionemque artificialem non imploraſſe, quàm retuliſſe, aut impetraſſe: eam enim plus nimio pretio videretur emiſſe.

Denique † hanc artificialem defenſionem, 37
Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.
quæ per modum principatus aut iuriſdictionis contingit, non ſolùm non eſſe de iure naturali aut gentium primæuo, ſed potius naturali & gentium iuri primæuo aduerſari, vel illinc intueri licet, quod illis iuribus inſpectis omnes homines pleniſsima libertate vtebantur, potiebantur, gaudebant, fruebantur. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure. & l. libertas.

ff.de ſtatu homi. §. libertas.Inſt.de iure perſo. nec dubium eſt quin principatus & iuriſdictio huic omnimodæ libertati aliquantulum aduerſetur,nō ſecus quàm quædam ſeruitus, quam iuri naturæ aduerſari in comperto eſt, per l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure. cum qua ſeruitute non parum ſimilitudinis habet ſubiectio hæc, quæ principatus & iuriſdictionis cauſa, aut occaſione contingit, præſertim ſi non tam ius,quàm vſum noxium principū, & magiſtratuum reſpexeris, & latè habetur lib.1.Regum.ergo vt bella & captiuitates iuri naturæ & iuri gentium primæuo contrariæ ex iure gentium ſecundario proceſſerunt.d.l.manumiſsiones. d. l.ex hoc iure.ita & regna,vt ibi,& reliqui principatus & iuriſdictiones, qui quæue iuri naturali & gentium primæuo non minus contrariantur & aduerſantur, quàm ipſa bella & ſeruitutes,& conſequenter aduerſantur iuri diuino primæuo, vt conſtat ex dictis iuribus,& rationibus: & potiſsimùm ex d.lib.1. Regum, id quod facetè † noſtri Philoſophi fabulantes depinxerunt, dum introduxerunt fabellam Ranarum & Iouis, quæ à ſummo (vt Poëtæ fabulantur) Ioue flagitabant regem ſibi dari, qui trabem primùm dedit, quem regem quaſi inertem ranarum generi faſtidienti rurſum Iuppiter ciconiam, vt ranas regeret,dedit, quæ poſtea eas deuorare cœpit, eaſque malè primùm cautas benè edoctas reliquit, inſanire aut ineptiri regem expetentes.

38 *Fabula ranarum.*

39 *Principatus & iuriſdictio à Deo nō magis nec minus eſt,quàm reliqua omnia.*

Sunt tamen † non pauci noſtrorum, qui paſsim exiſtimant contrarium, contendentes principatum, regna, imperia, iuriſdictiones, & magiſtratus eſſe iuris diuini, iuxta illud Prouerb. cap.8. Per me reges regnant,&c. Sed hæc ratio leuiſsima eſt. nam & ſimiliter per Deum fiunt omnia humana, ſiue illa maxima ſint, ſiue media, ſiue minima, vt & indubitatum eſt,& docet catholica religio. & Ethnici etiam tenuerunt ferè omnes cunctique Philoſophi. Vnde Lucanus ait:

Nil agimus niſi ſponte Dei.

Et Plautus:

Deus profectò eſt qui omnia intelligit videtq́;,
Benè merenti profuerit,malè merenti par erit.

Et alibi Poëta cecinit:

Deus ipſe canatur,
Qui populos vrbesq́; regit,pacemq́; togatam.

Et doctiſsimus Saluianus libr.1. cum ſeq. de prouidentia Dei ex receptiſsima Theologorum & Philoſophorum ſententia omnia ſiue maxima,ſiue media,ſiue minima, adfirmat regi Dei prouidentia. Et Cicero lib. 1. de diuina. ait: Deum proſpicere & conſulere rebus humanis,& non vniuerſis tantùm,verùm etiam ſingulis.& diximus plenè ſuprà cap.21. num.21. cum præced.& ſeq.ergo quod in d.c. 8. dicitur: Per me reges regnant, vt veriſsimū, ita quoque indubitatum eſt: ſed intelligendum, quod Deus tanquam cauſa vniuerſalis in omni regno, imperio, principatu, magiſtratu, & iuriſdictione concurrit, non ſecus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus humanis, maximis, medijs, & minimis, quæ omnia per eum fiunt, eius ſponte & nutu, iuſſu vel permiſſu. Nam & alibi Deus ipſe ait: Regnauerunt & non propter me,&c. Vt plenius diximus ſuprà in locis,ad quæ vos remiſi. Poſſumus etiam intelligere illa verba, Regnant per me, hoc eſt,de iure diuino ſecundario vel poſitiuo. Poſtquam enim gentes deprauari & malignari cœperunt, cœperuntque eſſe neceſſarij principes, magiſtratus, iuriſdictiones, iſthæc omnia excogitauerunt, creauerunt, & inuenerunt homines, nutu & ſponte ac gratia Dei, non ſecus quàm reliqua omnia, quæ homines ad ſuas neceſsitates & vtilitates inuenerunt, nutu & ſponte Dei inuenta eſſe intelligendum eſt. Nam eſt ius diuinum naturale, quod ſimul cum ipſo humano genere proditum fuit,& ius diuinum poſitiuum longè poſtea ab ipſo Deo traditum, quale eſt illud præceptum: Sabbata ſanctifices, præceptum de ieiunando, de carnibus non veſcendis quibuſdam temporibus, de confeſsione peccatorum, & ſimilia multa, vt eſt communis opinio Theologorum, & ſuprà etiam attigimus. ita tamen hæc intelligas, vt omnis iuriſdictio & principatus ab ipſo Deo eſſe intelligantur, inter ipſas duntaxat gentes & prouincias, in quibus in vſu eſt, non in reliquis, in quibus in vſu non eſt, quemadmodum bella, ſeruitutes, emptiones, venditiones, dominiorum diſtinctiones,& reliqua omnia iuriſgentium ſecundarij inuenta ab ipſo Deo eſſe intelliguntur (tanquam à cauſa vniuerſali) vbi in vſu ſunt tantùm, nec enim propterea neceſſe eſt, vt vbique idem ſit.

Itaque † fuit primum tempus, quo regnabat,& in vſu erat hominum ſimplicitas, bonitas, innocentia, & tunc nec erant principatus, nec iuriſdictiones, nec bella, aut ſeruitutes, ſeu captiuitates, quia deerat omnis iſtarum rerum occaſio, vt diximus, poſtea ſucceſsit ſecundum tempus, quo homines malignari & deprauari cœperunt, & tunc quia naturalis defenſio illa, de qua mentionem habuimus, quæ durante primæui temporis innocentia ſat ſuperque erat, cœpit non ſat idonea & ſufficiens eſſe, ideo inuenti fuerunt principatus & iuriſdictiones ad homines bonos tuendos, maloſque compeſcendos, ſucceſſerunt bella, captiuitates, ſeruitutes, & ſimilia. hique principatus & iuriſdictiones artificiales iuriſgentium ſecundarij, & ſic iuris poſitiui eſſe conſtat: etenim homines malignari cœpiſſe non potuit contingere ſimul in omnibus mundi regionibus, ſed primùm in vna, deinde paulatim in reliquis. ſicque cùm primum in qua prouincia deprauari cœpiſſent, veroſimile eſt, in ea principatum & iuriſ-

40 *Iuriſdictio initio nulla, ſed longè poſtea eſſe cœpit.*

iuriſdictionem admiſſam fuiſſe, tuncq; id iuris tantùm ciuilis (id eſt, illius prouinciæ) non etiam iuriſgentium eſſet. verùm poſtquam in reliquis ferè mundi regionibus is principatuum & iuriſdictionum vſus admiſſus receptusque eſſet, tunc demum iuriſgentium eſſe inciperet, & non antea, id quod in reliquis omnibus, quæ hodie ſunt iuriſgentium ſecundarij, eueniſſe tradidimus plenè de ſucceſsionum progreſſu lib.1. in præfat. & de ſucceſsionum creatione. §.1. in princ. cum §. ſeq. In quibus locis etiam docuimus † omnia ea, quæ hodie ſunt iuriſgentium ſecundarij, non eſſe æterna & incommutabilia, non magis quàm ea, quæ ſunt meri iuris ciuilis, & conſequenter in deſuetudinem poſſe abire. Vnde fit, vt omnes mundi principatus profani, omnesq; iuriſdictiones in deſuetudinem ſimiliter poſſent abire, quum eas eſſe iuriſgentium ſecundarij oſtendimus, non ſecus quàm reliqua, quę iuriſgentium ſecundarij ſunt, in deſuetudinem non raro abire & poſſunt & ſolent. Et initio mundi Deus † orbem non per reges, ſed per ſeipſum ceſſante omni humana iuriſdictione regere cœpit, vnde apparet poſtea quaſi iure quodam poſitiuo principatus & iuriſdictiones ſucceſsiſſe. dixi ſuprà c.20. num. 3. & c.21. Poſtremò † quòd diximus Dei prouidentia omnia fieri, intelligo à Deo procedere, vt nihil referat, ſint maxima an media an minima. nam tam ex integro Dei prouidentia omnia reguntur, vt minima ab eo non minori aut ſegniori prouidentia regantur quàm media vel maxima. Summæ enim Dei omnipotentiæ pugnans aduerſum contrarium eſſet exiſtimare, minore, ſegniore aut imperfectiore prouidentia Dei donum cuiuſque pauperrimi patrisfam. gubernari, quàm donum magni cuiuſque regis, Imperatoris, alteriúsve Principis. Etenim homines minore cura aguntres minimas, quàm medias, & ſegnius res medias quàm maximas. Quia cùm eorum memoria ſit fragilis, ſeque noſcant ad omnia impares minusque ſufficientes, remedij loco anteponunt media minimis, & maxima medijs. Quæ ratio ceſſat in Deo omnipotente, quia ex æquo intelligit & comprehendit perfectiſsimè omnia tam maxima, quàm media, quàm etiam minima, præſentia, præterita, & futura. vt ſic & ſi cuiuſque rei etiam minimè omnium rerum etiam minimarum perfectiſsimam & integerrimam curam notitiamq; habeat, non magis ideo faſtidio aut labore afficiatur, quàm ſi nullam curam haberet. ſicque nulla ratio ſuadet, maiore Dei cura regi principatum cuiusque monarchæ, quàm principatum cuiuſque priuatæ domus. Vnde vt in d.c.8. prouer. dicitur: Per Deum reges regnare in ſuis prouincijs, ita quoque dici poteſt per Deum quemque patremfam. regnare, vel dominari in familia & domo ſua: quod ſi pertinaciter inſtares maiore Dei cura, magna regna adminiſtrari & regi, quàm domos priuatorum, reſponderem adhuc vtrunque Dei prouidentia fieri, inter ſeque differre non in ſpecie, ſed tanquam plus & minus: argu. l. fi. ff. de fundo inſt.

41 P[r]incipatus & [iu]riſdictiones [...] ſint, ne[...] [g]entium nō [...]d tantū [...]ti.

42 De[us] mundi [init]io eū per [ſe r]egebat.

43 De[i] non mino[r], aut maior cura re[g]it domus [...] aliàue cu[i]uſue pau[p]eri, quàm [...]us magni [...].

SVMMARIVM.

1 *Officia publica an vendi poßint, ardua q.*
2 *Principatus ad ciuium vtilitatem.*
3 *Princeps quantam ſuorum curam habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus vendere poteſt.*
6 *Renunciare poſſumus noſtris vtilitatibus.*
7 *Amor ſui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores ſunt.*
10 *Legis vis.*
11 *Officia publica vendente populo præſumam id vtile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe venderentur.*
12 *Officiorum venditio à populo libero facta decens videtur.*
13 *Officia publica vendi licet etiam practica.*

CAPVT XLII.

CENTESIMO trigeſimo octauò colligitur ex principali concluſione noſtra, quid reſpondendum ſit in illo articulo, dū controuertitur, an † officia publica, ſeu militiæ poſsint à principibus, populiſve, aut à ducibus, comitibus, & marchionibus alienari, aut fortè à defenſoribus ciuitatum, ſeu decurionibus? Mouet quæſtionem quod vt ex noſtra principali ſententia millies admonuimus, † omnis poteſtas & iuriſdictio, ſiue illa popularis ſit, ſiue principalis, ſiue etiam legalis ad meram ciuium, non etiam ad regentium vtilitatem eſt, vt poſt Platonem, & Cicer. & ſanctum Irenæum, & ſanctum Thomam, & denique poſt vniuerſam ferè turbam tam Iureconſultorum quàm Theologorum, & etiam Philoſophorum diſſeruimus ſuprà c.1. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum noſtræ tempeſtatis diſſertiſsimum lib.3. de iuſt. & iur. q.6. artic.2. concluſione 4. Idem vult Diuus Paulus Epiſto.1. ad Corinth. c.12. dum ait: Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, quem locum ad id citat ipſe Sotus, vbi ſuprà. Idem Diuus Paulus Epiſto.1. ad Timoth. c.5. dum ſic ſcripſit: † Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Idem vult idem Dominicus Sotus d. lib.3. q.6. artic.4. verſ. aliam verò. dum de rege loquens ait, Licet non Reſpublica propter ipſum, ſed ipſe propter Rempublicam ſit inſtitutus: & ideo omnia (inquit) debet ad publicum commodum referre.

1 *Officia publica an vendi poßint, ardua q.*

2 *Principatus ad ciuium vtilitatē.*

3 *Princeps quā tam ſuorū curam habere debeat.*

ferre. nec dubium, quin vt ipſe diuus Paulus ait, Dignus ſit mercenarius mercede ſua, nec quiſquam proprijs expenſis militare tenetur; ergo qui publica munera exercet, vt bono publico libenter conſulat, ab ærario publico ſtipendium referre, & capere debet, tantũ abeſt, vt emere ea onera aut munera debeat. adde Dominicum Sotum, vbi ſuprà, lib. 10. q. 3. art.

4 *Regis & tyranni differentia.* 1. dicentem: † Regnum enim non eſt factum propter regem, ſed rex propter regnum, & rex differt à tyranno, quòd ille omnibus ob publicum bonum vtitur, hic verò regno propter ſe abutitur. Quid dicendum? & ſanè pri-

5 *Officia publica populus vendere poteſt.* mùm videndum eſt, an talia † officia populus liber vendere poſsit, deinde an id liceat principibus, tertiò an liceat ducibus, comitibus, marchionibus, aut ſimilibus dominis, qui ſuperiorem recognoſcunt in temporalibus, poſtremò an liceat reliquis. Quò ad primum receptior ſententia Theologorum eſſe videtur, id permiſſum eſſe. Ita tenet ſanctus Thomas opuſculo 21. ad duciſſam Brabantiæ: & tenent Caietanus in ſumma verbo, venalitas, & frater Domi. de Soto in d. art. 4. ſed pro hoc eſt text. apertus, quem ipſorum nullus allegat in l. omnimodò. §. imputari. verb. militia. C. de inoffic. teſta. & dixi plenè lib. 3. de ſucc. crea. §. 30. in rep. d. §. imputari. num. 202. vnde multa quæ hic deſunt petenda ſunt. Iſtorum autem ratio, quam S. Thom. Caietanus, & doctiſſ. Sotus, vbi ſuprà, reddere videntur, eſt, quia iſtud prohibitum non eſt, aut reperitur, ſicut reperitur in Eccleſiaſticis beneficijs, quæ gratis danda ſunt. Rurſus iſta non ſunt communia ciuibus quaſi præmia virtutum propoſita, ſed tãtùm munera ſunt ad meram Reipublicæ vtilitatẽ ſubeunda, ergo (inquiunt) cùm nullus ad talia officia habeat vllum conſiderabile ius aut regreſſum, ſupereſt vt alienabilia eſſe intelligantur. Præterea, inquit ipſe Sotus, populus liber habet liberum arbitrium ad ſui gubernationem, ad quam ſuos miniſtros conſtituit, quorum officia habent ſuos reditus & emolumenta aſsignata, vel ex prædijs hanc fortè ad rem deputatis, vel ex collationibus omnium ciuium, vel eorum, qui ſub talibus miniſtris negotia gerunt, vel aliunde: ergo populus vt talia emolumenta potuit initio eis ſignare, ita & ea poterit alterare poſtea ac commutare, addendo vel detrahendo, vel minuendo, aut commutando: quæ ratio non ſatis perſtringere videtur, vt ſine vllo omninò emolumento hæc poſsint adminiſtrari aut debeant: ſicq; vt vendi poſsint. Nam qui emit, nihil accipere videtur, cùm tantundem pretij nomine refundat. l. ſi voluntate. C. de reſcin. vendi. adhuc tamen concluſio vera eſt, quæ probatur ratione altius deriuata. Omnis Reipublicæ munus aut adminiſtratio, reſpicit meram populi, non etiam adminiſtratoris vtilitatem, ſicque conferuntur in inuitos, vt per totum titulum ff. muner. & hon. præſertim in l. gradatim, ibi, † at in re cuiuſ- 6 *Renunciare poſſumus noſtris vtilitatibus.*
piam gratia inſtituta ipſe poteſt liberrimè diſponere, eiq; ſi velit renunciare ac prætermittere: quinimmò etiam prodigere. l. penulti. C. de pact. vbi multa per Iaſ. poſt alios. l. ſi quis in conſcribendo. C. de Epiſcop. & Cleri. l. ſtipulatio iſta. §. inter cerram. vbi textus egregius ff. de verborum obligatio. l. Titio centum, in principio. ff. de condi. & demonſtra. l. filijs matrẽ, vbi diximus. C. de inoffic. teſta. egregius textus in l. ſed & ſi lex. §. conſuluit. ff. de petit. hæred. ibi, dum ait, dum re ſua ſe abuti putant. l. in re mandata. C. mand. l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. 1. ff. mandati. l. cùm pater. §. rogo, & §. mando. ff. de lega. 2. l. filiusfamil. §. diui. ff. de lega. primo. l. inuito. ff. de regu. iuris. Sicque nihil impedimento eſt, quin populus liberè poſsit de ijs muneribus ſeu officijs, vtpote meram ſui vtilitatem intuentibus, diſponere, non ſolùm per venditionem, quæ ex parte talium officiorum pecuniarium emolumentum inquirat, ſed etiam per talem venditionem, quæ ex toto omne pecuniarium emolumẽtum remoueat & abſumat. id quod noſtra ratio, non etiam ea, quam Sotus & alij reddunt, ſuadet. Cùm enim ille ſponte ſua, non coactus ad talem emptionem acceſſerit, id ſibi vtilius eſſe intelligendum eſt, quod ipſe maluit & elegit. Vnuſquiſque enim † ſuo 7 *Amor ſui*
commodo ſtudet, & plerunque etiam plus æquo. Vnde Terentius: Natura ita comparatũ eſt, vt omnes ſibi melius eſſe malint, quàm alteri. Vnde Cic. orat. in Vatin. Nemo (inquit) eſt tam demens tamq; parum de ſe cogitans, qui alienam vitam aut cõmoda magis quàm ſua diligat. & idem Phil. duodecima: Qui multorum (inquit) cuſtodem ſe profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. Et rurſum 3. Offic. Noſtræ (inquit) vtilitates omittendæ non ſunt, & alijs tradendæ. ergo is, qui tale officium emit non huius animi erit, vt ſuam velit vtilitatem omittere, & alijs (hoc eſt, cunctis popularibus) tradere. Quid enim nónne † honor 8 *Honor in rebus præferendus.*
cunctis rebus præferendus eſt. l. Iulianus. ff. ſi quis omi. cau. teſt. adeo vt Virginius vitæ filiæ ſuæ eius honorem antepoſuerit. l. 2. §. pen. ff. de origine iur. Vnde Ouidius de Lucretia Romana, quæ propriȩ necis teſtimonio pudorem minimè ſe violaſſe oſtendit, ſic cecinit:

Cùm foderet ferro caſtum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Teſtetur cunctis me non violaſſe pudorem,
Ante virum ſanguis, ſpiritus ante Deos.

Multa in ſimili per Gerardum ſingul. 1. nu. 10. & ſingul. 2. nu. 7. & ſing. 33. num. 4. & multa per Boërium in tract. de autor. mag. conſ. add. 1. num. 39. cum plurib. ſeq. Quid item nónne huiuſcemodi † officia publica, honores & 9 *Officia publica honores ſunt.*
ſunt & appellantur? vt in rubr. ff. de mun. & honori-

honoribus.& in l.vt gradatim, & ferè per totum illum titulum.quid ergo mirum aut nouum, ſi populus mihi vẽdiderit tale officium, quod habet onus annexum, ſed ſimiliter honorem, tantumq́; pretij nomine dare velim, quantum pecuniarum & emolumenti exinde percipere poſsit, vt ſic in effectu ſolius honoris non etiam alicuius pecuniarij emolumenti habita ratione videar illius officij onus operam & curam ſubire, & pro ſatis ampla mercede reputem talem honorem, quo antea carebam nactum fuiſſe me. Quæ ratio cogit nos fateri idem fore, etiam ſi precium, quod pro illo officio dedi, longè excederet emolumentum pecuniarium, quod exinde percipi poteſt, quaſi cum illa honoris acceſsione & lucro iſthæc omnia compenſentur, id quod apud nos Hiſpanos frequens eſt, in illis honoribus omnium ciuitatum, & reliquorum populorum, qui vulgo (regimientos) appellantur ſeu decurionatus. nam & ſi ad eorum miniſterium non leuis cura & diligentia deſideretur, tamen magna vi pecuniarum emi ſolent, cùm emolumenti pecuniarij ſecum adferant nihil aut ferè nihil. Denique omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l.nec non.§.quod eis.ff. ex quib.cauſ.maiores. l.ſuper ſtatuas. C. de religio. tradunt Franciſcus de Ripa, & alij in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & diximus de ſucceſsionũ crea. lib. 1. Sed huiuſcemodi venditio munerum & officiorum inſpectis iuris communis principijs (hoc eſt, iuris naturæ & gentium primæui) nullibi, vel non reperitur prohibita talis venditio, ergo par eſt eam permiſſam intelligi. In ſumma, † quod à populo non recognoſcente in temporalibus ſuperiorem (de quo loquimur & locuti ſumus) ſtatutum, aut legem ſancitum, vel moribus præſcriptum, aut frequentatum eſt, id valere & vim legis tenere, non aliter definit, quàm ſi apertè ſit contra naturalem iuſtitiam & rectam rationem, & bonos mores lædat, vt probat l.ꝓſpexit.ff.qui & à quibus.ibi, quod perquàm durum, ſed ita lex ſcripta eſt.l.non omnium. vbi eleganter notat Bal.ff.de legi.l.1.§. initium, ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi notat Gloſſ. clamans eſſe illam mirabilem rationem. ff. de poſtulando. Idem Bald. in l. de quibus. ff. de legibus. Andre. Tiraquell. qui multa hanc ad rem ſpectantia congerit in tract. de retract. in præfat. nume. 75. Nec dubium eſt, quin talium officiorum munerúmve venditio non ſit huiuſmodi, vt turpitudinem manifeſtam continere, aut contra bonos mores, aut contra ius diuinum eſſe videatur, vel etiam naturale: ergo par eſt talem venditionem fieri poſſe eſſéque inculpatam. Id quod vel ex eo intueri licet, quod hic ineſſe videtur quidam contractus reſpectiuus, puta, do meam pecuniam, vt populus aliquid faciat (hoc eſt, vt efficiat quod mihi, quod attinet ad tale munus vel officiũ, ciues pareant, & honore ei officio debito me afficiant) huiuſcemodi autem contractus ex ipſa conuentione legem accipiunt, & legitimi ſunt fuerúntque ſemper. l.contractus.ff.de reg.iur.c.contractus.eodem tit.lib.6.iuncta l. naturalis, & per totum tit.ff.de præſcript.verbis. ergo nihil vetat tales contractus valere, & lex dicitur eſſe contractus quidam. l.1. vbi communis Reipublicæ ſponſio. ff. de legibus. & contractus dicitur eſſe lex, vt l. legem quam.C.de pact.d.l.contractus.d.c.contractus.l.1.§.ſi conuenerit.ff. depoſiti. dixi in præfat.de ſucc.progreſſu, in princi. Et nullus (iudice me) negabit legem valere à populo factam, quæ diſponeret, ab ipſomet populo poſſet talia munera vendi, præſertim cùm ærariũ publicum exinde & aliunde ditari magnoperè expediat omnibus conciuibus, non ſecus quàm ipſimet Reipublicæ. auth. res quæ, cum ibi plenè not. C. com. de lega. ergo cõſequens fit, vt quemadmodum per legem id fieri non ſolùm licitum, ſed etiam vtile eſt: ita quoque per modum contractus, vel conſuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat. Quinimmò cùm omnis lex præſumatur eſſe iuſta. c. erit autem lex. 4. diſtinct. conſequens fit, vt ſi quo in populo id fieri reperiatur, id vtile eſſe intelligatur, & præſumatur ad publicum ærarium locupletandum huiuſcemodi pecunijs, quò magis publicis neceſsitatibus ſubuenire poſſit, vt ſuprà probauimus. Vnde duo inferuntur, Primum, † non ſolùm fieri tales venditiones poſſe, ſed etiam poſſe & expedire. Et ita præſumi, quamuis hoc vltimum Diuus Thomas & Dominicus Sotus & Caietanus videantur, vbi ſuprà, abnegaſſe. Quorum ſententiam fortè tueri licet, quando non ab ipſo populo libero, ſed à principe, qui à populo ſufficienter alitus erat, venderentur talia munera.

10 *[...]gis vii.*

11 *Officia publica vendente populo præſumam id vtile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe venderẽtur.*

Deinde † procedit etiam, vt tales venditiones à populo libero factæ, etiam decentes & honeſtæ videantur, quamuis hoc vltimum negare videantur ſanctus Thomas, Caietanus, & Dominicus Sotus, vbi ſuprà, quorum ſententia in caſu proximè notato fortè defendi poſſet. Ergò quinque tenenda ſunt. Primùm tales venditiones mero iure valere. Deinde etiam poſſe expedire. Tertiò præſumi, quòd populo ipſi expediant. Quartò tales venditiones eſſe honeſtas. Poſtremò etiam in re dubia honeſtas præſumi. Et tales viſæ & reputatæ ſunt apud nos Hiſpanos, cùm & quotidiè & omnibus in ciuitatibus & oppidis frequenter fiant in ijs militijs, quæ vulgo ſcriptoriæ appellantur, & in alijs, quæ dicuntur decurionatus ſeu regimientos.

12 *Officiorũ vẽditio à populo libero facta decens videtur.*

Sextò intellige, vt † procedat etiam ſi hæc res non ſolùm ſpeculatiuè, ſed etiam practicè conſideretur, puta, per applicationem ad vſum, quamuis & in hoc nominatim teneat contra-

13 *Officia publica vẽdi licet etiã practica.*

contrarium Theologorum noſtræ tempeſtatis doctiſsimus Dominicus Sotus, vbi ſuprà, verſic. ſecunda concluſio. mouetur ipſe, quia, inquit, haſce ad res cum induſtria perſonæ & probitas deſideretur, certè ſi plus offereri vendatur, id obſeruari non ita poteſt: ſed reſponde dupliciter fieri poſſe, & apud nos Hiſpanos etiam hodie ſolere in vſuq; eſſe, vt illi ad quorum curam & prouidentiam ſpectabat, ad tale officium perſonam idoneam eligere: nominent tres vel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit, detur. ſicque illi ſunt omnes, ſi non æquè ſaltem ſufficienter idonei. Præterea populus, ad cuius vtilitatem id ſpectat, mauult mediocrem ſic dotatam pecunijs, quàm eminentiorem vacuum, id quod & in vxoribus eligendis plerunque fit, nec dubium eſt, quin populi iudicio, electioni & optioni in hac re ſua ſtandum ſit, vt ſuprà dixi. Vnde apparet idem fore etiam ſi cuiuis de populo plus offerenti venderetur cum hac ratione, tum etiam quia ad retinendos homines in officio pœnæ inuentæ ſunt. l. 1. ff. de iuſt. & iur.

SVMMARIVM.

1 *Officia publica princeps an vendere poſſit.*
2 *Intel. l. 1. ff. de conſt. pri. §. ſed & quod princ. Inſti. de iuſt. & iure.*
3 *Mens præualet verbis.*
4 *Verba non inſpicienda, ſed mens.*
5 *Mandatum generale reſtringitur ex mente concedentis.*
6 *Princeps ſufficienter à populo donatus nihil vltra exigere poteſt.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando vendere non licet, tunc nec expedit nec decet, idem econtrà, contra Theologos.*
9 *Officia publica vendere & licet & decet principi, ſi à populo erat inſufficienter dotatus, contra Theologos.*
10 *Officia publica an vendere poſſint Duces, Comites & Marchiones.*
11 *Magiſtratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica vendita an tranſeant ad ſucceſſores.*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda.*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens ali[...]num omiſſo digniore bis peccat.*
17 *Officia public[...]a vendi p[o]ſſe ita vt tranſeant ad ſucceſsiones, contra [...] Sotum.*
18 *Populorum alienatione[...]s neceſsitatis cauſa an perpetuò fieri liceat.*
19 *Populorum à rege alienatoru[...] duplex læſio.*
20 *Populum à principe habitum qui [ali]enare poteſt, & vendere poteſt, contra Sotum.*
21 *Populo malè alienato adeſt peccatum & r[e]ſtituendi obligatio, contra Sotum.*
22 *Magiſtratus an populum vendere poſſit.*
23 *Epiſcopus an populum vendere poſſit.*

CAPVT XLIII.

HACTENVS quò ad primum articulum de populo talia officia vendente. Quid autem quò ad ſecundũ articulum de principe? & ſanè in eo ſunt tres concluſiones: Prima, vt venditio ab eo facta mero iure valeat. Altera, vt non expediat fieri. Vltima vt non quoque deceat fieri. ita S. Thomas opuſculo 21. & Caietanus, & Dominicus Sotus, vbi ſuprà, exemplificantes in duciſſa Brabantiæ, ad quam ita reſcripſit conſultus idem diuus Thomas, quod & in reliquis principibus ſuperiorem in temporalibus non recognoſcentibus procedere volunt. mouetur Sotus, quia, inquit, poſtquam populus principi & in principem omne ſuum imperium & iuriſdictionem contulit, & ſibi imperij reſeruauit nihil, conſequens ſit, vt quidquid ante talem conceſsionem populus ipſe poterat, id poſt eam principi liberrimum ſit. l. 1. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nat. Hinc eſt, vt vulgò fertur, principem legibus ſolutum eſſe. §. fin. Inſtit. quibus mod. teſt. infir. l. princeps legib. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de teſtam. Quid dicendum? & ſanè ab hoc ænigmate & elemento pendet vera iſtius rei cognitio, quam iſti grauiſsimi patres non potuerunt non ignorare, ac ſubinde ceſpitare, cùm in legalem diſciplinam, ſicque in poſſeſſionem alienam pedem intulerint: (ipſi enim Theologiæ profeſſores erant) Etenim ea æquiparatio, quam ipſi inter populum liberum, & principem facere volunt, regulariter minimè procedit, vt enim vnicuique ſuis de rebus vel ad ſuam vtilitatem ſpectantibus diſponere liberrimũ & eſt & expedit eſſe, vt plenè ſuprà iam oſtendimus: ita populo quoque de rebus ſiue ſuis, ſiue ad ſuam vtilitatem ſpectantibus (quale eſt in ſpecie noſtra) liberrimè diſponere & licet & expedit, vt ſuprà edocti fuimus. idque ſibi vtilius eſſe reputatur, & conſultius quod ipſe mauult, vt oſtendimus ſuprà. quibus adde Gloſſ. & Doct. in §. præterea. Inſtit. de act. dum ſic cecinit:

Id portat leuiter quod portat quiſque libenter.

Diuerſum longè eſt in eo, qui agit rem alienam, aut alienam ad vtilitatem ſpectantem, qualis eſt princeps, qui populi non tam dominationem quàm adminiſtrationem habet: nec enim Reſpublica propter principem creatur, ſed princeps propter Rempublicam inſtituitur, vt ſuprà diximus: & nominatim ipſimet S. Thomas & Caietanus & Sotus, vbi ſuprà, fatētur. nec eſt verum, omne ſuum imperium à populo in principem translatũ eſſe. Nam † licet lege regia relata in d. l. 1. ff. de cōſt. princ. generaliter ita quod attinet ad verba ipſius diceretur, tamen quum verba vtcunq; generalia, ſint intelligenda & reſtringenda vel amplianda iuxta ſubiectam materiam l. ſi vno,

1 *Officia pu[blica] princ[eps] an vend[ere] poſſit.*

2 *Intel. l. 1. ff. de conſt. prin. §. ſed & quod princip. Inſt. de iuſt. & iu[re].*

ſi vno, in principio. ff. locati, etiam ſi per hoc recedatur à proprietate ſermonis & verborum. l. ſtipulario iſta. §. hi qui, & §. hoc quoq;. ff. de verb. obliga. quibus diebus. §. dominus.
3 ff. de condi. & demonſ. vbi notant Sozinus & alij. l. pater Seuerinam. §. cōditionum verba, vbi textus egregius. ff. de condi. & dem. l. hæred. mei. §. cum ita, vbi plenè per Sozinum & Ripam. ff. ad Treb. quam regulam pluribus quàm quinquaginta definirionibus iurium & rationum ornauimus in l. ſi quando. in pri. C. de inoffic. teſta. & aliquid de ſucc. crea. §. 9. num. 8. cum ſeq. euenit vt verba generalia, d. l. 1. ff. de conſt. prin. quatenus dictant, omne ſuum imperium à populo in principem tranſlatum fuiſſe, ſint ſecundum ſubiectam materiam reſtringenda, quatenus ſubiecta materia patitur, & ei accommodantur, aut accommodari poſſunt illa verba. Sicque qualis eſt natura principatus, talis eſſe debet illorum verborum, vtcunque generaliū, interpretatio. Principatus autem natura eſt, meram ſubditorum non etiam regentium vtilitatem reſpicere & curare, nec alium ſcopulum intuetur, aut intueri poteſt, vt ſuprà attigimus, & pleniſsimè ſuprà cap. 1. cum ſeq. ergo conceſsio imperij à populo principi facta, vtcunque verbis generalibus, aut etiā generaliſsimis fiat, ſempertamen ſui natura & ex ſubiecta materia limitata & reſtricta ac alligata eſt ad meram ciuium, non etiam ipſius principis vtilitatem: idque tacitè actum & exceptum videtur, vt dd. ll. & dd. locis habetur. etenim omnis conceſsio, quamuis generaliter fiat, aptanda eſt ad mentem concedentis, vel concedentium, l. ſi quando. in princ. C. de inoffic. teſtam. vbi multis iuribus & rationibus id ornauimus, & vani ac malè ſani capitis eſſet, non intelligere, quod populus, qui ad meram ſuam, non etiam principis ſui vtilitatem, ſuam ei poteſtatem & imperium dedit, id nunquam ei cōcederet, quod damnoſum ipſi populo eſſet: vt ſibi enim conſuleret, non vt noceret, fecit. Et
4 quòd † verborum generalitas aut ſignificatio ſeu proprietas non tam cōſideranda ſit, quàm mens concedentium, eleganter docet Cicero in oratione pro Cecinna, his verbis: Scriptū ſequi, calūniatoris eſt: boni verò iudicis, voluntatem ſcriptoris, auctoritatemque defendere. quæ lex enim, quod ſenatusconſultum, quod magiſtratus edictum, non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad verba deflectere voluerimus, cōſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus: non enim ex verbis pendet ius, ſed verba ſeruiunt hominum conſilijs & auctoritatibus, nec verba veniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa verba in leges coniecta ſunt.

[margin: ...s præua... ...t verbis.]

[margin: ...ba non in ...benda, ſed ...is.]

Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: Verba reperta ſunt, quæ indicarent, non quę impedirent noſtram voluntatem. facit l. non aliter. ff. de lega. 3. l. 3. C. de lib. præt. cum ſimilibus, & licet verba legis generalia reſtringamus, eius mentem captantes, tam longè abeſt vt per hoc eam legem violare videamur, quod potius ipſius violatores & fraudatores eſſe videmur, quando mente relicta verborum generalitatem aut proprietatem obſeruamus. l. fraus. ff. de legib. quæ omnia pleniſsimè ornauimus ſuprà c. 25. nume. 5. & in l. ſi quando, in prin. C. de inoffi. teſtam. ſecundum quæ, quod in d. l. 1. ff. de conſt. prin. generaliter traditur, omne principi imperium à populo lege regia datum eſſe, ex mente ipſorum concedentium coanguſtatur, reſtringitur, & limitatur quòad vtilia tantùm, non etiam quò ad contraria. Nam & ſimiliter † in 5
mandato vtcunque generali eadem reſtrictiō ſemper intelligitur, vt in c. qui ad agendum, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. de procur. li. 6. & in l. mandato generali. cum ibi not. per Gloſſ. & Doct. ff. eod. tit. Sicque per ſolam ſtatus mutationem in deterius, tale mandatum videtur reuocatum. l. cum quis. in princi. vbi per Bar. & alios. ff. de ſolu. quinimmò etiam ſi in deterius mutatus non eſſet ſtatus, ſed in æquè bonam vel etiam in meliorem ſortem, ſi tamen procuratoribus conditio ad conueniēdum difficilior facta eſt, per hoc mandatum etiam generale reuocatum, ademptum, vel nunquam datum intelligitur, vt diximus de ſucc. creat. §. 17. nu. 95. & num. 99. cum præc. & ſeq. & nu. 94. & in §. 4. nu. 52. ſic ergo & mandatum ſeu imperium à populo principi datum huiuſmodi eſſe intelligitur, vt ad vtilia tantùm, non etiam ad contraria porrigatur.

[margin: Mandatū generale reſtringitur ex mente cōcedentiū.]

Vnde apparet principis poteſtatem hac in re parem non eſſe poteſtati ipſius populi, ſed longè inferiorem. populus enim ſuis vtilitatibus renunciare & cum eis diſpenſare, & eas etiam ſi libitum eſſet, prodigere liberrimè poſſet, vt iam docuimus, non ſecus quàm quiſque priuatus in rebus ſuis. Principi verò populi vtilitatibus renunciare, eásve prodigere aut lædere nefas eſſet, vt oſtendimus. Vnde (vt ad propoſitum reuertamur) ſi quod damnum ex publicorum honorum, munerum, officiorum venditione contingere poſſet, aut euenturum veroſimile eſſet, id principi (qui populum tueri, non lædere poreſt) nefas eſſet attentare, populo autem non vtiq;: propterea q, ſuas vtilitates ꝑtermittere, lædere, & prodigere poteſt. Verū quia neceſsitati & iuſtæ cauſæ ſubueniendum eſſe omnia iura proclamāt, 6
ſicq; ex cauſa fit omnium legum & iurium naturalium, diuinorum & poſitiuorū tranſgreſſio. l. ſi fideiu. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatis d. cog. vbi multa per Iaſ. l. neceſſarijs. ff. de acquir. hære. l. ſi filius qui patri. vbi nor. per Sozinum. ff. de vulga. l. vt gradatim. ff. de mune. & hon. id quod pleniſsimè ornauimus ſuprà per omnia ferè huius libri capita. & in præfatione tract. de ſucc. progreſſu in princip. Ideo ſi is princeps à populo non ſit ſatis idoneis reditibus dora-

[margin: Princeps ſufficienter à populo dotatus nihil vltra exigere poteſt.]

tus, itaque ei licitum ſit, à ciuibus exigere quod deeſt ad congruam ſuam ſuſtentationem, vel ad immenſas bellorum impenſas, ad vrbium munitiones, ad præſidum ſalaria, ad militum ſtipendia, & ſimilia, tunc vt per alios modos poſſet a ciuibus pecunias exigere, ita & per iſtum poſſet, qui ſatis idoneus nobis videtur, & expers moleſtiarum, quæ ciuibus inferri ſolent in pecunijs aliter extorquendis & colligendis.

Cæterùm cùm princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia vendere tam nefas eſſet, quàm ſi reliqui magiſtratus à populo ſufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerentur, vt per totum ff. ad leg. Iul. rep. Quin imò in principe turpius eſſet eò quod teſte & eleganter modulante Iuuenali Satyra 8.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius vitium eſt in principibus quàm in reliquis, quia populus principum veſtigia & mores inſequitur, non aliter quàm vmbra corpus. Vnde † Claudianus ſic cecinit:

7 *Populus imitatur principem.*

——Nec tam inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis:
Mobile ſemper mutatur cum principe vulgus,

Vnde Cicero in epiſt. fami. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes eſſent, taleis reliquos ſolere eſſe ciues. Et Iuuenalis Satyra 13. ſic cecinit:

Sic natura iubet velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos authoribus, &c.

Id quod eleganter, vt ad ſolet, Cicero 3. de legibus depinxit:

Nõ tantũ mali eſt peccare principes (quanquam eſt magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quod per multi etiam imitatores principum exiſtunt: nam licet videre, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eadem in populo ſe exhibet: nobilium enim vita, victuque mutato, mores ciuitatis mutari ſolent: nec ſolùm vitia concipiunt ipſi principes, ſed ea infundunt in ciuitatem. neque obſunt, quòd ſolùm ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quàm peccato nocent, pauci enim, atq; admodum pauci, honore, & gloria amplificati, vel corrumpere mores ciuitatis, vel corrigere poſſunt.

Sit ergo quò ad iſtorum officiorum venditionem triplex concluſio, & inſpectio. Nam aut princeps erat à populo ſufficienter dotatus aut minus ſufficiẽter, aut dubitatur. Primo caſu, talia officia vendere nequit. Secundo caſu vendere poteſt vſq; ad repletionem idoneã, & non vltra: atq; ſi quid ſupereſt id in vſus publicos conuertendum eſt. Tertio caſu quando dubitatur, ſit ſufficienter dotatus nec ne, quæſtio facti eſt, pendetque ex neceſsitatibus reipublicæ, & ex menſura redituum regalium, & alijs huiuſcemodi inſpectionibus, quas ſi mihi retuleris, reſponſum dabo.

Apparet ergo ex ſuperiorib. an † tueri poſſit ſententia diui Thomæ, vbi ſuprà opuſculo 21. ad Duciſſam Brabantiæ & Caietani in ſumma verb. venalitas. & Domin. de Soto. lib. 3. de iuſt. & iu. q. 6. art. 4. qui in hac noſtra ſpecie ſcripſerunt talem venditionem à principe poſſe fieri, non tamen expedire neque decere: id quod reuera admittendum non eſt, longeque verius eſt data paritate terminorum, iſthæc inter ſe minimè differre: nam ſi princeps à populo ſatis abundè dotatus erat, aut fortè plus ſatis, tunc non ſolùm talia officia vendere, neque expediret, neque deceret (vt ſanctus Thom. & Caie. & Sotus admittunt) verumetiam ea vendere mero iure non liceret, vt ſuprà oſtendimus. id quod eſt contra ſententiam ipſorum, qui in eo falluntur, quod exiſtimabant principis tantam eſſe poteſtatem, quantam olim populi erat, quod omnino à iure alienum eſt, vt vltra ſuprà dicta pleniſſimè diſſeruimus ſuprà c. 1. cum ſeq. & c. 19. 20. 21. 22. ſed & ſi verum fuiſſet (quod verum minimè eſt aut fuit vnquam) quod populus Romanus lege regia omne ſuum imperium in principem ita contuliſſet, quod princeps non ſolùm ad vtilitatem, ſed etiam ad populi læſionem ius & poteſtatem vitæ (quod aiunt) & necis haberet, iux. d. l. 1. ff. de conſt. princip. malè intellectam: adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis principes non porrigeretur, qui ad conſulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & poteſtatem habere viderentur. Aut & ſecundò princeps † non erat à populo ſufficienter dotatus, & tunc longè diuerſum eſt, nam non ſolùm talia officia vendere poſſet mero iure (id quod S. Thom. Caie. & Sotus admittunt) ſed etiam ea vendere deceret, id quod ipſi non iure negant, quinimò etiam tunc ea vendere expediret, ſi fortè alius modus colligendarum pecuniarum idoneior aut commodior facilliórve non adeſſet, id quod ipſi quoque, & non iure negãt. Tertius caſus principalis eſt † in ducibus, comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus recognoſcunt ſuperiorem, quales ſunt in regnis Hiſpanno, Luſitano, Gallicano, Neapolitano & in ſimilibus. & tunc ab eis talium officiorum venditionem fieri non poſſe, tenet & rectè ipſemet Sotus, vbi ſuprà: motus, quia iſtis dominis nõ incumbit ſubuenire aut conſulere publicis ſuorum populorum neceſſitatibus, quæ ratio reuera nulla eſt, quã ipſe nec probat, nec probare poſsibile erat. Nam ſi verum eſt (vt ipſe Sotus ibi adfirmat) eos eſſe veros ſuorum populorum dominos (idque nos in præſentiarum nec probamus nec improbamus) illinc planè ſequeretur eorum populorum tuitio, defenſio, cuſtodia, prouidentia ad eos ſpectare, non ſecus quàm ad regem rega-

8 *Officia quan- do vendere nõ licet, tunc nec expedi nec decet, id e contra, contra theologos.*

9 *Officia p[…] ca vendere licet & [de]cet principi, [si a] populo insufficien[ter] dotatus c[ontra] theologos.*

10 *Officia p[…] ca an vendere poſſi[nt du]ces, com[ites] & Mar[chio]nes.*

regalium populorum protectio: ſicque vtroque caſu par ratio eſſet & conſequenter idem ius l.illud.ff.ad leg.Aqui. quinimmò & ſi tales domini ſolam iuriſdictionem ordinariam habere dicerentur (id quod tutius eſt & vero proximius) rex autem ſupremam, adhuc idẽ eſſet, nam ad ſupremum qui de cauſa appellationis cognoſcit, pertinet declarare benè vel malè ab ordinario iudicatum fuiſſe, & quo caſu bene iudicatum fuit, ei executio remittenda eſt, ita quòd ſi omnia rectè & ritè fiant ab iudice ordinario, ab eius iuriſdictione & imperio nihil omnino eximitur. l. eos, in princi: cum ibi not. per Glo. & Doct. C. de appel. ergo cùm publicis neceſsitatibus conſulere, prouidere, & ſubuenire boni principis, aut boni magiſtratus ſit, ſupereſt, vt ad tales neceſsitates ſubueniendas ordinarius magiſtratus poſſit talia officia vendere, quum quandoquidem omnia ea facere poteſt & debet, quæ ad bonam ſpectant gubernationem prouidentiamque eorum ciuium, adeo vt † pro ipſorum tutela etiam vitæ periculum ſubire (ſi opus fuerit) teneatur, nedum curam & diligẽtiam adhibere, vt ex cõmuni & vera opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret, per tex. ibi. ff. de reg. iu. Felin. in c. quanto. poſt Glo. ibi, de offi. delega. Idem Felin. in c.1. colum. 2. eod. titu. Cinus, Barthol. & Bald. in l 2. ff. de noxal. Phil. Decius in d. l. culpa caret. adeò vt tales domini terrarum ſecundum opinionem Theolog. (teſte Cagnolo, vbi ſuprà, num. 5 & 6.) teneantur ad reſtitutionem, ſi non obſtiterint damnis, aut periculis populo imminentibus. Quid dicendum? & ſanè huiuſcemodi quæſtio non tam iuris, quàm facti eſt, pendet enim illinc, vtrùm iſtis nobilibus incumbat ex ſui principis vel populi conceſsione ius & poteſtas non ſolùm iuris dicendi, ſed etiam gubernandi, & etiam illinc, vtrùm plenam gubernandi habeant poteſtatem, an coanguſtatam, veluti ſi grauiora fortè reſeruata ſunt regi aut populo, nam ſi plenam haberent tam iuriſdicendi quàm gubernandi facultatem, hoc vno excepto quod vltima appellatio ad principem reſeruata eſſet, tunc in ipſis idem ferè reſpondendum eſſet, quod in principe reſponſum fuit, vt ſi ipſi non eſſent ſatis abundè à ciuibus dotati ad publicas huiuſcemodi neceſsitates ſubueniendas, tunc ex talium officiorum venditione poſſent pecunias colligere, non ſecus quàm alijs quibuſlibet idoneis modis, dummodo in publicum bonum ex pecuniæ conuerteterentur, nam eas ſibi (etiam ſi minus ſufficienter, aut minus idoneis reditibus à ciuibus dotatus eſſet) aſſumere non liceret, & ſibi imputandum, qui tale onus gubernandi aſſumpſiſſet illo ſtipendio conductus. l. nec emere, de iure delib. l. ſicut ab initio. C. de act. & obliga. præſertim, ſi in manu eius eſt illud miſſum facere, vt plerunque eſt, quod ſi etiam ad eas publicas neceſsitates ſatis idoneis reditibus dotatus eſſet, tunc nec talia officia vendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus colligere poſſet. Cæterùm ſi gubernandi onus ad eum non ſpectabat, vel is caſus aut neceſsitas, de qua agebatur, ad eius curam non ſpectabat, tunc ad eam neceſsitatem ſubueniendam talia officia vendere non poſſet, non magis quàm aliud pecuniarum colligendarum genus exercere.

12 *Officia publica vendita an tranſeant ad ſucceſſores.*

Denique † in quibus caſibus huiuſmodi officia, (ſiue illa fortè ſint ſcriptoriæ ſiue prætoriæ) diximus poſſe vendi, id ſaltem in prætorijs ſub duobus demum temperamentis admittendum eſſet Primum, vt emptor non admitteretur, niſi per examẽ hac de re factũ, vel aliunde veroſimiliter appareret idoneus ad talem honorem gerendum, munusque illud exercendum: ſicque nec turpem aut viliſſimum admitteremus etiam peritum, nec honeſtum virum ſi imperitus aut aliàs minus idoneus eſſet. Alterum eſt, vt tales venditiones, hoc eſt, militiæ vel officia nec eſſent ad hæredes tranſmiſsibiles, nec etiam inter viuos alienabiles, niſi fortè ſub eodem examine ſi appareret, idoneus is in quem fieret talis inter viuos, vel in vltima voluntate translatio; quod vltimum in ſpecie tenet ipſe Dominicus Sotus, vbi ſuprà. Iſtorum ratio ea eſt, quia ad tales prætorias & magiſtratus eligitur induſtria perſonæ. l. inter artifices. ff. de ſolu. authent. vt iudices ſine quoquo ſuffra. per totum, adeò vt non ſufficiat, aut vix ſufficiat, idoneum, aut dignum eligere, ſi quidem magis idoneus, aut dignior in promptu eſt, vt tenere videntur, aut ſaltem ſentire Dominicus Sotus, vbi ſuprà, ſanctus Thom. opuſculo 21. ad Duciſſam Brab. Caietanus in d. ſumma verb. venalitas. ita tamen vt ille † demum idoneus exiſtimetur, in quo ſit concurſus duorum, primum probitatis, alterum peritiæ & dexteritatis: quod vltimum Sotus, vbi ſuprà, ita depinxit, Non ſolùm (inquit) præter morum honeſtatem, ſcientia, prudentia, ſolertia, atque in primis animi robur neceſſaria ſunt ei, qui ſeſſurus eſt iudex, verùm etiam expedit nonnunquam eum, qui non eſt tam ornatis moribus alteri, qui illis abundat, anteferri propter alias dotes, quibus præditus eſt ad regendum accommodas. Simillimum eſt, † quod in conferendis eccleſiaſticis dignitatibus aut beneficijs eadem omnino (atque id exactius) conſideranda ſunt, adeo vt dignum eligere non ſufficiat, ſi dignior in promptu eſt. quod tamen ita accipiendum eſt, vt digni electio, & ſi dignior ſit prætermiſſus, valere non deſinat mero iure, peccat tamen elector, qui dignioris conſcius erat. Hæc videtur eſſe communis opin. tam Theolog. quàm Iuriſconſultorum, vt per egregium Dominicum Sotum lib.3. de iuſtit. & iu. q.6. art.2. ſanctus Thom. 2.2. q 63. art.2. idem S. Thom. in quolib. q. 6. & rurſum quæſt. 8. Alex. de Aleſ. par. ſecunda, quæſt. 136. mem-

13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*

14 *Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda.*

membro 2. Nicolaus de lira ſuper Ioan. 21. Henricus & Goffredus in ſuis quodlib. Hadrianus poſtea ſummus Pontifex in materia reſtitutionis. & Mairo. in 4. diſtinctio. vigeſimaquarta quæſt. octaua, & quæſt. nona. Facit, nam
15 forma electiõis hæc eſt, † Dilectiſsime, & ſi es hodie, cras non etis, per patrem & filium & ſpiritum ſanctum adiuramus te, & in virtute conſcientiæ, & ſub periculo animæ tuæ dic nobis quis vtilior videatur. Perpende, non dixit, quis vtilis, ſed quis vtilior. ita habetur in c. cõſtitutus. 2. de appel. tradunt Hoſtienſ. Anto. Butrius, Abbas Siculus, & alij communiter relati per Nicolaum Boerium deciſio. 1. nume. 32. verſ. & debet talis adiuratio. Hanc receptiorem ſententiam (non paucis tamen repugnãtibus ac contendentibus dignum eligere ſat eſſe) egregia ac naturali ratione tuetur ipſe Dominicus Sotus, nã inquit, Antiſtites (iuxta illud Domini, Gratis accepiſtis, gratis date) tenentur gratis conferre beneficia. Nec du-
16 bium eſt, quin † is qui meliore poſthabito, quem in promptu habebat, beneficium confert minus digno, is gratis non dat, quia ſpecies lucri eſt de alieno largiri, & beneficij debitorem ſibi acquirere, adeo vt tale lucrum ita turpe reputetur quòd furto annumeratur. textus egregius in l. ſi pignore, in princip. ff. de furtis. nec expedit dubitari quin veroſimiliter nullũ aliũ animũ quàm iſtiuſmodi lucri faciendi habere poſsit, aut videatur antiſtes, qui meliore poſthabito, minus digno tale confert beneficium. gratiam enim aut gratũ ne dicã indebitum donum ei dare valuit de alieno, quo magis iſtius doni aut beneficij eum debitorem ſibi faceret & obſtringeret, id quod nõ ſolùm lucri, ſed etiã furti ſpecies eſſe intelligitur, vt d. l. ſi pignore. cui adde impietatis quoque vitium eſſe, peccat enim contra iuſtitiam diſtributiuam edocentem pro meritis virtutum tales honores eſſe deputatos, & eſſe conferendos. Vnde iniquitas non in eo duntaxat eſt, quod præmio & emolumento digni or ille defraudatur, ſed etiam in eo impietas eſt, quod eius honor & decus lęditur: etenim ſecundum mores hominum, iuxta modum aut menſuram dignitatum, quibus decoratus eſt, aut honorum quos gerit vnuſquiſque, vulgo magis aut minus dignus iudicatur. Vnde fieri non poteſt, quin princeps ſi poſthabito digniore minus digno iſthæc conferat, digniorem illum non ſolùm debito præmio & emolumento defraudare, ſed etiam eius decus & honorem lædere intelligatur. Facitque præterea contra iuſtitiam commutatiuam, quæ ſuadet tutorum aut adminiſtratorum cuſtodumúe non mediocrem tantùm, ſed etiam optimum Reipublicæ accommodandum eſſe, ſi is vel in promptu ſit, vel rationabili diligentia reperiri poteſt, cuius contrarium reipublicæ noxium vehementer eſt: Quæ omnes rationes, quas commemorati patres luculenter eccleſiaſticis accommodare videntur, profanis verò non ita apertè, dubium non eſt quin ad ſæcularia quoque pertineant, præſertim cùm omnis principatus meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem intueatur, vt cap. ſuperiore fusè oſtendimus. Sicque etiam in ſæcularibus officijs & dignitatibus conferendis tenendum eſt, non ſufficere eligere dignum, quoties dignior in promptu eſt. intellige non ſufficere quin peccet elector, ſufficit tamen quò ad hoc vt valeat mero iure collectio aut electio, vt ſuprà oſtendimus.

Electionis forma.

Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat.

Stat ergo ex ſuperiorib. officia publica etiam ob publicam neceſsitatem vendi non poſſe, ſi habeant iuriſdictionem: niſi idoneis ad eam iuriſdictionem exercendam hoc primo. Item vendi ita non poſſe, vt tranſeant ad hæredes, aut etiam inter viuos poſsint alienari, id quod nominatim tenet Dominicus Sotus d. art. 4. ad finem. Quod nos ſub hoc temperamento admittimus, vt † procedat quandiu nõ 1
conſtet illum ſucceſſorem eſſe idoneum. Cæterùm poſtquam id conſtiterit, vel ſi id conſtaret, talem translationem admittere fas eſſet. Mouetur doctiſ. Sotus eo quòd munus eligẽdi ſenatores ad regis electionẽ pertinet, quod munus ei ademptum videtetur, ſi tales alienationes eſſent tranſitoriæ ad ſucceſſores vniuerſales, vel ſingulares ementis, quæ ratio (iudice me) debilis eſt, Omnia enim cẽſentur permiſſa, quę nõ reperiuntur expreſsim prohibita. l. nec nõ. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. ſuper ſtatuas. C. de religioſ. nec alibi reperio id prohibitum eſſe aut vnquam fuiſſe, & cũ niſi ob publicam vtilitatem tales alienationes fieri non poſſe duxerimus, ſi id fieri publicè vtile ſit, iam eo ipſo permiſſum videbitur: quod obtineret, quando in toto regno eſſet ea neceſsitas, & ſic in toto regno talis alienatio fieret. Deinde procedit etiam ſi in vno populo ea neceſsitas vrgeret, tunc enim ad ſalutem & tutelã illius populi id fieri liceret, ſi rex, vt dixi, non haberet aliunde, vnde id faceret. nec adeſſet alius modus commodior colligendarum hanc ad rem pecuniarum. Cæterùm ſi communis eſſet neceſsitas aut periculũ omnium populorum regni, aut quorundam, tunc ad omnium populorum tutela non liceret tales magiſtratus cum clauſula, vt ad hæredes tranſirent ementis, vel vt tranſirent ad eorum ſingulares ſucceſſores, vendere. nam iure naturali incommoda cuiusque rei iactura, damno aut impenſa ipſius, non etiam alterius reparanda ſunt. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. Sicque impium & iniurium eſſet, vt omnium populorum periculum damno vnius aut alterius populi repararetur, pſertim ſi tale damnum & alienatio eſſet æterna, & ſic irreparabilis, vt in capitibus præcedentibus plenè attigimus, & aliquid infrà lib. ſeq. in præſcriptionis materia par. 1.

Officia ... ca vendi ... ſe ita ... ſeant ... ceſſores ... tra So.

Deni-

...ulum ...nationes ...ſatis ...ſa per- ...uòeri li- ...t.

Denique ex ſententia ipſius Domini videtur eas populorum ſeu oppidorum alienationes perpetuas, quas reges noſtri quotidiè faciunt, licitas non eſſe, quum temporaliter tantùm, hoc eſt, ad vitã duntaxat emptoris, eas fieri liceret, ipſe ſcripſerit, cuius verba ita habẽt: hoc autem (inquit) eſt hic apprimè conſiderandum, quod & ſi neceſsitas legis neſcia principem quandoque compulerit huiuſmodi loca deuendere, emptores tamen, neque vllus alius, vendẽdi ius habent, eſſet .n. hoc ſenatorum eligendi munus vſurpare, quod rex nemini committit, quæ ratio re vera nulla eſt, nam illa verba, quod res id nemini committat, non tam potentiam quàm conſuetudinem aut vſum regis denotant, at de illo ſanè quæſtio erat, an rex id facere poſſet, non an ſoleret. Sed & ipſa concluſio non minus ſuſpecta eſt, Nam ceſſante publica neceſsitate, talia officia oppidorum, aut etiam oppida ipſa vendere nefas eſt: eadem autem vrgente licitum eſt, vt iam oſtendimus. Et quamuis moderatius, temperantius & commodius ſit ea oppida vendere, vel eorum officia publica ſeu magiſtratus, non in æternũ, ſed ad vitam duntaxat ementis, aut ad breuius etiam tempus, ſi fieri poſſet, tamen ſi id commodè fieri non poſſet, vel quod ſic non inuenitur emptor, vel minus pecuniatum ſic colligeretur, quàm ad præſentem eandemque vrgentem neceſſitatem opus erat, tunc etiam talem venditionẽ fieri perpetuò fas eſſet, per iura & rationes iam relatas, cum moderamine, de quo ſuprà: vt ſi communis neceſsitas erat communi iactura & ęqua ꝓportionabiliter repararetur: ſin autẽ vnius tantũ populi periculũ imminebat, tunc illius tantũ iactura aut impenſa id fiat, niſi fortè vnus populus ab hoſte propter totũ regnũ adortus fuerat, tunc .n. quaſi res totius regni ageretur (præſertim ſi periculum erat, ne capto illo oppido, reliqua quoq; regni oppida hoſtis adoriretur) omniũ populorum iactura & impenſa ea res reparanda eſſet. Quaſi iã cõis cauſa ageretur, vt tñ ſi tũc aliq̃ oppidũ alienaretur, poſtea cõibus expẽſis redimatur, ne aliàs vnius tantũ populi iactura cõis cauſa iniquè reparata videretur. Cõſtat .n. † apud

9 *...orum à ...lienato duplex*

nos Hiſpanos ingentẽ eſſe læſionem eorũ ciuium, quorum oppidum alienatur, non ſolũ eo nomine q̃, ignominioſum ſit in dominium vel ſubiectionẽ inferioris à rege tranſire ciues vt dixi ſuprà in præfatio. ſed ẽt eo nomine q̃, oppidorũ ſic alienatorũ prædia, campi, domꝰ, & ſimilia cõtinuò redduntur longè vilioris valoris & æſtimationis. Tam ergo dubitari non oportet quin alienationes talium officiorum, aut etiam ipſorùm oppidorum à rege fieri ex neceſſaria cauſa fas ſit, etiam in æternum, præſertim ſi ſibi reſeruet ſupremam iuriſdictionem, & in eo tantùm quæſtio erit, quando ea neceſſaria cauſa vrgeat, aut vrgere videatur, id quod ex ſuperioribus expendendum eſt.

Subdit † Doctiſsimus Sotus, vbi ſuprà, ſequentia verba, quod ſi quis (inquit) à rege facultatem ſuum locum transferendi impetrauerit, non explicando venditionem, arbitror ſic peccare vendendo, vt ad reſtitutionem pretij teneatur, quia nemini fas eſt vendere, niſi regi. Quæ ratio ſuſpecta eſt, nam qua ex cauſa primæua principis conceſsio iuſtificari poteſt, eadem ex cauſa ſequens translatio potuit iuſtificari, vt ſuprà oſtendimus, & hanc ad rem princeps à reliquis magiſtratib. nihil differt, quinimò cum tales alienationes plerunque noxiæ ſint, ipſi principi magis interdictæ videntur, quàm reliquis. ſicque non eſt verum quòd nemini fas ſit vendere, niſi regi, quinimò regi, ceſſante neceſsitate, magis nefandũ eſſet quàm reliquis, ipſa autem vrgente (ſecundum ſuperiorem declarationem) & ipſi & reliquis idque facilius fas eſſet. 20 *Populum à principe habitũ, qui alienare poteſt, & vendere poteſt, contra Sotum.*

Subdit Doctiſsimus Sotus hæc verba, vbi autem (inquit) rex eãdem largiretur facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, poſtquam venditio non fit in bonum publicum. Sed re vera iſthæc omnia ſuſpecta ſunt, nam aut rex licita ex cauſa id permiſit, aut ex cauſa minus licita. Priore caſu, ſequuta venditione, non ſolùm ceſſat reſtitutionis obligatio, ſed etiam peccatum omnino ceſſat. Poſteriore autem caſu, non ſolùm peccatum adeſt, ſed etiam præciſa obligatio reſtitutionis, vt patet per omnes titulos ff. C. & Inſtitu. de lege Aqui. c. non dimittitur. de reg. iur. in lib. 6. 21 *Populo malè alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio, contra Sotũ.*

Quò ad quartum principalem articulum, vtrùm † defenſores aut decuriones ciuitatum talia officia vendere poſsint, Doctiſsimus Dominicus, vbi ſuprà, tenet quòd non, quod verum eſt in plerisque Hiſpaniarum oppidis, quia eorum iuriſdictio aut adminiſtratio ad hanc rem ſeſe non extendit, ſed vbi hanc ad rem eorum poteſtas ſeſe extenderet, ibi id fieri ob vtilitatem publicam liceret, non aliàs. 22 *Magiſtratus an populum vendere poſſit.*

Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in epiſcopis, & reliquis eccleſiaſticis magiſtratibus, cuius rei veritas ex facto pendet, hoc eſt, ab inſtitutione eorũ officiorum, de quorum venditione agitur, ſecundum ſuperiores rationes & diſtinctiones. 23 *Epiſcopus an populum vendere poßit.*

SVMMARIVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earum promulgationem, ard. quæſt.*
2 *Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita, & obligant ante ſui promulgationem.*
3 *Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes, contra Sotum.*
4 *Leges nouæ noxiæ ſunt.*
5 *Lex contractus eſt, & contractus lex eſt.*
6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7 *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quò*

quò ad contractus infirmandas, contra Doctores.

8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*

9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem.*

10 *Ius naturale obligat nos ſine promulgatione, ſecus in iure diuino poſitiuo.*

11 *Leges poſt promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

CAPVT XL.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationẽ, ard. quæſt.*

CENTESIMO trigeſimo nonò colligitur ex noſtra principali concluſione, quid reſpondendũ in illo egregio articulo, an † leges incipiant obligare ſaltem mero iure ſimul ac latæ fuerint etiam ante ſui promulgationem, an verò demũ poſtquã promulgatæ ſint? Qua in re receptior opinio eſſe videtur, nõ ſolùm ad culpam, vel ad pœnam, ante ſui promulgationem non obligare, ſed nec etiam mero iure. Ita tenent communiter Doct. per tex. ibi. in auth. vt factæ nouæ conſtitutiones. in princi. Communiter Doctores per tex. ibi in l. leges ſacratiſsimæ. C. de legib. Communiter Doct. in c. ad hæc, per tex. ibi, de poſtul. præl. Communiter Doctores per tex. ibi, in c. cognoſcentes, de conſti. vbi plenè per Panormi. poſt Anto. Butri. Ioannem Imol. & alios. Baldus plenè in d. l. leges. & hanc eſſe vtriuſque Iuris profeſſorum receptam ſententiam agnoſcit doctiſsimus Theologorũ Dominicus Sotus lib. 1. de Iuſt. & iure. q. 1. arti. 4. tenet ſummus Theologus Alfonſus de Caſtr. de poteſta. legis pœnalis. c. 1. ad finem. verſ. additur deinde, qui ſic ait, Tanta eſt in ſtatuenda lege publicationis neceſsitas, vt Deus ipſe, cui rerum eſt ſumma poteſtas, non poſsit lege poſitiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipſius obſeruationem obligare. idem tenent diuus Hieronymus & S. Ambroſius. & S. Auguſtinus, quos ipſe allegat.

Contrariam tamen partem nouiſsimè tenet noſtræ tempeſtatis Theologorum doctiſſimus Dominicus de Soto lib. 1. q. 1. art. 4. de iuſt. & iure, qui contendit ſimul ac quæque lex lata eſt, ſtatim ligare mero iure ciues, licet ad culpam, aut ad pœnam minimè obliget ignorantes ignorantia tolerabili, aut inuincibili. motus, quia inquit, lex eſt commune præceptum. l. 1. ff. de legibus. ſicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaq; habita diſtinctione inter ſcientes & ignorantes, & quia ſimul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege, lata ſtatim obligor ab ea aut conſtringor, & tamen nuntius ille non me obligauit, ſed lex antea lata, ergo antea eram obligatus, etiam dum legem latã ignorabam. Sed cum ab apertis vtriuſque iuris definitionibus ſuprà relatis recedere nefas ſit, (vt interim prætermittam auctoritatem noſtrorum communi voto in idem cõſentientium) in eo tantùm quæſtio ſupererit quemadmodum ab his difficultatibus enodare nos poſsimus. Et ſanè quod vno tempore fiat diſpoſitio, & in aliud tẽpus effectus eius conferatur, nec nouũ nec mirum eſt. l. 1. l. quod ſponſæ. C. de dona. ante nup. l. in tẽpus. ff. de hær. inſt. ſicq; hodie ſi fit lex, eius tamen effectus ex ſuimet natura confertur in tempus, quo quiſque ciuium legis notitiam habere cœpit, vel habere debeat, aut præſumebatur, quod eſt poſtquam præterijt tempus hanc ad rem à legislatore definitum.

2 *Leges ... ratoriæ ... ciunt præteri... obligan... ſui pro... tionem*

In regionum † enim pleriſque mos eſſe ſolet, vt cùm leges publicantur, tempus certum definiatur, à quo in poſterum & non antea obligare incipiant. ſicque antea ciues ea lege minimè conſtringuntur, niſi fortè fiat lex declaratoria iuris iam ſtatuti & recepti, in qua plerunque nominatim ſolet declarari, vt præterita quoque comprehendat & etiam præſentia, cuius rei ratio eſt, quòd & ſi regulariter legis natura ſit futuris, non etiam præteritis dare formam negocijs: vt dd. iuribus. tamen. fallit in legibus declaratorijs, quia qui declarat nihil denuo agit, ſed quod actũ iam erat detegit, non aliter atque ſi ſpicas excuſſeris frumenti, granaq; antea occulta exinde proſiluerint apparereq; cœperint, quo caſu nihil granorum te feciſſe verum eſt, ſed ea tantùm quę ibi inerant detegiſſe. l. adeo. §. cũ quis ex aliena. ff. de acq. rerum dom. iuncta l. hæredes palam. §. 1. ff. de teſtamen. facit l. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tut. ſic ergo & in ſpecie noſtra, & ſi regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cùm ſint non tam noui iuris inductoriæ quàm declaratoriæ etiam præterita comprehendere poſſunt. Exempli gratia, in iure ingens quæſtio erat in ſucceſsione maioratus, vtrùm filius ſecundò genitus pręferreretur nepoti ex primogenito præmortuo, an contrà. definiuit Taurina lex 40. nepotem præferendum patruo ſuo, ea lex quaſi non tam noui iuris inductoria, quàm declaratoria tantùm facilè potuit præteritos ad caſus retrahi; ſicque ſimul atque lata eſſet, etiam ignorantes ciues comprehendere.

3 *Lex ... te ſui ... gation... ligat ... entes ... Sotum*

non ſic † ſi noui iuris inductoria eſſet, tunc enim nec ad præterita regulariter referenda eſſet, nec in futurũ antea obligare inciperet quàm ad ciuiũ notitiã vel perueniret vel peruenire deberet, aut pręſumeretur: q. eſt poſt pręteritũ tempus à legislatore definitum, quod definire & ſolet & expedit ſecundum diſtantiam locorum, intra quod tempus illius legis notitiam habentes non magis (vt arbitror) legi obſtringũtur quàm reliqui, qui ipſius notitiam nullam habent. arg. d. l. 1. d. l. quod ſponſæ. d. l. in tempus. quamuis contrarium & minus rectè (iudice me) tenuerit Sotus, vbi ſuprà. Moueor per dd. leges, & rationes. ſic enim par ius inter conciues ſeruatur, quod & æquiſſimum

mum eſt iuſtitiæ rectæque rationi; & iuris prudentię conſentaneum.l.cum oportet,in prin. C.de bon.quæ libro.l.illam.C.de coll.l.illud. eod.ti.cũ ſimil. Quid enim ſi iuſsit lex equos, aut arma, mancipia,frumenta,pecudes extra fines regni nõ vendere,ſemeſtriq; tẽpore præterito voluit ciues obligari, certè periniquũ, & ſocietati populari aduerſum eſſet,vt qui ſtatim illius legis notitiam habuerint, ea illicò obſtringerentur,reliqui verò longè poſtea. ſicque iſti illico inciperent carere emolumento, quod ex talibus mercimonijs capiebant,reliqui verò conciues huius rei ignari non carerent, vt interim omittam rationi & iuri eſſe aduerſum, pugnans,contrarium vt ſcientes aut diligentes. ſicque legis prioris notitiam habentes, per hoc ſint deterioris conditionis quàm reliqui,qui ipſius notitiam per imperitiam,aut ſocordiam,vel ignauiam non habebant: arg.d.l.leges ſacratiſsimæ, cum ibi not. C.de legi.l.2.ff.de orig.iuris.ibi, turpe eſt viro patritio ius in quo verſatur ignorare. Hactenus quando lex fuit prohibitoria. Quid ſi eſſet imperatrix? puta, iuſsit vt poſt ſemeſtre tẽpus nemini liceret ſyluam ſuam, aut montes ſuos ſtirpitùs cædere, aut eradicare, quo magis prouincia lignis abundaret: quod obſeruari ab omnibus poſt præteritum ſemeſtre tempus iuſsit: & tunc ijſdem iuribus & rationibus dicendum eſt, ante illud tempus ſcientes ea lege non teneri,non magis quàm ignorantes, poſtea verò omnes ex æquo teneri. Quodque ſi lex eſſet permiſſoria? idem foret, puta erat prohibitum,ne quis vendere mancipia,aut colonos etiam ſuorum agrorũ,neúe renuntiaret paternæ hæreditati futuræ, neúe vxori donaret,neúe filiofamili. mutuum daret, neúe vxor dotis fideiuſſorem acciperet, aut fundum dotalem maritus alienaret & ſimilia,de quibus de Bartolum in l.ſi quis proco.ff.de fideiuſſ. nunc fit noua lex diſponens iſthæc omnia permitti poſt ſemeſtre tempus, certè tunc etiam is, qui ſtatim illius legis notitiam haberet,non gauderet tali permiſsione ante illud tempus, poſtea tam ipſe quàm etiam illi gauderent,qui eam legem ignorarent. Quid ſi ea lex eſſet punitiua,quia diſpoſuit ſic? Qui damnum iniuria dederit,aut furtum fecerit,aut vulnerauerit,falſumúe commiſerit, abhinc poſt præteritum tempus ſemeſtre duplicatam pœnam ſubeat,quàm antea ſolebat imponi.& adhuc idem erit, nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum ſimplicem, non etiam illam duplicatam ſubirent,etiam ſi illius legis nouæ notitiam haberent,poſt præteritum verò illud tempus eam duplicatam pœnam ſubirent,non ſolùm ſcientes,verùm etiam illius legis ignari,per eadem iura & rationes. Quæ omnia obtinere intelligo, etiam ſi expreſſum eſſet à legislatore id tempus ſtatui vt ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret,adhuc enim interea illius legis conſcij ea lege non obſtringerentur, non magis quàm ignari: ſed demùm poſtea & tunc tam conſcij quàm ignari: cùm quia prohibita ad tempus, poſt tempus cenſentur permiſſa, & ecõtra poſt tẽpus prohibita,intra tempus non diſponunt.leg.cum prætor.ff.de iudic.dicta leg.in tempus.dicta l. quod ſponſæ.cum plenè notar. per Doctores in dictis locis. tum etiam quia legis virtus in quatuor concluditur,in imperando, vetando,permittendo,& puniendo.leg.legis virtus.ff.de legibus. & in omnibus his ſpeciebus (vt conſtat ex exemplis iam relatis) planè edocti ſumus, inciuile,iniurium, iniquumque fore, ſi intra tempus à legislatore definitum ea noua lege tenerentur ſcientes magis quàm ignorantes, poſt tempus verò vtroſque teneri ius eſſe, niſi fortè etiam poſt tempus tam iuſta & inuincibilis eſſet alicuius ignorantia, vt ei quaſi reſtiturionis,aut abolitionis, indulgẽtiæúe beneficio principes vellet ſubuenire: argumen. per totum.ff.de aboli.l.prima.ff.de conſtitu.prin. in fine.§.ſed & quod principi. Inſtitut. de iur. natu. Tenendo noſtras & receptas ſententias nihil ad rem pertinet, quòd leges factæ intelligantur ad bonum cõmune, leg.1.ff.de legibus.c.erit autem lex. quarta diſtinc. ſicque videatur debere ligare etiam ante tempus in eis definitum eos, qui earum notitiam habuerint. Nam reſpondeo animum legislatoris talem eſſe videri, quale eius verba indicant.l. Labeo.ff. de ſupel. lega. verba autem eius ſignificant poſt tempus non antea eas leges debere ſubditos ligare, ergo & talem fuiſſe animum credẽdum eſt, quinimò intelligendum etiam eam nouam legem, poſt illud demùm tempus à legislatore definitũ, & nõ antea vtilem eſſe videri reipublicæ? ideoq; etiam mentaliter antea non obligare etiam ſcientes, non magis quàm ignorantes. præſertim † cùm nouas leges ferre non tam laudabile quàm reprehenſibile prudentioribus ſemper viſum fuerit, teſte Thucidide, qui ex prudentiſsimi Cleonis Athenienſis oratione ſic ſcripſit, Melius (inquit) agitur cum republica, quæ malis moribus conſtanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, ſed inconſtanter. Denique † lex ciues obligat, non ſecus quàm contractus quidam, ideò lex & appellatur, & eſt contractus quidam.leg.prima.ff.de legibus verb.communis Reipublicæ ſponſio (hoc eſt promiſsio, vt §. primo.Inſtit.de verb.oblig.) & contractus lex quoque appellatur.l.legem quam.C.de pact. l.contractus.ff.de reg.iu.leg. prima.§.ſi conuenerit.ff.depoſi.dixi plenè de ſucc.progreſſu in præf.ad princi. vnde vt ſi tecum facerem contractum,ita poſt tempus obligaremur inuicem,antea minimè teneremur,vt iam oſtendimus,ita & per legẽ ita factã antea non obligamur. Nec ad rem pertinet, quod legem poſſimus ignorare, contractum autem noſtrum non videamus poſſe ignorare, nam imò poſſu-

4 Leges nouæ noxiæ ſunt.

5 Lex contractus eſt, & cõtractus lex eſt.

6 Lex & mandatum æquãtur in obligando.

6 *Lex & mandatum æquãtur in obligando.* mus. Quid enim † ſi per ſeruum aut filium inſtitorem, aut per mandatarium, aut per procuratorem generalem obligemur, vt per totos titulos ff. & C. & Inſtit. de inſtit. act. & ff. & C. & Inſtit. quod cum eo, cum ſimi. & de procur. & mand. nónne poſſumus ignorare contractus, & nihilominus obligamur? dicet quis iam eo ipſo quòd mandatum dediſti, ſcire videris quod vel huic futuro euétui & periculo te committere vis. ſed replicabo, eo ipſo quòd ſub principe vel republica viuere volumus, videmur velle nos eis mandatum ad tales leges ferendas dare. l. 1. ff. de conſt. princ. d. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nat. idq; mandatum noſtrum noſtraque commiſsio nos obligat, ſponteque noſtra legibus etiam pœnalibus. ideò dicimur obligari. l. Imperatores, ff. de iure fiſci. ibi, tu te huic pœna ſubdidiſti. l. fin. C. ad leg. Iul. maieſt. ergo vt ſi procurator meus (iuxta formam mandati, vel non egreſſus formam mandati) me poſt tempus & non antea obligatum voluit. tunc demum & non antea obligabor: Ita & legislator ſi me poſt tempus, & non antea obligatum voluit, tunc demum & non antea tenebor. Verùm vt ſi procurator habens ad hoc mandatum me purè obligatum, & ſtatim voluit, ſtatim etiam ignorans obligabor. Ita & legislator ſi me ſtatim obligatum voluit, ſtatim etiam ignorans nedum ſciens tenebor, dummodò is non egrediatur terminos mandati, hoc eſt, imperij & iuriſdictionis ſibi datæ. Terminus autem mandati & imperij ſibi commiſsi is eſſe videtur, vt proſit, non vt obſit, vt ſuprà cap. præc. & plenius ſuprà capit. primo cum ſeq. in noſtra princ. concl. differuimus. ergo ſi is vellet vt leges noui iuris inductiuè præſertim pœnales obligarent ignorantes, planè terminos mandati & imperij ſibi commiſsi videretur egredi. Cæterùm ſi vellet vt leges nouę iuris tamen veteris declaratoriæ etiam ignorantes obligarent, nihil iniurium aut noxium feciſſe videretur, ſicque terminos imperij ſibi commiſsi minimè videretur egredi, ſecundum quod ſuprà expoſuimus: quæ omnia nota, quia nullus vnquam, in cuius ſcripta inciderim, ita attigit, nec etiam proximè acceſſit.

7 *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiã quo ad contractus infirmandos, contra Doct.* Ex ſuperioribus apparebit, an vera † ſit ſententia Panor. in d. c. cognoſcentes, & Domin. de Soto, vbi ſuprà, exiſtimantium legem regulariter obligare, vel valere ſtatim etiam quò ad ignorantes, & ante ſui promulgationem quò ad inualidandos vel reſcindendos contractus, vnde veroſimiliter reſponſuros credendum eſt (id quod in ſimili etiam reſponderunt) quòd ſi lex à rege noſtro fieret ita, Nõ valeat vllus contractus ſine inſinuatione. aut non valeat mulieris contractus ſine interuentu duorum conſanguineorum. aut non valeat contractus adultorum ipſo iure curatore carentium. aut non valeat contractus vxoris inſcio marito initus: tales leges & ſimiles etiam ante ſui promulgationem tenerent ciues, & conſequenter & ſtatim, & etiam ab ignorantibus initos contractus infirmos redderent: quæ omnia & ſimilia omnino repudianda ſunt, Primùm quod apertè noxia eſſent, & cõſequenter egredi viderentur terminos mandati & imperij principi à populo commiſsi. Deinde quia cõtra naturam legum nouarum regulariter eſt præterita intueri, ſed tantùm futuris dare formam negotijs. at in matrimonij † contractu, quia poſtquam ſemel celebratus eſt, non poteſt ſine læſione alterius vel fortè vtriuſque diſſolui. Bene agnoſcit ipſe Sotus, vbi ſuprà, talem legem à Pontifice, vel à Concilio etiam latam non ligare, niſi poſt tempus promulgationis, qui etiam agnoſcit, leges † nouas priuilegiorum reuocatorias nõ ligare, niſi demum à tempore promulgationis, hoc eſt, poſt tẽpus à legislatore definitũ, quale eſſet (inquit) dum indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpenduntur, tunc enim in ſuo robore permanet, donec in metropoli vel in eccleſia cathedrali reuocatoria, aut ſuſpenſiua lex publicatur, cuius ſententiam ſequor, ex qua apparet veluti ex ſua ipſius confeſsione quàm longè ipſe & Panormi. errauerint in ſuperiore opinione, quam improbauimus. nam ſi lex noua priuilegiorum reuocatoria non obligat, aut producit effectum, niſi demum poſt tempus à legislatore definitum, præteritum, vt ipſe fatetur, multò minus producet effectum ante illud tempus lex noua, quæ à iure communi conceſſa immutauerit, cum priuilegia longè facilius tollantur, quàm ea quæ competunt de iure communi. l. eius militis. §. militia miſſus. ff. de mili. teſtam. Nec dubium eſt, quin quælibet lex noua, quæ declaratoria non ſit, ſed noui iuris inductiua, neceſſe ſit, vt à iure vetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret. l. ius ciuile, cum ibi not. ff. de iuſt. & iurę. quod ſi declaratiua tantùm ſit, tunc nihil denuo induceret. ſicque ſtatim ligaret etiam ignorantes, vt in exemplo maioratus, de quo meminimus ſuprà, cũ ſimilibus. Lex † autẽ diuina ſimul & naturalis ante vllam, vel ſine vlla promulgatione ideò obligat nos, quia eam omnis homo ſine vllo doctore natura ipſa edoctus eſt, ſecundum eundem Sotum, quod & docemur à lege prima. ff. de iuſt. & iu. & in prin. Inſt. de iure nat. lex diuina poſitiua demum poſt promulgationem obligat nos, ſecundum eundem Sotum, qualis eſt lex diuina ceremonialis, ſicque ipſi rurſum aduerſari ipſe Sotus videtur, nam ſi lex diuina poſitiua ante ſui promulgationem non obligat, quando minus obligabit lex poſitiua ab homine lata ante talem promulgationẽ, & ante tempus quò ad notitiam hominum rationabiliter peruenire poterit.

8 *Matrimonii non infirm. lex noua an. promulgationem.*

9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria ligat ante promulgationem.*

10 *Ius naturale obligat ante promulgationem, ſecus iure diuino poſitiuo.*

11 *Leges promulgatæ an teneant culpabiliter ignorantes.*

In ſumma † adeò verum eſt ante promulgationem non obligare legem illam, quod etiam poſt

poſt præteritum tempus ſignatum in ipſa legis publicatione, adhuc ignorante inculpabiliter non videatur obligare, vel ſaltem illius excuſatio admitteretur, ſecundum Panor. in c. cognoſcentes, de conſt. per tex. ibi, & in c. 1. de poſtul. prælatorum. vbi dicitur, quod talem ignorantiam allegantes, non facilè credendi ſunt. ergo credendi ſunt, ſi probandi onus in ſe ſuſceperint, quod etiam nominatim tenet Alfon. Caſtr. vbi ſuprà. & ideo inquit in foro conſcientiæ etiam poſt præteritum tempus in tali legis publicatione præfixum ea lege non obligantur, qui eam inculpabiliter ignorârunt. quod intelligo quando noui iuris inductoria eſſent, ſecus ſi declaratoria tantùm veteris iuris, vt iam edocti ſumus.

SVMMARIVM.

1 *Princeps an ſit legibus ſolutus, ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo.*
4 *Intellectus l. 1 ff. de conſt. prin & nu. 5. & 6.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam.*
8 *Princeps in ſua cauſa iudex, & executor.*
9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam, & quò ad pœnæ executionem, vtrunque contra nouiſſ.*
10 *Princeps ſubeſt legi ciuili, licet ea differat à diuina vel naturali, contra nouiſſ.*
11 *Lex etiam iuſtos comprehendi.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ard. q.*
13 *Obligationes & actiones ciuiles comprehendunt principes.*
14 *Obligatio naturalis non eſt efficax contra principem Romanum.*
15 *Factum nudum cum principe Romano initum, non eſt efficax ad agendum contra principem, contra Doctores, nec contra priuatum, contra eoſd. Doct.*
16 *Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis? ard. q.*
17 *Ius commune quid.*

CAPVT XLV.

CENTESIMO quadrageſimo colligitur ex principali concluſione noſtra, & ex his, quæ proximè diximus, An lex † ipſum principem obliget ante ſui promulgationem? Ad cuius cognitionem prius noſſe oportet, an princeps legibus ſubiaceat? poſtea videbimus quando teneri incipiat. Et quod legibus non ſubiaceat, videtur primum per l. princeps legibus. ff. de legib. vbi palam ſtatuitur, principem legibus ſolutum eſſe. Deinde quia populus omne ſuum imperium lege regia ei, & in eum contulit. l. 1. ff. de conſtit. prin. §. ſed & quod principi placuit. Inſtit. de

[1 P]rin[ce]ps an leg[ib]us ſo[lu]tus, ar[dua q.]

iure nat. Qui autem totum dicit, nihil excludit. l. Iulianus. de leg. 3. ergo in omnibus ille à lege exemptus eſt. Tertiò, † quia leges generaliter etiam diſponentes non comprehendunt perſonas priuilegiatas, ſi in ea ipſa re vel materia, qua de agitur, reperiuntur habere peculiare priuilegium: vt tenent Bald. per tex. ibi, in l. in fraudem. §. fi. ibi, quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. teſt. Philippus Decius in l. 1. ff. de re. iuris. idem Decius in l. ex teſtamento. C. vnde liberi. And. Alciatus parad. lib. 4. c. 10. & Andr. Tiraq. qui alios allegat de præſc. §. 1. glo. 11. & idem Decius in conſ. 5. ſed princeps in hac materia, qua de agimus, reperitur nominatim priuilegiatus, per d. l. princeps, cum ſimil. ſuprà allegatis. ergo non comprehenditur ſub legibus quicquam diſponentibus, quaſi generi per ſpeciem derogetur. l. vxorem. §. fælicisſimo. ff. de lega. c generi. de reg. iu. in d. l. cum quæſtio. C. de lega. Eſtque quarta ratio, quę pro principe vrget. Poſtremò id apparet ex multis legibus eundem principem à reliquorum hominum cętu priuilegijs varijs eximentibus. l. omnium. C. de teſta. l. ex imperfecto. eo. tit. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. cum mille ſimilibus, quas adduximus de ſucc. crea. lib. 3. §. 26. per totum.

2 Lex quando teneat priuilegiatos.

Contrariam pattem tenet Theologorum diſſertisſimus frater Domi. de Soto libro. 1. de iuſ. & iu. q. 6. art. 8. motus primùm, † quia de iure naturali & naturali ratione eſt, vt Quod quiſque iuris in alium ſtatuit, eodem iure vti debeat, vt per titul. ff. quod quiſque iuris. ſicque iuri naturæ par eſt & debitum, vt Princeps qui leges fert, eis vtatur, eisque ſubijciatur. Deinde vrget illud naturale principium ſimul & iuris diuini, vt Quod tibi non vis, alteri non facias. ſicque Quod alteri vis, id tibi quoque velis. Vnde, Qui legē alteti dedit eo ipſo eandē ſibi dixiſſe videtur. Vnde pulchrè Ouid. ſic modulatur:

3 Princeps legibus ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo.

Et caret auxilio, qui non tulit, vt q; reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Quod exemplo edocemur, quod non ſolùm expresſim, ſed etiam ſi tacitè tantùm legem diximus alteri, eandem quoque nobis impoſuiſſe videmur, Vnde Plutarchus in Apoph. lib. 4. tefert legē à Iulio Cæſare latam de ſtupratoribus ſub certa pœna, quam tranſgreſſus fuit adoleſcens quidam, qui ipſius Cęſaris filiam ſtuprauit, isque apprehenſus iuſſu Cæſaris, verberibus cùm acrius quàm lege cōtinebatur, cæderetur, clamauit, Legem dixiſti Cæſar, quo ille audito, ita ingenti mœrore correptus fuit, vt per totum illum diem comedere aut bibere noluerit, adeo ſe ipſe lege, quam dixerat, alligatum intelligebat: vt eam non ſolùm obſeruare non ſecus quàm reliqui teneretur, ſed etiam vtcunque trangreſſor legis inſigniter auſus fuiſſet (vt in hoc exemplo adoleſcens ille fuit) adhuc idem obſeruandum ipſe ſibi & omnibus perſuaſerit.

Denique docemur ab ipſo iure diuino magis etiam in ſpecie Matthæi 23. ibi, qui dicunt, & non faciunt, qui alijs onera grauia imponunt, & ea nec digito amouere volunt. Addit ipſe Sotus, vbi ſuprà, tertiam egregiam rationem. Nam (inquit) legislator legem ferendo, id opus conſtituit in certa virtutis ſpecie, quam virtutem ipſe princeps inſequi non ſecus quàm reliqui populares, quinimmò longè magis quàm ipſi tenetur, omnis enim poteſtas ab ipſo Deo optimo maximo eſt, cui ſimilior tantò magis quis eſt & eſſe debet, quantò ſublimiori poteſtate, dignitate, & principatu decoratus eſt ab ipſo, ſicque tantò magis omne opus virtutis (quale eſſe intelligitur id quod ea lege comprehenſum eſt) intueri & inſequi debet, vt infrà libro 2. diſſeruimus in materia præſcriptionum 1. par. princip. q. 3. & 4. Eſt & quarta non minus noua, quàm egregia ratio. Nam legibus non aliter obligamur, quàm ex ipſis contractibus: lex enim nihil aliud eſt quàm cõtractus quidã, & mutua promiſsio omnium ciuium inter ſeſe. Ideo rogatur lex cum ferenda eſt, an à ciuibus recipi velit, non ſecus quàm rogantur contrahentes à tabellione, an illi contractui, aut obligationi, qua de agebatur, ſubmittere ſeſe velint. §. lex. Inſt. de iure. nat. c. lex. diſt. 1. isque eſt verus ſenſus ad l. 1. ff. de legibus ibi, communis reipublicæ ſponſio, hoc eſt, communis & mutua omniũ ciuium inuicem promiſsio. Eſt enim ſponſio firmiſsima promiſsio. §. 1. Inſt. de ver. oblig. ergo vt princeps contractibus ſuis & obligatur & ſubmittitur, vt & omnibus notum eſt, vt in ſuperioribus cap. millies admonuimus, ita & hoc contractu publico, hoc eſt, lege, aut legislatione obligatur. Quinimmò & erit quinta ratio, longè magis ipſe & iuſtius ac firmius obligatur quàm reliqui. Nam quò magis ex puriore conſenſu cuiusque naſcitur aut deſcendit obligatio, eò magis ac magis ille obſtringitur, ſicque geminata verba firmius quem obligatum reddunt quàm ſimplicia. §. 1. Inſt. de verb. ob. diximus pleniſsimè de ſucc. creat. lib. 1. §. 3. num. 13. Vnde fit vt Iureconſultus ad iuſtificandam pœnam, quæ in terminis l. Imperatores. ff. de iure fiſci, reo imponebatur, hanc rationem reddiderit, Tu te (inquit) huic pœnæ ſubdidiſti, & ſimilia verba ſunt in l. fin. C. ad legem Iuliam maieſt. ſignificantia tantò firmius & iuſtius quem obligari, quantò ex puriore conſenſu ſuo obligatio deſcendit, nec dubium eſt, quin ex puriore principis legem ferentis conſenſu deſcendat ea lex, quã ipſemet tulit, quàm ex conſenſu reliquorum ciuium, quorum multi ſunt abſentes, alij ignorantes, alij fortè renuentes, aut dolentes aut parum eam rem, quæ agebatur, intelligẽtes. ergo par eſt tali legi ipſum principem firmius quàm reliquos obligari iuſtiusque, præſertim cùm in principe, inconſtantia, pœnitentia, variatio turpior ſit, quàm in reliquis. princeps enim eſſe debet ſicut polus in cœlo, & ei conueniunt maximè illa verba Pilati dicentis, Quod ſcripſi, ſcripſi, vt ſuprà ca. primo cum ſeq. & capit. 20. cum multis ſeq. in ſimili ſcripſimus. Denique princeps non eſt extra rempublicam, quinimmò eſt membrum ipſius reipublicæ, puta, caput. ſicque ſecundum Sotum, vbi ſuprà, comprehenditur legibus ipſius reipublicæ, quæ totam rempublicã comprehendunt. ſicque inter reliquos magiſtratus aut appellatione Magiſtratuum ipſe princeps continetur, vt docet Nicolaus Boerius de autho. magni concilij, add. 1. mag. dixi ſuprà cap. primo. num. 18.

Iam ergo dubitari non oportet quin princeps non ſecus quàm reliqui, quinimmò firmius & iuſtius, quàm reliqui legibus à ſe, vel à republica latis comprehendatur, (præſertim cùm ipſe non ſit lege ſuperior, ſed cuſtos, miniſter, & executor, aut defenſor, vt plenè ſuprà ca. 1. cum ſeq.) & in eo tantùm quæſtio ſupererit, quemadmodum ab ijs quę ſuprà in contrarium adduximus, nos enodare poſsimus: & in primis quod attinet ad d. l. princeps. ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, non de iure peculiari Romanorum. exulàuit enim cæca eorum ſententia, qui exiſtimabant ius Romanorum omnium gentium commune eſſe debere, quaſi Romanorum Imperator dominus eſſet totius mundi, res ſanè riſu & ludibrio quàm longa contentione dignior, vt fusè diſſeruimus ſuprà c. 19. cum 3. ſeq. Sic ergo de iure communi omnium gentium princeps non lege ſuperior, ſed potius eius miniſter, cuſtos & executor eſt, vt iam diximus. Præterea † d. l. princeps. in verb. lege regia, ſat ſuperque ſignificat ipſum etiam principem Romanum legibus ſubeſſe ante, quàm illa lex regia, de qua ibi mentio fit, lata fuiſſet: ſic lex illa noſtram potius quàm contrariam firmat ſententiam. Tertiò & ſi ea lege regia tam plena & generalis poteſtas principi Romano à populo data fuerit quò ad verborum corticem, tamen quò ad mentem concedentium, quæ præualere debet, ſui natura ea generalis cõceſsio videtur limitata, reſtricta, coangustata, ad vtilitatemque concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commiſsione, aut conceſsione comprehenditur id, quod quis in ſpecie non eſſet conceſſurus. l. obligatione generali. ff. de pign. id quod innumeris legibus & rationibus ornauimus in l. ſi quando. per tex. ibi, iuncta ſua Glo. C. de inoffic. teſtamen. & ſuprà c. 25. & c. 28. Vnde ſcriptum ſequi calumniatoris eſſe mente derelicta, ait Cicero in oratione pro Cecinna. nec enim legis verbis, aut ſcriptura, ſed mente tantùm ipſius obligamur. leg. obligationum ſubſtantia, in princip. in iuncto vlti. reſpon. l. non figura. ff. de act. & obliga. adeò vt legi fraus fiat ab eo, qui eius mentę relicta, verba aut verborum

Intel. l. ff. de prin.

rum proprietatem ipſius amplectitur. l. fraus. ff. de legib. Quinimmò etiam in contractibus ſtricti iuris non tam verborum proprietas, quàm mens & ſenſus contrahentium inſpicitur. l. ita ſtipulatus, in mag. verſ. Sabinus. verbo, ex mente. vbi notant Iaſ. & Paul. Caſt. ff. de ver. oblig. l. quidquid aſtringendæ, in prin. eodem rit. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. egregia lex, pater Seuerinam. §. conditionum

5 verba. ff. de condi. & demo. Ex mente † ergo & veriſimili ſenſu concedentium intelligo ciues, qui principi ſuo omne ſuum imperium & poteſtatem dederunt, intellexiſſe quo ad ea, quæ ipſis vtilia eſſent, quæque ipſi veroſimiliter conceſsiſſent, non quò ad contraria, quæ veriſimiliter ipſi in ſpecie minimè conceſſiſſent. ſicq; non quò ad hoc vt ei liceat leges tráſgredi, quæ rei publ. vtiles præſumũtur, argumen. c. erit autem lex. quarta diſt. l. 1. & 2. ff. de legib. quarumq; tranſgreſsio ciuibus non poteſt non eſſe noxia. Quartò intellige † d. l. princeps, quod ſi quando leges tranſgredi poterit, id erit ex iuſta cauſa reipublicæ vtilitatem reſpiciẽte, & hoc eſt quod vulgò dicitur, principem non ſolùm poſſe ex cauſa cum legibus diſpenſare, ſed etiam debere, & hanc ad rem ipſe ſolus eſt legibus ſolutus, & præterea nullus. ſine cauſa autem diſpenſare poteſt in his, quæ ſibi nominatim à populo conceſſa ſunt, id quod à populo Romano factum fuit quò ad legitimationes, vt per totum auth. qui bus mod. nat. eff. ſui. & in auth. quib. mod. nat. effi. legi. & in criminum abolitionibus, vt ff. de aboli. & in eorundem reſtitutionibus, vt C. de ſent. paſsis & reſtitu. & in natalibus reſti tuendis. vt ff. & C. de natalibus reſti. & ſi quæ ſunt alia. Item etiam in reliquis, quæ tam modici ſunt præiudicij, & veroſimiliter ea ei populus in ſpecie conceſſurus eſſet: argumento l. ſcio. cum ſimilibus. ff. de minor. & diximus multa lib. 1. de ſucce. reſol. §. 7. & aliquid ſuprà cap. ſuperiore. & c. 25. num. 3. Ergo princeps legibus ſolutus eſt quò ad hoc, vt etiam ſine cauſa eas tranſgredi cumque eis diſpenſare poſsit in his duobus vltimis caſibus, & quò ad hoc vt in reliquis omnibus ex iuſta cauſa tamen, & non aliter poſsit diſpenſare, quinimmò tunc non ſolùm poteſt, ſed etiam debet, vt plenè oſtendimus in dictis locis, & in capitu. 25. nu. 3. is ergo eſt verus ſenſus d. l. princeps. cum ſimil. ſuprà all. dum aiunt, ptincipem legibus ſolutum eſſe. Et in d. l. 1. in fin. ff. de conſt. prin. d. §. ſed & quod principi, dum ſimiliter aiunt, principem cum legibus liberum habere diſpenſandi arbitrium, quas leges nullibi ſic enodatas & ad totius humani generis communem vtilitatem redactas inuenies. Itaque extra hos caſus princeps legibus ſolutus non eſt, ſed tam allegatus & forte magis quàm reliqui conciues, cui rei dictæ leges rectè intellectæ minimè impedimento ſunt. Intelligoq; eum ſubeſſe legibus etiam ciuilibus reipublicæ ſuæ, vt in prin. Inſti. de oblig. ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Scilicet intell. ad d. l. princeps, cũ ſimilibus, eſt, quod ibi loquitur quò ad ſolennia legum ciuilium, quibus nõ aſtringitur princeps, ſui enim actus inter viuos tenebunt prætermiſsis etiam contractuũ ſolennitatibus. Idem in vltimis voluntatibus. Idem in iudicijs, vt plenè egimus de ſucc. crea. §. 27. cum ſeq. & de ſucc. progreſſu in præfatione. Id quod in principe Romano ſine dubio procederet per dd. ll. in reliquis autem principibus non ita expeditum, & fortè diuerſum eſſet per ſuperius dicta.

Stat ergo regula, principem legibus ſubeſſe, intellige primò, ſubeſſe legibus iuris naturæ. Deinde ſubeſſe legibus diuinis. Tertiò intellige etiam ſubeſſe legibus ciuilibus reipublicæ ſuæ. Quæ tria tenuit Dominicus Sotus vbi ſuprà. Quartò intellige quod ſubeſt iuri gentium, licet tale ius poſitiuum ſit, quod intelligo quandiu ab ipſo vel à republica ſua ab eo iure non fuerit receſſum: arg. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure, cum ſimil. idque ius poſitiuum eſſe & ſuprà diximus, & tradit ipſe Sotus de iuſt. & iure, lib. 3. q. 1. art. 3. Quintò intellige ſubeſſe iuri canonico: argumen. c. 2. & c. ſolitæ, de maiorita. & obedien. Denique † 7

Princeps legibus etiam ciuilibus ſub eſt trifariam.

quod diximus ſubeſſe legibus ciuilibus ſuæ ditionis, primùm intellige quò ad verba, ſiue enim verba legis generalia ſint, puta quicunque, vel omnes, & ſimilia, ſiue etiam indefinita, puta, qui hoc fecerit, vel ſi quis hoc fecerit, vel non fecerit, talis indefinita locutio à lege prolata æquatur vniuerſali, diximus de ſucc. crea. §. 20. numero 53. cum ſeq. Deinde intellige, principem comprehendi etiam quò ad effectum & ſubſtantiam legalis obligationis, ea enim obligationis legalis ſubſtantia conſiſtit in conſenſu vero, vel interpretatiuo ipſius principis legi dato. l. obligationum ſub ſtantia. l. non figura. ff. de act. & obliga. iuncta d. l. 1. ff. de legibus. ibi, communis reipublicæ ſponſio. Nec dubiũ eſt quin ipſe princeps cõſenſum legibus reipublicæ ſuæ dediſſe videatur, non minus quinimmò longè certius & euidentius, quàm reliqui conciues, vt iam diximus. Id quod etiam admittit Sotus, vbi ſuprà. Tertiò intellige teneri etiam quò ad pœnam, ſicque quum petens ante tempus, quod ſibi in diem debebatur, ſubeat hanc pœnam, vt duplicentur induciæ, ſicque bis longius tempus expectare teneatur, vt in princip. Inſt. de pœna temerè litigan. dicerem huic pœnæ ſubeſſe principem, ſi ante tempus, quod ſibi in diem debebatur, peteret: crederemque in eo locum habere materiam auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex. Idemque in reliquis pœnis, quæ non lædunt honorem, & ita videtur eſſe ex mente Doctorum in ſimili, vt per Decium & Andteam Alciatum, & Andr. Tiraq. in locis ſuprà citatis, cum alijs allegatis per Tiraq. ibi. Cæterùm principem

minimè teneri crediderim iis actionibus, quę lædunt honorem: arg. eorum quę tradũt Doctores per text. ibi, in l. alia. §. eleganter. vbi Barthol. Alexa. & alij ff. ſol. matr. & per totum tit. ff. & C. de obſeq. l. antep. ff. eod. ſicque ad verum vſque precium damni dati ſemper tenerentur etiam lege ciuili. executio autem à ſemet, vel ab eius officialibus fieret etiam contra ſemetipſum.

8 *Princeps in ſua cauſa iudex, & executor.*

Nã & ipſe † eſt iudex & executor contra ſemetipſum in ſua cauſa proptia, propter excellentiã & ſublimitatẽ ſuæ dignitatis. l. ſi paterfam. & l. & hoc Tiberius Cæſar. ff. de hær. inſtit. vbi per Doctores diximus plenè §. 26. cum ſeq. de ſucc. crea. præſertim in d. §. 26. numero 22. in duobus ergo errauit Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſſimus Dominicus Sotus, vbi ſuprà.

9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilib. quo ad pœnã, & quo ad pœnæ executionem, utrunque contra nouiſſ.*

Primùm, dum † negauit legibus ciuilibus ſubeſſe principem quò ad pœnam. Deinde dum negauit eis ſubeſſe quò ad pœnæ executionem. Sed parcendum eſt ei, quum iuris prudentiæ expers eſſet, niſi vel eo nomine eum notaueris quod intra cancellos profeſsionis ſuæ theologicæ ſeſe non continuerit.

10 *Princeps ſubeſt legi ciuili, licet ea differat à diuina, vel naturali, contra nouiſſ.*

Errauit & tertiò, dum ait ibi, † legem humanam à principe laico initam, eum in conſcientia obligare, eo (inquit) quòd ab æterna per naturalem deriuatur, quod nihil eſt, nam ſi ea lege idem cõtinetur, quod lege naturali & diuina implicitè vel explicitè continebatur, iam tunc id ius non tam ab iſta lege humana, quàm ab ipſamet lege naturali & diuina deſcendere intelligitur, vt ſuprà non ſemel admouimus, per l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum domi. quòd ſi aliud diuerſum continebat, ita quòd huius legis tranſgreſſor non poſsit videri tranſgreſſorem fuiſſe legis naturæ, aut Dei, tunc ceſſat peccatum, quia legibus ciuilibus conſenſum dare videmur, ita limitatum vt ſi aduerſus eam à nobis item fuerit, tunc pœnã lege expreſſam, aut arbitrio iudicis imponendam ſubſtineamus, & præterea nihil mali patiamur, vt dixi ſuprà.

11 *Lex etiam iuſtos comprehendit.*

Iuſtos † autem non ſecus quàm reliquos legibus comprehendi, docet Sotus, vbi ſuprà. quamuis S. Paulus 1. ad Timoth. ſcripſerit, Iuſto non eſſe legem poſitam. quod ipſe rectè ibi exponit.

12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur, ard. q.*

Ex ſuperioribus apparet, veram † non eſſe eam vulgò receptam ſententiam exiſtimantium, principem legibus ciuilibus non obligari ciuiliter contrahendo, ſed tantùm naturaliter, id quod tenuerunt Baldus in leg. princeps. ff. de legibus. Idem Baldus & alij in leg. prima. ff. de pact. Fernandus Loazes conſil. pro Marchi. de Velez, pag. 29. numero decimo dubit. prim. idem Baldus in leg. fi. C. de tranſa. & rurſus in leg. fin. aquam. colum. ſexta. C. de ſerui. vbi ait, quod licet principes lege poſitiua non obligentur, à dictamine tamen rationis minimè ſoluuntur, tradunt omnes Doctores in c. primo. de conſtit. & Alexand. conſil. vlt. libro quarto. colum. ſeptima. Bald. in leg. pecuniam. C. de cond. ob cau. & in leg. prima. C. de hæred. vel act. vend. ſed longè verius eſt, principes legitimi & regulares regulariter ex contractibus non ſolùm naturaliter, ſed etiam ciuiliter ſecundum ſuorũ principatuum iura obligari: quibus tam ſubeſſe videntur, quàm reliqui conciues, vt ſuprà oſtendimus.

13 *Obligati[...] & action[...] uiles com[...] hendunt [prin]cipes.*

Vnde † ſecundum formam contractus orietur actio contra principem, vel etiam pro eo, non ſecus quàm ſi is contractus inter priuatos fieret, eaque actio poterit eſſe vel perpetua, vel temporalis, ſecundum diſtinctionem Glo. in princip. Inſtit. de perpe. & temp. act. Sicque ſi princeps venderet ſeruum, vel quadrupedem intra tempus ſemeſtre, contra eum poſſet redhibitoria actio competere, vel ſi emeret ſeruum, vel quadrupedem intra tantundum temporis, eam actionem haberet, iuxta titulum ff. & C. de ædil. edi. quæ omnia & ſimilia veroſimilimum eſt doctores ſuprà allegatos abnegaturos, ſed non iure, vt patet ex iam dictis. Idem in actione de dolo, quæ ſimiliter principi decepto intra biennium competeret. leg. fin. C. de dolo. licet contra eum, vt dixi, non daretur.

14 *Obligati[o na]turalis no[n] efficax c[ontra] principe[m Ro]manum.*

Colligitur † etiam ſuſpectam eſſe ſententiam exiſtimantium naturalem obligationem, qua princeps teneretur in terminis iuris ciuilis Romanorũ efficacem eſſe: id quod voluit Antonius Butrius & Panor. vterque colum. pen. in c. quæ in Eccleſiarum, de conſti. Loazes, vbi ſuprà, pag. trigeſimoquarto, nume. 24. ſed ex pacto nudo de iure ciuili Romanorum non crederem eum obligari, niſi naturaliter tantùm. eaque obligatio ad agendum non eſſet efficax, non magis quàm in homine priuato per ſuprà dicta, contra docto. ſuprà allega.

15 *Pactum cum p[rincipe] Roman[orum] tũ non [ef]ficax ca[...] dũ cõtr[a prin]cipem, [...] Doct. [...] tra pr[...] contra [...] doct.*

Et conſequẽter † qui cum eo de aliquo nudo pacto conueniret naturaliter tantùm, & ſic non efficaciter ad agẽdum obligaretur. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. & §. igitur nuda. ff. de pact. iuncta l. prima. ff. quod quiſque iuris. & quia leges illæ generales, perſonas priuilegiatas, vt eſt princeps, non ſecus quàm reliquos comprehendunt, niſi ea in ſpecie, qua de agitur, reperiantur habere peculiare priuilegium. leg. in fraudem, in fin. ibi. quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. teſtamen. & ibi not. Baldus, Decius conſi. quinto. & in leg. ex teſtamento. C. vnde. libro. & in leg. prima. ff. de regul. iur. Andreas Alciatus parad. libro quarto. c. decimo. Andreas Tiraquellus de præſcriptione. §. primo. glo. vndecima. ad finem.

16 *Contra [...] princip[...] tus an [...] neat in [...] nis iuri[s com]munis.*

Apparet etiam quemadmodum ſint intelligendi Panor. in c. quæ in Eccleſiarum, de conſtitu. colum. penul. & Loazes, vbi ſuprà, nu. 23. & idem in rep. leg. filius famil. §. diui. ff. de lega. limi. ſeptima. col. quadrageſima ſeptima. dum aiunt, contractus celebratos inter principem & ius ſubditos remanere in terminis iuris communis,

17 *Ius com[mune] quid.*

Nam † ius commune à Iureconſultis appellatur ius naturale,

turale,vel gentium.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure. Sed à Doctoribus ſumitur pro iure ciuili Romanorum, & nec eſt verum, q, remaneat in terminis ſolius iuris naturalis vel gẽtium, cùm etiam regulãdus ſit ſecundum ius ciuile ciuitatis illius principis:arg.in princ.Inſtit.de oblig.ibi,ſecundum noſtræ ciuitatis iura. Nec eſt verum, quod remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorũ,ſed iuris ciuilis illius principatus, cui dominabatur rex ille, vt iam oſtendimus.

SVMMARIVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua q.*
2 *Lex non valet niſi publicè vtilis ſit, & à naturali, & diuina deriuetur.*
3 *Lex initio vtilis, & ſi fiat inutilis, non perdit vim obligatoriam, contra Theologos.*
4 *Ratione legis ceſſante, etiam in particulari, lex ceſſat, contra Doct.*
5 *Lex non eſt ſcriptura, aut verba, ſed mens, quæ ipſius verbis prævalet.*
6 *Lex ne quis ſyluam cædat ſuam, ceſſat vbi id noxium eſt in parte regionis, contra Doct.*
7 *Legem ceſſare in particulari ordinarius poteſt interpretari, contra Docto. quinimò ita interpretari neceſſe habet, contra Doct. & princeps ad id teneretur, contra Doct.*
8 *Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari priuatus, contra Doct.*
9 *Legis ratio nõ ceſſat, quando contingenter ceſſat, contra Doct.*
10 *Lex parum vtilis, vel nil omninò vtilis, vel etiam aliquantulum noxia, ſeruanda eſt.*
11 *Lex poſitiua contra ius gentium ſecundarium valet.*
12 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt.*
13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda non eſt.*
14 *Leges paſſim mutare nocet.*
15 *Lex ſit inutilis, vel aliquantulum noxia à principio, an verò poſtea inutilis eſſe incipiat, multum refert.*

CAPVT XLVI.

1 *[Le]g[es] ligent [n]ec[ne], & an [pri]uato iudi[care] liceat, [ar]dua q.*

CENTESIMO quadrageſimo primò, ſuperioribus proximus eſt & ille articulus, qui ex noſtra principali concluſione facilè definiri licet, An homini priuato liberum faſque ſit iudicare de legibus, vtrùm earum mens ceſſet, vel non, aliquo caſu. Mouet quæſtionem, quòd in temporalibus legibus quãuis homines & poſſint & debeant de his iudicare eas dum inſtituũt, dumq; conſultant ac diſceptant ferri eas leges expediat nec ne, tamen poſtquã latę ſunt, iam amplius iudicare de ipſis minimè licet: ſed oportet iudicare ſecundum ipſas, capitu. erit autem lex. quarta diſtinct. & diuus Auguſtinus de vera religione eadem ferè verba refert, & tenet eandem ſententiam. Et præmitte † legem non aliter valere, quàm ſi publicè vtilis ſit. d.cap. erit autem lex. nec valet niſi deriuetur à lege naturali, & diuina, vt docemur per Dominicum Sotum lib.1.quæſt.6. art.7. de. iuſt. & iure. ſicque neceſſariò eſſet bona, quia illa iura ſemper ſunt bona: ideoq; æterna fore certum eſt, vt l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §.ſed naturalia. Inſtitu. de iure naturæ. Nunc tria videnda ſunt, quid ſi lex in communi poſtea facta eſt nociua? Deinde quid ſi in quodã particulari tantùm facta eſt nociua Reipublicæ? Poſtremò, quid ſi in qdã particulari facta eſt nociua non Reipublicæ, ſed cuidam priuato ciui? Primo caſu † communis Theologorum ſententia eſſe videtur, talem legem ipſo iure euanuiſſe, ita videntur tenere dicentes talem legem nullam habere obligandi vim. Dominicus Sotus Theologorum doctiſsimus de iuſt. & iure, lib.1.quæſt.6. artic.8. poſt ſanctum Thomam & Caietanũ. 1.2.q.90. artic.8. idem 8. Thom.2.2.quæſt.60. artic.5. & rurſus 1.2.q.96. art.4. vbi etiam Caietanus & in d.artic.5. ſequi videtur, & Theolo. eruditiſsimus frater Alphonſus de Caſtro, de poteſtate legis pœnalis lib.primo.ca.5. documento 3. plenè per Philipp. Corneum in l. vn. in princ.C.de cad. tollen. & per Andream Tiraquell.de cauſa ceſſante.par.1.& rurſus idẽ Alphonſus Caſtrenſis, vbi ſuprà, in 5. documento. Id quod nos impugnauimus de ſucc. progreſſu in in præfa.num.67.verſicul. ſed an ipſo iure ea lex. Mouemur per egregiam l. vn. in princ.ſuprà alleg.dum ait, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis ſopiret. expende verbum Sopiret, vt enim homo dormiens & ſopitus non ſit cadauer, nec deſinit habere vim & ſubſtantiam hominis, ita ea lex vim legis habere nõ deſinit, quamuis interea, dum eius ratio quò ad bonum publicum ceſſat, non ſit executioni mandanda: vtilitas magna eſt, ſic enim fit, vt vtilitate legis rurſum redeunte eadem lex quaſi à ſuo ſomno expergefacta vires ſuas, quas non amiſerat, ſed tantùm frænauerat & continuerat, aut occultauerat, nunc exercere incipiat, nec opus ſit eandem legem rurſus à Republ. cum ſuis ambagibus & prolixis ſolennitatibus (de quibus in l.humanum. C. de legibus. & in §.lex.Inſt. de iure nat.) ferri, quæ omnia fuſiùs loco iam allegato peregimus. nec à diui Thomæ & aliorum ſententia id fortè alienum eſſet, quamuis eorum verba repugnare aliquantulum videantur. Ergo ſi quo tempore vrbs obſeſſa erat, lex iuſsit, ne portæ ciuitatis aperirentur nocte, ne fortè hoſtes vrbem aggreſsi muros penetrarent. Ea lex quo tempore bellum non ſolùm finitum eſſet, ſed & longiſsimè exterminatum, ita vt nullum omninò periculum eſſet, tunc ea lex quò ad omnes ciues Reipublicæ, & quò ad omnes etiam caſus ceſſare

2 *Lex non valet, niſi publicè vtilis ſit, et à naturali, et diuina deriuetur.*

3 *Lex initio vtilis, & ſi fiat inutilis, non perdit vim obligatoriã, contra Theologos.*

ceſſare videretur. Cæterùm ſi ijdem hoſtes, vel alij reuerſi rurſum vrbem obſiderent, eadem lex, quia vires ſuas nunquam amiſit, ſed tantùm ad imaginem ſopiti, aut ſoporati hominis vires continuerat, repreſſerat, frænauerat, nunc quaſi expergefacta, aut fræno libera & ſoluta, vires ſuas ſine noua legislatione aut promulgatione ipſo iure exercere incipiet. Quò ad ſecundum caſum principalem, quando ea lex non ex toto Reipublicæ nociua facta eſt, ſed tantùm in quodam caſu particulari, & tunc Dominicus Sotus, vbi ſuprà, poſt diuum Thomam & Caietanum, vbi ſuprà, quos refert, tenet ceſſare legem, hoc eſt, ipſius executionem, quò ad illum caſum particularem. Sicque ſi iuſsit lex ciuitatis obſeſſæ, ne ipſius portæ etiam de die aperiantur, tamen ſi ciues ab hoſtibus fugientes clamarent ſe intra muros recipi, aperiendæ portæ eſſent, nec per hoc legis tranſgreſsio facta videretur, cùm illi vtiles ſint ad defenſionem & tuitionem vrbis, cui rei ea lex conſultum voluit: quod admitterem, niſi fortè periculum eſſet, ne hoſtes tales ciues inſequentes ſimul cum fugientibus irrumperent in vrbem: ſicque eam caperent, omneſque ciues perderent, quod maximè cauendum eſſet, quando non magnus eſſet numerus ciuium fugientium, magnumque eſſet periculum in portis aperiendis. Vltimo caſu quando ratione legis in particulari ceſſabat, quod particulare Reipublicæ ſaltem principaliter non intererat, tunc duo ſunt videnda: primùm an ceſſet legis obligatio: deinde an illi particulari & priuato homini liceat facere hanc interpretationem collectam ex mente legis contra verba ipſius.

4 *Ratione legis ceſſante etiã in particulari lex ceſſat, contra Doct.*

Quò † ad primum Sotus, vbi ſuprà, negat tunc legis tranſgreſsionẽ fieri licere, quod ſi, inquit, ſcis cæteris vtrùm illa ſit ſufficiens ratio, vt ſubditus faciat contra legem, quod ratio legis in particulari perſona & caſu deficiat: reſpondetur, quòd ſi tantùm deficit in particulari, non ſufficit id, quod & tenet ſecundum ipſum, diuus Thomas 2.2.q. 60.art.5. quod & tenet rurſum ipſe Dominicus Sotus Theologorum diſſertiſsimus, vbi ſuprà lib.3.q.4.artic.5. poſt Ariſtotelem, quem referunt 5.Ethico.c.7. & vt perfectius rem agamus ipſi diſtinguunt inter legem poſitiuam, quæ non tam iuris inductiua eſt, quàm iuris diuini, aut naturalis iam inducta repetitiua (id quod ipſi appellant ius naturale continere, ſed non inſtituere) & legem quæ illud diſponit, quò inſpectis iuris naturæ principijs nihil referebat vtrùm ſic fieret, vel non fieret: quo caſu, inquiunt, ipſa legis ſcriptura ius ipſum non ſolùm continet, ſed etiam inſtituit (quod ius poſitiuum appellant diuus Thomas & Dominicus Sotus, Ariſtoteles verò legitimum appellat, aitque, eſſe bonum legitimum) ergo aiunt, qui ab hoc iure ſcripto recedit, non poteſt non ire vel contra bonum naturale, vel contra bonum legitimum, quorum neutrum licet. Vnde Sotus ex mente, vt inquit, reliquorum, d.art.5. & d.art. 8. ait, quod etiam ſi lex poſitiua, quæ in communi bona eſt, in particulari incipiat eſſe noxia, non deſinit etiam in illo particulari habere ſuum effectum & executionem: ſicq; ait, ſi lege cautum eſt, neminem nocte licere incedere armatum, & ciuis multum quietus & pacificus, à quo veroſimiliter nihil mali timetur, armatus incedit, incurrit pœnam legis, licet ratio & vtilitas legis in eo ceſſet. Vnde etiam ſubdit, principem per modum diſpenſationis eo caſu poſſe ſubuenire ei, ne pœnam ſubeat: ſentit tamen quòd princeps talem legis diſpenſationem facere non tenebitur. Aitque iudicem id facere neque debere, neque poſſe, ipſumq; priuatum hominem non poſſe eo colore legem inconſulto principe trãſgredi, quæ omnia veroſimiliter reſponderent. ita Andre. Tiraquell. de cauſa ceſſante, limi. 32. poſt Aretinum & alios, quos refert, quatenus tenent ceſſante ratione legis in particulari, ceſſanteq; eius vtilitate, ſi quidem in communi non ceſſat, tunc legis executionem & effectum non ceſſare, etiam in illo particulari: quibus fauere videtur egregia l.1.§.fi.ff.de minor. dũ reſtitutionem concedit minori læſo, etiam ſi is æquè prudens & ſtrenuus eſſet cuilibet homini legitimæ ætatis, quamuis minoribus propter lubricum ætatis ſuccurri ſoleat, quæ ratio ceſſare videbatur in tali minori.

Quid dicendum? & ſanè iſtorum patrum ſententiæ, quò ad pleraque ſuſpectæ ſunt, eorumque error illinc defluxit, quod ipſi loquebantur de lege, & quid eſſet lex non rectè percipiebant. Nam † exiſtimabant, legem eſſe ipſam ſcripturam (vt non ſemel expreſsit diuus Thomas d.q.60.art.5. poſt Ariſtotel. quos Dominicus ſequi videtur, vbi ſuprà) id quod longè diſtat à vero. Lex enim ſcriptura non eſt, vt in l. non figura. & l. obligationum ſubſtantia. 1. iuncto vlti. reſ. ff. de act. & obligat. quinimò fraus legi fit, quando inſequimur eius verba aut ſcripturã relicta mente. l. fraus. ff. de legi. & Cicero in oratione pro Cecinna ait: Scriptum ſequi calumniatoris eſt, ſi quidem eludatur mens legiſlatoris aut ſcribentis. Et rurſum ibidem ait: Verba inuenta eſſe, quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram voluntatem. ſicque voluntas tenet primum locum, ſequentem veriſimilitudo, vltimum verba, vt pleniſsimè diſſeruimus ſuprà cap.25. & 28. voluntas ergò & mens legis etiã ſi coniecturis tantùm collecta ſit, poſthabitis ipſius verbis, aut ſcriptura inſequenda eſt, vt etiam pleniſsimè diximus in l. ſi quando, in princ. C. de inoff. teſtamen. Nec dubium eſt, quin principatus tam legum quàm principum ſit creatus ad meram ciuium vtilitatem. Vnde ad eorum perniciem cõuerti minimè debet. ſicque vt lex ſimul ac in communi incipit eſſe noxia, ceſſat eius effectus & executio, quò ad omnes,

5 *Lex non ſcripturæ verba, mens qu[...] ſius verb[...] præualet*

omnes, ſecundum quod ſuprà expoſuimus. Ita & cùm incipit eſſe noxia reſpectu vnius, aut quorundam ciuium in aliquo caſu particulari, in illo caſu carebit executione, ne ea lex ad proficiendum lata nocere incipiat. con tra l. quod fauore. ff. de legib. l. non ideò minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rationum, & doctorum authoritatibus ornauimus in d. l. ſi quando, in princ. idque comprobatur per argumentum validiſsimum de toto ad partem, de quo in l. an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. elegans l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Ttebell. ſicque pareſt, vt quemadmodum ſi ex toto ratio & vtilitas legis ceſſaret in communi, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu & executione careret, ita ſi ceſſare incipiat in particulati, tunc quò ad illud particulate ceſſare, & executione quoque carere incipiat, id quod ſi rectè inſpiciatur diuus Thom. d. q. 60. artic. 5. in vltimis verbis amplectitur, licet longè aliter & minus rectè (iudice me) ab ipſo Soto intellectus fuerit. Denique hæc pats probatur ex noſtra principali concluſione, qua edocemur legis imperium eſſe ad meram ciuium vtilitatem, non ad eorum læſionem. ſicq; quo caſu ea lex vni ciui noceret, & reliquis non prodeſſet, non poteſt non ceſſare ex naturali ratione, aliter enim ea lex inofficioſa eſſet, hoc eſt, ſuæ deſtinationi contratia. nam & plus eſt etiam iure & libertate noſtra vti non poſſumus, cùm id nemini prodeſt, & alteri noceat, vt tradunt communiter Doctores eam legem ita reſtringentes in l. altius. C. de ſeru. dum negant, poſſe me ædificare in domo & area mea, quando id mihi non prodeſt, & alteri nocet. In ſumma hæc pars confirmatur per omnia iura, per omnes rationes, petque ea omnia, quæ toto hoc libro continentur. Si ergò † iuſsit lex, ne quiſquam ſyluam ſuam cæderet, quò magis lignis prouincia abundaret, certè ſi poſtea aliqua particula illius fortè latæ prouinciæ (vt Hiſpania eſt) cœpit tam denſas habere ſyluas, vt vel frugibus vel animalium ſaluti vel vtrique rei noceret, ea lex in illo particulari carebit executione. Idemque ſi iuſsit lex, ne per decennium liceret venari, aut piſcari, quò magis regio abundaret feris & piſcibus, certè ſi poſt an num fortè in quadam regionis particula tam abundare, aut pullulare cœpiſſet ferarum genus, vt noceret non ſolùm frugibus, ſed etiam itinerantibus propter numeroſam, ferarum, vrſorum, leonum, & ſimilium turbam: tunc licet in reliquis regionis partibus id non eſſet, adhuc in ea terræ particula ea lex ceſſaret executione que careret. Idemque † ſi tanta in ea terræ particula piſcium copia in fluminibus, vel in pelagis eſſet, vt mortui putreſcerent, hominumque ſaluti noceret, quibus caſibus & ſimilibus iudex ordinarius poſſet legem il-

...ex ne quis ...lu cædat ...ar., ceſſat ...bi l noxiū ... parte, ...gis, con- ...a Ict.

7 ...gi ceſſa- ...in articu- ...i rdina- ...is; teſt in- ...pretari, cō ... Doctores. ...innò ita ...ɩeretari ...ce; ha- ...tra Dos ...r. prin- ...s ſ id te- ...re r, con- ...a Ict.

lam ita interpretari, id quod ex mente diui Thomæ eſſe videtur, vbi ſuprà, contra mentem Dominici Soti, Andreæ Tiraquell. Aretini & ſequacium. Quinimò non ſolùm poſſet, ſed etiam neceſſe haberet ſic intetpretari & iudicare ex mente ipſius ſancti Thomæ, contra reliquos proximè allegatos, quia id eſſet iudicare ſecundum leges & legum mentes: contrarium aũt non iudicis, ſed calũniatoris eſſet, vt diximus. Denique in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus princeps non ſolùm poſſet hanc interpretationem facere (id quod Sotus, vbi ſuprà, admittit) ſed etiam neceſſe haberet, ne aliter leges non tam intetpretari, quàm calumniari videretur, quod vltimum veroſimiliter negaret ipſe Dominicus Sotus, vbi ſuprà. Sed & quod plus eſt, † ipſe homo priuatus hanc facere poſſet interpretationem. Pro nobis etiam faciunt egregia verba Modeſtini Iureconſulti, qui in lege, nulla. ff. de legib. ait: Nulla ratio, aut iuris benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro hominum commodis ſtatuta ſunt, nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem. ſicq; etiam hominem priuatum talem legis interpretationem poſſe facere, atque ita contra verba legis poſſe ire, tenet in hoc ſibi contrarius Sotus d. articul. 8. quando certus ille eſſet, quòd ceſſaret ratio legis, id quod ait eſſe contra diuum Thomam, quem refert, & fortè non rectè ipſius mentem percepit. ſed quidquid ſit, vera eſt eius opinio. Sed & ſi ſubdubius eſſet, ſi tamen in hanc pattem magis, quàm in contrariam ſe inclinaret, adhuc idem eſſe tenet idem Sotus d. artic. 8. & nos tenuimus de ſucc. progreſſu in præfation. num. 66. cum pręcedent. & ſequent.

8 Legem in particulari ceſſare, poteſt interpretari priuatus, contra Doct.

Neque ad rem pettinet † quod Sotus d. artic. 8. negat, hominem etiam quietum & probum poſſe armatum incedere, ſtante lege con ttarium iubente, quamuis in eo ceſſet (vt ſibi videbatur) ratio legis: nam eum armatum non poſſe incedere verum eſt, ſed in eo legis rationem ceſſare verum nõ eſt. Nam quantũlibet quietus ille ſit, poteſt armatus nocere, & tunc demum legis rationem ceſſare intelligimus, quando indubitatum eſt, legis rationem & vtilitatem ceſſare: non quando contingenter tantùm. nec enim probat hoc eſſe, quòd ab hoc contingit abeſſe. l. non hoc. C. vnde legi. iuncta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. vbi clarum exemplum & alia quamplura, quæ congeſsit Andreas Tiraq. de cauſa ceſſante. part. 1.

9 Legis ratio non ceſſat, quando contingenter ceſſat, contra Doct.

Quandò † verò vtilitas & ratio, quæ legi ferendæ occaſionem dedit, nec in communi, nec in particulari hodie ceſſat, ſed tam integra eſt, quàm erat tempore quo lata fuit, quia res ſunt in eodem ſtatu, tunc & ſi ea lex parum vtilis ſit, ſeruanda eſt, idem & ſi nihil omninò vtilis ſit, quinimmò idem & ter-

10 Lex parum vtilis, vel etiam aliquantulum noxia ſeruanda eſt.

tiò

tiò etiam ſi forſan melius foret contrarium fuiſſe lege poſitum, vel eam latam non fuiſſe. ita tradit Dominicus Sotus d. artic. 5. ad finem poſt Ariſtotelem, quem refert 5. Ethico. capitu. 7. quibus adde idem tenentes Bald. in l. non omnium. ff. de legib. & in l. de quibus, eodem titu. Andreas Tiraquell. qui plures refert in tract. de retract. in præfat. nu. 75. per l. 1. §. initium. ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, & per l. proſpexit. ff. qui & à quibus. l. vnic. in princip. C. de cad. toll. verb. machinationibus, & d. l. §. 1. niſi fortè ea lex apertè eſſet contra naturalem æquitatem, vel contra ius naturale: aut contra bonos mores, ſecundum Sotum d. articu. 5. & Andream Tiraquellum, vbi ſuprà. Vel † niſi eſſet contra ius gẽtium ſecundum eundem Tiraquellum, poſt Bald. vbi ſuprà, & alios, quos refert.

11 *Lex poſitiua cõtra ius gentium ſecundariũ valet.*

Quod vltimum verũ non eſt. Ius enim † gentium poſitiuum, ius eſt non naturale, vt eleganter docet Dominicus Sotus de iuſt. & iure, lib. 3. quæſt. prima. articulo tertio. & diſſeruimus ſuprà in præcedenti capitu. & plenius de ſucceſſ. progreſſu in præfatione. ergo contra tale ius gentium poſitiuum lex ciuilis lata, non minus valet, quàm ſi lata eſſet contra aliud quodlibet ius ciuile. §. ſed naturalia. Inſtitut. de iure natur. l. eas cauſas. ff. de capi. dimi. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. cap. omnes res, eod. tit.

12 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt.*

13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda non eſt.*

Quæ † omnia intelligenda ſunt, quod attinet ad forum contentioſum. Nam in foro conſcientiæ fortè lex omninò inutilis ſeruari neceſſe non eſſet: & longè minus ſi etiam noceret ab ipſo initio. quod intelligo, quando ex ipſius legis tranſgreſsione reliqui ciues nõ læderentur. Quid enim ſi in exemplis de venatione, aut piſcatione, non ſolùm ex pòſt facto, ſed etiam ab ipſo initio, quo lex illa facta fuit, inutilis erat, vel fortè noxia: quia eo tempore plus æquo flumina & pelagi ſcatebant piſcibus, & nemora ferarum ſat ſuperq; abundabant, vt melius vtiliusq; foret minui quàm multiplicari: & tunc crediderim talem legem in conſcientia non eſſe ſeruandam neceſſariò. Id quod alibi plenius egimus, & aliquid in d. præfatione.

14 *Leges paſſim mutare nocet.*

In dubio tamen conſultiſsimum eſt, leges ſeruari, veteresque aut minimè aut parcè innouare, quia leges magnam vim ex conſuetudine ſumunt, magnamque authoritatem, eaque conſuetudo quaſi in alteram naturam tranſit. Vnde durum fit eam relinquere, ita ſanctiſsimè conſulunt ſanctus Thomas prima, ſecunda quæſt. 97. artic. prim. & Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. 1. quæſt. ſept. artic. primo. & Iurecõſultus dum ait, minimè ſunt mutanda, quæ interpretationem certam ſemper habuerunt. l. de quibus, cum pluribus legibus ſequentibus. ff. de legibus. conſuluit etiam Philoſophus 2. Politic. capitu. ſexto, & eleganter Thucidydes, dum refert Cleonem ſic ratiocinantem: Melius agi cum Republica, quæ malis moribus cõſtanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, ſed inconſtanter. Idem conſuluit Alphonſ. de Caſtro ſummus Theol. de de poteſtate legis pœn. lib. 1. c. 1.

Denique Dominicus Sotus tam in d. artic. 8. quàm in d. articul. 5. ad finem ait, quod ſiue † lex lata in communi nociua ſit, ſiue in quodam particulari, non deſinit vim habere, donec à principe ſit abrogata: quinimò ait, quòd ſecundam illam agere debent ſubditi. ſed quod ait, vim habere, verum eſt, dummodo nõ ſemper eam rem exerceat, vt ſuprà diximus. quod autem ait, ſubditos ſecundum eam agere debere, verum eſt, quando ab ipſo initio, & ſi non erat contra ius naturale diuinum aut contra bonos mores, tamen inutilis, vel noxia tolerabiliter tamen erat: cæterùm ſi cùm ab initio vtilis eſſet, poſtea nociua eſſe cœpit, tunc ſecundum eam ciues agere non tenerentur: vt in exemplis de piſcatione, aut venatione ſuprà relatis. Ratio differentiæ, quia priore caſu cum populis interpretatiuè, & princeps apertius eam legem vtilem eſſe putauerit, & per modum contractus vel quaſi in eam itum fuerit, non eſt ab ea recedendum ob qualemqualem noxiam aut læſionem: argumen. l. ſi voluntate. C. de reſci. vendi. iuncta l. ſicut ab initio. C. de act. & obligat. l. ſecunda. C. de reſc. vend. l. ſcio. ff. de minor. Poſteriore autem caſu, tam legiſlatore quàm ciues tamdiu veroſimiliter eam legem obligare voluiſſe videntur, quamdiu duraſſet ipſius vtilitas, quamdiuque res in eodem ſtatu permanſiſſent, & non vltra: argument. capitu. cum inde conſtitutio. cum ibi plenè traditis per Doctores.

15 *Lex fit inu[tilis], vel a[li]quantulũ noxia à princi]pio, an vel poſtea inut[i]lis eſſe in[ci]piat, mult[um] refert.*

SVMMARIVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre poſſit, ardua quæſtio.*
2 *Principatus quadripartitur.*
3 *Tyranni eſt regnum, aut dolo quæſitum, aut vi.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu.*
6 *Legem ſibi imponere an priuatus poſſit, ardua quæſtio.*
7 *Populus ad ſingulos ciues non ſe habet, vt corpus ad ſingula membra, contra nouiſſ.*
8 *Conſequentiam remouet differentia inter æquiparandos.*
9 *Populus regem habens, an leges ſibi ferre poſſit, ardua q.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præſumitur facultatem leges ferendi ſibi reſeruaſſe.*
12 *Reuocabilis eſt omnis conceſsio facta ad concedentis vtilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi, ardua q.*

CA-

CAPVT XLVII.

CENTESIMO quadrageſimo ſecundò colligitur, quid reſpondendum ſit in illo articulo, quo quæritur, an populus principem habens, poſsit † ſibi leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam & notitiam præfari † oportet, eſſe quadruplicem principatus ſpeciem, tyrannicam, legitimam, dominicam, deificam. Vel aliter ſumma diuiſio eſt, quod quædam tyrannica eſt, quædam legitima, tyrannica qualis eſt illa, quæ vi aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppreſſos: vt contingit in populis & gentibus debellatis. tale enim imperium tyrannicum eſſe, tenet doctiſſ. Theologorum frater Alfonſus Caſtr. de poteſta. legis pœnalis, lib. 1. c. 1. pag. cuius verba, & inde (inquit) ſequitur, vt † poteſtas, quæ nullam habuit ex populi conſenſu originem, non iuſta, ſed tyrannica ſit dicenda. Idem ſenſit rex Dionyſius iunior, & Plutarchus, & Eraſmus ad eum in eius translatione lib. 5. Apoph. in dictis ipſius Dionyſij, qui regno patrio pulſus cuidam interroganti quid factum eſſet, vt cùm pater ſuus tenui fortuna ac priuatus Syracuſanæ ſibi ciuitatis principatum parauerit, ipſe regis filius & regnum hæreditate acceptum amiſerit, quoniam (inquit) pater rerum poritus eſt, quum iam in odium veniſſet popularis gubernatio, ego, quum inuidia laboraret tyrannis, principatum ſuſcepi, talem ergo principatum vi & armis paratum aut dolis tyrannidem appellârunt. ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionyſium alteri idem percontanti reſpondiſſe, pater (inquit) ſuam mihi reliquit tyrannidem, non fortunam.

Legitimus † principatus rurſum in ſpecies tres diuiditur: Prima, quam deificam, quaſi à Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus à Deo eſſe dicatur, iuxta illud Prouerb. c. 8. Per me reges regnant, &c. tamen illud intelligitur non immediatè, ſed mediante populi conceſsione, vt infrà dicemus. immediatè verò interdum à Deo eſt principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui à populo regnum non accepit, ſed immediatè à Deo per Samuelem, vt legitur Regum lib. 1. c. 16. & qualis fuit Petri principatus à populo non electi, ſed ab ipſo Deo, per illa verba delecti: Paſce oues meas, tergeminata, vt Ioan. 21. & declarat Alfonſus Caſtrenſ. vbi ſuprà. Altera ſpecies eſt, quam dominatum appellauimus, quando dominus latiſsimorum fortè camporum, in quibus nulli erant habitatores, aliquos ibi habitare ædificareq; permiſit ſub certis legibus & ſuprema iuriſdictione, aut dominio fortè ſibi reſeruatis: tunc enim ex lege conuentionis potuit ſibi reſeruare imperium, vel par, vel inferius, vel fortè plenius liberiusque, vt expoſuimus ſuprà c. 1. cum ſeq. Vltima ſpecies † eſt, quando populi conſenſu & conceſſione principatum ſuſcepit, hæcque legitima quoq; principatus ſpecies eſt, vt duo ſuperiores, ſed iſta frequentior, vt edocet Alphonſus Caſt. vbi ſuprà. & probat l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris. l. 1. ff. de conſt. princ. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nar. & Alphonſus Caſtrenſis, vbi ſuprà veriſsimè, Iure, inquit, naturæ etiam, poſtquam illa deprauata fuit, nullus eſt populi rex, aut dominus, ſed hi principatus aut dominia, quæ iuſtè tenentur ex populi conſenſu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui eſt hominibus datus (vt Regum lib. 1. c. 8. enarrat hiſtoria) non niſi populo petente fuit ab ipſo Deo conceſſus. Deinde populi varij varios ſibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt, vt d. l. 2. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasque gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperuntq; ſeſe p cōſules, per dictatores, per quoſdam alios magiſtratus gubernare, interdum per vnum, interdum per plures, ſed omnes iſti modi gubernandi ex populi conſenſu deſcendebant, & legitimi videbantur. qui atuem illinc non deſcenderent, tyrannici eſſe intelliguntur. Nam quod 1. Regum capit. 8. legitur: Per me reges regnant, intelligitur (vt iam poſt Alphonſum Caſtrenſem, vbi ſuprà attigimus) mediante populi conceſsione, & Deus ibi eſt tanquam cauſa vniuerſalis, quæ cum omnibus rebus, & humanis actionibus concurrere videtur. Nam ſecundum receptam ſententiam tam Philoſophorum, quàm Sanctorum & Doctorum Deus conſulit non ſolùm rebus humanis vniuerſis, ſed etiam ſingulis, omnia eius prouidentia reguntur, vt per Saluianum libro primo, ſecundo & tertio de prouidentia Dei. & ſuprà plenius diſſeruimus c. 21. num. 13. ſecundum quæ doctiſsimus Alphonſus Caſtrenſis, vbi ſuprà, tenet populum † etiam principem habentem, poſſe ſibi leges, quibus regatur, inſtituere, dummodò ex nihil obſint iuribus principis ſui, hancque poteſtatem iure naturę ei competere ait, quia, inquit, quilibet homo legem ſibi dicere poſſet, à qua ſibi recedere non liceat, quia eam poteſt ſibi imponere cum obligatione. ergo idem populo, inquit, fas erit, eiusque verba ita habent. Conſtat enim, inquit, poteſtatem legem ſtatuendi populo iure naturæ cōceſſam eſſe, præſertim ad eas leges, quæ ſuperioris ſui iuri & dominio minimè repugnant, nam quilibet particularis homo poteſt ſibi legem ſtatuere, qua vitam ſuam regat & moderetur, etiā cum obligatione faciendi id, quod lege decreuerit, ſi id, quod apud ſe ſtatuit nulli ſuperioris ſui decreto obuiat. Idem prorſus de toto populo, aut de tota Republica dicere oportet, quæ ratio re vera eſt contra textum vulgò notum, in l. ſi quis. in princ. teſtam. ff. de lega. 3. vbi negatur poſſe hominē ſibi eam legē imponere,

Marginal notes:

Populus princ. habens, leges ferre poſſit.

Principatus ad quartuor.

Tyranni eſt qui, aut ... conſenſu, ...

Principatus ...

5 *Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu.*

6 *Legem ſibi imponere an priuatus poſſit, ardua q.*

nere, à qua eimet non liceat recedere: nec .n. poteſt ſuam voluntatem ſeruam ſibimet facere, id enim libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduerſum, pugnans, cõtrarium foret, & in hac ratione nititur illa egregia l.ſi. C. de pact. & l.ſi mihi & tibi. §. in legatis. vbi multa per Iaſ. in vtraque lectu. poſt Bartol. in dictis locis. ff. de legat.1.l.1. C. de ſacroſanctis Eccleſ.l.4. & per totum illum titulum. ff. de adim. lega. elegans. l. ſub hac. ff. de act. & obligat. vbi nominatim ſic dicitur, ſub hac conditione, ſi volam, nulla obligatio eſt, ſicque vt ſit obligatio, non ſibiipſi tantùm quis loqui debet, ſed etiam cum alio paciſcendum eſt, vt dd. iuribus. Quinimò etiam tunc obligatio præciſa non eſt, nam regulariter & re integra pœnitere liberum eſt, niſi in ſolis contractibus nominatis, in quibus id expreſsim prohibitum eſt, ita procedit totus titulus ff. de præſcript. verbis. & ff. & C. de rerum permu. & ff. & C. de cond. ob cauſ. Mouetur ſecundò Alfonſus Caſtrenſ. quia † vt ſe habet totum corpus ad ſingula corporis membra, ita ſe habet totus populus ad ſingulos ciues. ſicque vt totum corpus poteſt cuilibet membro imperare, idque aſſolet, ita & populus imperare poteſt cuilibet cõciuium. quæ ratio leuis eſt, tum quod ſupereſt princeps, qui populi vice fungitur. l.1. ff. de conſt. princ. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure nat. l.2. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris. tum etiam quia ea ſimilitudo nulla eſt, aut non procedit: primùm quia vnuſquiſque ciuium poteſt domicilium ad libitum mutare de populo in populum, & de regione in regionem etiam remotiſsimã, qua re nihil vſitatius aut frequentius: pes autem aut manus à reliquis corporis membris abſcedere nequeunt. Vnde Statius ſic cecinit:

7 *Populus ad ſingulos ciues non ſe hvbet, vt corpus ad ſingula membra, contra nouiſſ.*

Omne homini natale vitium.

Et Ouidius ſic etiam modulatur:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et dixi de ſucce. crea. §.30. num.298. vbi videbis de mutatione domicilij. Deinde quia pes aut manus nũquam poſſunt aut vnquam poterunt arcem capere, hoc eſt, caput fieri: ſingulis autem ciuibus id contingere & poſsibile eſt & non rarum, vt & omnibus notum eſt, & ita vt quotidiè fiat, neceſſe eſt in populis, qui reguntur per conſules aut alios magiſtratus viciſsitudinariè, quod hodie fit in populo Venetiarum, & Genuenſium, & Lucenſium, & ſimilium. Idemque fit in omnibus oppidis Hiſpaniarum, quæ vulgò Aldeas appellantur. Tertiò quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereunte capite, vt reliqua corporis membra pereant, neceſſe eſt: non ſic in principe populi, quo extincto non ideò populus perit, quinimò nec minui videtur: argumen. text. in l. quærebatur. ff. de iudi. Poſtremò, quia gubernationis munus in vero corpore ſemper eſt penes caput, non ſic in populo, nam & poteſt & quotidiè ſolet, qui hodie populi princeps eſt, priuatus fieri: & econtrà priuatum rurſus fieri principem. id quod vt fiat neceſſe eſt in populis, qui regem non habent hæreditarium, ſed per ſuos magiſtratus viciſsim reguntur, & non rarò fit etiam in populis regem iure hæreditario gubernantem habentibus, vt in exemplo de Dionyſio ſuprà relato. In ſumma ſunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ocioſum eſſet. nec dubium eſt, † quin ad tollendam conſequentiã ſufficiat dare vnam inſtantiam. Gloſſ. cõmuniter ibi approbata, vt conſtat ex relatione Iaſ. in l. ſi creditori. ff. de ope. no. nuncia. gl. in c. ſicut vrgere. 1. q.1. Et tandem illa ſimilitudo de corpore ad membra reſpectu populi & ciuium, non eo pertinet, vt exinde quaſi ex primo quodam elemento aut neceſſario principio fieri poſsit vlla collectio, aut illatio, ſeu conſequentia (id enim vani capitis eſſet) ſed eò pertinet, vt ſit quidam modus docendi ad faciliorem hominum præſertim hebetorum inſtructionem.

8 *Conſequentiam remouet differentia inter æquiparandos.*

Denique † receptiſsima ſententia eſt Bart. & omnium in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. Alexandri, & Philippi Cornei, Iaſ. & aliorum in l. fin. C. de teſtam. per text. ibi, non valere leges, quas populus principem iure hæreditario regnantem habens ſibi fecerit, niſi ab illo ſint confirmatæ. Quorum ſententia vera eſt, ſi ponas populum omne ſuum imperium, iuriſdictionem, & poteſtatem in principem tranſtuliſſe, vt fecit populus Romanus. & ita intelligo d. §. ſed & quod principi. & d. §. deinde quia difficile. & d. l.1. ff. de conſt. prin. Secus autem eſſet ſi eam poteſtatem ſibi retinuiſſet, tunc enim procederet opinio Alfonſi Caſtrenſis ſuprà relata, cùm enim tota poteſtas penes populum prius eſſet, ab eoque in principem populi tamen conceſsione migrauerit, potuit migrare vel ex toto, vel tantùm ex parte, quæ res facti eſt, exindeque pendet iſtarum controuerſiarum definitio. & quia † ſecundùm Philoſophum: Qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata, & econtrà. ſicque: Qualis eſt præſens ſtatus, talis præſumitur origo, ſecundum eum, & ſecundum communem opinionem Gloſſ. l. cum res. C. de proba. plenè per Nicolaum Boër. deciſ.42. alia inſuper. in princ. Hinc fit, † vt ſi populus ſit in poſſeſsione tales leges, vel etiam conſuetudines ſibi faciendi, vel introducendi ſine vlla ſuperioris cõfirmatione, tunc præſumam illud ius, illamque poteſtatem à populo reſeruatam, quo tempore principem ſibi elegit. quod ſi ex diuerſo princeps reperiatur in conſuetudine, hoc eſt, in poſſeſsione, vel quaſi, eas leges & conſuetudines approbandi, tunc præſumendum eſt, nihil iuris ad eam rem ſibi populum reſeruaſſe. ſicque eius leges citra principis confirmationem non valere. quod ſi nihil iſtorum probetur, nec appareat qualis fuerit

9 *Populus re[gem] habens, an [le]ges ſibi ſer[re] poſſit, &c.*

10 *Qualia p[rin]cipia, t[alia] principia[ta].*

11 *Populus i[...] habens, [præ]ſumitur [fa]cultatem [le]ges ferẽ[di ſi]bi reſeru[aſſe].*

rit conſuetudo, aut poſſeſsio iſtarum rerum, qualiſve fuerit populi conceſsio, tunc præſumam hanc poteſtatem à populo reſeruatam fuiſſe, per generalitatem d.l. omnes populi. & §. ſed naturalia. Inſtit. de iure nat. d. §. deinde, quia difficile, cum ſimil. Et quia omnis principatus eſt ad populi meram vtilitatem, vt habet noſtra concluſio principalis ornata per totum hunc librum. populo autem hanc poteſtatem à ſe ex toto abdicaſſe nocentiſsimum eſſet, & contra præſumptionem l. cùm de indebito. ff. de proba. ergo id præſumendum nō eſt, ſed potius contrarium. & quia † omnis

12 *Reuocabilis eſt omnis conceſsio facta ad meram concedentis vtilitatē.*

conceſsio facta ad meram concedentis vtilitatem, intelligitur eſſe reuocabilis, præſertim in huiuſmodi mandatis. §. rectè quoque. Inſt. de mand. & per totum titulu. ff. & C. de procur. & extrà eod. titul. in decr. & in vi. & C. ff. de mandato. iuncta l. quoties ab omnibus. vbi in ſimili per Iaſ. C. de fideicom. & l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ff. de verborum oblig. l. pen. vbi multa per Iaſ. C. de pac. l. ſi quis in cōſcribendo. C. de Epiſc. & cler. l. filijs matrē. C. de inoffic. teſta. itaque cùm omnis legitimus principatus ſit ad meram populi, non etiam ad regentis vtilitatem, quumq; tale mandatum aut commiſsionem ad ſuam vtilitatem datam, reuocare cuilibet liberum eſſe debeat: videtur quòd populus eam iuriſdictionem, quam dedit, & liberè reuocare, & longè magis aut liberius moderare poſsit: & conſequenter vt poſsit quoties velit leges nouas ſibi facere, nouaſque introducere conſuetudines. quæ omnia diſputationis tantùm non etiam definiendi gratia dicta eſſe intelligantur, quia modò neutram partem adfirmo ob cauſam nunc reticendam.

13 *Princeps in dubio an habeat ius legis ferendi, arduaq.*

Illud autem certum eſt, non benè ſequi, populus conceſsit principi, vt ipſum gubernaret, ergo ei dedit poteſtatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex ſcripturæ inſpectione, aut verborum conceptione ad eam conceſsionem factis & habitis, quæ res facti eſt. factum autem non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. ſi emancipati. C. de colla. ibi, teq; emancipatum probatum fuerit, vbi notat Iaſ. & cùm ea iuriſdictio & poteſtas prius eſſet penes populum, penes eum remāſiſſe & perſeueraſſe præſumitur, niſi quatenus probatur contrarium, iux. Gloſſ. communiter app. in l. ſiue poſsidetis, & in l. cùm res. C. de proba. Nicol. Boërius deciſ. 42. alia inſuper colum. 1. Ergo aut princeps reperitur in quaſi poſſeſsione eas leges ferendi, & præſumam eo vſque mandatum populi habuiſſe, aut quaſi poſſeſsio eſt in contrarium, & tunc contrarium præſumam, aut ſumus in dubio, quia neutrum iſtorum probatur, & præſumam penes populum eam poteſtatem remanſiſſe, vt dictum eſt, quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alphonſus Caſtrenſis, vbi ſuprà per d. §. deinde quia difficile. & per l. 1. ff. de conſtit. princip. quæ leges nihil faciunt, quia loquuntur in caſu claro, non in caſu dubio, ipſe tamen nobiſcum tenet in duobus membris ſuprà relatis, qui non minus vtiliter quàm ſumma authoritate & grauitate ſubdit hæc verba. Et inde, inquit, mea ſententia deducitur, vt ſi princeps, aut magiſtratus talem poteſtatem à populo habens, vellet lege à ſe condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minimè neceſſarium, ſit tyrannus dicendus: quia maiorem poteſtatem erga populum ſibi commiſſum, quamque verè habebat, exercet. quam ſententiam veriſsimam puto, eò præſertim q, omnis lex poſitiua ad ſui validitatem debet deriuari à lege naturali & diuina, ſecundum eundem Caſtrenſem ibi, vt continuò dicemus. & tenuit Dominicus Sotus in locis ſuprà relatis. Et quòd princeps in dubio leges ferendi facultatem non videatur habere, illinc apparet, quod principem legum miniſtrum, cuſtodem, obſeruatorem, & executorem eſſe ſæpè ſuprà diximus, cap. primo, cum pluribus ſequen.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices an toleranda.*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio.*
4 *Meretrici an liceat vim inferri.*
5 *Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, vel retinere poſsit, arduaq.*
6 *Regina Amazonum precio emit Alexandri congreſſum.*
7 *Meretrici datum effugit dominium dantis.*
8 *Noſtrum prodigere fas eſt.*
9 *Meretrici datum quod eſt, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut vidua quod accepit à viro ſecum congrediente reſtituere non tenetur. Idem in nupta.*
14 *Veneris cauſa quod dedit minor, aut filiusfam. an ſit reſtituendum.*
15 *Meretrix ſi vult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda.*
16 *Meretrici datum non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus l. Lucius. ff. de cond. & demonſtrat. & num. 22.*
18 *Hæreditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de periurio quæri.*
19 *Succeſsiones ſunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens, ab eo concepiſſe videtur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus, præſumitur mariti, licet mulier cum multis adultera eſſet.*
23 *Noſtrum nobis inuitis ſæpè adimitur etiam ſine facto noſtro.*

24 *Spes improba eſt ad hæreditatem viuentis.*
25 *Adultera ſe prodere non tenetur, quando ad infructuoſum fore putat.*
26 *Adultera filio vt abſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur, arduaq.*
27 *Accuſare ſe nemo tenetur, niſi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certò probari interdum poteſt.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat, contra nouiſſ.*
31 *Adulter, qui filium genuit, an reſtituere marito debeat aliquid.*
32 *Intell. l. filium. ff. qui ſunt ſui vel alieni iuris.*
33 *Adulterinum ſe eſſe filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti credere non tenetur.*
34 *Adultera an reſtituere teneatur, quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, arduaq.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & Inſti. de lege Aquil.*
36 *Intell. ad tit. ff. C. & Inſt. de furtis.*
37 *Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio.*
38 *Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi acquiſitio fiat ſine domini voluntate.*
39 *Adultera an reſtituere teneatur, quòd adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, egregia quæſtio.*
40 *Pœnæ ſuos tenent authores.*
41 *Intell. c. qui cauſam, de reg. iur. lib. 6.*
42 *Caſus nulli imputatur.*
43 *Amantes fiunt amentes.*

CAPVT XLVIII.

1 *Meretrices an tolerãdæ.*

CENTESIMO quadrageſimo tertiò colligitur ex concluſione noſtra principali, An † leges, conſuetudines, ſtatuta, lupanariorum vſum introducentia valeant? mouet quæſtionem, quòd ſalus animarum eſt cunctis rebus præferenda. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. Nec dubium eſt, quin vſus ille aduerſetur præcepto diuino de non fornicando. ſicque nocere videatur animarum ſaluti. adhuc tamen quod eæ leges, conſuetudines, & ſtatuta tolerentur, & vniuerſalis vſus probat, & iure etiam ſuſtinentur ex vulgata illa regula dictante, † Ex duobus malis minus malum eſſe eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit, quàm malè ſe habeat Reſpublica, ſi quando id fuerit, prohibitum eſt. l. ſi procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de reg. iur. c. conſidera. 22. q. 1. Philippus Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. quoties. c. ſi quod verius. 23. q. 2. & c. 1. & 2. diſtinct. 13. Alexand. in l. ſi conſtante. ff. ſolut. matrim. §. fin. colum. penult. Paul. Caſtren. in l. 1. ff. ſi quis cautio. Alexan. conſ. 107. ad finem lib. 3. & conſil. 54. viſo proceſſu cauſæ. colum. final. lib. 5. His tamen planè aduerſatur Franciſcus Petrarcha lib. 5. Epiſtolarum rerum ſenilium, quem refert Hieron. Cagnol. vbi ſuprà. ille enim negat ſe percipere poſſe quo pacto quod malum eſt, eligendum ſit, aut optandum, commodius aptiusq; dicendum exiſtimat, maiora & grauiora mala diligentius eſſe præcauenda, fugienda, obuianda, quòd ſi id nõ detur, tunc minora æquiore animo perferenda, ſed vtrunque eodem tendit, ſi rectè inſpiciatur, vt & fatetur Cagnol. vbi ſuprà, allegans Ciceronem Offic. lib. 3. diſſerentem, ex malis minima oportere eligere. ſecundum quæ ſupereſt vt leges ac principum imperium etſi ad ciuium vtilitatem ſpectent, non ideò minus talem meretricum vſum admittere potuiſſe, maioris mali vitandi cauſa, quinimò eæ meretrices huiuſmodi ſunt tamq; legitimus quæſtus, quem faciunt, intelligitur † vt detur actio & retentio, & exceptio. nam & quod ſui quæſtus gratia accepit, retinere iure poteſt, & contra repetentem ſibi daretur exceptio, retentioque, dominiumque illius rei ſuum facit. Et ſimiliter (id quod plus eſt) ſi ſibi illius quæſtus gratia promiſſa non perſoluerentur, agere poſſet contra promittentem: quia licet turpiter faciat eò quòd meretrix ſit, tamen cùm talis ſit, non turpiter accipit, præſertim † quia ipſa ſui copiam facere etiam ſi nolit, ceſſante legitimo impedimento tenetur, adeò vt illius rei gratia non poſſit vnquam videri vim paſſa, nec puniretur, qui per vim cum meretrice rem haberet, vt iſthæc & alia multa hanc ad rem pertinentia tradunt Bald. Salic. & alij in l. mercalem. per text. ibi. C. de cond. ob turp. cauſam. Hieronym. Cagnol. in l. ſemper in contractibus. ff. de reg. iur. poſt Philipp. Decium ibi, Iacobinus de ſancto Georgio in tracta. de homagio ad finem. per Nicolaum Boërium deciſ. 217. nu. 20. & deciſ. 217. quid de iudice. num. 5. & nu. 14.

2 *Malum minus eligendũ ex duobus malis.*

3 *Meretrici ſui quæſtu gratia dat actio, & retentio.*

4 *Meretrici liceat vim inferri.*

Hactenus quò ad forum contentioſum, quid † autem in foro conſcientiæ, an illa meretrix tuta in conſcientia petere poſſit, vel retinere quod ſibi datum vel promiſſum quæſtus ſui gratia fuerit? & Medina egregius noſtræ tempeſtatis Theologus negat meretricem ſuæ turpitudinis cauſa poſſe aliquid precij nomine, aut mercedis nomine accipere, ſed ait, ſibi quaſi dono datum accipere fas eſſe. Contrarium tenet Dominic. Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. articu. 1. ex mente S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. & Sotus ait, hanc eſſe receptam opinionem Theologorum. facit l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam. vbi tales meretrices, & ſi in eo quòd meretrices ſint, turpiter faciant, tamen in eo quod accipiunt mercedem cùm meretrices ſint, turpiter minimè faciunt. Quid dicendum? & ſanè Medina ſic arguit, actus meretricius venereus cùm turpis ſit, nullo precio dignus eſt, ergo qui pro eo precium aut mercedem receperit, in debitum accepiſſe videbitur, ſicq; reſtituere tenebitur: ergo, inquit, ſi meretrix quaſi mercem eius rei acceperit, vtrem indebitam reſtituere tenebitur, quod ſi quaſi dono datũ retinere

5 *Meretrix foro conſcientiæ an mercedem petere vel retinere poſſit, ard*

nere poterit, ſed cùm plerunque ad meretrices ingredientes nullas cum eis habeant amicitias, raro aut nunquam ex meretrices poſſent retinere, quod ſibi datum eſſet, cùm donationis animus præſertim in ignotam & turpem mulierem præſumi nō iure poſsit. l. cum de indebito. ff. de probatio. id quod aduertit Sotus, vbi ſuprà. ſicq; illarum muliercularum miſerrima conditio hac opinione admiſſa miſerabilior, & deterior fieret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio: argu. l. vn. in princ. C. de his, qui ante aper. tab. l. imperialis. C. de ſecundis nupt. ſuamque opinionem Sotus probat quatuor rationibus. Prima, quia iuſtè accipit mulier mercedem pro voluptate, quam vir captat. Deinde, quia fortè illi viro prolem generabit. Tertiò, quia fortè illi ſemē ad ſalutem emittere expediebat. Vltimò, quia meretrices ſalarium publicum accipiunt, quod, inquit, ipſum nomen meretricis ſuadet, quæ vltima ratio in facto, non in iure conſiſtit. ſicque incerta eſt. ipſe † tamē refert reginam Amazonum prece & pretio cōgreſſum Alexandri Magni emiſſe prolis ſuſcipiendæ gratia, id quod mulieribus illis ſolenne fuerat. Item 2. & 3. rationes, quibus vtitur Sotus, non ſunt generales. quinimmò rari ſunt (vt experientia docet) qui ad meretrices ſalutis, aut prolis gratia accedant, ſed plerique voluptatis explendæ gratia, adhuc tamen Soti opinionem contra Medinam veriſsimam puto ac vtiliſsimam, ne miſerrimæ illæ mulierculæ miſerabilioris ſtent conditionis, quàm ſunt. ſicque huius ſententia humanior eſt. & tria videbimus. Primum, An dati dominium abſceſſerit ab ipſo dante. Alterum, an migrauerit in accipientem. Vltimum, an repetenti ſit reſtituendum? Quò ad primum † dominium à dante abſceſsiſſe certum eſt etiam de iure naturali, nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui. ſed hic tradidit, ergo tranſtulit dominium. facit l. traditionibus. C. de pact. l. traditio. ff. de acqui. rerum domi. Deinde, quia hiſce in rebus plerunque fieri ſolent pactiones expreſſæ aut tacitæ de talibus dationibus, quas ſeruare iure naturæ debemus. l. 1. ff. de pact. cap. 1. eodem titul. l. 1. ff. de conſtitu. pecu. l. non minorem. C. de tranſact. Tertiò, quia † vnicuique licet ſuum non ſolùm diſponere, alienareve, ſed etiam prodigere, eoque abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. ibi dum re ſua ſe abuti putat. & l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. quia autem, in princip. & §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff. ad Trebell. l. non vſque. ff. ſi à parente quis fuerit manumiſſus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dictis locis. ergo iſte ſine dubio & voluit & potuit rem ſuam prodigere. Quinimò non ſolùm quando interfuit vlla cauſa dationis, ſiue honeſta, ſiue inhoneſta, ſed etiam quando nulla omninò interfuit, noſtra poſſumus prodigere. l. 1. & 2. & per totum titulum ff. pro dereli. tuncque ea res fit primi occupantis, nam iure naturali, quod nullum eſt, id occupanti conceditur. l. 1. 2. 3. & 4. ff. de acquirend. rerum domi. l. 1. & 2. l. ſi id, quod. ff. pro dereli. l. ſi quis vi. §. differentia. vbi per Doctores. ff. de acqui. poſſeſſ. Quò ad ſecundum, an † tale dominium fuerit meretrici acquiſitum? certum eſt ei acquiri, tum quia fuit primus occupās poſt iſtum à ſe tale dominium abdicantem, deinde quia in eam iſte id dominium transferre voluit, nec quicquam tam naturale, quàm voluntatem domini rem ſuam in aliū transferre volentis ratam eſſe, per leges & rationes ſuprà relatas. Poſtremò, quia non minus infructuoſum quàm iniquum eſſet, introducere vt dominium meretrici acquiri deſineret, quod ab ipſo viro iam dicimus abſceſsiſſe, & hac ratione vtitur in ſimili Iureconſultus in l. 1. §. ſi vir virum vxori. ff de acquirend. poſſeſſione. Quò ad tertium, an † meretrix repetenti reſtituere teneatur. Et quidem homini ſui iuris & legitimæ ætatis reſtituere non tenetur, quia talibus non licet pœnitere. c. quod ſemel, de regulis iur. lib. 6. l. ſicut ab initio. C. de actio. & obligat. l. ſicut maior. C. de repu. hæred. Et quia in pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſsidentis. cap. in pari cauſa. de regulis iuris. lib. 6. d. l. mercalem. C. de condi. ob turp. cauſam. cum ibi not. Et quia maiores ætate reſtitui non ſolent, in ijs quæ ipſi rectè intellexerunt, etiam ſi vltra dimidiam vel in totum ſit deceptio. Et ita procedunt omnes tituli ff. C. Inſtit. & extra de donation. & ff. & C. de condi. ob cauſ. & ſic licet deceptus vltra dimidiam poſsit reſtitui, quia præſumptum eſt, ſe non intellexiſſe quod agebat. l. 2. C. de reſci. ven. tamen deceptus in toto, quia is rectè intellexit, quod agebat, reſtitui non poteſt, vt tradunt communiter Doct. præſertim Hieronymus Cagnolus, & Aries Pinellus & Panta. de Crema. in d. l. 2. poſt Barto. Saly. & alios ibi, vt diximus lib. 3. contro. vſu frequentium. Sicque † filius & filia, qui futuræ patris ſucceſsioni renunciârunt, ſi decepti fuerunt vltra dimidiam poſſunt reſtitui contra eam renunciationem iuratam, & tamen ſi gratis renunciârunt cum iuramento (hoc eſt, nihilo ſibi penitus reſeruato) tunc reſtitui nequeunt, quia tunc in computatione, vel in rei menſura non fuerunt decepti: ſed à toto recedere voluerunt, vt videtur eſſe communis opinio Doctorum, & tradit Franciſc. Areti. in l. qui ſuperſtitis. ff. de acquiren. hæred. Philipp. Deci. in conſil. 181. & conſil. 182. Sic ergo & in ſpecie noſtra, vir ille, qui dedit meretrici, cùm intelligeret quod agebat, reſtitui non poteſt, & quum illa dominij tranſlatio contingeret, ex mera voluntate ſua iure natu-

Marginal notes:

5 *Regina Amazonum pretio cum Alexandro ingreſſum*

7 *Meretrici datum effugit dominium dan.*

8 *Verum prodi re ſua eſt*

9 *Meretrici datum quod ei acquiritur.*

10 *Meretrici datum repeti nequit.*

11 *Reſtituitur diffi. ilius læſus in toto, quaſi in parte læſus eſſet dimidia.*

naturali & diuino rata fuit, vt iam oſtendimus, & nõ eſt mera donatio, ſed datio ob cauſam, quæ ſequuta fuit. l. 1. ff. de donat. Diuerſa cauſa eſt in cæteris contractibus reſpectiuis (qualis eſt emptio & locatio, & ſimiles) in quibus ideò reſtitutio læſis conceditur, quia præſumuntur, non intellexiſſe, quod agebant, ſi læſio fuit vltra dimidiam, in d. l. 2. l. ſi voluntate. C. de reſcin. vendi. ſicque ſi ſe deteriorem ſuam conditionem tam inæqualiter intelligeret, qui vltra dimidiam læſus fuit, præſumitur talem contractum minimè initurum fuiſſe aut fore. ſicque præter ſuam voluntatem eam læſionem ſibi contigiſſe. At in ſpecie noſtra ipſe in toto eo, quod dabat, ſciebat ſe læſum: ſicque non præter, ſed ſecundum ſuam voluntatem ei læſio contigit: id quod non reputatur læſio, eo ipſo quòd ex libera voluntate deſcendit.

12 *Volenti non fit iniuria, aut damnũ.*

Nã † id portat leuiter, q. portat quiſq; libenter. text. cum Gloſſ. in §. præterea. Inſtit. de action. l. quia poterat. ff. ad Trebell. quinimmò & ſi læſio eſſet, eo ipſo tamen, quòd ſponte ſua ſibi contigit, ſibi imputandum eſt, nec ſuccurrendus aut reſtituendus eſt, quia damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi & non alij debet imputari. c. damnum, de regul. iur. libro ſexto. &, Quia volenti non fit iniuria. l. cum donationis. C. de tranſact. egregia. l. iam dubitari. ff. de hæred. inſtit. ibi, ſua ſponte. l. ſi filius qui patri. ff. de vulg. verb. non ſponte ſuſceptis. vbi in ſimili per Bartholomeum Socinum. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria, vbi multa per Iaſ. ff. qui ſatiſdare cogan. & eſt longè melior defenſio ad hanc concluſionem, quàm reliquæ ab Theologis adductæ, licet opinionem Medinæ ſuprà relatam teneant Ioannes Andre. & Ioannes Mona. in d. c. in pari cauſa. in princip. de regulis iuris. lib. 6. ſed nobiſcum tenet Alphonſus Caſtren. de poteſtate legis pœnalis lib. 2. c. 10. verſi. 3. principali arg.

13 *Virgo aut vidua quod accepit à viro ſecum congrediente, reſtituere non tenetur. Idem in nupta.*

Quid autem † ſi virgo precium (hoc eſt, aliquid) accepit pro ſimili alicuius viri congreſſu? aut quid ſi vidua, non tamen meretrix accepiſſet? aut quid ſi accepiſſet etiam nupta? & in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus tenendum eſt, dominium abſceſſiſſe à dante, & migraſſe in accipientẽ, nec oportere ipſi danti etiam repetenti reſtitui, per iura & rationes ſuprà allegatas, & ita tenet Dominicus Sotus, vbi ſuprà, quod intelligo tam in foro contentioſo, quàm in foro conſcientiæ.

14 *Veneris cauſa quod dedit minor, aut filiusfa. an ſit reſtituendũ.*

Quid † ſi is, qui dedit, erat minor ætate, vel maior, ſed filiusfam. & ſanè in minimis non daretur repetitio minori: argu. l. ſcio. ff. de mino, quam regulam plenè ornaui lib. 1. §. 7. de ſucceſ. reſol. aliter ſic. argu. eorum quæ ſuprà dicta ſunt. menſura autem iudicis arbitrio æſtimanda eſt, & vtrunque obtinere intelligo et in foro conſcientiæ, non ſecus quàm in foro iudiciali. In filiofam. ſi veroſimile eſt patrem ſuum id permiſſurum, tunc & tranſtulit dominium, & ceſſat repetitio, aliter non. veriſimilitudo ex quantitate rei datæ, & bonorum patris æſtimanda iudicis arbitrio eſt, quod intelligo tam in foro contentioſo, quàm pœnitentiali, & hæc omnia ſunt ex mente Dominici Soti, vbi ſuprà.

Quid ſi † cuſtos carceris compreſsit meretricem incarceratam, aut quid ſi meretrix, vel alia mulier vult nubere ei, qui ad vltimum ſupplicium ducebatur? dic vt per Boërium in locis ſuprà citatis. 15

Meretri. vult nub ei, qui ad ſ. plicium d. batur, an audienda.

Ex ſuperioribus † apparet veram non eſſe Guilielmi de Ludo ſententiam, qui (ſing. 42. poſt Accurſium, quem allegat in l. non dubium. verb. ex eo. C. de legibus) ſcripſit fiſco deferri, quo meretrix ex quæſtu ſuo acquireret. Allegat l. Lucius. ff. de iure fiſci. quæ loquitur quando aliud graue delictum fuit admiſſum, & ſic non obſtat. 16

Meretrici tum non p blicatur, co tra Accur & Gui.

Tenendo ſuperiorem ſententiam noſtram contra communem: tunc ad illud fortè argumentum, quo dicebatur, lex inuitabat ad hæreditatem maioratúmve illum, hunc filium legitimum, niſi per interuentum iſtius adulterini excluſus foret. ergo qui hunc interpoſuit, hoc damnum dedit immediatè (præter ſuperiùs dicta, quibus oſtendimus id damnũ minimè eſſe immediatum) reſpõdetur, quòd non adulteri, ſed Deus ipſe hunc interpoſuit & etiam lex. Deus etiam facit nos, non ipſi nos, vt Sacris literis edocemur: ſicque prolem illam (ſiue illa ex adulterio ſit, ſiue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipſis, quàm ipſimet Deo optimo maximo acceptam ferre debemus, qui ex malis initijs multa bona ſæpè facit oriri.

Præterea lex quaſi ſub hac conditione ad eam hæreditatem videtur inuitaſſe legitimũ ſiue filium, ſiue agnatum, niſi interpoſuerit ſe alter, cuius cauſa ſecundum legis diſpoſitionem, vel ſecundum humanam cognitionem potior eſt ſecundum legis diſpoſitionem, vt ſi fortè ſpurius à principe legitimatus excluſeri teum, qui aliàs vocabatur à lege, vt per Bar. in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm, prope finem. ff. de libe. & poſthum. & ibi per omnes Doct. ſecundum humanam cognitionem, vt ſi fortè, qui filius non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, vt in terminis l. ſi pater. & l. neque apud. C. de hæred. inſtit. lex enim vocauit filium vel agnatum ad talem hæreditatem vel legatum ſub hac conditione, niſi ſit alter filius maior natu, qui minorem excludat, vel niſi ſit filius, qui excludat agnatum: & quia lex de tali filiatione certa eſſe non poteſt, vlterius proceſsit declarando eum filium ſe vocare, & talem reputare, qui durante matrimonio domi naſceretur, non ignara enim huius mali & ſimilium, miſeris per hunc modum ſuccurrere didicit, ne vnquam de adulterio ob cauſam ciuilem poſſet eſſe quæſtio, vt probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. vbi ſi 17

Intell. l. Lucius. ff. d. cond. & dem.

filius

filius fuit inſtitutus ſub hac conditione, ſi ſe
filium probaret, ea conditio ipſius inſtitutio-
nem vitiat de iure ff. (vt ibi & hodie quæſtio-
nis eſt, an etiam vitiet, an ipſamet conditio
reijciatur, vt diximus de ſucc. crea. lib. 1. §. 10.
ſuper rep. l. quoniam in prioribus, ibi colloca-
8 *Hæreditatis ... tranſ- ... tolerans ... nuàm de ... terio quæſ ... i.* tam. C. de inoff. teſt. part. 3.) quia † mens te-
ſtatoris fuit ſibimet minimè ſatisfacere per
probationem, vel præſumptionem legis, de
qua in d. l. filium eum. ff. de his, qui ſunt ſui
vel alie. iuris. & d. l. ſi vicinis. C. de nupt. Vnde
is filius ſe alio modo, quàm ex legis præſum-
ptione filium probare non poterat, conclu-
denter aut neceſſariò, & ſi alia probatio admit
teretur, eueniret, vt aduerſarius inferret adul-
terij quæſtionem, quod lex illa conſultiſsima
ſimul & honeſtiſsima admittere noluit, ma-
luitque vt ea hęreditas huic filio ſiue vero, ſiue
putatiuo deferretur, quàm quòd adulterij
quæſtio ſuper hac cauſa pecuniaria admitte-
retur. facit l. filius. ff. de cond. inſt. l. reprehen-
denda. C. de inſti. & ſubſt. l. nepos proculo. ff.
de verb. ſignif. ergo lex ſciens, prudensq́;, nec
huius mali & ſimilium ignara, cùm tales hæ-
reditates aut maioratus defert, ſe incerto euen
tui committere intelligit, ſciensque, prudens-
que id vult, admittit, tolerat conſueta, ratione
dubij euentus recedere à regulis iuris. l. ſi pa-
ter puellæ. C. de inoffi. teſta. l. de fideicommiſ-
ſo. C. de tranſact. ergo non eſt verum adulte-
rinum, aut eius matrem id quo de agitur ade-
miſſe reliquis, qui aliàs vocarentur, quinimò
ipſam legem id feciſſe, cuius voluntatis pri-
mus gradus erat, vt verus filius vel agnatus id
caperet. At ſecũdus gradus fuit, vt etiam adul-
terinus potius caperet, quàm alius, ſi ad eum
peruenire non poſſet, niſi adulterio detecto
aut agitato, ſimile in princ. Inſtit. de donat. &
in l. fin. ff. de hæred. inſt. Nec dubium eſt, quin
ſi lex id voluit, id quoque potuit. nam hære-
19 *Succeßiones ſunt iuris ciui.* ditates, † ſucceſsiones, maioratus, & ſimilia
deſcendunt à mera legis ciuilis conceſsione,
vt ex vera & communi ſententia oſtendimus
de ſucc. creatione lib. 1. §. 1. in princ. & lib. 2. §.
20. ſuper rep. auth. nouiſsima, ibi collocata. C.
de inoff. teſtam. ſecundum quæ apparet ad
eam hæreditatem, qua de agitur, inuitatum
fuiſſe à lege illum adulterinum, vt iam non
minus vtiliter, quàm nouè, non ſolùm mon-
ſtrauerimus mulierem illam, ſi reſtitutio faci-
enda eſſet ad eam faciendam minimè teneri,
ſed etiam nihil omninò eſſe reſtituendum ne-
que ab ipſa neque ab alio. nam poſt mortem
ſuam ſuas relinquere ſucceſsiones, hæredita-
tes, maioratus, nulli vnquam mortalium li-
cuiſſet, niſi ius ciuile foret, quia id principijs
iuris naturæ aduerſum, pugnans, contrarium
eſſe in dictis locis diſſeruimus. lex autem ci-
uilis id conceſsit, eandemque hanc conceſ-
ſionem moderauit & declarauit, vt hoc caſu
non deberetur talis ſuccesſio veris filijs aut
agnatis, ſed potius illi adulterino: vt ſic quan-
tum fieri poſsit, abſtineretur ab inueſtigatio-
ne vel inquiſitione coniugij, & pudoris & ho
neſtatis violatæ. ſicque ſumus re vera in caſu
huius fallentiæ, non in caſu regulæ illius. Quę
omnia † vel illinc iuſtificantur, quod ſi poſt 20 *Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariẽs ab eo conceptiſſe videtur.*
mortem mariti ſtatim vidua facta eſt ſchola-
ris concubina, & nono menſe poſt mortem
mariti peperit, is filius fauore legitimitatis po
tius præſumitur mariti, quàm illius ſcholaris.
nec diſtinguimus, an diu ante mortem vehe-
menter aut grauiter maritus ille ægrotaſſet,
nec conſideramus quòd non ſolùm nono, ſed
etiam ſeptimo menſe potuit ab illo ſcholari,
quòd mulier concepiſſet, parere. l. ſeptimo
menſe. ff. de ſtatu homi. quarum rerum ratio
ea eſt, quòd ſucceſsionem vni per legem adi-
mi, & in alterum transferri facillimè fit ob le-
uiſsimas etiam cauſas, quia quod gratis leges
concedunt, facillimè & poſſunt & ſolent adi-
mere & transferre: arg. in l. planè. in princi. ff.
de leg. 1. & per totum ff. & Inſtit. de adim. lega.
Si ergo id fit ſolùm legitimitatis fauore, quã-
tò magis fauore pudoris, honeſtatis, famæ &
honoris fauore, qui omnibus rebus precio-
ſior eſt. l. Iulianus. ff. ſi quis omi. cau. teſtam.
multa per Gerardum ſingulari 1. & 2. & ſin-
gula. 33. & ſingul. 82. num. 6. Et quod diximus
de exemplo ſcholaris & viduæ, tenent in ſpe-
cie Bald. in l. ſi mater. C. de ſuis & legiti. hære-
di. per l. miles. §. defuncto. ff. ad legem Iul. de
adul. & Franc. Crem. ſingul. 127 incip. mortuo
marito. Facit, nam † & ſi probetur vxorem 21 *Filius ineunte matrimonio natus præſumitur mariti, licet mulier cum multis adultera eſſet.*
cum decem vel pluribus ſcholaribus habere
quotidianum commercium, non aliter atque
cum marito ſuo, adhuc tamen fauore legiti-
mitatis liberi, quos pepererit, præſumũtur eſſe
mariti, non aliorum filij: ſicque & legitimi
intelliguntur, & patris erunt hæredes, quia
ſiue veri filij mariti fuerint, ſiue non fuerint,
eo ipſo quòd conſtante matrimonio domi ab
vxore editi ſunt, ipſis à lege patris, hoc eſt, ma-
riti, defertur hæreditas, ad eamq́; inuitantur.
ſicque non eſt verum, eos alienum poſsidere,
vt ſic ad vllam reſtitutionem illius hæredita-
tis, vel ipſi vel eorum mater teneantur: quin-
imò reliqui filij veri vel agnati, ſi eam hæredi-
tatem occuparent, fortè his vtcunque adulte-
rinis reſtituere tenerentur: quandoquidem
iſti & non ipſi ad hæreditatis lucrum ex mera
legis gratia & indulgentia conceſſum inui-
tati reperiuntur: vt in ſpecie per Bald. in rubr.
C. de probat. Angelum in l. 1. eod. tit. Barto. in
l. miles. §. defuncto. ff. de adult. & Franc. Cre-
menſem, vbi ſuprà. & plenè in ſimili per Bar.
& omnes repetentes in l. Gallus. in princ. ff. de
lib. & poſthum.

In ſumma † rurſum perpendimus d. l. Lu- 22 *Intell. l. Lucius. ff. de cond. & demon.*
cius. ff. de condi. & dem. vbi nulla alia ratione
teſtator potuit filium domi ex vxore ſua natũ
ſub hac conditione, ſi ſe ſuũ filium probaret.
inſtituere, niſi quod eum ex adulterio natum
ſuſpicaretur, eandemque ſuſpicionem non

 potuit

potuit iuſtè lex non concipere, & nihilominus voluit conditionem & teſtamentum reijcere, hæreditatemq; teſtantis illi filio ſiue vero, ſiue adulterino concedere, ergo voluit, diſpoſuit, & proſpexit lex, vt ſi verus eſſet filius, vero filio deferretur: ſin autem adulterinus etiam adulterino deferretur: ſicque tam iure habebit dominium illius hæreditatis, quàm ille, qui contra domini voluntatem præſcripſit, iux. l. fi. C. de longi temp. præſcrip. aut in terminis totius tituli. C. de ſeruis, qui pro prẹmio liber. accip. aut in terminis §. præterea per alluuionem. Inſtit. de rerum diui. aut in terminis legis, item ſi verberatum. in princ. ff. de rei ven. aut in terminis §. theſaurus. Inſt. de rerum diui. aut in terminis §. ſi alienam purpuram, cum multis alijs §§. & exemplis præced. & ſequen. Institut. de rerum diui. in quibus

23 *Noſtrum nobis inuitis ſæpè adimitur, etiam ſine facto noſtro.*

† ſæpiſsimè nobis inuitis & ignorantibus noſtrũ per legem adimitur varijs ex cauſis, quantò ergo faciliùs in ſpecie noſtra, in qua noſtrum non erat, ſed nobis tantùm deſtinatum, idque ſub quadam conditione aut ſpe, quæ non extitit, ſed euanuit.

24 *Spes improba eſt ad hæreditatem viuentis.*

Nec talis † ſpes alienæ hæreditatis viuentis eſſe debet in conſideratione, quinimò improba reputatur. l. 2. §. interdum. ff. de vulga. ibi, improbum eſſe eum, qui ſolicitus eſſet de hæreditate viuentis Iulianus aiebat. l. final. C. de pact. vbi Gloſſ. communiter ibi app. id extendit etiam ad filios reſpectu parentis hæreditatis. l. 2. §. fi. ff. de his, quibus vt indig. l. quidam in iure. §. fin. cum l. ſeq. ff. de dona. vbi contra ius gentium & bonos mores id eſſe Iureconſultus teſtatur.

25 *Adultera ſe prodere non tenetur, quãdo id infructuoſum fore putat.*

Tenendo † noſtram ſententiam contra ſententiam communem, inde ſequitur verã eſſe opinionem exiſtimantiũ, quòd mulier ſi vehementer ſuſpicetur reuelando ſuam turpitudinem ſe nihil profuturam, eam reuelare non tenebitur, licet ipſa aliàs nequeat reſtituere, id quod tenuit Pet. Sotus d. lib. 3. ar. 2. q. 7. poſt Scotum, quem allegat.

26 *Adultera filio vt abſtineat à patris hæreditate ſuadere ante neatur, ard. quæſt.*

Deinde † ex rationibus ſentẽtiæ noſtræ apparet, quòd etiam ſi ipſa mulier probabiliter ſperet, quod ſi id ipſi filio ſpurio (hoc eſt, adulterino) dixerit, ei perſuadere poterit ab ea hæreditate abſtinere, adhuc id facere non tenebitur. Nam ſi ille vtcunque adulterinus eſſet, ad eam hæreditatem fuit à lege inuitatus, eò quòd lex tolerantius eſſe exiſtimabit tale hæreditatis lucrum de vero mariti filio ad illum adulterinum transferri, quàm de fide thori violata iudicialiter agi, vel etiam extraiudicialiter tractari: & turpiſsimis hiſce rumoribus popularium aures offendi, matronarumque pudorem, & malè audiri, aut eas fortè ad ſimilem turpitudinem inuitari iſtius modi exemplo incitatas. Par eſt vt ei adulterino hæreditatis lucrum à lege ſibi delatum non adimatur, & in alium transferatur: iam enim ſi aliter fieret, & ipſe ſuo careret, & ille aliena iniuria potiretur. Contrarium tamen tenent Petrus Sotus & Scotus ſuprà citati, poſt Caietanũ q. 62. ar. 5. ſuper S. Tho. 2. q. 2. & Adrianus in ſumma q. 1. verb. reſtitutio. quorum ſententiam receptiſsimam eſſe ait Sotus, vbi ſuprà. & noſtra ſententia contra eos faciliùs procederet in fideicommiſſo familiæ relicto ad deſcendentes tranſituro, & in maioratu, & ſimilibus, puta in regno, in ducatu, comitatu, marchionatu, & ſimilibus: nam & ſi ille filius qui à matre adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet. ſicque ab eo maioratu, ducatu, regno, comitatu, marchionatu, fideicommiſſo abſtineret, adhuc iſtius abſtenſio, vel renunciatio ſuis liberis iam natis, vel naſcituris eas ad res inuitatis minimè noceret. Quæ omnia fortè poſſent temperari, vt non procedant, quando euidens eſſet, eum eſſe adulterinum, quia natus eo tempore, quo maritus peregrè abfuerat per longius tempus, quàm vnius anni (id ſæpè accidit noſtris Hiſpanis ad Indorum regiones dum nauigant, vxoribus domi relictis) tunc enim & reſtitutio in conſcientia facienda eſſet, & fortè id iudicialiter quoque obtineret. opportunè ergo ait Petrus

27 *Accuſare, nemo tenetur, niſi co[ram] Deo.*

Sotus, vbi ſuprà, matrem † ſe prodere nunquam teneri, quia in caſu euidenti eius confeſsione opus non eſt, & ceſſante tali euidentia, ſua confeſsio nihil prodeſt. Et facit illud Chriſoſtomi: Non tibi dico, vt te prodas. quem refert & ſequitur Sotus dicto articul. 28 *Ratio noua.*

in princip. Quæ omnia vel illinc iuſtificantur, quia nullus ſe alterius filium vel cognatum certò monſtrare poteſt, dicta l. filium eum. & communiter Doctores tam ibi, quàm in d. l. Lucius, per text. ibi, & plenè per Boërium, vbi ſuprà. ergo duplici ratione poſſet iſte adulterinus remorari reſtitutionem, quia nec certò ſcit ſe non eſſe filium eius, cuius de ſucceſsione agitur, nec certò ſcit alterum reſtitui ſibi poſtulantem filium aut cognatum eſſe eius, cuius de ſucceſsione controuerſia eſt. Niſi in caſu, qui nunquàm fortè contigit, quem deſcripſit Boërius, vbi ſuprà, ſcilicet,

29 *Filiatio ce[r]tò probari [in]terdum potest.*

† quãdo maſculus & fœmina intra quendam cancellũ eſſent incluſi, & poſt vndecim menſes ea fœmina pareret, indubitatumque eſſet nemini mortalium ad eam patuiſſe eo tempore aditum, niſi illo viro. Et noſtras ſententias probat d. c. officij, de pœni. & remiſ. & quando periculum eſſet, ſi mulier ſe proderet, quia viuus erat maritus, tunc ſe prodere minimè tenetur, ſecundum Innoc. Hoſti. Panorm. & alios per text. ibi in d. c. officij. tenent Petr. Sotus, Caiet. & alij, vbi ſuprà.

30 *Filiationis [in]tuitu leg[atum] relictum [non] debetur, ſi [il]le filius [non] erat, contr[a] nouiſſ.*

Quid ſi † tua leuitate deceptus, vel ab alio citra culpam meam deceptus mihi centum quaſi filio naturali tuo cùm non eſſem, legaſti, an ea centum debeam reſtituere tuis hæredibus teſtamentarijs? id quod negat Sotus, vbi ſuprà, ſed loquitur contra tex. in l. fin. ff. de hær. inſt. & in l. ſi pater. & in l. neq; apud. C. de

hære.

hæred.inſti. & ibi plenè per Corneum, & per Iaſ.in ſimili poſt alios Doctor.diſputantes, an fiſcus fortè ad id lucrum inuitetur, quod obtinet quando huic aliàs relicturus non erat, niſi eum ſuum eſſe filium falsò opinatus eſſet, vt ibi, & l.demonſtratio falſa.§.quod autem.iunctis traditis per Bartho.ibi.ff.de cond.& dem. fallit quando ex vxore mea nato vt filio meo cùm adulterinus eſſet legaſſem, ne tūc de adulterio quæratur: argu. eorum quæ ſuprà diximus.

Hactenus de adultera & eius filio. Quid in

31 ipſomet † adulterio, qui filiū ex adultera ſuſcepit, qui ad patris putatiui hæreditatem fuit inuitatus, an ad reſtitutionem teneatur, vel hæreditatis veris mariti filijs, vel cognatis ablatæ, vel expenſarum à marito in illo educando factis? Sotus, vbi ſuprà, id negat, cum hoc tamen moderamine, vt ſi adulter ſibi vehemēter illum ſuum eſſe filium perſuadet, & honeſto modo eas expenſas marito refundere poteſt, id faciat. primum verum puto, & ſecundum quoque, ita tamen vt ea vehemens opinio, quò ad eas tantùm expenſas, non etiam quò ad hæreditatis reſtitutionem ſit in conſideratione.

Ad[ul]ter, qui filiū genuit, an [re]ſtituere ma[ri]to debeat aquid.

32 Centeſimo quadrageſimoquartò colligitur, an † valeat diſpoſitio.l. filium eum definimus.ff.de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris.l. ſi vicinis.C.de nupti.dum aiunt, præſumptionem eſſe (iuris etiam & de iure, vt ibi exponunt Doctores) eum, qui domi cuiuſque ex vxore ſua natus fuerit, præſumi filium ipſius, quòd per quàm durum videtur. Quid enim ſi ex adulterio natus eſſet, vt aiebat teſtator ille, de quo in l.3. in prin.ff.de libe.& poſth. Quid item ſi ſubdititius fuerat.arg.l.ſi pater.l.neque apud, cum ibi not.per Doct. C. de hæred. inſt. ſanè in his ſpeciebus & ſimilibus hominem compelli ad talem loco filij agnoſcendum & alendum, per quàm durum, ſicque à legis imperio alienum videtur, quod prodeſſe non ſic obeſſe deberet, vt habet noſtra principalis con-

In ll.l. filiū. ff. [q]ui ſunt ſui vel alie. iur.

33 cluſio. Deniq; † adeò verum eſt, talem filium mariti filium præſumi, vt etiam ſi mater contrarium aſſeueret, ei credendum minimè ſit. hæc eſt communis opinio, quam tenent Cynus in d.l.ſi vicinis.ad finem.& Barthol.in d. l.filium.vbi referunt matrem dixiſſe filio cuiuſdam regis primogenito, ſe regis filium non eſſe, ſed cuiuſdam militis, qui filius matri fidem adhibuit, ſed vehementer errauit, ſecundum Bar.& Cyn.vbi ſuprà, ſicque ſtultè, aiūt, regno renuntiauit. ſequuntur Nicolaus Boer. deciſ.249.Mulieri aſſerenti. nu.6.Bald.in d.l. filium.lect.1.col.2.Albericus, Angelus, & Saly cetus in d. l. ſi vicinis. Iacobinus de Sancto Georgio in l.1.ff.de probatio.Franciſ.Cremēſ. ſingula.127. mortuo marito, ad finem.& alij quàm plures relati per Boerium, vbi ſuprà, & Theologorum doctiſsimus Dominicus Sotus de iuſt.& iur.lib.4.q.7.arti.2.& per Ant.

[A]dulterinū [qu]i ſe filius do[mi] ineunte [ma]trimonio [...]nus, matri d[ice]nti, credende non tenetu.

Butrium, Panor. Ioan.Imolen.& alios in c. officij.de pœni.& remiſ.ſicque hi † omnes in- 34
telligunt, neque in foro contentioſo tali matris dicto credendum eſſe, nec etiam in foro conſcientiæ, quamuis hoc vltimum non ita expreſsim ſignificent, quod apertius tenent communiter Theologi, vt per Dominicum Sotum, vbi ſuprà, poſt Scotum, quem allegat, id quod videtur ex ſententia diui Thomæ.2.2. q.62.art.5.& Caiet. ibi in id quoque inclinat, facit tex.in c.officij.de pœni.& remiſ.

Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, ard.q.

Deniq; ipſi mulieri quid agendum ſit, ſolet dubitari. Quid .n. ſi partē hæreditatis paternæ abſtulit reliquis mariti filijs, is filius adulterinus? videtur.n. talē matrē teneri ad reſtitutionē iſtius damni dati. Quid ſi primus durante illo matrimonio ſuſcept⁹ erat adulterinus, vel fortè ſubdititius, & alius filius verus, & fortè mariti bona erant maioratus. ſicque ex toto ad illium adulterinum peruentura erant: in hac quidem ſpecie grauior eſt reſtitutionis obligatio, idemque in regni ſucceſsione, vt in exemplo ſuprà relato. ſed & ſi alius nō ſit filius, ſuperſunt tamen conſanguinei illius mariti, ad quos ille maioratus, aut regnum, aut bona peruentura erant, ſicque eadem ferè ratio eſt, quod attinet ad vim reſtitutionis. Quid dicendum? & quidem, aut mulier illa habet alia bona, quibus id damnum compenſare poſsit, & tunc non poteſt non reſtituere, ſecundum communem opinionem Theologorum relatam per Sotum, vbi ſuprà (in exemplo de adulterino filio, quod ſolum proſequor) nec tunc tenetur adulterium ſuum manifeſtare, ſecundum quos hoc vltimum verìſsimū eſt, ſed primum ſatis dubium, ad cuius rei dilucidiorem notitiam videndum, quando & quatenus quis reſtituere teneatur, & ſint duo mēbra. Primùm, quando quis factus eſt locupletior. Alterū quando locupletior factus minimè fuit. Priore caſu duobus concurrentibus, quod † & damnum iniuria dederim, & factus ſim locupletior, teneor reſtituere quatenus damnum dedi, & non ſolùm quatenus 35
locupletior factus ſum, ita procedit totus titulus.ff. C. & Inſtitut. de lege Aquil. ſicque ſi ſeruum tuum iniuria occidi, aut quadrupedem, licet locupletior nec ex toto, nec ex parte factus fuerim, teneor reſtituere ad modum & menſuram damni dati. quod ſi † ſeruum 36
ſubtraxi tuum, & vendidi vilioris quàm par erat, tenebor reſtituere, non ſolùm precium exinde redactum, ſed etiam quod deeſt ad iuſtum ſerui precium, & etiam quod vlterius tibi intererat ſeruo tuo non caruiſſe. Cæterùm ſi is ſeruus eodem momento, quo à me ſubtractus fuit, naturaliter mortuus fuit, ita quod & ſi ſubtractus non foret non minus periret, ad nullam teneor reſtitutionem in conſcientia, quia nec tu pauperior factus es, nec ego locupletior. idemque in omnibus reliquis rebus. ratio, quia & ſi per momentum

Intell. titulorum.ff.C.& Inſt. de leg. Aq.

Intel. ad tit. ff. C. & Inſt. de fur.

temporis damnum iniuria datum videtur, tamen eodem momento reſolutum fuit, & dãnum eſſe deſijt, ſicque in conſideratione eſſe non debet: argument. l. qui ſic. ff. de ſolutio. & l. Titio cum morietur. ff. de vſufru. leg.

37 *Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio.*

Item † reſtituere non teneor quando legitimè factus fui locupletior, Legitimè intelligo variè. Primùm quando id fit ex expreſſa domini cõceſsione, & ita procedũt titulus ff. C. & Inſt. & in decret. de donat. titu. generali, & de dona. cau. mor. & titulus ff. de precario, & titulus ff. C. & Inſti. & in decret. de commodato. & omnes conceſsiones vltimarum voluntatum: Deinde intelligo etiam ſi tacita tantùm domini voluntas acceſſerit. l. cum quid. ff. ſi certum petatur. & ita ꝓcedit. l. alienationis verbo, ibi. vix eſt enim vt non videatur alienare, qui patitur rem ſuam vſucapi. ff. de verb. ſig. ita etiam intelligo l. ſi quis diuturno, in princi. ff. ſi ſer. vend. facit §. fin. Inſt. de iniur. l. ſi id quod. ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 *Reſtitutio ceſſat interdum & ſi acquiſitio fiat ſine domini voluntate.*

Vltimò † intellige etiam ſi nec tacita nec expreſſa domini voluntas acceſſerit ſaltem in ſpecie, ſi tamen adhuc fuit legitima acquiſitio: quale eſt in acquiſitione per interuentum præſcriptionis, quæ contra abſentem & ignorantem cucurrit. l. fi. C. de long. temp. præſ. & in acquiſitione, quæ per alluuionem contingit. §. præterea. Inſtit. de rerum diui. l. adeò. §. præterea per alluuionem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in terminis totius tituli. C. de ſeruis qui pro præmio. lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capt. in ſpecie ideò dixi, quia his etiam caſibus in genere videtur adeſſe quodammodo volũtas domini, quatenus quiſque ciuium legibus reipublicæ ſuæ conſenſum dediſſe videtur. leg. prima. ff. de leg. ibi, reipublicæ ſponſio (hoc eſt promiſsio.)

In ſecundo membro quando factus non fuit locupletior, adhuc tenetur ſi damnum iniuria dedit, vt dixi, ſi modò id damnũ fuit cõſiderabile, non momentaneum, vt iam declaraui. Nec dubium eſt ei tantùm, qui damnum paſſus eſt, nõ etiam alteri faciendam eſſe reſtitutionem, & fortè id tantùm conſiderabitur, quod principaliter agitur, vel is tantùm inſpicietur quod damnum datum potiſsimùm, & principaliter intuebatur cuique primordialiter nocebat, non illud quod veniret per quaſdam conſequentias præſertim magnoperè remotas: arg. l. ſi quis neque cauſam. ff. ſi cer. pe. cum ibi plenè not. per Iaſ.

Quibus ſuppoſitis, videndum eſt in primis an ea mulier adultera teneatur ad reſtitutionem illius maioratus, aut illius hæreditatis paternæ, quã ex toto vel ex parte filius ille adulterinus ademit, ijs ſiue fratribus ſuis, ſiue aliis, qui ad id quod ipſe capit à lege inuitarentur, ſi ipſe vel natus nunquam fuiſſet, vel ſe ex adulterio natum apparuiſſet. Deinde dato quòd ea mulier ad talem reſtitutionem minimè teneatur, videndum eſt, an ſaltem teneatur ex vi naturalis iuſtitiæ huic malo obuiare, ne is maioratus eaúe hæreditas ex toto vel ex parte ijs adimatur, quibus aliàs deferretur.

39 *Adultera a reſtituere t neatur qu adulterinu. filius ex bon patris putat ui percepit, gregiaq.*

Quò ad primum † communis, vt dixi, ſententia Theologorum & Iuriſperitorum in locis ſuprà allegatis eſſe videtur, vt ad reſtitutionem teneatur eo caſu, quo ipſa ſatis amplum patrimonium habebat, vnde id facere expleréque poſſet. vnde ſi is maioratus, eaúe hæreditas, quæ ex toto vel ex parte per hanc occaſionem adempta fuit, & huic filio adulterino delata mille valebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia reſtituere teneretur, & ſi per hoc nuda maneret, quod per quàm durum eſſet, nec vllo iure (iudice me) introductum aut præceptum eſt, nõ magis quàm ſi contendas, quod damnum, quod dedit filius à patre ex vi neceſſariæ reſtitutionis reſarciendum ſit, eo quòd illum genuit, vel à matre, eo quòd illum peperit. ſicq; cauſam illius damni dedit, quod admittere vani capitis eſſet, & contra pręceptum diuini iuris dictantis,

40 *Pœnæ ſuos nent authores.*

Quod † filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, vt habetur in l. 1. & per totum titulum C. ne filius pro patre, & per totum titulum C. ne vxor pro marito, & per totum titulum C. res inter alios. & in l. non debet. ff. de iureiur. & l. ſi quis in ſuo. §. legis vbi dixi. C. de inoffi. teſtamen. eſtque ſimiliter contra ius naturale, & poſitiuũ ſuadentia pœnas ſuos duntaxat, non etiam alios tenere authores: vt dd. ll. meliusque eſſe nocentem impunitum relinquere quàm innocentem damnare. l. abſentem, in prin. ff. de pœnis. vnde Horatius ſic cecinit:

——— Adſit regula
Peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talem reſtitutionem, etenim ea mulier, quæ adulterium commiſit, ſi illico pœnituit, non dubium eſt, quin in ipſometadulterio peccatum ſuum & cœptum & finitum fuerit, nec habuerit çauſam ſucceſsiuam continuamúe, nec in eo quod peperit peccauit, niſi malè ſanus contendat eam teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum ſubitò necare, quod tam à vero abeſt, quod tunc parricidij pœnam ſubiret, tantùm abeſt vt ad id teneatur: argu. per totum titulum ff. ad legem Pompe. de patri. & §. alia deinde. Inſt. de pub. iudi. Quinimmò talem filium etiam adulterinum (vtcunque malè & turpiter conceptum) parere, & partum tueri, & alere opus ſanctum eſt. nam Ouidius Metamor. libro primo cecinit:

Sanctius his animal mentiſq; capacior altæ,
Deerat adhuc: & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Et no. in aut. ex complexu. C. de inceſ. nu. vbi per Bald. & Saly. Quum ergo homo animal Sanctum Deoq; gratum ſit, mulier, quæ eum

cum peperit, opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illã noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit. & ſic ait l. quod ſi nolit. ff. de ædil. edic. maximum præcipuumque munus fœminarum eſt concipere partumque tueri. Quum ergo ea mulier in pariendo inq; partu tuendo opus fecerit meritoriũ, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, cauſam tamen obligatoriam ad reſtitutionem minimè habens, conſequens fit, omnem obligationem reſtitutionis in hac ſpecie ceſſare. Simillimum eſt, quod in l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam. dicitur, meretricem turpiter facere in eo quòd ſit meretrix, in eo verò quòd cùm meretrix ſit meretricio more mercedem vſus meretricij acceperit, nihil turpe facere videri, omnemque reſtitutionis obligationem ceſſare, vt eſt Theologorum & Iuriſperitorum communis ſententia, de qua per Dominicum Sotum, de iuſtitia & iure. lib. 4. q. 7. artic. primo & attigimus ſuprà. Non aliter & in ſpecie noſtra hæc coniunx turpiter fecit dum adulterium commiſit, dum verò poſtea peperit & partum educauit, non turpiter, ſed laudabiliter fecit, ſicque omnis reſtituendi obligatio ceſſat.

41 …l. c. qui: …aum. de …eg. iu. lib. 6. Neque ad rem pertinet, quod qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videatur, vt in regula iuris. nam illud intelligitur de cauſa proxima & ordinata ad illud damnum inferendum. ſicque his duobus demum concurrentibus, ſecus ſi alterum deeſſet, & longè magis ſi vtrunque. Hic autem deeſt etiam vtrunque, quia cauſa damni eſt longè remota, ex tali enim coitu non ſequitur neceſſariò mulierem grauidatam iri, abortum minimè facturam, feliciter parituram, puerum patri ſuperſtitem fore, ad eius ſucceſsionem aut maioratum à rege vocatum iri, & ſimilia multa. Aliter enim ſimiliter diceretur culpatus pater, qui filios ſuſceperit, qui poſtea peſsimi euaſerint, qua ſi illius illorumúe facinorũ cauſam dederit, aut mater, quæ tales filios peperiſſet, quod admittere ſtultũ eſſet, præſertim ſi tales liberi nati eſſent ex coitu vetito, puta ex ſtupro, & longè magis ſi ex coitu damnato, puta ex coitu conſanguineorum vel fortè parentem cum fœminabus à ſe deſcendentibus, vel ex monacha vel ex clericis, & cæterea id genus. & tamen in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, quæ notantur per tex. Glo. & Doct. in auth. ex complexu. C. de inceſt. nup. & per totum illum titul. & ſi turpe & interdum turpiſsimum ſit talem habuiſſe concubitum, tamen ex illa turpi conceptione filium parere, partumq; alere, turpe non eſt, ſed laudabile, & cùm par turpitudo ſit ex parte tam adulteri quàm adulteræ, vt patet ad ſenſum, & probat in ſimili l. maximum vitium. C. de lib. præter. conſequens fit, vt vel neuter ad talis hæreditatis vel maioratus reſtitutionem, vel vterque teneatur, & tamen nullus vnquam dixit adulterum ad talem reſtitutionem teneri, ergo nec mulier illa tenebitur, quia, vt diximus, ea damni cauſa longè remota, ſicque in conſideratione minimè habenda. l. ſi quis neque cauſam, cum multis in ſimili ibi per Iaſ. adductis, quæ noſtram iuſtiorem reddunt ſententiam. ff. ſi cer. pet. Nam & ſimiliter † ſi domum tuam mihi precario & gratis habitandam conceſsiſti, vel fortè commodaſti, & famulus meus ſine culpa mea eam incendio cõbuſsit, nihil reſtituere tenebor, quamuis perindignum videatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare. tex. eſt in §. 2. & 3. Inſtit. quib. mod. re contr. obli. l. ſi vt certo. ff. commodati. l. quæ fortuitis. C. de pignor. acti. Huius autem rei ratio ea eſt, quòd reſtituere minimè cogitur, qui cauſam damni dedit, niſi ex cauſa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, etiam ſi ea cauſa proxima fuerit, nedum ſi fuiſſet remota. Sicq; licet tua domus à famulo meo combuſta nunquam fuiſſet, niſi ego eam inhabitandam & peterem & acciperem, ſicq; cauſam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea cauſa in id ordinata nõ fuerat, non eſt in conſideratione, quò ad reſtitutionis obligationem pertinet, ad idem in ſimili l. ſi ex legati cã, cum ibi latè traditis per Doct. ff. de leg. 1. & in l. quod te mihi. ff. ſi certum pet. & per totum. ff. & C. de peti. & com. rei vend. Pro nobis egregius tex. in l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoff. teſ. verb. aduentitium lucrum. vbi & ſi voluntatem defuncti ex toto vel etiam ex parte vtcunque minima impugnare odioſum reputetur. l. vel negare. ff. quemadmo. teſta. aperi. l. 1. C. de ſacr. eccleſ. tamen ſupplementum legitimæ à lege contra voluntatem defuncti introductum (iuxta §. cæterum. in auth. vt cũ de appell. cognoſ.) habet locum. nec ad illud excludendum computatur lucrum petius accreſcendi cõtingens, eo quòd reputatur quædam res aduentitia: ſicque minimè conſideranda, vt ibi. Ad idem l. 5. & 6. ff. de lega. 3. vbi is, qui per medias quaſdam cauſas hæreditatem teſtantis habuit, non præſtat legata. eo quòd à teſtatore lucro affectus non videtur. ad idem multa, quæ congerit Andreas Tiraquellus de cauſa ceſſante, parte 2. dum negat, & multis comprobat & ornat hanc regulam, quod cauſa remota non conſideratur. Adhoc etiam oportunè idem docet, dum negat occaſionem regulariter conſiderari quia occaſio eſt cauſa remota. ſicque qui occaſionem damni dedit, minimè dediſſe damnum videtur. licet interdum contra ſit.

23 *Caſus nulli imputatur.*

Deinde hoc damnum datum fuit ex iſta cauſa nõ ſolùm remota, (vt iam oſtendimus) ſed etiam ad tale damnum dandum minimè ordinatum. nam vt naturaliter ſentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratumúe alicui

alicui adimendum coibant, ſed ad ſuam voluptatem explendam. Quinimmò amor, qui eos ad actum Venereum coëgit, tum cœcos
43 reddere ſolet amãtes (ne dicã amentes) vt vix præſentia, & quæ ante pedes ſunt, cernere valeant, nedum tam longas ratiocinationes, cõſequentias, computationes, caſuúmque futurorum conſiderationes cogitare vacent, curent, aut poſsint, quales fieri oporteret ad conſiderandum ex tali actu Venereo poſt multa ſæcula poſſe euenire, vt per interuentum filij inde naſcituri hæreditas maioratusúe filio legitimo mariti adimeretur: etenim quæ futura ſunt præſertim ſi tam longè abſint, proſpicere, perfecta prudentia opus eſt, teſte Terentio, qui ait, Iſthuc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt videre, ſed quæ futura ſunt proſpicere. huius autem conſumatæ prudentiæ quàm alieni ſint plerunque amantes, teſtatur Propertius lib. 2. Eleg. ſic modulatus:

Amantes fiunt amentes.

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nónne putas miras hunc habuiſſe manus?
Hic primùm vidit, ſine ſenſu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo ſic ſcriptum reliquit:

Scio & ſponte non tuapte erraſſe: ſed amorem tibi pectus obſcuraſſe.

Et Propertius lib. 2 Eleg. ſic cecinit:

Scilicet inſano nemo in amore videt.

Et Seneca in Hippolyto:

Quod ratio poſcit, vincit, ac regnat furor:
Potensq́ tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus Elegia vlt. lib. 2.

Acer amor fractas vtinam tua tela ſagittas,
Si licet extinctas aſpiciamq́ faces.
Tu miſerum torques, tu me mihi dira precari
Cogis, & inſana mente neſanda loqui.

Et Virgilius lib. 4. Aeneid.

Vritur infelix Dido, totaq́ vagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. 2. Eleg.

Errat, veſani, qui finem quærit amoris.

Et Plautus in Truculento:

Bis perit amator ab re atque animo ſimul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, vt omnis medicina ſit deſperanda, teſte Ouid. ſic modulante Epiſ. 5.

Me miſeram, quòd amor non eſt medicabilis herbis,
Deſtitutor prudens artis ab arte mea.

Quinimmò amantes non ſolùm medicari non poſſunt, verùm nec mederi volunt, quò magis ac magis miſerendi ſunt, teſte Proper. lib. 2. Eleg. ad Mecœnatem:

Omnes humanos ſanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

SVMMARIVM.

1 *Duellum an licitum eſſe poſſit, ard. quæſt.*
2 *Hiſtoria Hiſpanorum.*
3 *Hiſtoria Hiſpana.*
4 *Occidens adulterum ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare videantur? ard. q.*
5 *Legislator an malo obuiare teneatur? egregia q.*
6 *Homo homini tenetur ſubuenire.*
7 *Permittere malum, alienum eſt à lege.*
8 *Defenſionis commendatio.*
9 *Intellectus l. Gracchus. C. de adult.*
10 *Homo præſumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat? ardua q.*
13 *Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater aut filius occiſoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiſſ.*
16 *Duellum inter milites quando ſit licitum, contra Docto.*
17 *Hiſtoria Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (ſeu ſcaramuzas) inter milites licita eſſe, contra nouiſſ.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris cauſa an licitum?*
22 *Duellum ſuſcipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps ſi permittat, an peccet?*
24 *Duellum patriæ cauſa inire licere.*
25 *Hiſtoria Romanorum fratrum tergeminorum.*

CAPVT XLIX.

CENTESIMO quadrageſimo quintò colligitur, an † legum, 1
conſuetudinum, ſtatutorumúe imperium eo vſque porrigatur, vt faciat licitum duellum? mouet quæſtionem quod animarum ſalùs cunctis rebus humanis anteponenda eſt. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. & ſump. funerum. Nec dubium eſt, quin duellum regulariter peccatum mortale ſit, ſicque animarum periculum inducere videatur. ergo licitum fieri non poteſt authoritate legum, principum, ſtatutorum, & conſuetudinum. Iſthæc enim omnia ex conſenſu populi vim & authoritatem capiunt, vt habet noſtra principalis concluſio per totum hunc librum ornata & iuſtificata. nec veroſimile eſt, populum conſenſum in ſpecie daturum ad rem tam nociuam, quandoquidem legum principumque poteſtas à populo data videtur ad ſui duntaxat commodum, non etiam ad incommodum, vt millies admonuimus. ſicque duellum ſui natura eſſe illicitum plenè ſuprà oſtendimus.

Duellum an licitũ eſſe poſ ſit ard. quæſt

Adhuc tamen videtur duellum eſſe tolerabile ex vi conſuetudinis, vel ſtatuti, argum. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam, de adulte. Nam qua ratione permittitur à lege, vt maritus mœchũ domi deprehenſum occidere poſsit, quia rari ſunt (inquit lex) qui tantum dolorem ferre poſsint: ita eadem aut alia lege præſumit poteſt,

poteſt, raros eſſe homines, qui iniuriam corporalem, ex qua ingens contumelia, ignominia, infamia naſcatur, ferre poſsint, ſicque ſi Mæuiũ fortè fuſte pulſaui, aut verberibus, aut colapho, ex quibus rebus ſecundum mores hominum tam ingens contumelia naſcitur tantaque infamia, vt harum rerum vindicta necem iniuriantis depoſcat, non minus ſed fortè magis quàm adulterium, quæ res poterit eſſe impedimento quò minus per legem licere videatur iniuriato talem iniuriantem interficere. Quid enim ſi lex delicta iſtarum iniuriarum & ſimilium capitalia eſſe diſponeret, non ſecus quàm adulterij maleficium, & quaſi huius rei vindicem loco iudicis & carnificis conſtitueret eundem, qui iniuriam paſſus eſſet? certè ea lex eadem ratione valeret qua valet dicta l. Gracchus. cùm vtroque caſu vel par ratio ſit, vel ſaltem eiuſdem generis, quinimmò non rari eſſent, qui leuiore ſe contumelia affectos per interuentum adulterij exiſtimaſſent, quàm per iſtarum contumeliarum interuentum (vt interim omittam huiuſmodi contumelias plerunque fieri palã, adulteria verò clam) ergo quod in crimine adulterij licet, vt & in reliquis criminibus ſimilibus, aut atrocioribus licere poſſe, dubitari non oportet. idemque etiam in ijs, quæ parum leuiora eſſent, ſi id lege nominatim cautum, aut diuturna populi conſuetudine receptum eſſet. Quid ergo ſi ipſummet adulterium per duellum vindicari poſſe, aut perſequi lege, aut diuturna conſuetudine introductum eſſet? mihi quidem non difficilius, ſed potius, facilius & lenius videretur, quàm mœchum certæ morti tradere, & plerunque ex inſidijs deprehenſum, veluti pecora trucidari, & clementior plerunque vſus eſt in duello, in quo victorem in victum minimè ſæuire mos eſt. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis cuicunque occidere fas erat? in omnibus quidem his ſpeciebus & ſimilibus, ſi is, qui occidit ſiue bannitum, ſiue mœchum, ſiue iniuriantem, id fecit ad propriam vindictam, peccauit mortaliter: quod ſi id fecit ob bonum publicum, quò magis reliqui ciues à ſimilium facinorum perpetratione abſtinerent, non peccauit. Nec ad rem pertinet quod in terminis d. l. Gracchus. calor iracundiæ excuſationem qualemqualem præbere videatur, vel occaſionem legis impunitati dediſſe. nam id calor iracundiæ eſſe & poteſt & ſolet in reliquis contumelijs, de quibus ſuprà meminimus, & fortè maior, & licet aliquantulum minor eſſet, non referret, quia quæ differunt tanquam plus & minus, non differunt in ſpecie. leg. ſi. ff. de fundo inſtrumen. ſicque non ſunt ligatæ legis manus ad menſuram caſus. d. l. Gracchus. Nec ad rem pertinet quod primus motus non videtur eſſe in homine, vt tradunt Decius & Cagn. in d. l. quidquid calore. ſicque non mirum ſi impunitum ſit homicidium à marito factum, quando domi mœchum deprehendit. nam reſpondeo d. l. Gracchus. procedere etiam ſi ex inſidijs maritus ſeruaſſet tempus oportunum, quo mœchũ domi deprehenderet, id quod plerunque fit. ſicque licet ex propoſito procedatur ad duellum, par ratio erit: nam qui iniuriam vel maleficium paſſus fuit, ſi in duelli certamen deſcendit ad propriam vindictam, peccauit mortaliter, quòd ſi ob bonum publicum quò magis reliqui homines tali pœna & periculo perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtinerent, crederem eum non peccaſſe, non magis quàm iudices, aut carnifices, dum illi ad mortem malefactores condemnant, hique eos trucidant. aut non magis quàm is, qui bannitum ob ſalutem & tranquillitatem publicam interfecit. & talia duella in vſu hodie ſunt Hiſpaniæ apud Taraconenſem regionem, & ferè per totam Italiam. Et tale fuit † duellum Hiſpaniæ habitum inter duos præliantes propter iniuriam, quam illuſtres viri (qui Hiſpano ſermone vocabantur los infantes de lara) filiabus Roderici de Bibar fecerant, in quo prælio victi fuerunt iniuriantes à vindicibus. Tale † etiam fuit prælium duelli habitum cum viris Zamoranis apud vrbem Zamorenſem poſt necem regis Sancti, haſta proditoriè tamen transfoſsi ab Vellido dolfos. Et denique † hac ſiue illac animum verteris, tu ſemper inuenies ſimilem in duello permittendo eſſe rationem, quæ eſt in permittendo vt propria auctoritate maritus adulterum, aut pater mœchum filiæ ſuæ, aut conſanguineus, interficere poſsint, aut vt id liceat cuilibet de populo quoad bannitum. Qua de re per Gloſſ. in cap. inter hæc. 33. quæſtio. 2. Tiraquel. de iure mariti. leg. 8. Abb. Ana. & Felynus. in cap. interfeciſti, de homici. Faber in l. Gracchus. C. de adul. Abb. in cap. ſi vero. primo. de ſententia excommu. Abb. & Præpo. in cap. veniens. ſecundo. de ſpon. Iaſ. in l. vt vim. columna quinta. num. vigeſimoſecundo. vbi Oroſc. colu. prima. & alij omnes. ff. de iuſti. & iur. Iaſ. in l. vbi pactum. num. 16. C. de tranſa. Feli. in c. quæ in eccle. col. 4. de conſt. Fortu. de vlt. fin. illatione 11. Fely. in d. c. ſi vero. Hoſt. vbi Paul. & alij 37. q. 2. Sylueſ. in ſumma. verbo, homicidium. Couar. in quarta par. 2. c. 7. nu. 8. per Alex. colum. 1. Iaſ. col. 1. Ripa num. 6. in l. ſi plagi. ff. de verb. obliga. quorum receptior opin. eſt, vt in re dubia peccaſſe videatur occidens tam bannitos, quàm adulteros, etiam lege permittente, ſed nos in vtroque contrarium tenemus in re dubia, licet ſecus ſi conſtet propriæ vindictæ cauſa bannitum, aut adulterum fuiſſe occiſos. Vnde infertur neceſſaria declaratio ad l. Gracchus, cũ ibi notatis. C. de adulter. l. marito. & leg. patri, cum ſeq. & leg. neque ea. ff. eo. titul. & leg. 80. & 81. & 82. Tauri. leg. 2. titul. de los adulterios. libro 8. ord. l. pen. tit. 7. lib. 4. fori. cum ſimilibus ſuprà allegatis, quæ

2 *Hiſtoria Hiſpanorum.*

3 *Hiſtoria Hiſpana.*

4 *Occidẽs adulterũ ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare videantur, ard. q.*

quæ quidem leges permittunt marito, & alijs perſonis adulterum, adulteramque vel accuſare, vel etiam propria authoritate interficere, vt hi omnes nec peccaſſe in re dubia intelligantur, nec ſi peccauerint, id feciſſe intelligantur legis authoritate, non magis, quàm ipſe iudex aut carnifex. nam ſiue publicæ tantùm ſalutis cauſa, non etiam propriæ tantùm vindictæ fecerint, non peccârunt, ſiue id fecerint propriæ tantùm vindictæ cauſa, tunc peccârunt, & in re autem dubia publicæ tantùm ſalutis cauſa feciſſe videntur. nam & in terminis illarum legum tam iudex, quàm carnifex nihil in re dubia peccaſſe intelliguntur, eo quòd publicæ ſalutis tantùm cauſa feciſſe videntur, licet indubitanter peccaſſent, ſi propriæ iracundiæ, aut inimicitiæ explendæ cauſa feciſſent. Vnde ſimiliter infertur intellectus ad l.1.tit.de los adulterios.par.7.& in prin.Inſtit.de publi.iudi.l.1.ff.eod. vbi cuilibet de populo adulteros accuſare permiſſum eſt, vt id procedat ſine peccato accuſatoris in duobus caſibus. Primus, quando conſtat accuſaſſe publicæ tantùm ſalutis cauſa. Secundus quando ſumus in dubio, quia ſic feciſſe præſumitur, licet tertio caſu quando propriæ vindictæ inimicitiæ tantùm cauſa feciſſet, peccaſſe videretur, eademq; diſtinctio in iudice ſententiam

5 *Legislator an malo obuiare teneatur, egregia q.*

proferente admittenda eſt. Non pauci † tamē eorum, quos ſuprà retulimus ea ratione contendunt vim legis habere, dict. l. Gracchus. cum ſimil. & ſtatuta permittentia quod bannitus à quocunq; poſsit interfici, quia inquiunt, leges illæ ſi iuberent præciſè, vt huiuſmodi homicidia fierent, minimè valerent, quaſi nutritiuæ peccati: arg.d.c.erit autē lex. quarta diſtinctio. iuncto c.fina.de præſcript. Cæterùm cùm nihil diſponant, ſed duntaxat permittant id fieri, nihil mali feciſſe videntur, nō magis quàm Deus optimus maximus, qui & ſi permittat homines peccare (cui malo, ſi vellet, occurrere poſſet) nihil tamen mali per hoc feciſſe videtur. & hoc etiam argumento & ſimilitudine vtitur in ſimili Hierony. Cagn. in l.culpa caret.num.5.de regul.iur. Sed iſtorum ratio nulla eſt, nam vt culpa caret, qui ſcit & prohibere non poteſt, d.l. culpa, & l.nullum crimen.eo.tit. ita in culpa eſt, qui ſcit & quum poſſet prohi. aliquod malum præſertim magnum, fieri permiſit, vt dd.ll. à contrario ſenſu. & l.ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri.ff. de verb.obli. vbi Bart. ait, non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bon.eſt, & inofficioſus †

6 *Homo homini tenetur ſubuenire.*

homo eſt, ſicque quaſi à cœtu reliquorum hominum ſegregandus, qui egenti, periclitanti, vim, iniuriamúe patienti cùm poſſet, deſijt auxiliari, vt docemur per Cicer.lib.1.Offic.& per Teren. in Andr. dum aiebat, Homo ſum, humani à me nihil alienum puto. & eleganter per Ouid. ſic modulantem:

Et caret auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi duxerat ipſe.

Et cùm cognationem quandam inter homines natura conſtituerit, hominem homini nō auxiliari nefas eſt: argu.l.vt vim.ff.de iuſt. & iu. id quod plenius oſtendimus ſuprà. modò ſic, cum † lex poterit eſſe ad triſtiſsimum necis facinus obuiandum in terminis l.Gracchus. ſuprà alleg. cum ſimil. non ſatisfacit permittendo malum fieri, quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, præſertim ſi quis ratione officij ad id teneatur, vt eſt vera & receptior opinio Theologorum in dictis locis, vt teſtatur Cagnolus, vbi ſuprà, & probat l.legis virtus.ff.de legi. dum ait, Legis virtus eſt imperare, vetare, permittere, punire. ecce ſuam punitionem, per quam homines boni fiunt à maloque abſtinentes, hoc in caſu denegare aut remouere non deberet, ne debitum ſuum officiū denegaſſe videretur: argu. d.l.legis virtus. iuncta l.1. ad finem.ff.de iuſtit. & iu. ibi bonos non ſolùm metu pœnarum, &c. Quinimmò lex in hac ſpecie vtroque pede claudicare videtur, nec enim in eo tantùm reprehenſione digna videtur, quod malo obuiare deſierit cùm poſſet, ſicque inofficioſa videatur, eò quod ſuum officium denegauerit, ſed etiam (quod deterius eſt) in eo quòd vicinis & popularibus ademerit facultatem ſubueniendi. Finge enim quod maritus, qui erat hodie concubinarius, aut meretricator, vxorem in adulterio deprehenſam occidere properaret, eamque finge clamantem, ita: Ferte populares opem, ſeruate me obſecro, quia vim patior & iniuriam, quum maritus meus eodem qua ego crimine culpatus, me perdere vult contra æquitatem & iuſtitiam. l.in harenam.C.de inoffic. teſtamen. & contra præceptum illud diuinū & naturalis iuris, vt: Quod tibi non vis, alteri non facias. & contra illud vulgatum:

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

7 *Permitte malo, alie eſt à lege.*

Maritus autem meus vtſe adulterum nollet interfici, ita deberet me ſeruare, certè adhuc ſtante dicta lege, Gracchus, cū ſimilibus, non liceret viciniæ opem ferre, maritumque prohibere. at ijs legibus non ſtantibus, in terminis ſolius iuris naturalis tali mulieri vim iniuriamque & iniuſtitiam illam patienti nō ſolùm viciniæ liceret opem ferre, ſed etiam fortè oporteret: ne aliter ij inofficioſi viderentur & culpabiles, vt in ſimili oſtendimus ſuprà. Quinimmò † tam debita defenſio eſt, vt 8
non ſolùm proximum vim patientem defendere liceat & expediat, vt ſuprà oſtendimus, & probat c. ipſa pietas. 24.q.4. ſed etiam teſtius poteſt occidere aggreſſorem proximi ſui, ſi aliter eum ab iniuria tueri non poteſt. c.quis poteſt. & c. Maximianus. 23.q.3. & tradit Alfonſus Guerrerius in Speculo principum. c. 41.num.10. Ergo † d.l.Gracchus, cum ſimilibus ſuprà allegatis, verum eſt vtroque pede 9
claudicare & gemino vitio laborare, non ſolùm dum denegant iuſtam defenſionem ad earum

Defenſion. cōmendat.

Intel. l.Gracchus.C.ad. dul.

earum legum officium ſpectantem, ſed etiam dum impedimento ſunt, quò minus talis naturalis defenſio & opitulatio ab hominibus priuatis præſtetur. ſicque apparet eas leges aliter eſſe tuendas & iuſtificandas, quando quidem earum auxiliares ſuprà relati defecerũt. Quid dicendum? & ſanè qui occidit bannitum aut vxorem ſuam adulterio deprehenſam, quo animo id fecerit nullus certò ſcit, aut ſcire poteſt præter Deum, etiam ſi ipſe illud declaraſſet, quia verba ſæpe fallunt, vt ff. & C. ad legem Corne. de falſis per totum, & l. diuus. ff. de mil. teſtam. §. planè. Inſtit. eod. tit. l. non figura. l. obligationum ſubſtantia, in prin. iuncto vlt. reſp. ff. de act. & obliga.

10 *Ho o præſumitr bonus.*

In re † autem dubia homo bonus præſumitur. l. merito. in pri. ff. pro ſocio, & quia qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata, ſecundum philoſophum. ſicque homo vt pote à natura, quæ optima eſt, principiatus optimus præſumitur. ſicque præſumitur habere bonam fidem in omnibus actionibus ſuis, vt eſt receptiſsima opin. Doctorum. vt iſthæc omnia pleniſsimè edocebimur infrà lib. ſeq. in materia præſcriptionum in 1. par. principali, & multis edocet Andreas Tiraq. de præſcri. §. 1. glo. 2. in verbo, bona autem fides. ſicque pareſt, vt maritus vxorem talem interficiens bannitum, aut frater ſororẽ, aut pater filiam, aut quilibet aggreſſorem proximi ſui (quem aliter tueri non poterat) interficiens in terminis iurium ſuprà allegatorum, id ſemper ob bonum publicum feciſſe videantur, quò magis reliqui à ſimilium perpetratione abſtinerent, ſicq; bonis in tranquillitate vitam degere liceret. ſicq; his caſibus huiuſcemodi interfectores nõ peccarent nõ magis quã iudices, qui ea ob facinora, quæ capitalia eſſe diximus de ſucc. creat. §. 7. num. 22. ſententiam ferrent condemnatoriam. aut carnifices, qui eam ſententiam exequeretur. & iſta eſt ad eas leges longè melior defenſio quàm ea, quæ ab earum auxiliaribus ſuprà relatis tradebatur. Ergo hi interfectores aut fecerũt ob bonum publicum & non peccàrunt, aut ob propriam vindictam & peccàtunt: aut dubitatur, & preſumam ob bonum publicum feciſſe: & ſic non peccaſſe.

11 *D'llum an in :bio licitu;*

In ijſdem † ergo ſpeciebus in duello eandem admitterem diſtinctionem, quia eadem ratio eſt. Quid enim ſi lege, aut diuturna conſuetudine receptum eſſet, licere maritis adulteros vxorum ſuarum in certamen duelli prouocare, aut patribus ſtupratores filiarum, aut etiam fratribus vel cõſanguineis, aut cuiuis de populo prouocare bannitum, vel fortè eum etiam, qui proximo ſuo tam grauem iniuram feciſſet, vt crimen eſſet capitale? certè in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, qui ad certamen duelli prouocaret, motus ob bonum publicum, quò magis reliqui ab ſimilibus facinoribus abſtinerent, non peccaret: ſin autem propria indignatione motus ad ſuam vindictam peccaret, in dubio præſumerem ob bonum publicum id feciſſe. eandemque diſtinctionem adhibendam, etiam ſi in ſuamet perſona iniuriam paſſus eſſet, quod fuſte aut colapho percuſſus, aut vulneratus fuerit, nam vtroque caſu par ratio eſt: argu. §. patitur autem. Inſtit. de iniur.

12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat, ard. quæſt.*

Ex ſuperioribus † apparet non eſſe verum quod Bald. in c. 1. col. 5. de pace tenenda. & Petrus Gerardus ſing. 37. nobiles. num. 5. ſcripſerunt, licere inire duellum pro defenſione proprij honoris, cùm id ſolum ob bonum publicum liceat. Vnde pater, qui pro defenſione patriæ occidit filium, excuſatur.

13 *Occidere bannitũ ſi licet: licebit etiam ſi ſit pater, aut filiꝰ occiſoris.*

Quinimmò † bannitus, qui impunè poterat interfici, poterit etiam occidi à filio ſuo, vel à patre ſuo. ita egregiè tradunt Panor. poſt Goffredum in c. peruenit. de immuni. eccleſ. Petrus Gerardus ſingulari 2. Bart. in l. minimè. per tex. ibi. ff. de religio. Iaſ. in l. 1. § . huius ſtudij. ff. de iuſt. & iure. colum. vlt. idem Petrus Gerardus ſing. 82. num. 6.

14 *Duellum quãdo illicitum.*

Apparet etiam † prohibitum eſſe duellum, primùm cum initur ad manifeſtationem veritatis, id enim Deum tentare eſt. ita procedit c. monomachiam. 2. q. 5. & in tit. de purga. vulgari, & l. vn. de gladiato. lib. 11. & c. porro. de pug. in duello. Idem ſi fiat virtutis, aut vitium exercendarum, aut oſtentandarum cauſa: vt d. l. vn. & d. l. in arenam. C. de inoffi. teſtamen. Idem ſi propriæ vindictæ cauſa, aut cauſa proprij honoris, vt iam diximus.

15 *Duellũ ob bonum publicũ licitum, contra gl. & no.*

Apparet † ſuſpectam eſſe Glo. d. c. monomachiam. quam ſequitur Alfonſ. Guerrerius, vbi ſuprà c. 46. aiunt enim, Dauidem cum Golia in duello pugnantem non peccaſſe, quia id fecit inſtinctu diuino. ſentiunt ergo quod aliter peccaret, quod nõ eſt verum, cùm ipſe ob bonum publicum pugnaſſet in illo duello.

16 *Duellũ inter milites, quando ſit licitum, contra Doct.*

Errat etiam ipſe Guerrerius ibi, dum ait, † peccare ineuntes duellum deni fortè, aut quini, aut viceni, tempore bellorũ, quia, inquit, per huiuſmodi prælia non imponitur finis bello, fiuntque oſtentationis gratia, quod nihil eſt. ſic enim fieret vt in omni bello præliantes peccarent, quia nemini niſi Deo notum eſt, an poſt prælia finis bellorũ ſequetur: & etiam ex talibus ſingularibus certaminibus bonum publicum ſæpè ſequitur, quia incutitur timor exercitibus, eo quòd victus ſit quis ex parte ſua, & creſcit alacritas exercitus illius partis, cuius miles victor in ſingulari certamine euaſit: ideo interdum quaſi res ſummi ponderis à ducibus prohibetur, vt ff. de re mili l. deſertorem. §. in bello. etiam ſub pœna capitis, vt ibi.

17 *Hiſtoria Torquati.*

adeò vt † Torquatus Romanorum dux quum ſingularia certamina inter ſuos milites & hoſtes interdixiſſet ſub pœna mortis, & ipſius filius patris iuſſa tranſgreſſus cum hoſte ſingulari certamine pugnaſſet, victorque euaſiſſet, à patre prẽmij loco capite damnatus fuit, de quo meminit Titus Liui-

Liuius,& Claudianus de 4. Honorij Auguſti conſul.ſicque cecinit:

Triſte rigor nimius, Torquati deſpue mores.

18 *Prælia tumultuaria (ſeu, ſcaramuza) inter milites licita eſſe, cõtra nouiſſ.*

Ergo & ſi † ſecundum ſententiam Gloſſæ & Guerrerij ſuprà relatam, omnia prælia tumultuaria (quæ vulgò ſcaramuzæ appellantur) nullius iuris auctoritate viderentur poſſe defendi, ſed quaſi finem bello minimè imponentes viderentur damnari debere, tamẽ longè verius eſt, regulariter nõ minus iuſtas eſſe, quàm ſit ipſum bellum aut præliũ quantumlibet ingens & atrox, ſicque aut fiunt oſtentationis tantùm gratia, aut ob bonum publicũ, aut dubitatur: Primo caſu peccatum erit, reliquis verò duobus non vtique. & ita in ſpecie tenet S.Tho.2.2.q.95.ar.8.in princ. & in fine. vbi † duellum vult exæquare iudicio ſortis, ſicque vt ſortes (inquit) illicitæ ſunt ad occulta quaſi miraculosè detegenda & reuelanda, quia quæ Deus ſibi reſeruauit, id homini ſcrutari non licet, vt ibi per eum: ita & prælium ſingulare ſeu duellum iniri non licet ad probationẽ vel reuelationem alicuius rei occultæ, ſed id Deo reſeruandum eſt, ſatisque eum vltorem habebit: arg.l.2.C de rebus credi. Cæterùm vt iudicium ſortis & licitum & vſitatum eſt ad diuiſionem rerum, ita ad talem diuiſionem vel definitionem, initur & iniri fas eſt duellum, quale fuit duellum ſeu ſingulare certamen Dauidis cum Philiſteo, 1. Regum c. 17. quod approbatum fuit à Deo, ſecundum ſanctum Tho. vbi ſuprà quod intelligo dummodo fiat ob bonum publicum, vel ob maius malum vitandum, quod neceſſariò aut veroſimiliter ſequeretur, ſi commodior, aut clementior modus definiendi ſeſe non offerebat, Nam ex duobus malis minus malum eſſe eligendum ſuprà oſtendimus, & docet Hieronymus, Cagn. & Decius per tex. ibi in l. quoties nihil. ff. de reg. iur. Et † ad probationem rei occultæ illicitum eſſe duellum communis opin. eſt ſecundum Hierony. Cagn. in l. fauorabiliores. nu. 17. de reg. iur. ff. per Baldum & Claudium & alios in l. ex hoc iur. ff. de iuſt. & iu. per Andre. Barb. conſ. 62. libro 1. Iaſon conſil. 144. lib. 2. Decium conſ. 487. & conſ. 686. & alios plures relatos per Cagn. vbi ſuprà. & voluerunt Caiet. in ſumma verb. duellum & diuus Tho. vbi ſuprà. Fallit vt nos interpretamur in duabus ſpeciebus, Prima, quando fit ob bonum publicum, Altera, quando fit ob maius malum vitandum cum requiſitis ſupra relatis. nam & hac ratione tolerantur meretrices, & etiam aluntur publicè, vt diximus ſuprà.

19 *Sortis iudicium quando licitum.*

20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*

21 *Duellum honoris cauſa an licitum.*

Pro conſeruatione tamen honoris alicuius priuati iniri duellum liceret ex conſuetudine prouinciæ, vt eſt Hiſpaniç apud Aragonenſem regionem, & ferè per totam Italiam, ſecundum Doct. vt per Bald. & Petrum Gerardum in locis ſuprà allegatis, tenet Cag. vbi ſuprà, & Curtius Senior in repe. l. admonendi. ff. de iureiur. colum. 77. Philippus Decius dicto conſi. 97. & rurſum Curtius Iunior conſ. 173. & Paulus Pariſius loco per Cagnolum allegato, qui ita tenere Doctores ait, eo quòd crudelis ſit, qui negligit honorem ſuum, & quia honor vitæ æquiparatur. l. iuſta. cum Gloſ. ff. de manu. vindi. & interdum anteponitur l. 2. §. pe. ff. de origine iuris. quod moderat Cagno. vbi ſuprà. vt procedat quò ad forum contentioſum, nam qui ob cauſam honoris alterum in legitimo duello occiderit, non punietur, ſed in conſcientia mortaliter peccaſſe intelligetur. Sed nos in hoc vltimo dicimus. quod ſi ille ob bonum publicũ pugnauit, non peccauit, ſi ob propriam vindictam peccauit, indubio præſumam potiſsimum ob publicam vindictam feciſſe, vt ſuprà expoſuimus. Vnde apparet erraſſe Cagn. & Caietanum, vbi ſuprà ſimpliciter dicentes, in tali duello eſſe peccatum ex parte prouocantis. Quid autem † ex parte prouocati? & ſimiliter peccatum adeſſe tenet Cag. qui ait Caieta. vbi ſuprà, ita velle, quod ego admitterem, ſi ſponte ille ſuſcipetet non ſic ſi aliter ei pœna mors eſſet, tunc enim ſe defendere poſſet iure naturæ, arg. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, quale eſſet, ſi mœchus ob id maleficium vel mortis pœnam ſubiturus eſſet, vel à marito prouocatus ſingulare duelli certamen ſubiturus eſſet. Sed † an populi vel principes tali iure vtentes peccẽt, quod nego, quando eis viſum fuerit illum eſſe bonũ modum ad tranquillitatẽ reipublicæ, prout Aragonenſibus & Italis viſum eſt, arg. eorum, quę ſuprà dicta ſunt, & quæ latè tradit Andreas Tiraq. de retract. in præfa. num. 75. & Hieronymus Cagn. vbi ſuprà, qui ita tenet in ſpecie.

22 *Duellum ſuſcipiens an peccet.*

23 *Duellũ Princeps ſi permittat, an peccet.*

Ob patriæ † defenſionem duellum inire etiam meritorium eſt, tantum abeſt vt culpabile intelligatur, vt per Cagnolum, vbi ſuprà, vt in exemplo de Tergeminis † fratribus Romanis cum Albanis totidem pugnantibus, vt refert Titus Liuius, & meminit Manilius Aſtro. lib. 2. ſic modulatus:

24 *Duellum patriæ cauſa iri licere.*

25 *Hiſtoria Romanorũ fratrum tergeminorum.*

Treſq; ſub vnius fratris virtute iacerent.

SVMMARIVM.

1 *Lex inutilis an valeat? ardua q.*
2 *Tirannus quis.*
3 *Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt.*
4 *Intellectus l. vn. in princ. & §. 1. C. de cad. tol.*
5 *Lex poſitiua vt valeat, debet deriuari à lege naturæ.*
6 *Lex poſitiua largè naturalis poteſt dici.*
7 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure. & num. 9.*
8 *Leges poſitiuæ ſpecificantur ex materia iuris naturæ.*
9 *Generatum ſimile generanti.*
10 *Lex inutilis an valeat?*
11 *Legis vita quanta ſit.*

CAPVT

CAPVT L.

Centesimo quadtageſimo ſextò colligitur ex noſtra principaliconcluſione, an valeant leges inutiles † à principibus, vel magiſtratib.latæ,quib. populus (1 *Le inutilis an valeat, ant q.*) tegebatur,mouet quæſtionem, quod licet regulariter leges iuſtas, & neceſſarias, vtilesque eſſe oporteat:argumen. cap. erit autem lex.4. dinſtin.l.1.&2.ff.de legibus, tamen communis ſententia eſt, vt lex ſi non aduerſatur iuri naturali, diuino, vel gentium, aut ſit contra bonos mores,non deſinat valere, quamuis nihil refetre videretur,eam legem factam fuiſſe vel fottè non fuiſſe factam,vt poſt Ariſt.& Dominicum Sotum Theol.diſſertiſsimum diximus ſuprà cap.abhinc.2. & quia valuit lex captionibus plena.l.vni.in princi. C.de cad.tollen.ibi.ſuis machinationibus, &l. inuidioſa. vtibi. §.1. &l. per quàm dura.l. proſpexit.ff. qui & à quibus,elegans l.1.§.initium.ff.de poſtul. ibi.quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt: quam rationem mirabile eſſe clamat Accur.ibi, & Andr. Tiraq. multa hanc ad rem ſpectantia congerens de retract.in pręfa.num.75.& Bal.in l. non omnium, per tex. ibi.ff.de legibus,& in l. de quibus. ff. de legibus.

Adhuc tamen contrariam partem ſumma authoritate & grauitate,nec minore (iudice me) aut minus dilucida veritate contrarium tenere videturTheol.ſummus Alfonſus Caſt. de poteſt. legis pœnalis lib.1.c.1. cap.penul. ibi in verſ.&inde mea ſententia, cuius verba ita habent, Et inde inquit, mea ſententia de-
2 *Tyrannus qui.* ducitur,vt ſi † princeps, aut magiſtratus talẽ poteſtatem à populo habens,vellet lege ab eo condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege diuina,aut naturali, minimè neceſſatium,is ſit tyrannus dicendus,quia maiorem erga populum poteſtatem exercet,quàm verè habeat:quib.verbis duo ſignificauit, primùm non valere legem,quæ nociua aliquantulum eſſet,cuius contrarium tenuit Dominicus Sotus Theologus diſertiſsimus de iuſt.& iure.lib.3.q.4.arti.5:ad finem. Deinde ſignificauit,non valere, ſi non eſſet neceſſaria inſpecto iure naturali vel diuino, qua ſi eo ipſo quod neceſſatia non eſt, noxia eſſe intelligatur,cuius contrarium licet tenuerit Ariſt. loco per eundem Sotum citato,tamen vetiſsimam eſſe Alfonſi Caſt. ſententiam, appatet ex noſtra principali ſententia, &ex omnibus his, quæ per hunc totum librum ad eius tam ornatam quàm iuſtificationem diſſeruimus, edocentes,omne impetiũ tam legum quàm ptincipum pertinere ad meram ſubditorum, non etiam ad regentium vtilitatem. Nec dubium
3 *Lex ſi vtilis non eſt,noxia eſt* eſt quin † omnis lex poſiriua eo ipſo quod neceſſaria nõ eſt, noxia & nociua ſit. Leges enim conſtringunt hominum vitas.l. leges ſacratiſſimæ. C. de legibus. ſicq; onetant libertatem, vt ibi,& l.1.§.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non datut.inducuntq; imaginem quandam ſeruitutis,quæ morti æquiparatur. l. ſeruitutem.ff.de reg. iur. iuncta l. libettas. ff. de ſtatu hominum.&§.libertas. Inſt. de iure perſonarum. adeò vt in obligationibus faciendi ideo nullus compellatur præciſè,ſed tantùm teneatur ad intereſſe, quia oneraretur libertas ſi homo ingenuus aliquid facere præciſè cogeretur,& lenius, clementius ac tolerabilius viſum eſt,vt intereſſe præſtemus, vel etiam omnia noſtra,ſi opus fuerit,amittamus, quàm vt ad minimum faciendum inuiti cogamur,per quod noſtra libertas aliquantiſper lędi videatur,facit Glo.app. in leg.in ſeruorum.ff.de pœnis.dum ait,vel minimam pęnam corpoream duriorem eſſe omni pœna pecuniatia, facit l. filiusfam.§.ſecundum vulgarem.ff. de lega.1. dum ait, patriam poteſtatem eſſe inæſtimabilem.& quod Terentius per Cremetem ad Soſiam dicebat, Quod habui, inquit, ſummum precium perſolui tibi,hoc eſt, libertatem. Et illud vulgare:

Non benè pro toto libertas venditur auro.

Quum ergo hæc libettas per leges poſitiuas reſtringatur, conſequens ſit,eas leges non ſolùm noxias, ſed nocentiſsimas quoque eſſe, quoties neceſſariæ (inſpectis iuris diuini aut naturalis principis) non ſunt, quamuis ingenti non modò leuitate verùm temeritate quoque,aut (quod turpius & inclementius eſt) machinatione non rarò fiant, vt teſtatur Iuſtinianus Imperator in d.l.vn.in princ.&§. 1.C. de cadu.toll. tanta eſt, tamque lamentabilis humani generis infœlicitas. & vetus † intellectus ad d.l.vn.cum ſimi.eſt,eam legem & ſimiles non tam iuſto imperio, quàm tyrannide & ferri ab initio, & poſtea contineri aut obſeruari.de quibus dictum eſt illud, Væ eorum,qui condunt leges iniquas. 4 *Intel.l.vn.in princ.& §.1. C.de cad.tol.*

Iuſtificantur † hæ ſententiæ,quia lex poſitiua vt valeat,oportet vt deriuetur à lege diuina & naturali, vt eleganter per eundem Alphon. Caſtr. vbi ſup.c.2.cuius vetba ita habent, Aliæ ſunt leges humanæ, quæ à lege naturali deriuantur per modum ſpecificationis aut determinationis, ſicut ſpecies in rebus artificialibus quodammodo deriuantur à genere, in qua deductione licet ſit neceſsitas, qua aliquam certam ſpeciem ſtatuat artifex in orando, ꝙ tamen hanc aut illã ſtatuat, ex mera attificis pẽdet voluntate, tales ſunt omnes leges, quæ præmium aliquod virtuti, aut pœnam vitio ſtatuunt: quarum nullæ ex primis legis naturæ ptincipijs neceſſaria conſequentia deduci poſſunt. Nam licet neceſſatium ſit ex lege naturæ, vt virtuti pręmium,eo vitio pœna reddatur,non tamen ex eadem lege eſt neceſſatium, vt hoc aut illud præmium virtuti,& hæc aut illa pœna vitio reddatur. Ta- 5 *Lex poſitiua vt valeat,debet deriuari à lege naturæ.*

 les

les ergo leges, licet verè humanæ dicantur, quia ab hominum voluntate pendent, vt ſubditos obligare poſſent, non tamen eſt ſola in illis humana voluntas, ita vt ſine illa ſimilitudine aut ſpecificatione legis naturalis illa ſola ſubditis neceſsitatem & obligationem imponere poſſet.

6 *Lex poſitiua largè naturalis poteſt dici.*

Poſſunt † ergo huiuſmodi leges quodammodo extenſa vocis ſignificatione naturales dici, quia per illas id in ſpecie diſcernitur, quod in genere abſque vlla ſpecificatione lex naturalis faciẽdum eſſe decernit: ſi enim lex humana omnino à lege naturali diſcederet, illa iuſta non eſſet, et ſi nihil extra legem naturalem præciperet, iam non humana, ſed lex naturalis diceretur.

7 *Intel. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur.*

Nam † Vlpianus Iuriſconſultus in l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iure. ita ait, Ius ciuile eſt, quod neq; in totum à naturali iure vel gentium recedit, neque per omnia ei ſeruit, itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id eſt, ciuile efficimus. Hæc ille. In quibus verbis ius commune ad oſtendendam vocum idem ſignificantium varietatem, poſuit pro iure naturali. & meritò, quoniam (vt ex teſtimonio Ariſtotelis ſuprà citati conſtat) ius naturale eſt idem apud omnes.

8 *Leges poſitiuæ ſpecificantur ex materia iuris naturæ.*

Deniq; † quòd lex poſitiua vt iuſtior ſit, oportet deriuatam eſſe à iure naturali & diuino, vltra d. Alphonſum Caſtren. tenent Dominicus Sotus Theologorum diſertiſsimus, & alij, quos retulimus ſuprà c.29. num.20. Sicque vt ex maſſa cerea, ſi vis, potes facere vnam figuram, deinde eam infectam reddere, ac rurſum ex eadem maſſa aliam formam effingere, idemque in maſſa aurea, vel argentea aut plumbea & ſimilibus. Ita maſſa aut materia ex quibus facienda eſt lex poſitiua, eſt diuinum aut naturale, ex quibus variæ formæ fieri à lege poſitiua poſſunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefactores, quamuis modum aut menſuram pœnarum non definiant, Vnde quòd fur ſiue manifeſtus, ſiue non manifeſtus puniatur, & etiam raptor, aut parricida, & ſimiles, ijs iuribus proſpectum eſt. quod autem fur manifeſtus quadrupli, fur autem non manifeſtus dupli pœna puniantur, vt in §. dupli, & §. quadrupli, cum vtrobique not. Inſtit. de act. quodque ex rapina pœna tripli ſit, vt in prin. & §.1. Inſt. de vi bonorum raptorũ. quodque parricida culeo inſutus pereat, vt in §. alia deinde lex. Inſtit. de publi. iudi. & c. id genus. iſthæc ſanè omnia à iure naturali incognita erãt, & à iure ciuili formata & ſpecificata ſunt ex ipſa iuris naturalis maſſa & materia dictantis in genere puniendos eſſe tales malefactores, facit tex. in ſimili, in l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. cum §§. præced. & ſeq. quatenus loquuntur de ſpecificationibus, quæ fiunt ex maſſa vel materia aliena: ſicque tales leges poſitiuæ habita conſideratione materiæ aut maſſæ iuſtitiæ ex quibus fiunt, naturales appellari poſſunt, habita verò ratione formæ & ſpecificationis dici poſſunt & debent ciuiles, & vtrunque probat d. l. ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile eſſe, quod intantum à naturali iure non recedit, intellexit de materia iuſtitiæ, & quatenus ſubdit, neque ei per omnia ſeruit. intellexit de forma ſeu ſpecificatione, quæ à iure naturali incognita & ſolo iure ciuili introducta eſt.

9 *Intel. l. ius ciuile ff. de iuſt. & iure.*

Idem † quò ad præmia, quæ iure quoque pro benefactis debentur naturaliter, non ſecus quàm pœna pro malefactis. l. prima. ff. de iuſt. & iure. ibi, bonos non ſolùm metu pœnarum, verùm præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Cæterùm quantum præmium deberetur ſeruis pro benefactis, de quibus in titul. C. de ſeruis qui pro præmio libertatem accip. quantumque præmium deberetur militibus in terminis leg. item ſi verberatum. in princip. ff. de rei vendi. nullibi iure naturæ in ſpecie definitum erat, ſed iure ciuili definitur, vt ibi. Ergo quum omnis lex naturalis ſit neceſſaria & vtilis, & ipſa quaſi materialiter debeat generare legem poſitiuam, vt poſitiua iuſta ſit, ſupereſt vt vtilis & neceſſaria quoque eſſe debeat,

10 *Generatum ſimile generanti.*

quia † omne generatum ſimile eſt generanti. Nam vt poëta cecinit:

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Et ſecundum Philoſophum, Qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata. tradit Andreas Tiraq. de præſcrip. Gloſſ. 2. §.1. verbo, bona autem fides. Vnde Poëta ſic modulatur:

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.

Notat Gloſſ. in l. quiſquis. §.1. C. ad legem Iuliam maieſt. leg. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edi. & in c. ſi quis. 6. q. prima. Speculator de feudis. §. quoniam. verſic.5. numero 14. & Benincaſius de actio. in princip. numero 102.

11 *Lex inutilis an valeat.*

Tertiò † id pulchrè edocemur à Cicer. in Vati. ſic ſcribente A maioribus, inquit, noſtris nulla alia de cauſa leges ſunt inuentæ, niſi vt ciues ſuos incolumes conſeruarent: ergo leges non neceſſariæ, aut non vtiles, cùm non poſsint non eſſe nociuæ, vt ſuprà oſtendimus, valere non poſſunt, quia tunc ciues non ſeruant incolumes, ſed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero ſecundo de legibus ſcriptum reliquit, Ad ſalutem (inquit) ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominum, & quietam, & beatam conditæ ſunt leges, quod & idem Cicero longè etiam ſignificantiùs expreſsit prima de Inuent. Ea, inquit, virtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, vt in legibus ſcribendis nihil ſibi niſi ſalutem & vtilitatem Reipublicæ proponerent, neque enim ipſi quod obeſſet ſcribere volebant, & ſi ſcripſiſſent cùm eſſet intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Quibus verbis

non obſcurè ſignificauit, eam legem, quæ minus vtilis eſſet, aut neceſſaria vtroque pede claudicare, ac infirmam eſſe ex defectu non ſolùm voluntatis, ſed etiam ex poteſtatis defectu legumlatorum. Quod intelligo quamdiu ceſſat vtilitas, nam ea adueniente lex illa valere incipiet, vt ſuprà diximus.

Hactenus quò ad huiuſcemodi validitatem. Quid † autẽ quò ad ipſius durationem? & ſanè regulariter & ſi omnes leges perpetuæ ſint, id tamen procedit, quando iuriſdictio legem ferentis perpetua erat: qualis eſt iuriſdictio populi, qui ſemper durat. l. quærebatur. ff. de iudici. aut etiam iuriſdictio principis perpetui, vt ſunt reges & ſimiles. Cæterùm quando ab habente temporalem iuriſdictionem fiunt, tunc ipſæ quoq; temporales ſunt, actionesq; temporales producunt, vt in princip. Institut. de perpet. & tempo. actionibus. qua de re per Bart. in l. 5. in princip. ff. de verb. obliga. per Mathæſillanum ſingulari 189. Nota vnum mirabile. idem Bart. in l. fi. ff. de pœnis. idem in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iur. & ibi Bald. Ludouicus Romanus conſil. 228. Aretin. in d. l. 5. in princ. & Andr. Barb. in rubric. C. qui admitti.

11 *Leg. vita quanta ſit.*

Ijs, quæ per totum hunc librum egimus, finitima ſunt quæ ſcripſimus infrà in ſecundo Tomo huius Operis lib. primo illius Tomi ſecundi. Si quæras cur ſi his contigua ſint, deſierint hic ſubiungi & continuari? reſpondeam id factum ob cauſam hic reticendam. Ergo quæ hic deſunt, illinc petenda ſunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS Cath. potentiſsimi Prætorio Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt.*
2 *Præſcriptionum materia quatuor principijs, ſeu elementis conſiſtit.*
3 *Mundus conſtat quatuor elementis.*
4 *Diuiſio huius tractatus.*
5 *Elementa inuicem conuertuntur.*
6 *Diuiſio partis primæ.*
7 *Diffinitio præſcriptionum & vſucapionum.*
8 *Præſcriptio & vſucapio an differant inter ſe.*
9 *Præſcriptio quare introducta.*
10 *Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.*
11 *Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi.*
12 *Patria hominis eſt omne ſolum.*
13 *Communia ſunt terra, aër, aqua.*
14 *Ius gentium primæuum appellatur naturale.*
15 *Terræ dominium non præſumitur niſi probetur.*
16 *Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt.*
17 *Dominium vt probetur.*
18 *Probatio leuior ſufficit in incidentibus.*
19 *Dominium plenè probatur per præſcriptionem.*
20 *Titulus ſuppletur adiectione temporis.*
21 *Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus.*
22 *Dominium cadit in iuribus & in incorporalibus.*
23 *Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.*
24 *Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione.*
25 *Præſcriptiones nunquam fuiſſent, ſi ius ciuile non eſſet.*
26 *Dominium præſcriptione quæſitum an princeps adimat.*
27 *Præſcriptio triginta annorum iure fforum non erat cognita.*
28 *Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos.*
29 *Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolùm naturaliter, ſed ea naturalis obligatio efficax omninò eſt.*
30 *Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gentium non ciuili ligantur.*

31 *Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iuriſdictione.*
32 *Peregrinus expers teſtandi actiuè & paßiuè.*
33 *Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio.*
34 *Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatosq́ homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces ſunt.*
35 *Ambaſiatores iure naturali & gentium non ciuili vtuntur.*
36 *Præſcrip. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, principibus, priuatis hominibus.*
37 *Hiſpanorum regum ius quò ad eccleſiaſtica.*
38 *Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quàm dotationis cauſa.*
39 *Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani.*
40 *Homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari neceßitate non cogente noxium, & contra naturalem iuſtitiam eſt.*
41 *Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt, quòd iuſtitiæ naturali aduerſatur.*
42 *Intellectus infirmitas eſt, quærere legem vbi naturaliter ſentimus.*
43 *Notorietas ſuperat omne genus probationis.*
44 *Iuſtitia naturalis eſt incommutabilis.*
45 *Nauigatio impoßibilis ferè, & noxia reputatur.*
46 *Impoßibile reputatur quod eſt nimis difficile.*
47 *Impoßibilium nulla obligatio.*
48 *Impoßibilia an poßit Deus.*
49 *Immemorialis præſcriptio quæ dicatur.*
50 *Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus.*
51 *Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, ſed poſitiuum, dicitur.*
52 *Abſtinendi beneficium eſſe prætorium non ciuile.*
53 *Ius nouum per adiectionem, vel detractionem fit quò ad particulam Solum additam, vel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur.*
55 *Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana.*
56 *Iuſtitia virtutum regina.*
57 *Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior, quàm profanorum.*
58 *Filius ſimilis patri.*
59 *Generatum ſimile generanti.*
60 *Filia ſimilis matri.*
61 *Deus dat omnem poteſtatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant auctorem.*
64 *Vtilitatis cauſa admiſſa non ſunt ad contrarium conuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impoßibilia ſunt quæ turpia ſunt.*
67 *Potentia mentita:*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non ſolùm in vniuerſis, ſed & in ſingulis regitur.*
71 *Populi vox Dei vox eſt.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur.*
73 *Principum quanta eſſe debeat cura & prouidentia.*
74 *Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ.*
75 *Exceptio ſæpe auget regulam.*
76 *Onera iniqua tollenda.*
77 *Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt.*

CAPVT LI.

COLLIGITVR ex principali noſtra concluſione, an valeant leges præſcriptiones inducentes? Mouet quæſtionem, quod vt principum, ita & legum imperium vt proſint non vt noceant datum creatumque (vt ſuprà lib. 1. cap. 1. cum ſequen. millies admonuimus) fuit. iniquiſsimũ autem eſt, & ſic nociuum præſcriptionis remedium, vt mox probabimus. ergo ex leges non deberent valere. hac ergo occaſione, & quia noſtræ profeſsioni dum de controuerſijs illuſtribus & frequentib. agere profitemur, nulla quam † præſcriptionũ materia aptior, aut accõmodatior videtur, (quia ſiue ad frequentem iudiciorum vſum reſpexeris, hac materia nihil vſitatius, vt pote quæ ſit ferè vnica ſpes, & probatio, & theſaurus omnium ſiue dominiorũ ſiue iurium mortalis generis, ſiue etiam regum, principum, Imperat. iura, ſtatutumq; in tuearis in ſola præſcriptione temporisque vetuſtate tanquàm in fideliſsimo quodam theſauro ac ditiſsimo repoſita inuenis, vt propè edocebimur. ideò hãc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo vt longiores aliorum de hac re commentarios huc tranſcribere (noſtrorum more) velimus, ſed vt circa ea duntaxat verſemur, quæ ab alijs vel prætermiſſa, vel parum fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

1 *Præſcrip. num ma... ſummi ... menti eſt*

Porro † vt rerum natura in quatuor conſiſtit elementis, ita & vſucapionum, pręſcriptionumúe natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, ſcilicet in poſſeſsione, traditione, titulo, & bona fide. ea autem quatuor elementa eleganter Philoſophi ijdemque vates modulati ſunt:

2 *Præſcri... ria prin... ſeu elen... conſiſtit*

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. ſic cecinit:

† *Quattuor æternus genitalia corpora mundus*
Continet, ex illis duo ſunt oneroſa, ſuoq́
Pondere in inferius tellus, atque vnda feruntur:
Et totidem grauitate carent, nulloq́ premente
Alta petunt, aër atque aëre purior Ignis.

3 *Mundi ... ſtat, qui ... elemen...*

Idem lib. 1. Faſtorum:

Altum petit flamma, propior locus aëra cœpit:
Sederunt medio terra, fretumq́ loco.

Manilius lib. 1. aſtronom.

Ignis in ætherias volucer ſe tranſtulit auras.
Summaq́ complexus ſtellantis culmina cœli.
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit:
Proximus in tenueis deſcendit ſpiritus auras,
Aeraq́ extendit medium per inania mundi:
Ignem flatus alit, vicinus ſubditus aſtris.

Tertia

Tertia ſors vndas ſtrauit, ſlatusq; natantes
Aequore perfudit toto naſcentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, vtq; euomet auras,
Aeraq; ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Vltima ſubſedit glomerato pondere tellus.

Diuiſ huius tract.us. Quòd autē omnes præſcriptiones in quatuor veluti elementis & principis ceu principijs conſiſtant, hoceſt, in poſſeſsione, traditione, titulo, bona fide, id vt notiſsimum eſt (per l. vni. in prin. C. de vſuc. transfor. in prin. Inſtit. de vſucap. cum mille ſimilibus, infrà allegandis) ita quoque longiſsimum eſſe conſtat, vt edocebimur per totam ſecundam, tertiam & quartam partem huius præſcriptionum tractatus, qui ſex partibus conſtabit.

Prima continebit decem quæſtiones, quæ vtpotè ad totam materiam communes faciliores reddent eorum omnium, quæ dicenda ſunt, cognitionem.

Altera ad poſſeſsionem & traditionem rerum præſcribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum ſpectabit.

Quarta bonam ad fidem adſpirabit.

Quinta res, quæ præſcribi poſſunt, quæue non poſſunt, captabit.

Vltima eos caſus remiſsiuè, qui ad præſcriptionis reſciſsionem pertinere videntur complexa, finem huic præſcriptionum tractatui imponet.

Verùm iſtarum partium ſingulæ in reliquarum materiam & veluti poſſeſsionem nō poterunt non inferre pedem, ad id cogente materiarū affinitate, eo quòd ipſis quoq; primis elementis, vt quotidiè & inceſſanter contingat, ſummus ille rerum opifex & parens Deus ordinauit. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. ſic philoſophatus eſt:

Quæ quanquam ſpacio diſtent, tamen omnia ſiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt: reſolutaq; tellus
In liquidas rareſcit aquas: tenuatur in auras,
5 *Elementa in ſe conuertuntur.*
Aëraq; humor alit, dempto quoq; pondere rurſus.
In ſuperos aër tenuiſsimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aëra tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 *Diuiſio partis prime.* In primis itaque videndum eſt, † quid ſit vſucapio. Deinde vt differat à præſcriptione, vel à conſuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò an aduerſa ſit rationi & iuri ac æquitati naturali. Sextò, an præſcriptio perimat vtramque obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præſcriptione acquiratur. Octauò, an obligatio ex delicto orta pręſcriptione perimatur. Nonò, an præſcriptio impediat litis ingreſſum. Vltimò, an tempus perimat, an transferat ius noſtrum. Quòad primum † vſucapio eſt acquiſitio, vel adiectio dominij per continuationem poſſeſsionis temporis lege definiti, ſupple contingens. Ita ait Iureconſultus in l. 3. ff. de vſucapio. circa cuius definitionis tuitionem multus (iudice me) eſſe videtur Ioannes Imolenſis in dicta l. 3. & Felinus & Philippus Decius in rubrica, de præſcript. & nouiſsimi poſt alios in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris lib. 6. Panormitanus & alij in dicta rubric. notant enim Iureconſultum eò, quòd ab effectu vſucapionem definierit, nec aduertunt Iureconſultis ſolenne eſſe, fuiſſeq; ſemper, aut plerunque ita (Iuris diſciplina id exigente) iuriū materias definire, vt in l. 1. ff. de tutelis, in princip. Inſtit. eod. titul. in l. imperium. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. in l. 1. ff. de teſtament. & in l. 1. ff. de legibus. & textus vulgo notus in l. legatum eſt. ff. de legat. 2. l. legatum eſt. ff. de legat. 1. §. legatum eſt. Inſtitut. de legat. in princip. Inſtitut. de obligat. in princip. Inſtitu. de action. in princip. & alibi ſæpè, vt nos tradidimus in tracta. de ſucceſſ. progreſſu. lib. 1. in præfat. num. 64. poſt Alphonſum Caſtrenſem de poteſta. legis pœnalis lib. 1. cap. 2. Cagnolus & alij in l. omnis definitio. ff. de regulis iuris. alijs ergo ocioſis hanc quæſtionem velitandam relinquamus, nobis autem ſat ſuperque eſſe debet ipſa Iureconſulti definitio, quam improbare nephas eſt. Et cum ea tranſit Franciſcus Balbus, de præſcriptio. in prima parte, quæſtione prima. Azo in ſumma. C. de vſucapio. pro empto. ad princip. & alij. & vide omninò quod dixi infrà c. incip. quò ad octauum eſt. in 8. quæſt.

7 *Definitio præſcriptionis & vſucapionis.*

† Quò ad ſecundum vt vſucapio differat à præſcriptione plerunque traditum eſt, vſucapionem ad mobilia, præſcriptionem ad immobilia pertinere. Ita Gloſſ. in l. ſecunda. ff. de vſucapio. Gloſſ. in princip. Inſtitut. eodem tit. in verb. vſucapiantur. Gloſſ. decimaſexta, quæſt. 3. in ſumma. id quod procedit voce anguſtè ſumpta. nam hi termini paſsim conuertuntur, vt per omnes ferè leges ſub titulo ff. de vſucapi. apparet, & differunt Balbus in dict. 1. part. quæſt. 3. Felinus & Decius, vbi ſuprà. & nouiſsimi in dict. capit. poſſeſſor, ad princip. poſt Gloſſ. in l. tertia. ff. de vſucapio. Bald. in l. prima. colum. 3. verſ. nec puto. C. de ſeruis fugitiuis. per Aret. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquir. poſſ. 8 *Præſcriptiò & vſucapio an differant interſe.*

Quò † ad tertium, nempè quare vſucapio fuerit introducta, Reſpōdet Iureconſultus in l. 1. ff. de vſucapion. id admiſſum, ne rerum dominia in incerto eſſent, & ne lites eſſent immortales. l. final. ff. pro ſuo, † néve domini perpetuo timore rerum ſuarum amittendarum cruciarentur. l. cùm notiſsimi, in princip. C. de præſcription. triginta annorum, vt per Bald. in repeti. l. primæ. in colu. 3. C. de emancipatio. liberorum. Balbus de præſcript. parte prima, quęſt. quarta. Azo in ſumma. C. de vſucapio. pro emp. in princ. Sed quonam modo deduci- 9 *Præſcriptiò quare introducta.* 10 *Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione.*

deducitur lites fore immortales dominiaque rerum fore in incerto, ſi præceptiones inuentæ non fuiſſent. † Et ſanè perſpicuum id eſt, nam principio generis humani omnia erãt in communi præſertim agri & campi, vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Paulus Caſtrenſis, & alij in repet. l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. Vnde Horatius ſatyra 2. lib. 2. ſic cecinit:

11 *Terrarum dominiũ iure gentium primæuo erat in communi.*

Nam propriæ telluris herum natura, neq; illum,
Nec me, nec quenquàm ſtatuit, nos expulit ille:
Illũm aut nequities, aut vafri inſcitia iuris.

Et Virgilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant.

Et Seneca in Hippolyto:

——— Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu prima quos miſtos deis
Profudit ætas: nullus hic auri fuit
Cæcus Cupido: nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populis lapis.

Et hac habita ratione Statius ſic canebat:

12 *Patria hominis eſt omne ſolum.*

† *Omne homini natale ſolum.*

Eadem conſideratione Ouid. lib. 1. Faſt. canebat:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor:
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Nimirum eorum collectio erat quod vt volucres ſeu aëreum genus in cœlo vel aëre, vtq; ſquamea turba in æquore vel ponto nihil proprium habent præter vſum communem: ita & humanum genus in terris communem vſum non ſecus quàm reliqua animantia terreſtria haberent, & præterea nihil, ſaltem quod ad ius proprietatis aut dominij iñ particulari attineret, & Ouid. lib. 6. Metamor. ſic modulatus eſt:

13 *Cõia ſunt terra, aër, aqua.*

Quid prohibetis aquas? vſus communis aquarũ eſt.
Nec ſolem proprium natura, nec aëra fecit:
Nec tenues vndas: ad publica munera veni.

Iſta erant verba terræ aliquid terræ proprium cuiuſquã eſſe vetantis, & omnia eſſe communia aſſerentis, facit tex. in §. ſingulorum. Inſt. de rerum diuiſione. † quum ergo tam in ſpecto iure naturali quam iure gentium primæuo (quod ſimiliter naturale ius appellatur, vt ſuprà lib. 1. in præf. nu. 118. diſſeruimus, & attigimus de ſucc. crea. lib. 1. in §. 1. num. 2. & 41.) omnia eſſent communia præſertim omnes agri, campi, prædia, & reliqua immobilia, † ſupereſt, vt qui aliquid immobile ſuum eſſe duxerit, illud probare debeat, quia contra ſe habet præſumptionem iuris, cumque is dicat quod ius olim erat commune degeneraſſe, ad ſeque ſolum in particulari pertinere cœpiſſe, id probare neceſſe habet cùm talis aſſertio in facto conſiſtat, quod non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. l. ſi emancipati, ibi, reque emancipatum probarum fuerit, vbi notat Iaſ. C. de colla. † & id factum

14 *Iuſgentiũ primæuũ appellatur naturale.*

15 *Terræ dominium nõ præſumitur niſi probetur.*

16 *Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt.*

non ſolùm probari oportet; ſed etiam ea probatio, ſi remouerimus vſum præſcriptionum, eſſet penè impoſsibilis, niſi quis oſtenderet teſtamentum primi parentis Adami, quo quoppiam fortè prædium aut prædia ſibi relicta fuiſſe appareret. aliter enim & ſi probet ſe emiſſe, parum iuuat cùm per hoc non appareat an venditor dominus fuiſſet, nec potuerit vendens pluris iuris in emptorem transferre quã ipſe haberet. l. nemo plus. ff. de regul. iur. c. nemo poteſt plus. eod. titu. lib. 6. l. traditio. ff. de acqui. rerũ domi. quinimmò etſi (vt ioci cauſa id dixerimus) Adami teſtamentum oſtenderet, nihil iuuaret, quia ſe ab Adamo magis deſcendere quàm reliquos homines probare non poſſet, vt interea omittam tam antiquum inſtrumentum authenticum eſſe probari non poſſe, & ita in ſpecie quod dominium immobilium probari ſit improbabile, niſi per præſcriptionem, tenent, licet non ita dilucidè probent Glo. in l. cum res. C. de probati. quam ſequuntur communiter Doctores ibi, vt tradit Nicolaus Boërius deciſione 47. alia inſuper ex dicto num. 25. Paulus Caſtrenſis & Iacobinus de ſancto Georgio in l. ſi quis ſeruo. C. de furtis. Alex. conſil. 4. colum. 2. libro 2. Dynus, Barthol. Alberi. Paulus Caſtr. & alij, præſertim Alexa. in l. ſi ſic. §. 1. ff. de legat. Idem Alexand. conſil. 180. col. 4. lib. 7. & conſil. 71. col. 1. lib. 1.

Hinc † eſt, quod licet quis probet ſe habere alicuius rei poſſeſsionem cũ legitimo titulo, ſicque tanquam dominum fructus illius rei nomine, & ſibimet, non etiam alteri percipere, adhuc non intelligitur ſe dominum ſufficienter probaſſe, vt ſentiunt Gloſſ. d. l. cum res, & omnes illi quos ſuprà allegauimus. ſentit Glo. in l. 7. C. de probat. Bald. in ſua praxi. tit. de extraordi. q. 1. & Boërius, vbi ſuprà, nu. 2. verſi. ſed glo. Id quod procedit quando dominium deducitur in iudicium per modum actionis & principaliter, quale eſt in rei vendicatione, in qua dominium venit probandum principaliter. l. 1. C. de alien. iudi. mu. cau. facta. l. 1. ff. eo titul. l. doce ancillam. C. de rei vendi. nam & ſi probarem contra poſsidentem, me ab hinc annos fortè duos fundum, de quo lis erat, per quadriennium poſſediſſe, fructusque ipſius vt dominium percepiſſe, reliquaque omnia vt verum dominum, &, quæ à dominis fieri ſolent, egiſſe, adhuc cõtra illum poſſeſſorem minimè obtinerem. Cæterùm ſi non principaliter, ſed incidenter tandem dominium deduceretur in iudicium, tunc is modus probationis ſufficeret ad inducendam dominij probationem, vt eſt recepta opinio in locis mox referendis. 17

Domin... probet...

† Vnde ſi domum tuam domui meæ ſeruitutem debere dicebam, & oſtendi legitimum titulum iſtius domus, quam eſſe dicebam, meque eam poſsidere, eaque vti & frui non ſecus quàm veris dominis, ſolenne eſt edocui, tunc ſufficienter dominũ me eſſe videor probaſſe, vnde

Prob... or ſu... incid...

Vnde ſi huic domui domum tuam ſeruitutem debuiſſe oſtendatur legitimè, obtinebo, & is eſſe ſolet frequentiſsimus aduocatorum vſus allegantium, quem cum legitimo titulo aliquam rem tenuiſſe & poſſediſſe, eiuſque fructus tanquam verum dominium percepiſſe; reliquaque omnia egiſſe, quæ à veris dominis fieri ſolent. nam per hoc intelligitur dominium præſumptiuè probatum, nō aliter quàm præſumptiuè fatuus ex ineptis dictis, vel factis quis probatur, vt tenuerunt Gloſ. in l. pen. verbo, amoueri. ff. de condit. inſtit. & ibi Bald. Ange. & Paul. Caſtrenſ. Bart. Bald. Paul. Caſtrenſ. & alij in l. Titia, per text. ibi. ff. de ſolut. eſt text. melior de iure ſecundum Nicol. Boër. d. deciſio. 47. num. 1. in l. filiusfamil. §. ijdem principes. ff. de leg. 1. Barbat. conſil. 50. num. 12. lib. 1. Iacob. de Arena, & Bart. in l. penultim. Anto. But. & Abb. Siculus in c. cùm ad ſedem, de reſtit. ſpol. Innocen. in c. illud, de præſump. Bart. conſil. 110. quidam Maſiolus. Idem Bart. in quæſt. incip. mulier habens amplum patrimonium. col. penult. gloſ. 1. l. ſicuti. §. ſi quæratur. ff. ſi ſeruitus vendicetur. Glo. iuncta textui in l. 1. ff. fam. erciſ. & ibi Florianus tradit Raph. Cum. conſil. 150. ad fin. Pet. Philip. Corn. conſil. 48. lib. 3. Andreas Barb. conſ. 8. lib. 1. Alexan. conſil. 4. lib. 2. Idem conſil. 103. num. 10. lib. 7. Iaſ. poſt Bart. ibi in l. ſi prius. ff. de op. no. nū. & plenè per Boër. vbi ſuprà, & Corne. conſil. 19. lib. 2. Idem Corneus conſ. 24. lib. 4. & Bal. in l. non ignorat. col. 6. C. qui accuſ. non poſſ. facit. l. & quæ nondum ſunt. §. 1. ff. de pign. tenet Romanus conſil. 24. circa propoſitum. & Bar. Sozinus conſil. 106. in cauſa. colum. 4. lib. 2. ratio differentiæ inter hanc ſpeciem & ſuperiorem ea eſt, quod quando dominij probatio deducitur incidenter in iudiciū, cùm aliud principaliter ageretur, par eſt, vt non tam exacta probatio poſtuletur, quàm ſi principaliter deduceretur & deſideraretur. cùm & ea res leuioris ſit præiudicij, & aliter is bis oneraretur in probatione, ſi teneretur ex integro probare, & donum vicini ſeruitutem alteri domo debere. & præterea ex integro probare, quòd ea domus, cui talis ſeruitus debebatur, ſua erat. facit pro hac ratione l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Treb. l. Titia. §. qui inuita. ff. de leg. 2.

1 Cæterùm † ſi cum eo legitimo titulo probaui poſſeſsionem longi temporis, tunc ſufficienter probatum eſt dominiū, etiam ſi in iudicium deduceretur principaliter, quia iam præſcriptum intelligeretur: & hæc eſt vtilitas præſcriptionum (qua æquius aut conſultius nihil vnquam excogitari potuit) ita tenet Gloſſ. in d. l. cùm res. C. de probat. & eſt communis opinio Doctorum, quos ſuprà allegauimus. † Idem foret ſi nullum titulum probarem, ſi tamen longiſsimi temporis poſſeſſionem probaui, quaſi ea temporis adiectio ſuppleat tituli defectū; vt in l. ſi quis emptionis. §. 1. & l. cùm notiſsimi, in prin. & l. ſicut. l. omne. C. de præſcrip. triginta annorum, vt eſt communis opin. Bal. vbi ſuprà, & aliorū, quas ſuprà retulimus, tradit etiam Boër. vbi ſuprà num. 9. cum ſeq.

...m inple... pbatur p·ſcrip.

0

...u s ſuple ...r ... iectio... m... ‧is.

Hactenus de dominij probatione in rebus ſoli, & etiam in rebus mobilibus regulariter; † ſunt tamen plures ſpecies, in quibus circa inuentum præſcriptionis probatur dominiū in rebus mobilibus. quid enim ſi quis tabulam depinxit, iuxta §. ſi quis in aliena tabula. Inſtit. de rerum diui. aut melle mulſum ex vuis & melle fecit, aut librum ſcripſit, & ſimilia. certè in his ſpeciebus & ſimilibus facilè eſt dominium probare. Item idem eſt in rebus ſe mouentibus, quale eſt, ſi quis feram cepit, aut armenta, aut pecudes, aut quadrupedes; quæ anteà nullius in bonis vel fuiſſent, vel iam eſſe deſijſſent, vt in §. feræ, & per totum titulum Inſtitut. de rerum diui. præſertim in §. ſingulorum, cum ſequent. vſque ad finem tituli. & l. adeò. per totam l. 1. 2. & 3. l. naturalem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nam probatur contractus obligatione probatur nobis, id de quo agitur deberi, † nec dubium eſt, quia etiam illarum rerum dicatur eſſe dominium l. qui vſumfructum. ff. ſi vſusfruct. per l. fin. ad medium. C. de præſcrip. longi temporis, & de quadruplici dominiorum differentia diſſerit Bald. in l. in rebus. C. de iure dot. colum. 2. & Boërius d. deciſio. 42. num. 4. & plenius per nos de ſuc. progreſſu lib. 1. in præfa. nu. 176. cum ſeq.

21 Dominiū ſine præſcriptione pbatur in actionibus, & in rebus mobilibus.

22 Dominiū cadit in iuribus & in corporalibus.

Quò ad quartum, nempè, † quo iure fuerit inducta vſucapio, vel præſcriptio, omnes omninò admittunt mero iure ciuili receptam fuiſſe. ita Azo in ſumma C. de vſucapi. pro empt. ad princip. Bald. in repeti. l. 1. col. 3. C. de emancipat. liberorum. Franciſcus Balbus de præſcript. part. 1. q. 4. Bar. in l. nemo poteſt. colum. 4. verſi. quærit Dynus. ff. de legat. 1. Philippus Decius in cap. quæ in eccleſiarum. nu. 26. de conſtit. Aymon Crauet. & antiq. temporum. part. 1. num. 49. per eundem Decium conſilio 269. num. 7. Idem Decius conſil. 202. num. 2. Bald. in l. fin. colum. 2. C. ſententiam reſcindi non poſſe. Angelus in l. Lucius. ff. de euictionibus. Paulus Caſtrenſis in l. 1. ff. de teſtament. Alexand. in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. num. 27. ff. de liber. & poſthum. Panormitan. conſil. 84. videtur. 1. lib. 1. Gloſſ. quam ibi omnes ſequuntur in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur. Bald. in authent. ad hæc. colum. 3. C. de vſur. Ang. in repe. l. 1. colum. 19. C. de iudi. † Ideò dicunt, quòd præſcriptio vtpotè ciuile inuentum obligationem naturalem nequit perimere, quod & firmant Bart. & Paulus Caſtrenſ. in l. final. §. 1. ff. rem ratam haberi. Corne. conſ. 251. in hac conſultatione. colu. 2. lib. 3. Idem Corne. conſil. 176. ad euidentiam. col. pen. lib. 1. Ant. But. Ioan. Imol. Panorm. & Feli. in c. ad aures, de præſcript. Ioan. And. in c. poſſeſ-

23 Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.

24 Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione.

poſſeſſor, vbi Philipp. Franc. & noui. de reg. iur. Franc. Balb. vbi ſuprà .2. part. 3. princ. q. 10. & in part. 1. q. 6. & Ioan. Oroſcius & nouiſsimi ſequuntur d. Gloſſ. l. ex hoc iure. ff de iuſtit. & iur. eamque Gloſſ. ſequuntur alij quàmplures, quos allegauimus de ſucce. crea. lib. 1. §. 1. num. 1. verſi. vltima fuit opin. Hinc † dixit Bal. in rep d. l. 1. col. 3. C. de emancip. liber. q. ſi ius ciuile non foret, præſcriptiones aut vſucapiones minimè forent, quem ſequitur Franciſc. Balb. in d. q. 4. † Hinc etiam dixit Philip. Decius in d. c. quæ in Eccleſiarum, num. 26. dominium præſcriptione quæſitum cùm ſit iuris ciuilis tolli nobis poſſe per principem, id quod improbabimus (annuente Deo) in ſecundo Tomo harum controuerſiarum, qui inſcribitur ſub titulo controuer. vſu frequentium. c. 1. num. 15. ibi enim oſtendimus, etiam dominiũ iuris ciuilis tolli nobis per principem non magis poſſe, quàm dominium iuris naturalis, niſi ob bonum publicum. Deniq; cùm præſcriptiones & vſucapiones ſint iuris ciuilis adeò, vt ſi ius ciuile nõ eſſet ipſę minimè fuiſſent, vt iam edocti ſumus, & probat l. 1. & l. 3. ff. de vſucap. Et ideò † præſcriptio longiſsimi tẽporis triginta vel quadraginta annorum non erat cognita nec inuenta iure ff. vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Gloſ. in l. qui occidit, in princ. verb. amiſsi. ff. ad l. Aquil. Gloſſ. & Doct. qui cum ea ſimpliciter tranſeunt in l. Iulianus. ff. ex quibus cauſis maiores. Bar. in l. tutor rerum. in fin. ff. de admi. tutorum. Bald. in l. eum qui. §. in hac. ff. de public. Idem Bal. in l. ſi ego. §. partus. eodem tit. Franciſc. Balb. de præſcript. in 2. part. 3. partis princip. quæſt. 12. num. 12. verſi. ſed dubitatur. Bald. in l. nihil. C. de vſucap. pro hærede. Gloſ. cum qua tranſeunt communiter Doctores ibi in princip. Inſtit. de perpe. & temp. actio. Alexan. in l. Pomponius. §. cùm quis. num. 21. ff. de acquirend. poſſeſſ. Et ibi Iaſo. num. 22. Felin. in c. de quarta. num. 34. de præſcript. Bart. in l. fin. in fin. ff. rem ratam haberi. Aries Pinellus de bonis maternis in authent. niſi tricennale, in princip. Bartholomæus Socin. conſil. 203. colum. 2. in fin. lib. 2. Epiſcopus ciui. Roder. in c. poſſeſſor, de regu. iur. lib. 6. part. 2. §. 9. num. 4. Cùm (inquam) † omnis præſcriptio & vſucapio ſit merum inuentum iuris ciuilis, conſequens eſt, vt ſubditos duntaxat liget, & comprehendat illius illarúmve regionum, vbi tale ius ciuile ſeruatur, iuxta l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure nat. l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur. l. fin. vbi plenè in ſimili per omnes Doctores. ff. de iuriſdict. omniũ iud. ſicque ſi inter reges aut populos liberos, qui non recognoſcerent ſuperiorem, in temporalibus lis eſſet, ceſſaret materia præſcriptionum, non ſecus quàm ſi re vera ſcripta, aut inuenta nunquam fuiſſet, quia ius ciuile vnius principis aut populi liberi alterum principem aut populum liberum non tenet, ſed ius tantùm naturale & gentium inter eos ſeruãdum eſt. Et ſecundum tale ius ciuile iudicandum eſſet. nam ſi princeps legibus populi ſui ſolutus eſſe dicitur. l. princeps legibus. ff. de legibus, quantò magis ſolutus eſſe dicetur legibus alterius principis vel populi. † Id quod nullus modò ſanus negat aut negauit vnquã, quod adeò verum eſt, vt princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed tantùm naturaliter, quia iuri tantùm naturæ, & gentium non etiam iuri ciuili ſubiacere intelligitur, vt tradit eleganter Bald. in d. l. princeps. ff. de legibus. Idem Bald. in l. 1. ad prin. ff. de conſt. princ. Idem Bal. & communiter omnes Doct. in l. 1. ff. de pact. Idem Bald. in l. fin. C. de tranſact. & in l. ſi aquam. colum. 6. C. de ſeruit. & aqua. plenè per Doct. in c. 1. de conſt. Alex. conſil. vltim. clementiſsimi. col. 7. lib. 4. Bald. in c. 1. §. fin. qui feudum dare poſſunt. quod ita tamen intelligendum eſt, vt ea obligatio naturalis, qua princeps ex contractu ſuo vel conuentione cum ſubdito, vel cum altero principe celebrato tenetur, tam efficax ſit, quàm foret ſi eſſet ciuilis ſimul & naturalis, vel ſi ius ciuile nunquam vllibi ſcriptum aut inuentum eſſet. Ita Anto. Butrius colum. penultim. & ibi alij omnes in c. quæ in Eccleſiarum, de conſti. & ibi Abb. colum. pen. Bal. in c. 2. colum. fin. de noua forma fidel. in feud. Fernandus Loazes in conſil. pro Marchi. de Velez, dub. 1. pag. 34. num. 23. Sicq; † principes inter ſe, vel populi liberi inter ſe ſemper & ſunt & eſſe videntur, ac fuiſſe quaſi in terminis l. 2. ad princip. ff. de orig. iur. l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſti. pecun. cum ſimil. vt inter eos ius ſolùm naturale & gentium non etiam ciuile in conſideratione ſit, non magis quàm ſi ſcriptum aut inuentum nũquam fuiſſet. nam & idem eſſet (quod plus eſt) † ſi res ageretur inter principem & vnum hominem priuatum, qui tamen ſibi ſubditus non eſſet. † Et ideò peregrinus nec teſtamentum facere debet, ſecundum noſtri iuris regulas, ſed ſecundum ſimplicitatem iuris gentium, vt diximus de ſucc. progreſſu lib. 1. ſub tit. qui teſtam. fac. poſſ. num. 124. nec ex teſtamento alicuius ciuis noſtri capere poteſt, quia vt noſtro iuri ſubiectus non eſt, ita etiam non gaudet beneficijs noſtri iuris ciuilis, vt ibidem docuimus ſub titulo, qui ex teſtamẽ. cape. poſſ. num. 6. cum ſequen. per l. 1. cum ibi not. C. de hæred. inſtit. l. ſed ſi hac. §. pœnam, in verb. peregrinitatem. ff. de in ius vocan. Quinimò idem foret, ſi inter duos homines priuatos exteros tamen (hoc eſt, qui eſſent diuerſarum iuriſdictionum, puta vnus Hiſpanus, alter Gallus) res ageretur, nam & tunc ius tantùm naturale & gentium inter eos ſeruaretur, non etiam ius ciuile alterutrius ex illis prouincijs † (cùm conſtet regem Hiſpaniarum etiam de iure non ſubeſſe Imperatori. 63. diſtinct. c. Adrianus, vbi Gloſſ. & reliqui. Idemque in rege Galliarum ſaltem de facto, vt lib. præced. plenius

Marginal notes:

25 Præſcriptiones nũquam fuiſſent, ſi ius ciuile non eſſet.

26 Dominiũ præſcriptiõe quæſitũ, an princeps adimat.

27 Præſcrip. 30. annorum iure ff. nõ erat cognita.

28 Præſcriptiões nõ tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos.

29 Princep[s] ſubdito [con]trahen[do non] obligat[ur ci]uiliter, [ſed tan]tùm na[tura]liter, [&] nat. ob[ligatio] cax om[nino] eſt.

3[0] Princ[ipes] populi [liberi] inter [ſe] nat. [...] non ci[uili] gantu[r].

Ius ci[uile non] ligat [princi]pes au[t extra]neos [à iuriſ]dictio[ne].

Peregrinus exper[s] [...] di acti[...] paſſiu[e].

Hiſp[aniæ rex] [...] nõ ſub[eſt Im]perio.

34 plenius tradidimus.c.22. nu.11.cum ſequen.) † ſecundum quæ licet regulariter non valeat emptio & venditio ſine precio, nec locatio & conductio ſine mercede certa, nec contractus emphyteuſis ſine ſcriptura, nec ſtipulatio ſine verbis, vt in princip. Inſtit.de empt.& vendi.& in princ.Inſtir.de locatione & cond. l.1.in prin.ff.de verb.oblig.in prin.Inſt.eod.ti. l.1.2.& 3.cum ibi not.C.de iur.emphy.tamen inter exteros principes, vel inter exteros populos ſuperiorem non recognoſcentes, vel inter exteros homines priuatos, vel inter vnum principem, populúmve liberum & ciuem ei ſubiectum, & emptio venditióve ſine precio, & locatio & conductio ſine mercede certa, & ſtipulatio ſine verbis, & emphyteuſis ſine ſcriptura valerent, non tàm in vim eorum contractuum formaliter, quàm in vim nudæ genericæ iuriſque gentium conuentionis, quæ tamen plenum effectum & executionem ſortiretur, non ſecus, quàm id fieret, ſi ius ciuile ſcriptum aut inuentum nunquã fuiſſet, iuxta l.2.in princip.cum §.ſequen. ff. de origi.iuris.

3 † quæ omnia in contractibus legatorum principum (quos vulgo ambaſciatores appellamus) qui celebrarentur in prouincijs ſuarum legationum procederent, vt plenius egimus in præfat. lib.1.de ſucc.progreſſu.colu. pen. & in locis duobus, de quibus iam meminimus. † In omnibus ergo his ſpeciebus & ſimilibus, quemadmodum ceſſat ius ciuile quò ad omnes contractus, conuentiones reliquaſque humanas actiones, ita quoque & quò ad præſcriptiones ceſſare in comperto eſſet debet, quandoquidem præſcriptionum inuentum merè ciuile eſt, & ciuiliſsimum, vt iam edocti ſumus, quæ omnia eò potiſsimùm nomine notanda ſunt, quòd nullibi ſic declarata inuenio, ſuntque addenda ad illos 28.caſus, in quibus ceſſat præſcriptio, de quibus per Franciſcum Balb.de præſcrip.q.6.part.prin.

Hinc colligebam expeditum fixum atque
7 indubitatum haberi debere † potentiſsimo Hiſpaniarum Regi, & domino noſtro etiam hodie integrum ſaluumque eſſe ius & facultas conferendi omnes archiepiſcopatus, epiſcopatus, præbendas, dignitates, perſonatus, rectorias, beneficiaq; omnia eccleſiaſticis perſonis per vniuerſam Hiſpaniam, non ſecus quàm olim neque id ius vlla ex parte præſcriptionis, conſuetudinis, vel alia quauis ratione, aut occaſione immutatum, debilitatum aut diminutum videri, nõ magis quàm olim foret ac fuiſſet. nam cùm ſit non minus vera,
38 quàm receptiſsima omnium ſententia, Hiſpaniarum regem ac regnum nullum in temporalibus ſuperiorem recognoſcere. Gloſ.in d.c. Adrianus.63.diſtinct. diximus plenè ſuprà c. 22.nume.11.cumq; ſequen. † cumque Hiſpaniarum rex ex receptiſsima omnium ſententia habeat legitimum ius patronatus in omnibus Hiſpaniatum eccleſijs, eò quòd eam prouinciam eripuit, liberauitque à manu infidelium (quæ cauſa ex mente Doctorũ communiter longè iuſtior eſt, quàm cauſa eccleſiæ dotationis) vt in lib. præcedenti.ca.22. nu. 14.cum præced.& ſequen.diſſeruimus, conſequens ſit, vt id ius patro. ſemel ſibi competens per temporis aut præſcriptionis interuentum perire non potuerit, aut vlla ex parte eneruari, quandoquidem præſcriptionum inuentum & ciuiliſsimum eſſe, & ſic inter exteros Principes, Reges, Imperatores, populos aut ciues locum non habere fuſe edocti ſumus, & non ſolùm tales eccleſias Hiſpaniarum Rex conferre poteſt, hoc eſt, eligere vel nominare perſonas ad eas dignitates, beneficia, epiſcopatus, rectorias, perſonatus, archiepiſcopatus, & ſimilia, non ſolùm (inquam) id ex definitione ſacrorum canonum, & ex doctorum ſententijs, & ex legibus Hiſpaniarum licere ſibi apparet, ſed etiam id per ſacrum Concilium Toletanum 12. canone, & c.6. ſancitum eſt, & ſtabilitum in hæc verba.

Illud quoque decernendum nobis occurrit, quòd in quibus tam ciuitatibus, decedentibus epiſcopis proprijs, dum differtur diu ordinatio ſucceſſoris, non minima creatur officiorum diuinorum offenſio. Vnde placuit omnibus (ſaluo priuilegio vniuſcuiuſque prouinciæ) vt licitum maneat deinceps Toletano Pontifici, quoſcunque regalis poteſtas elegerit, & iam dicti Toletani Pontificis iudicium dignes eſſe probauerit, in quibuslibet prouincijs præficere præſules, & decedentibus epiſcopis eligere ſucceſſores, ſic tamen, vt quiſquis ille fuerit ordinatus poſt ordinationis ſuæ tempus infra trium menſium ſpacium proprij Metropolitani præſentia viſurus accedat, qualiter eius authoritate vel diſciplina inſtructus condignè ſuſceptæ ſedis gubernacula teneat, quòd ſi per deſidiam aut neglectum quilibet conſtituti temporis metas exceſſerit, excommunicetur, hanc quoque definitionis formulam ſicut de epiſcopis, ita de cæteris rectoribus placuit obſeruandam.

Sed & idem expreſſum eſt in cã. cùm longè.63. diſtinct.neq; ad rem pertinet, quòd id ius & ſi in vſu ſit fueritque ſemper quò ad archiepiſcopatus, & epiſcopatus, & nonnullas Abbatias Hiſpaniarum, tamen quò ad reliquas dignitates eccleſiarum cathedralium, & quò ad reliqua beneficia non ex integro id in vſu nunc eſt, † nec dubium eſt, quin iuri canonico omnes principes Chriſtiani ſubeſſe videantur, vnde iuris canonici præſcriptiones contra eos eorumq; regna videntur poſſe locum habere, in ijs rebus & materijs, quæ ſubſunt iuriſdictioni eccleſiaſticæ, qualis eſt materia beneficiorum, vt habetur ferè per omnes in c.1.& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ, & in c.quæ in eccleſiarum, de conſtit.& in c. cùm non liceat, de præſcript. 39

Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani.

Nam

Nam ad perfectam huius rei cognitionem præfari oportet non eſſe ſolum aut ſimplex ius patronatus id, quod habent Hiſpaniarum reges in talium beneficiorum collatione ſeu nominatione, neque ex ſola iuris canonici conceſsione, ſed potiſsimùm ex ipſomet iure regali, & ſic ex iure naturali. cùm enim regna & principatus fuerint iure naturali, vel gentium etiam primæuo creati ad meram ciuium vtilitatem, vt pleniſsimè oſtendimus ſuprà lib. præced. cap. 1. & 2. & id ornauimus tam per totum illum librum, quàm per totum etiam iſtum, & præſertim in d. c. 1. num. 25. & cap. 21. num. 8. in d. lib. præced.

40 *Homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxiū, & contra naturalem iuſtitiam eſt.*

† Cumque homines à ſuis negotijs & prouincijs auocari longius peregreque proficiſci, peragrare & peregrinari noxium vehementer ſit, vt & patet ad ſenſum, & probat l. 4. cum ſequen. ff. quemadmod. teſta. aperi. ſupereſt, vt ad regale officium, munus & tuitionē pertinere intelligatur proſpicere ac efficere, ne ſubditi talem incōmoditatem patiantur, per quam negotiorum ſuorum cauſa peregrè à regione ſua, liberis, vxoribus, domibus, rebus, negotijsque ſuis domeſticis deſertis proficiſci cogantur, id quod eueniret, ſi ab Hiſpania ad Romam vſque vrbem penetrare paſsim cogerentur, beneficiorum, dignitatum, epiſcopatuum, archiepiſcopatuúmve cauſa, aut litium fortè occaſione, & cùm talem incommoditatem homines pati aduerſetur naturali rationi & iuri naturali.

41 *Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere nō poſſunt, quod iuſtitiæ naturali aduerſatur.*

† Neque per leges poſitiuas, ciuiles aut canonicas id induci poſſet, neque per conſuetudines, quæ magis viderentur & iuſtius dicerentur morum corruptelæ, quàm mores præſcripti: argu. l. 1. & 2. ff. de legibus. c. erit autem lex. 5. diſtinct. l. de quibus, cum multis legibus ſequen. ff. de legibus, cùm edocent, leges & conſuetudines irrationabiles aut nociuas non valere, id quod plenius diſſeruimus de ſucc. progreſſu in præfat. num. 93. & ſuprà lib. præced. cap. 31. num. 38. & cap. 30. num. 1. & num. 3. vnde leges ferre ad publicam vtilitatem, vt principis eſt, ita eas ferre ad propriam legislatoris vtilitatem, præſertim cum læſione ſubditorum, tyranni eſt, vt d. c. 30. num. 2. diſſeruimus. & omnis lex, quæcunque ſit, vtilis ſi non eſt, vix eſſe poteſt, vt definat nocere, vt d. lib. c. 29. num. 22. non parum vtiliter oſtendimus. & ibi etiam num. 20. oſtendimus, legem humanam non aliter valere, quàm ſi à lege naturali aut diuina deriuetur. ſicque vtilis & æqua ſit, & aliquid eod. lib. c. 26. num. 29. quæ omnia non ſolùm comprobantur ex ijs, quæ ſuprà lib. 1. cap. 1. & 2. tradidimus, edocentes, legum principumq́; imperium ad meram ciuium vtilitatem pertinere, ita vt quidquid à principe vel à lege iuſſum, præceptum, ſancitúmve fuerit, ſi ciuium vtilitati aduerſetur, nullius momenti ſit, quaſi egredi videatur terminos mandati, cōmiſſionis, regni, principatus, ſed etiam hoc idem comprobatur ex omnibus, quæ per totū hunc librum & præcedentem pleniſsimè diſſeruimus, quia quaſi ex illo primo elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus. Nec dubium eſt, quin quod lege aut conſuetudine induci non poteſt, quia irrationabile vel noxium, id per præſcriptionem etiam immemorialem recipi longè minus poſsit, quia talis præſcriptio, etſi reliquis præſcriptionibus potentior videatur, tamen ad ſummum id aſſequi potuit, vt legis vim habere videretur. l. 1. §. fin. l. 2. in princip. ff. de aqua plu. arcenda. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſtiua. is ergò vigor legis interpretatiuus fortior eſſe non poteſt, quàm ipſamet vera, expreſſa & certa lex, quinimò vix eſt, vt ei æquetur. l. filio quē. ff. de libe. & poſthum. l. ſi quis poſthumos, in ptinc. eodem titu. ergo quod lege expreſſa introduci non poteſt, id longè minus per legem tacitam induci admittive poterit, qualis eſt conſuetudo iuxta d. l. de quibus, cum multis ſequent. ff. de legib. & qualis eſt præſcriptio etiam temporis, cuius initij memoria non eſt, vt proximè diximus.

4[illegible] *Intel[illegible] infirm[illegible] quærer[illegible] ibi na[illegible] terſen[illegible]*

† Et denique quærere legem, vbi naturaliter ſentimus, nihil aliud eſt ſecundum Philoſophum, quàm infirmitas intellectus, nec vllus tam demens aut tam rerum inexpertus erit, qui non videat Reipub. regnoque Hiſpaniarum non noxium modò, verùm nocentiſsimum eſſe, ſi ad lites expediendas, vel ad beneficia eccleſiaſtica, epiſcopatus, archiepiſcopatus, dignitates, præbendáſve Romam ſemper paſsimque adeundum eſſet, id quod cum noſtro magno malo experti ſumus,

4[illegible] *Notor[illegible] paton[illegible] nus pr[illegible] nū.*

† eſtq́; tam notorium, vt omnem ſpeciem probationis facilè ſuperet. notorietatis enim talis eſt vis, vt plenè diſſeruimus ſuprà lib. 1. c. 22. & c. 21. text. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. ad legem Iuliam, de adulter. & denique in hac ingenti læſione, quæ ex tam longa & periculoſa nauigatione & itineratione cauſatur, nititur text. in d. concilio Toletano. 12. cau. 6. & d. c. cùm longè. 63. diſtinct.

4[illegible] *Iuſtiti[illegible] ralis [illegible] muta[illegible]*

† ſicque cùm ea ratio ſit tam naturalis & vera, contrarium eius fieri minimè poterit vnquam, aut vnquam poterit: arg. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure nat. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. Bald. per text. ibi. in l. fin. ff. de hæred. inſtit. Idem Bald. in l. his ſolis. per tex. ibi. C. de reuo. dona. Pet. Philipp. Corn. Alex. Dec. & alij per text. ibi in l. humanitatis. C. de impub. Iaſ. Purpuratus, & alij per text. ibi in l. fin. C. de pact.

Nau[illegible] impoſ[illegible] ferè e[illegible] reput[illegible]

† Denique nauigare etiam impoſsibile reputatur, nedum nimis difficile, neque quicquam eſt, quod magis ipſi naturæ aduerſum, pugnans, contrarium eſſe intelligatur, quàm nauigatio, vt plenè oſtendimus ſuprà lib. 1. c. 20. vbi etiam docemur, nauigationem horridam eſſe, triſtiſsimá, periculoſiſsimam adeò, vt nauigantes inter mortuos, an inter viuos ſint connumerandi, non ſatis certum ſit. ſicq́;

ad Ro-

ad Romam ab Hiſpania per æquora tranſuolare duriſsimum, nocentiſsimum & ab omni iuſtitia & ratione prorſus alienum eſſet, vt homines à iure compellerentur. Id enim non ius, ſed ſumma iniuria eſſet, rurſus per terram eundi nullus patet aditus: nam vt interea omittam longitudinem itineris, magnitudinem laboris, & expenſarum periculum, inſidiasq; latronum, & cætera id genus, (quæ omnia omnibus notiora ſunt, quàm vlla relatione egeant.) Adeſt etiam id impedimentum, q̧ omnes Galliæ penetrandæ ſunt, nec alias patet iter, via aut ſemita vlla: ſicque penetratio eſt impoſsibilis, niſi ex Galliarum principis conceſsione, quæ reputatur impoſsibilis. l. apud Iulianum. §. conſtat. vbi multa per Alex. & Iaſ. poſt alios. ff. de legatis pri. Ergo † cùm nimis difficilia pro impoſsibilibus habeantur, vt ibi eſt communis opinio Alexand. Iaſ. & aliorum per text. vbi Hieronymus Cagno. in l. impoſsibilium. ff. de regul. iur. Claudius Aquens, in l. Gallus. §. inſtituens, colum. 1. ff. de liberis & poſthumis. Georgius Natanus in clemen. ſæpè, in principio. not. 4. de verborum ſignificatio. Barto. Soci. in l. quidam relegatus. not. fin. ff. de rebus dubi. ſupereſt vt Hiſpani pro rebus ſuprà memoratis Romam petere non ſint de iure cogendi, † non magis quàm ſi ad impoſsibilia obligandi, ad quæ nullus tenetur. l. impoſsibilium. ff. de regulis iuris. cap. nemo poteſt. eodem titul. lib. 6. § ſi impoſsibilis. Inſtitut. de hæred. inſti. l. 1. vbi plenè per Bart. ff. de condit. inſtit. l. vbi repugnantia. §. quæ rerum natura. ff. de regulis iuris. Adeò, vt † ad impoſsibilia non ſolum principum poteſtas ſeſe non extendat, ſed etiam ipſius Dei optimi maximi poteſtas ſeſe non extendit, ſecundum Theologorum opinionem, vt & affirmat & ſequitur Hieronymus Cagnolus, vbi ſuprà, & plenius tradidimus ſuprà libr. 1. cap. 27.

Denique † ſecundum opinionem multorum, quã modò nec probo nec improbo (quia infrà cap. 81. num. 10. cum ſeq. dicturus ſum) non eſt præſcriptio temporis immemorialis, quando de ipſius origine conſtat, vt tenent Ioannes Andreæ in capitu. 1. ad finem de præſcrip. lib. 6. & Aymon Crauetus de antiq. temporum part. 4. verſic. materia iſta, num. 3. Couarru. in capitu. poſſeſſor. de regulis iur. lib. 6. parte ſecunda. §. 3. nu. 7. ſed cùm de principio huius rei, de qua agimus, non ſolùm conſtet, ſed etiam notoriè conſtet, quia ex diſpoſitione iuris, vt patet in dicto concilio Toletano duodecimo, canone ſexto, & dicto capit. cùm longè. 63. diſtinctio. ſequitur illud ius epiſcopatuum, rectoriarum, aliarumque præbendarum eccleſiaſticarum integrum ius Hiſpaniarum Regi, & regno illæſumque ab immemoriali præſcriptione ſeruari. Quamuis ſi verum amamus, ea ſola ratio ſufficiat, quam iam retulimus, quod bona gubernatio minimè admittit contrarium. † Item, quòd hæc eſt ratio naturalis, iuſque naturale & gentium, (ius enim naturale illud dicitur, quod ratio naturalis ſuadet & docet, diximus ſuprà lib. 1. c. 16. num. 10. & decimo num. 8. & c. 27. num. 11.) Idque ius immutabile eſt. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure naturæ. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. licet enim paſsim fiant homicidia, latrocinia, falſitates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ipſum ius naturale, adhuc tamen ius ipſum naturale integrum manere intelligitur, ſemperque eſt eritque ius, & ſemper æquè bonum, & ille huius iuris tranſgreſſiones nullam inducunt præſcriptionem aut conſuetudinem: cōtra hoc ius, quò minus videre ſtare & pollere videatur, æqueq; bonum & laudabile eſſe. ſic & in ſpecie noſtra docet Theologorum diſſertiſsimus frater Alphonſus de Caſtro, de poteſtate legis pœn. lib. ſecundo, cap. decimoquarto, pagin. quingenteſima ſexageſima ſecunda. Paulus Apoſto. Roma. 1. dum ait: Qui cùm cognouiſſent Deum, &c. Sic ergo & in ſpecie noſtra, & ſi per annos mille nos Hiſpani pro his rebus vel iſtarum rerum cauſa, de quibus mentionem habuimus, Romam adire coacti eſſemus, vel fortè ſponte (aut quod certius, eſt ſtultitia aut ruſticitate) nunquam fieret ius aut bonum aut æquum, quod in poſtremum idem facere teneremur, non magis quàm ſi per mille annos latrocinia, falſitates, adulteria, & cætera id genus, exerceremus. nam per hoc nunquam fit ius aut bonum aut æquum, vt ſimilia facinora in poſterum perpetrare cogamur, aut perpetrare iure poſsimus. † Et iſtud ius naturale bonum & æquum, vt Hiſpani non cogantur iſtarum rerum occaſione, de quibus mentionem habuimus, Romam petere, licet poſtea à iure canonico (per d. cap. cùm longè, & per d. Concilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transformatum in merum ius canonicum, ita vt ius naturale & gentium eſſe deſijſſe videatur, non magis quàm ſi quis malè ſanus contenderet illud præceptum Decalogi, De non occidendo, aut etiam illud pręceptum, De parentibus obſeruandis euanuiſſe, iuſque diuinum, aut naturale eo ipſo eſſe deſijſſe, quod per omnes leges, quæ ſunt ſub titulis C. & ff. ad legem Corneliam de Sicarijs parricidæ, & etiam homicidæ pœnę legales deſignatæ ſunt. Aut ſi contenderet, quòd illud præceptū Decalogi, Non falſum teſtimonium dices, aut illud præceptum, Non mœchaberis, aut illud, non Furtum facies, euanuerunt, eò quòd pœnæ legales adulterijs, & falſarijs, vel falſis teſtibus, & furibus, ſeu latronibus definitæ ſunt, per leges, quæ ſunt ſub titulis ff. & C. de furtis, & ff. & C. ad legem Iuliam, de adulter. & ff. & C. ad legem Corneliam, de falſis. Veriùs ergo eſt in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus, ea præcepta adhuc remanere iuris diuini, & naturalis, non ſecus quàm antequàm fieret

Z ius

50 *Ius naturale & diuinum non immutatur per abuſus.*

51 *Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuū non naturale non poſitiuū dicitur.*

ius ſcriptum, aut potiſsimùm, quòd ius diuinum, & naturale his in rebus adiuuaſſe tantùm, non etiam transformaſſe videtur: argu. in princip. Inſtitut. de bonorum poſſeſsio. l. adeò. §. cùm quis ex aliena. ff. de acquirend.
52 *Abſtinẽdi beneficium eſſe prætoriũ non ciuile.* rerum domin. † Sic & licet mille leges Iureconſultorum de beneficio abſtinendi à prætore inuento differant, vt in l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hæredi. inſtituend. l. ſi filius qui patri. ff. de vulgari & pupillari ſubſtitutio. l. final. C. de repudian. hæredi. §. ſui. Inſtitut. de hæredita. quæ ab inteſta. § ſui, & §. neceſſarijs. Inſtitut. de hæredita. quali. l. cum antiquioribus. C. de iu. deliberan. cum ſimilib. adhuc tamen ius abſtinendi dicitur eſſe prætorium, non ciuile, habita potius ratione inuentoris, quàm eorum, qui poſtea id ius iam inuentum interpretantur, vt eſt communis opinio, quam tenent (multis tamen repugnantibus) Gloſſ. in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. & ibi Alexan. num. 15. Ludouic. Roma. in d. l. neceſſarij. ff. de acquir. hæred. Iaſ. num. 29. poſt Gloſ. ibi in l. vnic. C. quando nõ peten. partes. Paulus Caſtenſis in l. 1. C. ſi minor ab hæredi. abſti. Imola in l. ventre. ff. de acquirend. hæred. dixi plenè de ſucceſſ. crea. §. 1. num. 5. Sic ergo & in propoſito, & ſi ius canonicum id quod iure naturali, diuino, vel gentium induxerat, præciperet, non tàm nouum ius induxiſſe, quàm illud iam inductum anteà fuerat, repetiſſe vel detegiſſe videretur, iuxta d. §. cùm quis ex aliena. d. l. adeò. ff. de acquir. rerum domin. inde dictum declarantem nihil agere, ſed iam actum detegere. l. hæredes palàm. §. 1. ff. de teſtament.
53 *Ius nouũ per adiectionem, vel detractionẽ fit quò ad particulã ſolũ additam vel detractam.* † Sed his aduerſari videtur, quod cum naturali iuri vel gentium aliquid addimus vel detrahimus, tunc proprium noſtrum ius feciſſe videtur † l. ius autem ciuile. ff. de iuſtit. & iure. & ibi Gloſſ. & Iaſ. ego id ius vt beneficiorum eccleſiaſticorum, aut litium cauſa Hiſpani extra ſuam prouinciam non trahantur, & ſi naturale vel naturali rationi congruum videretur, tamen eo ipſo quod à iure canonico idem cautum fuit ſub illa formula, & adiectione vt fieret per primatem Hiſpaniæ confirmatio, videtur vt deſierit eſſe ius naturale, & eſſe cœperit ius canonicum, ſed reſpondit quod vulgo dicitur, quod cùm aliquid addimus, vel detrahimus, tũc ius propriũm noſtrum efficimus, intelligitur ius noſtrum fieri, quò ad illam particulam additam, non quò ad id, quod anteà erat, id enim remanet, vel naturæ vel gentium ius, vt antea erat, ita intelligitur dict. l. ius autem ciuile, ſecundum Curtium in l. vt vim. nu. 17. ff. de iuſtit. & iure. & Benincaſius de actio. in §. ſupereſt, nume. 226. poſt Modernos Tollentinates, quos ipſe allegat. ſic ergo poſtquam per §. alia deinde lex. Inſtitut. de public. iudic. illam pœnam nouam parricidis imponendam excogitauerunt Iureconſulti, meri iuris ciuilis erit illud parricidij facinus, quò ad pœnam illam

54 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iuſtit. & iur.*

temporalẽ, ſed quò ad prohibitionẽ, & pœnã æternã non deſinit eſſe iuris naturæ & diuini, vt eſt notum, & ſuprà oſtendimus, & multis authoritatibus in ſimili ornauimus, ſuprà lib. 1. cap. 29. num. 17. Vnde & ex locis ſuprà relatis, ad quæ vos remiſimus, quæ hic deſunt, petenda ſunt. Quinimò tàm noxium eſt litium, aut beneficiorum eccleſiaſticorum cauſa à laribus, domibus, negotijs, rebus, populis, regionibúsve ſuis homines extrahi, vt in Concilijs Oecumenicis cautum præceptumque fuerit, cauſas & lites in partibus finiri, nec ad Romam vrbem pertrahi, etiam ſi eſſent ex ipſamet Italica prouincia. Quantò ergo magis in his litibus, aut negotijs, quæ aguntur in remotiſsimis extremiſque mundi oris, qualis Hiſpania eſt, vt habetur Concil. Lateranenſ. ſub Greg. Papa ſeſsione 11.

Denique (vt verbo omnia claudam) nulla poteſtas eſt ad malum, ſed potius ad bonum: ad conſulendum & iuuandum eſt omnis poteſtas ſiue illa eccleſiaſtica ſit, ſiue ſecularis (hoc vno excepto, † quòd in eccleſiaſtica longè exuberantior æquitas & iuſtitia deſideratur, & ineſſe debet. ca. pri. de feud. alienat. & authen. de monachis. §. cogitandum, per Andream Tiraquell. de priuil. piæ cauſæ, priui. 100.) vt pleniſsimè diſſeruimus ſuprà libro 1. cap. 1. & 2. ex communi, & receptiſsima ſententia tàm ſactorum quàm Iureconſulto. & omnium Philoſophorum. & aliquid attigimus in ſecundo Tomo harum controuerſiarum ſub inſcriptione, & tit. controuerſiarum frequentium lib. 1. cap. 1. etenim omnis poteſtas in iuriſdictione conſiſtit, nec aliud quàm iuriſdictio eſt, vt ibi edocemur, iuriſdictioni autem iniuriæ datio, vel damni datio contrarium eſt: contrarium autem conſiſtere impoſſibile eſt, adeò vt ipſi Deo omnipotenti iſthæc, quæ implicant contradictionem, impoſsibilia eſſe intelligantur ex communi Theologorum ſententia, vt expoſuimus ſuprà libr. 1. ca. 27. num. 2. cum quibuſdam præceden. & ſeq. quibus adde Hieronymum Cagnolum in l. impoſsibilium. in princip. ff. de regulis iur. & omnis poteſtas illud duntaxat obiectum, & ſcopulum intuetur, nempè, iuſtitiam, † quæ virtus omnium virtutum domina, & regina eſt, teſte Cicerone Officio. lib. 3. Iuſtitia autem eſt, alterum non lædere. l. iuſtitia. ff. de iuſti. & iur. §. iuris præcepta. Inſt. eodem tit. vnde Cic. Officiorum lib. 1. ſic ſcriptum reliquit: Iuſtitiæ ineſt ſplendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur, cuius primũ munus eſt, vt ne quis cui noceat. ergò cùm nocentiſsimũ eſſe iam oſtenderimus homines negotiorum ſuorum cauſa à prouincijs ſuis extrahi, conſequens ſit id iuſtitiæ contrarium eſſe, & conſequenter extra omnem poteſtatem & iuriſdictionem eſſe, ſiue illa ſecularis ſit, ſiue eccleſiaſtica, magiſque ac magis extra eccleſiaſticam, quàm extra profanam eſſe poteſtatem, vt oſten-

55 *Eccleſia iuriſdi[...] ſtius ex[...] da quà[...] ſana.*

5[...] *Iuſtiti[...] tutũ r[...]*

ecclesiastico- ... iusti- ... tior ... àm profa- ... rum

vt oſtendimus, confirmatur, † nam quantò maior eſt eccleſiaſtica poteſtas profana, vt in cap. ſolicitæ, de maioritate & obedient. & tradunt nouiſsimi in c. nouit, de iudicijs. tantò abſtinentior à malo, & iuſtitia eſſe debet, teſte Iuuenale ſic canente Satyr. 8.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Nec dubium eſt, quin quantò maior, eminentior, ſplendidior, ſublimior eſt poteſtas, tantò magis ac magis Dei potentiam ſummam (vt ei proximior & ſublimior) imitari debeat, ac neceſſe habeat, nam vt Poëta cecinit:

† Fortes creantur fortibus: nec debiles
Generant aquilæ columbas.

† Et naturaliſsimum eſt vnumquodque ſibi ſimile generare, ſecundum Philoſophum lib. 2. de ani. & text. in l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædili. edict. vnde patres prudentes liberos quoque prudentes plerunque generare Accur. teſtatur in l. nullus. C. de curi. lib. 10. & ſpurios filios liberos quoque ſpurios generare ſolere Accurſius author eſt in l. final. verſic. conſequentia. C. de natur. liberis. † Et talis præſumitur filius qualis pater, & talis præſumitur filia qualis mater, vt per Quintilianum lib. 5. cap. 10. & per Speculatorem tit. de feudis. §. quoniam ſuper. verſic. 5. num. 4. & c. ſi quis. 6. q. 1. l. non ſunt. ff. de ſtatu homi. & l. cùm ſimus. C. de agricolis, & cēſitis. lib. 11. Socin. conſil. 31. proſequendo ordinem lib. 1. Benincaſius Inſtit. de action. in princip. num. 233. notatur in l. quiſquis. §. 1. C. ad legem Iuliam maieſtatis. Vnde verſus:

Sæpè ſolet filius ſimilis eſſe patri:
Et ſequitur leuiter filia matris iter.

Et qualia ſunt principia, talia præſumuntur principiata, ſecundum Philoſophum, tradit Bald. C. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. 1. ad fi. Andre. Tiraquell. de præſcrip. §. 1. Gloſſ. 2. & tradunt omnes Doctores in l. fin. per text. ibi. C. de impuber. † Cùm ergo omnis poteſtas ſit à Deo, iuxta illud Prouerb. cap. 8. Per me reges regnant, & cōditores legum iuſta decernunt. & iuxta verbum Domini in Euangelio dicentis ad Pilatum: Non haberes poteſtatem in me vllam, niſi datum eſſet tibi deſuper, vt pleniſsimè diximus ſuprà lib. 1. cap. 21. num. 22. cum multis præceden. & ſequen. cumq; ſummi pōtificis, & eccleſiæ poteſtas & iuriſdictio ſit reliquis omnibus iuriſdictionibus, & poteſtatibus maior, & ſplendidior, eminentior, ſublimior. ſicque tanquam Dei optimi maximi primogenita haberi debeat, vt ipſimet Deo ſimillima ſit, aut eſſe debeat, conſequens eſt, ſiquandoquidē, vt exactè oſtendimus, naturaliſsimum eſt vnumquodq; ſibi ſimilia generare, & efficere, vnde illud † operibus credere. Et illud Ouidij 13. Metamorph.

Denique quid verbis opus eſt, ſpectemur agendo.

Et vt plenè edocet Saluianus lib. 1. de prouidentia Dei † naturaliter author quilibet opus ſuum amat & tuetur, eoque magis ac magis quò illud maius erat quaſi rem ſibi ſimiliorē. Quæ omnia eò pertinent, vt eccleſiæ poteſtas (cùm ſit opus Dei maius ac ſplendidius reliquis iuriſdictionibus & poteſtatibus) Dei operibus, iuſtitiæ, potentiæ & iuriſdictioni ſimilior quàm reliquæ poteſtates eſſe debeat, & conſequenter abſtinentior à damno, iniuria, noxia & læſione hominum, † ad quorum vtilitatem & ſalutem, & tuitionem fuit ordinata, ne inducta ad vnum effectum in contrarium conuertatur, contra omne ius, omnemque rationem, vt l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adimend. legat. & l. quod fauore. ff. de legi. l. non ideò minus. C. de procuratoribus. quam regulam exactiſsimè ornauimus libro tertio de ſucceſsio. reſolutione, ſuper l. ſi quando, in princi. C. de inofficio. teſtamen. ibi, à nobis inſerta.

63 *Opera indicant authorem.*

64 *Vtilitatis cauſa admiſſa nō ſunt ad cōtrarium conuertenda.*

Quòd † autem quantò ſublimior poteſtas eſt, tantò magis ac magis à malo, à læſione, & iniuria debeat eſſe abſtinentior conſtat, vel ex eo, quod Deus nihil malum facere poteſt, nec enim malum facere poſſe potentia eſt, ſed potius infirmitas non valentis abſtinere à malo. ſicque ille ſolus omnipotens appellatur, qui malum facere nequit, ſecundum diuum Auguſti. in c. princip. §. charitas. de pœniten. diſtin. 2. Raphael Fulgoſius conſil. 61. domina Catherina col. penult. Curtius ſenior conſ. 73. col. 29. Aymon Crauetus de antiquit. temporum ad princip. parte 1. verſ. non omitto. part. 3. & poteſtas ad malum non tàm poteſtas quàm tempeſtas dicitur, vt per eundem Aymonem ibi. Bartholom. Sozi. conſil. 120. colum. penult. Bald. conſ. 345. ad euidentiam. colum. 2. lib. 1. Idem Bald. conſil. 316. rex Romanorum. colum. 2. eo. lib. 1. † Vnde turpis conditio dicitur non eſſe poteſtatiua, quia id tantùm poſſumus, quod honeſtè, & ſine cuiuſquam iniuria poſſumus. l. reprehendenda, vbi plenè per Corneum & Philippum Deci. poſt alios. C. de inſtitutio. & ſubſtitutio. l. nepos proculo. vbi per Andream Alciatum. ff. de verborum ſignificat. l. Lucius, ſecundum vnum intellectum. ff. de conditio. & demonſtratio. † Multa de illa tempeſtate, & mentita poteſtate per Fernand. Loazes, in conſil. pro Marchione de Velez, dub. 1. pagi. 54. Bartholomæus Socin. conſil. 164. viſa bulla. colu. 8. lib. 2. Cardinal. in clement. paſtoralis, de re iudica. Ioan. Iacob. de Leonardis inter conſilia Alberti Bruni. conſil. 117. in hac cauſa. colum. fin. † Nec tamen dubium eſt, quin Deus optimus, maximus (quem malum facere non poſſe diximus) ſit omnipotens in terris nō ſecus, quàm in cœlis, vt teſtatur fides catholica, nec vllus vnquam vllâve gens etiam barbara, & quantumuis infidelis abnegauit. Vnde Virgilius ſic cecinit:

65 *Deus malum facere nequit.*

66 *Impoſsibilia ſunt, quæ turpia ſunt.*

67 *Potētia mentita.*

68 *Dei omnipotentia.*

Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis.

Idemq́ue Virgilius 4. Aeneid.
Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Erebi, noctemq́; profundam.
Et Boëtius Metro.5.lib.1.de Deo
modulatus ait:
——————*Omnia certo fine gubernas.*
Et Titus Calphurnius Eclog.4.ſic
modulatur:
——————*Deus ipſe canatur,*

69 *Dei prouidentia mũdus regitur.*

† *Qui populos, vrbesq́; regit, pacemq́; legatam.*
Et Horat. Oda 4.lib.3.ſic canebat:
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, vrbes, regnaq́; triſtia:
Diuasq́; mortalesq́; turbas
Imperio regit vnus æquo.
Idem Oda 12. lib.1.
Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare, & terras, varijsq́; mundum
Temperat horis.
Et Boëtius Metro.6. lib. 4.
Sed interea conditor altus,
Regumq́; regens.
Et Silius Italicus lib.6.bell.pun.
Iuſtitiæ rectiq́; dator qui cuncta gubernas.
Et Statius lib.5.theb.
Cuncta hæc ſuperûm demiſſa ſuprema
Mente fluunt.
Et Boëtius Metro.9.lib.5.
O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Et Lucanus lib.9. bell. ciuil.
Deus eſt quodcunq́; vides, quodcunq́; moueris.
Et Manilius lib.1.Aſtro.
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.
Nil agimus niſi ſponte Dei.

70 *Dei prouidentia mũdus nõ ſolùm in vniuerſis, ſed & in ſingulis regitur.*

Quorum Philoſophorũ, & Poëtarum plerique ſignificant, † non ſolùm Deum omnia poſſe, & gubernare reſpectu vniuerſorum, ſed etiam ſingulorũ curam & prouidentiam habere, vt nec minima vnquam res fiat niſi prouidentia, & ſponte Dei, id quod apertius edocemur à Cicero.1.de diuini. Deorum, inquit, prouidentia mundus adminiſtratur, ijdemq́; conſulunt rebus humanis, neque ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis. Docet etiam Saluianus lib.1.cum ſeq.de prouidentia Dei.

Quum ergo Deus ipſe omnipotens nihil malum agere poſsit, quinimò eius omnipotentia nulla in re dilucidius inſpiciatur, quàm in eo, quod malum facere nequit, quumq́ue eccleſiæ poteſtas ac iuriſdictio vt reliquis maior, ita & Dei potentiæ ſimilior ſit, quàm reliquorum poteſtates, neceſſe eſt, vt à malo, læſione, iniuria, noxiaque hominum ſit longè remotior, & abſtinentior, neque in vlla alia re magis, aut cõſpectius, quàm in iſta cognoſcitur magnitudo eccleſiaſticæ poteſtatis, & iuriſdictio. Vnde cùm homines litium, aut præbendarũ eccleſiaſticarum cauſa extra prouincias ſuas diſtrahi nocentiſsimum eſſe, nullus vnquam modò ſanus ignoret, & exactiſsimè oſtenderimus, vt teſtetur † vox populi,

71 *Populi vox Dei vox eſt.*

quæ veluti Dei & naturæ vox eſt (vt cap.11.nũ. 34. ſuprà lib.1. docemur) ſupereſt, id eſſe extra poteſtatem vtriuſque iuriſdictionis tam eccleſiaſticæ quàm ſecularis, quæ ad conſulendum iuuandumq́ue, non ad nocendum eſt, & hoc eſt eritq́ue ſemper ſolidiſsimum ac inconcuſſum fundamentum, quod comprobare fas eſt ex pluribus, quamuis centum illationibus vel collectionibus ſeu deductionibus, quas diſſeruimus per totum hunc librum & præcedentem.

Præterea † quum principibus ſecularibus iure naturali & poteſtate principatus competat tuitio & defenſio ciuium, ne patiantur damnum, iniuriam, noxiam, moleſtiam indebitam (vt per totum hunc & precedentem librum oſtendimus, maximè cap.1. & 2.) ius canonicum de præſcriptionibus loquẽs aut diſſerens ad hãc iuriſdictionem, vtpotè alienam & merè ſecularem trahi non poteſt, & hoc etiã ſolidiſsimum fundamentum. 72

Princep. naturales ab læſione tenetur.

In ſumma cùm talis defenſio ſit iuris naturalis, non ſubiacet legibus poſitiuis, ſiue illæ canonicæ ſint ſiue laicæ. ſicq́ue vt non ſubiacet iuri ſcripto, ita quoq; & longè minus ſubiacebit iuri conſuetudinario, aut præſcripto, cùm id non tam ius quàm iniuria iuſtius dicatur, & re vera ſit, non aliter atque ſi per annos mille ſolitum ſit furari, vt erat apud Lacedæmones, aut mœchari apud Perſas, libro 2.§.15.de ſucce.crea.num.22. oſtendimus, quæ iniuria & mala vi temporis in ius cõuerti nunquam potuerunt, & hoc etiam eſt ſolidiſſimum fundamentum, nam & furtum, adulterium, rapina & reliqua facinora ideò mala ſunt, quòd Reipublicæ vel priuatis noxiam, & ſimiliter quod negotiorum, aut præbẽdarum eccleſiaſticarũ cauſa, extra prouinciam ſuam homines trahantur, & moleſtias, ærumnas, impenſas immenſas, labores, pericula ſubeant, ſimiliter publicè & priuatim noxium & nocentiſsimum eſt. ergo nõ minus id admittere flagitioſum erit, quàm admittere adulteria, furtum, & ſimilia. ſicq́ue iſthæc omnia tempore iuſtificari, præſcribi, aut in ius conuerti impoſsibile erit. Quinimò quantò diutius durauerint, & in vſu fuerint, tantò magis ac magis turpiora fient: arg.text.in cap.fi. de præſcript. quæ omnia tempore præſcribi non poſſe docet doctiſſ. Theolog. Alphon.de Caſtro de poteſtate legis pœna.c.14.lib.2. Quæ omnia ſic temperanda ſunt, vt ſummo Pontifici, vt capiti eccleſiæ, liberum ſit ſuum legatum Hiſpaniæ tenere, vel aliam perſonam, quæ gratis ea expediat nomine & vice ſummi Pontificis, quæ vel quia rariſsima & nimis ardua, vel alia ratione ad ſummi Pontificis cognitionem & definitionem iure pertinere videbuntur, gratis accipere debemus, dummodò congrua ſuſtentatio & alimenta ceſſante faſtu nimio non deſinit.

Nam & retenta opinione eorum, qui contendunt,

tendunt, Imperatorem eſſe dominum quò ad iuriſdictionem totius orbis, de cuius veritate egimus ſuprà cap. 21. & 22. adhuc in prouincijs à regibus eorumq; magiſtratibus admittunt ipſi Doctores illam opinionem tuentes omnia eſſe expedienda, nec lites, aut numerum officiorúmve publicorum collationes, aut ſimilium, aliorúmve negotiorum, ad Imperatorem deuenire debere, niſi fortè eſſet quædam iuſtitiæ intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio, & ſimilia, quæ & nimis ardua ſunt, & rarò aut nunquam ferè contingunt, vt per d. c. 21. & 22. Sit ergo concluſio, quod Rex Hiſpaniæ efficere poteſt, vt beneficiorum & omnium præbendarum eccleſiaſticarum electio Hiſpaniæ fiat cũ declarationibus, de quibus ſuprà, hoc primo. Id quod non ſolùm efficere poteſt, ſed etiam debet, hoc ſecundo. Se autem negligente populi Hiſpani fortè id aſſequi & poſſent & deberent, iuxta modum, de quo ſuprà cap. 5. num. 10. cum præced. & ſeq. hoc tertio. Totidem concluſiones, hoc eſt, aliȩ tres ſimiles concluſiones fieri debent, quò ad lites ſuper negotijs eccleſiaſticis Hiſpaniæ agendis & definiendis, quæ omnia longè iuſtiora ſunt, quò ad lites & beneficia & reliquas prȩbendas eccleſiaſticas, quàm quò ad epiſcopatus & archiepiſcopatus, tum quod longè frequentius, imò millies quotidiè huiuſmodi de rebus agendum eſt, de epiſcopatibus verò & archiepiſcopatibus longè rarius, tum etiã quod magnitudo expenſarum, laborum, & periculorum in Romam adeundo longè intolerabilior eſt minimis aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis & diuitibus. Et quidquid circa Hiſpaniam dictum eſt, procedet etiam quò ad reliquas prouincias, quæ aut nõ minus longè aut fortè longius ab Vrbe diſtarent, idemque & ſi parum minus diſtarent, licet in reliquis prouincijs non tam expreſſum vt in Hiſpania, propter ſacra Concilia nominatim hac in re Hiſpaniæ conſulentia. Quæ omnia S. M. Eccl. iudicio ſubſint.

3 *...nũ quã ...e ſiebeat ...rar pro... de ia.* Quanta † autem obligatione haſce ad res proſpiciendas conſulendasque principes teneantur, teſtatur cunctis mortalium egregia diui Pauli ſententia 1. ad Timoth. cap. 5. ſic iudicantis: Si quis autem (inquit) ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Nobiliſſimum eſt enim illud Redemptoris noſtri verbum: Nam quos (inquit) dediſti mihi, non perdidi quenquam ex eis: non obſcurè ſignificans, quantam curam ſuorum habere debeant principes & reliqui magiſtratus.

4 *...te à pro... ...nc ad cu... ...n on re... ...calæ.* Denique † ſuperioribus rationibus moti ſanctiſsimi patres, qui ad ſacrum œcumenicũ Concilium Tridentinum cõuenerunt in ſeſſione, quæ habita fuit die Nouembris vndecimo, canone 29. anni 1563. definierunt, vt omnes lites & cauſæ ad eccleſiaſticam iuriſdictionem pertinentes agerentur in partibus coram ordinarijs, quò ad primam inſtantiam, niſi fortè ex magna neceſſaria & vrgenti cauſa aliquam vel aliquas ſummus Pontifex reſeruaſſet, quæ exceptio eandem regulam & canonem firmiorem & ſtabiliorem reddidit, tantùm abeſt, vt illum debilitaſſe aut aliqua ex parte eneruaſſe videretur: conſtat. n. ſummum Pontificem ex cauſa poſſe tranſgredi omnem legem poſitiuam: eſt enim princeps legibus ſolutus, vt non paucis noſtrorum tam interpretum quàm etiam legumlatorum placuiſſe video. l. princeps legibus. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de teſtament. §. final. quibus modis teſtamen. infir. ſed id nihil ad nos, quia eſt ius ciuile & peculiare Romanorum, non autem ius commune, quale eſt ius diuinum, naturale, & gentium, de quibus iuribus haſce ad res agendum eſt, regulariter enim omnes principes legibus ſubeſſe non minus vtiliter, quàm eleganter edocemur ſuprà lib. 1. cap. 1. cum ſequent. Neque ad rem pertinet, quod ex cauſa poſsint tranſgredi leges, id enim non ſolùm poſſunt, ſed etiam neceſſe habeat, ſi ea cauſa neceſſaria aut vtilis ſit (ſi modò mentem legis amplecti poſthabitis ipſius verbis legem tranſgreſſionem appellari fas eſt.)

Denique ius poſitiuum omnium iuris diuini præceptorum tranſgreſsionem feciſſe reperitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinoroſos, permittit defenſionem etiam cum nece alterius, negat morigerandum eſſe parentibus turpia imperantibus, permittit interdum liberis alimenta denegari, dies feſtos interdum non coli permittit, aliena rapere aliquando nõ vetat, & reliqua id genus, vt multis edocemur exemplis de ſuc. progreſſ. in princ. præfationis. Et ferè per totum librum præcedentem.

Iſtorum & ſimilium ratio eſt, quòd in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus nõ tàm ipſius legis diuinȩ, quàm verborum duntaxat tranſgreſsio facta videtur, dum per hoc magis ac magis ipſam mentem diuinam contemplamur ac tuemur verbis ſpretis, Scriptum enim ſequi mente relicta calumniatoris eſſe, Cicero ait in oratione pro Cecina, & Iureconſultus in l. fraus. ff. de legib. fuſiùs per nos ſuprà cap. 30. num. 4. 5. 6.

Porrò ſummus Pontifex cùm ex cauſa legem tranſgredi poſſet, canonicam etiam, ſi in d. canone 20. id expreſſum non fuiſſet, euenit vt ea expreſsio eius potentiam hac in re non ſolùm nõ augeat (cùm ipſa ei aliàs etiam competeret) ſed potius reſtringat, quum quod aliter liberius agere ſibi licebat, propter illã poſthac adiectionem, non aliter quàm ex magna neceſſaria vrgentique cauſa liberum ei erit. † Sicque illa exceptio contra regularem ſui naturam non reſtringit regulam, ſed potius eam firmiorem ſtabilioremque reddit, quod non rarò fit, nam & ſimiliter & ſi mandatum gene- 75 *Exceptio ſæpè auget regulam.*

generale non contineat regulariter caſus exigentes ſpeciale mandatum. cap. qui ad agendum, de procura. tamen ſi dixi, do tibi mandatum generale ad mea negotia, niſi quod nō poſsis debita exigere vel tranſactionē litium mearum facere, per hanc exceptionem ipſum mandatum augetur, vt videatur comprehendiſſe omnes caſus, etiam ſpeciale mandatum aliàs exigentes, præter illos duos nominatim exceptos, vt ex communi opinione reſoluunt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum. & Philipp. Decius in l. 1. num. 31. ff. de regulis iur. Alexand. in l. final. ff. quod quiſque iur. Philipp. Dec. in c. conſultationibus, in fin. de offic. deleg. Alex. conſil. 36. viſo themate, quem allegat & ſequitur Decius in c. cum dilecta, de conſil. vtil. vel inut. 5. nota. Andre. Tiraquel. de vtroque retract. pag. 784. num. 95.

Secundò facit, nam ſi teſtator legauit mihi vſumfructum fundi, niſi quod mihi ſeruitutem imponere non liceat, per hoc videtur etiā proprietatem legaſſe, vt ſic illa exceptio, niſi, &c. auget, non minuit diſpoſitionem præambulam, ita Bart. Bald. Alberi. Ange. & Raphael Fulgoſ. in l. Proculus. per text. ibi. ff. de vſufru. Rapha. Cuman. & Ludo. Roman. in l. dona. §. ſpecies. ff. de donat. Alexan. in l. ſi conſtante, in princip. ff. ſol. matri. Iaſ. in l. ſi mihi & tibi. §. in legatis. lect. 1. num. 10. ff. de lega. 1. Bart. in l. ex hac. ff. de dona. Andr. Alc. in l. rectè dicimus. ff. de verb. ſing. Lancel. Galiaula, in l. Centurio. num. 465. ff. de vulga. & pupilla. poſt Gloſſ. in d. §. ſpecies, & in d. l. Proculus. ſic ergo & in propoſito illa exceptio, niſi ex vrgenti & neceſſaria cauſa, &c. auget ipſam regulam negatiuam præambulam, ne aliàs nihil operaretur, auget (inquam) vt regula illa negatiua, ne cauſæ liteſque ab ordinarijs prouinciarum in prima inſtantia extrahantur ad Romám ve reuocentur, intelligatur, vt nō fiat etiam ex cauſa, niſi ea cauſa fuerit non iuſta ſolùm, verùm vrgens quoque & neceſſaria.

Tertiò confirmatur, nam ijdem Doctores proximè relati tenent, talem exceptionem ſimiliter augere, quando diceret teſtator, lego domus vſumfructum, niſi quod eam altius eleuare nequeas, nam per hoc, ne nihil ea exceptio, quæ tacitè inerat, operetur, videtur etiā proprietatem legare.

Quartò facit. nam ſi teſtator dixit, lego Titio vſumfructum, niſi quòd non poſsit rem alienare, per hoc videtur etiam proprietatem legare, ne aliàs nihil ea exceptio operetur. ſicque talis exceptio eò quòd tacitè inerat expreſſa operatur, vt augeatur præambula diſpoſitio, vt eſt communis opinio, quam tenent Bald. in d. l. Procul. Alexan. in d. l. ſi conſtante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàmplures, quos allegaui de ſucc. creat. §. 9. nu. 8. verſ. 2. intelligitur. ſic ergo & hic illa exceptio, vt Papa tales cauſas ex iuſta cauſa reuocare poſſet, tacitè inerat (vt dixi) ſicque expreſſa, ne nihil operetur, auget ipſam regulam negatiuam præambulam. nam & ſi ſancitum fuiſſet, ne tales lites ad curiam reuocētur, nec vltra proceſſum eſſet, tunc tacitè intelligeretur, niſi ex cauſa contrarium ſummo Pontifici viſum fuiſſet: nūc propter illam adiectionem fit, vt etiam ſi ei ex cauſa contrariū viſum ſit, adhuc id fieri non debeat, niſi ex ea cauſa ſit non ſolùm iuſta, ſed etiam vrgens & neceſſaria, qualis eſſet (vt ſanctiſsimis patribus hāc rem definientibus in eo ſacro Concilio, cui nos quoque interfuimus, tunc videbatur) ſi fortè cauſa ageretur inter reges Caſtellæ & Luſitaniæ, vel inter regem & reginam, vel inter eos & filium primogenitum, & cætera id genus, in quibus veriſimiliter in partibus non eſſet poteſtas, aut libertas iuſtitiam faciendi: non ſic ſi inter conciues ageretur vtcunq; proceres, quibus potentia nō eſſet reſiſtendi principibus ſuis iuſtitiam facientibus, vel tuentibus eos magiſtratus, qui iuſtitiam adminiſtrarent, aut ius redderent.

Ad ſuperius acta iuſtificanda, dum exceptionem interdum regulam augere ne aliter nihil operetur, addere licet plura quàm ſexaginta ſimilia, quibus hanc regulam ornauimus in l. ſi quando, in princi. C. de inofficioſo teſtamento.

Denique cum hac lege de litibus à prouincijs minimè extrahendis, diſpenſare minimè licere principibus, niſi quando id etiam ſi prætermittere vellent, non poſſent ſine graui peccato. Idemque in ſimilibus rebus & legibus, quæ perſpicuè bonum publicū & rectam gubernationem intuentur, non parum vtiliter edocemur ſuprà lib. 1. c. 25. 26. 27.

Poſtremò eadem iura & rationes militare in ſpolijs epiſcoporum, in quindenijs, in fructibus eccleſiarum vocantium, in medijs annatis (vt vulgo nominatur) in compoſitionibus, reliquiſque ſimilibus impoſitionibus remouendis, incomperto eſt, præſertim cùm omnes reditus eccleſiaſtici ex collationibus fidelium procedant ad ſuſtentationem eccleſiarum eccleſiaſticarumq; perſonarum, ita vt ſi quid ſupereſt pauperibus diſtribuatur. ergo ſiue tales impoſitiones auferant de eo, quod clericis neceſſarium erat, id inhumanum & contra ius naturale eſt, ſiue auferant de eo, q̄ ſupererat longè turpius eſt, cùm id (vtpotè q̄ pauperibus elargiendum erat) ipſis pauperibus ademptum videatur, vt plenè peregimus de ſucc. creat. §. 22. num. 57. & nume. 40. cum ſeq. plu.

Denique † huiuſcemodi iniqua onera eſſe contra omne ius omnemque rationem multis nominibus pluſquàm manifeſtum fit, Primùm, quia nocet fidelibus, ex quorum pijs collationibus eccleſiaſticæ perſonæ aluntur & ſuſtinentur, quatenus neceſsitas & congrua menſura expetit, ſicq; quidqd eis adimitur, id ab ip- 7 *Onera [illegible] qua toi[illegible]*

ab ipſis fidelibus vt ſupleatur neceſſe eſt, ſicq; plus æquo onerantur contra rectam iuſtitiam & naturalem rationem, & contra nobiliſsimum illud iuris tam Dei quàm naturæ præceptum, quod dictat, vt alteri non faciamus quod nobis fieri nolumus.

Deinde quia id ipſis clericis quàm noxium nullus non videt, cùm alimenta ſibi neceſſaria adimantur aut noxiæ minuantur, id quod iuri naturæ aduerſum eſt, quod edocet, alimenta iure illo deberi, neminemque militare ſuis ſtipendijs, dignumque eſſe mercenarium integra mercede ſua, non diminuta, vt iſthæc & alia nulla huc ſpectantia diſſeruimus plenè ſuprà lib.1.cap.19.cum pluribus ſequentibus, & capit.1.

Tertiò quia pauperibus, quibus dandum eſt quod ſupereſt ex reditibus eccleſiaſticis, id nociuum eſſe cõſtat, quantum enim iſtorum indebitorum onerum cauſa eccleſiaſticis rapitur, tantum ipſis pauperib. adimitur, id quod contra ius diuinum eſſe incomperto eſt, vt dictis locis tradidimus.

Quartò quia, vt ijſdem in locis attigimus, cuiuſque regionis fructus ad perſonarum ibi commorantium alimenta natura ſpectant.

Poſtremò, propterea quod omnis poteſtas & iuriſdictio eſt ad meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem, ſicque huiuſcemodi illicitæ exactiones ſuapte natura illicitæ, longè turpiores ſunt quando fiunt ab ipſiſmet tuitoribus (quales principes eſſe deberent) quàm ſi ab alijs fierent, pręſertim ſi tales principes eccleſiaſtici ſint (qui, vt ſuprà num.55.oſtendimus, reliquis iuſtiores eſſe debeant) tũc enim ſummum turpitudinis gradum ea improba onera attigiſſe viderentur, vt id malum, quò vlterius progrediatur non habeat, & quò diutius perdurauerit, eò indies inhoneſtius videbitur, tãtum abeſt vt præſcribi poſsit, vt ſuprà quoque oſtendimus.

In ſumma his rationibus moti ſacri canonicique iuris conditores iſthæc omnia ſanctiſſimè vetârunt ac damnârunt non tam nouum ius hac in re inducentes, quàm ius diuinum & naturale repetentes, ac declarantes, vt ſic tranſgreſsio iſtius iuris tergemina eſſe intelligatur, non ſolùm iuris diuini, & naturalis, verùm iuris quoq; poſitiui, non ſecus quàm ſi nunc facinoroſus quiſpiam homicidium iniuria perpetraſſet, qui licet incideret in legem Corneliam de ſicarijs, vt ff.& C. ad legem Corne. de ſic. non ideò minus etiam incidiſſe videretur in diuinum illud Decalogi præceptũ, De non occidendo, & iuris ſimiliter natura violator exiſteret, vt in l.vt vim.ff.de iuſt.& iure.nec .n. iuris diuini & naturalis id eſſe deſijt, propterea quod iure quoque poſitiuo idem cautum promiſſumq; fuerit, vt dixi ſuprà nu.51.Iſthęc autem quæ iniuria impia, aut iniqua ſunt, nullo tempore præſcribi poſſe etiam mille aut decem millia annorum communis opi. eſt tam iuris profeſſorum, quàm Theolog. vt per Glo. in c.inter cætera.16.q.3.& per Franciſ. Balb.de præſcrip.in 5. part. 5. partis princip. q. 11. Alphonſus de Caſtro Theologorum diſertiſsimus de poteſtate legis pœnalis libro 2. c.14.& Theologorũ noſtræ tempeſtatis ſummus Dominicus Sotus de iuſt.& iur. libro 3.q.6.art.2. verſ.nona concluſio. 77 *Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt.*

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem, ardua quæſtio.*
2 *Meum mihi inuito vt iniquum eſt adimi, ita æquũ me volente.*
3 *Præſcribi qui rem ſuam patitur, eam concedere videtur.*
4 *Animus hominis ſolis indicijs colligitur.*
5 *Verborum miniſterium.*
6 *Facti appellatione, & non factum venit.*
7 *Pœnis ſponte ſubijcimur.*
8 *Prodigere noſtra poſſumus.*
9 *Præſcriptionum leges nos ex noſtro conſenſu ligãt, ſicq; naturaliter & veluti ex contractu.*
10 *Lex eſt vt contractus.*
11 *Incertus euentus remouet læſionem interpretatiuè.*
12 *Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter.*
13 *Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquum non eſt cum Cag. contra Decium.*
14 *Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, contra communem.*
15 *Præſcriptio ſapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſſ. Bal. Fulg. & Barb.*
16 *Præſcriptio an ſponte patientis accidere dicatur, ardua quæſtio.*
17 *Pœnæ vt conſenſum dediſſe videamur.*
18 *Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis lucro.*
19 *Contrahentium tum amittens, quàm lucrans con ſentire dicuntur.*
20 *Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus, vt ſecundum æquitatem indicet, ardua quæſtio.*
21 *Intellectus auth. vt eccle. Rom. habeat.*

CAPVT LII.

QVo ad quintum, nempe † vtrùm præſcriptio ſit contra ius, vel ſaltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuerſia eſt. nam partem affirmatiuam vt contra æquitatem naturalem eſſe videatur, affirmat eſſe communem opinionem Iuriſperitorum. Ioannes Andreæ de regu.iur. capitu.poſſeſſor, poſt princip. verſicul. ex quibus omnibus. Sed Hieronymus Cagn. in leg. iure naturæ. numero 4. ff. de regulis iur. ait, communem eſſe ſententiam, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalẽ, ſed præter ius, & 1 *Præſcr. an ſit contra æquitatem nat. ardua q.*

ius, & æquitatem naturalem: priorem tamen partem affirmatiuam tenent Ang. & Alexan. qui alios allegat in leg. poſſeſsio quoque. §. & ſi poſſeſsio. ff. de acquir. poſſeſsio. pro qua etiam parte arguit Bald. in l. fin. in repet. colum. 5. C. de longi tempo. præſcrip. Partem tamen negatiuam, vt non ſit contra naturalem æquitatem, tenent Ioan. Andr. poſt Gerardum de Senis, quē ipſe allegat, & Pet. Anchara. & Philipp. Franc. in dict. capit. poſſeſſo. vbi etiam nouiſsimi, & in hac ſententia videtur reſidere Franciſcus Balb. de præſcrip. par. 1. q. 5. qua de re plenè per Fely. & Philippum Decium in rubr. de preſcript. & per Doctores poſt Gloſſ. ibi in cap. ius naturale. 1. diſtincti. quamuis ea Gloſſ. teneat partem affirmatiuam per Iaſ. in l. placuit. C. de iudic. per eundem Iaſo. poſt alios in l. nam hoc natura. ff. de condi. indebi. per Bart. & Claudium & alios in l. ex hoc iur. ff. de iuſt. & iu. & quòd ſit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l. ancillæ. colu. 2. C. de furt. & Azo in ſumma. C. pro empto. colum. 1. in pr.

2 *Meum mihi inuito vt iniquum eſt adimi, ita æquū me volente.*

Quid dicendum † & ſanè ipſa veritas eſt non eſſe contra ius aut æquitatem naturalem, quinimmò omni iuri & æquitati arridet, tantum abeſt vt aduerſari videatur. nam quamuis iure naturæ iniquum ſit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri. l. iure naturæ. ſuprà allega. l. nam hoc. ff. de condit. in debit. cap. locupletari. de regu. iuris. lib. 6. & iuris præceptum ſit, Alterum non lædere. l. iuſtitia. 2. reſp. ff. de iuſtit. & iure. §. iuris præcepta. Inſt. eodem titulo. & iuris diuini & naturalis præceptum eſt, vt Quod tibi non vis, alteri nō facias, vt per Cagnolum, vbi ſuprà, ad finem. Tamen hæc omnia moderantur, & ceſſant ex voluntate & conceſsione ipſius domini: quia tunc ex diuerſo nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe, ita ait tex. in §. per traditionem. Inſt. de rerum diuiſione. l. nemo. ff. de pactis. l. prima de ſacro. eccleſi. l. traditio. ff. de acquirend. rerum dominio. l. traditionibus. C. de pactis: nec refert ea voluntas expreſſa, an tantùm tacita ſit. l. certū. ff. ſi certum petatur. l. cum ex filio, vbi multa per Iaſo. in principio. ff. de vulga. l. prima, vbi per Iaſon. C. qui admitti gloſſ. not. vbi per omnes in l. 2. §. ſed quia veremur. C. de iur. calum.

3 *Præſcribi qui rem ſuam patitur, eam cōcedere videtur.*

† Nec dubium eſt quin ex legis interpretatione qui rem ſuam per tempus à lege definitum ab alio poſsideri patitur, is alienaſſe eam videatur vel pro derelicto eam habendo, vel eam poſſeſſori cōcedendo. l. alienationis verbum. ff. de verb. ſignificatio. ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare, &c. iuncta l. prima & 2. ff. pro derelict. Nec ad rem pertinet † quòd fortè domini animus diuerſus fuit. nam & ſimiliter qui expreſsis verbis ſe rem ſuam mihi cōcedere ait, fortè diuerſum animum habuit, argumentum l. diuus. ff. de milita. teſtamento. §. planè. Inſtitutione eodem titu. l. an inutilis. ff. de acceptilatio. l. non ſolùm. ff. de acti. & obligation. l. non figura, eodem titul. leg. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. voluntas enim hominis ſoli Deo certa eſſe poteſt, & præterea nemini. † Nam & ipſa verba indicia tantùm non etiam certitudo ſunt noſtræ voluntatis. l. Labeo. ff. de ſupel. lega. id quod eleganter Cicero definiuit in oratione pro Cecinna, Verba, inquit, reperta ſunt quæ indicarent, non quæ impedirent noſtram voluntatem, propter verbum Indicarent, vnde nec etiam ſcriptura intelligitur noſtram voluntatem certò declarare, ſed tantùm indicare, veroſimiliter d. l. non figura. vnde eleganter idem Cicero, vbi ſuprà, ait, Scriptum ſequi, calumniatoris eſt, boni verò iudicis, voluntatem ſcriptoris defendere. Cùm ergo qui rem ſuam præſcribi patitur, eius alienationi conſentire videatur, ſuccedit regula, Quòd damnum quod quis ſua culpa patitur, ſibi & non alij debet imputare. c. damnum, de regulis iuris lib. 6. Nec dubium eſt, quin id quod noſtrum eſt, licet ſine facto noſtro à nobis auelli nequeat. l. id quod noſtrum. ff. de regulis iuris. tamen appellatione facti etiam non factum continetur, ſecundum Philippum Decium ibi per §. ſi vxor. Inſt. de nupti. ibi, melius facerent ſi ſe abſtinerent. l. in facto. ff. de conditition. & demon. facit l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris, & quæ plenè habentur per Gloſſ. & omnes in l. ſi certis annis. C. de pactis. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vendi. ergo ex facto ipſius dominium rei ſuæ abs ſe receſsit interpretatiuè. Id quod ſufficit: quia, vt iam oſtendimus, humana cognitio, quò ad hominum volūtates, ſecundum interpretationem tantùm, non ſecundum certam ſcientiam procedit. Quinimmò (quod plus eſt) etiam is qui dereliquit rerum ſuarum amiſsioni & pœnæ conſentire videtur, vt ff. de iure fiſci. leg. Imperatores, ibi. te huic pœnæ ſubdidiſti. leg. finali. C. ad legem Iuliam maieſt. ibi, quodammodo ſua mente punitur, tradit Angelus in §. furtorum. Inſtitutione de obligatione ex malefici. Iaſon in l. prima. §. ſublata tam in prima quàm in ſecunda lectura. ff. ad Trebell. an Florianus in leg. inde Neratius. §. finali. ff. ad legem Aquiliam, dixi plenè de ſucceſſ. crea. lib. ptimo. §. 10. ad finem. num. 665. Fit enim ea legis interpretatio, vt is præſumatur maluiſſe rerum ſuarum dominio carere, quàm à maleficio abſtinere, vt dictis legibus, quantò ergo iuſtius in ſpecie noſtra interpretatur lex, vt qui rem ſuam per tantum tempus patitur ab alio poſsideri, maluerit aut maluiſſe videatur rei ſuæ dominio carere quā eam accipere, ſine eo quod liberalitatem in poſſeſſorem exercere velit, iuxta titulos ff. C. & Inſtitutione, & in decret. de dona. ſiue quod eam rem pro derel. habere voluerit, id quod licet, vt leg. prima. & 2. ff. pro dereli. † cum & res noſtras poſsimus pro-

4 *Animus hominis ſolū in dicijs colligitur.*

5 *Verbori niſteriu*

6 *Facti a non f venit.*

7 *Pœnis ſubijci*

8 *Prodire ſtra po*

prodigere aut eis abuti.l.ſed & ſi leg.§. conſuluit.ff.de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant.l.1.§. & magis, in verbo prodigit.ff.ſi quid in fraudem patro.leg.quia autem.§.1.& etiam in princip. ff. quæ in fraudem creditorum. in re enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter etiam abutendo, vt dictis legibus. & leg.in re mandata.C.mand.l.non vſque.ff. ſi à parente quis fuer.man.

9 *Præſcriptionales nos obligant, naturali contractu.* Denique & ſi omnia ſuperiora ceſſarent † tamen eo ipſo quòd à prin. vel à republica lex generalis de præſcriptionibus diſponens lata fuit, non dubium eſt quin ea lex obliget ex ſuo conſenſu omnes ciues, non ſecus quàm ex contractu quodam obligarentur, † quia lex nihil aliud eſt quàm quædam ſponſio, hoc eſt firmiſsima promiſsio & contractus factus à ciuibus inter ſe.leg.prima.in verbo, communis reipublicæ ſponſio.ff.de legibus. dixi plenè de ſucc.progreſſu libro primo. in præfa. ad princip. & ſuprà libro primo.capi.28.numero 11.ergo vt qui ſub conditione, ſi nauis venerit, vel ſub alia quauis promiſit adueniente conditione, manet ex præambulo conſenſu ſuo obligatus.§. ex conditionali.Inſtitut. de verborum obligatio.ita & cùm lex de præſcriptionibus lata & rogata fuit (rogatur enim lex, cum ipſa fit, vt in §. lex.Inſtitu.de iure natu.c. lex.prima diſt.omnes ciues ei conſenſum præbere dicuntur, velleq; vnumquenque rem ſuam iusúe ſuum amittere ſub hac conditione, & futuro euentu, ſi ea res idúe ius ab alio per tempus à lege definitum poſsideri legitimè contigerit. nam & ex diuerſo ipſe quoque lucrifaciet, ſi rem iúsve alienum per tale legitimum tempus à ſe poſsideri contigerit, ſicque omnes ſunt in pari ſpe, & cauſa, vel lucri faciẽdi, vel amittendi, id quod eſt ſecundum ius naturale, ſecundum naturam.ff.de regulis iuris.§.his ita.C.caduc.tollen.

10 *Futurus euentus mouet ...*

11 *... ætas cõ ...*

...te us euen... mouet ... inter... ... ... † Et propter iſtum futurum euentum nullus intelligitur lædi.leg. fideicommiſſo. C.de tranſaction.l.ſi pater puellæ.C.de inofficio.teſtamen.l.1. verb.non iniquis rationibus.C.de pact.l.ſi iactum retis, de action.emp. Vides ergo ius præſcriptionum non ſolùm iuribus naturæ minimè aduerſari, ſed potius iuri naturæ omnino adhærere, vt interim omittam omnes non minus iuſtas, quàm publicè, & priuatim vtiliſsimas cauſas, quibus præſcriptiones fuerunt inductæ, quas ſuprà in tertio quæſito enarrauimus. Quibus, † dum diximus eſſe ob lites vitandas, adde, in litibus vel vitandis, vel minuendis verti publicã vtilitatem etiam principaliter, adeò vt etiam ex conſenſu partium præſcriptiones non impediantur, nec etiam ex diſpoſitione teſtatoris, vt pleniſsimè enarrauimus de ſucceſsio.creat.lib.1.§.10.num. 14.cum plurib. ſequentib. & §.7. numero 40. cum ſeq.quibus in locis apparet has eſſe communes opiniones. In ſumma poſtquam quis

12 *...te reuia... ...editi rei ...iã prin... ...a er.*

rem alienam, iusúe alienum præſcripſit tac ex domini voluntate, & conceſsione, ſi dominus ille admitteretur ad rem ſuam, nónne id eſſet iniquum & cõtra naturalem æquitatem, & iuſtitiam, de quà in leg.prima.ff.de pact.§. per traditionem. Inſtitut. de rerum diuiſion, dum ait, nihil tam naturali æquitati conuenire, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe, voluit ille ſemel, nec naturalis iuſtitia, aut æquitas permittit pœnitere, aut variare, vt dd. iuribus, & cap.primo, de pact. Ergo præſcriptiones tam longè abſunt ab iniquitate, quòd potius naturali æquitati omnino adhærere, & accedere, adſcribiq́ue videntur. Amplia vt hæc omnia procedant non ſolùm quando ſciente, & patiente domino præſcriptio contingeret, ſed etiam ſi ex ignaro, iuxta leg. fin.C. de longi temporis præſcrip.Nam adhuc ipſa iuſtitia, & æquitas naturalis dictat, vt ille, cuius res præſcripta eſt, conqueri non poſsit, quandoquidem ipſe quoque erat, & hodie eſt in pari cauſa, & ſpe lucrifaciendi. nam iuri tam naturæ, quàm poſitiuo approbatum eſt, emi poſſe iactum retis, & nautica pericula, & reliqua quæ dubiorum euentuum occaſione admittuntur, vt tradunt omnes doctores per multa ſimilia in leg.prima. C. de pact. & in l. de fideicommiſſo. per tex. ibi. C. de tranſaction. & nos multis ornamus in ſecundo tomo harum controuerſiarum, qui inſcribitur controuerſiarum frequentium libro tertio. capitul.68.per totum. Limita vt non procedat quando poſſeſſor rei alienæ haberet malam fidem, vel debitor haberet malam fidem, tunc enim præſcriptio eſſet contra naturalem æquitatem, ſecundum communem opinionem, vt teſtatur Bald.de præſcript.part.prima.quæſtio.5. quæ limitatio parum (iudice me) apta eſt, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præſcriptio, vt infrà fusè agemus, & diximus de ſucceſsio.creation.§.vigeſimoprim.num.179.lib.3.

Ex † ſuperioribus apparet, veram eſſe opinionem Cagnoli in d. l. iure naturæ. ff. de regul.iuris, aſſerentis, eam legem dicentem iure naturæ iniquum eſſe, alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, propriè locutam fuiſſe dum copulatè loquitur, quaſi ſola iactura ſi deſit iniuria iniquitatem illam non inducere, vt patet in omnibus titulis ff. & C.Inſtit. & in decre.de donation. & patet ex omnibus ſuprà dictis, & ex multis quæ edocebimur infrà c. 72. quamuis Philippus Decius in d. l.iure naturæ, contendat, & minus rectè (iudice me) iniquitatem eſſe eo ipſo, quod alter alterius iactura etiam iniuria ceſſante locupletetur, motus per l.nam hoc natura.ff.de cond. indeb.& per l.cum pupillus.ff.de cond.& demon.Sed ea iura parum abſunt, quia per d.l. iu.natura. declarantur iuxta l. Gallus. & quæ ibi latè per doct.habentur.§.ille caſus, ibi, qua ſi 13

Locupletari aliena iactura inſiſit iniurioſa iniquũ, non eſt cum Cagn. contra Decium.

ſi duobus capitibus legis commiſtis. ff. de lib. & poſth. Apparet † etiam non ſat tutam, aut non ſat generalem eſſe reſponſionem Gloſſ. in l. nam hoc natura, ſuprà alleg. & Gloſſ. in l. prima. ff. de vſucapio. cum quibus tranſeunt Docto. vtrobique. & Balbus de præſcriptionibus, part. 1. quæſtion. quinta. aiunt enim quòd præſcriptiones ideò iniquæ non ſunt, licet præſcribens cum aliena iactura locupletetur, quia ſua culpa id accidit, qui paſſus eſt rem ſuam ab alio tamdiu detineri, id quod ſuſpectum eſt, quia inde ſequeretur aliud fore, ſi rem ſuam detineri ignoraſſet, quod patet falſum eſſe, vt ſuprà oſtendimus, ſic intelligentes, dict. l. fin. C. de longi tempo. præſcriptio.

14 *Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, cōtra communem.*

15 Apparet † etiam eadem ratione parum tutam eſſe opinionem Glo. quam ſequitur Bal. ibi. colum. 7. & C. de ſeruis fugitiuis, & Balb. vbi ſuprà, & Speculator de feudis. §. quoniam. verſicul. quæritur tamen contra. & Gloſſ. in l. prima. ff. famil. erciſcund. aiunt enim quòd præſcriptio ſapit naturam pacti contra eum cuius res præſcribitur eo, quòd rem ſuam pati conſenſit, argumen. l. ſemper qui non prohibet. ff. de regulis iuris. l. qui patitur. ff. manda. quod ſuſpectum ideò eſt, quod ſic ceſſaret præſcriptio, & illud tacitum pactum quando domino ignorante res præſcripta eſſet, quod eſt falſum. Longè ergo rectius dixiſſent, ſapere naturam pacti generalis, quod inter conciues initum videtur, quo tempore lex lata fuit, quodque extendit ſeſe etiam ad ignorantes, & procedit etiam quò ad eos qui tempore illius legis latæ nondum nati erant, quia populus idem eſſe intelligitur. l. proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicæ quiſque ciuium conſenſum præbere intelligitur, licet retro abhinc annos mille factæ eſſent, vt diximus in locis, ad quæ ſuprà retuli me.

Præſcriptio ſapit naturā pacti etiam contra ignorantes, cōtra Glo. Bal. Fulgo. & Barb.

16 Apparet etiam ex ſuperioribus quid reſpondendum ſit in eo articulo, quo quæritur, † an cuiuſque rei præſcriptio ex voluntate domini contingere videatur: qua in re variæ ſunt noſtrorum ſententiæ. Sunt enim qui negent ex domini voluntate id contingere, ita Glo. in l. 1. §. fi. & Gloſſ. fi. ff. de dolo. Bal. in §. ſi quis per triginta, ad finem. ſi de feudo fuerit contro. ſentit Balb. de præſcrip. part. 1. q. 5. num. 6. verſi. addo etiam. dum ait, inuito rem ſuam præſcribi. Sunt tamen qui exiſtiment ex voluntate domini ficta, vel præſumpta id contingere, ita Bart. in l. fi. colu. penul. C. in quib. cauſ. integ. reſti. non eſt. Ioan. Imo. in repe. cap. fi. col. 26. verſi. item aduerte. de præſcrip. Balb. in authen. adhæc. col. 3. C. de vſuris. Ioan. Andreæ in d. cap. poſſeſſor. col. fin. arti. vlti. de regulis iuris. lib. 6. per l. alienationis verbo. ff. de verborum ſignification. Eſt & tertia opinio Alexan. diſtinguentis inter præſcriptionem, quæ contra ſcientem & patientem currebat, vt ea ſponte illius contigiſſe dicatur: argu. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. l. ſemper qui non prohibet. ff. de regulis iuris. l. qui patitur. ff. mandat. & inter præſcriptionem inſcio domino currentem, vt ea citra domini voluntatem contigiſſe videatur. Ita Alexand. in l. filiusfamilias. §. diui. colum. 7. ff. de lega. 1. quem refert, & ſequi videtur Franciſcus Balb. vbi ſuprà, num. 5. qui ſibi ipſi parum conſtare videtur, quid dicendum: & ſanè vt iſtarū opinionum nulla ſimpliciter (iudice me) vera eſt, ita fortè aliqua ex parte tueri poterunt. Etenim veritas eſt, quòd in genere dominus rei præſcriptæ non potuit non videri cōſenſum præbuiſſe: nam cum legibus Reipublicæ de præſcriptionibus diſponentibus omnes ciues conſenſum præbere, & præbuiſſe intelligantur, vt d. l. 1. in verb. communis reipublicæ ſponſio. ff. de legibus. conſequens fit vt ſi res meas præſcribi contigerit, iam olim & retro tali præſcriptioni conſenſum præbuiſſe videar: nam & eadem ratione qui legi pœnali ferendæ conſenſum expreſsim, aut interpretatiuè præbuit ſi poſtea deliquerit, licet nullus compos mentis puniri velit, adhuc tamen ſponte ſua puniri videtur, eo quòd iam olim hunc conſenſum præbuiſſe, quaſi ſub hac conditione ſi deliquiſſet, videretur, vt iam oſtendimus per d. l. Imperatores, ibi, te huic pœnæ ſubdidiſti. ff. de iure fiſci, & d. l. fin. C. ad legem Iuliam maieſta. & ſi per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum, inque fundum tuum translatum fuit, tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideò minus deſinis eſſe in bona fide, quia iam retro à tempore legis latæ, vel approbatæ huic rei ſinguli ciues conſenſum præbuiſſe videntur, & vnuſquiſque eorum in pari cauſa, & potentia erat lucrandi, vel amittendi, iuxta §. præterea per alluuionem. Inſtit. de rerum diuiſio. l. adeò. §. præterea per alluuionem. ff. de acquiren. rerum domi.

Præſcriptio an ſponte patientu accide re dicatur, ... ard, quæſt.

Pœna ... ſenſu ... ſevia ...

Et ſic † ex voluntate hominis deſcendere dicitur acquiſitio, quæ per ius accreſcendi contingit. l. ſi. Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de leg. ſecundo. & tamen id ius accreſcendi quaſi quopiam alluuionis incrementum eſt. l. ſi Titio. ff. de vſufruct. & ius accreſcendi dicitur quoddam aduentitium, & veluti fortuitum lucrum. l. ſcimus. §. repletionem. C. de inofficio. teſtamen. & nihilominus ſaltem immediatè, vel in genere dicitur deſcendere à voluntate & ordinatione teſtatoris. d. §. Iulianus. ſic ergo & in hoc lucro præſcriptionis retro videtur interfuiſſe voluntas domini propter conſenſum olim præſtitum in lege hac de re diſponēte, quæ vt damnum, ita & lucrum, potuit afferre. 1

Ius ac... di eſt ... ſimile ... ptioni ...

Simile † in l. ſi voluntate. C. de reſcindenda venditio. vbi & ſi vnuſquiſque contrahentium non amittere, ſed lucrari ſtudeat & conetur, tamen toti rei conſenſum præbuiſſe non minus videturis qui amiſit, quàm alter qui ſuam conditionem melioré fecit, vt ibi: quia huic futuro euentui ſeſe commiſiſſe viderur. ſic er- 15

Contra... um tan... tens qui... crans ... tire dic...

ſic ergo,& in ſpecie noſtra is, cuius res præſcripta eſt,legi de præſcriptionibus loquenti præbuiſſe conſenſum videtur, nec eum iuuabit dicere ſe ſolum lucrari,nō etiam amittere velle, ſeque alienas res præſcribere, non autem ſuas præſcriptione amittere voluiſſe, argum. l.ſi voluntate.C.de reſcinden.vendi.ſimile eſt in l.fideicommiſſo.C. de tranſaction. & in l.1. C.de pactis.Simile in l.ſi pater puellę.C. de in officioſo teſtament.& multa ſimilia congeſsimus ſecundo tomo harum controuerſiarum. lib.3.cap.68.& infrà c.72. Stat ergo quod is,cuius res præſcripta eſt, præſcriptioni tali conſenſum olim præbuiſſe viſus eſt, etiam ſi ignoret eam præſcribi.nam & in exemplo de alluuione,& de iure accreſcendi, & de lege lata idem contingit. Idemq́ue in fera, cuius dominium habebam, & aufugit,in q; alterius poteſtatem recidit,nam mea eſſe deſinit.§.ferę. Inſtitu.de rerum diui.l. adeo.§. feræ. ff. de acqui. rerum domi. quo caſu ignorantia vel ſcientia mea non inſpicitur, vt ibi. In ſpecie verò conſenſum præbuiſſe videtur quando id ſciebat,non ſic ſi ignorabat,ſecundum opinionem Alexa. ſuprà relatā per iura iam allegata,iuncta l.mater decedens.ff.de inoffic. teſtamen. & ſecundum hanc diſtinctio. varietates ſuperiores & poſſunt & debent conciliari, iunge alia fundamenta ex c.ſequen.

o / tijo- / rep ere / por. ar / a, m- / vt xn / eq ate / et, rd.

Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in illo articulo,quo quæritur,† an arbiter qui habet pronuntiare ſecundum veritatem & æquitatem, poſsit repellere exceptionem præſcriptionis? qua in re ſunt qui velint, poſſe eum talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l.ſequitur.§. ſi viam. ff. de vſucap.Idem Angelus in rep.l.1.ad fi.C.de iudi.ſentit Bald.in l.prima. C. de præſcript.triginta an.Ludouicus in rubr. ff.de arbitris.colum.1.

Contrariam partem,vt talem exceptionem non poſsit reficere, tenent Barthol. in extrauag.ad reprimendum.in verb.videbitur,prope finem.Feli.in rubr.colum.1. de præſcripio. Idem Feli.in c.1.colum.penul.de conſti. Eſt & tertia opinio diſtinguentium referre vtrùm ille cum bona fide pręſcriberet, vt tunc exceptio præſcriptionis non poſsit repelli,an verò cum mala fide,vt tunc repelli fas ſit. & vtrunque membrum huius diſtinctionis communiter receptum eſſe teſtatur Franciſc. Balb. de præſcriptio. par. 1.q. 5. numero 8. cum ſeq.vbi ſimiliter affirmat cum mala fide non procedere præſcriptionem de iure ciuili,non magis quàm de iure canonico. Ergo commodius & certius trademus regulam negatiuam, talem exceptionem præſcriptionis ab arbitro reijci non poſſe, ſed tantùm reijci poſſe mentitam præſcriptionis allegationem, quale eſſet cùm conſtaret malam fidem interfuiſſe,tunc enim qui ſe præſcripſiſſe diceret falſum diceret, ſicq́ue arbiter eum repellens non tam præſcriptionem quàm mētitam præſcriptionis aſſertionem repellere diceretur.

Tenendo † noſtram principalem opinionem vt præſcriptio non ſit contra æquitatem naturalem,tunc ad tex.in auth.vt eccleſia Romana.§.habeat itaq́ue, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat præſidium, nempe præſcriptionis reſpo. nihil obeſt.nam ait,tunc demum impiam eſſe pręſcriptionem,cum iniquis hominibus & ſic malam fidem habentibus contigit, non ſic ergo ſi bonam fidem haberent, tunc enim non impium ſed pijſsimum, & Reipublicæ vtiliſsimum præſidium diceretur, prout eſt, præſcriptiones ſæpiſsimè contingunt cum mala fide, quamuis ea probari nequeat, quia ex animo pendet.l. pe.C. de euict. & quia bona fides præſumitur, licet fortè adſit mala.l. merito. ff. pro ſocio. plenè per Andream Tiraquel.de præſcrip.§.1.Glo.2. in princip. 21 *Intell auth. vt eccl.Rom. §.habeat.*

SVMMARIVM.

1 *Obligatio naturalis, an præſcriptione perimatur, ardua q.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando videar.*
5 *Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Remiſsio facilior quàm noua conceſsio.*
7 *Donatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Conſenſu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio vtraq; tollitur præſcriptione contra communem.*
10 *Obligatio præſcriptione debilitari falſum eſt,quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.*
12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.*
13 *Obligatio vtraque perimitur præſcriptione, acceptilatione,contra Doctores.*
14 *Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ.*
15 *Nouari non poteſt obligatio præſcripta.*
16 *Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta.*
17 *Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptā, contra Doctores.*
18 *Euangelica denuntiatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciat infectam præſcrip. actionis perſonalis, ardua quæſtio.*
20 *Obligatio vtraque vt perimatur an fieri poſsit per legem,ardua quæſtio.*

CAPVT LIII.

QVO ad ſextum,† an præſcriptio actionum tollat & perimat vtranque obligationem,an alteram tantùm, vehementer controuerſum eſt, & ſunt variæ noſtro- 1 *Obl. nat. an præſcriptione perimatur ard.q.*

ſtrorũ ſententiæ. Sunt enim qui velint, quod ſola ciuilis obligatio perimitur, naturalis verò, neque perimitur neque vlla ex parte eneruatur. ita Bald. in auth. ad hæc C. de vſuris, col. 3. qui hanc eſſe communem opinionem teſtatur, quem ſequitur Franciſcus Balbus de præſcrip. in 2. par. 3. par. princ. q. 10. vbi ait ſemi rari de doctoribus contrarium tenentibus, Idem tenet ipſemet Balbus in 1. par. q. 6. ad fi. & Pet. Philippus. Corneus conſilio 251. in hac conſultatione. colum. 2. lib. 3. moti quia leges ciuiles, quæ præſcriptionis induxerunt, vt diximus ſuprà in 3. illa q. concluſioneque quo iure eſſe inducta præſcriptio, non potuerunt perimere iura naturalia. l. eas cauſas. ff. de capitis dimi. l. iura ſanguinis, vbi multa per Decium & Cagno. ff. de regu. iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iuſt. & iure. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. minus ergo. Inſt. de hære. quæ ab inteſta. † Nec dubium eſt quin naturalis obligatio ex iure gentium primæuo, q, ẽt ius naturale appellatur, oriatur. l. 1. ff. de pact. c. 1. eod. tit. §. per traditionem. Inſt. de rerum diui. ibi, nihil tam æquitati naturali conuenit. l. non minorem. C. de tranſc. l. 1. ff. de conſt. pecu. † Et tale ius gentium primæuum, quo ſuadet, docetque pactiones ac conuentiones cuſtodiri eſſe, & dici ius naturale reſpectu humani generis, duximus ſuprà c. 16. num. 11. lib. 1. ergo talis obligatio naturalis ex hoc iure gentium primæuo, & ſic naturali orta per ius ciuile perimi non eſt poſsibile, & ſic nec per præſcriptiones eo iure ciuili ortæ, idem tenet Andreas Tiraquell. de præſcri. §. 1. Glo. 2. ad finem, & vide infrà. c. 74. nu. 3. Sed ſanæ hæc ratio, quæ his patribus tam immobilis peremptoria inexpugnabiliſq; viſa fuit, nullius (iudice me) momẽti eſt, nã q, naturalis obligatio ſit iuris, naturalis ſecundũ ſuperiorem declarationem ingenuè fatemur: quodque naturalia iura per ſolum ius ciuile perimi nequeant, ſimiliter agnoſcimus, quòd autem in ſpecie noſtra per ſolùm ius ciuile ea naturalis obligatio fuerit oppugnata vel expugnata, id omninò negamus: quinimmò per ipſum ius naturale vel gentium expugnata ex legis interpretatione intelligitur: Nam ſi ſciebas me tibi centum debere, & per longiſsimum tempus triginta annorum tacuiſti, petereque ſuperſediſti, iuſtiſſimè ius ciuile interpretatur † te habuiſſe animum voluntatemque iſtius debiti vel iuris remittendi, aut pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus eſt) etiam poſt vnius duntaxat anni præteritionem hanc remittendi interpretationem aliàs lex facit, vt in §. fin. Inſtit. de iniurijs, & ius poſſeſsionis negligi & abijci, vel pro derelicto haberi per negligentiam decennij lex interpretatur, vt eſt communis opinio, quam tenent Glo. & Paulus Caſtrenſis in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acqui. poſſ. Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 54. ff. eod. tit. & idem Iaſ. in l. 1. colum. fina. C. de ſeruis fugiti. † & poſt decennalem annuam præſtationem lex incipit præſumere obligationem, & animum in poſterũ aliquid annum præſtandi. l. cùm de in rem verſo. ff. de vſuris. quid ergo mirum aut nouum, ſi poſt ſcientiam & patientiam longiſsimi temporis incipiat lex ciuilis præſumere annum debiti remittendi. † Cum longè facilius quis remittat plura quàm denuò dedat aut donet, vel cõcedat pauca, vt diximus de ſucc. crea. lib. 2. §. 18. num. 16. verſic. tertia ratio, per Paulum Caſtren. in l. pacta que contra. C. de pact. & hac ratione improbatur pactum legis commiſſoriæ in pignoribus. l. fin. C. de pact. pig. & improbatur eadem ratione renunciatio futurorum alimentorum, vt in d. num. 16. declaramus, vbi etiã diximus, eadem ratione improbari pactum de non ſuccedendo factum inter patrem & filium, & tradit Iaſ. in l. pactum dotali. C. de collati. harum enim rerum ratio ea eſt, quòd facilius quis remittit plura quàm donet pauca, vt naturaliter fieri videmus. Quid ergo mirum aut nouum, ſi lex per longiſsimi temporis taciturnitatem præſumat debiti remiſsionem, cum etiam obligationem poſt breuius tempus præſumere ſoleat, & remiſsionem etiam aliàs per vnius ſolius anni tranſcurſum, vt diximus. Quinimò † etiam cõceſsionem per longi temporis tranſcurſum alibi præſumit, quale eſt in terminis. l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vendi. de cuius intellectu agemus, latè infrà declarantes, quod vt debitor cum ſcientia iuris alieni poteſt longiſsimo tempore per creditoris ſcientiam & patientiam præſcribere, quia ex tali taciturnitate pręſumitur remiſsio, vt in ſpecie noſtra, ita in terminis, d. l. ſi quis diuturno, per ſcientiam & patientiam domini rei conſentientis me tignum in parietem ſuum immiſſum lõgo tempore habere acquiro & præſcribo ius ſeruitutis, ergo longè facilius id cõtinget, ac iuſtius in ſpecie noſtra, tum quòd hic adeſt longiſsimum tempus, ibi longum duntaxat, tum etiam quòd ibi eſt noua ſeruitutis acquiſitio, quæ odioſa eſt, hic liberatio ab obligatione, quæ fauorabilior eſt. l. Arrianus. ff. de actio. & obliga. iuncta. l. altius. C. de ſeruit. cùm ibi notatis, cum ijs, quæ ſcripſimus infrà §. 82. numero 13. & infrà c. 83. ſcripſimus plenè de intellectu, d. l. ſi quis diuturno. Pro nobis tex. egregius in l. ſi ego. §. 1. ibi, per traditionem fortè aut per patientiam. ff. de publici. in rem actio. vbi ſcientia & patientia habet vim traditionis: ergo multo facilius habebit vim remiſsionis quandoquidem facilius quis remittit quàm donet, aut tradat, vt ſuprà oſtendimus. Neq; ad rem pertinere debebit, ſi quis obiecerit hanc legis interpretationem non eſſe ęquam vt poſsit perimere iura naturalia, ne ſic in effectu iura naturalia perimi videantur, nam id omninò negatur, ſed potius ipſo quoque iure naturali contrario perimi: omnis enim

2 *Obli. nat. oritur ex iure gen. primæuo.*

3 *Ius gen. primæuum dicitur naturale.*

4 *Meum negligere quando videar.*

Obli... terdi... ſumi longi... pus.

Remi... cilior... ua co...

Dona... longu... pus pr... tur.

enim res naturaliter per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. c. omnis res, de regu.iur.licet nihil tam naturale.ff.eod.tit. §.fin.& per totum tit. Inſt. quib.mod. re con-
8 trahi.obliga.Modò ſi † tibi centum promiſi, ſolus Deus certò ſcit, an id fecerim animo obligandi me, an verò loci vel oſtentationis cauſa, vel fortè cauſa comitatis vt beneuolus erga te viderer. l. diuus.ff.de mil. teſtamen. §. plenè.Inſti.eod.titul.l. Labeo.ff.de ſup.lega.l. an inutilis.ff.de accep. l. non ſolũ.ff.de actio. & obliga. nihilominus tamen lex interpretatur me tibi obligatum videri, ſentiens ex animo me promiſiſſe obligandi me ipſum, quaſi voluntatis noſtræ certius ſignum nullum ſit quàm verborum.d.l.Labeo.ſicque obligamur ex conſenſu & voluntate noſtra à lege ciuili coniecturata, non tamen infallibiliter cognita, ſic ergo & per contrarium ea obligatio ex animo noſtro contrario perimi naturaliter poteſt & debet, quamuis animus ille coniecturis tantùm non etiam certa ſcientia lege ciuili percipiatur.& vt lex quò ad ortum obligationis fidem adhibuit verbis promittentis, ita & quoad ipſius obligationis reſolutionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longiſſimi temporis, & aliquando longè breuioris, vt diximus. Nec dicatur obligationem perſonalem inſeparabilem eſſe ab oſsibus obligati: arg.l.nemo poteſt. ff.de lega.1.cum ibi traditis per Barthol. colum.1. vbi per omnes repetentes. nam quòd ſemel perſonali obligatione deberi cœpit certis modis à lege definitis deberi deſinit.l. obligationum ferè.§. placet. ff.de actio. & oblig. per totum titulum Inſtit. quib.mod.tollitur oblig.& vt illos modos perimendarum obligationum ipſo iure lex adinuenit & induxit, ita quoq; alios modos, vt conſtat, inducere poteſt quotidiè, id quod fecit in noſtra materia iubendo vt pleniſsima ſecuritas & obligationis liberatio contingeret per ipſius præſcriptionem longiſsimi temporis, id quod expreſsius induci non potuit aut iuberi quàm inducitur ſi verba earum legum nõ calumnientur & exterminentur ac turpiter violentur per l.ſicut.l.omnes. l.cum notiſſimi.C.de præſc.30.annorum.l.ſi pupillos, in fin.ff.de admi.tutorum, iuncto pri.Inſt. quib. mod.tolli.obl.& c.ad aures, de præſcrip.& l.1. cum Glo.C.ſi aduer.creditorem.

9 Sit ergo fixa indubitataq; concluſio † poſt lõgiſsimi temporis præſcriptionem ſublatam videri vtranque obligationem tam ciuilem quàm naturalem.c. iam ipſo iure. vnde primùm apparet verã non eſſe opin. Bal.& Franciſ.Balbi, & Petri Philippi Cornei & aliorum ſuprà relatorum negantium eam ipſo iure pe-
10 rimi, & affirmantium quod etiam in effectu non eneruabatur aut debilitabatur.

Apparet etiam erraſſe † quotquot aſſeuerabant eam in effectu debilitari duntaxat non etiam ipſo iure perimi, id quod affirmat Bart.in l.fin.§.1. ff.rem ratã haberi.cuius opin. cõmunem eſſe teſtatur Franciſ.Bal.vbi ſuprà, par.1.q.6.& par.3.prin.in 2.par. illius 3.partis. q.10.vbi pluries hanc dicit cõmunem opinio. Paul.Caſtren.in d.l.fin.§.1.ff.rem ratam haberi.Bal.in l.ſicut.col.1.C.de præſc.30.annorum. Ioan.Imol.in c.fi.col.6. de præſc.in rep.Ang.l. 1.col.19. C.de iud. in rep. Pano.& Feli.col.1.in cap.ad aures, de præſc.Ioan. And.in c.poſſeſſo. ad fi.de regulis iuris. Antonius, & Ioan.Imol. in d.c.ad aures.Pet.Philip.Corn.conſi.176.ad euidentiã.col.pen.lib.1. Neq; ad rem pertinet q, etiam iure ciuili non procedat præſ. iurium & actionum cum mala fide non magis quàm iure canonico, ſecundum veram & communem opinio.vt ſuprà diximus, & plenius in c. preced.nam nõ ſequitur, ſcio me debere, ergo habeo malam fidem, eſt enim aperta incuria (ne dicam iniuſtitia) exiſtimantium, qui poſſidet rem alienam, aut moratur ſcienter debiti ſolutionem, eum eſſe neceſſariò in mala fide, cùm potius ſit in bona fide, aut ſaltem in bona fide & eſſe poſsit & eſſe poſſe à lege ciuili præſumatur, vt iam oſtendimus, & fuſius in c. præced.& c.72.& cap.76.& vt exactius res agatur conſidera quod aut tam creditor quàm debitor erant debiti conſcij, aut vterq; ignorabat, aut creditor ſolus ſciebat, debitor autem ignarus erat, aut & quartò ex diuerſo creditor ignorabat & debitor ſolus ſciebat. Primo caſu ceſſat regulariter mala fides, quia ex illa ſcientia & patientia longiſsimi temporis præſumitur tacita debiti remiſsio aut abiectio, vt diximus ſuprà, & alijs in locis ad quæ me retuli. Secundo caſu quando vterq; ignorabat, etiam ſecundum omnes procederet præſcriptio, cùm debitor apertè ſit in bona fide vt patet ex ſua iuſta ignorantia, quale eſſet ſi ex contractu fortè procuratoris quem ignorabat obligatus eſſet, vt ſuprà dixi, & exactius in c.præced.Tertio caſu cum ſolus creditor ſciebat, debitor ignorabat ſe debere, tunc idem, & longè iuſtius, quia ex parte ſua adeſt bona fides, & ex parte creditoris iuſtiſsimè præſumeretur debiti vel remiſsio vel abiectio. Vltimo verò caſu cùm ſolus debitor ſe debere ſciebat, creditor autem ignorabat, vix eſt vt non intelligatur eſſe in mala fide quandoquidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio, nec remiſsio præſumi poteſt. l. mater decedens.ff. de inoffic. teſta. ſicq; ceſſat rõ bonæ fidei præſumendæ, de qua in l.alienationis verbum.ff. de verb.ſigni.ibi.vix eſt enim vt non videatur alienare, &c.& l.qui patitur.ff. amand.l.ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iur.& cum debitor ſuum debitum ſaltem improprijſsimè videatur poſsidere. Glo.in l. regula.ff.de pet. hęre certè hoc caſu iſtius debitoris improprijſsima illa poſſeſ.nõ legitima, ſed clãdeſtina videretur, arg.1.ſi quis diuturno, in pri.ff.ſi ſer. vendi. quæ lex ſi rectè inſpiciatur, probat omnia membra huius diſtinctionis negans vbi vitio

a ſa poſ-

ſa poſſeſsio, vel quaſi poſſeſsio eſt contingere præſcriptionem, non ſic ſi vitio caret. Iam ergo dubitari non oportet quin ceſſet præſcri. vtroque iure tam ciuili, quàm cano. vbi mala fides interfuit, & in eo tantùm quæſtio eſt, an poſſeſſor, vel quaſi poſſ. rei vel iuris alieni in mala fide eſſe dicatur cũ id ſciebat, qua in re diſtinguendum eſt, vt dixi modò, & plenius ſuprà cap. præc. & c.72. & c.76. incipi. actio perſonalis.

11 *Dominiũ directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.*

Confirmantur hæc omnia, nam tenentes præſcriptione vtile tantùm dominium, non etiam directum acquiri, eo q, in præſcriptione ceſſat naturalis æquitas, quia currit cõtra ignorantem, fatetur q, ſi dominus ſcit, & patitur rẽ ſuam præſcribi, tunc directum dominium acquiritur non ſecus quàm ſi ipſe eam venderet & traderet, ita Balbus de præſcri. par.2. q.2. nu. 9. & Bald. in auth. niſi tricennale. col. fi. C. de bo. mater. & Feli. in rub. de præſcrip. colu.1. & Iaſ. in l. traditionibus. C. de pact. ergò vt ceſſat mala fides qñ domini voluntate poſsideo alienum, per totum ti. ff. & C. cõmod. & ff. de præcario. & ff. C. Inſt. & in decret. de dona. ita & hoc caſu ceſſat mala fides.

12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.*

Apparet † ergo ex ſuperioribus veriſsimam eſſe ſententiam Accurſij & Bart. & Pauli Caſtrenſis in l. fi. §.1. ff. rem ratam haberi. exiſtimãtium eum, qui præſcripſit ſi ſoluit poſſe repetere, quos ſequitur Franciſ. Balb. de præſcript. part.1. q.6. poſt alios, quos ipſe tam ibi quã rurſus in 2. par. 3. part. prin. quæſt.10. refert.

13 *Obli. vtraq; perimitur p̃ ſcri. acceptilatione, nouatione.*

† Apparet ſimiliter parum aptam eſſe, aut ſuſpectam eſſe æquiparationem, quam ipſemet Balbus d. q.6. poſt Paulum Caſtren. in d. l. fi. §.1. & poſt Bal. in l. ſicut. col.1. C. de præſcri. 30. an no. facit, ait. n. quòd vt per pactũ de non petendo, quod eſt iuris gentium, eliditur ciuilis obligatio, ſed naturalis, quia ſimiliter eſt de iure gentium, ex toto perimitur, ita ex diuerſo per præſcriptionem, quæ eſt iuris ciuilis, ex toto perimitur obligatio ciuilis, ſed naturalis duntaxat debilitatur. Secundum quam rationem conſequens fieret, vt diceremus quod per nouationem quæ eſt iuris ciuilis, vel etiam per acceptilationem quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis, ſola ciuilis obligatio tolleretur, naturalis verò duntaxat debilitaretur, id quod eſſet contra text. in §. præterea nouatione, & in §. item per acceptilationem. Inſt. quib. mod. tolli. obli. & contra l. fi. C. de nouat. & contra omnes leges tam illius tituli quã ff. eo. titu. & per totum ff. & C. de accepti. ergo non eſt bona cõſequentia, nouatio, aut acceptillatio, aut præſcriptio ſunt iuris ciuilis. ergo ciuilem tantùm non etiam naturalem obligationem perimere poſſunt, quinimò vtranque perimere poſſunt & perimunt, quia hac in re cum ipſo iure ciuili concurrit etiam natura, hoc eſt, voluntas illius contra quem præſcribitur, quę vt ex verbis, vel ſcriptura, vel etiam nutu, vel alijs ſignis, & indicijs eius probata intelligeretur, ita etiam ex iſta ſcientia & patientia probatã cenſetur. d. l. ſi ego. §.1. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. iuncta l. Labeo. ff. de ſup. lega. l. nutu. ff. de legat. 3. l.1. §. ſi quis ita. ff. de verborum obligation. l. milites. ff. de milit. teſtam. l. an inutilis. ff. de accepti. l. non ſolùm. l. non figura. ff. de actio. & obligatio. certum enim eſt quod multis modis eſſe poteſt. l. certum. ff. ſi certum petat. iuncta l.1. §. fina. ff. de dote præleg. & vt obligatio naturalis ſine dubio pempta diceretur ex remiſſione creditoris, de qua conſtaret per verba ipſius: ita quoq; perempta videbitur ex remiſsione ipſius, de qua alio quouis modo conſtet, vt dictis iuribus. conſtat autem de tali remiſsione vel abiectione per ſcientiam & patientiam longiſsimi temporis, vt diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam eſſe proculdubio intelligemus.

Fide... acce... gatio... ſcrip...

Denique apparet ex noſtra declaratione obligationi præſcriptæ non poſſe accedere fideiuſſorem, nam licet is ſoli obligationi naturali accedere poſsit, non ſecus quàm ciuili & naturali. leg. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor. vbi notant Paulus Caſtrenſis & Barthol. ff. de fideiuſſ. §.1. Inſtit. eod. titu. tamen poſt præſcriptionem cùm nulla ſecundum nos ſuperſit obligatio ei obligationi, quæ nulla eſt, fideiuſſor accedere non poterit, id q, in ſpecie tenent Bald. in l. tam mandatori. colum.2. C. de non nume. pecu. Bartholo. & Paulus de Caſtr. in d. §. fideiuſſor. Franciſc. Balb. in d. q.6. Paulus Caſtre. in l. fin. §.1. ff. rem ratam haberi. Anton. Butr. Ioannes Imol. & Felin. in d. c. ad aures, de præſcrip. quæ communis opinio ex noſtra ſententia veriſsima eſt, non autem ex ratione, qua ipſi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligationem ſupereſſe exiſtimant, quamuis debilitatam, & pro nobis in ſpecie eſt tex. in l. ſi quis poſtquàm, cum ibi not. ff. de fideiuſſo.

Non poteſt... tio... pta.

Apparet † ſimiliter ex ſententia noſtra talem obligationem præſcriptam nouari non poſſe, Nam ex nihilo nihil fit, ſecundum Philoſophum, vt in l. ſed ſi manente. ff. de precario, dixi plenè in 2. tomo harum controuerſiarum c.14. in princip. & per totum, & in ſpecie ita tenent Antonius Butr. Ioan. Imo. & Felin. in d. c. ad aures & Franſc. Balb. d. quæ.6. num. 4. facit. §. præterea nouatione. Inſtitu. quibus mo. tolli. oblig. cum ibi notatis. & l. 1. ff. de. nouat.

Com... non... tione... pta.

Apparet † ſimiliter q, talis obligatio præſcripta non proderit ad compenſationem, vt tenent Antonius Butr. Imola & Fel. in d. c. ad aures. & Bald. in d. q. 6. quorum ſententia longè expeditior erit ſecundum noſtram opinionem, cui negamus naturalem obligationem ſupereſſe, quam ſecundum eorum ſententiam ſupereſſe exiſtimantium, debilitariq; duntaxat, non etiam perimi aſſeuerantium.

Appa-

Apparet etiam † ex noſtra ſententia an ſuper obligatione præſcripta conſtitutũ fieri poſſit, quod admittit Bal. in rub. C. de conſt. pecu. colum. 2. & Balb. in d. q. 6. nos contra, per §. in perſonam. Inſtitu. de act. & per d. l. ſi quis poſtquàm. ff. de fideiuſſo. vbi traditur, eum qui ſe pro alio ſoluturum conſtituit, ſimilem eſſe fideiuſſori. Sicque dicendum reſtat obligationi præſcriptæ accedere non poſſe magis quàm fideiuſſo, præſertim ſecundum noſtram opinionem, qua aſſeueramus per præſcriptionem non ſolùm ciuilem verùm naturalem quoq; obligationem peremptam videri.

Apparet etiam quid reſpondendum ſit † in illo articulo quo controuertitur, an poſtquàm quis præſcripſit poſsit per denunciationem Euangelicam compelli ad reſtituendum quod præſcripſit, qua in re receptiſsima opinio eſt non poſſe, ſi quidem ſumus in præſcriptione rei vel iuris corporalis, vt plenè reſoluit Franciſcus Balbus de præſcri. 2. par. 3. partis princ. q. 11. & rurſus q. 10. & Bartol. in extrauag. ad reprimendum, in verb. per denunciationem. in verſi. ſed quid de obligatione quæ tollitur præſcriptione. Bald. in authen. ad hæc. col. 2. & 3. C. de vſuris. Anton. Butr. Ioan. Imo. Parnormi. Felinus & alij in c. fin. de præſcrip. Pet. Philippus Corneus conſi. 176. ad euidentiam. col. pen. lib. 1. & hanc ſæpè teſtatur communem eſſe opinionem Imol. & ſæpius Balb. vbi ſuprà.

Sed & in præſcriptione actionis perſonalis idem eſſet, tenent Bar. Ioannes Imo. Panormit. & Pet. Philip. Corneus, vbi ſuprà, & hanc eſſe communem opinionem affirmat Balb. in d. q. 10. qui tamen contrarium tenet, firmans locum habere denunciationem Euangelicam, id quod tenet Pet. Philip. Corn. ſibi contrarius conſi. 251. in hac conſultatione. colu. 2. lib. 3. Ioannis Imolenſis ſibi contrarius in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. Antonius Butrius in d. c. fin. Bald. in auth. ad hæc. colum. 3. de vſuris mouentur hanc partem tenentes: quia longa, inquiunt, eſt differentia inter ius reale præſcriptum & ius perſonale, nam iura realia facilè migrant de perſona in perſonam. l. fi. C. de lega. l. fin. §. ſed quia, cum §. ſeq. C. com. de leg. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de leg. 2. l. à Titio. ff. de furt. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. l. legaturus. §. fin. ff. de lega. 1. l. 1. 2. & ferè per totum. ff. de in diem addi. l. quoties, & ferè per totũ. C. de donati. quæ ſub modo. l. 1. 2. & ferè per totum. ff. de lege cõmiſſ. Diuerſum eſt in actionibus perſonalibus, quæ immobiliter inhærẽt oſsibus obligati. l. nemo poteſt: vbi Bar. col. 1. & alij omnes ff. de leg. 1. ſicq; per interuentũ præſcriptionis in re vel iure reali dominium eradicatur à primo domino, & migrat in præſcribentem, ſicque pręſcriptione completa nihil alienum reperitur poſsidere quod reſtituere per denunciationem Euangelicam cogatur, cùm iam non tam alienũ quàm ſuum denuo effectum poſsidere inueniatur. Sed præſcripta actione perſonali adhuc, inquiunt, debitor remanet naturaliter obligatus, neque alieni iuris debitor adhuc ſupereſt, per hocque poterit per Euangelicam denunciationem cogi ad ſoluendum. Sed hæc ratio (iudice me) nullius momenti eſt. primùm quia tam facilè fuit legi inducere & diſponere quòd obligatio perſonalis extingueretur præſcriptione quàm vt dominium obligatioúe realis transferretur in præſcribentem, vt ex dictis ſuprà per hoc & per ſuperius caput edocemur. Deinde quia non eſt verum, ſupereſſe obligationem naturalem poſt præſcriptionẽ, quinimò vtranque perimi iam edocti ſumus. Ergo penes præſcribentem nihil reperitur alienum, quod per denunciationem Euangelicam reſtituere cogatur. Nec ad rem pertinet, quod cum mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat præſcriptio (id quod potiſsimùm decepit eos, qui partem affirmatiuam tuentur) nam id ingenuè fatemur, ſed negamus debitorem in mala fide conſtitutum cenſeri, eo quòd ſciat ſe debere, ſecundum quod ſuprà expoſuimus, in quo contrarium tenentes decepti fuerunt, qui etiam apertè æquiuocant aut hallucinantur, nam primùm negant contingere præſcriptionem cum mala fide, poſtea verò dicunt, quod qui mala fide præſcripſit per denunciationem Euangelicam, cogitur ſoluere. ergo cùm talis mala fide præſcriptio vt contingat non ſit poſsibile, reſtat vt talis denunciatio Euangelica locum habebit nunquam.

Ergo quo caſu actionum perſonalium pręſcriptio contigerit, eo caſu talis Euangelica denunciatio locum nunquam habebit.

Apparet etiam † ex his veriſsimam eſſe opinionem Angeli in repeti. l. 1. colum. 19. C. de iudic. contendentis per legem vel ſtatutum effici poſſe, vt per interuentum præſcriptionis perimatur non ſolùm ciuilis, ſed etiam naturalis obligatio in perſonalibus actionibus, quamuis contrarium, & minus rectè tenuerint Bald. in d. authenti. ad hæc. colum. 3. C. de vſuris. & Franciſcus Balb. vbi ſuprà, q. 10. Idem Bald. in cap. ſi quis per tringinta, ſi de feudo fuerit controuerſia. Ioan. Imol. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapion. Quinimmò (vt hoc Angelo addamus) nõ ſolùm poteſt, ſed etiam in dubio id actum videtur per legem, vel ſtatutum, vt obligatio perſonalis tam ciuilis, quàm naturalis per interuentum præſcriptionis perimatur, etiam ſi per tale ſtatutum tempus præſcribendi coanguſtetur, nam quæ ratio eſt in triginta annis, eadem ratio (quod attinet hanc ad rem) in aliquantulum breuiore tempore erit, quia quæ differunt tanquàm plus & minus, non differunt in ſpecie. leg. fin. ff. de fundo inſtrumen. vt plenè ex ſuperioribus rationibus deducitur, quas non expedit repetere. 20 *Obli. vtraq, vt perimatur an fieri poßit per legẽ, ard. quæſt.*

SVMMARIVM.

1 *Dominium directum an præſcriptione acquiratur, ardua quæſtio.*

2 *Dominium iuris gentium ſecundarij eſt.*

3 *Ius gentium ſecundarium dicitur eſſe poſitiuum.*

4 *Ius gentium ſecundarium initiò fuit ius ciuile.*

5 *Succeſsionum ius prius fuit ciuile, quàm gentium.*

6 *Iuris gentium ſecundarij, quæ ſunt liberè, poſſunt immutari.*

7 *Dominium directum facilius quæri præſcriptione longa, quàm vſucapione triennali, contra Doctor.*

8 *Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.*

9 *Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio.*

10 *Dominium an transferetur, vel an extinguatur præſcriptione, vel vſucapione, ardua q.*

11 *Retentio non conceditur domino rei præſcriptæ, contra Doctores.*

12 *Rei vendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem, contra Doctores.*

13 *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bald.*

CAPVT LIIII.

1 *Dominiũ directũ an præſcri. acquiratur, ard. q.*

QVo ad ſeptimum † vtrùm præſcriptione acquiratur dominium directum an vtile tantùm, ſunt tres communes opiniones Prima eſt, quod dominium directum acquiratur per vſucapionem triennalem, quæ mobilibus in rebus contingit: Altera, quod per præſcriptionem triginta annorum, quæ ſine titulo contingit, ſola vtilis non etiam directi dominij acquiſitio contingat: Vltima, quod præſcriptionem longi temporis ſimiliter ſolum vtile dominium, nõ etiam directum acquiratur. Ita tenent Gloſſ. & communiter Doctor. in princip. Inſtitut. de vſucapion. in verbo, dominium. per Glo. Bartholo. Bald. Salicer. Fulgoſ. Petr. Philipp. Corneum, & aliàs Pinellum in authen. niſi triennale. C. de bonis maternis. per Aretinũ. Chriſtof. Porcium Ioannem, & alios in d. princip. Inſtit. de vſucapion. per Paulum Caſtren. in l. fina. §. 1. ff. rem ratam haberi, hanc eſſe cõmunem opinionem, teſtatur Angelus Aret. in d. princip. Inſtit. de vſucapion. hanc ſequitur, & ſæpè appellat communem opinionem Franciſcus Balb. de præſcription. ſecunda par. principal. quæſtione ſecunda. Alberi. & Ioannes Andreæ in capit. poſſeſſor, de reg. iur. in verſi. quartum proponebatur. Felynus in rubri. colum. 1. de præſcriptio. qui hanc firmar eſſe communem opini. Iaſ. Dec. Alciatus, & alij in l. traditionibus. C. de pact. vbi Alex. colu. 2. Gloſſ. in l. quis emptionis. §. primo. C. de præſc. 30. annorum, vbi per Saly. & alios Ioannes Imolen. in repeti. cap. fin. colum. 24. de præſcriptio. Gloſſ. Ange. & alij in authe. eccleſia Romana, in princip. Marianus Sozin. in rubric. de cauſ. poſſeſſio. & proprieta. verſi. 18. Archidiac. in c. ſeruitium. 18. quæſt. 2. Dynus, & nouiſsimi in d. c. poſſeſſor. & alij plures quos allegat Baldus vbi ſuprà. Idem in repe. leg. Celſus. ff. de vſucapio. in fin.

Contrariam tamen partem in præſcriptione longi remporis ram mulri in dictis locis tenet, vt mihi non ſatis certum ſit vtra pars receptior ſir, & cùm omnes ferè conueniant triennali vſucapione directum dominium acquiri. l. traditionibus. C. de pact. leg. 3. ff. de vſuca. in principi. Inſtitutio. eodem ritulo. & ſimiliter cùm omnes conueniant vtile tantùm dominiũ nõ etiam directum acquiri per præſcriptionem annorum 30. quæ ſine titulo (hoc eſt, legitima poſsidendi cauſa) contingeret per d. l. ſi quis emptionis. §. primo. C. de præſcr. 30. annorum. in eo duntaxat controuerſia eſt, an longi temporis præſcriptione vtile tantùm dominium, an fortè etiam directum acquiratur, qua in re receptior ſententia fortè eſt vtile tantùm acquiri, & ſciendum eſt potiſsimùm huius rei fundamentum & occaſionem illa erronea opinione, quam in c. præced. exterminauimus, effluxiſſe. aiunt enim quod dominium rerum noſtrarum iuris gentium eſt. leg. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. leg. prima. cum ſeq. ff. de acqui. rerum domin. ius autem ciuile ciuilia tantùm iura, non etiam naturalia aut gentium perimere poteſt. §. ſed naturalia. Inſtitut. de iure natur. & ibi omnes Doctores. leg. omnes populi, & ibi Barthol. & omnes repetentes. ff. de iuſt. & iure. l. eas cauſas. ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, vbi plenè per Philipp. Decium. ff. de regulis iuris. §. minus ergo. Inſtit. de hæred. quæ ab inteſta. l. 2. ff. de vſufruct. earum rerum. tradunt communiter Doct. per tex. ibi in l. maximum vitium. C. de liberis præteri. cùm ergo præſcriptio ſit iuris ciuilis, & ciuilis ratio iura naturalia aut gẽtium perimere nequeat, ſequitur quod noſtrum dominium, quod iuris gentium eſſe intelligitur, perimere non poterit, ita arguunt Ioannes Andr. poſt Gerardum de Senis, quem ipſe refert, & ſequitur, vbi ſuprà, & Franciſcus Balb. vbi ſuprà, numero 2. verſic. & hunc articulum Panorm. in rub. de præſcript. colum. 2. & ferè reliqui omnes. & cùm hanc rationem effugere aut ab ea enodare ſeſe non valerẽt, omnia iura hac de re loquentia (dum hanc ad rem & rationem ſeu partem ad iſtam aptare ſtudent) exulare & exterminari compellunt. Quæ quidem ratio (quando alia vrgentiora fundamenta deeſſent) partem contrariam iuſtiorem probatioremq́ue redderet, tantùm abeſt, vt eam confutarent. † Nam dominium præſertim rerum immobilium eſt ſanè iuris gentium non primæui (quo naturale appellarur) † ſed tantùm ſecundarij, quod naturale non tam eſt quàm poſitiuum, vt eſt vera & communis opinio, quam tradunt Paulus Caſtrenſis & alij communiter in repe. leg. ex hoc

Domi[...] iuris [...] ſecun.[...]

Ius ge[...] dariũ [...] eſſe po[...]

ex hoc iure.ff.de iuſt. & iure. traditque eleganter frater Dominicus de Soto de iuſtit. & iure lib.3.q.1.art.3. & diximus ſuprà in 3. arti. quo egimus,quare præſcriptio aut vſucapio introducta eſſet,id quod fuſius multiſque ornauimus de ſucc.progreſſu lib.1.in præfatione, vbi
4 plenè oſtendimus, † ea omnia quæ ſunt iuris gentium prius fuiſſe iuris tantùm ciuilis., ſed paulatim ſcripſiſſe aut velociter tranſuolaſſe ad reliquas gentes & regiones, ſicque cùm primùm ab vno vel altero homine vel regione inuentum fuiſſet & receptum, tunc iuris tantùm ciuilis non etiam iuris gentium id eſſe. Verùm poſtquam eo iure omnes omnino aut pleræque aliarum gentium vti quoque cœpiſſent,iam iuris gentium effectum videri, inq; ius gentium conuerſum & transformatum. Quemadmodum & ex diuerſo, id quod hodie iuris gentium eſt, in deſuetudinem abire fortè cœpiſſet, ita vt penes vnam tantùm prouinciam maneret, ſine dubio iuris gentium eſſe deſineret, & iam iuris tantùm ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius ciuitatis vel regionis, penes quam adhuc id ius perdurauerit. ſicque non minus eleganter quàm vtiliter in lib.1.§.
5 2.de ſucc.crea. Vſum teſtamentorum inuentum fuiſſe à iure ciuili,vel ſcript ,vel conſuetudinario oſtendimus, ſed poſtea cùm à reliquis quoque gentibus receptum fuiſſet,in ius gentium fuiſſe conuerſum & transformatum, nō ſecus quàm ex diuerſo ſi hodie fortè teſtamentorum vſus ita in deſuetudinem abire cœpiſſet,vt penes vnam tantùm aut alteram prouinciam maneret, continuò iuris gentium eſſe deſineret, & iuris tantùm ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius illarumúe prouinciarum,in quibus vſus moſque ille teſtandi perſeuerauit. quod dic vt in dictis locis & ſuprà capitul. decimo.nu.18.& capit.4. num.3.& cap.27.nu.11. & cap.16.num.11.

6 † Sicque hodie quælibet prouincia poſſet ea, quæ iuris gentium ſecundarij eſſe dicuntur,quò ad quaſdam vel fortè quò ad omnes particulas immutare: Quid enim ſi iuberet ne capti fierent ſerui capientium, profectò talis lex ciuilis valeret,& ita aiunt Galliæ obſeruari,quamuis per hoc violaretur ius gentium cōtrarium diſponens.l.manumiſsiones.ff.de iuſtitia & iure: valeretque ſimiliter ſi iuberet ne hominibus ſuæ ditionis liceret teſtari, vt iam diximus in dicto §.1. & dicto §. 2.valeretque ſi iuberet omnia prædia eſſe communia, id quod apud Lacedęmonas Lycurgus Legiſlator aut (vt alij volunt) Ageſilaus præcepit,teſte Plutarcho in Apoph. Ergo cùm ius gentium ſecundarium intelligatur eſſe ius poſitiuum,indubitatum eſt, eritque ſemper per leges poſitiuas perimi & immutari poſſe, non ſecus quàm ipſum ius ciuile,dicto §.ſed naturalia.dicta l.omnes populi cum ſimilibus,ſuprà allega. d.l.eas cauſas. dicta l.ſecunda,de vſufr.earum re.dicto §.minus ergo.dict.l.maximum vitium,iuncto capit.omnis res,de regulis iuris,& l.nihil tam naturale.ff.de regulis iuris. Sicque dominium,de quo agimus,cùm omnes conueniant, eſſe iuris gentium ſecundarij non etiam primæui, per legem poſitiuā, de præſcri.diſponentem, poterit tam liberè & perfectè de perſona in perſonam transferri, quàm ſi iuris ciuilis eſſe poſſet.

Quæ omnia etiam iuuantur ex ijs, quæ in c.præced. diſſeruimus, quæ repetere non expedit.

Præterea † cùm omnes fateantur vſucapione triennali dominium directum acquiri per dict.l.traditionibus.C.de pact.d.l.3.ff.de vſucapio.non ſolum pari,ſed etiam longè maiore,aut iuſtiore ratione, idem in præſcriptione longi temporis admittere deberent: Primùm propter diuturnitatem temporis, quæ eſt in hac longi temporis præſcriptione, quæq; non eſt in vſucapione triennali. Deinde, quia longè iuſtius, & antiquius dominium eſt,quod quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in rebus ſoli, ita Paulus Caſtr. in repetitio.l.ex hoc iure, ſuprà allega. & ibi communiter Doctor.facit l.1.cum ſeq.ff.de rer.diui.& §.feræ,cum ſeq.inſtitu.l.adeò.§.feræ, eo.tit.ff. de acq.rerum domi.nam ab ipſo iure naturali primæuo deſcendit (ſecundum Paul.Caſtren. & cōmuniter Docto. vbi ſuprà) dominium in rebus mobilibus, quale eſt in feris quas cœpiſſemus,aut in tabulis quas quis depinxiſſet, aut in veſtibus quas fabricaſſet,& ſimilibus.& tamen in rebus ſoli (qualia ſunt prædia, campi & ſimilia) dominium non fuit niſi de iure gentium ſecundario,vt dictum eſt.ergo ſi dominium iuriſgentium primæui etiam directum vſucapione acquiri & transferri poteſt, dic.l.traditionibus.d.l.3. multò facilius & iuſtius præſcriptione longi temporis in immobilibus acquiri, & transferri poterit dominium,quod iuriſgentium ſecundarij,& ſic iuris poſitiui. Ideò promiſcuè cùm de vſucapionibus acturi eſſent Iureconſulti non ſolùm earum rerum,quæ mouentur, ſed etiam immobilium per omnes titulos.ff.de vſucapio.& ff. pro emp.& pro legato, & pro donato, & pro dote, & pro ſuo, & C.per eoſdem titulos, & Inſtit.eod. ſcripſerunt, vel inſcripſerunt titulos de vſuca.pleniſsimè ſignificantes tam perfectum dominium,& ius longi temporis prę-ſcriptione, aut vſucapione acquiri in immobilibus quàm triennali vſucapione in mobilibus rebus. Iam ergo dubitari (non ſolùm mille leges ſed etiam mille integros titulos ſubuertere velis) non oportet quin non minus integrum,perfectum & directum dominium longi temporis præſcriptione quàm triennali vſucapione quæratur, & non ſolùm æquè iuſta,ſed etiam iuſtiore ratione, vt edocti iam ſumus. Agnoſco tamen quòd magis naturali ratione acquiritur dominium per contractū, & traditionem domini, quàm per vſucapio-

7 Dominiū directum facilius quæri præſcrip. longa quàm vſucapione triennali, contra Doct.

8 *Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa.*

nem triennalem, vel longi temporis præſcriptionem, vt in l.1. ibi, naturali ratione. ff. de acquirend. rerum domin. leg. prima. C. de ſac. eccle. expreſsius in §. per traditionem. Inſtitu. de rerum diuiſio. ibi, nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe. Sed id nihil ad rem, quia vt ea æquitas vincit acquiſitionem, quæ per longi temporis præſcriptionẽ contingit, ita & longè iuſtius vincit acquiſitionẽ per triennalem vſucapionẽ contingentẽ. (Sed hæc iuſtior aut iniuſtior origo, q; artinet ad hanc rem, nihil debilitat effectũ, nam & à parte debiliore ſæpè ſolet filius robuſtior procedere quàm à robuſtiore patre, & à patre iniquiore æquior filius, quàm à patre iuſtiore) ſicque apparet ex prædicta ratione parum aptè argumentatos fuiſſe ad inducẽdam differentiam inter præſcriptionem, & vſucapionem Ioannes Andr. poſt Gerardum in d. cap. poſſeſſor. d. verſic. quartùm proponebatur. & Balb. in d. quæſt. 2. numero ſecundo, & Panor. d. rubr. de præſcrip. colum. 2.

9 *Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio.*

Tenendo noſtram ſentẽtiam nihil ad rem pertinet quòd præſcribendi detur exceptio, † quæ regulariter eſt actionis excluſio, ergo ſupereſt ius & actio ei cuius res præſcripta eſt. l. 2. ff. de exceprio. Sed reſp. illud eſſe regulare, fallit in ſpecie noſtra, in qua poſt præſcriptionem nullum ius remanet priori domino: & exceptio, quæ præſcribenti datur, eſt exceptio intentionis, quæ non præſupponit actionem. leg. vbi purè. ff. de doli exceptio. declarat in ſimili Emanuel à Coſta in leg. tertia. C. de non numera. pecun. dicens, ſimile eſſe in illa excep. non nume. pecu. quæ eſt intentionis non actionis excluſio: patet, quia & per vſucapionem triennalem dicitur exceptio acquiri. l. in rebus. §. omnis autẽ. C. de iu. do. Balb. in rep. l. Celſus. in fin. ff. de vſucap.

10 *Dominium an transferatur, vel an extinguatur præſcr. vel vſucap. ard. q.*

Ex ſuperioribus apparet † qualis ſit illa differentia, quam inter triennalem vſucapionem, & longi temporis præſcriptionem faciunt Barthol. Paulus Caſtre. & Alex. in l. 3. §. ex pluribus. colum. 3. ff. de acqui. poſſ. & Franciſcus Balb. in d. 2. q. num. 8. verſic. ſed videtur, quod nullus: aiunt enim per triennalem vſucapionem dominium transferri de priore domino in præſcribenrem: cæterùm per longi temporis præſcriptionem dominium directum prioris domini extingui, nouumq; dominium in præſcribentis perſona renaſci, idque vtile tantùm, non etiam directum eſſe, & ita declarant Gloſſ. in d. l. 3. §. ex pluribus. in verb. poſsideo. & Glo. fin. in leg. ſi ædes. 1. ff. de ſer. vrban. præd. dum Glo. illæ aiunt, præſcriptione extingui antiquum dominium, quã differentiam Paul. Caſtre. vbi ſuprà, ſubtilem eſſe ait, quæ (ſi verum amamus, iudice me) riſu & ludribrio dignior eſt, aut meris fabellis ſomniſque ſolicitis ſimilior, & ex meto ipſorum doctorum capite citta vllam omnino occaſionem, aut fundamentum defluxit. Quis enim vnquam talem differentiam facienrem vllam legem principalem, aut Iureconſultorum reſponſum inuenit? Certè nullus, &, vt ex ſuperioribus apparet, vtroq; caſu idem eſt eritque ſemper, & ſiue dixeris, vtroque caſu dominium extingui prius, nouumque in perſona præſcribentis renaſci: ſiue etiam dixetis, antiquum dominium, quod apud primum dominum erat, in præſcribentem transferri, idem erit, quò ad omnes omnino effectus, & quod transferri videatur ſuadet ille titulus ff. de adimend. & transfer. lega. & Inſtitut. eod. titulo. Quòd autem prius dominium extinguatur, nouumque idemque directum & perfectum in perſona præſcribentis renaſcatur, ſuadet, & probatur in leg. terria. ff. de vſucap. dum air, vſucapio eſt dominij adiectio, & hoc magis placet, effectusque magnus eſt. nam ſi prius dominium in vſucapientem vel præſcribentem translatum diceremus, certè tranſiret cum ſua cauſa ſuiſque cum qualitatibus. Vnde penes primum dominium, ſi id dominium ſeruituti vel fortè pignori obnoxium erat, obnoxium quoque & obligatum foret penes præſcribentem, leg. ſecunda. §. ex his, cum ibi latè traditis per Doctores. ff. de acqui. poſſeſſ. id quod non ita eſt in perſona præſcribentis, nec enim ſucceſſor prioris domini contra quem præſcripſit, eſſe videtur, aut ex iure & perſona illius, ſed potius iure ſuo, & ex perſona tradentis poſsidere viſum eſt, ergo ſi fundum pignori reuera aut ſeruituti obnoxium mihi vt liberum vendidiſti, per longi temporis præſcriptionem illum acquiram, vel ſaltem in eo tantùm quæſtio erit, an longius aliquantulum tempus ſpectandum ſit, tamen vt liberum ſemper videor poſsidere: & finita præſcriptione, quæ ad acquirendum ius proprietatis, & illius pignoris vel ſeruituris requirebatur, liberum fundum habebo tam in præſcriptione rei immobilis, quàm in rei mobilis vſucapione, ſi in ea exemplum ponas per d. l. 3. ff. de vſucapion. ergo veriſſimum eſt, primum dominium extinctum videri, nouumque in perſona prę́ſcribentis renaſci, quandoquidem illius rei domini in ſolidum duo eſſe non poſſunt. d. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquiren. poſſeſſ. leg. ſi vt certo. §. ſi duo. ff. commodati. leg. quod contra. ff. de regulis iuris. Itaque ſi in re, quam præſcripſi longo tempore, aut triennio, vſucepi præter dominum priorem, alius habebar ius reale pignoris aut hypothecæ, aut fortè ſeruitutis, tunc ſi quidem vtrunque ius tam dominij quàm alterius iuris erat paris vitæ, vtrunque pariter præſcriptum fuit. idemque ſi longioris vitæ erat dominium quàm illud ius reale, quod ſi breuioris vitæ erat, tunc poſt finitam præſcriptionem, aur vſucapionem ptoprietatis ſeu dominij adhuc opus eſt vt

eſt vt perficiatur quò ad alterum ius reale, q. longioris vitæ erat præſcriptio, quia illius iuris reſpectu non tam expleta quàm cœpta tantùm præſcriptio videbitur. & ita intelligo l. ſi quis emptionis. C. de præſcrip. triginta annorum, iuncta l. iuſto. §. non mutat. ff. de vſuca. l. 2. cum prædiũ. ff. de pignori. & C. de pignorum vſucap. tradit Balb. in rep. d. l. Celſus. ff. de vſucap. in fin. ſemper tamen remanet verum, tam in præſcriptione quàm vſucapione primum dominium primamq; proprietatem extinctũ extinctámve eſſe, nouumq; ius renaſci, & dominium in perſona præſcribentis. Ex quibus apparet, veram non eſſe opinionẽ ipſius Franciſci Balbi in tract. præſcript. part. 1. partis 6. principio in verſic. decimus tertius caſus, qui ſcriptum reliquit, vſucapiones, & præſcriptiones inuentas fuiſſe, vt ius creatum in alium transferant, non vt ius nouum inducant, poſt Gloſſ. quam Balb. allegat in capit. ſi diligenti, de præſcript. & Salicet. in l. final. de præſcript. longi tempor. quæ pro liber. Sed certè errant, vt ex ſuperioribus patet, magisq; eſt vt creatæ videantur ad ius nouum inducendum. Sed & idem effectus eſt etiamſi teneas ad transferendum eſſe creatas, quod magis placet, vt infrà q. 10.

1 Hinc apparet, veram non eſſe opinionem exiſtimantium, quod ſi fundum tuum longo tempore præſcripſi, & deinde eius fundi poſſeſsio ad te peruenit, poteris eum defendere, & retinere contra me, quando opinionem tenent Dynus in cap. poſſeſſor, de regulis iuris. lib. 6. & Balb. in d. quæſt. 2. num. 8. verſi. 2. effectus eſt, vt tenet Gloſſ. 2. intell. Ioannis quem communiter approbatum eſſe ait Balb. vbi ſuprà, per text. in l. ſi quis emptionis. §. 1. C. de præſcript. triginta annorum. quæ ſententia ſuſpecta eſt, vt patet ex ſuperioribus. nam cùm prioris domini ius omne extinctum eſſe nouumque & integrum dominium in perſona præſcribentis renatum fuiſſe iam edocti ſimus, ſupereſt vt ſi is poſſeſsione ceciderit, cùm fundum à priore domino poſsit vendicare, non ſecus quàm ab alio quocunque detentatore. Sed & idem foret etiam ſi dominiũ tranſlatum diceretur, nam per hunc poſſeſsionis reditum non videretur dominium quoq; rediiſſe.

1 Apparet † ſimiliter ſuſpectam eſſe ſententiam eorum, qui contendunt, quòd talis fundi præſcripti poſſeſsio, ſi ad alium tertiũ perueniret, poſſet prior dominus fundum ab illo tertio vendicare, vt per d. §. 1. tenuit Dynus in dicto c. poſſeſſor. & Balb. in d. num. 8. verſicul. prius eſt. quæ ſententia ſuſpecta eſt, quia prioris domini ius omninò per præſcriptionẽ fuit extinctum, vt iam diſſeruimus, ſicque nullo iure, & ſine actione ageret, meritoq; à limine iudicii repelleretur, idemque foret etiam ſi teneas tale dominium non tam extinctũ quàm translatum fuiſſe.

Apparet † ſimiliter reſpectum eſſe, quod Bald. & Salic. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. ſentiunt, dum aiunt, quòd prior dominus, cuius fundus longo tempore præſcriptus fuit (quia ſecundum eos adhuc remanet dominus directus) ſi fundum illum petat, non repelletur à limine iudicii, cuius contrarium proximè oſtendimus edocẽtes, exceptionem præſcriptionis impedire litis ingreſſum, quod & hoc caſu affirmat Balb. vbi ſuprà, verſ. tertius eſt effectus. poſt Feli. in rubr. de præſcript. col. 4. quem ipſe allegat. 13 *Præſcriptiõis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bald.*

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent, ardua quæſtio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus conſenſu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione, ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure, præſcriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors ſaxis venit.*
9 *Reſtituendi obligatio non perimitur præſcriptione.*
10 *Ius naturale eſt diuinum.*
11 *Bonæ fidei eſſe quando videamur.*
12 *Reſtituendi obligatio perimitur quando præſcriptio currit contra ſcientem & patientem, contra communem.*
13 *Meum prodigere poſſum.*
14 *Intellectus ad tit. ff. C. & Inſtit. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos ff. C. & Inſtit. de furt. & de vi bono. rapt.*
16 *Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione, contra Bald. & Imol.*
17 *Præſcriptio non eſt pœna contra communem opinionem, quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa ceſſante.*
19 *Afflictio eſſe poteſt non pœna culpa ceſſante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præſcriptio non eſt pœna, etiam ſi currat contra ſcientem, contra communem opin.*
22 *Pœna ſpontanea non eſt pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præſcribi poteſt.*
24 *Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciente.*
25 *Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos, & contra eccleſias.*
26 *Hæres nunquam præſcribit legatum, contra Doctores.*

27 Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balbum.

CAPVT LV.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent, ardua q.*

QVO ad octauũ, † vtrùm obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis, præſcriptione perimatur, primùm enucleandum eſt, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, quia in re variæ ſunt ſententiæ, Prima eſt exiſtimantium, ceſſare obligationem naturalem, ea enim ex conſenſu noſtro oritur.l.non minores.C.de tranſactio. l. ſub ſpecie. C.de poſtuland. l.conſenſu, in princip. l. obligationum ſubſtantia. ff. de actio. & obligat.l.1.ff. de pact.in princip. Inſtitut.de obligat. ex conſenſu.l.1. verb. naturali æquitati. ff. de acquirend. rerum domin. §. venditæ, & §. per traditionem. Inſtitut. de rerum diuiſio. nec dubium eſt, quin ſubtraxit rem meam lucrandi animum habuerit, non autem pœnæ legali dupli, vel quadrupli ſeſe obnoxium facere voluerit, & ſic de reliquis maleficijs, in quibus adeſt animus explendæ voluntatis, aut voluptatis, non autem bonorum, aut ſubſtantiæ propriè prodigendæ, & ita vt delinquens non videatur habere animum obligandi ſeſe pœnæ legali, & conſequenter, vt pœnæ legali naturaliter non obligetur, tenent Bartol.in d.l.1.num.11.ff.de conditio.& indebi. Bald.in authent. ad colum. 3. num. 19. C. de vſuris. Paul. Caſtrenſ. & in l. ſi tibi decem.§. quidam.ff.de pact. Ioannes Lupus, Paul. de Rui.in rubric.de donati.inter virum & vxorem.§.66.num.24. Fortunius Garſia in l. legitima. ff. de pactis. Gomeſius in §. omnium. Inſtitut.de action. Franc.Balbus de præſcriptio. part.1.q.7. Paulus Caſtrenſ. in l. quam Tuberonis.§.fi. ff. de peculio. Aries Pinellus de bonis mater. in authent. niſi tricennale.num.32.

Contrariam tamen partem, vt naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes, tenent Ange.colum.20.in repetitio.l.1.C.de iudic.Io. Imol.in cap.fin.de præſcript.col.23. Accur.in l.1.§.ad beſtias.ver.onerari.ff.de poſtu.

2 *Pœnis an ex quadã æquitate obligemur.*

Eſt † etiam tertia opinio eorum, qui non tam ex ſuo conſenſu immediatè, quàm occaſionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita ſentiunt Barto.& Balb.vbi ſuprà, & ad hanc partem inclinant Ang.Aret.in §.ius autem. nu.7. Inſtitut.de iure natu.Iaſ.in l.1.§.ſublata.in prima lect. & rurſus etiam in ſecunda lect. ff. ad Trebell. Andreas Alciatus in regula tertia, præſumpt.33.num.4. Florianus in l. inde Neratius.§.fin.ff. ad legem Aquil. Ioannes Faber in §.furtorum. Inſtitut.de obligat. quæ ex delic.naſcun.

Quid dicendum? & nos in lib.1.§.10.num. 665. de ſucc.crea. tenuimus ex ſuo conſenſu eum obligari, quod multis legibus & rationibus oſtendimus, quibus adde non minus nouam quàm egregiam rationem, † nam leges ex vero conſenſu noſtro obligant ciues.l.1.in verbo, communis Reipublicæ ſponſio, hoc eſt, promiſſio. ff. de legib. cùm enim rogatur, lex & populus conſentit ei, iuxta §. lex. Inſtit. de iure nat. ibi, veriſſimus conſenſus eſt. Sed & ei, qui poſtea naſcuntur, vel tunc aderant, conſentire iure videntur, quandoquidem ſub ea lege & conditione in illa Republica vel regione vitam agere volunt, vt legibus ſuis pareant, non ſecùs quàm legibus contractuum reliquorum, quos quiſque iniret: vt egregiè edocemur de ſucceſ. progreſſu lib.1.in præfat. & vt qui ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, promittit, ea poſtea aduentante non poterit negare ſe ex cõſenſu ſuo obligatum fuiſſe. §.ex cõditionali.Inſt.de verb. oblig. quamuis ipſe promiſſor tacitus fortè cogitaſſet nauem illam nunquam venturam, ita & is, qui expreſſim vel interpretatiuè legibus pœnalibus conſenſum præbuit, quaſi ſub hac conditione ſeſe obligatum voluit pœnæ legali, ſi poſtea fortè ipſe legem tranſgrederetur, & is eſt verus ſenſus.l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi, te huic pœnæ ſubdidiſti, & l. final. C. ad legem Iuliam maieſta. ibi, quodammodo ſua mente punitur. Quinimò & in ſpecie alterum conſenſum, & ſic geminatũ, quo tempore ſpontè deliquit, præbere videtur, vt in dict. nu. 665. oſtendimus, eſtque magna vis geminationis, vt edocemur de ſucc. crea.§.3. num.13. facit l. non ſolùm.§.1.ff. de iniur.l.1.in fi. ff. de furtis, & §. quia verè leonis, in verb. amatores periculi, in auth. de non alienan.

3 *Legib... ſenſu... mur.*

His prælibatis † ſunt, qui velint talem naturalem obligationem perimi, qualis eſt Bal. & Ioan. Imol. & Franc. Balb. vbi ſuprà, quod obtinet quò ad pœnam. Sed non perimitur quò ad rei perſecutionem, ſecundum Bald. vbi ſuprà. Idem Imola & Balb. quò ad hoc, vt ipſo iure obligatio ad rem vel eius æſtimationem conſequendam non perimatur ipſo iure, cæterùm ope exceptionis benè tollitur concurrente bona fide præſcribentis, ſecundum Imo. vbi ſuprà, quem improbat Balb. vbi ſuprà, quia in delinquente negat poſſe adeſſe bonam fidem, adde Balb. vbi ſuprà in 2. par. 3. partis princ. q.13. num.5. Fel. in c. fin. de præſc. col.2.& 3. poſt Panor. ibi.

Oblig... tur.e... orta a... matu... ſcript... dua q

Elegans materia hæc eſt, & parum, vt nobis videtur, à noſtris digeſta aut compoſita ſunt, ergo ſecundum Doctores iam allegatos concluſiones ſequentes: Prima, quòd ipſo iure præſcriptione perimitur naturalis illa obligatio, quò ad pœnam. Altera † vt nunquam perimatur ipſo iure quò ad rei reſtitutionem. Tertia, quod ope exceptionis benè perimatur etiam quò ad reſtitutionem, dummodò ex parte præſcribentis adeſſet bona fides. Vltima quod

Pœna... gatio... guitu... re pr... ptione

quod ceſſante bona fide non contingeret prę-
ſcriptio rei reſtituendæ etiam ope exceptio-
nis. Quò ad primam concluſionem veriſsi-
mum eſt perimi etiam ipſo iure eam obliga-
tionem naturalem poſt præteritum tempus
legale huic rei definitum, nam ſi damnum ti-
bi iniuria dedi. ſicque incidi in legem Aquil.
punientem talem damnificatorem vel in du-
plo vel quanti retro plurimi fuerat ea res, quæ
modò læſa fuit, vel furtum feci, & dupli vel
quadrupli à lege pœna mihi impoſita fuit,
iuxta §. dupli, & §. quadrupli. Inſti. de act. aut
vi rapui rem tuam, ſicque tripli pœna eſt, iux-
ta §. 1. Inſt. de vi bonorū raptorum. certè cum
his omnibus actionibus & obligationibus lex
ciuilis certum terminum, metam & vitā de-
finierit, non dubium eſt, quin veluti ſub hac
conditione eam pœnam vni impoſuerit & al-
teri policita fuerit, ſi intra illum terminum
agatur, & non aliter. l. cùm prætor. ff. de iudi.
Vnde præterito illo tempore. ſicq; conditione
6 minimè exiſtente debitū manet nihil, † quia
ex tali conditionali policitatione, oblatione,
aut promiſsione tantùm ſpes eſt debitum iri.
§. ex conditionali. Inſti. de verborum obliga.
quæ ſpes expirat, euanuitq; tempore illo præ-
terito, ſicque conditione illa expirante. §. ſin
autem ſub conditione. C. de cad. toll. & ferè
per totum. ff. de condi. & demon. & quod tra-
dunt Gloſſ. Bart. & omnes in l. item quia. ff. de
pact. dum aiunt, etiam tacitam conditionem
omnem iuris effectum ſuſpendere, conditio-
naliaque nihil ponere ineſſe conditione pen-
dente, & longè minus ea defecta, vt dd. ll. & l.
ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi
quis omiſſa cau. teſt. Bart. & Soz. & omnes in
l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. &
demon. Gloſſ. Bald. Sali. & alij, vbi plenè per
Petr. Philippum Corne. in rubric. & in l. 1. C.
de his, quæ ſub modo, facit l. poſt aditam. C.
de impuberum. Sicque obligatio illa natu-
ralis, ſi à lege poſita deſcendebat, vel quate-
nus à lege ciuili deſcendebat, non potuit non
extingui, vel, aut rectius & aptius loquamur,
non videtur nata, niſi dixeris (id quod magis
eſt) nata quidem fuit, ſed tamen mortalis, vt
homo & reliqua animantia, non autem im-
mortalis nata fuit. ſicque morte adueniente
fuit reſoluta non aliter atq; homo mortis ad-
uentu reſolueretur, accommodatiſsimaq; eſt
7 hæc ſimilitudo. nam teſte Seneca † mors ni-
hil aliud eſt, quàm terminus vitæ, ſic ipſe ait
poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil, ſci-
licet, nihil aliud quàm terminus vitæ. Vnde
Auſonius ſic cecinit:

Miremur periſſe homines, monumenta fatiſcunt.
8 *† Mors etenim ſaxis nominibusq; venit.*

Ergo elegantius & certius eſt actionem il-
lam & obligationem natam fuiſſe interpreta-
ri, ſed mori occidique ſua die adueniente non
aliter, atque animantia, quod obtinet quate-
nus ea obligatio à lege ciuili deſcēdebat, quæ
ei certam vitæ metam ſtatuit, ſed diuerſum vi-
detur quò ad ius naturale vel diuinum, quod
reſtituendi obligationi nullam temporis me-
tam definiuit, ſed etiam obligationem per-
petuam eſſe voluit, nam & iure ciuili olim
erant perpetuæ obligationes, vt in prin. Inſti.
de perpetuis & tempor. actionibus. hæcq; ob-
ligatio naturalis, qua de agimus, non tàm à
lege ciuili, quàm à lege naturali deſcendere
fortè videtur, ſed re vera non deſcendit à lege
naturali vel diuina vlla obligatio ad pœnam,
ſed ad rei duntaxat plenam reſtitutionē iuxta
illud præceptum, Non dimittitur peccatum,
niſi reſtituatur ablatum. c. non dimittitur, de
regul. iur. lib. 6. pœna autem inſuper adita eſt
merè iuris ciuilis. ſicque hoc caſu merito per 9
temporis præteritionem extincta fuit. † Ex *Reſtituendi*
quibus deriuatur veriſsimam eſſe ſecundam *obligatio non*
concluſionem exiſtimantium (vt iam retuli- *perimitur p̄-*
mus) integram manere obligationem natu- *ſcriptione.*
ralem ad rei damníve dati reſtitutionem, quia
Deus & natura huic reſtituendi legi certam
viuendi metam non impoſuit, aut definiuit,
ſicque eam æternam eſſe maluit. † ius enim 10
naturale, & diuinum, quod attinet hanc ad *Ius naturale*
rem, idem eſt, quia Deus creauit naturam, ſic- *eſt diuinum.*
que diuinum dicitur, quia à Deo creatum, &
naturale, quia hoc ius edocemur ab ipſamet
natura etiam ceſſante Doctore, & quia cum
ipſo humano genere hoc ius proditum ſimul
fuit, Inſtitut. de rerum diui. §. ſingulorum. di-
xi ſuprà cap. 27. num. 11. & cap. 29. num. 13. qui-
bus adde Alphonſum Caſtren. Theologorum
diſſertiſsimum ſic declarantem de poteſtate
legis pœnalis. 2. lib. c. 14. pag. 561. ergo & ſi per
temporis à lege ciuili definiti lapſum ceſſet
ipſa lex ciuilis, quæ non ſolùm damni reíve
reſtitutionem, ſed etiam aliam pœnam præ-
ſtari volebat, tamen ſupereſt integraque ma-
net lex naturæ, & Dei, quæ licet pœnam non
depoſcat rei damníve reſtitutionem non re-
mittit. Ita Bald. Ioan. Imol. & Franciſc. Balb.
vbi ſuprà, ratiocinantur incauti & ſecuri, nec
aduertunt, nihil tam naturali æquitati, ſicque
ipſi iuri naturæ & Dei conuenire, quàm vo-
luntate domini rem ſuam in alium transfer-
re, vel ei remittere volentis ratam eſſe. §. per
traditionem. Inſtit. de rerum diui. l. 1. cùm ſeq.
ff. de acq. rerum domi. facit l. 1. C. de ſacroſan.
eccl. nec refert hæc voluntas vno, an alio mo-
do colligatur, aut vtrùm tacita an expreſſa ſit.
l. certum. ff. ſi cert. petat. l. 1. §. final. ff. de dote
prælegat. l. 1. vbi plenè Iaſ. in ſimili. C. qui ad-
mitti. Idem Iaſ. per text. ibi in l. cùm ex filio, in
princip. ff. de vulgari. nec dubium eſt, quin ſi
ſciebas me tibi damnum dediſſe, aut contu-
meliam feciſſe, & tempus, hanc ad rem perſe-
quendam à lege definitum elabi paſſus fuiſti,
tacitè ius tuum mihi remittere & condonare
videaris. §. fi. Inſt. de iniur. Vnde ne ſecundum
ius naturæ & Dei, & ſecundum naturalē æqui
tatem rem tuam mihi donatam aut aliàs con-
ceſſam

ceſſam retinerem etiam te poſtea pœnitente, vt per totos titulos de dona.ff. C. Inſt.& in decret.& l. perfecta. C. de dona.quæ ſub modo. iuncto d.§. per traditionem, cum ſimil. ſuprà allegatis.ita & iſto caſu iure naturæ & Dei tutus & ſuffultus retinere videbor. Nam & cùm expreſsis verbis vel literis te mihi ius tuũ concedere diceres, huius tui animi certam & indubitatam notitiam non haberem, ſed veroſimilem tantùm, & ſolus Deus id certò noſcere poterat.l. diuus.ff.de teſt.mil.§.planè. Inſt. eodem tit.l. non figura.l. obligationum ſubſtantia.§.fin.ff.de actio.& oblig.l.non ſolùm. eod.titu.l.an inutilis. ff.de acceptil. Denique non ſolùm per talem ſcientiam & patientiam ius tuum remittere, mihique conceſſum velle videreris, quando mihi ex damno, iniuria vel cõtumelia tibi illata nullum emolumentum accederet, licet tibi abſcederet (vt in terminis d.§.fin.Inſtit.de iniur.) ſed etiam ſi & tibi abſcederet, & mihi accederet, ſi tamen ex parte mea adeſſet bona fides.l. alienationis verbũ. ff.de verb.ſigni.ibi.vix eſt enim, vt non videatur, id quod fuſiùs egimus in tribus cap. præcedentibus.

11 *Bonæ fidei eſſe quando videamur.*

† Bona autem fides adeſſe intellitur etiam ſi ſim conſcius rei vel iuris alieni.l. ſi id quod.ff. pro dereli. Si tamen legitimam cauſam aut occaſionem habui credendi dominum ius ſuum remittere, aut mihi conceſſum velle, vt ibi. Vnde vtcunque initiò malam fidem haberem, & vitioſum ingreſſum per longiſsimi temporis præteritionem id vitium purgatur, & iuſtè videbor opinionem mutaſſe, cœpiſſeq; opinari dominũ illum ius ſuũ remiſſum, mihiq; conceſſum velle, vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Bart. colum.final.ad finem, & alij in l.fina. C.vnde vi.vt exactius diſſeruimus infrà cap.75.num. 13.ergo cùm præſcriptiones currant contra ignorantes, non ſecùs, quàm contra ſcientes.l. final. C. de longi temporis præſcriptio. ſi tibi contumeliam perſonalẽ feci, quam non ignoras, ex qua mihi nihil emolumenti acceſsit, præterito tempore à lege definito obligatio perempta eſt, & præſcripta. d.§.final. Inſtitut. de iniu. intellige primò de obligatione quò ad pœnam, quam non ſolùm ciuilem, ſed etiam naturalem dicere poſſumus, eò quòd naturalis obligatio eſt illa, quæ naſcitur ex conſenſu noſtro.cap.1.de pact.l.1.ff.eodem.l.1.ff. de conſtitut. pecun.l. non minores. C. de tranſaction.l.conſenſu, in princi.ff.de actio. & obligatio.in princip. Inſtitut.de obligat.ex conſenſu, nec dubium eſt, quin legibus ciuilibus ſuæ ciuitatis conſenſum, quo tempore feruntur, & rogantur, vel poſtea expreſsim, aut tacitè à ciuibus approbantur, vnuſquiſque ciuium præbere intelligatur.l.1.in verb.communis Reipublicæ ſponſio, hoc eſt, promiſsio. ff. de legi.iuncto §.lex.Inſtitut. de iure naturali. text.in princip.Inſtitut.de obligat.ibi, ſecundum noſtræ ciuitatis iura, vbi plenè ſignificatur, obligationem ciuilem, & naturalem pendere, & procedere ex iure ciuili cuiuſque ciuitatis propter dictum conſenſum. Ad idem d.l. Imperatores.ff.de iure fiſci, & d.l.fin.C.ad leg. Iul.maieſta.ſecundum quod ſuprà initio huius capit.expoſuimus, & fuſius in tribus, vel quatuor cap.præcedent. Secundò intellige, q; † perimitur obligatio naturalis, quatenus etiam reſpicit damni dati emendationem, nam vt ſi rem meam læſiſti, aut peremiſti damnificatus videor, ita ſi mihi ignominiam feciſti, ex qua ſecundum mores hominum honor meus læditur, me damnificatũ videri nullus, qui modò ſanus, aut honore dignus ſit, abnegabit, cùm honor ſit cunctis rebus, & etiam vitæ præferendus: argument. l.Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſtamen.l.2.§. penultimo, cum præceden.ff.de origine iuris.l.ſi filiam.& auth.ſed ſi poſt viginti, cum vtrobique à me ibi traditis. C. de inofficio. teſtamen.l.3.§.ſi emancipatus, in verb. nam ſi tam ignominioſam. ff. de bon.poſſeſsio.contra tabul.dixi ſuprà cap.11.num.9.& capit.18.ſiue ergo mihi in rebus, ſiue etiam in honore, & ſic in perſona damnum dediſti, ex quo nihil emolumenti tibi acceſsit præteritione, & præſcriptione temporis à lege definiti, non ſolùm obligatio ciuilis ad pœnam, ſed etiam obligatio tam ciuilis, quàm naturalis ad damni emendationem competens me ſciente, & patiente ipſo iure ſublata eſt, per generalitatem, dict.§.fin. Inſtitutio. de iniurijs, & dicta l. alienationis verbum, & dict.§. † per traditionem, cum ſimilibus, ſuprà allegat. liberum enim fuit mihi non ſolùm hanc piam remiſsionem facere, laudabilem, vel ſaltem tolerabilem, & minimè reprehenſibilem, ſed etiam ius meum, & ſubſtantiam prodigere, textus egregius in l. ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de petitio. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant.l.1.§.& magis. verbo, prodegit. ff. ſi quid in fraudem patron. leg. quia autem, in princip.& §.1. ff. quæ in fraudem credito.l. non vſque. ff. ſi quis à paren. manu.fne. dummodò ei per ſententiam iudicis non eſſet tanquam prodigo notorio bonis interdictum, etiam ſi revera prodigus & eſſet, & notorius eſſet, vt eſt communis opinio Doctorum, ſecundum Alexand.& Iaſ. per text.ibi in l.is, cui bonis. ff. de verborum obligation.

Reſt... obli... tur... ſcrip... rite... ente... tien... tra... nen.

Meu... gere

Vnde † apparet erraſſe Bald. in d.authent. adhæc.col.3.C.de vſuris.contendentem talem obligationem naturalem ad damni emendationem temporis à lege definiti præteritione & præſcriptione non perimi ipſo iure, licet eum ſequantur Ioannes Imol.in d.cap. fin. de præſcript.colum.23.& Balb.de præſcript.parte 1.quæſt.7. Et ita intelligo omnes leges & titulos.ff. C. & Inſtit.de lege Aquilia vel ad legem Aquiliam, vt damnum iniuria datum, ex quo damnificatori nihil emolumẽti acceſsit, hanc recipiat interpretationem.

Intel... ff.C. ... ad l. ... contr...

Ita

Ita † etiam intelligo omnes leges & titulos ff.& C.de furtis,& Inſtit. de obliga.quæ ex maleſi.naſc. vt ſi rem tuam ſubtraxi. ſicque emolumenti aliquid apud me eſt, ſi per hos annos triginta tacuiſti, hæc res præſcripta intelligatur, mihique per tuam ſcientiam & patientiam legitimè acquiſita: quia & ſi initio malam fidem habuerit, tamen poſtea ea purgata per tuam ſcientiam, & patientiam videtur & ad bonam fidem redacta: argumento l. ſi ego. §.1. ibi, per traditionem fortè aut per patientem. ff. de publi. in rem acti. l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſer. vendi. iuncto dicto §. per traditionem, cum ijs, quæ ſuprà diximus, & plenius in tribus cap. præcedent. licet contrarium vellent Balb. & Imola, & Bald. vbi ſuprà, quorum ſententiam eo duntaxat caſu tueri poteſt, quando & initio mala fides interfuit, & nondum tempore purgata, & ad bonam fidem legis præſumptione redacta fuit, tunc enim & ſi tempore fortè breuiore obligatio, & actio ad pœnã ſublata eſſet, ad damni tamen emendationem naturalis obligatio ſupereſſet, quæ quò ad Deum perpetua eſt, quandiu & præſcripta non eſt, & veroſimiliter remiſſam, aut condonatam ſibi fuiſſe is non potuit cogitare, aut non debuit cogitare.

Tertia † concluſio, quam videntur tenere Imol. & Balb. vbi ſuprà, vt ope exceptionis tantùm non etiam ipſo iure ea obligatio naturalis ad damni emendationem tollatur, quando ex parte præſcribentis aderat bona fides, vera non eſt, quia, vt iam edocti ſumus, tunc etiam ipſo iure perimitur.

Vltima concluſio Imolæ, vbi ſuprà, quod quandiu durat mala fides, obligatio illa naturalis ad damni emendationem, nec ipſo iure nec etiam ope exceptionis tollatur, vera eſt, quia eam obligationem, quò ad Deum, perpetuam eſſe oſtendimus ſuprà.

Ex ſuperioribus apparet, quàm longè abſit à vero ſententia eorum, qui exiſtimant, † præſcriptionem eſſe pœnam, id quod ex profeſſo contendit doctiſsimus frater Alphonſus Caſtren. Theologorum diſſertiſsimus de poteſtate legis pœnalis, lib.2.c.5. pag.321. poſt Panorm. in rubr. de præſcript. Ioan. Andre. in c. poſſeſſor. vbi per Philip. Francum & nouiſsimos de regu. iur. Felyn. in d. rubr. col.1. ſequitur, & ſæpè appellat hanc cõmunem opinionem Franciſcus Balb. de præſcriptio. par.1. q.1. Hoſtienſ. in ſumma de præſc. §.1. & alij multi quos refert Balb. vbi ſuprà, qui præſcriptionis hanc tradit definitionem: Præſcriptio eſt ius quoddam ex tempore congruens, legum authoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens. perpendo verbum, pœnam negligentibus inferens, nam, quòd præſcriptio ſit pœna, eſt omninò ſuſpectum, quando præſcriptio contra ignorantes cucurrit, iuxta l. fi. C. de temporis longi præſcriptio. tunc enim pœnam eſſe impoſsibile eſt. † quia pœna non eſt, niſi propter culpã. 18 *Pœna nõ datur culpa ceſſante.* l.1. ff. de iuſt. & iur. l.1. ff. de legib. docet Alfon. Caſtren. vbi ſuprà, lib.1. pag.39. c.3. cuius verba ita habent: Deinde, inquit, aduertendum, q, non omnis paſsio quamlibet offenſiua, ſeu concomitans, ſiue inflicta eſt, dicenda pœna, niſi iſta habeat aliquem ordinem ad peccatũ. Ideo Ioannes Gerſon lect.1. de vita ſpirituali animæ, ait, Pœnam & Culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de punitione, & culpa, propter quod afflictiones, 19 *Afflictio eſſe poteſt nõ pœna culpa ceſſante.* quas iuſti in hac vita ſæpè ſine culpa ſua præcedente tolerant, non eſſe dicendas pœnas, docet Auguſt. libr. 4. de ciuita. Dei, cap.3. Vnde Horatius Satyr. 1. lib. 1. ſic ait:

———*Adſit*

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

20 *Pœna culpæ par.*

Ergo quando contra me ignorantem rem meam præſcribi præſcriptio proceſsit, non eſt verum, pœnam meæ negligentiæ impoſitam videri. eſt enim tunc afflictio quædam infortunium, aut caſus damnum inferens, non tamen ob culpam negligentiæ, vel alterius generis, ſic in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. diximus multa in ſimili, in c.32. nume.5. & in c.20. num.8. cum ſeq.

Quid † autẽ ſi contra ſcientem currat præſcriptio? 21 *Præſcript. nõ eſt pœna, etiã ſi currat contra ſcientem, contra cõmunem opinion.* an tunc propriè dicatur pœna negligentiæ, & ſuſtineatur ſuperior cõmunis opinio. Reſpondeo minimè, nam vt pœna ſit, oportet quòd ſit inuoluntaria, vt edocemur per eundem Alphonſ. Caſtren. Theologorum diſſertiſsimum, vbi ſuprà lib.1. cap.3. pagin.39. 22 *Pœna ſpontanea non eſt pœna.* cuius verba, Illa † verò pœna, quã homo ſibiipſi ex arbitrio ſuo inflixit, etiam ſi illam pro peccatis ſibi ſumit, non eſt propriè dicenda pœna, quia, vt ſanctus Thomas ait, de ratione pœnæ eſt, vt ſit contraria voluntati. & ita ait diuus Thomas primæ ſecundæ, quæſt. 46. artic.6. ergo qui rem ſuam ſcit, & patitur præſcribi eam, per hoc vel abijcere vel concedere præſcribenti videtur. d. l. alienationis verbum. d. §. fin. Inſtitut. de iniur. d. l. ſi quis diuturno. d. l. ſi ergo. §.1. iuncto dict. §. per traditionem. Inſtitut. de rerum diuiſion. cum ſimilibus ſuprà allegatis, & conſequenter pœnam nullam pati intelligitur, non magis quàm ſi eam rem donaret, iuxta titulos de donat. ff. C. & Inſtit. & in decreta. aut ſi eam pro derelicto habere vellet, iuxta titulum ff. pro derelicto. & iuxta dictum §. conſuluit, & dictum §. & magis. d. l. non vſque. dict. l. quia autem, cum alijs ſuprà allegatis. veriſsimę ergo ſunt hæ duæ concluſiones contra communes opiniones, ſuprà relatas. Prima, quòd præſcriptio currens contra ignorantem non eſt, nec dicitur propriè pœna negligentiæ, vel alterius vitij. Secunda, quòd longè minus pœna negligẽtiæ dicetur, quando currit contra ſcientes.

Hactenus † de pœna legali, quid in pœna conuentionali? 23 *Pœna conuentionalis præſcribi poteſt.* Franciſc. Balb. vbi ſuprà in ſecunda parte tertiæ part. principal. quæſt. 13. num.5.

num.5.verſic.ſed moueo dubium, mouet & vix aperit ſententiam ſuam, veritas eſt eam præſcribi poſſe non ſecus, quàm pœna legalis, & fortè facilius, cùm legales pœnæ iuſtiores plerunque & ſint, & eſſe præſumantur, quàm conuentionales, vt plenè per Cagnol. in l. q, à quoque. ff. de regul. iur. faciunt omnes leg. & rationes, ſuprà allegatæ, quas non expetit repetere.

24 *Actiones temporales præſcribuntur etiā à ſciente.* Quid † in actione de dolo, quæ expirat biennio. l. fi. C. de dolo, vel in actione redhibitoria, vel quantò minoris, & in reliquis temporalibus actionibus, quæ enumerantur per Gloſſ. magiſtram in princ. Inſtitu. de perpe. & temp. act. & ſecundum ſuperiorem diſtinct. tenendum eſt etiam à ſciente præſcribi poſſe, id quod Balb. admittit in d. quæſt. 13. poſt Panormitanum & Felinum in d. c. fi. & iſtæ ſunt communes opiniones, vt apparet ex cōgeſtis per eos, quibus quantum perſpicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec eſt verum, quod ait Balb. vbi ſuprà, num. 7. verſicu. & notat latiùs poſt Panormitanum. in d. c. fin. colum. 3. verſi. ſed ego dubito. & ibi Felin. colum. 2. verſic. recipit tamen. Aiunt enim quòd poſt finitum tempus his temporalibus actionibus à lege ciuili ſignatum omne ius præſcriptū manet, quando nulla culpa aut delictum præceſſerat, ſecus, inquiunt, ſi præceſſerat, quia tunc ea æquitas & iuſtitia puniendi perdurat, ſed ipſi non aduertunt id duntaxat admitti poſſe, quando is, contra quem præſcribitur, ignorans eſſet, ſecus ſi ſciſſet, quia tunc ius ſuū vel remiſiſſe videbitur, vel condonaſſe, per d. §. fi. Inſtitut. de inintr. d. l. alienationis verbum. d. l. ſi quis diuturno. d. l. ſi ego. §. 1. iuncto d. §. per traditionem, cum ſimilibus. & hæc legis ciuilis præſumptio, naturali profectò & veroſimili ratione nititur. ſicq; eam lex canonica impugnare non poſſet, etiam ſi vellet, nedum ſi non reperiatur (prout non reperitur) id immutaſſe, vnde ēt in foro cāonico id ius ſeruādum videtur: argu. c. 1. & 2. cum ibi not. de noui. oper. nuncia. quamuis in eodem luto hærere videatur idem Panorm. in c. licet cauſam. col. 12. de probat. Pro nobis, quia communis opinio

25 *Actiones temporales præſcribuntur etiam contra clericos & cō tra eccleſias.* eſt, quòd † in his actionibus temporalibus à iure canonico nihil eſt immutatum, adeò, vt currant hæ temporalium actionum præſcriptiones à ſcientibus habitas etiam contra clericos & contra eccleſias, vt tenuit Glo. in auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccleſ. in verb. durantibus, quam Balb. vbi ſuprà num. 8. qui ſibi ipſi contrarius videtur, communiter approbatam eſſe firmat, & Felin. in c. de quarta, prope finem, de præſcrip. & Panor. in c. cum cauſam. col. 2. de empt. & vendi.

26 *Hæres nunquam præſcribit legatum, contra Doct.* His ergo rationibus euenit, † vt hæres etiā ſciens præſcribat legatum contra legatarium, qui per annos triginta illud non petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur. Balb. dict. quæſt. 13. num. 9. Socin. conſil. 63. in cauſa vertente. quem Balb. allegat & Anchar. in c. ſine poſſeſsione, de reg. iur. lib. 6.

7 *Leg… dici… quæ… cont…* Idemque in iure adeundæ hæreditatis ſecundum Balbum, qui in eo lapſus videtur, q, in legato putauit eſſe ius quærendum non ſecus quàm in hæreditate, nec meminit dominium legatæ rei acquiri legatario ipſo iuri, diuerſumque eſſe in hæreditate. l. cùm pater. §. ſurdo. ff. de lega. 2. l. à Titio. ff. de furtis. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. vbi plenè per Alexan. ff. de lega. 1. l. vnica. §. in nouiſsimo. C. de cadu. toll. l. cum antiquioribus. l. quoniam ſororē. C. de iure delib. l. vnica. C. qui ante aper.

Sed quod Doctores aiunt, hæredem etiam ſcientem legatum præſcribere, verum non eſt, nam poſt tempus legale ad legati agnitionem conceſſum finitum, non tam iure præſcripto & aduentitio, quàm iure proprio hæreditario hæres rem legatam retinere dicitur, & dominium illius rei legatæ nunquam videtur ſeparatum fuiſſe ab ipſa hæreditate. ſicque nō tam translatum quàm redditum intelligitur, vt in ſimili ait lex filio, quem. ff. de lib. & poſth. ibi, non tam translatus quàm redditus videretur, tex. eſt in l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus, cum ibi plenè not. per Gloſſ. & Alexan. ff. de lega. 1. vbi habetur, legatum repudiatione vel tempore amiſſum haberi, perindè ac ſi revera relictum nunquam fuiſſet, aut ab ipſa hæreditate ſeparatum, expreſsius in l. legatarius. §. fin. ff. de lega. 1. & in l. 1. ad medium. ff. ſi quid in fraudem patron. ergo non eſt vſucapio, quia ipſa eſt noua dominij adiectio. l. 3. ff. de vſucap. ſed hic hæredi nouum dominium non adijcitur, ſed priſtinum retinetur. ergo non eſt præſcriptio, dixi de ſucc. crea. §. 10. num. 38.

SVMMARIVM.

1. *Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum.*
2. *Litis ingreſſus præſcriptione an impediatur, quando per eam vtile tantùm dominium quæritur, arduaq.*
3. *Tempus omnia conſumit.*
4. *Vrbium ruinæ.*
5. *Tempus alit omnia.*
6. *Tempus nil eſt niſi nudum nomen, ſicq; nil generat.*
7. *Tempus omnia transformat.*
8. *Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur.*
9. *Terra fit pontus, & econtrà.*
10. *Tempus omne indiuiduum perimit, quò ad formam, & corrumpit materiam, ex qua rurſus aliud generatur.*
11. *Nil vt non generat aliquid, ita aliquid non poteſt ad nihilum reduci, ſed ſolùm tranſmutari.*
12. *Principiata ſunt qualia principia.*
13. *Mundus continet quatuor elementa, quæ omnia generant.*
14. *Intellectus l. 3. ff. de vſucap.*

15 *Tem-*

15 *Tempus nil, mors nil eſt.*
16 *Intell. l. cùm de in rem. ff. de vſur.*
17 *Intellectus l. obligationum. §. placet. ff. de actio. & obliga.*
18 *Intellectus l. nemo poteſt. ff. de legat. 1.*
19 *Intellectus l. ſicut. & l. omnes. C. de præſcript. 30. annorum, & princ. Inſtit. de per actio.*

CAPVT LVI.

QVo ad nonum, vtrùm † præſcriptio vel præſcriptionis exceptio 1 impediat litis ingreſſum. cõmunis opinio eſt quòd ſic. Ita tenent Bartol. & alij in l. fratris. C. de tranſ. per text. in l. fin. ff. pro ſuo, ibi, vt ſit litium finis. l. ſicut, ad finem ibi, nulli litem mouendi vlterius facultatem patere cenſemus, & l. omnes. in verb. moueatur. C. de præſcript. triginta annorum. vbi notant Bald. & Salyc. & fuſe per Felynum rubric. colum. 4. de præſcription. Prępoſitus in cap. ſi quis per triginta. colum. 1. cum ſequen. ſi de feudo fuerit controuerſia. Bald. in dict. l. ſicut. colum. 2. Idem Bald. in l. fin. oppoſi. 13. C. de edic. diui. Adria. Idem in repe. l. 2. colum. 20. ff. de iureiurand. Philippus Decius conſil. 22. & pro tenui. Alexand. conſil. 213. viſo & opportunè, in princ. lib. 2. Idem Alexand. in additio. ad Bal. in d. l. ſicut, prope finem. Perr. Philipp. Corne. conſil. 46. in cauſa. colum. 1. lib. 2. Franc. Balb. de præſcript. part. 1. quæſt. 9. Sali. in l. adulter. colum. fin. de adulteri. C. Bald. & Salice. colu. fina. in authent. niſi tricennale. vbi etiam nouiſsimi. C. de bonis mater.

Intellige primò, quãdo prior dominus rem præſcriptam vendicabat, & antequam de ſuo antiquo dominio doceret, cœpit liquere de præſcriptione, ſecundum Doctores ſuprà allegatos per leges iam allegatas. Deinde intellige etiam, ſi prior dominus de dominio ſuo docuiſſet, ſi pariter liquere cœpit de præſcriptione ſecundum eoſdem. Tertiò idem etiam ſi de exceptione præſcriptionis pariter nõ cœpit liquere, ſi tamen incontinenti probatio adducitur: argumento l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Trebell. & in ſimili per Bart. col. 2. in l. naturaliter. §. nihil commune. vbi per Alexand. Iaſ. & Franc. de Ripa. ff. de acquiren. poſſeſſ. Paria enim ſunt, quod aliquid ſit liquidum, vel quod poſsit incontinenti liquidari. Idem Bald. & Salice. per text. ibi in l. neque. C. de compen. & per l. final. C. eod. Alex. conſil. 161. viſo puncto, ad finem, lib. 2. & conſil. 101. ſuper quæſito. lib. 4. colum. final. Bart. & alij in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & per omnes Doctores in l. lecta. §. dicebam. ff. ſi cert. petat.

Limitant Felinus & Balb. vbi ſuprà, primùm, quando ad impediendum litis ingreſſum hæc præſcriptionis exceptio opponeretur, vt tunc id procedat, non ſic ſi ad merita cauſæ opponeretur, vt per Bart. in l. cùm quærebatur. ff. iudi. ſol. Deinde idem Felin. & Balbus limitant, vt non procedat, quando poſtquam actor ius ſuum probauit, exceptio præſcriptionis ad ſui probationẽ latiorem requireret indaginem: argumẽ. d. §. ſi de teſtamento, cum ibi not. & ita ſignificat text. qui ſic intelligendus eſt in l. emptor. C. de temp. longi præſcript. Tertiò limitant Baldus & Salicetus in d. auth. niſi tricennale, vt † procedat quando per præſcriptionem quæſitum fuit directũ dominiũ, ſecus ſi vtile tantùm, tunc enim ea exceptio non impediret litis ingreſſum. Ratio differentię quia priore caſu conſtaret actorem actione ipſo iure carere. ſicque à limine iudicij repellendus eſſet, poſteriore verò caſu non careret actione. Sed hanc limitationẽ improbant, & rectè Felinus in dict. rubric. & Franc. Balb. de præſcript. part. 2. q. 2. num. 8. verſicu. 3. effectus. fruſtrà enim ſpectaretur euentus, cuius nullus futurus eſſet effectus. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. qui vti. vbi mul ta in ſimili per Iaſ. ff. de verborum obligat. & in rubri. eodem titu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt legatorum nomi. cauea. quid ergo iuuaret præſcriptio, ſi non repelleret priorem dominum vendicantem vel agentem, rurſus ſi ea ad eum excludendum potens eſt, quid prodeſſet eum fruſtrà admittere cùm cõtinuò repellendus foret, ſi quidem in continenti ab ipſo præſcribente offerebatur probatio, vel ſi per confeſsionem agentis de ea iam liquebat. Quando autem dominium vtile & quando directum quæratur per præſcriptionem iam ſuprà quęſt. 7. diſſeruimus, & ſecundum opin. Felini & Balbi contra Salicet. & Baldum, erit quarta extenſio ad noſtram regulam, vt exceptio præſcriptionis impediat litis ingreſſum, non ſolùm quando præſcriptione directũ dominium quæſitum eſſet, ſed etiam ſi vtile tantùm, & de hac materia dicemus multa in ſimili infrà cap. 87. & c. 88. vnde quæ hic deſunt, petenda ſunt.

2 *Litis ingreſſus præſcript. an impediatur, quando per eam vtile tantùm dominium quæritur, ard. q.*

Poſtremò videndum erit, quare tanta vis tẽpori attributa fuit, vt vſucapione dominiũ rerum noſtrarũ adimeret vel perimeret, & in alium transferret, & ſanè quæſtio hæc & ſi primo aſpectu affinis videar quæſt. 3. ſuprà peractæ, tamen longè ab ea differt, ibi enim quas ob res vſucapio introducta eſſet. nunc autem agimus quas ob cauſas fuerit introducta. ſicq; noſtra quæſtio cauſam de præterito inueſtigare noſcitur, illa autem diſceptatio vtilitates futuras intuebatur, atque ita vt differt cauſa impulſiua, quæ reſpicit præteritum, à cauſa fina. quæ reſpicit futurum futuraſque res & vtilitates, ita hæc quæſtio differt ab illa, hæc enim cauſa, de qua modò agere ſententia eſt, non ineptè occaſio nominari poſſet, itaque ſi quęras, qua cauſa ſeu occaſione de pręterito moti Iureconſulti prohibuerunt mulieres eſſe procuratrices cauſarum, aut vetãrunt pactum futuræ

turæ ſucceſsionis, aut introduxerūt exceptionem Macedoniani, reſpondeam, occaſionem his rebus dediſſe Calphurniæ impudicitia, vel improbitate quorundam, qui inſidiabantur vitæ eorum, quorū ſucceſsiones ex pacto ſperabant, vel nephandam immanitatem quorundam filiorum familiâs, qui mole debitorū oppreſsi parentum necem captabant, vt in l. 1. ff. ad Macedo. & quod notant Gloſſ. in l. fin. C. de pact. & per Bart. & alios in l. demonſtratio. §. quod autem. ff. de cōd. & dem. l. damus. ff. de cond. cau. da. ſi quæras his in ſpeciebus, quænam eſſet cauſa finalis vel vtilitas de futuro, ob quam iſthæc introducta fuerunt, reſpondeam, ne ſexus muliebris impudentior fiat, néve liberi parentum vitæ in poſterū mole debitorum excitati inſidientur, aut improba ſpe hæreditatis futuræ homines contra alios quid machinentur, vt dictis locis habetur, ſic ergo & in propoſito vſucapio fuit introducta ob has res cauſásve & vtilitates finales futurasque, ne dominia rerum eſſent in incerto, néve lites eſſent innumeræ & immortales, aut ne domini rerum perpetua formidine vexarentur earum amittendarum, vt diximus ſuprà q. 3. nunc autem id agimus & inueſtigamus, qua cauſa aut occaſione moti tantā vim lex tempori poſſeſsioni adiuncto dederit, vtrùm id inde deſcendat quod tempus, vt multis placuit, omnia conſumit & peremit. ſicque & in ſpecie noſtra nihil mirum ſi rerū noſtrarum dominium perimat. An quia tempus, vt alijs placuit, omnia generatur. ſicque dominium non habenti potuit facilè tribuere. An fortè (vt veritati proximius & veroſimilius eſt) quod tempus omnia cōmutat, transfert, traducit. ſicque vnius res & dominium ad alios transfert, † & tempus omnia conſumere & perimere docemur ab Ouid. 15. Metamor. ſic modulante:

3 *Tempus omnia cōſumit.*

4 *Vrbium ruinæ.*

Sic magna fuit, cenſuq́ꝫ, viriſq́ꝫ,
Perq́ꝫ decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodò Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparte: claræ viguêre Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces:
Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidêre Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant niſi nomen Athenæ?

Et Horatius Oda 7. lib. 4.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis, & vmbra ſumus.

Et rurſum idem Horat. paululum inferius ait:

Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria.
Non te Torquate genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Perithoo.

Et Iuuenalis Satyr. 10.

Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam, ferroq́ꝫ cadentem.

Et Martialis lib. 9. Epigram.

Quid non longa dies, quid non conſumunt anni?

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Tabida conſumit ferrum, lapideſq́ꝫ vetuſtas.

Idem lib. 15. Metamorph.

Tempus edax rerum, tuq́ꝫ inuidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, vitiataq́ꝫ dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Et Claudianus lib. 2. in Eutrop. ſic ait:

——Quid non longa valebit
Permutare dies.

Hactenus diſſeruimus vt tempus omnia perimat, vt autem omnia generet, nonnulli voluerunt, quales ſunt: Olimpius Nemeſianus Eclog. 3. ſic modulatur:

Omnia tempus alit.

Et Ouidius lib. 4. de Triſtibus:

Tempus vt extentis tumeat facit vua racemis:

Sed hæc non fiunt à ſolo tempore. vnde verius eſt à terra reliquiſque elementis temporis tractu id materialiter generari & produci, tēpus enim ſolum de perſe eſt res omninò incorporea, † ſicque nihil eſt niſi nudum ipſius temporis nomen, ſicq; vt ex nihilo, ſecūdum Philoſophum, nihil fit, ita ex ſolo tempore, quod nihil materialiter eſt, nihil generari poteſt. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & obligat. Tertia fuit opinio exiſtimantium tempore nullum corpus perimi, ſed omnia tranſformari. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. ſic modulatur:

Quæ quanquam ſpacio diſtent, tamen omnia fiunt
Ex ipſis, & in ipſa cadunt: reſolutaq́ꝫ tellus
In liquidas rareſcit aquas: tenuatur in auras,
Aëraq́ꝫ humor abit: dempto quoque pondere rurſus
In ſuperos aër tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemq́ꝫ retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aëra tranſit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

Et Manilius libr. 1. Aſtronom.

Ignis in æthereas volucer ſe tranſtulit auras.

Et Ouid. lib. 15. Metam.

Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc.

Et ibidem:

——Cùm ſint huc forſitan illa
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia cōſtant,
Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic & ferrum veniſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quòd fuerat quondam ſolidiſsima tellus
Eſſe fretum. vidi factas ex æquore terras.

Et Ouid. lib. 15. Metamorph.

Nec ſpecies ſua cuiq́ꝫ manet, rerumq́ꝫ nouatrix,
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philoſophorum varias, inter ſe ſeque diſsidentes ſententias. Prima eſt exiſtimantium, tempus omnia conſumere, quæ vt ſimpliciter ſumpta, vera non eſt, ita benè

benè intellecta ex parte tueri poteſt, tempori enim nihil tam proprium, quàm omne indiuiduum, omnem figuram ſeu formam ſpecificatam conſumere, vt multis ſuprà oſtẽdimus: & congerit non pauca And. Tiraquel. de præſcript. §.1. Gloſſ.4. prope finem, à quo nullum verbum mutuati ſumus, & ea figura ſeu forma ſic conſumpta ad nihilum omninò reducitur, etenim ſi ex maſſa auri, argenti, luti, ceræúe formam, ſpeciémve aut effigiem feceris, conflaueris, ſi rurſus eam infectam reddideris, iam ſemel perijt, nec eandemmet nu. reuocare aut reparare poteris, quamuis aliam eiuſdemmet modi eius loco ſuffeceris: deperijt enim illa ſemel, & iſta eius loco ſuffecta, & ſi priori ſimilis eſſe poſsit, eandem tamen eſſe minimè poterit, non magis quàm verbum ab ore ſemel emiſſum, quod (teſte Horatio) euolat irreuocabiliter.

Et ſemel (inquit) *emiſſum volat irreuocabile verbum.*

Ergo vt etſi illud verbum priori omninò ſimile ore formaueris, nõ idem verbum eſt, ſed aliud vtcunque priori ſimillimum, ita cùm homines armenta, pecudes, genus omne ferarũ, aut volucres, aut piſces occidunt, eædem res nume. non redeunt, quoad eandem formam & figurã, & hac habita ratione tempus rectiſſimè dicitur omnia perimere.

Cæterùm † quia materia illius rei formatæ, & pereuntis ad nihilum reduci non potuit. (Vt enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non eſt poſsibile, ſecundum Philoſ.) ideo tempus habita materiæ ratione dicitur omnia nouare, permutare, commutare, transformare, traducere, transferre, vt enim nihil manet ſub imagine eadem, ita omnia manent ſub diuerſis formis & imaginibus ſeu figuris: primùm enim occidunt, deinde corrumpuntur, poſtremò transformãtur ſeu cõuertuntur, nam ſecundum Philoſophum corruptio vnius eſt generatio alterius, id quod non minus eleganter, quàm verè Philoſophi & Vates, ſuprà relati, cecinerunt. Etenim † Qualia ſunt principia, talia, ſecundum Philoſophum, ſunt principiata, tradit Bald. in l. 1. ad fi. C. ſi quis omi. cau. teſt. & Andr. Tiraq. de præſcrip. §.1. Gloſ.2. ſed principia, hoc eſt, quatuor elementa, ex quibus omnia gignuntur, ſunt cõuertibilia, nam terra in aquas, aqua in aërem, aër in ignes vicìſsim conuertuntur, ergo neceſſe eſt, vt omnia corpora inde naſcentia ſimiliter ſint conuertibilia, quòd elementa autem inuicem ſint conuertibilia ſuprà authoritate Poëtarum oſtendimus, quòd verò ex ipſis elementis reliqua omnia generentur, indubitata Poëtarum & Philoſophorum ſententia eſt. Vnde Ouid. lib.15. Metam. ſic cecinit:

† *Quattuor æternus genitalia corpora mundus*
Continet.

Deniq; cùm ius naturam anxiè imitetur. §. minorem. Inſt. de adoption. l. adoptio. ff. eod. tit. l. ſi quis poſthumus, in princi. l. filio quem. ff. de liber. & poſthu. cumq; ipſa natura nullũ corpus ſemel generatum perimat, & ad nihilũ reducat, ſed duntaxat conuertat, & transformet (vt iam diſſeruimus) cõſequens fit, vt præſcriptiones à iure inductæ nullum dominium perimant, aut aliud ius, ſed tantùm de vno ad alium transferant, † & ita eſt nouè declaranda l. 3. ff. de vſucapion. ibi, dominij adiectio. 14 *Intel. l. 3. ff. de vſucap.*

Deniq; cùm tempus, quod nullũ omninò corpus extinguit, ſed omnia permutat, tradit & transformat, vt iam diſſeruimus, conſentaneum ſit, vt non extinguat, ſed tantùm transferat ius præſcriptum, vt ſic lex naturam imitetur, operæprecium eſt videre, quare ius proprietatis transferat ad habentem ius momentaneæ, & vilis poſſeſsionis, cùm ex diuerſo potius fieri debere videretur, vt ius poſſeſsionis tanquã vilius, & debilius ſequeretur ius proprietatis, vtpotè principalius: argumen. l. 1. & 2. ff. de pecul. cap. acceſſorium, de regu. iur. lib. 6. iuncta rubric. C. ſi de momenta. poſſeſsion. fuerit appella. ſed non eſt verum, quòd inter ſe habeant ſe tanquam principale, & acceſſorium. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. poſſeſſ. vbi poſſeſsionem, & proprietatem nihil inter ſe commune habere affirmat Iureconſultus, & poſſeſsio antiquior, & prior eſt, quàm dominium, ipſaque poſſeſſio tanquàm cauſa materialis, aut mater parit & generat dominium. l. prima, in princip. ff. de acquirend. poſſeſſ. ibi, dominiumque ex naturali poſſeſsione cœpiſſe. ſicque mirum nõ eſt, ſi dominium reuertatur ad poſſeſsionem tanquam ad ſuam cauſam, quia omnis res facilè reuertitur ad ſuam cauſam. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Vnde Boëtius lib.3. Met.2. ſic cecinit:

Repetunt proprios quæq; recurſus,
Reditúq; ſuo ſingula gaudent.
Nec manet vlli traditus ordo,
Niſi quod fini iunxerit ortum,
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Denique † tempus nil eſt materialiter, ſed eſt nudum nomen, nõ ſecus, quàm mors, quę, teſte Seneca, nihil eſt, niſi terminus vitæ, ergo ſentir Seneca, terminum quoque quemlibet & ſic tempus nihil eſſe, niſi nudũ nomen non aliter atque mors, quam nihil eſſe, eleganter demonſtrauit. 15 *Tẽpus nil eſt.*

Cùm † ergo tempus materialiter nihil omninò ſit, ſitque nudum nomen & vmbra, ex eo, quòd generari nihil poſsit, Quia ex nihilo nihil fit, ex ſententia Philoſophorum, quos ſuprà retulimus, exinde colligitur, quod nõ potuit quicquã alicui dare: quia nemo dat quod non habet. l. traditio. ff. de acquiren. rerum domi. ſicque dominium poſt tempus lege definitum, quod alicui dat alteri prius, vt ademiſſet neceſſe eſt. ſicque non tam dare, quàm id ius transferre videtur, non ſecus quàm ventus, qui flatu violento ſiccas arenas hinc trãſfert 16 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſur.*

fert illuc, ſed eas minimè generauit. Vnde ſi piſcandi ius in flumine publico aliosq; piſcari prohibendi tempore quæſiui id ius, vt reliquis ciuibus per prius ademptum videatur. ſicque non tam datum quàm translatum intelligatur neceſſe eſt, licet contrarium tenuerint Bald. & Angel.& Faber,& Franciſc.Balb. vt diximus infrà cap.89.num.38. Vnde cum ſimiliter in terminis l.cum de in rem verſo. ff. de vſuris, & in pluribus quàm quinquaginta iuris ſpeciebus, quas argum. illius legis definiunt Doctores, vt plenè retulimus infrà part.3. per totam, ipſi intelligant contingere præſcriptionem temporis curſu, nos aduertimus, eam non eſſe præſcriptionem, aut ſubſtantiam, ſed duntaxat iuris ex varijs cauſis anteà nati præſumptiuam probationem, ſicq; in contrarium admitti probationem ad illius iuris præſumpti excluſionem, quòd non fieret, ſi præſcriptio vera eſſet, vt etiam attigimus prope finem huius tractatus. Vnde impoſsibile eſt, quod ſolum tempus per ſe pariat obligationem perſonalem in futurum ſine vlla conuentionis, vel alterius modi præexiſtente materia, cùm ipſum tempus nihil ſit, & ex nihilo nihil fiat, † & is eſt verus ſenſus l. obligationum ferè.§.placet. ff. de actio. & obligatio. dum ait, quòd tempus non eſt modus inducendæ obligationis, illi enim Iureconſulti enixè naturalem Philoſophiam, & naturam ſequebantur, & imitabantur. l. adoptio. ff. de acquiren. rerum domi.§ minorem. Inſti. eodem titul. † Et hac ratione etiam tempus actionem perſonalem perimere non poterat, vt dicitur in d.§. placet, & in l.nemo poteſt. ff. de leg.primo. quia ſecundum veram & naturalem Philoſophiam, vt ex nihilo nihil fit, ita econtrà quod aliquid eſt, nunquam reducitur ad nihilum, vt ſuprà oſtendimus ex Philoſophis, niſi eodem modo diſſolueretur, quo colligatum eſſet. l. nihil tam naturale. ff. de regu.iur. capit. omnis res, eod.tit. per totum, Inſtit. quib.mod. tolli. oblig. Sicque ſolo tempore obligatio ſemel nata perimi non poterat, vt dd.ll. & in prin. Inſti. de perpe.act. † Sed ab hoc iuris rigore Imperatores poſtea receſſerunt, vt ibi, & l.ſicut. l.omnes. C. de præſcript. triginta annorum. Id quod & fecerant ipſi Iureconſulti in actionibus & obligationibus, quæ non ex materia conſenſus expreſsi, aut præſumpti præexiſtente, ſed ex quadam naturali æquitate dabantur, vt §.fina. Inſtitut. de iniur. l. quod ſi nolit.§. penult. ff. de ædil. edi. l. fin. cum ſimil. C. de dolo. l. fin. & per totum. C. de temp. in integ. reſti.

17 *Intell l.obligationum.§. placet. ff. de act. & oblig.*

18 *Intel.l.nemo poteſt.ff.de lega.1.*

19 *Intel. l.ſicut. l. omnes. C. de præſ. triginta annorũ in prin. Inſti. de perpe.act.*

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſſio ciuilis & naturalis requiritur ad præſcriptionem.*

2 *Poſſeſſio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem.*

3 *Poſſeſſio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem.*

4 *Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptio. vſusfruct.*

5 *Poſſeſſio quæſita per conſtitutum vel precarium, an ſufficiat ad præſcript. ardua q.*

6 *Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcribendum, etiam ſi ciuilis ab alio teneatur, ardua quæſtio.*

7 *Prodigere nullus præſumitur.*

8 *Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione, ardua q.*

9 *Homo homini quantum debeat.*

10 *Defenſio licita.*

11 *Conſcientiæ in foro opi. facientis inſpicitur.*

12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*

13 *Præſcriptio quare inuenta.*

14 *Dominij ſigna.*

15 *Ratio expreſſa in lege eſt lex verè.*

16 *Poſſeſſio naturalis iuſtior quàm ciuilis.*

17 *Maioratus in ſucceſſorem vel etiam in hæredem continuatur poſſeſſio naturalis.*

18 *Poſſeſſio cõtinuata videtur in hæreditatem ad explendam præſcriptionem cœptam, niſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur.*

19 *Poſſeſſio vt continuetur in hæredem vel in maioratus ſucceſſorem intelligitur, niſi naturalis poſſeſſio ab alio occupetur, ard. q.*

20 *Lex Taurina 45.*

21 *Poſſeſſio naturalis quid ſit.*

22 *Poſſeſſio, vel occupationis ius, olim erat in rebus ſoli.*

23 *Dominium mobilium, & ſe mouentium erat etiã iure gen. primæuo.*

24 *Poſſeſſio etiam naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiam primæuo.*

25 *L.45. Tauri. intellectus.*

26 *Poſſeſſio ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt.*

27 *Poſſeſſio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem, vel in hæredem tranſiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio ſine vitio vtilis eſt regulariter ad præſc. contra Doct.*

28 *Poſſeſſio dicta non intereſt occupetur à tertio hæreditate iacente, an poſtea, contra Clau.*

29 *L.45. Taur. extenditur.*

30 *Statutum Mediolani.*

31 *Poſſeſ. occupauit tertius, an ſit vi repellendus.*

32 *Poſſeſſio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus hîc relatis, contra Doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS AD poſſeſsiomem & traditionem pertinens.

POSSESSIO † in præſcriptione requiritur capit. ſine poſſeſſione de regulis iuris. l. vnica. C. de vſucapion. transfor. in prin. Inſti. de vſucap. l.1. & 3. ff. eod. tit. cum ſimilibus, & ſufficit ciuilis & naturalis, vt dd. ll. Secundò intellige ſolam ciuilem ſufficere. l. vnic. §. per ſeruum, qui in fuga. ff. de acquirend. poſſeſsion. & ibi tenet Bartol. Are-

1 *Poſſeſ. & nat. requiritur ad præſc.*

2 *Poſſeſ. ... ſufficit ad præſc.*

Aretinus, Alexand. & Iaſ. idem Batto.in l.3. §.ex contrario.ff.de acquir.poſſeſſ.colu.3. vbi Iaſ.colum.5. & Alex.Gloſſ.1.in glo.mag. ad finem, vbi etiam Iaſ. in l.1.C.de ſeruis fugitiuis. Franciſc. Balb.de præſcript. in 3.part. princ.q. vlt.Iaſ.in §.rurſus.colu.10. Inſtitut.de action. Petr.Philipp.Corne.conſil.16. viſo primo themate.colu.3.lib.2.Aret.in §.1. Inſtit. de vſucapion. Ioan.Imol.& Franciſc.de Aretio in d.§. ex contrario. Andreas Tiraqueli. de conſtitu. parte 1.num.17. qui hanc ait eſſe communem opinionem.Eſt communis opinio ſecundum Balb.vbi ſuprà.† Sola autem naturalis poſſeſſio quandiu ciuilis ab alio retinetur non ſufficit, vt eſt receptiſsima opinio eorũ omnium, quos ſuprà retulimus.† Quod obtinet quantum ad dominium acquirendum. nam quò ad acquirendum ius inferius dominio puta vſumfructum vel ſuperficiem, ſufficeret ſola naturalis poſſeſsio. Ita Bart.in dicto §.ex contrario, cuius opinionem improbant ibi Bald. Angel. Ioann.Imol. Paulus Caſtrenſ. Alex.& Aretinus, & alij communiter, teſte Balbo, vbi ſuprà, qui eandem impugnant.Paulus in l. fi. in fine.C.de longi temporis præſcript. Calderinus conſ.5. ſub rubri. de præſcript. quia, inquiunt, & ſi fructuarius, & ſuperfructuarius naturaliter tantùm, non etiam ciuiliter poſsidere dicantur, id intelligitur reſpectu totius rei, nam reſpectu ipſius vſusfructus ciuiliter, & naturaliter poſsidere intelliguntur. l. qui vſufructum.ff. ſi vſufru.pet.l. fin. ff.vti poſsit. Et quod ſola naturalis poſſeſsio non ſufficiat ad præſcribendum quandiu alius ciuilem retinet. tenet etiam Andreas Tiraq. vbi ſuprà, nume.18. & Dynus in c.ſine poſſeſsione, colu. penult.de reg.iur.lib.6.per l. acquiritur.§. fin. ff.de acquir.rerum domi.l.Celſus.§. Iulianus. ff.ad exhibend.l.1.§.pen.ff.de acqui.poſſ.

Illud † autem dubium eſt, an poſſeſsio per actum ciuilem tantùm, non etiam naturalem acquiſita (quale eſt per conſtitutum vel precarium, vel per retentionem vſusfructus, vel per traditionem inſtrumenti de cõtractu confecti) ſufficiat ad præſcriptionem? & non ſufficere voluit Andreas Barba.in c.2.colum.8.de conſuetudine, poſt Gloſſ.& Panorm. quos allegat.ſed tamen in contrarium eſt verior & receptior opinio, quam tenuit Iacob. Butrig. in §.ſed iſtæ quidem. Inſtit. de actioni. Bart. in l. Celſus.colum.2. ff. de vſucap.Bald.in l.nullo, in fin.C.de rei vend. Idem Bald. in l.1. ad medium. C. pro donatio. Guid. Papæ deciſ.356. quos & quot effectus.col.1.Pet.Ancha.conſil. 419.in cauſa.col.2.Alex.conſ.83. viſo proceſſu. col.3.verſic. vlterius etiam.lib.6.qua de re per Franc.Aret.Alex.Iaſ.& Aquenſem in l. Pomponius.§. ſi is qui precario. ff.de acquir. poſſ. Franciſc. Balb. in rep.l.Celſus.col.21.verſ. ſucceſsiuè.ff.de vſucap.& hæc concluſio vera eſt, nam cùm leges his caſibus proclament tranſlatam eſſe poſſeſsionem, iuxta l. quod meo, in princ.ff.de acquir.poſſeſſ.l.1.§. ſi iuſſerim, cum ibi notatis, eodem titu.l.1. C. de donat.conſequens ſit, vt cum ſuis effectibus tranſire & acquiri videatur, ne ſine effectu fruſtraq; tranſijſſe acquiſitámve fuiſſe videatur, cõtra l. non cogendum.§.Sabinus.ff. de procura.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.vt legatorum nomi. caueatur. l. qui bis, vbi plenè in ſimili per Iaſ. poſt alios.ff.de verb.obligat.l. qui ſic. ff.de ſolu.l.2. C.commu.de lega. néve lex verbis non rebus impoſita videretur, contra d.l.2. Rurſum ſi ea poſſeſsio ſuos effectus habitura eſt, nulla ratio ſuadet, vt hoc præſcribendi effectu careat, non magis quàm reliquis iuris effectibus, niſi nominatim aliqua lege id cautum reperitur, id quod non reperitur, ergo dicendum eſt hoc effectu carituram minimè eſſe, declara vt in fi. huius cap.

Et hanc ſententiam, vt naturalis poſſeſsio non ſufficiat ad pręſc.olim ſecurus incautusq; tenebam, nunc autem moueo nouum dubium ab alijs non animaduerſum (quod meminerim) nam ſi communis opinio ſuprà relata vera eſſet, non ratio, quinimò ferè ſemper cõſultiſsima præſcriptionum prouiſio vtcunque vtiliſsima ſit, eluderetur. † pauci enim admodum pauci ſunt, qui res ſuas velint iactare aut prodigere. l. cum de indebito. ff. de probati. Res enim ſunt veluti altera vita. l. aduocati, cum ibi not. per Gloſſ. & Doct. C. de aduo. diuerſorum iudi. † adeò vt pro rerum noſtrarũ defenſione hominem occidere non aliter liceat, atque pro defenſione corporis noſtri, dummodò ea defenſio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt eſt receptior opinio, quã tenent, vt affirmat Iaſ. communiter Doct. Ita Iaſ. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. & ibi Ioannes Oroſcius, & Carrerius in ſua prax.fol.106. nu. 31. Bern. Diaz de Luco in regula 597. qui alios allegant. Sed tamen non fortè pauciores tenent contrariam partem negatiuam, quos refert Felin. qui hanc negatiuam partem receptiorem eſſe exiſtimat in cap.2. de homicidio, num.4.

6 *Poſſ. naturalis ſola an ſufficiat ad præſcribendum etiam ſi ciuilis ab alio teneatur, ard. quæſt.*

7 *Prodigere ſuum nullus præſumitur.*

8 *Occidere an liceat hominem pro rerũ defenſione, ard.q.*

Pro hac poſteriore parte Philoſophi naturales ex ſententia Platonis & Ariſtotelis adducere ſolent, quod iniuria potius ferenda eſt, quàm inferenda. ſicque is vir bonus dicitur, qui prodeſt quibus poteſt, nocet autem nemini, ita Cicero lib.3.Offic.& ibi lib.1.idem ait, Homines hominum cauſa ſunt generati, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent. Et rurſus lib.2. ait, Proximè & ſecundum Deum homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt. Et rurſus 3.lib. ait, Hoc natura præſcribit, vt homo homini quicunque ſit ob eam ipſam cauſam tantùm quòd is homo ſit conſultum velit, ſed iſthæc omnia charitatis & perfectionis ſunt & etiam neceſsitatis, eo caſu quo ſine ſuo periculo homo id facere poſsit, non ſic ſi ipſe periculum ſubeat ob alterũ hominem ſaluandum, præſertim ſi ab ipſomet homine,

9 *Homo homini quantum debeat.*

 quem

quem ſaluum eſſe curabat, periculum ſibi immineret. Et ideo iure etiam naturali & diuino furem nocturnum occidere fas eſt, eò q, ſi ille rerum ſubtrahendarum cauſa domum noſtram ingreſſus principaliter videatur, periculum tamen eſt ne etiam vitam noſtram adoriatur, quò tutius res noſtras rapere poſsit, & per Domi. Sotum de iuſt. & iur. lib. 5. in princ. cum ſeq. q.

Id quod formidari in eo, qui res noſtras inuaderet non minus iuſtè, ſed fortè iuſtius poſſet, vt ille qui violentus & iniuſtus res noſtras inuadit etiã vitam nobis eripere ſtudeat, quò liberius & tutius res noſtras arripere arreptisq́ue potiri poſsit, & charitas benè ordinata debet (vt patet) incipere à ſeipſo, per l. præſes. C. de ſeruis fugit. Et iniuria eſt omne, quod non
10 *Defenſio licita.* iure fit, vt in princip. Inſtitut. de iniur. † Iniuriam autem propulſare, & vim iure naturæ fas eſt. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, ibi, vt vim atque iniuriam propulſemus, & ex rebus vita etiam pendere intelligitur. l. aduocati, cum Gloſſ. C. de aduo. diuer. iudiciorum. Ergo in foro cõtentioſo is ſine dubio tutus erit, in foro autem conſcientiæ idem erit, ſiquidem periculum corporis ſui formidauit. d. l. vt vim, ibi, ob tutelam corporis ſui, quod obtinet primũ, quando iuſtam formidandi cauſam habuit, vt ibi. Deinde etiam ſi minus iuſtam, ſi tamen reuera tibi iuſta viſa fuit: argu. l. quia poterat.
11 *Cõſcientiæ in foro opi facientis inſpicitur.* ff. ad Trebell. † Quid enim peccauit, quoad Deum, qui ab ipſomet non fuit clariore iudicio, & ratione præditus, ſed iudicauit ſecundũ rationem à Deo ſibi conceſſam, in hoc ergo verificatur illa Horatij ſententia, ſic canentis:

——Hic murus æneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Cùm ergo (vt è diuerticulo ad viam redeamus) nullus præſumatur ſuas res (in quibus ſalus & vitę conſeruatio conſiſtit) velle negligere aut prodigere, cumque per hoc, qui res ſuas ab alio poſsideri intelligunt, continuò eas vendicaturos veroſimillimum ſit, ſupereſt, vt præſcriptiones per rarò currant, niſi contra ignorantes & abſentes, qui vel nullo ferè modo, vel non facilè poſſunt rebus ſuis proſpicere ac conſulere, & ideo regulariter præſcriptiones iniquum præſidium appellantur, quod iniquum ſit & contra ius naturę alterum alterius iactura locupletari ſine facto ſuo. l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc natura. ff. de condit. indeb. tradunt plenè Decius & Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ. ff. de regulis iur. & Franciſ. Balb. de præſcript. in prima part. princ. q. 5. & licet
12 *Facti appellatione etiã nõ facere continetur.* † facti appellatione etiam non factum contineatur, vt Inſtit. de nupti. §. ſi vxor ibi, melius eos facturos ſi abſtinerent, & notant Deci. & Hieronymus Cagno. in d. l. id quod noſtrum. text. vbi not. Carolus Ruinus in l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig. & eſt Ruinus ibi, col. 1. lect. 1. l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri. ff. de verb. oblig. tamen qui res ſuas ſcit vſucapi vel præſcribi, idq; patitur, iam ſatis ex facto ſuo res ſuas amittere videtur, vt dd. ll. & per Balbum Deci. & Cagnol. vbi ſuprà. bonus text. in l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignif. l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſer. vendi. §. fi. Inſt. de iniu. l. ſi ego. §. 1. ibi, patientiam. ff. de publi. in rem acti. l. ſi id quod verbo quaſi volente & concedente. ff. pro dereli. l. iam dubitari. verb. ſponte ſua. ff. de hæredi. inſtituend. Cæterùm quando præſcriptio aut vſucapio contingit (vt plerunque fit) contra ignorantes (quia ſcientes per rarò res ſuas præſcribi patiuntur) tunc ceſſat illa ratio, & negari non poteſt, quin ſi ea iniquitas vel eſſe videatur ſecundum Doctores communiter, qui (iudice me) longè falluntur, & ſuprà parte 1. q.... nõ minus vtiliter, quàm nouè noſtram præſcriptionum materiam parũ vtiliter ab eis fuiſſe defenſam oſtendimus, easque ab omni iniquitatis nota purgatam reddidimus. Verùm cùm per rarò niſi contra ignorantes currant præſcriptiones, euenit, vt ſi alicuius abſentis & ignorantis rem cœpi ab alio tertio, qui eam mihi vendidit, aut donauit, aut dotis nomine dedit, aut legauit, ſicque eam per tempus lege definitum poſſedi, & conſequenter ex hoc titulo, & bona fide præſcripſi, ea præſcriptio ex vi poſſeſsionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigiſſe videatur, nam abſens ille illius rei ſuæ vt dominium ita & ciuilem poſſeſſionem animo retinebat. l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. poſſ. & cùm rem ſuam à me poſsideri ignoraret, non potuit videri animo poſſidere deſiiſſe, ſicq; ciuiliter poſsidebat, ergo ciuiliter quoq; eandem rem eodem tempore poſsidere non erat poſsibile. l. 3. §. ex contrario, vbi tenent Bart. & communiter Docto. ff. de acquir. poſſeſſ. ergo ſolam ipſe naturalem poſſeſsionem, quamuis non iniuſtam habebam, ex viq; ipſius præſcripſi ſine vlla omninò ciuili poſſeſsione.

† Hoc probatur non minus egregia, quàm 1 *Pr... qua... ta.*
noua ratione, nam præſcriptiones fuerunt introductæ, ne dominia rerum eſſent ſub incerto. l. 1. ff. de vſucapion. néve lites eſſent immortales. l. fin. ff. pro ſuo. & ne rerum poſſeſſores perpetua formidine rerum amittendarum premerentur. l. cùm notiſsimi, in princi. C. de præſcrip. triginta vel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes eò pertinent, vt beneficium vſucapionis poſſeſsioni naturali, corporali, & euidenti ac apparenti non etiam poſſeſsioni latenti, qualis eſt ciuilis, concedatur. Quid enim ſi rem alienam, quã poſsidebam tibi vendidi, meque tuo nomine poſsidere, aut precario conſtitui, poſtea alteri, puta Titio vendidi, & tradidi, quo caſu tu ciuiliter, Titius verò naturaliter poſsidet. l. q, meo, in prin. ff. de acquir. poſſeſſ. Aut quid ſi dixi, me retinere illius rei vſumfructum, te in verum dominum, & poſſeſſorẽ recognoſcens. Aut

Aut quid ſi tibi tradidi inſtrumentum venditionis, iuxta.l.1.C. de donatio.in omnibus enim his ſpeciebus, & ſimilibus, quæ traduntur per Doctores in dict.l.quòd meo, in princip.ff.de acqui. poſſeſsion. & quas ſuprà retulimus, tua poſſeſsio ciuilis eſt, & latens, vel occulta, vel perpaucis nota. Titij verò poſſeſſio eſt euidens nota vicinis, & reliquis † quia eum fundum, vel rem vident ab eo quotidiè arari, ſeminari, plantari, extirpari, fructus colligere, collectisque vt verus dominus potiri, quæ omnia ſunt ſigna veri dominij, vt per Glo.Barthol.Angel.Ioannem Imolenſem, & alios communiter in l.penul.ff.de condition. inſtitu. & propè fuſius edocebimur. huicque poſſeſsioni apparenti, naturali, corporeę, verique dominij ſignificatrici auxiliari præſcriptionis beneficio leges voluerunt, ne per alios occultos, fraudulentos, fallacesque modos, aut poſſeſsiones ciuiles, & occultas poſſeſsio naturalis, & apparens ludificaretur, & fruſtraretur: ſicque dominia rerum eſſent in incerto, poſſeſſoresque rerum apparentes perpetua formidine premerentur, litesque fierent immortales.

Aſtringitur hoc fundamentum. † Nam cū illæ rationes tres ſint in dd. ll. expreſſæ, ipſemet rationes habentur pro legibus, & ſunt lex reuera non interpretatiuè, & earum deciſiones loco exempli habentur, quod non arctat regulam, iſta eſt communis opinio, quam tenent Gloſſ.in authenti. de hæredit. ab inteſta. §.1.Glo.verb.ordine.& Gloſſ.in clementi.prima, de election. verb. eligatur. Bal.in l.maximum vitium, per text. ibi. C. de lib.præter. Idem Bal. in l.finali, per tex.ibi.ff.de hæredib. inſtitu. Idem Bald.& Iaſ.num.22.in authent. quas actiones. C.de ſacroſanct. eccl. Idem Iaſ. in l.de quibus. num.14. ff. de legib. Paul.Caſtren.& Iaſ.in l. quamuis. C. de fideicommiſſ. Georgius Natanus in capi. quamuis pactum. 32.de pact.lib.6.Alex. num.5. & Petr.Philip. Corneus num.15.& Iaſ.num. 6.& Curtius Iuni.num.9.in l.humanitatis, per text.ibi.C.de impube. Philippus Decius & Curtius Iuni.& Franciſcus Purpuratus numero 23.in l. fin.per text.ibi.C.de pac. Tiraquel. de cauſa ceſſante par.1.num.135.

Cùm ergo illæ leges (vt conſtat ex rationibus quas expreſſerunt) ei dūtaxat poſſeſsioni conſultū voluerint, per quā dominia rerū certiora & notiora fiunt, id q, ex poſſeſsione naturali & patenti non ex ciuili plerunque occulta & incognita, & vafra contingit, conſequens fit vt illæ leges de poſſeſsione loquentes, de hac vera naturali, & apparenti poſſeſſione intelligantur, eique ſuum præſcriptionis auxilium, & beneficium accommodare videantur, non autem poſſeſsioni ciuili tantùm quæ plerunque occulta, vafra, fraudulenta, noxia eſt, vt pluries ac pluries in rebus forenſibus experti ſumus.

Tenendo hanc partem, quam non minus veram quàm reipublicæ vtilē exiſtimamus (licet contraria à Doctoribus receptior ſit, qui mouentur per l.1.§. per ſeruum qui in fuga.ff. de acqui. poſſ. quæ parum vrgēt ſi rectè inſpiciatur) tunc ex ea colligitur, ſuſpectam eſſe ſententiam, quam tenuerunt Ioan. Imolenſ. con.16.viſo caſu.num.3.And.Barba.conſil.58. ſapienter ſcripſit.lib.2.colum.11.& Iaſo.conſil. 147. præſens conſultatio.colu.10. lib.2.Idem Iaſ.conſil.85.quando habemus.colum.fin.lib. 3.Ioan.Bapt.in diſpu.incip.magnificus, & excellens.colum.3.Iaſ.conſi.152.vera & iuridica. colum.1.lib.4.And. Tiraquel. de iure conſtit. part.3.declar.2.Fran.Cur.Iunior.conſi.108.ſacratiſsimę.col.8.& conſi.110.pro habenda clara.colu.8. aiunt enim quòd ſtatutum vel conſuetudo diſponens poſſeſsionem ipſo iure à defuncto in hęredem ſine vlla apprehenſione continuari, intelliguntur de vera & ciuili poſſeſsione, non etiam de naturali tantùm, id q, in ſpecie tenent Andreas Tiraquel.& Franciſ. Curtius iunior, vbi ſuprà, & Bal.in l.poſt prin. C.com.de vſucap.

16 *Poſſ. nat. iuſtior, quàm ciuilis.*

Sed † iſtorum patrum vtraque tam deciſio quàm ratio ſuſpecta eſt, de deciſione conſtat, quia (vt ex ſuperiorib. patet) fauorabilor eſſe debet poſſeſsio naturalis corporea, euidens, nobilis, quàm ciuilis plerunque occulta, ſubdola, fallax & machinationibus plena, aut ſaltem apta & obnoxia, facit quod habetur in l.fin. cum ibi notat. C. qui veniam æta.facit l. prima, in princi.ff.de acquiren.poſſeſſ.ibi, dominiumque ex naturali poſſeſsione cœpiſſe, Facit Glo.in l.1.in princip.iuncta textui.C.de cadu.tollen.dum exponit antiquum ergo bonum. Sicque hæc naturalis poſſeſsio quò antiquior eò melior & iuſtior, & conſequenter fauorabilior eſſe debet. Facit l.maximum vitium. C.de lib. præteri. & faciunt ea quæ ſuprà proximè diximus, intelligentes d.l.1.ff.de vſucapio.d.l.fin.ff. pro ſuo.leg. cum notiſsimi in poſſeſsione naturali.Facit l.ſtipulatio iſta.§.hi qui, & §.hæc quoque.ff. de verborum obligar. vbi verbum de poſſeſsione loquente etiam in nuda detentione aliquando intelligitur, cum innumeris ſimilibus per me congeſtis in leg.ſi quando, in princip.C.de inoffic.teſtamen.ergo ſi defunctus poſſeſsionem tantùm naturalem, iuſta tamen ex cauſa habebat in aliqua re, ea poſſeſsio in hæredem continuabitur ipſo iure, iuxta talem conſuetudinem vel ſtatum, non ſecus quàm ſi eſſet ciuilis & naturalis.

17 *Maioratus in ſucceſſorē vel etiam in hæredem continuatur poſſ. natu.*

† Et ita intelligo res maioratus etiam naturaliter tantùm poſſeſſas ipſo iure tranſire in ſequentem in gradum quo ad illud ius naturalis poſſeſsionis, per quod ampliatur egregiè l. Taurina 45.

18 *Poſſ. cōtinuata videtur in hæreditatem ad explēdam præſcr. cœptā niſi natura. poſſ. ab alio occupetur.*

† Cōfirmatur noſtra ſententia, nā & ſi poſſeſ.ciuilis ipſo iure videatur cōtinuata in hære

 ditate

ditate iacente quo ad effectum vſucapionis ab defuncto cœptæ implendæ.l.cœptam.ff.de vſucap.l.nonnunquam.§.vacuam eod.tit.tamen hoc non procedit ſi ea poſſeſsio corporaliter fuerit medio tempore per alium occupata.l.qui cum pro hęrede.§. fin. ff. pro empt. Glo.in l.cum miles.verbo,quaſi coniunctim. ff.ex quib.cau.mai. Andreas Tiraquel.de con ſtituti iure,par.5.decla.3.num.4.Dynus & Cynus opp.3. in l. vnica. C. de vſucapi. transfor. facit l. Pomponius.§. quæſitum. ff. de acqui. poſſeſ.cũ ſimil.ibi à Glo.allegatis.Huius autẽ rei ea ratio eſt,q, beneficium vſucapionis cõceſſum poſſeſsioni à lege, hunc ſcopulum intuetur vt rerum dominia non ſint in incerto. d.l.1. ff.de vſucap. vtq; ſic remoueatur litium occaſio.l.cum notiſsimi.in princip.C. de præſcrip.triginta annorum. d.l fin.ff.pro ſuo. nec dubium eſt quin tale vſucapionis beneficium huic poſſeſsioni naturali,ſeu corporali, & apparenti,præſertim vitio carenti aptari debeat, vt is finis à lege optat[9] aſſequatur,vt ſic quem homines cuiusq; rei dominum eſſe: ideo exiſtimant,quod corporalẽ, & apparentem eius rei poſſeſsionẽ tanquã verus eius dominus vident longo tempore tenere, is re vera à lege poſt tempus ab ea definitum fiat dominus. Sic ergo apparet beneficium præſcriptionis ad hunc effectum conſequendum naturali poſſeſsioni,dummodo vitio carenti potius ac commodandum quàm poſſeſsioni ciuili eidemque plerunque occultæ,cui ſi accommodaretur is finis remouendarum litium, & dominiorum rerum certificandorum minimè, vel ſaltem non tam ex integro conſequeretur.

19 *Poſſ. vt continuetur in hæredẽ, vel in maioratus ſucceſſorẽ intelligitur niſi naturalis poſſeſsio ab alio occupetur, ard.q.*

Et ita in ſpecie, † vt ſtante ſtatuto quod poſſeſsio in hæredem ipſo iure continuetur poſt mortem defuncti, quòd tunc ſi corporaliter ea poſſeſsio ab alio fuerit occupata, ceſſet & interrumpatur ea continuatio, tenent Bal. in rub.de cauſa poſſeſsio. & propri.col.fi.Rapha.Cumanus, Alexa. & Claudius Aquen. in l.cum hæredes.in prin.ff. de acqui. poſſ. Idem Cuma.Iaſ.& Clau. in l.Pomponius. §. quæſitum,eodem titulo.Sig.Homod.conſi.178.col. 1.Bartholo.Sozi. conſil.49.in cauſa Epiſcopi. colum.vlti.lib.3.Alex.conſi.82. perſpectis his. col.2.lib.2.Idem Alex.conſil.83. viſa facti narratione.col.2.lib.3.& conſi.153.circa lirem,lib. 6.Andr.Barba.in c.2.num. 45.de conſuet. Iaſ. in l.ſi ſorori.col.1.C.de iure delib. Andr.Barb. vbi ſuprà,num.7.Idem Iaſ.conſil.147. præſens conſulratio.li.2.& conſi.148.viſo proceſſu.lib. 4.colu.penulti.Philip.Dec.colum.2.& Franc. Cur. iunior colum.vlt.in l.vlt.C.de edict.diui Adri.Mat.Aff.in c.1.§.2.nu.40.de feudi cogni. Carol.Rui.conſi.25.circa primum,col.3.lib.4. Decius conſi.467.bene & conſultè. col. 2.Cur. Iunior conſi.108.ſacratiſsimæ.& conſi.110. pro habenda.Pet. Pau. Pari.conſi.1. viſa facti narratione,libro primo.colum.28.& conſil.54.in iſto.colum. 6.libro 3.Cal. conſil.76.in primis. colum.3.

Contrariam partem, vt per talem tertij occupationem non ceſſet, aut interrumpatur ea poſſeſsio,quę ſemel per eam legem,ſtatutum, vel conſuetudinem delata fuit,tenent Bal. in rub.de cauſ.poſſeſſ.& proprie.colum.3.per l.1. §.neceſſario. ff.ſi mulier ventris nomine.Alex. conſi.82.perſpectis his.colum.2. libro 2. Bald. conſi.454.quidam Ioan.colum.fin.lib. 3. Ioan.Faber in §.ſui autem.col.2.Inſtitu.de hæredum quali.Pet.Ancha.conſil. 146.in prædicta quæſt.Iaſ.conſil.85.quando habemus.colum. vlti.lib.3.Ioan. Imo.conſil.16.viſo caſu.Raph. Fulg.conſi. 230. in quæſtione vertente ad medium.Maſuerius titu.de poſſeſſore.§.item dato,quod ille.Iaſ.conſil.146. præſuppoſito ſine veri præiudicio. colum.1. lib. 4.& Guiliel.Bened.in repe.c. Raynutius, de teſtamen. verb. mortuo,itaque.2.nu.27.& nu.77. Philip.Dec. conſi.84.excellentiſsimi. colum. 2. & in hanc partem inclinat Andr.Tiraque.vbi ſuprà poſt Caſſa.& Nicol.de bello.quos allegat, & hanc partem veriorem puto, à qua non pauci eorũ,quos pro contraria ſententia allegauimus, diſſentire non videbuntur, ſi penitiſsimè inſpiciantur, nam licet affirment eum qui talem poſſeſsionem inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem occupauit, non eſſe repellendum propria hæredis authoritate, ſed eſſe citandum,non propterea ius poſſeſsionis apud talem hæredem mero iure eſſe negant.

Et hanc partem expreſsim probat l.45.Tauri. quæ iubet poſſeſsionem rerum maioratus ipſo iure tranſire in ſucceſſorem ipſius maioratus, etiam ſi ab alio eſſet medio tempore occupata. Nec iſthæc aduerſantur noſtræ concluſioni, aliud eſt enim quærere de ſolo poſſeſsionis ciuilis iure, aliud de ipſo dominio, nam & ſi ius poſſeſsionis ipſo iure ex vi ſtatuti tranſeat in hæredem à morte defuncti, ſi tamen inter mortem defuncti,& aditam hæreditatem, vel etiam poſt aditam hæreditatem ante apprehenſam illius rei (qua de agitur) poſſeſsionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ cœpit poſſeſsionem ſine vitio, vt in exemplis ſuprà relatis, is quin naturaliter poſsideat: negari non poteſt (licet ciuilis poſſeſsio ſit apud illum hæredem) & huic naturali, & apparenti poſſeſsioni in re dubia accedere debet emolumentum dominij præſcriptione continget, iuxta l.3.ff.de vſucap.vt ſic quem tempore longo vicini. & reliqui eam rem poſsidere eaque tanquam verus dominus potiri videbant, ſicque dominum reputabant, eum poſt tempus lege definitum, ipſamet l. & poſſeſsio illius rei dominum faciant, ne in æternum illius rei, aut ſimilium rerum dominiũ in incerto ſit, id quod contingeret, ſi ciuili eidemque plerunque occultæ poſſeſsioni, & non illi naturali poſſeſsioni, & apparenti emolumentum vſucapionis contingeret. *L.Tau. 45.*

Verùm

Verùm quin antequàm vſucapio expleatur poſſeſsio ciuilis ſit apud illum hæredem, & naturalis apud illum qui eam occupauerat, ſine vitio negari non debet.

2 ...eſſ. atu. ...dſ. Quæ vt clariora fiant, videndum eſt † quid ſit poſſeſsio naturalis, habita ratione tam acquiſitionis, quàm retentionis) nã quid ſit ciuilis notum eſt) naturalis poſſeſsio nihil aliud eſt, quàm alicuius rei occupatio, vel vſurpatio, & apprehenſio. l. 1. in princ. in verb. ex naturali poſſeſsione. l. fi. ff. de vſucap. & ff. de iniur. l. ſane ſi maris. Dicitur autẽ naturalis, quia iure naturæ, vel gentium antequàm eſſent leges poſitiuæ eo duntaxat modo poſſeſsio acquirebatur, & permiſſa erat, ſi modò ab alio prius occupata non erat, vt dd. ll. & licet in rebus immobilibus, puta in campis, & in mari, vel flumine per talem occupationem dominium non acquireremus, † quia illa erant ab origine mundi in communi vſu, nec cuiquam iure dominij acquirebantur, vt dixi ſuprà, quæſt. 3. tamen quandiu is qui prior occupauerat, ea re, vel loco ſecundum naturalem hominum ſocietatem, & indigentiam vtebatur, non poterat iure ab alio exinde diſturbari, vt dd. ll. & dixi ſuprà par. prima. quæſtio. 3. cum ſeq.

2 † Et in rebus mobilibus, & ſe mouentibus potetat eo iure, & tempore eodem modo acquirere non ſolùm poſſeſsionẽ, ſed etiam dominium. §. feræ. Inſtit. de re. diui. cum ſeq. leg. adeo. §. feræ. ff. de acqui. re. dom. l. 1. 2. & 3. & l. naturalem. ff. eo. tit. Sicque ſi feram, vel volatilem, aut piſcem cęperam, eius poſſeſsionem, & dominium acquirebam: hoc eſt, ex ipſa facti apprehenſione ſequebatur ius tam poſſeſſionis, quàm dominij, vt dd. ll.

† Et eam poſſeſsionem ſic corpore, & animo cœptam ſolo animo etiam ſine corpore poteram retinere. Quid enim ſi animal terreſtre, vel cœleſte, vel aquatile quod cœperam domi reliqui: aut quid ſi aliàs rem mobilem quam alius mihi vendidit, donauit, & tradidit, domi reliqui? certè eius poſſeſsionem iure illo naturali, & gentium retinere videbar ſolo animo, quamuis ad eius acquiſitionem vtrunque tam corpus, quàm animus exigeretur. l. quemadmodum. ff. de acqui. poſſ. iuncta l. 3. §. in amittenda. eod. tit. cum ll. ſuprà allega. Idem iure gentium ſecundario etiam quò ad poſſeſsionem rerum ſoli (quales ſunt campi, & ſimilia) tã acquirendam quàm retinendam, quia ſi qua res quæ non dicatur poſſeſsio naturalis quò ad effectum illius acquirendæ, vel retinendæ, reſpondeam eam intelligi, & eſſe, & dici, quæ iure gentium primæuo, vel etiam ſecundario acquirebatur, vel retinebatur. Ciuilis verò ea dicitur quæ per alios modos à lege inuentos, vel acquiritur, vel retinetur.

25 † Vnde apparet, vt intelligenda ſit lex 45. Taurina, quæ ait, rerum maioratus poſſeſsionem, tam ciuilem, quàm naturalem ipſo iure ſine vlla apprehenſione trãſire in ſucceſſorem ipſius maioratus etiam ignorantem, id quod ipſa lex facere non potuit non quidem magis quàm efficere, vt quod nec erat, nec vnquam fuit de iure gentium primæuo, aut ſecundario, id de eo iure fuerit, quod enim olim nunquam fuit, vt olim fuiſſe verum ſit, nulla lex efficere poteſt, quia nec ipſe Deus optimus maximus, qui omnia poteſt, id poſſet. c. ſi Paulus. 32. q. 1. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. ſicque d. l. 45. neceſſariò reſtringenda eſt. Verùm d. l. in hunc ſenſum ſuſtinenda eſt, vt omnes effectus, quos leges ſolent ciuili, & naturali poſſeſsioni accommodare, conceſsi videntur illi poſſeſsioni quæ per legem illam ipſo iure ſine naturali aut corporea apprehenſione in talem maioratus ſucceſſorem etiam ignorantes tranſit, quamuis re vera poſſeſsio naturalis (hoc eſt naturali modo quæſita) ei non contingat, quia iure gentium primęuo, aut ſecundario is modus poſſeſsionis acquirendæ nunquàm fuit viſus, cognitus, auditus.

Quid † autem ſi tertius ille illicitè medio tempore eam poſſeſsionem occupârat, & tũc omnes conueniunt ſine dubio, eam non obſtante tali occupatione tranſire in talem ſucceſſorem. Ita Catteli. Cotta in memorabili incip. decreto Mediolanenſi. Iaſ. conſi. 146. colu. prima, libro quarto. Philippus Decius conſil. 467. columna 1. Andre. Tiraquellus, vbi ſuprà, numero 16. Iaſon d. conſil. 85. quando habemus. colum. 1. libro tertio. Intellige tamen quod benè poteſt tranſire effectus tam naturalis quàm ciuilis poſſeſsionis, ipſa tamen naturalis poſſeſsio re vera non tranſiuit, ſecundum ſuperiorem declarationem: quamuis hoc caſu cùm ex parte occupatoris illicita ſit poſſeſsio, crederem[& eum vſucapere minimè poſſe ex vi illius naturalis illicitæq; poſſeſsionis, & talem hæredem ex vi ſuæ ciuilis poſſeſſionis poſſe vſucapere: arg. d. l. cœptam: ſicq; hoc caſu etiam quoad effectum vſucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimæ poſſeſsioni quàm illi poſſeſsioni naturali, & vitioſæ. Cæterùm ſi ea naturalis ſine vitio foret eò fortè quòd inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem, vel agnitum, aut acceptatum maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio, quem dominum eſſe putabam, tunc iſta naturalis mea poſſeſsio vitio carens vincere debet ciuilem illam poſſeſsionem illius ſucceſſoris (vtcunque legitima ſit) quo ad hunc effectum præſcribendi (niſi nominatim per eam legem contrarium cautum eſſet) quia hoc beneficium leges naturali poſſeſsioni, & apparenti non etiam ciuili latenti, & ignotæ conceſſum mentaliter voluerunt, vt iam diſſeruimus, quod not. ad d. l. 45. in cuius terminis ſatis expreſſum eſt, illi tertio non cõtingere vſucapio.

26 *Poſſeſſ. ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt.*

Denique † quod occupatio poſſeſsionis ab

27 *Poſſ. quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorē, vel in hæredem tranſiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio ſine vitio vtilis eſt regulariter ad præſcr. contra Doct.*

ab illo tertio facta non impediat illi hæredi, aut maioratus ſucceſſori poſſeſsionem acquiri tenuerunt. Bal. in rubr. de cauſ. poſſ. colu. vlt. & Alexa. d. conſil. 82. & Paul. Caſt. in d. l. ſi ſorori. C. de iure delib. & And. Tiraq. vbi ſuprà, num. 17. ſed tantùm (inquiunt) efficit, vt is hæres, aut maioratus ſucceſſor nequeat illum ab illa poſſeſsione propria authoritate deijcere, ſed nos nouè aduertimus, quod & in alio vtilis erit illius tertij poſſeſsio, nempe vt præſcribere poſsit, ſi ea poſſeſsio vitio carebat, vt dictum eſt, quod eſt contra mentem Doctorum, Fallit quando expreſſum eſſet à lege contrarium, vel virtualiter, vt fuit in d. l. 45.

28 *Poſſ. dicta nō intereſt occupetur à tertio hæreditate iacente, an poſtea, contra Clau.*

Ex ſuperioribus apparet, veram non eſſe opinionem Claudij Aquen. in l. Pomponius. §. quæſitum. ff. de acqui. poſ. & Alex. conſil. 83. lib. 2. & eiuſdem Clau. in d. l. cum hæredes, in princip. ff. de acqui. poſſeſſ. & Ioan. Anto. Rubei conſil. 121. col. 2. aiunt enim, differentiam eſſe, vtrùm ille tertius poſſeſsionem illam poſt mortem teſtatoris, vel defuncti ante aditam hæreditatem, vel ante agnitum maioratum occupaſſet, an poſt: priore enim caſu (inquiunt) ſucceſſor ille hæreditatis, vel maioratus eam poſſeſsionem vtpote iam occupatam acquirere non poſſet: poſteriore vero caſu poſſet id quod nil eſt: nam cùm ſtatim poſt mortem teſtatoris tranſeat poſſeſsio in talem hæredem vel maioratus ſucceſſorem, occupatio ſequens facta ab alio tertio non potuit ius huic quæſitū tollere non magis quàm ſi fieret poſt agnitionem, vel hæreditatis, vel legati: quia vtroq; caſu par ratio eſt, & ita aduertunt Tiraque. vbi

29 *L. 45. Tauri extenditur.*

ſuprà, num. 18. & alij. Intellige † tamen quod licet non impediatur ciuilem poſſeſsionem tranſire, tamen cùm naturalis vitio carens eſſet apud illum tertium, tunc ille poſſet præſcribere, vt dictum eſt, niſi & id nominatim per talem legem eſſet prohibitum, vel virtualiter, id quod factum fuiſſet virtualiter intelligo per dict. l. 45. quæ eo ipſo quòd voluit omnes effectus, tam ciuilis, quàm naturalis poſſeſsione tranſire in ſucceſſorem maioratus per prius tales effectus adimere voluit illi occupatori. ſicque vſucapio cùm ſit effectus legalis (vt dixi ſuprà pa. prima. q. ſecunda. cum ſeq.) ei contingere non poterit, quod not. ad extenſionem d. l. 45.

30 *Statutū Mediolani.*

† Vnde cùm ſtatutum Mediolani definiat non ſolùm poſt mortem defuncti in hæredem tranſire poſſeſsionem, ſed etiam vt ſi medio tempore ab alio fuerit occupata poſſeſsio, neget eam eſſe vllius momenti. Tunc apparet, & eā (nō obſtante tali occupatione) indubitāter tranſire in talem hæredē, & ipſum occupatorem vſucapere minimè poſſe, id quod voluiſſe videntur Alexa. d. conſil. 83. viſa facti, lib. 3. & Andr. Tiraquel. vbi ſuprà. num. 19. & Iaſ. d. conſil. 85. quando habemus. lib. 3. Idem Iaſ. conſi. 146. lib. 4. Paul. Pari. conſil. 41. optimum. lib. 1. quod confirmare extenſionem ſuprà ſignatam ad d. l. 45.

Poſſ. uittei ſit vi lendæ

† Adhuc tamen tam eo caſu, quàm in terminis d. l. 45. exiſtimo, talem hæredem, aut maioratus ſucceſſorem non poſſe talē tertium occuparorem ea poſſeſsione ſpoliare propria authoritate. argu. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. id quod eſt ex mente Cornei conſi. 166. circa primum. colum. penul. lib. 1. Decius in l. vltima. colum. 2. C. de edict. diui. Adr. Bald. conſil. 452. quia dominia. lib. 4. Tiraquel. vbi ſuprà, nu. 8. quia nec prædo eſt ſpoliandus propria authorita. l. colonus. l. cum fundum. ff. de vi & vi arma. capi. in literis, de reſtitut. ſpoliato.

Denique iunge hic alia plura, quæ ad intellectum d. l. 45. diximus in l. ſi quando, in pri. C. de inoffi. teſta. num. 41. cum plurib. ſeq. Ex ſuperioribus apparet, duplicem eſſe poſſeſsionem, ciuilem ſcilicet, & naturalem, & cùm ciuilis eſt apud vnum naturalis, apud alium vtraque ſuos poteſt operari effectus, vt plenè iam diſſeruimus, id quod controuerſum eſſe apparet ex dictis per nos de ſucceſſ. creatio. §. 21. num. 108. de ſucceſſ. reſol. lib. vltim. ſuper l. ſi quando, in princ. num. 42. C. de inoffi. teſtamen. ſed hic dicta tutiora ſunt. Colligitur † etiam limitatio ad quatuor caſus, in quibus ſuprà diximus, ciuilē poſſeſsionem ſufficere ad præſcribendum, puta quando per clauſulam conſtituti, vel precarij, vel per retentionem vſusfructus, vel inſtrumēti traditionem, in me tranſtuliſti poſſeſsionem, tunc enim ego præſcriberem, quia à nullo eſt occupata naturalis poſſeſsio, quia tu vel naturaliter nō poſsides vel non tibi naturaliter poſsides, ſed mihi, ſicque per ſolam meam ciuilem poſſeſſionem poſſum præſcribere, id quod non contingeret ſi naturalis poſſeſsio ab alio tertio ſine vllo vitio occupata cæptaque eſſet. Nec eſt verum (quod plerique ſuprà relati putant) me hoc caſu ciuiliter, & naturaliter poſsidere quaſi ciuilem retineam per me, naturalem per te, qui meo nomine poſsidere te dixiſti. nam talis acquiſitio, vel retentio poſſeſsionis à nullo iure naturali, vel gentium primæuo, aut ſecundario fuit inuentus, aut cognitus, ſed tantùm legibus ciuilibus introductus, diuerſus eſt, ſi naturaliter (hoc eſt per modos à iure gentium cognitos, & vſitatos) cœpi poſſeſsionem fundi, quem poſtea colebam per familiam meam, aut per meos colonos: tunc enim etiam naturalem poſſeſsionem retinerem, quia & iure gentium receptum, & vſitatum erat, quod poſſeſsio per tertias, & medias perſonas poſſet retineri. Secundum Philoſophum enim talia ſunt principiata, qualia ſunt principia, & tales ſunt progreſſus, qualis fuit origo, niſi aliqua noua cauſa extrinſecus accedat, vt dixi ſuprà q... & probat l. ſi à fure. in prin. & §. 1. cum ibi notat. ff. de vſucapion. vbi bonum ſimile, & aliud ſimile in l. cum nemo. C. de

Poſſ. . . eſt in ſpecie relat. Doct.

C.de acqui.poſſ. Sicque ſi initio ciuili modo quæſita poſſeſsio fuit,ipſa poſſeſsio, vt ciuilis ſit,non naturalis; neceſſe eſt, niſi contendas hominem pictum eſſe verum corpus,aut verba tranſire in factum, aut aquilas generare leones,aut piſces volatilia generare, ſicque in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis, & initio,& progreſſu ea poſſeſsio ciuilis eſt. Verùm ſi poſtea corporaliter ingreſſus cœpi colere,arare,& ſimilia,ex hoc nouo accidenti ea ciuilis poſſeſſio in naturalem, & ciuilem verſa eſt, vel (vt rectius loquar) illi ciuili etiam naturalis acceſsit,iamque vtranque per illummet,qui initio ſe nomine meo conſtituit poſsidere,(conſtituti, aut precarij nomine, aut per retentionem vſusfructus, vel traditionem inſtrumenti)potero retinere,vel etiam per alium quemlibet, & etiam per me ipſum etiam ſi diſcedã ab illa re eſt: tamen verum quod huic poſſeſſioni per conſtitutum, vel precarium, vel per retentionem vſusfructus, aut per inſtrumenti traditionem quæſitæ omnes effectus, quos poſſeſsio naturalis ſortiebatur,lex poſitiua voluit,& potuit accommodare, & accommodauit:Id q; vtilitatis, & breuitatis & expeditionis gratia fecit,quo expeditius, & facilius homines poſſeſsiones rerum acquirerent,vt in ſimili aliàs breui manu per vnum actum fit, & conſequimur legis artificio, idem quod per plures actus aliàs conſequi, & fieri ſolebat,vt in l.ſingularia,cum ibi plenè not.ff.ſi cer.pet. attamen,vt ibi per legem non ſit,vt actus ille, qui re vera vnus eſt, duo actus ſint, ſed tantùm vt vicem, & effectum vtilitatemque duorum pluriumúe actuum conſequatur. ita & hic hæc poſſeſsio, quæ re vera ciuilis eſt, non etiam naturalis (quia is poſſeſsionis acquirendæ modus tempore quo ius tantùm naturale in vſu erat viſus,natus, cognitus, vſitatuſque minimè fuit) vt re vera naturalis ſit, (hoc eſt quod eo tempore, quo ſolum ius naturale in vſu erat, nata eſſet cognitaúe) lex facere non poteſt, licet ei poſsit omnes effectus accommodare, quos lex naturæ naturali dabat poſſeſsioni. Simile in adoptionibus liberorum, qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exæquabantur veris filijs, & naturalibus,vt per totum titu.ff.C.& Inſtit. de adop. licet paulatim poſtea id ius debilitari minuique cœperit.§.minus ergo,cum ſimil.Inſtitut. de hæreditate quæ ab inteſta. tamen non per hoc liberti naturales fiebant, quia quo tempore ius tantùm naturæ in vſu erat, tales liberi non erant inuenti, aut cogniti, ergo vera poſſeſsio eſt in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis,quia non deſinit eſſe vera, propterea,quod creata à lege ciuili, non etiam à lege naturali,nam nec deſinunt eſſe vera adoptio, arrogatio, ſeruitus, manumiſsio, ſtipulatio, acceptilatio, emphyteuſis, teſtamentum, codicillus,donatio,cauſa mortis,& ſimilia,propterea quòd à lege ciuili, non etiam à naturali ſint inuentæ,aut cognitæ.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſsionis continuatio exigitur ad præſcribendum.*
2 *Dominium vt probetur.*
3 *Media talia,qualia extrema.*
4 *Progreſſus talis præſumitur quale initium.*
5 *Poſſeſsionis continuatio, an præſumatur, ardua quæſt.*
6 *Animus ſoli Deo notus.*
7 *Verba ſignum tantùm non etiam certitudo ſunt animi.*
8 *Probantur indicijs bona vel mala fides, metus,dolus.*
9 *Dominij probandi quartus modus.*
10 *Dominij probandi alius modus.*
11 *Intell.l.cum de in rem verſo.ff.de vſur.contra Pau. Caſtrenſem.*
12 *Titulus quando requiritur ad præſcriptionem non præſumitur ex tempore longo etiam ſi agatur de paruo præiudicio.*
13 *Intell.l.nullo.C.de re iud.l.non ſolùm.§.quod vulgo.ff.de vſucap.l.quod vulgo.ff.pro empt.*
14 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vſuris.*

CAPVT LVIII.

AD vſucapiendum, vel præſcribendum cõtinuam eſſe poſſeſſionem oportet, vt in l.3.ff.de vſuca.ibi,per continuationem 1
poſſeſsionis, & in prin.Inſtitu. eod.tit.l.cæptam.ff.eo.tit.l.vnica.C.de vſuca. transfor. Sed illud dubium eſt quid probari oporteat,vt poſſeſsionis continuatio probata videatur,quam rẽ, exẽpli gratia in decennali præſcriptione agemus,vt ſic in reliquis quoq; vſucapionem ſpeciebus,idem quoque dixiſſe nos intelligatur, etenim quod teſtes deponãt vidiſſe me ſemper, & continuè citra vllam intermiſsionem poſsidere,& rei, qua de agitur, inſiſtere, id vt impoſsibile factu eſt, ita & dictu,niſi enim per mendacium impoſsibile erit:arg.l.ſeruitutes.l.quoties.ff.de ſeruit.† Vn 2
de per fructuum perceptionem id probari poteſt,atque probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri ſufficit, ſiue teſtes dixerint me fructus omnibus, & ſingulis illis decem annis percepiſſe, ſiue primo & vltimo anno illius decennij, ſiue etiam primo anno. primum tenent Specu. titu. de proba. §. probari autem.verſi.ſed quæritur.col.fin.Bartho. & Bald.in l. Titia.ff.de ſolut.Bald.in add. ad Specu. vbi ſuprà,per d.l. Titia.in verb. reditus exigit.Franciſ.Cremen.ſingula.132.Ioannes Ferrarienſis,titulo de forma reſponſionis rei conuenti. verbo,præſcript.columna 8. Lanfran. Orianus in rep.c. quoniam contra, in ma-

Poſſ.continuatio exigitur ad præſcr.

Dominium vt probetur.

in materia teſtium.ver.3.venit probanda poſſeſsio.Ludo.Roma. conſi.70. Florianus in l.1. colum. 2. ff. famil. erc. Philipp. Dec. conſil. 2. ex perceptione. Andreas Tiraquel. ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opinionem in tractat.præf.§.1.glo.5.Secundũ modum, vt ſufficiat probari fructuum perceptionem primi & vltimi anni de decennio, tenent Specul.vbi ſuprà. Bar.in l.ſicut.§.ſuperuacuum.ff.quib.mod.pignus vel hypo.ſoluitur.Idem Bart.in l.Celſus.col. pen.ff.de vſuca. Anton.Butr.& Panorm. in c.accedentibus,de priui.Anton.& Ioan.Imolen. in prœmio decret.Fel.in c.inter dilectos,de fide inſtrum. & alij non pauci quos refert, & ſequitur hanc partem receptiorem eſſe affirmans Andr. Tiraquel.vbi ſuprà,quamuis contrarium,& minus rectè tenuerit Andr.Barb. conſi.8.colum. 10.lib.2.incip. ſapienter, & communem opinionem videtur, & tenere, & multis ornare, Nico.Boër.deciſi.42.alia inſuper.n.1.cum ſeq.

3 *Media talia, qualia extrema.* Huiusq; rei ratio ea eſt † quod qualia ſunt extrema,talia præſumuntur eſſe media.l.talis ſcriptura. verſi. ſi in annos.ff.de lega.1.l.ſed & ſi.§.ſolemus.ff.de hære.inſt.

4 *Progreſſus talis præſumitur quale initium.* Tertium verò modum, vt ſufficiat probare fructus primi anni collegiſſe. † Inde deſcendit,quod ſi ab aduerſario denegetur poſſeſsionis continuatio ea præſumetur,etenim ex prȩterito præſumitur ad præſens quandiu non 5 *Poſſ. cõtinuatio an præſumatur, ard. q.* probatur contrarium.Glo. & Hugo. & Place. in l.ſiue poſsidetis.C. de probatio.vbi idem tenent Pet. de Bella perti. Iacob. Butrig. Odofr. Ioan.Faber.Bal.Salice.& alij communiter Ioan.And.Anto.But.Panor. in c.cum ad ſedem, de reſt.ſpoli.Cynus in l.ſuper longi.C.de tẽp. long.præſcrip.Ioan.Faber in §.1.colum.2.Inſt. de vſucapi. Bart.in d.l.Celſus.col.penul.ff.de vſucap. & hanc eſſe receptiorem ſententiam, apparet ex relatione Andreæ Tiraq. qui eam ſequitur, vbi ſuprà, quamuis contrarium,& minus rectè tenuerit Andr. Barba.d. conſi.8. ſapienter.colu.10.lib.2.Nec huius communis opinionis ratio obſcura eſt.nam cùm poſſeſsio (præſertim quod attinet ad præſcribendum) conſtat in animo, quia ciuilis poſſeſsio eſt illa in qua nititur vſucap.l.1.§. per ſeruum qui in fuga.ff.de acquir. poſſeſ. vbi ita tenent communiter Doctores, qui animum meum mutatum eſſe dixerit, non ſolùm id probare debet,cùm animi mutatio facti ſit.l.bonæ fidei. §.1.ff.de acquirendo rerum domi.iuncta l.fin. C.de inſti.& ſubſ.ibi.voluntatis eſſe quæſtionem, ſed etiam id nimis difficulter probare

6 *Animus ſoli Deo notus.* poterit, † quia mens & animus latet, ſoliq́ue Deo notus eſt,vnde Cicero ad Brutum ſic ait, Non ignoras, quàm ſint incerti animi hominum.Idemq́ue Cicero pro Cecinna in oratio.

7 *Verba ſignũ tantùm non etiã certitudo ſunt animi.* ait,Verba † reperta ſunt quæ indicarẽt noſtrã voluntatem.Perpende, non dixit, quæ oſtenderent, ſed tantùm quȩ indicarent, hoc eſt, indicium facerent noſtræ voluntatis, non etiam certam & dubitatam demonſtrationem, & tamen nihil omnino eſt quod tam ad animum demonſtrandum efficax, & aptum ſit, quàm ſermo.l. labeo. ff. de ſupell. leg. & Dominus noſter in Euangel. nam loquela (inquit) tua manifeſtum te facit, & tamen non raro fallit vt probat l.diuus.ff.de milit. teſtamen. §.planè.Inſt.eod.tit.l.non ſolùm.ff.de actio.& oblig.l.obligationem ſubſt.in princi. iuncto vlti.reſp.eodem titu.l.an inutilis.ff.de acceptio. Et denique non ſolùm factum tam occultum quàm eſt animi voluntas, ſed & reliqua facta apertiora ab eo qui allegat probanda ſunt. l. ſi emancipati. vbi notat Iaſo. C. de colla. & l. in bello. §. factæ. ff.de capti. ergo qui negauerit continuatam fuiſſe poſſeſsionem,id probare debebit.id autem quoad animum, & ſic quoad ciuilem poſſeſsionem indicijs probauit. † 8

Proba... dicijs vel m... des, m... dolus. Nam bona,aut mala fides, dolus, metus, mutatio voluntatis,& reliqua quȩ in animo conſiſtunt,indicijs probantur. l. pen. C. de euict. l.metum.C.de eo quod metus cauſa.l.dolum. C.de dolo.l.ſi quis intentione ambigua. ff. de iudic.tradunt Glo.Barth.Alex.Iaſ.communiter Doct.in l.interſtipulantem.§.ſi ſtichum.ff. de ver.obli.Et ita eſt intelligendum illud Terentij,dum ait,Erras,tui animi ſi me eſſe ignarum putas. nam de ſuſpicione,& coniecturis, non de certa ſcientia intelligendum eſt.

Quartus † modus probandi eſt quando 9 *Domin... bandi... tus mo...* probatur quod quis fecit terram ſeminari,arari,coli,& ſimilia,ita Glo.in l.ſi quis,in verb.finiatur.C. finium regundorum. ſingularis eſt ſecundum Lanfran.in rep.d.c.quoniam con- 10 *Domin... bandi modu...* tra.Andr.Tiraq.vbi ſuprà Gloſ.5. † Niſi fortè cùm vnus terrã coleret, alius fructus perciperet,nam tunc is potius,quàm ille poſsidere videretur,ſecundum eundem ibi poſt Bald.col. 3.& Fel.col.7.in c.licet cauſam,de prob.quamuis Bal.in l.arboribus.§.nam & ſi agrum.ff.de vſufruct.tenuerit contrarium.

† Hactenus cùm agitur de vera poſſeſsione 11 *Intell... de in r... ſo. ff. ... contra Caſtr.* rei corporeæ. Diuerſum enim eſſet, ſi prætenderem te mihi aliquid annuum debere, & ex diuturna eademq́ue annua præſtatione contenderem legitimum titulum præſumi, iuxta l.cum de in rem. ff. de vſuris. l. ſi certis annis, cum ibi plenè notatis. C.de pact. & ad id probandum admiſſus contenderem ſufficere, vt probetur præſtatio primi, & decimi anni, quaſi per hoc præſumeretur, vel præſumi deberent medij temporis præſtationes, tunc enim nihil agerem, nec medij temporis præſtationes præſumerentur, ſecundum And.Tiraq.de præſcrip.§.1.Glo. 5. ad finem: qui tamen ait, hac in re cogitandum ideò eſſe, quòd contrarium tenuerit Pau. Caſtr.conſil.51.in caſu ſpectabilium virorum, prope medium, lib.2.& ſentit Panor.in c.accedentibus,de priuilegijs. mouetur Andr.Tiraq.quia aliter,inquit,non vnam tantùm, ſed plures præſumptiones introduceremus,nempe vt & per primi & vltimi anni

anni poſſeſsionem medij quoque temporis poſſeſsio vel quaſi (hoc eſt medij) quoq; temporis præſtationes, præſumeretur, & ex his ſic præſumptis annuis præſtationibus titulus legitimus præſumeretur, prout à parte allegatus fuit, quæ ratio nobis leuis videtur, nam præterea quod Gloſ. l. 1. C. de dotis promiſsio. non eſt tuta, quinimmò paſsim leges plures inducunt præſumptiones, vt ibi plenè per Doct. Quis nam ligauit manus legumlatorum quominus poſsint plures in vna eademque ſpecie inducere prę̨ſumptiones, quoties id expedire eis viſū fuerit, certè id ratio nulla ſuadet, adhuc tamen opinio ipſius Tiraquelli cōtra Pau. Caſtrenſem verior mihi viſa eſt, ratione peremptoria, & occulta, nam quæ ratio facit, vt cum agitur de re corporea ex poſſeſsione primi & vltimi anni, præſumatur poſſeſsio medij temporis, eadem ratio cogit, vt hic contrarium præſumatur. Cùm agitur enim de rei corporeæ poſſeſsione, ideo diximus ex poſſeſſione primi & vltimi anni, vel etiam ex primi tantùm anni poſſeſsione præſumi medij quoque temporis poſſeſsionem, quod qui cōtrarium dixerit videretur nouum factum allegare (hoc eſt tranſitum poſſeſsionis de primo poſſeſſore in alterum primumque poſſeſſorē animum poſsidendi miſſum feciſſe) quod probare deberet cùm minimè præſumatur. d. l. ſi emancipati. d. l. in bello. §. factę̨. ff. de capti. d. l. bonæ fidei. d. l. fin. C. de inſt. & ſubſti. Sed in ſpecie noſtra qui ſe poſsidere diceret annuum reditum à me ſibi præſtandum, eo quod contenderet me legitimo titulo ei obligatum, huncque titulum ex diutina præſtatione ſingulis annis facta præſumendum, hancq; diutinam præſtationem præſumendum ex præſtationibus primi & vltimi anni, nihil ageret, nam poſtquam ei præſtiti primo anno nullo nouo facto opus eſt, vt non videar ei ſequentibus annis præſtare deſijſſe, quinimmò ex diuerſo nouo facto opus erat, vt ſequentibus annis præſtatio fieret, ſicque probanda eſſet ab eo qui in ea ſuam intentionem fundabat, præſertim cùm ex parte aduerſi negatiua (hoc eſt ſe ſequentibus annis non præſtitiſſe) ſic per rerum naturam improbabilis. leg. actor quod aſſeuerat, cū ibi notatis. C. de ꝓba. Niſi & mecum eſſet confuſus, & præterea vigiles oculos ſemper haberet, ne fortè dum ipſe mecum cōfuſus dormiret, ego eam præſtationem facerem, ſicque admiſſa Pauli opinione, abſurdū intolerabile ſequeretur, vt per vnius duntaxat anni præſtationem in effectu acquireretur, & præſcriberetur ius tantundem in poſterum, & in externum annum exigendi. Nam poſt annos decem dicerem me abs re illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius ſolius anni præſtatione, inde dicerem ſimiles præſtationes per ſequens decennium factas præſumi, & conſequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare, aut te defendere poſſes, cùm negatiua, vt oſtendimus, ſit improbabilis. Diuerſa omnino ratio eſt in eo qui probauit ab hinc annos decem ſe poſſediſſe fundum, is enim etiam nullo extrinſecus accedente nouo facto in præſentem vſque diem animo ſuo potuit poſſeſsionem retinere, quæ ad præſcribendum ſufficeret. d. §. per ſeruum qui in fuga. & per contrarium aduerſario facilè eſſet ſi fortè is poſsidere deſijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli ſolitum, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuiſſe, & ſimilia, quæ omnia notanda ſunt ad intell. d. l. ſi certis annis, & d. l. cum de in rem verſo, cum ſimilibus.

12 *Titulus quando requiritur ad præſcr. nō præſumi ex tempore lōgo etiam ſi agatur de paruo præiudicio.*

In quorum terminis dubium eſt † an ex curſu longi temporis cum patientia domini præſumatur titulus allegatus: & ſunt qui velint non quidem præſumi cum agitur de magno præiudicio, & ita procedere leg. nullo. C. de rei vendic. ſecus ſi ageretur de paruo præiudicio, & ita procedere leg. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vend. ita Nicolaus Boërius deciſi. 42. alia inſuper numero quinto, & ait idem velle Barthol. in q. per eum diſputata, incip. mulier habens amplum patrimonium. colum. penul. vnde (ſi verum id eſſet) ſequeretur, quod etiam in quibus caſibus ad præſcriptionem vel vſucapionem requiritur titulus, in illis ſi de leui præiudicio ageretur, præſumeretur ex diutina poſſeſsione ſi allegaretur, † id quòd verum non eſt, ſed eſt contra text. expreſſum in d. l. nullo, & in leg. diutina. C. de longi tempo. præſcriptio. leg. quod vulgo. ff. pro emptio. leg. non ſolùm. §. quod vulgo. leg. Celſus. ff. de vſucapio. leg. fin. ff. pro ſuo. leg. fin. C. pro donato, cum alijs per me allegatis, infrà c. vigeſimo ſeptimo, numero decimo. aliter enim eſſet imponere legem verbis, nam cùm leges proclament ad præſcriptionem iuſtam poſsidendi cauſam vel titulum deſiderari, vt dd. ll. & l. vnica. C. de vſucapion. transfer. in princip. Inſtitu. de vſucap. ſi poſt diutinam poſſeſsionem ſufficeret titulum allegare, vt probatus præſumeretur, tunc aduerſarius illius tituli interuentum abnegans impoſsibile eſſet quòd hanc negatiuam (vt oſtendimus) probaret, ſicque fruſtra à legibus tot titulus exigeretur, cùm de leuiore ageretur prę̨iudicio. Ergo ſiue agatur de maximis ſiue de medijs ſiue de minimis rebus aut iuribus præſcribendis, in quib. caſibus titulus ad talem præſcriptionem requiritur, in illis eum allegare non ſufficit, niſi probetur, etiam ſi præterierit longum tempus per ll. ſuprà allega. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neque ad rem pertinet d. l. ſi quis diuturno. nam in eo iure ſeruitutis prę̨ſcribendo, titulus minimè requiritur, ſicque neque eius interuentu, neque etiam eius allegatione opus eſt, vt ſuo loco videbimus, isque eſt verus illius legis intellectus, quia ex ipſa ſcientia, & patientia inducitur tacita

13 *Intel. l. nullo. C. de rei vi. l. non ſolum. §. quod vulgo. ff. de vſuc. l. quòd vulgo. ff. pro empto.*

cita conceſsio, vt ibi, & diximus ſuprà par prima principi.q.5.cum ſeq. & diximus infrà c.77. num.10.

14 *Intell. l. cum de in rem, de vſur.* Neq; ad rem pertinet † d.l. cum de in rem verſo, quia ibi quando vltra longum tempus interfuit factum illius contra quem ius acqui ritur, & non ſimplex aut vnicum factum, ſed decies geminum, & vniforme, vt infrà etiam c. 83. agemus, quæ omnia non cōcurrunt in vſucapione, vel pręſcriptione rerum vel iurium regulari, ſiue agatur de magno ſiue de leui pręiudicio, ibi enim citra vllum factum eius contra quem præſcribitur, contingit præſcriptio, etiam ſi ſit abſens, vel ignorans, lege fin. C. de longi. temp. præſcrip.

Quinimmò (quod apertius eſt) in terminis d.l.cũ de in rem. non agitur de præſcriptione, aut de iure aliquo præſcribendo, ſed tantùm de iure ex contractu quæſito per temporis diuturnitatem probando: præſcriptio enim inducit ius, & ſubſtantiam leg. tertia. ff. de vſucapio. At in terminis d.l.cum de in rem. tempus non allegabatur ad ius inducendum, ſed tantùm ad probationem iuris, quod antea inductum, & creatum eſſe dicebatur.

Porrò aliud eſt ius, aliud probatio eius leg. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tute. dixi ſuprà part. prima. q. decima, quæ omnia diſputandi gratia dicta eſſe intelligas. nam regulariter, vt bonam fidem præſumi etiam ſi nec allegetur, nec probetur, niſi probetur contrarium, diximus infrà par. quarta, in principio. ita & titulus (hoc eſt tolerabilis, vel iuſta poſsidendi cauſa) præſumitur, licet nec probetur, nec allegetur, quandiu non probatur contrarium, aliter enim ſi iniuſta poſsidendi cauſa præſumeretur, iam exinde mala quoque fides præſumeretur. leg. quærebatur. leg. fina. C. vnde vi.

Denique ex ſola poſſeſsione contingit præſcriptio, dummodo non mala fides non probetur, quæ probatur ab eo qui oſtendit iniuſta ex cauſa illum poſsidere, vt dixi infrà c.72. & c.77. numero decimo. & probaui per plura, quàm quinquaginta fundamenta, infrà par. 3. princip. per totam, & infrà c.61. num.10. cum plur. ſeq. & c.62.

SVMMARIVM.

1 *Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ardua quæſtio.*
2 *Poſſeſsio vitioſa non prodeſt ad præſcriptionem.*
3 *Præſcriptionis continuatio facilior, quàm acquiſitio, vel inchoatio.*
4 *Poſſeſsionis vitium, vt purgetur.*
5 *Accreſcendi iuri aſsimilatur præſcriptio.*
6 *Alluuionis acquiſitioni aſsimilatur præſcriptio.*
7 *Præſcriptio eſt aduentitium lucrum.*
8 *Elementa an ſint quatuor.*

CAPVT LIX.

TRADITIO † vel aliquid quod loco traditionis habeatur exigitur ad præſcribendum, & prætere a, quod poſſeſsio fuerit continuata iugiter. Ita Barthol. in leg. vnica. C. de vſucapi. transfor. per tex. vbi Petr. Ancha. in c. poſſeſſor. de regu. iur. libro 6. ad fi. Franciſ. Balb. qui plures allegat in tracta. præſcrip. part.3. in princip. & rurſus in 3. part. illius 3. partis principal. in principio. oportetque vt ea poſſeſsio ſit ſine vitio. † Nam iuſtus titulus cum poſſeſsione vitioſa non ſufficeret, vt ſi fortè rem quam à me emiſti, à tertio poſſeſſore vi, aut clam, aut precario cæpiſti, ita Bald. in repe. l.1. col.4. C. de emanc. liberorum. Bart. per tex. ibi in l. nec ex vera. C. de acq. poſ. Golſ. per tex. ibi in l. ſtipulationem. ff. eo. facit l. 2. l. diutina. l. ſuper long. C. de longi temp. præſcr. l. nullo. C. de rei vend. l.3. l. ſine poſſeſsione. ff. de vſucapio. in principi. Inſtitutio. eod. titul. tradit Prat. Papi. in forma reſpo. rei conuen. in Gloſſ. in verbo, exceptionem præſcriptio. colum.1. & Azo in ſumma. C. pro empto.

Tra præſ quir quæſ *Poſſ. non præſ*

Neque ad rem pertinet † quod etiam ſine poſſeſsione continuata contingere videatur præſcriptio. l. cœptam. ff. de vſucapi. vbi hæreditas iacens, quæ poſsidere ſaltem quo ad effectum præſcribendi non poteſt, cùm careat animo. l. 1. §. Scæuola. ff. ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuer. in cuius animi poſſeſsione ciuili conſiſtit vſucapio. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſ. ea quidem hæreditas præſcriptionem continuare poteſt. d. l. cœptam. nam reſpondetur, eam præſcriptionem inchoare non poſſet per d. rationem, iuxta l. fin. §. fin. ff. de vſucapio. quamuis cœptam continuare non prohibeatur, ſed permittatur, d. l. cœptam. nam & dormiens inchoare poſſeſsionem non poteſt, qui tamen inchoatam continuare non prohibetur. Nam & ſimiliter poſſeſsio, & ſi acquiri non poſsit ſine corpore, & animo tamen, tñ cōtinuari, & retineri poteſt ſolo animo. l. quemadmodum, iuncta l.3. §. in amittenda. ff. de acq. poſ. & quæ tradidi ſuprà c. præc. & plenè in ſimili per Iaſ. ff. qui ſunt ſui vel al. iut. l. patre furioſo.

Præſ. cōtin cilio quiſi inch

Sed ſuperior communis traditio quæ habet, traditionem neceſſariam eſſe ad vſucapionem, vera non eſt vtcunque recepta ſit, poſſeſsio enim tantùm (quod attinet ad propoſitum) ad præſcribendum, vel vſucapiendum deſideratur, nec refert vtrùm illa poſſeſsio (ſi vitioſa non ſit) originem traxerit à traditione, an aliunde, ſicque ſi rem tuam mihi minimè tradidiſti, ſed cùm ego eam detinerem, tuamque eſſe putarem, mihi vendidiſti, dotis nomine dediſti, eam tẽpore à l. definito præſcribam non ſecus, quàm ſi mihi eam tradidiſſes, quod enim ſi alius mihi bona fide eã accipiendi cōmodauit, aut pignori dedit, quod ſi cuſtodiæ

cauſa

cauſa depoſuit apud me, alio quouis modo ſine vitio eam detinebam, in omnibus certè his ſpeciebus, & ſimilib. eius dominium nactus ero ſine vlla etiã tradatione ſi dominus poſtea eam mihi vendiderit, donauerit, dotis nomine dederit. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rerum domino. §. interdum. Inſti. de rer. diuiſ. & ſimiliter in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus vſucapiendi conditionem nactus ero, ſi is qui mihi bonam fidem habenti eam rem vendiderat, donauerat, dotis nomine dederat, dominus nõ erat, vt dd. iuribus, iuncta l. clauib. ff. de contrah. emp. nec vſquam inuenies legem aliquam dicentem talem traditionem ad vſucapiendũ neceſſariam eſſe, quinimò contrarium reperitur, tantum abeſt, vt id exigatur, nam in l. 3. ff. de vſuca. definitionem (quæ denotare debet perfectam rei eſſentiam, & quiditatem) tradens Iureconſultus de traditione verbum nullum, ſed tantùm exigit continuationem poſſeſsionis, & hanc ad rem iuſtam poſſeſsionẽ deſiderari, & præterea nihil leges proclamant. l. quod vulgo. ff. de vſucap. l. pro empto. l. nõ ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. l. 1. l. penult. & fina. cum vtrobique notatis. ff. pro legato. nec dubium eſt, quin iuſta poſſeſsio eſſe nõ deſinat in ſpeciebus ſuprà relatis, etiam ſi traditio non fiat ab eo qui nobis dedit titulum vel cauſam præſcribendi, vt patet in dictis legibus. Ergo ſupereſt hanc ad rem traditionem minimè requiri, quando ille qui præſcribere contendit, in poſſeſsione erat ſine vitio. Quinimò † etiam ſi vitioſè in poſſeſsione fuiſſet, quia eam à me vi, aut clam, aut precario detinebat, ſi eandem rem ei poſtea vendidi, donaui, dotisúe nomine dedi, cùm me dominum eſſe ille credidiſſet, ſine dubio præſcribere poterit, ſine vlla etiam noua traditione, quaſi vitium illud poſsidendi accedente noua domini voluntate, vel eius quem ille dominum eſſe putabat purgatum videatur, vt patet in dictis iuribus, & rationibus, iuncta l. ſi id quod. verb. quaſi volente, & concedente domina. ff. pro derelicto, & quod in ſimili plenè tradunt Barthol. & alij in l. fin. C. vnde vi. circa finem, iunctis his quæ dicemus in cap. 72. & c. 77. infrà, vbi edocemur, malam fidem purgari accedente domini voluntate, verè vel interpretatiuè. Con-
5 firmantur iſthæc, † nam vt habenti ius in proprietate accreſcit altera pars proprietatis. leg. ſi totam. ff. de acquir. hær. & vt habenti partem, & ius vſusfructus, accreſcit altera pars vſusfructus. l. 1. in prin. & §. 1. & §. interdũ. l. pen. & per totum titulum. ff. de vſufr. accreſcen. & vt habenti ius proprietatis totus vſusfructus accedit, vt per totum illum titulum, ita & habenti ius poſſeſsionis quaſi videtur accreſcere ſua proprietas concurrentibus ijs quæ ad præſcri-
6 bendum, vel vſucapiendum neceſſaria ſunt. Nec † ab ijs multum diſtat ea acquiſitio, quæ per alluuionem contingit, iuxta §. præterea per alluuionem. Inſti. de rerum diuiſ. cum ſimil. vt enim latenter fundo meo accreſcit & acquiritur, quod per receſſum fluminis contiguum relictum fuerat, vt ibi. ita quoque & in ſpecie noſtra ius proprietatis iuri poſſeſsionis contiguum intelligitur eſſe. ſicque ei facilè accreſcit, ijs quæ ad eam poſſeſsionem iuſtificandam neceſſaria ſunt, concurrentibus, nec vllibi inuenies neceſſariam eſſe traditionem ex mente Iureconſultorum, ſed vt per alluuionem ex ſolo tempore cum fluminis actu contingit incrementum & acceſsio. d. §. præterea. Ita in vſucapione per ſolum temporis curſum cum actu poſsidentis contingit incrementum. & acceſsio proprietatis ad poſſeſsio- 7
nem. † ſicque vt aduentitium lucrum eſt quod per ius accreſcendi, vel per alluuionem acquiritur. leg. ſi Titio. ff. de vſufruct. iuncta leg. ſcimus. §. repetitionem. C. de inoff. teſtamen. ita quoque aduentitium lucrum eſt quod per vſucapionem contingit, iuxta d. l. 8
3. ff. de vſucapio. ibi, adiectio dominij. † Ergo deficit vnum ex quatuor primis elementis, quibus præſcriptionum materiam conſtare ſuprà in 1. cap. huius tractatus dicebamus, nec miremur, nam & mundum ipſum ſunt qui negent quatuor elementis cõſtare, ſed tribus tantùm, ignis elementum negantes. & alij firmant, vnicum eſſe elementum, nempe terræ, ex qua reliqua, inquiunt, elemẽta procedunt. ſicq; non ſunt propria elementa, quia elementum propriè eſt primum corpus.

Præſcrip. eſt aduentitium lucrum.

Elementa an ſint quatuor.

SVMMARIVM.

1 *Præſentia eſt quid facti.*
2 *Præſentia vt probetur.*
3 *Impedito non currit præſcriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur, ardua quæſtio.*
5 *Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur.*
6 *Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte hæres extitit.*
7 *Neceßitas ſponte cauſata non conſideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præſcribatur, ardua q.*
10 *Impedito etiam ſine ſpe reſtitutionis currit tempus ſi potuit tollere impedimentum, & neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus ſed reſtituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur, ardua quæſtio.*
13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præſcriptio, ardua quæſtio.*
15 *Impeditus currit præſcript. 30. annorum.*
16 *Cenſum annuum habens ſuper re quæ poſt alienantur, an agere impeditus dicatur, not. q.*

CAPVT LX.

QVo ad materiam præſcriptionum qui intelligantur eſſe præſentes quive abſetes, tradit text. in l.fi.vbi notant Glo. & Docto. C.de longi temp.præſcr.tradunt Ioannes Faber & Ange. Aret. in princip.Inſti. de vſucapio. Verùm cùm ea quæ facti ſunt nō præſumantur niſi probentur. leg. in bello.§. factæ.ff. de capti.l. ſi emancipati. C. de colla. ibi,teque emancipatum probatum fuerit, vbi notat Iaſ. poſt alios, quumque præſentia ſit quid facti, neceſſe eſt, vt qui inter præſentes decennio ſe præſcripſiſſe contendit, probet præſentiam eius contra quem præſcriptum vult.ita in ſpecie tenent Iacob.Butriga. in d l. fin.Ang.in l.pen.C.quib. non obſ.longi tempo.pręſcrip.Andr.Tiraquel. de præſcripti.§.1. Glo.6. † præſentiam autem probaſſe intelligetur,ſi probauerit vtrunque tam pręſcribentem quàm priorem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe præſentes. Ita Angel.vbi ſuprà Bald.in l.emptor.C.de longi tempo.præſcrip. Petr.Philipp. Corne. conſ.50.in lite vertente. colum. fin. lib. 2. Barthol. Socinus conſil. 121. viſa contingentia. poſt princ.lib.1.And.Tiraquel. vbi ſuprà. in loco enim vbi quiſque habitat,ibi intelligitur eſſe præſens.Ita Ioa.Imolen.Alexand.& Franciſc.Aret. in l.is poteſt.ff. de acqui. hæreditate plenè per Andream Tiraquellum vbi ſuprà, & in legibus connubili. Glo.6.q.2.

1 *Præſentia eſt quid facti.*

2 *Præſentia vt probetur.*

Denique † quemadmodum abſentiæ quaſi priuilegij loco conceſſum eſt vt duplicentur tempora & induciæ vſucapionum,d.l. fin.C.de longi temp.præſcriptio.in principio. Inſtitutio. de vſucapion. ita quoque impeditis iuſto iuris impedimento datum eſt vt nullo modo currat præſcriptio. leg. prim. §. fin.C.de annali exceptio.leg.contra maiores. C. de inofficio. teſtamen. leg. qui hæredi.§. ſi pars.ff.de cond. & dem.Qua † ratione controuerſum eſt, an creditori habenti hypothecariam currat præſcriptio eo caſu quo debitor rem hypothecatam alienaſſet, eamque longo tempore emptor poſſediſſet, mouet quæſtionem quòd hodie creditor ille contra tertium illum poſſeſſorem agere non poteſt niſi demum excuſſo prius principali debitore,ſicque interim videtur agere impeditus, & conſequenter videtur quòd contra eum pręſcriptio non currat, argu. authen. hoc ita ſi debitor.C. de pignora.& ita in ſpecie per hanc rationem tenet Alexand. conſilio 58. viſo & perlecto prope fi. libro ſecundo. verùm contrarium tenet ipſemet Alexand. conſil. 220. ponderatis his quæ in ſuperiore libro 6. colum.vlt.Andr. Tiraquellus de præſcriptio.§.1. Glo.7. qui vtrunque locum refert relinquit cogitandum quid dicendum, & ſanè pars affirmatiua vt contra iuſtum creditorem currat præſcriptio longè verior eſt,nam quòd vulgo traditur cōtra impeditum agere, non currere pręſcriptionem, id quidem regulare eſt. Fallit tamen quando in manu ipſius impediti erat remouere illud impedimentum, idque negligit, tunc enim contra eum non deſinit currere præſcriptio non magis quàm ſi reuera vel omnino impeditus non fuiſſet.Ita eſt text. in leg. qui hæredi.§.ſi pars.ff.de cond.& demon.dixi plenè in l.contra maiores. C. de inof.teſtam. vbi eadem ſi militer exceptio probatur.

3 *Impedito non currit præſcriptio.*

4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur, ard.q.*

Ad † idem.l.iam dubitari.ff.de hæred.inſt. vbi æquiſſimum illud abſtinendi beneficium filijs conceſſum, eiſdem denegatur, quando non ex neceſsitate præciſa, ſed tantùm cauſatiua hæredes patri extiterunt, ſi enim (inquit lex) filius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres ſcriptus fuit, in manu ſua erat, conditionem minimè explendo hæredem patris non fieri, vnde ſi eam conditionem expleuit, continuò fit hæres à lege iuris ſuitatis, iuxta l.cōditionibus pupillus, verbo, iure poteſtatis, vbi notat Sozin. colum. penul. ff. de conditi-on.& demon.& tamen licet ſic à lege hęres factus fuerit, adhuc denegatur ei beneficium abſtinendi eo, quòd in manu ſua fuerat conditionis implementum prætermittere, ſicque hæres à lege minimè fieret, prout hæc ratio nuncupatim reddita eſt, in d.l.iam dubitari, ibi cum ſub hac conditione inſtituti, iam non vt neceſſarij, ſed ſua ſponte hęredes extiterint. ſicq; legis auxilium non meruerunt.

Abſ... ius n... ei qu... hære...

† Ad idem leg.ſi filius qui patri. ff.de vulga.quam,vbi ſuprà, inducit Sozin. & multa in ſimili per Iaſon. in leg. ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd. cogi. ſic ergo & in ſpecie noſtra auxilium legis impeditis pollicitum non meretur is creditor, quandoquidem in manu ſua erat debitorem conuenire, ſicque illud impedimentum remouere, præſertim, † cùm etiam ante principalem debitorem excuſſum competat actio hypothecaria contra tertium poſſeſſorem, vt tradunt Glo. & Barth. in l.2.C.cōmun.diuid. & And. Tiraq.vbi ſuprà, & licet ipſe poſsit opponere exceptionem ordinis, id tamen iam ſufficeret ad ſuam præſcriptionem interrumpendam, ad eamque in mala fide conſtituendum, vt tradunt Docto. in leg. more litis. C. de rei vendic. & ſuo loco differemus, pro nobis tex. in l.qui poteſt facere.ff.de regu.iur.& in leg. quibus dieb. in pri. ff.de condition. & dem. vbi multa per Soz. poſt Barthol. & Paulum Caſtre.ibi & per Hieronymum Cagnolum, in d.l.qui poteſt. Philippumque Decium ibi, & noſtram ſententiam in ſpecie vno verbo tenet Franciſcus Balbus de præſcript. in 4.par.quintæ partis principal.q.3.numero ſecundo. verſi. ex quo inferō motus. quia in poteſtate creditoris eſt efficere vt ea actio oriatur, id quod ſecundum ſuperiora declarandum eſt, & quæ dicta ſunt

Nec... ſpont... ta no... dera.

Hypo... an c... ante ... ſumpt... bitor.

5 *Impeditis ſua ſponte nō ſubuenitur.*

ſunt in hac actione hypothecaria contraria re petita eſſe credantur & in pignoratitia, quia vtroque caſu par ratio eſt, ſicq; idem ius illud. ff. ad legem Aquiliam.

9 Hactenus de actione hypothecaria contraria, † Quid autem pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ competit debitori contra creditorem, puta debebam tibi cētum pignoris nomine, tibi tradidi rem mobilem, vel hypothecæ nomine tradidi tibi fundum, quam rem mobilem, aut fundum vendidiſti, an emptor eas res præſcribere poſsit, cùm ille non iure creditoris, ſed tanquam res ſuas eas vendidiſſet, mouet quæſtionem, quòd debitor ante ſolutionem non poteſt ad res ſuas recuperandas agere, ſicque vt impedito non currere præſcriptionem videbatur, argu. d. l. contra maiores. C. de inoffic. teſtamen. d. l. 1. §. fin. C. de annali excepti. d. l. fin. §. ſin autem. C. commun. de lega. Contrarium adhuc tenent Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, poſt Paul. Caſtrenſ. quem allegat conſil. 294. ego Paul. Caſtren. in volumine antiquo, & Bal. conſil. 292. ſuper eo. lib. 3. mouentur quia ille non videtur impeditus, quandoquidem poterat debitum exoluendo rem ſuam recuperare. ſicque ei non ſubuenitur, argu. d. l. iam dubitari. d. l. qui poteſt facere. d. l. quibus diebus. in princip. & in c. fin. de elect. & in l. 3. §. quid ergo. ff. de contrario iud. tutelæ. † Et enim vera & cōmunis opinio eſt per dd. iura, vt quando quis impeditus eſt, ſed ipſe poteſt impedimentum remouere, tunc ei currat tempus etiam ſine ſpe reſtitutionis, ita Felynus colum. 1. & Paulus Pariſius colum. 3. in capitu. ex tranſmiſſa. de præſcript. Ludouicus Romanus conſil. 435. Hierony. Cagnolus numero 3. in d. l. qui poteſt facere. Alexand. conſi. 72. colum. fin. libro 5. Riminaldus in l. procurator. vltim. nota. C. de edendo. Philippus Decius in cap. cum inter. colum. 8. de exceptionibus. idem Decius conſil. 677. Ioannes Crotus in repetition. leg. ſi is qui pro emptore, de vſucapio. 3. colum. charta penulti. † Quid autem ſi is debitor egeſtate laboraret adhuc idem, vt contra eum currat tempus mero iure, quòd attinet hanc ad rei ſuæ præſcriptionem, nam ea neceſsitas, quæ non præberet in communi impedimentum, ſed tantùm in particulari, non eſt in conſideratione, eam & ſimiliter dicimus, quòd & ſi neceſsitatis cauſa relaxetur ſolennitas teſtandi, tamen intelligitur ſi ea neceſsitas erat in communi hominibus illius loci vbi teſtamentum fiebat, fortè propter timorē peſtis, aut hoſtium, non ſic ſi erat particularis in eo teſtatore tantùm, propterea, quod erat reliquis fortè conciuibus infeſtus, aut ita pauper vt teſtes ad eum accedere noluerint, vt diſſeruimus de ſucceſsion. creation. libro ſecundo. §. 14. numero. 61. in ſimili per Andream Tiraquel. de cauſa ceſſante. par. ſecunda, limit. 32. per leg. prim. ad finem. ff. de minoribus. Cæterùm hoc caſu licet tempus mero iure currere non deſinat, tamen humanum erit concedere reſtitutionem, argum. eorum, quæ diximus in illo articulo quo negauimus tempus appellandi currere pauperibus, vt ſuprà lib. præced. cap. 136.

Hactenus † quando ea res de qua præſcribēda agebatur, ſpecialiter erat obligata. Quid autem ſi generaliter venditor quid de euictione emptori promiſit, in id omnia bona ſua obligauit (vt ſolenne eſt) deinde bona omnia alienauit, an reliqui emptores vel fortè donatarij qui ea bona acceperunt legitimo titulo poſsint præſcribere contra illū: primum emptorem ius hypothecæ, quod ei competebat, & Andre. Tiraquellus de præſcrip. Glo. 7. poſt Panorm. quem allegat conſil. 22. quidam Ioann. de Senis libro ſecundo tenet, non currere præſcriptionem, quibus adde idem tenentem Franciſcum Balbum de præſcri. in 4. par. 5. partis princip. q. 3. verſi. & quòd non præſcribatur poſt Glo. quam allegat in leg. empti. C. de euict. Mouentur, quia, inquiunt, emens rem alienam de euictione agere non poteſt antequam ea euincatur. leg. qui rem, & leg. ſi poſt. C. de euictionibus. ergo is impeditus eſt agere, & conſequenter contra eum non currit præſcriptio, per dd. ll. Sed hæc elegans opinio nobis tuta non ſat videtur, nec enim mihi impeditus agere videri is poteſt, qui ius ſuum habet iam natum inque eſſe iam productum, nec dubium eſt quin iſte creditor ius reale habere intelligatur. leg. fin. C. de reb. ali. non ali. ergo non eſt agere impeditus cùm habeat ius reale in eſſe productum & ortum, poſsitque prohibere & denunciare debitori, ne res ſuas alienet niſi ſaluo iure ſuo hypothecæ, & denunciare emptori vt eas res ſciat eſſe obligatas, ſicque vt eas cū ſuo onere & cauſa emat & non aliter, ſciatque ſe in ijs rebus ſi eas emerit habiturum conſortem quoad illud ius hypothecæ, quo facto ille iam in eodem ſtatu conſtituetur, in quo ipſe debitor erat. ſicque hac mala fide præſcribere nunquam poterit. Diuerſum eſt diuerſaque cauſa & ratio eſt illius, cui vel nullum de præſenti ius competit, iuxta leg. prim. §. fin. ff. de annali except. C. vel competit ſub conditione, iuxta d. §. ſin autem. leg. fin. C. communem de lega. d. l. contra maiores. 12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur, ardua q.*

† Hi enim nullum ius habere dicuntur, quia conditionalia nihil ponunt in eſſe. leg. ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi quis omi. cauſ. teſtamen. Sicque meritò dicuntur agere impediti, & contra eos non currit præſcriptio, ergo ſi noſter emptor negligēs fuerit in t[ali] denunciatione facienda, ſibi imputet, & meritò ei curret præſcriptio. Dicet quis, quid ſi ignorauit eas res ſibi obligatas alienari? reſpondeam ei nihilominus currere præſcriptionem, quia tunc nō tam iuris quàm facti eſſet impedimentum, quod non impedit currere præſcriptionē, & in eo tantū quæ- 13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*

ſtio tunc eſſet, an propter iuſtum illud facti impedimentum poſſet contra talem præſcriptionem reſtitui, vt per text. iuncta doctrina Barthol. ibi in leg. fina. C. de longi temporis præſcripti. de quo infrà plenius agemus, cogita tamen.

14 *Impedito de euictione agere an currat præſc. ard. q.*

Quid † autem ſi mihi poſtea nunciatum eſſet, hanc rem quam ab illo emi eſſe alienam, adhuc antequam ex facto euicta eſſet, de euictione agere non poſſem. d. l. ſi poſt. d. l. qui rem. C. de euict. & conſequenter interea videor agere impeditus, nec mihi curreret præſcriptio, ſecundum Andream Tiraquellum, vbi ſuprà, id quod durius eſt quàm ſuperius. nam id ſcire dicimur quod vehementer iuſtis ex cauſis moti opinamur. leg. cum quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. cum ibi notat. per Gloſſ. & Doctor. ff. de acquiren. hæredit. ſi ergo poſtquàm bona fide emeram viri boni & graues dixerunt mihi eam rem eſſe alienam, iam dicor ſcire eam eſſe alienã, & cõſequẽter intelligo à me euictã iri veroſimiliter, quia verus huius rei dominus non eſt credendus hanc ſuam rem omiſſurus, aut neglecturus. leg. cum de indebito. ff. de probatio. ſicque etſi nequeam de euictione agere contra principalem, nec etiam contra illos tertios poſſeſſores antequam re vera euincatur, interim tamen & potero, & deberem eis denunciare, vt ſciant quemadmodum ſeſe res habeat, etenim potentia proxima actui pro ipſomet actu reputatur, ſicque cum primùm maritus diſsipare, vel ad inopiam vergere cœpit, poteſt mulier agere ad dotem. leg. in rebus. leg. vbi. cum vtrobique notatis. C. de iure dotium. ergo cum in ſpecie noſtra, cùm primùm intellexi rem eſſe alienam, intelligo potentiam, vt ea res à me abſit, vel abſceſſura ſit, propinquã eſſe, & veroſimilimam, par eſt vt contra illos tertios poſſeſſores agere poſsint ſaltem denunciando, quemadmodum ſe res habeat eoſque per hoc in mala fide conſtituendo, vt ſic contra me ius meum hypothecæ præſcribere nequeant, id quod ſi omiſerim mihi meritò imputabitur, mihique tanquam non impedito niſi culpa vel ſponte, aut negligentia mea non eſt, cur non currat præſcriptio, iuribus, & rationibus de quibus ſuprà, cogita tamen quia non affirmo.

15 *Impeditis curit præſcr. 30. annorum.*

In † ſuperioribus tamen ſpeciebus retenta opinione exiſtimantium non currere præſcriptionem illam, intellige quò ad præſcriptionem ordinariam decem, aut viginti annorum, non ſic in præſcriptione anno. 30. quæ non deſineret currere, ſecundum Balbum, vbi ſuprà, q. tertia in fine.

16 *Cenſum annuum habens ſuper re quæ poſt alienatur an agere impeditus dicatur, not. q.*

† Quid ſi Mæuius vendidit mihi decem aureos annuos, in idque domum obligauit, quam poſtea alteri vendidit, qui contractus legitimus & vſitatiſsimus eſt, appellaturque cenſus vulgari nomine, is per annos viginti eos aureos annuos perſoluit, totidemque annos emptor domus eam bona fide poſsidet, poſtea is debitor meus non vult aut non eſt idoneus ad annuum illum cenſum perſoluendum, vtrùm poſsim agere contra domus illius emptorem, an verò ille ſeſe præſcriptionẽ poſsit defendere, attigit Andr. Tiraquell. vbi ſuprà Glo. 7. in fin. ſed non definiuit, allegat Speculatorem de præſcripti. §. 1. verſicul. pone colonus, & titulo de locato. §. nunc aliqua. verſicul. 44. Guiliel. de Cune. & Bald. in leg. ſolennibus. C. de rei vendication. Bald. in leg. arboribus. §. qui tamen. ff. de vſufruct. Caſſane. in conſuetud. Burgundiæ, titu. des cenſes. §. 2. colum. 15. verſicul. nunc ſuccedit. Alexan. conſil. 71. videtur. colum. fin. lib. 1. Et ſanè ſi illius domus emptori ab ipſo venditore dictum fuit (vel etiam ab alio, ita vt credere deberet) eam rem eſſe obligatam vel illo cenſu oneratam, expeditum eſt eum vt malæ fidei (quod attinet ad illud ius) poſſeſſorem non poſſe præſcribere, quod ſi nihil ei dictum fuit, tunc ſi illius rei ignarus erat qui emeret annuum illum reditum, iuſto facti impedimento tentus videtur, & eſt materia d. l. fi. C. de longi tempo. præſcrip. cum ibi notatis per Barth. quòd ſi id nouerat, & neglexit denunciare emptori quemadmodum ſe domus illa haberet, vt ſic eum in mala fide conſtituere, ſibi imputandum videtur iuxta ea, quæ ſuperius dicta fuerunt. nec enim video vt poſsit videri aut dici, agere, aut denunciare impeditus is qui ius ſuum habet in eſſe productum, & nulla conditione ſuſpenſum.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad præſcri. requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præſumatur.*
3 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſur.*
4 *Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam, & alienari.*
5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*
6 *Obliuio præſumitur poſt longum tempus.*
7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Additio hæreditatis præſumitur.*
9 *Conſenſus præſumitur poſt longum tempus.*
10 *Matrimonium præſumitur poſt longum tempus.*
11 *Manumiſſio præſumitur poſt longum tempus.*
12 *Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad validandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in vxoris contractu, idem quod conſenſum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in venditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præſumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore.*

17 *Longum*

17 *Longum tempus facit filium præſumi emancipatum.*
18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſur. vt procedat etiamſi allegaretur titulus donationis, contra communem opin.*
19 *Lex noua præterita annullans, an extendatur ad diu obſeruata.*
20 *Domicilium quanto tempore videtur quæri.*
21 *Tempus longum facit ſuſtineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præſumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio Eccleſiarum præſumitur ex longo tempore.*
25 *Conſenſus Epiſcopi in vnione præſumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem, etiam ſi agatur de graui præiudicio, ardua quæſtio.*

Tertia Pars Principalis Ad Titulum ſpectans.

Capvt LXI.

1 *...id p... ...iri-* TITVLVM in præſcriptionibus requiri vulgo traditum eſt, per l. nullo. C. de rei vendic. l. vnic. C. de vſucap. transfor. in princ. Inſtit. de vſucap. cum ſimilibus. quòd nos iuſtam poſsidendi cauſam appellamus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. l. fi. ff. pro ſuo. cum ſimil. quod quemadmodum intelligendum ſit, plenè diſſeruimus infrà cap. 77. nume. 10. & cap. 72. & c. 81.
2 *...ille- ...s præ- ...i.* † Sed egregia quæſtio eſt, vt iſte titulus vel iuſta poſsidendi cauſa probetur, is enim titulus ſufficiens, & idoneus intelligitur, qui ad dominium transferendum habilis, & idoneus eſt (quale eſt ſi eam rem mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem, aut fortè legati, vel fideicommiſsi nomine in vltima volũtate relictam, vel conditionis implendæ cauſa traditam, vel titulo hæreditario relictam, vel fortè rem titulo pro derelicto captam, & ſimilia, vt per totos titulos ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato. & ff. & C. pro dote. & ff. & C. pro ſuo. & ff. pro derelicto. & ff. & C. pro hærede. & ff. pro legato, & l. 1. ff. de conditio. cauſa data, & l. videamus. 2. ff. de vſuris. & per Bart. in l. quartam. num. 9. cum ſequentibus. ff. ad legem Falc.) ſi ergo aliquo ex his titulis me poſſidere & poſſediſſe allegaui, an per ſolam allegationem is titulus iuncta diutina poſſeſsione præſumatur dubium, & eſt, † & crederem talem legitimum titulum allegatum præſumi ex diutina poſſeſsione, per l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. vbi ſi annua præſtatio vniformis longo tempore mihi ſoluta fuit, & in poſterum tantundem annum mihi debere contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium, is titulus præſumitur, & ꝓbatur ex illa diutina præſtatione. ſic ergo & in ſpecie noſtra poſtquam diu rem poſſedi, ſi eam me ex iuſto titulo poſſediſſe allegem, is titulus ex ipſamet diuturna poſſeſsione præſumetur. Adſtringitur hoc argumentum, nam ſi in terminis dict. l. cum de in rem. id fit ex vi poſſeſsionis diſcontinuæ, quæ eſſe intelligitur in decem annuis illis præſtationibus, multò facilius idem erit in ſpecie noſtra, vbi erat poſſeſsio continua. Quandoquidem continua poſſeſsio tam efficacior eſt diſcontinua, quòd in illa ſolum decennium ſufficiat ad præſcribendum: in iſta verò centum anni exiguntur, vt in l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqu. quot. & in l. 1. & l. 2. ff. de aqua plu. iuncta l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſer. & aſtringitur ſecundò, quia in terminis d. l. cum de in rem. erat quaſi poſſeſsio tantùm, non etiam poſſeſsio vera, vt patet: hic autem vera poſſeſsio eſt.

† Poſtremò adſtringitur; nam de longè grauiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cum de in rem, quàm in ſpecie noſtra: argu. text. egregij in l. vnum ex familia. §. ſi rem. ff. de leg. 2. ibi, ſunt enim in rebus ſuis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores voluntates, quorum verborum ſenſus eſt longè facilius eſſe cuiq; rem ſuam dare, quàm obligari perſonaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendũ, quantò ergo durius videretur Iureconſulto illi, ſi ea obligatio perſonalis non vnica ſolutione perimenda eſſet, ſed in æternum duratura ad aliquid annuũ in æternum perſoluendum, vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde ſi ibi huiuſmodi duritie non obſtante titulus allegatus ex ſola illa diuturna non poſſeſſione, ſed quaſi poſſeſsione præſumitur, multò magis in ſpecie noſtra præſumetur, vbi nulla in futurum obligatio eſt, neque æterna vel geminata, neque ſimplex, præſertim cùm hic ſit vera poſſeſsio, ibi impropria, hic continua, ibi diſcontinua. Optimè facit, quia generale eſſe videtur, vt ex diuturnitate temporis ad præſcribendum definiti præſumatur titulus: argument. l. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & l. 1. & l. 2. ff. de aqua pluuia arce. vbi expreſſum eſt eam temporis diuturnitatem, vim legis conuentionalis aut conſtituti obtinere. ſicque alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet, quod ibi centum anni vel tempus immemoriale exigatur. nam ibi in rebus & poſſeſsione vel quaſi diſcontinua, in qua tantundem & non plus operatur centum anni, quantum longum tempus decem vel viginti annorum, vbi poſſeſsio eſſet continua, vt in ſpecie noſtra. † Poſtremò optimè facit, quia in nulla vnquam re tàm enixè titulus

Margin notes (left, cut off): *...ell cum ...in r 1. ff. ...vſi*

Margin notes (right):
4 *Obligari perſonaliter durius, quàm rẽ tradere ſuam & alienari.*
5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*

titulus deſideratur, quàm in obtinendo Eccleſiaſtico beneficio.c.beneficium eccleſiaſticum.de reg.iur.lib.6.& tamen etiam in Eccleſiaſticis beneficijs poſt lõgum tempus decennij præſumitur titulus allegatus, vt eſt vera & communis opin.quam tenent Bald. Ang. Ioan.Imol.Ludo.Rom.& Franc.Aret.in l.qui in aliena.in prin.ff.de acquir.hæred.And.Tiraq. de præſcri.§.1.Glo.4.verſ.6.eiuſdem farinæ,ex cuius relatione apparet, hãc eſſe communem opin.Fernand.Loazes Archi.Terraco.in conſil.pro Marchio.de Velez,dub.1.pag.269.Hoſt. Innoc.Card.Anton.de Butrio, Panorm. Ioannes de Imola, Felin. & communiter alij in d. c.illud, de præſum.& in d.c.licet.Heli. de ſimo.& in d.l.ſi filius. C.de petit. hæredi. Card. Andreas Sicul.& alij in c.requiſiſti. de teſtam. Domini de Rota in deciſ.84.incip. nota.quòd vbi contra aliquem excipitur, ſub tit.de prob. & excep.in antiquis.Ioan.de Imol.in c.ex frequẽtibus,de inſtit.Nicolaus de Milis in d.ſuo Repertorio,in verbo, Epiſcopus. in d.verſicu. antep.Alexand.in conſil.219. incip. ponderatis his.colum.3.vol.6.Andre.Siculus in conſ.1. colum.5.vol.4.Barthol.Socin.in conſ.170.colum.penult.vol.2.Felin.in c.ſicut.col.15.verſ. fallit.4.de re iudi.& in conſ.2.incip.excellens Doct.in 6.& 7.col. Barthol. Caſſane. in cõſil. 11.incip.lecas.col.27.in 2.dubio.Ioan. de amicis in conſil.121.incip.coram magnifico domino,& tradit Matthæus de Affli. in deciſ.Neap. deciſio.368. incip. in caſu nobilium, in 2. colum.cum ſequent. † In ſumma hæc pars probatur ratione,nam poſt longum tempus præſumitur obliuio, adeò, vt poſt tale tempus poſſeſsionis ſuæ oblitus quis videatur, quantò ergo magis teſtes, quorum nihil intereſt, per quos eum titulum, quo de agitur, probare curabam,præſumentur meritò obliti. Sicq; poſt tale tempus non iniuria tituli probatio maximè difficilis reputabitur, & conſequenter merito à lege ceſſabit hoc caſu tituli probandi onus, isque titulus allegatus poſt diuturnam poſſeſsionem meritò præſumetur. Quod autem poſt longum tempus decennij etiam propriæ poſſeſsionis quis oblitus præſumatur, vera & communis opinio eſt, quam tenent Dynus in c.fine poſſeſsione, in fin. de reg. iur.lib.6. Gloſſ.& Iacobus Butrig.in l.licet.C.de acquir.hæred.Iaſ.in l.1.§.per ſeruum. colum.4.lect.2.ff. de acquir. poſſeſſ. Andreas Tiraquel. qui hanc affirmat eſſe receptiorem ſententiam de præſcript.§.1. Gloſſ.4. verſicul. poſtremò tempus,ibi, ſed multò plures. Ioan. Andr.in additio. Specul. in tit.de peti.& poſſ. quo loco ſuprà citauimus. Bart. & Bald.in l.1. C.de ſeruis fugitiuis. Bart. & Ange. in dict.§. ſi fortè. ibique latè Alex.colum.1.& ſequent. qui reſpondet rationibus aduerſariorum.Barto.in l. Celſus.colum.2.ibi,vel cum negligentia longi temporis.ff.de vſucap. Bald.in l.vlt. C.de his, qui à non domi. & in l. ſi minorem.

6 *Obliuio præſumitur poſt longum tempus.*

C.de in integrum reſti.mi.& in d.l.1.in fin. C. de ſeruis fugitiuis.& in repe.l. edicta. colum. 4.verſic.incidenter quæritur, ibi, dummodò ſit intra decennium. C. de eden. & conſil.37. quidam tabellio. colum. vlt. lib.1.& conſ.150. caſus actualiter.colum.penult.lib. 2. Roſellus inter conſilia Bald. conſil. 445. ſuper prædictis.col.2.lib.2.Panorm.col.5.& Feli. col. pen. in c. vigilanti, de præſcrip.

Quintò † eadem pars probatur per text. in l.1.C.de patria poteſta.vbi filius poſtquam diu fuit in quaſi poſſeſsione ſui iuris, & ſi nullum titulum emancipationis vel dignitatis vel alterius rei aut modi, per quem ſolent liberi à patria poteſtate liberari, oſtendat, adhuc ſui iuris eſſe præſumitur, & iuſtam cauſam ſeu titulum gerendi ſe pro homine ſui iuris habuiſſe intelligitur, quamuis ea poſſeſsio (id quod durius & mirabilius eſt) aduerſetur priori ſtatui ipſius, nam ipſe non negabat, ſe pattis ſui legitimum filium fuiſſe ex legitimo matrimonio natum, ſicque olim ſub eius poteſtate fuiſſe conſtitutum, iuxta l.filium eum definimus.ff. de ijs, qui ſunt ſui vel alieni iuris, & in princ. Inſtitut. de patria poteſtate. & Inſtit.de nuptijs,in princ. Et tamen emancipatio in facto conſiſtebat, quòd præſumitur ex diutina poſſ. vel quaſi, vt ibi iuncta l.emancipati.C.de colla.

Ema[ncipatio] poſt temp[us] [præſu]mitu[r]

Sextò † facit text. egtegius in l.ſi filiusfam. C.de pet. hæred.vbi hæreditatem filiofam.delatam is filius longo tempore poſſedit, & ex illa diutina poſſeſsione præſumitur legitimus titulus, hoc eſt, hæreditatis additio, licet illa in facto conſiſtat.§. fin.Inſtit.de hæred.qual.l. gerit.l.is poteſt.ff.de acquir.hæred.& textum, d.l.filiusfam. dicunt ſingularem Bald. & Angel.ibi,& Bald.in l.ſi certis annis,colum.4. C. de pact.

Ad[itio hæ]redit[atis præ]ſumi[tur]

Septimò † facit l. qui in aliena, in princip. verſic. ſed & ſi non aderit.ff. de acquir. hæred. vbi ex diuerſo hæreditatem filiof.delatam pater ipſo longo tempore poſſedit, & per hoc legitimus titulus vtcunq; in facto cõſiſtat, præſumitur (hoc eſt) additio hæreditatis à filio facta. & text. ille ſingularis eſt, ſecundũ omnes Docto.ibi, & ſecundum Barb. conſ. 33. ſcribit Pſalmiſta,col.2.lib.2.

Cõſe[nſus præ]ſumi[tur] longo [tem]pus.

Octauò † facit elegans text. in c. illud. de præſumpt.vbi per diutinã cohabitationẽ maris & fœminæ præſumitur legitimum matrimonium, alijs concurrentibus adminiculis, nec dubium eſt rem facti eſſe matrimonium, vt per totum titulum de ſponſalib. quem text. Anton.Card.Ioan.Imol.Panor.& Feli. ibi trahunt ad matrimonium ſpirituale rectè contendẽtes, titulum beneficij ex diutina poſſeſsione vel quaſi præſumi, vt ſuprà diſſeruimus. Nec dubium eſt, contractũ matrimonij longè grauioris præiudicij eſſe, quàm vllus alius contractus, quandoquidem in æternum inducit obligationem, adimitque libertatem, iuxta illud:

Matr[imonium] præſu[mitur] poſt lo[ngum] temp.

illud: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. ergo longè facilius idem recipiendum in reliquis actibus, qui tanti momenti eſſe nequeunt.

Nonò † facit text. in l. circa. ff. de proba. vbi qui diu fuit in quaſi poſſeſsione libertinitatis, licet agnoſceret ſe olim fuiſſe ſeruũ illius, qui ei ſtatus quæſtionẽ mouebat, adhuc præſumitur iuſto ex titulo, & cauſa, fuiſſe in tali quaſi poſſeſsione, & ſi is titulus manumiſſionis ſit quid facti. dict. l. ſi emancipati. C. de collation.

Decimò † facit, nam ſi ex forma ſtatuti filius nequeat contrahere ſine expreſſo patris conſenſu, adhuc ſi is filius rẽ vendidit, eamq; longo tempore emptor poſſedit, is conſenſus, & ſic legitimus titulus vtcunque conſenſus in facto conſiſtat, iuxta l. bonæ fidei. §. 1. de acqu. rerum dom. præſumi non deſinit, ita in ſpecie tenent Bald. in d. l. ſi filiusfa. C. de petit. hęred. Alex. conſ. 79. circa primum, de quo quæritur. col. 3. lib. 1. And. Tiraq. de præſcrip. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 2. huc pertinet. And. Barb. in l. ſciendum. col. 26. ff. de verbor. oblig. & in l. 1. col. 12. ff. de verb. oblig. & in rep. l. 1. C. qui admitti. Franciſcus Areti. conſi. 36. caſus talis eſt. col. 1.

Vndecimò † facit (id quod ſuperiori rei ꝓximum eſt) quòd ſi mulier aut minor nequeunt contrahere ſine duorum propinquorum conſenſu, certè poſt longũ tempus interuentus illius conſenſus vtcunque in facto conſiſtat, præſumitur. Ita tenent Bald. Angel. Ioan. Imol. & Aret. in d. l. filiusfam. per Andre. Tiraq. de legibus connubi. Gloſſ. 5. 8. limi. vnde in terminis l. Taurinæ 45. idem reſpondendum erit, vt ſi vxor per illam legem contrahere inſcio viro vetita contraxit poſt longũ tempus, præſumatur licentia mariti præceſsiſſe, ꝗ alibi latius egimus.

Duodecimo † facit, nam qui rem emphyteuticam emit, & ſciente domino directo eam diu poſſedit, præſumitur legitimum titulum (hoc eſt, conſenſum) ab eo habuiſſe. Ita Alex. conſ. 113. viſo & diligenter. col. pen. lib. 4. And. Tiraq. vbi ſuprà nempe de præſcr. §. 1. Gloſ. 4. verſic. 3. non hinc. Philippus Dec. conſ. 185. colum. vlt. Iaſ. in d. l. ſi certis annis. C. de pactis, col. 3. idem Deci. conſ. 409. viſo conſ. colum. 1. Iaſ. in l. 1. col. 6. C. qui admitti.

Tertiodecimò † facit, nam ſi bonorũ poſſeſsionem ſibi delatam filiusfa. agnouit, & res hæreditarias longo tempore poſſedit, per hoc præſumitur patris ratificatio, vtcunque facti ſit, ſicq; ſibi quæritur vſusfructus, iuxta l. fina. C. de bonis quæ liberis. Ita in ſpecie tenent Gloſſ. in l. 1. verb. ratam. C. qui admitti. quam ibi ſequuntur Cynus, Barto. Angel. Salicetus, Fulgoſius, Ludouic. Roman. Alex. Philippus Corne. & Iaſ. & Andreas Tiraquell. vbi ſuprà, verſic. 5. quòd authoritate, vbi hanc dicit communem opinionem, licet cõtrarium voluerit Paulus Caſtrenſis in dicta l. 1.

Quartodecimò † facit l. ſi poſt mortẽ, cum Gloſſ. ff. de adopt. vbi filiusfam. & ſi minus ritè fuiſſet emancipatus, tamen ſi diu ſtetit in quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris, per hoc ea emancipatio quaſi reualidatur. 16 *Emancipatio illegitima reualidatur ex longo tempore.*

Quintodecimò † facit, nam ſi filiusfa. diu vixit ſeorſum à patre per ſe negotiando, licet non probetur fuiſſe in quaſi poſſeſsione hominis ſui iuris, hoc eſt, non probetur ſe quaſi emancipatũ geſsiſſe, adhuc præſumitur emancipatus, vtcũq; emancipatio facti ſit. l. emancipati. C. de colla. ibi teq; emancipatum probatum fuerit, vbi notat Iaſ. ita in ſpecie tenet Bald. in d. l. ſi poſt mortem, prope finem. And. Tiraq. vbi ſuprà. verſ. 7. ſuperioribus. idẽ Bald. in l. 1. per text. ibi. C. de patria poteſtat. & in l. 2. C. ſi aduerſus rem iudi. And. Barb. in d. l. ſciendum colum. 27. ff. de verborum obligat. Iaſ. in d. l. ſi certis annis. col. penult. 17 *Longum tempus facit filiũ præſumi emãcipatum.*

Sextodecimò † facit text. egregius in l. Procula. ff. de prob. iuncta l. cum de indebito. eodem titul. vbi etſi donatio nunquam præſumatur, tamen poſt longum tempus præſumitur, cum alijs adminiculis, ſecundum Barto. in dicta l. Procula. ſequitur Andre. Tiraquell. vbi ſupra. verſicu. 8. iſtis. Idem Barto. in l. quæ dotis. ff. ſolu. matrim. Ioan. de Platea in l. quicunque de apo. pub. lib. 10. Cuman. conſ. 136. viſis inſtrumentis. Bald. Salic. & Florian. in d. l. Procula. Philip. Decius conſ. 202. vt præſens conſultatio. col. fin. Gloſſ. & Bart. in l. libertus quos. §. 1. ff. de alim. leg. Bar. Ludo. Rom. Alex. & alij in d. l. quæ dotis, & alij quãplures, quos allegat Andr. Tiraq. vbi ſuprà, referens multos contrariæ partis aſſertores, qui affirmant d. l. cum de in rem, non habere locum, quando poſſeſſor ille, vel quaſi poſſeſſor titulum donationis allegaret, quia tunc, inquiunt, cùm ſit iuris præſumptio in contrarium, quia nullus præſumitur donare, iuxta dictam l. cum de indebito, merito ex tali allegatione is titulus allegatus non præſumeretur, quæ ratio vento leuior eſt. nam & ſimiliter emancipatio non præſumitur, quia facti eſt. d. l. ſi emancipati. ea autem, quæ facti ſunt minimè præſumuntur, niſi probentur, vt ibi, & in l. in bello. §. factæ. ff. de capt. & tamen ea emancipatio poſt diutinam poſſeſsionem, vel quaſi præſumi non deſinit. d. l. 1. C. de patria poteſtate, cum alijs ſuprà allegat. aſtringitur hæc ratio, nam emancipatio ſimiliter continet donationem, & non quidem leuem, ſed rei inæſtimabilis. l. filiusfamil. §. ſecundum vulgarem. ff. de legat. 1. ergo cùm ex diuturna quaſi poſſeſsione emancipationem præſumi oſtenderimus, longè facilius idem præſumendum in alterius cuiusque rei conceſsione. 18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſu, vt procedat etiã ſi allegaretur tit. donatiõis, contra cõmunem opinio.*

Aſtringitur & ſecundò, nam ſi ex vi diutinę quaſi poſſeſsionis (vt eſt in quaſi poſſeſsione gerendi ſe pro homine ſui iuris) recedimus ab illa præſumptione, quòd nullus præſumitur donare, multò magis idem fiet ex vi veræ poſſeſ-

poſſeſsionis, vt ſi diu poſſedi rem tuam te ſciente. Quinimò in hac ſola præſumptione donationis plerunque nitunrur omnes leges de præſcriptione inter præſentes diſponētes, qualis eſt l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignificatio. vbi, vix eſt enim, vt non videatur, &c. & l. ſi quis diutino. in princip. ff. ſi ſerui. vend. nec dicatur, quòd d. l. ſi quis diutino, loquitur in conceſsione ſeruitutis, quæ parui præiudicij eſſe videtur, ſicque titulo non exigit: nam quia idem ſit, in ijs quoque maioris momenti, & præiudicij ſunt, conſtat ex dict. l. alienationis. vbi de ipſa proprietate agebatur, & idem probatur in l. ſi ego. §. primo. ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè, & tamen ibi agebatur generaliter de omni ſeruitute, & ſic etiam de vſufructu, qui pars dominij eſt. l. quarta. ff. de vſufruct. Ad idem §. final. Inſtitut. de iniu. vbi præſumitur per patientiam etiam vnius anni iuris noſtri conceſsio, & remiſsio, denique hoc probat euidenter d. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris in longè fortioribus terminis, vt expoſuimus ſuprà prope initiū huius capitis. Præſertim cùm ibi illa obligatio annua non eſt, cur non poſſet procedere ex cauſa donationis non ſecus, quàm ex reliquis quibuſuis cauſis, & qui contrarium dixerit, loquetur contra generalitatem illius textus, & in mille iuris ſpeciebus ſuprà relatis, & infrà referendis apparet ea, quæ ſunt facti, licet regulariter non præſumanrur, niſi probentur, præſumi tamen poſt longum rempus. Sit ergo firma concluſio quòd ſi rem tuam te ſciente, & patiente diu poſſedi, & tibi eam vendicanti obieci, quòd eam mihi donaſti, runc is titulus donationis præſumitur ex ipſamet diutina poſſeſsione, quæ te patiente cucurrit. Intellige concurrenribus adminiculis, id quod (quibuſdam repugnantibus) communiter receptum eſt, vt diximus. Secundò intellige etiā ſi alia adminicula non adeſſent, id quod quidam (pleriſq; noſtrorum repugnantibus) admittunt, & veriſsimum eſt.

Decimoſeptimò facit egregius text. in l. qui in prouincia. §. 1. de ritu nupt. ibi, mouemur temporis diuturnitate, vbi Imperator aliàs nō confirmaturus temporis diuturnitate, motus id, quo de agebatur, confirmauit, quem text. literis aureis ſcribendum eſſe aiunt Barba. cōſil. 9. præclare. colum. 2. lib. 2. & Andre. Tiraq. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſic. 9. huc ſpectat.

19 *Lex noua præterita an nullas an extendetur ad diu obſeruata.*

cuius text. argument. Angel. ait, † legem nouam, quæ præterita annular, non extendendam ad ea, quæ eſſent temporis diuturnitare ſtabilita, ita Ange. conſil. 52. in quæſt. propoſita. colum. fin. cuius rei neque conteſtem, neque rurſum contradicentem ſe nunquam reperiſſe Felyn. teſtatur in c. fin. col. 7. de conſt. Catellianus Cotta in memorabil. incipien. lex noua, poſt Bald. quem allegat, & ita intelligit conſil. 107. conſiderandum. lib. 5. Philipp. Corne. conſil. 199. in præſenti conſultatione. colum. antepenult. lib. 2. vt notat Andreas Tiraquellus, vbi ſuprà, quibus etiam & illud aliquantulum conſonat, & facit: nam ſi vir & mulier diu cohabitàrunt tanquam vir, & vxor per ignorantiam iuris confirmatur ſtatus filiorum. ita vt legitimi intelligantur, ſecundum eum poſt Paul. Caſtren. & alios quos allegat, cogita ſuper iſtis.

Dom... quan... pore... tur q...

Decimooctauò facit, † nam vbi quis per integrum decennium habitauit, ibi intelligitur ſuum domicilium conſtituere, & illud illinc, vbi prius erat, mutare, ſecundum eum, vbi ſuprà, verſic. 10. iſtis. per l. 2. C. de incolis. libro decimo tradunt Gloſſ. & Docto. ibi Gloſ. & Docto. in l. hæres abſens. ff. de iudi. Cyn. in l. 2. C. vbi ſenatores vel clariſsimi. Barto. in l. lex Cornelia. §. domini. ff. ad legem Cornel. de iniur.

Tem... gum... ſtine... ſusi... mus.

Decimononò † facit c. contingit, de tranſact. ibi, & fuerit aliquot annis ſeruata. vbi ex diuturnitate temporis contractus ſuſtinetur, aliter minimè ſuſtinendus, quem text. allegant, & ad notabilem quæſt. inducunt Philip. Dec. conſ. 140. an & quando. col. 2. & Andreas Tiraq. vbi ſuprà. verſ. 11. proximè.

Vigeſimò facit text. in c. licet. de coniugio ſeruorum, & quod tradit, vbi ſuprà. verſic. 12. his, ipſemet Tiraq. poſt Decium in rubric. de præſumpt. Vbi ſummus Pontifex motus authoritate, & vi temporis decēnalis definit id, de quo ibi aliter non ita facturus.

Votu... nent... mitu... go tei...

Vigeſimoprimò † facit text. quem Tiraq. vbi ſuprà, verſic. 13. huc reſpicir, dicit ſingularem in c. neque viduas. 27. quæſt. 1. vbi virgo vel vidua ſi longo tempore in religioſo propoſito permanſerit, præſumitur votum continentiæ feciſſe, adeò, vt ad nuptais tranſire nequeat.

Ordo... ſumi... go tei...

Vigeſimoſecundò facit, † nam & ſi initiatus ſacris ordinibus, nemo naſcatur aut præſumatur, quia id res facti eſt, & contraria primæuo hominis ſtatui, tamen ſi quis diu ſe vt initiarum geſſerit, talis præſumitur. Ita Inno. in c. ſuper his. col. 3. de accuſa. & eſt communis opin. vt conſtat ex relatione Felini ibi, col. 9. & Andreas Tiraquel. plures allegans affirmat hanc eſſe communem opinionem de præſcri. §. 1. Glo. 4. verſ. 17. huc pertinent.

Vnio... rum... ture... temp...

Vigeſimotertiò † ſuperioribus accedit, nam licet nullum temporis ſpacium inducat vnionem, tamen ſi quis diu duas eccleſias tanquā vnitas poſſedit, vnio præſumitur, ita (& ſi ea res facti ſit, quod regnlariter, vt pluries diximus, non præſumitur niſi probetur) tenent Ioan. Andr. in c. qui contra iura. ad fin. de reg. iur. Card. Flor. in clem. 1. in princip. q. 20. de ſupplenda negle. præla. Feli. in c. cauſam. colum. 2. de præſc. ex cuius relatione cum ea, quā facit Andr. Tiraquell. idem ſequutus in tract. præſcr. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 20. non hinc, apparet hanc eſſe communem ſententiam.

Vige-

Vigeſimoquartò his proximum quoq; eſt, nam † & ſi conſenſus res facti ſit.l. bonæ fidei. §.1.ff.de acquiren.rerum domi.l.fin. verb.voluntatis eſſe quæſtionem. C.de inſt.& ſub. tamen in tali vnione poſt longum tempus conſenſus Epiſcopi præſumitur ſecundum eum, ibi. verſ. vigeſimoprimo.allegat Alexã.conſ. 210.colum.3.lib.6.& Deci.conſil.419.colum.1. & Roman. conſil. 270. cum alijs per eos allegatis, ex quorum dictis hanc eſſe receptam ſententiam conſtat.

Vigeſimoquintò † eodem pertinere videtur, nam & ſi coniunx religionem ingredi nequeat, niſi de conſenſu alterius coniugis. cap. ſignificauit. de conuerſ. coniu. is tamen conſenſus vtcunque facti ſit præſumitur. ſi ille ſciente altero cõiuge diu ſteterit in religione, iſta videtur eſſe recepta opinio ex traditis per Felin. in c. ſicut.ſal.3.de re iudi. & Andr. Tiraq.vbi ſuprà,verſi.22.quidem ſequuntur.

Vigeſimoſextò † ſuperioribus fauet, nam & ſi diuiſio ſit quid facti, vt patet per omnes titulos.ff.& C.fa.erci. & ff.& C.com.diuid.& ff.& C.finium regundorum. tamen ſi fratres bona paterna longo tempore ſeparatim & poſſederunt, & onera eius iniuncta perſoluerunt, ea diuiſio & ſi facti ſit præſumitur, iſta eſt vera & communis opinio, quam tenent Gloſſ.Iacobus Butrig.Odofredus, Raynerius, Petrus de Bellaperti. Ioannes Faber, Bart.Albericus, Bald. Angel. Salic. Paul. Caſtren. & alij, in l.penult.C.com.diuid.Bart.colum.3.& Florianus colum.fina.in l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris. Andr. Tiraq.qui ſæpius appellat hanc communem opinionem de præſcrip. §.1. Gloſſ.4.verſicu.14.Nicola. de Neap. & Iaſ. col.7.in §.quædam.Inſti. de actioni. Franciſc. Aret. in l.qui in aliena.in princ.ff.de acq.hær. Bart. in ſua diſput.incipi. mulier habens amplum patrimonium. Bald. in l.ſi certis annis. C.de pact. vbi etiam Ang. Paul.Caſtren. Alex. Iaſ. col.3. & Riminaldus. Bald. conſ. 282.proponitur quòd minor. lib.2. vbi eam Gloſſ. ait eſſe communiter app. Paulus Caſtren. conſil. 126. non ſequendo ordinem lib. 2. vbi eam Gloſſ. ait eſſe comm. Alexan. conſil.92.viſo & diſcuſſo.lib.2.vbi hanc affirmat eſſe commun. opin. hanc pluries affirmat eſſe comm. opin. Franciſc.Balb.de præſcr.in 1.part.3. part.prin. q.10.vbi plures allegat, hanc ſententiam receptam eſſe aſſeuerantes, & tradit multa Fernandus Loazes Archiep. Tarraco. in conſilio pro March. de Velez, pag. 256. cum pluribus ſequent. Andr. Tiraquel.de præſcrip. §.1.Glo. 4.verſi.14.& iterum verſ.39.vbi poſtquam plures quos allegat, tentat, id ſolùm procedere, quando de leui præiudicio ageretur, & ſic quando illæ portiones ab inteſta. eſſent æquales vel teſta.hæred. portionibus conſentaneæ, ſecùs aliàs tamen nos generaliter tenemus, d. Gloſſ. etiam ſi de graui agatur præiudicio per plura quàm 50.fundamenta, de quibus ſuprà, & infrà c. ſeq. vbi etſi de grauiſsimo præiudicio agatur, ex longo temp. id admittitur.

SVMMARIVM.

1 *Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur.*
4 *Iuramentum præſumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præſumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præſumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa ſcientia & patientia an præſumatur, ardua q.*
8 *Mandatum an inducatur ex ſcientia & patientia inter abſentes, ardua q.*
9 *Conſenſus quid ſit.*
10 *Abſentium contractus quando perfectus videatur.*
11 *Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio cauſa mortis facta præſenti & tacenti, an valeat, ardua q.*
13 *Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti, an valeat.*
14 *Conſenſus non ſolis verbis, ſed & alijs modis conijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis.*
16 *Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

CAPVT LXII.

VIGESIMO SEPTIMO & huc ſpectare videtur, † nam & ſi conceſsio in feudum ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur, tamen ſi quis diu ſoluit penſionem pro aliquo fundo cenſus feudíve, aut emphyteuſis nomine, ex illa diuturna præſtatione ille emphyteuſis, vel feudi titulus præſumitur, hæc eſt vera & communis opinio, quam tenet Gloſſ. mag. in fin. in l. ſecunda.C. de iure emphy.quam Gloſ.ſequuntur ibi Bald.Ioan. Fab. Angel. Salicet.& Iaſo. col. 57. Specula. in titulo, de loca. §. nunc aliqua.verſi.64.& Salic. poſt Cyn. in l.competit. C. de præſcriptio. triginta, vel quadraginta annorum. Idem Bart. in l. cum de in rem verſo, & ibi etiam Bal. in lect. Floren.& Salicet. in 6.quæſt.ff.de vſuris.Bart.in l.3.§. ex contrario.colum.2. in princip.ff.de acquiren. poſſeſ. & in l.ſolent.§.1.ad fin.ff. de officio procon. & in l.iubemus.C. de fund. patrimo. lib.11. & in l. litibus, & ibi etiam Angel. & Ioann. de Plat.colum.3.C.de agrico.& cenſi.eodem libro 11. Bald. in l. malè agitur, & ibi etiam Angel. & rurſum idem Bald. in l. cum notiſsimi. §. vltimo. C. de præſcriptio. triginta vel quadraginta annorum. & in d. l. qui in aliena. in princip.& ibi Ange. Ang.in l.prætor. in princip. & ibi recentiores. ff. de eden. & in l. qui lumini-

1 Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.

luminibus. ff. de ſeruitu. vrban. prædior. & in §. emphyteuſim. colu. 2. verſic. ſed tunc quæro. in authen. de aliena. & emphy. Petr. Anch. conſil. 422. quidam ferus. Roman. conſil. 27. poſito quod dominum rei. colum. 1. Panorm. in cap. ad audientiam. colum. 3. verſicu. ex his concludo, lib. 1. & Paulus Caſtrenſ. conſil. 213. viſo puncto. colum. 2. lib. 2. Alexand. conſi. 79. circa primum. colum. 3. lib. 1. Bartho. Soz. conſil. 50. ſubtiliter. colum. 2. lib. 4. Andreas Tiraquell. vbi ſuprà, verſi. 16. Iaſ. in l. ſciendum. colum. 8. ff. de verborum obligat. Alexand. conſil. 169. viſo themate. colum. 2. lib. 2.

2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*

Vigeſimooctauò † & illud non longè abſcedit, nam etſi mutare propoſitum ſit quid facti, tamen is, qui in mala fide eſſe præſumitur, ex temporis diuturnitate præſumitur mutaſſe eam opinionem, & bonam fidem habere cœpiſſe, vt plenè diximus infrà cap. 79. nume. 18. & cap. 81. num. 2.

3 *Eccleſiæ conſecratio ex lō go tēpore præſumitur.*

Vigeſimononò his, & illud affine eſſe videtur, † nam & ſi eccleſiæ conſecratio ſit quid facti, tamen ſi diu in eccleſia fuit publicè celebratum, præſumitur id epiſcopi authoritate factum, eccleſiamque ab eo conſecratam, vt tradunt plenè Felinus in cap. Alberic. colum. 2. de teſtibus. Idem Felin. in cap. illud. colu. 3. de præſumpt. Philip. Dec. conſil. 135. ad iuſtificationem, poſt princip. Felin. in cap. ſicut. colum. 16. de re iudica. Decius colum. 3. in. l. 1. C. qui admitti. & ibi Iacob. colum. 5. Idem Iaſ. in l. ſi certis annis. C. de pact. colum. penult. Andreas Tiraquell. de præſcrip. §. 1. Gloſſ. 4. verſi. 19. Felinus in cap. de quarta, de præſcrip. plenè per Fernandum Loazes, in conſ. pro Marchione de Velez, pag. 267. verſicu. benè facit. Catellianus Cota memorab. incip. facta non præſumuntur. Ruinus conſil. 108. colum. 1. libro quinto.

4 *Iuramentum p̄ſumitur ex longo tempore.*

Trigeſimò, † & illud quoque contiguum eſſe videtur, nam etſi iuramentum ſit quid facti, ſicque à teſte præſtitum non præſumatur, niſi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præſumitur, vt per Barto. in repetit. l. admonendi. ff. de iureiurand. colum. 8. vbi Iaſ. in repetit. colum. 85. verſic. vltim. in hac materia. Andreas Tiraquell. vbi ſuprà, verſic. 23. & Bal. in c. 1. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum & agnatum.

5 *Notariatus p̄ſumitur ex lō go tempore.*

Trigeſimoprimò his & illud arridet, † nam & ſi notarius nullus naſcatur, & ſic res facti, tamen ſi quis diu ſe geſsit, vt notarius talis præſumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. colum. 1. Iaſ. in l. Barbarius. ff. de offic. prætor. colum. 4. Idem Iaſ. in d. l. ſi certis annis. colum. 3. C. de pact. Andre. Tiraqu. vbi ſuprà, verſic. 27. Iaſ. in §. præiudiciales. colum. penult. Inſtitut. de actio. & plenè per Aymonem Crauet. de antiquita. temporum. parte 1. Bald. in l. 2. colum. 2. C. de ſent. quamuis non pauci teneant cōtrarium, vt per Tiraquel. vbi ſuprà. Decius conſil. 42. ad princip. Felinus in capit. ſi ſcripturam. colum. 6. de fide inſtrument.

Priu... præſu... ex lō... pore.

Trigeſimoſecundò † huc & illud vergit, nā & ſi priuilegium ſi quid facti, tamen ſi quis fuit in poſſeſsione, vel quaſi illius rei vel iuris, quod citra principis priuilegium haberi non poteſt, ex tali diutina poſſeſsione priuilegium illud præſumitur. Ita Bal. conſil. 311. præmittendum eſt ad euidentiam. lib. 1. per And. Tiraquell. vbi ſuprà, verſi. 30.

Man... longa & p... an pr... tur, a...

Trigeſimotertiò † eundem ſcopulum & id intuetur, nam & ſi ex ſola temporis diuturnitate mandatum non præſumi multi velint, vt notabiliter inquit Bald. in l. 1. in 1. colum. & ibi Salicet. C. de rebus alienis non alienan. & in l. 2. C. ſi ex falſis inſtrumentis. Alexan. in d. l. qui in aliena. in princ. ff. de acquirend. hære. & in d. l. ſciendum. in 5. colum. de verborum obligat. & in conſi. 1. incip. ponderatis his. colum. penult. volum. 4. & in conſ. 35. incip. conſideratis his. colum. 1. volu. 7. Felin. in c. ſicut. colum. 17. verſ. Sextò aduerte, de re iudi. Barthol. Sozin. in conſil. 63. incip. in cauſa, quæ vertitur. colum. 3. verſic. ſed ad hoc fuit reſponſum. volum. 3. Franci. de Curte in conſil. 48. in 6. colum. & in conſ. 49. incip. memoriæ recolendæ. colum. 14. verſic. 8. Iaſ. in conſil. 111. inci. communitas. colum. penult. vol. 3. Philip. Decius in conſ. 215. incip. in cauſa vertente. col. 1. volum. 2. Ioann. Franciſc. Balb. qui hanc dixit communem eſſe opinionem in tractatu præſcriptionum. in 1. part. 3. part. principalis, in 10. q. in 5. colum. Carolus Ruin. in conſil. 69. incip. circa proceſſum. col. 2. in fin. & in conſil. 156. incip. quia de pluribus quæritur. col. penult. in princip. volum. 1. & Stephanus Bertran. in conſil. 3. incip. inſpecto & conſiderato. col. 6. volum. 3. Tamen tale mandatum ex ſola temporis diuturnitate (vtcunque mandatum res facti ſit) præſumi receptior ſententia eſſe videtur: ita Bald. conſil. 285. lib. 3. Curtius ſenior conſil. 77. ſuper motiuis. colum. 2. Dec. conſil. 99. viſis, in fin. Paulus Caſtrenſ. conſil. 84. lib. 1. Decius in addit. ad Bart. in l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem. ff. ad legem Iuliam. de adulter. Iaſ. in l. 1. colum. 5. C. qui admitti. Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſi. 31. Fernandus Loazes qui plures allegat conſil. pro Marchio. de Velez, pag. 259. & 266. Et ſanè vt prior opinio verior eſt data ignorantia eius, qui mandatum dediſſe dicitur, ita poſterior pars data eius per longi temporis ſpacium ſcientia & patientia longè verior eſt, per omnia iura & rationes ſuprà adductas. Ita Bald. conſil. 337. lib. 1. Franc. de Curte d. conſi. 77. Ludouic. Gozadinus, conſil. 73. & Fernand. Loazes, vbi ſuprà. facit optimè l. ſi ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. ibi, per traditionem fortè aut per patientiam, & §. ſi. Inſtit. de iniur. l. alienationis verbum, ibi. vix eſt enim. ff. de verborum ſignif. l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſer. vendicetur. l. ſi id, quod ibi, quaſi volente & concedente domina. ff.

pro

pro de reli.l.qui patitur.ff.mand.l.ſemper,qui non prohibet.ff.de reg.iur. & adde quæ dicemus infrà verſic.52.& hæc pars verior eſt data longi temporis ſcientia & patientia eius, cuius nomine res agebatur, & cuius intererat, aliàs procedit prior opinio.

8 Vnde † apparet quid reſpondendum ſit in illo articulo, quo controuertitur, an d.l.qui patitur. d.l.ſemper qui non prohibet, locum habeant in abſente non ſecus, quàm inter præſentes, id quod primùm admiſit Philipp.Dec. in d.l.ſemper qui non prohibet, ſed poſtea maturius deliberando ipſemet tenuit cõtrarium in additio. per eum factis ad rubri.C. de pact. colum.fi. quem ſequitur Hieronymus Cagn. in d.l.ſemper. mouetur hac ratione: quia non eſt, inquiunt, inter abſentes eadem ratio, quæ inter præſentes, ſi quidem inter præſentes qui ſcit alium pro ſe fideiubere, poteſt ei interdicere, ne pro ſe fideiubeat, id quod facere non poteſt qui abſens eſt, ſicque inter præſentes duo ſunt, quæ faciunt præſumi, vel interpretari tacitum mandatum, Primum, quod agitur de vtilitate illius, pro quo fideiuſſio fiebat, Alterum, quod prohibere poterat ſi id ſibi diſpliceat, at cùm res agitur inter abſentes, & ſi idem ſuadeat vtilitas præſumpta eius, ꝓ quo fideiubeatur, tamen impotentia prohibendi ſi fortè ei diſplicebat, id diſſuadet, quæ ratio (iudice me, cuique diſplicere meritò, vt minus integra deberet, nam non benè ſequitur, imò minimè ſequitur, eſt abſens, ergo prohibere non poteſt. quinimò tam prohibere poteſt, quàm ſi præſens foret. Quid enim ſi cùm præſens eſſet, & ei interdiceretur, ne pro ſe fideiuberet, nihilominus ille parere noluit, ſed pro ſe fideiubere, certè nihil vltra facere poſſet, niſi vt ſic ei mandati actione abnoxius non eſſet, id quod & abſens facere non minus liberè poſſet, quàm præſens ſimul ac noſſet pro ſe fideiuſſum eſſe, poſſet enim reſcribere ſibi id diſplicere, ſicque mandati actione minimè teneretur.l.nec emere.C.de iure deliberand.l.ſicut initio. C.de action.& obligation.l.ſicut maior.C. de repu. hæredi. & quia contractus mandati ex cõſenſu ſubſtantiam, & formam capit.l.conſenſu.ff. de actio.& obligat.& Inſtit. de oblig.ex conſenſu, in princ. vnde illo renitente appareret ceſſare conſenſum vel conſenſum nunquam interfuiſſe, ſicque ſe mandati nomine minimè teneri.† nam conſenſus idem eſt quod ſimul ſenſus, vt tradunt Docto. per tex.ibi in l.1.ff.de pact. dictio enim Cum idem ſignificat quod Simul, cum ea dictio reperitur adiuncta in compoſitione ad alteram dictionem, ſicque ſenſus adiuncta dictione Con, ſignificat conſenſum, ita tamẽ vt aliquo tempore ſimul ab vtroque in idem ſenſum, & ſic conſenſum fuerit. † Vnde & ſi omnes bonæ fidei contractus inter abſentes non ſecùs quàm inter præſentes fieri poſsint, vt d.l.conſenſu.d.princip. Inſtit. de obliga.ex conſenſu.l.2.& 3.ff. de procu. tamen ſi tibi abſenti vendidi aut locaui domum meam, aut tecum ſocietatem coire volui, & ſimilia, & antequam tu acceptares & conſentires, mutaui ac reuocaui voluntatem, poſteà tu huius rei ignarus acceptaſti, tunc licet vtrinque fuit in idem placitum, ceſſat tamen obligatio, & contractus: quia in id non fuit ſimul, hoc eſt, eodem tempore ſenſum, ſed diuerſis temporibus. ſicque licet in idem vtrinque fuerit ſenſum, tamen non fuit ſimul ſenſum, & ſic nunquam fuit conſenſum, & conſequenter non eſt pactum aut conuentio, quæ obliget naturaliter nec ciuiliter, vt tradunt communiter Docto. in d.l.1. Quis ergo impedit quin cùm primùm mihi abſenti relatum fuit, Titium pro me fideiuſsiſſe, nõ reſpondeam eidẽ nuncio, vel alteri mihi diſplicere, ſicque mandati actione ei obligatus minimè manebo, nec ciuiliter quidem. Nec etiam naturaliter nõ magis, quàm ſi revera ille pro me nunquam fideiuſsiſſet. Verùm ſi tacui, ſatis iuſtè conceſsiſſe & conſenſiſſe videbor, quando quidem id cedit in meam vtilitatem, per d.l.qui patitur, cũ ibi traditis per Doct.& per d.l. ſemper qui nõ prohibet. cum ibi traditis per Doct. iuncta l.1. 2.& 3.ff.de procura. & quia taciti, & expreſsi regulariter per potentiam, & idem ius eſt.l. cùm quid.ff.ſi certum peta. vbi multa per Iaſ. poſt alios, per eundem in l.cùm ex filio, per illum text.in princi.ff. de vulgar. per eundem Iaſ. in l.1. per illum tex.cum Gloſſ. C. qui admitti. textus egregius in d.l.ſi filiusfam. C. de pet. hæred. textus egregius in l. qui in aliena, in princip.ff.de acquiren.hæred.& in l.ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſerui. vendi. & in l. alienationis verbo. ibi, vix eſt enim vt non videatur.ff.de verbo.ſignific.d.l.ſi ego.§.1.ff. de publi.in rem actio. ibi, per traditionem, aut per patientiam fortè.d.l.ſi id quod. ff. pro de reli. ibi, quaſi volente & concedente domina.l.Imperatores.ff.de iure fiſci, ibi, tute huic pœnæ.l.fina.C.ad legem Iuli.maieſta.ibi, ſua ſponte punitur. Superiora inducuntur ad egregiam quæſtionem. Scis donationem olim ad ſui firmitatem indiguiſſe vel rei donatæ traditione, vel ſtipulatione, hodiè verò nudo pacto firmam eſſe.l. ſi quis argentum. C. de donat.cum ibi notatis. id quod etiam ad mortis causa donationem tractum eſt, † quæ nudo pacto firma eſt, non ſecus quàm donatio inter viuos, vt tenuit Glo. & ibi cõmuniter Doctor. in l.cùm pater.§.Mæuio.ff.de legat.2.& illam Gloſſ.communiter approbatam eſſe affirmat Hieronymus Cagnol.in l. ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iur.num.3. Quid † autem ſi ea donatio fiat præſenti & tacenti, an per eam præſentiam & taciturnitatẽ acceptare & agnoſcere videatur, vt ſic valeat quaſi ex pacto tacitè inito inter donatorem & donatarium, an verò nihil valeat, quaſi pollicitatio tantùm ſit, propter defectum acceptationis, quæ

11 Donatio mortis cauſa fit hodie pacto nudo.

12 Donatio cauſa mortis facta præſenti an valeat, ard.q.

d

quæ obligatoria non eſt, vt plenè per Iaſ. & Franciſc. de Ripa in rubrica. ff. de verbor. obligatio. & Ioan. Crotus poſt Aretinum, quem refert in rubrica. ff. de verborum obligatio. lectu. 2. negat eam donationem valere, id quod tenet etiam Philippus Decius in rubric. C. de pact. Idem Decius in l. ſenium. C. qui teſtamentum facere poſſunt. Idem Decius in dict. l. ſemper, qui non prohibet. Idem in conſil. 245. col. fina.

Contrariam partem vt ea donatio valeat, quaſi per eam ſententiam & taciturnitatem donatarij inducatur tacitum pactum, tenent Ange. & Bartho. Sozin. in locis relatis per Decium, vbi ſuprà, Carolus Ruinus in l. 2. charta penultim. ff. de legat. 1. Purpuratus in rubric. C. de pact. & in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. pet. Lancellotus Galiaula in rubri. col. 11. ff. de verborum obliga. & Hieronymus Cagnolus in d. l. ſemper qui non prohibet. ff. de regul. iur. num. 3. Curtius Iunior in rubric. C. de pact. ſicque hæc pars receptior eſt, id quod aſſeuerat Hieronymus Cagnol. vbi ſuprà, † qui omnes ſimiliter affirmant, quod & in terminis d. l. ſi quis argentum. ſi donatio inter viuos fiat præſenti & tacenti, ea præſentia & taciturnitas inducit tacitam donationis agnitionẽ ſeu acceptationem, ſicque tacitum pactum, quod ad talis donationis firmitatem ſat eſt, quamuis & in hoc contra hanc ſecundam eandemque receptam ſententiam, ſimiliter tenuerint Aretinus, & Ioann. Crotus, vbi ſuprà, Philipp. Decius in quatuor locis ſuprà allegatis, qui in vtraque concluſione ea ratione mouentur, ꝙ tale pactum, cùm verba donatarij defuerint, nõ poteſt videri proprium, & verum pactum, ſed tantùm interpretatiuum & improprium, ad quod d. l. ſi quis argentum, vtpotè iuris antiqui correctoria extendi nòn deberet, vt ſic quantò minus poſsit, corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice me) ex craſsiore aliquantulum Minerua deſcendiſſe videtur, quàm de tantis viris credi potuiſſet.

13 *Donatio ſimplex facta pñſenti & tacenti an valeat, ard. q.*

14 † Nam quod in d. l. 1. ff. de pact. dicitur pactum eſſe duorum pluriúmve in idem placitum & conſenſum, non eſt cur magis referatur ad conſenſum verbis indicatum, quàm ad eum, qui alio quouis modo, aut ſigno indicaretur, indicatum ideò dixi, quia hominum conſenſus ſoli Deo notus aut infallibiliter intellectus eſſe poteſt, & præterea nemini. † Vnde & ſi animi noſtri nullum certius ſignum ſit quàm verborum. l. Labeo. ff. de ſup. lega. tamen verba non raró falluntiuxta text. in l. diuus. ff. de milita. teſtam. §. planè. Inſtit. eod. tit. l. ſi quis intentione. ff. de iudi. l. non ſolùm. ff. de act. & obligat. l. an inutilis. ff. de acceptila. Vnde Terentius, Erras (inquit) tui animi ſi me eſſe ignarũ putas. loquitur enim de quadam coniectura fallaci. Et Ouidius ſic modulatus eſt:

Conſenſus nõ ſolũ verbis, ſed & alijs modis conijcitur.

15 *Verba indicium duntaxat, non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis.*

Vetus frequensq́; via eſt ſub amici fallere nomen.

Et † Cicero Offic. lib. 1. ſic ait: Nulla iuſtitiæ peſtis capitalior eſt, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur. Vnde idem Cicero pro Cecinna in oratione ait: Verba inuenta ſunt, quæ indicarent noſtrã voluntatem. Intelligit enim verba & ſi ſint omnium ſignorum certiſsimum indicium, noſtræ voluntatis tamen minimè inducere certam, & infallibilem demonſtrationem, ſed tantùm indicium, ideò iudicarent, dixit, non demonſtrarent, ideò lex ait, quod non literarum, aut verborum figura obligamur, ſed mente & ſenſu, ita l. non figura. ff. de action. & obligatio. l. obligationum ſubſtantia, eodem titulo. Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: † Scriptum ſequi calumniatoris eſt, boni verò iudicis voluntatem ſcriptoris. Sic & in l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. ait lex, à verbis recedendum, vt voluntatem ſequamur. Ad idem l. 3. C. de lib. præt. l. non aliter. ff. de lega. 3. l. ita ſtipulatus. verſic. Sabinus. vbi not. Paul. Caſtrenſ. & Iaſ. ff. de verborum obligat. verſicu. ex mente, iam ergo dubitari non oportet, quin hominum animus & conſenſus nulli ſat certus, & cognitus eſſe poſsit, niſi Deo. Sicque hominum conſenſus, qui pactum inducit, indicijs tantùm non etiam certa ſcientia, aut demonſtratione comprehendi vnquam potuit, aut poterit in æternum, vnde ſiue ex verbis ſiue ex alijs indicijs, aut coniecturis hominum conſenſum deprehenderis, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, ſemper is conſenſus eſt interpretatiuus, & coniecturalis, non certus & indubitatus, vnde ſi tibi præſenti dixi, dono tibi domum, vel equum, & taces, per hoc agnouiſſe ex legis æqua, & prudẽti interpretatione videris, non ſecus quàm ſi tibi placere verbis declaraſſes, cùm id tibi vtile ſit. Idem ſi mortis cauſa tibi donare dixi eadem ratione, nam vt id ſignum & indicium tuæ taciturnitatis cum hoc adminiculo, quòd res tibi expediebat, poſſet nos fallere (ſi fortè tibi diſplicebat) ita etiam ſi verbis tibi placere declarares, decipi poſſemus, ſi fortè tibi diſplicebat, quamuis contrarium dixeris, ergo iuſtè, & veroſimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis vtilitati, interpretatur tacitam acceptationem, & conſequenter tacitum conſenſum. ſicq; etiam pactum l. cum quid. ff. ſi cert. pet. cum ſimilib. ſuprà allegatis.

Iuſti peſtis lior.

Calu quũ,

SVMMARIVM.

1 *Tempus longum inducit præſumptionem actorũ, vt teneat ſententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præſumitur authoritas ſuperioris.*
4 *Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei Eccleſiaſticæ alienationem.*

5 *Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Inſtrumentum minus ſolenne ex longa ſui obſeruantia fide dignum ſit.*
7 *Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat.*
8 *Tempus pater veritatis.*
9 *Populi vetus memoria pro veritate eſt.*
10 *Probatio leuior ſufficit in antiquis.*
11 *Teſtamentum an vacillet vnius teſtis contradictione.*
12 *Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur, contra Doct.*
13 *Verba enunciatiua probant poſt longum tempus.*
14 *Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit conſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem.*

CAPVT LXIII.

TRIGESIMOQVARTO † ſuperioribus arridet, nam & ſi acta iudicij ſint quid facti, tamē ſi appareat ſententia, reliqua verò acta totius proceſſus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interueniſſe præſumuntur, & ritè interueniſſe, vt eſt vera communis opinio, quam tenent ita Innocentius & alij in cap. bonæ, 1. per text. ibi, de electione, & in c. in præſentia. de renun. & in c. cum inter, de re iudic. Deci. conſil. 36. exemplum inſtrumenti. Alex. conſil. 17. viſo inſtrumento. col. penult. lib. 4. Idem Alexand. conſil. 30. ponderatis. colum. 3. lib. 5. Corne. conſi. 304. rem arduam. lib. 3. colum. 2. per Andream Tiraq. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſic. 32.

Trigeſimoquintò † his quoque concinit, nam & ſi ſententiæ executio ſit meri facti, tamen ex temporis diuturnitate ritè & cum interuentu omnium ſolennium, quæ in facto conſiſtunt, facta præſumitur. Ita Petr. Anchar. conſil. 39. viſa petitione. Deci. conſil. 385. iuridicam eſſe, colum. 1. Andr. Tiraquel. vbi ſuprà, verſic. 33. & Philipp. Deci. conſil. 419. viſo. colum. 1.

Trigeſimoſexto † ſuperioribus conſonat, nam & ſi authoritas ſuperioris ſit quid facti, tamen ſi reperitur inſtrumentum de alienatione rei Eccleſiaſticæ, in quo nulla ſit mentio de authoritate ſuperioris, tamen poſt longum tempus ea præſumitur. Ita Petr. Anchar. conſil. 136. ex conſilijs excellentium. Angel. in l. quod nolit. §. 1. ff. de ædili. edict. Barb. in l. ſciendum. colum. 16. ff. de verborum obliga. Andreas Tiraq. vbi ſuprà. verſic. 35. Felin. in c. Alb. de teſtib. plenè per Fernandum Loazes, qui alios allegat in conſil. pro Marchione de Velez, pagi. ,,,,

Trigeſimoſeptimò † huc quoque adſpirare videtur, nam & ſi ſolennia, quæ in alienatione rei eccleſiaſticæ interuenire debent, ſint quid facti, tamen licet de eorum ſolennium vel aliquorum interuentu, in inſtrumento mentio facta non ſit, adhuc tamen ex diuturnitate temporis interuentus eorum præſumitur. Ita Anton. Butr. in c. cura, de iure patronatus. colum. 2. Franc. Aret. conſil. 36. caſus talis eſt. col. 2. Andre. Tiraq. vbi ſuprà, verſicul. 36. Fernandus Loazes, qui quàmplures allegat, vbi ſuprà, pag. 51. Felin. in c. ſicut. colum. 19. de re iudic. Philipp. Decius in l. 1. col. 4. C. qui admitti. & d. conſi. 36. exemplum. colum. penul. & conſil. 152. in cauſa. col. 2. Alex. conſil. 79. circa primum, lib. 1.

Trigeſimooctauò † aliorſum non reſpicit, quòd & ſi producatur inſtrumentũ ſumptum ab originali, nec appareat de citatione partis, poſt longum tamen tempus ea præſumitur, vtcunque facti ſit. Ita tenent Raphael Cuma. conſil. 167. viſis inſtrumentis. colum. 2. Florianus in l. 2. ff. de fide inſtrumen. Alexan. conſil. 101. ſuper primo dubio. colum. 3. lib. 7. Franciſ. Areti. conſil. 37. colum. penultim. Corne. conſil. 304. rem arduam. colum. 2. lib. 3. Philipp. Deci. conſil. 36. colum. 1. Iaſ. in authent. ſi quis in aliquo documento. colum. 4. C. de eden. Idem Iaſ. in l. 2. colum. 2. C. de teſtam. Andre. Tiraquel. ex cuius allegatis apparet, hanc eſſe communem opinionem tract. præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 37. non paucis tamen repugnantibus, vt ibi per eum. 5 *Inſtrumentũ ritè exemplatum præſumitur poſt longũ tempus.*

Trigeſimononò his & illud cõſequens eſt. nam & ſi conſenſus, vt conſtat, ſit res facti, tamen ſi monacha reperitur migraſſe de vno monaſterio ad aliud, in poſterioreq; diu commoraſſe, præſumitur id factum de voluntate prioris monaſterij, ſicque poſteriori acquiret, non etiam priori. ita Barthol. Sozinus conſil. 83. placet mihi, in princip. & in alijs conſilijs relatis per Andream Tiraq. qui idem ſequitur, vbi ſuprà. verſ. 41.

Quadrageſimò † ratio iſtorum omnium ſtat in vi & poteſtate temporis, quæ tanta eſt vt inſtrumentum, quod vndequaque ſolenne non erat, ſi tamen diu quæ in eo continebantur obſeruata fuerunt, habetur perinde ac ſi vndequaque ſolenne foret, plenèq; probat, quaſi illa ſolennitas defectus tempore ſuppleatur. Ita egregiè Bart. inter conſi. Baldi conſil. 400. ſuper primo puncto. colum. 2. lib. 4. Felin. in cap. ſicut. colum. 18. de re iudic. Andreas Tiraquell. vbi ſuprà, verſic. 24. † Vndecùm plura quàm quadraginta requiſita ad taſtamẽti firmitatem deſiderentur, vt pleniſſimè diſſeruimus lib. ſecundo de ſucc. crea. per totum, quæ omnia requiſita vix vnquam ſatis ex integro obſeruata inuenies. dicebam, quòd ſi ex teſtamento, quod non ſatis ex integro habuit ſolennium obſeruationē (dummodò principaliora non deeſſent) cœpi hæreditatem poſsidere, longoque tempore eum tenui, cùm hæredes legitimi teſtatoris huius rei ignari non eſſent, per hoc videretur teſtamentum integras vires ſumere, in poſterumque 6 *Inſtrumentũ minus ſolenne ex lõga ſui obſeruãtia fide dignũ ſit.* 7 *Teſta. minus ſolenne an cõualeſcat.*

rumque tutus eſſem, quod dic vt proximè repetam.

8 *Tempus pater veritatis.*

Quadrageſimoprimò † eſt & alia ratio ſuperioris quaſi contigua, quod tempus dicitur eſſe pater veritatis, vt plenè diſſerit Andre. Tiraq. vbi ſuprà cap. 25.

9 *Populi vetus memoria pro veritate eſt.*

Quadrageſimoſecundò † eſt & alia ratio proxima ſuperiori, quod longa populi memoria pro veritate eſt. Ita Bald. conſil. 84. res prohibitæ, lib. 1. Tiraquell. vbi ſuprà, verſi. 26. qui refert Ouidium ſic modulantem Metamor. lib. 1.

Quis hoc credat niſi ſit pro teſte vetuſtas.

Et vox populi vox Dei eſt, dixi ſuprà cap. 11. num. 34.

10 *Probatio leuior ſufficit in antiquis.*

Quadrageſimotertiò † eſt & alia ratio, nam generale eſt, vt ex temporis diuturnitate leuior probatio ſufficiat, vt per Bart. in l. ſi quidem. C. ſolut. matrim. & in l. de minore. §. tormenta. quæſt. 2. de quæſtio. Idem Bartol. in l. continuus. §. cum ita. ff. de verborum obligation. Ioann. Imolen. in capitulo, cùm cauſam. colum. 1. de probation. Andre. Tiraquel. vbi ſuprà, verſicu. 29. per rationem, quam ſignauimus ſuprà ad princip. huius capitis, nempè, quia tempus rerum obliuionem inducit, ſic etſi † teſtamentū ſoleat vacillare con-

11 *Teſta. an vacillet vnius teſtis contradictione.*

tradictione vnius teſtis teſtamentarij, tamen fallit, poſtquam quis ſciente, & patiente hærede legitimo longo tempore poſſedit hæreditatem, ſecundum eundem ibi, verſi. 38. poſt Fulgoſium, quem allegat conſilio 79. columna tertia.

12 *Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur, contra Doct.*

Quadrageſimoquartò † tantaque eſt vis temporis, vt ſi per decennium quis liberè, eccleſiæ, vel piæ cauſæ, quid ſoluerit, ex hoc inducta cenſetur conſuetudo, vt in poſterum tantundem ſoluere teneatur, ſecundum eundem Andream Tiraquellum, vbi ſuprà, verſicu. 42. per capit. veniens. 1. de teſtibus, vbi idem tenet Panormitan. nota. 3. & Felinus not. 4. Panormitanus & Felinus in capitu. ad Apoſtolicam, de ſimonia. Panormitan. conſil. 6. colum. 3. lib. 2. quæ concluſio vera non eſt, ſi non allegetur vel probetur idoneus tit. iuxta l. cùm de in rem. ff. de vſur. cum ibi not. per Barto. & Florian. & per l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligation. tempus enim ſui natura nihil generat, ſed potius omnia conſumit. §. placet, iuncta l. ſicut. l. omnes. C. de præſcription. triginta annorum, in princip. Inſtitut. de perpe. & temp. actio. & d. cap. veniens. nihil probat, & Eccleſia ab huiuſmodi tyrannide abſtinentior eſſe debet quàm reliqui, capitu. primo. §. primo. de alienation. feud. in princip. in auth. de monachis. Andreas Tiraquell. de priuileg. piæ ca. priui. 100.

13 *Verba enunciatiua probant poſt longum tempus.*

Quadrageſimoquintò † & tanta eſt vis temporis, vt verba enunciatiua, quæ regulariter non probant poſt temporis diuturnitatem, cùm alijs adminiculis probationem inducant, vt videtur voluiſſe Bald. Albericus, Salicetus, Paulus Caſtrenſ. in l. cum quis. C. de iure. deliber. & ibi Alexand. & Iaſ. Panormit. conſilio 54. caſus talis eſt. colum. 2. lib. primo. Andreas Tiraquell. vbi ſuprà. verſicu. 28. Florianus in l. in finalibus. ff. finium regundorum. Decius conſil. 13. an appellatione, & alij multi per eum ibi relat.

Quadrageſimoſextò, iſthæc omnia augentur, nam & ſi iuris ſui remiſsio vel abiectio nunquam præſumatur, fallit tamen ex tempore etiam vnius interdum anni. §. fin. Inſtit. de iniur.

Quadrageſimoſeptimò, facit egregius tex. in l. ſi ego. §. primo. ff. de publiciana in rem action. ibi, per traditionem fortè, aut per patientiam, vbi longi temporis ſcientia, & patientia tantum operantur, quantum alienatio & traditio, & tamen traditio conſtat eſſe quid facti etiam extrinſeci.

Quadrageſimooctauò facit l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignificat. ibi, vix eſt enim, vt non videatur alienare, &c. vbi qui ab alio diu rem ſuam poſsideri patitur, vix eſt, vt non videatur titulum poſsidenti prębere, hoc eſt, eam concedere. l. ſi quod ibi, quaſi volente & concedente domina. ff. pro dereli.

Item facit l. ſi quis diutino, in princip. ff. ſi ſerui. vendi. quæ in ſcientia & patientia domini nititur, nec deſiderat alium titulum, vt ſeruitutis præſcriptio contingat, quaſi ipſa ſcientia & patientia inducant titulum, hoc eſt, conceſsionem illius ſeruitutis, & iſta quatuor iura poſterius allegata probant concluſionem noſtram à fortiori, nam multò minus eſt ex diuturna poſſeſsione præſumere titulum allegatum, quàm eum inducere, hoc eſt, inducere conceſsionem, etenim quando tituli præſumptio duntaxat inducitur, admittitur allegatio in contrarium, at non ſic quando ex ſolo tempore ipſemet titulus inducitur, ſicque hoc longè grauioris præiudicij eſt, quàm illud.

14 *Temp... ſcientia & patientia ... authoritas, licentia ... ſumptio...*

Quadrageſimononò † ſi cum ſcientia, & patientia, diuturnitas temporis fluxerit, talis diuturna ſcientia atque patientia, idem, quod expreſſus conſenſus, authoritas, ſeu licentia operatur, etiam in caſibus, in quibus à lege vel ſtatuto Principis, Epiſcopi, capitul. parentum, vel propinquorum, ſeu alterius conſenſus, ſeu authoritas, vel licentia, ad aliquem actum expediendum requiritur, vt probat textus in dicta l. ſecunda. C. de his, qui ſpontè publica munera ſubeunt, libro decimo. & in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & in dicta l. ſi filius, vbi hoc notant Baldus & Doctores. C. de petitione hæreditat. & in l. penultim. C. communi diuidundo. & in l. final. C. arbitrium tutelæ, & in l. quidam. ff. de euictio. & in dicta l. ſecunda. §. voluntate, vbi

vbi hoc notant communiter Docto. præcipuè Alexan. qui hanc dixit eſſe communem opinionem. ff. ſolut. matrim. & in d. l. qui in alienam, in princip. ff. de acq. hær. & in l. ſi quis fortè. §. cæterùm. ff. de pœnis, & in cap. 1. §. præterea, vbi hoc notant do. Afflictus, & alij, in 2. colum. 3. titu. quibus modis feudum amittatur. & in cap. 1. §. fin. vbi hoc etiam notat Gloſſ. ſi de inueſtitu. feudi inter dominum & vaſallũ lis oriatur, & in d. cap. ea naſcitur, de his, quæ fiunt à prælato ſine conſenſu capituli, & in c. peruenit, & ibi Gloſſ. de emptione & vend. & in cap. peruenit, de cenſibus, & cap. accedentibus, & in cap. finali, de priuil. & notant Doctores in l. ſi certis annis. C. de pactis, & in l. prima. C. qui admitti. Gloſſ. Barto. & Doctores in l. cum de in rem verſo. ff. de vſucapion. & in l. prima. §. finali. ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Barto. in diſputatione ſua, incip. mulier habens amplum patrimonium, & in l. quæ potis. & ibi latiſsimè Alexand. & Iaſon, qui hanc dixerunt magis communem eſſe opinionem. ff. ſoluto matrimonio. Hoſtien. & Ioannes Andreæ in capitul. illud, de præſcription. Panormitan. & Doctores in capitulo, cæterùm, & ibi: Philippus Decius poſt alios in quarta colum. de iudicijs. Oldra. in conſilio 183. incip. factum tale eſt, vacante Eccleſia, in 4. colum. Bald. in libro ſtatutorum, in verbo, filios. Cardinal. in capit. requiſiſti, de teſtament. Alexand. in conſil. 78. colum. 3. volum. 1. & in conſilio 8. volum tertio. & in conſil. 111. incip. viſo & diligenter conſiderato. colum. pēnult. volum. 4. & in conſilio 133. incip. clementiſsimi. colum. 5. eodem volum. & in conſil. 39. incip. ponderatis his, colum. 1. & 2. volum. 5. Franciſc. de Aret. in conſil. 36. caſus talis eſt. Aym. Crauet. conſil. 148. nobilis Antonia. colum. final. Hierony. Gratus reſp. 9. facti ſpeciem, & in reſp. 94. in cauſa excellentiſsimi. colum. final. Stephan. Bertrand. conſil. 1. lib. 1. colum. 10. Ludou. Gozad. conſil. 73. circa dubia. colum. 4. Carolus Ruinus conſil. 69. circa proceſſum. colum. 4. lib. 1. Fernandus Loazes Archiepiſc. Tarra. conſil. pro Marchione de Velez, pag. 260. Iaſ. conſ. 56. circa primum, lib. primo. Idem Iaſ. conſil. 25. quæſtio vertitur. lib. tertio, & conſilio 89. ad conſultationem. colum. fin. lib. 1. Vnde planè colligitur (id quod hi omnes taciti tenere videntur) quod ſi fundum tuum te ſciente & patiente longo tempore poſſedi, eum præſcripſiſſe videbor, etiam ſi tituli aliunde, ne adſit interuentus, neque probatio, neque etiam allegatio, ſed ſola illa tacita conceſsio, quæ poſt longum tempus colligitur, id quod probat text. in l. alienationis verbum, ibi vix eſt enim, vt non videatur alienare. ff. de verborum ſignificat. Ad idem l. ſi ego. §. 1. ibi. per traditionem, aut per patientiam forte. ff. de pub. in rem act. vbi quod attinet ad conceſſionem tantum operatur patientia quantum traditio. iuncto §. per traditionem. Inſtitu. de rerum diuiſ. Ad idem §. fin. Inſtit. de iniur. vbi per taciturnitatem vnius anni actio iniuriarum remiſsio videtur. Ad idem dictum capit. illud. de præſumpt. Ad idem l. ſi quid diuturno, in princ. ff. ſi ſer. ven. Ad idem Gloſſ. communiter approbatam in l. penult. C. com. diuid. vbi diuiſio præſumitur ex longi temporis ſcientia, & patientia. Hæc concluſio variè intelligitur, Primùm cùm agitur de dominio plenario præſcribendo, vt dict. l. alienationes, Deinde cùm agitur de præſcribendo vſufructu, idque facilius: argum. dict. l. Tertiò cùm agitur de præſcribenda ſeruitute: arg. d. l. & in ſpem, per d. l. ſi quis diuturno. Quartò cùm agitur de præſcribenda actione perſonali liberatoriè ſeu ad liberationem debitoris, & ita procedit text. in l. ſicut, & in l. omnes, & l. cum notiſsimi. C. de præſcript. triginta annorum, & text. in l. 1. C. ſi aduerſus creditorem. Poſtremò etiam ſi agatur de præſcribenda actione perſonali ad nouam obligationem acquirendam, vt in terminis l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. Quæ omnia obtinent, quando is, contra quem præſcribi cōtentio eſt, rem ſuam iúſve ſuum poſsideri ſciebat, & patiebatur, nam ſi ignorabat non aliter longi temporis præſcriptio procedet, quàm ſi titulus interueniat & allegetur, & probetur. l. nullo. C. de rei vend. & dicam plenius in cap. ſequen. itaque data ſcientia & patientia domini non eſt neceſſarius titulus aliunde proueniens ad poſſeſsionem præſcribentis iuſtificandam, nam ſatis ſuperque iuſtificatur per ſolam domini ſcientiam & patientiam. Verùm domino ignorante, tunc demum titulus aliunde requiritur ad iuſtificādam talem poſſeſsionem, vt ei ſic iuſtificatæ legale vſucapionis lucrum meritò poſsit accedere, facit text. egregius in l. ſi id quod pro derelicto ibi, quaſi volente, & concedente domina, vbi ad iuſtificandam poſſeſsionem ſufficit, quò ad præſcribendum voluntas domini, nec alius tit. exigitur, iunge dicta infrà cap. ſeq. num. 3. cum ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex longo tempore præſumitur.*
2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia cōſentire videtur.*
3 *Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit.*
4 *Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem.*
5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*
6 *Solennitas extrinſeca præſumitur ex longo tempore.*
7 *Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur, vel ſine alijs adminiculis, ardua q.*

8 *Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur, ardua quæſt.*
9 *Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus.*
10 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij.*
11 *Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum, contra Doct. & præſumi inſinuationem, contra Doct.*
12 *Intell. l. 45. Tauri.*
13 *Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicum, an præſumatur ex longo tempore.*
14 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec veritas locum poſſet habere.*
15 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis. Idem ſi non erat veriſimilis.*
16 *Maioratus in venditione non præſumitur licentia principis ex tempore longo, noua opinio.*
17 *Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur, ſi ei partes renunciare non valebant.*
18 *Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſſionis non præſumitur ex longo tempore, noua opinio.*
19 *Iuramenti calumniæ renunciatio non firmatur longo tempore, noua opin.*
20 *Iuramento calumniæ non poteſt renunciari tacitè, contra Doct.*
21 *Alimentorum tranſactio an longo tempore firmetur, noua opin.*
22 *Teſtamentum minus ſolenne ex longo tempore non ſumit vires, nec rumpit ſuperius, noua opinio.*
23 *Intell. §. non tamen. Inſtitutio. quibus modis teſtam. infir. & l. penultim. §. teſtamento. ff. de ſecund. tab.*
24 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vendi. & l. alienationis. ff. de verb. ſign.*
25 *Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrariam.*
26 *Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore.*
27 *Tempus non firmat venditionem factam ſine precio.*
28 *Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa.*
29 *Intell. l. ſi filius. C. de pet. hæred.*
30 *Intellectus l. qui in aliena. ff. de acquirend. hæreditat.*
31 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de vſur. & infrà, num. 35.*
32 *Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit, præſumitur ex longo tempore, ardua q.*
33 *Intell. l. ſi filius. C. de pet. hære. contra Doct.*
34 *Titulus ex longo tempore an præſumatur ad præſcrip. ard. q.*
36 *Titulus ex decennio non præſumitur ad vaſallagium, ſed ex tricennio.*
37 *Princeps ciues etiam ad publicam neceſſitatem perpetuò alienare non poteſt.*

CAPVT LXIIII.

QVINQVAGESIMO hinc eſt (vt ad ſcientiam & patientiam redeamus) † quòd ſi quis à domino tanquam vaſallus receptus fuerit, isque eo ſciente & patiente diu pro tali ſe geſſerit, rem illius domini vt feudalem poſsidendo, per hoc feudum conſtituitur. c. ſciendum, qui teſtes ſunt neceſſarij. Gloſſ. in c. 1. in verb. permiſſum, de prohib. feudi alien. per Lot. & ibi Bald. & Zaſius in rubric. qualiter feudum acquiratur, & Fernandus Loazes in conſilio pro Marchion. pagin. 262.

Feudi ... go ten... præſu...

Quinquageſimoprimò, vnde Bald. vbi ſuprà, ait † quòd ſi domino præſente & tacente feudum ille alienauit, & lõgum tempus præterijt, dominus conſentire intelligitur. Iaſ. in l. quæ dotis, in 15. caſu. ff. ſolut. matrim. Hieronymus Gratus reſp. 117. prima facie. colum. 2. lib. 1. Alexand. conſil. 79. colum. 4. lib. 1. & in conſil. 113. viſo & diligenter. colum. pen. lib. 4. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà.

Feudi... tioni c... ex lon... tienti... tire ... tur.

Quinquageſimoſecundò, vnde ſecundum eum ibi ſi rem emphyteuticam ſciente capitulo emi, & ita longo tempore poſſedi, præſumuntur in tali cõtractu omnium ſolennium interuentus.

Hactenus quando concurrebat ſcientia & patientia cum temporis diuturnitate, † nam ſi ſola temporis diuturnitas adeſſet ſine ſcientia & patientia, vel ſola ſcientia & patientia ſine diuturnitate temporis, tunc non ſufficeret, vt conſenſus & conceſsio præſumeretur, de temporis diuturnitate ſine ſcientia & potentia, quòd non ſufficiat, vt præſumatur conſenſus, aut conceſsio. aut vt fiat præiudicium nobis quaſi ex factò noſtro, tradunt Bald. & alij in l. 1. C. qui admi. Bald. & Salicetus in l. ſi filiusfamiliâs. C. de petit. hæred. & in l. 2. C. de legi. hæred. Bald. & Angelus in l. quæcunque. §. fin. ff. de publi. in rem actione. Alexan. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hæred. Idem Alex. in l. ſciendum. ff. de verbo. oblig. & rurſus in conſil. 9. lib. 2. & Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pagi. 258. vnde mandatum ex temporis diuturnitate ſine ſcientia noſtra illius negotij, quod nomine noſtro fieri dicebatur, minimè præſumitur, ſecundum Bald. colum. 1. & Salicet. in l. 1. C. de reb. alien. non alien. & in l. 2. C. ſi ex falſis inſtrum. Alexand. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. ſciendum. ſuprà alleg. colum. 5. Felinus in c. ſicut. col. 16. de re iud. Decius conſil. 215. in cauſa vertente, colum. 1. Carolus Ruinus conſil. 69. circa proceſſum. colum. 2. lib. 1. & conſil. 166. quia de pluribus, eodem lib. Iaſ. conſil. 111. communitas. lib. 4. & Fernandus Loaz. vbi ſuprà.

Temp... gum c... ſum ig... tù præ... non ſ...

Quod † autem ſola ſcientia & patientia non ſufficiat ſine temporis diuturnitate, vt quis de ſuo concedere iure videatur, probatur

Patien... ne tẽpo... go non... cit con... præſum... nem.

tur in l.filiusfamiliàs.§.inuitus.ff.de procur.l. inuitum.ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum. l. Caius. ff. de pignor. actione.l. fideiuſſor.§. pater.ff.de pignor.l.ſicut.§.nõ videtur.ff.quibus mod. pignus vel hypothe.ſolui.l.in eo iure.§.vetare,& l.pen.ff.de furtis.c.qui tacet,vbi per Doct.de regu.iur.lib.6. Glo. in l.qui patitur.ff.mand. Philipp. Decius & Hieronymus Cagnolus in l.ſemper qui non prohibet. ff. de regu.iur.multa per Archiepiſcopum Tarraco. vbi ſuprà pag.257.& ſic intellige quod ſcripſi ſuprà verſ.33.

…uil… …ectum …io em… …peat. Quinquageſimotertiò † ſi quis habens priuilegium ne ad vectigalia teneatur,paſſus fuerit ſe conſcribi in libro talia ſoluere debentium, idque per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegium exemptionis.Ita probat tex. in l.1.§.ſi quis tutor.ff.quando appel.ſit, vbi ita tenent Angelus Peruſi.& Angelus Aretinus,& Ioannes Imolenſis,Alex. conſil.101.viſis inſtrumentis.colu.pen.lib.1.& in conſil.133.clementiſsimi,& conſi.136.in cauſa & lite. lib.4. Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pag.245.Carolus Ruinus conſi.126.viſo priuilegio,columna fin.lib.4.& Ludouicus Gozadi.conſilio 23.prima facie,columna 2. vt ergo hoc caſu per longi temporis patientiam is de ſuo iure concedere videtur, & lex ius ſuum ei admittere quaſi ſponte ſua intelligitur, ſic & ſi quis rem ſuam ab alio longo tempore poſsidere patitur, lex quaſi ſponte illius transfert dominium in præſcribẽtem, ſic & in l.fi.C.ad legem Iuliam maieſta. pœnam ſponte ſua ſubire delinquentes videntur quaſi cum eorum bona publicantur,& ad fiſcum transferuntur, ſponte eorum id fieri intelligatur. dixi plenè de ſucce.creation.lib.1.§.10.nu.665.

Denique ex diuerſo, qui re vera exemptus non erat per longum tempus viginti annorũ ſi cum conciuibus vectigalia non ſoluit, ſed ſubire deſijt cùm alij ea perſoluerent, acquirit libertatem vel eam præſcribet,cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes,vbi ſuprà,pagina 256. & Andream Siculũ inter conſilia Alexan.conſi.vltimo,libro quarto,& Carolum Ruinum conſilio 117. videndũ eſt,columna tertia,lib.1.

(…lennitas ex …ſeca præ… …mitur ex lõ …tem re. Quinquageſimoquartò † ſolennitas etiam extrinſeca præſumitur ex temporis diuturnitate,ita tenent Glo.vlti.Innocentius, Antonius Butrius, Ioannes Immolen. & Panormit. in cap.peruenit,de cenſibus,& Hoſtien.Ioan. Andreæ, Bald.Antonius,Ioannes Imol.& Felinus in capit. Albericus. de teſtibus. Sozinus conſil.153.pulchra & ſubtilis,colum.2.verſicu. ad hanc obiectionem. lib.2. & conſil. 266. in cauſa.lib.2.& Corneus conſi.98.videtur prima facie,colum. 1.& 2.libro primo,& conſil. 348. videtur in hac columna quinta eodem libro primo, & conſilio 144. ſuperioribus dubijs, columna prima.verſiculo, tamen his minimè refragantibus, libro quarto, & conſi. ſequen. in ſuprà ſcripto themate, columna penultim. verſicul.item poteſt dici, eodem libro quarto, & conſi.248.copioſè.colum.1.eod.lib.quarto Franciſcus Curtius Senior conſilio 117. ſuper motu.colum.3. Felin.in dicto cap. ſicut.colu. 15.verſic.fallit tertiò,de re iudic.& in cap.1.columna prima.de lit.conſt.& in cap.licet Heli. colum.5.de ſimon.Ludoui.Bologn.conſi.34. colum.4.Philippus Decius conſil.36.colu.penul.verſicu.vltim. non obſtat, & dicto conſil. 42.colum.7.in quinto dubio.verſicul. & iſta confirmatur,& dicto conſi.152.colu.2.& conſil.190.viſis & diligenter.verſic.quo ad tertiũ, & conſilio 212. viſo puncto.colum.3. Barthol. Bald.Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d.l.qui in aliena. ff. de acquiren. hæredita. Barthol. Bal.& Ang.in d.l.ſi filiusfamiliàs.C. de petition.hæredi.Bart.Bald.Angelus, Ioan. Imolenſis,Rapha.Cumanus, Ludouicus Romanus,Alexan.Barbatius, & Iaſ.in d.l.ſciendum.ff.de verborum obligatio.qui omnes admittunt ſolennitates extrinſecas deſideratas inſtrumentis exemplandis præſumi ex temporis diuturnitate.

Sed quod † ſolennitas extrinſeca præſumatur ex temporis diuturnitate temperatur, vt procedat, ita demum ſi concurrant alia adminicula,& non aliter. Ita tenent Cynus & Bal. q.2.in l.1.C.qui admitti.Iaſ. in l.ſi certis annis. columna tertia.C.de pact.Alexan. in leg. qui in aliena, in princi. ſuprà alleg.Idem Alexan. conſilio 9.viſo themate,columna penul.libro tertio,& conſil.17.libro quarto. Idem Alexan. conſilio 218.ponderatis narratis.columna tertia, libro primo.Salicetus in d.l.ſi filiusfamiliàs. Ludouicus Romanus in d. l. ſciendum. Panormitan.in d .c. Albericus.colum.penul. de teſtibus. Idem Panorm. in capit. ſignificauit. notat 2. de cenſibus, Paulus Caſtrenſis conſilio 202. cauſa confinium. colum.ſecunda.vnde Baldus, vbi ſuprà, negat ex diuturnitate temporis præſumi donationis inſinuationem, negatque præſumi interueniſſe conſenſum conſanguineorum in contractu mulieris, vel mariti in contractu vxoris, qui deſiderabatur per ſtatutum. 7 *Solennitas ex trinſeca ex tẽpore longo cũ alijs adminiculis præſumitur, vel ſine alijs adminiculis, ard. q.*

Contrariam partem vt ex diuturnitate temporis etiam citra concurſum alterius adminiculi præſumatur ſolennitas extrinſeca tenent Iaſon in d.l.ſciendum, & Ludouicus Romamanus ſibi contrarius in d.l.qui in aliena.Felinus in d.c.Albericus,columna fina.Iaſon in leg.1.C. qui admi. col. 4. Alex.conſil.79.primo quæritur. lib. 1.Barbat. conſi.33.col.tertia. libro tertio. Idem Barb.in repet. rubr. C. qui admi.colum.2.Andr.Tiraq.de præſci.§.1.Glo. 4.verſi.39. & hæc pars ſine dubio verior eſt data ſcientia & patientia eius cuius intererat, & conſenſum præſtare debebat.

Secundò deinde eadẽ cõcluſio † vt ſi ſolẽnitas extrinſeca ex tẽporis diuturnitate præſumatur, limitatur vt non procedat in quibus 8 *Scripturæ interuentus an ex tempore lõgo præſumatur, ard. q.*

 caſibus

caſibus requiritur ſcriptura, tunc enim vt ea ſcripturę ſolennitas interfuerit minimè etiam poſt longum tempus præſumitur. Ita tenent Felinus in capitul.1.in princi. de litis conteſt. Alexa.conſi.219. ponderatis his.colu.pen.lib. 6.& Andr.Tiraquel.poſt Paulum Caſtrenſem quem allegat, in d. verſicu.39. quæ limitatio ſaltem ſic generaliter accepta non video vt ſuſtineri poſsit, nam ſi vendidiſti mihi domum hoc expreſsim acto vt inde fieret ſcriptura, nec aliter contractus perfectus eſſet, deinde te ſciente, & patiente poſt precium ſolutum longo tempore eam domum poſſedi, certè tibi hærediúe tuo eam domum vendicanti exciperem eam ſolennitatem ſcripturæ interfuiſſe, ſicque contractum ſuam perfectionem recepiſſe, eãque ſolennitatem ex ipſa temporis diuturnitate probarem. Quinimò idem crederem etiam ſi per procuratorem contractus ille fuiſſet celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam perueniſſet niſi nunc, cum poſt longum tempus agere cœpiſti, quia quando reuera interfuit conuentio & ſolummodò dubitatur de ſolennibus illius contractus, ea etiam in præiudicium abſentium præſumuntur ex longo tempore, licet non pręſumerentur in præiudicium abſentium ipſimet contractus ſi de ipſorum initio non conſtaret. ſicque ſi non probaretur quòd inter me & tuum procuratorem interfuiſſet vlla conuentio, tunc licet probatum eſſet te illi mandatum dediſſe ad illam domum vendendam, meque poſtea illam lõgo tempore poſſediſſe, adhuc in præiudicium tui abſentis & ignorantis ea ſolennitas extrinſeca (hoc eſt illius cõtractus interuentus) minimè præſumeretur: arg. eorum omnium iurium & rationum quę ſuprà dicta ſunt, quæq; infrà adijcientur, & argu.d.l.filiusfamiliàs.C. de peti.hæred.l.qui in aliena, in prin.ff.de acquir.hæred.c.illud.de præſumpt.l.1.C.de patria.poteſt. Ratio differentiæ, quia quod eſt aliquid, facilè recipit ſuppletionem & perfectionem, ſicque eam recepiſſe facilè præſumitur, ſed quod eſt nihil, non poteſt recipere ſuppletionem augmentúmve, ſicque eam recepiſſe ex temporis etiam diuturnitate præſumi inciuile eſſet. argu.l.omnimodo, & l.ſcimus, in prin.& §.repletionem.C.de inoffi.teſt.l.ſed & ſi manente.ff.de precario.cap.& Glo.de offic. deleg.vnde portio quæ aliqua eſt, facilè recepit ſuppletionem & argumentum iuris accreſcendi, non ſic in ea quæ nulla eſt.l.ſi totam.ff. de acqui.hære.vbi tradunt communiter Doct. Bart.& alij in l.re coniuncti.ff.de lega.3.vnde repudiatio partis hæreditatis vel legati quia nihil eſt, non trahit ad ſe alias partes eiuſdem hæreditatis, vt omnes repudiatæ videantur, ſed aditio partis trahit ad ſe alias partes, ſicque per aditionem partis totum quod delatum eſt, quæſitum videtur, text. eſt in l.1.& 2.cum ibi notatis.ff.de acq.hær.l.ſi ſolus, in princi.& §.1.eod.titu.iuncta l.cum quidam.ff.de lib.&

9 *Supplementũ actus facilius inducitur quã ipſemet actus*

poſth.dixi multa in ſimili in c.1. lib.2.controuerſiarum vſu frequentium, & noſtram diſtinctionem videntur ſentire Alex.conſil.55.colu. 2.lib.5.Decius conſil. 442.col.3.Tiraq.vbi ſuprà, verſic.quin & aliter.

Tertiò limita † vt ſolennitas extrinſeca etiam poſt temporis diuturnitatem non præſumatur, quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudicium, ita tenent (niſi demum poſt annos triginta vel longius tempus) Glo.& Innocen.& reliqui in c. peruenit.de empti.& vendi.vbi Imola.col.6.Fulgoſius in l.1.col.pen.C.qui admi. Alex. colu. 7.viſo inſtrumento locationis.col.3.lib.4.Hoſtien.Ioan.Andr.Panor.in d.c.Albericus de teſtibus.Alex.conſi.218.ponderatis narratis.col. 3.lib.6.arg.d.l.nullo.C.de rei vend.cum ſimi. & d.c.peruenit. 10

Solenn... trinſec... go temp... præſum... ad dam... tertij.

Contrarium tamen tenent Alexan. ſibimet contrarius in d.l.qui in aliena, in prin.ff.de acqui.hære.per c.continebatur, de his quæ fiunt à prælato ſine conſ.c.Iaſ.in d.l.1.colu.5.C.qui admitti.And.Tiraq.de præſcri.Glo.4.§.1.verſic.39.ibi ſunt, & qui hoc limitant poſt Antonium Butrium, quem allegat in d.c.illud.

Quid dicendum, & ſanè vt iſtarum ſententiarum neutra ſimpliciter vera eſt, ita vtraque aliqua ex parte defendi poteſt, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non ſtabilitur, aut ſolennitas extrinſeca præſumitur. Sicque mandatum non præſumitur in præiudicium ignorantis eam rem qua de agitur, vt diximus ſuprà, & aliquid in c.præſc. Cæterùm ſi ipſe id agi non ignorabat, aliud eſſet, vires enim ſumeret actus ille vel quaſi ex præambulo mandato præſumpto vel quaſi ex ſequenti ratihabitione, arg.l.ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. cum ibi latè traditis per Philippum Decium & Hieronymum Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quartò limita vt procedat quando ageretur de modico præiudicio, ſecus ſi de magno: tunc enim ſolennitas extrinſeca non præſumeretur etiam ex temporis diuturnitate. Ita Barth.in d.l.cum de in rem verſo.colu.3. ff. de vſu.Idem Barth.in d.diſp.mulier habens amplum patri.Idem Barth.in l.1.volum.pen.ff.de aqua plu.arcen.Fulgoſius col.pen.& Iaſ.colu. 5.d.l.1.C.qui admitti. Alex. in d.l.qui in aliena, in prin.Idem Alexan. in l.ſciendum.ff.de verb.obli.And.Tiraq.vbi ſuprà, ibi, ſed & hoc multi.Panorm.in c.vlt.colu.3.de cauſa poſſ.& propr.Paul.Caſtren.in d.l.ſi filiusfam.Decius conſil.444.Idem Decius in c.1. colum.6.de fide inſtrum.Alex.conſi.20. viſo proceſſu.colu. fin.lib.4.Idem conſil. 5.colum.pen.eod.lib. Sozin.conſil.254.lib.2.per d.l.nullo.cum ſimil.quod dic vt ſuprà c.2.diximus ſuper Glo. l.pen.C.com.diui. Quid dicendum? & ſanè ſunt tres caſus inſpiciendi, primus quando ea ſolennitas extrinſeca quę omiſſa eſſe dicitur, exige-

exigebatur principaliter ob vtilitatem eam omittentis. Alter quando exigebatur ob vtilitatem tertij, vltimus quando exigebatur ob vtilitatem reipub. Primo caſu ex temporis diuturnitate præſumitur, quid enim ſi erat ſtatutum, ne mulier contraheret ſine conſenſu duorum conſanguineorum, certè hoc caſu ſimiliter cõtraxit, & poſt longum tempus velit contractum reſcindere eo colore quòd ſanguineorum conſenſus non interfuit, conſenſus ille licet ſit extrinſecę ſolennitatis præſumeretur per omnia iura & rationes, de quibus ſuprà, & potiſsimùm per d.l. ſi filiusfamiliâs, & d.l. quia in aliena, & d.c. illud. nec dubium eſt, quin ea ſolennitas intueatur principaliter ipſius mulieris vtilitatem, vt per Barthol. & alios in leg. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. dixi plenius libro tertio controuerſiarum vſu frequentium. Amplia vt procedat etiam ſi per procuratorem mulier contraxiſſet, cùm ipſa contractum initum non ignoraret. cap. qui per alium, de reg. iur. libro ſexto per totos titulos. ff. & C. de proc. & ff. & C. mandati. cum ſimil. Amplia vt non procedat non ſolùm ſi de leui, ſed etiam ſi de graui vel mediocri præiudicio ageretur per generalitatem iurium & rationum de quibus ſuprà, & infrà. Limita vt non procedat quando contractus reuera initus non fuit, licet rem fortè mulieris aliquis poſsidere cœpiſſet, quaſi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cùm non ſolùm negetur ea extrinſeca ſolennitas de interuentu conſanguineorum, ſed etiam negetur ipſe principalis contractus vel ipſa principalis conuentio, ex diuturna poſſeſsione etiam illius contractus nomine aut velamine colorata non præſumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa ſolennitate interuenientium conſanguineorum, neque ſine illa, ita procedit d.l. nullo. cum ſimi. C. de rei vendi. Secus ſi contractus reuera interfuiſſet, ſed conſenſus conſanguineorum minimè, nam tunc is conſenſus præſumeretur, niſi abfuiſſe vel defuiſſe probaretur, vt dixi. Ratio differentiæ, quia contractui, qui re vera non fuit, nihil poteſt accedere aut præſumi acceſsiſſe, at contractui qui re vera fuit ea extrinſeca ſolennitas vt accedere potuit, ita & acceſsiſſe præſumi poteſt.

Secundò limita quando mulier iſthæc ignorabat eo quòd & ſi mandatum dedit ad contrahendum, & contractus re vera fuit celebratus, ipſa tamen id ignorabat, quia talem contractum factum fuiſſe ſibi nunquam denuntiatum fuit. [tunc enim & ſi probatum eſſet contractum fuiſſe celebratum, ſi tamen conſenſum cõſanguineorum interfuiſſe probatum non eſſet, is minimè ex diuturnitate temporis præſumeretur, & ita procedat, text. in d.l. nullo. iunct. leg. ſecunda. §. ſi à populo. ff. pro empt. leg. ſecunda. C. eod. tit. iuncta leg. 2. §. fin. ff. de public. in rem act. nam & ſi fortè ex vi & occaſione illius contractus huius mulieris aduerſarius rem ſuam longo tempore poſſediſſet, adhuc eam præſcribere non poſſet, quia titulus ille vt pote illegitimus non præberet iuſtam ei cauſam poſsidendi inſcia muliere, vt dictis legibus, ea autem ſciente & patiente fortè aliud eſſet, quia iam ille videretur habere iuſtam cauſam poſsidendi eo ipſo quòd domina patiente poſsidebat. leg. ſi id quod. ff. pro de reli. ibi, quaſi ſciente & volente domina. leg. ſi vir vxori. ff. pro donatio. in quibus iuribus titulus ſimiliter erat illegitimus, & ex domini conſenſu iuſtificabatur, quaſi defectus tituli vel vitium ipſius purgetur vel ſuppleatur ex ſcientia & patientia domini. Et in d.l. prima. C. pro empti. & d. §. ſi à pupillo, vitium illius tituli ex conſenſu minoris ideò non purgatur, quod ille non poteſt circa id diſpenſare, aut iuribus ſuis nocere, id quod poſſunt qui maiores ætate ſunt, vt in terminis d.l. ſi vir. dict. l. ſi id quod, vt vtrunq; probatur in l. Titio centum, in prin. ff. de condi. & dem. iuncta l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. 1.

11 Ex ſuperioribus † apparet vehementer erraſſe Baldum in l. ſecunda. C. de leg. hæredit. quem ſequitur Andreas Tiraquellus, vbi ſuprà, verſicu. & quanquàm. poſt Fulgoſium & Paulum Caſtrenſem, quem refert. aiunt enim ex diuturnitate temporis non præſumi inſinuationem donationis, non quoque præſumi interuentum conſanguineorum cum vtrunque præſumi longè verius eſſe oſtendimus, quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipſi loquuntur, id quod regulare eſt. Fallit in caſu ſecundum ſuperiorem diſtinctionem. Ad id quod dixi, quando contractus initus non fuit, idem tenet Tiraquellus, vbi ſuprà, verſic. quin & aliter. Alex. conſi. 50. libro quinto. Decius conſil. 444. columm. tertia. Secundo caſu principali quando ea extrinſeca ſolennitas deſideratur in vtilitatem potiſsimùm tertij, ſicque eius omiſsio in illius tertij præiudicium principaliter vergit, tunc communis opinio ſuprà relata voluit eam non præſumi niſi probetur, intellige primùm quando magno præiudicio ageretur, deinde idem ſi de mediocri, poſtremò idem ſi de minimo vel leui, quæ omnia puta vera ſi tertius ille ignarus eſſet. † Vnde cũ lege, Tauri. 45. prohibeatur vxor ſine viri ſui licentia contrahere, ſi ipſa ſe ignaro contraxiſſet etiam poſt longum tempus mariti licentia non præſumeretur, ſiue agatur de magno, ſiue de mediocri, ſiue de minimo præiudicio ex mente d. cõis opinionis. ea enim ſolennitas principaliter reſpicere vtilitatem mariti diximus lib. 3. controuerſiarum vſu frequentium. Cæterùm ſciente & patiente marito poſt temporis diuturnitatem, ea licentia præſumeretur, vel ea diutina taciturnitas pro licentia haberetur, argu. d.l. filiusfamiliâs. d.l. qui in aliena.

Tempus lõgũ facit præſumi conſenſum conſanguineorum, contra Doct. & præſumi inſinuationẽ contra Doct.

12 *Intel. l. 45. Tauri.*

aliena.d.l.ſi id q, ibi, quaſi ſciente & volente domina. d.l. ſi quis diuturno.ff.ſi ſerui.vendi. d.l.ſi ego.§.1. ff.de pub. in rem.act.ibi,per traditionē vel patientiā fortè.§.fin.Inſt.de vſur.l. alienationis verbū ibi,vix eſt.n. vt non videatur alienare.ff.de verb.ſign.leg. qui patitur.ff. mand.l.ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iu. & diximus plenè ſuprà in capitibus præced.

13 *Solennitas extrinſeca requiſita ob bonum publicū, an præſumat vt ex longo tempore.*

Tertio caſu principali † quando prohibetur actus ſine illius ſolennitatis interuētu ob publicā principaliter vtilitatem, puta quia dicit ſtatutū ex omni cō tractu venditionis præſtari gabellā,infirmatq; oēm contractum qui non fuerit inſinuatus in actis publicis, ne gabella fraudetur,tūc ſi apparet initus cōtractus, non tamen cōſtat de inſinuatione,ea etiā poſt longum tempus regulariter non præſumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præſumeretur.l.verius.ff.de prob.quòd ſi appareret reipublicæ adminiſtratores id nouiſſe,tunc fortè ſecus eſſet,arg.iuriū proximè allegatorū. ergo aut ſciuerūt & tunc ea ſolennitas præſumitur, aut ignorârūt & tūc non præſumitur, aut dubitatur & ſimiliter non præſumitur poſt longum tempus, poſt longiſsimum aūt tempus omnis actio competens ad talem cōtractum impugnandū expiraret,ſicq; ille firmus maneret,arg.l.ſicut.l.oēs.C.de præſcr.30.annorum. longiſsimum tempus accipere debemus 30. annorū quoad priuatos, d.l. ſicut,& 40.quoad rem publicam.d.l.omnes ita intelligo.d.c. peruenit.de cenſi. Quintò limita d. regulam vt ex diuturnitate tēporis ſolennitas extrinſeca nunquā præſumatur,niſi apparet actū fuiſſe geſtum,& de ſolennitate legali an interfuerit,vel non dubitatur,ſecus ſi de ipſo actu principali nō apparet, quia tūc, vt ſuprà diximus, non præſumeretur etiam poſt longum temp᷒ And.Tiraq.vbi ſuprà,verſi.quin & aliter.poſt Dec.cōſi.442. & Alex.conſi.50.lib.5.quos ipſe allegat.

14 *Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec veritas locum poſſet habere.*

Sextò limita vt nō procedat quando actus, de cuius ſolennitate agitur,ſolenniter fieri nō erat poſsibile (vt ſi fortè hæreditatem pupillo delatā ſerui ipſius adminiſtrârunt longo tempore) nam tunc non præſumetur aditio,cùm ipſe adire nequeat.l.potuit, cū ibi not.l.ſi infanti.C. de iur.delib.§.ſed neque.Inſti.de aut. tut. ratio, quia vbi veritas locum habere non poteſt, ibi nec fictio locū habere pōt. Ita Dec. & And.Tiraq. vbi ſuprà, per l. qui ad certā.ff. locati. quorum opinio eo ſolū caſu tueri pōt, de quo ipſi non videntur meminiſſe, ſcilicet quando pupillus ille (quòd rarò accidit) nunquam habuit tutorem. Cæterùm cū regulariter tutores habeant pupilli, qui eorum nomine poſſunt adire hæreditates, vt dd. ll.quis vetat aditam eius nomine præſumi hæreditatē, cum diu ab eius tutore vel ab eius ſeruis repetitur adminiſtrata,argu.d.l.ſi filiusfamiliàs,& d.l.qui in aliena.

Septimò limita † quando erat nimia difficultas in ipſo actu principali,hoc eſt, quando ipſemet actus principalis fieri nō poterat ſine principis diſpēſatione, aut voluntate,tunc.n. qui id reputatur impoſsibile, iuxta l.apud Iulianum.§.conſtat. ff.de l.1.non præſumeretur ex temporis diuturnitate, vnde vtiliſsimè dicebam † ſi rem maioratus vendidiſti, quæ citra principis licentiam vendi non pōt,certè & ſi longo tempore emptor eam poſſederit, adhuc ea principis licentia nō prę́ſumetur, quia ea ſolennitas non ſolùm extrinſeca eſt, ſed etiam impoſsibilis ferè reputatur, ſicque par eſt vt ex ſolo curſu longi temporis non præſumatur niſi probetur,id quod iuſtificatur ex illico dicendis. Octauò limita vt non præſumatur quando ea extrinſeca ſolennitas verò ſimiliter interuenire non potuit,puta apud Indorum regiones epiſcopos, & capitulum iurârunt rē eccleſiæ non alienaturos ſe niſi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem, non præſumitur Papæ licentia,quia cum multum temporis ad tale iter ad talemq́ue nauigationem requiratur à tempore,quo ea licentia habita eſſet vſuque nunc(ſi fortè habita fuit) integrum decennium præterire non potuit,ita Andr.Tiraq.vb ſuprà, Decius conſi. 419. col.2.Alex.conſi.9.col.vlt.lib.3.

1 *Solen[...] trinſe[...] præſu[...] ex tēp[...] go quæ[...] mis [...] erat [...] ctus [...] lis, id [...] erat [...] miliis.*

1 *Maio[...] vēdit[...] præſu[...] centi[...] pis ex[...] re lon[...] opi.*

Nonò limita † vt non procedat quando ea eſt ſolēnitas cui partes nequeunt renuntiare, tūc etiam ex temporis diuturnitate non prę́ſumitur.Ita Pet.Ancha.in c.1. per illum tex.de reb.eccle. non ali. Anto.Butr. & alij in c.ſicut, de re iudi.Glo.& Bart.in l.1.C.de fid.inſtr.lib. 10.Bar.in l.ſi fortè,per tex.ibi.ff.de Caſtre.pec. Alex.conſi.219.col.pen.lib.6.Bar.in l.ſciendū. ff.de verb.obl.Idē Bar.in auth.ſi quis in aliquo documento.C.de eden.And.Tiraq.de præſcr. §.1.Glo.4. verſi.39. ibi aliter alij. † Ex qua cōmuni limitatione non minus vtiliter quàm nouè colligebam egregiam declarationem ad l.vlt.C. de pact. ait lex illa pactū de futura ſucceſsione quod regulariter non valet.l. pactum quod dotali.& l. fi. C.de pac.l. pactū q, dotali.C.de colla.l.fin.ff.de ſuis & leg. hæred. l.2.§.interdū.ff.de vulga.& pupil.l.ſi quando. §.illud. C. de inoffic.teſtam.ſuſtineri quidem tale pactum ſi fiat de voluntate illius cuius de ſucceſsione agebatur,per d.l.fi. Quid autē ſi probatur inter duos cognatos meos ab hinc annos 10. feciſſe pactū ſuper hæreditate mea, non tn̄ probatur vtrū inſcio me(quod ſemper præſumitur.l.verius.ff.de probatio.l.vetare.ff. de furtis) an volente & conſentiente id pactū fuerit interpoſitum,vtrū ex illa temporis diuturnitate meus conſenſus præſumatur, videbatur quòd ſic,quia cùm ea conuentio reuera interfuerit, & de iſta dūtaxat qualitate, vel ſolennitate (ſcilicet conſenſus mei)dubitetur interfuerit,nec ne,facilè ex illo longo tempore præſumi debere, adhuc tamen contrarium reſpondi,eo quòd conſenſus ille ſit huiuſmodi, vt ei partes paciſcētes renunciare minimè poſſent,

Solen[...] trinſe[...] go tem[...] præſu[...] partes [...] tiare [...] leban

Conſe[...] minii [...] de fu[...] nō p̄ſ[...] ex lon[...] poren[...] pini.

poſſent,vt legib. ſuprà allega. Similiter illinc etiam colligebam. † ſcis iuramento calumniæ à collitigantibus non poſſe renuntiari.l.2. cum Gloſ.C.de iureiuran. propter calum.dando, quid poſtquàm partes iuramento calumniæ renuntiârũt præterijt decennium,nec adhuc lis finita eſt, an ex hoc longo tempore ea renuntiatio vires ſumat,vel an fortè præſumatur ei acceſsiſſe iudicis cõſenſum,id quod omnino negabam,ex eo,quod partes huic ſolennitati iurandi de calumnia renuntiare nõ poterant expreſsim. † Quinimò nec etiam tacitè,quamuis in hoc vltimo vt tacitè renuntiare poſsit contrarium tenuerit Glo.quã ibi (ſed minus rectè iudice me) videntur ſequi Doctores in d.l.2.§.ſed quia veremur.C.de iuram.calum.quia tacitè per partes collitigantes renuntiari non põt,non magis,quã expreſsim,ſicq; poſt partium renuntiationem (ſiue illa tacita ſit ſiue expreſſa) iudex tale iuramentũ in quacunque parte litis exigere poteſt,ſicq; apparet eam renuntiationem efficacem non fuiſſe, iuxta d.§.ſed quia veremur.&c.1.§.1. de iurã. calum.lib.6. Tertio ex eadem cõi limitatione
21 colligebam,† ſcis non licere facere tranſactionem ſuper alimentis legatis, niſi demum inſpectis cognitiſq; verbis teſtamẽti. l. de his.ff. de tranſact. ſed quid ſi apparuit de alimentis abhinc annos decem tranſactum fuiſſe, nunquid ex hoc longo tempore præſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta,& cognita fuerint verba teſtamenti, id quod ex eadẽ communi opinione non minus vtiliter, quàm nouè
22 abnegabam. Quartò illinc etiam dicebam † ſcis teſtamentum minus ſolenne non valere, nec tollere ſuperius quod ſolenne eſſet. §. poſteriore. Inſt.quib.mod.teſt.infir.l.ſi quis priore.ff.ad Treb.l.ſi mihi & tibi.§.in legatis.ff. de lega.1.l.ſancimus. C.de teſtamen. quid ſi poſt primum teſtamentum ſolenne aliud minus ſolenne feci:aut quid ſi minus ſolenne teſtamentum feci, cùm antea nullum aliud feciſſem,& poſtea decennium præterijt, an ex iſta temporis diuturnitate ſumet vires hoc teſtamentum,quaſi ſi quid ſolennium nunc videtur deficere, interfuiſſe tamen, præſumatur propter longi temporis curſum, videaturque ſcriptum minus,quàm dictum,geſtúmve fuerit,vt in ſimili definiuit Papinianus in l. cum auus.ff. de condi. & demonſt. id quod abnegandum eſt,quia hęc ſolennitas extrinſeca eſt huiuſmodi, vt ei per teſtatorem nequeat derogari.l.nemo poteſt.ff.de lega.1.l.Lucius.§.fin. cum ſua Gloſſ.ſingulari.ff.de lega.2.& ita ampliatur d.l.ſancimus.

2 Illud autem elegãter quæri poſſet,† feci teſtamentum ſolenne, deinde dedi me in arrogationem,ſicq; in teſtamentum hac capitis diminutione irritum factum fuit, poſtea ab arrogatore fui emancipatus, quo caſu ex noua voluntate mea id teſtamentum conualeſceret, iuxta l.pen.§.teſtamento.ff.de poſſ.ſecun. tabu.& §.non tamen.Inſtituti.quib.mo.teſta. infir. pręterijt integrum decennium poſt talẽ emancipationem,nunquid ex tali longo tempore præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quòd videar huius eſſe animi, vt id teſtamentum ſic ſemel irritatum quaſi iudicio recenti conualeſcat, id quod nõ minus vtiliter quàm nouè abnegarem, nec enim temporis diuturnitas inducit ſubſtantiam, quam conſtat non interfuiſſe, vt in ſpecie hac,ſed quando dubitatur,vtrùm ea ſolennitas extrinſeca, de qua agitur,interfuerit,necne,& poſsibile eſt interfuiſſe, & poſsibile eſt etiam non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas inducit probationem coniecturalẽ ſeu præſumptionem,vt interfuiſſe ex tũc cũ actus fiebat videatur & credatur, non autem quòd ea ſolennitas poſtea acceſsiſſe intelligatur. Sic ergo & in ſpecie propoſita hæc noua ſubſtantia & voluntas ad reualidationem vel reparationem illius teſtamenti quod ſemel accidiſſe conſtitit,acceſsiſſe non videbitur, eritque egregia declaratio ad d.§.non tamen,& ad d.§.teſtamento,
de quibus egimus libro 2. de ſucceſsio.crea. 24
§.15.In † contrarium tamen fortiter facit l.ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſerui. vend. & l. alienationis verbum, ibi. vix eſt enim vt non videatur alienare. ff. de verborũ ſignificatio. vbi tibi rem meam poſsidere inchoanti licet eã concedere non videar,tamen poſt longum tempus eam concedere videor,ſicque ipſa voluntatis ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſsiſſe, id quod longè facilius præſumendum erat in terminis d.§. non tamen, & d.§. teſtam. quia intereſt,cuiuſq; cum teſtamento decedere, ſed non intereſt, imò nocet res ſuas concedere,ſicq; id non præſumitur.l.ſed quia hoc intereſt.ff.de interro. act.§.1. Inſt.quib.ex cauſ.manu.nõ liceat, iunct.l. cũ de indebito. ff. de prob.ſed poſſum⁹ reſpõdere,hoc ꝓcedere fouore poſſeſsio.qui ſummus eſt, arg.l.1.ff. de vſuc.l.fi.ff.pro ſuo.l.cum notiſsimi.in prin. C.de præſcr.30.annorum. & noſtra ſententia iuſtificatur ex ijs, quæ in ſequenti limitatione dicentur, vbi ſi ex inſtrumenti inſpectione cõſtaret eã ſolennitatem extrinſecam, qua de ageretur,non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas eam non pareret aut introduceret,tẽporis enim natura nõ tam apta eſt ad gignendum quàm ab abſumendum,non tam ad procreandum,quàm ad perimendum procreata, & nouas formas quas denuo tempus quotidiè videtur producere, non ipſum tempus, ſed elementa materialiter producunt, vt diximus ex ſententia Philoſophorum ſuprà
par.1.q.10. Poſtremò limitatur † vt ſi ex ipſo 25
inſtrumento producto conſtat eam extrinſecam ſolennitatem,qua de agitur,non interfuiſſe,tempore quo actus fiebat,tunc ex tẽporis diuturnitate poſtea prætereunte nõ præſumatur, aut (vt rectius loquar) non generetur ea ſolennitas, vt ſuprà proximè dicebamus.leg. obliga-

Intel. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vend. & l. alienationis. ff. de verb. ſig.

Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrariam.

obligationũ ferè.§.placet.ff. de actiõn. & obl. talem aũt ſolennitatem nõ interfuiſſe tunc demũ ex inſtrumento ipſo apparere videbitur. cum ſcriptum erat id minimè factum fuiſſe, aut alijs verbis id declarabat. Quid † enim ſi

26 *Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore.* ſcriptum fuerat Titium Mæuio abſenti centum promiſiſſe per ſolennem ſtipulationem, tunc apparet ſanè ſolennitas præſentiæ, quæ neceſſaria eſt ad ſtipulationis validitatem nõ interueniſſe, ſicque etiam poſt temporis diuturnitatem eam rem inter præſentes actam fuiſſe minimè præſumeremus, ita licet non ſic exemplificantes tenent communiter Docto. Paul. Caſtren. conſil.81. in cauſa quæ vertitur. colum.3.lib.2.per l. emptorem, in principi.ff. de act.emp. And. Tiraq. vbi ſuprà, verſicu.39. ad fidem Alex.conſil.1.ponderatis his.colum.1.lib.1.Iaſ.in l.1.colu.5.C.qui admitti.Philipp. Dec.conſil.103.an approbatione. colu.1.Idem Decius conſi.36.colum.3.Stephanus Bertrandus conſil. 154. alienatio. columna 3.libro ſecundo.Bald.in l. data.colum.pen.C.qui accuſare non poſſunt.

Ex qua communi limitatione colligerem

27 *Tempus non firmat venditionem factã ſine precio.* quod † ſi inſtrumento diceretur, Titium Mæuio fundum vendidiſſe pro certis libris plumbi, aut ferri, aut pro certa frumenti quantitate, tunc certè etiam poſt longum tempus non conualeſceret is contractus emptionis, quia quum quo tempore actus fiebat, conſtet precium in pecunia numerata non interfuiſſe, eã ſolennitatem tempus poſtea præteriens non poteſt gignere, cum eius natura, vt diximus, non tam apta ſit ad gignendum quàm ad perimendum, ars autem ciuilis imitatur naturam.l.adoptio.ff.de adopt.§.minorem.Inſt. eod.tit.l.ſi quis poſthumos, in princip.l.filio, quem.ff.de lib.& poſthum.Quid ergo † ſi in-

28 *Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa.* ſtrumento dicebatur locationem domus factam fuiſſe his verbis, Titius Mæuio domum meam locatam volo pro vno anno, ſed in eodem inſtrumento fides fit, quòd merces non fuit deſignata, aut ſcriptum erat quòd Mæuio domum ſuam commodabat, ſed nõ ad quantum tempus, aut quòd Mæuio amplum fundum donabat, ſed quòd nõ interfuit tunc inſinuatio, aut quòd minor vendidit prædium. ſed quòd interfuit tunc iudicis decretum, aut quòd vxor contraxit, ſed quòd tunc non interfuit mariti licentia ex forma ſtatuti deſiderata, & per Taurinam l.45. Vel quòd non interfuit præſentia conſanguineorum in mulierum contractibus deſiderata ex forma ſtatuti, certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, per eandem receptam opinionem ſuprà relatam colligerem etiam poſt longum tempus eas ſolennitates non præſumi, qua licet regulariter talia ſolennia poſt longum tempus prę ſumantur: tamen præſumptiones legales admittunt probationem in contrarium, hic autem contrarium probatum eſt per ipſum inſtrumentum, cui in toto, vel in nihilo fides adhibenda eſt, ſicque ſi credimus ei quatenus teſtatur, actum illum principalem geſtum fuiſſe, ſimiliter ei credere debemus quatenus negat, ſolennitates iam relatas interfuiſſe, quas tempus parere impoſsibile eſſe nullus modò ſanus ignorat, vt diximus, nec lex eas tempore quo actus principalis fiebat, interfuiſſe pręſumere poteſt, cùm contrarium per inſtrumẽtum ſit probatum, & temporis diuturnitas nõ in id prodeſt vt poſt actum celebratum minus ritè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum neceſſarias, aut pariat, aut poſtea à partibus additas fuiſſe præſumat, ſed tantùm in id prodeſt, vt eas tempore ipſius actus interfuiſſe præſumat, quandiu non probatur eo tempore non interfuiſſe, prout probatum eſt in ſuperioribus ſpeciebus. Fallit † hoc (vt credo) fauore

Intell. l. filius.C. de pet. hære. diutinæ poſſeſsionis rerum corporalium, argum.d.l.filiusfamilias. C.de peti.hæredit.d.l. qui in aliena, in pri.ff. de acquir. hæred. Vnde ſi inſtrumento diceretur filium adiuiſſe hæreditatem patris, tamen iuſſu minimè interueniente tunc, ſed ipſo fortè abſente, ſi poſtea ſciente patre, is filius eam hæreditatem poſsideret, præſumerem, patris iuſſum acceſsiſſe, computando decennium à tempore quo pater reuerſus cœpit notitiam illius rei habere, ita not. intelligo, & amplio d.l.ſi filius. Et ſimiliter † ſi hæreditatem filio delatam dicebat in-

Intel. l. alien. acq. h. ſtrumentum patrem acceptaſſe filio abſente, & ignorante, tunc ſi poſtea is filius ad patrem reuerſus videbatur, & patiebatur eam hæreditatem diu à patre poſsideri, præſumã nouum conſenſum acceſsiſſe, dummodo decennium computari incipiat à tempore quo filius reuerſus huius rei notitiam habere cœpit, ita intelligo, & egregiè amplio d.l. qui in aliena, in pri. facit optimè dicta l.ſi quis diuturno, in princ. & d.l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare, facit l.ſi ego.§.1.ff.de publici. ibi per traditionem, aut patientiam fortè. facit lex ſi id quod. ff. prodere ibi, quaſi volente, & concedente domina, ideò ſuprà diximus quòd nouus ſolennitatis aduentus, licet poſt longum tempus præſumatur fauore corporalis poſſeſsionis (vt modò etiam dixi) tamen non præſumeretur vbi ea poſſeſsio corporalis, vel quaſi corporalis non eſſet, vt eſt in ſeruitutibus d.l.ſi quis diuturno.

Sicque † non minus vtiliter, quàm nouè

Intell. l. cum de in rem verſo.ff. de vſu. dicerem, quòd in terminis leg. cum de in rem verſo.ff. de vſur. ſi inſtrumentum diceret, me Titio decem dediſſe, non ex vlla cauſa obligatoria, ſed gratis, licet poſtea per nouem annos ſequentes tantundem ei dediſſem, adhuc non præſumeretur nouus obligatorię cauſæ aduentus, quia ibi nec eſt poſſeſsio rerum corporalium, vt erat in terminis d.l. alienationis, & d.l. ſi filius, & d.l. qui in aliena. neque erat quaſi poſſeſsio rerum quaſi corporalium, vt eſt in ſeruitute prædiali cauſam continuam habente, vt erat in d.l.ſi quis diuturno. Hactenus

† quan-

† quando inſtrumentum vt teſtabatur actum principalem geſtum fuiſſe, ita quoque teſtabatur ſolennitatem ad illum actum requiſitam non interfuiſſe eo tempore quo actus fiebat, nam poſtea interfuiſſet vel non, tabellionem noſſe non potuit. Quid verò ſi inſtrumentum ſolum dixit, actum principalem geſtum fuiſſe, de ſolennitate autem ad illum neceſſaria mentionem nullam fecit, ſicque nos incertos reliquit, vtrùm interfuerit, vel non interfuerit, & tunc quidem vt cum actus ille recens eſt, ea ſolennitas eo ipſo, quòd de ea conſtat, non præſumitur, quia eſt quid facti, quod nō præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. l. ſi emancipati, vbi not. Iaſ. C. de colla. ita quoque poſt longum tempus non deſinit præſumi, etiam ſi eam non interfuiſſe quale quale indicium faciat, de ea nullam mentionem inſtrumentum feciſſe, præterea, quòd ipſa facti eſſet, ita in ſpecie tenent Petr. Ancha. conſi. 136. ex conſilijs Alexand. conſil. 69. circa primum. colum. 3. lib. 1. Felin. in c. ſicut. colu. pen. de re iudic. Philipp. Decius conſil. 342. viſo puncto. colum. 6. Idem Dec. conſi. 419. viſo conſilio. colum. 1. vt refert, & ſequitur Andr. Tiraquel. vbi ſuprà, verſicu. 39. in fine. quamuis, vt ipſe ait, contra hanc communem opin. tenuerit Paul. Caſtren. conſil. 81. libro 2. exiſtimans, & minus rectè, idem iuris eſſe hoc caſu, quod in caſu ſuperiore eſſe diximus. Ergo aut agitur de ſolennitatis extrinſecæ interuentu, aut de nouo ipſius aduentu: primo caſu, aut eſt certitudo, quòd non interfuit, aut præſumptio tantùm, cum eſt certitudo, quia id teſtabatur inſtrumentum, ea non præſumitur ex temporis diuturnitate, quia authoritas inſtrumenti vincit hanc præſumptionem, & coniecturam ex temporis diuturnitate orientem. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. quando verò ſolùm erat præſumptio, quod ea ſolennitas non interfuerit, tunc etiam ſi ea præſumptio ſit qualificata, & aucta, vincitur per præſumptionem ex temporis diuturnitate emanantem, quale eſt cum actum principalem geſtum fuiſſe teſtabatur inſtrumentum, nec de tali ſolennitate mentionem faciebat, dicebat enim vendidiſſe minorem, nec de decreto mentionem faciebat, aut contraxiſſe nuptam nec de mariti licentia per ſtatutum requiſita meminerat, aut amplum fundum donatum fuiſſe, nec de inſinuatione mentionem faciebat, ſicq; cùm iſthæc ſint facti, præterea quòd regulariter non præſumuntur niſi probentur, ea præſumptio augetur eo quod veroſimile erat, quòd de ea ſi interfuiſſet meminerat inſtrumentum, non ſecus, quàm de ipſo actu principali, adhuc tamen hæc præſumptio vtcunque ſit qualificata vincitur à pſumptione ex tēporis diuturnitate emanante, vt patet ex ſuperiore communi opini. contra Paul. Caſtr. ſicque in tribus ſpeciebus modò relatis contrarium veroſimile eſt reſponſurum Paul. Caſtr. ſed ita veroſimile eſt, quòd reſponderent qui tenent d. communem opin.

Secundo caſu principali quando agitur de nouo ſolennitatis aduentu (conſtabat enim ex inſtrumento tempore actus principalis eā ſolennitatē minimè interfuiſſe, dubitabaturque an poſtea acceſsiſſet) & tunc ex temporis diuturnitate nō præſumitur ex cōi opi. ſuprà relata. fallit fauore poſſeſsionis, rerum corporalium diuturnę, dummodo decennium computetur à tempore quo ea ſolennitas potuit interuenire, vt ſuprà diximus, ita intelligentes d. l. ſi filiusfamiliàs. l. alienationis. d. l. qui in aliena. Fallit 2. fauore quaſi poſſeſsionis, quæ eſt in ſeruitute prędiorum cauſam continuam habente, vt diximus ſuprà, ita intelligentes d. l. ſi quis diuturno, in princ. Fallit tertiò etiam in poſſeſsione vel quaſi vſufructus, vt dictis legibus. iunct. l. qui vſumfructum. ff. de verb. oblig. & l. 4. ff. de vſufruct. cum ibi not. Quo ad materiam verò. d. l. cum de in rē verſo, quæ ab iſta longè abſcedit, dic vt ſuprà attigimus, quæ omnia nota, quia pleraque noua.

Ex his ergo apparet † ſuſpectum eſſe intellectum quem ad d. l. ſi filiusfamiliàs, aſsignāt Alex. conſi. 9. viſo themate. col. fin. lib. 3. Franciſcus Balbus, de præſcrip. in 1. par. 3. partis pri. q. 10. num. 12. verſi. alium notabilem. Salycetus q. 1. in dict. l. ſi filius. aiunt enim quòd ibi ex diuturnitate temporis ſolennitas extrinſeca ideo præſumitur, quia pater allegabat ſe filium iuſsiſſe vt adiret eam hæreditatem, quòd ſi id pater non allegaret, ea aditio etiam ex illa diutina poſſeſsione minimè, inquiūt, præſumeretur, id quod verum non eſſe, ex ſuperioribus apparet, quibus concluſum fuit fauore poſſeſsionis ex diuturnitate præſumi ſolennitatem illam extrinſecam. & l. quæcunque, §. ſi. ff. de publicia. in rem act. procedere quando non erat temporis diuturnitas cum tali poſſeſsione continua, ſecus ſi eſſet, vt d. l. ſi filius, cum ſim. Ad quod & ad d. l. cum de in rem, vide Iaſ. aſsignantem 12. limitationes in §. præiudiciales. Inſt. de act. & Balb. vbi ſuprà, num. 20. cum plu. ſeq. 33 *Intell. l. ſi filius. C. de peti. hæred. contra Doct.*

Hactenus ſat ſuperq; probatū fuit per plura quā quinquaginta fundamenta legū & rationū, titulū pſumi ex diutina rei corporalis poſſeſsione, ſed quod attinet ad Doctorum ſententias mihi non ſatis certum eſt, vtrùm hæc, an contraria pars receptior ſit. Hanc enim ſententiam, qua edocemur, titulum præſumi ex tali diutina poſſeſsione, tenent Gloſſ. Petrus, But. Bart. Bald. Raphael. Fulgoſius & Florianus in d. l. cum de in rem. ff. de vſur. ſecundū quod eos intellexit Andr. Tiraq. de præſcri. §. 1. Glo. 4. verſic. & hæc quidem. & taciti tenere videntur hi omnes qui ex diutina ſolutione aiunt præſumi legitima ſoluendi cauſa, etiam ſi non appareat. Ita Panor. conſi. 26. in quæſtione quæ ad præſens vetitur. colum. vlt. libro 2. 34 *Titulus ex lōgo tēpore an præſumatur ad præſcri. ar dua q.*

poſt Glo. quam allegat in c. nullus. 1. q. 1. & Ioan. Andr. in c. peruenit. de cenſib. & Bart. in l. cum de in rem. ſuprà alle. & idem Panor. conſil. 7. colu. 5. verſi. item præmitto. & rurſum in verſi. præſumenda eſt ergo, eod. lib. 2. Idem nõ ſolùm repetit, ſed etiã addit id procedere etiam ſi ea cauſa allegata non fuerit, ſequitur Andre. Tiraq. d. Glo. 4. verſi. 40. Glo. Bart. Florianus & Paul. Caſtr. qui putat hanc eſſe receptã opin. in l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. & hæc pars ſeruabitur in practica, ſecundum Ioan. Imolenſem in l. 1. §. fin. ff. de aqua pluuia. arc. & in d. l. qui in aliena. in prin. Raphael Cuma. & Roman. in d. l. qui in aliena. in prin. Cæpolla de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum. c. 19. colu. 2. qui hanc eſſe exiſtimat receptiorem ſententiam, & in practica obſeruatũ iri. Alex. in d. l. ſi certis annis. C. de pactis. colum. vlt. & pen. Idem Alex. conſil. 69. circa primum dubium. colu. 1. lib. 6. Glo. Dynus, & Bart. in l. 1. §. vlt. ff. de aqua pluui. arc. per Bart. & alios in d. l. qui in aliena. Bar. conſi. 189. primò quæritur. col. 2. Bald. in l. 1. C. de patria poteſt. Alberic. in l. 2. C. de ſeruitu. Idem Bald. in l. 1. C. qui admi. & rurſum in l. 1. C. com. diui. Salic. in d. l. ſi certis annis. Glo. in c. dilectio. 16. q. 3. Glo. Ant. Butr. & alij in repet. c. peruenit. de cenſib. quorum nonnulli & ſi loquantur in terminis d. l. cum de in rem. vbi nulla, vt patet, erat poſſeſſio corporalis rei vel quaſi corporalis, tamen idem veroſimilter reſponſuros in ſpecie noſtra credendum eſt fauore corporalium rerum poſſeſsionis, argu. l. 1. ff. de vſucap. vt plenius ſuprà diſſeruimus. Sunt tamen qui contrariam expreſsim tueantur partem contendentes, titulum allegatum præſumi in terminis d. l. cum de in rem. eo quòd interfuit actus decies geminus ex parte eius contra quem præſcriptum eſſe vel ius eſſe contenditur. Cæterùm quando nullum factum ex parte illius interfuit extrinſecum, ſed non factum duntaxat, & tunc negant ex longo poſſeſsione prę ſumi titulum etiam allegatum (quale eſt, cum poſtquam rem tuam longo tempore poſſedi, eam me ex certo titulo legitimo quem allegabam, præſcripſiſſe contendebam, talem titulum allegatum præſumi ex ipſa longa poſſeſſione) ita tenent Iacob. de Arena, Petr. de Bellapertica. Cyn. Bulg. Bald. Iaſon & alij in d. l. ſi certis annis. & Ang. ibi in rep. Ioannes Imolen. & Romanus in l. in ſumma. §. fin. ff. de aqua pluu. arc. Petrus Ferr. ſub titu. de forma libelli pro hæred. vel re ſingulari diuid. verb. cõmuniter, & pro indiuiſo, columna ſecunda. Andreas Barba. conſilio 28. omnipotentem Deum, columna nona, libro quarto. Florianus in d. l. de in rem verſo. columna vlti. Baldus & Angel. in d. l. qui in aliena, in princip. ff. de acqui. hæred. Iacob. Butrig. Baldus & Angel. in d. l. ſeruitutes in mag. Idem Baldus in d. l. cum de in rem, in lect. antiqua, & in leg. prima, columna tertia. C. de fideicom. Idem Baldus in leg. ſolent. §. non vero. ff. de officio pro. Idem Baldus in capi. ſi quis, verbo. per vnum annum, ſi de inueſt. inter domin. & vaſallum fuerit contro. & conſilio 100. mulierem maritus duxit. libro quarto. Iacobus de Rauen. Petr. de Bellapertica. & Cynus. in leg. penulti. C. communi. diuidi. Barthol. in leg. Celſus. ff. de vſucapio. Idem Barthol. in quæſt. incipi. mulier habens amplum patrimonium, columna fina. Sed certè materia d. l. cum de in rem, non iuſtè à noſtris tradita fuit ad noſtram materiam vſucapionum, quia re vera inter ſe nihil commune habent, eſtque pluſ quam manifeſta iſtarum rerum differentia, nam in terminis d. l. cum de in rem, non agebatur neque agi poſsibile erat de præſcribendo illo iure annuo quid recipiendi in futurum, nam illo tempore, hoc eſt, de iure ff. incognita erat præſcriptio actionum perſonalium, vt ex vera & communi opinione reſoluimus ſuprà part. prima. q. quarta. vnde cùm in d. l. agatur de habenda actione perſonali ad aliquid annuum recipiendũ, impoſsibile erat vt id quiſquam contenderet ſe habiturum per modum præſcriptionis, ſed per alium longè diuerſum modum, hoc eſt, per modum & cauſam contractus, ad cuius contractus probationem præſumptiuam adducitur, & allegatur illa decies gemina eademque annua præſtatio. Vnde etiam deſcendit alia non minus perſpicua differentia, nam nihil commune habent inter ſe ius, & ſubſtantia cum ipſius iuris vel ſubſtantiæ probatione. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tu ibi, non ius deficit, ſed probatio. l. obligationum ſubſtantia, in princ. iuncto vlt. reſpo. ff. de acti. & oblig. ſed per d. l. cum de in rem, non inducitur ius aut ſubſtantia per pręſcriptionem contingens, aut vlla acquiſitio iuris, aut ſubſtantiæ, ſed tantùm iuris quod ex cauſa contractus acquiſitum retro fuiſſe dicebatur præſumptiua quædam probatio. Cæterũ ſi illa improprijſsima poſſeſsio, & diſcontinua potuit efficere vt titulus allegatus præſumeretur, longè facilius & iuſtius id efficiet noſtra poſſeſsio, quę & ꝓprijſsima eſt, & continua, vt diximus ad pri. huius articul. Denique d. l. cum de in rem verſo, limitatur egregiè vt non procedat cum agitur de obligando aliquem hominem liberum ad ſeruitium perſonale, quale eſt ſeruitium vaſallagij, (vt more noſtrorum loquar) tunc enim decennales annuæ præſtationis vaſallagij nomine aut ſimilis perſonalis ſubiectionis cauſa factæ non inducerent tituli legitimi præſumptionem, ſed longius tempus exigeretur, puta annorum triginta, quia longè grauius & durius præiudicium eſt in perſona vel perſonali ſubiectione (qualis qualis illa ſit) quàm in bonis. iſta eſt vera & communis opinio, quam tenent Bartho. poſt antiquos in l. litibus. C. de agric. & cenſ. Idem Bart. in l. ſolent. §. 1. ad fi. ff. de offic. proc. Cyn. & Bald. col. vlt. in l. ſi certis annis.

Inte de in pe

Tit. mon minu falla ex n

annis.C.de pact.& ibi Iaſ.in 6.limit.& Franc. Balb.de præſcr.in 1.parte 3.part.prin.q.10.numero 11.Vnde † apparet quòd vt princeps rem vaſalli ſui etiam propter bonum publicum, aut publicam neceſsitatem auferre non poteſt,niſi dato iuſto precio, aut iuſta recompenſatione, & ita longè minus poterit etiam ob publicam vtilitatem, aut neceſsitatem vaſallum, hoc eſt, ciuē, aut ciues ſibi ſubditos alienare, quia hoc longè grauius eſſet, quàm bona adimere,vt docuimus, & bonorum ademptio iuſto pretio, aut recompenſatione poteſt mederi,& reparari, ſubiectionis autem detrimentum eſt inæſtimabile,argu.l. filiusfa.§.ſecundum vulgarem.ff.de leg.1.l.ſeruitutum.ff. de regu.iur.Glo.l.in ſeruorum.ff.de pœnis.l.1. §.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur.l.1.&2.ff.de homi.libe.exhi.iunctis traditis per Barthol. in l.ſtipulationes non diuiduntur.1.&2.colum.ff.de verb.obli.Ergo princeps vaſallos ſaltem perpetuò ideò alienare etiam ob cauſam publicam non poterit, quia id damnum eſt irreparabile, & bonum publ. omnium conciuium damno,iactura,& laborē vel periculo non quorundam tantùm parandum eſt.l.ſecundum naturam. ff. de regu. iur.vide ſuprà capit. 5. numero 12. & numero 5.& 6.& num. decimotertio, & capit. nono, numero 22.& capit. dicimoſeptimo.ad tempus autem,non perpetuò, an poſsint alienari dixi in dictis locis.

Svmmarivm.

1 *Titulus præſumitur poſt longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l.cum de in rem.ff.de vſur.*
6 *Intellectus l. ſi quis diuturno.ff.ſi ſer.vend.*
7 *Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio,contra communem opin concluſiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio, contra communem opinionem. Idem & ſi agatur de præſcribendo vſufructu, contra communem opin.*
9 *Intell.l.nullo,cum ſi.C.de rei vend & nu.11.*
10 *Poſſeſſio ſola radix & fundamentum præſcriptio. noua opin.*
12 *Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſcriptio.*
13 *Poſſeſ. quando dicatur violenta, clandeſtina.precaria.*
14 *Poſſeſſio vitioſa perdurat.*
15 *Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ, noua declaratio.*
16 *Præſcriptio ſine titulo legitimo & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis,nonæ declarationes.*
17 *Intellectus l.ſi id quod.ff.pro derelicto.*
18 *Intellectus leg. neque fructuarium. C.de vſufructu.*
19 *Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic relatis,nonæ declarationes.*

Capvt LXV.

In ſuperioribus † capitib. pluribus quàm quinquaginta fundamentis, tam legum & iurium, quàm rationum oſtendimus, eum qui longo tempore rem aliquam poſsideret ſciente & patiente domino,ſi allegeț iuſtam cauſam aut titulum poſsidendi habuiſſe, ſe eum titulum vel cauſam à iure præſumi citra aliud probationis onus,quinimmò etiam ab authoritate Doctorum id oſtendimus receptū eſſe, quamuis innumeri ferè ſint qui contrariam partem tuentur, vt non ſolùm ex ſuperioribus, ſed etiam ex modò dicendis apparebit. Et animaduertēdū eſt, † quod ex diuturna poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione interdū inducitur ſola tituli pſum ptio,quæ admittit probationē in contrariū.Interdum verò inducitur ipſummet ius & ſubſtantia,ita vt non admittatur,nec ſi admitteretur, prodeſſet probatio in contrarium. Interdum verò neutrum iſtorum contingit. Interdum & quartò ex tempore ius extinguitur. Primùm contingit quando rem tuā te ſciente & patiente lōgo tēpore poſſedi.nam ſi poſtea eā à me petieris,& dixero præſcripſiſſe me,quia ab aliquo tertio habui iuſtam poſsidendi cauſam vel titulum,is titulus allegatus præſumitur, quamuis in contrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fundamenta capitis ſuperioris. Idem eſt in quaſi poſſeſsione annuorum redituum, vt in terminis d.l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. Secundus caſus † vt ex poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione diuturna inducatur verum ius & ſubſtantia, ita vt probatio in contrarium nec admittatur, nec ex facto admiſſa proſit, contingit in poſſeſsione vel quaſi tēporis cuius initij memoria non eſt, vt in terminis l.1. §. ductus aquæ. ff.de aqua quot. & æſti. & in l. 1. & leg.2.ff.de aqua plu. arcen. Tertius caſus quando iſtorū neutrū cōtingit, euenit in eo qui per decēnium tantùm inter abſentes rem alienam poſsideret corporaliter,vel in eo qui quaſi mandato & nomine meo me ignorante aliquid egiſſet, & ſimilia,vt ſuperiore capite plenè expoſuimus. Vltimum † vt ex tempore ius extinguatur,cōtingit in iure alicui delato vel acquiſito,quo nondum ipſe vti cœpit, quale eſt in terminis.§.fin. Inſtit.de iniuri.& eſt in legato nondum agnito, vel in hæreditate nondum adita,vel in iure offerendi, vt in terminis l.in bello.§,

1 *Titulus præſumitur poſt longum tempus.*

2 *Tēporū diuturnitatis quadruplex effectus.*

3 *Tēpus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam.*

4 *Tempus quādo extinguat ius.*

in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. l. licet, cum Gloſſ. C. de iure delib. in princi. Inſtitut. de perpe. & temp. actio. l. fin. C. de dolo, & in actione redhibitoria, & legis Aquiliæ, & quàtò minoris, & in reliquis, de quibus per totum titulum Inſtitut. de act. & per Gloſſ. & omnes in princip. & §. 1. Inſtitut. de perpet. & temp. actionibus. In omnibus enim his ſpeciebus & ſimilibus actio competens ipſo iure extinguitur per tranſcurſum temporis, nec ex parte vllius hanc ad rem deſideratur poſſeſsio, titulus, bona fides aut aliquid aliud, quia iſtud eſt ius quoddam, quod defertur à lege ſub hac conditione reſolutiua, vt ſi is rem iúſve ſuum infra tempus lege definitum perſequatur, benè erit, ſin minus, perinde ſit ac ſi à lege id ſibi conceſſum nunquam fuiſſet. nō aliter atque vita animantibus conceſſa eſt ſub conditione reſolutiua, quæ tempore ipſo extinguitur, niſi homo per ſuam diligentiam efficiat, vt æternam vitam aſſequatur, & ſimilia, egregius text. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonſtrat. ibi, nam quod ademptum eſt, nec datum quidem intelligitur, ſic ergo & in his ſpeciebus, cùm poſt tempus lege definitum id ius ſemel oblatum adimatur, nec datum quidem intelligitur.

5 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſur.*

Ex † ſuperioribus colligitur in terminis d. l. cum de in rem, quòd & ſi annuum quid longo tempore mihi præſtitiſti, tamen ſi id poſteà perſequar motus ex ſolo curſu temporis, nil agam, quia iuſtam cauſam præceſsiſſe allegare debeo, vt eſt communis opinio Bart. colum. 2. & 3. & aliorum in d. l. cum de in rem. Balbus de præſcrip. in 1. par. 3. partis prin. q. 10. per omnes in l. ſi certis annis. C. de pact. quod infrà latius.

6 *Intel. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vendi.*

Colligitur † quid reſpondendum ſit in terminis l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeru. vend. vbi te ſciente & patiente tignum immiſſum in domum vel in parietem tuum habui longo tempore, & per hoc ius ſeruitutis acquiro & præſcribo, ſi id nec vi, nec clàm, nec precario factum fuit. Sicque ibi hoc plus eſt quàm in dict. l. cum de in rem, † quia in illa factum poſitiuè ſeruitutem patientis exigitur, an in iſta requiritur factum poſitiuè ſoluentis & decies geminatum & vniforme, vt diximus in loco ſuprà allegato. Sed cur diuerſum, communis opinio eſt, quia in l. cum de in rem, agitur de grauiore præiudicio, quã in dict. l. ſi quis diuturno. vtrobique tamen vt legitimus titulus allegatur neceſſe eſt, ſicque ſi in terminis dict. l. ſi quis diuturno. præſcribere contendens non allegaret legitimum titulum, ſuccumberet. Idem ſi eum allegaret allegatumque ex diuturna illa quaſi poſſeſſione probaret præſumptiuè, ſi tamen aduerſarius probaſſet contrarium. Iſtæ ſunt communes opiniones, quas tenent Barto. Florianus & Paulus Caſtrenſ. in l. ſeruitutes, magna. poſt Gloſ. mag. ibi prope finē. ff. de ſeruit. Glo. & ibi Barthol. colum. 3. in d. l. cum de in rem, & eſt communis opinio Legiſtarum, ſecundum Paulum Caſtrenſem in d. l. ſeruitutes. colum. fi. ſequitur, & ait eſſe communem opinonem Franciſ. Balb. de præſcriptio. in l. part. 3. part. princip. q. 10. num. 7. Bartho. in. qui in aliena. §. 1. & ibi Alex. col. fi. ff. de acq. hære. Alberi. in l. 2. C. de ſerui. Ang. in §. æquè. colum. 5. Inſti. de actio. Alexand. in l. ſi certis annis. colum. penu. C. de pact. affirmans hanc eſſe communem opinionem, & ita in practica ſeruari Cæpolla de ſerui. vrba. præd. cap. 19. incip. octauò principaliter. Felin. in capi. de quarta. colum. 13. de præſcrip. vbi plures allegans hanc partem affirmat eſſe communem, & alij nō pauci relati per Andream Tiraquellum de præſcriptio. §. 1. Gloſ. 4. verſi. 38. ibi. ſed & multi hoc intelligunt procedere vbi agitur de modico præiudicio.

7 *Seruitutis ad præſcrip. non eſt neceſſaria tituli allegatio, contra cõmunem opin. concluſio. 4.*

Quid dicendum? & ſanè allegatio tituli, de qua in d. l. cum in rem, non eſt trahenda ad terminos dict. leg. ſi quis diuturno, cùm illuc agatur de graui præiudicio, hic de modico, illuc eſſet ſola quaſi poſſeſsio eademque impropriiſsima, hic ſit poſſeſsio vel quaſi aliquantulum proprior, illuc eſſe illa quaſi poſſeſsio diſcontinua, hic continua, ſicque meritò in dict. l. ſi quis diuturno, de tituli allegatione verbum nullum, verius ergo eſt eam generaliter intelligi debere prout generaliter loquitur, quòd ex ſolo curſu temporis diuturni cum ſcientia & patientia illius inducitur tacita quędam conceſsio illius ſeruitutis, quia agitur de modico præiudicio. Simile in dict. l. ſi ego. §. primo. ibi, per traditionem aut patientiam fortè. ff. de public. in rem actio. vbi in huiuſmodi ſeruitutibus ea ſcientia & patientia tantum operatur quantum expreſſa conceſsio & traditio, facit §. per traditionem. Inſtitution. de rerum diui. facit §. fina. Inſtitution. de iniur. vbi etiam breuius tempus ſufficit. facit l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare, &c. ff. de verbo. ſignifica. faciunt omnia quinquaginta ferè argumenta iurium, rationum & authoritatum, de quibus in præcedente capite, quæ omnia ſi rectè enumeres, inuenies fortè hanc noſtram partem receptiorem eſſe, quæ dubio procul verior eſt, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cum illa quam receptiorem puto, Primùm quòd in terminis dict. l. ſi quis diuturno, ad præſcribendam ſeruitutem ſufficit diuturna quaſi poſſeſsio cum ſcientia & patientia domini ſine vllo titulo tituli interuentu. Deinde quòd talis tituli allegatio neceſſaria non eſt. Tertiò quod etiam ſi ab aduerſario titulum nunquàm interfuiſſe probatum eſſet, adhuc præſcribens obtineret. Poſtremò quòd etiam ſi is confeſſus eſſet, ſi nullum titulum

titulum alium habuiſſe præter domini tolerantiam, adhuc obtineret.

8 Colligitur † minimè verum eſſe eam communem opinionem, quam tenent Barthol. & communiter Doct. in d. l. cum de in rem, columſ.3. Barthol. & Doct. in l. 1. §. fin. colum. penultim. ff. de aqua pluui. arcen. Idem Barthol. in quæſt. ſua, incip. mulier habens amplũ patrimonium. Barthol. & Doct. in l. ſeruitutes. Franciſ. Balb. vbi ſuprà, q. 10. num. 7. verſic. aut verò & tertio caſu, dum contendunt quòd in his quæ ſunt magni præiudicij, quale eſt cum agitur de præſumendo titulo translatiuo pleni dominij, tunc ex diuturna poſſeſsione etiam cum domini ſcientia & patientia non præſumitur titulus allegatus, † & ita intelligunt

9 l. nullo. C. de rei vendication. l. Celſus. ff. de vſucapion. cum ſimili. & ad d. l. cum de in rem. reſpondent quod procedit quando interfuerunt non ſolùm patientia illius contra quem præſcribitur, ſed etiam ipſius plures actus poſitiui.

Vnde ſubinferunt, quòd etiam ſi ageretur non de præſcribendo plenario dominio, ſed de præſcibendo vſufructu (qui pars dominij eſſe intelligitur. l. 4. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum. vbi plenè per Bart. & Iaſ. ff. de verbo. obligation. adhuc ex diuturna poſſeſsione cũ patientia etiam domini non præſumeretur ti. allegatus, quaſi, & hoc caſu videatur agi de magno præiudicio, nec interuenerint actus poſitiui eius contra quem præſcribitur, vt interfuerunt in terminis d. l. cum de in rem.

Ita tenent Paul. Caſtrenſis in d. l. ſerui. col. fi. & Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, nu. 7. verſi. ex quo infertur. & Bart. in d. l. ſeruitutes, circa medium, & idem Bart. in d. l. 1. §. fi. ff. de aqua pluu. arcen. & in d. q. in c. 1. mulier habens. colum. fi. & Cæpolla & Paul. Caſtren. vbi ſuprà. & Paulus Caſtren. in d. l. ſi filiusfamiliàs, vbi hanc dicit communem opinionem de petit. hæred. & alij non pauci relati per Baldum, vbi ſuprà.

Quid dicendum? ego ſanè non abnego, nec ignoro quin ſit egregia differentia inter noſtrum caſum & d. l. cum de in rem, in qua interfuerunt plures actus poſitiui illius contra quem præſcribitur, qui non interfuerunt, ſed tantùm etiam ſcientia, & patientia in ſpeciebus noſtris, adhuc tamen pro parte noſtra ſunt longè plures & vrgẽtiores rationes, quas plures quàm quinquaginta in capitibus ſuperioribus retulimus, quæ dilucidè oſtendunt hanc partem veriorem eſſe, vt & ſi agatur de præſumendo titulo translatiuo vſusfructus vel etiã pleni dominij, is allegatus præſumatur ex diutina poſſeſsione cum ſcientia, & patientia domini, & fortè eſt ita receptior opinio, vt ex dictis ſuprà cap. præce. apparebat.

10 Denique veritas eſt † quòd omnium præſcriptionum fundamentum & radix conſiſtit in cauſa poſsidendi tolerabili vel iuſta, vt in l. fin. ff. pro ſuo. Ergo ſi habeo poſsidendi iuſtam cauſam vel tolerabilem, præſcribere poſſum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d. l. fi. cum mille ſimilibus, quas allegabimus infrà cap. 77. num. 10. cum ſeq. id quod procedit in tribus ſpeciebus. Primum quando agitur de præſcribendo dominio. Deinde quã do agitur de præſcribenda ſeruitute. Poſtremò quando agitur de præſcribendis actionibus, de primo probatur lege & ratione, nam ſi fundum tuum poſsidere cœpi te ſciente & patiente, illumque arare, colere, & fructus inde percipere, perceptosque ad meam vtilitatem conuertere cœpi, in hocque perſeueraui per longum tempus, magis eſt vt tempore lege definito illum præſcribam & acquiram, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat, ita probat l. alienationis. ff. de verb. ſign. ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare. vbi planè probatur eum qui patitur, rem ſuam tempore per legem definito poſsideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei videri. Ad idem nam vt naturaliter ius ſuum per tradionem, transferet per traditionem, ibi, nihil iam naturali æquitati. Inſtit. de rerum diui. ita & per patientiam quę naturali & corporali traditioni exęquatur, vt in l. ſi ego. §. 1. ibi, per traditionem, aut per patientiam fortè. ff. de publ. in rem acti. Nec dubium eſt, quin ſi ſum in corporali rei tuæ detentione accedente conceſsione tua, eius rei dominium abſque alia traditione ſtatim acquiram. l. qua ratione. §. interdũ. ff. de acquir. rer. domin. §. interdum. Inſtit. de rerum diui. ergo ſi tuum fundum te non ignorante vel mox ſciente ingreſſus, eum & colere & fructus inde colligere, inque meam vtilitatem conuertere & cœpi, & per longum tempus perſeueraui, poſt tale longum tempus lex interpretatur huic naturali rei detentioni, conceſsionem tuam acceſsiſſe, ſicque dominium me acquiſiuiſſe, & cùm hæc ratio ſit expreſſa in d. l. alienationis, dubium non eſt, quin ratio ipſa ſit verè lex, & deciſio habeatur loco exempli, quod non arctat regulam (ſicque noſtra propoſitio generalis erit, vt eſt illa ratio) ita tenet Gloſſ. in auth. de hæredi. ab inteſt. §. fin. in verb. ordine. Gloſſ. in cle. 1. de electione. in verbo, eligatur. Bal. in l. maximum vitium, per text. ibi. C. de lib. præt. Idem Bald. leg. fin. per tex. ibi. ff. de hæred. inſt. Alexand. num. 5. Pet. Philip. Corne. num. 15. Iaſo. num. 6. Curt. iun. num. 9. per text. ibi. C. de impub. in l. humanitatis. ijdem Philippus Dec. Curr. iun. & Franciſc. Purpur. num. 23. in leg. fin. per tex. ibi. C. de pact. Idem Bald. in l. his ſolis, per text. ibi. C. de reuoc. don. Paul. Caſtren. & Iaſ. in l. quamuis. C. de fideic. Andr. Tiraquell. de cauſa ceſſan. par. 1. numero 135. Georg. Nar. in capitu. quamuis pactum. numero 32. de pact. libro ſexto. Iaſon in leg. de quibus. numero 14. ff. de legib.

Ad idem eſt text. ſi generaliter accipiatur, nec reſtringatur ad ea quæ ſunt leuioris præiudicij, in d. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. vendi. Ad idem quoque videtur eſſe text. non tam in ſpecie quàm in ſimili, in d. l. cum de in rem. Ad idem in ſimili, præſertim in ſui ratione, in d. §. fin. Inſtitu. de iniuri. & denique omnia iura & rationes quas retulimus in præcedentibus capitibus, quas non expedit repetere, præſertim cùm, vt plenè diſſeruimus, d. c. 77. num. 10. ad præſcriptionem non tam titulus quàm ſola iuſta cauſa poſsidẽdi exigatur, vel etiam tolerabilis ſufficiat. d. l. fi. ff. pro ſuo. & vt qui rem mobilem alienam contrectat, ſi putauit dominum permiſſurum, definit furtum committere, vt notant Gl. & communiter Docto. Inſtit. de obli. quæ ex mal. §. 1. quaſi licet regulariter dominus vetare & nolle præſumatur. l. vetare. ff. de furt. tamen interdum ſecus ſit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, neceſsitatis, aut ſimilia, ita & in ſpecie noſtra potuerunt concurrere cauſæ iuſtæ vel ſaltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate poſsidere cœpiſſem, dum id dominũ permiſſurum exiſtimaſſem. Et euentus ſequens (hoc eſt ſcientia & patientia domini diuturna) non poteſt non videri hanc cauſam iuſtificare per dd. ll. & denique hæc pars probatur & iuſtificatur per mille leges & rationes, de quibus in ſuperioribus capit. quas non expedit repetere, ita olim tenebam, ſed ad hanc opinionem, vt infrà dicem⁹, adijcienda eſt neceſſaria declaratio & temperamentum.

In ſecundo caſu, cũ agitur de præſcribenda ſeruitute, eſt res expeditior, quæ palam probatur in d. l. ſi quis diuturno, in princip. cum ijs, quæ dicta ſunt per totum præcedens & præſens caput. Idemque in præſcriptione vſufructus, nam ſi id admittimus, cum agitur de plenario dominio præſcribendo, ergo multò magis cum agitur de præſcriptione vſufructus qui eſt pars dominij. l. 4. ff. de vſufruc. elegans tex. in l. qui vſumfructum. vbi Bar. & Iaſon. ff. de verb. obli. quæ intelligenda ſunt ſciente & patiente domino. Tertio caſu quando agitur de præſcribendis actionibus ſiue illæ perſonales ſint, ſiue reales, ſiue mixtæ, (iuxta §. omnium. & ibi plenè per Angelum Aret. Iaſ. Ludo. Gomez. & Benincaſium in pri. Inſt. de actio) tunc ſimiliter eadem ratione nullus titulus requiritur, ſed tantùm iuſta cauſa aut tolerabilis, quæ ſufficiat ad remouendam malæ fidei ſuſpicionem, & ita procedit l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcri. 30. annorum, & in prin. Inſtit. de perpe. & temp. actio. ergo ſi tibi huius rei non ignaro centum actione perpetua debebam, & per annos 30. ſuperſediſti ea petere, par eſt vt præſcripſiſſe videar, cùm vix ſit vt concedere aut mihi remittere non videaris, ſicque militat ratio. d. l. alienationis, ibi, vix eſt enim, &c. quæ ratio cùm ſit generalis & in ea lege expreſſa, lex generalis verè eſt, ſicque comprehendit noſtrum caſum, eumque definit non ſecus quàm illum qui ibi erat expreſſus. Ad idem dict. l. ſi quis diuturno, in princ. in ratione ſui, & d. l. ſi ego. §. 1. ſimiliter. in ratione ſui. & d. §. fin. Inſt. de iniur. ſimiliter in ratione ſui. d. l. ſi filiusfamiliàs. C. de peti. hæred. leg. qui in aliena, in princip. verſi. ſed ſi non adierit. ff. de acquir. hæred. l. qui in prouincia. §. 1. ff. de ritu nup. c. illud, de præſump. l. Procula. ff. de proba. cum ſimilibus.

Confirmantur omnia ſuperiora, quia id dicimur ſcire quod vehementer opinamur. leg. cum quidem. §. quod dicitur. 1. & 2. cum vtrobique not. ff. de acq. hære. dummodo adſit iuſta cauſa vel occaſio opinandi, vt ibi, nec dubium eſt, quin iuſtam cauſam vel occaſionem id opinandi habeat, qui per longum tempus rem poſſedit vt ſuam ſciente & patiente domino, vt diximus ſuprà cap. ſuperiore circa principium.

Quæ † omnia moderanda ſunt vt procedant data ſcientia & patientia domini, nam ſi ignarus eſſet non poſſet videri animum iuris ſui negligendi aut alteri concedendi habuiſſe. l. mater decedens. ff. de inoffic. teſtam. † & conſequenter poſſeſſor, niſi aliunde haberet iuſtam cauſam poſsidendi, nunquam eam rem videretur iuſtè poſſediſſe aut præſcripſiſſe, vnde ſiue rem tuam inſcio te poſsiderem, ſcienter eam præſcribere nunquàm poſſem ſi confiteret ipſe, vel conſtaret me aliunde titulum vel iuſtam poſsidendi cauſam non habuiſſe, idem ſi titulum haberem, ſi tamen eum non allegaui, ita intelligo his tribus caſibus procedere leg. nullo. C. de rei vend. l. Celſus. ff. de vſucap. leg. fin. ff. pro ſuo. leg. non ſolùm. ff. de vſucap. §. quod vulgo. & leg. quod vulgo. ff. pro empt. leg. vnica. C. de vſucapio. tranſf. l. diutina. C. de long. temp. præſcri. & in prin. Inſtit. de vſucap. quòd ſi titulum me habuiſſe ab aliquo tertio allegaſſem, an is ex diutina poſſeſsione præſumatur, & hoc caſu quo dominus ignorauit rem iuſue ſuum ab alio poſsideri magis eſt non præſumi niſi probetur, vt dictis legibus. quamuis ſi ipſe ſciret rem iuſue ſuum poſsideri, tunc præſcriptio procederet, non tam ex vi tituli aliũde habiti (etiam ſi allegatus eſſet) quàm ex vi ipſius poſſeſſionis eo ipſo iuſtificatę & legitimatæ quòd dominus ſciebat & patiebatur, ſicque concedere videbatur, vt ſic ſciente & patiente domino ad iuſtificandam poſſeſsionem non ſit neceſſaria vllus titulus vel cauſa poſsidendi aliunde profecta, cùm ex ſola ſua ſcientia & patientia & tacita conceſsione ſatis ac ſatis iuſtificetur, ſed tunc demum iuſta cauſa vel titulus tolerabilis poſsidẽdi deſideretur, cùm ipſe dominus huius rei ignarus eſt. Id quod etiam in præſcriptione ſeruitutum reſpondendum eſt, vt dict. l. ſi quis diuturno. dict. l. ſi ego. §. 1. etiam ſi loquamur in vſufructu per

11 Intel. l. … C. de re. …

12 Scienti… cum di… ignorar… quo adj…

per eaſdem leges & rationes. Idemque & in actionibus, nam ſi ſciebam, me tibi ignaro centum debere (ex contractu fortè inito cum ſeruo, aut filio, aut procuratore tuo, aut ex cauſa hæreditaria, quia defuncto, cui ſucceſsiſti, debebam) tunc impropriiſsima hæc poſſeſsio, qua debitor ipſum debitũ poſsidere dicitur, iuxta Gloſſ. l. regulariter. ff. de pet. hær. nec iuſtificabitur, quaſi ex tacita conceſsione tua cùm id ignores, nec quaſi ex titulo vel cauſa aliunde habito, cùm aliunde habitus non ſit, vel habitum eſſe non probetur, ergo ex diuturna poſſeſsione præſcriptio non contingit contra rem ſuam poſsideri ignorantem, quòd variè intelligitur. Primùm, quando reuera nõ interfuit titulus aut cauſa iuſta vel tolerabilis poſsidendi. Deinde quando & ſi fortè interfuit, tamen non allegatur. Tertiò etiam ſi & interfuerit & allegetur, ſi non fuerit probatus, & ita procedunt, ſi generaliter intelligantur text. in l. nullo. C. de rei vendi. & in l. Celſus. & in l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. & in l. quod vulgo. ff. pro empt. & in l. final. ff. pro ſuo, & in princ. Inſti. de vſucap. & in l. vni. de vſucap. cum alijs, quæ congeſsimus in cap. 77. num. 10. Sicque in quibus caſibus contra abſentem & ignorantem currit præſcriptio, in illis neceſſe eſt, vt titulus & interueniat & allegetur & probetur. Sed quando currit contra præſentem & ſcientem, tunc nec tituli interuentus, nec probatio, nec etiam allegatio requiritur, quia ſola ſcientia & patientia domini vim habet conceſsionis & alienationis poſt lapſum temporis lege definiti, vt dictum eſt, quod variè intelligitur: primùm cùm agitur de plenario dominio præſcribendo: deinde cùm agitur de præſcribendo vſufructu: tertiò cùm agitur de præſcribenda alia quauis ſeruitute: poſtremò cùm agitur de actionibus præſcribendis, vt ſimiliter dictum eſt. quintò etiã ſi agatur de obligatione aliqua in futurũ acquirenda, vt in terminis dict. l. cum de in rem. ſicque non ſolùm ſi agatur de præſcribenda liberatione aduerſus obligationem, ſed etiam ſi agatur de præſcribenda vel acquirenda obli-
13 gatione contra libertatem. Contra † hoc tamen fortiter facit, quòd & ſi rei tuæ te ſciente & patiente poſſeſsionem ingreſſus ſim, eamque tenere incipiam, nõ ideo tu protinus deſinis poſsidere, nec ego poſſum inchoare præſcriptionem, nam aut vi eam cœpi, & vitioſa poſſeſsio eſt, ſicque ceſſat præſcriptio. d. l. ſi quis diuturno. aut clàm (hoc eſt, te ignaro ab
14 initio) & † ſimiliter vitioſa eſt, eritque ſemper, quia tale vitium initio contractum perdurat. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præſ. l. vitia. C. de acquir. poſſ. aut nec vi nec clàm, ſed te ſciente, vidente & tolerante, & tunc aut conſtat me eo nomine eam poſſeſsionem occupaſſe, quaſi ad libitum tuum eam dimiſſurus, & tunc precaria videretur, ceſſaretq; præſcrip. d. l. ſi quis diuturno, & per totum. ff. de precario. Aut & ſecundò eo nomine eam occupaui, quòd teſtarer me tibi eam non reſtituturum, & tunc ſi te eſſe dominium agnoſcebam, vim faciebã, vitioſa poſſeſsio eſſet, ceſſaret præſcriptio, quòd ſi alterius tertij eſſe dicebam, ſimiliter vitioſa poſſeſsio eſſet. l. quærebatur. l. fin. C. vnde vi. quòd ſi nullus eſſe dicebam, ſed pro derelicto habitam, vel nullus vnquam fuiſſe, ſicque occupantis eſſe debere, ſimiliter ceſſaret præſcriptio, quia ſtatim eius dominium nactus eſſem, per totum titulum. ff. pro derelicto. l. 1. 2. & 3. & 4. ff. de acquir. rer. domin. Aut & tertiò cùm occupo eam poſſeſsionem, nec declaro me tibi volenti eam dimiſſurum, nec declaro contrarium, & tunc non videor acquirere poſſeſsionem, nec tu animum poſsidendi deponere videris, ergo cùm tu poſsideas, & ego non, non potero inchoare præſcriptionem, ſed quia poſt longum tempus eam poſſeſsionem neglexiſſe aut pro derelicto habuiſſe videris, vt eſt cõmunis opinio, vt diximus. Ideo euenit, vt tunc ego eam acquiram non quaſi præſcriptam, ſed quaſi pro derelicto habitam, ſicque etiam tunc ceſſat præſcriptio, niſi dixeris quòd ſimul atque ea poſſeſsio, & abs te deſerta, & mihi quæſita videtur, ex tunc in poſterum legitimus poſſeſſor videbor, ſicque ſine alio vllo titulo vſucapere potero proprietatem, ita tamen vt præſcriptio proprietatis à tempore poſſeſsionis iam quaſi deſertæ acquiſitæque inchoari videatur, & non anteà, † vt ſic quaſi duæ acquiſitiones ſint, non ſimul, ſed ſucceſsiuè & gradatim contingentes, Prima poſſeſsionis, quæ ex certo temporis lapſu contigiſſe videtur, poſtquam acquiſitam incipit aut inchoatur præſcriptio, quæ omnia probantur in l. 3. ff. de vſucap. & in l. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi mulier rem à non domino (quem tamen dominum eſſe putabat) pro derelicto habitam cœpit, eamque poſtea marito donauit, quam is maritus potuit præſcribere, & præſcripſit, & tamen in effectu non habeat titulum, quia quod attinet ad præſcriptiones titulus improbatus pro nullo eſt. l. ſecunda. §. ſi à pupillo. ff. pro empto. C. eodem. l. fina. §. ſin autem. C. com. deleg. quinimmò vix eſt, vt maritus ille haberet bonam fidem, quia aut eam rem vxoris eſſe credebat, & tunc ſciebat ſibi donari non potuiſſe, per totum titulum. ff. & C. & in decret. de donatio. inter virum. Aut credebat eſſe alterius, & longè minus. cap. fin. de præſcript. ergo nullo caſu domini cogitatione poſsidebat, ſed adhuc dicitur habere bonam fidem eo ipſo, quòd poſsidebat vel ſe poſsidere falſò credebat dominæ voluntate, & hanc rationem reddit tex. dict. l. ſi id quod. ibi, quaſi volente & concedente domina, etiam ſi eam poſſeſsionem reuocabilem, & quaſi quodammodo precariam eſſe is maritus putabat, quia credebat aut credere debebat liberum vxori eſſe, quoties ſibi libitum eſſet, eam

15 *Præſcrip. contingit ſine legitimo tit. & cum ſcientia rei alienæ, noua declarat.*

eam poſſeſsionem reuocare, & cùm illa ratio, quaſi volente & concedente domina, ſit in illa lege expreſſa pro lege, verè, & non interpretatiuè debetur, cumque ſit generalis, comprehendit omnes omninò caſus, in quibus ipſa
16 militare reperitur. Ex quibus multa non minus vtilia, quàm noua colliguntur. † quid.n. ſi poſtquam rei quam tuam eſſe putabam poſſeſsionem occupaui ſine vllo vitio, ſed te ſciente, & patiente, & vidente (vt in exemplis, de quibus ſuprà) eam retinui per tempus, quo lex diſponit poſſeſsionem pro derelicto habitam, aut deſertam videri. Aut quid & ſecundò ſi rem à te conduxi, & poſt finitam conductionem expreſsim dixi tibi, me in poſterum eam cōductam nolle habere, & nihilominus me in eius poſſeſsione permanere ſiniuiſti per tempus, quo lex vult poſſeſsionem deſertam videri. Aut quid & tertiò ſi rem mihi ad certum tempus commodaſti, quo finito expreſſim dixi tibi cōmodati nomine, eam me amplius nolle habere, & nihilominus per tempus à lege definitum ad poſſeſsionis deſertionem toleraſti me in eius poſſeſsione permanere. Aut quid & quartò ſi ad tempus indefinitum eam rem mihi conceſſeras precario, & poſtea expreſsim dixi tibi, me eam poſſeſsionem vt precariam amplius nolle habere, & nihilominus toleraſti me in eius poſſeſsione permanere per tempus ad poſſeſsionis tacitam deſertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato, docet Barto. in l. 2. in princ. ff. ſi cer. petat.) Aut quid & quintò ſi cuſtodiæ & depoſiti cauſa eam dederas, & poſtea tibi expreſsim dixi, me in poſterum eam rem vt depoſitam nolle tenere, & tu toleraſti eam me poſsidere per tempus à lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem. Aut quid & ſextò ſi in ea re ad tempus habebam vſumfructum, quo finito expreſsim dixi tibi, eā me vſusfructus nomine amplius nolle habere, & nihilominus toleraſti eam me poſsidere per tempus à lege definitū, ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem. Aut quid & ſeptimò ſi cùm vſus cauſa eam prius tenerem, idem contingit. Aut quid & octauò ſi cùm eam nomine ſuperficiei ad tempus tenerem, idem contingit. Aut quid & nonò ſi cùm cenſus annui præſtandi cauſa eam tenerē redempto illo cenſu, eam non reddidi, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimò ſi pignoris, aut hypothecæ nomine eam tenebam, & debito ſoluto idem contingit. In omnibus enim his ſpeciebus & ſimilibus conſtat me permanere in illius rei poſſeſſione ſine vllo titulo habili ad transferendum dominium. ſed tamen in omnibus his ſpeciebus conſtat me habere poſſeſsionem vitio carentem, vel ſaltem rei detentationem corporalem vitio carentem, & conſequenter poſſe me præſcribere eam, quia quaſi volente & concedente domino (hoc eſt, eo, quem dominum

Præſcriptio ſine titulo legitimo, & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis, noua declaratio.

eſſe putabam) ſum in ea poſſeſsione vel detentatione, id quod ſufficere ad præſcribendum oſtendimus per d. l. ſi id quod, cum ſimil. ſupr. allegatis. quod tamen cōtingit non vno ictu, ſed per medium alterius requiſitionis, nam per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem, eam poſſeſsionem quaſi à priore poſſeſſore abſcedentem, ad meque tranſuolantem nactus videor, & ex tunc videor iuſtus poſſeſſor ad inchoandam proprietatis præſcriptionem. † Nec vos decipiat d. l. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi maritus ille ſimul ac ſibi ab vxore res tradita fuit, ſtatim inchoauit ꝓprietatis præſcriptionem, nam illud ideo ibi contingit, quia ſtatim conſtabat ipſam vxorem voluiſſe deſinere poſsidere, poſſeſsionemque in maritum transferre, vt ibi. & l. 1. §. ſi vir. ff. de acquir. poſſ. Cæterùm in decem ſpeciebus ſuprà relatis non conſtabat, nec præſumebatur, quòd prior poſſeſſor idemque dominus verus, vel putatiuus, vellet ſtatim deſinere poſsidere, eamque poſſeſsionem in me transferre, ſed is animus poſſeſsionis deſerendæ demum poſt tempus lege definitum præſumitur. In omnibus ergo his decem ſpeciebus & ſimilibus conſtat ſine vllo titulo habili ad transferendum dominium contingere præſcriptionem, quamuis cōtrarium totus mundus exiſtimauerit. Deinde conſtat ſine ea bona fide, quòd poſſeſſor domini cogitatione poſsideat contingere præſcriptionem. quinimmò etiam ſi perſuaſum habeat, alium eſſe rei illius dominium, quamuis totus mundus huc vſque contrarium exiſtimauerit, quæ omnia nullus vnquam ſic fortè percepit, aut proximè acceſsit. His omnibus minimè aduerſatur † l. neque fructuarium. C. de vſufruct. vbi fructuarius contra dominum quandiu poſsidet tanquam fructuarius præſcribere non poteſt, ſed poſtquam ex alia cauſa poſsidere cœpit, benè præſcribere incipit, vt ibi expreſſum eſt, ſicque primum reſponſum illius textus non obeſt nobis, quia ponimus inchoari præſcriptionem poſt finitam primam cauſam, quæ alterum in dominum recognoſcebat: ſecundū autem reſponſum noſtras ſententias egregiè probat, quatenus poſt finitam primam poſsidendi cauſam ſignificat eum poſſe præſcribere.

Intell l. ſi id quod. ff. pro dereli.

Intell. l. neq. fructu. C. de vſu.

Hactenus † quando ea res aliena erat, hoc eſt, non prioris poſſeſſoris, à quo ego cauſam habui, ſed alterius, contra quem præſcripſi, nam in his terminis loquitur d. l. ſi id quod. & locuti nos ſumus. quid autem ſi ea res ipſiuſmet primi poſſeſſoris erat, à quo ego cauſam poſsidendi præſumptam habui, an poſtquam nactus ſum poſſeſsionem per tempus lege definitum ad præſumendam eius tacitam deſertionem, an (inquam) ex tūc poſsim proprietatis præſcriptionem inchoare contra ipſummet, mouet quæſtionem quòd ad præſcribēdum requiritur iuſta poſsidendi cauſa, quæ

Præſcriptio ſine tit. cum ſcientia rei alienæ in decem caſibus hic relatis, noua de.

quæ hic non videtur adeſſe, cum quaſi precario in decem ſpeciebus, ſuprà memoratis ab ipſomet, contra quem præſcribere paro, videar poſsidere, vt ſuprà diximus, adhuc tamẽ magis eſt, vt præſcriptio poſsit cõtingere præcedente tamen poſſeſsionis mutatione, nam ſi ille per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem me poſsidere eam rem tolerauit, perque hoc poſſeſsio ab eo abſceſſerit, & ad me tranſuolauerit, iam non precario (vt antea) ſed meo iure poſsidere videor, ſicque nil impedimento eſt, quin proprietatis præſcriptionem poſsim inchoare. quinimò contra ipſummet longè iuſtius, quàm contra alterum tertium currit præſcriptio, cùm abſentis ignorantiæ eſſet indulgendum (argument. eorum, quæ tradunt Bartol. & alij in l. final. C. de longi temporis præſcription. contendunt ſuccurri reſtitutione ei, cuius ignorantis res præſcripta eſt, de cuius veritate alibi agemus) quæ ratio ceſſat in ſciente & patiente: argu. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. d. l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignif. ibi, vix eſt enim, & d. l. ſi quis diuturno, in princip. & d. §. fin. Inſtit. de iniur. d. l. ſi ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. & d. l. ſi id quod. ff. pro derel. ibi, quaſi volente & concedente, & mea poſſeſsio, quæ prius illegitima erat (hoc eſt, detentatio tantùm erat) ipſo temporis tractu fuit legitimata, vel (vt rectius loquar) transformata, & de nuda detentatione in veram poſſeſsionem transformata, quod nota, quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur etiam ſi partes eſſent inæquales, vel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intell. l. filiusfamiliàs. C. de pet. hæred.*

3 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acquir. hære.*

4 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi cert. vend.*

5 *Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, contra multos, & præſumi filij conſenſum, licet agatur de magno præiudicio, & alia tres concluſiones, contra Doct.*

6 *L. ſi mater. C. de inoffic. teſtamen.*

CAPVT LXVI.

[...]uiſio ex [...]tina ſepa[...] [...]m poſſeſ[...] [...]ne præſu[...] [...]tur etiam [...]s eſſet [...]q les, [...]el ageretur [...]e m no p[...] [...]iudic, cum [...]ult contra [...]ulti,

Colligitvr veram eſſe opinionem Gloſſ. quæ communiter appro. in d. l. penult. C. commun. diui. quæ ait, quòd ſi fratres hæreditatem patris ſui diu ſeparatim poſſederunt, præſumitur inter eos facta diuiſio, & eam communiter appro. ſæpè dicunt Franciſcus Balbus de præſcript. in prima part. 3. part. prin. quæſt. 10. num. 39. & Andreas Tiraq. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. ver. 14. & rurſus verſic. 39. id quod latius ſuprà repetijmus, quia multi tenent contrariũ. Sed gloſſæ opinione retenta, ea limitatur communiter, vt ꝓcedat eo caſu, quod inter eos fratres ſi ab inteſt. ſucceſſerunt, partes poſſeſſæ diu eſſent æquales, vel ſi ex teſtamento poſſediſſent, eſſent partes poſſeſſæ commenſuratæ portionibus hæreditarijs. Ita tenent Baldus & Paulus Caſtren. in d. l. penult. Franc. Balb. vbi ſuprà, num. 44. poſt Alexand. quem allegat conſil. 25. attentis. colum. 4. lib. 5. Felin. in c. ſicut. colum. 14. de re iudi. qui alios allegat huius ſententiæ fautores, quam limitationem ait eſſe veram & communem Balb. vbi ſuprà, nu. 45. eamque ſequitur Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſi. 14. in fin. & rurſus verſic. 39. Alexand. tamen conſi. 92. viſo & diſcuſſo. lib. 2. tenet illam Gl. generaliter procedere, neque hanc limitationem veram eſſe. idem vult Salicetus in dict. l. penult. & Anton. Butrius in cap. peruenit, de cenſibus, & Aret in §. fin. Inſtitut. de ſoci. ſed hæc limitatio vera non eſt, quia nititur alia limitatione, nempè, quòd ea Gloſſ. procedat quando agitur de modico præiudicio, non ſic ſi ageretur de magno. id quod verum non eſſe continuò edocebimur, & ſuprà attigimus. Dicta Gloſſ. 2. limitatur, vt procedat ſolùm quando ageretur de leui præiudicio, non ſic ſi de magno ageretur, tunc enim ex diuturnitate temporis etiam ſcientia & patientia concurrente non induceretur conſenſus. Ita tenet Barto. in l. cum de in rem verſ. colum. 3. ff. de vſuris. generaliter intelligens ex diuturna ſcientia & patientia in his, quæ grauis ſunt præiudicij, minimè induci conceſsionem, ſequuntur ita intelligentes text. in l. nullo. C. de rei vendi. cum ſimil. Raphael Fulgoſius in l. 1. colum. penultim. & Iaſ. colum. 5. C. qui admitti. Idem Barto. in quæſt. ſua, incip. mulier habens amplum patrimonium. Idem Bart. in l. 1. colum. penult. ff. de aqua pluu. arcen. Paulus Caſtren. in l. ſi filiusfamiliàs. C. de petit. hæred. Alexand. in l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hære. Idem Alex. in l. ſciendum. col. 4. ff. de verb. oblig. Panor. in c. fin. col. 3. de cauſa poſſeſsio. & pro pri. Alex. conſil. 20. viſo proceſſu. colum. fin. lib. 4. & conſil. 5. viſo & diligenter. colum. penult. eod. lib. And. Tiraq. de præſcrip. §. 1. Glo. 4. verſi. 39. Bar. Socin. conſil. 254. col. 2. lib. 2. Philip. Deci. conſil. 444. Idem Dec. in c. 1. col. 6. de fide inſtru. Franc. Balb. de præſcrip. in 1. part. 3. partis princi. quæſt. 10. nu. 7. verſicu. ex quo infertur, & iterum num. 44. verſic. nunc limita. † & hi omnes ferè intelligunt ſimiliter quòd d. l. ſi filiusfamiliàs. C. de peti. hære. procedit, quia de modico præiudicio agebatur, locum minimè habitura, ſi magno de præiudicio ageretur. † Iidemq; ferè omnes intelligunt eodẽ modo text. in d. l. qui in aliena. verſ. ſed ſi non adierit. vt ibi ageretur de modico præiudicio, eumq; textum locum minimè habiturum, ſi magno vel mediocri de præiudicio ageretur. † & in eundum ſenſum accepe-

2 Intell. l. filius famil. C. de pet. hær.

3 Intell. l. qui in aliena. ff. de acq. hære.

4 Intell. l. ſi qs diuturno. ff. ſi ſer. vendi.

acceperunt ijdem omnes text. in dict. l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vendi. vt & ibi, modico de præiudicio ageretur. illo textu locum non habituro, ſi magno de præiudicio aut forte de mediocri ageretur. † vnde fit conſequens ex mente ipſorum, quòd ſi in terminis dictæ l. ſi filiusfamilias, ea hæreditas multis oneribus eſſet implicita, tunc ex diuturna illa poſſeſsione non præſumeretur patris conſenſus, & quod in terminis dictæ l. qui in aliena, ſi oneroſa multo eſſet illa hæreditas, ex diuturna patris poſſeſsione non præſumeretur filij conſenſus in ea adeunda, & quòd in terminis d. l. ſi quis diuturno, ſeruitus illa prædialis eſſet nimis noxia prędio ſeruienti, ex illa diuturna ſcientia & patientia non præſumeretur conſenſus domini prædij ſeruientis, nec ſeruitus illa præſcripta videretur. Quartò inde conſequens quoque fieret, vt ſi eſſet magna inæqualitas inter portiones, quas fratres diu ſeparatimque ex hæreditate patris inteſtati poſſederunt, non præſumeretur diuiſio. idéque ſi teſtator paterfamiliâs deceſsiſſet, & magna eſſet inæqualitas, habita ratione portionum teſtamento relictarum. Quintò conſequens fieret, vt ſi quis diu rei meæ vſumfructũ quaſi poſſedit me ſciente, & patiente eum non præſcriberet, quòd multi ſuprà relati in ſpecie tenuerunt, quæ omnia minimè vera eſſe, ſuprà oſtendimus perplura, quàm quinquaginta fundaměta legum, & rationũ, quas congeſsimus ſuprà capitu. ſuperioribus, quas non expedit repetere, & quia admiſsis opinionibus Doctorum miſerè violantur, & reſtringuntur generalitates dictarum legum, nempè dict. l. ſi filiusfamiliâs, quæ non diſtinguit, vtrùm hæreditas ſit onerata an opulenta, & dict. l. qui in aliena. quæ ſimiliter nõ diſtinguit, vtrùm onerata an opulenta eſſet hæreditas, & dict. l. ſi quis diuturno, quæ ſimiliter non diſtinguit, vtrùm noxia nimis an leuiter tantùm eſſet ea ſeruitus, de qua præſcribenda ibi agebatur. & Gloſſ. dict. l. pen. quæ ſimiliter non diſtinguit, vtrùm modica an non modica eſſet portionum poſſeſſarum diſparitas, † & addo egregium textum in ſimili, iuncta ſua Gloſſ. ſingulari, & ibi communiter app. in l. ſi mater. C. de inoffic. teſta. vbi mater filios ſuos hæredes ſcripſerat, & deinde in puerperio alterius filij deceſſerat, ita quod non habuit ſpacium mutandi teſtamenti, & ne illius filij ſic præteriti occaſione id teſtamentum reſcinderetur, Imperator introduxit eum filium pro inſtituto habendum, diſputat Gloſſ. (quam ibi communiter appro. diximus) an ea lex legíſve beneficium procedat, etiam ſi filij fuiſſent ibi inæqualiter inſtituti, & ait ita eſſe. ſic ergo & in ſpecie dict. Gloſſ. dict. l. penultim. inæqualitas portionum poſſeſſarum nihil iſtorum mutare debet non magis, quàm in terminis dictæ l. ſi mater. Adſtringitur hoc fundamentum, nam beneficia facilius perire ſolent, quàm quæ competunt iuxta rigorem iuris communis. l. eius militis. §. militia miſſus. ff. de mil. teſta. vnde ſi ex inæqualitate portionum non deſinit locum habere beneficium. d. l. ſi mater, multò minus ex tali inæqualitate portionum poſſeſſarum locum habere deſinet præſumptio, de qua in Gl. d. l. pen. quæ deſcendit ex mero iuris rigore. Adde Andr. Tiraquell. vbi ſuprà, verſic. 39. ibi ſunt & qui hoc limitant poſt Paul. Caſtren. & Fulgo. quos alleg. & plures alios in ver. ſed & multi. Tenendo noſtras ſententias, quæ re vera & æquiores ſunt, & legum noſtrarum (ne miſerè violentur & reſtringantur) tutrices, tũc ad l. nullo. C. de rei vend. (in qua iacet vnicum contrarium exiſtimantiũ fundamentũ) facilis eſt, & perſpicua ſolutio, & ſenſus verus, nihil enim commune habet rerum ſubſtantia, aut eſſentia cum ipſarum rerum probatione. l. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tut. ibi, non ius deficit, ſed probatio. l. obligationum ſubſtantia, in princip. iuncto §. ſi. ff. de actio. & obligatio. & leges ſoli poſſeſsioni temporis legitimi concedunt lucrum per præſcriptionem proueniens. l. 3. ff. de vſucapion. dixi plenè §. 77. nume. 10. ab hac regula lucrum tali poſſeſsioni deferente excipitur ille caſus, quo ea poſſeſsio iniuſta, & intolerabilis eſſet. l. fin. ff. pro ſuo. l. non ſolùm. §. quod vulgo. l. Celſus. ff. de vſucap. l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. final. C. pro dona. l. ſi vir. ff. eodem. l. ſi id quod, ibi quaſi volente & concedente domina. ff. pro deteli. in princip. Inſtitut. de vſucapion. l. vnica. C. de tranſact. vſucap. l. diutina. C. de longi temporis præſcription. iuſtam autem cauſam poſsidendi (quod attinet ad præſcribendum) habere intelligitur, qui poſsidet de voluntate domini. dict. l. ſi id quod. d. l. ſi vxor, etiam ſi cauſa, & occaſio dominicæ conceſsionis eſſet à lege improbata, vt dd. ll. iuncto titulo. ff. & C. & in decre. de dona. inter virum & vxor. ergo in ſpecie noſtra, qui non ſolùm ſciente, ſed etiam longo tempore patiente domino poſſedit, nõ dubium eſt, quin poſsideat ex domini voluntate, & conſequenter iuſtam, quinimò longè iuſtiorem poſsidendi cauſam habere videtur, quandoquidem huic poſſeſsioni non dedit originem occaſio à lege improbata, id quod contingit in terminis dict. l. ſi vir, & dict. l. ſi id quod. Præterea ſi titulus habitus à non domino præbet iuſtam cauſam poſsidendi, etiam ſi is dominus eſſet abſens, & ignorans, iuxta l. fin. C. de longi temporis præſcription. iunctis legibus ſuprà allegatis, quantò iuſtius præbebit cauſam præſcribendi titulus habitus ab ipſomet domino, vt argument. per totum. C. de reb. alien. non alien. Nec dubium eſt, quin ex iuſtiſsima legis interpretatione ab ipſomet domino titulus (hoc eſt, iuſta poſsidendi cauſa) datus intelligitur eo ipſo, quòd rem ſuam à me poſsideri diu conceſsit, dict. l. ſi id quod. dict.

5 Tempus longũ facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, cõtra multos, præſumi filij conſenſũ, licet agatur de magno pręiudicio, & aliæ tres concluſiones, contra Doct.

6 L. ſi mater. C. de inoff. teſtam.

dict.l. ſi vir.cum mille iuribus, & rationibus ſuperiore cap. allegatis. Ergo non abnegamus, quin ad pſcribendũ ſit neceſſarius titulus (hoc eſt, iuſta cauſa poſsidendi) vt dicitur in dict.l. nullo. ſed in omnibus ſpeciebus ſuprà relatis affirmamus interfuiſſe non ſolùm iuſtam, ſed etiam longè iuſtiorem poſsidendi cauſam, quàm in terminis dict.l. nullo. & conſequenter contingeret præſcriptio longè facilius & iuſtius, quàm in terminis d.l. nullo, aut dict.l. final. C. de longi temporis præſcriptio. quia titulus, qui à dict.l. nullo, cum ſimili, deſideratur, in vſucapionibus vel præſcriptionibus nihil aliud eſt, quàm iuſta cauſa poſsidendi, vt proclamant ſic declarantes quàmplures leges, d. l. non ſolùm. §. quod vulgo. d.l. quod vulg. d.l. fi. ff. pro ſuo. dict.l. ſi id quod. dict.l. ſi vir vxori. l.2. & l. penult. ff. pro legato, cum ſimil. quas allegaui infrà cap. 67. num.10. cum ſequen.

SVMMARIVM.

1 *Sententia etiam nulla dat titulum ad præſcribendum.*
2 *Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcript. ſiue res tradatur ſiue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum.*
4 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum.*
5 *Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum.*
6 *Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præſcribendum.*

CAPVT LXVII.

1 *[ſent]entia e-[tiam nul]la dat [titu]l. ad [præ]ſcrib.*

SENTENTIA † præbet iuſtam cauſam ſcribendi. Ita Bartol. & ibi plenè per Alexand. & Iaſ. in l. Pomponius, per text. ibi. ff. de acquir. poſſeſ. & per Franciſc. Balb. de præſcript. in 1. parte 3. partis prin. q. 11. id quod procedit etiam ſi ſententia eſſet nulla vel fortè iniuſta, dummodò is, cuius fauore lata fuit, non propterea eſſet in mala fide. Ita Gloſſ. in c. ſi ſacerdotes. 16. quæſt.3. in Gloſſ. magn. & per Balb. vbi ſuprà, & quod notatur in c. de quarta, de præſcript. Hæc opinio, quæ (non paucis tamen repugnantibus) receptior eſt, probatur ratione aperta, nam ad præſcriptiones non titulus poſitiuè, ſed tantùm iuſta cauſa poſsidendi deſideratur. Ita planè probat l. quod vulgò. ff. pro emptore. l. nõ ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucapi. l. fin. ff. pro ſuo. l. 2. & 3. ff. pro legato. l. pro legato. & l. fina. eod. tit. dixi plenè infrà cap. 77. nume. 10. probatur apertè in l. 3. ff. de vſucap. vbi in definitione vſucapionis, ex qua vſucapionis vera cognitio capienda & petenda eſt, non dicitur ad vſucapiẽdum titulum, ſed tantùm poſſeſsionem tẽporis lege definiti deſiderati. Id quod alijs poſtea legibus moderatum & declaratum inuenitur, vt ea poſſeſsio iuſta ſit, vt proximè diximus. Iuſtam autem poſſeſsionem accipere debemus, ſiue illa magnoperè iuſta ſit, ſiue ſit tolerabilis, licet non ita iuſta & inuicibilis fuerit. d.l. fin. ff. pro ſuo, & diximus in d. nume. 10. ſed qui ex ſententia poſsidet, nullus abnegabit, quin non ſolùm tolerabilem, ſed etiam iuſtam & laudabilem cauſam poſsidendi habuerit, præſertim cùm res iudicata pro veritate habeatur, vt in l. res iudicata. ff. de regul. iur. ergo hunc habere iuſtam cauſam præſcribendi pręſcripturumq; rectè poſſe in comperto erit.

Confirmantur iſthæc. Nam titulus † tranſactionis, quæ exæquatur ſententiæ. l. non minorem. C. de tranſact. l. 1. & 2. ff. eodem titul. ſimiliter ſufficit ad præſcribendum, quando ex eo titulo vel cauſa poſſeſsio traditur (puta quia cũ in iudicio fundũ abs te, qui eum poſſidebas, peterem, eum ex cauſa tranſactionis tradidiſti, tunc enim eum, ſi alienus erat, præſcribere poſſem.) Ita tenent per text. ibi Salicetus, Alexand. Iaſ. colum. fin. & alij communiter in l. ſi pro fundo. C. de tranſact. Balbus de præſcript. part. 3. princ. quæſt. 5. qui in eum text. hanc ad rem ſingularem dicit, eſt clarior text. in l. ex cauſa tranſactionis. C. de vſucap. pro emptore. tenet Alexand. conſilio 24. ponderatis his. colum. final. lib. 5. Philippus Corneus conſil. 16. viſo primo themate. lib. ſecundo. Gloſſ. & Bart. in d l. ſi pro fundo, eſt communis opinio, ſecundum Balbum, vbi ſuprà, qui omnes per dict. l. ſi pro fundo, communiter tenent contrarium, eo caſu, quo ex cauſa tranſactionis poſſeſsio eius rei, de cuius præſcriptione agitur, non eſſet tradita, ſed tantùm retenta. quæ communis opinio non ſatis tuta eſt, quia nec ad transferendum dominium, nec ad transferendam vſucapiendi conditionem traditio rei, de qua præſcribenda agitur, neceſſaria eſt, vt in l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domi. §. qua ratione. Inſtitut. de rerum diuiſio. iuncta l. clauibus. ff. de contr. empti. actus enim geſtus à domino, qui ſufficit ad transferendum dominium, is ſi fiat à non domino, transfert (cæteris habilibus) vſucapiendi conditionem. d.l. clauibus. ergo vt ſi rem tuam poſsidebam, vel ea apud me erat quouis modo, eamque mihi vendidiſti aut donaſti, aut dotis nomine dediſti (& ſimilia) dominium acquiro per d. §. interdum, & d.l. qua ratione. §. interdum. ita ſi apud me res erat, quam à me in iudicio vendicabas, deſtitiſti à lite aliquo accepto, iuxta l. 2. l. tranſactio. C. de tranſact. vix eſt, vt ius tuum in me traduxiſſe non videaris, vel ſaltem omiſiſſe, & quaſi pro derelicto habuiſſe. ſicque vt ſi dominus in me talem rem transferre vellet, ſtatim dominium eius quærerem, vel ſi dominus talem rem pro derelicto vellet habere, ſtatim eius dominium quærerem,

2 *Trãſactionis titulus an ſufficiat ad præſcrip. ſiue res tradatur ſiue remittatur.*

rerem, per dictos §§. interdum, iuncta l.1.&2. ſi id quod. ff. pro dereli. ita ſi non dominus iſthæc faciat, vt vſucapiendi conditionem acquiram par eſt, ita tamen vt tempore huius tranſactionis cœpiſſe videantur, quod obtineret, ſi ego putarem dominum eſſe eum, qui litem actu mouerat, vel mouere minabatur, vtroque enim caſu tranſactio valeret. l.2. C. de tranſaction. niſi obijcias, quòd tunc eſſem in mala fide de eo ipſo, quòd rem non reſtitui ſine lite. ſicque non videretur poſſeſsio per talem trāſactionem iuſtificata: ſiue enim putarem illum non eſſe illius rei dominum, tunc eius deſiſtentia, aut etiam expreſſa conceſsio non iuuaret, ſiue dominum putarem, ex bona fide erat rem reſtituere, ſicque ſemper ceſſat præſcriptio. Sed tamen quia inter iſta duo extrema eſt medium, aut eſſe poteſt, ideo puto debilem eſſe caſum, quo procedat præſcriptio ex tali tranſactione. Quid enim ſi te litem inferente, & illaturum minante, cœpi dubitare, vtrùm dominus eſſes, nec ne, ſi enim in hæreditate patris mei eam rem, quam ipſe mala fide poſsidebat, inueni, ſicque iuſtam & bonam fidem habeo. cap. is qui in ius, de regu. iur. lib. 6. l. qui in ius. ff. eodem tit. ſed obeſt mihi mala fides authoris mei, iuxta plenè notata per Gloſſ. & Doctor. per text. ibi in authent. niſi tricennale. C. de bonis matern. & in l. vitia. C. de acquirend. poſſeſſ. authen. malæ fidei. C. de præſcription. longi temp. tunc ſi te litem inferente, vel inferre minante, cœpi nō minus vehementer, quàm iuſtè dubitare, dominus eſſes, nec ne, dedi tibi aliquid tranſactionis cauſa, vt à lite diſcederes. certè non video, quomodo non videretur denuò iuſtificata poſſeſsio mea non quidem in hunc ſenſum, vt proſit mihi præterita poſſeſsio, ſed vt ex tunc à tempore tranſactionis præſcriptionis ſpacium currere incipiat, facit l. cum hæres. l. an vitium. ff. de diuer. & temporis præſ.

Denique ſi verum eſt, ſimpliciter ſententiam præbere iuſtam præſcribēdi cauſam, hoc eſt, ſiue res ex vi ſentētiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, ſiue apud me ex vi ſentētiæ abſolutoriæ relinquatur, vt ſup. attigimus, idē quoque fore in tranſactione par eſt. d. l. non minore, & d. l. 2. ff. & C. de tranſactio. & quia vtroque caſu, vt patet, par ratio eſt, præſertim cùm nullus poſsit, dū præſcribit, habere bonā fidē quietam, ſed ſubdubiam, vt plenè agemus infrà cap. 77. & cap. 72. Sed tam in ſententia, quàm in tractatione deſineret præſcribere, qui eſſet in mala fide, verùm id non ex tituli defectu tunc contingeret, ſed propter illam malam fidem.

Denique in tranſactione etiam ſi putârim eum, qui vendicabat rem à me, vel ſi vendicaturum minabatur eſſe dominum, & cum eo tranſegi, adhuc non ſum, ſed fui in mala fide, quæ per conceſsionem illius purgatur, ſicque ex tunc incipio habere eam poſſeſsionem ſine vllo vitio, id quod ſufficit ad præſcript. licet alius titulus non adſit, vt dd. ll. & ſuprà plenè egimus in tribus cap. præced.

Titulus † conditionalis non prodeſt, aut non ſufficit ad præſcriptionem, ſiquidem erat conditio ſuſpenſiua, ſed ſi erat reſolutiua ſufficit. ita Bald. de præſcript. in 1. parte 3. partis princip. quæſt. 12. per l. 2. §. ſi ſub conditione. ff. pro empt. l. 2. & l. 4. ff. de in diem addictione. l. ſi alienam. ff. de donat. cauſa mortis. † Sicque infert Balbus procedere præſcriptionem ex titulo reuocabili, † & qui dicantur tituli ſufficientes ad præſcriptionem eſt Gloſſ. melior de iure, ſecundum Balbum, vbi ſuprà, in cap. dudum. 2. de electione, in verb. intitulatam. tex. cum Gloſſ. in l. 3. §. genera. ff. de acquiren. poſſeſſ. & poteſt quis rem ſuā, cuius dominium habebat reuocabile, præſcribere, per l. in libello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. ſecundum Balbum, vbi ſuprà, Gloſſ. in l. in acceſsion. ff. de diuerſ. & temp. † Ex titulo autem ſimulatò non contingit præſcriptio. l. fina. ff. pro donato. † & plures tituli ad pręſcriptionem concurrere & poſſunt & proſunt, ſecundum eundem Gloſſ. Bart. & communiter Docto. in l. 3. §. ex plurimis. ff. de acquirend. poſſeſſ. eſtque communis opinio, ſecundum Balbum, vbi ſuprà, & Alexand. in dicto §. ex plurimis. col. 5. Ergo ſi alienam rem tibi mortis cauſa donaui dominium reuocabiliter quæ fuiſſe non videris, & ſi eam tradiderim, ſed tantùm poſſeſſionem & vſucapiendi conditionem. dict. l. ſi alienam. tamen poſt tempus pręſcriptionibus definitum eius quoque dominium quæſiuiſti, qui iuſtam poſsidendi cauſam habebas, licet cauſa vel titulus ille eſſet reuocabilis, vnde fit, vt nec verus dominus petere queat, quia iure ſuo fruſtratus eſt, nec ipſi donatori repetere liceat, quia alienum peteret, & ſic turpiter, cùm id ſtatim reſtituturus eſſet, d. l. ſi alienam. d. l. ſi extraneus. ff. de donat. inter virum & vxorem. & ita intelligo l. ſi id quod. ff. pro dereli. & l. ſi vir vxori. ff. pro donato. Dum autem ſuprà poſt Accurſium & Balb. diximus, procedere poſſe præſcriptionem ex titulo reuocabili, hoc eſt, quod habens dominium reuocabile, eam rem poteſt præſcribere, per d. §. ſi quis ſeruum, habet locum contra eum, qui non erat impeditus agere, vt ibi. nam ſi ſeruū alienum ab hoſtibus redemi, dominus poteſt oblato precio ſeruum recuperare, vt ibi. Sicq; ex ſua negligentia meritò excluditur tempore. Cæterùm contra impeditum tempus non curreret, vnde ſi rem ſub conditione legatam hæres pendente conditione alienauit, ſicque dominium reuocabile acquiſiuit ille, qui ab eo acceperat, iuxta l. ſeruo legato. §. 1. ff. de leg. 1. l. fin. §. ſed quia, cum §. ſequent. C. commu. de leg. tamen quia legatarius pendente conditione agere non poteſt, contra eum non currit præſcriptio, niſi à tempore conditionis expletæ. d. l. fin. §. ſin autem ſub conditione. l.

contra

contra maiores. C.de inoffic. teſta. vbi dixi l. qui hæredi. §. ſi pars. ff. de cond. & demonſt. per rationem l.1.§.fin. C. de annali except. & dixi plenè de ſucceſſ. progreſſ. ſub titulo de fideicommiſsis, ex quibus locis quæ hic deſunt, petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum.*
2 *Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato.*
3 *Dominium vtile præſcribit dominus directus.*
4 *Præſcriptio interdum occidit, non transfert ius.*
5 *Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq. & num.6.*
7 *Poſſeſsio abijcitur longi temporis negligentia.*

CAPVT LXVIII.

TITVLVS † generalis pro ſuo iuſtam prçſcribendi cauſam interdum præſtat, ſecundũ Franciſc. Balb. de præſcript. in 1. part. tertiæ partis principalis. q.12. vnde Bald. in §. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuerſia. colum. final. qui idem tenet, ait, ipſam proprietatem aliquando loco tituli haberi ad præſcribendum, id quod voluit Gulielmus de Cuneo in l. ſi quis emptionis. colum.2. C. de præſcript. triginta annorum. † vnde ipſe Guiliel. & Bald. inquiunt, ſi rem meam præſcripſiſti, deinde eius poſſeſsio ad me reuerſa eſt, eam citra vllum alium titulum præſcribere potero, quaſi eo ipſo, quòd olim eius dominium habueram, iuſtam & poſsidendi, detinendiq; ac præſcribendi cauſam habere videar, ſequitur Balbus, vbi ſuprà, qui & etiam Baldus aiunt etiam hoc caſu bonam fidem requiri, † & vterque teſtatur, id vtile eſſe ad materiam feudi, nam ſi dominus directus nactus eſſet feudi poſſeſsionem (hoc eſt, feudatariæ rei) tunc citra alium titulum eam poſſet præſcribere, quo caſu tam Baldus quàm Balbus negant, quòd dominus directus dominium vtile prçſcribat, ſed aiunt eius remotionem, & directi dominij conſolidationem eum videri præſcripſiſſe vel acquiſiſſe. Sed dum aiunt cõtingere præſcriptionẽ, tum demum procedit ſi adſit bona, vel deſit mala fides, non aliter. Quid enim ſi procuratori meo mandaui, vt fundi mei vtile dominium venderet, dedi ei facultatem etiam tradendi quaſi poſſeſsionem illius dominij vtilis, vendidit tibi, & tradidit (per clauſulam fortè conſtituti, vel per retentionem vſusfructus, vel alio quouis modo) id tamẽ ſe feciſſe nunquã mihi renunciauit, vel fortè ſe feciſſe negauit, atque ita ſecurus incautusque integrum in fundo illo dominium iusque meum permanſiſſe putabam, tunc enim cùm non deſit mihi bona fides, potero quidem præſcribere. & ita vt debeat abeſſe hoc caſu mala fides, videntur ſentire Baldus & Balbus, vbi ſuprà. † Et dum vterque negat, vtile dominium præſcripſiſſe me, hunc (vt exiſtimo) habet ſenſum, quòd cùm dominium vtile & directum in perſona vnius concurrere nequeant, non magis quàm vſusfructus cauſalis & formalis, nam vt ſi vſufructuarius ius vſusfructus cedat in fauorem proprietarij, is non videbitur vtrunque vſumfructum tam cauſalem quàm formalem habere, ſed ſolùm cauſalem integrum, nec vſufructuari concurſu diminutum, quia res mea ſeruitutem vſufructus vel alterius rei mihi debere nunquam videtur. §. finitur, cum ibi not. per Gloſſ. & Doctores. Inſtitut. de vſufruct. ita ſi habens vtile dominium illud in fauorem domini directi vel cedat vel aliter amittat, non facit vt directus dominus vtrunque dominium tam cauſalem quàm formalem habere videatur, ſed vt ſolùm adhuc directum nullius tamen domini vtilis concurſu diminutum habere intelligatur. Idemque in præſcriptione contingit iſta non ſecus, quàm ſi prædium ſeruiens libertatem præſcripſiſſet, quo caſu ſeruitus illa minimè videretur ita prçſcripta, vt is dominus ꝑſcribens rem ſuam inciperet habere ſibi ipſi ſeruientem, ſed magis vt eam ab anteà debita ſeruitute liberam habere inciperet, quaſi his caſibus ſiue libertas præſcribatur, ſiue ius vſusfructus, ſiue etiam ius vtilis dominij remouendi non tam tranſlatiuè quàm extinctiuè contingat præſcriptio, vt præſcriptio ius illius, contra quem præſcriptum eſt, occidiſſe, non ad præſcribentem tranſtuliſſe videatur. Quod autem Baldus & Gulielmus de Cuneo, & Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, aiunt, titulum generalem pro ſuo aliquando ſufficere ad præſcriptionem per totum titulum. ff. pro ſuo, id veriſsimum eſt, nam cùm eo caſu abſit mala fides, eo ipſo iuſta cauſa poſsidendi adeſſe intelligitur, vbicunque autem iuſta poſsidendi cauſa interfuit, ibi citra vllum alium titulum contingere præſcriptionem plenè oſtendimus infrà capitu.72. & plenius in capitu.77. per textum in l. quod vulgo. ff. pro emptore, & in l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucapion. l. final. ff. pro ſuo, cum ſimilibus. † Vnde veriſsimũm quoque eſſe exiſtimo, quòd ijdem Guilielmus, Baldus & Franciſcus Balbus inde colligunt, vt ſi rem meam vſucœpiſti, deinde eiuſdem rei poſſeſsionem bona fide cœpi (fortè abſens & vſucapionis illius ignarus fueram, iuxta l. finalem. C. de longi temporis præſcriptio.) eam citra vllius tituli interuentum præſcribere potero, quia iuſtam poſsidendi cauſam habeo, & inter reliquas hæc eſt potiſsima vtilitas illius tituli. ff. pro ſuo, optimus text. in l. ſi id quod. ff. pro derelicto. & in l. ſi vir. ff. pro donato. l. qui alienam. ff. de donat. cauſa mortis. l. ſi extraneus. vbi not. Bart. ff. de donat. inter vir. & vxor.

1 *...ſuo ...ſp... ...um.*

2 *...re ...eti in ſu... ...la.*

3 *... vti ...ribit ...in di... ...us.*

4 *Præſcriptio interdum occidit, nõ trãſfert ius.*

5 *Titulus ad præſcrip. non requiritur in caſu ſeq.*

Colligitur ex ſuperioribus, quid reſpondendum

6 Titulus non requiritur ad præſc. in caſu ſeq.

dendum ſit in illa quæſtione, qua cõtrouertitur, † ſtatutum viget, vt qui rem decennio poſſederit, pro ea non poſsit conueniri, an tunc ſufficiat bona fides, citra vllius tituli interuentum? qua in re partem negatiuam, vt ſine titulo præſcriptio illa nõ procedat, tenuit Lud. Rom. in l. prætori, in prin. in addit. nouiſſ. ff. de dam. infect. And. Tiraq. de præſcr. in prin. facit, quod tradit Bald. in c. vnic. §. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuerſia. & Alex. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. ſecundum Tiraq. vbi ſuprà. Contrariam partem vt cum ſola bona fide etiã ſine titulo contingat ea præſcriptio ſtatuaria, tenuit Bald. in l. 2. C. de longi temp. præſcript. quæ pro liber. facit ſecundum Alexandrum in addit. ad Bal. ibi, quod ſtatutum ita intelligendum eſt, vt aliquid addat iuri communi: arg. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur. vbi per Iaſo. Bart. in l. 4. §. prætor ait. ff. de vſuca. Idem Bar. in l. 2. ff. de vſuca. & hæc pars longè verior eſt. nam cùm ſolã bonam fidem cum cõtinua poſſeſsione etiam in terminis iuris cõmunis ad talem præſcriptionem ſufficere ſuprà edoceamur, multò magis in terminis huius ſtatuti admittendum eſſe conſtat, dummodò ea bona fides deſcendat ex cauſa iuſta vel tolerabili, iuxta l. fin. ff. pro ſuo, cum ijs quæ ſuprà attigimus, & etiam infrà c. 72. & c. 77. Sicq; dices, tale ſtatutum videbitur fruſtratorium, cùm quod attinet ad iuſtitiam poſsidendi, nihil addat aut detrahat iure communi, id quod libenter admitterem eo caſu, quo abſens & ignorans eſſet dominus rei, contra quem præſcriptum eſſet, iuxta l. fi. C. de long. temp. præſc. nec ſtatuentes potuerunt, etiam ſi vellent introducere, vt cum mala fide procederet præſcriptio, ſecundũ veram & communem opin. Antonij, Panorm. Felini & aliorum in c. fin. de præſcript. Cæterùm quo caſu dominus rei præſens eſſet & taceret, ac pateretur, ex illa diuturna patientia tacitus cõſenſus & conceſsio rei ſuæ præſumeretur: arg. l. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſerui. vendi. & l. ſi ego. §. 1. ibi, per traditionem fortè, aut per patiẽtiam. ff. de public. l. ſi id quod ibi, quaſi volente & concedente domina. ff. pro derelict. l. alienationis verbum, ibi, vix eſt enim, vt non videatur alienare. ff. de verb. ſig. & conſequenter iam malæ fidei vitium aut præſumptio vel ceſſaret, vel purgatum videretur, vt in ſimili tenuit Bar. in l. fi. ad fin. C. vnde vi. quem DD. ſequuntur cõmuniter, vt diximus infr. c. 72. & c. 77. † Facit, nam & per longũ tempus præſumitur poſſeſsionis vel abiectio vel obliuio, vt ex cõi opinione reſoluit Iaſ. in l. 1. C. de ſeruis fugit. col. pen. Idẽ Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. nu. 88. ff. de acq. poſſ. Paul. Caſtren. & Alex. poſt Gl. ibi in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acq. poſ. ergo quid impedit, quin idem tali ſtante ſtatuto etiam in proprietate præſumatur. hoc ergo caſu ceſſante mala fide etiã ex iniuſta cauſa ex vi ſtatuti dicerem procedere præſcriptionẽ, quæ iure cõi ex defectu iuſtæ cauſæ poſsidendi. d. l. quod vulgo. d. l. nõ ſolùm. §. quod vulgo, cum ſuprà allegatis, quod nota ad intell. l. 1. tit. de las præſcript. lib. 3. or.

7 Poſſeſsio abijcitur longi temporis negligentia.

SVMMARIVM.

1 *Titulus qui ignoratur, an ſufficiat ad præſcriptionem, ardua q.*
2 *Titulus non requiritur ad præſcr. in hoc caſu.*
3 *Accreſcendi iuri aſsimilatur ius vſucapionis.*
4 *Intell. l. 1. 2. pen. & fin. ff. pro lega.*
5 *Titul. illegitimus quando noceat præſcribenti.*
6 *Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus, ſufficiunt ad præſcr.*
7 *Poßidere ſe ignorans ſi verè poßideat, præſcribit.*
8 *Poſſeßio ignoranti interdum quæritur.*
9 *Intell. l. cùm hæredes. ff. de acquir. poſſ.*
10 *Intell. l. quemadmodum. ff. de acquir. poſſ.*
11 *Intell. l. à Titio. ff. de furt. cum concord.*

CAPVT LXIX.

Titul. ignor. ſuffic. præſc.

ET ſufficere † titulum adeſſe ad præſcriptionem, etiam ſi illum ignoret præſcribens, tenent Bar. Ioan. de Imol. & Ange. in l. 2. §. ſi ſub conditione, per text. ibi. ff. de vſuca. dicam cap. 79. nu. 15.

Contrariam partem vt tituli interuentus non ſufficiat abſcedente ſciẽtia præſcribentis, quinimò oporteat ipſum præſcribentẽ noſſe legitimum titulum & cauſam poſsidendi ſeſe habere, tenent Bald. & Salic. in l. 1. C. per quas perſ. nob. acqu. & Alexan. in l. poſſeſsio. §. & ſi poſſeſsio. per text. ibi, in verb. ſcienti. ff. de acq. poſſ. Gl. in l. 1. in verb. interueniat. C. eo. ti. quã ſequuntur Doct. ſecundũ Balb. qui idẽ ſequitur de præſcr. in 1. par. 3. par. prin. q. 9. & Feli. in c. illud. col. 1. de præſcr. Alex. in addi. ad Bart. in l. naturaliter. col. 3. ff. de acq. poſſ. Dyn. in c. ſine poſſeſsione. col. 2. ff. de regul. iur. lib. 6. & ſic hæc videtur receptior opinio. Eſt & tertia opinio Frãc. Balbi, vbi ſuprà, ex mente Angeli in d. §. ſi ſub conditione. vt initio poſſeſsionis & p̃ſcriptionis ſcientia tituli neceſſaria non ſit, ſed ſufficiat eã ꝓuenire ante expletã p̃ſcriptionem, hoc eſt, ante finitũ tẽpus p̃ſcribendi, tũc .n. retraheretur ea ſcientia vel eius effectus ad tẽpus inchoatæ poſſeſsionis & præſcriptionis. Vnde infert quòd ſi titulus inutilis fuerit ante cõpletum tale præſcriptionis tempus cõfirmatus, ea cõfirmatio retrotrahitur, iuſtificatq; ac habilẽ reddit poſſeſsionẽ retroactã, q. & tenet ſecundũ eundẽ Balb. Panor. in c. dudũ. 2. col. de decimis. & in ſimili per Bart. in l. more. ff. de iuriſd. om. iud. Neq; ad rem pertinuit ſecundũ Balb. q. furioſi qui nihil ſciunt. l. negotijs. ff. de reg. iu. & etiam infantes poſsint poſſeſsionẽ acquirere & præſcribere. Azo. in ſumma. C. ꝓ emptore, prope princ. Aret. in l. locus ad finẽ. ff. de acq. poſſ. l. ſequitur. §. 1. 2. & 3. ff. de vſuca. ergo videtur ſcientiã nõ requiri præſcribentis, ſed reſpondetur ſcientiam requiri, vel ipſius præſcribẽtis, vel eius tutoris aut curatoris aut ꝓcuratoris, vt per Azo. vbi ſuprà, & per Balbum

Balbum ibi. nam ideo furioſus per ſe neque poteſt incipere poſsidere, neque præſcribere, licet poſſeſsionem ab alio eius nomine, vel à ſeipſo cœptam, ante furorem non impediatur poſt furorem continuare, & ſic præſcribere, ſecundum Balbum & Azonem, vbi ſuprà. Quid dicẽdum? & ſanè in principali opinione magis eſt, vt tituli ſcientia neceſſaria non ſit, nam ſi, vt ſuprà diſſeruimus, acquiſitio per vſucapionem contingens ſimilis eſt acquiſitioni, quæ per alluuionem vel per ius accreſcendi contingit, conſequens ſit, vt quemadmodum in duabus illis acquirendi ſpeciebus ſcientia acquirentis neceſſaria non eſt, ita & in ſpecie noſtra, vt per vſucapionem acquiſitio contingat, ſcientia vſucapientis neceſſaria non ſit, dummodò per talem ignorantiam nõ reddatur iniuſta poſſeſsio.

2 Quid enim ſi quis cellam vinariam vel granariam meam ingreſſus, inſcio me vinum ſuum in vaſa vini mei, vel triticum ſuum tritico meo miſcuit, idq; cuſtodiæ cauſa (quod non rarò bellis ſcientibus fieri ſolet) ita tamen vt grana poſſent dignoſci, & ſeparari, & vrna qq; quia nõ in iiſdem vaſibus infuſa fuerant. ego tamen huius rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide viſebam, & poſsidebam (vt homini diuiti talis ignorantia facilè contingit) & ſanè crediderim cõtingere triennalem vſucapionem, & ſi omninò titulus nullus adeſſet, quia non poſſum non videri hanc rem (hoc eſt, vinum aut triticum) poſſediſſe, & ſine vllo animi vitio poſſediſſe, & ſciebam me poſsidere, quia ipſamet grana non rarò videbam, & mea eſſe putabam, vel etiam ipſum vinum, & in eo tantùm errabam, quòd ex meis fortè agris illa proceſsiſſe exiſtimabam, cùm aliunde reuera proceſsiſſent, qui error nihil nocet: argument. l. 1. §. ſi legatarius, cum ibi not. per Gloſſ. & Doctores. ff. ad legem Falcid. nec poſſem mihi perſuadere illam poſſeſsionem veram non eſſe, & ad vſucapiendum ſufficientem, & in eo tantùm quæſtio erit, an verus dominus poſsidere deſierit, cùm duo inſolidum eandem rem poſsidere nequeant. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquirend. poſſeſſ. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum. ff. commodat. l. quod contra. §. vni duo. ff. de regulis iur. & magis eſt, vt cùm primùm dominus cellæ cœpit animum habere poſsidendi ea grana, vel vina, tunc alter verus granorum vel vinorum dominus etiam ſi adhuc retinuerit animum poſsidendi, adhuc tamen non ſolùm naturaliter, ſed etiam ciuiliter poſsidere deſierit, quia cùm vterque tam dominus cellæ, quàm dominus granorum haberet animum poſsidendi, potior cauſa quò ad poſſeſsionem eſſe debet domini cellæ, qui poſſeſsionem naturalem habebat, quàm domini illorum granorum, qui naturali poſſeſſione carebat, ſicque ciuilis poſſeſsio illi naturali potius accedet, quàm alteri parti, vbi naturalis nulla erat, cùm cætera eſſent paria, hoc eſt, vterque æquè animum iuſtè haberet poſsidendi: argumen. l. ſi totam. ff. de acquirend. hæred. iunctis his, quæ notantur per Gloſſ. & Doctores in l. qui ad nundinas. §. clàm poſsidere. ff. de acquirend. poſſeſſ. † ergo vt mihi abſenti, & ignoranti per receſſum latentem, & ſic per alluuionem acquiritur, & acquiri potuit pars fundi alieni contigui mei, iuxta dictum §. præterea. vtque pars collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ipſo iure per ius accreſcendi, vt docent Barto. & communiter Doct. in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. per d. l. ſi totam. l. 1. & 2. l. ſi ſolùm. ff. de acquir. hæred. §. vbi autem. C. de caduc. tol. §. ſi eadem. Inſtitut. de leg. vtique vſusfructus pars amiſſa mihi etiam ignoranti alteram vſusfructus partem habenti ipſo iure acquiritur. l. 1. in princ. §. 1. §. interdum. ff. de vſusfr. accr. vtque mihi proprietatem habenti acquiritur etiam ignoranti vſusfructus amiſſus vel repudiatus, vt per totum illum titulũ, idemq; in alijs mille ſimilibus ſpeciebus, vt diximus de ſucc. progreſſ. lib. 3. §. fin. nu. ... ita quoq; in ſpecie noſtra mihi etiam ignoranti ipſo iure per lapſum temporis à lege ſignati acquiritur vſucapione dominium eorum granorum ſine vllo titulo, ſed ex vi ſolius poſſeſsionis, eius que iuris, cui accedit vel accedere videtur, per d. l. 3. ff. de vſucap. cum ſimil. ſuprà allegatis, & vide dicta in 4. capit. præced. ergo cùm tenuerimus deficiente omninò titulo contingere poſſe vſucapionem, conſequens ſit cum titulo inualido non minus, ſed fortè facilius procedere: argu. l. vni. in prin. C. de rei vxo. actio. † Id quod eſſe videtur contra legem 1. & l. pen. & l. fin. cum not. in dictis locis. ff. pro legato. nam ſi poſsidebam, quòd in teſtamento minus ſolenni ſciebam mihi relictum, licet errore iuris tale teſtamentum minus ſolenne valere ignoraſſem non præſcribam. † ergo cùm titulus ille inualidus non ſufficiat ad præſcribendum per d. l. 1. l. penult. d. l. fin. cum ſimilibus, longè minus ſufficiet, quando nec aderat validus nec inualidus. Solue data paritate eorum terminorum defectus tituli non minus, ſed fortè magis noceret, quàm eius minus ſolennis interuentus, vnde ſi etiam in illo teſtamẽto minus ſolenni ſciebam eam rem mihi legatam non fuiſſe, & nihilominus eam occupaui, longè minus eam præſcribam, quã cùm in eo mihi relicta fuerat, vtroque enim caſu eſt animi mei vitium priore, quia ſcire debebam me alienum inuito domino iniuria detinere (dominus enim vetare præſumitur. l. qui vas. ff. de fur.) l. leges. C. de legibus. cap. ignorantia, de regu. iur. lib. 6. poſteriore verò caſu conſpectius & apertius vitium animi eſt, quia reuera alienum me poſsidere intellexi, & ex tali perfidia & malignitate mihi lucrum & vſucapionis beneficium accedere inciuile eſſet. l. final. C. de iureiurand. l. final.

3 *Accreſcendi iuri aſsimilatur ius vſucapionis.*

4 *Intell. l. 1. 2. pen. & fi. ff. pro lega.*

5 *Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti.*

non rad in

C. de fideicom. ſed tamen quando alienum revera poſsidebam, quod tamen meum eſſe errore facti, non ſupino aut intolerabili putaui (quale fuit in ſpecie de granis vel vinis ſuprà relata) tunc præſcriptio contingit, vt dixi, quibus adde l. fina. ff. pro ſuo, in verb. tolerabilis, & alia iura, quæ allegabimus infrà cap. 72. & c. 77. vbi multis iuribus & rationibus diſſeremus ad vſucapiendum titulũ neceſſarium non eſſe, ſed ſolam poſſeſsionem

6 *Titulus legitimus, aut illegitimꝰ, aut etiam nullus ſufficiunt ad præſcr.*

ſine vitio, qualis erat in ſpecie propoſita, † verùm quia ſine vitio regulariter poſſeſsio non contingit, niſi cùm adeſt titulus, ideo paſsim leges dictitant titulum requiri ad præſcribendum. l. nullo. C. de rei vendicat. l. vnic. C. de vſucap. transform. in princ. Inſtitu. de vſucap. cum ſimilibus. Verùm per alias leges res hæc declarata reperitur, vt tituli defectus, non noceat quando adeſt iuſta vel tolerabilis cauſa poſsidendi. Secundum quæ ſi à non domino, quem dominum eſſe credebam, rem cuſtodiæ aut depoſiti aut commodati cauſa accepi. Deinde ille eam mihi in ſuo teſtamento ſolenni legauit, ſine dubio præſcribam, vt per tot. tit. ff. pro leg. Idem ſi teſtamentum erat minus ſolenne, ſi tamen ſolenne fuiſſe mihi nunciatum fuerat. d. l. 1. d. l. pen. d. l. fi. cum ibi not. ff. pro leg. Idem ſi neutrum interfuit, ſi tamen mihi nunciatum fuerat in teſtamento ſolenni rem mihi relictã eſſe, nec defuit iuſta cauſa nuncio fidem adhibendi, vt iam diximus, & arg. d. l. fin. verbo, tolerabilis. ff. pro ſuo. ergo contingere potuit præſcriptio cum titulo legitimo, hoc primo, vel etiam cum illegitimo, hoc ſecundo, vel etiã cum nullo omninò, hoc tertio, dummodò deſit animi vitium. Vitium autem adeſſe intelligo, non ſolùm quando adeſt malignitas, ſed etiam quando adeſt inſcitia intolerabilis. d. l. final. ff. pro ſuo, cum

7 *Poſsidere ſe ignorãs, ſi verè poſsideat, præſcribit.*

ſimil. ſuprà & infrà cap. 67. allegatis. † Ergo ſi rem, quam tuam eſſe putabam, nec erat depoſiti commodatíve cauſa abs te accepi, deinde eam mihi in tuo teſtamento reliquiſti, & à tempore teſtamenti tempora præſcribendi prætererunt, nec vnquam ſciui eam rem mihi legatam eſſe, cõmuniter Doct. ſupr. relati negaſſent, & abnegant contingere præſcriptionem, ſed contraria ſententia, quam nonnulli ſuprà relati defendunt, longè verior eſt, quia in ſola poſſeſsione ceſſante animi vitio nititur vſucapio, vt iam oſtendimus, animi autem vitium ceſſare intelligitur, quoties quis detinet vel poſsidet rem ex domini voluntate. d. l. ſi id quod, verb. quaſi volente & concedente domina. ff. pro dere li. l. ſi vir. ff. pro dona. is autem ex domini voluntate rem detine-

8 *Poſſeſsio ignoranti interdũ quæritur.*

bat, ergo, &c. Neque † ad rem pertinet, q; ille detinere tantùm eam rem, non etiam poſsidere videretur, quodque poſſeſsio ad præſcribendum requiratur. d. l. 3. ff. de vſucap. cap. ſine poſſeſsione, de reg. iur. lib. 6. nam reſpondeo quòd ea naturalis detentatio ſimul ac accedit voluntas illius, qui rem diſpoſuit vel commodauit, cõuertitur in ius legitimæ poſſeſsionis, nam & in ius dominij & poſſeſsionis (quod plus eſt) conuerti poſſet: argum. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acqui. rer. dom. §. interdum. Inſti. de rer. diui. nam & ſi ei, qui depoſitam vel commodatam rem meam habebat (hoc eſt, depoſiti aut commodati nomine eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, ſtatim ipſo iure non ſolùm dominium, ſed etiam poſſeſsionis ius etiã inſcius quæſiuit ipſo iure: arg. dd. §§. interdum. Et quod dicitur vulgo nullã poſſeſsionem niſi corpore & animo acquiri non poſſe. l. quemadmodum, cum ſimil. ff. de acq. poſſ. id quidem regulare eſt, fallit tamen in eo, qui habebat naturalem rei detentationem. is enim noua accedente cauſa, vt ipſo iure dominium etiam ignarus acquirere poteſt, ita etiam poſſeſsionem vel poſſeſsionis ius ſine corpore & etiam ſine animo acquirere non prohibetur: arg. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rer. dom. & d. §. interdũ. Inſt. de rer. diuiſ. in quorũ terminis ei, qui nec ciuilem nec naturalem poſſeſsionẽ habebat, ſed tantùm nudam rei detentationẽ (ex cauſa depoſiti fortè vel commodati) eandem rem vendidi, vel donaui, vel dotis titulo alióve ſimili dedi, & ea iura cantant, ſtatim eum dominium illius rei acquiſiſſe, pro conſtanti que illis iuribus habetur, quaſi indubitatum ius quoque poſſeſsionis, vt nihil ei deſit quæſitũ videri ipſo iure. nec dubium eſt illa iura idem quoque admiſſura eſſe etiam, ſi ex cauſa vltimæ voluntatis idem contingeret, puta q; dominus illã rem illi legaſſet, illúmve hæredem ſcripſiſſet, nam ex cauſa legati acquireret ſtatim & dominium & poſſeſsionis ius ipſo iure etiam ignarus: arg. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de leg. 2. l. a Titio. ff. de fur. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. ff. de leg. 1. cum ibi not. per Gloſſ. Bart. Alex. & alios. & ex cauſa inſtitutionis adeundo hæreditatem, vt in reliquis rebus hæreditarijs ſolum dominium, non etiam poſſeſsionem acquireret. l. cùm hæredes, in princ. ff. de acq. poſſ. ita in ea re, quam antea detinebat, non ſolùm ius proprietatis, ſed etiam poſſeſsionis acquireret: argu. dd. §§. interdum. Ex quibus apparet in hac re adeſſe legis tam poteſtatem quàm voluntatem, de poteſtate apparet à fortiori, in l. final. C. de ſacroſanct. Eccleſ. iuncta l. quod meo. in princ. ff. de acquir. poſſeſſ. de voluntate apparet: arg. d. §. interdum. Inſtitut. de rerum diui. & d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquir. rer. domin.

Ex † ſuperioribus colligitur declaratio ad text. in l. cùm in hæredes, in prin. ff. de acquir. poſſeſſ. vt licet regulariter aditione hæreditatis ſolum dominium, non eam poſſeſsionem hæres acquirat, vt ibi, tamen earum rerum etiam poſſeſsionem acquiret, quarum nudam detentationem habeat, puta, quòd nuda ex cauſa fortè depoſiti vel commodati 9 *Intell. l. cùm hæredes. ff. de acq. p.*

modati eas teneret, vt ſic cùm primùm ille hæreditatem adierit, illa continuò nuda illarum rerum detentatio in ciuilem & naturalē poſſeſsionem conuertatur ipſo iure: argumen. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domin. & dicto §. interdum. Inſtitut.
10 de rerum diui. Vnde † ſubinfertur notabilis declaratio ad dictam l. quemadmodum, vt ſolo animo hoc caſu circa vllius actus corporei interuentum poſſeſsio acquiratur.

11 Colligitur † etiam egregia declaratio ad l. à Titio. ff. de fur. l. cùm pater. §. ſurdo. ff. de lega. 2. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. l. legatarius. §. final. ff. de lega. 1. vt ſi ei, qui rei meæ naturalem ex cauſa fortè depoſiti vel commodati habebat detentationem, eam rem legaui, tunc is etiam ignarus non ſolùm dominium, ſed etiam ciuilem & naturalem poſſeſsionem quæſiſſe videatur, licet nullus interfuerit animus, aut etiam actus corporeus: argumen. dd. §§. interdum. Poſtremò alia multa ad tituli materiam ſpectantia videbis infrà capit. 77. num. 7. vſque ad finem. & cap. 78. per totum. & cap. 69. per totum, & cap. 81. per totum. & 83. num. 23. cum ſequen. & cap. 84. per totum. & cap. 87. per totum. Poſtremò multa ad titulum ſpectantia diſſeruimus ſuprà 1. & 2. parte, & infrà parte 4. cap. 78. & in 5. parte ferè per totam, vnde quæ hic deſunt, petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides requiritur ad præſcriptionem.*
2 *Bona fides præſumitur.*
3 *Bonus quiſque præſumitur.*
4 *Homini naturaliter ſunt innata virtutum ſemina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata.*
7 *Generatum ſimile generanti.*
8 *Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcriptionem.*
10 *Bona fides non eſt neceſſe vt probetur.*
11 *Notorium eſt allegandum.*
12 *Bona fides an ſit allegand.*
13 *Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt.*
14 *Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari ſatis eſt.*
16 *Bona fides vt allegetur an requiratur, ardua quæſtio.*
16 *Notorium iuris non expedit allegari.*
17 *Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur.*
18 *Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti, arduaq.*
19 *Dominium incidenter agendo probatur ex poſſeſſione.*
20 *Dominium probatur ex poſſeſſione contra violentum.*
21 *Dominium probatur ex poſſeſſione contra commodatarium, & depoſitarium.*
22 *Dominium non præſumitur ex poſſeſſione præterita, fallit in tribus caſibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS AD bonam fidem adſpirans.

CAPVT LXX.

BONAM † fidem in præſcriptionibus & vſucapionibus deſiderari pluſquam manifeſtum eſt, vt in l. Celſus. ff. de vſucap. l. 2. §. ſi à pupillo. ff. de vſuca. pro emptore. l. cùm hæres. ff. de diuerſ. & temp. præſcript. l. vnica. C. de vſucap. transform. auth. malæ fidei. C. de temporis longi præſcript. l. 1. C. de bonis mater. in prin. Inſti. de vſucap. tex. in c. vigilanti, & in c. vlt. de præſcrip. text. in c. poſſeſſor malæ fidei, de regu. iur. lib. 6. & multa hanc ad rem ſpectantia tradunt Doctor. in dd. locis, præſertim nouiſsimi, in d. c. poſſeſſor. & in auth. niſi tricennale, & in l. 1. C. de bonis mater. cum ſimil. Bona † autem fides in dubio præſumitur, ex communi noſtrorum opinione. Ita enim voluit Glo. in l. ſuper, in verb. probetur. C. de præſcript. longi temporis. & in l. 1. C. de euictio. & in l. ſi quis emptionis titulo, in verbo, tenuerunt. C. de præſcrip. triginta annorum. §. 1. in verſic. qui bona. Inſtit. de vſucap. & in cap. ſanctorum, in verbo, ſacræ. & ibi etiam Panormitanus de præſcript. & in capitulo, ſi diligenti, in verbo, bona fides, & ibi Innocen. & Petr. Vbaldus in repetitio. Panormitan. & Felin. eodem titu. & Gloſſ. in cap. vltim. in Gloſſ. 1. & ibi etiam Panorm. eodem titulo. & Gloſſ. in capit. cum Eccleſia, de cauſa poſſeſſ. & proprietatis. & Gloſſ. in ca. Abbate, in princip. in verbo, domini. verſicu. ad hoc autem, de ſenten. & re iudica. lib. 6. & in capit. licet. 16. quæſt. 3. Innocent. in capitu. Michael. de electio. & in capitulo ſecundo, de in integrum reſtitut. & in capitul. vigilanti. de præſcription. Dynus in l. prima. ff. de itinere actuque priua. Cyn. in l. 1. in quarta quæſtione, de ſeruit. colum. tertia. Archidiacon. in cap. 1. in verbo, bona fides, de præſcription. libro ſexto. Barto. in l. Celſus. colum. quinta. ff. de vſucap. vbi de ea re elegantiſsimè diſputat, & in l. communia. §. inter prædones. C. communi diuidun. & in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſit. lib. 11. Baldus in repetition. l. 1. colum. quarta. C. vnde vi. & in ſua diſputatione, incipien. accuſatus de vi turbatiua, colum. penult. & conſil. 257. Titius emi. lib. 1. & conſil. 288. dicta mulier. poſt medium lib. 4. Angel. in l. 1. C. quibus non obſtat longi temporis præſcriptio. & in l. ſuper longi. C. de præſcripti. longi temporis. Anton. in capitu. peruenit. de cenſibus. Cumanus conſil. 119. domina Ioannem, ante finem. Panormitan. conſilio 18. in cauſa, & quæſtione. colum. prima, libro ſecundo. & conſilio 54. in quæſtione, quæ ad præſens vertitur. columna quinta. verſic. nec obſtat, ſi dicatur ſtatutum. Alexan. plenè conſil. 201. viſo & diſcuſſo. col. 2. lib. 2. &

1 *Bona fides requiritur ad præſcrip.*

2 *Bona fides p̄ſumitur.*

conſilio 91. in cauſa, & lite vertente. colum. 2. lib. 5. Petrus Ferrar. titu. forma reſponſionis rei conuenti, in verb. præſcriptionis. colum. 7. Idem Barb. conſil. 51. colum. 3. lib. 4. Franciſc. Curr. iun. conſil. 72. princeps defunctus. col. 3. in fin. & conſil. 83. Deus pius. colum. 2. & copioſiſsimè Socinus conſil. 38. in cauſa dominorum. colum 2. lib. 3. Philippus Decius conſil. 275. iuridicam eſſe arbitror. col. 2. & conſil. 309. in cauſa mota Mediolani. Ancharanus conſil. 143. clarior. colum. penultima. Ioannes Andreæ ad Speculatorem titu. de teſt. §. nunc videndum. add. magna. colum. 3. Petr. Philippus Corn. conſil. 130. viſo libello. colum. 11. libro 1. Idem Corne. conſil. 329. oſtenſo mihi. colum. 4. eod. lib. 1. Aries Pinellus Luſitanus de bonis maternis, in authen. niſi tricennale. num. 12. Didacus Couarru. in cap. poſſeſſor. de reg. iur. lib. 6. parte 2. § 7. Andreas Tiraquel. de præſcript. in Gloſſ. 2. in verbo, bona fides. §. 1. Petrus Philipp. Corne. conſil. 117. primo aſpectu. colum. 9. lib. 2. & conſil. 239. in hac conſultatione, & conſil. 206. colum. 11. eodem lib. 2. per text. in c. auditis, & c. cùm olim, de præſc. Iaſ. in §. ſed iſtæ quidem. num. 100. Inſtitut. de actionib. Gabriel ſtrenuus Theologus in 4. ſentent. diſtinct. 15. quæſt. 14. artic. 1. Ratio huius tam receptiſsimæ ſententiæ eſt, quia † homo

3 *Bonus quiſq; præſumitur.* præſumitur bonus. l. merito. ff. pro ſocio. l. quoties. §. qui dolo. ff. de proba. l. cùm pater. §. te igitur. ff. de leg. 2. cap. 1. de ſcrutin. & tradunt Doctores in dictis locis, & in regula, ſemel malus, de regulis iur. lib. 6. Gloſſ. in c. ſi forte, in verbo, ſcientiæ, de electio. lib. 6. Lucas de Penna in l. quemadmodum. colum. penult. de agricol. & cenſi. lib. 11. Panormita. & Felin. in c. cùm in iure, de offic. deleg. Bald. in c. fina. colum. penult. de præſcrip. Idem Bald. in l. 1. ad finem. C. ſi quis omi. cauſa teſtamen. cuius rei ratio egregia redditur per Ciceronem 3. Tuſc.

4 *Homini naturaliter ſūt innata virtutum ſemina.* † Sunt enim (inqt) in nobis ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos natura ad beatam vitam perduceret, nunc autem ſimul ac editi in lucem, & ſuſcepti ſumus, cōtinuo in omni prauitate verſamur, vt penè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur, cùm verò parentibus redditi, deinde magiſtris traditi ſumus, tum ita varijs imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni con-

5 *Natura Dux optima.* firmatæ natura ipſa cedat. † Et rurſum ibidem ait: Natura ipſa deſciſcimus, vt optimam naturam nobis inuidiſſe videamur, & rurſus lib. 1. de legibus ait: Natura duce errari nullo modo poteſt. Et Officiorum lib. 1. ait: Naturam ducem ſi ſequamur, nunquam aberrabimus. & hoc eſt illud ius naturale, quod natura omnia animalia docuit, vt in l. 1. ff. de iuſtit. & iu. & in pr. Inſtitut. de iure naturali. quodque ſimul cum ipſo humano genere proditum fuiſſe, teſtatur Iuſtinianus in §. ſingulorum. Inſtitut. de rerum diui. Nec dubium eſt,

6 *Principia qualia ſunt, talia ſūt principiata.* † quin Qualia ſunt principia, talia ſunt principiata. ſicque, Qualis eſt natura, talis eſt hominum quiſque cum principiatus, creatus, & natus eſt, ita eleganter Bald. in l. 1. ad fin. C. ſi quis omiſ. cauſa teſt. & Andreas Tiraq. de præſcrip. §. 1. Gloſ. 2. verſ. ſed quòd in dubio facit. l. quiſquis, in princ. & §. 1. cum ibi not. C. ad leg. Iul. maieſta. vbi Gloſſ. ait:

Sæpè ſolet filius ſimilis eſſe patri.
Vnde ſic cecinit Horat. Oda 4.
Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Gene... mile g... ranti.

Cùm ergo homo ſimul ac naſcitur ac generatur, habeat ſemina innata virtutum, quinimò non ſolùm homo, ſed etiam ea omnia, quæ à natura creata ſunt, optima ſint, par eſt, vt bona fides & bonitas in homine præſumatur, quandiu contrarium non probatur, præſertim cùm Qualia ſunt principia, talia (vt diximus) eſſe intelligantur principiata. Hæc cōmunis concluſio variè intelligitur. Primùm quando adeſt titulus legitimus & verus, quale eſt, cùm emi ritè & rectè, vel dotis, aut donationis, vel legati aut alio quouis ſimili titulo rem accepi, & ita procedunt. ff. & C. pro emptore. & ff. & C. pro donato. & ff. & C. pro dote. & ff. & C. pro hærede. & ff. & C. pro legato. & ff. & C. pro ſuo. ita volunt omnes ſuprà relati. Secundò † intelligitur etiam ſi putatiuus tantùm, non etiam verus eſſet ille titulus, ſi quidem error iuſtus fuit aut tolerabilis. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. l. fin. ff. pro ſuo. quale eſt, cùm is, cui mandaui rem vt mihi emeret, eam mihi tradidit, ſe emiſſe mentitus, ita tenent omnes, quos ſuprà retulimus, iſtaque & ſuperior ſunt communes opiniones. Tertiò intellige † etiam ſi titulus eſſet reuocabilis. l. 2. §. ſi ſub conditione. ff. pro emptore. l. ſi id quod. ff. pro derelicto. l. ſi vir. ff. pro donato. vnde ſi vxor à viro, quem dominum eſſe credebat, rem donatam accepit, eam contra verum dominum poteſt præſcribere, licet vir eam donationem eamque rem poſſet reuocare. d. l. ſi vir. dict. l. ſi id quod. & licet rem ſub hac conditione niſi melior conditio allata fuerit abs te, quem dominum eſſe credebam, emerim, tamen eam contra verum dominum poſſum præſcribere, quamuis is titulus meliore conditione allata reuocabilis ſit. l... & l. 4. ff. de in diem addi. niſi dominus verus agere impeditus eſſet, tunc enim contra eum non curreret præſcriptio. l. final. §. ſin autem ſub conditione. C. com. de lega. l. qui hæredi. §. ſi pars, cum Gloſſ. ff. de condit. & demon. l. 1. §. fin. C. de annali excep. alium text. & exemplum habemus in l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de capti. Item fallit ſecundò, quando conditio eſſet ſuſpenſiua, vt d. §. ſi ſub conditione. Quartò intellige etiam, ſi titulus, in quo nititur

Titul... tiuus... ad pr...

Titu... cabil... cit ad... ption...

hititur poſſeſsio,ſi titillegitimus, quod obtinet quò ad præſcriptionē lōgiſsimi tēporis, nam quod ad longi temporis præſcriptionem non ſufficeret,vt diximus infrà c.81.num.7. & 8.& c.77.num.9. Quintò intellige etiam ſi titulus omnino deficiat,vt videtur eſſe cōmunis opinio ex relatione Andreæ Tiraq.de præſcri.§.1. Glo.2.verſic. bona autem fides.dicam infrà c. 79.numero 15.&capit.81.numero 8.cum præced. diximus fusè ſuprà dum de titulo differebamus.

Sextò intellige ſi adſit titulus,etiam ſi eum me habere ignorem.l.2.§.ſi ſub conditione,ad finem. ff. pro empt. dixi infrà c.79.num.15.& in c.incip.traditio.Septimò intellige,ſi ea bona fides indicijs probetur.l.pen.C.de euictio. Octauò † intellige, etiam ſi ea bona fides nō probetur,ſufficit enim allegari, ita tenent Gl. in Clem.appellanti de appell. Andreas Tiraquel.de præſcrip.§.1.Glo.2.verſic. ſed quæſtionis eſt,& ait ſe dixiſſe in d.Clem. & hanc allegationem poſſe fieri etiam poſt concluſionem in cauſa,firmat ipſemet Andr.Tiraquell. ibi. Antonius in c. peruenit, de empt. & vendi. & ibi Ioan.de Imola.& Alexand. in leg.vnica.C. vt quæ deſunt aduoc. iudex ſuppleat. colum. 2.Matthæus Affli. in conſt.Siciliæ conſt.incip. iuſtitiarijs. colum.4.Facit † quia & ſi ea præſumptio bonæ fidei,eò quod eſt iuris, reputetur eſſe quid iuris,& conſequenter non requiratur probatio,ſed tantùm allegatio tanquam res notoria,tamen & ipſum notorium allegādum eſt.l.ſi adulterium.cum inceſtu.§. idem Pollioni.ff.de adulterijs. ſecundū Antonium Butrium in c. bonæ, de poſtul. prælatorum. Idem Antonius in c. exceptionem, de excep. Ioan.Imolenſis in l.4.§.hoc autem.ff.de damno infecto. Marcus Mantua locorum communium.c.57.Et in ſpecie † quòd bona fides ſit alleganda tenent Marcus Mantua, vbi ſuprà, & Baldus in l. ſuper longi.C.de longi.tempo. præſcrip.colum.3.Idem Bald.in l. quicunque. in prin.C.de ſeruis fugit. Et quòd habens iuris præſumptionem pro ſe eam debeat allegare,tradunt generaliter Seyſellus in rep. l. Celſus.colum.9.ff.de vſucapion. & Marcus Mantua, vbi ſuprà, quam tamen poſt concluſionem etiam cauſę allegari poſſe vterque tam Mantua quàm Seyſellus affirmat.Nonò † intellige ſufficere vt tacitè allegetur, puta dico me fundum vt meum poſſediſſe.Ita Alexand. conſi.201.colum.1.lib.2.Decius conſi.267.Romanus conſi.77.pater reuerende.Andreas Tiraquel.vbi ſuprà,verſic.cæterum,per leg.antiquos.verb.domini cogitatione.C.de fur. Boerius deciſi.42. alia inſuper.num.1.

Decimò intellige ſufficere † quòd ea allegatio bonæ fidei etiam poſt concluſum in cauſa ſecundum Antonium Imolam, Affli-ctum,Tiraquel.& Alexand.in locis relatis ſuprà verſi.8. quibus adde idem tenere Decium conſilio 267.Panor.in c.dudum.1.colum.2.de elect.& iterum Andream Tiraquell. vbi ſuprà verſic.intellige & Marcum Mantuam, vbi ſuprà. Vndecimò † intellige vt procedat etiam ſi ea bona fides nec probetur neque etiam allegetur, etenim licet reliquæ iuris præſumptiones ſint allegandæ, iſthæc tamen bona fides adeo à iure præſumitur, tamque æqua, naturalis & indubitata præſumptio eſt, vt nec eam allegare neceſſe ſit. Ita tenent Antonius Butrius & Ioan. Imolenſis in c. præterea.2.de tranſa.Panorm.in c.fi.colum. octaua.de præſcrip.Barba.conſi.41.illud ad feram.columna 10.lib.1.Idem Andreas Barba. conſilio 50.col. 9.eod.lib.& conſilio 18. columna penul.libro 2.& cōſilio 70.eod.lib.per c.auditis, &c. cum olim,de præſcript. vbi nulla bonæ fidei mentione facta præſcriptio allegata fuit, & ſatis fuit. † Cùm enim (inquit) Barba. notorium eſt ex iure, non expedit allegari, quinimmò iudex illud ex officio ſupplere vel attendere debet per cap.Raynutius.de teſtamen.vbi iudex iudicauit ſuper notorium minimè allegatum,vt ibi notant Ioannes Imolenſis & Panor.Idem Panor.in c. afferte. de præſumptionibus. Baldus in leg. prima. C. vt quæ deſunt aduo.Felin.in capit ad hæc.columna nona de appella. Nec dubium eſt (inquit Andr. Tiraquell.vbi ſuprà) quin bona fides oriatur ex iuris notorietate,vt fuſiùs ſuprà diſſeruimus. ergo eam allegari non expedit, iuris enim præſumptio liquida probatio eſt. Glo. in leg. tutor qui repertorium. C. de peri. tutorum.leg. licet Imperator, & ibi plenè Alexand. & Iaſo. ff.de legat.1. per Andream Barba. conſilio 74. ſcripſit Pſalmiſta libro quarto.rurſusque conſilio omnium nouiſsimo. Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fidei præſumptio neceſſariò ſit alleganda,tenent Bald.in dict.l.ſuper longi.C.de longi tempo.præſcripti.Idem Baldus in dict.l.quicunque. C.de ſeruis fug. Andreas Tiraquell. vbi ſuprà,Marcus Mantua c. 57.d.lib.3. locorum communium,quia alios allegant huius ſententiæ auxiliares, vt attigimus ſuprà verſicu. 8. ſed ſuperior pars vt receptior ita & verior nobis videtur, quæ materia à noſtris cæca & nebuloſa relicta nobis videtur,quæ vt liqueat conſidera nonnullos caſus, Primus quando bonæ fidei mentio fit explicitè,alter quando implicitè, vltimus quando nec implicitè, nec explicitè. Primo caſu omnes conueniunt ſufficere, veluti ſi agenti rei vendicatione allegaui, me rem illam titulo & bona fide per tempus legitimum poſſediſſe, ſicque præſcripſiſſe. Secundò caſu non ſatis ſeſe explicant veluti ſi rei vendicatione agenti obieci præſcripſiſſe me, nulla bonæ fidei mentione facta, ſed ſatis eſt dixiſſe, præſcripſiſſe me, quia intelligendum eſt ritè & rectè,argu.l.non putauit,in principio,cum ibi notat. ff. de bonorum poſſeſsion. contra tab.& illud verbū eſt intelligendum in pleniore ſignificatu.§. ſed quoties.Inſtit.de iure nat.

Margin notes (left, partly cut off): …s nō …e vt … | …n eſt …um. | …s an …nda. | …ſidem …è alle…ſ eſt. | …a fidem …t uſam …oncl…am al…egai…itu eſt

Margin notes (right): 15 Bona fides vt allegetur an requiratur, ard q. | 16 Notorium in iris non expedit allegari.

& id perfectum eſt quod ex omnibus ſuis partib. cõſtar.l.1.ff. de origine iuris.ſicq; qui dicit, ſe pſcripſiſſe de perfecta (& cũ omnibus ſuis legitinis qualitatib.) præſcriptione intelligit, ne aliter inutiliter proceſsiſſe videatur, nihil enim & inutile paria ſunt.§.fin. Inſtitu.quibus mod.teſtam.infir. † & denique appellatione rei ſimpliciter prolatæ, cõprehẽduntur omnes ſuæ partes ſiue illæ quotitatiuæ ſint.l. Mæuio, in prin.in verbo, totus.ff.de lega.2.l. coniunctim, in verbo, ſolidam rem. & verbo, ſolidam hæreditatem.ff.de legat.3.l.hæc ſcriptura.leg. ſi ſeparatim.ff.de condi.& demon.§. ſi eadem res.Inſtitu.de lega.l.ſi pluribus.ff. de lega.1.l.ſi quis cum totum.ff.de excep.rei iudi.leg. cum quæſtio.C.de lega.l.vnica.§. vbi autem, cum §. ſequen.C. de cad.toll.ſiue illæ etiam ſint partes integrales vel ſubiectiuæ, vt in leg. qui vſumfructum, vbi plenè notant Bartho.& Iaſ. ff.de verb.obli.& d.l. cum quæſtio.leg.1.§.interdum, in verbo, in ſolidum.leg.inde Neratius.ff.de vſufruct. accreſ. ergo qui ſe præſcripſiſſe ait omnes partes per qualitates ad præſcriptionem neceſſarias (ſiue poſſeſsio ſit, ſiue titulus, ſiue bona fides) comprehendiſſe implicitè videtur, facit egregius text.in l. Titius, in prin.ff.de liber.& poſthum. vnde apparet à Barbatio parum aptè allegatum fuiſſe textũ in d.c.auditis, & d.cap.cum olim, de præſcrip. quandoquidem ibi non eſt verum, bonam fidem allegatam non fuiſſe, quinimmò eo ipſo quòd præſcriptio allegata fuit, bona quoque fides implicitè allegata intelligitur, & ſic ita reſponſuros veriſimilimum eſt, non ſolùm illos qui affirmant bonam fidem allegari non oportere, ſed etiam eos qui contendunt allegari oportere, quando quidem hic implicitè allegata videretur. Vltimo caſu quando nec implicitè, nec etiam explicitè allegata fuit, ſed duntaxat dictum fuit à reo, ſe eam rem per tempus ad præſcribendum legitimum, legitimaque ex cauſa poſſediſſe, licet hic nulla mentio fiat de bona fide, adhuc ſufficeret, quia ea à iure præſumitur, vt ſuprà latiſsimè oſtendimus, id quod in iure notorium eſt, vnde fit, vt ſuperuacua ea allegatio videatur, ſicque à iure deſiderari minimè ſit veriſimile, ſed omnino inciuile, arg.l.hęc ſtipulatio.§.diuus. ff.vt lega.nomine caue.leg.non cogendum.§. Sabinus.ff.de procura.leg.Cornelius.leg.iam dubitari.ff.de hæred.Inſtit.leg.verba hæc.ff.de cond.inſt.& potiſsimùm, quia ſi verum amamus, vſucapiones in ſola poſſeſsione legitima nituntur, nec bonam fidem deſiderant poſitiuè, ſed tantùm malę fidei vitium abeſſe, nec titulum deſiderant, ſed tantùm iuſtam aut tolerabilem poſsidendi cauſam, vt per leg. tert. ff.de vſucapion. fusè oſtendimus infrà capit. 77.numero decimo.cum præced.& ſequen.& capit.72.& capit.81. Sicque qui legitimi temporis poſſeſsionem ex iuſta cauſa emanantem allegauit, ſufficienter allegaſſe videtur, nec quicquàm vltra deſideratur, vt dictis in locis oſtendimus aduertentes iſthæc à noſtris non ſatis vnquàm fuiſſe præuiſa. Et diximus ſuprà part.3.per totam. † Redeundo ad noſtram bonæ fidei præſumptionem, cùm oſtenderimus, eam præſumi in homine à natura, inq; eo naturaliter eſſe innata virtutum ſemina, inde pari ratione deſcendit, vt ex poſſeſsione præſenti dominium à lege præſumatur, aliter enim cũ per l.quærebatur.C.vnde vi, præſumptũ ſit, quòd ad me nõ pertinet id ad alios omnino pertinere, certè ſi lex, quod poſsidet meum eſſe non præſumeretur, iam alienum poſſidere præſumeret. ſicque me malum hominem eſſe malamque fidem habere, contra ea quæ ſuprà fusè oſtendimus, ſicque in ſpecie vt ex poſſeſsione præſenti dominium habere poſſeſſorem præſumptio ſit, tenent Glo. in l. penu.in verb.amoueri.ff.de condi.inſt. quam ibi ſequuntur Barthol. Bald. Angel. & Paulus Caſtren.ibi Barthol.Angel.& Paulus Caſtren. in leg. Titia. per text. ibi. ff.ſolut.matrim.& Abb.& in d.leg.penul.columna prima.& Nicolaus Boerius. deci. 42. alia inſuper Angel. in leg. filiusfamiliàs.§. ijdem principes. ff.de legat.1. Barbatius conſilio 50.libro primo.numero duodecimo.

17 Rei appellatione omnes ſuæ partes cõtinentur.

Dom... an pr... tur ex... ſione ... ti, ara...

Contrarium tamen vt ex poſſeſsione præſenti non arguatur dominium, tenent Glo.in leg.cum res.quam ibi multi ſequuntur.C.de probatio.Quid dicendum? & ſanè prior opinio vt receptior ita & verior videtur per iura ſuprà allegata, quibus adde egregium textum in §.commodum. Inſtitutio.de interd.l. actor quod aſſeuerat. C. de probati. & per noſtram rationem ſuprà relatam quæ habet, omnes homines bonos eſſe bonosque præſumi & mala fide carentes, ſicque minimè præſumendum eſt, vt is qui fundum vt ſuum poſsidet, colit, & fructus ſibi colligit, alienum mala fide perfidè, & furtiuè contrectet, ſed potius vt rem ſuam pertractare videatur, quæ concluſio variè intelligitur. Primùm vt ſe aduerſus agentem poſsit defendere, dic. §. commodum. Inſtitutio.de interdi.dict. l. actor. cap.in pari, de regu.iur. libro ſexto. leg. fauorabiliores. ff. de regu.iur. † Deinde intelligitur etiam agendo, nam ſi poſsideam fundum dominantem tuque fundum ſeruientem, te ſeruitutem pati nolente, duo ſunt mihi probanda, Primùm me dominum eſſe fundi iſtius quem dominãtem aſſeuero, Alterum tuum fundum huic fundo ſeruitutem debere, quod vltimum ſi probauero, Primum, nempe me eſſe dominum fundi dominantis, eo ipſo probare videor, quòd probo me eum poſsidere, fructusque vt dominum colligere, eumque arare & colere, & ſimilia. ita tenent Barthol.in dict.l. penul.& Boerius vbi ſuprà, numero octauo. nempe in d.deciſ.42. Alexand.conſilio 4.lib. ſecundo.& conſilio 103.numero decimo.lib. ſeptimo.Corne.conſilio 48.libro tertio.Andr. Barba.

Dom... incid... gend... tur e... ſione.

Barba. conſilio 8. columna ſecunda. libro primo. Gloſſ. & Florianus per text. ibi in leg. prima. ff. fami. erciſ. Rapha. Cuman. conſilio 150. ad finem Glo. in leg. ſicuti. §. ſi quæratur. ff. ſi ſeruandi. Iaſon poſt Barthol. ibi in leg. ſi prius. columna 9. ff. de noui operis nunciatio. & alij, quos allegat Boerius, ex cuius relatione apparet hanc eſſe communem opin.

Nec ad rē pertinet, l. item Mela. §. penulti. ff. ad legem Aquil. quia ibi conſtabat alterum eſſe dominum, ſecundum Barthol. in d. l. penult. Tertiò † hæc concluſio intelligitur etiam quando quis vult agere rei vendicatione contra violentum ſpoliatorem, tunc enim vt contra eum obtineat ſatis eſt probare ſe tanquàm dominum poſſediſſe. Ita tenent Barthol. & Bald. in dict. l. penultim. ff. de condition. inſtituti. & Nicolaus Boerius d. deciſ. 42. numero 6. & etiam Paulus Caſtrenſis in d. l. penultim. & Bartholo. Sozinus conſilio 112. numero 23. libro quarto. per leg. ſi quis emptionis. §. ſed hæc. C. de præſcriptio. 30. annorum.

m ex e. cō leu-

2 Quartò † intellige etiam ſi agerē rei vendicatione contra commodatarium, qui rem à me commodati nomine accepit. Quintò idem ſi agerem contra depoſitarium, qui depoſiti nomine rem à me accepit, nam & his duobus caſibus ex hac ſola poſſeſsione de præſenti dominus præſumor etiam rei vendicationem agens, nec illi poſſunt mihi referre quæſtionem dominij non magis, quàm ſi cōtra eos agerem depoſiti, aut commodati actione, nam eo ipſo, quòd cauſam à me habent, nec ex fide reſtituunt, me ſpoliare videntur, ſicque in hac rei vendicatione ex ſola præſenti poſſeſsione dominus præſumor: arg. leg. colonus. ff. de vi & vi arm. iuncta leg. ſi quis conductionis. C. locati. l. ſi alienam, cum ibi nota. ff. ſolu. matr. & quamuis contrarium videantur tenere Doct. poſt Glo. ibi. in leg. ita vt ſi fur. ff. commod. tamen hanc opinionem defendunt Paul. Caſtr. in d. l. pen. & Nic. Boerius num. 7. d. deciſ. 42.

i pro poſ- con- mo- n & ium

Hactenus quando is de præſenti poſsidebat ciuiliter & naturaliter vel ſaltem ciuiliter verè vel interpretatiuè, † quid autem ſi nunc non poſsidebat, licet olim poſſediſſet, an ex ea præterita poſſeſsione præſumatur dominium, & regula eſt non præſumi. ita Glo. in l. 2. C. de probat. Boerius, vbi ſuprà, numero decimo. Barthol. in dict. l. penul. Bald. in l. non ignorat. colu. 6. C. qui accuſa. non poſſ. Corne. conſil. 19. cum conſi. ſeq. lib. 2. per leg. & quæ nondum ſunt. §. 1. ff. de pigno. & fallit ſi poſſediſſet annis triginta, quia eo tēpore rem illā etiā titulo non apparente præſcriberet, per l. ſi ſi quis emptionis. §. 1. C. de præſcrip. 30. annorum, ſecundum eoſd. & vtraque opinio communiter recepta eſt. Fallit ſecundò quando longum tantùm tempus præterijt, ſiquidem adfuerat legitimus titulus vel cauſa poſsidendi, ſecundum eoſdem Doct. communiter, & Lud. Rom. conſi. 424. circa propoſitum, & Sozin. conſi. 106. in cauſa. col. 4. lib. 2. Gloſſ. & cōmuniter Doct. l. cū res. C. de probat. Boer. vbi ſuprà, nu. 4. Bart. conſil. 110. quidam Maſiolus. Fallit tertiò quando breuius tempus cum legitimo titulo poſſedit, & agebat publiciana ad poſſeſsionem tantùm recuperandam (non autem rei vendicatione) tunc enim obtineret contra poſsidentem ſine titulo, ita procedit titulus ff. de publi. in rem actio. quia poſterior poſſeſsio non intitulata aut præſumitur clandeſtina, aut non iuuat contra hunc qui nititur poſſeſsione intitulata. Ita Sozin. in leg. in rem quæ nobis, in princi. q. 4. ff. de acquir. poſſeſſ. Alex. conſi. 51. lib. 1. & conſi. 117. eod. lib. & cōſi. 6. lib. 3. ſecus ſi poſterior poſſeſsio intitulata ſimiliter eſſet, tunc enim præferetur, quia in pari cauſa potior eſt conditio poſsidentis. c. in pari, de reg. iur. lib. 6. tradunt Inno. & alij in c. cū ad ſedem, de reſt. ſpoli. per c. licet cauſam, de proba. Itē fallit quando iunior poſſeſsio eſſet diutina, vt dicemus in c. 85. num. 5.

non tur tione a, fal ribus

SVMMARIVM.

1 *Mala fides an noceat, quando contractus fit per procuratorem.*
2 *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*
3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4 *Pupillus non poteſt habere malam fidem.*
5 *Malam fidem populus quando videatur habere, & quomodo purgetur.*

CAPVT LXXI.

MALA fides non impedit præſcriptionem quando cōtractus fit per procuratorē, vel eum qui ſubeſt noſtræ poteſtati (vt eſt filius vel ſeruus) ſi quidem dominus tantùm non etiam is per quem contractus fiebat, habebat malam fidem. Ita tenent Bald. & Angelus in l. ſuper longi. C. de longi tempor. præſcriptio. per l. eum qui. §. in hac. ff. de public. in rem actio. Glo. in l. huiuſmodi. ff. de contrahen. empt. Gloſſ. in l. cum mancipium. ff. de ædi. edict. per Azonem in ſumma. C. de ædil. ædict. colum. pen. verſic. ſed ſi quæras. † Quod obtinet de iure ciuili non de iure canonico, quo iure noceret domini mala fides, teſte Balbo de præſcription. in 3. part. 3. partis prin. q. 18. Limita ſecundò vt mala fides aut bona fides procuratoris non ſit in conſideratione, ſed tantùm domini, quò ad ſingularem ſucceſſorem, vnde ſi rem alienam quam tuam eſſe putabas per procuratorem qui eam alienam eſſe ſciebat mihi vendidiſti, præſcribere poſſum, quia non videor ab authore malæ fidei emiſſe. Ita Barthol. in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emptore. Alexand. in l. Pom-

1 *Mala fides an noceat quādo contractus fit per procuratorem, ard. q.*

2 *Domini mala fides nocet licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*

Pomponius.l.cum quis. colu. 4. ff. de acquiren. poſſeſsio. Balbus, vbi ſuprà. Quæ quidem limitationes veræ ſunt in ſe, ſed principalis concluſio ſuſpecta videtur, nam vtriuſque iuris definitio dũ præſcriptionē cũ mala fide procedere negauit, id proſpectũ voluit, ne qui ſciebat alienũ ſe poſsidere inde lucrũ ſe facturum ſperans tardior & ſegnior in reſtituendo fieret, quæ ratio non minus vrget quando rei alienæ poſſeſsionem per ſeruum vel filiũ quæſiui, quàm ſi eam per me ipſum quærerem, vtroque enim caſu tardior in alieno reſtituendo reddar, ſi lucrum præſcriptionis inde factu rum me ſpero, quàm eſſem ſi id minimè euenturum ſcirem, ergo habebit locum capit. poſſeſſor. de regulis iuris. lib. 6. c. vigilanti. capitu. fin. de præſcription. in princip. Inſtitu. de vſucapion. transfor. cum ſimil. niſi dixeris, ſuperiorem concluſionem procedere quando contractus fiebat per procuratorem, vel filium, vel ſeruum ignorante domino vel patre, ſeruus enim vel filius contrahendo, & poſſeſsionem corporalem apprehendendo ius poſſeſsionis naturaliter quæſiuit. l. 1. in princip. vbi ex naturali poſſeſsione. l. 3. ff. de acquiren. poſſeſsi. iure enim naturæ hi ſunt integri ſtatus. l. quod attinet. ff. de reg. iur. vnde tale ius eis per prius cohærens, poſtea tranſitum facit ad patrem vel dominum, quia penes eos reſidere nec momento potuit. l. placet, de acquiren. hæredita. l. acquiritur. ff. de acqui. rerum domi. nam domino vel patri inſcijs, vel etiã inuitis acquirerent ſerui vel filijfamiliàs. l. ſeruus vetãte. ff. de verborum obliga. per totum. Inſtitut. per quas perſo. nob. acquir. & hac ratione per alluuionem rei alienæ dominium nobis etiam inuitis & ignaris acquiritur, vel ẽt ſcientibus alienum eſſe. §. præterea. Inſt. de rerũ diuiſio. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acquiren. rerum domin. ergo pari ratione nobis etiam volentibus acquiri poteſt ius poſſeſsionis per ſeruum vel filium, ſed quò ad ius præſcribendi dubito, dic ergo quòd quandiu ignoraui nomine meo ſeruum procuratoremúe aut filium meum emiſſe, & poſſeſsionem accepiſſe tandiu, & ſi ſciam illam rem eſſe alienam, tamen cùm ignorem me eam poſſidere, non poſſum videri mala fidei poſsidere, cùm bona aut mala fides pendeat ex animo noſtro. l. penul. C. de euict. ſicque ſi per eas perſonas tandiu ignorante me retenta poſſio fuit, quòd expleta fuit præſcriptio eam rem optimo iure quæſiui. Cæterùm ſi ante completam præſcriptionem cœpi intelligere, eam rem me per illas perſonas poſsidere, iam ſcio alienum me poſsidere, ſicque ſum in mala fide, quæ etiam ſuperueniens poſt cœptam præſcriptionem nocet de iure canonico, ſumque in mala fide, eo quòd poſſum & debeo iubere eas perſonas eam reſtituere, vel id ipſemet facere debeo. l. ſemper qui non prohibet. ff. de reg. iur. leg. qui patitur. ff. manda. & quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi fiat, quod bonum eſt. leg. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te, & ibi Barthol. ff. de verbor. oblig. vide capitu. 79. numero 41.

Mala † fides tutoris non nocere pupillo tenent Baldus in authen. adhæc. C. de vſuris. Ioannes Imolenſis in rep. capit. fin. columna 29. de præſcrip. & Franciſcus Balbus de præſcript. in 3. parte 3. partis princip. q. 16. *Pupill[i] nocet malaj[...]*

† Sed & ipſe pupillus malam fidem habere non poteſt quod attinet ad præſcriptionem niſi ſit doli capax, ſecundum Baldum & Franciſcum Balbum, vbi ſuprà, & ſuperior ſententia probari videtur in leg. tertia. in ſui generalitate. ff. de vſucap. præſertim iunctis his, quæ diximus, ſuprà circa definitionem præſcriptionis. *Pupill[...] poteſt malan[...]*

Et † mala fides ſingularium perſonarũ de vniuerſitate nocet ipſi vniuerſitati, ſicq; quãdiu viuit aliquis de populo vel collegio vel de vniuerſitate qui habuit ſcientiã rei alienæ, is populus, vniuerſitas, collegium non præſcribit. Ita Innocentius in cap. cura, de iure patronatus. Barthol. in leg. poſt pluribus, in fin. ff. de vſucapion. Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, q. 17. Petrus Philippus Corn. conſi. 22. videtur in hac conſultatione. colum. 4. libro primo. ſed illa mala fides purgatur extinctis omnibus ijs qui ſcierunt, & habuerunt ſcientiam rei alienæ, ſecundum Innocentium, Barthol. & Franciſcum Balbum, vbi ſuprà, contra Corneum, vbi ſuprà, qui eam purgari illo tempore poſſe negat, motus per leg. proponebatur. ff. de iudic. vbi ſubrogationis cauſa ſemper idem populus eſſe intelligitur, facit l. ſi grex. ff. de l. 1. l. grege. ff. de leg. 2. §. ſi grex. Inſtitu. de lega. ſuperior tamen ſententia quæ habet, omnib. ſaltem extinctis purgari eam malam fidem, vt humanior ita & verior videtur, nam etſi per ſubrogationem vnus idemque populus intelligatur, tamen idem quoque eſt in filio qui eadem perſona cum patre intelligitur. l. fi. C. de imp. & tamen patri ſuccedens iuſtam ignorantiæ cauſam cenſentur habere. cap. is qui in ius, de reg. iur. lib. 6. l. qui in ius. ff. eo. & conſequenter olim præſcribebat. *Malã populi do vi[...] haber[...] quand[...] getur.*

SVMMARIVM.

1 *Præſcribere an poſſit miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali vel damni infecti, cùm ſciret rem illam non eſſe illius, contra quem decretum fuit interpoſitum, egregia q.*
2 *Mala fides quando ineſſe intelligatur.*
3 *Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.*
4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*
5 *Mala fides non ſemper ſequitur, & arguitur ex ſcientia rei alienæ.*
6 *Dominus rem ſuam negligens quando videatur eã pro derelicto habere.*

7 In-

7 *Intellectus c.1.de præſcripti. contra communem opinionem.*
8 *Intellectus l.ſicut, & l.omnes.C.de præſcripti.30. annorum.*
9 *Intellectus c.fin.de præſcription.*
10 *Intellectus §.fin.Inſtitut.de iniur.*

CAPVT LXXII.

POSSIDEBAM ſeruum alienum bona fide,cuius verum dominum ego non ignorabam, is ſeruus ex cauſa noxali mihi traditus fuit,an cùm habeam ſcientiam rei alienæ,eum poſſem vſucapere quæſitum eſt,ac vehementer controuerſum,mouet quæſtionem † quòd licet indubitatum eſſet vſucapi poſſe inſpecto iure ciuili.l.generaliter.ff.de noxalib.act.tamen iute canonico generaliter definitum eſt mala fide vſucapi nihil poſſe.c.vigilanti, &c. fin.de præſcri.quod ius & in foro ſeculari ſeruandum eſſe ait ſummus pontifex,in d.c.fin.ſicque communis opinio eſſe videtur quòd miſſus in poſſeſsionem ex cauſa tam noxali quàm damni infecti non poſsit præſcribere eam rem, quam ſciebat eſſe alienam , non illius contra quem decretum iudicis fuit interpoſitum.Ita tenent Paul.in l. prætoris,in prin.ff.de dam.in fec.idque ſequitur,&ait metitiſsimè defenſum eſſe epiſcopus diſſertiſsimus ciuitatis Rod. in c. poſſeſſor, de regu.iur.par.2.§.9. numero octauo.Roma.in leg.ſi per errorem.ff.de vuſuc.Alexan.in leg.ſi finita.§. ſi de vectigalib. numero vndecimo. ff.de damno infec.Imo.in cap. fin. de præſcriptio.colum.19.in rep. Idem in leg.ſequitur.§. viam.numero 26.de vſucap.Paul.in d. §.ſi de vectigalibus.Paul.in l.iuſtè poſsidet. ff.de vectigalibus. Paul.in l. iuſtè poſsidet. ff.de acq. poſſeſſ. Barthol.in leg.Pomponius.§. ſi iuſſu, eodem titulo. ſentit Angel. in leg.ptima. C. de iudi.num.63.

Contrariam partem vt miſſus in poſſeſsionem ex cauſa ſiue noxali ſiue damni infecti poſsit rem præſcribere ,licet ſciat,eam rem eſſe non illius cõtta quem decretum fuit interpoſitum ,ſed alterius, tenent Gloſſ.in c. poſſeſſor,de reg.iuris in 6.Gloſſ.in cap.ſi diligenti, &ibi Antonius num. 12. de præſcription. Bald.in l.2. ff. ſi ex noxali cauſa agatur. Idem Baldus in auth.ei qui iurat. colum. penul. & ibi Salicetus q.9.C.de bonis auth.iudi. poſſe. Spec.in tit.de ſecundo decteto.§.iuxta. num. 8.Abb.num.28.in d.c.ſi diligenti, &ibi Anto. num.12.Bald.in l.generaliter. ff. de noxal.act. in prima lectu.& iterum in lect.2. eſtque communis opinio,ſecundum Alex.in dicto §.ſi de vectigalibus. num.11.

Quid dicendum? & quidem videtur hæc poſterior opinio in noxali cauſa longè verior quàm contraria, per text. apertum in d.l.generaliter, & in eo tantùm quæſtio erit, an is text. iure cano. correctus intelligatur, quod minimè dicendum eſt,non enim ſequitur, habet quis ſcientiã rei alienæ,ergo nõ poteſt præſcribere, † quinimò ſæpe præſcribere poteſt, 2 *Mala fides quãdo in eſſe ducatur.* nec in mala fide eſſe videtur , quod ptimùm apparet in l.ſi id quod.2.reſp. ff. pro derelicto. vbi vxor viro donauit rem ſuam,ſicq; eum dominum non fecit, vt per tot. ff.& C.de dona. inter virum,& vxor. vitque deinde eam rem mihi ſcienti vendidit,qui præſcribere poſſum, vt tex.air,licet non ignorarem , eam rem vxoris eſſe,neque ab ea ſed ab eius marito cauſam habere,Ratio eſt, vt ibi expreſsim Iureconſultus ait,quia quaſi volente , &concedente domina , is maritus vendidiſſe videtur. Nec ad rem pertinet quod Gloſſ.ibi ait, rem alienam donaſſe vxorem. nam illud eſt diuinate, & præterea eſt contra præſcriptionem leg. merito.in prin.ff.pro ſoc.&per tot. C.de reb. alien. non alien.& quod intolerabilius eſt,aduerſatur palam illi textui in verbo,domina.Secundò eſt tex.in l.ſi vir.ff. pro dona. Tertiò leg.1. §.ſi vir.ff. de acqui. poſſeſſ. vbi vir vxori donauit, nec ideò deſijt trãſuolare poſſeſsio in vxorem donatariam, quàm iuſtè poſsidere intelligendum eſt. Quartò eſt tex.in c.1.de præſcri. & in c. placuit. ſuprà allega. vbi etiam iure cano.eccleſia contra eccleſiam poteſt etiam bteui tempore ptæſcribere locum, iusque quod ſciebat eſſe alienum. Quintò † dominia non 3 *Dominium vt nobis etiã inuitis auferatur.* ſunt de iure naturali primæuo , ſed tantùm de iure gent. quod induxit dominorum diſtinctionem, & ſeparationem, antea enim omnia erant in communi. leg. ex hoc iure. ff. de iuſt.& iu.§. ius autem gentium. Inſtitutio. de iur.nat.plenè per Barthol.Paul. Iaſ.& alios in dict.l.ex hoc iure. diximus in tract. de ſucceſſ. creat. in præfatio. &in §. ptimo. huic autem iuri genti.lex ciuilis, & derogare poteſt, & quotidiè derogat. iuxta Glo. communiter apppro.ibi in leg. ius ciuile eſt.ff.de iuſt.&iu. & licet id quod noſtrum eſt ſi non facto noſtro à nobis auelli non debeat. leg. id quod noſtrum.ff.de regu.iur. tamen illud regulare, verùm ex cauſa à nobis aufertur , etiam inuitis,vel ignorantibus,vt in leg. item ſi verberatum.§.1. ff. de rei vendi.l. Lucius. ff. de euic. Glo.& Barthol. in leg. Antiochenſium. ff. de priu.creat.Barthol.Paul.Iaſon &alij in dict.l. ex hoc iure . vt ergo ibi aufertur nobis inuitis rei noſtræ dominium ex legis ciuilis diſpoſitione& permiſsione , nec ſe intromittit ius canoni. ad hoc vt ablatum domino reddatur, cur non idem erit &in ſpecie noſtra, vbi iuſtiſsima cauſa eſt, vt res noſtra nobis auferatur , ne mihi immerenti damnum ſeruus tuus impunè inferat , vel ſi intulerit, nobis reſarciatur , ibi re tua adempta , & in me ad emendationem damni translata. Nam & ſimiliter quid ſi futtum mihi facere manifeſtum , quid ſi non manifeſtum, quid denique ſi vi rem abripuiſſes, nónne

præter

præter ipſius rei ſubtractæ, aut vi ablatæ reſtitutionem etiam tuũ amitteres,& in me transferetur, ſcilicet pœna vel dupli vel quadrupli. §.furtorum.§.conceptum,cum ſeq.§.fin.Inſt. de obli. quæ ex delicto, in prin. Inſtitut.de vi bon.rap.§.quadrupli.& §.dupli.Inſtit.de act. nónne te inuito his caſibus rerum tuarum dominium habeo, te, inquam, inuito iure tam ciui. quàm cano.in tui pœnam, & punitionem ergo ſimiliter,cum ſeruus tuus damnum mihi,rebúsve meis dedit, tu damnum ſentiens,ſeruusque ille tuus mihi tradetur,niſi dãnum emendaueris, nec refertur abs te an ab alio poſsideretur quo tempore damnum dediſſet, quinimmò inſpecta legis interpretatione non videtur id damnum domino ſerui contigiſſe ſine facto ſuo, † nam appellatione facti etiam non factum continetur. Inſtit. de nup.§.ſi qua vxor, in fin.dum ait rectius ſe facturos ſi abſtinuerint.Glo.& Doct.in l.3.in pri.ff.de verb.oblig.Alex. in §.ſi id quod.l.vbi autem non apparet.ff. de verb. obl. Decius in l.id quod noſtrum. ff. de regul.iur. dominus ergo qui damnum vel noxam à ſeruo ſuo datam non emendat, quaſi feciſſe videtur, quò magis ſerui ſui dominio priuetur.Quid denique ſi ſeruus meus iuſto bello captus aufugerit,adque ſuos reuerſus fuerit inſcio me vel inuito? nónne eius dominium perdo? Quid ſimiliter ſi feram cœpimus, eiuſque dominium quæſiuimus, eaque cuſtodiam noſtram euaſerit, inque naturalem ſuam laxitatem ſe receperit, nobis inuitis, aut ignorantibus, nónne in his caſibus & ſimilibus id ſtatim noſtrum eſſe deſinit? l.3. ff.de acq.re.dom.cum ll.ſequen.l.naturalem.§.examen.leg.nihil,in princip.ff.de capti.§.item ea quæ ex hoſtibus. Inſtitu. de re.di.Quid prætetea ſi ſeruus meus proditionem detegit, nónne inſcio me & inuito libertate præmij loco donatur, & meus eſſe deſinit.l.2.3.& 4.per tot. C.quib. ex cau. ſerui.pro præmio liber.accip. Nam etſi patria poteſtas res inæſtimabilis ſit.l.filiusfam.§. ſecundum vulgarem.ff.de leg.1.nónne pater ob duritiem filium emancipare cogitur? l.diuus. ff.ſi à parente quis fuerit manu. id quod accidit in omnibus etiam delictis, in quibus pœna bonorum imponitur, ergo cùm res noſtra nobis aufertur, & in alium transfertur,interdum fit ob demeritum noſtrum, interdũ ob meritum illius in quem trãsfertur, interdum ob vtrunque,interdum & quartò ob meritum & fauorem ipſius rei.ob demeritum noſtrum, vt in d.l.diuus. ob meritũ eius in quem transfertur,& ob eius fauorem,vt in d.l.item ſi verberatum, cum ſimilibus. ob demeritum noſtrum,& meritum illius in quem transfertur, vel ob eius fauorem, vt in pœna dupli, quadrupli,& ſimilibus,ſuprà allegatis,& facit per totum C.& ff.quibus vt indigni.ob meritũ & fauorem ipſius rei, vt in exemplo. C.quibus ex cauſis ſerui. pro præmio libertatem accipi.

4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*

Cùm ergo res noſtra nobis à lege adimatur interdum culpa noſtra,interdum ſine ea,ſed ſolùm ob fauorem ipſius rei, vel eius in quem transfertur,isque eam poſsideat,eaque potiatur,nõ ignorans alienam fuiſſe, & à domino inuito vel inſcio ablata, inque eum translata.Quid mirum,aut nouum eſt, ſi idem faciat lex ex cauſa noxali? & qua ratione potuit lex dominium ſtatim tibi ablatum in me transferre,eadem ratione,& longè facilius, aut iuſtius poterit efficere, vt id dominium tranſeat poſt lõgam poſſeſsionem, & præſcriptionem: Nam & prælatus, qui non poteſt res eccleſiæ alienare, poterit per negligentiam, & interuentum longi temporis eccleſiæ nocere, vt eius res præſcribantur. c. veniens, de præſcrip. vbi per Doct.& Decium in d.l. id quod.ff.de regu.iur. facit tex.in c.illud. & cap. de quarta. de præſcript.ergo vtroque caſu, ex parte legis par potentia eſt,in auferẽdo à nobis dominio rerum noſtrarum ex caſu, nam & eius authoritate noſtrum tuemur, aliter enim non deeſſet alter fortior vel calidior, qui vi, armis, aut caliditate, vel dolo, reb. noſtris potiretur, itaque authoritate legis rerum noſtrarum dominium nobis inuitis,& ignorantibus ex cauſa poteſt,& ſæpiſsime ſolet auferri, quod accidit etiam per modum pręſcriptionis non ſecus,quàm per alios modos, ſiue is qui rem acquirit alienum ſciat ſe poſsidere, ſiue ignoret, cum adeſt cauſa non iniuſta concedendi, vt etiam ſciens quis alienum, & poſsidere, & præſcribere poſsit, qualis profectò adeſt in cauſa noxali, quãdoquidem eſſet per iniquũ, vt ſeruus tuus mihi immerenti,aut rebus meis damnum iniuria daret, idque impunitũ maneret, ſi ergo is ſeruus mihi iuſſu iudicis traditus fuerit,nec dominus,aut qui eum poſsidebat,illum defenderit,ſatis videntur maluiſſe ſeruum abijcere, inque me transferre, quàm damni æſtimationem præſtare:argum.l.ſi finita.§.non autem ſtatim.ff.de damno infect. vbi per Doctores in ſimili per Iaſ.in l.1.col.fin. C.de ſeruis fugit. per eundem in l. naturaliter.§.nihil commune.num.84.ff.de acq. poſſ. Gloſſ.in l. ſi de eo, ibi Paul.& Alexan.§.1.eod. titu.Quod obtinet,ſi ponimus ex cauſa noxali conuentum à me fuiſſe ipſum dominum ſerui illius,qui damnum dedit. idem ſi ponimus conuentum à me fuiſſe alium, qui bona fide eum ſeruum poſsidebat, & cum iuſſu iudicis mihi is ſeruus pro noxa traderetur illud quidem notum fuiſſe vero domino, at ſi ponimus dominum huius rei ignarum, iniquum videtur, eum re ſua ignorantem priuari, meque eam lucrifacere, cùm alienam ſcirem,nam tunc & ille innocens, & inculpatus damno afficeretur, & ego impius ſciensque mala fide alienum lucrifacerem,ſed adhuc idẽ eſſe debet tam iure ciuili, per d.l.generaliter. ff.de noxal.quàm iure canonico. nam res mea ſiue pereat,id ad detrimentum meum non alterius

terius ſpectare debet, ſiue caſu fortuito, ſiue aliter. l. quæ fortuitis. C. de pig. act. ſiue etiam damnũ alteri dedat, id ſimiliter ad detrimentum domini illius rei, quæ damnum dedit, ſpectare debet vſque ad valorem ipſius rei, vt per totum Inſt. & C. & ff. de noxa. & in titu. ſi quadrup. pauperiem. ergo ſeruus tuus ſi mihi damnum dedit, iuſſuque iudicis traditus mihi fuit, neque abs te, aut ab alio defendatur, æquum eſt vt meus fiat in emendationem damni, quod mihi dedit, neque tam videor hoc caſu turpe, aut impium lucrum cum iactura aliena captaſſe, quàm iuſtam damni illati reſarcionem, aut emendationem, ac ſatisfactionem recepiſſe, neque vltro ad rem alienam acceſsiſſe, aut adſpiraſſe videor, ſed coactus neceſsitate quod amiſeram recuperandi, & faciens actum neceſsitate coactus eſt piè ſubueniendus. l. ſi fideiuſ. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſat. coga. vbi plenè per Iaſ. Diuerſa cauſa eſt illi us qui à non domino ſciens emit rem alienam, is quidem nec vlla neceſsitate coactus, ſed ſponte, vltro, & impiè ad rem acceſsit alienam, neque vllum damnum ante ab re illa ſibi, rebúsve ſuis illatum fuerat, quod reſarcire curaretur, ſicque ſcientia rei alienæ in iſto caſu meritò inducit malam fidem, & impedit præſcriptionem, non ſic in caſu illo, vbi ſcientia rei alienæ, nec eſt cur inducat malam fidẽ, aut præſcriptionem impediat, ſicque ceſſat deciſio, ratio, & mens, ac ſenſus. d. c. fin. & d. c. vigilanti, de præſcrip. Nam & in terminis l. ſi vo luntate. C. de reſc. ven. conſtat quam quiſque contrahentium ſuam cõditionem meliorem facere ſtudeat, quàm eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum ſe non intromittit.

Præterea in §. item ea quæ ab hoſtibus, & in §. cum ex aliena. Inſtitut. de rer. diui. & in alijs quàm pluribus cauſis conſtat nobis auferri poſſe, & ſolere inuitis, & ignorantibus rei noſtræ dominium, neque poſsidendi impedimento eſſe, quod ſciret illud noſtrum fuiſſe, & citra factum noſtrum à nobis fortè ignoran tibus, aut inuitis abſceſsiſſe, quod plenè diximus in illa q. an actiones, & alia iura ſemel præſcripta reſtituerent domino ex capite igno rantiæ. Denique ſi iuſtè poſsidet qui authore prætore poſsidet, facitque fructus ſuos, & inde conſequitur reliquas vtilitates, quæ à l. bonæ fidei, & iuſtis poſſeſſoribus condonatæ fue runt, quale eſt, quòd faciet fructus ſuos, & reliqua id genus. leg. iuſtè poſsidet. ff. de acquir. poſſ. cur non idem erit in acquiſitione quoque proprietatis, cùm tã mala fides, & ſcientia rei alienæ eſſet in fructuũ acquiſitione quã in acquiſitione ꝓprietatis, & eadẽ æquitatis ratio militaret, eademque ratio peccati vitandi adeſſet in deneganda fructuũ acquiſitione ei, qui ſciret alienũ ſe poſsidere, quæ militat in ip ſius ꝓprietatis acquiſitione, verũ vtrunq; lex poſitiua iuſtiſsimè admiſit ex cauſa præcedẽ. quæ non arguit vllam huius poſſeſſoris turpitudinem, licet ſciens alienum poſsideat. ſicq; nec in peccato eſſe iure quis dixerit, & conſequitur, ceſſat ratio non modò potiſsima, ſed etiam vnica, quam nititur ius canonicum, quæque expreſſa eſt in d. c. vigilanti. & in d. c. fin. de præſcrip. vt diſſeruimus in loco ſuprà cita.

In ſumma quis negabit quin iuſtè is miſſus in poſſeſsionem ex cauſa noxali illam poſsideat? niſi iniurius vel lis vtilis ius ſuum deſerat, & abijciatur, contra text. cum Glo. in leg. et vim. ff. de iuſt. & iure, vbi omnes, ſed vt exordium capiat præſcriptio nihil aliud deſideratur niſi quòd initium poſsidendi non ſit iniuſtum. l. cum hæres. ff. de diuerſi. & temp. Et licet iure canonico deſideretur, vt etiam poſtea ante impletam præſcriptionem non ſuperueniat mala fides. d. c. fin. tamen hic ponimus pro conſtanti non ſuperueniſſe ſed progreſſum poſsidendi tam iuſtum eſſe, quàm initium, ergo, &c. † ergo rectiſsimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in leg. 1. numero 63. C. de iudi. non eſſe bonam conſequentiã, habeo ſcientiam rei alienæ, ergo videor habere malam fidem, & præſcribere vetor, quòd ſi diceres, cur improbe non curaſti, vt citaretur verus dominus illius ſerui qui tibi noxam dedit, fortè enim ſi reſciret, damnum reſarciret, ſeruumque ſuum recuperaret, reſpondeam improbum, aut malæ fidei non poſſe videri eum, qui illius ſerui bonæ fidei poſſeſſorem in terpellatum voluit, non etiam verum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit, non vltra, & iuſtiſsimum ſufficienſque eſſe præſumitur, quod lege cautum fuit, vt plenè per Ti raquel. de vitioque retra. in præfatione. num. 75. ſi enim ad tot ambages, & laborioſas diligentias me lex obligaret, fortè eſſent quàm plures, qui maluiſſent ius ſuum miſſum facere, & abijcere, quàm tot labores ſubire, totque moleſtias ferre, arg. l. quia poterat. ff. ad Treb. ſicque ceſſat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. vt per totum. C. res inter alios acta. nam hic legi poſitiuæ ſat fuiſſe viſum fuit, ꝙ res ageretur inter me, qui damnum paſſus fuit, & poſſeſſorem iuſtum illius ſerui damnum dantis nec exegit, præterea, vt etiam notum fieret vero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui miſſus fuit in poſſeſsionem ex cauſa damni infecti. ſicq; erit idem ius, vt in ſui generalitate probanr plures leges. leg. prætoris, in prin. leg. his l. ſi finita. 5. ſi de vectigalibus. ff. de dam. infec. elegans text. in d. l. ſi finita. §. non autem ſtatim † vbi dominus rem ſuam quaſi pro derelicto habuiſſe videtur, cum cauere noluit, aut non curauit, ſicque quaſi res ſuæ dominium ei conceſsiſſe qui in poſſeſsionem miſſus fuit, licet per quanti temporis curſum dominus rem ſuam pro derelicto habuiſſe videatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum videatur, vt eſt cõmunis opi-

5 *Mala fides nõ neceſſariò ſequitur ex ſcientia rei alienæ.*

6 *Dominus rẽ ſuam negligens quando eam pro derelicto habuiſſe videatur.*

nio, quam tenent Gloſſ. & communiter Doctores ibi, eſtque communis opinio, ſecundum Iaſo. qui eam ſequitur in leg. prima. columna fina. C. de ſeruis fug. Idem in leg. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. numero 4. Glo. Paulus & Alexand. in leg. ſi de eo. §. 1. eod. tit. pro nobis bonus text. in l. locorum. & in l. qui agros. C. de omni agro deſerto. lib. 11.

In ſumma cum quis à lege punitur, nihil opus eſt conſenſu ipſius puniti, ſiue ob culpam, vt in principio. & ferè per totum Inſtitutio. de obliga. ex quaſi delicto puniatur, ſiue etiam puniatur ob dolum, vt in furto & ſimilibus, vt probatur in leg. prima & ſecunda. ff. de legibus. leg. 1. ff. de iuſtit. & iur. diximus plenè in tract. de ſucceſſ. crea. §. 30. ad fin. Cùm ergo in terminis dict. l. generaliter. ff. de noxalibus act. & in toto illo titu. & C. & Inſtitu. eod. titul. dominus puniatur per culpam ſerui, vel ſi non punitur, ſaltem damnum ſentiat, quid opus eſt domini conſenſu? certè nihil, nam & ſimiliter aliquando filius punitur ob culpam patris. leg. quiſque, per totam. C. ad leg. Iul. ma. licet regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre, per totum, ne vxor pro marito, & leg. ſi quis in ſuo. §. legis, vbi Docto. C. de inofficio. teſt. & in quibus caſib. lex dum te punire vellet, tuum tibi adimere voluit, & in me transferre, neque tibi prodeſt ignoraſſe, vel conſenſum non præſtitiſſe, neque mihi obeſt ſcientia rei alienæ, quia nouum non eſt vt lex, dum vnum punire, alterum verò præmio afficere vellet, res ſuas puniato auferat, & in illum transferat ex toto vel ex parte, quale eſt in eo qui fecit manifeſtum tacitum fideicommiſſum, & ſimilia.

Et id mihi videtur probari in cap. 1. de præſcriptio. & in cap. placuit. decimoſex. quæſt. 3. & in dict. l. locorum, & in dict. l. qui agros. C. de omni agro deſerto, lib. 11. vbi epiſcopus ſi eſt negligens circa fidei catholicę doctrinam diſſerendam, & alter epiſcopus fortè vicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quaſi præſcriptione ius epiſcopi negligentis tranſit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ non colebat, quaſi præſcriptione à iure, quod ibi habebat, ſubmouetur biennio, idque ius transfertur in alterum agricolam, vicinum fortè, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cùm iſta iuris ademptio & translatio contingat non tam ex cauſa præſcriptionis, quàm ex cauſa punitionis, minimè opus eſt conſenſu puniti, vt dixi in loco ſuprà citato, minimèque nocet, quòd is in quem transfertur ea res præmij loco ſciat olim fuiſſe alienam, & is quidem videtur ad dicta iura longè verior ſenſus, & intellectus, quàm eorum, qui aiunt illud contingere quaſi ex tacito conſenſu vel illius epiſcopi damnum paſſi, vel illius agricolæ damnum paſſi.

Nam † & ſi indubitatū fuiſſet dictum epiſcopum, illúmve agricolam, ſuam diœceſim, agrúmve ſuum deſerere noluiſſe, quia fortè id ita proteſtati fuerunt, adhuc tamen ea præſcriptio, vel ea ademptio & translatio locum haberet, vt patet apertè ex generalitate, mente & ſenſu illorum iurium. *Intell. præſc. comm.* Vnde quod Doctores communiter ſentiunt, vt teſtatur diſertiſsimus Couarru. vbi ſuprà §. 11. num. octauo. verſicul. hanc verò præſcriptionem, nempe in d. cap. fin. ſpeciale eſſe fauore fidei catholicæ, vt ibi cum mala fide, vel cum ſcientia rei alienæ præſcriptio procedat, ſanè longè ſuſpectum eſt, quòd regulare potius ſit, vbi non tam de præſcriptione, quàm de punitione agitur, & ea iuris tam ademptio quàm translatio magis per punitionis, quàm per præſcriptionis interuentum, contigiſſe videtur. Sicque videbis vt intelligendum ſit quod ſcribit Barthol. in dict. l. qui agros, & Iaſon Inſtitutio. de acti. numero 72. §. omnium. Quinimmò tam longè abeſt, vt acquiſitioni quæ fit in terminis d. capit. prim. de præſcriptio. obſit ſcientia iuris alieni, quòd potius prodeſt, & iuuat, nam cũ illa acquiſitio, quæ à lege inducitur per modum ademptionis, & translationis, ac punitionis, quia adimitur epiſcopo negligenti, & transfertur in alterum Epiſcopum gnauum, pium ac ſtrenuum, fiat in præmium vnius & pœnam alterius, expedit reipublicæ manifeſtam eſſe huiuſmodi rem, quò magis alij metu pœnarum, alij præmiorum exhortatione boni fiant, argu. l. 1. ff. de iuſt. & iur. Præterea cùm talis iuris translatio fiat à lege quaſi in in præmium diligentiæ illius, ſciẽtia hac in re non nocet, ſed iuuat, argu. l. 2. ff. de condit. & demon. Ex quibus † non minus vtiliter quàm noue videtur inferri ac colligi valere leges ciuiles definientes iurium ac debitorum præſcriptiones etiam à ſcientibus, & ſic cum ſcientia iuris alieni valere, argum. leg. omnes, & leg. ſicut in rem. C. de præſcriptio. triginta annorum. *Intell. & l. oĩ... pſc. 30...* † iuncto dict. cap. fin. de præſcriptio. 5 nam ſi ſola culpa domini illius rei iuriſúe, de cuius præſcriptione agitur, præbet poſſeſſori vel quaſi poſſeſſori illius rei etiam ſcienti iuſtam cauſam præſcribendi, iuxta d. capit. 1. dict. l. locorum, dict. l. qui agros. & in culpa ignauiæ eſt ille, qui rem ſuã vel ius ſuum per longiſsimum tempus negligit, inque punitionem huius culpæ à lege fit illius rei iuriſúe translatio in poſſeſſorem vel quaſi, ergo illius acquiſitio iuſta & legitima videbitur, nec eſt cur malam fidem habere dicatur, non magis quàm in omnibus ſpeciebus ſuprà relatis, in quibus diximus dominium rei inuito aut ignaro domino in alterum transferri. *Intel. l... præſcri...* Quid dicendum? & ſanè longè diſtat, vtrùm culpa domini illius rei vel iuris, de cuius præſcriptione agitur, eſſet pũnibilis, an verò impunita: priore caſu non eſt nouum aut iniquum vt ille re ſua priuetur, quæ in alterum transferatur etiam ſcientem, nec per hoc in

mala

mala fide eſſe videtur, meritoque illius peccantis hoc fit, cæterùm quòd rem meam neglexerim vel culpa non eſt, vel ſaltem punibilis nõ eſt, inſpecta legis cenſura, quia mihi tantùm rebusúe meis nocui, & præterea nemini, nec dubium eſt quin res meas poſsim prodigere, eisq; vti & abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. ſi quid in fraudem patro. leg. in re mandata. C. manda. Meritò ergo licet culpa commiſſa circa rem meam ſine vllo omnino alicuius nocumento aut læſione non efficiat, quò magis res mea à ſciente præſcribatur, vt d. c. fin. tamen commiſſa circa ius meum aut circa rem meam eũ eccleſiæ vel reipublicæ læſione efficit, vt etiam à ſciente id ius meum acquiri aut præſcribi poſsit, quaſi iſto caſu iuſtior ſit legis punitio quàm ſuperiore caſu foret, ita procedit d. c. 1. d. l. qui agros. dict. l. locorum. eſtque non minus noua quàm veta & vtilis iſtorum iurium concordia inſpecta iuris canonici interpretatione, Nam de iure ciuili ex alio forte capite etiam in terminis dict. l. ſicut. & dict. l. omnes. procederet præſcriptio, nempe quòd lex ciuilis poſt tantam creditoris negligentiam & taciturnitatem præſumat debiti remiſsionem tacitamque conceſsionem, quam interdum etiam per vnius tantùm anni taciturnitatem
11 præſumit, † vt §. fin. Inſtitutio. de iniur. quo caſu nullus vnquam dubitauit quin legitima eſſet acquiſitio & præſcriptio ex parte iniuriantis, vtcunque ius iniuriam paſsi minimè ignotaret, nec per hoc malam fidem videretur habere. Et licet regulariter ſuum ius iactare aut remittete nullus præſumatur. leg. cum de indebito. ff. de probation. Fallit tamẽ ratione temporis prætereuntis, interdum breuioris, vt d. §. fin. interdum longioris, vt dict. l. ſicut, & d. l. omnes. & cum illius creditoris qui per triginta annos tacuit, animus ſoli Deo notus ſit, & præterea nemini. tam iuſta eſt præſumptio legis ciuilis ſuſpicantis creditorem ius ſuum remiſiſſe aut pro derelicto habuiſſe vel neglexiſſe, quàm præſumptio legis canonicæ aliud interpretantis, ſicque iſtarum legum iuriumúe neutrum poterit alterum iuſtè incuſare, nam vnuſquiſque abundat in ſenſu ſuo, variæq; ſunt opiniones legumlatorum & aliorum. leg. quia poterat. ff. ad Trebellian. Bald. in leg. omnium, & in leg. de quibus. columna 10. ff. de legibus, fusè per Andream Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. numero 75. Fallit quando creditor erat ignarus, nam tunc non poterit videri ius ſuum remiſiſſe. l. mater decedens. ff. de inoffic. teſtamen. ſicque hoc caſu videretur ſtandum eſſe iuri canonico, vt. d. ca. fin. niſi & hoc caſu velis ſtare generalitati iuris ciuilis. & dict. l. ſicut. dict. l. omnes, easque hoc colore defendere ac tueri, quòd poſt tam longiſsimum tempus denegetur creditori litis ingteſſus & probandi facultas propter ſuſpicionem falſitatis & machinationis, quæ facilè veteribus in rebus fieri ſolet, & quia is qui poſt tantum tempus conuenitur, fortè iam perſoluerat, licet poſt tantum tempus probare ſolutionem nequeat, & hoc plus placet (quod tamen dic vt plenius infrà c. incipi. actio perſonalis) quod tamen procederet ſolum in foro contentioſo ciuili, non ſic in foro conſcientiæ, is enim recidit in illud præceptum iuris naturalis & diuini quod ſuadet, Ne alteri facias quod tibi non vis, & ſuſpicio falſitatis ceſſat quò ad hunc qui huius rei notitiam certam habet. Alia plura fundamẽta ad iuſtificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur, collige ex c. præcedenti quod incipit, quò ad ſextum.

[margin: d. §. fin. Inſt. de iniur.]

SVMMARIVM.

1 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vſufructu. & num. 11.*
2 *Hæres quod defunctus mala fide poßidebat, an lõgo tempore præſcribat, egregia q.*
3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali.*
4 *Intellectus l. cum hæres. ff. de diuer. & tempo. & præſcri. & num. 10.*
5 *Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore, contra communem.*
6 *Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcriptionem non impedit, quin hæres eam poßit perficere, etiam ſi velit vti acceßione temporis defuncti, contra communem.*
7 *Mala fides authoris an impediat præſcribi eãdem rem ab hærede, ardua pugna.*
8 *Præſcriptio triginta annorum iure ff. erat tamen incognita.*
9 *Mala fides impedit præſcriptionem triginta annorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in vera mala fide, aliud in ficta.*
12 *Noſtrum quando pro derelicto videamur habere.*
13 *Malæ fidei vitium poteſt purgari.*
14 *Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum triginta, procedit, ſi hæres ſit in bona fide, licet defunctus fuiſſet malæ fidei poſſeſſor, cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alteram communem.*
15 *Præſcriptio triginta annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet, contra Alex. Iaſ. Felin. Balb.*
16 *Præſcriptio tam impeditur ex vno vitio, quàm ex multis, cum quibuſdam, contra alios.*
17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam.*
18 *Mala fides non poteſt non eſſe præſumpta, contra Doctores.*
19 *Error iuris non inducit malam fidem, contra Doctores.*

20 Mala fides ficta quando noceat.
21 Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.

CAPVT LXXIII.

1 *Intel. l. neque fructuarium. C. de vſufru.*

QVIDAM † fundum precario poſsidebat, & deceſsit, eius hæres eundem fundum ignorans alienum, & ſic bona fide per annos triginta poſſedit, quæritur an præſcripierit? quod negat Paulus in l. neque fructuarium, numero ſecundo. C. de vſufruct. & refert ſe ita conſuluiſſe, nec tũc de illa lege meminiſſe, cuius legis verba ita habent:

2 *Hæres quod defunctus mala fide poſsidebat, an longo tempore p̃ſcribat, egregia quæſt.*

† Neque fructuarium ad obtinendam proprietatem rerum, quarum vſumfructum habet, neque ſucceſſores eius ex ea cauſa tenentes, vlla temporis præſcriptio munit, ſed cùm vſusfruct. finiat morte. §. finitur. Inſtitut. de vſufru. l. antiquitas. C. eodem. & l. corruptionem, ibid. videbatur illius fructuarij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta, tum quia iam non ex ea cauſa, ſcilicet vſusfru. qui morte erat extinctus, poſsidebat, ſed ex noua cauſa, ſcilicet titu. pro hærede, qui legitimus eſt ad præſcribendum, per totum. ff. & C. pro hærede, tum etiam quia in præſcriptione longiſsimi temporis titulus neceſſarius nõ eſt de iure ciuili, vt in l. ſicut, & in l. omnes. C. de præſcript. triginta annorum, vbi tradunt communiter tam Gloſſatores, quàm reliqui, neq; etiam de iure canonico, ſi modò adſit bona fides, vt tradunt communiter Doctores in cap. fin. & in cap. vigilanti, de præſcript. Huic obiectioni, quam Paul. præſenſit, vbi ſuprà, nullum reſponſum dedit, licet ita tranſeat victus illius legis authoritate, perperam, vt nobis videtur, intellectæ, & ſanè contrarium ibi ſentiunt Albericus & Odofred. dum text. illum quatenus loqui de ſucceſſoribus fructuarij intelligunt, in quibus caſibus vſufru. tranſit ad hæredes, vt in l. antiquitas, cum ibi notatis. C. de vſufruct. isque intellectus neceſſarius eſt, quia text. loquitur quando hæredes fructuarij ex eadem cauſa poſsidebant, & ſic ex cauſa vſufruct. quod contingere non poterat, niſi cùm vſusfructus ad hæredes tranſijſſet, vnde in terminis illius legis, licet idem Paulus Caſtrenſ. ibi neget currere præſcriptionem annorum triginta, tamen idem Alberic. & Odofre. in contrarium inclinant, quod nominatim etiam ſequuntur Iacobus Butr. Bald. Salicet. & alij communiter ibi poſt Accurſium, ibi, in Gloſſ. final. quod & ſentit Fulgoſ. dum ait, Ex eadem cauſa poſsidentes hæredes fructuarij præſcribere non poſſe, ſignificans ex alia cauſa poſſe. Vnde cùm is, qui in ius ſuccedit alterius, iuſtam ignorantiæ cauſam cenſeatur habere, ca. is qui in ius, de regul. iur. in ſexto, lege, qui in ius. ff. eodem.

† Cumque titulus pro hærede ſit ſufficiens cauſa ad præſcribendum, ſequitur hæredem fructuarij, ſi ſit bonæ fidei, quod in dubio prȩſumitur, poſſe vſucapere etiam longo tempore, ſi velit à ſe inchoare præſcriptionem, idque non ſolùm iure canonico, vt voluit Barthol. in leg. cum hæres. ff. de diuerſ. præſcrip. ſed etiam iure ciuili, vt dictis legibus, licet Barthol. vbi ſuprà, contrarium reſponſurum veroſimilius ſit, quòd ſi nolit à ſe inchoare prȩſcriptionem, ſed malit vti acceſsione temporis, quo poſſederat defunctus, tunc annis triginta opus eſt, & ita procedat Gloſſæ opinio, & Odofr. Iacobi Butrig. Alberici Bal. Salicet. & aliorũ cõmuniter qui eã ſequuntur in d. l. neq; fructuariũ.

Mala ... thorũ ... ceat ſu... vnine... noua c...

4 *Intell. ... hæres. ... diuer. præſcr...*

Neque ad rem pertinet † l. cum hæres, ſuprà allegata, ex qua Doctores ſuprà allegati falſò opinabantur, malam fidem authoris nocere hæredi eius quò minus præſcriberet, nam illud procedit in triennali tantùm vſucapione, & in præſcriptione longi temporis, vt opportunè voluerunt Iacob. de Arena & Albe. ibi exponendo primum reſponſum illius text. in verbo. alienum, ſcilicet mobile, & intelligendũ ſecundum reſponſum iure ſoli, & ſic in prȩſcriptione longi temporis, vt ita differat ſecundum reſponſum à primo, & aliquid ei addat. Cæterùm quin in terminis illius text. prȩſcriptio longiſsimi temporis procederet, & prodeſſet hæredi, neque text. ille negat, neque negare poterat, cum illo tempore inuenta nondum eſſet, neq; dubitandum eſt, quin currat, vt in leg. ſicut, & in leg. omnes, & in l. malè agitur. C. de præſcrip. 30. ann. & in auth. malæ fidei. C. de long. temp. præſcriptio. ergo cùm hæres & defunctus vna eademque perſona reputentur. authen. de iureiur. à mori. præſt. §. 1. & in principi. Inſtitutio. de ſtip. ſeruorum. mala fides authoris hæredi iure ſſorũ nocebat in præſcriptionibus eo iure inuentis, puta in triennali vſucapione, & præſcri. longi tempo. ita procedebat d. l. cum hæres. l. fin. C. com. de vſucapio. d. l. neque fructuarium. leg. vitia. C. de acq. poſſ. quod procedebat quando hæres volebat vti acceſsione temporis quo poſſederat defunctus, nam ſi propter illam repræſentationem & vnitatem perſonarum vti gaudereque volebat acceſsione temporis, conſequens erat, vt eadem ratione is hæres præſcriptionem à defuncto malè cœptam, vel potius nondum cœptam perficere, aut implere non poſſet, non magis quàm ſi re vera vnus idemque homo forent. Verùm cum is hæres vult à ſe inchoare præſcriptionem, nihil ſibi impedimento eſt, † nam inutilis poſſeſsio defuncti non poteſt hæredi magis nocere, quàm ſi nulla omnino foret, arg. l. vnicæ, in prin. C. de rei vxoriæ actio. quod veriſsimum puta, licet Gl. Odofr. Alberi. Bal. Butrig. & Salic. in d. l. neque fructuarium, & alij ibi communiter, dum ſimpliciter tranſeunt cum illa Glo. contrarium viderentur velle, intelligentes ſolam 30. ann. præſcriptionem in terminis illius legis

5 *Præſcri... go tẽp. ... rem à au... cto ma. fide poſſeſſa, ... quibuſ... contra ... munen*

legis locum habituram. † Verùm ſecundum nos 30.ann.præſcriptio, tunc tantùm neceſſaria hæredi fructuari foret, cùm ipſe vellet vti acceſsione temporis, quo defunctus poſſederat, quo caſu teneo cum illis, eam 30.ann.præſcriptionem procedere iure ciuili, & etiam canonico malaque fides authoris hæredi non nocere, ſi is habeat bonam fidem, & ſimus in præſcriptione 30.ann. quod probatur ratione, nam 30. annis etiam cum mala fide procedebat præſcriptio.d.l.ſicut.dict.l. maleagitur.d. auth.malæ fidei. Sed iure canonico id immutatum reperitur, niſi vbi præſcribens eſſet in peccato, quia haberet ſententiam rei alienæ, ſed is hæres, de quo agimus, non habebat ſententiam rei alienæ, nec erat in peccato, ergo in eo, hac in re, iure canonico nihil eſt immutatum. Defunctus † rem mala fide poſsidebat, hæres eandem rem titulo hæreditatio 30.annis poſſedit, quæritur an poſsit præſcribere? & communis ſententia habet, præſcriptionem ceſſare, quod variè intelligitur, Primùm quod non ſit locus præſcriptioni ordinariæ longi temporis. Deinde quod nec ſit locus præſcriptioni longiſsimi temporis. Tertiò quòd id procedat de iure tam canonico quàm ciuili. Poſtremò quòd procedat etiam ſi hæres velit incipere à ſe præſcriptionem, nec poſtulet vti ſe acceſsione illius temporis, quo defunctus poſſederat, hanc concluſionem ſic declaratam tenuerunt Abb.in c.2.colum.2.de præſcriptio. Idem in c.ſi diligenti, & ibi Ant.& Felin.colu. 8.eo.tit.Balb.de præſcript.2.par.3.part.prin.q. 12.qui pluries hanc dicit communem opinio. hanc ſequitur, & dicit communem opinionem Iaſ.in l.Pomponius.§.cum quis.num.22. ff.de acquir. poſſeſſ. vbi eandem ſequuntur Alex.&. Vinc.de Hercul.& Ioan.Crotus, & ibi Alex.num.21. ait ſe ſæpius conſuluiſſe pro hac opinione, & quod eſt æquior, quàm opinio contraria, & hanc opinionem tenent alij quã plures tam conſulentes quàm legentes, quos referunt Iaſ.Balb.& Felin.vbi ſuprà, & Sozin. conſi.203.rem arduam.lib.2.Francus in c.cum quis, de reg.iur.in 6.Sicque ſunt quatuor communes aſſertiones, quas & videntur tenere, quos retulimus in q.præcedenti, & Andr. Tiraquel.qui alios allegat de præſcrip.in princi. Gloſſ.2.

Contrariam partem, vt de iure canonico in hoc caſu non eſſet præſcriptio 30. annorum, tenent Dynus in ca.poſſeſſor. num.42.de reg. iur.in 6.Barthol. in l.cum hæres.ff.de diuer.& tempo.præſcripti. Aegidius Bellam.in c.vigilanti.numero 32.de præſcri.ſequitur, & dicit communem opinionem Sozin.conſi.203.capiendo primum.colum.3.lib.2.& Corn.conſi. 304.rem arduam.numero 17.lib.3. Cynus, & Barthol.in l.an vitia.C.de acqui.poſſ. Bald. in l.nihil.C. pro hærede. Bald. in l. eum qui.§.in hac.ff.de public.Idem Bal.in l.ſi ego.§.partus, eod.tit.& ibi Angelus, Imola in leg. ſequitur. §.hæres.ff.de vſucap. ſentit Paulus in d.l.Pomponius.§.cum quis.Alex.conſ.100.numero 7. libro 1. & ibi Carolus Moli. Idem Alexand. conſilio 39.libro 2.num.2.Glo.in c.cum quis. de reg.iur.lib.6.Aret.& Crot.in d.§.cum quis. Paul.conſi.81.numero.12.lib.2.& idem conſil. 258.eo.lib.Idem in leg.2 C. de fruct.& liti.expenſ.& alij quos allegat Tiraquell.vbi ſuprà. Quinimmò etiam de iure ciuili is hęres per annos 30.poſſet præſcribere, vt tenent ferè oẽs illi quos modò retulimus tenere, vt de iure canonico præſcriberet. & Corneus, vbi ſuprà, & Sozinus in d.conſilio 203.colum.3.lib.2.incipit, capiendo primum conſultationis articulum, vbi in 2.colum.in fin. & in columna 3. bis firmat hanc eſſe communem opin.Bald.in d.l.nihil, ſentit Barthol.in d.§.cum quis.Bald. in d.§.in hac. Idem Bald. in d.§. partus.Ioan. Andreæ in regula, cum quis, de regu.iur.in 6. Alex.conſi.39.lib.2.Idem Alex.conſi.110.lib.1. nu.7.& ibi Carolus Moli.Paul.conſi.81.libr.2. Idem conſi.258.eod.lib.idem Paul.in l.2.C.de fruct.& litium expen.& alij quos allegat Tiraquel.vbi ſuprà.

Quid dicendum? & ſanè quòd hæc præſcriptio 30.annorum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus malam fidem haberet, ſi quidem hæres à ſe velit inchoare præſcriptionem, videtur primùm per l.ſicut.l.omnes.l.ſi quis emptionis.l.cum notiſsimi.C.de præſcri. triginta annorum. in quibus iuribus traditur poſſeſsionem triginta annorum procedere, nec exigi, vt titulus adſit, aut bona fides, ſed ex ſolo temporis curſu procedere, & aliter exiſtimantibus, ea iura ſunt longè præter earum intentionem reſtringenda. deinde hic adeſt titulus pro hęrede, id quod aliàs prodeſſe & ſufficere ſolet, per totum.ff.& C. pro hærede. ergo longè iuſtior pręſcriptio erit hic, quàm in terminis d.l.ſicut.cum ſimilibusque & conſequenter longè facilius admittenda. Neque † 8
ad rem pertinet tex.in leg.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.pręſcrip.in qua iacet nititurque vnum fundamentum tenentium cõtrarium, qui iure ffòrum, quo iure illa lex facta eſt, pręſcriptio 30.annorum non erat inuenta, hęc eſt vera & communis opinio, quam tenent Glo. & communiter Docto.in prin.Inſtitu.de perpet.& temp.act. Glo. & Doct.in leg.Iulianus, in princip. ff.ex quibus cauſis maiores.Glo.& Doct.in l.qui occidit.§.ſed an. ff.de leg.Aqui. Alex. in l. Pomponius. §. cum quis.ff.de acq. poſſ.num.21.& ibi Iaſo.num.22. Felin. in c.de quarta, num.34.de præſcri.Barthol.in l.fin.in fin.ff.rem ratam haberi. Pinellus C. de bonis mater.in auth.niſi tricennale, in prin.Balbus de præſcript.2.par.3. partis princip.q.12.num. 12.Sozin.conſi.203.lib.2.colum.5.in fin. Couarru.in c.poſſeſſor, de regu.iur.in 6.par.2.§. 9.num.4.ergo quod ibi dicitur ceſſare pręſcriptionem in perſona hæredis propter malam fidem defuncti, intelligitur de præſcriptione ordi-

Præſcrip. 30. annorũ, iure ff. incognita cum cõmuni.

ordinaria longi temporis, quæ tunc vrgebat, & inuenta erat non de præſcriptione triginta annorum, quę tunc non erat in rerum natura, quæque poſtea inuenta fuit, ad omnes anguſtias tollendas, omneſque defectus ſupplendos, omniaque vitia purganda, & omnem occaſionem, quæ præſcriptioni impedimento eſſe poſſet, excludendam, nec dubium eſt alienum eſſe à mente & ſententia legumlatorum, vt mala fides vera ipſius hæredis, quæ iure ciuili ſibi non obeſſet ad hanc præſcriptionem. dict. l. ſicut. cum conc. ſuprà allega. ea ficta & deſcendens in perſonam hæredis noceat, cōtra omnem rationem, & contra l. filio quem pater. ff. de libe. & poſthum.

9 *Præſc. cū mala fi. non procedit etiā per annos 30. iure tam canonico quàm ciuili, cum communi, quod verum in vera mala fide, aliud in ficta.*

Neque † quenquam mouere debet, quod hodie iure canonico, quod etiam in foro ciuili ſeruatur, mala fides noceat etiam in præſcriptione 30. annorum. nam illud in mala fide vera, certa & indubitata, non ſic in ficta mala fide, vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Glo. in l. tutor qui repertorium. ff. de admin. tut. Paul. in l. nunquam, in princip. ff. de vſucapio. Alexand. in d. §. cum quis. colum. 7. vbi Iaſ. num. 23. cum ſeq. Barth. in l. ſed ſi lege. §. de eo. ff. de pet. hæredit. Antonius in c. ſi diligenti, de foro comp. Sozin. conſil. 203. libr. 2. colum. 3. incipit, primum conſultationis articulum. Couarru. in c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. par. 2. §. 9. nu. 6. ergo in hac ſpecie obeſſe non poteſt ea mala fides defuncti, cùm ſimus in præſcriptione 30. annorum cui impedimento non eſt, inſpecto iure ciuili mala fides etiam aperta, & vera, nec inſpecto iure canonico ficta mala fides qualis eſt illa, deſcendit de

10 *Intell. nouus. l. cum hæres. ff. de diue. & temp. præſcr.*

defuncto ad hæredem, † quòd ſi dixeris dictam legem cum hæres, niti in repræſentatione, quaſi defunctus & hæres reputentur, inſpecta legis diſpoſitione, vna eademque perſona, vnde vt ipſe defunctus ſi viueret præſcribere non poſſit de iure canonico propter ſuam malam fidem, ſicque neque hæres, qui eū repræſentat, ſed reſpondere poſſumus, eam repræſentationem procedere quò ad actiones perſonales. l. 1. C. ſi certum peta. l. 1. l. pro hęreditarijs. C. de hæredit. actio. l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Treb. non ſic quoad vitia perſonalia, vt in leg. vnica. C. ex delictis defunctorum in quantum hæredit. Nec dict. l. cum hæres, ait hæredem, quoad malam fidē repræſentare defunctum, ſed ſolùm ait, hæredem, quia ſuccedit in vniuerſum ius defuncti eodem iure quo vti deberet, vnde ſi velit perficere præſcriptionem ab illo cœptam non poterit, non magis quàm ille poſſet, nam ſi ille vtiliter præſcribere cœpiſſet, tunc & hæres præſcriberet, ſed cū ille nondum præſcriptionem inchoaſſet, neque iſte quidem inchoare poterit, ne diuerſo iure vtatur, quàm defunctus vteretur, contra l. 2. §. ex his. ff. de verb. obliga. ergo conſtat ex ſuperioribus, non nocere deciſionem illius text. qui loquitur in præſcriptione longi temporis tantùm, non etiam longiſſimi, in quà præſcriptione nec loquutus fuit, nec loqui poterat, cùm inuenta nondum eſſet. Non quoque obeſt ratio illius text. dum ait, cum hæres in ius omne defuncti ſuccedit, ignorantia ſua defuncti vitia non excludit, nam palam fatemur, vitium defuncti non purgari per ignorantiam hæredis, ſed hic quidem neceſſe non eſt, vt purgetur, cùm præſcriptio hæc ex perſona hæredis initium capiat, & progreſſum & cōſumationem. Non quoque obeſt altera ratio quòd in fine illius legis ſubijcitur, dum ait (cum exordium rei bonæ fidei ratione nō tueatur) nā agnoſcimus ingenuè, quòd in exordio poſſeſſionis à defuncto apprehenſæ bona fides non interfuit, & ideo tempus quo defunctus poſſedit tanquam inutile & vitioſum abiectum & remotum volumus, vt à perſona hæredis bonam fidem habentis exordium & progreſſum & finem ac perfectionem capiat præſcriptio. Senſus ergo illius tex. reuera tam in deciſione quàm in rationibus ibi inſertis non pertinet ad noſtrum caſum. Ad leg. neque vſufructuarium. C. de vſufruct. reſpon. quòd quandiu hæres fructuarij poſſederit nomine proprietarij, tan diu ceſſabit incipere vſucapere, non quidem tam ex defectu bonæ fidei quàm ex defectu poſſeſſionis, quia cùm alterius nomine in poſſeſſione ſum, tunc non ego, ſed ille videtur poſſidere, & in hac ciuili poſſeſſione nititur & conſiſtit vſucapio. leg. prim. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſeſſ. † Quinimò in dict. leg. neque vſumfructuarium, tenent Glo. & alij non ceſſare præſcriptionem triginta annorum, ſi fortè per malignationem fructuarius vellet interuertere domini poſſeſſionem, ſibique vi retinere. Ad leg. cum in plures, in fine principij. ff. locati, vbi hæres coloni, quamuis colonus non ſit, dicitur domino, non ſibi poſſidere, reſpon. quòd ibi ceſſaret præſcriptio ex defectu poſſeſſionis. Præterea, vt ibi declarant Glo. & Docto. illud procedit ante apprehenſam per hæredem hæreditatis poſſeſſionem. nam poſtquam hæres illius rei poſſeſſionem tanquam hæreditariæ apprehendiſſet, iam ſibi ipſi, non etiam proprietario poſſidere videretur, niſi in quibus caſib. reconduxiſſe tacitè videretur, quinimò & tunc ſi ceſſaret præſcriptio, id deſcenderet ex defectu poſſeſſionis, & bonæ fidei, non ſolius bonæ fidei.

Intel. fructu C. de

Denique non obeſt quòd hæres teneatur exonerare cōſcientiā defuncti. c. fi. de ſepult. quia vt ait Soz. in d. conſ. 202. col. 3. li. 2. cū primùm rei præſcriptionem perfecit, ſicque eius dominium quæſiuit, iam euanuit & ceſſabit obligatio reſtitutionis, ſicq; cōſciētia defūcti exonerata fuit. Præterea Quod ſemel factū eſt infectum eſſe non poteſt. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. ſicque peccatum à defuncto ſemel cōmiſſum infectū facere hæres nō potuit. Ad

reſtitu-

reſtitutionem autem rei præſcriptæ defunctus non tenetur, quia ipſe nec eius dominiũ abſtulit vero domino, nec etiam cœpit eam præſcribere, ſed demùm poſt mortem illius & aditam hæreditatem, & apprehenſam poſſeſſionem ab hærede initium cœpit præſcriptio,
12 & progreſſum & conſummationem, † ſicq; per longi temporis taciturnitatem ipſemet dominus eam rem abiecilſe videtur, aut alienaſſe. Glo.in l.ſi de eo.§.1.vbi Paul.Alex.& alij.ff.de acq.poſſ.Iaſ.in l. naturaliter. §. nihil commune.nu.84.ff.eod.titu.Idem Iaſ.in l.1.col.fin.C. de ſeru.fugit. ergo iam quaſi accedere videtur domini voluntas, † ſicque omnis mala fides, omneq; vitium præcedens.l.ſi fur.in pr.& §.1. ff.de vſuc.l.ſi id quod.2.reſp.ibi, quaſi volente & concedente domina.ff. pro derelicto. in ſimili.in §.fin.Inſtit.de iniur.l.filio quem.ff. de lib.& poſthu. Tene ergo has duas concluſiones, quæ vtrùm à pleriſque approbentur, an à pleriſque improbentur, mihi quidem incertũ eſt. † Prima quòd mala fides defuncti non nocet hæredi in præſcriptione triginta annorum, inſpecto iure ciuili. Altera q, nocet etiam inſpecto iure canonico, ſi vtroq; caſu hæres à ſe inchoauit præſcr.& adde quod dicam infrà nu.22.Retenta tamen op.exiſtimantium malam fidem defuncti nocere hæredi in præſcr. 30.anno.tam iure canon. quàm ciuil.licet à ſe velit inchoare præſc.eam limitat Alex. in d.§. cùm quis.nu.21.& Iaſ.col.pen.Feli.in c.ſi diligenti.nu.6.de præſc. Balb.vbi ſuprà,d.q.12.vt non procedat quando hæres fecit inuentariũ, quo caſu non poteſt teneri vltra vires hæreditarias.l.fi.in prin.per totam.C.de iu.deli. ergo ſi hæres, qui omnem fortè ſubſtantiam hæreditariam effudit in ſolutione debitorum hæreditariorum, tenentur præterea iſtam rem reſtituere, cuius præſcriptio ex ipſiuſmet hæredis perſona exordium, progreſſum & finem cœpit, iam, inquit, teneretur vltra vires hæreditarias, contra d.l. fi.ſed ſanè iſtorũ collectio parũ circũſpecta eſt, etenim d.l.fi. hoc vnũ pro ſpectũ voluit, ne hęres, qui inuentariũ faceret, damno afficeretur, non autẽ vt lucrũ præterea conſequeretur, ſed hæres iſte vt eam rem in hæreditate reperijſſet, eamque quaſi hæreditariam apprehendiſſet, ponimus pro conſtanti, ergo etiam ſi eam reſtituat cum reliquis rebus & bonis, quæ verè hæreditaria erant, nullo damno afficietur, non magis quàm ſi cogeretur reſtituere eam rem, quã defunctus depoſitàm, cõmodatam pignori ve datam habebat. Præterea quid ſi amplæ erant defuncti facultates, vt etiam poſt huius rei reſtitutionẽ multa hæredi ſupereſſent? Iam quidem adhuc reſtituere teneretur, & ſi inuentarium fuiſſet. Præterea quid ad exonerationẽ animæ defuncti, quòd hæreditas ſit locuples, necne, quódve fiat inuentarium, necne, tene ergo nihil referre fecerit hæres inuentarium, necne.

Et † ſimiliter nihil referre vtrùm defunctus, qui mala fide poſsidebat, tit. haberet, necne, nam cùm ſolum vitium malæ fidei ſufficiat ad impediendam præſcript. in perſona hæredis, qui ſucceſsit defuncto mala fide poſsidenti, tam impedita erit præſcriptio, cùm defunctus malæ fidei poſſeſſor titulum haberet, quàm cùm non haberet. Ita Paulus in dicto conſilio 81. num.12.libro ſecundo. Idem Paulus conſilio 258. eodem libro. Crot. in dicto §. cùm quis. Couarru. vbi ſuprà.§.9. num. 15. licet Paulus ſibi contrarius oppoſitum reſponderit, & non rectè in conſil. 158.lib.2. Illud 17
† autem ab vtriſque partis fautoribus ſine controuerſia receptum eſt, vt ſi hæres rem à defuncto mala fide poſſeſſam cœpiſſet, non quidem tãquam hæreditariam, aut in hæreditate inuentam, ſed eam cœpiſſet de manu alterius tertij, tunc vſucapere poſſet, non ſecus quàm ſi ab defuncto mala fide poſſeſſa nunquam fuiſſet, per l. an vitium. §. final. ff.de diuer. & tempo. præſcript. nam quòd hæres defuncti perſonam repræſentet, id verſetur quò ad ea, quæ ad hæreditatem ſpectant, non ſic in ea re, quæ nec revera hæreditaria erat, nec in hæreditate inuenta. Ita tenent communiter Doctores in dicto §. cùm quis. vbi Areti.& Iaſ.columna antepenult. Balb. in dicta quæſt. 12. ad finem. Alex. conſi. 181. lib. 1. Idem Alex. in d.§. cùm quis. & Epiſcopus Couarru. vbi ſuprà.

Hæredi non nocet mala fides defuncti, quò ad rẽ non quaſi hæreditariã apprehenſam, cum communi.

Denique illud quoque receptiſsimum eſt, 18
† quòd ſi defunctus fuit in mala fide non vera, ſed ficta vel præſumpta, tunc hæres poſſet præſcribere à ſeipſo incipiens præſcriptionẽ, non aliter atque ſi defunctus eam rem mala fide non poſſediſſet. Ita tenet Gloſſ. in l. tutor rerum.ff.de admin. tut. Paul. in l. nunquam, in princip.ff.de vſucap. Alexan. in d.l. Pomponius.§. cùm quis. num.22. Couarr. vbi ſuprà. Iaſ. in dicto §. cùm quis. Sed ſanè quod aiunt referre, ſit ne præſumpta mala fides, an vera & certa, ſuſpecta nobis videtur, quia mala fides cuiuſque inuiſibilis eſt, Deoque ſoli nota, ſicque præſumpta tantùm eſſe poteſt. 19
† Pręterea quòd Alexand. ibi exemplum ponit in hærede, qui per errorem iuris poſsideret, putans titul. cauſamque poſsidendi fuiſſe iuſtam, quæ reuera iniuſta erat, veluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate, iuxta l. 2.§. ſi à pupillo. ff. pro empt. Id quidem exemplum indubitatum eſt, nam ille non dicitur malam fidem habere, vt iam docuimus, ſed ex defectu titul. id eſt, cauſæ legitimæ, ceſſat præſcriptio. Nec enim error iuris inducit malam fidem, aut iniuſtam facit poſſeſsionem. l.ſi id quod. ff. pro derelicto. l. ſi vir. ff. pro donat. l. final. ff. pro legato. l. 1. §. ſi vir. ff. de acquirend. poſſeſſ. ergo quod in hoc exemplo aiunt hæredem poſſe à ſe incipere præſcriptionem, verum eſt. quod autem ſecuri, & incauti exiſtimant defunctum eo caſu fuiſſe in mala fide, verum non eſt. In ſumma licet defunctus haberet malam fidem, ſicque eius

Mala fides nõ poteſt non eſſe præſumpta, contra Doct.

Error iuris non inducit malam fidẽ, contra Doct.

primus hæres vſucapere non poſſet, per d. l. cũ hæres. tamen ſi is primus hæres deceſsit hærede relicto, is ſecundus hæres vſucapere poſſet, quaſi hæres hæredis mei meus hæres non videatur, quò ad impediendam hanc præſcri. ſicque ceſſet, l. fin. C. de hæred. inſtitut.

20 *Mala fides ficta quando noceat.*

† Vel quia vt ficta mala fides defuncti non nocet hæredi, vt iam edocuimus, ita & vera mala fides defuncti non noceat hæredi hæredis, quia primus hæres eſſe videtur in ficta tantùm mala fide, quæ ex cauſa repræſentationis in eum tranſuolauit, deſcendens ab primo defuncto, qui fuerat in vera mala fide. Ita Crot. in dicto §. cùm quis, ad fin. vbi Iaſ. colum. penultim. ad princi. & Couar. vbi ſuprà, facit text. egregius, quem nullus alleg. in d. l. ſi quod. ff. pro derelicto. vbi vxor marito rem ſuam donauit, ſicq; non valúit donatio, virque aut ſciebat rem donatã adhuc vxoris permanere, ſicq; alienam eſſe, aut ſcire debebat, & à marito ſciens emi, adhuc tamen non videor malam fidem habere, & poſſum præſcribere, cogita tamen.

21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

Poſtremò † iſthæc mala fides authoris non nocet ſucceſſori etiam ſingulari in dignitate. c. cura. de iure patr. Ratio, quia is non ab prædeceſſore cauſam habuiſſe videtur, ſed à ſuperiore, qui beneficium confert. Ita Gloſ. in c. cura, de iure patr. per text. ibi, vbi communiter Doct. Gloſſ. in c. quia 5. de iudi. Gloſſ. & communiter Doct. in c. de quarta, de præſcri. Iaſ. in l. Pomponius. §. cùm quis. colum. fin. ff. de acquir. poſſ. In ſumma, quò ad illam fortem rationem, quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare cõſcientiam defuncti, vltra dicta ſuprà, num. 11. adde apertas euaſiones, nam vt aliud eſt hominem naſci, aliud poſtea mori, ita aliud eſt quærere, an præſcriptio ſemel nata effectaque fuerit, aliud an poſtea res ſic præſcripta ad conſcientiam defuncti exonerandã reſtituenda ſit, licet enim fateremur reſtituendam eſſe, adhuc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, vt interim omittam non benè ſequi reſtitui rem, ergo exoneratur conſcientia defuncti. quid enim ſi modò res lõgè deterior facta eſt, certè per eius reſtitutionem non eſſet exonerata conſcientia defuncti. quid rurſum ſi longè melior facta eſt, expenſis fortè hæredis per ſumptuoſa fortè ædificia ſuperaddita, aut per ſumptuoſas picturas, & ſimilia, quæ abradi & ſeparari nequeunt, nónne tunc hæredem talem rem reſtituere, ſi cogeres iniuſtiſsimum & inhumanum eſſet, ergo longè iuſtius eſt, & iuris menti ac ſententiæ proximius, non ſolùm rem ſemel iureque præſcriptam fuiſſe, ſed etiam irreuocabiliter præſcriptam apud hæredem permanſuram, diuerſamque longè cauſam fore, ea exoneratio cõſcientiæ defuncti, de qua apud iudicem agi, vel poterit vel non poterit, vt in ſimili ait egregius text. in l. Titulus, in fin. in princ. ff. de lib. & poſthum. ibi, apud iudicem agi oportere.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei ſuperuentus poſt completam præſcriptionem non nocet, ingens pugna.*

2 *Noſtrum nobis ſine facto noſtro non raro ex legis diſpoſitione adimitur.*

3 *Præſcriptum hæres debitum ſoluere iuſſus, reſtituere non tenetur.*

4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis, ſi qua ſupereſt, inutilis eſt quò ad effectum iuris ciuilis.*

5 *Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide.*

6 *Præſcripta actione perſonali, obligatio natur. ſi qua ſupereſt, non proderit, vt ſuper eam poßit fieri nouatio, cum communi contra alteram communem, nec proderit, vt ei poſſet accedere fideiuſſor, cum communi contra alteram cõmunem.*

7 *Actio perſonalis præſcribitur de iure canonico cum bona fide, & cum mala fide non præſcriberetur etiam de iure ciuili.*

8 *Mala fides facilius præſumitur de iure canonico, quàm de iure ciuili.*

CAPVT LXXIIII.

Præſ… ne per… perue… læ fide… cet cu… muni… aliam… mune

SI poſt † completam præſcriptionem, quam quis bona perfecit, ſuperueniat mala fides, non tenetur quis rem præſcriptam reſtituere. Ita ait eſſe communem opinionem Theologorum, Ange. in l. 1. num. 59. C. de iud. Imol. in c. fin. nu. 30. de reſc. Abb. in c. vigilanti. num. 6. vbi Feli. num. 11. & hanc opinionem communem eſſe firmat ibi Felin. eandem dicit communem opin. eſſe Legiſtarum, & Cano. Imol. vbi ſuprà, quod & firmat Ang. vbi ſuprà, & etiam Abb. in c. vigilanti. Gloſſ. & Collec. in c. fin. eo. Innoc. in c. cura, de iure patr. Aegi. in d. c. vigilanti. Bald. conſ. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. articu. 4. Conradus de contractib. q. 15. concil. 3. & 4. Decius in c. nu. 18. de conſt. Balb. de præſcript. in 2. part. 3. part. prin. q. 9. vbi hanc dicit communem, quod & firmat Couar. in c. poſſeſſor, de reg. iur. part. 3. §. 2. qui plures allegat. Cõtrariam opinionem vt præſcribens reſtituere teneatur, dicit eſſe communem Theologorum Ioan. Banchel. in breuiario ſexti. in regula, poſſeſſor, in fi. q. de reg. iur. per Alciat. de quinque pedum præſc. nu. 33. & nu. 50. vbi hanc opinionem affirmatiuam, vt reſtituere teneatur, veriorem eſſe multis verbis contendit Anto. in d. c. vigilanti, de præſcr. Bart. in extrau. de repr. in ver. denunciationem. Ioan. And. in d. c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. ſumma. Roſella in verb. præſcr. & alij quàmplures Theologorũ relati per Ange. vbi ſuprà, & Corn. conſil. 252. in hac conſulta. nu. 4. lib. 3. quàmplures alios alleg. hanc opin. tenentes. Sed primam opinionem tenent diuus Tho. quodlib. 12. & quodlib. 25. Scotus in 4. ſen. diſt. 15. Anto. Flo. in 2. par. prin. tit. 1. c. 7. diuus Bernã. lib. de euang. æterno, ſer. 37. c. 1. &

iterum

iterum c.3.&4.& Adria.in ſuis q. And.Tiraq. de præſcr.§.1.Gloſſ.2.ad fin.qui plures allegat. Mouentur quòd id, quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis auelli non poſsit.l.id q̃d noſtrum.ff.de reg.iur.& iniurium eſt alterum alterius iactura locupletari.c.locupletati, de reg.iur.in 6.l.iure nat. de regu.iur.l.nam hoc, de condi.indeb.ff.ergo qui poſt completam præſcript.cœpit habere ſcienriam rei alie.quæ licet modò ſua ſit, non aliena, tamen antea aliena erat, & à poteſtate domini citra vllum eius factum, aut voluntatem euaſit, abſceſsitque ab eius dominio, qui ergo (inquam) norit illum hanc iniuriam pati, & læſionem, vel paſſus fuiſſe videtur, vt eam reſarcire teneatur, nec contra æquitaté naturalem dureſcat: argu.l.vt vim.ff.de iuſt.& iur.cum ibi not.nec memini me legiſſe aliquem huic rationi ex integro ſatisfacientem. Vnde quæ ab alijs traduntur omiſsis, defendendo communem ſentent. quam veriſsimam opinamur, ſciendum eſt inſpectis principijs iuris naturalis omnia eſſe cõmunia, dico & loquor de prædijs, fundis, & ſimilib. natura enim iſthæc hominibus exhibuit vtenda tantùm, non etiam vſurpanda, vt plenè docent Paul. in rep.l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iur. Vnde Ouid.ſic ait:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Sentit enim nullos hominum habere in ſolo dominium, non magis quàm piſces in æquore, ſed vſum tantùm cõmunem. Et Virg.

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni.

Qua de re plenè diſſeruimus in tractat.de ſuc.crea.in præfa.& §.1.Sed iure gen.quod hac in re à naturali declinat, dominia fuetunt diſtincta.d.l.ex hoc iure.iſtud auté ius gentium ex cauſa poſſunt & ſolent leges & principes
2 immutare aliqua ex parte, & diſponere, † vt dominium noſtrum, nobis inſcijs, vel etiam inuitis, auferatur.l.item ſi verberatum.§.1.ff. de rei vend.tradunt Bart.Paul.Iaſ.& alij in d. l.ex hoc iure. Dec.in l.id quod noſtrum, de regul.iur.ibi nouiſsimi diximus.& nos in d.§.1. in tract.de ſuc.crea.ergo ex cauſa publicæ tranquillitatis, quæ ſummoperè expedit Reipub. ne rerum dominia in incerto ſint, inductum fuit, vt id quod noſtrum fuit, licet regulariter ſine facto noſtro à nobis auelli non poſsit, tamen poſsit ex cauſa vſucapionis, quæ propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto eſſent.l.1.ff.de vſucap. nam cùm ei, cuius rei præſcripta eſt, eius dominiũ contingeret per conceſsionem legis poſitiuæ, non enim mero iure naturæ, ita quoque dominium ab eo diſcedere potuit per diſpoſitionem alterius iuris poſitiui. Et vt, propter gentium trãquillitatem, dominorum diſtinctio contra ius naturæ primæuum permiſſa fuit, ita quoque & propter eandem tranquillitatem iſta vſucapionis acquiſitio permiſſa eſt. Nec eſt nouum, vt quod noſtrum eſt, nobis inuitis aut ignorantibus abſcedat, nam & idem contingit in dict.§.item ſi verberatum, & idem contingit in terminis l.2.& 3.§.fin. & l.naturaelm.§.examen.ff.de acquiren.rerum domin.& in l.adeo.§.feræ, cum pluribus ſeq. §§.ff.de acquirend.rerum domin.& in §.feræ, cum pluribus §§.ſequen.vſque ad finem titu. illius Inſtit.de rerum diuiſ. Quinimò quod iſto modo à nobis abſceſsit, nobis poſtea non reſtituitur, vr d.§.examen, & d.l.2.&3.ff.de acq.rer.domin.quia vt lex nobis diſpenſauit & permiſit ex cauſa publicæ tranquillitatis, vt illud proprium & peculiare non in communi haberemus, ita eadem lex ex cauſa eiuſdem publicæ tranquillitatis induxit, vt poſtquam diu res noſtra ab alio poſsideretur, ſua fieret, noſtraque eſſe deſineret, ne poſt longam & quietam poſſeſsionem inquietaremur, & hæc ratio militat etiam in rebus mobilibus, & ſe mouentibus, & iuribus, quæ licet per legem noſtram fiant, & regulariter ſine facto noſtro à nobis non abſcedant, tamen ſæpè expedit, vt ſine facto noſtro à nobis abſcedant, inque alium migrent. Ergo omnia quæ inſpecto iure naturæ primæuo communia eſſe debebant, iure poſitiuo permiſſum eſt, vt cuiuſque in particulari propria eſſe poſsint, optimus text. in l.fin.C.de longi temporis præſcri.eodemque poſitiuo iure datum eſt, vt quemadmodum propter publicam tranquillitatem admiſſum fuit, vt proprium noſtrum aliquid eſſet, & in communi eſſe deſinerer, ita quoque propter publicam tranquillitatem, quod proprium meũ erat, eadem lege poſitiua deſinit, etiam me inſcio vel inuito, eſſe meum.paren. enim poteſtatem lex habuit in dando, & in adimendo.l.quidam referunt.ff.de iur.codicil.ergo ſi rem tuam præſcripſi tibi dicenti, cur improbe impieque retines, quod meum anteà erat, replicabo, cur tu quoque retinere vis, quòd anteà alterius erat. legis enim authoritate, & quod anteà alterius erat, in te translatum fuit, & eiuſdem legis authoritate, poſtquam in te translatum fuit, rurſus in me migrauit. Neque ad rem pertinet, quòd inſcio te migraſſet, nam & in quàmpluribus alijs caſibus dominium ignorantes amitrimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis reſtituitur, qui ſe per contractum & voluntatem noſtram à nobis abſceſsiſſet, ſicque ei, cuius res ira præſcripra eſt, dicere poſſemus, eum non tam ſuum videri amiſiſſe, quàm alienum reddidiſſe, ſicque nullam iniuriam tuliſſe, vt in ſimili per text.in l.filio quem.ff.de lib.&
poſthum.† Vnde hæres iuſſus à teſtatore omnia debita perſoluere, non tenetur ad debitũ à teſtatore præſcriptum. Ita Bart. in l.legaui.ff. de lib.lega.& in l.quibus diebus.§.dominus.ff.de cond.& demonſtr.Bal.in l.id quod pauperibus.C.de Epiſcop.& Cleric.& in l.ſi creditori.ff.de lega.1.& in ſua diſp.incip. ſtatuto cauetur. Ioannes Imol.in capit.final. colum. 3

Præſcriptum hæres debitũ ſoluere iuſſus reſtituere nõ tenetur.

colum.37. de præſctiptio. Andre.Tiraquel. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 2. in fin. Debebam † tibi decem actione perſonali, ea per præteritionem legitimi temporis bona fide præſcripſi, an obligatio naturalis extincta ſit, vehemẽter & ſæpiſsimè controuerſum fuit. qua in re Bar. in l. fin. ff. rem ratam haberi. tenet naturalem obligationem non extingui quidem mero iure, per §. ſed naturalia. Inſt. de iur. nat. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. l. eas cauſas. ff. de ca. dimi. l. iura ſanguinis, & quæ ibi latè per Dec. & nouiores. ff. de regu. iur. tamen eius effectus, aut ad nihilum reducitur & eneruatur. Idem Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denũciationem, ſequitur & dicit eſſe communem opin. Ioan. Crot. in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. num. 52. ſequitur etiam & dicit cum Bart. eſſe cõmunem opin. Imol. in c. fin. de præſcr. num. 31. vbi ſubdit, quòd Bald. dum in auth. adhæc. C. de vſu. num. 8. dixit in contrarium ſe habere communem opinionem, verum non dixit, & cum Bar. tenet Ange. in rep. l. 1. num. 61. C. de iud. & Feli. in c. ad aures. col. 2. de præſc. Balb. de præſcri. in 2. part. 3. par. prin. quæſt. 10. vbi cum Bar. ait eſſe communem opi. quamuis ipſe ibi, & rurſus in 1. part. prin. q. 5. & q. 6. videatur tenere contrarium, & etiam And. Tiraq. de præſcr. §. 1. Gloſſ. 2. ad finem.

4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide oblig. nat. ſi qua ſupereſt, ineffi cax eſt, quò ad effectum legis ciuilis, cũ cõmuni cõtra alteram communem.*

Contrariam ſententiam, vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit communiter teneri Bald. in d. auth. adhæc. C. de vſuris. num. 8. quod & defendunt nonnulli ſcribentium relati per Balb. vbi ſuprà. Mouentur, quia nihil tam iure naturæ, naturalique æquitati conuenit, quàm conuentio, pactorumque obſeruatio, fideique præſtitæ inuiolata exhibitio. l. 1. ff. de conſtit. pecu. l. 1. ff. de pac. l. non minorem. C. de tranſ. c. 1. de pac. Sed lex ciuilis ciuilia quidem iura perimere aut mutare potuit, naturalia verò non vtique. §. ſed naturalia. Inſtitu. de iure naturali. l. eas cauſas. ff. de cap. dim. l. iura ſanguinis. ff. de regulis iuris. ergo qui conuenit mecum vt decem daret poſt annos triginta, etiam ſi fortè præſcripſit debitum, quia erat in bona fide per obliuionem vel aliam rationem. l. ſicut, & l. omnes. C. de præſcrip. triginta annorum. tamen à ſola obligatione ciuili, & coactione, quam leges illę perimere potuerunt, liberatus videbitur non quidem ab obligatione naturali, quam leges illæ perimere nequibant. manet ergo integra naturalis obligatio, quæ legibus ciuilibus ſubdita non eſt. Verùm huic argumento facilè ſatisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemque actionem vel obligationem, ita quoque potuit obligationem naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus & iuribus, quos illi obligationi accommodauit, quosque à lege naturali ſortita non fuit, ſed tantùm à lege poſitiua, nam quòd obligatio naturalis pariat exceptionem. §. præterea. Inſtitut. de excep. l. iuriſgentium. §. quinimò. §. ſi paciſcar. ff. de pact. quòd ipſa poſsit nouari. l. 1. ff. de nouati. §. præterea. Inſti. quibus mod. tollitur obligatio, quòd obligationi naturali poſsit accedere fideiuſſor. §. 1. Inſtitut. de fideiuſſ. quòd ipſa vtilis ſit & oriatur, cùm alteri ſtipulamur, Gloſſ. communiter approbata per Barto. Alexand. Iaſ. & alios ibi in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verborum oblig. iſthæc omnia & alia multa ſimilia, effectus ſicut quibus obligatio naturalis à lege quidem ciuili poſitiua, non item à lege naturali, condonata fuit, hoſque effectus lex poſitiua ei adimere potuit. c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iuris. l. fin a. ff. de acceptil. ergo rectiſsimè & ſcitiſsimè dixerunt Barto. & alij ſuprà memorati per præſcriptionem eneruari obligationem naturalem, enudari, expilarique ab omnibus ſuis effectibus, quia eos effectus intelligebãt huic obligationi, legem ciuilem non naturalem condonaſſe, & accommodaſſe, quæ intelligenda ſunt, quò ad forum contentioſum, tam ciuile quàm canonicum. † In foro vero quod aiunt, animæ vel conſcientiæ dubitari poſſet, an adhuc ille, qui præſcripſit, teneatur, & per denunciationem euãgelicam exigatur, & quidem, ſi ea obligatio non deſcendebat ex cõtractu per eum inuito, ſed fortè hæreditaria erat, ipſeq; ex contractu defuncti conueniebatur, ſeq; exceptione præſcriptionis tegebat, & tuebatur, expeditum eſt liberum eſſe etiam in foro pœnitentiali, quia quòd hæredes teneantur ad ſoluenda debita defunctorum pro portionibus hæreditarijs repręſentantes, quò ad illas portiones, perſonas ipſorum defunctorum. l. 1. C. de hær. act. l. pro hæreditarijs. ead. l. 1. C. ſi cert. pet. l. 1. §. ſi hæredes. ff. ad Trebel. id ſanè ex lege ciuili, non etiam naturali deſcendit, ex diſpoſitioneq; legis ciuilis, quæ huius obligationis, & actionis præſcriptionem induxit, ceſſabit. Quòd ſi ex proprio cõtractu is conueniretur, ad cuius inuiolatam obſeruationem iure naturæ tenetur, tunc magis dubium, ſed adhuc idem defendi poteſt. Nam leges fiunt & factæ regulariter præſumuntur, propter bonum publicum. c. erit autem lex. 4. diſtinct. l. 1. & 2. ff. de legib. plenè per And. Tiraq. de vtroque retract. in præfat. num. 75. quod maximè verum eſt in hac præſcriptione. l. 1. ff. de vſucap. not. in l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur. expedit enim Reipublicæ, etiam principaliter, ne lites excitentur, vtque excitatæ breui finiantur, vt tradunt communiter Doctores in l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. per Bart. Alexand. & alios in ſimili, in l. Seius & Augerius. ff. ad legem Falcid. vbi huic rei negant priuatorum conuentione poſſe derogari. Nec dubium eſt, quin ſi póſt annos triginta liceret debitum petere, lites plures excitarentur, aliæ verò longioris eſſent vitæ, quàm pareſt, quod malum à Republica exulare conducibile & pium eſt, huicque tam

Cõſc foro mur deq.

vtili

vtili legis traditione, tamq; ad publicam tranquillitatem ſpectanti, priuatos homines acquieſcere ſanctiſsimum eſt. cap.2. de maior. & obed. per Bart. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. in ſimil. Ergo prætextu peccati vitandi non debet admitti huius legis poſitiuæ tranſgreſsio, quæ maximè pertinuit ad Reip. tranquillitatẽ, liteſque vitandas & alia quàm plurima mala, quæ inde oriuntur, & multorum peccatorũ calumniarumq; occaſio eſſet contrarium admittere. id autem recipit diſtinctionem, vt infrà dicam, nam ſimpliciter verum non eſſet.

6 Ex ſuperioribus infertur contra eam opinionem, quam Bald. communem dixerat, † quòd præſcripta actione perſonali obligatio naturalis, ſi qua adhuc remanet, non proderit ad nouationem. Secundò quòd non proderit ad hoc, quòd ei accedat fideiuſſor. Tertiò quòd non pariat exceptionem, quæ omnia nominatim collegit, & tenuit Crotus, vbi ſuprà, & ſunt ex mente Angeli, vbi ſuprà, & etiam Imolæ & aliorum, quos diximus tenuiſſe hanc obligationem naturalem vtilem reddi. & vide in ſimili per Iaſon. in l. ſi non ſortem, in princip. ff. de condi. indeb. & quæ plenè diximus in tractat. de ſucceſſ. crea. libro tertio ad finem. Denique mirandum eſt, vnde tanta inter Doctores varietas, cùm omnes in duobus conueniant, Primum, quòd actionum præſcriptio cum mala fide de iure ciuili hodie non magis procedat, quàm de iure canonico. Alterum quòd cum bona fide procederet actionum præſcriptio, non ſolùm de iure ciuili, ſed etiam de iure canonico, inde deducentes quòd ſi debebam tibi centum ex contractu procuratoris mei, quem ignorabam, poſſum triginta annis iſtud debitum præſcribere etiam de iure canonico, id quod tenent Antonius Butr. & Panormitan. colum.5. in c. fin. de præſcrip. Balbus in d. quæſt.10. Ioan. Imol. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. eſtq; communis opinio.

8 † Quid dicendum ? & ſanè varietas inde defluxit, quòd quando ſciebam me debere, licet creditor taceret per annos triginta, adhuc tamen ius canonicum interpretatur me eſſe in mala fide, non ſecus quàm ſi rem corporalem alienam ſcienter poſsiderem triginta annis, domino vero tacente, nam adhuc malam fidem interpretatur, per d. c. fin. licet ille fortè bonam fidem habere poſſet, veluti ſi putabat dominum id permittere, vel ius ſuum remittere, aut rem ſuam poſsidenti conceſſam velle, nam & ſi vetare in dubio quiſque præſumatur. l. qui vas. ff. de furtis, præſumatur que nolle iactare ſuum. l. cum de indebito. ff. de proba. tamen interdum poſſeſſor iuſtè exiſtimat dominum permiſſurum, & tunc neque in rei mobilis alienæ poſſeſsione committitur furtum, neq; ineſt mala fides, ſi ea immobilis ſit, vt notatur per omnes in §.1. Inſtitu. de obl. quæ ex deli. Mala enim aut bona fides ſoli Deo certa eſſe poteſt, & præterea nemini cũ ex animo pendeat, ſicque coniecturis ſtatur, l. pen. C. de euict. Cæterùm ius ciuile etiam ſi ſciam me debere, vel etiam ſi ſciam alienam rem corporalem me poſsidere, vel non præſumit malam fidem, vel interpretatur, quod durauit per longum tantũ tempus 10. vel 20. annorum, at ſi poſtea alij multi anni prætereant vſque ad 30. annorum metam, tunc ius ciuile interpretatur, me opinionem mutaſſe, cogitareque cœpiſſe dominum aut creditorem ius ſuum negligere, aut remittere, vel concedere, ſicque cœpiſſe me bonam fidem habere, vitiumque malæ fidei præteritæ purgari, vt veriorem & receptiorem opinionem eſſe (multis tamen repugnantibus) diximus, vel poſt lõgiſſimum tempus ius ciuile voluit ius noſtrum conſumi & perire (id quod potuit, nam ſub legum poteſtate ius dominiumque rerum noſtrarum eſſe ſuprà cap.72. oſtendimus (ſicq; in tali iure vel re potiorem eſſe cauſam poſsidentis, non ſecus quàm in re, quæ à vero domino pro derelicto habita eſſet, cuiuſq; denuò eam occupantis melior conditio eſſet. l. 1. & 2. & per totum. ff. pro derelicto. l. naturalem. §. examen. l. 1. & l. 3. §. final. ff. de acquirend. rer. domin. §. ferè. Inſtitut. de rerum diuiſio. nec nouum eſt, vt quod noſtrum ex culpa noſtra, vel etiam ſine ea nobis à lege adimatur, inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere, vt plenè ſuprà cap.72. & de ſucceſſ. crea. §.10. num. 665. ſcripſimus. ergo ex his vel alijs conſiderationibus poſt lõgiſsimum tempus lex ciuilis voluit pleniſsimam ſecuritatem contingere ſiue debitori ſiue rem alienam poſsidenti, & ſi obijciatur, eum non potuiſſe cum mala fide conditionem ſuam meliorem facere, replicabimus incertum eſſe, vtrùm ille bonam an malam fidem haberet, & non minus poſsibile eſſe, eum habere bonam fidem quàm malam, nec huius rei probationem admittendam cùm ſit omninò incerta, eiuſque tuitionem in foro contentioſo legem ſuſcepiſſe, ergo pro eo iudicandum in foro contentioſo ciuili, præſertim cùm bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficiat. Glo. app. in l. 1. C. vbi cauſa ſtatus. eſtque communis opinio, vt dixi. De iure autem canonico contentioſo contra eum iudicandum eſt per dictum cap. final. de præſcript. In foro autem conſcientiæ quid reſpondendum ſit, pendet magna ex parte ab animo ipſius. nam ſi ipſe erat conſcius ſe debere, vel ſe rem alienam poſsidere, ſed habeat iuſtam vel probabilem cauſam ſuſpicandi creditores ius ſuum remittere, vel dominum rem ſuam negligere, aut ei concedere velle, tutus erit, idem ſi id ſuſpicandi nullã cauſam iuſtam habebat, ſi tamen revera id ita quamuis per ſtultitiam credebat; argum. l. quia poterat. ff. ad Trebell.

&

& quia,vt diximus,bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit, vt dixi, quòd ſi ipſe nec iuſtè, nec iniuſtè credebat dominum permiſſurum,ſed putabat eum dolere ex iuris ſui detentione,adhuc idem ſiquidem revera id procedebat ex domini voluntate, poſſum enim eum,quem inuitum & ignorantem rei vel iuris mei dominium facere,licet ipſe poſtea repudiare poſsit.l.cùm pater.§.ſurdo.ff.de legatis ſecundo.l.à Titio.ff. de furtis. §. interdum. Inſtitur.de rerum diui.l.adeo.§.interdum.ff. de acquirend.rerum domin.Cæterùm ſi revera dominus vel creditor dolebat,& id debitori, vel poſſeſſori notum erat, tunc planè in mala fide eſſet,nec præſcribere poſſet, & iſthæc omnia(iudice me)ſunt ex mente vtriuſque iuris,& ſecundum has diſtinctiones ſuperiores varietates conciliari & poſſunt & debent, ſecundum quæ ſi creditoris voluntas remittendi debitum acceſsit vel contigit, obligatio etiam naturalis non ſolùm eliſa, ſed etiam ex toto ſublata videretur, quia vt nata fuit ex conſenſu obligandi, ita ſoluta fuit ex voluntate liberandi, lege nihil tam naturale. ff. de regulis iuris,per tot.Inſtitut.quibus mod.tol. obli. Intellige quando ea voluntas creditoris revera acceſsit,hoc primo. Idem & ſi non acceſsit, ſi acceſsiſſe lex interpretatur, & vtrunque eſt contra vtriuſque partis fautores . nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum, quæ hoc cap. dicentur, collige ſuprà cap.72.& in cap.incipiente,quò ad ſextum.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio, egregia pugna.*

2 *Noſtrum nobis inuitis & ignaris, quandoque aufertur.*

3 *Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio, Primò in præſcriptione centum annorum, Deinde etiam in præſcriptione quadraginta annorum, Tertiò etiam in præſcriptione triginta annorum, Quartò etiam in præſcriptione ordinaria, hæc omnia contra communem, cum multis tamen.*

4 *Intell. l.1. §. ſi quis propter. ff. de itinere actuq; priuato, & l. ſi locus, & l. ſi partem. ff. quemad. ſeruit. amittatur.*

5 *Lex an ceſſet eius ratione ceſſante.*

CAPVT LXXV.

1 Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio, egregium certamen.

FVNDVM tuum† poſſedi cum titulo & bona fide tempore legitimo ad præſcribendum. ſicq; eum præſcripſi,tu verò illum recuperare contendis allegans iuſtam cauſam, vel abſentiæ, vel ignorantiæ.ſicque petis reſtitutionem ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa videatur, cõtrouerſum eſt ſæpiſsimè,& vehementer,an reſtitutio concedenda ſit, vt ſic pſcriptio illa, quæ ſemel expleta factaque fuit, infecta reddatur. Conſtat enim longi temporis præſcriptionem procedere etiam aduerſus abſentes & ignorantes.l. fin.C.de præſcript.long.temp. Conſtat ſimiliter ius alienum, nobis per iniuriam, non à nobis, ſed aliunde illatam, acquiri poſſe, tam quò ad proprietatem, quàm quò ad poſſeſsionem, noſtrum enim nobis inſcijs aut ignorantibus vel inuitis auferri iniuriũ eſt. l. id quod noſtrum.l.iure naturæ.ff. de regulis iur.l.nam hoc. ff.de cond.indeb. & tamen ſi flumen alueum mutauerit alteri,cùm iniuria ſeu iactura alterius contingit acceſsio ſeu acquiſitio, & ſimiliter ex cauſa alluuionis, ſi flumen ſenſim paulatimque cœpit declinare in fundum tuum,ager meus creſcit,tuus verò decreſcit,ſicq; & mihi inſcio accedit & acquiritur, & tibi inſcio ſimiliter & inuito, & ſine facti tui interuentu decedit & abeſt,quod tuum anteà erat, vt ff.de acquirend.rerum dominio.l.adeo ferè,per totam,& Inſtitut.de rerum diui.§. præterea.Simile in §.item ea,quæ ab hoſtibus,eodem titu.l.3.l.naturalem,in princip.ff.de acq. rerum domin. d.l. adeo. §. examen.§.apum. Inſtitu.de rerum diui.l.item ſi verberatum, in §.1.ff.de rei vendica. Decius in l. id quod noſtrum.ff.de regu.iur. diximus ſuprà cap.1.fac ergo regulam affirmatiuam, vt licet præſcriptio mero iure currat contra ignorantem rem ſuam iúſve ſuum præſcribi, tamen ex capite ignorãtiæ detur reſtitutio in integrum, vt ſic, præſcriptio illa ſemel effecta, & repleta, virtualiter infecta reddatur. hæc concluſio variè intelligitur, & primùm quidem in præſcriptione triginta annorum.ita tenent Bart.in l. 1.§. ſi quis propter. per text.ibi.ff.de itinere actuq; priuato, quem ſequuntur quàmplures relati per Alexand.in additio.ad Bart.in d.§.ſi quis propter. Idem Alexand.num.4.in l.cùm filiusfamiliâs.§.in hac. ff. de verborum oblig. ſequitur, & dicit eſſe cõmunem opinionem Socinus ibi. colum.penult. & antepenultim. Matthæus Afflictus deciſione 329.nu.6.plenè per Couarr.qui hanc ait eſſe communem opinionem in regula,poſſeſſor, dd.regulis iur.in 6.parte 3.§.3. ſentit Gloſſ. in l. ſi partem. ff. quemad.ſeruit.amit. Glo.in l.1.C.de patr.poteſta. Romanus conſil.149.in fin.vbi hanc firmat eſſe communem opinionem.Decius,qui hanc dicit communem opinionem conſil.36. num.9.Idem Decius, vbi ſimiliter hanc dicit communem opinionem conſil. 29.& pro tenui colum.1.ſequitur,& dicit communem opinionem Afflictus, lib.3. feudorum, tit.ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum & agnatum.num.12.not.2.& rurſus 4.not.nu.4. & ſecundum opinionem Bart. iudicatum fuiſſe ipſe ait,dicta deciſione 329. ſequitur & dicit communem opinionem Balb.de præſcrip. in 4.part.4. partis princip.ſequitur, & dicit communem opinionem Boërius deciſion.39.

Paul. in l.fin.nu.5.C. de longi temporis præſcript. Idem Paul. in l.vnus ex ſocijs.ff.de ſeruit.ruſt. prædi. Alexand. & Moline.conſil. 71. lib.1. Hieronymus Gratus conſil. 91.num. 65. lib.1. vbi hanc dicit communem opinionem Tiraq. vbi hanc dicit cōmunem opinionem de vtroque ret.§.35.Gloſſ.4.num. 35. Alciatus lib.1.de verb.ſigni.& eſt communis opinio ſecundum Pinellum de bonis mater.in authen. niſi tricennale.num.58.ſequitur, & dicit communem opinionem Aymon Crauet. de antiquit.temporum,in 4.parte.num.44.ſectione incipiente,materia iſta.& Sozi.nepos. conſil. 128.num.147.lib.1.Decius conſi.137. Idem Decius conſil.267.colum.fin.& quàmplures alij, quos refert Tiraquell.vbi ſuprà. Dilectus de arte teſtandi, titul. de acq.hære. cautela 6. qui hanc dicit communem opin.

Contrariam partem in præſcript. triginta annorum tenent Baldus in l.1.C. qui admitti.num.24. Aret. in l. qui vniuerſas.§.fin.ff.de acquirend . poſſeſſ. & in conſilio 104. & alij quàmplures, quos refert Tiraquell.num. 37. vbi ſuprà, qui in hanc partem, ſaltem in præſcriptione quadraginta annorum inclinare videtur. Secundò hæc communis opinio intelligitur à fortiori, vt procedat in præſcriptione decem vel viginti annorum, contra quam datur reſtitutio ex capite ignorantiæ, vt firmant omnes Doctores, quos diximus idem tenuiſſe in præſcriptione triginta annorum, id quod in hac præſcriptione decem vel viginti annorum firmant quaſi certum & indubitatum, & Couarr.vbi ſuprà, ait hanc eſſe vnanimem omnium ſententiam , ſed ſanè non deſunt, qui & hoc caſu teneant contra communem ſententiam , quos & nos infrà ſequemur.

Tertiò intelligitur communis opinio, vt procedat etiam in præſcriptione quadraginta annorum, contra quam etiam ex capite ignorantiæ datur reſtitutio. Ita tenuerunt Socinus conſil.80.lib.3.colum.fin. Idem Sozin.conſil. 66.lib.4.colum.2. in eandemque opinionem declinat ipſe Socin.in d. l.cùm filiusfamiliàs. §.in hac.colum. fina. Decius conſil.36.colum. fina. Idem Decius conſil. 164. colum.penult. Idem conſil.267.colum. fin. Gozad.conſil.56. colum. 3. vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus conſil. 13.colum. fin.Imo. in c.fin.de præſcript.fol. penult. Alex. conſ.71. num.3.lib.1.& conſilio 84.eod.lib. num.3.eſt communis opinio ſecundum Felinum in ca. vigilanti, de præſcrip.colum.2.qui eam ſequitur, & dicit communem opinionem Balb.in tract.præſcript.in 4.part. 4.part.princip.q.29. Boërius q.39.num.6., qui hanc dicit communem opinionem. Alexand.in dict. conſil.169. lib.2.num.15.hanc format eſſe communem opinionem, & hàc dicit communem Aymon, vbi ſuprà,num.61. Abb.num.3.in dict.cap.vigilanti.de præſcript.& ibi Pariſi.num.5. Afflictus deciſione 37.col.2. Idem deciſ.319. Ruin. conſil.26.ad fin. lib.1. Sylua. conſil. 4. ad fin. Lofredus Neap. conſil.feud.16.ad fin. Rebuffus in conſt. Galliæ, Tomo 2.tit.de reſtitut.artic.1.num.26.

Contrariam partem in præſcriptione quadraginta annorum, vt non detur reſtitutio, tenuerunt Socin. ſibi contrarius conſil.164.in fin.lib.2. Idem Sozin. ſibi contrarius conſilio 2.lib.3. Idem ſibi contrarius conſil.28.eodem lib.3. Decius ſibi contrarius conſil. 29. per totum. Idem Decius ſibi contrarius in l.2.C. qui admitti.colum. 2. Gozadinus ſibi contrarius, conſil. 8. in fin. Idem Gozadinus ſibi contrarius conſil.68.colum.4. Alexandrinus ſibi contrarius conſil. 12. in fine. Idem Alexandrinus ſibi contrarius conſil.56. in fin. Idem Alexandrinus conſilio 97. Alexand. Imol.conſil.151. lib.2.colum.final. Idem Alexand. in l.3.§.Labeo.in fin. ff.de acquirend.poſſeſſ. Areti. conſil.103.colum.1.&2. Idem in l. qui vniuerſas.§. fin.ff. de acquirend. poſſeſſ. Curt. Sen.conſil. 82.colum.4. Barbarius conſil.81. num.18. lib.1. Carolus Molineus ad Alexandrum,conſil.151. colum.final.ſequitur, & dicit communem opinionem Sozin. d. conſil. 2.colum. pen. lib. 3. Rubeus conſil. 56. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem, ſequitur & dicit cōmunem opinionem Socin. nepos, conſil.54. lib. 1. Idem conſil. 77. num. 102. lib. eodem. Idem conſil.145.num.76. eodem libro. Dilectus de arte teſtandi, tit. de acquiren. hæred. cautela 6. Gomezius in §. rurſus.colum.4. Inſtit. de act. Galiaula in l.2.§.& harum.num.39. ff. de verbo.obl. vbi etiam Alcia.nu.72. Rubeus cōſ. 97.

Quartò intelligitur hæc opinio affirmatiua, videtur reſtitutio etiam in præſcriptione centum annorum, vt in quibus caſibus centum annorum præſcriptio currit contra eccleſiam, vel fiſcum, vel ciuitatem, in illis caſibus ex capite ignorantiæ etiam poſt eam præſcriptionem completam detur reſtitutio. Ita Alexandrinus conſil. 13. colum. final. Aymon Crauet. vbi ſuprà, num. 44. & nume. 69. qui alios refert. Quid dicendum ? † & ſanè longè verior eſt in puncto iuris opinio, & pars negatiua in omnibus quatuor caſibus præmiſſis, vt in præſcriptione longi temporis decem vel viginti annorum, & in præſcriptione triginta annorum, † & in præſcriptione centum annorum , ceſſet reſtitutio, poſtquam eæ præſcriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præſcriptio, iam perfecta, infecta reddatur, quod primum probatur in dicta l. final. C.de præſcript. longi temporis, ibi, nulla ſcientia vel ignorantia ſpectanda. Secundò d. l. fin. ibi, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occaſio. Tertiò, quia ſi daretur reſtitutio, tunc præſcriptio illa ſemel facta perfectaque, infecta inutiliſque redderetur, at inciuile eſt, id inutile, & fruſtratorium, ocioſumque admittere. l. non cogendum. §. Sabinus,

2 *Noſtrum nobis inuitis quando auferatur.*

3 *Præſcri. completa ceſſat reſtitutio in præſcriptione centum annorū, contra cōm. Idē tamen in præſcriptione 40. annorum, cōtra cōem. Idē in præſcr. 30. anno. contra cōem. Idem in præſc. longa, cōtra communem, cum multis tamē.*

nus. ff. de procura.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff. vt legat. no.caue.

Quartò eſſet imponere legem verbis, contra l.2.C.com.de leg. Quintò leges fierent ludibrio, contra l.fina. C.de temp.in integ.reſt. & l.fin. C.ſi ſæpius in integr. reſti. Sextò vrget text. in l. vnic. C. de vſucap.tranſ. ſecundum Socinum in dict.§. in hac. nam ibi dicitur, nullus ad eam reſeruatur regreſſus, iunctis illis verbis neſciẽtibus dominis, ibi enim poſtquam per interuentum temporis & præſcriptionis cõſtabat, dominium rei meæ, poſtquam præſcripta fuerat, à me abſceſsiſſe, inq; præſcribentem migraſſe, dubitabatur an regreſſus mihi ad eam daretur, per modum fortè reſtitutionis, vel alterius rei, & negatur omninò regreſſus, vt ſic per interuentum præſcriptionis non tantùm ademptio & translatio iuris noſtri contingat, ſed etiam illa iuris noſtri translatio ſit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimò leges in caſibus communiter accidentibus, non in raro ſtringentibus, ſunt regulariter intelligendæ.l. non ad ea.ff. de legibus, ſed plerunque & ferè ſemper res noſtræ nobis inſcijs & ignorantibus, non etiam ſcientibus præſcribuntnr, nam ſcientes non ſolent res ſuas pati ab alijs poſsideri, & longè minus tamdiu poſsideri, vt vſucapione abſumerentur, nec ſuum homines iactare ſolent. l.cum de indebito.ff. de probation. ſed acquirere ſtudent & augere.l. defunctus. C. arbitr. tutelæ.l. vt vim, cum Gloſſ. & quæ ibi tradunt Bart. & alij.ff. de iuſt.& iure. Suum enim cuique pulchrum eſt, ſecundum Ciceronem, & ſecundum Ouidium:

Eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum.

Quinimò vt in l. ſi voluntate.C.de reſcind. vendi. quiſque res ſuas meliores reddere ſtudet, easque tuetur, & lucrum facere ſtudet, etiam cum iactura illius, quo cum negociatur.

Octauò militat ratio illa præſcribendo potiſsima, ſcilicet ne rerum dominia in incerto ſint. l.1. ff. de vſucap. etiam ſi paſsim contra præſcriptionem daretur reſtitutio, rerum dominia certa non eſſent, non magis quàm ſi præſcriptio, contra quam reſtitutio datur, mero iure non contigiſſet.

Nonò hoc bonum publicum, de quo in d. l.1. non debet ceſſare per priuatorum læſionẽ: argum.auth.res quæ.C.com.de leg.

Decimo adduco text.in l.3.§.fina.ff.de acq. rerum domin. vbi ſi feram cœpiſti, & per hoc eius dominium natus eſt, ſimul ac illa à manibus eius euaſit, ſuamque laxitatem recepit, eius dominium abs te diſceſsit, & ſi rurſus in poteſtatem alterius venerit, illius fit, nec ibi (& hoc eſt quod expendimus) reſtituenda eſt ex eo capite, quòd te inſcio vel inuito euaſerit.

Vndecimò adduco l.naturalem.§.examen. ff.eod.tit. vbi examen apum licet meum fiat apprehenſione, & meum eſſe deſinat, ſimul ac apes euolauerint, vt difficilis ſit earum perſecutio, tamen licet in poteſtatem alterius peruenerint, poſtquam meæ eſſe deſierunt, mihi quidem reſtituẽdæ non ſunt, non magis, quã ſi ad me nunquam pertinuiſſent, ſic & in ſpecie noſtra quod noſtrum erat, & per interuentum præſcriptionis à nobis abſceſsit, inq; aliũ iure dominij migrauit, iuxta l.4.ff.de vſuca.l. traditionibus. C. de pact. nobis quidem reſtituendum non eſt, non magis quàm ſi reuera ad nos nunquam pertinuiſſet.

Duodecimò adduco l.adeo. §.præterea.ff. de acq.rer.dom. & §.præterea.Inſt.de rer.diui. vbi per alluuionem ſi flumen latenter cœpit fundum tuum latiorem reddere, meumq; arctiorem ſeu anguſtiorem, hæc ademptio mihi inuito & ignaro contingit, tuq; locupletaris cum iactura mea, & tu nihil mihi reſtituere teneris ex capite iuſtæ ignorantiæ aut impotentiæ. Tertiodecimò adduco eadem iura iunctis ibidem notatis per Glo. & alios, dum aiunt, quòd ſi flumen ex fundo meo aliquam partem abſtulit, tuoque fundo applicuit, ſi terra conualeſcente radices egit, ſtatim meũ eſſe deſinit, & ad te pertinere cœpit iure dominij, nec mihi reſtituere teneris, licet ad oculum ea pars, quæ à fundo meo abſceſsit, & tuo acceſſit, demonſtrari & diſtingui poſſet.

Quartodecimò adduco §. quòd ſi naturali alueo.Inſtit.de rerum diui.& l.adeo.§.quòd ſi naturali.ff.de acquir.rerum dominio. vbi dicit, quòd ſi flumẽ aliò quàm ſolebat fluere cœpit, & agrum meum occupauit, amitto eius dominium, quod publici iuris eſſe incipit, quàm diu à flumine inundatur, & poſsidetur, & ſi poſtea flumen ad priorem alueum reuertatur, ager ille meus deſinit publici iuris eſſe, ſed mihi quidem non reſtituitur, imò iure vicinitatis acquiritur eis, qui prope prædia habebant, & tamen iſthæc amiſsio inſcio & inuito me contingit.

Quintodecimò facit d.l.adeo.§.cùm quis ex aliena.Inſt.de acquir.rerum domin.§.cùm quis ex aliena, cum tribus ſequent.§§. vbi dominium rerum noſtrarum interdum per ſpecificationem, interdum per ſeminationem, interdum per acceſsionem, interdũ per plantationem, interdum per confuſionem, à nobis inſcijs & ignorãtibus abſcedit, inq; alium tranſit, nec propter ignorantiam noſtram nobis datur vlla reſtitutio, aut regreſſus, non magis quàm ſi gnari eſſemus, ſic ergo & in propoſito, cùm tempore rem noſtram amiſimus, ceſſat reſtitutio & regreſſus prætextu ignorantiæ, militant enim res humanæ ſub hoc periculo, & fragilitate.

Sextodecimò probatur noſtra opinio in l. traditionibus. C. de pact. vbi æquiparatur dominium nobis fuiſſe quæſitum traditione ex cauſa contractus deſcendente, vel eſſe quæſitum vſucapione, vt cum vſucapione

quæ-

quæritur, ceſſet reſtitutio prætextu ignorantiæ, non ſecus quàm ceſſaret, ſi per contractũ quæſitum eſſet, quo caſu ignorantia allegati non poſſet. Decimoſeptimò adduco §.1.Inſti. de literarum obliga. dum ait, ſic fit, vt hodie dum quæri non poteſt, ſcriptura obligetur, nam ibi per ipſam temporis præteritionem inducitur obligatio literarum, quæ perſonalis eſt, quæque antea ex conuentione præambula inducta non erat, & tamen longè grauius eſſe videtur perſonaliter ad quid dandum obligari, quàm rem ſuam ab alio poſſeſſam amittere: argument. l. vnum ex familia. §. ſi rem. ff. de lega. 2. Itaq; vt ibi per ſolum temporis interuentum obligamur citra nouum factum, ita & hic per ſolum temporis interuentum rem noſtram ab alio poſſeſſam irremeabiliter amittimus, quia id malum leuius eſt, quàm illud. Habes ergo varia iura variaque exempla, in quibus rei meæ dominium, à me inſcio vel inuito citra interuentum facti, aut voluntatis meæ abſcedit, inque alium migrat irremeabiliter, vt ille mihi ex capite ignorantiæ non teneatur reſtituere, non magis quàm ſi ea res ad me nunquam pertinuiſſet, & ſi rectè inſpexeris in ea acquiſitione, quæ contingit per interuentum vſucapionis, eſt longè iuſtior cauſa irreuocabiliter acquirendi, quàm in iuribus, & exemplis ſuprà relatis, propter longæuam poſſeſsionem, & propter quietudinem dominiorum & tranquillitatem ciuium, & alia multa.

Ad illam rationem, ne quis locupletetur cum iactura aliena, reſponde, ſatius eſſe id malum admittere, quàm quòd rerum dominia ſub incetto ſint, & exultet Reipublicæ tranquillitas, ita Gloſſ. in l. ius ciuile eſt. ff. de iuſt. & iur. vt ſic minus malum eligatur, vt ibi ait Gloſſ.

Decimooctauò adduco l. ſicut. C. de præſcriptione triginta annorum.

Decimononò text. in l. omnes. C. eodem.

Vigeſimò. C. de fundis patrimo. lib. 11. l. fi. quam legem variè expendunt Tiraq. & Sozi. vbi ſuprà, & geminantia verba illius legis, & d. l. omnes, poteris aſtringere per ea, quæ de vi & poteſtate geminationis diximus in lib. de ſucc. crea. §. 13. num. 13.

Ad † l. 1. §. ſi quis propter. ff. de itinere actuque priuato, & ad l. ſi locus. l. ſi partem. ff. quemadmodum ſeruit. amit. reſponde, quòd loquuntur in impedimento caſuum fortuitorum, qui rarò accidunt, & prçuideri, aut caueri non poſſunt, non ſic in impedimento ignorantię, quia ſępiſsimè, immò ferè ſemper contingeret, & prętere a prçcaueri poſſet. Item illud impedimentum non erat longęui, aut longiſsimi temporis, ideò admittitur reſtitutio, non ſic in impedimento, quod poſt tam diutinam poſſeſsionem, aut etiam longiſsimam, aut fortè centum annorum allegaretur, prout eſt in ſpeciebus noſtris.

Vigeſimoprimò adduco regulam, factum legitimè, de regulis iuris, in ſexto. nam factũ legitimè retractari non debet, licet caſus poſteà euenerit, à quo incipere non poſſet, ergo præſcriptio completa legitimè reſcindi, &c.

Vigeſimoſecundò facit, nam lex vel princeps poſſunt ex cauſa nobis ius, reſque noſtras auferre. l. item ſi verberatum. §. 1. ff. de rei vendi. Bartol. Paul. Iaſ. & alij communiter in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iure. Decius in l. id quod noſtrum. ff. de regul. iur. ſed ex cauſa publicæ tranquillitatis vſucapio introducta eſt. l. 1. ff. de vſucap. & ſtatim plenius dicemus, ergo non eſt reſcindenda per interuentum reſtitutionis, † etiam ſi ratio legis ceſſaret in particulari, cùm non ceſſet in communi, vt in l. 1. ad finem. ff. de mino. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. Tiraquell. de cauſa ceſſante, limita. trigeſima ſecunda. Atetinus in l. ſecunda. ff. de vulgari, per textum meliorem de iure, ſecundum eos in l. prima, ad finem. ff. de minorib. & cùm prætor. in dicta l. 1. ff. quibus ex cauſis maiores, pollicitus ſit maioribus reſtitutionem non quidem putè aut ſimpliciter vel temerè, ſed demùm ſub hac conditione, ſi qua iuſta cauſa reſtitutionis beneficium concedendi ſibi affuiſſe videretur, vt ibi, in ſpeciebus noſtris magis ac magis nego iuſtum arbitrium fore illius iudicis, qui poſt tam longam poſſeſsionem, præſertim legitimo fortè titulo, & bona fide iuſtificatam, atbitraretur, rem ſemel non iniuria amiſſam, & alteri iure quæſitam, ad dominum priorem reuerti, in Reipublicæ omnemque ciuium perniciem, quibus nihil ſuum in tuto vnquam foret.

5 *Lex an ratione eius ceſſante ceſſet.*

Adde & vigeſimotertiò quod noſtrum, nobis inuitis, per delictorum interuentum, etiam auferri & poteſt, & non infrequenter ſolet citra voluntatem noſtram, neque vnquam ad res noſtras ſic amiſſas datur nobis regreſſus, vt plenè diximus de ſucceſsio. creation. §. 30. ad finem. cur ergo non idem & in ſpecie noſtra faciunt quæ diximus ſuprà capitulo ſeptuageſimoſecundo, numero tertio, cum ſequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide, arduum certamen.*
2 *Veroſimilia pro diſpoſitis habentur.*
3 *Debitor ipſum debitum poſsidere videtur.*
4 *Poſſeſsio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an videatur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura ſeſe fundantes vnaquæque in ſuo foro ſeruanda eſt.*
8 *Noua diſtinctio.*
9 *Præſcribatur vt per decennium, vel aliud etiam*

breuius tempus, ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt.

CAPVT LXXVI.

1 *Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide, arduum certamen.*

ACTIO † perſonalis an iure canonico cum mala fide præſcribatur annis triginta? ingens quæſtio eſt, plerique enim negant hanc præſcriptionem procedere, ita tenet Angelus in l.1.col. penultim. & fin. C. de iudi. Imol. in c. fin. num. 24. cum pluribus ſequent. de præſcript. ſequitur & dicit communem eſſe opinionem Abba. ibi, ſequitur etiam, & dicit cõmunem opinionem Felinus ibi. colum. 1. & 2. ſequitur, & dicit communem opinionem Balb. de præſcript. in 2. part. tertiæ part. prin. q. 13. & hanc opinionem fatetur eſſe communem Corneus conſil. 176. ad euidentiam. lib. 1. & Corneus, vbi ſuprà, nu. 2. ait, quòd Doctores fundant ſeſe in ſolo peccato vitando, ſequitur Angel. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de acquirend. poſſeſſ. qui ait ita tenere Doctores contra Barto. ibi, ſequitur Imola in d. §. ſi viam. colum. 2. 3. & 4. vbi firmat cõtra Barto. eſſe communem opinionem, ſequitur Bald. in l. 1. C. de ſeruitut. vbi ait hanc eſſe communem opin. contra Bartol. & hanc tenet Ioan. Andre. in mercur. in dicto c. poſſeſſor. & Anchatanus ibi in repetit. Lud. Roma. in d. §. ſi viam, qui latiſsimè procedit, vbi ait hanc eſſe communem opinion. & Paul. num. 6. firmat hanc eſſe communem opin Canoniſtarum & Legiſtarum. Corne. conſil. 251. in hac conſultatione. num. 3. lib. 3.

Pro hac communi opinione primò ex text. in c. vigilanti. de præſcrip. Secundò eſt text. in c. fin. eodem tit. in deciſione. Tertiò ibidem in ratione decidendi ibi expreſſa, dum ait, Omne, quod ex fide non eſt, peccatum eſſe. ex bona autem fide non videtur deſcendere res alienas retinere. Quartò text. ibi in ſecunda vel eadem ratione repetita, dum ait, abſque mortali peccato, &c. Nam palàm eſt res alienas retinere domino inuito (quod ſemper præſumitur. l. vetare. ff. de furtis) impium iniuriumque eſſe, & abſque peccato fieri non poſſe, nec dubium eſt, quin iſthæc rationes ibi expreſsè militent in eo, qui debitum retinet, non ſecus, quàm in eo, qui fundum, aut aliam rem corpoream, quæ aliena eſſet, retinere, ergo idem ius. l. illud. ff. ad legem Aquil. Quintò vrget textus in authent. vt Eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione, ad princ. dum ait, iniquis hominibus impium maneat præſidium, habuit enim legislator pro comperto auidiores fore homines ad res alienas perfidè, & cum peccato retinendas, ſi intelligerent ſe tutos fore præſcriptione effectum habente, quàm ſi talem præſcriptionem admitti deſperarent. Sextò vrget textus ibi, dum ait, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur, id enim lex illa proſpectum voluit, ne homines per interuentum peccati aliquem locum tutum, iúſve firmum ſperarent, néve ex nequitia lucrum conſequerentur, per hocque ad delinquendum inuitarentur. Septimò legislatoribus curæ eſſe debet non ſolùm peccata tam admiſſa punire, ſed etiam proſpicere, ne peccata committantur, remouereque omnem peccandi occaſionem, vt in l. fin. C. de pact. l. de fideicommiſſ. C. de tranſact. l. 2. in fin. cum l. ſequenti. ff. de his, quibus vt indig. cap. conſtitutus, & cap. final. de conceſ. præben. cap. deteſtanda, & cap. ne captandæ. eodem tit. in 6. Gloſſ. in l. 2. & in l. ſcire debemus. C. vt in poſſeſſ. legatorum. nec dubium eſt, quin ſi homines, qui res alienas impiè detinent, ſperarent lapſu temporis earum ſe dominium tutè aſſequuturos, inuitarentur ad retentionem rerum alienarum, quod non ita facilè continget, cùm nouerint nullo tempore ſe tueri poſſe, & cùm iſthæc rationes ſint expreſſæ in dicto cap. vigilanti, & in dicto cap. fina. faciunt, vt deciſiones dictorum iurium latiores videantur, non tam ex vi extenſiua, quàm ex vi comprehenſiua, vt ſic deciſiones illorum iurium quaſi exempla videantur, quæ non arctant legem. rationes verò ibi expreſſæ pro lege ſint. vnde fit, vt licet iura illa in rebus corporeis, non etiam in rebus & actionibus loqui videantur, tamen cùm rationes ibi expreſſæ ſint generales, ipſæ quoque illorum iurium deciſiones generales ſimiliter videantur, etiam ſi materia correctoria ſit, vt eſt communis opinio, quam tenuerunt Gloſſ. in Clem. 1. de elect. in verbo, eligatur. eſtq; communis opinio, ſecundum Iaſ. in authen. quas actiones. num. 22. C. de ſacroſan. Eccleſ. Idem Iaſ. in l. de quibus. ff. de legibus. numero 14. Idem Iaſ. in l. quamuis. C. de fideicommiſſ. Idem Iaſ. in l. humanitatis, per text. ibi. C. de impuberum. num. 16. & ibi Alexand. num. 5. & Corneus num. 15. Georg. Nata. in c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. num. 32. Purpurat. in l. fin. per text. ibi. C. de pact. num. 23. & ibi Curtius Iunior, nume. 9. & Decius ibidem, num. 15. Iaſ. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. num. 12. Cumanus in l. cùm mulier. §. 1. ff. ſoluto matrimo. Paulus Caſtrenſ. in dict. l. quamuis. Curtius Iunior in dict. l. humanitatis. num. 15. Gloſſ. in authen. de hæredita. ab inteſta. §. fin. in verbo, ordi. quam dicit ſingula. Bald. in l. final. ff. de hæred. inſtituend. Ripa numero 50. in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. vbi Annib. numero 349. Iaſ. in l. tranſigere. C. de tranſact. numero 15. namque vt genus comprehendit ſub ſe omnes ſuas ſpecies, non ex vi extenſiua, ſed ex vi comprehenſiua, vt ex communi opinione, reſoluit And. Tiraq. vbi ſuprà, & non pauci eorum, quos modò retulimus, ita quoque ratio generalis expreſſa in lege correctoria

ctoria ex vi etiam comprehenſiua videtur ſub ſe comprehendere omnes omninò caſus, qui excogitari poſſunt, vt deciſio, ſi ſit particularis, loco exempli habeatur, ſicque legem non reſtringat, vt eſt vera & communis ſententia ſcribentium, quos modò retulimus. ergò cùm ratio dicto capitulo final. de præſcriptio. ſit generalis, eoque ſpectet, vt peccandi occaſio tollatur, quæ quidem occaſio integra maneret, ſi permitteretur præſcriptio actionum perſonalium cum mala fide, non ſecus quàm ſi permitteretur in rebus corporeis præſcribendis, ſequitur iſtatum actionum præſcriptionem vetitam videri, non ſecus quàm rerum corporalium, & ſanè diminuta videretur prouiſio. dict. c. fin. & dict. c. vigilanti, niſi hunc caſum comprehendiſſe diceremus, qui non minus egebat correctione, quàm caſus in deciſione illorũ iurium comprehenſus, quinimò etiam ſi per rationem expreſſam in dict. cap. fin. & dict. cap. vigilanti. is caſus comprehenſus non fuiſſet, adhuc tamen mentaliter diceremus, hunc caſum comprehenſum fuiſſe, quia quando vnica tantùm ratio reddi poteſt, veriſimiliter in lege correctoria, ea quidem habetur pro expreſſa, vt quatenus ea ratio etiam expreſſa, ſed ſub intellecta, ſe extendere poterat, eatenus ipſa legis correctio ſeſe extendiſſe videatur, vt ex communi opinione reſoluit Iaſ. in l. quamuis. C. de fideic. poſt Gloſſ. & alios ibi. Idem in l. de quibus. ff. de legibus, & in authen. quas actiones. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Andre. Tiraq. de vtroque retract. & de cauſa ceſſante, part. 1. † in qualibet enim diſpoſitione non ſolùm id diſpoſitum videtur, quòd verbis palam comprehenſum fuit, ſed etiam id, quod mente tantùm, non etiam verbis fuit aſſequutum. l. ita ſtipulatus. verſic. Sabin. vbi Paul. Iaſ. & alij. ff. de verborum obligat. quinimò etiam id, quod nec verbis nec mente fuit aſſequutũ, ſi tamen veriſimiliter prouideretur à diſponente, ſi de eo meminiſſet, vt tenet Glo. communiter ibi, & vbique approbata, in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. textus optimus in l. 3. C. de inoffic. teſtamen. vnde in terminis d. cap. final. ſi Romanus Pontifex rogatus eſſet, an præſcriptionem actionum perſonalium vellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul minimè reſponderet, non ſecus quàm in præſcriptione rerum corporalium, ergo & is caſus per eum quaſi prouiſus & deciſus videri debet. ergo per dict. cap. fina. contendimus, hunc quoque caſum deciſum eſſe: primùm verbis propter rationem ibidem expreſſam: deinde mente & ſententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc caſu non ſecus, quàm in alijs: tertiò licet nec verbis, nec mente, diſpoſitiuè eſſet is caſus deciſus, quaſi pro deciſo habendus eſſet ex veriſimili mente & ſententia Romani Pontificis, qui ita caueret, ſi de eo meminiſſet. Præterea facit ratio capit. poſſeſſor, de regul. iur. dum generaliter ait, poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit: † nam qui debet ipſum debitum, ad quod actione perſonali tenetur, videtur poſsidere. l. regulariter, cum ibi notatis. ff. de petition. hæred. Paulus in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapion. Corneus in conſil. 177. ad audientiam, lib. 1. Præterea facit regula, non dimittitur peccatum. de regulis iur. in 6. nam peccatum ſi non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum, nónne abſtuliſſe iure videbitur, qui ſciens ſe debere noluit ſoluere.

[2] ...lia ...ſitis

3 Debitor ipſũ debitum poſſidere videtur.

Contrariam tamen partem, vt cum mala fide actio perſonalis triginta annis tollatur, & præſcribatur, tenuit Bart. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſuca. vbi Paul. ait ſe vidiſſe quàmplures tenentes, veram eſſe hanc opinionem ſicut Euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura, de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum in dicto cap. final. & Baldus in §. ſi quis per triginta, in titulo, ſi de feudo fuerit controuerſia, colum. 3. Hoſtien. in ſumma, titu. de præſcription. rerum immobilium. §. quæ res. colum. 1. verſic. actiones verò perſonales. & tenuit Bald. in conſilio 420. lib. 3. ſecundum quod refert Balbus, vbi ſuprà, non tamen inuenio Bal. in dicto conſilio ita tenere, tenet in pract. Papienſis, in forma reſp. rei conuenti tamen. Gloſſ. verb. præſcriptiõn. Marianus Sozinus conſilio 203. circa primum conſultationis articulum, vbi firmat, hanc opinionem Bart. eſſe communem, tenuit idem Marianus in rep. de cauſa poſſeſſ. & proprieta. & hanc opinionem plenè defendit Corne. conſil. 176. ad euidentiam. lib. 1. Philippus Francus in regula, poſſeſſor. colum. fin. Bar. in l. fin. ff. quemadmodum ſer. amitt. & in hanc partem ſub quadam diſtinctione inclinat Abb. in d. c. fina. de præſcript. num. 13. vtcunque modò huc modò illuc fluctuârit. Quid dicendum? & ſanè pro hac poſteriore parte, vt procedat præſcriptio, faciunt multa. Primùm ne rerum iura in incerto ſint. l. 1. ff. de vſucap. Deinde vt tandem ſit litium finis. l. fi. ff. pro ſuo. nam poſt tam longæuum tempus triginta annorum vix fides adhibenda eſt probanti, ſibi retrò ab hinc annis triginta aliquid deberi. Tertiò, ne homines immortali propè timore teneantur. l. cùm notiſsimi, in fin. prin. C. de præſctipt. triginta annorum. licet enim verè ſoluiſſem quod debebam, tamen poſt triginta annos iterum repetenti nõ potero, aut vix potero ſolutionem probare. Quartò propter vitandam hanc cõfuſionem, & longi temporis errorem, poſt tam longæuum enim tempus ex errore magis debitum peti, quàm quòd reuera debeatur, videbitur: argu. d. cap. fin. ibi, longi temporis errorem, & confuſionem facit, quod aiunt Bart. Alexa. & alij in l. ſi Titius & Augerius. ff. ad legem Falcid. & c. finem litibus, de dolo & contumacia.

Quintò punitione digna videtur ſegnities debitum non petentis & tamdiu negligentis. dict.cap.fin.ibi,miſerorum ſegnitiem. † Sextò ius noſtrum,reſque noſtras per lapſum decennij videmur obliuiſci, & quaſi pro derelicto habere,vt eſt communis opinio,quam reſoluit Iaſ.in d.l.1.colum.fin.C.de ſeruis fugitiuis. Idem Iaſ.num.84.in l. naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirend. poſſeſſ.Gloſſ. Paul.& Alexand.in l.ſi de eo.§.1.ff. de acquir. poſſeſſ.propter l.ſi id quod. eodem tit. facit l. 1. & 2. ff. pro derelicto. vt ergo poterit videri eſſe in mala fide, qui non ſoluit, † cùm poſsit cogitare creditorem velle, nec dila[...] [...]e condonare, vel etiam diſsimulatione, & quaſi donatione debitum remittere, quòd ſi dixeris, conſtat eum non habuiſſe animum debitum remittendi, quandoquidem illud modò aſſerit, cum præſcriptioni aduerſatur & contradicit, ſed replicabo, quòd potuit habere animum remittendi, & donandi, licet poſtea pœnituerit, quæ quidem pœnitentia excludenda eſt.l. perfecta.C. de donat. quæ ſub modo. l.2.C.de reuo. dona. ergo huic creditori debitum eſt poſt annos triginta petenti obijciam, quòd tacitè per tantam temporis diſsimulationem donaſſe videtur, vel debitum illud pro derelicto habuiſſe, quòd ſi excipiat allegans incertis non eſſe locum coniecturis. l. continuus.§.cùm ita. ff. de verborum obliga. per quod eius declarationem, quam modò facit, certum eſſe ſe nunquam habuiſſe animum donandi, replicabo eius declarationi ſtandum non eſſe, cùm potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum, & poſtea pœnitentia ductus voluntatem mutare, debitumque illud iam diſsimulatione & tacita remiſsione abolitum, rurſus velle exigere, & ſuſcitare cõtra d. l. perfecta. præſertim cùm facilius quis remittat plura, quàm donet, aut tradet pauca, vt per Iaſ.in l. pactum dotali, in prin.C.de col.& diximus nos in lib. primo, de ſucceſſ. creatio. in materia pactorum, de non petendo, & cùm huiuſmodi coniecturæ non ſint improbabiles, ſed ſatis veroſimiles, poſt tam longæui temporis diſsimulationem, ſanè non video, cur in materia iſta deſinat ſtari, & fidem haberi præſumptioni legis ciuilis, quæ tam ad bonum publicum ſpectat, nec video cur poſsit lex canonica inducere præſumptionem huic rei contrariam prætextu peccati vitandi, vt ſic iam de voluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum ſit, ſed magis de poteſtate alterius, nam vt nos interpretamur, certa & indubitata fuit voluntas legis canonicæ, etiam in hoc caſu præſcriptionem vetare volentis, ſed ſimiliter indubitata eſt voluntas legis ciuilis præſcriptionem inducentis, vt dict. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſsimi. l. ſi quis emptionis. C.de præſcriptione triginta annorum, † & vt periculum eſt, nec admiſſa tali præſcriptione, reſultet peccatũ, ſi fortè creditor nunquam habuerat animum remittendi debitum, ita quoque periculum eſt per contrarium, ne fortè excluſa præſcriptione in peccato conſtituatur creditor, ſi revera cùm habuiſſet animum debitum illud remittendi, rurſus ad petendum, q; iam animo remiſerat, properet. † nam & ſimiliter cùm lex iniuriam diſsimulatione aboleri, & remitti interpretetur. §.pen. & ſi. Inſt. de iniuri. potuit errare interpretans iniuriam remiſiſſe illum, qui revera de tali remiſsione nõ fortè cogitârit. Nam & in contractibus nominatis lex interpretatur locum eſſe pœnitentiæ ante traditionem. l.1.ff. de rerum permuta. l. naturalis.§.1.ff. de præſcript. verb. quaſi contrahentis cõſenſum præſtiterint reuocabilem, & tamen poſsibile fuit ab initio huius animi eos fuiſſe, vt non reuocarent conſenſum, & cùm in venditione fit mẽtio de ſcriptura, contrahentes poſſunt mutare voluntatem vſque quo ſcriptura conficiatur. in princ. Inſtitut. de emptione & venditione, & tamen in contractibus nominatis regulariter ceſſat pœnitentia, quaſi contrahentes ab initio huius animi fuiſſent, ne conſenſus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum, ſolus Deus nouit, vnde huiuſmodi legum interpretationes interdum conuenient menti animoque contrahentium, interdum longè aduerſabuntur. quòd ſi peccati & perfidiæ ipſorum vitandæ cauſa velis hoc magis, quàm illud interpretari, rem omninò incertam tentabis, ſic ergo cùm per annos triginta debitum petere per diſsimulationem reliquiſti, & ceſſaſti, ſi revera habuiſti animum illius debiti remittendi, vix erit, vt ſalua conſcientia illud petere poſſis, quòd ſi revera nunquam animum remittendi habuiſti, tunc tibi petenti deberem ſatisfacere, inter has autem dubietates, quid nam certius fuerit, non nouit lex canonica, non magis quàm ciuilis. ſicque quæque harum legum poterit interpretari quod vellet, nec eſt, cur altera alterius interpretationem incuſet, aut damnet, cùm vtraque tamen certa ſit, iſta autem ratio non eſt generalis, ſed ſolùm procedit, quando creditor ſciebat ſibi deberi, quòd ſi ignoraſſet, tunc ſecus eſſet, † & quia, vt firmat Corne. in dicto conſil. 176. lib. 1. tenentes opinionem illam magis communem, quæ habet, præſcriptionem actionis perſonalis non currere cum mala fide, fundantur in peccato vitando, vnde vbi peccatum certum non arguitur, ceſſat eorum potiſsimùm fundamentum, conſidera quatuor caſus. Nam aut tam debitor, quàm creditor erant conſcij debiti illius, de cuius præſcriptione agebatur, aut vterque ignorabat illud debitum, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo caſu cùm vterque ſciebat, imputetur creditori, qui per longiſsimum tempus tacuit, puniatur eius ſegnities, vel laudetur eius benignitas, interpretando eum

4 *Poſſeſſio perditur decennio.*

5 *Creditor negligendo an videatur remittere.*

6 *Ratio elegans & noua.*

Legum ... ieſtur ... fund... quæq... foro ... da.

Eleg... ſtinct.

eum habuiſſe animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes ſuprà relatas. Secundo caſu cum vterque ignorabat, quaſi omnes ſentiunt debitum præſcribi, quia in creditore ignorante ceſſat malæ fidei ſuſpicio, & peccatum. Tertio caſu cùm ſolus creditor ſcit, debitor autem ignorabat, tunc currit præſcriptio, quia & in hoc debitore ignorante non poteſt cadere mala fides, & in creditore ſciente adeſt per longiſsimam hanc taciturnitatem præſumptio remittendi debiti, aut donandi, vel negligendi, ſeu paruipendendi. Cùm autem ſolus debitor ſcit, creditor autem ignorat ſibi deberi, ceſſat præſumptio remiſsionis, aut donationis, emergitque contra debitorem præſumptio tergiuerſationis, aut perfidiæ, & debet ceſſare præſcriptio, ne homines iſtius lucri turpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam ſolutionem, fidemq; violandam. Ergo ſolo iſto quarto caſu procedit opinio magis communis, reliquis autem tribus caſibus vera ſit opinio Bartol. neque vſquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies. Sed & iſto etiam quarto caſu fortè procederet opinio Barto. vt dixi ſuprà cap. incip. poſsidebas ſeruum, & quoties mentionem facio de mala fide, eſt intelligendum non de mala fide, ſed de ſcientia rei, vel iuris alieni, & mala fides pendet ex animo. l. penultim. C. de euict. pro noſtra princip. opin. eſt text. in l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignificat. l. ſi quis diuturno. in prin. ff. ſi ſerui. vend. l. ſi ego. §. 1. ibi per traditionem fortè, aut per patientiam. ff. de pub. in re act. §. fin. Inſtit. de iniur. iuncto §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui.

Denique iſthæc faciunt ad illum ſatis celebrem, & vulgatum articulum à quibuſdam ex ſuprà allegatis elaboratum, † ſtatuto caueatur, quòd debitum decennio præſcribatur, quæri ſolet, an valeat, & Bart. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. tenet valere, quem ſequuntur ibi Angel. Paul. & Rom. nume. 7. & Angel. in l. 1. colum. penult. C. de iudi. Abbas, Anton. de Butri. Cardin. Imola, & Felinus in cap. fin. de præſcript. tenet Barto. in l. final. ff. quemadmodum ſeruitutes amittantur. Corne. conſilio 176. ad euidentiam, lib. 1. Balbus, qui plures allegat, & hanc quaſi communem opinionem ſequitur in tract. de præſcript. in 2. part. 3. part. princip. q. 13. & alij quàmplures, quos allegat Tiraq. in tract. præſcrip. §. 1. Gloſ. 2. ad princ. Sed longè plures allegat ibi ipſemet Andreas Tiraq. defendentes contrariam partem, vt tale ſtatutum non valeat, tenen. Bart. in l. omnes populi. quæſt. 3. princip. ff. de iuſt. & iur. Imol. nu. 20. in d. l. ſequitur. §. ſi viam, vbi ait, hanc eſſe communem opin. & q. ita ſæpè conſulit. Ego hac de re dixi in tract. de ſucceſſ. creari. in 1. parte. §. 10. nume. 26. & §. 21. num. 119. verſi. facit quia, & ſanè prior opinio affirmatiua veriſsima eſt, ſi intelligis q.

...atur ...nnio ...ſona ...tuto ...ſit.

præſcribatur bona fide per decennium tale debitum. nam vt per annos triginta præſcribi poteſt debitum perſonale ſecundum omnes, ita & per decennium, & etiam per annum poterit ex forma legis poſitiuæ. At cum mala fide per decennium præſcribi non poterit, nec etiam per annos centum præſcriberetur, quod intellige data ignorantia ex parte creditoris, & ſcientia ex parte debitoris. nam ſi vterque eſſet conſcius, vel vterque ignarus, vel creditor conſcius eſſet debiti, debitor autem ignarus, tunc præſcriptio curreret, vt proximè dicebamus, quia ſi ea lex ídve ſtatutum diceret, quia paſsim vſu venit, vt chyrographa debitorum ſolutorum ipſimet ſoluētes negligant bona fide, atque amittant, ſicque poſtea ijdem peſsimi creditores ac fœneratores quod ſemel ſibi ſolitum fuerat iterum repetant contra omne ius, & bona fides non patitur, vt bis idem exigatur, vt in reg. bona fides, de regul. iur. lib. 6. l. qui bis. ff. de verborum obligatio. ſicque & homines meliores ſimplicioreſque fiunt pauperiores, & deteriores fiunt ditiores. & quia naturali rationi, & vſui gentium, ac moribus conſonat, vt qui per decennium debitum, quod ſibi deberi non ignorabat, petere quo caſu ſibi ſolutum non erat, ſuperſedit is, vel ius ſuum abijcere, vel debitori remiſſum, ac donatum voluerit, ſicque poſtea peteret iam id quod conceſſerat vel abiecerat, naturali ratione debitori ſuo quæſitum videretur (vnde ab eo qui repeteret, contra ius illud naturale & diuinum tenderet, vt diximus ſuprà capit. edocentes, quidquid dictat ratio naturalis id eſſe iuris diuini, & naturalis) cùm hæc omnia ita ſint, ſtatuimus, vt nullum debitum poſt decennium peti poſſit, ſed decennio præſcribatur, vt ſic peccandi occaſio perfidis creditoribus adimatur, & iuſta tuitio ſimplicibus hominibus nō deficiat, certè talis lex tam longè ab iniquitate, vel à peccato peccandíve occaſione hominibus porrigenda abeſſe videretur, quod potius eam peccandi occaſionem vt ſanctiſsima remoueret. Nam & eadem ratione licet de iure naturali, & diuino ſit, quod ſemel alicui conceſſum ei non adimatur per concedentem. dicto §. per traditionem. ibi, nihil tam naturali æquitate. l. prima, cum ſequent. ibi, naturali ratione, tamen donatio inter virum & vxorem prohibetur, ne deterior eorum & auarior ditior fiat, alter vero pauperior. l. 1. cum ſequent. ff. de donation. inter virum & vxorem. Et licet iuris diuini & naturalis ſit ne occidatur, tamen lex ciuilis definiuit, vt ad defenſionem noſtri corporis vel rerum noſtrarum (quod plus eſt) occidere fas ſit. l. vt vim. ff. de iuſtit. & iur. cum ibi notatis, per Gloſſ. & Docto. & licet ius naturæ & Dei dictet feſta coli, tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit, vt in l. omnes. C. de ferijs. & licet ius naturæ ſuadeat, vt alimenta liberis detur. l. 1. ff.

de iuſ.in princip.Inſtitut. de iur.nat.c. ius naturale.1. diſt. tamen in mille caſibus permittitur à lege ciuili vt liberis alimenta denegentur, vt plenè egimus de ſucceſſ.creat.§. 20. per totum, ſuper authenti. nouiſſima ibi collocata, & tandem omnia præcepta tam iuris diuini, quàm naturalis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolùm tranſgredi fas eſt, ſed etiã tranſgreſſa reperiuntur, vt exactiſsimè egimus per librum præcedentem ferè totum, & non minus eleganter, quàm vtiliter diſſeruimus de ſucce.progreſſu in præfation.ad principi.vt ſic ius canonicum poſitiuum ex cauſa longè facilius tranſgredi à lege ciuili fas ſit, quale eſt id de quo agimus (admiſſa opinione eorum qui contendunt, iure canonico ptohibitum videri hoc, quæ vera non eſt, quia cap.vigilanti, & cap.fin.de præſcripti. loquuntur in rebus corporalibus, non in iuribus & actionibus) ſed & ſi nominatim iure canonico ptæſcriptio cum mala fide tam in iuribus & actionibus, quàm in rebus corporeis vetita, adhuc noſtrũ ſtatutum valeret, & in eo rantùm quæſtio maneret, vtrùm ſi quod ribi debebam poſt decennium à me peteres poſſem dicere, obeſt tibi remporis curſus, & ſic præſcriptio, & ſine dubio ſic excipere poſſem, quaſi ſub ea exceptione vel me iam ſoluiſſe vel debitũ mihi remiſſum fuiſſe tacitè vel fortè expreſsim intelligatur & præſumatur, quæ præſumptiones iuſtiſſimæ & veroſimilimæ ſunt, & paſsim ſimilibus in ſpeciebus (aut in ijſdem fortè ſpecieb.) factæ reperiuntur poſt tantundem temporis, vt in l.ſi quis diutino, in princ. ſuprà all.d.l.ſi ego.§.1.d.l.alienationis verbum.& etiam poſt longè breuius tempus, vt in §.fin.Inſtit. de iniur.quid ergo mirum aut nouum ſi hic eadem fiar interpretatio, & vr periculum eſt ne fortè hac admiſſa interpretatione peccet debitor, ita & longè veroſimilius periculum erit ne cõtraria interptetatione admiſſa, creditor peccet perfidiſsimè, ſi fortè quod ſemel exegit iterum repetat, vel quod ſemel expreſsim, aut tacitè remiſit, aut forrè abiecir & neglexit, petetere feſtinet, contra rationem iuris naturæ & Dei, de qua in d.§. per traditionem, & d.l.1.ff. de acqui.rer.domin. Quinimò poſt tale tempus impoſsibile eſt, quòd debitor certò ſit in mala ſide cùm ipſe cogitare, & poſsit, & debebeat creditorem animum remittendi habuiſſe, & quòd talem animum non habuerit ipſe debitor certò ſcire non poſsit, nam & ſi id teſtetur creditor, & adiuret, ipſe debitor poteſt vetari ne id pœnitentia ductus varians dicat & aſſerat, ſicque debitor in certa mala fide cõſtitui non poteſt, crediror autem poſſet ſi fortè quod expreſsim, aut tacitè remiſiſſet, aut (id quod perfidius eſſet) quod ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa contraria interpretatione certius, & maius peccati periculum minaretur immineretque quàm noſtra admiſſa interpretatione pro nobis, l. alienationis verbum.ff.de verborum ſignific.ibi, vix eſt enim.leg. ſi id quod. ff. pro dereli.ibi, quaſi volente.leg.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſer. vendic.leg.ſi ego.§.1.verbo, patienriam.ff.de publi.l.in rem action.§. fina. Inſtitu.de iniur. leg.iam dubitari, vetb. ſua ſponte.ff.de hæred. inſtit.

Sicque cùm opinio contraria nec vllum aliud habeat fundamentum, nec alium ſcopulum intueatur, quàm peccari virandi, aut vitandi peccati occaſionem, cumque per noſtram, quàm per contrariam opinionem id facilius, & veroſimilius contingat, ſupereſt vt ſententia noſtra recipienda, contrariaq; reijcienda ſit, præſertim cũ ad firmitatẽ legũ quæ ex cauſa ab iure diuino, aut naturali diſcedũt, quælibet cauſa tolerabilis ſufficiat, vt plenè per Bald.in leg.non omnium.ff.de legibus, & in l. de quibus.colum.10. eod.tit. Andr.Tiraquell. de vtroque retra. in præfat.numero 75. dixi de ſucceſſ.creation.§.3. numero ſecundo. & §.20. numero 292. per leg. proſpexit.ff.qui & à quibus.l.prima. §. initium, ibi, quia moderatam hãc ætatem pretor ratus eſt, vbi hanc rationem Gloſ. appellat mirabilem.ff. de poſtul. quanto ergo magis vbi ſunt tot tamque iuſtæ rationes, vt in ſpecie noſtra. Et ita noſtrã opinionem tenent Barthol. in leg.ſequitur.§. ſuam.ff.de vſucapio. Idem in l.hæc autem iura.ff. de ſeruitut. vrbano. præd. Hoſt. in ſumma, titu. de præſcriptio. rernm immobilium. §.quæ res.colum. 1. ſentit Bald. in d. §. ſi quis per triginta.colum. tertia. Practica Papien. in forma reſponſionis rei conuenti, in verb.præſcriptio. vbi firmat, hanc partem communiter practicari tanquam veriorem. Marianus Sozinus conſilio 203.circa primum conſultationis articulum, vbi firmat, hanc eſſe communem opinionem.Roman.in d. §.ſi viam. Aegidius Bellamera.in d.cap.fin.numero.6.Bal. conſilio 437.lib.1.Corne.conſi.176.ad euidentiam. colum.2.& conſi.138.videtur.lib.1.Idem conſilio 106.circa thema.lib. ſecundo, Toloſana deciſio 73. Idem Cornel. conſilio 251. in hac conſultatione, libro tertio.& conſilio 275. quanquam.colum. prima. eodem libro, conſilio 177.vbi firmat, hanc eſſe communem, & veriorem, & vſu forenſi receptam, quam nos quoque receptiorem putamus, & ſaltem tribus caſib. admittendam, nempe cum debiti ignari erant debitor & creditor, vel cum vterque id ignorabat, vel cùm ſolus creditor ſciebat, debitor autem ignorabat, præſertim cùm per hoc vitentur lites, in quo vertitur fauor publicus etiam principaliter, cap. finem litibus, de dolo & cont. leg. properandum. C.de iudi. Alexand.in leg. Seius & Ange. ff. ad leg. Fal. Quartò autem caſu cũ debitor ſciebat, creditor verò ignorabat, contraria pars tueri poteſt fortè. Er hoc not. ad intell.l. 3. rit.13. libro 3.ordina.& pragma. anni.15 28. capit. 157. in legibus Hiſpanorum.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Inter bonam & malam fidem an mediũ eſſe poſſit, egregia quæſtio.*

2 *Dubietas quo ad præſcribendum inducit bonam fidem.*

3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem.*

4 *Credulitas ſufficit ad adeundum cum communi.*

5 *Dominium difficulter probatur.*

6 *Bona aut mala fides, quoad præſcribendum non admittunt medium, dubietas inculpata non differt à bona fide, quoad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari, non magis, quàm inchoatam perfici, hæc tria cum communi contra alteram cummunem.*

7 *Titulus in præſcrip. an requiratur poſitiuè.*

8 *Furioſus & infans poſſunt vſucapere.*

9 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilibus, ſufficit ad præſcribendum.*

10 *Titulus in vſucapionibus vel præſcriptionibus an requiratur, noua traditio.*

11 *Falſum quod eſt, nihil eſt.*

12 *Bona fides ad vſucapionem vel præſcriptionem poſitiuè non requiritur, contra Doct.*

13 *Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem, cum communi.*

14 *Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*

15 *Error iuris etiam reſiſtentis, non impedit præſcriptionem triginta annorum.*

16 *Errans in iure non ideo eſt in mala fide, contra Doctores, & ideo præſcribit annis 30. contra eoſdem.*

17 *Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur.*

18 *Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis triginta, contra Doct.*

19 *Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſimos.*

20 *Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto.*

21 *Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, vel vſucapionem ordinariam, contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti, nil intereſſe quoad præſcriptio. vel vſucapio. data paritate terminorum, contra Doct. num. 22. & 23.*

22 *Error iuris omnino inculpatus an præſcriptionem vel vſucap. ordinariam impediat.*

CAPVT LXXVII.

1 *...aſis & ...aſis an ...r is res ...iu eſſe ...it, l. q.*

INTER † bonam & malam fidem medium eſſe magis obtinuit, aliud eſt enim bona fides, aliud mala fides, aliud dubietas quæ medium eſſe videtur inter bonam & malam fidem. bonam fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quem dominũ eſſe putabat, vel ius habere alienãdi, qualis eſt procurator, aut tutor. l. bonæ fidei. ff. de verbo. ſignific. l. bonæ fidei. §. 1. ff. de acquir. rerum domi. l. qui ſcit. §. bonæ fidei. ff. de vſur. malam fidem habere dicitur is, qui recepit rem ab eo, quem dominum non eſſe ſciebat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat, cap. fin. de præſcri. eſt etiam, qui nec habeat bonam fidem, nec malam, puta dubius & incertus, argum. tex. in l. 1. §. ſcientiam. ff. de Tributori. & is quidem ſi ſoluit indebitum, poteſt repetere non ſecus, quàm ſi bona fide ſolueret, credens ſe debere. l. fin. C. de cond. indeb. vt ſic ei aſsimiletur qui erraret in facto, vt ibi. † Et quòd dubitans nec dicatur eſſe in bona, nec in mala fide, in materia præſcriptionis tenuerunt Glo. in l. 1. C. de acquir. poſſeſſ. Glo. ff. pro ſoluto, in l. 2. Glo. in l. 3. §. generaliter. ff. de acquir. poſſ. quæ communiter recepta eſt, vt patet ibi ex relatione Alexand. & Iaſ. & firmat Couar. nu. 3. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6. Vnde infertur quòd cùm ad præſcriptionem inchoandam ab ipſo initio deſideretur bona fides. l. vni. C. de vſucap. tranſf. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præſcript. ſanè qui emeret rem ab eo, quem dominum eſſe dubitaret, eam vſucapere non poſſet, quaſi is non videretur bonam fidem habere. Verùm, cum ex pòſt facto interuentus dubietatis non ſoleat impedire vſucapionem cœptam, quinimmò nec etiam interuentus malæ fidei inſpecto ciuili iure, tunc licet is qui emerat bona fide ab eo quem dominum eſſe putabat, poſtea ante completam vſucapionẽ incipiat dubitare, an ille dominus eſſet nec ne, non impedietur vſucapionem perficere. vtrunque communiter tenent Doctores, quales ſunt Bartho. in l. naturaliter. colum. 7. ff. de vſucap. Abbas in c. fina. numero 39. de præſcrip. vbi Imola, & Felinus, numero nono. Balbus de præſcriptio. 2. par. 3. par. princip. quæſtio. 2. Syluеſter in verbo, præſcriptio. prima. §. tertio. & hanc eſſe communem ſententiam, firmant Feli. & Bal. vbi ſuprà, quod & firmat Couar. vbi ſuprà, ſequitur & ait eſſe communem opinionem Ioan. Annibal in l. naturaliter. nu. 117. ff. de vſucap. quod omnes intelligunt procedere de iure canonico, non ſecus quàm de iure ciuili. 2 *Dubietas inducit bo. fi. in præſcr. perficienda, & quid in ea inchoanda.*

Sunt etiam qui putent quòd hæc dubietas incidens poſt inchoatam præſcriptionẽ vitet & impediat vſucapionem expleri, ita tenent fluctuans tamen Abb. in d. c. fi. de præſc. Adrianus in 4. ſenten. in tracta. de reſt. c. de præſcriptio. Sunt per contrarium, qui tentant defendere, vt talis dubietas etiam ab ipſo initio non impediat vſucapionem, quaſi dubius in hac materia ſimilis ſit ei, qui ſecurus, & incautus, rem quam emebat, venditoris eſſe putaret, ita pungit Abb. num. 39. in d. c. fi. ſentit Glo. in d. c. fi. & in c. vigilanti. de præſcript. facit optimè cap. ſi virgo. 34. q. 2. facit optimè d. c. fina. ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ, 3 *Dubietas non inducit malã fidem nec impedit præſcr. contra communem cum multis.*

alienæ, facit l. qui ſcit. §. bonæ fidei. ff. de vſur. facit optimè. c. vigilanti, de præſcripti. ibi, ne malæ fidei poſſeſſores ſimus, nihil enim aliud tam ad inchoandam, quàm ad perficiendam præſcriptionem deſiderat, quàm vt abſit mala fides, vt autem adſit bona fides, ſcilicet vt emens certò & indubitanter putaſſet venditorem fuiſſe dominum, id ibi non exigitur, nec ſine ſumma imprudentia exigi poterat, quid enim iuuaret nimia & improbanda credulitas accipientis? pro hac opinione facit §. ſi à pupillo, in l. 2. ff. pro emptore, in primo reſpon. vbi qui emit à pupillo, quem puberem putabat, vſucapit, nec exigimus quod adhibuerit exactam diligentiam vt noſceret pupillus ne eſſet an pubes, facit & ille tex. in 2. reſpon. vbi emens à furioſo, quem ſanæ mentis putabat, præſcribit, nec ſimiliter exactam diligentiam ibi exigimus, per quam appareteum iuſtiſsimam cauſam errandi habuiſſe, vnde in terminis illius text. fortè erat dubius, facit l. quod vulgo. ff. pro emp. & l. fit. ff. pro ſuo, vbi qui accipit rem à ſeruo vel procuratore, cui mandauerat vt eam emeret, præſcribit, licet ille re vera non emiſſet, ſed tantùm ſe emiſſe mentitus fuit, de quo mendacio potuit ipſe dominus cogitare, facit per totum. ff. & C. pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. in 6. vbi ſufficit ignorantia eius, qui alteri ſucceſsit, & tamen potuit cogitare, an defunctus alienum poſsideret, facit ff. de acquir. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur. Secundò vbi ad acquirendam hæreditatem & adeundam ſufficit vehemens opinio adeuntis, qui eum, cuius de hæreditate agebatur, mortuum putabat. facit ff. pro dereli. l. 2. & 3. vbi quis rem pro derelicto habuit, eamque alter, qui apprehendit, mihi vendidit, & præſcribo, licet nullam iuſtam cauſam habere putandi dominum fuiſſe eum, qui talem rem pro derelicto habuerat, quinimmò res ſuas iactare & abijcere pauci ſolent. l. cum de indebito. ff. de proba. † Vndecimò facit l. 2. §. interdum. ff. de vulga. ibi improbum eſſe eum qui ſolicitus eſſet de hæreditate viuentis. l. nec nos, in verb. perperam. C. de capt. vbi hæreditatem viuentis qui adierit turpiſsimè feciſſe videtur, & tamen, vt eam adire poſsit, ſufficit rumor, & multorum opinio exiſtimantium illum, cuius de hæreditate agebatur, mortuum eſſe. d. §. quod dicitur, cum ibi not. per Glo. Bart. & alios communiter. Sic & in propoſito, vt quis intelligatur eſſe in bona fide, ſufficit rem cœpiſſe ab eo, qui putabatur dominus, vel reputabatur ius habuiſſe tradendi, licet is qui accepit non iniuſtè dubitare poſſet, an ille dominus eſſet. † Duodecimò facit ratio viua & peremptoria, nam, vt notatur communiter per Gloſ. & Doctores in leg. cum res, & in l. ſiue poſsidetis. C. de probationibus. dominium directum in rebus ſoli vix alio modo probare poteſt, quàm per præſcriptionem, nam ſi fundum emi abs te, tuque à Titio, Titiusque à Sempronio, Semproniusque à Mæuio, adhuc etiam per interuentum iſtorum omnium totque titulorum, non ſequitur nec probatur neceſſariò me huius rei dominium aſſecutum fuiſſe, quod non apparet, nec poteſt apparere, an tu, qui mihi vendidiſti, eſſes dominus, nec apparet, quod Titius, qui tibi prius vendiderat, dominus fuiſſet, nec apparet, quod Sempronius, qui Titio vendiderat, fuiſſet dominus, & ſic de ſingulis, itaque etiam ſi per mille manus fundus ille ambulauerit, milliesque de perſona in perſonam titulo venditionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tñ non apparet quiſnam huius fundi dominus factus fuerit, niſi per interuentum longi temporis cõtingat præſcriptio, ideoq; ſcitè dixit cõſultus in d. l. 1. ff. de vſuc. vſucapionem neceſſariam, vt dominia rerum non ſemper in incerto eſſent, & in l. fin. ff. pro ſuo, dixit conſultus vſucapionem neceſſariam, ne lites propter dominiorum, & iurium incertitudinem eſſent immortales, & in l. cum notiſsimi, in fi. princip. C. de præſcri. 30. ann. ait. dixit Iuſti. præſcriptionem eſſe neceſſariam, ne poſſeſſores rerum immortali penè timore tenerẽtur, cùm per ſolam vſucapionem dominium rerum immobilium probari poſsit, vt diximus. nam mobilium rerum vſucapionem rariſsimè contingere teſtatur Iuſtinianus in §. furtiuæ, ad finem. Inſtit. de vſuca. per rationem ibi expreſſam. Item iurium & actionum contingebat præſcriptio iure ciuili ſine bona fide. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſsimi, cum l. ſeq. C. de pręſcripti. 30. annorum. tunc ſic ſi cum agimus de præſcriptione, quæ contingit cum bona fide, non eſt curandum de præſcrip. rerum mobilium, quia illa rarò contingit, non quoque de præſcriptione iurium & actionũ, quia illa de iure ciuili non exigebat bonam fidem, ergo ſupereſt vt hæc inſpectio bonæ, vel malæ fidei, adhibenda ſit regulariter, & potiſsimùm in pręſcriptione rerum immobilium, quarum dominium vix probari poteſt aliter quàm per præſcriptionem, ergo ſi abs te emi, mihiq; tradidiſti fundum, non iuſtè deſinam dubitare, an me dominum feceris, & an illius fundi dominus eſſes, quãdoquidem te dominũ fuiſſe mihi vix conſtare poterat, & hæc dubitatio nõ modò iuſta & probabilis, verùm etiam neceſſaria nobis videtur, & tam frequens & ordinaria, vt vix vllum emptorẽ alicuius fundi reperias, qui modò improuidus & inexpertus non ſit, qui huius timoris & dubietatis ratione ſibi non prouideat exigens longas cautiones de euictione, idoneosq; fideiuſſores, hypothecas, pœnarum promiſsiones, & ſimilia, ergo ſcitè & prouidè iura noſtra tam canonica, quàm ciuilia, quæ retulimus ad interuentum bonæ fidei, in præſcriptione nihil aliud deſiderant, præter abſceſſum malæ fidei, & ſcientiam rei alienæ indubitatam, aut veroſimilem abeſſe, animaduertentes ſolam dubitationem

4 *Credulitas ſufficit adeũdum, cum cõmuni.*

5 *Dominium diſſiculter probatur.*

tationem emptoris nihil obeſſe, cùm is non poſſet non dubitare, an qui ei tradebat dominus eſſet, hæc ergo dubietas vt impedimento ſit pręſcriptioni etiam inchoandę tantùm quidem obeſt, quod auſim veriſsimum dicere, nũquàm inchoari talem præſcriptionem abſque interuentu talis dubietatis, niſi cùm emptor eſſet rerum humanarum ignarus, improuidus, iners, inexpertus, incautus, & hanc noſtram opinionem tenuerunt Glo. in d.cap. vigilanti, & d.c.fin.de præſcripti. & alij ſuprà relati, ſequitur & dicit communiter approbatam Abb. in d.c.fin.num.40. Vnde deducuntur tres concluſiones ſecundum hanc communem opinionem, quam ſequimur, contra ſuperiorem communem concluſionem, quam
6 improbamus. † Prima quod in materia præſcriptionis non eſt medium interbonam & malam fidem. Secunda quod dubietas nihil (ſi non ſit ſupina) differt à bona fide. Tertia quod etiam talis dubietas non impedit (ſi nõ ſit ſupina) inchoari talem præſcriptionem etiam de iure canonico, nõ magis, quàm inchoatam perfici, quod ſanè ſignificauit d.ca. fin. de præſcrip. ibi, in nulla temporis parte rei habeat ſcientiam alienæ, ſenſus enim & proprietas illorum verborum eſt, quod ad præſcriptionẽ ſufficit abeſſe ſcientiam rei alienæ in prima temporis parte, non ſecus quàm in media, vel vltima parte temporis, ſicque ſufficere & prodeſſe ad inchoandam præſcriptionem non ſecus, quàm ad proſequendam, vel perficiendam. deniq; ſi talis dubietas præſcriptionem inchoari non impedit, apparet quod longè minus impediet inchoatam continuari, vt eſt communis opinio ſuprà relata, licet quidam contrarium putauerint, pro nobis in principali concluſione eſt l.penu.C.de euictio. vbi apparet bonam aut malam fidem (cùm ſit res pendens ex animo noſtro, qui ſoli Deo certo poteſt eſſe cognitus) ſolis indicijs poſſe probari, non etiam alijs dilucidis probationibus, vnde hac in re ad veroſimilia neceſſariò recurrendum eſt, & ad iuris deciſiones huic rei proximiores, proxima autem eſt de ea de qua in d.l. cum quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. ff. de acquir. hæred. cum ibi not. nam ſi is cuius de ſucceſsione agitur re vera mortuus eſt, ſi id certò ſcio, eius hæreditatem adire poſſum, ſi ignoro, non poſſum, quòd ſi dubius ſum, tunc ſi habui iuſtam cauſam credendi eum defunctum fuiſſe, adire poſſum, ſin minus non poſſum, vt ibi: ſic & in propoſito emi fundum re vera alienum, ſi certò ſcio alienum eſſe, præſcribere nõ poſſum, ſi vendẽtis eſſe putaui, pręſcribere poſſum, & in re dubia ita putare licuit, fallit quando euidenter contrarium debui exiſtimare, arg. d. §. quod dicitur, quod autem hæc euidentia adſit, alibi dixi.

7 Denique † cùm ad præſcriptionem deſiderentur poſſeſsio l. 3. l. ſine poſſeſsione. ff. de vſucapi. c. ſine poſſeſsione, de re. iur. in 6. l. vnic. C. de vſuc. transf. & titul. l. clauibus. ff. de contrahen. empt. d. l. vnic. & in prin. Inſt. de vſucap. is ſanè titulus & verus eſſe regulariter debet, nõ tantùm putatiuus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. fin. cum Gloſſ. C. pro donato. l. Celſus. ff. de vſucap. & legitimus eſſe debet, non autem illegitimus, aut legib. non approbatus. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. libro 11. cap. qui contra iura, de reg. iur. in 6. l. 2. C. pro emptor. l. 2. §. ſi à pupillo. ff. pro empt. l. nunquam. l. ſi fur. §. 1. ff. de vſuc. c. 2. §. contractus, de rebus eccle. non alie. l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. com. de lega. ſicque is titulus poſitiuè deſideratur, non enim ſufficit quòd abſit titulus improbatus, vt in exemplis ſuprà memoratis, hoc eſt, cõtentis in dictis legibus, ſed oportet quod poſitiuè interueniat titulus, vt patet in l. 2. 3. & per totum. ff. pro ſuo. nam ſi quis rem nullo iure, aut titulo occupaſſet, is ſanè non præſcribere, etiam ſi tam incautus ignarusque eſſet, vt putaret id ſibi (contra legem nullo. C. de rei vend.) licere, & contra leges omnes ſuprà allegatas, quia regulariter non ſufficit ad præſcribendam rem abſceſſus mali & improbi tituli, ſed tituli legitimi interuentus poſitiuè deſideratur, vt dd. ll. niſi in caſibus ſpecialib. vt in l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vend. & ſimilibus. Non ſic eſt in bona fide quæ, vt ſatis iam docuimus, poſitiuè ſi non deſideratur ad præſcriptionem, ſed tantùm remotiuè, non enim neceſſe eſt quòd adſit bona fides, ſed quòd abſit mala fides. abſceſſus enim malæ fidei, & remotiò ſufficit, non autem bonæ fidei interuentus deſideratur. ideoque dicitur per Iureconſultum in definitione vſucapionis, quòd cauſatur non à bona fide, ſed à poſſeſsionis continuatione. d. l. 3. ff. de vſuc. † vnde in quibus caſibus ignoranti acquiri poſſeſsio poteſt, & in quibus caſib. furioſo, & infanti citra ipſorum factũ acquiritur, in eiſdem ſi titulus poſitiuè re vera interfuit legitimus, cõtingere poteſt præſcriptio, licet non ſit hic vllus bonæ fidei interuẽtus, aut fidei malæ poſitiuè, cùm ignorans non poſsit habere bonam, aut malam fidem. Vnde infertur veram eſſe illam cõmunem opinionẽ, quæ habet † quod in præſcriptionibus, quæ titulum non deſiderant, tunc bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, & fatua, puta ex iuris errore, ſufficeret ad præſcribendum. Ita tenent Ant. & Imol. in ca. peruenit, per text. ibi, de empt. & venditio. Idem Imola in c. de quarta, & in c. fin. col. 4. de præſcript. Paul. conſil. 44. lib. 2. col. pen. Barth. in l. Celſus. colum. pen. vbi etiam Paul. ff. de vſuca. Bald. in rep. d. l. Celſus. q. 4. eſt communis ſecundum Rubeum conſil. 75. tenent Feli. in d. c. de quarta. numero 34. Couar. in c. poſſeſſor. de regul. iur. par. 2. § 7. vnde cùm præſcriptio 30. annorum non requirat titulum. l. ſicut, & leg. omnes. C. de præſcriptio. 30. annorum, talis bona fides in ea ſufficiet. Nec obeſt l. cum quærebatur. C. vnde vi. nam reſpon. vt per Bar-

8 *Furioſus, & infans poſſunt vſucapere.*

9 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcri. cum communi, intellige de præſcri. quæ titulum non exigit, ut eſt præſcr. 30. annorum.*

Barthol. ibi in fine vide c. 81. num. 8. quod intelligitur procedere in errore iuris, neque aſsiſtentis, neque reſiſtentis, non ſic ſi ius expreſſim reſiſteret tali titulo, tunc enim ceſſaret præſcriptio ex defectu bonæ fidei, quaſi tunc vel non videatur bona fides interfuiſſe, vel ea videatur illegitima, & ſic inſufficiens, propterea quod profecta ſit ab errore iuris, quod illi contractui reſiſtebat. Ita Barthol. in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. Couarr. vbi ſuprà. verſicu. hæc autem ſecunda. Balb. in d. l. Celſus. 4. not. poſt Abbatem in d. c. de quarta. colum. 2. Felin. in d. cap. de quarta. num. 26. Paul. in d. l. Celſus. Bart. in d. l. quemadmodum. Card. in clemen. 1. §. ſi quis. q. 11. de reb. eccle. & ſic hæc eſt communis opinio, vnde ex mente ipſorum ſi pupillus ſine tutoris authoritate rem alienam mihi venderet, licet re vera eam ipſius pupilli eſſe crediderim, non ſolùm ceſſat præſcriptio ordinaria, iuxta l. 2. § . ſi à pupillo. ff. pro emp. ſed etiam præſcriptio annorum, quaſi ex tam fatuo iuris præſumatur mala fides. Vnde omnes hi, quos modò citauimus, ſimiliter conſentiunt, talem bonam fidem non prodeſſe in præſcriptione long. temp. quia ea titulum requirit, & quando titulus requiritur, bona fides profecta ex titulo & cauſa fatua non ſufficeret, nec haberetur pro bona fide. Verùm licet paſsim omnes plerique noſtrorum vbique veluti notiſsimum iuris elementorum tradere ſoleant ad præſcriptionẽ, vel vſucapionem ordinariam tria requiſita deſiderari, ſcilicet poſſeſsio, titulus, & bona fides, per iura ſuprà allegata. tamen nos ſumus
10 in hac ſententia, & opinione, † vt ſola diutina poſſeſsio continuata, & iuſta ſufficiat ad talem præſcriptionem, vel vſucapionem creandam, perficiendam, conſumandam, vt nõ obſcurè ab Iureconſulto docemur, qui dum vſucapionis definitionem traderet in leg. 3. ff. de vſuca. ait, Vſucapio eſt acquiſitio dominij per cõtinuationem poſſeſsionis temporis. l. definiti. perpende nullum verbum poſuiſſe de titulo, aut bona fide, ſed tantùm de continua & diutina poſſeſsione, nam tituli interuentus poſitiuè neceſſarius non eſt, patet, quia ſi procuratori vel ſeruo mandaui, vt agrum emerẽt mihi, hique ſe emiſſe mentiti, mihi agrum ipſum tradiderunt, eum potero vſucapere non ſecus, quàm ſi reuera titulus verus interfuiſſet & tñ hic nullus titulus interfuit, licet titulum interfuiſſe putarem. text. in l. quod vulgo. ff. pro empt. & ff. pro legato. l. pro legato. & l. fi. & ff. de vſucap. l. non ſolùm. §. quod vulgo. verſicul. idem hic. l. fin. ff. pro ſuo. licet enim regulariter pro emptore poſsidere nequeat qui nõ emit, & pro legato nequeat poſsidere, is cui legatum non fuit. l. 2. & 3. ff. pro legato. d. l. fin. ff. pro ſuo. d. l. quod vulgo, & d. l. non ſolùm. §. quod vulgo. d. l. pro legato. & d. l. fin. ff. pro legato. tamen id verum eſt, niſi iuſtam cauſam habuit exiſtimandi ſibi legatum fuiſſe, vt dd.

Tit. in præſc. vel vſucapione an requiratur noua traditio.

legibus. iuſtam autem cauſam id exiſtimandi habuiſſe videtur is, cui teſtamẽto legato relictum fuit, quod poſtea fuit codicillis ademptum. d. l. pro legato, & d. l. fin. ff. pro legato. vel ſi nunciatum fuit legatario ſeptem teſtes affuiſſe in teſtamento, cùm pauciores interfuiſſent. Glo. in d. l. fin. vel ſibi nuntiatum fuit, teſtamentum fuiſſe à teſtibus ſigillatum, cùm non fuiſſet, ſecundum d. Glo. vel ſolenne erat teſtamentum, ſed apparuit iniuſtum fuiſſe præteritione ſui hæredis, vt d. Gloſſ. in omnibus his caſibus, & ſimilibus in d. Glo. adnoratis defectus tituli non nocet, quando, qui præſcribit, habuit iuſtam cauſam putandi ſe iure poſsidere, titulumque poſsidendi habere. Itaque aut fuit iuſta cauſa exiſtimandi, aut fuit iniuſta, aut fuit media, ſi fuit iuſta, procedit vſucapio, vt dictis legibus, maximè in d. l. pro legato, ibi, ſubeſt iuſta cauſa, & d. l. fi. ff. pro legato. d. l. quid vulgo ibi, ſi nullam iuſtam cauſam. d. l. non ſolùm. §. quod vulgo, ibi, ſi nullam iuſtam cauſam, quod ſi interfuit cauſa iniuſta, fatua, & ſupina, ſiue ille procederet ex errore facti, ceſſaret vſucapio. l. 2. & 3. ff. pro legato, ſiue etiam ex errore iuris. l. nunquam in vſucapionibus. ff. de vſuca. l. ſi fur. §. 1. eod. titu. quod ſi nec nimis iuſta fuit errandi cauſa, nec nimis iniuſta, ſed media, puta quia fuit tolerabilis, adhuc continget vſucapio, dict. l. fina. ff. pro ſuo, ibi, tolerabilis error. ſimilis diſtinctio fit inter culpam latam, leuem, & leuiſsimam. in Glo. §. præterea. vbi per Docto. Inſtit. quibus modis re contrahen. obligatio. quæ omnia maxima ex parte pendẽt ex arbitrio, & prudenti iudicis æſtimatione, & cenſura, ſtat ergo ex ſola poſſeſsionis diuturnæ continuatione contingere vſucapionem ordinariã, niſi per interuentũ malæ fidei excludatur aut impediatur. Horum ratio eſt, quia vt per traditionem quæritur rerũ dominiũ, quando dominus rem ſuam tradebat eo animo, vt à ſe & dominium abſcederet, & in accipientem tranſuolaret. §. per traditionem. Inſt. de rerum diui. l. traditionibus. C. de pact. ita quoq; per traditionem factam, & acceptam eo animo, vt dominium à tradente in accipientem migraret, transfertur dominium non ſtatim, ſed poſt longam continuamque poſſeſsionem, quando tradens dominus non erat, nec ius transferendi dominium habebat, licet accipiens exiſtimaret quod habebat ius, & poteſtatem dominij transferendi. l. clauib. ff. de contrah. emp. & cùm olim dominium ex naturali poſſeſsione cœpiſſet. l. 1. in princ. ff. de acqui. poſſeſſ. quòd in rebus quæ ad alium iure dominij pertinent contingere non poteſt, niſi per domini conceſsionem. l. nunquam nuda. ff. de acqui. rerum dominio. d. l. traditionib. l. id quod noſtrum. ff. de regu. iur. hoc limitatur niſi adſit vſucapio, vt ſi poſſeſsioni accedat, & cauſa poſsidendi tolerabilis, & non iniuſta, & temporis diuturnitas, iſthæc tantundem

dem importent, & iuuant acquiſitionem dominij, quantum ipſius domini conceſsio per rationes, quæ referuntur à Iureconſultis in l.1. ff. de vſuc. & in l. fin. ff. pro ſuo, & in l. cum notiſsimi. ad prin. C. de præſcri. 30. ann. ergo licet regulariter ad dominij translationem titulus exigatur. d. l. nunquam nuda. d. §. per traditionem. d. l. id quod noſtrum. tamen id procedit quando agitur vt transferatur dominium ſine temporis interuallo, ſed per ſolam ipſam traditionem, quale eſt cum dominus rem tradit. ac cum quæritur, an poſt longam temporis poſſeſsionisque continuationem dominium quæri poſsit citra tituli interuentum, tunc ſi indubitatum poſſe per leges, & rationes memoratas. nã tũc tituli acceſſus, & interuentus non exigitur, niſi ad iuſtificationem poſſeſsionis. cum enim, vt diximus, hæc diuturna poſſeſsio, vel iuſta eſſe debeat vel ſaltem non iniuſta, à communiter accidentibus ac plerunque titulum & cauſam poſsidendi exigimus, ne iniuſtè & perperam poſsidentibus tale compendium cõtingat, per quod ad delinquendũ inuitentur. ſicque titulus præſcripti. non eſt neceſſarius propter ſe, ſed propter aliud, ad iuſtificandam, ſ. poſſeſsionem, vnde in quibus caſibus ſine titulo iuſta poſſeſsio inueniri poteſt, in illis vſucapio ſine titulo procedit. d. l. quod vulgo. ff. pro emp. d. l. non ſolũ. §. quod vulgo. ff. de vſucap. d. l. pro legata. d. l. fi. ff. pro
1 legato. In quibus iuribus, † & in d. l. fi. ff. pro ſuo. titulus erat vel falſus, vel inutilis, illegitimus, vel etiam tantùm putatiuus, & ſi nullus, vt §. fin. Inſtitu. quibus mod. teſtamen. infirm. plenè per Tiraquell. dum latè in tract. retract. lignarier. §. 1. Glo. 20. num. 11. probat quod falſus denarius non eſt denarius, falſus teſtis nõ eſt teſtis, falſum inſtrumentum non eſt inſtrumentum, falſus iudex nõ eſt iudex, falſus modius non eſt modius, & ſimilia. Nam falſum quod eſt, nihil eſt, & nos alibi diximus, in libro ſecundo. §. 17. num. 65. de ſucceſſ. crea. Idem bona fides non deſideratur poſitiuè, ſed ſufficit quod priuatiuè, negatiueque abſit mala fides, quod contingit cum datur ignorantia rei alinæ. d. c. fin. de præſcri. d. c. ſi virgo. d. c. vigilanti, bonus tex. ff. de publ. l. traditionem. in verbo, ſciens. iuncto verb. ignoraſſe, vbi ſenſus eſt quò ad vſucapionem, vel quò ad publicianam actionem concedendam, vel denegandam, malæ fidei poſſeſſorem intelligi, qui ſciat rem eſſe alienam, & per contrarium bonæ fidei poſſeſſorem, qui alienam ignorat, nec dubium eſt quin in hac materia, & ſimilibus, dubius ignoranti exęquetur. l. fina. C. de cond. indebi. ſi ſit tolerabilis, & nõ iniuſta dubietas. d. l. fi. ff. pro ſuo, cum alijs ſuprà allegatis. ſit ergo fixum indubitatumq; pręceptum, vt bonæ fidei interuentus poſitiuè ad præſcriptionem non deſideretur neceſſariò, ſed quod malæ fidei abſceſſus, ac defectus ſufficit, & quod ſimiliter tit. non eſt neceſſarius, licet plerunque & prout plurimùm vtilis ſit ad certiorem poſſeſsionis iuſtificationem, & ita ſunt intelligenda iura quę in hac materia loquuntur de titulo, aut bona fide. Quid enim iuuat dicere bonam fidem poſitiuè interuenire debere in vſucapienda re etiam à principio, cùm vt oſtendimus, nullus modò prouidus, & prudens, ſeu expertus rerum, poſsit non dubitare an tradentis eſſet res illa iure dominij, an nõ, cùm tradentis fuiſſe rem illam certò ſcire vix vllus poſsit, ergo etiam ſi ipſe poſſeſſor, qui vſucapere contendit, fateatur hac in re dubitaſſe, ſed tempore primo, quo ſibi res tradebatur, & quo vſucapio inchoabatur, adhuc non deſinet vſucapere, ſi ex cauſa non nimis iniuſta, ſed tolerabili rem accipit; quòd ſi per contrarium firmaſſet ſe certò ſciſſe, firmiſsimeque ſe ſecurum, & incautum exiſtimaſſe, rem traditam fuiſſe tradentis, adhuc non continget vſucapio, ſi cauſam ita exiſtimandi habuit iniuſtam & intolerabilem. ergo eius aſſertioni, & declarationi cùm minimè ſtandum ſit, & veritas huius rei in rerum natura incerta ſit, vt apud ſolum Deum ſatis certa eſſe poſsit, ſuper eſt vt illud ſolum ſit inſpiciendũ, vtrùm ille initiò rem acceperit ex cauſa tolerabili, an ex intolerabili, iuſta, an iniuſta, vt ſi iuſta & tolerabilis ſuè ſit, proſit ad vſucapionem, ſiue ipſe vt prudens, prouidus, & expertus dubitaſſet de iure tradentis, ſiue vt ignarus, & ſupinus, ac incautus animo ſuo nihil conceperit ſuſpectionis, aut dubitationis, ne aut incuria proſit, aut diligentia, & prouidentia noceat, confirmatur, nam aut emptor certò ſciebat rem eſſe vendentis, & tradentis, & ilico ſit dominus, ſicque ceſſat præſcriptio. l. ſequitur. §. lana. ff. de vſucap. aut certò ſciebat eſſe alienam, & nullo tempore præſcribit. c. ſi. de præſcrip. c. poſſeſſor. de regu. iur. aut neutrum certò ſciebat, ſed dubius erat, & locus eſt præſcriptioni. Ergo nullo alio caſu præſcriptioni locus eſt, niſi cum emptor de vero dominio incertus eſt.

Hinc † primùm infertur veram non eſſe opinionem Barthol. quem ibi reliqui ſimpliciter ſequuntur in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. dum ait, ad vſucapionem bonæ fidei interuentum deſiderari etiam poſitiuè quod ſuſpectum ſanè eſt, cum, vt iam edixi- 12 *Bona fides ad vſuc. vel præſcrip. poſitiuè non deſideratur, contra Doct.*
mus, etiam ſi is, qui accepit, animo ſuo ab ipſo initio traditionis dubitare cœpiſſet de iure tradentis, adhuc vſucapere poſſet, non ſecus, quã ſi ſecurus, & incautus nihil mali ſupicaretur. Cùm enim mera accipientis ignoratio rei alienæ ſufficiat, ignorantia autem nihil ſit poſitiuè, ſed ſit denegatio, & priuatio ſcientiæ, ſupereſt vt talis bona fides non poſsit videri poſitiuè deſiderari quis, Bartho. ſequitur Couar. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 7. de re. iur. in 6.

Hinc † etiam patebit, an vera ſit illa communis opinio ſuprà relata, quæ habet in præſcriptione ordinaria, quæ titulum deſiderat, 13 *Error iuris an impediat præſcri. long. temp. cum cõmuni.*

i erran-

errantem in iure circa hunc titulum, vel cauſam poſsidendi non iuuari, nec bonam fidem profectam ab illa ignorantia non laudabili ſibi prodeſſe quicquàm, non magis, quàm ſi legalium traditionum gnarus, & conſcius eſſet, perque hoc malam fidem haberet, veluti ſi ex teſtamento, quod vno tantùm teſte nitebatur, rem mihi legatam accepi bona fide, quia tale teſtamentum etiam cum vno tantùm teſte valere putabam, vel non erat à teſtibus ſigillatum, & id non obeſſe eius validitati, & firmitati putabam, vel ademptum erat legatum in codicillis, quod non obeſſe putabam, exiſtimans ſemel teſtamento datum non poſſe codicillis adimi. His enim caſibus, & ſimilibus vera eſt communis opinio, quæ vſucapionem ceſſare edocuit in vſucapione ordinaria, quæ præter diuturnæ poſſeſsionis cōtinuationem deſiderat iuſtam cauſam poſsidendi, vel ſaltem tolerabilem, vt ll. ſuprà allegatis. Cauſa enim deſcendens ab errore iuris, non iuſta, non tolerabilis videtur, vt dd. ll. tum ne iuris ignarus melioris ſit conditionis, quàm iure peritus, contra l. leges ſacratiſsimæ, de legibus. & ff. de origine iuris. l. 2. §. penul. ante medi. tum quòd legum traditiones iuſtiſsimæ ſunt, & præſumuntur. l. 1. ff. de iuſt. & iur. l. 1. & 2. ff. de legib. c. erit autem lex. 4. diſt. plenè per Tiraq. de vtroque retract. in præfatione, nu. 75. cùm enim lex iuſtiſsimè ſtatuerit propter vitandas falſitates ne quicquam aliquis ex teſtamento minus ſolenni capere poſsit. l. fin. C. de fideicomm. §. fin. Inſtit. de fidei. hære. iniquum eſſet, vt res aliena teſtamento relicta à me per interuentum vſucapionis acquiri poſſet, cùm etiā ſi teſtator dominus eius rei foret, ex tali teſtamento per traditionem ipſam non acquireretur. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rerum dominio. ſicque obſtat regula. l. clauibus. ff. de contrahen. emp.

14 Infertur etiam † an vera ſit ea communis opin. quam ſuprà retulimus, quæ habet, quòd talis error iuris vtcunque illaudabilis non impediret præſcriptionem 30. annorum, per l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcrip. 30. annorum. quia ibi iuſtus titulus, & cauſa non deſideratur, quinimò ſola continuatio poſſeſsionis tricennalis, etiam ſi iuſta non ſit, vel iuſta ex cauſa ꝓfecta, ſufficit de per ſe, quaſi ipſum tempus longiſsimum pro iuſta cauſa ſit, quod veriſsimum eſt de iure ciuili, nec per hoc eo iure inſpecto melioris conditionis eſt iuris ignarus, quàm iuris peritus. nam & ſi is iuris peritus foret, & per hoc malam fidē præſumptam haberet, adhuc quidem de iure ciuili vſucapio 30. annorum procederet, vt dictis legibus.

Error iuris nō impedit præſcrip 30. annorum de iure ciuili, & quid de iure canonico.

Quid autem de iure canonico? & ad hoc idem, vt dato eo iuris errore contingat vſucapio, ſecundum eandem communem opinio. quæ tamen non procederet in eo qui eſſet iuris peritus, & haberet ab initio poſſeſsionis ſcientiam rei alienæ. & ſic iſto caſu de iure canonico melioris conditionis erit iuris ignarus quàm iuris peritus, nam ſi ponas legatum mi teſtamento relictum, quod poſtea fuit codicillis ademptum quod ipſe non ignorabam, ſed putabam non poſſe codicillis adimi, ſicq; mihi traditū triginta annis poſſedi, certè ꝑſcribam tam de iure ciuili, quàm canonico, quia longiſsimum tempus pro iuſta cauſa & titulo eſt. At ſi iuris peritus forem, ſicq; ſcirē ꝙ ademptum fuerat, perinde eſſe, ac ſi ne datum re vera foret, ſicque me alienum poſsidere, tunc ſanè & ſi de iure ciuili adhuc pręſcribere poſſem, vt dd. ll. quia longiſsimum tempus pro cauſa & titulo eſt, tamen non potero præſcribere de iure canonico, quia ſcientia rei alienæ non potuit purgari eo iure inſpecto per interuentum longiſsimi temporis, quinimò tantum abeſt, vt purgetur, ꝙ potius vitium illud malæ fidei eo iure inſpecto videtur augeri, & ratio differentiæ inter ius canonicum & ciuile ea eſt, ꝙ iure ciuili per interuentū lōgiſsimi temporis vitiū ſcientiæ rei alienæ vel purgatur, vel toleratur, ſed de iure canonico tantùm abeſt, vt videatur purgari vel tolerari, quod potius videtur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit, quando eram in bona fide profecta ex errore iuris, ſiue ſimus in vſucapione ordinaria, ſiue etiam in vſucapione 30. annorum vel quadraginta, ꝙ ſi eram in mala fide, ſimiliter non eſt differentia in vſucapione ordinaria, quia vtroque iure ceſſat, ſed in vſuc. 30. vel 40. annorū eſt differētia, quia procedebat de iure ciuili, nō ſic de iure canonico. Sed an tale ius ciuile ſit in hoc correctū? & qui dē in quibuſdam caſib. correctū videri poteſt, in quibuſdam verò non vtiq;, ſecundū diſtinctionem quam ſuprà tradidimus in ca. incip. actio perſonalis. Nam ſi ponas legatum mihi teſta. relictū poſtea fuiſſe codicillis ademptū, cuius rei conſcij eramus in iure & in facto tam legatarius quàm hæres, & nihilominus hanc rem legatam cœpi, & triginta annis poſſedi, ſciente & patiente hærede, tunc, ſi ipſe hæres vel alter de voluntate ipſius tradidit, nō vſucapiā, ſed ab initio dominus videor factus. l. cuius per errorē. ff. de reg. iur. ꝙ ſi ꝓpria authoritate cœpi, & poſtea acceſsit hæredis voluntas expreſſa, ab eo tempore dominium videor cōſequi, & ceſſat vſucapio. l. ſi fur, in princi. ff. de vſucap. Inſtitut. de rerum diui. §. penul. & fin. quòd ſi acceſsit voluntas tacita, idem eadem ratione, ſi modò ea voluntas probetur. l. cum quid. ff. ſi cert. pet. quòd ſi conſtat de ſcientia hæredis, & diſsimulatione, incertum tamen ſi an velit rem ſuam pro derelicto haberi, aut mihi veluti conceſſam ac donatam eſſe, tunc per lapſum longi temporis fortè conceſſa videbitur, vt per tradita à Iaſone in l. 1. columna fina. C. de ſeru. fug. Gloſſ. & Paulus in leg. ſi de eod. §. prim. ff. de acquir. poſſeſſ. Iaſon in leg. naturaliter. §. nihil commune. numero 84. ff. eod.

ff.eod.titu. ergo etiam tunc ceſſat præſcriptio, cùm dominij acquiſitio magis per domini cõceſsionem quàm per vſucapionẽ contigiſſe videatur, quod ſi prætereant triginta anni, tũc vel quaſi vſucaptum videtur, vel acquiſitum domini voluntate de iure ciuili. dicta leg. ſicut. d. l. omnes. d. l. cùm notiſsimi. non ſic fortè de iure canonico. d. c. vigilanti. cap. fin. de præſcript. niſi ea iura data ſcientia & patientia domini ceſſare dixeris, quod magis eſt, vt alibi diximus, & ſuprà c. 1. incip. actio perſonalis. ergo aut vterque ſciebat alienum poſſideri, aut vterque ignorabat, aut dominus ſolus ſciebat, aut ſolus legatarius ſciebat, non autem hæres idemque dominus, & quidem ſi vterque ſciebat, contingere videtur dominij acquiſitio, nõ tam ex præſcriptione, quàm ex domini tacita & præſumpta vel conceſsione, vel abiectione, qui enim rem ſuam ab alio nullo iure poſsideri ſciebat, & per tantum tempus poſsideri paſſus eſt, & diſsimulauit, videbitur rem ſuam vel quaſi abieciſſe, paruipendiſſe, neglexiſſe, pro derelicto habuiſſe, vel conceſsiſſe, & quaſi poſſeſſori donatam voluiſſe. l. 1. & 2. ff. pro derelicto. Glo. d. l. ſi de eo. §. 1. Iaſ. in d. num. 84. Idem Iaſ. in d. colum. fin. quòd ſi vterque ignorabat alienum poſsideri, tunc ſanè vtroque iure contingit præſcript. per annos triginta, etiam ſi in iure erratum eſſet. d. l. ſicut. d. l. omnes. d. l. cùm notiſſimi. quod ſi alienum poſsideri ſolus hæres idemque dominus ſciebat, legatarius verò inſcius iuris ignorabat, tunc longo tempore nõ contingit vſucapio, nec etiã longiſsimo, quia legatario continget dominij acquiſitio magis eo quòd dominus rem ſuam vel abieciſſe vel conceſsiſſe videatur, quàm quod ex poſſeſſione illa non iuſtificata contingat vſucapi. quòd ſi ſolus legatarius alienum poſsideri ſciebat, hæres autem per ignorantiam ſiue iuris ſiue facti putabat iure rem illam poſsideri à legatario, tunc non poteſt videri conſenſiſſe, aut conceſsiſſe. l. per errorem. ff. de iur. omn. iudi. ſicque tunc longi temporis vſucapio ceſſat, quia cauſa poſsidendi non iuſta erat. vt dictis ll. longiſsimo autem tempore vſucapio contingere inſpecto iure ciuili. d. l. ſicut, cum ſim. non ſic inſpecto iure canonico. dict. cap. vigilanti, & cap. final. de præſcript. quod ius hoc caſu ſeruandum etiam eſt in foro ſeculari, quia tũc ceſſat dominij acquiſitio quaſi ex domini abiectione, aut conceſsione, quia qui ignorat ſuum ab alio poſsideri per ignorantiam ſiue iuris, ſiue facti, non poteſt videri rem ſuam abieciſſe, aut pro derelicto habuiſſe, & longè minus donatam voluiſſe, non quoque contingit domini acquiſitio quaſi per vſucapionem, quia per longiſsimi temporis interuentum non purgabitur, ſed potius augetur vitium malæ fidei de iure canonico, vt dictis iuribus, quæ nota, quia nullus vnquam ſic declarauit, & iſtorum membrorum quædam ſunt ex mente, quædam contra mentem communis opinionis. Infertur etiam, † quòd ſi triginta annis poſſedi rem ex

cauſa non iuſta, vel titulo non iuſto, quam tamen cauſam iuſtam putabam per errorem iuris reſiſtentis non tantùm non aſsiſtentis, an poſsim præſcribere? & videtur communis opinio, vt præſcribi nõ poſsit, licet in hac præſcriptione titulos non requiratur. Ita Balb. in leg. Celſus. 4. not. de vſucapio. allegat Abb. in c. de quarta. colum. 2. de præſcri. Felinus ibi, num. 26. Paul. in d. l. Celſus. Cardinalis in Clem. 1. de reb. eccleſi. §. ſi quis. q. 11. Barthol. in l. quem admodum. C. de agri. & cenſi. lib. 11. Idem in l. ſed & ſi. §. ſcire. ff. de pet hæred. licet non ſatis declaret ſeſe Couar. in d. c. poſſeſſor. de regu. iur. par. 2. §. 7. verſi. hæc autem ſecunda concluſio, ius autem reſiſtere videtur ſecundum eandem communem concluſionem in terminis. d. l. quemadmodum, & in c. qui contra, de regu. iur. in 6. & in l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. commu. de lega. & iterum Felinus nume. 35. in d. c. de quarta, qui plures allegat hanc opin. tenentes.

15
Error iuris etiam reſiſtentis non impedit præſcr. 30. annorum, ar. dua q.

Sed ſanè verius eſt, hoc caſu pręſcriptionem contingere 30. ann. vel 40. per generalitatem. dict. l. ſicut, dict. l. omnes. dict. l. cum notiſsimi. d. l. ſi quis emptionis. C. de præſcri. 30. annorum, nam cum tale tempus longiſsimum pro legitima cauſa poſsidendi ſit, vt dd. l. & vt vſucapio contingat, nihil aliud exigatur præter continuationem poſſeſsionis temporis lege definiti. l. 3. ff. de vſucap. dummodo poſſeſſio ſit nõ intolerabilis & omnino iniuſta. d. l. fin. ff. pro ſuo. l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non ſolum. §. quod vulgo. ff. de vſuca. l. pro legato. l. fin. ff. pro legato, & alia iura ſuprà allegata, præſertim dum aiunt & mentionem faciunt de cauſa poſsidendi non iniuſta, aut intolerabili, ſanè illud vitium quod cauſa poſsidendi eſſet non iuſta purgatur per longiſsimi temporis interuentum, & acceſsionem per d. l. ſicut, cum ſim. licet non purgaretur per interuentum longiſsimi temporis. per d. l. quod vulgo, cum ſimil. nec inuenies legem facientem differentiam vtrum lex reſiſtat, vel non aſsiſtat quo ad hanc materiam, quinimmò d. l. ſicut, cum conc. etiam quando lege reſiſtente res poſsideretur, poteſt & debet intelligi, nam quando lege permittente res poſsideretur, tunc etiam longo tempore contingeret vſucapio. Infertur ſuſpectam eſſe opinionem diſſertiſsimi Didaci Couarr. meritiſsimi epiſcopi aut Rod. is enim in cap. poſſeſſor, de reg. iur. part. 2. §. 7. num. 7. verſicu. 3. hinc patet, qui tenuit † erranté in iure non videri eſſe in bona fide, & conſequenter non poſſe præſcribere etiã per annos 30. licet in tali præſcriptione titulus regulariter non exigatur, vt in l. ſicut. l. omnes. C. de præſc. 30. annorũ, mouetur ex doctrina Bart. in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de peti. hæred. vbi Bart. voluit errantem in iure, quod

16
Errans in iure eſt in bona fide, contra Doct. & ideo præſcribit 30. annis, contra eoſdem.

alicui

alicui actui reſiſtit, neque eſſe in bona, neque in mala fide, quod & ſentit Felinus num 31. in cap. de quarta, de præſcriptio. poſt alios, quos ipſi allegant.

Sed id apud nos ſemper ſuſpectum fuit, in primis errantem in iure vtcunq; reſiſtentem, non poteſt non habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione, nam text. in cap. 1. de præſcript. in 6. ait, me poſſediſſe decimas, quæ de iure pertinebant ad Eccleſiam quandam, iuxta text. in ca. ad decimas, de reſti. ſpoliatorum. ca. dudum, & ferè per totum de decimis, & quia titulum allegatum probare non potui, ceſſaſſe illam decimarum præſcriptionem etiam per annos 30. vel 40. quia iuris præſumptio erat contra me, & iuris communis diſpoſitus, adhuc tamen ponit pro conſtanti me bonam fidem habuiſſe, vt ibi exprimitur in verbis primæ partis, & rurſus in verbis ſecundæ partis, ergo palam eſt, quòd errans in iure, qui poſsidebat decimas illas, quas iure reſiſtente poſsidere non poterat, licet ſi tamen iuridicè & legitimè ſe poſsidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiam reſiſtentis non poſſit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidem neque ad rem pertinuit, quod ibi denegetur præſcriptio, quia illa non ceſſauit ex defectu

17 *Bo. fid. poſſeſſor quis dicatur*

bonæ fidei, ſed ex defectu tituli, qui vltra bonam fidem ibi deſideratur. nam vbi plura copulatiuè deſiderantur, non ſufficit vnum, vel quædam adeſſe, ſed omnia ſimul concurrere oportet. l. ſi hæredi plures. ff. de condi. inſtitu. Ad idem & ſecundò eſt text. in l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rerum dominio. probatur ratione, nam in bona fide eſt, qui non habet ſcientiam rei alienæ, ca. fi. de præſcrip. c. ſi virgo. 34. quæſtio. 2. facit l. ſi per errorem. ff. de iuri. omn. iudic. nec qua ex cauſa error deſcendat inuenies legem vllam diſtinguentem quò ad denegandam bonam fidem. Facit optimè dict. lex, ſed & ſi. §. ſcire.

18 *Errās in iure etiam reſiſtentes præſcr. 30. annis, contra Doct.*

Stat ergo errantem in iure vtcunque reſiſtente non deſinere habere bonam fidem, † ſed an is præſcribere poſsit per curſum 30. aut 40. annorum, & Couarr. vbi ſuprà, negat, nos contrà vt præſcribere poſsit, nam licet is per longum tempus decem vel viginti annorum præſcribere non poſſet, quia in tali præſcriptione ordinaria deſideratur iuſta cauſa, vel titulus poſsidendi, vltra ipſam poſſeſsionem, & bon. fid. vt in l. vnica. C. de vſucapio. trans. leg. nunquam, in vſucapionibus. ff. de vſucap. in princip. Inſtitutio. eod. iuſtam autem cauſam aut titulum habuiſſe non videtur, qui à pupillo ſine tutoris authoritate inſcius iuris emit. d. l. nunquam. l. 2. §. ſi à pupillo. cum §. ſeq. ff. pro empt. l. quod vulgo, eod. l. fina. ff. pro ſuo. tamen id procedit in præſcriptione ordinaria, non ſic in præſcriptione 30. aut 40. annorum, in qua titulus deſideratur. l. ſicut. l. omnes. l. ſi quis emptionis. l. cum notiſsimi. C. de præſcr. 30. annorum. ergo ſi interfuit titulus vtcunque inutilis, & à iure etiam reſiſtente improbatus, non euanuit aut ceſſauit præſcriptio, quia interuentus illius rei, quæ abundabat, & neceſſaria non erat, non nocet. l. vni. in pri. C. de rei vxo. actio. nec vllus, modò ſanus, negabit, quin fauorabilior eſſe debeat, qui titulum licet à iure improbatū, quem legitimū putabat, habebat, quàm ſi nullum omnino titulū haberet, neque huic rei iuſtè opponit Bart. in d. §. ſcire. is enim in præſcriptione tantùm ordinaria loqui intelligendus eſt, non in præſcriptione triginta annorū. Nec me mouet text. in c. vigilanti, & c. fin. de præſcript. nam ibi loquitur, vbi erat mala fides certa, hic autem nec eſt (vt docuimus) mala fides certa, nec etiam præſumpta, quia ponimus pro conſtanti contrariū. Quid. n. ſi eſſet minor, quid ſi ruſticus, quid ſi mulier, vel alij in quibus iuris ignorantia toleratur, ceſſabit certè in eis ſiniſtra ſuſpicio, de qua in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſ. lib. 11. & c. qui contra. de regu. iur. lib. 6. ergo ſi hi triginta annis cum titulo illegitimo poſſederunt, præſcribunt de iure ciuili. d. l. ſicut. d. l. omnes. quòd ſi dominus excipiat, id ius ſeruandum non eſſe de iure canonico propter præſumptum peccatū malæ fidei, replicabo in alijs fortè perſonis id peccatum præſumi, in iſtis verò non poſſe, iuxta Gloſſ. communiter approbatam in l. vbi exigitur. ff. de in ius vocand. & magis eſt in neutris præſumi, vt dixi ſuprà cap. primo. & c. incip. poſsidebas ſeruum.

Infertur etiam quod dum Bart. in d. §. ſcire, tenuit eum qui errabat in iure quod neque aſſiſtit, neque reſiſtit, non habere bonam, nec malam fidem, errat ſanè, nam ſemper dicitur habere bonam fidem, licet ea bona fides citra iuſti tituli interuentum ad præſcr. ordinariam non ſufficiat, quæ tamen ſufficeret ad præſcriptionem 30. aut 40. annorum, vnde cauendum eſt ab ipſo epiſcopo ciuit. Rode. viro apprimè diſcreto, qui Bartho. opinionem ſequitur, ex parte, vt ſuprà dixi.

Infertur ſuſpectum eſſe quod ibidem in verſic. ſecundo ab his. idem diſertiſsimus epiſcopus ait, quatenus vult vbi ius reſiſtit, tunc ex errore iuris oriri malam fidem, non quò ad factum, ſed quò ad iuris effectum, & ſic inducere peccatum, ſed ſanè dum ait quò ad factum eſſe bonam fidem verum eſt. leg. bonæ fidei. §. primo. ff. de acqui. rerum dominio, quòd verò ſubdit quò ad iuris effectum videri malam fidem, errat, vt patet ex ſuperioribus, errat ſimiliter dum ait inde ſequi peccatum certum & indubitatum, nam ſat malè ageretur cum humano genere, ſi leges reſiſtentes earum inſcios & ignaros ad peccatum obligaretur, quod longè ab earum intentione alienum eſt, cùm leges poſitiuæ ad res humanas rectè componendas, non ad vitam æternam pertineant, vt diſſeruimus in tracta. de ſucceſſ. crea. par. 1. Ad leg. leges ſacratiſsimæ. C. de

Lege tes ar nos a tum nouiſ

C.de legib. reſpon.procedere in præſumptione, nos loquimur in caſu certo, ſicque excluditur legis præſumptio. l. cōtinuus.§.cum ita. ff.de verb.oblig.

Vnde † ſubinfertur longè ſuſpectum eſſe & perniciosũ, quod ab ipſo diſertiſsimo epiſcopo ibidem verſic.tertium huic aſſeueratum fuit, nempe peccaſſe qui actum agit contra legis præcepta, quod eſt contra mentem totius iuris ciuilis, & contra ea quæ tradunt Barthol. & omnes in l.1.§.ſi quis ita.ff.de verb. obligat. Iaſ.& omnes in l.contra iuris ciuilis regulas.ff. de pact.in quibus locis taliter contrahens, vel teſtans, vel codicillans, vel aliud quicquam contra legum præcepta agens nihil egiſſe regulariter videtur, nec in alio punitur, niſi eſſemus in delictis, vel quaſi, de quo per totum Inſtitu.de oblig. quæ ex quaſi delicto naſcuntur, & alibi dixi, præſertim ſuprà libro primo, cap.29.num.18.

2 *...n rïſten ...ran reſ- ...m rta- ...pe:t*

Infertur ſecundum nouiſsi. etiam ſuſpectũ eſſe, quod Ioann.Medina in contractibus.q. 17.tentauit † dum ſcribit eum qui errauit in iure, ſicque bonam fidem habebat, licet ea ex cauſa non legitima orta eſſet, poſſe vſucapere, ſi ea bona fides ſit inuincibilis, & ille iuris error ſit inuincibilis, quid enim ſi in materia legis Gallus.ff.de lib. & poſth. quis errauit, is ſanè error tolerabilis eſt, ergo non punibilis, vt in l.fi.ff.pro ſuo.Gloſſ.in pri.Inſt. de obli. quæ quaſi ex delicto naſcuntur. verùm ipſe Couarr. vbi ſuprà, huius ſententiam firmat in primis eſſe contra communem ſententiam vtriuſque iuris profeſſorum, deinde ait indubitatum eſſe legem humanam potuiſſe beneficium vſucapionis denegare illi qui eſſet in bona fide, etiam ſi deſcenderet ab iuris errore inculpato, & conſequenter dominij acquiſitionem abnegare, abnegatumque non poſſe detineri rem alienam ab illo qui poſsidebat eam, neque in foro contentioſo, neque in foro conſcientiæ, & ſubijcio exemplum tale, Emi abs te fundum alienum, quem tuum eſſe putabam, in hoc contractu de ſcriptura mentio facta fuit, tradidiſti mihi illum fundum, nec tamen poſtea illa ſcriptura fuit confecta, vnde incidimus in illam quæſtionem vehementer controuerſam, de qua per Glo. & omnes in princ.Inſtit de empt. & vendi.an ea venditio nulla fuerit per defectum ſcripturæ illius, de qua ab contrahentibus mentio facta fuerat, fundum illum ſic traditum longo tempore poſſedi, quem tamen in foro exteriori, ſecundum communem opinionem non poſſem vſucapere, at in foro conſcientiæ poſſem ex ſententia d.Ioan. Medin. quod negat eruditiſsimus epiſcopus Couarru. & ſanè poſito pro conſtanti nō valuiſſe illum contractum, veriſsima eſt ſecundum quoſdam opinio Couarr.contra Medinam, quid enim iuuat tuam bonam fidem vt mihi res mea auferatur, & cum beneficium vſucapionis lege humana,

2 *...r iuris ...ubi ...eſt d v- ...i longi. ...l Ioa. ...n cons ...li.*

non naturali, aut diuina, inductum ſit, quis vetat denegari poſſe per eandem legem humanam.l.nihil tam naturale.ff.de regu.iur.c.omnis res, de regu. iur. † ſed duxerim non abnegamus legem potuiſſe ſi vellet hoc beneficium auferre, ſed negamus auferre noluiſſe id beneficium ei, qui in iure inculpabiliter errauit, quemadmodum ſi in facto errauit non abnegat ei beneficium vſucapionis, quando tale factum inculpabiliter ignorabatur ab eo, qui præſcribere ſe dicebat. leg. quid vulgo. ff. pro emp.l.fin.ff.pro ſuo.l.pro emp.l.fin.ff.pro legato. nam leges hac de re loquentes ideo faciunt differentiam inter errorem iuris & facti, qui errans in iure non intelligitur habuiſſe iuſtam cauſam, aut occaſionem errandi, errans autem in facto iuſtam & inculpatam errandi occaſionem habuit à plerunque, & communiter, paſsimque accidentibus, lex ergo poſitiua ei ſubuentum voluit, qui eſſet in rei alienæ diutina continuaque poſſeſsione, quam ſuam eſſe putabat inculpabiliter, non ſic ſi culpabiliter ſuā eſſe putaſſet. ergo cum quæritur an diutina eademque continua poſſeſsio poſſeſſori præbuerit dominium rei poſſeſſæ cum læſione domini, non tam quærendum aut diſtinguendum eſt, vtrùm poſſeſſor errauerit in facto, an verò in iure, quàm vtrùm poſſeſſor culpabiliter, an inculpabiliter rem poſſeſſam ſuam eſſe putaſſet, vt ſi inculpabiliter ſuam rem illam feciſſe vſucapione videatur, ſin verò culpabiliter nō vtique, quod veriſsimum eſt, probaturque expreſsim in dict.l.quod vulgo. in verbo, ſi nullam iuſtam cauſam. & in dict. l.fina.ff.pro ſuo, in verb.tolerabilis, & verbo, error, &c. & in dict.l.non ſolùm.§.quod vulgo. ff. de vſucap. verb. ſi nullam iuſtā cauſam, & in dict. l. pro legato, ibi, ſubeſt iuſta. ff. pro legato, & in c. 1. de præſcrip. in 6. in verb. cauſam. & hoc eſt quod Iureconſultus ſenſiſſe videtur in l.fina.ff.pro legato, dum ait poſt magnas varietates obtinuiſſe. Quæ omnia iura, vt vides, non tam inter errorem iuris & facti differentiam facere voluerunt, quàm inter culpatam aut inculpatam occaſionem, & initium poſsidendi, ideoque ſemper quærunt, an habuerit poſſeſſor iuſtam cauſam, aut occaſionem inchoandi poſſeſsionem, & apprehendendi, vt tunc vſucapere poſsit, ſin autem non habuerit, tunc minimè poſsit, & cùm lex ſit non ſolùm quod verbis legis expreſsim comprehenſum eſt, ſed etiam illud quod mente tacita legiſlator comprehendit & intellexit.l.ita ſtipulatus.verſic. Sabinus, ibi, ex mente, vbi Paulus, Iaſon, & alij. ff.de verbo.obli.l. fin.ff.de hæred.inſtitu. vnde contra legem facit, qui verba legis complexus, contra legis nititur voluntatem, vt per text.in leg.fraus.ff.de legibus. quinimmò lex eſt non ſolùm quod legiſlator. verbis expreſsis aut mente tacita comprehendit, ſed etiam illud quod nec verbis, nec mente comprehendit (quia non meminit

22 *Error iuris & error facti in præſcr. vſuc. nil differunt data paritate terminorum, nou.opini. & contra mentē omnium ferè*

minit de caſu quo de agitur) ſi tamen veroſimile eſt ita reſponſurum legislatorem, ſi de tali caſu meminerat, & agitaret text. egregius in l.3. C. de inofficio. teſtamen. text. elegans. in l.fin. ff. de hær. inſti. Gloſſ. communiter ibi appro. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. plenè per Tiraquell. in l. ſi vnquam, C. de reuoc. dona. per Iaſ. in l. de quibus. ff. de legibus. Idem Iaſo. in l. quamuis. C. de fideicom. Idem Iaſ. in l. de quibus. num. 14. ff. de legib. Idem Iaſ. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pac. ſuprà alle. Andr. Tiraquell. de cau. ceſſ. par. 1. Idem in ſimili in præfa. tract. de retract. nu. 75. cum multis ſequen. ergo in ſpecie propoſita quis abnegabit quin ſit tuendus in re illa quamdiu poſſedit is qui non putauit emptionem illam neceſſariò exigere ſcripturam, ob id quod de ſcriptura contrahentes mentionem feciſſent, cùm hac in re ſit ingens inter iuris poſſeſſores contentio. ſi ergo is habuit inculpatam cauſam & occaſionem putandi illum contractum valuiſſe, & conſequenter exiſtimandi ſe rem illam rectè & ritè emiſſe, & poſſediſſe, potuit ſe tueri, & protegere ominibus illis legib. ſuprà allegatis, quæ aiunt cauſam tantùm inculpatam deſiderari. & præterea poterit ſe tueri mente & ſen tentia legislatorum, qui in omnibus alijs legibus huius fuerunt intentionis, vt ſi is habuit cauſam inculpatam rem illam accipiendi, eiq́ue poſſeſsionis apprehendendi eam poſsit vſucapere ſi hac de re interrogatus fuiſſet, licet illud verbis non expreſſerit, nec etiam intentione aſſecutus fuerit, quia de eo non meminit, quinimmò vix eſt vt in iure erraſſe videatur is, qui in re, quæ inter iuris profeſſores controuerſa eſt, ita vt in varias ſententias diſce dant, & ſcindantur, alteram partem elegit, iuxta ea quæ not. per Glo. & Doctores in rub. & in leg. prima. C. de litis conteſt. & quod ſi dixeris erranti vtcunque inculpabiliter non expedire, aut decere, vt ſubueniatur, cùm agitur de lucro captando cum læſione alterius, arg. text. egregij. in l.1. §. cauſa. ff. de ædil. edict. (per quem olim ipſe tuebar opin. & partem illam quæ opin. d. Ioann. de Med. aduerſatur, vbi vendidi tibi equum non ſanum, quem tamen abſque vllo morbo eſſe putabam, & ait lex perinde me redhibitoria teneri, ac ſi equū illum morboſum ſcirem, quaſi cum agitur de lucro captando ab vno, & ab altero, de damno vitando, & læſione reſarcienda, bona fides illius qui lucrum captat non ſufficiat aut iuuet non magis quàm ſi mala fides interfuiſſet, ſed reſpondendum, illud procedere regulariter, ſed fallit in fauorem diutinæ poſſeſsionis, quæ inculpabiliter & inchoata fuit, & continuata, ita procedunt iura ſuprà allegata, & noſtra materia, quam non abnegamus notiſsimis iuris regulis aduerſari, quia & locupletatur præſcribens cum iactura aliena contra regulam. leg. nam hoc. ff. de condi. indebi. leg. iure natu. ff. de regu. iur. & dominium rei noſtræ iure genti. quæſitum nobis ſine facto vllo noſtro aufertur, contra regulam. leg. id quod noſtrum. ff. de regu. iur. ſed nobis contra tot regulas præſcribentibus patrocinantur rationes de quibus in leg. prima. ff. de vſucapio. & in leg. fina. ff. pro ſuo, & in leg. cum notiſsimi, in fin. prin. C. de præſcriptio. 30. annorum.

Paulatim ergo in hanc declinamus ſententiam, vt exiſtimemus † vbi error iuris ſit inculpatus, vt runc præſcriptio procedat, non ſecus quàm ſi error facti inculpatus interfuiſſet, nam & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus, non prodeſſet, text. iuncta Glo. in leg. fin. pro donato, vbi per Doctores. & in dict. l. quod vulgo, & dict. l. fina. ff. pro ſuo, & in leg. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. ergo data paritate terminorum vix vlla differentia erit inter errorem facti, & errorem iuris, nam vterque nocet, ſi eſt fatuus, & ſupinus, neuter autem noceret cùm inculpatus eſſet, aut tolerabilis. dict. l. fina. ff. pro ſuo, in verb. tolerabilis, pro nobis etiam l.3. ff. de vſucapion. & quæ diximus ſuprà.

Erro[r] an [...] ab err[ore] facti in[...]

Ad rationem Epiſcopi Couarru. dum ait poſſe legem etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis, reſpondemus poſſe vtique ſi vellet, verùm in eo quæſtio eſt, an voluerit, nec ne, ipſe putatur voluiſſe, nos negamus contendentes & probantes, data paritate terminorum, non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris errorem- que facti, non ſolùm inſpecta mente, & tacita intentione legislatorum, ſed etiam inſpectis verbis ipſarum legum, quod procedere firmamus non ſolùm quò ad forum conſcientiæ, vt voluit Ioannes Medina, ſed etiam quò ad forum contentioſum, quorum alterum ipſe Ioannes Medina (quem doctiſsimum virum appellat epiſcopus Couarru. vbi ſuprà) negaret, vtrunque autem ipſe epiſcopus abnegaret vir ſanè diſertiſsimus, quæ omnia not. quia per ea inſigniter declaratur tota hæc materia præſcriptionum.

Intellige † tamen id procedere, vbi iuris error eſſet inculpatus, verùm iuris errorem in exemplis poſitis per l. ſed etſi. §. ſcire. ff. de pet. hæredit. & per Barth. & ibi, & per Baldum in l. non dubium. C. de legib. vbi ponunt exempla iuris neque reſiſtentis, neq; aſsiſtentis, intelligo non eſſe inculpatum quò ad materiam vſucapionis, licet inculpatus ſit quò ad hoc, vt quis non puniatur in ſuo amittendo. & ita intellige, quod notat Barthol. in d. §. ſcire. Itaque ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi, illud non præſcribam, quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neque aſsiſtentis error, tamen is non eſt inculpatus, quò ad præſcriptionem ordinariam. leg. pro legato. l. fina. ff. pro legato. Id intellige retenta opinione dicentium ibi ius non reſiſtere neque aſsiſtere, quam modò neque probamus, neque improbamus, quia alibi hac

Error [in]culpa[tus] impe[dit] ſcr. e[...] riam [...] muni[...]

hac de re agemus. Denique hanc opinionem, quam defendimus,vt is error iuris,ſi inculpatus ſit,non noceat etiam in præſcriptione ordinaria(quæ titulum ſecundum communem opin.cauſam verò non iniuſtam ſecundũ nos deſiderat)videntur tenere Abb.& Imol. in c. cùm dilectus. per text. ibi de conſuet. Abb. in cap.de quarta.col.3.de præſcript.Balb.in repe. l. Celſus.4. not.de vſucap. Curtius Iun.conſ. 6.num.22. Anton.in d.cap.cùm dilectus. Felin.in d.c.de quarta,in prin. Idem in prin. decretorum.Curt.Iun.conſ.28.col.3.refert, & ſequitur ipſe diſertiſsimus Couarru.Epiſcopus, vbi ſuprà, verſ.tertia concluſio, qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt, niſi eum, & alios intelligas, & ſaluos cùm præſcribens conſuluit Iuriſperitos, eorumque conſilium ſequutus fuit, quod mihi neceſſarium non videtur, dummodò ius ambiguum ſit, vt in ſimili per Barto. & alios in l. in ambiguo. ff. de reb.dub.denique pro nobis tex.expreſſus in l. ſi vir vxori.ff.pro donato, & in l. ſi id quod. ff. pro derelicto. In ſumma huc atque illuc circumcurſes, nullam data paritate terminorũ, inuenies differẽtiam quò ad præſcriptionem, inter errorem facti, & errorem iuris, non alterutra ſi ſupinus ſit,impedit præſcriptionem. ſin autem tolerabilis ſit, neuter eorum præſcriptionem impedit.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus ſine tit. an præſcribatur,egregia q.*

2 *Præſcriptio qualitatis, per quam res deterior ſit, faciliùs admittitur, quàm præſcriptio, per quã res tota aufertur.*

3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*

4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

CAPVT LXXVIII.

SERVITVTVM aquæ ducendæ ex fundo tuo acquiro,& præſcribo ſi eam duxi non vi, non clàm,non precario,per longum tempus, licet non doceam ex cauſa legati,vel donationis,vel emptionis,vel
1 alterius tituli ad me pertinuiſſe. l. ſi quis diuturno, in princ.ff. ſi ſeruit.vend.† id quod mirabile videtur,tum quia regulariter tit. in præſcript.long. tempo. deſideratur.l. vnica. C.de transf.vſuc. tum quia etiam in præſcriptione longi temporis requiritur,quando eſt contra præſcribentem, vel poſsidentem iuris præſumptio.cap.1.de præſcript. lib. 6. iuncto cap. ad decimas, de reſt. ſpo. hic autem erat iuris præſumptio cõtra iſtum præſcribentem, quia quæque res præſumitur libera.l. altius. C. de ſer. & aqua. Qua in re plerique ſcribentium aiunt referre, vtrùm agatur de pſcribenda tota re, an verò de præſcribendo aliquo iure, per quod res illa deterior fiat, priore caſu titu. requiritur, poſteriore verò non vtique. Ita tenent Gloſſ. Alberic. Bart. Bald. Ange. Paul.& alij in d.l. ſi quis diuturno. Ioan. Imola in c. vigilanti.num.15.de præſcrip.Idem in c. final. num.10.eod.tit. Anchara. in cap. poſſeſſor.de reg.iur.colum.9.Franc.Rip.in c.cum Eccleſia Sutrina,de cauſa poſſeſsio. & proprie. colum. penult.vbi Anton. ſimiliter colum.1. Rom. in l.ſequitur.§. ſi viam. ff. de vſucap. eſt communis opinio, & ſolutio ſecundum Couarru. variarum reſolut.cap.17.lib.1.num.7.ſequitur,& dicit eſſe communem ſol. Balbus de præſcrip. in 2.part.3.part.princi. q.6.tenet Felinus in d. cap. ſi diligenti.num.7.& alij innumeri, quos allegat Andreas Tiraquell. de præſcript. §. 1. Gloſſ.4.verſic.14.& verſicu.39.ibi, ſed & multi hoc intelligunt, vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem diſtinctionem nouiſsimè impugnat ipſe Couarru. vbi ſuprà, dicens non agi de leui, ſed de graui præiudicio, & læſione, cùm præſcribatur ſeruitus in aliqua re, quæ vehementer per abſceſſum iuris libertatis deterior fit. vnde, inquit, quod quãdo adeſt vehemens iuris prohibitio, ne res, qua de agitur, ab alio poſsideatur, quàm ab eo, ad quem pertinet de iure, tunc ſi contra talem iuris prohibitionem poſsideatur abſcedente titulo non poſsit contingere præſcriptio, ita intelligit d. c. 1. vbi vna Eccleſia contra aliam ius decimandi præſcribere volebat eum poſsideri, & occupari ius decimandi ab vna Eccleſia, quod quidem ius ad aliam pertineret vehementer vetitum ſit.dict.capit. ad decimas.verùm,inquit, iſta vehemens prohibitio non erat in terminis dict. l. ſi quis diuturno. nos verò accepimus ius alienum poſſidere, occupare, alienare, & quoquo modo attingere,& deterius facere non minus vehementer vetitum eſſe à legibus ciuilibus, vt in fin. & per totum.C.de rebus alie. non alien. per totum. C. vnde vi & vi arma. l. clàm poſſidere.ff. de acquirend. poſſeſſ. quàm ſit vetitum à lege canonica vſurpari, & poſsideri ab vna Eccleſia ius decimandi ad aliam pertinens, vtrobique enim par prohibitio eſt, & eſſe decebat, verùm longè † facilius admittitur, vt aliqua res deterior fiat per abſceſſum alicuius iuris ad eam pertinentis, vel etiam per abſceſſum alicuius quotæ partis, quàm quod tota illa res pereat, abſcedat, vel ad alium transferatur, vt opportunè in ſimili docet Corneus per textum ibi poſt alios in l. cum quæſtio. C.de lega. vnde in dicta l. vnica. de vſucapion. transform. agebatur de præſcribenda ipſa re, & in dicto capitulo primo, de præſcription. in 6. agebatur de præſcribendo iure decimandi ipſo, quòd nociuum magis eſſe conſtat, quàm ſi ageretur de præſcribenda alicuius rei qualitate vel iure, vt in

2 *Præſcri. qualitatis faciliùs admittitur, quàm totius rei.*

d.l. ſi quis diuturno. tu dic vt diximus ſuprà par.2.in 3.vel 4.cap.illius part.2.

Vnde infertur (id quod in noſtro prætorio ſummorum Cæſaris rationalium ſæpè tractatum eſt) quòd in quibus caſibus duces, comites, marchiones, & alij quàmplures nobiles illum cenſum regalem (quem nos alcaualas appellamus) poſſederunt etiam longiſsimo tempore triginta annorum, adhuc tamen illum præſcribere non potuerunt ſine alicuius

3 *Præſcri. quare non currat ſine tit. in reditu alcaua.*

tituli interuentu, † quia licet in præſcriptione longiſsimi temporis regulariter titulus non ſit neceſſarius. l. ſicut. l. omnes. l. cùm notiſsimi. C. de præſcriptione triginta annorum. tamen illud procedit in rebus & iuribus, in quibus non habebat fundatam ſuam intentionem de iure, ipſe præſcribens, nec is contra quem præſcribatur, veluti in prædijs & quibuſcunque alijs rebus vel iuribus, regulariter non ſic eſt in dicto reditu (quem alcaualam vocamus) in quo per noſtras leges regias ſolus pijſsimus Rex noſter habet ſuam intentionem fundatam, vt contra eum præſcriptio etiam 30. anno. circa tituli interuentum currere nequeat.

Vnde in vſu forenſi ſæpè dicebam, quod cùm bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa vel titulo ſufficiat ad præſcriptionem illam, quæ ſine titulo procedit, qualis eſt præſcriptio triginta annorum. l. ſicut. l. omnes. C. de præſcriptione triginta annorum. quæ quidem iuta etiam iure canonico manent incorrecta, vbi adeſt bona fides, vt tenent communiter Doct. ibi, & dixi ſuprà capitulo proximo, cum præcedent. nam ſi habeo bonam fidem in re ſoli, quam inſcius emi à minore viginti quinque annis ſine decreto, vel ſine authoritate tutoris, quem ille habebat, tunc licet hæc bona fides non ſufficeret ad hanc rem præſcribendam longo tempore, quia in tali longi temporis præſcriptione requiritur titulus legitimus. l. vnica, de vſucapion. transform. l. nunquam. ff. de acquirend. rerum dominio. capit. qui contra iura. de regulis iuris. l. 1. C. de bonis maternis. l. quemadmodum. C. de agric. & cenſi. lib. 11. titulus autem illegitimus, & improbatus habetur pro non titulo, vt dictis iuribus, & l. final. C. pro donato. tamen vbi titulus non requiritur, ſi is interueniat, licet minus legitimus, aut à lege improbatus, ſufficit ad inducendam bonam fidem, eaque bona fides ab hoc etiam iuris errote cauſata ſufficit ad præſcriptionem, vt eſt vera & communis opinio, quam tenuit Gloſſ. in l. 2. C. vbi cauſa ſtatus agi debeat. Antonius & Imola in cap. peruenit. per text. ibi, de empt. & vend. Paul. conſilio 44. colum. penulti. lib. 2.

4 *Bona fides orta etiam in iuſta cauſa ſufficit ad pſcript. cum communi.*

Anton. in cap. de quarta, de pręſcription. Barto. colum. penult. & ibi Paul. in l. Celſus. ff. de vſucapion. Antonius in cap. final. de præſcrip. vbi Imola columna quarta. Felinus in dicto capitu. de quarta. numero 34. Balbus in dicta l. Celſus. 4. nota. Anton. Rub. conſilio 85. vbi hanc dicit communem Epiſcopus ciui Rod. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris. in ſexto. part. 2. §. 7. Paulus Caſtrenſ. conſilio 44. colum. penult. lib. 2. quia is titulus illegitimus, vbi nullus titulus neceſſarius erat, non nocet, cùm interuentus illius rei, quæ neceſſaria non erat, non ſoleat nocere. l. vnica, in princ. C. de rei vxor. actiō. ſicque præſcriptio triginta annorum contingit & procedit ex iſta bona fide orta, & profecta ab iſto titulo, & cauſa erronea, & non legitima, quod quidem regulatiter procedit, ſed vbi agimus de præſcribenda re vel iure, in qua is contra quem præſcribebatur habebat intentionem ſuam fundatam de iure, vt ſic contra eum non curreret præſcriptio temporis breuioris, quàm annorum, & tunc cum titulo (quale eſt in terminis dicti capit. 1. de præſcript. in 6.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fides inde profecta non ſufficeret ad præſcribendum, non magis, quàm ſi nullus titulus interfuiſſet. Idemque dicebam in dictis reditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præſcribendis, in quibus ſimiliter Rex noſter fundat intentionem ſuam de iure, & per hoc contra eum currit ſola præſcriptio longiſsimi temporis non aliter, quàm cum tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus, & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta non ſufficeret ad præſcriptionem inchoandam.

Hactenus in reditibus. ſed quid in iuriſdictione? dic quòd contra poteſtatem ſupremam Papæ aut Cæſari conceſſam currere præſcriptionem tanti temporis, cuius initij memoria non ſtat, tenent Bartol. in l. 1. ff. de aqua pluuia. arcenda. Idem in l. hoſtes. ff. de captiuis. Felinus in capit. cùm non liceat. columna quarta, de præſcription. Abb. in capitu. final. nota. 1. de conſtitut. Felin. in cap. cum nobis. columna ſecunda, de præſcription. Bartol. in l. infamem. ff. de public. iudi. Abb. in capitu. quò ad tranſlationem, de offi. delega. Alexandrinus conſilio 15. columna ſecunda, libro quinto. Iaſ. conſilio 70. columna 1. lib. tertio. Alexandrinus conſilio 11. columna 3. libro 7. Purpuratus in l. imperium. numero 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius Iunior in ſecunda part. tract. feudorum. quomodo feud. in eſſe deducatur. 2. quæſt. princip. & hanc ſequitur, & firmat eſſe magis communem opinionem Aymon Crauet. de antiquit. tempor. quarta parte. ſectione, materia iſta. numero ſeptuageſimoſecundo. Couarru. qui neminem alleg. in c. poſſeſſor, de regulis iur. lib. 6. part. 2. §. 8. num. 4.

Contrariam partem vt non præſcribatur cōtra talem ſupremam poteſtatem etiam per interuentum temporis, cuius initij memoria non ſit, tenuerunt Abb. ſibi contrarius in capitulo, per venerabilem, qui filij ſint legitimi. colum.

colum. final. Idem in dicto capitul. cùm non liceat. Romanus conſil. 371. colum. fina. Alex. in l. more. colum. penultim. ff. de acquirend. hæred. ſequitur, & dicit communem opinionem Sozin. conſilio 275. columna 3. lib. 2. Decius conſilio 307. columna tertia. Iaſ. conſilio 208. columna tertia, libro ſecundo, & Purpuratus ſibi contrarius in l. 1. columna quinta. ff. de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio. Iaſ. in l. imperium. colum. 9. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum. ſed ſoleo tenere priorem partem, quia iſthæc ſumma poteſtas iuris poſitiui eſſe videtur, neque vllum ius poſitiuum eſt, quod per hoc tempus non tollatur, vt diximus ſuprà cap. 1. & 2. & 6. l. fin. tit. de las præſcript. lib. 3. ordina.

SVMMARIVM.

1 *Titulus improbatus prodeſt interdum ad præſcribendum, ardua q.*
2 *Intellectus l. 2. §. ſi ſub conditione. ff. pro emp.*
3 *Error iuris regulariter impedit præſcriptionem, etiam ſi concurrat cum errore facti, cõtra communem.*
4 *Intell. l. ſi vir. ff. pro donato. & num. 5. & 6.*
5 *Præſcriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit, licet vir eam vxoris eſſe putaſſet, & ſic donationem quò ad transferendum dominium non valuiſſe exiſtimaſſet, contra Doctores.*
6 *Error Iacob. & Alberic.*
7 *Intell. l. ſi id quod pro derelicto. & num. 13.*
8 *Malam fidem non dicitur habere, qui contra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam vtilitatem, & cum eo contraxit, qui inops intellectus à lege non præſumebatur, noua traditio.*
9 *Intell. l. 2. C. pro empt.*
10 *Intellectus l. final. §. ſin autem. C. commun. de legatis.*
11 *Error Couarru. emendatus.*
12 *Mala fides reſpectu vnius impedit præſcriptionem reſpectu alterius, ard. q.*
14 *Mala fides non videtur adeſſe, niſi tribus demùm concurrentibus.*
15 *Bona fides an præſumatur titulo deficiente, ardua quæſtio.*
16 *Malæ fidei vitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præſumitur ex longa poſſeſſione.*
18 *Malæ fidei vitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præſcriptione immemoriali an ſit neceſſaria, ardua quæſt.*

CAPVT LXXIX.

1 VXOR † viro fundum alienum à ſe, tamen poſſeſſum donauit, & tradidit, quē vir longo tempore poſſedit, an p̃ſcribat quæritur, & Iureconſultus in l. ſi vir vxori. ff. pro dona. ait præſcripſiſſe, idem ait in l. ſi id quod. ff. pro derelicto, & Gloſſ. in d. l. ſi vir. opponit ſic, aut enim is donatarius cogitauit rem donatam eſſe donatricis, aut putauit eſſe alienam, ſi putabat eſſe donatricis, non habuit iuſtam cauſam accipiendi, & poſſidendi, cum lege vitata ſit ea donatio, ſicq́ue ceſſat vſucapio ordinaria, quæ in hac iuſta cauſa nititur, vt diximus per dict. l. quod vulgo, & dict. l. non ſolùm. §. quod vulgo. dict. l. final. ff. pro ſuo. dict. l. pro legato, & dict. l. fi. ff. pro legato. ſin autem putabat rem donatam eſſe alienam, non habebat bonam fidem, ſicq́ue ceſſat vſucapio.

Reſponde quòd dicitur ad præſcriptionem ordinariam exigi initium, & cauſam poſſidendi iuſtam, non intelligitur quòd ſit iuſta re, & opinione poſſidentis, ſatis enim eſt iuſtam eſſe re tantùm, quinimò re, & opinione ibi iuſta, & legitima cauſa erat re, quia lex permittebat talem rei alienæ donationem valere opinione, quia & eam donationem valere donatarius exiſtimabat, ſed in cauſa validitatis errabat, quia donatarius putabat valere eò, quòd eſſet vxoris, ea autem valebat eò, quòd eſſet aliena, itaque licet ibi eſſet error iuris, tamen non erat error in effectu, ſed erat error in cauſa qui non nocet, ſimile in l. 1. §. ſi legatarius. ff. ad legem Falcidiam. ergo in terminis dict. l. ſi vir. erat iuſta poſſidendi cauſa inſpecta re, hoc eſt, iuris diſpoſitione, & inſpecta opinione præſcribentis, quò ad iuris effectum, licet in cauſa erraſſet, ſicq́ue ibi veritas iuris concurrebat cum opinione præſcribentis, at in terminis l. nunquam. ff. de vſucapion. & l. 2. §. ſi à populo. ff. pro empto. vbi emi à pupillo ſine tutoris authoritate rem ſuam, cauſa quam habeo poſſidendi iniuſta erat, vel iuſta non erat inſpecta legis diſpoſitione, & opinione mea. nam licet ponas me inſcium ignarumq́ue iuris exiſtimaſſe id licere, tamen ius aliud diſponebat, ſicq́ue cauſa illa poſſidendi legitima erat opinione tantùm inſpecta, non inſpecta re, id eſt, legis diſpoſitione, ergo aut initium & cauſa poſſidendi eſt legitima re, & opinione, aut illegitima re & opinione, aut legitima re tantùm, aut legitima opinione tantùm. Primo caſu procedit ſine dubio, quia contingit præſcriptio, vt in dicta l. ſi vir, & in omnibus legibus permittentibus vſucapionem. nam licet res alienas de facto inſcio vel inuito domino vetitum ſit alienare, vt per totum. C. de rebus alien. non alienandis. tamen illud eſt illicitum ex parte tradentis, cæterùm ex parte accipientis, ſi bonam fidem habebat, non eſt vetitum. l. bona fides. ff. de verborum ſignificationibus, & in legibus ſuprà allegatis. Itaque cùm ad præſcriptionem exigimus initium poſſidendi legitimum fuiſſe re & opinione, intelligimus ex parte accipientis, nec curamus vtrùm ita ſit necne, regulariter ex parte tradentis, licet aliquan-

aliquando ſic, vt in authen. malæ fidei. C. de præſcript. ſi ergo ſi re & opinione erat legitima cauſa & initium poſsidendi, procedit vſucapio. d. l. ſi vir, cum concord. quod ſi re & opinione accipientis erat iniuſta cauſa, tunc ſine dubio ceſſat præſcriptio propter malam fidem accipientis. l. vnica. C. de vſucap. tranſform. cap. poſſeſſor, de reg. iur. in ſexto, quòd ſi iuſta cauſa erat accipiendi opinione tantùm, non etiam re. quia per errorem iuris putabat accipiens eum contractum legitimum eſſe, veluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate, & tunc ceſſat præſcriptio. dicto §. ſi à pupillo. dict. l. nunquam. quòd ſi re, id eſt, ex legis diſpoſitione legitima erat poſſeſsio, ſed opinione accipientis erat illegitima, quia ipſe putabat contractum eſſe à lege vetitum cùm non eſſet, veluti ſi exiſtimabat adultum non poſſe res mobiles alienare ſine decreto, cùm prohibito ſit in prædijs non in mobilibus regulariter. l. magis puto, per totam. ff. de rebus eorum per totum. C. de prædi. mino. ipſe autem emit rem mobilem ab adulto ſine decreto, cum tutoris authoritate ſi eum habebat, vel ſine tutore, quando eum non habebat, & tunc puto ceſſare præſcriptionem, nam aut pupillus dominus erat, & tunc ſtatim facit dominum accipientem. l. traditionibus. C. de pact. iuncta l. nunquam. ff. de acquirend. rerum dominio. Sicque ceſſat vſucapio. §. ſic itaque. Inſtitut. de actio. Aut non erat dominus, & tunc adeſt mala fides accipientis, quæ impedit vſucapionem, vt dict. l. vnica. & dict. cap. poſſeſſor. c. vigilanti. & cap. final. de præſcription. ratio differentiæ, quia quando rem ſuam adultus tradebat ex cauſa legitima ad transferendum dominium, licet eam in legitimã accipiens putaret, iniurium non eſt dominium transferri, quia nihil tam naturale eſt, quàm voluntate domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam eſſe. §. per traditionem. Inſtitut. de rerum diuiſion. l. nemo. ff. de pact. verùm cùm adultus traderet alienum, & accipiens erraret in facto, quia putabat alienum non eſſe, & in iure, quia putabat adultis res ſuas mobiles alienare ſine decreto non licere, tunc non adeſt voluntas domini, quæ efficiat vt dominium ſtatim transſeat, nec æquitas, quæ ſubueniat poſsidenti per conceſsionem vſucapionis, ſicque videtur ceſſare vſucapio.

Per contrarium vt locus ſit vſucapioni videtur per regulam l. regula. §. qui ignorauit. ff. de iur. & facti ignor. iuncta l. clauibus. ff. de contrahend. empt. vbi qui abs te emit rem tuam, quam alienam putabat, ſi ei tradidiſti, dominus fit, licet negare non poſsimus, quin ille haberet malam fidem, quando quidem rem, quam accepit, alienam putabat, ſed hac in re veritas præualet opinioni. ergo ſi tradente domino ſtatim transfertur dominium nõ obſtante mala fide accipientis, ſimiliter transfertur vſucapiendi conditio, quando traderet non dominus. Ad † idem l. 2. §. ſi ſub conditione. verſic. contra. ff. pro empt. vbi abs te emi rem alienam ſub conditione, & conditio extitit me ignorante, ſicque adhuc tuam eſſe putabam, quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt ineſſe. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. toll. l. final. §. ſin autem ſub conditione. C. commu. delegatis. l. ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſta. l. ſeruo legato. §. 1. ff. de legat. 1. & tamen textus ibi ait, à tempore, quo revera expleta conditio fuit præſcriptionem inchoari, quamuis ipſe putarem eam rem meam non eſſe, ſed permanere adhuc in dominio venditoris quouſque conditio impleretur.

Intell[...] ſub c[...] pro e[...]

Ad idem & tertiò d. §. ſi ſub conditione. verſic. quod apertius, vbi defunctus emerat, ſed ſibi res nondum fuit tradita, quæ tamen poſtea hæredi tradita fuit, isque ignorabat defunctum emiſſe, ſicque rem alienam eſſe putabat, & ad ſe nullo modo pertinere, & adhuc, quia revera habebat titulum emptionis poteſt præſcribere, ratio, quia hac in re veritas præualet opinioni, vt ibi exprimitur, & eadem l. §. ſi à pupillo, & d. l. regula. §. qui ignorabit.

Ad idem & quartò text. optimus in l. ſi id quod. ff. pro derelicto, vbi vxor marito rem donauit, quod cùm ſcirem à marito emi, licet non ignorarem alienum me emiſſe, quia vxor quæ marito donauit eum dominum non fecit, adhuc tamen poſſum vſucapere vt ibi, non obſtante ſcientia rei alienæ, quia vt text. ille ait quaſi volente & concedente domina maritus tradidit, ergo licet vterque, id eſt, tam emptor quàm venditor haberent ſcientiam rei alienæ, adhuc non videntur eſſe in mala fide, quando habebant domini voluntatem, etiam ſi ea voluntas à iure probata non eſſet, & talis dominus eam rem alienare non poſſet.

Ad idem & quintò. l. ſi vir vxori. ff. pro donato, vbi vxor viro rem alienam donauit, quã vir vxoris eſſe putabat, & valere donationem iuris ignarus exiſtimabat, & adhuc profuit valuitque is contractus, quoad præſcribendum, quia ignorantia iuris non nocet in vſucapionibus, quando præſcribens putabat contractum non valere, qui revera valebat, ſic ergo & in propoſito emi ab adulto rem mobilem ſine decreto, quo caſu venditio ritè facta fuit, poſſum ex hoc titulo & cauſa vſucapere, licet putarem venditionem eſſe nullam, quia hac in re plus eſt in re quàm in opinione, diuerſum eſſet ſanè, ſi contractus ritè factus non eſſet, & ipſe putarem valere, nam is error non faceret tenere eum contractum, qui ex legis diſpoſitione non valebat. l. nunquam. ff. de vſucap. & dict. l. 2. §. ſi à pupillo. ergo ignorantia poſſeſſoris in iure qui rem acce-

acceperat, nec de contractu valido facit inualidum, nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hac in veritate magis eſt quàm in opinio.

iuris ... abræ- ...iam ...currat ... fa- ...a cō- ...

Hinc † infertur veram non eſſe eam communem ſententiam, quòd in præſcriptione ordinaria error iuris non nocet, quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Gloſſ. per text. ibi in d. l. ſi vir. & ibi Barto. Dyn. num. 40. in c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. Bald. in l. 4. C. pro emp. num. 4. Balbus in d. l. Celſus. ff. de vſucap. in 4. not. Felin. in cap. de quarta, de præſcript.

Sed hæc communis opinio vera eſſe non poteſt, nam ſi ſolus error iuris impedit vſucapionem ordinariam, ergo longè magis impedietur, ſi concurrat error tam iuris quàm facti, quia duo vincula, &c. l. teſtam. C. de impuberum. Item eſt contra l. nunquam. ff. de vſuca. l. 2. §. ſi à pupillo, cum conc. ff. pro empt. vbi poſſeſſor errabat in facto, quia emit rem alienam, quam venditoris eſſe putabat, & in iure, quia emit à pupillo exiſtimans, quòd haberet rerum ſuarum liberam alienationem, cùm non haberet, & tamen negatur ibi vſucapionem procedere.

...vir. ...n.

Ad † d. l. ſi vir, reſponde, vt diximus, quæ reſponſio longè melior eſt quàm ea, quæ aſsignatur à Paulo Caſtrenſ. in titu. pro donato, ad finem. & in d. l. nunquam. & per Azonem in ſumma. C. de iuris & facti igno. per Aegidium in c. vigilanti, de præſcript. num. 47. Felin. num. 36. in d. cap. de quarta, & Epiſcopus Couarru. vbi ſuprà. §. 7. ad finem. Hi enim intelligunt, quòd in dict. l. ſi vir, ideo error iuris non nocet, quia errabatur non circa validitatem contractus, ſed circa cauſam validitatis, donatarius enim benè putabat contractum valere, & verum erat, ſed ideo valere exiſtimabat, quod intelligebat, omnem donationem inter virum & vxorem valere non ſecùs quàm inter reliquos, & in hoc decipiebatur errore iuris, qui non nocet, licet, vt ipſe ſentiunt, noceret ſi erraret circa validitatem contractus, quod nos omninò negamus aſſeuerantes in terminis dict. l. ſi vir, valiturum eſſe contractum etiam ſi donatarius exiſtimaret non valere, itaque licet vir donatarius iuris eſſet conſcius, ſciretque donationem inter virum & vxorem regulariter non valere, remq; illam ſibi ab vxore donatam putaſſet vxoris eſſe, non autem alienam, adhuc valeret donatio, & procederet vſucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatarij circa ius, & id ſubaudire eſt intolerabilis diuinatio, & ſuppletio ad illum text. ergo intelligamus maritum ibi rem donatam vxoris eſſe intellexiſſe, cùm eſſet aliena, ſicque erraſſe in facto, & ſimiliter intellexiſſe vetitam eſſe donationem inter virum & vxorem, & nihilominus rem accepiſſe, ſicque habuiſſe ſcientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris eſſe putabat cùm eſſet aliena, & putabat non iure ſibi fuiſſe donatam & traditam, ſicque in bona fide non erat exiſtimans ſe poſsidere rem, quæ adhuc vxoris maneret etiam poſt donationem & traditionem, adhuc tamen vſucapere eam poteſt iure ciuili, quia revera illa donatio valuit, & illa mala fides vel mala fides non eſt, vel ſi eſt, non tamen nocet, quò ad præſcriptionem propter conſenſum domini accedentem, itaque ibi contingit præſcriptio, quia affuit poſſeſsio, & affuit titulus revera ſufficiens, licet donatarius eum titulum inſufficientem putaſſet, cuius error non obeſt aut eneruat veritatem, affuit etiam bona fides, quia in mala fide non eſt, qui poſsidet rem alienam ſcienter, ſi ſcit ſe habere domini voluntatem, vt probatur ibi, & expreſsius in l. ſi id quod, vbi elegans textus. ff. pro derelicto ibi, quaſi volente & concedente domina. ergo in dict. l. ſi vir. nihil deerat ad vſucapionis requiſita, cùm adeſſent poſſeſsio, titulus, & bona fides, ſicque vt ibi cōtingeret præſcriptio, non erat neceſſe, quòd donatarius erraſſet in cauſa validitatis contractus, licet aliud & diuerſum ſentiant Paulus & alij, quos proximè retulimus, † vnde contra ipſos facio talem concluſionem: Si res aliena viro ab vxore donata eſt, virque errabat bis in facto, quia & rem vxoris eſſe putabat, & illum contractum ob eundem facti errorem putabat non valere, præſcribere poterit, quæ concluſio contra ipſos probatur. Primò per dictam l. ſi vir, ſi generaliter, prout debet, intelligatur. Secundò in dicta l. ſi id quod in deciſione. Tertiò ibidem in ratione decidendi. Quartò in dicta l. regula. §. primo. Quintò in dicta l. 2. §. ſi ſub cond. verſicul. contra. ff. pro emptore. Sextò ibidem in vltimo reſponſo. Octauò in l. loci corpus. ff. de acquirend. rerum dominio. Nonò in l. 1. §. ſi legatarius, iuncta ſua Gloſſ. ff. ad legem Falcidiam. Denique donatio inter virum & vxorē valet, quò ad poſſeſſ. l. 1. §. ſi vir. ff. de acquirend. poſſeſſ. ergo etiam ſi vxor viro rem propriam donaſſet, eum faceret iuſtum poſſeſſorem, licet dominum non faceret, ſicque præſcriberet.

5 Præſc. procedit quando vxor viro rē alienam donauit, licet vir vxoris eſſe putaſſet, cōtra Docto. & dona. non valere intellexiſſet.

Subinfertur verum † non eſſe intellectum, quem ad d. l. ſi vir, aſsignant ibi Iocobus de Arena & Albericus. aiunt enim, quòd ibi erat poſſeſsio & titulus verus & legitimus, & in hoc rectè, & licet donatarius erraſſet in iure, exiſtimans ibi donationem non valuiſſe, tamen is error non excludit bonam fidem, & ſanè quòd non excludat bonam fidem agnoſco, ſed nego iuris errorem interfuiſſe, quia ipſi intelligunt quòd donatarius putabat, donationem valere ductus errore iuris, ego intelligo quòd putabat non valere deceptus errore facti, ſciebat enim ius, quod præcepit donationem inter virum & vxorem non valere, quando vxor viro rem ſuam

6 Error Iacob. & Alberic.

ſuam donabat, ipſe autem putabat eam donationem ideò non valuiſſe, quia non res aliena, ſed ipſius vxoris donata eſſet, ſicque ibi non in iure, ſed in facto tantùm errauit, ſimiliter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore facti, non quidem ab errore iuris, ergo Alberic. & Iac. de Arebis erraſſe videntur. Primùm, quia exiſtimârunt ibi bonam fidem ab errore iuris emanaſſe, cùm non effluxerit, niſi ab errore facti. Deinde, quia virum in iure erraſſe crediderunt, cùm in facto tantùm, non etiam

7 *Intell. l. ſi id quod. ff. pro derelicto.* in iure erraſſet. Subinferrur † verus intellectus ad l. ſi id quod. ff. pro derelicto. verſic. nam & ſi, cuius verba ita habent, nam & ſi tibi rem ab vxore donarā ſciens emero, quia quaſi volente & concedente domina id faceres. idem iuris eſt, ſcilicet, vt vſucapere non poſſem, & Gloſſ. ibi, quam ſimpliciter ſequuntur Dyn. Iaco. de Aret. Barto. Alberic. & Paul. ibi, & alij, communiter duos aſsignat intellectus. Primus eſt, quòd ibi vxor, quæ donauit marito, nō erat domina rei donatæ, quia eam pro derelicto habitam à non domino accepit, ſicq; eius dominium nacta non fuit, & conſequitur dominium eius rei in maritum, donatarium non tranſtulit. l. nemo plus. ff. de reg. iu. c. nemo poteſt plus, de reg. iur. in 6. vnde cùm ego ſciens à marito emiſſem, nec dominium acquirere potuiſſem, quæſiui vſucapiendi conditionem, ſed in re dubia quiſque præſumitur ſuum, non alienum alienare, per tot. C. de reb. alie. non alien. l. merito, in prin. ff. pro ſocio. ſicque dicere quòd ibi vxor marito alienum alienauit, præterea quòd eſt diuinare, eſt etiam contra legis præſumptionem, vnde Gloſſ. tranſuolat ad ſecundum intellectum, vt ibi venditio ideo valeret, quia vxor erat præſens & conſentiens huic venditioni tempore, quo fiebat, ſicque ipſamet per mediam perſonā viri vendidiſſe videretur, ſicq; emptor non haberet malam fidem aut ſcientiā rei alienæ, cùm ab ipſa vxore, quā dominā putabat, videatur emiſſe. Sed & is intellectus, cum quo ſimpliciter omnes ibi tranſeunt, diuinat vxorem eſſe præſentem tempore, quo maritus mihi donabat. Dic ergo quòd ſiue res illa eſſet vxoris, nō fieret mariti donatarij, quia per hoc vxor efficeretur pauperior. l. ſi vir. ff. pro donato, ſiue eſſet aliena, non fieret mariti, quia vxor non poſſet dominium, quod non habebat, transferre in maritum donatarium. l. nemo plus. ff. de regulis iur. dict. cap. nemo poteſt plus. in re autem dubia magis eſt, vt vxorem donantem dominam fuiſſe rei donatæ præſumamus per iura ſuprà allegara, quod planè ſignificat textus ille, dum ait: Quia quaſi volenre & concedente domina. ſic ergo maritus eam rem, cuius dominium non habebat, vendidit mihi, qui eam præſcribere poſſum, vt textus ait, nam hic adeſt poſſeſsio, adeſt etiam titulus venditionis, adeſt etiam bona fides, nam licet ego ſcirem hanc rem à marito mihi venditam, mariti non fuiſſe, ſed vxoris fuiſſe & nunc eſſe, tamen ſciebam maritum eam poſſediſſe non inuita vxore, ſed volente (ex illo enim contractu à lege improbato fuit ab vxore in maritum donatarium trāſlata poſſeſsio. l. 1. §. ſi vir. ff. de acquirend. poſſ.) ſciebamque eam poſſeſsionem in me tranſtuliſſe ſimiliter volente & concedente vxore, quæ cùm rem illam marito donatam vellet, voluit etiam vt ille de illa liberè diſponere poſſet, vt per totum. C. de donari. quæ ſub modo. ſicque ego non eram in mala fide, quia vt qui poſsiderrem alienam, videatur malam fidem habere, oportet vel quòd ſciat certò ſe alienum poſsidere inuito domino, vel quòd ſimus in dubio, quo caſu dominus præſumitur inuitus. l. verare. ff. de furt. Diuerſum eſt, cùm is poſſeſſor poſsider alienum de voluntate domini vel certa vel præſumpta, prout erat in terminis d. l. ſi id quod. quia tunc malam fidem non intelligitur habere, cùm domino non inuito alienum poſsideat, probatur in §. 1. Inſtitut. de oblig. quæ ex delicto, vbi tunc demum is, qui contrectat rem alienam mobilem, videtur malam fidem habere, cùm id facit inuito domino, non ſic ſi eo non inuito contrectet, tunc enim videtur regulariter malam fidem habere, nec facit furtum, vt ibi in text. & in Gloſſ. Neque ad rem pertinet, quòd qui contra iura mercatur, bonam fidem non præſumatur habere. cap. qui contra. de reg. iu. in 6. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. libro 11. vnde cùm ego in terminis dict. l. ſi id quod, ſciens à mariro emiſſem rem, quam vxoris eſſe non ignorabam, videor contra iura mercari, ſicq; bona fide carere. Sed reſpon. d. c. qui contra, & d. l. quemadmodum, procedere quando ius reſiſtit, non ſic quando nō aſsiſtit, prout eſt in donatione inter virum & vxorem, vt docet Barr. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſoribus, qui inde deducit hanc donationem firmari iuramento, cuius opinio communiter approbata eſt, vt diſſeruimus lib. de ſucc. crea. part. 1. §. 29. num. 11. tunc enim cùm ius non aſsiſtit alicui actui, nec ei condonat actionem, qua poſsit exequi, & ad effectum perduci, qui talem actum, cui lex non aſsiſtit, facit, non videtur malam fidem habere, non magis quàm ſi faceret actū à lege permiſſum, ita intelligo d. l. ſi id quod ſimile, per Bar. in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de petit. hæred. Item reſponde, quòd d. c. qui contra. & d. l. quemadmodum. cum conc. procedunt in ijs, quæ vetantur principaliter propter publicam vtilitatem, nam qui contra talem prohibitionē contrahit, bonam fidem non præſumitur habere, non ſic in ijs, qui vetantur propter vtilitatem principaliter priuatam ipſius prohibiti, qualis eſt donatio inter virum & vxorem, ſecundum Barto. in d. l. ſi quis pro eo, quem communiter Doctores ſequuntur, vt diximus in d. tract. parte 1. nam qui facit contractum à lege

lege vetitum propter vtilitatem principaliter priuatam, non videtur habere malam fidem, accedente conſenſu expreſſo vel tacito illius cuius fauore is actus vetitus fuit, ita procedit d.l. ſi id quo. ſicque vtiliſsimè & mirum in modum limitatur & declaratur materia bonæ fidei, quæ in præſcriptionibus exigitur, quod & nouum eſt, & procedit etiam de iure canonico, non ſecus quàm de iure ciuili, nam quod iura canonum aiunt, malæ fidei poſſeſſorem eum eſſe, qui alienum ſciens poſsidet. c. vigilanti. c. final. de præſcript. c. ſi virgo. 34. q. 2. id ſanè intelligendum eſt dummodò alienum poſsideat inuito domino, q. in dubio præſumitur. d. l. vetare. non ſic ſi domino volente poſsideat alienum, quod præſumitur quando dominus eam rem alienauit, licet propter ſuammet vtilitatem alienare vetitus eſſet, tunc enim tam is, in quem ipſe prohibitus alienauit, quàm reliqui omnes, qui à priore accipiente acceperunt, bonam fidem videntur habere, quaſi omnes de illius domini prohibiti voluntate poſsidere videantur, per d. l. ſi id quod. Diuerſum fortè eſſet, ſi quis alienare à lege vetitus ſit etiam ob priuatam principaliter vtilitatem non ipſius quidem prohibiti, ſed alterius tertij, puta in terminis l. filiusfamiliâs. §. diui. ff. de lega. 1. † ergo ſi quod alumno minus induſtrioſo propter ſuammet vtilitatem reliquit alienare prohibuit, vt fuit in l. Titio centum, in princip. ff. de condit. & demonſt. ipſeque ſciens ab illo emi non videbor malam fidem habere, licet is titulus illegitimus ſit, vt ibi, & conſequenter licet quaſi ex defectu tituli ceſſet præſcriptio ordinaria decem vel viginti annorum, erit tamen locus præſcriptioni triginta annorum, in qua titulus non exigitur, ſed tantùm bona fides hodie de iure canonico, quæ hac in re minimè defuiſſe videtur, vt in dict. l. ſi id quod. ſicque mirè declarantur, d. c. vigilanti, & dict. cap. fin. de præſcri. l. bonæ fidei. ff. de verborum ſignif. l. vnica. de vſucap. tranſ. cum ſimilibus. Sicque † ſi ſeruos filio minori legaui, qui erant perfectæ artis periti, propterque illam peritiam eos alienare vetui, quo caſu valet ea prohibitio. l. 2. C. pro empt. isque filius ſcienti donauit, vendidit, aut dotis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non habet, ſed bonam fidem habere non deſinit, ſicque ceſſabit ordinaria præſcriptio, quæ legitimum titulum deſiderat. d. §. ſi à pupillo, in l. 2. ff. pro empt. cum ſimil. ſed locus erit præſcriptioni triginta annorum, quæ titulum non deſiderat, ſed ſola bona fide contenta eſt, quæ hic adeſſe intelligit, per quod mirum in modum declarantur. d. c. vigilanti, & d. c. 2. & l. ſicut. l. omnes. l. ſi quis emptionis. l. cùm notiſsimi. C. de præſcriptione triginta annorum. Diuerſum † ſanè eſſet, ſi rem ſub conditione legatam, ego pendentem cōditionem ſcienter emiſſem ab hærede, & poſtquam eam per annos triginta poſſediſſem, conditio extitiſſet, eamque à me legatarius vendicaſſet, tunc enim nouè aut noua ratione teneo me tueri prætextu præſcriptionis non poſſe, nec præſcripſiſſe, non quidem longo tantùm tempore, vt expreſſum eſt in l. final. §. ſin autem ſub conditione. C. commu. delega. nec etiam longiſsimo, quia licet in hac præſcriptione titulus non exigatur. d. l. ſicut, cum concord. tamen hodie exigitur bona fides per d. c. vigilanti, & d. c. final. quæ hic adeſſe non videtur, quia licet pendente conditione verum ſit poſſediſſe me de voluntate domini, ſicque bonam fidem habeam reſpectu ipſius, habeo tamen malam fidem reſpectu alterius, ſcilicet legatarij, ſicque ceſſat præſcriptio, per quam declarationem pulchrè ampliatur. d. §. ſin autem, & d. cap. fi. & d. c. vigilanti. Ex † ſuperioribus etiam apparet Gloſſ. in l. Pomponius. §. ſi iuſſu. ff. de acquir. poſſeſſ. non iure notatam fuiſſe ab Epiſcopo Couarru. viro alioqui diſertiſsimo, ea enim Gloſſ. ait quòd in terminis d. l. ſi vir. ff. pro donato ceſſat regula. l. clauibus. ff. de contrahend. empt. nam, inquit, vxor cum domina non eſt, & marito donauit, transfert in eum vſucapiendi conditionem, & tamen ſi domina eſſet, dominium non transferret, q̄d veriſsimum eſt, & probatur in d. l. ſi vir. quod improbat ipſe Epiſcopus, dicens, quod ibi vxor ſi traderet propriam rem, dominium in maritum tranſmitteret, quod eſt contra totum titulum. ff. & C. de donat. inter virum & vxor. vnde illud verbum in curia lapſum aut errore librariorum deprauatum credendum eſt. Ex ſuperioribus maximè & intellectu, quem ſignauimus ad l. ſi id quod. ff. pro derelicto, & l. ſi vir. ff. pro donato, patet vera reſolutio illius articuli ſat controuerſi, † an mala fides reſpectu vnius impediat præſcriptionem reſpectu alterius, quale eſt cùm fundum alienum ſciens poſsidebam, qui quidem fundus reuera tuus erat, ſed eum Sempronij eſſe falſò opinabar, & hac in re aiunt Barto. in l. naturaliter. ff. de vſucapionibus, num. 11. & apertius numero 14. tenuiſſe procedere vſucapionem, nec illam ſcientiam rei alienæ impedimento eſſe, quod ex mente videtur eſſe Glo. final. in l. ſi quis fundum. ff. de acquiren. poſſeſſ. & Gloſſ. in l. ſicut. C. de præſcript. triginta annorum. & Bartolum ita intellexerunt Aegidius Bellamera. in c. vigilanti. nume. 35. de præſcript. Antonius colum. final. & Felin. colum. 1. in c. fin. de præſcript. vbi Imola num. 25. & hanc Barto. opinionem ſic intellectam communem eſſe firmat Balbus de præſcript. in tertia parte ſextæ partis princip. quæſt. 2. verſic. 3. Socinusque idem firmat conſil. 47. lib. 3. colum. fina. quod & firmat Ioan. Annibal in dicta l. naturaliter. numero 156. & hanc Bartoli opinionem ſimpliciter ſequuntur Imola in dict. l. ſi quis fundum. Ancharan. in cap. 1.

...fidem ...tur ha... i con... mer, ...ſi pro... fit ob ...m v... n, & ... domi

... 2. pro

... vel fin. §. ... m. C. ... n. de... ga.

11 *Error Couar. emendatus.*

12 *Mala fides reſpectu vnius impedit præſcriptionē reſpectu alterius, elegans q.*

k

cap.1.de præſcrip.in 6. Salicetus in l. cum notiſsimi.§.imò.C.de præſcriptione triginta annorum. qui tamen ſententiam ſuam non ſatis aperiunt, ſed Bart. ſimpliciter ſequuntur. Contrariam partem, vt qui alienum ſciens poſsidet, is licet circa verum dominum illius rei erret, dum eum Sempronij eſſe putaret, cùm tuus eſſet, non poſsit præſcribere contra te, nec contra Sempronium, aut alium, tenent Abb.in d.c.illud.num.8.Aret.nume.56. in l.1.§. item acquirimus.ff.de acquirend.poſ. Idem Aret. in l.3.§. Neratius.colum.fin. Idem in l. Pomponius.§. ex facto. eodem titu. Vincentius Hercul.in d.§.item acquirimus.num. 24. Aretin. conſil. 17. colum. 9. Balbus vbi ſuprà. Annib. vbi ſuprà, nume. 160. Bellamera, vbi ſuprà, & Sozinus in d.§.item acquirimus, & Claudius in dict.l. naturaliter. colum. 3. & hanc opinionem ſequitur, & firmat eſſe magis communem Epiſcop.ciuita.Rod.in c.poſſeſſor, par.2.§.8.ad fin.de reg.iur.in 6.

Mouentur tenentes hanc poſteriorem partem, quia malæ fidei poſſeſſor is eſt, qui poſsidet alienum ſcienter, isque nullo tempore præſcribit.c.fin.de præſcrip.c.vigilanti.eodem tit.cap. ſi virgo.34.quæſt.2. vbi quandiu quis ignorat alienum ſe poſsidere, tamdiu & non diutius poteſt intelligi bonæ fidei poſſeſſor, & tamdiu & non diutius poteſt præſcribere, nec dubium eſt, quin is haberet ſcientiam rei alienæ, licet erraſſet circa verum dominum. l.aut qualiter.§.ſi quis dum putat. ff. quod vi, aut clàm.

Ad l.ſi quis fundum. vnde effluxit potiſsimùm Bartol. & ſequacium fundamentum, reſpondent procedere reſpectu diuerſorum iurium vel reſpectu partium, nam ſi totum fundum ab omni parte, & ab omni iure, & reſpectu poſsidebam, cùm ſcirem vſumfructum alienum eſſe, proprietatem autem ad me pertinere putarem, vel totum poſsidebam, cùm tertiam eius fundi partem alienam eſſe non ignorarem, reliquas verò fundi partes meas eſſe falſò opinabar, tunc & proprietatem illam vſucapere potero, nihilum impediente ſcientia vſusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vſucapere, licet ſcirem alteram tertiam partem fuiſſe eſſeque alienam. Idque licebit non aliter atque ſi duos fundos alienos poſsiderem, alterum ſciens, alterum errans, putansque ad me pertinere, tunc enim indubitatum eſſet fundum bona fide poſſeſſum me præſcribere poſſe, nec huic rei impedimento eſſe mala fides, quæ inſequebatur me, & impediebat reſpectu alterius fundi quem alienum ſciebàm. Sicque neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accreſcendi, licet videretur argumentum in contrarium ex leg.ſi ponas.§.fina.ff. de inofficio. teſtamento.& leg.1.&2.leg.in de Neratius.leg.ſi quis Titio, & ferè per totum. ff. de vſufructu accreſc.

Quid † dicendum? & ſanè pro priore opinione Bart. & ſequacium nouè adduco tex.à nemine hanc ad rem præuiſum, in leg. ſi id quod.ſecundo reſponſo.ff. pro derelicto, cuius verba, ſi tibi fundum ab vxore donatum ſciens emero, quia quaſi volente, & concedente domina feceris, idem erit, ſcilicet vt vſucapere eum poſsim, ecce vbi ego emptor qui habebam ſcientiam rei alienæ, dum ſciebam eum fundum iure dominij mariti non eſſe, ſicque nec illum in me tranſuolaſſe adhuc hac ſcientia rei alienæ non obſtante vſucapere poſſum, & quod ius fundi illius non tranſierit in maritum qui mihi vendidit, patet, quia ſiue ille vxoris donatricis eſſet, in maritum donatarium tranſire non potuit, per totum.C.& ff. de donation. inter virum & vxorem. ſiue vxoris nō foret, ſed alienus ſimiliter ex cōceſſione vxoris in maritum tranſire nequiuit, per regulam.leg.nemo plus. ff.de regul.iur.capitu.nemo poteſt plus, eodem titul.in ſexto, & cùm emptor qui à marito accepit ſciens eſſet, haberetque ſcientiam rei alienæ, videbatur præſcribere non poſſe, & tamen ibi reſpondetur poſſe, & ſi intelligimus ideò præſcripſiſſe, quia is emptor ſciebat fundum alienum, tamen putabat eum eſſe vxoris donatricis cùm alterius eſſet, ſecundum intellectum Gloſſ. ibi, erit ibi text. expreſſus pro hac opinione, ſed ſanè reſpondere poſſumus, & debemus illum text. planè probare ſcientiam rei alienæ, non ſemper impedire vſucapionem, quia non ſemper inducit fidem malam, veluti ſi de conſenſu tacito, vel expreſſo domini rem ſuam poſsideam, quale fuit ibi, vt patet in verb. quaſi volente, & concedente domina. *Intel quod relict.*

Secundò ad id idem eſt text. egregius in l. ſi vir. ff. pro donato, vbi vxor marito donauit fundum alienum, quem maritus vxoris eſſe putabat, ſicque poſtquam accepit ſciebat ſe adhuc alienum poſsidere, vel ſaltem ita eſſe putabat, aut putare debebat, vt per totum C. & ff.de don.inter virum & vxorem. & adhuc is maritus vſucepit eum fundum, quia licet ſciret alienum, errabat tamen in vero domino, ſicque habens ſcientiam rei alienæ reſpectu vxoris donatricis non vetatur vſucapere contra verum dominum, quem dominum eſſe ignorabat, ſed & ad hunc text. poſſumus reſpondere veriſsimum eſſe, quòd non ſemper ſcientia rei alienæ reſpectu vnius impedit præſcriptionem reſpectu alterius, nam qui ſciens alienum poſsidet, etiam ſi re vera poſſideat inuito domino, præſumptiuè tamen ſi putet ſe volente domino poſsidere ſatis eſt, vt ibi. nam in illo text. intelligendum eſt, maritum poſſediſſe præſumptiuè domino inuito.leg.vetare.ff.de furtis.ſed tamen is maritus cùm falsò exiſtimaret eum fundum eſſe vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad ſe non tranſuolaſſe,

laſſe, ſicque alienum ſe poſſediſſe, adhuc tamen cùm poſsideret volente, & concedente vxote, quam dominam eſſe putabat, non erat in mala fide, licet haberet conſcientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo caſu, quo & haberet ſcientiam rei alienæ, & ſciret aut ſcire deberet alienum ſe poſsidere inuito domino, ergo † tribus demùm concurrentibus conſtituitur quis in mala fide: primùm quòd re vera poſsideat alienum: alterum quod inuito domino: tertium quòd ſciat, vel ſcire debeat ſe inuito domino poſsidere.

† ... fides ... ſt, niſi ... demū ... renti-

Facito ergo regulam talem: Scientia rei alienæ impedit præſcriptionem non ſolùm reſpectu eius, quem dominum eſſe putabam, ſed etiam reſpectu domini, quem dominum eſſe ignorabam. dict. c. fin. dict. c. vigilanti. de præſcript.

Limita primùm, niſi qui ſciret alienum ſe poſsidere inculpabiliter putaſſet volente domino poſsidere ſe, nam tunc etiam ſi revera domino nolente poſsideret, vſucapere poſſe, vt in d. l. ſi vir, & d. l. ſi id quod.

Secundò limita, vt procedat reſpectu eiuſdem iuris, non ſic reſpectu alterius iuris diuerſi, vt in d. l. ſi quis fundum, quod variè intelligitur. Primùm quando ius diuerſum eſſet in proprietate, quò ad partem, quæ diſtinctè, & ſeparatè pro diuiſo poſsideretur, poſſetque ad oculum demonſtrari, veluti ſi poſsidebam fundum alienum, cuius certam partem, puta de tali arbore ad talem arborem ſciebam alienum eſſe, reliquam verò fundi partem ad me pertinere putarem, tunc enim eum fundum dempta illa parte, quam alienam ſciebam, præſcribere poſſem. Deinde intellige etiam, ſi quotam fundi partem alienam putarem, puta tertiam, reliquas verò ad me pertinere, vtrunque probatur in d. l. ſi quis fundum, primo reſponſo. Tertiò intellige etiam in iure vſusfructus, puta fundum alienum, quem meum eſſe putabam, poſsidebam, cùm vſumfructum alienum ſcirem, potero præſcribere proprietatem vtique vſumfructum. d. l. ſi quis fundum. ſecundo reſponſo. Quartò intellige, quando ſcirem ius hypothecæ in eo fundo alienum eſſe, tunc enim ſaluo iure hypothecæ proprietatem, & vſumfructum illius fundi poſsiderem. d. l. ſi quis fundum. vltimo reſponſo. Quintò eadem ratione idem intellige, quando vſum ſcirem alienum, vel aliud ſimile ius, vt ibidem, puta retrouendendi, & ſimilia.

Denique etiam op. Bart. defendi poſſet, eo caſu, quo adultus mihi rem mobilem ſine decreto vendidiſſet alienam quidem, quam tamen ipſe & adulti eſſe putarem, & eam ſine decreto alienare non potuiſſe errore iuris exiſtimarem, tunc enim cùm is adultus curatorem non haberet, valuit quidem venditio, vt per totum. ff. de rebus eorum, & C. de præd. minor. ſicque habeo poſſeſsionem & titulum venditionis, & licet putarem rem eſſe adulti vendentis, inque me dominium tranſlatum non fuiſſe, adhuc non videor malam fidem habere, quia quaſi volente & concedente domino eam rem alienam poſsideo, ſicque contingit præſcriptio, vt ſuprà dicebam, quia hac in re plus eſt in veritate, quàm in opinione. ff. pro empt. l. 2. §. ſi à pupillo. & §. ſi ſub conditione. ergo ſcientia rei alienæ reſpectu vnius. l. adulti vendentis non impedit præſcriptionem reſpectu alterius, ſcilicet veri domini, vt d. l. ſi id quod, & d. l. ſi vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limitat. per Epiſcopum Couarr. vbi ſuprà. Ex
ſuperioribus etiam infertur, † an vera ſit com- 15
munis opinio exiſtimantium bonam fidem in dubio præſumi, vt tenuerunt Gloſſ. quam omnes ibi ſequuntur in c. ſi diligenti. Gloſ. & Doct. in cap. ſanctorum, de præſcript. Gloſſ. in l. penultim. C. de euiction. Gloſſ. in cap. fi. de præſcript. Bart. & omnes in l. Celſus. ff. de vſucap. Curtius Iunior conſilio 28. columna 2. Alciatus de præſumpt. reg. 3. præſumptione 5. Iaſ. numero 99. in §. ſed iſtæ quidem. Inſtit. de action. Curtius Senior conſilio 71. colum. 4. Couarr. in dicto cap. poſſeſſor. part. 2. §. 8. qui hanc firmat communem opinionem eſſe, per quem multa hac de re ſcitu non indigna videre poteris. Id quod procedit, etſi poſſeſſor non oſtendit illum titulum, Barto. numero 17. in dict. l. Celſus. cum quo alij tranſeunt, eſtque communis opinio ſecundum Alciatum, vbi ſuprà, vide infrà cap. 81. num. 7. cum ſequent. & adde ita tenentem Andream Tiraquellum de præſcript. §. 1. Gloſſ. 2. verſicu. bona autem fides.

Bona fides an pſumatur titulo deficiente, ard. q.

Contrarium tamen, quando non oſtenditur titulus fore præſumendum, ait Bart. in l. fina. per text. ibi. C. vnde vi. Innocentius & Bal. in cap. per tuas, de teſtibus. Imola in repetit. cap. final. columna quinta. de præſcript. Sed prior opinio, vt bona fides præſumatur, verior eſt, pro qua adduco text. ab alijs nunquam animaduerſum in l. 2. §. ſi ſub conditione, ad finem. ff. pro emptore, vbi defunctus emerat fundum, qui ſibi traditus nõ fuit, iſque mihi hæredi eius traditus poſtea fuit, neque ego ſciebam, qua ex cauſa mihi traderetur, & tamen videor bonam fidem habere, eumque vſucapere poſſum, ergo bona fides, quæ ſufficiat ad præſcribendum, adeſſe poteſt citra vllius tituli interuentum. nam quò ad bonam fidem quid refert, vtrùm titulum non habeam, an verò me habere ignorem, certè nihil, & id etiam procedit in præſcript. ordinaria per illum textum, facit text. in dict. l. ſi id, & dict. l. ſi vir. quinimò titul. vt diximus, regulariter neceſſarius non eſt in præſcriptione etiam ordinaria, ſed tantùm cauſa poſsidendi non iniuſta omninò, ſed tolerabilis. d. l. fin. ff. pro ſuo, cum multis ſimilib. ſuprà allegatis.

Ad l.fin.C.vnde vi,in qua iacet fundamentum eorum qui tenent contrarium. reſponde procedere in eo qui certò ſciebat rem ſuam nõ eſſe,eamq́; veluti habitam pro derelicto (iuxt. titulum ff.pro derelicto) retinere volebat, ſibiq́; iure dominij habere,quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præſumi,ſed omnia præſumi,ſuos dominos habere.

Deinde ille text. procedit quando recens poſſeſsio eſt,vel ſaltem non diuturna, nam ex diuturnitate temporis præſumitur præceſsiſſe cauſa ſufficiens ad poſſeſsionis iuſtificationem.l.ſi filiusfam.C. de peti.hære. per omnes in leg. ſciendum.ff.de verbo. oblig.quod plenius alibi ſcripſimus , quæ obtinent quando re vera tit. aderat, licet poſsidens eum adeſſe ignoraret. d. §. ſub conditione. cæterùm ſi re vera deeſſet titu. ceſſaret præſcripti.ordinaria, ſed non præſcriptio 30.annorum , vt infrà capitu.81.numero 7. & octauo. vi. ſuprà cap. incipiente,traditio.

Quod tamen intellige quando quis non propria authoritat. rem aliquam apprehendit,ſed eam ab alio accepit,ita procedit d. §. ſi ſub conditione.d.l.ſi id quod. ff. pro derelict. dict.l.ſi vir.ff.pro donato.l.quod vulgo.ff.pro emptore.l.fin.ff.pro ſuo.l.pro legato. l. fina.ff. pro legato.l.non ſolùm.§.quod vulgo.ff.de vſucapio.non ſic ſi propria authoritate rem aliquam olim ab alio poſſeſſam apprehendiſſet, tunc enim poſtetior hæc poſſeſsio præſumeretur clandeſtina,vt eſt communis , & vera opinio,quam tradunt Alexand. & Sozinus colu. 1.in l.rem quæ nobis.ff.de acquir.poſſeſſ.Alex. conſilio quodam 151. quem allegat Sozin.vbi ſuprà. tandem cùm ad præſcriptionem oporteat interuenire cauſam poſsidendi poſitiuè veram,vel putatiuam.l.quod vulgo.ff.pro empto.l.fin. ff. pro ſuo.l.pro legato. & l.fi. ff.pro legato.certè qui tali cauſa careat, licet bonam fidem fortè poſsit habere, tamen non præſcriberet, niſi dixeris tunc non ex defectu.bon.fi. ſed ex defectu cauſæ vel tituli ceſſare præſcri-
16 *Malæ fidei vitiũ an purgetur tempore,* ptionem. Sed † & hoc caſu hoc vitium clandeſtinatis præſcriptum per lapſum annorum purgaretur , Barthol.in d.l.fin.C.vnde vi.Decius conſi.267.Alexand.conſilio 6.lib.1. Idem conſil.155.lib.2.num.7. Curtius Senior conſil. 82.colum.3.Iaſ.in §.ſed iſtæ.num.100.Inſtitut. de action.Rubeus conſil.75.num.3.Matthæus Afflictus deciſione Neapolitan. 40. nume.12. Balbus in d.l. Celſus, parte 3. columna 6. qui hanc dicit communem opini. quod & firmat Claudius num.31.in d.l.Celſus.Decius conſilio 558.colum.fin. plenè per Tiraquel.de præ-
17 *Bon.fi.præſumitur ex longa poſſeſsione* ſcript.§.1.Gloſſ.4.verſic.18.Quinimmò † ſunt qui putent bonam fidem præſumi vel ex iuſto titulo, vel ex longa poſſeſsione , ita Innocentius in capitu.ſecundo.de in integ.reſti.quem
18 *Malæ fidei vitiũ purgatur tempore.* alij ſequuntur teſte Couarru. in capit. poſſeſſor,parte 2.de regu.iuris in 6.§.18. Vnde † apparet verum non eſſe quod Imola contrarium ſentiens tentauit in l.Celſus,colum.fin. ſuprà alleg.& in repetition.cap.fin.colum.5.de præſcriptio. Aymon conſilio 146. columna fina. Corneus conſilio 207. libro tertio. Hieronymus Tortus inter conſilia Alexandri conſilio 192.lib.ſecundo.hic enim ſentiunt,& quidam ex eis ex profeſſo contendunt,per dict.l.fin.vt qui rem olim ab alio poſſeſſam propria authoritate cœperit,eamque triginta annis poſſederit, adhuc videatur malæ fidei poſſeſſor , nec 30.ann.ſufficiant ad purgandam illam malæ fidei præſumptionem, quod ſanè verum non eſt,nam regulariter etiam ſolum lõgum tempus decem , vel viginti annorum ſufficeret, quaſi per hoc tempus dominus rem ſuam neglexiſſe,vel abieciſſe,vel pro derelicto habuiſſe videatur , & per hoc iure poſſeſsionem eius amiſiſſe, vt eſt communis opinio ſecundum Iaſon.in leg. prima.columna fina. C. de ſerui. fug. per eundem in leg. naturaliter. §. nihil commune.numero 84.ff. de acquiren. poſſeſſion. Paulus,& Alexand. poſt Gloſſ.ibi in leg. ſi de eo.§.primo.eodem tit. ergo cùm mala fides purgetur per conſenſum domini denuo accedentem certò,vel præſumptiuè.leg. ſi fur, in princip.& §.1. ff.de vſucapion. in ſimili per text.opti.in leg.filio quem pater.ff.de liber.& poſthum.text.in ſimili,in §.fin. Inſtitu.de iniur. conſequens eſt vt per interuentum longi temporis præſumptio malæ fidei,& clandeſtinatis ab initio emanans , vitiumque taliter contractum purgetur,nam & ſimiliter purgatur inimicitia , & odium in terminis dict.§.fi. & etiam in terminis dict. l. filio, & in terminis leg.ex parte etiam.ff.de adimen.lega.facit optimè dict.l.ſi id quod. ff. pro derelicto ibi, quaſi volente,& concedente domina,& dict. l.ſi vir.ff.pro donato.itaque & ſi dominus cuius res à me propria authoritate capta eſt regulariter,& ab initio nolens præſumatur.leg.vetare.ff.de furtis.tamen per patientiam, & diſſimulationem longi temporis ab illa voluntate quaſi receſsiſſe videtur , ſicque accedente mihi domini voluntate , & conceſsione incipio mala fide purgata , & abſcedente bonæ fidei poſſeſſorem videri. dict.l. ſi id quod. cum alijs ſuprà allega.ff. pro derelicto , quod obtinere poteſt quando dominus ſcit rem ſuam ab alio poſsideri , & tacet quòd ſi neſciat non poteſt videri conſenſiſſe,aut ius ſuum conceſſiſſe.leg. mater decedens. ff. de inofficioſo teſtamento. ſicque illud vitium dominicæ voluntatis non purgaretur, quinimmò etiam ſi dominus ſciat adhuc præſcrip. ordinaria ceſſat,cùm non adſit aliqua cauſa extrinſecus poſitiuè.l.pro legato.l.fin.ff.pro legato.leg.quod vulgo. ff. pro emptore. ſed tunc locus fieret præſcriptioni triginta annorum , & ad hoc prodeſſet vitium malæ fidei purgatum videri.

Apparet ergo ex his vt bona fides & citra tituli interuentum , & præſumi & adeſſe poſsit,

poſsit. Illud tamen aduertendum eſt, quod licet per curſum longi temporis purgetur malæ fidei pręſumptio, vt modò diximus, tamen non ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præſcribendum ſufficiens. Aliud eſt enim poſſeſsionem meam antea iniuſtam modò per longi temporis interuentum quaſi domini voluntate accedente iuſtam fieri & videri, non enim videtur niſi præterea accedāt alij decem, aut viginti anni, vt ſic de tempore longo fiat longiſsimum. Ratio horum eſt, quia vbi inter fuit longum tantùm licet per hoc mihi iniuſtè poſsidendi voluntas domini accedere videatur, eaque ſufficiat ad meam poſſeſsionem iuſtificandam, non tamen ſufficit ad dominium in me transferendum. vt enim transferatur oportet præter rei traditionem, quod ea traditio fiat ex cauſa legitima & deſtinata ad transferendum dominium, qualis eſſet cauſa emptionis, dotis, donationis, legati & ſimilia. aliter enim ſola traditio & conceſsio poſſeſsionis etiam à domino facta non ſufficeret. leg. nunquam nuda. ff. de acqui. rerum. domi. ergo per lapſum longi temporis licet voluntas domini acceſsiſſe poſſeſſori videatur, tamen cùm non acceſſerit ex cauſa præambula ſufficiente & legitima ad transferendum dominium, ceſſat dominij translatio, abſurdum enim eſſet vt ea præſumpta domini voluntas, quæ huic poſſeſſori acceſsiſſe videtur, potentior ſit quàm etiam voluntas expreſſa foret, ſicque vt voluntas expreſſa ſola de per ſe ad transferendum dominium efficax non eſt, ita & hæc tacita voluntas ad illud transferendum efficax non erit. ſicque vtilis erit ad iuſtificandam tantùm poſſeſsionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumque transferendum aut vſucapionem concedendam, & ita procedit d.l.2.§. ſi ſub conditione, & l. quod vulgo. ff. pro emptore, cum ſimil. ſuprà alleg. & d.l. ſi id quod. & d.l. ſi vir. Vnde poſtquàm de longo tempore factum fuerit longiſsimum, continget etiam & præſcriptio dominijque translatio tam iure ciuili, quo titulus in tali præſcriptione aut bona fides non exigebatur, quàm iure canonico, quo iure bona fides deſideratur, non autem titulus, niſi in caſibus ſpecialibus. c.1. de præſcripti. in 6. nam hic per lapſum longi temporis contingit iuſtificatio poſſeſsionis, & malæ fidei abſceſsio ſeu purgatio, deinde cum ſuperuenit tempus etiam longiſsimum, abſceſsit requiſitum tituli legitimi vel ipſum tempus pro legitimo titulo & cauſa eſt, ſicque contingit præſcriptio. Sicut in ſimili dicimus quòd licet obligatio ſine cauſa legitima præambula non ſit efficax. l.2.§. circa. ff. de doli excep. tamen vbi ſit ſub conditione ipſa, conditio pro cauſa eſt, vt ff. de verbor. oblig. l. à Titio, ſimile in principio Inſti. de literarum obligatio.

Vides ergo vt bona fides citra tituli interuentum adeſſe poſsit, ſed & in alio caſu adeſt, ſcilicet cum emi ab eo qui bona fide præſcribere inceperat, egoque non tam denuo vſucapere incipio, quàm perficere eam vſucapio. quę ab eo authore meo cœpta erat, ſicque contingit pręſcriptio ordinaria ſine titulo, ſecundum Couarru. vbi ſuprà, à quo cauendum eſt, quia non aduertit, quòd ibi etiam ille author meus præſcriptionem ordinariam ſine titulo inchoare non poſſet, ſicque cum titulo contingit vſucapio illa ordinaria, nam de præſcripti. 30. annorum ipſe intelligendus non eſt, cùm illa indubitanter ſine titulo procedat, quinimmò ſi aduertis hic geminus titulus adeſt, vnus quem habebat author meus, alter quem ego ab eo habui.

19 *Bona fides in præſc. immemoriali an requiratur, ard. q.*

Denique † etiam in quibus caſibus ad præſcriptionem deſideratur tempus cuius initij non ſit memoria, adhuc tamen ibi bona fides neceſſaria eſt. Ita tenent Gloſſ. in capitulo primo, de præſcription. in 6. verbo, niſi, & ibi Francus. columna fina. Angel. in §. furtiuæ, in princip. Inſtitutio. de vſucapion. Rubeus conſilio decimotertio. numero decimoquarto. Balbus de præſcriptio. 2. part. 3. partis principalis. quæſt. ſexta. columna quinta. Aymon Crauet conſilio 146. Idem Aymon de Antiquit. temporis. 4. part. ſciſsione, materia iſta. numero 19. Matthæus Afflictus deciſione 368. numero decimo. eſt communis opinio ſecundum Alexand. qui eam ſequitur in leg. cum quis. C. de iure deliber. & ipſe epiſcopus ciuit. Roder. vbi ſuprà, numero quarto. Abbas in capitulo fin. de conſtitu. not. 1. Dominicus in capitulo ſacroſanct. 22. diſtinctione. Felinus in capitulo cum nobis, columna prima, de præſcription.

Contrariam partem defendunt Decius conſilio 496. Salicetus in leg. ſecunda. numero octauo. C. de ſerui. & aqua. Decius in leg. traditionibus, columna tertia. C. de pac. Boerius deciſione 39. numero ſeptimo. ſentit Barthol. in leg. fin. C. vnde vi. Verùm ſanè prior ſententia verior eſt per generalitatem. dict. capitulo vigilanti, & dict. capitulo fin. de præſcripti. & capitulo poſſeſſor, de regulis iur. in ſexto. præſertim cum ratio peccati vitandi ibi expreſſa tam militet in hac præſcriptione quàm in præſcriptione ordinaria, vel in præſcriptione longiſsimi temporis.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei emptor eſt, qui altero denuntiante ſe dominum eſſe, nihilominus emit, cum communi contra nouiſsimos.*

2 *Iudici non parti denuntians ius ſuum oſtendere tenetur.*

3 *Credulitas nimia improbatur.*

4 *Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quem dominum non eſſe fama eſt, & in mala fide eſſe videntur ementes, aut dono accipientes oppi-*

da & reditus regales à Regibus Hiſpaniæ.

5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat, non quæ poſtea ſecuta fuit.*

6 *Mandatum oſtendere debet, qui ad alterius vtilitatem denunciat.*

7 *Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denunciatione, an impediat præſcriptionem 30. annorum.*

8 *Denuncianti quando credendum ſit.*

CAPVT LXXX.

1 *Malæ fidei emptor eſt, qui alteroſe dominum reclamante nihilominus emit, cum communi contra nouiſſi.*

FVNDVM † alienum mihi vendere volebas, quem tuum eſſe dicebas, & verus dominus ante cõtractum celebratum denunciauit mihi ne emerem dicens ſuum eſſe, ſed nihilominus emi, an ſim malæ fidei emptor? & communis opinio eſt me malam fidem habere. Ita tenent Petrus de Bellapert. Iacob. Butrig. Odofredus, & Ioannes Faber poſt Dynum quem ipſe allegat in l. ſi domum, per tex. ibi. C. de rei vendica. quod videtur tenere Glo. ibi: & Glo. in l. penu. ff. pro emptor. ſequuntur Bartho. in fin. Alberic. numero 3. Baldus, Salic. numero 2. Fulgoſius, Paul. Caſtren. & Ang. ibi, Bald. not. conſil. 257. Titius emit. lib. 1. Alexand. in l. de pupillo. §. nunciationem. num. 12. ff. de operis noui nunciatio. Felin. in c. 2. de præſcriptio. num. 5. colum. fin. Anton. in c. grauis, de reſtitut. ſpolia. Abba. in d. c. 2. & in c. ſanctorum, de præſcriptio. Barthol. in l. penul. ff. pro empt. Idem in l. naturaliter. colum. 3. de vſucapio. Innocentius in cap. dilecti, de maior. & obe. Cyn. in d. l. fundum. Corneus conſi. 50. in cauſa vertente. nu. 15. lib. 2. Specul. de empt. & vendition. §. nunc dicendum ſecundo. Abb. in capitu. ſi diligenti. colum. 4. de præſcripion. Imola in cap. fina. colum. quinta, de præſcrip. ſentit Iaſ. conſilio 29. nunquam putaui, ad fin. lib. 1. eſt communis opinio ſecundum Arias Pinellum de bon. mater. in authen. niſi tricennale. nume. 18. ſequitur, & dicit communem opin. Baldus in l. Celſus. part. 3. numero 13. de vſucapio. Matth. Afflic. deciſion. 369. nume. 10. ſentit Decius in l. velle. num. 3. de regu. iur. ff. Contrariàm partem vt per interuentum talis denunciationis is emptor in mala fide conſtitutus non videatur, vehementi conatu defendit nouiſsimè eruditus Arias Pinellus de bon. matern. in authen. niſi tricennale. num. 15. cum ſeq. quam longè antea tenuerat Ioan. Fab. in leg. ſi fundum. C. de rei vendi. quem ipſe non allegat, ſed communis opinio ſatis ſuperque probatur in l. ſi fundum. C. de rei vendic. vt contra tam apertam ſanctionem contendere ocioſum nobis videatur, licet ipſe Pinel. eius literam interuertere anxiè, ſed parum feliciter nitatur, cum ille ſenſus ac intellectus quos ipſe huic legi aptare vult, parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & ſenſu longè remotiores ſint, quàm noſtra, aut vllius cõfutatione egeant, at in iure noſtro iudice me ille demum ad veram contendit gloriam, & operæ precium feciſſe videtur, qui genuinos, veros ac ſimplices legum noſtrarum ſenſus captauerit, & illis (vt noſtrorum loquendi more vtar) natiuos ſenſus non datiuos accommodauerit, & hæc opinio ſummam habet æquitatem, quando veritas concurrit cum denunciantis aſſertione, argumen. l. cum quidam. §. quod dicitur. 2. cum nota. ibi per Gloſſ. & alios. ff. de acquir. hæred. æquiſsimum eſt enim huic domino, qui ſatis opportuno tempore ac re integra denuntiauit, ius ſuum integrum ſeruari, neque is emptor inculpatus videri poteſt, cùm non tam temerè ad res alienas comparandas accedere deberet, præſertim cùm admonitus eſſet, argumento l. qui cum alio, de regulis iuris. l. quemadmodum. C. de agricol. & cenſi. libro decimo. bonus textus in lege viribus. §. ſi adierit. ff. de lega. præſtan. ibi, denunciante eo. l. nomen, in verb. certior à te factus. C. quæ res pignor. obligari poſſunt. ſed opinio. Pinelli defende vt procedat quando denuncians verum non dicebat, argumen. l. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquirend. hæred. & etiam in alijs caſibus, de quibus infrà, ſecus ſi verum dicebat.

Amplia † etiam ſi non ſtatim ius ſuum oſtenderet, id enim iudici non etiam parti oſtendi oportet, iſta eſt vera & communis opinio, quam tenent Baldus in dict. conſilio 257. Titius emit, libro primo. Baldus, Angel. Fulgoſius, & Paulus Caſtren. in dict. l. ſi fundum, quod & vult Barthol. ibi, dum ait ſufficere denunciatorem ſe dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos ſuprà retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quiſque ius ſuum monſtrare oportet. leg. 2. C. de edendo. l. ait prætor. §. ſi quis particeps. ff. quæ in fraudem credit. leg. prima. in princ. ff. de oper. noui nunt. leg. fin. ff. de lege commiſſ. leg. heredes. ff. ad Trebel. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus, & Faber, vbi ſuprà, mouetur Pinel. quia non tenetur quis fidem adhibere aſſerenti aliquid niſi oſtendat quod firmat. l. ſi quis inficiatus, & l. planè. ff. depoſiti. Bartho. in d. l. ſi quis inficiatus. Idem in l. quod te mihi. num. 15. ff. ſi cert. pet. Boerius deciſi. 154. ſentit Felinus colum. fina. in capitulo 2. de præſcription. Decius & Cagnolus in leg. qui in alterius. ff. de regulis iuris.

Iudic... ti den... ius ſu... dere ... comm...

Sed defendendo communem reſpon. ea iura procedere, quando per talem denunciationem quis iuberetur, quòd rectè poſsidet tenetq; miſſum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantùm ſuadebam vt ab alienis abſtineret, quod longè facilius eſt, argum. l. ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Barthol. & alis. ff. de verbo. obliga. nam & facilius quis remittit

mittit plura (id eſt, abſtinet ab eorum petitione, & exactione) quàm donet, & tradat pauca, vt tradunt Iaſon, Decius & alij in l. pactum dotali. in princip. C. de collat. & diximus plenius in materia pactorum, de non petendo, in libro de ſucceſsion. creation. text. celebris in leg. vnum ex familia. §. ſi rem. ff. de lega. 2. text. optimus in leg. penult. ff. pro empto. & in leg. vnica. ad principion. C. de vſucapion. transfor.

...ditas impro...

Neque † ad rem pertinet quod Pinellus ait iure noſtro credulitatem improbari. l. prima. vbi plenè Iaſon. ff. de eo per quem factum erit. nam illud in nimia, & inconſulta credulitate, non ſic vbi non eſſet inconſulta, quę erat in ſpecie noſtra, vbi veritas concurrebat cum aſſertione denunciantis. Nec quenquã mouere debet q, Pinellus, vbi ſuprà, ait, non induci malam fidem, ſi quis à poſsidente rem emat vt ſuam, licet fama publica, & generalis eſſet, eam rem alienam eſſe. Allegat Baldus in capitulo vigilanti. numero quinto. de præſcription. Felinum in capitulo, ſi diligenti. numero quinto. eodem titulo. Afflictum deciſione 178. numero vndecimo. nam Bald. Felinus, & alij loquuntur, quando venditor ille habebat iuſtum titul. & longam atque incõcuſſam poſſeſsionem quaſi ex titulo ſimul cum longa & inconcuſſa opinione maior veritatis præſumptio oriatur quàm ex illa fama, quæ mandax ſæpe eſſe ſolet. † Diuerſum ſanè eſſet, ſi cùm eſſet fama in vicinia aliquam rem non eſſe poſsidentis, qui nullum titulum habebat, nec longam poſſeſsionem, ad emptionem rei illius accederem, tunc enim non bona, ſed mala fide acceſsiſſe videretur, vt tenent Imolen. in cap. fina. de præſcription. numero decimoſexto. verſicul. Idem ſi probetur quod de hoc erat fama in vicinia. Sic ergo & in ſpecie noſtra, in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuiſſe, & in longa præterea & inconcuſſa poſſeſsione fuiſſe, quod notat ad proceres Hiſpaniæ, qui titulo donationis, aut emptionis tot populos & reditus regales à regibus dominiſq; noſtris acceperunt, quibus alienare non licere conſtat per titu. de las donationes. lib. 5. ordin.

...e fidei ...r eſt, ...nit ab ...m do- ...n non ...na eſt.

5 Tenendo communem ſententiam limita vt non procedat quando poſt rem emptam & traditam fieret talis denunciatio, tunc enim poſſeſſor, idemq; emptor non videretur in mala fide conſtitutus per ſolius denunciationis interuentum. Iſta eſt vera & communis opinio, quam tenent Gloſ. in l. penu. ff. pro emp. quam ſequuntur ibi ſimiliter tranſeuntes Iacob. de Rau. Bart. Alberic. Raynerius de Forli. & alij. Bald. conſi. 257. Titius emit. lib. 1. Alex. in l. de pupillo. §. nunciationem. nume. 12. de ope. no. nun. ff. Felin. num. 5. in c. 2. de præſcr. Anton. Butri. in c. grauis. de reſti. ſpol. Abb. in d. c. 2. Idem Abb. in c. ſanctorum, de præſcri. & in cap. ſi diligenti. colum. 4. Innocentius, in c. dilecti, de maior. & obed. Cyn. Ioan. Fab. Butrig. Petr. Bell. Barthol. Alberi. Bald. Ang. Salic. Fulgo. & Paul. Caſtr. in l. domum. C. de rei vendic. Corn. conſ. 50. in cauſa vertente. lib. 2. Specul. de empt. & vend. §. nunc dicendum. 2. Barthol. in l. naturaliter. colum. 3. de vſucap. Pinel. vbi ſuprà. Balb. in l. Celſus, de vſuc. par. 3. num. 13. Quod ipſi tenent & intelligunt de iure tam canonico quàm ciuili, contrarium tenet Imol. in c. fin. de præſcrip. nume. 16. licet agnoſcat in contrarium ſe habere cõmunem opinionem, mouetur, quia licet præſcriptioni ſemel ritè & rectè inchoatæ interuentus malæ fidei poſtea naſcentis impedimento nõ ſit de iure ciuili. l. vnica. C. de vſucap. tranſ. tamen de iure canonico aliud eſt. nam nocet mala fides ſuperueniens non ſecus, quàm ſi ab ipſo vſucapionis primordio interfuiſſet. d. cap. fin. de præſcrip. ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ. Sed nihil eſt, nam malam fidem ſuperuenientem nocere de iure canonico agnoſcimus, at in ſpecie noſtra malã fidem videri ſuperueniſſe negamus, quia aſſertioni illius poſſeſſor ille poſtquã bona fide ſemel & emit & poſsidere cœpit, non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractũ initũ cœptamq; poſſeſsionem, aliter enim nunquam quiſquam bonam fidem haberet, quia ſemper poſſet dubitare, an dominium eſſet concedentis, & ita procedit d. l. ſi quis inficiatus. ff. depoſiti. & in ſimili diximus ſuprà. † Secundò intellige quando ille denunciator ſe dominum dicebat, ſecus ſi dicebat alium eſſe dominum. tunc enim ei nõ ſecus eſſet adhibenda fides niſi mandatum oſtenderet illius quẽ dominũ dicebat, iſta eſt vera & cõis opin. vt ſic ceſſet mala fides, quam tenent Bar. & Angel. in d. l. ſi fundũ. Balb. in l. Celſus, de vſuc. par. 3. nu. 13. & ait Ang. vbi ſuprà, hoc eſſe no. ad multa & ita intelligitur d. l. ſi quis inficiatus, tenet Bald. d. conſi. 257. lib. 1. tenent Bal. Salice. Fulg. Paul. & alij cõiter in d. l. ſi fundũ, & Alex. in d. §. nunciationẽ. ratio differentiæ, quia lex non tam aſsiſtit ei cuius non intereſt, quàm aſsiſteret ſi eius interfuiſſet, arg. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verbo. oblig. §. alteri. Inſti. de inutil. ſtipul. l. certi cõdictio. §. quoniam. ff. ſi cert. pet. l. ex cõuentione. C. de pact. l. ſine cẽſu vel reli. vnde denunciationẽ factã à non domino nõ interpretatur lex emptorẽ in mala fide cõſtituiſſe, quaſi is fidem nõ adhibuerit denuncianti, licet fidem denuncianti adhibuiſſe interpretaretur quando denuncians ſe dominum diceret, vel oſtenderet mandatum eius quẽ dominum dicebat. Tertiò intellige quando veritas concurrebat cum aſſertione denunciantis, tunc .n. emptor conſtitueretur in mala fide, non ſic ſi denuncians non eſſet dominus, etiam ſi res non foret vendẽtis, ita videntur ſentire cõiter Doct. vbi ſuprà, quod verum exiſtimo. arg. l. cum quidã §. quod dicitur, 2. cum ibi notatis. ff. de acquir. hæred.

...la fidẽ in ...denun- ...at, quæ p- ...at, non ...oſtea ſu ...nit, cum ...m. uni con ...a vol.

6 *Mandatum oſtendere debet qui ad alterius vtilitatem denũciat cum communi.*

hæredi. quaſi illa denuntiatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractum, & quod denuntians ſe dominum dicat, & re vera dominus ſit. Quartò intellige vt procedat quando venditor non haberet titulum & longam poſſeſsioné, nam ſi vtrumq; habuiſſet, tunc fortè illa denuntiatio etiam ante contractum facta non noceret, argu. eorum quæ ſuprà diximus tenuiſſe Bald. nu. 5. in c. vigilanti, de præſcrip. & Felin. in cap. ſi diligenti, numero 5. eod. titu. Afflictus deciſione 178. num. 11.

7 *Mala fides p̃ſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impedi at præſcri. 30. annor.*

Ex † ſuperioribus infertur ſuſpectum eſſe quod Aries Pinel. in auth. niſi tricennale. nu. 16. de bon. mater. ait, ſcilicet quòd ſi pater in bonis filij maternis habebat vſumfructum & proprietatem ei vendere properanti, atque etiam emptori feſtinanti filius denuntiet rem illam ſuam, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præſcriptio 30. annorum, nam defectus illius titu. illegitimi in tali præſcriptio. non nocebat de iure ciuili. l. ſicut. l. omnes. C. de præc. 30. annorum. nec etiam de iure canonico. c. illud, & c. de quarta, de præſc. non quoque oberit, inquit, mala fides, quia illa denuntiatio non inducit malam fidem, vt ipſe contra communem ſententiam contendit, ſed cùm communis ſententia verior ſit, & obtinere debeat, & in hac ſpecie tenendum eſt, malam fidem inductam eſſe, quę vtroque tempore impedit præſcriptioné longiſsimi etiam temporis, & in eo tantùm quæſtio erit, an ea mala fides ſic ab initio præſumpta per interuentũ longiſsimi temporis euanuerit ac abſceſſerit, quaſi lex quę tunc pręſumit bonam fidem, eadem poſt longiſsimi temporis curſum ab ea præſumptione diſcedat, & quaſi pœniteat illius ſiniſtræ ſuſpicionis, quã contra talem emptorem conceperat, vel interpretetur domini voluntatem emptori denuò acceſsiſſe tacitè ex tanti temporis tolerantia, ſicque purgatum fuiſſe vitium illud malæ fidei, argu. eorum que tradit Bart. in l. fi. in fi. C. vnde vi. & quæ nos diſſeruimus ſuprà.

8 *Denuntianti quãdo credendum.*

Ex ſuperioribus etiam infertur quid reſpondendum ſit in illo articulo quotidiè contingente, † cum quis conduxit mercenarios ſeu operarios ad quendam fundum excolendum, & alter vociferat, ſe illius fundi dominum eſſe, denuntiatq́ue laboratoribus illis ab altero conductis, ne in fundum illum pedem inferant, an per hoc in mala fide videantur conſtitui, & abſtinere debeant ab ingreſſu fundi. & quid ſi iam ingreſsi fuerant & laborare cœperant, ſicque poſtea eis facta fuit denuntiatio vt inde exirent, qua in re communis opinio eſſe videtur, vt ſi denuntiatio facta nunquàm fuit laboratores inculpati videantur, vt tenet Gloſſ. fi. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vendi. & ibi Bart. Ang. & communiter Docto. Bald. conſi. 463. ſtatuto ciuitatis. lib. 3. Bald. in l. non ideo. col. 1. C. de accuſa. & Salic. ibi. q. 1. Bald. in authen. ingreſsi. colum. 2. de ſacroſanct. eccleſi. Alberi. in leg. ſi quis id quod. colum. penu. ff. de iur. omn. iudi. Idem in leg. 1. in princi. columna prima. ff. de eo per quem factum erit. Barthol. in l. non ſolùm. §. ſi mandato. columna tertia. ff. de iniur. prout refert, & ſequitur Dec. in l. velle. numero tertio. ff. de regu. iur. Verùm poſt factam denuntiationem tales laboratores non viderentur inculpati, ſed potius in mala fide conſtituti, vt videtur eſſe communis opinio, quam tenent Imol. & Romanus in dict. §. nuntiationem. Angelus in §. quibus. in authe. vt omnes obedi. iudi. ſentit Angelus in d. §. tignum. Alexa. conſilio 36. viſis his. numero tertio. verſicul. præterea ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Dec. in dicta lege, velle. numero tertio. Contrariũ tamen videtur tenere. Idem Alexand. ſibi contrarius in dicto §. nuntiationem. numero ſecundo.

Quid dicendum? & quidem ſi ipſi laboratores ſciebant denuntiantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati non viderentur, vt docent Alexand. in d. conſilio 36. numero 3. & 4. & Salice. de accuſa. in l. non ideo minus. q. 2. quod ſi ignorabat, tunc aut iam fundum ingreſsi cœperant laborare, & exire non tenerentur, argum. d. l. penul. ff. pro empt. & l. ſi quis inficiatus. ff. depoſiti. l. planè, eod. Aut nondum ingreſsi fuerant fundum, nec etiam conducti, & tunc parere deberent, argum. d. l. ſi fundum. C. de rei vendi. l. nomen, in verb. certior factus. C. quæ res pignori obligari poſſunt. Aut iam fuerant conducti, licet fundum ingreſsi non fuiſſent, & tunc verior & benignior opinio videatur, vt non videatur res ex toto integra, ſicque inculpati videantur, licet non paruerint, argumento d. l. penult. & d. l. ſi quis inficiatus, præſertim cùm res ſit parui præiudicij, argumento leg. ſi quis diuturno, cum ijs, quæ ſuprà tradidimus. Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in eo qui venandi cauſa fundũ alienum ingreditur, id quod verum eſt niſi dominus contradicat & reclamet, cui reclamanti ſi fidem adhibere noluî inculpatus non videbor, ſi quidem ſit verum eum dominũ fuiſſe, & ita intelligerem (arg. eorum quæ ſuprà diximus) text. & iura ſuprà alleg.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore, ard. q.*
3 *Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota.*
4 *Bona fides præſumitur.*
5 *Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide.*
6 *Mala fides an præſumatur ex defectu tituli, quando non apparet antiquior poſſeſſor.*

7 *Ma-*

7 *Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos triginta.*

8 *Bona fides orta ex iniuſta cauſa an ſufficiat ad præſcriptionem, ardua q.*

9 *Præſcribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamiliàs habebat vſumfructum.*

10 *Mala fides nocet etiam in præſcriptione immemoriali, ardua q.*

11 *Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo, ard. q.*

12 *Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti.*

13 *Tituli allegatio aut probatio non requiritur in præſcriptione immemoriali.*

14 *Inutilium interuentus non nocet vbi eorum defectus non noceret.*

15 *Titulus inutilis nō nocet præſcriptioni etiam longiſſimi tantùm temporis.*

16 *Præſcriptioni immemoriali non nocet initium vitioſum.*

17 *Tempus immemoriale facit vt omnium poſſibilium concurſus præſumatur.*

18 *Præſcriptio triginta annorum ceſſat in ſpurio qui diſpenſationem illegitimam impetrauit eiusq; virtute bona patris poſſedit, egregia quæſtio.*

19 *Intel. l. nemo. ff. pro legato.*

20 *Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio qui bona patris virtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat.*

21 *Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeſſione ciuili, ſed naturali detentatione contenta eſt.*

22 *Intelle. capit. ad decimas, de reſtitutione ſpoliatorum.*

Capvt lxxxi.

... fidei ... eſt ... tra iu ... mcatur

QVI † contra iura mercatur bonam fidem non præſumitur habere, cap. qui contra, de reg. iur. lib. 6. & quemadmodū. C. de agri. & cenſ. lib. 10. l. 1. in fin. C. de bon. mater. l. fin. §. ſin autem ſub conditione. C. commun. de lega. l. fi. C. vnde vi. ſicque ceſſat longi temporis præſcriptio, vt dictis legibus, quia in ea bona fides deſideratur. l. vnica. de vſucap. transfer. C. in prin. Inſt. de vſuc. leg. vbi lex. ff. de vſuca. vigilanti. ca. fin. de præſcri. quod procedit quoad præſcriptionem longi temporis, vt dictis legib. nam longiſſimi temporis præſcriptio non impeditur, vt tenet Gloſſ. fin. in dict. l. quemadmodum. cum qua tranſeunt ibi Doct. ſentit Gloſſ. in d. §. ſin autem ſub conditione, in verb. longi temporis, dum allegat l. cum notiſsimi. §. illud, de præſcrip. 30. annorum, cum qua tranſeunt Doct. ibi. Gloſſ. in l. 1. in verb. præſcriptionem. C. de bon. mater. cum qua tranſeunt Doct. ibi, eſtq; indubitata opinio de iure ciuili, quo iure in præſcriptione 30. vel 40. annorum bona fides non exigebatur. l. ſicut. l. omnes, & d. l. cum notiſsimi. C. de præſcr. 30. annorum. Sed cum iure canonico (quod hac in re in vtroque foro ſeruatur) etiam in præſcriptione bona fides exigatur, cap. vigilanti. c. fin. de præſcrip. † an ea mala fides præſumpta noceat quoad hanc præſcriptionem longiſsimi temporis 30. vel 40. annorum, & Barthol. in l. fin. nume. 17. C. vnde vi. tenent non nocere, & licet ipſe non exprimat ſe loqui de iure canonico, tamen ita intelligendus eſt, dum ait, illam malæ fidei præſumptionem poſt illud tempus longiſsimum ceſſare, euaneſcere, purgari, vt etiam retro bo. fidei poſſeſſor ille ſemper fuiſſe intelligatur, vnde ſi illa mala fides præſumpta etiam poſt annos triginta completos quaſi in bonam fidem verſa & transformata videtur malæ fidei præſumptione abſcedente, præſcriptio de iure canonico non ſecus quàm de iure ciui li contingere poterit, & illam Barthol. opinionem ſequuntur Abb. conſi. 89. num. 5. in quæſtione quæ ad præſens. lib. 1. Innocen. in c. 2. de reſti. ſpol. Aymon Crauet. de antiqui. temporum par. 4. verſic. materia iſta. num. 4. fol. 157. Salic. num. 1. in d. l. fin. C. vnde vi. Deci. conſil. 267. non excedit. num. 5. colum. penul. verſic. tertio, de bona fide. Abb. conſil. 102. in cauſa. num. 1. lib. 1. Dec. conſi. 272. viſo proceſſu. num. 9. colum. penu. Iaſ. in §. ſed iſtæ. num. 100. Inſtitu. de actionibus. Idem Iaſ. conſil. 57. colum. fina. libro primo. Idem conſilio 72. columna 2. eod. lib. Idem Iaſ. conſi. 209. colum. 2. libro 2. Curtius Iun. conſi. 52. colum. 4. Paul. Caſtren. conſi. 169. lib. 2. viſo quodam proceſſu agitato. Corn. conſil. 96. colu. 2. libr. 4. Idem vult Alex. conſil. 6. viſo themate. colum. 1. num. 1. libro 1. dum allegat Barth. in d. l. fin. C. vnde vi. Idem Alexand. conſilio 151. viſo themate. libro ſecundo. numero 7. vbi etiam allegat Barthol. in d. l. fi. quem etiam refert, & ſequitur Aretin. conſilio 63. in præſenti conſultatione. colum. penult. quem etiam refert, & ſequitur in conſilio 103. in cauſa & quæſtione. numero 7. columna penult. Idem Aretin. conſilio 112. colu. ſecunda. verſicul. his breuiter, incipit conſideratis. Idem Aretin. conſilio 153. conſultatio propoſita. columna fin. in fi. Roman. conſilio 107. cùm præſupponatur, in principio. & illud dictum Barthol. ſatis communiter appr. videtur, quod ſequitur, & exaltat Abb. in capitu. ſi diligenti, de præſcrip. numero decimoſexto. quod & admittit Aymon de antiqui. tempo. part. 4. verſicul. materia iſta. numero 20. quò ad præſumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide aperta. Andr. Tiraq. de præſcrip. Glo. 2. §. 1. ver. bona autem fides, & Glo. 4. verſi. 17. vbi quàm plures allegat.

2 *Malæ fidei p̄ſumptio an purgetur longiſsimo tempore, ard. q.*

Contrariam partem vt malæ fidei poſſeſſor, in ſpecieb. noſtris is intelligat etiam poſt longiſsimum tempus, videntur tenere Bal. & Angel. in d. l. fi. C. vnde vi. dum intelligunt quòd iure canonico dict. l. fin. non procederet, etenim ſi quis ſemel extitit in mala fide, certè per præſcriptionem longioris temporis nō in melio-

meliore, ſed in deteriore fide conſtitui videtur, tantumq́ue abeſt vt huic quaſi bona fides renaſci videatur, quod potius quotidie in maiorem perfidiam iniuſtioremq́ue cauſam recidiſſe intelligatur, vt in c.fin.de præſcri. vbi hæc ferè ratio redditur. Denique illud dictum Bart. maiore conatu reprehendit Ioan. Imo. in c.fin.num.14.& Felin.in c.ſi diligenti. 2. & 3. colum.eod.titu.ſentiunt Imol.& Bal. in c.per tuas, de teſtibus dum generaliter aiunt præſumi malam fidem in poſsidente ſine tit. Idem tenet Aymon de antiq.temp.par.4.verſi.materia iſta.nume.20.fol.159. qui alios alleg.& dictum Barth. admittunt vt procedat de iure tantùm ciuili, quod tamen negant ſeruandũ eſſe, ſed iuri canonico etiam in vtroque foro ſtandum.idem Aymon conſili.146. Quid dicendum † & quidẽ bona aut mala fides poſsidentis cùm ex eius animo pendeat, certò probari non poteſt, ſed tantùm per coniecturas.l. pen.C.de euict. ibi alijs itaq; hoc indicijs. huius enim rei ſolus Deus optim.Maxi. conſcius eſſe poteſt, nam & quod ore proprio profitemur, eius contrarium ſentire poſſumus.l.an inutilis. ff. de accep.l. obligationum ſubſtantia.ff.de act.& oblig.l. non ſolùm, eo.tit. † lex autem in re dubia præſumit poſſeſſorem eſſe bonæ fidei. Glo. quam communiter ſequuntur ibi Doct.in prin. Inſtit.de vſucap. Gloſſ.& ibi communiter Docto.in l.penu. C.de euict. Glo.& communiter Doct.in §.ſed iſtæ.Inſt.de act.Barth.& alij in l.Celſus. ff.de vſucap.Imo. Abb.Feli.& alij.in c.fi.de præſcr. Fel.in c.ſi diligenti, eod.tit.colum.2.& 3. poſt Abb.ibi, nu.14.cum ſeq.eſt communis opinio. ſecundum Arias. Pinel.de bon.mat.in auth. niſi tricennale. num.12.communis ſecundum Iaſo.in d.§.ſed iſtæ.num.100.Dec.conſi.267.num.5.Idem Dec.conſil.272. num.8. argu.l.merito, cum ſimi.ff.pro ſoc. Fallit in eo qui nulla iuſta cauſa, aut ti.rem poſſederit, quia quiſque ſcire debet quod ſuum non eſt, id alium modis omnibus pertinere.l.fin.C. vnde vi. Hæc tamen limitatio, vt ceſſante tit.mal.fides præſumatur ſublimitatur vt non procedat cum agitur de ſeruitute acquirenda, poſsidenda, & præſcribenda, arg.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſeru.vend. † quia tunc agi videtur de leui, aut non magno præiudicio, & læſione eius contra quem præſcribit, vt Doct.cõmuniter interpretantur, quod indubitanter procedit de iure ciui. Sed de iure cano. an idem admittendum ſit vehementer controuerſum eſt, & communis opinio eſt vt de iure cano. non procedat. Ita tenet, & firmat communiter teneri Ioan.Imo.in d.c. fin. de præſcr.num.15.alleg.Barthol.in l.1.§.1.ff.de itine.actuq́ue priu.& Cyn.in l.1.& 2. C.de ſer.& aqua. Couarr.variar.reſolu.lib.1.c.17.num.7. & denique quòd bona fides in dubio præſumatur, tradit fuſius Andreas Tiraquellus. de præſcriptio.§.primo Gloſſ.2.verſicul. bona autem fides.

3 *Bona aut mala fides ſoli deo certo patet.*

4 *Bon.fi.præſumitur cũ communi.*

5 *Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide.*

Contrariam partem, vt d.l.ſi quis diuturno. procedat etiam de iure cano. tenent Dynus num.31. in cap.poſſeſſor, de reg.iur.lib.6. Abb.in c.de quarta.num.25.de præſcrip.Idem Abb.in c.ſi diligenti.num.14.cum præſcrip.& ſeq. vbi Felin.colum.2.& 3.eod.titu.Gloſſ.& Doc.in c.1.de præſcr.lib.6.Ancha.in c.ſine poſſeſsione, de regu.iur.lib.6.colum.9.Imol. numero 15.in d.c.ſi diligenti.Anton.in cap.cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſ.& proprieta. vbi reliqui idem tenere videntur, præſertim Ripa colum.penul. Roman.in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucapio.Balb.qui hanc firmat eſſe communem opini.& plures huius partis auxiliares citat in tract.præſcrip. par.2.3. par.pri. q.6.ad fin.& hanc partem putat eſſe receptiorem Couarr. vbi ſuprà, licet in contrarium inclinet, & vide quàm plures quos allega.Andr. Tiraq.vbi ſuprà.Gloſſ.4. verſicu.39. ibi, ſed & multi hoc intelligunt, vbi agitur de modico præiudicio, & verſic.14.

Quid dicendum? & ſanè hæc poſterior pars vtroque iure longè verior eſt, cùm facilius admittatur cuiuſque rei deterioratio, quàm interius.l.cum quæſtio.vbi Cornel.num.6.C.de leg.l.& hoc Tiberius. ff. de hæred. inſtitu. ſicq́ue longè leuius eſt, facilius ac tolerabilius fundum meum ſeruitute realem pati, quàm ex toto amitti, inq́ue alium tranſuolare, vnde licet alienam rem ex toto mihi arrogare, dominoq́ue adimere impium, & auarum ſit, dominumq́ue permiſſurum veroſimile non ſit, tamen eandem rem mihi ſeruire, aliquamq; commoditatem afferre ipſa ferè ſalua manente facilius, humanius, & tolerabilius eſt, ſicq; id dominum permiſſurũ verosimilius potui ſperare, perq́ue huius fiduciæ interuentum malæ fidei ſuſpicio abſceſsit, ita probatur de iure ciuili in d.l.ſi quis diuturno, & de iure canoni.in d.c.cum eccleſia Sutrina, ſecundum receptiorem intellectũ. Simile in furto, quod licet committatur, cùm quis contrectat rem alienam inuito domino, tamen ſi putabat dominum permiſſurum, furtum fieri non intelligitur, vt not.per Glo.& Doct.in §.1.Inſti.de obli.quæ ex delict.naſc.vt enim arguatur mala fides poſsidentis, non ſat eſt quòd ſciat ſe rem alienam poſsidere, niſi & præterea ſciat, aut ſcire debeat dominum minimè permiſſurum, non ſic ſi veriſimiliter exiſtimet id illum permiſſurum, vt diximus, & probat opti.text. in l.ſi id quod.ff.pro derelict.ibi, quaſi volente, & concedente domina, & leg.ſi vir.ff.pro donato.

Secundo intellige † quod ceſſante titulo mala fides præſumatur, quando apparebat de antiquiore poſſeſſore, non ſic ſi de antiquiore poſſeſſore non appareret, nam tunc mala fides non præſumeretur etiam ceſſante titulo. ita tenent Abb. numero 15. & Feli.qui hanc dicit communem opinionem in d. ca. ſi diligenti, de præſcrip.Inno.& Imol.in c. 2. de reſtitut.in inte-

Mala ... præſum ... ex de ... tituli ... do non pa- ret an ... poſſeſſo

integrum. Arch. in c. ſi virgo. 34. q. 2. Butrius in c. cũ eccleſia, de cauſa poſ. & proprie. Idem in c. peruenit, de cenſibus. Dyn. in c. qui contra, de reg. iur. in 6. Bar. in l. 2. §. ſi à pupillo. ff. pro empt. Bar. in l. 1. §. hoc interdict. ff. de itinere actuque priuato. Angelus in l. cum qui. §. publiciana. ff. de pub. Are. in §. ſi quis à non domino. Inſtit. de rer. diuiſ. & alij plures relati per Felin. vbi ſuprà.

a les nõ ...itur ...ſtu ti- ...ſn. 30. Tertiò † intellige vt etiam ceſſante titulo mala fides in poſſeſſore deſinat præſumi, poſtquam triceſimum annũ ſuæ poſſeſsionis expleuit, vt in l. fi. C. vnde vi, ſecundum Batto. ibi, in fi. & ſecundũ communem opinionem ſuprà relatam quaſi vitium malæ fidei, quod præſumebatur ex defectu tituli, purgetur, & euanuerit per lapſum temporis tricennalis, vt quaſi volente, & concedente domino per tanti temporis deſidiam, patientiam & tolerantiam, is poſsidere intelligatur, & conſequenter in bona fide cõſtitutus videatur, cùm res alienas de dominorum voluntate poſsidere vetitum non ſit, vt ff. pro derelicto, per totum. §. venditæ. Inſtitut. de rerum diuiſ. d. l. ſi id quod. ff. pro derelicto. l. ſi ego. §. 1. ff. de publi. in rem actio. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè. l. ſicut. leg. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcrip. 30. annorum, facit quia taciti, & expreſsi par potentiam eſt. l. cũ quid, cum ibi latè traditis à Iaſ. & alijs. ff. ſi cert. peta. nec dubium eſt quin iſtius poſsidentis poſſeſſio tam iuſtificetur ex tacita conceſsione domini, quæ præſumitur, & colligitur ex longa ipſius patientia, quàm iuſtificaretur per eiuſdem expreſſam conceſsionem, & cùm iſt hæc veroſimilia ſint iuſtiſsimè admittimus hanc præſumptionem vt mala fides, quæ ab initio ex defectu tituli præſumitur per tricennalis temporis curſum quaſi abſceſsiſſe, euanuiſſeq; videatur, ſucceſsiſſeque eius loco ac renaſci bonam fidem iuſtamque ac probabilem confidentiam. de domini voluntate ac conceſsione accedente, bon. tex. in l. alienationis verbum. ibi. vix eſt enim vt non videatur alienare. ff. de verbo. ſing. quinimò per ſolius anni taciturnitatem ius noſtrũ remittere videmur. §. fi. Inſti. de iniur. facit d. l. ſi quis diuturno, & l. omnimodo. ibi, nam ſi nullam. C. de inof. teſta. facit quia & ſimili, & etiam longè breuiore taciturnitate ius poſſeſsionis omiſſum videtur. Iaſ. in l. 1. col. fi. C. de ſer. fug. & in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 88. ff. de acq. poſſeſ. Gloſſ. Paul. & Alex. in l. ſi de eo. §. fi. eo. tit. vide ſuprà c. 79. num. 15.

...na les ors ...e: niuſta ...uſa n ſuf- ...tiat'l præ- ...i. d. l. q. Quartò † intellige vt ſufficiat bon. fides orta ex iniuſta cauſa & ex tit. illegitimo, veluti ſi emi à minore rem ſoli ſine decreto vel ab eccleſia citra ſolenniorum interuentum, nam ſi bona fides adeſſe poteſt ad præſcriptionem ſufficiens citra vllius tituli, aut iuſtæ cauſæ interuentum, ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi. arg. l. vnicæ, in princi. cum ibi latè traditis per Gloſſ. & doct. C. de rei vxor. act. & C. de teſtam. l. teſtam. vbi Iaſ. Co. & alij, intellige quando conſtabat bonam fidem interfuiſſe, nam in re dubia non præſumeretur in eo qui contra iura mercaretur. l. 1. C. de bon. mater. l. quemadmodũ. C. de agri. & cenſi. libr. 10. c. qui contra iura, de regul. iur. in 6. ſed cum conſtabat de bona fide, tunc ad præſcriptionem tã ſufficiens eſſet, quæ naſceretur ex iniuſta cauſa etiam profecta ab errore iuris, quàm ſi à cauſa legitima deſcenderet, ita tenent Gloſſ. in l. 2. C. vbi cauſa ſtatus agi debeat, cum qua tranſeunt Doct. ibi Gloſ. cum qua tranſeunt Docto. ibi in l. 2. C. ſi quis ignorans rem minoris eſſe. Barth. in l. ſed & ſi lege. §. ſcire, per text. ibi. ff. de peti. hæred. Paulus in l. Celſus. colum. 1. ff. de vſucapio. Idem Paulus in leg. nunquam. in fin. eod. titul. Afflict. deciſ. 40. nu. 12. Paulus in leg. 2. §. ſi à pupillo. numero 4. ff. pro empt. Idem in leg. venditioni. C. eodem titu. Ant. Rub. conſilio 75. Bald. in leg. Celſus. de præſcriptio. 4. notab. numero 15. Couar. in cap. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. part. 2. §. 7. Aym. de antiq. tempo. 4. part. fol. 157. Cornel. conſilio 277. libro quarto. Felin. in cap. de quarta. numero 34. de præſcript. Ant. & Imol. in c. peruenit, de empt. & vendi. Imolen. & Anton. in d. cap. de quarta. Felin. in c. ſi diligenti. columna 3. de præſcrip. Emanuel à Caſta. Luſitanus in leg. ſi ex cautione. C. de non numera. pec. pag. 55. Alexand. conſilio 127. libro 4. colum. 3. Pinel. numero 11. in auth. niſi tricennale. C. de bo. mater. qui hanc dicit communem, tenet & dicit communem Balb. vbi ſuprà not. 3. dicit communem Rub. vbi ſuprà, Balb. in l. nullo. nume. 4. C. de rei vend. Rip. in l. 1. num. 9. ff. quo. bon. Alexand. conſilio 75. colum. 2. vbi hanc dicit communem, & conſi. 154. ad fin. ſentit Tiraq. de præſ. Gloſſ. 2. §. 1. verb. bona. Contrariam partem tenent Felyn. in c. de quarta, ſuprà alle. num. 35. Paul. Caſt. in d. l. Celſus, in prin. Idem conſil. 72. quia fruſtra, ad fin. prout refert Felin. vbi ſuprà, qui etiam alleg. huius partis fautores Cynum in l. ſi quis emptionis. §. 1. de præſcrip. 30. ann. & Bart. in d. §. ſcire. Glo. in cap. 2. de his quæ fiunt à præla. Gloſſ. in cap. apoſtolicæ, de don. cum quibus tranſeunt ſimpliciter Doct. ibi. Gloſſ. in c. cura de iure patro. Abb. in d. c. de quarta. Idem Abbas in c. cùm non liceat, de præſcrip. ſentit Felin. in d. c. ſi diligenti. num. 4. & nõ deſunt qui hanc dicant communem, vt per Aym. de antiq. temp. par. 4. verſic. materia iſta. num. 7.

Quid dicendum? & ſanè prior opinio negatiua vt non noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, eſt longè verior, per dict. §. ſcire, & leg. pro legato. leg. fina. ff. pro legato. leg. fina. ff. pro ſuo. l. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. leg. quod vulgo, ff. pro empt. nã in præſcriptionibus

us bona fides non tam poſitiuè deſideratur, quàm ſeu priuatiuè, id eſt, quod abſit perfidia, & mala fides, vt dictis legibus, & cap. vigilanti, & cap. fin. de præſcript. & cap. ſi virgo. 34. quæſtione ſecunda, quæ cùm abſceſſerit non refert quia ex cauſa abſceſſerit, id eſt, ſiue ex peritia ſiue ex imperitia, aut ſtultitia, facit l. ſi per errorem. ff. de iuriſd. omn. iud.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in cõtrarium per Doctor. adducta reſpondetur in præſcriptionibus regulariter tria inter ſe diſtincta, & ſeparata deſiderari, ſcilicet poſſeſsio, titulus, bona fides, vt altero horum trium deficiente non contingat præſcriptio. l. vnica. C. de vſucapion. tranſ. in princip. Inſtit. de vſucapion. l. ſine poſſeſsione. l. Celſus. 3. ff. de vſuca. l. 2. C. pro emp. l. 2. §. ſi à pupillo. eod. ti. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur. d. §. à pupillo, & d. l. 2. cum ſimilibus, & ſic licet ab illo titulo contingenter profecta ſit bona fides, adhuc tamen ceſſat præſcriptio non quidem ex capite bonæ fidei ceſſantis (affuit enim ſatis ſufficiens ad officium ſuum petagendum) ſed ceſſat præſcriptio ex capite tituli deficientis. leg. qui hæredi plures. ff. de cond. inſtit. nam & ſimiliter licet titulus eſſet legitimus, & bona fides indubitata, tamẽ ſi poſſeſsio foret interrupta, ceſſaret præſcriptio. l. cœptam, cum ibi notatis. ff. de vſuc. leg. more. C. de rei vendi. quod alibi plenius diximus, & aliquid ſuprà c. 77. num. 9.

9 *Præſcr. 30. anno. datur ementi rem, in qua paterfa. habeat vſum fruct.*

Infertur † quòd ſi pater habebat vſumfructum in bonis maternis filij ſui, quem habebat in poteſtate, eamque rem vendidit mihi contra l. 1. C. de bonis matetnis, eam præſcribere potero annis triginta ſi ignarus eram illius legis prohibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore ſufficit, & titulus ille qui pro nullo eſt in præſcriptione longiſsima non nocet. l. ſicut. l. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcrip. triginta annorum, tenent in ſpecie Cynus, Alberic. Paulus, & Pinellus, numero 12. in authen. niſi tricennale. C. de bon. matern.

10 *Mala fides nocet etiam in præſcr. immemoriali, ard. quæſt.*

Infertur etiam deciſio illius articuli, † an præſcriptio tanti temporis, cuius initij memoria non exiſtat, procedat cum mala fide? qua in re ſunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, numero 12. in l. traditionib. C. de pact. qui refert idem tenuiſſe. Salic. in l. 2. ad finem. C. de ſerui. & aqua. Ioannes Zenobius de Vbaldis inter conſilia Bald. conſil. 370. verba reſcripti. lib. 3. Boerius deciſione 39. num. 7. Decius conſi. 417. in cauſa domini operarij. num. 5. verſic. ſimiliter nec bona fides. Idem Decius conſi. 638. communitas Spadiæ. num. 4.

Contrariam partem, vt in tali præſcriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloſſ. penultim. in cap. 1. de præſcription. in ſexto. & ibi Francus colum. fin. ſequitur deciſio Neapolitan. 368. colu. 4. Angelus Aretinus in §. furtiuæ. colum. 1. Inſtitut. de vſucapionibus. Abbas, Panormit. in cap. fi. not. 1. de præſcri. Dominicus in cap. ſacroſancta. 22. diſtinctione. Felinus in ca. cum nobis. colum. 1. de præſcrip. Aymon Crauet. de antiq. tempo. part. 4. verſiculo, materia iſta. num. 19. Idem Crauet. conſilio 146. Alexandrinus conſilio 13. columna quarta, in fine. Bertachinus verſicu. præſcriptio quomodo cauſatur in ſuo repertorio. Orlandus de Curte inter conſilia Calcanei conſilio ſexto, columna penul. Iaſo. conſi. 24. colum. penu. lib. 3. & hęc opinio longè verior eſt, & receptior videtur, pro qua vrget generalitas capitu. poſſeſſor. de regu. iuris. in ſexto. cap. vigilanti, & capit. fin. de præſcriptio. præſertim cum, vt diſſeruimus, tanto perfidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam poſsidentis in peccato, & periculo ſalutis æternæ, facit, quia legiſlatori curæ eſſe debet non ſolùm vt peccatum commiſſum puniatur, aut purgetur, ſed etiam vt peccandi occaſio remoueatur, capit. ne captandę, & capitu. deteſtanda. de conceſsion. præbendæ. capitu. fin. eodem tit. lib. 6. l. de fideicommiſſo. C. de tranſa. l. 1. ibi. non iniquis rationibus. & l. fi. C. de pact. l. 2. in fin. ff. quibus vt indig. l. 1. §. interdum. ff. de vulgari. §. fin autem quis formidoloſus. Inſti. de pupilla. l. quidam in iure. §. fin. cum l. ſequent. ff. de donatio. Sed ſi aliter diceremus, peccandi occaſionem palam præſtaremus, ergo, &c. & denique peccatum certum, & indubitatum admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata, non ſic in ea tantùm quæ coniecturis præſumeretur, puta ex oſtenſione tituli à lege improbati, vt ſuprà diſſeruimus, illa enim malæ fidei præſumptio vt tollitur, & euaneſcit per curſum temporis tricennalis, longè magis euanuiſſe videbitur per tempus centum annorum, aut eorum quorum memoria non exiſtat, vt ex communi opinione ſuprà edocemur, quod & Aymon Crauet. palam admittit, vbi ſuprà, & hoc caſu poteſt defendi opinio contraria, quòd plerunq; & regulariter vt procedat neceſſe eſt, quia non video vt mala fides certa & indubitata probari poſsit, niſi per ipſius confitentis confeſsionem, cùm regulariter indicijs tantùm & coniecturis probetur. l. penult. C. de euiction. quod intellige quando quis fatetur ſe ante præſcriptionem immemorialem expletam fuiſſe in mala fide, nam ſi poſt eam impletam agnoſcat ſe cœpiſſe habere notitiam rei olim alienæ, id noceret nihil, vt alibi tradidimus. Ex his ergò colligitur quid dicendum ſit in illo articulo, quo quæri ſolet, † an in quibus caſibus ſola ea præſcriptio, cuius initij memoria non extat, locum habet, ea impediatur & veluti infecta reddatur per oſtenſionem tituli illegitimi, qualis eſſet ſi in terminis capitu. primi. de præſcrip. lib. 6. is qui ſe maioresque ſuos contenderet tempore

Præſ... poris... mori... ceſſet... reat... legiti... quæſt

pore cuius initij, &c. poſſediſſe & præſcripſiſſe, oſtenderet titulum illegitimum, qui ab aduerſario diceretur eis dediſſe cauſam vnicam poſsidendi, eosque eam habuiſſe tantùm poſſidendi cauſam, & prætereà nullam, & ſunt qui putent hoc caſu impediri temporis immemorialis præſcriptionem. Ita tenent Ioann. And. in c. 1. ad fin. præſc. lib. 6. Couar. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 3. nume. 7. de præſcript. eod. libr. Aymon Crauet. de antiq. tempor par. 4. verſic. materia iſta. num. 3. cum plu. ſeq. mouentur, quia poſito titulo illegitimo ſequitur præſumptio malæ fidei, argu. cap. qui contra iura, de reg. iur. lib. 6. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. libr. 10. ſicq; iure canonico ceſſat præſcriptio etiam longiſsimi temporis, vt tenent Glo. in c. Apoſtolicæ, de donat. Paul. Caſtren. conſilio 70. quia fruſtra. colum. fin. Idem conſilio 429. in quadam informatione. lib. 1. Abb. conſi 34. colum. 1. lib 1. Felin. in c. de quarta. num. 35. de præſcrip. Abb. conſil. 19. lib. 2. Alex. conſil. 74. colum. fi. lib. 2. Idem Alexand. conſilio 46. libr. 3. Sozin. conſil. 29. colum. 7. in ſecundo dubio. libr. 1. eſt communis opinio ſecundum Felinum, vbi ſuprà, & ſecundum Aymonem de antiq. tempo par. 4. verſic. materia iſta. num. 6. Cur. Iun. conſi. fin. colum. 3.

Contrariam tamen partem vt poſito titulo illegitimo non ſequatur præſumptio malæ fidei, & conſequenter vt etiam tunc de iure canonico procedat præſcriptio longiſsimi temporis triginta, vel quadraginta annorum, tenent Paul. Caſtr. ſibi contrarius, conſilio 406. colum. 3. libr. 1. incipit ſatisfaciendo. Roman. conſil. 123. circa primum dubium. colum. 3. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Alexandrinus conſilio 75. colum. 2. ad finem. Idem Alexandrinus conſi. 154. ad finem. Gui. Papæ q. 159. Fredericus conſi. 247. Calder. conſilio 2. tit. de conſtit. colum. 2. Cynus in l. venditioni. C. pro empt. Abb. conſil. 37. libr. 1. & alij quàm plures relati per Aymonem, vbi ſuprà, numero 7. qui hanc etiam partem ſatis receptam putat. & ipſe exiſtimo receptiorem eſſe, quam & tenent Rip. in l. 1. nume. 9. ff. quorum bonorum. Bald. in l. nullo. C. de rei vend. Imola in l. nunquam. ff. de vſucapion. Sozin. conſi. 33. colum. 3. lib. 4. ſequitur, & dicit communem opinionem nullo ferè relato Couar. in c. poſſeſſor. par. 2. §. 5. num. 2. de reg. iur. libr. 6. Balb. de præſcription. in ſecunda par. 3. part. quæſt. 6. Idem Balb. ibid. quæſtione ſecunda 4. partis.

Tenendo hanc partem quæ longè verior eſt per generalitatem l. ſicut. & l. omnes, & l. cum notiſsimi. C. de præſcripti. 30. annorum, ne iura illa temerè corrigantur, cõtra l. ſi quãdo, in princip. C. de inofficioſo teſtamento. & ex communi opinione ſuprà relata ſufficit bona fides orta etiam ex ſtulta cauſa. Et quia licet poſito titulo iniuſto & illegitimo præſumatur mala fides, tamen illud eſt & procedit, quoad impediendam longi temporis præſcriptionem, non etiam quoad impediendam præſcriptionem longiſsimi temporis, vt ex communi opinione ſuprà reſoluimus poſt Barth. in l. fina. in fine. C. vnde vi. ſed cur diuerſum, nam ſi ſimul ac habitus eſt titulus illegitimus, ſtatim ex legis interpretatione & præſumptione oritur mala fides, eaque ſemel orta videtur non poſſe mori, ergo quonammodo per adiectionem decem vel viginti annorum ſuper longum tempus præcedens mori eam malam fidem aut aufugere interpretamur, reſpondeo, quia ex longiore domini patientia & tolerantia ea res quaſi nobis conceſſa videtur, ſicque ea domini voluntas denuo nobis accedens fugat noſtram malam fidem præſumptam, eamq; purgat, vt ſuperius diſſeruimus, vt etiam retro ab initio ſemper bonæ fidei poſſeſſores fuiſſe videamur, ſimile in l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus, cum ibi nota. & per Gloſſ. Alex. & alios. ff. de verbo. obliga. & quæ plenè diximus ſuprà iſto libro, & ſuprà iſtomet cap. numero 2.

Cùm ergo qui mala fide poſſediſſe annos viginti per tituli illegitimi interuentum præſumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quaſi bonæ fidei poſſeſſor incipiat videri, quanto magis bonæ fidei poſſeſſor videbitur per adiectionẽ temporis immemorialis, præſertim cùm non ſit bona conſequentia, oſtenditur vnus titulus illegitimus, ergo non potuit alius legitimus interuenire, quinimò potuit, quod dixeris, titulus eſt facti, quod non præſumitur niſi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de captiuis. l. ſi emancipati. C. de colla. reſpondeam † etiam ea quæ ſunt facti præſumi ex antiquitate tẽporis. l. ſi filius. C. de pet. 12 *Pacta etiam præſumuntur ex diuturnitate temporis*
hæred. l. qui in aliena, ad princip. ff. de acquir. hæred. cap. 1. de præſcrip. in 6. plenè per Roma. Alexand. & Iaſ. in d. l. qui in aliena, & in l. ſciendum. ff. de verborum obliga. vbi non ſolùm vnum factum, ſed etiam plura ex tali antiquitate ſi opus eſt ad rei qua de agitur validitatẽ præſumuntur, plenè per Aymonem de antiquitate, in princip. † Denique in præſcriptione immemoriali non exigitur tituli allegatio, 13 *Titu. allegatio aut probatio non requiritur in præſ. cum communi.*
nec etiam probatio vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Dominicus Francus & alij communiter in cap. 1. de præſcri. in 6. Glo. & Doct. in cap. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verborum ſignificatio. Iaſon in l. ſi certis annis. colum. fin. C. de pact. Frederi. de Senis conſilio 237. Aymon de antiq. 4. part. verſic. abſolutis. numero 49. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Couarru. d. c. poſſeſſor. par. 2. §. 3. numero 7. & in lib. 1. reſol. capitu. 17. num. 5. Balbus de præſcrip. part. 5. quæſtio. 7. Ripa in c. 2. colum. fina. de iudi. Iacobi. de ſancto Georgio de feudis in verb. mero & mixto imperio. Ratio ea eſt, quia dominij acquiſitio contingit nobis aliquando ex domini conceſſione, vt in l. nunquàm nuda. ff. de acquirend.

rerum dom.l.id quod noſtrum.ff.de regu.iur. Aliquando ex conceſsione & diſpoſitione legis inſcio aut inuito domino, vt per totum.C. de ſeruis qui pro præmio liber. accip. l.Item ſi verberatum.§.1.ff. de rei vendicat. & per omnes titulos præſcriptionum & vſucapionum tradit Deci.in d. l.id quod noſtrum.vnde quo temporis momento præſcriptio completur (ſiue illa longi temporis ſit, ſiue longiſsimi, ſiue etiam temporis immemorialis) illico lex dominium ſeu ius, quo de agitur, vero domino ademiſſe videtur, inque præſcribentem tranſtuliſſe illud. Quid igitur opus eſſet tituli interuentu, cùm in transferendis dominijs ex legis diſpoſitione is minimè ſit neceſſarius, ſed tantùm quando ex conceſsione domini transferuntur pro nobis, quia quod operatur in reliquis iuribus ſeu dominijs transferendis ipſiuſmet veri domini conceſsio, idem operatur tempus immemoriale in hac conceſsione legali.l.1.§.fin.l.2.in principi.ff.de aqua pluu. arcend.l.1.§.ductus aquæ. ff. de aqua quoti.& æſtiu.ergo vt in dominio per domini conceſſionem quæſito non noceret alius titulus à nõ domino habitus, vel etiam ab ipſo domino habitus, ſed minus ritè, ita etiam hoc caſu cùm per tempus immemoriale nobis à lege concedatur ius ſeu dominium, obeſſe non debet alius titulus illegittimus, vel non ritè profectus, pro nobis, quia cuius rei ſolennitas non deſideratur, eius inutilis interuentus non nocet, in principio.C. de rei vx.act.leg.teſtamen. C. de teſtamen. Nec ad rem pertinuit quod quidem falsò opinantur hac in re titulum à lege præſumi tantùm, non etiam induci, vnde, inquiunt, ſi conſtet de illo titulo illegitimo, ceſſat præſumptio legis, manetque ille poſſeſſor titulo deſtitutus, ſicque præſcribere non poteſt, nam id falſum eſt; quia hac in re titulus nec præſumitur, nec fingitur, ſed ius & dominium poſsidenti à lege conceditur citra interuentum alicujus tituli veri aut ficti aut præſumpti, ſed ſolùm occaſione illius poſſeſſionis immemorialis, quemadmodum & in terminis totius tituli.C. de ſeruis qui pro præmio libert. accep. extra ordinem ius noſtrum nobis adimitur inque alienum transfertur, nam egregium ac meritorum facinus, quod ſeruus ibi fecit, non ſolet connumerari inter modos & titulos transferendi aut amittendi ius & dominium, de quibus per text. & Gloſ. in leg.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure, & in titulis ff.& C.pro empto, pro donato, pro hærede, pro legato, pro dote, pro ſuo, &c.& ſimilia. Sic & aliàs iure regio per filijfamiliàs monachiſmum, aut matrimonium pater perdit ius patriæ poteſtatis. leg. Tauri.47.& etiam vſumfructum quem habebat in bonis filij aduentitijs, & filius liberatur patria poteſtate per interuentum dignitatis, vt in authen. conſtitu. quæ digni. Præterea quòd ex titulo illegitimo præſumatur mala fides, vt l.quemadmodum.C.de agricol.& cenſibus, libro vndecimo. (cùm imperitia poſſet præſumi, argumento leg. ſi per errorem. ff. de iuriſdictio. omnium iudicum.leg. Sticho.ff.de opti.leg.) hæc ſanè præſumptio nimis rigida eſt, ſicque procedit quoad impediendam longi tantùm temporis præſcriptionem, non etiam longiſſimi aut immemorialis, cùm tanto magis tuendus, ac fauendus eſſet quiſquam, quantò diutius poſſedit, vt dict. capitulo primo. de præſcription.libro ſexto.per totum.C.de præſcription.30.annorum, facit ratio leg. merito. ff.pro ſoc. ſic & alibi ius & dominium ex legis diſpoſitione ab vno abſcedit citra factũ ſuũ, inque alium migrat.l.fi.vbi multa per Doct. C.de lega.& ferè per totum.C. de donat. quæ ſub modo.& in leg.ſi vnquam.C.de reuocan. donatio. vbi multa per Andr. Tiraquellum verb.reuertatur, & per Decium & Cagnolum in leg. id quod noſtrum, de regul. iur.ff.ergo in præſcriptione tanti temporis cuius initij, &c. non introducitur titulus à lege vllus verus, aut fictus, aut præſumptus, aut pictus, aut imaginarius, vt contrarium exiſtimantes confabulari nobis videantur, & loqui ſine vlla lege, quinimò contra plures leges ſuprà relatas, vel dicãt ipſi nobis ſi interfuit tit.an ſit nominatus, vel innominatus & qua voce, aut nomine nuncupatur, profectò neceſſe habebunt fabellis fabellas addere. nobiſcum ſentit Felinus poſt Antonium, quem ipſe refert in capitulo, cum nobis. columna tertia. de præſcription. Alexandrinus conſilio decimotertio. columna tertia. dum aiunt eſſe præſcriptionem iuris, & de iure pro præſcribente tempore immemoriali, contra quam nulla admittitur probatio preter confeſsionis. Gloſſ.approbata in leg. ſiue poſsidetis. C. de probation. pro nobis quod tradunt Gloſſ. in §. multis. Inſtitutio. de libert. Baldus in leg. neque quicquam.§. vbi decretum.columna ſexta.ff. de officio procon. Iaſon conſilio 20.columna tertia. Decius conſilio 163. columna ſexta.& in capitulo, nouit. colum. 9. de iudic. dum tradunt quod † eius rei interuentus ſiue legitimus ſit, ſiue illegitimus, minimè nocet, quoties eius omnino defectus ſeu abſceſſus non poſſet nocere, quæ nota, quia habuimus de facto in cauſis quàmplurimis, & ſummorum virorum.

Def... non ... inte... inut... ren...

Infertur † ex ſuperioribus minimè admittendam eſſe opinionem Aymonis Crauet. de antiquita. tempor. par. quarta. verſicul.abſolutis.numero 60.& eiuſdem ibidem. verſicul. materia iſta.numero tertio.cum pluribus ſequen. dum contendit, quòd ſi titulus inutilis oſtendatur ac illegitimus, inficit præſcriptionem immemorialem, vel impedit eius conſummationem, vel ſaltem effectum, allegat eiuſdem ſententiæ fautorem Alexandrinus conſilio 113. columna prima.libro 1. qui loquitur in quaſi poſſeſsione

Titu... non v... præſ... long...

tantùm

tantùm longi temporis,aut longiſsimi, non autem in memoriali,quinimmò etiam in longiſsimo vix procederet eius opinio,vt patet ex ſupradictis,allegat Paulū Caſtr. cōſil. 423.col. 2.in fi.nu.2.lib.2.qui potius in contrariū inclinat, † licet cùm conſtaret de iniuſto, & illicito initio variet ibidem. Idem repetit ipſe Aymon,vbi ſuprà, quanto autem diſtet titulus il legitimus,id eſt minus ritè habitus à cauſa nefaria,& turpi,vitioſo,iniquo ac iniuſto initio, nullus ſanus non viderit, quinimmò etiam ſi oſtenderetur ac probaretur aliquod initium turpe ac vitioſum,adhuc opinio noſtra procederet, quia non ſequitur quod præter illam cauſam iniquam & iniuſtam vel etiam turpem poſsidendi non quoque potuiſſe adeſſe & interuenire aliæ cauſæ poſsidendi iuſtæ, & honeſtæ vel indifferentes, & tempus cuius initij,&c. † facit verum omne poſsibile, facitq; vt videantur interfuiſſe omnia quæ oporterent, quibusque opus eſſet ad perficiendam talem præſcriptionem, vel tale ius inducendum,vt d.c.1.de præſcrip.lib.6.cum ſimilibus ſuprà allega. & quæ traduntur in locis ſuprà allegatis,præſertim cum ex communi ſententia dixerimus ſuprà poſt Barthol.in d.l.fin.C. vnde vi.quod etiam ſi conſtet ex legis præſumptione de vitioſo ingreſſu poſsidendi, adhuc ex tempore longiſsimo vitium illud purgatur,quanto ergo magis per tempus cuius initij,&c. nam & ſi ad talem poſſeſsionem iuſtificandam Imperatoris vel Papæ conceſsio neceſſaria foret, ea interfuiſſe præſumeretur, vt ibi,vel tale tempus pro tali conceſsione haberi.d.l.2.in princip.ff.de aqua pluui.& ibidem. l.1.in fin.cum ſimilibus ſuprà alleg. ſi ad talem effectum mille rerum aut qualitarum concurſus ac interuentus forent,neceſſarij omnes interfuiſſe viderentur,ſi ſummorum principum diſpenſationes mille neceſſariæ dicerentur, omnes quoque interfuiſſe viderentur, vt dd. iuribus,quid ergo deeſſe poterit.

...nme- ...non ...initiū ...n.

...s imale ...erum ...ile.

Ad leg.obligationum fere.§. placet.ff. de actio.& oblig.dum ait, tempus non eſſe modum inducendi obligationem, reſpondetur, procedere in obligatione perſonali,non ſic in iure & dominio reali transferendo vel adimendo. Præterea ea lex non procedit in tanto tempore, &c. vt tradunt Doctores in leg.ſi certis annis.C.de pact.& in leg. fina. C. de lega.ſicque de vitioſo initio apparere non poteſt,quia licet probetur, tamen lex præſumere potuit, & voluit interuenrum & concurſum neceſſariorum ad illud vitium ſupplendum,vel, vt rectius loquar, omnia neceſſaria lex ipſa adiecit, ſicque ſupplementum re vera induxit non per modum præſumptionis, ſed realis dationis & inductionis, & conceſsionis,denique pro nobis ſtat regula, nec iſta exceptio benè probatur, nec dubito quin regulam tenentes qui innumeri ſunt interrogari de veritate huius exceptionis eam negarenr.

Ex † ſuperioribus dum diximus, vitium malæ fidei præſumptum,quod oritur ex titulo minus ſolenni,purgari per lapſum temporis longiſsimi,ita vt poſſeſſor bonæ fidei ſemper fuiſſe retro intelligatur, infertur quòd ſi ſpurius errore iuris ſe legirimū putabat, cùm legitimatio à ſe impetrara eſſet illegitima, & minus ſolennis, & ſic patris hæreditatem annis triginra poſſedit,eam præſcripſiſſe videbitur,quia,vr diximus ſuprà, ſufficit bona fides etiam orta ex errore iuris, vel mala fides inde præſumpta,iuxta cap.qui contra, de regu.iur. in ſexto, cum concor. ſuprà allega. purgetur per lapſum rriginta annorum, & in præſcriptione tricennali titulus nullus deſideretur, & ſic inutilis non noceat.l.ſicut.l.omnes.C.de præſcriptione triginta annorum, iuncta leg. vnica,in principio.de rei vxo.action.C. ita in ſpecie tenent Baldus numero 3. in leg. nullo. C.de rei vendic.Rip.numero 9. in leg. prima. ff.quorum bonorum, qui hoc multum exaltat quaſi vſitatiſsimum. Quid dicendum? & puto oppoſitum verius eſſe, vt ceſſet præſcriptio etiam longiſsimi temporis † per textum expreſſum, in l.nemo.ff.pro legato, vbi text. air,eum qui incapax legari eſt,non poſſe vſucapere titulo pro legato, ſubdit rationem (& hoc eſt quod expendim⁹) quia ea,inquit,poſſeſsio ex iure teſtamenti proficiſcitur. ergo ibi vſucapio non impeditur quaſi in titulo eſſet vllum vitium aur in bona fide,ſed ſolùm quaſi in ipſamet poſſeſsione vitium eſſet, nam ſine poſſeſsione præſcriptio non procedit.cap. ſine poſſeſsione,de regu.iur.in ſexto. leg. ſine poſſeſsione. ff. de vſucapio. poſſeſsionem autem ciuilem intellige, quia ex ea proficiſcitur vſucapio, nō ex poſſeſsione naturali tantùm. leg.prima.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acq. poſſeſſ. nec dubium eſt quin inceſtuoſus,qui eſt incapax bonorum paternorum, incapax intelligatur non ſolùm quò ad eorum proprietatem, ſed etiam quò ad poſſeſsionem, lex enim id proſpectum voluit, ne per patronum quicquàm ad tales filios perueniret, vt ſic à talium turpium liberorum procreatione parentes abſtinerent, quæ lex ſatis inconſulta eſſet,ſi quemadmodum tales liberos proprietatis bonorum pa.incapaces fecit, non quoq; & poſſeſsionis incapaces faceret, cùm ex ſola poſſeſsione plures vtilitates naſcantur, puta fructuum acquiſitio,vſucapiendi conditio,& ſimilia.leg.bonæ fidei.ff.de acquir.rerum domin. §. ſi quis à non domino. Inſtitutio.de rerum diuiſion. cum ibi nota.iuncto dicto §. per ſeruum.& ideo ipſamet poſſeſsio inficitur ac pro infecta & pro non habita habetur,in d. l.nemo.& hoc ſanè eſt quod mihi viſus eſt ſenſiſſe Iureconſultus ibi in verbis ſuprà expenſis.cùm ergo illa poſſeſsio inſpecta legis cenſura nulla ſit, ergo non perdurauit per tricennium

18 *Spurius impetrauit diſpenſationem nō ſolennem ſicq; patris bona 30.an.poſſedit non præſcribit,not.q.*

19 *Inte.l.nemo.ff.pro legato.*

nium continuum, quinimmò neque per momentum temporis, ſicque is non modò præſcriptionem expreſsè habuiſſe non videtur, ſed nec etiam eam inchoaſſe videtur, cùm nũquam poſsidere cœpiſſet. Ad idem l. fin. ff. pro hærede, & nobiſcum videtur tenere Barthol. licet moueatur alia ratione parum tuta, in cõſil. 116. dominus Dominicus.

20 *Spurius hoc caſu non præſcriberet longo tempore.*

Vnde infertur † longè facilius ceſſare longi tantùm temporis præſcriptionem, vt rectè tenuerunt Bald. nume. 4. in l. nullo. C. de rei vendic. vbi Salic. & Bald. in l. id quod pauperibus. C. de epiſcop. & cleric. Salice. in l. 2. C. pro empt. Ripa numero 9. in d. l. 1. ff. quorum bon. poſt Gloſſ. in leg. nemo. ff. pro legato, & Ripa ait, vbi ſuprà, hanc eſſe communem opinionem. tenet Alex. conſil. 74. circa primum. num. 7. verſic. circa ſecundum. Cumanus in l. nemo. ff. pro legat. Bartho. conſi. 119. dominus Dominicus. num. 4.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præſcriptione tenuerunt Iacob. de Rau. Raynerius de Forli. & Angel. in d. l. nemo, & Paul. Canſtren. conſil. 228. quem non inuenio licet allegetur per Ripam, vbi ſuprà. Quid dicendum? & ſanè Bald. & alij ſuprà relati, qui communem opinionem tuentur, mouentur eo quòd tempus in præſcriptionibus ſupplet defectum titu. l. clauibus. ff. de contrah. emp. non autem addit capacitatem, ſed etiam ſi huic inceſtuoſo filio incapaci pater ipſe traderet, eum dominum non faceret, ergo abſurdũ eſt, ꝙ tẽpus plus operetur quàm vera traditio dominii eiuſque conceſsio. Sed iſtorum ratio, vt nobis videtur, nulla eſt, nam in ſpecie noſtra adeſt & tempus & ipſius domini conceſsio, ponimus enim ipſum patrem bona ſua huic filio dediſſe vel expreſsim in teſtamento vel tacitè cũ inteſtatus decederet. l. conficiuntur. ff. de iure codic. l. 1. §. fin. ff. de lega. 1. & contendimus, vt quòd ipſius patris conceſsio per ſe ſolam efficere non potuit, poſsit cum temporis adiectione, aliunde ergo quęrenda ſunt fundamenta ad cõmunem opinionem tuendam, & ſanè ex defectu tituli hæc præſcriptio non impediretur (vt tenentes communem ſententiam falsò opinabantur) ſed magis ex defectu poſſeſsionis, vt ſuprà docuimus, id quod neutrius partis fautores percepiſſe videntur. Ad text. in leg. ſi vir. ff. pro don. l. ſi id quod. ff. pro derel. iuncta leg. prima. §. ſi vir. ff. de acquir. poſ. tamen diuerſum eſſe, quia non tam prohibita eſt dona. inter vir. & vxor. quàm inter patrem & filium ſpurium, ſicque illo caſu ſola dominij translatio prohibetur, quia non tam amare neque quaſi vt inter infectos, &c. argumen. leg. ſi id quod. §. primo. ff. de dona. inter virum. hoc autem caſu tam dominij quàm proprietatis acquiſitio prohibetur.

Extat ergo ex ſuperioribus in quæſtione ſpurij ſeu inceſtuoſi ceſſare præſcriptionem non ſolùm longi temporis, quod à pleriſque receptum eſt, ſed etiã longiſsimi temporis triginta vel quadraginta annorum, id quod nouè contra Ripam & Bald. aduertimus, † ſed an præſcriptio illo caſu eius temporis, cuius initij memoria non ſit, locum habebit, mouet quæſtionem quòd ſine poſſeſsione præſcriptio etiam per annos plures quàm mille contingere nequit. d. l. ſine poſſeſsione, cum ſimilibus ſuprà allegatis. ſed hic ex legis interpretatione poſſeſsio nulla erat, vt ſuprà diximus, ergo, &c. adhuc tamen magis eſſe videtur vt immemoriali præſcriptioni locus ſit, nam licet à ſui primordio infecta videatur ea poſſeſsio, vt neque ille poſſediſſe videatur ciuiliter, quo ad reliquas præſcriptiones ſiue longi ſiue etiam longiſsimi temporis, tamen quò ad hanc acquiſitionem, quæ per tempus immemoriale contingit (quæque non connumeratur inter ſpecies præſcriptionis, ſed naturalibus acquiſitionibus proximior eſt) vel non videbitur infecta ciuilis poſſeſsio, vel ſola naturalis ſufficiet, quia iura de acquiſitione hac loquentia ad ſolam poſſeſsionẽ naturalem reſpexiſſe videntur, eique illam vim & poteſtatem præbuiſſe, arg. l. 1. §. fin. & leg. 2. in princip. & in §. fin. ff. de aqua pluui. arcen. & l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aquæ quoti. & æſti. ca. 1. de præſcript. lib. 6. vt licet præſcriptiones in ciuili poſſeſsione nitantur. leg. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſ. tamen hæc acquiſitio magis in poſſeſsione naturali niti videatur vel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert vtrùm ceſſante mala fide præſcriptio ex defectu tituli vel cauſæ iuſtè poſsidendi impediatur, an verò ex defectu ipſius poſſeſsionis. nã defectus poſſeſsionis ciuilis, & ẽt naturalis, & ẽt detentationis, non ſuppleretur ẽt curſu mille annorũ, at defectus poſſeſsionis naturali detentatione ſuppletur tempore immemoriali tantùm. at defectus iuſtæ cauſæ poſsidendi ſuppletur 30. vel 40. an. quaſi maius impedimentum ſit ceſſare etiam detentationem quàm ceſſare poſſeſsionem, maiusq; ceſſare poſſeſsionem quàm ceſſare iuſtam cauſam poſsidendi.

2 *Præſ... moria... nititur... la poſſ... li, ſed... li det... ne... eſt.*

Ex ſuperioribus † infertur nouus & elegans intellectus ad cap. ad decimas, de reſti. ſpoliatorum, libro 6. nam ibi illi canonici inſpecta legis cenſura non poſsidebant, quia cùm etiã clerici videantur incapaces decimarum iure dominij habendarum quaſi loco patrimonij, quia licet eas tanquam beneficiati & eccleſiæ nomine habere poſsint, tamen proprio nomine proprioque iure, & quaſi vt ꝓprium patrimoniũ habere non poſſunt, nõ magis quàm laici, vt reſoluit Couar. ſol. lib. 1. c. 17. numero 7. ſequitur quòd ibi eas tanquam proprium patrimonium habere non poterant prout volebant, ideoque dicit text. in d. capit. ad decimas, niſi earum poſſeſsionem legitimè aſſecuti fuerint, ſicque cùm earum poſſeſsione

Inte... cim. de... ſtit. ...

ſionem legitimè aſſequuti non fuiſſent vti earum incapaces legitimè ab ipſis fuerunt ſpoliati. nam qui decimarum habendarum incapax à iure cenſetur, vel alterius rei, cuius quę incapax eſſe iubetur, is expers eſſe intelligitur non proprietatis tantũ, ſed poſſeſsionis quoque, vt proximè diſſeruimus, vnde remedio poſſeſſorio (quale eſt recuperandæ interdictum) vti non poteſt, nec ei à lege accommodatur, ſicque interdictum recuperandæ, quod illi canonici intendebant, meritò eis fuit denegatum, quod minimè denegaretur, ſi tales decimas eccleſiæ ſuæ deberi, & ei reſtitui poſtulaſſent, iuxta cap. ad Apoſtolicæ, de decimis, cùm Eccleſia in aliena diœceſi iure ſiue dominij ſiue poſſeſsionis decimas habere poſsit, & capax ſit, ſingularis autem perſona, ſiue laicus ſit, ſiue clericus, eas habere non poſſit, nec capax videatur.

Dicet quis, vnde nobis reuelatum aut notum quòd illi canonici non nomine Eccleſię, ſed quaſi proprium patrimonium decimas illas vendicarent, reſpon. vtrunque fateor incertum eſſe, ſed cùm horum caſuum neutrum ibi ſatis aperiatur, is potius intelligendus qui iuribus non aduerſatur quàm alter qui omni iure repugnaret, pręſertim, quia cùm ſummus Pontifex ibi ad caſus cõtingentis deciſionem reſponſum dederit, conſtat ad vnum tantùm factum tunc contingens non ad plura reſpondiſſe, vnde ex reſponſo & deciſione ipſius Pontificis apparet ſeu ſaltem veroſimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quaſi iure & nomine proprio quàm iure aut nomine Eccleſiæ ſuæ vſurpaſſe, ideoque nihil boni pro ſe allegabant, præter illam poſſeſsionem quam illegitimam ſuſpectamque Pontifex ſummus iudicauit, & cùm ex reſponſione arguatur qualis fuerit interrogatio, argu. leg. Titia. §. idem reſpondit. ff. de verb. obliga. & §. præterea. Inſtitutio. de inut. ſtip. ſanè ex reſponſione ſummi Pontificis, ſpeciem quæ ibi euenerat talem fuiſſe qualem nos poſuimus veroſimilius eſt quàm aliam, cùm ſic omnia iura quieſcant, & ſi aliter intelligeremus text. illum, vt immane ſaxum in imum flumen deturbatum, aquam perſpicuam ac ſedatam, turbidam obſcœnamq; redderet, ſic ius noſtrum turbidum ac nebuloſum præberet quò ad omnem materiam interdictorum, iuſtificatur noſter intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad ſuam vtilitatem propriam quàm ad commodum eccleſiæ egiſſe præſumendi ſunt, argu. leg. & magis. ff. de ſolutionibus. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. oblig.

Poſtremò multa ad bonam vel malam fidem pertinentia diſſeruimus ſuprà in prima, ſecunda & tertia par. vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſsit, ingens pugna.*
2 *Reges creatos ſubditorum gratia.*
3 *Subditi quando poſsint in ſuam laxitatem ſeſe vindicare.*
4 *Naturæ ſuæ quæque facilè reddunt.*
5 *Iuri naturali derogare vt poſsimus.*
6 *Regnum ſucceſsione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio.*
7 *Precio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poſsit.*
8 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ nõ ad regem, ſed ad aliquem magnatem deferantur, contra nouiſſ.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio, contra Decium & Ang.*
10 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi veniam ætatis, contra Romanum.*
11 *Serui fugientes an ſui iuris fiant.*
12 *Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis aufertur.*
13 *Seruitus eſt contra naturam.*
14 *Seruitutis imago eſt alienæ ditioni ſubeſſe.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruus qui ſponte vendidit ſeſe, deterioris conditionis eſt, quàm reliqui ſerui.*
17 *Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur.*
18 *Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſumus effugere.*
19 *Hiſpani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maieſtatis læſæ crimen committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos.*
21 *Hiſpaniarum reges vt iure Imperatorum vtantur, declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES ILLAS INTUETUR, quæ præſcribi poſſunt vel non poſſunt.

SVPREMA iuriſdictio an præſcribi poſsit, vetus controuerſia eſt, & quia is modus loquendi malè aptus videtur, ideò in eo quæſtionem eſſe aduertimus, † an qui olim ſubditi erant, poſsint tempore, cuius initij memoria non ſit, acquirere libertatem alienæque ditionis laxitatem, ac per contrarium qui liberi erant, eo tempore cuius initij, &c. poſsint ſub aliena ditione ac imperio redigi? cuius rei vera cognitio à principijs iuris naturæ ac gentium petenda eſt. iure enim naturæ omnes homines liberi naſcebantur, neque vllius ditioni, aut imperio ſubijciebantur. leg. manumiſsiones. ff. de iuſtit. & iur. §. ius autem gentium. Inſtit. de iure natu. Vnde Virgilius ſic ait:

1 *Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſsit, ingens pugna*

Ante Iouem nulli ſubijciebant arua coloni,
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra 2. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura, neq; illum
Nec me, nec quenquam ſtatuit. nos expullit ille,
Illum aut nequities. aut vafri inſcitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, vrſus vrſo, vulpes vulpi non imperat, ita quoq; homo homini vt imperaret non tam à iure naturæ effluxiſſe, quàm à iure gentium deſcendiſſe intelligendum eſt, leg. prima. §. fina. ff. de iuſti. & iure. l. veluti eodem, ibi, velut erga Deum religio vt patriæ, & parentibus pareamus. à iure enim naturæ id tãtùm profectum fuiſſe intelligendum eſt, cuius notitiam ac peritiam certam ac indubitatam habemus, vt d. l. prima. §. fina. cum l. ſeq. §. ſingulorum. Inſtit. de rerum diuiſio. parentes autem noſtros non certò, & indubitanter nouimus, ſed audiuimus ac credimus, argumen. l. filium eum diffiniuimus. ff. qui ſunt ſui vel alieni iuris. l. Lucius. ff. de cõditio. & demonſtrat. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quàm à iuriſgentium præceptis efluxiſſe intelligendum eſt. † Verùm

2 *Reges creati ſunt ſubditorum gratia.*

licet initiò hominum nulli naſcerentur ſerui aut alienæ poteſtati, ditioni, imperio, iuriſdictioni ſubditi ac obnoxij, tamen pleriſq; hominum qui legibus, aut moribus reguntur, cœperunt principibus magiſtratibusq; ſe ſuaque committere. leg. ſecunda, in princip. ff. de origi. iur. & d. l. 2. §. deinde quia difficile, & §. nouiſsimè, idque non tam ipſorum principum gratia, quàm ob propriam ipſorum ſubditorum vtilitatem factum intelligendum eſt, arg. d. §. nouiſsima, & d. l. deinde, quia difficile dixi controu. illuſtrium c. 1. ſed & alij ſubditi eſſe cœperunt vi & bello, argumen. dict. l. manumiſsiones, & l. hoc iure. ff. de iure. & §. ius aũt gentium. §. bella. Inſt. de iure natur. † Sed ſiue vi ſiue ſponte ſua ſubditi eſſe cæpiſſent, non dubium eſt quin poſſent in ſuam laxitatem ſeſe recipere ac vindicare, argumen. l. ſecundæ. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iuris. §. item ea quæ ab hoſtibus. Inſtitut. de rerum diuiſione, lege nihil, in principio. ff. de captiuis, & poſtlim. l. tertia, & l. naturalem, in princip. ff. de acquiren. rerum dominio. ſiue enim vi ſubacti ſunt, vi quoque aut clam, aut alio quouis modo, vt ſeſe in ſuam laxitatem recipere poſsint par eſt, dicto §. Item ea. dicta l. tertia, d. l. naturalem, dicta l. nihil. ſiue etiam ſponte ſua ſe ſubiecerint alienæ ditioni ac poteſtati, cùm id ob ipſorum ſubditorum vtilitatem initio factum fuerit, ei renunciare atque ab ea recedere eis liberum eſſe par eſt, ſic que ab ea ſubiectione poterunt ſe in ſuam laxitatem recipere, ac eripere, vel palã, vel clam, vel dolo, vel vi, aut armis, argumen. dic. §. exactis deinde regibus. d. §. deinde cùm eſſet, eadem l. ſecunda. ff. de origi. iuris. dic. §. item ea. d. l. tertia. dict. l. naturalem. nihil † enim tam naturale eſt, quàm vnumquodque eo modo diſſolui quo colligatum fuit. leg. nihil. ff. de regulis iuris. omniſque res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. c. omnis res, de regu. iur. & quæque res de facili reuertitur ad ſuam naturam ſeu originem. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Vnde Boetius ſic cecinit:

3 *Subditi quando poſſint in ſuam laxitatem ſeſe vindicare.*

4 *Naturæ reditus facilis.*

Repetunt proprios quæq; recurſus,
Redituq; ſuo ſingula gaudent:
Nec manet nulli traditus ordo,
Niſi ſi fini iungeris ortum,
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Sicque vt iure ciuili inſpecto matrimonium in ſui tam productione, quàm reſolutione liberum erat. l. neque ab initio. C. de nupt. ita & regnum ſponte conceſſum randiu permaneat quãdiu ſubditi quoque in eadem voluntate permanſerint non vltra, ergo ſiue vi aut dolo fuerint ſubacti, vi ſimiliter aut dolo ſiue ſponte ac palam, ſponte quoque ac palam potuerunt ad ſuam laxitatem reuerti, vt dictis legibus, & facilius cum ſponte ſua ſe ſubiecerant ad ſuam vtilitatem, ſuique commodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renunciare, & ab ea recedere liberrimum eſſe debet. leg. penulti. C. de pact. leg. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſco. & clericis. leg. quoties ab omnibus. C. de fidei. leg. cum pater. §. mando. ff. de leg. ſecundo. leg. filiusfamilias. §. diu. ff. de leg. primo. l. Titio centum, in princip. ff. de conditio. & demonſtrat. leg. in re mandata. C. manda. etiam abutendo iure, & rebus ſuis. leg. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de petit. hæred. leg. prima. §. & magis, verb. prodegerit. ff. ſi quid in fraudem patr. neque enim quiſquam voluntati & arbitrio ſuo eam legem imponere poteſt, à qua ſibi recedere non liceat. leg. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de leg. 3. l. ſi mihi & tibi. §. in legatis, vbi multa per nouiſsi. ff. de leg. 1.

Neque ad rem pertinet quòd iure gentium regna, & imperia eſſe videantur, nam reſpo. id non ſatis certum eſſe, ſed & ſi eſſet, nihil obeſſet, nam non ſolùm iuri gentium, ſed etiam naturali, & diuino poſſumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloſſ. ibi, & vbique communiter approbatur in leg. ius ciuile. ff. de iuſtitia & iure. non quoque quemquam mouere debet illud: Per me reges regnant, & conditores legum iuſta decernunt. nam reſpondeam, quòd & per eundem Deũ optimum maximum eiusque permiſſu regnare deſinet quoad eos viros vel populos ille princeps, à cuius datione & imperio illi ſeſe ſubduxerint, nec eſt cur magis nutu Dei ſubiectionem contigiſſe dicamus, quàm ſubiectionis laxitatem reuerſam fuiſſe, cum liberationes quàm ſubiectiones longè ſint fauorabiliores: argumen. leg. Arrianus. ff. de actio. & oblig. † ſecundum quæ videbatur dicendum etiam citra vllius temporis interuallum, poſſe ſe quem-

Iuri ... derog... poſſum...

Regni ... ceſſio ... por. ... riali ... nõ fu... ditor. ... bitric...

ſe quemque virorum, hominum, populorum à principis ſui ditione ac imperio ſubducere, ſed non eſt ita, nam in regnis ſeu principatibus, qui iam diu fortè ab hinc annos mille, vel etiam plures ſucceſsione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum ſub tali ditione ac imperio regio illa homines vel populi fuiſſent ſubacti, non eſt cur non credamus optimè iure ſubactos ſubditosque fuiſſe, argumento l. primę. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. l. prima. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. vnde non videtur ab eo imperio ſe ſubtrahere liberũ aut fas eſſe, ne cõtra illud ius iam veluti tempore ſtabilitum fiat, vnde ſimiliter ſi tẽpore quoq; cuius initij memoria non ſit certi ſiue homines ſiue magnates, ſiue populi à tali ditione, vel imperio ſeſe ſubtraxerint, inque libertatis ſeu laxitatis poſſeſsione fuerinr, eam laxitatem iure aſſequuti videbuntur, inque poſterum iam ſuæ ditionis ſuique imperij ac ſuæ laxitatis & veluti ſui iuris eſſe videbuntur, nam ſi ſolo tempore iuſtificabatur ſubiectio, ergo ſolo etiam tempore, & longè facilius iuſtificabitur liberatio, argumen. dicta l. Arrianus. nam princeps ille ſuum imperium ac ditionem iuſtificabat, aut vi, aut conſenſu, aut tempore, vi quaſi à maioribus huius principis gens illa ſubacta fuiſſet, conſenſu quaſi ſponte ſua gens illa maioribus illius principis ſeſe ſubdidiſſet, tempore quaſi tanto tempore cuius initij memoria hominum non eſſet, gens illa ſub tali ditione ac imperio fuiſſet, at ſi vi fuerũt ſubacti, vi quoque ſeſe poterunt in ſuam laxitatem recipere, dict. l. tertia. dict. l. naturalem. dict. §. item ea. & quia omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, &c. vt dict. capit. omnis, & quia res de facili reuertitur ad ſuam originẽ, d. §. pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerent, vt dd. ll. quòd ſi conſenſu fuerunt facti obnoxij, & ſubditi, is conſenſus ſui natura reuocabilis eſt, quaſi ad ſuam non ad ſui principis vtilitatem ſe ſubdidiſſe videantur. vnde voluntatem mutare liberum eſſe debet, argum. dict. l. ſecunda. §. exactis, & §. deinde cùm eſſet, & §. nouiſsimè. ff. de origine iuris. l. fina. C. de pact. dict. l. ſi quis, in principio teſtamenti, dict. l. ſi mihi, & tibi. §. fina. d. §. ſi diui. dict. l. Titio centum, in principio. d. §. mando. dict. l. quoties ab omnibus, cum ſimilibus ſuprà alleg. nam & quæ cõſenſu fiunt, etiam inter viuos contraria voluntate diſſoluuntur. leg. fina. ff. de acceptil. & dict. §. pactus ne peteret. & §. fina. Inſtitutio. quibus modis recontrahitur obligatio. nam & ſi quæ duorum conſenſu fiunt regulariter, alterius tantùm conſenſu diſſolui nequeant, ſed demum contraria vtriuſque voluntate, vt dict. ll. & leg. ſicut ab initio, de action. & obligatio. C. fallit tamen quando is actus reſpiciebat principaliter alterius tantùm vtilitatem, non etiam vtriuſque, tunc enim illius tantùm contraria voluntas ſufficit vt actus ille diſſoluatur ac infectus reddatur. leg. ſtipulatio iſta. §. inter certam, vbi plenè per Doctores. ff. de verbo. obligatio. leg. penu. C. de pact. cum ſimilibus ſuprà allegatis. ſed qui alienæ ditioni ac imperio ſeſe gratis non pretio ſubdiderunt, id non tam ob vtilitatem domini quàm ob ſuam vtilitatem feciſſe videntur, vt & patet ad ſenſum, & ſuprà oſtendimos, † ergo pœnitere voluntatemque mutare liberum eis erit, licet contrarium eſſet ſi pretio id feciſſent, vt in principio. & §. fina. Inſtituti. de iure perſonarum. pro nobis optimus text. in dict. l. fina. C. de pact. & leg. 17. & leg. 44. in Taurinis deciſionibus. quæ leges loquuntur in actibus inter viuos duorum cõſenſu factis ob vtilitatem potiſsimùm alterius. & aiunt illius contrariam voluntatem ſufficere, vt res infecta reddatur. itaque principi poſſem dicere, ſi vi me ſubiecisti ac ſubegiſti, æquum eſt, vt liberes me, quòd ſi nolueris, cùm primùm vi, aut clam poterim me in laxitatem meam recipere, iure feciſſe videbor, idem ſi dolo, aut alia quauis ratione id fecerim, vt dict. l. vt vim. ff. de iuſtiti. & iure, & ſuprà plenius oſtendimus. ſin autem conſenſu meo ſubdidi me tibi, iam me pœnitet, & hac in re pœnitere mutareque voluntatem liberum eſſe debet, ſi tempore immemoriali ius quæſiſti, ego ſimiliter, & longè facilius tempore immemoriali laxitatem libertatemque contra te potui acquirere, quæ nota, quia nullus vnquam in cuius ſcripta inciderim ſic declarauit, licet in ſpecie quòd talis libertas tempore cuius initij memoria non ſit acquiri poſsit. teneant etiam contra ſupremam principis poteſtatem ac iuriſdictionem communiter Doctores, vt infrà dicam. Quinnimò poſtquàm princeps paſſus eſt tandiu homines quoſdam, aut populos vti iure ſuo, & veluti pro liberis ſuæque ditionis ſe gerere ſatis huic rei voluntatem ſuam accommodaſſe videtur, vt iam vtriuſque partis voluntatẽ eos populos, aut homines à talis principis ditione ac imperio liberatos fuiſſe verius ſit, argumentis eorum, quæ diximus capitulo præcenden. dum malam fidem ab initio poſſeſsionem præſumptam per lapſum triginta annorum purgari oſtendimus, & ita vt aduerſus ſupremam poteſtatem principis temporalis poſsit præſcribi, vel vt aptius loquar, vt tempore immemoriali poſsit homo aut populus ſe à ſuprema poteſtate, ditione ac imperio liberare ſui principis, tenent Barthol. in leg. infamem. ff. de public. iudic. Idem Barth. in leg. hoſtes. ff. de capti. Idem in leg. prima. ff. de aqua plu. arcen. Purpuratus in leg. imperium. numero 174. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. Gloſſ. pragm. in procemio. in verbo, Dei. Curtius iunior de feudis, parte ſecunda. quo modo feudum in eſſe deducatur. in ſecunda quæſt. princip.

7 *Precio qui ſub ditum ſe facit, ſe liberare an poſſit.*

ptincip.Iaſ.conſilio 70.columna 1.libro 3. Felin.in cap.cùm non liceat,de præſcrip.colum. 4.Idem Felinus in capit.cum nobis.columna 2.eod.tit.Abbas in cap.ſi primo notab.de conſtit. Abbas in capit.quò ad translationem.columna ptima.de offic.lega.Idem Abbas conſilio 82. libro primo.Alexand. conſilio 15.columna ſecunda.libro quinto.Idem Alexand. conſilio 11. columna tertia. libro ſeptimo. ſequitur, & ait eſſe communem opinionem Aymon de antiquitate,par. 4.verſicul. materia iſta.numero 62.& eſt communis opinio ſecundum Couar.in capi.poſſeſſor, de regu.iur. libro ſexto.part.2.§.2.numero 7.quam etiam dicit communem in capitu.peccatum, de regul.iur.libro 6.par.2.§.9.in fin.ſequitur & ait eſſe communem opinionem Antonius Corſetus de excellen.regis, quæſtione 104.Balb. de præſcr.2.part.5.princ.q.2. Caſtaldus de Impera.quæſt.53.

Contratiam tamen partem,vt eius temporis immemorialis præteritio non ſufficiat ad liberandum, quem à ſuprema poteſtate principis ſecularis,vel vt ius acquirat contra talem ſupremam poteſtatem,tenuerunt Abb. in capitu. per venerabilem. columna fina. qui filij ſint legitimi.Idem Abbas in d.capitulo, cùm non liceat.Romanus conſilio 371.columna fi. Alexand.in l. more. columna penul. ff. de acquirend.hæredit. Decius conſilio 307.columna 3. Sozinus conſilio 275. columna 3. libro ſecundo.vbi hanc firmat eſſe communem ſententiam.Purpuratus in d.l.imperium. numero 169.Idem Purpura.in l.1.numero 40. ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio. Iaſon conſilio 208. libro ſecundo. columna tertia. Angelus in l.hæc autem,in fin.de ſeruitu.vrbanorum prædiorum.Hoſtien.Ioan.And.& Anton.in dict.capitulo,per venerabilem.Alberi. in d.l.imperium.

Tenendo partem affirmatiuam, quam auſim veriſsimam dicere, vt procedat talis acquiſitio ad dict.c.cùm non liceat,reſpon.primùm quòd quatenus ibi negatur procedere præſcriptionem, non comptehendit acquiſitionem, quæ tempore cuius initij memoria non eſt, contingit vt ex communi & vera opinione alibi diſſeruimus dicentes,præſcriptione vetita nunquam videri eam vetitam quæ procederet ex tempore immemoriali.

8 Secundo reſpon. quòd ibi loquitur in ſpiritualibus non in terrenis, ſecundũ Aymonẽ vbi ſuprà,tertiam & quartam ſolutionem accommodat Aymon ibid. ſed duæ priores ſunt veræ.

Præſcribi pôt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ non ad regem, ſed ad aliquem magnatem perueniant, contra nouiſ.

Ex † noſtra & communi opinione affirmatiua infertur ſuſpectum eſſe quod Couarru. vir diſertiſsimus in d.§.2.numero 7. ſcriptum reliquit,dum negat tempore etiam immemoriali poſſe præſcribi à ducibus,comitibus, & marchionibus,& ſimilibus, ne ab ipſis ad regem poſsit appellari,nam huiuſmodi præſcriptiones longè faciliùs contingunt translatiuè, quàm extinctiuè, vt declarat Geminianus in capitulo,cum perſonæ.§.quòd ſi tales, ad finem,de priuileg. libro ſexto. vnde cùm iſto caſu ſuprema illa iuriſdictio non præſcribatur extinctiuè, ſed tantùm translatiuè, quia abhinc in poſterum non ad principem, ſed ad talem ducem, comitem', aut marchionem appellabitur,ſupereſt,vt tale ius per tempus immemoriale abſcedere poſsit à rege, & in talem ducem tranſuolare, vt ſuprà oſtendimus.

Nec me mouet quòd talis dux non ex toto ſeſe pro libero gerat,ſed ſubditum regis ſe eſſe fateatur, nam in cauſis ſuis ſubditus erit regi, in cauſis autem vaſallorum ſuotum ipſe ſupremam habebit iuriſdictionem,& ita eſt etiam hodie (vt audio) in regnis Aragoniæ, & Cathalumniæ, quorum dominorum iura hoc modo vtiliter tuebuntur,& ſi rectè inſpexeris nulla hic eſt repugnantia cum principijs iuris naturæ, aut gentium, aut etiam poſitiui, & id procedit per argumen. de toto ad partem, quod firmum eſt. leg. quæ de tota. ff. de rei vendicatio. quinimò facilius eſt, quòd partem acquirat,quàm vt acquirat totum,argumen.leg. cum quæſtio. C. de lega. & quæ ibi pet Corneum traduntur,dum oſtendit diminutionem, quàm intetitum cuiuſque rei vel iuris facilius admitti.

Infertur etiam † verum non eſſe quod Decius & Angel. vbi ſuprà, contendunt negantes de facto poſſe ſe ſubducere à ſuprema poteſtate Imperatoris aliquas Italiæ vel alterius regionis ciuitates, licet non abnegent quin de iure per præſcriptionis interuentum poſſent, ſed ſanè verius eſt poſſe etiam de facto (ſi de facto quoque fuerunt ſubactæ) ſe ſubducere ac vi & armis, vel alio etiam modo, cùm,vt ſuprà oſtendimus,vim vi repellere liceat. leg. vt vim. cum mille ſimi. ſuprà allegatis. ff. de iuſtitia & iure. vnde ſi vi fuerunt ſubactæ, vi quoque poterunt ſe liberare: ſin autem conſenſu ſe ſubdiderunt, ad ſuam tantùm non etiam ad domini vtilitatem id feciſſe viſæ ſunt, ſicque ab ea voluntate recedere liberum erit, & conſenſus maiorum non nocet ciuibus poſtea natis qui non conſenſerunt, pet totum. C. res inter alios, & per totum, ne vxor pro marito, & per totum, ne filius pro patre. leg. ſi quis in ſuo.§. legis. C. de inofficioſo teſtamento. Nec longinquitas temporis nocet nondum natis, per quę hoc legitimè impeditis, argument. l. pri. ad finem. C. de annali exception. leg. contra maiores. C. de inoffi. teſtamen. Neque ad rem pertinet quòd non liceat à capite membra recedere, dict.c.cum non liceat, de præſcri. nam reſpo. ſecundum Aymo. vbi ſuprà, quod tunc talis ciuitas erit caput de per ſe, nam vt in grege

Italia... tes, ar... ſto p... ſe ſu... ab i... contr... & A...

grege pecorum, & in armentis boum, equorum, & ſimilium, quodlibet pecus aut beſtia ſeu animal ſuum caput de per ſe æquè principali ac alia facit, ita & inter homines & ciuitates quilibet aut quælibet poſſet ſuum caput per ſe æquè principale facere, niſi aut vi iniqua aut ſponte ſua aliud accideret, vt contrarium exiſtimantes fabulari aut ineptire nobis videantur, aut tyrannorum eſſe adulatores, quod intellige niſi per tempus immemoriale ſub tali ditione, & imperio fuerant, ſecūdum quod ſuprà declaraui.

Infertur euidentius † erraſſe Romanum in l.more.ff. de acquir. hæred. dum vult quod ciuitas etiam quæ non recognoſcit ſuperiorem, non poterit concedere veniam ætatis neque hoc præſcribere, nos autem tenemus, hoc ius poſſe tempore immemoriali præſcribi etiam ab ea quæ ſuperiorem recognoſceret, vt rectè Romanum reprehendens aduertit Alexander in d.l.more.num.12.

Infertur ex ſuperioribus † quòd licet ſeruus fugitiuus ſui furtum facere dicatur, vt in leg. 1. C. de ſeruis fugitiuis, tamen illud procedit quò ad hoc duntaxat vt tempore ordinario præſcribi non poſsit, vt ibi exprimitur quaſi res vitio affecta, iuxta §.furtiuæ. Inſtitutio.de vſucapion.non autem quò ad hoc vt inſpectis principijs iuris naturæ rem vetitam feciſſe videatur, ſerui enim aut naſcuntur aut fiunt, naſcuntur cùm ex ancillis noſtris domi editi fuerunt, fiunt cùm per iuſtam captiuitatē iuſtumque bellum capti ſunt, vt Inſtitution.de iure perſon. §. penulti. nec dubium eſt quin quemadmodum ſerui per captiuitatem facti ſimul ac ad ſuos ſe receperint ſui iuris fiunt, dominiumque noſtrum eludunt, hoc eſt, dominium quod in eis habebamus. dict. §. item ea.Inſt. de rerum diui.l.nihil.ff.de capti.l. 3.l. naturalem, in princip. ff. de acq. rerum dom. ita quoque & illi qui ſerui nati ſunt, quia editi ex ancillis noſtris cum primùm poteſtatem noſtram euaſerint, ita vt penè impoſsibilis ſit eorum recuperatio, ſui iuris eſſe incipient, argu.dictorum iurium, iuncto §.ſeruitus, & §. penult.Inſtitutio. de iure perſon. nec me mouet quòd id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro à nobis euelli non poſſet. leg.id quod noſtrum.ff.de reg.iur.nam illud regulare eſt, fallit quando dominium eſt reuocabile, vt per totum.ff.de in diem addict.& ferè per totum. ff.de lege comm. † nam in terminis illorum titulorum dominium quod erat meum, ſimul re alius meliorem conditionem attulerit, & ſimul ac pretium die pacta ſolutum non fuerit, deſinit eſſe meum, & ſimiliter in terminis l.fi.§.ſin autem ſub conditione.C.commu.de leg.l.ſeruo legato, in princip. ff.de leg. 1.dominium rei meæ ſine facto meo poteſt deſinere eſſe meū. Idem in terminis l.in bello.§. factæ. ff. de capti. Idem in terminis l.item ſi verberatum.§.1.ff. de rei vend. Idem in terminis leg. prim. & per totum. C. in quibus cau. ſerui pro præmio liber.acci.& alibi ſæpe.ſic ergo & in ſpecie noſtra, qui ſerui dominium habet, ſcire debet dominium reuocabile ſe in eo non etiam irreuocabile habere, ideoq; cum ſerui Hiſpani in Galliam ſeſe recipiunt, continuò liberi fiunt, vt nobis relatum eſt, pro hoc quia homo non in hoc natus fuit vt homini ſubeſſet, iuxta illud: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues, & boues, &c. † & ſeruitus contra naturam eſt.l. manumiſsiones. ff.de iuſt.& iure.§.ſeruitus. Inſtit. de iure præſcrip.§.ius autem gentium. Inſtitutio.de iure natur. ſed quia capti bello trucidari ſolebant, ideo ob vitandum facinus cædis triſtiſsimum ſeruitus captiuorum iure gentium permiſſa fuit, grande quidem malum ob grandius tamen malum vitandum toleratum eſt. §. ſerui. 1. Inſt.de iure perſon.quamuis aliter homo extra commercium eſſe videri deberet, non ſecus quàm res ſacra aut religioſa, vt §.1. Inſtituti.de inut.ſtipul.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verbo.obliga. ſed quòd homo aut populus alteri ſubſit ratione ditionis, imperij, aut iuriſdictionis ſpeciem imaginemque quandam ſeruitutis (argumento l. ſi quis ſit fugitiuus. ff.de ædil. edic. in §.penu.vel fin.) præ ſe fert, arg.leg.in ſuis.ff.de libe.& poſthum. † ſicque quotidiè videmus vt hanc iuriſdictionem (reſeruata etiam ſuprema iuriſdictione ac excepta) Hiſpaniarum populi non pauci pretio ingenti redimant à potentiſsimis Principibus noſtris, † & in l.4.titul.24.par.4.dicitur, vt pro principe ſuo quiſque teneatur mortem ſi opus fuerit, oppetere, ergo huiuſmodi res non longè abeſt à ſeruitute, & ibi not.per Grego.Lupum, & per eund.ead. part. tit.21.in l.5. facit per totum.ff.ad Syllani. & leg. penulti. C.quibus vt indigni. Ergo populi, aut ciues, ſeu homines, qui ſe ſubducere voluerunt id iure feciſſe videbuntur, quandiu non vi ad imperium retrahuntur aut ſub imperio rediguntur, id quod agnoſco non temerè admittendum in hominibus ſingularibus, ac priuatis, ſed tantùm in populis. nam ſi populus vi ſubactus fuerit, vi quoque ſe eripere poterit, ſi conceſsione ſpontanea ſe ſubegit, gratis tamen contraria quoque deſtinatione ſe ſubducere poterit, vt ſuprà. At ſi tempore immemoriali ſub tali imperio permanſit, nec apparet de initio, cum poſt tale tempus fingatur interfuiſſe cauſarum omnium ac titulorum is eaûe quæ omnium iuſtiſsima ſit ac firmiſsima.leg.prima.§.aquæ ductus.ff.de aqua quoti. & æſtiu. & diximus alibi, certè tale imperium conceſsione, eaque non gratuita ſed oneroſa quæſitum fuiſſe intelligemus, ſicque minimè licebit pedē referre ſubiectionemq; recuſare, aut ius principis iniuria lædere, contra.l.iuſtitia.ff.de iuſt.& iur. §. iuris præcepta. Inſt.eo.nā † & homo liber qui ſe vēdiderit nō poterit vnq̄ inuito dn̄o ſe à ſeruitute eripere, nec

13 *Seruitus eſt contra naturam.*

14 *Seruitutis ſpecie alienæ ditioni ſubeſſe.*

15 *Seruitutis onera.*

16 *Seruus qui ſponte vendidit ſe deterioris cōditionis eſt quàm reliqui.*

nec ſi ad hoſtes transfugerit ſui iuris iure fa-
ctus videbitur, ſicque in tali ſermone habebit
locum d.§.item ea.Inſti.de rer.diui.itaque li-
cet non abnegemus, quin fera, quæ ſerua erat
(ſiue captiuitate, quia eam cæpimus, ſiue nati
uitate, quia ex alia fera capta domi enixa, &
ſimiliter capra & cuſtodita fuit) cum primũ à
nobis euaſerit, ſui iuris aut laxitatis fiat.l. 3.l.
naturalẽ, in pri.ff.de acq.rerũ domin. Idemq;
& in ſeruis, ſiue captiuitate ſerui fiant, vt d.§.
item ea, ſiue etiam ſerui naſcantur, vt ibi.& d.
l.3.& dict.l.naturalem.arguendo de ſeruitute
ferarum ad ſeruitutem ſeruorum, tamen ſi ſer
ui facti fuerint non captiuitate, non quoque
natiuitate, & ſic prętervoluntatem aut factũ
ſuum ſerui ſint facti, & ſponte ſua, & non gra-
tis, ſed pretio ceſſat ratio illorum iurium, &
ſuccedit regula.d.§.iuris præcepta, & d.l.iuſti-
tia. & quia quæ ab initio ſunt voluntatis, ex
poſt facto ſunt neceſsitatis.l. ſicut ab initio.ff.
de act.& obl.l.ſicut maior.C. de rep. hæred.&
quia quæ ab initio fiunt ſpontanea volunta-
te non tam auxilio digna ſunt, quàm reliqua,
arg.l.ſi filius qui patri.vt nota.per Sozin.ff.de
vul.& argu. l. ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui
ſatiſd.cog.vbi multa per Iaſ.& præſertim cum
pretio, non gratis fiunt, arg.l.1.in §.1.ff.ſi à pa-
rente quis fuerit manumi.de quo tex. alibi di
17 ximus. Deniq; † licet ſi populus fuit ſub prin
cipe per tempus immemoriale, fingatur ex iu
ſtiſsima, & pleniſsima cauſa, & titulo id con-
tigiſſe, ſicque pedem referre liberum non ſit,
tamen ſi rurſus idem populus per tempus im-
memoriale contrario iure vſus fuerit, ex iuſtiſ
ſima quoq; cauſa id contigiſſe intelligemus,
vt ſic iam ſui iuris ſuæque laxitatis eſſe intelli-
gatur, nec amplius ſub priſtino imperio ſubij
ci, aut redigi poſsit.d.§.ductus aquę, cum ſim.
Idque etiam quo ad ſupremam iuriſdictionẽ,
licet iure regio contrarium forte obtineret,
18 arg.l.fin.tit.de las præſcrip.lib.3.ord. Sed & ſi
tempore † immemoriali populus ſub prin-
cipe & eius maioribus fuerit, conſtet tamen
initio vi & armis vel etiam ſpontanea volun-
tate, ſed gratis non pretio id imperium quæſi-
tum fuiſſe magis eſſe videtur, magisque eſſet
vt ei populo liberum ſit à tali imperio recede-
re.arg.l.male agitur.C.de præſcrip.30.anno.l.
aquam.ff. quem. ſer.ami.l.fin.C. de acq.poſ.
quaſi ea conceſsio ſit ad libitum reuocabilis,
vt pote facta ob vtilitatem ipſius populi, arg.
d.l.ſtipulatio iſta. §. inter certam.ff. de verbo.
oblig. Sicque intelligo quod ciuitates Italiæ
quæ non ſunt ſub imperio, ſiquidem ab hinc
annos tot vt eorum initij memoria non ſit, ita
fuerunt indubitanter ſui iuris proprijque do-
minij ac ditionis manebunt, vt nequeant ſub
imperio Romano redigi, quid ſi nondum prę-
terijt tempus immemoriale magis dubium,
ſed adhuc quandiu de facto ſe tueri ac defen-
dere potuerint, non iniuria mihi feciſſe vide-
buntur, ſi quidem conſtet & ab initio vi ſub-

Iuriſdictio ſuprema an tẽpore immemoriali iure regio præſcribatur.

Imperium an etiã poſt tempus immemoriale poſſum9 confugere.

actas fuiſſe, & quaſi vi ſubactas ſub imperio
Roman.æuum tranſegiſſe, nam tunc tempo-
re immemoriali vel non quæritur ius, vel ſi
quæratur, erit tamen ſui natura reuocabile, vt
quàm primum populus ille ſubactus & velu-
ti ſeruus poteſtatem domini euadere potue-
rit, ſuamque laxitatem recuperare, id iure fe-
ciſſe videatur, argu.d.§.item ea.d.l.3.d.l.3.d.l.
naturalem.ff.de acq.re.do.l.nihil.ff.de capti.
d.l.male agitur, cum ſim. Nam † & populi 1
Chriſtianorum à Mauris in Hiſpania ſubacti,
& poſt annos ſeptingentos ab eis recuperati,
ac vi erepti, nullus negabit quin iure recepti
videantur, quamuis tempore immemoriali
ab eis fuiſſent poſſeſsi, non ſecus quàm ſi bre-
ui tempore ab eis poſſeſsi fuiſſent, arg.l.ex
hoc iure, vbi per omnes.ff.de iuſt.& iur.§.bel-
la.Inſt.de iu.nat.§.item ea.Inſt.de rer.di.† Er-
go cùm ciuitas Lucenſium in Italia pro libera
ſe gerat, ſed ſponte ſua & veluti hoſpitio quo-
dam iure Romanorum, non ſecus quàm nos
Hiſpani vtatur, ſi quis proditionem contra ta-
lem ciuitatem machinatus fuerit, non dubi-
um eſt quin reus ſit læſæ maieſtatis in primo
capite, de quo in l.quiſquis.C.ad l.Iul.maieſt.
nam ſi illud primum illius legis caput locum
habet etiam contra quid perpetrantes in eos
qui ſunt ad latus principis, quanto magis lo-
cum habebit contra perpetrantes in ipſum
principem vel rempublicam, præſertim cum
de iure gentium nulli vnquam tam obediri
ac venerari religioſiſsimè teneamur præter De
um quàm reipublicæ, ac deinde parentibus.l.
veluti.ff.de iuſt. & iure. quod intelligo non
ſolùm ſi iure, ſed etiam ſi de facto ea ciuitas à
Romanorum imperio ſubducta eſſet, per ra-
tiones ſuprà allegatas, & ita videntur tenere
Salicetus id d.l.quiſquis, & Aug. in tract.ma-
lefi.verb.(che hai tradito la tua patria) licet cõ-
trarium & male teneant Cyn. & Angel.in d.l.
quiſquis, quos refert, & ſequitur Sozin.conſi.
275.columna ſecunda.libro 2.pro nobis quod
ait Horatius: Pulchrum eſt & decorum pro
patria mori.

Ergo cum noſtri potentiſsimi Hiſpaniarum
reges Hiſpaniarum regiones, homines, popu-
los à Maurorum Sarracenorumque imperio
& ditione proprio ſuorumque ciuium ſan-
guine effuſo virtute bellica liberauerint, &
per tempus cuius initij memoria non eſt, ſu-
premæ ditionis ac imperij ius reddiderint Ro
mano poſthabito imperio, non dubium eſt
quin id iure feciſſe intelligantur, prout nota-
tur in capit. Adrianus.63.diſtin.text. Gloſſ. &
alij in cap.& neceſſe, de don.inter vir. & vxor.
Lupus, numero 18.in rubr.de don.inter vir.&
vxorem, in præfa.Couarru.in cap. peccatum,
par.ſecunda. §.9.ad fin. de regu. iur. libro 6.
Gregorius Lupus in leg. 18.titul.5.par.prima.
per textũ ibi, & tẽpore cuius initij, &c. hanc
ſupremã poteſtatem Hiſpaniarum reges quæ
ſierunt, vt ex communi opinione reſoluunt
Balbus

Hiſp... li à iure...

Mai... ſæ cr... mitt... trac... liber... quib... tran...

Balbus de præſcript. 2. par. 5. part. princ. q. 2. Corſetus de excel. regis. q. 104. Felin. in cap. cùm non liceat, de præſc. Coua. vbi ſuprà, Caſtald. de Imperatore. q. 53. ſed nos aduertimus q, etſi tempus immemoriale non præterijſſet & etiã ſi ea iuſta cauſa quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges noſtri liberaſſent, ceſſaſſet adhuc de facto, licuit ſe à Romano imperio ſubducere, cùm cõſtet Romanũ imperium orbem vi & armis ſubiugaſſe ac ſub egiſſe, non autem conceſsione onerosa tale imperiũ quæſiſſe, vt patet ex ſuperioribus, vide controuerſiarum illuſtrium. lib. 1. c. 1. & c. 20. 21. 22.

SVMMARIVM.

1 *Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ard. q.*

2 *Donandi cauſa præſumitur, quando alia non apparet, cum communi.*

3 *Intell. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. & nume. 9. contra Doctores.*

4 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſuris, & nume. 8. contra Doctores.*

5 *Datum ſimpliciter an donatum videatur, cum communi.*

6 *Datum ſimpliciter donatum videri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis, cum communi.*

7 *Dandi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in ſeq.*

10 *Diutinæ præſtationes vniformes annuæ decies geminatæ, & quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ, faciunt præſumi non tantùm debitum fuiſſe in præteritum, ſed etiam tatundem deberi in futurum, contra plures Doct.*

11 *Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi vniformes ſunt, ex debito non ex gratia factæ præſumuntur, contra plures.*

12 *Geminata confeſsio extraiudicialis nocet.*

13 *Geminatæ confeſsioni etiam in tormentis exactæ ſtatur.*

14 *Geminata confeſsio excludit exceptionem non nu. pecun. & num. 15.*

15 *Geminata iuſsio idem operatur quod proprius principis motus.*

16 *Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes vniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare niſi probent eam cauſam veram non eſſe, cum communi, contra Cynum.*

17 *Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe veram, cum communi.*

18 *Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum & vniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandũ cauſam illam non eſſe veram admittantur.*

19 *Tempus an habeat vim inductiuam in præſtationibus temporis, cuius initij memoria non ſit.*

20 *Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet vim inductiuam, cum communi.*

21 *Vaſalli quòd longo vel longiſsimo tempore vniformiter præſtiterunt dominis ſuis, an & in poſterum tantundem præſtare teneantur, anceps pugna.*

22 *Præſcrip. ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris contra poſsidentem.*

23 *Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt non præſcriptio.*

24 *Intell. l. nullo. C. de rei vend.*

25 *Titulus præſumitur in præſcriptione vel quaſi poſſeſsione quæ nititur in facto vel factis aduerſarij, licet non præſumitur, ſi niteretur in non facto ipſius, noua declaratio.*

26 *Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit, niſi tempore immemoriali, homo autem breuiore tempore præſcriberet.*

27 *Vaſalli ſi dominis ſuis longo vel longiſsimo tempore annuum quid dominis ſuis informiter præſtiterunt, an ex titulo per eum allegato, an verò ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur, ingensq.*

28 *Vaſalli vt noceant ſibi in futurum cùm quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa, expreſſa legitima & in futurum obligatoria, ſecundum cõmunem opinionem, de cuius veritate diſcutit.*

29 *Annuæ præſtationes cum vt in futurum quoq; fiant tempore, acquiritur ac inducitur an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*

30 *Titulus in conſuetudine non requiritur, cum communi.*

31 *Præſcriptio & conſuetudo differunt.*

32 *Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium, noua declaratio.*

33 *Probationum ſpecies nulla eſt quæ neceſſariò concludat, ſed tantùm contingenter.*

34 *Annuarum præſtationum præſcriptio, quæ 30. vel 40. annis contingit, non eneruatur, licet probetur cauſam obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Couar. contra multos.*

35 *Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium, etiam per confeſsionem, contra Aymo. & alios.*

36 *Iurisdictio vt præſcribatur.*

37 *Intell. l. fi. tit. de las præſcrip. lib. 5. ord.*

38 *Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit, cum multis contra multos.*

39 *Præſtationum annuarum liberatio breuiore tempore, quàm immemoriali contingit, cum Aymone contra plures.*

40 *Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum communi contra Accurſium.*

41 *Paſcendi ius, quòd tempore ordinario præſcribatur contra communem.*

42 *Intell. c. 1. de præſcrip. lib. 6.*

CAPVT

CAPVT LXXXIII.

1 *Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ard.q.*

Annuæ præſtationes † ſi & vniformes ſint & fiant ex cauſa expreſſa ſingulis annis totius decennij inducunt obligationem vt in futurum tantundem ſingulis annis præſtatur, hæc eſt communis opinio ſecundum Couar. in capitul. poſſeſſor, de regu. iur. par. 2. §. 4. num. 2. Barth. & Salicetus, colum. 3. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. per text. ibi. Bald. colum. 2. Salic. columna fin. Alexand. colum. 3. vbi Iaſon & Dec. & Riminaldus, colum. antep. cum ſeq. in l. ſi certis annis. C. de pact. Alexand. conſilio 103. Idem conſilio 108. libro 2. Molineus de contractibus. q. 20. Gloſſ. communiter approbata in d. l. ſi certis annis. Gloſ. etiam communiter ibi approbata in d. l. cum de in rem verſo. Gloſſ. communiter ibi approbata in leg. creditor. C. de vſur. Gloſſ. in l. operis non impoſitis. ff. de operis liber. dum ſe remittit ad ea quæ dixit in dict. l. ſi certis. & in d. l. cum de in rem. Balb. de præſc. 1. part. 3. prin. q. 10.

Sed ego aduerto iſthæc non ſufficere vt inducatur obligatio in futurum, niſi præterea ex præſtationes fierent ex cauſa oneroſa vel obligatoria, ita probat d. l. creditor, in verbo, ex conſenſu. d. l. operis, verb. ex voluntate ſua. etenim qui donat, non ſe obligat ad amplius donandum in futurum, vt dictis legibus, & hanc eſſe communem opinionem alibi oſtendimus poſt Riminal. & Iaſo. in dict. l. ſi certis. quinimmò quòd ex cauſa oneroſa & obligatoria fierent, niſi etiam eſſet obligatoria in futurum, vt dictis legibus. aliter enim ſolutione ſublata eſſet obligatio, vt in princip. Inſtituti. quibus modus toll. oblig. Cuius rei ratio (quã ab alijs animaduerſam non inuenio) ea eſt, quòd non ſolùm qui donat, etiam ſæpius & vniformiter non videretur ſeſe obligaſſe ad tantundem dandum in poſterum, ſed etiam ſi expreſſim id dixiſſet, adhuc non teneretur, quia olim donatio quæ nõ incipiebat à traditione, nõ erat approbata vel à lege iſta veſtita, vt ex pacto donationis daretur actio. l. ſi quis. arg. C. de don. licet ſi inciperetur à traditione, repetitio denegaretur. l. cuius per errorem, de reg. iur. ergo ſi dixi, ꝓmitto centũ, non potero vtiliter cõueniri, quia nõ apparet cauſa debiti, quæ à lege approbetur, & veſtiatur, & executioni mandetur, nec ſi donationem præſumas quicquam releuat cùm ſtetemus in terminis ſolius conuentionis. Idem puto ſi dicerem, promitto centum, quæ tibi debeo ſi non adieci cauſam debiti, vel minus idoneam adieci, ergo licet per ſolennem ſtipulationem centum promiſerim, & ſi adiecerim quæ tibi debeo, nil agam, niſi cauſam debiti idoneam expreſſerim, quod nota ad notata in rubric. ff. de verb. nec mutat quòd ſolennitas intrinſeca præſumatur, nam cum dixi, promitto centum quæ debeo, non hic negatur ſtipulationis ſolennitas, quæ intrinſeca eſt, ſed legitimam ſolenniſtæ promittendi cauſam præceſſiſſe, id negatur, quia extrinſecum eſt, hæc probantur in l. 2. §. circa. ff. de doli excep. olim enim omnes conuentiones firmę erant inſpecto iuregentiũ, quia nihil tã naturali æquitati cõueniens intelligebatur quàm pacta ſeruari. leg. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſtit. pec. l. non minorem. C. de tranſact. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui. l. conuentionum. ff. de pact. ſicque omnes ex æquo manu regia exæquebantur. l. 2. ad princip. ff. de origine iuris. hodie verò conuentiones regulariter non ſunt efficaces ad agendum, ſed tantùm ad defendendum & excipiendum. l. legitima. l. iuriſgentium, in pri. & in §. ſed cum nuda, & §. igitur nuda. ff. de pact. ideò ſi tibi centum promiſi ſiue per pactum nudum ſiue per ſolennem ſtipulationẽ, nec adieci qua ex cauſa promittebam me daturum, vtrùm ex cauſa fortè venditionis, vel conductionis, vel dotis, vel alterius ſimilis, nulla cauſa præſumitur, cùm nulla expreſſa ſit, & cauſæ interuentus ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur. l. ſi emancipati, ibi, teque emancipatum probatum fuerit. C. de collat. vbi notant Iaſon, & communiter alij. l. ſi quis in bello. §. factæ. ff. de capti. † ſed & ſi dixeris cauſam animumque donandi præſumi in promiſsione ſiue nuda ſiue ſolenni, vt videtur eſſe communis opinio, quam tradunt Barthol. in l. ita ſtipulatus, in magna. colum. 12. ad princip. ff. de verb. oblig. Idem Barthol. in l. 1. §. ſi ſtipulanti, eod. tit. Iaſ. in l. ſcire debemus. §. ſi à fure. colum. 2. eod. tit. Barthol. in l. Mæuius. §. duobus. colum. 6. ad fin. ff. de lega. 2. Barthol. in l. 2. §. circa. ff. de doli excep. Paul. in l. generaliter. colum. 3. in princ. & col. 5. C. de non num. pecu. l. campanus. in verſic. cùm ſciret. de operis liber. leg. ſi diuortio. ff. de verb. oblig. per Iaſon. in l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. ff. de pact. numero 28. adhuc quidem erit, quia iure fforum ex pacto nudo donationis agi non poterat, licet hodie poſsit. l. ſi quis argentum, per totam. C. de dona. ergo in promiſsione ſiue nuda, ſiue ſolenni, ſiue dicas nullam cauſam præſumi, ſiue animum præſumi donandi, vtroque caſu ceſſabat ciuilis obligatio etiam quoad præſentia, & multo magis quoad futura, neceſſe eſt ergo vt cauſa præſtationum ſeu donationum ſpeciatim interfuerit, vt autem in ipſis præſtationibus nuncupatim expreſſa ſit, neceſſe non eſt, nam taciti & expreſſi par virtus eſt. leg. cum quid. ff. ſi cer. peta. l. cum ex filio, in princip. ff. de vulga. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. ita ſtipulatus, in mag. verſicul. Sabinus autem ex mente. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de lib. præt. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. † Vnde ſi probatum fuerit, quòd præſtationes non tanquam ex gratia, ſed tanquam ex debito fiebant, id ſufficit vt non videantur eſſe lucratiuæ, & conſequenter

Don. ſa ... quar non cum ni.

Intel. circa li exc.

ter obligent etiam in futurum, quòd ſi negetur ſubeſſe iuxta cauſam debiti, iuxta d. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. replicabimus ſufficere quòd in aliquibus earum præſtationum, licet non etiam in omnib. ea cauſa certa (puta emptionis, aut emphyteuſis, aut locationis perpetuæ) expreſſa fuerit, quid enim ſi dominus conceſsit vaſaliis certis, vel populo cuidam ſuo ſeu ſuæ ditionis certum fundum, vel agrũ, vel hortum, vel aream, vel domum, vel vineã hac lege, vt ſingulis annis in perpetuum ſibi certum quid exoluerent † aut præſtarent. aut quid ſi emit ab eis quendam cenſum perpetuum, deinde illi primo, & ſecũdo anno id ex debito exque fide præſtiterunt longo vel longiſsimo tempore, ita tamen (vt plerunque vſu venit) quòd primo fortè aut ſecundo anno in ſingulis præſtationibus nominatim declarauerant ſe ex debito (non ex gratia ſoluere nuncupatim illius cenſus, vel conceſsionis cauſam exprimentes, deinde tertio & quarto & etiam pluribus deinceps ſequentibus annis tantundem & quaſi debitum non quaſi ex gratia præſtabant, non tamen declarabant nominatim cauſam debiti in indiuiduo, certè id non noceret, nam intelligo in omnibus annis vniformes eſſe debere præſtationes, ſed tamen neceſſe minimè eſſe vt cauſa debiti in indiuiduo exprimatur, in omnib. annis ſi modò aliquando expreſſa fuit. Hoc amplius non puto referre vtrùm ad primos, an ad medios, an ad vltimos annos ea debiti cauſa expreſſa fuerit, alterutrum enim horum trium ſufficeret, hoc etiam amplius ſi in quibuſdã harum præſtationum ſiue in primis, ſiue in medijs, ſiue in vltimis ſolutiones fieri ex certa cauſa debiti apparuit, licet in reliquis nulla cauſa expreſſa eſſet debiti, ſed innominatim, ruditer ac ſimpliciter præſtationes factas eiuſdem tamẽ quantitatis appareret, id quoque ſufficeret, & opponentibus de dicto §. circa, replicaretur de tacita cõfeſsione ſoluentium ſemel ac pluries ex certa cauſa, & id probatur in d. l. cum de in rem, tam in primo, quàm in ſecundo reſponſo. nam licet longo tempore & ſic decies geminas præſtationes ad tale debitum in futurum præſumendum exigeret, tamen non exegit vt in ſingulis præſtationibus cauſa debiti nominatim expreſſa eſſet, ergo ſi vaſalli ſoluentes primis annis expreſſerunt ita, damus centum quæ ex cauſa cenſus debemus, medijs fortè annis dicebant, damus centum quæ tibi debemus non adijcientes ex cauſa cenſus, ſequentibus verò annis dicebant, ecce damus tibi centum ſolita, nõ adijcientes quæ tibi debemus, id quidem ſufficeret. nam vt præſumatur obligatio in futurum benè requiritur longum tempus, & decies geminæ præſtationes. d. l. cum de in rem, ſed vt præſtationes ram factæ ex cauſa non improbata factæ præſumantur, ſicque ceſſet d. §. circa, vel vna præſtatio ſufficeret. Deniq; noſtra opinio veriſsima eſt, & neceſſaria. nam licet ſint opiniones, vtrùm darum in re dubia videatur donatum, vel non, nam quòd donatum non videatur eſt communis opinio, vt firmat Sozin. in l. cum quid. num. 29. verſicu. circa quæſtionem. ff. ſi cert. peta. poſt Barth. Alex. & alios ibi, vbi etiam tangitur per Glo. & eſt communis opinio, ſecundum Ioan. Bap. in ærario communi. verb. datio. Sozin. conſilio 93. circa primum, libro primo. † Plures tamen tenent contrarium, per l. cuius per errorem. ff. de regul. iur. l. 1. ff. de cond. indeb. tamen communis opinio eſt ſecundum Sozin. in d. l. cum quid. nume. 30. poſt Barthol. & alios ibi. quòd vbi eſt aliqua coniectura, præſumetur donatio, per d. l. 1. & d. l. cuius. quòd ſi quæras quando videbitur ſubeſſe aliqua coniectura, reſpondet Bart. & communiter Docto. vt tenet & teſtatur Sozin. vbi ſuprà, numero 33. † quòd ſi cauſa in præc. fuerat aliquando etiam ſemel tantùm expreſſa, ea etiam in ſequenti vel ſequentibus dationibus, quæ informiter fiunt, videtur vel ineſſe vel repetita. ſic ergo & in ſpecie noſtra cùm ſemel in primo vel in aliquo anno expreſſum ſit ſolutionem factam fuiſſe ex certa, & formali cauſa, puta cenſus, licet ſequentes præſtationes informiter, id eſt, nulla expreſſa cauſa factæ fuerint, adhuc tamen ex eadem cauſa illæ factæ fuiſſe videntur, primũ ne actus fruſtratorius præſumatur ac ocioſus, contra l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt legã. no. ea. deinde ne inutilis videatur, contra leg. quoties. ff. de reb. dub. l. ſi quando, in princip. cum Glo. C. de inoffi. teſtamen. l. ſi quando. ff. de leg. 1. l. quoties in ſtipulationibus. ff. de ver. oblig. tertiò, donatio præſumatur, contra leg. cum de indebi. ff. de prob. ſicque cum cauſa illa quæ ſemel expreſſa fuit, eſſet obligatoria in futurum, reliquæ quoque præſtationes ex eadem cauſa in futurum obligatoria factæ præſumuntur, ſicq; poſt longum tempus præſumitur re vera interfuiſſe ea cauſa, quæ expreſſa fuit. d. l. cum de in rem. præſertim cùm propriæ aſſertioni nemini aduerſari liceat. l. generaliter. C. de non. nu. pecu. vnde vnica etiam præſtatio videbatur ſufficere, vt ibi. Nec obeſſet d. lex 2. §. circa. ff. de doli excep. quia illud quando nulla cauſa expreſſa fuiſſet, nec etiam obeſſet d. l. cum in rem. verſic. longo tempore. quia illud fuit contingenter, non neceſſariò, vt patet ibidem in ſecundo reſpo. vbi non exiguntur tot præſtationes, nec longum tempus, & præterea in vtroq; reſponſo ac exemplis, de quibus ibi, non apparet vllam cauſam ſolutionis expreſſam fuiſſe à ſoluente, nec ſunt præſumendæ cùm ſint facti. l. emancipati, ibi teq; emancipatum probatum fuerit. C. de coll. † Sicq; tentari poſſe videtur, vt cum cauſa ſolutionis expreſſa fuit, quæ in futurũ obligatoria erat, ſufficiat vnica præſtatio, vt etiam in futurum peti poſsit, cùm propriæ cõfeſsioni, & aſſertioni aduerſari nemini licear.

5 Datũ ſimpliciter an donatum videatur, cum communi.

6 Datũ ſimpliciter donatũ videri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis, cum communi.

7 Dandi cã expreſſa in præcedentib. præſtationibus videtur repetita in ſeq. cum communi.

8 Inte d. l. cum de in rem. ff. de vſur. contra Doct.

m d. l.

d.l.generaliter.cùm aũt nulla cauſa expreſſa eſſet,tunc longum tempus, & decies geminæ præſtationes exigerentur, vt dict.l.cum de in rem. † & ad d.§.circa,qui huic vltimo contra diceret,reſpondendum eſt, quòd non procederet quando præterijſſet longum tempus,argumen.leg. ſi filiusfamiliàs. C.de pet.hæred. & quæ tradunt Barthol.Alexand.& Iaſon in l. ſciendum.ff.de verb.obliga.nam poſt tantum tempus ea quæ facti ſunt etiam extrinſeci præſumuntur,vt ibi,& præterea dict.§.circa, procedit quando verbum tantùm non etiam res, aut traditio interfuit, nos autem quando etiam decies gemina rerum traditio interfuit, quod poteſt firmari ex multis à me congeſtis lib.de ſucceſſ.crea.in §.tertio.num.13.vbi plenè de vi & poteſtate actus nominati, & ijs etiam quæ de temporis diuturnitate diximus alibi. Quæ nota,quia contrarium in vtroque volunt communiter Docto. ſuprà in princip. allegati.

9 *Intelle.l.2.§. circa.ff.de doli excep. contra Doct.*

10 *Diutinæ præſtationes vniformes annuæ decies geminatæ, & quaſi ex debito,non quaſi ex gratia factæ, faciunt præſumi non ſolum debitũ fuiſſe in præteritum, ſed etiam tantundem deberi in futurum, cõtra plures.*

Ergo † ſi ſingulis annis per longum tempus certam quantitatem quaſi debitam, non autem quaſi dono datã præſtaſti, licet informiter, quia nunquam fuit expreſſum,qua ex cauſa præſtatio fieret, ſemper tamen fuerunt pares præſtationes ſeu quantitates,teneo te in poſterum ad tãtundem dandũ ſingulis annis obligatum videri, ſi ipſe allegem ex cauſa obligatoria, puta venditionis aut cenſus te ſoluiſſe, niſi tu probaueris cõtrarium,puta donationis ac benignitatis ſeu ſeruitij gratioſi cauſa id feciſſe, licet contrarium teneant Balb.in dict.quæſt.10.& Couar.in capit.poſſeſſor.§.4. par.ſecunda. numero ſecundo.de regulis iur. lib.6.& Molinęus de contractibus. quæſti.20. hoc amplius cùm donandi cauſa fieri datio informis nunquam præſumatur,ſecundum cõmunem opin.ſuprà relatam.d.l.cum de indebito.nec mutui, aut depoſiti cauſa toties geminæ præſtationes præſertim paris quantitatis ac æqualis veroſimile ſit cauſam debiti obligatoriam præceſsiſſe magis præſumendum eſt,maximè cùm à recipiente allegetur, & cõcurrat diuturnitas temporis. Item decies geminæ præſtationes. Iem generalitas d.l.cum de in rem.

11 *Annuæ præſtationes vniformes & decies geminæ iam factæ ex gratia factæ præſumuntur cõtra plures.*

† Sicque ex his tribus cauſam obligatoriam præceſsiſſe præſumam, niſi probetur per contrariam, vt ſic ſi apparet per longum tempus, & per decies geminas præſtationes datũ, non tamen apparet vtrùm ex gratia, an ex debito datum fuerit,ex debito datum præſumã, licet contrarium teneant Molinęus, & Balb. & Couarru.vbi ſuprà,& Riminal.in l.ſi certis annis. colum. antepenul.cum ſequen. C. de pact.vbi Decius Iaſ.& alij moti leuiſsimo fundamento,ſcilicet quòd tempus non ſit modus inducendę obligationis.l.obligationum ferè. §.placet.ff.de actio.& obliga.quòd non ignoramus, ſed hic præter tempus longum interfuerunt decies geminæ præſtationes vniformes, ſicque decies geminæ tacitè rei debitæ confeſsiones,cùm ex gratia datum nunquam præſumatur.dict.l.cum de indebito.nec error ſit præſumendus niſi probetur, vt in l. vnica. C.de errore calculi, & qui ſoluit ſi dicit ſe per errorem ſoluiſſe, poſt dies triginta probandi erroris onus ſuſtineat. leg. in contractibus.§. ſuper certis.C.de non numer.pecunia,facit d. l.in contractibus,in principio,& Inſtitutio.de literarum obliga.in princip.teneo ergo, quòd datum ſingulis annis per longum tempus in poſterum quoque debitum intelligetur, Primùm quando in omnibus præſtationibus cauſa obligatoria, & ſpecifica fuit expreſſa. Secundò etiam ſi non in omnibus,ſed in quibuſdam tantùm talis cauſa fuit expreſſa. Tertiò idem etiam ſi in nulla omnino earum pręſtationum cauſa ſpecifica fuit expreſſa,ſed tantùm informiter dictum quòd dabatur debitum.Quartò idem etiam ſi nec cauſa ſpecifica fuit expreſſa,nec dictum quòd debitum ſoluebatur, ſed ſimpliciter datum fuit, quod vltimum non firmo.

Pro † nobis facit,quia licet confeſsio extraiudicialis non præiudicet,vt eſt notum,etiam ſi fiat in iudicio. dum tamen non in figura iudicij,puta coram tabellione, vt eſt Gloſſ. ſingu.in leg.iubemus. C. de liber.cau.& in l. interrogatam.eod. titu. tamen ſi ſit geminata confeſsio extraiudicialis, benè pręiudicat,ſecundum Barthol. in leg. cum ſcimus.C.de agric.& cenſi.libr. vndecimo.notatur in apoſt. ad Barthol.in leg.capite quinto.ff.de adul.vbi hoc ſentit Gloſſ. & eſt communis ſententia. *Gem feſsi iudic cet.*

Facit † etiam quòd licet confeſsioni in tormentis non ſtetur ſine perſeueratione.leg.1. §.diuus.cum ibi nota.ff.de quęſtionibus,cum ſimil. ſi tamen præcedat vna confeſsio extraiudicialis, tunc confeſsioni ſecundæ in iudicio ſtatur etiam ſine perſeueratione propter geminationem,hoc vult Gloſſ.in dict.l. capite quinto, quæ commendatur pro ſingulari ibi in apoſt.ad Barthol. *Gem feſsi men tur.*

Ad idem facit † quòd licet confeſsio de mutuo non præiudicet quominùs poſsit opponi exceptio non nume.pecuniæ infra biennium, tamen ſi ſit geminata confeſsio de debito,tunc non poterit opponi exceptio non nume.pecun.arg. eius quod dixit Barthol.in dict.l. cum ſcimus, & in ſpecie Panor.in capit.ſi cautio.in ſine.de fide inſtru. & vide ibi in apoſt.& eſt pro hoc Glo.ſingu.in l.in contractibus.§.1.in ver.penitus.C.de non nume.pecun. *Gem feſsio dit e nu.p*

Facit etiam quòd ait Baldus in dict.l.nedamnoſa,ſcilicet,quòd idem operatur ſecunda iuſsio, † & ſic geminata, quod proprius principis motus, & illud dictum non eſt alibi, vt ibi in apoſt. ad Bald.de quo eleganter ibidem per Iaſon.vbi hoc limitat.Facit etiam, nam ſi princeps præcipiat aliquem decapitari vel ſuſpendi,& non appareat cauſa, debet iudex ſuperſedere,& ſuſpendere per 30.dies, caſus *De ec Ge iuſsio perat propt cipis De ec*

ſus ſingularis in l. ſi vindicare.C.de pœnis,cui concordat text.in cap.cum apud.11.quæſtio.3. illud tamen eſt verum niſi interueniret ſecunda iuſsio principis.capit.ſi quando,vbi Cano. de reſcrip.Barthol. Veron. in cautela 7.refert, & ſequitur Iaſon.in l.puniri, in fine.C.ſi contra ius,vel vtili.publicam. Ad idem etiam facit, quia licet reſcriptum fiſco damnoſum nō valeat.l. neque damnoſa.C. de precibus Imper.offer. tamen ſi eſt geminatum reſcriptum bene valet, vt probatur in auth. vt nulli iudicum.§.& hoc verò iubemus, ſeundum Bald. in dict.l.neque damnoſa.Cùm ergo geminatio,tot etiā ſummi præiudicij effectus operetur, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus, & etiam alijs innumeris quos enarrauimus libro 1. de ſucceſ.crea. §.3.nume.12.cum plur. ſequen. quid mirum aut nouum ſi in ſpecie noſtra decies geminæ præſtationes vniformes totidemque debiti tacitæ confeſsiones hunc effectum operentur,vt debitum eſſet id quod præſtabatur, id quod quantùm ad hoc vt datum non repetatur,niſi errore probato, intelligo procedere in quatuor caſibus,eſt primus, quando præſtationes fuerunt factæ omnes ex preſſa cauſa, quæ etiā in futurū obligatoria erat. Secūdus quando in quibuſdā tantū præſtationibus non etiam in omnibus id expreſſum fuit.Tertius quando cauſa debiti ſpeciatim expreſſa non fuit, ſed tantùm dictum quod quaſi debitum non quaſi ex gratia dabatur. Vltimus quando nunquam expreſſum fuit,an ex debito, an verò ex gratia daretur. Sed quò ad hoc vt in poſterum eædem præſtationes debeantur,idem intelligerem in duobus primis caſibus,non ſic in quarto caſu, in tertio cogita.

Denique † cum cauſa ſolutionis ſeu præſtationum fuit expreſſa, quia ſingulis annis totius decennij ſoluens ſe quod debebat ex cauſa fortè cenſus dicebat præſtare, tunc etiā ſi ſoluentes,& ruſtici eſſent & dominis ſuis vt vaſalli ſoluerent, ea cauſa vera præſumitur,ita Barthol.in leg.litibus,ſuprà alleg.Idem in d.l. cum de in rem, columna tertia. Bald.colum. penul.& Iaſon numero 14.in dict.l.ſi certis annis.Alexand.conſilio 50. libro 5.ad finem.Iaſ. in §.præiudiciales.num.56.Inſtitut.de action. Alexand.conſilio 124.colum.1.libro 4.Paulus Caſt.conſilio 51.colum.fin.lib.2. Carolus Molineus in conſuetudi.Pariſi.§.7.num.17.Balb. vbi ſuprà,quæſtio.10.qui firmat hanc eſſe communem opinio.quam tenet, & communem dicit Couar.in d.§.4.numero ſecundo. Quæ res, licet contrarium teneat Cyn. in dict. l.ſi certis annis.quæſt. 5. nullam apud me dubitationem habet, nam cum cauſa debiti ſpecifica nominatim in præſtationibus expreſſa fuerit, ruſtici qui mentiri,aut ſimulare longè minus quàm reliqui didicerunt, non potuerunt videri fraudem feciſſe, mentitamque ſoluendi cauſam expreſsiſſe, & præterea id nominatim cautum eſt in dict.l.cum de in rem, quæ cùm generalis ſit,comprehendit omnes perſonas vtcunque priuilegiatas, & ſic etiam ruſticos.l.in fraudem.§.fi. ff. de mil. teſtamen. lex enim generaliter loquens comprehendit perſonas etiam priuilegiatas,ſi in ea re, qua de agitur, non reperiantur habere peculiare priuilegium,vt ex communi opi. reſoluimus de ſucc.crea. §.8. num.4.& etiam ſuprà diximus, ſed hi ruſtici hac in re non reperiuntur habere peculiare priuilegium,ergo & ipſis nocet ſua confeſsio.l.generaliter. C. de non numera.pec. † quod ſi per annos 30.tales vniformes fierēt prǣſtationes cauſa obligatoria expreſſa,non dubium eſt quin ſoluentes ad tantundem in poſterum ſoluendum teneantur,ſi ea cauſa allegetur ab ipſo recipiente, nec ipſi probauerint errorem illius cauſæ,expreſsè dicentes nunquam interfuiſſe, licet per errorem fuerit expreſſa,ſed an admittatur ad probandum talem errorem, & quidem aduerſus decennij prǣſtationes benè admittuntur, vt ex communi opin.reſoluunt Cor. Dec. Iaſ.Rim. & alij communiter in d. l. ſi certis annis, vbi Cyn.q.10.Alexand.conſil.113.colum.fin.libr. 1.Balb.in d.q.10.Paul.in d.l.ſi certis annis.Couarr. vbi ſuprà. † Sed aduerſus præſtationes annorum 30. non admittuntur quaſi eo tempore omne ius præſcribi & poſsit & præſcriptum videatur, iuxta l.ſicut.leg.omnes.l.cum notiſsimi.C.de præſcript.30. annorum.ita tenent in ſpecie Moline. tā in d.q.20. quàm in d.§.7.num.22.& Couarru.vbi ſuprà, quorum opinio vera non eſt ſaltem regulariter, nam ſi reuera nulla interfuit cauſa obligatoria,& ſoluentes errore lapſi cauſam obligatoriam exprimebāt,cauſamq; falſam fuiſſe ipſe accipiēs non ignorabat,iam erat in mala fide,iam non poſſe etiam mille annis prǣſcribere,iuxta communem Docto.ſententiam,per text.ibi in ca. fin.de prǣſcript. diximus, & nos alibi plenius in quæſtionibus præce.ſed iſtorum opin. vera eſſet quando ipſe quoque, qui ſolutiones recipiebat,eſſet in eodem errore in quo erant ſoluentes, ſecundum quoſdam, quod puto verum, nam non ſolùm quando centum mihi debebas pro vna vice ſi ea petere deſij annorū 30.moritur actio, vt dd. ll.ſed etiam ſi ea centum mihi deberes non pro vna vice,ſed ſingulis annis præſtanda in æternum,ſi per 30.ann. nihil recepiſſem, nec debitor ceſſans eſſet in mala fide, id ius prǣſcriptum eſſet non ſolùm quò ad fructus vel præſtationes præteritas, ſed etiam quò ad futuras per generalitatem. d.l. ſicut.d.l.omnes.d.l.cum notiſsimi, & Inſtit.de perpe.& temp. in principi.ergo & per contrarium per tale tempus par ius acquiri,& præſcribi poſſe videtur non ſolùm quoad præteritas præſtationes, ſed etiam quò ad futuras,non tam quidem per deciſionem dictarum legum,quàm per eandem rationem, niſi neges parem eſſe rationem, cùm fauorabiliores

17 *Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare cauſam illam non eſſe veram, cum communi.*

18 *Vaſalli an poſt annos ēt. 30 admittantur ad id probandum.*

19 *Tempus an habeat vim inductiuam poſt præſtationes factas tēpore immemoriali.*

liores ſimus liberationibus, quàm obligationibus.l.Arrianus.ff.de action.&oblig. adhuc tamen puto hanc partem admittendam,quia facilè pereunt probationes, vnde & ſi re vera iuſta cauſa, & titulus interfuiſſe fortè probari non poſſet poſt tantum tempus,fortiter tamẽ aduerſatur. l. obligationum ferè.§. placet.ff. de action. & obligation. vbi tempus non eſt modus tollendæ, aut inducendæ obligationis.Sed reſponderi poteſt,quòd quemadmodũ ea regula correcta fuit in altero membro, ſicque hodie ſolum tempus eſt modus tollendæ obligationis.dict.l.ſicut.d.l.omnes.dict.l. cum notiſsimi.d.princip.Inſtitutio.de temp. action.ita quo & alterum membrum ei parificatum de iure veteri ſublatum videatur,iuxta Gloſſ.communiter approbatam,in l.ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit,per tex. ibi. C. de furtis.præterea hic vltra tempus adſunt illæ geminatæ confeſsiones & præſtationes quæ plurimùm iuuant.d.l.generaliter.C. de non numerata pecun. ergo olim ſolum tempus non erat modus tollendæ, aut inducendæ obligationis, hodie tamen vt indubitanter eſt modus obligationis tollendæ,vt dictis legibus, ita & inducendæ per argumentum ſupradictum, præſertim cùm hic non tantùm ſit tempus,ſed plures geminæ confeſsiones, vt modò dicebam,ſed ſi teneas tempus hoc caſu habere vim inductiuam, iam in contrarium probatio nõ admitteretur,cogita tamen.

20 *Tẽpus habet vim inductiuam post præstationes tempore immemoriali factas, cum communi.*

Cæterùm † quando præterijt tempus,cuius initij memoria hominum non ſtat,omnes admittunt non eſſe neceſſaria vllam cauſæ expreſsionem in dictis præſtationibus, ſed eo tempore ius immortale, & æternum etiam in poſterum acquiri,Cynus quęſtio.pen.Angel. & Iaſon.columna fina.in dict.l.ſi certis annis. vbi etiam Paulus, & Riminald. & Barthol.in d.l.cum de in rem. Felinus in capitu.locauſam quæ. columna tertia. de præſcription. Balbus vbi ſuprà. & Couarru.numero quarto. vbi ſuprà.Abbas conſilio 94.libr.primo.Idem in capitulo fina. columna ſecunda. de cauſa poſſeſsio. Denique tempus ſolum de per ſe non habere vim inductiuam eleganter tradidimus, ſuprà in prima particul. quæſtion. decim.

21 *Vaſalli quod longo vel longiſsimo tempore dominus præſtiterunt, an & in poſterum tantundem præſtare cogantur, dubia pugna.*

Ex ſuperioribus apparet † quòd vbi vaſalli non domino ſuo, ſed alteri annuatim certum quid dederũt per tempus immemoriale, tituli interuentus,aut eius allegatio neceſſaria nõ eſt, quid ſi præterijt tempus longum duntaxat vel etiam longiſsimum,non tamen immemoriale, & quidem quid reſpondendum ſit, ex ſuperioribus ſatis apparet regulariter, præterquàm cùm res agebatur inter dominum & vaſallos,quo caſu (licet in cæteris tempus longum vel longiſsimum ſufficiat ſecundum ſuperiorem annotationem & diſtinctionem) tamen hic magis eſſe videtur vt tempus immemoriale exigatur, quia ſecundum quoſdam quoties aduerſus poſsidentem eſt vehemens iuris præſumptio, tunc ipſe annuos hos reditus,aut præſtationes in futurum vendicare nõ poteſt, niſi vel cũ titulo fuerit per annos 40. in quaſi poſſeſsione illius annui reditus percipiendi,vel ſi titulum non habuerit,& oſtenderit in tali quaſi poſſeſsione per tempus immemoriale ſteterit,argumen capit.ſuper quibuſdam.§.pręterea,de verborum ſignificatio. vbi Gloſſ.multa iura adducit,& cap.vnico.de præſcription.lib.6. nec dubium eſt ſecundum eos, quin aduerſus hunc dominum qui à vaſallis huiuſmodi annuos reditus exigebat, ſi vehemens iuris præſumptio quòd clam aut per vim vel tyrannidem eos exegiſſet. Ita videntur tenere Ioannes Andr. Hoſtienſis,Abbas,Henricus & alij in capitul.quod latenter, de regulis iuris, quorum opinionem ſequitur, & ſæpius communem appellat Couarru. in d.§.quarto.nume.primo,& numero quinto.Innocentius in capitu.bonæ.in 2.de poſtulation.prælator.Idem Innocentius & Aegidius Bellamer.colum.fina.in cap.ſi diligenti,de præſcription.Ioannes Faber in §.æquè ſi agat. q.3.Inſtitu.de action.Aretinus conſilio 14.colum.11. Guid. Papæ conſilio 1.lib.Idem conſi. 65.numero 2.Baldus in cap.1.§.pactiones, de pace conſtan. denique poſt tempus immemoriale nunquam præſumitur quòd dominus à vaſallis tales reditus annuatim vitioſè exegerit,non quoq; præſumitur poſt annos quadraginta, quando interfuit titulus qui à domino probatur,ſecundum Couarr. vbi ſuprà. Sed quidquid ipſe & reliqui, ſuprà allegati contendant differentiam eſſe inter dominum reſpectu vaſallorum & alium quemlibet, id ſuſpectum eſſe non dubito, nuſquam enim iure probatum inuenies quòd reditus qui annuatim per dominos à vaſallis exiguntur,præſumantur per vim aut clam exacti,non magis quàm ſi ab alio quouis exigerentur, & dict.c. quod latenter, generaliter loquitur in omnibus non ſolùm in dominis reſpectu vaſallorum, & præterea loquitur in caſu claro,quando de clandeſtinitate,aut violentia conſtabat, vnde à regulis generalibus, de quibus ſuprà mentionem habuimus, quæ omnes vtcunq; priuilegiatos & conſequenter etiam ruſticos comprehendunt, recedendum non eſt. Neq; ad rem pertinere debet,quòd † quis hoc eſt dominus ille ſit in quaſi poſſeſsione alicuius reditus annuatim exigendi, huicque quaſi poſſeſsioni aduerſetur præſumptio iuris communis, nam adhuc etiam contra talem iuris præſumptionem procedit præſcriptio etiam temporis ordinarij.l.2.C. de ſerui. & aqua.l.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſerui.vend.nam & ſi abs te emiſſem annuum reditum,iux.capit. prim. in extrauag. de empti. & vendi. & per annos triginta iugiter exegiſſem titulumque amiſiſſem, deinde ſoluere recuſares, & ipſe probaſſem illam tricennalem exactionem,& illius

Præſc… iuris … ni adi… remo… larite… ordin…

illius annui reditus exigendi longiſsimam quaſi poſſeſsionem in futurum ad tantundem præſtandũ cogereris, nihilo impediente, quòd titulum interfuiſſe non probaſſem nec eius amiſsionem, neque ad rem pertineret quòd mea quaſi poſſeſsio aduerſaretur iuri communi, id eſt, communi omnium hominum libertati. ſicque quòd cõtra meam quaſi poſſeſsionem eſſet præſumptio iuris, & ita intelligo leg. ſicut. l. omnes. l. cum potiſsimi. C. de præſcrip. 30. annorum, & in princip. Inſtit. de perpe. & tempor. action. Ad d. cap. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verbo. ſignifica. & d. cap. vnic. de præſcrip. lib. 6. ca. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuileg. in 6. reſpon. quòd loquuntur in ijs, quæ non poſſunt acquiri niſi priuilegio principis, in quorum præſcriptione longius tempus deſideratur quàm in reliquis, ſcilicet vel tempus immemoriale ſine titulo, vel tempus quadraginta annorum cum titulo, idq; iure ſingulari principibus datum eſt, prout innumera alia priuilegia principũ enumerat Iacob. de ſancto Georgio de feudis, verb. princeps. multaque per nos, de ſucc. crea. §. 26. Idemque cum præſcribitur contra eccleſiam, in quibus caſibus fundatam habet intentionem de iure, licet non ſic in reliquis cauſis, vt dict. cap. vni. iuncta ſua Gloſ. itaque annuæ præſtationes contra principem vel eccleſiam non breuiore tempore quàm annorum quadraginta cum titulo aut tempore immemoriali ſine titulo præſcribuntur, vt dictis iuribus. contra reliquos autem breuiore tempore contingit præſcriptio. Itaque aut interfuit titulus habitus ab habente poteſtatem dominium concedendi, aut habitus ab alio, aut à nullo. primo caſu illico transfertur dominium, nec de præſcriptione agendum eſt, & ita procedit cap. ſuper quibuſdam. §. præterea, de ver. ſign. ibi, Imperatorum, aut regum, aut Lateranenſis Concilij, aut conſuetudine antiqua cuius initij, &c. † nam vſus tanti temporis, cuius initij memoria non eſt, ineptè appellatur præſcriptio, cùm proprius diceretur cõſuetudo, vt ibi, ſicque vt lege dominia rerum conceduntur, & auferuntur etiam citra dominorum voluntatem, vt per totum. C. ex quibus cau. ſerui. pro præmio libert. acci. & per Decium in leg. id quod noſtrum, de regu. iur. ita & conſuetudine quæ legi par eſt. l. de quibus. ff. de leg. cum plur. ſeq. §. ex non ſcripto. Inſtitu. de iure natur. ſicque cum poſt tempus immemoriale non tam præſcriptum ius videatur quàm conſuetudine acquiſitum, eaque conſuetudo pro lege ſit, ſupereſt vt id ius eo tempore quæſitum tam æternum fixumque ſit, quàm foret ſi lege acquireretur, meritoque vicem legis tenere alibi lex dicebat. ff. de aqua quoti. & æſtiua. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. & ff. de aqua pluui. arcend. leg. prima. §. fina. 3. quæſt. 6. hoc quippe. & 9. quęſtio. 3. conqueſtus. & 63. diſtinct. mos antiquus. ergo quãdo Imperator, vel Papa, vel Rex, vel Reſpublica non recognoſcentes ſuperiorem, vel lex, vel conſuetudo, vel tempus immemoriale quod illius parem potentiam habet, titulum alicui præbuit, continuò eum fecit dominum conſummatiſsimum, nec de præſcriptione agendum eſt, ſecundo caſu quando titulus habitus eſt à non habente poteſtatem concedendi dominium, regulariter probet iuſtam cauſam præſcribendi. leg. nullo. C. de rei vendi. leg. vnica. C. de vſucap. tranſ. fallit cum titulus erat à lege improbatus, puta non ritè habitus. leg. ſecunda. §. ſi à pupillo. ff. pro empt. leg. ſecunda. C. pro empt. cap. hoc conſultiſsimo. §. contrahentes. de rebus eccleſiæ non alien. libro ſexto. ergo ſi pedagia aut vectigalia aut annuos reditus à populo exegi per tempus immemoriale quaſi lege ius & dominium quæſiui, quòd ſi breuiore tempore, puta quadraginta annorum, tunc præſcriptione dominium quæſiſſe videor, ſi interfuit titulus habitus ab eo qui non habebat ius concedendi, veluti ſi annuũ reditum ex ſalinarijs, pedagijs, portagijs, vectigalibus, gabellis vel ſimilibus procedentem vendidit, donauit, dotis, legatiúe nomine mihi dedit is qui ius vendendi non habebat. tertio caſu quando titulus non interfuit ab aliquo, aut poſtquam longo tempore id ius annuatim exegi, allegaui titulum interfuiſſe, & tunc per lapſum longi temporis ſimul cum illis geminatis præſtationibus ac tacitis debiti confeſsionibus is titulus allegatus præſumitur, dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris.

Nec † obeſt dict. l. nullo. C. de rei ven. cum ſimil. nam ibi quando is contra quem præſcribitur, nullum actum poſitiuum fecit, ſed duntaxat abſtinebat ab impugnatione & contradictione, ſecundum Barthol. & communiter Docto. in leg. ſeruitutes, in mag. ff. de ſeruit. † nos loquimur quando is contra quem præſcribitur, plures actus poſitiuos fecerat decies geminas ſolutiones totidemque tacitas confeſsiones per totum decennium aut vicennium faciens, vt dict. l. cum de in rem. Nec ſimiliter obeſt, quòd ad tales exactiones recipiendas vel faciendas factum hominis diſcontinuum erat neceſſarium. leg. foramen. ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum. † ſicque præſcriptio niſi longiſsimo tempore, id eſt, tempore immemoriali contingere non poterat, vt dict. l. ſeruitutes, cum ſim. nam reſpondemus illud procedere cum agitur de ſeruitute acquirenda à re rei, & ſic de ſeruitute reali, non ſic ſi agatur de ſeruitute perſonali vel de iure ſiue reali, ſiue perſonali, per perſonam acquirendo ſeu præſcribendo, vt in dict. l. cum de in rem. tunc enim tempus immemoriale non exigitur, ſed ſolùm tempus longum ſufficit. Neque obſcura eſt harum rerum differentia, nam cum agitur vt per actus diſcontinuos ius acquiratur ab homine, is homo animo ſuo ſemper retinet illam quaſi poſſeſsionem, eamque ita con-

24 *Intel. l. nullo. C. de rei vend.*

25 *Titulus præſumitur in præſcri. quæ nititur in facto aduerſarij, licet non præſumeretur quando niteretur in non facto ipſius, noua decla.*

26 *Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tempore immemoriali homo autẽ breuiore tempore, quęritur cum communi.*

continuat, vt facti extrinſeci interualla ſuppleantur per animi illius hominis continuationem, at cùm prædium animo careat, hoc ſupplementem ceſſat in iure acquirendo ſeu præſcribendo à re rei, iſta eſt elegans & communis concluſio, ſolutio ac differentiæ ratio, quam tenent Barthol. in leg. iuſto. §. non mutat. ff. de vſucap. Idem Barthol. in leg. ſi ego. §. primo. ff. de public. Paulus conſilio 444. in cauſa quæ vertitur. colum. tertia. libro primo. Idem conſilio tertio, in cauſa quæ vertitur coram domino. columna fina. Idem conſilio 12. ſuper primo. libro ſecundo. Corn. conſilio 268. columna nona. numero 23. verſicul. nec obſtat ſecunda ratio, libro quarto. Aymon Crauet. de antiq. tempo. par. 4. verſicul. tranſeo nunc. numero 24. fol. 107. tenet, & ait eſſe communem opinionem Couarru. libro primo. vari. reſol. capitulo 17. numero decimo. eſt communis opinio ſecundum Balbum de pręſcriptio. 2. part. 5. part. princip. quęſtio. 3. eſt communis ſecundum Felin. in capit. de quarta. nume. 37. de præſcrip.

Præterea hic adſunt decies geminæ ſolutiones, totidemque tacitæ confeſsiones factæ ab ipſo ſoluente, quæ ſibi vt noceant par eſt, cùm non niſi ex debito quiſquam ſoluiſſe credatur. leg. cum de indebito. ff. de proba. at in iure acquirendo ac præſcribendo à re rei id ceſſat, nulla enim hic adeſt confeſsio, nulla præſtatio, nullum denique factum poſitiuum domini illius prædij, contra quod prædium præſcriptio cœpta erat, ſicque hoc caſu longius tempus deſideratur.

27 *Vaſalli dominū ſi lōgo vel longiſſimo tēpore certum quid annuum præſtiterunt, an ex tit. per dominum allegato, an vero ex tyrannide præſtitum præſumatur, ardua q.*

Vnde † ſi dominus à vaſallis annuos reditus per longum tempus exegit, & vaſalli poſtea tales reditus præſtare recuſent, ſi ipſe dominus dixerit, ſe titulum habuiſſe, eumque per tale longum tempus probauerit, in poſterum quoque eos reditus obtinebit, argumen. d. l. cum de in rem. ita tenent Albericus num. quinto. in dict. l. cum de in rem. Barthol. in d. §. non mutat, ad finem, dum loquitur de pedagijs. Idem Barthol. ſentire videtur in dict. l. ſi ego. §. primo. ff. de publi. expreſsius Alexander conſilio 124. ſuper primo. columna prima. libro quarto. Idem Alexand. conſilio 35. viſo themate. numero tertio. columna prima. libro ſecundo. Idem Alexand. conſilio 108. in cauſa, & lite. columna fin. ad finem. eod. libro. Idem Alexand. conſi. 14. viſo, & conſiderato. numero nono. eod. lib. Idem Alexand. conſilio 113. ſuper primo dubio videtur. libro primo. colu. prima. vbi etiam contra ruſticos id procedere firmat, quod & tenuerat in d. conſilio 114. & in pleriſque locorum ſuprà allegatorum ſentit. Idem Alexand. conſilio 75. viſis. colum. fin. ad fin. lib. 4. Idem Alex. conſil. 1. num. 20. libro 4. vbi ſaltem hoc pro expedito habet quando interfuerunt anni triginta, quod & vult Aym. in d. verſi. tranſeo nunc. num. 23. Corn. conſil. 268. in hac conſultatione. verſic. facit ad prædicta. num. 16. & iterum num. 10. lib. 4. ſentit Barthol. quem ipſe allegat in l. ſi publicanus. §. 1. ff. de publi. Idem Barthol. in leg. licitatio. §. earum, eodem titulo. Ange. conſi. 9. ſentit Paulus conſil. 444. ſuprà allegato. Idem Paulus conſi. 3. & conſil. 12. lib. 2. Areti. conſil. 153. conſultatio. colum. fin. Boerius deciſione 126. nu. 4. allegat Petrum, Cynum, Albericum, & Barthol. & alios in l. 2. C. quæ ſit long. conſu. & in rub. eodem tit. Et in hanc partem etiam videntur inclinare omnes illi quos ſuprà diximus tenuiſſe quòd poſt longum tempus allegata cauſa certa eademque legitima & in futurum obligatoria, euenit, vt id ius quaſi probatum præſumptiuè videatur, & conſequenter in futurum quoque præſtandum ſit.

Contrariam tamen partem in vaſallis reſpectu dominorum vt etiam ſi expreſſa certa cauſa legitima & obligatoria ſoluerint vniformiter annuatim per longum vel etiam longiſſimum tempus, non tamen teneantur in poſterum tantundem ſingulis annis præſtare, etiam ſi dominus eam cauſam allegauerit, quam per temporis longi vel longiſsimi curſum præſtare velit, niſi præterea tempus immemoriale præterijſſet quaſi tales domini per vim & tyrannidem exegiſſe præſumantur, tenent Innocentius in capitulo bonæ. 2. de poſtul. prælat. Idem Innocen. & Bellamera colu. fin. in capit. ſi diligenti, de præſcrip. Ioan. Fab. in §. æquè. quæſt. 4. Inſtitu. de act. Guido Papę conſi. 1. num. 7. Idem Guido conſi. 45. num. 2. Couar. capit. poſſeſſor. par. 2. & §. 4. num. 5. de regu. iur. lib. 6. Areti. conſi. 14. num. 11. Bald. in cap. 1. §. pactiones, de pace Conſtan. Carolus Molinęus ad Alexandrum conſil. 124. libr. 4. num. 1. addi. vbi firmat ſe idem tenuiſſe in conſuetu. Pariſ. §. 53. & ita tenent plures alij quos allegat Aymon, vbi ſuprà, numero vigeſimoſexto.

Vaſa... ceam... annu... domi... bant... præſt... facta... ex ca... ta, ex... gitim... futu... gator... dum... nem.

Sed † præmitte quòd vtriuſque partis fautores communiter tenent non aliter talem dominum contra vaſallos per longum vel etiam longiſsimum tempus obtenturum, quàm ſi ex cauſa certa, legitima, & in futurum obligatoria facta eſſet ſolutio annua, & maximè hoc exprimunt Corn. in d. conſi. 268. Aymon vbi ſuprà, num. 27. qui plures allegat. Alexan. conſili. 108. ad finem. libro 2. qui alios allegat. Idem Alexand. conſi. 114. num. 4. libro primo. Guido Papæ quæſtio. 408. Alexand. conſilio 75. libro quarto. ad fin. Alexand. conſilio 14. numero 9. libro ſecundo. Barthol. in dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris, ad fin. Riminaldus colum. antep. cum ſeq. poſt Alexand. Iaſ. & alios in leg. ſi certis annis. C. de pactis. Salic. in d. l. cum de in rem. quæſtio. 3. & 4. Balbus de præſcriptio. ſecunda par. tertiæ partis principalis. quæſtio. decima. Felin. in capitulo cauſam, columna tertia. de præſcrip. Molinęus ad Alexand. conſi. 113. lib. 1.

Quid

Quid dicendum? & quidem quò magis ac magis hanc quęſtionem vſibus forenſibus frequentiſsimam inſpicio, eò magis ac magis miror noſtrorum interpretum incuriam ac errorem, † nam qui tenent partem affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam contra vaſallos, & etiam contra ruſticos, eò potiſsimùm argumento nituntur, quòd conſuetudine non etiam præſcriptione id ius quæſitum intelligant. rurſus qui tenent partem negatiuam, vt eo tempore tale ius in futurum non quæratur, ea potiſsimùm ratione nituntur, quòd tale ius præſcriptione potius quàm conſuetudine acquiri poſſe contendant ſeu acquiſitum velint, & tamen vtrunque falſum eſt, quia nec conſuetudine nec præſcriptione tale ius acquiritur, ſed alia longè diuerſa ratione. & pars affirmatiua, † vt quòd tale ius longo aut longiſsimo tempore acquiratur, contingat ex vi conſuetudinis, in qua titulus aut bona fides neceſſarius non eſt (iuxta communem reſolutionem, de qua per Aymonem, vbi ſuprà, num.23) tenent Bald. conſi.439. amplius colum.4. lib.3. Alexand. conſil.123. colum.1. lib. 4. qui alios allegat huius ſententiæ auxiliares. Corneus d. conſi.168. lib.4. nume.10. & numer.16. cum ſeq. pluribus. quod & ſentiunt plerique eorum quos diximus, hanc partem tueri. rurſus Aymon, vbi ſuprà, Couarru. & alij cõmuniter, qui negatiuam partem tuentur, abnegant conſuetudine tali ius acquiri, ſed demum præſcriptione, vt ſic exigatur titulus & bona fides, iuxta l. nullo. C. de rei vend. leg. vnica. C. de vſu. transf. in prin. Inſt. de vſuc. c. poſſeſſor, de regu. iur. libr. 6. ſed vtrunque falſum eſt, † quia tale ius nec quæſitum videtur conſuetudine nec etiam præſcriptione. quòd non videatur conſuetudine quæſitum, patet quia conſuetudo in materia noſtra illa intelligitur, quæ habet vim legis vniuerſalis in regione vel populo, vbi vertitur quæſtio qua de agitur. §. ex non ſcripto. Inſtit. de iure nat. leg. de quibus, cum plu. legibus ſequen. ff. de iuſti. & iur. per totum. C. quæ ſit longa conſuetudo, per totum, extra eodem titulo, ſed in propoſito non eſt ita, quia id ius dominus vel alius potuit acquirere contra vnum vel contra certos vel contra vniuerſos de populo, vt patet & probat d. l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. l. ſi certis annis. C. de pact. l. creditor. C. de vſur. l. operis. ff. de ope. libe. ergo non eſt conſuetudo quæ ligat omnes de populo. Rurſus conſuetudo non poteſt induci niſi ab vniuerſo populo vel parte maiore, vt dictis legibus. & tenent communiter Barthol. & alij in dict. l. de quibus. ſed id ius poteſt induci non ſolùm à minore parte populi, ſed etiam à certis hominibus, vel etiam ab vno, hoc eſt, dominus vel alius tale ius acquirere potuit contra vnum, vel certos, vel omnes, vt modò dicebam. ergo nõ eſt ius conſuetudine quæſitum. Præterea id ius contra inuitum competere intelligitur. l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de verb. oblig. at conſuetudo conſenſu introducitur. d. l. de quibus. Præterea & fortius conſuetudo pertinet ad gubernationem populi, vt dictis legibus. quæ quidem populi gubernatio quotidiè, vt mutetur & decet & expedit, libertimaque eſſe debet. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure natu. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. l. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de lega. 3. at id ius quæſitum ſemel ſiue domino ſiue alio, ſiue contra vnum, ſiue cõtra certos, ſiue contra vniuerſos, mutari aut adimi non licet. l. id quod noſtrum. ff. de regu. iur. l. ſicut ab initio. C. de actio. & obligatio. ergo contendere id ius conſuetudine quæſitum videri dementia (mihi crede) mera eſt.

32 *Annuarum præſtationũ præſcriptio diuerſis regulis contingit quã rerum corporalium, noua declat.*

Rurſus quòd præſcriptione quæſitum non videatur patet, † quia ille demum eſſe videtur in ſtatu & conditione præſcribendi, qui emit vel alio titulo ad ius dominiumque transferendum habili rem accepit à non domino, quem dominum eſſe putabat, ſicque habebat titulum bon. fid. poſſeſsionem vel quaſi, vt in princip. Inſt. de vſucap. l. nullo. C. de rei vendi. l. vnica. C. de vſu. tranſf. l. Celſus. ff. de vſucap. c. 1. de præſcrip. libro 6. c. vigilanti. cap. fina. de præſcrip. capitu. 2. §. contrahentes, de rebus eccleſi. non alien. lib. 6. nam ſi cauſam titulúmue ad dominium transferendum ſeu ius habilem ac ſufficientem habuiſſet à vero domino, vel ab eo qui poteſtatem concedendi habebat, iam traditione vel quaſi continua dominium quæſiſſet. l. traditionibus. C. de pact. §. per traditionem. Inſti. de rerum diui. iuncta lege, nunquam nuda. ff. de acqui. rerum domi. ſicq; ceſſaret vſucapio, Quia quod meum eſt, amplius meum fieri non poteſt nec præſcriptione. leg. ſequitur. §. lana. ff. de vſucap. nec alia ratione. §. ſic itaque. Inſt. de act. leg. 3. §. ex contrario. vbi tradunt cõmuniter Doct. ff. de acqui. poſſeſſ. ergo cùm in ſpecie noſtra fundamentum intentionis illius qui annuos reditus, cenſus, præſtationes ab vniuerſo populo, vel à certis, vel à quodam ciue vendicat, ſit affirmare quod ſibi ex iuſta cauſa ad dominium vel ius transferendum habili cõceſſum fuerat, ab eo vel eis qui ius concedendi habebant, ſicque quòd cum illico fecerunt dominum illius iuris, ergo non potuit amplius præſcribere quod ſuum iam erat, nec audiretur allegans contraria. leg. prima. C. de furt. leg. prima. C. de ſeruis fugiti. ergo is quo de agimus, nec fundatur præſcriptione nec conſuetudine, ſed alia ratione, puta contractu, vel vltima voluntate ſibi id ius annuum conceſſum fuiſſe contendens. dict. l. cum de in rem. dict. l. ſi certis annis. dict. l. operis. dict. l. creditor, cum ſimili. neque hic cadit timor alienæ rei, cùm cuiuſque ſoluentis perſona obligata videatur, ſicque de iure potiſsimùm perſonali, non etiam de reali agi videtur. Se-

cundũ quæ cũ huiuſmodi exactio annua inde procedere intelligatur,& ab actore ſeu domino vaſallorum vel ruſticorum allegetur ex cōceſsione ipſorummet ius deſcendere,& per longum tempus tot geminas præſtationes totque tacitas confeſsiones vniformes oſtenderit,in futurum quoque eos exigere poterit,etiam ſi longum tempus tantùm non etiam longiſsimum aut immemoriale præterierit,niſi ipſi probauerint cauſam à domino allegatam veram non eſſe,ſeque ex gratia & benignitate tantùm ſoluiſſe, non ex cauſa obligatoria,vel ſi ex cauſa obligatoria præſtitiſſent, id tamen per errorē feciſſe, nec, vt ſuprà diximus, iniuſtior ratio eſt contra vaſallos ruſticos quàm contra alios, nec crediderim oportere, quòd tales annuæ præſtationes factæ fuerint nominatim ex cauſa obligatoria, nam etiam ſi id dominus nō probauerit, ex cauſa tamen quá dominus allegauerit factæ præſumentur, argumento d.l.cum de in rem,cum ſimil. ſuprà allegatis,ſi non deſtruantur, & quia ex gratia factę non præſumuntur,d.l.cum de indebito. ff. de prob. agnoſco tamen in contrarium ſe habere communem opinionem,de qua ſuprà mentionem fecimus,qua de re dicendum, vt ſuprà.

33 *Probationum nulla contingit vt probet neceſſariò,ſed tantùm contingenter.*

Pro nobis facit † quia nulla probatio concludit certò & indubitanter, ſed tantùm præſumptiuè,nam primò itaque conſiderandum eſt, quòd modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem credulitatem iudicare debentis, fides autem vel credulitas, quandoque iure cogitur per probationes teſtium & inſtrumentorum,vt in leg. vbi numerus,& vulgata l. ſciant cuncti, & l. 1. & per totum de fide inſtru. quandoque plura concurrunt ſimul,ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatem. oportet enim credere, & ex credito iudicare, quando tam ratione quàm etiam authoritate ſatis dilucidè conſtat.ratio enim probationis eſt, vt de veritate conſtet. at ſicut conſtat nobis de veritate per fidem teſtium, id eſt, per credulitatem, quam duobus vel tribus teſtibus adhibemus, vt in capt.in omni negotio, de teſti. ita credere cogimur ex alijs argumentis,prēſumptionibus, & indicijs,ex quibus mens ipſa inſtruitur ad veritatem, & cogitur ad aliquid credendum, adeo quòd quandoque violentas has præſumptiones appellamus,quia ex eis animus cogitur,& vincitur ad aliquid credendum, vt in c. afferte,& cap. quia veriſimile. & ibi Innocen. & Abb. de præſumpt. Et quoniam hæc argumenta & præſumptiones ex factis oriuntur, & ſunt varia, ex quib. animus moueri poteſt, ideo certa regula ad fidem,& animi inſtructionem diffiniri non poteſt,aliqua tamen in iure poſitiuo notātur, ex quibus animus ad fidem mouetur, quæ aliquando appellantur indicia,quandoque ſuſpiciones,quandoque præſumptiones,quandoque argumenta, vt notatur in l. admonendi,de iure iu.& ibi per Doct. maximè Barthol. at cùm plurima eſſe poſſunt, quàm in iure reperiantur, vt in leg. nam natura, de præſcript. verbis. ea arbitrio & iudicio diſcreti iudicis oportet relinqui, & hoc eſt quod Iureconſultus docebat in leg. tertia. §. 1.& §. eiuſdem. ff. de teſtibus in his verbis, quæ argumenta ad quem modum probandi, &c. ergo fortior probatio mihi eſſe videtur contra ſoluentem in terminis dict. l. cum de in rem, quàm in terminis leg. vbi numerus. ff. de teſtibus. nam vt experientia rerum magiſtra docemur, teſtes non raro mentitum teſtimonium dicunt, at præſumptio,de qua in dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris, & de qua agimus in præſenti, vix vnquam fefellit.

Ann... præſta... præſcri... contin... vel 4... nis,vi... rium proba... releue... Couar... multo...

Quòd † ſi quadraginta annis præſtiterunt,quando agitur contra populum, vel triginta, quando contra vnum vel certos, iuxta diſtinctionem leg. ſicut,& leg. omnes. C. de præſcriptio. 30. annorum.& dominus exigens tales præſtationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit eis qui idem exigere ſolebat, vel quia procuratori iuſsit vt eos annuos reditus emeret, isque denunciauit ſe emiſſe & pretium ſubeſſe, deque eo fidem fecit domino, iuxta leg. non ſolum. §. quod vulgo. ff. de vſucapio. leg. quod vulgo. ff. pro emptore. leg. pro legato. leg. fin. ff. pro legato. leg. fina. ff. pro ſuo) an poſt 30. annos proſit vaſallis, aut ruſticis, aut alijs probare, quòd ipſi non veluti ex debito, ſed quaſi ex gratia ſe ſoluere putabát, licet id in ſolutionibus ipſis nominatim nō declarabant, & videtur quòd ſic, quia tēpus non eſt modus tollendæ aut inducēdę obligationis perſonalis(qualis ea qua de agimus eſt) l. obligationum ferè. §. placet. ff. de action.& obliga. leg. nemo poteſt. ff. de leg. primo. at ſi hoc caſu contrarium probari non liceret, iam per ſolum tempus obligatio perſonalis ineuitabiliter inducta eſſet, ergo, &c. Sed in contrarium efficaciter ac ſufficienter facit, quia quidquid poteſt alijs titulis(puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & ſimilium) acquiri, poterit quoque præſcriptione acquiri, leg. ſicut. leg. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcripti. 30. annorum. nec titulus in hac præſcriptione exigitur, vt dictis legibus, ergo præterito hoc tricennio huius iuris præſcriptio contingit ſi non abſit bona fides, vt dictis legibus, non ſecus, quàm poſſet tale ius annuum per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & ſimilium acquiri, nec verum eſſet ſolo tempore obligationem perſonalem hoc caſu quæſitam videri, cùm præterea affuerint tot tacitæ confeſſiones debiti, totque geminæ ſolutiones, nam & in l. ſi quis diuturno, in pri. ff. ſi ſeruitus vendi. ſolo tempore longo ius reale ſeruitutis acquiritur cum patientia domini. facit, quia illa

illa ratione rerum dominia ſub incerto ſint, militat ex integro, & in ſpecie noſtra.l. prima. ff. de vſucapio. etenim huiuſmodi annui reditus ſi poſt longiſſimam quaſi poſſeſſionem non viderentur acquiſiti, cùm facilè probationum copia perire ſoleat, talium redituum ius & dominium ſæpè ſub incerto eſſet, facit quia vt titulo emptionis huiuſmodi annui reditus acquiri poſſunt & ſolent, vt in extrauagan. Martini de empt. & vendit. & titulo emphyteuſis, vt l. fina. & per totum. C. de iure emphy. leg. alienationis verbum. ff. de verbo. ſignifi. ita & acquiri poterit præſcriptione. d. l. alienationis, facit dict. l. cum de in rem. ff. de vſuris, cum ſimilibus ſi non deſtruantur. facit quia imputandum eſt ei qui tot geminas ſolutiones, totque tacitas confeſsiones fecit, & ſi ab initio ſemel conſenſit, ex poſt facto pœnitere non licet. l. ſicut ab initio. C. de action. & obligatio. præſertim cùm tanta, vt iam ediximus, ſit vis geminationis, & pluries ac pluries tacitum conſenſum geminauerit, ita ergo tenendum eſt, prout ſuprà concluſimus poſt Couarru. licet contrarium ſentiant Aymon poſt plures quos ipſe refert in dict. verſ. tranſeo nunc. num. 27. & Riminaldus col. antepe. poſt plures quos refert in dict. l. ſi certis annis. C. de pact.

Quid ſi præterijt tempus, cuius initii non eſt memoria, & tunc ex parte domini contra vaſallos vel ruſticos vel alios non eſt neceſſaria tituli probatio, nec etiam allegatio, vt ex communi opinione ſuprà concluſimus, nec etiam vaſalli admittuntur ad probandum contrarium etiam per confeſsionem ipſius domini, quia lex in hoc caſu procedit inductiuè non tantùm præſumptiuè, vtque in quibuſdam caſibus ius alienum lex mihi dat, vt per totum. C. in quibus cauſ. ſerui pro præmio libertatem accipiant. & alibi ſæpè, vt non ſemel diximus ſuprà, & dicemus infrà. nec tunc obeſſet mihi, quod palam fateretur illud antea meum non fuiſſe, ita quoque & in ſpecie noſtra non obeſt mihi agnoſcere, quòd id annuum ius, quod tempore immemoriali maiores mei quæſiuerunt quondam, ad eos non pertinebat, ideoque ſuprà diximus, hanc eſſe legitimam acquiſitionem, nam vt probetur immemorialis, non eſt neceſſe à temporibus Adę initium probationis ſumere, ſatis enim eſt probare, quòd viuentium nullus eſt qui contrarium viderit, aut audiuerit, licet omnibus notum eſſet contrarium ius quondam viguiſſe, ſcimus enim quo primùm tempore decimæ creatæ fuerint, vt diximus lib. 1. ad fi. infrà tomo 2. & tamen in decimis eſt præſcriptio temporis immemorialis, vt c. 1. de præſc. lib. 6. c. ſuper quibuſdã. §. præterea, de verb. ſignifi. multi tamen tenent contrarium, vt per Aymon. de antiq. par. quarta. verſicul. abſolutis, numero 39.

Ex † ſuperioribus infertur, quòd iuriſdictio & ſi per actum hominis diſcontinuum præſcribatur, & expediatur vel quaſi poſsideatur, adhuc breuiore tempore, quàm immemoriali poteſt præſcribi, quia adeſt animus quaſi poſsidentis, qui ſemper continuoque videtur poſſeſsionẽ vel quaſi animo retinuiſſe, vt tradunt Barthol. & communiter Doctor. in l. iuſto. §. non mutar. ff. de vſucapionibus. Barthol. & communiter Doctores in l. iuſto. §. 1. ff. de public. † ita intelligo l. fin. titu. de las præſcriptiones lib. 5. ordinamen. Diuerſum eſt in pſcribenda ſeruitute à re rei, quia res inanimata non habet animum quo continuetur poſſeſsio, ita procedit l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. ideoque exigitur tempus immemoriale, vt ibi & ſuprà diximus.

37 *Intel. l. fi. tit. da l. as præſcr. lib. 5. ord.*

Infertur etiam † ſuſpectam eſſe opinionem, quam tenuerunt Barthol. in l. 1. colum. 4. de muli. & in quo loco. lib. 10. Barthol. in l. cum neque, de incolis, eod. lib. Alexand. conſilio 52. lib. 5. incip. viſis his quæ in themate. Idem Alexand. conſilio 78. lib. 6. Aret. conſilio 132. in cauſa. columna tertia. Decius conſilio 285. ad finem, incipit, & pro renui. aiunt enim oportere, vt interueniat tantùm tempus cuius inirij memoria non ſit, vt inducatur conſuetudo collectandi (vt more ipſorum loquar) forenſes, mouentur, quia in hac conſuetudine vel præſcriptione requiritur factum hominis, quod non poteſt non eſſe diſcontinuum. leg. foramen. ff. de ſeru. vrb. præd. ergo ea præſcriptio non continget breuiore tempore, quàm immemoriali. dict. l. ſeruitutes, ſed nihil eſt, quia animo hominis ea quaſi poſſeſsio retinetur continuò, ſicque breuiore tempore contringit pręſcriptio, meritò ergo contra Barthol. & ſequaces tenuit Alexand. conſilio 68. libro 2. Corneus conſil. 268. nume. 16. lib. 4. Curt. iun. conſilio 90. colum. 3. Aymon de antiq. par. 4. verſic. materia iſta. num. 31.

38 *Præſc. forenſes collectandi. quæritur breuiore tempore quã immemoriali, cum multis contra plures*

Et † cùm ſuperius reſoluerimus annuos reditus poſſe acquiri præſcriptione longiſſimi temporis, nec requiri tantùm tempus cuius initii non ſit memoria, idem in præſcribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius, quia obligationes non ſunt tam fauorabiles quàm liberationes, vt leg. Arrianus. ff. de action. & obligati. & quia reis potius fauendum eſt quàm actoribus. ca. cum partium, de reg. iur. libro ſexto. licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur, tenuerint Guid. Papæ quæſt. 406. Boerius deciſio. 336. ad finem. Bartho. in l. ſi vſusfructus. ff. de vſufr. lega. Idem Barthol. in leg. Mæuius. §. fin. ff. de l. 2. Anania conſil. 39. quos refert, & improbat Aymon, vbi ſuprà, nu. 34. neque ad rem pertinuit quod ipſi aiunt tot eſſe obligationes quot ſunt anni, vnde (inquiunt) pręteritorũ fructuum ſeu redituũ poterit contingere præſcriptio, futurorum verò non vtique. ſed cùm ab vno eodemque principio vniuerſorum annorum ius defluxerit nõ ſunt diuerſo

39 *Præſtationũ annuarũ debitarũ liberatio præſcribitur breuiore tempore quã immemoriali cũ Aym. contra plures.*

diuerſo iure, vel vt diuerſæ res cenſendi aut præſcribendi tales reditus. leg. eum qui ædes. ff. de vſucap. præterea ſi inductiuè etiam futurorum annorum contingit præſcriptio, & qua ſi vnum idemque ius non plura aut diuerſa iura quò ad ſui pręſcriptionem intelliguntur, vt ſuprà oſtendimus, multo magis vnum idẽque ius vno que ictu extinctiuè præſcribentur cùm de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet erraſſe Alexand. conſilio 35. numero tertio, libro ſecundo. dum tali iure pręſcribendo tempus immemoriale exigebat.

Titu. allegatio nil iuuat ad præſ. ſeruitutem diſcontinuam, cum communi contra Accur.

40 Infertur etiam † ex ſuperioribus ſuſpectam eſſe opinionem Gloſſ. in l. ſeruitutes, in mag. ff. de ſerui. dum ait, quod ſeruitus diſcontinua à re rei acquiri non poteſt, niſi tempore cuius initij non ſit memoria, vt ibi. verùm hoc procedere quando nititur actor in ſolo tempore, vt ibi. Diuerſum tamen eſſe, ſi titulum allegaret, tunc enim inquit Gloſſ. ex ſolo longo tempore is titulus allegatus præſumeretur, quod verum non eſt, tum, quia ſecundum hoc d. l. ſeruitutes, eſſet verbis non rebus impoſita, cõtra l. 2. C. commu. de lega. tum etiam quia ſeruitus habens cauſam diſcontinuam, quæ venit acquirenda à re rei, non poteſt longo tantùm tempore acquiri, quia longo tempote vt præſctiptio procedat oportet vt adſit cõtinuatio poſſeſsionis. l. 3. ff. de vſucap. vnde cùm hic non adſit poſſeſsio continua, ſed diſcontinua quaſi poſſeſsio, ceſſat præſctiptio, neque is defectus ſuppletur per animum poſsidentis ac præſcribentis, qui continuus eſſe intelligitur, quia, vt ſuprà dicebamus, hic agitur de iure ſeruitutis præſcribendo à re rei, res autem, vt pote inanimata, non habet animum quo mediante illam quaſi poſſeſsionem videri poſſet continuaſſe, & ita illam Gloſ. improbat, & firmat communiter improbari Alexand. conſil. 75. ad fin. lib. 4. licet de hac ratione non meminerit, & eam improbat, & ait communiter improbari Barthol. in d. l. ſeruitutes, licet alia vtatur ratione, qui etiam reſpon. ad l. cum de in rem. ff. de vſur. quod ibi interfuerunt plures actus poſitiui eius contra quem præſcribebatur. at in d. l. ſeruitutes, ſola taciturnitas non etiam vllus actus poſitiuus.

Paſcendi ius quod tempore ordinario præſcribatur, contra communem.

41 Ex ſuperioribus etiam infertur deciſio illius articuli quo quæritur, † quantum temporis exigatur ad præſcribendum ius paſcendi in alieno agro, ſiue intelligas ius ſeruitutis eſſe ſiue aliud, & ſunt qui putent immemoriale tẽpꝰ requiri, Primũ, quia cũ hac in re factũ rei animatæ exigatur & interuenire oporteat, videtur habere cauſam huiuſmodi quaſi poſſeſſio diſcontinuam. l. foramen. ff. de ſeruit. vrb. pd. & cõſequenter videtur neceſſariũ tempus immemoriale, argu. d. l. ſeruitutes, mag. ff. de ſer. deinde etiam quia contra paſcentem in alieno agro eſt præſumptio iuris communis, arg. l. altius. C. de ſeruit. & l. fina. C. de reb. alie. ergo tempus immemoriale requiritur, & ita eſt communis ſententia, quam tenent Cęp. de ſerui. ruſt. præd. ca. de ſerui. iuris paſ. nume. 14. Idem Cæpo. ibi c. de ſerui. aquæ ductus. nu. 39. Guid. Papę deciſ. 573. Pet. Iaco. in ſua pract. c. de ſerui. pecoris de pr. Decius conſil. 483. nu. 16. Anchara. conſil. 255. Bertrandus conſil. 24. num. 10. lib. 1. Pariſius conſi. 27. num. 70. libr. 1. Caſſaneus in conſuet. Burgu. rub. 13. §. 5. num. 16. Couarru. lib. 1. reſol. cap. 17. num. 11. ſed prima ratio nihil eſt, & in cõtrarium (ſi non longè fallimur) eſt veritas, nec ponimus vt prædium meum ſeruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædium vllum habere, ſed tantùm ponimus me tali veluti iure aduerſario ſciente & patiente vſum fuiſſe, cuius patientia pro traditione eſt, vt ff. de pub. in rem actio. l. ſi ego. §. 1. ibi. per traditionem vel patientiam fortè, & licet res inanimata (vt ſuprà dicebamus) huiuſmodi ſeruitutem quaſi diſcontinuam cauſam habentem non poſſet præſcribete breuiore tempore quàm immemoriali, tamẽ cùm hic agatur vt perſona mea acquirat animuſque meus continuò quaſi poſsidere videatur, non eſt cur tempus immemoriale hic exigatur, ſed tempus tantùm ordinarium quo reliquæ ſeruitutes acquirũtur, iuxta l. ſi quis diuturno. ff. de ſeruit. vrb. prædi. nec oberit mihi defectus tituli, vnde ſolet reſultare ſuſpicio malæ fidei, argumento l. cum quærebatur. C. vnde vi. nam illud, cum agitur de præſcribenda rei proprietate procedit, non ſic cum agitur de præſcribenda ſeruitute, vt iam ex communi opinione docuimus in quæſtionibus præcedentibus & ſeq. ita intelligentes d. l. ſi quis diuturno. nec oberit quòd contra præſcribentem ſit præſumptio iuris, cùm quælibet res libera præſumatur, iuxta l. altius. C. de ſerui. ergo videbatur deſiderari tempus immemoriale, † argumen. cap. 1. de præſcrip. lib. 6. nam reſpondeo illud procedere, quando & ageretur de præſcribenda proprietate, & præterea eſſemus in rebus quæ ſola principis conceſsione quæri poſſunt, quæ reputatur ferè impoſsibilis. leg. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de leg. 1. & ita etiam intelligo capit. 2. §. contrahentes de rebus eccl. non alienan. non ſic quando agitur de præſcribenda ſeruitute, nam ius ſeruitutis quaſi vile & pauci momenti reputatur, ſicque facilè acquiritur, quia de facili præſumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona, ſicque præſcribens non videtur eſſe in mala fide, ſed credere potius dominum permiſſurum & conceſſurum, ſicque licet contra præſcribentem talem ſeruitutem ſit iuris præſumptio, adhuc ea contingit tempore ordinario. leg. 2. C. de ſerui. cùm igitur in ſpecie noſtra ea ſeruitus tempore ordinario contingat, in eo tantùm quæſtio erit, à quo tempore ea quaſi poſſeſsio cœpiſſe videatur, & an caruerit omni vitio, quia non vi, non clam, non precario, &c.

Inteli… præſc…

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Titulus allegatus an præſumatur contra facientem, cum communi.*
2 *Vaſſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quò ad nobiles Hiſpaniæ.*
3 *Titulus allegatus non præſumitur ad præſcribendam proprietatem rei corporeæ, nec etiam ad præſcribendum eius vſumfructum, cum communi.*
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe niſi probetur.
4 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeſſionem præſumatur ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam, ingens pugna.*
5 *Seruitus diſcontinua an longo tempore in effectu acquiratur, ſi vtens ea titulum allegauit.*
6 *Seruitus habens cauſam continuam vel quaſi longo tempore, habens verò cauſam diſcontinuam tempore immemoriali præſcribitur.*
7 *Titulus allegatus an in ijs quæ ſunt modici præiudicij præſumatur, non tantùm contra agentem, ſed etiam contra patientem.*
8 *Titulus allegatus an poſt longam poſſeſſionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua.*
9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere, aut fingere, quàm ius verè inducere.*
10 *Titulus allegare neceſſe non eſt vbi eſt poſſeſſio immemorialis, contra plures cum communi.*
11 *Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat.*
12 *Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceſſione poſſunt, ſiue titulus allegetur, ſiue etiam ſolum tempus, contra Curti. Alex. Fel. & alios.*
13 *Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeſſionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentem.*
14 *Temporis immemorialis vis.*
15 *Fama plenè probat in antiquis cum communi.*
16 *Fama probatur antiqua, & vix alio modo.*
17 *Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis.*
18 *Intellectus capitu. primi, de præſcriptionibus, libro ſexto.*
19 *Intellectus l. nullo. C. de rei vend.*
20 *Intellectus l. cum de in rem verſo. ff. de vſur.*
21 *Intellectus l. 1. C. de pat. pote.*
22 *Vaſalli an poſſint ſe tueri contra duces, comites, Marchiones aut nobiles alios Hiſpaniæ, quibus longo tempore id vectigal (quod alcau. dicitur) præſtiterunt.*
23 *Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſſimi temporis, cum communi contra multos, & quid ſi ſit longum tantùm tempus.*
24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia, qua de agitur, non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale, cum communi.*
25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra mulierem præſumitur.*
26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra Eccleſiam.*
27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra fiſcum præſumitur.*
28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale, cum communi.*
29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeſſionem præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*
30 *Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ videantur, ſtatur coniecturis.*
31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes vt in poſterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria.*
32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur quàm ſi allegetur.*
33 *Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur admittitur probatio in contrarium.*
34 *Titulus allegatus ex annuis præſtationibus non præſumitur niſi eſſent vniformes.*
35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios, & nu. 36. 37. & 38.*
39 *Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum, etiamſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris, contra Iaſo. Riminal. Balb. & Alciatum.*
40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio vti frui, non præſumitur per ſolum longum tempus, cum quibuſdam contra plures.*
41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum, cum communi opinione.*
42 *Alimentorum fauore facilè præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*
43 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum ſi non allegetur.*

CAPVT LXXXIIII.

POSITA † poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer. & controuerſum eſt, & vſibus forenſibus agitatum, & quidem ſi is legitimè (id eſt, non vi, non clam, non precario) & diu poſſedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum non ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, ſed ſola diuturna illa poſſeſſione, & ſic præſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum communis opinio eſſe videtur, vt is præſumatur ex poſſeſſione diuturna & legitima, per leg. cum de in rem verſo. in verbo, longo tempore. ff. de vſuris. Ita tenent Gloſſ. & Barthol. in leg. cum de in rem verſo, ſuprà allegat. in Gloſſ. mag. ſequitur & dicit eſſe communem opinio-

1 *Titulus allegatus præſumitur contra facientem, cū communi.*

opinionem Florian.ibi, colum fin. Glo. mag. & ibi Barthol.num.6.in l. ſeruitutes.4. ff. ſeruitutibus. Abb.conſi.6.in quæſtione.verſicul. tertium.lib.2. Glo.&Barthol.in l.prima. §.fi. ff.de aqua plu. arcen. Gloſſ. & communiter Doctores in leg.creditor.C.de vſur.Glo.in l.ſi certis annis.vbi communiter Doctores. C. de pactis.ſequitur,&dicit eſſe cōmunem opinionem Legiſtarum &Canoniſtarū Paul. in d.l. ſeruitutes.colum.fina.Ioann. Andr. & alij in cap.peruenit,de cenſibus.Innocentius in ca.ſi diligenti, de reſcrip. ſequitur,&dicit communem opinionem Felinus, numero 41. in cap. de quarta, de præſcr. ſequitur & dicit communem opinionem Legiſtarum & Canoniſtarum Cœpolla, de ſeruit. vrba. præd.cap.19.nu. 6.vbi firmat ſe ita ſæpe vidiſſe practicari in omni annua præſtatione, qualis eſt præſtatio decimarum, quod & voluit Glo. mag. in fine in d.l.cum de in rem.Dyn.in cap.poſſeſſor,de regulis iuris. verſi.quærendum eſt,& hanc communem opinionē, vt ex præſtatione annua & diuturna præſumatur titulus legitimus, ſi allegetur ab eo qui illam annuam præſtationem exigebat, ſequitur & dicit communem Alcia. in d.l.ſi certis annis. ſub quadam diſtinctione ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Curtius Senior numero 12.ibidem, ſequitur etiam ibi, & firmat eſſe communem opinionem Ludouicus Gozad.num.7.vbi etiam Franciſ.Cur.iunior num.19. eam opinionem ſequitur & dicit communem, quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d.l.ſi certis annis. colum.3. & rurſus in colum.penult. qui circa intel. dict.l.cum de in rem verſo, non leuiter velitatur, ſequitur tanquàm communem Iaſon in d.l.ſi certis annis. num.7.vbi Decius num.12. hanc ſequitur & dicit communem, quam ſimiliter ſequitur, & communem appellat Alexand.ibi. nume.7. & Fulgoſius in d. l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris.vbi etiam Salicetus, Ludouicus Romanus nume.22.hanc ſequitur, & dicit communem in d.l.ſi certis, quod & tenent ibi Pettus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cynus, Bald.Bartolus & Iohannes Faber, vbi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur,& dicit eſſe communem nume. 12. & etiam Aretinus ibi, column.ſecunda. Albericus & Odofredus in d.l.ſi certis annis. Albericus in d. l.cū de in rem.columna ſecunda, in princip. Idem in d. l.ſeruitutes. vnde † in omnibus exactionibus quas nobilium Hiſpanorum non pauci ſolent à populis vaſallisque ſuis exigere poſt diutinam huius rei poſſeſsionem, vix eſt vt illi poſſint ſe tueri contra talem nobilem, ſi titulum legitimum ſe habuiſſe alleget, iſthæc omnia procedunt contra agentem, non ſic contra patientem, quia longè facilius præſumitur debere, quod ſoluit & præſtat ſæpe ac multoties aliquis, quàm contra eum præſumatur titulus ſi nihil faciat, ſed tantùm taceat, ac patiatur &

2 *Vaſallorum prælationes an iuſtificentur ex tit. allegatione quò ad nobiles Hiſpaniæ.*

diſſimulet. Vnde ſi † fundum alienum bona fide per longum tempus poſſedi, an ex tali longi temporis continuata poſſeſsione præſumatur titulus, dubium eſt ſi allegatus fuerit, vt ſic ſi præſumatur eū fundū præſcripſiſſe videar, ſin minus ſecus, & ſunt qui putent eum fundum minimè præſcriptum videri, quia regulariter in longi temporis præſcriptione titulus à lege deſideratur.l.nullo. C. de rei vendic.l.Celſus.ff.de vſucapion.l.diutina.l.ſuper longi.C.de præſcrip. longi temp.l.vnica.C.de vſucapion. transfor. nec dubium eſt quin ſi à lege quicquam deſideretur, id eſt, deſideretur alicuius rei interuentus, tunc non ſufficiat regulariter illud allegari, niſi & probetur re vera & exiſtenter interfuiſſe.l.1.ff.de dolo.leg.1.ff.ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Riminald.in l.ſi certis annis. colu.5. C. de pact. ſicque vt exiſtenter tituli interuentus exigatur, nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream longo tempore præſcribendam, tenent Barth. in l.Celſus.ff.de vſucapionibus.Bald.&Iaſon nu.decimoquinto.in l.ſi certis annis. de pact. C.vbi Alexand.num.9.Couarr.in cap. poſſeſſor, de regulis iur.par.2.§.5. in princip. Barth. in leg.nullo. C.de rei vendica.Couarru.variarum reſolu.c.17.num.7.eſt communis opinio, ſecundum Balb.de præſcrip.par.3. princ.quæſtio.10.nu.7.Idem Balbus in eodem tracta. in ſecund.par.4.part.princip. quæſt.1. Pettus de Bellaperti.Butriga.Cyn.Bald.& Angel. & Iacobi.numero vigeſimo primo,& Salicet.in d. l.ſi certis annis.vbi Ludoui. Roman. numero 36.Bald.Ang.&Imol.in l. qui in aliena, in pri. Albericus numero quinto. in l. ſi certis annis. Idem in d.l.ſeruitutes.4.ff.de ſeruitu.Idem Alber.in d.l.cum de in rem verſo . eſtque opinio receptiſsima, tradit Bertarch.in reperto. verb. titulus.verſi.5.& 6. Alexand.conſi. 108.in cauſa & lite.columna fina. lib.2. per Molinæum de vſuris.nu.205. Aret.num.4. in d.l.qui in aliena.§.ſed & ſi non adierit. Riminal. in d.l.ſi certis. colum.penul.in princ.vbi Alcia. prope fin.hanc opin.ſequitur, & dicit communem, & ampliat vt procedat etiam in vſufructu nō ſecus quàm in proprietate, quod voluit Bart. in l.cum de in rem.ff. de vſuris. Huius autem communis opinionis ratio ea eſt, quia cum in præſcriptionibus ordinarijs titulus, aut iuſta cauſa poſsidendi exigatur, vt dictis legib. ſanè ſi ſola tituli allegatio ſufficeret, vanum eſſet dicere titulum requiri, nam quiſque poſſeſſor titulum allegaret etiamſi illum nunquam habuiſſet, ſicque iniuria fieret domino illius rei, de cuius poſſeſsione ac præſcriptione agebatur, quæ quidem iniuria vel minimè fit, vel non tanta fit quando præſumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui ſponte ſingulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem cauſa formaliter,& in vna eadem ſeu pari quantitate perſoluerat . nam cùm nullus præſumatur iactare ſuum. l. tum de in-

Titu. tus no mitur ſcribe prieta corpo cōi,ne adpr. vſum comm

Solet lege non tur ii ſe nij tur.

de indebito .ff. de proba.cumque geminatus actus denotet enixam deliberatamque voluntatem.l.ſi mulier.C.ad Velleianum, qui toties quid perſoluit, vix credibile eſt id non debuiſſe, ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſsimè videretur, ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum longè æquius eſt, quàm ſi præſumeretur contra eum qui rem ſuam ab alio poſsideri patiebatur ac diſsimulabat, qui per hoc ſibi non præiudicat quod titulum præſumendum, cum agitur de præſcribendo dominio rei, licet facilè ſibi is tacens præiudicet, cum agitur de leuiore incommodo, puta de præſcribenda ſeruitute reali.

Vnde ſi † te ſciente & patiente per fundum tuum ad fundum meum ire & agere cōſueui, an ex iſta quaſi poſſeſsione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ, quæritur ſi allegabam me titulum abs te habere, & quid ſi te inſcio ire conſueui, & quidem, partem negatiuam, vt regulariter poſita poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcontinuam, tenuerunt Petrus, Butrigarius, Cynus, Bald. in dict.l.ſi certis annis.C.de pact.ſentit Iaſon. ibi, num.15.Glo.in l.1.§.fin.ff.de aqua pluui. arcen.Iacob.de Arena, & Ang.& Ludo. Rom. num.36.in d.l.ſi certis annis, vbi etiam Alex. num.9.Ange.in leg.cum de in rem verſo.lect. anti.ff.de vſu.Bald. Angel. & Alex.in l.qui in aliena, in principio.ff.de acquiren.hæred. vbi Imola fatetur, hanc opinionem communem eſſe, licet fateatur contrariam practicari Alberic.num.5.in dict.l.ſi certis an nis.Idem in leg. ſeruitutes.4.ff.de ſeruitu. Idem Albe.in l.cum de in rem, ſuprà allegat.Bertachi.in repertorio verb. titulus. verſi.5.& 6.per Carolum Molinæum in tract.de vſu.num.205.Aret.in dict. l.qui in aliena, in princ. & ita tenent Doct.ſecundum Bart.in d.l.ſeruitutes.

Contrariam partem, vt ex illa diuturna quaſi poſſeſsione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illam ſeruitutem diſcontinuam, tenuerunt Alexand. in dict.l.ſi certis, in finalibus verbis, vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenent Glo. Barthol. & Bald. in lectura ordinaria, in d.l.cum de in rem.Glo.& Bar.in leg. ſeruitutes.4.ff.de ſeruit. Glo. & Barthol. in l. 1.§.fina.ff.de aq. pluuia.arcen. Barthol. in ſua diſputatione, incip. quædam mulier. Idem in conſilio incip. quæritur vtrùm iuriſdictio. Innocen.in ca.ſi diligenti, de præſcriptio.Dynus in §.æquè.Inſtit.de action. Anton.in cap. peruenit.de cenſib. Raynerius in dict.l.ſi certis.Fulgo.& Floria. in d.l. cum de in rem verſo.Bald.in l.1. q. 7.C. qui admitti.Imo.in d.l. 1.in fine.de aq. pluu.arcen. Sal. in d.l.ſi certis. Cumanus in d.l.qui in aliena, vbi Rom.idem tenet, ſi modò is qui ibat per fundū alienum id faciebat tanquam vtens ſeruitute ſibi debita, domino rei ſeruientis ſciente, & patiente. & iſta opinio ſeruaretur in practica, ſecundū Imolam in d.l.qui in aliena, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Legiſtarum & Canoniſtarum Paulus col.fi. in d.l. ſeruitutes, vbi etiam Florianus, ſequitur etiam & firmat eſſe communem opinion. Balbus de præſcriptio.3.par prin. q.10. nu.7. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin.col.fi. Cæpolla de ſeruitu.vrbano.prædio.c.19. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Fel.in c. de quarta, de præſcriptio. nu.41. vbi hanc dicit communem opinionem Angel. in d. §. æquè.Inſti.de actio. ſequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præſcription. in 2. par. 4. par. princip. quæſt.1.eſt communis opinio ſecundum Alexan. conſi.108. in cauſa, & lite.col.fi. lib.2.per Carolum Molinæum de vſuris.num. 205. eſt communis ſecundum Iaſo.nume.44. in princip. d.l. qui in aliena. & eſt communis opinio ſecundū Imolam in d. leg. qui in aliena, in princi. vbi eam ſequitur Chriſtophorus de Caſtellio. ſequitur, & dicit communem Iacob. nu.21.in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior nu.27. vbi Alciat. ad fin. hanc ſequitur, & dicit communem opinionem.

Denique † eſt & tertia opinio eorum qui exiſtimant partem affirmatiuam (vt ex diutina poſſeſsione vel quaſi ſeruitutis diſcontinuæ titulus allegatus præſumatur) veriorem eſſe, cum is aduerſario ſciente & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur, non ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cùm id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio cōtraria negatiua, ita diſtinguunt Alex. in d.l.ſi certis annis, in fine. Felinus nu. 41. in d.cap. de quarta. Romanus nume.36.in d.l.ſi certis annis, vbi Salice. & Iacobinus num.21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan.in d. l. qui in aliena, in princip. Alex. conſilio 108. in cauſa & lite, libro ſecundo, colum. fina. Iaſ. in dict. leg. qui in aliena. num. 47. Idem Alexan.conſi. 50. ponderatis .nu. 8.lib.3. & hęc harum controuerſiarū conciliatio ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde fit firma & recepta opinio, vt ex illa diutina quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ non præſumatur titulus etiamſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundū vicinum tranſibat, non apparet quòd id faceret & iure ſuo, quaſi ſeruitute ſibi competenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quòd ſi tranſibat ſciente & patiente aduerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum, an poſt longum tempus, ſi allegat titulum pręceſsiſſe, is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus quæſita videatur (vide Curt. Seniorem in d.l.ſi certis. numero decimoquinto, qui tenet d. communem concordiam.)

5 Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore virtualiter per tituli allegationē, quod non cum communi opinio. quādo ille ſimpliciter ibat non tanquam vtens ſeruitute ſibi debita.

† Quid dicendum? & præmitte quòd regulariter ſeruitus habens cauſam continuā præ-

n ſcribitur

6 ſcribitur longo tempore citra vllius tituli interuentum, in l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vendi. leg. 2. per Glo. & alios. ff. ſi ſeruitus vendi. ſeruitus verò habens cauſam quaſi cõtinuam eiuſdem naturæ eſt, & eodem modo & tẽpore præſcribitur. l. foramen. ff. de ſeruitu. vrbanorum prædio. ſeruitus autem habens cauſam diſcontinuam (qualis eſt illa quæ deſiderat factum hominis continuum, & ſucceſsiuum) nullo tempore niſi cuius memoria non exiſtit, præſcribitur, ſed & tunc non tam præſcripta, quàm iure conſtituta & conceſſa videtur. d. l. ſeruitutes, vbi Glo. & omnes. l. 1. §. fin. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta ſunt, vt per Barthol. & alios vtrobique poſt Gloſſas ibid. & per omnes in dict. l. 2. C. de ſeruitu. & aqua. per Balbum de præſcrip. in 2. par. 4. par. princip. quæſtio. 1. in principio. ergo pars negatiua vt is qui ad fundum ſuum per fundum vicini quaſi iure ſuo vtens vicino ſciente etiam & patiente tranſibat, per longum tempus nõ acquirat ſeruitutem iure probata eſt, quia eam non quæſiuit per interuentum præſcriptionis, cùm in hac materia non admittatur longi temporis præſcriptio, ſed tantùm eius temporis cuius initij nulla hominum memoria ſit, quinimmò etiam ſi id tempus præterierit non tam præſcripta, quã iure conſtituta illa ſeruitus videretur. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æſtiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. ergo in eo tantùm quæſtio erit, an ab aduerſario hæc ſeruitus conceſſa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quiſque patiens vetare videtur in ijs quæ ſibi præiudicant. l. qui vas. §. vetare. leg. penul. aliàs fina. ff. de furtis. Præterea quid ſi ſingulis annis iſtius decennij ſemel tantùm, aut bis per fundum meum ad tuum tranſibas, ſanè id me nõ vetaſſe non tam ſeruitutis cõſtituendæ, quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia feciſſe viderer. nam & ſimiliter eum qui venandi cauſa, aut piſcandi fundum meum ingreſſus fuiſſet, poſſem vetare & repellere. leg. adeo. §. ferè. ff. de acquiren. rerum dominio. & Inſtitutio. de rerum diuiſio. §. feræ, cum ſequ. ſi tamen hoc rigido iure vſus non ſum, ſed comis & humanus erga eũ extiti, inhumanum eſſet, vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorum ſeruitutem contra me præſcriberet, diuerſum eſt in terminis dict. l. primæ. §. fin. ff. de aqua pluui. arcen. vbi repoſitum eſt potiſsimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa ſeruitus non tam diſcontinuam quàm quaſi continuam cauſam habere videtur, cùm in ea factum hominis non exigatur, ſed aqua per ſe nullo cogente defluat riuos, ac veluti ſulcos qua decurrit faciat, qui ſigni non ignobilis ſed patentis ac permanentis ſint, ſicque cauſam ſeruitutis continuam præ ſe ferunt, diuerſum eſt in facto hominis tranſeuntis, nullumque veſtigium relinquentis.

Seruitus habens cauſam cõtinuam vel quaſi longo tẽpore, habens verò cauſam diſcontinuam tempore immemoriali pr̃ſcribatur cum communi.

Neque ad rem pertinet d. l. cum de in rem verſo. quæ loquitur in faciente non ſemel tantùm, ſed etiam pluries, ex cuius facto veluti confeſsio quædam etiam geminata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imaginem inſpecta legis cenſura habetur. nos autem loquimur in tacente & patiente, qui interrogatus, cur tãdiu diſsimularet ac taceret, reſpondere poſſet, opportuniuſq; tempus ſpectaſſe ſe. at qui vltro ſponteque ſua dabat ſingulis annis totius continui decennij pecuniam ſuam vniformem vniusque ſummæ, non ideo quid rogatus reſpondere poſſet.

Ad l. 1. de patria poteſtate. C. & ad l. qui in aliena. §. ſed & ſi non adierit, & l. ſi filius. C. de peti. hæredi. cum ſimil. reſponde quòd loquũtur in terminis longè diuerſis, ergo, &c. vt l. fi. ff. de calumniatoribus. & præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio ſi rectè inſpiciantur.

Denique quòd ex diuturna & vniformi præſtatione facta ſingulis annis totius decennij continui ſi allegetur titulus, præſumatur interfuiſſe aut præceſsiſſe, eſt ſatis durum, vt exclamant plerique eorum quos ſuprà retulimus, etiam ſi interfuerit factum ſoluentis decies geminatum ex eadem cauſa procedens etiam vniforme, ergo rigor ille non eſt trahendus ad caſum longè minorem longeq; diuerſam rationem habẽtem, quale eſt in patiente & tolerante, vt per fundum ſuum alius tranſiret, & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatum inuenies.

Ergo † quod Barthol. & receptior opinio aiebat, nempè quòd in his quæ ſunt parui aut non admodum magni præiudicij (quale eſt incommodum ſeruitutis realis prædij ſeruientis) ex diutina quaſi poſſeſsione ſi titulus præceſiſſe allegetur, is præſumitur etiam contra patientem & nihil agentem, vix eſt vt in vlla ſeruitutis ſpecie retenta opinione noſtra verificetur, nam in ſeruitute quæ acquiritur curſu eius temporis, cuius memoria non ſtat, non verificatur, quia in ea talem titulum allegare neceſſe non eſt, vt continuò dicemus, non quoque verificatur in ſeruitutibus quæ longo tempore acquiruntur, quia in eis tituli interuentus neceſſarius non eſt. dict. l. ſi quis diutino. leg. 2. C. de ſeruit. ergo, &c. ſtat itaque ex diutina poſſeſsione titulum allegatum præſumi contra agentem in illo actu decies geminato, non ſic contra patientem, cum agitur de præſcribendo dominio cuiuſque rei. Verùm ſi ageretur de præſcribenda ſeruitute, tunc ſunt opiniones ſuprà relatæ, ſed illa receptior eſt, vt per tituli allegationem poſt diutinam quaſi poſſeſsionem ius ſeruitutis quæſitum videatur,

Titu tus, lũ co tem cont tem tur temp quæ uipr

videatur, quæ communis opinio ex mente eorum qui eam tuentur, duo habet capita: primùm, quando is qui diu fuit in quaſi poſſeſsione illius ſeruitutis, allegabat ſe titulum habere ab ipſo domino fundi. Alterum quando allegabat titulũ habere ſeſe ab alio tertio, quem is quaſi poſſeſſor ſeruitutis dominum exiſtimabat, nam vtroque caſu volunt vt ius ſeruitutis quæſitum videatur, licet in modo acquirendi ſit differentia, quia cum titulum à domino ſe habuiſſe allegat, tunc ab origine conceſsionis ius ſeruitutis quæſitum videtur, cum verò dicit ſe titulum habuiſſe à non domino, tunc non ab initio conceſsionis, ſed demum poſt impletum decennium id ius quæſitum videtur, ſed in vtroque iſthæc communes ſententiæ nobis ſuſpectæ viſæ ſunt, nam vſucapio eſt acquiſitio dominij per continuationem poſſeſsionis temporis lege definiti, ita definit Iureconſultus in l. 3. ff. de vſucapio. ſed in ſeruitute diſcontinua poſſeſſio continua eſſe non poteſt. d. l. ſeruitutes. 4. ff. de ſeruitu. ibi, nemo enim tam perpetuò tamq; continenter ire poteſt, vt nullo momento poſſeſsio eius interpellari videatur, & rurſus Iureconſultus ibi ait, Seruitutes ruſticorum prædiorum & ſi corporibus accedunt, incorporales tamen ſunt, & ideò non vſucapiuntur. Cùm enim in vſucapionibus duo ſimul exigantur, ſcilicet poſſeſsio & poſſeſsionis continuatio, in ſeruitute quidem diſcontinua nec poſſeſsio verè adeſt, quia non poſsidentur verè, cũ corporalia non ſint, ſed quaſi poſsidentur, vt ibidem notatur per l. quoties. ff. de ſeruitute. l. ædes. ff. de ſeruitu. vrb. prædi. nec continuatio poſſeſsionis adeſſe poteſt, quia nemo tam perpetuò tamque continenter ire poteſt, &c. vt d. l. ſeruitutes. ergo ſi ſeruitutem diſcontinuam præſcribi diceremus, eſſent duo ſpecialia, Primum, quia diſpenſaretur cum poſſeſsione vera, quæ in vſucapionibus regulariter deſideratur, contra l. 1. cum ibi notatis. C. de dotis promiſs. Tot ergo ſpecialia admittere ſimul inciuile eſſet, præſertim ad inducendam præſcriptionem, quæ iniquiſsimum præſidium veritati eſſe ſolet, ſecundum quæ longè verior opinio videtur, vt ſi poſtquam longo tempore decem vel viginti annor. fui in quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ, allegaui titulum habuiſſe me non à domino, ſed ab aliquo tertio (ſiue illum re vera probauerim, quia re vera interfuit, ſiue non probauerim verè, ſed dicam illum præſumi ex illa diuturna quaſi poſſeſsione) non videar illam ſeruitutem præſcripſiſſe, cum re vera poſſeſsio, & poſſeſsionis, ſiue verè ſiue fictè continuatio, & ſat ſuperque eſſe debeat, ſi præſcriptio admittatur in ſeruitute habente cauſam continuam (cùm ibi non eſſet vera poſſeſsio, licet non deeſſet illius fictæ poſſeſsionis continuatio) abſq; eo quod etiam in ſeruitute cauſam diſcontinuam habente præſcriptionem talem contra tot regulas iuris admittere velimus. Duo ergo tenemus contra mentem eorum qui communem opinio. relatam tuentur, Primum, quod etiam ſi emiſſem ſeruitutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam, à non domino, quem dominum eſſe credideram, eaq; longo tempore vſus eſſem ſciente domino, adhuc ius huius ſeruitutis diſcontinuæ non viderer vſucepiſſe. Alterum quod longè minus viderer tale ius quæſiuiſſe cum titulum non probaui, ſed tantùm allegaui quod præſumi volebam ex diutina illa poſſeſsione.

8 *Titu. allegatus an præſumatur in præſcri. ſerui. diſcõtinuæ poſt lõngam poſſeſsionem.*

Quid † autem ſi poſt diutinam illam poſſeſsionem ſciente, & patiente domino contingentem allegabam titulum habuiſſe me à vero domino, an is titulus præſumatur, & communis opinio ſuprà relata poſt Gloſſ. mag. in fin. in d. l. ſeruitutes, voluit titulum præſumi per l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. l. 1. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. Sed d. l. cum de in rem. loquitur de titulo præſumendo contra agentem, nos loquimur de præſumendo titulo contra patientem, in quo eſt longè minor ratio, & ſic ceſſat extenſio. Et d. l. prima. §. fina. loquitur in tempore, cuius initij memoria non extat, nos ſolùm in tempore ordinario. vnde nihil obeſt, ſicque communis remanet ſine ſufficiente fundamento, & contraria quam multi ſuprà relati tenuerunt probatior eſt.

9 *Tempus immemoriale inducit verum ius non tantùm p̃ſumit aut fingit.*

Illud autem notandum eſt, † quòd cum quis fuit in quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ tanto tempore cuius initij memoria non ſit, ius illius ſeruitutis reale ex ſolo ipſo tempore citra alterius vllius rei interuentum quæſijſſe videtur, hoc probatur planè in l. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia. arcenda. ibi, vetuſtatem vicem legis tenere, & l. 2. §. apud Namuſam, eo. titulo, ibi, planè ſi foſſa iure facta ſit, cuius memoria non ſtat, & in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia & æſtiua, ibi, iure conſtitui, & in capitulo primo. §. fina. de præſcription. in 6. vbi in quibus caſibus præſcriptio etiam longiſsima non procedit ſine titulo, in illis tempus cuius initij memoria non extat, ſufficit, non (vt nos interpretamur) quod illud tempus habeatur pro titulo, non magis, quàm titulus ſi re vera interfuiſſet haberetur pro tempore, ſed quod vt contingat iuris acquiſitio alterutrum ſufficit, vel titulus legitimus, vel tempus cuius initij, &c. quaſi à pari procedant, etenim licet tempus ſolum de per ſe non ſit modus tollendæ aut inducendæ obligationis perſonalis. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & oblig. tamen ipſum tempus huc atque illuc poteſt & ſolet iura realia adimere & transferre. l. fi. C. de loca. l. quoties, & ferè per totum. C. de donatio. quæ ſub modo. leg. fina. §. ſin autem ſub conditione. C. commun. de lega. leg. ſeruo legato, §. primo. ff. de le-

de lega.1.& in ſpecie noſtra in materia pręſcriptionis verius eſt ex ſolo tempore,& poſſeſsione continua citra vllius tituli interuentum dominium,& iura re aliena acquiri,vt manifeſtè probat Iureconſultus in dict.l.3. ff. de vſucapion.dixi plenè ſuprà in quæſtionibus præcedentibus, & dicam infrà id quod ſi contingit in præſcriptionibus ordinarijs,longè facilius eueniet in præſcriptione vel in tempore cuius initij,&c.tu dic,vt dixi ſuprà par. prim. quæſt. 10. vbi dixi tempus ſolum de per ſe nihil generare.

Cùm ergo ius reale omne omneque dominium nobis & poſsit & ſoleat contingere per continuationem poſſeſsionis eius temporis cuius initij memoria non ſit,citra alterius vl-
10 lius rei interuentum, † ſequitur non eſſe neceſſum, vt quiſque poſſeſſor huius temporis cuius initij,&c.alleget titulum,& ad eius pręſumptam probationẽ tempus inducat, quinimmò ſat ſuperque eſt ipſum tempus allegare cuius ſolius curſu cum continua poſſeſsione citra alterius tituli vel extrinſecæ cauſæ interuentum ius omne reale ac dominium nobis contingit,& ſic eſt communis,& vera opinio, quòd titulum allegare non eſt neceſſe, quam tenuerunt Cyn.quæſt.penul.Ang.Pau. & Iaſ.colum.fin.limi.10.in l. ſi certis annis.C. de pact.Glo.& Paul.in d.l.ſeruitutes. Bartho. in d.l.cum de in rem verſo.Bald.in leg.2.C.de fidei.Ioan.Andreæ in capitu.peruenit,de cenſibus.Riminaldus in dict.l.ſi certis.colum. de penul.Balb.de præſcrip.par.3.quæſti.10.num. 9.Aymo.Crauet.de antiq tempo.part.4.verſi. abſolutis. num.49. licet varius fluctuanſque procedat.Glo.in c.ſuper quibuſdam.§. præterea.verbo,non extat, de verbo.ſignifi.Freder. de Sènis,conſi.234.ſuper primo puncto.colu. 2.Sozin.conſi.127.colum.pen.lib.1.Idem conſil.181.lib.2.Abbas conſi.7.& quanquam.lib. 2.colum.4.Ioan.Fab.in §.æquè.Inſtit. de act. Gozad.conſil.8.colum.8.num.37.in hac cauſa illuſtriſsimi. licet contrarium & minus rectè (vt nobis videtur)tenuerint Alex.conſilio 74. viſo puncto.colum.3. nu. 20. verſi. accedat ad hoc.lib.4.& Fel.in c.accedentes, de præſcript. col.5.Cur.Iunior conſil.158.colum. 4. in fi.ſed prior opi.quæ receptior eſt, verior eſt,nam vbi eſt tempus cuius initij,&c.non requiritur titulus, vt not.Card.in conſ.114.inci.dico Petrum non audiendum,circa fi. Felin.in cap.ſi diligenti.colum.7.in 9.reſtrictione, de præſcript. & ratio eſt,quia ſpacium tanti temporis cuius initij memoria non extat, habetur loco tituli legitimè conſtituti.l.hoc iure.§.ductus aquæ. & ibi Gloſſ. ff. de aqua quoti. & æſti. & habet vim priuilegij.capit.ſuper quibuſdam.§. præterea.in gloſſ.in verb.non extat, de verb. ſign. & habet vim legis.leg.prima.§. fi.ibi, vetuſtatem vice legis obtinere.leg.in ſumma, in princip.ibi,vetuſtas quæ ſemper pro lege habetur. ff.de aqua pluui. arcen.Card.conſilio 88.inci.

Tit. allegandus nõ eſt vel ſaltem non expedit vbi fuit poſſ. in memorialis,cum cõmuni contra plures.

Capitulum ciuitatenſe. & habet vim priuilegij expreſsè conceſsi à principe. Baldus in ca. primo.columna prima. in titul.quæ ſint reg. Iaſon in leg.de quibus.ff.de legibus.columna 14.Alexand.conſilio ſexto. vol. 1. viſo themа. & conſilio 74. incipi.videtur quod tota difficultas. colum. ſecunda.vol.4.& dicit And.de Iſer.in capitulo primo.in verb.flumina publi. columna tertia.in titu.quæ ſint rega.quod ſpacium tanti temporis cuius initij memoria nõ extat,in contrarium tantum poteſt quantum Imperator cum cauſa, refert Iaſon in repe.leg. quominus.columna 11. de flum.& poſſeſsione tanti temporis præſumitur tit.etiam ſi non allegetur, & nedum tit.ſed bona fides præſumitur,etiam ſi non allegetur. Inno.& Baldus in cap.ſi diligenti,in fine. de præſcrip. imò ſecundum Fel.in cap.cum à nobis. columna.3. de præſcrip.præſumptio reſultans ex tali tempore dicitur iuris & de iure, ideò non recipit probationem in contrarium.

Quid † autem ſi detur incapaci ex parte illius qui per tempus cuius initij memoria non eſt,ſtetit in poſſeſsione illius rei vel iuris,cuius de acquiſitione agitur, an per hoc ſibi acquirat, & quidem ſi ſimpliciter ſit incapax expeditum eſt, quia pet hunc titul.non magis capax efficietur quàm per reliquos titu. cauſas, aut modos acquirendi, vnde vt per reliquos titu. quærere non poſſet, nec per iſtum poterit,at ſi ex conceſsione principis acquirere tantum poſſet, an poſt tale tempus cuius initij, &c. talis principis conceſsio præceſsiſſe intelligatur, vt puta in decimis, quæ laico acquiri poſſunt ex ſola Papæ conceſsione, non ex alio titu.aut ex alterius conceſsione.capitu.dubium de decimis. & ſunt qui velint acquiri non poſſe, per tale tempus. ita Felyn.de præſcrip. capitul.accedentes.columna quinta. numero ſexto. Alexand. conſilio 74. columna tertia. libro quarto.Curt.Iuni. conſilio 158.columna 4.in fi.Sozi.conſi.260.lib.2.quod † ipſi limitant, vt non procedat quando ipſam ſummi Pontificis conceſsionem allegaret, & ad eius probationem allegaret poſſeſsionem temporis cuius non eſſet memoria, nam tunc ex tali tempore tit.præſumeretur,quod vltimum impugnat Aym.Cra.vbi ſup. num. 51.ſignificans quòd hoc caſu etiamſi tit. alleg. non ſufficiat.

Incap... plicit... temp... mem... præſc...

Tem... mem... quær... quæ... ſola... cõceſ... ſunt,... tulus... turſi... ſolũ... contr... Ale... alios.

Quid dicendum? & ſanè magis eſt, vt etiam hoc caſu ius quæſitum per id tempus cuius initij memoria non ſit intelligatur, per iura, & rationes ſuprà adductas, quod intelligo dupliciter, Primùm quando titul.fuit allegatus,& ad eius probationem adducebatur id tempus cuius initij memoria non erat, idque cum Alexand.Felin.Curt.iun.contra Sozin.& Aym.vbi ſuprà. Deinde etiam ſi ſolum tempus allegaretur, nam tali tempore allegato virtualiter,& implicitè et tit. ille ſic vt opus erat qualificatus allegari intelligitur, cùm vt oſtendimus, ipſum tempus etiam ſine alio admini-

adminiculo ſit modus concedendi, & inducendi dominium iusque reale, illudque hinc adimendi, & illuc transferendi, & licet iura quæ hanc vim & poteſtatem huic tempori cuius initij memoria non eſt, dederunt, ſint merè poſitiua, ſicque poſsint illam vim, cùm voluerint, adimere ademiſſeq; prima facie videantur in terminis cap. accedentes, & c. cum ex officij, & c. cauſam quæ, de præſcrip. tamen magis eſt, vt intelligantur in præſcrip. longi temporis vel longiſsimi, non autem in acquiſitione, quæ per tempus cuius initij, & ca. contingit. nam ſecundum veras, & communes opiniones præſcriptio tantùm longi temporis & vſucapio iure forum inuentæ erant, non etiam præſcriptio longiſsimi temporis vel alia vlterior, & tamen eo iure acquiſitio, quæ per tēpus cuius initij memoria non eſt, contingebat, in vſu erat quaſi inter acquiſitiones, quę per interuentum præſcriptionis cōtingebant, minimè connumeranda, ergo licet agnoſcendum ſit potuiſſe dicta iura canonica vim & poteſtatem huius tēporis, cuius initij memoria non eſt, adimere, tamen nondum ademerunt, neque ex mente illorum canonum eſt, vt adempta intelligatur, nam dum tractant de præſcrip. adimentis, non pertinent ad materiam noſtram, noſtramque acquiſitionem aliunde non à claſſe præſcriptionum profectam.

Denique cùm præſumptio quæ reſultat ex hoc tempore, cuius initij memoria non eſt, ſit iuris, & de iure, vt tradit Fel. in cap. cum à nobis. colum. 3. de præſcrip. Alexandrinus conſil. 13. colum. 3. poſt alios per eum relatos. & ſic cōtra eam non admittatur probatio, vt per Gloſ. & omnes in l. fine poſside. C. de proba. & cùm non tam præſumptio ſit iuris, quàm fictio, vt tradit Aym. Crau. de anti. temp. par. 4. verſic. abſolutis. num. 50. ſupereſt, vt ſit in terminis d. c. dudum. ille poſſeſſor decimarum probaret ſe per tempus, cuius initij memoria non eſſet, poſſediſſe, obtineret etiam ſi aduerſarius oſtēderet ritulum minus legitimum eum poſſeſſorem habuiſſe, ſ. priuilegium habitum ab illo rege Angliæ. nam dicenti obeſt tibi titulus illegitimus, reſponderem ſimul cum ipſo titulo illegitimo, potui habere alium titulum idoneum interpretatum eodem tempore, vel antea, vel poſtea, quòd ſi inſtaſſet pluralitas titulorum non præſumitur, replicarem, id verum regulariter, ſed fallit vbi adeſt tempus cuius initij, & c. nam tunc non ſolùm præſumitur titulus idoneus, ſed etiam fingitur, vel præſumitur tali præſumptione iuris & de iure, quæ nō admittit probationem in contrarium, ſecundum Fely. & Aymon. vbi ſuprà, vel ſecundum nos poſt tale tempus ius re vera aufert dominium illinc vbi prius erat, ſicque ablatum illud transfert in hunc poſſeſſorem, & quemadmodum poſt præſcriptionem completam mala fides, aut ſcientia rei alienæ ſuperueniens non tolleret ius ſemel ac legitimè per præſcriptionem quæſitum, vt ex vera, & communi concluſione reſoluimus, de ſucc. crea. §. 12. nu. 117. ita quoque & hoc caſu licet poſt huius vetuſtiſsimi temporis legitimam poſſeſsionem emergeret aliquis titulus non ſat legitimus, vnde conijceremus, & ſuſpicaremur initium poſsidendi fuiſſe non ſat legitimum, adhuc tamen ea iuris acquiſitio, quæ ſemel ac legitimè per talis temporis præteritionem contigerat ac facta fuerat, non infirmaretur, aut infecta redderetur, argu. ca. factum legitimè, de reg. iur. in 6. facit l. 1. in prin. cum ibi plenè traditis per Doct. C. de rei vx. act. & multa quæ traduntur pe Aym. de antiq. temp. par. 4. verſi. abſolutis. num. 59. & quæ nos tradi. lib. de ſuc. crea. §. 1.

Contrarium tamen in ſpecie tenent Felyn. in c. cum nobis. columna tertia. de præſcripti. Alexand. conſilio decimotertio. columna tertia. Aym. vbi ſuprà, numero. 60. Paulus Caſtr. conſilio 423. ex puncto tranſmiſſo. colum. 2. Bellam. conſilio 10. colum. 10. Alexand. conſil. 113. col. 1. lib. 1. Aymo. vbi ſuprà, nu. 60. qui eos refert, ſed Fel. non huius animi fuit, vbi ſuprà, ſed tantùm dixit, quòd poſtquàm poſſeſſor probauit tanto tempore poſſediſſe ſe, cuius initij memoria non ſit, admittitur probatio in contrarium ad docendum non per tantum tempus, ſed per breuius tempus illum poſſediſſe, & vtcunque ſit noſtra opini. (ſi non fallor) tenenda eſt per iura, & rationes ſuprà adductas. Nec moror in confutandis argu. quæ tradūtur per Aym. vbi ſuprà, & alios, quia nos diuerſa ratione vtimur, quæ nobis peremptoria, & coacta viſa eſt, ad quam ipſi nec reſpondent, nec de ea meminerunt, quod no. quia ſæpe habuimus, & habemus hodie de facto iudice me in noſtro ſummo prætorio Hiſpano rei dominicę in cauſis non leuioribus, ſed ſummorum ducum, comitum, & marchionum, præſertim in illis reditibus regalibus (qui vulgo alcaual. & tertias vocantur) verùm iſthæc procedunt in terminis iuris communis, nam iure regio fortis text. eſſe videtur in l. 3. & 4. in quatuor alcaualarum, & l. fin. tit. de las præſcr. lib. 3. ordin. & in titul. de las donationes. lib. 5. ordi. ferè per totum illum tit. quarum legum interpretationem propter lites pendentes cōſultò prætermittimus, & hic vide omnino infrà c. 189. num. 7.

Facit pro nobis viua ratio, nam tēporis immemorialis vim adimere vis oſtenſo titulo illegitimo, aut quaſi is titulus nullius momenti ſit, aut quaſi ex ipſo vtpote illegitimo poſſeſſor præſumatur in mala fide, argu. capitulo 11. §. contrahentes, de rebus eccleſi. libro ſexto. ſed quod habeatur pro non tit. nihil noceret, quia in tali præſcrip. non deſideratur titul. interuentus, nec etiam probatio, nec etiam allegatio, vt ſuprà diximus. quod autem ex ipſo titul. illegi. arguatur, vel ſuſpicetur mala fides,

eſt omnino falſum, nam bona fides orta etiã ex iniuſta cauſa, ſufficit ad præſcriptio. iniuſtam autem cauſam accipere debemus quando is qui poſsidebat, & præſcribebat tit. illegitimo nitebatur, & denique bona fides præſumitur ſiue quis titulum legitimum habeat, ſiue etiam nullum omnino titulum habeat, ſiue & tertiò titulum habeat illegitimum, argu. leg. ſi id quod. ff. pro derelicto ibi, quaſi volente & concedente domina. leg. ſi vir. ff. pro donato. niſi quando adſunt coniecturæ quæ vrgent contra talem poſſeſſorem, veluti ſi antequam emeret ſibi à domino rei denunciatum fuit ne emeret eam rem à non domino poſſeſſam, & in alijs caſibus particularibus, vt iſthæc omnia plenè diximus in ſuperioribus quæſtionibus, & etiam in ſequentibus huius libri.

13 *Titu. allegatus an præſumatur poſt lõgam poſſeſ. in reditibus regalib. contra ipſum regem agentem.*

Iuxta ſuperiora † ſi vectigal regium ſeu regij cẽſus, aut reditus aliquis regius fuerit exactus ſeu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium ſeu magnatum, qui illud vectigal non nomine regio, ſed ſuo proprio nomine, & quaſi iure ſuo colligebat ac percipiebat, de inde cùm tale vectigal ab ipſo rege repetatur, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine ſibi competere alleget, eumque titulum per longam illam poſſeſsionem præſumptiuè probare velit, an audiendus ſit, vel obtinebit, vt ex illa diutina quaſi poſſeſsione, & perceptione illius reditus ſeu vectigalis ſequatur præſumptio tituli allegati, quæ res Hiſpaniæ vſitatiſſima eſt, cum ducum Hiſpanorum, marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine, & quaſi iure ſuo non regio illud vectigal (quod vulgo alcauala appellatur) perceperint, & regi repetenti ſeſe defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulum ab initio poſſeſsionis habuerint, quem præſumptiuè probare contendunt, probata diutina poſſeſsione. Et quòd talis allegatio eis non patrocinetur, videtur per text. in capitul. primo. de præſcriptionibus in ſexto, vbi quando eſt præſumptio iuris contra eum qui annuam præſtationem diu exegit ac poſſedit, (qualis eſt præſtatio decimarum) ad præſcribendã in futurum talem annuam exactionem non ſufficit titulum allegare niſi probetur, vel decurrat tempus cuius initij non ſit memoria. Sed rex Hiſpanus videtur, quòd fundet ſuam intentionem in d. l. vectigali ac reditu, (qui alcauala vocatur) & ſic quòd ſit pręſumptio iuris regij contra poſsidentem ac percipientem, & conſequenter, quòd non ſufficit talem titulum allegare niſi vel probetur, vel tempus cuius initij memoria non ſit, præterierit.

14 *Tempore immemorialis vis.*

Etenim † ſi præterierit tempus cuius initij memoria non ſit, id pro iure conſtituto, & ab ipſis partibus ſponte conceſſo habetur. l. prima. §. fi. de aqua pluui. arcen. ibi, vetuſtatem vicem legis tenere, legis inquam conuentionalis, nam de ea ſermo ibi fiebat, ad idem leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. da aqua quotid. & æſti. & ff. de itine. actuque priua. leg. apparet. §. penul. ratio, † quia antiqua quorum origo memoriam exceſſerit nullum genus probationis admittunt præter probationem famæ, & ideò in eis ſola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationem, quòd fama in eis faciat plenam probationem, tradit Glo. in leg. at qui natura. §. cum me abſente. ff. de nego. geſt. Baldus in authen. quas acti. colum. fin. C. de ſacroſanct. eccleſi. Idem in leg. cum ſuper. C. de rei vendica. Idem Baldus in leg. in bonæ fidei. columna vlt. C. de rebus credi. Idem Bald. in l. 4. C. de probatio. Baldus in l. non ignorat. columna ſexta. C. qui accuſare non poſſunt, ſequitur, & firmat eſſe communem opinionem Deci. in capitulo primo. numero 46. de appella. Felin. in capitul. veniens. numero nono. de teſtibus. & iterum numero decimoſexto. Lambertinus de iure patronatus. 2. part. libro ſecundo. articul. 9. quæſtio. 10. Ludouicus, Gozadi. conſilio 8. nume. 47. Andreas Tiraquellus de primogenitu. in præfatione. numero 103. Matthæus Afflictus in deciſion. Neap. deciſ. 277. numero primo. Gratus conſilio 95. libro ſecundo. numero decimoquinto. Ant. in capitu. veniens. numero 10. de verb. ſignifica. Barthol. in leg. 2. §. Labeo. ff. de aqua pluuia arcen. Hippo. Marſ. in l. de minore. §. plurimum. numero 60. ff. de quæſti. Idem in ſingul. 505. Iaſon in l. prætor ait. §. prætor ait. ff. de edendo. Pet. Paulus Pariſ. conſilio 52. numero 50. libro tertio. & conſilio 23. libro primo. numero 236. Carolus Rui. conſilio decimotertio. numero tertio. libro quarto. Idem conſilio 103. numero decimoquinto. libro quinto. Aym. de antiq. tempo. par. 1. ſectio. ampliatur nunc. num. 8. fol. 23. Deci. in capit. cauſam. 2. nota. de proba. Pet. Duen. in regul. 299. num. 7. Dec. conſi. 42. col. 2. Aymo. Craue. vbi ſuprà, ſectione, viſo. fol. 73.

5 *Fam… proba… tiq. c…*

Quòd † autem in antiquis nullum genus probationis inueniatur præter probationem famæ, vt tadunt Iuniores in rub. ff. ſi cer. pet. & in l. admonendi. ff. de iureiu. patet, quia in his quorum origo memoriam excedit, teſtes non poſſunt rectè deponere, neque ſcripturæ, & inſtrumenta publica fidem facere, nam ſimul ac inſtrumentum authenticum eſſe negetur, vix eſt vt poſsit verificari, aut authenticum probari, & Hiſtoriæ dicuntur eſſe ſcripturæ priuatæ, quæ ex antiquitate, & fama fidem aſſumere intelliguntur, ſicq; in tam antiquis quæ vitam memoriamque hominum excedunt, ad ſolam famam omnes ſpecies probationis rediguntur, † inque ijs tam vetuſtis probationes leuiores & admittuntur, & ſolent ſufficere, vt l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. ſufficitque probatio per indicia, & coniecturas. leg. cenſus. ff. de proba. leg. qui ex literis. ff. de ſecun. tab. capi. cauſam. de probat.

6 *Fam… terp… antiq… vix… do.*

7 *Pro… conſtu… ſuff… ant. …*

bat.capit.cum olim,de cenſ.& vtrobique per Gloſſ.& Doct.Paulus Caſtr.conſil.164.in præſenti cauſa quæ vertitur.colum.1.lib.2.Ancha. conſil.310.tres domini Magnific.colu.2. Idem Anch.conſi.colu.6.3.dub.in dub.in fi.Calcan. conſi.8.col.5.Iaſ.conſi.128.col.1.lib.1.

Quod & ſequitur Aymon Craue.de antiqui.temp.par.1.ſectio.viſo de fama.num.3.vt tamen,inquit,non procedat contra poſſeſſorem,aut reum de cuius poſſeſsionis iuſtitia apparet, quia probatio quæ fit ex temporis antiquitate,dicitur præſumptiua, & coniecturalis, ideò admitti non debet contra veritatem, id eſt,contra eum de cuius iuſtitia poſſeſsionis apparet,ita Aymon,vbi ſuprà,num.32.allegat Innocentium & Docto. communiter in capi. cauſam,de proba.Sozin.in conſi.194.ſubtiliter & eleganter. nume.9.lib.2.vbi firmat hanc eſſe communem opi. Doctorum in c.cauſam. & ibi etiam docet, vt in his tam antiquis omne genus probationis reducatur ad famam & communem opinionem,per Decium in dict. cap.1.col.4.de appel.per Cor.conſi.304.colu. 5.lib.3.per Aymonem,vbi ſuprà,par.1. ſectione,viſo in hac.fol.73.

.1.de lib.6.

Adhuc tamen † d.cap. primum de præſcription.libr.6. non facit contra dictos vectigalium poſſeſſores, quia iure noſtro regio nulla reperitur lege vetitum, vt alius non poſsit præter regem illud vectigal poſsidere, & habere (quod alcauala appellatur) at iure canonico vetitum nominatim eſt, ne vnus Epiſcopus in alterius diœceſi decimas percipiat, cùm enim decimæ debeantur, & ſint clericis ſingularium eccleſiarum neceſſariæ ad eos clericos alendos, qui cultui diuino interſint ſacraque miniſtrent,eueniret vt ſi vnus Epiſcopus in alterius diœceſi decimas perciperet, illius diœceſis clerici non haberent,vnde ſatis commodè alerent ſeſe,ita probat capitulum cùm ſint homines. capit.cum in tua.cap.dudum,de decimis.cap.de quarta,de præſcriptio.capi.omnes baſilicæ.16.quæſt.17.& ideò dictis iuribus nominatim reſiſti videmus, ne vnus Epiſcopus in alterius diœceſi decimas percipiat, vnde ſi earum pręſcriptionem captet,talis pręſcriptio quaſi contra iuris prohibitionem, & reſiſtentiam intelligitur, ideo non procedit niſi vel titulus oſtendatur, vel præterierit tempus cuius initij, &c. ita nominatim intelligunt illum tex.Corraſius de ſeruitutib.in l.ſeruitutes,magna.nu.35.ff.de ſeruit. Couarru.lib.3.reſolutio.cap.17.num.7.Decius conſi.134. viſo puncto.num.4.Paul.Caſtr.in d.l. ſeruitutes.nu.7. Balbus de præſcript.par.3.quæſtio.10.numero 9.quæ quidem ratio ceſſat in ſpecie noſtra,vbi vt diximus tale vectigal ab alijs præter regem teneri vetitum non reperitur,quinimmò etiam ſi eſſet vlla iuris regij præſumptio contra poſſeſſores huius vectigalis, adhuc tamen videtur, vt illud poſſent præſcribere,nam etiam tempore ordinario, & citra vllius tituli interuentum præſcribuntur ſeruitutes habentes cauſam continuam.leg. ſi quis diuturno. ff.ſi ſeruitus vendic.l.ſecunda.C.de ſeruit.& aqua. & vtrobique per Doctor. communiter. & eſt communis opinio, vt plenè per Balbum de præſcriptio.in ſecunda par.4.par.principal.in princip.& tamen contra præſcribentem ſeruitutem eſt iuris communis præſumptio, quia quæque res præſumitur eſſe libera. leg. altius. C.de ſeruit.vnde etiam ſi id vectigal (quod alcauala vocatur) ad regem noſtrum pertinere in re dubia præſumi (quod ſatis certum non eſt) fateremur, adhuc contra talem præſumptionem præſcriptio curreret ordinaria, niſi in quibus caſibus ex regio priuilegio longius tẽpus deſideratur. Quinimmò ſunt qui velint vt dict.capitul. primum procedat duntaxat in rebus eccleſiæ, vt voluerunt Paul.num.7.in dict.l.ſeruitutes.Dinus nume.27.in capi. poſſeſſor,de regu.iur.in ſexto,vnde ceſſat eius deciſio in ſpecie noſtra, qui loquimur in rebus profanis,& cum d.capit. primum varios recipiat intellectus, in eo fieri non poteſt ſufficiens fundamentum.Bart.in l. non ſolùm.§.liberationis verba.ff.de libe.lega.

Præterea d.c.1. procedit quando poſſeſſor nitebatur pręſcriptione,in qua regulariter deſideratur tituli aut iuſtæ cauſæ allegatio & probatio.l.nullo.C.de rei vendica.l. Celſus. ff. de vſucapion.l.vnica.C.de vſucap.transf.l.diutina.l.ſuper longi. C. de præſcrip.longi temporis. Diuerſum eſt in ſpecie noſtra, vbi poſſeſſor ſeſe tuebatur non præſcriptione (quaſi rem à non domino initio habuiſſet) ſed conceſsione, quaſi eam initiò ab ipſo domino qui ius alienandi habuit cæpiſſet, ſicque ſtatim huius vectigalis ius & dominium quæſijſſet, ſicque ſumus in terminis cap.cum perſonæ.§.quod ſi tales,de priuileg.in 6. non autem in terminis d.c.1. Nec dubium eſt quin ſi allegem me habuiſſe cauſam titulumq; ab ipſo domino, qui nũc rem, ius aut vectigal repetere vult,& probauero poſſeſsionem diutinam ipſo ſciente & patiente, minimèque contradicente, per eam præſumetur titulus à me allegatus ex receptiſsima illa communi reſolutione ſuprà allegata per dict. l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris, & in hoc tantùm quæſtio erit, an in hac materia fauore regio longius tempus deſideretur.

19 *Intel.l.nullo. C.rei vend.*

† Neque ad rem pertinet quod ſecundum hoc confunderetur materia præſcriptionum, in qua tituli non modò allegatio, ſed etiam verus ipſius interuentus exigitur. dict. l. nullo, cum ſimil.ſuprà allegatis. nam illud procedit quando poſſeſſor agnoſcit ſe non habere titulum à vero domino, ſed ab alio ex mente Pauli Caſtre.in dict. l.ſeruitutes.nos loquimur quando ab ipſomet domino ſe titulum habuiſſe firmabat, ſed ſanè magis eſt, vt hoc caſu non præſumatur titulus habitus à vero domino, niſi probetur non magis quàm ſi

ab alio habitus allegaretur, quo caſu probari etiam oporteret per dic.l.nullo, cum ſimili.ſuprà allegatis, & quia regulariter vbi fit mentio de allegatione, intelligitur etiam quòd adſit probatio, nec ſola allegatio ſufficiat.leg.1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quad. pauperiem. nec me mouet d.l.cum de in rem, quia procedit quando allegatur & probatur actus factus ab aliquo non tantùm ſemel aut bis, ſed etiam decies geminatus, & ex interuallo, puta ſemel in quolibet anno, & ſic continuatus per totum decennium, & vniformis. † at in ſpecie noſtra non ponimus vllum actum eius qui dominum eſſe ſe dicit, interfuiſſe ergo, &c. præſertim cum etiam in terminis d. l. cum de in rem. ter geminus actus non ſufficeret, vt ex communi opinione reſoluit Iaſon in.leg. ſi certis annis. C.de pact.numero 15. Anton. in cap. literæ, de dila.per omnes, in dict.l. ſi certis. ergo magis eſt, vt titulus allegatus non præſumatur ex poſſeſsione diuturna, ſiue à vero domino habitus eſſe dicatur, ſiue ab alio, niſi decies geminus actus veri domini probaretur ex interuallo, & vniformes, vt d.l.cũ de in rem, & vide pleniſsimè per Balbum de præſcri.part.3.q.10.vbi num.11.latè diſcutit intell.l. ſi filius. C.de peti. hæred.

20 *Intell.l. cum de in rem.ff. de vſur.*

21 *Intell. l. 1.C. de patr. pote.*

Tenendo hanc partem † tunc ad leg. primam.C.de patria poteſta. leg. ſi filiusfa. C. de peti.hæred.l.qui in aliena, in prin. verſi.ſed & ſi non adierit.ff.de acquiren.hæredi.reſponderi poſſet ex mente Barthol.in dict.l.cum de in rem, & ibi communiter Doctor. Barth.& communiter Docto.in d.l.ſeruitutes, quod ex diuturna poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione præſumitur titulus allegtaus in prꝗſcriptione ſeruitutis, & in reliquis ſimilibus, quæ ſunt non admodum grauis incõmodi, non ſic quando ageretur de amiſsione totius rei qua de agitur, & ſe ita habet non modò communis, ſed etiã receptiſsima omnium eorum opinio, quos ſuprà retulimus tenuiſſe, vt ex diuturna hac poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione præſumatur titulus allegatus ad præſcribendam ſeruitutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam, quaſi hoc ſit non admodum magni incommodi, qui titulus non præſumeretur ſi ageretur de magno præiudicio. Sed hæc communis opinio, & recepta ſolutio non placuit diſertiſsimo viro Didaco Couarru. in libro primo variarum reſolution.capi.17. num.7. poſt alios ibi relatos, cuius etiam opinionem non refero, quia diuerſa nobis ſententia ſedet, ſed & præter eos hæc communis ſolutio plusquàm manifeſtè confutatur per dict.l. primam.de pat.poteſta. iuncta l.filiusfamiliàs.§.ſecundum vulgarem. ff.de legat.1. & 1.Inſtitu. de ſingu.rebus per fideicom. relig. vbi habetur, patriam poteſtatem eſſe rem inæſtimabilem, adeò vt licet quis poſsit per fideicom.rogari, vt reſtituat res ſuas vtcunque precioſas, ſiue illæ mobiles ſint, ſiue ſoli tamen, vt emancipet filium rogari non poteſt, quia patria poteſtas eſt res inæſtimabilis, & tamen ex diutina poſſeſsione, vel quaſi, non deſinit præſumi titulus allegatus, licet ageretur de amittenda patria poteſtate, vt d.l. 1. vt interim omittam quod in terminis d. §. ſed & ſi non adierit, non agebatur de paruo præiudicio, argu.l. quia poterat.ff.ad Trebellia.§.ſed neque. Inſtitu.de autho.tut.& longè minus in terminis d.l. ſi. filiusfamiliàs.dicer. ergò ꝙ quãdo ex diuturna poſſeſsione vel quaſi præſumatur, vel non præſumatur titulus allegatus, res quidem varia eſt & anceps, & legũlatoribus alijs in cauſis viſus fuit partem affirmatiuam, alijs verò in cauſis negatiuam partem ſequi. vnde in caſibus occurrentibus, qui nominatim nulla lege deciſi reperiuntur, argumentum ſumendum eſt ab illa lege, quæ proximior eſt & ſimilior caſui ſpecieiq; occurrenti.leg.quæritur.ff. de ſtatu homi. leg. non poſſunt.leg.neque leges.ff.de legibus. ſpeciei autem noſtræ, qua de agimus, nulla vnquam lex proximior ſimiliorque reperitur, quàm dict.l. nullo. C. de rei vendi.leg.Celſus.ff.de vſucapi.cum ſimi.ſuprà allegat.in quibus habetur, ex diuturna poſſeſsione nõ præſumitur titulum allegatum ad inducendam præſcriptionem, ergo idem & in ſpecie noſtra deciſum eſſe intelligendũ eſt, vt titulus habitus à vero domino patiente eius rei, qua de agitur, non præſumatur, licet allegetur non magis quàm præſumeretur, ſi aliunde habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta reſponde quod loquuntur in caſibus longè diuerſis, & ex diuerſis non fit illatio.leg.fin. ff. de calumniato. Glo. in leg. ſi creditoris, vbi plenè per Iaſon.ff. de noui ope. nun. quæ omnia procederent ſi poſſeſſa ſeſe tueretur, dicens ſe titulum cauſamque legitimam poſsidendi ab ipſo rege qui per prius dominus fuerat illius vectigalis, de quo ageretur, habuiſſe, ſuccumberet enim in iudicio proprietatis, quia ex illa diutina poſſeſsione titulus ille allegatus non præſumeretur. † Diuerſum eſſet ſi diceret ab ipſis vaſallis ſeu popularibus ciuibusúe ius illius vectigalis percipiendi habuiſſe ſe, nam tunc ex inueterata poſſeſsione bene præſumeretur, cùm ipſimet ciues huic poſſeſſori non decies tantùm, ſed multo pluries, centies aut millies fortè hanc præſtationem vniformem, & ex eadem cauſa feciſſent, ſicque regi tale vectigal repetenti aut vendicanti opportunè reſpõdebit poſſeſſor, illud vel vectigal exigi ſoli tum à ſuis oppidanis, vaſallis aut ciuibus ſibi deberi, debitumque retro fuiſſe ex tali cauſa vel titulo in futurumque præſtitum iri, an autem tantundem aut ſimile quippiam ab ijſdẽ oppidanis aut ciuibus ipſi quoque regi debeatur, id ſibi compertum non eſſe, hancque curam, aut huius rei inſpectionem, aut notitiam ad ſe non pertinere, hocque vnum ſe certò ſcire ab oppidanis ſuis id ſibi deberi, an regi quo-

Vaſa ſint contr comi niæ, gote vecti alcat catu teru [margin cut off]

gi quoquè tantundem aut ſimile quippiam debuerint alij viderent. & in eo tantùm quæſtio erit, an longius tempus quàm decem aut viginti annorum exigatur ad præſcribendum vel dictum titulum præſumendum contra populum quàm deſideraretur ad illum præſumendum contra quendam hominem priuatum, Illud enim certum eſt illam inueteratam quaſi poſſeſsionem huiuſmodi vectigalis (q, alcauala vocatur) exigendi ſufficere, vt ex ea præſumatur titulus ſi allegetur, quia d.l. cum de in rem verſo, procedit in omni annua præſtatione, qualis eſt præſtatio decimarum & ſimilium rerum, vt nominatim tenuit ibi Gloſ. mag. cum qua tranſeunt cõmuniter Doct. ibi, & alij innumeri per nos ſuprà relati in illo articulo, an ex diutina præſtatione præſumatur titulus ad tantundem in poſterum exigendũ, ſi allegetur habilis & legitimus, id quod longè facilius procedit in præſtationibus menſtruis vel etiam ſingularum hebdomadarum vel dierum, tantoque facilius quanto pluries geminatur & multiplicatur exactio vel actus exigendi, facit l. prima. C. de fideicom. ibi, alimenta menſtrua & veſtiarum annuum, & in ſpecie præter ſuprà relatos quod ea conſuetudo per lõgum tempus exigendi pedagium ſit præſcripta contra populum ipſum ſi legitimus titulus allegetur, tenet Albericus, numero quarto. in dict. l. cum de in rem verſo. quod ſimiliter ſatis in ſpecie intelliguntur tenuiſſe omnes illi auctores, quos ſuprà retulimus tenuiſſe, quod ex diuturna poſſeſsione titul. legitimus allegatus præſumitur contra agentem actum decies geminatum, licet non ſic contra patientem niſi in his quæ non admodum magni eſſent præiudicij. At in ſpecie noſtra cùm ille populus ſeu populares non tam patientium quàm agẽtium vicem ſuſtineant, ſine dubio contra eos talis titulus allegatus præſumetur, contra ipſum autem regem non ſic facilè præſumeretur, cùm ipſe nihil vectigalis illius nomine, quo de agitur, huic poſſeſſori præſtitiſſet vnquam, licet tacuiſſet, diſsimulaſſet paſſuſque eſſet illud exigi, & in ſpecie nobiſcum tenet Alexand. conſilio 113. ſuper primo, lib. 1. in princip. qui plures allegat Bal. in leg. ſolent. §. fin. vbi Barthol. & alij. ff. de offici. proconſ. Stat ergo ex diuturna præſtatione præſumi legitimum titulum allegatum contra ſoluentem.

Hanc † communem ſententiam amplia primò vt procedat etiam contra ruſticum. Ita in ſpecie tenent Barthol. in l. litibus. C. de agricolis & cenſi. libr. 11. Iaſon numero 13. & Alcia. in dict. l. ſi certis annis. Alexand. conſili. 113. in principi. libro primo. incip. ſuper primo dubio. Specu. de cauſa poſſeſsio. 2. verſicul. Idem Specu. de reſtit. ſpolia. §. nunc dicemus. verſic. fin. Baldus in leg. ſolent. §. fin. ff. de offici. procon. Idem Baldus colum. penul. in d. l. ſi certis annis. Anto. in ca. peruenit, de cenſibus. ſentit Alexand. conſil. 124. ſuper primo quæſito. libr. 2. quæ communis opinio ſaltem vera eſt in longiſsimo tempore, vt per Alex. d. conſil. 113. Cõtra per hanc cõmunem ſententiam multi tenent, quos refert Iaſ. vbi ſuprà, ſed verior eſt communis opinio, tum quia ruſticis non ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſsis, leg. fina. cum ibi notaris. C. de iuris & fact. ignor. tum etiam † quia lex generaliter loquens cõprehendit perſonas vtcunque priuilegiatas, ſi in materia qua de agitur non reperiantur habere peculiare priuilegium. leg. in fraudem. §. fin. ff. de milit. teſtamento. Iaſon vbi ſuprà. Decius in lege, ex teſtamento. C. vnde liberi. Alciatus libro 4. paradox. capit. 10. Decius conſil. 5. plenè per Tiraquel. de retract. Glo. 14. num. 91. cum 20. ſeq. Crotus nume. 18. in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. vbi Annibal num. 369. & Ripa num. 52. Decius in l. hac conſultiſsima. colum. fin. C. qui teſtamen. fa. poſſ. Iaſ. in l. ſicut. nu. 10. C. de teſta. mili. ſed in hac materia ruſticus non reperitur habere peculiare priuilegium, ergo, &c.

24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia, qua de agitur, non reperiũtur habere priuilegium, cum cõmuni.*

Amplia ſecundò, † vt procedat etiam contra mulierem, ita tenent Bald. col. pen. & Iaſo. nume. 13. in d. l. ſi certis. Barthol. in d. l. litibus. Alciatus in d. l. ſi certis. Antoni. in d. capit. peruenit. Alexand. d. conſil. 124. ſuper primo quæſito. lib. 2. quæ communis ſententia & ſi à quibuſdam, quos refert Iaſo. vbi ſuprà, impugnetur, tamen vera eſt, quia mulieri non ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſsis, ſecundum Docto. ſuprà citatos, per text. cum ibi notatis in dict. l. fin. C. de iuris & fact. igno. & ipſa regulariter vtitur iure cõmuni, d. l. in fraudem. vnde cùm in hac materia non reperiatur habere peculiare priuilegium, licet aliàs in caſibus habeat multa priuilegia, de quibus per Decium in leg. fœminæ. ff. de regu. iur. ſequitur quod & in ea locum habebit, d. l. cum de in rem verſo.

25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra mulierem.*

Amplia tertiò, † vt procedat etiam in eccleſia, Salicetus in d. l. cum de in rem. quæſtio. 7. Iaſon, vbi ſuprà, num. 13. Decius in d. l. ſi certis annis. nu. 13. & Alcia. ratio, quia vtcunque ſit eccleſia priuilegiata, tamen cùm hac in re non reperiatur habere peculiare priuilegium, neceſſe eſt, vt comprehendatur ſub regula, argu. d. l. in fraudem, cum authoritatibus ſuprà allegatis.

26 *Titulus allegatus poſt diutinã præſtationem præſumitur contra eccleſiam.*

Quartò † amplia vt procedat etiam contra fiſcum eadem ratione, quòd nominatim tenuit Iaſ. vbi ſuprà. & Decius etiã vbi ſuprà, nu. 13. ſed in eccleſia & fiſco in eo tantùm quæſtio erit, an longius tempus quàm in reliquis exigatur, quod & tenet Alciatus in dict. l. ſi certis annis.

27 *Idem in fiſco.*

Quintò amplia, † vt etiam tituli allegatio neceſſaria nõ ſit, quando præterijt tempus cuius initij memoria non extat. Iſta eſt cõmunis opinio, quam tenent Angel. Paul. Cyn. quęſt. penul. Iaſon in decima limitatione, columna fin. in

28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemo. cum communi.*

fin. in dict.l.ſi certis annis. Barthol. in dict.l. cum de in rem verſo. ſentiunt Gloſſ. & Paulus Caſtren. in leg. ſeruitutes, magna. ff. de ſeruit. Bald. in leg. ſecunda. C. de fideicom. Ioannes Andr. in c. peruenit. de cenſibus. Riminaldus colum. penul. in dict. l. ſi certis annis. Balb. de præſcrip. par. 3. quæſt. 10. num. 9. per Aymon. de antiq. temp. numero 43. ſectione, materia iſta. par. 4.

29 *Titulus allegatus poſt diuturnam ſol. præſumitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*

Sextò amplia † vt non ſolùm in iudicio proprietatis, ſed etiam in iudicio poſſeſſorio ex diuturna illa ſolutione præſumatur titulus allegatus ad tuendum eum in poſſeſſione. ita tenent & ait communiter teneri Iacobinus de ſancto Georgio in dict. l. ſi certis annis. C. de pact. num. 24. per c. querelam, de electi. tex. & ibi Abbas in primo no. in cap. ſicut, de ſententia & re iudica. Abbas & Imola in dict. c. querelam, bonus text. in cap. cum de beneficio, de præben. in 6. quinimmò ad obtinendum in poſſeſſorio non ſunt neceſſariæ decem annuæ præſtationes, ſed pauciores ſufficerent, vel fortè vna, ſecundum Angel. in dict. l. ſi certis, qua de re per Butrium in dict. c. querelam, vbi Imola, numero decimo. hoc vnum indubitatum eſt, hunc poſſeſſorem facilius obtenturum in poſſeſſorio quā in petitorio, ideo Iacobinus, vbi ſuprà, conſulit vt potius intentet is poſſeſſor poſſeſſoriū vel quaſi poſſeſſoriū, quàm petitorium, & ibi docet formam libellandi, & ad obtinendum in poſſeſſorio ſufficeret vnica præſtatio, ſecundum Alciatum in dict. l. ſi certis. Paulus in l. ſicuti. §. ſi quæratur. ff. ſi ſerui. vendi. Feli. in c. cum Bertoldus. col. antepe. de re iudic.

30 *Annuæ præſtationes an factæ videantur ex cauſa obligatoria, ſtatur coniecturis.*

Septimò amplia † vt procedat non ſolùm quando in ipſis ſolutionibus vel præſtationibus expreſſa erat cauſa ſoluendi, ſed etiam ſi expreſſa non fuiſſet, ſi modò ex aliqua coniectura arguatur, quòd factæ fuerint illę præſtationes ex cauſa retro obligatoria, ita notanter per Riminaldum colum. fin. d. l. ſi certis annis. itaque aut conſtat præſtationes fieri ex præambula neceſſitate & obligatione præſtandi, quæ in futurum quoque durabat, & tunc ſufficit titulum allegare. licet non probetur, quia ſatis ꝓbatur ꝑſumptiuè per aſſertiones factas in ipſa præſtatione, ita procedit l. Campanus. ff. de op. lib. Aut conſtabat retro nullam fuiſſe obligationem, & procedit l. operis non impoſitis. ff. eo. Aut dubitatur, & tunc ad coniecturas recurrendum eſt, verùm veriſimilius ſit, tales annuas præſtationes factas fuiſſe ex præambula cauſa obligatoria, an ex mera liberalitate & voluntate, ceſſantibus autem coniecturis, Curtius iunior in d. l. ſi certis annis. nume. 23. cum pluribus ſeq. tenet præſtationes ex cauſa obligatoria, & ſic ex neceſſitate factas videri potius quàm ex voluntate & liberalitate, ſed receptior opinio eſt in cōtrarium, vt & ipſe fatetur, & infrà docebimur, ſed & ſi cum ipſo Curtio teneremus quòd ex neceſſitate factæ viderentur, adhuc tamen ea neceſſitas deberet ſe continere intra terminos & numeros præſtationum factarum, nec ſe deberet porrigere ad præſtationes nondum factas.

31 *Vaſal... niles... præſta... diu fa... vt in obliga... deant... tet ap... quod e... obliga... præſta...*

Quod diximus † ex diuturna annua præſtatione præſumi titulum legitimū, ſi allegetur, limitatur primò, vt non aliter procedat quàm ſi illa annua præſtatio facta fuerit ex certa cauſa obligatoria, veluti ſi ciues aut populares alicuius villæ, caſtri, aut vrbis domino ſuo ſingulis annis præſtabant certum frumentum, vinum, oleum, pecuniam numeratam, aut quippiam aliud ex cauſa emptionis, aut permutationis ex contractu inito, vt id in perpetuum ſingulis annis pręſtaretur, aliter enim ſi non appareret qua ex cauſa huiuſmodi annuæ præſtationes fierent, non obligarent in futurum. Ita tenent in ſpecie Salicetus in leg. ſi certis annis. quæſtio. prima. C. de pact. Idem Salicet. in leg. cum de in rem verſo, ſuprà allegata. ſimiliter in prima quæſti. vbi ait, hanc quæſtionem non eſſe tactam à Doctoribus, ſequitur Alexan. conſilio 113. ſuper primo dubio videtur, libro primo, numero ſecundo. Idem Alexand. conſilio 108. in cauſa & lite inter dominos. numero 15. colum. fi. libro ſecundo. vbi allegat idem tenere Cumanum & Ludouicum Romanum in leg. qui in aliena. in prin. ff. de acquiren. hæred. Idem Alexan. conſilio 14. viſo & conſiderato. num. 9. eodem libro. vbi allegat Barthol. idem tenentem in leg. cum de in rem verſo, circa fin. ff. de vſuris. & Antonium Butrium in repet. capitul. peruenit. de cenſibus. tradunt expreſsim Riminaldus colum. pe. & Iaſo. colu. fin. in d. l. ſi certis annis. Felin. in capit. cauſam quæ, de præſcriptio. eſt communis opinio ſecundum Balb. de præſcrip. par. 3. principali. q. 10. nu. 8. vbi plures allegat. Intellige tamen quòd etiam ſi cauſa expreſſa non eſſet in ſolutione, ſi tamen ex ipſa ſolutione veriſimiliter colligeretur, ſufficeret. Ita Riminaldus, vbi ſuprà, poſt Bald. quem allegat in leg. generaliter. C. de non num. pec. quinimò Curt. iun. in d. l. ſi certis. num. 20. cum ſeq. tenet quòd ſemper ſolutio præſumitur fieri ex cauſa obligatoria, & ſic tenet contra iſtam limitationem, licet fateatur hanc eſſe communem opinionem, ſed communem tenet Curtius Senior ibi, num. 16. & Decius num. 14. & Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri.

Ti. in... præſt... nō ali... ſumit... ſi alleg...

Secundò limitatur † vt non procedat niſi illa certa cauſa fuerit allegata. Ita Iaſon colu. pen. num. 15. & Alciatus in d. l. ſi certis annis. Alex. d. conſi. 113. colu. 1. libro 1. Idem Alex. d. conſilio 108. num. 15. lib. 2. Salicetus in d. l. ſi certis. quæſtio. 1. ratio, quia iuris præſumptio licet releuet ab onere allegandi. l. ſi adulterium. §. idem Pollioni, de adul. & eſt communis opinio, vt patet ex relatione Baldi de præſcriptio. par. 3. quæſtio. 10. numero 19. eſt communis opinio, ſecundum Cur. Seniorem in l.

in l.ſi certis.ſuprà alle.num.12.vbi Cur.iterum num.16.

Tertiò limita, vt non ſufficiat allegari niſi etiam in ipſo libello cauſa ipſa præſtationis allegetur, ſecundum Salice.in d. quæſtio.1. in l.ſi certis.Idem in dict.l.cum de in rem, in eadem 1.quæſtio.Alexan.in d.conſi.113.Iaſon in d.l.ſi certis annis.col.fi.vbi Cur. Senior nu.16. & nu.17. quod & ſentit Alciatus ibi.

3 ...n an ...lati. ...pſu ...ad ...pro- ...con- ...u.

Quartò limita, † vt hæc præſumptio, quæ oritur ex hac annua, & diuturna præſtatione, intelligatur eſſe præſumptio iuris tantùm, nõ etiam iuris & de iure, & conſequenter contra eam admittatur probatio in contrarium, ita eſt communis opinio, quam tenent Petrus & Cynus & Iaſ.colum.fin.d.l.ſi certis annis.Alexand.d.conſi.113.lib.1.colum.fi.Ioan.Andreæ in cap.fina.de cauſſ.poſſ.& prop.Bal.in l.2.C. de dotis promi.Butrius in capitu.peruenit, de cenſibus, ſenſit Archid.18.quæſt.2.cap.ſeruitium.Iacobinus de ſancto Georgio in d.l.ſi certis.num.12. vbi ait quòd præſumptionis tantùm non etiam confeſsionis vim habent illæ præſtationes, idem Curtius Senior num.16. ibid.vbi Dec. num.15. hanc communem lim. ſequitur & Alciatus ibi.

Quintò limita, vt non ſolùm cauſa illa allegetur, ſed quod probetur, quia præſumptio iuris, licet releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere allegandi. l.ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni.ff.de adulteri.& quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei, eius quoque probatio & interuentus deſideratur. leg.1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quad. pauper.tradit Riminald.in d.l.ſi certis annis. vbi Iaſ.colum.fi.eſt ex mente Barthol.in dict. l.cum de in rem verſo.vbi Salicet.quæſtio 1.& quæſtio.penul.Idem Salic.quæſtio.1.in dict.l. ſi certis.Alex.conſi.113.lib.1.colu.1.& alij communiter in dict.l.ſi certis. vbi ita tenet Alciatus, intellige quòd eſt alleganda & probanda cauſa declarata, cum fiebant ſolutiones, puta quòd dicebatur, ſoluimus quod ex cauſa emptionis debemus, ſed ipſum contractum præceſsiſſe, non eſt neceſſe probare, ſed ſufficit eum allegare.

...egat ...mu- ...ioni ...ræ- ...u niſi ...ifor ...coi.

Sextò limita, † vt dictæ ſolutiones ſeu præſtationes debeant eſſe vniformes, non ſic ſi eſſent diuerſarum rerum vel etiam ſummarum, ita Riminaldus, vbi ſuprà, per d.l.cũ de in rem, quæ nominatim loquitur, quando præſtationes erant vniformes, quod eſt ex mente Alex. d. conſil. 113. lib.1. vbi pro conſtanti ponebatur vniformes fuiſſe præſtationes, Iacobinus de ſancto Georgio nu. 12. in d. l.ſi certis annis, qui videtur dicere, hanc eſſe communem ſententiam. & ibi Decius nu. 19. Barto. & Bal.in l. ſolent.ff.de offi. proconſulis.in §.fi. Bal.in c.1. §. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuer. inter dominum & agna. ex cuius relatione hæc videtur communis opinio, quam ſequitur Alcia. in d. l. ſi certis. vides ergo ex annuis illis præſtationibus titulum allegatum non aliter præſumi quàm ſi & vniformes ſint illę præſtationes, & ſolutiones factæ ſint ex cauſa obligatoria in futurum, & illa cauſa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipſo libello, nam ſi poſtea allegaretur, non ſufficeret, & etiam fuerit probata, nam ſola allegatio non ſufficit, cauſa enim expreſſa in illis ſolutionibus faciendis ſeu præſtationibus nunquam præſumitur niſi probetur, licet ſi probetur benè præſumatur, quòd præceſſerat contractus præambulus, qui cogitur eum qui poſtea ex illa cauſa (puta emptionis aut dotis) exoluit, ad illam ſolutionem ſeu præſtationem faciendam expreſſa cauſa ſoluẽdi in ipſa ſolutione, aliud eſt enim contractus præambulus, vnde effluxit neceſſitas ſoluendi. aliud autem eſt ipſa ſolutio facta ex cauſa, & neceſsitate obligationis præambulæ.

Quod † ſeptimo loco imitatur vt non procedat quando illa ſolutio ſeu præſtatio fieret ex cauſa donationis, ſecundum Iaſon.in d.l. ſi certis annis. columna fina. C. de pact. vbi etiam Riminaldus columna fina. qui alios allegat. Balth. in l. fina. C. ne de ſtatu defuncto. Salice. in d. l. ſi certis, & ibi Alciatus. 35 *Diutina præſtatio, & lucratiua poteſt etiam in futurum eſſe obligatoria contra Iaſon. & alios.*

Sed hæc communis opinio nobis ſemper ſuſpecta viſa eſt, cùm enim obligatio annua ex cauſa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo poſsit deſcendere, non ſecus quàm ex cauſa & titulo oneroſo, vt per totum. ff. de annuis legatis, latè per Barthol. & alios in l. Mæuius. §. dubius. ff. de legat. 2. cumque, vt modò docebamur, d. l. cum de in rem verſo, non procedat niſi cum cauſa ſoluendi expreſſa fuit in ipſis ſolutionibus ſeu præſtationibus, eaque cauſa expreſſa denotaret obligationem in futurum, id eſt, in ſingulos annos futuros, non video quid referat, vtrùm cauſa illa, quæ in futurum obligabat, deſcenderet ex contractu lucratiuo, (qualis eſt donatio) an ex oneroſo, (qualis eſt emptio, dos & ſimilia) itaque vt ſi in annuis illis ſolutionibus ſeu præſtationibus expreſſum eſſet quod fiebant, quia ex cauſa emptionis populus quidam tenebatur domino ſuo centum annua præſtare, tunc ex præſtationibus longi, aut longiſsimi temporis præſumeretur contractus ille emptionis præceſsiſſe, ſi allegatus foret, etiam ſi non eſſet probatus, ita quoque ſi populus ille diceretur domino ſuo donaſſe centum annua in perpetuum præſtanda ex longi, aut longiſsimi temporis præſtationibus, præſumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam ſi probatus non eſſet, ſi modò populus ille qui ſoluebat, expreſsim in illis annuis præſtationibus faciendis declaraſſet ſoluere ſeſe ex cauſa, & neceſsitate illius præambulæ dona-

donationis, vtrobique enim eadem aut parratio eſt, & vtrunque probat d.l. cum de in rem verſo, in ſui generalitate quæ inter contractū onèroſum & lucratiuum nullam fecit differentiam, necre vera inuenitur data paritate terminorum: Agnoſcimus tamen quòd ſi populus ille domino ſuo annua centum præſtitit, vel par caponum ſingulis annis, idq; per longum, aut longiſsimum tempus, & tempore quo fiebant huiuſmodi præſtationes expreſſum nunquam fuit, qua ex cauſa fiebant, vtrùm ex obligatione retro contracta, an verò ex præſenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præſenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum vel ſummarū nō præſumitur vlla cauſa obligatoria in futurū, l.2.§.circa.ff.de doli exceptio. Sed liberalis cōceſsio præſumitur, quò ad præſens donum, quæ in futurum non obligat. lege Campanus. ff.de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menſtruum, vel annuum præſtitit, aut conſtat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præſtitiſſe. & tunc ſine dubio tenebitur in futurū etiam ſi ex cauſa voluntaria, & lucratiua ea obligatio deſcendat, dic.l. Campanus. Aut conſtat quòd illæ præſtationes non fiebant ex cauſa præambula obligatoria, & tunc ſine dubio in poſterum non tenebitur. l. operis non impoſitis. ff.de operis libertorum. Aut conſtat lōgo tempore factas fuiſſe illas præſtationes diurnas, menſtruas, vel annuas, non tamen appare, tan ex cauſa retro obligatoria, nec ne, proficiſcerentur, & in re dubia talem cauſam obligatoriam non præſumam. d.§.circa, niſi in ipſis præſtationibus expreſſum ſit, quod fiebat ex cauſa præambula obligatoria, vel ex ipſis id veriſimiliter colligatur, ita procedit dicta lex, cum de in rem verſo. ergo ſuperior illa communis opinio, quam impugnauimus, poteſt defendi, quando in illis præſtationibus expreſſum fuit, quòd fiebant ex cauſa merè donationis præſentis, id eſt, quæ per præſentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipſo, vt ſic tot eſſent donationes quot erant præſtationes factæ, & finitæ, ex quibus neque vlla in poſterum oriebatur obligatio, neque retro vlla obligatio ad res illas tradendas præceſſerat. d.l. operis non impoſitis.

Poteſt etiam defendi quando præſtationes nulla expreſſa cauſa fiebant, vt d.§.circa, quia talis præſtatio ex natura ſui vel neutrum obligabit, vel ſi alterū, potius accipientem quàm dantem, vt Inſtitutio.de obliga.quæ quaſi ex contractu naſcun.§.ſecundo, vel tertio. & Inſtitutio. quibus modis recontrahi. obliga. §. primo & ſecundo.

36 *De ead.re.* Octauò limita † vt non procedat quando fieret vna præſtatio pro decem annuis præſtationibus, tunc licet cauſa obligatoria in ea pręſtatione expreſſa eſſet, adhuc tamen titulus allegatus non præſumeretur. Ita Iaſon. in dict. l.ſi certis annis. C.de pact. columna fina & ibi Alciatus.

Nonò limita, † vt tres præſtationes annuæ poſteriores, quæ alijs in cauſis ſolent ſufficere, vt per Gloſſ. in leg.2. C.de iure emphy. tamen hic non ſufficiant, vt titulus allegatus præſumatur. Ita Iaſon in d.l.ſi certis, ad finem. quia aliud eſt cum agitur de liberatione præſumenda, & de ſolutionibus retro factis præſumendis, vt in terminis d.l. ſecundæ. aliud de obligatione præſumenda, vt in terminis d.l. cum de in rem verſo. argu.leg. Arrianus. ff.de actio. & oblig. 3 *De eac*

Decimò limita, vt non procedat in beneficialibus, Iaſ. vbi ſuprà. Bald. in capitu. ex parte Adæ, de reſtitut. ſpoliat. Idem Bal. in c. contingit, de dolo & contuma. Alcia. in d.l.ſi certis annis, ad fin.

Vndecimò limita, † vt non procedat, vbi ageretur de ſeruitio perſonali, quia tunc lōgius tempus deſideratur, ſcilicet triginta annorum, ſecundum Iaſ. in d. l.ſi certis. colum. fin. num.15. Barthol. in leg. litibus. C.de agricol. & cenſit. libro 11. Idem in l.cum de in rem, ad finem. Cy. & Bal. in d.l.ſi certis. colum. fin. Ant. in dict.c. peruenit. latè Balbus de præſcriptio. par.3. quæſt.10. numero decimo. per Curtium Seniorem num.18. in d.l.ſi certis annis, quem vide. *De ea*

Duodecimò limita, vt non procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tunc requiruntur anni 20. argum. c. peruenit, de cenſibus. Ita Iaſo. in d.l.ſi certis annis. colu. fin. num.15. Imola in d.cap. peruenit. per text. ibi, iuncta ſua Glo. Alexan. conſi.1. lib.4. Idem Alexand. conſil.17. viſo inſtrumento locationis. colum.3. eodem libro quarto. quod non ſatis certum eſt, ſecundum Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquiren. hæredita. traditur per Curtium Seniorem nume.18. in d.l.ſi certis annis, vbi etiam Alcia. hanc limi. ſequitur.

Tertiodecimò limita, † vt non procedat vbi erat iuris præſumptio contra eum qui recepit illas annuas præſtationes, quia tunc non ſufficerent decem annuæ præſtationes, vt titulus allegatus præſumeretur, ſed tot pręſtationes tantique temporis cuius initij memoria non eſſet, argu. cap. primi, de præſcrip. libro 6. ita Iaſ. in d.l.ſi certis annis. limi. pen. & Riminaldus colum. fina. ſentit Alcia. ibi, & Balbus de præſcriptio. par.3. quæſt. 10. num.9. Sed hi nobis videntur loqui contra text. & communem opinionem ibi, in l.2. C.de ſeruit. l.ſi quis diuturno. ff.ſi ſeruitu. vendi. vbi licet ſit præſumptio iuris, quòd quælibet res pręſumatur eſſe libera. leg. altius. C. de ſeruitu. tamen per longum tempus inducitur pręſcriptio contra illam legis pręſumptionem, quinimò in proprijs noſtris terminis, & ſic in terminis dict.l. cum de in rem, inducitur illa pręſcriptio ſeu pręſumptio contra legis pręſcriptionem. nam omnis

Anni ſtatio unt p tempi miti am ſ allege ſet p iuris, Iaſo. Balb cia.

omnis contractus eſt res facti. l. conſilio. ff. de curato. furio. facta autem non præſumuntur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. ſi emancipati, vbi Iaſ. & alij. C. de collatio. & tamen ex diuturna illa præſtatione præſumitur contractus ille allegatus, quaſi illa præſumptio, quòd facta, de quibus non conſtat, non præſumantur, excludatur per præſumptionem hanc fortiorem, quæ deducitur ex diuturnis præſtationibus.

Ad d. cap. primum, de præſcriptio. in 6. reſpon. vt ſuprà diximus, & infrà fortè dicemus vt contra patientem non præſumatur titulus allegatus, vt ibi, ſed contra agentem ſic, vt hic.

4 Quartodecimò limita, † vt procedat contra agentem, præſtantem ſeu ſoluentem, non ſic contra patientem, quod dic, vt ſuprà diximus in ſeruitute. at in vſufructu, qui eſt pars dominij. l. 4. ff. de vſufru. etiam ſi quis diu paſſus ſit ab alio rem ſuam vtifrui, poſſeſſorque alleget titulum ſe habere, adhuc non obtinebit niſi illum probauerit, ita Curtius Iunior num. 27. in dict. l. ſi certis annis. Bald. in l. fin. C. ne de ſtatu defunctorum. Areti. d. l. ſi certis annis, in fin. licet contrarium videantur tenere Gloſ. & Barthol. in d. l. cum de in rem verſo. ſicque l. nullo, cum ſimilibus. C. de rei vendic. per quam in præſcribenda cuiuſque rei proprietate non ſufficit tituli allegatio niſi probetur, extenditur etiam ad vſumfructum cuiuſque rei, & d. l. ſi quis diuturno, cum ſimilib. limitabuntur, vt procedant in ſeruitutibus realibus, in quibus præſcribendis titulus neceſſarius non eſt, non ſic in ſeruitute perſonali, qualis eſt vſufructus in quo præſcribendo titulus neceſſarius eſt. argumen. leg. quarta. ff. de vſufruct.

...leg. ...tien ...re ſu- ...o vt ...ō p̄- ...per ...zum ...cum ...con ...ur.

Quintodecimò limita, vt non procedat in feudo, ſecundum Curtium iuniorem in dict. l. ſi certis annis. num. 27. Bald. in c. fin. de feud. dato in vicem legis commiſſoriæ.

Sextodecimò limita, vt non procedat quando ageretur de præiudicio tertij, ſecundū Iaſ. col. fi. & Alci. in d. l. ſi certis annis.

4 Hactenus de primo caſu cum titulus legitimus allegabatur. † at ſecundo caſu quando allegabat titulum illegitimum, & inſufficientem (puta poſtquam annis decem receperat annuam quandam præſtationem, eandem in poſterum ſimiliter expetebat dicens ſibi fuiſſe pacto nudo promiſſam) tunc in poſterum talem annuam præſtationem non poterit exigere, ita ſe habet communis opinio, quam tenēt Glo. & communiter Doct. in dict. l. cum de in rem verſo. in Glo. mag. & Gloſ. fin. in dict. l. ſi certis annis. & glo. in l. 1. §. fina. ff. de aqua pluuia arcenda, quam opinionem ſequuntur, & firmant eſſe communem Areti. colum. 2. & Iacobinus de ſancto Georgio. numer. 12. in d. l. ſi certis annis, poſt Petrum de Bellaperri. Cyn. Iacob. Butrig. Barthol. Bald. Ioann. Fab. Salic. Angel. & Paul. Caſtren. ibi, vbi etiam Decius nume. 12. eam ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem, quod & firmat eam ſequutus Ludouicus Romanus ibi, numero 22. ſequuntur & dicunt communem opinionem Salicet. & Fulgoſ. in d. l. cum de in rem verſo, hanc ſequuntur & firmant eſſe communem Iaſ. num. 7. & Alciatus, & Alexand. nume. 7. in d. l. ſi certis, vbi Riminal. colum. 3. & Curtius Iunior num. 19. & Curtius Senior in repe. nu. 12. hanc opinionem & ſequuntur, & communem dicunt, quod & firmat eam ſequutus Louic. Gozadi. ibi num. 7. eſt communis opinio ſecundum Iacobinum colum. fin. d. l. cum de in rem verſo, & ſecundum Felinum in cap. de quarta. num. 41. de præſcriptionibus. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Pau. Caſtrenſ. in l. ſeruitutes. 4. ff. de ſerui. colum. fi. hanc dicit communem opinionem Cæpolla de ſeruitu. vrbanorum prædiorum. cap. 19. vbi eam ſequitur. tenent Glo. & communiter Doctores in l. 1. C. de fideicommi. Barthol. & alij in d. l. ſeruitutes. Albericus & Odofredus in d. l. ſi certis. Albe. in dict. l. ſeruitutes. Idem in d. l. cum de in rem verſo. columna ſecunda. in princip.

...illegi ...in in- ...iga- ...n po- ...cum ...i.

Huius autem receptiſsimæ opinionis ratio ea eſt, quòd ex diuturna poſſeſsione titulū legitimum præſumi ſi allegetur, procedit inſpecta legis præſumptione, ſicque & eam allegari oportet. leg. ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. de adulter. l. licet Imperator. vbi per nouiſsimos. ff. de leg. 1. & contra hanc præſumptionem admittitur probatio, vt in ſpecie tradunt Iaſ. colum. fin. in d. l. ſi certis annis, vbi Paul. Caſtrenſis & Cynus quæſtio. 10. Bal. in l. 2. C. de dotis promiſsione. Ioan. Andreæ in c. fi. de cauſ. poſſeſsion. & proprietate. Butrius in ca. peruenit, de cenſi. Alex. con. 113. ſuper primo dubio, libro primo: Riminaldus, Decius, & Curtius Iunior, & alij communiter in dict. l. ſi certis annis. vnde cum ipſemet poſſeſſor fateatur ſe ex titulo inhabili, & non obligatorio annuam illam præſtationem exegiſſe, tantum abeſt vt in poſterum poſsit quicquam petere, quòd potius ea quæ retro exegerat, deberet quaſi indebitè ſolutum reſtituere, argumento per totum C. & ff. de condic. indebiti. Confeſsio enim huius poſſeſſoris agnoſcentis titulum fuiſſe illegitimum non ſolùm probatio eſt legitima, ſed etiam ſuperat omnem fidem reliquarum probationum. leg. fin. C. de fidei. §. fin. Inſtit. de fidei. hæred. l. vnica. C. de cōfeſ. diximus plenius lib. de ſucceſ. cre. §. 23. num. 31.

In ſumma licet ex diuturna annua præſtatione quæ proceſsit ex titulo inualido non ſequatur aut inducatur obligatio in futurum, tamen fauore † alimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam ſi teſtamentum minus ſolenne, & ſic titulus inualidus allegaretur, & præſtatio, quæ 42

Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diutina, cum communi.

tio, quæ præceſsit non per annos decem, ſed tantùm per annos tres facta eſſet. Iſta eſt communis opinio, quam tenent Glo. Azo in ſumma, Placentinus in ſumma, Petrus Bellapertica, Odofredus, Iacobus Butrigarius, Ioannes Faber, Cyn. Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtren. & Corneus, columna ſecunda, in leg. 1. C. de fideicom. eſtque communis opinio, ſecundum Corneum ibi, Gloſſ. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Petrus Bellapertica, Cyn. Ioannes Faber. Albericus, Barthol. Bald. Angel. Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis in leg. ſi certis annis. C. de pact. Gloſſ. Butrigarius, Odofredus, Faber, Cynus, Petrus Bellaperti. Albericus de Roſate, Barthol. Bald. Angel. Salicetus, & alij in lege creditor. C. de vſur. Glo. Iacobus de Arena, Albericus, Bartholus, Baldus, Angelus, Fulgoſius, Florianus, Iacobinus de ſancto Georgio in leg. cum de in rem verſo. ff. de probat. Bartolus in l. ſeruitutes. 4. ff. de ſeruitutibus. ſequitur, & dicit communem opinionem Alexand. numero 3. in d. l. ſi certis, vbi Decius numero 7. firmat eſſe communem, quam ſequitur, & communem firmat Romanus ibi, numero 15. & Iaſon numero 3. vbi Riminaldus, columna tertia, dicit eſſe communem opinionem, quod firmat Curtius iunior ibi, numero 14. & 15. & Ludouicus Gozadinus ibi, numero quinto. in repeti. ait eſſe communem opinionem, & hanc dicit eſſe communem opinionem Curtius iunior ibi, colum. ſecunda, & Alciatus qui eam ſequuntur, mouentur omnes per text. in l. prima. C. de fideicom. quam extendunt, vt procedat etiam fauore dotis, ita in ſpecie tenent plerique eorum quos ſuprà retulimus dicentes procedere etiam in refectione viarum, & ſimilium cauſarum fauorabilium, quod tenuit Barthol. in dict. l. ſi certis annis. & eſt communis opinio, ſecundum Curtium iuniorem ibi, numero decimoquinto. & per Decium & Alexand. & Decium ibi, vbi etiam Iaſon plures limitationes, & extenſiones accommodat dictæ legi primæ. C. de fideicom. idemq; reſumit in d. l. 1.

Quoad tertium caſum cum poſſeſſor nullum titulum allegabat, ſed ſolo tempore nitebatur, dicendum eſt † quòd annua præſtatio etiam longi temporis in futurum non inducit neceſsitatem aut obligationem ſoluendi, ſi is qui eam annuam præſtationem exegit, eam in poſterum ea ſola ratione petat, quod ſibi in præteritum diu præſtita fuit, quia tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis in futurum, hæc eſt vera & communis opinio, quam tenuit Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Paulus, Salicetus, Fulgoſius, Florianus, & Iacobinus de ſancto Georgio, qui hanc dicit communem opinionem, columna fin. tenent Glo. Bartho. Iacobus de Arena, Albericus, Baldus, Bartolus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis, Florianus, & Iacobinus in leg. ſeruitutes. 4. ff. de ſeruit. Gloſſ. Petrus Bellapertica, Ioannes Faber, Odofredus, Cynus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus Caſtrenſis, & Aretinus, in l. ſi certis annis. C. de pact. Gloſſ. Odofredus, Ioannes Faber, Cynus, Iacobus Butrigarius, Petrus de Bellapertica, Albericus, Bartholus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in leg. creditor. C. de vſuris. Glo. Petrus, Odofredus, Ioannes Faber, Cynus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus, Balbus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis & alij in leg. 1. C. de fideicom.

34 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi oblig. in futurum ſi nō allegetur, cū communi.*

Huius autem receptiſsimæ ſententiæ ratio ea eſt, quòd tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis. leg. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligatio. vnde licet per annos mille annuum quippiam ſolutum fuerit, in poſterum ab inuito tantundem extorqueri non poteſt. Præterea inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium effectum. leg. legata inutiliter. ff. de adimendis legatis. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. ſed ille qui ſoluebat id fecit quò magis liberaretur, ergo non debet per illum actum obligari in futurum.

In ſumma ſi aliud diceremus, redderentur eluſoriæ. l. nullo. C. de rei vendic. l. vnica. C. de vſucap. cum ſimili. in quibus habetur ad præſcriptionem titulum deſiderari, ſi quidem ex ſolo tempore citra vllius tituli non ſolùm interuentū, ſed etiam allegationem, acquiſitio & præſcriptio iſtius iuris contingeret, ſicque is eſt verus intellectus dictæ leg. creditor. C. de vſuris. quæ noſtram communemque probat ſententiam.

SVMMARIVM.

1 *Actor fundans intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio, & numero 2.*

3 *Actio expreſſa in l. pro lege habetur.*

4 *Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare.*

5 *Actor qui fundat intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet, obtinebit etiam in poſſeſſorio.*

6 *Poſſeſsio iunior clandeſtina præſumitur cum communi.*

7 *Actor licet fundat intentionem de iure, non obtinebit in poſſeſſorio contra eum qui diu fuit in poſſeſsione ſine vitio.*

8 *Actor qui fundat ſuam intentionem de iure, an poſsit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare.*

9 *Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuam intentionem de iure, ardua quæſtio.*

10 *Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi.*

11 *Actor quiſuam intentionem fundat de iure, an poſſit incipere ab executione.*
12 *Intellectus cap. cum perſona. §. quòd ſi tales, de priuileg. lib. 6.*
13 *Filius an in patris poteſtate præſumatur, ardua quæſtio.*
14 *Probationes ſufficit vt à communiter accidentibus concludant.*
15 *Filij præſumuntur ſpurij.*
16 *Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico.*
17 *Legitimi non ſunt liberi ex eo matrimonio nati, quod valebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæſareo ſuccedunt vt filij legitimi, cum communi contra Baldum & Salicetum.*
18 *Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opinio.*
19 *Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate.*
20 *Filiationis quaſi poſſeſſio & præſumptio inducitur eo ipſo quòd quis tractabatur & alebatur vt filius, etiam quò ad effectum ſuccedendi, cum communi contra Alciatum.*
21 *Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum communem vſum loquendi.*

CAPVT LXXXV.

1 *r fũdãs tiõe de e ſi non obti- n titos*

ALIQVIS † fundatam habebat ſuam intentionem de iure, in re, vel iure q̃, ab alio poſsidebatur, vtrũ poſſeſſoris, an verò petitoris vicem obtineat, quæritur primò, an obtinebit etiam ſi nihil probauerit, mouet quæſtionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit. l. 1. & 2. & lege, actor quod aſſeuerat. leg. fin. C. de probati. leg. qui accuſare. C. de edendo. §. commodum. Inſtituti. de interdict. nam & ſi reus nullam iuſtam cauſam haberet poſsidendi, adhuc tamen ſi ea res, qua de agitur, ad actorem re vera non pertinet, æquum eſt, vt permaneat apud reum eundemque poſſeſſorem ex regula quæ habet eum, cuius non intereſt, non admitti ad agendum. l. 1. C. ſine cenſu vel reliq. l. ex conuentione. C. de pact. §. alteri. Inſtitu. de inutil. ſtip. l. ſtipula. iſta. §. alteri, ibi inuentæ enim, &c. ff. de verborum obligat. Idemque erit etiam ſi ad actorem ius illius rei re vera pertineret, ſi tamen de eo non apparet, quia non apparentia & non exiſtentia quoad iudicium vſumque forenſem paria ſunt. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tutel. ergo ſi agis contra me qui poſsidebam æquum eſt me tueri, iuxta dict. §. commodum, ſi non probas, quia & ſi ingenuè & palam agnoſcerem rem illam ad me non pertinere, adhuc tamen tua non intereſt, vel non apparet intereſſe, quandiu ex parte tua probatio non adeſt, verùm hæc regularia ſunt, & procedũt in agris, domibus, & in ſimilibus, in quibus non magis vnus quàm alter habet ſuam intentionem fundatam, ſecundum communem & veram ſententiam relatam per Ioan. Lup. Pal. Ru. in cap. per veſtras, de donatione inter virum. 2. no. verſicu. ſed eſt pulchra dubitatio. numero quadrageſimoſeptimo. non ſic in rebus vel iuribus, in quibus aliquis (puta princeps, eccleſia, aut Reſpublica) fundatam habet ſuam intentionem de iure, tunc enim æquius eſt, vt is victor exiſtat, licet & actor ſit & probauerit nihil, vt enim regulariter ſi cùm poſsideres & à me conuentus eſſes, me non probante obtinebis, tum ne iniuria poſſediſſe videreris, contra l. merito. ff. pro ſocio. tum etiam quia quandiu non probo, tandiu mea non intereſſe videtur, vt diximus, & tamen me probante condemnaberis, & reſtituere compellendus eris, quia ab illa iuris præſumptione, quæ te tuebatur, per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vtcunque pro te poſsidente ſit iuris præſumptio, tamen ſi conuentus fueris ab eo qui de iure ſuam intentionem fundatam probatamque habebat, recedimus ab illa iuris præſumptione, quæ te fouebat, ac tuebatur, & ſtamus iuris probationi, quæ facit pro actore, quæque interea eſt certiſsima probatio, vincit ſuperatque omne aliud genus probationis, nam teſtes qui pro actore rem vendicante deponunt, poſſent falſum dicere, probatio autem iuris, quæ eſt pro eo qui in de iure fundatam habet ſuam intentionem, non poteſt non eſſe vera, falſitas enim & deceptio, quæ in probatione facti adeſſe poteſt, in probatione iuris adeſſe non poteſt, ergo ſi poſſeſſorem vincit actor ille, qui legitimè probauit per teſtes vel inſtrumenta, multò magis vincere debet qui probauit per ipſam iuris diſpoſitionem, quia in illa probatione falſitas eſſe poteſt, in iſta verò non poteſt. Cùm igitur is actor, qui de iure ſuam intentionem fundatam habebat contra reum non quicquam probantem, meritò obtinere debeat, in eo tantùm quæſtio erit, an id procedat in iudicio tantùm petitorio, an etiam in poſſeſſorio, & quid in iudicio illo ſummario, quod agitur in re notoria, & quod in petitorio obtinere debeat ſatis probatum eſt, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet text. in leg. cogi. C. de peti. hære. capit. vn. vt eccleſi. benefi. quia procedunt regulariter, nos loquimur, quando actor habebat fundatam intentionem ſuam de iure. dict. leg. cogi, quando fundatam non habebar.

2 *Actor qui ſuã intentionem fundat de iure obtinet licet nil probet in petitorio.*

† Quid autem iure regio, & eo iure hæc res expeditior eſt, per text. in leg. 8. titu. de la reſtitu. delos deſpolados. libro tertio. ordinamen. cuius verba ita habenr, el rey funda ſu intencion de derecho comun à cerca de la iuriſdicion ciuil y e criminal en todas las ciudades villas y lugares de ſus rey nos y ſennorios. E preſto antigua mente ordenarõ los reyes noſtros progenitores è nos orden amos contra

qualquiera parladco, onbre poderoſo contra tiene entrada y occupado la iuriſdicion de qualquiera delas dias ciudades villas elugares es tenido de monſtrat è mueſtre ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iuriſdicion le pertenezca en cotra manera noſea conſentido vſar della, quorum verborum ſenſus eſt, quòd iure regio in omni populo Rex Hiſpanus habet quò ad iuriſdictionem fundatam ſuam intentionem, & ideò ſi alius reperiatur in poſſeſsione iuriſdictionis alicuius populi Hiſpaniæ, ſi non oſtenderit tirulum legitimum poſsidendi, priuabitur illa poſſeſsione, & licet lex illa nominarim loquatur in iuriſdictione, tamen idem eſt in omni alia re vel iure, in quo actoris intentio eſſet fundata de iure.

3 † Nam vbi eſt eadem ratio, ibi eſt idem ius, vt in leg. illud. ff. ad leg. Aquil. quaſi ratio ſit diuerſorum caſuum coniunctio, qui tendunt ad eundem finem, Baldus in leg. omnes populi. ff. de iuſtitia & iure. columna ſeptima. verſicul. tertiò quæro. & columna fina. verſicul. ſecundo not. vbi ait, quòd vbi eſt eadem ratio, non intelligitur fieri extenſio, quia ineſt tacitè. Gloſſ. in capitul. ſæpe, in verbo, Italiæ, de tempor. ordinan. in ſexto. leg. non poſſunt. leg. nam vt ait. leg. ideo quia. ff. de legibus. Quinimmò quando plura habent eandem rationem, licet de vno tantùm fiat menrio, videtur id fieri exemplariter, non reſtrictiuè, vt ſic ſi ratio ſit expreſſa in lege ea, quæ ſit generalis, licet deciſio ſit particularis, tamen ratio ipſa pro lege habetur, deciſio autem pro exemplo ipſius legis, vt ſic lex ipſa generalis videatur, quatenus ratio ſeſe porrigebat, non quidem per modum aut vim extenſiuam, ſed ex vi comprehenſiua, quaſi vt genus ex vi etiam comprehenſiua comprehendit ſub ſe plures ſpecies, ita quoque ea ratio generalis ex vi comprehenſiua plures caſus complectatur. Ita Baldus in leg. de quibus. columna duodecima. ff. de legibus. Alexand. conſilio ſeptuageſimoquinto, videtur in præſenti. columna prima, libro quinto. Iaſon in leg. à Titio, in principio. columna fina. ff. de verbo. obligat. Idem Iaſon conſilio ſexageſimotertio, per reformationem. columna quarta. Tiraquellus de cauſa ceſſante. par. prima. numero 152. & in leg. ſi vnquam, in verbo, libertis. numero quadrageſimoquinto. C. de reuocand. donatio. Quod adeo verum eſt, vt etiam in correctorijs, vbi eſt ratio expreſſa in lege, fiat extenſio. Gloſſ. ſingul. in clemen. prima. in verbo, colligatur, de electione, vbi Paulus de Eleaz. & Cardinal. Floren. in quæſtio. 22. & Imola columna ſexta. Baldus, Paulus, & Iaſon numero decimonono. cum ſequentibus, in authen. quas actiones. C. de ſacroſanctis eccleſi. Baldus in leg. fina. C. de liberis præteritis. Imola, Cumanus, Paulus, & alij in leg. ſi verò. §. de viro. ff. ſoluto matrimonio. Iaſon, Decius, Curtius iunior, & alij, in leg. humanitatis, per textum ibi. C. de impub. Imolen. in leg. finali. columna tertia. ff. de hæred. inſtitue. & conſilio 123. in cauſa quæ vertitur. columna ſecunda. Fulgoſi. conſilio 104. Titius condidit. columna ſecunda. Cumanus, & Alexand. notab. quinto. ff. ſoluto matrimonio. leg. cum mulier. per illum textum Paulus, Alexander & Iaſon in leg. quamuis. C. de fideicommiſſ. Abbas in capitulo fina. columna tertia, de reſcription. & in capitul. nihil. columna quinta, de electione. Iaſon in leg. de quibus. numero decimoquarto. ff. de legibus. Idem Iaſon in leg. ſtipulatio hoc modo. ff. de verborum obligat. numero duodecimo. Tiraquellus de cauſa ceſſante. parte prima. numero 153. Alexander in leg. quarta. §. Cato. columna ſexta. ff. de verbo. obligation. Idem Aelxander conſilio quinquageſimo, viſis actis. columna tertia. libro ſecundo, & conſilio decimoſeptimo, ponderatis. columna penult. libro tertio. Curtius Senior conſilio octuageſimoprimo. columna ſecunda. Quod & in pœnalibus procedit ſecundum Tiraquellum, vbi ſuprà, numero 155. qui allegat Baldum in leg. data opera. C. de accuſa. per leg. his ſolis, ibi ſatis tacitè cautum putamus. C. de reuocand. donat. leg. fina. C. de indicta viduit. Baldus in capitulo primo. §. porro. columna ſecunda, per illum textum quem dicit meliorem de iure. titulo, quæ fuit prima cauſa beneficij amitten. nam ratio extendit verba legis. leg. nominis & rei. §. verbum. ff. de verborum ſignifica. capitul. ſi poſtquam, de electione, libro ſexto. leg. ſecunda. §. quid ſi curatores, & §. quid ſi deceſſerint. ff. ad Tertullia. leg. liberum. §. ſenatus. ff. de ritu nup. Panormita. in capitulo fina. columna ſecunda, de reſcripti. qui ait, id non eſſe interpretationem extenſiuam, ſed intenſiuam & intellectiuam. Decius in leg. non videtur. columna fina. ff. de regulis iuris. Abbas in capitulo primo. columna prima, de iuramento calumniæ. ergo cum vbi eſt ratio generalis expreſſa in lege, tunc licet deciſio ſit particularis, adhuc lex ipſa generalis eſſe intelligatur, quia ipſa ratio generalis habetur pro lege, & deciſio particularis pro exemplo, quod non arctat legem aut regulam generalem, cumque in dict. leg. 8. expreſſa fuerit illa ratio generalis, quòd ſi rex fundat ſuam intentionem de iure, poſſeſſor & reus ſi non docuerit de titulo legitimo ſuccumbet, ſequitur quòd non ſolùm in peculiari illo caſu, in quo dict. l. 8. loquebatur, ſed & generaliter

Ratio expreſſa in lege eſt l. ipſa & deciſ. legis habetur pro exemplo cum communi.

raliter in omni omnino re, in qua de iure ſuam fundat intentionem, rex obtinebit, cum agit, niſi reus, idemque poſſeſſor de legitimo titulo docuerit, facit capitul. primum, de præſcription. in ſexto, & capitul. ad decimas, de reſtitu. ſpoliato. Idque in ſpecie tenuit Lupus de Pal. Ruu. in repet. capituli per veſtras, de donatio. inter virum & vxorem. 2. no. verſic. ſed eſt pulchra dubitatio. num. 47.

Et videbimus quid in petitorio, de quo iam egimus, deinde quid in poſſeſſorio, tertiò quid in ſpolio, ſed principalem quæſtionem de petitorio limita primò † niſi per tempus cuius initij non eſſet memoria, poſſediſſet reus, vt dict. capitulo primo. id enim tempus habet vim tituli. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æſtiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. quo caſu etiam titulum allegare neceſſe non eſt, ſed ſufficit tempus ipſum cuius initij memoria non ſit, allegare, iſta eſt communis opinio, quam tenent Cynus quæſtion. penultima. Angelus, Paulus & Iaſon in decima limitation. columna fina. in lege, ſi certis annis. C. de pactis. Barthol. in leg. cum de in rem verſo. ff. de vſufru. & ſentiunt Gloſſ. & Paulus in leg. ſeruitutes magna. ff. de ſeruitutibus. Baldus in leg. ſecunda. C. de fideicommiſ. Ioannes Andreas in capitul. peruenit, de cenſibus. Riminaldus in dict. l. ſi certis. columna antepen. Balbus de præſcriptio. par. tertia. quæſti. 10. num. 9. qui ita limitant. l. creditor. C. de vſur. & l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligatio.

Secundò limita etiam ſi non tempus, cuius initij memoria non eſſet, ſed tantùm 40. anni præterijſſent. leg. fina. de fund. patrimon. libro vndecimo. facit lex, ſicut, & lex omnes. C. de præſcriptione triginta annorum.

Tertiò limita etiam ſi longum tantùm tempus decem vel viginti annorum præteriiſſet, ſi modò is qui de iure fundatam ſuam intentionem habebat, quicquam annuatim quaſi dominus directus recepiſſet ab ipſo poſſeſſore, qui tanquam emphyteuta ſoluiſſet, vt ex communi opinione reſoluunt Iaſon in dict. leg. ſi certis annis. columna penultim. C. de pact. Gloſſ. mag. in leg. ſecunda. C. de iure emphyteu. per Iaſo. ibi numero 176. cum pluribus præcedentibus & ſequentibus. Barthol. in leg. tertia. §. ex contrario. ff. de acquiren. poſſeſsio. Idem Barthol. in leg. litibus. C. de agricol. & cenſibus, libro vndecimo. Baldus in dict. leg. ſi certis. Idem in capitulo, cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & propr. columna fina. Sali. in dict. l. cum de in rem verſo. quæſtione 7. Angelus & iuniores in leg. prætor, in princip. ff. de edendo. facit capitul. primum qualiter olim feudum poterat aliena.

Quò † ad ſecundum caſum, ſcilicet cum agitur de poſſeſsione, & ſic in poſſeſſorio, cùm is qui de iure habet fundatam intentionem, neceſſe ſit, vt per prius fuerit in poſſeſsione illius iuris, quàm is qui modò poſsidet, † poſſeſsio iſtius modò poſsidentis quæ iunior eſt clandeſtina præſumitur, niſi in litis de poſſeſſione motæ, progreſſu de legitima cauſa & titulo poſsidendi docuerit, & quòd iſthæc iunior poſſeſsio clandeſtina præſumatur, tenent Soz. in leg. rem quæ nobis, in principio. quæſtio. quarta. ff. de acquiren. poſſeſsio. Alexander conſilio quinquageſimoprimo, libro primo. & conſilio 117. eodem libro. & conſilio ſexto, libro tertio. quod ipſi intelligunt & rectè, quamdiu titulus non oſtenditur. Innocentius & alij in capitulo, cum ad ſedem, de reſtitu. ſpol. per capitul. licet cauſam, de probatio. quod de iure regio expeditior eſt, per dict. leg. 8. titulo de la reſtitu. de los deſpolados. libro tertio. ordinam. Limita niſi iunior illa poſſeſsio eſſet diutina, nam tunc clandeſtina non videretur, argumen. leg. qui in aliena. §. ſed & ſi non adierit. ff. de acquirenda hæredit. leg. ſi filiusfamiliàs. C. de peti. hęredit. leg. primæ. C. de patri. poteſt. faciunt multa quæ cumulat Iaſon columna penul. in leg. ſi certis. C. de pactis, & Gloſſ. communiter approbata. C. communi. diu. leg. penult. vt per Iaſon. vbi ſuprà, numero vndecimo. & quæ tradunt Alexander, Iaſon, & alij in leg. ſciendum. ff. de verborum obligatio. dum loquuntur de diuturnitate temporis, facit l. cum de in rem verſo, ibi longo tempore. ff. de vſuris, & l. ſi quis diuturno. ff. de ſerui. vendic. quod & nos alibi plenius diſſeruimus, † facit quod licet ad obtinendum in petitorio ex diuturna annua præſtatione, non aliter titulus allegatus præſumatur quàm ſi decies geminata fuerit illa annua præſtatio, tamen aliud eſt quò ad obtinendum in poſſeſſorio, nam quò ad hoc ſufficit vnica præſtatio, ita notanter tradit Albericus in dict. l. ſi certis annis. nu. 6. plenius per Iacob. ibidem. columna fina. ſed hac de re latiùs infrà dicam poſt ſeque. articulum.

5 *Actor fundãs intentionẽ ſuam de iure & ſi nil pbet obtinet in poſſeſſorio.*

6 *Poſſeßio iunior clandeſtina præſumitur, cum cõi.*

7 *Actor fundãs intentionem de iure non obtinet in poſ. cõtra eũ qui diu fuit in poſſ. ſine vitio.*

Quò † ad tertium, an is qui de iure habebat fundatam ſuam intentionem, poſsit petere vti iunior poſſeſſor oſtendat legitimum titulum & cauſam ſuæ poſſeſsionis, & minari, quòd ſi illico vel infra terminum à ſe dictum vel arbitrio iudicis definitum illud non oſtenderit, ſibi poſſeſsio ſtatim auferretur, & receptior opinio eſſe videtur, vt non poſsit de iure communi, id quod, vt nobis videtur, præſenſit Iaſon in leg. ſecunda. C. de iure emph. numero 176. Idem Iaſon numero 50. in prælud. feudorum. Bartholus in leg. prima. C. de conduc. & procur. prædi. ſiſ. libro vndecimo.

8 *Actor fundãs ſuam intẽtionẽ de iure an poßit poſſeſſõrem turbare, aut ſpoliare.*

mo. vbi Platea poſt Andr. de Barulo. & licet Ioan. Lupus in loco infrà allegando dicat eos loqui, quando actor non habebat fundatam intentionem, de iure tamen nobis videtur hoc caſu loquutos fuiſſe, quia iungunt hanc quæſtionem cum illa, an dominus directus poſsit petere ab emphyteuta ſub eadem comminatione, vt ſibi oſtendat inſtrumentum emphyteuſis, quo caſu ipſe emphyteuta fatetur, rem, qua de agitur, per prius pertinuiſſe ad dominum qui modò agit, ſeque ab eo cauſam habuiſſe non abnegat, ſicque illum fundatam ſuam intentionem habuiſſe contra iſtum reum.

Denique hoc etiam tenuerunt Hoſtienſis in capitulo dilectus, de offi. ordina. vbi Anto. ille columna prima. iſte numero tertio. vbi etiam Ioannes Andr. & Franciſcus Cardinal. per text. ibi. verbo, ab antiquo, vbi admittitur libellus dicentis ſe ius eligendi habere ab antiquo, ſicque ex ſolo tempore fundabat ſeſe. Ad idem capitul. Abbate. de verborum ſign. verb. ſecundum conſuetudinem. & Hoſtien. Anto. Ioannes And. & alij ſuprà relati illa iura expendunt contra reges, & principes qui in materia iuriſdictionis eo prætextu veterem poſſeſsionem, & præſcriptionem eorum qui talem iuriſdictionem poſsident, vel quaſi interuertere contendunt, & vſurpare quòd in ea per prius ſuam de iure haberent fundatam intentionem, aliter enim niſi ſuam de iure fundatam intentionem haberent, fruſtra poſſeſſores inquietarent, cùm eorum regum nihil intereſſet, faciunt tradita per Alexand. in leg. ſi ſic. numero decimooctauo. ff. de legat. primo.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioannes Lupus in dict. capitul. per veſtras, ſecundo notab. verſicul. eſt tamen pulchra dubitatio. numero quadrageſimoſeptimo, cuius opinio in terminis iuris communis ſuſpecta eſt, iure tamen regio ſatis defendi poteſt, per text. in dict. l. 8. titul. de la reſtitution delos deſpoi ados libro tertio. ordinamen. quæ tam loqui videtur in iudicio poſſeſſorio, quàm in petitorio, quinimò longè magis aptari videntur eius verba ad poſſeſſorium quàm ad petitorium, præſertim cùm collocata ſit in titulo de reſtitutione ſpoliatorum, vbi de poſſeſſione potiſsimùm agitur, facit l. fina. titul. decimotertio. libro quinto ordinamen. ibi, faciendo les llomata iuicio ſobrello y con conoci miſt. de derecho, quorum verborum ſenſus eſt, quòd etiam in iuriſdictione in qua rex Caſtellæ fundatam habet ſuam iuriſdictionem de iure poſſeſſor non eſt eijciendus de ſua poſſeſsione, niſi iudiciorum ordine obſeruato, & cum cauſæ cognitione, & cum dict. l. 8. conclu. 4. titul. primo. libro ſecundo ordinamen. & in quibus caſibus rex Caſtellæ fundat ſuam intentionem de iure (quale eſt in iuriſdictione, & etiam dominio vrbium & artium & omnium populorum, iuxta leg. prim. titul. decimooctauo. par. ſecunda. vbi Greg. Lupus per Glo. de derecho) in ijſdem caſibus illud ius amittere poteſt tempore cuius initij memoria non ſit, ſecundum eundem Gregorium Lupum, vbi ſuprà.

Denique † poſſeſsio aut quaſi poſſeſsio alicuius rei vel iuris quæ aduerſatur & contradicit origini, & ſtatur illius rei vel iuris cuius de poſſeſsione aut quaſi poſſeſsione agitur, an poſsidentem tueatur contra eum qui prius habebat de iure fundatam ſuam intentionem vt is poſſeſſor vel quaſi poſſeſſor reus & poſſeſſor videatur, aduerſarius verò qui prius de iure intentionem ſuam fundatam habebat, actoris & petitoris vicem ſuſtineat vehementer, & controuerſum eſt, & in iudicijs tam frequenter agitatum, vt raræ ſint lites, in quibus is articulus non occurrat, nam reus plerunque eſt in poſſeſsione, vel quaſi non vitioſa illius rei qua de agitur, ſeque poſſeſſoris iure tuetur, actor verò negat eum tuendum eſſe prætextu poſſeſsionis, quæ primæuo rei ſtatui aduerſatur, qua in re Gloſſ. in leg. Titia. ff. ſoluto matrimonio. tenet talem poſſeſſorem tuendum eſſe, ſequitur Alexand. in leg. ſi emancipati. ſecundo notabili. C. de collatio. & ibi Decius columna ſecunda & tertia. Barthol. in leg. is poteſt. columna quinta. ff. de acqui. hæred.

Poſſe... ſit tu... tra ... tem. ... nem ... ardu...

Contrariam partem vt talis poſſeſsio regulariter non tueatur poſsidentem, tenent Alexand. in dict. l. Titia, & Iaſon in dict. l. emancipati, in ſecundo nota. & Alciatus de præſumpti. regula ſecunda. præſumptione 2. in princip. niſi per decennium eſſet in illa quaſi poſſeſsione. Andreas Tiraquel. de primoge. quæſtio. 17. opinione 11. ad finem, ſequutus Baldum in leg. Titia, ſuprà allega. quem melius cæteris loquutum firmat, pro quorum opinione facit quòd poſterior poſſeſsio præſumitur clandeſtina, ſecundum Sozin. in leg. rem quæ nobis, in princip. ff. de acquiren. poſſeſſ. & ibidem quæſtio. 4. Alexand. conſilio quinquageſimoprimo. libro primo. Idem Alexander conſilio 117. eod. lib. Idem Alexand. conſilio ſexto libro tertio. per Innocentium in capitu. cum ad ſedem, de reſtitu. ſpoliato. ergo ſi præſumitur clandeſtina, non eſt cur poſſeſſor in ea tueatur, contra eum qui fundatam habet intentionem de iure, vt ſuprà dicebamus.

Quid dicendum; & ſanè pro priore opinione, quæ habet talem poſſeſſorem tuendum eſſe, quamuis eius poſſeſsio aduerſetur primæuo rei ſtatui & origini ſeu creationi, facit l. circa. ff. de probatio. vbi ſi quis ſit in quaſi poſſeſsione libertinitatis, & ſe ingenuum dicat, id probare debet, licet libertinitas aduerſetur primæuo

primæuo ſtatui .l. manumiſsiones. ff. de iuſti. & iure. Deinde idē probat d.l. Titia. dum ait, eum qui erat in quaſi poſſeſsione ſeruitutis. ſi ſe liberum dicat, id probare debere, licet illa quaſi poſſeſsio ſimiliter naturæ ſtatui primæuo aduerſetur. d.l. manumiſsiones, per totum Inſtitu. de iure perſonarum.

Tertiò probatur in d.l. Titia. ff. ſol. matr. iuncta ſua Glo. vbi filia ſe matremfamilias dicebat, vt ſoluto matrimonio ſibi ſuam dotem haberet, pater autem eius in ſua poteſtate eſſe contendebat, & patri, ait lex, incumbit onus probādi, & licet illa filia cū naſceretur, in poteſtate patris eſſet, tamen Gloſſ. ait, quòd ſi filia erat in quaſi poſſeſsione exiſtentię ſui iuris, tuebitur in illa quaſi poſſeſsione, & ſi aduerſetur natiuitati ipſius filiæ, ſed ſanè aduerſatur, quia ex filiatione non arguitur neceſſariò ad patriam poteſtatem, cùm non ſufficiat genitum eſſe, niſi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quod matrimonium cùm facti ſit non præſumitur niſi probetur, leg. in bello. §. factæ. ff. de capt. tenent Corneus columna ſecunda, & Decius columna ſecunda. in dict. l. ſi emancipati. Alciatus de præſumptio. regul. ſecunda. præſumptione ſecunda. numero quinto. Barthol. conſilio quadrageſimoſecundo. viſa inquiſitione. Corneus conſilio ſeptuageſimooctauo. placet mihi. columna penult. libro primo. Iaſon in leg. poſt dotem. columna prima. ff. ſoluto matrimo. & eſt communis opinio. Vnde licet teſtes dicant aliquem meum fuiſſe filium, non probant eſſe in poteſtate, nec ex legitimo matrimonio natum, ſecundum Alciatum, vbi ſuprà, numero ſeptimo. contra Decium conſilio 54. in cauſa domini.

Quartò probatur in l. ſicuti. §. Item ſi quæratur. ff. ſi ſerui. vendi. vbi quamuis quæque res & domus libera præſumatur ab omni ſeruitute. leg. altius. C. de ſeruitu. tam qui habebat tignum immiſſum in domum alienam. in ea quaſi poſſeſsione ſeruitutis tuetur, & aduerſarius ſuſtinet vicem actoris, & probare debet libertatem.

Quintò facit capit. ad decimas, de reſtitut. ſpoliatorum. vbi eccleſia, quæ quò ad decimas fundabat ſuam intentionem de iure communi reperitur priuata ſua poſſeſsione nec eam poſſet recuperare propria authoritate, niſi aduerſarij poſſeſsio eſſet vitioſa, prout erat ibi, ſicque ille textus facit per locum ab ſpeciali, licet & pro contraria quoque parte ſoleat allegari.

Sextò facit l. ſi emancipati. C. de collatio. ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi filius præſumitur eſſe in poteſtate patris, & in ea quaſi poſſeſsione tuendus eſt, licet ipſa aduerſetur primæuo ſtatui rei, nam omnes filij videtur vt præſumantur ſpurij, argum. text. in authen. quibus modis natur. effician. ſui. §. natura. & quia matrimonium eſt quid facti, facta autem non præſumuntur niſi probentur. leg. in bello. §. factæ. ff. de capti. † & tamen communis opinio eſt filium præſumi in poteſtate, ſecundum Curtium Iuniorem numero decimo. in dict. l. ſi emancipati, quod & tenent ibi Alexand. Corne. Iaſo. & Decius omnes circa ptincipiū. & qui erat in ea quaſi poſſeſsione, vt tanquam filiusfamilias haberetur, in ea tuendus eſt donec probetur contrarium, licet id aduerſetur, &c. vt dict. §. natura. 10 *Filius præſumitur in poteſta. patris cū communi.*

Facit & ſeptimò, quia † & in quibus caſibus princeps habet fundatam intentionem ſuam de iure, non poteſt dicere Baroni, quòd oſtendat titulū ſuæ poſſeſsionis, aliter quòd eum expellet à poſſeſsione illius rei, qua de agitur, vt tenent Bartholus, & Ioannes de Platea poſt Andr. de Barulo, quem ipſi referunt in leg. prima. per text. ibi. C. de conducto prædio fiſcalium, libro vndecimo. ſequitur Iaſon in leg. 2. C. de iure emphy. numero 176. Idem Iaſon in prælud. feud. num. 50. facit tex. in c. dilectus, & ibi Hoſtienſis & Ioannes And. de offi. ordina. 11 *Actor funt dans intentionem de iure an poſsit incipere ab executione.*

Octauò facit l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſerui. vendic. & leg. ſecunda. C. de ſeruit. & aqua. vbi qui eſt in quaſi poſſeſsione ſeruitutis, licet ea origini & creationi illius rei aduerſetur, eſt tamen in ea tuendus, & facit generalitas text. in §. commodum. Inſtit. de interdict. l. actor, & l. fin. C. de probationib.

Pro † contraria tamen parte facit dict. cap. ad decimas, in ſenſu directo, & facit cap. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuileg. libro ſexto. vbi ſubditus qui erat in quaſi poſſeſsione exemptionis, non tuetur in ea quaſi poſſeſsione, ſed reſpon. quòd ibi minimè ille erat in quaſi poſſeſsione exmptionis, licet ſe pro exempto gereret, tunc enim in quaſi poſſeſsione exemptionis eſſe videretur, cùm ſuperiore ſciente, & patiente diu ſic perſeueraſſet, argu. leg. ſi ego. §. primo. ff. de public. in rem actio. ibi, per traditionem aut per patientiam fortè. Sed in dict. §. quod ſi tales, ſuperior non patiebatur, quinimò ſimul ac intellexit eum ſe pro libero gerere, illico ei obuiam fecit & contradixit, ergo, &c. 12 *Intell. c. cum perſonæ. §. quod ſi tales. de priu. lib. 6.*

Ad d. cap. ad decimas, dic quòd patitur tam varios intellectus, vt in eo nequeat fieri ſufficiens fundam. iuxta Doctrinam Barthol. in l. non ſolùm. §. liberationis verba. ff. de liber. lega. dic ergo, quòd ſi per tempus longum, vel longiſsimum vel etiam immemoriale ſtetit in ea poſſeſsione, omnes ferè conueniunt, vt in ea tuendus ſit. quòd ſi breuiore tempore magis dubium, ſed adhuc idem ſi ſciente, & patiente eo qui fundabat de iure non ſolùm iſte poſsidebat, ſed etiam ille poſsidere deſiderat, quatenus iſte poſsidere cœpit.

13 *Filius an in patris poteſtate præſumatur, ard.q.*

Supetioribus proxima eſt illa quæſtio, ſcilicet filius † an in patris poteſtate in re dubia præſumatur, dubiumq́ue id eſt, ſed communis ſententia eſt in poteſtate præſumi, quia emancipatio eſt quid facti, facta autem non præſumuntur niſi probentur. leg. in bello. §. factæ. ff. de captiuis. & ita videtur probare tex. in d.l. ſi emancipati ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi ita notant communiter Doctores, præſertim Alexan. Corneus, Iaſon, Decius & Curtius Iunior in notabilibus, & Curtius nume. decimo firmat hanc eſſe communem opinionem.

Verùm contra hanc communem ſententiam multi inſurgunt, præſertim Corneus & Decius ibi, ſic arguentes, matrimonium eſt quid facti, facta autem non præſumuntur niſi probentur. d. §. factæ. ergo, inquiunt, non ſufficit probare filium eſſe, niſi probetur præterea quòd natus fuerit ex legitimo matrimonio, quandoquidem, vt in poteſtate ſit oportet eum natum fuiſſe ex legitimis nuptijs. Inſtitutio. de patria pote. in princi. & leg. item in poteſtate. ff. qui ſunt ſui vel aliе. iur. ergo probata filiatione non neceſſariò ſequitur, aut infertur patria poteſtas niſi præter filiationem probetur etiam legitimitas, quæ deſcendit ex legitimo matrimonio.

Neque ad rem pertinet quòd, vt Corneus in dict. l. ſi emancipati. columna ſecunda, ait, plerique hominum legitimi naſcantur, vt docet experientia rerum magiſtra, † & probationes ſufficiat ſecundum eum concludere à communiter accidentibus, vt notatur in l. neque natales. C. de probationibus. nam illud præterea quod ſuſpectum eſt, poſſet admitti, quando lex induceret ſuam præſumptionem pro illis communiter accidentibus, non ſic quando non inducit, & longè minus quando inducit contrarium, quod accidit in ſpecie noſtra, in qua lex, vt filiũ in re dubia legitimum præſumat, tam longè abeſt, quòd potius eum præſumit ſpurium, † vt per Alciatum de præſumptionibus, regula ſecunda, præſumptione 5. numeto ſeptimo. per Oldrad. conſilio 196. factum tale eſt. Aretinus conſilio 48. in primo dubio. Baptiſta de ſancto Seuerino in l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfici. colum. 2. † nam ex cohabitatione viri, & mulieris non præſumitur matrimonium de iure canonico. 30. quæſtion. quinta. capit. aliter. Gloſſ. in leg. con cubinatu. ff. de concubinis. docet Alciatus de præſumptionibus, regula ſecunda, præſumptione quinta, in princ. licet de iure ciuili benè præſumeret. leg. in liberæ. ff. de ritu nup. l. in concubinatu. ff. de concubi. Quinimò non ſolùm quò ad ſubſtantiam matrimonij, ſed etiam quò ad alia, quæ inde ſequuntur, ſtamus iuri canonico, vt ſic tales filij tanquam non legitimi parentibus ſuccedere nequeant tanquam legitimi, ita tenet Panormita. in ca.

14 *Probationes ſufficit concludere à cõiter accidentibus.*

15 *Filij pſumuntur ſpurij.*

16 *Matrimoniũ quando præſumatur de iure ciuili & quando de iure canonico.*

lator. qui filij ſint legitimi, † motus, quia cũ in hac materia ſtemus iuri canonico quò ad principale, ſcilicet quòad ſubſtantiam, & validitatem matrimonij, eidem ſtabimus & quò ad ea quæ inde ſequuntur, ſcilicet quò ad legitimitatem, & ſucceſsionem liberorum, arg. d.c. lator. c. tuam, de ordi. cog. c. acceſſorium, de reg. iur. in 6. 17

Matri... quod ... de iure ... ciuili n... de iure ... beri in... non ſu... timine... dunt ... mi, cur ... muni ... Bal. & ...

Contrarium tamen tenet Bal. in c. ex tranſmiſſa, de reſtitut. ſpoliato. & in l. & ſi contra. C. de nuptijs, vbi vult quòd in terminis d.l. in liberæ. licet matrimonium non valeat de iure canonico, valere tamen non deſinit de iure ciuili, & conſequenter erit vtile quò ad illos effectus quos lex ciuilis tali matrimonio accõmodauit, quale eſt, vt liberi videantur de iure ciuili legitimi, & per hoc parentibus quaſi legitimi ſuccedant, non ſecus quàm ſi etiam de iure canonico tale matrimonium firmum eſſet, & hanc Bald. opinionem nouiſsimè defendit Alciatus, vbi ſuprà, motus, quia ratio, propter quam tale mattimonium improbatur, de iure canonico eſt, quia in re dubia, vbi vertitur animæ periculum, tutiorem partem eligere debemus, vt expreſsit Gloſſ. in dict. capit. aliter, & quò ad animam tutius eſt talia matrimonia ſic occulta non admitti, quia ab ſtupris, & contubernijs non longè abſunt, quæ ratio, ſecundum Alcia. non militat quò ad liberorum ſuſceptionem, quod omnino nego, quinimmò militat, nam cùm parentes exoptent ſubſtantiam ſuam ad liberos ſuos iure ſucceſsionis deuenire. leg. ſcripto. ff. vnde liberi. l. nam & ſi parentibus. ff. de inoffic. teſtam. curabunt vt matrimonia ritè & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longè abſint ab ſtupris, non curaturi ſi hæreditates ſuas ad tales filios peruenturas intelligerent, etiam ſi nati forent ex matrimonio illo quò ad animam ſuſpecto, quod leges ciuiles probabant, ſicq́ue ratio prohibitionis canonicæ non ceſſat quò ad ſucceſsionem liberorum, non magis quàm quò ad ſubſtantiam ipſius matrimonij, & ita obſeruari quotidiè videmus. Præterea communis opinio eſt, vt firmat Alciatus, vbi ſuprà, poſt Abbatem & alios in capit. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſti. † non poſſet lex ciuilis inducere præſumptionem in materia ſpirituali, facit Gloſſ. communiter recep. in §. prima. Inſtitu. de verb. obligatio. ergo licet in terminis d.l. in liberæ, lex ciuilis inducat præſumptionem matrimonij, tamen ea præſumptio nullius momenti eſt, cùm matrimonij materia ſpiritualis eſſe intelligatur. cùm ergo ex cohabitatione viri & mulieris non præſumarur matrimonium de iure canonico, cui in hac materia ſtandum eſt, ſupereſt vt liberi ex tali conſuetudine ſuſcepti legitimi non ſint regulariter, conſequenter non ſint in poteſtate noſtra, vt dict. §. primo. Inſtitutio. de patria poteſta. dict. l. item in poteſtate. nam &

Lex ... mate... tuali ... ption... cere ... cũ co...

nam & omnes liberi, olim naturales iure naturæ & gentium intelligebantur, donec leges Romanorum aut aliæ poſitiuè matrimonia introduxerunt, authen. quibus modis natural.effic. ſui. §. natura. ſi quidem ab initio, ergo omnes liberi ex conſuetudine viri & mulieris nati, vel ſpurij, vel naturales non etiam legitimi videri debent, & conſequenter extra noſtram poteſtatem, vt ſic non ſit verum dicere, eſt filius, ergo in poteſtate patris, licet bene ſequatur, eſt filius legitimus, ergo in patris poteſtate, & ita in ſpecie firmat Alciatus de præſumptio. regula ſecunda, præſumptione ſecunda, numero quinto. qui ita intelligit leg. ſi vxor. verbo, monſtretur. C. de condi. inſert. Gloſſ. in leg. pactum quod dotali. C. de pactis. & ita etiam intelligitur dict.l. Titia, & ſic contra ſuperiorem communem ſententiam † quòd regulariter filius non præſumatur in patris poteſtate, tenent Corneus, Decius, Iaſon & Curtius iunior in dict. l. ſi emancipati, in ſecundo, & tertio notabili, & Alciatus in dict. ſecunda regula. præſumptione 2. numero quinto. Iaſon in l. poſt dotem. columna ſecunda. ff. ſoluto matrimonio. Corneus, conſilio ſexageſimooctauo, placet. libro primo. columna penult. Barthol. conſili. quadrageſimoſecundo, viſa inquiſitione. Fallit quando conſtabat, talem filium fuiſſe natum ex legitimo matrimonio, tunc enim benè præſumitur in poteſtate, niſi probetur emancipatus, & hoc caſu ſaluari poteſt dicta communis opinio.

Stat ergo ex ſuperioribus, filium natum ex legitimo matrimonio præſumi eſſe in patris poteſtate, iuxta textum in principio Inſtitutio. de patri. poteſtate, & in principio Inſtitutio. de nupti. & ita intelligendam eſſe legem emancipati. C. de collat. verbo. teque emancipatum probatum fuerit. Cæterùm ſi non probetur quem eſſe natum ex legitimo matrimonio, licet probatum fuerit eum eſſe filium alicuius per alium modum probationis, id non ſufficit, vt propterea in patris ſui poteſtate eſſe intelligatur, & cùm probationes debeant concludere neceſſariò, leg. non hoc. C. vnde legiti. capitul. in præſentia, de proba. certè licet teſtes dicerent, quem eſſe filium Titij, non propterea viderentur dixiſſe, quòd eſt in Titij poteſtate. Sed ad huius rei cognitionem videndum eſt, vt probetur filiatio, & quidem † poſſeſsio vel quaſi poſſeſsio filiationis probatur ex eo, quòd quis tractabatur & alebatur vt filius, iſta eſt communis opinio, quam tenent Gloſſ. & Barthol. in leg. prima. C. quorum bonorum. Gloſſ. & Barthol. & alij in leg. non nudis. C. de probationibus. Barthol. in leg. ſenatus. §. idem per contrarium. ff. de libe. agnoſcen. Idem Barthol. in leg. prima. §. ad quæſtionem. ff. de quæſtionibus. Alexand. conſilio quinquageſimoprimo, viſo & diſcuſſo proceſſu. libro 1. columna prima & ſecunda. Decius conſilio quinquageſimoquarto. in cauſa domini Antonij. columna prima & ſecunda. numero tertio, vbi firmat hanc eſſe communem opinionem. Quod procedit etiam quòad effectum ſuccedendi, vt tenet Antonius in capi. tranſmiſſ. columna tertia, qui filij ſint legitimi. ſequitur Decius, vbi ſuprà, numero tertio. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem, vt procedat etiam quòad effectum ſuccedendi, quod & vult Bartho. in pleriſque locorum ſuprà allegatorum, in quibus de ſucceſsione agebatur.

Contrarium tenent nouiſsimè Alciatus de præſumptio. regula 2. præſumptio. 2. numero 7. nam cum filius aliter & tanquam filius tractatur, cùm iſthæc cadant in filio naturali tantùm vel etiam ſpurio aut fortè inceſtuoſo, per capit. cùm haberet, cum ibi plenè not. per Abba. & alios de eo qui duxit in matrimonium quam voluit, hique non ſuccedant, non videtur ſufficienter probari, vt per hoc is legitimus filius videatur præſertim ad effectum ſuccedendi, ſed pro communi videtur text. in l. filium eum definimus, & in l. item in poteſtate. ff. qui ſunt ſui, & in l. Lucius. ff. de probat. vbi appellatione filij ſimiliter prolati intelligitur de legitimo & naturali, facit l. re coniuncti. verſic. præfertur. ff. de lega. 3. §. quoties. Inſtitu. de iure natur. vbi verba in dubio capiuntur in pleniore ſignificatu, facit l. cum de lanionis. §. aſinam. ff. de fundo inſtru. facit quia ſola nominatio ponit quem in quaſi poſſeſsione filiationis legitimæ. l. non nudis. l. non epiſtolis. & vtrobique per Gloſſ. & Doctores. C. de proba. ergo multo magis huiuſmodi tractatus vel conſuetudo, nam ex factis maior præſumptio capitur, argumento l. quidam cum filium. & quæ ibi traduntur per Bartholum, & alios. ff. de verborum obligationibus.

Denique ipſa experientia rerum magiſtra docemur, filiationem plerunque non aliter probari ſolere quàm per communem vicinorum & coniunctorum reputationem, quid enim ſi de filatione controuerſia ſit poſt viginti, triginta aut plures fortè annos (prout non rarò accidit) quàm natus fuit ille, cuius de filiatione agitur, quiſnam puerum infantémve tunc natum certò firmare poſsit, hunc robuſtum virum modò factum eſſe, certè nullus aut vix vllus præter ſuam matrem aut nutricem. ergo cùm ipſo tempore curſu nati infantes creſcant, adoleſcant & quaſi mutentur & transformentur, ita vt vix dignoſci poſsit, an is vir robuſtus & procer modò factus ſit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus aut breuioris ætatis, neceſſe

neceſſe eſt leuiores probationes coniecturales & non etiam neceſſariò concludentes hac in re admittendas eſſe, ſufficereque ſi à communiter accidentibus concludant, vt tradunt Gloſſ. & communiter Doctores in dict. l. non nudis. Gloſſ. & communiter Doctores in dict. l. non Epiſtolis. C. de probati. clarior Gloſſ. in leg. neque natales, vbi per Doctores eodem titulo. Corneus in l. ſi emancipati. columna ſecunda, de probatio. inde dixit l. Lucius. ff. de conditio. & demonſtratio. difficilem eſſe probationem filiationis, ergo ſi teſtes dicebāt, aliquem eſſe filium Titij, ſi quidem ex parte aduerſa probetur, illum Titium nunquam duxiſſe vxorem, intelligemus illum eſſe naturalem non legitimum, idem ſi probetur, ex ætate illius qui filius dicebatur, longè ante matrimonium à Titio conrractum natum fuiſſe, veluti ſi viriam barbatus dicatur eſſe filius Titij, qui abhinc ann. 10. duntaxat duxit vxorem. Idem per contrarium, ſi anniculus puer dicatur eſſe filius Tirij, cuius vxor abhinc annos duos, vel tres, vel plures fortè deceſsir, & ſic de ſimilibus. & longè idem facilius, ſi is Titius nunquam duxit vxorem, ſed ſi quando hæc omnia ceſſauerint, quia & Titius vxorem duxit, & is qui filius dicebatur huius, cui ſit vt durante illo matrimonio naſci potuerit magis eſſe videtur, vt ſufficiat dictum teſtium hac de re loquentium concludere veroſimiliter, vt dictum eſt, quo caſu teſtes dicentes illum fuiſſe & eſſe filium Titij interpretabimur intellexiſſe quòd erat filius legitimus, quia ita fit à communiter accidentibus.

21 *Teſtes. intelliguntur ſecundum communē vſum loquendi.*

† Nam & alibi dictum teſtis quod non ſatis certum eſt, interpretamur ſecundum communem vſum loquendi. Gloſſ. communiter ibi approbata in leg. ſtipulatio iſta. §. hi qui. ff. de verborum obligation. quòd ſi teſtes dixerint, filium eſſe ac de legitimo matrimonio natum, res erit expeditior, ergo ſi teſtes dicunt talem eſſe filium Titij, ſit regula, vt non intelligatur legitimus & naturalis, ſed tantùm ſpurius, argumento aurhen. quibus modis natural. efficiun. ſui. §. natura, & quia matrimonium eſt quid facti, ergo, &c.

Fallit primò quando aliter conſtabat de matrimonio, & ætas illius qui filius dicebatur non repugnabat, nam tunc licet potuerit naſci ex alia muliere quàm ex vxore illius Titij, tamen interpretabimur teſtes intellexiſſe de filio nato ex vxore, non ex alia, &c.

Secundum quæ etiam interpretabimur, eum eſſe in poteſtate patris, ſi non probetur emancipatus, cùm emancipatio ſit quid facti, ergo cum quæritur, an filius præſumatur eſſe in poteſtate patris, reſpondeam hanc quæſtionem non cadere niſi in filio legitimo, legitimum autem præſumi in patris poteſtate.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus cap. ad decimas, de reſtitutio. ſpoliatorum. lib. 6. & capit. cum eccleſia Sutrina, de cauſa proprieta. & numero 2. 10. 13. 14. 15. 16. & 18.*

3 *Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeßione contra eum qui ſuam intentionem fundabat de iure, & eſt ardua quæſtio.*

4 *Filius an præſumatur in patris poteſtate.*

5 *Poſſeßio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi.*

6 *Intellectus capit. cum eccleſia, de cauſa poſſeßion. & proprieta.*

7 *Quanto tempore iuſta præſumatur poſſeßio.*

8 *Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi, cum communi opi. quod intellige in petitorio.*

9 *Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, ſit etiam contra actorem qui ſuam intentionem fundabat de iure.*

11 *Poſſeßor an ſit tuendus in ſua poſſeßione contra aduerſarium, qui ſuam intentionem fundabat de iure, ſi diu vel aliquandiu dißimulauit.*

12 *Poſſeßionis ius quo tempore amittatur.*

17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ, quando poßit opponi remedium ſententiæ, ardua quæſtio.*

19 *Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure, regula cum 14. limitationibus.*

CAPVT LXXXVI.

NVNC autem agendum eſt de intellectu capit. ad decimas, de reſtitutione ſpoliatorum. lib. 6. iuncto capitu. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsionis & proprieta. nam in dict. capi. ad decimas, videtur probari vti in iudicijs poſſeſſorijs, is contra quem aduerſarius habet fundatam intentionē de iure, nō ſit tuēdus in ſua poſſeſsione, vel quaſi poſſeſsione, vnde ſiue ei poſsidenti moleſtia & vexatio fiat circa ſuam poſſeſsionem vel quaſi, non dabitur vti poſsidetis interdictum contra aduerſarium moleſtantem, ſiue etiam vi ab aduerſario à poſſeſsione fuerit deiectus, interdictum vnde vi ſibi ira ſpoliato non accommodabitur, quaſi dolo faciat, qui petat poſſeſsionem ſibi reſtitui, quam ſtatim reſtituturus ſit. leg. dolo. ff. de doli exceptio. contrarium tamen non obſcurè probari videtur in dict. capitul. cum eccleſia, vnde timore huius contrarij ea iura variè interpretantur. Primus enim ſenſus eſt, vt regulariter is qui eſt in poſſeſsione, vel quaſi ſit in ea tuendus ſi moleſtetur, vel reſtituendus ſi ſpoliatus fuerit, licet contra ſe habeat aduerſarius 1 *Intel. c. [de]cimas, [re]ſti. ſpo[lia.] bro 6.*

funda-

fundatam intentionem de iure, & ita procedat dict.capit.cum eccleſia,& §. recuperandæ. Inſtitu. de interdi.l.ſi quis ad ſe fundum.C.de leg.Iul.de vi pub.l.prima.C.ſi per vim vel alio modo.l.ſi quis vi,in principi. ff.de acquirend. poſſeſsio.leg.prima. §.cum à me.ff.de vi & vi arm.ſed d.c.ad decimas, procedat de iure tantũ canonico,& in cauſis tantũ actis in foro eccleſiaſtico. Ita Pau.Caſtr. in l.ſeruitutes.mag. ff.de ſeruitut. colum. quarta. numero 9. cauſa enim decimarum ſpiritualis eſt, vt tradunt Ripa in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirend.poſſeſsio. Dec.conſilio 134. numero quarto.Docto.in cap.cauſam quæ, de probatio. neque agi poteſt niſi apud iudices eccleſiæ.ſicque volunt d.ca. procedere de iure tantùm canonico,non ſic de iure ciuili.

Secundus intellectus fuit, vt dict.ca.ad decimas,procedat quando poſſeſsio ſpoliati erat recens,quod ſuadetur dum ibi dicitur aliquãdiu, quòd in ſemeſtri tempore videtur includi, vel etiam breuiore,ſecundum Abba. in d. c.cum eccleſia.numero 24. per ca. ſecundum, de conſsione præben. vbi vltra ſex menſes dicitur diu.

3 † Sed d.cap. cum eccleſia, procedat quando poſſeſsio maturior erat ac antiquior, & ita tenent Abbas ibi, & Martinus quem refert, & ſequi videtur ibi Aegidius Bellamer. oppoſitio.vndecima.num. vigeſimo ſexto, & Dominicus in dict.cap.ad decimas, columna fin.poſt Ioannem Andr.ibi, quem ipſe refert, quod & tenet ibi Petrus de Anchar. & ſentit idem etiam in dict.cap.cum eccleſia. numero 31.& licet Ioannes Faber in §. retinendæ. columna penult.Inſtitut.de act. & Iacobinus in l.ſi de vi. ff. de iudi. nume. 18.verſic. ſeptimo. & Baldus in leg. ſi de proprietate. numero 21.C. ſi à non compet. iudic. & Oldrad. conſilio quodam, & Ripa in l. naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirend.poſſeſsio.numero 77. & ibi Iaſon num.48. teneant ſimpliciter non eſſe tuendum, aut reſtituendum poſſeſſorem in ſua poſſeſsione,vel quaſi, quando aduerſarius contra eum habebat fundatam intentionem de iure, tamen ipſi fortè non negarent quin id limitaretur vt ceſſaret quando is poſſeſſor fuit diu in ſua poſſeſsione. Quinimmò ipſemet Iaſon in leg.ſi emancipati, in ſecundo notabil. columna ſecunda, quòd licet poſſeſsio illius qui eſt in poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione cuiuſcunque rei vel iuris minus iuſta aut legitima præſumatur, quando in in ea re vel iure eius aduerſarius habebat ſuam intentionem fundatam de iure, tamen ea præſumptio ceſſat,idque præſumptum poſsidendi vitium purgatur per diuturni temporis præteritionem, vt ſic ea poſſeſsio, quæ antea iniuſta & illegitima præſumebatur, iam incipiat videri iuſta ac legitima.

4 Vnde licet † filius natus ex legitimo matrimonio præſumatur eſſe in poteſtate patris.leg.ſi emancipati.C.de collation.ibi, teque emancipatum probatum fuerit.leg.ſi filius.ff.de probation.tradunt Fulgoſius, Ludouicus Romanus, Alexand. Iaſon & Decius, in dict.l.ſi emancipati. Angelus & Imola Cumanus & Ludouicus Romanus in leg.ſed & ſi de ſua, poſt Gloſſ.ibi. ff. de acquirenda hæreditate. Alciatus de præſumptio. in regula ſecunda. præſumptione 2. in principio. Corneus conſilio 204. quanquam. & idem in conſilio 208. libro tertio. tamen ſi is filius natus ex legitimo matrimonio fuit longo tempore decem vel viginti annorum in poſſeſsione vel quaſi exiſtentiæ ſui iuris, licet iſthæc poſſeſsio aduerſetur natiuitati, origini, & primæuo ſtatui eius, iam incipit videri ſui iuris, licet pater haberet contra eum ſuam intentionem fundatam de iure, vt ſic poſſeſſor diutinus in ſua poſſeſsione vel quaſi tuendus ſit etiam contra eum qui habebat ſuam intentionem fundatam in iure, ita tenent Barthol. & Baldus in leg.ſecunda. C. ſi aduer.rem iudi. & in l.poſt mortem.ff. de adopt.And. Siculus conſilio vlt.libro quarto, inter conſilia Alexandr. Iaſon in dict.l.ſi emancipati.dict.2.notab.Iaſ. numero quadrageſimoquarto. in leg.ſi prius. ff.de operis noui nunciatio. Alciatus, vbi ſuprà, numero ſecundo. ex quorum relatione apparet hanc eſſe communem opinionem, quam & Baldus in leg.Titia. ff. ſoluto matrimonio. ſequitur, & Decius in dict.l.ſi emancipati, numero quarto, facit tex.in leg.prima. verſicul. diu. C.de patria poteſta. quinimmò quemlibet poſſeſſorem in ſua poſſeſsione tuendum eſſe, etiam ſi ea non eſſet diutina, tenuerunt Gloſſ.in leg.Titia.ff.ſoluto matrimonio.& Alexand.in dict. leg. ſi emancipati, ad princip. & ibi Decius columna tertia, & Barthol.in leg. is quia poteſt. columna quinta.ff. de acquirend.hære.licet plerique eorum quos ſup. retulimus, ab hoc vltimo diſceſſerint.& Andreas Tiraquellus de iure primoge. quæſt. decimoſeptima. opinione 11. ad finem. Bartolus in dict. leg. Titia. ſed & Paulus in leg. ſi ſolennibus.C.de fid.inſtrumen. & And.Tiraquellus, vbi ſuprà, numero decimonono. verſicul.nec prætermittemus. videntur generaliter idem defendere in quacunque poſſeſſione etiam recenti, licet ipſe Tiraquellus parum ſibi conſtet, quod & ſentit Curtius iunior in dicta lege, ſi emancipati. columna ſecunda.

Itaque omnes illi quos ſuprà retulimus, vno ore ſunt in hac opinio. vt qui diu fuit in poſſeſsione, vel quaſi alicuius rei vel iuris, in qua alius fundabat ſuam intentionem de iure, ſit tuendus in ea contra eum qui de iure fundabat, quinimmò ipſorum non pauci idem volunt etiam ſi non diu fuiſſet in ea quaſi poſſeſsione, quod & nos admittere-mus tribus concurrentibus quòd & ipſe poſſideret & aduerſarius poſsidere deſijſſet. tertiò quòd aduerſarius non ignoraret illum

poſsidere,

poſsidere, quartò quod vltra annum in tali poſſeſsione is fuiſſet, argumento in princip. ¶nſtit. de vſuca. facit l. ordinamenti titulo de las præſcripti. l. prima. dum induxit vt per annum & diem præſcriberetur res etiam immobilis ſciente & tacente domino.

Denique hoc vnum certum eſt, & ab hoc nullum eorum quos ſuprà retulimus, quóſve
5 *Poſſeſsio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi.* mihi legere contigit declinatum inuenies † vt poſſeſsio diuturna transferat in aduerſarium onus probandi, licet aduerſarius ille haberet intentionem ſuam fundatam de iure, ſicque poſſeſſor ille diuturnus in ſua poſſeſsione vel quaſi tuendus ſit, vnde apparet veriſsimũ eſſe ac receptiſsimum intellectum eorum qui d. cap. ad decimas, contendunt, non habere locum quando quis foret ſpoliatus à ſua diutina poſſeſsione vel quaſi, ſed tantũ quando poſſeſ
6 *Intell. capit. cum eccleſia de cauſa poſſ. & proprie.* ſio iunior eſſet ac recedens, † quod non obſcurè probatur in dict. cap. cum eccleſia Sutrina, de cau. poſſeſsio. & proprie. vbi contra clericos ibi ſpoliatos ſtabat fundata intentio de iure in fauorem canonicorum ſpoliantium, & adhuc ſpolium illud inculpatum nõ fuit, nec reſtitutio ſpoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit quod Alciatus in d. regula 2. præſumptione 2. ad principi. in tract. præſumpt. ait ſe non videre, vt in huiuſmodi iuribus poſsit cõtingere præſcriptio per longi tantũ tẽporis, nõ
7 *Quanto tempore iuſtificetur poſſeſsio.* etiã longiſsimi præteritionem, † nam agnoſcimus quidem præſcriptionem proprietatis non contigiſſe, ſed nihilominus poſſeſsio ex temporis diuturnitate iuſtficatur, vt licet talis poſſeſſor in iudicio proprietatis poſsit ſuccumbere & ſuperari, in iudicio tamen poſſeſſorio non poſsit, aliud enim eſt poſſeſsio, aliud proprietas, quinimò nihil commune habent. l. naturale. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſsione.

Denique cum quæritur, an poſſeſsio vel quaſi transferat onus probandi in aduerſarium, reſpondendum eſt, regulariter transferri. §. commodum. Inſti. de interdi. leg. qui accuſare. C. de eden. l. actor. quod aſſeuerat, & leg. prim. & leg. fina. C. de proba. idque non inde deſcendit, quòd poſſeſſor titulum habere præſumatur (nam cùm ſit facti, non præſumitur. leg. in bello. §. factæ. ff. de capt. leg. ſi emancipati, ibi, teque emancipatum. C. de collatio.) ſed magis eo quòd actor titulo & iure carere præſumitur quandiu non probat, vnde in re dubia pro reo iudicandum. c. cum partium, de regulis iuris, in ſexto. cap. in pari
8 *Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure reo incumbit onus probandi, cũ cõmuni quod ad petitorium.* eodem titulo. † Verùm ſi actor habeat ſuam intentionem fundatam in iure, tunc poſſeſſio non transfert in eum onus probandi, quia ipſe ſatis ſuperque intentionem ſuam probatam habet in corpore iuris, cuius fides & autoritas ſuggerat omne genus probationis, ſicque hoc caſu ipſi reo incumbit onus probandi, vt probatur in capit. ſunt perſonæ. §. quod ſi tales. de priuilegi. in ſexto. & in cap. primo. de præſcipt. & in capi. ad decimas, de reſtitu. ſpolia. eodem lib. & in lege octaua, titulo de la reſtitution de los deſpoiados lib. 3. ordinament. & in l. 4. titul. 1. lib. 2. ordinamen. & in l. 5. titul. 3. lib. 5. ordinam. ita tradunt Petrus & Cynus & Paulus Caſtr. & alij communiter in leg. ſolennibus. C. de fide inſtrum. Bart. in leg. ſi prius. ff. de operis noui nunciatio. & ibi communiter Doctor. vt teſtantur ibidem Alex. nume. 37. cum pluribus ſequentibus, & Iaſ. nume. 43. And. Tiraq. de iure primogenitu. q. 17. opinione 11. nu. 19. Decius conſil. 321. in cauſa quæ Alexandriæ. colum. 4. verſ. accedit. Idem Decius in capit. ex literis. notab. 5. de probation. Idem conſi. 444. in caſu ad me tranſmiſſo. colu. 4. Alcia. de præſumpt. regula 3. præſumpt. 43. ad princip,. Iaſ. in leg. Diuo Pio. §. ſuper rebus. colu. 2. ff. de re iud. Fulgoſius conſil. 138. viſis, in ſecundo dubio. Barba. in cap. 1. de probatio. colu. pen. Corne. conſi. 90. viſo proceſſu. lib. 2. ex quorum relatione apparet hanc opinionem receptiſsimam eſſe, & ita intelligitur Glo. quam ibi ſequuntur Bart. & communiter Doctores in leg. ſicuti. §. ſed ſi quæratur. ff. ſi ſeruitus vendice. Ergo iſto caſu cùm reo eidemq; poſſeſſori incumbat onus probandi, quãdo actor fundatam habet ſuam intentionem de iure, non ſecus, quàm actori incumberet, quando fundatam non haberet, ſequitur hunc reum lite pendente in ſua poſſeſsione, vel quaſi, turbari non debere, non magis quàm turbaretur, quando actor ſuam intentionem de iure fundatam non haberet, vt in eo tantùm eius conditio deterior ſit, quando contra eũ fundata erat actoris intentio, quòd de iure & legitimo titulo docere tenebitur, ſi nolit in lite ſuperari, interea tamen in ſua poſſeſsione tuendus eſt, ſi quidem ſit longinqua aut diutina, ſin minus tunc ſimiliter tuendus eſt ſub diſtinctione tamen, de qua per Paul. Caſtr. in d. l. ſi ſolennibus, & per Andr. Tiraq. vbi ſuprà, opinione 11. num. 19. & nu. 24. cum ſequentib. & per Bald. in l. Titia. ff. ſoluto matrimonio. vt voluit Gloſſ. in dict. l. ſolennibus. Glo. & Barthol. in d. l. Titia. Alexand. in d. l. ſi emancipati. colum. 1. de collatio. C. per dict. l. Titia, & d. l. circa. ff. de probat. quod intellige quando illa quaſi poſſeſsio carebat omni vitio violentiæ clandeſtinitatis, aut precariæ rogationis, vt in dict. c. cum perſonæ. §. quòd ſi tales. quantum autem tempus quotúe actus deſiderentur, vt quis in tali quaſi poſſeſsione ſtare videatur, tradunt Doctores in dictis locis.

Tertius † intellectus ad dict. c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprie. & ad d. cap. ad decimas, eſt quòd in d. c. cum eccleſia, illa quaſi poſſeſsio cõtra quam erat ius cõmune iuſtificabatur ex ſcientia & patientia aduerſarij, non ſic in dict. cap. ad decimas, vbi poſſeſsio videbatur clandeſtina, vt patet ibi, niſi

9 *Lite p[…] te an tuẽdu[…] poſſeſ. contr[…] rem q[…] dabat re.*

niſi euidenter docuerint quòd earum poſſeſſionem legitimè aſſequuti fuiſſent, quorum verborum ſenſus eſt, quòd vel ipſa poſſeſsionis vſurpatio fuit illegitima & vitioſa, & ſic aliquandiu tantùm nõ etiam diu durauerat, quodque cum primum ad notitiam proprietarij peruenerat, illico eam recuperare properauit, ſicque ille poſſeſſor qui ſe ſpoliatum dicebat, non tam iuſta & legitima, quàm illegitima poſſeſsione exutus fuit, ita Imo. num. 25. in fin. in d. c. cum eccleſia. & is ſenſus in ſe verus eſt, ſatiſque arridet literæ vtriuſque textus, ex quo colligitur concluſio, quòd † qui eſt in poſſeſsione vel quaſi, cõtra quam eſt ius commune, adhuc tamen eſt in ea tuendus ſi aduerſarius tolerabat, & diſsimulabat ſeu patiebatur aliquandiu vel ſaltem ſi diu. † Confirmatur, quia ex tali patientia, & diſsimulatione ille qui ſuam intentionem fundatam habebat, videtur ius poſſeſsionis amiſiſſe, idque in poſſeſſorem migraſſe, vt iam de poſſeſsione agi non poſsit, ſed tantùm de proprietate ex communi ſententia, quam tenent Barthol. in l. ſi id quod, in principio. ff. de acquir. poſſeſſ. Cumanus & Alex. in d. §. nihil commune, vbi Iaſon num. 84. ait, hanc eſſe communem opinionem Iaſon. in l. prima. colu. fin. C. de ſeruis fugitiuis. Glo. Paul. & alij in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acqui. poſſ. & in ſpecie vltra Imolam ſuprà relatum, ita declarant d. c. cum eccleſia, Antonius ibi num. 39. & etiam Innocentius & Andreas Tiraquell. qui quamplures allegat de præſcriptio. §. primo. Gloſſ. 4. ad finem. verſicul. & quanquam.

Quartus intellectus ad dicta iura eſt ſecundum Antonium, num. 39. in dict. c. cum eccleſia, quòd dict. c. ad decimas, procedat, quando pro ſpoliatore ius erat notorium, nec ex parte ſpoliati aderat defenſio vlla, nec etiam allegabatur præter illam quaſi poſſeſsionem ſuſpectam, vitioſam & iniuſtam, ait d. c. cum eccleſia, non ſic notorium erat ius ſpoliatoris, quia obumbrabatur, vel (vt eius more vtar) obfuſcabatur ius ſpoliatoris per defenſiones ſeu allegationes ſpoliati, dum aſſerebant ſe ſæpius retro abhinc annos 30. vel 40. vel etiam pluribus electionibus illius modi interfuiſſe, vnde & ad titulum præſcriptionis properabant ac nitebantur quò ad ius proprietatis, & interea quò ad ius poſſeſsionis ex antiquitate temporis ſeſe muniebant, iſque etiam ſenſus & in ſe verus eſt, & ſenſus literæ ac illorum capitulorum proximè accedit.

Quintus † intellectus fuit Iaſ. in d. §. nihil commune. num. 48. qui putat ideo procedere dict. cap. ad decimas, quod ibi ſpoliator intentionem ſuam fundabat tam in proprietate quàm in poſſeſsione, & ideo reſtitutio ceſſat quaſi ex parte ſpoliatoris adeſſent tam proprietas iure notoria quàm etiam poſſeſsio legitima & ciuilis, ex parte autem ſpoliati adeſſet nihil præter quandam naturalẽ tantùm poſſeſsionem vitioſam, puta clandeſtinam vel nudam tantùm detentationem ſimiliter vitioſam, ſed ipſe Iaſ. non probat quod ſpoliator in terminis d. ca. fundaret ſuam intentionẽ quò ad poſſeſsionem, ſed te proba per d. c. ibi, niſi euidenter docuerint quòd earum poſſeſsionem legitimè aſſequuti fuiſſent, ergo à contrario ſenſu præſenſit ſummus Pontifex quod interfuit vitium clandeſtinitatis, ſicque cum ſpoliatus ille tempore quo illarum decimarum poſſeſsionem occupauit, nullam vim intulerit, neque precariam poſſeſsionem rogauerit, ſupereſt vt vitium quod ibi ſignificatur, eſſe clandeſtinitatis, & is ſenſus ſic declaratus ſimiliter verus in ſe eſt, nec à litera & mente illius tex. videtur alienus.

Sextus intellectus fuit, vt d. c. ad decimas, loquatur in caſu tantùm ſpeciali, & procedat in cauſis tantùm ſpiritualibus, in quibus iure Canonico ſubuenire obuiareque animarum periculis potiſsimùm curæ fuit, non ſic in reliquis cauſis inſpecto iure tam Canonico quã Ciuili, ita ſentit Baldus in l. ordinarij. colum. fin. C. de rei vend. quem refert Iaſ. num. 47. in d. §. nihil commune, & is ſextus intellectus differt à primo, de quo ſuprà, quia ſecundum primum intellectum d. c. ad decimas, ſeruandum eſſet in terris eccleſiæ, non tantùm in cauſis ſpiritualibus & inter clericos, ſed etiam in cauſis profanis & inter laicos, at ſecundum hunc ſextum intellectum ſolùm in cauſis ſpiritualibus, non etiam in profanis. 15 *Intelle. 6.*

Septimus † intellectus ſit, vt d. ca. ad decimas, procedat quando conſtabat apertè illum ſpoliatum nullum ius habere tam ex modicitate temporis, quo poſsidebat, quàm ex eo quòd interrogatus cur poſsideret, reſpondere aliud neſciebat quàm quia poſsideo, tunc enim reſtituendus non eſt, vt ibi per rationem l. dolo. ff. de dolo. Id quod non multum videtur declinare à litera d. c. ad decimas, cum ibi ſpoliatus ille qui ſe reſtitui poſtulabat, nullam iuſtam poſſeſsionis ſuæ cauſam allegaſſet. Confirmatur is ſenſus, nam illa communis opinio quæ habet, † quòd ſpoliato agenti interdicto recuperandæ poteſt opponi exceptio ſententiæ latæ contra eundem ſpoliatum in fauorem ſpoliatoris ſuper eadem re vel iure à qua ſpoliatus fuit, quam communem ſententiam tenuerunt Angel. & Imola, Cumanus, Alexand. & alij communiter in d. §. nihil commune. eſtque communis opinio ſecundum Iaſ. ibi, num. 43. & eam dicit communem opinionem Alexand. ibi, numero 12. quam etiam communem appellat Rip. ibi. numero 35. quàm ſequitur & communem eſſe firmat Gregorius Lupus in l. 27. titu. 2. parte tertia. in Gloſſ. que lentregaſſe. tenent Paulus Caſtren. in l. permiſceri, in princi. ff. de acquir. poſſeſſ. Idem Paulus in l. ſecunda. C. de edict. diui Adri. tol. Anton. in cap. cum dilectus, de cauſa poſſ. & propr. Idem in cap. paſtoralis, eodem 16 *Intelle. 7.* 17 *Spoliato agenti interdicto recuperandæ quando poſſit opponi exceptio ſententiæ, ard. quæſt.*

dem titu.Idem in cap.in literis, de teſt.ſpoliato. Ioan.Andr.& Panormit.in dict.cap.paſtoralis.Aret.in d.§.nihil commune.Deci.conſil. 191.in cauſa. nume.9.cum ſequen.Hoſtien.& Ioan.Andr.in capi.2. de cauſa poſſeſ.licet contrarium tenuerint Bartholus colum.2. in dict. §.nihil commune.Gloſſ. 1.in capit.ſolicitè,de reſtitutio.ſpoliato.& Gloſſ. in capitu. paſtoralis,de cauſa poſſ.& proprie. Panormit.in capi. in literis.colum.5.de reſti. ſpolia. Barthol.in l. ſi de vi.columna fina. ff.de iudic. Tamen illa communis opinio contra Bartholum procedit,quando per ſententiam erat certum & indubitatum huic ſpoliato nullam poſſe competere defenſionem, inſpecta ſuam et allegatione, quale eſſet cum prius factum fuit ſpolium,deinde inter ſpoliatum & ſpoliatorem iudicium de proprietate cæptum & finitum fuit in fauorem ſpoliantis, tunc enim ſi ſpoliatus rurſum petat rem ſibi ablatam ſibimet reſtitui ante omnia,replicabo quòd ſi illud petijſſet ante omnia, quod vt id ante omnia fieret, par erat, verùm cùm illud petat, poſtquàm liquet proprietatem alienam eſſe, ſera petitio eſt,tum quòd dolo faciat,dum petit quod ſtatim reſtituturus eſt.l.dolo.ff.de doli excep. tũ quòd ſibi debet imputare qui congredi voluit ſuper rei proprietate & dominio, tum quod effectus victoriæ aſſecutæ in iudicio proprietatis eſt, vt victori reſtituatur poſſeſsio, id quod cùm iam contigerit, infectũ reddi ocioſum eſſet ac inciuile, diuerſum ſanè eſſet ſi poſtquam in iudicio proprietatis viciſti me, & id, de quo agebatur, tibi traditum fuit vel non fuit,me eadē re vel iure ſpoliaſti,& agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de ſententia pro te contra me lata, nam replicabo quòd poſt eam latam potuit ius ad me redire, ac re vera ad me reuolauit, nam interea mihi reſtituere teneberis, ita ſaluatur opinio Bart.& ſequacium ſuprà relata,ita tenent Alexand.in d.§. nihil commune. nu. 12.cum ſeq. & Ripa ibi,num.44.qui ait ita tenere modernos ibi, & eſſe ex mente Glo.in d.§.nihil commune.Sic ergo & in terminis d.c.ad decimas, ideo ceſſabat reſtitutio, quòd ille ſpoliatus faſſus eſt nullum ſe ius habere, vel ita colligebat ex eius allegatione inſulſa ac inerti,& hunc intellectum tenet Deci.conſil. 134.viſo.columna fina.

18 *Intell.8.* Octauus intellectus eſt quòd in d. c.ad decimas,allegabatur præſcriptio, quæ ſine titulo non contingit.l.nullo. C. de rei vendica.ca. 1.de præſcriptio.in ſexto. at in d.c. cum eccleſia Sutrina,allegabatur conſuetudo, quæ titulum non requirit.Ita Innocentius, Collect. & Bernardus ibi,ſed is quidem ſenſus & diuinat & parum inſtruit, & præterea aduerſatur literæ.d.capit.ad decimas ,verbo aliquandiu. quòd in ſemeſtri ſeu breuiore tempore verificatur,non autem in longiore argumento. ca. ſecundi de conceſsio. præben. ergo tam breui tempore, qui diceret præſcripſiſſe ſe, ineptire videretur, ſed & in ſe is ſenſus verus non eſt, nam ſi ibi ſpoliati allegarent ſe præſcripſiſſe, diu ſe poſſediſſe affirmantes, interea dum id docebatur reſtituendi forent.

Intell. Nonus intellectus quod ibi erat veroſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum agentem, ita Gl. in cap.in ſumma.16. q.1.id quod innuit litera illius text.Ioannes Andr.in d.cap.ad decimas. Gloſſ.in c.ſi diligenti,de præſcrip. id quod eſt contra §.recupera.Inſt.de interd.

Intell. Decimus intellectus quòd ibi de non iure ſpoliati agentis conſtabat per confeſsionem eiuſdem,ita Collect. in d.c.cum eccleſia,& Archid.d.c.ad decimas.

Intell. Vndecimus intellectus quod d.ca. ad decimas, loquitur quando ſpoliatus totum ius ſibi arrogare volebat,at in d. capi. cum eccleſia, quando partem tantùm quod in ſe verum eſt, ſed cur diuerſum, præſertim cùm procedat argumen.de toto ad partem.l.an pars.ff. pro derelicto.leg. quæ de tota.ff.de rei vend. reſpon. quòd facilius admittitur rei cuiuſq; diminutio vel deterioratio quàm interitus. Cornel. per textum,ibi in l.cum quæſt. C. de legat.numero 6.ſi quis diuturno.ff. ſi ſeru.vend.iunct. lege nullo.C.de rei vend.ſed is intellectus nihil inſtruit, & videtur contra §. recuperandæ. Inſt. de interd.

Intell. Duodecimus intellectus quod in ca.ad decimas, loquitur de iure non communicabili, at in c.cum eccleſia, agitur de iure communicabili, ita Iaſon in d.cap.ad decimas.quem refert Aegidius oppoſitio.11.in d.c.cum eccleſia, ſed is ſenſus nihil inſtruit.

Intell. Tertiuſdecimus intellectus quòd in capit. ad decimas, erat vehemens iuris præſumptio contra ſpoliatum,at licet iuris præſumptio etiam eſſet contra ſpoliatum in terminis dict.capitul.cum eccleſia,tamen non ita vehemens, ſecundum Aegidium Bellam.vbi ſuprà.

Intell. Quartuſdecimus intellectus quod in dict. capit.ad decimas,erat præſumptio contra ſpoliatum,& præterea ſpoliator fundabat intentionem de iure, eſtque communis ſenſus ſecundum Couarru.lib.1.reſolu.capt.17. numero 6.& ſecundum Mart. Azpilcu.in c.accepta, de reſtit.ſpolia. oppoſitio. decima. Iaſ.in dict. l.naturaliter.§.nihil commune. num. 47. vbi Ripa num.77.Gloſ.Ioan.And.Ioan.Monac.& Domini à S. Geminiano. in d.ca.ad decimas.

Spoliatus non reſtituitur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam iure ſed lin atur 14. mes. Stat ergo ex ſuperioribus regula † ſpoliatum agentem interdicto recuperandæ non eſſe ante omnia reſtituendum, ſi ſpoliator habebat fundatam intentionem de iure, vt dict. capitul. ad decimas, tradunt Doctor. tam ibi quàm in dict.capitu. cum eccleſia.Faber in §. retinendæ.Inſtituti.de interdict.columna penult. Iacobinus numero decimooctauo. & Paulus Caſtrenſ.in leg.ſi de vi.ff.de iudic. Bal. in l.ſi de proprietate.num.21.C. ſi à non compe. iudic. Oldradus conſilio quodam,quem ibi

ibi Bald. allegat. Bald. & Alexand. nume. 23. in d. §. nihil commune, vbi Iaſ. num. 44. & Franciſc. de Ripa nume. 77. & alij vbique moti per text. in d. cap. ad decimas, vbi non poteſt fieri ſufficiens fundamentum, propterea quod recipit tot tamque varios ſenſus, vt ſuprà retulimus, & aliquid etiam per Ioan. Lup. in capit. per veſtras, de donat. inter virum & vxorem. nota. ſecundo. verſicul. ſed eſt pulchra dubitatio.

im. 1. Limita primò, vt procedat de iure tantùm Canonico, nõ etiam de iure ciuili, ſecundum intellectum ſuprà relatum, ſi fortè in ſe verus eſt.

im. 2. Limita ſecundò, vt non procedat quando poſſeſſor ille ſpoliatus diu fuerat in illa poſſeſſione vel quaſi, iuxta ſecundum intellectum ſuprà relatum, qui in ſe verus eſt.

im. 3. Limita tertiò, vt procedat quando ex confeſsione ipſius ſpoliati conſtabat de non iure ipſius, ſecus ſi eſſet aliqua dubietas, ſecundum decimum intellectum ſuprà relatum, cui accedit quartus & ſeptimus intellectus, quod intellige vbi confeſsio erat aperta.

im. 4. Quartò limita, vt procedat etiam ſi confeſſio ſpoliati de non iure ſuo eſſet tacita, puta quia licet non expreſsit ſe nullum ius ad proprietatem rei, qua de agebatur, habere, tamen interrogatus cur poſsideret, reſpondit, quia poſsideo, vel aliam inertem fatuámve cauſam reddidit iuxta quartum, & ſeptimum intellectum, ſuprà relatum, non ſic ſi efficacem aut iuſtam cauſam reddidiſſet.

im. 5. Quintò limita, vt procedat quando ſpoliatus totũ ius ſibi arrogare volebat, non ſic ſi aliquid tantùm iuris per cuius abſceſſum res nõ abſcederet, licet deterior ſpoliatori eidemque domino redderetur, iuxta vndecimum intellectum ſuprà relatum, quem non puto verum.

im. 6. Sextò limita, vbi ex parte ſpoliati erat notorietas iniuſtitiæ, aliter quàm per eius confeſsionem, vt tunc & non aliter procedat d. c. ad decimas. iuxta ſeptimum, & quartum intellectum ſuprà relatos, ſecus vbi talis notorietas contra ſpoliatum non eſſet.

im. 7. Septimò limita quando ſpoliatum ius habere poſsibile erat, tunc enim ceſſaret d. ca. ad decimas, iuxta ſeptimum intellectum ſuprà relatum.

im. 8. Octauò limita, vt non procedat in cauſis tantùm ſpiritualibus, non ſic in reliquis cauſis, ſiue loquamur de iure Canonico ſiue de iure Ciuili, iuxta ſextum intellectum, ſuprà relatum, ſed cogita an in ſe ſit verus.

im. 9. Nonò limita, vt non aliter procedat, quàm ſi ſpoliator fundatam haberet ſuam intentionem de iure, tam in proprietate, quàm in poſſeſsione, iuxta quintum intellectum ſuprà relatum, ſed dubito, quia vix vllus fundat intentionem de iure in vtroque, ſed ta[illegible] proprietate.

Decimò limita vt procedat, quando ſpoliatus nitebatur in titulo præſcriptionis, ſecus ſi diceret ſe quæſiuiſſe per cõſuetudinem, iuxta octauum intellectum ſuprà relatum, quod ſuſpectum eſt. *Limita. 10.*

Vndecimò limita, vt non procedat, niſi cùm eſſet veriſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum, ſecundum nonum intellectum ſuprà relatum. *Limita. 11.*

Duodecimò intellige, quando ius non erat communicabile ſine læſione communicantis ſecus ſi eſſet, nam tunc ceſſaret dict. ca. ad decimas, & ſpoliator reſtituere teneretur illud ius cuius abſceſſus ſibi patum, aut nihil noceret, iuxta intellectum duodecimum ſuprà relatum. *Limita. 12.*

Tertiodecimò intellige quando erat vehemens ſuſpicio contra ſpoliatum, tunc ceſſat reſtitutio, ſecus ſi non eſſet, iuxta decimumtertium intellectum ſuprà relatum. *Limita. 13.*

Quartodecimò limita, vt dict. cap. ad decimas, non procedat, quando eſſet vis ablatiua, argumento §. recuperandæ. Inſtitu. de interdict. l. prima. C. ſi per vim vel alio modo. l. ſi quis ad ſe fundũ. C. ad legem Iuliam. de vi public. ca. in literis, de reſtitutio. ſpoliato. cum ſimilibus. Iſtorum autem intellectuum, quos ſuprà retulimus, iſtarumque limitationum, ad d. cap. ad decimas, quot aut quales ſint in ſe veræ aut literæ illius tex. arrideant, quótve nec in ſe veræ ſint, nec literæ conſonentex ſuprà dictis non obſcurè apparebit. *Limita. 14.*

SVMMARIVM.

1 *Titulus an de iure Canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis, ardua q.*

2 *Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs quæ ſunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure Canonico in præſcriptione triginta annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem vehemens iuris præſumptio.*

4 *Intellectus capit. primi, de præſcriptionibus libro 6.*

5 *Intellectus l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vendicetur.*

6 *Præſcriptio longi temporis de iure Canonico procedit in ijs quæ ſunt modici præiudicij, licet poſsidens haberet ſcientiam iuris alieni.*

7 *Mala fides præſumitur de iure Canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur.*

8 *Titulus ad præſcribendum de iure Canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio.*

9 *Intellectus cap. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuileg. lib. 6. & num. 17.*

10 *Intellectus cap. cum eccleſia, de cauſa poſſeſsio. & propriet.*

11 *Præſcribi poteſt exemptio iure Canonico etiam ſine titulo.*
12 *Exemptionis in quaſi poſſeſsione quando quis eſſe videatur.*
13 *Actor licet fundet intentionem ſuam de iure, tamen non poteſt incipere ab executione.*
14 *Fiſcus regulariter vtitur iure communi.*
15 *Poſſeſsionis vel quaſi poſſeſsionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem ſuam de iure.*
16 *Intellectus capitul. ad decimas, de reſti. ſpolia lib. 6.*
18 *Hidalguiæ vel nobilitatis in poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate, ſit in ea quaſi poſſeſsione tuendus lite pendente.*
19 *Intellectus l. 6. tituli. de los hidalgos lib. quarto ordinamen.*
20 *Intellectus prag. regis Henrici, & pragm. anni 1403. num. 20.*
21 *Intellectus pragmaticæ Legionenſis, & pragm. Regis Fernandi.*
Fides incerta earum rerum quæ ex remotis regionibus circumferuntur & narrantur.
22 *Formaliter nunquam leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis vel probationis aliquid diſponunt vel erigunt.*
33 *Legis ratione ceſſante in particulari, an ceſſet ipſa lex.*
24 *Hidalgus vel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poſsit.*
25 *Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.*
26 *Accuſatione pendente non enudatur accuſatus ſua dignitate.*
27 *Petitorium ſuſpendere & ad poſſeſſorium redire an liceat poſt litem conteſtatam, ardua q.*
28 *Ius Ciuile & Canonicum quaſi ſocietatem coiſſe videntur.*

CAPVT. LXXXVII.

1 *Tit. an requiratur de iure Canonico in præſcriptione longiſsimi tẽporis, ard. q.*

HINC apparebit an vera ſit illa communis opinio, quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præſcriptione longi temporis de iure ciuili, in pri. Inſtitu. de vſucap. l. nullo. C. de rei vendicat. l. vnica. C. de vſucap. transf. l. Celſus. ff. de vſuca. qui eo iure in præſcriptione triginta annorum neceſſarius non eſt. l. ſicut l. omnes. l. cum notiſsimi. C. de præſcriptio. 30. annorum, qui etiam exigitur de iure Canonico longi temporis præſcriptione, non ſic in præſcriptione 30. vel 40. annorum. cap. de quarta, de præſcri. niſi vbi contra præſcribentem alter habebat fundatam intentionem de iure, vel contra eũ erat iuris præſumptio. capit. 1. de præſcrip. in 6. c. cum perſonæ. §. quod ſi tales, de priuileg. in ſexto, tamẽ hoc vltimum in quo tantùm quò ad tituli interuentum ius Canonicum differt à iure ciuili, non procedit, vbi ageretur de leui læſione aut præiudicio, ſed tantùm vbi de magno ageretur, vt ſic vbi contra præſcribentem vel eſt iuris præſcriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure ſine tituli interuentu etiam 30. ann. præſcriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amiſsione totius rei, qua de agitur, benè tamen procederet præſcriptio cùm de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione non etiam de omnimoda ipſius rei amiſsione, iſta eſt communis opinio quam tenent Imola in cap. de quarta. colum. fin. Idem Imola in cap. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & pro priet. colum. fin. & ibi Ant. & ſentit ibi Aegidius Bellamera. num. 24. oppoſitione 10. Imola in c. fin. nume. 10. de præſcriptio. Anchara. in c. ſine poſſeſsione. de regulis iuris in ſexto. colum. 9. Imola in c. ſi diligenti. num. 15. de præſcriptio. vbi Felinus num. 7. Ripa in d. ca. cum eccleſia. col. penult. Romanus in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. ſequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præſcriptio. 2. par. 3. partis principalis. quæſtio. 6. nume. 30. Dynus num. 31. in regula poſſeſſor, de regulis iuris. lib. 6. Bart. Paulus, & Florianus, num. 38. in l. ſeruitutes magis. ff. de ſeru. eſt communis ſecundum Couarru. reſol. lib. 1. capi. 17. nume. 7. ſentit Gloſſ. in d. c. cum eccleſia, verb. breuitatem.

Qui omnes, & iterum Balbus de præſcript. in 1. par. 3. par. quæſtio. 10. ita intelligunt tex. in l. ſi quis diuturno, in princi. ff. ſi ſerui. vendic. vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præſcriptionem ſeruitutis, & tamen cum agitur de præſcribenda cuiuſque rei proprietate ſeu dominio titulus exigitur, ſed quia de leuiore læſione agitur illo caſu quàm iſto, id toleratur ſecundum communem ſententiam ſuprà relatam, à qua nouiſsimè diſcedit Couarr. vbi ſuprà, motus quod vt ſibi videtur, non leue damnum eſt ſi fundus liber ſeruus fiat. Sed defendendo communem, reſpondeo hanc ſolutionem communem non poſitiuè, ſed comparatiuè ſumendam eſſe, facta ad totius rei, qua de agitur, interitum vel amiſſionem comparatione, longè enim leuius eſt pati ſeruitutem realem quàm totam rem amittere, longeque facilius admittitur cuiuſque rei deterioratio quàm ipſius omnimoda amiſſio vel interitus, vt in l. cum quæſtio, vbi notat Corneus, num. 6. C. de lega. & in c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſe. & proprieta. iuncto cap. 1. de præſcrip. in ſexto. quem text. ſimiliter ita intelligunt omnes ferè Doctores ſuprà relati dicentes, quòd in d. capit. 1. ideo titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio. at in d. c. cũ eccleſia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, ſed de eodem cum alijs communicando, quod damnum longè leuius eſt, ſicque longè facilius admittitur aut toleratur, nam & ſimiliter quamuis regulariter titulus non præſumatur.

matur.l.nullo.C.de rei vendica.l.Celſus.ff.de vſucap.cap.10. de præſc.in ſexto.tamen quando agitur de leuiore præiudicio, bene præſumitur, & ideo ex longa poſſeſsione pro diuiſo titulus diuiſionis præſumitur, quia leuius damnum eſt in aliqua parte rei per modum diuiſionis nos lædi quàm ſi in amiſsione totius rei læderemur, ita tenuit Gloſ. communiter ibi approbata in l. penult.C. communi.diui. quam præter Doctores ibi ſequuntur Florianus colum.penult.ad fin.& Paulus col.fin. in l. ſeruitutes mag.ff.de ſeruitutibus.& eſt ex mente Barth.& aliorum ibi, eamque ſequun-

2 tur communiter Docto.in leg. ſi certis annis. C.de pact.præſertim Cyn. & Baldus & Iaſ.nu. 11. qui eam dicit communiter approbatam. Baldus in l.1.colum. 3. C. de fideicommiſsis. Antonius in cap.peruenit, de cenſibus.Nicol. de Neap.in §.quædam.quæſtione quarta, poſt Glo.Inſtitu. de actio. Facit ff. de publ.in rem actio.l.ſi ego.§.1.ibi, per traditionem, vel per patientiã.l.1.§.fi.ff.de ſeruit.vrba.prędiorum. l.3.§.dare.ff.de vſufru. vbi in ſeruitutibus concedendis vel conſtituendis ſola patientia loco traditionis & conceſsionis habetur, quaſi conceſsio ex ſola coniectura illius tolerantiæ & patientiæ colligatur & præſumatur, quia agitur de leuiore præiudicio, quæ tamen conſeſsio ex ſola illa tolerantia non præſumeretur, ſi ageretur de ipſius rei amiſsione, vt dict. l.Celſus, & dict.l.nullo, cum ſimili.ſuprà allegatis.

P[ræ]ſumun- [pa]tientiam ea qu[æ] ſunt fa[c]ti his quæ [ſu]per euis præ[iudic]ij poſt lõ[n]gum tempus, cũ [co]mmuni.

3 Alter ſenſus † ad d.iura eſt, vt d.c. primum de præſcriptio. lib. 6. procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præſcriptio non procedat, non ſic quando non tam vehemens erat iuris prohibitio, vt tunc etiam abſque titulo poſsit contingere, & ita procedat d.c.cum eccleſia Sutrina.d.l.ſi quis diuturno.Ita tenent Decius conſil.134.viſo.colum.fin. diſertiſsimus Couarru. variarum reſolutionum lib.1.c.17.num.7. Bal-

[Tit]nus an in [præſ]criptione [re]quiratur cũ [tit]ul[o] contra [qu]ẽ vehemẽs [fu]it [p]ræſum[ptio] [iur]is

4 bus de præſcriptio.2. par.3.partis principalis. quæſt.6.ad fin. Innocentius in d.c.ſi diligenti. Coraſius in dict. l. ſeruitutes. nume.35.Abbas in d.c. ſi diligenti. nume.34. quod & tenent alij quamplures, quos referunt Imola & Aegidius Bellamera, in d. cap.cum eccleſia. oppoſitione decima.num.24. ſed iſthæc differentia nemini placere debet, cum quòd parum inſtruit tum quòd data paritate terminorũ vtrobique par prohibita eſt, vt enim epiſcopus iura epiſcopalia in aliena iuriſdictione aut diœceſi exercere vetitum eſt. d. cap.1. ita quoque ſeruitutem ſuper rebus alienis habere nulla extrinſecus accedente cauſa conceſſum eſt nemini, vt d.l. ſi quis diuturno, iuncta.l. altius. C.de ſeru. facit l. C. de rebus alien. non alienan. & vt iuris præſumptio in terminis d. ca. primi faciebat contra præſcribentem, ita etiam faciebat in terminis dict.l. ſi quis diuturno, per d.l.altius, itaque nulla extrinſecus accedente cauſa vtrobique par impedimentum erat, accedente verò voluntate & conceſsione expreſſa vel tacita ſeu præſumpta eius, de cuius præiudicio agebatur, ceſſabat vtrobique impedimentum, & ita poteſt intelligi d. capi. cum eccleſia, iuncto c.2. de in integrum reſtit. ſecundum Aegidium, vbi ſuprà, opp.11.c.ad fi. ſcilicet in d.c.cum eccleſia, de cauſa poſſ.

[I]nt.c.1.de [præſc]r[ip]. lib.6.

Tertius intellectus ad dict. iura fuit ſpeciale eſſe in iuribus incorporalibus, ita tenent Gloſſ.in d.c.cum eccleſia, verb.breuitatem, & Paulus Caſtrenſis in dic.l.ſeruitutes.columna penult. numero ſeptimo. cum ſequen. ratio, quia in his incorporalibus quaſi poſſeſsio initium capit à tempore ſcientiæ, & patientiæ domini prædij ſeruientis.l. ſecunda. C. de ſeruitu.l.penulti.ff.eodem.& ille qui patitur & tolerat ex legis interpretatione, poſt longum tempus ſeruitutem cõceſsiſſe videtur.l. ſi ego. §.primo.vbi per Gloſſ.& communiter Docto. ff. de public.in rem actio.l. prima.§. fin. ff. de ſeruit.ruſt.prædio.l.3.§.dare.ff. de vſufruct.ratio rationis, quia talis conceſsio leuioris præiudicij eſt, quàm totius rei amiſsio, vt ex ſuperioribus edocemur, & ita poteſt intelligi dict. cap.cum eccleſia.& dict.l. ſi quis diuturno, in quibus & agebatur de iure incorporeo, & patientia pro conceſsione habetur, & de leuiore præiudicio agebatur, quia non agebatur de amiſsione totius rei vel iuris, ſed tantùm de deterioratione, non ſic ſi ageretur de amittenda tota re vel iure, vel quota parte rei, vel iuris, vt in d.c.1.de reſc.lib.6.

Quartus intellectus, vt aliud ſit de iure Canonico, aliud de iure ciuili, ſed id licet ita ſentiant Paulus, & Floria.in d. l. ſeruitutes, non eſt tenendum arg.l.ſi quando, in princi. C.de inoffi.teſtam.

Quintus intellectus quod quaſi poſſeſsio, de qua in d.c.cum eccleſia, & in d.l.ſi quis diuturno, non tam erat contra ius quàm præter ius, at in dict.c.1. erat contra ius, ita Bellamera nume.vigeſimo quarto, in dict. capit.cum eccleſia, poſt Gl.ibi. verb.breuitatem, ſed id parum inſtruit.

Sextus intellectus, quòd ſit ſpeciale in eccleſia, contra quam ſine titulo non præſcribitur, vt in dict.capitu. 1.aliud in reliquis cauſis, cum ſumus in præſcriptione longiſsimi temporis.l. ſicut.l. omnes.l. cum notiſsimi.C.de præſcriptio.triginta annorum, ita Paulus colum.penul.& Florian. eadem colum. in dict. l. ſeruitutes, ſed caſum dicere ſpecialem eſt refugium miſerorum, Glo.in l.filium quem. C. fam. erciſ. ſicque hunc intellectum reprobat. Angel.in §.æquè.Inſt.de actio. & alij communiter.

Septimus intellectus quod in d. c. cum eccleſia, & in d. l. ſi quis diuturno, titulus fuit allegatus, quem poſſeſſor probare nitebatur, & probauit per continuam longi temporis poſſeſsionem, ita Gloſſ. ſecundum vnum intelle-

tellectum d.l.ſi quis diuturno. Ange.in dict.l. ſeruitutes.Balbus de præſcription.par. prima, 3.par.princ. quæſtio.10. numero 7. Sed nihil eſt primum, quia diuinat, deinde quia tunc non longiſsimum tempus exigeretur,ſed decennium ſufficeret.l. cum de in rem verſo,cũ ibi notatis.ff.de vſuris.poſtremò, quia vt titulus allegatus per longi temporis præteritionem præſumatur, non ſufficit ſola patientia eius, contra quem agitur, quinimmò actus quàmplures ipſius poſitiuè deſiderantur, vt tradunt Barthol. & communiter Doctor. in dicta l. ſeruitutes, & plerique ſcribentium in l.ſi certis annis.C. de pact.licet & intellectum hunc,quẽ impugnamus, tenuerit etiã Floria. numero 30.in d. l.ſeruitutes.ſed ab ipſo diſcedit Paulus.ibi, num.9.diximus ſuprà ca. incip. annuæ præſtationes,cum duob.ſeq.

Octauus intellectus, quod dict. capitulo 1.de præſcription.in ſexto, procedat in iure quærendo per interuentum præſcriptionis, quæ ſine titulo contingere non poteſt, vt ibi, ſed dict.capitu. cum eccleſia,procedat in iure quærendo, per vſum & conſuetudinem,quæ titulum nõ deſiderat, & ita etiam procedat d. l. ſi quis diuturno. ita tenent Archidiaco. & Dominicus in d.capi.1. & Decius colum. pen. in conſil.134.viſo,ſed is intellectus parum inſtruit,deinde etiam videtur contra tex. in dic. cap.cum eccleſia Sutrina, ibi, niſi alibi ſecus obtineat de conſuetudine ſpeciali iunctis illis verbis vſq; ad præſcriptionem legitimam, vbi pro eodem ſumitur conſuetudo & præſcriptio quò ad effectum quo de agimus.

5 *Intel.l.ſi quis diuturno ff.ſi ſeruitus vendi.*

Quid dicendum? & in primis videamus de intellectu d.l.ſi quis diuturno, & ibi ſanè non tam præſcriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquiſitionem quàm ipſius domini conceſsiòne.nam in illis ſeruitutibus, quia inſpecta legis cenſura, vel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio, quàm ſi ageretur de amittenda re ipſa ex toto, vel ex parte quota, ideò qui patitur vicinum tali ſeruitute vti poſt longam vel longi temporis toleratiam, ius ſeruitutis conceſsione tradidiſſe videtur. l. 2. C. de ſeruitu. l. ſi ego. §. 1. ff. de publici per traditionem conſtitutis,vel per patientiam fortè.l.prima.§.fina. de ſeruit.ruſtico. prædio.tradunt Floria. colum. penul.& Paul. Caſtrenſ.colum. penult. & alij communiter in dict.l. 2. licet ſi ageretur de præſcribenda ſeu amittenda tota ipſa re vel quota eius parte per ſolam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem noſtram conceſiſſe, quaſi tunc inſpecta legis cenſura, vel interpretatione agatur de grauiore amiſsione ſeu præiudicio, in quo quiſq; non tam facilis eſſe creditur ad concedendum.dict.l. Celſus.ff.de vſuca.d.l.nullo. C.de rei vendica.

6 *Præſc.ſine titulo & cum ſcientia iuris alieni procedit etiam de iure canon.in iiſq́; ſunt non magni præiudicij.*

Nam & ſimiliter, quia cuiuſque rei poſſeſſio non tanti ſit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi temporis & etiam breuioris eius amiſsio inducitur ex parte domini, & acquiſitio contingit poſſeſſori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opinione reſoluit Iaſon in leg.naturaliter.§.nihil commune. numero octuageſimoquarto. ff.de acquiren.poſſeſſ.Idem in leg.1.colum.fina.C.de ſerui.fugiti.poſt Gloſſ.ibi Glo.Paulus & Alexan. in l.ſi de eo.§.fin.ff.de acquiren.poſſeſs.neque cuiquam ipſe poſſeſſor in mala fide videri debet conſtitutus, quia vt lex interpretatur dominum conceſsiſſe ex tam longa tolerantia ac patientia,ita quoque iuſtiſsimè interpretata eſt eundem poſſeſſorem fiduciam habuiſſe de conceſsione illius, ſicq; bona fide deſtitutum minimè fuiſſe, huicque legis interpretationi ſtandum eſt, quia certitudo huius rei cùm pendeat ex animo poſsidentis ipſius, ſoli Deo nota & comperta eſſe poteſt.Nam & ſimiliter licet furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi cauſa, vt §. furtum. Inſtitu. de obligatio. quæ ex male naſc. tamen licet rem tuam contrectem lucri faciendi cauſa,ſi te permiſſurum iuſtè putaui,furtum fieri minimè videtur, vt tradunt Gloſſ. ſecunda, in dicto §. furtum. & ibi communiter Doctor. ergo & in ſpecie noſtra in mala fide eſſe nõ videbitur,qui per longũ tempus iugiter fuit in quaſi poſſeſsione ſeruitutis ſuper fundo vicini ſui ipſo ſciente & tolerante, ſicque ceſſante omnino mala fide ſeruitutis acquiſitio contingit, idemque erit in acquirenda per talem continuam aduerſarij patientiam poſſeſsione. Diuerſum eſt in vſucapione longi temporis quæ per tituli interuentum contingit, hæc enim domino etiam omnino ignorante, & ſic nec verè,nec interpretatiuè concedente nobis contingit.l.fi.C.de longi temp.præſc. & ideo l. 3. ff. de vſucapion. ait hanc acquiſitionem non quaſi per domini conceſsionem, ſed per ſolam poſſeſsionis continuationem nobis contingere, cùm ſuperior ſeruitutis acquiſitio magis veluti ex domini conceſsione nobis contigiſſe videatur, & ideo eius ſcientia deſideretur. d. l. ſi ego. §. 1. ff. de public. in rem actio.iuncta l.3. ff.de vſucapio.

Et cùm exuberantior bona fides iure Canonico in præſcriptionibus admittendis exigatur,cap.poſſeſſor,de regu.iur.lib.6.c. ſi diligenti.capit.fin.de præſcrip.& mala fides cùm pendeat ex animo noſtro probari non poſsit, niſi præſumptiuè, † iuſtiſsimè præſumitur eo iure mala fides in eo qui poſsidet aliquid in quo alius fundat intentionem ſuam de iure, vel quando eſt præſumptio iuris contra talem poſsidentem, quia iſthæc iurium præcepta omnibus nota aut ſunt aut eſſe debent ac præſumuntur.l. leges ſacratiſsimæ. C. de legibus, vnde qui in tali poſſeſsione vel quaſi fuerit, ſemper intelligetur eſſe in mala fide, id eſt, in ſcientia rei vel iuris alieni, vt in capitul. primo.de præſcrip.in 6. qui ita eſt intelligendus, ſicq; præſcribere non poterit,vt ibi. Neque ad rem

Mala ... ſumitur ... Cano. iure ... ſcibenti ... tra ſumme ... tum in ſed ipſa tenore purgat.

rem pertinuit, quòd ibi dicatur eſſe poſſe in bona fide quem, quæ tamen ſibi nõ proderit, donec titulũ oſtenderit, nam intelligẽdus eſt ille tex. in eo qui habebat titulum putatiuum (puta quia ꝓcurator ſibi nunciauerat titulum ſibi datum, vel aliter) tunc enim re vera habet bonam fidem, quæ tamen ſibi ad præſcribendum non ſufficit, niſi titulum oſtendat, quando eſt contra eum iuris præſumptio, vel fundamentum iuris, nam quemadmodũ de iure ciuili, vbi requiritur titulus ad præſcribendum, id eſt, iuſta cauſa poſsidendi, quæ cauſetur ex titulo præambulo, licet ſufficiat titulus putatiuus, ortus ex iuſto errore, lege non ſolùm. §. quòd vulgò. ff. quòd vulgò. ff. de vſucap. lege, quòd vulgò. ff. pro empto. tamen non ſufficeret, ſi oriretur ex iniuſto & fatuo errore, vt dd. ll. & leg. fina. ff. pro ſuo. l. pro legato, leg. fin. cum gloſſ. ff. pro legato. ita quoque de iure Canonico, quando deſideratur iuſta cauſa poſsidendi ad præſcribendum, & ſic titulus, quod accidit, quando contra poſsidentem eſt iuris præſumptio, vel fundamentum iuris, non ſufficit ſola bona fides, orta ex cauſa vel titulo fatuo & intolerabili, licet ſufficeret ſi oriretur ex titulo putatiuo, non fatuo, vt dict. cap. 1. Itaque de iure canonico ad præſcriptionem annorum 30. vel 40. (nam de ea loquitur dict. cap. 1.) regulariter non exigitur titulus verus, nec etiam

8 ..lus non ..gur ad ..de iure ... vbi a... de leui ...licio.

putatiuus, vnde indubitanter ſufficeret putatiuus ortus etiam ex errore fatuo, vt d. cap. 1. at ſpeciale eſt in caſibus, quibus contra poſſidentem erat ius commune, vel iuris præſumptio, vt tunc titulus exigatur, ſicque ſufficeret verus vel putatiuus ortus ex errore probabili, ſed non ſufficeret putatiuus ortus ex

9 ...cũ per ...§. quòd ...de pri... 6.

errore fatuo, vt diximus. Iſtud tamen ſpeciale, de quo in dict. cap. 1. procedit, vbi ageretur de magno præiudicio, vt ibi, ſecus ſi ageretur de leuiore, vt in cap. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsion. & proprieta. & in

...o ... c. cum ...a, de cã

cap. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuile. in 6. quòd enim aliquis Clericus per priuilegium ſummi Pontificis ſit exemptus à iuriſdictione epiſcopi ſiue diœceſis, id reſpectu ipſius epiſcopi nullus negabit, quin leuioris ſit præiudicij, vt d. §. quòd ſi tales. Item quòd cũ Canonicis in electione epiſcopi alij clerici cõuicini concurrerent, ſimiliter leuioris eſt præiudicij, vt d. c. cũ eccleſia, cum ibi traditis per Doct. præſertim per Aegidium Bellameram oppoſitio. 8. 9. 10. & 11. non ſic in terminis d. cap. 1. de præſcript. in 6. vbi quòd vnus epiſcopus epiſcopalia iura in diœceſi alterius epiſcopi exerceat, graue cuilibet homini modò ſano videtur. Idemque & fortius, ſi decimarum præſtationes, vnde victus capitur, apprehenderet, vt ibi. Iſque intellectus non ſanus modò verùm etiam neceſſarius videtur ad d. cap. cùm perſonæ. §. ſin autem. & §. quòd ſi tales, nam in prin. illius c. loquitur, quando is, qui ſe exemptum dicebat, habebat, vel ſe habere dicebat, priuilegium per ſe ſolùm ſufficiens. deinde in §. ſin autem, quando nitebatur in ſola præſcriptione citra vllius tituli interuentum. tertiò in §. quòd ſi tales, quãdo nitebatur in præſcriptione procedente ex titulo inſufficienti ad dominũ, vel ius transferendum, ſed erat ſufficiens ad præbendam vſucapiendi vel præſcribendi conditionem, ergò præſcriptio ibi contingere potuit, vel citra vllius tituli interuentum, vt ibi §. ſin autem, & §. fi. ibi, donec, &c. vel etiam cum tituli interuẽtu, vt ibi. §. quòd ſi tales, vt in eo tantùm differentia inter illos §§. ſit, quòd quando titulus abeſt pendente pręſcriptionis probatione non tuebitur in ſua quaſi poſſeſsione exemptionis, vt dict. verſi. donec. at quando titulus aderat pendente præſcriptionis probatione tuebitur in ſua quaſi poſſeſsione exceptionis, vt dict. §. quòd ſi tales. verſi. præſcriptioniſque probatione pendente, &c. ratio differentiæ. quid quando illa quaſi poſſeſsio exemptionis erat, per illum titulum iuſtificata non eſt, cur in eo non tueatur, donec iudicium proprietatis finiretur, at quando carebat omni titulo, non videbitur iuſta poſſeſsio, ſed perfida, & clandeſtina, & contra cap. ſecundum de maiorita. & obedien. quæ ſeruanda non eſt, nec ei accommodamus eos ciuiles effectus, quos leges legittimæ poſſeſsioni ſolent accommodare, præſertim quia in his incorporalibus initium poſsidendi ipſe præſcribens à tempore ſcientiæ & tolerantiæ aduerſarij vel ſuperioris cœpiſſe videtur. leg. 2. C. de ſeruitu. l. pen. ff. eod. † ergò qui dicit ſe exemptũ, etiã ſi geſſerit ſe pro libero, & exempto, adhuc tamen non probat ſe conſtitutum in quaſi poſſeſsione exemptionis prætenſæ, quamdiu nõ oſtendit ſuperiorem illum, in cuius præiudicium tendebat illa quaſi poſſeſsio, id ſciuiſſe, & toleraſſe, ſicq; initium poſsidendi tunc demum naſci videtur, cum ſuperior ſcire, & pati cœpit, vel cùm ille titulum nactus fuit, quia iſthæc paria ſunt. l. ſi ego. §. 1. ff. de publi. ibi per patientiam fortè, vel per traditionem. l. 1. §. fin. ff. de ſerui. ruſti. præd. notant gloſſ. & omnes in d. §. 1. Paulus col. pen. & Flo. col. pe. in d. leg. ſeruitutes. ff. de ſeruit. Quinimò vt iſte conſtitueretur in tali exemptionis quaſi poſſeſsione, ſine titulo non ſufficeret, quòd ſe ſemel, vel vnico fortè die pro exempto geſsiſſet, etiam ſciente ſuperiore, ſed præterea oporteret, quòd ille ſuperior huic quaſi poſſeſsioni conſenſum & patientiam accommodaſſet diu, vel ſaltem aliquandiu, & per plures actus vel vices, arg. c. cum eccleſia Sutrina, & quæ ibi latè habentur per Aegidium, perq; Imolam, Abb. & alios. Aliter enim in manu cuiuſque ſubditorum eſſet in quaſi poſſeſsionem exemptionis proſilire, & dicere ſuperiori, ſimul ac iſtud ad aures tuas peruenit, ego cœpi conſtitui in quaſi poſſeſsione exemptionis, & in ea

11 Præſcribi poteſt exemptio de iure cano. ſine titulo.

12 Exemptionis in poſſeſsione, quando quis eſſe videatur

ſum tuendus, quod ridiculum foret. Quinimmò à ſua poſſeſsione iuriſdictionis, quam ſuperior ille in illum qui ſe exemptum dicebat habebat non aliter cecidiſſe videbitur, quàm ſi diu, ſed ſaltem aliquo tempore iudicis arbitrio æſtimando pateretur ac toleraret illum gerere ſe pro exempto. argu. text. in l.1. C. de pat. poteſt. l. circa eum. ff. de probat. & quod in ſimili ex communi ſententia reſoluit Iaſo. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 84. ff. de acquiren. poſſ. Iaſ. in l.1. colum. fin. C. de ſerui. fugit. Gloſſ. Paul. & Alexand. in l. ſi de eo. §. 1. ff. de aquiren. poſſeſsione, & quod notat Glo. in l.1. de patr. poteſta. & plenè Barthol. in l.1. c. hoc interdicto, & §. fin. ff. de itinere actuque

13 *Actor fundās intentionē de iure, non poteſt incipere ab executione, cum cōi.* priua. † Neque abſimile eſt, quod etiam ſi princeps habeat fundatam intentionem de iure in re aut cauſa qua de agitur, & in qua aduerſarius poſſeſsionem diutinam habebat, adhuc tamen non poteſt incipere à manus iniectione, nec poteſt etiam ex priuilegio fiſcali illum à ſua diutina poſſeſsione deturbare, vt ex communi opinione reſoluunt Iaſ. in præ lu. feudorum nu. 50. Idem Iaſo. in l.2. nu. 176. C. de iure empt. Bartol. poſt Bartho. de Barulo, quem ipſe allegat in l.1. C. de conductoribus prædiorum fiſcalium, libro 10. per tex. ibi, qui benè probat hanc partem Couarru. variarum reſolut. lib.1. c. 16. num. 9. Ioan. de Plat. in d.l.2. ff. de iure emp. Hoſt. in c. dilectus. de offi. ord. & ibi Ioan. And. & Ant. de Butrio. colum. 1. num. 3. 2. notab. per text. ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id notandum eſſe contra principes qui contra l. legi. C. de petitio. hæredi. volunt vt ſibi titulus oſtendatur ab eo qui eſt in poſſeſsione eius rei, vel iuris quo de agitur, nam contra ius eſſe ipſi contendunt, nec in fiſco quicquam eſſe ſpeciale, idem tenet Franciſc. Cardinal. ibidem notabi. 4. & alij plures quos refert Ioannes Lup. in capit. per veſtras, de donatio. inter virum & vxorem. 2. notab. verſicu. ſed pulchra. num. 47. ſequitur nouiſsimè Petrus Artius ab Otalora ſenator regius digniſsimus ingenio felix ac eruditione nobilitatus in ſuo tracta. nobilitatis Hiſpanicæ pagina 227. num. 7. alleg. Gloſ. in res quæ. ff. de iure fiſci, & in l. fina. C. eo. titu. & in l. in litibus, vbi etiam Barth. C. de agricol. & cenſi. lib. 11. Guido Papæ quæſtio. 366. per tex. in c.1. ſi de feud. inueſtitu. inter dominum & vaſallum lis oriatur, nam & fiſcus ipſe in re dubia vtitur iure

14 *Fiſcus regulariter vtitur iure cōi.* communi † niſi peculiare priuilegium in re vel iure quo de agitur reperiatur habere, ſecundum eundem Artium, & Couarru. vbi ſuprà Decius conſilio quinto per totum. Idem Decius in l. ex teſtamento. C. vnde liberi. Alciatus lib. 4. paradoxorum c. 10. Andre. Tiraquel. de vtroque retract. Glo. 14. num. 93. Crotus in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. num. 18. & ibi Ioannes Annibal. num. 369. Decius in l. hac conſultiſsima, per text. ibi. C. qui teſtamen. facere poſſunt. Iaſo. in leg. ſicut. numero decimo. C. de teſtamen. mili. Fulgoſius, & Paulus Caſtre. in d.l. hac conſultiſsima, Franciſ. Ripa. numero 52. in d.l. nemo poteſt, per textum in leg. 1. C. de petiti. hæredita. & in l. in fraudem. §. fin. ff. de mili. teſtamen. ibi, quia generalis erat illa determinatio, & licet Ioannes Lupi, vbi ſuprà, & nonnulli eorum quos ſuprà retulimus videantur hoc intelligere quando fiſcus non habebat fundatam intentionem de iure in ea vel iure de quo agebatur, tamen ipſorum plerique hoc generaliter admittunt minimè diſtinguentes, quòd tamen intelligendum eſt, dum modo ille qui in ſua ſeſe poſſeſsione tuendum eſſe contendebat, & contra quem princeps habebat ſuam intentionem fundatam de iure, re vera eſſet in poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione illius rei, vel iuris de quo agebatur, id quod non per vnicum actum aut per temporis momentum contingit, ſed quando fuit in illa quaſi poſſeſsione per tantum tempus quod ſufficeret ad inducendum conſuetudinem, vt videtur voluiſſe Antonius Butrius in d.c. dilectus, de officio ordinarij. 2. notab. vel ſi diu ſtetit in illa quaſi poſſeſsione, vt probat d.l. prima. C. de patria poteſtate, verb. diu, vbi per Gloſſ. & Doctores, quod verbum demum poſt ſemeſtre tempus verificatur ſecundum Abbatem, numero 49. in fin. in cap. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprieta. per cap. 2. de conceſsione præben. denique huiuſmodi temporis menſura ſeu diffinitio non tam lege præſtituta eſt, quàm iudicis arbitrio relicta, vt per Glo. in l.1. C. de ſeruis fugiti. vbi Iaſon columna fina. Idem numero octuageſimoquarto. in leg. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquire. poſſeſsione. Gloſ. Paulus Caſtren. Alex. & alij in leg. ſi de eo. §. primo. ff. eod. tit. per Aegidium Bellamer. Antoni. Butri. Imolam Panormit. & alios per text. in d. capit. cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsi. & proprieta. itaque hoc vnum certum, fixum ac nemini ſuſpectū eſſe debet, vt is qui eſt in poſſeſsione alicuius rei vel iuris, licet contra ſe ſit fundata iuris intentio, ſit in ea tuendus pendente ſuper proprietate illius rei vel iuris licet mota licet per quanti temporis curſum vel per quod actus ſeu vices in tali quaſi poſſeſsione conſtitutus videatur non ſatis certum ſit, cùm vt iam edocti ſumus non tam id lege certa definitum quàm iudicis arbitrio relictum ſit, cui varijs ex cauſis variè arbitrari liberum erit, quibus vt magis munita ſint, iungenda ſunt, quæ diximus ſuprà in primo & ſecundo capitul. præceden.

In poſſeſ. vel quaſi ... ro teſeq. conſti... contra ... tem ... ſuam inten tione

Tenendo iſtam partem, tunc ad capit. ad decimas, de reſtitut. ſpolia. & ad cap. cum perſonæ, de priuileg. in ſexto. verſicul. quòd ſi tales quæ faciunt in contrarium. reſpo. erit non procedere in eo qui erat in poſſeſsione legitima vel quaſi poſſeſsione illius rei vel iuris quo de agebatur, ſed tantū quando in tali poſſeſsio-

Intel. ... decimas ... ſtit. ſp.

Intell. cum perſon. §. q ſi tales ... præ ſc. lib.

ſeſsione vel quaſi re vera non erat, licet ſe eſſe iactaret, vel ſi erat vitioſa, erat illa poſſeſsio vel quaſi ac illegitima, vt vtrobique rectè intuenti ſatis probatur, præſertim in d. §. quod ſi tales, ibi, præſcriptionisque probatione pendente, &c. legitima aũt poſſeſsio vel quaſi tunc demum videtur etiam ſi cõtra poſsidentem, vel quaſi ſit fundata intentio iuris, vel ſit iuris præſumptio quando talis poſſeſſor, vel quaſi habebat titul. vel quando citra titu. ceſſante tamen mala fide diu vel tempore idoneo iudicis arbitrio æſtimando, fuit in illa poſſeſsione vel quaſi, primùm probatur in dict. capit. cum perſonæ. dict. verſicul. præſcriptionisque, &c. alterũ verò ſatis edocemur ex traditis ſuperius, aliud eſt enim quærere, an quis ſit in ea poſſeſsione vel quaſi, aliud verò quærere per quantum tempus in ea conſtitutus videatur, vt ſi in ea legitimè conſtitutus ſit procedat, quod diximus ſin minus ſecus, in ea autem legitimè conſtitutus videtur, vel ex idoneo temporis curſu vel ex tituli interuentu. titulum autem accipere debemus non tantùm qui ab eo qui poteſtatem concedendi haberet datus eſſet, tunc enim cùm ſtatim ius plenum quæſitum eſſet, res indubitata foret, ſed etiam ille qui à non domino, vel ab eo qui poteſtatem concedendi non haberet, datus eſſet ſine mala fide accipientis, & ſine inculpato & ſupino iuris errore, quale eſſet cum procurator accipientis ſe ei titulum idoneum impetraſſe mentitus fuit, vel etiam titulum ei tradidit falſum tamen, iuxta leg. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. leg. quod vulgo. ff. pro empto. leg. pro legato. & leg. fina. cum Gloſſ. ff. pro legato. leg. fina. ff. pro ſuo. In his enim caſibus ac ſpeciebus, & ſimilibus is qui talem titulum habebat, & eius cauſa ſeu occaſione in tali poſſeſsione vel quaſi conſtitui cæpiſſet, vel ea re ſeu iure vti cæpiſſet, vel ſtatim vel longè breuiore tempore in ea poſſeſsione vel quaſi legitimè cõſtitutus videretur, quàm ſi nullum titulum haberet idoneum ad præſcribendum, vt planè probatur in d. §. quod ſi tales, vt quantum ad hunc effectum, vt talis poſſeſſor, vel quaſi tueatur in ea poſſeſsione, vel quaſi talem titulum idoneum ad præſcribendum habere, vel non habere, ideo interſit, quia illum habens longè breuius & facilius in ea poſſeſsione, vel quaſi conſtituitur & tuetur, quàm ſi titulo careret, ac eam non haberet, ſed tantùm bonam fidem præſumptã ſeu veram.

8 Ex ſuperioribus † infertur, an leges ac pragmaticæ huius regni quæ loquuntur in poſſeſsione, vel quaſi poſſeſsione illius Hiſpanæ nobilitatis quæ vulgo hidalguia vocatur, ita accipiendæ ſint, & ad hanc interpretationem accommodandæ, vt ſi is qui ſe nobilem (ac hidalgũ) dicit, ſit in poſſeſsione, vel quaſi huius nobilitatis conſtitutus, altero ex his duobus modis proximè relatis, ſcilicet vel per titulum à non habente poteſtatem concedendi habitum ceſſante tamen mala fide, vel per legitimam quaſi poſſeſsionẽ temporis idonei, ſi inquam is à populis vel fiſcali ſit captis pignoribus exactus ſeu collectatus ac matriculæ adſcriptus (quod Hiſpanæ) ſer emuadronado y prendado (dicitur) & ſuper proprietate huius nobilitatis ſeu hidalguiæ lis agatur, an interea in ſua quaſi poſſeſsione nobilitatis tuendus ſit, & vſibus forenſibus per totam ferè Hiſpaniam obtinuit tuendum non eſſe, ſed pendente lite collectandum eſſe; vt teſtantur Arcius ab Otalora, vbi ſuprà & Ioannes Lupi, vbi ſuprà & nos ſæpiſsimè vidimus, & idem teſtatur epiſcopus Couarru. libro primo. variarum reſol. capit. decimoſexto. numero vndecimo.

Hidalguiæ, ... bilitas ... poſſ. qui ... lis ei ... nilitate ... tuetur ſit ... poſſ. ...

19 † huiuſque practicæ occaſio profecta eſt à lege 6. titulo de los fidalgos. libro quarto. ordinamen. cuius verba ita habent, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargante que traigan pleitos pendientes ante los del nueſtro, conſeio o ante los oydores dela nueſtra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digan queſtan en poſſeſſion de hijos dalgo, ca nueſtra mercedes queſtos tales pechen, haſta que ſean dados por hiios dalgo por ſententia en neuſtra core ſegun el tenor y forma dela dicha ley, pero ſi en la ciudad villa, o lugar donde aora mora eſte que ſe dice hijo dalgo que aora nueua mente es demandado por el conceio que peche ſi ſu abuelo o ſu padre moraron enel lugar donde es aora la contienda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho eſte ſu hijo o nietò nueſtra mercede es. que en tal caſo eſte no peche. ſaluo ſi fama es que ſu padre o abuelo no eram hijos dalgo o no dyarõ de pagar por hijos dalgo, ſino por ſer accoſtados de algũ cauallero o de eſcudero o de algũ monaſterio igleſia o por otra razon alguna no pecha ſeam mas no por ſer hijos dalgo, & † cum eadem lege concordat formaliter pragmat. regis Henrici 3. quæ Tauri condita fuit octauo die Auguſti anno 1488. & eadem poſtea confirmata fuit in oppido quod Tordeſillas nuncupatur 15. die Aprilis anno 1403. itaque poſtquam dictæ leges definierunt illam nobilitatem ſeu immunitatem ſeruandam eſſe illis qui per ſententiam fuerunt nobiles ſeu hidalgui declarati. & illis qui tali immunitate tanquam notoriè nobiles gaudebant, quod eædem leges intellexerunt non ſolùm in proprietate, ſed etiam in poſſeſsione, vt etiam tales nobiles his duobus caſibus in ſua quaſi poſſeſſione immunitatis tuendi eſſent, vt patet ex illis verbis earum legum: E ſi deſpues de la tal ſententia ſtubieron reſtan en poſſeſsion de fidalgos, que aſtos tales ſea guardada ſu franquaqua e libertad, poſtquam inquam dictis

Intel. 6. ti. de los Hidalgos li. 4. or. 19

Intell. prag. regis Henrici & prag. anni 1403. 20

dictis legibus hoc ſic definierunt, excipiunt vt reliqui vectigalium præſtationi ſint obnoxij, ſicq; ea immunitate deſinant gaudere, etiam ſi dicant ſeque nobiles ſeu hidalgos iactent, & hucvſq; bene probatur dicta practica nonque iniuria deduceretur ab illis legibus, niſi in iiſdem ſtatim ſubſequerentur illa verba (peto ſi en la ciudad, &c.) quorum verborum ſenſus eſt, quod licet omnes illi qui non ſunt per declarationem ſententiæ, vel notorietatem indubitáter nobiles teneantur (etiam ſi ſe nobiles eſſe dicant, & hac de re lis pendeat) ſubire onera vectigalia tamen ſi ipſi qui ſe nobiles dicunt eſſe & ipſorum patres & aui in eodem oppido, vbi quæſtio vertitur, vel etiam in alio conuicino, vel non multum diſtante fuerunt quaſi titulo, & cauſa nobilitatis in quaſi poſſeſsione exemptionis, ſicque talia onera non ſubibant tuendi ſunt quaſi poſſeſsione, non ſecus, quàm illi qui per ſententiæ declarationem, vel etiam notorietatem nobiles erant & reputabantur, ita expreſſum eſt in dictis legibus, & hi omnes tres caſus vt verificentur neceſſe eſt, vt probatio in continenti ſi offeratur, & detur ab eo qui ſe exemptum dicit admittatur, & interea contra ſuam quaſi poſſeſsionem munera, vectigalia, ſeu ęraria ſubire non cogatur. Aliter enim itum apertè eſſet contra mentem, & verba dictarum legum, nam & is qui eſt in tali poſſeſsione etiam aduerſum eum qui fundatam habebat intentionem de iure eſt in ea tuendus prætextu notorietatis vel ſententiæ, vt docet eleganter Ioa. Faber in §. retinendæ. Inſtitu. de intetd. columna penult. & fin. cum quo diximus ſuprà eſſe communem opinionem.

Vnde cum in dictis legibus ſint iſti tres caſus æquiparati, quòd pro eo ſit ſententia, vel quòd ſit notorietas, vel quòd ipſe, & pater & auus eſſent in eodem loco vbi quæſtio erat, vel alio non multùm diſtanti in tali quaſi poſſeſſione exemptionis. ſequitur quod vt ſententia vel notorietas, ita quoque illa quaſi poſſeſſio efficiet, vt ingreſſus collectádi, & munera, vectigalia & ęraria ſubeundus ceſſet, & impediat, ſi hac de re probatio huius rei offeratur.

21 *Intell. prag. Legionenſis & prag. regis Fernandi.*

† Idemque erit iure nouo, etiam ſi ea quaſi poſſeſsio per ſolos annos 20. probetur, vt in pragma. regis Ioannis ſecundi, data in Legionenſi ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cũ qua conc. pragma. regis Ferdinandi catholici cognomine data Cordube, quæ collocata eſt eodem volumi. fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ ſunt per 20. annos diu in tali quaſi poſſeſsione ſtetiſſe videri, idque ad tuitionem qua de agimus ſufficere alludentes ad dict. l. 1. C. de pat. pote. cum ſupradictis, & quod dictis legibus aiunt id procedere quando is in ſua exemptionis nobilitate turbabatur in eodem oppido vbi ea potiebatur, vel in alio non multùm diſtanti, nulla alia ratione dici potuit, niſi quod longè æquius eſt talem quaſi poſſeſsionis probationem ibi admitti, quàm in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi poterit, & certior ſanè erit † quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunque eſt, argu. l. peregrè, & quæ ibi traduntur. ff. de acquir. poſſ. ſic accidit illi qui aſſerit in alia prouincia accepiſſe libertatem, & dato ſibi termino ad hoc probandũ, nullo modo probat. §. ſi vero in alia prouincia. in authen. de teſtibus. colum. 7. & ex longè latèque diffuſo tractatu terrarum commeantium nunciorum impeditur celeritas, & ſæpe in relatione geſtorum oritur varietas. capit. cum longè. 61. diſt. & rei veritas nonnunquam mutatione prouinciæ obſcuratur. §. 1. 93. diſt. & aliqui inuadunt res eccleſiæ dicentes ſibi à principe remote conceſſum, & cum de hoc quæritur, apparet veritas in contrarium. ca. de rebus, duodecima quæſt. 2. & multoties dicũt litigantes ſe habere teſtes extra prouinciam, cauſa differendi, cùm non habeant. cap. ſtatutum, & ibi Gloſ. in §. penult. de reſc. lib. 6. hinc non creditur tranſmarinis aſſerentibus ſe eſſe clericos niſi probent ſe legitimè ordinatos. ca. 1. de clem. pereg. nec illi creditur aſſerenti cum mandatis principis venire. l. 8. de mand. prin. & ex longinquo venientes turpi colludio nũciant falſe lęticiam dicentes quod bella deſſerunt, & victoriæ oriuntur vt quærant ex miſeris precia gaudij. C. de publi. læt. nuncia. libr. 12. l. vnica. Idem & dicetur in illis qui cum ad hoſtes transfugerunt reuerſi dicunt quod cognoſcunt multos latrones, & quod monſtrabũt multos transfugas, quia non creditur eis. l. non omnes. §. fin. ff. de rei mili. & illi qui ad mortem damnatus cauſa differendi ſupplicium petit ſe ad regem mitti dicendo ſe habere quòd principi conſulat ſalutis ipſius cauſa. l. ſi quis fortè. ff. de pœn.

2 *Fides certior eſt hu... quæ ex no... tu regi... referu...*

Item vxori cuius maritus eſt in longinquo, nam non debet credere ſtatim eius mortem. capit. in præſentia, de probat. in authen. vt lic. mat. & auiæ. §. quod autem. colla. 8. l. vxor. C. de repud. & in authen. hodie, eodem titulo. cap. 1. 24. quæſtione 2. l. nec non. C. de capi. ſicque dictæ pragmaticæ ideò ſe reſtringunt ad eundem populum vel contiguum ſeu parum diſtantem, quod ea res plerunque populis longè diſtantibus nota eſſe non ſolet.

Denique † cùm nulla alia ratio, quàm ſuperior reddi hac in re probabiliter ac veroſimiliter poſsit, vti pro expreſſa ac nominata haberi debeat, certum eſt. Glo. communiter approbata in leg. quamuis. C. de fidei. vbi per Iaſon. poſt alios, & per eundem in authe. quas actiones. C. de ſacroſan. eccle. per Andr. Tiraquell. de reuo. dona. verbo, libertis. num. 64. per eundem, de retract. §. 9. Vnde cùm certioris, & breuioris probationis habendæ cauſa ſtatutum per illas leges intelligatur, vt ea probatio quaſi poſſeſsionis in eodem tantùm oppido vbi lis agebatur, vel in alio non multùm remoto admitta-

2 *Lex dim... aliquic... tiam cu... dinis, ... pro... bation ... quam ... gitur ... re form...*

admittatur, non ſic in alijs longè remotioribus ſupereſt, vt ſi ex alio oppido etiam remotiori æquè certa aut fortè certior, & æquè breuis aut etiam breuior ac certior probatio habetetur admittenda eſſet, cum leges, quæ aliquam rem aut qualitatem probationis ac certitudinis cauſa tantùm deſiderant, nunquam 21 aut raro intelligantur formaliter, arg. l. primę §. fina. ff. de dote prælegat. leg. 1. vbi optimus text. & ibi Iaſon & Alexand. columna ſecunda, poſt alios. ff. de liberis, & poſthumis. leg. certum. ff. ſi certum peta. licet in contrarium faciat, quia quando lex eſt generalis, tunc etiam ſi eius ratio ceſſet in indiuiduo, vel in particulari, adhuc tamen lex nō intelligitur ceſſare. l. 1. §. cauſa. ff. de ædil. edic. leg. 1. ad fin. ff. de minorib. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. tradunt Andr. Tiraque. de cauſa ceſſante part. 2. limitatio. 32. Aret. in l. 2. col. 5. Et ff. de vulgar. cogita tamen circa hoc vltimum, quia non firmo.

Sed dum Ioann. Lupi, & Couarr. vbi ſuprà ſentiunt dict. tres leges regni iuri communi vel conſonare vel proximè accedere, quod & firmat dict. Ioannes Artius, vbi ſuprà, id nobis quoque placet. dum autem per eas perque ius commune ipſi intelligunt, vt is qui in ea nobilitatis exemptionisque quaſi poſſeſsione diu & abſq; vitio erat, ſi ei ſuper eadem nobilitate à fiſco vel populo vbi degebat lis moueretur, non eſſet tuendus lite pendente, ſed quòd poſſet turbari in ſua quaſi poſſeſsione vel etiam omnino deijci id (& ſi agnoſcamus vſibus forenſibus receptum eſſe) tamen longè alienū à mente & ſenſu tā iuris cōmunis quā regij nobis videtur, & ſatis pernitioſum ac calamitoſum, nam & ſi maximè quis per ſententiam eſſet hidalgus, aut exemptus declaratus, rurſus ac rurſus poſſet à populis turbari à ſuo iure nobilitatis per pignorum captionem, & per matriculæ inſcriptionem, perque munerum, vectigalium ac ærariorum exactionem, & cùm ſe nobilem allegaret per ſententiam, oſtenderetque ſententiam (quam executoriam nuncupamus,) eam falſam, aut minus authenticam ſeu publicam, & fide dignam poſſet populus cauſari, interimque ille pateretur moleſtiam, & poſtquàm lis hac de re finita eſſet, rurſus ac rurſus hidalgus ſeu nobilis ille in eādem litem & veluti laqueum recideret, quoties populus eandem moleſtiam ei vellet inferre, quod quàm longè à noſtri regij, & etiam iuris communis ſententia declinet euidentius eſt, quàm longa contentione egeat, probatque pragm. regis Ioannis 2. 189. in ordine fol. 172. condita ciuitate Legionenſi ibi e agora ſabed. &c. dum ait, ſibi ſtudio eſſe huiuſmodi nobilitatem fauore proſequi, augereque, &c. quid enim ſi nobilis notoriè, vel per ſententiam eam in archa non habebat, ſed remotiore in loco, quid ſi cuſtodiæ cauſa apud fidum amicum qui longè aberat, certè in his ſpeciebus, & ſimilibus interea moleſtiam ſecundum ſuprà dictos pateretur longè præter mentem iuris communis & regij.

Denique cum populus ipſe prouocat ad litem eum nobilem, qui ibidem degebat atque erat iam diu in quaſi poſſeſsione exmptionis & in ipſo litis ingreſſu, vel etiam ante eum, vel à ſua poſſeſsione deiecit, vel turbauit captis pignoribus, eumq; in matricula plebeiorum inſcribendo, non dubium eſt, quin vim feciſſe, atque iniuriam intuliſſe videatur, iuxta l. vim facit. ff. quod met. cauſ. nam & ſi populus ille vel fiſcus fundatam habeant intentionem de iure contra illum nobilem, tamen cum ille ſciente & patiente populo diu fore in ea quaſi poſſeſsione exemptionis, licet contra ſe haberet præſumptionem & fundamentum iuris, ab ipſomet populo minimè potuit turbari, quia licet regulariter (vt quidam putant) talis quaſi poſſeſsio eo ipſo quod eſt contra præſumptionem & fundamentum iuris vitioſa præſumatur, tamen id vitium purgatur per ipſius populi ſcientiam, patientiam, & tolerantiam longam, quæ facit vt iam illius quaſi poſſeſsio iuxta, legitima, & omnis vitij expers intelligatur, & ita limitatur dict. capitul. ad decimas. reſtitu. ſpol. libro ſexto. & dict. cap. cum perſonæ, de priuileg. eodem libro, vt ſuprà capit. ncip. annuæ, docemur ex communi reſolutione quod no. quia id noſtri maiores non ſatis percepiſſe videntur. Ideoque vſibus forenſibus non raro obtinuit contrarium, vt & ſentit, vbi ſuprà, dict. Ioannes Attius, ſed noſtra ſententia & iure communi indubitanter verior eſt, & à iure regio non deſtituta, quinimmò eam probat dict. l. ſexto. titulo de los fidalgos, libro quarto ordinamen. & dict. pragm. data, en leon y la dada en tordeſillas, dū volunt quod ea quaſi poſſeſsio per annos 20. continuata ſeruetur & tueatur in oppido illo vbi nobilis ille degebat, quaſi populus ille per tam longam patientiam ſibi præiudicaſſet & quaſi poſſeſsionem illius iuſtificaſſet.

Neque ad rem pertinuit textus in leg. vnica. iuncta Gloſſ. C. de reis poſtulatis, libro decimo. qui in contrariam noſtræ ſententiam adducitur per Ioannem Lupi in rep. capitul. per veſtras, ſecundo not. verſicul. ſed pulchra, numero 46. de dona. inter virum & vxorem. & per Ioannem Artium in ſuo tractā. Hiſpa. nobili. pag. 228. & per Couarru. vbi ſuprà, quia text. ille cum ſua Gloſſ. ſufficienter probat noſtram ſententiam, tantùm abeſt, vt contrariam tueatur, ait enim, reum poſtulatum ſeu accuſatum ad nouam dignitatem promouendum non eſſe, priſtina tamen dignitate negat enudandum eſſe aut priuandum. ſic ergo & in ſpecie noſtra cum noſter nobilis de ſua quaſi poſſeſsione nobilitatis tuenda & conſeruanda, non etiam de no-

de noua dignitate aſſequenda egerit, audiendus eſt, inque eo ſtatu tuendus.

24 *Hidalgus vel nobilis lite pendente, an ad munera nobilium poſſit eligi.*

Vnde quæri ſolet † ſi ei qui in ea exemptionis ac nobilitatis quaſi poſſeſsione erat, lis mota fuerit ſuper nobilitatis proprietate, & nec etiam in poſſeſſorio vlla ſententia lata fuerit, an interea is poſsit obtinere eos honores ac munera quæ ex lege vel conſuetudine ad nobiles tantùm, non etiam ad plebeios pertinebant, (idque retenta opinione eorum qui contendunt lite penden. eum ab illa quaſi poſſeſſione nobilitatis enudandum) & hac in re Couarru. d. l. lib. 1. reſol. c. 16. nume. 11. tenent lite tali pendente admittendum non eſſe ad tales honores, licet fateatur non quoque eſſe priuandum ea dignitate & honore, quem iam obtinebat tempore litis motæ, mouetur, quia accuſatus de crimine iure tam Canonico quã Ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non debet. l. reus delatus. ff. de muneribus & honoribus. l. ſi vt proponis. C. quando prouocare non eſt neceſſe. ca. omnipotens, de accuſ. l. qui ſtatus. ff. de re mili. l. qui de liber-
25 *Accuſatione pendente oneratur fama accuſati.*
tate. ff. de liber. cau. † quia accuſatione ineunte oneratur opinio accuſati, ſicque affecta infamia facti. Gloſ. & Doctores in dict. cap. omnipotens. Gloſſ. in cap. fin. de teſtibus. Gloſſ. & communiter Doctores in l. quia à latronibus. §. 1. ff. de teſtamen. vbi Aretinus, Paulus & alij poſt Bartholum, & alios leg. 2. vbi Ioannes de Platea. C. de digni. libro 10. l. 1. vbi per Gloſſ. &
26 *Accuſatione pendente non enudatur accuſatus ſua dignitate.*
Doct. C. de reis poſt. eodem lib. † & tamen talis reus poſtulatus ineunte accuſatione non enudatur ea dignitate ac honore quem obtinebat tempore inſtitutæ accuſationis, vt tenẽt Gloſſ. & communiter Doctores in dict. l. vnic. C. de reis poſtu. libr. 10. per l. libertus. §. in quæſtionibus. ff. ad municip. & tradunt Doctores in locis ſuprà citatis. Sic ergo & in ſpecie noſtra per interuentum inquit huius litis de proprietate nobilitatis, licet honores tunc obtenti non euaneſcant, tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inueſtiendus ac decorandus non eſt.

Quid dicendum? & quidem cum (vt ex ſuperioribus docemur) is qui in nobilitatis quaſi poſſeſsione longæua eſt, abſque vitio in ea tuendus ſit quamdiu lis durat, non video cur nouorum honorum expers cenſeatur præſertim cum ex integro eum habendum eſſe pro nobili, d. l. 6. titu. de los fidalgos. lib. quarto. ordinamen. interea voluerit, & etiam dict. l. regis Henrici. aliter enim liberum eſſet cuique talem litem mouendo huic nobilitatis poſſeſsioni damnum grande inferre, quod inciuile eſſet, diuerſum eſt in accuſato de crimine, cuius nomen inter reos receptũ eſt ob infamiam facti, vt de ſe patet, pro nobis text. in capit. primo. vt lite pendente, & alia iura quæ aiunt non ſolùm lite tantùm mota, ſed etiam ſententia condemnatoria per interuentum appellationis ſuſpenſa reum poſtulatum ſuum ſtatum illæſum ſeruare. dict. l. qui à latronibus. l. eius. §. fina. ff. de teſtamen. Iaſon in l. 1. colum. 3. ff. de re iudi. Abb. num. 14. in c. ſæpe, de appell.

Petit… ſpen… ad p… um re… liceat… conte… quæſ…

Denique ſi † exiſtenti in longa quaſi poſſeſsione nobilitatis ſciente, & patiente populo, populus ipſe inferat litem ſuper proprietate nobilitatis, eumque nobilem turbet ac ſpoliet, puta captis pignoribus atque diſtractis ad munera plebeiorum ſubeunda, & poſt litem conteſtatam nobilis ille velit poſſeſſorium mouere, & petitorium ſuſpendere, dicens ſeſe in ſua quaſi poſſeſsione turbatum aut ſpoliatum, an audiendus ſit, mouet quæſtionem, quòd ſibi imputare ille debet, quòd cùm initio poſſeſſorium poſſet ſuſcipere, petitorium admiſit. cap. 1. de reſtitu. ſpolia. præſertim cùm talis exceptio ſpolij videatur dilatoria, quæ ante litem conteſtatam non etiam poſt proponi deberet. leg. ita demum. C. de procurato. l. fina. C. de exceptio. cap. inter monaſterium, de re iudica. & quòd hoc caſu petitorium poſſeſſorio ſic intentio non poſsit ſuſpendi, tenuerunt Barthol. in l. naturaliter. §. nihil commune, in quarta combinatione numero 23. ff. de acquiren. poſſeſsio. cuius opinionem ſequitur, & dicit eſſe communem Ripa ibi numero 161. ſequitur, & dicit communem opinionem Coraſius ibi numero trigeſimotertio. Specul. titul. de poſſeſſ. & peti. §. ſciendum. verſicul. ſed pone. Antonius in ca. cum dilectus. columna decima. ſuprà allegat. Cardinal. & Imolen. in clementi. vnic. de cau. poſſeſsion. & proprieta. Rota eo titulo, deciſione 4. Aul. conſi. 277. quia per primum. lib. primo. Innocen. & Abb. in capitul. ex conſuetudine de reſtitut. ſpol. Alexand. Sozin. & Iaſ. numero 137. in d. §. nihil commune. vbi Aret. num. 16. & Claudius nu. 55. licet Iaſo. vbi ſuprà qui hanc dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem, vt hoc caſu poſsit per interuentum poſſeſſorij ſuſpendi petitorium tenent Paulus Caſtren. & Iaſ. num. 138. & Cumanus & Sozin. colum. fin. in d. §. nihil commune, & in hanc partem magis inclinat deciſio Rotæ, vbi ſuprà, & Pau. de Eleazar. & Io. de Lani. Innocentius & Panormita. vbi ſuprà in hanc quoque partem quodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula, nu. 108. in d. §. nihil commune, & hanc firmat eſſe magis communem opinionem Canoniſtarum Ripa, vbi ſuprà, vbi etiam Coraſius num. 33. Idem ſentit ſub quadam tamen diſtinctione Abb. in c. paſtoralis. nu. 34. de cauſ. poſſeſſio. quod & ſentit Pau. in d. conſi. 277. mouentur hanc partem tenentes per Clement. vnic. de cauſ. poſſeſsio. in §. fi. quę nominatim hanc probat ſententiam, ſed tenentes contrariam reſpondẽt illud eſſe ſpeciale in cauſis tantùm beneficialibus, regulariter cõtra iure tam Canonico, quàm ciuili.

Quid

Quid dicendum? & quidem ibi eſt tex. minimè ſubterfugiendus, præſertim cùm ibi ſit illa ratio expreſſa, & in ſpoliantis odiũ ſuſpendere petitorium, quæ quidem ratio ibi expreſſa generalis eſt in omni ſpolio, ſicque vtroque iure procedere debet, & in omni ſpoliatione, quia quando ratio eſt expreſſa in lege, habetur pro ipſamet lege, adeò vt legis deciſio loco exempli habeatur, ſicque nõ arctet regulam, id eſt, illam rationem generalem, quæ pro regula habenda eſt, vt eſt vera & communis opinio, quam tenent Glo. in Clemen. i. de electio. verb. eligatur. glo. in auth. de hære. & Falcid. quam dicit ſingularem. Bald. in l. fina. ff. de hæredibus inſtit. Idem Baldus in l. fina. C. de liberis præter. Iaſ. in l. de quibus. ff. de legibus. num. 14. Iaſ. in l. fin. C. de pact. num. 12. Idem Iaſo. per tex. ibi in. l. humanitatis. nu. 7. Idem Iaſ. poſt Paulum Caſtr. in l. quamuis. C. de fideicomm. Idem Iaſ. nu. 12. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor. oblig. Idem Iaſo. in auth. quas actiones. numero 22. C. de ſacroſanct. eccle. Natan. num. 32. in cap. quamuis pactum, de pactis. lib. 6. Purpuratus nu. 23. Curt. Iun. nu. 9. Dec. nu. 15. in l. fin. C. de pact. Alex. nu. 5. Corn. n. 15. in d. l. humanitatis. Iaſ. in l. tranſigere. nu. 15. C. de tranſact. Rip. n. 50. & Annibal. nũm. 349. in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. Crotus in leg. ſi conſtante. in 7. quæſtio. Bar. lectu. 2. ff. ſol. matri. Cuma. in l. cum mulier. §. 1. ff. ſol. mat.

28 *[V]tunque ſocietas [...]iſſe vi[...]*

Præterea † ius canonicum & ciuile in vnam veluti ſocietatem & conſonantiam coierunt regulariter, vt quod in alterutro horum iuriũ expreſsim deciſum ſit, in altero quoque & deciſum eſſe intelligatur, & ſeruandum ſit. cap. 1. & 2. cum vtrobique notatis per gloſſ. & docto. de noui ope. nuncia. vnde cùm id iure canonico nominatim deciſum ſit, nec iure ciuili contrarium deciſum expreſsim reperiatur, vtroque iure id deciſum & ſeruandum videbitur. Quòd ſi dixeris, quæ nam vtilitas erit per interuentum huius poſſeſſorij lite iam cõteſtata ſuper petitorio emerſi petitorium ſuperſedete, cùm poſsit vtrunque pariter ac ſimul agitari, reſpõdeam, quia, vt Horatius ait, Qui binos lepores vna ſectatur in hora, Altero quandoque, quandoque carebit vtroque, Et pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. ſicque longè vtilius ac commodius poſſeſſorium per ſe, quàm ſimul cum petitorio ille proſequetur, & dum dicitur hanc exceptionẽ videri dilatoriam negatur, vel ſi agnoſcatur, dicemus hoc in caſu degenerare, proponique poſſe in odium ſpoliantis, etiam poſt litẽ conteſtatam, præſertim cùm videatur habere cauſam ſucceſsiuam, quo caſu poteſt etiam poſt concluſionem in cauſa proponi, ſecundum Bal. Ang. Alex. & alios in l. 1. per tex. ibi. ff. de fer.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſsit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

4 *Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſsit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes, dubia pugna.*

5 *Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes, quàm exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ contra communem opinionem.*

CAPVT LXXXVIII.

SVPERIORIBVS ſequens quæſtio proxima eſt † agenti remedio poſſeſſorio an obijci poſsit exceptio de dominio in continenti probando, dubium eſt, mouet quæſtionem, quòd aliud eſt proprietas, aliud eſt poſſeſsio, quinimò nihil commune habent. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poſſ. l. ſi quis vi. §. differentia. eo. tit. adhuc tamen obtinuit talem exceptionẽ poſſe opponi. Ita tenent glo. in l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. in verbo, verba. ad l. fi. ff. ad Trebell. glo. Bald. Paulus, & alij communiter in l. ſecunda. C. de edict. diui Adria. toll. glo. in l. 1. in glo. 2. C. de ordi. iudi. vbi per Docto. glo. & communiter Doctores in l. ſi quis conductionis. C. locati. glo. in l. in condemnatione. §. fi. ff. de regu. iur. glo. in l. dolo. ff. de doli exceptio. gl. & communiter Doctores in cap. dolo, de regu. iur. in ſexto. † Quod procedit in interdicto, & remedio adipiſcendæ poſſeſſionis, non ſic in interdicto recuperandæ, vt tradunt communiter Doctores in l. ſi de vi. ff. de iud. præſertim Iacobinus num. 7. & rurſus num. 11. Raynerius & Bartolus col. 2. in d. §. nihil commune. Ioannes de Imola in cap. 1. col. fin. de reſtitutio. ſpoliato. Hoſtienſis & Ioannes Andr. in cap. paſtoralis, & in cap. cùm dilectus, de cauſa poſſeſsio. & propr. Angelus, Imola, Paulus Caſtren. Cumanus in d. §. nihil commune. & eſt communis opinio ſecundum Iacobinum, vbi ſuprà, num. 10. contra glo. ibi. & ibi etiam Paulus, Franciſcus de Ripa, in d. §. nihil commune. num. 52. Felynus qui plures allegat in cap. fina. de lib. oblati. Iaſ. in d. §. nihil commune. num. 43. cum plur. præc. & ſeq. qui hanc dicit communem opinionem. Imo. & Alex. num. 16. & num. 12. ibidem, qui hanc firmat cõmunem opinionem. Imo. in l. ſi de eo. §. fi. ff. de acquir. poſſ. Greg. Lupus in l. 27. titu. 2. parte 3.

Non † quoque procedit in interdicto retinendę poſſeſsionis, nam & in eodem non admitti-

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio dominij in continenti probandi, cum communi.*

2 *Poſſeſſorio recuperãdæ nõ poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probãdo.*

3 *Poſſeſſorio retinẽdæ an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

mittitur exceptio dominio in continenti probando, hæc eſt cõmunis opinio, quam tenent glo. in l. ſi de eo. §. fin. ff. de acquir. poſſ. quam ſequitur ibi Imola poſt Bart. & ait alibi non eſſe, ſequitur, & dicit eſſe cõmunem opinionem. Rip. in d. §. nihil cõmune. nu. 98. & Iaſ. num. 43. & Alexan. num. 12. & num. 16. Greg. Lupus in l. 27. titu. 2. part. 3. verb. quele entregaſſe, & hanc firmant eſſe communem opinionem. Rip. Iaſon, vbi ſuprà, quam ſequitur, & communem appellat Iacobinus de ſancto Georgio, in d. l. ſi de vi. num. 10. & nu. 7. quam etiam ſequitur Pau. ibi, & Abbas Panormitanus in c. in literis, de reſt. ſpoliato. Baldus in l. incerti. col. 7. C. de interdictis. idem Baldus in leg. poſt ſententiam. C. de ſenten. col. 2. Sozin. in d. §. nihil commune. col. 4. Ange. in §. quadrupli. Inſtit. de actio. Bart. in d. l. ſi de eo. Idem in d. l. ſi de vi, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Aretin. in d. l. ſi de eo. §. fi. qui omnes hoc tenent pro indubitato, quãdo probatio dominij non eſſet oblata in continenti, quod & firmat Alexan. conſ. 45. ad fi. lib. 3. viſa facti narratione. Idem Alexan. conſi. 87. quoniam omne datũ. col. 3. lib. 5. Comeus conſ. 227. viſo. lib. 3. Et licet iſta ſit receptior opinio, tamen quando in continenti offertur probatio dominij, contrarium tenent glo. in d. l. ſi de vi, quam ſequi videtur Cynus & Bald. in d. l. incerti. Cynus in dict. l. 2. C. de edict. diui Adria. Ange. in l. dolo. ff. de doli except. Bartol. ſibi contrarius in l. ſi coloni. C. de agricolis & cenſib. lib. 11. Dynus in c. qui ad agendum, de reg. iuris, lib. 6. Antonius in d. cap. in literis, & alij plures, quos refert Ripa vbi ſuprà. num. 98. exceptio tamen de dominio probato in continenti per ſententiam latam inter eaſdem partes benè admittitur etiam contra agentem interdicto recuperandæ, ſecundum communem opinionem, de qua per Ripam in d. num. 98. & per Iaſon. in dict. §. nihil commune. num. 43. & per Alexan. ibi nume. 12. qui hanc firmat cõmunem opinionem, quod & firmant Ripa & Iaſon ibid. & alij plures, quos ſuprà retulimus.

Sicque ſunt quatuor cõmunes concluſiones, Prima, quod agẽti remedio adipiſcendæ obſtet exceptio de dominio in continenti probando. Secundà quòd non obſtet agẽti remedio recuperandę. Tertia, quòd non obſit etiam agenti remedio retinendæ. Quarta, quòd agenti remedio recuperandæ obſit talis exceptio in continenti probanda per ſententiam latam inter eaſdem partes ſuper eadem re.

4 *Poſſeſſorio recuperãdæ an obijciatur exceptio de ſententia lata inter eaſdẽ partes, ard. q.*

Sed quænam eſt ratio differentiæ inter titulum ſententiæ in cõtinenti monſtratũ, qui opponi poteſt agenti interdicto recuperandæ vel retinendę, vel titulum alium etiam in continenti oſtenſum, qui opponi non poteſt agenti retinendę, vel recuperandę remedio ſecundũ cõmunes opiniones, reſpondẽt Doct. cõmuniter, quòd ſi prius ſpoliaui te, deinde tu vltrò iudicium ꝓprietatis mecũ aggreſſus es, perq; ſentẽtiam victus fuiſti, ſi rurſus agas recuperandæ, vel retinendæ remedio æquiſsimè obijciã dolo, turpiterq; te agere, dum petis, q̃ ſtatim reſtituturus es. l. dolo. ff. de doli excep. cap. dolo, de reg. iur. in 6. non ſic, ſi ego opponã de dominio in continenti probando per aliũ modũ, quàm per ſententiam inter te, & me latã, quia cũ tu poſsis probabiliter ignorare, an ego eſſem dominus nec ne, iuſtiſsimè peteres rem tuã tibi reſtitui, nec te rebus tuis nudatum ſpectare debere ſpacioſam dominij probationem, eádemq; incertam, aut fortè falſam, & ſuſpectam, eſt enim difficillima & ſpacioſa domini probatio, vt not. per gl. & Doct. in l. ſiue poſsidetis. C. de probatio. l. is, qui deſtinauit. ff. de rei vendicatio. l. 27. titu. 2. par. 3. Sed iſthæc iniquitas ceſſat, cùm vis in continenti oſtendere ſententiam latam inter te, & me, quam ignorare non poſſes. Pręterea illa violentiæ iniuria, quæ tibi intuli, dum te ſpoliaui, quaſi purgari videtur per tuam remiſsionem, vel diſsimulationem, argumen. §. fi. Inſtitu. de iniur. l. filio, quem pater. ff. de liber. & poſthum. cum ibi latè traditis per Aret. Alex. Iaſ. & alios l. non putauit. §. ſi quis emancipatum. ff. de contra tabulas, nec dubium eſt, quin quaſi diſsimulaſſe, ac miſſam feciſſe videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate poſtea vltrò acceptũ etiam, quò ad hunc effectum, vt amplius nequeam redire ad iudiciũ poſſeſſorium, argumento cap. 1. & cap. 2. de reſtitu. ſpoliatorum, vt tradit plenè Ripa numero 72. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. poſſeſſion. & ibi Iaſon numero 46. in fin.

Quid dicendum? & mihi quidẽ iſthæc differentia quam faciunt Doct. communiter in locis ſuprà citatis inter titulum ſententiæ in continenti oſtenſum, & alios titulos in continenti oſtenſos ſemper ſuſpecta viſa eſt, nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem ratio eſt † nam ſi prius te ſpoliaui deinde abs te emi, vel donationis, aut dotis nomine eandem rem accepi, ſi poſtea tanquam ſpoliatus eandem rem à me repetere velis, æquiſsimè obijciam dominij exceptionem in continenti probandam per titulum habitum abs te met etiam poſt ſpoliũ commiſſum, per cuius tituli interuentum vitium ſpolij præcedens fuit purgatum, argumento d. §. fin. Inſt. de iniuri. iuncto d. c. 1. de reſti. ſpoliato. & in cap. accepta. de reſti. ſpolia. niſi vis ſaltem cauſatiua argueretur, argumento c. 2. de reſtitutio. ſpolia. itaque cum ſpoliato præceſsit, & poſtea acceptum & finitum eſt iudiciũ de proprietate, vel alius titulus ab ipſomet ſpoliato datus fuit ſpoliatori, æquiſsimè ceſſabit reſtitutio vtrobique; & ſic nulla hoc caſu eſt differentia data paritate terminorum inter titulum ſententiæ & alium titul. ab ipſo ſpoliatori conceſſum, verũ ex contrario ſi in

Poſſeſ... cuper... magis... pot... ſentẽ... inter ... parte... ceptio... alteri... ſæ le... inter ... parte... contro... nemo

ſtea

iudicio proprietatis te ſuperaui, & cùm poſtea poſsideres,te ſpoliaui vel turbaui,iuxta l. vim facit.ff.de vi & vi arma. & tibi petenti reſtitutionem obijciã de dominio in continẽti probando per ſententiam etiam inter te et me latam, non ſum audiendus, nec reſtitutio tāt danda eſt,quia poſsibile fuit quod poſtquam te ſuperaui in iudicio de proprietate,rurſus tibi met eandem rem conceſsiſſem, vel alio legitimo modo ad te iure dominij remigraſſet, vt in ſpecie tenent Franciſcus de Ripa in d.§.nihil commune. num.44.poſt Alex. nume.12. cum ſeq.& ait ibi Ripa ita tenere modernos, & ita fuiſſe de mente Glo.ibi,& expreſsim tenet Gloſ. in d. ca. accepta. verbo, quia non eſt veriſimile, in fi. Id quod ſimiliter contingeret ſi ageretur de dominio in cõtinenti probando per alium modũ quàm per ſententiam,ergo longè magis placere debet opini. Raynerij & Bartho. in dic.§. nihil commune. col. 2. ad fi. & Iacob. de S. Georgio in d.l. ſi de vi. num.7. cum ſeq. & aliorũ quos ſuprà retulimus & rectè nõ diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quàm op. communis ſuprà relata quæ nullo iuſto colore eã differentiam facit, cùm in eo tantũ vim facere deberet,vtrũ tit. ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpoliũ ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſsiſſet, an verò ante ſpolium, vt ſi ante ſpolium nõ retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ ſiue alius, ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titul. ſententiæ acceſſerit ſiue alius, vt d. c.2. & 3. de reſti. ſpolia.

SVMMARIVM.

1 *Decimæ quo iure debeantur, ardua q.*
2 *Decimas quando eas laici habebant an alienare poſsint, ardua quæſtio.*
3 *Decimæ præſcribi poſſunt à lacio contra laicum, cum communi opinione.*
4 *Decimarum poſſeſſione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.*
5 *Decimarum poſſeſſione ſi laicus à lacio ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos.*
6 *Decimas an laicus poſsit præſcribere, ard.q. Intellectus l.1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſeſſ.*
7 *Decimas an poſsit laicus præſcribere tempore immemoriali.*
8 *Decimæ conſuetudine an tolli poſsint vel minui, ardua quæſtio.*
9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*
10 *Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*
11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti qua re eſſe intelligantur nonnulli Monachorum.*
12 *Præſcribi loca publica, & communia nequeunt, & conſuetudine acquiri vel priuilegio poſſunt, quod limita, vt infrà nume. 13. cum ſeq.*
14 *Præſcriptione immemoriali quæri poſſunt loca iure gentium communia.*
15 *Venti an mare præſcripſerint.*
16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poſſint vetare.*
17 *Nauigatio ius regale.*
18 *Nauigatio an tempore immemoriali vel priuilegio ſubiaceat.*
19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*
20 *Venetorum mare commune maneret ea vrbe deſtructa.*
21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipiendi.*
22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*
23 *Ius diuinum & naturale idem.*
24 *Ius gentium primæuum quid.*
25 *Ius gentium ſecundarium quid.*
26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*
27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*
28 *Ius diuinum, naturale, gentium primæuum incommutabilia.*
29 *Hiſtoriæ variæ.*
30 *Veneti & Genuenſes nequeunt vetare per ſuum pelagus nauigantes.*
31 *Mare nunquam deſinit eſſe commune.*
32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti, aut Genuenſes nunquam mare ſuum præſcripſerunt.*
33 *Præſcriptio ceſſat inter exteros.*
34 *Aquarum vſus communis.*
35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*
36 *Loca iure gentium communia non quæruntur conſuetudine, contra Doctores.*
37 *Terrarum & volatilium & terreſtrium & aquatilium acquiſitio, & etiam fluminum.*
38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Docto. non conſuetudine contra eoſdem, idq; ius non natum ſed translatum dicitur, contra eoſdem.*
39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*
40 *Aquæ vſus communis quod ſit vt intelligendum.*
41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*
42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*
43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*
44 *Præſcriptibile quod non eſt, neq; annis mille præſcribitur.*
45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.*
46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq. caſib. & num. 47.*
48 *Præſcriptio an reſcindatur malæ fidei aduentu.*
49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam vel abſentiam.*
50 *Præſcriptio an pacto reſcindatur, ard. q.*
51 *Intellectus l. quod ſi nolit. §. penultimo. ff. de ædil. edicto.*
52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicũ principaliter inducta, ard.q.*
53 *Malam fidem non habet, qui præſcribit contra pactum.*
54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*
55 *Præſcriptio reſcinditur renunciatione.*
56 *Præſcriptio an ceſſet hic, & nu. 57.*
58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*

59 *Præſcriptio quæ nititur legis præſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſibus quinquaginta.*
60 *Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.*
61 *Intellectus l.fin.C.de reuo.dona.*
62 *Intellectus l.ſi vnquam. C.de reuoc.dona.*
63 *Præſcriptio reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primum dominium.*

CAPVT LXXXIX.

1 *Decimæ quo iure debeantur, ard.q.*

Acturis de decimarum præſcriptione præmittendum eſt, † quod decimæ quo iure debeantur eccleſijs parochialibus, leuiter controuerſum eſt, ſunt enim qui putent decimas prædiales iure tam diuino quàm naturæ deberi, quales ſunt Hoſtienſis in ſumma, titulo de decimis.§.& vtrũ, quæſtio.7.Henricus in c.peruenit, de decimis. colum.5.Felynus in cap.cauſam, de præſcript. col.1.Cardinalis in c.1.de decimis, qui cõmuni vſu ita receptum eſſe ait.Gloſſ. Archidiaconus, Ancharanus & alij in c.1. de decimis, li.6. Innocentius in capit.fina.de parochi.Ioannes Andreæ in rubri. de decimis. Idem Ioannes Andr.in cap. à nobis, eodem titu. Antonius in cap.parochianos, eodem.Panormita.in ca.in aliquibus.col.fi.eodem tit.Alexand.conſi.60. lib.4. Francus in d.c.1.de decimis, in ſexto. ſecundum quem hæc eſt communis opinio. & de origine decimarum tradit eleganter Andr. Tiraquellus de præſcriptio.Gloſſ.quarta, poſt prin.§.1.

Et cùm omnes cõueniant decimarum iure tam naturæ quàm diuino deberi, hoc in prædialibus facilè admittunt, non ſic in perſonalibus, quas iure tantùm poſitiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hoſtienſis, & Henricus, vbi ſuprà, & Felynus in d.c.cauſam, & Cardi.in d.c.1.de decimis.facit in ſimili quod habetur in l.1.& in l.2.ff.de homi. lib. exhibendo, & quod not. per Glo. in l.in ſeruorum.ff.de pęnis. & quod tradit Barthol in leg. ſtipulationes non diuiduntur, ad princ. ff. de verbo.obliga.

Quòd autem decimæ ſaltem prædiales iure tam naturæ quàm diuino debeantur, videtur probari primum in cap.tua nobis, de decimis ibi, decimæ quas Deus in ſignum vniuerſalis dominij ſibi reddi pręcepit, ſuas eſſe decimas & primitias aſſeuerans.Deinde probatur ibidem, dum ait, cùm enim Deus cuius eſt terra & plenitudo eius orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo, &c. Tertiò probatur in ca. tua, & infrà, de decimis ibi, imperialis conceſſio quantumcunque generaliter fiat, neminem poteſt à ſolutione decimarum eximere, quæ diuina conſtitutione debentur. Quintò probatur in cap.in aliquibus.§.fin.de decimis ibi, decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuina. Quintò probatur in c. cùm non ſit in homine, de decimis ibi, cùm autem in ſignum vniuerſalis dominij quendam titulo ſpeciali ſibi dominus decimas reſeruauerit.Sextò probatur in capit. paſtoralis, eodem titulo ibi, quia penes dominum. Septimò probatur in capit.parochianos, eodem titulo ibi, cùm decimę non ab homine, ſed ab ipſo domino ſint inſtitutæ. Octauò in cap.reuertimini.16.quæſtio.1. Nonò in ca.omnes decimæ.16.q.7.Decimò in cap.1.de decimis, in 6. Clemen.fi.de pœnis. Verùm iſthæc omnia facilè diſſoluuntur per eos qui aduerſam partem tuentur, ſunt enim tria tempora inſpicienda; Primùm veteris Teſtamenti ante aduentum domini noſtri ac redemptoris Ieſu Chriſti, Alterum dum ipſe in humanis verſabatur legem quę tulit, Tertium poſtquàm ab humanis ſeceſsit, primo tempore decimæ quaſi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis, quæ poſt tempora Chriſti in deſuetudinem abierunt, & ita procedit d.capit.reuertimini.& ita etiam poſſunt intelligi iura ſuprà adducta. Secundo tempore dum Chriſtus in humanis verſabatur, neque in Euangelijs, neq; in actibus Apoſtolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exoluendis, tertio tempore poſtquã, ab humanis ſeceſsit licet plura iura Pontificia decimas deberi induxerint, tamen ea iura nõ tàm nouum Teſtamentum quàm vetus imitata fuiſſe videntur, vt ſic nouum ius merè poſitiuum videatur, inductum tamen ad ſimilitudinem, imaginem & imitationem diuini iuris, q̃ ante Chriſti redemptoris noſtri aduentũ viguit, quodq; iam euanuit, non verò ad imitationem iuris diuini quod idem redemptor orbis in nouo Teſtamento mortalibus dereliquit. Neque ad rem pertinuit quòd eccleſiaſticæ perſonæ fidelium animarum curam exerceant, & circa ſpiritualium adminiſtratione labores nõ cõtemnendos ſubeant, quas ob res iuſtum præmium, mercedem, ſtipendium referre debent, iuxta illud: Dignus eſt mercenarius mercede ſua, capit.cum ſecundum, de præbendis.capit.1. §.his itaque. decimotertia quæſtio.1.cap.ex his. 12.quæſtio.1.Matthæi ca. 10.quæ ratio ex iure tam naturę quàm diuino profectò eò pertinet, vt vtroque iure has decimas miniſtris eccleſiaſticis deberi videantur, verùm enimverò hæc ratio, & ſi ſuadeat hiſce perſonis iuſtum præmium nõ abnegandum, non tamen vrget, vt decimæ tam laborum quàm operarum, vel fructuum atque redituum & prouentuum debeantur, aliud enim eſt quærere, an quid eis debeatur, aliud verò quãtum deberi intelligatur, quod enim aliquid debeatur, id ius ipſum naturæ ſuadere videtur, quòd autem decima pars tam laborum & operarum quàm fructuum, redituum & prouentuum præſtetur, id ex mero iure poſitiuo quin deſcendat abnegari non debet, & ita tenent pleriq; Theologorum teſte eruditiſsimo ac diſertiſsimo Epiſcopo ciuitatis Roderici li. 1.variarum reſol.cap.17.numero 2.poſt diuum Tho-

Thomam.2.2.quæſtione 87.artic.1.&ibi Caietanus & Cardin.à Turre cremata in cap.reuer timini,ſuprà allega.Florentinus par.2.titu.4. c.3.§.5.Thomas quodlibeti.2.arti.8. Syluester verb.decima.q.3.&4.Ioannes maior in tertio ſententiarum diſt.37.Alexan.de Ales in 3.par. ſummæ quæſtio.51.membro 6.articul.1.frater Dominicus de Soto de iuſti.& iure lib.9.quæſtione 4.articul.1.Alphonſus de Caſtro.lib de hæreſib.verb.decima. Neque ad rem pertinere debet quod iura Pontificia non ſolùm decimas deberi teſtantur,ſed etiam integras deberi velint,nullaque ex parte diminutas,cap.ex tranſmiſſa,ibi,ſine diminutione aliena,de decimis.c.cum homines,eod.titu.ibi,ſine diminutione ſoluere teneantur.c.peruenit,eod.titul.ibi,cùm integritate perſoluant,nam illud iure Pontificio (quod poſitiuum eſt) conſtitutum eſſe intelligitur, non autem iure diuino aut naturæ,quod modò vigeat.

...us quā laici le... habe... alie... poſſint, ... pu...

Illud autem dubium eſt, an quo caſu laici legitimè decimas poſsident (quale eſt cum eas habuerant ante Lateranenſe concilium) poſsint eas in alterum legitimè alienare de conſenſu epiſcopi, & quidem in eccleſiam de epiſcopi conſenſu ſine dubio poſſet.Gloſſ.& communiter Doctores ibi in ca. prohibemus, de decimis.Gloſſ.in c.cum & plantare.§.1. de priuileg.Glo.&Docto. in cap.cum Apoſtolica,de his quæ fiunt à prælato . eſt communis opinio ſecundum d. Epiſcop.ciuitat.Roderi. lib.1.variarum reſolutionum c.17.nu.5.

Cæterùm licet in eccleſiam eas decimas de conſenſu epiſcopi alienare poſsit, tamen in alium laicum etiam de conſenſu prælati alienare non poſſet, vt tenent Hoſtienſis,Ioan.Andre.& Abb.in d.c.prohibemus. Zaſius de feudis par.quarta.ad finem.Henricus in c.quamuis,de decimis.columna prima.Imola in cap. 2.de feudis. colum.1.Curtius de feudis par.ſecunda quæſt.8.Hoſtienſis in ſumma,titulo de feudis.§. quis poſsit.colum. 1.eſt communis opinio ſecundum Boerium in conſuetud. Bituricenſ.tit.de conſuetud.prædi.§.11.dicit communem opinio. Carolus Molinæ.in conſuetud. Pariſi.titu.primo.§.46. numero 16. & eſt communis ſecundum Panormita.in d.c. prohibemus.Sequitur d.Epiſcopus ciuita.Roder. vbi ſuprà.

Contrariam tamē partem, vt decimas quas legitimè laicus poſſediſſet,in alterum etiam poſſet de prælati conſenſu alienare,tenuerunt Gloſſ.in d.cap.prohibemus.Imol.in d.c.2.qui hanc firmat communem ſententiam. Iaſ.in c. primo. qui feud. dare poſſ. columna quarta. vbi hanc partem firmat communem Cardinal.in c.2.de feud.Iaſ.conſi.155.lib.1.columna fin.Boer.in d.§.11.vbi hanc firmat opinion.receptiorem videri.Curt.in d.q.8.Bart.Caſſaneus in conſue. Burgun. rubr.1. §.6. numero 36. Cuma.conſ.64.Titius & Sempronius, quinimò per gratiam ipſe Caſſa.firmat ſeruari de conſuetudine, vt talis alienatio fiat liberè de laico ad laicum,etiam ſine licentia & conſenſu epiſcopi. Guil.Ben.in c.Raynutius,de teſt. verb.& vxorem.nu.69.pro hac poſteriore opinione eſt tex. à contrario ſenſu in d.c.prohibemus,dum ait,prohibemus ne laici decimas cū animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos poſsint aliquo modo transferre,ergo ſi tales decimas ſine animarum ſuarum periculo detinerent, ſed iure & titulo legitimo, tunc eas liberè, & impunè poſſent de conſenſu epiſcopi in alios etiam laicos transferre.Secundò facit de his,quæ fiunt à præla.c. cū apoſtolica,vbi decima quæ à milite laico non iure (vt litera innuit) detinebatur,cum prȩlati conſenſu potuit in eccleſiam transferre, & in eo tantùm quæſtio erat,an etiam capituli conſenſus accedere deberet, ergo multò facilius talis alienatio admittetur, ſi licitè ab illo laico ea decima poſsideretur.

Denique ſi ea alienatio illicita, & turpis eſſet,nō ſuſtineretur,eo quòd in eccleſiȩ fauorem facta eſſet, non magis quàm ſi fieret in fauorem cuiuſque alterius,quinimò longè minus ſuſtineretur ne impium, aut turpe compendium eccleſia inhoneſtè agnoſcere videretur,contra c.filius noſter,de teſtamen. Tertiò facit c.2.de feudis,in primo reſponſo.Quartò d.c.2.in 2.reſpōſo, vbi feudum eccleſiaſticum in conſortem, vel non conſortem alienatur ab laico.

Denique pro hac parte eſt vniuerſa Hiſpaniæ conſuetudo, nam poſtquàm decimæ ſemel ex Pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quæ tertia vocatur ad reges noſtros potentiſsimos pertinere liberè hinc indè alienātur ſȩpiſsimè,videnturque eſſe de facto in cōmercio laicorum, non ſecus quàm reliquȩ res profanæ,& ſic ſeruatur de conſuetudine.

Nec ab hac opinione poſſemus diſcedere abſque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euerſione. & ſimilis conſuetudo eſt Galliæ,ſecundum Caſſaneum,vbi ſuprà.

Denique poſtquam res ſemel cœpit poſſe alienari,iam exuit antiquam prohibitionem, vt liberè non ſemel tantùm,ſed & pluries poſſit alienari, argumen.l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloſſ.& Doct. C.de fideicom.& quæ habentur per Bart. & omnes in l. filiusfamiliàs.§.diui.ff.de lega.1.

Confirmatur quia † & laicus contra laicum decimas præſcribere poteſt, ſecundum eundem Caſſaneum, vbi ſuprà poſt Raph.Cuma. d.conſ.83.cauſa decimalis. Felinus in capitu. cauſam quæ,de præſcrip.colum.1. Car.conſil. 146.notum ſit vniuerſis. Balb. de præſcri.in 5. par. princ. q.3.in fin.ergo qua ratione laicus à laico per interuentum prȩſcriptionis decimas acquirere poteſt, eadem ratione & per interuentum alterius tituli ſeu conceſsionis.l. traditionibus.C.de pact.l.prima.ff. de vſucapionibus

3 *Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum, cum communi.*

nibus. præſertim cùm acquiſitio, quæ contingit per interuentum præſcriptionis, non dubiè ſapiat duritiem & iniquitatem, vt notatur per Barthol. & alios in l. fin. C. de long. tempo. præſcrip. & titulus præſcriptionis æquiparatur reliquis titulis legitimis, quibus rerum iura ac dominia ſolent huc atque illuc volare ac reuolare. l. alienationis verbum. ff. de vſucapio. ergo, vt per interuentum præſcriptionis ex communi opinione, ſuprà relata, conſtat de laico in laicum poſſe migrare, & vni ademptas in alterum transferri, ita quoque intelligendum eſt, per interuentum alterius cuiuſque tituli legitimi poſſe de vno in alterum alienari ac migrare.

4 *Decimarum poſſeſſ. laicus ſpoliatus, an ſit reſtituendus.* Laicus † erat in poſſeſſione decimas percipiendi, is ſpoliatus fuit, controuerſum fuit vehementer, an ante omnia eſſet reſtituendus? videatur non eſſe reſtituendum: argumento cap. ad decimas, de reſtitutio. ſpoliato. per contrarium, vt reſtituendus eſſet videbatur, argumen. l. 1. §. deijcitur. ff. de vi & vi arma. l. 1. C. ſi per vim vel alio modo. capit. redintegrandæ. cap. licet Epiſcopus, de præbendis, lib. 6. Item tollenda eſt occaſio delinquendi, argum. eorum quæ notantur in leg. ſecunda, & in l. ſcite. C. vt in poſſ. legatorum. l. fina. cum ibi notatis. C. de pact. nec dubium eſt quin ſi ſpoliatores poſſent ſibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abſtulerunt, reſtituere, tunc inuitarentur ad delinquendum, & ad vim inferendam ius ſibi dicentes. Vnde quod vim atque iniuriam poſſimus repellere pro defenſione corporis noſtri, iuxta l. vim. ff. de iuſti. & iure, vel etiam rerum noſtrarum, vt notatur ibi per Gloſſ. approbatam cōmuniter. id procedit dummodo id fiat in continenti, vt tradunt ibi Doctorum plerique & alibi ſæpe, præſertim cùm licet exceptio de iure, vel dominio in continenti probando, poſſit opponi contra agentem interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis, vt eſt Gloſſ. communiter approbata in l. 2. C. de edicto diui Adri. tollen. & etiam contra agentem interdicto retinendæ, vt tradunt Decius & alij in l. fin. eod. tit. & eſt non ſolùm cōmunis, ſed etiam receptiſſima omnium ferè ſcribentium opinio, vt plenè diſſeruimus ſuprà §. 85. vbi etiam tradidimus quid iuris eſſet ſi ſpoliator de iure ſuo vellet docere per ſententiā latā ſuper eadem re inter ipſum met & ſpoliatū, qui modò querelā mouet, tamē non ſic eſt interdicto recuperandæ quod non impeditur per exceptionē de iure vel dominio in cōtinenti probando, vt eſt vera, & cōmunis opinio, quā tenuit eadem Glo. & innumeri ferè authores quos retulimus, vbi ſuprà.

Quid dicendum? & ſanè longè fauorabilior cauſa eſt, illius qui habet fundatam ſuam intentionem de iure ſuumque ius ex legis præſumptione, & diſpoſitione probatū habet, quàm vllius qui nondum habet ſuam intentionem ſuumque ius de iure probatum, & fundatum, licet alleget ſe illud probaturum in continenti. Vnde qui me ſpoliauit requiſitus, vt reſtituat, non debet differre reſtitutionem eo prætextu, quòd de iure ſuo docebit in continenti, nam fortè id non probauit, vnde ſub hoc incerto reſtitutio ſpoliati differenda non eſt, non ſic in eo ſpoliatore qui de iure ſuum ius ſuamque intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet Eccleſia in decimis, quæ proueniunt ex prædijs infra ſe conſtitutis. tunc enim ſpoliato dicenti ſe ante omnia reſtituendum, non iniuria replicabit non expedire, vt ea reſtitutio fiat, quæ omnino inutilis futura eſt, cùm rurſus ſtatimque huic ſpoliatori eadem res reddenda eſſet, argumento l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurato-rib. l. hęc ſtipulatio. §. Sabinus. ff. vt legatorum nomine caueatur, & is eſt verus ſenſus d. c. ad decimas, vbi nihil aliud ſpoliatus allegauit niſi ſe aliquandiu poſſediſſe, de titulo autem, & iuſta cauſa poſſeſſionis nullum verbum, vnde Archidiacon. ibi opportunè ait, quòd fatua allegatio ſpoliati coegit Papam ibi, ita iudicate ſentiens, quòd ſi ibi ſpoliatus allegaſſet ſe iuſtam cauſam, & titulum habere poſſidendi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta cap. dudum, & c. à nobis, de decimis. tunc ſanè reſtitueretur in ſuam poſſeſſionē, verū ſanè ille tex. nō tā ſe fundat in defectu allegationis tituli, quàm in ſuſpicione iniquæ, & illegitimæ poſſeſſionis, patet dum ait, niſi euidenter docuerint quòd earum poſſeſſionem legitimè aſſecuti fuiſſent, & iterum dum ait, quia eas occupaſſe iniuſtè veriſimiliter præſumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis, in quibus non magis fundatam habet ſuam intentionem, & probatam de iure vnus, quàm alius, cuiuſque poſſeſſio iuſta regulariter præſumatur, vel ſaltem non iniuſta aut vitioſa. §. commodum. Inſtit. de interdictis. tamen non ſic eſt in rebus vel iuribus, in quibus quis de iure habet ſuam intentionem, ſuumque ius fundatum, tunc enim ſi ea poſſeſſio reperiatur apud alterum, præſumitur vitioſa & clandeſtina, nec ſufficeret allegare eam iuſtam eſſe, niſi iuſtū eius initium oſtendatur, & probetur, vt d. c. ad decimas, vnde ea poſſeſſio iunior, quæ aduerſatur alteri, quæ eſt fundata de iure, præſumitur clandeſtina, vt ibi, & eſt communis opinio, vt reſoluit Alexand. conſi. 151. quem refert Sozinus in l. rem quæ nobis, in prin. ff. de acquirend. poſſeſſio. niſi ea poſſeſſio eſſet diutina, puta decem vel viginti annorum, argumento l. ſi filius. C. de petition. hæredita. Nam diuturnitas poſſidendi induceret præſumptionem iuſti initij, argumen. d. l. ſi filius, & eorum quæ plenè tradit Aymon Crau. de antiquitate temporum, in princi. Alexan. Iaſ. & alij in lege ſciendum. ff. de verborum obligation. & hoc caſu non haberet locum dictum c. ad decimas. Vnde cautè ſummus Pontifex dixit ibi aliquandiu poſſediſſe, nō enim

dixit

dixit longo tempore, ſed aliquo tempore, vt planè ſignificaret aliud reſpondendum eſſe, ſi ibi longi temporis quieta poſſeſsio foret, ergò ibi plura ſimul concurrebát, quæ reſtitutio nem petitam impedierunt. Primũ quòd erat præſumptio iuris pro ſpoliatore, quò ad ius proprietatis. Secundũ quod erat præſumptio iuris cõtra reum, quò ad ius proprietatis. Tertium, quòd poſſeſsio ſpoliati non erat diutina. Quartum, quòd vis ibi non fuit ablatiua, nec cõpulſiua, nec armis illata, vnde infertur,
5 quòd ſi laicus ab alio laico eſſet † ſpoliatus à iure percipiẽdi decimas, in cuius poſſeſsione erat, tunc eſſet reſtituendus, etiam ſi ſpoliator contẽderet ad ſe illud ius pertinere ex conceſſione Romani Pontificis, argumento d. c. redintegranda, & d. §. dicitur. d. c. licet epiſcopus, cum alijs ſuprà allegatis, quia in pari cauſa potior eſſe debet conditio ſpoliati, quã ſpoliatoris, & hoc caſu non procederet d. cap. ad decimas, ita tenent Guido Papæ quæſtio. 288. & ita velle videntur gloſſ. Ioan. And. Ioan. Monach. & Domin. dict. cap. ad decimas. Iaſ. nu. 48. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acqui. poſſ. & ibi Ripa nume. 77. Martinus Nauarrus in repetitio. cap. accepta, de reſtirutio. ſpolia. qui hanc dicit communem ſentẽtiam Epiſcopus ciuira. Roderi. vbi ſuprà, licet contrarium, & minus rectè velint, dum generaliter loquuntur Ioannes Andr. in additio. ad Speculatorem, titulo de reſtitutione ſpoliatorum. Antonius & Abba. col. penult. in cap. ſi diligenti, de præſcriptio. Felynus in c. ad petitionem, de accuſationib. nu. 17. Alex. in d. §. nihil commune, fallentia ſeptima.

[D]ecimarũ à [.]ſ laicus ſi [.]l.o ſpolie, [.]reſtituen[d]us eſt cum [.]u contra [.]ur.

Sed verior eſt prior opinio, vt tales decimæ vni laico ab alio per vim ablatæ ei ſint reſtituẽdæ, argumento eorum, quæ ſuprà diximus, & text. optimus in §. recuperandæ. Inſtitu. de interdictis. vbi ſpoliato reſtitutio non denegatur, etiam ſi ipſe per prius ſpoliaſſet eum, qui poſtea eum met rurſus ſpoliauerat, nam ſpolium prius non facit, vt poſterius impunitum ſit, quia poſteriorem ſpoliatorem inuadere priori ſpoliato non licuit ex interuallo, licet in continenti liceret, vt ibi not. per glo. & alios, ſic ergò & in ſpecie noſtra, etiam ſi maximè laicus ille non iure eas decimas poſſidere videretur, adhuc tamen eum ſpoliare non licuit.

Illud non leuiter controuerſum eſt, † an laicus poſsit decimas pręſcribere, mouet quæſtionem, quòd ſine poſſeſsione præſcriptio non procedit. c. ſine poſſeſsione, de reg. iur. in 6. decimas autem ſunt qui putent à laico poſsideri non poſſe, præſertim cũ præſcriptio in poſſeſsione ciuili, potiùs quàm in corporali nitatur. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquirend. poſſeſs. vbi per Docto. ſed longè verius eſt, poſſe decimas præſcribi à laicis, non ſecùs quàm reliquę res, nam laici capaces ſunt percipiendarum decimarum ex conceſſione Pontificis Romani, cap. à vobis. c. dudũ, de decimis. quod indubitatum eſt & de iure, & de conſuetudine, & potentiſsimis regibus noſtris Hiſpaniarum à ſummis Pontificibus eæ partes decimarum in perpetuum conceſſæ ſunt, quæ vulgò appellantur (tertias) eæque partes decimarum in commercio apud nos Hiſpanos eſſe & poſſunt, & ſæpiſsimè ſolent, cùm alienari à principibus noſtris & ſoleant, & poſsint, tàm in duces, comites, & marchiones Hiſpanos, quàm in alios viros inferioris conditionis, ſi ergò pater meus decimas poſſedit (quę vulgò appellantur tertias) & ego patri meo ſucceſsi, apprehendique titulo hæreditario illarum decimarum poſſeſsionem, non ſecus ac aliarum rerum hæreditariarum, quę res impedimento eſſe poterit, quin illas præſcribere poſsim, adeſt enim hic titulus pro hærede ſufficiens regulariter ad pręſcriptionem. ff. & C. pro hærede, per totum. adeſt ſimiliter bona fides præſumpta. l. qui in ius. ff. de reg. iur. c. is qui in ius, eodem titulo, in ſexto. adeſt poſſeſsio, ergò nihil deerit ad præſcriptionẽ. l. vnica. de transfor. vſucap. C. Rurſus ſi ponas me, qui bona fide eas decimas poſſidebam, eaſdem vendidiſſe, donaſſe, in dotẽ dediſſe, aliàue ex cauſa & titulo alicui conceſſiſſe, quid impedit, quin ille eas poſsit præſcribere tempore legibus definito, poſtquam enim legittimè à Pontifice Romano fuerunt illæ decimę exemptæ & ſeparatæ à iure eccleſiæ, iam quaſi ius profanum, & in commercio humani generis eſſe cœperunt, & poſſunt migrare de perſona in perſonam, quò ad ius tàm dominij, quàm poſſeſsionis, argumen. l. peregrè, in prin. ff. de acquiren. poſſeſ. & in leg. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verbo. obligatio. §. 1. Inſtit. de inutil. ſtipul. humana enim res poteſt ſacra fieri, aut religioſa, & per contrarium res ſacra, vt religioſa poteſt ad vſus humanos reuerti, vt d d. iuribus habetur. Pro nobis textus in cap. de præſcriptio. in ſexto. vbi cùm agitur de præſcriptione decimarum, in eo ſolùm quæſtio eſt, an poſſeſſor fuerit in mala fide præſumpta, vt ſi non fuerit, poſsit præſcribere, & licet ibi epiſcopus non laicus eſſet, qui præſcribebat, tamen ratio, quæ ibi exprimitur, generalis eſt, militans in laico non ſecus quàm in epiſcopo, vnde ratio ipſa generalis habetur pro lege, & deciſio loco exẽpli eſt, quòd non arctat aut reſtringit legem, vt eſt communis opinio, quam tenent glo. in Clemen. 1. de electiõ. verb. eligatur. glo. in authen. de hæred. ab inteſt. §. fin. verb. ordine, quam dicit vnicam Bal. in l. fi. ff. de hæred. inſtit. Idem Bal. in l. fin. C. de liber. præte. Iaſo. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. num. 12. ff. de verborum obliga. Idem Iaſ. in authen. quas actiones. nume. 12. C. de ſacroſanct. eccle. Idem Iaſ. in l. tranſigere. nu. 15. C. de tranſactio. Ripa num. 50. & Annibal. nu. 349. in l. nemo põt. ff. de leg. 1. Crotus in l. ſi conſtãte. in 7.

[.]ecimas an [la]icus poſsit [pr]æſcribere [.]d.

quæſtio. Bart. lect. ſecunda. ff. ſolut. matrimo. Decius nu. 15. Curtius Iunior nu. 9. Purpuratus nu. 23. in l. fin. C. de pac. Paulus, & Iaſ. in l. quamuis. Cod. de fideicomm. Alex. nume. 5. Corneus num. 15. in l. humanitatis. C. de impuberum. Grego. Nata. in c. fin. de pact. lib. 6. pro nobis eriam tex. in c. de quarta. de pręſcr. & tex. in c. in aliquibus, in fin. & in c. dudum de decimis.

Per contrariũ vt tales decimæ præſcribi non poſsint, videtur expreſſum in dicto capitulo dudum, & in cap. cauſam quæ, de præſcriptionibus. nam ſi laicus laico decimas dederit, vẽdiderit, aut donauerit, vel in dotem dederit, nullo tempore præſctiptio videtur contingere poſſe, tum quia deficeret titulus, qui in tali præſcriptione videbatur neceſſarius. cap. primo, de pręſcriptionibus in ſexto. tùm quia deficeret bona fides, cùm laicus ſe noſcere debeat incapacem tenendi, tales decimas à Pontifice Romano non conceſſas. d. cap. dudum. d. c. à nobis. c. tua, & infr. de decimis, ergò, &c. c. vigilanti. c. fi. de præſcrip. tunc etiam quòd deficit poſſeſsio, quia in poſſeſsione ciuili non incorporali nititur vſucapio. dict. leg. 1. §. per ſeruum, qui in fuga. ff. de acquir. poſſeſ. ſed ciuiliter, & iuridicè decimas præſcribere non poteſt laicus de conceſsione cuiuſquam, præterquàm de conceſsione Romani Pontificis. d. capitulo cauſam quæ. dicto cap. dudũ. d. cap. tua, & infrà, ergò ceſſat pręſcriptio, vt d. c. cauſam, & dict. c. dudum. vnde veritas ea eſſe videtur, vt decimæ, quæ à Romano Pontifice ſemel conceſſæ fuerunt alicui principi, vel priuato Laico, & per hoc quaſi à Cleto & eccleſia, vel diuino iure fuerunt exemptæ, & in humanum commercium translatæ, poſsint per laicum præſcribi, non aliter atque reliquæ res humanę, & ita procedat opinio, quã tenuerunt Caſſaneus in conſuetudi. Burg. & alij, quos ipſe refert. at verò decimæ, quæ nunquam alicui Laico à Romano Pontifice conceſſæ fuerunt, eæ minimè poſsint per Laicum pręſcribi, prætextu conceſsionis vel tituli, aliunde habiti, ita procedat d. c. dudum, & d. c. cauſam quæ. nam & ſi dicat patri ſuo ſucceſſiſſe ſe qui eas decimas poſsidebat, dicemus ei non obeſſe impedimentum malæ fidei.

6 Cæterùm † ſupereſt defectus poſſeſsionis, in qua potiſsimùm nititur præſcriptio. d. cap. ſine poſſeſsione, de reg. iur. in ſexto. l. 3. ff. de vſucap. d. l. 1. §. per ſeruum, qui in fuga. ff. de acquiten. poſſ. vbi ad effectum præſcribendi oportet adeſſe poſſeſsionem ciuilem & iuridicam, hic autem talis poſſeſsio non adeſt, cùm huius iuris poſsidendi lex canonica fecerit homines laicos incapaces. d. c. cauſam quæ, niſi ex titulo & conceſsione, quæ re vera à Rom. Pontifice habita eſſet. d. c. dudum. d. c. à nobis, & ita procedat opinio negatiua eorum, qui firmant, laicum non poſſe decimas præſcribere, quod tenuerunt glo. & Doct. in d. c. cauſam

Intel. l. 1. §. per ſeruũ qui in fuga. ff. de acqui poſſ.

quæ, de præſcr. Balbus de pręſcrip. 5. parte principali. quæſtio. 7. Couarru. variarum reſolutionum lib. primo. cap. 17. nume. 6. qui plures allegat, quæ omnia intelligenda ſunt in præſcriptione longi vel longiſsimi temporis, non etiam in præſcriptione temporis immemorialis, vt infrà dicam. Nam licet ſine poſſeſsione præſcriptio non procedat, eaque poſſeſsio ciuilis eſſe debeat, vel ciuilis & naturalis, ita vt ſola naturalis non ſufficeret, & longè minus nuda detentatio, vnde incapaces alicuius rei, & poſsidendi nullo tempore præſcribant etiam longiſsimo, quaſi nunquam videantur ciuiliter poſſediſſe, ſed tantùm detentaſſe, tamen id verum in præſcriptione longi vel longiſsimi temporis tantũ, ſed diuerſum eſſet in præſcriptione temporis immemorialis, ad quam ſola detentatio vel naturalis poſſeſsio ſufficeret, argum. l. tertiæ. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. c. 1. §. fina. de præſcri. lib. 6. cap. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verbo. ſigni. quę iura ad nudam facti detentionem reſpiciunt, ſicque limitandus eſt, & intelligendus dic. §. per ſeruum, qui in fuga.

Amplia vt laicus eas decimas præſcribere non poſsit, etiam per tantum temporis, cuius initij memoria non exiſtat, ita tenet idem Couarru. vbi ſuprà poſt Ioannem Monachum in c. 2. de præben. in ſexto. Idem Couarru. in ſimili lib. 1. variarum reſolur. cap. 10. num. 14. Phi. Probus num. 7. in d. c. 1. de pręben. in 6. eſt communis opinio ſecundum Couarru. d. nu. 14. Abb. Felinus, & alij in d. c. cauſam, de præſcri. Idem Felin. in c. accedentes, de ptæſcrip. & in c. cùm contingat, de foro competen. nu. 4. Hippolytus ſingul. 80. Franc. Balbus de præſcription. 5. parte principali. quæſt. 7. & in 3. par. prin. in 2. par. illius tertiæ partis. quæſt. 6. Card. conſi. 131. col. 2. Iaſ. in l. is, qui putat. col. 2. ff. de acqui. hære. 7

Deciſ... poſſit... præſcr. te... tempo... memo...

Ratio huius ampliationis ea eſt, quia licet regularirer id tempus, cuius initij memoria non exiſtit, habeat vim tituli. l. 3. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. c. 1. §. fi. de præſc. in 6. c. ſuper quibuſdam. §. præterea, de verbo. ſignifica. tamen fallit in materia, in qua per legem præſcriptio vetita eſt, tunc enim vt vis iuris inductiua tempori denegata eſt, ita quoque vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quòd vna via prohibetur, alia via admitti videatur, contra regulam c. cùm quid, de re. iu. in 6. nèue fraus legi fieret, lexq; verbis non rebus impoſita videretur, contra l. primam & ſecundam. C. commu. de leg. quid enim iuuat negare decimas poſſe vllo tempore præſcribi à laico. dic. c. cùm cauſam, ſi laicus poſſet allegare conceſsionem à Romano Pontifice habitam, perque ſolam hanc allegationem, nihilo etiam probato per interuentum ſolius temporis immemorialis is titulus probatus videretur, ſic enim fieret, vt ſolum tempus præhabita tituli allegatione illi laico præ-

prębet ius firmum in illis decimis, quinimò firmius, quàm ſi ex præſcriptione procederet, quod abſurdum videretur, præſertim cū præſcriptio nitatur poſſeſsione ciuili. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquiren. poſſeſsio. laicus verò has decimas ciuiliter poſsidere nequeat ceſſante Papali conceſsione. d. cap. cauſamque. ergò cùm non poſsit videri poſſediſſe ciuiliter, non quoque poterit videri præſcripſiſſe. cap. ſine poſſeſsione, de regu. iur. in ſexto. l. 3. ff. de vſucapion.

Quid dicendum? & ſanè magis placet, vt adhuc per tale tempus, cuius initij memoria non exiſtat, laicus habeat & aſſequatur firmum ius in decimis, ſi ſciat allegare titulū habitum à Romano Pontifice, licet re vera ab illo non habuiſſet, moueor, quia tempus de ſui natura videtur habere vim iuris inducendi, vt in §. planè. Inſtitu. de literarum obligatio. ibi, ſic fit, vt hodie dum quæri non poteſt, Scriptura obligetur, vbi per præteritionem biennij inducitur obligatio, literis formata ſic, & in propoſito per lapſum temporis, cuius initij memotia non extat, inducitur à lege vel conceſsio decimarum, quaſi à Romano Pontifice habita, vel efficax prę́ſumptio & probatio illius conceſsionis, quaſi habitæ à Papa. d. §. ductus aquæ, cum concord. ſupra allegatis. Et ad d. c. cauſam quæ, & d. cap. dudum. reſponde, quòd intelligitur in prę́ſcriptione etiam longiſsimi temporis triginta vel quadraginta annorum, non ſic in præſcriptione eius tēporis, cuius initij non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius vel præſumptionem & probationem illius iuris vel tituli, qui in ſubiecta materia efficax eſſet legitimus & ſufficiens.

Nec obſtet, quòd laicus non videatur legitimè & ciuiliter poſsidere decimas propter ſui incapacitatem. d. cap. cauſam. nam id negamus poſt tempus immemoriale, cuius interuentus facit, vt is laicus etiam ciuiliter retrò eas decimas poſſediſſe videatur, quaſi retrò conceſsionem à Romano Pontifice habuiſſet, ſicque capax eas poſsidendi factus fuiſſet, & hanc noſtram opinio. tenuit gloſſ. mag. in d. c. cauſam quæ. quinimò vbi eſt tempus immemoriale, ibi non exigimus poſſeſsionem ciuilem, nec etiam naturalem, ſed nuda rerum detentatio ſat eſt, vt diximus ſuprà in quæſtionib. præcedentib.

Præterea prohibitio d. c. cauſam quæ, videtur procedere ſolum in caſu certo, nempe quā do laicus non in cōceſsione Papali, ſed in conceſsione aliundè habita ſuam fundabat intentionem & præſcriptionem, ſicque virtualiter de non iure ſuo per ipſiuſmet confeſsionem ſeu allegationem conſtabat, nos loquimur, quando ſumus in caſu dubio, ſcilicet quando conceſsio habita à Romano Pontifice aſſeueratur & allegatur, & per probatiónem adducitur quieta poſſeſsio tanti temporis, cuius initij memoria nō exiſtit. Item quid ſi re vera laicus impetrauit decimas à Papa ſibi & ſucceſſoribus ſuis, deinde amiſſum fuit inſtrumentum huius conceſsionis, nónne poſt tempus immemoriale perimi, quum eſſet illi non patrocinari & tueri hoc tempus. Idem ergò futurum eſt, etiam ſi re vera is titulus, eáue conceſsio non fuerit habita à Papa, ſi modò ab eo impetrata allegetur, quinimò etiam ſi non allegetur, adhuc idem eſſe videtur, quia vera & communis opinio eſt, quòd tale tempus non ſolùm habere intelligitur vim præſumptiuam vel fictiuam, ſed etiam vim inductiuam, vt ſic poſt tale tempus ille poſſeſſor non ſolùm præſumatur titulum, & ius eas poſsidendi habuiſſe, ſi iam re vera illud habere incipiat, vt nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei ſua aperta confeſſio noceret, non magis quàm ſi quis, poſtquā ſemel præſcriptionem impleuiſſet, palàm fateretur ſibi perueniſſe ſcientiam rei alienę, quo caſu ſecundum cōmunem & veram opinionem tàm tutus eſſet in vtroq; foro, tàm canonico quàm ciuili, quàm ſi id falſus non eſſet, & etiam in foro conſcientiæ, vt tenent glo. Innocentius & Hoſtienſis, col. ſecunda. Imola colum. decimaquinta, firmans hanc eſſe communem opinionem in c. fina. de præſcriprio. & ibi Abbas colum. ſeptima. Cardin. Baldus, Abb. Felinus in cap. vigilanti, eodem tit. Tiraquel. de cau. ceſſante. limit. 12. nume. 16. Iaſo. in l. poſt diuiſionem. col. ſecunda. C. de iur. & facti igno. Decius in auth. prærereà. colum. ſexta. C. vnde vir & vxor. Idem Decius colum. ſeptima, in capit. primo, de conſtitu. Aretinus conſi. 92. viſo legato. colum. ſecunda. Balbus de præſcript. in 9. quæſtio. 3. partis principalis, & quòd tempus immemoriale inducat verum titulum, dico verum ius adeò vt non ſit neceſſe, quòd titulus probetur, neque etiam quòd allegetur, diximus eſſe veram & communem opinionem ſuprà cap. ſi. ſita poſſeſsione. nu. 3. cum ſeq. vbi multa hac de re quæ hic iungenda ſunt.

Illud autem dubium eſt, † an decima ex conſuetudine poſsit tolli ex toto, an verò poſsit ſaltem aliqua ex parte minui? qua in re ſunt plures opiniones. Prima enim fuit opinio exiſtimantium decimas prædiales, neque ex toto tolli poſſe, nec etiam vlla ex parte minui. perſonales verò, & ex toto tolli poſſe, & longè facilius minui, ita tenent Hoſtienſis, & alij in cap. in aliquibus. per text. ibi de decimis. Rochus Cur. in capitulo fina. & in Rubric. de conſuetu. Cardinal. de Turrecrem. in capit. reuertimini. 16. quæſtio. prima. articulo ſeptimo. Petrus Paulus Pariſius, conſilio 25. libro 4. colum. ſecunda. & eſt à pleriſque recepta ſententia, ſecundum Epiſc. ciuit. Roderi. lib. 1. variarum reſolut. capit. 17. nume. 8. Felinus in cap. cauſam, de præſcrip. Balbus de præſcript. quinta parte principalis 8

Decimæ conſuetudine an tolli poſſint, vel minui, ard. q.

quæ-

quæſtio.7.Gregor.Lupus in l.1.Gloſſ.2.titulo de los diezmos.parti.

Altera fuit opinio exiſtimantium inter prædiales & perſonales decimas quoad vim conſuetudinis nullam eſſe differentiam, quinimmò vtraſque per conſuetudinem minui poſſe ex parte, vt loco decimæ viceſimæ aut triceſimæ fortè præſtetur, tolli autem ex toto decimam, ita vt nulla ex parte præſtetur, non poſſe, & in hac opinione videtur reſidere Gregor. Lupus, vbi ſuprà, poſt Syluestrum, & diuum Thomam, & alios quos refert Vincentius & Abb. in d.cap.in aliquibus. Fulgoſius conſilio 165.colum.2.Bald.in l.comperit.C. de præſcriptionib.30. vel 40.anno.Sozin.conſi.297.columna 3.lib.2.Pariſius d.conſi.25.num.21.ſentit diuus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione 87. articu.1. & quodlibet ſecundo articulo octauo. & in hac opinione reſidere videtur Balbus, vbi ſuprà, dict. quęſt. ſeptima, eamq; ſequitur, & receptiorem exiſtimat Nicolaus Boer. in conſuetudi. Bituricenſi. titu. de conſuetudi.prædi.§.12.

Tertia fuit opinio exiſtimantium neque prædiales, neq; perſonales poſſe tolli ex toto, neque ex parte etiam per conſuetudinem, niſi à Romano Pontifice approbata. Ita tenuit Glo.in d.cap.in aliquibus, & ibi Innocen. eſſe enim hanc decimarum præſtationem de iure diuino, quod nulla ex parte per conſuetudinem immutari ſecundum eos poſſet.

Quarta opinio fuit exiſtimantium tam prędiales decimas quàm perſonales poſſe non quidem tolli ex toto, nec ſimiliter temerè diminui, ſed poſſe ad eam menſuram, aut quotam partem reſtringi, & arctari, quæ decenter ſufficiat ad congruam, & honeſtam ſuſtentationem eorum, qui res ſacras adminiſtrant, ita reſidet dictus epiſcopus, vbi ſuprà, nam cùm, inquit, neceſſaria ſacerdotibus miniſtrari iuris diuini eſſe noſcatur, quod nulla ex parte minui per principes, leges, aut conſuetudines poteſt.§.ſed naturalia. Inſtitu. de iure natur.l. vt vim. l. veluti. ff. de iuſti. & iure. ſupereſt, vt vſq; ad menſuram neceſſariorum decima poſsit deminui, non vltra.

Quid dicendum? & nos ſumus in nouiſsima opinione, vt tam prædiales, quàm perſonales decimæ poſsint non ſolùm minui, ſed etiam ex toto tolli, per tex. apertum, ſi non cauilletur & inuertatur, in d.c. in aliquibus, in pri. vbi ait, in quibuſdam regionibus omni ex parte euanuiſſe decimarum præſtationem. Secundò per d.c.in aliquibus.§.fin. dum ait, hac in re conſuetudini ſtandum. Tertiò per c.cùm ſint homines, de decimis ibi, ad conſuetudinem recurrendum. Quartò per c.ad apoſtolicæ, eod.tit.ibi quoniam à diuerſis diuerſa conſuetudo tenetur. Quintò per c. commiſſum, eod. Sextò per pragm. Caroli Cæſaris Hiſpaniarum regis Catholici, qua anno 1525 c.14.& c.76.cautum fuit, ne à laicis decimæ exigerentur, quæ præſtari non ſolerent, & Toleti ea lex lata fuit. Septimò idem cautum fuit lege expreſſa Madritij anno 28.l.19. Octauò idem cautum fuit Segoniæ anno 32.l.56. quod & Franciæ cautum refert dictus epiſcopus, vbi ſuprà.

Iſthæc autem iura ſuſtinentur aperta ratione, nam decimas iure tantùm poſitiuo non etiam naturali, aut diuino deberi, conſtitit ex ſuprà per me traditis, ergo iure quoq; poſitiuo euaneſcere & exulare poſſunt.§.ſed naturalia. Inſtit.de iure natu.ca. omnis res, de regu.iur.l. nihil tam naturale.ff.de reg.iur.neque ad rem pertinuit quod ſacerdotes qui pro fidelium animarum ſalute & incolumitate laborant ab eiſdem ſunt exhibendi, nam ceſſante etiam ex toto decimatione, poſſunt & debent eccleſiæ congrua dote honeſtari in prædijs, & hortis, aut vineis, & ſimilibus, vnde ſacerdotes honeſtum victum quærere & moderatum poſſint, hoc enim non ſolùm tolerari poteſt, ſed etiam ſummoperè expedire videtur, docet enim experientia rerum magiſtra, ab agricolis & reliquis hominum decimas (vbi earum præſtatio in vſu eſt) minus fideliter præſtari, inſpecta tam quantitate quàm bonitate fructuum præſtandorum, idque quàm in periculum animarum fiat nullus non videt, ergo conducibilius eſt agris, hortis, vineiſque eccleſias dotari, vnde earum miniſtri victum quærant propria manu & authoritate, non ſpectata aliorum præſtatione. Rurſus vt noſtrorum nonnulli referunt in proœmio ff. Cum Conſtantinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit eccleſiæ, auditam vocem è cœlo fuiſſe ferunt, qua ſignificabatur tunc infuſum eſſe venenum eccleſiæ, quaſi plus æquo diteſceret, vnde ſimiliter ijdem referunt eccleſiam orientalem paupertate nimia laboraſſe & euanuiſſe, occidentalem verò copia luxit rerumque nimia affluentia & abundantia periclitari, ſic & in latiſsimis Indodorum regionibus, quam principes noſtri potentiſsimi & ſubegerunt, & prudenter ſanctiſsimèque gubernant, ceſſant decimæ, eccleſiæ verò congrua dote illuſtrantur, & aluntur earum miniſtri, id quod ſi noſtra opinio vera non eſſet, interitum innumerabilium animarum cederet, nec à noſtris Principibus aut Romano Pontifice toleratur.

Hinc apparet ſuſpectum eſſe quod ipſemet epiſcopus, vbi ſuprà, verſi.11.attentè & diligenter firmat, † nempe irrationabilem, & omnino iniquam eſſe eam conſuetudinem, quæ ab omnium decimarum tam prædialium quàm perſonalium præſtatione laicos eximeret, eſſet .n.inquit, nimia hæc exēptio, ſi quidē euaneſceret, reuerētia quę à laicis decet, vt ſacerdotib. miniſtrantib. exhibeatur, verū ſanè nō ceſſaret, ſed potius augeretur, dū.n. ſeſe à ſacerdotib. expilari vidēt, eos ſolēt & ridere, exibilare & odio habere, nō ſic ſe habent erga parētes à quibus

Conſuetudo eximens laicos à decimarum præſtatione non toleratur.

quibus non expilantur,ſed ſubueniuntur,ergo honeſtius, ſanctius & magis pium eſt, vt meritis & beneficijs à ſacerdotibus acceptis, laici inuitentur ad obſequia eis præſtanda, quàm quod ab eis expilentur,cùm ſacerdotes doctrina,ſanctitate,& virtute,non opibus & diuitijs reliquos anteire deceat. Facit in ſimili l.ſi quando.§.illud.C.de inoffi.teſt.dum ait meritis magis filios,&c. facit. nam in conſuetudinibus non illud exigimus, vt ſit rationabilis, ſed ſat eſt, vt ſit tolerabilis non omnino aduerſa pugnans contraria iuri diuino aut naturali. Ita Baldus in c.primo, in princip.col.2. de feud. cogn. quem refert & ſequitur Andr. Tiraquel.de retract.in præfa.nume.75. quinimmò vt ſit rationabilis conſuetudo minimè exigitur, cùm ipſa ex authoritae vtentium ſumat rationem.Baldus in leg.de quibus. colum.10.ff.de legi. verſi.& primo quò ad primum.Ioannes Faber in §.ex non ſcripto.Inſt. de iure natura.& alij plures relati per Tiraqu. vbi ſuprà.quanto ergo facilius huiuſmodi cõſuetudo tolerabitur,cùm nec ſit contra ius diuinum, ſed tantùm contra ius poſitiuum, vt iam docuimus,nec ſit irrationabilis,cùm clericis aliunde poſsit prouideri de congrua ſuſtentatione,& alimentis,nec præbeat occaſionem peccandi, ſed eam potius remoueat, vt proximè dicebamus, nec ſit res noua, ſed in non paucis Chriſtiani nominis regionibus vſitata,vt & proximè etiam oſtendimus.

10 Clerici † vel laici an immunitatem à decimis exoluendis & libertatem poſsint præſcribere non leui contentione tractatum eſt, & clericos poſſe hanc libertatem præſcribere communiter receptum eſt, quia ipſi non ſunt incapaces ſpiritualium.Gloſſ.in capitu. in aliquibus. cum qua tranſeunt ibi Doctores, Felinus in cap. cauſam quæ,de præſcript, columna prima. Balbus de præſcriptio. in 5. parte princip.quæſtio.7.Dominicus in capit. ſecundo,de decimis in 6.§.penul.per capit.de quarta. de præſcriptio. quod procedit etiam quò ad omnem decimationem ſecundum eoſdem. Nõ ſic, inquiunt, ipſi admittendum eſt in laicis,qui ſecundum communem ſententiam Doctorum ſuprà relatam, talem libertatem à decimis nulla ex parte præſtandis non poſſent præſcribere, quia ſunt incapaces poſsidendi ius decimandi.c.cauſam quæ,de præſcrip. quorum ratio nulla ſanè eſt, nam & ſeruus qui nihil ſuũ habere poteſt, & ideo per præſcriptionem ſibi acquirere non poteſt,tamen libertatem poteſt præſcribere, & domus ſeruiens quæ ſibi acquirere nihil poteſt, libertatem tamen contra ſeruitutem acquirere poteſt,& pro hac opinione contra communem facit text.in cap.in aliquibus.§.fin.& in capitu.dudum, & in capitulo,cùm ſint homines. ibi, ad conſuetudinem, de decimis. & in capitu. ad apoſtolicæ. eodem ibi,quoniam à diuerſis diuerſa conſuetudo tenetur, & in capitulo,commiſſum,eodem titulo. & in capitulo,ex multiplici,in quibus ſtatur conſuetudini hac in re. Itaque & ſi ius decimandi laicus contra laicum vel contra eccleſiam non ſatis certum ſit, an præſcribere poſsit, quod ſuprà attigimus,libertatem tamen contra ius decimandi quin pręſcribere poſsit dubitari non debet, quia vetitum nullo iure reperitur, neque id iuri naturæ aduerſatur aut diuino, cùm decimæ iure tantùm poſitiuo non etiam naturali aut diuino debeantur, vt iam diſſeruimus.Denique fauorabilior eſt liberatio, quàm acquiſitio,argu.l.Arrianus. ff. de actio.& obli.vnde cum ſuprà dixerimus laicos poſſe decimas pręſcribere per tempus immemoriale, ſibiq; eas exigere,multo facilius poterunt ab earum pręſtatione libertatem acquirere, vt ſic in eo tantùm quæſtio remaneat, quanto ſcilicet tempore talem libertatem poſsint acquirere, & magis eſt, vt tempore longo vel longiſsimo non poſsint,ſed eo tantùm cuius initij memoria hominum non ſit,arg.cap.2.§.contrahentes,de rebus eccleſiæ non alienan. lib.6. & clarius in c.1.de præſcrip.eod lib.eſt enim contra tales laicos vehemens præſumptio iuris, & propterea eccleſia contra eos habet de iure fundatam intentionem ſuam, quæ res eos conſtituit in mala fide præſumpta, à qua præſumptione lex recedit poſt tẽpus immemoriale, non autem poſt breuius tempus quando nullum aderat priuilegium, vt ibi, &c. cum perſonæ.§.quòd ſi tales,de priuileg. libr. 6.ſed & breuiore tempore interdum à tali pręſumptione.l. recedit,vt alibi dixi,ſcilicet in c.qui contra iura.num.2.ſuprà.

Decimarum præſtandarũ liberi quare ſint quidam Monachorũ. 11 Illud autem dubium eſt, † qua ratione Papa exemerit quoſdam Monachorum à pręſtatione decimarum, cum hæ iure naturæ vel diuino debeantur,ſecundum quoſdam,& Glo. in c. à nobis,ait ius naturale in communi, vel in vniuerſo permanere fixum & immutabile, ſed in quibuſdam caſibus vel capitulis ſeu indiuiduis ſolet & poteſt immutari,tuncque ea innouatio ſapit quandam diſpenſationem, & illam Gloſ.communiter Doctores ſequuntur ibi, teſte epiſcopo ciuit.Rod.vbi ſuprà, nume.9.Decius conſil.113.colum.2.Sozin.conſil. 297.libr.2. Idem Decius in c.cum ordinem,de reſcri.in prin. & ita intelligunt ca.ſuggeſtum. & c.ex multiplici.c. ex parte.ca.à nobis.de decimis,& c.pen.& fin.eod.titu.& c. accedentibus,& c.ſi de terra.& c.dudum, de priuil.l.23. titu.21.par.1. verùm hanc receptam rationem impugnat ipſe Couarru.vbi ſuprà,quod decimæ non iure naturæ, ſed poſitiuo debentur, quod verum eſſe oſtendimus, nam ſi,inquit, iure naturæ deberentur, tunc exprimi id non liceret Papæ, quod dubium ſanè eſt, & contra Glo.communiter approbatam in leg. ius ciuile eſt.ff.de iuſtit.& iur.per tex.ibi, etenim conſtat iuris diuini eſſe, vt duob.vel tribus teſtibus credatur,cap. in omni negotio,de teſtibus.

ſtibus.c.cùm eſſes, de teſtam.l. vbi numerus. ff. de teſtibus, & tamen in caſibus lege poſitiua longè plures teſtes requiruntur.l.ſi vnus. l. hac conſultiſsima.C.de teſta.l. hac conſultiſsima.C.qui teſt.fa.poſ.in prin. & §.ſed cũ paulatim.Inſt.de teſtam.& alibi ſæpè, nec per hoc ius diuinum aut naturale deſinit incolume ſeruari, vt per d. glo.vbi omnes.

12 *Præſcribi loca publica & cõmunia nequeunt, ſed cõſuetudine acquiri, vel priuilegio poſſunt.*

Loca † publica & iure gentium cõmunia præſcribi nõ poſſunt.l.fi. in prin. ff. de vſucap. l.quod in littore.ff.de acqui.rer.dom. ibi, rurſus in priſtinam cauſam recidunt. l.ſi quiſnã. ff.de diuer.& temp.præſcrip.l.ſanè ſi maris. ff. de iniur.§.flumina.verb.omnibus. Inſtitu.de rerum diui.tradit Bar.in l.quòminus.ff.de fluminibus.quæſt.15.vbi plenè per Iaſo. colu.27. Paul.Caſt.in d.l.fi. Franciſ. Balbus de præſcri. in 4.par.5.par.princ.q.6. Ioannes de Platea & Angel.Aretin.in d.§.flumina. Cæpolla de ſeruit.ruſt. prædio.rub.de piſca. charta pen.Iacob.in tract.feud.verb. fluminibus, ad finem. Ioannes Faber in dicto §.flumina.

13 *Limita.1.*

Limitatur † primò hæc regula, vt procedat ratione prꝑſcriptionis, ſed non ratione conſuetudinis, per quam ea, quę ſunt iuriſgentium, poſſunt acquiri. Ita tenent Ioannes Fab. & Angelus Aretinus in dict. §. flumina, & Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, nume. ſecundo.verſic. ſtat ergò. vnde inferunt ipſe Balbus & Faber, & Angelus, quòd ſi quis multis annis piſcatus fuit in flumine publico, & alios piſcari volentes iugiter ſciente & patiente populo prohibuit, per hoc conſuetudine magis quàm præſcriptione in eo flumine ius piſcandi, & cæteros de populo prohibendi quæſiuit, ſequitur Bal.in rub.ff.de rerum diuiſio. Idem vult gloſ.1. & ibi Bart. in d.l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. dum aiunt, quòd in terminis illius text. ius quæſitum fuerat conſuetudine vel priuilegio. Facit ſecundum Balbum cap.ſuper quibusdam.§.præterea. de verbor. ſignificatio. Tenet idem Balbus de præſcriptio. in vltima quæſtio. ſecunda quęſtionis prin. & Balbus in d.quæſtio. ſexta, & Baldus in Rubrica. ff. de rerum diuiſio. aiunt inter conſuetudinem & præſcriptionem eam eſſe differentiã, quòd præſcriptione transfertur ius de vno in alterum, ſed per conſuetudinem, de qua egimus, non tam transferri, quàm quòd nullius in bonis antea erat, denuò acquiri. videtur, de quorum omnium veritate poſtea dicemus.

14 *Præſc.immemoriali quæri poſſunt loca iureg.communia.*

Limitatur ſecundò, † vt tempore immemoriali poſsint, quæ ſunt iuriſgentium, præſcribi. Ita Angelus in dicta l.fin. ff. de vſucapionibus. Balbus in dicta quęſtio.ſexta.verſi. ſecundò limita. numero quinto. Ioannes de Platea, & Angelus Aretin.in d.§.flumina, vnde ijdem Ange.& Platea & Aretinus, & Balbus; inferunt † quòd ſic tẽpore immemoriali Veneti præſcripſerunt Gulphum maris. Idẽque in Genuenſibus, & idem vult Barto.in l.

15 *Veneti an mare præſcr.pſerint.*

iniuriarum, in magna.§.fin. ff. de iniurijs, per d.l.ſanè maris.ait, quòd iuriſdictionem maris per tempus immemoriale quæſiuerunt Veneti. Idem Angelus conſilio 289.thema tale eſt, & Iaſ.in l.ex hoc iure.colum.quinta. ff. de iuſtitia & iure, & Balb. vbi ſuprà. De quorum veritate infrà dicemus.

Quinimò † quòd plus eſt, tam Veneti in ſuo Gulfu, quàm Genuenſes in ſuo quoque Gulfu, hoc eſt, Pelago maris, per hoc tempus immemoriale quæſierunt ius interdicendi & vetandi reliquis mortalibus potentiam nauigandi. Ita tenent Bartol. & Angelus, vbi ſuprà.& Iaſon colum.quinta, in dicta leg. ex hoc iure. Idem Iaſon in d. l. quò minus.colum.vndecima.& Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, per text.dict. l. ſanè maris, vbi idem vult Raynerius de Forliuio, & Ioannes de Anania in capitulo primo, & iterum in capitulo ſecundo de Cler.ven.& Cardinalis conſilio 40. Dominus Comes. Felinus in capitu.de quarta.col.fina.de præſcriptio. † Ius enim nauigandi ſecundum eos regale eſt, lege quò minus.ff.de fluminibus.l ſecunda. §.viarum, & ibi gloſſ. ff. ne quid in loco public. † ſicque acquiri poteſt vel priuilegio, vel tanto tempore, cuius initij memoria non ſit, ſecundum eos.Paulus tamen Caſtren. in dicta lege fina. reprehendit Angelum, vbi ſuprà, qui mouebatur per legem, vſum aquæ. C. de aquęductu, libro vndecimo, quam non benè intelligebat ſecundum Paulum, qui ait, ibi loqui de aqua priuata, non de publica, nam quò ad publicam, nec conſuetudo nec prꝑſcriptio opus eſt, ſed ſufficit occupatio per dictam legem finalem, non ſecùs, quàm in rebus, quę cœlo marique capiuntur, aut terra, lege prima.ff.de acquirendo rerum domi.§.ferè. Inſtitu.de rerum diuiſio.de quorum veritate infrà dicemus.

Veneti Genuenſe[s] re[…] liquos […] re per […] ſa poſſ[…] tare. *Nauig[…] regal[…]* *Nauig[…] tempo[…] mem[…] vel p[…] gio ſu[…]*

Vnde Paulus infert, † quod ſi Venetiarum Ciuitas funditùs diruta eſſet, Pelagus illud maris iuriſgen.maneret, non ſecùs quã antea, quàm ea ciuitas ibi ædificata & extructa eſſet, dict.leg. fin. verbo, funditùs diruto ædificio, & dicta l. quod in littore, & Balbus, vbi ſuprà, num.8.ait, hanc eſſe communem opinionem veriorem, licet agnoſcat contrariam eſſe communem, quam tenent Ange. vterque, cũ Perùſinus, quàm Aretinus, & Ioannes de Platea & Cœpolla, & Iacob. & alij ſuprà relati. Facit quod ait Fel. in c.accedentes. col. 5. de prꝑſcriptio.dum negat id, quod prꝑſcriptibile non eſt fieri præſcriptibile, etiam tempore immemoriali, quamuis eo tempore, ſi allegetur titulus legitimus, præſumatur (ſequitur Balbus, vbi ſuprà, nu.9. reprobantes Panormitanum, qui contrarium tenuit, conſi. vigeſimoſexto, in quæſtio. quæ ad præſens. lib. 2.) quę præſumptio ceſſaret, quando contrarium eſſet notorium, vt eſt in hoc exemplo.

Occ[…] quæ[…] ſerti[…] titu[…] *Ven[…] re […] ma[…] vri[…] ſta.*

Tertiò limita † vt quæ ſunt publica, aut iuregen-

11 re gentium cõmunia licet non præſcribantur, tamen tempore acquiri poteſt ius excipiendi, vt de tali poſſeſsione non expellamur, eritque duplex effectus, primus vt ſi turbemur in poſſeſsione contra turbantem agere poſsimus, alter vt antequam turbemur, poſsimus prohibere volentem nobis inuitis talem locum ingredi, per d.l. ſanè ſi maris. ſecundum Ange. in d.conſi. Balbus, vbi ſuprà nu. 10.

Occupatio quadiu durat præbet ius excipiẽdi.

12 Quartò limita † quando princeps vendidiſſet ius piſcandi in flumine publico ſecundum Balbum, vbi ſuprà, numero quarto. verſi. alios caſus. Cœpolla de ſerui. ruſticorũ prædiorum, ſub tit. de piſcatio. ad finem. Iaco. de feudis. ver. fluminibus, ad finem, & per quantum tempus, vel per quantam intermiſsionẽ locus occupatus ab occupatore deſertus videatur, docent Bar. in d.l. quò minus. quæſt. decimaquinta, vbi Iaſo. col. 27. vbi poſt Ange. & Paul. in d.l. fi. ff. de vſucapionib. tradunt cautelam, vt per talem intermiſsionem non videatur quis locum deſeruiſſe.

Piſcãdi ius in flumine eſt vendibile.

13 Iſtarum † rerum veritas pendet à vera iuris tàm naturæ, quàm gentium cognitione, iura enim naturalia diuina quadam prouidentia immutabilia ſunt, non aliter atque ius diuinum, nam vtrumque ferè idem eſt, ſed diuinum appellatur, quod ab ipſo Deo optimo maximo datum nobis eſt, naturale eo, quòd ſimul cum ipſo humano genere proditum fuit, & eo ꝙ id ius natura edocti ſumus ſine vllo præceptore, vt iſthæc omnia probantur in §. ſed naturalia. Inſti. de iure natu. l. iura ſanguinis. ff. de regu. iur. leg. eas cauſas. ff. de cap. diminutio. l. 2. ff. de vſufruct. earum rerum. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. §. minus ergò. Inſtitu. de hæreditati. quæ ab inteſta. iuncto §. ſingulorum. Inſtitu. de rerum diuiſio. & Doctores communiter in dictis locis, quibus adde Theologorum noſtræ tempeſtatis diſertiſsimum, idem edocentem fratrẽ Alphonſum Caſtrenſem de poteſtate legis pœnalis, libro ſecundo, capitulo decimoquarto, pagina 561.

Ius diuinum & naturale

14 Iſtud † ius gentium naturale appellatur, ius naturale ſimpliciter, & etiam appellatur ius gentium primæuum, hoc eſt, cum ipſo humano genere ſimul proditum. d. §. ſingulorum, & hoc ius gentium naturale vel primæuum ab iure naturali ſimpliciter prolato differt, vt genus à ſua ſpecie. Nam naturale ius dicitur, quòd omnibus animantibus tàm brutis, quàm ratione vtẽtibus commune eſt. ius verò gentium naturale, vel primæuum dicitur, quod ſolis hominibus, non etiam reliquis brutis animantibus competit, vt dictis iuribus habetur per Doctores, & diſſeruimus ſuprà.

Ius gentium primæuum

15 Ius † autem gentium ſecundariũ eſt, quod non ſimul cum ipſo genere humano proditũ fuit, ſed labentibus temporibus à pleriſque earum gentiũ, quæ moribus & legibus reguntur, nec ritu aut more ferarum ſylueſtrem vitã agunt, receptum reperitur. d.l. omnes populi. ff. de iuſticia & iure. §. ius gentium, & §. ius autem gentium, & §. ſed naturalia. Inſt. de rerum diuiſione. idq; ius initiò, vt ius tantùm ciuile non etiam gentiũ eſſet neceſſaria, & coacta ratione fatendum eſt, quamuis poſtea ab omnibus, vel pleriſque gẽtium paulatim aut ſucceſsiuè admiſſum quoq; fuiſſet, vt ſic tale ius inuẽtione ciuile tantùm eſſe intelligatur, ſed approbatione & veluti hoſpitio gentium earum ius eſſe cœperit, etenim cùm initio generis humani nec eſſent captiuitates, nec ſeruitutes hominum, nec rerum ſoli dominia diſtincta, ſed communia, nec bella, nec emptiones, venditiones, locationes, conductiones, nec ſocietates, mandatum, & cætera id genus, neceſſe eſt fateri haſce res, non pariter in omnibus orbis regionibus inuentas aut admiſſas, ſed vt veroſimillimum eſt, primum in vna aut altera prouincia admiſſum, inuentũ, inq; vſu eſſe inchoatum, deinde verò à reliquis quoque regionibus & gentibus paulatim receptum, ſicque cùm primum id ius in vna tantùm, vel in altera prouincia in vſu eſſe cœperat, tunc illius tantùm regionis vel gentis ius ciuile erat, cùm verò poſtea à reliquis quoque gentibus receptum fuiſſet, iam de iure ciuili in ius gentium conuerſum fuiſſe apparuiſſet.

Ius gent. ſecundarium

26 † ſicque id ius gentium ſecundarium non tam naturale, quàm poſitiuum dicitur eſſe, ſicq; non fixum, & immobile, ſed cõmutabile eſſe dicitur, non ſecùs quàm ius ciuile, & ferè non difficilius, quàm ius ciuile, vt de ſucceſsionum progreſſu in præfation. lib. 1. oſtendimus numero ... tradit elegãter Theologorũ noſtrę tempeſtatis doctiſsi. frater Dominicus Sotus de iuſti. & iur. lib. .. q. .... ar. ...

Ius gent. ſecundariũ poſitiuum dicitur.

27 Etenim ſi qua in prouincia introductũ legibus aut moribus eſſet, ne dominia eſſent priuatorum in rebus ſoli, ſed quòd eſſent communia, ſine dubio ea lex vel conſuetudo valeret, id quod apud Lacedæmonas factum Lycurgo auctore fuiſſe. Plutarchus apoph. li. primo, in vita Lycurgi teſtatur, proinde ſi receptum fuiſſet, ne capti ſerui fierent capientiũ, ea quoq; lex vel conſuetudo valeret, id quod apud Gallos obſeruari fertur, & ſic de ſimilib.

Ius gent. ſecũdariũ cõmutabile eſt.

28 Ius † autem diuinum & naturale, aut gentium primæuum mutari non poſſe conſtat, vt multis legibus iam oſtendimus, vnde quòd apud Lacedæmonas furari liceret, quòd apud Perſas adulterare liberum eſſet, quòd apud Mahumetanos cum matribus aut filijs, aut etiam pecudibus commercium habere fas eſſet, quódue apud eoſdem Lacedęmonas vxores ad tempus commodare liceret, vt cum eis commodatarius rem haberet, aut quòd apud Anglias gentes Africanas omnes, quotquot erant ad nuptias inuitati, commercium cum nupta haberent, aut quòd apud Aethiopes omnes fœminæ ſint omnibus viris cõmunes, id

Ius diuinum naturale gentium incõmutabile.

&ſimilia vtcunq; agentium nonnullis in vſu fuerint, nunquam in ius tranſire potuerunt, quia iuri naturali, & diuino, & gentium etiã primæuo aduerſari videntur, ſed ſemper tales ritus, & mores ferini, non humani, corruptelæ & abuſus, non mores, leges, aut vſus iuſtius dicerentur, nulloque tempore potuerunt præſcribi, nulla lege lata iuſtificari, nullo multarum etiam gentium conſenſu, hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri, vt præter noſtros edocet huius tempeſtatis diſertiſsimus Theologorum Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pœnalis.lib.2.c.decimoquarto.pag.quingenteſima ſexageſima ſecunda.

29 *Hiſtoriæ variæ.* † Et hiſtorias ſuprà relatas referunt Solinus c. quadrageſimo tertio. Pompon. Mela.lib.1. c. 8. & Plutarchus de viris illuſtribus in vita Lycurgi.& Alphon.Caſtren. vbi ſuprà, & Ioannes Boemus de moribus & ritibus variarũ gentium.c.10.lib.1.

30 *Veneti & Genuenſes nequeunt vetare per ſuum pelagus nauigantes.* Ex † quibus apparet, quàm ſuſpecta ſit ſententia eorum, quos ſuprà numero quarto retulimus, exiſtimantium Genuenſes, aut etiã Venetos poſſe non iniuria prohibere alios nauigare per Gulfum aut pelagus ſui maris, qua ſi æquora ipſa præſcripſerint, id quod non ſolùm eſt contra d.l.quod in littore.ff. de acqui. rer.domi.l.fi.in prin.ff.de vſucapionib. §. flumina.verb.omnibus. Inſtitu. de rerum diuiſi. l. ſi quiſquam. ff. de diuerſ. & temporalibus præſcription.l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. Sed etiam eſt contra ipſum ius naturæ, aut gentiũ primæuum, quod mutari non poſſe diximus. quòd ſit contra illud ius, conſtat, quia non ſolũ maria, aut æquora eo iure cõmunia erant, ſed etiam reliquæ omnes res immobiles. † &

31 *Mare nunquam deſijt eſſe cõmune.* licet ab eo iure poſtea receſſum fuerit ex parte, puta quò ad dominium & proprietatem terrarum, quarum dominium iure naturæ commune, diſtinctum, & diuiſum, ſicque ab illa communione ſegregatum fuit.l. ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iur.§. ius gentium. & §. ius autem gentium. Inſtitu. de iure naturali. tamen diuerſum fuit, & eſt in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum vſq; diem eſt, fuitque ſemper in communi nulla

32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti, aut Genueſes nũquã mare ſuum præſcripſerunt.* ex parte immutatum, vt eſt notum, † & quãuis ex Luſitanis magnam turbam ſæpe audiuerim, in hac eſſe opinione, vt eorum rex ita præſcripſerit nauigationem Indici occidentalis, eiuſdẽque vaſtiſsimi magis, ita vt reliquis gentibus æquora illa transfretare non liceat, & ex noſtriſmet Hiſpanis vulgus in eadem opinione ferè eſſe videatur, vt per vaſtiſsimum immenſumque pontum ad Indorum regiones, quas potentiſsimi reges noſtri Hiſpaniarum ſubegerunt, reliquis mortalium nauigare, prçterquam Hiſpanis ius minimè ſit, quaſi ab eis id ius præſcriptum fuerit, tamen iſtorum omnium non minus inſanæ ſunt opiniones, quàm eorum, qui quò ad Genuenſes & Venetos in eodem ferè ſomnio eſſe adſolent, quas ſententias ineptiri vel ex eo dilucidius apparet, quòd iſtarum nationum ſingulæ contra ſe ipſas nequeunt prçſcribere, hoc eſt, non reſpublica Venetiarum contra ſemet ipſam, non reſpublica Genuenſium contra ſemetipſam, non regnum Hiſpanorum contra ſemetipſum, non regnum Luſitanorum contra ſemetipſum.l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucapion.§.ſic itaque. Inſtit. de action. eſſe enim debet differentia inter agentem & patiẽtem, vt dictis iuribus, & l.cum filio, vbi multa per Bar.& Iaſonem. ff. de leg. primo.

† Contra reliquas verò nationes longè minus præſcribere poſſunt, quia ius præſcriptio- 3 *Præſc.* num eſt merè ciuile, vt fusè oſtendimus ſu- *intere.* prà part.1.princip. quæſt.3. & 4. ergò tale ius ceſſat, cùm res agitur inter principes, vel populos ſuperiorem non recognoſcentes in temporalibus. Iura enim merè ciuilia cuiuſcunq; regionis, quò ad exteros populos, nationes, vel etiam homines ſingulos, non magis eſt in conſideratione, quàm ſi re vera non eſſet tale ius, aut vnquam fuiſſet, & ad ius commune gentium primæuum vel ſecundarium recurrendum eſt, eoque vtendum, quo iure talem maris præſcriptionem & vſurpationem admiſſam non fuiſſe vnquã conſtat, ergò, &c.

Facit † nam etiam hodie vſus aquarũ com- 3. *Aquarũ* munis eſt, non ſecùs quã erat ab origine mun *commi.* di, vnde Ouid.lib.6.Metamor.ſic modulatur:

Quid prohibetis aquas, communis vſus aquarum.

Idem Ouidius lib. 1. Faſtorum ait:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Ergò † in æquoribus & aquis nullum ius 3 eſt, aut eſſe poteſt humano generi, prætérquã *Homo* quò ad vſum communem. *ni proc* *netur.*

Præterea de iure naturali & diuino eſt illud præceptum, vt: Quod tibi non vis, alteri non facias, vnde cùm nauigatio nemini poſsit eſſe nocina, niſi ipſi nauiganti, par eſt, vt à nemine poſsit aut debeat impediri, ne in re ſui natura libera, & permiſſa, ſibique minimè noxia nauigantium libertatem impediat, & lædat, contra dictum præceptum, & contra regulam l.libertas.ff.de ſtatu hominum.§.libertas. Inſtitut.de iure perſonarum.leg.prima, & ſecunda.ff.de homine libero exhibendo.l.1.§. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur.l.ſi quando.§.illud.verb.adſtringendos. C.de inoffi.teſta. præſertim cùm omnia intelligantur eſſe permiſſa, quæ nõ reperiuntur expreſsim prohibita.l.nec nõ.§.q, eis.ff.ex quib. cauſ.maiores.l.ſuper ſtatuas. C.de religioſis.

Quinimò non ſolũ contra ius naturale eſſet, velle impedire talem nauigationem prætextu præſcriptionis, cùm impedienti id minimè proſit, & impedito noceat, ſed etiam tenemur contrarium facere, hoc eſt, prodeſſe ijs, quibus poſſumus, cùm id ſine damno noſtro fieri poteſt, & ita edocemur à domino noſtro Ieſu Chriſto in Euangelio, dum calumniantibus Iudæis curauit die Sabbathi ægrotum.

Hæc

Hæc eſt illa charitas, de qua per diuum Ioannem Euangeliſtam Epiſtola quarta ad finem dum ait: Mendacem eſſe, qui dixerit, ſe diligere Deum quem nō videt, ſi quidem nec iuuat nec diligit fratrem ſuum, hoc eſt, proximum, quem videt, hoc eſt, quòd docemur à Iurecon. in l. in illa ſtipularione per te nō fieri. ff. de ver. ob. vbi no. Bar. & reliqui, non ſufficere abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, hoc elegāter diſſeruit Cicero Officiorum 1. & 2. & depinxit comicus Terenrius in Andria, dum inrroduxit Cremetem ſenem alteri ſeni prædiuiti obiurgantem, quòd ſe ipſum ſummis noxijſque ac aſsiduis curis & laboribus maceraret, nam illi excipienti ſic, tantum, inquit, ocium eſt tibi rerum tuarum, aliena vt cures, eaq; nihil quæ ad te artinent. Replicauit Cremes ſic: Homo ſum, humani à me nihil alienū puto, non obſcurè ſignificans propter illam naturalem cognirionem, quam inter nos natura conſtituit, teſte Iureconſulto in l. vt vim. ff. de iuſtit. & iure, hominem homini non auxiliari, nefas eſſe, præſertim cùm id ſine vllo incommodo ſuo, iactura, aut impenſa fieri poteſt, quale eſt ei, qui inops conſilij eſt, conſiliū præbere, comiter erranti monſtrare viam, ex ſuo lumine alterius lumen accendere, & ſimilia, vt plenius per Ciceronem, vbi ſuprà, & hoc eſt illud diuinum præceprum: Quod ribi non vis, alteri ne facias, ergò quantò magis tenebimur non obeſſe, præſertim quando noſtra nil intereſt.

...iure gē-... commu... quæ-... cōſue... contra

5 Ex † ſuperioribus etiam apparet ſuſpectam eſſe ſententiam Ioannis Fabri, Angeli, Baldi, & Franciſci Balbi, quos ſuprà retulimus, exiſtimantium loca iuriſgentium communia, & ſi acquiri non poſsint præſcriptione, poſſe tamen acquiri conſuetudine, quod omninò falſum eſt, eaque rraditio cæca, & nubila eſt, omnique rationis lumine carens, legemque verbis non rebus imponens, contra l. ſecundam, cum vulgatis. C. commu. de lega. in exēplis enim de mari Hiſpanorum, Luſitanorū, Venetorum, Genuenſium, & reliquorū conſtat conſuetudine ius tale nauigandi, & alios nauigare prohibendi non magis acquiri, quā præſcriptione, vtroque enim caſu, vt patet, par ratio eſt, ergò, &c. l. illud. ff. ad leg. Aq. & quia per iura & rationes ſuprà relatas id eſſet contra naturalē æquitatem, nec vllā induceret vtilitatem, ſed ſolam læſionem, ſicq; vt lege expreſſa introduci non poſſenr. c. erit autē lex, quarta diſtin. l. 1. & 2. ff. de legib. ita eriam nec lege tacita, qualis eſt cōſuetudo. l. de quibus, cum ſeq. ff. de legib. & tempore id non iuſtificaretur, ſed potiùs deterius & iniurius indies fieret. c. fi. de præſc. & in exemplis ſuprà relatis, de furtis & adulterijs, & ſimilibus facinoribus ſuprà relatis. nu. 15. loca verò publica etiā præſcriptione quęruntur, vt infrà dicam, contra Bald. Angel. Fabrum, Franciſ. Balbum.

Denique † ad perſpicuam iſtorū cognitionem agendū eſt de ijs quę in terra, quæ in mari, quæ in cœlo reperiuntur, etenim licet iure naturali, & gentiū primæuo omnis terra erat omnibus gentibus communis, quò ad vſum, & quò ad proprietatem, vel dominium nullius omninò erat, tamen iure gentium ſecundario cœpit ab illa omnium gentiū communione ſegregari ac ſeparari, vt exempli gratia, Hiſpania eſſet Hiſpanorum, Gallia Gallorū, & ſic de reliquis gentibus & regionibus, &c. d. l. ex hoc iure, cum ſimilibus ſuprà allegatis, & qua ratione vna prouincia à reliquis gentibus & prouincijs potuit ſegregari, & diſtingui, eadem ratione, in vna eademque prouincia potuit pars quędam à reliquis eiuſdē prouinciæ partibus, & gentibus ſeparari, vnique, vel quibuſdam applicari, argu. de toto ad partem. l. 1. & 2. l. an pars. ff. pro de relict. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebellia. & vt cum vna prouincia à reliquis ſeparatur, intra ipſum prouincię, & eius terræ ambitum ſunt flumina, quæ à reliquis quoque gentibus, etiam quòad communem vſum ſeparata videntur, non ſecus quàm humus ipſa, ita quoque cum vnius prouinciæ pars à reliquis prouincię ipſius partibus ſeparata, vni vel quibuſdam hominibus applicatur, flumina etiam quæ intra illam particulā erant, à reliquis prouinciæ partibus & gentibus ſeparata videntur, non ſecus quàm ipſamet terra, & vtrumque tàm terra, quàm aqua fluens fit proprium illius domini, & intra illam particulam volatilia quoque nidificantia ad eundem in habitu pertinebunt, non ſecus quàm terreſtria, aut etiam aquatilia, quæ in fluminibus reperientur, verùm quia nimis difficilia impoſsibilibus enumerātur. l. apud Iulianum. §. conſtat, vbi notant Bar. Paul. Caſtren. Alex. Iaſo. & alij communiter. ff. de leg. 1. & ferarum apprehenſio nimis (vt conſtat) difficilis eſt, ſiue illæ ſint terreſtres, ſiue cœleſtes, ſiue aquatiles, conſequens fit, vt qui eſt dominus illius particulæ terræ, & aquarū profluentium, fluminumúe, adhuc tamen is ferarum, quæ ibi ſeſe continent, ſiue illæ cœleſtes ſint, ſiue terreſtres, ſiue etiam ſquameæ dominium habere non intelligatur, poterit tamen ſibi ſoli cōpetere ius piſcandi in ſuo ſuiſúe fluminibus, vel venandi in nemoribus ſuis, vel aucupandi in ſyluis ſuis, ita vt alios venari, aucupari, piſcariúe feſtinantes prohibere iure poſsit. Cùm ergò iure gentium ſecundario admiſſum generaliter ſit, vt hæc terrarum aquarumque fluentium ab antiqua communione ſeparatio, & particularis applicatio fieri iure poſsit, in eo tantùm quæſtio erit, quibus quotúe modis id fieri poſsit, & ſanè fieri poterit, primùm ex populi expreſſa conceſſione. arg. c. ſuper quibuſdam. §. præterea. ff. de verbo. ſigni. Idem ergò in conceſsione tacita. l. cùm quid. ff. ſi certum pet. gl. no. in ſimili. in l. 2. §. ſed quia veremur. C. de iuramen. calū. 37

Terrarum et volatiliū, & terreſtriū, & aquatiliū acquiſitio etiā fluminum.

l.cùm ex filio,in prin.vbi multa per Iaſ. ff. de vulg. l. 1. vbi etiam multa per Iaſo. C. qui admitti. tempore quoque, cuius initij memoria non ſit, acquiri poterit. l. 1. 2. & 3. ff. de aqua pluuia. arc. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. quo caſu Ioannes Faber, Angelus, Franciſcus Balbus, & alij relati in prin. huius c. conten-
38 dunt † non tàm præſcriptione quàm conſuetudine id ius acquiſitum videri, per d. l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. & mouetur etiam Baldus in rubr. ff. de rerum diui. & Franciſcus Balbus de præſcrip. 4. par. 5. par. prin. q. 6. quia, inquiunt, conſuetudine acquiritur ius in ſpecie noſtra, quod antea nullius in bonis erat, vel ad nullum pertinebat, præſcriptione verò ius, quod in bonis vnius erat, transfertur ad alterum, quod nihil eſt, ſi rectè inſpexeris, nam in ſpecie noſtra, qui tempore immemoriali ius quæſiuit, is id Reipublicę ademit, ſicque quod ad rē publicam, quodq; ad omnes, vel etiam ad ſingulos de populo pertinebat ad præſcribentem, vel acquirentem translatum fuit, nec enim verum eſt, ad nullum antea pertinuiſſe, propterea quòd ad omnes pertineret, id enim non minuit, ſed auget, argumento d. authen. res quæ. C. commu. delegat. Reiecta ergò eorum ratione definitio quoque principalis ſuſpecta eſt, nam tale ius præſcriptione potiùs, quàm conſuetudine acquiſitū videri debet, nam conſuetudo eſt lex tacita. l. de quibus, cum multis legibus ſeqq. ff. de legib. lex autem omnibus debet eſſe æqualis. c. erit autem lex. 4. diſt. l. 1. & 2. ff. de legibus. ſed hic ceſſat æqualitas, quia ſolius acquirentis conditio melior fit, reliquorum verò deterior, ergò, &c. Item lex debet eſſe vtilis, ſed hic eſſet nociua omnibus præter acquirentem, ergò, &c. vt d. c. erit autem lex, cum ſimilibus.

Piſcandi ius præſc. quæritur contra do. ſto. non conſuetudine contra eos, idq; ius non natū, ſed translatū dicitur contra eoſdem.

Præterea ad conſuetudinem inducendam longum tantùm tempus deſideratur. d. l. de quibus, cum ſeq. vbi fusè per Barto. & Iaſ. & nouiores, ſed hic deſideratur immemoriale tempus, ergò, &c.

Deniq; quòd id ius tempore acquiratur, cū in confeſs. ſit, ſciendū eſt ad talem acquiſitionē tria cōcurrere oportuiſſe. Primū, quòd iſte fuerit piſcatus per tēpus, cuius initij nō ſit memoria. Alterū, quòd per id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi fortè de cōceſsione iſtius, vel clandeſtinæ. Vltimum, quòd alios piſcare volentes ipſe ſciente, & patiente populo prohibuerit, nā & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet, & quoſdam de populo piſcari volentes prohibuiſſet ſemper, ſed tamen non omnes, quia alij fuerunt prohibiti ab eo, alij verò liberè piſcati fuerunt, id qdem nō ſufficeret ex mēte doctorū cōmuniter, vbi ſuprà.

39 Hactenus quòad terram vel flumina, Quid autem quòad mare? & in eo magis eſt, q, etiā concurſus iſtorum trium non ſufficeret ad acquirendum ius. Ratio differentiæ inter mare ex vna parte, & terram, vel flumina, ex altera, quia illo caſu, vt olim, ita & hodie, & ſemper, tàm quò ad piſcandum, quàm quòad nauigādum manſit integrum ius gentiū primæuum, neq; vnquam fuit à communione hominum ſeparatum, & alicui, vel aliquib. applicatum, poſteriore autem caſu, nempe in terra, vel fluminibus aliud fuit, vt iam diſſeruimus, ſed quare ius gentium ſecundarium, vt eam ſeparationem, quòad terras & flumina fecit, eandem quòad mare facere deſijt, reſponde, quia illo caſu expediebat ita fieri, hoc autem caſu non expediebat, conſtat enim, quòd ſi multi venentur, aut piſcentur in terra, vel flumine, facilè nemus feris, & flumen piſcibus euacuatum redditur, id quod in mari nō eſt ita. Item fluminum nauigatio facilè deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non eſt, per totum. ff. ne quid in flumine pub. Item per aquę ductus facilè euacuatur flumen, non ita in mari, ergò in vtroq; non eſt par ratio.

Terrarum et fluminum acquiſitio non maris permiſſa.

Nec ad rem pertinet, quod ſuprà diximus, 4[0]
† communem eſſe vſum aquarum, fontium etiam & fluminum, nam intelligitur quòad bibendum, & ſimilia, quæ fluminis dominium aut ius habenti vel minimè vel leuiſsimè nocent, minima .n. in cōſideratione non ſunt, l. ſcio. ff. de mino. dixi multa lib. 1. de ſuc. reſo. c. 7. Pro noſtris ſentētijs facit, quia iniqua nullo tempore præſcribuntur, † & ideò lex iniqua nullo tempore præſcribitur, aut iuſtificatur. Ita Balbus de præſcrip. 5. q. prin. in q. 11. illius 5. quæſtionis princip. gloſſ. in cap. inter cætera. 16. q. 3. Alphonſus de Caſtro Theologorum doctiſsimus de poteſtate legis pœnalis. lib. 2. c. 14.

Aqu. uſu cōmuni, qua[...] ſit, vt te[...] gendi.

4[1] *Lex iniqua nullo [...] præſc[...]*

Quæ poſſunt quęri priuilegio, an poſsint acquiri conſuetudine vel præſcriptione, vide per Panor. & plenè Felinum in c. accedentes, de præſcrip. Balb. de præſcr. 5. q. in princ. glo. in c. catholica. 11. diſt. vbi Dominicus, & præpoſ. Ant. in d. cap. accedente, & præſcriptionem poſſe cauſari à priuilegio inſufficienti, & poſſe cum eo concurrere, tradunt Bal. in leg. 1. col. pen. C. de ſeruis fugitiuis. c. cùm perſonæ, de priuileg. lib. 6. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. veniens, cum glo. vbi Panor. de præſcrip. Balbus in 5. q. princ. poſt prin. Imola in repetitio. c. fi. col. 9. de præſcrip. vbi tradunt, an contra tenorem priuilegij poſsit priuilegiatus præſcribere, & an videatur renunciare præſcriptioni per impetrationem priuilegij.

4[2] *Tit. [...] mus [...] profit [...] ſcrip.*

Et † actioni nōdum ortæ, ſed quæ ſperatur competere, an præſcribi poſsit, præſertim contra eum, qui poterat efficere, vt ipſa oriretur, tradit Balbus, vbi ſuprà 5. q. princip. in verſi. tertiò quæro. Bal. conſi. 292. ſuper eo. lib. 3. glo. in l. empti. C. de euictio. Ancha. in c. fine poſſeſsione, de reg. iur.

4[3] *Actio[...] ndū orta [...] præſcrib[...]r.*

Et † quę ſunt inpræſcriptibilia ex legis diſpoſitione, vt via publica, homo liber, res ſacra, nec per annos mille præſcribentur. Bal. in fi. & ibi Ange. in l. omnes. C. de pręſcrip. triginta annorum.

4[4] *Præſcrib[...] le qu[...] nec [...] le præſcrib[...]tur.*

norum.Ioannes de Platea in l. ſi quis decurio. 3.C.de decur.lib.10.glo.in l.2. C. de ingenui. manumiſſ.gl.in l.fi.C.de præſcrip.longi tempor. quæ pro lib.Felinus in Rubr. de præſcrip. Idem Felin.in c.accedentes. col. 4. eodem tit. Balbus,vbi ſuprà par.5. quæſtio.19. contra Panormi.conſi.26.lib.2.Et legem iniuſtam nullo tempore poſſe prǽſcribi,tenet Balbus,vbi ſuprà,quæſtio.12.per c.erit autem lex.4.diſtinct. poſt glo. in cap. inter cætera.16. quæſtio.3. & Balbus,vbi ſuprà, quæſt. 14. ait incolatum ſeu domicilium decennio præſcribi, vel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bal. in rub. de præſcriptio.ad fi.l.2.& ibi glo.& Bar.C.de incolis. lib. decimo.

15 ...ar. ceſſat ...extra... à iuriſ... ...ne.

Denique † præſcriptionum materia locum non habet in ſequentibus caſibus. Primus, quando res ageretur inter duos populos liberos, vel inter plures.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoſcentes ſuperiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos reſpectu iuriſdictionis, etiam ſi illi eſſent priuati homines, & conſequenter idem eſt reſpectu ambaſciatorum ſeu legatorum, & reliquorum peregrinorum, vt plenè differuimus ſuprà part. 1. iſtius præſcriptionum tractatus in primo cap. illius par. 1.

16 ...ar. ceſſat ...

Præterea † actionum perſonalium præſcriptio actiuè (hoc eſt, quò ad inducendam obligationem perſonalem) etiam hodie locum non habet, vt edocemur ſuprà par.1.in q.10.illius partis 1.

Et alios caſus, in quibus ceſſat præſcriptio, colliges ſuprà par.2.in c.inci. quò ad materiã prǽſcriptionum.& Balbus enumerat quãplures in 6.par.prin. ad fin. in tract.de præſcrip.

17 ...ceſſat ...ius ſeq.

Alios † quàmplures caſus, in quibus ceſſat præſcriptio, enumerauimus & tradidimus varijs in locis in tract.de ſucc. crea. quos caſus vt ex integro repetere non expedit, cùm ibi inueniri poſsint, ita eos ſummatim referre oportuit, eſtq; vtile referendo ea loca, quibus plenius peraguntur, quæ ſunt ſequentia.

Præſcriptio triginta annorum iure ff. incognita, cum communi.§.21.nume.234.in tract. de ſucceſ. creatio.

Præſcriptio an impediatur alienatione vetita.§.26.nume.127.

Præſcriptio longi temporis non reſcinditur per reſtitutionem, contra communem.§. 26.nu.232.

Præſcriptio immemorialis an detur inter dominum, & vaſallum.§.22.nu.24.

Prǽſcribi an poſsit ius facultatis.§.22.nu.26.

Præſcriptio immemorialis non procedit, vbi non eſt poſſeſsio, vel quaſi.§.22.nu.25.

Præſcribi an poſsint alienari vetita. §. 26. nu. 112.

Præſcrip. nunquam reſcindi reſtitutione contra communem.§.26.nu.111.

Præſcriptio impeditur, quando iuriſdictio aliqua in parte exercetur. §. 26. nu. 123.

Præſcrip. mala fide non contingit, etiam in actionibus, cum communi contra alteram communem.§.21.nu.119.

Præſc. fauorabilis non facilius pacto impeditur, quàm odioſa, cum Alcia. contra Fel. & alios §. 10. nu.19.

Præſcriptio iuris perſonalis refert, fundetur in negligentia non potentis, an verò in præſumptione ſolutionis, noua decla. contrà Fel.Rom.Crotum,& alios.§.10.num.19.

Præſcriptio virtualiter impeditur, ſi conuẽnitur, vt ea impleta iterum actio renaſceretur, cum communi.§.10.nume.23.

Præſcriptio cum peccato non inchoatur cũ communi.§.10.nume. 33.

Præſcriptio pacto põt renunciari ex permiſſione legis, vel ſtatuti, cũ cõmuni. §.10.nu.21.

Prǽſcriptio non impeditur per pactum de non præſcribẽdo, etiam ante inchoatam præſcriptionem, contra Fel.§.10.nu.14.

Præſcriptio 30. ann. procedit etiam de iure cano.in caſibus cum communi.§.10.nu.150.

Præſcribi non poteſt perſonalis actio cum mala fide, cum communi contra Bar. & ſequaces. §. 10. nu. 14.

Præſcriptio per pactum prorogari non poteſt cum Croto contra cõmunem.§.10.nu.24.

Præſcriptio iure ff. orum incognita, cũ communi. §. 10. num. 16.

Prǽſcriptio etiam ſumẽs originem ab ipſo contractu renunciari non poteſt, contra Bald. Feli.Ripam.§.10.nume.18.

Præſcriptio contingit cũ bona fide orta etiam ex iniuſta cauſa, cum cõmuni.§.10. nu. 13.

Præſcriptio actionum & ſeruitutum non fit cum mala fide de iure canonico, cum communi contra Barto. §. 10. nume. 12.

Præſcripta actione perſonali, debitor eſt tutus in foro contentioſo, cum Felino, & alijs contra Couar.§.10. nume. 35.

Præſcribitur vel finitur 30. annis ius offerendi, cum communi.§.10.nu.17.

Præſcriptioni etiam in merũ fauorem prǽſcribentis inductæ renunciari non poteſt, contra commun.§.10. nume. 16.

Præſcriptionem an teſtator vetare poſsit, noua declaratio.§.10.nume.38.

Prǽſcriptio cum mala fide non procedit, etiam in actionibus temporalibus, contra commu.§.10.num.36.

Præſcriptio cœpta contra priuatũ, cui ſucceſsit, eccleſia non variatur.§.10.nu.41.

Præſcriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præſcribendo, contra Fel. Bar.& Ripam.§.10.num.11.

Præſcriptio non impeditur per pactum etiam iuratum, cum quibuſdam contra communem.§.10.nume.9.

Præſcriptio præterita pacto renunciari poteſt, cum Feli.& alijs, quod fallit in rebus corporeis.§.10.nume.10.

Præſcriptio non poteſt per pactũ impediri, cum cõmuni, contra quam plures.§.10.nu. 6.

SEXTA ET VLTIMA PARS, QVAE AD RESOLV-TIONEM SEV RESCISſionem præſcriptionum vergit.

48 *Præſc. an reſcinditur malæ fidei aduentu.*

PRAESCRIPTIO † ſemel completa ex multorum ſententijs reſcinditur malę fidei aduentu, poſt finitam ſeu expletam præſcriptionem cõtingente, quam rem vehementer controuerſam peregrinus ſuprà cap. 84. dic vt ibi.

49 *Præſcr. an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam vel abſentiã.*

Secundus caſus † quo ex multorum ſententijs reſcinditur vſucapio, eſt per reſtitutionis interuentum, quæ conceditur ei, contra quem abſentem, aut ignorantem, aut abſentem ſimul & ignorantem, præſcriptio contigerat, iuxta leg. fin. C. de temp. longi præſcri. quam rem à noſtris inter ſeſe diſsidẽtibus, vehementer controuerſam ſimiliter diſſeruimus ſuprà cap. 75. dicito vt ibi.

50 *Præſc. an pacto reſcindatur, ard q.*

Tertius caſus eſt † ratione pacti quod efficit, vt præſcriptio ſemel cõpleta infirmetur. Ita tenent Ang. in l. 1. C. ne rei domi. vel temp. Din. & Io. Imol. in l. nemo poteſt. ff. de l. 1. And. Alciat. in rub. de præſc. nu. 58. Ioan. And. ad Spec. in rub. de præſc. col. 2. & hæc opinio erat cõmunis ante tempora Bart. ſecundum Alciatum, vbi ſuprà, Bar. & Bal. in l. 1. ff. de vſucap. eſtque communis opinio, ſecundum Bald. in d. l. nemo poteſt, vbi eam tenet etiam Florianus, & Bal. in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt. col. 4. Anto. Butr. in c. cùm non liceat, de præſc. ſed aduerte quòd omnes hi partes minimè dicunt præſcriptionẽ impletã pacto infirmari, ſed tantũ impediri antequã inchoetur.

Contrariã partem quæ hodie receptior eſt, ſecundum And. Alcia. vbi ſuprà, tenent Barto. col. pe. in d. l. nemo poteſt, quã & ſequuntur, & receptiorem appellant Franciſ. de Rip. numero 104. ibi, & And. Alciat. vbi ſuprà, Raphael Cuma. Areti. & Alex. nume. 25. & Ioan. Crotus nu. 45. in d. l. nemo poteſt. ſequitur, & affirmat eſſe receptiorem ſententiam Ioan. Annibal, in d. l. nemo poteſt. nu. 685. & eſt cõmunis opin. ſecundum Præpoſitum, qui eam ſequitur in c. 1. §. præterea, de cap. Cor. tenet Fran. Balb. de præſcript. in 5. par. 5. par. prin. q. 6. qui alios allegat. Bal. in l. ſi poſtquam. ff. de fideiuſſ. Panor. in rub. de præſcrip. col. fi. Ludouicus Roma. in Rubri. ff. de arbitr. colum. vigeſima. & idem Roman. conſi. 201. pro deciſ. præſentis, quem refert & ſequitur Iaſo. hanc partem ſecutus in d. l. nemo poteſt. num. 111. lect. 2. & idem Iaſ. ibi nume. 80. in lect. 1. ſed aduerte quòd hi Doctores nil aliud dicunt, niſi quòd pacto impediri nõ poteſt præſcriptio.

Quid dicendum? & præmitte longam eſſe differentiam, vtrùm agatur de præſcriptione iurium realium, an verò de præſcriptione iurium perſonalium, priore enim caſu ob bonũ publicum fuerunt introductæ vſucapiones. l. 1. ff. de vſuca. poſteriore autem caſu non ita. ſed magis, vel ſaltem potiſsimùm propter vtilitatem priuatam, † ideò tunc iurium perſonalium pręſcriptio videbatur poſſe renunciari, arg. l. ſi quod nolit. §. pen. ff. de ædil. edict. 5

Intel. l. ſi nolu... ff. de...

Sed cur magis ob bonum publicum videtur inducta iurium realium pręſcriptio, quàm iurium perſonalium? reſpondeo ea ratione, quod poſſeſsioni naturali & apparenti magis fauendum erat, quàm vbi vel nulla poſſeſsio omninò erat, vel erat improprijſsima & latens, ſicque ſi contra me habebam aliquam actionem, præſertim datiuam, & breuiſsimæ vitæ, mirùm non eſt, ſi cõueniri poſsit, vt eius vita breuietur, vel prorogetur, vt d. l. quod ſi nolit. §. pen. non ſic in remouendo tempore rebus corporalibus pręſcribẽdis definito, quia ex rebus corporalibus naſcũtur fructus, ex quibus ſuſtinetur vita hominum, ſicque vt earum rerum dominia non ſint in incerto, longè magis intereſt reipublicæ, quàm reſpectu dictarum actionum perſonalium † & ſic vſucapionem rerum corporalium ob bonũ publicum etiam principaliter introductam eſſe, tenendum eſt, per d. l. 1. ff. de vſucapio. ſi non violetur, vt eſt ex mente omniũ eorum, quos ſuprà retulimus, tenere hanc opinionẽ negatiuam, vt nequeat pacto renunciari præſcriptioni, licet contrariũ teneant ij, qui partem contrariam tuentur, & potiſsimũ Franc. Balb. vbi ſuprà, poſt Ang. Imo. & Ale. col. pe. in d. l. nemo poteſt, id quod nos tenuimus (ſed minus rectè) in §. 10. num. 6. verſ. pro priore, in tracta. de ſucc. crea. & ad confirmationem iſtius differentiæ, quam inter præſcriptionem rerũ corporalium, & actionũ perſonalium conſtituimus, conducunt, quæ non minùs vtiliter, quã nouè diſſeruimus, ſuprà par. 2. q. 1. cũ ſeq.

5 *Præſc. corpor... bonum... cum p... liter i... ard. q.*

His præmiſsis † finge me redemiſſe ſeruum ab hoſtibus, quem tibi hac lege donaui, ne eũ poſſes præſcribere, certè poſt tempus ad talis rei præſcriptionem à lege definitum tali pacto minimè obſtante, iuxta ſuperiorem concluſionem eum te præſcripſiſſe credo. Addo optimum text. hanc ad rem à nemine vnquã allegatum in leg. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi vxor marito rem donauit alienam, quam maritus accepit, cùm vxoris eſſe putaret, ſicque nec poſsidebat cogitatione dominij, nec putabat ſe poſſe præſcribere, quia ille titulus, vtpotè à lege improbatus pro non titulo habebatur. leg. 2. C. pro empto. leg. 1. C. de bon. mater. leg. 2. §. ſi à pupillo. ff. pro empto, adhuc tamen is maritus eam rem pręſcripſit, quia vt præſcriptio contingat, ſufficit poſſeſsionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat, ſufficit poſſeſſorem putare ſeſe domi-

5 *Mala... nõ hab... præſcr... tra pa...*

domini ex volũtate poſsidere, vt ibi, dum ait quaſi volente & concedente domina: Sic & in propoſito, ergo ſciebam te habere dominium iſtius ſerui reuocabiliter eo ipſo quæſitũ quòd eum ab hoſtibus redemiſti.l. in bello.§.ſi quis ſeruum.ff.de capt. ſicque legitimè eum te donante poſsidebam ſciebamque me eum poſſe præſcribere (ſi nullum pactum interpoſitum fuiſſet) poſt tranſactum tempus, quod priori domino lex ad eum ſeruum redimendum concedebat, iuxta dict. §. ſi quis ſeruum. certè non obſtante pacto eum præſcribam, quia tale pactum non conſtituit me in mala fide, vt d.l.ſi id quod, licet contrarium & malè tenuerit Ripa in l. nemo poteſt.ff.de leg.1.num.105. quem improbauimus de ſucc.crea.§.10.num. 12.vide ſuprà 71.c.

54 ...er.facta ...nu pactū ...atur ad ...te eſſe. Cùm † ergo dominium irreuocabile illius ſerui præſcriptione illa quæſierim, in eo duntaxat quæſtio manebit, an qui mihi eum donauit ad intereſſe, vel fortè ad ipſius ſerui dominium reſtituendum ex vi pacti agere contra me poſsit, prout dominium, ſemel quæſitum in mille iuris ſpeciebus reſtitutioni ſubiectum eſſe apparet, in l.videamus 2.ff.de vſuris, & quidem contra me agere non poterit ſi eius non interſit.l.ex conuentione.C.de pact. l.1.C.ſine cenſu vel reliquis.l. ſtipulatio iſta.§. alteri, & §. ſi ſtipuler, & vtrobique per Bartho. Alexand.& Iaſon.ff. de verb.obliga. ſin autem eius interſit, agere poterit, vnde ſi eidem donatori verus dominus eum ſeruum (hoc eſt facultatem & ius eius redimendi) donaſſet, legaſſet aut aliàs conceſsiſſet, iam eius intereſſe inciperet, & ſic agere poſſet, dictis legibus, ſicque illa vſucapio fortè reſcinderetur, quod obtinet ſi ea donatio vel legatum fieret ante perfectam ſerui præſcriptionem.

55 ...reſcin... ...enun... ...e. Quartus caſus in quo reſcinditur vſucapio eſt, quando poſt eam completam tali præſcriptioni renunciatum fuit, ita tradunt communiter Doctor. vt per Francíſ. Balbum de præſcrip.in 5.par.5.partis princip.q.6.Fel.in rubr. de præſcrip.num.10.Franciſ. de Ripa in dict.l. nemo poteſt.ff.de leg.1.num.106.per l.ſi poſtquam. ff. de fideiuſſo. quæ concluſio & ſi in præſcriptione actionum fortè vera ſit, non ſic in præſcriptione rerum corporalium, vt diximus de ſucc.crea.§.10.num.10.

Quintus caſus eſt quando renunciatio fit iuramento, vt per Balbum, vbi ſuprà, num. 3. quod impugnaui in d.§.10.num.9.

56 ...ſcr.ceſ... Sextus caſus eſt, † quando conuenit, vt ſi actionem, quam contra te habebam, præſcriberes, iterum eadem quantitas, vel res deberi inciperet. Ita Bar.in d.l. nemo poteſt.col.pen. per l.ſicut in annos.ff.quib. mod. vſusfr.ami. ſicque impleta ſemel præſcriptio virtualiter & in effectu reſcinditur per modum alterius obligationis renaſcentis, ſequitur Balb. vbi ſuprà num.3.Angel.in prin.Inſti.de vſucap. colum. 4.de quo per Fel.in d.rub.de præſcri.col.pen. dixi in d.§.10.num.23.

Septimus caſus eſt, † quando per legem liceret paciſci ſuper præſcriptionibus breuiandis, prorogandis, vel perimendis, tunc enim poſt impletam præſcriptionem poſſet agi, vt reſcinderetur inter partes, ita in ſimili tenet Franciſcus Ripa, num.107.in d.l.nemo poteſt. confirma quia præſctiptiones ſunt meri iuris poſitiui, vt plenè diximus ſuprà par.1.q.2. ergo per ius poſitiuum poterit eis addi, detrahi vel commutari.l.nihil tam naturale.ff. de reg. iur.c.omnis res, eo.tit.§.ſed naturalia.Inſtit.de iur.nat.& in ſpecie ita tenet Felin.in dict.rub. de præſcrip.Bald.in leg.2.per illum text. C. de conſt.pec. 57 Præſcr.ceſſat hic.

Octauus caſus eſt, † ſi actum fuit inter partes, vt actio quæ fortè per annum vel biennium præſcriptibilis erat non præſcriberetur, niſi tempore longiore, vel vt res quę triennio vel decennio præſcriptibilis erat, non pręſcriberetur, niſi longiore tempore, in his enim ſpeciebus & ſimilibus in effectu videtur per pactum reſcindi præſcriptio, eo quòd ea præſcriptio, quæ tali pacto ceſſante contingeret, nunc per talis pacti interuentum contingere deſijt, ita videntur tenere communiter Doctores, vt per Accurſium, & Baldum & alios in authe.quas actiones.C.de ſacroſanc.eccle.Angel.in auth. vt Eccleſia Romana, in prin. & alij quos retulimus de ſucceſ.creatio.§.10.nu.24.vbi ab hac opinione receſsimus poſt Crotum nu. 45.in d.l. nemo poteſt.& ſuprà num.37. 58 Præſ. reſcinditur in multis caſib.ſe.

Nonus caſus eſt, quando teſtator, qui rē bona fide emit, poſtea dubitare cœpit, an fortè eſſet aliena, & iuſsit, ne eā hæres poſsit pręſcribere, ſi fortè aliena appareret, quo caſu adhuc puto perfici pręſcriptionē mero iure, verũ in effectu reſcinditur, quia quaſi ex cauſa fideicōmiſſi eam hæres ſic pręſcriptā tenebitur reſtituere, arg.l.cum pater. §. filius matrem.ff.de leg.2.l. vnum ex familia.§.ſi rem.ff.eo.tit.

Decimus caſus traditus fuit per nos de ſuc. crea.§.10.nu.40.verſi.denique ex dictis.

Vndecimus caſus quādo ex forma ſtatuti debitum decēnio præſcribi poterat præſcriptum fuit decēnio mox partes conuenerunt, vt per aliud biennium actio duraret, ſicq; in effectu reſciſſa fuit vſucapio, quod dic vt d.§.10.num. 26.verſi.in ſumma.

Duodecimus caſus eſt, in præſcriptione inducta in merum partis fauorem, atq. eorum quæ diximus d.§.10.numero 16.verſic.quintò limi.

Tertiuſdecimus caſus eſt, quādo reſcinditur vſucapio per interuentũ reſtitutionis conceſſę minorib.vel militibus, vel eccleſijs, & is caſus alios multos contineat ſub ſe, vt diximus pleniſsimè de ſucce.crea.§.10.nu.40.cum multis ſeq.per l.fi.C.in quib.ca.in integ.reſtitu. non eſt neceſſar.l.1.C.ſi aduer.vſuc.

Quartuſdecimus, caſus fauore paupertatis reſcinditur præſcriptio, vt diximus ſuprà primo capit. 136.

59 *Præſc. quæ nititur legu præſumptione reſolubilis eſt, quod procedit in caſib. quinquaginta.*

Quintuſdecimus caſus, lex iuſsit, vt mercedes famulorum præſcriberentur triennio, ea ratione mota, quia qui poſt triennium mercedem ab hero ſuo petit, præſumitur retro ſuam mercedem recepiſſe, & iterum eam exigere velle, contra ca. bona fides, de regu. iur. lib. 6. certè hoc caſu ſi poſt triennium is famulus probat ſibi mercedem nunquam fuiſſe ſolutam, reſcindetur ea præſcriptio, ipſeque obtinebit, vt dixi de ſucceſſ. creation. §. 10. num. 36. quod nota ad intelle. prag. ann. 1528. capit. 157. quod tamen non affirmo, ſed dicito, vt diſſeruimus de ſucc. crea. §. 10. nu. 33. dic vt in ſequentibus tribus verſiculis.

Decimusſextus caſus eſt, vt omnis præſcriptio, quæ nititur in præſumptione ſolutionis, vel numerationis, reſcindatur quoties ꝓbatur contrarium, exempli gratia, lex concedit exceptionem non numeratæ pec. contra hanc exceptionem debitori competentem, præſcribitur biennio. l. in contractibus. C. de non num. pecu. in princip. Inſtitut. de literarum obliga. Ratio eſt, quia poſt biennium lex præſumit veram pecuniæ numerationem à creditore factam fuiſſe, vt dictis iuribus, ergo contra hanc præſcriptionem admittitur probatio in contrarium, ſicque ſi debitor etiam poſt biennium probat ſibi pecuniam non fuiſſe numeratam, ea biennij præſcriptio quaſi reſciſſa ſibi nihil oberit. Ita (multis tamen repugnantibus) plenè tradit Philippus Decius in leg. iure naturæ. ff. de regu. iur. Emanuel de Acoſta in l. 3. C. de non nu. pecu. vl. fall. dixi plenè multiſque ornaui de ſucceſſ. crea. §. nono. numero 22.

Decimuſſeptimus caſus eſt, vt omnis præſcriptio quæ nititur in præſumptione obligationis, ſi probetur eam obligationem re vera non interfuiſſe, ceſſare aut reſcindi dicatur, vnde in terminis l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. vbi is qui certum quid annuum per cõtinuum decennium recepit, dicitur illam annuam prȩſtationem in poſterum prȩſcripſiſſe, vt in æternum tantundem ſingulis annis ſibi præſtandum ſit, quia cauſa & titulus obligatorius eo ipſo præſumitur, quod talem titulum & cauſam allegauit, quo caſu ea præſcriptio (ſi modò eam præſcriptionem appellare fas eſt) ſi reus probauerit, nullam cauſam obligatoriam præceſsiſſe, reſcindetur, illeque in poſterum liber manebit, vt eſt vera, & communis ſententia, de qua pleniſsimè egimus, & pluribus quàm quinquaginta ſimilibus ornauimus, ſuprà par. 3. princip. & ſuprà capitu. 84. cum præceden. & ſeq. dum diſſeruimus materiam d. l. cum de in rem.

Qua ratione in omnibus illis quinquaginta iuris ſpeciebus, de quibus mentionem habuimus, in quibus inducitur præſumptio & quaſi quædam probatio poſt longum tempus reſponderem, facta ſufficiente in contrarium probatione, à tali legis præſumptione recedendum eſſe, & conſequenter eam præſcriptionis imaginem reſciſſam videri, vt dictis in locis attigimus.

Decimuſoctauus caſus eſt, † quando præſcribitur iuriſdictio, nam talis præſcriptio reſoluitur aut reſcinditur voluntate ſeu pœnitentia ipſorum ciuium in quibus exercetur, moueor, nam omnis iuriſdictio eſt, ad meram ſubditorum tantùm, non etiam ad regentium vtilitatem, vt tradunt Plato, Cicero, ſanctus Thomas, ſanctus Ireneus, & deniq; eſt communis opinio tam ſanctorum doctorum, quã Philoſophorum, & omnium ſcribentium, vt plenè diſſeruimus ſuprà libro primo. capitu. 1. Quidquid autem ad noſtram vtilitatem receptum eſt, tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit, & non vltra, idque liberè repudiare, prodigere, & abijcere poſſumus. l. penu. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſco. & cle. l. egregius, in l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ff. de verbo. oblig. l. filiusfamiliàs. §. diui. ff. de leg. 1. l. cum pater. §. rogo. & §. mando. ff. de leg. 2. l. 1. ff. mand. in prin. Inſtitu. eod. titu. l. ſub hac. ff. de actio. & obliga. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, ibi, dum re ſua ſe abuti putant. ff. de peti. hæred. leg. non vſque. ff. ſi à parente quis fuerit manu. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. ſi quid in frau. patroni. l. inuito. ff. de reg. iur. §. præterea, cum ibi no. Inſtitutio. de actio. vbi Glo. ait, Id portat leuiter, quod portat quiſq; libenter. omnes enim homines æquè liberi ſunt. l. quod attinet. ff. de reg. iur. & ad ſuam duntaxat vtilitatem ſeſe aliorum ſubmittunt iuriſdictioni, non quò minus, ſed quò magis libertate ſua potiantur, dum principum armis, potentia & conſilio aduerſus facinoroſos conciues, vel exteros tuentur, vt dixi ſuprà c. 1. & 20. 21. 22. ergo ſi quoties libitum eſſet, nõ liceret ab ea ſubiectione ſic ſponte facta diſcedere, iam ea ad ſuam vtilitatem duntaxat facta in læſionem & perniciem ſuam contra omne ius omnemque rationem conuerteretur. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. non ideo minus. C. de procu. l. quod contra. ff. de legib. id quod innumeris authoritatibus, legibus, & rationibus ornauimus, in l. ſi quando, in princip. C. de inoffic. teſtamen. cuius tituli interpretationem callocauimus in lib. vlt. de ſucceſſ. reſolution. Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento eſt, quia omnes præſcriptiones etiam immemorialis temporis (vt notum eſt) ſunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum, vt diximus ſuprà parte 1. q. 2. cum ſeq. ſicque populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes tenent, ſicque reliquæ gentes iure tantùm naturali & gentium, non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur. porro ius naturale & gentium prȩſcriptiones non nouit,

Iuriſdi... præſcr. ... reuoca...

nouit, vt dict. quæſt. 2. cum ſeq. diſſeruimus. quinimmò nec ipſi populo Romano aut alteri populo, qui ſimilibus præſcriptionibus vteretur, id impedimento eſſet, quia, vt ſæpe diximus, tantum præſcriptum quantum poſſeſſum, d. c. ſine poſſeſſione, de regu. iuris. libr. 6. vbi per omnes. nec dubium eſt, quin & ſi quis dux, comes, marchio aut baro, & ſimiles eiuſque prædeceſſores iuriſdictionem in quodam populo per immortale tempus exercuiſſent, adhuc in illius iuriſdictionis poſſeſſione, vel quaſi & modò eſſe & retro ſemper fuiſſe ſub hac limitatione, moderamine, modo aut conditione videntur, vt ea meram ciuium duntaxat vtilitatem intueri videatur, & conſequenter, vt ad libitum ipſorum reſolubilis ſit, vnde ciuibus domicilium & iuriſdictionem mutare liberrimum eſt, vt diximus de ſucceſ. creat. libro tertio. §. 30. nume. 298. cum præcedentibus & ſequentibus. veritas tamen iſtorum pendet ab triplici illa principatus ſpecie, de qua ſuprà libr. 1. ca. 1. diſſeruimus. ſicque iſthæc interea non adfirmamus.

61 *…l. fin. C. …ro. do.* Decimuſnonus caſus eſt, † quãdo rem alienam, quam meam eſſe putabam, tibi bona fide accipienti donaui, qui eam præſcripſiſti, deinde erga me ingratus extitiſti, tunc enim reſciſſa tali præſcriptione eam rem (vt quibuſdam placuit) reuocare potero, argumento l. fina. C. de reuoc. dona. quod fortè non eſt tutum, quaſi donatarius, poſtquàm rem præſcripſit, iam non tam à me quàm iure ſuo habere videatur, arg. l. ſi id quod. ff. pro derelicto, & quia beneficium d. l. fina. ad res proprias non ad alienas donatas videtur pertinere, niſi fortè verus dominus eam rem poſtea huic donatori donaſſet aut legaſſet.

62 *…l. ſi vn… C. de …don.* Vigeſimus caſus, † quando in terminis l. ſi vnquam. C. de reuocan. don. poſtquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præſcripſiſſet, liberi donatori naſcerentur, tunc enim per talem liberorum ſuperuenientiam quaſi reſciſſa illa præſcriptione res donatæ ad donatorem (vt quibuſdam placuit) reuerterentur, præſertim ſi verus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præſcriptionem donaſſet, aut legaſſet, tunc enim duplex ius mihi competeret & dominij & iuris ſeu beneficij. d. l. ſi vnquam. ſed ius dominij mihi ſuperueniens nihil prodeſſe, quia per hoc tranſiret illico dominium in legatarium, beneficium verò, d. l. ſi an prodeſſet, pendet ab illa q. intra quantum tempus. d. l. ſi vnquam beneficium poſsit intentari.

Vigeſimus primus caſus, quando quod mihi debebas præſcripſiſti, deinde errore ſoluiſti, & vis repetere, ſed tibi obijcienti præſcriptionem replico, quòd naturaliter obligatus mihi permanebas etiam poſt præſcriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc caſu ſecundum quoſdam parit exceptionem, ſicq; in effectu reſcindit aut elidit præſcriptionem, id quod tutum nõ eſt, vnde dicito, vt ſuprà 1. par. princip. quæſt. 7.

Vigeſimus ſecundus caſus, nam ſi fundus vel alia res corporea reuertitur, poſtquam præſcripta fuit, ad primum dominum, ipſi datur retentio contra ipſum præſcribentem in præſcriptione longi temporis, ſecundum Accurſium & Dynum & Doctores communiter, id quod nos impugnamus ſuprà part. 1. princip. quæſtio. 7. numero antep. ergo illo caſu ſecundum eos reſcinderetur præſcriptio, non ſic ſecundum nos. 63 *Præſc. reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primũ dominum.*

Vigeſimus tertius caſus, nam ſi fundus, longo tempore præſcriptus perueniat etiam ad tertium, domino priori datur rei vendicatio contra illum tertium, ſecundum Doctores, quales ſunt Dynus, Balbus, & alij, ſicque in effectum ea præſcriptio reſcinditur, nos contra, vt diximus ſuprà par. 1. quæſt. 7. nu. penul.

FINIS.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS Cath. potentiſsimi Prætorio Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *PRæmium propoſitum ei qui primus vrbis obſeſſæ muros aſcenderet, vtri eorum qui muros pariter aſcenderũt debeatur, egregia quæſtio.*

2 *Veriſimilia pro expreßis habentur, licet nec mente nec verbis eſſent comprehenſa.*

3 *Indefinita relata ad rem æquipollet vniuerſali.*

4 *Hiſtoria Ariſtodemi & Hippomedontis.*

5 *Indefinita aliquando cuique ex multis ſolidum tribuit.*

6 *Incertitudo vbi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt.*

7 *Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile.*

8 *Præmium ſi indiuiduum eſt, vt inter merentes partiatur.*

9 *Poſſeßionis vis magna.*

10 *Probationes ſufficit; vt concludant veriſimiliter.*

11 *Maioratum vter ex duobus geminis habiturus ſit, ſi incertum ſit vter eorum prior natus fuerit.*

12 *Neceßitatis cauſa receditur à regulis iuris.*

CAPVT XC.

1 *Præmiũ propoſitum ei qui primus murũ vrbis obſeſſæ aſcenderet, ſi duo ſimul aſcenderunt, vtri debeatur, egregia q.*

SI qui † primus vrbis obſeſſę murum aſcendiſſet præmium fuit propoſitũ, duo pariter murum aſcenderunt, vel caſtrum hoſtium pariter intrauerunt irruentes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propoſitum laturus ſit? Quidam quòd ſit gratificationi locus, arg. l. fina. ff. de relig. & ſumptibus funerũ. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. libert. leg. in naue Saupheli. ff. locati.

Quidam rem ſorte dirimendam aiunt, arg. l. fin. C. communia de legat. l. in tribus iſtis. ff. de iudi. Tertij ſolidam rem cuique dandam putant. argum. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. l. ſi pluribus. §. fina. eod. tit. Quarti non ſolidum præmium cuique dandum firmant, ſed dimidiatum, argu. l. ſi quis Titio. §. fin. ff. de lega. 2. Vltimi vtrunque excludendum contendere videntur, argu. l. ſi ita fuerit. ff. de rebus dubijs. l. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tutela. l. eum qui. ff. ad Trebellia. l. ita ſtipulatus. ff. de verb. oblig.

Et quòd ſinguli ſolidum præmium habere debeant, tenent Iacobus de Rauenna, & Odofredus, & Albericus, nume. 4. in procemio ff. forum. §. diſcipuli, ſequitur & dicit communem ſententiam Franciſcus de Ripa in lege, ſi quis in fundi vocabulo. §. fin. in fine. ff. de leg. 1. Dinus, Cinus, & Angel. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de legat. 1. ſentiunt Barthol. & Imo. in l. hoc articulo. ff. de hæredib. inſtituen. pleniſsimè per Andream Tiraquellum, in tractatu primogenitu. quæſti. 17. opinio. 4. numer. 12. Tancre. de Corneto rubrica 11. quæſtio. 13. ſentit Bald. in procemio ff. forũ. §. ſed cum nos. ſentiunt Ant. de Butrio. & Ioannes de Imol. in Clemen. 1. de reſcriptis. licet Alexand. nihil firmet in d. l. qui filiabus. §. 1. Hæc opinio non placet, quia conſtat quòd non tanto præmio dignus eſt, nec tam de ſuo Imperatore benemeritus fuit, qui ſimul cum alijs victor extitit, quàm foret ſi ſolus victor exiſteret, vt in quæſtionibus ſequentibus latiùs dicemus.

Quod autem per contrarium neuter ad pręmium admittatur, tenet Alexan. in l. eum qui nouiſsimus. ff. ad Treb. & alij quos refert Corſetus, vbi ſuprà, quæſt. 1. colum. 3. in ſuo tract. de brauio.

Quod autem quiſque ad partem tantùm præmij admittatur, & faciant ſibi partes concurſu, tenent Corſetus in d. tract. de brauio. q. 1. numero quinto. poſt Cin. & Iaco. de Arena quos ipſe refert, & quàmplures relati per And. Tiraquellum in tract. primog. q. 17. opi. 4. numero duodecimo. qua de re per Barthol. Bald. Imolam & Cumanum in l. hoc articulo. ff. de hęredit. inſtitu. per Petrum de Bellapertica, Din. Oldra. Iacob. de Arena, Cinum, Alberi.

Barthol.

Barthol. Bald. Ange. & alios in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Fulgo. conſilio 47. ſer Michael. Paulus in l. eum qui. ff. ad Treb. Imol. in l. duo ſocij. ff. de hær. inſtituen.

Quid dicendum? & ſanè hæc media opinio, vt vterque ad præmium admittatur, ita tamen vt partes faciant concurſum verior viſa eſt, Primum, quia de proprietate ſermonis admittenda. Deinde quia accedit neutri ac intentioni eorum qui præmiũ propoſuerunt, quòd ſit ex proprietate verborum, patet per l. ex duobus, in princip. ff. de vulga. & pupilla. ſubſt. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de reb. dubi. l. ſi ita fuerit. eo. titu. quib. iuribus habetur eum primum videri, quem nemo antecedit, hos autem duos à nemine præuentos fuiſſe conſtat, & conſequenter primos mœnia aſcendiſſe, iure dicemus, quòd autem iſthæc interpretatio ſit ex mente, animo ac ſententia eorum qui illud præmium pollicebantur, in comperto videri debet, cùm enim actiones noſtras iuxta plerunque accidentia, non iuxta ea quæ rarò contingunt, iudicari debeant. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. & ferè ſemper hoſtium mœnia & caſtra aſcendere, vel intrare non ſimul à multis contingat, ſed prius ab vno quàm ab reliquis, ſanè veroſimilius eſt, qui præmium propoſuit cogitaſſe vnum tantùm fore qui reliquis anterior mœnia ſubiturus eſſet, ideoque vnicum tantùm præmium non etiam plura pollicitus ſuis, plura præmia expoſiturus ſi plures viros mœnia pariter ſubituros cogitaſſet, cùm ergo nullus præter voluntatem & intentionem ſuam videatur obligari. l. obligationum ſubſtãtia. ff. de actio. & oblig. leg. conſenſu, in princ. eod. leg. non omnis. ff. ſi cert. petat. per totum. Inſtitutio. de oblig. ex conſenſu, ſupereſt, vt qui præmium pollicitus fuit, ad vnicum tantùm, non etiam ad plura obligatus videatur, neque ad rem pertinet, quòd ſi fortè plures viros mœnia pariter ſubituros cogitaret, plura fortè præmia proponeret, & conſequenter quaſi ad plura præmia præſtanda obligatus videatur, iuxta Gloſ. app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. leg. ita ſtipulatus. verſi. Sabinus ibi, ex mente, vbi Paulus & alij. ff. de verbo. oblig.

2 † Nam ſanè dict. Gloſſ. procedit quando id eſt veroſimilimum, quando in ſpecie noſtra non eſt, quinimmò veroſimilius eſt, vt ſi plures viros pariter inuaſuros mœnia putaſſet aut cogitaſſet, licet fortè plura præmia propoſuiſſet, tamen fortè longè minora præmia forent, ne ergo is promiſſor præter voluntatem ſuam vt obligetur dicamus aut in plus quàm voluit quod inciuile eſſet, dicendum eſt vnum duntaxat præmium, non etiam plura deberi, cùm ergo vnicum debeatur, neceſſe eſt illud inter vtrunque diuidi, argumen. dict. l. ſi pluribus. ff. de leg. primo. l. Mæuio, in princip. ff. de lega. ſecundo. l. coniunctim. leg. re coniuncti. ff. de leg. tertio. §. ſi eadem. Inſtituti. de lega. neque in ſpecie hac vlla eſt incertitudo, quæ vitiari debeat, nam licet actor debeat probare ſuam intentionem. leg. prima. l. actor quod aſſeuerat. l. fin. C. de probat. l. qui accuſare. C. de edendo, idque certò non etiam contingenter. leg. non hoc. C. vnde cognati. tamen vtcunque iſtorum ſuam intentionem etiam certò non contingenter tantùm probaſſe videtur, quia ſe primum fuiſſe inſpecta etiam proprietate verborum dicere poteſt, & concurſus alterius qui ſimiliter primus fuit, non eò tendit, vt is non videatur inuitatus, ſed vt minore rei portione cõtentus eſſe debeat propter cõcurſum alterius qui ſibi partem aufert, non ſic in terminis leg. ſi fuerit. ff. de rebus dub. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſtamen. tut. leg. cum qui nouiſsimus. ff. ad Trebel. cum ſim. vbi erant duo Titij, & Titio legaui vel iuſsi, vt in partem vltimi morientis ſubſtitutus vocaretur, vel vt Titius tutor foret, nam Titio agenti rectè obijcitur, non ſatis certum eſſe, an ipſe fuerit inuitatus, an verò alter Titius, & ſic de reliquis. Præterea ſi plures ad eandem rem fuerint inuitati, faciunt ſibi partem per concurſum, nec ſe inuicem impediunt, quod procedit ſiue ad illam rem ſeparatim inuitati dicerentur, vt in dict. §. ſi eadem res, & in dict. l. ſi pluribus. ſiue etiam coniunctim, vt dict. l. ſi pluribus, & leg. coniunctim. ff. de leg. tertio. Aſtringitur hoc

3 argu. † nam quando pluribus eadem res relinquitur, vnuſquiſque ad ſolidã rem ex proprietate ſermonis vocatus intelligitur, ſiue ſeparatim inuitati fuerint. dict. l. ſi pluribus. §. ſi eadem res, & leg. vnic. §. vbi autem, cum §. ſeq. C. de cad. tol. ſiue etiam coniunctim, dict. l. coniunctim. l. Mæuio, in princi. verb. totus. ff. de lega. ſecundo. l. triplici. ff. de verbo. ſign. & eſt vera & communis opinio ſecundum Baldum in leg. ſi fortidianum. C. de leg. & Iaſon. in leg. re coniuncti. ff. de leg. 3. numero 22. & Ripam numero 30. & ſecundum Zaſ. libro primo. ſing. reſpo. capit. decimo octauo. Alci. in leg. triplici. ff. de verb. & rerum ſig. (adde pro communi leg. vitium. ff. de reb. dubi. in verb. quaſi initio) & etiam ſecundum Iaſo. in leg. ſi duobus. §. fin. ff. de legat. primo. & iterum in princip. eiuſdem leg. & Barthol. in leg. cui fundus. ff. de condi. & dem. & iterum ipſe Iaſon in dict. l. ſi duobus. §. fin. numero tertio. poſt Bald. & alios quos refert & Cuma. in leg. re coniuncti, in princip. Idem Aret. in dict. l. ſi duobus. §. fina. vbi etiam Imola, & Paulus & Baldus, Villal. fol. 13. columna tertia. in dict. l. re coniuncti, vbi Ripa numero 57. & numero 27. in fin. & Villal. fol. 32. colum. 3. in princip. cum ergo quando pluribus eadem res relinquitur ſiue ſeparatim ſiue coniunctim, quib. caſib. ad ſolidam rem quiſque inuitatus intelligitur, adhuc ſeſe inuicem concurrentes minimè impediunt, ſed faciunt ſibi partes per concurſum, nec vbi vlla incertitudo eſſe videtur, cur non & in ſpecie noſtra idem fortè dicemus,

...lia ...ever- ...ecien- ...ſen om- ...ben, ta- ... p ex- ... iben

Indefinita relata ad rem æquipollet vniuerſali cum communi.

dicemus, vt ſeſe inuicem minimè impediant, ſed concurſu partes ſibi faciant, nam cū indefinita oratio æquipolleat vniuerſali. l. 2. ff. de lib. & poſthum. l. ſi pluribus. ff. de legat. 2. §. nominatim. Inſt. de exhibi. liberorum, illa verba indefinita (ſcilicet qui primus mœnia tranſcenderit) æquipollerent vniuerſali, vt ſi plures pariter aſcenderint, & ſic ex legis interpretatione omnes primi (vt diximus) videantur, omnes quidem ad illud præmium inuitati intelligantur, & conſequenter quiſque eorum agens rectè fundet intentionem ſuam. & certò non contingenter tantùm, cùm verum ſit quenque eorum primum fuiſſe, & conſequenter ad præmium propoſitum inuitatum fuiſſe, ſed quia obligationem ſeu promiſsionem illius qui præmium propoſuit præter eius intentionem augeri & geminari ſeu duplicari periniquum eſſet ad partem tantùm cuique dandam neceſſariò deueniendum eſt, non aliter atque fit in terminis d. l. ſi pluribus, & d. l. coniunctim, cum ſimilibus ſuprà allegatis. Denique pro hac parte videtur tex. apertus in l. ſi duobus. §. fin. ff. de leg. 2. Agnoſco tamen relatū eſſe quoppiam exemplū Scipionis Africani, qui cùm moralis coronę præmium ei dandum eſſet, qui primus Carthaginis nouæ, quam obſidebant, mœnia conſcendiſſet, duoque ſimul eos muros tranſcendiſſe ſe contenderent, vtrunque murali corona & honore donauit, vt teſtantur Titus Liuius de bello Punico ſecundo, li. 6. & Plutarchus Cheroneus de viris illuſtribus in vita ipſius Scipionis, quod & in apoph. ipſius retulit & laudauit Eraſmus Roterod. huiusque ſententia à noſtris & ſancta & æqua habita eſt, meminit eti-

4 am Alci. in l. proximus. ff. de verb. ſign. & cùm non abſimilis contentio eſſet inter Ariſtodemum & Hippomedontem apud Cumanum ex inſigni illa victoria quam ex Etruſcis retulerant, qui ad ſinum Ionicum habitabant, ſenſerunt ſeniores vtrique eum honorem cōcedendum, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo Romanorum antiquitatum lib. 7. verùm huiuſmodi exempla non tam ex iure quàm ex gratia videntur proceſsiſſe, ſicque ad iuris neceſſitatem non ſunt trahenda. §. ſed & quod principi. Inſtit. de iure naturali. l. 1. ff. de conſt. principum. Præterea cùm præmiſſum ſit propoſitum, vel à principe, vel à Republica plenius eſt interpretandum, iuxta Gloſſ. approbatam in l. fin. ff. de conſt. principum. c. decet, de regu. iur. in 6. & ibi de egregio quopiam facinore præmiando, quod etiam trophæo dignum videretur, agitur, ab animo, & mente eorum principum, qui præmium pollicebantur, alienum minimè videtur locupletatum munus

5 & præmium merentibus referre, † nec dubium eſt quin ex benigna & plena mente illius qui præmio quem honorare voluit, aliquando interpretamur, vt integrum donum aut præmium aut relictum alterutri ex duobus

Hiſtoria Ariſtodemi & Hippomedontis.

Indefinita aliquando ſolidè cuique ex multis tribuit.

inuitatis præſtetur, vt eſt tex. egregius in d. l. ſi pluribus. §. fin. ff. de leg. 1. quamuis regulariter cōcurſu ſibi partes facere deberent, vt ibi, itaque exemplum Scipionis & ſeniorum, ſuprà relatorum, intelligo procedere in terminis d. l. ſi pluribus. §. fi. cum ex euidenti aut veroſimillima voluntate concedentis colligebatur, vt vtrique integrum præmium daretur, euidentem autem voluntatem accipere debemus, etiam eam quę ex coniecturis colligitur, vt in l. licet Imperator, vbi plenè per Iaſ. & alios. ff. de leg. 2. iterum regulariter vbi tam inſigne facinus non eſſet, ſicque hæc præſumptio ceſſaret, non integrum cuique præmium deberetur, ſed partes concurſu fierent, ſtat ergo ex ſuperioribus, vt præmium propoſitum ei qui primus hoſtium vrbisque obſeſſæ mœnia tranſcenderet, aut caſtrum hoſtium irrumperet, æquis ex partibus diuidetur, inter duos qui pariter, vel mœnia tranſcenderunt, vel in hoſticum caſtrum impetum irruentes fecerunt. Fallit primò quando ex coniecturis colligeretur aliam fuiſſe mentem pollicentis tale præmium, argu. dict. l. licet Imperator, & eorum argu. quæ modò retulimus. Fallit † ſecundò quando facinus erat magnum & memorabile, quod ſine magno periculo auderi non poſſet, præſertim ſi ad honorem & commoditatem Reipublicę pertineret, & à principibus ab ipſa Republica præmium propoſitum foret, nam tunc ex integro præmium alterutri dandam eſſet, arg. dict. l. fin. cum ibi notatis. ff. de conſt. principum, & arg. eorum, quæ ait Alberi. in proœmio ff orum. §. diſcipuli. col. 2. Fallit tertiò quando præmium propoſitum erat indiuiduum in iure tam proprietatis quàm poſſeſsionis, vel vſus vel adminiſtrationis, veluti ſi filia Imperatoris in vxorem deſignata eſſet ei qui primus hoſtium mœnia tranſcendiſſet, tunc enim vel neutri daretur, vel locus foret gratificationi, arg. tex. in l. ſi. ff. de relig. & ſum. fune. iſta eſt communis opin. vt per Alberi. in d. §. diſcipuli, per Alexand. in d. l. qui filiabus. §. 1. qui alios refert per eundem & Lud. Romanum in l. cum qui nouiſsimus. ff. ad Trebel. latè per Tiraquell. vbi ſuprà, qui quando fiat locus gratificationi fuſè refert in dict. trac. primog. q. 17. opinio. 2. per totam. Fallit † quartò quando ſecundum quoſdam alter ipſorū rei promiſſæ natus eſſet poſſeſsionem ſine vitio, argu. ca. cum partium iura, de regu. iur. in 6. §. commodum. Inſtit. de inter. multa per Iaſon. Corn. Curt. Iuni. Decium, & alios in l. ſi emancipati. C. de collati. in illo arti. quādo filius præſumatur in poſſeſsione patriæ poteſtatis. And. Tiraq. in d. quæſt. 17. opin. 11. Pro noſtra principali opinione optimus text. in l. & hoc Tiberius. ff. de hæredi. inſtitu. vbi non ſolùm quando eſt facti ambiguitas, ſed etiam ſi ſit iuris dubietas, diuiditur id de quo litigabatur, pro nobis etiam † quia probationes ſufficit, vt cōcludant veroſimiliter in ijs quæ euidentem proba-

Ince- vbi iectu nien- *Præ- gniu- dū tami- cinu- rabi-* *Præ- uidi- ter part-* *Poſſ- vn-* *Pro ſuff- cluu- ſim-*

probationem non recipiunt. Gloſſ. in l. neque natales. C. de proba. quæ communiter app. ſecundum Corn. in l. ſi emancipati. colum. 2. C. de colla. ſed hic non cadebat euidens probatio, quia agitur de interpretando animo eius qui præmium propoſuit, ergo, &c.

Ex ſuperioribus infertur deciſio illius articuli memorabilis vehementerque controuerſi, † ſi ad maioratum qui ad eum ex filijs qui primus natus eſſet pertinere debebat, plures gemini contendantur, vel quod pariter editi ſunt, vel ſi non pariter, tamen incertum erat vter eorum anterior in lucem exiret, an ambo admitti debeant, an neuter, an fortè alter tantùm, qua in re ſunt duodecim principales opiniones, quas ordine refert ornatiſsimè Andreas Tiraquel. in d. q. 17. ſed per noſtra argumenta, iura & rationes ſuprà relatas, ea pars quaſi tam iuri, quàm æquitati proximior, eligenda eſt, quæ habet vtrunque admittendum, non aliter atque admittuntur duo collegatarij ad eandem rem, quando vtrique ex proprietate ſermonis in ſolidum relicta eſſe videtur, quod accidit cum ambobus relicta fuit, vel coniunctim, vel ſeparatim, vt diximus, nec ad rem pertinuit quòd maioratus videatur indiuiduus, nam adhuc poteſt per plures in ſolidum adminiſtrari, iuxta no. in c. prudentiam. de offic. dele. Felin. in c. capitulum ſanctæ Crucis, de reſcrip. colum. antepen. verſic. de duobus natis. & videtur communis opinio, vt ambo gemini admittantur, vt per Iaſ. in l. ſi extraneus. ff. de condi. cauſ. dat. a facit Glo. in l. idem erit. ff. de ſtat. hominum. Bald. in procemio ff. §. itaque. colum. 2. Idem Bal. in auth. ex teſtamento. C. de colla. Aret. conſilio 162. diligenter. col. 3. Florian. in l. quæ pater. colum. 4. ff. famil. erciſ. Bald. & Angel. in l. ex duobus, in princ. per illum text. ff. de vulg. per Alberi. in procemio ff. §. diſcipuli. col. 2. nam & ſimiliter imperium per duos adminiſtrari ſimul & poteſt & aliquãdo ſolet, vt per Gloſſ. in c. non autem. 7. quæſt. 1. Glo. in cle. Romano. verbo, reges, de iure iu. And. Tiraq. de primogenit. q. 17. in prin. num. 4. vult etiam ambos ad maioratum admitti, quod & firmat Alexand. in d. l. ex duobus, in prin. licet Areti. ibi variet. Idem Alexand. in d. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Ana. in rub. de fortil. col. fina. Mart. Laud. de primogenitu. colu. 9. verſi. ſed ponamus, quod non apparet. Barba. in clemen. & ſi principalis, de reſcrip. Curt. ſenior conſi. 69. do. Ioan. per Felinum in d. ca. capitulum de reſcrip. d. verſi. de duobus. Iaſon vbi ſuprà, verſi. pro iſta deciſio. Anton. Corſet. de poteſtate & excel. legis. q. 64. Benedictus in c. Raynut. de teſtam. verb. in eodem teſtamento relinquens. 1. num. 177. plenè per And. Tiraquel. d. q. 17. opinione 4. licet contrarium nempe, vt neuter eorum admittatur, ſed ſeſe concurſu impediant, teneant Imo. in d. l. ex duobus. & Caro. Rui. conſil. 186. conſideratis. colum. 3. lib. 1. per l. ſi fuerit. ff. de reb. dub. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tutela. cùm ſi. quæ nihil obeſt. Nam ibi qui agebat & lucrum petebat, non probauit nec probare potuit ſe certò & indubitanter ad illud lucrum fuiſſe inuitatum, vel ad illud munus, vel tutelam, quia Titio fuit relictum, duo autem Titij erant, ergo ſuccumbere debebat. l. 1. l. actor, quod aſſeuerat l. fi. C. de probat. l. qui accuſare. C. de eden. l. non hoc. C. vnde cogna. non ſic in ſpecie noſtra, in qua etiam ex proprietate ſermonis ambo gemini primi nati dicuntur, cùm in ordine naſcendi à nemine præcederentur, iuxta interpretationem d. l. ex duobus, de vulgari. & l. quod de pariter, & lege ſi fuerit. ff. de rebus dub. & l. qui duos. eod. tit. vnde cùm maioratus promiſſus fuerit primo naſcenti, ad ambos pertinere debet, qui ambo primi nati fuerunt, & alteruter cum agit & petit ſufficienter & certò, non tantùm contingenter probat intentionem ſuam, ſicque obtinere debet, quod non erat, vt diximus in terminis d. l. ſi fuerit, cum ſim.

Facit pro nobis viua ratio, quã ab alijs præuiſam fuiſſe non inuenio. † Nam bona maioratus & ſi ex teſtatoris diſpoſitione nec alienari poſsint nec diuidi, tamen illud eſt regulare in caſibus, tamen fallit, & limitatur præſertim quando alienatio erat neceſſaria, vt eſt text. expreſſus, vbi etiam notant communiter Doctor. in leg. peto. §. prædium. ff. de leg. 2. neque enim cauſa neceſsitatis comprehenditur ſub vlla regula prohibitiua inſpecta legis interpretatione, arg. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſdare cogun. vbi multis id ornat Iaſ. l. conditionibus pupillus, in verb. iure poteſtatis. ff. de cond. & dem. vbi aliqua per Soz. l. ſi filius qui patri. ff. de vul. in verbo, non ſponte ſuſceptis, vbi etiam notat Soz. id quod & nos ornauimus de ſucceſ. cre. §. vigeſimoſexto. numero 80. & §. decimoquarto. numero 61. cùm ergo ex cauſa neceſsitatis recedatur à regulis iuris communis, ad quod etiam facit l. rem legatam. ff. de adim. legat. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de leg. 3. cumque in ſpecie & indiuiduo, quo de agimus, res vetita & alienari poſsit, & diuidi ex cauſa neceſſaria quaſi voluntaria tantùm, non etiam neceſſaria diuiſio vetita videatur, cumque in ſpecie noſtra iſta diuiſio neceſſaria ſit, propter omnimodam incertitudinem, ſupereſt vt ea bona maioratus quo de agitur, diuidantur inter hos geminos fratres, argum. d. l. peto. §. prædium, de leg. 2. ff. præſertim cum reſpectu teſtatoris (cuius ſolius intereſſe hic inſpiciendum eſt) parum aut nihil ferè interſit cùm ambo ſint de liberis eius ex æquo, ſicque intelligo quod iure non ſolùm adminiſtrationis, ſed etiam quæ ad bonorum proprietatem diuiſio fiat, nam quid prodeſſet dicere quòd adminiſtratio tantùm bonorum eſſet communis inter eos, quid enim ſi poſtea alteruter eorum decem aut fortè viginti liberos ſuſtuliſſent, eſſet ne adminiſtratio

[Left margin: ...atum ſi ...mi pari- ...n dicã- ...r ha- ..., egre ...eſt.]

[Right margin: 12 Neceſſitatis cauſa receditur à regulis.]

f ſtratio

ſtratio communis inter quadraginta poſtea fratres patrueles, & ſic deinceps procedente progenie ad ingentem vſque populum procederemus, quod ridendum eſſet.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egregia quæſt.*

2 *Conditio illa, qui primus metam attigerit præmium feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua, contra nouiſſi.*

3 *Conditionis verba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri, contra communem opin.*

5 *Conditio illa, ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia quæſtio.*

6 *Totum venit cum res quæ ſub vno ſpiritu continetur, ſimpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus victor exiſteret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili ceſſat, quando actus ille reiterabilis eſt.*

9 *Victor extitiſſe quando quis videatur in ludo ſchachorum vel in congreſſibus & pugnis ſeu certaminibus quos Hiſpanè (iuſtas torneas) appellamus.*

CAPVT XCI.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmiũ dabitur non verificatur in equo metã attingente ſine ſeſſore, egregia q.*

PROPOSITVM † fuit præmium cõcurrentibus ad brauium, vt qui primus metam attingeret illud ferret, ex equitibus currentibus vnus cecidit, quem equus dorſo depulerat, equusque ſine ſeſſore, aut equite cæteris prior metam attigerat, an præmium domino acquireretur? vehementer fuit controuerſum, qua in re ſunt tres caſus inſpiciendi. Primus quando verba ita habebant (equo qui primus metam attigerit, &c.) & tunc etiam ſi ſine equite ille equus metam primus attingeret, præmium domino acquireret, iſta eſt communis opinio, quam tenent Barthol. Bald. Angel. Paul. Alexand. & Iaſon, numero 43. & Zaſius colum. pen. in fin. & columna fin. in l. 1. §. item acquirimus. ff. de acqui. poſſ. quia licet acquirere nihil poſsimus per rem inanimatam, vt in dict. §. item acquirimus, & leg. quemadmodum. ff. de acquiren. poſſeſ. tamen hic acquiſitio contingit per ipſummet acquirentem, licet per rem inanimatam (hoc eſt per equum) impleta conditio fuerit, ſub qua ad illud lucrum fuit inuitatus nõ aliter atque ſi relictum eſſet ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, per nauis aduentum impleri conditio poteſt. l. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſt. ferè per totum. ff. de condit. & dem. Secundus caſus eſt, quando verba dicebant (ei qui cùm equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio eſt Barthol. & aliorum, vbi ſuprà primum non deberi equiti cadenti, licet eius equus ſe expulſo primus metam attigiſſet, quaſi equiti non equo præmium ſit propoſitum ſub conditione hac, ſi primus metam tangeret, ipſe autem non primus metam attingit, ſed ipſius equus, ſicque euanuit aut defuit conditionis aduentus & implementum. Tertius caſus eſt, cum verba non ſunt ita clara, ſed ſumus in dubio, quia verba ita habeant (primo metam attingenti, &c.) & hoc caſu communis ſententia eſt domino præmium acquiri per equum, qui ſe expulſo primus metam attigerat, ita tenent in dict. §. item acquirimus. Ioannes de Imo. numero vigeſimoquinto. Cumanus, Romanus, Alexand. numero decimoſeptimo. Iaſon, numero quadrageſimotertio. Salicet. in l. non dubium. C. de legibus. Baldus in leg. qui fundum. ff. quemadmod. ſerui. amitt. Imola in leg. ſecunda. ff. de cond. & dem. Aretin. nume. 60. in dict. §. item acquirimus, & eſt communis opinio ſecundum Iaſon. vbi ſuprà, numero 43. quam etiam firmat eſſe communem Zaſius ibi, numero 21. licet contrarium teneat, eandem tenet & firmat eſſe communem Alberi. in l. 1. §. per eum. ff. de acqui. poſ. Idem Alberi. in l. cum ſeruus. ff. de verbo. oblig. vbi firmat ita ſeruari. & quod ita tenuerunt multi & magni Doctores, & eſt cõmunis opinio ſecundum Alexand. vbi ſuprà, mouentur, quia animus eorum qui curſum ordinauerant præmiumque expoſuerant, eſſe videbatur, vt virtuti & velocitati equorum precium daretur, hoc eſt, vt daretur dominis propter equorum velocitatem & virtutẽ, quaſi inter ipſos equos nõ inter equites certamen eſſet, nec dubium eſt quin, vt diximus, conditio illa per equum poſſet impleri, vt ea impleta dominus acquireret, etiam ſi caſu impleta eſſet. le. ſi quis hæredem. C. de inſti. & ſubſti. l. 2. cum ibi notatis. ff. de cond. & dem.

2 *Conditio illa qui primus metam attigerit præmium ferret in ludo equeſtri non eſt poteſtatiua contra nouiſſi.*

Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum. ff. de verb. oblig. & ibi Paul. nu. 3. Dinus in d. §. Idem acquirimus. Idem in l. 1. §. quæſitum. ff. de aqua quot. vt refert Alberi. vbi ſuprà. contrariam etiam partem tenet nouiſsimè Zaſius in d. §. Item acquirimus. col. fi. primum, quia, inquit, illud præmium promiſſum videtur ſub hac conditione poteſtatiua, ſi primus metam attingeret. poteſtatiua autem conditio non ſufficit quod fato, aut caſu impleatur, ſed oportet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio eſt Bar. & aliorum per text. ibi in l. 2. ff. de cond. & dem. per Doct. in d. l. ſi quis hæredem. & in l. 1. eo tit. ſed hic licet per equi priorem aduentum conditio videretur impleta, tamen non ex animo equitis, ſed caſu, aut fato impleta videre-

videretur,ſicque non ſufficeret. Sed hoc argumentum ſuſpectum eſt, hic enim conditio pē debat non ex libera & expedita equitis voluntate, ſed ex facto ipſius, & virtute equi ſui,& ex facto, aut non facto aliorum eadem de rē contendentium, quo caſu conſtat conditionem eſſe ineptam.l.1.C.de inſtit.&ſubſti.cum ibi plenè notatis per Gloſſ.&alios.leg.2.ff.de cond.&dem.l.ſi iam facta, eod.titul.l.ſi quis hæredem.C. de inſti. & ſubſt.mixtam autem conditionem ſufficit fato,&caſu impleri. d.l. ſi iam facta.d.l.ſi quis hæredem, & vtrobique per omnes.

Item licet per rem inanimatam poſsit ius quæſitum retineri.l.aquam.ff.quemad.ſer.amit.tamen acquiri denuo non poteſt,dict.§. item acquirimus.l.ſi à furioſo.ff.eod.tit.de acqui.poſ.in quæſtione autem noſtra non de retinendo agitur, ſed de acquirendo,ergo,&c. Quid dicendum? & ſanè licet Zaſij argumētum euanuerit,eius tamen opinionem veriorem puto contra communem, hunc enim ludum,quo de agimus,nec equinum dicere poſſumus (hoc eſt ad equos tātùm pertinentem) nec pedeſtrem (id eſt ad pedites tantùm pertinentem) ſed equeſtrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo,qui neque equinus tantùm erat, nec pedeſtris tantùm (hoc eſt nec equorum tantùm, nec hominum peditum tantū) ſed equeſtris, nempè hominum & equorum ſimul,probabilius eſt, vt ſiue homo ſolus ſine equo, ſiue equus ſolus ſine homine inſeſſore metam attingeret,nihil feciſſe videretur,cum eques (hoc eſt homo equo inſidens) ſi qui ad tale lucrum, ſeu præmium fuit inuitatus, & hanc fuiſſe mentem eorum,qui talem ludum inſtituerunt,nullus modò ſanus abnegabit,† & cum in conditionibus implendis, præſertim cum agitur de lucro acquirendo,verba cō ditionum ſint ſtrictiſsimè accipienda.l.qui hę redi.l.Mæuius.ff.de cond.&dem. & formaliter vt ex cōmuni opi.reſoluit Decius in l.1.colum.1.&2.C.de inſti.&ſubſt.verbaque iſta ſecundum ſubiectum ludum, & materiam ſint intelligēda.l.ſi vno.ff.locati.l. quibus diebus. §.dominus,vbi Soz.in pri.ff.de cond.&dem. l.ſtipulatio iſta.§.hi qui.&§.hæc quoque.ff.de verb.obliga.ludusque ſubiectus ſit equeſtris, hoc eſt hominum ſimul,& equorum, illa conditio lucri propoſiti de metam attingendo,intelligitur de meta attingenda ab equite, hoc eſt, ab homine equo inſidente,vel equitante, nō ab equo ſolo,vel pedite ſolo.Præterea mentē eorum qui hunc ludū ordinauerunt,talem fuiſſe intelligere debemus,qualem inducunt communiter accidentia.l. ſemper in ſtipulationibus.ff.de regu.iur.l.nam ad ea.ff.de legibus.nullus autem modò ſanus negabit, quin hunc caſum de equo ſolo, vel pedite ſolo metam ante alios equites attingente, non venerit veroſimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum inſtituerant,& cōſequenter quod prę-

…onis …forma …elligū …a agi- … lucro …lo, cū …ni.

mium equitibus non etiam equis ſolis, aut ſolis peditibus propoſuerunt, quòd ſi dixeris at ſi in eorum mētem is caſus veniſſet,quid nam ſtatuiſſent,& tunc magis eſt,vt equo ſolo prę-mium non concederetur,quia nullus ignorat quod velocius equi currant ſine inſeſſore,quā cum inſeſſore onerati,vt ſic nec cæteris velocior,nec palma dignus videatur is equus,qui equite expulſo primus metam fugiens attigiſſet, præſertim cum æqualitas hiſce, & ſimilibus in rebus videatur ſeruanda. l. cū oportet. C.de bon.quæ lib.l.illud.C.de colla. ſicq; pro nobis faciet ratio illius Glo. approbatæ in leg. tale pactum.§.fin.ff.de pact. dum ait pro cauto habere debere, quòd agentes expreſſe ſint veriſimilter,ſi de eo meminiſſent.

4
Conditio illa equo,qui primus metam attigerit,præmium dabitur,in ludo equeſtri, non intelligitur verificata in ſolo equo ſine ſeſſore metā attingente,cōtra cōmunē.

Vnde † infero quod etiam ſuſpecta eſt per eandem rationem communis illa opinio ſuprà relata,quæ habet, quod ſi verba talia forēt (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmium acquiret eques expulſus, cuiuſequus vacuus prius metam attigerat, nam & hoc caſu verba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinārunt, trahenda ſunt, vt de equite metam attingente,dum equo inſideret, intelligenda ſint,nō de equo ſolo metam attingente,per rationes ſuprà relatas, quas nō expedit repetere,verba enim ſolent,& debent impropriari,vt ad mentem trahantur agentium.l.ſtipulatio iſta.§.hi qui.& §.hæc quoque. ff.de verb.oblig.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Trebel.l.3.C.de lib.præte.l.3. C.de inoffici.teſtamen.l.fin.C.de hæred.inſtitu.l.fundus qui locatus.ff.de fundi inſtruc.l.qui hæredi.§.dominus.ff.de condit.& dem.iuncta l.hi qui.§. Flauius.ff.de ſol. etiam ſi per talem interpretationem recedatur à proprietate verborum, vt dictis legibus, ergo,&c.

5
Illa conditio (ei qui primus metam attigerit præmium dabitur) ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt,an impleta videatur, egregia quæſt.

Ludus † vulgaris eſt per Italiam,& contentio non inamœna ad brauium concurrere, vt qui in tali concurſu, & contentione ſuperior euaſerit,is præmij loco, aut palmæ, ſeu victoriæ nomine quippiam referat, qua in re à noſtris ſummis viribus controuerſum ſæpè fuit, ſi decem fortè ob brauium concurrebant,quorum duo reliquis longè velociores pariter metam attigerunt, vter eorum præmium propoſitum laturus ſit, an ambo fortè, an neuter? Sunt enim qui putent vtrunque præmium in ſolidum habiturum,ſunt qui firment dimidium præmij cuique dandū, ſunt qui neutri eorum quicquam concedendum velint, ſed iterum ad curſum ſecundum, vel certamen deueniendum eſſe, vt qui in hoc certamine repetito ſuperior extiterit,palmam ferat,eorum autem, qui in hac vltima opinione ſunt quidam aiunt illos duos tantùm ad repetitum certamen admittendos eſſe, qui reliquis priores metam attigerant,quidam verò exiſtimāt, vt vniuerſi admitti debeant.

Quod autem neuter eorum palmam laturus ſit,tenent Cinus in procœmio digeſtorum,

Ang.in leg.eum qui. ff.ad Trebel.& ibi Paul. & Ludo.Rom.& Alexand. columna fina. ſequitur & firmat eſſe communem opinio. Ant. Corſe.in trac. de brauio. quæſt.1. colu. 1.2.&3. tenet Alexand. qui alios refert in leg. qui filiabus.§.1.ff.de leg.1.ſequitur, & ait eſſe communem ſententiam Felin.in cap.capitulum ſanctæ Crucis.num. 18. de reſcrip. Aret.in leg.1.§. idem acquirimus.num.60.ff.de acqui.poſſeſ. dicit communem ſententiam And.Tiraquel. de primogeni.quæſt.17.opin.4. numero duodecimo.& eadem quæſt.opini.6. numero decimo.Guidus de Suza.& And.Zaffius, quos refert Alb.in proœ.fforum.§.diſcipuli, vbi Bald. & alij.Ab.in l.ſi fuerit.ff.de reb.dub.Idem in l. cum qui.ff.ad Treb.Iacob.de Arena, Richardus Oldrad.& Andr. de Piſis in d. §.diſcipuli, vt eos refert Alberi.ibi.

Contrariam partem, vt ambo victores fuiſſe videantur, præmiumque propoſitum equis ex partibus diuiſum ferant, tenent quàm plures quos referunt Alexand.& Felin.vbi ſuprà, & And.Tiraquel. de primogenitura. quæſtio. 17.opin.6.numero 10. quia primus is eſſe intelligitur, quem nemo præcedit.l. ex duobus, in princip. ff. de vulga.l.qui duos.ff.de reb.dub. l.2.§.hæreditas.ff.de ſuis,& leg. hæred.l.ſi quis Titio.§.fin.ff.de leg.2. vnde ſi duo priores pariter metam attigerũt, verum eſt neutrum ab altero præuentum fuiſſe, & longè minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, ſicque vtrunque primum fuiſſe iure dicemus, & dignum palma,& præmio propoſito, verùm quia integra res cuique dari nequit, partes concurſu fient, argumen.text.in leg.ſi pluribus. ff.de leg. 1.§.ſi ea. res. Inſtitu. de leg.l.re coniuncti.ff.de leg.3.l.vnic.§.vbi autem, cum §.ſeq.C.de cad. tol.

Tertia fuit opinio exiſtimantium ſolidam rem præmij, palmæ, ſeu victoriæ nomine propoſitam cuique eorum dandam eſſe, quam tenuerunt plures relati per Andr. Tiraquell.vbi ſuprà,& plenius in dict.quæſtio.17.opinio.4. numero duodecimo.& huius iudicij fuiſſe videtur Achilles ab Homero libro vigeſimotertio Iliados relatus.nam cùm pręmium propoſitum eſſet ei qui in palęſtra viciſſet, Vlyſſesq;, & Aiax Telamonius ita certaſſent, vt neuter alterum viciſſet, decreuit præmium vtrique dandum, prout refert Tiraquel.vbi ſuprà, pro hac opinione fortiter facit text.in leg.qui filiabus.§.1.ff.de leg.1.vbi illa verba (ſi qua mihi filia nata erit, centum ei hæres meus dato) hunc ſenſum habere videntur, vt ſi plures filiæ poſtea naſcantur ſingulis filiabus vniuerſa centum præſtentur, nec diſtinguit vtrùm omnes filiæ ſimul naſcerentur, an ſucceſsiuè.

Quarta opinio fuit quòd ſit locus gratificationi, argumen.leg.fin.ff.de relig.& ſump.fune. & leg. in naue Saupheli. ff. locati. leg. ſi quis ſeruum. §.ſi inter duos. ff. de legatis ſecundo.

Quinta fuit opinio, quod fortè dirimatur, argu.l.in tribus iſtis. ff. de iudi. l.ſi ad princip. C.communia de legatis, vt refert Corſetus, vbi ſuprà,& Albe.in proœ.digeſtorum.§. diſcipuli.columna 2.Quid dicendum? & ſanè verior, & æquior videtur ſecunda opinio ſuprà relata, vt ambo admittantur, non vt ſolidam rem quiſque aſſequatur, ſed vt dimidiam illius rei partem alterutercapiat. Primò, quia ex proprietate verborum nullus eorum excludi poteſt, cùm primus dicatur, quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt, ergo,& c.d.l.ex duobus, in princip. d. l. qui duos.l.quod de pariter.ff.de reb. dub.l.ſi ita fuerit.ff.de condit.& dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur ſiue ſeparatim, ſiue coniunctim, & dubitatur iſtum quiſque ſolidam rem aſſequi debeat, an dimidiam an fortè nihil, obtinuit eligi mediam viam debere, vt partes viriles collegatarij ferant, text.in l. ſi pluribus.ff.de lega.1. qui eſt melior de iur. l.coniunctim, & l.re coniuncti. ff. de leg.3.l. Mæuio, in prin.ff.de lega.2.§.ſi eadem. Inſtit. de leg. l. vnica. §. vbi autem. & §. ſeq.de cad. tol. ſic & in propoſito, cũ duo pariter metam attigerunt, qui ad eandem rem præmij loco propoſitam fuerunt inuitati, licet dubitari poſsit, an ſinguli ſolidam rem, an partem tantùm, an fortè nihil laturi eſſent, ęquius & moderatius eſt mediam viam eligi, vt partem vilem quiſque aſſequatur, nec quenquam mouere debet, quòd mens pollicentis fuiſſe videretur, vt ad ſolidam rem vnus ſolus, qui cæteros velocitate anteiret inuitatus videretur. Nam & ſimiliter qui mihi fundum, deinde tibi eundem fundum legauit, inſpecta proprietate verborum ſolidum mihi fundum, tibiq; ſimiliter ſolidum legaſſe videtur,& nihilominus partes concurſu fiunt, nec per hoc legatũ vitiatur, aut fit inutile, vt iuribus proximè adductis.

† Quod autem ſolidum cuique fundum legaſſe videretur, probatur expreſsim in dict. l.ſi pluribus.ff.de leg.prim.& in l. Mæuio, in principio.verbo, totus.ff.de leg.2.in l.coniunctim.in verb. ſolidam.ff.de lega.3. l. ſi ſeparatim. ff. de condit. & demon.d.§.vbi autem, ad fin.l.1.§.interdum. l. inde Neratius. ff. de vſufru.accreſ. Denique pro hac parte videtur tex. expreſſus in leg.ſi quis Titio.§.fina.ff.de lega. ſecundo. vbi qui vni ex libertis legauit cùm plures haberet, nec appareret de quo ſentiret, omnes inuitaſſe ad partes viriles videtur. *Totum cum ... ſub ... tu con... ſimpli... minas*

Tenendo iſtam partem ad legem, duo ſunt Titij. ff. de teſtamento tutela. & leg. ſi ita fuerit. ff. de condition .& demonſtrationib. cum ſi. in quibus nititur communis opinio, reſponde, ibi fuiſſe incertitudinem inter perſonas agentium, actor enim ſuam intentionem probare debet & fundare. leg. prima. leg. actor, quod aſſeuerat. C. de probat.

bat.§.commodum.Inſti. de interdi.l. qui accuſare.C.de eden.idq; certò non contingenter.l. non hoc.C. vnde cognati. in dictis autē iuribus,& in l.eum qui.ff.ad Trebel.cum ſim. actor non certo & indubitanter, ſed contingenter tantū probabat ſe ad relictum illud inuitatum fuiſſe. Titio enim relictum fuerat, & erant duo Titij. Item in partē illius impuberis, qui vltimus moreretur ſubſtitutus erā, nec docebā vter eorum nouiſsimus moreretur, ſicq; mea petitio, & intentio incerta erat omni ex parte, nō ſic in ſpecie noſtra, nam cū ambo metam primi, & pariter attingeremus, negari non poteſt quin verum & certum ſit vtrunque noſtrum ad ſolidum præmium inuitatum fuiſſe, licet cōcurſu partes faciamus. quia ſolidam cuique dari natura non ſinit.l.3. §.ex contrariò. ff.de acq.poſſ. cum & ſimiliter ſi eadem res ſeparatim mihi & tibi legaretur ad ſolidum quiſque inuitatus videretur, & per concurſum partes faceremus, nec per hoc videretur eſſe vlla incertitudo quò ad viriles partes ferendas, vt d. l. ſi pluribus, cum ſim. ſuprà citatis, licet id incertum haberi deberet, an teſtator vellet ſolidam rem vni dari, alteri verò eius æſtimationem, vt ibidem. Vnde apparet non obeſſe d.l.qui filiabus. §.1. de leg.1. ff. vbi illa verba (ſi qua mihi filia genita erit centum ei hæres meus dato) hunc habent ſenſum, vt ſi plures naſcantur ſingulis ſingula integraque centum præſtentur. nam ibi non primam tantùm naſcentem teſtator inuitauit ad lucrum, hic autem eum qui primus metam attigiſſet inuitauimus, ſicque veriſimiliter de vno tantùm præcurrente, & de vnico tantùm præmio cogitatum fuit. At in d.l. qui filiabus. veriſimiliter cogitari potuit plures filias naſcituras, ſicque nec de vnica naſcente, nec de vnica ſumma, aut relicto cogitatum fuiſſe intelligendum eſt, ſicque vbi de vnica perſona, & vnico præmio veriſimiliter cogitatum fuit, fiunt partes concurſu, vbi verò de pluribus perſonis & pluribus emolumentis veriſimiliter cogitatum fuit, non fiunt partes concurſu, ſed ſolidum cuique conceditur. † Præterea quando virtuti, excellentiæ, eminentiæ, victoriæq; præmium pollicetur, non tanto præmio, & palma dignus videtur is qui ſimul cùm alijs victor extitit, quàm ille qui omnes omnino ſuperauit, vt & patet ad ſenſum, & probatur arg. l. 1. ff. de orig. iur. dum ait, id demum perfectum eſſe quod ex omnibus ſuis partibus conſtat. Nam & ſimiliter nihil actum eſſe intelligimus, cùm aliquid ſupereſt agendum, argu.l.penult.& fin. C.ad Syll. vnde etiam in pœnalibus, ſi dies dicta ad opus faciendum aduentauerit opere nondum perfecto tam pœna promiſſa commiſſa intelligitur, quàm ſi operis nihilominus factum eſſet.l.cum ità ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verb.oblig. vbi per omnes, tunc ſic ea conditio (præmium ei qui primus metam attigerit dabitur) † hunc

…ui ex …ul cū …itans …io di- …quàm …victor …et.

habet ſenſum, vt qui curſu, ac velocitate reliquos omnes vicerit & ſuperauerit, is demum præmium ferat, ergo licet is omnes alios præter vnum vicerit, quia aliquid ei ſupereſt agendum, nihil omnio egiſſe videtur, vt dd. ll. Neque ad rem pertinet d. l. ſi pluribus; cum ſim. ff. de leg. 1. nam illud procedit magis quidem ex legis interpretatione, quàm ex proprietate verborum, & ita etiam procedit d.l.qui duos. d.l. quod de pariter. ff. de reb. dub. cum ſim. Præterea procedunt illa iura in re non reiterabili, aut repetibili, & ſic ad piam legis interpretationem neceſſariò recurrēdum eſt, aliud eſt in ſpecie noſtra, vbi curſus erat reiterabilis. Sicque intelligendum etiam eſt quod diximus ſuprà ca. præced. de præmio propoſito ei qui primus vrbis obſeſſæ mœnia aſcenderet, nā ſi duo pariter aſcenderunt vrbe capta, cum res repetibilis, ac reiterabilis non ſit, ad piam interpretationem neceſſariò recurrendum eſt, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in ſpecie noſtra veriſsimum eſt ex mente pollicitantium neutrum eorum victorē extitiſſe, ſicque certamen iterum repetendum eſſe, & in eo tantùm quomodo manebit, an ab omnibus ſimul decem, an verò à ſolis illis duobus is curſus repetendus ſit, pro noſtra & communi ſententia facit, quia etiam in cōditionalibus, diſpoſitionibus etiam à proprietate ſermonis recedimus, vt mentem agentium ſequamur. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel.l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condit. & demon. & vtrobique per Sozi. Ex ſuperioribus apparet nullo colore defendi poſſe opinionem eorum quos ſuprà retulimus tenuiſſe ſolidum præmiū cuique dandum eſſe, id enim palàm aduerſatur repugnatque menti ipſorum pollicitantium, qui præmium dare voluerunt, ei ſoli q ad veram gloriam contendens cæteros omnes nullo dempto ſuperaret, nec dubium eſt quin neuter iſtorum verum erit dicere quod omnes omnino ſuperaſſet, ergo præter mentem & ſenſum eorum eſſet ei præmium pactū præſtari. † Non quoque tenenda eſt ſententia exiſtimantiū locum eſſe gratificationi, & longè minus ſententia eorum qui omnibus pariter iubet præmium denegari, cùm adhuc integra res ſit ad certamen repetendum, & hanc noſtram ſententiam (quæ ex mente communis opinio eſt) vſus hominū probat, nam in ludis, & certaminibus qui Hiſpaniæ frequentantur (quos iuſtas Hiſpaniæ dicimus) ſi in congreſsibus deſignatis neuter alterum ſuperauit, certamen quaſi re infecta, ſed integra tamen repetitur, Idemque vſu fit in ludo ſchacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum vicerat, quod accidit quando ludus iuxta ſermonem Hiſpanum ſe haze man na. Idemque in ſimilibus certaminibus.

8 *Interpretatio pia, quæ ſit in actu nō reiterabili, conſtat quandò reiterabilis eſt.*

9 *Victor aut viciſſe quando quis videatur in ludo ſchacorū vel in congreſſib. quos iuſtas o- torneos hiſpanè dicimus.*

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa, ei qui primus ex decem currentibus metam attigerit præmium dabitur, an ſi duo anteriores pariter metam attigerunt, ſicq; certamen ſit repetendum, defecta videatur quò ad omnes demptis illis duobus anterioribus, vt ſic ab illis tantùm non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendum, egregia quæſtio.*

2 *Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, etiam in conditionibus implendis.*

CAPVT XCII.

1 *Certaminis præmium propoſitum fuit, ei qui primus metam attingeret, duo anteriores pariter etiam attigerunt, an ab illis ſolis ſit certamen repetendũ, egregia pugna.*

FREQVENS † ludus eſt per Italiam ad brauium currere, in quo ludo equeſtri contingere ſolet, vt ex decem fortè equitibus, qui currebant, duo, qui cæteris longè anteriores velocioresque vehebantur, pariter metam attingerent, vel quia in eodem momento temporis, vel ſi non eodem momento, non tamen dignoſci potuit, vter prior ad locum deſtinatum perueniſſet, vel quod crebrius cõtingit, pronunciarum fuit ſignum currentibus nõ ritè datum fuiſſe, vt ſic iterum currendum ſit, quibus caſibus illud apprimè controuerſum fuit retenta cõmuni opinione exiſtimantium iterum currendum eſſe, an ab omnibus is curſus repetendus ſit, an verò à ſolis duobus illis qui reliquis velociores, & anteriores pariter metam attigerunt, & quòd ab omnibus ijs curſus repetendus ſit, tenuerunt Cinus in proœmio ff. Angel. in l. eum qui. ff. ad Treb. & ibi Paul. & Alexand. & Anton. Corſetus in tract. de brauio. quæſtio. prima. numero quinto. qui firmat hanc eſſe communem opin.

Contrariam partem tenent Bald. in proœmio ff. §. itaque. Ioannes Lecirier in tract. primogenituræ, quæſtio. nona. numero vigeſimoſecundo, qui hanc partem firmat eſſe magis communem, quàm ſuperiorem huic aduerſam. Baldus in ſuis ſtarutis, verb. brauium, ſecundum quem id ſeruat conſuetudo, qua de re per Albericum in proœmio ſuprà allegato. §. diſcipuli, per Alexand. in leg. qui filiabus. §. primo. ff. de legatis primo. per eundem. in l. eum qui. ff. ad Trebel. Quid dicendum? & quidem quando ſignum currentibus ritè datum fuit, nec vlla alia ratione curſus repetitur niſi ob id, quod ex duobus qui cæteris velociores apparuerunr, nõ potuit dignoſci vter prior ad locum deſtinatum perueniſſet, magis eſt, vt illi duo tanrùm curſum repetere debeant, non etiam reliqui tardiores, nam in illo curſu primo, & contentione apparuit euidenter, vt duo illi priores reliquos omnes vicerinr, & licet præmium victoriæ ad vtrum ex illis pertinere deberet incertum eſſet, tamen ipſa victoria reſpectu tardiorum certa fuit & nota, aliud enim eſt ipſa victoria, aliud præmium victoriæ, illi enim priores licet inter ſe victores non exriterint, tamen reſpectu tardiorum victores extiterunt, eosque excludere debuerunt, argumen. leg. boues. §. hoc ſermone. ff. de verbo. ſigni. leg. ſi quis hæredem. C. de inſtitu. & ſubſtit. Præterea illa verba indefinita, qui primus metam attigerit, æqui pollet vniuerſali. leg. ſecunda. ff. de lib. & poſt. §. nominatim. Inſtituti. de exhæ. libero. & verificatur in pluribus, qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur. leg. ex duobus, in principio. ff. de vulga. leg. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dub. quod ſi verum eſt, illos fuiſſe priores, & victores, verum ſimiliter erit, reliquos qui à nemine præcedebanrur, & per hoc primi dicuntur. l. ex duobus, in princip. ff. de vulgar. leg. qui duos. l. quod de pariter. ff. de reb. dub. quod ſi verum eſt, illos fuiſſe priores, & victores, verum ſimiliter erit, reliquos qui tardiores fuerunt, victos videri, & conſequenter prꝫmio propoſito excluſos, licet præmiũ propoſitum incertum ſit, qua ex parte ad victores pertinere debeat, nam & in prælio ſuperatis non ideo minus victi dicentur, quod poſtea victores inter ſe ſpoliorum diuidẽdorum cauſa præliarentur. Vnde verum non eſt, quod quidam falsò opinanrur, in hac ſpecie nullum victum videri, quia nullus extitit victor, argumen. leg. nec vtile. ff. ex quibus cau. maio. quinimmò & victi extiterunt, & etiam victores, præſertim cùm concurſus horum victorum qui ad præmium, vel lucrum fuerunt inuitati, non inducat vllam incertitudinem, quæ ſoleat nocere, licet præmium propoſitum minuatur. leg. ſi pluribus. ff. de leg. 1. §. ſi eadem res. Inſtiturio. de lega. §. vbi autem, cum §. ſeq. C. de cad. tol. quod iuſtificatur ex his quæ diximus in tribus quæſtio. præcedentib. Hoc quando ſignum currentibus ritè datum fuit, non ſic ſi minus ritè, nam tunc omnes curſum repetere deberent, vt tardiores excluſi non magis videantur, quã priores, quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm ſi re vera factum nihil eſſet. capitul. non præſtat, de reg. iur. in 6. l. qui per ſalutem. ff. de iureiu. l. hæc conditio, in principio. ff. de cond. & dem. leg. ſecunda. §. data. ff. de optione legata. nam & teſtamentum inutiliter factum, pro infecto habetur. §. primo. & §. ſecundo. Inſtitutio. quibus modis teſtamen. infirmen. leg. fina. ff. de hæred. inſtit. leg. ſi iure. ff. de leg. rertio. & hoc caſu poteſt ſaluari illa pars affirmatiua, quæ haber omnes admittendos ad curſum repetendum, quando curſus non ritè fuit apprehenſus, quia tunc nullus currenrium potuit ſuam conditionem facere meliorem, nec deteriorem, ſed ſi curſus ritè fuit apprehenſus, tunc procedat opinio contraria, & eſt vera, & noua harum ſententiarum inter ſeſe pugnan-

pugnantium compoſitio,tu videris,an ſit præter ſententiam ſcribētium. Pro hac parte facit elegans quęſtio,de qua per Iaſo.poſt alios in l. qui per ſalutē, ſuprà allegata, dum diſputat, an teſtes nulliter recepti poſsint iterum produci ſuper eiſdem articulis, vel directo cōtrarijs, qua de re per nos lib.2.c.31.nu.13.cum præc.& ſeq. infrà Tomo 2. incipit c.poſt didicita.

Et pro principali noſtra opinione,quæ fortè receptior eſt, facit viua ratio ab alijs (in quorum ſcripta inciderim) non pręuiſa. † Nam etiam in conditionibus implendis pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo.l.2.§. fin. ff. de condi.inſt.l.falſa.§.fi.ff. de cond. & demon.l. Stichū qui meus erit, vbi per Iaſ. Alex. & alios cōmuniter poſt Bart. ibi. ff. de leg.1. modò ſic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantiū perinde habetur, ac ſi dictū eſſet ei, qui reliquos omnes concertatores vicerit,prę̨miū dabitur.at dubiū non eſt,quin talis pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitates,hoc eſt,quòd tā victus inueniatur, qui ſingulariter,hoc eſt,qui in ſingulari certamine victus fuit,quā ſi promiſcuè, aut pariter cū reliquis victus fuiſſet, quid enim ſi præmiū propoſitū fuiſſet ei,qui in ſingulari certamine omnes,qui hodie in palæſtra certare voluiſſent, viciſſet, quo caſu ſingulariter non promiſcuè res agenda eſſet, veluti fit in congreſsibus (quos Hiſpanè iuſtas appellamus) quid item ſi inter curſores præmium propoſitum eſſet ei, qui omnes omninò ſuperaſſet curſus velocitate,ita tamen quòd iuſſum eſſet, ne omnes pariter concurrerent,ſed quòd bini concurrerēt, & Titius in illo bino concurſu nouem viros ſuperauit, ſed cum decimo pariter metam attigit, ſanè nullus modò ſanus negabit, quin reliqui iam victi erant,victi quoque permaneant, etiamſi eorum victor alterum ſibi parem inuenerit,eadem ergò parque ratio eſt, quando omnes vincere debebat in curſu omnium hominum promiſcuo,quæ eſt quando omnes ſuperare debebat in curſu bino, vel etiam terno,vel quaterno,ſicque idem ius, eademque interpretatio l. illud. ff. ad leg. Aqui.

1 [...]t.us re[...] [...]r in ſin[...] [...]lares, [...]itioni[...] [...]plen-

SVMMARIVM.

1 *Variæ conditionum ſpecies.*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta ſi deficit per caſum, deficit relictum,ſecus ſi deficit per eum, in cuius perſona erat implenda.*
4 *Fortuna vt cæca ſit & iniqua.*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Conditio ſi deficit facto implere debentis, deficit relictum.*
7 *Actoris implementum ſemper præcedere debet.*
8 *Conditio in omni,quod per me ſtat,mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, id eſt, honorati.*
10 *Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet, ſi eſt mixta conditio.*
11 *Conditio ſi volet, ſuſpendit relictum, & impedit tranſmiſsionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me ſtat,nocet etiam in libertatē.*
13 *Conditio deficiens non nocet, quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto.*
14 *Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſtum non nocet.*
15 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona eſt conditio implenda, non nocet.*
16 *Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quando ſtat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non eſt res poteſtatiua.*
19 *Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem,non nocet.*
20 *Conditio deficiens quando ſtetit per caſum,nocet.*
21 *Conditio deficiens quando ſtat per caſum, nocet, licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio caſualis deficiens per caſum,nocet.*
23 *Conditio caſu deficiens an noceat, quando teſtator aliàs erat relicturus.*
24 *Conditio poteſtatiua deficiens per caſum, nocet aliquando.*
25 *Modus mixtus deficiens per caſum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per caſum, non nocet Eccleſiæ.*
29 *Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates.*

CAPVT XCIII.

SI † conditio mixta deficit per caſum,non debetur legatum, hoc dicit Bar.& Pau.per tex.ibi in l. legatū. C.de cond.inſer. Vel aliter,ſi conditio per caſum deficit nuptiarum,deficit legatū, ſecus ſi deficit per diſſenſum alterius partis. Et ſciēdū eſt, quòd conditionū tres ſunt ſpecies principales, nam quædam conditio eſt neceſſaria, & iſta eſt duplex,nā quædam eſt certa,an,& quando,puta ſi ſol orietur,quædā certa, an, ſed non quādo, puta,ſi Antichriſtus naſcatur,ſi morieris, & ſimiles,vt l.ſi pupillus.§. qui ſub conditione. ff. de nouationibus.d.l.quòd ſi ſub ea.ff.de condictio.indeb.cum ſimilib. Quædam & ſecunda eſt conditio impoſsibilis, & iſta eſt quadruplex,vt per glo.& Doctores in l.1. ff. de cond. inſti.& in l.obtinuit.ff. de cond. & demonſtr. glo. melior de iure Inſti.de hæredi.inſti.§. impoſsibilis. Quædā & tertia eſt conditio poſsibilis,& eſt illa, quæ concipitur in futurum, & habet ſe ad eſſe & non eſſe, & iſta eſt, quæ

1 *Variæ conditionum ſpecies.*

 ſuſpen-

ſuſpendit actum, vt ſi nauis ex Aſia venerit, ſi decem dederis, & ſimiles, ſi autem concipitur in præſens, vel præteritũ non dicuntur propriæ conditiones. l. cum ad præſens. ff. ſi certum pet. cum concordantijs, & de iſta conditione tractatur in d. l. legatum. C. de condi. inſertis, cum ſua materia. Iſta autem conditio poſſibilis adhuc eſt triplex, nã quædã eſt merè poteſtatiua, quædam merè caſualis, quædam eſt mixta, quas declarat Iuriſcõſ. in l. ſuus quoq;. ff. de hæredib. inſtituen. & eſt tex. in l. 1. §. ſin autem. C. de cadu. tollen. per Doctor. in l. ſi pater. C. de inſtit. & ſubſtit. Hæc autem mixta eſt duplex, nam quædã dicitur mixta, quæ pendet ex poteſtate duorum, puta ſi nupſerit Bertæ, vt in l. legatum, & in l. 1. C. de inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, cum ſimilibus. alia dicitur mixta, quæ pendet partim à voluntate implere debentis, partim à caſu, & fortuna, de qua habes text. & ibi Docto. in l. ſi pater. C. de inſtitu. & ſubſti. & in d. l. ſuus quoque.

2 Secundò breuiter præmitto † quòd in iure noſtro reperiuntur duo termini qui differunt inter ſe, ſcilicet conditio & modus, qui qualiter inter ſe conueniant & differant, declarat Gloſ. notabilis, & ibi Doctor. in leg. 1. C. de his quæ ſub mo. & aliquid per Gloſ. in regu. leg. 1. C. de falſa cauſa adiecta. leg. & inſtitu. deleg. §. longè, & ff. de cond. & dem. in rubri.

Modus & cõditio differunt.

3 His præmiſsis † contra regulam noſtram oppono de l. 1. C. de inſtitu. & ſubſtitu. & de text. in l. in teſtamento. ff. de conditio. & demonſtra. vbi cauetur, q. quando aliquis eſt inſtitutus, vel eſt alicui legatum ſub conditione, ſi nupſerit certæ perſonæ, ſi per iſtum inſtitutum, vel legatarium non ſtat quò minus conditio impleatur, habetur pro impleta, & conſequitur inſtitutionẽ, ſic & hic videbatur, nam licet nõ ſtetit per inſtitutum quò minus contraheret matrimonium, ſed ſtetit per caſum, id eſt, per mortem illius cũ quo debebat contrahere, & tamen non cõſequitur legatum, cuius contrarium dicitur in d. l. 1. cum ſimilibus. iſtud eſt valde difficile contrarium, ſecundum Bart. in d. l. 1. Gloſſ. in d. l. in teſtamento, hoc format & ſoluit, & plenius Gloſ. in d. l. 1. vbi multipliciter reſpondet, vera & communis ſolutio eſt, quòd aut ſtat per eũ, in cuius perſona debet conditio impleri, & tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur d. l. 1. aut ſtat per caſum fortuitum, puta per mortem alterius partis, et tunc habetur pro defecta, ita intelligitur d. l. legatum. & ego dico q. iſtam ſolutionem in vtroque membro ponit expreſſe tex. in d. l. in teſtamento. 2. parte.

Cõditio mixta ſi deficit per caſum, deficit relictum, ſecus ſi deficit per eũ, in cuius perſona erat implendã.

Ratio huius diſtinctionis eſt ſecundum Bal. in d. l. legatum. licet contrarium prædictum non formet, quia quando conditio deficit per caſum, quatenus pendet ex inſidijs fortunæ, fortuna poteſt obeſſe, quæ omnibus fortuitis dominatur, at quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio efferri, ead. ratione vult Bart. in d. l. 1. 4. oppo. dum dicit, in ſolutione contrarij iſtius l. quod factum poteſt nobis obeſſe. ff. de iur. & fact. igno. l. iniquiſsimum, & iſta eſt cõmunis ratio. Doctor. in d. l. 1. & pro iſta cõmuni ratione, ſcilicet quia † fortuna poteſt obeſſe, 4
ergo addo quòd fortunæ dux Deus eſt, ſecundum Senecam 7. Epiſtola ad Lucillum, & fortuna eſt inexorabilis, quia ſurda & muta, & eſt l. occultæ nobis naturæ, quæ eſt imprecabilis, arg. l. temperent, de veſti. olebe. lib. 11. hinc eſt quòd à ſententia fortunæ non poteſt appellari, quia appellatio eſt de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet ſuperiorem in hoc mundo, quia fortuna eſt errans natura multas euolans mutationes, in authen. vt omnes obedi. iudi. prou. §. pen. colu. 5. ſi ergo ſolus Deus eſt dux fortunæ, & fortuna eſt inexorabilis, & imprecabilis, & non habet ſuperiorem in hoc mũdo, ergo poterit nobis obeſſe, & per conſequens ſi conditio deficit per caſum & fortunam, deficiet relictum, ad prædicta vide Bal. in l. fi. in princi. C. communia delegat. Item pro prædicta ratione addo quòd fortuna eſt inuiſibile velum, & quidã actus qui prius ſentitur, quàm ſciatur. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verbo. obligatio. cum ſimilibus. Item fortuna paſsiua eſt idem quod caſus, aut infœlicitas ab incerta nominis authoritate procedens, & rerum humanarum infœlix mutatio vocatur, aut etiam vis diuina actiuè. l. fluminũ. §. ſeruus. ff. de damno infecto. prædicta dicit eleganter Bal. in l. fi. §. 1. C. de tempo. appella. ſi ergo eſt inuiſibile bellũ, & eſt caſus ab incerto authore procedens, ergo contra eam nihil poteſt prouideri, & per conſequens, poteſt nobis obeſſe, &c.

Fortuna cæca ſit. qua.

Vnde Vergil. lib. 6. Aeneid.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando.

Iuuenalis Satyr. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Aedipo.

Fatis agimur, credite fatis.
Non ſolicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatq; ſua decreta colus.
Lacheſis dura reuoluta manu
Omnia ſecto tramite vadunt,
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo: multis ipſum
Timuiſſe nocet: multi ad fatum
Venère ſuum, dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus:
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt

Firmum,

Firmum, & ſtabile, perq; caſus
Voluitur varios, ſemper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib. 2. Aſtro.

Mitto quod certum eſt, & ineuitabile fatum.

Idem lib. 4. Aſtro.

Soluite mortales animos, curasq; leuate,
Totq; ſuper vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaq; per certos ſignantur tempora curſus.
Naſcentes morimur, finisq; ab origine pendet,
Tunc & opes, & regna fluunt, & ſæpius orta
Paupertas, artesq; datæ, moresq; creati,
Et vitia, & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno poterit nec habere negatum,
Fortunámue ſuis inuitam perdere votis,
Aut fugere inſtantem, ſors eſt, ſua cuiq; ferenda
At ni fata darent leges vitæq; necisq;,
Fugiſſent ignes Aeneam, Troia ſub vno
Non euerſa viro, fatis viciſſet in ipſis.
Aut lupa proiectos nutriſſet Martia fratres,
Romaq; ſic e nata foret, pecudumq; magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina montes,
Includiúe ſua potuiſſet Iuppiter arce
Captus, vel Caput hic orbis foret igne ſepulto,
Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem
Solus, & oppoſitis claudiſſet Horatius armis
Pontem, vrbemq; ſimul rupiſſet fœdera virgo.
Tresq; ſub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumq; orbis ſortita iacebat.

Statius lib. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, eſt ne quòd illi
Non liceat, quantæ poterant mortalibus annis
Acceſsiſſe moræ, ſi tu pater omne teneres
Arbitrium, cæco gemeret mors clauſa barathro,
Longius & vacuæ poſuiſſent ſtamina Parcæ.

Vides ergò quanta ſit vis, poteſtas, violentiaque fortunæ, vt quæ nobis vtcunque reluctantibus poſsit obeſſe, cuius vim, incurſum, violentiam obſiſtere mortalium, nullus vnquam potuerit, nulliique vnquam contigiſſe relatum, ſcriptumúe ſit, & ſuperioribus ſimilia canere videntur, & depingere Poetarum nonnulli varijs in locis.

5 dit. ob- ndu.

Ratio † autẽ ſecundi membri, ſcilicet quòd quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, comprobatur per cap. imputari, de regu. iur. lib. 6. quia per eum non ſteterim, facit lex fin. in fine, iſto titu. de condit. inſer. C. gloſſ. quam allegat glo. in d. c. imputari, confirmatur per rationem tex. in l. pater filium. §. Tuſcul. de leg. 3. & in l. turpia. col. pen. de leg. 2. quia per ipſum non ſtetit, &c. cum ſimilibus. Poteſt eſſe & alia ratio, quia fortè ille, cui debet nubere, poſſet hoc facere, id eſt, nolle malitiosè, vt iſta perderet hæreditatem nulla ſubſiſtente iuſta cauſa, idcircò lex vult, quòd tunc conditio habeatur pro impleta. Iſtam rationem colligo per Paul. in d. l. 1. C. de inſtitu. & ſubſtitu. 1. col. in fine. quam confirma, quia malitijs hominum non eſt indulgendum. l. in fundo. ff. de rei vend. c. ſedes apoſtolica, de reſcrip. cũ ſimil. ſed hæc ratio mihi non placet, quia nõ eſt generalis, poſſet enim ille recuſare, quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia fortè non eſt paris conditionis, vel eſt alia cauſa, & tunc ceſſaret illa ratio militiæ, de qua per Paul. ideò tutior, & generalior videtur ratio præcedens, ſcilicet, quia alteri per alterum, &c. quæ ratio habet locum, ſiue ille noluit nubere malitiosè, ſiue non malitiosè, vt patet ad ſenſum.

Quò ad primum † quando ſtat per implere debentem, quia non vult implere, tunc dico quòd indiſtinctè habetur pro defecta. tex. eſt in leg. ſi ea, iſto tit. de condit. inſer. C. probatur in d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſtitu. à contrario ſenſu eſt tex. in d. l. in teſtamento, de condi. & demon. verſi. ſed ſi vterq; ibi. Stichi autẽ portio inutilis fiebat, & clarius ad finem ibi, ſi quidem ipſe nolit vxorem ducere, quia ipſius facto conditio deficit, nihil ex legato conſequuto, &c. Ad idem eſt text. in leg. Titius ſi ſtatuas, à contrario ſenſu, eod. titu. Ad idem leg. Titio centum. §. fin. in verbo, quòd ſi nolit. eod. tit. facit l. cùm pupillus, eod. tit. quæ tria vltima iura ad hoc allegat glo. quæ idem tenet in l. iure ciuili. eod. titu. Ad idem facit l. fi. ff. de condi. inſti. Ad idem addo text. in leg. fin. C. de cõd. inter. ibi, niſi ipſe ſeruus voluerit adimplere conditionem. Ad idem addo tex. in l. ſi. in prin. C. de neceſſa. ſeruis hęre. inſti. & notatur per glo. rubricæ. ff. de conditio. & demonſtra. & probatur hæc prima regula ex abundanti, quia ſcriptum eſt: Qui non laborat, non manducet, vt notatur in l. quamuis. ff. de damno infect. cum ſimil. cùm ergo iſte nõ implet ex parte ſua, & ſic non laborat, ergò non manducet, id eſt, non conſequitur ſibi legatum relictum. † Præterea in diſpoſitionibus, vbi hinc inde eſt aliquid dandi vel faciendi, ille qui petit ſibi impleri, prius debet implere vel offerre ex parte, qua aliàs repellitur, l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. l. ex placiti. C. de rerum permutati. cum ſimil. quæ iura in hac materia, & quaſi in ſimili reperio allegata per Bald. in leg. generaliter. 5. colum. C. de epiſcop. & Cleri. ſed ita eſt in præſenti, ergò niſi prius iſte adimpleat, iuſtè repellitur. Præterea iſte frangit fidem teſtatori non implendo conditionem ſibi iniunctam, ergò frangatur eidem fides ab hærede obligato, qui repræſentat perſonam defuncti. argu. l. cùm proponas. C. de pact. l. qui fidem. C. de tranſ. c. peruenit. leg. 2. de iureiurando. Præterea fruſtra quis petit debitum, qui quod debet, non impedit. c. fruſtra. de regu. iur. lib. 6. c. iſto ſubiectus. 95. diſt. cum ſi. ergò fruſtra petit legatũ, cùm non impendat quod debet, id eſt, cùm non impleat conditionem, & per eum ſtet.

6 *Conditio ſi deficeret fati implere debẽtis, deficit relictum.*

7 *Actoris implementum ſemper præcedere debet.*

Modò † iſtam primam regulam extẽdo, vt procedat in quacunq; conditione ſiue mixta, ſiue

8 ſiue poteſtatiua, ſiue alia, & pro hoc allego gloſſ.in l.in teſtamento.de condit. & demon. quæ ad literam dicit illud, nota quòd nullo caſu, nulla conditione conſequitur, quid ſi ſtetit per me, vt ibi & ſuprà facit.C.de inſt.leg. fin.& iſtud habeo pro indubitato, cùm per eũ ſtetit, quod noluit implere, non refert quæ cõditio fuerit iniuncta, cum ſponte ei non obtemperauit, quæ eſt ratio tex.in d. leg. ſi ea, de cond.inſert. Item quia ratio tex. in d.l. in teſtamento eſt generalis in qualibet conditione ibi, quia ipſius facto conditio deficit, quæ ratio militat in quacunq; conditione. Item, quia rationes, quas ſuprà feci, pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunq; conditione, vt ex eis patet.

Conditio in omni conditione, quod per me ſtat, mihi nocet.

9 Secundò extendo iſtam primam regulam, † vt procedat nedum, quando per eum ſtetit, quia noluit implere, ſed & quando ſtetit per caſum contingentem in perſonam ipſius, vt quia mortuus eſt, antea quàm impleret, nam & tunc conditio habetut pro defecta, text. eſt ſecundum verum intellectum, in l. ſub diuerſis.§.fi.ff.de condit.& demonſtrat. & ibi Paulus. Idem tenet Paul. per eundem text. in l.2. penul.quæſt. C.de inſtit. & ſubſti. Idem tenet ibi Ange.qui dicit ibi eſſe text. ſi rectè intelligatur, fortè voluit ponderare literam, dum dicit non prius eum hęredem exiſtere, quàm conditioni paruerit, ac ſi diceret, ſi diſcedat antequam impleat, certum eſt, quòd non paret conditioni, ſi excluditur. Ad idem eſt text. in d.l.in teſtam. ibi, ac ſi ipſe diſcedat, nihil ad hęredem ſuum eum tranſmittere, quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur, & ibi eſt text.clarior quàm in l.ſub diuerſis.§.fi.& iſtud ego habeo pro indubitato ſaluo meliori iudicio, nam cùm legatum iſtud ſit conditionale, ſcilicet ſi nupſerit, ſi ſtetit per caſum contingentem in perſona implere debentis, quòminus impleretur, vt quia ipſe mortuus eſt ante cõditionem impletam, certum eſt, quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipſe non poteſt petere, quia mortuus eſt, nec poteſt tranſmittere, quia erat conditionale, & deceſſit legatarius conditione pendente. §. ſin autem.C.de cad.tol. cum ſim. & ſecundum hoc non eſt neceſſaria ponderatio.l.ſub diuerſis. §. fi.nec aliarum legum, cùm hoc ſit principium iuris indubitatum.

Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debẽtis, id eſt, honorati.

10 Sed quæro pro declaratione huius extenſionis † ſcilicet, quando fiat per caſum contingẽtem in perſona implere debentis, vt habeatur pro defecta, vt dixi, an hoc procedat etiam in conditione poteſtatiua, vt ſi deficiat per caſum contingentem in perſona implere debentis, habeatur pro defecta, ratio, quæ me facit dubitare, eſt, quia d.leg.ſub diuerſis, per quam ſe fundat Paul. in d. l.1.de inſtit. & ſubſtitu. loquitur in conditione, ſi decem dederit, quæ conditio eſt mixta, iuxta glo. in d. leg.1. & in l.in teſtamento, quæ communiter tenetur per Docto. ergò ſecus videtur in poteſtatiua, cùm dictum Doctoris debeat intelligi ſecundum concordan. quam allegat Bar. in l. non ſolùm. §. ſi liberationis, de libe. lega. Item quia text. in d.l.in teſtamento, & in l.2. de inſti. & ſubſt. per quas ſe fundat Ange. loquitur in conditione ſi nupſerit, quæ eodem modo eſt mixta, pendens ex facto duorum, vt in regula noſtra, cum ſimilibus. Item & 3. quia videtur, quòd hoc non habebat locum in conditione poteſtatiua, quia regula eſt, quòd conditio poteſtatiua, differens per caſum fortuitum, non facit deficere relictum. l. quæ ſub conditione.§.quoties.de condi.inſti.l.turpia.§.pen. de leg.2. & infrà dicam latiùs, ergò videtur, quòd ſi fiat per caſum contingentem in perſonam implere debentis, quòd habeatur pro impleta per dicta iura, non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prædicta extenſio habet locum in quacunque conditione ſiue poteſtatiua, ſiue mixta, quia de caſuali non eſt dubium, vt dicetur inferiùs, quod probo, quia cùm legatum ſit conditionale, ſi legatarius moriatur conditione pendente, & ſic ſtet per caſum contingentem in perſonam ipſius, certum eſt, quòd de legatum deficit, nec tranſmittitur. §. ſin autem, cum ſimi. de cad. tol. ſi ergò non poteſt legatarius petere, quia mortuus, nec tranſmittere, quia cõditionale, ergò extinguitur, & iſta ratio extinctionis habet locum in quacunque conditione, vt patet ad ſenſum, quia iura conditionalia non tranſmittuntur, quia reperio, quòd Ang. in terminis vno verbo hoc expreſsè tenet in dict.leg.2. de inſtit.& ſubſti.& allegat l. ita legatum. §. illi, ſi volet, de leg. 1. qui loquitur in conditione, ſi volet, quæ indubitanter eſt poteſtatiua. Tertiò ego dico, quòd eſt text. ad literam, in l.1.§.ſin autem de cad.tol. vbi eſt text. quòd ſi aliquid relinquatur alicui ſub conditione caſuali, mixta, vel poteſtatiua, & legatarius moriatur ante conditionem impletam, legatum extinguitur, & non tranſmittitur, ergò ibi eſt tex. ad literam, quòd quando ſtat per caſum contingentem in perſonam implere debentis, quòminus conditio adimpleatur, habetur pro defecta, & quia ibi eſt text. expreſſus, non eſt amplius ſecundũ hoc inſiſtendum. Vltimò ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili, nam ſi conditio mixta pendens ex facto duorum, deficiens per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit legatum deficere, & habetur pro defecta, vt eſt tex. clarus in d.l.ſub diuerſis, & in d.l.in teſtamento, quo caſu nihil poteſt imputari legatario, cùm non pendeat ex poteſtate eius tantùm, ſed ex poteſtate eius & alterius, ergò à fortiori hoc procedit in poteſtatiua, quæ pendebat ex poteſtate ipſius, & poterat prouidere ante caſum contingentem in perſonam ipſius, quod cùm non fecerit, eſt quod ſibi imputetur, ergò nimirùm ꝙ habeatur pro defe-

Conditio deficiens per caſum contingẽtẽ in perſona implere debẽtis, nocet ſi eſt mixta conditio.

defecta, & hic non põt cadere in reſponſioné.

Quintò † pro hoc tex. in leg. ſi ita expreſſum, de condi. & demon. quæ loquitur in conditione, ſi volet, quæ eſt poteſtatiua, & tamen dicit ibi tex. quòd non aliter tranſmittet, quã ſi ipſe voluerit, ergò ſi mortuus eſt antea quã expreſ ſe vellet, & ſic ſtet per caſum contingentem in perſonam implere debentis, extinguitur legatum, & conditio cenſetur defecta, & ita teneo.

dio ſi vo ... ſpendit ... & ... tranſ ...m.

Nec obſtant allegata in oppoſitum, primò non obſtat l. ſub diuerſis, per quem ſe fundat Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergò ſecùs videbatur in poteſtatiua, quia dico, quòd ibi non debet ſumi illud argumentum à contrario ſenſu, primò, quia in poteſtatiua eſt minus dubium, vt probaui in pen. fundamento, ergò non debet ſumi illud argumentum à contrario, quia ſic ſequeretur abſurdũ, eſt enim abſurdum, vt ſtatutum in caſu magis dubitabili, ſcilicet in conditione mixta, non haberet locum in caſu minus dubitabili, ſcilicet in poteſtatiua.

Secundò ſoluo, quòd non debet ſumi illud argu. à contrario, cùm ſit contra legem expreſ ſam, ſcilicet contra §. ſin autem, de cad. tol. & alia iura, vt ſuprà probaui, & eadem eſt reſponſio ad ſecundum fundamentum, ſcilicet de lege in teſtamento, de condi. & demon. & leg. 1. C. de inſti. & ſubſtit. per quas ſe fundat Angel. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, vt ſuprà eſt oſtenſum.

Tertiò non obſtat l. quæ ſub conditione. §. quoties. ff. de cond. Inſt. vbi eſt expreſſum, ꝗ conditio poteſtatiua deficiens per caſum fortuitum, non facit deficere relictum, quia dico quòd ille §. cum concor. loquitur in caſu contingente, non in perſonam implere debentis, ſed in perſonam alterius tertij, quo caſu eſt diuerſum ius, & diuerſa ratio.

Item † modò ego nouiſsimè extendo, ſcilicet quando ſtat per implere debentem, habeatur pro defecta, nedùm in alijs relictis, ſed & in relicto libertatis, quæ eſt relicta ſub conditione poteſtatiua, nam ſi ſtat per implere debentem, habetur pro defecta, & remanet ſeruus. tex. eſt nouus, & ſingularis in l. fi. in prin. C. de neceſſ. ſeru. hæred. inſtit. Imò quòd eſt plus & mirabile, nedum priuatur libertate ſibi relicta ſub conditione poteſtatiua, vt ibi, imò, quia conditionem implere recuſauit, priuetur nedum libertate ſub conditione relicta, ſed etiam hæreditate purè ſibi relicta, vt ibi, & ratio eſt, quia libertate priuatur ſua culpa, hæreditate autem ideò, quia teſtator non potuit facere, quod haberet hæreditatem, ſi remaneret ſeruus, vt ibi declarat Paul. licet nec ipſe nec alius applicat ad hoc propoſitũ, ideò benè nota, ſi auté libertas eſſet relicta ſub conditione caſuali, vel mixta, quid iuris, dicunt ibi Doctores.

...defi- ...ando ...it, no ... in li

Iſtam † regulam ego limito, vt ꝓcedat, quã do ſtetit à principio per implere debenté, quò minus impleretur conditio, ſecùs ſi non à principio, ſed ex poſt facto ſtetit per eum, nã tunc conſequitur relictum, ac ſi per eum non ſtetiſſet, iſtam limitationem colligo ex verbis Baldi, in l. 1. vltima quæſt. C. de inſtitu. & ſubſtitu. vbi dicit, quòd illa lex procedit, quãdo ab initio ſtetit per illam, ſecus ſi ab initio ipſa voluit, & quia ſtetit per filium Antilli ipſa conſequuta eſt hęreditaté, nã licet ex poſt facto alius pœnitentia ductus velit eam in vxorem, & ipſa nolit, non priuabitur hęreditate, quia ſufficit momento impletam fuiſſe conditionem. l. ſi quis hæredem, eod. tit.

...it defi- ciens non nocet, quando per implere debétem ſtetit ex poſt facto.

Idem tenent Imola in l. in teſtamento, de condit. & demon. & omnes communiter in d. l. 1. vt ibi per Alexand. & vide per Alexan. in l. ſi ſeruum. §. ſequitur. 6. notabili. ff. de verb. obli, videbatur contrarium, quia vltima mora nocet, dicto §. ſequitur, & de peti. & commodo rei vendi. l. illud. idem tenet Iaſo. in dict. l. 1. 5. columna.

14 Secundò limito † vt procedat regula, quando grauatus poteſt eam honeſtè implere, ſecus autem ſi nõ poteſt implere honeſtè, nam tunc licet ſtet per eum, non priuatur relicto, argu. l. cum ita legatum. ff. de cond. & dem. Glo. in d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſti. facit l. Caio. §. imperata. ff. de adim. & ciba. lega. & quod ibi notabiliter per Barto. facit l. nepos proculo, cum ſim. de verb. ſig. l. filius. ff. de cond. inſt.

Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſtum non nocet.

15 Secundus caſus principalis eſt, † quando ſtat per tertium, in cuius perſonam venit conditio implenda, quominus impleatur, quo caſu dicitur contrarium quod conditio habetur pro impleta, tex. eſt in l. 1. C. de inſtitu. & ſubſt. ibi autem filio Antilli recuſante, &c. & in l. in teſtamento. de condit. & demonſtra. ibi, ille quidem legatum deberetur, & in fine eiuſdem legis, ibi, legatum ei debetur, &c. probatur ex ratione tex. in l. iure ciuili. eo. ti. & ita allegat illam l. Pau. in d. l. in teſtamento, verè tamen illa l. iure ciuili, hoc non probat, quia loquitur, quando ſtat per tertium, qui impleta conditione veniebat obligandus, vt infrà dicã. Ad idé eſt tex. in l. 1. C. de his quæ ſub mo. & ff. quando dies lega. ced. leg. ſi poſt. §. item ſi qua, facit l. in iure ciuili, de regul. iur. Ad idem l. ſi ea. C. de cond. inſer. quam allegat Glo. in l. ſi poſt. ſed certè nõ probat niſi à contrario ſenſu, vt ex ea patet euidenter. Ad idem l. fin. C. de cond. inſert. ibi. ſiue per eum cui dare aliquid viſus eſt, &c. Ad idé ff. de annu. lega. l. Mæuia. vbi Gloſ. allegat plures concord. quarum maior pars loquitur in alijs caſib. diuerſis. Ad idé eſt tex. in l. vter ex fratribus. ff. de cond. inſtitu. ratio iſtius regulæ euidenter patet.

Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona eſt cõditio implenda, non nocet.

16 Tertius caſus eſt, † quando ſtat per tertium, in cuius perſonam non veniebat conditio implenda, tamen impedit quod non impleatur, & tunc dicitur, aut impediunt, iuſtè itaque contra eum non poteſt haberi regreſſus, & tunc habetur pro impleta, vt probatur in leg. Titius

Conditio deficiés quod ſtat per tertium, in cuius perſona cõditio nõ erat implenda, an noceat.

Titius ſi ſtatuas, de cond. & demon. aut iniuſtè, & tunc aut temporaliter impediuit, & non habetur pro impleta, nec pro defecta, ſed ceſſante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus, in prin. ff. de cond. & dem. & ibi vide Pau. aut impediuit perpetuò, & tunc aut erat ſoluendo qui impedit, & habetur pro defecta, leg. inde Neratius. §. primo, ad legem Aquil. aut non erat ſoluendo, & habetur pro impleta, ſecundum Pau. in d. l. Titius ſtatuas, & in l. iure ciuili, & in l. in teſtamento, de cond. & dem. iſta tamen diſtinctio an ſit ſoluendo, vel non procedit, quando ille tertius, qui iniuſtè impediuit, eſt penitus extraneus, ſecus autem ſi non eſt extraneus penitus, vt eſt videre in tutore, qui impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, ſed idem in pupillo, quo caſu indiſtinctè nocet pupillo, ſicut factum pupilli licet in penitus extraneo diſtinguatur, vt ſuprà, iſtam limitationem colligo per Paul. in l. cùm pupillus, de cond. & dem. vbi videas. rationes autem prædictorum eæ ſunt, ſcilicet an impediat iuſtè, an iniuſtè, & an ſit ſoluendo, vel non, ponit magiſtraliter Paul. in l. 1. C. de inſti. & ſubſti. 3. col. quem omninò videas ibi, & ad prædicta vide eum in d. l. iure ciuili, & l. in teſtamento, & aliquid in l. quæ ſub conditione. §. quot res. ff. de cond. inſtitu.

17 *Conditio deficiens quando ſtat per oneratum nunquam nocet.* Quartus caſus principalis eſt, † quando ſtat per hæredem, vel alium grauatum, qui impleta conditione venit obligandus, quò minus conditio impleatur, & iſto caſu dic, quòd conditio habetur pro impleta, ſiue erat implenda in perſonam ſuam, ſiue alio modo, & ipſe recuſet vel impediat, quòminus impleatur, ſiue licitè ſiuè illicitè, iſte eſt propriè caſus in l. iure ciuili, de reg. iur. & in l. fi. C. de cond. inſertis, & in l. Iulius. Paulus de cond. & dem. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi, quòd habetur conditio pro impleta, ſcilicet quò ad hoc, vt legatum purificetur, & legatarius tranſmittat, non autem quò ad hoc, vt non teneatur amplius ſoluere, quod ſemel obtulit, & alius recuſauit recipere, imò ſi legatarius petit, hæres cui erat dandum per viam exceptionis poteſt conſequi, vt ſibi ſoluatur, tex. eſt ſingularis in l. cui fundus, in fine, ſecundum intellectum Doctorum. ff. de condi. & demon. ſed ſi eſſet iam ſolutum, vel habita conditione pro impleta facta eſſet à lege executio legati, nec eſſet alia neceſſaria, vt ſi fuit relicta libertas directo ſub conditione dandi hæredi, & ſeruus obtulit, & hæres recuſauit recipere, & ſic factus eſt ſtatim liber, & ſic eſt executio facta à lege, non poterit hæres ſibi poſtea conſulere per viam agendi, vt ſibi ſoluatur, tex. eſt ſingularis in l. cum quidam, aliàs eſt l. finalis. C. de cond. inſer. quod eſt ſingulare & ſubſtantiale. & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & dem. & in l. pe. & fi. C. de cond. inſer. & in d. l. cui fundus, de cond. & dem. quod eſt notandum.

Item & quintò limit. † vt procedat, quando non eſt licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis, aliàs ſecus, vt ſi promiſiſti mihi decem, ſi te vicero in colluctatione, vel alio ludo, & per te ſteterit, quòminus te vincam, non teneberis, quia tacitè videtur actum ex natura & qualitate negocij, vt liceat tibi impedire implementum, & quia iſto caſu non ſufficit niſus vel conatus, ita notatur in l. in executione. §. ſi. de verbor. obligat. & tenet Bal. in l. 1. C. de inſtit. & ſubſtit. 10. q. Paul. in l. iure ciuili, de condi. & dem. Ad idem eſt gloſſ. expreſſa in l. in iure ciuili, de reg. iur. vbi glo. dicit, quòd hoc videtur tacitè actum, vt poſſit reſiſtere, & ſic habetur pro expreſſo. l. cū quid. ff. ſi cer. pet. 1 *Victo ... eſt re... tiua.*

Quintus caſus principalis eſt, † quando ſtetit per teſtatorem, quòminus conditio impleatur, verbi gratia, Teſtator reliquit centum fratribus pro ſepultura, quia tamen erat excommunicatus, non poteſt ibi ſepeliri, an habeatur conditio pro impleta, communiter dicitur, quòd ſic, ex quo per teſtatorem ſtat, quòminus impleatur. Item quia illa conditio eſt impoſſibilis, ergò non vitiat. l. obtinuit, cum ſimilibus. ff. de cond. & demon. ita tenet Bar. notabiliter poſt Dinum in l. miles. §. fin. ff. de adul. & ibi vide in additionibus. Idem tenet Bal. in l. 1. C. de inſtit. & ſub. penul. quæſtio. & in l. 1. in fine. C. de his, qui pœnæ nomine. & Ioannes de Imol. in l. in teſtamento, de cond. & dem. Imol. & Anchar. in l. filius, de teſtam. Idem Alex. in d. l. 1. C. de inſti. & ſubſt. in fine, & ibi dicit Pau. circa finem. Idem ibi Iaſ. num. 9. 6. col. & eſt communis ſententia. 1 *Cona... ciens ... ſtat p... torem ... cet.*

Sextus caſus † vt vltimus eſt, quo conditio impeditur per caſum fortuitum, quòminus impleatur, & iſto caſu dic, quòd regulariter conditio habetur pro defecta, tex. eſt in d. l. legatum, de cond. inſer. text. eſt in l. in teſtamento, de condi. & dem. in duobus locis. tex. in l. cùm ita datur. verbo, diuerſa cauſa, eo. tit. tex. in l. penul. §. 1. eo. tit. & tex. in l. ſi peculium. §. his cui. ff. de ſtatu lib. facit l. ſi ita ſcriptum. ff. de manumiſſis teſt. notatur in l. Seio, in prin. ff. de annuis legat. glo. ordinaria in l. 1. C. de inſti. & ſubſtitu. & in d. l. in teſtam. Rationem huius, ſcilicet quare habeatur pro defecta, quādo impeditur per caſum, ſi autem impeditur per alium, habetur pro impleta, dixi ſuprà, cui rationi modò adde, quod in ſimili dicit gloſſ. in l. eam quam. C. de fideicom. glo. magna, in prin. & Paul. de Caſtr. in l. ille à quo. §. ſi de teſtam. ad Trebellianum. *Cona... ficien... ſtetit ... ſum, ...*

An † autem d. l. legatum. C. de cond. inſer. habeat locum, ſi eſſet legatum nomine dotis Bertæ, ſi nupſerit Titio, & eo mortuo nuptiæ ſunt impeditę, videtur quòd non, quia illa lex non habet locum in legato alimentorum, vt infrà dicam, ergò idem videtur dicendū in cauſa *Cond... ciens ... ſtat ... ſunt ... cet d... ne le...*

cauſa dotis, per notata in authen. res, quæ. C. communia de lega. & in authen. contra rogatus, ad Treb. cum ſimilib. contrà tenet Bal. in d. l. legatum, quia deficit cauſa finalis legandi ſecundum eum, credo quòd voluit dicere, quia cauſa finalis fuit, vt haberet in cauſam dotis, ſcilicet hæc cauſa deficit, non ſecuto matrimonio. l. fi. C. de donat. ante nup. ergò deficit relictum, pro quo allego in ſimili l. 1. C. de condic. ob cauſam, & ibi Bald. & alij. Ad idem facit l. ſi pater. & l. nec apud. C. de hæredi. inſti. & l. eamque. C. de fideicomm. & ex hoc habes notabilem extenſionem ád leg. legatum, quam benè nota.

o ca- eficiēs m, no

Prædicta regula † procedit in conditione mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatum, cum ſimilib. quid autem in conditione caſuali, dicitur idem, ſcilicet quòd ſi deficiat per caſum, imò qualitercunque habetur pro defecta, & non pro impleta, ita tenet glo. ordinaria in regula l. ſub diuerſis. ff. de cond. & dem. & in l. in teſtamento, eod. tit. Bar. in d. l. in teſtamento, & in l. 1. in princ. de inſtit. & ſubſti. & ibi Bal. 10. oppoſitione. Idem Ang. Pau. & Alex. ibi, & per omnes in d. l. in teſtamento. Idem tenet Dinus in regula imputari, de regu. iuris, lib. 6. Idem eſt dicendum in cōditione mixta, pendente ex facto vnius, & viribus fortunæ, iuxta l. ſi pater. C. de inſtitu. & ſubſti. & tenent dictæ gloſſæ ſuprà allegatæ, & Doctores communiter in locis ſuprà relatis, ratio eſt, quia quando aliquis inſtituitur, vel aliquid relinquitur ſub conditione caſuali, teſtator ſolùm reſpicit caſus euentum, & nullo modo factum inſtituti, ideò quocunque modo conditio deficit, impedit diſpoſitionem, & eadem ratione in mixta, quæ partim pendet ex viribus fortunę, iſtam rationem ponit Bar. in d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſti. & in d. l. in teſtamento, & multi ſequuntur, eſt tamen aduertendum, quòd pro dicta oppoſitione Bar. in d. l. 1. allegat. C. de cad. tol. §. ſin autem aliquid, & etiam Bal. ibi, & Dinus in d. regula imputari, de quo ſcilicet an ille tex. hoc probat, ego vehementer dubito, primò, quia ille tex. loquitur in caſuali conditione, & mixta ex viribus fortunæ, & etiā in poteſtatiua, ergò ille tex. loquitur in omnib. illis conditionibus, ſi intelligeretur, q, quando deficit cōditio per cauſam, deficit relictū, ergò intelligeretur etiam in poteſtatiua, ſcilicet quòd deficiens per caſum, faceret deficere relictum, ſecundū hoc eſt falſum l. quæ ſub conditione. §. quoties. de condi. inſti. & infrà dicam. ergò licet ille tex. dicat indiſtinctè, quando ſuperſtite legatario conditio deficit, euāneſcat legatum, poteſt intelligi quod deficit alio modo, non aūt caſu fortuito, præterea quando vna determinatio reſpicit plura determinabilia, debet ea terminare vniformiter. l. quamuis. l. hęreditatem. C. de impub. & alijs. l. nam hoc iure. de vulg. & pupill. & C. de milit. teſta. l. in teſtamento. modò ſic illa determinatio, ſ. quòd quando conditio deficit, deficit relictum, vt d. §. ſin autem, reſpicit plura determinabilia, ſ. legatum relictum ſub cōditione caſuali, mixta vel poteſtatiua, ergò debet ea pariformiter determinare. aut ergò dicimus, quòd illa verba, quòd quādo cōditio deficit, deficit relictū, intelliguntur, quòd quando conditio deficit alio modo, quā per caſum fortuitum, & tunc nil facit ad propoſitum, aut intelliguntur, quòd conditio deficit etiam per caſum, & tūc comprehenderet etiam conditionem poteſtatiuam per dictam regulam, quòd quādo vna determinatio, &c. hoc autem dicendum non eſt, quia contra d. l. quæ ſub conditione. §. quoties ergò. §. ſin autem. aut nihil facit, aut ſequeretur abſurdum, ſcilicet contra d. §. quoties, quod non eſt dicendum. Nec obſtat text. in dict. §. ſin autem, dum dicit, ſpectari oportet conditionis euentum, & ſic videtur indiſtinctè dicere à contrario ſenſu, quòd ſi non exiſtat conditio, non debetur legatum, ergò ſiue per caſum, ſiue alio modo deficiunt, nō debetur, quia reſpondeo, quòd nō obſtat, nam certum eſt, quòd de natura cuiuſcunque cōditionis eſt, quòd debet expectari conditionis euētus, aliàs non incipit deberi. l. legata ſub cōditione, cum ſimilib. de conditionib. & demon. imò quod eſt plus, debet impleri in ſpecifica forma. l. qui hęredi. de condit. & demon. imò quod eſt plus, etiam ſi ille, in quem debet impleri, ſit incapax, debet tamen impleri ſaltem de facto, vt ſic impleatur in ſpecifica forma. l. Mæuius, eod. tit. & tamen licet ll. omnia iſta requirant, vt implemento conditionis poteſt impleri per æquipollens. l. ſi mater, cū ſimil. C. de inſti. & ſubſtit. Item ſi ſtat per eum, cū quo debet impleri, habetur pro impleta. l. 1. C. de inſtit. & ſubſti. cum ſimilib. licet ergò ille tex. velit, quòd ſi non ſequitur euentus, non debeatur, non propterea probat, quòd ſi non ſequitur propter caſum fortuitum, quia poteſt non ſequi multis modis, ſcilicet quia noluit, vel quia non potuit, & hoc quia nō potuit, poteſt multis modis contingere, & ſic non concludit iſte text. Præterea ſi intelligis, quòd nō eſt ſecutus euentus propter caſum, & quod ideò non debeatur, contradiceret dict. §. quoties. l. quæ ſub conditione, ne ergò contradicat, intelligamus quòd alio modo defecit, quā per caſum, quia expedit iura concordare, &c. & quia euitanda eſt legum correctio, &c.

Nec etiam obſtat tex. d. §. ſin autem. verſic. quod ſi in medio, dū dicit quòd ſi in medio, is qui ex teſtamēto lucrum ſortitus eſt, decedat, pondero, decedat, & ſi conditio deficit per caſum fortuitum, facit deficere relictum, ad hoc reſpondeo, & dico, quòd non obſtat, pro quo eſt aduertendum, quòd quandoque conditio deficit per caſum contingentem in perſonam implere debentis, quandoq; per caſum contingentem in perſonam alterius, primo caſu

t indu-

indubitanter eſt verum, quòd ſiue conditio ſit caſualis, ſiue mixta, ſiue poteſtatiua, & deficiat per caſum contingentem in perſonam implere debentis, facit deficere relictum, text. in l. ſub diuerſis. §. fin. de cond. & demon. tex. ad literam in l. in teſtamento, de condi. & dem. ibi, at ſi ipſe decedat, nihil ad hæredem ſuum eum tranſmittere, quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur, vt ſuprà dixi, & dedi rationem huius, & iſto caſu propriè loquitur text. ille quem ad hoc pondero, dũ dicit, quòd ſi is, qui ex teſtamento lucrũ ſortitus eſt, decedat, & ſic loquitur de caſu contingen. in perſonā implere debentis, nos aũt loquimur in caſu cõtingente in perſonam alterius, in quem, vel in quo debet conditio impleri, iuxta regulam noſtram cum ſimilibus, & ita rectè intelligendo ille tex. non loquitur in caſu, de quo per Doctor. Præterea conceſſo ſine præiudicio veri, quòd iſte tex. loqueretur, quando deficit per caſum fortuitum contingentem in perſonam alterius, ſequeretur inconueniens ſæpè repetitum, ſcilicet, quòd deberet referri etiā ad conditionem poteſtatiuam, cùm dictus §. ſin autem, loquitur etiam de ea, & ſic referendo eſſet contra d. §. quoties, fateor tamē quòd licet dictus §. ſin autem, non ſtringat, tamen opinio Bar. & aliorum eſt vera, ſcilicet, quòd conditio caſualis deficiens per caſum facit deficere relictum, & fortè Alex. ſentiens aliquid de prædictis, dixit in d. l. 1. de inſtit. & ſubſti. quòd conditio caſualis vel mixta pendens à facto legatarij, & à fortuna deficiens, caſu fortuito facit deficere relictum, & allegat glo. in l. in teſtamento. de condi. & demon. & in regula, eod. titu. nec mouetur per d. §. ſin autem, nec allegat alium text. quia fortè ſenſit, quòd non ſtringant per prædicta, & etiam Ange. ibi dicit, quòd omnes tenēt hoc indifferenter, & tamen ipſe non allegat, niſi glo. in regula de condi. & demon. quidquid tamen ſit, concluſio eſt vera, quæ tamen recipit duas limitationes. Prima eſt† ſi teſtator eſſet aliàs relictu-

23 rus per gloſſ. ordinariam, in d. leg. prim. quæ in ſe eſt vera, licet quò ad illam legem ſapiat diuinationem. Secunda eſt per text. ſingularem in l. fi. C. de neceſſa. ſeruis hær. inſt. & iſtas duas ponit Ang. in d. leg. 1. in fin. & per prędicta ſum expeditus de iſta quæſtione. Concludo ergò, quòd conditio deficiens per caſum fortuitum facit deficere relictum, ſiue loquimur in conditione mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatũ, cum concor. de quibus ſuprà, ſiue in conditione caſuali, ſiue in mixta pendente ex facto vnius, & viribus fortunæ, vt per Docto. in locis ſuprà alleg.

Conditio caſu deficiēs an noceat quādo teſtator aliàs erat relictu-rus.

24 Iſtud tamen † de cõditione poteſtatiua, ſcilicet, quòd deficiens per caſum non faciat deficere relictũ, limito duobus modis, quos colligo ex verbis Alexan. in d. l. 1. circa prin. de inſti. & ſubſtit. Item tertiò limito, vt procedat, niſi qui debebat implere, fuiſſet in mora con-

Conditio poteſtatiua deficiens per caſum nocet aliquā-do.

ſtitutus, ita dicit Paul. in d. §. quoties, allegat l. fin. C. de cond. inſert. quæ tamē l. non loquitur in poteſtatiua, ſed in mixta, vt ex ea patet, idem tenet in d. l. 1. & in d. l. in teſtamento, & mouetur per l. pen. §. 1. de condi. & demon. quæ etiam loquitur in mixta, ſed ſi aduertas, eadem eſt ratio in vtraque, quando præceſſit mora. Idem tenet gl. in d. §. quoties. per eandē l. pen. §. 1. Quartò ego limito d. regulā, & d. §. quoties, vt procedat quando caſus contingit in perſonam ſerui manumittendi, vt tũc, ſi deficiat conditio poteſtatiua per caſum, non deficit relictum, vt ibi, ſecus ſi caſus contingeret in perſonam legatarij, qui debebat manumittere ſeruum proprium, nam tunc licet ſit poteſtatiua, deficit legatum, vt patet in leg. ſi ita legatum. §. illi ſi volet. de leg. prim. & in leg. ſi ita expreſſum, de condit. & demonſtra. & ego dico quòd eſt tex. ad literam. C. de cadu. toll. §. ſi autem, & ſuprà dixi, licet ad alium propoſitum, & ratio eſt in promptu, quia cùm legatarius deceſſit conditione pendente, neceſſariò extinguitur legatum, nec poteſt tranſmitti, quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur, vt dicit tex. in l. in teſtamento, de condi. & demon. quæ ratio eſt communis in quacunque conditione, vt patet euidenter, ex prædictis habes primam limitationem ad regulam text. dicta lege, legatum, vt non procedat in conditione poteſtatiua, deficiente per caſum.

Secundò limita † vt non procedat in modo, nam licet ſit mixtus modus, & deficiat per caſum, non tamen deficit relictum, text. eſt ſingularis in leg. ſi fundum per fideicom. §. Iulian. de leg. 1. qui non eſt alibi ſecundum Dinum, ibi, cui Doct. addunt ſimilem in l. Lucius. §. quiſquis. el primero. de legā. 2. ſed idem probat tex. in l. pater filium. §. Tuſculanus. de leg. 3. & ibi glo. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum §. Tuſculanus, quaſi in propoſito allegat glo. in l. turpia. §. pen. de lega. 1. & reperio quòd illum §. Tuſculanus, pro concordan. allegat Bar. in leg. Titio centum. §. Titio genero. 1. col. de cõd. & dem. rationem autem differentiæ inter conditionem & modum ponunt Doctor. in dictis locis, præſertim Alex. in dict. leg. 1. de inſtitu. & ſubſtit. 2. col. & iſta eſt communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, vt ipſe ibi refert, ideò ego pro prima opinione pondero tex. vbi videtur mihi expreſſum, in l. ſi quis Titio, de leg. 2. quem ſic induco & præſuppono, quòd ibi fuit modus, quia teſtator dixit, lego Titio 10. vt ea reſtituat Mæuio, dicit ibi tex. q. ſi Mæuius fuerit mortuus, Titij commodo cedunt. Certum eſt aũt quòd ille modus fuit mixtus, ſ. vt decem det, iuxta glo. in d. l. 1. de inſti. & ſubſti. & in l. in teſtamento, & probatur in l. cùm ita datur, de condi. & demon. & eſt communis ſententia. Item deficit per caſum fortuitũ, quia Mæuius deceſſit, cui erant danda 10. q aut ibi nõ extin-

Mod... tus d... per ca... nocet

extinguatur legatum, patet, quia tex. dicit, ꝙ Titij legatarij commodo cecidit, ergò ibi expreſſum eſt, quòd modus mixtus deficiẽs per caſum fortuitum, non facit deficere relictum, quod eſt notandum. Imò quod eſt plus, ego dico, quòd nedum modus mixtus appoſitus in vltima voluntate deficiens caſu, non facit deficere relictum, ſed etiam ſi eſſet appoſitus in actu inter viuos, de quo ego pondero. leg. pen. C. de condi. ob cau. nam ibi fuit data pecunia medico, vt ægrum curaret, & ſic pendebat ex voluntate duorum, dicit tamẽ ille tex. quòd ſi ille modus deficit per caſum contingentem in perſonam infirmi, quòd non tenetur medicus reſtituere datum, ergò ibi eſt expreſſum, quòd modus mixtus deficiens per caſum, nõ facit deficere datum inter viuos, quod eſt notandũ, quãuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in vltima voluntate. l. in teſtamentis. de regu. iur. c. cùm dilecti. de donati. concludo ergo quòd modus mixtus deficiens per caſum non facit deficere relictum, per d. §. Iulianus, quem limita vno modo, vt ibi per Bal. & Pau. & ſic habes ſecundam limitationẽ ad d. regulam noſtram.

Tertiò fallit † in libertatem. tex. eſt in l. cum ita datur. §. 1. ff. de cond. & demon. & in l. fi. C. de cond. inſer. vbi Paul. de Caſtr. multum magiſtraliter declarat, quæ ſunt ſpecialia fauore libertatis, ibi vide per eum, maximè in principio, ibi, ſecundum eſt, & circa finem, qui colliges extenſionem ad iſtam limitationem.

Quartò fallit † fauore alimentorum. l. 1. C. de lega. l. Caio. §. Imperator. de aliment. & ciba. lega. l. illis libertis, de condi. & demon. in princip. leg. annua, in prin. ff. de annuis lega. quod procedit, quando conditio eſt appoſita in fauorem legatariorum, & ita loquuntur & intelliguntur dicta iura, ſecus fauore eorũ, quibus legatarij debent morari, ita intelligitur tex. in l. Seio, in princ. & ibi glo. ff. de annuis legatis, & eſt text. in d. l. illis libertis, de condi. & demon. in fine, & eſt communis opinio Doctor. quid autem in dubio, cuius fauore videatur relicta, declarat Paul. in d. l. illis libertis. ponderando verba teſtatoris, vt ibi per eum. Ale. tamen non faciens mentionem. Paul. tenet indiſtinctè, quòd in dubio videatur relictum fauore legatariorum, & per conſequens non deficiat legatum, ita tenet in l. 1. C. de inſtitu. & ſubſtitu. 2. col. idem ſentit Angel. ibi iudicio meo, idem tenet Dinus in regula imputari, & vide circa iſtum caſum per Pau. 3. col. in hac l. 1. de inſtitu. & ſubſtitu.

Quintò ex mea inuentione ego limito, † vt hæc regula nõ procedat in legato relicto eccleſiæ ſub conditione mixta, vel aliæ piæ cauſæ, quo caſu puto, ꝙ etiã ſi conditio addita eccleſiæ deficiat per caſum, non tamen deficiat relictũ, quod probo 1. qa libertas eſt cauſa pia, ſed in libertate hoc ſtatuitur, ergò idẽ in eccleſia & alia pia cauſa. Item quia hoc ſtatuitur in alimentis, vt ſuprà dictũ eſt, quæ dicuntur pia cauſa, ergò idẽ in alia pia cauſa. Item quia vbi eſt eadem ratio idem ius, item quia caſus excepti extenduntur ex identitate rationis. c. cũ dilecta, de confirma. vtil. vel inutil. cum ſimilib. ergò caſus libertatis & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam cauſam, quia eſt eadem ratio in vtriſque, & confirmabis per alia multa, & ex hoc infero ad legatum relictum in cauſam dotis ſub dicta conditione, &c. & alia continentia cauſam piam.

Sextò ego limito † per l. pen. §. 1. de cond. & dem. hoc modo vt procedat iſta regula, quando vni erat dandum, vel cum eo aliquid faciendum, & deficit per caſum, ſecus ſi duobus, & alter tantùm moriatur, nam poteſt impleri in perſonam alterius pro parte, & conſequeretur legatarius legatum de benignitate, vt ibi, quod eſt notandum, & fortè hoc eſt, quod voluit glo. in l. in teſtamento. de condi. & demon. per illum §. 29 *Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates.*

Septimò poteſt limitari, quando conditio mixta, procedens ex facto duorum, reſpicit ſolum fauorem debentis implere, nam tunc ſi deficiat per caſum contingentem in perſonam eius, cui debet impleri, nihilominus habetur pro impleta, vt videtur probari in l. annua, in prin. ff. de annu. legat.

Idem & erit octaua limit. quando non apparet, cuius fauore conditio ſit appoſita, nec verè, nec per aliquas coniecturas, nam tunc etiam habetur pro impleta, ac ſi in fauorem debentis implere eſſet appoſita. d. l. annua. ſecundum alium intellectum, ſi autem eſſet appoſita in fauorem eius, cui impleri debet, haberetur pro defecta. leg. Seio, de annuis legat. Idem ſi in fauorem vtriuſque, vt in d. l. legatum, & in l. in teſtamento, de conditio. & demonſt. iſta eſt intentio Domini Angeli in l. 1. de inſtit. & ſubſtitu. & alius ibi non tangit, & dicit quòd ſunt verba Dini, & notabilia, & non allegat, vbi voluit allegare Dinum in regula imputari, vbi hoc videtur dicere, licet non diſtinguat leges, quas allegat, prout facit Ang. & ſic ſi aduertas diſtinctionem, quam Docto. faciunt ſolum in alimentis diſtinguẽdo, cuius fauore ſint relicta, & quid in dubio Din. & Ang. faciunt generaliter in materia l. legatum, de condi. inſer. vt ſuprà vidiſti, & omnes mouentur eiſd. ll. negari tamen nõ poteſt, quin illæ ll. ſcilicet l. annua, & l. Seio, per quas omnes mouentur, loquuntur in alimentis, licet Dinus, & Angelus eas intelligant generaliter, vt ſuprà dictum eſt, cogita.

SVMMARIVM.

1 *Conditio, ſi nupſerit, an per voluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egregia q.*

2 *Repudiatio quando facta videatur.*

3 *Variare an liceat in vltimis voluntatibus.*
4 *Conditio pendens ex facto noſtro per voluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ, ſi aderat ſubſtitutus.*
5 *Accreſcendi ius ceſſat, quando dominium legati non tranſit recta via in legatarium.*
6 *Conditionem illam, ſi nupſerit, non tenemur implere infra triẽnniũ, cũ multis contra cõmunẽ.*
7 *Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt.*
8 *Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe, vt quàm primum poteſt impleatur in hæreditate.*
9 *Conditio, ſi nupſerit, ſub qua mulieri fuit legatum relictum, ſi ſemel ipſa declarat, nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dubia q.*
10 *Conditio nubendi ſemel repudiata, & ſi poſtea impleatur, nihil prodeſt, contra nouiſſimos.*
11 *Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit tàm in hæreditate, quàm in legato, contra Alex. & Decium.*
12 *Conditio interpretatiuè tantùm impleta, quam actionem producat, noua declaratio.*
13 *Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tantùm moratur, non perditur legatũ, quando conditio erat caſualis vel mixta, cum nouiſſ. contra communem.*
14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius voluntate, ſiue pro arbitrio boni viri, cum communi.*
15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeò reijcitur, vt nec eius voluntatem requirere teneamur, nedum ſequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*
16 *Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Emanue. contra Pau. Rui.*
17 *Conditio nubendi de conſenſu alterius, non deſignata perſona, cui nubendum ſit, reijcitur, cũ Emanue. contra Aym.*
18 *Conditio, ſi nupſerit arbitrio alterius, non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur, etiam de ademptione, non ſecus quàm de datione, cum Emanue. contra Aym.*
19 *Ratio communis improbatur.*
20 *Conditio non nubendi vſque ad annum decimum quintum reijcitur, contra Aret.*
21 *Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris, quod aliter tranſgredi non liceret.*
22 *Viduitatem virgini inducere non licet, nec perpetuam, nec temporalem, nec etiam momentaneam, contra nouiſſ.*

CAPVT XCIIII.

1 *Conditio ſi nupſerit per voluntatis declarationem deficit irreparabiliter, elegãs quæſt.*

ILLVD † autem dubium eſt, ſi legatum Seiæ ſub hac conditione, ſi Titio nuberet, relinquatur, Seiaq; ſemel expreſsimque declarauerit, nolle ſe Titio nubere, ſed poſtea mutata (more fœminarũ) voluntate velit eidem nubere, an legatum conſequetur, quod negant Paulus in l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. Idem Paul. Caſt. in l. 2. eo. tit. ſentit Iaſo. in l. 2. num. 6. eod. tit.

Contrarium tenet ingenioſus Emanuel de Acoſta in repet. l. cum tale. §. reſcriptum. ff. de condi. & dem. limitatione 6. nu. 4. per l. conditionum, quę in futurum. ff. de condi. & demon. quę nihil facit, nam licet probet, quòd talis conditio poteſt quandocunque impleri, non ſecus quàm hæc conditio, ſi nauis ex Aſia venerit, iuxta l. 2. & l. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſtit. melius in leg. 2. ff. de condi. & demon. tamen illud intelligẽdum, niſi ſemel conditio defeciſſet, nam per conditionis defectum euaneſcit relictum cõditionale, quòd poſtquam ſemel euanuerit, amplius ſuſcitari non poteſt. l. ſi decem, cùm petiero. ff. de verb. obliga. l. qui Romæ. §. Augerius. ff. eod. titu. l. ſi ita expreſſum. l. cùm ita datur. leg. ſub diuerſis. ff. de conditio. & demonſtra. §. ſin autẽ aliquid ſub conditione. C. de cad. tol. l. ſi quis hæredem, & ferè per totum. C. de inſti. & ſubſtit. nec dubium eſt, quin licet ad implementum huius conditionis, ſi nupſerit, deſideretur nuptiarum interuentus, vel quòd non ſteterit per implere debentem. l. 1. C. de inſtit. & ſubſtit. l. in teſtamento. 2. ff. de conditio. & demon. tamen vt ea conditio defeciſſe intelligatur, nullus actus poſitiuus deſideratur præter animi declarationem, nam cùm primum honoratus conſtituerit nolle ſe conditionem illam implere, illico ea conditio ſine ſpe renaſcendi perijſſe ſeu defeciſſe intelligitur, arg. l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hære. inſti. † nã & nuda animi declaratione contingit hæreditatis legatiúe tàm agnitio quàm repudiatio. §. fin. Inſti. de lega. vnde leg. legatarius. §. final. ff. de legatis primo. ait, quòd, cùm primùm legatarius conſtituerit, nolle ad ſe pertinere legatum euaneſcere, id legatum videtur habeturque perinde, ac ſi retrò nunquam relictum fuiſſet, vt ibi, & leg. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. ff. de legat. prim. quinimò ſimul ac talem conditionem deficere voluit, deficit, vt l. 1. §. vtrùm autem. verſic. proinde ibi, maluerit deficere conditionem. ff. ſi quid in fraudẽ patroni. facit lex 3. C. de hæredibus inſti. Iam ergò dubitari non oportet, quin per interuentum voluntatis (vt more noſtrorum loquar) defecerit conditio, & in eo tantùm quæſtio manebit, an adhuc pœnitere liceat, & magis eſt, vt neque in repudiationibus, neq; in agnitionibus pœnitentiæ locus ſit. leg. ſicut maior. C. de repu. hæredi. ratio, vt in leg. ſicut ab initio. C. de act. & oblig. iuncto §. hæres quoque: Inſtit. de obligat. quæ quaſi ex contractu naſc. idque expeditius eſt in repudiatione legati, quia ſimul ac repudiatum fuerit eius dominium, illico reuertitur ad hæredem. d. §. vtrùm autem. d. l. legatarius. §. fi. d. §. cùm ſeruus, in l. ſi tibi homo, ſuprà alleg. id quod accidit,

Repu... induc...

dit, cùm conditio ſiue caſualis, ſiue poteſtatiua, ſiue miſta relicti deficit, nam & tunc tale relictum remanet pleno iure apud hæredem, nunquam ab eo diſceſſurum. d. §. ſin autē aliquid ſub conditione. † cùm ergo ſit perſona, ſcilicet hęres, qui habeat ius retinendi, & per hoc res deſinat eſſe integra, pœnitentiæ locus non erit ex regula. l. 3. l. ſi pecuniam, in princ. ff. de conditio. cau. data l. naturalis. §. 1. ff. de præſcrib. verbis. Id quod expeditius eſt in vltimis voluntatibus, in quibus poſt animi noſtri declarationem continuò ſequitur legis executio, ſicque deſinit res eſſe integra, neque vnquam pœnitere liberum erit. l. ſi is cui. ff. de legat. 2. ergò per repudiationem ſiue ipſius relicti, ſiue conditionis poteſtatiuæ, ſub qua relictum datum fuerat, id relictum euanuit, & remanſit penes hęredem oneratum, † ſicque res deſinit eſſe integra, non ſecus, quàm integra eſſe deſineret, ſi legatarius ſubſtitutū habuiſſet, quo caſu omnes admittunt, quòd ſimul ac mulier, quæ ſub conditione nubendi honorata fuerat, conſtituerit, nolle ſe nubere relicto, excludetur per l. 2. C. de inſti. & ſubſti. eſtque communis opin. vt per Coſtam, vbi ſuprà, nu. 9. poſt Alex. Decium, Corne. Iaſ. Rimi naldum, & alios in d. l. 2. C. de inſti. & ſub. in ſi mili per glo. & Doct. communiter, præſertim Corneum ibi in l. fi. C. de rep. hæred. vnde apparet, non iuſtam eſſe differentiam, quam Emanuel in d. num. 9. tradidit inter legatum ſub conditione nubendi mulieri relictum, quando ſubſtitutum accepit, & tale legatum eidē relictū, quando ſubſtitutum non accepiſſet, quaſi illo caſu ſimul ac declaraſſet nolle ſe nubere, legatum ab ea abſcederet, inque ſubſtitutum tranſuolaret, iſto autem caſu nō ita, quia (inquit) non adeſt perſona, in quam id legatum à muliere abſcedens transferatur, nec aduertit ſupereſſe perſonam ipſius hæredis onerati, apud quem manſurum ſit, iuxta §. in primo. §. pro ſecundo. §. in nouiſsimo. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. tol. † Qua ratione etiam procedit, quod tradunt Bar. & communiter Docto. præſertim Iaſ. in l. planè. §. ſi duobus. ff. de leg. 1. Bar. Iaſ. & alij in l. huiuſmodi. §. ſi Titio. eo. tit. Bart. & communiter Docto. in l. ſi Titio, & ei. ff. de legat. 2. dum aiunt, quòd in quibus caſibus legati dominium à morte teſtatoris non tranſit recta via in legatarium, ceſſat ius accreſcendi, quia ſupereſt perſona hæredis, à quo dominium illius relicti nunquam abſceſsit, ſicque habet ius retentionis. Vnde & in ſpecie noſtra cùm relictum fuerit conditionale, ſicque dominium eius in mulierem nunquam tranſierit, nec ab hærede onerato diſceſſerit, ſimul ac mulier ſe nubere nolle declarauerit, apud hæredem manebit irreuocabiliter, ſicque iam pœnitere liberum non erit. Ergò ſi ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & ſi veroſimile ſit, Emanuelem idem quod in ſubſtituto reſponſurū, arg. l. ſi Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de leg. 2. quia vtrobique eadem ratio eſt, tamen & hoc caſu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat, ſi ea mulier cohæredem nullum habuiſſet.

Hactenus † cùm mulier palàm declarauit, ſe nubere nolle, quid autem ſi nihil aperuit, ſed tacitè continuit ſeſe, ac deliberabat quanto tempore ſpectanda ſit, dubium eſt, & communis opinio eſt per triennium tantùm ſpectandum, quo præterito, conditio defeciſſe videbitur, relictumq; euanuiſſe intelligetur, ita tenent Bart. Bald. & Ioannes de Platea in l. 2. §. ad filiorum. C. quando & quibus quarta pars debeatur. lib. 10. Iaſ. nu. 6. in l. 2. C. de inſt. & ſubſti. Paul. Caſtr. in leg. 2. hęc conditio filiæ meæ. ff. de condit. & dem. Ioan. Bap. de ſancto Seuerino in d. l. 2. 6 *Conditionem illam ſi nupſerit, non tenemur implere in triennium cum quibuſdam contra communem.*

Contrariam partem, vt etiam poſt trienniū quandocunq; nupſerit ſatis conditioni feciſſe videatur, tenent Paul. Caſtren. ſibi contrarius in l. 2. ſuprà allegat. & Soz. in l. hæc conditio filiæ meæ. col. 1. ff. de condit. & demon. quorum opin. verior eſt per tex. expreſſum in d. l. hæc conditio filiæ meæ, & per l. conditionū, quæ in futurum. ff. de conditio. & demonſtratio. quæ iura apertius hanc partem probant, quàm vlla inductione egeant, quod & ſuadetur ratione, nam cùm mulier ſub conditione ad legatum fuerit inuitata, quod quidem legatum eſt apud hæredem, ipſiuſmet hæredis intereſt quieſcere, vt interuſurio temporis fruatur, nam querela illius, cui teſtator voluit, vt mulier nuberet, non eſt in conſideratione, cùm in conditione tantùm poſitus fuerit, non etiam in diſpoſitione, nec dubium ſit, quin poſitus in conditione non videatur poſitus in diſpoſitione. leg. ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi quis omi. cau. teſtam. glo. communiter ibi approbata in l. Lucius. ff. de hære. inſti. tradunt cōmuniter Doct. in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & poſth. Tenēdo iſtā partem tunc ad d. §. ad filiorū, in quo repoſitū eſt vnicum fundamentum eorum, qui cōtrariam partem tuentur, reſpo. quod loquitur in ſpecie longè diuerſa, ex diuerſis autem non fit illatio. l. fi. ff. de calumni. Præterea ibi eſt caſus ſpecialis, vt & cuilibet rectè intuenti apparebit, & declarat Soz. vbi ſuprà. Ergò mulier aut dixit ſe velle nubere ei, cui teſtator iuſsit, ſed ille noluit, & illico habebit legatum, aut ipſa dixit ſe nolle nubere, & illico euanuit legatum. l. 1. & l. 2. C. de inſtit. & ſubſtitu. aut tacuit deliberans, & dic vt proximè, & pro nobis eſt etiam text. expreſſus in l. pater Seuerinā. ff. de cond. & dem. in prin. † Neque ad rem pertinet l. hæc conditio, ſi in capitoliū. ff. de cōdi. & dem. nā ibi, in cond. poteſta. quæ cū primū legatarius poteſt eam implere debet, nos loquimur in conditione miſta, quę quandocunque impleri poteſt, vt dd. ll. non ſecus quā conditio caſualis, vt l. 2. ff. de cond. & dem. 7 *Conditio poteſtatiua implēda eſt, quāprimum poteſt.*

8 *Conditio poteſtatiua quàm primũ poteſt, non eſt neceſſe, vt impleatur in hæred.*

In † hæreditate autem ſub cõditione etiam poteſtatiua relicta, obtinuit cõmunis ſentẽtia exiſtimantium, vt ea conditio non illico poſt mortem teſtaroris neceſſe ſit vt impleatur, quia cùm hæreditas habet ſe ad commodum, & incommodum. l. quia poterat. ff. ad Trebel. §. ſed neq;. Inſt. de auth. tuto. l. ſi hæreditatem. ff. mand. l. ſi filius qui patri. ff. de vulgari, non eſt hæres inſtitutus pręcipitandus, ne fortè inconſultè ſuſpectam adeat hæreditatem, ita tenuit glo. ſing. in l. ſi quis ita hæres inſtituatur. ff. de hær. inſti. per tex. ibi Barto. in d. leg. hæc conditio, ſentit glo. in l. ſi plures. glo. fin. ff. de cond. inſti. ſentit glo. in d. l. hæc conditio, ſi in capitolium. ff. de cond. & demon. eſt cõmunis opinio, vt patet ex relatione Cornei in l. 1. col. 2. nume. 2. C. de inſtit. & ſubſtit. Emanuel in l. cùm tale. §. reſcriptum. limit. 6. ff. de cond. & dem. Cin. in d. l. 1. nu. 7. col. fi. ratio eſt vt ſuprà.

9 *Conditio ſi nupſerit, ſub qua mulieri legatum fuit relictum, ſi ſemel ipſa declarat, nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dubia quæſt.*

Denique † ſi mulier in legato ſit honorata ſub conditione nubendi Titio, & ipſa ab eo interpellata nubere noluerit, illico conditione defecta videtur ex mente gloſſ. in d. l. 1. de inſt. & ſubſt. adeò vt licet poſtea ipſa pœniteat, & Titius iam nolit legatũ ſemel amiſſum non recuperet, vt tenent Bal. Fulg. Pau. Alex. col. fin. ad fi. Decius num. 13. qui hanc firmat eſſe communem ſententiam in d. l. 1. per l. pe. 2. reſp. ff. de cond. & dem. & l. fin. ver. niſi. C. de cõd. inſer. & per alias leges ſuprà alleg. & quia moram purgare non licet ad actionem conſequendam, ſed tantũ ad exceptionẽ opponendam. l. Thais. §. intra. ff. de fideicom. lib. & l. ſi intra quinquennium. ff. de ſtat. libe. ſecundũ Decium, vbi ſuprà Emanu. vbi ſuprà num. 25. qui hanc dicit communem ſententiam † quã tamen ipſe limitat, vt procedat quãdo re vera conditio impleta non fuit, quia poſtea Titius ille à muliere ſemel repudiatus, ei iam pœnitenti nubere noluit, neq; ex legis auxilio pro impleta habetur, quia ipſa fuit in mora, ſed ſi re vera, poſtquam ſemel ipſa recuſauit Titio nubere, poſtea mutata voluntate ei nupſerit, conſequitur relictum ſecundũ Eman. q, ſuſpectum puto, nam per voluntatem mulieris illico defecit conditio irreuocabiliter, ac irreparabiliter, arg. l. fin. verſic. niſi ipſe ſeruus, & verſ. niſi & ipſe oblatas. C. de cond. inſer. & l. pe. ff. de cond. & demon. l. 1. §. proinde. ff. ſi quid in frau. patro. l. legatarius. §. 1. ff. de leg. 1. l. filij, per locum ab ſpeciali. ff. ad Tertul. l. 2. C. de inſti. & ſubſti. l. in teſtamento. ff. de cond. & demon. §. fi. verbo, nuda voluntate. & verb. contraria deſtinatione. Inſtitu. de hæred. quali. ergò ſi deficit conditio, ſequitur, quòd euanuit relictum, remanſitque penes hæredem, ſicque ſemel peremptum ſuſcitari non poteſt. §. ſin autem aliquid ſub conditione. §. in primo. §. pro ſecundo. C. de cadu. tol. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. §. 1. Inſti. de inuti. ſtip. l. qui res. §. aream. ff. de ſol. adeò vt etiam retrò nunquam relictum fuiſſe videatur. l. 1. §. vtrùm autem. ff. ſi quid in fraudẽ patro. leg. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. ff. de leg. 1. dict. leg. legatarius. §. fin. cum ijs, quæ ſuprà diximus, & quia in huiuſmodi repudiationib. pœnitentiæ locus non eſt. leg. ſicut maior. C. de rep. hære. facit l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſub. ergò cùm conditio defecerit, & per hoc legatum irreparabiliter euanuerit, quòd poſtea impleatur conditio, proderit nihil.

10 *Cõditione nubendi ſemel repudiata, et ſi poſtea expleatur, nil prodeſt contra nouiſ.*

Ex † quibus etiam apparet erraſſe Alexan. in d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. verſ. & in quantũ. col. fin. ad medi. & Decium ibi, col. fin. in fine, dum aiunt, quòd in hęreditate mulieri relicta ſub conditione, ſi Titio nupſerit, ſi ipſa à Titio interpellata declarauerit, ſe nolle ei nubere, & poſtea pœnitentia ducta ei nubere velit, qui tantùm recuſauit eam vxorem habere, quòd conſequetur hæreditatem ipſa mulier quaſi mora ab ea commiſſa, licet noceret in legatis, non tamen noceat in hæreditate, vt ſuprà diximus, ſed vtrunque ſuſpectum eſt, hoc eſt, tàm dictum quàm ratio dicti, nam cũ conditio hæreditatis ſemel defecerit, tàm euanuit hæreditas, quàm euaneſceret legatum, vt per totum. ff. de cond. & demonſtr. & per totum. C. de cond. inſer. & C. de inſtit. & ſubſt. & ff. de cond. inſtitu. & licet feſtinatio conditionis implendæ in hæreditatibus non exigatur ex communi opinione ſuprà relata, tamẽ in ſpecie noſtra non conditionis implementum differt, ſed aufert, quia conditio non fuit per interuentum voluntatis ſuſpenſa duntaxat, ſed fuit omninò defecta.

11 *Condi... nuben... lier ſe... imple... clarau... poſtea ... tia du... cat, ſe ... bere ... nil ag... in hær... in leg... tra A... Deciu...*

Sed quæ † actio competit eo caſu, quo conditio, ſi nupſerit, re vera impleta non fuit, ſed tantùm interpretatiuè, quia per mulierem legatariam non ſtetit, & quidem communis opinio eſt ſecundum Iaſ. colum. fin. & ſecundum Decium col. fin. in l. 2. C. de inſtit. & ſub. quòd competit eadem actio, quę competeret, ſi conditio re vera impleta fuiſſet, quod procedit, quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, ſecus ſi de iure ſpeciali ſecundum eandem communem opinionem, contra quam in hoc vltimo tenet Decius, vbi ſuprà, cuius opinio contra cõmunem vera eſt, quando de iure tantùm prætorio pro impleta habebatur conditio, quia actiones iure tantũ ciuili, non etiam iure prætorio, inuentæ fuerunt. l. 2. §. 3. & §. 4. cum ſeq. ff. de orig. iur. ſed ſi de iure etiam ciuili, quamuis ſpeciali pro impleta conditio habebatur, tunc eadem actio competet, quæ competeret ſi re vera impleta eſſet, vt per ll. & iura quæ allegant Iaſ. & Decius, vbi ſuprà.

Cõdit... pretat... pleta ... ac. pr... noua ...

1... *Condi... imple... rius, ... repud... ſed ta... morat... non p... gatum... erat ... caſua... miſſa ... cõmun... nouiſ.*

Adde † quòd mulier, quæ ſub conditione, ſi Seio nuberet, honorata fuit, aut ſolùm differebat conditionem implere, aut palàm & intrepidè eam implere recuſabat, ac negabat, primo caſu ſunt qui velint, vt in hæreditate dilatio non noceat, quia cùm habeat ſe ad commodum

modum & incommodum hæreditas.leg.quia poterat.ff.ad Treb.§.ſed neque. Inſti.de auth. tuto.l.hæreditatem.ff. mand.inculpata videri debet mulier, quę non temerè nimiſque properanter ſeſe commiſit periculo hæreditatis ſuſpectæ, argumen.l.ſi filius qui patri. ff. de vul. ſed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia habet ferè ſemper vtilitatem omni ſuſpectione carentem, vt dict.l. hæreditatem. & ſuprà diximus, quod vltimum non eſt verum, quia ea dilatio licet non noceat in conditione poteſtatiua. l. hæc conditio ſi in capitolium. non tamen nocet in conditione caſuali, vt l. 2.ff. de cond. & dem. nec in conditione miſta. l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de cond. & dem. l.conditionem, quæ in futurum. eodem titul. ſiue loquamur in hæreditate, ſiue in legato, vt dictis legibus, licet contrarium ſentiant Alex. num.10.& Decius colu.fin.in fine.in l.1. C.de inſti.& ſubſt.vbi etiam Paul.& Cor.colum.2. Idem Pau.Iaſ.& Riminal.in l.2.eodem titulo. Soz.in l.in teſtamento.2.num.11.ff.de condit. & demon.dum allegant d.l.hęc conditio, ſi in capitolium, eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri ſub conditione nubendi, quæ miſta eſt, cũ d.l.loquatur in legato relicto ſub conditione, ſi in capitolium aſcenderit, quæ non ſolùm poteſtatiua eſt, ſed etiam facillima, & ita hoc caſu eos meritò reprehendit Emanuel.in dict.§.reſcriptum.ſexta limi. numero 5.

Secundo caſu quando palam, ac deliberatè mulier dixit, ſe nubere nolle. Alexand. d.nu. 10.& Decius d.colum.fin. in fi. dicunt id non nocere, ſi quidem poſtea ea mulier mutata voluntate parata ſit Seio nubere, licet per eum modò ſteterit, quod ſuprà improbauimus, ſed id admittit Acoſta, vbi ſuprà, ſi & ipſa cum effectu parata ſit nubere, & Seius conſenſerit, ſicque matrimonium fieret, quod ſimiliter ſuprà improbauimus, moti, quia eo caſu non ſolùm verum eſt per mulieris voluntatem conditionem nubendi ſemel defeciſſe, ſed etiam talem conditionem ſemel defectam ad ſui implementum reuocari non poſſe.

...o nu- ...ontra- ...erius ...ur, ſiue ...: pro ...eius vo- ...ta ſiue ...bitrio ...ri, cũ ...ni.

Quid † ſi mulieri quid relinquatur ſub hac conditione, ſi arbitratu Titij nupſerit, & quidem ſi arbitrium ſumebatur pro libera voluntate Titij, omnes admittunt conditionẽ reijci, mulieremque eo etiam inſcio aut renitente nubentem legatum conſequi. l. cum tale. §.reſcriptum.ff.de cond.& demon.quòd ſi arbitrium ſumatur lenius, nempe pro arbitrio boni viri, adhuc idem, vt dict.§.reſcriptum, in ſui generalitate, & in cap. Gemma.de ſponſa. ratio, ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, vt ait d.§.reſcriptum, & eſt communis ſententia ſecundum Emanu.in dict. §. reſcriptum, amplia. fin. numero ſeptimo.quod & ſentit Bartholus ibi, vbi etiam Din.& Alberi.qui idem voluerunt in leg.Titium, & Mæuium. ff. de admini. tuto. Iaſon in leg.ſi quis arbitratu . numero decimooctauo.ff.de verb. obligat.Sozin.in leg.filiæ ſuæ. ff. de condit. & demonſtration. Lancelot.Decius in lege, turpia. §.primo. columna fin. ff. de legatis primo.

Infertur † veram non eſſe rationem Petri, & Cini in dict.l.turpia.§.primo.Cini, & Ioannis Imolen. in dicto §.reſcriptum. Paul. Caſtrenſis, & Cornei in l.legatum, de condition. inſert.C.dum aiunt, hanc conditionem ideo remiſſam fuiſſe, ne mulier alienum arbitrium in nuptijs ſequi cogatur, nam nec ſequi, nec etiam petere cogitur, vt diximus, licet ſuperiorem rationem communem appellet Emanu. vbi ſuprà, num.7.

15 Conditio nubẽdi arbitrio alterius adeo reijcitur, vt nec eius voluntate requirere, teneamur contra mentem Petri, Cin. Pau, Cornei.

Per contrarium videbatur, vt & petere, ac requirere Titij arbitriũ, & etiã illud ſequi debet, argum.l.1.C.de inſt. & ſubſtit. l.cum ita.l. Titio centum.§. primo. ff.de conditio.& demon.ſed illa iura procedunt quãdo & perſona certa, cui mulier nuberet, à teſtatore deſignata fuit, & præterea non ſub conditione pœnæ ſubeundæ, ſed ſub ſpe præmij conſequendi mulier ad matrimonium inuitabatur, nec enim alterutrum ſufficeret, nam ſi legitimam tantùm filię relinquerem ſub hac conditione, vt Titio nuberet, etiam ſi Titio non nupſerit, legitimam, vt pote ſibi quaſi debitam conſequetur, vt reſoluit Pal. Ruu.in capitul.per veſtras.not.3.§.21.nume. quarto.de donat. inter virum & vxorem. Rurſus ſi etiam aliquid vltra legitimam filię meę, vel legatum extraneę mulieri reliqui ſub conditione, ſi arbitrio Titij nuberet, nec deſignaui cui nubendum mulieri eſſet, & extranea mulier legatum, & filia quod ei vltra legitimam dederam conſequetur ſi matrimonium Titio inſcio, aut inuito contraxerint, non ſecus quàm ſi de conſenſu ipſius nupſiſſent, vt dict. §. ſi quis arbitratu, aliàs incipit reſcriptum. Ratio differentię, quia quando teſtator deſignauit, cui viro mulieri nubendum eſſet, ei viro prodeſſe voluit, hæcque affectio in conſideratione eſſe debet. Cùm autem nullum deſignauit, tunc ſolam ipſius mulieris vtilitatem principaliter reſpexiſſe vdetur, ſicque non tam præcepti quàm conſilij vim iuſſus teſtantis habere videtur, cui ipſa mulier renunciare poteſt, argumen. leg. cum pater.§.mando.ff.de leg. 2. l. Titio centum, in princip.ff.de conditio. & dem.l.filius familias.§.diui.ff.de leg. 1. leg.pen.C.de pact. quod ſi dixeris eſſe debere in conſideratione intereſſe illius, cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, reſpondeam quod intelligendo (prout intelligi oportet) de boni viri arbitratu, erit quoddam intereſſe nullius, aut leuiſſimæ vtilitatis, quæ in conſideratione eſſe non debet, & ideò remittitur à lege, vt dict.§. reſcriptum, & d.capit.Gemma.d.l.Titium, & Mæuium.leg. Titia.§. primo, & in prin.ff.de verb. obliga. † vnde ſi filiæ meæ aliquid vltra legiti-

16 Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſoror appoſita in relicto etiam voluntario reijcitur cũ Emã, contra Pal, Ruu.

legitimam reliqui ſub conditione hac,ſi fratrum conſenſu nuberet, nec deſignaui cui viro nubẽdum eſſet, Pal.Ruu.vbi ſuprà,reſpondit eam non poſſe nubere ſine fratrum conſenſu, quin relictum illud vltra legitimam ſibi datum amittat, magnifacitq; hoc conſilium, per quod coactabuntur ſorores de fratrum cõſilio nubere,quod nihil eſt,vt dixi,quia loquitur contra d.§.reſcriptum,cum ſim.& l.1.C.de inſtit. & ſubſt. procedit quando certa perſona deſignata erat, cui mulier nuberet, meritò ergo Pal. Ruu. reprehenſus fuit ab Emanuel. vbi ſuprà,licet alia parum efficaci ratione.

17 *Cõditio ſi nupſerit conſenſu alterius nõ deſignata perſona, cui nubendum eſſet reijcitur cum Eman. cõtra Aym.*

Infertur erraſſe Aymon. Sauili.conſilio 80. numero prim. poſt alios quos ipſe refert dum ait, quod ſi Seiam omnium bonorum fideicommiſſariam reliqueram ſub conditione, ſi de fratrum meorum conſenſu nuberet, & eis inſcijs,vel inuitis nupſit, priuabitur fideicommiſſo, quia (inquit) iſta eſt pœna non damni ſentiendi, ſed lucri amittendi,ergo, &c.argu. dict.l.1.C. de inſtit.& ſubſt. cum alijs ſuprà allegatis,ſed nihil eſt, quia illa iura procedunt quando teſtator certum virum deſignauit,cui mulier nubere deberet, eique viro conſultum voluit teſtator. Aym.autẽ & ſequaces loquuntur quando vir certus deſignatus nõ fuit, quo caſu licet agatur de lucro tantùm amittendo, reijcitur conditio,vt dict.§.reſcriptum . meritò ergo Aymon ab Emanu. vbi ſuprà, reprehenſus fuit,licet alia ratione non ſatis (vt nobis videtur) efficaci, † ergo & eadem ratione ſecundum Emanu.ibid.& rectè contra Aymonem,conſilio primo. numero tertio, poſt Oldrad.conſilio decimoſexto. non valebit hæreditatis ademptio,quam teſtator faciebat, ſi hę res arbitrio alterius non nuberet, cũ certa perſona deſignata non eſſet, cui nubendum eſſet.

18 *Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur de adeptione hæreditatis, cum Emanu. contra Aym.*

Vnde † aduerto, minus idoneam eſſe rationem,quam (poſtquam alios reprehenderat) reddidit Emanu.vbi ſuprà,numer.12.poſt Gloſſ.in l.legatum. C.de cond. inſert.Iaco.de Arena in leg.turpia. §.1.ff.de leg.1.vbi Lancel. Dec.col.fi.Fulg.conſi.61.col.pe.Corneus conſil.105.pro parte lib.2. ad fi.col.fi.Soz.in l.filiæ ſuæ.ff. de cond. & demon.aiunt enim conditionem hanc,ſi arbitratu,vel conſenſu Titij filia nupſerit,ideo à lege remitti, quia interim impedimentum nuptijs fit,dum mulier illius conſenſum requirit, etiam ſi illud ſequi non teneretur, & impedimentũ in conſideratione eſſe debere , etiam ſi mulier hodie nuptura in craſtinum tantùm diem cogeretur matrimonium differre.Sed nihil eſt, nam quis non videt,quàm longius moroſiuſque impedimentum fiat in terminis legis 1. C. de inſti. & ſub. cum ſim . & tamen id impedimentum à lege nõ remouetur.Ergo ne quod omnino nuptijs impedimentũ fiat,voluit lex,ſi id certè perſonæ vtilitatem nõ reſpicit, vt d.l.1.cũ ſim.ſecus ſi certæ perſonæ vtilitatem reſpiceret,vt ibi.

19 *Ratio communis improbatur.*

Infertur † veram non eſſe Aretini ſententiam,qui in conſilio 67.num.1.colum.1.voluit valere hoc præceptum teſtatoris, qui impuberem hæredem ſcriptam iuſsit ne infra 15. ſuæ ætatis annum nuberet, id quod palam eſt contra d.§.reſcriptum ibi , ne quod omnino impedimentum fiat. Neque ad rem pertinet, quod hic agatur de lucro, nõ de damno,nam & in lucro idem eſt, quando non apparet certa perſona,cuius fauore id fieret,prout hic minimè apparet,& ex regula potuit ipſa ſimul ac nubilis eſſet huic præcepto prohibitiuo ſuam tantùm vtilitatem reſpicienti renunciare.leg. cum pater.§.mando.ff.de leg.2.l.Titio centũ, in prin.ff.de condit.& dem.l.penu.C.de pact. & d.§.diui.† vnde vtiliter infertur quod licet prohibitioni teſtatoris,quæ prohibiti tantùm vtilitatem reſpicit, poſsit prohibitus regulariter renunciare , vt dictis legibus,ſi modò minor ætate non ſit,quia tunc non poteſt, vt d.l. Titio centum,in princip.& l.2.C.pro emp.tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum tranſgredi poſſet in hac materia ſimul ac nubilis ſit, licet quò ad rerum ſuarum adminiſtrationem minor adhuc reputetur,& cum Aret.vbi ſuprà, videtur tranſire Emanu.vbi ſuprà , licet dubius & anceps, motus, quia licet perpetuam viduitatem virgini inducere non liceat,temporalem tamen licet, ſecundum eum,& Aret.ego dico quod neque perpetuam , neq; temporalem, neque etiam momentaneam,vt d.§.reſcriptum.

20 *Conditi[...] nubend[...] ad 15.a[...] reijcitu[...] tra Ar[...]*

21 *Nuptia[...] uore [...] poteſt [...] gredi [...] ptum te[...] ris,quo[...] tranſgr[...] poſſet.*

22 *Viduit[...] virgin[...] cere no[...] perpetu[...] tempor[...] nec eti[...] menta[...] contra[...]*

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa, ſi opus infra biennium factum non fuerit,ante biennium etiam cum effectu impletur,cùm primum certum eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe, contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non verè,ſed interpretatiuè exiſtente,tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit,tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea.*

3 *Intell.l.in illa ſtipulatione, & l.hoc iure.ff.de ver. oblig.*

4 *Pœna promiſſa ſub conditione,ſi opus infra annum factum non fuerit,an peti poſſet ante finem termini.*

5 *Legatum relictum ſub conditione,ſi hæres infra annum non fecerit id quod in ſe erat, an debeatur ante finem anni.*

6 *Conditio,ſi Stichum non dederis,decẽ dato,quando impleta,vel defecta videatur.*

7 *Conditionis implementum licet pendeat ex facto promiſſoris,tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectat dies.*

8 *Intellectus l.cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo.ff. de verb.obl.& num.10.*

9 *Intellectus l.ſi in lege.ff.locati:& nu.11.*

12 Con-

12 *Conditione defecta an dies ſpectetur.*
13 *Intellectus l. & ideo hæſitatur. ff. de verb. obli. & l. Martius. ff. locati.*

CAPVT XCV.

IVXTA iſtam partem eſt text. princeps in hac materia in l. cū ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verbo. oblig. cui accommodamus ſequentem Gloſſ. Iam & verba tex. ita habent: Cùm ſtipulatus ſim mihi, o Procule, ſi opus arbitratu meo ante calendas Iunias effectum non ſit, pœnam, & protulerim diem, putáſne verè poſſe me dicere, arbitratu meo opus effectum non eſſe ante calendas Iunias, cùm ipſe arbitrio meo aliam diem operi laxiorem dederim? Procul reſpondi: Non ſine cauſa diſtinguendum eſt intereſſe, vtrùm per promiſſorem mora non fuiſſet quo minùs opus ante calendas Iunias (ita ſtipulatione cōprehenſum erat) perficeretur, an tunc cùm iam opus effici non poſſet ante calendas Iunias, ſtipulator diē in calendas Auguſti protuliſſet. Nam ſi tunc diem ſtipulator protulit, cum iam opus ante calendas Iunias effici non poterat, puto pœnam eſſe commiſſam, neque ad rem pertinere, quod aliquod tempus ante calendas Iunias fuit, quo ſtipulator non deſiderauit id ante calēdas Iunias effici, id eſt, quo non eſt arbitratus, vt fieret quod fieri non poterat, aut ſi hoc falſum eſt, etiam ſi ſtipulator pridie calendas Iunias mortuus eſſet, pœna cō miſſa non eſſet, quoniam mortuus arbitrari non potuiſſet, & aliquod tempus poſt mortē eius operi perficiendo ſuperfuiſſet, & propemodum etiam ſi ante calendas Iunias futurum eſſe cœperit, opus ante eam diem effici nō poſſe, pœna cōmiſſa eſt. Et diuiditur in quinque, ſecundum Albe. & Pau. hic, at ſecundum Bar. Alex. & Iaſ. diuiditur in quatuor, at ſecundum omnes conſtat, quod in princip. ponitur thema, & in fine ibi, & propemodum punitur deciſio quæſt. vt pœna conuentionalis promiſſa ſub hac conditione, ſi opus infra biennium non fieret, non ſolùm committatur peracto biennio, ſed ēt ante eius finem, cùm primum certum fuerit infrà reſiduum biennij opus perfici non poſſe, idq; conſtat apud omnes, & etiam apud me, & quia tex. ait, arbitratu meo, expone, vt per Gloſſ. 2. ibi, & Barthol. colum. 1. tu dic, quod mihi tecum conuenit, vt opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde ſubiecta eſt pœnalis ſtipulatio, vt ſi opus arbitratu meo (id eſt ſecundum arbitrium iam dictum, non dicendum, forma enim iam deſignata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præſtarentur, adde quòd non ſolùm promiſiſti opus facere ſecundum arbitratum meum, id eſt, ſecundum formam iam deſignatam, ſed etiam promiſiſti, taliter te facturum; vt arbitrio meo, id eſt, voluntari meæ ſatisfactum eſſet, quod Hiſpanè dicitur quæloare acontento. Hoc declaratur in verſ. aut ſi hoc, vbi text. innuit, quod non ſolùm tempore contractus arbitrium fuit interpoſitum, ſed etiam poſt opus perfectum aliud arbitrium ab ſtipulatore erat interponendum quo præmiſſo omnes indifferenter tenent, quod ſi tantum temporis præterijt, vt infra reſiduum temporis ante calendas opus perfici non poſſet, tunc etiam ante calendas pœna cō mittitur, quod verum ipſo iure, † de æquitate tamen obeſt exceptio, vt ante calendas peti non poſſit effectualiter, id eſt, exequi nequeat, quod tenet Gloſſ. mag. ibi, plus etiam dico, quam ſequitur Albe. colum. 2. in prin. poſt Dinum, quem refert & Bar. col. 2. dum op. de l. in illa ſtipul. ſi calendis, & iterum eadem col. dū opin. de l. ſtip. non diuiduntur. §. ſi quis ita, & Alex. num. 9. & cum Gloſſ. ſimpliciter tranſit Iaſ. col. 3. poſt me, licet non ſit contradicens, tamen teneo contra communem quod non ſolùm ante calendas pœna ipſo iure committatur, ſed quod etiam effectualiter committatur vt etiam ante calendas exigi poſſit, moueor primò per hanc legem, quæ ſecundum omnes in verſ. & propemodum, & in verſicul. nam ſi tunc probat pœnam ipſo iure commiſſam eſſe, & ſi diceremus mero iure, ſed non effectualiter, eſſet imponere legem verbis, vt in ſimil. aiunt Bar. & Docto. in l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, dum reprobant ſol. Glo. in l. hoc iure, ſuprà alle. Secundò moueor, quod hic dies fuit adiectus non principaliter propter ſe, ſed propter aliud, ſ. propter conditionem, quo fit, vt conditio defecta, dies ſpectanda non ſit, vt l. cum tale. §. Mæuiæ. de condit. & dem. quod dies non propter ſe, ſed propter cond. fuerit adiectus, patet, quia hæc ſtipulatio, ſi opus perfectum non fuerit, centum dari, incerta eſt, quo ad tempus cond. implendæ, niſi adijceretur infra quantum tempus opus fieri deberet, dies ergo calendarum adiectus fuit, ad demonſtrationem cond. ex quo magis promiſſor obligaretur, non enim ſufficit opus fieri, vt pœna non committatur, niſi & intra diem dictum fiat, vt ergo in d. §. Mæuia, dies mortis non ſpectatur, eoq; cond. monſtrandę gratia adiectus pręſumitur, ita & in propoſito eadem ratione poſt cond. mero iure impletam ſpectandus dies non eſt, ſtringo, nam ibi non erat certū, ſed ſolum præſumebatur condi. gratia diem adiectum fuiſſe, hic autem certum erat, nec enim dies calendarum ad aliud poteſt videri adiectus, ſtringo, nā ibi fit illa interpretatio, quod dies non ſpectetur etiam ſi cond. non fuit impleta, ſed contra mentem teſtatoris reiecta, hic aūt conditio mero iure impleta fuit, vt & textus ait & oēs fatentur, ſtringo, & tertiò, nā ibi ꝑ legataria vnū ſpeciale receptū erat, ſ. quod

1 *Conditio illa ſi opus infra biennium factum non fuerit ante biennium etiam cum effectu committitur, cum primum certū eſſe incipit ante terminum perfici non poſſe cō tra communem.*

quod cond. reijceretur (hoc enim quod tibi reijceretur, ſpeciale eſſe tenent Barto.& alij in l. mulieri, & Titio, de cond. & dem. per text. ibi Bart. in l. re coniuncti, de leg. 3.) & tamen admittitur alia ſpecialitas, vt dies non ſpectetur, contra l. 1. de dotis promi. C. quanto magis in propoſito noſtro, vbi pro ſtipulatore nulla ſpecialitas inducta fuit, & per illum textum confunditur reſpon. Docto. (inquiunt enim) cond. impletam videri diem, tamen ex æquitate quò ad differendam executionē ſpectandam, quod non valet, nam & ibi vertitur eadem æquitas in executione differenda, & tamen non differtur, nec dicatur aliud in cōtractibus, vt hic, in quibus fit interpretatio contra ſtipulatorem. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus. l. quid ſuprà, eod. ti. aliud in legatis, in quibus fit benignior interpretatio. l. in teſtamentis. de regulis iur. ita procedat d. §. Męuia. nam ad hoc reſpondet opportunè Iaſon in d. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis. colum. 4. poſt prin.

Tertiò eſt tex. in l. hoc iure, de verb. obliga. vbi ſimiliter dies calendarum fauore ſtipulatoris, (vt promiſſor teneretur non ſolùm Titio nunquam in Italiam veniente, ſed etiam veniente, ſi tamē ante calendas non veniſſet) gratia conditionis monſtrandæ adiecta fuit, & cum primum efficitur conditio impoſsibilis, ſeu neceſſaria (neceſſarium enim erat Titium in Italiam venire non poſſe, cùm iam mortuus eſſet) tunc non ſolùm conditio habetur impleta etiam ante diem ſtatutum, ſed etiam dies non ſpectatur ad impediendam executionem, ſic ergo & in propoſito conditio, ſi opus ante calendas factum non fuerit, cùm tantum temporis præterijt, vt infra reliquum temporis fieri non poſſet, iam neceſſaria effecta eſt, & conſequenter habetur impleta. leg. ſi pupillus. §. 1. de nouat. & licet dies ſuperſit, tamen expectanda non eſt ad differendam executionem, cùm conditionis tantùm moſtrandæ gratia adiecta fuerit.

Quartò eſt text. in l. 4. §. 1. de cond. & dem. vbi dixi, ſi Titius infra quinquennium filium non ſuſceperit, tunc Seio dato, & ait tex. quod ſi poſt biennium decederet Titius filio non ſuſcepto, quo caſu conditio neceſſaria effecta eſſet, quod tunc dies qui ſupereſt, non ſpectaretur, niſi adiecta eſſet dictio (tunc) quæ denotat extremitatem temporis.

Quintò eſt text. in leg. vxori vſumfructum villæ, de vſufru. leg. eodem modo inducendo, ſed & ibi vltrà dictionem (tunc) erat etiam dictio (peracto quinquennio) per quod euidentior erat voluntas teſtatoris diem ſpectare volentis.

Nec obſt. l. inſulam, & l. ſtipulationes non diuiduntur. §. ſi quis ita. 1. reſpon. de verb. obl. nam in illis erat pœna legalis, nos loquimur in conuentionali.

Nec obſt. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, nam ibi erat conditio poteſtatiua, id eſt, pendens ex poteſtate promiſſoris, & eius fauore adiectus fuit dies, patet, quia ſi adiectus non eſſet, ſtatim conueniri poſſet ad Stichum, vel ad pęnam, vt l. ita ſtipulatus. verſi. Sabinus, de verb. oblig. l. 1. de pen. leg. l. vbi ante. §. qui illud, de verb. oblig. quo fit vt cum eius fauore non gratia condi. moſtrandæ adiecta fuerit ſpectari debeat, licet conditio neceſſaria effecta fuerit. † Sed caue. quia omnia mea fundamenta benè concludunt, quod in terminis legis noſtræ, cum primum conditio efficitur neceſſaria, non ſolùm habetur impleta, vt pœna ipſo iure committatur, ſed etiam vt dies, qui ſupereſt, non ſpectetur ad differendā executionem, nec id fortè negarent Doct. ſed iſta procedunt, vbi prorogatio facta fuit, atcum prorogatio facta fuit, tunc etiam ſi fiat poſt pœnam mero iure commiſſam, adhuc tamen licet prorogatio pœnam ſemel commiſſam perimere non poſsit, poterit tamen efficere ne pœna exigatur, vt prorogatio illa ſponte (vt patet hic in verbo, arbitrio meo) facta, vim pacti prorogatorij de non petendo habere videatur, & conſequenter pœna ante diem prorogationis peti non poſsit, imò nec poſtea, ſi interim, id eſt, infra diem prorogationis opus perfectum fuerit, quod videtur admittēdum maximè, quia aliàs illa prorogatio nil operaretur, & ſi hunc ſenſum habuerunt Docto. rectè loquuntur, quem ſenſum in terminis leg. iſtius planè habuit Gloſſ. noſtra, vt patet in princip. ipſius, ſed tamen dixi, duo dicit, primum, quod ſtipulator vſque in diem prorogationis agere non poteſt efficaciter, deinde quod etiam poſt diem prorogationis, ſi interim opus effectum ſit, repellitur exceptione cui aſſentior, quod videtur de mente Alexan. hic nume. 9. in fin. ſed quatenus Gloſſ. noſtra verſi. plus etiam dico, allegando l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, vult quod in caſu, quo cōtra ſtipulatorem non competeret exceptio (puta quia prorogatio non interfuiſſet, ſic in Gloſſ. noſtra intelligenda eſt) adhuc in terminis l. noſtræ promiſſor ad pœnam mero iure commiſſam, ante aduentum diei agere non poſſet, per l. in illa ſtipulatione, vbi prorogatio non fuit interpoſita, & tamen non agitur ante diem. Adde quod Gloſſ. noſtram in ſpecie ſequitur Alexand. num. 9. in princip. Idem vult Barth. colum. 2. poſt prin. dum opponens de l. in illa ſtipulatione, ait quod tā hic quàm ibi ante aduentum diei pœna erat commiſſa, ſed ante diem exigi non poteſt, nec hic, nec ibi, ſic ergo volunt iſti quod licet hic nulla interfuiſſet prorogatio, adhuc lex iſta procederet ſecundum illam, at vtrobique pœna ante diem commiſſa, ante diem tamen vtiliter peti non poſſet. Quid ergo operabitur prorogatio noſtra? reſpo. operabitur quòd etiam poſt diem ſi interim opus perficiatur, pœna exigi nequeat, obſtante exceptione, mihi tamen aliud

2 *Cōdit. … opera … diem … facien … ſtente … rè ſed … pretat … licet p … ti poſſ … diem, … ſi detu … gatio, … na pet … teſt a … nec et …*

aliud videtur dicendum, imò teneo, quod in terminis huius legis, ſi prorogatio non interfuiſſet, tunc pœna ante diem commiſſa etiam ante diem exigi poſſet, moueor per l. hoc iure, ſuprà eodem, vbi quando dies appoſitus eſt fauore ſtipulatoris conditione verificata, ſtatim agi poteſt, vt ibi in verb. (peti) q, ibi dies gratia ſtipulatoris poſita eſſet, patet, quia ea non appoſita etiam ſi per multos annos Titius in Italiam non veniſſet, tamen pœna non committeretur quandiu venire poſſet, at ea adiecta euenit, vt non ſolùm ſi nunquam venerit, ſed etiam eo poſt diem tamen veniente committatur, ſic & in propoſito, cùm dies gratia ſtipulatoris adiecta fuerit, ſpectanda non eſſet poſt conditionem interpretatiuè impletam, niſi intercederet prorogatio. Et quòd gratia ſtipulatoris dies eſſet in propoſito adiecta, patet, quia ea non adiecta, pœna non committeretur, donec certum eſſet conditionem impleri non poſſe, in opus viuente promiſſore perfici non poſſe (text. eſt in ſpecie in l. ita ſtipulatus, per totam. ff. de verb. licet aliud ſit in vltimis voluntatibus, vt ibi, quod & rectè perpendit ibi Barthol. in ſummario, & ita intelligitur lex prima. ff. de pen. leg. l. ſi penum. ff. quando leg. ced.) at ea adiecta committitur pœna etiam ſi opus viuente promiſſore perfici poſſet, ſi tamen ante diem perfectum non fuerit, & ad idem eſt tex. in leg. 4. §. primo, de condi. & dem. ff. à contrario ſenſu, vbi dixi, ſi Titius filium infra quinquennium non habuerit, Seio lego, Titio ſine filijs ante quinquennium mortuo, conditione legati verificata videtur, vt dies ſpectandus non ſit. ecce quod poſt conditionem impletam dies non ſpectatur, etiam ſi dies gratia debitoris adiecta ſit, prout fuit ibi. nam debitor liberatur nō ſolùm Titio filios nunquam habente, ſed etiam ſi eos haberet poſt quinquennium, facit l. cum tale. ff. de condi. & dem. in dict. §. Mæuiæ. & dict. l. vxori, niſi dicas, hæc iura loquuntur in vltim. voluntatibus, ſecus autem in contractibus. † argumen. dict. l. in ſtipulatione, ſi calendis. ff. de verbo. ex cuius intellectu omnia pendent, ideo reuoco in dubium intellect. illius tex. cum dict. l. hoc iure, & differunt † quia in alia poteſtatiua, in alia verò caſualis, fuit cond. nam in leg. in illa ſtipul. ſi Stichum (qui meus erat ſecundum me) & etiam ſecundum Barthol. & omnes dum aiunt quod implementum condi. pendebat ex facto promiſſoris calendis non darem pœnam promiſsi verificata etiam per mortem Stichi condi. adhuc tamen dies qui ſupereſt ſpectandà eſt, idque eo fit quòd vt ſpectaretur adiecta fuit, cùm enim poſſem Stichum ſtatim dando facere, vt conditio pœnalis ſtip. euaneſceret, conſtat diem adieciſſe me, quid Stichi miniſterio, & fructu interim vti volui, quo ſit, vt non condi. monſtrandæ gratia, ſed dilationis propter ſe principaliter conſiderandæ

In illa ... me. ... hiure. *... omiſ ... c du ... ſditio ... ſu ... a un ... o non ... mit ... re ... quæ ... ptione ... m ex ... p tere ... ſit ... a ipræ ... tin ... re uum ... opus ... ci poſ ... quo verū*

dies adiecta ſit, eſt enim perinde ac ſi ſine condi. Stichum poſt calendas promitterem, eo conſilio vt Stichi miniſterio interim vti poſſem, vt ergo iſto caſu nullus diceret diem ſpectandam non eſſe, quæ adiecta videri non potuit propter cond. quæ non eſt ita, & cum condi. adiecta fuit poteſtatiua dies non vt interim cond. (quam ſtatim & abſque vllo temporis ſpacio implere poteram) implere poſſem, ſed vt interim Sticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiam per mortem Stichi verificata adhuc dies, vt pote, principalter propter ſe nō propter conditionem adiectus ſpectandus, iuxta mentem promiſſoris ſit, ita intelligo d. l. in illa ſtipulatione † quam in contractibus tantùm loquentem extendo, vt & in vltimis voluntatibus procedat, nam ſi dixi, ſi hæres Stichum (qui meus erat) infra biennium Titio non dederit centum, dato Sticho ante biēnium mortuo, puto biennium ſpectandum, licet cōditio morte Stichi extiterit, ratio, quia cùm in poteſtate hęredis eſſet, Stichum ſtatim dare non ſpectato biennio, nulla alia ex cauſa biennij dilationem teſtator dedit, niſi vt interim eius miniſterio hæres vteretur, nam biennium non potuit videri adiectum, vt hæres interim facultatem Stichi pręſtandi nanciſceretur, quando quidem eum poſsidebat, poſſeſſumque ſtatim tradere poterat. Idque multùm notandum eſt, quia iuxta iſtam partem multum làborauerunt Din. Iacobus de Areti. Barthol. Alberi. Baldus, Angel. Cuma. Paulus Caſtrenſis, Alexand. Romanus, Sozi. Vincentius, Hercul. Iaſon, Franciſcus de Rip. & alij in dict. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis. ff. de ver. oblig. iuncta leg. hoc iure, eodem titulo. quæ leges aduerſari inuicem videntur, adeo vt ei intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis videtur) excogitatos referat ibi Ripa, ſed noſtra conciliatio ſuprà facta caret omni vitio, reliquæ autem non ita, vt nobis viſum eſt.

quando pœna promiſſa fuit ſub conditione caſuali vel etiam mixta, vel etiam poteſtatiua ſub difficili, & quæ moram deſiderat, ſecus ſi ſub conditione merè poteſtatiua.

5

Legatum relictū ſub conditione ſi hæres infra annum non fecerit, id quod erat merè poteſtatiuum ante finem anni non debetur quò ad petitionem, licet ante finem anni cond. faciendi ſit facta impoſsibilis.

Infero † hinc lim. ad l. ſtipulatus, magnà. ff. de ver. obli. l. ſi penum. ff. quando dies legati ced. l. 1. de pen u. lega. vbi habetur, quod ſi dixit teſtator, Stichum dato, ſi Stichum nō dederis, decem dato, vel dixit incipiens à conditione, ſi Stichum non dederis, decem dato, ijs enim caſibus aiunt dictis legibus, quod ſtatim poſt interpellationem, & ſic poſt moram conditio legati videatur impleta, vt decem debeantur, nulla alia ſpectata dilatione, nec ſpectata morte hæredis debitoris, licet aliud ſit in contractibus, quando incipimus à conditione, vt dict. l. ita ſtipulatus, his inquam caſibus dico, quod ſi interpoſita eſſet dies (quia dixi, ſi Stichum non dederit infra biennium) tunc etiam poſt impletam mortem Stichi conditio. adhuc dies ſpectaretur, vt proximè dixi, per quod limitantur dictis legibus, at in dict. l. hoc iure, conditio erat caſualis, quia dixi, ſi Titius

6

Cōditio ſi Stichum non dederis, decem dato, licet ſtatim poſt interpell. exiſtat, tamen ſecus ſi etiam dies fuit adiectus, nam tūc non exiſtit per interpella. nec etiā per mortē Stichi, quo ad petitionē, niſi & dies prætereat.

Titius ante calendas non venerit, dabo, quæ conditio adiecta fuit gratia conditionis mo‐ſtrandæ, vt non ſolùm Titio nunquam venien te, ſed etiam eo veniente teneretur, ſi tamen veniſſet poſt calendas, cuius aduentus, vt patet, non erat in poteſtate mea, ſed fortunæ, vel ipſius, cùm primum ergo exploratum fuerit eum venire non poſſe, conditio impleta videtur, nec ſpectabitur dies quæ non cauſa dilationis, & ſic quo minus tenerer, ſed quò magis tenerer, adiecta fuit.

7 *Conditionis implementũ liceat pendeat ex facto promiſſoris, tamen poſt cõditionem exiſtentem non ſemper ſpectat dies.*

Hinc † infero veram non eſſe tertiam ſol. Gloſſ. in dict. l. hoc iure, quam Bart. & omnes ibi approbant, vſque ad Rip. dum ait quod refert implementum cõditio. pendeat ex facto promiſſoris nec ne, vt ſi ex facto promiſſoris, tunc etiam poſt implementum conditio. dies ſit ſpectanda, nam in præmiſſo exemplo domum fieri pendebat ex facto promiſſoris, & tamen poſt impletum conditionis dies non ſpectatur, eſſet ergo diſtinguendũ, vtrùm ex facto promiſſoris facilius, an ſub difficili penderet, vt patet ex prædictis, & ſic vtrùm conditio eſſet poteſtatiua, quo caſu procederet communis opinio, an mixta (argu. l. ſuus quo que. §. & puto. ff. de hæred. inſtit.) quo caſu cõmunis non procedit, habes ergo primò quod commiſſa pœna, dies qui ſupereſt non eſt ſpectandus, quando conditio pœnalis non erat omnino poteſtatiua, ſed ſtatim fieri poteſt executio, niſi in caſu l. noſtræ, vbi interfuit prorogatio. Infertur lim. ad l. noſtram, vt non procedat prorogatione non intercedente, hoc ſecũdo. Infertur limi. ad l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, vt procedat quando factum, ſeu conditio erat omnino poteſtatiua, ſecus ſi erat mixtum pendens ex arbitrio fortunæ, & facto implere debentis, ſeu voluntate eius, argu. d. §. puto, hoc tertio. Infertur extenſio ad l. hoc iure ſuprà alleg. vt procedat non ſolùm quando conditio pœnalis ſtipulationis erat omnino caſualis, ſed etiam ſi eſſet mixta, adhuc enim conditio defecta dies qui ſupereſt ſpectandus non eſſet, hoc quarto. Infertur quod tertia ſolutio Gloſſ. in l. hoc iure, quam ſequuntur ibi Bart. & omnes vſque ad Ripam, licet ſit vera, quando conditio. pœnalis ſtipulatio eſt merè poteſtatiua, ſecus tamen eſt, quando eſt mixta, hoc quinto. Adde ad l. noſtram. verſi. nec ad rem, iunctis illis verbis, arbitratu meo, ſecundum Paul. hic colum. 1. quòd verus ſenſus huius literæ eſt, quod hic pœna fuit promiſſa ſub vna tamen conditione (puta ſi opus calendis, ſeu ante calendas factum non eſſet) vel dic & rectius, duas videri conditiones, prima ſi opus non fieret, altera ſi ante calendas non fieret, non enim vt pœna vitaretur ſufficit opus fieri, niſi & ante calendas fiat, ſicut ſi dico (ſi ſine liberis deceſſeris prior, ſuperſtiti reſtituas) hic duplex conditio eſt, non enim ſufficit te priorem decedere, vt fideicommiſsi conditio exiſtat, niſi & ſine liberis deceſſerit prior, vt l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. Quidam tamen putabant triplicem eſſe conditionem, Prima ſi opus nõ fieret, Altera ſi non fieret ante calendas, Tertia ſi nõ fieret arbitratu ſtipulatoris, quo fit (inquiunt) vt licet factum non fuerit ante calendas, adhuc tamen pœna non committatur ſtipulatore non arbitrante, de quo videtur tex. apertus in l. multa, de cond. & de. ff. in princip. de quo oppoſitum fuit contra l. noſtram, vt paret ibi, nec ad rem, ſed l. noſtra, rep. non obeſſe, eo quòd hic opus fuit certæ formę, & determinatæ, † & illa verba (arbitratu meo) non habent hunc ſenſum, vt ſtipulator declararet & arbitraretur ante inchoationem operis quõ, vel quanto tempore opus fieri deberet, nam imò hoc iam fuerat præfinitum, ſed habent hunc ſenſum, vt poſt opus ante calendas perfectum ſtipulator opus approbaret, quod Hiſpanè dicitur (quæ ſe hara à contento) & iſte intellectus eſt neceſſarius propter l. multa, in princip. vbi quando illa verba (arbitratu meo) inducunt quod eſt quando adijciuntur operi, cuius forma non erat determinata, ſed incerta, tunc ſtipulatore, id eſt, creditore per voluntatem ſeu impotentiam non arbitrante, pœna non committitur, vnde cùm hic dicatur pœnam cõmiſſam, patet operi certæ formæ adiecta fuiſſe illa verba (arbitratu meo) & ſenſum eſſe quòd poſt opus perfectũ opus ab ſtipulatore approbetur. † Iſque ſenſus probatur in ſpecie in l. ſi in lege, in prin. ff. locati, vbi dicitur eſſe perinde ac ſi approbatio relinqueretur arbitrio boni viri. Ad idem tex. quò ad hoc in l. ſi ſic, in prin. vbi latè Iaſ. de leg. 1. tex. & ibi Barthol. in l. 1. de leg. 2. ita in ſpecie declarat l. noſtram Paul. hic colum. 1. Bart. tamen hic num. 3. poſt Gloſſ. 2. hic, & Iacob. de Arena, quem ipſe refert, & Aret. numero 4. & Iaſ. num. 1. & in colum. 3. verſi. 8. vel quarto. & Alexand. colum. 1. in fin. aiunt quòd hęc verba (arbitratu meo) non ſolùm referuntur & pertinent ad qualitatem operis, per ſtipulatorem approbandam, vt omnes concordant, ſed etiam referuntur ad tempus, infra quod opus faciendum erat prorogandum, vel etiam coarctandum, de prorogatione probatur hic clarè, quod & ego fateor, de coarctione ſeu diminutione probatur. argu. l. ſi decem cùm petiero, de verb. oblig. quam l. ad hoc allegant Alexand. & Iaſ. hic. vt enim inquiunt ibi illa verba, cùm petiero, referuntur ad tempus, vt quo tempore petiero ſtatim detur, ita & hic verba, (arbitratu meo) hoc important, vt diem calendarum adiectum coarctare & reſtringere poſſim, vt opus citius fiat, teneo contra communem, quod verba (arbitratu meo) non efficiant, vt diem calendarum adiectum poſsim coarctare, vt opus citius fiat, hoc in ſpecie probat tex. in d. l. ſi in lege. ff. locati, in princ. quod probat tam in deciſione, dum ait, ideoque arbitrium ad qualitatem operis, non ad tempus prorogandum pertinet, quam in ratione decidendi,

Inte. l ſi... in ver... tratu...

5 *Intel. l. ſi... ge. ff. l...*

cidendi, dum ait (quòd longum finitum ſit) vult enim quòd verbum (arbitratu meo) non poteſt videri ad tempus referri, vel pertinere, eo quòd tempus iam erat definitum, & quòd hic eſſet definitum, patet, quia fuit poſitus dies calendarum Iunij, ergo, &c. vt l. eum qui calendis. ff. de verb. oblig.

Sed opp. contra d. l. ſi in lege, quod quemadmodum, licet ibi & hic forma operis eſſet certa, adhuc verb. (arbitratu meo) ad opus refertur, ita etiam licet tempus eſſet deſignatum, & certum, ad huc illud verbum ad tempus referri poſſet. Sol. quod licet forma operis eſſet certa & deſignata, adhuc dubitari poteſt, an illa ſua forma ſit ſatis bene fabrefactũ (puta iuſsi domum fieri certæ longitudinis, latitudinis & altitudinis, certarumque camerarum, facta eſt domus ſecundum longitudinem, altitudinem, latitudinem, numerumque camerarum deſignatum, ſed adhuc poteſt dubitari, an parietes, ſeu cœmenta, fuerint bene fabricata, nec ne, ideo dicitur omnia fieri debere arbitrio ſtipulatoris, id eſt, boni viri) quæ dubitatio in tempore non poteſt cadere, & iſtam oppoſitionem contra communem facit Aret. hic de illa l. ſi in lege, per quam teneo contra communem.

Sed retenta opinione communi Aret. hic, in prin. reſpo. quod verb. (arbitratu meo) fuit poſitum in vno capitulo ſeu oratione continẽte tam tempus, quàm formam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qualitatem, quàm ad tempus, argum. l. 3. §. filius. de libe. & poſthu. ſecus in d. l. fin. in l. vbi in alio capitulo fuit poſita forma operis, in alio verò tempus. Infertur ex hac Sol. limitatio ad communem opin. vt procedat, quando in vno, eodemque capitulo ſeu oratione tam forma operis quàm tempus eſſet cõcluſum, ſecus ſi in diuerſis. Infertur & ſecundò, limitatio ad d. l. ſi in lege, vt procedat quãdo in vna oratione fuit deſignata forma operis, in alia verò tempus appoſitum, ſecus ſi in eodem capitulo, ſeu oratione, teneo contra Aretin. quia eius ſolutio in vtroque membro falſa eſſe videtur, & dum ad legem noſtram, & communem opinionem ait quod in eodem capitulo ſeu oratione & forma operis deſignata fuit, & tempus definitũ, nam iſtud poſſet defendi retenta opinione Petri, qui voluit quòd lex noſtra ſolùm procedat quando pœnalis ſtipulatio incipit à conditione (puta ſi opus tantæ longitudinis & latitudinis ante calendas arbitratu meo factum nõ erit, centum dabis, quo caſu cùm in eadem ratione videatur poſita tam qualitas operis, & tempus, quàm arbitrium, arbitrium illud videtur ad vtrunque referendum) quæ op. improbatur per Bar. hic, & Pau. 1. columna in pri. dicentes l. noſtram procedere, etiam ſi pœnalis ſtipulatio incipiat à cõuentione, puta quia dixi (opus tantæ longitudinis & latitudinis fieri, ſi prędictum opus arbitratu meo factum non fuerit, centum dabis) ſed hoc caſu conſtat in alio capitulo ſeu oratione poſitã fuiſſe formam operis, in alio verò tempus, & ad huc ver. arbitrium, refertur ad vtrunque, ergo, &c. comprobatur neceſſariò, ſecundũ oẽs dum reſpõdet ad d. l. multa. hic fuit opus certæ formę ſed hic cum cõcipitur pœnalis ſtipulatio, non fuit mentio illius certæ formæ, patet, quia dicitur (ſi opus arbitratu meo) ergo dicendum eſt neceſſariò quòd in alia ratione cõuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falſum eſſe quod Are. ait, quod hic in eadem oratione, ſeu capitulo poſita fuerunt tam operis forma & tempus, quàm etiam arbitrium, non quoque eſt vera ſol. Aretini, quò ad dict. l. ſi in lege, dum ait, quod ibi in vna oratione forma operis poſita fuit, in alia verò arbitrium, & tempus, quo fit (inquit) vt arbitrium ad tempus tantùm ibi referatur, id falſum eſt, nam non ſolùm diuinat, vt patet, & reſtringit l. illam, ſed etiam loquitur contra illam l. dum ait (ſi in lege locationis comprehenſum eſt, vt arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehenſa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quàm etiam arbitrium, vt in hoc exemplo (ſi domum tantæ latitudinis & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centũ dari) teneo ergo quod l. noſtra procedat, & etiam dict. l. ſi in lege, ſiue in ead. oratione poſita ſint, tam qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitrium, ſiue etiam in diuerſis orationib. ponantur, hoc primo contra Aret.

Infero quod lex noſtra procedat non modò quando in eadem oratione, ſed & quando in diuerſis orationib. poſita fuerunt tam qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitrium, quæ extenſio ad legem noſtram eſt contra Aretinum.

Infero etiam extenſionem contra Areti. ad dict. l. ſi in lege, vt non ſolùm procedat quando in vna oratione poſita fuit qualitas operis, in alia verò tempus, & arbitrium, ſed etiam ſi hæc omnia in eadem oratione poſita ſint.

† Tene ergo contra communem, vt dixi, quod in terminis l. noſtræ arbitrium datur ſtipulatori quò ad quantitatem operis approbandam, non quò ad tempus coarctandam, niſi id ſpecialiter comprehenſum eſſet, vt ait d. l. ſi in lege. 10

In terminis l. noſtræ arbitrium fuit datum ſtipulatori quò ad qualitatem operis probandã nõ quò ad terminum coarctandum.

Nec obſt. quòd ſtipulator habeat arbitrium prorogandi terminum, nam cùm terminus fuerit appoſitus eius fauore quo citius opus perficiatur, aliàs pœna præſtetur, eius fauori renunciare poteſt, vt leg. penult. C. de pact. leg. quod fauore, de regul. iur. itaque prorogandi facultatem habet non propter illa verba (arbitrio meo) nam & illis nõ adiectis eandem facultatem haberet, ſed facultatem habet propter regulam generalem, dict. l. penult. ita intelligo l. noſtram.

Nec obſt.dict.l.ſi in lege,dum ait quod in terminis leg. noſtræ etiam tempus prorogari non licet,nam reſpon. quod ibi non loquitur in terminis leg. noſtræ. nam hic ipſe ſtipulator,cuius fauore tempus poſitum fuit, prorogauit,ibi non ipſe,ſed alius tertius, cuius arbitratu operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quò ad qualitatem, non quò ad tempus iam definitum, ita vult Iaſ.hic col.3.in prin.

Adde quod Alex.hic nume.5. poſt Imolam quem refert,ait,quod in d.l.ſi in lege,ideo arbitriũ refertur ad qualitatem tantùm operis, non ad tempus prorogandum,quia ibi forma operis non erat certa,nec deſignata,at hic erat deſignata.

Infertur limitatio ad leg.ſi in lege, vt non procedat, cùm forma operis eſſet deſignata, ſed etiam cùm eſſet incerta.

Infertur limitatio ad l. noſtram, vt non procedat cùm forma deſignata non eſſet, ſed demum cùm deſignata eſſet.Iaſ.hic col.3.in prin. at hunc intellectum nullum eſſe,ſed non dicit quare,tamẽ dic nullũ eſſe quò ad d.l.ſi in lege, Primo, quia reſtringit multum illam leg. generaliter loquentem, quæ ſiue forma eſſet deſignata procedere debet ſiue non. Præterea eſt contra illum textum,dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinere) innuit enim nõ ad formam, vt pote ab ipſo domino datum, ſed ad qualitatem tantùm pertinere,& eſt contra illum textum, vbi (vt arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formæ operis dationem, ſed operis iam formati approbationem arbitrio illo contineri,eſtque contra illum textum,ibi,(vt incerta ſit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo quod ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandum, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipſo ſtipulatore, hic autem ab ipſo ſtipulatore fiebat, qui iuri ſuo poterat renunciare.

11 *Intel.d l.ſi in lega.procedit etiam ſi forte operis eſſet deſignata à contrahentibus forma.*

Infero † ergo extra ad leg.ſi in lege,contra Alexand.& Imolam, vt etiam ſi certa eſſet, & deſignata forma operis adhuc procedat, vt temporis prorogatio in arbitrio illius tertij poſita non videatur, ſed etiam operis approbatio, fateor tamen quòd ſi tempus non eſſet limitatum nec definitum, ſed etiam eſſet dictum,promittis domum huius certæ formæ facere arbitrio meo,vel tertij,& ſi factum non fuerit,promittis pœnam,hoc caſu puto, quod temporis deſignatio arbitrio meo, vel illius relicta videretur,& iſto caſu non procederet d.l. ſi in lege, quod etiam probatur ibi in ratione decidendi, dum ait (quòd lege finitum ſit) nam ſi tempus in arbitrio poſitum ea ratione non videtur quòd lege conuentionis definitum erat, ergo ſi definitum non eſſet, tunc in arbitrio poſitum videretur.

Subinfero limitationem ad l. ita ſtipulatus.ff.de verb.vbi dicitur quod ſi ita ſtipulatur (ſi domus vel nauis facta non fuerit pœnam præſtari) quòd tunc pœna non committitur antequam certum ſit domum, vel nauem fieri viuente ſtipulatore non poſſe, nã illud procedit niſi adijcerem,arbitratu meo vel alterius domũ,vel nauem fieri, nam tunc etiam, quò ad tempus poſſem arbitrari, & tempore præſtituto præterito, ſtatim pœna committeretur non ſpectata morte promiſsionis.

Subinfero quòd ſi nec forma operis, nec tempus deſignatum eſſet, tunc verbum (arbitratu meo) ad vtrunque refertur, ne aliàs per incertitudinem actus periret, contra leg. ſi quando,de lega.primo.l.quoties,de reb.dub. leg.quis in ſtipul.de verbo. oblig.ff. tum quia verbum (arbitratu meo) videtur pertinere ad omnia illa quę ſub incerto relinquũtur,vt d.l. ſi in lege, ibi (quod lege finitum erat) à contrario ſenſu, & videtur tenere in ſpecie Gloſſ. 2.in l.noſtra,& Doct.quos retuli ſuprà, & iſto caſu poteſt defendi communis opinio,quam ibi damnaui.

Item ſecunda illatio, quæ infertur ex intel. Alexan.& Imolæ, ſcilicet quòd lex noſtra non procederet cùm forma deſignata non eſſet, hæc illatio vera eſt in terminis l.noſtræ,vbi ſtipulator ante arbitrium interpoſitum deceſsit, ergo,&c.vt dict.l.multa, in princip.de condi. & demonſtra ff.at dum ipſi ſentiunt idem fore etiam ſi ſtipulator mortuus non eſſet volentes, quòd ſi dixi,ſi opus (cuius formam non deſignaueram)arbitratu meo factum non fuerit,pœnam præſtari,quod iſto etiam caſu licet mortuus non fuerim,adhuc tamen procedat. dict. l. ſi in lege, quaſi & hoc caſu tempus non videatur poſitum in arbitrio ſtipulatoris, errant & loquuntur contra id, quod dixi ſuprà.

Adde quod ex ſolutio.quam ſuprà dedi, ad leg. in illa ſtipulatione, ſi calendis, patet veram vel ſaltem concludentem non eſſe rationem Iaſon.ibidem. num. ſecundo.poſt Paul. & Raynerium,quos ipſe refert, dicunt enim quod ibi etiam poſt conditionem defectam dies ideo ſpectatur, quod tam promiſsio quàm conditio pendebant ex facto promiſſoris,vnde cùm in habentibus ſymbolum facilis ſit tranſitus, meritò quòd iudicatur de promiſsione, idem & de conditione, tamen dic veram eſſe rationem illam, ſcilicet quòd ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ, quam ſtatim abſque vlla dilatione poterat promiſſor implere, ſed propter dilationem habendam dies adiectus fuit,dilationem, inquam, habendam, vel ad pœnam ſoluendam, vel ad conditionem implendam, quam non ſtatim,ſed ſub dilatione implere voluit, vt ſuprà dixi, ſed ratio aſsignatur per Iaſ.ad idem poſt Areti.& Albe. quos refert, ſcilicet ꝙ ibi in d.l.

in illa.

in illa pecunia ſubrogatur loco Stichi ſub conditione promiſsi, & cōſequenter videtur pœna pecuniaria commiſſa, cum eadem qualitate quaſi Stichus debebitur, & ſic demum poſt diem præſtitutum, quæ ratio non placet, nam & in d.l. hoc iure, de ver. pœna fuit ſubrogata, loco illius vtilitatis, quæ fortè obueniebat ſtipulatori per aduentum Titij, & tamen ibi dies non ſpectatur. Ad idem l. cum tale. §. Mæuiæ. leg. quarta. §. primo. de condition. & demonſtra.

Tertiam rationem aſsignat Iaſ. quam dicit eſſe ex mente ſcribentium, licet ipſe eam non teneat, ſcilicet q; qñ conditio pendet ex facto promiſſoris, tunc dies ſolū videtur adiectus ad differendam ſolutionē, ſiue rei promiſſæ, ſiue pœnæ, quod ſit vt ſiue res ipſa ſiue pęna præſtetur, ſemper præſtetur cum ſua dilatione, quando quidē dilatio exacta videtur ante ſolutionem alterutrius. & iſta eſt veriſsima, dum tamen intelligatur quando implementum conditionis pendebat ex facto promiſſoris, merè poteſtatiuo, ſecus ſi factum eſſet difficile, vt hic, ſecundum quod ſuprà declaraui, Ripa tamen in d.l. illa, in prin. reprobat hanc ſolut. dicens, quod ibi dies fuit appoſitus fauore ſtipulatoris, nam ea non appoſita promiſſor non teneretur ad pœnam vſque ad mortem. leg. ita ſtipulatus, de verbo. quo fit (inquit) vt conditione impleta dies amplius non ſpectetur, ne dies fauore ſtipulatoris adiectus in eius odiū retorqueatur, ſed in reſpo. fateor diem fauore ſtipulatoris adiectam quò ad tempus quod eſt poſt diei illius præteritionem, vſq; ad mortem promiſſoris, at quò ad tempus quod eſt inter ipſam ſtipulationem, & aduentum diei, dies ille fauore promiſſoris adiectus fuit ad differendam ſolutionem vel pœnæ, vel Stichi, † & de omnibus his rationibus vide ibi, in prin. qui poſt Paul. quem ipſe refert, tradit regulam generalem, vt poſt conditionem exiſtentem dies nunquam ſpectetur, niſi conditionis implementum contineat aliquid dandum vel faciendum ipſi ſtipulatori, quod veriſsimum puto, eo caſu quo illud conditionis implemētum penderet & ex facto ipſius promiſſoris & factū eſſet omnino poteſtatiuum, ſecus ſi ſubdifficile, vt dixi ſuprà.

Poſt ad. de- cedu: an di ſpectur.

on io 43.

Adde quòd dictum Ripæ & Pauli, de quo ſuprà proximè, tenet etiam Angel. quem refert Iaſon in dict. l. in illa, columna prima. in fin. poſt Paul. ibi, in princip. vnde infert Paul. ibi, quem ſequitur Ripa ibi, columna ſecunda. poſt princip. quòd ſi dixi, ſi infra biennium Romam non iero, centum dabo, quòd ſi tantum biennij præterijt, vt infra reſiduum certum ſit me Romam ire non poſſe, tunc ſtatim non ſpectato fine biennij, pœna cōmittatur, per l. hoc iure, ſuprà eod. facit l. 4. §. fina. l. cum tale. §. Mæuiæ. de conditio. & demonſtra. contrarium expreſſe tenent Alexand. in dict. l. in illa. num. 8. & Iaſ. col. 1. in fin. cum princi. ſeq. & allegat Iaſon. l. veluti. §. fin. l. quidquid aſtringendæ. §. fina. de verb. obliga. ad quæ iura reſp. Ripa, vbi ſuprà, quòd ibi conditio poterat impleri in vltimo etiam momento (erat enim conditio, ſi capitolium non aſcendero) biennij nimirum, ergo ſi ibi dicatur pœnam non committi niſi demum peracto biennio, quia ll. illæ nō cogitauerunt poſſe euenire caſum quo promiſſor impediretur capitolium aſcendere. at in exemplo noſtro ſecus eſt, nam conſtat caſum euenire facilè poſſe, quo ſim infra bienuium, & tamen infra reliquum biennij Romam ire non poſsim, caue, nam inuenio quatuor ll. conc. ſcilicet l. in illa ſtipulatione, ſi calendis, in prim. reſpo. l. ſi eum. §. 1. ff. ſi quis cau. l. veluti. §. fin. l. quidquid. §. fina. de verb. oblig. ff. quæ omnes probant, quod quando conditio negatiua erat poteſtatiua, id eſt, pendens ex facto promiſſoris, tunc etiam poſt conditionem negatiuam exiſtentem dies qui ſupereſt ſpectandus eſt, nec dicatur quod ſiue conditio ſit affirmatiua, tunc quàm primum efficitur impoſsibilis, habetur impleta, vt l. fi. ff. de cond. inſt. l. fin. quando dies legat. ced. ff. ſiue ſit negatiua, tunc quàm primum efficitur neceſſaria, habetur impleta, vt l. hoc iure. ff. de verbo. l. cum tale. §. Mæuiæ. de cond. & demo. l. 4. §. fina. eod. l. vxori vſumfructum villę, de vſufruct. leg. nam vtrunque fateor, ſed & dict. l. in illa ſtipulatione, conditionem impletam eſſe ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat d. l. ſi eum. §. 1. dum ait, non ante pœnam peti poſſe, innuit enim pœnam mero iure commiſſam, per conditionem exiſtentiam peti non poſſe ante diem quia adhuc ſupereſt, cuius natura eſt ſolutionis, ſeu executionem eius, quod iam debetur differre, vt §. omnis. Inſtit. de verb. l. fin. in fin. quando dies vſusfr. leg. ced. ff. Idem probat d. l. veluti ibi, non niſi præterito biennio rectè petam, eodem modo inducendo, & d. l. quidquid. §. fina. ibi. non niſi biennio præterito rectè petam, eodem modo inducēdo, fateor, ergo omnes ll. clamare conditionem eſſe impletam, ſiue ſit affirmatiua, quàm primum efficitur impoſsibilis, ſiue negatiua, quàm primū efficitur neceſſaria, ſed tamen id non obſtat, quò minus ſolutio differat propter diem, qui ſupereſt, quo fit, vt omnes quatuor leges præallegatæ vtrunque probare videantur, & conditionem impletam eſſe, & diem qui ſupereſt ſpectandum, quarum ll. veram rationem eam eſſe puto quam cedit Iaſ. in l. in illa. colum. 1. in fin. poſt Areti. ſcilicet quòd neceſsitas pœnæ ſoluenda videatur ſubrogata loco facultatis, conditionis implendæ, & conſequenter quam dilationem habet, promiſſor ad conditionem implendam eandem habere videtur, & ad pœnam ſoluendam, quia ſubrogatum debet ſapere naturam eius cuius loco ſubrogatur, eiuſque qualitates aſſumere, argumen. eorum quæ latè tradit Iaſon in rub.

ff. de verbo. obligat. qua ratione fit, vt quam dilationem promiſſor ſibi reſeruauit ad conditionem implendam, eandem ſibi lex indulgere videatur ad pœnam ſoluendam, vel eandem ipſe promiſſor ſibi ad pœnam quoque ſoluendam reſeruaſſe videatur, quod obtinet quando implementum conditionis pendebat ex facto promiſſoris, ſicque conditio erat poteſtatiua. Vnde infero, quòd immeritò hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa ſtipulatione. colum. 2. ad princip. ait enim (ſi dixi, ſi Stichum calendis non dedero, diem dabo) tunc non communiter, tunc non videtur abſonum, q; pœna loco Stihi ſubrograta videatur, voluit enim ſtipulator habere Stichũ, vel eius loco pœnam. at ſi dixi (ſi capitolium non aſcenderis infra menſem pœnam dari) tunc abſonum (inquit) videtur pœnam dici ſubrogatam loco implementi conditionis, quod videtur ſfateri poſſe, habita ratione ad perſonam tantùm ſtipulatoris, ſed habita ratione (prout haberi, vt puto, debet) ad perſonam promiſſoris ceſſat hoc abſurdum, ipſe enim voluit neceſsitatem pœnæ ſoluendæ ſubrogatam eſſe loco facultatis conditionis implendæ, quid enim ſi pœnam pecuniariam cõpenſare voluit cum labore Romam fortè eundi, vel capitolium aſcendendi, redeundo ad principalem rationem, dico quòd ſi tempore ſtipulationis conditio erat poteſtatiua pendens ex facto promiſſoris, licet ex poſt facto ante diem fiat impoſsibilis (morte Stichi qui erat in conditione, vt d. l. in illa, vel lapſu temporis, quod tantum temporis præterijt, vt infra reſiduum certum ſit, me capitolium aſcendere non poſſe. d. l. veluti. d. l. quidquid) tamen dies qui ſupereſt non eſt cur non ſpectetur, nam ab initio dilationem habere volui, vel ad conditionem implendam infra terminum, vel ad pœnam ſoluendam poſt terminum, quòd ſi conditio pœnalis ſtipulationis caſualis erat, tunc conditione exiſtente, dies non ſpectatur, eo quod tunc neceſsitas pœnæ præſtandæ non poteſt videri ſubrogata loco facultatis conditio. implendæ, quia conditionis implendæ (cùm ipſa caſualis eſſet) facultatem promiſſor non habet, ſed fortuna, ita intelligo d. l. hoc iure, cum conc.

13 *Int. l. & ideo hæſitatur, & l. Martius.*

Iuxta prædicta † quæro de intellectu l. & ideo hæſitatur. ff. de verb. obliga. cum l. Martius. ff. locati. Sol. ſecundum communem opinionem Bart. in d. l. & ideo, & Iaſ. ibidem columna tertia. quod non ſunt contra, ſed altera per alteram ſuppletur, nam in leg. & ideo, dicitur quod ſi parte operis effecta, ædificium caſu corruerit, tunc opus eſt de nouo fabricandum, ſed reintegratur dilatio, ſicque periculum dilationis non ad artificem, ſed ad dominum operis pertinet, de periculo verò ipſius rei, ſeu operis verbum nullum ibi, ſed id dicitur in leg. Martius, vt ad dominum operis ſimiliter pertineat, ſicque dict. l. & ideo, extenditur, vt licet in periculo tantùm, ſeu in commoditate dilationis loquatur, procedat tamen etiam in periculo ipſius rei. dict. l. Martius, extenditur vt licet in periculo tantùm ipſius rei loquatur, procedat etiam in commoditate dilationis. Hanc communem ſolutionem reprobat Iaſon ibidem, quia dum ait communis ſolutio, quod in leg. Martius, expenſis domini ædificij, eſt reficiendum ædificium, certè id nec ibi apparet, nec in leg. & ideo, nam in neutra illarum ll. fit vlla mentio expenſarum, & licet Iaſon impudenter loquatur dicens, Bartholum ſomniaſſe, tamen eius improbatio debilis eſt, fateor enim quod in neutra illarum ll. fit mentio expenſarum, tamen etiam ſi non dicatur, eſt neceſſariò intelligendum quòd in leg. Martius, expenſis domini ædificium eſſet reficiendum, nam ſi expenſis fabri reficeretur, tunc non domini, ſed fabri eſſet periculum, quod eſſet contra illam leg. & quod domini periculum eſſe debeat vltra leg. Martius, probatur ratione, nam ædificium cœptum cedit areæ. §. ex diuerſo. Inſtit. de rerum diuiſio. leg. qui res. §. aream. ff. de ſolutio. & ſic fit ædificij dominium eius cuius & ſolum erat, & conſequenter ad eum, vt potè dominum, periculum pertinere debet. leg. nec pignus. C. de pigno. acti. Iaſ. verò poſtquã communem ſol. reprobauit, dedit aliam, ſcilicet q; l. Martius, loquitur in contractu tantũ bonæ fidei, nec ꝓcedat in cõtractu ſtricti iuris. l. verò & ideo hæſitatur, loquatur ecõtra in cõtractu ſtricti iuris, nec ꝓcedit in cõtractu bonæ fidei, nam ſecũdum eum in l. & ideo, artifex ſeu promiſſor tenebatur domum facere ſuis expenſis; quo fit, vt cùm ad opus teneretur, quod eſt indiuiduum. l. ſi is qui quadringenta. §. quædam. ad leg. Falci. declarant Bartholus, & Iaſon, vbi ſuprà, certè parte tantum operis effecta nullatenus liberatur, quo fit vt eius ſit periculum, & denuo facere teneatur expenſis ſuis, ſcilicet artificis non expenſis domini, licet ſibi redintegretur dilatio. at in leg. Martius, artifex non expenſis ſuis, ſed domini, accepta mercede ædificium faciebat, nec artifex ad aliud tenebatur quàm ad operam ſuam præſtandam, quo fit vt ædificio dirupto ipſius non ſit periculum, ſed domini, & deficit hæc ſolutio. ab ſol. communi, quia ſecundum communem vtrobique reficiebatur ædificium expenſis domini, at ſecundum Iaſon. in leg. Martius, tantùm non in leg. & ideo, tamen nouiſsimè dic referre ſit ſtipulatio interpoſita ex cauſa lucratiua, an ex cauſa oneroſa, nam primo caſu puto procedere text. in l. & ideo hæſitatur, eſt periculum caſus, licet quò ad incommoditatem dilationis pertineat ad dominum, tamen quò ad impenſam pertinebit ad artificem, ſeu promiſſorem, nam qui promiſit opus facere parte operis facta, conſtat nullatenus liberari, vt dixi, quo fit vt non aliter liberaretur quàm ſi

ſemel integrum opus perfectum præſtiterit, quod ſecus eſt in l. Martius, propter rationem Bar.& Iaſ. nam quod in l. Martius, opus reficiatur expenſis domini, omnes conc. at ſi ſtipulatio interpoſita eſſet ex cauſa oneroſa, puta domum faciendam artifici centum aureis locaui, qui per ſolemnem ſtipulationem promiſit ſe cētum aureis acceptis illam perfectam redditurum, quod hiſpanè dicitur (adeſtaxo oaſu, ijeſgo) iam verò pro habenda veritate præmitti, quod artifex in quęſt. noſtra ſuſcepit totum opus, certa mercede pro conuerſo opere conſtitura, vt ſic reſpectus habeatur ad totum opus, non ad operis ſingulorum dierum, vel menſium, ita docet Bar. in l. opus quod aduerſione. numero tertio. ff. locati. idq; patet, nam ſi artifex cum domino conueniſſet, vt certa mercede conſtituta pro ſingulis diebus ſeu menſibus, quibus ipſe operaretur ſibi daretur, tunc ſine dubio ad nil aliud quàm ad operas præſtandas teneretur, pro quo facit l. qui operas. ff. locati.

Secundò præmitte quod ſi vniuerſum opus faciendum certa mercede ſuſcepit, tunc ſi culpa eius non arguatur de periculo, culpa leui contingente, regulariter tenetur non de contingente culpa leuiſsima, niſi etiam periculum in ſe ſuſceperit, quo caſu de periculo etiam leuiſsima culpa contingente tenetur, non de eo quod abſque culpa contingit, hæc probantur in leg. opus quod aduerſione. ff. locati. cum l. ſeq. tenent ibi glo.& Bart.

Tertiò præmitte quod d. l. Martius. dum ait Flaci, id eſt, domini eſſe periculum, poteſt intelligi de triplici periculo, de periculo ſeu incommoditate dilationis, quod ſine dubio ad ipſum pertinet. d. l.& ideo, & de periculo expenſarum, de quo dubitamus, & de periculo operis, id eſt, quòd artifex ædificium ſemel factum caſu diruptum iterum facere non debeat. Et quòd de periculo dilationis non ſit intelligendum, patet, quia cùm id ſit leuis præiudicij, certè periculi appellatione dilationis incommoditas contineri non debet, argum. l. quoties. C. de precib. Imp. offeren. præterea patet per totum. C.& ff. de pericul.& commo. rei vend. quod periculū intelligitur regulariter de periculo ipſius rei, & in ſpecie noſtra ſumi oportet, vt patet per d. l. opus quod aduerſione, cum l. ſeq. Quòd autem de periculo ipſius rei hoc caſu intelligendum non ſit, patet, nam poſt partem operis factam eandemque concuſſam artifex amplius illam partem facere non teneretur, tunc eueniret, vt reliqua parte operis facta liberaretur, ſicque eueniret abſurdum, vt dominus totam mercedem præſtaret, partemque tantùm operis haberet, quæ pars ſibi fortè inutilis foret, cùm opus ſit quid indiuiduū, ſaltem ſolutione, vt l. ſtipulationes non diuiduntur. l. in executione. §. in 2. de ver. oblig. leg. ſi is qui quadringenta. §. quædam, ad l. Fal. ff. quod eſſet maximum abſurdum, argumen. leg. in executione, ſuprà allegat. in §. pro parte, ſupereſt ergo, vt intelligendum ſit de periculo expenſarum, quod pertinet ad dominum, nam ſi artifex inſulam faciendam ducentis aureis ſuſcepit, & facta inſulæ parte dimidia opus concurſum ſit terræ motu, & ſic abſque vlla etiam leuiſsima artificis culpa, tunc non eſt dicendum artificem liberari reliqua operis parte facta, vt dixi, non quoque eſt dicendum, quòd ab vniuerſa operis factione per factionem illius partis liberetur, nam tūc caſus ille ſibi lucro eſſet, vel eſſe poſſet, quod eſt contra leg. ſi priuſquam. ff. locat. ſupereſt ergo, vt dicamus opus adhuc integrum faciendum redintegrata mercede, quod vltra iſtam rationem ſatis probatur in d. l. & ideo hæſitatur, nam cùm ibi dicatur integrum tempus indulgendum, eſt intelligendum ad integrum opus faciendum, nam ſi reliqua tantùm pars operis facienda eſſet, certè infra reſidua temporis fieri deberet, prǣterea ibi dicitur (ad inſulam faciendam) ergo ad integram, nam ſimplex fundi vel domus appellatio, ad vniuerſam refertur domum. l. ſi quis cum totum. ff. de excep. rei iudi. l. ſi pluribus, de leg. ſecundo. l. ſi plures, de lega. tertio. quo fit vt in duobus ſubueniatur fabro ſeu artifici, & in dilatione, in mercede redintegrandis. vnde patet veram eſſe communem ſolutionem, de qua per Bartholum in dict. l. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te. columna fina. de verbo. oblig. & Iaſ. ibi col. 3.

Infertur quod l. & ideo, quæ loquitur in redintegranda dilatione tantùm extendatur, vt procedat etiam in mercede redintegranda.

Infertur extenſio ad l. Martius, quæ loquitur in mercede tantùm redintegranda ſecundum meum, & communem intellectum, vt procedat etiam in dilatione redintegranda, quod & iuſtificatur ea ratione, de qua ſuprà meminimus, quia ædificiū cœptum cedit ſolo pertinetque iure dominij ad dominum areæ non ad fabrum ſeu artificem, vnde ſi ſine alterutrius culpa perijt domini non artificis damnum eſſe debet ex regula l. ſi pignus. C. de pig. ac. l. quæ fortuitis. eod. tit. vnde apparet ſubiectum eſſe intellectum. Iaſ. vbi ſuprà, colum. 3. poſt Cum. ibi relatum.

SVMMARIVM.

1 *Deportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum, cum communi.*

2 *Intell. authen. bona damnatorum. C. de bonis pro. Mortem naturalem an ſequatur tacita ademptio bonorum.*

3 *Condemnatus damnatusq; ad metallum iure communi, non teſtatur cum communi, contra nouiſſ.*

4 *Damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamenti factionem.*

5 Damnatus in carcerem perpetuum an teſtetur.
6 Bannitus an teſtetur.
7 Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis.
8 Cadauer non punitur, cum communi.
9 Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua.
10 Cadauer interdum punitur.
11 Pœna corporalis interdum datur inſenſato.
12 Furioſus ex antè geſto poteſt exhæredari.
13 Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes.
14 Pœna ſtatus finitur morte.
Homo mortuus non eſt homo.
15 Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis.
16 Hæredes poſſunt petere, vt procedatur ad purgandam infamiam accuſati etiam in criminibus publicis.
17 Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiam.
Fideiuſſoria obligatio ſublata principali euaneſcit.
18 Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.
19 Pœna an poſt ſententiam quæ tranſit in rem iudicatam, tranſeat ad hæredes.
20 Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes.
21 Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis.
22 Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure ſemper tranſit ad hæredes.
23 Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius.
Pœna tranſit contra hæredes, quando delictum opponitur excipiendo.
24 Hæredes delinquentis an teneantur rei perſecutione.
25 Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.
Hæredes delinquentis tenentur poſt lit. conteſ. in priuatis delictis.
26 Hæredes delinquentis etiam ante litem cont. tenentur quando per reum ſtetit quò minus lis conteſtaretur.
Pœna tranſit ad hæredes delinquentis, qui delictum iudicialiter faſſus fuit, licet lis conteſtata non eſſet.
Hæredes delinquentis etiam ante litem conteſtatam tenentur, quando delinquens ex forma ſtatuti fuit contumax.
Pœna non tranſit ad hæredes etiam poſt lit. conteſt. nulliter factam.
Pœna non tranſit ad hæredes delinquentis poſt li. cont. conſenſu partium ſopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.
27 Hæredes delinquentis tenentur ſi peruenit ad primum hæredem, licet ad ipſos qui conueniuntur nil perueniſſet, & quid de iure cano. & quid in vſuris vel in contractu commiſſi.
28 Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur quid in foro animæ, & quid in ſucceſſore dignitatis, ibi.
29 Collegij diui Iacobi conſtitutio declaratur.
30 Pœnarum commutatio ſit, ne delicta ſint impunita.
Pœna commutatur ex inhabilitate perſonæ plectendi.
L.3.tit.1.lib.5.ordinam.
31 Furor ſuperueniens an excuſet à pœna.
32 Homicida an puniatur capitaliter, ſi vnum occidit, cùm alium vellet occidere.

CAPVT XCVI.

DEportatus, & aqua & igni interdictus, & in metallum damnatus nō poſſunt facere teſtamentum, iſta eſt vera & communis opinio, quam tenent Doct. per tex. ibi in l. eius. §.1. ff. de teſtam. l.2. in fi. C. qui teſt. fa. poſſ. vbi per Iaſ. & alios. Bar. in l. ſi quæramus. ff. de teſtam. Rolandinus in tract. teſtamentorum. rub.1. Dec. conſi.442. in cauſa. nu. 5. conſil.278. in cauſa vertente. numer.2. lib.4. Pari. conſi.46. primum teſtamentum. colum. 2. lib.3. Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de teſt. in verb. & vxorem nomine. nu.274. Alexand. conſi.95. requiſitus. colum.1. num.7. l. ſi quis filio exhæredato. §. irritum, & §. eius, & vtrobique communiter per Doct. ff. de iniuſt. rup. l. quidam. ff. de pœnis. Ratio huiuſmodi perſonæ ſerui pœnæ eſſe videntur, vel quaſi ſine ciuitate peregrini videntur, vt in d. l. quidam, & conſequenter teſtari non poſſunt, non magis quàm ſerui, qui teſtari non poſſunt. l. filiusfamilias. ff. de teſta. vel non magis quàm peregrini, qui ſimiliter teſtari non poſſunt. l.1. C. de hæredibus inſti. Præterea bona huiuſmodi perſonarum publicantur, vt in d. l. eius. §.1. & conſequenter teſtari non poſſunt, quia per legem fieri non debet, vt qui nulla bona habebat is faciat teſtamentum, vt in l. lex Cornelia. ff. de vul. & pup. ſubſt. quod olim generaliter procedebat, hodie verò bona damnatorum licet regulariter publicentur, vt olim, fallit tamen quando ſuperſunt deſcendentes, vel aſcendentes condemnati, & tranſuerſorum nonnulli qui præferuntur fiſco, vt in auth. bona damnatorum. C. de bonis proſcriptorum. quæ perſonæ non tam, vt hæredes vniuerſales, quàm vt ſucceſſores ſingulares admitti videntur, argumen. text. in leg. prima. ff. de iu. fiſ. & ibi ita not. Bartholus, vnde hodie bona damnatorum non publicantur niſi ſub prædicta diſtinctione, vt in dict. authen. bona damnatorum, & ibi communiter Doctores, & in authen. vt nulli iudicum. §. fina. vbi Doctores communiter, Decius conſilio 442. columna ſecunda. Ant. conſilio 61. ſtrictè. Cæpol. conſilio crimi. decimoſept. viſa. Abb. conſilio. videtur. par. prima. † Quod tamen limita, vt procedat in damnatis ad metallum, vel opus publicum, vel deportatis, vel aqua & igni inter-

1 *Deportati & ſimi. nō poſſunt facere teſtamentum, cum communi.*

2 *Intellect. bona damnatorum. C. de bonis pro...*

interdictis, quibus omnibus mors naturalis non irrogatur, ſecus auté in illis, quibus mors naturalis, & vltimum ſupplicium irrogatur. † Nam pœnam animæ amiſsionis ſequitur publicatio bonorum, vt reſoluit Corne. conſil. 278. in cauſa vertente. col. 1. lib. 4. per tex. in l. quod ad ſtatum, & in leg. qui vltimo ſupplicio, de pœn. & ita ſentit Bar. in d. l. eius. §. 1. & in l. 1. ff. de bonis dam. & Pari. conſi. 46. num. 10. lib. 3. & hanc eſſe communem ſententiam, firmat Bar. in leg. 1. colu. 2. ff. de bonis dam. & Are. in l. eius. §. 1. num. 3. ff. de teſta. Alij autem diſtinguunt, vt in criminibus capitalibus, in quibus poſt condemnationem ſequebatur tacita ademptio bonorũ, procedat d. auth. bona dam. vt in terminis. l. 1. & l. fi. ff. de bonis dam. ſecus autem in reliquis criminib. & hæc diſtinctio videtur etiam communis ſecundum Bartol. in d. l. prima. ff. de bonis dam. & ſecundum Areti. vbi ſuprà.

[...]orm na-[...]ra anſe-[...]uat tacita [...]onem adē[...]tio.

Denique receptior op. mihi videtur, vt indiſtinctè is, qui damnatus eſt ad mortem, vel ad beſtias, vel metallum, vel opus publicum, vel deportatus eſt, vel aqua & igni interdictus, non poſsit facere teſtamentum etiam hodie, quod admittunt omnes, quos ſuprà retulimus, & quos infrà referemus. verùm quò ad bonorũ publicationẽ, eſt differẽtia, vtrũ quis ad mortẽ naturalem damnetur, vt tunc poſt ſententiam ſequatur tacita ademptio, & publicatio bonorum, non ſic in eo, qui ad metallum, vel opus publicum damnatus eſt, vel deportatus, vel aqua & igni interdictus, qua de re per Dec. Pari. & Alex. & Corn. in conſilijs ſuprà allega. per Alex. in num. 2. vſque ad nume. 11. in leg. 2. C. qui teſt. fac. poſ. & ibi per Iaſ. col. 1. & col. fin. & per Dec. nume. 27. & per Aret. in d. l. eius. §. 1. num. 3. ff. de teſt. plenè per Guil. Bened. in cap. Rayn. de teſt. in verbo, & vxorem nomine. nu. 73. per Didac. de Couar. in rub. de teſta. in 3. partic. num. 27.

3 Hinc apparet † erraſſe Didacum de Couar. vbi ſuprà, qui in terminis iuris communis putabat damnatum ad metallum, vel opus publicum, vel ad beſtias, vel aqua & igni interdictum, vel deportatum teſtamentum facere potuiſſe, quod omninò falſum eſt, & contra glo. in l. eius. §. 1. in verb. publicabuntur. ff. de teſtam. quæ communiter appro. eſt, vt ſuprà

[...]nus ad [...]et. um iu-[...]e ciuuni nō [...]ſtar, cum [...]om uni con [...]trarijſ.

4 retulimus, † hodie verò iure regio damnatus ad mortem, ſiue naturalem, ſiue ciuilem, non amittit teſta. factionem, niſi per ipſam ſentẽtiam omnia eius bona publicata fuerint. l. 4. Tauri. licet olim etiam iure regio aliud eſſet. l. is. tit. primo. par. 6.

D[...]nus ad mortem naturale vel ciuile hodie iure regio nō per[...] teſtamen[...] factionem.

5 † Damnatus verò in perpetuum carcerem an teſtari poſsit, & iure regio indubitanter poteſt, ſecundum diſt. d. l. 4. iure verò communi, dic vt per Didacum de Couar. vbi ſuprà Guil. in dict. cap. Rayn. in verbo, mortuo. 1. nume. 129. Imo. nu. 23. & Barb. col. 10. in c. quia ingredientibus, de teſt. Ioan. Bern. in pract. crim. c. 129. in fi. hi autem omnes etiam iure regio iudices eſſe non poſſent, vt in l. 2. ti. 15. lib. 2. ord. ibi, ni ocioſi, el que fuere de mala fama, o uiere becho coſa por que vala menos, vt nos interpretamur.

Damnatus in carcerem perpetuum, an teſtetur.

L. 2. [...] 15. lib. 2. or[...]

Similiter Bannitus noſtri temporis non poteſt facere teſtam. ita tenet Bar. ſub quadam diſtinctione, cum quo tranſeunt Imol. & alij communiter in leg. eius. §. 1. ff. de teſt. Iaſ. poſt alios in l. 1. C. de hæred. inſtit. col. fina. Bar. in diſputa. ſua, incip. Lucanę ciuitatis. Idem Bar. in tract. de banni. & op. Bart. communis eſt ſecundum Alex. nu. 4. in d. l. 1. vbi per Sali. Paul. & alios, & per Imo. in leg. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. vnde is longè minus Iudex eſſe poterit, nam qui ratione criminis inteſtabilis eſt, is improbus eſſe dicitur. §. teſtes autem. Inſt. de teſt. improbus autem Iudex eſſe non poteſt, vt in l. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordi. ergò, &c. 6

Bannitus an teſtetur.

L. 2. titu. de los alcaldes lib. 2. ordin.

Illud autem controuerſum eſt, an in quib. caſibus delinquentes & facinoroſi teſtantur, eorumque teſtamenta per legem ſuſtinentur, tunc ipſorum hæredes teneantur, vt pœna, quæ illis irroganda erat, in ipſorum hæredes deſcendat, quod videbatur arg. §. hæres quoque. Inſt. de obl. quæ ex qua. contractu. leg. ex maleficijs. §. hæres quoque. ff. de act. & obl. Id tamen receptum non ſemper eſt, ſed ſub conditione, de qua per glo. & l. omnes, in l. vni. C. ex delict. defunctorum. cuius legis omiſſa poſitione caſus contra illum tex. videtur opp. de tex. in l. ex iudiciorum. ff. de accuſ. & l. crimen. ff. de pœn. & l. de facto. ff. de pub. iud. & l. 3. eod. tit. & l. fin. cum ſimi. C. ſi reus, vel accuſ. mort. fue. vbi etiam lite conteſtata contra defunctum hæres eius non tenetur, cuius contrarium ibid. in dict. leg. vn. dicitur, ergò, &c. Pro ſolutione horum contrariorum & ſimilium conſidero, quod aut loquimur in criminibus publicis, aut in priuatis. Primo caſu, ſ. in publicis, de quibus per text. in l. 1. ff. de pub. iud. & Inſt. de publi. iud. per totum. facio tria membra, nam aut loquimur de pœna afflictiua animati corporis, aut de pœna priuatiua ſtatus, aut de pœna priuationis bonorum vel alia pecuniaria.

Primo caſu ſit regula, quòd pœna afflictiua corporis finitur morte delinquentis, ita intelligitur l. 3. & l. defuncto, de publi. iudi. & leg. crimen de pœnis, & leg. fina. C. ſi reus vel accuſ. mort. fue. Ratio huius eſt, quia illa eſt pœna ſenſus, mortuus autem non ſentit, vt eſt notum. † Hinc eſt, quòd ſi quis etiam poſt ſententiam naturaliter deceſſerit, non deberet in eum executio fieri, puta ſuſpendium vel decapitatio, vt ponit Cin. in l. 2. C. qui teſtam. face. poſſunt. Bal. in d. l. vn. 2. col. in medio, & Ange. ibid. prima col. poſt medium. & Alex. in d. l. 2. C. qui teſta. facere poſſ. poſt alios per eum ibi relatos, quamuis Bal. ibi dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideò iudices maleficiorum 7 8

Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquente.

Cadauer non punitur, cum communi.

peſsimè faciunt vtentes contraria conſuetudine, vt per Doct. in dictis locis, illud ergò q. non ſentit, non debet puniri. Facit in ſimili & à fortiori, quod eleganter dicit Bal. in l. furioſum. C. qui teſtamen. fac. poſſ. quòd ſi aliquis tempore ſanæ mentis cōmiſit homicidium, vel aliud delictū, propter quod debet decapitari, deinde efficiatur furioſus, quòd durāte furore non poterit puniri in perſonam, licet in bonis ſecus, & idem tenet Bal. in l. humanitatis. 11. col. C. qui teſtamen. fac. poſſ. & in c. 1. de eo, qui inter. fratrem ſuum in vſibus feu. Idem Imo. in leg. ex facto. pen. col. ff. de vulg. & pup. ſubſtit. Idem Imo. in cap. Raynutius, de teſtam. in materia exemplariæ ſubſtitutionis. Imò quod eſt plus, ſi aliquis feciſſet delictum tempore ſanæ mentis, & etiam eſſet condemnatus, deinde effectus furioſus, non deberet in perſonam puniri, ſed eſſet princeps conſulendus, ſecundum eum, allegat l. diuus. verſicu. ſi verò. ff. de offic. præfe. quæ quaſi nihil facit, ſequitur Alex. in d. l. furioſum. & iſta eſt communis ſententia, quamuis aliqui teneant contrarium, ſi ergò viuens effectus furioſus non punitur de delicto antè commiſſo, etiam condemnatione præcedente ante fauorem, ergò à fortiori ille, qui poſt delictū eſt naturaliter mortuus, vt in noſtro caſu.

9 *Furor etiam veniens, liberat à pœna corporis afflictiua.*

10 In caſibus tamen illud, quod non ſentit, punitur. Nam videmus, quòd accuſatus criminaliter & condemnatus ſi moriatur, non tamen poteſt ſepeliri, niſi licentia impetrata à iudice, qui condemnauit. l. 1. & 2. ff. de cad. punito. faciunt notata in clem. 1. de pœni. & remiſ. Item ſi quis ſe occidat, qualitercunque ſiue impatientia doloris, ſiue propter delictum à ſe commiſſum, non debet in eccleſia ſepeliri, tex. in c. placuit, & ibi gloſſ. notab. 23. q. 5. Ratio fortè huius caſus eſt, quia pœna priuationis ſepulturę recipit corpus abſque anima exiſtens, viuus enim non ſepelitur, ſed mortuus, & ideò de natura huius pœnæ eſt hoc, quòd poſt mortem infligatur, non ergò mirum, ſi poſt mortem poſsit imponi & repeti, quòd iſtam rationem ponit Bald. in d. l. vnic. 2. colum. poſt medium. Item alio caſu, illud quod non ſentit, punitur, ſcilicet in caſu cap. cùm ad monaſterium. §. primo. de ſtatu monacho. vbi ſi monachus non reddit in vita rationem ſuæ adminiſtrationis bonorum eccleſiæ, poſt mortem etiam punitur, quia debet extra cœmiterium in ſtercore ſepeliri, & illum text. allegat Imola in d. l. defuncto. ff. de publi. iudi. Item eſt alius caſus ſingularis in leg. ſecunda. ff. de cada. punito. vbi eſt text. quem Barto. ibi dicit non eſſe alibi, quòd ille, qui propter delictum non poteſt morari in ciuitate, non poterit etiam poſt mortem ad ciuitatem reduci, vt ibi ſepeliatur, & ſic punitur etiam poſt mortem.

Cadauer interdum punitur.

11 Alius caſus & ſingularis eſt, vbi illud, quod non ſentit, vel quod ratione caret, punitur, ſcilicet in cap. mulier. 15. q. 1. vbi ſi canis vel aliud animal, quod ratione careat, mulierē aſcendat, vtrunq; igni debet comburi, facit tex. in cap. reos. 23. quęſt. quinta. vbi ſimiliter dicitur, quòd qui coierit cum iumento, morte moriatur, ſed caue, quia nihil dicitur de iumento, ſed de illo, qui coierit cum iumento, & ideò d. cap. mulier, allegatur tanquam ſingulare, vt dixit, ego tamen dico, quòd eſt text. ſimilis originaliter in Leuitico, cap. vigeſimo, vbi text. dicit, Pecus quoq; occidit, &c. rationem ponit texr. in d. cap. mulier, ſcilicet quia tali flagitio contaminata indignanti refricant facti memoriam, &c. ac ſi dicat, quòd illud punitur ibi propter immanitatem criminis.

Pœna corpo- *ralis imi datur in ſato.*

Alium caſum reperio in fortioribus terminis, quem ponit Bartol. in l. nunquam. §. ſi vi. ff. de vſucap. per illum tex. vbi tenet, quòd ſi aliquis commiſit peccatum mortale, cùm eſſet ſanæ mentis, deinde efficiatur furioſus, & moriatur in furore, quòd dicitur diſcedere in mortali peccato, & damnabitur apud Deum, & tamen ſolemus dicere, quòd mitius agitur cum Deo, quàm cum homine, vt dicit glo. in l. ſi quis eam. §. voto. ff. de pollici. & mitius cū lege, quàm cum miniſtro legis. leg. Celſus. ff. de arbitris. facit l. ſi is qui animo. ff. de acquiren. poſſeſsio. cap. maiores, ad fin. de baptiſm. cum ſimil. ſed in illo caſu contingit fortè propter dominicum præceptum, quo cauetur, Vigilate, &c. quia nec ſcitis diem nec horam, vnde non debuiſſet peccaſſe ante furorē, & ſic eſt, quòd ſibi imputetur, & vide quæ dixi in d. §. diui.

Item reperio alium caſum, nam † ſi filius ante furorem verberauit patrem, vel commiſit cauſam ingratitudinis, propter quam de iure poteſt exhæredari, deinde efficietur furioſus, talis furor non purgat vitium ingratitudinis, imò potuit exhæredari à patre, ita Barto. in l. ex facto, in princ. ff. de vulg. & pupilla. ſubſtitu. 7. colum. probat hoc text. ſingula. in leg. fi. §. ſed cùm antiquitas. C. de cura. furio. de quo ſingula. in apoſtil. ad Abb. in c. in literis, de reſcrip. facit l. de creationibus. C. de epiſc. audi. ibi ergò filius punitur tempore furoris, & ſic eo tempore, quo non ſentit, poteſt tamen dicere, quod ibi agitur de pœna, & non corporis, prout in caſu noſtro, & ſic non obſtat. Præterea in exhæredatione, quam facit pater de filio, non requiritur proceſſus, nec ſententia condemnatoria, prout requiritur ratione delicti, vt corporaliter puniatur, & ſic eſt ibi caſus ſpecialis. † Concluditur ergò ex prædictis, quòd pœnę corporis afflictiuæ regulariter finiuntur morte delinquētis. Ex quo ſequitur, quòd hæredes delinquentis nō tenentur ad pœnam, ad quā tenebatur defunctus, cùm illæ pœnæ ſint morte delinquentis finitæ per ſuprà dicta iura, & Quia pœnæ ſuos debent tenere auctores. leg. ſancimus. Cod. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter non punitur,

12 *Furioſus antè geſto. teſt exhæ dari.*

13 *Pœna corporea quare deſcendat hæredes.*

nitur,vt in regula iuris,& l.ſi quis in ſuo.§.legis. C. de inoffi.teſtam.& pro hoc, quia non eſt licitum libero homini dare ſe alicui in quæſtionem,vel ad torturam, ſecundum Bar. in l. cùm ſeruus.ff.de condi. ob cauſ.& in leg. interdum.§.qui fureni.ff.de furtis, quamuis gl. ibi velit contrarium,nemo eſt enim dominus membrorum ſuorum.l.liber homo, in princ. ff.ad legem Aquil. Item quia tortura eſt meri imperij.leg.defenſotis. C.de defenſ. ciuitat. & in auth.de teſti.collat.7. & notatur in leg. impetium.ff.de iuriſd.om.iud. ergò pacto priuatorum concedi non poſſunt.l. priuatorum. C.de iuriſdi.om.iudi.c.ſignificaſti,de foro cõpeten. Si ergò expreſſe liber homo hoc facere non poteſt,ergò à fortiori, nec tacitè, ſcilicet ſuccedendo delinquenti, facit l. 1. §. vſque adeò. ff. de iniurijs. vbi non poteſt quis expreſſe permittere alicui, quòd eum percutiat, vel corpus eius cruciet, & ibi vide Bar. ergò à fortiori,nec tacitè,vt dixi. Nec obſtat, quòd hæres adeundo videtur quaſi contrahere, & ſe obligare ad debita defuncti. Inſtit. de obliga.ex quaſi contractu.§.hæres. ff. de actio. & obliga.leg.ex maleficijs.§.hæres.l.apud Iulianum.§.fi.ff.quib.ex cauſ.in poſſ. eatur, quia illud eſt verum, quò ad ea, ad quæ ſe potuiſſet obligare expreſſe, vt ad illa teneatur adeundo hæreditatem, per quam aditionem videtur ſe obligare tacitè,ſed ad illa,ad quæ ſe expreſſe obligare non potuit, puta ad pœnam delicti alieni,vt dixi,non videtur ſe obligare tacitè, ſ. adeundo, quia quòd expreſsè fieri non poteſt,nec tacitè. l. qui ad certum, cum ſimi. ff.locati.facit l.liberos,& l. nec ſi volens, & ꝙ ibi Bald.C.de libe.cau. Ad prædicta optimè ſeruit glo.ſingula.in c.homo.23. quæſt. 5. quæ vult iuncto tex. quòd per pactum non poteſt quis fideiubere,vel ſe obligare pro alio ad pœnam corporalem,quia non eſt dominus membrorum,&c.& illam gloſſ.allegat Bald. in leg. ob æs.ad fi.C. de actio. & obligat. licet non ad hoc propoſitum, ergò à fortiori in noſtro caſu non tenebuntur hæredes. Item facit quod dicit notabiliter Bal.in l.1.2.quæſt.C.ne filius pro patre,vbi quærit, nunquid valeat ſtatutũ, quòd pater teneatur pro debito filij. & gloſſ. ordinaria dicit, quòd ſic in rub. de decr. decur.lib.10. quod eſt verum ſecundum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc poteſt ſe obligare per patrem,ergò per ſtatutum,vt not.in l. nec ex prætorio.ff.de reg.iur.& in l. non impoſsibile.ff.de pact.facit l.fi. ad fi. C. de fidei. vbi tex.eleganter dicit,ſicut pacto contrahentiũ hoc fieri conceditur, quare non ipſa legis poteſtate hoc fieri permittatur, ſecus tamẽ eſt ſecundum eum, & hoc pondero in pœna corporali,allegat nota.per glo.in d.c.cùm homo. 23.quæſtio.1.vide Iaſo.in l.de quibus,de ll. ſuprà char.3.col.1.ad fin. vbi reputat illam glo. ſing.Idem ergò dicendum, & à fortiori in noſtro caſu cùm de hoc non ſit lex,nec ſtatutũ ad id,quod notat Bald. in rub. C. res inter alios acta.prima col.vbi tenet,quòd licet valeat ſtatutum,quòd conſortes teneantur ſoluere pœnas pecuniarias bannitorum,per glo. in dict. rub.de decre.decur.& illud ſtatutum ſit tolerabile, quamuis non laudabile, vt notatur in authen.vt nulli iudic.§.qui verò.col.9.pœnas tamen corporales, vt infamias,ſtatutum innocentibus imponere non poteſt per delictum alienum,quia eſt contra ius diuinum, cũ nec conſenſu fieri poſsit,per notata per glo.in d.§. cũ homo.23. quæſt. 5. quod eſt diligenter notandum,& de materia illius gloſſ. ponunt domini Canoniſtæ in rub. extr. de fideiuſſ.Concluditur ergò, quòd pœna corporis afflictiua extinguitur morte delinquentis, nedum quò ad delinquentes, ſed etiam quò ad hæredes eius,& hoc de primo membro.

Secundũ membrum † eſt de pœna priuatiua ſtatus,in quo breuiter dico id,quod in præcedenti, ſcilicet quòd mortuo delinquente extinguitur illa priuatio,ita tenet Bal. vno verbo, in d.l.vni.2.col.poſt medium.ratio huius eſt, quia mortuo ſubiecto non cadit priuatio nec habitus,arg.ff.ad legem Aquil.l. huic ſcripturæ. Priuatio enim præſupponit habitum. leg.fina.ff.ſi cert.peta.leg. decem. de verb. obligat.leg. manumiſsiones. ff. de iuſti. & iure. cap.ad diſſoluen.cum ſimil.de deſponſa. impu. ſed in mortuo non eſt habitus, licet olim fuerit, Quia mors omnia ſoluit, nedũ tutelã, in auth.de nup.§.deinceps.col.4. Inſtit. quib. modis tut.fini.§.ſimili modo,ergò eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio eſt,quia habitus & paſsiones requirunt ſubiectum. l.qui libertinus.§.poſthumus.ff.de operis libert.ſed in mortuo non eſt ſubiectum, ergò nec habitus, & per conſequens nec paſsio, & ſic priuatio non poteſt habere locum. Quarta ratio poteſt eſſe,quia extincto ſubiecto extinguuntur accidentia ſubiecti.leg.3.§.ne tamen.ff. de vſufruct.Inſtitu.de vſufru.§.primo. Ex quo infertur, quod mortuo Monacho hærede inſtituto,& ſic extincto ſubiecto,extinguitur trãſmiſsio hæreditatis non agnitæ, & ſic ad monaſterium non tranſmittit hæreditatem non aditam, quæ tranſmiſsio eſt quoddam accidens, & ſic extincto ſubiecto extinguuntur accidẽtia ſubiecti, & ita per iſtam rationem inter alias dixit Bal.in l.1.C.quæ admi.ad bon.poſſ. 13.collat.cum ſequen.vbi plenè, modò ſic priuatio ſtatus alicuius eſt quoddam accidens, vt patet, quia poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, ergò extincto ſubiecto, id eſt, mortuo delinquente, extinguitur accidens,id eſt,priuatio.

14 Pœna ſtatus finitur morte.

Quinta ratio poteſt eſſe, quia homo mortuus non eſt homo, eſſet enim oppoſitio in abiecto, nam ſi homo ergò non mortuus, & ſi mortuus nõ homo.l.ſi homo mortuus, de ver. obligat. l. Seruo manumiſſo, vbi notantur ff.de cond.indeb.l.falſus. C. de furtis, nam ſi procu-

Homo mortuus non eſt homo.

procurator, ergò non eſt falſus, & ſi falſus, non procurator, quia quod falſum eſt, nihil eſt. ff. de verb. ſigni. l. Paulus, ſicut denarius falſus, non eſt denarius, gloſſ. ſingu. in l. 2. C. de hæreti. facit l. ſi cum aurum. ff. de ſolutio. & leg. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergò homo mortuus non eſt homo, ergò impoſsibilis eſt priuatio poſt mortem, cùm debeat eſſe priuatio ſtatus hominis, qui homo non eſt in rerum natura, vt dixi. Concluditur ergò, quòd pœna priuatiua ſtatus hominis extinguitur per mortem delinquentis, nedum quò ad delinquentem, vt modò dixi, ſed etiam quò ad hæredes eiſdem rationibus, & rationibus quas dixi in membro præcedenti.

15 *Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in crimi. publi.*

Tertium membrum eſt † de pœna ademptionis bonorum, vel alia pecuniaria, an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertendum, aut reus decedit ante ſententiam, aut poſt ſententiam appellatione pendente, aut poſt ſententiam appellatione non interpoſita, poterit tamen interponi, quia non erāt lapſi 10. dies, aut poſt ſententiam, & poſt lapſum decem dierum, & ſic poſt ſententiam tranſactam in rem iudicatam. Primo caſu regula eſt, quòd pœna bonorum non tranſit contra hæredes, modò reus deceſſerit lite conteſtata, modò non. tex. eſt in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. in princ. & in hoc differt à priuatis delictis, vt infrà ſubijciam, hæc tamen regula fallit in multis caſibus, quos ponit ibi gloſſ. & glo. Inſtit. de hæredi. ab inteſt. §. per contrarium, & gloſſ. Inſtitu. de per. & tempera. acti. §. non omnes, & glo. in d. l. vni. in fi. gloſſ. magna. & glo. in l. ex teſta. C. de teſtam. manu. & gloſſ. in leg. 1. C. ſi reus, vel accuſat. mortu. fue. & aliquid per gl. cap. cauſam quæ, el ſecundo, extrà qui filij ſunt legiti. Alius caſus eſt in leg. filio. §. ſententia. ff. de adimen. lega. quem addit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fin. & aduerte, quia in d. §. ſentētia eſt caſus ſingularis ad aliud, quòd licet mortuo delinquente ſit extinctum crimē, quò ad perſonam ipſius, tamen hæredes rei pro eorum intereſſe, & pro purganda infamia defuncti poſſunt petere, quòd procedatur ad ſententiā, & declaretur defunctum non commiſiſſe delictum, & ille caſus eſt vnicus in iure, ſecundum Bald. in d. l. vni. tertia col. ante medium, & commendatur pro ſingula. in addi. ad Bar. in d. l. ex iudiciorum, in prin.

16 *Hæredes poſſunt petere, vt procedatur ad purgādam infamiam accuſati etiam in criminib publicis.*

Alius caſus eſt, in quo reo mortuo ante ſententiam tranſit pœna bonorum contra hæredes, ſcilicet quando reus mortem ſibi conſtituit poſt litem conteſtatam, vel poſtquam fuerit in crimine deprehenſus, text. eſt in l. defunctus. C. ſi reus, vel accuſa. mort. fue. & in l. fi. §. 1. ff. de bono. eorū, qui mortem ſibi conſci. glo. in l. defuncto, in princ. ff. de publi. iudi. Ratio eſt, quia eo ipſo, quòd mortem ſibi conſciuit, videtur delictum confiteri. d. l. fin. de bonis eorum, non ergò mirum ſi tranſeat contra hęredes, regula ergò dictæ leg. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante ſententiam mortuus eſt, non in eo, qui ſe ipſum occidit, quod not.

17 *Pœna pecuniaria tranſeat in hæredes poſt ſententiam.*

Secundo caſu principali, ſcilicet quādo deceſsit poſt ſentētiam appellatione pendente, tunc habemus iura, quæ diſtinguunt, aut condemnatio perſonæ includit bona per conſequentiam, aut ſunt duo iudicia æquè principalia, id eſt, quia ſentētia fuit lata de perſona, item de bonis expreſsè. Primo caſu non eſt neceſſe, quòd hęres proſequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur acceſſorium, ſcilicet quò ad bona. Secundo verò caſu ſunt æquè duo principalia, & licet vnum tollatur, aliud remanet, argum. ff. de ſerui. vrba. prædio. leg. ſi domus, & l. 1. §. pen. verb. cum ſimil. eſt ergò neceſſe, quòd hæres appellationem proſequatur, aliàs applicabuntur bona fiſco, iſtam diſtinctionem ponit tex. notabili in l. fin. C. ſi reus, vel accuſa. mortu. fue. & in l. ſi is qui. C. ſi penden. appellat mors inter. & glo. in l. ex iudiciorum. ff. de accuſa. patet ergò quòd abolito principali acceſſorium eſt ſopitum, & à iudicis cognitione alienum ac ſubſtractū, vt dicunt ll. ſuprà alleg. Item conſidera pro alia ratione, quòd tacita ademptio non eſt ſententia hominis, ſed legis, ſententia enim hominis eſt vna tantùm, & ideò appellatione ab eo interpoſita, ſi mors interim ſuperueniat abſorpta eſt ſententia hominis, & per conſequens tacita ſententia legis. l. 1. in fi. ff. ad Turpil. leg. furti. §. 1. ff. de his qui notan. infam. & not. in l. 1. & fin. C. ſi à non compe. iudi. verba ſunt elegantia. Bal. in l. 3. poſt princip. C. ſi pen den. appellat. mors interue. Et ex iſta ratione, ego nouiſsimè, quò ad propoſitum infero rationem, quare ſecunda ſtipulatio, puta ſtatim purgat moram præcedētem, commiſſam in obligatione primæ, iuxta l. parui refert. ff. de cond. furt. & nota plenè in l. eum, qui ita. §. ſi hominem, de verb. obligat. & in leg. quoties. ff. de nouatio. & in leg. ſi aliquem. eodem titu. & in leg. quindecim. §. ſi cùm mihi Stichum. ff. de ſolutio. Ratio enim illa eſt, quia cū per ſecundam ſtipulationem puram ſtatim tollatur obligatio prima. dic. l. parui. ergò nullo modo poteſt ſubſiſtere mora, quæ erat ibi cohærens & acceſſoria, & veniebat in quandam conſequentiam, ſicut dicimus in caſu dictæ l. fin. ſi reus, vel accuſ. & in l. 3. ſi pen. appe. mors inter. vbi ſublata ſententia principali per mortem defuncti ſtatim tollatur ſententia tacita, quò ad bona, quia veniebat in conſequentiam, & acceſſoria enim naturam ſequi congruit principalis, vt in regula iuris fac. ſingul. glo. in l. ſi hæres pecuniā. ff. ad Trebellia. quæ dicit † quòd oblig. fideiuſſoria nunquam reperitur ſublata principali, & illa glo. ſemper allegatur ſecundum Bald. in l. intelligere.

Fideiuſſ. oblig. ... principa... euaneſcit

gere.C.de luitio. pigno. & eſt ſing.ſecundum eum in l.1.§.ille autem nouiſsimus,in fin. C. de lati.liber.tollen.& eam allegat in l.1.C.de ſatisda.prima col.in fin. & in l. & ſi is, quem. C.de prædi.mino. Scias tamen quòd in criminalibus acceſſorium non dependet à principali, nec ſublato principali tollitur acceſſorium, vt notanter ponit Bal. in leg. tranſigere, in fi.C.de tranſactio.arg.ff.de adulte.l.denunciaſſe.§.quæritur.& in l.athletas. ff. de falſ. & ideò mortuo principali,& ſic extincta accuſatione ipſius, tamen acceſſorij poſſunt accuſari & puniri,ſecundum Bal.facit l. 1. C. ſi reus, vel accuſat.mort.fue. & ibi per Cin. quod videtur contra diſtinctionem, de qua ſuprà. Sed non obſtat, ſi aduertas, nam ibi loquitur de alio acceſſorio, quod alio reſpectu poteſt dici principale,nos autem loquimur, quò ad bona, quæ dicuntur merè acceſſoria. authen. ingreſsi.C.de ſacroſan.eccle. l. ſi adoptauero. ff.de precario.cogitabis,& hoc de ſecundo caſu principali.

3 *Pœna post secus* [illegible] *an trā[seat] ad hære[d]es [m]orientis [in]fra tempus [ap]pellandi.*

Tertio caſu principali,† ſcilicet quando deceſsit in tempore, quo poterat appellari, & ſic infra decem dies à tempore latæ ſententiæ habemus.glo.in d.l. ex iudiciorum. ff. de accuſa.quæ dicit idem eſſe, quod in caſu præcedenti, ſcilicet vt debeamus diſtinguere, an adeptio bonorum ſit tacita, & veniat in conſequentiam principalis, & tunc non tranſit pœna ad hęredes, nec teneantur proſequi, aliàs ſecus,& ſic vult in effectu idem eſſe,quando mortuus decedit infra tempus datum ad appellandum, & quando decedit appellatione interpoſita & pendente, & illam gloſſ. tenet ibi Din. & dicit non eſſe alibi, & non eſt alibi ſecundum Bar.ibidem, illam glo. ſequitur Salicet.in l.fina. C.ſi reus, vel accuſ. mor. fue. & Bal. in d.l.3. C.ſi reus, vel accuſa.mor. fue. contrà tenet Bart. in d.l. ex iudiciorum, poſt Iaco.de Raue.dicit enim,quòd ſi reus decedat infra tempus, quod eſt datum ad appellandum,& ipſe non appellat, verificatur prædicta l.ex iudiciorum,quia decedit lite conteſtata,& condemnatione ſecuta, ad hoc igitur, vt hæres hoc beneficium habeat, debet appellare, & appellationem proſequi,vt d.l.3. C. ſi penden.appel.ſecundũ Bar. Idem tenet Cin. in l.fi.C.ſi reus,vel accuſa.mor.fuerit. Idè contra illam glo.tenet Ang. in l. noſtra,in medio, quamuis dicat illam glo. nõ eſſe alibi,de quo per Bal.in l.curam.4. col. vbi dicit illam glo. ſing. non tamen videtur ſe firmare, cogitabis ſuper hoc.

9 *Pœna post ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatam, tranſeat ad hæredes.*

Quarto caſu principali, quando † reus deceſsit poſt ſententiam tranſactam in rem iudicatam, tunc pœna bonorum benè tranſit contra hæredes.tex. eſt in d.l. ex iudiciorum, in prin.Ratio poteſt eſſe,quia ſecuta condẽnatione iam incipit teneri ex quaſi cõtractu,qui celebratur in ſententia.l.3.§.idem ſcribit.ff.de peculio.nota.in leg.2.glo. magna. ff. de præto. ſtipula. ſed actiones ex quaſi contractibus tranſeunt contra hæredes. C. de hæred. actio. per totum, cum ſimili. ergò, &c. Iſtam rationem vult Bar.in leg. defuncto. ff. de publi. iudi.& in extrauaganti, qui ſunt rebelles, in verſi.rebellando.& Bal.in l.noſtra.3.col. ad fi. & facit, quia per ſententiam iura efficiuntur fortiora, & validiora, iuxta plenè nota. in l.1. C.de iudi.ſed aduerte, quia hæc ratio mihi nõ poteſt placere, nam quemadmodum per ſententiam eodem modo per litis cõteſtationem videtur quis quaſi contrahere, vt dictis iuribus. ergò iſta ratione attenta poſt litem conteſtatam, etiam non ſecuta ſententia deberet pœna tranſire contra hæredes, cuius contrarium dicit d.l.ex iudiciorum, quæ requirit ſententiam, ergò ratio falſa, cogitabis. Et adde quòd dicta l.ex iudiciorum, procedit non ſolùm quando eſt lata ſentẽtia, vt ibi in tex.ſed etiam quando aliquid interuenit, quod æquiparetur ſententiæ, puta confeſsio ſolennis in iudicio, nam tunc poſſunt bona applicari fiſco non obſtante morte rei, ſecundum Specu. in tit.de accuſa.§.1.ver.quid ſolutio. Idem tenet Bar.in l.1.ff.de pœna deli.2. col. Idem vult Bal.hic.3.col.in prin. niſi reus reuocet confeſſionem,& probet contrarium per ea, quæ notantur in l. creditores. §. iuſſus. ff. de appella. in glo. Idem vult Ange. in dict. leg. vnica. vlt. col. verſi. quid autem ſi reus non eſt conteſtatus, &c. Ego addo in ſimili glo.ſingularem, & quod ibi plenè per Doctores in l.1.§. 1. ff. ſi ex noxa.cau. agat. vbi videas. Imò quod eſt plus ſecundum Bal.ibi in d.l. vni. 3. col. poſt principium, & ſine confeſsione ſi erat concluſum in cauſa, & liquidò probato maleficio non impedietur ſententia, quia cùm eſſet de neceſsitate ferenda contra reum, quodammodò trahitur retrò.argu.ff. de mino. l. denique. §. 1. & iſta perpetuò notabis pro duplici extenſione ad d.l. ex iudiciorum, in princ. dicas ergò, quòd requiritur ſententia, vt ibi, adde, vel æquipollens, vel aliud, quod neceſſariò inferat cõfiſcationem, & hæc quæſtio, quò ad iſtum quartũ caſum principalem. Alias duas extenſiones ad d.l.ex iudiciorum, ſi benè aduertas, colligas per Bar. ibi verſi. quæro, pone quòd ſecundum ſtatuta, &c. Et hæc videntur ſufficere, quò ad crimina publica.

Secundus articulus principalis † de criminibus priuatis, in quo ſic procedo, & dico, q; aut lis non eſt conteſtata, nec aliquid ad hęredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d.l. vni.& in l. ſicuti pœna. ff. de reg. iur.4.colum.& l.pupillo.§.1.eod.tit.cum ſim. Ratio eſt clara, nam ratione peruentionis nõ, quia nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguitur. C. ſi reus vel accuſ.mor. fue. per totum. & Quia pœnæ ſuos debent tenere auctores. leg. ſancimus, de pœnis.facit illud, Filius non portabit iniquitatem patris, &c. cum varijs ſimilibus. hæc 20 *Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes.*

regula

regula procedit nedum in actionib. deſcẽden tibus ex delicto, ſed etiam in deſcendentib. ex quaſi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. eſt in l. filiusfamil. in fine, cum l. ſequen. ff. de iudi. & Barto. in leg. prim. 2. colum. ante med. ff. de priua. delict. Secundò hæc regula procedit nedum in ſucceſſore hæreditatis, ſed etiam in ſucceſſore dignitatis, puta in prælato, vt ſ. non teneantur ex delicto prælati, vt probatur in l. licet. §. ſi ex cauſa. ff. de procu. facit l. meminerint, cum ſimil. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. 1. 2. col. in medio. Ang. ad fin. in d. l. vnica. Cin. in l. 1. §. ſi procurator. ff. ſi quis ius dicen. non obtemp. per Ioan. And. in c. 1. vt lit. non conte.

21 *Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorẽ dignitatis.*

† quod procedit, & eſt verum, quã do prælatus tenebatur ex delicto ſuo nomine, non nomine dignitatis vel prælaturæ, ſi autem prælatus tenebatur nomine dignitatis, tunc ſucceſſor tenebitur inſolidum, quia eſt eadem dignitas, vt probatur in c. cũ dilectus, de ordi. cogni. & quod ibi notatur per Inno. & ponunt Doctor. in ſupradictis locis, quod benè nota.

22 *Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure, ſemper trãſit ad hæredes.*

Hæc † regula limitatur, vt non procedat quando pœna imponitur ipſo iure, nam tunc benè datur contra hæredem, etiam ſi nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Syl- la. & in ſimili. leg. commiſſa, de public. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, ſed ad pœnam à iure impoſitam exigendam, meritò tranſit contra hæredem, & hoc ponit Bar. in leg. prim. de priuat. delict. 2. col. in prin. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc eſt glo. in l. ſi quis iniquum. §. quod autem. ff. quòd quiſque iur. & illa glo. eſt ſingula. ad hoc ſecũdum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. ſibi con ſciue. & hæc eſt communis ſententia, tene menti.

23 *Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius.*

Tertiò vltra omnes pro extenſione addo, † quòd nedum morte rei extinguitur crimen, quòad delinquentem, & hæredes omnes, ſed etiam fideiuſsio pro maleficio extinguitur morte fideiuſſoris, ita quòd talis fideiuſsio non tranſit contra hæredem, iſta eſt glo. ſingu. & perpetuò notanda ſecundum Angel. ibi, Inſtitut. de fideiuſſo. §. fideiuſſor videbatur in contra. quia ille fideiuſſor tenetur ratione ſui contractus, quia ſe obligauit, ſed regula eſt, quòd fideiuſſor contractus, non tamen ipſe obligatur, ſed etiam hæredem reliquit ob ligatum, dict. §. fideiuſſor, ergò, &c. ſed ſolutio poteſt eſſe, quòd licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti per alium commiſsi, vnde quemadmodum hæres delinquẽs non tenetur mortuo delinquente, eodem modo nec hæres fideiuſſoris mortuo fideiuſſore, cogita.

Pœna tranſit contra hæredes, quãdo delictum opponitur per modum exceptionis.

Secunda † principalis limitatio eſt, ſcilicet quando pro pœna delicti cauſatur exceptio, hoc eſt, quando delictum opponitur in modum exceptionis, nam tunc pœna benè tranſit contra hæredes, hoc etiam tenet gloſſ. quæ ad hoc allegatur in dict. leg. 3. §. quod autem. ff. quòd quiſque iur. & illam glo. ita intelligit Angelus in d. l. vnica. 2. colum. in medio, & omnes in d. §. quod autem. Ratio huius caſus eſt, quia nõ poteſt imputari ei, qui ſolũ habet exceptionem, quare non fecerit litem conteſtari, cùm non ſit in poteſtate eius, quando actor agat, leg. purè. §. fin. ff. de doli exceptio. & iſtam rationẽ ponit Bald. in lectura antiqua, in d. §. quod autem, & Moderni ibidem. Facit optimũ ſimile, nam quando actor per ſubterfugia, & morã rei non potuit litem conteſtari, & interim mortuus eſt, tamen ex quo non extitit per eum, perinde habetur, ac ſi lis eſſet cõ teſtata, text. eſt ſingula. in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cau. de quo infrà ſubijciam. poteſt etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem, ſ. quia exceptiones faciliùs trãſeunt ad hæredes, quã ius agendi, ſecundum Bar. & Doc. in d. l. 3. §. ſi filius. ff. quòd quiſq; iur. hinc eſt quòd ius excipiendi tranſit ad ſingularem ſucceſſorem. l. etiam ſi in rem. ff. de iureiur. ſecus in iure agendi, quod tene menti.

Tertia limitatio eſt † quando agitur actione deſcendente ex delicto, non tamen ad vindictam, ſed ad rem, & ſic eſt actio perſecutoria, vt eſt videre in conditione furtiua, nã illa benè datur contra hæredes, etiam ſi nihil ad eos peruenerit. l. ſi pro fur. §. fi. ff. de cond. furti. & l. in condi. eo. tit. & l. ſi duo. §. Idem Iulianus. ff. de iur. iur. & Inſtit. de oblig. ex delict. §. fin. Ratio huius eſt, quia condictio furtiua non eſt merè pœnalis, imò eſt rei perſecutoria reſpectu agentis, & ideò nimirum ſi legat hæredem rei. Iſtam rationem ponit Angel. 2. col. in medio. in d. l. vni. C. ex deli. defunct.

2[4] *Hære[s] de[-] linque[ntis] tene[tur] [ad] perſec[utoriam]*

Secunda ratio eſt, ſcilicet propter furtorum frequentiam, iſtam ponit Bar. in l. 1. ff. de priu. delict. 1. col. vult dicere, quòd quia furta ſæpè committuntur, ideò nimirùm ſi degeneret iſta actio, vt ſcilicet detur contra hæredes, quamuis ad eos nihil perueniat, pro iſta ratione allego text. vulgatum, in l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis, vbi eſt tex. quòd iuſta eſt cauſa aggrauandi pœnam pro aliquo delicto, quando illud delictum nimiùm frequentatur, & ad iſtam rationem allego glo. in c. admonere, ad fi. 33. quæſt. 2. quæ dicit, quòd quamuis magis peccet interficiens matrem, quàm qui vxorem, tamen magis punitur interficiens vxorem quàm matrem, vt in illo tex. ratio eſt ſecundum glo. quia homines proniores ſunt ad interficiendum vxores quàm matres, ergò magis debent puniri per ſupràdictam rationem, & vide per Abb. in c. at ſi clerici, de iudicijs, in princi. ſecunda col.

Frequ[entia] de[-] linque[ndi] au[-] get pœn[am]

Quarta principalis limitatio eſt, † quando lis eſt conteſtata contra defunctum, nam tunc benè tranſit contra hæredes, vt in d. leg. vni. & in l. pupillum, & l. ſicuti, de regu. iur. & leg. omnes, & l. ſciendum. ff. de act. & ob. & leg. 1. ff. de priua. delictis. ratio poteſt eſſe, de qua ſuprà

25 *Hæred[es] de[-] linquen[tis te-] nẽtur p[oſt litem] conte[ſtatam cum] natũ del[inquente]*

prà dixi,ſ.quia per litis conte. quaſi contrahitur.l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecu.not.in l.2.gl. mag.ff. de præto. ſtip. Item quia per conteſtationem iura efficiuntur firmiora, iuxta plenè nota. in l. cum ſimili. C. de iudi.& per hoc dico, quòd facultas iurandi contra delinquentem ſuper æſtimationem, & valorem, iuxta l. ſi quando.C.vnde vi.&c.ſi extrà, quod metus cauſa, & c.in primis.verſi.2.2.q.1. tranſit contra hæredes delinquentis, vel damnum dantis, quando lis fuit conteſtata contra delinquentem, per iſtam glo. aliàs ſecus. ita reperio voluiſſe Bar. in l. in actio. pen. & vlti. col. ff.de in litem iuran.& alij ibi ſequuntur, licet Ioan. Faber in d.l.ſi quando, loquatur ſub dubio fortè. An autem illa facultas iurandi detur hæredi actiuè, vide per Iaſ. eleganter in d.l.ſi quando.antep.col.poſt mediũ cum ſeq. & hoc benè notabis. Modò † iſtam limitationem extendo vt procedat, nedum quando lis conteſtata eſt, vt dixi, ſed etiam quando ſtetit per reum, quòminus lis conteſtaretur, vt quia reus vadit per ſubterfugia, & dilationes, nam tunc habetur pro conteſtata, & operatur illos effectus, quos operatur litis conteſtatio, & ſic facit actiones ex delictis tranſire contra hæredes, ſicut litis conteſtatio, textus eſt ſingu.qui hoc probat in lege, ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. in fin. & ille textus non eſt alibi, ſecundum Bal. ibi. ſexto notabili, & ſecundum Roman. vlti. notabili, & ſecundum Bald. in cap. quoniam contra falſam.10. col.de prob. Idem tenet Fulg. & Alex. in dict.§.qui iniuriarum, & Bald. in l. more. C. de rei vendi. & ille §. qui iniuriarum, ad hoc non eſt alibi, ſecundum Bal.in l.nec bona. 2.lectura.C.de præſcri.longi temporis, & eundem allegat in auth. ita. C. ne filij pro patre. vlti. colu. in med. & eſt ſingularis, ſecundum Alexan.in l.ſi Inſulam. ff. de verb. obl. 2.char. 1.col.in fin. & iſta eſt communis ſententia, quamuis aliqui teneant contrarium, vt ibi per Paul. poſt Iaſ. vnde pro communi concluſione faciunt multa, quæ ibi omninò videas per Iaſ.2.& 3.col. quæ ſunt valdè quotidiana.

...res de... ...ntũ et ...e. cont. ...ſt, quã... ...r reum ...minus li... ...conte... ...r.

Extendo † prædictã limitationem, vt procedat, nedum ſi lis eſt conteſtata, ſed etiam ſi non eſt conteſtata, ſi tamen in iudicio fuit confeſſus crimen, quaſi confeſsio vim habeat litis conteſtationis, & etiam ſententiæ, ita tenet Spec.in tit.de accu.§.1.verſ. quid ſi latro. quod tamen intellige verum in confeſsione vera, ſecus in confeſsione ficta, per text. in l. eius, qui delatorem, in prin.ff.de iure fiſc. preterquam in caſu ſingulariter, ſ. in l.2. in prin. ff. de bo. eorum, qui morte ſibi conſci. vbi in defenſione hæredi fictè cõfeſsio nõ permittitur, quod eſt verum, ſecundum Ang. in d. leg. vni, ante finem, & eſt magna limit. ad dictam l.eius, qui delatorem.

...anſit ...des ...ntũ, ...ctum ...iter ...it, li... ...nte... ...aſſet.

Tertiò extendam prędictam limitationẽ, vt pcedat, quãdo quis condemnatur, vt cõtumax ex forma ſtatutorum, etiam nulla factã cõteſtatione, nam tunc benè tranſit pœna contra hæredem, ſecundũ Barto. quem in d. l. vni. allegat. Angel. voluit allegare eum in leg. iudiciorum, de accuſationib. Idem tenet Ang. in d.l.vni. quamuis Bal. aliter velit, & iſta extenſio iudicio meo procedit à fortiori, nam ſi hoc habet locum in publicis criminibus, vbi difficilius pœna tranſit contra hæredes, vt d.l. ex iudiciorum, ergò à fortiori in priuatis, vbi facilius tranſit, tranſit enim lite ſolummodò conteſtata, vt d. l. vni. cum concor. vbi autem requiritur ſententia.d.l.ex iudiciorum. Et pro iſta extenſione facit, quia ideò in d. l. ex iudiciorum, fit mentio de litis conteſtatione, ſcilicet, quia regulariter aliter non poteſt fieri condemnatio, ſed ſi poneremus caſum, in quo non requireretur conteſtatio, vt in caſu, de quo agimus, tunc ſufficeret ſententia, vt vult ibi Bart. & pro hoc allego, quia quando in leg. exprimitur vnus caſus, ratione frequẽtioris vſus, vel quia ille caſus ſolet frequentius contingere, non per hoc excluditur alius caſus, de quo in lege non fit mentio, ſi ideò fuit omiſſus, quia expreſſus ſolebat frequentius contingere, vt eſt glo. in l. 1. C.de his, qui ad eccleſi.confu.& in l.1. C.de rap. virgi. & in auth.imò.C.de actio.& obli.& in cle.1.in verſi. præſidentes. de reſcr. ſed ſic eſt in propoſito noſtro, vt patet, ergò, &c.

Modò iſtam limitationẽ ſic extenſam ſublimito, vt procedat quando litis conteſtatio, quæ præceſsit, erat valida de iure, ſi autem eſſet inualida, tunc non operaretur tranſmiſsionem contra hæredes, quia omnes effectus, quos operatur litis cõteſtatio, procedunt quãdo litis conteſtatio valet, pro hoc bonus text. in auth. offeratur, in fi. C. de litis conteſta. & quod notat glo. in l.ſi pater. C. ne de ſtatu defun.& ibi Bal. & idem vult Bal. in d.l.vni. poſt me. & confirmabis per multa, quæ dixit ſing. Bal. in l.ſi accuſa.

Pœna nõ tranſit ad hæredes, etiã poſt lit. cont. nulliter factam.

Secundò † dictam limitationem ſublimito, vt procedat, niſi de conſenſu partiũ fuerit litis conteſtatio ſopita, tunc enim extinguuntur omnes effectus, inducti per litis conteſtationem, & per conſequens actio nõ tranſiuit contra hæredes, ita probat tex. cũ glo. in l. cum mora. C. de tranſa. & ibi in ſpecie hoc no. Bar. dicens per hoc. Limitare omnes ll. dicentes per litis conteſtationẽ actiones ex delictis trãſire contra hæredes, & ad hoc ille tex. eſt ſingularis ſecundũ Ang. in l.1.ff. de priua. delict. & pro hoc ego nouiter pondero vnam glo. in l. poſtquã liti. glo.mag.in fi. C.de pact. & addo ſimilem, nam licet hæreditas non adita poſsit tranſmitti in caſibus, de quibus in l. ventre, cũ ſimil. de acqui. hęr. tamen eſt verum, niſi ſit repudiata, tunc enim ceſſat tranſmiſsio. l.1. circa med.C.de his, quæ ante aper. ta. cũ ſimi. & pro hoc facit quod vult glo. & Bart. in l.1. C. de præſc.longi temp. quod vitiũ litigioſi indu

Pœna nõ trãſit ad hæredes delinquẽtis poſt lit. cõ. conſenſu partiũ ſopitam.

X ctum

ctum per litis conteſtationem extinguitur, quando inſtantia perit per renunciationem partium. Idem vult glo. in c. ſignificauerunt, de teſtibus. glo. vltima, quam ad hoc ibi not. Panor. Addo quod not. Iaſo. in l. ſecunda. C. de eden. pen. col. poſt principium. & hoc fit, quò ad iſtam quartam limitationem.

Hæredes delinquentiũ tenentur, quatenus ad eos peruenit.

Quinta limitatio principalis eſt, ſcilicet † vt actiones ex delictis dentur contra hæredes, quando ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, vt d. l. vnica, iuribus ſuprà allegatis, rationem ponit ibi tex. ſcilicet ne alieno ſcelere ditentur, turpia enim lucra ab hæredibus extorquenda ſunt. l. in hæredem, cum ſim. ff. de cal. modò iſtam limitationem extendo, vt procedat nedum quando directè ex delicto peruenit, ſed etiam ſi occaſione delicti verbi gratia delinquens rem furtiuam conſumpſit, & rem propriam conſeruauit, quam aliàs eſſet conſumpturus, per hoc enim dicitur ad hęredem perueniſſe pinguior hæreditas, & per conſequens ipſa res ſuſcepta perueniſſe videtur, & ſic occaſione delicti, & ideò debet teneri, ita eleganter probat text. in leg. ſcripta. ff. quod metus cauſa, & tenet Nico. de Matta. in d. l. vni. & idem vult ibi Bal. 2. col. poſt prin. licet nemo ſic applicet.

27 *Hæredes delinquentiũ tenentur, ſi peruenit ad primũ hæredẽ, licet ad ipſos, qui cõueniuntur, nil perueniſſet.*

Secundò extendo † & hic aduerte, vt hoc procedat nedum ſi ad omnes peruenit hæredes, ſed etiam ſi ad primum tantùm peruenit, nam per hoc potuerunt alij hęredes conueniri, ad quos nihil omninò peruenit, quia iam cœpit eſſe hæreditarium, ex quo ad primũ peruenit, & hoc ſufficit, iſte eſt caſus ſingularis in l. videamus. ff. quod met. cauſa, qui non eſt alibi ſecundum Bar. ibi, & eſt ſingula. & non alibi, ſecundum Ang. Inſti. de perpet. & tempora. actio. §. non omnes. 2. col. in medio. & non eſt alibi ſecundum Ange. de Peruſio. ibi in d. l. vni. in fi. & reperio, quòd glo. ordinaria hoc tenuit per illam l. in l. ſicuti. ff. de reg. iur. quarta cau. & vide quæ per hoc dicit Bar. in d. leg. videamus, & in l. qui duos. ff. de rebus dubijs, & in leg. cum antiquioribus. C. de iure delib. huic extenſioni ego addo ſimile, quod dicimus de mero, & mixto imperio, quod quando incipit delegari, efficitur delegabile, quod de ſui natura erat indelegabile, iuxta plenè notata in l. 1. ff. de offic. eius, cui manda. eſt iuris. Item in ſimili optimè facit text. in l. pater filium. §. quindecim, de lega. 3. & quod notatur in l. voluntas. C. de fideic. circa quod poſſem me extendere, hæc tamen limitatio principalis fallit in caſu l. 2. §. fin. ff. vi bonorũ rap. Item in caſu l. 1. §. fina. ff. de vi & vi arma.

Pœna tranſit de iure cano. ad hæredes delinquentiũ, etiã ante lit. cont. quò ad reſtitutionẽ.

Sexta limitatio principalis eſt † quòd indiſtinctè de iure canonico hæredes teneantur ad ſatisfaciendum pro delicto defuncti, dato quòd lis cum eo non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes perueniſſet, & hanc opinionem tenet Bar. in l. 1. num. 6. ff. de priuatis delictis. Hanc concluſionẽ indiſtinctè tenet glo. in c. fi. de ſepultu. in glo. fi. & in c. in literis, de raptoribus, in gl. hæredes, in fine. 12. q. 2. & eſt caſus in d. ca. ſi epiſcopum. 16. q. 6. ibi. ab hærede eius, quę iniuſtè ab illo ablata ſunt, ſine excuſatione reddantur, & ibi glo. fina. affirmat dictam opinionem. Idem tenet gloſſ. in ſumma. 24. q. 2. & in c. eccleſia. §. item peccato, in glo. conquiſita. 1. q. 4. & ibi Archid. hoc tenet Fredericus de Senis, in conſil. 21. Antoni. de Butrio in c. quod clericis, de foro compet. Iaſ. in l. ſi eum, in §. qui iniuriarum. nume. 5. ff. ſi quis cautionibus. Rodericus Suares in allega. 26. in ſecundo dubio, pro qua opinione facit tex. in d. §. item peccato. el 4. 1. q. 4. vbi dicit text. quòd neminem excuſet ignorãtia criminis, maximè quando ex eo vtilitas defertur ignoranti. Bal. in l. vni. C. ex delictis defunctorum. Antonius in c. ſi diligenti, de præſcrip.

Hæc communis limitatio ſatis æqua eſt, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nã qua ratione hæredes pro portionib. hæreditarijs tenentur ex contractibus, & quaſi contractibus defunctorum, etiam ſi ad eos illinc nihil perueniſſet. leg. prim. C. ſi cert. petat. & leg. 1. & l. pro hæreditarijs. C. de hæred. actionib. l. 1. §. ſi hæres percepto fundo. ff. ad Trebellianum. leg. 2. §. ex his. ff. de verborum obligationibus, eadem quoque ratione videbatur, vt idem foret, cùm damnum dederunt cuiquam, licet ex tali damni datione ipſe defunctus percepiſſet, aut lucri feciſſet nihil, arg. tex. in l. 1. §. cauſa. ff. de ædil. edicto.

Hære[...] tenentur re[...]ſtitutio[...] vſurarũ ante lit[...]

Septima limitatio principalis eſt, vt hæredes teneantur, ſ. quò ad reſtitutionem vſurarũ, nedum de iure canonico, ſed etiam de iure ciuili, & in ſolidum licet lis non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bar. in l. 1. ff. de priua. delict. circa finem. Idem Bal. in dict. leg. vni. vlt. col. in prin. quòd hoc addo gl. in c. tua nos. extrà de vſuris. Idem tenet Ang. in d. leg. vni. ad fi. ratio iſta eſt, quia vſuræ petuntur tanquam indebitum. leg. ſi non ſortem, in prin. ff. de cond. inde. de vſu. c. Michael. ſed condictio indebiti datur cõtra hæredes, quia eſt actio perſonalis, vt eſt notũ, ergò, &c. & iſtã rationẽ voluit aſsignare Ang. d. l. vni. ad fin. & idem ponit Bar. in l. 1. circa fi. de priua. delict. & vide ibi notata in apoſtil.

Pœna [...] in con[...] commiſ[...] pertra[...] ad hærede[...]

Septima limitatio colligitur ſic, † vt prædicta procedant in delictis commiſsis extra contractum, tunc regulariter non dantur contra hęredes, ſi autem in contractu ſit commiſſus dolus, vel delictum, tunc ſi ille dolus purgatur per actionem ex eo contractu, benè datur actio contra hæredes, ita intelligitur tex. in l. ſi hominem. §. datur. ff. depoſi. & in l. ex contractibus. & l. ex depoſiti. ff. de act. & ob. & l. ex ea parte. §. fin. ff. de ver. obli. etiam ſi lis non ſit conteſtata, nec aliquid peruenit, niſi illa actio ſit ſubrogata in locum actionis nõ tranſitoriæ. l. ſi eũ. §. qui iniuriarũ. ff. ſi quis cau. ſi ergò purgatur per aliam actionem, quã deſcen-

deſcendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes, ita intelligatur tex. Inſt. de perpe. & rē actio. §. aliquando, & l. 3. §. pen. ff. ſi menſor falſ. mo. dixe. & leg. illud. §. pen. & fin. ff. de trib. iſta colliguntur rectè intuenti ex verbis Bar. in l. 1. ff. de priu. delic. 1. 2. col. & clarius ex diſtinctione Ange. in d. l. vnic. licet aliter illa iura ibi intelligat glo. vt videbis in ea.

28 Octaua limitatio poteſt eſſe, quā colligo ex verbis Bal. in l. vni. vlt. col. verſi. de vno quæro, quem videas, prædicta omnia procedunt, quando de delictis priuatis agitur ciuiliter, ſi autem agatur criminaliter, tunc dic idem iuris eſſe in eis, quod in publicis, hoc voluit glo. ſing. quam neſcio alibi, in d. l. ex iudiciorum, ad fin. ff. de accuſat. quam perpetuò no. Et ex hoc potes colligere ſublimitationē ad limitationem quar. de qua ſuprà, ſ. vt lite conteſt. tranſeat actio ex delictis priuatis contra hæredes, vt ibidem, illud eſt verū, quando agitur ciuiliter, ſecus ſi criminaliter, nam tunc nō tranſit lite conteſtata, niſi fuerit ſecuta ſententia, quemadmodū in delictis priuatis, per dictam glo. quod perpetuò nota.

He in deli priuatis criminaliter ... nō ...

Prædicta † procedunt de iure ciuili, de iure autem canonis quid iuris, vide in c. parochiano, de ſepultutis, & in cap. ex literis, de rapto. Quid autem in foro pœnitentiæ, Docto. non tangunt, ſolutionem colligo ex notatis per glo. ſingula. cum his, quæ ibi dixi in c. fraternitas ſua. 12. q. 2. ſuprà dicta ſunt vera, quando quæritur, an actiones dentur contra hæredes delinquentes, & ſic paſsiuè, an autem dentur hæredibus, & ſic actiuè, eſſet longum diſcutere, & ideò pro nunc omitto, & prædicta dixiſſe ſufficiant. Vide tamen in materia glo. in l. pupillum. §. 1. ff. de regu. iur. octaua cauſa, & in l. ſicuti. eod. tit. 4. cauſa. & in l. hoc iure. §. fi. eo. tit. pen. cau. item poteſt applicari quæſt. Bal. in l. fi. C. de teſtib. 2. col. in fi.

...erante li. ... quando ... at cons ... redes ... uentis ... cano. vel repoli.

Item quæro an exceptio expoliationis detur contra hæredem ſpoliatoris de iure ciuili, vel canonico lite conteſtata, vel non, & quid in ſucceſſore in dignitate, de his vide Abba. in capit. 2. de ordine cogni. vlt. col.

...n quādo ... it con- ... ceſſo- ... gnita-

Viſum eſt, quando pœna tranſeat, migretque de perſona delinquentis in perſonam ſucceſſorum, modò autem his finitimum eſt videre, quando pœna migret per modum commutationis de vna perſona in eandemmet perſonam, quale eſt, cùm delinquens erat incapax illius pœnæ ſubeundæ, quæ pro illo delicto à lege impoſita erat, & tunc quæritur, an alia pœna plectendus ſit loco illius, quàm illo in caſu lex ſtatuerat, quæ res ſæpè agitata fuit in Collegio diui Iacobi Cebedei Salmanticenſis, cuius inſignia nos olim geſsimus, & circa eius conſtitutiones ſæpè id actitatum fuit. Et pro euidentia ſciendū eſt, q, † in quadam cōſtitutione noſtri collegij habetur hæc verba, qui autem horis ſtatutis cum alijs in menſa non conuenerit, præſenti prandio, aut cœna priuetur. Solet ergò eſſe quæſtio inter nos, ponamus q, aliquis collegialiū eſt priuatus à menſa, & ſic à prandio, vel cœna, propterea quia deliquit, vel ex alia cauſa, deinde venit ſumpto prandio, & ſic non conuenit horis conſuetis, an ſit puniendus aliqua pœna, vel ſufficiat prima, ſcilicet quia priuatus erat, & videtur q, ſufficiat prima, per ea quæ ſtatim ſubijciam, ſed ego teneo contrarium, & puto veriſsimum de iure, vnde ponitur talis concluſio, quòd ſi collegialis aliqua de cauſa à mēſa priuatus aduenerit ſumpto prandio, alia ſit pœna plectendus, nec prima ſufficiat.

29 *Coll. ... didiui Iaco conſti- ... eclara tur, ... gans quæ.*

Contra iſtam concluſionem ſtringunt ſequentia, primò vulgatum eſt † quòd priuatio præſupponit habitum. l. fin. ff. ſi cert. pet. leg. decem. de verb. oblig. l. manumiſsiones, de iuſti. & iur. cum ſimil. modò ſi verba conſtitutionis dicant, pręſenti prādio priuetur, &c. ſed ille qui priuatus eſt à menſa, non habet prandiū, cùm eo ſit priuatus, ergò priuari non poteſt, quia priuatio, &c. Et ſic videtur, quòd prima pœna ſufficiat attentis verbis conſtitutionis, & confirmatur, quia non aliter à verbis, &c. l. non aliter, de leg. 3. l. proſpexit. ff. qui & à quibus, cum concordan. 30

Pœnarū commutatio ſit, ne delicta ſint impunita.

Secundò illa conſtitutio eſt pœnalis, vt ex eius verbis patet, & ſic odioſa, ergò reſtringenda. l. cùm quidam, de libe. & poſthu. c. odia, de reg. iur. lib. 6. ſi ſic ergò debet intelligi, & interpretari, vt lædat minus quàm poteſt. leg. ſi præſes, & leg. interpretatione. ff. de pœnis, & ſic quòd ſufficiat prima pœna, nec debeat imponi ſecunda, & ſic contra concluſionem.

Tertiò ſic in conſtitutione noſtra cauetur de priuatione prandij, nec fit mentio de alia pœna, ergò alia non debet ſuper addi, quia cōtenti eſſe debemus pœnis legibus comprehenſis. l. ſi ita ſtipulatio facta fuerit, de verb. oblig. cum ſimil.

Quarta regula eſt, quòd non debet quis duplici pœna puniri. l. ſenatus. ff. de accuſ. c. at ſi clerici. §. fi. cum ibi notatis, de iudi. quia non debet bis de eiuſdem hominis admiſſo quęri. l. pen. ff. nautæ caupo. ſtabu. c. quid ergò. 23. quæſt. 5. ergò in propoſito vnica tantū pœna debet imponi, nec alia debet adiungi.

Quintò cōſtitutio imponit priuationem prandij, & ſic pœna in ſpecie, modò ſic, quando pœna imponitur in ſpecie, non habet locum duplicatio pœnæ, quia ſpecies nō poteſt duplicari. l. Lucius. §. impuberem. de legat. 2. ergò pro ſecundo delicto, ſ. quia non venit hora conſueta, non debet puniri, & ſic contra concluſionem, & facit glo. & quod ibi notatur in leg. vulgaris, in princ. ff. de furtis.

Sextò vbicunque agitur de pœna alicui imponenda, debet liquidiſsimè conſtare de voluntate legis, vel teſtatoris. tex. eſt ſingula. in l. in teſtamento, la primera, de cond. & dem. ſed conſtitutio dicit, præſenti prandio priuetur, &c. nec aliquid ſtatuit de alia pœna, ergò

gò non conſtat liquidiſsimè,& per conſequēs non debet alia pœna imponi.

30 Pro concluſione adduco ſequentia. Primo pondero tex.in l.2.C. vt infra certum tempus crim.quæſt.termi.vbi eſt tex. quòd ſi perſona, cui debet irrogari infamia, eſt ita vilis, quòd damnum famæ non ſit ei iniuria, tunc debet pati pœnam exilij, colligitur ibi ergò talis doctrina, quòd quando perſona, quæ debet puniri, eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ, vel ſibi non poteſt imponi, tunc debet illa pœna in aliam commutari, modò ad propoſitum, qui eſt priuatus prandio propter aliquam cauſam, iam amplius illo priuari non poteſt, & ſic eſt incapax illius pœnæ in ſpecie, ergò debet fieri commutatio in aliam pœnam, ſ. quòd puniatur in æſtimatione prandij, & ille eſt text. expreſſus pro illa concluſione, nam ibi ille, qui erat priuandus fama, iam erat priuatus, quia erat infamis, & tum punitur alia pœna, ſic in caſu noſtro, ille qui erat priuandus prandio, iam erat priuatus ex alia cauſa, ergò debet alia pœna puniri, & per illum tex. notat ibi Bald. quòd vbi non poteſt imponi pœna ſtatuta à iure, eo quòd delinquens non eſt capax illius pœnæ, quòd Iudex debet in aliam pœnam commutare, & ex hoc infert duo in ſpecie, vt ibi per eum, & vide Bar. in l. hos accuſare. §. omnibus, vel quæſt. ff. de accuſ. vbi dicit, hoc eſſe perpetuò menti tenendum.

Pœna cōmutatur ex inhabilitate perſonæ plectendi.

Secundò facit tex. in d. l. hos accuſare. §. omnibus, ibi. ſed durior, vbi eſt caſus mirabilis, ſecundum Bart. quòd quando pœna, quæ imponitur à lege, non cadit in ſeruum delinquentem, tunc officio iudicis alterabitur, & commutabitur pœna, ergò ſic in noſtro caſu, & ibi etiam eſt tex. expreſſus pro iſta concluſione.

Tertiò pro hoc allego text. in l. ſi quis iniuria. ff. de iniur. vbi tex. dicit, quòd ſi quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium ob infamiam ſuam, & egeſtatem poteſt, & ſic eſt incapax pœnæ, quia eſt iā priuatus illa pœna legali, quòd prætor debet acriter exequi hanc rem, coercere etiam acriter iniuriam facientem, & ſic punitur alia pœna, ergò ſic in propoſito noſtro.

Quartò pro hoc, & à fortiori facit vulgata deciſio Bald. & aliorum in authen. ſed nouo iure. C. de ſeru. fugiti. vbi tenent, quòd ſi alicui debet manus amputari propter aliquod delictum, & ille non habet manum, quòd tunc punitur in alio membro, ergò in propoſito debet collegialis priuari prandio, tamen ſi illud nō habet, quia iam eſt priuatus, debet puniri alia pœna ſimili, id eſt, æſtimatione prandij, imò à fortiori, nam ſi vna pœna corporalis cōmutatur in aliam, quod eſt grauius, ergò à fortiori vna pœna pecuniaria in aliam, quod eſt minus, vt in noſtro caſu.

Quintò & etiam à fortiori pro hoc adduco vulgatam regulā, quæ habet, Quòd qui non habet in bonis, luit in corpore. l. ſi quis id ꝙ. §. 1. ff. de iur. om. iud. l. fi. ff. de in ius vocan. l. quicunq;. ff. de ſer. fug. cum ſimil. & plenè in l. 1. §. fi. ff. de pœn. ſi ergò ille cui certa pœna pecuniaria imponitur, debet corporaliter puniri, ſi eſt incapax primæ fortè propter egeſtatē, & ſic fit cōmutatio & tranſgreſsio de pecuniaria ad corporalē, ergò à fortiori in noſtro caſu, ſi eſt incapax pœnę pecuniarię, debet puniri alia pecuniaria pœna, cùm grauior ſit qualibet pœna corporalis quacunque pœna pecuniaria. l. cum ſeruorum, in fin. ff. de pœn. & hoc neceſſariò à fortiori concluditur.

Sextò pro iſta parte pondero tex. in clem. 1. de deci. circa fi. vbi tex. in effectu dicit, quòd religioſi, qui decimas eccleſiæ debitas ſibi appropriant, vel applicant, ſuſpenduntur ab adminiſtrationibus & beneficijs ſuis, ponamus tamen, quòd non habent huiuſmodi adminiſtrat. ſeu beneficia, qualiter punientur, dicit tex. & hoc eſt, quod pondero, quòd eo caſu ipſi ſententiam excommunicationis incurrunt, ibi ergò eſt text. quòd quando aliquis eſt incapax pœnæ à lege ſtatutæ, debet illa pœna in aliam commutari, vt voluntati & diſpoſitioni legis ſatisfiat, ſed ſic eſt in caſu noſtro, quòd priuatus prandio eſt incapax illius pœnæ, ergò debet alia puniri, &c.

Septimò pondero tex. in clem. 2. de vita & honeſ. cler. 1. 2. reſpon. nam dicitur, quòd clerici vtentes veſtibus prohibitis, de quibus ibi, ſuſpendūtur eo ipſo à perceptione fructuum beneficiorum, per ſex menſes, ponamus tamen, ꝙ non ſunt beneficiati, & ſic ſunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit text. ꝙ redduntur inhabiles ad dicta beneficia obtinēda per idem tempus ſex menſium, & ſic incapacitas pœnæ operatur, vt fiat commutatio in aliam pœnam, ſed ſic eſt in propoſito noſtro, vt ſuprà dictum eſt, ergò, &c. & hoc optimè ſtringit.

Octauò ſic probo, certum eſt, quòd videtur argumen. valere de lege ad teſtatorem, & ecōtra in authen. de nupt. §. diſponat. colu. 4. cum ſimil. modò ſic, ſi teſtator iubet aliquid fieri, quòd fieri non poteſt propter aliquam cauſam, debet fieri conuerſio & commutatio in aliud, vt voluntati defuncti ſatisfiat eo modo quo poteſt, & ne eius diſpoſitio ſit fruſtratoria. l. legatum. ff. de vſufru. lega. l. legatam. ff. de admi. re. ad ciui. perti. clem. quia contingit, de religio. domi. ergò idem debet eſſe in diſpoſitione legis, ſed ſic eſt, quòd lex ſeu conſtitutio noſtra iubet non venientem puniri prandio illius diei, illud autem fieri non poteſt, quia iam priuatus eſt, ergò debet fieri commutatio pœnæ, vt ſatisfiat conſtitutioni noſtræ, & ne ſit fruſtratoria, & hoc argum. dedi ex verbis Bal. in l. quid ergo. §. pœna grauior, ad fi. de his qui nota. infam.

Nonò optimè facit l. in teſtamen. la primera, in fi. ff. de cond. & dem. ad quā pone caſum.

Decimò ſic probo, ſuppoſito delicto, neceſſariò debet ſequi pœna ex legis diſpoſitione. l. eum qui nocentem, in princip. ff. de iniur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. quia delicta non debent remanere impunita, vt ibi. ſed ſic eſt, quòd collegialis non veniens, hora conſueta deliquit, vt eſt notũ, ergò debet puniri, ſed in prandio non poteſt puniri, quia iam eſt priuatus, ergò debet fieri commutatio in aliam pœnam, ne aliàs remaneat delictum impunitum.

Vndecimò certum eſt, quòd creſcente delicto vel contumacia, creſcere debet & pœna. l. relegati. ff. de pœnis, cum ſimil. bonus tex. in c. quoniam frequenter, in fin. vt lit. non conteſt. vbi tex. dicit, quòd iudex à principio vnica pœna debet eſſe contentus ad alteram nihilòminus proceſſurus, ſi hoc meruerit proteruitas contumacis, &c. facit tex. elegans in l. 3. in fin. C. de epiſcop. audi. ibi dum dicit, nec in eos liberalitatis auguſtæ referatur humanitas, qui impunitatem veteris admiſſi non emendationi potius, quàm conſuetudini deputârunt, &c. item facit, quòd diuturnitas in peccato non minuit peccatum, ſed auget, leg. ſi diutino. ff. de pœnis, facit c. non ſatis, cum ſequen. de Simo. & c. cum tanto, de conſue. & in cap. cùm haberet de eo, qui duxit in matri. & in c. non debet, in fi. de cõſangui. & affini. modò ſic pro primo delicto fuit punitus, cùm ergo ſecundò deliquit, creuit contumacia ſeu delictum, ſi ergo pro illo non eſſet puniendus creſcente delicto non creſceret pœna, quod eſt contra omnia prædicta; ergò debet alia puniri, & hoc neceſſariò ſtringit.

Duodecimò hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. l. quicunque, de ſer. fug. l. Agraria. ff. de termi. mo. Varia enim delicta varijs pœnis punienda ſunt. cap. non afficiamus. 24. q. 1. ſed collegialis pluries deliquit, & pro primo delicto fuit à menſa priuatus, ergò pro ſequenti, quia non venit hora conſueta, debet alia pœna puniri, quia plura delicta, vt modò dixi, &c.

Tertiodecimò facit, quod dicit Paul. de Caſt. in l. decuriones. C. ex quib. cau. infa. irro. vbi poſt gloſſ. & Bal. dicit, quod poteſt eſſe crimen, & tamẽ ſit impunibile, nam ſic tale crimen, pro quo veniret imponenda pœna, fuſtiũ decurio illud committit, diceretur committere crimen, & in pœnam fuſtiũ incideret mero iure, & tamen illa non poterit ſibi imponi, vt ibi notatur, vnum tamen eſt, & hoc pondero, quòd poſſet pœna commutari, ſic fit cõmutatio in ſimili, in leg. legatum. ff. de vſufru. lega. ſic in propoſito cùm pœna prandij collegiali iam priuato non poſsit imponi, debet commutari in aliam, ne delictum ſit impunitum.

Quartòdecimo, vbicunq; non poteſt colligi vel aſsignari, niſi vnica ratio, illa habetur ꝓ expreſſa, vt eſt glo. ſingula. in l. quamuis. C. de fideic. & ibi Doct. & per Bal. in l. maximum vitium. Cod. de lib. prę t. etiam ſi eſſet materia correctoria, vt per Doct. in authen. quas actiones. de ſacroſanct. eccle. modò ſic, quando lex vel ſtatutum imponit pœnam collegiali, non venienti, non poteſt colligi, niſi vnica ratio, ſcilicet ne delictum remaneat impunitum, vt eſt notum, ergò illa ratio habetur pro expreſſa, ſi ſic, ergò debet alia pœna puniri, cũ non ſit capax primæ expreſſæ in conſtitutione, & hoc ne delictum ſit impunitum.

Quintòdecimo, inducta ad pœnam non debent immunitatem concedere. l. ſine hæreditaria. ff. de nego. geſt. cum ſimil. ſi ergò non habet prandium, & ideò non debet puniri, conſequitur immunitatem à ſuo delicto, & ſic conſtitutio inducta ad pœnam concederet immunitatem contra dictam regulam, quod non eſt ferendum, &c.

Sextodecimò hoc ſuadetur intentio conſtitutionis noſtrę eſt non venientem punire, vt patet, ſed ſi veniens finito prandio non puniretur, propterea quia iam aliàs erat priuatus, eſſet contra conſtitutiones, ergò debet puniri. cap. marchio. 1. q. 1. c. ſedulò. 38. diſtin. cap. intelligentia, de verbo. ſigni. l. non dubium. ff. de legib. cum ſimi.

Decimoſeptimò hoc probo, certũ eſt, quòd quando plures actiones naſcuntur ex diuerſis delictis, nunquam alia aliam conſumit etiam perceptione, imò omnibus debet puniri in effectu. leg. nunquam plura. ff. de priua. delict. Inſt. ſi quadru. pau. fe. dica. §. fin. cũ ibi plenè notatis, & notatur plenè in l. idem ait. in fin. ff. nautæ caup. ſtab. & in l. nunquam actiones. ff. de regu. iur. 10. char. modò ad propoſitum collegialis commiſit plura delicta, ex quibus naſcuntur plures actiones, licet ergò ſit punitus pro primo delicto priuatione prandij, tamen debet nihilòminus puniri pro pœna, quòd non venit hora conſueta, & ſic pro ſecundo delicto, quia iſtæ actiones pœnales de diuerſa re concurrentes nunquam aliaaliam conſumit etiam perceptione, vt dictis iuribus, & hoc caret reſponſo, ſi autem eſſent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes, id eſt, de eodem delicto, tunc quãuis alia aliam non conſumet, concurſu conſumit tamen perceptione, vt notatur in dictis locis, & hoc ſufficit pro iſta concluſione.

Decimoočtauo hoc probatur per id, quod notat glo. & Bar. in leg. vulgaris, in prin. ff. de fur. & glo. & Docto. in l. mariti. §. ſex menſiũ, de adulte. & in leg. ſi diutino, de pœnis, vbi concludunt in quæſtione, qua quæritur, an pro pluribus delictis ſufficiat vnica pœna, quòd aut pœna eſt reiterabilis, & tunc plures pœnæ debent imponi, aut non eſt reiterabilis, vt in pœna adulterij, pro quo imponitur pœna mortis, & tunc vnica tantùm pœna debet imponi, modò ad propoſitum

in caſu noſtro ſunt plura delicta, itē pœna eſt reiterabilis, quia prandium taxatur ſex marapetinis, & cœna quatuor. Cùm ergò ſint plura delicta, & pœna reiterabilis, ergò pro quolibet debet puniri, & hoc etiam caret reſponſo.

Decimononò hoc ꝓbatur, quia ſi nō puniretur veniens ſumpto prandio, propterea quòd aliàs eſſet iam priuatus, conſtitutio noſtra eſſet quodammodò eluſoria, quia ſciens ſe non poſſe priuari, nunquam veniret horis conſuetis, vt experientia nos docet, ergò ne hoc ſequatur, debet non veniens puniri, & hoc probatur etiam à fortiori, quia etiam in materia correctoria, vbi non habet locum extenſio, etiam ex maioritate rationis, iuxta notata in authen. quas actiones, de ſacroſanct. eccle. nihilòminus habet locum extenſio, quando aliàs conſtitutio vel lex eſſet eluſoria, vt probatur ex gloſſ. in clemen. prim. in ver. ſepelitur, in fine de ſepultu. & bona gloſſ. in cap. quanquam. gloſſ. vlt. de vſur. lib. 6. & hoc ponit Ioan. de Ana. in rub. de apoſt. & Moder. in d. authen. quas actiones. ſi ergò habet locum in materia correctoria, ergo à fortiori in caſu noſtro, vbi non tractamus de correctione alicuius legis vel ſtatuti, ſed ſolùm de pœna imponenda, præſertim quia hic non agitur de extenſione legis, vel conſtitutionis noſtræ, ſed ſolùm de interpretatione vel declaratione.

Vigeſimò ſic non debet dari via vel occaſio delinquendi vel malignandi. l. 3. §. 1. ff. de iur. iur. ff. de tranſact. l. cùm hi. §. ſi cum his. C. vnde vi. leg. meminerint. C. de indi. vidui. toll. l. 2. in fin. & quia hominum malicijs non eſt indulgendum. leg. in fundo. ff. de rei vend. Si ergò priuatus ſciret, ſe non poſſe iterum priuari, non veniens horis conſuetis non conueniret cum alijs, vt quotidiè videmus, & ſic daretur ſibi occaſio delinquendi & non parendi conſtitutioni, quod eſſet contra prędicta, ergo, &c. & per hoc puto iſtam concluſionem veriſsimam de iure.

Vltimò pro iſta parte pondero tex. in eadē conſtitutione in alia parte, vbi dicitur, prandio autem finito viciſsim arguant, &c. omnibus præſentibus, nec quiſpiam eorum etiam ab huiuſmodi menſa priuatorum à conſtitutione diſcedat, &c. pondera ergo, quòd ibi imponitur onus collegialibus, vt præſens tempore concluſionis, & tamen ab hoc onere non excuſat. datur etiam priuatus à menſa, modò ad propoſitum neceſsitas veniendi horis ſtatutis imponitur omnibus collegialibus, vt dicit conſtitutio, ergo ab hac neceſsitate non debet eſſe immunis priuatus à menſa, per dictum tex. ſi ergo non venit, puniendus eſt, vt ſæpè eſt dictum.

Vigeſimoſecundò non debet eſſe melioris conditionis delinquens quā ignoſcens. l. non ſolū. ff. de nox. ſi ergò collegialis, qui aliàs nō eſt priuatus, & ſic non deliquit, punitur priuatione prandij non veniens horis ſtatutis, ergo à fortiori iam priuatus, qui deliquerit, debet illa pœna puniri.

Vigeſimotertiò optimè facit l. qui ſeruum, de interro. actio. 2. reſponſo, iuncta reſponſione ibi, nec debet impunitum, facit etiam l. 3. tit. 1. lib. 5. ord. vbi noua pœna priorem conſumit, quam iudices etiam ſupremi commutare non poſſent, vt diſſeruimus ſuprà §. 6. num. 4. de ſucc. crea. *L. 3. tit. 1. lib. 5. o.*

Reſtat ad contraria reſpondendum, Ad primum ergo reſpondeo fatendo, quòd priuatio præſupponit habitum, & quòd collegialis non poteſt priuari prandio, quo iam eſt priuatus, tamen ego teneo, quòd poſsit puniri alia pœna ſimili, id eſt, in æſtimatione prandij, & ſic nullo modo obſtat. Præterea quamuis conſtitutio dicat præſenti prandio, &c. tamen ſtatim ſubdit, prandium verò taxetur ſex marapetinis, &c. & ſic datur ſibi prandium, punitur autem in ſex marapetinis, &c. & ſic verba ſequentia declarāt præcedentia, quaſi dicat, priuetur prandio, id eſt, ęſtimatione prandij, quæ æſtimatio non excedat ſex marapetinis, &c. & ſic in effectu eſt pœna pecuniaria. Conſtat autem, quòd punitus pœna pecuniaria pro vno delicto, poterit pro alio delicto alia pœna pecuniaria puniri, vt patet per prędicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. cap. non afferamus. 24. q. 1. & quia creſcente contumacia, &c. ergo in propoſito collegialis à menſa priuatus pro vno delicto, poterit iterum priuari æſtimatione eiuſdem prandij, eo quòd non venit hora ſtatuta, & ſic conſtitutio noſtra nullo modo obſtat.

Ad ſecundum dum dicitur, conſtitutio eſt pœnalis, fateor, ergo odioſa, & reſtringenda, iſtud negatur, nam non ſequitur, conſtitutio eſt pœnalis, ergo debet reſtringi tanquam odioſa, imò habeo regulam, quòd conſtitutio pœnalis dicitur fauorabilis, & extendenda, quando egimus de delictis puniendis, iſtā regulam notabiliter ponit Barto. in leg. 2. §. exercitum. ff. de his qui nota. infam. Bal. in l. non ſine. C. de bonis, quæ libe. Paul. de Caſtr. in leg. bona fides. ff. depoſi. Bart. in leg. quemadmo. circa medium. C. de agri. & cenſi. lib. 11. cùm ergo in noſtro caſu ſit huiuſmodi, ergo ceſſat argumentum in præſenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, ſed de pœna imponenda de nouo propter nouum delictum, & dum ſubijcitur in argument. contrario quòd debet interpretari, vt minus lædat, quā poteſt, & ſic quòd ſufficiat, pœna non obſtat, quia in noſtro caſu delictum eſt certum, item pœna cōſtitutionis eſt certa, vt ſuprà dixi, ergo ceſſat interpretatio & coniectura. l. continuus. §. cùm ita. de verb. obl.

Ad tertiū dū dicitur, quòd in conſtitutione non cauetur de alia pœna imponenda, quàm de priuatione prādij, ergo, &c. quia cōtenti eſ-

ſe

ſe debemus pœnis legalibus,dico , quòd non obſtat, nam fateor quòd non debet alia pœna imponi quàm etiam de qua cauetur in lege,tamen debet intelligi quando illa poteſt imponi,aliàs imponitur alia ſimilis,quando delinquens eſt incapax primæ , & ne delictum remaneat impunitum per ea quæ ſuprà latè dixi, & eadem eſt reſponſio ad id quod ſubijcitur, quòd contenti eſſe debemus pęnis legalibus,fateor,ſcilicet quandò illæ poſſunt imponi , aliàs fiat commutatio , vel ſecundò dico, quòd pœna legalis eſt illa , ſcilicet in quam fit commutatio, cùm iura dicant , quòd quando delinquens eſt incapax pœnæ ſtatutæ, debet alia plecti vel puniri,& ſic non obſtat.

Quartum non obſtat,quòd non debet quis duplici pœna , &c. fateor, ſed quando prima ſufficit,aliàs ſecus,vt in noſtro caſu,& notatur in c.at ſi clerici.§.fin.de iudi.vel ſecundo illud contrarium non facit ad propoſitum , qui loquitur reſpectu eiuſdem delicti , ſed quando ſunt plura delicta, tunc requiruntur plures pęnæ, vt in noſtro caſu , quia pluralitas delictorum,vt dixi,&c.& ita intelligitur regula, quæ dicit,quòd non debet ſæpius de eiuſdem hominis admiſſo quæri , &c. pondero illud verbũ admiſſo in ſingulari, ſi autem eſſent plura admiſſa,id eſt, delicta,vt in noſtro caſu , &c. ſecus.

Quintum non obſtat,quia nego quòd pœna conſtitutionis ſit pœna in ſpecie,immò dico quòd eſt in quantitate,vt ſuprà probaui, & ſic poteſt duplicari, & per conſequens contrariũ nõ obſtat.Præterea poſito q, eſſet in ſpecie, & ſic non poſſet duplicari,tamẽ dico quòd debet puniri alia pœna pecuniaria pro ſecundo delicto, quia ſecundò delinquens erat incapax primæ pœnæ, & hoc per ea quæ ſuprà dixi,& ſic non obſtat.

Sextum non obſtat,dum dicitur quòd vbi agitur de pœna, debet liquidiſsimè conſtare, &c.quia fateor, tamen dico quòd in caſu noſtro conſtat liquidiſsimè,conſtitutio enim dicit, prandio priuetur , &c. ergo liquidè conſtat, quòd conſtitutio voluit illud delictum puniri , ergo debet puniri eo modo quo poteſt, ſed prandio non poteſt priuari, quia iam eſt eo priuatus, ergo punitur in æſtimatione, & ſic non obſtat,præterea adhuc dico quòd poteſt puniri eo modo quòd conſtitutio diſponit , quia ſtatim conſtitutio taxat prandium, & ſic non venientem vult puniri in æſtimatione prandij,quæ æſtimatio ſemper durat, ergo punitur ſecundum verba & mentem conſtitutionis, & ſic non obſtat. Præterea præſumptio legis eſt liquidiſsima probatio,vt notatur in l.ſi tutor. C. de peri. tuto.cum ſim.ſed conceſſo quòd iſte eſſet incapax primæ pœnæ, adhuc leges expreſsè dicunt quod debet fieri cõmutatio in aliam,vt ſuprà probaui, ergo liquidiſsimè conſtat,quia ſi pręſumptio legis eſt liquidiſsima probatio, ergo à fortiori diſpoſitio legis expreſſa, quòd nota. quia de huiuſmodi pœnarum geminatione frequenter ſolet controuerti.

Et iſta faciunt ad illam nobilem quæſtionem,dum Doct.aiunt,videndum eſſe,† An ſi aliquis commiſit aliquod delictum,propter quod deberet decapitari vel ſuſpendi , ſi poſtea iſte efficiatur furioſus, debeat decapitari vel ſuſpendi. Bald. notabiliter mouet hanc quæſtionem,in l.furioſum.C.qui teſtam. fac. poſſ.vbi determinat,non poſſe puniri in perſona,ſed bene in bonis,vt in l.diuus.ff. de offici. præſid.Idem tenet idem Bald. in l.1.C.de confeſſ.& in l.humanitatis.num.46.C.de impu. & alijs.Idem Bald.& idem Aluarotus, in cap. 1.in fin.principij.an ille qui interfecit fratrem domini ſui in vſibus feudorum. Ioan.de Imo. in l.ex facto.ff.de vulga.& pupil. numero 22. Idem Imol.ſequitur illud dictum Bald. in ca. Raynutius.num.143.de teſtam.allegat ad hoc tex.in l.diuus,in §.ſi verò.ff.de offi.præſi.eandem opin.Bald.tenet Alexan.in d.l.furioſum. C.qui teſtam. face. poſſ.& eſt communis opinio,vt per Ludoui. Roma. in d.l.furioſum,& per eundem in l.penu.ff. ſi ex noxali cau.agatur. licet ipſe vtrobique contrarium teneat, quod & tenet contra cõmunem opinionem Bar.in c.in liberis.col.pen.de reſcriptis. Iaſon in l.ſi ſeruum.nume.7.ff.ſi ex noxali cauſ.agatur.Ioannes Igneus in l.3.§.ignoſcatur.nume. 79.ff.ad Syllan. ſed tamen opinio Bald. communis eſt,& hanc opinio.Bald. ſequutus fuit Iaſ.in d.l.furioſum.num.7.Idem in l.ex facto. num.30.ff.de vulg.& pupill.& ibi Franc.à Ripa num.73.Guilielmus Bened.in repet.c.Raynutius. in verbo, ſi abſque liberis moreretur, de teſtam. in tractatu de exemplari ſubſtitutione.numero 23. Decius, & ibi Hieron. Cagnolus numero primo. in le. in negotijs.ff.de reg.iuris.& hanc opi. firmat eſſe communem Ludoui. Gomeſius in §. item ſi quis in fraudem.numero 6. Inſtitutio. de actio. eandem etiam dicit communem eſſe Hippolytus de Marſilijs,in leg.1.numero 58.ff.ad legem Cornel.de ſica. hanc opinion. dicit item communem, licet cõtra eam teneat Iaſ. in l.ſi ſeruum, numero 7.ff.ſi ex noxa.cauſa agatur. eandem opinio.Bald.ſequitur Angel.Aret.in tract.maleſic. in verbo, ſcienter & doloſè. numero 7. Marcus Anto. Baueria. in §. item furioſi. numero 13.& 14.Inſtitut. qui teſtam. facere poſſ. Sed contra iſtam communem opinionem facit, nam ſi quando pœna à lege impoſita exequi non poteſt propter incapacitatem delinquentis,adhuc fit commutatio pœnæ , ne ille impunitus abeat,vt diſſeruimus , quanto magis in ſpecie noſtra , vbi executio in corpore furioſi fieri poſſet, ſed tenenda eſt communis opinio,quia furioſus mortuo aſsimilatur.leg. ſi quis alicui, iuncta ſua Gloſſ. verbo, acquiſitam. ff. de acquiren. hæred. ſed in mortui cadauere non fit pro delicto condemnationis execu-

31 *Furor ſuperueniens poſt delictum an excuſet à pœna,ardua q.*

executio, vt per totum. ff. de cada. puni. ergo, &c. ſi aliquis exiſtens in ebrietate committat homicidium, non debet puniri homicidij pœna, probat text. in c. ſanè. cum duobus ſequentibus. 15. q. 1. Glo. in c. inebriauerunt Loth. ead. cauſa, & q. & in l. 1. iuncta Gloſſ. in verbo, temulentia. C. ſi quis Imper. maledixerit de iure regio probatur in l. 5. tit. 8. & part. 7. & hanc opi. tenet Bar. in l. aut facta. ff. de pęnis, quem ſequitur Hippolytus de Marſ. in l. 1. nu. 63. ff. de ſicarijs. Cardin. Alex. in cà. denique. 4. diſtinc. Franc. de Ripa in l. fin. nu. 79. C. de reuoc. don. Ioan. de Anan. in c. de infantibus. nu. 2. de his quis filios occide. Roma. in l. 1. in princ. nu. 9. ff. de verb. oblig. & hanc opin. approbant Doc. Theologi, prout refert Ioan. Gerſon. in regula, moralibus. lib. 1. col. 3. Sanctus Thomas 2. 2. q. 150. articu. vltim. Bald. in rep. l. 1. colum. 2. C. vnde vi. Angelus in l. ſi non conuitij. C. de iniurijs. Abbas Pan. in cap. ſicut, de teſtib. Angel. Aret. in tract. maleficiorum. in Glo. ſcienter & doloſè. Bal. in l. data opera. col. 13. C. qui accuſ. nón poſſ. per Ang. Aret. vbi ſuprà. verb. incendario. Gregorius Lupus in d. l. 5. verb. ſe embriagaſſe, & hæc eſt communis opinio, quòd non debeat puniri homicidij pœna, ſed alia mitiore, quod iure can. probatur in d. c. ſanè, & iure ciuili, in leg. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mili. & iure regio, in d. l. 5.

Contrariam tamen opin. tenet idem Bart. ſibi contrarius, in l. reſpiciendum, in §. delinquunt. num. 3. ff. de pœnis, per tex. in l. omne delictum, in §. qui ſe vulnerauerit. ff. de re milita. & iſta opin. Bart. ſequitur Florianus in l. ſed & ſi quacunque, in §. ſed ſi infans. ff. ad l. Aquil. vbi dicit Florianus, quòd iſte talis punitur, tamen mitius, quàm ſi non fuiſſet ebrius. Quam opin. ſequitur etiam Gulielmus Mayn. in l. in totum. num. 68. & in leg. ferè in omnibus. num. 3. ff. de reg. iur. Salicet. in l. diuus Traianus. C. de ſicarijs. Abb. in c. 1. col. 2. de maledi. Bald. in l. 1. nu. 45. C. vnde vi. & Diuus Thomas, vbi ſuprà, refert quendam Pitagoricorum ſeuerius ſtatuiſſe contra delinquentes per ebrietatem quàm ſi in ſana mente deliquiſſent.

Tertia fuit opin. exiſtimantium, vt ſi ſciebat ſe ſolitum manus ad arma impellere, homineſq́; percutere cùm inebriaretur, ebriuſq́ue data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniatur, non ſecus, quàm ſi ſanus mente id feciſſet. aliàs ſecus, ita tenent Marianus Sozin. in repet. c. ad audientiam. num. 15. de homi. Areti. vbi ſuprà. verbo, ſcienter & doloſè. num. 17. Ludo. Montaluus de reprob. ſententiæ Pilati, dubio 1. num. 4. Petrus Due. regula 257. ſed loquuntur contra d. l. 5. & iura ſuprà adducta. & errant, quia licet doloſè quis ſeſe ebrium faceret, non tamen capienda eſt tam ſiniſtra ſuſpicio & coniectura, vt dolus iſtius ad homicidium vſque ſeſe porrigeret, qua de re alibi latiùs.

In ſumma † homicida regulariter capite punitur. l. 1. ff. ad leg. Corne. de ſicar. l. 2. & 3. titu. 8. par. 7. & l. 4. titu. de los homicidios, lib. 6. ordin. ampliatur nouem modis, & limitatur alijs 25. modis, vt per Hippol. in d. l. 1. de ſicar. colum. 1. cum 12. ſequen. plenius per Iac. Boullen. in l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœn. remiſsiuè per Bern. Diaz regula 321. ſed inter reliquas limitat. ea nō eſt prætermittenda, quòd ſi homicidium culpa tantùm, non etiam dolo commiſſum fuit, ceſſat pœna capitalis, ſecundum veram & communem opinio. quam tenent And. in l. 1. ff. de legib. & ibi Iaſ. nume. 19. Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. qui no, infam. Bal. in l. qui data opera. C. qui accuſare non poſſunt, & alij quàm plures relati per Iaſ. vbi ſuprà. Sed quid ſi cùm animus eſſet occidere Titium, errore alium occidi, puta Seium, an ſim capitaliter puniendus, non ſecus quàm Titium, quem volebam, interfeciſſem, & Barthol. ſentit quòd ſic, quia omnino dabam operam rei illicitæ, ita Bartol. in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ad fin. ff. de pœn. ſed contrarium tenet Ang. ibi, & idem Ang. in l. ſi cum ſeruo, per illum tex. ff. de iniu. Florian. in l. ſcientiã. §. ſed & ſi defendendi. ff. ad legem Aquil. Iaſo. in l. 1. ff. de legib. num. 18. & hæc pars mitior videtur, argum. l. interpretatione, & l. ſanctio legum. ff. de pœn. c. in pœn. de reg. iur. libr. 6. ſed tamen ego puto quod capite puniatur, nam homicidium fecit re & animo, nam quòd fecerit re ponimus pro conſtanti, quòd fecerit animo probatur, nam iſte habuit animum homicidium faciendi, & licet noluerit me occidere, ſed te tamen nihilominus occidere voluit, idq́ue fecit, nec eſt curandum, me antè occidere voluit, nam lex homicidium in quacunque perſona factum punit, vnde cùm & re & conſilio ſit factum homicidium, licet extrinſecus ſit erratum, id non impedit pœnam homicidij, quæ vt locum habeat, duo tantùm, quæ hic, vt dixi, interuenerunt, requiruntur, ſ. factum & conſilium, ſicut in ſimili probatur in l. 1. §. ſi legatarius. ff. ad leg. Falc. & per totũ ff. de cond. inde. prout no. Gl. in l. nunquam. ff. de acqui. rerum do. & Bartol. & omnes poſt Glo. ibi in l. ſi per errorem. ff. de iur. omn. iud. & in ſpecie eſt tex. quem Bart. all. in d. l. reſpiciendum eſt, ſ. text. in l. eum qui nocentem. §. pen. & fin. ff. de iniu. vbi eſt expreſſum. 3

Homi... qui cùm v... mo... cidere e... alium ... rore interf... t, an capita... r pu niatu... ard. quæſt.

Et tenendo opi. Bart. contra communem, non obſt. d. l. cum ſeruo, nam ibi conſtat iniuriam factam conſilio non eſſe, ſed nec etiam re, quia vbi deeſt animus iniuriandi, ibi iniuria eſſe non poteſt, vt in fin. prin. Inſt. ſi quadr. pauper. at in noſtro caſu homicida habuit ſaltem in genere animum iniuriandi, id eſt, occidendi, & idem in d. §. pen. & fin. vnde errat Iaſ. quatenus ait hic dolum non eſſe.

Nec obſt. dict. l. cum autem. §. excipitur, de ædil. edi. nam ibi ſimiliter dolus nec in genere affuit, nec in ſpecie, vides ergo quod opin.

Bart.&lege probatur&ratione,pro qua optimè facit l.ſi quis ſeruo alieno. C.de fur.&§. ſed &ſi credat.Inſti.eo. vbi quando delictum eſt perpetratum animo,& facto meo,licet ex voto non ſucceſſerit,punior, ac ſi etiam re,& ex voto delictum perfectum eſſet,ergo quanto magis in noſtro caſu, vbi non modò haberi animum delinquendi,animumq; ad factum deduxi, ſed etiam delictum re fuit perpetratum,licet non ex animo & voto meo, ſed aliter quàm ego volebam,& ſi in dd.ll.vt in fi.earum patet, punitur ille propter exemplum, quanto magis in noſtro caſu, quando delictum eſt grauius.Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria ſolo animo, vt cum pater per filium iniuriam patitur, iuxta §. patitur. Inſtitu. de iniur. aliquando fit iniuria ſolo facto,veluti,ſi cum Titium occidere vellem, te occidi,iuxta d.§.pen.&fi. aliquando fit iniuria &animo,& facto, veluti ſi cùm te occidere vellem,id effici, primo caſu ceſſat pœna & delictum, ſecundo verò & tertio caſu, nec ceſſat delictum, nec pœna,hæc omnia probantur in d.§.pen.&fin. ſi rectè inſpiciantur. Præterea ſat eſt quòd vel in genere delinquendi animum iſte habuerit.l.qui iure militari,de teſtamen.mil.iuncta l.2.de libe.&poſth.&§.nominatim.Inſt.eod.tit.

SVMMARIVM.

1 *Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poſſit incarcerari, cum omni legum auxilio renunciaui,ardua q.*
2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili, cum communi opinione.*
3 *Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis.*
4 *Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas.*
5 *Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum ſumptum.*
6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*
7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*
8 *Mater ratione tutelæ malè adminiſtratæ non capitur, etiam ſi per pactum renunciaſſet omni legum auxilio.*

CAP. XCVII.

ex ma dmini ie, an icarce iomni auxi- runcia- q.

MVLIER quæ in aſſumptione tutelæ renunciauit Velleyano, & omni legum auxilio, poteſt ex mala adminiſtratione in carcerem trudi, ita Bart. numer.13.in auth. matri. C. quando mulier officio tutelæ fungi poſ.Idem Bart.in l. ſi quis ſub conditione.nume.17.ff.de teſtam.tute.Salic.in d.auth. matri & auiæ.num.14.Roma. Alexan.& Iaſo. nu.34.in d.l.plerique.ff.de in ius vocan.Idem Rom.in l.ſi verò,in §.de viro,& in l.alia.§.eleganter.num.11.ff.de ſolu.matri.Philip.Dec.in l.fœminæ.num.74.ff.de reg.iur. Alex.in additionibus ad Bar. in l.nemo carcerem. numero 4.C.de exact.tribu.lib.10.Mattheſilla. in ſing. 110.Bald.in tract.de carceribus. ca.1.nu.3.Bartholo. Soc.in reg.259. in 7. fallentia. & in reg. 229.in 2.fallen.& in conſil. 180. nume.2.vol.2. Guil. Mayne.in l.quo tutela.nu. 138.ff.de reg. iur.Marianus Sozin. in tract. de citationibus. artic.5.num.39.verſic.16.fallit Nicola.Boerius in deciſione 349.nu.11. Iaſ.in d.l.ad egregias. num.9.ff.de iureiur.& in l.ſi ego. la 2.num.4. ff.ſi cer.pet.Hippoly.in ſingul.248. Gomeſius in d.c.mulieres.nu.13.de iudi. lib. 6. Cifuentes in l.62.Tauri.& ibi Pala.Rubius num.3.& Caſtillo in prin.Bald. Nouellus in tract. de dote, in 7. par. princip. priuilegio quinto.Nicolaus Boerius in repe. l. conſentaneum.nu.41. C.quo.& quand.iudex.Mattheſillanus in ſingul.119.

Contrarium tenet Sozin.in d.l. plerique. Barbatius in dict.c. lator,& alij quos ipſi referunt,præſertim Barb.in d.c.lator, de pignoribus, pro quibus contra communem ſententiam facit, † quia fœmina pro debito ciuili non poteſt incarcerari in domo, nec extra domũ, l.1.C.de officio diuerſorum iudicum,& in authen.ibi poſita, & in authen.hodie nouo iure. C.de cuſtodia reorum. Gloſſ.in l.conſentaneum.in verbo,ad cogendum.& ibi Barth. Doc. C.quomodo,& quando iudex. & in l.ad egregias.in Glo.1.ff. de iureiuran. hanc opin.tenet Iaſ.in l.cum dubitatur.num.33.C.de iure emphyteu.& in l.plerique.nu.34.ff.de in ius vocan.& in l.ſi ego.nume.34.ff. ſi cert.pet.& in l. ad egregias.num.9. ff.de iureiuran.Cifuentes & Doct.in d.l.69.Tauri.Philip.Decius in reg. fœminæ.nu.72.ff.de reg.iur.Barba. in ca.lator. nume.1. de pignoribus. Dominicus Francus, Ludo.Gomeſi.& cæteri Doct.in ca. mulieres, de iud.libr.6. Bald. in tract.de carceribus.cap. 1.nu.3.Ioan.Bapti.de S.Seuerino, in tract.de debitor.ſuſpect.& fugiti.q.5. nume.22. Marianus Sozi.in tract.de citationibus.art.5.nume. 39.verſi.16.fallit Nico.Boerius, in deciſi.349. num.11.Hippoly.de Marſilijs, in pract. criminali.§.attingam.num.64.& in ſing.248.Soz. in reg.259. Hæc autẽ regula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agimus, ergo erubeſcimus cum ſine lege loquimur. leg. illum. C.de colla.præſertim cùm regulis iuris tenaciter ſit adhærendum,vt plenè tradunt Decius, Cagnolus & Maynerius poſt Barth. ibi. in l.1. ff.de regu.iur. Quinimmò communis opinio non ſolùm nulla nititur lege, ſed etiam caret omni bona ratione, nam ſi mulier non poteſt capi pro debito pecuniario extraneis debito vel præſtando, nec pro debito etiam fiſcali, nec etiam pro debito deſcendente ex maleficio, quando tale maleficium non erat enorme,vt d.l.1.& authen. ſed hodie.C.de officio.diuer.iud.& authen.vt nulli iudicum.§. neceſſarium. authen. ſed nouo iure. C. de cuſtodia reorũ. quanto minus capi poterit pro eode-

2 Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum cõmuni.

eo debito quod non deſcendit ex vero maleficio, nec debetur fiſco, nec etiam priuatis ex-

3 *Parentibus magis pij eſſe debemus quã reliquis.*

traneis, † ſed tantùm coniunctis, hoc eſt filio vel nepoti, cum quibus longè mitius quàm cum extraneis agendum eſt. l. nam & ſi parentibus. ff. de inofficio. teſtam. l. ſcripto. ff. vnde liberi, præſertim cum liberis qui immanium ferarum moribus non ſunt præditi, ſemper ſancta & honeſta perſona parentum videri debeat, vt in l. liberto. ff. de obſe. & faciunt ple ræque leges illius tituli, & C. eod. tit. nec dubium eſt quin par reuerentia eſſet debeat reſpectu parentum fœminarum quàm maſculorum, vt ff. de in ius vo. l. 4. §. parentem. vna enim eſt omnibus parentibus ſeruanda reuerentia. l. parentes, eod. tit. quinimò quo certior eſt parens, eo maior reuerentia ei debetur, nec dubium eſt quin mater certior parens cuique nato ſit quàm pater. l. quia certior. ff. de in ius vo.

4 *Parentũ vtrique par pietas, licet non par poteſtas.*

† matribus enim ac patribus par pietas eſt reſpectu liberorum, licet non par poteſtas, vt in l. furioſę. ff. de curat. furioſi, & cuius modi cunque mater ſit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis vix dici oporteret, ſecundum Cice. in oratione pro Cluen. quia ſecundum eum non modò reticere homines parentum iniurias, ſed etiam æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei cenſusve parũ frugaliter adminiſtranti acturam, cùm quælibet iniuria perſonalis longè grauior ſit quàm totius cenſus amiſsio. l. in ſeruorum, cum ibi nota. ff. de pœ. ergo cùm fœmina tutelam aut curam extraneorũ habere non poſsit, ſed tantùm liberorum. l. 1. 2. & 3. & authen. matri & auiæ. C. quando mulier tutelæ officio fungi poſsit, dicerem quòd talis curæ malæ adminiſtratæ aut tutelæ ratione poſsit à liberis ſuis crudeliter in carceres trudi, non ſolùm omnino falſum, ſed etiam iniurium, impium, crudele, ac nefandum cuique honeſto viro videri debet.

5 *Mulieri parcendum aduerſus dolum præſumptum*

† Præſertim cùm mulierib. & minoribus ſubueniatur aduerſus dolum præſumptum, vt ſi minus frugaliter tutelam, vel curã adminiſtrauerit non tam dolo quàm culpa, quinimò non tam culpa peculiari ſua quàm totius ſexus mulieris propter ipſarum fragilitatem videbitur defeciſſe, præterea propter ſexus honeſtatem & reuerentiam matronalem hoc mulieribus priuilegium datũ eſt, d. l. 1. C. de offi. diuerſorum iudicum, ibi conſiderato ſexu, ergo id priuilegium renunciatione omitti non poteſt. l. alia. §. eleganter. ff. ſol. matrimo. Quinimò etiã ea ſi ratio expreſſa non eſſet, pro expreſſa haberi deberet, quando quidem alia reddi non poteſt, iuxta Glo. communiter approbatam, vt per Iaſ. Corn. Alexan. & alios ibi, in l. quamuis. C. de fideicom.

6 *Ratio expreſſa in lege eſt pro lege.*

† & cùm dicta ratio ſit expreſſa in dict. l. 1. habetur perinde ac ſi lege nominatim comprehẽſum eſſet, quia quando ratio legis eſt generalis, licet deciſio ſit particularis, tamen ipſa ratio pro lege habetur, nec reſtringitur per deciſionem particularem, quinimò deciſio tunc loco tantùm exempli habetur, quod non arctat regulam, vt plenè tradunt Tiraquell. de cauſa ceſſante, parte. 1. numero 152. & numero 135. cum plu. præced. & ſeq. Iaſon, Decius Curti. iun. & alij in leg. humanitatis, per textum ibi. C. de imp. Iaſon in leg. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. oblig. numero duodecimo. ad fin. Iaſon in l. de quibus. num. decimoquarto. ff. de legibus. Iaſon in leg. quamuis, poſt Gloſ. ibi. C. de fideicom. Idem in authen. quas actio. C. de ſacroſ. eccle. numero 22. cum plu. præced. & ſeq. per leg. his ſolis. C. de reu. don. quod procedit ſecundum communes & veras opiniones, etiam in exorbitantibus & pœnalibus & correctorijs, vt dictis locis, vnde cum in dict. l. ſit expreſſa illa ratio conſiderati ſextus muliebris, eique debito honeſtatis & pudicitiæ pro expreſſa haberi debet legis deciſio etiam quoad hanc rem qua de agimus, quandoquidem eadem ratio ex integro militat, & in hac ſpecie tutelæ vel curæ parum frugaliter adminiſtratæ non ſecus quàm in reliquis ſpeciebus, nec ad rem pertinuit quod mulier renunciaſſet Velleyano & omni legum auxilio, nam talis renunciatio eò pertinet, vt efficaciter obligata videatur, non autem vt carceribus detineatur. Aliud eſt enim aliquem obligatum eſſe. Aliud executionem contra eum fieri, & etiã in executione facienda varijmodi eſſe & poſſunt, & ſolent, vnde in ſpecie propoſita non negamus mulierem efficaciter obligatam fuiſſe, attamen cùm contra eam ſit executio, diuerſo modo fit, quàm ſi fieret contra virum aut maſculum. nam & ſimiliter nullus negabit † quin nobilis efficaciter ex omni

Nobili[s] capitu[...] debito [...]

contractu obligetur, & tamen executio contra eum aliter fit, quàm fieret contra plebeium, nam vinculis non detinetur, vt plenè reſoluimus de ſucc. creati. libro tertio. §. 22. numero ſeptuageſimoquarto, cum pluribus ſeq. Pro nobis text. in §. eleganter. l. alia. ff. ſoluto matrimo. Pro nobis l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſtam. dum ait meritis magis filios ad obſequia paterna prouocandos, nam ibi Papinianus Iureconſultus per Iuſtinianum relatum turpe ac veluti flagitioſum exiſtimauit, vt inter parentes & liberos ad mutua officia prouocandos neceſſaria eſſet pactio aut verbalis vlla coactio. At quanto turpius ac flagitioſius eidem Papiniano videretur vinculis ac carceribus id aſſequi velle. Pro nobis l. quæ iure. ff. de pact. dot. Pro nobis tex. in cap. ſi diligenti, de foro competen. Pro nobis l. veluti. ff. de iuſti. & iure. ibi, vt patriæ & parentibus pareamus, id quod vel ipſum ius naturæ dictauit. Ad idem l. fin. ff. ſi quis à par. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur. l. 1. & 2. ff. de hom. lib. exhi. Ad idem l. libertos. C. de obſeq. §. ſed maior aſperitas. Inſti. qui ſunt ſui vel ali. iur. l. fin. C. de bon. lib. ibi, reuerentia tamen, faciunt ea quæ tradidimus

de ſuc.

de ſucc. creatio.§.22.numer.74.cum pluribus ſeqq. † Hactenus cum Velleyano & omni legum auxilio per ſimplicem renunciationẽ renunciauit, quid tamen ſi per pactum conuentum quod efficacius eſſe ſolet, vt patet in l.prima,cum ibi notatis per Gloſ.& Docto.C. de pactis, vbi iùs conditionale remitti poteſt per pactum, quod tamen per ſimplicem renunciationem miſſum fuerit,non poſſet, ſed adhuc tenendum eſt idem, vt mulier etiam per pactum conuentum nequeat renunciare huic beneficio, ne pro debito pecuniario carceribus detineatur, vt cum multis contra magis communem opinionem diſſeruimus in dict.§.22.nume.82.vbi multas affines quæſtiones attigimus.

3 ...lat ratio- ...nlæ ad- ...ct, nõ cat ...ntiam ſi ...r ſtũ re- ...u tomni ...g, auxi-

SVMMARIVM.

1 *Monachi an poßint eſſe executores teſtamentorum, ardua quæſtio.*

CAPVT XCVIII.

...chi an ...r eſſe ...ores te ...torũ, 1.

MONACHI † minores executores teſtamentorũ eſſe nequeunt, clem.exiui de paradiſo.§. proinde, & §.verum,de verbo. ſignif. at ſi teſtator reliquit decẽ florenos diſtribuendos inter decem pauperes, & huic diſtributioni faciendæ præfecit talem monachum, is monachus huius miniſterij nõ videbitur incapax, Barto. in tracta. minoricarum.lib.2.c.4.& 5.num.5.Idem Bart.in l.cum pater.ff.de le.2.in §.hæreditate, quem ſequuntur ibi Paul.& Ioan.de Imol. Petrus de Anch. in conſi.412.nume.8.Iaſ.in l.1.§.item acquirimus.num.52.ff.de acq.poſſ. Alexan.in conſil. 57.nu.8.vol.2. Couarr.in c.tua.num.1.de teſt. & eſt communis opinio ſecundum Ripam, in l.ex facto.§.ſi quis rogatus.2.ff.ad Treb.num. 5.hanc dicit communem opinionem Ioannes Gualdenſis de arte teſta.tit.7.cautela.7.nume. 3.Sali.in l.1.C.de hær.inſt. Abb.conſil.11.factũ ſic ſe habet,& conſi.110.in cauſa, lib.ſecundo. prout refert Gualden.vbi ſuprà. And. Siculus conſil.12.lib.1.Lud.Rom.conſi.49.quoad primum,in ſecundo dubio,prout refert Ripa,vbi ſuprà.

Pro hac opinione facit,quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff.ex quibus cau.maiores, ſed monachi quò ad vltimarum voluntatum executiones non ſunt penitus interdicti, quia licet actio prout iuris eſt, & actualis executio, ſeu adminiſtratio prout eſt facti,eis non poſsint competere, tamen conſilium ad illam rem accommodatum poſſunt præbere,hæc tria probantur in dict. §. verum, ipſis ergo non competit iuriſdictio ad quicquam hac in re imperandum, non actio ad quicquam hac in re petendum iudici aliter vel extra non adminiſtratio vel diſpenſatio ſeu diſtributio, vt manibus ſuis vel opera ſua iſthæc fiant,ſed conſilium præbere poſſunt, & licet regulariter hæres non teneatur ſequi tale conſilium.l.cum pater.§. mando. ff. de leg.2. tamen illud verum cùm hęres ſponte conſilium monachi requiſiſſet, vel vltro à monacho ſibi datum eſſet, non ſic quando ex præcepto teſtatoris hæres iuſſus eſſet conſilium requirere monachi, & illud ſequi, nam licet iſto caſu actio huic monacho nulla competat ad compellendum hæredem, vti eius ſequatur conſilium, adhuc tamen is hęres ſi iuxta præceptum teſtatoris monachi conſilium non petat, petitumque non executus fuerit, non videbitur paruiſſe voluntati defuncti, ſicque incidet in pœnam authen.hoc amplius.C.de fideic.& in corpore, vnde ſumitur, meritoq; vt indignus priuabitur defuncti hæreditate, vt ibi, nam in dict.clem.id vnum proſpectum fuit, nec circa res humanas monachi morarentur, quæ aliquam moram aut ſolicitudinem, curam & impedimentum conſiderabile ſecum traherent, cuius interuentum ipſi diſtraherent à diuinarum rerum contemplatione, non ſic ſi vel nullo modo vel tam leuiter vt in conſideratione eſſe non deberet, diſtraherent, vel impedimento eis fierent. ſicq; conſilium monachos hac in re præbere non vetuerunt iura, ſed in ſpecie noſtra nihil plus facit monachus quã præbere conſilium nominando illos pauperes, licet iſtud conſilium de præcepto teſtatoris efficacius & fortius ſit quàm ſi præberetur citra iuſſum teſtatoris, ſed licet maiorem vim ac poteſtatem iura dederint huic conſilio à monacho præſtito ex præcepto teſtatoris, quàm ſi vltro & citra teſtantis iuſſum præſtitum eſſet, non tamen monachus magis moratur aut impeditur à diuinorumque contemplatione abſtrahitur in iſto conſilio prębendo præcepto teſtatoris, quàm ſi illud citra eius iuſſum præbuiſſet. ſicque non eſt cur magis hoc caſu cõſilium tale præbere impediatur quàm illo.

Contra quam tamen opinionem tenet expreſsè Baldus in dict.authen. ingreſsi. numero 20. quia de facili hoc officium trahitur ad quæſtum pecuniarum. Quam opinionem Baldus ſequitur. Card. in dict.clem.exiui.in §.verum.numero decimoquarto. & ibi Petrus de Anch. numero vigeſimotertio. & in conſil. 202. numero ſecundo. Iacobus de Canibus in tract. de executione vltimarum voluntatum in prima particula. numero vigeſimotertio. Dominicus de Sancto Geminiano,in capit.1. col.2.de teſtame.in 6.& ibi Franc. Idem ſentit Bald.in l.id quod pauperibus. C. de epiſco.& cler.nu.9. dum refert ſe ad id quod dixerat in dict.auth.ingreſsi.Idem tenet Celſus in add. ad Bal.in d.auth.ingreſsi, aiunt enim prohibitionem,de qua in d.cle.exiui, eſſe generalem, nec

nec reſtringi per rationem particularem, ibi expreſſam, arg. l. proſpexit. ff. qui, & à quibus, ibi, quòd per quàm durum eſt, ſed ita lex ſcripta eſt, ſed ſanè ibi erat generale præceptum, nec erat expreſſa ratio ſpecialis per quã illud generale præceptum reſtringeretur, quam opinionem tenet etiam Felinus in cap. ex parte. num. 6. de conſtit. Bart. in conſil. 12. colum. 12. vol. 1. num. 3. verſi. ex iſtis infert. Eandem opinionem contra Bart. tenet Franciſ. à Ripa, in dict. §. ſi quis rogatus. numero quinto, vbi dicit quòd verior & ſalubrior eſt ſuprà dict. opinio Bald. per text. in d. clement. exiui, in §. dubitauerunt, ibi, in ea quomodo oculos habere ad bona videantur, & ibi reſpondet ad fundamenta Bartho. opinionem tamen Barthol. dicit ibi poſſe procedere nemine ſe opponente, quia tunc valet electio ſecundum Fredericum de Senis, in conſi. 293. ad finem, & in iſtis terminis loquitur Romanus in conſilio quarrocenteſimo nonageſimonono. nume. quinto, & in ſingula. 242. & in conſilio ducenteſimo trigeſimoquinto, numero quarto, & vltra Doctores, ſuprà dict. opinion. Bald. contra Barthol. dicit eſſe puram veritatem Barba. in dicto capitulo, tua nobis. nume. 9. & decimo. & dicit quòd cõmunis opinio eam ſequitur, & allegat quàm plures Doctores, eandẽ opinionem Bald. dicit de iure veriorem, licet communem dicat opinionem Barthol. Ioan. Gualdenſis in tracta. de arte teſtandi, titu. 7. caut. 7. numero tertio. hanc Bald. opinionem ſequitur, & receptiorem appellat Petrus Due. regula 381.

Denique priorem partem affirmatiuam, vt liceat monacho minori talem electionẽ pauperum, ſeu nominationẽ facere, longè veriorem puto, nam ſi teſtator iuberet, vt talis eleemoſyna fieret de conſilio talis monachi minoris, vel ſi hæres ſponte ſua vellet eam eleemoſynam facere, de eius conſilio quo magis pium gratumq; Deo faceret, nullus abnegaret quin id liceret. d. §. verum, ibi, verum tamen in his exequendis dari conſilium ipſorum ſtatui nõ obſiſtit, ſed iſthæc nominatio, qua de agimus, non præbet vllam iuriſdictionem tanquam iudici, vel executori ipſi monacho, nec præbet ei vllam actionem tanquam parti, nec imponit ei neceſsitatem manibus ſuis attingendi illam pecuniam, aut alterius vllius adminiſtrationis, aut ſolicitudinis ſubeundæ, aut actum vllum corporeũ faciendi, vel opus, ſeu operam, ſed ſimul ac verbotenus declarauerit eos decem pauperes quos digniores, aut dignos illius eleemoſynæ exiſtimauerit, functus erit officio ſuo, ſatiſque feciſſe videbitur, per quod nihil omnino à diuinarum rerum contemplatione ſe ſubſtraxiſſe videbitur, ſed potius opus pium gratumque Deo feciſſe, & in tali nominatione facienda ſimillimus eſſe videbitur conſilium danti, cui conſilio hæres parere neceſſe habebit, licet aliàs conſilia regulariter non ſint obligatoria, vt in d. §. iurando, ſed hęres formaliter obtẽperaſſe voluntati teſtatoris non aliter viſus erit (prout debet, arg l. Mæuius, & l. qui hæredi, in princip. ff. de condi. & dem.) quàm ſi in ea eleemoſyna diſtribuenda ſequatur nominationem, & conſilium illius monachi, ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Teſtamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, eſt ipſo iure nullum, etiam antequam filius impugnet, ard. q.*

2 *Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ.*

3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniuſto, rupto.*

CAPVT XCIX.

FILIVSFAMILIAS † in teſtamento patris præteritus fuit, an teſtamentum ſit ipſo iure ſimpliciter, & omnino nullum, an verò ita demum ſi filius illud dicat nullum, adeo controuerſum eſt, vt hunc articulum eſſe de ſummis apicibus iuris Iaſ. exclamauerit in l. fin. num. 23. cum ſeq. C. de bono. poſſ. contra tab. qua in re, vt ita demum ſit nullum, ſi filius id voluerit, & non aliter tenuit Gloſſ. in l. filio præterito. ff. de iniuſto, rupto. Gloſſ. in l. ſcimus, in princ. verb. ipſo iure. C. de inoffi. teſt. Glo. in l. ſi duo. ff. de leg. præſt. Glo. in l. is qui in poteſtate, in prin. eod. tit. Glo. in l. ſi pater, in Glo. mag. ad fin. C. de inſt. & ſubſt. & iſta fuit communis opinio Gloſſarum ſecundum Iaſ. vbi ſuprà dict. num. 23. quodque ſemper Gloſſæ ita tenuerint, firmat Ange. qui idem ſequitur, & eam veram non aliter, atque Euangelium ſemper exiſtimaſſe parum piè fatetur, quam ipſe quoque ſequitur in l. ita tamen. §. quoties. ff. ad Trebell. ſequenturque alij quàm plures quos refert, & ſequitur And. Tiraquel. in l. ſi vnquam, verb. reuertatur. nu. 13. C. de reu. don. à quo dum allegat Iaſ. idem tenentem in leg. 2. C. de poſthu. hæ. inſtituen. cauendum eſt, nam ibi nihil hac de re attigit, & dum allegat eund. Iaſ. in l. ſi filius, qui in poteſtate. 1. not. ff. de lib. & poſth. errat, nam Iaſo. potius tenet contrarium, & dum allegat Gulielmum Bened. in c. Raynutius de teſt. verb. in eodem teſtamen. 1. num. 84. errat, nam ille contrarium defendit, hancque opinionem tueri teſtamentum ſatis vetuſtum ipſe Gulielmus, & Tiraque. teſtantur. Nam Ebulia, Lucij Mæuij Agrippæ vxor ex duabus filiabus alteram inſtituit, alteram verò præterijt, at Afronia quæ præterita fuerat, cum ſorore contendere noluit, teſtamentumq; matris patientia honorare quàm iudicio euertere ſanctius magiſque pium exiſtimauit, ſicque ratum manſit teſtamentum, quod à Valerio relatum eſt lib. 6.

Teſt... filius præteritu... eſt nu... tiam ... filius ... pugne... dua q...

lib.6.c.8.quod inſcribitur de teſtamentis quæ rata mã ſerunt,ſed miror in curiam Guilielmi, & Tiraquelli hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte, cùm nos loquamur de patre filiumfa. prætereunte, quarum rerum eſt in ſpecie propſita non obſcura differentia, vt propè docebimur.

Contrariam partem videntur tenere plures Gloſſæ, quæ ſimpliciter, & indefinitè aiunt tale teſtamentum, in quo filiusfamiliàs à patre præteritus ſit, nullum eſſe, neque exigunt vllam filij declarationem, aut petitionem, ita tenet Gl.in §.ſuntautem.verb.contratabulas. Inſtit.de bono.poſſeſsio.Glo.in l. fin.verb. petita.C.de bono. poſſeſs.contratabulas.Gloſ.in l.ſi ita ſcriptum.§.fin.in Glo.fi.ff.de lib.& poſthum.Glo.in l.& ſi pepercit.§.fin.verb. filium. (ibi qui hic gradus è quo eſt præteritus ſtatim eſt nullus, eod.tit. Gloſſ.in l. non putauit.§.ſi quis emancipatum.verbo, iura.ff.de contra tabulas. Glo.1.in fi.in l.quod vulgo.ff.de contra tabulas.Glo.fina.in l.vnic.ff. ſi tabulæ teſtam. nullæ extabunt Glo.in l.2.verb.filio. ff. de excep.rei iudic.hanc opinionem ſequitur, & firmat eſſe communem tam vltra montanorum quàm citra montanorum Iaſ.in l.filio præterito.C.de contratabul. num.23.& nume.29.tenetà Coſta ſimpliciter in l. Gallus. §. quid ſi tantum.ff.de libe.& poſthum.parte tertia.numero 177.Guilielmus Benedic.in d.c. Raynutius.verb.in eodem teſtamento.1. numer. 84. cum plu. ſeq. ſequitur & dicit eſſe cõmunem opinionem Iaſ.in l.ſi filius, qui in poteſtate.1. not.ff.de lib.& poſthum. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Alex. num.16.in d.l. poſthumo nato, vbi etiam Dec. nume.9.eam ſequitur, & negat hac in re laborandum eſſe quaſi in re clara, vbi numero quadrageſimoquinto, hanc dicit communem opinionem Curti.Iunior.

Tertia fuit opin. Curti.Iunioris, qui in d.l. poſthumo nato.num.45.ait has opiniones ita concordari poſſe, vt ipſo iure nullum ſit tale teſtamentum, verùm in effectu non eſſe nullum, ſi filius abſtineat, quia tunc conualeſcit, in quam partem inclinare videtur Alexand. in l.inter cætera,in princip.ff.de lib. & poſthu. col.1. & hæc pars ſapit veritatem, ſed eget declaratione, nam præmittendum eſt † quòd conditionum aliæ ſunt ſuſpenſiuæ, aliæ reſolutiuæ. Suſpenſiuæ dicuntur, quæ diſpoſitionis conditionalis, qua de agitur, non modò effectum, aut executionem, ſed etiam ſubſtantiam, aut eſſentiam interea dum pendent, impediunt ac ſuſpendunt, (quale eſt in illa conditione, ſi nauis venerit, ſi Mæuius conſul fuerit, vel ſi decem dederit) l. vnica. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. tollendis, vbi traditur communiter per Doctor. notant Glo.& communiter Doct. in l.Item quia, poſt prin.ff.de pact.Reſolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque ſubſtantiam, aut eſſentiam diſpoſitionis impediunt, aut ſuſpendunt, nec etiam executionẽ, ſed eò duntaxat pertinent, vt quòd ſemel factum, aut perfectum fuerat, infectum ſub aliquo futuro euentu reddatur, ſeu reſcindatur (quale eſt cum domum vendidi, & tradidi, ita vt meliore conditione allata res inempta fieret, iuxta l.ſecunda, cum ibi notat.& ferè per totum.ff.de in diem adiectione, vel etiam in terminis totius tituli. ff. de lege cõmiſ.) Modò ſic ſi filiusfamiliàs in teſtamento patris præteritus fuit, & quæritur, an tale teſtamentum puta præſentialiter, & ſimpliciter nullum eſſe videatur, an verò ſub hac demum conditione nullum eſſe videatur, ſi filius dixerit, ac declarauerit velle ſe teſtamentũ impugnare, reſpondendum eſt, nullum videri purè, & præſentialiter, non quidem ſub hac conditione ſuſpenſiua, ſi filius declarauerit, velle ſe illud impugnare. Verùm quia ſolius filij fauore tale teſtamentum lex improbauit non improbatura, ſi ſciſſet filium præteritum iudicio patris patientem aurem accommodaturum. † ideo ſi filius poſtea acquieuerit patris iudicio, vel eius hæreditate abſtinuerit (proprio fauori, vt poteſt, renuncians, iuxta l. penul.C.de pact.) tale teſtamentum quod initio re vera nullum fuit, non ſolùm valebit, ſed etiam retro ſemper validum fuiſſe videbitur, vnde fructus illius hæreditatis non ſolùm à tempore quo filius patris iudicio ſe acquieſcere velle declarauit, ſed etiam retro à tempore mortis teſtatoris ad hæredem ſcriptum pertinebunt, non ſecus quàm ſi reuera, vel nullus filius fuiſſet, vel non fuiſſet præteritus, iſque eſt verus ſenſus Iureconſulti in l. filio præterito.ff. de iniuſt. rup. ſimillimum eſt in legatario, qui licet à tempore mortis teſtatoris quò ad fructus, & omnes commoditates dominus rei legatæ eſſe videatur.l.à Titio.ff.de furt. l.ſi tibi homo.§.cum ſeruus, cum ibi notat.per Gloſſ.Barthol.& Alexand. ff. de legat.primo, tamen ſi repudiat, ſemper talis res legata videtur fuiſſe, & permanſiſſe ſub domino hæredis, vt notat communiter per Gloſſ. & Doctor. in dicto §.cum ſeruus, optimus text. in l. legatarius, eod.titul.& in l.prima. §.2.& 3. ff. ſi quid in fraud. patro. quaſi legati dominium purè tranſeat in legatarium, ſed ſub hac conditione reſolutiua, vt ſi fortè repudiauerit, nunquam retro tranſiuiſſe videatur, quod & in ſpecie noſtra euenire intelligo, vt ſi filius præteritus abſtinuerit, licet ante abſtenſionem teſtamentum & erat nullum, & hæreditas ipſo iure filio quæſita fuerat, iuxta l. neceſſarijs.ff.de acquirend.hæredit.iuncta l.prima.ff.de iniuſto, rup.& in principio Inſtitution. de exhæredation.lib.tamen poſt filij abſtenſionem, & teſtament.retro ſemper valuiſſe, & hæreditatem patris filio nunquam quæſitam fuiſſe intelligimus, quaſi ſub tali conditione non ſuſpenſiua, ſed reſolutiua hæreditates filio præterito quæſita videretur, id quod generale eſt in omnibus

[Left margin: ...onum ...benefi- ...reſo-]

[Right margin: 3 In t.l.filio præterito.ff.de in iuſt.ru.]

y

nibus acquiſitionibus, & annullationibus, quæ fauore alicuius inducuntur à lege, ſi is repudiat, aut renunciat fauori ſuo, vt diximus non ſemel in quæſtionibus præcedentibus.

SVMMARIVM.

1 Teſtamentum in quo filiusfamiliàs fuit præteritus à patre, an valeat iure prætorio, & eſt egregia quæſtio.

2 Intell. l. ſi teſtamentum. ff. de teſtam.

3 Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali deſcendiſſe.

4 Poſſeſsionem capit hæres teſtamentarius, licet filius præteritus ſeſe opponat.

5 Intellectus leg. filio præterito. ff. de iniuſto, rupto.

CAP. C.

1 *Teſtamen. in quo filiusfa. fuit præteritus, an valeat iure prætorio, ard. q.*

TESTAMENTVM in quo † filiusfamiliàs à patre præteritus fuit, quod ſecundum veram & communem opinionem nullum eſt de iure ciuili, plerique noſtrorum variè contendunt, an iure quoque prętorio nullum ſit, an verò valeat ſaltem iure prętorio, & cõmunis opinio eſt tale teſtamentum vtroque iure tam ciuili, quàm prætorio nullum eſſe, ita tenent Gloſſ. in l. 2. ff. de excep. rei iudic. verbo, filio. ſequitur, & dicit communem opinionem Alexand. numero 16. in l. poſthumo nato. C. de contratabul. vbi eandem ſequitur, & dicit communem Decius, numero duodecimo. quem ſimiliter & ſequitur, & communem dicit Curt. Iunior, numero quadrageſimo ſexto. cum ſequent. vbi eandem tenet, & communem dicit Iaſon numero 28. qui ait, quòd ſtudio tantùm contradicendi quidam tenuerunt contrarium, & hanc opinionem tenent Barthol. & alij in d. l. poſthumo, & Glo. in l. vnica, in fin. ff. ſi tabulę teſtamen. nullæ exta. ſentit Iaſon in l. filius qui in poteſtate. colum. 1. & 2. ff. de libe. & poſthum.

Contrariam partem, vt tale teſtamentum valeat de iure prætorio, tenent Glo. in verbo, petita. in dict. l. poſthumo, & Gloſſ. fina. in l. ſi ita ſcriptum. §. fina. ff. de lib. & poſthum. Gloſ. in leg. non putauit. §. ſi quis emancipatum. verbo, iura. ff. de contratabulas. Gloſſ. fina. in leg. quod vulgo. eodem titul. Gloſſ. in §. ſunt autem. Inſtitutio. de bono. poſſ. Gloſſ. in dict. l. filio præterito. fuitque communis opinio Gloſſarum, ſecundum Iaſon. in dict. l. poſthumo, numero vigeſimo octauo, vbi hanc partem ſequitur Romanus, & ſequuntur Chriſtopho. de Caſtellione, & Iacob. de Puteo in dict. l. filio præterito, & Rapha. Cumanus in dict. l. ſi filius, qui in poteſtate. eſtque articulus diſputabilis ſecundum Decium, vbi ſuprà, & hanc partem & nos defendimus in libe. de ſucceſsion. creatione, part. prima. §. 20. numero 138. & hic articulus eſt de ſummis apicibus iuris, ſecundum Iaſon. numeto 23. in d. l. poſthumo.

Pro hac parte, vt teſtamentum tale valeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum ſit, ſoleo allegare text. à nullo vnquam hac in re accommodatum in l. ſi teſtamentum. ff. de teſtam. (dum ait, ſed vtroquo iure valebit tam ciuili, quàm prætorio) nam ſenſus planè illius legis eſt, non ſemper teſtamentum, quod valet, vtroque iure valete, ſed aliquando valere altero tantùm eorum iurium. *Intel. [illegible] ff. de [illegible]*

Modò ſic teſtamentum, quod deſinat ab initio (non loquor ex poſt facto) valere, contingere non poteſt, niſi aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione perſonarum. Ratione formæ ſemper valet vtroque iute, aut neutro, quia ius prætorium, & ciuile quò ad formam teſtamentorum in vnam conſonantiam iuerunt, quaſi ſocietatem hac in re coiſſent. §. ſed cum paulatim. Inſtitution. de teſtament. Ratione rerum ſimiliter vtroque iure valebit, aut neutro, quia nuſquam lectum nuſquam relatum, vt in rebus, de quibus teſtamur, ſit differentia vlla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione perſonarum idem, nam aut loquimur de perſona dantis, id eſt, teſtatoris, aut accipientis, aut non accipientis, ex parte teſtantis non inuenimus vllam differentiam, quia qui habent teſtamenti factionem actiuam iure ciuili, habent quoque iure prætorio, & per contrarium qui vetantur vtroque iure, excluſi intelliguntur à facultate teſtandi ex parte accipientis, omnes ſimiliter qui habent teſtamenti factionem paſsiuam, vtroque iure eam habere inueniuntur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, id eſt, eorum qui cùm honorandi teſtamento eſſent, honorati non fuerunt, ſi rectè inſpexeris quò ad primordialem teſtamenti validitatem, nullam inuenies differentiam niſi in hoc caſu quo de agimus, quando filiusfamiliàs à patre fuit præteritus, nam tunc valet teſtamentum iure prætorio, ſubiacet tamen reſciſsioni per contratab. Iure tamẽ ciuili ab ipſo initio fuit nullũ, & hunc caſum præſagire ac præſenſiſſe mihi videtur Iureconſultus in d. l. ſi teſtam. quia illa differentia in alio non verificatur, & iam quòd in alio verificari poſſet, adhuc tamen ex illo tex. non poſſet non capi vehemens coniectura, & argumentum ad noſtram opin. tenendam, cùm ſaltem ibi ſumatur regula hæc, quòd non ſemper teſtamentum ab initio vtroque iure valet, & noſtra opinio tuetur eleganti ratione, nam olim non vigebat teſtandi facultas, neque etiam erant inuentæ inteſtatorum ſucceſsiones, neque enim iſthæc ſunt de iure naturali, ſed tantùm de iure poſitiuo, vt patet per totum de iure

Teſta... uentu... re ciu... etiam... rali... deſcen...

de iure naturali. Inſtitutio. vbi cum enumerantur ea, quæ ſunt iuris naturalis, & gentium, nullum verbum protulit de ſucceſsionibus teſtatorum, vel inteſtatorum, patetque per totum. ff. de iuſti. & iure, vbi ſimiliter cùm de iure naturali & gentium ageretur, nullum verbum emiſerunt Iureconſulti de huiuſmodi ſucceſsionibus, nec veroſimile eſt tot leges, totque conſtitutiones, ac Iureconſultorum reſponſa hac de re loquentia, præſertim ex profeſſo, & integris titulis, hanc ad rem deſtinatis prætermiſſura hanc materiam ſucceſsionum tam neceſſariam, tamque amplam, vt tertiam totius iuris partem occupatam habeat, tamq; elegantem, vt ſummis vigilijs, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentam teſtetur Iuſtinianus Imperator in leg. ſi quando, in principio. C. de inofficio. teſtament. ſicque non ſupinus modò, verùm fatuus quoque & intolerabilis error, atque obliuio eſſet, tot Iureconſultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, ſi huiuſcemodi ſucceſsionum materiæ obliti eſſent, vnde quia ad ius naturale, vel gentium non pertinebat, ideo prætermiſſam eſſe pro comperto, ac indubitato cuique modo ſano eſſet, quod apertè etiam edocuit Iuſtinianus Imperator in §. ſingulorum, cum ſequen. §§. & titulis. Inſtitutio. de rerum diuiſione. nam cùm ibi polliceretur acturum ſeſe prius de acquiſitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quæ iure ciuili euenirent, hanc ſucceſsionum materiam collocauit non inter acquiſitiones iuris naturalis, vel gentium, ſed iuris tantùm ciuilis, id quod nos pleniùs diſſeruimus in lib. 1. de ſucceſsionum creatione. §. 1.

Modò ſic iure poſitiuo prius præcepta fuit inteſtatorum ſucceſsio, quàm teſtatorum, vt ibidem docemur, deinde teſtatorum quoque ſucceſsio inuenta fuit, ſed liberrimè, ſimpliciter, & generatim, nam lege cauebatur, vt vti quiſque legaſſet, aut iuſsiſſet res ſuas, ita ius eſſet. l. verbis legis. ff. de verbo. ſignifi. in illo enim primæuo iure poſitiuo hac de re loquente, neque vlla liberorum aut parentum cura habita eſt, neque forma vlla diſponendi, aut teſtandi à reliquis diſpoſitionibus humanis diſtincta, ac ſeparata introducta fuit, licet omnia iſthæc poſtea vſu ſuadente humaniſque neceſsitatibus exigentibus paulatim ſucceſſiuis vicibus, atque temporibus recepta fuerint, ſicq; olim varia fuerunt genera teſtamentorum, vt docuit Imperator Iuſtinianus, in principio Inſtitut. de teſtamen. quibus à iure variȩ formȩ fuerant accõmodatæ, vt ibi, aliterque iure ciuili, aliterque iure prætorio circa teſtamentorum formas differebatur, donec vtrunque ius quaſi hac in re ſocietatem coiret in vnam conſonantiam, quò ad formam teſtamentorum iuerunt, vt in §. ſed cum paulatim. Inſtitutio. de teſtamen. in quam ſocietatem, & conſonantiam iuiſſe quò ad iuſtitiam diſponendi, curamque, & fauorem liberorum, & parentum non reperiuntur, ſicque licet iure ciuili illa omnimoda libertas teſtandi, vel in vltimis voluntatibus de rebus ſuis diſponendi ad libitum, quæ tempore vetuſtiſſimo cõpetebat, & concedebatur, cuique vtroque iure tam ciuili, quàm prætorio, iuxta dict. l. verbis legis. non ſecus, quàm & tunc, & etiam vſque in hodiernum diem conceditur in diſpoſitionibus inter viuos. leg. ſed non vſque. ff. ſi à parente quis fu. ma. leg. penultim. ff. de pact. §. per traditionem. §. venditæ. Inſtitution. de rerum diuiſio. licet illa, inquam, omnimoda libertas, quæ iure tam ciuili, quàm prætorio cõpetebat, etiam hodie inſpecto iure prætorio integra maneat quò ad primordialem teſtamentorum validitatem, circa iuſtitiam, & æquitatem diſponendi, nam ſiue liberi, vel parentes præteriti omnino fuerint, ſiue exhæredati ritè, vel non ritè, ſiue etiam non ritè inſtituti, ſemper primordialiter, ac in ſui creatione teſtamen. valet iure prætorio, licet ex poſt facto eodem quoque iure prætorio euerti poſsit per contratabulas bono. poſſeſsio. neque vllum Iureconſultorum reſponſum, vllam legem, vllámve conſtitutionem huic rei aduerſantem reperies, verùm tamen iure ciuili ea libertas variè reſtricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari, ſi inſtituti non forent, iubebantur, neque eis exhæredatis æquè, aut iniquè vllus recurſus ad ſucceſsionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de libe. & poſthum. de iure loquor ciuili, licet poſtea centum viri inueniſſent illam in officio. teſtament. querelam, per quam eis ſubuentum fuit, vt in leg. prima. C. de petition. hæreditat. in leg. fina. C. de lib. præt. itaque de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea non egebant cum eo iure, id teſtamentum nullum eſſet ipſo iure, ſed ipſis exhæredatis remedium querelæ accõmodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cùm teſtament. valeret, iure autem prætorio cùm ſolennitas, aut neceſsitas exhæredandi recepta non eſſet, relinquebamur in terminis iuris poſitiui primæui hac de re loquentis, quo iure quò ad primordialem quidem teſtamentorum validitatem vti quiſque in vltima volunrate de rebus ſuis diſponeret, ita ius erat quò ad iuſtitiã diſponendi, licet ex poſt facto id teſtamentum, quod initio firmum erat, per contratabulas euerti poſſet, ſi liberi eſſent præteriti, quia tunc ſuſpicio erat quòd eſſent à patre obliti, quòd ſi expreſsim eſſent exhæredati, quia iam ceſſabat illa ſuſpicio, non dabatur contratabulas nulla diſtinctione habita, vtrùm iuſtè, an temerè exhæredati eſſent, dum modo ritè fieret exhæredatio, quia prætor

omnimodam libertatem, quæ iure vetuſtiſsimo hominibus rebus de ſuis in vltima voluntate diſponendi dabatur, coanguſtare noluit, non magis, quàm in diſpoſitionibus inter viuos, iuxta dict. l. ſed non vſque, iuncta dict. l. verbis legis, quam libertatem reſtringere cum liberis præteritis contra tabulas accommodabat, non dicebatur, aut putabat, quaſi tunc idem facturus eſſet, ac optaret ipſemet pater, ſi de talib. liberis meminiſſet, ſimile in l. 3. C. de inofficio. teſtament. ſimile in leg. ſi vnquam. C. de reuo. do. ſimile in leg. cum auus. ff. de conditio. & dem. & hæc eſt veriſsima ratio qua exhæredatis prætor non ſubueniebat, iuxta leg. non putauit, in principio (quam & ibi conſultus reddidiſſe videtur. ff. de contra tabulas, licet aliàs parum aptas parumque rem ipſam attingentes prodiderint in leg. poſthumo nato. C. de contra tabulas. Curtius iuni. Iaſ. Decius, poſt Paulum Caſtrenſem, & alios ibi.

Eſtque pluſquam efficax ratio ad oſtendendum, quod licet filiusfam. in teſtamento patris præteritus fuerit, quo caſu teſtamentum iure ciuili nullum eſt, valeat tamen iure prætorio inſpecta ſui creatione, & primordiali validitate, non ſecus quàm ſi is filius eſſet inſtitutus ritè, aut exhæredatus piè, aut impiè, quod & ſuadetur alia peremptoria ratione, nam & ſi is filius in minima re, vel portione inſtitutus eſſet, non deſinebat ab initio valere teſtamentum de iure prætorio, nec dabat ei contra tabulas, aut vllum ius impugnandi teſtamentum de iure prætorio, & tamen non minus egebat ope, & auxilio, quàm ſi ex toto nihil teſtamento eſſet ſibi relictum, quid enim ſi in obolo, aut vno minimi viliſsimique valoris numo honoratus eſſet, ſicque iure ciuili ſubueniebatur, vt ſiue temerè exhæredatus eſſet, ſiue in minore portione quam legitima inſtitutus daretur ſibi querela inofficio. teſtamen. §. fin. Inſtit. de inofficio. teſtamen. l. cum quæritur. C. eodem titul. & authen. nouiſsima, eod. l. Papinianus. §. quarta, & 5. quoniam autem quarta, & l. ſi non mortis, eod. titul. ff. vides ergo palam, vt prætor liberis quidem ſubuenire voluit, ſed tantùm parentibus teſtantibus, nam quòd liberis præteritis ſubuenierit, non tam ob fauorem ipſorum id fecit, quàm ob fauorem parentum, ne præter eorũ mentem, & animum ad alienas ſucceſsiones bona ſua abirent, Præſumebant enim tunc eo que caſu liberorum, vel oblitus, vel ignarus, at quo caſu cõſtat oblitum, aut ignarum non fuiſſe (quod accidit quando liberos exhæredauit etiam temerè, aut minus piè in minimo eos honorauit) tunc liberis prætor minimè cõſultũ curauit, maluitq; omnimode libertatẽ parentib. conſeruare, vt ſic indubitatum eſſe debeat liberis præteritis indiſtinctè iure prætorio ratum eſſe fuiſſeque ſemper teſta. primordialiter, inque ſui creatione tenuiſſe non ſecus quàm ſi inſtituti forent.

Quod & tertio loco † ſuadetur per l. 2. C. de edi. diui Adr. toll. vbi teſta. quod integrum conſumatumque in ſui forma appareat, regulariter habet executionem paratam etiam de iure communi, & conſequenter hæres, qui illud iudici oſtendit, mittendus eſt in poſſeſsionem hæreditatis, etiam ſi filius præteritus opponat ſeſe. l. 2. vbi omnes. C. de edi. diui. Adr. toll. tradunt communiter Docto. in l. fin. eod. tit. per tex. ibi, vbi Barthol. q. 6. vbi Bal. colum. 4. not. 3. & Alexan. col. 1. Alex. in l. ait prætor. §. ſi iudex. add. 2. ff. de re iud. Idem Alexand. in l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff. ſoluto matri. Angel. in l. cum antea. ff. de arbi. Rod. Suares in rep. l. poſt rem. ff. de re iudi. in 4. caſu. cuius rei ratio illa eſt, quòd illud teſtamen. certum eſt iure ſaltem prætorio valere in ſui initio, neque ad rem pertinet, quódve poſt facto poſsit infirmari etiam iure prætorio per contra tab. ſi filius præteritus reperiatur, nam adhuc interea hæres in poſ. mittendus eſt, licet poſtea hæreditas ei adimi poſsit, nam & in omnibus non modò legibus, ſed etiam titulis, ac libris integris de in integrum reſtitutione loquentibus, quod initio valet, poſtea reſcinditur, resque cum fructibus poſſeſſori adimit, læſoque reſtituit, vt l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. leg. verum. §. primo. l. patri. §. primo, & ſecundo. dict. l. verum. §. ſciendum, cum §. ſeq. & §. ſi locupletem. ff. de minoribus per totum. C. & ff. de condi. obl. ca. per totum. C. & ff. de cond. ind. per totum. C. & ff. de cond. ob turp. cau. per totum ferè. ff. de rebus eorũ. leg. ſi prædium. leg. prædiorum. leg. vtere, ferè per totum. C. de præd. mi. text. magiſtralis in leg. videamus. 2. per totam. ff. de vſur.

Poſſ. c[...]t. hæres teſ. nen. tarius etſi filius p[...]teritus ſe [o]pponat.

Verùm cum per ius prętorium id teſtamen. valeat, ſicque ex teſtament. hæres ſcriptus ad bona defuncti vocari videatur, iure autem ciuili non valeat, ſicque eo iure repellatur, & præteritus filius inuitetur, vtrùm iſtorum iurium inuicem pugnantium alterum vincet, reſpon. illud ius, quod hac in re aut materia, qua de agitur, nouiſsimum fuerit, alterum vetuſtius vincet, non ſecus quàm ſi vtrùnque ius, vel ciuile, vel prætorium eſſet, quo caſu nouiſsimum vetuſtius expellit, exulareque cogit. l. nam & poſteriores, cum ibi not. ff. de legib. l. ius ciuile eſt, cum ibi not. ff. de iuſtit. & iur. l. pacta nouiſsima, cum ibi plenè not. per Glo. & Docto. C. de pact. ſicque cum vtroque iure tam ciuili, quàm prætorio valeret teſtam. quo olim filiusfamilàs à patre præteritus eſſet. d. l. verbis legis. ff. de verb. ſig. ſuperueneritque poſtea ius ciuile id declarans, & interpretans, vt procedat niſi cùm iniuſta eſſet diſpoſitio per filij f. præteritionem. l. ſi quis poſt. §. ex his. ff. de iniu. rup. per totum. ff. de lib. & poſthum. per totum. Inſtit. de exhæ. lib. per totum. C. de libe.

libe.præt.hoc ius ciuile, vt pote recentius, ſeruandum eſt, at cùm rurſus tertio loco, ſeu tempore ſuperuenerit prætor interpretans, & declarans, nouum illud ius ciuile inducensque, vt teſtamentum, quod filio præterito quieſcebat impeditumque erat inſpecto iure prætorio, nullumque erat inſpecto iure ciuili, expediat, & quaſi detegatur, ac liberet, ſin atq; ſuos operari effectus, quando ratio iuſtitiæ, & æquitatis, quę mouerat ius ciuile ceſſare & euanuiſſe inuenitur, hoc ergo ius recentius, ac nouiſsimum præualebit, tum quia recentius, tum quia conſultius & æquius, ſimile in d.l. ius ciuile eſt, vbi per Gloſſ. & alios, ita intelligo dict.l. filio præterito. ff. de iniuſ. rup. teſtamen. vbi filio abſtinente, cuius ſolius intuitu, & fauore teſtamentum iure ciuili infirmum intelligebatur, iure prætorio ſuſtinetur, & tuetur, perpende enim illum textum dicentem, ex bono, & æquo tuetur, nam dum ait ex bono, & æquo, intelligitur iure prætorio, dum verò ſubdit tuetur, ſignificat non renaſci quidem teſtamentum, ſed in priori ſtatu, ac origine, quod firmum erat de iure prætorio, conſeruari, ſuſtineri, tueri, tueri enim non eſt addere, aut denuo inducere rem ingenitam, ſed iam genitam, creatam, ac ſtantem ſuſtinere, conſeruare, inde tuitio, & tutela, ac tutores, vt prin. Inſti. de tut.

ilio præ ff. de .rup. Et quod † in dict. l. filio præterito, dicitur, (ſcilicet quamuis ſubtilitas iuris refragari videatur) hunc habet ſenſum, quod licet iure ciuili, quod ab initio non valet, ex poſt facto non conualeſcat. leg. prima. ff. de reg. cat. tamen id non obeſt, quia eo iure ciuili, quod ab initio non valebat, non intelligitur conualeſcere, ſed magis alio iure, ſcil. prętorio, vt innuunt illa verba, ex bono & æquo, id quod opportunè declarat Alexander in dict. l. poſthumo. numero duodecimo. C. de bon. po. contra tab. ergo fuerunt tria tempora, quorum primo teſtamen. in quo filiusfamiliàs præteritus à patre erat, valebat iure tam prætorio, quã ciuili, at ſucceſsit ſecundum tempus, quo tale teſtamentum, licet iure prætorio valeret, iure tamen ciuili nullum erat, & iuri ciuili vt pote poſteriori, hac in re ſtandum erat, ſed nouiſsimè ſucceſsit tertium tempus, quo ius prætorium videns, quod tale teſtamentum ob meram filij præteriti vtilitatem annullabatur, induxit, vt ſi filius huic vtilitati, & fauori renunciaſſet (iuxta leg. penult. C. de pact.) tale teſtamentum vigeret, quod ius vt pote poſterius, & etiam rationabilius ſeruandum eſt, ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filium fuiſſe præteritum, tunc antequam filius abſtineret ab hæreditate patris, id teſtamentum nullum eſſet, & ipſo iure, & in effectu, ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio, effectualiter conualeſceret.

SVMMARIVM.

1 *Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra communem.*

2 *Intell. l. qui aliena. §. interdum. ff. de acquirend. hæred.*

3 *Exhæredatio facta ob hanc cauſam, qua filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio, idem iure regio ibidem.*

4 *Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius valet.*

5 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta non valet.*

6 *Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, licet regulariter non valeat, valet tamen in teſtamento facto inter liberos.*

CAPVT CI.

PRAEMITTENDA ergo in primis eſt quædam quæſtio neceſſaria, quæ conducit & ſuperioribus, & ſequentibus, ſcilicet an teſtator poſsit formam legis prętermittere, atque immutare in iure ſuorum hæredum, vt licet regulariter, qui filium nepotemque ex eo in poteſtate habebat, filium tantùm, non etiam nepotem ſuum hæredem habiturus erat, poſsit tamen efficere, vt per contrarium nepos tantùm, non etiam filius ſibi ſuus hæres fiat, ſicque diſpenſare contra formam, & traditionem text. in §. ſui. Inſtitu. de hæred. qual. & §. ſui. Inſtitu. de hæred. quæ ab inteſt. & l. in ſuis. ff. de libe. & poſthum. leg. cum ratio. ff. de bon. damnatorum, qua in re, quia pulchra, altiſsima, & amœna materia eſt, huiuſmodi præmittimus concluſionem. *1 Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri ex teſtamento per nepotẽ ex ſe inſtitutum, contra cõmunem*

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtitutum.

In primis enim aduertendum eſt omnes noſtri iuris præceptores non tenuiſſe modò verum, ſeu notiſsimum, indubitatumque iuris ciuilis elementum obſeruaſſe filiumfamil. exhæredatum, cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet, ſuum hæredem auo futurum ex perſona nepotis, ſimul atque ille nepos poſt mortem aui hæres extitiſſet, quæ aſſertio eo pertinet, vt intelligatur ſimul, atque is deceſſerit, de cuius hæreditate agitur, nepotem inſtitutum ei hæredem ſuum futurum, eamque hæreditatem ab ipſo nepote illico abſceſſuram, inque patrem ſuum exhæredatum continuò tranſiturum, vt is non ſolùm eam ipſo iure acquirat, ſed præterea cum iiſdem iuris qualitatibus eam habiturus ſit, cum quibus nepoti delata fuit, vt ipſe ei, cuius de hæreditate agitur, ſuus hæres fiat, quemadmodum

dum & nepos ſi apud eum ea hæreditas manſura eſſet, ſuus quoque hæres auo fieret, hanc ſententiam ita intellectam obſeruant, ac veluti catholicam diſciplinam religioſiſsimè tuentur omnes iuris vtriuſque profeſſores, vt ab iſta doctrina declinatum nullum inuenias, quales ſunt Bar. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acqui. hæred. quem ibi ſequuntur Imol. Ang. Cum. Aret. Alex. col. 1. & fin. Iaſ. colum. 1. Idem Iaſon in l. ſi quis poſthumos. §. ſi filium. nu. 23. ff. de libe. & poſth. Idem Iaſ. in l. ſi filius hæres. num. 6. eod. tit. Aret. & Imo. in l. ſi filius ſub conditione, aliàs incipit ſub conditione filius. ff. de lib. & poſth. Bart. Imol. & Paul. col. fin. in l. fin. ff. de condi. inſt. Imol. in c. Raynutius, de teſta. Imo. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de lib. & poſth. & Eman. à Coſta, in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, pagi. 114. poſt Petrum Iacob. Bald. & Ang. quos ipſe allegat. ff. de lib. & poſthu. Curt. Iunior in l. qui ſe patris. nume. 9. vbi Deci. col. 3. C. vnde lib. Idem Curt. in l. fin. numero 44. eod. titu. Sozi. in l. cum filio. ff. de leg. 1. nume. 25. Fortunius in d. §. & quòd tantum. nume. 6. in eandem quoque ſententiam inclinant Petr. Iacob. Din. Alber. Bald. in d. §. interdum. dum exiſtimant eum qui per aliū hæres exiſtit, qualis eſt filius in ſpecie noſtra cum eiſdem qualitatibus hæredem futurum, cum quibus extiterat hæres is, qui eis hæreditatem quæſierat.

Verum enim verò, & ſi ab hac receptiſsima ſententia nullus vnquam abſceſſerit, ipſe auſim contratiam ſententiam veriſsimam dicere, pro qua in primis vrget talis conſideratio, eum qui per alium hæres exiſtit, qualis eſt dominus paterve qui hæreditatem per ſeruum, filiúmve acquirunt, non videntur propriè hæredes, ideoq; illa conditio, quiſquis mihi hęres erit, in tali perſona non verificatur, idque ſcriptum reliquit Vlpianus in l. 3. & in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulga. ſic ergo & in ſpecie noſtra, is pater exhæredatus, qui per filium hæres exiſtit, neque ſimplex vulgaris úe hæres exiſtit, tantum abeſt vt ſuus hęres videatur.

Deinde in eandem partem multùm me mouet egregium Papiniani reſponſum, qui in leg. fin. ff. de condi. inſtit. ſcriptum reliquit referre, vtrùm filius, qui à patre ſub conditione poteſtatiua arbitraria vt hæres ſcriptus fuit, nepotem ex ſe ſubſtitutum habuerit, neque ne vt ſi non habuerit ipſe moriens legitimus patri in teſtamento, hæres poſsit exiſtere conditione defecta, vt in vltimo vitæ ſpiritu, & cō ditionem defeciſſe, & teſtamentum euanuiſſe, & ipſum filiū patri inteſtato ſuum hæredē inſtituiſſe dicamus, ſin autē nepotes ex ſe ſubſtitutos habuerit, tunc in illo vltimo vitæ ſpiritu & cōditio inſtitutionis defeciſſe, & per hoc inſtitutionis gradus euanuiſſe, hęreditatemq; ab primo gradu abſcedentem in ſecundum gradum ſubſtitutoris migraſſe, migrantemq; nepotibus ſubſtitutis ipſo iure acquiſitam fuiſſe, acquiſitamque in filium eius inſtitutio per defectum conditionis euanuit, iure poteſtatis remeaſſe, ſicque ei acquiſitam, quo caſu & hoc eſt quod expendimus, Iureconſultus licet non ignorauerit filium per nepotes hæredem patris fieri, tamen non dixit legitimum ſuúmve hæredem patri extitiſſe, quo fit, vt Iureconſultorum ſubtiliſsimus Papinianus planè ſignificauerit, quod cum filius teſtatoris per nepotem ex ſe natum ab auo ſubſtitutum hæres exiſtit, tunc effectu tantùm, non etiam nomine hæres factus videatur, vt per hoc non ſolùm teſtatori ſuus hæres non fiat, ſed neque etiam hęres fiat, quod ſi filius, qui honore inſtitutionis (eſt enim inſtitutio ſummi honoris in l. Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſtam. l. filium. §. ſed & ſi portio. ff. de lega. præſt.) à patre affectus, cùm non per ſe, ſed per filium ſuum patri hæres exiſtit, ſuus hæres non intelligitur, vt ibi, quanto minus ſuus hæres intelligitur in ſpecie noſtra, quę habet filium ſumma exhæredationis ignominia (iuxta l. Papinianus, in prin. ff. de inoffi. teſta.) à patre notatum fuiſſe.

Ad hæc † eandem partem veriorem eſſe docemur ex ipſomet arg. quod noſtrates turpiter in contrarium pellexit, nam l. qui in aliena. §. interdum, quam in tribus ſui partibus expendimus, apertè ait filium neceſſarium hæredem futurum, non autem ſuum, & neceſſarium, vt per locum à contrario ſenſu. Item per locum ab incluſione vnius ad excluſionem alterius ſententia noſtra euidentius probetur quā longa contentione egeat, neq; moueor quod tex. ait patrem ſuum, & ſine aditione facit hæredem, & quidem neceſſariū, nam poſtquam Iureconſultus patrem demonſtrauit, cùm de qualitate ſucceſsionis acturus eſſet, ſubiungit & quidem neceſſarium conſultò prætermittens qualitatem ſui talis, & cùm in illo textu totum communis opi. repoſitum collocatumque fuerit præſidium, ſupereſt, vt eo excluſo, recepta ſententia inermis nudaque maneat. Memor præterea quod ab omnibus vbique receptum ſit exhæredationem ad effectum ſuitatis extinguendæ per aditionem hæredis extranei (vt probat l. filium. §. ſed cum exhæredatio. ff. de bo. poſſ. contra tabulas. l. ſi exhæredatus. ff. ad Syllania. l. ſi patronus teſt. §. ex teſtamento. ff. de bo. liber.) exiſtentiamque hęredis neceſſarij (qualis eſt nepos in poteſtate ab auo inſtitutus) parem eſſe exęquarique aditioni extraneorum. leg. eum bonis. ff. de acqui. hæred. l. iam dubitari, in fin. ff. de hære. inſtit. ergo vt ſuitas filij exhæredati per aditionem extraneorum extinguitur, ita & per exiſtentiam hæredis neceſſariò & conſequenter ſemel extincta conualeſcere non poteſt. l. qui res. §. aream. ff. de ſolutio. quo fit, vt poſtquam iura ſuorum in ipſo propter ſui exhęredationem ſic confirmatam euanuerint, in eodem renaſci

Intel. … aliena. … terdum … acq. h…

renaſci non poſsint,licet in nepote non interdicantur, vt in §. ita demum, & in §. ſui. Inſti. de hære. quæ ab inte. §. ſui. Inſt. de hæredum quali. & differentia.

Enimuerò abſonum eſſet eum qui in teſtamento fuit exhætedatus, eodem teſtamento ſuum hæredem auo fieri, harumq; rerum naturalis inter ſe pugna eſſet, vt in ſimili ait l. ius noſtrum. ff. de regu. iur. nec me mouet exhæredatus aliquando ſuus hæres efficiatur. l. Papinianus. §. ſi ex cauſa, ibi ſuus hæres. ff. de in offi. teſt. illud enim fit ab inteſt. non ex teſta.

Vrget præterea quod ſermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima tantùm vice. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verb. ſig. l. matrimonij. ff. qui & à quibus. l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſocio. l. inter ſocerum. §. fina. ff. de pact. dot. quo fit vt cùm nepos ex inſtitutione hæres extiterit, non poſsit negari quin ipſe propriè hæres fuerit, reliqui omnes improprij, cùm duo in ſolidum hæredes eſſe non poſsint. l. quod contra. §. vni duo. ff. de reg. iur. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum. ff. commoda. eodem quoq; pertinet, quod vulgo dici ſolet, verba quæ prius non per poſterius intelligenda. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. ſi ager vectig. Sozi. in l. prima. col. 2. ff. de vul. nepos ergo qui prius hæres extitit, is ſolus ſuus hæres rectè dicitur, non pater qui per eum hæreditatem quæſiuit. is enim magis iure patrio, quàm hæreditario quæſiſſe intelligitur, arg. l. ſi infanti. in verbo, iure patrio, de iure delib. C. vel iure peculij. argu. l. 1. & 2. ff. de caſtren. pecu.

Denique hanc partem cogimur tenere coacta & peremptotia ratione, quæ deducitur ex egtegio Pauli Iureconſulti reſponſo, qui in l. quæritur. ff. de bonis liber. ſcriptum reliquit, filium qui exhæredatione ſua motus eſt ab hæreditate libertorum paternorum, ad quam nepotes ex eo per legem vocantur, non debere eandem hæreditatem conſequi per filios ſuos, ne ocioſa eluſoriaque legis teſtatoriſue prohibitio videatur, ſi quod ſuo nomine conſequi exhæredatus non poteſt, id per ſuos filios conſequitur, ſic & in ſpecie noſtra planè eluſoria redderetur exhæredatio teſtatotis, ſi exhæredatus eandem hæreditatem, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremque per nepotem inſtitutum conſequeretur quo habiturus eſſet, ſi exhæredatus nunquam fuiſſet, neque ad rem pertinet, quòd totaliter nepotem inſtituendo id permiſiſſe videatur, nam licet per inſtitutionem nepotis videatur teſtator permiſiſſe, quòd emolumentum hæreditatis filio acquiratur, tamen non permiſit, vt eodem iure & honore hæreditas apud filium manſiſſet, quò manſura eſſet, ſi is exhęredatus nõ fuiſſet, alioqui videretur teſtator inanem feciſſe diſpoſitionẽ, quod incredibile eſt, arg. l. 3. ff. de milita. teſtamen. notant Glo. Bart. & omnes in l. 3. §. ſi filius. ff. de liber. & poſthum. eſtque ſupremi momenti, quòd filio exhæredato nepos inſtituatur, nam licet commodum pecuniatum ſit apud filium, tamen honor inſtitutionis apud nepotem manſurus eſt, honor autem inſtitutionis precioſior eſt emolumento hæreditatis etiam opulentiſsimę. l. Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cauſa. teſtam. l. filium. §. ſed & ſi portio. ff. de leg. præſt. deniq; conſtat exhæredatũ haberi pro mortuo. l. 1. §. ſi prætor. ff. de coniung. cum emancip. quo fit ſuum hæredem fieri nõ poſſe nõ magis quàm ſi re vera mortuus eſſet. Neq; me mouet quod hæreditatis cõmoda habeat, nam adhuc verũ eſt, eum pto mortuo eſſe quò ad nomen, ſpeciem imaginemque hæredis, & quò ad titulum modumq; acquiſitionis, quo de agimus.

Poſtremò his planè adſtipuletur Vlpianus Iurecõſultus, qui in l. fil. patroni. ff. de bonis liber. totam hanc dirimit cõtrouerſiã, vbi poſtquam noſtram depingeret ſpeciem, ait filium exhæredatum, qui per nepotem hæres fit effectu tantùm, nõ etiam nomine, neq; honore hætedem fieri non magis, inquit, quàm ſi per ſeruum inſtitutum hæres fieret, indeque euenire, vt talis filius exhæredatus à contratabulas bonorum poſſeſsione libertotum paternorum ſubmoueatur, non ſecus, quàm ſi nullo modo emolumentum paternæ hæreditatis habuiſſet, vt contra tam apertum Iureconſulti reſponſum contendere, non pertinacis modò, verùm temerarij quoque hominis eſſe videatur.

Adhæc non minus oportunè facit ff. de leg. præſt. l. is qui in poteſtate, in princ. quem per te inducas, & ita hanc partem olim inter plura quàm 700. paradoxa publicè Salmanticæ tuebamur, & deinde ſemper hæc pars contra receptam ſententiam verior nobis viſa eſt.

3 *Exhæredatio facta ob hanc cauſam quòd filius per nepotem inſtitutum poteſt quærere hæreditatem nõ firmat teſtamentum de iure cõmuni.*

Infertur opportunè, & vtiliter quòd in ſpecie noſtra cùm hodie ad firmitatem teſtamẽti deſideratur titulus Inſtitutionis in perſona filij, vt in auth. vt cum de appell. cog. §. aliud quoq;. & auth. non licet. C. de lib. præt. certè ſi filium, & ex eo nepotem in poteſtate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæredato vniuerſa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc teſtamẽtum eſt ipſo iure nullum, quia ſecundum nos is filius iure patrio tantùm, non etiam iure hæreditario mihi ſucceſsiſſe videtur, nec ſuus hæres mihi extitit, ſed emolumentum tantùm hæreditatis acquiſiſſe videtur per filium ſuum, non ſecus quàm illud acquiret per ſeruum ſuum caſtrenſis peculij, quem ego hæredem feciſſem, nec per tale hæreditatis emolumentum ceſſat iniuria exhæredationis, vt probant fundamẽta noſtra, quã iniuriam potiſsimũ auferre, & euitare voluerunt iura noua, vt d. §. aliud quoq;. verſ. ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriã exhæredationis, & præteritionis à parentib. & liberis auferre, licet tenentes communẽ ſententiam diuerſum veroſimilius eſt reſponſuros.

Exhæredatio filij facta ob hanc cauſam quod per nepotem ex ſe inſtitutum hæreditatem quærere poteſt, non firmat teſtam. iure regio.

Infertur ſimiliter quòd cum iure regio ad firmitatem teſtamenti paterni ſimiliter deſideretur, quòd filius inſtituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex 14. cauſis expreſsis in d. §. aliud quoque, & §. cauſas, eiuſdem auth. vel ex alijs parem rationem habentibus ſecundum communem ſententiam, quam tenent nouiſſimi poſt alios in d. auth. non licet, quòd ſi filius aliter exhæredatus eſſet, teſtamentum nõ valeret, nec ſuſtinetur per inſtitutionem nepotis, ex cuius perſona filius eam hęreditatem acquirere poſſet, non magis quàm ſuſtineretur, ſi is nepos inſtitutus vel non eſſet, vel in rerum natura non eſſet, & ita intelligo tex. in d. auth. non licet, cum ſimilibus, licet tenentes communem ſententiam aliud credibile ſit in hac ſpecie reſponſuros, & facit multum opportunè quod tradit Decius in l. hæredem. nu. 2. ff. de reg. iu. & Alex. in l. Seius, & Augerius ff. ad leg. Falc.

Hæredis inſtitutio ad interrogationẽ alterius facta valet.

4 Denique ſcis valere hæredis inſtitutionem factam ad interrogationem alterius, Glo. cõmuniter approbata in l. iubemus, in verb. quemadmodum. C. de teſtam. quam ſequuntur Cinus, Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. Fulg. Alex. Corn. & Iaſ. ibi, nu. 10. qui cum ea ait eſſe communem opi. Cur. Iun. conſi. 183. col. 1. lib. 2. Id quod procedit dummodo teſtator non eſſet morti nimium proximus, vt tenent Paul. in l. hac conſultiſsima. §. atcum humana fragilitas. C. qui teſta. facere poſſ.

Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius facta à fermè moriente non valet.

5 Idemque Paul. in l. 1. §. ſi quis ita. ff. de verbo. obl. vbi Sozi. nu. 2. Corra. nu. 1. col. 1. Guiliel. Ponta. nu. 15. qui hanc eſſe communem opi. teſtatur Alber. Papienſis, quem refert & ſequitur Io. And. ad Spe. tit. de teſtamen. §. in primis. nu. 9. Anto. in c. cum tibi. de teſtam. firmat eſſe communem opi. Vicenti. Hercula. in d. §. ſi quis ita. nu. 10. Ang. Aret. in prin. Inſt. de teſtam. qui firmat vſibus forenſibus id receptũ eſſe. Lud. Ro. in l. gerit. ff. de acquirenda hæredi. nu. 10. Ioan. Imol. in l. hęredes palam, ad finẽ prin. ff. de teſta. l. autem. Sylua. conſi. 54. nu. 9. Alex. cõſi. 12. nu. 2. lib. 6. & ibi Molinæus in eius add. Hippolytus ſing. 449. Ripa li. 3. reſponſorum. c. 11. nu. 8. Romanus conſi. 306. Soz. nepos conſi. 183. nu. 19. cum ſeq. Decius conſi. 489. licet fluctuans in contrarium inclinet, Carolus Ruin. con. 2. col. 2. lib. 2. Aymõ Crau. conſi. 117. nu. 1. Thomas Grammaticus conſi. 73. col. 1. cum ſeq. Paul. Caſtrenſis conſi. 155. col. 1. lib. 1. Stepha. Bertrandus conſil. 349. nu. 6. lib. 1. Rodericus Suares allegatione 1. pag. 15. Carolus Ruinus cõſi. 9. nu. 14. lib. 2. Idem Ruinus conſi. 8. nu. 9. lib. 3. Corneus conſi. 319. lib. 1. nu. 13. Idem conſi. 73. nu. 12. eod. lib. Idem conſi. 22. nu. 8. lib. 4. Soz. conſi. 229. nu. 7. lib. 2. Idem Soz. conſil. 92. nu. 17. lib. 3.

Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius facta à fermè moriente valet inter liberos.

6 † tamen id procederet ſi teſtamentum fieret inter extraneos, non ſic ſi fieret inter liberos, vt in ſpecie noſtra, nam ſi filium exhæredaui nepotemque ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem ſcripſi, & ſi morti proximus eſſem, valeret inſtitutio cum fauore liberorum, arg. l. fi. C. fami. erciſ. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſtament. quò magis illius odioſæ exhęredationis vires eneruentur quòd hoc admiſſo euenit, ergo, &c. arg. l. cum quidam. ff. de lib. & poſthu. iuncta d. l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acquiren. hæredita. quod nota, quia nouum.

SVMMARIVM.

1 *Monachus non teſtatur cum communi.*

2 *Monachus teſtatur Papa permittente, cum communi.*

L. 3. tit. 5. lib. 2. ordin.

Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentum cum communi, cõtra alteram communem.

Intell. l. 1. & 4. tit. 1. lib. 5. ordin.

3 *Deportato hæreditas data defertur legitimis hæredibus teſtatori, cum communi contra Accur. Guil. Rayni. Butri. & alios.*

Declaratio l. 2. tit. de los alcaldes, lib. ſecundo fori ordin.

4 *Teſtamento per errorem teſtantis viciato hæreditas legitimis defertur, cum communi.*

5 *Excommunicatus habet vtranque teſtamenti factionem, cum communi.*

L. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

6 *Collegium nihil capit ex teſtamento.*

7 *Spurius quis dicatur.*

8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio, & iure communi.*

9 *Spurius nil capit à patre, variè ampliatur.*

10 *Naturalis filius vt ſuccedat.*

11 *Naturalis filius ex cõcubina fauorabilior eſt, quàm ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſsimos, quod procedit etiam iure regio.*

12 *Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſsi. contra Bart. Alexand. Oldrad. & alios.*

13 *Nothi & naturalis differunt in ſucceſsione ab inte.*

14 *Baſtardus idem eſt quod naturalis.*

15 *Naturalis capit duas vncias ab inteſtat. fallit variè.*

16 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exæquantur.*

17 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab vxore patris iure regio.*

18 *Naturalis vt ſuccedat quando concurrit cum legitimis.*

19 *Naturalis, nothus, ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione, ſi à principe legitimentur, cum communi.*

20 *Intell. l. fi. tit. 3. lib. ordin.*

21 *Spurius an ex interuallo bona patris capere poſsit, & an ſi ea bona cœperit, ſit tutus iure poli, nu. 22. & an peccet qui ſpurio bona patris reſtituit,*

reſtituit.nu.13. & quid ſi iurauit ſe reſtituturū. nu. 24.

CAPVT CII.

MONACHVS non poteſt facere teſtamentum, vt in authen. ingreſsi. C. de ſacroſanct. eccle. vbi omnes antiqui & noui, & in c.2.& ibi omnes, de teſtam. facit
1 tex. in authen. de monachis. §. illud, † tamen ſummus Pontifex, vt per Couarru. in c.2. de teſtam. nume.10. poteſt monachis dare, ſi ſibi libuerit, licentiam teſtandi, ſecundum Iaſo. in authen. ingreſsi. col. 2. C. de ſacroſanct. eccle. Bal. in l. ſi quando, in prin. C. de inoffi. teſtam. Bal. in l. fi. C. vnde legitimi. Pau. in l. & militibus. C. de teſtam. mil. Bal. in authen. niſi rogati. col. pe. C. ad Trebel. Idem Bal. in l. 1. ſi ſeruus extero. C. vt refert Iaſ. vbi ſuprà. Barb. in c. cum in officijs. col. pe. de teſta. Io. Bap. in tra. de penſionibus. q. 19. Sozi. conſil. 13. lib. 1. quos refert, & ſequitur Didacus Couarru. in c.2. nu. 10. de teſtam. aliquid per Corn. conſi. 176. in præſenti. nu. 7. lib. 2. monachus ſimiliter iure regio iudex eſſe non poteſt, quia ſui iuris non eſt, arg. l. 2. ti. de los alcades, lib. 2. ordi. expreſsius in l. 2. eo. tit.

[1] ...chus nō ...ur cum ...uni.

2 ...chus ...ur papa ...rittente, ...cōmuni.

...t.5. lib. ...in.

Illud autem dubium eſt, † an teſtamentum ante monachiſmum confectum rumpatur per profeſsionem ſequutam, & magis eſt vt non rumpatur. authen. de monachis. §. illud. authen. nunc autem. C. de epiſ. & cler. & in authen. ſi qua mulier. C. de ſac. ſanct. eccle. neque hoc caſu monaſterio debetur legitima, Bart. Bal. Butriga. Paul. & alij in d. authen. ſi qua mulier. Decius in c. in præſentia, de probationibus. numer. 61. Idem Decius qui hanc dicit communem ſententiam, conſ. 31. col. 2. Imo. numer. 12. & Aret. numer. 5. in lege prima. ff. de teſtament. Ripa in l. ſi vnquam. C. de reuocand. donat. quæſt. 35. Abb. numer. 52. in d. c. in præſentia.

...o.chiſmo ...uenien... ...rumpa... ...r ſtamen ...um com... ... contra ...e m com... ...m.

Contrariam ſententiam videntur tenere Pet. Cin. & Fulgo. in d. authen. ſi qua mulier, quorum opin. communis eſt ſecundum Iaſ. ibi, numer. 15. & numer. 17. Imo. in l. 1. num. 11. ff. de teſtam. Iaſ. in rub. ff. de liber. & poſthu. num. 19. Idem Iaſ. in rub. C. de poſt. hæred. inſti. & monaſterium loco poſthumi eſſe aiunt Bald. & Imo. in l. filius à patre. §. 1. ff. de liber. & poſthu. quod procedit ſecundum eos, quando tempore teſtamenti teſtator non cogitauit de monachiſmo futuro, aliàs ſecus. ita Bar. in d. authen. ſi qua mulier. & eſt communis opinio ſecundum Iaſo. ibi, num. 17. & ſecundum Dec. in d. c. in præſentia. nu. 61. licet contrariam partem etiam hoc caſu teneat, & dicat communiter receptam. Alciat. in rub. ff. de libe. & poſthu. nu. 30. & nu. 31. itaque omnes ferè conueniunt, vt ſi tempore teſtamenti teſtator cogitauit de monachiſmo futuro, tunc per monachationem non rumpitur teſtamentum, quòd ſi tempore teſtamenti non ſequentem cogitauit de monachiſmo futuro, tunc per ingreſſum religionis rumpitur teſtamentū, non ſecus quā poſthu. agnatione, ſecundū vnam communē ſententiam, licet ſecundū alteram communem ſententiam etiam hoc caſu non rumpatur, quod etiam tenuit Viglius in prin. Inſti. quib. mod. teſt. infirmētur, & hæc opinio magis placet, licet in contrarium faciat l. ſi vnquam. C. de reuocād. don. qua de re plenè per Dida. de Couarru. in c.2. de teſtam. nu. 4.

An aut per monachiſmū ſine licētia parentum, aut fratrum initum à puella, quæ in eorum erat domo, puniatur non ſecus quàm per matrimonium carnale ſit initum, & magis eſt quòd nō, ſic quòd ſit limitanda l. 2. & 4. tit. 1. lib. 5. ordi. ne leges illę pœnales recipiant extenſionem contra ea quæ tradunt Iaſ. & alij in auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccl.

Decla. l. 2. & 4. tit. 1. lib. 5. ordin.

Deportatus non poteſt hæres inſtitui, neque aliquid ex teſtamento capere, tex. eſt in l. 1. C. de hæredib. inſti. vbi traditur communiter per Doct. notant Glo. & Doct. in §. legari. Inſti. de leg. † neque poſſet eſſe iudex iure regio. arg. l. 2. titu. de los alca. lib. 2. ordi. ibi, o ouiere hecho coſa por que vala menos, conſtat autē deportatum infamia notari, verùm ſi ex facto hæres inſtitutus ſit, dubium eſt an hæreditas ei relicta fiſco applicetur, an verò deferatur legitimis hæredibus teſtatoris, non ſecus quàm ſi ille re vera inſtitutus non eſſet, & quòd fiſco applicetur, tenet Gloſſ. in dict. l. 1. & ibi Guiliel. de Cuno. Butrigarius, & Raynerius, & eſt opinio ſuſtentabilis, ſecundum Imol. in l. ſi ſeruus eius. ff. de acqui. hære. & in c. 2. de teſtam. tamen contraria opinio eſt vera & communis, vt hæreditas deportato relicta legitimis hæredibus teſtatoris deferatur, per dict. l. 1. ibi, & hæreditas in ea cauſa eſt, in qua eſſet ſi ſcripti hæredes nō fuiſſent, & ita tenet Bart. Bald. Sali. Paul. Alex. Corne. Iaſon & alij communiter in d. l. 1. & eſt communis opinio ſecundum Iaſ. ibi. nu. 3. & ita tenent communiter Doct. in l. ſi ſeruus eius. ff. de acquir. hæred. facit l. ſi in metallum. ff. de his quæ pro non ſcriptis habentur. l. in metallum. ff. de iure fiſci, facit, quia deportatus habetur pro mortuo. l. 1. §. penul. ff. de contra tab. ergo, &c. vt in l. quidam referunt. ff. de iure codicil. in §. 1. & §. pro ſecundo. C. de cadu. tollen. ſimile quando teſtator hæredem ſcripſit extraneum, quē filium ſuum putabat, quæ inſtitutio non valet, hæreditas tamen fiſco non applicatur, ſed legitimis hæredibus teſtatoris, ita tenent Cinus, Bart. Alexand. & aliter communiter in l. ſi pater, per tex. & in l. neque apud. C. de hære. inſt. & eſt communis opin. ſecundum Iaſ. nu. 10. in d. l. ſi pater.

3 Deportato hæreditas data defertur legitimis hære. teſt. cum com muni contra Accurſ. Gui. Ray. & alios. Declara. l. 2. tit. de los alcades lib. 2. fori ordin.

4 Teſta. per errorem teſtantis vitiato hæreditas legitimis defertur cum cōmuni.

Excommunicatus † hæres inſtitui non poteſt ſecundū quoſdā, quos refert Rolandinus in tractatu teſtamentorum, rub. 1. in fine. quia æqui-

5 Excommunicatus habet vtranque teſtamenti factionem cū communi.

æquiparatur deportato, & ſimiliter etiam teſtamentum facere non poteſt, ſecundum Hoſtienſem, in c. pia. de exceptionibus in 6. glo. in c. decernimus, de ſententia excõmunicationis. lib. 6. quæ ſingularis eſt ſecundũ Franc. in rub. de teſtam. in 6. in 16. col. Ioannes Monachus in c. quanquam, de vſuris.

Contrariam ſententiam vt excommunicatus habeat vtranque teſtamenti factionem, tenent Archid. in d. c. pia. Ioan. And. & reliqui in d. cap. decernimus. Fredericus conſil. 74. Guiliel. Benedi. in c. Raynutius, de teſtam. in verbo, mortuo, itaque primo. num. 288. Ioan. à Selua, de benefi. 3. par. q. 4. col. 1. quam opinionem dicunt communem Felinus in cap. cum voluntate, de ſenten. excommu. Barba. in d. c. 2. de teſtam. Idem Felin. in c. ad probandum, de re iudi. colum. 2. Fran. vbi ſuprà. Bar. & Aret. in l. ſi quæramus. de teſta. Abb. in cap. veritatis, de dolo & contumacia. Bal. in l. fi. C. ſi anno competenti iudice. facit glo. in c. paſtoralis. §. verum, de appellationibus, quæ excommunicatum relegato aſsimilat, quem conſtat poſſe teſtari. l. relegatorum. §. 1. & 2. ff. de interdi. l. eius. §. ſed relegati. ff. de teſtamen. facit etiam, Quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores. leg. ſuperſtatuas. C. de religioſis, ſed excommunicatus non reperitur teſtari prohibitus, ergò, &c. Præterea ſpeciale eſt in excommunicato propter hæreſim: Item in excommunicato propter percuſsionem Cardinalis, vt in c. excommunicamus. §. credentes, de hæreticis. authen. credentes. C. de hæreticis. c. Felicis, de pœnis. in 6. ergo, & c. vt in l. nam quod liquidè. §. fi. ff. de penu. lega. reſoluit Couarru. in rub. de teſta. par. 2. nu. 18.

An autem iure regio excommunicatus iudex eſſe poſsit, & ſecundum hanc opin. videtur quòd ſic, ſecus ſecundum priorem ſenten-

L. 2. tit. 15. lib. 2. ordin. tiam iuncta lege 2. titu. 15. lib. 2. ordi. dum ait, o ouiere hecho coſa por que aya venido a menos, nam deportatum conſtat infamia notari, ergo, &c.

6 *Collegiũ nihil capit ex teſtam.*

Item † Collegium regulariter hæres inſtitui non poteſt. l. collegium. C. de hæred. inſtit. quia omne collegium illicitum præſumitur, niſi approbatum probetur, vt dicit gloſſ. in l. 1. de collegijs illicitis tradunt. Alex. Iaſ. & alij in dicta lege, collegium. gloſſ. in d. §. legari. Inſtitu. de legat.

Item incertis perſonis olim nihil relinqui poterat, vt tradunt glo. & communiter Doct. in d. §. legari, per tex. in §. incertis, & in §. poſthumo, eod. titu. quod dic, vt per nouiſsimos in l. Gallus, in prin. ff. de li. & poſt. Item in metallum damnatis nihil relinqui poterat. gl. & communiter Docto. in d. §. legari. Inſtitu. de legat. text. in leg. ſi in metallum. ff. de his qui pro non ſcriptis habentur, vbi Bar. notanter ait, quòd relictum ei, qui in metallũ damnatus fuit, aufertur, & non fiſco applicatur, ſed legittimis hæredibus teſtatoris, vel ſi legatum erat, remanet apud hæredem, ſimile in eo, quod relinquitur deportato, vt per Iaſ. nu. 10. in l. 1. C. de hæredib. inſti.

Item mendicantes non poſſunt capere ex teſtamento ſecundũ quoſdam, quod improbat & rectè Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de teſtam. in verbo, & vxorem nomine. num. 217. quia etiã captiuis, qui ſunt ſerui, relinqui poteſt. l. ſi quis ad declinandam. C. de Epiſcopis & Cleri. & idem pari ratione in mendicantib. qui bona non tenebunt, ſed diſtrahentur per epiſcopum, & precium in eorum vſus conuertetur, vt d. l. ſi quis ad declinandam. l. fideic. & ſeruo. ff. de legat. 3. & ita ſeruatur ſecundum Bar. in l. ciuitatibus. ff. de leg. 1. & in l. ſeruos. ff. de alimentis legatis, & in tractatu minoricarum.

Spurius filius patri ſuo ſuccedere non põt, & quidem præmittendũ eſt † ſpurios filios eſſe in duplici differẽtia. Spurios enim largè appellamus, eos, quorum pater incertus eſt, etiã ſi ex ſoluto & ſoluta concepti fuerint. Alci. lib. 1. prætermiſſor. & Theophilus in §. aduerſus. Inſt. de nuptijs. Budęus in l. vulgò. ff. de ſtatu hom. Ioan. Bap. in l. ſi qua illuſtris. col. 1. C. ad Orificianum. Catellianus Cotta in vltimis memora. dictione, ſpurius. ſtrictè verò ſpurij dicuntur, qui ex ijs parentibus nati ſunt, qui cõiugiũ contrahere non poterant tempore conceptiõis, ita Ang. in §. nouiſsimè. Inſt. ad Orifi. Idẽ in eo, qui naſcitur ex coitu, punibile. Ang. ibidem. Alcia. li. 4. parergon. c. 5. Angelus Policia. lib. Miſcellan. cap. 18. quos refert, & ſequitur Couarru. lib. 4. decre. in ſecunda par. cap. 8. §. 5. ergo ſtrictè & ſpecificè ſpurius dicitur etiam is, qui patrem oſtendere poteſt, ſi tamen ex coitu punibile naſcitur, vel ex ijs parentibus, qui matrimonium contrahere nequeunt. d. l. vulgò. c. tanta, vbi gloſſ. qui filij ſint legittimi. c. ad abolendã, de filijs presbyterorũ. licet largius ſpurium dicamus eum, qui incertum patrem habet, qualis eſt natus ex ſcorto, vel meretrice. l. 1. titu. 15. particu. 4. leg. ſpurij. ff. de decurionibus. ergo ſpurius † ſtrictè ſumptus, neque ex teſtamento, neque ab inteſtato aliquid à patre capere poteſt, nec etiam ex contractu inter viuos. l. 1. & auth. licet. C. de naturalibus libe. §. fi. in authen. quibus modis naturales efficiantur ſui. l. 10. titu. 13. par. 6. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. Sali. in d. leg. 1. quòd ſi de facto huic filio ſpurio pater aliquid reliquerit, id non fiſco, ſed liberis legittimis, vel cognatis proximioribus defertur. d. l. 1. vbi Bald. & Sali. Iaſ. in l. 2. & ibi Alex. C. de hær. inſt. Bar. in leg. fi. ff. de his quib. vt indig. Alex. in l. hæreditas. C. quib. vt indig. qui hanc dicit communem ſententiam, niſi ex mora ipſorum poſt duos menſes fiſcus admittatur vel renunciatione ipſorum liberorũ vel cognatorũ, vt d. l. 1. & d. l. 10. id autẽ in omnib. filijs ſpu-

7 *Spurii qua[...] dicatu[...]*

8 *Spuriu[s] ex damn[ato] co[i]tu nat[us] [...] capit [ex te]ſta. & [...] ei reli[nqui]tur, le[giti]mis hæ[redibus te]ſtatoris [appli]catur iure re[gio, &] [iure] commu.*

ſpurijs iure regio procedit, ſecundum Couar. vbi ſuprà, nume.3.qui allegat l.1. tit. 13. par.6. quæ nihil facit, voluit allegare l.10.eod. tit. ibi, ex fornicatione, ſed ille text. interpretandus eſt ſecundum ius commune, vt fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur. Hæc † variè intelliguntur, Primum, vt ſpurius à patre immediatè nihil capere poſſit, vt dd. iuribus. Secundò vt etiam ab alio, ex iuſſu patris, arg. l. vnum ex familia. §.1. ff. de lega. 2. Tertiò etiam ſi capiat ab alio citra iuſſum patris, ſi tamen ſibi datum fuit patris contemplatione ſecundum quoſdam, argu. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de vulg. quod ſatis expeditum non eſt.

9 [...]ius nil [...]p. à patre [...]ui am- [...]lidr.

Quartò intelligitur vt etiam ex cauſa pupillaris ſubſtitutionis is ſpurius bona patris capere non poſsit. l. ſi is qui. ff. de vulgari, iuncta Glo. in authen. quib. mod. naturales efficiantur ſui. §. fi. quem text. in d. l. ſi is, dicit ſingularem. Bal. in l. eam quam. C. fideicom. nu. 53. & in c. ſolicitudinem, de appella. col. 2. & meritò, quia poſt hæreditatem patris filio impuberi quæſitam, & diu ab eo poſſeſſam, iam non à patre, ſed ab ipſo impubere ea bona profecta videri deberent, arg. l. ſed ſi plures. §. filio. ff. de vulg. vnde filio ſpurio videbantur poſſe acquiri, non ſecus quàm ſi patris nunquam fuiſſent, contrarium tamen ibi deciditur, quod ſequuntur Bar. Paul. Alex. Iaſ. & alij communiter in d. l. ſi is. Iaſ. nume. 5. in l. iam hoc iure. ff. de vulga. & Couarr. vbi ſuprà.

Quintò intellige vt ſpurius bona patris capere nequeat, etiam ex cauſa ſubſtitutionis vulgaris. Guiliel. Benedict. in cap. Raynutius, de teſta. in verbo, & vxorem. nu. 690.

Sextò intellige, vt non poſsit capere etiam ex ſubſtitutione fideicommiſſ. ſecundum Guiliel. ibid. argu. dict. l. ſi is.

Septimò intellige quòd etiam ab aliquo tertio, cui pater donauit, capere non poteſt incontinenti, licet ex interuallo poſſet, quia incontinenti præſumitur patris contemplatione factum. Bal. in d. l. eam quam. nu. 40. Anan. conſi. 13. Io. Lupi. in rub. de dona. inter virum & vxo. §. 30. nu. 14.

Octauò intellige, vt capere non poſſet is ſpurius à patre etiam ex diſpoſitione legis municipalis. Decius in c. 2. de conſti. lect. 2. not. 2. Soz. conſi. 95. nu. 9. li. 4. & eſt communis opinio ſecundũ Ioannem Baptiſtam, in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. col. 4. Bal. & Aret. in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinitate. Aret. in l. 3. ff. de teſtam. Iaſ. in l. air prætor. col. 3. ff. de iureiuran. eleganter per Couarru. vbi ſuprà qui multa cumulat, & aliquid infrà.

10 [N]aturalis fi[l]ius [...] ſucce[ss]it.

† filius verò naturalis, qualis eſt ille qui naſcitur de concubina, vel ex ea cum qua matrimonium contrahi poteſt, vt declarant Alciat. li. 4. parergon. cap. 5. & plenè Didacus, vbi ſuprà, in §. 4. cap. 8. Abb. in c. per venerabilem, qui filij ſint illegitimi. Roderi. Suares in l. 1. ti. 6. lib. 3. fori. Iaſ. conſi. 51. lib. 3. l. 11. Tauri. Fortuni. de vltimo fine. illatione 8. Propoſitus in c. tanta. num. 6. qui filij ſint legitimi, vbi Abb. col. fi. qui † cenſet nõ tam fauendum eſſe filio naturali nato ex concubina domi retenta, quàm ſi naſceretur ex ea, quæ domi retenta non erat, quem in hoc ſequitur ipſe Didacus lib. 4. decreta. par. 2. cap. 8. §. 4. num. 4. ſed errant, nam hac in re finis ſcopulusque, quo tẽdit, ius ciuile oſtendit, vt liberi quo certiores ſunt, noſtri eò certius & plenius ad ſucceſsiones noſtras admittantur, non ſic in eis, qui magis incerti ſunt, vnde cùm longè certiores ſint liberi ſuſcepti ex concubina domi retenta, quàm illi, qui ſuſcepti putantur ex concubina, quæ ſeorſum degit, arg. l. filium eũ diffinimus. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. l. ſi vicinis. C. de nuptijs. conſequens eſt, vt ius & priuilegia filij naturalis potius conſequatur filius natus ex concubina domi retenta, quã natus ex ea, quæ ſeorſum habitat, argu. leg. 11. tit. 13. par. 6. quæ hanc decidit controuerſiam.

11 *Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt quã ſi ex ſeorſum habitãte naſceretur cõtra nouiſ. quod procedit etiã iure regio.*

Vnde † filius naturalis, & filius nothus ex teſtamento patris omnia capere poſſunt, non ſecus quàm quilibet extraneus caperet. Alciat. lib. 4. parergon. cap. 5. Salic. in authen. ex complexu. Cod. de inceſtis nuptijs. Didacus de Couarru. vbi ſuprà. licet contrariũ tenuerint Bar. in l. fi. ff. quibus vt indig. Alber. in rub. C. de natu. libe. Oldra. conſi. 196. quorũ opinio nulla ratione dẽfendi poteſt, cùm nothis nullum vitium obijci poſſet præterquam quòd eorum cognatio erga patrem incerta ſit, ſed longè magis certum eſt, extraneum hæredem nullum ius cognationis habere erga teſtatorem, à quo tamen ex aſſe hæres inſtitui poteſt. Nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, vel ſcortis naſcuntur, ſecundum ipſum Didacũ & Alciat. vbi ſuprà, licet aliter capiatur nothus in l. 1. titu. 15. par. 4. & licet † in ſucceſsione ex teſtamento nothi & naturales æquiparentur, ſecus tamen eſt in ſucceſsione ab inteſtato; nam ab inteſtato naturalis conſequitur duas vncias, iuxta diſtinctionẽ auth. licet. C. de naturalib. lib. authen. quib. mod. naturales efficiantur ſui. §. fin. & §. ſi quis autem defunctus. Nothus verus ab inteſtato nihil conſequitur à patre, vt in d. authen. §. ſi verò; eſſuſe † filius verò baſtardus idem eſſe intelligitur, quod filius naturalis. Decius conſi. 433. Glo. in rub. ff. de concubinis. Ludoui. de Sardis, in tractatu de legitimatione. 2. par. q. 1. li. 2. Alex. conſi. 128. col. pe. lib. 1. quos refert, & ſequitur ipſe Didacus, vbi ſuprà, & ita intelligenda eſt ſecundum eum l. 9. Tauri.

12 *Nothus capere poteſt ex teſta. patris cũ nouiſ. contra Bar. Alci. Oldra. & alios.*

13 *Nothus & naturalis differũt in ſucceſ. ab inte.*

14 *Baſtardus idem eſt quod naturalis.*

Filius † ergo naturalis ab inteſtato capere poteſt duas tantùm vncias, iuxta diſtinctionem d. authenticæ, licet. l. vlti. tit. 13. par. 6. Glo. Panorm. & reliqui in d. c. tanta, qui filij ſint legitimi. Limita primò ſi ſuperſint filij legitimi, & d. iuribus. Idem ſi ſuperſint filij legitima-

15 *Naturalis capit duas vncias ab inteſt. fallit variè.*

gitimati.Bal.in l. eam quam. C. de fideicom. nu.26. & in ſimili per eundem in l.cum acutiſsimi.nu.7.eod.tit. Idem Bal. in l. quiſquis. C.ad leg.Iuliam.Maieſt. Tertiò limita, niſi ſuperſint filij adoptiui ſecundum Ioan. Baptiſtam de ſanctoSeuerino,in l.ſi qua illuſtris.C. ad Orificianum.col.19. Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de ſucceſsioni. ab inteſt. colum.11. nam cùm hi ſuccedant contra teſtamentum, vt in §.adoptiui.Inſtit. de exhæredatione liberorum.leg.certum.ff.de iniuſ.rup.l.2. tit.1. part.6. multò facilius ab inteſta. admittentur excluſis naturalibus,vt in §.eadem. Inſtitu.de hæred.ab inteſtato.l.in arenā. C.de inof.teſta.

Quartò limita, niſi ſuperſit vxor ipſius parentis,vt in d.aut.licet, quod hodie iure regio immutatum eſt.l.9.tit.13.par. 6.

Quintò limita, vt naturalis excludatur per coniugem vel filium legittimum, etiam ſi hæreditatem patris repudiet,ſecundum Imol. &Ripam num.6.in l.Lucius.ff.de vulg. cuius contrarium tenet Alexand.ibi, colum. 3. Didacus verò,vbi ſuprà,nihil firmat, & quidem in terminis iuriscōmunis. verior videtur opinio Imo.& Ripæ,quia etiam poſt repudiationem legittimorum durat cauſa excluſionis, quæ licet præſentia ipſius vxoris, ſed in terminis iuris regij indubitanter vera eſt opinio Alex.vt legittimis repudiantibus fiat locus naturalibus, licet ſuperſit vxor.l.2.§. ſi ſint. ff. ad

16 Tertu.arg.l.9.tit.13.par.6.† Stat ergo vt naturalis patri poteſt ſuccedere ſecundum dictam diſtinctionem, ſecundum quam etiam ſuccedit nepos legittimus ex filio naturali tantùm. leg. fina. C. de natura.lib.vbi Cinus & Odofredus cap.cauſam,quæ.1.c. lator, &c.ex tenore,qui filij ſint legittimi. Decius conſil. 311.Bal.in leg.fin.C.de verbo.ſig.Ang.in auth. de hæredibus ab inteſta.§.reliquum.Bal.& Sa lice.in d.l. fi. Azo. in ſumma. C. de natu.lib. Ioan.Bap.in d.l.ſi qua illuſtris.col.19. qui ſen-

Naturalis filius & nepos legittimus ex filio naturali exæquatur.

17 tiunt † quòd talis nepos legittimus ex filio naturali excluditur à liberis legittimis, &ab vxore parentis, quid verum de iure ciuili, de iure verò regio à legittimis excluditur, nō autem ab vxore.d.l.9.tit.13.part.6.Ex teſtamento verò poteſt pater vnicam relinquere liberis naturalibus, legitima etiam prole exiſtente.l.octaua.titu.13. par. 6.l.2. cum authen. ibi

Naturalis filius,& nepos legittimus ex filio naturali nō excluduntur ab vxore patris iure regio.

18 poſita. C. de nat. liber. quòd ſi deſcendentes non ſint legitimi, licet exiſtant aſcendentes, poteſt pater filium naturalem hæredem vniuerſalem inſtituere,dummodò legitimā partem parentib. relinquat. authen.licet, iuncta glo.communiter approbata.d.l.8. titu.13. par. 6.Intellige tamen tertiam partem bonorū legittimam eſſe parentis, & in authen.nouiſsima.C.de inoffi.teſtamen.quod iure regio immutatum eſt, vt pater hæredem vniuerſalem poſſet filium naturalem facere nihilò parentibus relicto.l.10. Tauri.

Naturalis vt ſuccedit,quādo concurrit cū legittimis.

Quòd procedit etiam in teſtamento imperfecto in terminis iuris cōmunis. Guiliel.Bened.in c.Raynu.de teſta.in verbo, teſta.1. nu. 83.& eſt communis opinio ſecundum Didacum,vbi ſuprà.num.13. contra Alex.in leg.ex facto.§.ſi quis rogatus.num.45.ff. ad Trebell. Iaſ.in l. hac cōſultiſsima. §.ex imperfecto.nu. 4.C. de in officio. teſtamen. ſed de iure regio, dict.§.ex imperfecto,correctus eſt per l.3. Tauri. ſecundum Micha. Ciſon. ibidem, & ſecundum Didacum, vbi ſuprà, filius tamen naturalis cum filijs legittimis matri inteſtatæ ſuccedit.leg. ſi qua illuſtris. C. ad Orfi. leg. 11. tit. 13.par.6.vbi redditur bona ratio etiamſi mater ſit illuſtris.Ang.in §.nouiſsimè. Inſtit.ad Orfi. & eſt communis opinio ſecundum Didacum, vbi ſuprà, quod durum viſum eſt ipſi Didaco, vbi ſuprà, quòd iure regio immutatum eſt.leg.9.Tauri. Sed licet filius naturalis poſsit ſuccedere tàm ex teſtamento, quàm ab inteſtato ſecundum prædictam diſtinctionem, tamen contra teſtamentum patris nunquam ſuccedit.glo.in l.1.in prin. ff. de contra tab.Didacus de Segura in l. cohæredi. §. cū filiæ.col.14.ff.de vulg. & eſt communis opinio, vt diximus.

Cæterùm contra teſtamentum matris querelam mouere poſſunt, non ſecus quàm legitimi.l.ſi ſuſpecta.§.1.vbi glo.ff.de inoffi.teſta. glo.& Pau.in d.l.ſi qua illuſtris, per rationem redditam in l.11.tit.13.par.6.quod in legittimatis per reſcriptum, an & vt procedat, traditur per noſtrates in l.12.Tauri.

Illud autem notandum eſt, † quòd in quibus caſibus filij legitimi, quales ſunt ſpurij vel naturales,non poſſunt hæredes inſtitui,id intelligendum eſt, purè hæredes inſtitui non poſſe,ſub hac verò conditione,ſi à principe legitimentur, inſtitui poſſunt ſecundum communem ſententiam, quam tenent Bal.in l.1. num.17.C.de inſtit.& ſubſtit.Sozi.in leg.quidam relegatus. num. 11. vbi Lud. Luſitanus col.11.ff.de reb.dub. Curti.Iunior. conſil. 184. lib.2.nu.4.Ioan.Lupi.in repet. rubricæ donationibus inter virum.§.29.num.4.Aret.conſil. 155.quos refert, & ſequitur Emanuel de Coſta in l.Gallus.§.& quid ſi tantùm.in 2.par.num. 172.ff.de lib.& poſt.arg.l. in tempus. ff. de hæredib.inſtituen.l.1.l.quid ſponſæ. C. de dona. ante nuptias.

Natu… thus,… & ſim… ſtitui … ſub co… ne,ſi à … pe leg… tur, c… muni.

Quod autem dicebamus ſuprà nu.9.† ſpurium à parte nihil capere poſſe, ampliatur per l. fina.tit.3.lib.5. ordin. ibi, no ayan ni hæredem los breues de los dichos clerigos ſuas padres ni de otros parentes algunos ino vala manda ni donacionni vendida que los dho clerigos parentes les hiſierena ora nide aqui adelante, Quorum verborum ſenſus eſt in rem ipſam factam videri prohibitionem, vt nullo tit. inter viuos, aut vltimæ voluntatis lucratiuo aut oneroſo capere poſsint, quod & probat l. 22. titu. 3. lib. 1. ordin. ergò bona ipſorum clericorum capere nō potuerunt etiam 2

Intel… 3.lib. …

ex

ex interuallo,quaſi prohibitio ſit in rē, quod no. ad omnia quæ diximus ſuprà num. 9. pro nobis d.l.fi. ibi a orani de aqui a delante. An autem ab alio, qui non eſſet cognatus clerici, capere poſsint bona ipſorum clericorum, & puto non poſſe, quaſi hæc prohibitio in rem eſſe videatur, vt d.l.fi. & d.l. 22. quod euidentius ſuadetur quàm longè demonſtratione egeat, nam licet dictæ leges ea videantur niti ratione, quòd ſpurius in numero cognatorū computari non deberet quò ad legitimas, ſicque patri inteſtato vel eius cognatis inteſtatis ſuccedere non debeat, tamen nec ex teſtamento ijſdem ſuccedere poteſt, per dd. ll. & præterea etiam ex contractu oneroſo bona patris habere non poteſt de manu ipſius patris, vel eorum cognatorum, quorſum ergo tendit vetare ne capiat titulo emptionis, cùm tantum abſceſſerit quantū acceſſerit, per quod ipſe locupletior non fiet, ſicque ceſſabit ratio illarum legum, quid enim intereſt, vtrùm ille res illas, an alias æquè bonas emat, & cōſequatur, nempe, quia lex præſumit hoc caſu viliori precio vel nullo veri ſimulatam vēditionem, intellexitque proniores faciliores ſque eſſe homines in rebus alienis concedendis, licet eas acquirere poſſent, quàm in ſuiſmet rebus à ſe ſeparandis, arg. l. vnum ex familia, & ſi rem. ff. de lega. 2. l. qui auten. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraud. cred. Quaſi ſuum cuique pulchrum, vnde ſi à clerico fui inſtitutus ſimpliciter, & nulla tacita aut expreſſa fide præſtita præſenſi, tamen ex clerici animo eſſe, vt eius filio ſpurio ea bona reſtituerem, tunc longè facilius proniusque eadem clerici bona ſpurio filio tradam, quàm quæ mea antea erant, eſt enim, vt ait Ouidius, *Eſt amor & rerum cunctis tutela ſuarum.* Vnde lex nec hoc modo ſpurij diteſcerent ſucceſſoresque parentum clericorum fierent conſultum proſpectumque voluit, ne vllo modo res parentum ad eos conuolare poſſent, etiam titulo oneroſo, & licet leges illæ regiæ expreſsim vetuerint, ne tales res de manu ipſorum parentum aut eorum cognatorum in tales ſpurios conferantur, tamen eſt ex mente etiam & ſententia illarum legum, vt nec etiam de manu extraneorum ad eos conferantur, vnde licet diſertiſsimus Didacus Couarru. in 4. decre. par. 2. num. 5. poſt Lupum in rub. de donati. §. 30. nu. 14. & Anani. conſi. 13. & Bal. in l. eam quam. C. de fideic. num. 40. quos ipſe refert, & ſequitur, intellexerit quòd extraneus qui patri ſucceſsit, ſi incontinenti filio ſuo reſtitueret, præſumeretur fraus, † ſicq; nō liceret, non ſic ſi ex interuallo, nam tunc fas eſſet quaſi fraus nulla præſumeretur, id ſaltem in terminis iuris regij admittendum non eſt, quia menti illarum legum aduerſatur, quarum prohibitio in res ipſas ipſius clerici eſſe videtur, vt nec ex interuallo eas capere poſsit, non magis quàm incontinenti.

Illud † autem dubium eſt, an is ſpurius bona à parente ſibi donata poſsit obtinere tutus in foro animæ, & quid ſi ſibi relicta eſſent? & Didacus, vbi ſuprà, ait non poſſe, quià l. iuſtiſsima horum bonorum incapax eſt, ergò, inquit, ab eis abſtinere tenetur, id quod mihi nullo iure probatur; nam licet ipſe Didacus, vt pręſentio, cogitauerit, leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare, niſi cùm id exprimunt vel obligant ipſo facto, vel ipſo iure, vt innumeris legibus, præſertim regijs, probauimus ſuprà §. 32. numer. 32. & numer. 15. cum pluribus ſeq. & numer. 46. & numer. 37. Pro nobis tex. egregius in l. pen. & fin. iuncta l. 2. ff. de crimi. expil. hære. Facit, quia ſucceſsiones ſunt de mero iure poſitiuo, vt diximus ſuprà §. 1. in prin. quod indubitanter verum, ſi ea clerici bona nullus capere velit. Idem ſi vellent, ſi tamen ipſe iure donationis vel venditionis ea bona à patre accepit, quia licet ipſe dominium vt incapax nō quęſierit, tamen dominium ab ipſo patre viuente receſsit, ipſeque filius habet illorum bonorum naturalem poſſeſsionem, aut natu. apprehenſionem ſeu detentationem, non ſecus quàm ſi pater ea bona pro derelicto habuiſſet, vt in terminis l. 1. & 2. ff. pro derelicto. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poſſ. eaque ſic derelicta & abiecta ſpurius cœpiſſet, quo caſu dominium à patre abceſsit, licet in eum non fuerit tranſlatum, cæterùm quia abſceſſit ſe viuo, neque ad hæredes ipſius legitimos pertinent, niſi bona tantùm quæ mortis tempore reliquerat, leg. hæreditas. ff. de verbo. ſigni. l. nihil. eo. tit. Bar. & omnes in rub. ff. de acqui. hære. ſupereſt, vt hæc bona captare nullo iure poſsint, licet fiſcus fortè poſſet quaſi vacantia, quòd ſi clericus hæc bona ſpurio in teſtamento reliquiſſet, tunc magis eſt vt teneretur in foro animæ denuntiare legitimis, quibus ius eſt eà petendi. † Vnde infero ſuſpectum eſſe quod ipſe Didacus, vbi ſuprà, ait, vt ſi hæres ſcriptus, qui tacitam fidem accommodauit, ſpurio bona tradiderit, is ſpurius tutus ſit, licet hæres ipſe mortaliter non peccauerit, & quod hęres mortaliter nō peccauerit, quia id expreſsim lege nō cauetur, tenendum eſt, vt iam admonuimus, contra ipſum Didacum, quòd autem tutus ſit ſpurius, non eſt verum ſimpliciter, ſed eo tantùm caſu, quo fiſco denuntiauerit, & is accipere noluerit, arg. l. delata. ff. de verbo. ſigni. nam vt fratris mei inteſtati extraneus inſcio me occupatam teneret, nec mihi denuntiaret, prædo videretur. l. præ donis. ff. de peti. hære. ita & hoc caſu idem foret ſi is ſuperius, quem iure regio horum bonorum incapacem dicimus, id fiſco non denunciaret, licet in terminis iuris communis nō iam expeditum eſſet.

Subinfertur verū non eſſe quod ipſe Didacus, vbi ſuprà, ait, dum cōtendit, quòd hæres, qui tacitam fidem accommodauit, nō peccat,

22 *Spurius bonà ſibi à patre donata retinēs, an ſit tutus in foro animæ.*

23 *Spurius hæreditatem reſtituens non peccat cōtra nouiſ.*

24 *Spurius qui habet bona patris nec fiſco denūciat, tutus non eſt.*

licet fiſco ſeſe non deferat, quia, inquit, verus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illum delictum in pœnam delicti, lex talem hæreditatem fiſco accommodauerit. l. 1. C. de his quib. vt indig. l. ita fidei. l. non intelligitur. ff. de iure fiſci, cuius contrarium, vt & ipſe fatetur, tenent Bar. in l. fi. ff. quib. vt indig. Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. Sed longè verior eſt ſententia Barto. quia tempore mortis clerici illius, cuius de ſucceſſione agitur, iam hæres ille, qui tacitam fidem accommodauit, incapax propter illud delictum factus fuerat hęreditatis illius, vnde eam adeundo eius dominium nō quæſiuit, nō magis quàm ſi reuera inſtitutus non eſſet, vnde iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, debuitq; denunciare fiſco, qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

Vnde quod ipſe ait ibidem poſt Fortuni. quem allegat in l. iuriſgentium. §. prætor ait. notabili 3. ff. de pact. vt hæres, qui tacitam fidem accommodauit, eam reſtituere non teneatur filio ſpurio, verum eſt, fiſco tamen ſine dubio tenetur, & puto eum peccaſſe mentitū que fuiſſe ſimul ac tacitā illam fidem accommodauit, quia promiſit impoſsibile, quod erat & vetitū de iure, ergo, &c. vt l. nepos Proculo. ff. de verbo. ſigni. Vnde ſi hæres, qui tacitam fidem accommodauit, iurauit ſe id non denunciaturum, ſunt qui putent non aliter quàm ad poſtulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate ſuperioris, Felin. in cap. intimauit, de teſtibus. Marti. Naua. in c. inter verba. 11. q. 3. par. vlt. coral. 65. quod negat diſertus Couarru. vbi ſuprà, num. 10. niſi ſub quadam diſtinctione. Nos autem tenemus hæredem id denunciare debere etiam circa vllā iudicis poſtulationem, neq; de periurio curandum, quia cùm is iurauerit turpe quid, & de iure impoſsibile, ſtatim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, vnde furtum illi periurio accedere non debet, ſed longè ſatius rem alienam patefieri, vnde apparet ipſius Didaci opinio longius à veritatis tramite abſcedere, dum tenuit denunciare non debere etiam ad iudicis poſtulationem niſi infamatus eſſet, aut indicio notatus, vt autem poſsit clericus in filios ſpurios bona ſua conferre, plures modos & cautelas tradunt Bar. & alij in d. l. fin. ff. de his quibus vt indig. diſertus Didacus, vbi ſuprà, qui ſubdit, vix illum reperiri ſatis tutum in foro animæ, qua de re fortè poſtea dicemus.

Intel. et decl. l. 1. ti 3. lib. 5. ord. & l. 22. ti. 3. li. 1. ord. Illud autem dubium eſt, † quonam modo leges ciuiles poſsint comprehendere & ligare perſonas clericorum dum diſponunt, vt ſi hæredes fecerint laicos data fide de tali hæreditate filijs ipſorum clericorum ſpurijs reſtituenda talis hæreditas fiſco deferatur, vt in 22. tit. tertio lib. 3. ordin. l. fina. tit. 3. lib. 5. ordin. cum id videatur egredi iuriſdictionis ciuilis notiſſimos terminos, ſed ſanè nos ſemper tenuimus leges ciuiles perſonas clericorū, nō ſecus quàm laicorum comprehendere, quaſi ius ciuile & canonicum vnum idemque ſit in omnibus præter ſpecialiter excepta, vnde leges ciuiles clericos comprehendunt non aliter atque leges canonicæ, vt fuſius in §. 26. numer. 53. (ſicque declarantur dd. ll.) lib. 3. de ſucceſſionum creatione, diſſeruimus, id quod procedit ſi teneremus opin. exiſtimantium, eandem quoque prohibitionem vrgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure noſtro Hiſpanorum nullam ſocietatem ius canonicum coiſſe plus quàm manifeſtum eſt.

SVMMARIVM.

1 Captiui, obſides, & ſimiles non teſtantur.
2 Surdus & mutus non poſſunt teſtari.
3 Miles & mutus & ſurdus teſtantur cum communi, contra nouiſſimos.
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.
4 Miles etiam hodiè ſurdus & mutus teſtatur, cum communi contra Cum. Iaſ. & alios.
5 Lex generaliter loquens non comprehendit perſonas peculiare priuilegium habentes in illa materia.
L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.
Mandatum generale non comprehendit ſpecialiter prouiſa.
6 Surdus mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Roman. Alexand. Cino, contra Cuma. Pau. Aret. Iaſ. & alios.
7 Surdus & mutus natura non teſtantur etiam ad pias cauſas, cum Bald. Roma. Iaſ. contra Alex. & Decium.
8 Mutus qui illam ſolam vocem exprimere poteſt, ſic vel non teſtari poteſt.
Declaratio l. tertiæ, tit. decimiquinti. lib. ſecundi ordin.
9 Cæcus non teſtatur niſi cum obſeruatione ſua peculiari.
Lex 3. Tauri.
10 Cæci teſtamentum olim valebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione, cōtra communem. Idem etiam hodie contra communem.
11 Cæcos inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur, cum communi contra quàm plures.
12 Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.
Declaratio l. ſecundæ, tit. decimiquinti. lib. 2. ordin.
13 Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi contra quàm plures.
14 Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit quantam teſtamentum, per l. tertiam Tauri.
15 Cæci teſtamentum minus ſolenne valet in 17. caſibus.
16 Cæco an poſſit fieri exemplaris.

17 Cæcus

17 *Cæcus poteſt eſſe doctor vel teſtis.*
18 *Excellentiæ ratione diſpenſatur cum alias prohibitis.*
Decla.l.ſecund. tit. de los alcaldes, libro 2.ordin.
19 *Notorietas vbi eſt, ibi examine, comprobatione aut cauſæ cognitione opus non eſt.*
20 *Etymologia vocabuli non ſemper conſideratur.*

CAPVT CIII.

1 *aui obſi- e: ſimiles :ſtãtur.*

CAPTIVVS nõ poteſt facere teſtamentum, de iure communi. l. eius, in princ. ff. de capti. §. fina. Inſtit. quibus non eſt perm. facere teſtam. Secundò, quia captiuus eſt ſeruus hoſtium. §. ſerui. 1. & §. ſerui. 2. Inſti. de iure perſona. l. manumiſsiones. ff. de iuſtit. & iur. ſeruus autem non poteſt teſtari, in prin. Inſtit. quib. non eſt perm. face. teſta. l. filius. ff. de teſtament. & captiuus non poteſt facere teſtamentum etiam iure militari. l. facere. ff. de milita. teſtament. leg. decimaſexta. ti. 1. par. 6. & obſides non poſſunt facere teſt. l. obſides. ff. de teſtament. Secundò quia æquipatantur captiuis. l. diuus. ff. de iure fiſci. Legati tamen poſſunt facere teſtamentum, licet ab hoſtibus iniuria detineantur. l. qui à latronibus. §. primo. ff. de teſtament. Secundò, quia cùm contra ius gentium detineantur, ſerui fieri nõ poſſunt, ſunt enim ſancti, & inuiolabiles. l. ſanctum. ff. de rerum diui. l. fi. ff. de legi. Et à latronibus captus poteſt facere teſtament. l. quia latronibus. ff. de teſtam. Secundò, quia non fiunt ſerui, vt l. cum hæredes. §. fina. ff. de acquiren. poſſ. l. 1. & ſecunda. ff. de liber. ho. exhi. Et captiuus non poteſt facere codicillos niſi in ciuitate teſtamentum feciſſet. l. in bello. §. codicilli. ff. de capt. Secundò, quia qui non poteſt teſtari, nec poteſt codicillari. l. diuus. §. codicillos ſecunda. l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicill. ſed teſtamentum inueni in ciuitate factum non infirmatur per captiuitatem ſuperuenientem. Intellige primò quando captus deceſſit apud hoſtem. Secundò, quia per legem fingitur mortuus tempore captiuitatis. l. in omnibus. ff. de capt. intellige ſecundò quando reuerſus fuit ſecundò, quia fingitur nũquam fuiſſe apud hoſtes. l. ratio. ff. de cap. Idem in teſt. lib. l. ſinerem. §. 1. ff. de bon. liber. Idem in teſtament. pupillari. leg. lex cum Cornelia. de vulga. Idem ſi capiatur hæres, qui poſtea reuerſus ſit. leg. captum. C. de capt. Et in ijs teſtamentis datur Falcidia. lege prima. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Falcid. & hæc omnia communiter recepta ſunt in dictis locis. An autem captus vel obſes iudices eſſe poſsint iure regio, & videtur non poſſe, argument. leg. tertia. titu. decimoquinto. lib. 2. ordi. vbi qui ſui iuris non ſunt, quales ſunt prædicti, teſtari non poſſunt.

Dec 3.ti.15. lib. 2. ordin.

2 *Surdus et mutus non poſſunt teſta.*

Surdus † & mutus olim teſtamẽtũ facere nõ poterant. leg. qui in poteſtate. §. primo. leg. ſi mutus. ff. de teſtam. l. octaui. §. 1. ff. vnde cognati. l. ex facto, in prin. ff. de vulg. & in dd. locis eſt receptiſsima op. præſertim per nouiſsimos in d. l. ex facto, & in l. diſcretis. C. qui teſtament. fac. poſſ. vbi per Cor. Alex. & Deci. poſt alios Sozin. conſi. 20. abundè, lib. 4. Dec. conſi. 371. numer. 7. hodie ſurdus & mutus ſimul & à natura ſimiliter teſtari nõ poſſunt, vt in d. l. diſcretis, & in §. item ſurdus. Inſti. qui. non eſt permiſſum facere teſtamentum. l. 13. tit. 1. par. 6. ſi autem ex accidenti hæc vitia concurrant, vel ſi hæc vitia à natura, vel accidenti diſcreta ſint, tunc teſtamentum fieri poteſt, ſecundum diſtinctionem text. in d. l. 13. ti. 1. par. 6. Limita vt non procedat in ſurdo & muto milite, qui iure veteri poterat facere teſtamentum, iſta eſt vera & communis opinio, quam probat tex. in lege iure militari, & ibi cõmuniter Doctores. ff. de militari teſtamento. tex. in §. quinimò, & ibi communiter Doctores. Inſti. eod. titu. Gloſſ. in §. item ſurdus, in verbo, certis. & ibi communiter Doctor. C. qui teſt. fac. poſſ. Cinus, Salice. Alex. & Iaſ. col. 1. d. l. diſcretis. Bal. & Ang. in d. l. iure milita. Decius in d. l. diſcretis. col. 1.

3 *Miles etiam mutus & ſurdus teſtatur cum communi contra nouiſ.*

Contrarium tamen, vt iure veteri miles, mutus ſimul & ſurdus à natura nõ poſſet facere teſtament. ſed demum eo caſu tantùm quo ex accidenti hæc duo vitia concurrerent ſentiunt. Marcus Ant. & Vigliusin d. §. quinimò, quia non poſſunt comprehendere, vt voluntas militis, qui vtroque morbo laboraret à natura intelligi, & colligi poſſet, ſed verior eſt communis ſententia per tex. in l. in fraudem. §. ſicut. ff. de milita. teſta. vbi nuda voluntate quoquo modo intellecta miles teſtamentum facere, & hæredem ſcribere poteſt, non ſecus quàm paganus poſſet nuda voluntate, vtcunque declarata legatum ſcribere. l. nutu. ff. de leg. 3. ergo miles licet vtroque morbo laboret, cùm nihilominus nutu, & ſignis voluntatem ſuam monſtrare poſſet, ſupereſt, vt teſtari poſſet. Ad idem l. milites. C. de teſtament. milita. & Pinciæ vidimus mutum quendam, qui deceſsit anno Domini 1557. qui ſcribere ſciebat, & peccata ſua cõfiteri, & chartis pictis ludere, & omnia quæ populo fiebant, publicè intelligebat non ſecus quàm reliqui. Surdus autem, aut mutus etiam miles non poſſet eſſe iudex, argumen. l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin. in ſui generalitate, quia lex generaliter loquens comprehendit perſonas etiã priuilegiatas, vt ſtatim dicã, per quod ampliatur vtiliter d. l. 2. *Decl. 2. ti. 15. lib. 2. ordina.*

4 *Miles etiam hodie ſurdus, & mutus teſtatur cũ communi contra com. Iaſ. & alios.*

Illud autem dubiũ eſt, an iure nouo per d. l. diſcretis, mutus, & ſurdus miles ſimul, & à natura poſsit teſtamentum facere, vt olim, an verò ius antiquum ſit correctum, per d. l. diſcretis, quod contra mentem & ſententiam communis opinionis eorum quos ſuprà retulimus, firmant Cuma. in d. l. qui in poteſtate. §. 1. quem refert, & ſequitur Iaſ. in d. l.

 diſcretis.

diſcretis.col.1.mouentur,quia lex generaliter loquens comprehendit perſonam militis.l.in fraudem.§.fin.ff. de mili.teſtamento, ſed errant,nam tex.ille procedit, in quibus caſibus miles non reperitur habere ſpeciale priuilegium,ſecus autem eſt in ſpecie noſtra,in qua reperitur habere peculiare,& ſpeciale priuilegium,vt in d.l.iure milit.& d.§.quinimò.

5 Et† quòd lex generaliter loquens non comprehendat perſonas habentes peculiare priuilegium in illa materia, de qua agitur, eſt vera & communis opinio, vt latè per Deci. in l. hac conſultiſsma,aliàs fi.C.qui teſtamen.fac.poſſ. Idem Decius conſi.5. Idem Decius in l.ex teſtamento.C.vnde lib. Alciat. lib. 4. Paradox. cap.10.Tiraque.de vtroque retractu. in Glo. 14.numer.93.ſentit Gloſſ.2.in d.l. hac conſultiſsima.Crotus num.18.in l.nemo poteſt.ff.de lega.primo.vbi Annibal numer. 369. &Ripa numer.52.Cuma.&Paul.in d.l. hac conſultiſſima.Iaſ.in l.ſicut certi.nume.10. C.de teſtam. mili.text.in l.3.&ibi Glo.C.de ſilentiarijs,lib. 12.quam Glo.reputat ſingularem Bal. in c. eccleſia Sanctæ Mariæ.4.col.de conſtit. Glo.in l.2.§.legatis,&ibi Bart.&in l. hæres abſens,& ibi Bar. ff. de iudicijs, & tamen lex generalis comprehendit ruſticos, & mulieres. leg. prima,titu. 4. lib. 1. ordi. vnde cùm pijſsimus princeps noſter mandatum dediſſet bello ſæuiente Gallico, vt à ſummis rationalibus oppida venderentur, ex facto ſæpè conſultus reſpondi, in tali mandato non comprehendi oppida, quæ in hac materia haberent ſpeciale, & peculiare priuilegium, quod nota ad eam villam, ſeu oppidum, quod Monleon appellatur, quia, vt dicebatur, peculiare habebat priuilegium, ne poſſet alienari, idemque dicebatur in oppido illo, quod Hortaio appellatur.

Lex generaliter loquēs nō comprehēdit perſonas peculiare priuilegium habētes in illa materia.

Lib.1.tit.4. lib.1.ordin.

Mandatum regis de oppidis alienādis vt intelligendum.

Secundò mouentur Iaſ. & Cuma. quia in d.l.diſcretis, ratio falſitatis vitandæ, & voluntatis teſtatoris intelligendæ expreſſa eſt, quæ ratio viget in milite teſtante, non ſecus quàm in pagano,quod parum me mouet,nam in teſtamento cuiuſque propter eaſdem rationes ſeptem teſtes, & reliqua ſolemnia regulariter deſiderantur.l.fi.C.de fideicom. l.iubemus. C.de teſtamen.quę rationes licet in teſtamen. militis non ſecus quàm in teſtamento pagani vigeant,tamen nihilominus illæ ſolennitates militibus remittuntur,per tot. ff. C.& Inſt. de mil. teſtam?

6 Illud autem dubium eſt, an ſurdus mutuſque ſimul à natura poſsit facere teſtamentum ex diſpenſatione principis, quod negant Paul. in dicta lege diſcretis.Idem Paul.& Cuma.in lege,qui in poteſtate. §. primo.ff. de teſtamen.

Surdus mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Ro. Ale. cin. cōtra Cumā. Pa. Are. Iaſ. & alios.

Contrarium tenet,& melius Alexand.in d. l.diſcretis.nume.4.per tex.in d.§.quinimò,& in l.iure milit.ff.de milita.teſtamento, vbi per legem id introducitur, ergo & per principem ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione introduci poteſt.l.prima.ff. de conſtitutio. prin. §. ſed & quod principi.Inſtit. de iure natu.& ita etiam tenent Cinus,&Roma.in d.l.diſcretis.licet contrarium teneat Iaſ.ibidem. col. ſecunda.&Areti.in l.ſi mutus.ff.de teſtamen.& vera concordia eſt, quod aut ille teſtator nullum omnino ſenſum habebat, & tunc non valebit teſtamentum nec principis diſpenſatio, aut aliquem ſenſum habebat, & tunc valebit,aut dubitatur, & valuit ſi ritè, & rectè teſtetur, ſin minus,ſecus, vt in ſimili diximus ſuprà.

Item limita,† vt ſurdus ſimul,& mutus etiā à natiuitate poſsit teſtari ad pias cauſas, ſecundum Bal.& Alexan.& Dec.nu.12.in dict.leg. diſcretis,per cap.cum tibi, de teſta.

Surd. ... tus nō ... teſtāt ... ad pi ... ſas cū ... Ro. l. ... Alex. ...

Contrarium & melius tenent Ro.& Iaſ.col. 2.in prin.in d.l.diſcretis.Bal.in l.1.col.2. C. de ſacr.eccle.quia tale teſtamentum etiam libertatis fauore non valebit. d.l. diſcretis, libertas autem pijſsima cauſa eſt,vt reſoluit Iaſ.in l. captatorias. C. de teſtamento milit.

Illud autem dubiū eſt† an mutus, qui nullam vocem articulatè emittere ſciebat, niſi illam vocem Si, aut illam vocem Non, poſsit facere teſtamentum,& Corn.conſi. 20. abundè.lib.4.tenet quòd poſsit, quia communis opinio eſt valere teſtamentum quando alteri interroganti, Titiúmne hæredem inſtituis? teſtator reſpondet, vel etiam inſtituo. Glo. & communiter Docto.in l. iubemus, in verbo quemadmodum. C. de teſtamen.& dixi ſuprà,ergo,&c. Præterea ſtipulatio fieri non poteſt,niſi vtroq; loquente.l.1.in princ.ff.de verborum obligatio.& tamen ſimilis ſtipulatio valeret. d.l. prima. ff. de verbo.oblig.§.ſi quis ita,ergo,&c. Mutus tamen iure regio iudex eſſe non poteſt.l.2.tit.15.lib.2.ordin.ſin autem illam tantùm vocem exprimere poſſet Si, vel Non, dubitari poteſt, an iudex eſſe poſſet, & magis eſt vt non poſsit,per rationem expreſſam in d.l.2.

Muti qui lam ... cem ... re p... vel n... ripot ...

Decl. ... 15.lib ...

Cæcus† non poteſt facere teſtamentum ſecundum formam communem, niſi præterea adhibeat ſolennitatem, de qua in l. hac conſultiſsima. C. qui teſta. fac. poſ. & in §. cæcus. Inſti.quib. nō eſt permiſſum facere teſtamen. l.4.tit.1.par.6.quod hodie immutatum eſt, vt in l.3.Tauri.

Cæcus ... ſtatur ... obſeru... ſua p... ri.

L.3. Tau...

Illud autem dubium eſt,† an ad validitatem teſtamenti cæci oporteat teſtamentū incipere ab hæredis inſtitutione de iure veteri, & quid de iure nouo, & in vtroq; caſu communis opinio eſt oportere ab hæredis inſtitutione incipere, vt per Decium, & alios in d.l. hac conſultiſsima.col.1.ſed in vtroque contraria ſententia verior eſt, vt tenent Viglius in d.§.cæcus. & Emanuel de à Coſta in l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff.de liber.& poſthum. pagina 108. vt diximus ſuprà, & tangit Iaſ. in d.l. hac conſultiſsima.col.2.

Cæci ... olim ... licet ... pereta ... redis ... tione, ... commu... idem ... hodie ... commu...

An

11

…ec inter …bes ſine …iuris ſolē- …ta teſta- …rum com- …ui contra …à plures.

An †autem cæcus inter liberos poſsit teſtari citra iuris ſolennitatem, vehementer controuerſum eſt, & magis communis opinio eſt, vt ſolennitas, de qua in dict. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtament. face. poſ. non ſit neceſſaria, cum cæcus teſtatur inter liberos, ſed ſufficiant duo teſtes, vt in l. fina. C. fami. erciſ. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. C. teſtament. ita tenet Bal. in d. l. hac cōſultiſsima. C. qui teſtament. fac. poſ. & ibi Ange. Salic. Paul. Ale. & Deci. numer. 36. & hanc dicit communem ſententiam Iaſ. ibi. num. 4. Secunda fuit opinio, vt tale teſtamentum deſideret omnes ſolemnitates, de qua in d. l. hac conſultiſsima. ita tenent Fulg. & Roma. ibidem, & Cuma. conſi. 100. ſi teſtator fecit primum teſtamentum. Tertia fuit opinio Iaſo. vbi ſuprà, dicentis, tale teſtamentum valere cum duobus teſtibus, dummodò adijciatur tabellio, vel tertius teſtis loco tabellionis. Quartò relinquunt cogitan. quales ſunt. Alber. in dict. l. hac conſultiſsima, poſt Martinum de Fano, & alios quos ipſe refert. Quid dicendum? veritas pendet illinc, vtrùm lex generaliter loquens comprehendat perſonas priuilegiatas in materia illa de qua agitur, qua in re veram, & communem opinionem diximus eſſe, quòd eas non comprehendat, vt ſuprà, quo ſuppoſito tota vis in eo ſita eſſe videtur ſecundum Doctor. ſuprà citatos, vt ſi d. §. ex imperfecto, deciſio videatur eſſe ſpecialior quàm deciſio d. l. hac conſultiſsima, tunc ſufficiant duo teſtes, quia generi per ſpeciem derogatur. l. vxorem. §. fœliciſsimo. ff. de legat. 3. c. generi, de regu. iur. in 6. aliàs ſecus. Sed præterea veritas pendet illinc, vtrùm ante d. l. hac conſultiſsima, cæcus poſſet teſtari, vel non, & quòd antea teſtari poſſet, videtur, quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. nam nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cauſis maiores, ſed cæcus nulla lege expreſsim vetitus reperitur teſtari, ergo, &c.

12 …l.14.ti.

Per contrarium vt expreſsim reperiatur teſtari prohibitus, facit text. in §. cæcus. Inſti. quibus non eſt permiſſum fac. teſtamentum, dum ait, cæcus autem non poteſt facere teſtamentum, niſi per obſeruationem quam lex Diui Iuſtini patris noſtri introduxit. Idem probat tex. in l. 14. tit. 1. par. 8. dum ait, el ciego non puede facer teſtamento fueras, vide, &c. facit text. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtament. ibi, in conſpectu teſtatoris, & in l. ſi vnus, ibi coram teſtatore. C. de teſtament. Decius conſi. 354. in caſu. & diximus ſuprà, ergo cum hæc ſolennitas, vt teſtes videant teſtatorem, & videantur ab ipſo in teſtamento cæci interuenire non poſsit, ſupereſt vt de genere prohibitorum eſſet cæcum teſtari, cùm ſolennia adhibere non poſſet, adhuc tamen magis eſt, vt coram teſtatore, & teſtibus factum videatur teſtamentum, ſi teſtes intelligant quod teſtator agebat, & teſtator intelligat teſtes eſſe præſentes, licet eos non videat, argument. text. in l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitris. & diximus ſuprà latiùs, & per hoc magis eſt, vt cum nulla lege ſatis apertè cæcus teſtari vetetur, nec veriſimile ſit quòd ſi prohibitus eſſet, non eſſent plures leges id nominatim declarantes, vt declarant in reliquis qui ſunt teſtari prohibiti, intelligendum ſit, vt teſtari poſſet cæcus olim non ſecus quàm hodie, non quidem in ſcriptis, ſed tantùm nuncupatiuè, vt in dict. l. hac conſultiſsima, in qua magis videtur quod ius antiquum referatur cum aliqua adiectione, quàm quòd poteſtas teſtandi denuo introducatur, quo ſuppoſito cum d. §. ex imperfecto. ſecundum communem ſententiam procedat in teſtamento tam nuncupatiuo quàm in ſcriptis, videtur comprehendere etiam teſtamentum cæci, quod per nuncupationem tantùm fieri poteſt, & ſic teneo quod ſufficiãt duo teſtes, pro quo induco l. fi. C. famil. erciſcun. ibi, quibuſcunque verbis. aut indicijs, nam verba, & indicia emittere poteſt cæcus, non ſecus, quàm reliqui Amplia, vt procedat etiam ſi in teſtamento cæci liberi diſpariter eſſent honorati, ſecundum Ale. & Deci. col. fi. in d. l. hac conſultiſsima. Curt. Iun. in d. §. ex imperfecto. nu. 2. dixi plenè in ſimili ſuprà. Cæcus autem iudex eſſe non poteſt. l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin. etiam inter liberos, argum. ſupradictorum, per quod dicta l. vtiliter, ampliatur. *Decl. l. 2 tit. 15. lib. 2. ordi.*

Illud autem dubium eſt, † an in codicillis factis à cæco debeant interuenire tot ſolemnitates quot in teſtamento ipſius cæci, & Glo. in d. l. hac cōſultiſsima. in verbo, codicillis. ſecundum vnam opinionem tenet quòd ſic, ſequuntur Butrig. Ful. Bal. Ange. Rom. Ale. & alij communiter ibidem per illum tex. in verſ. quę in eundem modum. 13 *Cæci etiã iure communi requirit codicillus tantam ſolennitatem quantam teſtamentum cum communi contra quã plures.*

Contrarium tenet eadem Gloſſ. ibidem ſecundum aliam opinionem, quam ſequuntur Salice. Pau. & Iaſ. ibidem, moti, quia nimis nouum eis videtur, vt tanta ſolennitas requiratur in codicillis, quãta requiritur in teſtamento, ſed prior opinio verior eſt, per tex. apertum ſi nō cauilletur, in d. l. hac conſultiſsima. in verſi. quæ in eundem modum, † quod hodie iure regio expreſsim approbatum eſt in lege tertia Tauri. vt ſic nouum videri non debeat, tantam ſolemnitatem requiri in codicillis, quanta requiritur in teſtamento aliquando. 14 *Cæci codicillus iure regio tantã ſolenitatẽ requirit quantã teſta. per l. 3. Tauri.*

Quid † autem in teſtamento cæci facto ad pias cauſas, an valeat ſine ſolennitate, de qua in dicta lege, hac conſultiſsima? & magis eſt vt ſine illa ſolennitate valeat, cum interuẽtus ſolennitatis, de qua in capitulo, relatum 1. de teſtament. quia dicta l. hac conſultiſsima, hanc recipit interpretationem, argument. leg. nam & poſterioris. ff. de legibus, & argument. l. 1. §. Falc. ff. ad leg. Fal. vbi per Alexand. poſt alios, & in ſimili per Rodericum Suares 15 *Cæci teſtam. minus ſolenne valet in 17. caſibus.*

in l. quoniam in prioribus.C.de inoffi. teſtamen.ſuprà l.regia ibi inſerta, in prin. & ita in ſpecie, quod tale teſtamentum valeat, tenent Alexand. & Iaſ.col.3. & Phi.Decius, in d.l. hac conſultiſsima. Quæ quidem lex, vt patet ex ſuperioribus, limitatur 1. vt non procedat in teſtatore milite, qui cæcus eſſet. Secundò limitatur vt non procedat in cæco teſtante inter liberos. Tertiò limitatur, vt non procedat in cæco teſtante ad pias cauſas. Quartò limitatur, vt non procedat in teſtamento facto tempore peſtis. Quintò, vt non procedat in teſtamento facto tempore belli. Sextò vt non procedat in teſtamento facto in carcere Tyranni. Septimò, vt non procedat in teſtamento facto, vbi eſſet hominum penuria, argument. eorum, quæ plenè diximus ſuprà. Octauò, vt non procedat in teſtamento facto coram præsbytero parochiali, vt in ſimili diximus ſuprà. Nonò, vt non procedat in teſtamento facto à peregrino Romam pro animæ ſuæ ſalute petente, vt in ſimili diximus ſuprà. Decimò, vt non procedat in teſtamento facto à principe qui obcæcatus eſſet, argument. eorum quæ in ſimili diximus ſuprà. Vndecimò, vt non procedat in teſtamento facto à cæco coram Principe, argument. l. omnium. C. de teſtam. & quæ in ſimili diximus ſuprà. Duodecimò, vt non procedat in teſtamento facto apud acta iudicis per teſtatorem cæcum, argumen. dict. l. omnium, & quæ in ſimili diximus ſuprà. Tertiodecimò, vt non procedat in teſtamento habentes merum imperium in loco vbi teſtabatur, licet cæcus eſſet teſtator, argumen. d. l. omnium, & quæ in ſimili dixi ſuprà. Quartodecimò, vt non procedat quando Princeps in teſtamento cæci cum dicta ſolennitate diſpenſaret, argumen. eorum, quæ in ſimili diximus ſuprà. Quintodecimò, vt non procedat in cæci teſtamento, ſi lex cum tali ſolennitate diſpenſaret, vt in ſimili diximus ſuprà. Sextodecimò, vt non procedat in teſtamento etiam cæci, quando cum hac ſolennitate conſuetudo diſpenſaret, vt in ſimili diximus ſuprà. Quæ quidem limitationes licet in ſpecie non attingant, nobis tamen ex mente, & communi Doctorum ſententia eſſe videntur.

Licet autem cæcus non poſsit facere teſtamentum per ſemetipſum niſi cum ſpeciali, & peculiari ſolennitatis obſeruatione, de qua mentionem habuimus, tamen illud dubium eſt, an ſibi aliàs teſtamentum facere poſsit per modum exemplaris ſubſtitutionis, qua in re

16 ſunt, qui putent quòd † exemplaris fieri non poteſt cæco, ſecundum Curt.Iun.d.l.humanitatis.nume.ſeptimo, mouetur, quia cæcus poteſt facere teſtamentum ſeruata forma, quæ traditur in leg. hac conſultiſsima. C. qui teſtament. facere poſſ. ergo ei per aliud teſtamentum fieri non debet, quandoquidem exempla ſubſtituendi facultas fundatur in impotentia teſtandi, vt probatur in §. qua ratione. iuncto §. præcedenti, in l. de pupil. ſubſt. & in l. humanitatis. C. de impube. quinimò etiam eſſet cæcus impotens ad teſtandum, non per hoc ſequeretur quòd poſſet ei fieri exemplaris ſubſtitutio, niſi illa impotentia deſcenderet ex defectu & carentia intellectus, vt probatur in d.l. humanitatis, & in d. §. qua ratione. Hoc amplius oporteret quòd carentia, ſeu mentis ille defectus ex furore, vel dementia, vel ſimilis morbi cauſa, quæ ab animo deflueret, deriuaretur, ſecus verò ſi à corpore originem morbus ille traheret, vt latè diximus in illa quæſtione, an muto, & ſurdo poſſet fieri exemplaris, vnde tentari poteſt, quòd etiam ſi cæcus ſtolidus eſſet, ſi tamen non omnino inſanus, ei exemplaris fieri non poſſet, id quod pendet ab illa quæſtione, vtrùm fatuo poſſet fieri exemplaris, quam ſuo loco locamus, denique quòd cæcus non careat intellectu, ſicq; non poſsit ei fieri exemplaris, euidentius eſt quàm longa contentione egeat, quando quidem quotidiè videmus cæcorum quàm plures ſummos eſſe artifices Muſicæ, Iuriſprudentiæ, Rhetoricæ, & ſimilium artium, adeò vt ad culmen doctoratus, vel magiſtratus peruenire poſsint, vt in quæſtione de facto obtentum fuit, id quod planè probatur ex ſequentibus.

Exemplaris cæco fieri non poteſt.

Et primò ſuppoſita idoneitate, de qua ſuprà, cuilibet eſt permiſſum admitti ad honorem magiſterij, ſi non reperitur prohibitus, vt in d.l. magiſtros, & in d. lege vnica, de profeſſo. qui vrbe. ſ. lib. 10. C. ſed cæcus ex hoc ſolo quòd ſit cæcus, non reperitur prohibitus, ergo eſt admittendus. leg. nec non, ex quib. ca. mai. Confirmo & probo, quia certum eſt, quòd in his, quæ ſunt de genere permiſſorum, quilibet intelligitur de perſonis permiſsis, niſi ſpecialiter reperiatur prohibitus, tex. eſt, & ibi Barto. in leg. mutus. §. cum quæritur. ff. de procura. in leg. prima. ff. de teſtim. in l. ſi quæramus. ff. de teſtamentis, in l. cætera, in princi. ff. de lega. 1. ſed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, vel conſtitutione, ergo intelligitur permiſſus, d.l. nec non. Cõfirmo adhuc, quia vbi in aliqua diſpoſitione habemus regulam generalem, ſemper illa militabit donec conſtet de exceptione, vel fallentia, vt in l. ab ea parte. ff. de probationibus, in l. ſuus quoque. in verſic. puto. ff. de hæred. inſtituen. in cap. adde. de reſtitu. ſpolia. Barto. in l. ſecunda. ff. ſi quis in ius voca. non ierit, ſed non conſtabit de exceptione, vel fallentia in cæco, ergo militabit regula. Confirmo tertiò, quia ſi vlla lex in mundo diſponit, quòd cæcus prohibeatur ab aliquo actu, hoc ideo eſt, quia præſumitur quòd cæcus non poterit illum actum debitè exercere, vt in leg. prima. C. qui morbo, in l. luminibus. C. qui dare tutores, vel curato. po. ſed ratio iſta ceſſat in caſu noſtro, quia ponimus pro conſtanti, præfectum magiſtrum

17 *Cæcus prohib[...] eſſe doc[...] vel teſ[...]*

giſtrum idoneum eſſe ad Magiſteriū,& quòd debitè poterit exercere principale officium ipſius Magiſterij, ergo ceſſabit diſpoſitio iurium quæ in contrarium adduci poſſunt, vt in lege adigere,in §.quauis, de iure patro.ratio enim legis magis conſideranda eſt quàm dictum, vt in l.cum pater,in §.dulciſsimis, de lega.ſecundo,in l.nomen filiarū,de lega.ſecundo,in leg.hæc actio.ff.de calumniato. Confirmo & quartò, quia cæcus non prohibetur ab illo actu,cuius exercitium non impeditur ex defectu oculorum, vnde bene poteſt eſſe teſtis in alijs actibus, in quibus ex defectu viſus non impeditur,puta in re perceptibili aliàs,quam ſenſu viſus, vt ſi habet notas voces contrahentium,vt eſt Glo.in capitul.teſtes,ſecunda quęſtio.quarta,eſt per Specu.in titu. de teſte. in §. primo.verſicu.ſed nunc quid cæcus,& per Panor.in cap.cum cauſam,in ſexta columna, de teſtibus. hinc etiam eſt, quòd poteſt præſtare auctoritatem ipſi pupillo contrahenti ſi ſit tutor,vt in lege.& ſi tutor.ff.de auctori. præſtan. Ratio eſt, quia in huiuſmodi actibus non impeditur ex defectu viſus, ergo non eſt prohibendus à magiſterio,per quod officium illud exercere poſsit. Confirmatur hoc ex textu in capitu.niſi cum pridem. verſicu.alia verò cauſa, de renuncia. vbi debilitas, vel infirmitas corporis tunc demum eſt cauſa ſufficiens ad hoc, quod Epiſcopus renunciet Epiſcopatui, quando ex huiuſmodi defectu Epiſcopus eſt impotens ad exequendum officium Magiſterij, minimè obſtabit huiuſmodi defectus, quin magiſterium aſſequatur, maximè cum ex huiuſmodi debilitate oculorum augeatur ſibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque vigor ſpiritus ad docendum,vt ſecūdum Apoſtolum poſsit dicere,quia infirmior fortior factus ſum,vt in d.ca.niſi cum pridem, & quod vergente deorſum conditione corporea, feruor ſpiritus in ſublimiora conſcendit, in cap. 3.de renunciatio.ad hoc bene facit text. in l.2. §.quam ſenio.& in §.corporis,debilitas excuſat aliquem ab honore, vel officio publico, quando ex tali imbecillitate redditur inſufficiens ad executionē illius honoris, vel officij, ſed ſi illud officium, vel honor poſsit geri ex conſilio, & prudentia,non excuſabitur ex infirmitate corporis,ſic ergo in noſtro caſu,cùm ex iſta oculorum infirmitate noſter cæcus non reddatur inſufficiens ad officium docendi, quod quippe officium geri poteſt ex conſilio,& prudentia potius quàm ex viribus corporis,non impedietur eadem infirmitate.

Præterea & quintò, quamuis vnus defectus ſit potens ad impediendum aliquem ab aliquo honore, ſi tamen ille defectus poteſt ſuppleri ex aliqua perfectione patientis illum defectum,talis defectus non obſtabit patienti,text.eſt in præallega. capi.niſi cum pridem. §.pro defectu,iuncto text.in cap.cum in cunctis,de electione,& in ca.fin.de ætate,& qual. vbi defectus ſcientiæ non ſolùm impedit promouendum in Epiſcopū, ſed deijcit iam promotum, ſi tamen defectus ille ſuppleatur charitate,non obſtabit promouendo,vel promoto.Benè facit ad id tex.in c.de illis, & in c.fin. de ſponſa. impube. vbi defectus ætatis in matrimonio contrahendo ſuppletur ex perfectione prudentiæ, ad idem tex.in l.2.C.ſi minor ſe maiorem dixerit,de quo per Ioan. in prællegat.c.de illis. Verùm in exemplari ſubſtitutione,vt paulò ante dicebamus, vix eſt vt hæc vitia poſsint ſuppleri cùm ſi parentibus concedas hanc facultatem,vt exemplariter cæco ſubſtituant,tunc ipſi cæco,qui per ſe ipſum teſtari poteſt, facultas teſtandi auferatur, per quod ipſi iniuria fieret,contra l.ex facto, in princ.ff. de vulgar.& pupilla. Redeundo ad prælibatū articulum, an cæcus ad honores poſsit admitti,quod dixi admittendum in illo cęco,pręſertim de quo mentionem habuimus.

Præterea in dicto cæco ponebatur excellens artis peritia, quæ quidem operatur quòd perſona aliàs prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum,hinc eſt quod quamuis mulier prohibeatur eſſe arbitrix,vt in l.cum lege.ff.de arbit.& in l.fi.C.eo.& in c. mulierem.22.q.5.ſi tamen mulier eſt perſona excellens, benè potetit eſſe arbitrix,vt per Specu.in titul.de arbitro.§.2.in princip.argumen.in cap.dilecti, de arbitris, & in capit. cum deuotiſsimam.2.q.2. hinc eſt, quòd licet antiquior ſit præferendus in dignitatibus, & honoribus, vt in l.fin.C.de tyronibus.libr.11.& in l. ſemper. ff.de iure immunitatis.ſi tamen iuniores ſunt excellentiores, præferendi ſunt antiquioribus, vt in auth. de monachis,in §.ordinem.collat.1.Et quamuis ſtatuto caueatur, quòd ad lecturam ordinariam non poſsit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale ſtatutum non vendicaret locum in doctore valde excellenti, licet ſit minor, quia propter excellentiam magnam receditur ab ſtatuto, ita ſingulariter Bald.in l.ſe det reprobari.in verſicul.valde tamen diſciplinati.ff.de excuſat.tutor. Idem tenet Angel.in l.ſi cum dies, in §. ſi arbiter.ff.de arbit.refert,& ſequitur Alexa. in l.cum quid, in prima col.ff.ſi certum peta. Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex eſſe nequeat. l.2.tit.de los alcaldes,lib.ſecundo ordinamen. tamen ſi ſit excellentis virtutis,& peritiæ,fortè poterit, ſtat ergo ex ſuperioribus recedi debere à regulis iuris ob inſignem peritiam eius viri, de cuius receptione, vel excluſione agebatur, quaſi hoc in caſu regulæ prohibitoriæ locum non vendicent, & ita obtentum fuit in illo cæco, de quo mentionem habuimus,& meritò,præſertim quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

18 *Excellentia facit vtcunque prohibitus diſpenſetur.*

Decla.2.titu. de los alcades lib.2.ord.

De ead.re.

19 *Notorietas nō eget comprobatione aut cauſæ ſignificatione.*

Et notus ſine examinatione recipitur, ſufficit.n.teſtimonium populi pro examine, vt eſt tex.& ibi Gl.in capit. nullus, vigeſimaquarta

diſtincti.ad idem text.in cap.propoſuit,de appellatio.vbi Panormita. notat quòd ſcholaris notoriè petitus poteſt doctorari ſine examine,vel ſaltem cum modico examine, pro forma,Rei enim demonſtratæ fruſtra fit demonſtratio, vt in l.prima.§. final. ff. de dote prælega.& in dict.l. prima. ff. de in integrum reſtitu. vnde quamuis Romæ in admittendis auditoribus præcedat examen, ſi tamen ſit doctor valde excellens,talis debet admitti abſque vllo examine, per l. ſed & reprobari.§.amplius. verſiculo, valde tamen diſciplinatos.ff.de excuſa.tut. & ita aiunt allegaſſe dict. Doctorem de Figuero,& cùm electus eſſet in auditorem Rotæ,ſeu Romanæ curiæ,obtinere tamen non potuit,vnde cùm receptus non eſſet, per Carolum inuictiſsimum Cæſarem deſignatus fuit,vt præſideret curiæ Neapolitanæ, hodieque electus eſt in Præſidentem curiæ, ſeu prætorij Valiſoletani.

Redeundo ad cęcum quòd ad honores poſſit admitti,pręclictis nō oberit ſi dicatur,quòd cęcus magiſtratus eſſe nō poteſt,nam aliud eſt eſſe magiſtrum,aliud eſſe magiſtratum, pro quo adduco text.in dict.l. quibus, de verborum ſignificatio. vbi Iuriſconſultus appellat, magiſtros illos, quibus præcipuè cura rerum incumbit,& quia magis, quàm cæteri diligentiam,& ſolicitudinem in rebus, quibus proſunt,debent,vnde in cuiuslibet diſciplina præceptores appellat magiſtros admonendo, vel monſtrando, quin etiam, inquit Iuriſconſultus, ipſi magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur, ex quibus verbis clarè conſtat,quòd magiſter,& magiſtratus ſunt diuerſi,nam ſi idem eſſent, non diuerſis nominibus nuncuparentur,vt in l.ſi idem.C.de codicillis. *De ead. re.*

20 Præterea Iureconſultus non ponit ibi diffinitionem magiſtratus,ſed deriuationem tantùm,modò certum eſt, quòd vbi aliàs habemus ſignificationem vocabuli ex diffinitione, nunquam ſumitur propria ſignificatio ex alluſione,vel deriuatione, ſecundum Barthol. & Doctor. in l. prima,in princip. & in l. ſecunda, in §. appellata. ff. ſi certum petatur, quamuis enim tutor cognominetur à tuendo non tamen omnis, qui tuetur,dicitur tutor, ſed ille tantùm in quem cadit vera diffinitio tutoris,vt in lege prima,in princi.ff.de tutelis, & in princip.Inſtit.eod titulo, & quamuis teſtamentum deriuetur à mentis teſtatione, vt in l.prima.ff.de teſtament. non tamen omne illud quod mentem teſtatur, teſtamentum eſt.Sic etiam quamuis mutuum cognominetur ex eo,quod de meo fiat tuum, vt allegata l.ſecunda.ff.ſi cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum eſt mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic in propoſito,quamuis magiſtratus cognominetur à magiſtro,vt in dict.l.quibus, non tamen ſequitur, quòd magiſter,& magiſtratus ſint idem, alioquin magiſtri pecorum eſſent magiſtratus,quod eſſet abſonum, vera autem & propria ſignificatio huius vocabuli Magiſtratus, tribuitur prętoribus atque alijs Rempublicam adminiſtrantibus,vt per Alberi.in dictiona.in verb. magiſtratus. Magiſtratus non poteſt dici niſi habeat iuriſdictionem ordinariam,& non ſufficit habere delegatam, vt eſt tex.quem ibi notat Paul.de Caſtro,in lege cum qui.ff.de iuriſdictio.omni. iudi.quod Paul.dicit ibi notandum,etiam menti tenendum pro ſtatutis loquentibus de magiſtratibus, & quamuis in iure reperiantur quinque genera magiſtratuum, omnes tamen,à maximo vſq; ad infimum habent iuriſdictionem ordinariam, vt in authen. vt ab illuſtribus. §. ſancimus.colla.4.Bart.in l.1.ff. de officio eius, cui eſt manda.iuris.per Specu.in ti.de iuriſdi. omni.iud.quaſi per totum,& iſta eſt communis interpretatio Iuriſperitorum, ex qua ſumitur propria ſignificatio vocabuli, vt in leg. Labeo. §. idem Tubero. de ſupellectili lega.in leg.cum de lanionis. §. aſinam, de fundo inſtrum. *Etymologia vocabuli non conſideratur.*

SVMMARIVM.

1 *Declaratio l.55.Tauri.*
2 *Declaratio l.54.Tauri.*
3 *Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipſius vxoris.*
4 *Vxor luxurioſè viuens non amittit teſtamenti factionem.*
5 *Declaratio l.fi.tit.4.lib.5.ordi.*
6 *Declaratio l.fi.titulo de las ganancias,libro quinto ordin.*
7 *Declaratio l.1.tit.4.lib.5.ordin.& l.9.titu.de las donationes,eo.libro.*

CAP. CIIII.

VIDIMVS de captiuo,de obſide & ſimilibus, an habeant teſtamenti factionem, nunc videndum de muliere vxorata,& quidem iure cōmuni nupta vtranque teſtamenti factionem habet, non ſecus, quàm vir, iure autem regio licet ſimiliter habeat teſtamenti factionem actiuam, & etiam paſsiuam, tamen paſsiua teſtamenti factio in hunc modum reſtricta iure regio fuit, vt nullam hæreditatem citra viri licentiam poſſet agnoſcere, aut adire ſine inuentarij confectione, confecto autem inuentario bene poteſt.l. 54. Taurina. vnde limitatur l. 55. Taurina, *Decla.l.55. Tauri.* quę generaliter vetat mulierem nō poſſe citra viri licentiam quaſi contrahere, nam aditio hæreditatis eſt quaſi contractus.l.ex malefici-is.§.hæres quoque.ff.de act.& obligat.§.hæres quoque.Inſtit.de obliga.quæ quaſi ex contractu, & tamen hæreditatem adire ſine viri licentia

Dec. l. 54. Tau.

2 cẽtia fas eſt, confecto inuentario, per d. l. 54. quia eo caſu ex illo quaſi contractu lædi ſaltem immodicè non poſſet, argu. l. fina. per totam. C. de iure delibera. minor autem ſine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non poſſet adire, per §. ſed neque. Inſtitutio. de autho. tuto. l. ſi curatorem habens. C. de in integrum reſtitutio. neq; d. l. quinquageſima quarta, quæ id propter interuentum inuentarij conceſsit nuptæ ad minores, vt puto, trahi poterit. Sed an mulier poſsit ſine licentia viri legatum agnoſcere, teneo poſſe, argumen. d. l. quartæ. nam qua ratione poteſt hæreditatem confecto inuentario adire, eadem & legatum agnoſcere, arg. l. ſi hæreditatem. ff. manda. præſertim ſi onus iniunctum non habet.

...s contra ...ine licen... ...iri facto ...firmatur ...mento cõ... ...miſ.

3 An autem per † interuentum iuramenti is contractus, aut quaſi contractus ab vxore citra viri licentiã initus firmetur? & Micha. Ciſon. in d. l. 55. verſic. quartò dubitatur poſt Ioan. Lup. quem allegat, & Bald. nouell. firmat iuramento validari talem contractum, aut quaſi, quod omnino nego, cùm id iuramentum inferat læſionem marito in honore, & etiam in bonis, quia omnia quæſita cõſtante matrimonio ipſe participat. l. prima, & ſecunda, & l. fin. tit. quarto, lib. 5. ordinamen. cuius iuris iuramentum vxoris nocere non potuit. cap. ſecundo, de pact. in 6. cap. cùm contingat, de iureiurand. capit. licet mulieres, eodem tit. in 6. nec iurandum de periurio vxoris, quæ illum contractum ſe ſeruaturam iurauit, nam iurauit impoſsibile, & conſequenter ſtatim peierauit, arg. l. nepos proculo. ff. de verb. ſign. niſi eam ſalues intelligendo ſoluto matrimonio obligatam ad obſeruantiam iuramenti, quod licet verum eſſet, quod non firmo interea, tamen contractus eſſet infirmus, aut in pendenti, qua de re alibi fuſius.

Denique, quòd vxor iure regio poſsit teſtari, tenet in ſpecie Micha. Ciſon. in dict. l. 5. verſicu. 19. poſt Baldum quem allegat in leg. ſi curatorem habens. C. de in integrum reſtitu. & in leg. velles, necne. C. de reuocand. donatio.

...r luxu... ...ſ viuens ...perdit te... ...nti fa... ...tionem.

4 Quid autem † ſi ea mulier nupta luxuriata eſt, an per hoc amittat teſtamenti factionẽ? mouet quæſtionem, quòd mulier luxurioſè viuens prodigæ æquiparatur, vt alibi diximus, prodigus autem teſtari non poteſt. leg. is cui. ff. de teſtament. facit, quia bona quæſita conſtante matrimonio iure regio amittit. l. fina. tit. 4. libro quinto. ordin. & perdit dotem, ſecundum quoſdam, vt per ipſum Mich. in l. 14. Tauri. quod non firmo, adhuc magis eſt, vt teſtari poſsit, nec d. l. fin. debeat trahi ad hunc caſum, cùm ſit pœnalis, ergo, &c. vt l. antepenul. cum ſe. ff. de pœn. c. in pœnis. de regu. iur. leg. Arrianus. ff. de actio. & obliga. leg. abſentem, in princip. ff. de pœn. Ad dict. l. is cui lege. reſpon. quòd loquitur poſtquàm alicui bonis interdictum eſt.

Dec. l. fi. tit. 4. li. 5. ord.

Illud autem quæri poteſt, quo caſu mulier poſt mortem mariti luxurioſè viuere cœpit, & per hoc priuanda veniebat bonis quæſitis conſtante matrimonio, iuxta d. l. fin. tit. de las ganancias. libr. 5. ordin. an ſi id peccatum occultum ſit, ipſa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incuſante deferre, & reſtituere hæredibus mariti, & magis eſt, vt non teneatur, quia, vt oſtendimus c. 7. nu. 1. libro 1. tomo 2. cum plurib. ſeq. lex ad pœnam neminem voluit obligare in foro animæ, niſi cum id expreſsit, vel cogitauit, cogitaſſe autem videtur cum pœnam committi ipſo facto expreſſit, non aliter, vt ibi latè, hæcque pars mitior eſt, & ita debet intelligi, & limitari dict. l. fin. 6

Dec. l. fi. titu. de los ganancias, lib. 5. or.

Præterea quòd princeps tali vxori donauit etiam conſtante mntrimonio, quod regulariter ipſi ſoli non etiam viro iure regio acquiritur, vt in l. prima & 2. d. titu. de las ganancias, & in l. 9. tit. de las donatio. lib. 5. ordin. id non puto amitti, nec hæredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudoriſque violationem poſt mortem mariti cõtingentem, quia d. l. fi. loquitur in hæc verba los bienes, quæ fueron ganados, i meiorados por ſu marido, i por ella. at hæc bona per ipſam tantùm, non etiam per eius maritum quęſita videntur, vt dict. l. prima, & d. l. nona. ergo hoc in caſu non loquitur lex illa pœnalis, nec extra caſum ſuum trahenda eſt, cũ ſit pœnalis, vt proximè dicebamus, per quod d. l. prima, & 9. ampliantur, & dict. l. final. limitatur. 7

Dec. l. lib. 1. tit. 4. lib. ord. & lib. 9. titul. de las donat. eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ.*

2 *Induſtrioſus quiſque præſumitur.*

3 *Priuatio, quæ nunc eſt, non præſumitur in futurũ, ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiuè.*

4 *Induſtria quotidiè acquirit.*

5 *Officium quando præſumatur affectatum.*

6 *Prælatus, vxor & ſimiles, ex cuius bonis præſumantur quæſiſſe.*

7 *Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti.*

8 *Filijfamiliàs bona, vnde quæſita præſumantur.*

9 *Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare, & de bonis eccleſiæ ſe alere.*

10 *Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis eccleſiæ.*

11 *Clericus ſi mutuo dat pecuniam, cuius ea præſumatur.*

12 *Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*

13 *Prælatus quando debeat facere inuentarium.*

14 *Clerici hæres capiens poſſeſsionem ſua auctoritate, an puniatur.*

15 *Eccleſiæ an præſumantur bona à prælato relicta.*

16 Vxor

16 Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet.
17 Clerici hæres repertus in poſſeſsione, an ſit ſpoliandus.
18 Præſumptio iuris eſt probatio etiam vbi requiritur probatio inſtrumentorum.
19 Clericus an vſufructuario, an verò vſurario æquiparetur.
20 Monachi bona etiam quò ad poſſeſsionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.
21 Prælatus an videatur poſsidere nomine Eccleſiæ.
22 Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris.
23 Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.
24 Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.
25 Dapifer, ergo fur.
26 Fuga famuli facit eum præſumi res ſubtraxiſſe.
27 Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur.
28 Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis, & taliter quæſita non poteſt alienare.
29 Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis Amaſij.
30 Vxor etiam adulterans præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti.
21 Vxor etiam adulterans ex marito præſumitur concepiſſe.
32 Officialis, prælatus, & ſimiles poſſunt probare, quæ non quæſierunt intuitu officij, vel dignitatis.
33 Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis.
34 Domini ex bonis an famulus dictatus præſumatur.
35 Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe videatur nec ne.
36 Prælatus tam ex bonis ſuis, quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.
37 Prælatus non ſemper marito aſsimilatur.
38 Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare.
39 Regula quando fiat.
40 Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt.
41 Prælatus, & eius hæres tenentur, ſi res eccleſiæ præſcripta eſt, eius culpa.
42 Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis, vel quærendis, quando fiat.
43 Prælatus qui curauit, vt ſibi relinqueretur quòd quis eccleſiæ relinquere volebat, an teneatur.
44 L. duodecima, titulo de los corregidores, libro 2. ordin.
45 Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis.
45 Clericorum, vel religioſorum iure variæ perſonæ vtuntur.
47 Arma quando placeant Deo.
48 Armatorum ordines ab eccleſia probantur.
49 Monachiſmum, vel religio, vel ordo religioſorum, quando facta videatur.
50 Monachiſmi religioſorum tria ſubſtantialia vota.
51 Clericus, vel eccleſiaſticus, vt quis fiat.
52 Eccleſiaſticus vt quis ſit, vt clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt.
53 Eremita dicitur eccleſiaſticus, licet clericus non ſit.

CAPVT CV.

VIDIMVS de clercis, an poſsint teſtari, nunc videndum eſt de Epiſcopo. Epiſcopus autem, aut quilibet clericus, vel ſacerdos, quòd poſsint facere teſtamentum non dubitatur, vt in cap. quæ in officijs, de teſtamen. vbi per nouiſsimos, & in ca. ſint manifeſtè. 12. quæſtio. 1. qua in re tria ſunt videnda, Primùm, bona promiſcuè per clericum poſſeſſa, cuius præſumantur. Secundùm de quibus bonis poſsit teſtari. Vltimùm an bona prælati, vel clerici diſtincta eſſe debeant à bonis eccleſiæ, nam in dubio præſumuntur ec- 1
cleſiæ, arg. dict. c. ſint manifeſtè. Sed in contrarium, imò quòd iſta bona, quę habet pręlatus, præſumantur acquiſita ex induſtria ſua, vel ſint ſua propria, & non eccleſiæ, facit tex. not. in l. ſi defunctus. C. arb. tute. vbi eſt text. nota. quod acquiſita per tutorem quantumcunque pauperem non præſumuntur acquiſita de bonis pupilli, cõſtat autem valere argumentum de tutoribus ad prælatum eccleſiæ. c. quia contingit, de religio. domi. & in c. fin. 5. quæſt. 3. & per dictam l. ſi defunctus. † dicit ibi eleganter Bald. quòd quilibet præſumitur induſtrioſus, & poſſe ditari, alleg. leg. cura. §. 2. & 3. de mune. & honor. vbi Gloſſ. dicit quòd generaliter quilibet anhelat ad lucrum.

Prælat... ſiſſe a... matur... nu ecc...

Induſ... quiſqu... ſumitu...

Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter Bald. in l. ex perſona, vltima columna. C. de probatio. vbi dicit quòd quando prę ſupponimus quandam præſentationem, verbi gratia, quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorem priuat tempus, ſiue numerum annorum, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argument. à priuatione in præterito ad priuationem in præſenti, per dict. l. ſi defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium & eſt ratio, quia non entis nullum eſt fundamentum, & ideo deficit extremũ à quo, quæ verba ſunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præſumitur ex propria pecunia, ita dicit Bal. in l. ſi paternus, prima columna, in fin. C. commun. vtri. iudi. per d. l. ſi defunctus, & l. ſi ventre, in fi. de priui. credi. nec eſt recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, vel non, quia ſemper præſumitur, quòd ſit pecunia propria, ex quo non conſtat quòd ſit communis, vel aliena. l. non vnde. C. ſi certum petatur. ergo ſic in propoſito, &c. Item facit, quia

Priua... nunc... præſu... in futu... cus in... eſt ali... ſitiuè.

Induſt... tidie a...

cit, quia quando quis donat omnia bona ſua non addendo præſentia, vel futura, valet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. & in l. 1. C. vt actio. ab hæred. & contrahen. & leg. ſi quis argentum. §. ſed & ſi quis. C. de donat. ratio eſt, & iſtud eſt quod pondero, quia poterit lucrari poſt donationem quod lex præſumit, & in illo lucro poterit teſtari, & ſic nō auferetur ſibi libera teſtandi facultas, ita dicit Bart. in l. ſtipulatio hoc modo concepta, de verborum obligat. poſt medium, per d. l. ſi defunctus, quod optimè quadrat in propoſito.

5 *...ū quan... o ...æſuma... ...r ſectatū.*

Facit † etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præſumitur illud affectaſſe, & procuraſſe. l. ſpadonem. §. fin. ff. de excuſa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquiſiuit, non præſumitur acquiſiſſe ex officio, ſecundum Bart. ibi, per d. Bar. in d. l. ſi defunctus, ergo idem in prælato, & hac de re vide Iaſ. in l. niſi hoc, in fin. ff. de pact.

6 *...tus, v... ...r ſimi... ...c cuius ...m præſu... ...ur quæ... ...e*

Secundò principaliter non prælato facit tex. notabil. in capitu. primo. 12. quęſt. 4. & ibi optima Gloſ. nam ibi legitur, & notatur quod † ſi clericus habens patrimonium, & beneficium aliquid, acquiſiuit in dubio, præſumitur quòd fuerint acquiſita tam de bonis clerici, quā de bonis eccleſię vel beneficij, vnde in dubio debent diuidi, ſecundum quantitatem patrimonij & rerum eccleſiæ, nam ſi clericus ex fructibus ſui patrimonij percipiebat 100. ex fructibus autem ſui beneficij ducenta, detractis ſibi neceſſarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquiſitis eccleſia habebit duas partes, & hæres clerici vnam partem tantùm, & hoc etiam tenet Imol. in ca. cum in officijs, de teſtam. & Bald. in authen. licentiam, de epiſcop. & cler. Immò quod plus eſt, voluit Ioan. Andr. in cap. 3. de peculio clericorum, quòd præſumitur pro clerico, ſi cōſtat quòd tempore ſuę promotionis habebat aliqua bona, vnde iſto caſu, ſi hæres clerici vel prælati poſsideat, & eccleſia agat contra ipſum, probet de iure ſuo, quia pro hærede eſt præſumptio, ex quo conſtabat clericum tempore ſuæ promotionis aliquando poſſediſſe vel habuiſſe aliqua bona, tamen hoc procederet quando hæres clerici reperitur in poſſeſsione, de quo infrà dicetur.

7 *...quæſiſ... ...æſumi... ...e bonis ...i.*

Ad idem pro iſta parte facit text. in l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxorem, & in l. etiam. C. eodem titulo, adducendo illa iura ad contrarium eius quod dicit Gloſſ. nam iura illa loquuntur in vxore, quia ſi aliquid reperitur vxorem quæſiuiſſe in vita viri, præſumitur quæſiuiſſe de bonis viri, ſed ſic eſt quòd prę latus vel rector videtur eſſe maritus eccleſiæ. 7. quæſtio. 1. capitul. ſicut alterius, & eccleſia videtur eſſe vxor ipſius, ergo bona quæſita per prælatum non præſumuntur quæſita de bonis eccleſiæ, ſed potius præſumens contrarium, ex quo poſſum ſingulariter inferre, quòd ſi tempore mortis prælati aliqui reditus & bona vndecunque quæſita reperirentur, penes eccleſiam efficerentur hæredum prælati & non ſucceſſores eccleſiæ, niſi per dictum ſuc ceſſorem probatum eſſet, vnde bona illa fuiſſent quæſita.

Facit † etiam ad idem Gloſſ. in lege, cùm oporteat, in princip. de bon. quæ libe. & quod ibi not. Baldus tertia col. quæ dicit quòd ex qualitate perſonarum conſiderabuntur bona reperta penes filium, quam conditionem ſequuntur, nam ſi filius fuit diligens & ſtudioſus, & pater fuit pauper, bona illa præſumentur aduentitia non profectitia, modò ad propoſitum, ſi epiſcopatus eſſet pauper vel tale beneficium quod ſecundum qualitatem beneficiati non ſufficeret ad alendum ipſum laicum vel beneficiatum, ſi beneficiatus eſſet diligens, tunc bona reperta apud ipſum præſumerentur propria ipſius & ex induſtria ſua quæſita, & non epiſcopatus. 8 *Filiſ. bona vnde quæſita p̄ſumantur.*

Moueor etiā ad hoc, † nam licet beneficiatus habeat patrimonium, poteſt ipſum coaceruare, & cùm bona habeat eccleſiæ, viuere de reditibus eccleſiæ, vt eleganter dicit Innocen. in cap. epiſcopus, de præbend. quem communiter Doctores ſequuntur in cap. ex præſentium, de pigno. maximè Abb. tertio notab. ex quo infertur eleganter † quòd ſi aliquis prælatus alicuius eccleſiæ, ex qua nihil aut modicum percipitur, habet officium lucroſum, quia fortè eſt doctor ſalariatus ad legendum, vel auditor curiæ regis, & ſua induſtria multa lucratur, tunc illa non præſumentur fuiſſe quæſita intuitu eccleſiæ, hoc tenet Imol. in capitulo primo, circa finem, de peculio clericorum. 9 *Clericus bona patrimonialia poteſt ſeruare & de bonis eccleſiæ ſe alere.* 10 *Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis eccle.*

Infertur etiam vlterius quòd † ſi reperitur prælatum mutuaſſe pecuniam nomine proprio, & probetur quòd erat talis perſona quæ potuit acquirere dictam pecuniam induſtria ſua, vt poteſt exemplificari in Præſidente regiæ curiæ, tunc ſatis præſumitur dicta pecunia fuiſſe quæſita, & per conſequens mutuata de proprio patrimonio, vel de acquiſitis intuitu perſonę. Ita tenet ſingulariter Anton. & Imol. in cap. 3. de peculio clerico, in fine. & pro hoc videtur quòd actio quæſita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, ſi probetur quod tempore promotionis habuit aliqua bona, vel potuit acquirere ex induſtria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato c. tertio, eſſe diligenter notanda, quia ſępe de facto poſſunt accidere. 11 *Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur.*

Ad idem † etiam non minus facit notabil. & ſingula. tex. in cap. 1. 12. q. 5. vbi dicit, quòd ſi conſtet quòd epiſcopus aliqua acquiſiuit in epiſcopatu, omnia talia acquiſita cedant eccleſiæ, ſed ſi dubium eſt, an iſta bona habuit ante epiſcopatum, vel poſtea acquiſiuit, probatur ibi ſingulariter, quod ſucceſſor clerici defendetur in ſua poſſeſsione quouſq; probabitur quod fuerunt acquiſita poſt ſuā promotionem 12 *Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*

tionem, & ſic apertè probatur ibi, quod eccleſiæ intentio non ſit fundata ſuper illis bonis, quæ reperitur poſsidere prælatus tẽpore mortis ſuæ. Prædictis tamen non obſtantibus, in d.c. ſint manifeſti, diſponitur contrarium. Ad idem eſt text. in auth. de eccleſ. tit. §. interdicimus. colla. 9. verſ. in illis, vbi dicitur quod epiſcopus vel clericus de illis bonis duntaxat habet poteſtatem alienandi, & quibus voluerit perſonis relinquendi, quæ ante epiſcopatum probatur eum habuiſſe, vnde dicit ibi Gloſſ. quòd præſumptio eſt pro eccleſia, quod acquiſita per prælatum poſt promotionem ſuam præſumuntur eſſe ipſius eccleſiæ. Ad idem eſt tex. & Gloſſ. vbi idem dicitur in effectu, in authen. licentiam, de epiſc. & cler. Ad idem facit text. in c. 1. 12. q. 3. & in c. 1. de peculio clericorum. Ad idem tex. in c. 1. de teſtam. cum pluribus concordan. & ex hoc infertur, quòd ſi clericus vel prælatus poſt promotionem ſuam aliquid emit nomine ſuo, eccleſia poteſt illud vendicare tanquam proprium, idem ſi nomine alieno, vt in allegato cap. 1. quoniam illa res videtur empta ex pecunia eccleſiæ, addo Bald. in l. mancipia. C. ſi quis alter vel ſibi, & Gloſſ. in l. vxor marito. ff. de don. inter virum, & vxorem, quæ argumentatur contra miſetos prælatos, qui cum aliqua emunt, faciunt in inſtrumentis apponi nomina ſuorum conſanguineorum, nam eccleſia poteſt vendicare res ſic emptas, ſic ſi nõ poſsit emere in territorio magnas & emit, & ſic apponitur in inſtrumento nomen famuli vel alterius, iſta fraus ibi non prodeſt, & vide Andr. Sicu. in d.c. 1. 5. colla. Prædicta autem diximus eſſe ſpecialia in eccleſia, vt res empta ex pecunia eccleſiæ eius præſumptiuè efficitur & non ementis, ſicut dicimus in pecunia militis. leg. ſicut proponis. C. de rei vend. & pupilli. l. 3. C. arbitr. tute. contrarium tamen regulariter. l. ſi ex ea. C. de rei vendic. l. & ſi de ſua. C. de don. inter virum, & vxorem, cum ſimilibus, de quo remitto ad nota. in prædictis iuribus, quia videtur alienum à materia.

Ad idem facit l. quintus. ff. de donatio. inter virum & vxorem, & l. etiam. C. eod. titul. vbi dicitur idem in vxore vt acquiſita per eam præſumãtur de bonis mariti, & procedit iſtud argumentum de vxore ad eccleſiam, vt in prędictis iuribus, & Gloſ. ordinaria in cap. ſignificauit, de dona. inter vir. & vxo.

13 *Prælatus quã do debeat facere inuentarium.*

Ratio autem prædictorum eſt, quia ex quo prælatus à principio non diſtinguit res ſuas per libellum à rebus eccleſiæ, ſicut debebat, vt probatur in d. ca. manifeſta, ſuprà allega. præſumptio eſt contra ipſum, quod nullas tempore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa non ſeruando cautelam legis, vt voluit Innoc. in c. cum in officijs, de teſtamen. ſicut in ſimili dicimus, quòd hæres qui non ſeruat diſpoſitionem legis faciendo inuentarium, præſumitur ſubtraxiſſe res hæreditarias, & ideo tenetur vltra vires, quia non præſumitur ſoluere de ſuo, vt in authen. de hæredit. & Falcid. §. ſancimus. colla. 1. Ad hoc facit, quia imputandum eſt ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo vide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione capit. per veſtras, de don. inter virum & vxor. 17. & 18. col.

Et ex prædictis infert ſingulariter Innocen. in d.c. cum in officijs, quòd † ſi ille cui prælatus reliquit bona ſua iure teſtamenti, ea occupat propria auctoritate, quod incidit in pęnã. l. ſi quis in tanta. C. vnde vi, & c. ſi quis in tantam. 1. q. 4. nec excuſatur obtentu teſtament. quod eſt ſingulare, & exclamat Bald. in d. authen. licentiam, de epiſco. & clericis. 3. colum. dicens quòd vbi non appareat de tempore acquiſitionis, præſumitur pro eccleſia. Item vbi non apparet cuius contemplatione, præſumitur quòd contemplatione eccleſiæ, & contingit hoc propter culpam prælati, quia debet quaſi inuentarium facere, & ſegregare res ſuas à rebus eccleſiæ, & omnia congregare cum cõſilio clericorum, vnde ſi hoc omittit, multum præſumitur contra eum, ſicut contra tutorem, ita Bald. vbi ſuprà.

Cleric. capien... ſua auc... te, an... tur.

Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit tex. in c. 1. de teſtam. vbi eſt text. quod quidquid clericus habet, præſumitur eccleſiæ, niſi cõſtet eſſe acquiſitum ante promotionem, nam ibi quidam epiſcopus in ſuo teſtamẽtò inſtituit hæredem, & poſt mortem epiſcopi eius ſucceſſor petebat bona ab ipſo relicta, text. ibi dicit, quidquid patuerit ipſum habere, à qualibet perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc ſolum, ꝙ ipſum ante epiſcopatum ordinem conſtitit habuiſſe, & pondero verbum, detineri, poſitum in illo textu, quod donotat nudam & rudem facti detentationem, vt nota. in ca. cauſam, de præſcriptio. ideo ibi videtur text. expreſſus pro illa doctrina Innocent.

1 *Eccleſ. præſum... bona à... lato rei...*

Ad idem facit tex. in d. auth. licentia. verſic. quodcunque ante epiſcopatum probatum fuit, &c. ergo in dubio præſumitur pro eccleſia, & per illum textum infert ibi Bald. quòd nõ, vbi non apparet de tempore acquiſitionis, pręſumitur pro eccleſia, quia hoc contingit propter culpam ipſius non conficientis inuentarium, vnde ſi hoc omiſit, præſumitur contra ipſum, ſicut contra tutorem, argu. l. tutor qui repertorium. ff. de adim. tuto.

Pro hoc etiam facit text. in capitul. primo. verſic. vt ſi hoc conſtat. 12. q. 5. nam ibi quędam mulier ſeu ancilla dicebat, quædam bona, quę ab ipſa petebantur, à quodam epiſcopo ſibi relicta eſſe acquiſita ante epiſcopatum illius, qui ea ſibi reliquit, text. tamen ibi dicit, ſi hoc conſtat, non debent ſibi auferri, & ſic in caſu illius text. illa ancilla poſsidebat, tamen Gregorius ibi requirit probari, quòd illa bona fuerint epiſcopi.

Ad

...m præ ...r quæ- ...d ema- ...m iū niſi ...b

Ad confirmationem etiam prædictorum facit, † quia ſi mulier dicat ſe habuiſſe aliqua bona ante matrimonium, vir autē dicat quod poſt matrimonium ſunt acquiſita, mulieri incumbit probatio, Quia qui ante factum dicit probare debet. l. quoties. C. de rei vend. de quo in d. tubrica. c. per veſtras. 284. coll. cū ſequentibus, facit ad hoc, quia procedit iſtud argumentum de matito ad eccleſiam, Gloſſ. in d. c. ſignificauit, fallit tamen hoc niſi mulier publicè negociaretur, & ex ipſa licita negociatione quæſtū faceret, nam tunc nō præſumitur à viro quæſiſſe, cum probatur contrarium, ita tenet ſingulariter Bal. in l. cum opottet, in prin. de bonis quæ libe. 3. col. & facit, quia in cettis non eſt locus coniecturæ & præſumptioni legis. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. Fallit etiam iſtud de vxore, niſi ponetemus de facto, quod fuiſſet diues, & maritus nihil habens, tunc illud quod vxor quæſiuit non deberet præſumi de bonis viri, quia nihil habebat, quia ex bonis quæ non apparent aliquod lucrum proficiſci non poteſt, & quia ex nihilo nihil fit, ſecundum Philoſo. facit quod habetur in l. 1. ff. de contrahen. emp. Imol. ſingul. in c. 1. de peculio clericorum, & pto hoc Gloſſ. ſingula. in c. ſignificauit, de dona. inter virum & vxorem, quā allegat Montalu. in l. 1. tit. 4. fori. ll. lib. 3. c. de las ganancias, admittitur tamen probatio in contrarium per iſtum tex. ſingula. in c. ſint manifeſti, quem adhoc allegat prædictus doctor, vbi omnino videas, & vide quàm plurima ad iſtud ptopoſitum, in repetitione d. rubricæ. c. per veſtras. colum. 278. vetſic. operatur. & colum. 181. cum ſequentibus, & vide omnino in iſtis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prædicta etiam facit quod ſingula. dicit Ancha. in d. ca. in officijs, ſcilicet quòd non eſt facienda vis quis poſsideat poſt mortem clerici, ſcilicet an eius hæres vel eccleſia, ſed quod ille probet res eſſe ſuas, pro quo minus facit præſumptio, ergo eſt dicendum, quòd ſi prǫlatus tempote promotionis nihil habebat, ptæſumitur pro ipſa eccleſia, & debet probare hæres, licet poſsideat per ſuptadicta, & per nota. in ca. 1. 2. de pecul. cleri. cuius contrarium tenet Gloſ. notabil. in ca. 1. 12. q. 5. quæ dicit pro poſſeſſore præſumendum, plenior Gloſſ. in cap. 1. 12. q. 4. pro Abb. in c. 3. de pecul. clericorum. & in ca. cùm eſſes, de teſtament. in repeti. Et ex prædictis infertur, quòd cùm appareat, talia bona ſic demiſſa per prælatū nullo confecto inuentario eſſe eccleſiæ, vel præſumanrur ipſius eccleſię, in qua erat beneficiatus, † ſi hęres qui inſtitutus eſt in prædictis bonis poſt mortem ipſius inſtituentis apprehendit illa, ſit ſpoliandus remedio. ca. reintegranda. 3. q. 1. vel interdicto recuperādæ, cùm eccleſia reperiat ipſum in ſuis bonis ſaltem pręſumptione iuris, ob quam ſolam poteſt pro ipſa eccleſia fieti ſententia, vt per Innoc. & Anch. in d. c. cum in officijs.

...leri hæres ...pet in ...ſe, ne an ...ſp. andus

Præſumptio iuris eſt probatio etiam vbi requiritur probatio inſtrumentorum.

18 Imò quod eſt plus, & iſtud reputo ſingulare, quòd etiam ſi requireretur probatio inſtrumentalis, nec ſufficeret probatio per teſtes, iuxta Gloſſ. in l. contrahitur. ff. de pigno. & in leg. pactum quod bona fide. C. de pactis, & plenè in cap. 1. de cenſibus, lib. 6. nihilominus ſufficeret hęc pręſumptio iuris, iſtud colligo ex ſingulari deciſione Bald. in l. 1. C. de fideicomm. 3. colum. vbi tenet quòd etiam ſi per ſtatutum requiratur quòd delictum probetur per inſtrumentum, nihilominus ſufficeret pręſumptio, de qua in l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris, & ſic illud quod dicitur, quòd pręſumptio iuris eſt liquidiſsima probatio, iuxta Gloſſ. ſingul. in l. ſi tutot. C. de peri. tu. vbi addo ſimiles, procedit etiam ſi in aliquo caſu requitatur probatio inſtrumentalis, per dictam deciſionem Bald. de cuius veritate per Roma. in l. 1. C. de teſtamen. mil. & pro deciſione Bal. facit text. ſingul. quem ipſe allegat in leg. 3. C. de apo. pu. libro decimo. quod perpetuo renementi.

Facit etiam ad prædicta quod ſingulariter ſubdit Innoc. in d. c. cum in officijs. dicit enim cum in rebus eccleſiæ, quæ præſumuntur eſſe eccleſiæ, retineat eccleſia ciuilem poſſeſsionem, clericus non etiam naturalem, cùm non nomine ſuo ſed eccleſiæ poſsideat ad inſtar cōmodatarij. l. ſi colonus. ff. de acquir. poſſ. & in c. fina. iſta d. cauſa, & q. refert Bald. ibidem ſingularia verba Innoc. in d. authe. licentiam, dicens eſſe ſubtilia, vnde ſecundū omnes non potuit cleticus habere naturalem poſſeſsionē illotum bonorum, ſed continuabitur per mortem ipſius ipſi ciuili poſſeſsioni, ſi ergo hæres occupet, videtut occupare bona poſſeſſa per eccleſiam, & ideo ſunt reſtituenda interdicto recuperandæ, vel ſaltem remedio dict. captu. reintegranda.

Clericus an vſufr. an verò vſurario æquiparetur.

19 Prędicta corroborantur etiam alio fundamento. Nam clericus viuens ęquiparatur vſufructuario, & habet in vita liberam adminiſtrationem, in morte autem aſsimilatur vſurario, qui ſuum facit quatenus conſumpſit, & non vltra, ergo de bonis quæ ſic poſsidet tempore mortis quæ ſunt eccleſiæ, vel dubitatur quod eſt idem cùm præſumatur pro eccleſia teſtati non poteſt, vt notat Bald. in d. auth. licentiam, & ſi teſtamen. faciat, videtur illud facere de bonis eccleſiæ, ergo oportet hæredem probare contrarium, ſcilicet quod fecit de bonis ſuis vel acquiſitis intuitu perſonæ, & ſi occupet poſſeſsionem propria authoritare, tenebitur vno de prædictis remedijs, ſcilicet interdicto recuperandæ, vel remedio capitul. reintegranda.

Facit etiam, quia clericus, vel pręlarus in bonis eccleſiæ, vel de quib. dubitatur, cenſetur adminiſtrator, vnde hanc adminiſtrationem, quę morte finitur, non potuit tranſmitrere. l. cuius bonis. ff. de cura. furio. cum ſimilibus.

Facit etiam ad corroborandam doctrinam

Innoc.de qua ſuprà,quod ſing. dixit Hoſtien. in c. ex parte, de conſue. vbi dicit,quòd bona
20 *Monachi bona etiam quò ad poſ.tranſeunt ipſo iure ad monaſterium.* † ingreſſi tranſeunt in monaſterium, quò ad dominium & poſſeſsionem ſine corporali apprehenſione, nam ex quo tranſit perſona,tranſeunt bona quæ ſunt acceſſoria ad perſonam, idem etiam tenet Anch.in ca. quia ingredientibus,de teſtam.Cin.in auth. ſi qua mulier,de ſacroſ.eccl. & Archiadia.in c.ſi qua mulier.19. q.vlt.& vide text.pro iſta doctrina in leg.adoptauero. ff.de precar.

21 *Prælatus an videatur poſſidere nomine eccleſiæ.* Facit etiam talis ratio, † nam ex quo prælatus reperitur in poſſeſsione ſaltem naturali, ante mortem præſumitur poſsidere nomine eccleſiæ, quia ad officium ſuum pertinet acquirere eccleſiæ,vt tenet Innoc.in d.ca.cum in officijs,ſi igitur poſsidet nomine eccleſiæ,non pōt interuertere prædictā poſſeſsionē, immò potius illam naturalem, quam ipſe habebat, continuat ipſi ciuili,quam habet eccleſia,non obſtat Glo.in ca.12.q.5.& aliæ quæ dicunt præſumendum pro hærede,ex quo poſsidet,& ſic eccleſia habet neceſſe ꝓbare,quia Gloſſ. hęc dat tres intellectus, & videtur tenendus ille qui eſt magis fauorabilis eccleſiæ, argumen.l. ſunt perſonæ.ff.de religio.& in c.fin.de re iud. & ſic quod magis præſumatur pro eccleſia, licet hæres poſsideat, nam non obſtante quòd poſsideat, tenentur probare quod res erant prælati,cùm eccleſiæ intentio ſit fundata,vt dictum eſt.

22 *Titulū oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris.* Nec obſtat l.cogi,de peti.hæredi.quæ dicit, quod poſſeſſor non cogitur dicere titulum ſuæ poſſeſſ. quia procedit niſi ſit præſumptio contra poſsidentem,vt eſt tex.in c.ex inſinuatione, de procura. & hic adde omnino quæ not.in d.repet.c.per veſtras.213.col.

23 *Officialis quādo præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci.* Ad † prædicta facit etiam Glo.ſingul.in l. defenſionis facultas, de iur. fiſ. libro decimo. quæ dicit quod ſi officialis miſſus in prouinciam in aliquo lucratus eſt mille vltra officium, quod fiſcus poteſt auferre,& quia præſumitur quæſiſſe de bonis fiſci quantūcunq; ſit paratus reddere rationem, quia non poteſt contra fiſcum,de quo per Cin. in l. penul.C.ſi cert.peta.& illam Gloſſ. dixit vnicam Bald. in l.eum oportet,de bonis quæ liber. 3.colum.& eam ſequitur in l.ſi defunctus. C. arbitr.tutel. & in l.3.C.de don. inter virum & vxorem, & in d.auth.licentiam, & in l.1. C.de hæredi. vel actio.vendi. & ſubdit ibi Bald. quod magnates optimè ſeruant hodie illam Gloſſ. & eam

24 *Principis theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe.* allegat pro vnica in cap.quia de præſump.veriſimile quod theſaurarius ꝑncipis præſumitur de theſauro emiſſe,ſed Barto. illud non tenet,immò quod quærit officialis, non præſumitur de bonis fiſci niſi contrarium appareat. ff.de iure fiſ.l. 3. §. multa, & idem Sali. in leg. penul.C. ſi cert. pet. facit l. ſi defunctus.C.arbi.tute.& l.ſi creditores, in fi.ff.de ſepara.& l. circa.§. deficientium, de mu. & ho.ſed Doct. in auth.de mand.princip.§.oportet.columna tertia. dicunt quod aut ſunt tales officiales qui poſſunt negotiari,& tunc aut à ſubdito,& tunc ex induſtria ſua pręſumitur quęſiſſe, aliàs ex officio.l.1.C.de cond.indeb. Alii dicunt quod aut infra prouinciam quæſiuit, & tunc aut ab ſubdito, & præſumitur habuiſſe ex adminiſtratione. d.l.defenſionis, & l.quæ offic. ff.de contrahen.emptio. aut à non ſubdito,& tunc ex induſtria ſua præſumitur quæſiſſe.leg. Attilius. ff.de dona.Bald. tamen in d.anthen. licentiam, dicit quod eſt ſpeciale in iſtis adminiſtratoribus publicis, vt contra eos præſumatur per nota.in d.l.defenſionis,in verſicul. ſub correctione. quodque in prælato eccleſiæ ſemper præſumitur quæſiuiſſe de bonis eccleſiæ, niſi aliunde appareat quæſitum, vt dictis iuribus,& idem dico in vxore.d.l.etiam.C.de dona.inter virum & vxorem,& in filiofamiliàs,vt eſt Gloſſ. notab. in leg.cùm oporteat, in princip.de bonis quæ liber. & ibi per Cinum, & Bald.tertia col.& not.Roma.conſilio 338.in alijs autem officialibus locupletatis durante officio, ſi eſt de prohibitis contrahere, præſumitur iniuſtè quæſiuiſſe.l. non licet.ff.de contrahen.emptio.l. quiſquis. C. ſi certum petatur.ſi autem de permiſsis, ſi quidem non habet adminiſtrationem pecuniariam, tūc non præſumitur acquiſiuiſſe de officio.l. præſidis. ff.ſi certum petatur.Idem ſi habet adminiſtrationem pecuniariam, ſi tamen reddit bonum computum, dicta l. ſi defunctus,ſecus ſi non reddit,& ſic intelligitur Gloſſ.in dicta leg.defenſionis, & hæc omnia ſunt notanda tanquā in materia ſingularia, & notat Bald. in dict.l. cùm oporteat.3.col.Et adde Glo.in clem.1. de hære.in verſic.diminutionem,quæ dicit quod 2 *Dapif... fur.* dapifer & infideles ſeruientes de eo quod dominis datur ſemper decimam vel aliam cotam ſubtrahunt,non ergo mirum ſi pręſumantur ditati ex bonis dominorum. Et in ſimili adde Bal.in l.apud antiquos, in fin.C.de furt. vbi arguit contra iſtos.† Et ad idem Gloſſ.ſingula. in authen. de exhib. reis. §. ſi verò etiam quædam.colum.quinta,quæ arguit contra ſeruientes fugientes,vt eo ipſo res amiſſas præſumantur ſubtraxiſſe. 2 *Fuga ... facit ... ſumi... traxi...*

Ad prædicta † etiam facit quod ſingulariter dicebat Rom. conſ. trecēteſimo trigeſimooctа. vbi cōcludit quod ſi contrahens ſocietatem erat pauper, nec in alio officio ſe exercuit, niſi in illa ſocietate, nec aliàs poterat apparere, vnde quęſierit multa bona quę habebat, eſt præſumptio quo de bonis ſocietatis allegat capitulum primum, de pecul.clericor. & ad hoc debent & poſſunt omnia prædicta iura allegari. 2 *Sociu... ex ... quæſi... ſumat...*

Facit etiam ad prædicta † text. & quod ibi notat Dominicus in c.Abbat. §. ſed ad hoc, de re iudi.li.6. vbi dicitur quòd tex. in dubio præſumitur acquiſiſſe intuitu ſuæ dignitatis, & ex hoc ampliatur capit. intellecto, de iureiur. & alia iura prohibentia alienationem eorum quæ 2 *Rex p... tur qu... tuitu ... tis & ... quæſit... teſt al...*

quæ ſunt regalis coronæ, vt procedant etiam in acquiſitis per regem in bello iuſto vel aliàs. Hinc eſt quòd quinta quæ debetur regi de prędа eſt de regalibus, & non poteſt rex eam in perpetuum donare. 2. parti. titul. 26. l. 4. not. in repeti. capitul. per veſtras. columna 206. aliàs 211.

9 Ad prædicta etiam facit † quod dicitur de concubina retenta in domo Amaſij, quia quid acquirit, præſumitur acquiſiſſe de bonis Amaſij, vt dicit Bald. in l. 1. C. de natu. liber. argu. illius l. & in l. cùm oporteat, de bonis quæ liberis. 4. colum. verſi. ſed quæritur nunquid, allegat ad hoc text. in l. fina. ff. de actio. & obligat. quę iudicio meo parũ facit, melius facit text. in l. item legato. §. parui. ff. de legat. 3. vbi æqui paratur vxor & cõcubina, & nõ differunt niſi in dignitate, vt ibi dicitur, de quo per Barba. 10 in c. 1. de pecul. clericorum. † vbi inter alia dicit quod hoc habet locũ etiam in vxore adulterata, quia ſi aliqua acquiſiuit, præſumeretur in bonam partem, quod potius acquiſiuit ex bonis mariti quàm aliunde, argum. text. qui eſt ſingularis, in l. miles. §. defuncto. ff. de adul 11 terijs, vbi ſingul. probatur, quod † quandiu vxor potuit ex marito concipere, licet probetur eo tempore cum alio adulterari, fauore matrimonij pręſumitur ex marito concepiſſe. Idem in acquiſitione, & iſtud eleganter tenet Bald. d. l. cùm oporteat. 4. col.

12 Præterea ad prædicta facit bonus tex. in ca. 1. §. ſi verò, de feud. guard. in vſi. feud. † vbi probatur quòd illa quæ fiunt ab officiali, durante officio, præſumuntur fieri reſpectu officij. Et ideo dicit ibi eleganter Andre. de Iſern. quòd ſi Officialis emit, præſumitur emiſſe de bonis officij, & ſic videtur ibi caſus pro Gloſſ. in dict. l. defenſionis, ſed ſi vult probare quod emit de ſua propria pecunia, benè admittitur, & talis probatio tollit ſiniſtram ſuſpicionem, quæ eſt contra eum, & idem dicam in caſu huius quæſtionis, quia licet præſumantur quæſita intuitu eccleſiæ, quæ acquiſiuit prælatus, non tamẽ iſta eſt præſumptio iuris, & de iure, quia reciperetur probatio in contrarium, ita vult Gloſ. notab. in c. 1. de peculio clericorum, & hoc habeo pro indubitato.

Ad prædicta etiam facit quod dicit Baldus in allegata auth. licentiam, vbi ponit quæſtionem † de quodam rectore hoſpitalis, qui tẽpore aſſumptionis nihil habet, nec in aliquo ſe exercuit, poſtea multa quæſiuit, nec aliunde poterat oſtendi, an eſſet præſumptio, quod de bonis hoſpitalis quæſierit, & conſuluit quòd ſic, pro quo facit c. 1 ſuprà allegatum, ſecundum Bal. vbi ſuprà, facit etiã, quia hoſpitalia gaudent eodem priuilegio quo gaudent eccleſiæ. l. omnia priuilegia, de epiſcop. & cler. cap. requiſiti. de teſtam. not. Ioan. Andr. in ca. 2. de reſtit. in integrum, & ſic concluſio iſta loquens in prælato locum habet in rectore hoſpitalis, & an habeat locum in vicario temporali, vel perpetuo, remitto ad ea quæ notat Bald. in d. authen. licentiam, & Abb. poſt alios in d. c. 1.

Quid autem de laico qui adminiſtrauit negotia magni domini demum redit ad ciuitatem ſuam multum diues, an præſumatur quęſiſſe ex bonis domini, remitto ad nota. per Ancha. & Imol. in d. cap. 1. & ibi plenius Barba. 5. colum. 34 *Domini ex bonis an famulus ditatus pſumatur.*

Reſtat autem ad contrarium reſpondendũ, pro cuius intelligentia videnda eſt diſtinctio quã ponit Ioan. Andr. in c. 3. de pecul. clericorum, quam etiam recitat ibi Abb. & ferè omnes, & plenius idem Abb. in repetit. c. cùm eſſes. 11. 12. colum. dicit enim Ioan. Andr. recitatis aliorum opinionibus, quod aut conſtat pręlatum habuiſſe tempore ſuæ promotionis, aut conſtat quod nihil habebat, aut dubitatur. Primò cum dicit præſumendum pro poſſeſſore, ideo ſi hæres clerici eſt in poſſeſsione illorum bonorum, eccleſiæ incumbit onus probandi quod de reditibus eccleſiæ fuerint quæſita, & iſto caſu poſſet procedere opin. dicentis, quod poſſeſſor eſt in poſſeſsione defendendus, & idem videtur velle Glo. in alleg. cap. 1. 12. q. 5. & habet locum hoc caſu fortè text. in allegato c. Abbatis. 12. q. 4. quem primò allegaui pro contrario. 35 *Prælat. quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe videatur nec ne.*

Secundo caſu cum nihil habet prælatus tempore promotionis, præſumendum eſt pro eccleſia. cap. 1. de teſtam. & hoc caſu poſsit procedere tex. in d. cap. ſint manifeſti, poteſt tamen iſto caſu hæres clerici probare quod ex artificio vel aliunde intuitu perſonæ illa bona acquiſierit, ſibi tamen incumbit onus probandi, cùm eccleſia habeat intentionem fundatam ex præſumptione iuris communis, & ſic text. ille dicens, quod iſta bona præſumuntur eſſe eccleſiæ vel intuitu eccleſiæ acquiſita, non inducit præſumptionem iuris & de iure, quod patet etiam per Gloſ. notab. in d. c. 1. de pecul. clericorum.

Tertio caſu cum dubitatur an aliquid habuit tempore promotionis, & iſto caſu etiam poterit procedere text. ille. iſta eſt diſtin. Ioann. Andr. per quam aliqua ex prædictis iuribus videntur reducta ad concordam, fateor tamen quod Abb. & alij Moderni non tenent indiſtinctè prædictam diſtinctonem, licet ſcribentes ante Abb. communiter eam ſequuntur, ſed dictis ipſis nihil puto addendum, ideo remitto ad ea quæ ipſe notat in dictis locis.

Specialius tamen reſpondendo ad prædicta contraria dico quod tex. in allegato ca. 1. 12. q. 4. procedit, quando conſtat quod prælatus tempore promotionis habuit patrimonium, & poſtea aliqua acquiſiuit, † & dubitatur ex quibus bonis acquiſiuit, quia promiſcuè vtebatur patrimonio & rebus eccleſiæ, at patrimonium erat ſufficiens ad acquiſitionem illorum bonorum, & etiam eccleſia erat ſufficiens in totum vel in partem, & tunc ſit diuiſio inter ec- 36 *Prælatus tam ex bonis ſuis quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur.*

ter eccleſiam & hæredem clerici, ſecundum quantitatem patrimonij & rerum eccleſiæ, & iſte eſt proprius caſus illius cap.1. quod plenius videas per Abb. in dictis locis, & ibi per Inno. & Barb. & vide Glo. notabil. in c.2. de pec. cler. ſecus in caſu dict. c. ſint manifeſti, in quo non conſtabat tempore promotionis aliquid habuiſſe.

Non ob. etiam doctri. Ioan. And. de qua ſuprà, quia vel non eſt vera per ſupradicta, vel debet intelligi & diſtingui per ea quæ dicta ſunt.

Non obſtat etiam quod ſuprà dixi de vxore, vt præſumatur acquiſiſſe de bonis viri, ſic

37 *Prælat. non ſemper marito aſſimilatur.*

prælatus, cũ † eccleſia dicatur eius vxor, quia aliud eſt in viro ſpirituali, vt eſt prælatus vel rector, aliud in viro carnali. Ratio diuerſitatis, quia vir ſpiritualis & ſic prælatus, vel rector cenſetur adminiſtrator rerũ eccleſiæ, non autem dominus, ſed ipſa eccleſia. ca. cæterorum, de dona. ſecus eſt in viro carnali, quia ille eſt dominus rerum ſuarum, & etiam rerum vxoris datarum in dotem. l. doce ancillam. C. de rei vendi. cũ ſimil. & ſic poteſt dici quod vtrobique præſumitur pro eo qui eſt dominus, nã in viro carnali præſumitur pro eo, quia dominus eſt, ſed in viro ſpirituali non præſumitur pro eo, quia non eſt dominus, ſed eccleſia. Secundò poteſt dici quòd licet aſsimiletur matrimonium carnale ſpirituali, non tamen ſemper eſt bona æquiparatio, & argumentatio de vna ad aliud, nam in multis differunt, vt per Ioan. Andr. in c. tuæ, de ſponſa. & per Gloſſ. in regula beneficium, de regu. iur. lib. 6. vnde nõ debet ſumi ſimilitudo ſecundum rudem & ſimplicem figuram, ſed à radice rationis, vt voluit Ioan. And. in d. c. 1. de peculio clericorum, & ex hoc colligitur tertia ſol. ſcilicet vt acquiſita per vxorem præſumantur eſſe mariti, vt euitetur ſuſpicio turpis quæſtus, & vt non præſumamus in ea peccatum, nam mulieres rarò ſe miſcent negociationibus, nec illæ etiam conueniunt mulieribus, cùm non debeant ſe immiſcere negotijs virorum. C. mulieres, de iudi. lib. 6. l. maritus. C. de procura. & l. alienã, eo. tit. & l. fœminæ, de reg. iur. ideo illud quod præſumitur penes vxorem alicuius, præſumitur à iure quòd ſit de bonis viri, vt euitetur ſuſpicio turpis quæſtus. d. l. etiam, & d. l. Quintus. idem dicendum in prælato eadem ratione, nam prælatus prohibetur negotiari, vt per totum titulum ne clerici vel monachi, & plenè per Gloſſ. 14. q. 3. in ſumma, ideo quod penes eum reperitur præſumi debet, quia ex iuſta cauſa acquiſiuit, & ſic ex reditibus eccleſię, cuius adminiſtrationem gerit, non autem præſumitur quòd ex negociatione quæſierit, cùm illa ſit ei prohibita, vt dictum eſt, & ſic deliquerit ſe illi miſcendo, & in dubio non debet præſumi delictum. l. merito. ff. pro ſoc. ne ergo pręſumamus in prælato peccatũ negociationis, acquiſita per ipſum pręſumuntur acquiſita ex reditibus beneficij, vel bonis eccleſiæ, ſicut dictum eſt in vxore, & ſic eadem ratio diligenter conſiderata operatur diuerſam præſumptionem in dictis caſibus.

Secus † tamen dicendum eſt in tutore. Nã cùm ſibi permiſſa ſit negociatio, vt eſt notum, acquiſita per ipſum durante tutelari officio, præſumuntur quæſita ex ſua induſtria & negociatione, non autem ex bonis pupilli, nã ſi præſumeremus ea acquiſiuiſſe ex bonis pupilli, tunc præſumeremus in eo crimen furti, vel bona pupilli alio modo ſubtraxiſſe, & ſic deliquiſſe, ita dicit Innocent. in dict. capit. primo. de pecul. clericorum, ſed hoc non eſt præſumendum. dict. l. merito, & capit. fin. de præſump. & ſic eadem eſt ratio, quare ſecus præſumitur in tutore quàm in prælato, ſcilicet, ne crimen præſumatur, & ſic non obſtat præallegata l. ſi defunctus, arbitr. tute. ita eleganter dicit Abb. in allegato cap. cum omnes, & Imo. in dict. capit. primo. & idem Bald. in leg. cùm oporteat, de bonis quæ libr. quarta colum. dicens quod tutor non præſumitur ſubtraxiſſe, nec tenetur reddere rationem niſi de officio ſuo per dictam legem, ſi defunctus, & bona præſumptio eſt in rebus dubijs eligere ſaniorem partem, & turpis præſumptio eſt euitanda, & fugienda per dictam legẽ Quintus, ita Baldus in dicta leg. cùm oporteat. Et per iſtas rationes nititur ipſe impugnare Gloſſ. in allegata leg. defenſionis, de quo ibi per eum.

Tutor non præſumi quæſiſſe e bonis pupilli ...

Alio etiam modo poteſt ſolui contrarium de dicta l. ſi defunctus, ſcilicet quod dicamus, aliud eſſe in tutore, aliud in prælato eccleſiæ, ratio diuerſitatis, quia prælatus habet adminiſtrationem perpetuam, & ſuſtentatur de bonis eccleſiæ, ſeptuageſima ſecunda diſtin. cap. ſanctorum, & de præb. capit. cùm ſecundum. tutor verò habet adminiſtrationem temporalem, & ſuſtentatur de bonis proprijs, non pupilli, & nota. per Gloſſ. in capit. fina. 5. quæſtio. tertia. Iſtam ſolu. poſuit Ioannes de Ligna. in clem. gratiæ, de reſcript. & Ant. & Imo. in d. c. 1. de pecul. cler. & per Abb. in d. c. cum omnes. in repet. 13. col.

Vel aliter, & tertiò non obſtat dict. l. ſi defunctus, quia loquitur in tutore, & nulla eſt æquiparatio inter tutores & prælatos, nec valida argumentatio de tutore ad prælatum, vt vult Gloſſ. ſingularis in dict. capit. fina. 5. quæſtio. tertia. Immò dicamus quod regulariter non æquiparentur, quanquam in quibus aſſimilentur, vt in prædicta Gloſſ. ideo ex ijs pluribus faciamus regulam, iuxta notata per Gloſſ. ſingularem in leg. Iulianus. §. primo. ff. de actionibus empt. quæ dicit † quòd quando plures leges tractantes eandem materiam reperiuntur contrariæ, in hoc dubio ex pluralitate caſuum eſt regula conſtituenda, & alij erunt caſus excepti, cũ ergo iſte caſus ſic non reperiatur exceptus, ſcilic. quod in modo acquiſitionis prælat⁹ æquiparetur tutori, ergo rema-

Regul... do ſi...

remanet ſub regula, iuxta Glo.notab.in rubr. de reg.iur.dicentem quod potior eſt cauſa illius pro quo facit regula, & in dubio iſtud eſt regulare, & debemus ei inhærere ſicut Bononienſes,&c.vt dicit Gloſ. in l.omnis definitio.ff. de reg.iur.& iſtam ſolutionem ad d.l.ſi defunctus,nemo tangit, & credo eam veriſsimam, ſed pro ſolu.eſt præſtantior,ſecundum Docto. in dictis locis,ſcilicet Abb.in repet.c.cum omnes,& Imol.in d.c.3.de pecul. cleric. & pro ea
10 facit, † quia prælatus tenetur bona eccleſiæ augmentare, vt eſt tex. ſingul.in c. quicunq; 12.q.4. † Ideo dixit Gloſſ. reputata ſingula. iuncto tex.in ca. ſacerdotes,eadem cauſa & q.
11 quòd ſi prælatus potuit aliquid acquirere eccleſiæ,& neglexit, tenetur de ſuo proprio patrimonio ſatisfacere eccleſiæ, ſi dicimus quòd ſi per negligentiam paſſus eſt rem eccleſiæ præſcribi, tenetur de ſuo patrimonio ſatisfacere eccleſiæ.Gloſſ.ſingula.in capit.placuit.el 2.16.
12 q.3. & etiam his caſibus tenebitur eius hæres, vt probat tex.ſing.in c. ex partium, de pigno. & ibi per Abb.& Imo.

Hinc eſt quod quemadmodum prælatus alienans iam quæſita per eccleſiam debet adminiſtratione priuari.c.monemus.12.q.2.& c. ſi quis,de rebus eccl.l.iubemus,de ſacroſ.eccl. ita & ſi fraudat eccleſiam in acquirendo, vt quia iam acquiſita ex reditibus eccleſiæ appropriat ſibi vel alteri,tex.eſt notab. de hoc in c.2.de pec.cler.ſi igitur tenetur augmentare & acquirere eccleſiæ, nimirum ſi acquiſita per eum præſumantur acquiſita ex reditibus eccleſiæ, & actus in dubio videtur geri ſecundũ iuris diſpoſitionem.l.ſi duo. ff.de acq.hæred. & vbi reperitur factum, vel acquiſitum, præſumitur factum per illum qui illud facere tenebatur.l.ſecunda.C.de cib.pou.præſt.cum ſimilibus.

Et iſta faciunt ad quæſtionem notabilem
14 † quidam volebat relinquerere eccleſiæ certum quid,prælatus induxit eum, vt relinqueret ſibi potius quàm eccleſiæ,nunquid prælatus teneatur eccleſiæ ad intereſſe? Gloſſ.ponit quæſtionem in leg.quicquid.C.arbitr. tutel. Abb.in c.2.de pecul.clericorum.& ibi eleganter per Imol.2.col. & plenius vide ibi per Barba. Denique hac in re vide multa per doctiſsimum Didacum de Couar. in d.c.cum in officijs, de teſtam.

Prælatus autem an iudex eſſe poſsit? videtur quòd non,argu.l.12.ti.de los corregid. lib. 2.ordin. vbi id militibus commentarienſibus vetitum eſt,ergo fortius in prælato, & clerico, ſed contrarium plenè probauimus alibi.

In ſumma vehementer controuerſum eſt, & vſu forenſi agitatiſsimum,an milites ſeu nobiles illi quos commendatarios Hiſpanè appellamus,poſsint facere teſtamenrum, & de quibus rebus teſtentur, & an vt monachi vel clerici ſint immunes à ſecularibus gabellis? qua in re pro vtraque parte allegabimus neutram eligendo, quia ſub me prætore inſignes lites etiam hodie pendent,ergo quæſtio eſt,vtrùm milites huius ordinis ſint immunes à prædictis ſecularibus gabellis,ex huius deciſione reliqua patebunt, in qua quæſtione prima faciè videbatur dicendum milites huius ordinis non eſſe à prædictis gabellis immunes,primò quia ad hoc vt laici vt eccleſiaſticæ perſonæ exiſtimantur, videtur requiri quod ſeruitio Dei plenè ſe dediſſent,& efferant per receptionem ſacrorum ordinum, vel per ingreſſum alicuius religionis perfectæ, vt in capitulo duo ſunt genera,duodecima quæſti. prima, & in capitulo quiſque,decima ſeptima quæſtione quarta,ſed ij milites non videntur ex toto dedicati Deo per aliquem modum ex ſupradictis,nam nõ per receptionem ſacrorum ordinum, quia nullum videtur recipere, quinimmò ſacer ordo repugnat exercitio militari, cum ipſi intenti & occupati eſſe debent in fide Chriſti exaltanda,eiuſque inimicis conterendis, vt in capitulo petitio,de homicidio, neque etiam per ingreſſum religionis videntur poſſe dici ex toto dedicati Deo, quia & ſi eorũ regula ſit approbata, non tamen videtur dici religio perfecta,ex quo dicebat Baldus in leg. officiales, in finalibus verbis. C. de epiſcop.& clericis.& Barthol.in l.prima.ff. de pœnis,quòd in ſimilibus religionibus videtur potius eſſe quædam apparentia in habitu, quàm exiſtentia & realitas in effectu, vtrique id eſſe religionis perfectæ,videtur requiri, quòd religioſi voueant & profiteantur tria ſubſtantialia vota, ſcilicet caſtitatis,obedientiæ,& proſperitatis,de quibus in c. cum ad monaſterium, de ſtatu regularium, & notat in clementina prima, de religioſis domibus,& alia in clementina, cum ex eo,de ſententia excommunicationis,quas commendat Abbas in rubric. de regularibus; & in cap.2.de foro competenti,in cap. nullus, eod.titulo.Secundò, quia cùm ij ſint laici, videtur non potuiſſe Papam eos à regali manu & ſecularibus impoſitionibus eximere, vt veros & perfectos religioſos, vt notat Innocent. & Abbas in capitulo ſecundo,& maioritate & obedientia, per eoſdem,& ſcribentes in capit. ſignificantibus,de officio delegat. Tertiò,pro iſta parte negatiua videtur facere elegans tex. in l. prima. §. final. ff. de muneribus & honoribus.ibi, qui obnoxius muneribus ſuæ ciuitatis nomen militiæ defugiendi oneris gratia accepit, deteriorem cauſam reipublicæ facere non poteſt, & ibi notat Gloſſ. ad fratres, qui ſunt in Lombardia de pœnitentia nuncupatos, igitur ex ſupradictis videtur hos milites eſſe laicos, & ita à gabellis & alijs laicorum oneribus non eſſe exemptos.

Per contrarium vt huiuſmodi milites religioſorum iure vetantur, mulra eademq; non leuia facere videntur, vt interim omittam quod nonnulli firmant id eſſe conſuetudine moribusque receptum, quæ quidem conſue-

tudo eſt optima legum interpres. In primis ergo facit, quia in domo domini multæ ſunt
46 *Clericorũ vel religioſorum iure variæ perſonæ vtũtur.*
manſiones, † & ſicut quædã religiones ordinantur in ſacroſancta eccleſia Dei ad opera vitæ contemplatiuæ, ita & aliæ ad opera vitæ actiuæ, vt legitur in beato Iacobo, capitulo primo: Sancta enim apud Deum religio eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione, ſed hoc pertinet ad vitam actiuam, ergo conuenienter poteſt ordinari aliqua religio ad vitam actiuam, & ita concludit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione 188. articulo ſecundo. omnes quippe ſtatus religionis ordinantur ad perfectionem charitatis, quæ quidem charitas dilectionem Dei & proximi cõprehendit, ad dilectionem autem proximi principaliter pertinet vita actiua, quæ neceſſitatibus proximiorum deſeruit, & ſicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita & vtilitas ex vita actiua ipſis proximis delata redundat, inde videlicet, vt Matthæi decimoquinto capitulo, indubitatè ergo dicere poſſumus, quòd rectè ordinatur aliqua religio ad actus conuenientes ad ſubſidium, & dilectionem proximi, ſcilicet ad vitã actiuam, † hinc
47 *Arma quando placeant Deo.*
iuſta ratione probamus, quòd religio vel ordo militaris ſui origine inſtitutus ad defendendum & ſubueniendum Chriſtianam plebem Chriſtique religionem, prout hæc conſtituta fuit, optimo iure ſubſiſtit, & rectè cõſtituitur, & ita dicebat diuus Auguſtinus ad Bonefacium, Noli exiſtimate neminem Deo placere, quia armis bellicis miniſtrat, in his enim fuit ſanctus Dauid, cui Dominus magnum teſtimonium præbuit. In his quoque fuit ſanctus ille Centurio, vt legitur in capitulo, Noli exiſtimare, vigeſimatertia quæſtione prima. fuit etiam Benedictus Abraham in armis, quem in eis benedixit Melchiſedech, Geneſis primo. Religio ergo militiæ conſtituta ad defenſionem diuini cultus & cauſa publicæ ſalutis rectè dicitur ordinata. & aliàs legimus de Iuda Machabœo, qui præibat prælium Iſrael dilatás populo ſuo gloriam, nos pugnauimus pro animabus & legibus noſtris, & iterum dicebat Ambroſius, libro de Officijs, Quod fortitudo quæ patriam tuetur à Barbaris, plena eſt iuſticiæ, quod rurſus tali ratione demonſtratur, certum eſt quod ſtatus pœnitentiæ eſt religio, vt in capitulo admonere, trigeſimatertia quæſtione ſecunda, & in capitulo ſi ſcriptura, de voto. & notat ſanctus Thomas in quodlibeto tertio. q.51. artic. 3. & eſt in opuſculo de religione. capit. duodecimo. ſed ſic eſt, quod aliquando infertur pœnitentia ad militiam, vt in capitulo licet, & in c. quod ſuper his, de voto. igitur militia bene poteſt conuenire ad ſtatum religionis, & ita probatur cauſam huius religionis inſtituendæ, de qua in Chronica generali Hiſpaniæ fol. 378. & fol. 390. ſanctam & legi diuinæ conformem fuiſſe: fuêre enim ij ordines militares inſtituti ad conterendam Sarracenorum rabiem. Hiſpaniamque defendendam, vt in horum ordinum regula & inſtitutione legitur, maximè quod mouere bellum non eſt eorum, ſed domini magiſtri, & regiæ maieſtatis, nam vt dicebat Auguſt. contra Manic. in cap. quid culpatur. 23. q. 1. Ordo naturalis mortalium paci accomodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi bellum auctoritas penes Principem remaneat, vt in c. iuſtum. 23. quæſt. 2. & in leg. prima. C. vt armorum vſus. libro vndecimo. & in l. lex duodecim tabularum. ff. ad legem Iul. maieſta. † quòd vero religio- 4[8]
Arma[…] ordines […] ſia pro[…]
nes militares ab eccleſia ſint approbatæ, probatur in clementina, quia contingit, de religioſis domibus. §. præmiſſa, in c. cum & plantare, de priuilegijs, & in c. dilecti, eod. titu. & in capit. porro, & in cap. dudum, & in c. ad eo, de decimis, & in c. parentibus, & in cap. canonica, vbi de ordinibus militaribus toties fit mentio, & in capitulo primo. de verb. ſignifi. libro ſexto. vbi Gloſſ. & Docto. & in capit. ex parte, de decimis, & in capi. ad ſedem, de reſtitutione ſpoliatorum, notatur etiam in d. clementina, quia contingit. §. permiſſa, per Glo. quæ meminit de ordinatione Sanctæ Mariæ Celeſtrenſiũ, & Sancti Ioannis Hieroſolymitanorum, & ſimilium, & ibi Ioannes de Imol. & Cardinalis meminit, de cæteris militaribus ordinibus notatur etiam in c. cum illorum, de ſententia excommunic. & in c. ſciant cuncti, de electione, libro 6. & in cap. quiſque. 16. q. 4. & alibi ſæpe, approbatio enim Pontificis conſtituit religionem, probatur igitur cauſam huius religionis inſtituendæ iure diuino conformem fuiſſe, inde patet, milites huius † ordinis religioſos, & eccleſiaſticos cenſeri, quod 4[9]
Mon[…] uel re[…] ordo r[…] rũ qu[…] Ecaui[…]
vltra ſupradicta probatur ſequẽtibus, primò, quia Pontificis approbatio, ſi ſubſit cauſa placida, Deo conſtituit religionem, & à patre cœleſti hanc poteſtatem Pontifex habet, vt in extrauaganti Sancta Romana, vbi Gloſſ. notat, quòd Papa hoc facit tanquam vicarius, & procedit ex poteſtate clauium, Quodcunque ligaueris ſuper terram, vt Matthæi 16. & 24. q. 1. c. quodcunque, & in cap. ad Apoſtolicæ. §. nos ita, de re iudic. in 6. & probatur in cap. fina. de religio. domib. & in capit. 1. eodem tit. in 6. & in cap. 1. de voto, & eſt communis nota omnium in rubrica de regularibus, & probat Barto. in l. ſodales. verſ. ſed contra hoc. ff. de collegijs illicitis. nam ſicut ordo clericalis eximit laicum à iuriſdictione ſeculari, cui eſt ſubiectus ratione originis, quia natus laicus, ſic ſuos conuerſos eximit ordo per Papam approbatus, vt notat Anchar. in clementina, per literas de præbendis. ſecundò milites huius ordinis profitẽtur tria ſubſtantialia, obedientiam, paupertatem, caſtitatem, vt patet ex eorum regula, vbi prædicta promittunt, & proprium à ſe abdicant, vt cùm licentia Magiſtri non aliter poſſideant, & inuentarium facere teneantur, vt hæc & alia in eorum militum

regula

regula latiùs continetur, ergo ex iſtis fiunt perſonæ eccleſiaſticæ, & eccleſiaſtico priuilegio gaudere debenr,

50 *...achiſmi ...oſorum ...ſubſtan-...vota.*

† cùm vera & perfecta religio ex eo triplici voto conſtituatur, vt in cap. cùm ad monaſterium, de ſtatu regularium, & in c. cum eccleſijs, de maioritate, & abſentia, & in cap. ex patte, de regularibus, & eſt doctrina Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, & Abb. & communiter ſcriben. in rubri. eod. tit. idque firmaut communiter Theologi, vt refert ſanctus Thomas in opuſculo 18. c. 8. & in opuſculo 19. c. 5. & alibi ſæpè.

51 *...cus, vel ...ſiaſtic. ...is fiat.*

Quinimò † promittendo vnum de ſubſtantialibus, & intrando ordinem à Pontifice approbatum efficitur quis perſona eccleſiaſtica, vt eleganter notat Antonius in c. vno, de obligatis ad ratiocinia, & in cap. nullus, de foro competenti, & Cardin. in clementina, cùm de quibuſdam, de religioſis domibus, & elegantiùs Hoſtienſis in c. non dubium, de ſententia excommunicationis, dicens, quòd quando quis eſt conuerſus ad aliquem ordinem à Pontifice approbatum remanens in domo propria, vt laicus viuens honeſtè, vt clericus cenſetur, ex toto translatus in foro, & immunitate eccleſiaſtica, vt 16. q. 4. c. quis facit, & de cenſibus. c. quanto, & in clementina præſenti, eod. tit. & 12. q. 1. cap. eccleſiarum. milites autem huius ordinis iſta omnia faciunt, vt ex eorũ regula patet, ergo multo fortius religioſi, & eccleſiaſticæ perſonæ dicentur, vt not. gloſſ. in c. nullus. 93. diſtinct. & Archidiac. in c. vno, de exceſsibus prælatorũ, & in proprijs terminis notat expreſsè gloſſ. ſingularis in d. cap. non dubium, in verbo religionis conuerſus, de ſententia excommunication. vbi dicit quòd ex eo quòd aliqui ſe tradiderunr diuino obſequio, ſiue in ſeculari, ſiue in regulari eccleſia, eccleſiaſticæ dicentur perſonæ. tertiò hoc etiam confirmatur ex eo quod notatur in c. ſciant cuncti, de electione, in 6. & ex notatis in c. veniens, de verborum ſignificat. per Ioannem Andre. & Doctor. ibi, ex quibus patet, quòd quamuis aliqui ſint laici non habentes ordinem clericalem, ſunt tamen perſonæ eccleſiaſticæ, vt probatur in c. cum laicis, quamuis religioſis de rebus eccleſiæ non alienandis, hinc dicebat gloſſ. in d. c. ſciant cuncti,

52 *...aſtic. ...vt cle- ...ordine ...tus ſit, ...nõ eſt.*

† quod templarij & hoſpitales, licet non ſint clerici, ſunt tamen eccleſiaſticæ perſonæ, dicebat enim Baldus in l. generaliter, la 2. C. de epiſc. & cler. quòd clerici poſſunt eſſe monachi ſine ordine clericali, & gaudebunt priuilegio eccleſiaſtico, & de iſtis ſunt plurimi in ordine ſancti Hieronymi, ſancti Auguſtini, in cæteriſque alijs ordinibus, dicebat etiam gloſſ. in c. duo ſunt genera. 12. q. 1. quòd omnes conuerſi dicuntur eccleſiaſticæ perſonæ, quamuis continere non teneantur, quia quidam hoc profitenrur, quidam non, vt 27. q. 1. vt lex, nam accoliti ſunt eccleſiaſticæ perſonæ, & tamen non tenentur continere, quia legitimum matrimonium contrahere poſſunt, vt 32. diſtinctione. c. ſi quis eotum. Item & templarij ſunt eccleſiaſticæ perſonæ, licet arma mouere poſsint, quæ omnia notat ibi gloſſ. ſingularis in d. c. duo ſunt genera, & communiter ſcriben. quartò hoc confirmatur, quia † Eremitæ ſine aliqua profeſsione gaudent priuilegio eccleſiæ, vt 16. q. 1. c. qui verè, & notat Innoc. in c. cùm monaſterium, de electione, & bona quoque donata hoſpitalibus fundatis auctoritate Epiſcopi, gaudẽt priuilegio eccleſiæ, vt notant Doctores in clementina, per literas, & in clementina, quia contingit, de religio. domibus. à fortiori ergo bona iſtius celeberrimi, & approbatiſsimi ordinis eo priuilegio gaudere debent. Quintò hoc etiam confirmatur ex dictis per Sozinum in c. 1. de foro competenti, vbi concludit in frarribus, & ſororibus tertij ordinis, & in pœnitentibus, & in fratribus, qui vocantur Ieſuati, & in mulieribus, quæ vocantur canonicæ ſeculares, quòd ſi habitum, & viuendi modum aſſumunt auctoritate ſuperioris gaudẽt priuilegio fori, ex quo dicit poſſe decidi quàm plures quæſtiones de ſocietatibus diſciplinarorum, de quibus per Bart. in l. ſub prætextu. C. de ſacroſanct. eccleſijs, & per Bald. in c. 1. de pace iuramẽto firmanda, facit etiam quòd notauit Cardinalis in c. 2. de foro competenti, quòd rectores piorum locorum, & hoſpitalaris, & liproſaris licet non gaudeant priuilegio canonis ſi quis ſuadente, gaudebunt tamen priuilegio eccleſiaſtico, vt eccleſiaſticæ perſonæ. Faciunt & alia multa quæ ob rationem prælibatam miſſa conſultò fecimus.

53 *Eremita dicatur eccleſiaſticus, licet clericus non ſit.*

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris fieri poteſt exhæredato, contra communem cum altera ferè communi.*

2 *Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda, ard. q.*

3 *Legitima iure C. quo titulo relinquenda.*

4 *Intellectus l. ſi quis hæredem. C. de inſtitutio. & ſubſtitu.*

5 *Nepotes, & deinceps iura ſuorum habentes, an ſub omni conditione poſsint inſtitui hæredes, not. quæſtio.*

6 *Intell. l. 2. §. nepotibus. ff. de vulga. & pupilla. ſubſtitutio.*

7 *Exemplaris fuit inducta ad ſimilitudinem pupillaris.*

8 *Intell. l. humanitatis. C. de impub. contra communem, quòd mater in exemplari à patre facta præterita poſsit querelare.*

9 *Pupillaris fieri poteſt exhæredato.*

10 *Intellect. l. ſi exhæredato, & in l. miles ita. ff. de milit. teſtamento, contra Angel. & alios, vt etiam qui in poteſtate non eſt, poſsit exhæredari.*

11 *Intellect. l. 3. ſi emancipatus. ff. de bono. poſſeſſio. contra tab.*

12 *Intell.l.2.C.de inoff.teſtam.contra communem, & emancipatum exhæredatum querelam habere.*
13 *Exhæredari an poßit impubes, egregia quæſtio.*
14 *Duæ concluſiones contra communem.*
15 *Intellectus l.final.C.de liber.præt.contra gloſſ. & alios.*
16 *Intellectus auth.vt cùm de appella.cog.§.aliud quoque.*
17 *Intell.ad l.regni.6.tit.1.part.6.*
18 *Intellect.ad plures ll. cùm quidam.C.de legatis, cum ſimil.*
19 *Querelam non exhæredatio producit, ſed inofficioſitas.*
20 *Intellectus C.de inoff.teſtam.in l.ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe quòd legitima relinquatur, ſed tantùm ad eius tam creatæ reſolutionem euitandam, contra communem.*
21 *Intell.l.ſi non mortis, & l.Papinianus.§.ſi quis mortis.ff.de inoff.teſtam.*
22 *Intellectus l.non putauit.§.ſi quis ſua manu filiusq; qui de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit, non excluditur querela contra communem.*
23 *Intellectus l.filio quem.ff.de lib.& poſth.*
24 *Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth.contra communem, quòd filius qui poſt exhæredationem emancipatus fuit, ſi iterùm adoptetur à patre habebit querelam.*
25 *Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali, contra communem.*
26 *Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct.*
27 *Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio, contra Doct.*
28 *Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu, contra Doct.*
29 *Exemplaris fieri poteſt ei, cui deminuta legitima relicta fuit, contra Doct.communiter.*
30 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub.*
31 *Exemplaris an valeat ſi fit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram non habeat, ſed deminutam, vel nil omninò, contra communem.*
32 *Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti, querela nulla competebat per l.humanitatis, licet iure auth.aliud inductum contra communem.*
33 *Teſtamentum patris exhæredatione firmatur, non ſecus quàm filiorum inſtitutione.*
34 *Exemplaris nec impedit, nec reſoluitur per exhæredationem, contra communem quæſtio. duæ.*
35 *Exemplaris vtilis eſt ei cui fit.*
36 *Querela ſupponit teſtamenti validitatem.*
37 *Bonorum poſſeßio contra tabulas eſt remedium reſciſſorium, & aliquando declaratorium.*
38 *Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum.*
39 *Exemplaris in ſui tàm creatione, quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari.*
40 *Exemplaris cùm ſit inſtituto in minore portione, quàm legitima, non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram ferè communem.*
41 *Legitimæ ſupplementum non petitur conditione ex lege, contra communem.*
42 *Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena, contra communem.*
43 *Legitima in re aliena an relinqui poßit, contra communem.*

CAPVT CVI.

EX principali concluſione noſtra colligitur planè, an † teſtator poſsit diſpenſare cum forma legis præcipientis exemplarem fieri non poſſe, vt quidam putant, exhæredato, qua in re receptior opinio eſt, quòd exemplaris ſubſtitutio mente capto, vel furioſo exhæredato fieri non poteſt, hæc eſt communis opinio, quam tenuerunt Bart.in l.ex facto.num.18.ff.de vulg.& pupil. Bart.in l.humanitatis.num.4.C.de impub.& iterùm idem Bart.ibidem num.5.licet aliud fateatur eſſe in pupillari ſubſtitutione, & quia rationem differētiæ nullam ſatis præſtantem inuenit, remittit nos ad l.non omnium.ff.de legib.& cum Bart.in d.l.humanitatis, ſimpliciter tranſeunt Bald.Ang.Sali.Fulg.Paul.& alij, & hanc opinionem dicit communem Couar.in c.Raynutius, extra de teſtam.§.6.nu.2. qui tamen contrarium tenet, ſed communem ſequitur Alex.col.8.num.32.in d.l.ex facto. Guliel.Bened.in d.c.Raynutius, titulo de exempl.nu.20.de teſt.& hanc dicit communem Coraſ.nu.9.in d.l.humanitatis, licet ipſe contrarium teneat, eandē dicit communem Phil. Decius ibidem, qui tamen contrarium tenet, hanc ſequitur & dicit communem Ripa in d. l.ex facto.nu.71.ſequitur Iaſ.in d.l.humanitatis.colum.2.Bald.in tract.ſub exemplaris. nu.10.Politus in eod.tract.nu.15.Zaſi.in eod. tract.nu.6.mouētur omnes vnico fundamento l.humanitatis, in verb.legitima, quæ contrariam partem planè probat, tantùm abeſt, vt communem ſententiam tueatur, vt continuò videbimus.

1 *Exemp[...] fieri p[...] exhære[...]to contra [...]munem. [...] altera [...]re commu[...].*

Contrariam partem, vt exemplaris exhæredato fieri poſsit non ſecus quàm pupillaris, tenēt Ang.in §.qua ratione.Inſt.de pupil.ſubſt. Idem Angel.in tract.teſt.in verb.reliquit filio G.mente capto.Curt.iun.nu.12.in d.l.humanitatis, & ibi Coraſ.nu.9.& iterùm nu.13.vbi etiam Lancelotus, Dec.& ſimiliter Philippus Dec.nu.7.& Corn.nu.8.& Fumeus in tract. ſub compendioſæ, in fi.& Couar.in d.§.6.nu. 2.& nos hāc veriſsimam eſſe putamus, & non admodum minus communem, quàm contrariam, quā periculo meo non ſolùm in puncto iuris, ſed etiam in iudicando & conſulendo ſequi poterimus, quæ præſtantiſsimè probatur ex ſequentibus.

Et in

Et in primis facit noſtra cõcluſio prin. quæ docet, leges non ſecus, quàm principes imperium accepiſſe, vt prodeſſent, nõ vt nocerent: nocerent autem ſi talem exemplarem, quæ (iuxta l. humanitatis. C. de impub. vtilis eſſe præſumitur) adimerẽt, ergo id extra mentem legis fore veroſimillimum eſt, præſertim cum afflictis (hoc eſt, exhæredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio, quòd huiuſmodi beneficij ademptionem addẽda non eſſet, l. vnic. C. qui ante apert. tabul. maximè ſecundum opinionem multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri videri bona mente, vt per Iaſ. in l. multi. ff. de lib. & poſth. quam opinionem non multum laudandam alibi diſſeruimus.

Deinde facit ſequens eademq; vrgentiſsima ratio, legitima poteſt relinqui filijs quoquo relicti titulo. Sed exemplaris poteſt fieri ei qui legitimam habet, ergo intelligendum fieri poſſe ei, qui quoquo titulo legitimam ha-
2 beret, & ſi ſit exhæredatus. † quòd autem legitima poſsit relinqui quoquo relicti titulo diſcutiendum eſt, & in primis inueſtigandum quid iure ff. deinde quid iure C. poſtremò quid iure auth. quoad primum, licet inualuerit ſentẽtia exiſtimantium iure ff. legitimam relinqui oportere iure Inſtitutionis, cui ſententiæ ſubſcripſerunt ſeſe Accurſius, Bart. Bal. Angel. Salic. cæteriq; omnes ſcribentes in authen. nouiſsima. C. de inoff. teſt. Alex. qui plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & poſthum. Guiliel. Bened. in cap. Raynutius. §. in eod. teſta. relinquens, ſecundò extrà de teſt. nu. 15. tamen in aduerſam partem, cui nonnulli adſtipulantur, procliuior ſum, moueor in primis ratione: Nam ad firmitatem teſtamenti nil aliud deſideratur pręter inſtitutionem, vel exhæredationem filij, vt ferè per totum ff. de lib. & poſth. ferè per totum ff. de iniuſ. rup. per totum C. de poſt. hær. inſt. & exhær. per totum C. de lib. præt. per totum. Inſt. de exhær. liber. Præterea expreſſum videtur in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoff. teſta. vbi qui integram legitimam (id eſt, quartam) per donationem cauſa mortis recepit, non poteſt teſtamentum impugnare, per quem text. ita tenuit ibi Albericus, quod iure digeſtorum ſufficeret legitima quoquo relicti titulo relinqui, quod & præſenſiſſe idem Albericus videtur in l. ſi non mortis. ff. de inoff. teſt. per tex. ibi, qui ſimiliter probat ſufficere legitimã relinqui quoquo relicti titulo, dummodo is filius, cui relinquitur, exhæredatus reperiatur, ne eo præterito teſtamentum ab initio non iure fiat, ſicq; intelligendum eſt, quòd tam in d. l. ſi non mortis, quàm in d. §. ſi quis mortis, filius cui legitima titulo ſingulari relicta fuit, exhæredatus fuerit, nec ea eſt diuinatio, quia cùm dd. ll. ſint locatæ ſub titulo de inoff. teſta. vbi non agitur de primordiali teſtamenti validitate, ſed de irręuocabili, quæ contingit per excluſionem querelæ, non debebat ibi quęri, vtrùm filius inſtitutus fuiſſet, vel exhæredatus, nec ne. Sed vtrùm inofficioſus erga eum pater ſuus fuiſſet, nec ne. Inofficioſus autem fuiſſe videtur, ſi non integram legitimam reliquit, ſecus autem ſi reliquit ſiue inſtituto filio, ſiue exhæredato. † Iure autem C. omnes vno ore fatentur, quod legitima non oportebat relinqui titulo Inſtitutionis, ſed ſufficiebat quoquo titulo relinqui, per tex. in l. omnimodò. C. de inoff. teſt. quod & nos fatemur, ſed non quaſi id denuò introduxerit illic Iuſtinianus Imperator (quòd omnes Doct. ibi, & vbique falſo opinantur) ſed quia id iure veteri antiquitati fuerat obſeruatum. Illud autem quod Bald. Salic. cæteriq; omnes in d. l. omnimodò. Accurſ. & omnes in authen. nouiſsima. C. de inoff. teſta. ſecurè firmant, ſcilicet iure C. valuiſſe teſtamentum, in quo filius neque inſtitutus eſſet, neque exhæredatus, ſi modò aliquid etiam minus legitima ſibi quoquo titulo relinqueretur, mihi non ſatis probatur, nam præteritus dicitur qui neque inſtitutus eſt, neque exhæredatus, quantumcunq; iure ſingulari receperit. l. poſthumo. C. de contra tab. vbi Iaſ. col. 2. l. 3. in princ. ff. de iniuſt. rup. vnde cùm in d. l. omnimodò. verſ. ſi verò, nil aliud dicatur, quàm quod patri filium prætereunti nullum priuilegium datur, ſequitur hoc teſtamẽtum nullum eſſe, in quo filius, nec inſtitutus, nec nominatim exhæredatus fuerit, vtcunque plurimum titulo ſingulari receperit, nec me mouet d. l. omnimodò, quæ non eò pertinet, vt teſtamẽtum quod inſpecto iure veteri erat ipſo iure nullum, id ſubſiſtere ſuſtinereque velit, ſed eò pertinet, vt teſtamentum quod olim ab initio valebat, poterat tamen ex poſt facto per querelam infirmari, id teſtamentum ſuſtineatur, quod intelligitur multipliciter, primùm quando filius fuit inſtitutus in minore portione, quàm legitima, quo caſu licet olim poſſet querelam proponere. l. cùm quæritur. C. de inoff. teſta. l. parentibus, eodem. l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. eod. §. fin. Inſtit. eod. tamen hodie poſt d. l. omnimodò, non poterit, ſed agere ad ſupplementũ intelligitur, quod quando filius exhæredatus fuit, ſingularique titulo aliquid habuit, minus tamẽ legitima, quo caſu olim ſimiliter, & ſi ab initio mero iure valeret teſtamentum, poterat tamen querelari, d. l. cùm quæritur, cum ſimi. hodie autem non poterit, ſed agetur ad ſupplementum poſt dictam l. omnimodò. tertiò intelligitur quando filius emancipatus fuit præteritus, quia neque inſtitutus, neque exhæredatus, titulo tamen ſingulari recepit minus legitima, quo caſu olim, vtpote præteritus, poterat cõtra tab. l. ita tamen. §. ſi quis rogatus. 2. ff. ad Trebel. quem allegat Iaſ. in l. poſthumo nato. nu. 5. C. de bono. poſſ. contra tab. & per totum C. & ff. de contra tabul. Quartò intelligitur etiam ſi titulo

...maquo ...ris, ...renti- ...nquen ...quæſt.

3 *Legitima iure C. quo tit. relinquenda.*

titulo ſingulari emancipatus integram legitimam recepiſſet, quia adhuc verum eſt, quod licet id teſtamentum initio valuerit, tamen per contratab. ab emancipato præterito teſtamentum poterat expugnari, hodiè tamen poſt illam l. omnimodo, expugnari non poterit, ſed denegatur contratab.bon.poſſ.vt ſiue minus legitima recipit, petat ſupplementum, ſiue integram receperit, ea contentus abſtineat ab impugnatione teſtamenti, idq; eſt quod mihi prçſenſiſſe videtur ille tex.dum ait, vel alio modo ſubuertendis, iuncta ſua Glo.quæ exponit per contratabul.bono. poſſ. extat ergo contra omnes indifferenter nullius momenti iure C.eſſe id teſtamentum, in quo filius in poteſtate neque inſtitutus ſit, neque exhæredatus, quantumcunque ſibi titulo ſingulari relinquatur, id quod primus Io. ab Imol.tẽtauit tam in l.fi.col.fi.de cond.inſt. ff.quàm in l.ſed & ſi conditioni. §. nepotes.ff. de hæred.inſt.cuius ſententiam cæteris omnibus tam in l. Gallus, per totam, quàm vbique locorum repugnantib.libenter, atque ex profeſſo teneo, quæ probatur apertè in l. maximum vitium, per totam. C.de lib. præteri.apertius in prin.Inſti.de exhær.lib.verſ.ſed non ita, vbi poſtquam Imperator tradiderat per præteritionem filijfamiliâs teſtamentum vitiari ſubdit, ſed non ita de filiabus cæteriſque per virilem ſexum deſcendentibus liberis antiquitati fuerat obſeruatum, hos enim omnes præteritos iniuſtum teſtamentum non facere, ſed ius tantùm accreſcendi ad viriles portiones habituros. Tertiò induco l. Gallus. §.in omnibus.ff.de lib.& poſthum. dum dicitur, in omnibus his ſpeciebus illud obſeruandum eſt, vt filius duntaxat, qui in poteſtate eſt, aliqua ex parte ſit inſtitutus, expendenda ſunt enim illa verba duntaxat, nam ſatis inducunt quòd nepotes cæterique omnes liberi præter filium poſſunt præteriri. Quartò induco d. §. in verſ. quod non eſt neceſſe, vbi poſtquam tradiderat filium inſtituendum eſſe, ſubdit neceſſum non eſſe in nepote, & pronepote. Idemque in filiafa. antiquitati fuerat obſeruatum, licet nullus aduertat, vt eius prçteritio iniuſtum non faceret patris teſtamentum, vt euidenter probatur in d.princ.Inſt. de exhær.lib.ibi, ſed non ita euidentius, in l. maximum vitium.C.de lib.præt.probaturque in d.§.in omnibus.in verbo, duntaxat, probatur etiam in d.l. Gallus. §. nunc. in verbo, virilis ſexus, vbi Velleyus dedit facultatẽ inſtituendorum poſthumorum, qui maſculi naſcerentur, ſed nõ ita ſi fœminæ naſcerentur, id quod omnium ſcribentium ibi nullus vnquam ſat intellexit, neq; vnquam intellexerunt, quare virilis tantùm ſexus non etiam fœminini Velleyus dixerit. Induco etiam text.in l. qui filium. ff. vbi pupillus educari debeat, vbi licet filia proponeretur præterita, ſi tamen per legatum ei ſatisfactum fuit, non deſijt valere teſtamentum, licet Gl. & Doct.ibi violentam ſuppletionem inducant diuinantes ibi filiam fuiſſe, vel inſtitutam, vel exhæredatam. Idem Guiliel. Bened. in c. Raynutius. §. in eodem teſtamento relinquis.numer.15.cum plu. ſeq. Idemq; omnes Moderni in auth. nouiſsima. C.de inof.teſt.

Denique ſunt aliæ quàm plures ll. noſtram ſententiã luculenter probantes, ſi non deſtruantur per Doctorum interpretantium imperitiam, quales ſunt l.qui quartam. §. ſiquis vnam.l.qui filiabus, in prin.ff.de l.1.l. hæc conditio filiæ meæ.ff.de cond.& dem. vbi Paul.& Sozi.inſtitutionem violenter ſupplent.l.filię, eo.titu.l.vxorem.§.teſtamen.el.2.ff.de leg.3.l. filiæ.ff.de annu. leg. l. cum pater impuberi filiæ. ff. ad leg. Fal. l. cum vnus.§.fi. ff. de alim. & cib. leg. l. fi. §. filiæ. ff. de leg.2.in quibus omnibus ſimpliciter proponitur filiamfam. legato honoratam, neque apparet de inſtitutione ſui, vel exhæredatione, quamuis inſtitutionem, vel exhæredationem interpretes ſupplent violenter, à nobis autem planè illæ ll. ſuæ integritati reſtituentur, vt ſimpliciter, prout iacent, intelligantur. Nec enim dubitamus (quod omnes negant) quin iure ff. valeret teſtamentum, in quo filiafa. pręterita eſſet. Accipe † hinc nouum verumque intellectum ad l.ſi quis hæredem. C.de inſt. & ſubſt. vbi filiaf. fuit inſtituta ſub conditione nubendi Titio, quæ conditio eſt (vt patet) mixta, quærunt ibi Doct. vt illud teſtamentum ſuſtineri poſſit, cùm ſuus hæres ſub conditione non poteſtatiua inſtitui non poſsit.l.ſi pater, cum ſimili.C. de inſt. & ſubſt. & dum plerique omnes interpretum (quales ſunt omnes antiqui, & noui ibi, & Iaſ.in l. ſi pater. C.de inſt.& ſubſt. col.in fi.vbi Dec.n.4.Bal.ibid. opp.10. Suares in l.quoniam in prioribus.f.31.col.2.de inof. teſt.C.Sozi.in l.in conditionibus, in prin. de cond.& dem.poſt antiquiores quos ipſi referunt) dum, inquã, pleriq; ſcribentiũ huic difficultati ſatisfacere conantur, mirabilia fingũt meraſque nugas miſcent, eſt ergo nitidus planuſq; illius tex.ſenſus, qui ex ſuperiorib. colligitur, vt cum iure ff.& C. vſq; ad tempus Iuſtiniani Imperatoris inualuerit illa traditio, filiamfa. impunè poſſe patris teſta. præteriri, multo faciliùs poſsit ſub cõd. inſtitui, ſiue illa poteſtatiua foret, ſiue caſualis, vel mixta, qualis fuit in ſpecie illa. Qua ratione aduerſus ple roſq; ſcribentium tenẽdum etiam eſt, † quod nepotes, & deinceps cæteri liberi iura ſuorum habentes ſua omni cõditione inſtitui poſſunt ſiue illa poteſtatiua ſit ſiue caſualis vel mixta, id q, ſatis probatur in l. ſuus quoq;, in prin. ff.de hæred.inſti.in l.ſed & ſi conditioni.§.nepotes.eo.in l.1.§.ſciendum.ff.de ſuis, & l.hęre. l.3.§.ſi ſub ea.ff.de cõtratab.quam ſententiam multi, quos libenter ſequimur, tenuerũt, licet op. cõtrariũ exiſtimantiũ numero auctorum inualuerit frequentiorq; ſit, vt teſtantur Alex.

4 Intel. ... hæred. ... de inſt. ... ſubſt.

Nepo... deinc... ſuorũ ... tes ... mni ... tione ... inſtit... des ...

Corn.

Corn. Iaſ. Dec. in l. ſi pater. C. de inſt. & ſubſt. Suares in d. l. quoniã in priorib. 4. ãpl. Deniq; noſtrã ſententiam omnes (ſi nõ fallor) ſequerentur, ſi diff. rationem vidiſſent inter inſtitutionem conditionalem in filijfa. perſona factam, & eam quæ fieret in nepote ſuorum iura obtinente, ſiquidem talem nepotem filio exæquari exiſtimabant, ſi intellexiſſent talem nepotem etiã ex teſtamen. prætereri poſſe (quod in filio ſecus eſt) viderent multo facilius poſſe ſub omni conditione inſtitui, cùm non tam peccet qui ſub conditione liberos inſtituit, quàm qui ex toto præterijt, vt & patet ad ſenſum, & probatur in l. fi. C. de poſt. hę red. inſtit. extat ergo ex ſuperioribus iure ff. poſſe nepotes etiam iura ſuorum habentes, item filiamfam. ſub omni conditone inſtitui, ſed an idem iure nouiſsimo quo vtimur, & in hoc articulo vtriuſq; factionis fautores etiam ij qui noſtram tuentur ſẽtẽtiam tenuerunt, quod poſtquàm Iuſtinianus tam in §. ſed hæc quidem vetuſtas. Inſti. de exhær. libero. quàm in l. fi. §. ſancimus. C. de lib. poteſtate. exæquauit fœminas marib. nepoteſq; filijs & poſth. iam natis, & conſtat filiumf. ſub omni cond. inſt. nõ poſſe, ita etiam nec poterunt filiæf. vel nepotes inſt. niſi tantũ ſub poteſtatiua cond. ad ſimilitudinem filiorũ, quos ſub poteſtatiua cõſtat poſſe inſtitui. d. l. ſi pater. l. ſi libertus. §. exiſtimo, de bo. li. ff. l. iã dubitari. l. Cornelius. ff. de hær. inſt. l. fi. l. verba hæc, de cond. inſt. ff. Nos autẽ qui ex profeſſo veterum legũ tutores conſtantes ſumus contrariã ſententiã ſequimur, vt per d. l. fi. §. ſancimus, & d. §. ſed hæc quidem hæc pars, atq; ſpecies nouationẽ non receperit. Illa n. iura inducunt exęquationem inter commemoratas perſonas quò ad duo, ſ. quò ad hoc, vt filiæ nepoteſq; iura ſuorũ habentes, vel inſtituantur, vel exhæredentur, vt ex toto præteriri nullũ reddant teſtamen. non ſecus quàm ſi filiusf. eſſet præteritus, verùm ſi proponatur nepotes, vel filiosfa. fuiſſe inſtitutos licet ſub conditione caſuali, vel mixta, nõ dicitur ibi tunc teſtamen. euanuiſſe, de conditionali. n. inſtitutione nullum verbũ redditur in toto illo tit. C. de libe. poteſt. neq; in tit. C. de exhær. libe. neq; licet arguere de omnimoda præteritione ad conditionalem inſtitu. vt probatur apertè in l. fi. C. de poſt. hære. inſt. & in ſpecie tenent Doct. in l. ſi pater. C. de inſt. & ſubſ. quales ſunt Alex. nu. 12. & 15. & 16. Iaſ. nu. 13. Corn. col. 6. in prin. Paul. & Iaſ. n. 4. in l. ſi mater. in pri. de vulg. Suares in l. quoniã in priorib. f. 8. col. 1. cùm ergo iura noua poſsimus ſatis vtiliter intelligere abſque tot legum euerſione, cur tam impij ſimus, & vno eodemque obſcuro verbo iura veſtimus delere, præſertim cum communis interpretatio longè minus reſpondet naturæ titulorum, ſub quib. dictæ ll. ſitæ ſunt, interpretatio noſtra, cum vt dixi in dd. titulis de inſtitutione conditionali verbum nullum.

Deniq; quod omnes pleriq; auctorũ, quos ſuprà retulimus, exiſtimant, vt ſaltem per l. quoniã in priorib. ſint iſthęc omnia innouata, id nobis ſimiliter placere nõ poteſt, lex enim quoniã in prioribus, loquitur in quib. caſibus olim per appoſitionem cõditionis teſtament. poterat infirmari, idq; accidebat cum filiusfa. ſub cond. caſuali, vel mixta inſtituebatur, vt patet multipliciter in dicta l. quoniã in prioribus, & in l. omnimoda, ad cuius interpretationem d. l. quoniã facta fuit, & per hoc eſt intelligenda ſecundum terminos legis interpretatæ, vt dicũt omnes in d. l. ſi pater, per tex. in authe. de filij ante dot. inſt. nat. §. fi. Verũ cũ nulla lege antiqua cautũ eſſet vt conditio caſualis, vel mixta appoſita in inſtitutione nepotum, vel filiarumfa. vitiaret teſtame. ſequitur, quòd d. l. quoniam, quæ ad tuitionem teſtamentorum reijcit conditiones, non pertinet ad ſpeciem noſtram, & conſequenter etiã poſt illam l. non reijcietur cond. de inſtitutione nepotum, vel filiarumfam. nec id durum eſt, cùm ſub tali cond. nepotes, vel filiæfa. inſtitui poſsint, & debeant, etiam non ſpectata conditione agnoſcere ſecundum tab. bo. poſ. l. 1. §. ſciendum. ff. de ſuis & leg. Stat ergo ex ſuperioribus, teſtamentum valere, in quo nepotes etiam ſuorum iura habentes, vel præteriti eſſent, vel ſub quauis conditione inſtituti, verùm ſi nepotes, qui iura ſuorum non tenerent, ſed à patre præcederentur, prętereuntur, tunc licet teſtamentum ſimiliter initio valebat, tamen ſimul, atque tales nepotes patre mortuo in ſuitatis gradum primum ſuccedebant, ſtatim rumpebatur teſtamẽtum. l. poſthumorum. ff. de iniuſ. rup. §. poſthumorum. Inſti. eod. modo ſic cùm ad firmitatem ſubſt. pupil. deſideretur validitas teſtamenti paterni, non ſolùm ab initio, ſed etiam ex poſt facto, nam licet teſtamentum paternum initio valuerit, & per hoc pupillare, tamen ſi poſtea paternum euaneſcat per repudiationem hæredis, vel per agnationem poſthumi, vel alia ratione, tunc ſtatim, & pupillare intercidit. l. 2. §. adeo, de vulg.

Ideo † ingenioſiſsimus Vlpianus in d. leg. ſecunda. §. nepotibus, conſulit ei, qui pupillariter ſubſtituit nepotibus, quos pater præcedebat, vt eos vel inſtituat, vel exhæredet, ne ſi præteriti in ſuitatem ſucceſſerint, ſtatim rumpant teſtamentum principale, & in conſequentiam pupillare. Itaque ſi tales nepotes ſint inſtituri, valet pupill. tam ab initio, quàm ex poſt facto, hoc primo. Idem ſi ſint exhæredati, hoc ſecundo, quòd ſi ſint præteriti, valet ab initio pupillaris, poteſt tamen ex poſt facto infirmari, ne ergo hoc tertio caſu infirmari poſsit, dixit Vlpianus per modum conſilij non præcepti eos debere inſtitui. Verùm cum ab initio iam iura ſuorum tenebant nepotes, quo caſu (vt diximus) teſtamentum per eorum præteritionem, nec ab initio, nec

6 *Intell. l. 2. §. nepotibus. ff. de vulg.*

nec ex poſt facto infirmari poterat, tunc pupillaris eis fieri poterat ſine metu infirmationis, ſiue illi inſtituti eſſent, ſiue præteriti, ſiue exhæredati. Cùm ergo hæc in pupillari obtineant, pari ratione dicendum (id quod apertè infertur) quod exemplaris nepotibus etiam ſuitatem habentibus fieri poteſt, quando ſunt exhæredati, hoc primo contra communem. Idem ſi ſint præteriti, hoc ſecundo contra omnes. Fieri etiam poterit nepotibus, qui recaſuri ſunt in patris poteſtatem quando ſunt inſtituti, hoc tertio contra omnes. Idem ſi exhæredati ſunt, hoc quarto contra omnes, licet iſto vltimo caſu ea exemplaris, quæ initio valuit, infirmari poſtea poſsit.

Extat ergo ex ſuperioribus quod cùm ad validitatem exemplaris nil aliud deſideretur, quàm quod legitima relinquatur, dict. l. humanitatis. Legitima aut quoquo titulo relinqui poſsit omni iure, quod exemplaris exhæredato, non ſecus quàm inſtituto fieri poterit, ſi modò is exhæredatus legitimam habeat quoquo titulo, quod intelligendum, vt exemplaris non ſolùm ab initio habeat, ſed etiam ex poſt facto per querelam reſcindi non poſſit, nam quod ad hoc vt ab initio valeat ſatis eſt, quod is cui fit, vel exhæredetur vel inſtituatur, licet legitima legitimæue vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde & principaliter pro noſtra ſententia, vt etiam exhæredato exemplaris poſsit fieri, facit, nam exemplaris ſubſtitutio fuit lege introducta ad exemplum ac ſimilitudinem pupillaris, quæ paulatim moribus recepta fuit, ſed pupillaris ſubſtitut. poteſt fieri exhæredato, ergo exemplaris exhæredato fieri non prohibetur.

7 *Exemplaris fuit inducta ad ſimilit. pupillaris.*

Quod autem exemplaris fuerit † inducta ad ſimilitudinem pupillaris, patet ex eleganti Paul. Aemiliani reſp. qui in l. ex facto, in prin. ff. de vulga. ſcriptum reliquit (vt quemadmodum iure ciuili pubertate finiretur teſtamentum, ita princeps imitatus ſit ius in eo qui propter infirmitatem teſtari non poſſet) ſecundò expendimus illa verba (quia iam poſſet ſibi teſtamentum facere) quorum verborum ſenſus eſt, vt exemplaris finiatur ſimul, atque mente captus, cui fit, potuerit ſibi teſtamentum facere, non ſecus quàm pupillaris finitur, cum primum pupillus, cui fit, facultatem teſtandi adipiſcitur, id quod denotant eiuſdẽ Iureconſulti verba illa (auferret enim teſtamenti factionem homini ſanæ mentis) eodemque pertinent quod idem conſultus ait, igitur, inquit, etiam agnatione ſui hæredis dicendum eſt rumpi ſubſtitutionem, id quod euidentius apparet ex conſtitutione Iuſtiniani Imperatoris, qui in l. humanitatis, C. impuberum, cùm de ſubſtitutione exemplari ratiocinaretur ad exemplum inquit pupillaris querela nulla, &c. vt luculenter docuerit omni ex parte adſimilari inter ſe pupillarem, & exemplarem. Id quod rurſus idem ſanctiſsimus Imperator docuit in §. qua ratione. Inſtit. de pup. in verb. ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis bis repetitum. Proinde plerique interpretum exiſtimauerunt iiſdem numeris regendam exemplarem, quibus & pupillaris, niſi quis contrarium oſtenderit, expreſſa lege cautum auctores ſunt. Alex. nu. 5. in l. humanitatis. C. de impub. vbi Iaſ. nu. 6. Corn. nu. 15. Alex. conſi. 125.

Intel. hu manit. C. de i contr munt matem empl. trefas terita querere.

† Proinde ſi in teſtamento exemplari mater reperiatur præterita, licet vehementer controuerſum ſit, an poſsit mater querelam inof. teſtamenti inſtituere contra ſubſti. exemp. tamen inualuit ea opinio, quæ habet, non admittendam matrem ad inofficioſi querelam. Idque crebrius receptum eſſe teſtantur Bart. qui eam ſequitur in d. l. ex facto. nu. 30. Corn. in d. l. humanitatis. nu. 15. Alex. nu. 5. Iaſ. nu. 6. eſtque de mente Fulgoſ. Paul. Bald. & Salicet. ibid. vbi eam ſequitur, dicitque communem Decius nume. 9. eamque communem appellat ib Coraſ. vbi Curt. numer. 15. Idem teſtatur & latè Iaſ. in l. ex facto. nume. 43. qui contra communem ſententiam pluribus contendit poſt Bal. in d. l. humanitatis. nu. 32. quod & ſenſit Bart. in l. ex facto. col. 1. Ancha. in c. ſi pater, de teſta. lib. 6. 23. notab. Coraſ. vbi ſuprà. Quorum ſententiam libenter ſequor primò, quia hæc pars contra cõmunem longè æquior eſt, ergo, &c. Secundò quia humanitatis intuitu facultas exemplariter ſubſtituendi data fuit, vt d. l. humanitatis, ergo hoc beneficio indignum ſe reddit qui impius inhumanuſque extitit. Tertiò, quia fratres eius, cui ſubſtituitur, neceſſariò ſunt ſubſtituendi, d. l. humanitatis, ergo multò magis mater, arg. l. nam & ſi parentibus. ff. de inof. teſtam. iunct. l. fratres. C. eo. tit. Quartò, quia mater, & fratres eius, cui fit ſubſtitutio pupillaris, olim exęquabantur. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis, de inof. teſta. ff. ergo lex noua loquens in fratribus debet porrigi ad matrem ex regula Glo. fi. vbique ap. in l. ſiquis ſeruo alieno perſuaſerit. C. de fur. vnde cum d. l. humanitatis, exigat fratr. mente captũ ſubſtitui, ſatis intellexiſſe videtur, vt & mater, ſi exiſtat, ſubſtituatur. Quintò, quia mater non debet à luctuoſa hæreditate filij excludi, argument. l. fina. C. de inſt. & ſubſt. cum ſatis torquatur furore filij, argum. l. diuus. ff. de offic. præſ. Sextò quia vt verba hominis generalia non præiudicant quòad legitimam. l. ſi quando. §. & illud. C. de inoffi. teſtam. ita non debent præiudicare verba legis generalia, quò fit vt ex verbis dict. l. humanitatis, præiudicium matri in legitima fieri non debeat, ſtringo hoc fund. quia mitius agitur in diſpoſitionibus legalibus, quàm hominis. l. Celſus, cum ſim. ff. de arbit. Poſtremò ad duco nouum fundamentum, cui vix capit reſponſum, nam quæ ratio matrem remouet à querela in ſubſt. pupillari, ea ratio

ea ratio ceſſat in exemplari, quo fit vt licet regulariter æquiparentur, tamen in ſpecie noſtra non ita, quòd autem ceſſet probo, nam quòd mater præterita contra teſtamen. pupillare nil dicere poſsit, id ex eo receptum eſt, quòd teſtamētum pupillare dicitur eſſe teſtamentum patris, continens ſub ſe duas hæreditates, ſcilicet patris & filij. §. igitur. Inſtit. de pup. l. patris & filij. ff. de vulg. iuncto d. §. ſed nec impuberis, vbi hæc ratio nuncupatim redditur, vnum autem teſtam. ideò dicitur, quia pater & filius maximè impubes vna eademq; perſona reputantur. l. fi. C. de impu. §. ei verò. Inſtit. de inutil. ſtip. hæc autem ratio ceſſat in exemplari, nam cùm poſsit fieri à matre, vt d. l. humanitatis, quæ non reputatur vna eademq; perſona cum filio, ſequitur quòd teſtamentum à matre filio factum non poteſt vnum idemq; cum teſtamento ipſius matris reputari, cum & re vera, & etiam inſpecta legis ciuilis cenſura teſtamenta non ab eadem perſona facta, ſed à diuerſis intelligantur, quo fit, vt cùm teſtamētum exemplare ſemper intelligatur eſſe teſtamentum filij, mater contra tale teſtamentum poſsit querelam inſtituere, non ſecus quàm ſi id teſtamentum ab ipſo filio re vera factum fuiſſet, nec me mouet quòd dici poſſe videatur, vt cùm exemplare teſtamentum fit à matre, tunc non matris, ſed filij teſtamentum eſſe videatur, quia mater & filius non reputantur eadem perſona, verùm cùm id teſtamentum fit à patre, tunc nil impedit, quin patris teſtamentum eſſe videatur, cùm pater & filius vna eademq; perſona reputentur, nam reſp. abſurdum videri quòd teſtamentum exemplare aliquando cenſeatur teſtamentum filij, aliquando teſtamētum alienum, arg. l. eum qui ædes. ff. de vſucap. l. in teſtamento. 2. C. de teſtam. mili. l. iam hoc iure. de vulg. l. 2. & l. quamuis. C. de impuberum, & alij, retenta tamen communi ſententia, à qua non temerè recedendum eſt, extat ex ſuperioribus, quòd exemplaris iiſdem regulis trutinatur quibus & pupillaris, etiã ſi ea ſubſtitutio aliquid ſubdurum impiumque continere videatur, quale eſt matrem luctuoſæ hæreditatis filij expertem relinquere.

Sed ſi vis tenere communem opin. vt mater poſsit præteriri, non obſtat ratio illa de fratribus, nam attento ordine naturæ euenit ferè ſemper, vt mater prior filio moriatur. l. Iulianus. ff. ſi quis om. cau. teſt. & l. ſcripto. ff. vnde lib. hæcq; ratio ceſſat inter fratres, vnde oportet quòd ſubſtituantur, quia communiter accidentibus ſuperſtites ei, cui fit ſubſtit. fore creduntur, non mater, quæ ſuperſtes fore non exiſtimatur, arg. l. nam ad ea. ff. de legib.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate, humanum autem non eſt cogitare, quòd mater ſuccedet filio, ergo, &c. vt dd. ll. & per iſta tolluntur fortiora fundamenta tenentium contrarium. Præterea iſta ſubſtitutio ſequitur exemplum, & naturam pupillaris d. l. humanitatis, niſi in his, quæ ſpecialiter excepta ſunt, vt ead. l. ſed in pupillari eſt expeditum reſpectu matris. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inoffi. teſtamento. c. 1. de teſtam. in 6. ergo, &c. Nec obſtat quòd contra pupillarem etiam frater non habet querelam, ſed cõtra exemplarem ſic: nam reſp. id eſſe expreſſum in d. l. humanitatis, poteſt etiam retorqueri contra communem illa ratio humanitatis, nam cùm hæ leges nitantur humanitate, inhumanum eſt matrem poſſe præteriri, ſed pro communi facit quod in d. l. humanitatis, & in §. qua ratione. Inſt. eod. pariter tribuitur facultas exemplariter ſubſtituẽdi tàm matri quàm patri, & etiam vtrique ſecundum Bart. num. 37. in d. l. ex facto, vt ergo ſi pater eſſet ſolus, & hanc ſubſtitutionem faceret, vel mater eſſet ſola, & hanc faceret ſubſtitutionem, ſe ipſos ſubſtituere non poſſent, vt per Barto. num. 33. in d. l. ex facto, vbi etiam Iaſ. num. 21. ita & ſi ſit pater & mater, & vterque ſiue ambo faciant ſubſtitutionem expeditum eſt ſe ipſos præterite debere, ſiue alter tantùm faciat ſubſtitutionem, certũ eſt alterum præterire poſſe, tamen vt obſeruatur regula æqualis determinationis. l. quamuis, de impuberum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. l. in teſtamento. C. de teſtam. mil. tum, vt quod iuris eſt, de caſibus ſimplicibus idem ſit, & de caſu mixto. l. ſi viua matre. C. de bonis mater. & in hac ratione puto fundatam eſſe d. l. humanitatis.

Quòd aũt † pupillaris fieri poſsit impuberi exhæredato, non minus quàm inſtituto, ſatis expreſſum eſt in §. non ſolùm. Inſtit. de pup. ſubſtitu. in l. 1. §. ſubſtituere. ff. de vulg. l. cùm quidam. C. de lega. l. qui fundum. §. qui filios. ff. ad legem Falcid. l. miles ita. §. exhæredato. ff. de mil. teſta. quod ius in milite teſtante porrectum eſt, vt pupillariter ſubſtituere poſſet non ſolùm ijs filijs quos in poteſtate habeat, ſed & illis, qui ſunt extra eius poteſtatem emancipati fortè, vel in aui poteſtate retenti, verùm, quia iniurium eſſet vt miles poſſet pupillariter ſubſtituere filijs ſuis in aui poteſtate retentis, per quod ipſi auo auferretur ius facultasque ſubſtiruendi liberis ſuis, (ſcilicet nepotibus ex dicto filio milite) quos in poteſtate habebat, ideò ea ſubſtituẽdi facultas militi conceſſa coanguſtata fuit, vt liceat ei ſubſtituere pupillariter filijs ſuis, ſiue illi ſint emancipati, ſiue in aui poteſtate retenti, in bonis tantùm quæ ab ipſo milite ad filios profecta ſunt, vt per hoc non auferatur auo ipſorum ius pupillariter ſubſtituenri in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde, quàm à patre ipſorum eodemque milite proceſſerunt, vt ſic priuilegium militis ſine cuiuſquam iniuria interpretetur ex regula. l. nec auos, de emancip. libe. C. cum ſimi. quæ vera eſt interpretatio, ad dic. §. exhætedato, quamuis

9 *Pupillaris fieri poteſt exhæredato.*

10 *Intel. §. exhæredato, in l. miles ita ff. de mil. te. contra Ang. & alios, vt etiã qui in poteſtate non eſt, poſſit exhæredari.*

Angel. & alij in §. non ſolùm. Inſtit. de pupilla. ſubſtit. contra gloſſ. ibi aliter ſentiant moti, quia exhæredatio res inepta eſt in extraneo, qualis eſſe videtur filius emancipatus, argum. l. vnicæ. §. extraneum. C. de rei vxo. act. vt l. quidam cùm filium. ff. de verb. oblig. id quod parum me mouet, conſtat enim non ineptè in liberis emancipatis fieri exhæredationem, cuius vis ac poteſtas eſt, vt emancipati exhæredati contra tabul. bon. poſſ. habere deſinant, vt l. non putauit, in princ. ff. de bon. poſſ. contra tab. quàm contra tab. bono. poſſ. procul dubio habituri eſſent ſi præteriti fuiſſent, vt per totum C. de contra tabul. & ff. eod. Præterea † tales emancipati cùm exhæredantur, incipiunt eſſe capaces agnoſcendi, atque inſtituendi querelam inoffic. teſtamenti, vt eſt expreſſum in d. l. non putauit, circa princ. ff. de contra tab. bon. poſſ. & in l. 3. §. ſi emancipatus, eo. vbi planè tex. illum intelligo prout iacet, vt velit nepotem ex filio emancipato poſt emancipationem natum conceptumq; poſſe ab auo, in cuius poteſtate non erat, exhæredari propter odium patris exhæredatumque querelam inofficioſi teſtamenti habiturum.

11 *Intel. l. 3. §. ſi emancipatus. ff. de contra tabul.*

12 *Intell. l. 2. C. de inoff. teſt. contra cõmunem emancipatum exhæredatum que relã habere.*

Nec † ad rem pertinet quod Accurſius, Bar. cæterique communiter Doct. tàm ibi, quàm in l. 2. C. de inoffic. teſtam. aiunt emancipatos, & ex eo deſcendentes extraneos reputari, ſicque iuris ciuilis remedia non habituros, nam illud defendi poſſet cùm tales emancipati cum prole ſua præteriti eſſent, ſecus ſi exhæredati, vt in dd. ll. ratio diff. inter pręteritos, & exhæredatos ea eſt, quia quando pater filios emancipatos agnouit, tractauitque tanquam filios eos inſtituendo hæredes, tunc l. ciuilis eoſdem recognoſcit, eisq; ſua beneficia iuraq; accommodat, non ſecus quàm ſi in poteſtate manſiſſent, hinc eſt quòd emancipato inſtituto datur ſecundum tab. bon. poſſ. iusq; adeundi de iure ciuili, quod ius ei præterito non daretur. §. cæteri. Inſtit. de hæred. qual. & vt c. emancipatus, qui hæres inſtituitur tanquam filius tractatus videtur, ideoq; capax efficitur remediorum ciuilium, ita & ſi exhæredatur tanquam filius tractatus videtur, capaxque effici debet remediorum ciuilium, quia exhæredatio non minus, quinimò longè magis propria peculiarisque eſt liberis cuiusq; quàm inſtitutio, arg. d. l. quidam cùm filiũ, idq; patet ratione, nam inſtitutio etiam in extraneo, exhæredatio autem non niſi in filio, vel nepotibus cadere poteſt, vt ibi. neque ad rem pertinet, quòd tales filij non ſint in poteſtate exhæredantis, nam nihilominus exhæredatio de eis fieri poteſt, nam & poſthumus antequam naſcatur exhæredari poteſt, vt per totam l. Gallus. ff. de libe. & poſth. §. poſthumi. Inſtit. de exhær. lib. l. 3. §. nominatim. ff. de iniuſto, rupt. l. nam & ſi ſub conditione. l. penul. eod. & lege. 3. in prin. eod. cum ſim. & tamen poſthumus antequam naſcatur, non eſt in poteſtate exhæredantis. l. fin. cum ſimil. ff. de col. bo. idque Angel. & ſequaces non viderunt. Et ideò fabulari mihi videntur Gloſſ. & Doct. tàm in l. 2. C. de inoffi. teſtam. quàm in l. Papinianus, in §. 1. ff. eo. dum aiunt quòd emancipatus exhæredatus nõ aliter querelam inſtitueret, poſtquam ſi quodpiam ſignum à prætore, annulum fortè vel quidpiam ſimile, acceperit gratia litis agnoſcendæ, idque appellant bo. poſſ. gratia litatis agn. quæ traditio licet vbique recepta ſit, magis tamen ridicula eſt, quàm noſtra refutatione egeat. Illius enim bonorum poſſeſsionis gratia litatis agnoſcendæ effectus non ille erat, vt filius per talem nugatorium actum à iure ciuili agnoſceretur, poſſetque querelam proponere, iam enim poſtquam à patre fuit exhæredatus, tàm ab ipſo patre (vt duximus) quàm à lege cœpit & cognoſci & remediorum ciuilium capacem eſſe, verùm quia emancipatus hæreditatem non aditam non tranſmittebat. l. emancipata. C. qui admit. Ideò periculum erat, ne ſi inter moram litis is emancipatus decederet ad hæredes ſuos, in l. tranſmitteret, vnde conſultiſsimè proſpexit lex, vt quemadmodũ quando emancipatus ſub conditione inſtituitur, poteſt pendente conditione ſecundũ tab. bo. poſſ. agnoſcere, vt interim decedens poſsit illam bo. poſſ. tanquam agnitam tranſmittere. l. 2. §. ſi ſub conditione. ff. de ſecundum tabul. ita emancipatus exhæredatus qui non conditione, ſed lite impediebatur adire, poſſet interim bonorum poſſ. gratia litis agno. accipere, vt interim decedens tranſmitteret non ipſam litem (ipſa enim lis poſt lit. conteſt. regulariter tranſmittitur. §. nõ tantùm. Inſtit. de perp. & temp. l. vn. C. vt act. ab hær.) ſed facultatem adeundi, vt ſi hæres eius in querela vinceret, adire poſſet filij præmortui nomine, licet regulariter ea adeundi facultas non tranſmittatur, isq; eſt verus intel. d. l. 2. C. de inoffi. teſta. l. poſthumus. §. fin. & l. quemadmodum, & l. Papinianus. §. 1. ff. eo.

Denique quod diximus, pupillarem exhæredato fieri poſſe obtinuit olim, ſed nouo iure innouatum eſt, extat enim Iuſtiniani Imperatoris conſtitutio vetantis impuberem poſſe exhæredari, quo fit, vt cùm non niſi impuberi pupillaris fieri poſsit, impubesque exhæredari nequeat, iam pupillaris exhæredato fieri non poſsit, quòd aut impubes, qui doli capax non eſt, hodie exhæredari non poſsit, videtur probare l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inoff. teſtam. quod firmant ibidem Gloſſ. & omnes gloſſ. in l. 3. in princ. ff. de iniuſto, rupto. Gloſſ. & omnes, in §. non ſolùm. Inſtit. de pupilla. gloſſ. & omnes, in §. poſthumi. Inſtit. de exhæred. libe. gloſſ. & omnes, in l. ſi quis in ſuo. §. legis. glo. & omnes, in l. maximum vitium. §. final. C. de libe. præter. eſtque expreſſum in l. 6. titul. 5. particul. 6. quę traditio & ſi vbi-

Exhæ... an po... pube... gia ...

Vbique recepta ſit, mihi nunquam probatur neque probabitur. In primis enim conſidero eò pertinere, vt nec impubes poſsit exhæredari, per quod corrigeretur omnes ll. ſuprà allegatæ, neq; longè minus poſthumus, id quòd eò pertineret, vt fateremur corrigi totum illum titulum ff. de poſthumis hæredi. inſtit. vel exhære. & bona pars totius tituli de iniuſt. rup. ff. & totus ille titulus C. de poſth. hæred. inſt. vel exhær. & Inſt. de exh. libe. ferè per totum, & aliæ innumerabiles ll. quod quàm abſurdum ſit, euidérius eſt quàm noſtra demonſtratione egeat. Proinde † teneo contra communem, primùm, quòd impubes etiam infans poſsit hodie exhæredari: deinde quòd poſthumus ſimiliter exhæredari poſsit per iura vetera, neque ad rem pertinet d. §. legis, qui decepit Doct. non enim ibi dicitur, poſthumum infantem vie exhæredari non poſſe, ſed dicitur, non poſſe à matre odio patris exhæredari, quod eò pertinet, vt licet mater haberet iuſtá indignationis cauſam aduerſus patrem filij ſui infantis vel poſthumi, per quem mater intelligebat patri ſuo quærendam eſſe hæreditatem, tamen per hoc non iuſtè à matre filius innocens condemnabitur vel exhæredabitur, cùm ſi id mater per reſpectum voluit, nè patri per filium hæreditas quæreretur, poſsit eum filium inſtituere ſub conditione hac, ſi emancipetur à patre, vt ita emancipatus patri acquirat nihil, itaq; ſi contra officium pietatis is innocens exhærédatus fuerit, non negat ille tex. quin valeat teſtamentum, quò ad primordialem firmitatem, licet dicat, quod licet is innocens ritè exhæredatus videatur, per que hoc teſtamentum ab initio valeat, tamen quia iniuſtè innocens ille alieno odio prægrauatur, iuſtè querelá inſtituere poteſt, id quod conuenit naturæ illius tituli, ſub quo locata eſt d. l. in tit. enim de inofficioſo teſtamento, longè alienum eſt tractare de primordiali validitate teſtamenti, ſed tantùm de irreuocabili agendum eſt, ergo, &c. argum. l. Imperatores. ff. de in diem addictiò.

...oncluſio contra communem.

Illud † autem quod Accurſius firmat, cæteríque ſequuntur in l. fi. §. fi. C. de lib. præt. ſcilicet legem priorem eſſe, quàm d. §. legibus, eſt euidenter falſum, vt patet ex omnibus probatis hiſtoriographis, nam cùm vtraque lex ab Iuſtiniano lata fuerit, tamen l. ſi quis in ſuo, fuit lata ſub Decio conſule. l. aut facta, fuit lata poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis, qui conſulatum geſſerunt duobus annis poſt Decium, vnde euidenter conſtat, quòd cùm Iuſtinianus diu poſt latam dic. l. ſi quis in ſuo, approbauerit vſum exhæredandorum poſthumorum, in d. l. fin. vbi id conceſsit, non potuit videri id antea innouaſſe, extat ergo quòd iure tàm ff. quàm C. infans & poſthumus poſſunt exhæredari, † ſed an idem iure authen. quòd omnes plerique negant poſt Accurſ. per tex. ibi in authen. vt cùm de app. cog. §. aliud quoque. gloſſ. & omnes in l. fin. C. de lib. præt. Gloſſ. inter cæteros, in §. poſthumi. Inſtit. dè exhær. lib. quam ibi omnes ſequuntur. nobis autem qui ex profeſſo veteres leges ſummis vigilijs maturaque cogitatione latas atq; inuentas ab imperitorum calumnia rudique interpretatione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet, quòd Iuſtinianus in d. §. aliud quoque, ait non licere parentibus exhæredare liberos, niſi duobus demùm concurrentibus, primùm quòd iuſta indignationis cauſa moti id fecerint, deinde quòd illam cauſam nuncupatim in ſuo inſeruerint teſtamento, quid ergo ſi de facto fiat contrà, certè ibi modus benè non ſatis declaratur, & cum altero de duobus modis poſsimus interpretationem inducere, vel quòd aliter obſeruantibus teſtamentum ab initio ſit ipſo iure nullum, vel quòd licet ab initio ſubſiſtat, poſſit tamen ex poſt facto querela propoſita infirmari, magis eſt vt poſteriorem hanc interpretationem introducamus, vt ita ſaluæ incolumesque maneant leges veteres quàm priorem, per quàm temerè atque inconſtanter delerentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius authen. vtilitas, cùm enim olim iuſtæ cauſæ exhæredationis non eſſent definitæ, ſed iudicis arbitrio relinquerentur, hodiè per illam authen. definitæ ſunt, quas vltra citraque nequiuit conſiſtere exhæredatio. Præterea cùm olim non oporteret eas à teſtatore exprimi, hodie oportet. tertiò cùm olim filius exhæredatus de ſua innocentia docere teneretur. l. liberi. C. de inoffi. l. 4. ff. eod. nunc poſt dictam authen. nil probare tenetur, ſed obtinebit niſi hæres eius nequitiam oſtenderit, quod & præſenſiſſe idem Iuſtinianus videtur in l. omnimodò. C. de inoffic. teſtam.

...fin. C. ... præte. ... l. &

...tel. auth. ... c. e ap. ... aliud ...

Extat † ergo quòd infans Titius poſthumus poteſt exhæredari tàm iure ff. quàm C. ſed & iure auth. regio autem ſecus, vt d. l. 6. tit. 5. par. 6. ſed non malè, & in ſpecie hac interpretatio induceretur, vt cùm conſtet regem Alphonſum non tàm quippiam denuò inducere quàm omnia traducere voluiſſe, dum ait infantem, qui doli capax non eſt, non poſſe exhæredari, intelligatur ſecundum ius commune, vt ſi de facto exhæredetur, teſtamentum non ipſo iure euertatur, ſed per querelam tantùm expugnari poſsit. 17

Intel. ad l. regia. 6. tit. 1. par. 6.

Denique † cùm pupillaris exhæredato fit, ab eius ſubſtituto nil relinqui poteſt, etiam ſi legatum vel fideicom. impubes acceperit, & tamen ipſe impubes onerari poſſet. l. cùm quidam. C. ad leg. l. qui fundum. §. qui filios. ff. ad legem Falcid. l. miles ita. §. ſi miles. ff. dè mili. teſt. l. ab exhæredati. in princ. ff. de legat. 3. Id quod contra regulas iuris communis receptum videtur, quæ habet, quòd quem poſſum onerare, eius quoque hæredem rogare poſſum, lege 5. ff. de legat. 3. Præterea cùm filius exhæredatus iniuria affectus videatur. 18

Intel. ad plures ll. l. cũ qui d. ſ. C. de legat. cum ſi.

l.Papinianus,in princ.ff. de inoffic.teſtamen. dict.l.cùm quidam.C.delega.ſubſtitutus aut nulla iniuria fuerit affectus, longè facilius ipſe ſubſtirutus grauari poſſe deberet quàm ipſe filius, qua ratione deterritus Accurſ. tàm in d.l.5. quàm in d.l.cùm quadam,reſpondit in dd. ll.eſſe ſpeciale, ſpecialitatis aũt rationem reddir nullam,necenim vlla varietatis ratio reddi poſſet,vt firmãt omnes in d.l.cùm quidam,qualis ſunt Bart.Pau.Sali.Ale.& Iaſ. poſt Petrum & Cinum, Suares in lege, quoniam in prioribus. C. de inoffi. teſt.col.4.fol. 50.tradir Segura in l.ab exhęredati.nu.72. de leg.1. Iaſ. in leg.cum filio, de leg.1. num.45. vbi Ripa num.30.Vigli.in §. non ſolùm.Inſt. delega. quorum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri venales audent dicere, tertij ineptire atque fabulari videntur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed vt leges irrationabiles dicere arroganriſſimi hominis ac perulantiſſimi eſt, venales aũt appellare hominis temerarij impijque eſſe videtur, quare nobis altius cogitantibus viſum eſt reddi poſſe nouam, ſatiſque probabilem, quinimò peremproriam diff. rationem. Ad cuius declarationem præmittendum eſt, quòd iure ff. ad firmitatem teſtamenti primordialem nil aliud deſiderabatur, niſi quòd filius in poteſtate eſſet, vel inſtitutus vel exhæredarus, id eſt, non minus teſtamentum, in quo filius exhæredatus erat, valebat quàm ſi inſtiturus fuiſſet, vt per totum ff.de liber.& poſthum. per totum ff. de iniuſ. rupt. per totum C. de lib.præt.per tot. C.de poſt.hære.inſtitu. per rotum. Inſtit. de exhær. libe. Neque ad rem pertinet, quòd iniuſtè exhæredatus

19 *Querela non exhæredatio producit, ſed inofficioſitas.*

poſſet querelam proponere, vt C. ff. & Inſtit. de inoffic.teſtam.nam & inſtitutus querelam proponere poterat, ſi in minori portioneque legirima inſtitutus fuiſſet. l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. de inoffic. teſtam. l. cùm quæritur. l. parentibus. C. eo. vnde opportunè Bald. in l. pater filium. colum. 3. cum ſeq. ff. de inoffic.teſtam. à Coſta in l. Gallus.§. & quid ſi rantùm, in princ. num. 7. dixit quòd non exhæredatio, ſed inofficioſitas producit querelam inofficioſi teſtamenti, nam qui integram legirimam habebat, etiam exhæredatus querelam non habebat, qui autem integram legitimam non habebat, huic etiam inſtituto inofficioſi querela accommodabatur, modò ſic, quòd filius exhæredatus, cui legatum, fideicommiſſumúe relictum erat, id legatum, fideicommiſſumúe reſtituere rogaretur, id ſanè iniurium non erat, nam ſiue illa facta reſtitutione integra adhuc legitima ſibi maneret, tũc nil conqueri poterar, ſiue diminuta maneret, tunc ipſe vtpotè legitimam integram non habens poterar querelam proponere, quòd ſibi vtilius videbatur fore, vt reſciſſo patris reſtam. totam hæreditatem conſequeretur, vel cum reliquis fratribus patri inteſtato ſuccederet, ergo nulla ex parte filio quicquam iniurij inferebatur, verùm ſi onus ſubſtituro pupillari iniunctum valeret, poſſet fieri quòd is ſubſtitutus ex bonis paternis haberet nil, veluti ſi pater filio exhęredato integram legitimam iure legati reliquit, ſubſtitutumq; de tota illa legitima reſtituenda rogauit, qui non poteſt conqueri deminui ſibi legitimam, cùm ei à patre impuberis legitima non deberetur, lex ergo conſultiſſimè proſpectum voluit, vt non ſolùm parenres non poſſent filios in legitima grauare, ſed etiam vt filiorum hæredes pupillares grauare non poſſent, quod ius & ad legitimos filij exhæredati hęredes tractũ eſſe videtur, d.l.ab exhęredati. facit l. ſi Titio pecunia.§. ſicuti, cum duabus legibus ſeq.ff. de legat.1. vides ergo illas leges, quæ interpretum incuria in hodiernum vſq; diem abſurdè exiſtimabantur, iuſtiſſimas noſtra reſtitutione atque conſultiſſimas vocitari debere.

Extat ergo ex ſuperioribus exemplarem fieri poſſe exhęredato, non ſecus quàm pupillariter, cùm hæc ad exemplum illius inuenta inductaq; ſit.

Intel. d... offi. t... ex tri... ad c... pupill... eſt n... quid... mæ re... tur, ſi ta... tùm a'... iam cert... ſolutio... vitan...

Tertiò & principaliter vt exemplaris fieri poſſit exhæredato, facit l. ex tribus. C. de inoffic.teſtam.cuius verba ex tribus vncijs hærede inſtituto filio intra pubertatis annos directam non inutiliter à patre fieri ſubſtitutionem, certum eſt, cùm enim nulla etiam ex parte inſtiruto, ſed exhæredato poſſit fieri pupillaris, quare ibi Diocletianus Imperator ad firmitatem pupillaris exegit ex integra legitima filium eſſe inſtitutum, & certè licet Accurſius, Bald. Ang. Salic. cæterique ibi non id ſatis percipiant, tamen Iaſ. viſus eſt præſenſiſſe, vt id non tàm ad primordialem vtriuſq; teſtamenti validitatem, quàm ad pellendam querelam exigatur, ego noto contra omnes quòd nec etiam quò ad pellendam querelam neceſſum ſit filium, cui ſit pupillaris ex tribus vncijs, inſtitutum proponi, ſat enim fore ſi illas tres vncias quoquo titulo haberet, cùm lex illa lata fuerit à Diocletiano, qui per multa ſecula prior fuit Iuſtiniano, qui Iuſtinianus primus induxit non ſufficere legitimam relinqui, niſi præterea titulo honorabili inſtitutionis relinqueretur.

Quid ergo noui, quidúe vtile inducit d.l. ex tribus, reſp. ibi non agebatur de firmitare ſubſt. pup. primordiali, non quoque de irreuocabili, ſed tantùm de duratione ipſius ſubſtitutionis agebatur, licet enim notum ſit pupillarem pubertate expirare, tamen illud quidam intelligebant, quando pupillaris fiebat exhęredato, ſecus autem putabant, ſi ex integra legitima inſtiruto fieret.

Ratio diff. quòd poſt pubertatem poſtque quęſitam hæreditatem nullus poteſt grauari, niſi in rebus à teſtatore profectis. l. ex facto, in princ. ad Trebel. l. cohæredi.§. cùm filiæ, de vulg.

vulg. Vnde videbatur quòd pupillo exhæredato, qui nil à teſtatore percepit, licet poſt pubertatem ſubſtitui non poſſet, poſſet tamen ei pupillo ſubſtitui, ſi legitimam habuit à patre, verùm hanc allegationem excludit Imperator, nam licet verum ſit, quòd etiam poſt pubertatem poſtque aditionem poſsit teſtator cuique ſubſtituere, in eo quod ei reliquit, tamen illud intelligendum eſt ſubſtitui licere non directò, ſed per fideicommiſſum, vt d. §. cohæredi, & d. l. ex facto, isque eſt veriſsimus illius l. intellectus, idque denotant illa verba initia pubertatis annos, & illud verbum directam, quæ verba inducuntur à contrario ſenſu, quòd in terminis illius tex. directa pupillaris non poſſet fieri poſt pubertatem. Item quòd fideicōmiſſaria bene poſſet fieri, etiam poſt pubertatem, veriſsima eſt ergo noſtra ſententia, vt ibi, non de validitate primordiali nec ſecundaria, ſed de duratione ſubſtitutionis ageretur.

Extat ergo ex ſuperioribus, quòd tàm pupillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæredato, non ſecus quàm inſtituto, & ſi quæ ll. videantur exigere inſtitutionem ipſius, illas non ad creationem ſubſtitutionis, ſed ad querelam excludendam pertinere.

1 Et iſta † quam facimus inter has leges compoſitio opportunè comprobatur in l. ſi non mortis, & in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoffi. teſtamen. vbi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non inſtitutionis accepiſſe, & tamen ponitur, licet nullus aduertat, pro conſtanti, & teſtamentum ab initio valuiſſe, & ex poſt facto querela reſcindi non poſſe, nempe ea (vt nos interpretamur) ratione, quòd filius, de quo ibi, quem conſtabat inſtitutum non fuiſſe, fuit tamen exhæredatus, aliàs enim ſi neq; inſtitutus, neque exhæredatus fuiſſet, nil valiturum eſſet teſtamētum, neq; ad rem pertinet quòd filij exhæredationem diuinare tolerandum non videatur, nam reſp. quòd cùm illæ ll. ſint locatæ ſub titulo de inoffi. teſta. vbi non de firmitate teſtamenti primordiali, ſed tantùm de irreuocabili (quæ in expulſione querelæ conſiſtit) agendum erat, ineptire enim videretur, ibi conſulti ſi in ſingulis legibus proponerent teſtamenta, de quibus ageretur, ſeptem teſtes eoſdemque rogatos vnoq; tempore interfuiſſe, ſignaſſe atq; ſubſcripſiſſe tabulas filioſque inſtitutos exhæredatoſue fuiſſe, iſthæc enim omnia, cùm de alio principaliter agitur, pro conſtanti habenda ſunt, intelligendumq; interfuiſſe. Similiter in l. Gallus, in prin. iuncta gloſſ. in verb. poſſe, vbi omnes. Sic ergo & in ſpecie noſtra intelligendum eſt (id quod ſententia mea nuncupatim expreſsit Imperator) vtrumque teſtamētum per exhæredationem confirmari, & ſi quando vel filij inſtitutio vel legitimæ aſsignatio vlla lege deſideretur, id non ad creationem pupillaris exemplariſue, ſed ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam deſiderari.

Intell. l. ſi non mortis, & l. Papinian. §. ſi quis mortis, ff. de inoff.

His etiam concinit elegans Vlpiani reſponſum † in l. non putauit. §. ſi quis ſua manu. ff. de contratab. vbi filio ſui ipſius exhæredationem ſcribente illam exhæredationem ſibi nocere ait Vlpianus, quod intelligendum eſt nocituram non quò ad denegandam ei querelam, ſed tantùm quò ad hoc, vt initio per eam firmetur teſtamentum, non ſecus quàm ſi ab alio ſcripta eſſet, ſi enim vt legatum quod qui ſibi ipſi adſcripſit, ita & exhæredatio, quam quis ſibi ipſius adſcribit, vitiaretur, iam is filius præteritur, reperiretur, ſicque per contra tabul. ſi erat emancipatus, vel per ius dicendi nullum ſi erat ſuus, id teſtamentum vitiaretur ipſo iure, nocet ergo exhęredatio in eo, quòd non ipſo iure id teſtamentum vitiatur, ibi enim non de querela danda vel deneganda (id enim non pertinebat ad illum titul. de contratab.) ſed de contratab. bono. poſſ. danda vel deneganda agendum erat, quæ ritè exhęredatis non datur, licet non denegetur eis, qui minus ritè exhęredati ſunt, vt l. non putauit, in princip. iuncto §. non quęuis. ff. de contratab. nocet ergo illa exhęredatio ſolùm, quia ei denegatur contratab. bon. poſſ.

22 *Intell. l. non putauit. §. ſi quis ſua manu, filius qui de mandato patris ſui exhæredationē ſcripſit, non excluditur querela contra communem.*

Infero † grauiter erraſſe ibi Accurſ. quem ſimpliciter ſequuntur Bart. & Albe. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegetur querela, quorum error defluxit ab illa lege malè intellecta, eorumque opinio, vtpote duriſsima, & contra regulas iuris communis, reijcienda eſt.

Contra communem.

Subinfero † contra communem, quòd & ſi filius tempore quo pater facit teſtamentum, conſentiat ſe præteriri vel exhęredari, non per hoc firmabitur magis teſtamentum, quàm ſi is filius conſenſum non dediſſet, vt probatur in d. §. ſi quis ſua manu, ſecundum noſtram declarationem, licet ille text. ad oppoſitum communiter adducatur, & eſt expreſſum in l. ſi quando. §. illud. C. de inoffic. teſtam. cum conc. vide Iaſ. in l. cum querela. C. de inoffic. teſtam. & in d. §. illud, & Couarru. in c. Raynut. §. 2. de teſta. Suares in l. quoniā, in prioribus. fo. 31. col. 1. C. de inoff. teſt.

Contra communem.

Extat ergo ex ſuperioribus quòd tàm pupillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhęredati, non ſecus quàm inſtituto, & ſi quæ ll. videantur exigere inſtitutionem ipſius, vel legitimę aſsignationem, illos non ad creationem harum ſubſtitu. ſed ad querelam excludendam pertinere.

Quibus adſtipulatur Papiniani reſpon. qui in l. filio quem pater. ff. de lib. & poſt. ſcripſit, quòd ſi filius exhęredatus emancipetur, deinde iterùm per adoptionem in patris poteſtatem redigatur, ei nocet exhęredatio, quale autem nocumentum inducat, non declarat, nos autem interpretamur vt noceat quò ad denegandam bono. poſſ. contratabulas.

23 *Intell l. filio. ff. de lib. & poſt.*

Item quò ad ius dicendi nullum denegandum, non autem quòad excludendam inofficioſi querelam. Ratio dubitandi fuit, quia vt poſthumi agnatione, ita & adoptione ſolet ruptum fieri teſtamentum. l. certum. ff. de iniuſto, rupt. vnde cùm ibi poſt factum teſtamentum filius naturalis adoptaretur, videbatur quod licet initio ritè factum iureque fuerit illud teſtamentum, tamen nunc ſequuta adoptione id teſtamẽtum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes, de quibus ibidem, ſcitè ergo Papinianus dixit, exhæredationem nocere filio, nam ex eo quòd mero iure valeat teſtam. duo illi filio ſequuntur mala, vt & ius dicendi nullum contra tabul. bon. po. ſibi denegentur, quæ remedia ſi teſta. ipſo iure euerteretur. habiturus erat. l. fin. §. ſancimus. C. de lib. præt. inofficioſi autem querelam habere non deſinit, nam etiam ſi iuſta de cauſa initio eſſet exhæredatus, è domoque patris per emancipationem eiectus, iuxta l. quidam cùm filium, de verb. & quod ibi per Bar. & Iaſ. tamen cùm rurſus per adoptionem in domum familiamq; patris eductus ſit, & priſtinæ indignationis cauſa à patre remiſſa, ſicque ad non cauſam redacta eſt, arg. l. in ipſius. C. famil. herciſ. l. 3. §. fin. cum l. ſeq. vbi Bartol. ff. de adim. leg. §. fi. Inſtit. de iniur. Franciſ. de Ripa in l. fin. C. de reuo. don. q. 61. Iaſ. in l. in arenam. C. de inoffi. teſta. vt per hoc ille filius non modò querelam proponere, ſed & in ea vincere poſsit & debeat, & ſi iuſta de cauſa ab initio exhæredatus fuiſſet, quaſi illa iuſta cauſa iam poſt remiſsionem indulgentiamque patris, quæ per adoptionem præſumitur, non ad cauſam redacta ſit.

24 *Intell. l. filio quẽ. ff. de li. & poſt. contra cõmunem quod filius qui poſt exhæredationem emancipatus fuit, ſi iterùm adoptetur, à patre habebat querelã.*

Infertur vehementer erraſſe Bar. Bald. Ang. Imol. Paul. Aret. Alex. Iaſ. in l. filio quem, ſuprà all. qui ſcriptum reliquerunt, illum filium querelam inſtituere non poſſe, quòd euidenter eſt contra iura ſuperiùs adducta, eſtque durìſsimum atque inhumanum, nec multum tribuendum eſt eorum authoritati, cùm ab illa lege malè intellecta error rerum fluxerit, vide Coſtam in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm, pag. 132. num. 180. Ripam in d. q. 61. Cur. iuniorem in l. fin. C. de pact. num. 32. Vt ergo in terminis d. l. filio. tex. dicentem exhæredationem nocere interpretamur quòad primordialem teſtamenti firmitatem, non quò irreuocabilem, ſic & in ſpecie noſtra ll. dicentes in pupillari exemplariúe ſubſtitutione oportere filium inſtitutum eſſe, vel ei legitimam aſsignari ſcitè interpretabimur, quò ad primordialem firmitatem id neceſſum non eſſe, ſed tantùm quò ad irreuocabilem.

25 *Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali contra communem.*

Proinde ſimiliter † infertur veram non eſſe illam communem ſententiam exiſtimantium exemplarem filio tantùm naturali fieri non poſſe, quam tenuerunt Angel. Imol. Cuma. Aret. & Alex. in l. ex facto. ff. vulg. vbi etiam Iaſ. num. 20. Aret. & Iaſ. colum. 2. in d. l. humanitatis, vbi hanc dicit communem Coraſ. num. 8. qui contrarium tenet poſt Bald. & Sali. & Cur. ibi. num. 13. & poſt Bart. in d. l. ex facto, quorum minus recepta ſententia veriſſ. eſt, ſiquidem (vt docuimus) ad creationem exemplaris neceſſum non eſt legitimam relinqui, licet aliquando neceſſum ſit ad reſolutionem ipſius iam creatæ impediendam, vt per hoc appareat parum ad rem pertinere. d. l. humanitatis, in verb. legitima, quæ Doct. decipit dicentes, quòd exemplaris capaces non ſunt, niſi hi quibus debetur legitima, legitima autem non debetur filio naturali.

Infero ſimiliter † quòd licet à matre illuſtri filio ſpurio legitima non debeatur, vt l. ſi qua illuſtris. ff. ad Orfic. C. ei tamen potuit exemplariter ab ipſa matre ſubſtitui quod ſimiliter contra mentem tenentium ſuperiorem communem concluſionem.

Mate... ſtri ſp... turali ſubſtit... exem... contra...

Infero ſimiliter † quod licet filio qui ſpurius eſſet, non debeatur legitima à patre, tamen ei poterit exemplariter ſubſtitui, quòd ſimiliter eſt contra mentem tenentium ſuperiorem concluſionem communem, & in ſpecie contra Bart. in l. ex facto, de vulg. num. 7. nec me mouet quod Bart. aut quod iſti non ſunt liberi nominandi, nam reſp. quòd cùm poſt c. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimonio, his à patre alimenta debeantur, iam per hoc tanquam filij tractantur, & quibus alimenta non denegantur, & aliquando ab inuito patre extorquentur talia alimenta, non video cur denegetur prouiſio paterna, quæ per exemplarem ſubſtit. ſit, cùm hæc ſubſtitut. fiat à patre volente abſq; vlla erogatione ſua & abſq; iniuria aliena.

Exem... fieri p... lio ſpu... tra dc...

Infero contra eoſdem † idem fore in natis ex damnato coitu, idq; pari ratione, vide Couaru. lib. 4. parte 2. cap. 8. §. 6.

Exem... eri pot... is nati... nato co... tra Do...

Proinde longè facilius † infertur quòd ſi filio legitima diminuta relinquatur, valebit adhuc exemplaris, cùm tenuerimus quod & ſi exhæredato nil omninò relinquereur, valeret id quod eſt contra communẽ opin. Doct. vt per Iaſ. nu. 5. in d. l. humanitatis.

Exẽpla... poteſt ... diminu... gitima ... cta fui... tra Do... munite...

Stat ergo quod tàm pupillaris quàm exemplaris fieri poſſunt exhæredatis, non ſecus quã inſtitutis, & quod ll. quæ contrarium innuere videntur, non tàm ad creationem ipſarum quàm ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam pertinere intelliguntur.

Intel. l. ... nitatis... nup.

Quartò & principaliter vt exemplaris etiam exhæredato fieri poſsit, ſicq; huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur inſignis oportunaque Iuſtiniani conſtitutio, qui in l. humanitatis, de impub. in hæc verba ſcriptum reliquit, vt occaſione huiuſmodi ſubſtitutionis ad exemplũ ſubſtitutionis pupillaris querela nulla oriatur, animaduertit enim conſultiſs. Imperator, quòd licet pupillaris ab initio valeret,

quæ

quæ etiam exhæredato facta proponeretur, tamen ex poſt facto poterat facilè per accuſationem de inofficioſo reſcindi, ne ergo hac occaſione ſimiliter exemplaris exhæredato facta, licet per exhæredationem illam principale teſtamen. firmaretur ac ſubinde exemplare, tamen ex poſt facto querela perlata reſcinderetur, conſuluit, vt in legitima inſtituto fieret, ea que fuit ſententia eorum qui noſtram ſententiam tuentur, quam veriſsimam exiſtimamus multò antequam in eorum ſcripta incidiſſemus, verùm enimvero ſi verum amamus, & hanc ſententiam nota reprehenſioneque dignam iudicauimus, non enim Imperator duxit filium in legitima inſtituendum, ſed illud tamen per modum filij adnotauit, filio legitimam relinquendam, vt non ſolùm illud (quod qui noſtram ſententiam præſenſerunt percipere videntur) adnotauerit valere ab initio exemplarem (quæ exhæredato legitimam habenti fieret verum, & illud valere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is non integram legitimam vel etiam nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato ſupereſſe auxilium querelæ, per quam reſciſſo patris teſtamen. & exemplare euaneſceret.

Itaque † teneo valere exemplarem exhæredato factam, qui integram quoquo titulo habuit legitimam, hoc primo contra communem ſecundum aliquos. Idemque etiam ſi is exhæredatus nil omnino à patre recepiſſet, hoc ſecundo cōtra vtriuſque partis fautores, quod intelligendum quò ad primordialem ipſius ſubſtitutionis firmitatem.

Quid ergo quantùm ad irreuocabilem, & qui ſunt noſtræ ſententiæ fautores ingenuè fallentur exhæredationem efficere, vt licet ea ſubſtitutio initio valuerit, propterea quòd exhæredatus integram habuit legitimam, tamē querela perlata infirmabitur, idque ſenſiſſe aiunt Imperatorem in illis verbis, vt occaſione, ſed auſim dicere hanc ſententiam (& ſi ab ea nullus vnquam diſceſſerit) veram non eſſe, tempore enim illius l. ad validitatem primordialem vtriuſque teſtamenti ſufficiebat ſolennitas exhæredationis ad irreuocabilem, id eſt, ad querelam excludendam, faterat integram legitimam dari. l. cum quæritur. l. parentibus. C. de inoffi. teſtamento. l. Papinianus. §. quoniam autem. & §. ſi quis mortis. & l. ſi non mortis. ff. eodem. §. fin. Inſtitut. eod. cùm ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ aſsignatio nil eſt quòd deſijt ad vtranque firmitatem, fateor tamen quod iure nouiſsimo authen. poſt §. aliud quoque. ne autem vt cum de app. cog. id innouatum eſt, cùm ibi introductum ſit non ſufficere integram legitimam filio aſsignare, niſi præterea titu. honorabili Inſtitutionis aſsignetur.

Quintò & principaliter quòd † exhæredato poſsit fieri exemplaris facit, Nam ad confirmationem teſtamenti non minus efficax potenſque eſt exhæredatio quàm inſtitutio, ſed quòd filius inſtituatur vel exhæredetur eò pertinet vt paternum teſtamentum confirmetur atq; in conſequētiam pupillare vel exemplare, ergo cùm paternum per exhæredationem non ſecus quàm per filij inſtitutionem confirmetur, conſequenter & pupillare vel exemplare per talem exhæredationem non ſecus cōfirmabitur quàm per inſtitutionem, quòd autem ad confirmationem teſtamenti paterni non minus efficax ſit exhæredatio quàm inſtitutio, probatur ferè per totum in rubro & in nigro. ff. de lib. & poſt. hær. inſti. vel exhære. ferè per totum. ff. de iniuſt. rup. in rubro. & ferè per totum nigrum. C. de poſſeſſ. hæred. inſtitu. vel exhæredat. ferè per totum. C. de lib. præte. per totum rubrum & nigrum. Inſtit. de exhæreda. libe. Idque probatur ratione, nam exhæredatio vel emancipatio res eſt magis peculiaris magiſque propria atque interna liberis, quàm inſtitutio, quæ extraneis etiam conuenit, cùm illæ res non conueniant niſi liberis. l. quidam cum filiam, ad fin. ff. de verbo. obliga. quo fit vt qui exhæredatur non minus vt filius tractatus videtur quàm ſi inſtitueretur, vt inibi reſpondetur, quæ traditio eſt intelligenda quò ad primordialem teſtamenti firmitatem, & inſpecto iure veteri etiam quò ad ſecundariam & irreuocabilem, ſi quidem olim qui minus legitima accipiebat, querelam inſtituere etiam ſi inſtitutus poterat, qui autem integram legitimam quoquo titu. receperat, is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat. l. Papinianus. §. ſi quis mortis. & §. quoniam autem. ff. de in officio. leg. ſi non mortis, eod. §. fina. Inſtitutio. eodem. leg. cum quæritur. leg. parentibus, eod. itaque quò ad concedendam vel denegandam inofficioſi querelam non referebat inſtitutus, ne eſſet filius, an exhęredatus, ſed an integrā legitimam accepiſſet nec ne, verùm iure nouiſsimo auth. licet id ius obtineat quò ad primordialem teſtamentorum validitatem, ſecundum nos tamen quò ad irreuocabilem, & ſecundariam inductum eſt quid noui, vt ſi filius abſque iuſta cauſa exhæredatus ſit, tunc licet integram legitimam iure ſingulari receperit, de inofficioſo agere poſsit, non ſecus quàm ſi minus legitima vel nil omnino accepiſſet, vt §. aliud quoque. & §. ſola enim eſt, in authen. vt cum de appell. cogno.

Quod autem inſtitutio vel exhæredatio filij ad validitatem principaliter teſtamenti paterni deſideretur, vt per hoc tā pupillare quàm exemplare ſuſtineatur, probatur de pupillari in l. 2. §. adeo. ff. de vulga. & in §. liberis. Inſtitu. de pupil. docent Barthol. & omnes in dict. l. 2. Item de exemplari probatur in d. l. humanitatis. ibi legitima portione ei vel eis derelicta ne occaſione, &c. q. ergo is, cui fit exemplaris, legitimam habeat, id neceſſum non eſt quò ad

creationem exemplaris inducendam,ſed tan
tùm quò ad reſolutionem ipſius iam creatæ
impediendam, quod autem ea legitima non
exhæredato,ſed inſtituto relinquatur id inſpe
cto iure.ff.& C. neceſſum non erat, neque ad
creationem exemplaris inducendam, neque
ad reſolutionem ipſius iam creatæ impedien-
dam,ſiquidem eo iure(vt docuimus † quere-
34 la inofficioſi excludebatur per legitimam quo
quo tit.relictam euincuntur, ergo duo contra
omnes,primum quòd iure C.& ff.pro filij ex-
hæredatione cui fit pupillaris, cuique titulo
ſingulari legitima relicta fuit,non impeditur
natiuitas creatióve exemplaris.ſecundò quod
per talem exhæredationem non inducitur re
ſolutio ipſius exemplaris iam creatæ,quod eſt
contra omnes Doct. qui tenent communem,
qui dum fundantur in d.l.humanitatis, vtrū
que illo iure procedere intellexerunt, cùm re
vera neutrum illo iure procederet, fatemur ta
men quòd iure auth. ea exhæredatio poteſt in
ducere reſolutionem exemplaris iam creatę,
id tamen non peculiare eſt in exemplari,cùm
& idem ſit in pupillari.

Exemplaris nec impeditur nec reſoluitur per exhæred. contra communem reſpon. duæ.

Sextò & principaliter quòd exemplaris ex-
hæredato fieri poſsit,probatur ſic,per prohibi-
tionem exemplaris inducitur læſio & incom
modum furioſo ſeu mente capto exhęredato,
qui cùm multis nominibus afflictus eſſet, nō
debuit ei iniungi aliud genus afflictionis,né-
pe vt ſibi prouiſio atque tutela exemplaris ſub
ſtitutionis adimeretur, ergo dicendum eſt,
cùm afflicto nō ſit addenda afflictio, non per
mittendum quòd ei auferatur ſubſt.exempla.
tutela atque prouiſio, vt per hoc intelligatur
exhæredationem non eò pertinere, vt exem-
plaris impediatur, ſed potius eò vt magis ad-
mittatur, ſicque controuerſum eſt ſuum ipſo-
rum interpretum fundamentum.

35 Quòd † autem exemplaris vtilitatem pro-
uiſionemque filij inducat,colligitur ex l.ſi pu
pillus.ff.de acqui.hæred.ibi,vtilitatem impu-
beris.per quem tex.Doct.communiter ibi, &
vbique dicunt pupillarem ſubſtitutionem pu
pillo vtilem eſſe,quod & docet Accurſi.Barto.
Bald.Ciuus,Petrus, Paul. & Iaſon in l.ex tri-
bus.C.de inoffici.teſtam. vtilitas autem illinc
deſcendit, quòd cū impuberes ſibi teſtamen-
tum facere non poſsint.leg.qua ætate.ff.de te
ſtamen.§ præterea.Inſtit. qui teſtament.face.
poſſ.l.fi.C. de teſtament.mil.per mediam pa-
tris perſonam cum teſtamento decedat, vt ſi-
gnanter docet Iuſtinianus in §.nam maiorib.
Inſtit. de pupil. intereſt enim cuiuſque cum
hærede teſtamentario decedere. l. & quia hoc
intereſt.ff.de interrog.actio. §.1. Inſtit.quibus
ex ca.mand.non licet. Quòd autem is mente
captus vel furioſus multis nominibus affli-
ctus ſit accipe,nam furioſus vel ipſo furore ſa-
tis torquetur & punitur.l. diuus.ff.de of.præſ.
qua ratione magis communiter receptum eſt,
vt ſi ante furorem delictum admiſit, propter
quod capitaliter puniendus eſſet, iam nunc
poſt furorem executio pœnæ in eum non fiet,
latè per Iaſon. in leg. ex facto.numero 31.ff.de
vulg.per Dec.in l.furioſum.C. qui teſtament.
face. poſſ. per Dec.& Coraſ. in l.humanitatis.
C.de impube.

Exemplaris vtilis eſt cui fit.

Denique per ipſam exhæredationem ſatis
afflictione atque iniuria affectus videtur. leg.
cum quidam.C.de lega.l.Papinianus,in prin.
ff.de inoffi.teſtamen.authen.vt cum de appel.
cog.§.ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intētio,
iniuriam exhæredationis & præteritionis à
parentibus & liberis auferri. Quòd autem af-
flicto afflictionem addere impium inhuma-
numque ſit, præterea quod patet ad ſenſum,
probatur in l.vnic.C.de his,qui ante aper.tab.
in leg.fina.C.de inſtit.& ſubſt.ibi,luctuoſam,
&c.& vtrobique notant Docto.& tex.in l.im-
perialis.C.de nupt.

Ergo patet ex ſuperioribus quòd exhæreda
tio non debet eſſe modus tollendæ,ſed potius
inducēdæ ſubſtitutionis exemplaris cùm, ex
hæredatis,vt pote afflictis,per exemplarem ſit
meritò conſulendum.

Septimò † quòd exemplaris fieri poſsit ex 36
hæredato,probatur ſic, querela inofficioſi te-
ſtamēti ſupponit validitatem primordialem
ipſius teſtamenti, ſed mente captus cui exhæ-
redato minus legitima relictum fuit, habet
querelam,ergo ſequitur id teſtamentum pri-
mordialiter valuiſſe,nec ipſo iure per exhære-
dationem euanuiſſe,quòd autem querela ſup
ponat firmitatem primordialem teſtamenti,
probatur, quia querela inofficioſi eſt remedi-
um reſciſſorium, vt in leg. vt liberis,in verbo,
reſciſſo. C. de coll. vbi nota. Docto. facit l.
poſthumus.§.ſi quis ex his.ff.de inoffi.teſtam.
ſed quod nullum eſt,reſcindi nōn poteſt.leg.
nam & ſi ſub conditione.ff.de iniuſto,rup. er-
go,&c.

Querela ſ- ponit ... ciuali. a-

Secundò patet. Nam querela non datur
quandiu ſupereſt aliud remedium. §. tam au-
tem.Inſtit.de inoffi. teſtam.l. maximum viti-
um.C. de lib.præt.& nemo ex alio orſus præ-
ſidio ad hanc decurrere poſsit,& notant com-
muniter Docto. vtrobique id quod etiam ad-
notauit Accurſ. cæterique ſequuntur in l.2.C.
de inoffi.teſt.hinc eſt quòd querela inofficioſi
nunquam datur filiæ præteritæ, quia per ius
accreſcendi poterat conſequi virilem portio-
nem.l.maximum vitium.C.de lib.præt.hodie
autem cùm per præteritionem filiæfamiliàs
vitietur teſtam.non ſecus quàm per præteritio
nem filij familiàs.d.l.maximum vitium.§.ſan
cimus,& Inſti.de exhęr. lib.§.ſed hæc quidem
vetuſtas. iam filiafamiliàs præterita non con-
ſequetur virilem portionem per ius accreſcen
di, ſed per ius dicendi nullum ex toto teſta-
mentum vitiabitur quò ad inſtitutiones,licet
quò ad ſingularia relicta, qualia ſunt legata,
fideicommiſſa, mortis cauſa donationes, re-
liquaque id genus conſeruetur. authen. ex
cauſa.

cauſa.C.de libe.præt.& in corpore vnde ſumitur,habebitque contratabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit. dict. l.maximum vitium.§. ſancimus,ibi,vel teſtamentum ipſo iure euertat,vel per contrab.bo. poſſ.ſtare hoc non patiatur.

7 *...p contra ...a reme... ...n reſciſſo ...n & ali... ...o decla... ...tom.*

Nec † ad rem pertinet quòd contrab. bon. poſſ.ſit remedium reſciſſorium.l 1.in princi.in verbo.reſcindunt.ff.de leg.præſt.l.vt liberis.in verbo,reſciſſ.C.de coll.l.quod vulgo.ff. de bono.poſſeſſ.contratab.vnde quia quod nullum eſt,reſcindi non poteſt. dict. l. nam & ſi ſub. condi. videtur quòd non poſsit id remedium concurrere cum iure dicendi nullum ,'quod ſupponit teſtamenti nullitatem,nam reſpondetur contratab. bo. poſ.remedium eſſe reſciſſorium regulariter,vt dictis legibus. † Verùm illud intelligendum quando datur contra teſtamentum validum , quale eſt id teſtamentũ in quo emancipatus præteritus fuit, quod mero iure valet tam iure ciuili , quàm prætorio. Gloſſ. in l.filium.§.ſed quemadmodum.ff.de contratab.quam communiter approbatam dicit Iaſon in l.poſthumo nato.nu.25.C.eodem. Idem firmat ibid.Curt.iun.colum.1.& iterum col.pen.vbi reſpondet ad §.emancipatos.Inſt. de exhęr.lib.vbi videbatur probari cõtrarium. Verùm ſi contratab.detur cõtra teſtamentum ipſo iure nullum,tunc non reſciſſorium ſed declaratorium remedium eſt, vt d.l. maximum vitium. Idem ſi detur contra teſtamentum,q, licet ab initio fuit validum,tamen poſtea rumpitur poſthumi agnatione, d.l.poſthumo nato,tunc enim contra bo.poſſ.eſt remedium declaratorium non reſciſſorium, cùm ſit impoſſibile teſtamentum ipſo iure ruptum poſthumi agnatione iterum rumpi per contratabulas bo. poſſ.ita eleganter declarat Paul.tam in l.ſi filius qui in poteſtate.ff.de lib.& poſthum. quàm in d.l.poſthumo, vbi ſubdit veteres lumine intellectus caruiſſe quò ad illius tex.intelligentiam, ſeque nouiſsimè illum intellexiſſe , quam declarationem ſequitur dicitque communem Iaſ.ibi nume.31.ſequuntur Imol. & Alexan. in d. l.ſi filius qui in poteſtate.Cur. iun.in d.l.poſthumo.nume.57.vbi etiam Philip.Decius & alij.Extat ergo quòd habebit vel ius dicendi nullum,vel contratab.bon.poſſeſ. querelam autem inofficioſi non habebit,quę, vt diximus, cum nullo alio remedio competere poteſt,vnde cùm huic filio detur querela,vt in l. humanitatis.C.de impuberum,ibi,querela nulla,à contrario ſenſu, ſequitur quòd non habebit nullum aliud remediũ , quale eſt ius dicendi nullum,vel contratabu.bo.poſ.& conſequenter quòd teſtamentum non deſijt ipſo iure valere per talem exhæredationem , nam ſi deſijſſet valere , non querela ſed contratabulas bon.poſſeſſ. vel ius dicendi nullum daretur.

8 *...ipati ...tio nõ ...teſta. ...*

...temarũ ...ſui creat ...ne ī re... ...ſim is eſt ...bill.i.

Octauò quòd † exemplaris exhæredato fieri poſsit probatur ſic , exemplaris aſsimilatur pupillari non ſolùm quò ad ſui creationẽ, ſed etiam quò ad reſolutionem ſui, ſed exhæredatio non eò pertinet vt reſoluatur pupillaris, ſed eò vt confirmetur, ergo dicendum eſt, quòd vt exhæredatio non infirmat pupillarẽ ita nec exemplarem.Quòd autem quò ad reſolutionem ſui aſsimilentur exemplaris & pupillaris , non ſecus quàm quò ad creationem, probatur in §.qua ratione.Inſtit.de pupil. verſicul.ſin autem, & in l.humanitatis. verſic.ita tamen, & in l. ex facto,de vulga.in princi.vbi exemplaris extinguitur per interuentum & ſuperuenientiã iudicij atque intellectus, non ſecus quàm pupillaris aduentum adoleſcentiæ. Nec me mouet quòd inhumanus eſſe videatur qui filium mente captum exhæredauit,perq; hęc facultas exẽplariter ſubſtituendĩ facilius perimatur quàm facultas pupillariter ſubſtituendi,quæ iure communi competit,argumen.leg.eius militis.§. militia miſſus.ff.de mil. teſtament.leg. ſi quid bello.ff.de capt.ſed reſpon.quod non minus iure communi competit facultas ſubſtituendi exemplariter quã pupillariter , cùm non minus Imperatorum ſanctiones ſint de iure communi,quàm populorum ritus & mores, vt patet ferè per totum. Inſt.de iure natu.gent.& ciuil.ferè per totum. ff.de conſt.princip.in l.ius autem ciuile, cum plu.ſeq.ff.de leg.in l.leges ſacratiſsimæ, & l.fi. C.de legibus. Nec ad rem pertinet quod in d. l.humanitatis , dicatur humanitatis intuitu, id enim denotat ipſius ſanctiſsimi Imperatoris humanitatem, id parentibus indulgentijs non autem pietatem , quàm parentes erga liberos habere debent,vt notat Cornel.numero decimoquinto, in d.l.humanitatis,vbi Decius, & alij.Præterea poſita exhæredatione non ſequitur neceſſariò inhumanitas,cùm poſsit bona mente parens filium mente captum exhæredare,ne ſibi inſidiæ parentur ab eis qui eius captarent ſucceſsionem , argument.leg. multi non notæ.ff.de libe.& poſthum.leg.penult.ff.de curat.furioſ.ibi. addita cauſa neceſſitateque conſilij ſui. leg. filijs matrem.C. de inofficio.teſtament.leg.ſi emancipatus.ſecunda.ff.de contratabul. bono.poſſ. leg.Seius Saturnius. ff. ad Trebellianum, leg. ſi quis in ſuo.§.legis.in fi.C.de inoffi.teſtam.

Extat ergo ex ſuperioribus, quòd cùm pupillaris & exemplaris æquiparentur quò ad ſui reſolutionem,& per exhæredationem pupillaris non reſoluatur, ſimiliter nec exemplaris reſolui debet.

Sed iam hodie videtur quod cum mente captus vel furioſus , cui exemplaris fit, non poſsit cõmittere iuſtam cauſam ingratitudinis,quod non deberet poſſe exhæredari,argu. text.in authen.vt cum de appellation.cogno. §.aliud quoque. colu.8.l.6.titu.5.part.6.ſed id dupliciter excludi poteſt primũ,quia in ſuperioribus

rioribus negauimus, (quod pleriq; firmant) ſcilicet leges veteres eſſe correctas. Præterea an te inſaniā potuit is mēte captus iuſtā cauſam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari poſſet, cuius rei veritas pendet ex interpretatione text. in leg. diuus. ff. de offic. præſid. de quo per Iaſ. in lege ex facto. numero trigeſimo. ff. de vulga. per Iaſo. numero ſeptimo, in leg. furioſum. C. qui teſta. face. poſſ. vbi Decius col. fin.

Stet ergo ex ſuperioribus quod exemplaris poteſt fieri exhæredato non ſecus quàm pupillaris, vt data paritate temporis inter eas hac in re nulla differentia ſit, hæc concluſio intelligitur multipliciter: Primò quando is exhæredatus habuit integram legitimam alio titu. quàm inſtitutionis, ita in ſpecie tenet Cornel. numer. 8. in d. l. humanitatis, quod ſine dubio ſentiunt omnes illi qui noſtram ſententiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundò intelligitur etiam ſi non integram legitimam haberet, ſed diminutam; quia tūc valeret exemplaris ipſo iure; ſed an poſsit ex poſt facto infirmari per querelam, videtur quòd non, cùm poſsit agere ad ſupplementum, ſed contrarium eſt veritas, quia exhæredatus, cui aliquid titul. ſingulari relictum eſt, non poteſt petere ſupplementum legitimæ, licet præteritus vel in minori portione que legitima inſtitutus poſſet, ita probat l. omnimodo. C. de inoffi. teſta.

Tertiò intellige etiam ſi huic exhæredato nil omnino relictum eſſet, nam & tunc quò ad ſui creationem & originem valeret exemplaris; licet poſſet poſtea per querelam vtrunque teſtamentum infirmari, vt proximè dixi, quòd ſi exemplaris fiat inſtitutio, tunc aut ex bonis teſtatoris in integra legitima fuit inſtitutus, aut in minori portione quàm legitima, aut bonorum teſtatoris in nihilo fuit inſtitutus, ſed tantùm in rebus alienis. Primo caſu ſecundum vtriuſque partis fautores, de quibus ſuprà in princi. huius quæſtionis mentionem habuimus, valet exemplaris, etiam irreuocabiliter, vt in ſpecie tangit Corneus, nume. 8. in d. l. humanitatis.

Exēplaris cū t inſtitutio n minore por ione, quā legi tima non poteſt reſcindi querela cum communi contra alterā ferè communē.

40 Secundo † caſu communis ſententia eſt valete ſubſtitutionem exemplarem etiam irreuocabilitet, quia licet fuerit inſtitutus in minori portione quàm legitima, tamen ſuppletur à lege, vt in l. omnimodo. C. de inoffi. teſt. ſicque ceſſat querela, vt ibidem, & perinde habetur ac ſi integra legitima ex ipſa teſtatoris diſpoſitione caperetur, vt ibidem, ita tenet Bar. in d. l. ex facto. n. 20. vbi hanc opinionem ſequitur & dicit communem Iaſ. nu... Coraſ. nume. 13. in d. l. humanitatis. & ibi Decius nu. 7. eandem dicit communem Ripa in d. l. ex facto. nu. 75. licet contrarium teneat, vbi cōmunem opin. ſequuntur Aret. & Alexa. Curt. iun. in d. l. humanitatis, hanc opini. ſequitur & dicit communem nu. 21. & ibi Iaſ. n. 5. poſt Ang. Sal. & Paul. ibidem dicit communem Alexā. ibi nu. 3. qui contrarium tenet, ſequitur Alex. ſibi contrarius in d. l. ex facto. num. 37. Bald. in tract. ſubſtit. exempla. nu. 11. Politus in eo. trac. num. 18.

Cōtrariam partem vt non valeat exemplaris facta ei qui in minore portione quàm legitima fuit inſtitutus, tenent Glo. in verbo, in d. l. humanitatis. Cor. ibid. num. 8. Alex. ibidem num. 3. Faber in §. qua ratione. Inſtit. de pupil. Ang. & Imola in d. l. ex facto, vbi etiam Cumanus, & nouiſsimè Ripa ibi, num. 75. mouentur, quia ſecundum eos, pro forma deſiderat. dic. l. humanitatis, quòd is, cui fit exemplaris, habeat ex ipſa teſtatoris diſpoſitione integrā legitimā, ſupplementum autem legitimæ nō habetur vel capitur ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ex legis diſpoſitione contra præſumptam voluntatem teſtatoris, defendendo communem reſp. quòd licet pater qui minus legitimā relinquebat filio, inhumanus, & inofficioſus erga filium videretur, propter quod videbatur, quòd exemplarem facere non poſſet, arg. l. humanitatis, in princi. C. de impuberum. tamen id fateor ante inuentum ius agendi ad ſupplementum, vt l. cum quæritur, & l. parentibus. C. de inoffic. teſta. ſed poſt inuentionem illius iuris ſecus eſt, quia pater inofficioſus & inhumanus non reputatur, vt l. omnimodo. C. de inoffic. teſta. niſi nil prorſus reliquerit, vt ibi. Sed contra communem vrget quod legitima appellatur Falcidia. l. quæ nuper. C. de in offi. teſtam. Glo. approbata in auth. vnde ſi parens, eo. ſed Falcidia deducitur contra voluntatem teſtaroris. l. Titia, ad leg. Fal. ca. Raynal. in fin. de teſtamen. ergo detractio, quæ fit per legem ad ſupplendam filij legitimam, fit contra voluntatem teſtatoris, quod etiam ſuadetur, quia teſtator præſumitur ſcire vires patrimonij ſui. l. quiſquis. C. de reſcin. vend. Sed reſpon. tenendo communem, fateor quod contra voluntatem ſuppletur legitima, ſed adhuc attenta iuris noui cenſura impius non reputatur pater, qui filio aliquid reliquit, licet minus legitima, & dum contra communem obijcitur, quod non ſequitur, valet teſtamentum, licet minus legitima relinquatur, ergo valet exemplaris; nā exēplaris exhæredato fieri nō pōt, & tamē tunc valeret teſta. ſecundum cōes reſp. licet valeat teſt. adhuc exemplaris fieri nō pōt, quando pater reputatur inofficioſus, vt ſi filiū exhæredet nihilo ei relicto, ſed ſi & totam valeret & pater impius non reputetur (quod eſt quando aliquid, licet minus legitima, ei reliquit) tunc valebit exempl. Pondera etiā tex. in l. humanitatis, qui innuit q, ad finē excludēdi querelam deſideratur ligitimam relinqui; ergo nil aliud exigitur, niſi q, taliter legitima relinquatur, vt querela excludatur, licet intēgra legitima relicta non ſit, ſupereſt ergo vt licet inregra nō relinquatur, exemplaris adhuc fieri poſsit, quod in alio præpoſito ſenſit Dec.

in l.

in l.humanitatiſ.nume.7.per totum.Præterea veriſsima eſt opinio noſtra,vt legitima non cõſideretur ibi ad creationem exemplaris, ſed tantùm ad vitandum reſolutionem,quæ per querelam poſſet contingere.

gitimæ ſup plementũ nõ petitur condi tione ex lege ſecundum com munem.

Mouentur ſecundò tenentes contra cõmunem,quia inquiunt,ſupplementum legitimę non petitur eadem actione, qua petitur id q; primordialiter à teſtatore relictum fuit, ſed petitur alia actione diuerſa, ſcilicet conditione ex lege, iuxta Gloſſ. ordinariam in dict. l. omnimodo, quam ſequuntur Doct.communiter ibi ſecundum Suares in leg.quoniam,in prin. C. de inof.teſt.& eſt cõis ſecundum Rip. vbi ſuprà,ergo ſequitur q; illud ſupplemẽtum nõ capitur ex ipſa teſtatoris diſpoſitione(prout deſiderat d.l.humanitatis) ſed capitur ex legis diſpoſitione,q; non ſufficit,reſpo.dupliciter, primò nego q; tale ſupplemẽtum petatur alia actione quàm ea qua petitur illud quod primordialiter à teſtatore fuit relictum,probatur,quia cum legitima & minuta relinquitur, tunc quod deeſt ipſo iure accreſcit,tex.eſt in l. ſcimus,in pri.in verb.ipſo iure.C.de inof. teſt. & in §.repletionẽ,ead.l.& ſic abſq; vlla filij petitione accreſcit,vt eſt communis opin.ſecundum Iaſ.ibi,contra Glo. ibi.id quod plenè ſuo loco diſſeruimus,tunc ſit portio, quæ accreſcit ipſo iure, accreſcit portioni,&eadem actione petitur,iſta eſt non ſolùm cõmunis, ſed indifferenter recepta opinio,quam tenuit Bar.in l. re coniuncti.ff.de legat.3.nu... Et nos latiſsimè duximus in materia iuris acctreſcendi in illa quęſtione quo iure petatur portio accreſcẽs, qua communi opin.ſtante,ſtare non poteſt illa cõis opinio, quæ ſecundum Rip. vbi ſuprà, habet q; ſupplementum legitimæ, quod ipſo iure(vt oẽs fatentur) portioni à teſtatore relictæ accreſcit,petatur alia diuerſa actione, quã ea qua petitur quod à teſtõre relictum fuerit. Præterea licet illud verum eſſet,tamen nil obeſſet, quia, vt diximus, ad creationem exemplaris non eſt neceſſe legitimam relinqui, tene ergo communem opin. vt inſtituto in minore portione quàm legitimæ poſsit fieri exẽplaris.

... ſi fie- ... inſti ... re alie ... ratio cõ- ... ne.

Quò † ad tertium,quando in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus is cui exemplaris fiebat,ſed tantùm in re aliena communis opi. vbi ſuprà, eſt talem inſtitutionem nullã eſſe, ſicque haberi pro præteritione & conſequenter tam principale quàm exemplare teſtamentum nullius eſſe momenti, ſed ſemper tenui contrarium, vt inſtitutio filij poſsit fieri in re aliena, nam legatum rei alienæ filio factum indiſtinctè valet, dabiturq; ei vel res ipſa empta ex pecunia hæreditaria,vel rei æſtimatio.l. non dubium.de leg.3. ff. Item filius in certa re aliena inſtitutus loco legatarij eſt.l. quoties. C. de hæred.inſt. & per hoc res illa vel eius æſtimatio filio ab hærede danda eſt, non ſecus quàm ſi legata eſſet,ergo ſatis ex ſubſtantia patris ſupplementum legitimæ factum videtur, quando quidem dabitur filio æſtimatio illius rei alienæ in pecunia hæreditaria,vel in aliis rebus hæreditarijs, ſed & ſi æſtimatio præſtaretur non in pecunia hæreditaria,nec in corporibus alijs hæreditarijs, ſed in pecunia vel rebus ipſius hæredis. idem crederem primò, quia dos, donatio ſimplex, vel donatio propter nuptias,quæ in quartam imputantur in ſupplementum legitimæ. l. quoniam nouella.leg.omnimodo.§.fi.l.ſi quando, in princi. §.& generaliter. leg. ſi non mortis. C.& ff.de inofficio.teſtamen.leg. etiam. §. ſi debita, de bon.lib. ff.iſtæ inquam donationes nulli dubium quin de re aliena fieri poſsint, ergo, &c. Nec obſt. dict. §. repletionem, cum ſim. nam illud procedit ex legis diſpoſitione, lex enim diſponit ſingulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non ſecus quàm cæteri hæredes ex parte inſtituti vel legatarij partium bonorum,cæterùm ipſa lex permittit teſtatori,vt eam communem quam facit leg. ipſe diuidendo dirimat.leg. quoties.C. fam.erciſ.leg. parentibus. C. de inoffici. teſtament.leg.quæ patri. leg. ſi pater. ff. famil. erciſcun. leg.quid ergo ſecundò. de lega.primo. quòd ſi dixeris, lex permittit facere diuiſionem, dummodò rectè fiat, ſed rectè non fieret, ſi vni res alienas, alteri res hæreditarias aſsignaret. reſpon. quòd conſenſus filij accipientis, donationem ſimplicem, vel propter nuptias, vel dotem in rebus alienis facit, ne ex pœnitentia poſtea poſsit ſe læſum dicere, non ſecus quàm ſi talis donatio ſeu dos de rebus patrisfamiliàs factæ fuiſſent,ipſeque filius allegaret ſe læſum quaſi precioſiores ſint cæteræ res quæ patri manſerunt, nam licet precioſiores (vt filius allegabat) eſſent,id filio non noceret, cùm in faciendo ſupplemento legitimæ iuſtam omnium rerum æſtimationem iudex facturus ſit, dict. l.omnimodo. §.fina. nam & ſi res alienæ euictæ fuiſſent, tunc ex ijs vt pote euictis non fieret ſupplementum,& ſi propter timorem euictionis,quæ iuſta, vel iniuſta de cauſa ſperabatur, res illæ communi æſtimatione minoris eſſent valoris, & idque minus valerent, deduceretur in imputatione,iuxta formam leg. primæ.§. ſi hæres præcepto.ff.ad Treb. itaque ſi in re aliena filius ſit hæres vel legatarius, quæ res cuius ne æſtimatio ad eum peruenit, id in legitimam imputandum eſt, non ſecus quàm ſi patris foret, cùm exinde nullum incommodum filio ſequatur, præſertim cùm talis imputatio ſeu ſupplementum fiat ad excludendam querelam, vt dict. l.quoniam nouella, quæ odioſiſsima eſt. §. tam autem. Inſtitutio. de inoffici. teſtament. & id fiat ob conſeruandum teſtamentum, cuius fauor ſupremus eſt, & vincit fauorem filiorum.leg.ſi pars.ff.de inoffi. teſtamen. Itaque negari non poteſt quin lex cuique patrifamiliàs dederit liberam facultatem, vt filijs ſuis in vita legitimam,

mam,vel in morte aſsignet in quibuslibet rebus ſuis,ſicque poteſt aſsignare omnibus filijs vel quibuſdam tantùm vel vni tantùm & non reliquis, vt quàmpluribus legibus ſuprà allegatis patet, poſtque euenire, vt res illa in qua vni ex filij legitima aſsignata fuit,aliena eſſet, ſicque in re aliena legitima ſibi relicta virtualiter fuit,quod nullibi vnquam vetitum fuit, licet ſi quando id euenerit, vt res illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater.§. euictis. ff. de leg. ſecundo. nec vllibi vnquam legitur, quod propter talem euictionem deſierit ab initio valere teſtamentum, valere poſt facto daretur querela,etenim vt ab initio quò ad ſui creationem valeat teſtamentum,& etiam ex facto eius reſolutio, quæ querela perlata ſolet contingere euitetur, ſatis eſt quòd filiusfamiliàs etiam incerta re fuerit inſtitutus, vt in authen.vt cum de app.cog.§.aliud quoque.verſicul.cæterùm, & verſicul.ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis. columna octaua.ſed in ſpecie hac filius reperitur inſtitutus in certa re, ergo ſiue aliena ſit ſiue hæreditaria,legi ſatisfactum eſt, quandoquidem quod deeſt ipſo iure, ſuppletur à lege in rebus hæreditarijs. leg. ſcimus, in princi.in verb.ipſo iure, & in §. repletionem. C.de inoffic.teſtamen. ſicque nullus eſt caſus, in quo ſe filius læſum poſsit reperire,& ſibi vti le eſſe poteſt quòd in re aliena legitima fuerit relicta, ſi fortè precioſor erat quàm legitima, vel virilis portio hæreditatis paternæ,quo caſu ſiue redempta fuerit à cohæredibus, & ſibi tradita iuxta leg.non dubium. ff. de lega. tertio. ſiue redempta non fuerit, eo quod fortè domi illius rei alienæ eam vendere voluit, tunc ſibi dabitur iuſta illius rei æſtimatio,vt dict.l.non dubiũ,& alterutrum poteſt huic filio eſſe vtilius,quàm habere integram legitimam,vel portionem hæreditatis virilem,quòd ſi ea res minoris ſit valoris,quàm legitima, vel quàm virilis portio, tunc ipſo iure per l. id quod deeſt, ad legitimæ implementum ſuppletur in reliquis rebus hæreditarijs,ſicque ea aſsignatio legitimæ,quæ fit in re aliena,huic filio damnoſa eſſe non poteſt,licet poſſet eſſe multùm vtilis & vberior,ergo tenendo quòd poſsit fieri in re aliena legitimæ aſsignatio.(Cuius tamen contrarium communiter tenetur, vt per Barthol. in leg.in quartam.numero decimo. ff. ad leg. Fal.vbi Picus numero quinquageſimonono. Suares in leg.quoniam in prioribus.fol... C. de inoffici.teſtamen.) tunc exemplaris ſubſtitutio fieri poteſt ei, qui in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus,ſed tantùm in re aliena, licet tenentes communiter,quòd in re aliena relinqui legitima nõ poſſet,tenerent ſimiliter,quòd ei, cui in re aliena legitima per teſtatorem eſſet aſsignata, exemplaris fieri non poſſet.

Svmmarivm.

1 *Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur niſi in caſibus in iure expreßis.*
3 *Verbum Perinde quid ſignificet.*
4 *Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non ſpectanda.*
5 *Iuſſus per interuentum furoris ceſſat.*

Cap. CVII.

Colligitvr ex noſtra principali concluſione, quòd quæſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo, ne aliàs legis imperium ad proficiendum deſtinatum (vt conclu.noſtra edocuit) noxium fieret.dum patri furioſo,ſicq; afflicto nouam adderet afflictionem, & quòd † quæſita per filium acquirantur patri etiam furioſo defenſurus,in primis arguam in contrarium, ergo contra iſtam cõcluſionem faciant ſequentia, ſcilicet primò in iſta materna mors, & furor æquiparantur, patet, quia quemadmodum per mortem patris reuocatur mandatum de acquirendo.leg.quia in aliena.§.ſi is qui putabat.d.l.ſi quis mihi bona. cũ ſimi. ff. de acqui. hæred.eodem reuocatur furor.l. qui ſeruum, & l.ſi quis alicui.ff.de acqui.hæredit. per Cyn. in l.fi.§.1.C.de admi. tut.notatur in d.l.ſi quis mihi bona.§.fi. ſed ſic eſt quòd filius non quærit patri mortuo,ſed tunc quærit ſibi,vt eſt notum, ergo nec debet quærere furioſo. *Filius ac quirat etiam furioſo.*

Secundò in contrarium facit text. in l.fin. §.pen.ff.quis ordo in bo. po. ſerue.vbi in bon. poſſeſsione agnita per filium furioſi requiritur ratihabitio patris,poſtquam furor eum dimiſit,ad hoc,vt ipſi patri quæratur, ergo patet quod illa bonorum poſſeſsio non fuit patri quæſita,aliàs non requireretur ratihabitio,& ſic contra concluſionem.

Tertiò in cõrrarium facit, certum eſt quòd in acquiſitione requiritur voluntas,ſed furioſi nulla voluntas eſt.l.qui ſeruum.ff. de acqui. hæred.& patet, quia æquiparatur abſenti.l.2. §.furioſus, cum ſimi. ff. de iure cod.ſed abſens non conſentit,vt patet, ergo patri furioſo non quæritur,& vide Iaſ. in l.furioſum,in prin.qui teſt.fa.poſſ.

Quartò in contrarium facit tex. in l.fina.§. tali.C.de cura.furio.vbi tex. dicit quòd ad hoc vt hæreditas cognita per curatorem furioſi acquiratur ipſi furioſo, eſt neceſſe quòd ipſe furioſus habeat tantam cognitionem poſtquam ad ſanam mentem peruenerit, ergo antè non fuit ſibi acquiſita,ſed non poteſt dari differentiæ ratio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, vt patet, ergo, &c.

Quartò contra concluſionem eſt text.ad literam in l.cum hęres, in prin.ff.de acqu.hære. vbi

vbi tex.dicit, quòd ſi filius furioſi eſt hæres inſtitutus, poteſt adire proinde, ac ſi fuiſſet pater familiàs, modò ſic, ſi eſſet paterfamilàs adiret, & quæreret ſibi.l. non eſt dubium, cum ſimi. C.de iure delib.ergo idem in iſto caſu, & idem tenet Gl.per illum text.in l.ſi quis mihi bona. §.iuſſu, de acquir.hær. Secundo modo, & fortiùs ſtringit ille tex.in fine principij, dum dicit, quod talis filius poteſt ſeruos hæreditarios manumittere, ſed certum eſt quòd ſi non quęſiſſet ſibi, & ſic non eſſet dominus, non poſſet manumittere. C.de his qui à non domi. manu.per totum, ergo, &c.

Sextò obſtat, nam aut concluſio intelligitur de caſtrenſibus vel quaſi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & nō patri, & ſi eſſet ſanæ mentis, ergo concluſio falſa, aut intelligitur de profectitijs, & tunc eſt indubitabilis, quia illa de iure antiquo & nouo acquitūtur patri, & quoad illa nihil eſt immutatum, vt in leg.prima. C. qui admi.& in d.§.iuſſu, & in l.fin.C.de repu.bono.poſſ.cum ſim. aut intelligitur quarto caſu, ſ.in aduentitijs, & tunc concluſio eſt falſa, cùm illa hodie quætantur filio non patri, etiam ſi eſſet ſanæ mentis, vt per totum.C.de bonis quæ libe. maximè in l.cum oportet, ergo, &c.

Septimò obſtat, quia ſi quæreretur patri furioſo, ergo eſſet obligatus abſque facto & voluntate ſua, ſed hoc non eſt dicendum, cùm omnis obligatio naſcatur ex contractu, vel quaſi delicto, vel quaſi quorū nullum hic interuenit, ergo concluſio falſa, & pro hoc l. qui in aliena, in principio, & le.ſi quis mihi bona.§. iuſſ.de acquiten.hære. & l.1.C.qui admi. ad bon.poſſ.cum ſimili.

Octauò obſtat lex qui in aliena. verſicul. quanquam.ff.de acquiren.hæted. vbi eſt tex. quòd ſi filius adit mortuo patre, ipſe filius remanet obligatus, & ſic patri non quæſiuit, quia non potuit, ergo idem in patre furioſo, quòd ſi filius ſuus adeat, non quærat ipſi patri, ſed ſibi ipſi, maximè cùm mortuus, & furioſus æquiparentur, vt ſuprà dixi.

Nonò contra concluſionem expreſsè tenet Bartholus in leg. cum hæres inſtitutus, in princip. ff.de acquiren. hæreditat. per illum textum, & ibi etiam Paulus de Caſtr. & ibi idem Baldus poſt Din. idem tenet Bartholus in leg. Antiſtius. §. fina. ff. eodem titulo. & Ioannes de Imol. ibi, & in dict. l. cum hæres, & idem latè concluditur per Franciſc. de Aretin. in dict. l. cum hæres in principio. ad quem recurre. Idem reperio quod tenet Bartholus in leg. placet. ff. de acquiren. hæred.& ibi etiam Paulus de Caſtr. idem ibi. Alexander in additio. ad Bartholum per dictam l. cum hæres, quam ad hoc reputat ſingul. Caſſ. in conſuetud.Burg.rubric.6.§.5. Boerium in conſuetud.Biturb.titul.primo.§.3.Rom.in d. l.cum hæres.Aretin.& Imol. in l. cum ex filio, in fi.ff.de vulg.Aym.Craue.in l.cum filio.nu. 13.par.2.de leg.1.ff.Pinellus, de bon. mater.in l.1. num.62.

Decimò probatur contra dictam concluſionem in dict.l. Antiſtius.§.fina.iuncta ſolutione.Bart.ibi.

Prædictis tamen non obſtantibus ego teneo cōtrarium gratia diſputationis, imò quod acquiſita per filium acquitantur patri, & ſi pater ſit furioſus, ad quod moueor per ſequentia, Primò regula eſt quod quæſita per filium acquiruntur patri. ff. ſi à paren. quis fue. ma. in princip.& ff.de acquir.hæred.l.placet, cum concord. nec iſte caſus reperitur exceptus, vt patebit ex reſponſionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioſo, præſertim cùm regulæ iuris teneantur, & ſint ſeruandæ, vt inquit Bald.in l.ſi tutor, in fine. C. de ſer.pigno.dam. manu.

Secundò illa quæ acquiruntur filio, quæruntur patri ratione poteſtatis, non aliàs, vt eſt notū, hinc eſt quòd quæſita per filium emancipatum non quæruntur patri, quia ceſſat patria poteſtas. Inſt.per quas perſon.nob.acquira.in princip.& notatur Inſti.de pa.po.§.fina. Gloſſ.magna cum multis concor. modò ſi furioſus retinet filios in poteſtate.l. patre furioſo, in princip.ff.de his qui ſunt ſui, vel alie.iur. & ff. de acquiren. hæredit. leg.cum hæres, in princip.dict.l.Antiſtius, in fine, cum ſim.ergo acquiſita per filium acquiruntur patti etiam furioſo.

Tertiò facit, acquiſitio quæ fit per legem quæritur etiam furioſo, text.eſt in leg. ſin autem perpetuo.C. de cura.fu.vbi hæreditas patris ipſo iure acquiritur filio etiam furioſo, cū illa ſit acquiſitio legalis abſque facto filij, licet poſsit eam repudiare per ius prætorium. Ad idem Inſtitution. de hæred.ab inteſta. §. poſthumis, & dict.l.Antiſtius.§.fin.2.reſponſo.modò ſic quæſita per filium acquiruntur patri, per leg. vt dict.l.1.ff.ſi à paren. quis fue.ma. cum concor. nec momento reſidet penes filium, d.l.placet, ergo debēt acquiri patri etiam furioſo per ſuprà dictam regulam, & hoc optimè ſtringit.

Quartò ea quæ quæruntur nobis ignorantibus, acquiruntur etiam furioſis.Inſti. de hæred.quæ ab inteſt.§.ſin autem, & ff. ſi certum petat.l.ſi à furioſo, & ff.de actio.& obligat. lege ſi à furioſo, ſed quæſita per filium acquiruntur patri ſanæ mentis etiam ignoranti, vt inuito.Inſtit.per quas perſo. nob.acqui.§.item nobis, cum mille concordan.ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioſo.

Quintò pro iſta parte nouiter pondero tex. in l.patre furioſo, in fin.ff.de his qui ſunt ſui, vel alie.cuius verba: Adeo autem retinet ius patriæ poteſtatis pater furioſus, vt illi commodum acquiratur eius quid filius quæſierit, & ſic eſt expreſſum pro hoc, & ibi nota. Iaſon. 2.nor.

Sextò illum textum induco aliter, qualitas

adiuncta verbo debet determinari, & intelligi ſecundum tempus verbi.l.in delictis.§.ſi extraneus.ff.de nox.ſed ibi tex. dicit, pater furioſus tempore acquiſitionis, ergo quæritur ſibi, ſcilicet patri. Item quia ſi non eſſet futioſus tempore acquiſitionis, nulli dubium quin patri quæreretur, ergo, &c.

Septimò pro hoc dico eſſe tex.expreſſum in l.Antiſtius.§.fin.ff.de acquir. hæred. vbi ſi filius furioſi hæres inſtitutus adeat iuſſu curatoris patris, acquiritur patri, quemadmodum acquireretur, ſi pater eſſet ſanæ mentis, & iuſsiſſet, ergo ibi eſt tex. expreſſus pro concluſione, aduerte tamen quia Barthol. in d.l. Antiſtius. §.fina.& in d.l.cum hæres, de hoc perpendens dixit, quòd aut filius furioſi adit ſua ſpōte ſine iuſſu curatoris patris, & tunc acquiratur patri, ita intelligatur d.l. Antiſtius.§.fi.ratio, quamuis ipſe non dicat potuit eſſe, quia quando adit, quod poteſt, per d.l. cum hæres, tunc habet animum quærendi ſibi, non patri, vt in l. qui in aliena.§.ſi is, qui putabat, eodem titul. quæ ratio ceſſat, quando adiuit iuſſu alterius, vnde nimirum ſi hoc vltimo caſu acquirat patri, ſed hæc ratio mihi non ſatisfacit, quia quæſita per filium acquiruntur patri, etiam ſi alius non habeat animum quærendi, cùm hæc ſit acquiſitio legalis, nec momento reſideat penes filium, d.l.placet, regula autem prædicta, ſcil. de differentia inter iuſſum, & non iuſſum procedit in eo, qui poteſt ſibi, vel alij quærere de voluntate ſua, vt patet in d.l. qui in aliena. §.ſi is qui, cùm ergo iſto caſu voluntas filij nihil operetur, ergo quæſita per eum acquiruntur patri etiam furioſo, per d.l.Antiſtius.§.fin.ſed ſaluando Barth.& communem opin. poſſet dicere quod in his quæ quæruntur per filium patri, non inſpicimus animum eius, verùm in caſibus, in quibus poteſt quærere ſibi, tunc inſpicimus animum eius, vt ſi habet animum quærendi, ſibi quærit, quod apparet, quando ſine iuſſu adiuit. d.l. cum hæres, aliàs acquirat patri, ſcilicet quando cum iuſſu, d. §. fina.ſed hæc ſolutio adhuc non ſatisfacit, quia hoc eſt, de quo quærimus, ſcilicet, an iſto caſu poſſet filius quærere ſibi, quo conceſſo procederet reſponſio prædicta, ſed hoc eſt quod ego nego, & ſic remanet inſolutum & militat fundamentum, dict.l.Antiſtius.§. fina. cogita ſuper hoc.

Octauò pro iſta parte facit, quia ſi diceremus patri non quæri, ſequerentur duo ſpecialia, primò, quia filius in poteſtate poteſt abſque iuſſu adire, contra leg.ſi quis mihi bona.§.iuſſum, ſecundum quod ſibi ipſi quæreret, contra dict.l.placet, cum concor.& ſic eſſet contra text. in l.prima. C. de dotis promiſſ.d. l.cum poſt. §.cum gener. ff. de iur.doti.& in l. mulieri, & Titio.ff.de cond.& dem.

Nonò iſtud probo à fortiori. Nam habeo quod furioſo acquiritur per curatorem ſuum. d.l.fi.§.fin.& §.tali.C. de cura.furio.modò ſic, curator non eſt in poteſtate furioſi, imò potius è contra, cùm tutela, & cura ſit ius ac poteſtas in capite libero Inſti.de tute.in ptin.cum ſim.ſi ergo furioſus quærit ſibi per eum, in cuius poteſtate eſt, vt ibi, ergo à fortiori per eum quem habet in poteſtate, hoc eſt, per filium ſuum, & ſi dicas quod in curatore ideo eſt, quia poteſt ratione officij abſque iuſſu adire hæreditatem, ideo nimirum ſi furioſo acquirat, fateor, ſed non obſtat, quia imò idem eſt in filio furioſi, qui poteſt adire abſque iuſſu.d. l.cum hæres, in prin.de acq.hæred.vbi eſt caſus ſing.& vnicus, & ſic argumentum ſemper vrget à fortiori.

Decimò hoc probo, lex ſemper debet intelligi, & interpretari, vt minus lædat ius cōmune quàm poſsit, & vt iuri cōmuni concordet. c.cū dilectus, de conſue.l.2.C.de noxa.l.ſi quādo, in prin.cū ſi.C.de inof.teſt.modò ſic, quod patri non quæratur per filium, eſt contra regulam iuris.d.l.placet, cum ſi. Vnde licet text.in d.l.cum hæres, de acq.hær.dicat perinde habeatur atque ſi paterfam.adiſſet, tamen debet intelligi perinde, ſ. quò ad aditionem, non quò ad acquiſitionē, id eſt, vt ſibi filius quærat, vt ſic minus lędatur ius cōmune, nam iſto modo intelligendo ſolummodò læditur regula le. ſi quis mihi bona.§.iuſſum. ſed alio modo intelligendo lęditur illa regula & etiam alia, ſci.q. quæſita per filium quærantur patri, quod in dubio non eſt concedendum per ſuprà dicta iura.

Vndecimò, beneficium filio conceſſum per d.l.cum hæres, vt poſsit adire ſine iuſſu contra dictum §.iuſſum, debet intelligi ſine iniuria patris, vel aliorum fratrum.leg.nec auus.C.de emanc.libe.l.cum filius, cum vulga.ff.de teſt. mil. ergo quamuis filius poſsit adire ſine iuſſu, debet tamen patri quæri, vt ſic etiam per cōſequens poſsit ad alios fratres pro ſua parte peruenire, & hæc duo vltima fundamenta didici à Franciſco de Are.in d.l. cū hæres, de acq. hære. qui tamen non tenet iſtam partem.

Duodecimò facit dict.l. placet, vbi nec momēto reſidet penes filiū, ergo acquiritur patri.

Tertiodecimò, quia quòd quis ſit furioſus non eſt delictum, ſed infortunium, vnde non debet ſibi nocere, vt notatur in dict.l. Antiſtius.§.fin.de acq.hæred.ſed ſi non eſſet pater furioſus, quæreretur ſibi, ergo idem iſto caſu, ad hoc reſpondeo quod non punitur propter furorem, imò propter furorem fauetur filio principali[s], vt cenſeatur tanquam paterfamiliàs, vnde ſi damnificatur pater, illud venit in conſequentiam, de quo non curatur, ſic in filio milite, nam quòd ſit miles, non eſt propter delictum patris, & tum quærit ſibi, & non patri, vel ſecundò non nocet patri in effectu, cùm poſsit ratificare poſtquam fuerit ſanæ mentis.l.fi.§.pen.ff.quis ord. in bon. poſſ.ſerue.& ſi dicatur, quod non poteſt ratificare, quia non fuit aditio facta ſuo nomine, ſol. vt

Baldus

Baldus in l. prima. C. qui admi. 5. colum. in fi. 19. oppo.

Reſtat ad contraria reſpondendum. Primò ergo non obſt. quod in iſta materia mors, & furor æquiparantur, quia illud eſt verũ, quando mandatum præceſsit, quo caſu quemadmodum reuocatur per mortem, eodem modo per furorem ſuperuenientem, quia vtroq; caſu extinguitur voluntas, ſed ego loquor quando tempore delationis pater erat furioſus, & ſic iubere nõ poterat, ideo in defectum lex totum committit filio, ſ. vt adeat, & etiam patri quærat quemadmodum quando pater eſt ſanæ mentis. Vnde quod pater ſanæ mentis poſſet facere iubendo, vel alio modo illud idẽ operatur le. in furioſo. † Præterea furioſus eſt mortuus ciuiliter, vnde non æquiparatur naturaliter mortuo niſi in caſibus expreſsis in iure, vt eſt Gloſ. ſing. in c. placuit, el 2. 16. quæſt. 1. & Glo. in c. ſuſceptum, de reſcr. libr. 6. facit le. cum pater. §. hæreditatem, de l. 2. & ibi notab. in ad. Bartho. ſed in noſtro caſu non reperiuntur æquiparati, ergo arg. non obſt. imò reperitur differentia, quia mortuo nullo modo quæritur, ſed furioſo ſic. d. l. Antiſtius. §. fin. cum ſi. de acq. hæred. ergo, &c.

r: ciuilis ali mor ox quipa rari ſi in bt in iu- xpreſsis.

Secundò non oblig. l. fin. §. penu. ff. quis ordo in bon. poſſ. ſerue. nam poteſt dici quod ibi loquitur in bon. poſſ. quam filius poteſt agnoſcere etiam abſque iuſſu patris, etiam ſi pater eſſet ſanæ mentis. l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hære. l. 1. C. qui admi. ad bon. poſſ. ideo ibi neceſſariò requiritur ratihabitio, vel ſecundò, aut loquimur de acquiſitione legali, aut de acquiſitione in effectu. Primo caſu quæritur furioſo, vt ego teneo. Secundo verò caſu non quæritur, niſi habeat ratum, vt in contrario, & hoc eſt quod dicit l. fin. §. tali. C. de cura. furio. vel tertiò eſt eadem ſolutio in effectu, aut loquimur de acquiſitione commutabili, & illa acquiritur furioſo, aut de incommutabili, & tunc ſecus, quia bene poteſt eam repudiare, & idem videmus in omnibus caſib. in quib. patri quæritur abſq; iuſſu ſuo, vt patet in legatis, & in ſimilibus, & ſic non obſtat.

Tertiò non ob. quod in acquiſitione requiratur voluntas, nam reſpondeo negando maiorem, nam ignoranti quæritur in multis caſibus, quod acquiritur per filium, vel ſeruum, vt eſt notum, & tunc ignorans non habet voluntatem eius, quod ignorat, quia nihil eſt in ſenſu, &c. l. alioqui. ff. de contrah. empt. & per Bald. in l. 1. C. de contrah. emp. ergo poteſt quęri furioſo, quia quod poteſt quæri ignorantib. ergo & furioſis, vt ſuprà dixi, vel ſic in acquiſitionẽ requiritur voluntas, ſ. quando acquiſitio poteſt afferre damnum, vt in hæreditate, & ideo requiritur iuſſus præcedens, ne aliàs quis obligetur abſque voluntate ſua, ſecus in acquiſitione, quæ ſemper affert commodum, vt in legato, & in ſimilibus, ſed hæc ſolutio non ſatis facit, quia per eam nimis reſtringitur concluſio, vnde dicit quod inſpecto exitu requiritur voluntas, vnde bene poteſt repudiare, ſed quò ad acquiſitionem non curamus de voluntate, vt dixi, quia lex defert hæreditatem, ſed non infert inuito, cùm poſsit repudiare, & ſic non obſt.

Quartò non ob. lex fin. §. tali, de cura. furio. vbi requiritur ratihabitio, ergo non fuit quæſitum, reſpondeo, quòd ibi loquitur quò ad effectũ, vt modò dixi, & eſt vera ſolutio, nam ibi non negatur quin fuerit ſibi quæſitum, vel ſecundò ibi loquitur de eo quod eſt delatum ipſi furioſo, per d. l. placet, & ſic non obſtat, poteſt tamen repudiare pater, vt modò dixi.

Quintò non ob. l. cum hæres, in princip. ff. de acqui. hære. vnde pendent Leges, & Prophetæ, ad quam multis modis reſpondeo. Primò q, ibi bene dicit text. q, poteſt filius adire ac ſi eſſet paterfamiliàs, quaſi dicat non requiritur iuſſus in adeundo propter furorem, ſed quod patri furioſo quæratur, non negat illa lex, & ſic dico quod cẽſetur paterfamiliàs quò ad adeundum propter patris furorẽ, ſed cenſetur filiusfamiliàs quò ad acquirendum patri, & ſic non obſtat. Item & ſecundò, quia ſi diceremus patri non quæri, eſſent in dict. l. cum hæres, duo ſpecialia, ſcilicet quòd poſſet adire ſine iuſſu. Item quòd ſibi ipſi quæreret, quod in dubio non eſt dicendũ, vt ſuprà dixi, exponamus ergo text. ibi perinde, atque ſi paterfam. &c. ſ. quò ad adeundum, non autem quò ad acquirendum. Item & tertiò, quod ſic debeat ille text. exponi, probaui ſuprà decimo fundam. quod pro me adduxi, ſcilicet, quia ſic exponendo minus læditur ius commune, ſcilicet qui in vno tantùm, ſcil. quò ad iuſſum non in alio, ſ. quò ad acquiſitionem, ergo debet ſic intelligi, vt ibi probaui in decimo fundamento.

Quarto modo etiam ſolue, & nouiter † nã licet dictio Proinde ſit repetitiua, vel ſimilitudinaria quò ad omnia. Inſt. per quas perſ. nob. acqui. §. item nobis, in fin. cum concor. illud eſt verum niſi ſic intelligendo aliæ leges contradicerent. Glo. eſt valde notab. & ibi Bartho. vbi videas, in l. ſacrilegij pœnam. ff. ad leg. Iul. pec. modò ſic dict. l. cum hæres, dicit, perinde habeatur ac ſi paterf. &c. ſi ergo ibi exponeremus Perinde, ſ. quò ad omnia, contradicerent leges, quæ dicunt, quod quæſita per filiũ quæruntur patri, dict. l. placet, cum concor. ne ergo incidamus in hoc inconueniens, debet illa lex ſic neceſſariò exponi perinde, &c. ſ. quò ad aditionem tantùm, vt expreſsè dicit illa l. non perinde, ſ. quò ad acquiſitionem, quia ſic exponit, cõtradicunt aliæ leges, vt modò dixi, & ſic perinde, ſ. quò ad quid, non quò ad omnia, & iſta eſt notabilis ſolutio & vera. 3

Verbum Perinde, vt capiatur.

Sextò non obſtat, nam reſpondeo fatendo, q, concluſio non procedit in caſtrenſibus, vel quaſi, quia ſunt filij, item nec in profectitijs, quia abſque dubio acquiruntur patri, ſed dico quod

eo quod intelligitur in aduentitijs, in quibus teneo quod de iure antiquo quærebantur patri in totum, etiã ſi pater eſſet furioſus, & hoc erat maximum dubium propter carentiam ſenſus: item dico quod etiam hodie quæruntur ſaltem quò ad vſumfructum, & erat ratio dubitandi propter defectum conſenſus, quia iura noua in titul. de bonis quæ libe. loquuntur in patre ſanæ mentis, ſed illa ratio non obſt. cùm loquamur de acquiſitione legali, vt dixi, in quibus non eſt neceſſarius conſenſus, nec iuſſus, ſumma ergo huius concluſionis illa eſt, quòd bona aduentitia quęſita per filiũ acquirebantur olim, & acquiruntur hodie patri etiam furioſo eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri ſanæ mentis, & ſic non obſtat.

Septimò nòn obſtat quòd ſi acquireretur furioſo eſſet obligatus abſque voluntate ſua, &c. nam reſpondeo, quod iſta eſt acquiſitio legalis, quę ſibi defertur à lege, non autem infertur ſibi inuito, imò poteſt repudiare ad ſimilitudinem ſui cui defertur à lege, & tamen poteſt abſtinere. l. neceſſarijs, cum concor. ff. de acquiren. hæred. & ſic non obligatur abſque voluntate, cùm poſsit repudiare ſi velit, & ſic non obſtat, & poteſt ſoluere etiam alijs modis.

Octauò non obſtat l. qui in aliena. §. quanquam, vt ſuprà induxi, nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus ſui iuris per mortem patris, & ſic quærit ſibi, quia eſt capax non patri, quia non potuit, quæ ratio hic ceſſat. Cùm remaneat in poteſtate, ergo quærit patri ſuo. Præterea acquiſitione facienda per filium inſpicitur ſtatus eius tempore aditionis. l. non eſt dubium, cum ſi. C. de iure. deli. ſed in contrario tempore aditionis erat extra poteſtatem, & ſic nulli debet quęrere, ſecus in noſtro caſu. Præterea hæreditas delata mortuo eſt caduca, quæ ratio ceſſat in delata furioſo, leg. fi. §. primo. & §. tali, de cura. furio. ergo non obſ. Præterea non æquiparantur mortuus naturaliter & furioſus niſi in caſibus expreſsis in iure, vt ſuprà dixi, inter quos non eſt iſte, ergo ceſſat argumentum.

Præterea in furioſo eſt ſpes q; redeat ad ſanã mentem, & ſic omnia agit, & acquirit quemadmodum alius quicunque, quæ ratio ceſſat

4 *Mortui reſurrectio non eſt ſpectanda.* in mortuo, † cùm non ſperetur reſurgere niſi miraculoſè, de quo nõ eſt curandum. l. ex his, cum ibi notatis. ff. de legi. Præterea & 6. nullo modo illa lex obſtat, nam ibi loquitur de iuſſu, quem dicit extingui morte patris, ſed non

5 *Iuſſus furore ceſſat.* interuenit iuſſus, quia furioſus iubere non potuit, & ſic non obſtat. Si autem † iuſsiſſet tempore ſanæ mentis, tunc extingueretur per furorem quemadmodum per mortem, leg. qui ſeruum, cum leg. ſeq. ff. de acqui. hæred. & ſic potius concordat, quàm diſcordat. Sed caue, quia quando extinguitur per mortem, tunc poteſt adire, & quærere ſibi, dict. §. quanquã.

Sed quando extinguitur per furorem, poteſt adiri abſq; iuſſu, tñ quæritilli, in cuius eſt poteſtate, non ſibi, ſecundum quod ego teneo, licet omnes alij contrarium.

Ad auctoritatem Barthol. & aliorum qui contrarium tenent, non eſt neceſſe reſpondere, quia fundamentum eorum eſt de dict. l. cum hæres, in principi. ad quam ſuprà pluribus modis reſpondi, ſed reſtat reſpondẽdum ad finem illius principij, vbi dicit, quod filius poteſt manumittere, vt patet, quia quæſiuit ſibi, non patri, reſponde, vt ibi in Gloſſ. & cogita de meliore ſolutione, quia illa non ſatiſfacit, & hic ſit finis huius concluſionis.

Si tamen velles tenere communem opini. tunc potes reſponderi ad ea, quæ allegaui pro me, & primo non obſ. regula legis placet, cum ſim. quia dico, quod iſte caſus reperitur exceptus per dict. l. cum hæredes, cùm nullo modo poteſt reſponderi in fi. prin. ſolues & alijs modis, quia eſt facilè.

Item ſecundò non obſtat, quia nego quòd ſola patria poteſtas ſufficiat, vt patet in filiofamil. qui acquirit ſibi caſtrenſia, & quaſi, & tamen remanet in poteſtate, ergo ſola patria poteſtas non ſufficit, præſertim, quia quando pater eſt furioſus, cenſetur filius quodammodo paterfam. vt d. l. cum hæres, cum ſim. quemadmodum in Caſtrenſib. leg. 2. ff. ad Macedo. ergo nimirum ſi quærat ſibi, primò poteſt dici quòd filius furioſi remanet in poteſtate patris, fateor quò ad alia de quib. per Gloſ. magiſtra. Inſtit. de pa. po. §. primo. non quò ad acquirendum, vt in noſtro caſu, vt dict. l. cum hæres, ſic non obſtat.

Tertiò non obſt. l. fina. §. 1. C. de cura. furio. quia ibi loquitur de hæreditate paterna, in qua quis inuitus ipſo iure eſt hæres, ſed nos loquimur in hæreditate extranei, inter quos ſunt variæ differentiæ, vt eſt notum. Præterea ibi loquimur de hæreditate immediatè delata ipſo furioſo, ſed ego loquor de ea, quæ defertur filio, vnde nimirum quòd primum acquiratur ſibi facilius, quàm quæ deberet acquiri per medium, vt patet ad ſenſum.

Quartò non obſtat, quia illa regula procedit in mera acquiſitione, in qua fateor, quod quemadmodum ignoranti quæritur, eodem modo & furioſo, ſed in contrario loquimur in acquiſitione mixta, quæ non acquiritur ignoranti, niſi quando eſt hæreditas paterna, ratio patet ex l. ſi hæreditate, cum ſim. ff. mand.

Quintò d. l. patre furioſo, in fi. non obſtat, quia eodẽ modò debet ſolui, vt ibi patet in rõe Gloſ. Et eodem modo reſpondeo ad ſextum quod ſit de eadem lege, vel poſſes dicere quod ibi loquimur de acquiſitione ipſo iure, ſecus in effectu, cùm poſsit repudiare, vt in noſtro caſu, ſed quia hæc eſt reſtrictiua, prima videtur verior.

Septimò

Septimò de l. Antiſtius. §. fi. ſolue vt ibi per Barthol. & vide quæ dixi ſuprà ſeptimo fundamento contrariæ partis.

Octauò non obſtat, quia nego quòd ſunt duo ſpecialia, imò & vnum, ſcilicet quia iſto caſu cenſetur paterfamiliàs, & ſic poteſt adire iuſſu non præcedente. Item ſibi quærere, & ſic iſta duo non ſint ſpecialia, ſed ſequentur ex primo, vt etiam patet ex caſtrenſibus, vbi cenſetur paterfamiliàs, & ſic poteſt ſibi quærere, non patri: vel ſecundò eſt vnum ſpeciale, ſcilicet quòd adeat ſine iuſſu aliud, ſcilicet quòd poſsit ſibi quærere, ſequitur ex primo, & ſic in effectu eſt eadem ſolutio: vel aliter duo ſpecialia nõ præſumuntur in dubio, ſed quando lex diſponit expreſsè, nimirum ſi permittantur duo ſpecialia, vt in caſu noſtro, & eſt vera ſolutio. Ad reliqua quinque fundamenta facilis eſt ſolutio, & hic ſunt addenda, quæ ſcripſimus de ſucceſſ. crea. §. 19. numero ſeptuageſimo ſeptimo. vbi diximus, quòd ſi filius iuſſus à patris furentis curatore adiuit hæreditatem eam patri acquirit, quòd ſi in iuſſu eius ſponte adiuit, ſibi acquirit.

FINIS.

INDEX RERVM, VOCVM, ET SENTENTIARVM, MAXIME INSIGNIVM ORDINE ELEMENTARIO IN LIBROS ILLVSTRIVM CONTROVERSIARVM PRAESTANTISSIMI IVRISCONSVLTI D. FERnandi Vaſquij Pinziani Menchacenſis Hiſpani, Regiſq; Catholici Conſiliarij digeſtus, actanta fide, cura, ſtudio, atque diligentia concinnatus, vt quæ in ipſis libris diffusè lateq; ſparguntur, paucisſimis verbis veluti digito commonſtretur, ſic vt omnia primo intuitu citra laborem moleſtiamq; inueniri queant.

A.

ABſtinendi beneficium eſſe prætorium, non ciuile Cap.51.num.52
Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte ſuus hæres extitit cap.60.nu.6
Abſentia contractus quando perfectus videatur cap.62.nu.10
Accreſcendi ius aſsimilatur iuri vſucapionis cap.69.nu.3
Accreſcendi ius ceſſat quando dominium legati non tranſit recta via in legatarium cap.49.nu.5
Accuſare quem an quis poſsit compelli, ardua quæſt. cap.16.num.1
Accuſare ſe nullus tenetur. niſi coram Deo cap.48.nu.27
Accuſare nullus tenetur, cùm quibuſdam contra communem opin. concluſiones quatuor cap.16.num.3
Accuſanti præmium deſignatum intelligitur ſi probauerit cap.36.nu.2
Accuſatione pendẽte oneratur fama accuſati ca.87.n.25
Actio perſonalis an iure canonico præſcribatur ſine titulo & cum mala fide, arduum certamen cap.76.num.1
Actiones temporales præſcribuntur etiam à ſciente cap.55.num.24
Actiones temporales præſcribũtur etiam contra clericos, & contra eccleſias cap.55.num.25
Actor qui ſuam intentionem fundat de iure, an poſsit incipere ab executione cap.85.nu.11.c.87.num.13
Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi cum communi opi. quod intellige in petitorio cap.86.num.8
Actor fundans intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio cap.85.nu.1.2.& 5
Actor licet fundet ſuam intentionem de iure, non obtinebit in poſſeſſorio contra eum, qui diu fuit in poſſeſsione ſine vitio cap.85.nu.7
Actor qui fundat ſuam intentionem de iure, an poſsit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare cap.58.num.8
Actoris implementum ſemper præcedere debet ca.93.n.7
Adam pater hominum cap.41.num.13
Aditio hæreditatis præſumitur cap.61. num.8
Admonere fratrem contra rempublicam peccantem, an teneamur ante denunciationem cap.61.num.4
Admonere fratrem vbi periculum eſt, an teneamur? ard. quæſt. cap.16. num.17
Adulatores principum humano generi peſtis nocentiſsima in præfat.nu.4
Adulteram occidi leges iubentes ſunt iniuſtæ ca.8.nu.49
Adulter ſe prodere non tenetur, quando id vtile fore deſperat cap.48.nu.25
Adultera filium adulterinum vt abſtineat à patris putatiui hereditate, an teneatur ſuadere cap.48.n.26
Adulter qui filium genuit, an reſtituere marito aliquid teneatur cap.48.nu.31
Adultera an reſtituere teneatur quod adulterinus capit ex hæreditate patris putatiui cap.48.nu.34. eſtq; ardua quæſt. & nu.39
Aequale nihil in præfa.nu.12
Aequalitas inter homines an eſſe expediat in præfa.n.23
Aetas aurea cap.41.nu.33
Afflictio nõ autẽ pœna eſſe poteſt culpa ceſſante c.55.n.19
Alexandri Magni & ſimilium belligerandi occaſio & calor notatur cap.10.n.9
Alexandri hiſtoria & tyrannis in præfa.nu.7
Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur ſi probauerit cap.36.num.3
Alimenta à patre filio data, ſi is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua q. cap.35.nu.14
Alimẽtorum tranſactio an longo tempore firmetur, noua opinio ca.64.nu 21
Alimentorum fauore an modus deficiens deſinat nocere cap.93.num.27
Alimentorum fauore facilè præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna, cum communi cap.84.nu.42
Ambaſciatores iure naturali & gentium, non ciuili vtuntur cap 51.nu.35
Amor ſui cap.42.nu 7
Anaxagoræ hiſtoria. & ſententia in præfa.nu.74
Angelus quid ſignificet in præfa.nu.138
Animas mortales eſſe, qui falſò crediderint in præfa.n.65
Animas in cœlum redituras aſſerentes in præfa. nu.72
Animas eſſe igneas in præfa.nu.73
Anima rebus præferenda cap.41.nu.14
Animus ſoli Deo notus cap.58.nu.6
Animus hominis ſolis indicijs colligitur cap.52.nu.4
Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia cap.41.nu.32
Animus diſtinguit maleficia cap.19.nu.5
Animalium tam ratio nobilium quàm brutorum, ſiue terreſtrium, ſiue volucrium, ſiue aquatilium, variarum tam appetituum ac inclinationum quàm actionum & operationum vera cauſa cap.21.nu.14
Animalium varij appetitus & actiones. cap.21.n.16
Animalia non ſolent nocere animalibus ſuæ ſpeciei, fallit in homine cap.21.n.25
Animal non ſæuit in alterum animal eiuſdem ſpeciei cap.24.num.4
Animalium peritia cap.21.nu.18

Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declara. ca.83. num.31.

Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua q. ca.83. num.1

Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ videantur, ſtatur coniecturis ca.84. nu.30

Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris, contra Iaſ. Riminal. Balb. & Alciatum ca.84. nu.39

Annuæ præſtationes geminatæ decies, ſi vniformes ſunt, ex debito non ex gratia factæ præſumuntur, cõtra plures ca.83. nu.11

Annuarum præſtationum præſcriptio 30. vel 40. annorum contingit, nec eneruatur, licet probetur cauſam obligatoriam nunquam interfuiſſe, cum Coua. rub. contra multos ca.83. nu.33

Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum, ſi non allegetur ca.84. nu. 43

Annuæ præſtationes cùm vt in futurum quoq; fiant tempore ius acquiritur & inducitur, an id contingat præſcriptione, an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna ca.83. num.28

Appellatio à legato ſuperioris ad eius vicarium interdum fit ca.31. nu.22

Appellationem denegans in cauſa capitali, an capitaliter puniatur ca.18. nu.25

Appellationi poteſt renunciare damnatus etiam criminaliter ca.41. num.11

Appellare an poſſit quis pro paupere non appellante cap. 41. num.9

Appellare permittitur etiam ob modicum præiudicium ca.41. num.16

Appellare regulariter alter pro altero nõ poteſt c.41. n.10

Arg. de toto ad partem ca.27. nu.8

Ariſt. impia ſententia in præfat. nu.6

Armatorum ordines ab eccleſia probantur ca.48. nu.105

Arma quando placeant Deo ca.47. num.105

Auguſtini & D. Thomæ locus declaratus ca. 20. nu.31

B.

BAnnitus an teſtetur ca.96. num.6

Baſtardus idem eſt quod naturalis ca.14. nu.102

Bellum iniuſtum quò ad principes, non eſſe iniuſtum quo ad milites, egregia & noua declaratio ca.9. nu.16

Bellorum tempore vrbs cuius expenſis muniri debeat ca.6. num.3

Bellorum impenſæ quando per principem fieri debeant ca.6. num.2

Bellum indici non poſſe infidelibus contra naturam peccantibus, ardua q. cap.24. nu.1

Bellum ius gentium non induxit, ſed belligerandi occaſionem ca.9. num.7

Bellorum tempore ciues principem ſequi ſuis expenſis non tenentur, & quid in vaſallo reſpectu domini, & quid ſi princeps non habeat idoneos reditus ca.6. num.4

Bellorum calamitas ca.9. num.8

Bellum iuriſgentium eſt non diſpoſitiuè, ſed occaſionaliter ca.9. num.5

Bello iniuſto capta capientium fiunt contra nouiſſ. cap. 10. num.2

Bellum inducit nequitia ca.10. nu.6

Bellorum mala ca.10. nu.7

Bellum contractibus ſimillimum quò ad acquiſitiones ca.9. num.17

Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum, tribuit dominium etiam principibus, egregia decla. id tamen dominium eſt reuocabile ca.9. num.19

Bellum an vtrinq; iuſtum eſſe poſſit ca.9. num.15

Bonus quiſq; præſumitur ca. 7. num.3

Bona fides præſumitur ca.7. num.2

Bona fides an ſit alleganda ca. 7. nu.11

Bona aut mala fides quò ad præſcribendum non admittunt medium. Dubietas inculpata non differt à bona fide, quò ad præſcribendum, talis dubietas non impedit præſcriptionem inchoari non magis quàm inchoatam perfici ca.77. num.6

Bonam fidem poſt cauſam concluſam allegari ſat eſt ca.7. num.13

Bonam fidem implicitè allegari ſat eſt ca.7. num.12

Bona fides vt allegetur an requiratur? ardua quæſt. ca.7. num.14

Bona fides orta etiam ex iuſta cauſa, ſufficit ad præſcribendum ca. 78. num. 4

Bona fides in præſcriptione immemoriali, an ſit neceſſaria, ardua quæſt. ca.79. num.19

Bona fides præſumitur ex longa poſſeſſione cap.79. num.17

Bona fides an præſumatur titulo deficiente, ardua quæſt. ca.79. num.15

Bona fides ad vſucapionem vel præſcriptionem poſitiuè non requiritur, contra Doct. ca.77. nu. 12

Bonorum poſ. contra tab. eſt remedium reſciſſorium, & aliquando declaratorium ca.106. nu.37

Bona fides præſumitur ca.81. num.4

Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur ca.77. nu.17

Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota ca.81. num.3

Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa, cæteris habilibus ſufficit ad præſcribendum ca.77. num.9

Bonam inter & malam fidem, an medium eſſe poſſit, egregia quæſt. ca. 77. num.11

Bona fides orta ex iniuſta cauſa, an ſufficiat ad præſcriptionem, ardua quæſt. ca.81. num.8

Bona cuiuſq; ciuis vt probentur ca.40. nu.4

Bona fides non eſt neceſſe vt probetur ca.7. num.9

Bona fides requiritur ad præſcriptionem ca.7. nu.1

C.

CAdauer interdum punitur ca. 96. num.10

Cadauer non punitur, cum com. ca.96. num.8

Calumniæ iuramentum remoueri non poteſt per ſtatutum locale ca.31. nu.44

Calumniæ iuramentum non ſubit, qui plenè probauit ca.31. num.41

Calumniator quis ca.62. nu.17

Canonicus à Papa creatus reliquis ſublimior habetur in præfat. num.137

Captiui, obſides, & ſimiles non teſtantur ca.103. nu.1

Carceris cuſtos non tenetur, ſi ſocij malignatione incarcerati fugiant ca.33. num.6

Caſtrum vnius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum immmet ca.6. num.1

Caſus

Caſus quid ca.19. num.3
Caſus impedit peccatum, & delictum fieri iure poli & fori ca.19. num.2
Cauſa iuſta facit vt Princeps ſuum contractum poſſit violare cum communi opin. contra Paul. Caſtren. & Mar cum Mant. cap.26.nu.17
Cauſa præſumitur in principe etiam contra ius diuinum diſpenſante ca.26.num.30
Cauſa iuſta quæ præſumitur in principe, an admittat probationem in contrarium? egregia q. ca.26.nu 28
Cauſa iuſta præſumitur in principe ca.25. num.17
Cenſum annuum habens ſuper re, quæ pòſt alienatur, an agere impeditus dicatur, not. q. ca.26. num.16
Cœleſtia ſigna duodecim ca.21. num.15
Cœleſtia ſydera habent poteſtatem & vim influendi in animalia cuncta ca.21. nu.17
Cœleſtia & terreſtria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio cap. 21. num.19
Cæci teſtamentum olim valebat, licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra communem, idem etiam hodie contra communem ca.103. num.10
Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtatur cum communi contra quàm plures ca.103.nu.11
Cæcus non prohibetur eſſe Doctor vel teſtis ca.103.nu.17
Cæcus non teſtatur, niſi cum obſeruatione ſua peculiari ca.103. num.9
Cæci teſtamentum minus ſolenne valet in 17. caſibus ca. 103.num.15
Cæci codicillus iure regio tantam ſolennitatem requirit, quantam teſtamentum per l.3. Tauri. ca.103. nu.14
Cæci codicillus etiam iure communi requirit tantam ſolennitatem quantam teſtamentum, cum communi contra quàm plures ca.103.num.13
Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo ca.13.num.3
Chriſti in genus humanum beneficia in præf.nu.27.& 28
Charitatiuum ſubſidium quando exigatur ca.8.nu.3
Chriſtus dominus noſter an habuerit in toto orbe dominium temporale vt homo ca.21.nu.2
Ciceronis grauis ſententia ca.8.nu.6
Citationes Princeps an tollere poſſit ca.18.nu.2
Citationis omiſſio ex cauſa fit ca.31.nu.8
Ciues an digniores quàm municipales in præfat. nu.131 *Et vide verſ. vaſallus.*
Ciuem deſerere culpatum licet ca.13.nu.15
Ciues reſpectu populi non eſt vt pars reſpectu totius, contra nouiſſimos ca.13.nu.2
Ciues tempore periculi an vnum ciuem deſerere poſſint ca.13.nu.13
Ciuem malè tractatum à domino Princeps ſuperior eximere poteſt, etiam non requiſitus ca.8.nu.18
Ciuibus Principe moderatam ſæuitiam an inferri liceat, ard. quæſt. cap.8.nu.17.
Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa Regis ca.8.nu.16
Clauſula ex certa ſcientia an inducat plenitudinem poteſtatis ca.26.nu.3
Clerici monachis quare honoribus præferantur, in præfat. nu.95
Clericus interdum poteſt aduocare ca.31.nu.29
Clericus vel Eccleſiaſticus vt quis fiat ca.105.nu.51
Clericus bona patrimonialia poteſt adſeruare, & de bonis Eccleſiæ ſe alere ca.105.nu.9
Clericorum vel religioſorum iure variæ perſonæ vtuntur ca.105.nu.46
Clericus habens opulenta ſalaria, an præſumatur quæſiſſe de bonis Eccleſiæ ca.105.nu.10
Clerici hæres capiens poſſ. ſua authoritate, an puniatur ca.105.nu.14.
Clerici hæres repertus in poſſeſſione, an ſit ſpoliandus ca. 105.nu.17
Clericus an vſufructuario, an verò vſurario æquiparetur ca.105.nu.19
Clericus ſi mutuo dat pecuniam cuius ea præſumatur ca.105.nu.11
Collationes ciuium explicationem præſentem & ſeruitutem futuram inducunt ca.8.num.8
Collegium nihil capit ex toto ca.102.num.6
Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta ca.53.n.15
Communia ſunt terra, aër, aqua ca.51.nu.13
Commendatarij an ſint immunes à ſecularibus gabellis ca.105.nu.45
Concilij decreta alterat interdum epiſcopus ca.31.nu.5
Concubina præſumitur quæſiſſe ex bonis Amaſij ca.105. num.29
Condemnatus damnatusq; ad metallũ iure communi non teſtatur contra nouiſſ. ca.96.num.3
Conditionalia nil ponunt in eſſe ca.60. nu.13
Conditio negatiua non nubendi alteri quàm mercatori, an referatur ad primas nuptias, ard.q. ca.30. nu.17
Conditio illa, ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia q. ca.91.num.5
Conditionem non inducit vox Si, quando per eam exprimitur quod inerat à iure ca.39.nu.19
Conditio illa, ei qui primus ex decem currentibus metam attigerit, præmiũ dabitur, an ſi duo anteriores pariter metam attigerunt, ſicq; certamen ſit repetendũ, defecta videatur quò ad omnes, demptis illis duobus anterioribus, vt ſic ab illis tantũ non etiam à reliquis tardioribus ſit certamen repetendũ, egregia q. ca.92.nu.1
Conditio nubendi arbitrio alterius adeò reijcitur, vt nec illius voluntatem requirere teneamur nedum ſequi, contra mentem Petri, Cyni, Pauli, & Cornei ca.94. num.15.
Conditionum aliæ ſuſpenſiuæ ſunt, aliæ reſolutiuæ ca.99. num.2.
Conditio deficens quando ſtetit per caſum nocet ca.93. num.20.
Conditio illa equo qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non verificatur in equo, qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri, contra communem opin. ca.91.nu.4
Conditio pendens ex facto noſtro per voluntatis declarationem deficit, nec eſt locus pœnitentiæ ſi aderat ſubſtitutus ca.94.num.4
Conditione in omni quod per me ſtat mihi nocet ca.93. num.8
Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona eſt conditio implenda, non nocet ca.93. num.15
Conditio deficiens quando ſtat per caſum nocet, licet dotis nomine legetur ca.93.nu.21
Conditio illa, ſi opus infra biennium factum non fuerit, ante

ante biennium etiam cum effectu impletur, cùm primum certum eſſe cœperit infra reſiduum termini opus perfici non poſſe, contra communem cap.95.nu.1

Cōditio ſi nupſerit, ſub qua mulieri fuit legatū relictum, ſi ſemetipſa declarat nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dub.quæſt. ca 94.nu.9

Conditionis implementum licet pendeat ex facto promiſſoris, tamen poſt conditionem exiſtentem non ſemper ſpectatur dies cap.95. num.7

Conditio deficiens per caſum contingentem in perſona implere debentis nocet, ſi eſt mixta conditio ca.93.nu.10

Conditio deficiens quando ſtat per tertium, in cuius perſona conditio non erat implenda, an noceat? cap.93. num.16

Conditio ſi ſtichum non dederis, decem dato, quando impleta vel defecta videatur cap.95. num.6

Conditio ſi deficit facto implere debentis, deficit relictum cap.93.nu.6

Conditionalia nihil ponunt in eſſe ca.55. num.6

Conditio caſu deficiens, an noceat quando teſtator aliàs erat relicturus ca.93.nu.23

Conditionem illam ſi nupſerit, non tenemur implere infra triennium, cum multis contra communem ca.94.n.6

Conditio nubendi ſemel repudiata, & ſi poſtea impleatur nihil prodeſt, contra nouiſſimos ca.94. nu.10

Conditionis verba formaliter intelliguntur, cùm agitur de lucro captando ca.91 num.3

Conditionem nubendi mulier ſi ſemel declarauerit ſe nolle implere, & ſi poſtea pœniteat, nihil agit, tàm in hæreditate quàm in legato, contra Alex. & Decium ca.94.nu.12

Conditio mixta deficiens per caſum non nocet Eccleſiæ ca.93. nu.28

Conditio ſi nupſerit arbitrio alterius non deſignata perſona, cui nubendum eſſet, reijcitur etiam de ademptione non ſecus quàm de datione cum Emanu. contra Aymo. ca.94.nu.18

Conditio poteſtatiua implenda eſt quàm primum poteſt ca.94. num.7

Conditio mixta ſi deficit per caſum, deficit relictum, ſecus ſi deficit per eum in cuius perſona erat implenda cap. 93.num.3

Conditio defecta nocet per caſum contingentem in perſona implere debentis, id eſt, honorati ca.93.nu.9

Conditio non nubendi vſq; ad annum decimumquintum reijcitur, contra Aret. ca.94.nu.20

Conditio deficiens quando ſtat per teſtatorem non nocet ca.93.nu.19

Conditionem ſi legatarius implere non recuſat, ſed tantùm moratur, non perditur legatum quando conditio erat caſualis vel mixta, cum nouiſſ. contra communem ca.94.num.13

Conditio deficiens non nocet, quando per implere debentem ſtetit ex poſt facto ca.93.nu.13

Conditio nubendi de fratrum conſenſu ſorori appoſita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Emanu. contra Pal. Rub. ca.94. nu 16

Conditio ſi volet, ſuſpendit relictum, & impedit tranſmiſſionem ca.93.nu.11

Conditio deficiens quando per me ſtat, nocet, & etiam in libertate ca.93. nu.12

Conditio illa ei qui primus metam attigerit, præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egreg.q. ca.91.nu.1

Conditio ſi nupſerit, an per voluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egregia q. ca.94. num.1

Conditio illa, qui primus metam attigerit, præmium feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua, contra nouiſſi. ca.91.nu.2

Conditio interpretatiuè tantùm impleta, quam actionem producat, noua declaratio ca.94. num.12

Conditio caſualis deficiens per caſum nocet ca.93.nu.22

Conditio deficiens quando ſtat per oneratum, nunquam nocet ca.93.num.17

Conditio poteſtatiua non eſt neceſſe vt quàm primum poteſt, impleatur in hæreditate ca.94. nu.8

Conditio deficiens quando per implere debentem ſtetit, quia inhoneſta, non nocet ca.93.num.14

Conditio nubendi de conſenſu alterius non deſignata perſona cui nubendum ſit, reijcitur, cum Emanu. contra Aym. ca.94.nu.17

Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, ſiue accipiatur pro libera illius voluntate, ſiue pro arbitrio boni viri, cum comm. ca.94.nu.14

Conditio poteſtatiua deficiens per caſum, nocet aliquando ca.93. nu.24

Conditione de opere intra diem certum faciendo non verè, ſed interpretatiuè exiſtente, tunc licet pœna ante finem termini peti poſſit, tamen conceſſa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam poſtea, &c. ca.95.num.2

Conditione defecta an dies ſpectetur ca.95.num.12

Confeſſio illa, occidi, ſed ad meam defenſionem, an ſcindi poſſit, ard.q. ca.2.nu.8

Conſcientiam ſequi tenemur in criminalibus contra probationes proceſſales in foro animæ, eſtq; ardua quæſt. Idem in foro contentioſo, & eſt ard. qu. idem in cauſa ciuili, eſtq; 3.ard.q. ca.14. num.12

Conſcientiæ foro tenetur hæres tacitam fidem accommodans, ſi ſeſiſco non defert contra nouiſſ. ca.102.nu.24

Conſcientiam an proceſſus probationes ſequi debeamus? ard.q. ca.14.num.1

Conſcientiæ foro tenetur ſe deferre tacitam fidem accommodans, licet iuraſſet taciturnitatem, contra nouiſſ. ca.102. nu.24

Conſcientiæ in foro liber eſt, qui actionem perſonalem præſcripſit cum bona fide ca.74.num.4

Conſenſus reuocabilis non impedit pœnitere ca.29.nu.8

Conſcientiæ in foro an pœna ipſo iure impoſita debeatur, ard.q. ca.28.nu.4

Conſcientiæ in foro an retineatur relictum in minus ſolenni voluntate ca.28.nu.6

Conſenſus epiſcopi in vnione præſumitur ex longo tempore ca.61.nu.25

Conſenſus præſumitur poſt longum tempus ca.61.nu.9

Conſenſu coniecturato obligamur ca.53.nu.8

Conſenſus domini in pacto futuræ ſucceſſionis non præſumitur ex longo tempore, noua opin. ca.64.nu.18

Conſenſus non ſolis verbis, ſed & alijs modis conijcitur ca.62.num.14

Conſenſus quid ſit ca.62. nu.9

Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad validandum filij contractum ca.61.num.12

Conſequentiam remouet differentia inter æquiparandos

dos cap.47.num.8
Conſequentia vt ceſſet, ſufficit vna varietas ca.37.nu.7
Conſequentia vt ceſſet, ſufficit dare vnam differentiam ca.106.num.6
Conſtantini donatio ca.5.nu.27
Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptam contra doctores ca.53.num.16
Conſcientiæ in foro opinio facientis inſpicitur ca.57.n.11
Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione, an ſit tolerabilis ca.89.nu.9
Contractus ſunt informes inter extraneos à iuriſdictione populos, principes, priuatosq́ homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces ſunt ca.51.nu.34
Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis, ard.q. ca.45.nu.16
Contractus quando inſcriptis fieri dicatur, ardua quæſt. ca.28.num.22
Contumacia vna aggrauat ſequentem ca.31.nu.38
Contrahentium tàm amittens, quàm lucrans conſentire dicuntur ca.52.num.19
Creditor pecuniam creditam ſi petere negligit, an videatur remittere ca.76.nu.5
Credulitas ſufficit ad adeundum ca.77.nu.4
Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti ca.19.nu.7
Credulitas nimia vitio datur ca.80.nu.3

D.

DAndi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in ſequentibus ca.83.nu.7
Damnatus ad mortem naturalem, vel ciuilem hodie iure regio non perdit teſtamentifactionem ca.96.num.4
Damnatus in carcerem perpetuũ an teſtetur ca.96.nu.5
Dapifer ergo fur ca.105.num.25
Datum ſimpliciter an donatum videatur ca.83.nu.8
Datum ſimpliciter donatum videri poteſt, ſi adeſt aliqua coniectura donationis ca.83.nu.6
Debitor ipſum debitum poßidere videtur ca.76.num.3
Debitor & fideiuſſor quando quis eſſe poßit ca.33.nu.6
Decimæ conſuetudine an tolli poßint, vel minui, ardua q. ca.89.nu.8
Decimæ præſcribi poſſunt à laico contra laicum num.3. cum communi opinione ca.89.num.3
Decimas quando eas laici habebant, an alienare poſſent, ardua quæſt. ca.89.num.2
Decimæ quo iure debeantur, ard.q ca.89.num.1
Decimæ an poßint præſcribi tempore immemoriali cap. 89.num.7
Decimas an laicus poßit præſcribere, ard.q. ca.89.nu.6
Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli monachorum ca.89.num.11
Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur ca.89.nu.10
Decimarum poſſeßione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus ca.89.nu.4
Decimarum poſſeßione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendus eſt, cum multis contra multos ca.89.nu.5
Declaratio l.54.Tauri. ca.104.nu.2
Declaratio l.2.tit.delos alcaldes, lib.2.ord. ca.102.nu.3
Declaratio l.3.tit.15.lib.2.ord. ca.103.nu.2
Declaratio l.fin.tit.4.lib.5.ord. ca.104.nu.5
Declaratio l.2.tit.15.lib.2.ord. ca.103.nu.48
Declaratio nihil denuò inducit ca.8.nu.46
Declaratio de lege fin.& d.l.22. ca.102.nu.23
Declaratio l.1.tit.4.lib.5.ord.& l.9.titul.de las donationes, eodem lib. ca.104.nu.7
Declaratio l.2.tit.delos alcaldes, lib.2.fori ordin. ca.102. num.2
Declaratio l.2.& 4.tit.ord. ca.102. num.2
Declaratio l.final.titul.de las ganangias, lib.5.ordinam. ca.104.nu.6.
Declaratio l.55. Tauri. ca.104.nu.1
Declaratio l.fin.tit.3.lib.ord. ca.102.nu.20
Decretum præſumitur ritè & rectè interpoſitum ca.39. num.16
Decretum omnia ſolennia præſumuntur præceßiſſe, licet pro forma exigerentur ca.39.num.14
Decretum iudicis ſolennia præceßiſſe præſumuntur cap. 39.num.5
Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur ca.39.nu.7
Decretum iudicis præſumitur habuiſſe præambulam cauſæ cognitionem ca.39.num.4
Defenſio eſt iuris naturæ ca.24.num.11
Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico & ciuili ca.41.nu.22
Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens vt occidens quomodocunq́ & qualitercunq́ occidatur, ardua quæſt. ca.36.num.5
Defenſio prius competit magiſtratibus, deinde etiam reliquis ca.41.num.23
Defenſio homini ab altero homine debita eſt cap.41. num.34
Defenſionis naturalis loco ſucceßit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis ca.41.nu.36
Defenſio competit cuilibet de populo, quando ipſe magiſtratus iniuriam inferebat ca.41.nu.24
Defendere ſubditos incumbit magiſtratibus de iure diuino, naturali, & poſitiuo ca.41.num.20
Defenſio fit aut vi iuriſdictionis, aut vi naturalis defenſionis ca.41.num.19
Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat ca.2.num.5
Defenſionem princeps an tollere poßit, ardua quæſt. ca. 18.num.1.
Defenſio licita ca.57.num.10
Defendendi corporis cauſa alium occidere licet ca.18. num.4.
Defenſionis commendatio ca.49.num.8
Defendendi honoris cauſa licet occidere ca.18.num.13
Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, non aliter ca. 18.num.6
Defendendarum rerum cauſa occidere licet ca.18.nu.5
Defendere ſe tenetur princeps etiam cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenentur ca.18.nu.7
Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimen publicum neceſſarius iure poli, contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem cap.18. num.8
Defenſio inculpata eſt, licet quis fugere poßit ca.18.n.14
Defenſionis cauſa occidere licere aggreſſorem etiam iure poli contra Gerſonem ca.18.nu.11
Defenſio eſt iuris naturæ ca.18.num.3
Defenſio inculpata non eſt in ruſtico, vel clerico, quando poterant

poterant tutè fugere ca.19.nu.20
Defenſio inculpata quando videatur ca.18.nu.21
Defenſio ex cauſa nobis tollitur ca.31.num.9
Definitio præſcriptionum & vſucapionum ca.51.num.7
Delictum delicto accedens aggrauat ca.31.num.37
Delictum extra fines regni commiſſum an puniatur cap. 8.num.13
Delicto futuro qui non obuiauit, vt puniatur ca.16.nu.16
Delicta an pari compenſatione tollantur ca.18.nu.44
Delicta puniuntur etiam poſt partis indulgentiam cap. 18.num.6
Delinquens ſponte ſua plecti videtur ca.19.nu.8
Delinquens ſponte ſua puniri videtur ca.26.nu.23
Demones, non homines ſunt appellandi, qui vitia induunt virtutum nominibus ca.8.nu.5
Denuncianti quando credendum ſit ca.80.nu.8
Denunciare in foro contentioſo canonico, an quis teneatur, vt priuati damno obuietur, ard.q. & quid de iure ciuili, alia quæſt. ardua ca.16.nu.6
Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioſo canonico, contra communem opin. nec in foro ciuili cõtra communem, nec in foro conſcientiæ contra comm.opin. ca.16.nu.13
Deportatus & ſimiles non poſſunt facere teſtamentum cum communi ca.96.num.1
Deportato hæreditas data, defertur legitimis hæredibus teſtatoris cum communi contra Accur. Guil. Rai. But. & alios ca.102.num.3
Dei reuerentia commendatur ca.31.nu.42
Deum nullus mortalium videt in præf. num.114
Deus præmium & pœnam probè diſpenſat in præfatione num.83
Deus olim mundum per ſe ipſum regebat in præf.nu.109
Deus cunctis humanis præeſt, & cunctorum author eſt in præf.num.110
Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiáue cuiusq; pauperis, quàm vnius magni regis cap. 41.num.42
Deus malum facere nequit ca.51.num.65
Dei prouidentia mundus non ſolùm in vniuerſis, ſed & in ſingulis regitur ca.51.nu.70
Deus dedit omne quod habemus ca.11.nu.2
Deus prouidet & conſulit non ſolùm vniuerſis, ſed etiam ſingulis rebus ca.21.num.13
Deus mundum gubernat ca.20.nu.3
Deus an facere poſſit vt malum non ſit, creaturam non diligere Creatorem ſuum ca.27.nu.12
Dei prouidentia & concurrentia qualis ſit reſpectu cunctarum rerum ca.21.nu.21
Dei à prudentia & iuſticia alienum, vnũ hominem mundi totius eſſe Imperatorem ca.21.nu.23
Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectiſſimo ordine, etiam ſi inordinata nobis videantur ca.27.nu.6
Dei arcana ſcrutari an liceat ca.27.nu.5
Dei prouidentia mundus regitur ca.51.num.69
Deo authore omnia fieri, quo ſenſu accipiendum in præf. num.11
Dei omnipotentia ca.51.nu.68
Deus dat omnem poteſtatem ca.51.nu.61
Dei qualis poteſtas circa animorum varietatem, contra nouiſ. ca.9.num.6
Dignior qui potentior in præf.num.32
Dignus ad officia publica quis intelligatur ca.43.nu.13
Dignitas pendet ab hominum opinione in præf.nu.85
Dignior eſt, qui digniori loco præeſt in præf.nu.128
Dignior eſt is cui princeps magis fauet in præf. num.135
Diſpenſare ex iuſticia eſt opus neceſſitatis, non voluntatis, contra nouiſ. nec cum quibuſdam tantùm, ſed cum omnibus fieri debet, qui in eadem cauſa fuerint, cum nouiſ. nec in quibuſdam tantùm caſibus, ſed in omnibus, in quibus par ratio inueniatur ca.25.num.8
Diſpenſare ex gratia principibus non licet, niſi quatenùs expreſſim vel tacitè, vel veroſimiliter ſibi fuerit à populo ca.25.num.4
Diſpenſationis quæ vtilitas ca.25.num.6
Diſpenſat epiſcopus cum ſtatutis eccleſiæ ca.25.nu.30
Diſpenſatio ſuperioris præſumitur facta ex iuſta cauſa, aliud in inferiore ca.25.num.28
Diſpenſare circa leges tenentur omnes principes, & magiſtratus ſecundum veram vocis ſignificationem cap. 25.num.3
Diſpenſatio alia ex gratia, alia ex iuſticia ca.25.nu.9
Diſpenſare commutando teſtantium diſpoſitionem, an epiſcopus poſſit? ardua q. ca.25.num.26
Diſpenſatio ex cauſa fit ab inferiore quoad legem ſuperioris ca.25.nu.24
Diſpenſatur cum iure poſitiuo ca.25.nu.22
Diſpenſari poteſt ex cauſa vt exceptio non admittatur cap.25.nu.21
Diſpenſatur ex cauſa, vt non fiat citatio ca.25.nu.20
Diſpenſare an poſſit Deus cum præceptis Decalogi, egregia q. ca.27.nu.2
Diſpenſandi iuſta cauſa quæ ſit ca.16.nu.1
Diſpenſationis definitio ca.27.nu.3
Diſpenſare poteſt epiſcopus interdum, vt quis duas dignitates eccleſiæ vnius teneat ca.31.num.17
Diſpenſatio ex iuſticia requirit cauſam iuſtam, diſpenſatio ex gratia nullam ca.25.num.13
Diſpenſare & temperare idem ſunt ca.25.nu.7
Diſpenſare quid ſignificet ca.25.num.2
Diſpenſatur ex iuſticia in his quæ ſunt iuris diuini ca.25. num.18
Diſpenſat epiſcopus circa votum ca.25.nu.29
Diſpenſatio ex iuſticia fieri poteſt in his, quæ ſunt iuris naturæ ca.25.num.19
Diſpenſare an princeps poſſit, ardua q. ca.25.num.1
Diſpenſat epiſcopus ex cauſa cum iure canonico, non aliàs ca.25.num.23
Diſpenſat ex cauſa epiſcopus cum pœnitentia à Papa iniuncta ca.25.num.25
Diſpenſatio ex iuſticia eſt mentalis legis declaratio ca. 25.num.11
Diſpenſare quando ſit vel non ſit peccatum ca.25.nu.10
Diſpenſans & diſpenſatus quando peccent, vel non peccent, egregia q. ca.25.nu.16
Diſpenſatione ex gratia vti, & rebus ſuis abuti æquè liberum eſt principi ſine vlla cauſa ca.26.nu.20
Diuiſio huius tractatus ca.51.num.4
Diuiſio partis primæ ca.51.nu.6
Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſſione præſumitur, etiã ſi partes eſſent inæquales, vel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos ca.66.num.1
Diuitiæ pariunt potentiam in præfat.nu.78
Diuitiæ conferunt ad maioritatem in præfat.nu.77

Diu-

Diuturnitas temporis facit præſumi etiam ea quæ ſunt facti cap. 81. nu. 12
Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios cap. 84. nu. 35
Diuitiæ, præſtationes vniformes, annuæ decies geminatæ, & quaſi ex debito, non quaſi ex gratia factæ, faciunt præſumi non tantùm debitum fuiſſe in præteritum, ſed etiam tantundem deberi in futurum, contra plures Docto. cap. 83. num. 10
Doctor à principe creatus, reliquis ſublimior habetur, in præfa. nu. 136
Doctores actu legentes præferuntur ijs, qui actu non legunt in præfa. nu. 127
Dolus an culpa quando in iudice præſumatur capit. 18. numero 27
Domicilium quanto tempore videtur quæri, capit. 61. numero 20
Domini ex bonis an famulus ditatus præſumatur capit. 105. numero 34
Dominium directum quæritur præſcriptione currente cõtra ſcientem cap. 53. num. 11
Dominium cadit in iuribus & incorporalibus capit. 51. numero 22
Dominium probatur ex poſſeſſione contra violentum cap. 7. nume. 19
Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure canonico cap. 71. nu. 2
Dominium mobilium, vel ſe mouentium erat etiam iure primæuo ca. 87. nu. 23
Dominium ſine præſcriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus ca. 51. nu. 21
Dominium iuris gentium ſecundarij eſt ca. 54. nu. 2
Dominium habere nobiliorem confert ad dignitatem vaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatem & dignitatem principis in præfa. nu. 26
Dominium vtile præſcribit Dominus directus ca. 68. nu. 3
Dominium vt probetur ca. 88. nu. 2
Dominium non præſumitur ex poſſeſſione præterita, fallit in 3. caſibus ca. 7. nu. 20
Dominium an præſumatur ex poſſeſſione præſenti, ardua q. ca. 7. nu. 17
Dominium incidenter agendum probatur ex poſſeſſione ca. 7. nu. 18.
Dominij ſigna ca. 57. nu. 14
Dominium directum facilius quæri præſcriptione longi temporis, quàm vſucapione triennali, contra Doct. ca. 54. nu. 7
Dominium transferatur ne, an extinguatur vſucapione, ardua quæſtio ca. 54. nu. 10
Dominij probandi modus ca. 88. nu. 9. & nu. 10
Dominium directum an præſcriptione acquiratur, ardua quæſtio ca. 54. nu. 1
Dominium præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſet, contra doct. ca. 5. nu. 13
Dominij definitio communiter tradita, notatur ca. 17. numero 6
Dominium difficulter probatur ca. 77. nu. 5
Dominus rem ſuam negligens, quando videatur eam pro derelicto habere ca. 72. nu. 6
Dominij definitio ca. 17. nu. 4
Dominium nobĩs etiam inuitis interdum aufertur ca. 72. num. 2.
Dominij definitio tradita per nouiſſimos notatur ca. 13. num. 8
Dominia eſſent in incerto ceſſante præſcriptione ca. 51 num. 10
Dominium vt probetur ca. 51. nu. 17
Dominium eſt ius ca. 41. nu. 31
Dominium plenè probatur per præſcriptionẽ ca. 51. nu. 19
Dominium præſcriptione quæſitum an princeps adimat ca. 51. nu. 26
Dominium probatur ex poſſeſſione contra commodatarium, & depoſitarium ca. 7. nu. 20
Dominium reuocabile ſine facto noſtro nobis auelli poteſt ca. 9. nu. 22.
Dominium eſt etiam in rebus incorporeis ca. 17. nu. 7
Donare an principes & reges poſſint res ſuorum regnorũ, ardua q. ca. 4. nu. 1
Donatio poſt longum tempus præſumitur ca. 53. nu. 7
Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti an valeat ca. 62. num. 13
Donatio mortis cauſa ſit hodie pacto nudo ca. 62. nu. 11
Donatio cauſa mortis facta præſenti & tacenti, an valeat, ardua q. ca. 62. nu. 12
Donandi cauſa præſumitur, quando alia non appareat ca. 83. num. 2
Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio, contra docto. ca. 38. nu. 4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps poſſit ciues collectare? ardua quæſt. ca. 7. num. 3
Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandæ an princeps ciues poſſit collectare ca. 7. num. 4
Dotandæ filiæ cauſa an princeps fœmina ciues collectare poſſit, & quid in fratre pro ſorore dotanda, vel in ſorore pro altera ſorore ca. 7. nu. 7
Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præſcriptionem, cum multis contra communem ca. 11. nu. 3
Dubietas quò ad præſcribendũ inducit bonam fidem ca. 11. num. 2
Duellum honoris priuati cauſa an licitum ca. 49. nu. 21
Duellum an in dubio licitum ca. 49. nu. 11
Duellum an licitum eſſe poſſit? ardua q. ca. 49. nu. 1
Duellum quando illicitum ca. 49. nu. 14
Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua q. ca. 12. nu. 2
Duellum princeps ſi permittat, an peccet ca. 49. nu. 23.
Duellum inter milites quando licitum contra doct. ca. 49. num. 16
Duellum licitum eſt pro republica, non pro iactantia ca. 12. nu. 1
Duellum illicitum ad rei occultæ probationem ca. 49. num. 20
Duellum ſuſcipiens an peccet ca. 49. nu. 22
Duellum patriæ cauſa inire an liceat ca. 49. nu. 24
Duelli definitio improbata ca. 11. nu. 35
Duellum ob bonum publicũ licitum, contra glo. & nouiſ. ca. 49. nu. 15
Duellum ob priuatum honorem inire an liceat? ca. 49. nu. 12
Duelli vera definitio ca. 41. nu. 36
Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari ca. 18. num. 15
Duellum inire non licet pro honoris aut rerum defenſione, ard. q. ca. 18. nu. 12

E.

EBrietas inculpata, inculpatum facit, quicquid inde ſequitur ca.19.nu.14
Eccleſiaſticus vt quis ſit, vt clericali ordine inſignitus ſit, neceſſe non eſt ca.105.nu.52
Eccleſiæ an præſumātur bona à prælato relicta c.105.n.15
Eccleſiaſtica iuriſdictio iuſtius exercenda quàm profana ca. 51. nu. 55
Eccleſia ex neceſſitate vendens, non tenetur ſolennia ſeruare ca.32.nu.14
Eccleſiæ etiam fauore non poteſt princeps cum magna regni læſione res regiæ coronæ alienare, contra Docto. ca.5.num.24
Eccleſia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis ca.105.nu.12
Eccleſiæ diu ſingulis annis ſolutum non perpetuatur, contra Doct. ca.63.nu.12
Eccleſia minoribus æquatur ca.nu.6
Eccleſiæ res prælatus interdum poteſt alienare ca.31. num.18
Eccleſiæ res interdum infeudare non poteſt inferior ca. 31.num.13
Eccleſiæ quod conceditur, Deo quando gratum eſſe intelligitur ca.5.nu.26
Eccleſiæ priuilegijs prælatus interdum poteſt renunciare ca.31.nu.19
Eccleſias non ſubeſſe hodie Imperatori, an iure fiat ca.22. num.9
Eccleſiaſticorum iniuſtitia turpior quàm profanorum ca.51.nu.57
Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur ca. 62.num.3
Eccleſiæ oppida donare non poteſt princeps, contra nouiſſ. ca.5.nu.4
Effectus non ſemper regulatur à ſua cauſa ca.54.nu.8
Elementa inuicem conuertuntur ca.51.nu.5
Elementa an ſint quatuor ca.59.nu.8
Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur ca. 56.num.8
Electionis forma ca.43.nu.15
Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet ca.28.nu.2
Eligens dignum omiſſo digniore bis peccat ca.43.nu.16
Eligens dignū omiſſo digniore, an peccet mortaliter, ard. q. ca.28.nu.1
Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore ca. 61.nu.16
Emancipatio poſt longum tempus præſumitur ca.61. num.7
Emancipati præteritio non reddit teſtamentum nullum ca.106.num.38
Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore ca.62.nu.1
Epiſcopus an populum vendere poſſit ca.43.nu.23
Epiſcopus interdum tertiò præiudicat, vt bono communi conſulat ca.31.nu.16
Epiſcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere conſenſum capituli ca.31.nu.14
Epiſcopus interdum punit clericum exemptum ca.31. num.18
Epiſcopus interdum poteſt creari, vbi nunquam fuit ca.31.num.20.
Equalitas ſeruanda ca.24.nu.6
Errorem iuris inter & errorem facti nil intereſſe quò ad præſcriptionem vel vſucap. data paritate terminorum, contra doct. ca.77.nu.21
Errans in iure non ideò eſt in mala fide, contra docto. & ideò præſcribit annis 30. contra eoſdem ca. 77. num.16
Error iuris etiam reſiſtentis non impedit præſcriptionem 30. annorum ca.77.nu.15
Error iuris non impedit præſcriptionem de iure ciuili, ſi ſit præſcriptio 30. annor. & quid de iure canonico ca. 77.num.14.
Error iuris omninò inculpatus an præſcriptionem vel vſucap. ordinariam impediat ca.77.nu.22
Error iuris regulariter impedit præſcriptionem, etiam ſi concurrat cum errore facti, contra com. ca.79.nu.3
Error iuris non inducit malam fidem, contra docto. ca. 73.num.19
Error iuris difficillimi prodeſt ad præſcriptionem, vel vſucap. ordinariam, contra Couarub. cum Medina ca. 77.nume.21
Error iuris an impediat longi temporis præſcriptionem ca.77.num.13
Error Iacobi & Aluaro. ca.79.nu.6
Errans in iure etiam reſiſtente præſcribit annis 30. contra doctores ca.77.nu.18
Etymologia vocabuli non conſideratur ca 103 nu.20
Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui ca.53.nu.17
Euangelica denunciatio an faciat infectam præſcriptionem actionis perſonalis, ard.q. ca.53.nu.19
Exemptionis in quaſi poſſeſſione, quando quis eſſe videatur ca 87.nu.12
Exceptio non ſemper eſt actionis excluſio ca.54.nu.9
Exemptionis in quaſi poſſeſſione, quando quis eſſe videatur ca.87.nu.12
Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus ca.33.nu.24
Exceptio in continenti probanda non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludente ca.32.nu.2
Exceptio ſæpe auget regulam ca.51.nu.75
Excellentia facit, vt cum prohibitis diſpenſetur ca.103. nume.18
Excommunicatus habet vtramq; teſtamenti factionem cum communi ca.102.nu.5
Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo ca.33.n 18
Excuſſionis beneficium perdit mendax ca.33.nume.16
Excuſſio ceſſat ſi eſt notorium, quòd debitor non eſt ſoluendo ca.33.nu.13
Excuſſio ceſſat cū pater fideiubet pro filio ca.33.nu.17
Excuſſio omiſſa non vitiat proceſſum ca.33.nu.19
Excuſſionis beneficio poteſt renunciari ca.33.nu.12
Excuſſionis beneficium opponitur contra collegam, qui ſolus adminiſtrauit ca 33.nu.10
Excuſſio ceſſat, quando fideiubeo pro naturaliter tantùm obligato ca.33.nu.14
Excuſſio ceſſat, quando principalis eſt, vbi conueniri nequit ca.33.nu.15
Excuſſio ceſſat, quando debitor eſt valde cauilloſus vel rixoſus ca.33.nu.21
Excuſſio ceſſat in mercat. & cāpſore fideiubēte c.33.n.23

Executio

Excuſſio ceſſat, quando fideiuſſor impugnatur per modum exceptionis ca.33.nu.22
Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti ca.31.nu.33
Exemplaris prodigo fieri non poteſt ca.37.nu.8
Exemplaris fieri poteſt etiam filio naturali cōtra communem ca.106.nu.25
Exemplaris fieri poteſt filio ſpurio contra doct. ca.106. nu.27
Exemplaris vtilis eſt ei cui ſit ca.106.nu.35
Exemplaris fieri poteſt filijs natis ex damnato coitu, cōtra Docto. ca.106.nu.28
Exemplaris cùm ſit inſtituto in minore portione, quàm legitima, non poteſt reſcindi querela, cum communi contra alteram ferè comm. ca.106.nu.40
Exemplaris ſubſtitutio fieri nō poteſt muto & ſurdo, cum multis contra commu. ca.106.nu.9
Exemplaris in ſui tàm creatione, quàm reſolutione ſimilis eſt pupillari ca.106.nu.39
Exemplaris valet, ſi ſit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram non habeat, ſed deminutam, vel nil omninò, contra comm. ca.106.nu.31
Exemplaris fuit inducta ad ſimilitudinem pupillaris ca.106.nu.7
Exemplaris fieri poteſt inſtituto in re aliena, contra com. ca.106.nu.42
Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis contra comm. ca.106.nu.8
Exemplaris fieri poteſt ei, cui diminuta legittima relicta fuit, contra comm. ca.106.nu.29
Exemplaris fieri poteſt exhæredato, contra communem cum altera ferè communi ca.106.nu.1
Exemplaris fieri non poteſt muto & ſurdo ca.37.nu.9
Exemplaris nec impedit nec reſoluit per exhæred. contra communem concluſiones duæ ca.106.nu.34
Exemplaris cæco fieri non poteſt ca.103.nu.16
Exhæredari an poſſit impubes, egregia q. ca.106.nu.13
Exhæredatio facta ob hanc cauſam, quòd filius per nepotem ex ſe inſtitutum poteſt acquirere patris hæreditatem, non firmat teſtamentum de iure communi, noua declaratio, idem iure regio ibidem ca.101.nu.3

F.

Fabella Cucul. ca.8.nu.56
Fabula Ranarum ca.41.nu.38
Fabula Orolandi Furioſi in præf. nu.62
Fabula Panthoides in præf.nu.76
Fabula Amadigij cap.11.nu.38
Facetia Anacarſis num.21
Fabula Saturni in præf.nu.39
Fabella luporum & ouium ca.13.nu.5
Fabula bouis & cameli ca.21.nu.31
Fabula fidei ca.8.nu.55
Fabula Dædali ca.27.nu.4
Facti obligatio deſcendens ab vltima voluntate eſt præciſa ca.25.nu.35
Fatorum vis ca.20.nu.7
Facti obligatio deſcendens à lege eſt præciſa ca.25. nu.34
Facere non tàm videtur, qui iuſſus parit, quàm qui iubet in præf.nu.112
Facti obligatio in iudicijs eſt præciſa ca.25.nu.31
Facti appellatione non factum etiam continetur ca.72. nu.4
Facti obligatio iurata eſt præciſa ca.25.nu.36
Facti appellatione etiam non facere continetur ca.57. num.12
Falſas margaritas geſtans non comprehenditur ſtatuto, quod punit margaritas geſtantem ca.31.nu.39
Falſum quod eſt, nihil eſt ca.77.nu.11
Fama probantur antiqua, & vix alio modo ca.84.nu.16
Fama plenè probat in antiquis ca.84.nu.15
Famuli ex delicto an dominus teneatur, ca.35.nu.8
Feudum ex longo tempore præſumitur ca.64.nu.1
Feudi alienationi dominus ex longa patientia conſentire videtur ca.64.nu.2
Fides ideò in terris non eſt, quòd in cœlum euolauit ca. 8. nume. 54
Fides incerta earum rerum, quæ ex remotis regionibus circumferuntur & narrantur ca.87.nu.21
Fideiuſſorum obligatio principali euaneſcit ca.96.nu.17
Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioq; ceſſat, vbi notorium erat, debitorem non eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna ca.40.nu.1
Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ ca.53. num.13
Fideiuſſio facta pacto nudo non valet, etiam de iure canonico ca.33.nu.3
Fideiuſſio in 8. caſibus ceſſat ca.40.nu.9
Fideiuſſor durius quàm principalis obligari nequit, regula cum 8. declar. ca.40.nu.6
Fideiuſſor in plus, quā principalis acceptus, an ſaltem pro concurrēte ſumma teneatur, anceps pugna ca.40.nu.5
Fideiuſſio multis nominibus ſignificatur ca.33.nu.1
Fideiuſſor fiſci non habet beneficium excuſſionis ca.33. num.20
Fideiuſſor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore conueniendo ca.33.num.8
Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus, quàm principalis, cum quibuſdam contra communem ca.40.nu.7
Fideiuſſor indemnitatis quis ſit ca.33.nu.4
Fideiuſſor non eſt, qui promittit ſoluere nomine debitoris ca.33.nu.5
Fideiuſſor etiam vt principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis ca.33.nu.9
Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine vlla exceptione adhuc poteſt opponere excep. excuſſionis ca.33 nu.11
Fideiuſſor dicitur quis diuerſimodè ca.33.nu.2
Fideiuſſor cuicunq; obligationi accedere poteſt, regula cum 18. declar. ca.40.num.8
Fideiuſſorum differentia ca 33.nu.7
Filia ſimilis matri ca.51.nu.60
Filiationis quaſi poſſeſſio & præſumptio inducitur, eo ipſo quod quis tractabatur & alebatur, vt filius etiam quò ad effectum ſuccedendi, cum communi contra Alciatum ca.85.nu.20
Filius ſimilis patri ca.51.nu.58
Filius an ſit patri ratione officij præferendus in præfat. num.129
Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat ca.48.nu.30. contra noniſſ.
Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi ca. 85.num.10
Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri per nepo-

tem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, contra commu. ca.101.nu.1
Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem ca.108.nu.1
Filius an præſumatur in patris poteſtate ca.86.nu.4
Filij præſumuntur Spurij ca.85.num.15
Filius an in patris poteſtate præſumatur, ard.q.ca.85.n.13
Filijſfam. bona vnde quæſita præſumantur ca.105.nu.8
Filius in re dubia non præſumitur in patris poteſtate ca.85.nu.19
Filiatio interdum poteſt certò probari ca.48.nu.29
Finitorum ſola remanet vmbra in præf.num.35
Finis non media conſiderantur ca.30.nu.13
Finis non media curantur ca.28.nu.7
Finis melior quàm media ca.40.nu.3
Fiſcus regulariter vtitur iure communi ca.87.nu.14
Formaliter nunquam leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis vel probationis aliquid diſponunt vel exigunt ca.87.nu.22
Fortuitus caſus excuſat à pœna ſtatuti ca.32.nu.5
Formaliter quando quid videatur exigi ca.39.nu.15
Fortunæ debilitas ca.20.nu.9
Fortunæ vis ca.20.nu.8
Fortuna vt cæca ſit & iniqua ca.93.nu.4
Frequētia delicti auget pœnā eius delicti ca.96.nu.24
Fruſtra nihil ca.40.nu.2
Fructus triennio præſcribuntur ca.38.nu.7
Fructus reſtituuntur, cùm rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocauit, contra nouiſſ. ca.38.nu.5
Fructus reſtituuntur, quando donatio vt inofficioſa reſcinditur, contra doct. ca.38.nu.1
Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi ca.38.nu.8
Fructus reſtituuntur, cùm pater, qui filio legittimā in vita tradiderat, eum reuocauit, contra nouiſſ. ca.38.num.3
Fructus reſtituuntur, quando donatio euaneſcit ob modū non impletum, contra nouiſſ. ca.38.nu.2
Fructus veniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra Doct. ca.38.nu.6
Fuga famuli facit eum præſumi, res ſubtraxiſſe ca.26.num.105
Furioſus & infans poſſunt vſucapere ca.77.nu.8
Furor ſuperueniens an excuſet à pœna ca.96.nu.31
Furor etiam ſuperueniens liberat à pœna corporis afflictiua ca.96.nu.9
Furioſus ex ante geſto poteſt exhæredari ca.96.nu.12
Furem diurnum an occidere liceat? ard. q. & leges contrarium iubentes an ſint noxiæ ca.8.nu.48
Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam ca.28.nu.9

G.

GEminatæ confeſſioni etiam in tormentis exactæ ſtatur ca.83.nu.13.
Geminata iuſsio idem operatur quod proprius principis iuſſus ca.83.nu.15
Geminata confeſſio excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ ca.83.nu.14
Geminata confeſſio extraiudicialis nocet ca.83.nu.12
Generatū ſimile generanti c.7.n.7.c.50.n.10.& c.51.n.59
Gloria vera labore emenda in præf.nu.96

H.

HErcules quò potiſſimum nomine commendetur, qua req; ad cœlum euolauerit ca.16.num.9
Hæres nunquam præſcribit legatum, contra Doct. ca.55.num.26
Hæreditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de adulterio quæri ca.48.nu.18
Hæres in delictis priuatus criminaliter intentatis non tenetur ca.96.nu.28
Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius valet ca.101.nu.4
Hæredes delinquentis tenentur, quatenus ad eos peruenit ca.96.nu.26
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſemimoriente facta, licet regulariter nō valeat, valeat tamen in teſtamento facto inter liberos ca.101.nu.6
Hæredes delinquentis etiam ante litis conteſtationem aliquando tenentur ca.96.nu.25
Hæredes delinquentis tenentur, licet ad eos nil perueniſſet ca.96.nu.27
Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, non valet ca.101.nu.5
Hæredes delinquentis tenentur poſt litem conteſta. in priuatis delictis ca.96.nu.25
Hæredes poſſunt petere, vt procedatur ad purgandam infamiam accuſati etiam in criminibus publicis ca.96.num.16
Hæredes delinquētis an teneātur rei perſecutione ca.66.numero 24
Hæres quòd defunctus mala fide poßidebat, an longo tempore præſcribat, egregia q. ca.73.nu.2
Heremita dicitur eccleſiaſticus, licet clericus non ſit ca.105.nu.52
Hidalguia vel nobilitatis in poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione qui eſt, an ſi ſibi moueatur lis ſuper tali nobilitate ſit in ea quaſi poſſeſſione tuendus lite pendente ca.87.num.18
Hidalguiæ priuilegia à nobis poſſunt ſeparari ca.11.nu.25
Hidalgus vel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poßit ca.87.nu.24
Hiſpania digniſſima in præf.nu.132
Hiſpania etiam de iure non ſubeſt imperio ca.51.nu.33
Hiſpaniarum reges vt iure Imperatoris vtantur, declaratio noua ca.82.nu.21
Hiſpani deficiente progenie regia poſſunt regem ſibi eligere ca.22.nu.12
Hiſpaniæ populos à Mauris iure exemptos ca.82.num.19
Hiſpaniarum rex quòd ius patronatus habeat in eccleſijs regni ſui ca.22.nu.14
Hiſpaniarum rex non ſubeſt imperio ca.22.num.11
Hiſpaniarum rex ius habet eligendi epiſcopos ca.22.numero 15
Hiſpaniarum rex iura Imperatoris habet in regno ſuo ca.22.nume.13
Hiſpaniarum rex vt preſſus oneribus ita excellens honoribus in præf.nu.90
Hiſtoria Hiſpanorum cap.49.num.2.3.
Hiſtoria Romanorū fratrum tergeminorum ca.49.n.25
Hiſtoria Alexandri in præf.nu.134
Hiſtoria Torquati ca.49.nu.17

Hiſtoria Hiſpalenſis ca. 7. nu. 2
Hiſtoria Adriani Papæ ca. 8. nu. 32
Hiſtoria per Aulum Gellium relata in præf. nu. 130
Hiſtoria Crœſi in præf. nu. 51
Hiſtoria Pauſaniæ ca. 1. nu. 16
Homines ingenij hebetioris ſeruos non eſſe in præf. nu. 5
Hiſtoria Antigoni, Macedonũ regis in præf. n. 10. 42. & 103
Hiſtoria & error Pompeij Magni in præf. nu. 93
Hiſtoria regis cuiuſdam in præf. nu. 100
Hiſtoria & labores Herculis in præf. nu. 79
Hiſtoria Dionyſij in præf. nu. 52. & cap. 8. nu. 37
Hiſtoria Romuli & Remi in præf. nu. 46
Hiſtoria Antigoni regis ca. 1. nu. 13
Hiſtoria tergeminorum in præf. nu. 49
Hiſtoria Pompeij Magni in præf. nu. 56
Hiſtoria Fabij Maximi in præf. nu. 54
Hiſtoria Epaminundæ in præf. nu. 61
Hiſtoria Lentuli & Cethegi & Catilinæ in præf. nu. 58
Hiſtoria Priami, Hectoris, Polixenæ & Caſandræ in præf. num. 59
Hiſtoria Solonis & Crœſi in præf. nu. 60
Hiſtoria Fabij Maximi ca. 14. nu. 6
Hiſtoria Innocentij Papæ ca. 8. nu. 22
Hiſtoria Hannibalis & Romanorum ca. 30. nu. 10
Hiſtoria Caracallæ ca. 8. nu. 38. & nu. 39
Hiſtoria Cæſaris num. 20
Hiſtoria Martini. 4. Papæ ca. 8. nu. 29
Hiſtoria Papæ Alex. ca. 8. nu. 31
Hiſtoria Papæ Leonis ca. 8. nu. 26
Hiſtoria Heracliti ca. 1. num. 17
Hiſtoria Zachariæ ca. 8. nu. 24
Hiſtoria Tulliæ ca. 27. nu. 13
Hiſtoria Hannibalis in præf. nu. 53
Hiſtoria Caligulæ ca. 8. nu. 40
Hiſt. regis Sanctij, & ciuium Maniorenſium ca. 11. nu. 37
Hiſtoria Innocentij. 3. Papæ ca. 8. nu. 28
Hiſtoria Leonis primi Papæ ca. 8. nu. 23
Hiſtoria Antiſtenus ca. 14. nu. 9
Hiſtoria Diogenis ca. 14. nu. 8
Hiſtoria Samuelis ca. 8. nu. 21
Hiſtoria Caſtij ca. 17. nu. 11
Hiſtoriæ variæ Priami & Crœſi & Xerxis in præf. nu. 44
Hiſtoria Alexandri ca. 21. nu. 28
Hiſtoria Aeneæ in præf. nu. 45
Hiſtoria Scæuolæ in præf. nu. 47. & cap. 11. nu. 28
Hiſtoria Craſſi in præf. nu. 50
Hiſtoria Curij in præf. nu. 25. & ca. 24. nu. 9
Hiſtoria Alexandri Magni in præf. nu. 41
Hiſtoria Diagoræ in præf. nu. 71
Hiſtoria Socratis in præf. nu. 67
Hiſtoria Horatij in præf. nu. 48
Hiſtoria Ariſtodemi & Hipomedontis ca. 90. nu. 4
Hiſtoria Archidami in præf. nu. 40. & ca. 1. nu. 15
Hiſtoriæ variarum ciuitatum in præf. nu. 36
Hiſtoria Licurgi in præf. nu. 24
Hiſpanorum regum ius, quò ad eccleſiaſtica ca. 51. nu. 37
Hiſtoria Bruti ca. 13. nu. 6
Hiſtoria Mutij Scæuolæ ca. 13. nu. 12
Hiſtoria Antigonis ca. 10. nu. 8
Hiſtoria vxorum Indarum ca. 11. nu. 30
Hiſtoria Socratis ca. 16. nu. 5
Hiſtoria Ipſius ca. 14. nu. 11
Hiſtoria Marij ca. 11. nu. 22
Hiſtoria Caroli V. Imperatoris ca. 11. nu. 20
Hiſtoria Demoſthenis ca. 13. nu. 4
Hiſtoria Deciorum ca. 13. nu. 7
Hiſtoria Leonis ca. 24. nu. 7
Hiſtoria Marij & Pompeij ca. 18. nu. 17
Hiſtoria Fotionis ca. 14. nu. 10
Hiſtoria Piladis & Oreſtis ca. 11. nu. 29
Hiſtoria Ambroſii ca. 11. num. 16
Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papæ ca. 8. num. 25
Hiſtoria Cæſaris ca. 11. nu. 23
Hiſtoria Conſtantini Papæ ca. 8. nu. 27
Hiſtoria nobilium duorum Hiſpanorum ca. 16. nu. 2
Hiſtoria Camilli & Catonis ca. 13. nu. 9
Hiſtoria Coriolani ca. 11. nu. 12
Hiſtoria Cæſaris & Pompeij ca. 13. nu. 16
Hiſtoria Ageſilai ca. 24. num. 8
Hiſtoria Herculis ca. 16. nu. 8
Hiſtoria Bonifacij Papæ ca. 8. nu. 30
Hiſtoria Othi & Alberti ca. 30. nu. 12
Hiſtoria trium Romanorũ, & totidẽ Albanorũ ca. 11. n. 39
Hiſtoria Eliogabali Imperatoris ca. 2. nu. 13
Hiſtoria Labieni ca. 11. nu. 13
Hiſtoria Cocles & Fabij Maximi ca. 13. nu. 8
Hiſtoria Fabricij & aliorum ca. 13. nu. 10
Hiſtoria Lucretiæ Romanæ ca. 11. nu. 19
Hiſtoriæ variæ ca. 11. nu. 21
Hiſtoria Auguſti & Marci Antonij ca 18. nu. 16
Hiſtoriæ Pompeij ca. 11. nu. 32
Hiſtoria Adriani Imperatoris in præf. nu. 97
Hiſtoria Liſandri in præf. nu. 82
Homo homini tenetur ſubuenire ca. 49. nu. 6
Hominis ingeniũ procliue ad diſſentiendũ in præf. n. 122
Hominus cognitio eſt per aliquem ex quinq; ſenſibus corporeis in præf. nu. 115
Homines à ſuis negocijs & prouincijs auocari neceſſitate non cogente noxium, & contra naturalem iuſticiam eſt ca. 51. nu. 40
Homini naturaliter ſunt innata virtutũ ſemina c. 7. n. 4
Homines non eſſe in æquali fortuna ad decus vniuerſi expetebat in præf. n. 22
Homo homini pernicies in præf. nu. 3
Homo eſt animal ſociabile naturali inſtinctu in præfa. num. 121
Homo homini vt prodeſſe velit, de iure naturæ eſt in præfa. num. 1
Hominem beneficio affici, intereſt hominis ca. 41. nu. 12
Hominem beneficio affici, & damno non affici, intereſt hominis ca. 41. nu. 17
Homo homini quantum debeat ca. 57. nu. 9
Hominem homini opitulari natura tenetur, idq; vt intelligendum ſit, declaratur ca. 16. nu. 10
Homo liber naſcitur de iure naturæ, etiam quò ad iuriſdictionẽ, cui ſubeſſe nequit, niſi ſponte ſua ca. 20. nu. 24
Homo mortuus non eſt homo ca. 96. nu. 14
Homo autem breuiori tempore præſcriberet ca. 83. nu. 25
Homo iuriſdictioni alterius non ſubeſt, niſi ſponte ſua ca. 20. numero 25
Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur ca. 21. nu. 29
Homo animal rationale ca. 18. nu. 33
Homo liber eſt ca. 9. nu. 1.
Homines hebetiores venari vt feras non licet, cum Soto con-

te contra Ariſtotelem ca. 10. num. 4
Homo præſumitur bonus ca. 49. nu. 10
Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdum nulla ca. 19. nu. 18
Homicida an puniatur capitaliter, ſi vnum occidit, cùm alium vellet occidere ca. 96. nu. 32
Homicidium ſui facere, quare homini non liceat ratione improbata nouiſſ. ca. 11. nu. 1
Homicidij reus quando quis fiat, ard. q. ca. 19. nu. 4
Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem ca. 19. nu. 9
Homicidium nec dolo nec culpa conſiderabilis factum pœna etiam extraordinaria caret ca. 19. nu. 10
Homicidium aut vulnus inſperato factum non habet plus culpæ, quàm fuerat in cauſa, vt ſi ab ebrio fieret ca. 19. nu. 12
Homicidij reus non ſit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem occiſoris, cum Soto contra commu. opin. concluſiones ſex capit. 19. nu. 15.
Homicidium fecit, qui vulnus tantùm infligere volebat, an homicidij reus fiat ca. 19. nu. 17
Honoris defendendi cauſa licet alterũ occidere c. 11. n. 10
Honoris cauſa licet inire duellum ca. 11. nu. 15
Honorem nobilioribus qui non exhibent, an teneantur iniuriarum ca. 18. nu. 19
Honor reliquis rebus precioſior ca. 11. nu. 9
Honor cunctis rebus præferendus ca. 42. nu. 8
Honor amiſſus an recuperari poſſit ca. 11. nu. 11
Honores ſeparari poſſunt per actum meritorium, vel demeritorium, vel medium ca. 11. n. 17
Honoris ſui homo an ſit dominus ca. 11. num. 7
Honor vitæ æquatur ca. 11. nu. 8
Honor virtute paratus lædi poteſt per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium ca. 11. num. 18
Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur ca. 18 num. 18
Hoſpitalis rector præſumitur quæſiſſe de bonis hoſpitalis ca. 105. nu. 33
Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur, not. q. ca. 8. nu. 15
Hypocriſis deteſtanda ca. 8. nu. 57
Hypothecaria quanto tempore præſcribatur, ardua q. ca. 60. nu. 4
Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præſcribatur, ard. q. ca. 60. nu. 9
Hypothecaria an competat ante excuſſum principalem debitorem ca. 60. nu. 8
Hypothecaria generalis an præſcribatur, ard. q. c. 60. n. 12

I.

IEiunium non ob ſolam carnis macerationem inductũ eſt, contra nouiſſ. ca. 25. nu. 14
Immemorialis præſcriptio quæ dicatur ca. 51. nu. 49
Impeditis ſua ſponte non ſubuenitur ca. 60. nu. 5
Impedito non currit præſcriptio ca. 60. nu. 3
Impeditis currit præſcriptio 30. annorum ca. 60. nu. 15
Impedito etiã ſine ſpe reſtitutionis, currit tẽpus, ſi potuit remouere impedimentum, & neglexit ca. 60. nu. 10
Impedito agere de euictione an currat præſcript. ca. 60. num. 14
Imperium quò maius, eò maius periculum in præf. nu. 99
Imperium à Deo eſſe, variè intelligitur ca. 21. nu. 22
Imperia an ſint à fatis ca. 20. num. 6
Imperatoris poteſtatem anormalam non eſſe ca. 29. n. 17
Imperium à Deo eſſe vt intelligendum ca. 29. nu. 4
Imperio omnes initiò vtuntur, ſed illicò abutuntur ca. 8. nu. 53
Imperium à Papa in Imperatorẽ nunquã migrauit, quia apud eum nunquam fuerat, ardua quæſt. ca. 21. nu. 27
Imperiorum variationes ca. 20. nu. 34
Imperium eſſe videtur de iure naturali, vel gentium primæuo, ita tamen vt ceſſet coactio ca. 21. nu. 23
Imperatori non ſubſunt ciuitates liberæ, contra Docto. ca. 21. nu. 6
Imperatori Romano non licerẽ magiſtratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere, contra Doct. ca. 21. nu. 7
Imperatori Romano non ſubſunt etiam de iure reliqui principes, contra Bal. & alios ca. 21. num. 5
Imperator non eſt dominus rerum ſingularium, contra quoſdam ca. 21. num. 4
Imperatorem alieno in territorio delinquẽtem poſſe puniri, contra nouiſſimos ca. 22. num. 19
Imperator non eſt vnicus Chriſti vicarius ca. 22. nu. 20
Imperatori reliquos principes non teneri tributum præſtare, contra nouiſſ. ca. 22. nu. 16
Imperator olim Papam eligebat ca. 22. nu. 7
Imperatori olim ſuberant eccleſiæ ca. 22. nu. 8
Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſimus effugere ca. 82. nu. 18
Imperium quare non ſit inter bruta, quæ ſocialiter vel gregatim vitã degunt, vt eſt inter homines ca. 21. nu. 24
Imperator vnus ſolus in mundo eſſe non debet capit. 22. num. 21
Imperator Romanorũ an ſit Dominus totius mundi, egregia q. ca. 20. num. 1
Imperium an ſit immediatè à Deo ca. 20. nu. 4
Imperio vacante legatus Papæ non exercet iuriſdictionem temporalem ca. 22. nu. 4
Imperator non poteſt caſtrum ciuitatis alicui concedere, contra Doct. ca. 4. nu. 7
Impoſsibilia an poſſit Deus ca. 51. nu. 48
Impoſsibilia ſunt, quæ turpia ſunt ca. 51. nu. 66
Impoſsibilium nulla obligatio ca. 51. nu. 47
Impoſsibile reputatur, quod eſt nimis difficile c. 51. nu. 46
Incapax ſimpliciter an tempore immemoriali præſcribat ca. 84. nu. 11
Incertus euentus remouet læſionem interpretatiuè ca. 52. num. 11
Incertitudo vbi eſt, ad coniecturas deueniendum eſt ca. 90. nume. 6
Indefinita relata ad rem æquipollet vniuerſali cap. 90. num. 3
Indefinitæ ambiguitas ca. 30. nu. 21
Indicere bellum ca. 10. nu. 10
Indorum regiones an bello infeſtare liceat ca. 10. nu. 11
Indefinita an æquetur vniuerſali ca. 20. nu. 30
Indefinita negatiuè prolata an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur, ardua quæſt. c. 30. n. 16
Indefinita quando æquetur vniuerſali ca. 30. nu. 14
Indefinita negatiuè prolata non magis nec minus æquatur vniuerſali ex proprietate ſermonis, quàm ſi affirmatiuè proferretur ca. 30. nu. 20

Indefi-

Indefinita æquipollet vniuerſali ca.8.nu.44
Induſtrioſus quiſq; præſumitur ca.105.nu.2
Induſtria quotidie acquirit ca.105.nu.4
Indefinita aliquando cuiq; ex multis ſolidum tribuit ca.90.nu.5
Infideles licet Papam non recognoſcant, non ideò poſſunt bonis ſuis ſpoliari, cōtra Doct. Idem & ſi Imperatorem non recognoſcant, contra eoſdem c.24.n.5
Infideles cōtra naturam peccantes, rebus ſuis priuari non poſſe, ard. quæſt. c.25.nu.2
Inferior ſuperioris iura nequit ſubuertere c.35.nu.10
Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari c.5.nu.18
Ingenium labeſcit calamitatibus c.10.nu.5
Iniuriarum actio quo tempore finiatur ca.2.nu.15
Iniuria verbalis an infra dies 30. reuocari poſſit, not. quæſt. ca.18.nu.38
Iniuria non cadit ſub poteſtate, ſed ſub tēpeſtate c.26.n.3
Immemorialis temporis acquiſitio nō admittit probationem in contrarium etiam per confeſſionem, contra Aymo. & alios ca.83.nu.34
Innocens an damnari poſſit, not.q. ca.13.nu.1
Inuidia ſedatur virtute in præf.nu.20
Inutilium interuentus non nocet, vbi eorum defectus non noceret ca.81.nu.14
Inſtrumento decreti iudicis ſi dicitur omnia ſolennia interfuiſſe, omnia ſolennia adfuiſſe præſumuntur cap.39. num.2
Inſtrumentum ritè exemplatum præſumitur poſt longum tempus ca.63.nu.5
Inſtrumentum minus ſolennè ex longa ſui obſeruantia fidedignum fit ca.63.nu.6

Ex ff. veteri.

Intell.l.manifeſta.ff.de iure iur. c.31.n.43
Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure cap.50.nu.7.& c.51. nu.54
*Intell.l.princeps.ff.de legibus ſimil.*ca.2.num.1.cap.3.n.3. .ca.26.nu.16.&.ca.39.nu.21
Intell.l.cum de in rem verſo.ff.de vſur. ca.56.nu.16 in cap.58.nu.11.& 14.ca.61.nu.3.& 18.ca.64.nu.31. & 35.ca.65.nu.5.ca.83.nu.4.& ca.84.nu.8.& 20
*Intell.l.cum hic ſtatus.§.ait Oratio.ff.de iu.dot.*c.2.nu.6
*Intell.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſeruit.*ca.64.nu.24.ca.65. nu.6.ca.66.nu.4.ca.85.nu.11.& ca.87.nu.5
Intell.tit.ff.ad leg.Acquil. ca.84.n.35.& ca.35.nu.14
Intell.l.filium eum.ff.qui ſunt ſui vel alie. ca.48.nu.32
*Intell.l.1.ff.de conſt.prin.*ca.2.nu.1.& 6.& in ca.26.n.13. ca.43.nu.2.& c.45.nu.4.5.& 16
Intell.l.ſi in lege.ff.locati ca.95.nu.9.& 11
Intell.l.maritus.ff.locati ca.95.nu.13
Intell.l.ſi non mortis,& l.Papinianus.§.ſi quis mortis.ff. de inoff.teſta. ca.106.nu.21
Intell.l.de precatio.ff.ad l.Rodiam, de iactu. c.20.nu.18
Intell.l.quæcunq;.ff.de publ.in rem act. c.39.nu.10

Ex Infortiato.

Intell.l.filio quem.ff.de lib.& poſth. ca.107.nu.23.& 24
Intell.l.qui in aliena.ff.de acqui.hæred. cap.64.num.30. & ca.64.num.3
Intel.l.pe.§.teſtamento.ff.de ſecund.tab. ca.64.nu.23
Intell.l.non putauit.§.ſi quis ſua manu.ff.de bo.po.cō.ta. filiusq; qui de mandato patris ſui exhæredationem ſcripſit nō excluditur à querela cōtra cōmunē c.106.n.22
Intell.l.2.§.nepotibus.ff.de vulg. ca.106.nu.6
Intell.l.ſi exhæredato, & in l.miles ita.ff.de mil.teſt.contra Ang.& alios, vt etiam qui in poteſtate non eſt, poſſit exhæredari ca.106.nu.10
Intell.l.3.§.ſi emancipatus.ff.de contra tab. c.106.n.11
Intell.l.ſi teſtamentum.ff.de teſtam. ca.100.nu.2
Intell.l.filio præterito.ff.de iniuſt.rupto. ca.99.nu.3.14. in conſil.100.nu.5
Intell.l.licet imperat.ff.de leg.1. ca.2.nu.6
Intell.l.ſi Titio & Mæuio.§.Iulianus.ff.de leg.2.ibidem.
Intell.l.ſi ff.de lucro inſtituen.ibidem
Intell.l.Lucius.ff.de cond.& dem. c.48.nu.17.& 22
*Intell.l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acq.hær.*capit.101. num.2

Ex ff. nouo.

Intell.l.cum hæredes.ff.de acq.poſſ. ca.69.nu.9
Intell.ad.tit.ff.pro derelicto, qui eſt omnium firmiſſimus titulus ca.9.nu.10
Intell.l.4.ff.de vſucap. ca.56.nu.14.
Intell.l.quod vulgo.ff.pro empt. ca.58.nu.13
*Intell.l.ſi id quod.ff.pro derelicto.*cap.65.num.17.& c.79. nu.7.& nu.13
Intell.l.quemadmodum.ff.de acquirend.poſſeſſ. cap.69. num.10.
Intell.l.fi.ff.pro ſuo ca.58.nu.13.& ca.79.n.15
Intell.l.1.§.ſi quis propter.ff.de itinere actuq; priuato, c.75 nu.4
*Intell.l.cum ſtip.ſim.mihi à proculo.ff.de verb.oblig.*c.95. nu.8.& 10
Intell.l.in illa ſtipulatione,& l.hoc iure.ff.de verb.oblig. ca.95.nu.3
*Intell.l.cum hæres.ff.de diuerſ.& temp.præſcript.*ca.73. nu.4.
*Intell.l.ſi vir.ff.pro donato.*ca.67.nu.7.& cap.79.num. 4.5.& 6
Intell.l.1.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acquir.poſſ. cap. 89.nu.6.& 8
Intell.l.in perſonam.ff.de reg.iur. ca.10.nu.17
Intell.l.culpa caret,& l.nullum crimen.ff.de reg.iur. ca. 16.nu.7
Intell.l.nemo.ff.pro legato ca.81.nu.18
Intell.l.à Titio.ff de furt.cum concord. ca.69.nu.11
Intell.l.& ideò hæſitat, vt ff.de verb.obl. ca.95.nu.13
*Intell.l.2.§.circa.ff.de doli exceptione, contra Doct.*c.83. nu.3.& nu.9
Intell.l.ſi quis ab alio.§.fi.ff.de re iudi. ca.25.nu.38
Intell.l.2.§.ſi ſub conditione.ff.pro empt. ca.79.n.2
Intell.l.1.2.pe.& fi.ff.pro lega. ca.69.nu.4
Intell.l.totius tituli de furt. ca.48.nu.36.& c.55.nu.15

Ex Codice.

Intell.l.2.C.quor.appella.non recipi. ca.41.nu.15
Intell.l.fi.C.de lib.præ.contra Gl.& alios c.106.nu.15
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære. ca.64.nu.29
Intell.auth.bona damnatorum.C.de bon.proſ. c.96.nu.2
Intell.l.1.C.de patr.poteſ. ca.84.num.21
Intell.l.humanitatis.C.de impub. ca.106.nu.8.& 30
Intell.l.2.C.de inoff.teſta. contra communem & emancipatū exhæredatum querelam habere c.106.n.12
Intell.tit.C.ad l.Aquil. ca.46.nu.35
Intell.tit.C.de furt. ibi.nu.36
Intell.l.non iuſtum.C.ad Trebell. ca.2.nu.6

Ex Inſtitutio.

Intell.§.fi.de iniurijs ca.72. nu.10
Intell.§.fi.& quod Principi,de iur.natur. ca.2.nu.1.6. & ca.26.nu.13.& ca.43.nu.2
Intell.tit.de oblig.quæ deli. ca.48.nu.36.& 46
Intell.tit de vi bono.rapt. ca.48.nu.35.& c.55.nu.15
Intell.tit.de lege Aquil. c.48.nu.35.& c.54.nu.14
Intell.§.non tamen,quib modis teſt.infir. c.64.nu.23
Intell.l.ſi quis hæredem.C.de inſtitut ſubſtitu.c.106.nu.4
Intell.l cùm quidam. C.de legatis,cum ſimilibus c.106. nu.18.
Intell.l.ſi filius.C.de pet.hære.contra Doct. c.64.nu.33. & vide in c.66.nu.2
Intell.l.fi.§.ſin autem.C.com.de leg. ca.79.nu.10
Intell.l.fi.C.de legi. c.2.nu.61.& .8
Intell.C.de inoff.teſt.in l.ex tribus, & ad creationem pupillaris non eſt neceſſe, quòd legitima relinquantur, ſed tantùm ad eius iam creatæ reſolutionem vitandam,contra communem c.106.nu.20
Intell.l.donationes quas.C.de don.inter virum & vxorem. c.3.nu.6
Intell.l.nullo.C.de rei vendi. c.58.nu.13.ca.65.nu.9.& 11. c.83.nu.3. & c.84.nu.19
Intell.l.2.C.pro emp. c.79.nu.9
Intell.vn.in prin.C.de cad.tollen. c.50.nu.4.
Intell.l.neq; fructuarium.C.de vſufruct. c.65.nu.18.73. nu.1.& 11
Intell.l.Grachus.C.de adult. c.49.nu.9
Intell.l.ad titulum.C.de vi bonorum rap. c.55.nu.15
Intell.tit.C.de furt. c.48.nu.36

Ex auth.

Intell.auth.vt cùm de app. cog.§.aliud quoq;. c.106.n.16
Intell.auth.vt Eccle.Rom.§.habeat c.52.nu.21

Ex iure can.

Intell.c.1.de præſcrip.lib.6. in c.83.nu.41.c.84.nu.18.& c.87.nu.4.
Intellectus c.cùm Eccleſia,de cauſa poſſeſ.& propr. c.85. nu.6.& .c.87.nu.10
Intell.clem.quia contingit,de relig.domi. ca.25.nu.27
Intell.c.qui cauſam damni,de reg.iur. lib.6. c.48.nu.41
Intell.c.ad decimas,de reſt.ſpolia. lib.6.ca.81.nu.22.c.86 nu.1.& in cap.87.nu.16
Intell.c.cùm perſonæ.§. quòd ſi tales,de priuileg. lib.6. c.85.nu.12.& c.87.nu.9.& 17
Intell.c.cùm ſimus,de reg. ca.37.nu.11.& ca.106.nu.11

Ex legibus regijs.

Intell.l.14.tit.1.par.6 c.103.nu.12
Intell.ad l.regi.6.tit.1.part.6. ca.106.nu.17
Intell.l.6.tit delos bidalgos, lib.4. ordinamen. capit.87. nu.19
Intell.l.fi.tit.de las præſcriptio, lib.5.ordina. capit.83. nu.36.
Intell.& de vlt.l.fi.tit.3.lib.5.ord.& l.22.tit.3.lib.1.ord. ca.102.nu.24
Intell.pragmaticæ legionenſis & pragma. Regis Fernandi ca.87.nu.2.& 21
Intell.pagma.Regis Entici & pragma. anni.1403.ca.77. nu.20.& cap.87.nu.20
Intell.l.54.Tauri. ca.64.nu.12
Intell.l.45.Tauri. ca.57.nu.25.& 29
Intell.ſtatu in Medioliani ca.57.n.30
Intell.l.tauri ca.57.nu.20
Intellectus infirmitas eſt,quæritur legem vbi naturaliter ſentimus ca.51.nu.42
Inuidia ſedatur virtute in præfat. nu.20
Inuidia pares impetit in præf.num.19
Interpretatio pia quæ fit in actu nõ reiterabili ceſſat,quando actus ille reiterabilis eſt ca.91.nu.7
Iracundè facta an pro infectis habeantur, in hiis quæ iuris ſortiuntur effectum,ard.quæſt. cap.18.nu.31
Ira ex iniuſta cauſa concepta nec remouet nec lenit pœnam ca.18.nu.30
Ira non præſumitur niſi probetur ca.18.nu.32
Italiæ ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio, cõtra Dec.& Ang. cap.82.nu.9
Iudæorum paruuli poſſunt eripi parentibus vt baptizentur ca.8.nu.12
Ira per dies triginta non videtur durare ad excuſandum, contra Doct. ca.18.nu.37
Ira iuſta pœnam mitigat legalem ca.18.nu.40
Ira remouet rationem ca.18.nu.34
Ira poſt interuallum an pœnam ligalem minuat, egreg.q. ca.18.nu.41
Ira factum non videtur poſt interuallum c.18.nu.35
Iræ motus quis factum infra quot dies dicatur, elegans q. ca.18.nu39
Ira iuſtè concepta efficit, vt etiam poſt interuallum abolitio criminis impetrari poſſit ca.18.nu.42
Iracundia ex iuſta cauſa orta remouet pœnam incontinenti,ſed ex interuallo nõ remouet,ſed lenit c.18.n.29
Iudices Hiſpalenſes à Rege electi,digniores cæteris,in præf. nu.29
Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare etiamſi ſit dictio taxatiua ca.5.nu.20
Iudex ex cauſa legales tranſgredi poteſt ca.14.nu.4
Iudici, non parti denuncians eſt ſuum oſtendere tenetur ca.80.nu.2
Iudici dicenti ex iuſta cauſa ſe legem tranſgreſſum creditur ca.14.nu.5
Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas,fallit interdum ca.31.nu.28
Iudicis officiali delinquente an Iudex teneatur,capitu.35. num.9
Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda ca.1.nu.12
Iudex interdum permittit arma noctu portare contra formam ſtatuti ca.31.nu.32
Iudex interdum alterat terminum ad reſtitutionem definitum ca.31.nu.25
Iudicis decretum ſemper præſumitur iuſtis ex cauſis interpoſitum cum communi ca.39.nu.1
Iudicis maioris factum ritè factum præſumitur ca.39. num.3
Iuramentum reuerentia emiſſum non obligat, capitul.35 num.18
Iuramentum an impediat reſciſſionẽ colore læſionis enormiſſimæ ca.2.nu.17
Iuramentum damno paſſi quòd ſtetur, vt intelligendum not.quæſt. 36.nu.4
Iuramenti calumniæ renuntiatio nõ firmatur longo tempore, noua opin. ca.64.nu.19
Iuramento calumniæ non poteſt renunciari tacitè, contra Doct. ca.64.nu.20

Iura-

Iuramentum præſumitur ex longo tempore c.62. nu.4
Iuriſdictio ſuprema an præſcribatur ca.79.nu.20
Iuriſdictio an præſcribatur ca.83.nu.35
Iuriſdictio eſt propter vſum ca.29.nu.3
Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit, ingens pugna cap. 82.nu.1
Iuriſdictio cum litera c. an iuriſdictio ſine litera c. cõcedatur, nil intereſt, nona decla. c.3.nu.10
Iuriſdictione conceſſa an veniat etiam merum & mixtum imperium, ard.quæſt. ca.3.nu.9.
Iuriſdictionem alienam vſurpare interdum capitale eſt ca.21.nu.35.
Iuriſdictioni alienæ ſe committere ſtulticia eſt ca.8.n.52
Iuriſdictio initio Mundi nulla erat, ſed poſtea eſſe cœpit cap.41.nu.40.
Ius gentium primæuum dicitur naturale ca.53.nu.3
Ius gentium quid in præf.nu.118
Ius accreſcendi eſt lucrum ſimile præſcriptionis, c.52.nu.18
Ius naturale quid ca.27.nu.11
Iure naturali abutimur falſis imbuti doctrinis, in præfat. num.2
Iuri naturali derogare vt poſſimus ca.82.nu.5
Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuum nõ naturale, ſed poſitiuum dicitur ca.51.nu.51
Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur ca.82.nu.17
Ius commune quid ca.45.nu.17
Ius poſitiuum aut conſuetudines inducere non poſſunt, quod iuſtitiæ naturali aduerſatur ca.51.nu.41
Ius naturale eſt diuinum ca.55.nu.10
Ius naturale & diuinum non immutantur per abuſus ca.51.nu.50
Ius naturale appellatur ius gentium primæuum, cap.41. nu.30
Ius naturale & diuinum obligant nos ante vllam promulgationem non ſi in iure diuino poſitiuo ca.44.nu.10
Iuriſgentium ſecundarij quæ ſunt, liberè poſſunt immutari ca.54.nu.6
Ius gentium ſecundarium poſitiuum eſt ca.46.nu.32
Ius nouum per adiectionem, vel declarationem fit, quo ad particulam ſolùm additam, vel detractam c.51.nu.53
Iuri canonico ſubſunt omnes Chriſtiani ca.51.nu.39
Ius ciuile & canonicum quaſi ſocietatem coiſſe videntur ca.87.nu.28
Ius naturale interdum tranſgreditur ca.31.nu.10
Ius gentium primæuum appellatur natura vel naturale ius ca.10.nu.18
Ius naturale & diuinum an ſemper obligent in conſcientia ca.29.nu.12
Ius naturale & ius diuinum vt differant ca.29.nu.13
Iure naturæ omnia erant communia ca.4.nu.3
Ius naturale compulſionis ignarum ca.35.nu.15
Ius canonicum per inferiorem interdum diſpenſatur ca. 31.nu.12.
Ius naturæ eſt ius gentium ca.16.nu.11
Ius diuinum interdum tranſgreditur ca.31.nu.11
Ius naturale à Deo poſſet immutari ca.27.nu.9
Iure naturali & gentium regimur, à quo non recedimus niſi ex cauſa ca.26.nu.14
Ius gentium ſecundarium initio fuit ius ciuile ca 54.n.4
Ius gentium primæuum appellatur naturale ca.51.n.14
Ius ciuile non ligat Principes aut extraneos à iuriſdictione ca.51.nu.31
Ius gentium ſecundarium dicitur poſitiuum c.54.nu.3
Iuſſus per interuentum furoris ceſſat ca.108.nu.5
Iuſticia naturalis eſt immutabilis ca.51.nu.44
Iuſticia virtutum regina ca.51.nu.56
Iuſticia gratis exhibenda eſt à iudicibus, & à Principibus, nec valeret conſuetudo contraria in Eccleſiaſticis ca.7 nu.1
Iuſticiæ denegatio Principibus periculoſa in præf.nu.17
Iuſticia quæ peſtis capitalior ib.nu.8. & in c.62.nu.16
Iuſticiæ commendatio in præf.nu.15

L.

Labores an fugiendi in præf.nu.94
Labor præmio dignus in præf.nu.87
Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam conducibiles, ita ad humanam noxij ſunt in præf.nu.92
Labores faciunt viros celebres in præf.nu.88
Lazarus in præf.nu.64
Legatus de latere cauſam interdum cõmittit definiendam ſine ſtrepitu ca.31.nu.23
Legatum relictum ſub conditione, ſi hæres infra annum non fecerit, idq; in ſe erat, an debeatur ante finẽ anni ca.95.nu.5
Legatum non dicitur ius quærendum ca.55.nu.27
Legaui centum filiæ ſi nuberet, & 50. ſi fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura ſit, ard.quæſt. ca.35.nu.23
Legitimi non ſunt liberi ex eo matrimonio nati, quod valebat de iure ciuili, ſed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæſareo ſuccedunt vt filij legitimi, cum communi contra Bal. & Saly. ca.85.nu.17
Legitima vt ipſis viuo patre aſſignetur petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, egreg.q. c.106.nu.3
Legitima quo titulo liberis aut parentibus relinquenda, ard.quæſt. ca.106.nu.2
Legitima in re aliena an relinqui poſſit, contra commun. c.106.nu.43
Legitima iure C. quo titulo relinquenda c.106.nu.3
Legitimè ſuppl. non petitur condictione ex lege, cõtra com. ca.106.nu.41
Legitimam viuo patre monacho an filius petere poſſit, ard. quæſt. ca.37.nu.10. & in ca.106.nu.10
Legitima vt ſibi aſſignetur petere nequeunt filij, licet pater diſſipet bona ſua, ard.quæſt. ca.37.nu.1
Legitima filio non debetur in vita patris ca.37.nu.2. & in ca.106.nu.2
Legitimis patre monacho viuente, licet ſit minorita, non debetur filio contra communem c.37.n.12 & in ca.106.nu.12
Legiſlator an malo obuiare teneatur, ard.q. ca.49.nu.5
Legiſlator non præſumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, ſed ad ſolam temporalem expreſſam, vel arbitrariam ca.29.nu.7
Legis principatum ad vtilitatem ciuium eſt c.30.nu.3
Legis ratione in particulari ceſſante, ipſo facto enodatur ille à legis vinculo, contra nouiſſ. ca.25.nu.12.
Lex interdum non communis toleratur ca.31.nu.26
Legum verbo aut ſcriptura non obligamur, ſed mente ca. 8.nu.43
Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt ca.29.nu.22

Lex

Lex pœnalis non obligat in conſcientia, etiam ſi pœnam imponat ipſo iure, vel ipſo facto, & etiamſi nullam defenſionem reus poßit habere, quod vltimum eſt contra nouiſſ. ca.29.nu.19
Legis fraudatur quis ca.30.nu.9
Legis verba tranſgrediuntur ex mente ipſius, etiã à iudice ordinario, quando ea lex cœpit eſſe noxia ca.31.nu.2
Legum & ſtatutorum exorbitantium verba reſtringuntur ſecundum ſubiectam materiam ca.35.nu.7
Leges ad propriam vtilitatem ferre tyranni eſt, ad publicam principis ca.30.nu.2
Legem principis aut reipublicæ ſecularis nunquam obligare in conſcientia ca.29.nu.16
Lex humana non poteſt eſſe iuſta, niſi deriuetur naturali vel diuina ca.29.nu.20
Leges humanæ & diuinæ concurſus ca.29.nu.21
Lex humana nequaquam obligat tranſgreſſorem ad peccatum, ſiue ſit pœnalis ſiue non, & ſiue grauis ſit materia ſiue non ca.29.nu.18
L.3.Tauri. ca.103.nu.9
Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis ca.27.nu.14
Leges ferre poteſt princeps ſine vllius conſilio ca.2.num.20
Leges nouare malum ca.8.nu.50
L.3.tit.15.lib.1.ordi. cap.102.nu.2
Lex canonica non præſumitur velle obligare ad pœnam æternam ca.29.nu.10
Legis reſiſtentis tranſgreſſor an mortaliter peccet, contra Docto. ca.77.nu.20
Lex ſit inutilis, vel aliquantulum noxia à principio, an verò poſtea talis eſſe incipiat, multum intereſt ca.46 num.15
Legem in particulari ceſſare poteſt interpretari homo priuatus, contra Doct. ca.46.nu.8
Legem in particulari ceſſare iudex ordinarius poteſt interpretari, contra Doct. quinimò ita interpretari neceſſe habet, contra Doct. & etiam princeps ad id tenetur contra Doct. ca.46.nu.7
Legum, principum & arbitrorum poteſtas non egreditur fines commißionis à populo datæ ca.29.nu.2
L. ſi mater. C. de inoffi teſtamento ca.66.nu.6
Legum in coniectura ſeſe fundantes vnaquæq; in ſuo foro ſeruanda eſt ca.76.num.7
Leges nouæ noxiæ ſunt ca.44.nu.4
Lex quando teneat priuilegiatos ca.45.nu.2
Legis ratio non ceſſat, quando contingenter ceſſat ca.46.nu.9.contra Doct.
Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante ſui promulgationem ca.44.nu.9
Lex initio vtilis, & ſi poſtea fiat inutilis, non perdit vim obligatoriam, contra Theologos ca.46.nu.3
Lex ne quis cædat ſyluam ſuam, ceſſat, vbi id noxium eſſet in parte regionis, contra Doct. ca.46.nu.6
Lex non valet, niſi publicè vtilis ſit, & rationabilis, & à naturali vel diuina lege deriuetur ca.46.nu.2.
Legem non faciunt verba ipſius, aut ſcriptura, ſed mens ca.46.nu.5
Leges an mero iure obligare incipiant ante ſui promulgationem ca.44.nu.1
Lex contractus eſt, & contractus lex eſt ca.44.nu.5
Lex & mandatum æquantur in obligando ca.44.numero 6
Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ ſeruanda eſt ca.46.nu.13
Lex eſt vt contractus ca.52.nu.10
Legislator an malo obuiare teneatur, ard.q. ca.49.nu.5
Lex noua præterita annullans, an extendatur ad diu obſeruata ca.65.nu.19
Lex noua ante ſui promulgationem non ligat, etiam ſcientes, contra nouiſſ. ca.44.n.3
Lex ſi vtilis non eſt, noxia eſt ca.50.nu.3
Legis vita quanta ſit ca.50.nu.12
Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam quò ad contractus infirmandos ca.44.nu.7
Lex poſitiua largè dici poteſt naturalis ca.50.nu.6
Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita, & obligãt ante ſui promulgationem ca.44.nu.2.
Legibus conſenſu obligamur ca.55.nu.3
Legis vis ca.42.nu.10
Legem ſibi imponere an priuatus poßit, ardua quæſt. cap.47.nu.6
Lex inutilis an valeat ca.50.nu.11
Lex etiam iuſtos comprehendit ca.45.nu.11
Lex poſitiua vt valeat debet deriuari à lege naturæ ca.50.nu.5
Leges poſitiuæ ſpecificant ex materia iuris naturæ ca.50 nu.8
Lex ciuilis in materia ſpirituali præſumptionem inducere nequit, cum communi opin. ca.85.nu.18
Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas, ſi in ea materia, qua de agitur, non reperiuntur habere priuilegium ſpeciale ca.84.nu.24
Lex poſitiua contra ius gentium ſecundariũ valet ca.46.num.11.
L.tit.15.lib.2.ordin. ca.96.nu.5
L.3.tit.de los alcaldes, lib.3.ordin. ibid.nu.6
L.3.tit.1.lib.5.ordi. ibid.nu.30
L.3.tit.5.lib.2.ordi. ca.103.nu.2
L.1.tit.4.lib.1.ord. ca.103.nu.5
Lex inutilis an valeat, ard.quæſt. ca.50.nu.1
Leges poſt ſui promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes ca.44.nu.11
Leges ligent nec ne an priuato iudicare liceat ca.46.nu.1.ard. quæſt.
Leges paßim mutare nocet ca.46.nu.14
Legum verbis aut ſcriptura non obligamur, ſed earum ſenſu ca.25.nu.5
Lex canonica in materia pauci momenti, an ad pœnam æternam poßit obligare ca.29.nu.11
Lex parum vtilis, vel etiam omninò inutilis, vel etiam aliquantulum noxia ſeruanda eſt ca.46.nu.10
Lex an obliget in conſcientia, ard.q. & quid ſi ſit pœnalis ca.29.nu.1
Legum plurimum intell. ca.29.nu.24
Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia capit.29.nu.6
Lex humana concordans cum iure diuino vel naturali non inducit nouum ius ca.29.nu.17
Leges reſiſtentes an obligent nos ad peccatum, contra nouiſſ. ca.77.nu.19
Lex vt vt nulla collecta imponi poßit, ceſſat quando vt imponatur vtile eſſe cœpit ca.31.nu.1
Leges Hiſpanæ hic relatæ quòd non obligant in conſcientia cap.29.nu.15

Legis canonicæ poteſtas ad obligandum in conſcientia ca. 29.nu.9
Lex generalis vel localis iniuſta quare effectu careat ca. 31.num.35.
Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non valet ca.31.num.27.
Lex generaliter loquens nō comprehendit perſonas peculiare priuilegium habētes in illa materia ca.103.nu.5.
Legumq́; principum ſalubrius imperium ca.1.nu.11
Legum & conuentionum eadem eſt natura ca.1.nu.23
Legis ratione ceſſante in particulari, au ceſſet ipſa lex ca. 87.nu.23.
Legem vtilem eſſe Reipublicæ oportere ca.30.nu.1
Legalis obligatio eſt ad patiendum tantùm ca.28.nu.12
Legalis cauſa ceſſante ceſſat lex, contra nouiſſimos ca.25. nu.15
L.12.titulo de los corregidores, lib.2.ordin. ca.105. nu.44.
Legalis obligatio vnde deſcendat cap.28.nu.11
Lex iniqua à Principe lata an valeat ca.26.nu.29
Leges ferre poſſunt alij præter Imperatorem ca.22 nu.22.
Libertatis fauore an modus deficiens deſinat nocere cap. 93.nu.26.
Libertas hominibus iure naturæ debita ca.20.nu.26
Libertas animorum deſcribitur ca.9.nu.13
Libertas corporis & animi non æquantur ca.9.nu.12
Libertatis definitio ca.17.nu.5
Libri huius inſcriptio declaratur in præf.nu.12
Lites breuiari intereſt Reipublicæ ca.41.nu.18
Litis ingreſſus an præſcriptione tollatur, quando per eam vtile tantùm dominium quæritur ca.56.nu.2.
Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ capitul.51. num.74
Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter ca.52. nu.12.
Loci conſideratio magni momenti eſt in præf.nu.133
Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſum, iniquum non eſt, cum Cagn.contra Dec. ca.52.nu.13
Longum tempus inducit mutationē malæfidei ca.62.nu.2
Longum tempus legitimat executionem ca.63.nu.2
Longum tempus facit filium præſumi emancipatum ca. 61.nu.17
Lucrum res efficaciſſima in præf.nu.84

M.

MAgiſtratus quilibet largè dicitur rex, in præfat. nu.123.
Magiſtratuum quantum onus ca.41.nu.21
Magiſtratus ciues tueri tenetur ca.43.nu.11
Magiſtratus an populum vendere poſſit ca.43.nu.22
Magiſtratus minores an leges tranſgredi poſſint, ardua q. ca.35.nu.24
Maieſtatis lege committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos ca.72.nu.20
Maioribus maiora debentur in præf.nu.18
Maioratum vter ex duobus geminis habiturus ſit, ſi incertum ſit vter eorum natus fuerit ca.90.nu.11
Maioratus in venditione nō præſumitur licentia principis ex tempore longo, noua opin. ca.64.nu.16
Maioratus in ſucceſſorem vel etiam in hæredem continuari poteſt poſſ.natur. ca.57.nu.17
Maioratus vni diuitias, multis ſeruitutem miſeram inducit ca.8.nu.7
Maioratus noxij ſunt ca.41.nu.6
Malæfidei vitium an purgetur tempore ca.79.nu.16
Malæfidei ſuperuentus, poſt completam præſcriptionem non nocet, ingens pugna ca.74.nu.1
Malæfidei præſumptio an purgetur longiſſimo tempore, ard.quæſt. ca.81.nu.2
Malæfidei vitium purgatur tempore ca.79.nu.18
Malafides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum, qui habeat fundatā intentionem de iure, ſed ipſa malafides tempore purgetur ca.87.nu.7
Malæfidei emptor eſt, qui altero denunciante ſe dominum eſſe, nihilominus emit ca.80.nu.1
Malæfidei poſſeſſor eſt, qui contra iura ſua mercatur ca. 81.nu.1
Malæfidei poſſeſſor quis dicatur c.32.nu.10
Malam fidem nō dicit habere, qui contra iura mercatur, ſi & prohibitio fiebat ob priuatam vtilitatem, & cum eo contraxit, qui inops intellectus à lege non præſumebatur noua traditio ca.79.nu.8
Malafides non ſemper ſequitur & arguitur ex ſcientia rei alienæ cap.72.nu.5
Malafides impedit præſcript.30.annorum iure canonico & ciuili cap.73.nu.9
Malafides nocet etiam in præſcriptione immemoriali, ardua quæſt. ca.81.nu.10
Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem ca.73.nu.5
Mala fides præſumpta quæ deducitur ex denunciatione, an impediat præſcript.30.annorum ca.80.nu.7
Mala fides præſumitur de iure canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur ca.87.nu.7
Mala fides an noceat, quando contractus fit per procuratorem ca.71.nu.1
Malæfidei emptor eſt, qui emit ab eo, quem dominum non eſſe fama eſt ca.80.nu.4
Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam ca.73.nu.17
Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcrip. non impedit, quin hæres eam poſſit perficere, etiamſi velit vti acceſſione temporis defuncti, contra communem ca.73.nu.6.
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali, cap. 73.num.3
Mala fides ficta quando noceat ca.73.nu.20
Mala fides quando in eſſe intelligatur ca.72.nu.2
Malæfidei vitium poteſt purgari ca.73.nu.13
Mala fide eſſe videntur ementes aut dono accipientes oppida & reditus regales à regibus Hiſpaniæ, malam fidem, inducit denunciatio quæ præuenerat non quæ poſtea ſecuta fuit ca.80.nu.8
Malam fidem populus quando videatur habere, & quomodo purgetur ca.71.nu.5
Mala fides non poteſt non eſſe piè ſumpta, contra Doct.ca. 73.nu.18
Mala fides an præſumatur ex defectu tituli quando apparet antiquior poſſeſſor ca.81.nu.6
Mala fides non præſumitur ex tituli defectu poſt annos 30. cap.81.nu.7
Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hæ-

ab hære. ardua pugna ca.37.nu.7
Mala fides reſpectu vnius impedit præſcriptionem reſpectu alterius, ard. q. ca.79.nu.21
Mala fides non videtur adeſſe, niſi tribus demum concurrentibus ca.79.nu.14
Malitijs obuiandum ca.93.nu.5
Malum minus eligendum ex duobus malis ca.48.nu.2
Mandatum ex longa ſcientia & patiētia an præſumatur, ard. q. ca.62.nu.7
Mandatum regis de oppidis alienandis vt intelligendum ca.103.nu.5
Mandatum an inducatur ex ſcientia & patientia inter abſentes, ard. q. ca.62.nu.8
Mandatum generale reſtringitur ex mente concedentis ca.43.nu.5
Mandatum oſtendere debet, qui alterius vtilitatem denunciat ca.80.nu.6
Mandatum & commiſſionem etiam in melius egredi non licet ca.5.nu.7
Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res benè ceſſerit ca.5.nu.8.
Manumiſſio præſumitur poſt longū tempus ca.61.nu.11
Mater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct. ca.106.nu.26
Mater ratione tutelæ malè adminiſtratæ nō capitur, etiā ſi per pactum renunciaſſet omni legum auxilio ca.97. nu.8
Mater ex mala tutelæ adminiſtratione an poſſit incarcerari, cùm omni legum auxilio renunciauit, ard. q. ca.97.nu.1.
Matrimonium non infirmat lex noua ante ſui promulgationem ca.44.nu.8
Matrimonium ſpirituale metu etiam reuerentiali contractū vitiatur, aliud in carnali matrimonio ca.35.nu.17
Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem ca.35.nu.19
Matrimonium per patres contractum, reſpectu liberorum an vitietur metu reuerentiali ca.35.nu.21
Matrimonium quando præſumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico ca.85.nu.6
Matrimonium præſumitur poſt longum tempus ca.61. nu.10
Matrimonium metu contractum irritatur ca.35.nu.20
Medicus qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eū peremit, an reus homicidij fiat, not. q. ca.19.nu.16
Mens præualet verbis ca.43.nu.3
Mens tenet primum locum, ſequentem veriſimilitudo, vltimum verba ca.30.nu.6
Mentium humanarum varietas ca.9.nu.11
Merum quid ſignificet ca.4.nu.2
Media talia intelliguntur, qualia extrema ca.88.nu.3
Meretrici datum effugit dominium dantis ca.48.nu.7
Meretrix in foro conſcientiæ, an mercedem petere, vel retinere poſſit, ard. q. ca.48.nu.5
Meretrix ſi vult nubere ei, qui ad ſupplicium ducebatur, an ſit audienda ca.48.nu.15
Meretrices an tolerandæ ca.48.nu.1
Meretrici quod datur, ei acquiritur ca.48.nu.9
Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio & retentio ca.48.nu.3
Meretrici datum repeti nequit ca.48.nu.10
Meretrici an liceat vim inferri ca.48.nu.4
Meretrici datum non publicatur, contra Accurſium & Guiliel. ca.48.nu.16
Meum mihi inuito, vt iniquum eſt adimi, ita aquam me volente ca.52.num.2.
Meum prodigere poſſum ca.55.num.13
Meum negligere quando videar ca.53.num.4
Miles regulariter ſubeſt legibus ca.26.nu.6
Miles an iure communi in dubio vti videatur ca.26.nu.5
Miles hodie, ſurdus, & mutus teſtantur cum communi cōtra Cuma. Iaſ. & alios ca.103.nu.4
Miles etiam mutus & ſurdus teſtantur, cum communi contra nouiſſ. ca.103.nu.3
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente eum, qui de comitatu bladum extrahit ca.32.nu.12
Minor non comprehenditur ſtatuto puniente delicta non communia ca.32.nu.11
Modus miſtus deficiens per caſum non nocet ca.93.nu.25
Modi pluralitas reſoluitur in ſingularitates ca.93.nu.29
Modus & conditio differunt ca.92.nu.2
Monachi minoritæ an dominium habeant in commeſtibilibus & vtenſilibus, ard. q. ca.17.nu.10
Monachi an poſſint eſſe executores teſtamentorum, ard. q. cap.98.nu.1
Monachi minoritæ fundi ad vendendum, an ſint capaces ca.32.nu.13
Monachiſmo ſuperueniente an rumpatur teſtamentum cum communi, & cōtra alteram communem ca.102. num.2.
Monachiſmus vel religio vel ordo religioſorum quando factus videatur ca.105.nu.49
Monachus non teſtatur cum communi ca.102.nu.1
Monachi bona etiam quò ad poſſeſſionem tranſeunt ipſo iure ad monaſterium ca.105.nu.2.
Monomachia vnde dicta ca.12.nu.4
Monachus teſtatur Papa permittente cum communi ca. 2.nu.102
Monachiſmi & religionis tria ſubſtantialia vota ca.105. num.50
Mores mutantur & hominum opiniones ca.27.nu.7
Morum mutatio quotidiè fit ca.20.nu.32
Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, niſi in caſibus in iure expreſſis ca.108.nu.2
Moras non patitur auxilium ca.21.nu.30
Mors quid ſit in præfa.nu.68
Mortem naturalem ſequitur ademptio bonorum ca.96. num.2
Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non expectanda ca.108. num.4.
Mortui quo loco iacebunt in præfa.nu.69
Mors ſaxis venit ca.55.nu.8
Mors indiuidua in præfa.nu.70
Mortem certam oppetere pro ſaluanda tota etiam patria nullus tenetur ca.13.nu.11
Moriuntur fatiſcuntq́; ſaxa & monumenta in præfa. num.37
Morte delinquentis liberatur fideiuſſor ipſius ca.96.nu. 23
Mors nihil ca.55.nu.7. & ca.57.nu.15
Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum præſumptum ca. 97.nu.51
Mulier capi non poteſt pro debito ciuili, cum communi opin. ca.97.nu.2

Mundi dominum nullum eſſe, nec vnquam fuiſſe, aut futurum, & contrarium monſtrum eſſet, noua ratione docemur ca.20.num.10

Mundi dominus in temporalibus nec fuit Chriſtus dominus noſter, nec eſt Papa, nec Imperator, ſed ſolus Adam ca.21.num.3

Mundus ſub vno eſſe Imperatore nihil incommodius cap. 20.num.37

Mundum vni principi non ſubeſſe oſtenditur iure tam naturæ quàm gentium, & etiam ciuili, & diuino capit. 20. num. 27

Mundi dominum qui ſe iactaret, dæmonum è cœlo cadentium audaciam ſuperaret ca.21.num.33

Mundus continet quatuor elementa omnia generantia ca.56.num.13

Mundus conſtat quatuor elementis ca.51.num.3

Mundi dominum vnum hominem eſſe, nocentiſſimum eſſet ca.21.num.34

Mundi vox variè ſumitur ca.20.nu.29

Mutus qui illam ſolam vocem exprimere poteſt, ſic, vel, teſtari poteſt ca.103.num.8

N.

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab vxore patris iure regio ca.102. num.17

Naturalis, nothus, ſpurius, & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione ſi à Principe legitimentur, cum communi. ca.102.num.19.

Naturalis vt ſuccedat, quando concurrit iam legitimus. ca.102.num.18

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exæquantur ca.102.num.16

Naturæ ſuæ quæque facilè reddunt ca.82.num.4

Natura dux optima ca.7.num.5

Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt, quàm ſi ex ſeorſum habitante naſceretur contra nouiſſ. quod procedit etiam iure regio ca.102. num.11

Naturalis capit duas vncias ab initio, fallit variè ca.102. num.15

Naturalis filius vt ſuccedat ca.102.num.10

Nauigantes morti proximi ca.20.num.15

Nauigatio horrida ca.20.num.20

Nauigatio impoſſibilis ferè & noxia reputatur c.51.n.45

Nauigatio perfida ca.20.num.16

Nauigare contra naturam eſt ca.20.num.13

Nauigare nephas eſt ca.20.num.12

Nauigare eſt animam ventis credere ca.20.num.17

Nauigare triſte eſt ca.20.num.11

Nauigantes inter viuentes eſſe non videntur ca.20.nu.21

Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor ca.20.nu.18

Nauigare periculoſiſſimum eſt ca.20.nu.14

Nauigare eſt ire contra leges naturæ ca.20.num.19

Neceſſitatis aut bellorum tempore iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ c.6.nu.7

Neceſſitati culpatæ non ſubuenitur ca.35.nu.16

Neceſſitatis cauſa receditur à regulis iuris ca.90.nu.12

Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua? ard.q. ca.30.nu.19

Nepotes & deinceps iura ſuorum habentes, an ſub omni conditione poſſint inſtitui hæredes, nota. quæſtio cap. 107.numero 5.

Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur ca.60.nu.7

Nil vt non generat aliquid, ita aliquid ad nihilum nunquam reducitur, ſed tràuſmutari poteſt ca.50.nu.11

Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat cap.64. num. 5

Nobilis aggreſſus non tenetur fugere ca.11. nu.14

Nobilitatis priuilegia à nobis poſſunt ſeparari ca.11.n.24

Nobilitas quid ca.25.num.31

Nobilis vel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera ca.35. num.3

Nobilis non capitur pro debito ciuili ca. 97. num.7

Nobilitatis commendatio ca.25.num.32

Nobiles an homines ſuos cædere plagis poſſint, ardua q. ca.8.nu 10

Noſtrum nobis abſolutè non aufertur ob publicam etiam vtilitatem, ſed demùm data compenſatione idonea, ardua quæſt. ca.5. nu.1

Noſtrum nobis inuitis ſæpe etiam ſine facto noſtro adimitur ca.48.num.23

Noſtrum nobis inuitis & ignaris quandoq; aufertur ca. 75. num.2

Noſtrum nobis ſine facto noſtro non rato ex legis diſpoſitione adimitur ca.74. nu.2

Noſtrum prodigere fas eſt ca.48.nu.8

Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis aufertur cap. 82.num.12

Noſtrum quando pro derelicto videamur habere ca.73 num.12

Notariatus præſumitur ex longo tempore ca. 62.num.5

Notarius interdum poteſt pluries ſcripturam edere cap. 31.num.31

Notorietas excludit, aut non eget probatione aut cauſæ cognitione ca.103.num.19

Notorium eſt allegandum ca.7. num.10

Notorij vis ca.20.num.23

Notorietas ſuperat omne genus probationis ca 51.nu.43

Notorium iuris non expedit allegari ca.7. num.15

Nothus capere poteſt ex teſtamento patris cum nouiſſimis contra Bar. Oldra. & alios ca.102. nu.12

Nothus & naturalis differunt in ſucceſſione abint. cap. 102. num. 13.

Notorium quam habeat vim noua diſtinctio ca.76.nu.8

Nouari non poteſt obligatio præſcripta ca.53. num.14

Nuptiarum fauore minor poteſt tranſgredi præceptum teſtatoris, quod aliter tranſgredi non liceret cap. 94. num.21

O.

Obligatio & actiones ciuiles comprehendunt principes ca.45. nu.13

Obligatio vtraq; tollitur præſcriptione contra commune m ca.53.num.9

Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus ca. 53.num.5

Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præſcriptione, ard.q. ca.55.num.4

Obligatio vtraq; vt perimatur, an fieri poſſit per legem, ard.q. ca.53.nu.20

Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo ca. 53.num.2

Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam, & alienari cap.61.nu.4

Obligatio naturalis an perimatur præſcriptione capit.51 num.24
Obligatio ſola naturalis non eſt efficax contra principem Romanum ca.45.nu.14
Obligatio vtraque perimitur præſcriptione, acceptilatione & nouatione, contra Doct. ca.53.nu.12
Obligatio naturalis an præſcriptione perimatur cap.53. num.1
Obligationem præſcriptione debilitari, falſum eſt, quia extinguitur ca.53.nu.10
Obligationi naturali quare non aßiſtat lex ciuilis capit. 10.num.20
Obligationi naturali an lex aßiſtere deſinat, egregia declaratio ca.10.nu.22
Obligatio facti an ſit præciſa ca.25.nu.33
Obligamur mente, non verborum aut literarum figura ca.30.num.7
Obligatio naturalis vnica eſt ca.10.nu.19
Obliuio præſumitur poſt longum tempus ca.61.nu.6
Occaſio quid ca.9.nu.9
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur, ſi erat de illis, qui ſe defendere non debebat ca.19.nu.21
Occidens mediatorem ſe defendendo punitur ſi erat de illis, qui fugere tenebantur ca.19.nu.20
Occidens lapide verſus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur ca.19.nu.22
Occidens quare occidatur ca.18.nu.24
Occidere licet etiam extra caſus veteri lege contentos ca. 8.num.47
Occidens mediatorem interdum extraordinaria pœna, interdum nulla punitur, ordinaria nunquam capit. 19.num.19
Occiſionis vitandæ præceptum egregia declaratio cap.8. numero 42
Occidens non occidendi, ſed vulnerandi animo, an occidatur, not. q. ca.18.nu.43
Occidens vt occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit ca.18.num.26
Occidere bannitum ſi licet, licebit etiam ſi ſit pater, aut filius occiſoris ca.49.nu.13
Occidens damnatum ad mortem capite punitur cap.18. num.23
Occidens mediatorem dum filium, vxorem, diſcipulum, aut famulum caſtigaret, an puniatur c.19.nu.23
Occidere an liceat hominem pro rerum defenſione, ardua quæſt. ca.57.nu.8
Occidens adulterum, an peccet, ard.q. c.49.num.4
Officia publica honores ſunt c.42.nu.9
Officium quando præſumatur affectatum ca.105.nu.5
Officialis quando præſumatur quæſiſſe de bonis fiſci ca. 105.num.23
Officia quando vendere non licet, tunc nec decet, nec expedit, contra Theol. idem è contra, contra eoſdem capit. 43.num.8
Officia publica vendere principi non ſolùm licet, ſed & decet quando à populo erat inſufficienter dotatus, contra Theologos ca.43.nu.9
Officia publica populus vendere poteſt c.42.nu.5
Officia publica & dignitates non dignis, ſed dignioribus danda ca.43.num.14
Officiorum venditio à populo libero facta decens videtur ca.42.num.12
Officia publica vendita, an tranſeant ad ſucceſſores cap. 43.num.12
Officia publica an vendi poßint? ard.q. ca.42.nu.1
Officia publica vendente populo præſumam id vtile eſſe, contra Doct. & quid ſi à principe venderentur cap. 42.num.1
Officia publica an princeps vendere poßit? ca.43.nu.1
Officia publica an vendere poßint Duces, Comites, & Marchienes ca.43.num.10
Officialis prælatus & ſimiles poſſunt probare quòd non quæſierunt intuitu officij vel dignitatis ca.105.nu.32
Officia publica ita vendi poſſe, vt tranſeant ad ſucceſſores, contra Sotum ca.43.nu.17
Officia publica vendi licet etiam practicè ca.42.nu.13
Opinio Baſſeorum & Saduceorum circa animarum immortalitatem in præf.nu.66
Operibus credendum ca.51.nu.6
Opera indicant auctorem ca.51.nu.63
Oratio prima in præfa.nu.13
Oratio ſequens in præfa.nu.14
Oratio negatiua an plus neget, quàm affirmatiua affirmet, ard.q. ca.30.nu.18
Ordo ſacer præſumitur ex longo tempore ca.61.num.23

P.

PActi appellatione & non factum venit capitul.52. num.6
Pactum futuræ ſucceßionis inter liberos de patris hæred. improbatur ca.37.nu.6
Pactum nudum cum Principe Romano initum non eſt efficax ad agendum contra Principem, contra Doct. nec contra priuatum, contra eoſd. ca.45.nu.15
Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis ca.97 num.7.
Pactum futuræ ſucceßionis inter liberos initum ſuper patris viuentis hæreditate improbatur ca.106.nu.5
Papa non exercet iuriſdictionem temporalem vacante imperio, ard.q. ca.22.num.1
Papæ electio de conſuetudine ſpectat ad Cardinales ca. 22.num.10
Papa an iuri ſcripto derogare poßit, ardua quæſt. ca.26. num.26
Papa ius diuinum poteſt interpretari ca.5.num.19
Papa vacante imperio non præſcribit Imperatoris iuriſdictionem ca.22.num.2
Papa an habeat iuriſdictionem temporalium in toto orbe, ard.q. ca.21.nu.1
Papa non potuit alienare Caſtellum Peruſinum, contra Doct. ca.4.num.6
Papatu vacante Imperator non exercet iuriſdictionem ſpiritualem ca.22.nu.5
Papæ abutenti an occurri poßit ca.41.num.25
Papa ſine Cardinalium conſilio ardua expedire an poßit? ard.q. ca.23.num.2
Papa an habeat temporalem iuriſdictionem? egregia q. ca.2.nu.2
Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas ca.97.num.4
Parentibus ſummus honor à liberis debetur ca.37.nu.5. & ca.106.num.4
Parochus interdum extra parochiam poteſt reſidere ca. 31.num.30

Paſcendi

Paſcendi ius an tempore ordinario præſcribatur, contra communem ca.83.nu.40
Pater filij iniuriam an remittere poſſit, ardua quæſtio ca. 15.num.8
Patria eſt omne ſolum ca.51.nu.12
Patientia ſine tempore longo non inducit conſenſus præſumptionem ca.64.nu.4
Patriæ magis quàm parentibus debemus ca.16.nu.15
Pater ob iniuriam filij etiam ignoſcentis agere poteſt ca. 18.num.7
Paternum præceptum quatenus obliget filium c.29.nu.14
Patronatus iura iuſtius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ cauſa, quàm dotationis cauſa c.51.nu.38
Pater illuſtris poteſt naturali filio ſubſtituere exemplariter, contra Doct. ca.107.nu.26
Pauperes alienigenis pares ca 41.nu.8
Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua quæſt.ca. 141.nu.5
Pauperes ſtipendia non præſtant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs ca.41.nu.3
Paupertas excuſat à proſecutione appellationis cap.41. num.2
Paupertas excuſat moram ſoluendi ca.41.num.1
Pauperes non collectantur ca.41.nu 4
Pauperes quare non collectantur ca.4.nu.7
Pauperibus currit tempus, ſed reſtituuntur ca.60.nu.11
Pecunia quando mutatur, vt ſolutio fieri debeat, ardua q. cap.2.nu.7
Peccatum ferè omne contra naturam eſſe c.42.nu.3
Peregrinus expers teſtandi actiuè & paſſiuè ca.51.nu.32
Periculum vbi maius, ibi maior remuneratio in præfa. num.98
Pœna ſtatus finitur morte ca.96.nu.14
Pœnalis obligatio extinguitur ipſo iure præſcriptione ca. 55.nu.5
Pœnis ſponte ſubijcimur ca.52.nu.7
Pœnæ vt conſenſum dediſſe videmur ca.52.nu.17
Pœnis an ex æquitate quadam obligemur ca.55.nu.2
Pœna ſpontanea non eſt pœna ca.55.nu.22
Pœnæ legales an obligent naturaliter, ard.q. ca.55.nu.1
Pœna culpæ æqua ca.18.nu.36
Pœna non datur culpa ceſſante ca.55 .nu.18
Pœna conuentionalis præſcribi poteſt ca.55.nu.23
Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius poteſt remittere, quàm parti applicandam ca. 24.num.18
Pœna à principibus, vel iudicibus vt & quatenus remitti poſſit, egregia diſt. ca.18.nu.117
Pœnam legalem iudex remittens, lege punitur c.15.nu.12
Pœnam poſt partis abſceſſum minuere poteſt iudex contra nouiſſ. aliquantulum, ex toto autem remittere nec iudex poteſt nec princeps, contra nouiſſ. nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto, contra nouiſſ. ca.18.nu.9
Pœna non eſt actus irritatio, quando non ſit in odium agentium ca.28.nu.5
Pœnam euitare facit ordinariam quælibet etiam iniuſta cauſa ca.18.nu.28
Pœna etiam immoderata non differt ab alia quò ad hoc vt in conſcientia debeatur, contra Decium & Cagn. ca. 28.nu.14
Pœnam lenire etiam poſt ſententiam interdum & licet & expedit capit 31.numero 3.
Pœna promiſſa ſub conditione ſi opus infra annum factum non fuerit, an peti poſſit ante finem termini ca.95 num.4
Pœna caret, qui figit hominem dum taurum loco ſolito agitatum figere curabat, non ſic ſi in loco inſolito cap. 19.num.11
Pœna corporalis interdum datur inſenſato ca.96.nu.11
Pœna, culpa maior non ſit c.19.nu.6
Pœnitentiæ an locus ſit ante ſcripturam confectam quando in ſcriptis ſit contractus, ard.q. ca.28 nu.21
Pœna etiam pecuniaria non tranſit in hæredes in criminibus publicis c.96.nu.18
Pœna in priuatis delictis an tranſeat ad hæredes ca.96. num.20
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes morientis infra tempus appellandi ca.96.nu.18
Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis ca.96. num.7
Pœna delicti quæ imponitur ipſo iure, ſemper tranſit ad hæredes ca.96.nu.22
Pœna commutatur ex inhabilitate perſonæ plectendæ ca. 96.num.30
Pœnitentiam à Papa iniunctã minuit epiſcopus c.31.n.4
Pœnam parti vel fiſco applicandam quando princeps poſſit remittere c.24.nu.13
Pœna peccato æqua ca.12.nu.3
Pœna delicti an tranſeat in ſucceſſorem dignitatis ca.96. num.21
Pœna an debeatur in conſcientia ca.32.nu.9
Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia quàm legalis, contra Decium, Cagno. & alios ca.28.nu.15
Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monacham, egregia q. cap.35.nu.11
Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico ca.28.num.10
Pœnam etiam in conſcientia an creditor petere poſſit, ard. quæſt. ca.28.nu.20
Pœna corporea quare non deſcendat in hæredes capit.96. num.13
Pœna tranſit contra hæredes, quando delictum opponitur excipiendo ca.96.nu.23
Pœna non extenditur de caſu vero ad caſum fictum ca.31. num.40
Pœna & premio rem publicam contineri in præfatio.numero 81
Pœna eſt infirmatio actus ca.28.num.3
Pœna ſuos debet tenere authores capitul.35.num.5.& c. 48.num.40
Pœna an poſt ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatam, tranſeat ad hæredes ca.96.nu.19
Pœna legalis ſi petatur, debetur in cõſcientia à damni ædificatore etiam quò ad damni æſtimationem vbi interfuit dolus, contra communem opinionem, idem ſi culpa lata contra eandem communem opinionem capit.28. num.17
Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in conſcientia, contra communem opin. ca.28.nu.13
Pœna conuentionalis etiam nimis dura non debetur minus nec magis, quàm ſi eſſet mediocris, contra Accurſium, Decium, Corſe. & Cag. ca.28.num.16

Pœna pro damno leuiſſima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo, contra Lud. Rom. & Nico. Piguo. ca.28.num.19
Pœna pro damno leui culpa dato, an debeatur in conſcientia, ard.q. ca.28.nu.18
Pœna pecuniaria an tranſeat in hæredes poſt ſententiam ca.96.num.17
Pœna par culpæ vt intelligatur ca.24.nu.17
Pœna culpæ par ca.8.num.51. & ca.55.num.20
Pœnam legalem etiam ſi procedatur per modum accuſationis, iudex alterare poteſt ex cauſa, ard.q. ca.35.n.4
Pœna in contractu appoſita quare leniat obligationem principalem, noua declaratio ca.29.num.5
Permittere malum, alienum eſt à lege ca.49.nu.7
Petitorium ſuſpendere, & ad poſſeſſorium redire, an liceat poſt litem conteſtatam, ard.q. ca.87.n.27
Pluralitas reſoluitur in ſuas ſingularitates, etiam in conditionibus implendis ca.92.num.2
Poſſeſſionis vel quaſi poſſeſſionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat, contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure ca.87.num.15
Poſſeſſio vel occupationis ius olim erat in rebus ſoli ca.57. num.22
Poſſeſſio naturalis ſolo animo retinebatur iure gentium etiam primæuo ca.57.n.24
Poſſeſſio vt continuetur in hæredem ex vi ſtatuti, vel in ſucceſſorem maioratus, intelligitur niſi ab alio occupetur, ard.q. ca.57.num.19
Poſſeſſionis continuatio exigitur ad præſcribendum cap. 58.num.1
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſſit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes, dubia pugna cap.88. num.4
Poſſeſſio quæ ipſo iure in maioratus ſucceſſorem vel in hæredem tranſiuit, cœpta ſine vllo vitio fuit naturaliter ab aliquo tertio, vtilis eſt ad præſcribendum, contra Doct. ca.57.num.27. *& ea poſſeſſio nil intereſt occupata eſſet hæreditate iacente an poſtea, contra Claudium ibi* num.28
Poſſeſſionem occupauit tertius, an ſit vi repellendus cap. 57.num.31. *& poſſeſſio naturalis non eſt in quatuor ſpeciebus ibi enumeratis, contra Doct. ibi* num.32.
Poſſeſſor an ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra aduerſarium, qui ſuam intentionem fundabat de iure ſi diu vel aliquandiu diſſimulauit ca.86.num.11
Poſſeſſor an ſit lite pendente tuendus in ſua poſſeſſione, & etiam contra actorem, qui ſuam intentionem fundabat de iure ca.86.nu.9
Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuam intentionem de iure, ard.q. ca.85.nu.9
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſſit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna ca.88.num.3
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes, quàm exceptio cuiuſq; alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ, contra communem opin. cap.88.num.5
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando ca.88.num.1
Poſſeſſionis vel quaſi poſſeſſionis ius & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum, qui fundabat intentionem ſuam de iure c.87.nu.15
Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes quàm exceptio cuiuſq; alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ, contra comm. opin. cap.88.nu.5
Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſſit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes, dubia pugna capitul. 88.nu.4.
Poſſeſſionis ius quo tempore amittatur ca.86.num.12
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando ca.88.nu.2
Poſſeſſio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi ca.86.nu.5
Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſſit exceptio de dominio incontinenti probando, dubia pugna c.88.nu.3
Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio incontinenti probando cap.88.nu.1
Poſſeſſio quæſita per conſtitutũ, vel precarium an ſufficiat ad præſcriptionem, ard.q. c.57.n.5
Poſſeſſor quando ſit tuendus in ſua poſſeſſione contra eum, qui ſuam intentionem fundabat de iure, & eſt ard. q. ca 86.nu.3
Poſſidere ſe ignorans ſi verè poſſideat præſcribit ca.69. num.7
Poſſeſſio vitioſa perdurat ca.65.nu.14
Poſſeſſio ignoranti interdum quæritur ca.69.nu.8
Poſſeſſionem capit hæres teſtamentarius, licet filius prætermitus ſeſe opponat ca.100.nu.4
Poſſeſſio perditur decennio ca.76.nu.4
Poſſeſſionis vitium vt purgetur ca.59.nu.4
Poſſeſſio naturalis an ſufficiat ad præſcriptionem, ca.57. num.3.
Poſſeſſionis vis magna ca.90.n.9
Poſſeſſio dicitur violenta, clandeſtina, precaria cap.65 num.13
Poſſeſſio ciuilis & naturalis requiritur ad præſcriptionem ca.57.nu.1.
Poſſeſſio adijcitur longi temporis negligentia c.68.n.7
Pithagoræ dogma cap.27.num.10
Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcrip. etiamſi ciuilis ab alio teneatur, ard.quæſt. c.57.nu.6
Poſſeſſio vitioſa non prodeſt ad præſcriptionem cap.59. num.2
Poſſeſſio ſola radix & fundamentum præſcriptionis, noua opin. cap.65.nu.10
Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio incontinenti probando cap.88.nu.2
Poſſeſſio iunior clandeſtina præſumitur, cum comm. ca.85. num.6.
Poſſeſſio naturalis quid c.57.n.21
Poſſeſſio naturalis iuſtior quàm ciuilis c.57.n.16
Poſſeſſionis continuatio an præſumatur, ard. quæſt. c.58. nu.5
Poſſeſſio naturalis ſola an ſufficiat ad præſcriptionem vſusfructus cap.57.nu.4
Poſſeſſio ciuilis ſufficit ad præſcriptionem c.57.n.2
Poſſeſſio ab aliquo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt ca.57.nu.26
Poſſeſſio in hæreditatem iacentem videtur continuata ad explendam præſcriptionem, niſi ab alio occupetur cap.57.n.18
Potentia mentita ca.51.nu.67.
Poteſtas propter vſum cap.20.nu.38

Potentia nulla, & finita exæquatur in præfa. nu.34
Poteſtas ordinaria & abſoluta an ſit in principibus, ard. quæſt. ca.26. num.2
Poteſtates etiam minimè dicuntur eſſe à Deo ca.20.nu.5
Poteſtatis plenitudine princeps vti videtur, quando aliàs eius actus periret ca.26.nu.9
Poteſtatis plenitudine vel poteſtate priuilegiata in dubio an princeps vti videatur, egregia q. ca.26.nu.21
Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differentia, egregia q. ca.26.nu.18
Poteſtatis plenitudine cùm vtitur princeps, intelligitur de laudabili ca.26.nu.11
Poteſtatis plenitudine an princeps poßit contractū ſuum violare ca.26.num.12
Poteſtatis plenitudine ſupplentes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinum naturale vel gentium alterandum ca.26.num.27
Potentia vera quis ca.27. num.1
Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta an princeps vtatur ca.26.nu.10
Potentiores digniores in præf. num.79
Poteſtatis vtriuſq; finis in præfa. nu.16
Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum ca.5.nu.17
Populi rumor non curandus ca.14. num.7
Populus poſtquam principem accepit, deſinit habere ius legum ferendarum ca.1.nu.7
Populus regem habens præſumitur facultatem legis ferendi ſibi reſeruaſſe ca.47.nu.11
Populo malè alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio ca.43.num.21
Populus imitatur principem ca.43.num.7
Populum à principe habitum, qui alienare poteſt, poterit & vendere, contra nouiß. ca.43.nu.20
Populus regem habens an leges ſibi ferre poßit ca.47.n.9
Populorum à rege alienatorum duplex læſio ca.43.nu.19
Populi vox & opinio maximam vim habet in præfatio. num.86
Populi vetus memoria pro veritate eſt ca.63.num.9
Populorum alienationes neceßitatis cauſa an perpetuò fieri liceat ca.43.num.18
Populus ad ſingulos ciues non ſe habet, vt corpus ad ſingula membra, contra nouiß. ca.47.nu.7
Populi vox Dei vox eſt ca.51.num.71
Populus principem habens, an leges ferre poßit ca.47.n.1
Pretio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poßit ca.82. num.7.
Prælatus, vxor, & ſimiles, ex cuius bonis præſumantur contraxiſſe ca.105.nu.6
Prælatus tàm ex bonis ſuis quàm eccleſiæ quæſiſſe aliquando præſumitur ca.105.num.36
Prælatus quando debeat facere inuentarium ca.105.n.13
Prælatus non ſemper marito aßimilatur ca.105.num.37
Prælatus quæſiſſe an præſumatur ex bonis eccleſiæ ca.105. num.1
Prælatus qui curauit vt ſibi relinqueret, quod quis eccleſiæ relinquere volebat, an teneatur ca.105.nu.43
Prælatus qui læſit eccleſiam in quæſitis vel quærendis quando teneatur ca.105 num.42
Prælatus & eius hæres tenentur, ſi res eccleſiæ præſcripta eſt eius culpa ca.105.nu.41
Prælatus tenetur augere bona eccleſiæ ſi poteſt cap.105. num.40
Prælatus an videatur poßidere nomine eccleſiæ ca.105. num.21
Prælatus quando de bonis eccleſiæ quæſiſſe videatur, nec ne ca.105. num.35
Præmium ſi indiuiduum eſt vt inter merentes partiatur ca.90. num.8
Præmium propter onus ca.35. nu.2
Prælia tumultuaria (ſcaramuzas vocant) licita eſſe inter milites, contra nouiß. ca.49.num.18
Præmium pinguius præſtandum eſſe interpretamur ob facinus memorabile ca.90. num.7
Præſentia vt probetur ca.60. nu.2
Præſentia eſt quid facti ca.60. num.1
Præſcriptiones non tenent extraneos à iuriſdictione principes aut priuatos ca.51.num.28
Præſcribere poteſt ne rex vt quid arduum expediat ſine procerum conſilio ca.23.nu.3.
Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum 30. procedit ſi hæres ſit in bona fide, licet defunctus fuiſſet malæ fidei poſſeſſor, cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili cum communi, contra alteram communem ca.73.nu.14
Præmium propoſitum ei, qui primus vrbis obſeſſæ muros aſcenderet, vtri eorum qui muros pariter aſcenderunt debeatur, egregia q. ca.90.num.1.
Præſcripta actione perſonali, obligatio naturalis ſi qua ſuper eſt, non proderit, vt ſuper eam poßit fieri nouatio, cum communi contra alteram communem, nec proderit vt ei poſſet accedere fideiuſſor, cum communi contra alteram communem, nec pariet exceptionem cum communi contra alteram communem cap.74. num. 5.
Præſcribere an poßit miſſus in poſſeßionem ex cauſa noxali vel damni infecti, cùm ſciret rem illam non eſſe illius, contra quem decretum fuit interpoſitum, egregia q. ca.72.num.4
Præſcriptio qualitatis per quam res deterior fit, facilius admittitur, quàm præſcriptio per quam res tota aufertur ca.78. num.2
Præſcriptio immemorialis non nititur in poſſeßione ciuili, ſed naturali detentatione contenta eſt ca.81.nu.20
Præſcriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit etiam ſi vir eam vxoris eſſe, & ſic donationem quò ad transferendum dominium non valuiſſe, exiſtimaſſet, contra Doct. ca.79.nu.5
Præſcriptio immemorialis an ceſſet ſi appareat de titulo illegitimo, ard.q. ca.81.num.11
Præſcribatur vt per decennium, vel aliud etiam breuius tempus, ſtatuto ciuitatis ſuperiorem non recognoſcentis induci poteſt ca.76.num.9
Præſcriptione completa ceſſat reſtitutio, primò in præſcriptione centum annorum: deinde etiam in præſcriptione 40. annorum: tertiò etiam in præſcriptione 30. annorum: quartò etiam in præſcriptione ordinaria, hæc omnia contra communem cum multis tamen ca.75.nu.3
Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij, licet poßidens haberet ſcientiam iuris alieni ca.87.num.6
Præſcribi iniqua nullo tempore poſſunt capitul. 51. num.75
Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico etiam ſine titulo ca.87.num.11

Præſcrip.30.annorum iure ff.erat incognita ca.73.nu.8
Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi veniam ætatis, contra Romanum ca.82.num.10
Præſcriptio contingit ſine legitimo titulo & cum ſcientia rei alienæ, noua declaratio ca.65.num.15
Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs, quæ ſunt modici præiudicij ca.87.nu.2
Præſcriptiones etiam contra ignorantes non ſunt iniquæ, contra communem ca.52.nu.14
Præſcribit annis 30.emens rem filij, in qua pater habebat vſumfructum ca.81.num.9
Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum ca.78.num.3
Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obligatio naturalis ſi qua ſupereſt, inutilis eſt, quò ad effectus iuris ciuilis ca.74.num.3
Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum, contra Bald. ca.54.num.13
Præſcriptione ſemel completa an detur reſtitutio, egregia pugna ca.75.nu.1
Præſcriptio tàm impeditur ex vno vitio quàm ex multis, cum quibuſdam contra alios ca.73.nu.16
Præſcribere poſſum ſine titulo in caſu hic relato ca.68.num.2
Præſcriptio 30. annorum ceſſat in ſpurio, qui diſpenſationem illegitimam impetrauit, eiusq; virtute bona patris poſſedit, egregia q. ca.81.nu.18
Præſcriptioni immemoriali non nocet initium vitioſum ca.81.num.16
Præſcriptio iuris, eſt probatio etiam vbi requiritur probatio inſtrumentorum ca.105.nu.15
Præſcriptio non eſt pœna etiam ſi currat contra ſcientem, contra comm.opin. ca.55.nu.21
Præſcriptio ſine titulo legitimo, & cum ſcientia rei alienæ contingit in decem caſibus hic relatis, noua declarationes ca.65.num.16
Præſcriptio aſſimilatur iuri accreſcendi ca.59.num.5
Præſcriptio, quæ currit contra ignorantem non eſt pœna, contra commu.opin. c.55.num.17
Præſcriptionum leges non ex noſtro conſenſu ligant, ſicq; naturaliter & veluti ex contractu ca.52.nu.9
Præſcribi qui rem ſuam patitur, eam concedere videtur ca.52.num.3
Præſcriptio longi temporis ceſſat in ſpurio, qui bona patris virtute illegitimæ diſpenſationis poſſidebat ca.81.num.19
Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt, non præſcriptio ca.83.num.22
Præſcribi poteſt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ non ad regem, ſed ad aliquem magnatem deferantur, contra nouiſſ. ca.82.num.8
Præſcriptio 30.annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex confectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet, contra Alex.Iaſ.Fel.& Bald. ca.73.nu.15
Præſcriptio forenſes collectandi breuiori tempore quàm immemoriali contingit, cum multis contra multos ca.83.nu.37
Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris contra poſſidentem ca.83.num.21
Præſcriptio aſſimilatur alluuionis acquiſitioni ca.59.num.6
Præſcriptio eſt aduentitium lucrum ca.59.num.7
Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis ca.51.num.23
Præſcriptio an ſit contra æquitatem naturalem, ardua q. ca.52.nu.1
Præſcriptiones nunquam fuiſſent ſi ius ciuile non eſſet ca.51.num.25
Præſcriptio capit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloſſ.Bald.Fulg.& Barbat. ca.52.nu.15
Præſcriptio an ſponte patienti accidere dicatur, ardua q. ca.52.num.16
Præſcriptio quare inuenta ca.57.nu.13
Præſcribi an poſſint quæ Imperatori reſeruata ſunt, contra nouiſſ. ca.22.nu.18
Præſcriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs, quæ ſunt modici præiudicij, licet poſſidens haberet ſcientiam iuris alieni ca.87.num.6
Præſcriptionis exceptio impedit litis ingreſſum ca.56.n.1
Præſcriptionum materia quatuor principijs ſeu elementis conſiſtit ca.51.num.2
Præſcri. & iura ciuilia ceſſant in extraneis populis, principibus, priuatis hominibus ca.51.num.36
Præſcriptio & vſucapio an differant inter ſe ca.51.nu.8
Præſcriptio triginta annorum iure digeſtorum non erat cognita ca.51.nu.27
Præſcriptionis continuatio facilior quàm inchoatio ca.59.num.3
Præſcribi poteſt exemptio de iure canonico, etiam ſine titulo ca.87.nu.11
Præſcriptio & conſuetudo differunt ca.83.nu.30
Præſcribi an poſſit ius ſuperioritatis, ard.q. ca.2.nu.14
Præſcriptio quare introducta ca.51.nu.9
Præſcriptio cum mala fide quare non valeat ca.32.nu.8
Præſcribi poteſt ne Papa quid arduum in temporali ſua iuriſdictione expediat ſine Cardinalium conſ. c.23.n.4
Præſcriptio ſine titulo & cum ſcientia rei alienæ currit in decem caſibus hic delatis, noua declarationes ca.65.num.19
Præſcriptionum materia ſummi momenti eſt ca.51.nu.1
Præſcriptionem repellere non poteſt arbiter aſſumptus, vt ſecundum æquitatem iudicet, ard.q. ca.52.nu.20
Præſcriptio interdum occidit non transfert ius ca.68.n.4
Præſtationum annuarū liberati breuiori tempore, quàm immemoriali contingit, cum Aymo.contra plures ca.83.num.38
Præſumuntur etiam ea, quæ ſunt facti poſt longum tempus in ijs, quæ ſunt modici præiudicij ca.87.num.2
Principia qualia ſunt, talia ſunt principiata ca.7.nu.6. & ca.47.num.10
Principiata ſunt talia, qualia principia ca.56.nu.12.
Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum, ſed tantùm iuri naturali vel gētium, reliqui principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum ca.26.nu.15
Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt ca.8.num.2
Princeps merus & legitimus ca.1.nu.2
Princeps legitimus non merus ca.1.nu.3
Princeps non eſt dominus perſonarum non magis quàm rerum, contra Iſern. ca.5.nu.28
Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius ca.5.num.10
Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſſit de plenitudine poteſtatis, ard.q. ca.5.num.15

Prin-

Principes imperio abutentes an poſſint per Papam priuari principatu ca.8.num.20

Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiam ad agēdum, adeò vt nec de poteſtate abſoluta poſſit ab eo diſcedere ca.3.num.1

Princeps nec poſtquam accuſator deſtitit, poteſt pœnam legis minuere, quæ imponi debeat, vbi accuſator non eſſet, contra nouiſſ. ca.15.nu.5

Princeps bis aut pluries quando poſſit ciues collectare ca.8.num.1.

Principum, regum, imperatorum poteſtas, non eſt legibus ſoluta, aut anormala, contra nouiſſ. ca.4.num.10

Principem captum an ciues redimere teneantur cap.7.num.6

Principis homines, ciues non rectè appellari, contra Afflictum ca.8.num.9

Princeps etiam de plenitudine poteſtatis nequit auferre rem ſubditi ſine cauſa, ard.q. ca.15.nu.1

Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit ca.5.num.25

Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionem, contra Doct. ca.4.nu.9

Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ard.q. ca.4.num.11

Princeps regalia alienare nequit in enorme, nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiſſ. & quid ſi leuiſſimum eſſet damnum ca.5.nu.23

Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis vendere non poteſt, & quid ſi ſit extrema neceſſitas ca.6.num.5

Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti ca.3.nu.4

Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare, contra Doct. ca.5.nu.11

Principes boni ſunt à Deo ca.21.nu.9

Princeps cùm incapace ſcienter contrahendo eum habilem facit ca.3.num.7

Principes oppidum alienare etiam ſuprema iuriſdictione retenta non poteſt, contra nouiſſ. ca.5.num.3

Princeps nec vnum aut certos ciues poteſt alienare, nec vniuerſos, contra Doct. ca.5.nu.11

Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opin. ca.3.num.5

Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum nequit alienare, contra quàm plures Doct. ca.4.nu.4

Princeps ſubeſt legibus ca.1.num.19

Principis præceptum notoriè iniquum non exequitur ca.2.num.12

Principatus eccleſiaſticus ad populorum vtilitatem eſt ca.1.nu.26.

Principum triplex diſtinctio ca.1.nu.1

Principem legibus ſolutum eſſe, vt intelligendum, egregia quæſt. ca.26.nu.13

Princeps quoties poteſtate ordinaria vti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis, contra quàm plures Doct. ca.26.nu.19

Principes aut populi liberi inter ſe iure naturali, & gentium ciuili ligantur ca.51.nu.30

Principes & magiſtratus mali dicuntur non eſſe à Deo ca.21.nu.11

Princeps legitimus leges ferre poteſt ca.1.num.6

Princeps legib. ſubeſt iure naturali, diuino, & poſitiuo ca.45.num.3

Princeps dum legibus abutitur, nunquā præſumitur iuſta cauſa motus ca.41.num.27

Principi imperio abutenti cui occurri non poteſt in vim iuriſdictionis, occurri tamen & poteſt & debet in vim naturalis defenſionis ca.41.nu.26

Principes ſunt Dei miniſtri in præf. nu.139

Princeps iure naturali ciues ab omni læſione tueri tenetur ca.51.nu.72

Princeps ciues etiam ob publicam neceſſitatem perpetuò alienare non poteſt ca.64.num.37

Principes an ardua poſſint ſine procerum conſilio expedire, ard.q. ca.23.nu.1

Princeps ex iuſta cauſa defenſionem tollere poteſt in criminalibus, plures arduæ q. ca 36.num.1

Princeps ſubeſt legibus ca.26.num.7

Princeps priuilegium non ſubdito conceſſum interdum reuocat ca.31.num.24

Principi an ſit plenitudo poteſtatis ca.26.num.22

Principes & magiſtratus alij ſunt à Deo ca.21.nu.10

Principes mali & boni à Deo eſſe, vt intelligendum, noua declaratio ca.21.num.12

Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis vti videatur ca.26.nu.8

Principes an poſſint leges mutare ca.2.nu.19

Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare, contra Doct. ca.4.nu.8

Principatus intuetur meram ciuium vtilitatem, non principum ca.1.num.10

Principum creandorum, aut legum finis populorum vtilitas ca.1.num.24

Princeps non poteſt facere ſupra ius, nec contra ius, contra Doct. ca.15.num.3

Princeps non eſt cauſa cauſarum, ſed ſolus Deus, contra Doct. ca.15.num.2

Principum de poteſtate diſputare non eſt inſtar ſacrilegij. ca.15.num.4

Princeps imperio abutens quid à ciuibus iure ſpectet, ard. quæſt. ca.8.num.33

Princeps agere poteſt & debet pro vexatione, aut damno ciuibus ſuis illato ca.8.num.14

Princeps eſſe deſinit, qui ſit tyrannus ca.18.num.10

Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non poteſt ca.17.num.9

Principi quod placuit, ita demùm habet vim legis, ſi populo vtile ſit ca.2.num.3

Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps ca.8.num.19

Princeps ante accuſatoris abſceſſum pœnam aliquantulum laxare poteſt, contra nouiſſ. ca.15.nu.10

Princeps ex bello an ſit legitimus ca.1.num.5

Principum placita, quæ non recedunt à iure naturali vel gentium, legis ciuilis vim non habent, vt inductiua, ſed vt declaratiua ca.2.num.10

Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus ca.1.num.8

Principi theſaurarius an de bonis fiſci præſumatur emiſſe ca.105.num.24

Princeps illegitimus ca.1.num.4

Princeps eſt legum miniſter, ſicq; eis ſubeſt ca.1.num.14

Principum placita quando habeant vim legis ca.2.nu.4

Princeps continetur appellatione magiſtratuum ca.1.num.18

Princeps res regiæ coronæ non alienat, niſi in caſibus ca.4.num.5

Princeps poteſtate ordinaria vti intelligitur, quando ſolitum ordinem in iudicijs non ſeruat, contra Glo. Abb. & Mar. Maut. ca.26.nu.24

Princeps liberum rerum noſtrarum vſum, aut etiam abvſum impedire an poſsit? ca.17.nu.1

Principatus & iuriſdictio à Deo non magis nec minus procedit, quàm reliqua omnia ca.41.nu.39

Princeps an poſsit remittere talionis pœnam, vel aliam parti debitam, ard. q. ca.24.nu.22

Princeps in cauſa propria iudex eſt, & executor c.45.n.8

Principatus deificus ca.47.num.4

Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi ca.47.nu.13

Princeps cum ſubdito contrahendo non obligatur ciuiliter, ſed ſolùm naturaliter, ſed ea naturalis obligatio efficax omninò eſt ca.51.num.29

Principum quanta debeat eſſe cura & prouidentia ca.51.num.73.

Princeps ſine iuſta cauſa diſpenſare nequit ca.41.nu.28

Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua quæſt. ca.45.num.12

Principatus quadripartitus ca.47.nu.2

Principatus & iuriſdictiones vt ſint, neceſſarium non eſt, ſed tantùm vtile ca.41.nu.41

Princeps quantam ſuorum curam habere debeat ca.42.num.3

Princeps ſufficienter à populo dotatus, nil vltrà exigere poteſt ca.43.nu.6

Principatus, imperium, regnum dici poſſunt de iure ciuili, & de iure gentium, & de iure diuino in præf.nu.117

Principatus legitimus ex ſolo populi conſenſu ca.47.n.5

Princeps ſubeſt legibus ciuilibus etiam à naturali vel diuina differentibus, contra nouiſs. ca.45.nu.10

Principatus ad ciuium vtilitatem ca.42.nu.2

Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam ca.45.num.7

Princeps cùm ſit tyrannus ciuibus, quale ſuperſit remedium, contra nouiſs. ca.22.num.6

Principatus ad vtilitatem ſubditorum inuentus in præf. num.102

Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quò ad pœnam, contra nouiſs. & quò ad pœnæ executionem, contra eoſdem ca.45.nu.9

Princeps an ſit legibus ſolutus, ard.q. ca.45.nu.1

Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario, & ſic poſitiuo, non de iure gentium primæuo aut naturali ca.41.nu.29

Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur cap.41.num.37

Princeps quare nequeat contractum ſuum violare ca.26.num.16

Princeps etiam de plenitudine poteſtatis ſine iuſta cauſa non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore diſpoſitum mutare, ard.q. ca.5.num.22

Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur, contra communem opin. ca.3.num.2

Princeps fœmina pro ſe dotanda, an ciues poſsit collectare? ard.q. ca.7.num.5

Princeps ciuibus iuſsit vt ſe redimerent, eos in ſuos recepturus, nunquã à regia corona ſeparaturos pollicitus, an contrarium facere poſsit de plenitudine poteſtatis? ard.q. ca.5.num.14

Princeps neceſsitatis ſuæ cauſa ciues alienare non poteſt, contra plurimos Doct. fallit in vaſallis feudatarij vel feudo ſimilibus ca.5.num.9

Principem non poſſe vnum oppidum aut vrbem alienare, contra quàm plures Doct. ca.3.num.8

Priuatio quæ nunc eſt, non præſumitur in futurum, ſecus in eo quod eſt aliquid poſitiuè ca.105.nu.3

Priuilegijs quando præiudicet diſpoſitio generalis ca.26.num.4

Priuilegium præſumitur ex longo tempore ca.62.nu.6

Probatio leuior ſufficit incidentibus ca.51.nu.18

Probationes, ſufficit, vt à communiter accidentibus concludant ca.85.num.14

Probatio nulla concludit indubitanter, ſed ſolùm præſumptiuè ca.14.nu.2

Probantur indicijs bona, vel mala fides, metus & dolus ca.58.num.8

Probationum ſpecies nulla eſt, quæ neceſſariò concludat, ſed tantùm contingenter ca.83.nu.32

Probatio leuior ſufficit in aliquibus ca.63.nu.10

Probationes coniecturales ſufficiunt in antiquis ca.84.num.17

Probationes, ſufficit, vt concludant veriſimiliter ca.90.num.10

Prodigaliter viuenti non datur curator cum commu. contra plures ca.37.nu.8. & ca.106.nu.7

Proditio irreparabilis ca.32.num.7

Prodigere licitum ca.9.num.18. & ca.37.num.3. & ca.52.num.8

Prodigere noſtra fas eſt ca.11.num.3

Prodigere noſtra poſſumus, fallit in 3. caſibus ca.17.nu.2

Prodigere bona ſua cuiq; liberum eſt ca.106.num.3

Prodigere nullus præſumitur ca 57.num.7

Prohibitus habere prædia in territorio, non vtatur ſi ea illico ſit venditurus ca.32.num.3

Progreſſus præſumitur talis, quale initium ca.58.num.4

Pupillaris ſi fiebat exhæredato integram legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure authen. aliud inductum, contra comm. cap.106.num.32

Publica vtilitas reparanda, non quorundam impenſa, aut damno, ſed vniuerſorum in præf.num.31

Publicum vtile quid videatur, vt q; priuato commodo præferatur ca.8.num.34

Pupillo non nocet tutoris mala fides ca.71.num.3

Pupillus non poteſt habere malam fidem ca.71.num.4

Pupillaris fieri poteſt exhæredato ca.106.num.9

Q.

Querelam non exhæredatio producit, ſed inofficioſitas ca.106.num.19

Querela ſupponit teſtamenti validitatem ca.106.nu.36

Qualitas adiuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi in præfat.num 33

R.

Ratio affirmatiua an negatiua ſit efficacior? ard. q. ca.30.num.22

Ratione

Ratione legis ceſſante, ceſſat eius diſpoſitio, licet ratio in lege non eſſet expreſſa, contra Galiaulam ca.10.nu.25
Ratione legis ceſſante etiam in particulari lex ceſſat, contra Doctores ca.46.nu.4
Ratio elegans ca.16.nu.12
Ratio expreſſa in lege, pro lege eſt ca.37.nu.4
Ratio expreſſa in lege eſt verè lex c.57.nu.15
Ratio noua ca.76.nu.6
Ratio expreſſa in lege pro lege habetur, capit.85.nu.3.& ca.106.nu.4.& cap.97.nu.6
Ratio communis improbatur ca.94.num.19
Reges dici poſſunt omnes legitimi magiſtratus in præfa. nu.119
Regis & tyranni differentia c.42.nu.4
Regis verum trophæum eſſe omnibus parem in præfa. numero 91
Regna, imperia, & principatus inſtabiles in præfa.n.43
Regalia interdum alienantur ca.31.nu.34
Regnum ſucceſſione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio c.82.n.6
Regno vacante, vel imperio, ciues poſſunt regem ſibi eligere ca.22.num.3
Rex præſumitur quæſiſſe intuitu dignitatis & taliter quæſita non poteſt alienare ca.105.nu.28
Regem eligere poſſe ciuitates, contra nouiſſ. c.21.nu.8
Reges ſunt de iure gentium ca.1.nu.25
Regibus aut magiſtratibus ſubeſſe non eſt neceſſitatis præciſæ in præfa.num.125
Regnum & rex ſunt nomina generalia ad omnes magiſtratus ſpectantia in præf.nu.107
Regula quando fiat ca.105.nu.39
Regnum an ſit iuris diuini in præf.nu.106
Rex eſt propter regnum, non regnum propter regem in præfa.nu.104
Regnum eſt iuris gentium in præf.nu.105
Reges prius quàm leges ſcriptæ in præf.nu.108
Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiendum in præfa.num.112. & 113
Reges quare inuenti in præf.nu.120
Reges quare non habeant, aut egeant bruta in præf.n.114
Regina Amazonum pretio emit Alexandri congreſſum ca.48.nu.6
Reges creatos ſubditorum gratia ca.82.nu.2
Reipublicæ quantum debeamus ca.16.nu.14
Rei vendicatio non datur domino rei præſcriptæ contra tertium poſſeſſorem, contra Doct. ca.54.nu.12
Rei appellatione omnes ſuæ partes continentur c.7.n.16
Reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda capit.5. num.16.
Remiſſio facilior quàm noua conceſſio c.53.nu.6
Remunerationis etiam cauſa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouiſſ. ca.5.nu.2
Renunciare poſſumus noſtris vtilitatibus c.42.nu.6
Repudiatio quando facta videatur ca.94.num.2.
Reſtituendi obligatio non tollitur exceptione ca.55.nu.16.
Reſtitutio non conceditur domino rei præſcriptæ contra Doct. ca.54.nu.11
Reſtituendi obligatio nō perimitur præſcriptione c.55.n.9
Reſtitutio ceſſat interdum etiam ſi acquiſitio fiat ſine domini voluntate ca.48.nu.38
Reſtituitur difficilius læſus in toto, quàm ſi in parte læſus eſſet dimidia ca.48.nu.11
Reſtituere non tenetur quod à viro ſecum congrediente accepit vidua, aut virgo, aut nupta ca.48.nu.13
Reſtituendi obligatio perimitur, quando præſcriptio currit contra ſcientem & patientem, ard.q. c.55.nu.12
Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio c.48.nu.37
Reuocabilis eſt omnis conceſſio facta ad concedentis vtilitatem ca.47.nu.12
Romanorum mores in deterius ca.20.nu.33
Romanus populus poteſtatis plenitudine an aliquando vſus fuerit contra Bald.& Mar.Man. ca.26.nu.25
Ruina Thebarum & Troiæ c.20.nu.35
Ruina multarum vrbium ca.20.nu.36

S.

Scientia quantum diſtet ab ignorantia quoad præſcriptionem ca.65.nu.12
Scripturæ clauſula de conſuetudine tabellionem apponi conſueta inutilis eſt in tribus caſibus ca.33.nu.27
Scriptura an obliget quo ad clauſulas quæ iniuſſu partium ſed de conſuetudine tabellionum apponuntur, ar.q. ca.33.num.25
Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non vltra, an ea proteſtatio proſit, ard.q. ca.2.nu.9
Scripturæ interuentus an ex tempore longo præſumatur, ard.q. ca.64.nu.8
Sententiæ quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de actis non appareat, etiam ſi non ſit actum vetus ca.39. num.12
Sententiæ quæ continet relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat ca.39.nu.8
Sententiam etiam nulla dat titulum ad præſcribendum ca.67.nu.1
Sententia vt feratur parte præſente vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt ca.39.nu.11
Seruitutis ad præſcriptionem non eſt neceſſaria tituli allegatio, contra communem opinionem concluſiones quatuor ca.65.nu.7
Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit niſi tempore immemoriali ca.83.nu.25
Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore virtualiter per tituli allegationem, quod non cum communi opin. quando ille ſimpliciter ibat non vtens ſeruitute ſibi delata ca.84.nu.5
Seruitus mala eſt, ſed maioris mali vitandi cauſa iure gentium introducta ca.9.nu.4
Seruire hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter ca.9.nu.3
Seruire cæteris mortalibus hominum nulli à domino Deo creati ca.10.nu.12
Seruitutis imago eſt, alienæ dictioni ſubeſſe c.82.nu.14
Seruus, domini ſalutem, ſuæ præponere debet c.11.nu.4
Seruus delicto affectus fugere poteſt tutus in conſcientia ca.10.nu.3
Seruus bello captus tutus erit, ſi fugiat etiam in conſcientia, eſtq; egregia q. ca.9.nu.21
Seruus pœnæ an teſtari poſſit ca.10.nu.15
Seruus dominatus fugere in conſcientia non poteſt ſecundum nouiſſ. nos contra ca.10.nu.1
Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide ca.81.nu.5
Seruitus habens cauſam continuam vel quaſi longo tempore, habens vero cauſam diſcontinuam tempore im memo-

memoriali præſcribitur cum communi c.84.n.6
Seruitus ſine titulo an præſcribatur, egregia q. c.78.nu.1
Seruorum ſtatus quo iure fuerit annichilatus, egregia q. ca.10.num.13
Seruus an Reipublicæ cauſa abeſſe poſſit c.10.nu.14
Seruitus quadruplex ca.9.nu.2
Seruitus an cauſetur ex bello etiam iniuſto, egregia quæſt. ca.9.num.14
Seruitus voluntaria ca.9.nu.10.
Serui fugientes an ſui iuris fiant ca.82.nu.11
Seruus qui ſponte vendidit ſeſe, deterioris conditionis eſt quàm reliqui ſerui ca.82.nu.16
Seruus an naturaliter, & quo iure obligatur c.10.nu.16
Seruitutis onera ca.82.nu.15
Seruitus eſt contra naturam c.82.n.13
Seruus homo iure naturæ non eſt in præf.nu.9
Sermo quando intelligatur de prima vice c.30.nu.15
Similitudo eccleſiæ militantis ad eccleſiam triumphantem ca.21.nu.26
Socius quando ex ſocietate quæſiſſe præſumatur capitul. 105.nu.27
Socium itineris defendere non ſecus quàm rempublicam tenemur ca.16.nu.18
Socratis locus in præf.num.75
Socium deſerere periclitantem turpe eſt c.13.nu.14
Solennitatis extrinſecæ interuentus licet non præſumatur ex aſſertione partium, præſumitur tamen ex aſſertione ſententiæ iudicialis ca.39.nu.13
Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei eccleſiaſticæ alienationem capitul.63. num.4
Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipſe actus principalis, idem ſi non erat veriſimilis ca.64.nu.15
Solennitas extrinſeca ex tempore longo cum alijs adminiculis præſumitur vel ſine alijs adminiculis, ardua quæſ. ca.64.nu.7
Solennitas extrinſeca non præſumitur ex longo tempore, quando nec veritas locum poſſet habere capitul. 64. num.14
Solennitas extrinſeca requiſita ad bonum publicum an præſumatur ex longo tempore ca.64. n. 13
Solennitas extrinſeca ex longo tempore an præſumatur ad damnum tertij ca.64.nu.10
Solennitas extrinſeca etiam ſi de ea inſtrumentum non meminit, præſumitur ex longo tempore, ardua quæſtio ca.64.nu.32
Solennitas à lege requiſita non præſumitur interfuiſſe, niſi probetur ca.84
Solennitas extrinſeca ex longo tempore non præſumitur, ſi ei partes renunciauêre ca.64.nu.17
Solennitas abundans non nocet ca.32.num.1
Solennitas extrinſeca præſumitur ex longo tempore ca. 64.num.6
Sortis iudicium quando licitum ca.49.nu.19
Spes improba eſt ad hæreditatem viuentis c.48.nu.24
Spoliato agenti remedio recuperandæ quando poſſit opponi remedium ſententiæ, ard.q. ca.86.nu.17
Spoliatus an reſtituatur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure regula cum 14.limitationibus cap.86.nu.19.
Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſtamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus teſtatoris applicatur iure regio & iure communi c.102.num.8
Spurius qui habet bona patris nec fiſco denunciat, tutus non eſt ca.102.nu.4
Spurius bona ſibi à patre donata retinens an ſit tutus in foro animæ c.102.nu.22
Spurio hæreditatem reſtituens non peccat, contra nouiſſ. ca.102.nu.23
Spurius quis dicatur c.102.nu.7
Spurius nil capit à patre, varieq; ampliat ca.102.nu.9
Spurius ex interuallo capere iure regio non poſſe res patris clerici, contra nouiſſ. c.102.nu.21
Statuti mens ſequenda ſpretis verbis, egregia q. c.31.n.36
Statutum fœminas dotatas excludens intelligitur quò ad ſucceſſionem eorum qui dotare tenebantur capit.32. num.4
Statutum à ſuperiore confirmatum quando municipes poſſint reuocare ca.34.nu.2
Statutum ne in forenſes immobilia alienentur, non comprehendit domunculam ca.34.nu.1
Statutum quod vno delinquente cæteri de familia patiantur, an valeat, ard.q. ca.32.nu.16
Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem, an locum habeat quando maritus & vxor ſimul perierunt, ard.q. c.32.n.15
Statutum dotem marito concedens vxore mortua ceſſat, ſi is non ſuſtinuit onera matrimonij ca.35.nu.1
Statuti etiam iurati nociui libera tranſgreſſio c.31.n.7
Statuta confirmata à ſuperiore an per ſtatuentes poſſint reuocari, ard.q. ca.35.nu.11
Statuta collegij confirmata per ſuperiorem, an per collegas poſſint reuocari, ard.q. ca.35.nu.12
Statuti iniqui tranſgreſſio libera ca.31.nu.6
Stipendium denotat dignitatem mercenarij in præfatio. num.80.
Stipulatio facta inter abſentes non firmatur tempore ca. 64.nu.26
Subditi quando poſſint in ſuam laxitatem ſeſe vendicare ca.82.nu.3
Succeſſiones ſunt iuris ciuilis ca.48.nu.19
Succeſſionum ius prius fuit ciuile quàm gentium cap.54. num.5
Superioris factum meram inferioris vtilitatem reſpiciens per ipſum inferiorem poteſt alterari ca.35.nu.13
Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipſemet actus ca.64.nu.9
Surdus & mutus non poſſunt teſtari ca.103.num.1
Surdus mutusq; natura ex diſpenſatione principis teſtatur cum Rom. Alexan. Cyno, contra Cuma. Paul. Aret. Iaſ. & alios ca.103.nu.6
Surdus & mutus natura non teſtatur etiam ad pias cauſas cum Bald. Roma. Iaſ. contra Alexand. & Decium ca.103.nu.7
Suſcitari non poteſt extinctum naturaliter quòd ſi, ſuper naturaliter ſuſcitetur, tunc non eadem res, ſed alia noua videtur in præfa.nu.63

T.

Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ eſt quàm expreſſum cap.33. numero 26

Talionis

Talionis pœna iſta eſt contra noniſſ. & approbata iure naturali & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili ca.24.num.16
Tempore ex longo præſumitur ratificatio ca.61.nu.15
Tempus longum inducit præſumptionem actorum, vt teneat, ſed ſententia ca.63.nu.1
Temporis longi taciturnitas facit præſumi diuiſionem etiam ſi agatur de graui præiudicio, ardua quæſtio ca.61 num.27
Tempus nil eſt, niſi nudum nomen, ſicq; nil generat cap.56.num.6
Temporis immemorabilis virtus ca.84.nu.14
Tempus immemoriale inducit iuris ſubſtantiam ca.65.num.3
Tempus longum non inducit præſumptionem inſtrumento contrariam ca.64.nu.25
Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in venditione rei emphyteuticæ ca.62.nu.14
Tempus non firmat locationem factam ſine mercede certa ca.64.nu.28
Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri ſola principis conceſſione poſſunt, ſiue titulus allegetur, ſiue etiam ſolum tempus, contra Curtium, Alexan. Fel. & alios ca.84.nu.12
Tempus longum cum ſcientia & patientia inducit nonſenſus authoritatis licentiæ præſumptionem ca.63.nu.14
Tempus antiquum quod dicatur magna varietas ca.39.num.20
Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio contra multos, & præſumi filij conſenſum, licet agatur de magno præiudicio, & aliæ tres concluſiones contra Doctores capit.66.numero 5
Tempus omnia transformat ca.56.nu.7
Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare ca.85.nu.4
Tempore ex longo præſumitur conſenſus coniugis ad ſolutionem thori ca.61.nu.26
Tempus non firmat venditionem factam ſine pretio ca.64.nu.27
Tempus alit omnia ca.56.nu.5
Tempus omnia conſumit quò ad formam, & corrumpit materiam ex qua rurſum aliud generatur c.56.nu.10
Tempus antiquum facit præſumi quod omnia ſolennia præceſſerant ſententiam, licet aliter de illis non appareat, & antiquum tempus dicitur decennium ca.18.numero 39
Tempus an habeat vim inductiuam in præſtationibus temporis cuius vitij memoria non ſit ca.83.nu.18
Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præſumere aut fingere quàm ius vere inducere ca.84.nu.9
Temporis diuturnitatis quadruplex effectus ca.65.nu.2
Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in vxoris contractu, idem quoad conſenſum propinquorum ca.61.nu.13
Tempus longum facit præſumi conſenſum conſanguineorum contra Docto. & præſumi inſinuationem contra Doctores ca.64.nu.11
Tempus longum facit ſuſtineri contractum illegitimum ca 61.num.21.
Tempus poſt longum præſumuntur ea quæ ſunt facti & quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ ca.39.nu.9
Tempus quando extinguat ius ca.65.nu.4
Tempus pater veritatis ca.63.nu.8
Tempus immemoriale facit vt omnium poſſibilium concurſus præſumatur ca.81.nu.7
Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet vim inductiuam, cum comm. c.83.nu.19
Tempore ex longo præſumitur auctoritas ſuperioris cap.63.num.3
Tempus omnium rerum ſepultura in præf.nu.38
Tempus longum conſenſum ignorantis præſumi non facit c.64.nu.3
Terræ dominium probari niſi præſcriptione non poteſt ca 51.num.56
Terra fit pontus & è contra ca.56.nu.9
Terræ dominium non præſumitur niſi probetur ca.51.num.15
Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi ca.51.nu.11
Teſtandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali deſcendiſſe ca.100.num.3
Teſtamento per errorem teſtantis vitiato hæreditas legitimis defertur, cum comm. ca.102.nu.4
Teſtamentum an vacillet vnius teſtis contradictione ca.63. nu. 11.
Teſtamentum in quo filiusf. fuit præteritus à patre an valeat iure prætorio, & eſt egregia q. ca.100.nu.1
Teſtamentum minus ſolenne ex tempore longo non ſumit vires, nec rumpit ſuperius, noua opinio capit.64.numero 22
Teſta. patris exhæredatione firmatur, non ſecus quàm filiorum inſtitutiore ca.106.nu.33
Teſtamentum in quo filiusf. à patre præteritus fuit eſt ipſo iure nullum, etiam antequam filius illud impugnet, ard.q. ca.99.nu.1
Teſtamentum minus ſolenne an conualeſcat capi.63.numero 7
Teſtes requiruntur interdum 2. interdum 3. interdum 5. interdum 7. interdum 64. interdum 72. ca.14.nu.3
Teſtis id tantùm ſcire dicitur quod percipit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis in præf.num.116
Teſtis in re ſua vt quis ſit an admittatur c.35.nu.6
Teſtis dictum accipiendum eſt ſecundum cõmunem vſum loquendi ca.85.nu 21
Tempus nil eſt ca.56.nu.15
Titulus improbatus proderit interdum ad præſcribẽdum, ard.q. c.79.num.1
Tituli allegatio ad præſcribendam ſeruitutem diſcontinuam nil iuuat, cum communi contra Accurſi. capit.83.num.39
Titulus in annuis præſtationibus quando præſumitur, admittitur probatio in contrarium c.84.nu.33
Titulus allegatus præſumitur contra facientem, cum communi c.84.nu.1
Titulus allegatus an poſt longum tempus præſumatur ad acquirendam ſeruitutem diſcontinuam, ingens pugna ca.84.num.4
Titulus in præſcriptionibus an requiratur ca.77.num.7
Titulus allegatus ex annuis præſtationibus non præſumitur, niſi eſſet vniformis ca.84.nu.34
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra mulierem præſumitur ca.84.nu.25

Titulus in conſuetud. non requiritur, cum communi ca.83.num.29

Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio ca.87.num.8

Tituli allegatio aut probatio, non requiritur in præſcriptione immemoriali ca.81.num.13

Titulus quando exigitur ad præſcriptionem, non præſumitur ex tempore longo, etiam ſi agatur de leui præiudicio ca.58.nu.12

Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra eccleſiam ca 84.nu.26

Titulus allegatus an in iis, quæ ſunt modici præiudicij, præſumatur non tantùm contra agentem, ſed etiam contra patientem ca.84.nu.7

Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſumitur, quàm ſi allegetur ca.84.num.32

Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficit ad præſcribendum ca.69.nu.6

Titulus conditionalis non ſufficit ad præſcribendum cap. 67.num.3

Titulus putatiuus ſufficit ad præſcriptionem ca.7.nu.8

Titulus allegatus præſumitur etiam contra ruſticum ſoluentem in annuis præſtationibus longiſſimi temporis cum communi, contra multos, & quid ſi ſit longum tempus ca.84.nu.23

Titulus ad præſcribendum de iure canonico non exigitur vbi agitur de non magno præiudicio ca.87.num.8

Titulus an ex longo tempore præſumatur ad præſcribendum, ard.q. ca.64.nu.34

Titulus allegatus ex diutina poſſeſſione præſumitur etiam ſi agatur de præſcribendo dominio, contra communem opin. Idem & ſi agatur de præſcribendo vſufructu, contra communem opin. ca.65.num.8

Titulus reuocabilis ſufficit ad præſcribendum c.67.n.4

Titulus in vſucapionibus, vel præſcriptionibus an requiratur noua traditio ca.77.nu.10

Titulus ad præſcribendum requiritur ca.61.num.1

Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cum communi opin. ca.84.nu.41

Titulum oſtendere cogitur poſſeſſor contra quem ſtat præſumptio iuris ca.105.nu.22

Titulus an de iure canonico in præſcriptione 30. annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem vehemens iuris præſumptio c.87.nu.3

Titulus allegatus an præſumatur poſt longam poſſeſſionem in reditibus regalibus contra ipſum regem agentem ca 84.nu.13

Titulus qui ignoratur an ſufficiat ad præſcriptionem, ard. quæſt. ca.69.nu.1

Titulus allegatus an poſt lõgam poſſeſſionem præſumatur in præſcribenda ſeruitute diſcontinua ca.84.nu.8

Titulus præſumitur in poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione, quæ nititur in facto vel factis aduerſarij, licet non præſumetur ſi niteretur in non facto ipſius, noua declaratio ca.83.nu.24

Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio vti frui nõ præſumitur per ſolum longum tempus, cum quibuſdam contra plures c.84.nu.40

Titulus ex decennio non præſumitur ad vaſallagium, ſed ex tricennio ca.64.nu.36

Titulus an de iure canonico requiratur in præſcriptione longiſſimi temporis, ardua q. c.87.num.1

Titulum allegare neceſſe non eſt, vbi eſt poſſeſſio immemorialis nu 10. contra plures cum communi c.84.nu.10

Titulus non requiritur ad præſcribendum in hoc caſu ca. 69.num.2

Titulus ad præſcriptionem præſumitur poſt longiſſimum tempus ca.29.num.17

Titulus illegitimus quando noceat præſcribenti c.69.n.5

Titulus ſimulatus non prodeſt ad præſcribendum ca.67. num.6

Tituli plures concurrunt ad præſcribendum ca.67.nu.7

Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſequen. & num.6 ca.68.num.5

Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiam contra fiſcum præſumitur ca.84.nu.27

Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore c.61.nu.5

Titulus allegatus poſt diutinam poſſeſſionem præſumitur in iudicio, ſiue petitorio, ſiue poſſeſſorio ca.84.nu.29

Titulus inutilis non nocet præſcriptioni etiam longiſſimi temporis ca.81.nu.18

Titulus allegatus nõ præſumitur ad excludendam proprietatem ca.84.num.3

Titulus ſuppletur adiectione temporis c.51.nu 20

Titulus præſumitur poſt longum tempus c.65.num.1

Tituli qui ſufficiant ad præſcribendum c.67.nu.5

Titulus allegatus an præſumatur c.61.nu.2

Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum c.68.nu.1

Tituli allegatio neceſſaria non eſt, poſt tempus immemoriale, cum communi c.84.nu.28

Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ar.q. c.89.n.1

Tranſactionis titulus an ſufficiat ad præſcriptionem ſiue res tradatur ſiue remittatur c.67.nu.2

Tucididis ſententia c.29.nu.23

Tutor non præſumitur quæſiſſe de bonis pupilli, & quare ca.105.nu.38

Tyrannidis deſcriptio ca.8.nu.35

Tyrannus quis ca.50.nu.2

Tyranni eſt regnum dolo aut vi quæſitum ca.47.nu.3

Tyrannorum infelicitas ca.8.nu.36

Tyrannorum occiſio inculpata eſt c.8.nu.41

V.

VAriare an liceat in vltimis voluntatibus c.94.nu.3

Variæ conditionum ſpecies ca.93.num.1

Vaſalli vt noceant ſibi in futurum cũ quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria, ſecundum communem opin. de cuius veritate diſcutitur c.83 nu.27

Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur ca 1.num.9

Vaſalli qui longo vel longiſſimo tempore vniformiter præſtiterunt dominis ſuis, an & in poſterum tantùm præſtare teneantur, anceps pugna. c.83.nu.20

Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicq; inuiti nõ alienantur ca.5.nu.5

Vaſalli ſi dominis ſuis longo vel longiſſimo tempore annuum quid vniformiter præſtiterũt, an ex titulo per eum allegato, an verò ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur, ingens q. ca.83.nu.26

Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe veram, cum com. ca.83 nu.17

Vaſallus

Vaſallus & dominus an iudicentur à pari c.8.nu.11

Vaſalli poſt annos etiam 30. quibus quid annuum & vniformè quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam non eſſe veram admittantur ca.83.nu.18

Vaſallos an principibus vendere liceat ob publicam neceſſitatem in præf.nu.30

Vaſalli an poſſint ex cauſa remunerationis concedi, licet ciues nequeant ca.5.nu.12

Vaſallorum præſtationes an iuſtificentur ex tituli allegatione quò ad nobiles Hiſpaniæ ca.84.nu.2

Vaſallus domini ſalutem ſuæ præponere non tenetur cap.11.num.5

Vaſallus an dominum ob debitum incarceratum liberare teneatur ca.6.num.6

Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes vt in poſterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria ca.84.nu.31

Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes vniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare, niſi probent eam cauſam veram non eſſe, cum Cor. contra Cynum cap.83.nu.16

Vaſalli an poſſint ſe tueri contra Duces, Comites, Marchiones, aut nobiles alios Hiſpaniæ, quibus longo tempore id vectigal, quod alcauala dicitur, præſtiterunt capit.84.num.22

Veneris cauſa quod dedit minor aut filiusfa. an ſit reſtituendum ca.48.nu.14

Veroſimilitudo verbis præfertur ca.8.nu.45

Veroſimilia pro expreſſis habentur, licet nec mente nec verbis eſſent comprehenſa ca.90.nu.2

Veroſimilia pro diſpoſitis habentur c.76.nu.2

Vaſallus inuitus non alienatur etiam domino æquè bono, aut meliori ca.5.nu.6

Verba ſunt animi ſignum, non certitudo c.58.num.7

Verborum miniſterium ca.52.num.5

Verba cedunt menti in legibus & in hominib. c.30.n.4

Verborum complexus mente fraudata non minuit, ſed auget legis violationem ca.30.nu.11

Verba enunciatiua non inducunt diſpoſitionem c.30.n.8

Verbum Perinde quid ſignificet ca.108.nu.3

Verba enunciatiua probant poſt longum tempus c.63.n.13

Verba ſtatutorum reſtringenda quoties reſultaret abſurdus intellectus ca.36.nu 6

Verba inuenta vt indicarent, non vt impedirent noſtram voluntatem ca.30.n.5

Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis ca.62.nu.18

Verba non inſpicienda, ſed mens ca.43.num.4

Vicarius generalis alium vicarium generalem interdum creare poteſt ca.31.nu.21

Victoria non eſt res poteſtatiua ca.93.nu.18

Victor extitiſſe quando quis videatur in ludo ſchachorum, vel in congreſſibus & pugnis, ſeu certaminibus quæ Hiſpaniè (iuſtas o torneos) appellamus c.91.nu.18

Victor, qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus victor exiſteret ca.91.nu.6

Vidua decimo menſe poſt mortem mariti pariens ab eo cõcepiſſe videtur c.48.n.20. *etiã ſi adultera eſſet*, nu.21

Viduitatem virgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiſſ. ca.94.nu.22

Vindicta aut defenſio quando intelligatur c.18.nu.22

Vindictæ ius competens non debetur de iure can. c.28.n.8

Vindicta etiam in continenti eſt peccatum in foro animæ ca.19.nu.1

Vini effectus noxij ca.19.nu.13

Vnio eccleſiarum præſumitur ex longo tempore c.6.n.24

Vir bonus quis ca.41.nu.35

Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quidquid diuus Aug. & Sotus interpretentur ca.11.nu.24

Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli ca.11.nu.26

Vitam pro parentib. exponere licet & decet c.11.nu.33

Vitam pro patria periculo exponere licet & decet ca.11.num.31

Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus iure naturæ inſitum ca.2.nu.22

Vitia virtutis ſpecie tegere venenum eſt validiſſimum in præf. nu.11

Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data ca.11.num.6

Vita mortalibus nihil charius ca.18. nu.9

Vocabula rerum immutabilia ca.8.nu.4

Volenti non fit iniuria, aut damnum ca.48.n.12

Voluntarij actus pœnam aut præmium merentur, non neceſſarij ca.21.nu.20

Votũ continentiæ præſumitur ex longo tẽpore c.61.n.22

Vox populi, vox Dei aut naturæ eſt ca.11.nu.34

Vrbium ruinæ ca 56.nu.4

Vſuras recipere poteſt, qui coactus mutuauit ca.6.n.8.

Vtilitatis cauſa admiſſa, non ſunt ad contrarium conuertenda ca.51.nu.64

Vtile nobis id quod libet, eſt ca.17.nu.3

Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis eſt in præf. nu.101

Vulnerans vnum, dum alium vulnerare volebat, an ordinariè puniatur ca.19.nu.24

Vxoris contractus ſine mariti licentia factus iure regio nõ firmatur iuramento ipſius vxoris ca.104.nu.3

Vxor etiam adultera ex marito præſumitur concepiſſe ca.106.num.31

Vxor luxurioſè viuens non amittit teſtamenti factionem ca.104.nu.7

Vxor quæſiſſe præſumitur de bonis mariti capitul.105.num.4

Vxor etiam adultera præſumitur quæſiſſe ex bonis mariti ca.105.nu.30

Vxor non præſumitur quæſiſſe ante matrimonium niſi probet cap.105.nu.16

FINIS.

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD
MOENVM APVD GEORGIVM COR-
VINVM, IMPENSIS SIGISMVN-
di Feyerabend.

M. D. LXXII.